EPITOME SANCTORVM AD CONCIONES.

AVCTORE

Reuerendiss. D. Fratre IOANNE LOPEZ
Episcopo Monopolitano,
Ex Sacra Ordinis Prædicatorum Familia Prouinciæ Hispaniæ Assumpto.

TOMVS TERTIVS.

BRIXIAE, MDC.
APVD SOCIETATEM BRIXIENSEM.
Superiorum permissu.

INDEX CAPITVLORVM HVIVS TOMI TERTII.

Index Capitulorum Libri Decimitertij.

Index Capitulorum Libri Decimiquarti.

Index Capitulorum Libri Decimiquinti.

Index Capitulorum Libri Decimisexti.

Index Capitulorum Libri Decimiseptimi.

Tribu-

Index Capitulorum Libri Decimioctaui.

F I N I S.

EPI-

EPITOME SANCTORVM PER LOCOS COMMVNES AD CONCIONES CONFICIENDAS,

Liber Decimus tertius.

AVCTORE R. D. IOANNE LOPEZ Episcopo Monopolitano Ord. Prædic.

Obediendum Deo est, & Prælatis, inobedientia enim grande est peccatum, & Deo nimis odibile. Cap. I.

1 In lib. constit. monast. c. 23. to. 2. Obediendũ est prælatis.

BASILIVS disserens de obedientia, sic habet: Docendũ est quàm magna ea obedientia sit, quam erga antistites suos religionis veræ præstare cultores debent, eiusque magnitudinem nõ aliunde explicare admittat quàm ex sacrosanctæ Scripturæ auctoritate. Paulus Apostolus in eadẽ epist. quam ad Rom. scribit, ipsis præcipit, vt excellentioribus illi potestatibus omnibus subiecti sint, potestatibus, inquã, mundi non spiritualibus, atq; hoc ex his, quæ deinceps adiecit, declarauit, cũ de tributis, & vectigalibus loqueretur, quo in loco, qui vel minimum potestati resistit, cum ait, Deo ipsi resistere. Si igitur qui mundo huic præsunt, & ex lege humana illam imperandi potestatem habuerunt, ijs diuina lex pietatis cultores, tantoperè voluit esse subiectos, & quòd maius est, quorum vita tota tunc erat impietas, quàm magna tãdem ei à pietatis cultore præstanda obedientia est, qui à Deo constitutus præses sit, & imperandi potestatem à legibus illius acceperit? & quomodo defendi potest eum non Dei ordinationi resistere, qui antistiti resistat suo? Præsertim cum apertissime Apostolus iubeat omni in re parendum esse spiritualibus præpositis. Obedite, enim inquit, præpositis vestris, & subiecti estote eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio, hoc faciant & nõ gementes, hoc enim nõ expedit vobis. Quod si non expedit non perfectè obedire, sine controuersia, quod magis expedit, illud consectari debemus. Nam mea quidem sententia, hoc quod hic dicitur, non expedire, magni cuiusdam detrimenti ac pœnitendi, & quod ægrè admittat correctionem, significantiam habet

Rom. 13.

Heb. 13.

habet. Imitanda est autē maximè Sanctorum obedientia, quam erga Deum illi adhibuerunt, si tamen proposito nobis eorum exemplo, eam fortasse ritè poterimus explere. Neque verò existimet quisquam, me causa firmandæ erga antistites obedientiæ, elatiora quædam exempla proferre, eiq; quod Deo debetur officio, arroganter obedientiā aduersus homines audere conferre. Neq; enim ad hanc similitudinem inducendam, mea sponte, sed diuinis literis inductus, accessi. Animaduerte, quid in Euang. Dominus dicat, cum de obedientia seruis suis exhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit, me recipit. Et item alio in loco: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apostolis dixit, intelligendus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores. Ex quo quidem patet nos, quādo diximus, tenendæ à nobis erga antistites nostros, obedientiæ, adhibitam à sanctis viris erga Deum obedientiam, exemplar nobis oportere proponere diuinis oraculis conuenienter fuisse locutos. Considera mihi Abraham, qui iubetur relinquere domum, patriam, supellectilem domesticam, possessiones, cognatos, amicos, & omnia, quæ contraria his sunt cōsectari, peregrinationem, obscuritatem nominis, vitæ catenus incompertæ errores, paupertatem, metus, pericula, & quæ peregrinos incommoda comitari solent, omnia perfer qui, & nihilominus tamen videbis eū sublata omni cunctatione, dicto esse audientem, domesticam rerum suarum quietem, prosperitatemq; relinquentem, & pro his in alienis terris ærumnas suscipientem, venit in Palæsthina, locum sibi à Domino commonstratum adincolendum. Porrò cum victus inopia, regio illa fuisset oppressa, inde in Aegyptum digreditur, vbi adempta sibi vxore, non hinc redditur animo deiectior, sed iniuriam hanc, omnium longè grauissimam tulit non semel, in Aegypto, sed secundò etiam apud Gerasros. Qui enim in eo semel animum obstinauerat suum, vt obediret Deo, nihil iam amplius illud spectabat, quid de se disponeret Deus, sed totus in eo erat cogitatione defixus, quomodo videlicet perfectissimam, atque omni ex parte absolutissimam illi obedientiam præstaret, ac propter hoc etiam postremò filium inuenit Isaac, diuturnæ fidei præmium ac donum. Verùm hunc ipsum, cum iam ætatis flori propinquū videret, & qui spem futuræ successionis parentibus afferret, eo ipso tempore illum iubetur in præaltum montem educere, ipsiq; immolare. Porrò ille, durissima hac voce accepta, non concidit animo, sed perinde vt si agnū esset aliquem mactaturus, sic leni tranquilloque animo, sublato obedientiæ iugo ibat vnà cum filio, quod iussus erat expleturus, mēte defixa, nè vlla in re obedientiam minueret suam, luculentam hoc modo coronam reportauit, nempe qui cunctis deinceps mortalibus, obedientiæ velut columna quædā erectus sit. *Infra*: Narrat quanta dura ac aspera Apostolis dixerit Dominus futura; quibus omnibus auditis submissa mentis ceruice obedientiæ iugum subierūt, alacrique animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processere gaudentes, quòd pro nomine Iesu digni essent contumelias pati. Hanc obedientiam, is qui secundùm Deum verè est monachus. Antistiti suo præstet, oportet. Si quidem discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum æmularentur, vt per eos formam relinqueret eandem secuturæ posteritati. Nihil est enim aliud Antistes, qui modò diligenter munus exequatur, quàm is, qui personam Christi sustinet, & sequester est inter Deū & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutē sacrificās Deo. Quemadmodum igitur pastori suo oues obtemperant, & viam quamcunque ille vult, ingrediuntur: sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent, nihil omnino illorum iussa curiosius perscrutantes, quando libera sunt à peccato, contraque ea summa animi alacritate, summoque studio conficere.

Quem-

Matt. 10. Luc. 10. 3 Simile. 4

Simile. Quemadmodum enim faber ædificator, ne singulis artis instrumentis pro arbitrio vtitur suo, neque vnquam illum inuentum est instrumentum, quod ad quemcunque ille vsum voluisset nō se facile tractandum præbuerit, ac moderatoris manui cesserit, item quoque conuenit verum pietatis cultorem, proinde vt instrumentum quoddam vile opifici ad complendam spiritualem fabricam, omnibus in rebus parere, in quibus vt operam suam nauet, rectum esse, Antistites iudicarint: ne si id facere recusauerit impedimento sit quominus spirituale opus compleatur. *Simile.* Et vt instrumentum non sibi ipsi deligit, quod facto vsus sit ad artem nauandam, eodem modo pietatis cultorem quoque nequaquam conuenit ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus deligat, sed gubernationem sui artificis prudentiæ debet consilioq; concedere. Nouit enim qui intelligens moderator est, vniuscuiusq; mores, & affectus, & animi motus diligenter exquirere, & ad hæc accommodatum etiam in singulis remedium adhibere. Quocirca nullo modo est eius statutis aduersandum, sed illud firmissimum tenēdum, rem omnino esse difficillimam seipsum cognoscere, propterea quod naturaliter seipsum quisque amat, & quilibet propterea quod in seipsos propensi sunt, in veritatis iudicio fallantur. Porrò ab alio cognosci, curariq; facile est. Stante autem in fratrum societate, concordi hac consensione, facile & pax inter ipsos versabitur, & salus vna cū charitate & concordia omnium conseruabitur ac perficietur.

Homil 2. in 2 epist. Pauli ad Timot 4. Heb. 13. CHRYSOSTOMVS inquit: Oportet naturales patres affectu & dilectione transcendere, qui pater est animarū, sed & spirituales filios non segnius affici, quàm illi sibi, necesse est. Obedite enim, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis, scientes quoniam ipsi vigilant pro animabus vestris quasi rationem reddituri. Nam dic, oro, ipse tāto periculo tui gratia subditus est, tu illi obtemperate detrectes in his, quæ tibi vtilia sunt? Etsi enim ille sua omnia aptè disponat, quamdiu tu minus rectè vales, angoris vacuus esse non potest, cum duplex ab eo ratio sit exigenda. Iam verò considera quantum periculi sit, per singulos, subditorum discuti, rationemq; pro omnibus reddere. Quantumuis illi honoris impendas, quantumlibet obsequij deferas, nihil his periculis referre par poteris illi, qui animam suam periculo æternę mortis exponit. Tu contra neque ad verba illi subijci vis. Hoc nempe est malorum omnium causa, quod rectorum auctoritas perijt, nulla illis reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nunc peruersa, & confusa sunt omnia. Neque istud, præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantum obtemperantes habebunt, idque pro vtilitate nostra? Hi enim licèt honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationem indesuscipiunt. Etsi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt, immo, & meritorum illis accedit cumulus, atque defensio. Nostri denique causa, cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quēadmodum dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui, siue iniurijs afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Nō te spreuerunt, sed me. *1. Reg. 2.* Itaque illis contumeliæ lucrum, honor verò onus est, non ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui vos suscipit, ait Dominus, me suscipit. *Matt. 10.* Hinc Iudæi, Deum aspernere dedicite, quia Moysen contemnebant, quia lapidibus illum impetebant. *Num 16.* Nam qui piè, sacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attendit Deus, quod sui gratia illum etiam, qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseq; tibi præmia exoluet. Si enim, qui prophetam in nomine prophetę suscipit, mercedem prophetæ accipiet, profectò & qui cedit, & qui obtemperat sacerdoti, mercede sua non destituetur. *Matt. 10.* Nam si vbi de hospitalitate agitur tantūm, vbi quem suscipis egeras,

ignoras, tantùm præmiorum accipis, si ei subijciaris cui imperat Deus, non multò magis mercede donaberis? Super cathedram Moysi, inquit, sederunt scribæ & pharisæi, omnia ergo quæcumque dixerint vobis facite, secundū autem opera eorum ne faciatis. Non ex se ipso loquitur sacerdos, si despicis, nō illum despicis, sed Deum.

Matt. 23.

IDEM exponens illa verba; Obedite præpositis vestris, & subditi estote eis, inquit, malum quidem est, vbi nullus est principatus, & multarum cladium hæc res existit occasio, & confusionis est, turbationumq; principium. Sicut enim si ex choro ipsum principē auferas, nequaquam modulatus chorus, vel ordinatus existit, & militum phalanx si ducem nō habeat, nullo modo numerosè acies illa vel ordinatè procedit, & nauis si gubernatore priuetur, perillum eat necesse est, & gregi si pastorem abstuleris, cunctus dispergetur, & perit. Malum igitur est, vbi nullus est principatus, subuersionis quippe hoc est argumentum. Malum autem est nō minus & inobedientia eorum, qui reguntur à principe, idem malum quippe contingit. Populus enim si non obsequitur principi, similis est populo principem non habenti, immo etiam deterior. Illi quidem saltem veniam habēt, pro quo indispositè, atque inordinatè versantur, siquidem ordinatore priuati sunt, hi autem veniam non merentur, qui principem habentes, ei nō obediūt. Sed dices, postquam superius dixerat Paulus, Quorum contemplantes exitū conuersationis, imitamini fidem, tunc intulit: obedite præpositis vestris, & subiecti estote, ergo dum præpositus malignus est, fuge illum, & euita, non solùm si homo fuerit, sed etiam si Angelus de cœlo descenderit. Si verò in vita, & moribus malignū dicis, noli scrutari, sed obedite, sicut Dominus obedire pharisæis perditis præcepit. Obedite præpositis vestris, ipsi enim peruigilāt. Audiant & principes, non soli illi, qui regūtur à principib. q̄m sicut obediētes oportet esse qui regūtur, sic etiam rectores & principes, vigilantes esse decet.

7 Hom. 34. in cap. 13. Pauli ad Heb. Simile.

HIERONYMVS sic habet: Nulla ars absq; magistro discitur. Etiam muta animalia & ferarū greges ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequuntur ordine literato. Imperator vnus, iudex vnus pro uincię, Roma, vt condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. Singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator, in domo vnus dominus, in quamuis grandi exercitu, vnius signum expectatur, & nè plura replicando fastidium legenti faciā, per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te non tuo arbitrio admittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris cōsortioq; multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam. Hic te silentium, ille doceat mansuetudinē, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis, operis tui pensum persoluas, subijciaris cui non vis, præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire & implere, quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel, & tace.

8 Epi. 4. quæ est ad Rusticum monachū de viuēdi forma. to. 1.

AMBROSIVS loquens de obedientia Eliezer pueri Abrahæ in exequendo mandato domini sui, cum quęreret vxorem filio suo Isaac dicit: Pulcherrimus locus ad instruendos eos, quibus aliquid iniungitur, quòd non prius manducauit puer Abrahæ appositum sibi panem, quàm mandatum domini exequeretur.

9 Lib. 1. de Abraham patriar. c. 9. to. 1. Gen. 24.

AVGVSTINVS sic habet: Omne lignum quod in paradiso plantauit Deus, vtiq; bonum est. Non ergo malam naturam homo appetijt cum arborem vetitam tetigit, sed id, quod melius erat deserendo, factum malum ipse cōmisit, melior quippe creator quā omnis creatura quam condidit, cuius imperium non erat deserendum vt tangeretur prohibitum quamuis bonum,

10 Lib. de natura boni, tomo 6.

quo,

quo, deserto meliore, bonũ creaturæ appetebatur, quod contra imperiũ creatoris tangebatur. Non itaque Deus arborem malam in paradiso plãtauerat, sed ipse erat melior qui eam tangi prohibebat. At hoc enim prohibuerat vt ostenderet naturam animæ rationalis, non in sua potestate, sed Deo subditam esse debere, & ordinem suæ salutis per obedientiam custodire, per inobedientiam corrumpere. hinc & arborem quã tangi noluit, sic appellauit dignoscentię boni, & mali. Qui cum eam contra vetitum tetigisset, experiretur pœnã peccati, & eo modo dignosceret, quid interesset inter obedientiæ bonum, & inter inobedientiæ malum. Idem ferè repetens libro secundo de peccatorũ meritis, & remissione, ait: Creauit arborem scientiæ boni & mali in paradiso, vt ostenderet homini, cui esset sub tali Domino vtilissima seruitus, quantum esset solius obedientiæ bonum, quam solam de famulo exegerat, cui obedire non propter ipsius dominatum, sed propter seruientis vtilitatem potius expediret, ab eo ligno sunt prohibiti, quo si vterentur non prohibiti, nihil mali omnino paterentur, vt quòd illo post prohibitionem vtentes, passi sunt, satis ostenderetur, quòd eis hoc non intulerit arbor cibo noxio perniciosa, sed tantùm obedientia violata. Hanc ergo priusquam violassent, placebant Deo, & placebat eis Deus, & quamuis corpus animale gestarent, nihil obediens, in illo aduersum se moueri sentiebant: faciebat quippe hoc, ordo iustitiæ, vt quia eorum anima famulum corpus à Domino acceperat, sicut ipsa eidem Domino suo, ita illi corpus eius obediret, atque exhiberet illi congruum sine vlla resistentia famulatum. Quandiu anima rationalis domina carnis inobediens non extiterat Domino suo, nec ipsa pœna reciproca inobedientem experta est carnem suam. At posteaquam illa est facta transgressio, & anima inobediens Deo extitit, habere cœpit contra eam seruus eius, hoc est, corpus eius, legem inobedientiæ.

12 IDEM explicans titulum Psalmi, qui dicit ipsi Dauid filiorum Ionadab & eorum, qui primi captiui ducti sunt, sic habet: Ionadab homo fuit quidam, commendatur nobis ex Prophetia Hieremiæ, qui filijs suis præceperat, vt vinum non biberent, neque in domibus residerent, sed in tabernaculis habitarent; præceperat tamen Dominus, vt filij patribus obedirent. Præceptum autẽ patris, filij tenuerunt, & seruauerunt, & ex hoc benedici à Domino meruerunt, quia præceptum patris tanquam præceptum Domini acceperunt. Benedixit ergo Deus filios Ionadab propter obedientiam, eosque obiecit inobedienti populo suo exprobrans, quia cum filij Ionadab obedientes essent patri suo, illi non obedirent Deo suo. Cum autem ageret ista Hieremias, id agebat cũ populo Israel, vt pararent se ad captiuitatem. Videtur ergo inde coloratus titulus huius psalmi, vt cum dixisset filiorum Ionadab, subijceret, & eorum qui primi captiui ducti sunt, non quia filij Ionadab captiui ducti sunt, sed quia illis, qui captiui ducendi erant, oppositi sunt filij Ionadab, quia patri obedientes erant, vt intelligerent illi propterea se fieri captiuos, quia Deo obedientes nõ fuerunt.

Concione 1 in Psal. 70 tom. 8. Hier. 35.

13 IDEM sic ait: In montem obediẽtiæ ascendamus, & quod Deo promisimus attendamus. Nihil est enim maius obedientia, nihil peius inobedientia. Adam perijt, quia inobediens fuit, Christus resurrexit, quia obediens fuit patri: Ionas inobediens à pisce absorptus est. Saul inobediens à dæmone correptus est.

Serm. 34. ad fratre in eremo. to. 10. Gen. 3. Phil. 2. Iona 2. 1. Reg. 18.

14 IDEM sic habet: Audistis qualiter Dominus præcepit seruo suo Abrahæ vt tolleret filium suum quem super cũcta terrena diligebat Isaac, vt offerret eum super vnum montium. Series historiæ simpliciter intellecta, primò ædificat obedientiæ filios. Sed de modo & virtute obedientiæ, aliquid nunc dicẽdum est. Nam sicut obediendum est libenter, sic hilariter, sic & velociter. Obedientia enim sine mora esse debet. Non placet Deo morosa & disceptatrix obedientia, quæ quidem, cum præcipitur,

Serm. 40 Gen. 22

quæ-

quærit cur, quare, quamobrem præcipiatur, sanctus igitur pater Abraham, & prima obedientiæ norma, & forma veræ obedientiæ apud omnes esse credatur. Ecce fratres præcepit ei Deus filium immolare, filium dilectum, filiũ primogenitum, filium magnæ promissionis. Inter hæc iubet illum occidere: non contradixit, non murmurauit, non hęsitauit, nec faciem conturbauit, sed exurgens, pia crudelitate se armauit in filium, vt obediret. Attendite vos filij obedientiæ, quid vouistis. Vade & tu fac similiter. Hæc semper adimplere cogita, hoc semper facie læta fac & viues. *Infra*: Tu qui monachus es, tolle filium tuum Isaac, qui interpretatur risus, hoc est, tuam propriam voluntatem tolle, in cuius executione homo ridet, & delectatur.

15 GREGORIVS dicit: Sola virtus est obedientia, quæ virtutes cęteras mẽti inserit, insertasq. custodit. Vnde & primus homo præceptum quod seruaret accepit, cui se si vellet obediens subdere, ad æternam beatitudinem sine labore perueniret. Hinc Samuel ait, melior est obedientia quàm victimæ, & auscultare magis, quàm offerre adipẽ arietum: quoniã quasi peccatum ariolãdi est repugnare, & quasi scelus idololatrię nolle acquiescere, obediẽtia quippe victimis iure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra, ariolandi peccatum, inobedientia dicitur, vt quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex aduerso igitur melius ostenditur, quid de eius laude sentiatur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acqescere, sola est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisq; infidelis esse conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ dicitur. Vir obediens loquitur victorias. Vir quippe obediens, victorias loquitur, quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Hinc in Euãgelio veritas dicit: Eum qui venit ad me non eijciã foras, quia de cęlo descendi, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Quid enim? si suam faceret, eos, qui ad se veniunt, repulisset? Quis autem nesciat quòd voluntas filij à patris voluntate non discrepet? Sed quoniam primus homo, quia suam facere voluntatem voluit, à paradisi gaudio exiuit, secũdus ad redẽptionem hominum veniens, dum voluntarem se patris, & non suam facere ostendit, permanere nos intus docuit. Cum igitur nõ suam, sed patris voluntatẽ faceret, eos qui ad se veniunt, foras non eijcit, quia dũ exẽplo suo nos obedientiæ subijcit, viã nobis egressionis claudit. Hincrursum ait: Non possum ego à me ipso facere quicquam, sed sicut audio iudico. Nobis quippè obediẽtia vsque ad mortẽ seruanda præcipitur, ipse aũt si sicut audit iudicat, tunc quoq; obedit cum iudex venit. Nè igitur nobis vsque ad præsentis vitæ terminum obedientia laboriosa appareat, redemptor noster indicat, quia hanc etiam cum iudex venerit seruat. Quid ergo mirum si homo peccator se obedientiæ in præsentis vitæ breuitate subijcit, quando hanc mediator Dei & hominum, & eũ obedientes remunerat non relinquit? sciendum verò est, quòd nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet per obedientiam bonum, quod agitur intermitti. Neque enim mala in paradiso arbor extitit, quam Deus homini interdixit. Sed vt per melius obedientię meritum, homo benè conditus cresceret, dignum fuerat, vt hunc etiã à bono prohiberet. *Infra*: Sed quia nonnũquã nobis huius mundi prospera, nonnunquã verò iubentur aduersa, sciẽdũ summopere est ꝙ obediẽtia aliqñ, si de suo aliqd habeat, nulla est, aliqñ aũt, si de suo aliqd nõ habeat, minima. Nã eũ huius mũdi successus pcipit, eũ locus superior imperatur, is, q ad percipiẽda hęc obedit, obediẽtiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat?

Lib. 35. moralis ñ. c. 10. tom. 2.
1. Reg. 15.
Prou. 21.
Ioan. 6.
Ioan. 5.
Gen. 2.

Neque

Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda huius vitæ prospera, libidini propriæ ambitionis seruit. Rursum cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci, & contumeliæ iubentur, nisi ex se ipso animus hæc appetat, obedientiæ sibi meritum minuit, quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, inuitus nolensq; descendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad suscipiẽda probra huius sæculi, nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obedientia, & in aduersis, ex suo aliquid habere, & rursum in prosperis ex suo aliquid omni modo non habere, quatenus & in aduersis tantò sit gloriosior, quantò diuino ordini etiam ex desiderio iungitur, & in prosperis tantò sit verior, quantò à præsenti ipsa quàm diuinitus percipit gloria, funditus ex mente separatur. Moyses namque cum in deserto oues pasceret, Domino per Angelum in igne loquente, vocatus est, vt eripiendæ omni Israelitarum multitudini præesset. Sed quia apud se, mente humilis extitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expauit, moxq; ad infirmitatis patrocinium recurrit dicens: obsecro Domine non sum eloquens, ab heri enim, & nudius tertius, ex quo cœpisti loqui ad seruum tuum, tardioris, & impeditioris linguæ sum factus. Et se postposito, alium depoſcit dicens. Mitte quem missurus es. Paulus quoq; diuinitus fuerat, vt in Hierusalem debuisset ascendere, monitus, sicut ipse Galatis dicit: Deinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam, ascendi autem secundùm reuelationem. Isq; in itinere cum Prophetam Agabum reperisset, quanta se aduersitas Hierosolymis maneret audiuit. A Paulo autem protinus respondetur. Ego non solùm alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum pro nomine Iesu. Præceptione igitur reuelationis, Hierosolymam pergens, aduersa cognoscit, & tamen hæc libenter appetit, audit quæ timeat, sed ad hæc ardentior anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet, quia precibus renititur, nè Israeliticæ plebi præferatur. Paulus ad aduersa etiam ex suo voto ducitur, quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed deuotione spiritus etiam ad acriora feruescit. Ille præsentis potestatis gloriam, Deo voluit iubente declinare, iste, Deo aspera, & dura disponẽte, se studuit ad grauiora præparare. Præeunte ergo vtrorumq; ducum infracta virtute, instituimur, vt si obediẽtiæ palmã apprehendere veraciter nitimur, prosperis huius sæculi ex sola vissione, aduersis autem etiam ex deuotione militemus.

17 — *Exo. 4.* — *Gal. 2.* — *Act. 21.*

Idem laudans pueri Samuelis obedientiã, qui nocte currens ibat ad Heli dicit: Puer humiliter homini subiectus atq; obedientiæ ardua arce sublimatus, dum vocatus accessit, iussus rediit, quid aliud nobis exemplo præbet, nisi altissimæ formam obedientiæ. Vera namque obedientia nec præpositorum intẽtionem discutit, nec præcepta discernit, quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare quisquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tantum bonum putat, si præceptis obediat. Vnicum bonum est ad recuperationem vitæ obedientia, si inobedientiæ culpa, malus sufficiens fuit ad perpetrandam mortem. Si ergo in malo inobedientiæ mors præualuit, toties vitæ reddimur, quoties obedimus. Puer itaque Samuel nec vocatus, nec repulsus offenditur, quia vocantis aut repellentis animum videre noluit, qui in hoc solo gaudere nouerat, quod obediuit. Et quia surgere ad laborem, redire autem ad dormiẽdum pertinet ad quietem, quid insinuat, nisi quia vtrumque nobis vitam præparat, si obedientis animus in eo quod agit, non nisi obedientiæ bonum pensat? Præceptum namq; in hoc solo pensari debet, quòd maioris præceptum est, & qui obedientiæ bonum exequitur, non iniunctum opus debet considerare, sed fructum: quia ad promerenda æternæ vitæ gaudia, non exquiritur qualitas operis, sed mortificatio propriæ, & execu-

18 — *Lib. 2. in 1. lib. Reg. c. 4. 10. 2.*

cutio

cutio alienæ voluntatis. Iam ergo ad omnipotentem Deum nec ea, quæ ad laborem, nec ea, quæ ad quietem pertinent, parua sunt, si æternam vitam parare obedientibus possunt. Quisquis ergo alieno imperio subiectus est, hoc solum consideret, quia quod sibi secundùm Deum iniungitur, valde magnũ, & excelsum in lucro est menti, quod vitã præparet in mercede retributionis. Quo cõtra inobedientes aspiciat, quia primus parens, pomi vetiti inobedientia corruit. Vnde & aptè colligitur, qa si parua, quæ videntur maiorum imperia contempta, ab internis gaudijs separant, etiam minima, quæ perficiuntur, vitam parant. Operator itaq; strenuus vitæ socialis, & communiter secum Deo seruiẽtium prius æmulator, si æterni meriti ampliorem retributionem per obedientiæ bonũ adipisci desiderat, in hoc solo se cognoscat excellere, si præ cęteris arbitrio maioris propriam subdiderit voluntatem. Nã nec magna lucta ieiunij, nec asperæ vitæ studia, deuotis Christi militib⁹ in maiorum præcepto valde pensanda sunt. Maioris etenim est meriti, charitatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij præmiũ deuotione promeruit, & ampliorẽ mercedem obedientiæ, manducando conquisiuit. Vocauit ergo Deus puerum, sed voce magistro simili, vt electus puer, qua humilitate obedientiæ esset sublimis ostenderet. Iteratò excitat, vt eum quem in forma electorum ponere volebat, ostenderet, quia nec imperiorum instantia fatigaret. Per eum, qui reprobandus erat, audire quemadmodum debuisset, didicit, vt profectò sciamus, quàm maiorum imperia, tunc ẽt veneranda sunt, cum ipsi laudabilem non habent vitam. *Infra*: Iacob cum ad accipiendam cõiugem pergeret, dormiuit in via, quod facit fidelis subiectus maligni spiritus supplantator, per laborem obedientiæ ad quietem suscipitur internæ visionis.

Gen. 3.

Gen. 28.

28 Idem narrans inobedientiam Saul, quando contra Domini voluntatem sacrificium obtulit, ait: Quid vnquam studiosius vitandum electis omnibus, quàm inobedientiæ malum videri debuit. Hæc quippe primi Angeli sublimitatem deposuit, hæc perditorum spirituum gloriam strauit. Hæc primo homini fœlicitatem abstulit, hæc captiuitatis humanæ perpetuas ærumnas inuexit. Et ecce primo Angelo, primo homini, electi populi per inobedientiam, rex primus adiungitur, Is per inobediẽtiam cęcidit, quia septem diebus integris Samuelem ad offerendum sacrificium non expectauit.

Lib. 5. in 1. lib. reg. c. 2.

29 Idem exponẽs gestum Saulis 1. Regum 15. cap. Quòd iussum Domini nõ expleuerit parcens Amalech, sic habet: De obedientia disserens, per alias virtutes nostra Deo impendimus, per obedientiam nosmetipsos exhibemus. Samuel ergo subiungens, ait: Nunquid vult Deus holocausta, & victimas, & non potius, vt obediatur voci Domini? Quid enim sunt bona electorum hominum opera, nisi victimæ, & holocausta? Cum ergo holocausta, & victimas per legem offerri Dominus præcepisset, quid est quòd Dominus holocausta, & victimas nolle dicitur, velle autem vt ei obediatur, nisi quia, quæ præter obedientiam fiunt, holocausta, & victimæ non sunt? Quasi dicat, tunc bona sunt opera, quando à præpositorũ conscientia non discordant. Si verò hoc ideo dicitur vt virtus obedientiæ commendetur, liquet quàm sublime bonũ sit, qd victimis, & sacrificijs excellit. Quid est ergo, quod dicitur, vult vt obediatur voci Domini, nisi quia omnia bona opera postponẽda sunt his bonis, quæ iubentur? Nam cum bene prælati iubent, bona, quæ ex arbitrio subiecti eligunt, Prælatorum imperijs postponuntur. Ipsa verò opera illis postposita holocausta, & victimæ nominantur, vt non solùm censeantur non esse conferenda maiorum imperijs, minorũ parua, sed maxima. Holocausta quidem eorum sunt, qui se omnino subtrahere volunt à publico operis, vt Deo se totos per amorem combustos offerant in secreto contemplationis. Victimæ sunt

Lib. 6. in 1. lib. reg. cap. 2.

1. Reg. 15.

eorum,

torum, qui se à communi publico nequaquam separant, sed singulari virtute agunt, vt virtutes aliorum districtius viuendo transcendant. Hæc quidem, & huiusmodi cùm bonorum rectorũ permissione aguntur, victimæ, & holocausta sunt, quæ Deus probat, cùm verò sic fiunt, vt per ea maiorum præcepta negligantur, audiant qui offerunt quid à Domino missus ad inobedientem regem Propheta loquitur. Nunquid vult Deus holocausta, & victimas, & non potius, vt obediat voci Domini? Quia qui sequi propriam voluntatem eligunt, Deo placere se putant, sed Deus eorum opera cum magna, & ingentia sunt, nequaquam probat. Melior est enim obedientia, quàm victimæ, & auscultare magis, quàm offerre arietum adipem. Quia longè altioris meriti est propriam voluntatem alienæ semper voluntati subijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere, aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare. Quia qui perfectè voluntatem præceptoris sui implere didicerit, in cęlesti regno, & abstinentibus, & flentibus excellit. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Quasi peccatum ariolandi est repugnare, quia velut contempto diuino altari, ad aras dæmonum responsa percipiunt, dum cordis sui præstigiosis, ac superbis adinuentionibus creduut, & salubribus Prælatorum consilijs contraria sentiendo refi agantur. Nolle autem acquiescere, idololatriæ sceleri simile dicitur, qa nimirum in inobedientiæ suæ obstinatione nemo persisteret, si propositi sui figmentum in corde quasi idolum non gestaret. Quasi ergo scelus idololatriæ est nolle acquiescere, quia quisquis in propria deliberatione obstinatus est, idcirco foris in maiorum contemptum erigitur, quia intus eis, quæ fingendo statuit, propositi sui simulachris incuruatur Pro eo quod abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus nè sis rex. Libet ex his intueri quanta per inobedientiam superbis pereant. Illi enim dum implere propriæ voluntatis arbitrium gaudent, Deo magnos operum labores exhibent, & laborum præmia nulla habent. Obedientes dum se deserunt, dum alienæ voluntatis arbitrium sequuntur, ęternę sublimitatis gloriam promerentur. Vnde, & per beatam Mariam Dominus dicit. Deposuit potẽtes de sede, & exaltauit humiles. Potentes quidem de sede Dominus deponit, cũ inobedientes superbos abijcit, & humiles exaltat, quia æterna gloria obedientes glorificat.

1. Reg. 15. *Luca 1.*

BERNARDVS sic habet; cernis quàm libera frõte pontificum faciem, Pharisæorum supercilium, tumultum plebis irrũpant Apostoli dicentes: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. In istis videbis obedientiæ firmitatem inter tormentorum multitudinẽ viriliter persti isse. Taceamus de illius magni regis obedientia, qui factus est obediens patri vsque ad mortem, propter quam exaltatus est, & accepit nomen super omne nomen. Procedat ad medium magnus ille pater Abraham obedientiæ forma. Audit: Egredere de terra tua, & ad vnius iussionis vocem, patriam fugit, relinquit parentes, deserit hęreditatem, & aliorum fines, hospes ingreditur nouus. Primus primũ suis facultatibus renunciat, & obedientiæ viã indefessa velocitate percurrit. Deniq; cum accepisset filium in senectute sua, ait illi Deus: Tolle filiũ tuũ, & vt tenerrimum intra paterna viscera doloris incendium exundaret, additur vnigenitum, addit etiam, dilectum, ad exagerendam in corde patris tribulationem, & comprobandam in mente, iusti obedientiam, Dominus subiũgit, quem diligis. Et vt teneritudo patris ex memoria dilecti nominis recrudesceret, & interior pietas ad dilectæ vocis sonum tota ferueret, puer nominatur ex nomine, quod vocatum fuerat à Domino priusquàm conciperetur. Vides quantis tribulationum malleis Abrahæ pietas feriatur, cui præcipitur, vt filium tollat, occidat vnigenitum, quem diligit, immolet, Isaac percutiat? Abraham sternit asinum suũ, ligna parat, & gladium, non à Domino quærit:

39. Ser. de virtute obedientiæ, & eius gradibus. *Act. 5.* *Phi. 2.* *Gen. 12.* *Gen. 22.*

sit: quare non murmurat, non conqueritur, non saltem vultum doloris ostendit. Et ideo summæ, & admirabilis obedientiæ virtus in Abraham prædicatur. Fortissima res est obedientia vera, & quę in animum descendere non potest, nisi à mundi huius aspergine, purè prefsequ; detersum. In illis rebus, quæ summè bona sunt, obedire oportet Deo potius quàm hominibus. Media sunt ambulare, sedere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, quæ si pastoris licentia fiant, summam expectant retributionem. In his medijs subditi esse debemus, & obedientes, ad nutum præpositorum, nihil interrogantes propter conscientiam, quia in his nullum præfixit opus Deus, sed Prælatorum relinquit imperio disponenda. Non est autem potestas, nisi à Deo, & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Communis est ista obedientia inter Deum, & hominem: quia quicquid obedientię Prælatis exhibetur, ei exhibetur, qui dicit: Qui vos audit, me audit. Obedientiæ huius primus gradus est obedire libenter. Ab illa primæ præuaricationis angustia innatus est homini amor propriæ voluntatis, quæ voluntatem sui creatoris relinquens, ibi subdita est seruituti, vbi voluit dominari. Difficilè est ergo suam relinquere voluntatem, & alterius voluntati deseruire. Quamlibet autem graue sit, non potest tamen primum obedientiæ descendere gradū, qui voluntatem præcipientis, suam nō fecerit. Ex voluntate ergo suscipienda sunt imperia Prælatorum, & ipsum cor à suis voluntarijs reflexionibus abducendum, donec propria voluntas mactata, mandatum diligat imperantis. Hoc est ergo libenter obedire, prælatorum voluntatem voluntariè adimplere. Secundus gradus est obtemperare simpliciter. Qui ambulat simpliciter, ambulat cōfidenter. In simplicitate cordis quærere Dominum scriptura præmonstrat. Multos videmus post præcipientis imperium, multas facere quæstiones, cur, quare, quamobrem sæpius interrogare, crebras ingeminare querelas. Inde murmuratio, inde verba murmurationem, & indignationem sonantia, & redolentia amaritudinem. Inde frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorum. Audi quid Dominus de simplici populo protestetur: In auditu, inquit, auris obediuit mihi, vt videlicet ostenderet vno eodemque momento processisse, & imperantis imperium, & obsequium obsequentis. Incede igitur simpliciter in mandatis obedientię, addens voluntati simplicitatem. Fortitudo enim simplicis, via Domini, quæ obedientia est. Fortitudinem igitur induunt, qui obedientes sunt, & simpliciter incedunt. Tertius gradus est, hilariter obedire. Hilarem enim datorem diligit Deus, non ex tristitia, aut ex necessitate. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multum colorant obedientiā obsequentis. Quis enim locus obedientiæ, vbi tristitiæ cernitur ægritudo? Ostendunt plerunque voluntatem animi, signa exteriora, & difficilè est, vt vultum non mutent, qui mutant voluntatem. Vide quàm necessaria, & conueniens sit hilaritas in obedientiæ executione. Quis imperat libenter, tristitiam efflanti? Quartus gradus est obsecundare velociter. Velociter currit sermo Dei, & velocem habere desiderat sequentem. Vides cum quanta velocitate currit ille, qui dicit: Viam mandatorum tuorum cucurri. Fidelis obediens, nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, vt imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum festinanter præcipientem, & hominem festinanter obedientem: Zachæe, inquit, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinanter descendit, & excepit eū gaudens. Audisti obedientiam, audi & obedientię remunerationem: Quia hodie salus huic domui facta est. Nonne legisti, quod filijs Israel præcipitur, vt agnum comedant festinanter? Festināter quippe veri agni comestio signatur implenda, quia verba illa, quæ per legem de-

Rom. 13. Luca 10. 33 Prou. 10. Sap. 1. Psal. 17. 2. Cor. 9. Psal. 47. 26 Psal. 118. Luca 19. Exo. 12.

dit, quæ per ſeipſum præſens exhibuit, quæ per Eccleſiæ præpoſitos tradenda reliquit, veloci ſunt obedientia conſumanda. Et tu ergo cum voluntatem cordi, ſimplicitatem operi, hilaritatem vultui coniunxeris, adde velocitatem, vt ſis iuxta Apoſtolum Iacobum velox ad audiendum, ad implendum velocior. Quintus gradus eſt adimplere viriliter. Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino. Non eſt fortitudinis, ire ad inobedientiam, ſed ab obedientia non abduci. Si tribulatio intonat, ſi peccatores tibi laqueum ponunt, ſi maligni tuum iter impediunt, tu obedientiæ viam nō deſeras, ſed dic: Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiā mandata tua. Manum tuam miſiſti ad fortia? Agendum eſt inſtanter, & conſtanter obediendum, nec inter verborum, ſeu verberum aſperitatem, tam regalis eſt ſemita relinquenda. Sextus gradus eſt humiliter obedire. In humilitate noſtra memor fuit noſtri, qui fecit nos. Fortitudinem ſuam ad Deum cuſtodiunt illi, qui cum fecerint quod facere debent, dicunt: ſerui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Septimus gradus eſt, indeſinenter obtemperare. Non qui inceperit, ſed qui perſeuerauerit, ſaluus erit. Perſeuerantia ſola eſt, quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, vt eum videat in decore ſuo, in quem deſiderant Angeli proſpicere. Difficilis eſt obedientiæ via, & grauis, ſpinoſis anfractibus multiplicium vinculorum nexibus innodata. An tu ibi putas obedientiæ fructum, cum ſubditus audit obedientiam, quam multis expetierat votis, cum ei præcipitur, quod redoleat dignitatem, gaudio, & lætitia fluitet, potentiæ fulciatur imagine? Et è contrario autem an tu illi obedientiæ meritum aſſignas, quæ cum aduerſitate procedens, animum terret: audientis, grauis ad audiendum, grauior ad implendum, ad tenendum grauiſſima? Non eſt ita. Faciendum eſt, vt à proſperitate animo ſeparemur, & aduerſitatem animo complectamur, ſi volumus illum ſequi, qui regnum fugit, & ad paſſionē voluntarius venit.

Iac. 1. *Pſal. 30.* *Pſal. 118.*

Idem ſic exorditur: Audi verba Pauli Apoſtoli; non eſt poteſtas, niſi à Deo. Quæ autē ſunt ordinata, à Deo ordinata ſunt. Ideoq; qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Igitur qñ p inobedientiā prælatis noſtris cōtradicimus, Deo iniuriam facimus. Quando per inobedientiam prælatis noſtris contumaces ſumus, atque inobedientes, Deum contemnimus, qui dicit: Qui vos audit, me audit, id eſt, qui vobis eſt obediēs, mihi eſt obediens, & qui vos deſpicit, me deſpicit. Ergo qui prælatum ſuum deſpicit, Deum deſpicit, & qui prælatum ſuum honorat, & qui obediens eſt prælato ſuo, obediens eſt Deo. Hanc virtutem obedientiæ, laudat Samuel Propheta dicens: Maior eſt obedientia, quàm ſacrificium, & obedire magis, quàm offerre adipem arietum, quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere, id eſt, nolle obedire. Maria quæ contra Moyſem fratrem ſuum, id eſt, prælatum murmurauit, per inobedientiam, & rebellionem, ſignificat animam cuiuslibet hominis, qui murmurat contra prælatum ſuum, cui non vult obedire, nec præcepta ſalutis accipere. Et quia non vult per obedientiam præcepta ſui prælati ſuſcipere, percutitur lepra peccatorū, atque fœdatur. Etiam Chorè, Dathan, & Abiron, qui contra Moyſen, & Aaron per inobedientiam inſurrexerunt, ſtatim pro ſua præſumptione pœnas ſuſtinuerunt, ſicut ſcriptum eſt: Aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abiron, exarſit ignis in ſynagoga eorum, flamma combuſſit peccatores. Et Ozias rex cum per inobedientiam thuribulum accepiſſet, & Deo ſacrificare voluiſſet, à Deo eſt lepra percuſſus, atque maculatus in fronte. Nam & Saul rex, quia inobediens fuit, regnū perdidit, & in manibus inimicorum ſuorum cecidit. Etiam Ionas Propheta per inobedientiam fugit, & eum piſcis abſorbuit, atque in profundum maris miſit.

28 In ſerm 19 ad ſororē, qui eſt de obedietia. *Rom. 13.* *Pſal. 105.* *29*

misit. Cauendum est igitur nè contra Prælatos nostros per inobedientiam audeamus insurgere, nè Dominus per eos velit nos, quia vice sua funguntur, asperè visitare. Prælatos pro salute nostra posuit De⁹ in Ecclesia, & ideo Paulus ait: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis, ipsi enim peruigilāt quasi rationē redituri pro animabus vestris. Vir obediens loquitur victorias, quia qui alienæ voci humiliter obedit, semetipsum in corde superat. Adam lapsus fuit propter inobedientiam, & Christus Dominus propter obedientiam exaltatus est. Sicut per inobedientiam Adæ peccatores cōstituti sunt multi, ita per obedientiam Christi iusti constituti sunt multi, & sicut inobedientia primi parentis generauit mortem, ita obedientia Christi generauit vitam. Si pro Christo fueris obediens prælatis tuis, cum Christo regnabis in cælis. Esto obediens vsque ad mortem, & dabit tibi Dominus coronam vitæ.

Oculi sani, clausi, & aperti quando dicantur, deq; ipsorum necessaria custodia. Cap. II.

Lib. 2. in c. 3. Lamē. Hier. to. 4. Oculorum custodia necessaria.

HIERONYMVS exponens verba illa; Oculus meus deprędatus est animam meam in cunctis filiabus vrbis meæ, sic ait: Docet in his verbis Propheta, qua ratione per incuriam aspectus, patefactus fuerit tentationi aditus: vix tranquillitatem inueniet animus turbatus, nisi illi subuenerit diuinæ pietatis intuitus. Hinc est quod beatus Iob ait: Pepigi fędus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Vt enim cogitationes cordis castè seruare potuisset, fędus cum oculis pepigit, nè prius incautè aspiceret, quod postmodum inuitus amaret. Valde namq; est, quod caro deorsum trahit, & semel species formæ cordi per oculos alligata, vis magnitudinis manu soluitur. Nèc ergo quædam lubrica in cogitatione versemus, prouidēdum nobis est, quia intueri non debet, quod non licet concupisci. Vt enim munda mens in cogitatione seruetur, à lasciuia voluptatis suæ deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neq; enim Eua lignum vetitū contigisset, nisi hoc prius incautè respiceret. Scriptū quippe est, vidit mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit. Hinc ergo pensandum est, quanto debemus moderamine erga illicita visum restringere, nos qui mortaliter viuimus, si & mater viuentium, per oculos ad mortem venit. Hinc etiam modò sub Iudeæ voce, quę exteriora videndo concupiscens bona interiora perdiderat, Propheta dicit: Oculus meus deprędatus est animā meā. Concupiscendo enim visibilia, inuisibiles virtutes amisit. Quæ ergo interiorē fructum, per exteriorem visum perdidit, per oculum corporis, pertulit prædam mentis. Vnde nobis ad custodiendam cordis munditiam, exteriorum quoque sensuū disciplina seruanda est. Nam quantalibet grauitate mens vigeat, carnales tamen sensus pueriliter exterius perstrepunt, & nisi interioris grauitatis pondere, & quasi iuuenili quodam vigore refrenentur, ad fluxa quæq; & leuia, mentē eneruē trahunt.

Iob 31.

Gen. 3.

AMBROSIVS sic dicit; Sexta decima litera alphabeti Hebraici est, Ain, cui⁹ interpretatio est oculus, siue fons. Oculo vtimur videndi munere, sed videmus ea, quæ complacent, & sæpe quę displicent, nec in eo, oculi est vel culpa, vel probitas, pro eorum qualitate quæ viderit. Oculi est.n. officium nunciare, quæ viderit. Est sanè offensa, vel gratia, si aut delectetur suauibus, aut offendatur aduersis. Oculi est, vt inuēdi officio fungatur, tuū est cauere quod videris. Oculus tētationis ideo dr̄, quia per oculū sępe tētamur. Oculus meretricis, laqueus amatoris. Sed oculus nihil delinquit. Ideoq; Saluatoris sentētia, plena iustitię est dicētis: Qui viderit mulierem ad concupiscendā eā, iā adulterauit eā in corde suo. Non dixit: qui viderit mulierē, sed ad cōcupiscendum viderit.

Serm. 16. in Psal. 118. to 4.

Matth. 5.

derit: Oculum absoluit, mentē ligauit. Non dixit: adulterauit eam in oculo, sed in corde. In oculo visus est, in corde peccatum. Oculus hædi ad sinistrā est, quod ea quæ dextera sunt, peccator videre non possit. Sanctus autem dicit: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Ex oculi aspectu, aut bona, aut aduersa generantur. Vidisti mulieris pulchritudinem, laudasti artificis opus, venustatem naturæ: generatio fidei, deuotionis nō partus. Contentus fuisti formæ decore, est census ambitione. Contemplatus es sacram puellam, pressit oculos tuos angustæ reuerentia castitatis, prædicasti Dominum Iesum, qui senilem dedisset in adolescentula ætate, grauitatem, immaculatamq; vitam inter infirmas, tam lubricæ carnis illecebras, humanis infudisset affectibus, fons bonorum est. Vidisti possessiones pupillorum, non ad inuadendū, sed ad tuendū, & paternis ingemuisti visceribus, si quid aduertisti de commodis minoris esse neglectum, repulisti eum qui fines eius volebat inuadere, iudicasti pupillo, oculus tuus fons tibi fuit, & origo iustitiæ. Vidisti nudum corpus, inopis iacere defuncti, non præteristi, sed continuò miseratus eum sepelisti, generauit tibi oculus materiam redemptionis. Contra si aspiciens agrum pupilli vineis consitum, segetibus, nemoribus vmbrosis, fluuijs decurrentibus, aut fontibus scaturientibus, & auaritiæ facibus accensus, transtulisti patrum limites, atque in possessionem indefensam improbus irruisti, oculus tuus tibi mortis perpetuæ acerba generauit. Vicinæ viduæ iura temerasti, coegisti eam prosilire in publicum, & litigare, oculus tuus, partus iniquitatis est factus. Vidisti inopem superbo oculo, & insatiabili corde, despexisti precem pauperis, & quem misereri debueras, cum fastidio præteristi, oculus tuus fons tibi fuit, & origo peccati. Ideoque oculi tui non lupi oculi sint, & insidiantes ad prædam. Sed sicut sponsæ dicitur: oculi tui stagra in Esebon, in portis filię multorum. Oculus ergo iste prouideat, quę futura sunt, etsi aduersa imminere prævideris, fletu, lachrymisque emollire, ac mitigare non desinat. Ideo Hieremias in captiuitate gentis Iudæ positus, futuram præuidens perpetuæ captiuitatis ærumnam, quam perfidiæ pretio Iudæorum populus habebat exoluere, dicebat in Threnis sub hac eadē litera: Oculi mei caligauerunt à fletu, quia elōgauit à me, qui me, cōsolabatᶜ.

Psal. 15. *Cant. 7.* *Thren. 1.*

4 AVGVSTINVS dicit; Oculus animæ, est mens ab omni corporis labe pura, mentis aspectus est ratio, intellectus visio. Tria hæc omni animę necessaria sunt, vt sanos oculos habeat, vt aspiciat, & videat. Sanos oculos habet, cum à mortalium cupiditatibus est purgata, atque remota. Aspicit, cū in Dei lumine contemplationis oculos figit. Videt, cum in illa contemplatione conspicit quāta sint gaudia, quanta lætitia, quanta securitas, serenitas, & quanta iucunditas.

Oculi sunt clausi, & aperti qui dicantur. Lib. de spiritu, & aia to. 3.

5 IDEM sic habet; Fas non est dicere primos homines cæcos factos. Sed cur post ligni vetiti tactum, eadem scriptura dicit: Aperti sunt oculi amborū? Hoc quippe verum est, quia apertos oculos habebant, & tamen nisi ad aliquid clausi essent, nullatenus scriptura diceret: aperti sunt oculi amborum. Aperti sunt scilicet, non ob aliud, nisi ad inuicem concupiscendum, vt esset lex in membris repugnans legi mentis, vt etiam in ipsis membris esset non voluntarius motus, iusta scilicet vindicta Dei, vt homo qui noluit esse subiectus Deo, non haberet subditum corpus. Ergo in eo aperti sunt oculi amborum, vt mouerentur concupiscentialiter membra.

In dialogo inter Orosiū, & Aug. to. 4. Gen. 3.

6 IDEM exponens verba illa; Si autē oculus tuus dexter scādalizat te, erue eum, & proijce abs te, inquit oculus dr̄ hic, quod vehemēter diligitur. Solet n. & ab eis, qui vehementer volunt exprimere dilectionē suam, ita dici: Diligo eū, vt oculos meos, aut ēt plusquā oculos meos. Vt iste sit sensus; quicquid illud est qđ ita diligis, vt pro dextro oculo habeas, si scandalizat te. i. si impedimento est ad veram beatitudinem, erue illum, & proijce abs te: expedit enim

Lib. 1. de sermōe Domini in mōte. tom. 4. Matt. 18.

tibi,

tibi, vt pereat vnum horum, quæ ita diligis, vt tamquam membra tibi hæreant, quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Potest etiam per oculũ dextrum intelligi fideliſſimus amicus, cuius amicitia relinquenda eſt, quando eſt impedimento ad animæ ſalutem.

7 *Lib. 1. de ſerm. Domini in mõte. t. 4. Gen. 3.* IDEM ait: Ante peccatum aperti erant oculi primorum parentum ad intuendum opera Domini, quæ valde bona creauit, clauſi verò erant ignorãtia mali, quod creator bonorum omnium non creauit. Et aperti ſunt, conſcientia delicti pulſante, vel cum in ſe viderent, vel ſentirent iam nudati, animæ carniſq; pace motum quẽdam turpiſſimum atq; præcipitem nouiter accidiſſe, vnde confuſi ad fici folia conſugerunt, & his, libidinis pudore ſolicitata membra texerunt.

8 *In Pſal. 12 tom. 8.* IDEM explicans illa verba; Illumina oculos meos, nè vnquam obdormiam in morte, nè quando dicat inimicus meus præualui aduerſus eum ait: oculos cordis oportet intelligi, nè delectabili defectu peccati claudantur. Ne ſi clauſerimus oculos, inſultando diabolus dicat: præualui aduerſus eũ.

9 *In Pſa. 24* IDEM exponens verba illa; Oculi mei ſemper ad Dominum, quia ipſe euellet de laqueo pedes meos, dicit: nec timeam periculoſa, & terrena, dum terram non intueor, quoniam ille, quem intueor, euellet de laqueo pedes meos.

10 *Libr. 21. Moral. c. 2 tom. 2.* GREGORIVS exponens verba illa Iob capit. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine, ait: Cum ſit inuiſibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, niſi quod inhærens corpori, quaſi quædam egrediendi foramina eiuſdem corporis ſenſum habet. Viſus quippe, auditus, guſtus, odoratus, & tactus quaſi quædam viæ mentis ſunt, quibus foras veniat, & ea quæ extra eius ſunt ſubſtantiam, cõcupiſcat. Per hos enim corporis ſenſus, quaſi per feneſtras quaſdam, exteriora quæque anima reſpicit, reſpiciens concupiſcit. Hinc etenim Ieremias ait: *Hier. 9.* Aſcendit mors per feneſtras, ingreſſa eſt domos noſtras. Mors quippe per feneſtras aſcendit, & domum ingreditur, cum per ſenſus corporis concupiſcentia veniens, habitaculum intrat mentis. Quo contra hoc, quod iam ſæpe diximus, de iuſtis per Iſaiam dicitur: *Iſa. 60.* Qui ſunt iuſti, qui vt nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? iuſti namque volate, vt nubes dicti ſunt, quia à terrenis contagijs ſubleuantur, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas ſunt, quia per ſenſus corporis, exteriora quæque intentione non reſpiciunt rapacitatis, eoſq; foras non rapit concupiſcentia carnalis. Quiſquis verò p has corporis feneſtras incautè exterius reſpicit, plerumque in delectationem peccati etiam nolens rapitur, atque obligatus deſiderijs, incipit velle quod noluit. Præceps quippe anima, dum ante non prouidet nè incautè videat, quod concupiſcat, cæca poſt incipit deſiderare quod vidit. Vnde, & *2. Reg 11.* prophetæ mens, quæ ſubleuata ſæpe myſterijs internis intererat, quia alienam coniugem incautè vidit, obtenebrata poſtmodum ſibimetillicitè coniũxit. Sanctus autem vir, qui acceptis corporis ſenſib⁹ velut ſubiectis miniſtris, quidam æquiſſimus index præeſt, culpas conſpicit antequam veniant, & velut inſidianti morti feneſtras corporis claudit dicens: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem de Virgine. 11 Vt enim cogitationes cordis caſtè ſeruare potuiſſet, fœdus cum oculis pepigit, nè prius incautè aſpiceret, qđ poſtmodum inuitus amaret. Valde namque eſt graue, quòd caro deorſum trahit, & ſemel ſpecies formæ cordi per oculos alligata, vix magni luctaminis manu ſoluitur. Nè ergo quædam lubrica in cogitatione verſemus, prouidendum nobis eſt, quia intueri non decet, quod non licet concupiſci. Vt enim munda mens in cogitatione ſeruetur, à laſciuia voluptatis ſuæ deprimendi ſunt oculi, quaſi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eua lignum vetitum contigiſſet, niſi hoc prius incautè conſpiceret. Scriptum *Gen. 3.* quippe eſt, vidit mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrũ oculis, aſpectuq; delectabile, & tulit

de

destructo illius, & comedit. Hinc ergo pensandum est, quanto debeamus moderamine erga illicita visum restringere nos, qui mortaliter viuimus, si & mater viuentium per oculos ad mortem venit. Hinc etiam sub Iudææ voce, quę exteriora videndo concupiscēs, bona interiora perdiderat, Propheta dicit: *Tren. 3.* Oculus meus deprædatus est animam meam, in cunctis filiabus vrbis meæ, concupiscendo enim visibilia inuisibiles virtutes amisit. Vnde nobis ad custodiendam cordis munditiam, exteriorum quoque sensuum disciplina seruanda est. Nam quantalibet virtute polleat mens, quamalibet grauitate vigeat, carnales sensus puerile quidam exterius perstrepunt, & nisi interioris grauitatis pondere, & quasi iuuenili quodam vigore refrenentur, ad fluxa quæque, & leuia mentem eneruem trahunt. Videamus igitur quomodo Beatus Iob id quod in eo fluxum ac puerile caro sapere potuit, iuuenili sapientiæ vigore restrinxit, Ait enim, pepigi fœdus cum oculis meis. Et quia non in re actionem tantummodo, sed & cogitationem luxuriæ extinxit, adiūxit; vt ne cogitarem quidem de virgine, multa ex his à Hieron. mutuata sunt.

12 Serm. 5. Assumptionis B. Mariæ. Luc. 10. Psal. 45.

BERNARDVS sic habet: Loquens de Maria Magdalena, quæ sedens audiebat verbum Domini, non vult interrumpere silentij quietem, nè iucundam amittat contemplationis dulcedinem, præsertim cum intus ipsum audiat Dominum dicentem: Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus. Hic sane considerandum est, tria esse, quæ impediunt contemplationem. Equidē animæ nostræ oculus intelligentia est. Sicut enim oculo corporis lux corporea, & cętera quæque corporalia videntur, ita Deus, qui est lumen incircumscriptum, & eius inuisibilia, vtcumq; intellectu percipiuntur. Differunt autem in hoc interior, & exterior oculus, quòd exteriori quidem, corporea lux extrinsecus, vt videat admouetur, interiori verò Creatoris lumen intrinsecus, vt discernat infunditur. Vtrunq; verò oculum tria sunt, quæ ad videndum impediunt. Primum exterior oculus fieri potest, vt sanus sit, & pateat. Sed quoniam lux exterior ei desit, nil videat. Econtrario fit aliquando vt lux exterior præsens ei sit, sed fortè sanguine, seu quolibet humore concreto turbatus, cernere minimè possit. Iterum solet plerumq; contingere, vt neutrum desit ei, nec lux, nec salus, sed tamen aliqua pulueris iniectione lędatur, quo fit vt eius acies retundatur. Sunt ergo tria quæ hunc oculum impediunt, tenebræ humor concretus, & puluis iniectus. *13* Hæc ipsa sunt etiam quibus interior oculus impeditur. Sed alia nomina sortiuntur. Nam quod hic tenebrę, ibi peccata dicuntur. Ipsa verò peccata confluunt in memoriam quasi in quandam sentinam, & hic est ille humor concretus. Quod autem hic puluis dicitur: Hoc ibi cura terrenorum actuum nuncupatur. Hæc igitur tria sunt, quæ oculum intelligentiæ confundunt, atque à contemplatione veri luminis excludunt, tenebræ scilicet peccatorum, recordatio eorundem peccatorum, cura terrenorum actuum. Primò illo morbo turbatum se plangebat Propheta cum diceret. Dereliquit me *Psal. 37.* virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Cùm enim luce iustitię destituimur, nil aliud quàm peccatorum nostrorum tenebras inuenimus. Item secūdò se grauari sentiebat cum dicebat: Conuersus sum in *Psal. 31.* ęrumna mea dum configitur spina, peccatorum scilicet recordatio. Tertiò occupari se conqueritur, cum dicit: Quia *Psal. 101.* cinerem tanquam panem manducabā. Cinerem scilicet actionis, pro pane cō templationis. Quicunque ergo mentis oculum diuinæ cōtemplationi vult intendere, profectò necesse est, vt eum prius ab hoc triplici impedimento studeat purgare. Quod si quis facere contendat, nouerit contra triplicem morbum, triplex quoque fore remedium. Nam primus quidem per confessionē, secundus per orationem, tertius verò curatur per quietem. *14*

IDEM dicit: Odibilis macula, quę beatam nobis adimit visionem, & execrabilis negligentia, qua dissimulamus interim illius oculi mundationem. Vt *Serm. de conuersione ad clericos c. 15.*

enim corporeus nobis visus, aut limo re interiori, aut exterioris iniectione pulueris impeditur, sic & intuitus spiritualis interdum quidem propriæ carnis illecebra, interdum curiositate sæculari, & ambitione turbatur. Quòd quidē non minus nos experientia propria, quàm diuina pagina docet, vbi legitur: Corpus, quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. In vtroq; tamen solum, quod hebetat, & confundit obtutum, peccatum est, nec aliud inter oculum, & lumen, inter Deum, & hominem separare videtur. Interdum tamen corporeus oculus nō adhuc festuca manente, sed iam sublata, aliquandiu caligare videtur, quod quidem, & ipsum in interiori oculo, qui in spiritu ambulat sæpius experitur. Beati ergo mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Sap. 9.

15 In lib. sententiarū

IDEM ait: duo sunt oculi sponsæ, rerum habentium consideratio, quæ est velut flamma ignis, & cęlestis patriæ digna æstimatio, in qua vulneratur cor sponsi.

Orationem quibus rationibus persuadeat sancti. Cap. III.

1 Homil. 11 in cap. 17. Exod. 1.1. c. 17.

ORIGENES explicans quomodo eleuante manus Moyse in mōte, vincebat Amalech inquit: Eleua, & tu manus ad Deum, imple mandatū, quod Apostolus dicit: Sine intermissione orantes, & tunc fiet, quod scriptum est: Quia sicut vitulus ablingit in campis herbam viridem: ita ablinget populus hic, populum qui super terram est. Per quod (vt à maioribus accepimus) indicari dicitur, quia populus Dei non tàm manu, & armis, quàm voce, & lingua pugnabat, idest orationem fundēs ad Deum, prosternebat inimicos. Ita ergo, & tu si vis vincere inimicos, eleua actus tuos, clama ad Deum (vt dicit Apostolus:) orationi instantes, & vigilantes in ea. Hæc enim est Christiani pugna, qua superat inimicum.

1. Thes. 5

Rom. 12.

2 Homi. 13.

IDEM exponens ea quæ regem Balach mouerunt ad quærēdum Balaam, cuius carminibus contra Iudæorū populum dimicaret, ait: Sed & hoc puto, quòd mouerit regem. Videtur enim audisse, quia filij Israel solent hostes vincere oratione, non armis, nectàm ferro, quàm precibus. Nulla enim Israel, aduersum Pharaonem arma commouit, sed dictum est ei, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Sed nec contra Amalechitas quidem, tātùm vis armorum, quantùm Moysi valuit oratio. Vt enim eleuasset Moyses manus ad Deum, vincebatur Amalech. Remissæ verò, & deiectæ, vinci faciebant Israel. Audierat ergo Rex Moab, quia populus hic orationibus vincit, & pugnat aduersum hostes, ore non gladio, & ob hoc sine dubio apud semetipsum cogitauit, dicens. Quoniam quidem orationibus populi huius, & precibus nulla possunt arma conferri, ideo etiā mihi tales aliquæ preces, & talia requirenda sunt arma verborum, & orationes tales, quæ superare possint orationes istorum. Vt autem scias tale aliquid cogitasse regem, ex scripturæ verbis intellige, quæ ego à magistro quodam, qui ex Hebræis crediderat, exposita didici. Scriptum est ergo, & dixit Moab ad seniores Madian. Nunc ablinget synagoga hæc omnes, qui in circuitu nostro sunt, sicut ablingit vitulus herbam campi. Aiebat ergo magister ille: Cur, inquit, tali vsus est exēplo, dicens: sicut ablingit vitulus herbā cāpi? Ob hoc sine dubio, quia vitulus ore obrumpit herbam de campo, & lingua tanquam falce, quæcunque inuenerit secat. Ita ergo, & populus hic quasi vitulus, ore & labijs pugnat, & arma habet in precibus. Hæc igitur sciens rex, mittit ad Balaam, vt ipse deferat verbis, verba contraria, & precibus preces.

in cap. 22. Numerorum. c. 22.

Exo. 17.

Num. 22.

3 Homil. 9. in cap. 8. Iosue.

IDEM docens, quod postquam subuertit Iosue Hay, ædificauit altare Domino ex lapidibus integris, ait: Ego arbitror, quod quicunq; prompti sunt, vt orationibus vacent, & vt die, noctuq; obsecrationes offerant Deo, & supplicationum victimas immolent, ipsi sunt, ex quibus Iesus ædificat altare. *Infra:* Nō deserit nos Iesus Dominus noster, sed quamuis nos vacantes orationi; quid

quid oremus sicut oportet, nesciam*, ipse tamen spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Si ergo orationes nostras spiritus adiuuet, & offerrat patri omnium Deo, gemitibus, quibus nos explicare non possumus, certum est, quia & altaris constructionem sollicitè requirat à nobis.

2 *Lib. 1. in c. Iob. to. 2.*

IDEM exponens illa verba, Factum est cum filij Dei astarent coram Domino, dicit. Sancti viri iugiter, ac indesinenter astant in conspectu Dei. Venire autem dicuntur ante Deum homines, dum maiori deuotione, atque studio animas suas effuderint in oratione ante Deum. Sicut Anna mater Samuelis cum in dolore animi effunderet orationem suam in conspectu Domini, sicut ille, de quo dictum est: Oratio pauperis cum anxiaretur, in conspectu Domini effunderet orationē. Sic itaq; assistunt ante Deum omnes, qui sollicitè cum oratione adorauerint.

3 *Homil. 1. in Hexameron to. 1.*

BASILIVS fugam Moysi ex Aegypto exponens ait: Ad Aethiopiam vsque profectus, ibiq; securus omniū, ac proinde liberrimum nactus ocium, totos quadraginta annos cōtemplationi rerum indulsit. Qui annos natus iam octoginta Deum vidit. Hic quæ audiitu didicerat, colloquente secum Deo, hæc nobis in libro Genesis edisseri.

4 *Serm. de abdicatione rerum. to. 2.* *Simile.*

IDEM sic habet; Ad orationem quotiescunque vocaris, libenter successinat os tuum, in eaq; eo vsque permaneto, donec canoni satisfeceris, magnāque te iacturam facere arbitrato, si ante inde discesseris. Etenim si cum corporis tui sustendandi causa cibum capis, ægrè admodum à mensa potes auelli, nisi naturale prius desiderium expleueris, neque ita facile hoc facturus sis, nisi magna te inde aliqua necessitas auocet, qui non tandem ab epulis ijs auelli ægrius debes, quibus spiritus alitur tuus? Quique non magis orat one corroborandus tibi tuus animus est? Quāobrem quæ corporis causa necessario suscipi munera debent, ita ea habebis distributa, vt legitimum tibi postea orationis tempus non interpellent. Caue autem diligenter, nè cogitationi illi animi tui assentiare, quæ ab orationis canone nondum peracto auellere te studeat. Habent enim morem hunc dæmones, vt faciendæ orationis temporibus per speciosam scilicet aliquam laudabilis causæ alicuius simulationem, nobis sedulo auctores sint, vt ab ea nos subducamus, vt quam salutem afferre nobis intelligant, ab ea nos probabiliter abducant. Noli ingemiscens, capitis ventris vè dolorem excusare, & eius, qui nullus sit, testes incertos proferre, nè quiescendi causa quicquam de acri vigilantię assiduitate remiseris, potiusque occultas aliquas semper orationes habeto, quas in occulto aspiciens Dominus, pro ijs gratiam tibi referat in aperto. Operam sedulo da, vt in ea mercatura, quam in luculento vitæ genere, præclarisq; muneribus communiter vnà cum cęteris facis, seorsum tu quæstus accessiunculam aliquā habeas, quò repositas postea in die necessitatis diuitias inuenias.

5 *Homi. 30 in Genes. to 1.*

CHRYSOSTOMVS dicit; Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, indeprædabile prædium, modò sobrij, & vndeqnaque mente nostra collecta, inimicoq; nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Scit enim hostis noster, quod per tempus illud possumus de ijs, quæ ad salutem nostram attinēt, loqui, & peccata confiteri, & vulnera medico ostendere, & sanitatem consequi, ideo maximè obsistit, omniaq; facit, & tractat, vt nos supplantet, negligentesque faciat. *Infra*: Magnum bonum sunt preces. Nā si hoī quis loquatur virtute pdito, nō paruū inde fructū percipiet. Quātis ergo bonis fruetur, is, cui cū Deo colloquiū fuerit? Oratio .n. colloquiū est cū Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem. iucundū sit Deo eloquiū meū, hoc est, sermo meus appareat Deo.

6 *In sermonib. varijs tomi primi sermone de Moyse.* *Exo. 17.*

IDEM sic habet; Stabat Moyses in monte non armis, sed precibus pugnaturus, stabat extensis manibus ad cœlum, deuoto orans affectu, non de terra, sed de cœlo auxilium postulabat. Pugnabat cū hostib. absens, cū externis sine

stne bello decertat, vt quem loci diuersitas ab inimicis seiūxerat, orationis effectus bellatorem præsentem hostibus exhiberet. Fit Moyse orante occulta pugna, sed manifesta victoria, latenter dimicat, vt euidenter deuincat. Solus erat, vt multi saluentur. Stabat Moyses in monte proximus iam cęlo, iam vicinus syderibus, & quantò eum sublimitas montis extulerat, tantò oratio Deo proximum exhibebat. Fit Moyse orante victoria, cessante mæstitia, potentior hostis efficitur, iusti corpore fatigato. Desinit Israel vincere, Moyse desistente in prece, vt dum diuersa populis exhiberentur, orationis potentia nobis monstraretur. Denique tandiu ista diuersitas valuit, quandiu oratio defuit, perseuerante prece, perseuerans victoria roboratur. Iam geritur pugna cum hoste, iam Amalech precibus debellatur. Oratio in vltionem inimici dirigitur, cuius scelera iam interitum prouocabāt, nedum Moysi oratio circa victoriæ effectus minus valeret, inimici virtus in populum Dei potentior esset, vt non iam cœleste, sed humanum certamen ab omnibus putaretur. Quis enim iustorum non orando pugnauit? quis hostem non orando deuicit? Orationibus Danieli visa panduntur, sopiuntur flammæ, feræ habetescunt, cadunt hostes, inimici vincuntur. Quantò enim purior, frequentiorq; fuerit celebrata oratio, tantò celerior inimico vindicta. Licet colloqui cū Deo orando, licet cū eo fabulari cum velis, licet precibus mercari quod optas. Et quamuis vocē eius audire non possis, tamen dum id quod petis accipis, colloqui tecum, etsi non verbis, tamen beneficijs dignatur. Et factum est, inquit, cū leuaret manus Moyses præualebat Israel, vbi aūt submiserat manus, inualescebat Amalech. Bellū Christianis indictum, hoc exēplo mōstrat, belli effectus, orationis instantia aperitur. Orat enim Moyses, & vincit, cessat & vincitur. Didicit Christianus vnde aut vincatur, aut vincat, quātò instantius Christiano orandum sit, & quia periculosior hostis est, & quia pro seipso, non pro altero pugnat. Moyses enim & contra hominem, & pro alijs orādo pugnabat: Christian⁹ verò, & pro seipso & contra diabolū pugnat. Nec quisquam poterit excusari, qui hostem vincere noluit, dum orando cessauit. Apparet autem vires hosti illum dare, qui cessat, & sese ei subijcere, qui nō orat. Hostis enim, dum oras premitur, dum cessas erigitur. Tu contra te ipsum hostem erigis, dum eum in te non orando admittis. Oratio iugis, infirmitas hostis. Cęterùm ipse contra se tela ministrat, qui hostem, precum instantia non fatigat. Quare orationis instantia, hostis sæuitia debelletur, non resumat vires, dum parcimus, non erigatur, dum aliquando cessamus. Oportet, inquit, semper orare, & non deficere. *Luc. 18.* Dum oportet dicit, necessitatem inducit. Necessitas autem tanta vi astringitur, vt quod necesse est, & si nolis, præterire non possis Denique manducandi, bibendi, vestiendi, necessitas à natura illata, præteriri nō potest, sine quibus geri vita ista non poterit. *Simile.* Igitur si prætermitti ista non possunt, sine quibus non potest vita ista celebrari, quomodo tutus ab hoste esse poterit, qui quod oportet semper orare, contempsit? Petite, inquit, & dabitur vobis. Optat dare qui præcipit petere: beneficia ingerit, qui poscendi hortamenta exprimit: cupit largiri, qui desiderat postulari: ille suadet, qui præstat, ille hortatur qui donat, occasiones ille dandi exquirit, qui beneficia tribuere consueuit. *Luc. 11.* Petite, inquit, qđ vultis, & faciā, postulate qđ desideratis, vt cōpleā. Talē me sentietis in dādo, qualē nūc in ꝓmittēdo cōspicitis.

10. Homil. de fide Annæ. IDEM sic exorditur; Nulla profectò res est, charissimi, quæ possit æquari deprecationi. Siquidem, vt audistis in Anna naturam mancam, ac sterilem correxit, & vuluam, quæ erat conclusa aperuit, & probrum sustulit. Omnes audistis quomodo fleuerit, quomodo precata sit, quomodo orarit, & exorarit. Oratio fecit vt Samuel auspicatioribus exordijs nasceretur, preces enim fuerunt huius generationis principia.

11 Hom. 19. in c. 6 Mat to 2. Colo. 4. Luca 18. IDEM vno verbo dicit: Orationi instate. Nam & ipse Dominus ad viduę illius, & immisericordis, & crudelis iudicis, nos mittit exemplum, vt orationis

nis instantiam ex illius interpellationis importunitate commendet. Et cum intempesta nocte venisse aliquem dicat ad amicum, eumq; dormientem de lectulo suscitasse, illumq; hoc non tam familiaritate quàm sedulitate meruisse, nihil aliud omnino, quàm vt ipse frequenter interpellaretur admonuit. Et si inquis, scit pater noster, quid nobis opus sit, cuius tandem rei gratia, nos oportet orare? Vt scilicet Deum non doceas, sed inflectas, vt familiaris efficiaris, interpellationis frequentia, vt humilieris orando, vtq; peccatorum tuorum sæpè recorderis.

12 Homi. 23. in Matt. Idem ait; Non dicas non sum dignus audiri, & ideo non oro, nam & Chananæa illa talis fuit, sed nihilominus orauit, & impetrauit. Etsi igitur nō fueris amicus, etsi non ea quæ tibi cōpetere videntur expostules, etsi bona patris luxuriosus absumpseris, longumq; tempus à facie eius abfueris, & indignantem illum, iratumq; condenias; incipe tantummodo orare, atque ad ipsum redire, & recipies profectò cuncta, & confestim omnem iram, pœnamq; restringes. *Infra*: Accedamus

Matt. 15. ad eum, atque dicamus: Etiam Domine: nam & canes edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Accedamus, inquam, importunè, immo hoc nunquam est importunè accedere. *Simile.* Sicut enim respirare importunè omnino nunquam est, ita etiam non quidem petere, sed non petere, potius importunum est. Sicut enim respirare hoc iugiter indigemus, ita etiam eo quod à Deo præstatur auxilio. Quòd si voluerimus, facilè illum ad nos poterimus inflectere. Et hoc profectò declarans, atque ostendens, Deum promptū esse semper ad beneficia largienda dicebat, sicut diluculum paratum inuenre-

13 mus eum. Quotiescumque enim venire, & ad illum voluerimus accedere, expectatas ab illo esse preces nostras continuò sentiemus. Si verò nihil de redundare illo fonte bonitatis haurimus, nostra est omnis culpa, nō fontis.

Simile. Hoc etiam Iudæis imputando dicebat: *Osee 6. & 13.* Misericordia sicut nubes matutina, & vt ros diluculo cadens. Quod verò dicit huiusmodi est, ego quidem quæ à me petenda erant, cuncta largitus sum, vos verò quasi quidam ventus vrens aduersus nebulam, roremq; contrédiris, & ideirco retrahitur à vobis: ita pręnimia malignitate vestra, facitis immensæ liberalitatis Dei dona cohiberi. Si verò paululum in meliora moueamur, & vel tantulum quidem, vt non saltem peccasse doleamus, supra quam omnes fontes subito æbullit, copiosius, quàm omne pelagus effunditur. Quantoque amplius acceperis, tantò ille plus gaudet, & hoc ipso ad dandum plura consurget, diuitias enim suas nostram dicit esse salutem, & ipsam dandi petentibus largitatem. Quod certè dicebat Paulus: Qui diues est in omnibus, qui *Rom. 10.* inuocant illum: non enim nisi quando non postulamus irascitur, tunc etiam nos solùm, quando non poscimus auertatur. Propterea enim & pauper factus est, vt nos diuites faceret, & illa omnia sustinuit, vt nos ad petendum plenius incitaret. Habentes igitur occasiones salutis, spesq; meliores, semper ad orationem accedamus.

14 Homi. 36. in Acta Apost. n. 3. Idem exponens de Paulo, & Sila Actuum 16. Quod media nocte orantes, laudabant Deum, & audiebant illos vincti. Repente autem terræmotus factus est magnus, ita vt mouerentur fundamenta carceris. Apertæ sunt autem statim ianuæ, & omnium vincula soluta sunt, sic ait: Et hoc studeamus etiam nos facere, & aperiemus nobis non carcerem, sed cœlum. Si orauerimus, & cęlum aperire poterimus. Elias *3. Reg. 17. & 18.* etiam clausit, & aperuit cœlum oratione. Est etiam in cęlo carcer: Quæcumque *Matt. 16.* ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo. Oremus per noctem, & soluemus hæc vincula. Nam quod preces peccata soluāt, persuadeat nobis vidua, persuadeat nobis ille amicus, qui intempesta nocte perseuerat, ac pulsat, persuadeat nobis Cornelius: orationes tuæ, inquit, & eleemosynæ ascenderunt co- *Luc. 18.* ram Deo. Persuadeat nobis Paulus di- *Luc. 11.* cens: Quæ autem verè vidua est, & de- *Act. 10.* solata, sperauit in Deum, & adhæret *1. Tim. 4.* precibus die ac noctè. Si de vidua ille hæc dicit, de infirma muliere, multò

magis

magis de viris. Etiam dixi, & nunc dico, excitemur, nocte, etiam si non multas preces facias, vnam fac cum sobrietate, & sufficit, etiam si nō sit media nox saltem sub ipsum diluculum. Ostende quod non corporis solùm est vox, sed etiam animæ. Ne finas illam ociosè transire, sed da Domino oro hoc donū, immò ipsum ad te redeat. Dic obsecro, si in graues incidissemus facultates, quem non rogaremus? Si forsan petitionis compotes fieremus, respitamus. Quis tibi daret, vt paratus sit is, qui rogatur, ad habendum tibi gratiam quod rogas? Quis tibi daret, ne ambules, & quæras quemnam roges, sed inuenias paratum? Nec alijs opus habeas, per quos roges, vt per illos preceris. Quid hoc maius? Hic enim tunc maximè facit, quando non alios rogamus, sicut amicus germanus, & nos tūc maximè obiurgat, quasi non fidamus illius amicitia, quando alios oramus, qui pro nobis ad illum intercedant. Ita etiam nos facimus quando aliqui nos rogant, tūc potissimum illis largimur, quando per seipsos non per alios nos accesserint. Quid igitur, inquit, si offenderim? Cessa offendere, & lachrymas funde, & ita accede. Non adeo cupis dimitti peccata tua, sicut ille cupit peccata dimitti. Præoccupemus faciem eius in confessione, quoniam bonus est, ac suauis, & misericors. Si autem non inuocaueris ex veritate, neque volueris ex corde loqui, dimitte: sed ex ore quid ille faciet? Quid est in veritate inuocare? cum electione voluntatis, cum alacritate, cum mente sincera, sicut de vnguentis dicunt verum esse, si nihil habet adulterinum, ita, & illic re vera illum inuocat ram diu assidet, nec desistit, donec assequatur. Magna arma sunt preces. Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quantò magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se? Quare non vis accedere? Amat te, plus omnibus potest. Et vult & potest, Quid prohibet? Nihil legitur, accedamus cum fide, accedamus dona afferentes, quæ vult vltionis obliuionem, benignitatem, & mansuetudinem.

Luc. 11.

IDEM sic habet; Est autem magnum quodam, & salutare bonum oratio, animarumq; nostrarum firma custodia, tutissimumq; præsidium.

Homil. 3. in epist. ad Philemonem. to. 4.

IDEM in vltimis verbis dicit; Expugnemus hostes nostros precibus, & supplicationibus. Si enim contra armatos ad eum modum pugnauerunt veteres, multò magis contra inermes ita pugnandum nobis erit, ita vincebat Ezechias Assirū, ita Moyses Amalechitas, ita Ascalonitas Samuel, ita Israel triginta duos reges. Si vbi armis opus erat, & exercitu, & pugna, relictis armis, ad orationem confugerunt, vbi dumtaxat orationibus conficienda sunt negotia, quomodo non multò magis orandum est.

IDEM in fine ait; Aptissima arma oratio est, thesaurus certè perpetuus, diuitiæ inexhaustæ, portus quietus occasio tranquillitatis, denique auctor, parens, fons, & radix bonorum omnium, & innumerabilium, oratio est, atq; etiā regia ipsa facultate, potior & superior. Sæpius itaque euenit, vt cum rex ipse ægrotet, febriat, ardore laboret, & adsint medici, adsint clientes, familiares, proceres, milites, duces, non ars medicorum, non amicorum præsentia, non famiiarium administratio, non medicamentorum copia, non apparatus magnificentia, non pecuniarum facultates, non aliud quicquam rerum humanarum possit reddere infestantem morbum leuiorem. At si quis valens apud Deum familiaritate accesserit, & corpus languens tetigerit, & sincerè pro eo orauerit, languorem omnem expellit, & quod non diuitiæ, non numerus ministrorum magnus, non medicinalis scientia, non regius fastus, efficere potuit, hæc vnius pauperis oratio potuit. Orationem autem dico non tenuem illam, & desidiosam, sed eam quæ intenta, & animo dolente, atque contrito perficiscatur. Hæc enim est, quæ cœlum scandere valeat. Vnde ait propheta: Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Qui ita afflictus mæstusq; orat, hic lætitiæ plurimùm post orationem sibi potest conciliare. Et vt frequentia nubium principio cœlum

Homil. 5. de incomprehensibili Dei natura. to. 5.

Psal. 119.

Simile. lum obfuscat, vbi verò per crebas, dimiserit stillas, iam & humore seposito serenum cœlum, & dilucidum facit, sic mæror animi, dum intus versatur caligine cogitationem nostram obducit, cum autem verbis orationis, & lachrymis, quæ solent euaporatus euanuit, plurimum iam inde splendoris afferri in animum solitum est, fauore scilicet humanissimi, & liberalissimi Dei velut radio quodam in eius, qui orat animū ingruente, ac luce afficiente lætissima. *Infra*: Vis orationis, vim extinxit ignis cum tres pueri in camino dicerent: non possumus aperire os, confusio & opprobrium facti sumus seruis tuis, & colentibus te, vis orationis impetum leonū cohibuit, bella composuit, prælia remouit, tempestates sustulit, dæmonia expulit, cœli fores aperuit, vincula mortis disrupit, languores eiecit, vrbes terræmotu nutātes firmauit, plagas cœlitus irruentes, insidias hominum, mala denique omnia deleuit oratio. *Infra*: Si apud homines suos quempiam casus dixisse, suasq; calamitates narrasse affert nonnihil consolationis, quasi difflatio quædam malorum, per ipsam narrationem ageretur, longè magis si cum domino illo communi, ægritudines animi tui communicaris, consolationē atque remedium capies. Homo enim vel grauatur plerunque tædio alienæ querelæ, & luctus repellit, fugitq; hominem miserum, at verò Deus non ita agit nobiscum, sed inuitat, ducit, hortatur, acceptat. Etsi totum diem in communicandis cum eo tuis calamitatibus consumpseris, ita te magis, magisque diliget, & tuis precibus liberalius annuet. Et quidem hoc ipse Dominus explicans dicebat: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos. Vocat, obsequamur; inuitat, accedamus; si peccatis innumerabilibus detinemur, cursum ob eam rem maiorem in modum eò agamus.

Dan. 3. — *Matt. 11.*

20 IDEM inquit; Sicut sol lucem præbet corpori, sic animæ lumen est precatio. Proinde si cæco damnosum est non intueri lumen, & solem, quantò grauius est homini Christiano si nō assiduè deprecetur, neque Christi lucē orando in animum suum inducat? Iam verò quis non obstupescat, & admiretur tantam benignitatem, ac beneuolentiam, quam in nos homines declarat Deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostraque vota apud ipsum deponamus. Nam verè profectò cum Deo confabulamur, quoties vacamus deprecationi, per quā simul & angelis copulamur, & societatem, quam cum brutis animantib. habebamus, procul effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiam illorum dignitatem, si tamen maius, est Angelorum dignitas colloquium miscere cum Deo. Atqui quòd sublimius sit, ipsi nos docent, multo quidem cum tremore vota sua offerentes: cæterùm nobis exemplū præbentes, vnde sciamus, ac discamus, quòd quisquis Deum adit, multo cum gaudio multoq; rursum cum tremore id facere oporteat. Tremore quidem dum metuimus, nè videamur indigni qui Deum precibus alloquamur, rursus gaudio repleamur, reputantes honoris magnitudinem, quòd Deus mortalium genus, tāta, ac tali sua cura dignatus sit, vt assiduè diuino colloquio frui liceat, per quod etiā illud assequimur, vt & mortales, & temporarij esse desinamus, natura quidem mortales, sed colloquio, coniunctoq; quem agimus cum Deo, ad immortalem vitam transeuntes. Necesse est enim, vt qui cum Deo familiaritatē habet, superior euadat, & morte, & omnibus quæ corruptioni sunt obnoxia. Et quemadmodū nullo pacto fieri potest, vt qui solis radijs fruitur, non effugiat tenebras, ita nulla ratione fieri potest, quin qui cum Deo consuetudinem agit, desinat esse mortalis, siquidem ipsa dignitatis sublimitas, nos ad immortalitatem transfert. Etenim si qui cum Cęsare miscēt sermones, familiariterq; cum eo versantur, & hoc honoris ab illo sunt adepti, non possunt esse pauperes, multò minus fieri potest, vt qui Deum deprecantur,

Lib. 1. de orādo Deū — *Simile.* — *Simile.*

cantur, cum eo familiariter colloquentes, animas habeant mortales. Nam mors animæ est impietas, ac vita pugnans cum lege diuina. Ex quo consequitur animæ vitam esse Dei cultum, ac vitam eo cultu dignam. Porrò vitam piam, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatam auget, ac ceu thesaurum recondit animis nostris. Etenim si quis aliquid facere cupit, quod ad rectè viuendum pertinet, duce precatione, ac huius vitæ viã præparante, commodum simul, & facilem habiturus est pietatis cursum. Neque enim fieri potest, vt qui postulãt à Deo pudicitiam, mansuetudinem, &c. non assequãtur id quod petũnt. Petite, enim inquit Dominus, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Quisquis enim petit, accipit, & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Si vos cũ sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quantò magis pater vester dabit spiritum bonum petentibus se.

Matt. 7 & Luc. 11.

Talibus quidem dictis, ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusq; transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim continget semper viuere vitam homine dignam. Quisquis.n. non orat Deũ, nec diuino colloquio cupit frui assiduè, is mortuus est, & vita carens, expersq; sanæ mentis. Nam hoc ipsum euidentissimum est argumentum amentiæ, non intelligere magnitudinẽ huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quòd animæ mors sit non prouolui ad Dei genua. Quemadmodũ enim corpus hoc nostrum, si non adsit anima, profectò mortuum est, ac fœtidum; sic anima, nisi seipsam incitet ad orandum, mortua est, ac misera, & grauiter olens. Quin insuper, quòd oporteat quauis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur, pulchrè nos docet Daniel Propheta magnus, qui maluerit emori, quàm triduo dumtaxat arceri ab orando. Nec enim hoc ab

Simile.

eo exigebat rex Persarum, vt impietatem admitteret, tantùm illud obseruabat, si quis intra triduum quicquam petere deprehenderetur ab vllo deorum, aut hominum præterquam ab ipso. Sed Propheta ne tantulum quidem temporis sustinuit ab orando cessare, propterea quod nisi Deus propẽsus fit in nos, nihil omnino bonorum in animas nostras venire possit. Dei verò propensio simul adiuuat labores nostros, hosque pulchrè subleuat si conspexerit nos amare præcandi studium, si continenter orare Deum, si viderit expectantes omnia bona nobis illinc effluxura. Itaque cum video quempiam non amantem orandi studium, nec huius rei feruida, vehementiq; cura teneri, continuò mihi palam est eum nihil egregiæ dotis in animo possidere. Rursus vbi quem cõspexero insatiabiliter adhærentem cultui diuino, idq; in summis damnis numerantem, si non continuè orauerit, cõiecto talem omnis virtutis firmum esse mediatorem, ac Dei templum. Etenim si vestitus hominis, si pedis incessus, si risus declarat qualis sit, quemadmodũ sapiens dixit Salomon, multò magis deprecatio signum est totius iustitiæ, cum sit ornatus spiritualis, ac diuinus, multam pulchritudinem, ac decorem concilians mentibus nostris, dũ vniuscuiusq; vitam componit, nec finit quicquam sordidum, aut absurdum dominari nostro animo, dum persuadet reuereri Deum, & honorem, quem illi debemus præstare, dum docet vniuersam mali spiritus imposturam reijcere, turpes & absurdas cogitationes profligans, denique dum cuiusque mentẽ constabilit in contemptu voluptatum. Arbitror itaq; cũctis esse manifestum, quod simpliciter impossibile sit absque præcationis præsidio cum virtute degere, cumq; hac huius vitæ cursum peragere. Etenim qui fiat, vt quis virtutem exerceat, nisi supplex adeat genua eius, qui virtutem omnem suppeditat, ac largitur hominibus? Quin & illud paucis demonstrare volo, quod etiam si nos peccatis refertos præcatio de-

Eccli. 19.

deprehenderit, celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius, ac diuinius obtingere possit, quàm deprecatio, cũ hanc animis ægrotantibus pharmacũ quoddam esse liqueat? Itaque primi occurrunt Niniuitæ, quos clarum est deprecationis præsidio, plurimotum scelerum, quibus diuinam iram in se prouocarant, remissionem accepisse. Simul enim atque illos cępit deprecandi studium, illico iustos reddidit, ac ciuitatem, quæ iam assueuerat lasciuiæ, malitiæ, statim correxit, nimirum potentior diutina peccandi consuetudine, cum ciuitatem illorum cælestibus legibus impleslet, pariter secum trahebat, temperantiam, humanitatem, mansuetudinem, curamq; pauperum. Nec enim sustinet deprecatio absque his virtutibus versari inter pauperes, sed in quorumcumque pectore sibi domicilium delegerit, eos reddit plenos omnis iustitiæ, erudiens, & exercens ad virtutem, ac malitiam omnem propellens, & sanè si quis tunc ingressus fuisset ciuitatem Niniuitarum, qui prius eandem probè nouisset, nequaquam agnouisset eam, à Deo enim repente à turpissima vita ad pietatem resilierat. In qua trãsmutanda tantum valuit deprecatio, vt & mores, & vitam ad virtutem reduceret. Iam verò, & mulier quædam, quæ totum vitæ tempus in lasciuia, & impudicitia peregerat, simul atq; se proiecit ad pedes Christi, salutem assecuta est. Proinde deprecatio non solùm purgat à peccatis, verumetiam ingentia pericula depellit, siquidem ille rex simul, & Propheta mirabilis Dauid, multos ac sæuos inimicos effugit precationis ope, non alijs armis exercitum muniens, atque ita tradidit suis militibus potiri victoria, quietis interim ac securis. Quemadmodum alij quidam reges incolumitatis suæ spem ponere consueuerunt in militum peritia, & arte belli gerendi in sagittarijs, in equitibus, ita magnus ille Dauid, sanctis precibus, mœnium vice, suum cinxit exercitum, nequaquam respiciens imperatorum tribunorum ferocium, neque pecuniam colligẽs, nec arma comparans, sed orando diuinam armaturam è cœlo deportans. Nam verè cęlestis est armatura deprecatio, quæ Deo funditur, solaq; firmam custodiam præbet his qui se se Deo tradiderunt. Siquidem & robur, & peritiam exercitus sæpenumero ludit, ac frustra tur, vel ipsa hostiũ fiducia, & alia permulta, cęterũm depręcatio armatura est inexpugnabilis, ac tutissimum, nec vnquam fallens munimentum, pari facilitate, vel vnum repellens militem, vel innumerabilia hostium millia. Quandoquidem Dauid, de quo modò diximus Goliat illum immanem, cum veluti dæmon quispiam formidandus irrueret, non armis neque gladijs, sed precibus deiecit, usq; adeo regibus quidem aduersus hostes in prælijs valida arma sunt deprecatio. Quin eadem, & nobis æquè valida sunt arma aduersus dæmones. Sic & Ezechias rex superior euasit in bello, quod illatum est à Persis, cum non armaret exercitum, sed preces tantùm opponeret hostium multitudini, itidem, & mortem effugit, vbi cum qua decuit religione se Deo prosterneret, solaque deprecatio regi dedit, vt reuiuisceret. Iam verò quod animam peccatis obnoxiam, deprecatio facilè puram reddit, docet nos publicanus ille, qui petijt à Deo remissionem peccatorum, & impetrauit. Docet, & leprosus, qui simul, vt procidit ad pedes Dei, mundatus est. Quòd si Deus corpus, morbo corruptum, celeriter sanauit, multò magis animam, quæ morbo tenetur. Verùm quis fortè ex eorum numero, qui socordiæ, segnitieiq; sunt dediti, & nolunt attẽte orare persuadere velint in hoc Deũ illa verba dixisse. Nõ oĩs, q̃ dicit mihi, Dñe, Dñe intrabit in regnum cęlorũ. Atqui ego si crederem sola precationẽ ad salutẽ nostrã sufficere, non iniuria sermonẽ hũc nobis abijceret aliquis. Nuñc cũ profiteat deprecationẽ caput esse bonorum oĩum, basim, ac radicẽ vitæ frugiferæ, nõ est ꝙ quisquã illis verbis abutatur ad excusationẽ suę socordię. Oẽs virtutes in aĩa esse debẽt, vt hõ salutẽ consequatur. Cęterùm pręcatio ceu radix, & basis,

Iona 3. *24* *Luca 7.* *1. Reg. 17.* *4. Reg. 19.* *Isa. 37.* *38* *Luca 18.* *Matt. 8.* *Matt. 7.*

Simile. basis, oĩbus cæteris substernitur. Neq; secus ac nauem, & domũ, ea quæ substrata sunt validam reddunt ac nè soluatur continent, ita nostra vitam orandi studium continet, & vbique firmam reddit, adeo vt absque hoc nihil nobis boni possit contingere, neque quod ad salutem conducat. His de causis tanto studio Paulus non cessat hoc adhortari nos dicens: Orationi instate vigilantes in ea cum gratiarum actione. Atq; alibi iubet, vt sine intermissione oremus, in omnibus gratias agentes, hæc est enim voluntas Dei. Ac rursus in alio loco: orate omni tempore, in spiritu in hoc ipsum vigilantes cum omni instantia & obseruatione. Decet igitur nos ab illo doctos, cum precatione vitæ cursum peragere, atque hac mentẽ assiduè rigare. Si quidem hoc omnes homines non minus opus habemus, quàm arbores aquarum humore. Neq; enim valent illæ fructus producere, ni si bibant humorẽ radicib. neq; nos pretiosis pietatis fructibus poterimus esse grauidi, nisi precibus irrigemur. Quapropter oportet, & stratis relictis, diuino cultu præuenire solis exortum, & cum ad mensam accedimus, & cum nos ad nocturnam quietem recipimus. Quin potius oportet singulis horis vnã precationem offerre Deo, vt orandi cursus, diei cursum æquet. Cæterùm hyberno tempore decet etiam noctis maximam partem precibus impendere, ac flexis genibus multo cum tremore instare deprecationi, hoc ipso nos beatos existimantes, quòd Dei cultu vacamus. Dic mihi qua fronte solem intueberis nisi prius adoraueris, qui lumen illud dulcissimum oculis tuis mittit? Quo pacto frueris mensa, nisi prius adoraueris eum, qui tibi tantum bonum largitur ac suppeditat? Qua spe trades te ipsum nocturno tempori, qualibus cum insomnijs putas tibi rem fore, nisi teipsum præmunieris orando, sed incustoditus ad somnum accesseris? Nimirum contemptibilem captuq; facilem te ipsum præbebis sceleratissimis spiritibus, qui semper ambulant obseruantes nos, vt si quem deprehẽderint nudatum deprecationis præsidio protinus abripiãt. Si nos aspexerint deprecatione communitos, illico resiliunt, nõ alter quàm prædones, ac facinorosi, vbi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quòd si contingat aliquem esse mundũ precationis præsidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variaq; mala impellitur. Oportet igitur, vt hæc omnia metuentes, precibus, & hymnis semper nos ipsos circumuallemus.

Coloss. 4. *1.Thes. 5.* *Ephe. 6.* *Simile.* 16 *Simile.*

17 *Lib. 1. de orando Deum.*

IDAM sic exorditur quòd omnis boni caput sit deprecatio, quòdque salutis ac vitæ æternæ conciliatrix, nullus est omnium, qui ignoret. Sed tamen adhuc pro viribus de hoc negotio disserendum est, quò qui iam assueuerũt in precibus vitam agere, oratio nostra reddat magis attentos. Rursum qui hactenus incogitantius vixerunt, atque animum neglexerunt, precationis presidio destitutum, simul & anteacti temporis iacturam cognoscant, nec in reliquum vitæ tempus seipsos priuent salute. Protinus igitur illud occurrit omnium maximũ, quod quisquis orat, cum Deo colloquitur. Quantæ enim dignitatis sit hominem cum Deo miscere sermonem, neminem latet. Cæterum eam dignitatẽ oratione consequi possumus. Is autem honor Angelorum superat maiestatem, quod ipsi probè intelligentes apud prophetas describuntur omnes multo cum tremore laudes, & cultum Domino offerentes, facies quidem ac pedes ob ingentem reuerentiam tegentes, volatu verò dum nõ valent in quiete manere, magnum tremorem declarantes, nimirum, & nos illud interim docentes, vt tantisper dum oramus, naturæ humanæ obliuiscamur, sed occupati mentis alacritate simul & tremore, nihil respiciamus rerum præsentium, sed existimemus nos in Angelorum medio consistere, idemque sacrificium cum illis peragere. Namque in reliquis multum discriminis est, inter conditionem Angelorum & hominum, siue naturã expendas, siue viuendi genus, siue sapientiam. Cæterùm orare commune est opus, Angelorum pariter, & hominum.

De-

Deprecatio te separat à mutis animalibus, hæc te sociat Angelis. Quin facile fiet, vt quis in illorum ciuitatem transferatur, in illorum vitam, & consortiū, in illorum honorem, nobilitatem, sapiētiam, intelligentiam, qui per omnem vitam precibus vacare studuerit. Quid enim possit inueniri sanctius his, qui cum Deo commercium habent, quid porrò iustius, quid sapientius? Etenim si qui cum sapientibus viris colloqui solent, propter assiduam consuetudinē breui sic transmutatur, vt illorum prudentiam referant, quid dicere conuenit de his qui cum Deo colloquia miscēt, ei sua vota deferentes? Quanta sapientia, quanta virtute, quanta prudentia, quanta bonitate, quanta morum æquitate replet istos precatio, & obsecratio?

Simile. Sed quemadmodum ciuitas, quæ muris cincta non est, facile venit in potestatē hostium, propterea quòd prorsus abfit id quo fuerat hostium incursus arcendus; sic & animam non munitam precibus, diabolus facile in suam redigit ditionem, nec multo negotio omni genere scelerum implet. Nam primū qui dem ad animam precibus communitam, non audet propius accedere, metuens robur ac fortitudinem, quam illi deprecatio subministrauit, magis vegetans animum quàm cibus corpora. Adhæc qui precatur serio, non sustinēt quicquam admittere indignum precatione. Sed reuerentes Deum cum quo modò collocuti fuerant, citò repellunt omnem mali spiritus molitionē, apud se reputantes quantum scelus sit eum, qui paulò ante sermonem cum Deo miscuerit, quique ab eo pudicitiam, & sanctimoniam petierit, extemplo ad diabolum deficere, fœdasq; voluptates in animum admittere, ac diabolo præbere aditum in illud pectus, quod paulò ante Deus, inuiserit, ac dæmonijs concedere irruptionem in animas, in quas Spiritus sancti gratia plurimam exercuit benignitatem ac sollicitudinem. Verùm illud ausculta, supra vires hominis est, serere cum Deo colloquium, nisi adsit vis & actus Sancti Spiritus, sed oportet illo præsente, sanctisque conatibus auxiliante, ita domum ingredi, & flectere genua, postremò orare. Postquam enim maius est hominis viribus, sermonem miscere cum Deo, opus est, vt gratia Spiritus veniens in nos confirmet, addatq; fiduciam, ac doceat nos honoris magnitudinem. Igitur vbi iam cognoueris, quòd & cum Deo loqueris, ac spiritus in te operantis vim senseris, oraturus, & cum Deo collocuturus, nullum diabolo præbebis aditum in animam per Spiritum sanctificatam. Etenim quemadmodū, qui cum rege collocuti sunt, & ob hoc sermones placidos honoremque sunt consecuti, non dignantur in contubernium venire mendicorum & abiectorum hominum, ita qui cum Deo fabulatur est, eique sua vota protulit, nequaquam dignabitur mali, & impij spiritus familiaritatem admittere. *Simile.* Iam verò si quis dicat animæ neruos esse deprecationem, mea quidem sententia videbitur verum dicere, nimirum quemadmodum corpus neruis cohæret, currit, stat, viuit, & compactum est, adeo vt si neruos incideris, vniuersam corporis harmoniam dissolueris, itidem animæ per sanctas preces sibi constant ac com pinguntur, & pietatis cursum facile peragunt. *Simile.* Quod si te ipsum destitueris precatione, perinde feceris ac si piscem ex aquis extraxeris. *Simile.* Vt enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio, per hanc datur velut ex aquis subuolare, cœlumque transcendere. Sed ad diuinas Scripturas veniam, vt ex ipsius Christi verbis, discamus opes quas deprecatio comparat his qui student per omnem vitam in ea versari. Dicebat autem parabolam eis, inquit, huc spectantem, quod oporteat semper orare. *Lucæ 18.* Iudex quidam erat in ciuitate quadam, qui nec Deum timebat, nec hominem reuertebatur, vidua autem erat in ciuitate illa, & venit ad illum, dicens: Vindica me de aduersario meo, & nolebat aliquandiu, postea verò dixit apud se. Tametsi nec Deum metuo, nec hominē reuereor, tamen quia mihi molesta est vidua, vindicabo eā, &c. Et cōcludit, Deus verò nō faciet

vindictam electorum suorum clamantium ad se quotidie? Dico vobis, quòd faciet vindictam illorum citò. Satis erat iusti iudicis personam inducere. Nunc autem iudicem proposuit immitem, impium, & inhumanum, in cæteris quidem implacabilem, ad preces verò benignum & mansuetum, videlicet vt intelligas, quod omnis precatio ingenium etiam malum facile ad misericordiam, & clementiam pertrahit. Quã igitur ob causam hoc fecit Christus? Ne quis omnium ignoraret quantam vim habeat deprecatio, atque idcirco postquam iudici omnium immanissimo adhibuisset viduam, eumq; præter naturam ostendisset factum ex improbo humanum, ad patrem suum parabolã transfert; ad illum, inquam, bonum, mansuetum, pium, humanum, misericordia sua vincentem peccata mortalium, qui deprecanti condonabit offensas. Audite, inquit, quid iudex iniustus dicat: Tametsi Deum non timeo, nec hominem reuereor, tamen quoniam mihi negotium facessit, vindicabo illã. Quid ais? Quod non potuit metus, hoc potuit deprecatio, & iudicem ex feroci mansuetum reddidit? Quid igitur coniectandum est de benigno Deo, si iudicem crudelem adeo mansuetum reddidit vidua supplicans? Non possum ab iniquo iudice cogitationem auertere, contemplans in illius præter naturam mansuetudine, ineffabilem Dei bonitatem. Etenim si is, qui nunquam cogitarat quicquam humanitatis cuiquã præstare, subitò mutatus, misertus est viduæ rogantis, quantam erga nos Dei sollicitudinem è cœlo deposcabit deprecatio? Ad hæc quantum valeat & possit sancta precatio vel hinc cognoscas licebit, si consideres quantũ bonorũ singulis dieb. ac singulis horis accipiãt hi, qui iugiter Deo supplicant. Quẽ .n. fugit quòd solis, lunæ, stellarũq; lumen, quòd cœli tẽperiẽ ac variã alimentorũ copiã, quòd opes, quòd vitã, quòd alia denique innumera bona, cũctis ex æquo mortalib. largitur Deus, videlicet ob immensam suã humanitatẽ qua afficit erga nos. Porrò si nec rogãres, nec postulantes, tanta quotidie misericordia prosequitur, quantis bonis probabile est fruituros eos, qui oẽm vitã precibus & obsecrationib. vacarunt? Age iam & illud exponamus nobis, quã multis sanctis datũ sit deprecationis præsidio seruare non solũ gentes, & ciuitates, verumetiã orbẽ vniuersum. In mentione verò deprecationis primùm occurrit Paulus. Ille igitur, custos orbis terrarum, per deprecationem ac assiduã orationem oẽs gentes saluas fecit, semper illud dicens nobis, huius rei gratia flecto genua ad Deũ, & patrẽ Dñi nostri Iesu Christi, vt det vobis iuxta abundantiã gratiæ suæ virtute corroborari, per spiritũ ipsius, vt inhabitet Christus per fidẽ in cordibus vestris. Vides quantam vim habeat precatio, & obsecratio? Ex hoĩbus facit templa Christi. Et quemadmodũ aurum, lapides pretiosi, ac marmora constituunt domos regũ, sic deprecatio tẽpla Christi, vt inhabitet Christus in cordibus vestris. Quẽ cœli nõ capiũt, is in aĩam ingreditur viuẽtẽ in precibus, cœlum, inquit, mihi sedes est, & terra scabellum pedũ meorum. Quã domũ Paulus ædificat sanctis obsecrationibus? Flecto, inquit, genua ad Deũ, vt inhabitet Christus in cordib. vestris. Quin & illinc intelligi poterit, quanta sit vis sanctarum precum, quod Paulus per totũ orbẽ terrarum velut alatus discurrens, in carceribus habitãs, flagella sustinẽs, gestans catenã, viuẽs in sanguine ac periculis, insuper & dæmones eijciens, ac mortuos excitans, morbos abigens, in harum rerum nulla, fiduciam posuit seruandi homines, sed precibus communijt orbẽ, post que miracula, post excitatos mortuos ad deprecationis præsidium accurrit, quõquidẽ & mortuorum excitationẽ reliquaq; oĩa suppeditat deprecatio. Paulus hac, medio noctis rigans aĩam, oĩa facile perpessus est qualibet acerba non aliter præbens terga verberibus, quã si fuisset statua. Sic in Macedonia carcerẽ cõcussit, sic ceu leo quispiam precatione rupit vincula, sic carceris custodẽ eripuit ab errore; sic dæmoniorũ tyrranidem discussit. Quin & illa nouimus, quæ scribit

Eph. 3.

1. Cor. 3.

Simile.

Isa. 66.

Act. 16.

Eph. 6. &

Coloss. 4.

bit ad vniuersos homines. Deprecationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione orantes simul, & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei ad liberè proloquendum mysteriū Euangelij. Quid ais? Tantam nobis fiduciā deprecatio præbet, vt pro Paulo nō vereamur orare? Quis miles aulæ pro magno duce interpellare Cæsarem? Quamquam sanè nullus dux tam charus est Cæsari, quàm Paulus Deo. Attamen ad tantam dignitatem nos prouehit deprecatio, vt ausi sim^9 ꝓ Paulo supplicare Deo, sic & Petrus carcerem effugit, quādo oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo, quod addidit Lucas, vt nos disceremus quantam vim in cœlis obtineat deprecatio, vt Paulum ac Petrum à periculis liberaret, columnas Ecclesiæ, principes Apostolorum, claros in cœlo, murum orbis terrarum, commune præsidium totius terræ ac maris. Dic mihi quomodo Moyses Israeliticum populum in bellis seruauit? An non arma quidem cum exercitu, discipulo tradidit, ipse verò deprecationem opposuit, hostiū multitudini? Nos interim docens preces iustorum plus valere quàm arma, quàm equitatus, quàm pecunias, eoq; vniuersus exercitus, & innumera militū multitudo, in deprecatione prophetæ spem salutis habebat. Si quidem orante Moyse superabant Iudæi, eodem ab orando cessando, inferiores erant hostibus, itidem & nos orantes facilè diabolum superabimus, cessantes verò, scelestum illum in nos instruimus. Iam & populum ad impietatem prolapsum orando seruauit Moyses, orando meruit Dei cōspectu frui, aliaq; innumera bona consecutus est, nō alia re quàm orando: nā deprecatio, & hoc illi præstitit, vt vitam ageret similem his, qui cœlum habitāt. Deprecatio incēdij vim coercuit, leones mites reddidit, hoc quidem in Daniel, illud verò in trib. pueris per quos nimirū declaratum est omnibus, quod quoscunq; deprehenderit in periculo constitutos, facilè exurgentibus malis eripiat deprecatio, salutis causa, immortalitatis animæ conciliatrix, Ecclesiæ murus, qui rumpi nō possit, munimentū inconcussum, dæmonibus quidē formidabile, pijs verò salutiferum. Hæc eadē sanctum Samuelem produxit, corripiens naturæ imbecillitatem in matre. Deprecationis auxilio, Dauid tot ac tales hostes propulsauit, non arma mouens, nō hastam vibrās, sed deprecatione septus. Huius præsidio Persarum copias Ezechias celeriter vertit in fugam, atq; hostes quidem machinas admouebāt mœnibus, sed ille muros deprecationis vallo sepsit, simulq; per deprecationem sine armis solutum est bellum, quia deprecatio sufficiebat ad terrorē hostibus incutiendum. Quin & Niniuitis ea saluti fuit, quæ citò depulit iram cœlitus imminentem, eoq; vitam corruptam emendauit. Vt enim in ciuitatem perditissimam ipsorum, ingressa est deprecatio, illico vertit in diuersum omnia, & vniuersa bona secū induxit. Sicut quando Regina ingreditur ciuitatem necesse est, vt omnis opulentia pariter consequatur, sic postquam deprecatio venit in animam, omnes virtutes simul ingrediuntur. Nam quod in domo est fundamentum, hoc in anima est deprecatio, super quam, omnes virtutes sunt superstruendæ.

Act. 12. *Exo. 17.* *32* *Dan. 3. 6. & 14.* *1. Reg. 1.* *4. Reg. 19.* *Ioan. 3.* *Simile.*

IDEM dicit, Magnum verè bonū charissimi oratio, si virtute præditum hominem alloquens, non parum ex eo capit vtilitatis, cui Deum alloqui donatum est quot bonis fruetur. *Infra*: Dauid cum esset rex, & innumeris immersus curis, & vndique distractus, septies in die Dominum rogabat, quam nos veniam habuerimus, & excusationē, tantum habentes ocij, nec ipsi continuè supplicantes, & hæc cum tantum lucri capere debeamus? Qui mentem suam accendit, & erexit animam, & in cœlū seipsum transtulit, & ita suum inuocauit Dominum, & suorū memoriā peccatorum accipit, ad eum de ipsorū loquutus est dimissione, & propitium, & mitem Deum orauit fieri, ab ipsa in his verbis mora, omnem deponit sęcularē curam, & eleuatur, & humanis æstibus superior efficitur. *Infra*: Neque mihi quisquam dicat, quod nequid homo

34 *Homi. 79. ad populū Antiochē.* *Psal. 118.*

secularis affixus foro continuè per diē orare, & ad Ecclesiam concurrere. Potest & quàm facillimè vbique orare.

35 *Lib. 3. de Virginib. tom. 1.*

AMBROSIVS sic ait: Oratio quoque nos Deo crebra, commendet. Si enim propheta dicit: Septies in die laudem dixi tibi, qui regni erat necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet, qui legimus, vigilate, & orate nè intretis in tentationem? Certè solennes orationes enim gratiarū actione sūt deferēdæ cū e somno surgimus, cum prodimus, cum cibum paramus sumere, cum sumpserimus, & hora incensi, cum demq; cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili volo Psalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequam corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio, rerum secularium cura liberam, diuina meditantem, somnus inueniat. Denique etiam ille, qui philosophiæ nomen inuenit quotidie priusquam cubitum iret tibicinem iubebat molliora canere, & anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille, sicut is qui laterē lauat secularia secularibus frustra cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autem terrenorum vitiorum colluuione detersa ab omni inquinamento carnis mentiū interna mundemus. Symbolum quoq; specialiter debemus tanquam nostri signaculū cordis, antelucanis horis quotidie recensere; iā illud quis nō ad nostram institutionem dictum intelligat: lauabo per singulas noctes lectū meū, lachrymis meis stratum meum rigabo. Nam siue lectum iuxta literam intelligas, tantam vbertatem ostendit profundi oportere lachrymarum, vt lauetur lectus, stratum rigetur fletibus obsecrantis. Fletus enim præsentium, merces est futurorum, siue pro corpore accipiamus, propheticum dictum, delicta corporis, pœnitentiæ lachrymis abluamus.

Psal. 118. Matt. 26.

Psalm. 6.

36 *In li quinquaginta hom. 10.*

AVGVSTINVS dicit: Tunc orabat Moyses quando pugnabat Amalech, tunc extendebat ille manus, & deficiebat Amalech. Et tuæ manus extensæ sint, vt deficiat Amalech tentator, & huius itineris impeditor. Esto vigil, & sobrius in orationibus, in operibus bonis, vt vincas inimicum.

37 *Li. 15. Moraliū ca. 10 tom. 2.*

GREGORIVS explicans verba illa Iob cap. vigesimo. Non videat riuulos fluminis, ait: riuuli fluminis possunt ea dona spiritalia accipi, quæ in amantis mentem ita de cœlestibus subtiliter currunt, vt per os carnis expleri non possint. Sæpè namq; amantis animus, tanto contemplationis munere repletur, vt videre valeat, quod loqui non valet. Fluminis autem torrens est ipsa inundatio Spiritus sancti; quæ in contemplantis animum, exuberanti infusione colligitur, cum mens plusquam intelligere sufficit repletur.

38 *Expositione i 4. Ps. pœnitētialem to. 2.*

IDEM explicans illa verba; Sacrificium Deo spiritus contribulatus cor contritum, & humiliatum Deus nō despicies, ait: electi dum sanctæ contemplationis pennis ad cœlestia sō intuenda erigunt, eò subtilius si quid in se ipsis vitiosum latebat inueniunt, quò ad diuinæ lucis claritatem vicinius accedūt. Tantoq; eis displicet, quod infirmum ex carne tolerant, quanto eos delectat, quod ex incorruptibili vitæ suauitate degustant. Vnde fit, quod graui in se ipsos vel pro ociosis verbis, vel pro vanis cogitationib. inuectione deseuiāt, & quæ leuia ante crediderant, mox vt grauia & mortifera perhorrescant. Beneficia sibi diuinitus collata conspiciūt, culpas nihilominus anteactas ad memoriam reducunt. Vitæ huius corruptibilis ærumnosas necessitates enumerant, quanta sit cœlestis gloriæ fœlicitas in meditatione pertractant. A qua quia per carnis fragilitatem retrahi se sentiunt, validissimi se ipsos interius vulnere doloris transfigunt. Deū ergo hęc omnia ante mentis oculos, intenta consideratione recolligunt, vehementissimæ tribulationis igne intrinsecus inardescunt.

39 *Serm. 5. in*

BERNARDVS sic hēt: Enumeratis validissimis horum hostibus propterea

quarta se rogo vos fratres vt semper ad manum *ma cinerũ* habeatis tutissimum orationis refugiũ. *de triplici* Quicquid orantes petitis credite quia *modo ora* accipietis, & fiet vobis. Nemo vestrum *tionis.* fratres paruipendat orationem suam. *Marc. 11.* Dico enim vobis, quia ipse ad quem oramus non paruipendit eam. Priusquam egressa sit ex ore nostro, ipse scribi iubet eam in libro suo. Et vnum indubitanter è duobus sperare possumus quoniam aut dabit quod petimus, aut *Psal. 36.* quod nobis nouerit esse vtilius. Vnde sanctus Dauid ait, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

40 IDEM vno verbo dicit: Ascendamus *In ser. 1.* scalam velut duobus quibusdam *Beati Andrea.* pedibus, meditatione, & oratione. Meditatio si quidem docet quid desit, oratio nè desit obtinet, illa viam ostendit, ista deducit. Meditatione denique agnoscimus imminentia nobis pericula, oratione euadimus.

31 IDEM inquit: Lectio, meditatio, *In tracta* oratio & cõtemplatio est scala claustra*tu de mo*lium, qua de terra in cœlum subleuan*do orãdi,* tur, gradibus quidem distincta paucis, *qui dici*immensæ tamen & incredibilis magni*tur scala* tudinis, cuius extrema pars terræ inni*claustral.* xa est, superior verò, nubes penetrat, & secreta cælorum rimatur. Est autem lectio sedula scripturarum cum animi intentione inspectio. Meditatio est studiosa mentis actio, occultæ veritatis notitiam ductu propriæ rationis inuestigans: oratio est deuota cordis intentio in Deum pro malis amouendis & bonis adipiscendis. Contemplatio est mẽtis in Deum suspensæ eleuatio, æternæ dulcedinis gaudia degustans. Beatæ vitæ dulcedinem lectio inquirit, meditatio inuenit, oratio postulat, contempla*Matt. 7.* tio degustat. Vnde ipse Dominus dicit, quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis. Quærite legendo, & inuenietis meditando. Pulsate orando, & aperietur vobis cõtemplando. Lectio quasi solidum cibum ori apponit, meditatio masticat, & frangit: oratio saporem acquirit cõtemplatio est ipsa dulcedo quæ iucundat, & reficit. *Infra*: Lectio quasi fundamentum occurrit primò, & data materia mittit nos ad meditationem: meditatio verò quid sit appetendum diligentius inquirit, & quasi effodiẽs thesaurum inuenit, & ostendit. Sed cũ per se obtinere non valeat, mittit nos ad orationem, oratio se totis viribus erigẽs ad Deum, impetrat thesaurum desiderabilem, contemplationis suauitatem. Hæc autem adueniens, prædictorum trium laborem remunerat, dũ cælestis rore dulcedinis, animam sitiẽtem inebriat. Hi autem gradus ita concatenati sunt, & vicaria ope sibi inuicẽ deseruiunt, quod præcedentes sine subsequentibus aut parum aut nihil prosunt. Sequentes verò sine præcedentibus aut rarò aut nũquam haberi possunt. Quid enim prodest lectione cõtinua tempus occupare, sanctorum gesta & scripta legendo transcurrere, nisi ea etiam masticando, & ruminãdo succum eliciamus, & transgluttiendo, vsq; ad cordis intima transmittamus, vt ex his diligenter consideremus statum nostrum, & studeamus eorum opera agere, cuius facta volumus lectitare? Item quid prodest homini si per meditationem, quæ agenda sũt videat, nisi orationis auxilio, & Dei gratia ad ea obtinenda conualescat? Mu*Ioan. 4.* lier Samaritana quasi ex lectione instructa est à Domino, & meditata est in corde suo bonum sibi fore & vtile habere hanc aquam, de qua audierat Christum loquentem. Accensa ergo habẽdi desiderio, conuertit se ad orationem, dicens: Domine da mihi hanc aquam, vt non sitiam amplius, neque veniam huc haurire. Ecce auditus verbi Domini, & sequẽns super eo meditatio incitauerat eam ad orandum. Quomodo namque esset sollicita ad postulandum, nisi prius eam accendisset meditatio? Aut quid ei præcedẽs meditatio contulisset, nisi quæ appetenda monstrabat, sequens oratio impetrasset? Ex his possumus colligere quod lectio sine meditatione arida est, Meditatio sine lectione erronea, oratio sine meditatione est tepida. Meditatio sine oratione infructuosa. Oratio cum deuotione cõtemplationis acquisitiua. Contemplationis adeptio sine oratione aut rara, aut miraculosa.

Orationi instantes erant Sancti, ut in bono conservarentur, & alijs prodessent orationum suarum efficacia grandi, quarum fructu priuantur mali.

Cap. IIII.

1 Hom. 16. in lib. Iosue tom. 1. Orationi instantes Sancti in bono conseruat, & alios puniant.

ORIGENES dicit: Habent nūc sancti iam repromissionē suā, & requieuerunt, & digni iudicati sunt per Moysen capere hereditatem, Vei untamen adhuc & ipsi pugnant, & in certamine sunt pro ijs, qui sub Iesu militant. Sed requiris qui sint isti, qui pugnant, & quæ est illa pugna, quam illi gerunt. Ego sic arbitror, quòd omnes illi, qui ante nos dormierunt patres, pugnent nobiscum, & adiuuent nos orationibus suis. Ita enim scriptum est in Numeris (Num. 22.), quia ablinget synagoga illa hanc synagogam, sicut ablingit vitulus herbam viridem in campo. Quare huiusmodi similitudo assumpta est, nisi quia synagoga Domini, quæ nos præcessit in sanctis, ore & lingua consumit aduersariam synagogam, idest orationibus & precibus, aduersarios nostros absumit? Non ergo in armis pugnandum est nobis aduersum hostes nostros inuisibiles, sed orationibus. Sic enim armabantur & patres.

2 Homil. 5. ic. 1. Matth. num. 2.

CHRYSOSTOMVS ait: Tam fuit Iacobus mirabilis, vt genua eius obduruisse callo dicantur, rantamq; in eo fuisse carnis incuriam, vt adhuc viuentis omnia ferè membra morerētur, atque assiduitate orationis iugiq; ad pauimentum prostratione corporis frontem quoque eius callo similiter obductam, vt nihil ferè à cameli genibus differeparet. *Infra*: Quod orationes alienæ nō prosint nobis nisi propria virtute inuentur, docet, & ait, ad Hieremiā loquitur Deus (Orationes propria nō possūt im pijs. Hiere. 11.): *Noli* orare pro populo isto, quoniam non exaudiam te. Quid igitur miraris, si non exaudiam supplicantem? Etiam si ipse, inquit Moyses adesset, atque Samuel, me tamen eorum pro talibus deprecantium, non placeret oratio. Ezechieli quoque (Ezec. 14.), dicit Dominus, quoniam si assistat Noe, Daniel, & Iob, filios, & filias suas non liberabunt. Etiam si Abraham patriarcha pro his supplicet, qui in suis vitijs permanendo immedicabiliter ægrotant, abibit Deus, relinquēs rogantem, nè vocē pro talib. interuenientis exaudiat. Et si Samuel (1. Reg. 16.) rursus exorans, pro aliquo indigno deprecetur, continuò ad ipsum clamabit Deus: Vsquequo tu luges Saul? Etiam si pro sorore quispiam incompetenter orauerit (Num. 12.), audiet quod Moyses, si conspuens conspuisset pater eius in faciem ipsius, nonne esset immunda? Nō igitur quasi oscitantes & desides ex aliorum meritis pendeamus. Habent enim vim, pro nobis, & quidem maximam orationes sanctorum, sed tunc profecta, cum nos quoque id ipsum per pœnitentiam postulamus, & ad studia meliora confugimus. Alioquin & Moyses (Exod. 32.) ipse, qui fratrem suum, & sexcenta illa millia armatorum, ab imminenti Dei liberauit ira, sororem tamen suam nequiuit eruere. *Infra*: Et benedicimus, non vt pro peccatoribus supplicandum esse sanctis negemus, sed nè nos metipsos in ocium ad desidiam resoluamus, & dormientes ipsi, alijs tantummodo nostra curanda mandemus.

3 Hom. Vni ca in 1. epist. Pauli ad Thess. tom. 4.

IDEM sic habet: Si dormierimus, multa licēt circumspectione vigilum muniti, plerunque tamen periclitamur, etiam si ianuæ, si repagula, si excubitores, denique si ij, qui excubijs præsunt ab ingressu arceant insidiantem, alicunde tamē sæpè numero fur irrupit ex insidijs. Sed quo demum hæc dixerim? Quia si in vigilijs ipsi perseueremus, iam non admodum fuerit alieno opus auxilio. Contra si inertes obdormiscamus, nihil nos magnopere iuuerit quālibet attenta atque auxiliatrix aliorum vigilantia, sed vnà cum istis vigilibus periclitabimur. Pulchrum sanè, sanctorum, auxiliari prece, perfrui, sed tunc cum ipsi operā efficacē adhibuerimus operibus bonis. Dices quid mihi opus alienæ orationis suffragio, modò sim strenuus opere? Atqui non id velim dicas, cum semper sis in necessitate. Paulus

tus non dixit, quid mihi opus alienæ precis suffragio, etiam si ij ipso indigui erant, quorum preces emendicabat, magis verò, nè æquales quidem, & tu dicis, quid mihi aliena opus est precatione? Petrus non dixit, quid mihi opus oratione (etenim oratio, ait Lucas, fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo) & tu dicis, quid mihi opus oratione? vel ob hanc causam tibi opus est, quod sic stultè nihil existimes tibi esse opus. Etiam si Paulo æquâdus venias, habes opus oratione. Sed quod dicebā, si efficaces operarij fuerimus, prosunt & ipsæ pro nobis fusæ preces. Audi Paulum dicentem: Scio quod hoc mihi proueniet in salutem per vestras orationes, & tu dicis, quid mihi opus est oratione? At si ocio transmittemus vitam hanc, nemo nos iuuerit. Quid profuit iudæis Hieremias? Nonne tertiò Deum adijt oraturus, & in tertio audiuit: nè obsecres pro populo hoc, quia non exaudiam te? Quid commodi contulit Sauli Samuel? An non vsque ad extremum diem, super ipso Saule lugebat? Quid emolumenti ipsis attulit Israelitis? Nunquid non dicebat, absit hoc à me peccatum, vt cessem orare pro vobis? Nonne omnes deniq; perierunt? Dixeris, nihil igitur orationes adiuuant sanctorum? Immò iuuant maximè, sed cum non nihil boni operis ipsi conficimus, cooperamur orationibus, tum & auxiliares fiunt. Proinde coopetat quis alteri atq; auxilio esse solet, sed ei, qui impigrè aliquid etiam per se cōficit operis. Quod si perstiteris ignauiæ affixus, nihil iam magnopere iuuaberis. Alioqui si tantùm obtinent vitium preces, vt oscitabundas ac neglectim per ocium, ætatem transmittentes valeant in regnum illud introducere, cur omnes gentilitiæ superstitioni addicti, non amplectuntur Christianismū? Nūquid nō pro vniuerso terrarū orbe, ipsi etiam preces in commune effundimus? Nonne, & Paulus hoc faciebat? vt quid qui flagitiosi sunt non redeunt ad meliorem vitæ frugem, nisi etiam per se aliquid adiecerint? Igitur non mediocriter iuuant preces, quando nos operi admouemus manum. Visnè nosse quantum iuuerunt sanctorum orationes? Mihi nunc recole Cornelium, Thabitam. Audi præterea Iacob dicentem ad Laban: Nisi timor patris mei adstitisset mihi, nunc forsitan me vacuum emisisses. Rursus Deum ipsum audi dicentem: Protegam ciuitatem hanc, propter me, & propter Dauid seruum meū. Sed quando? Tempore Ezechiæ, regis sanè quā iusti. Verùm enimuerò si tam efficacem vim suam exercuerunt tunc orationes etiam pro vehementer scelere contaminatis, quid ni etiam hoc ipsum dixit Deus cum aduersus ciuitatem Hierusalem. Nabuchodonosor promouit exercitum, sed in ipsius manus tradidit ciuitatem? quandoquidem vis flagitiorū maior inualuerat? Rursus ipse Samuel pro Israelitis orauit, & votum consecutus est. Sed quando id contigit? cum videlicet ipsi Deo placuerunt, tunc illorum hostes profligauit. Vt autem intelligas quàm sint necessariæ alienæ preces, audi Deū ipsum ad amicos Iob dicentem: Ite ad seruum meum Iob, & ipse orabit pro vobis, & dimittetur vobis peccatum. Quoniam quidem peccatum admiserunt non admodum magnum, sed & hic iustus, qui oratione sua potuit tunc amicos seruare, non tamen iudæorum tempore valuit obtinere, nè ipsi perirent, dicente Domino per prophetam: Si steterint Noe, Iob, & Daniel, non liberabunt filios, & filias suas, iterum si Moyses, & Samuel. Ezechiel etiā ait: Heu mihi Domine delesne tu etiam reliquias Israel? Deinde declarans quòd iustè hoc ipsum faceret, peccata quibus iram promerebantur, aperit prophetæ simul & ostendens, quòd non ipsius cōtemptu non admitteret pro ipsis supplicationem; verumtamen subijcit, dicēs: Si steterint Noe, Iob, & Daniel. Iure quidem optimo illi talia edisserit potius, vt qui multa passus sit. Dixisti, inquit, super stercora comede, & comedi. Iussisti mihi, vt raderer, & rasus sum. Dixisti mihi, & in latus vnū incumbens obdormiui. Dixisti, vt per noctem exirem aliorū humeris gestatus,

Marginalia: 2. Cor. 1. — Hier. 7. & 14. & 15. — 1. Reg. 15 — 1. Reg. 12 — Act. 10. & 9. — Gen. 31. — 4. Reg. 19. — 1. Reg. 7. — Iob 42. — Ezec. 14. — Hiere. 15. — Ezec. 9. — Ibid. 14. — Ezec. 4.

tus,& exiui. Accepisti meam vxorem, insuper iussisti ut lugerem,& non luxi, sed generosè omnia pertuli. Innumerabilia alia operatus sum prouidens ipsorum saluti, oro te,& nunc pro ipsis, nec sic persuaderis? Non quod contemnam te,inquit, hoc facio, Sed & Noe,& Iob, & Daniel etiam pro filijs orantes, non adducor vt exaudiam. Talia igitur cum probè nouerimus, nè parui esse momenti existimemus sanctorum preces,neque sursum constituamus in ipsis vniuersam bonorum vim.

6 *Hom. 79. ad pop. Antiochenum to. 5. Act. 12.* IDEM inquit: Vis discere quanta sit orationis in Ecclesia factæ potentia? Vinctus erat olim Petrus, multisq; circundatus erat catenis, oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro eo, & statim eum à carcere liberauit. Quid hac igitur .s. oratione potentius, quæ columnam, & Ecclesiæ turrim adiuuit? Nam cum inter homines populo sontes viros, eum ad mortem trahuntur, petente multitudine, rex motus, sententiam deponat, multo magis rex ecclestis à nobis placatus petitionem præbebit. Non audistis, quòd ita Petrus de carcere ereptus est, quoniam erat oratio prolixa,quæ pro eo fiebat? Nam quòd vnus quidem pro multis oret, est magnæ res fiduciæ: multos autem vnà congregatos pro vno supplicationem facere, nil graue videbitur.

7 *Epist. 50. i qua narratur Vita B. Pauli eremitæ. to. 3.* HIERONYMVS sic ait, quòd Paulus eum centum tredecim esset annorum, noctem integram transigebat vigilijs. Referebatq; B. Antonius, quòd cum post obitum Pauli speluncam illius fuisset ingressus, vidit eum genibus complicatis, erecta ceruice, extensisque in altum manibus, corpus exanime: ac primùm & ipse viuere eum credens, pariter orabat. Postquam verò nulla, vt solebat, suspiria precantis audiuit, flebile osculum ruens, intellexit quod etiam cadauer sancti Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

8 *Li. 1. aduersus Iouinianũ. to. 2.* IDEM dicit: Orationibus Pauli donatæ sunt animæ, quæ cum illo nauigabant. Decem sancti, peccatricem possunt eruere ciuitatem. Loth liberasset generos si exire voluissent. Liberatur Segor vna vrbs de Pentapoli, & quæ eiusdem meriti erat,& vni sententiæ subiacebat, cui Sodoma, & Gomorrha, Adama, & Soboin, sancti precibus custoditur.

9 *In Psalm. 32. to. 8.* IDEM exponens illa verba; Bene psallite ei in vociferatione, inquit per iubilationem quondam sacerdotum, Hierico, mundi figuram retinens corruit, nunc per nostram orationem eius concupiscentiæ eliduntur.

10 *In Psa. 76* IDEM explicans verba illa; Manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus, sic habet. Manus mea nocte extenditur, & non quiescit: Manibus meis nocte contra eum, subaudi clamaui. Videte ergo quod & opera nostra nobis tacentibus clamant ad Dominum, propterea dicitur: Factũ est verbũ Dñi in manu Aggæi prophetæ. *Aggai 1.* Non ei sit in ore, hoc est in sermone, sed in manu, i. in opere. Manibus meis nocte, hoc est, clamaui, manibus clamaui. Propterea dr̃ & ad Moysen: quid clamas ad me? *Exod. 14.* Et certè non est scriptũ ibi quia clamaret Moyses ad Deum, sed qm̃ cor ipsius clamabat: Inde est quod dr̃: In Hieremia: Non siluit pupilla oculi mei. *Tren. 2.* Videte ergo, quod & pupilla oculi nostri non tacet, sed quotienscumq; lacrymas proferrimus, toties clamamus ad Deũ. Manibus meis nocte contra Deum. Idest quod dr̃, in noctibus: extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dñm. *Psal. 133.* In nocte istius sęculi, & in tenebris, cum alij ad vitia properarẽt, ego opera mea ad te solum leuabã. Et non sum deceptus, quoniam sic clamaui, & opere clamaui. Non sum deceptus, dupliciter intelligitur. Aut consecutus sum quod volebam, aut certè nõ sum deceptus ab insidijs diaboli, qui me circumuenire cupiebat. Anticipauerunt, vigilias oculi mei. Antequam alis quis vigilaret ego vigilabam.

11 *Serm. 19. in Psalm. 118. to. 2.* AMBROSIVS explicans verba illa; Præuenerũt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua, inquit: Supra dixerat media nocte surgebã ad cõfitendũ tibi, hic autem præueni orientem solem. Graue est enim si te ociosum

in

in stratis, radius solis orientis inuerecundo pudore conueniat, & lux clara feriat oculos, somnolento adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spacium, sine vllius deuotionis munere, ac sacrificij spiritualis oblatione feriata transmissum. An nescis ô homo quod primitias tui cordis, ac vocis quotidie Deo debeas? Quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus. Occurre ergo ad solis ortum, vt te oriens inueniat iam paratum, nè lumina tua madido adhuc sopore mergentia, primus diei fulgor exagitet. In cubiculo meo, in noctibus quæsiui, quem diligit anima mea, dicit. Ecclesia, & ideo meruit eum inuenire, ideo eius gratiam promereri, quia etiam in cubiculo quæsiuit. Dic, de nocte vigilat ad te spiritus meus, & matutinum lumen temporibus faciet splendere nocturnis, si mediteris verba Dei. Si hunc solem præueneris, antequam iste surgat, inuenies Christum illuminantem. Ipse prius in tui cordis illucescet arcano. Cum te meditantem verba diuina, dies inuenerit, & tam gratum opus orandi, & psallendi delectauerit tuam mentem, iterum dices ad Dominum Iesum: exitus Matutinis, & Vespere delectabis: *Iuste*: Tu Christiane dormis cui magister est Christus, & nō vereris nè de te dicatur. Populus iste, nec labijs me honorat? Iudæus, vel labijs, tu verò, nec labijs Si ille, qui vel labijs honorat, cor longè est à Deo, quomodo potest cor tuum prope esse, qui etiam labijs non honoras? Quandiu te somnus, quandiu te sæcularia tenēt, quādiu sollicitudo istius vitæ, quandiu terrena? Diuide saltem Deo, & sæculo tempora tua, vel quando nō potes agere in publico, quæ sunt istius mundi, & tenebræ prohibent nostris, Deo vacato, indulge orationibus, & ne obdormiscas, psallito, somnum tuum bona fraude fraudato, mane festina ad Ecclesiam, defer primitias pij voti, & postea si vocat sæcularis necessitas, non excluderis dicere, præuenerūt oculi mei mane meditari verba tua, & sic securus procedis ad tuos actus.

Cant. 3.

12 GREGORIVS narrans vitam Isaac serui Dei ait: Hic cum primùm de Syriæ partibus ad Spoletanam vrbē Italiæ venisset, ingressus Ecclesiam à custodibus petijt, vt sibi quantùm vellet licentia concederetur orandi, eumque horis secretioribus egredi non vrgerent. Qui mox ad orandum stetit, diemq; totum peregit in oratione, cui sequentem continuauit, & noctem. Secundò etiam die, cum nocte subsequenti in precibus persistit, diem quoque tertium in oratione coniunxit.

Lib. 3. Dialogorū c. 14. tom. 2.

Oratio qualis futura, vt Deo sit probata.
Cap. V.

ORIGENES explicans verba; Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies me Domine Deus meus: ait si essemus tales quales nos esse vult sermo diuinus, sicut Helias diceremus vtique Deo, vt daret pluuiam, & plueret, sicut Samuel in diebus messium peteremus, vt præstaret de cælo imbrium copiam, & audiremur. Nunc autem quomodo nos audiet Deus, cum nos ipsum non audiamus? Quomodo faciet ille, quod volumus, cum non quæ ille vult nos faciamus? Vult nos tales esse Deus, vt quasi dij cum Deo loquamur. Vult nos esse filios Dei, vt consortes, & cohæredes efficiamur filij Dei, & dicamus sicut ipse dixit: Pater scio, quia semper me audis.

Homil. 2. in Psal. 37. tom. 2

IDEM exponens verba illa; Si duo, vel tres ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo: inquit: sicut in musicis, nisi fuerit conuenientia vocum, non delectat audientem, sic & Ecclesia nisi consensum habuerit non delectatur Deus in ea, nec audit voces eorum. Est & alia expositio. In malis.n. hominibus, peccatum carnis animæ dominatur, ad obediendum ei in desiderijs eius. In his autem, qui expulerunt, quasi de throno corporis sui peccatum, quod regnauerat prius in eis, & certat aduersus ipsum, caro quidem concupiscit aduersus spiritum, & spiritus ad-

Hom. 6. 8 Matt. 1. 9 Simile.

uersus carnem: in viris autem perfectis obtinuit spiritus, & opera carnis mortificauit, & commendauit vitam suam carni, vt viuificet mortalia corpora sua propter inhabitantem spiritū in eis, & fit consensus duorum, spiritus & carnis super terram, quo consensu expleto, & oratio transmittitur, corde quidem credenti ad iustitiam, ore autē confitenti ad salutem, vt cor non sit longe à Deo, sed cum eo, vt iam non labijs appropiet, & sic fiunt duo congregati in nomine Iesu.

3 IDEM exponens verba illa; Depre cor vos fratres per Dominum nostrū, vt adiuuetis me in orationibus ad Dominum, dicit: sicut Principes, & Potestates, & mundi rectores tenebrarum harum aduersantur fidei, & resistunt pietati, sicut contrarij sunt iustitiæ, & veritati, & omnibus bonis: ita sine dubio resistunt, & orationi aduersantur. Et ideo ostendit Paulus esse non minimum in oratione certamen, siquidem in hoc certamine etiam auxilium eorum, qui Romæ sunt, crediderit implorandum. Obsistunt enim dæmones in oratione, primò per illud nè talis inueniatur, qui in orationis agone desudat, vt leuet puras manus sine ira. Quod & si quis obtinere potuerit, vt sine ira sit, vix est, vt effugiat esse sine disceptatione; hoc est sine superfluis, & vanis cogitationibus. Vix enim inuenies, vt oranti cuiquam, non aliquid inanis, & alienæ cogitationis occurrat, & intentionem, qua in Deum mens dirigitur, decliner, ac frangat: & ideo agon magnus est orationis, vt obsistentibus inimicis, & orantis sensum in diuersa rapientibus, fixa ad Deum semper mens, stabili intentione contendat. Ideoq; ortat Paulus iuuari se in agone orationum.

Lib. 10. in c. 15. ep. Pauli ad Rom.

4 BASILIVS explicans illa verba; Afferte Domino filij Dei, ait: Quoniā non cuiusuis donum, est Domino Deo acceptum, sed eius tantùm, qui corde puro offert illud, ideo dicit: Afferte Domino filij Dei. Non enim castæ sunt preces, nec accepta oblatio ex meretricis mercede. Hieremias dicit: Non vota, & carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, aut per hæc purus eris. Ideo psalmus, prius nos vult esse filios Dei, deinde vult idoneos accedere ad offerenda Deo dona. Ante omnia dicito, Pater, deinde petes ea quæ ordine sequuntur. Scrutare verò te ipsum ex cuiusmodi conuersatione ad Deum accedas, expende num dignus sis, qui Deum sanctum voces Patrem. Per vitæ enim sanctimoniam nobis peruius est ad eum sanctum, familiaris aditus. Si sancti filius cupis esse, sanctitas te in filium adoptet. Afferte itaque Domino non omnes, neque ex omnibus, sed filij Dei. Eximia quędā dona quęsiturus est, & hæc gratia, eximios eligit, qui offerant. *Infra*: Adorate Dominum in aula sancta eius. Plures, specie orationis præferre videntur, qui tamen in hac aula non sunt propter mentis euagationem, & distractionem, quę fit per inanes curas. Potes, & aulam quoque cęlestem intelligere vitam. Qui autem ventrem, mundi gloriam, seu argentū, vel aliud, quod ex omnibus magis honorat, Deum fecerit, non adorat Dominum, neque in aula est sancta, etsi dignus videatur, qui intra sensiles istos aliorum conuentus admittatur ad orandum.

Homil. 5. in Ps. 28. tom. 1.

5 IDEM explicans verba illa; Exultate iusti in Domino, rectos decet collaudatio, ait: In ipso Domino cum simus, quoad licet ipsi⁹ mirabilia speculemur, atq; ita ex eorum contemplatione lætitiam nostris cordibus comparemus. Rectos decet collaudatio. Quemadmodum enim pedi obtorto, atq; obliquo, calceus rectus non admodum probè aptatur; sic obtortis cordibus, diuina laus minimè conuenit. Quamobrem existimo dęmonum ori, vt de seruatore indigne loquenti, ad eum manifestandum ablatam fuisse potestatem. Tale quid & peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Conemur igitur omni studio opus omne obliquum, ac detortum à rectitudine, vitare, mentemq; nostram, vt rectam regulam, & animæ iudicium corrigamus, vt nobis existentibus rectis, Dei laus cōcedatur Deo ipsi offe-

Homil. 8. in Ps. 32.

Simile.

Simile. offerenda. Si duæ tegulæ altera alteri admoueatur, pulchrè conueniet vtriusque rectitudini. Si verò obtortū iuxta tegulam rectam ponatur lignum, incongruum, & procul à proportione recti reperitur. Quoniam itaque recta est Dei laus, recto opus est corde, vt ei laus Dei congruat, atque conueniat. Quòd si nemo Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto dicere valet, quomodo laudem referes, spiritum in tuis visceribus rectum, renouatumq; non habens. Cantate Domino canticum nouū, idest in nouitate spiritus Deum adorate: benè psallite ei in vociferatione. Benè psallite, hoc est mente indiuulsa, nec alio quoquam distracta, sed affectu sincero in vociferatione. Est autem vociferatio vox quædam inarticulata, cum in bello addensati milites, & inter se constipati consonè sibi acclamant. In vno igitur concentu, eademq; animorum conspiratione, & vnione charitatis psallito. Quia rectum est verbum Domini, ideo rectos corde ad laudem euocat.

6 *In lib. cōstit monast. 12.* IDEM sic habet: Quandocunque oras, caue diligenter, nè quæ petis, perversè petas, & aduersum te Dominum irrites, non pecuniam, non gloriam humanam, non aliud quippiam ex numero eorum, quæ cito præteruolant: sed pete regnum Dei, & quæ ad vsum corporis pertinent, omnia tibi suppeditabit, sicut Dominus dicit in Euangelio: *Matt. 6.* Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Si tibi in animo fuerit Christi arcanis imbui, & ad pedes illius assederis, totam ibi rem, deseres familiarem tuam, & vacuus ab omni sollicitudine deges, corporis proprij etiam obliuiscere, atque hoc modo in contemplationibus versans, familiarius cum eo colloqui poteris, vt supremæ gloriæ fructū consequaris. Duplex est autem orandi modus, quorū alter in glorificatione, adhibita animi submissione cernitur; alter in petitione, qui priori subijcitur. Cum oras igitur noli confestim ad petitionem accedere, quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te s. quòd necessitate vrgearis Deo preces adhibere. Quapropter quandocum que institutis orare, coniugem, liberos, teq; ipsum relinquito, à terraq; procul abscedito, cælumq; superato, & naturas omnes, tam quæ cerni, quàm quæ cerni nō possunt relinquito, & ab eius glorificatione incipe, qui omnia condidit; cumq; in eo satis fueris commotatus, non mente vaga, neque huc, illucve temerè deerrante, neque (vt Græcorum mos est) fabulas garriens, sed de Sacrosanctis literis carpens, quæ dicas, dic: Gratias tibi ago Domine propter inenarrabilem clementiam, & in ferendis hominum culpis facilitatem tuam, qui peccātem me quotidie patientia tua sustines, & ad resipiscēdum omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines Domine, vt tibi gratias agamus, qui salutem generis nostri, modò terręndo, modò leniter exhortando, moderaris. Vbi verò iam satis gratias egeris, tum iterum adhibita humilitate ordire, ac dic: Equidem non sum dignus Domine, qui coram te verbum faciam, quoniam vehementer peccator sum. Et licèt nullius tibi culpæ conscius sis, nihilominus tamen ita te oportet dicere. Etenim cum multis in rebus offendamus omnes, maiorem tamen offensarum partem, ne intelligimus quidem. Idcirco Apostolus *1. Cor. 4.* aiebat: Nihil mihi conscius sum, sed nō in hoc iustificatus sum, ac si diceret: Multa delicta committo, quæ committere non intelligo. Propter hanc causam Propheta dicit: Delicta quis intelligit? Dicito, peccaris peccatores omnes *Psal. 18.* vinco Domine, nempe, qui diuinum præceptum violem, quo iubemur, vt cū omnia fecerimus, dicamus: quia serui *Luca 17.* inutiles sumus, nimirum, qui ea præstiterimus, quæ præstare debebamus. Cum timore igitur, humilitateq; Deū orato. Vbi verbis humilitatem tuam satis ostenderis, dixerisq; gratias tibi ago Domine, qui peccantem me tandiu sustinuisti patientia tua, & in hodiernū vsque diem nullas à me peccatorum meorum pœnas expetisti. Equidem Domine infinita iam pridem commeritus eram supplicia, dignusq; eram, qui lon-

7

longissimè à conspectu expelleret tuo, verùm tua me patientissima lenitas, peccantem, clementissimè sustinuit. Simul ac verò ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demum, quod petere debes, petito, non diuitias, vt ante dixi, neque terrenam gloriam, nou sanitatẽ corporis (ipse est enim, qui te creauit, ipsi curæ est incolumitas tua) sed quẽadmodum iussus es, regnum cœlorum pete tantummodo, & necessitatibus corporis tui ipse, vt dixi, prouidebit. Munificentissimus est idem, atque augustissimus Rex noster, & indignè fert quandocumque quis exiguum à se aliquid petit, quandocumque quis nostrum de rebus ipsum minimè ipsi conuenientibus rogat. Noli igitur illum tibi oratione tua iratum facere, sed ea pete tibi, quæ digna sunt, & Rege, & Deo. Hæc autem petens ab eo ne prius recesseris, quàm quod petis impetraneris. Quod in Euangelio faciendum Dominus docet exemplo illius, qui vadẽs ad amicum petit panem, & perseuerat, donec amicus surgat, & det illi. Hoc autem exemplum idcirco nobis proponitur à Domino, vt in fide acres esse nos doceat. Exemplum enim ab homine ad alium hominẽ sumit, vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à suscepto proposito desistere, vt videlicet quandocumque aliquid petieris, neque impetraueris, tãdiu perseueres, quoad impetres; si tamen ea petas, quæ voluntati Dei non repugnent. Sed danda in eo opera est, nè vlla in re conscientia nostra nos condemnet, tum, vbi hoc fecerimus, implorandum est diutnum auxilium, implorandum autem non lentè, non mente huc, illucq; temerè aberrante. Qui enim sic facit, is tantum abest, vt impetraturus sit, quod petit, perficiet prius vt sibi Dominus irascatur. Etenim si quis coram Principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & tùm corporis extrinsecus, tùm etiam mentis intrinsecus attentos oculos tenet periculi metu, quantò tandẽ maiore cum metu, trepidationeq; censendum est oportere nos stare in cõspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neq; vsquam alio? Cum ipso non hominis partem illam modò, quæ foris apparet, vt homines faciunt; sed illam etiam, quæ intus occulta, oculorũ aspectum fallit, clarissimè prouideat. Si igitur sic quemadmodum decet steteris coram Deo, & quæ in te sunt omnia pro viribus præstiteris, persta, donec omnino tandem impetres, quod petis. Si autem propterea, quod à peccato debilior factus es, hoc à te ipso impetrare non potes, vt animo attento stes, & dum oras animo, ac mente distraheris, enitere contra quàm potes, & ipse tibimetipsi vim afferret, & coram Deo stare perseuera, mentemq; tuam in illum defixam tene, ipsamq; ad seipsam aduoca. Si ita feceris, ignoscet tibi Deus, quoniam non ex contemptione, sed ex infirmitate, eo modo quo conueniret, coram Deo stare non vales. Hoc modo si tibimetipsi vim feceris, teq; ad omne opus bonum parauerts, ne destiteris priusquam illud impetres, quod rogas. Sed patienter fores eius pulsa dum petis. Omnis enim, qui petit accipit, & qui quærit inuenit; & pulsanti aperietur. Scire vis charissime quo pacto olim patienter sancti viri expectare soliti essent, neq; desperationi se darent? Abraham Deus, cum iunior esset, vocauit, & è terra Assyriorum in Palæsthinorum fines transtulit, cum ei dixisset. Tibi dabo terram hanc, & sicut astra cœli erit semen tuum. Multorum deinde annorum iam numerus effluxerat, naturalisq; in eo iam ad procreandum vis erat extincta, & iam iã moriẽdi tempus instabat, neque tamen ille cum hæc hoc modo ire animaduerteret, dixit vnquam; Domine semper tu mihi filios promittis, & gentium multarum futurum me patrem prænuncias. Naturales ad producendam sobolem motus lõga ætas extinxit, & Sara vxor mea senio confecta parere non potest, proinde fallax est promissum tuum. Nec dixit hæc vnquam, nec cogitauit, sed fide immobilis permansit, cumque ætas magis magisq; ad senium declinaret, spes iuuenescebat, & collabente corpo-

re,

Luca 11. — Simile. — Luc. 11. — Gen. 17.

re, fides ipsi vires addebat: Sic enim ipse secum cum animo suo cogitans dicebat: Deus est, qui promisit, & aliter fieri non potest, quod eius promissione firmatum est. Hanc tu Abrahæ fidem imitare. Qui enim illi promiserat multiplicaturum se semen illius, idem quoque promisit nobis daturum quicquid ab eo postulauerimus. At sæpe petiui, inquit, neque impetraui tamen. Prorsus, quia non rectè petijsti, videlicet, aut dubitabundus, aut aliud agens, aut quæ tibi vtilia non erant futura. Nouit Dominus cor eorum, qui orant. Quid est ergo, inquit, quamobrem Deus à nobis rogandus sit? An nescit fortasse ipse quibus rebus nobis sit opus. Quid ergo attinet illum orare.? Scit sine dubio Dominus quibus nobis rebus sit opus, & cum singulari sit bonitate, solē suum orir: facit super bonos, & malos, etiam priusquam à nobis rogatus sit. Fidem verò, & virtutis opera, & regnum cęleste, nisi cum labore, & perseuerantia forti admodum oraueris, nomquam impetrabis. Desiderandum enim est primùm, tum vbi desideraueris, ex animo quærendum adiunctis fide, ac perseuerantia, neque patiendum, vt à tua ipsius conscientia condemneris, veluti, qui negligenter, & cum socordia ores, & cum hæc omnia seruaueris, tum demū voti compos efficieris tui, quando Dominus voluerit, quandoquidem quæ tibi expediant melius ipse intelligit, quā tu, & ea re fortassè differt, quæ daturus est, vt hoc modo magis te ad assiduitatem vocet, & vt intelligas, qđ sit donum Dei, & vt datum diligenter custodias. Si quidem nititur vnusquisque, quod magno labore inuenit, id maiore quadam diligentia custodire, nè eo amisso, labores etiam vnà cum eo suos multos amittat. Quid enim ꝓfuit Salomoni, citò sapientiæ donum inuenisse, quod postea erat amissurus? Proinde noli vnquam animum despondere, nisi celeriter inuenias, qđ rogas: Si enim intellexisset Dominus te, si munus celeriter impetrasses, id nequaquam esse amissurum, sine dubio, quæ eius est bonitas, vltro ipse tibi, nullo tuo rogatu detulisset.

CHRYSOSTOMVS exponēs verba illa; Cum oratis nolite fieri sicut hypocritæ tristes, ait: Prohibemur hypocritarum more, omnes orationes nostras omnibus iactanter ostendere, nè meritum gratiæ amittamus. Dominus enim non simulatam, ac iactantem, sed simplicem orationem, ac fidelem requirit. Et ideo clauso ostio, idest, intra cordis, & conscientiæ ipsius secretum, à Domino iubemur orare, vt ab eo, qui secretorum, & occultorum est cognitor, recipiamus orationis occultæ mercedem. Religiosæ enim mentis est Deū non voce, vel sono vocis, sed deuotione animi, ac fide cordis orare, secundùm quod Dauid in Psalmo testatur dicens. Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Inuenimus in libris Regum, Annam illam sanctissimam, huius Euangelicæ doctrinæ pręcepta implētem. Nam cum sine aliquo vocis sono in cordis sui secreto, in conspectu Domini fideliter orans, desiderij sui preces effunderet, statim exaudiri meruit à Domino. Sic & Danieli cū tribus pueris occultè semper orāti, interpretationem somnij, & reuelationū secreta Dominus scire concessit. Cornelius necdum præceptis Euangelicis eruditus, dum in cubiculo suo secretè fideliter oraret, meruit vocem Angeli sancti loquentis audire. Quid de Iona dicimus, qui non modò cubiculo, sed vtero beluæ clausus, tantum orans meruit exaudiri, vt de profundo maris, & de ventre tam immanis beluæ, incolumis, & viuus euaderet? Exauditus autem à Deo est, non quia voce, sed quia fide clamauerit.

11 *Homil. 8. ex varijs in Matt. loc.*

Psal. 4.

1. Reg. 1.

Dan. 13. & 14.

Act. 10.

Iona 2.

IDEM inquit: Scriptum est, ante orationem, præpara cor tuum. Quid est ante orationem præpara te ipsum, nisi expoliatus cogitatione praua sic accedas? Vide quis rogas, quem rogas, & quid rogas. Quis? Homo. Quid? Indulgentiam. Quem? Deum.

12 *Hom. 9. in quaexplic. orationem Dominicā*

Eccl. 18.

IDEM sic habet: Tres illi pueri in fornace continebantur, suamq; animā exposuerant certo vitæ suæ periculo; Verumtamen post tot tantaq; virtutis officia

13 *Hom. 5. de incōprehēsibili Dei natura (5*

Dan. 9. officia referunt: Non possumus aperire os, cõfusio, & opprobrium facti sumus seruis tuis, & colentibus te. Cur itaque os aperuistis? Vt hoc ipsum diceremus, nobis os minus licere aperire, atq; ita Dominum orantes inuitaremus ad beneficium. Orationem autem non eam commẽdo, quæ frustra in ore habetur, sed quæ ab imis animæ prodeat. Vt.n. arbores, quæ radices altius miserint, quamuis summum ventorum excipiãt impetum, nõ frangi, aut euelli possunt, cum planta, & firmissima stirpe nitantur: sic orationes quas animus de suo imò reddiderit perquàm tutè affixæ efferunt sese in excelsum, nulloq; peruertuntur aggressu cogitationum. Vnde Propheta insignis ait: De profundis clamaui ad te Domine. Hæc ita doceo, nõ vt verbis probetis tantùm, & laudetis, verùm etiam, vt factis palàm animũ vestrum recepisse, quę laudat, faciatis.

Simile.

Psal. 129.

14 HIERONYMVS exponẽs verba illa; Cũ extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueritis orationem non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt, inquit: Vtendum est hoc testimonio cõtra eos, qui cum quotidianis operibus sanguine manus plenas habeant, in oratione, noctes diesq; coniungunt. Quiescite agere peruersè, discite benefacere, quærite iudicium, subuenire oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Vnde Iesus, filius Sirach dicit: Desiderasti sapientiam, serua mandata, & Dominus tribuet tibi eam.

Lib. 1. in c. 1. Isaia. tom. 4.

15 IDEM exponens illa verba; Scrutemur vias nostras, & quæramus, & reuertamus ad Dominum. Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos, ait: Sciendum est, quòd quisquis à præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea videt corde suo reprehẽditur, atque confunditur, qui id, qđ fecerit, memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se conscientia latenter accusat. Vnde Dauid Propheta deprecatur, dicens: Tunc non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Grauiter namque vnusquisque confunditur, quãdo mandata Dei, vel legendo, vel audiendo respicit, quæ viuendo contempsit. Hinc enim Ioannis voce dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Dominum, & quicquid petierimus ab eo, accipiemus. Ac si diceret: si id, quod præcipit facimus, id, quod petimus obtinemus. Valde namque apud Dominum vtraque hæc congruunt sibi necessariò, & vt oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Hinc Hieremias ait: Leuemus corda nostra cum manibus: cor cum manibus leuat, qui orationem suam operibus roborat. Nã quisquis orat, sed operari dissimulat, cor leuat, & manus nõ leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, manus leuat, & cor non leuat. Iuxta ergo Ioannis vocem, tũc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitæ prauitas nulla contradicit, & bonorum operum ratio, orationi concinit. Ait etiam: vt scrutemur vias nostras, cogitationum interna discutiendo, vt puri ad orationem accedamus.

Lib. 2. in cap. 3. Lament. Hier. tom. 4.

Psal. 118.

1. Ioan. 3.

16 IDEM exponens verba illa; Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis clandum, & languidum, nonne malum est? dicit, clauda est rogantis oratio, quæ duplici mente accedit ad precandum, & audit cum populo Iudæorum, vsquequo claudicatis vtroq; pede? Et languida, & omni infirmitate cooperta, quæ nõ habet Christum Dei virtutem, Deiq; sapientiam. Istiusmodi preces, quæ sine lumine veritatis sunt, & non habent sapientiæ firma vestigia, & debilitatibus varijs contabescunt, in contumeliam eius recident, qui talia audẽt offerre. Et quia orationes tales Deus non recipit, additur in versione septuaginta interpretũ, Et nunc deprecamini faciem Dei vestri, & rogate eum, in manibus vestris facta sunt hæc, si suscipiam ex vobis facies vestras, dicit Dominus omnipotens: quia, & in nobis claudentur ostia, & non succendetur altare meum gratis. Sic enim vobis orantibus claudẽtur ostia

In cap. 1. Malach. to. 5.

3. Reg. 18.

ctij, Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Orationes vestræ ad Deum non peruenient. Non est voluntas mea in vobis, & sacrificium non suscipiam de manibus vestris.

17 *In cap. 1. Malach.*

IDEM explicans verba illa, quæ in nostra editione vulgata habentur in fine capitis primi: Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino, inquit: Debilis est, & maculata nostra oratio, quando ira, inuidia, inimicitijs, & alia animi perturbatione corrumpitur: si offerentes munus ad altare, & recordati, quod aliquid habeat frater noster aduersum nos, non ante pergimus, & satis ei facimus. Vnde & Apostolus præcipit: Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira, & disceptatione. Pastor cogitationum nostrarum, atque virtutum sensus est. De quo in psalmo dr̃: Benedic anima mea Domino, & omnia, quæ intra me sunt nomini sancto eius. Qui si gregē suum bene rexerit, impletur in eo illa benedictio, benedicta armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Sin autem habens naturaliter masculum, idest forte, rigidum, ac robustum, immolet leue, vel nimia mollitia fœmineum, atque lasciuum, vel diuersis animæ perturbationibus debile, sentiet in se completum, quod scriptum est in libro Sapientiæ: Potentes potenter tormenta patientur, & cui plus dederint, plus exigent ab eo.

Matt. 5. — 1. Tim. 2. — Psal. 102. — Sap. 6.

18 *Li. 2. in c. 3. epistol. Pauli ad Eph. to. 6.*

IDEM exponens illa verba: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ait: Hæc verba, & si spiritualiter intelligantur, non statim iuxta literam, orandi consuetudinem tollimus, qua Deum genu posito supplices adoramus, & fixo in terram poplite magis, quod ab eo poscimus, impetramus. Legimus enim, & Paulum in litore sic orasse, & geniculationes in oratione præceptas. Sed nihilominus dicimus veram geniculationem esse in animo, quia multi corporale flectentes genu, animæ nequaquam poplitem curuauerunt. Et cõtra alij, erecto Deum corpore deprecātes, magis se animo curuauerunt. Vnde geniculatio hæc ad subiectionem mentis, & inclinationem animæ, cordisq; obsequium pertinet, terræ se coæquantis, vt Psalmista quoque canit, dicens: Adhæsit pauimento anima mea.

Act. 27. — Psal. 118.

19 *Lib. 2. de Cain, & Abel. to. 1.*

AMBROSIVS explicans verba illa Genesis 4. Secūdùm traductionem septuaginta interpretum: Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccasti, quiesce, ait. Ex his verbis colligimus Deum non muneribus oblatis placari, sed offerentis affectu. Denique condēnati oblator muneris Cain, pro conscientia insinceræ oblationis, intellexit Deo sacrificium suum non probatum, tristis est factus. Quando enim mens sibi recti est conscia gratulatur, vel infusione quadam spiritali, repletur animus gaudio, cum alicuius, vel studia, vel operà à Deo probantur. Tristitia igitur Cain, conscientiæ testimonium, repulsæ indicium est. Et quia obtulit munus, tamen quia non rectè, & iure diuisit, culpa incidit. *Infra*: Redoleat oratio tua prudentiam erga cognitionē Dei, & veritatem fidei. Redoleat temperantiam, quam etiam à coniugibus exigendam putauit Apostolus dicens: Nolite fraudari inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi. Et lex castigatos ante hesternum, & nudiustertius diem, ad sacrificium accedere iubet. Fortitudinem teneat oratio, vt nullo interpelletur metu, nulla lassitudine deficiat. Tunc enim debet esse intentio ad precandum robustior, cum vrgemur aduersis. Iustitiam custodiat precatio, quam si tenuisset Iudas, non in peccatum facta fuisset eius oratio. Quando enim magis ab iniustis operibus, ac prauis studijs abstinere debemus, quàm tunc quando Dei iustitiam deprecamur? Hæc defuit sacrificio Cain, qui si tenuisset iustitiam Domino, primitiua munera, & non posteriora deferret. Defuit itaque ei diuisio harum quatuor virtutum, ideoque responsum sit: Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccasti, quiesce. Rectè igitur Cain obtulit, quia oblatio insigne deuotionis, & indicium gratiarum

1. Cor. 7.

est,

est, sed non rectè diuisit, quia ante omnia, Deo debuit deferre primitias, vt à gratia inchoaret auctoris.

20 Lib. 6. de sacramẽ. c. 5.

IDEM sic ait: Inchoari oratio debet à Dei laude, vt roges omnipotentem Deum, cui possibilia sunt omnia, qui habet voluntatem præstandi. Sequitur obsecratio, sicut Apostolus docuit, dicens: Obsecro ergo primùm fieri obsecrationes, gratiarum actiones. Prima ergo oratio, laudem debet habere Dei, secundà supplicationem, tertià postulationem, quartà gratiarum actionem. Non debes quasi famelicus ad cibum, de cibo incipere, sed ante, à laudibus Dei. Vnde & oratores isti sapientes hãc habent disciplinam, vt iudicem fautorẽ sibi pręstent, incipiunt à laudibus eius, vt beneuolum sibi faciant cognitorem. Deinde paulatim incipit rogare iudicẽ, vt patienter dignetur audire. Audet, & tertio postulationem suam depromere, quid petat exprimere. Quartò quomodo cœpit à laudibus Dei, sic debet in Dei laude desinere.

1. Tim. 2.

21 In Ps. 3. tom. 8.

AVGVSTINVS explicans verba illa; Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo, dicit: Non corporis voce clamaui, quæ cum strepitu verberati aeris promitur, sed voce cordis, quæ hominibus silet, Deo autem sicut clamor sonat. Qua voce Susanna exaudita est. Et de qua ipse Dominus præcepit, vt in cubiculis clausis, idest in secretis cordis sine strepitu oretur. Nec facilè quisquam dixerit hac voce minus orari, si nullus verborum sonus reddatur ex corpore, quoniam, & silentes cum in cordibus oramus, si alienæ ab affectu orantis cogitationes intercurrant, nondum dici potest: Voce mea ad Dominum clamaui. Neque hoc rectè dr̃, nisi cum sola anima nihil carnis, nihilq; carnalium intentionum in oratione attrahens loquitur Domino, vbi solus audit. Clamor autem etiam iste dicitur, propter vim ipsius intentionis.

Dan. 13. Matth. 6.

22 In Psal. 5

IDEM exponens verba illa; Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum, ait, dicens. Intellige clamorem meum, benè ostendit qui sit iste clamor, qui interior de cordis cubili sine strepitu corporis perueniat ad Deum. Quandoquidem vox corporalis auditur, spiritualis autem intelligitur. Intende voci obsecrationis meæ, id est illi voci, quam vt Deus intelligat petit.

23 In Ps. 71.

IDEM explicans verba illa; Iste pauper clamauit, & Dñs exaudiuit eum, ait: Docet te quomodo exaudiaris, ideo non exaudiris, quia diues es, forte clamaueras, & non exaudiebaris, Inops clamat, & Dominus exaudit eũ. Et quomodo clamabo inops? Vt etsi habes aliquid, non inde præsumas de viribus tuis, vt intelligas te indigentem, vt intelligas te tandiu esse pauperem, quamdiu non habes illum, qui facit te diuitem.

24 In Ps. 35.

IDEM explicans illa verba; Iniquitatem meditatus est in cubili suo, dicit: Cubile nostrum est cor nostrum, ibi tumultum patimur malæ conscientiæ, & ibi requiescimus, quando bona conscięntia est. Qui amat cubile cordis sui, aliquid boni ibi agat. Ibi est cubile, vbi nos Dominus Iesus Christus iubet orare: Intra in cubiculum tuum, & claude ostium tuũ. Quid est claude ostium tuũ? Noli talia expectare de Deo, quæ forinsecus sunt, sed ea, quæ intrinsecus sunt. Et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Quis est qui non claudit ostium? Qui talia petit à Deo pro magno, & ibi constituit omnes preces suas, vt accipiat ea, quæ sunt huius sęculi bona. Quid est claudere ostium? vt hoc petas à Deo, quod solus Deus nouit quomodo tibi det. Quid est hoc propter quod claudis ostium, & petis? Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascend. &c.

25 In Ps. 37.

IDEM exponens illa verba; Domine ante te omne desiderium meum, inquit: Non ante homines, qui cor videre non possunt, sed ante te est omne desiderium meum. Sit desiderium tuum ante illum, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Ipsum enim desiderium tuum oratio tua est, et si continuum est desiderium, cõtinua oratio. Non enim frustra Apostolus Paulus dixit:

1 Thess. 5. xii. Sine intermissione orate. Numquid sine intermissione genuflectimus, corpus prosternimus, aut manus leuamus, vt dicat, sine intermissione orate? Aut sicut dicimus nos orare, hoc puto sine intermissione non possumus facere. Est alia interior oratio sine intermissione. Oratio ista, quæ est? Desiderium. Quicquid aliud agas, si desideras illud sabbatum, non intermittis orare: si non vis intermitere orare, noli intermittere desiderare, continuum desiderium tuũ, continua vox tua est. Tacebis si amare Matt. 24. destiteris, quia tacuerunt, de quibus in Euangelio dictum est: Quoniam abũdauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Frigus charitatis, silentiũ cordis est, flagrantia charitatis clamor cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas; si semper clamas, semper desideras; si semper desideras, requiem recordaris. Et gemitus meus à te non est absconditus. A te non est absconditus, à multis autem hominibus absconditus est. Videtur aliquando ridere seruus Dei, nunquid desiderium illud mortuum est in corde? Si autem inest desiderium, inest & gemitus. Non semper peruenit ad aures hominũ, sed nunquam recedit ab auribus Dei.

26 Concione 29. in Ps. 118. IDEM exponens verba illa: Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, sic habet: Clamor ad Dominum, qui fit ab orationibus, si sonitu corporalis vocis fiat, non intento in Dominum corde, quis dubitet inaniter fieri? Si autẽ fiat corde, etiam silente corporis voce, aliũ quemlibet hominem potest latere, non Deum. Siue ergo cum voce carnis quãdo id opus est, siue cum silentio ad Deũ cum oramus, corde clamandum est. Est autem clamor cordis, magna cogitationis intentio. Quæ cum est in oratione magnum exprimit desiderantis, & petentis affectum, vt non desperet effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur, quando aliunde cogitatur. Tales orationes raræ sunt multis, crebræ autem paucis: talem autem suam commemorat orationem, qui cantat hunc psalmum, dicens: Clamaui in toto corde suo, & hoc sibi desiderauit à Domino exaudiente præstari, vt iustificationes eius exquirat. Proinde quod vt faciamus iubetur, vt exquiramus oratur.

27 Li. 33. Moral. c. 21. to. 2. GREGORIVS exponens verba illa Iob ca. 41. Nõ parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis, ait: Intelligi de iniquis omnibus hæc verba possunt, qui sero ad petitionum verba veniunt, quia nunc exequi facta contemnunt. Vnde per Euangeliũ Matt. 25. veritas dicit: Nouissimè veniunt, & reliquæ virgines dicentes: Domine domine aperi nobis. Sunt nonnulli intra sanctam Ecclesiam, qui prolixas ad Dominum preces habent, sed vitam deprecantium non habent: nam promissa cœlestia, petitionibus sequuntur, operibus fugiunt. Hi nonnunquam etiã lachrymas in oratione percipiunt, sed cũ post orationis tempore, eorum mentem superbia pulsauerit, illico in fastu elationis intumescunt, cum auaritia instigat, mox per incendia auidæ cogitationis exæstuant. Vt ergo diximus, & fletus in prece percipiunt, & tamen expletis precibus, cum vitiorum suggestione pulsantur, nequaquam pro æterno regni desiderio se fleuisse meminerunt. Quod Num. 23. apertè de se Balaam innotuit, qui iustorum tabernacula conspiciens, ait: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Sed cum compunctionis tempus abscessit, contra eorum vitam, quibus se similẽ fieri etiam moriendo poposcerat, consilium præbuit: & cum occasionem de auaritia reperit, illico oblitus est quicquid sibi de innocentia optauit. Virtutis igitur pondus oratio non habet, quã nequaquam perseuerantia continui amoris tenet. Quo contra benè de Anna flente perhibetur, vultusque eius 1. Reg. 1. non sunt amplius in diuersa mutati, quia videlicet mens eius nequaquam post preces, inepta lætitia lasciuiendo perdidit, quod orationis suæ tempore, gemitum rigore exquisiuit. Quia ergo iniquorum petitionibus, qui Leuiathan istius corpus sunt, nullo modo parcitur, cum eorum preces opere destruuntur, rectè nunc dicitur: Nõ par-

parcam ei, verbis potentibus & ad deprecandum compositis, quia & per hoc quod verba potentia, & ad deprecandum composita referuntur, apertè inanitas orationis ostenditur. Veraciter namque orare, est amaros in compunctione gemitus, & non composita verba resonare.

In Ps. 6. poeni. 10. 2. IDEM explicans verba illa; De profundis clamaui ad te Domine, inquit. Attēdat vnusquisq. quo in profundo iaceat, & quàm longe à Deo peruersè agens effectus sit. Clamet ad eū totis viribus, qui intuetur abyssos, & sedet super Cherubin, donec de profundis tenebris erutus, superno illustretur lumine, & claritate perfruatur cognitionis diuinæ. Clamauit Ionas ad Deum de ventre cæti, de altitudine maris, de profundo inobediētiæ, & ad aures Dei oratio illius peruenit, qui eum eruit à fluctibus, & absoluit à culpa. Clamet & peccator, quem à Deo recedentem, cupiditatum tempestas contriuit, quē malignus hostis absorbuit, quem præsentis sæculi fluctus inuoluit, agnoscat se esse in profundo, vt ad Deum sua perueniat oratio. *Infra*: Notandum quòd non ait, clamo, sed clamaui. Habes in hoc perseuerantiæ documentum, vt, si primò non exaudiaris, ab oratione non deficias, immò precibus, & clamori insistas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit: regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergo sedulus in oratione, esto in precib. importunus, caue nè ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor vt regnum cœlorum accipias, esto violentus, vt vim etiam inferas cœlis. *Matt. 11.* Inferant ipsis cœlis violentiam, & regnum cœlorum quadam orationis vi rapiant: sint in precibus importuni, vt ex longo clamoris vsu dicere possint: De profundis clamaui ad te Domine. Videtur hic quandam exauditionis causam prætendere, cum se insinuat clamasse, vt quasi iure debeat exaudiri, qui dudum institit clamori. Hāc & Apostoli causam Domino dedisse leguntur, cum Chananæa rogante dixerunt: Dimitte eam, quia clamat post nos. *Matt. 15.* Ideo namq; à Domino exaudiri meruit, quia prima Domini responsione repulsa, clamare nequaquam cessauit. Fide quippè & dilectione accensa, à clamore non antea destitit, quàm optatam filiæ salutem acquisiuit. *Infra*: Fiant aures tuæ intēdētes in vocē deprecationis meę. Humano loquitur hic modo, nam dum potēs quilibet supplicantem aliquem audire negligit, quasi primò aditu repulsus exaudiri, qui supplicat diffidit. *Simile.* Si verò qui rogatur, primò libenter audire cœperit, & alijs postpositis negotijs, verbis solummodo rogantis intendere, continuò ille qui rogaturus aduenit, concipit impetrandi fiduciam, & ipse quodammodo animatus spe, suam liberius proloquitur causam. Magnum quippè voluntatis suæ Dominus illi dedit indicium, cum loquenti se præbuit incunctanter intentum. Sic & nos cum dari nobis veniam à Deo quærimus, & cœlestis gratiæ vitalia dona conferri, si nobis Deum præsentem aliquibus suauitatis, & dulcedinis suæ senserimus indicijs, ad ipsius desiderium studiosius animamur, super his, quæ cupimus adipiscendis, aliquatenus certiores effecti, cum ille quem anima nostra desiderat, desiderantibus nobis per misericordiā appropinquat. Vt ergo velociter exaudiatur Dauid, rogat, vt Deus attentas illi aures porrigat.

In ser. 3. Epiphania. BERNARDVS sic inquit; Necesse est, vt qui perfectè terrena contempsimus, flagranti desiderio cœlestia requiramus. Sic enim offerimus, & thuris odoramentum, quo nimirum, vt in Apocalypsi beati Ioannis legis, significātur orationes sanctorum. *Apoc. 5.* Vnde & Propheta in psalmo: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. *Psal. 140.* Sic & in alio loco legis: quia oratio iusti penetrat cœlos. Oratio, inquam, non cuiuslibet; sed iusti. Nam qui auertit aurē suā nè audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Eccli. 35.* Porrò si iustus esse volueris, & non auertere aurem tuam à mandatis Domini, nè auertat ipse suam à precibus tuis, necesse est, vt non solùm præsens sæculum contemnas, sed & ipsam

carnem castiges, & subijcias seruituti. Nam qui dixit: Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus, & alibi: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: idem ipse in alio loco ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Duas igitur alas habeat oratio nostra, contemptum mundi, & afflictionem carnis, nec dubium quin cœlos penetret, & dirigatur sicut incensum in cõspectu Dei. Erit enim gratum sacrificium, & acceptabilis oblatio nostra, in qua cum auro, & thure, fuerit etiam myrrha. Aurũ & myrrha, thus orationis comitari debent, vt illa Deo sit probata.

Luca 14. *Matt. 19.* *Matt. 16.*

31 IDEM inquit; Cum oraueris, non impleas aures audientium singultibus, & suspirijs, sed intentè ora Deum in cubiculo cordis tui. Proderit tamen ad deuotionem, compunctionemq; obtinendam; si ita semotus fueris, vt puras manus ad Deum leuando, etiam tui ipsius vocem audire possis. Nonnunquã ad subleuandum in cælum intentionem prospicias, vt ibi sit cor tuum, vbi Christus est in dextra Dei sedens. Ab oratione iterum reuerteris ad lectionem, & iterum lectio cum fastidium submouerit, ad orationem redeas. *Infra*: Orationibus cum magna deuotione intendas, & eas dicere labora, horis debitis, & quod offers in oratione, reminiscaris in corde.

In lib. qui dicitur formula honestæ vitæ.

Orationem comitari debent opera bona, & sacrorum voluminum lectio.
Cap. VI.

1 VLTRA aliqua quæ diximus in cap. anteriori adnotãda sunt, quæ sequuntur. Origenes exponens verba illa; in quibus iubebat Dominus offerre libamẽta similæ cum thure. Et superponetis, inquit, thus mundum, ait: Thuris species, formam tenet orationis. Oportet ergo panibus fidei, orationum vigilantiam, puritatemq; coniungere. Pura autem oratio est, sicut Apostolus dicit: Leuantes puras manus sine ira, & disceptatione. Similiter & odoris suauitas implere facit illud quod scriptum est: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Si quis ergo orationes quidem offerat Deo, non tamẽ habeat mundam cõscientiam ab operibus malis, hic thus quidem videtur panibus superponere, sed non ponit thus mundum. Nam si omne thus mũdum esset, non adderet scriptura: thus mundum super panes propositionis ponendũ ante Dominum. Nec enim putes quod omnipotens Deus, hoc mandabat, vt thus ei ex Arrabia deferretur. Sed hoc est thus, quod Deus ab hominibus sibi quærit offerri, ex quo capit odoris suauitatem, orationes ex corde puro, & consciẽtia bona, in quibus verè Deus suscipit flagrantiam suauitatis.

Homi. 13. c. 23. Leuit. 1. *1. Tim. 2.* *Psal. 140.*

2 BASILIVS in Homil. 8. in diuites auaros, quam prædicauit quando per siccitatem, Cæsareæ fames inualuit, ait: Docens hominum peccata esse siccitatis causa, & famis, ob hanc causam Deus manum non aperit, quoniã fraternitatis charitatem occlusimus. Supplicantium vox frustra clamat, & in aera euanescit, ac dissipatur. Nam & nos rogantes, minimè audimur. Sed quæso quales sunt nostræ preces? qualis oratio? Viri, præter paucos, mercaturis vacant. Pauci admodum mecum ad orandum relinquuntur, & hi tædio affecti oscitantesq;, ac continuò huc illucq; se versantes, denique obseruantes quãdo is qui psalmos canit, vel sus expleat, vt tanquam è vinculis, ac aliqua custodia è templo liberentur. Pueri autem parui quid ex hac calamitate publica degustant? qui libellos in scholis relinquentes, & nobiscum conclamantes, remissionem potius, ac vacationem à discendi labore, nostram communem tristitiam existimant, & cura se aliquãtulum, assiduitateq; studij leuare, & in libertatem venire propterea putant. Adultorum verò hominum multitudo,

In Hom. 8. tom. 1.

ac vulgus peccatis obnoxium, per vrbē remissi, ac temerè discurrunt, gaudentes, & hilares, qui horum causam malorum, in proprijs gerunt animabus, calamitatemq; hanc ipsi nobis excitāt, & causantur. Infantes postremò insontes, & minimè sentientes, ad confessionem in templo conueniunt, nec causam dant ipsi de rebus tristibus, neque rursus ab ijs nos liberare valent, cum nullam facultatem, notitiamq; Deum orandi habeant. Tu in medium prodi: tu humi procidens clama, suspira. Quamobrem accusatus ac reus absconderis, & eum qui culpa vacat, in iudicium pro te statuis? Oportet quidem, & illos adesse, sed tecum omnino, non solos. Nōne vides Niniuitas pœnitentes, ac flentes ob ea, quæ ipsi amiserunt, ad Ionæ monitio[...]s non solùm infantes in mediū attulisse, sed ipsi ante omnia in peccatis constitutos, ac delitijs vitam exuentes pristinam, ieiunijs, & abstinentia se afflictasse. Loco deinde auctarij infantes addidisse, ac pati simul & flere coegisse, vt luctus, omnem ætatem occuparet, & sensu præditam, & sensu carentē, hanc coactam, illam voluntariam. Ex quo misericors Deus ipsos, fastus luxumq; ponentes, & humilia sentientes animaduertens, & minas remisit, & pœnas, quas daturi erant, auertit, & loco calamitatis lætitiam hilaritatemq; publicam tribuit. O sapientem & officiosum luctum. Nam neque ratione carentia, à tristitia immunia esse permiserunt, sed ipsa bruta ieiunare coegerunt. Vitulus enim à bucula separatus, dulci caruit vbere. Agnus paruulus iam sub vlnis maternis non erat. Matres alia, alia fœtus stabula tenebant. Voces inter se miserabiles ædebant victimq; conclamabant. Nati sitientes, vbera materna desiderabant. Matres verò, natura hi quadam pietate, misericordiaq; commotæ, natos mugitu vocitabant. Infantes vicissim sitientes, & esurientes, vehementissimo ciulatu propè rumpebantur. Grauidæ naturalibus doloribus simulabantur, & hac ratione pœnitentiā illorum ad communem vitæ doctrinā diuinus sermo scriptis mandauit, senex apud illos lamentabatur, & canitiem suam vellicabat, adolescens & iuuenis vehementius plorabat, pauper ingemiscebat, diues oblitus delitiarū, afflictionem illam castigationis loco exercebat. Rex ipse Niniuitarum, splendorem ac gloriam suam in pudorem mutauit, purpura, coronaq; ac sceptro depositis, saccū sumpsit, cinere caput inuoluit, throno relicto, humi consedit, peculiari ac regali relicta lautitia vnà cum populo lamentabatur, quasi vnus è numero multorum factus: quoniam communem omnium Dominum iratum conspexit. Hæc erat seruorum sensatorum sapientia. At ex nobis quisnam orans, aut supplex lachrymam ex ore mittit, vt imbrem terris tempestiuum prouocet? Quis, hospitum lauit pedes, aut puluerem ex itinere adspersum abstersit, vt in hac siccitatis calamitate, Deū exorare valeat?

CHRYSOSTOMVS explicās verba illa: Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, nisi in ieiunio, & oratione, ait: Qui ieiunat leuior est, & vigilanter orat, & cupiditatis incendia extinguens ac animam suam humilians, facile Deū placat. Idcirco, & Apostoli ferè semper ieiunabant. Qui orans ieiunat, binas possidet alas, quibus ventos ipsos volando prætervehitur, non enim oscitat nec extenditur, torpet orando, quæ multi patiuntur, sed igne ardentior, & terra superior est, quare terribilis hostis, dæmonibus redditur. Nihil enim est homine probo orante potentius. Nam si mulier crudelem iudicem, qui nec Deum timebat, nec hominem verebatur flectere potuit, multo magis propitium Deum faciet, qui continuè orationi adhærens, ventrem superat, & delicias spernit. Si verò imbecillis corpore ieiunare semper non potes, non eris tamen ad o[r]ationem infirmus, neque ad contemnendas corporis delitias inualidus: ieiunare quidem non potes, sed non vincere in delitijs potes, quod sanè paruum non est.

4 Homi. 58. in cap. 17. Mat. 10. 2.

IDEM sic habet: Eleemosyna ante orationē pcedit, quia mediatrix est, & præ-

5 Homi. 13. ex imperfecto in Mat.

præparatrix viæ ante faciem orationis, vt post eleemosynam sequens oratio præparatū locū misericordiæ inueniat apud Deum. Ideo antē ieiunium sequitur orationem, quia non oratio ieiunij est adiutorium, sed ieiunium orationis: & non oratio fit propter ieiunium, sed ieiuniū propter orationē, ideo ieiuniū non ante orationem præcedit, sed oratio ante ieiunium. *Infra*: Ille orat, qui iam non peccat, qui autem orat, & peccat, non rogat Deum, sed deludit Deum. Vnde ex quo cœpit Christus salutaria præcepta dare Apostolis, non statim in primis mandauit de ieiunio, & oratione, sed prius expellit mala, postea introducit bona. Scriptum est; non occides; ego autem dico: ne irascaris &c. post quàm ergo ab his omnibus malis spoliauit hominem, tunc dicit: De eleemosyna, ieiunio, & oratione.

Matt. 6.

HIERONYMVS inquit: Adhibe tibi etiam in vrbe solitudinem, & remota paulisper ab hominibus, propius Deo iungere, aspectuiq. tuorum redita, lectionis fructū, & orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes, quàm animam diuinis eloquijs pascere, & quantum ei per totam sufficere possit diem, hoc eam veluti cibo pinguiore satiare. Ita scripturas sacras lege, vt semper memineris Dei illa verba esse, qui legem suam non solùm sciri sed etiam impleri iubet. Optimè vteris lectione diuina, si eam tibi adhibeas speculi vice, vt ibi velut ad imaginem suam anima respiciat, & vel fœda quęque corrigat, vel pulchra plus ornet. Lectionem frequenter interrumpat oratio, & animam ingiter adhærentem Deo grata vicissitudo sancti operis accendat. Nunc te igitur ordo instruat cęlestis historiæ, nunc sanctum Dauid oblectet canticum, nunc nunc ad Salamonis erudiat sapiētia, nūc ad timorē Domini increpationes incitent prophetarum, nunc Euangelica, & Apostolica perfectio te Christi in omni morum sanctitate coniungat. Quæ paranda sunt, memoriæ penitus insere, eaque iugi meditatione conserua. Quæ mutanda sunt, frequenter reuolue, vt diuinum hoc studium, & cęlestis schola, & mores simul virginis ornent & sensum, tradantq; tibi cum sapientia sanctitatē. Vnde scriptura dicit: Qui quęrunt Deum, inueniunt sapientiam cū iustitia. Sit autē ipsa lectio temperata, cui finē cōsiliū non lassitudo imponat.

6 Epist. 1. quæ est ad Demetriadem virg. tom. 4.

Simile.

IDEM explicans verba illa: Exaltate vocem, leuate manum dicit: Qui de sublimibus loquitur, & præsentia quasi breuia & transitoria contemnit. Qui audit ab eodem Isaia: exalta in fortitudine vocem tuam. Eleuat manum suam, qui potest cum Dauid dicere: Eleuatio manum meatum sacrificiū vespertinum. & qui in omni loco leuat sanctas manus, vt non solùm leuet manus, sed etiam consoletur manu, vt septuaginta interpretes verterunt, ne dicat pauperi eras veni, & accipe, sed vt paupertem, eius & necessitatem præsenti misericordia consoletur.

7 Lib. 6. in c. 13. Esa. tom. 4.

Psal. 140.

IDEM exponens verba illa: In diebus illis ego Daniel lugebā trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, inquit: Tres iungit hebdomadas affligens animam suam, nè transitoria, & fortuita videatur deprecatio, sed tàm longo ieiunio comitata. Secundùm Anagogem hoc dicendum est, quòd qui in luctu est, & sponsi luget absentiam, vinum non bibit, quod lætificat cor hominis, nec exhilarat faciem in oleo: istud autem ieiunium impetrabiles facit lachrymas, quando sponsus fuerit ablatus ab ea.

8 In ca. 10. Dan. to. 4.

Psal. 103.

IDEM explicans verba illa, In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manibus meis nocte contra eum, ait: Manibus meis clamaui ad Dñm, opera cōiungens orationi. i. quod dr̄: in noctib. extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum. In nocte istius sæculi & in tenebris, cū alij ad vitia properarent, ego opera mea ad te solum leuabam. Et non sum deceptus: quoniam sic clamaui, & opere clamaui, consecutus sum quod volebam.

9 Expositione in psa. 76. to. 7.

Psal. 133.

IDEM exponens illa verba: Bonū est cōfiteri Dño, & psallere nomini tuo altissime, inquit; nō dixit bonū est psal-

10 In Ps. 91.

lere, & postea confiteri, sed vide ordinē, bonum est confiteri, & bonum est psallere. Primùm age pœnitentiā & lachrymis dele peccata, & postea canta Domino & ora. *Infra*: in decachordo psalterio, cū cāticō ī cithara. Quotiescūq; leuamus manus sine cogitationib. & disceptationib. in decachordo psallim' dño.

11 *Serm. 7. in psal. 118. tom. 2.* AMBROSIVS exponens verba illa: Cātabiles mihi erāt iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ, ait: hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis, iustificationes Domini sint: psallamus spiritu, psallamus & mente. Ideoq; vt expelleretur & eliminaretur obliuio à domo sancta sua, cantores sibi fecit rex verus Salomon, qui toto spiritu inquirendo cognitionem diuinitatis, intenderent, nè psallentes deessent ecclesię suæ, quorū cātu nequā spiritus fugaretur. Sicut Dauid sancti docemur exemplo, quo psallente, malus ille spiritus expellebat, qui Saul regis corda vexabat. *Infra*: Sed non satis est, vt aliquis cantabiles habeat iustificationes Dei, nisi terrenarum exuat seruitia sollicitudinum. Ideoque addidit, in loco peregrinationis meæ: vnde Dauid alibi aduenam se appellat in terra hac. Vnde & Apostolus non vult nos in domo Dei aduenas esse & peregrinos, sed ciues sanctorum & domesticos Dei. Qui enim domesticus Dei est, est exul in mundo, qui conuersatur in cœlestibus, peregrinus est in terris. Peregrinabātur in hoc mūdo tres pueri, naturam incendij non sentientes, cantabiles habebant iustificationes Dei cū hymnum Deo cantarent in fornace. Liber ab omnibus affectibus corporalium passionum canebat idem Propheta, Psallam tibi in cythara sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti. Cantabat lætus quia epulabatur animus præ deuotionis alimento.

3. Reg. 16. *Ephes. 2.* *Psal. 70.*

12 *Serm. 22. in psalm. 118.* IDEM explicans illa verba; Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine, sic habet: volare facit orationem bona vita, & dat alas precibus spiritales, quibus sanctorum ad Deum euehatur oratio. Sed & spiritus quo oramus subleuat precem iusti, maximè si corde contrito, compatiens eā commendet affectus. Dauid in superioribus istius psalmi lucernam suis pedibus requirebat, nè in hoc itinere terreno ambulans posset errare. Nunc autem quasi iam in fine positus, orationem suam dirigit in cœlestia, mittit eā in conspectu Domini Saluatoris dans illi flabra iustitiæ, sapientiæ flamina, remigia deuotionis, & fidei, innocentiæ, puritatisq; subsidia. Peccato enim grauescit oratio & longe fit à Deo. Tātò autē plus grauatur, quātò improbior est vita deprecātis. Innocētiū ascēdit orō, si Aegyptiū lutū oderint, & operari terrena declinēt. Deniq; sic legisti, q́ Hebræorū qui dura Aegyptiorū imperia ferre nō poterāt, & vt grauia ita & luculēta opa indigna sui nobilitate generis recusabant, gemitus & vox ascenderit ad dñm. Ascēdit .n. oratio: quia etsi operabantur, tñ opabantur inuiti. Descēdebat itaq; ad illos Dei misericordia, quia illorū ad Deū ascendebat deuotio. Eleuatur oratio & appropinquat Deo, si actibus nostris ascēdit ad Deū, si eleuas actus tuos, eleuasti orationē. Qui nouit leuare manus suas, dirigit orationem suam in conspectu Dei; sicut infra legisti: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cōspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Hęc vtique oratio ad vitam.

Psal. 140.

13 *In expos. psalm 85. tome 8.* AVGVSTINVS præterea explicās verba illa Dauidis; Auribus percipe Dñe orationē meā, legit: auribus inf ge Dñe orationē meā, i. non exeat de auribus tuis oratio mea, fige eā ibi in auribus tuis. Quomodo petiuit vt figeret orationem in auribus Dei? Respondeat Deus, & dicat nobis, vis figam orationem tuam in aurib. meis? Fige in corde tuo legem meam, & intendet Deus voci orationis tuę.

14 *In li. quinquaginta homil. 10.* IDEM dicit; orabat Moyses, & extēdebat manus, & deficiebat Amalech. Et tuæ manus extensæ sint, vt deficiat Amalech tentator, & huius itineris impeditor. Esto vigil, & sobrius in orationibus in operibus bonis. Extensæ sint manus tuæ in cruce, sicut extenditur Apo-

Exod. 17. *Gal. 6.*

Apoſtolus,cũ dicit: Mihi mundus crucifixus eſt,& ego mũdo, & vincis Amalech. Moyſi manus aliqñ dimittebãtur, & ſtatim erigebantur. Alternatio illa, defectus eſt fortitudinis. In manibus Moyſi ſerui Dei, fortè alternatio tua fuit. Aliqñ .n. in tentationib deficis,ſed nõ ſuccumbis. Deponebat ille paululũ manus,nõ omnino ruebat, ſed dicebat: Motus eſt pes meus, ecce miſericordia tua Dñe adiuuabat me. Noli timere, adeſt in itinere auxiliator, qui in Aegypto fuit liberator. Aliqñ ille deponebat manus, aliqñ erigebat, tñ victus eſt Amalech. Debellare potuit, ſuperare nõ potuit.

Pſal. 93.

15 *In ſermone 112. de tempore.*

IDEM ait; Bonum habemus ſolatiũ, diuinarum lectionẽ ſcripturarum. In his .n. quaſi in quodam ſpeculo homo ſeipſum conſiderare poteſt qualis ſit, vel quò tendat. Lectio aſſidua purificat oĩa, timorem incutit gehennæ, ad gaudia ſuperna cor inſtigat legẽtis. Qui vult cum Deo ſemper eſſe, frequenter debet orare, & legere. Nam cum oramus, ipſi cum Deo loquimur, cũ verò legimus, Deus nobiſcũ loquitur. Geminũ confert donum lectio ſanctarum ſcripturarum, ſiue quia intellectum mẽtis erudit, ſeu quia à mundi vanitatib. abſtractum hoĩem, ad amorem Dei perducit. Labor honeſtus eſt lectionis, & multum ad emundationẽ animi proficit. Sicut .n. ex carnalibus eſcis alitur caro, ita ex diuinis eloquijs interior homo nutritur, & paſcitur, ſicut pſalmiſta ait: Quàm dulcia faucib. meis eloqa tua, ſup mel ori meo. Sed ille beatiſsim° eſt, qui diuinas ſcripturas vertit in opa.

Pſal. 118.

16 *In 2. parte operum ipſius Hom. de duobus diſcipulis euntib. in Emaus.*

BERNARDVS explicans quò Ieſus vocatus fuerit potẽs in opere, & ſermone, inqt: Nõnulli potẽtes ſunt in ope, ſed nõ in ſermone. Alij in ſermone, ſed nõ in opere. Quidã potẽtes ſunt in vtroq;. Qui ſtrenuus eſt in exercitatione corporali, bona quæ præualet, nõ negligit operari, patiẽs in tribulatione, gaudens ad laborem obedientiæ, dici poteſt potens in opere. Sed ſi minus hũc delectat aſſiduitas orationis, ſi non eſt ſollicitudine pia deuotus in vigilijs, vel fortè nõ habeat gratiam prædicationis, potens eſt in ope, ſed non in ſermone. Videas aliquem frequenter in oratione deuotum, cuius oculi ſunt, ſicut piſcinæ in Eſebon præ multitudine lachrymarum, ſed recuſat ferre iugum obedientiæ, votum ſuũ offerre ſe æſtimat, offerendo hoſtiam amputata aure, ſuam plangit in oratione ſuperbiã, ſed hora orationis tranſacta, ita ſuperbus eſt, ſicut ante. Vel ſi leuis in morib poſt orationis ſuæ deuotionẽ, in eandẽ recidit leuitatẽ. Oſſa eius replentur vitijs adoleſcentię eius, vt nunquam in conuerſatione ſua ſit maturus. Licèt ad modicũ, orõnis tpe ſit deuotus, vox quidẽ, vox Iacob eſt, ſed manus, manus ſunt Eſau. Tales potẽtes videtur in ſermone, ſed non in opere. In opere, & ſermone ſunt potentes, qui hñt in morib. honeſtatẽ, in operibus virtutẽ, in ſermone ſciẽtiã, deuotionem in orationis aſſiduitate, grauitatem in cõuerſatione, perſeuerantiam in amore. Piæ ſiquidem operationis oratio deuota, eſt reclinatoriũ, & deuotæ orationis exercitatio præbet bonorum operũ fulcimentum. Nec parcit Dñs verbis potẽtib. & ad deprecandum cõpoſitis: ſi ſic potẽs es in opere, & ſermone, eſto corã Deo, & omni populo. Corã Deo te commendet puritas intentionis, coram populo vtilitas operis, vt ſint lumbi mentis tuæ ſuccincti, & lucerna ardens in manibus tuis.

Cant. 7.

Gen. 27.

Orandum eſt perſeueranter, & ſine intermiſsione, ei qui orat, & clamat pro bono communi. Cap. VII.

1 *Homi. vnica in c. 1. lib. 1. Reg.*

ORIGENES explicãs verba illa; Sine intermiſſione orate, dicit. Ego cum legiſſem apud Apoſtolum, ſine intermiſſione orate, quærebã ſi præceptum hoc poſſibile eſſet impleri. Quis .n. poteſt nunquam deſinere ab oratione, ita vt neque cibũ, neq; potũ ſumẽdi, tempus habeat? Quippè ſi cum hęc ſiant, intermittẽda videtur oratio. Sed ne dormiẽdi, aut aliquid aliud humani vſus agendi veniã ſecundùm iſtud præceptum oratio communiter intellecta concedit? Videamus ergo nè fortè omnes actus eius, qui in

diuino versatur officio, & omnia gesta, vel dicta, quę secundùm Deum gerit & dicit, ad orationem reportetur. Si enim oratio hoc solùm intelligatur, quod cõmuniter scimus, nunquam vllus iustorum secundùm Apostoli præceptum, sine intermissione orare potest. Si verò omnis actus iusti, quem secundũ Deũ agit, oratio reputatur, quia iustus sine intermissione, quæ iusta sunt agit, per hoc sine intermissione iustus orabit, neque vnquam ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat. Cùm enim iniustum aliquid agimus, aut delinquimus, certum est, quod eo tempore etiam ab oratione cessamus. Puto quod hoc docemur & in psalmis cum dicitur: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Non enim puto, quod si quis eleuauerit, vel extenderit manus ad cęlum, (vt habitus orantium esse solet) cõtinuò sacrificium obtulerit Deo. Sed videamus nè fortè hoc sit, quod ibi indicat sermo Dei, quia per manus, opera intelliguntur. Eleuat manus ille qui eleuat actus suos à terra, & conuersatio eius adhuc in terra ambulantis, in cœlis est. Excelsi ergo actus, & sublimes, quos videntes homines, magnificẽt patrem cælestem, eleuatio manuum dicitur, & sacrificium vespertinum. An nõ & in lege id per mysterium docebatur, quando eleuatis manibus Moysi vincebatur Amalech, vincebat autem quando illæ deponebantur. In his intelligere debemus, quia donec famulus Dei eleuat actus suos ad Deum, vincit gens Dei, cum autem deiecerit, & dimiserit manus, id est, actus suos, vincit Amalech inimicus Dei.

2 Homil. in Ps. 30. 10. 1.

BASILIVS exponens illa verba; Benedicam Dominum in omni tempore, inquit, his verbis edoctus Paulus ait: Semper gaudete, sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Et post multa inferius: Semper laus eius in ore meo, videtur rem impossibilem polliceri. Quomodo enim semper Dei laus in ore hominis potest esse? Quando enim ea depromit consueta, & ad corporis necessitatem respiciens colloquia, vtique non iam in ore habet Dei laudes, quando item dormit, penitus penitus silet Ad hoc dicim⁹, os esse quoddam spirituale, & intellectu præditum hominis interni, quo nutritur quisquis diuini verbi fit particeps. Sanè cogitatio, quæ Deo est semel impressa, & velut sigillo obsignata in mẽte, potest laus Dei rectè appellari semper in anima existens. Potest etiam iuxta Apostolicã adhortationẽ vir quiuis studiosus cuncta facere ad gloriã Dei, ita vt facta, dictaq; ipsius omnia, omnisq; spiritualis operatio, vim laudis habeat. Siue enim bibit iustus, siue edit, omnia ad gloriã Dei facit. Talis etiam, cum dormit, cor vigilat.

3 Homil. 5. inter 39. varias. 10 1.

IDEM sic habet; Sanè ad eum modum indiuulsè, & continenter oraueris, non quidem si verbis modò orationem expleueris tuã, verius vbi omnis prorsus vitæ tuæ ratio, atque institutum, diuinæ te conformari voluntati, sic vt vita tua dici, & esse promereatur, continens quædam & indiuulsa oratio.

4 Hom. 49. in c. 25. Gen. 10. 1.

CHRYSOSTOMVS explicãs verba illa; Isaac erat annorum quadraginta, quando accepit Rebeccam sororẽ Laban sibi in vxorem, dicit: Non absq; causa, neq; temerè narrat annos Isaac, sed quia nobis Rebeccæ sterilitatẽ narraturus erat, & quod ex precatione iusti, prolis concessa sit, & vt nos æmulatores iustum, assidui simus in diuinis precibus. Si quando aliquid à Deo petierimus. Si enim iustus ille, ita virtute præditus, & tantam apud Deum gratiã habens, tantam præsetulit constantiam & studium, continuo Deum orando, ita vt solueretur Rebeccæ sterilitas, quid dicemus nos, qui tantis peccatorum oneribus præmimur? Sed etsi aliquid benè egerimus, statim torpescimus, & resilimus, nisi statim exaudiamur. Proptèrea orem⁹, vt ex his quæ iusto illi euenerunt eruditi, nunquã cessemus orare Deũ, feruẽsq;, & æstuãs desideriũ ostendamus, & nõ ægrè feramus, neq; segniores efficiamur, si non statim audiamur. Deprecatus est Isaac super Rebecca vxore sua, qa sterilis erat. *Infra:* Viginti annis mansit Isaac orans & deprecans

precans Deum, & tunc tandem assecutus est quod desiderabat. Erat namque annorum quadraginta, quando duxit Rebeccam, deinde dixit: Deprecatus est Isaac pro uxore sua, & addit: erat autē Isaac annorum sexaginta quando peperit Rebecca. Unde manifestū est, quod viginti annis perseuerauit, orans Deū, & vterum Rebeccæ inutilem, generationi idoneum fecit.

5 *Hom. 24. in cap. 7. Mat. to. 2.* IDEM exponens verba illa; Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis, inquit: Petere præcipit, eiq; se daturum spopondit, nec tamen obiter postulare iussit, sed cum sedulitate multa, & magna patientia, crebroq; pulsatu: hoc est enim, quod ait: Quærite, siquidem ille qui quærit aliquid, cuncta profectò alia mente proijciens, vnum intendit illud, quod solum requirit, ac præsentiū rerum nihil omnino considerat. Norunt certè illud quotquot, vel auro, vel seruis, vel plerumque contingit, amissis, experti sunt hanc quam dico requirendi diligentiam. Ex eo quidem quod ait: quærite, istud ostendit, ab eo vero, quod dixit: Pulsate, vehementer accendi, & ardere prorsus mente præcipit. Noli ergo sponte concidere spōsionem Christi tenens, quod absque dubio si quæsieris, accipias, quod si non continuò acceperis, ne sic quidem desperare te conuenit. Propter hoc quippe ait: pulsate, vt ostenderet, quia etsi non continuò aperuerit tibi, nihilominus oportet ad ianuam permanere. Vnde subdit: Quis, ait, ex vobis est pater, quem si filius petat panem, nunquid lapidem porriget ei? Ab hominibus quidem cum aliquid exposcis, & molestus omnino, & onerosus videris. Deum verò quando id non facis, tunc amplius, vt tibi indignetur, accendis. Si verò permaneas postulando, etiam si non continuò accipias, accipies tamen, propterea quippe ostiū clausum est, vt tu pulsare cogaris, ideirco non celeriter annuit, vt tu diutius inquiras. Permane igitur inquirendo, atque pulsando, & absque ambiguitate percipies. *Infra*: Et tu igitur ista considerans non desistas, donec accipias, quamdiu inuenias ne recedas, nec omnino abeas, quoad vsque clausa reserentur. Si enim cum hoc studio mentis accesseris, & dixeris: nisi accepero, non recedam, prorsus accipies, modò si talia postulaueris, quę & illum, qui petitur, dare deceat, & accipere tibi, qui precatis, expediat. Quemadmodum verò nunc petimus, risus quidem est nostra petitio, & risus non sobriorum hominum, sed temulentia sauciorum. Si vos cū sitis mali, nostis bona dare filijs vestris, quantò magis pater vester cęlestis? &c. Hæc dixit, non vituperans humanam naturam, sed ad exprimendum distinctionis inter Deum, atque homines, pergrande discrimen, & ad comparationem benignitatis suæ, amorem patrum, malignitatem vocat. Tāta quippe est in illo excellentia charitatis, & tanta largiendi voluntas.

6 *In Hom. super Euā ge. Luc. c. 11. to. 6.* HIERONYMVS explicans locum Lucæ cap. 11. Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, ait: Postquam Christus Dominus discipulos orationem Dominicam docuit, hanc subiecit parabolam, vt intelligeremus, importunos nos amicos esse debere pulsando Christum: ipse enim si rectè viuamus, amicus noster est. Huius amici ostium incessabiliter pulsare debemus, & horis etiam inquietare nocturnis, & vsque adeo molesti esse, vt importuni etiam iudicemur. Sed non huius importunitatis vereamur offensam, quia hæc apud Dominum importunitas, opportuna est. Acceptior enim est illi imprudens deprecatio, quàm secura præsumptio, hoc est, plus meretur, qui sollicitè orat instanter, quàm qui confidens dissimulat negligenter. Ait enim, & ille: Si perseuerauerit pulsans. Perseuerans igitur meretur accipere, quia qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Non multum ergo iuuat frequenter orare, cui contigerit aliquando cessare. Semper igitur, & sine intermissione petendum est, & pulsandum, nè precatio anteacta nihil prosit, si non ad finem, eodem quo cœperit tenore, perueuerit. Dico enim vobis, & si non dabit illi surgens, eo quòd amicus

amicus eius sit, propter importunitatem eius surget, & dabit. Magna perseuerantia est, quæ quamdiu importuna est, quamquam molesta sit Deo, tamen plus amica est, quàm amicus. Ecce.n. qđ amico negatur, perseuerantia promeretur. Illi recusat de fiducia, hunc de contentione compatitur. Illi non largitur familiariter pulsanti, huic pertinaciter miseretur oranti. Pulsemus igitur ostium Domini, non solum per fidem, sed etiam perseuerantia, vt aperiatur nobis. Et nos pulsemus hoc ostium, & perseueranter oremus, vt sapientiæ, & sciētiæ panem accipere mereamur. Noli mihi molestus esse, &c. distulit quidem desiderium, sed nō abstulit, vt plus nos quæramus, & inuentus strictius teneatur. Ideo negat petitionem, vt probet cuiuslibet perseuerantiam. Concluditq; parabolam: sic & Christus omni importunè fideliterq; petenti, pro iugi petitione, quidquid in nomine eius petierit sine difficultate tribuet. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Petite cogitationibus, quærite verbis, pulsate operibus, & ecce omnia aperientur vobis.

7 *Lib. 17. in c. 62. Isaia tom. 4.* IDEM exponens verba illa; Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Hierusalē laudem in terra. Dicit ex persona Domini Propheta: O vos qui recordamini Domini, eiusq; clementiam die ac nocte precibus fatigatis, cauete nè vmquam in ore vestro sileat oratio. Ne detis silentium ei, subauditur Domino, sed semper molesti sitis opportunè, importunè, & imitemini interpellatricem duri iudicis. Si.n. ille mentis ferociam, assidua imprecatione deposuit, quantò magis pater cœlestis bona dabit petentibus se? Tamdiu autem rogare debetis, donec ponat Hierusalem laudem in terra.

8 *Lib. 1. de Cain, & Abel. c. 6. tom. 1. Luca 6.* AMBROSIVS ait: Superest, vt de continua, & iugi oratione dicamus, quod immorari nos, & vacare orationi oportet. Pernoctabat Dominus in oratione, non vt sibi met prodesset, sed vt nos doceret. Frequens enim oratio quandam operatur disciplinam orandi, quia ipse vsus, dociles Dei facit, indociles, negligentia. Hunc cibum menti nostræ deferamus, qui multa attritus meditatione, cor hominis sicut illud cæleste manna confirmet. Quod nō otiosè tritum, ac politum accipimus, eo quòd cęlestium scripturarum eloquia diu terere, ac polire debemus, toto animo, & corde versantes, vt succus ille spiritalis cibi, in omnes se venas animæ diffundat. Si autem assiduitas commendet gratiam, tunc fit illud pingue precationis genus, de quo in Psalmis dicitur: Impingnasti in oleo caput meum. *Psal. 22.* Sicut enim agni multo lacte pinguescunt, & sicut oues benè pastæ, adipe nitent, ita Apostolico succo pasta fidelium pinguescit oratio.

9 *Serm. 19. in Ps. 118 to. 2.* IDEM explicans illa verba; Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, dicit: Aduersus diabolum non vocis magnitudine, sed magna animitate cordis vtendum est. Est tamen vox cordis, sicut est vox sanguinis, quæ ad Deum peruenit. In spiritu adoptionis clamamus, Abba Pater, & ipse spiritus Dei clamat in nobis. *Rom. 8.* Gracili voce loquebatur Moyses, & plus omnibus audiebatur. *1. Reg. 1.* Anna tamen non clamabat in corde suo sicut Moyses, sed loquebatur, fortasse quia filios postulabat, hoc est, bona quidem, sed priuata non publica. Sed quia à Domino postulabat, loquebatur Deo. Clamat autem Moyses, qa non pro se, sed pro omni populo precabatur. Vnde dictum est à Domino: Quid clamas? *Exo. 14.* Clamabat affectu pio, & sensu profundo, & personabat in cęlo. Vrgebat Pharao Hebręos, hi querela miserabili strepebant, querela nihil præsidij ferens, plurimum offensæ afferens. Stabat Moyses mœstus, sollicitus, anxius populi, & periculis, & querelis, expectans fidem cęlestium promissorum, & tacitus secum ipse voluebat, qua tandem Dominus ope iniuriæ immemor, memor gratiæ subueniret. Dicit ad eum Dominus: Quid clamas ad me? Sonum eius non audio, vocem eius agnosco, silentium eius lego, clamorē eius in operibus depręhendo. Clamabat

bat populus, & non audiebatur, tacebat Moyses, & audiebatur. Non populo dictum est, Quid clamas ad me? sed Moysi id dictū est. Tu solus ad me clamas, qui de me speras, tu solus ad me clamas, qui virtutem meam excitas.

10 *In epi. 121 ad Probā viduā. c. 2*

AVGVSTINVS ait: In ipsa fide, spe, & charitate, continuato desiderio semper oramus. Sed ideo per certa interualla horarum, & temporum, etiā verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quantū in hoc desiderio profecerimus nobis ipsis innotescamus, & adhoc agendum nos ipsos acrius excitemus. Ac per hoc, quod ait Apostolus: Sine intermissione orate, quid est aliud, quàm beatam vitam ab eo, qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderate. Semper ergo hanc à Domino desideremus, & oremus semper. Sed ideo ab alijs curis, atque negotijs, quibus ipsum desiderium quodammodo tepescit certis horis ad negotium orandi mentem reuocemus, verbis orationis nos ipsos admonentes in id quod desideramus intendere, nè quod tepescere cœperat, omnino frigescat, & penitus extinguatur, nisi crebrius inflammetur. Quæ cum ita sint etiam cum diu orare vacat, cum alia bonarum, & necessariarum actionum non impediuntur officia, quamuis & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orandum sit, non est improbum, nec inutile. Neq; enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est: Quia pernoctauerit in orando, & quod prolixius orauerit, vbi nobis præbebat exēplum in tēpore precator opportunus, cum patre exauditor æternus. Dicunt fratres in Aegypto, crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, nè illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras euanescat, atq; hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostēdunt, hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ita si perdurauerit, non cito esse rumpendam. Absit enim ab oratione multa locutio, sed nō desit multa precatio, si feruens perseueret intentio. Nam multum loqui, est in orando, rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum, quem precamur diuturna, & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus, quàm sermonibus agitur, plus fletu, quàm afflatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo: nobis autem verba necessaria sunt, quibus commoueamur, & inspiciamus quid petamus, nō quibus Dominum seu docendum, seu flectendum esse credamus.

1. Thess. 5 · *Luc. 6.* · 11

12 *Lib. 1. q. in Euangelia. c. 4.*

IDEM loquens de duobus, qui clamabant ad Dominum, cum egrederetur ab Hierico, ait: Oportebat vt tantum clamarent, donec resistētis sibi turbæ strepitum vincerent, idest, tam perseueranter animum intenderent orando, atq; pulsando, quousque consuetudinem desideriorum carnalium, quæ tanquam turba obstrepit, cogitationi, lucem veritatis æternæ videre conanti, fortissima intentione superarent. Et sic Deus petenti dat, & pulsanti aperit.

Oratio Dominica explicatur variè à sanctis Doctoribus. Cap. VIII.

1 *Hom. 20. in c. 6. Mat. vbi explicat orat. Dominicam. 10. 2.*

CHRYSOSTOMVS ait: Pater noster, qui es in cœlis, vide quēadmodum continuò animam auditoris erexit; patrem quippe dicendo, & veniam peccatorum, & pœnarum interitum, & iustificationem, & sanctificationem, & filiorum adoptionem, & hæreditatem Dei, & fraternitatem cum vnigenito copulatam, & Sancti Spiritus dona largissima vno sermone signauit. Impossibile est enim Deum patrem vocari ab eo, qui non hæc omnia bona fuerit assecutus. Duplici igitur modo eorum animos accendit, ex eius. s. quem patrem nominant, diuinitate, & magnitudine bene-

beneficiorum, quibus ipso donante po tiuntur. Cum vero Deum esse dicit in cœlis, non ibi eum, hoc dicendo, concludit, sed à terris abducit orantem, eũque supernis habitaculis, ac regionibus affigit excelsis. Similiter etiam docet generalem orationem facere pro fratribus. Non enim dicit, Pater meus, qui es in cęlis, sed Pater noster, vt pro communi. s. corpore, precem fundas, & vbique non tam propria commoda, quàm proximorum petas. Quo quidẽ ipse, & inimicitias interimit, & superbiam reprimit, & explodit inuidiam, & introducit matrem bonorum omniũ charitatem, & humanarum rerum inæqualitatem prorsus expellit, & mirã regis cum paupere æqualitatem honoris ostendit. Quid enim noxæ, de terrena ignobilitate metuendum est, quando cęlesti omnes nobilitate coniungimur? cunctis enim vnam, atque eandẽ nobilitatem donauit Deus, cum dignatus est omnium pater vocari. Sanctificetur nomen tuum. Digna prorsus ab eo, qui eum patrem appellauit oratio, nihil omnino prius quàm pro illius gloria supplicare, omnia verò reliqua secundo loco ducere. Sanctificetur quippe, est glorificetur. Qui quidem gloria propriam maiestatis suæ plenam semper obtinet, & æqualem iugiter permanentem. Rogare autem orantem iubet, vt & per vitam nostram glorificetur, quod & superius profectò commemorauit, dicendo: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum, qui in cęlis est. Nam & Seraphim glorificantia Deum hac voce resonant, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sanctificetur, hoc est glorificetur. Dignare, inquit, vitam munda conuersatione seruare, vt per nos cuncti te omnino glorificent. Quod rursus Philosophiæ perfectæ est, tam irreprehensibilẽ omnibus exhibere vitam, vt eam singuli quique mirantes, Dominum de seruorum sanctitate collaudent. Adueniat regnum tuum. Hoc quoque gratissimi omnino serui est, neque inhærere præsentibus, neque magnum aliquid ea, quæ videntur reputare, sed ad patrem semper vrgeri, semperq; in futuram gestire, quod certè de optima oritur cõscientia, & mente terrenis omnino rebus exuta. Hoc igitur, & Paulus per singulos desiderabat dies, propterea q; dicebat: Et ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum, expectantes redemptionem corporis nostri. Qui enim isto amore succenditur, neque vitæ huius operibus inflatur, neq; humiliatur aduersis, sed tamquam in ipso iam cœlo habitans, vtriusque huius inæqualitatis immunis est. Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Vides nẽ optimam consequentiam? Nam cum desiderium imperauerit futurorum, atque ad perfectionem illam nos iusserit semper vrgeri, quandiu tamen illuc non pergimus, etiam hic degentes iubet conuersationem cum cœli habitatoribus habere communem. Nam desiderari quidẽ conuenit cœlos, & ea quæ habentur in cęlis, tamen & antequam superna illa pręstetur habitatio, cœlum quodammodo fieri iussit è terra, vt. s. tales sint etiã dum in ea degunt, ita & omnia faciãt, & loquantur, quasi qui prorsus conuersentur in cęlo. Deniq; pro hoc etiam, esse domino deprecandum. Nihil est etiam quod propter terrenarum rerum habitaculum, ad supernarum virtutum perfectiones homines prohibeat peruenire; est quippe possibile, vt in terrarũ adhuc regione degentes, quasi iam in cœlis habitent, ita cuncta perficiant. Quod igitur dicit, omnino etiam tale est, sicut ibi fiunt omnia liberè, & non alia quidem audiunt Angeli, alia verò contemnunt, sed voluntati cędunt diuinæ, & in omnibus obsequuntur. Potentes, inquit, virtute, facientes verbum eius. Sic etiam nos effice dignos, qui non ex dimidio, sed prorsus ex integro ea quæ in tua sunt voluntate, faciamus. Vidisti nempe quemadmodum & humilitatem docuerit, ostendens qa perficere virtutem non nostri sit studij tantummodo, verumetiam gratiæ Dei. Et rursus communem omnium curã, vnumquemq; orantium suscipere præcepit. Non enim dixit fiat in me, vel in nobis

Marginalia: Supra 5. — Isa 6. — Rom. 8. — Psal. 102.

nobis voluntas tua. Sed prorsus vbiq; terrarum, vt.s.e tadicetur error, & veritas inseratur, atq; vndiq; vitijs explosis, virtus reuertatur, inque illius cultu nihil prorsus terra distet à cœlo. Si enim hoc, inquit, fuerit, nihil quantum spectat ad meritum, superna ab inferioribus discrepabunt, (& si sit habitan tium natura dissimilis) cum.s.alios nobis angelos terra demonstret. Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie. Quoniam dixerat sic, fiat voluntas tua in terra sicut seruatur in cœlo, id autem loquebatur hominibus, carnis fragilitate circundatis, ac necessitati naturæ interim subiectis, nec eandem habentes impassibilitatem, qua Angeli perfruuntur, præcepta quidem Dei sic à nobis fieri iubet, vt etiam ab illis dicit impleri: condescendit verò etiam naturæ fragili, ac si diceret, conuersationis quidem diligentiam eandem à vobis efflagito, non tamen impassibilitatem requiro. Neq; enim concedit istud fragilitas ipsa naturæ, quæ necessario certè cibo indiget sustentari. Non propter diuitias, atq; delitias, non ob preciosæ vestis ornatū, sed pro cibo duntaxat quotidiano, iussit orari, & idcirco subiunxit, Panem nostrum quotidianum. Neque hoc tamen hoc fuit sermone cōtentus, sed adhuc significantius addidit, Da nobis hodie, vt nequaquam illos vlterioris diei cura contereret. Cuius.n. diei spacium vsurum esse te nescis, quā ob causam illius solicitudine torqueasis? Hoc etiam in consequentibus prolixius imperauit dicens: Nolite soliciti esse, inquit, in crastinum, volens etiā nos vndique accinctos esse, & quibusdam velut pennis fidei instructos semper ad cœlestia subuolare, nec amplius indulgere naturæ, quàm à nobis ipse necessitatis vsus exposcit. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ostendere volens quantam in remittendis iniurijs fratribus, curam habeat ait: dimitte nobis, &c. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis peccata vestra, itaq; à nobis tota hæc res sumit exordium, futurumq; de nobis in nostra est potestate iudicium. Nec enim vel irrationabilis quispiam, aut in magno aliquo, aut in exiguo delicto de iudicio Dei conquesi possit, ipsum reum, Dominum illius fecit esse sententiæ. Quemadmodum, inquit, tu tibi ipse iudicaueris, ita etiā tibi iudicabo Si enim dimiseris conser uo tuo, à me quoque eandem gratiam consequeris, & certè nequaquam istud æquale est. Tu enim remittis, cum certè quoque ipse remissione indigeas, Deus verò cum nullius vnquam indigeat, ignoscit, tu conseruo remittis, Deus seruo. Et tu quidem mille peccatorum reus, Deus verò ab omni peccato prorsus extraneus; & tamen sic quoque abundantiam propriæ misera tionis ostendit. Nam cū certè possit absq; hoc quoque tibi omnia peccata dimittere, vult tamen beneficium etiam per ista conferre, mille tibi occasiones mansuetudinis suæ, ac pietatis ministrans, dummodo hoc quod in te est belluinū depellat, & irā, qua flagras extinguat, teq; vndique tuis membris reiungat. Fac te iniustè aliqua perpessum, talia proculdubio sunt, quę etiam tibi à Deo posces remitti, multoq; maiora. Sed ante ipsam quoq; veniam, non exigua donatus es gratia, edoctus.s. humanam habere mentem, & omnem mansuetudinem eruditus. Supra hæc verò merces tibi etiam in futuro ampla tribuetur, dum nullius à te exigetur ratio peccati. Quo igitur digni supplicio sumus, cum tali nobis à Deo potestate donata, ipsi salutis nostrę efficimur proditores? Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Hic iam nostræ nos profectò humilitatis admonuit, vt.s. reprimeret indomitæ mentis tumorem. Docet.n. non quidem nos recusare certamina, nec tamen in ea audacius insilire, hoc.n. modo, & nostra incipiet clarior esse victoria, & diaboli infęlicior pugna videbitur. Nam prouactos si quidem in medium viriliter stare oportet, ac fortiter, non prouocatos verò quiescere, & tempus expectare certaminis. Malum verò hic diabolum vocat, docens nos cum eo habere prœliū, nullo

quenter autem, & abundantius habēt peccatores, quàm iusti. De manu autē Dei accipere panem, nō est commune, sed tantùm sanctorum. Præparare ergo panem nō vetant hæc verba, tamē cum peccato præparare vetant. Nam qui cum iustitia præparat, illi Deus dat panem, quem māducat: qui autem cū peccato, illi nō dat Deus, sed diabolus. Nam omnia quidem à Deo creantur, sed non omnia à Deo subministrātur. Addit autem quotidianum, vt tantum quis manducet, quātum ratio naturalis exigit, non quantum lasciuia carnis impellit. Si enim tu in vno cōuiuio tantum expendas, quātum in pluribus sufficere poterat, verbi gratia, hominibus centum moderatè viuentium, aut tibi ipsi centum diebus disciplinatè viuenti, iam nō quotidianum cibum māducas, sed multorum dierum. Vel hoc dicere vult, vt de nullo simus in hoc mundo soliciti, nisi de solo simplici victu. Sic mādauit orare, Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie, non quia illicitum iudicauit, plus habere hominem Christianum, quàm panem quotidianum, sed hoc docere vult, vt si possibile est, neque pane quotidiano plus habeat, quod possibile nō est quantum ad possibilitatem humanam. Item quare nō solùm dixit, panem quotidianum da nobis, sed addidit nostrum panem? Propter duas rationes. Primùm, quoniam omnia, quæ dat nobis Deus, siue orātibus, siue militāribus, non nobis solis dat, sed etiam alijs per nos, vt de eo quod accepimus à Deo, partem impotētibus faciamus. Qui ergo de laboribus suis indigētibus nō præstat, non potest dicere panē meum da mihi, nec enim panem suum tātummodo māducat, sed etiam alienum. Deinde qui de iustitia acquisitum panem manducat, suum panem māducat, qui autem cum peccato, alienum. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cum qua spe orat, qui inimicitiam seruat aduersus alterū, à quo forsitan læsus est? Sicut enim ipse orans mētitur, dicit enim remitto, & nō remittit, sic à Deo petit indulgentiam, & illi nō indulgetur. Si ergo qui læsus est, sine causa orat Deum, nisi indulserit ei à quo læsus est, quomodo putas orat, qui nō solùm ab altero læsus nō est, sed ipse per iniustitiam alios lædit, & grauat? Sed multi nolētes veniam dare, peccantibus in se, fugiunt istam orationem orare. Stulti primùm, quoniam, qui nō sic orat, quemadmodum docuit Christus, nec est Christi discipulus. Secūdò, quia nec pater libēter exaudit orationem, quam filius nō dictauit. Cognoscit enim pater filij sui sensus, & verba nec suscipit, quæ vsurpatio humana excogitauit, sed quæ sapiētia Christi exposuit. Ergo orationem quidem dicere potes, circūuenire autē, & fallere Deum nō potes: nec accipis indulgētiam, nisi prius indulseris ipse. Et ne nos inducas in tētationem: Sed libera nos à malo. Quoniam magna, & magnifica supra mādauit hominibus, vt Deum patrem suum dicant, vt genus suum de cælo cognoscant, vt regnū Dei petāt venire, vt nō sint soliciti vnde pascātur, quæ omnia magnæ spei, & iustitiæ signa sunt: ideo nūc additur humilitatis doctrina, vt dum dicunt: & ne nos inducas in tētationem, cognoscant se esse infirmos, & cōsideratio infirmitatis, causam gloriationis extinguat. Duo ergo petimus, primùm, vt nō inducat nos in tētationem. Secūdò, vt si induxerit, liberet de periculo tētationis. Nam verè si secūdùm veritatem iustitiæ suæ examinaret homines Deus, nullus posset fieri saluus. Ideo autem difficilè tentat, sciens infirmitatem nostram. Aut si tētat, nō tamdiu tētat, quamdiu nos vincamus tētationē, sed quamdiu vincere nos velle ostēdimus, idest nō virtutem nostram tētat, sed volūtatem, Apostolo nos cōfortante, & dicente: Tētatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tētari supra id quod potestis sustinere: Volens enim glorificare hominem, tētat eum, non vt cum magno indicio glorificet, sed vt ne sine causa glorificet.

I D E M dicit: Pater noster qui es in cælis. Magna dignatio patris, magna dignatio

1. Cor. 10.

Hom. 9. ex varijs in Matth.

dignatio creatoris, vt creaturam captiuatam peccatis, faceret liberã, ille qui ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ergo patrem nostrum dicimus Deum. Non quærit iste pater propriè se vni dare, & alijs se negare, sed quomodo dicimus nostrum, sic & nos debemus effici ipsius. Quia ergo pater, & mater carnis huius, creauerunt nos, ille veniens dignatus est regenerare nos. Ergo patrẽ Deum habemus, ad honestatem patris ambulate, in voluntate eius proficite, vt eius promissionem accipiatis. Indignum est enim, vt si aliquis sit adulter, bilinguis, inordinatus, subdolus, malè agens, tepidus in religione, sine studio viuens, dignus sit dici filius, aut ille audeat dicere, pater. Ergo habete charitatem Dei, vt sit in vobis cor & anima vna, vt dignè dicatis ei, Pater noster. Et videte vbi vocatis patrem, vtique in cęlo. Ideo clamamus in conspectu sacrificij, sursum corda. Si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, vt cum fiducia dicatis: Pater noster qui es in cęlis. Sanctificetur nomen tuum. Quæ est ista sanctificatio Dei, nisi vt sanctis moribus viuentes, in nobis Deus sanctificetur? Nam quicumque corde puro, & pacifico cũ omnibus hominibus viuit, loquitur veritatem in corde suo, & dolosè non agit sub lingua sua, in hoc videntes homines bona opera clarificent patrem, qui in cælis est. Dixit ipse Dominus noster, Sancti estote, quia ego sanctus sum. Quid est sancti estote, nisi præcepta mea implete, voluntatem meam facite, in vijs meis ambulate? Cum ista feceritis, sanctificatur pater vester. Adueniat regnũ tuum: necessaria postulatio quando fragilitatem carnis nostræ regit rector, & creator noster. Aduenit regnum eius, sed in nobis nõ ad iudicium, sed ad redemptionem. Nam quæ cõscientia est, quæ sit præparata ad regnum illud iudicij? Et quare dicebatur, non intres in iudicium cum seruo tuo, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Ergo quomodo intelligimus adueniat regnum tuũ? Adueniat, idest, in me veniat, vt & ego efficiar Rex regens limum carnis meæ, terram meã, quæ fuit maledicta, spinis & tribulis plena. Ideo dictum est, Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Qui iudicat terram carnis suæ, Rex est carnis suæ. Sed non potest homo regere carnẽ suam, nisi rectus fuerit à rectore suo. Nam quandiu concupiscit spiritus aduersus carnem, caro aduersus spũm, quia hæc duo sibi inuicem aduersantur, vt non ea quæ volumus faciamus, nõ dum venit regnum Dei in nobis. Sed quãdo subdita est caro spiritui, aduenit regnum Dei in nobis. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Quæ est voluntas eius nisi obedientia, charitas, humilitas, mãsuetudo, benignitas, castitas? Hæ virtutes ex voluntate Dei descendũt. Quid est, fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra? In anima mea, & in carne mea, in cœlo mentis meæ fiat voluntas tua, in carne corporis mei impleatur voluntas tua. Est & alius sensus, fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, sicuti Angelis tuis quos fecisti in spiritu, ita dona nobis spiritualiter viuere, quomodo Angeli, qui carnem nõ habent, vt fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. Magnus iste panis, qui replet mẽtem, & non ventrem: Iste panis, & noster est, & Angelorum: iste panis manducatur, sed nõ finitur: iste panis totũ mundum replet, & integer manet. De ipso comedimus, inde viuimus; de ipso pascimur, inde nutrimur; inde peruenimus. Et tamen quotidie illum quærimus, nè deficiat fides nostra, nè vires animæ nostræ in ista area, & angusta via fatigatæ, non perueniant ad patriã. Ergo Domine pasce nos quotidie pane cęlesti, verbo tuo sancto, quod carnem fieri voluisti, vt habitaret in nobis. Ergo Domine da nobis istum panẽ quotidianum. Nam primùm mater Ecclesia ex vberibus doctrinæ suæ lacte potat dicens. Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales

Ephes. 4. Psal. 2. Galat. 5. 13 14 Psal. 142. 1. Cor. 3.

pales estis. Accipe lac, vt peruenias ad panem. Ergo panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hodie Dei intelligitur, hodie Dei noctem nō habet, hodie Dei lux lucis est, & fons luminis. Ergo Domine illumina corda nostra, vt mereamur quotidianum panem. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quæ sunt debita? Quid debemus Deo, nisi imaginem, & similitudinem nostram seruare illęsam? Quid debemus Deo? honore mutuo præuenire, sunt alia debita quæ debemus Deo. Peccauimus illi grauiter, iniustè egimus, iniquitatem fecimus. Aut quis gloriatur castum se habere cor, aut mundum se esse à peccatis? Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo ista sunt debita, quia nō est sine peccato, nec infans vnius diei natus super terram. Nam quomodo potest mūdus esse de immundo conceptus semine? quia in iniquitatibus concepti sumus, & in vtero in delictis alimur. De ipsis debitis clamamus. Dimitte nobis debita nostra, & profitemur professionem periculosam, vt dicamus Deo, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ergo dimittis peccata peccanti in te, discute conscientiam tuam, & si diligendo dimisisti, vera erit cōfessio tua. Nam cōsidera alibi quid dicit: Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam? Si vis ergo vt dimittantur tibi à Deo, quæ commisisti, dimitte peccanti in te, ne si nō dimiseritis dicatur tibi: serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nōne ergo, & te oportuit misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et eris nō dimittendo seruus inutilis, & particeps pœnæ perpetuæ. Dimittite ergo de cordibus vestris fratribus, vt dimittat vobis pater vester, qui est in cęlis. Et ne patiaris induci nos in tētationem, sed libera nos à malo. Quæ est ista tētatio nisi illa de qua rogat Apostolus, Fidelis Deus, qui nō patietur vos tētari supra id quod potestis, sed faciet tētationem etiam cum exitu, vt possitis sustinere? Tētatio grandis est fratres, im pariētem patientia vincere, non vinci à malo, sed vincere in bono malum, cibare inimicum, necessaria ei subministrare, orare pro illo, magna tentatio est, magna exagitatio est. Et quia viribus proprijs nemo potest ista implere, dicamus adiutori nostro, libera nos à malo.

Pron. 20. *1. Ioan. 1.* *Eccli. 28.* *Matt. 18.* *Mar. 11.* *1. Cor. 10.*

HIERONYMVS inquit: Sanctificetur nomen tuum, nō in se, sed in nobis. Si enim propter peccatores nomē Dei blasphematur in gētibus, ècōtrario propter iustos sanctificatur. Adueniat regnum tuum. Vel generaliter pro totius mundi petit regno, vt diabolus in mundo regnare desistat, vel vt in vnoquoque regnet Deus, & nō regnet peccatum in mortali hominum corpore. Simulq; & hoc attendēdum, quòd grandis audaciæ sit, & puræ conscientiæ, regnum Dei postulare, & iudicium nō timere. Fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Vt quomodo Angeli tibi inculpatè seruiunt in cęlis, ita in terra seruiāt homines. Panem nostrū quotidianum da nobis hodie. Symmachus præcipuum, vel egregium panem trāstulit, licèt in quodam loco peculiarem interpretatus sit. Quādo ergo petimus, vt peculiarem, vel præcipuum nobis Deus tribuat panē, illum petimus, qui dicit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Alij simpliciter putant (secundùm Apostoli sermonem dicentis: Habentes victum, & quibus tegamur his contenti simus) de præsenti tātùm cibo sanctos curam agere. Vnde, & in posterioribus sit præceptum, nolite cogitare de crastino.

15 Lib. 1. in cap. 6. in Matt. 1.6. *Ioan. 6.* *1. Tim. 6.*

AVGVSTINVS ex doctrina Cypriani explicat verba illa orationis Dominicæ. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, dicens: Hoc orate, vt fiat voluntas Dei sicut in eis, qui iam fideles sunt, & portant imaginem cęlestis hominis, & ppterea cęli nomine digni sunt, ita & in eis, qui per infidelitatem nō nisi imaginem terreni hominis portant, & ob hoc terra meritò nuncupantur, vt infidelibus poscamus fidem, quam fideles habent.

16 In epi. 107 ad Vitalē Cartagen. tom. 2.

IDEM dicit: Verba in oratione nobis

17 In epist. ad probā de orando Deum.

bis necessaria sunt quibus commoueamur, & inspiciamus, quid petamus. Cũ ergo dicimus. Sanctificetur nomẽ tuũ, nos ipsos admonemus desiderare, vt nomen eius, quod semper sanctum est, ẽt apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur, quod non Deo, sed hominibus prodest. Et in eo quod dicimus, adueniat regnum tuum, quod seu velimus, seu nolimus vtiq; veniet, desiderium nostrum ad illud regnũ excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cum dicimus, fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra, nobis ab illo præcamur ipsam obedientiã, vt sic à nobis fiat volũtas eius, quemadmodum fit in cęlestibus ab Angelis eius. Cum dicimus: Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, per hoc quod dicimus hodie, significatur hoc tempore, vbi vel illam sufficientiam petimus à patre, quæ excellit idest nomine panis totam significantes, vel sacramẽtum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est ad æternam fęlicitatem consequendam. Cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, admonemur, & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cum dicimus ne nos inferas in tẽtationem, nos admonemus hoc petere nè deserti eius adiutorio, alicui tẽtationi, vel consentiamus decepti, vel cędamus afflicti. Cum dicimus, libera nos à malo, admonemur cogitare nõdum nos esse in eo bono vbi nullum patiemur malum. Qui dicit: Clarificare in omnibus gentibus sicut clarificatus es in nobis, quid aliud dicit: quàm sanctificetur nomẽ tuum? Qui dicit: Deus virtutum cõuerte nos, ostende faciem tuã, & salui erimus, quid aliud dicit, quàm veniat regnum tuum. Qui dicit, Gressus meos dirige secundùm verbum tuũ vt nõ dominetur mei omnis iniustitia, quid aliud dicit, quàm fiat volũtas tua sicut in cœlo, & in terra? Qui dicit, Paupertatem, & diuitias ne dederis mihi, quid aliud dicit quàm panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Qui dicit, Memẽto Domine Dauid, & omnis mãsuetudinis eius, aut Domine si feci istud si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, quid aliud dicit, quàm dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit, Aufer à me cõcupiscentias ventris, & desiderium cõcubitus nè apprehendat me, quid aliud dicit, quàm ne nos inferas in tẽtationem? Qui dicit, Erue me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me, quid aliud dicit, quã libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quãtum existimo nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat, & concludat oratio.

18 — *Eccli. 36.* — *Psal. 79.* — *Psal. 118.* — *Prou. 30.* — *Psal. 131.* — *Psal. 7.* — *Eccli. 23.* — *Psal. 58.*

IDEM explicans orationem Dominicam sic habet: Cum in omni deprecatione, beneuolentia cõcilianda sit, eius quem deprecamur, deinde dicendum, quid deprecemur, laude illius ad quem oratio dirigitur. Solet beneuolentia cõciliari, & hoc in orationis principio poni solet, in quo Dominus noster nihil aliud nos dicere iussit, nisi, Pater noster, qui es in cœlis. Multa dicta sunt in laudem Dei, quæ per omnes sanctas Scripturas variè lateq; diffusa, poterit quisque cõsiderare, cum legit, nusquam tamen inuenitur præceptum populo Israel, vt diceret, Pater noster, aut oraret patrem Deum, sed Dominus eis insinuatus est tãquam seruientibus, idest, secundùm carnem adhuc viuentibus. Hoc autem dico cum mãdata legis acciperent: nam Prophetæ sæpe ostẽdunt eundem Dominum etiam patrem eorundem esse potuisse, si ab eius mãdatis nõ aberrarent, sicut est illud: Filios enutriui, & exaltaui. *Infra*: Cum dicit: Pater noster, quid aliud, quàm charitas excitatur, quid enim charius filijs debet esse quàm pater? Et supplex affectus, cum homines dicũt Deo, Pater noster, & quædã impetrãdi præsumptio, quæ petituri sumus, cum prius, quàm aliquid peteremus, tam magnum donum accipimus, vt sinamur dicere, Pater noster, Deo. Quid enim iam non det filijs petẽtibus, cum hoc ipsum antedederit, vt filij essent? Postremò quãta cura

19 Lib. 2. de serm. Domini in monte. c. 4

animum tangit, vt quidicit, Pater noster, tanto patre non sit indignus. Si enim quisquam plebeius Senatorem ab eo ipso patrem vocare permittatur, sine dubio trepidabit, nec facilè audebit cogitans humilitatem generis sui, & opum indigentiam, & plebeiæ personæ vilitatem. Quantò ergo magis trepidandum est appellare patrem Deum, si tantæ sunt labes, tantæq; sordes in moribus, vt multò iustius eas à sua coniunctione Deus expellat, quàm ille senator cuiusuis mendici egestatem, quandoquidem ille hoc contemnit in mendico, quò & ipse potest, humanarum rerum fragilitate deuenire, Deus autem in sordidos mores numquam cadit, & gratias misericordiæ ipsius, qui hoc à nobis exigit, & vt pater noster sit, quod nullo sumptu, sed sola bona voluntate comparari potest. Admonentur etiam hic diuites, vel genere nobiles secundùm sæculum, cum Christiani facti fuerint, non superbire aduersus pauperes, & ignobiles: quoniam simul dicũt Deo, Pater noster, qđ non possunt verè, ac piè dicere nisi se fratres esse cognoscant. Vtatur ergo voce noui testamẽti populus nouus ad æternam hæreditatem vocatus, & dicat, Pater noster qui es in cęlis, idest, in sanctis, & iustis. Quia quemadmodum terra vocatus est peccator, cum ei dictum est: terra es, & in terram ibis, sic cęlum iustus è cõtrario dici potest. Iustis enim dicitur: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Qua propter si in templo suo habitat Deus, & sancti templũ eius sunt, rectè dicitur, qui in cœlis es, qui es in sanctis. Et accomodatissimè ista similitudo est, vt spiritaliter tantum interesse videatur inter iustos, & peccatores, quantum corporaliter inter cęlum, & terram. *Infra:* Iam videamus, quæ sint petenda. Sanctificetur nomen tuum. Quod non sic petitur quasi non sit sanctum nomen Dei, sed vt sanctum habeatur ab hominibus, idest, ita illis innotescat Deus, non existimet aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Neque enim quia dictum est,

Gen. 3.

1. Cor. 3.

Notus in Iudæa Deus, in Israel magnũ nomen eius: sic intelligẽdum est, quasi alibi minor sit Deus alibi maior, sed ibi magnum est nomen eius, vbi pro suæ maiestatis magnitudine nominatur. Ita ibi dicitur: Sanctum nomen eius, vbi cum veneratione, & offensionis timore nominatur. Adueniat regnum tuum. Sicut ipse Dominus in Euangelio docet, tunc futurum esse iudicij diem, cum Euangelium prædicatum fuerit in omnibus gentibus, quæ res pertinet ad sanctificationem nominis Dei. Non enim, & hic ita dictum est, adueniat regnum tuum, quasi nunc Deus non regnet. Sed fortè quis dicat, adueniat dictum esse in terram, quasi verò non ipse etiam nunc regnet in terra, & semper regnauerit à cõstitutione mundi. Adueniat ergo accipiẽdum est, manifestetur hominibus. Quemadmodum enim etiam præsens lux absens est cæcis, & eis, qui oculos claudunt: ita regnum Dei, quamuis numquam discedat è terris, tamẽ absens est ignorantibus. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Idest, sicut est in Angelis, qui sunt in cœlis voluntas tua (vt omnino tibi adhæreant, teq; fruantur nullo errore obnubilante sapientiam eorum, nulla miseria impediente beatitudinem eorum) ita fiat in sanctis tuis, qui in terra sunt, & de terra. Ad hæc respicit etiam illa Angelorum prædicatio, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: vt cum præcesserit bona voluntas nostra, quæ vocantem sequitur, perficiatur in nobis voluntas Dei, sicut est in cœlestibus Angelis, vt nulla aduersitas resistat nostræ beatitudini, quod est pax. Item fiat voluntas tua, rectè intelligitur obediatur præceptis tuis, sicut in cœlo, & in terra: Idest, sicut ab Angelis, ita ab hominibus. Qui enim faciunt, voluntatem Dei, in ipsis fit voluntas Dei: non quia ipsi faciunt, vt vult Deus, sed quia faciunt, quod ille vult, idest, secundùm voluntatem eius. Est etiam ille intellectus, fiat vo-

luntas

lontas tua: Sicut in cœlo, & in terra; sicut in sanctis, & iustis, ita & in peccatoribus: quod adhuc duobus modis intelligi potest, primus vt oremus, faciant voluntatem tuam sicut iusti: ita etiam, & peccatores, vt ad te conuertantur. Sicut ita fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, vt sua cuique tribuatur, quod fiet in extremo iudicio, vt iustis premium, peccatoribus damnatio tribuatur, cum agni ab hædis separabuntur. Ille etiam nō absurdus, sed cōuenientissimus intellectus est, vt cęlum, & terram accipiamus spiritum, & carnem. Et quod dicit Apostolus: mēte seruio legi Dei, carne autem legi peccati, videamus factam voluntatem Dei in mēte, idest in spiritu. Cum autem absorpta fuerit mors in victoriam, & mortale hoc induerit immortalitatem, quod fiet carnis resurrectione, tūc fiet voluntas Dei sicut in cœlo, & in terra. Idest, vt quemadmodum spiritus non resistit Deo, sequens & faciens volūtatem eius, ita & corpus nō resistat spiritui, vel animæ, quæ nunc corporis infirmitate vexatur, & in carnalem consuetudinem prona est. Quod erit summæ pacis in vita æterna, vt nō solùm velle adiaceat nobis, sed etiam perficere bonum, nunc enim velle adiacet mihi, perficere autem bonum nō inuenio, quia nondum in terra, sicut in cœlo, id est, nondum in carne, sicut in spiritu, facta est voluntas Dei. Orandum ergo est, vt fiat voluntas Dei sicut in cœlo, & in terra, idest, quemadmodum corde delectamur legi secundùm interiorem hominem, ita etiam corporis immutatione facta, huic nostræ delectationi nulla pars nostra, terrenis doloribus seu voluptatibus aduersetur. Nec illud à veritate abhorret, vt accipiamus: fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra, sicut in ipso Domino Iesu Christo, ita & in Ecclesia, tanquam in viro, qui patris voluntatem impleuit, ita & in fœmina, quæ illi desponsata est, cęlum.n: & terra conuenienter intelligitur, quasi vir, & fœmina, quoniam terra cęlo fęcundante fructifera est. Quarta petitio. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Panis quotidianus, aut pro ijs omnibus dictus est, quę huius vitæ necessitatem sustentant, de quo cum præcipit, ait: Nolite cogitare de crastino, vt ideo sit additum; Da nobis hodie; aut pro Sacramento corporis Christi, quod quotidie accipimus, aut pro spiritali cibo, de quo scriptum est, operamini non cibum, qui perit. Sed pro cibo orandum nō videtur, cum Dominus dicat: Nolite solieiti esse quid manducetis. An potest quisque de ea re, pro qua adipiscenda orat, non esse solicitus? Et illud quod ait: Quærite primum regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Quomodo autem rectè dicatur non quærere aliquis quod, vt accipiat, intentissimè Deum deprecatur? Quotidianum ergo panem accipimus spiritualem, præcepta. s. diuina, quæ quotidie oportet meditari, & operari. Nam de ipsis Dominus dicit: Operamini escam, quę non corrumpitur. Quotidianus autem iste cibus nunc dicitur, quamdiu ista vita temporalis per dies decedentes, succedentesque peragitur. Et re vera quādiu nunc in superiora, nunc in inferiora, id est, nunc in spiritalia, nunc in carnalia animi affectus alternant, tanquam qui aliquando pascitur cibo, aliquando famem patitur, quotidie panis necessarius est, quo reficiatur esuriēs, & relabens erigatur. Sicut itaque corpus nostrum in hac vita ante illam. s. immutationem vitæ futuræ, cibo reficitur, quia sentit dispendium, sic & animus, quoniam temporalibus affectibus, quasi dispendium ab intentionē Dei patitur, præceptorum cibo reficiatur. Da nobis hodie, dictum est, quamdiu dicitur hodie, id est, in hac temporali vita. Sic enim cibo spiritali post hanc vitam saturabimur in æternum, vt non tunc dicatur quotidianus panis, quia ibi temporalis volubilitas, quæ diebus dies succedere facit, vnde appelletur quotidie, nulla erit. Si quis autem etiam illa, quæ de victu corporis necessario, vel Sacramento Domini corporis istam sententiam vult accipere, oportet vt coniunctim accipiantur om-

Matt. 6.

Ioan. 6.

nia tua, vt scilicet quotidianum panem quotidie petamus, & necessarium corpori, & sacramentum visibile, & inuisibile verbi Dei. Sequitur quinta petitio: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debitum peccatum dicitur, & debitores peccatores. Non hic ergo quisque vrgetur pecuniam dimittere debitoribus, sed quæcumque in eum alius peccauerit, dimittenda sunt, si volumus nobis à patre dimitti, quæ admittimus. Sexta petitio: Et ne nos inducas in tentationem, vel infestas. Nō per seipsum inducit Deus in tentationem, sed induci patitur eum, quem suo auxilio deseruerit ordine occultissimo, ac meritis, causis etiam sæpe manifestis dignum iudicat ille, quem deserat, & in tentationem induci sinat. Aliud est autem induci in tentationem, & aliud tentari: nam sine tentatione probatus esse nullus potest, siue sibijpsi, sicut scriptum est: Qui non est tentatus qualia scit? siue alij, sicut Apostolus ait: Et tentationem vestram in carne mea non spreuistis. Hinc enim eos firmos cognouit, quia eius tribulationibus quæ Apostolo in carne acciderant, non sunt à charitate deflexi, nam Deo noti sumus, & ante omnes tentationes, qui scit omnia antequam fiant. Quod itaque scriptū est: Tentat vos Dominus, vt sciat, si diligatis eum, scias dicu, id est, scire vos faciat, sicut diem lætum dicimus, quod lætos faciat, & pigrum frigus, quod pigros faciat. Non ergo hic oratur, vt nō tentemur, sed vt non inferamur in tentationem, tāquam si quisquam cui necesse sit igne examinari, non oret, vt igne non contingatur, sed vt non exuratur. Vasa enim figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Ioseph tentatus est illecebra stupri, sed non est illatus in tentationem. Susanna tentata est, sed non inducta in tentationem. Iob similiter, & alij viri vtriusque testamenti. Inducimur in tentationem, si tales acciderint, quales ferre nō possumus. Vltima petitio est: Sed libera nos à malo. Orandum est enim, vt non solùm non inducamur in malum, quo caremus, quod sexto loco petitur, sed ab illo etiam liberemur, quo iam inducti sumus. Quod Domino reuelante, fugiendum esse intellexerimus, cautissima vigilantia fugiamus, & id quod Domino reuelante appetendum esse intellexerimus, flagrantissima charitate faciamus. Ita n. relicto mortalitatis huius onere, & omni hominis parte, opportuno tempore perficietur beatitudo, quæ in hac vita inchoata est, sed perfectè liberari à malo in ea non possumus, sed in futura. Harum septem petitionum consideranda, & commendanda distinctio est. Trium primarum petitionum impetrationes in hac vita exordium capiūt. Nam & sanctificatio nominis Dei, ab ipso humilitatis Domini aduentu agi cœpit, & aduentus regni eius, quo in charitate venturus est, nō iam finito sæculo, sed in fine sæculi manifestabitur, & perfectio voluntatis eius, sicut in cœlo, & in terra, siue iustos, & peccatores cœlum, & terram intelligas, siue spiritum, & carnem, siue Dominum, & Ecclesiā, siue omnia simul, ipsa perfectio est nostræ beatitudinis, & ideo sæculi terminatione complebitur, tamen omnia tria in æternum manebunt, nam & sanctificatio nominis Dei sempiterna erit, & regni eius nō est finis, & perfectæ nostræ beatitudini, æterna vita promittitur. Permanebunt ergo ista tria consummata, atque cumulata in illa vita, quæ nobis promittitur. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur. Quorum primum est, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In hoc enim quòd dictus est quotidianus panis, siue spiritalis significetur, siue in sacramento, aut in victu iste visibilis, ad hoc tempus pertinet; nō quia spiritalis cibus nō est sempiternus, sed quia iste qui quotidianus dictus est, siue in strepitu sermonis, siue quibusque temporalibus signis, exhibetur animę; quę omnia vtique non erunt, docibiles Dei, & ipsam ineffabilem lucem veritatis puritate mentis haurientes. Nam fortasse, & propterea panis dictus est, non

Marginal notes: 25; 26; Eccl. 34.; Gal. 4.; Deut. 13.; Eccl. 27.

non potus, quia panis frangendo, atq; mandendo in alimentum conuertitur, potus verò paratus, ficuti est transit in corpus. Vristo tempore panis fit veritas cum quotidianus panis dicitur, tūc autem potus cum nullo labore disputandi, ac sermocinandi, quasi frangendi, atque mandendi opus erit, sed solo haustu syncerae, & perspicuae veritatis. Et peccata nūc nobis dimittuntur, & nunc dimittimus: tūc autem nulla erit venia peccatorum, quia peccata, & tentationes, temporalem istam vitam infestant. Et malum à quo liberari optamus, & ipsa liberatio à malo, ad hanc vtique vitam pertinet, vnde & misericordia liberabimur.

27 *Lib. 2. de peccatorū meritis & remissione cōtra Pelagianos. c. 7*

IDEM ait: Dominus orare nos docens, inter cętera monuit, vt dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Manet enim malum in carne nostra, nō natura in qua diuinitus creatus est homo, sed vitio quo voluntate prolapsus est, vbi amissis viribus, non ea, qua vulneratus est voluntatis facilitate, sanatur. De hoc malo dicit Apostolus: Scio quoniam nō habitat in carne mea bonum. Cui malo nos nō obedire praecipit, cum dicit: Nō ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendū desiderijs eius. Si ergo his desiderijs cōcupiscentiae carnis consenserimus, ad haec sananda dicimus: Dimitte nobis debita nostra, adhibētes remedium ex opere misericordiae, in eo quod addimus: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vt autē non ei cōsentiamus deprecamur adiutorium dicentes, & ne nos inferas in tentationem. Non quòd ipse Deus tali tentatione aliquem tentet, nam Deus intentator malorum est, ipse enim neminem tentat, sed vt si forte tentari cępetimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non destituamur, vt in eo possimus vincere, nè abstrahamur illecti. Deinde addimus, quod perficietur in fine, cum absorbebitur mortale à vita; sed libera nos à malo. Tunc enim nulla erit talis cōcupiscentia, cum qua certare, & cui nō consentire iubeamur. Sic ergo totum hoc in tribus beneficijs positum, breuiter peti potest. Ignosce nobis ea in quibus sumus abstracti à concupiscentia, adiuua nè abstrahamur à concupiscentia, aufer à nobis concupiscentiam.

Rom. 7.

Rom. 6.

Iaco. 1.

28 *Lib. 4. cōtra duas epistol. Pelagianorū ad Bonifacium.*

IDEM inquit; Sanctificetur nomen tuum, Cyprianus sic explicat, nō quòd optemus à Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed id petimus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cępimus, perseueremus. Addimus quoque, inquit, & dicimus, fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra, non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult: nam Deo quis obsistit quo minus faciat, quod vult? Sed quia nobis à diabolo obsistitur quo minus per omnia noster animus, atq; actus, Deo obsequatur, oramus, vt fiat in nobis volūtas Dei. Quae vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius, & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia, & misericordia tutus est. *Infra:* Ex eodem panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Hunc panem, inquit, dari nobis quotidie postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiā quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstentes, & non communicantes à caelesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur.

29 *In Ps. 103 to. 8.*

IDEM explicās verba illa; Benedic anima mea Domino, &c. dicit: Oratio Dominica quotidie nos postulat, vt dicamus: Sanctificetur nomē tuum. Si nos quisquam interroget: Quid est qd petitis, vt sanctificetur nomē Dei, aliquando enim sanctum nō est, vt modò sanctificetur? Quid est ergo, sanctificetur nomē tuum? Quod hic dictum est: Domine Deus meus magnificatus es vehemēter, hoc est, sanctificetur nomē tuum, sanctum sit apud homines nomen tuum. Sanctum est enim semper nomē tuum, sed quibusdam immūdis nōdum est sanctum nomē tuum. Dicit enim Apostolus: Omnia mūda mūdis, immundis autem, & infidelibus, nihil

Tit. 1.

amicus eius sit, propter importunitatem eius surget, & dabit. Magna perseuerantia est, quæ quamdiu importuna est, quamquam molesta sit Deo, tamen plus amica est, quàm amicus. Ecce.n. q̃d amico negatur, perseuerantia promeretur. Illi recusat de fiducia, hunc de contentione compatitur. Illi non largitur familiariter pulsanti, huic pertinaciter miseretur oranti. Pulsemus igitur ostium Domini, non solum per fidem, sed etiam perseuerantia, vt aperiatur nobis. Et nos pulsemus hoc ostium, & perseueranter oremus, vt sapientiæ, & sciẽtiæ panem accipere mereamur. Noli mihi molestus esse, &c. distulit quidem desiderium, sed nõ abstulit, vt plus nos quæramus, & inuentus strictius teneatur. Ideo negat petitionem, vt probet cuiuslibet perseuerantiam. Concluditq; parabolam: sic & Christus omni importunè fideliterq; petenti, pro iugi petitione, quidquid in nomine eius petierit sine difficultate tribuet. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Petite cogitationibus, quærite verbis, pulsate operibus, & ecce omnia aperientur vobis.

7 *Lib. 17. in c. 62. Isaiæ tom. 4.* IDEM exponens verba illa; Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Hierusalẽ laudem in terra. Dicit ex persona Domini Propheta: O vos qui recordamini Domini, eiusq; clementiam die ac nocte precibus fatigatis, cauete nè vmquam in ore vestro sileat oratio. Ne detis silentium ei, subauditur Domino, sed semper molesti sitis opportunè, importunè, & imitemini interpellatricem duri iudicis. Si.n. illa mentis ferociam, assidua imprecatione deposuit, quantò magis pater cælestis bona dabit petentibus se? Tamdiu autem rogare debetis, donec ponat Hierusalem laudem in terra.

8 *Lib. 2. de Cain, & Abel. c. 6. tom. 1. Luca 6.* AMBROSIUS ait: Superest, vt de continua, & iugi oratione dicamus, quod immorari nos, & vacare orationi oportet. Pernoctabat Dominus in oratione, non vt sibi met prodesset, sed vt nos doceret. Frequens enim oratio quandam operatur disciplinam orandi, quia ipse vsus, dociblies Dei facit, indocibiles, negligentia. Hunc cibum menti nostræ deferamus, qui multa attritus meditatione, cor hominis sicut illud cæleste manna confirmet. Quod nõ otiosè tritum, ac politum accipimus, eo quòd cęlestium scripturarum eloquia diu terere, ac polire debemus, toto animo, & corde versantes, vt succus ille spiritalis cibi, in omnes se venas animæ diffundat. Si autem assiduitas commendet gratiam, tunc fit illud pingue precationis genus, de quo in Psalmis dicitur: Impinguasti in oleo caput meum. *Psal. 22.* Sicut enim agni multo lacte pinguescunt, & sicut oues benè pastæ, adipe nitent, ita Apostolico succo pasta fidelium pinguescit oratio.

9 *Serm. 19. in Ps. 118 to. 2.* IDEM explicans illa verba; Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, dicit: Aduersus diabolum non vocis magnitudine, sed magna animitate cordis vtendum est. Est tamen vox cordis, sicut est vox sanguinis, quæ ad Deum peruenit. In spiritu adoptionis clamamus, Abba Pater, & ipse spiritus Dei clamat in nobis. *Rom. 8.* Gracili voce loquebatur Moyses, & plus omnibus audiebatur. *1. Reg. 1.* Anna tamen non clamabat in corde suo sicut Moyses, sed loquebatur, for tasse quia filios postulabat, hoc est, bona quidem, sed priuata non publica. Sed quia à Domino postulabat, loquebatur Deo. Clamat autem Moyses, qa non pro se, sed pro omni populo precabatur. Vnde dictum est à Domino: Quid clamas? *Exo. 14.* Clamabat affectu pio, & sensu profundo, & personabat in cęlo. Vrgebat Pharao Hebręos, hi querela miserabili strepebant, querela nihil præsidij ferens, plurimum offensæ afferens. Stabat Moyses mœstus, sollicitus, anxius populi, & periculis, & querelis, expectans fidem cęlestium promissorum, & tacitus secum ipse voluebat, qua tandem Dominus ope iniuriæ immemor, memor gratiæ subueniret. Dicit ad eum Dominus: Quid clamas ad me? Sonum eius non audio, vocem eius agnosco, silentium eius lego, clamorẽ eius in operibus deprehendo. Clamabat

bat populus, & non audiebatur, tacebat Moyses, & audiebatur. Non populo dictum est, Quid clamas ad me? sed Moysi id dictũ est. Tu solus ad me clamas, qui de me speras, tu solus ad me clamas, qui virtutem meam excitas.

10 *In epi. 121 ad Probã viduã. c. 8*

AVGVSTINVS ait: In ipsa fide, spe, & charitate, continuato desiderio semper oramus. Sed ideo per certa interualla horarum, & temporum, etiã verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quantũ in hoc desiderio profecerimus nobis ipsis innotescamus, & adhoc agendum nos ipsos acrius excitemus. Ac per hoc, quod ait Apostolus: Sine intermissione orate, quid est aliud, quàm beatam vitam ab eo, qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderate. Semper ergo hanc à Domino desideremus, & oremus semper. Sed ideo ab alijs curis, atque negotijs, quibus ipsum desiderium quodammodo tepescit certis horis ad negotium orandi mentem reuocemus, verbis orationis nos ipsos admonentes in id quod desideramus intendere, nè quod tepescere cœperat, omnino frigescat, & penitus extinguatur, nisi crebrius inflammetur. Quæ cum ita sint etiam cum diu orare vacat, cum alia bonarum, & necessariarum actionum non impediuntur officia, quamuis & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orandum sit, non est improbum, nec inutile. Neq; enim, vt nõnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est: Quia pernoctauerit in orando, & quod prolixius orauerit, vbi nobis præbebat exẽplum in tẽpore precator opportunus, cum patre exauditor æternus. Dicunt fratres in Aegypto, crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, nè illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras euanescat, atq; hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostẽdunt, hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ita si perdurauerit, non cito esse rumpendam. Absit enim ab oratione multa locutio, sed nõ desit multa precatio, si feruens perseueret intentio. Nam multum loqui, est in orando, rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum, quem precamur diuturna, & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus, quàm sermonibus agitur, plus fletu, quàm afflatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo: nobis autem verba necessaria sunt, quibus commoueamur, & inspiciamus quid petamus, nõ quibus Dominum seu docendum, seu flectendum esse credamus.

1. Thess. 5

Luca 6. 51

12 *Lib. 1. q. in Euangelia. c. 4.*

IDEM loquens de duobus, qui clamabant ad Dominum, cum egrederetur ab Hierico, ait: Oportebat vt tantum clamarent, donec resistẽtis sibi turbæ strepitum vincerent, idest, tam perseueranter animum intenderent orando, atq; pulsando, quousque consuetudinem desideriorum carnalium, quæ tanquam turba obstrepit, cogitationi, lucem veritatis æternæ videre conanti, fortissima intentione superarent. Et sic Deus petenti dat, & pulsanti aperit.

Oratio Dominica explicatur variè à sanctis Doctoribus. Cap. VIII.

1 *Hom. 20. in c. 6. Mat. vbi explicat orat. Dominicam. to. 2.*

CHRYSOSTOMVS ait: Pater noster, qui es in cœlis, vide quẽadmodum continuò animam auditoris erexit; patrem quippe dicendo, & veniam peccatorum, & pœnarum interitum, & iustificationem, & sanctificationem, & filiorum adoptionem, & hæreditatem Dei, & fraternitatem cum vnigenito copulatam, & Sancti Spiritus dona largissima vno sermone signauit. Impossibile est enim Deum patrem vocari ab eo, qui non hæc omnia bona fuerit assecutus. Duplici igitur modo eorum animos accendit, ex eis. s. quem patrem nominant, diuinitate, & magnitudine bene-

beneficiorum, quibus ipso donante po tiuntur. Cum vero Deum esse dicit in cœlis, non ibi eum, hoc dicendo, concludit, sed à terris abducit orantem, eũque supernis habitaculis, ac regionibus affigit excelsis. Similiter etiam docet generalem orationem facere pro fratribus. Non enim dicit, Pater meus, qui es in cęlis, sed Pater noster, vt pro communi. s. corpore, precem fundas, & vbique non tam propria commoda, quàm proximorum petas. Quo quidẽ ipse, & inimicitias interimit, & superbiam reprimit, & explodit inuidiam, & introducit matrem bonorum omniũ charitatem, & humanarum rerum inæqualitatem prorsus expellit, & mirã regis cum paupere æqualitatem honoris ostendit. Quid enim noxæ, de terrena ignobilitate metuendum est, quando cęlesti omnes nobilitate coniungimur? cunctis enim vnam, atque eandẽ nobilitatem donauit Deus, cum dignatus est omnium pater vocari. Sanctificetur nomen tuum. Digna prorsus ab eo, qui eum patrem appellauit oratio, nihil omnino prius quàm ꝓ illius gloria supplicare, omnia verò reliqua secundo loco ducere. Sanctificetur quippe, est glorificetur. Qui quidem gloriã propriam maiestatis suæ plenam semper obtinet, & æqualem iugiter permanentem. Rogare autem orantem iubet, vt & per vitam nostram glorificetur, quod & superius profectò commemorauit, dicendo: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum, qui in cęlis est. Nam & Seraphim glorificantia Deum hac voce resonant, Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sanctificetur, hoc est glorificetur. Dignare, inquit, vitam munda conuersatione seruare, vt per nos cuncti te omnino glorificent. Quod rursus Philosophiæ perfectæ est, tam irreprehensibilẽ omnibus exhibere vitam, vt eam singuli quique mirantes, Dominum de seruorum sanctitate collaudent. Adueniat regnum tuum Hoc quoque gratissimi omnino serui est, neque inhærere præsentibus, neque magnum aliquid ea, quæ videntur reputare, sed ad patrem semper vrgeri, semperq; in futuram gestire, quod certè de optima oritur cõscientia, & mente terrenis omnino rebus exuta. Hoc igitur, & Paulus per singulos desiderabat dies, proptereaq; dicebat: Et ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptioptionem filiorum, expectantes redemptionem corporis nostri. Qui enim isto amore succenditur, neque vitæ huius operibus inflatur, neq; humiliatur aduersis, sed tamquam in ipso iam cœlo habitans, vtriusque huius inæqualitatis immunis est. Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Vides ne optimam consequentiam? Nam cum desiderium imperauerit futurorum, atque ad perfectionem illam nos iusserit semper vrgeri, quandiu tamen illuc non pergimus, etiam hic degentes iubet conuersationem cum cœli habitatoribus habere communem. Nam desiderari quidẽ conuenit cœlos, & ea quæ habentur in cęlis, tamen & antequam superna illa pręstetur habitatio, cœlum quodammodo fieri iussit è terra, vt. s. tales sint etiã dum in ea degunt, ita & omnia faciãt, & loquantur, quasi qui prorsus conuersentur in cęlo. Deniq; pro hoc etiam esse domino deprecandum. Nihil est etiam quod propter terrenarum rerum habitaculum, ad supernarum virtutum perfectiones homines prohibeat peruenire; est quippe possibile, vt in terrarũ adhuc regione degentes, quasi iam in cœlis habitent, ita cuncta perficiant. Quod igitur dicit, omnino etiam tale est, sicut ibi fiunt omnia liberè, & non alia quidem audiunt Angeli, alia verò contemnunt, sed voluntati cędunt diuinæ, & in omnibus obsequuntur. Potentes, inquit, virtute, facientes verbum eius. Sic etiam nos effice dignos, qui non ex dimidio, sed prorsus ex integro ea quæ in tua sunt voluntate, faciamus. Vidisti nempe quemadmodum & humilitatem docuerit, ostendens quia perficere virtutem non nostri sit studij tantummodo, verumetiam gratiæ Dei. Et rursus communem omnium curã, vnumquemq; orantium suscipere præcepit. Non enim dixit fiat in me, vel in nobis

Supra 5. Isa. 6. Rom. 8. Psa. 102.

nobis voluntas tua. Sed prorsus vbiq; terrarum, vt.f. eradicetur error, & veritas inseratur, atq; vndiq; vitiis explosis, virtus reuertatur, inque illius cultu nihil prorsus terra distet à cœlo. Si enim hoc, inquit, fuerit, nihil quantum spectat ad meritum, superna ab inferioribus discrepabunt, (& si sit habitan tium natura dissimilis) cum.f. alios nobis angelos terra demonstret. Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie. Quoniam dixerat sic, fiat voluntas tua in terra sicut seruatur in cœlo, id autem loquebatur hominibus, carnis fragilitate circundatis, ac necessitati naturæ pretium subiectis, nec eandem habentes impassibilitatem, qua Angeli perfruuntur, præcepta quidem Dei sic à nobis fieri iubet, vt etiam ab illis dicit impleri: condescendit verò etiam naturæ fragili, ac si diceret, conuersationis quidem diligentiam eandem à vobis efflagito, non tamen impassibilitatem se quiro. Neq; enim concedit istud fragilitas ipsa naturæ, quæ necessario certè cibo indiget sustentari. Non propter diuitias, atq; delitias, non ob pretiosæ vestis ornatū, sed pro cibo duntaxat quotidiano, iussit orari, & ideirco subiunxit, Panem nostrum quotidianum. Neque hoc tamen hoc fuit sermone cōtentus, sed adhuc signantius addidit, Da nobis hodie, vt nequaquam illos vl terioris diei cura contereret. Cuius.n. diei spacium vsurum esse te nescis, quā ob causam illius solicitudine torqueáris? Hoc etiam in consequentibus prolixius imperauit dicens: Nolite soliciti esse, inquit, in crastinum, volens etiā nos vndique accinctos esse, & quibusdam velut pennis fidei instructos semper ad cœlestia subuolare, nec amplius indulgere naturæ, quàm à nobis ipse necessitatis vsus exposcit. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ostendere volens quantam in remittendis iniuriis fratribus, curam habeat ait: dimitte nobis, &c. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis peccata vestra, itaq; à nobis tota hæc res sumit exordium, futurumq; de nobis in nostra est potestate iudicium. Nec enim vel irrationabilis quispiam, aut in magno aliquo, aut in exiguo delicto de iudicio Dei conquesi possit, ipsum reum, Dominum illius fecit esse sententiæ. Quemadmodum, inquit, tu tibi ipse iudicaueris, ita etiā tibi iudicabo. Si enim dimiseris conser uo tuo, à me quoque eandem gratiam consequeris, & certè nequaquam isti d æquale est. Tu enim remittis, cum certè quoque, ipse remissione indigeas, Deus verò cum nullius vnquam indigeat, ignoscit, tu conseruo remittis, Deus seruo. Et tu quidem mille peccatorum reus, Deus verò ab omni peccato prorsus extraneus; & tamen sic quoque abundantiam propriæ miseratio nis ostendit. Nam cū certè possit absq; hoc quoque tibi omnia peccata dimitte se, vult tamen beneficium etiam per ista conferre, mille tibi occasiones mansuetudinis suæ, ac pietatis ministrans, dummodo hoc quod in te est belluinū depellat, & irā, qua flagras extinguat, teq; vndique tuis membris reiungat. Factæ iniustè aliqua perpessum, talia proculdubio sunt, quę etiam tibi à Deo poscis remitti, multoq; maiora. Sed ante ipsam quoq; veniam, non exigua donatus es gratia, edoctus.f. humanam habere mentem, & omnem mansuetudinem eruditus. Supra hæc verò merces tibi etiam in futuro ampla tribuetur, dum nullius à te exigetur ratio pec cati. Quo igitur digni supplicio sumus, cum tali nobis à Deo potestate donata, ipsi salutis nostrę efficimus proditores? Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Hic iam nostræ nos profectò humilitatis admonuit, vt.f. reprimeset indomitæ mentis tumorem. Docet.n. non quidem nos recusare certamina, nec tamen in ea audacius insili se, hoc.n. modo, & nostra incipiet clarior esse victoria, & diaboli infelicior pugna videbitur. Nam protractos si quidem in medium visilites stare oportet, ac fortiter, non prouocatos verò quiescere, & tempus expectare certaminis. Malum verò hic diabolum vocat, docens nos cum eo habere prœliū, nullo

nullo vnquam fœdere dirimendum. Qui malus dr̃ non natura, sed propter redundantiam malignitatis. Et quia cũ nihil sit Iesus à nobis, inconciliabili aduersum nos certamine præliatur, & idcirco non dixit, libera nos à malis, sed à malo, nos videlicet erudiens, nusquã aduersus proximos amarius commoueri propter ea quæ ab illis patimur mala, sed ab istis in illum transferre inimicitias, quasi in cunctorum causam & caput malorum. *Infra*: Per singula huius orationis verba, communes facere preces iubet, dicens: Pater noster, &c. Plurali vbique numero nos vti docens, vt proximis per cuncta placati, ne vestigium quidem in nobis iracundiæ relinquamus. Quanto iam ergo inuenimur digni esse supplicio post hæc omnia, non modò, non remittentes, verũ etiam de inimicis à Deo vindictam rogantes, & velut ex diametro legem transgredientes? Et hoc cum ille cuncta, & faciat, & dicat, nè ipsi mutuis aduersum nos seditionibus infremamus.

9 *Homi. 14. ex imperfecto in Matth.*

IDEM sic habet: Patrem se magis, quàm Dominum voluit dici, vt nobis magnam fiduciam daret ad petendum, & spem largam ad impetrandum, quia serui non semper impetrant quod petunt. Nam frequenter serui non considerant quid ad vtilitatem Domini pertinet, sed ad suam: ideo non merentur semper audiri. Filij autem impetrant, quia ex bona cõscientia, quæ iusta sunt petunt, nec considerant magis quid ad vtilitatem suam pertinet, quàm ad patris, ideo semper merentur audiri. Et tu si filium Dei te credis, illa pete, quæ & tibi expediunt accipere, & illum decet præstare: si autem semper ab illo petas carnalia, & terrena, aut difficilè impetras, aut fortè nec impetras. Quomodo tibi illa præstat libenter non habenti, quæ etsi habeas, vbique admonet te, vt contemnas? Pater noster. Noster dixit, nõ meus, libenter audit Deus, quando Christianus non solùm pro se, sed pro altero orat. Pro se enim orare, naturæ est, pro altero, gratiæ. Pro se orare necessitas rei cogit, pro altero autẽ, charitas fraternitatis hortatur. Dulcior est autem ante Deum oratio, nõ quam necessitas rei transmittit, sed quam charitas fraternitatis commendat. Qui es in cœlis, vult vt sciamus nos patrẽ habere cœlestem, vt erubescamus nos terrenis rebus substernere, scientes nos patrem cœlestem habere. Sicut enim degener filius ad opprobrium pertinet generosi patris, sic & Christianus iniustus ad blasphemiam pertinet Dei iusti. Nam sicut per bonos Christianos Deus glorificatur, sic per malos blasphematur. Sanctificetur nomen tuum. Quomodo sanctificatur ab homine, q sanctificat homines? Aut quod sanctum est, vt quid sanctificatur? Sed in se quidem sanctum est, hoc autem quæritur, vt sanctificetur in nobis, idest, vt nos illum sanctificauerimus in nobis, tunc ille nos sanctificet in se. Nam qui non sanctificat Deum, non sanctificatur à Deo. Sanctificamus autem Deum in nobis, quando scientes eum sanctum, timemus, & solicitè vigilamus, nè fortè violemus sanctitatem nominis eius in nobis per opera nostra mala. Sicut qui præclara veste vestitus est, fugit omnem rem sordidam, nè fortè coinquinet eam, & perdat candorem eius. Sic qui suscipit Deum in corde suo, solicitus esse debet nè fortè cõtaminet eum, sciens quia si contaminatus fuerit in nobis, ipse quidem in sua natura incontaminabilis manet, tamen cõtaminationis suæ iniuriã, grauiter nostro vindicabit interitu. Adueniat regnũ tuum. Regnum Dei dicitur retributio, vel tribulatio, quam accipiunt, aut iusti pro mercede iustitiæ, aut peccatores pro culpa peccati. Regnum Dei dicitur & sancti, sicut scriptum est: Et colligent zizania de regno eius, hoc est de populo Christiano. Regnum Dei dicitur, & iustitia, sicut scriptum est: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. De omnibus vnus est intellectus. Aliud est regem esse, & aliud regnare. Ecce enim Deus naturaliter Rex est, sed non in omnibus regnat, nec omnes homines sunt regnũ eius, quia nec faciunt omnes voluntatẽ ipsius.

Simile. *Matt. 13.* *Ibid. 21.*

ipsius. Nam iniquis hominibus non Deus, sed diabolus regnat, cuius faciũt voluntatem. Vnde sapienter Apostolus ait: Aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Non dixit aduersus rectores huius mundi tantummodo, sed addidit mundi tenebrarum, quia non totius mundi sunt domini dæmones, sed tantummodo tenebrarum, quæ sunt in mundo. Tenebræ autem mundi, dicuntur homines iniqui, sicut & sancti, lux mundi appellantur, sicut Apostolus ait: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Quia sicut per sanctos Deus ostenditur in hoc mundo, sic per iniquos homines obscuratur. Et potestatem quidem habet Deus in hominibus, & perdere omnes si vult, sicut & illorum principem diabolum. Nam sicut diabolus cum sit in potestate Dei, tamen quoniam quantum ad propositum suum non vult esse Dei, non est de regno Dei, sic & omnes peccatores, quamuis sint in potestate Dei, tamen quia nolunt esse sub Deo, non sunt regnum Dei. Nam verè iustum regnum est, quando & rex vult homines habere sub se, & cupiunt homines esse sub eo. Diabolus planè tyrannus est, quia & nolentes compellit facere voluntatẽ suam. Quid est ergo, quod dicit? Quia interim duo sunt regna in mundo Dei, & Diaboli, idest, iusti & iniqui, & hoc quæritur vt tollatur de medio regnum Diaboli, idest iniqui, & veniat tantummodo regnum Dei, idest iusti, & ideo dicit: Tuum vnum regnum adueniat, quia interim non omnes sunt Dei. Quod tunc fiet, quando omnes iniqui cum Principe suo diabolo mittentur in stagnum flammeum inferorum. Sic intelligendum est, & de iustitia, quia modò, & iustitia, & iniquitas regnant, cum autem extincta fuerit iniquitas sublato diabolo, tunc iustitia sola regnabit. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Numquid non facit Deus, quod vult vbique? Vtiq; omnia quæcunque voluit fecit, in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Sed hoc quæritur, vt in nobis fiat voluntas Dei, idest, vt eam nos faciamus. Quandiu ergo regnum mixtum est in terra, sic quidem volũtas Dei in hominibus, sed non sicut in cœlo. In cœlo enim omnes Angeli, nullius faciunt volũtatem, nisi Dei tantummodo, in terris autem non omnes faciunt Dei voluntatem, iniqui enim diaboli faciunt voluntatem. Cum ergo regnum diaboli, hoc est, iniqui sublati fuerint de hoc mundo, tunc omnes qui sunt super terram solius Dei facient voluntatem, sicut Angeli omnes in cœlo. Communiter autem accipi debet quod ait, sicut in cœlo, & in terra, idest, sanctificetur nomẽ tuum sicut in cœlo, & in terra. Adueniat regnũ tuũ, sicut & in cœlo, & in terra. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Et vide quàm cautè locutus sit. Nõ dixit, Pater sanctifica nomẽ tuũ in nobis, adduc regnum tuum super nos, fac voluntatem tuam in nobis, nè seipsum videatur Deus in hominibus sanctificare, aut regnum suum super quos vult adducere, aut voluntatem suam in quibus vult facere, & per hoc inueniatur Deus personarum acceptor. Nec iterũ dixit, sanctificemus nomen tuum, suscipiamus regnum tuum, faciamus voluntatem tuam sicut in cœlo, & in terra, nè hominum tantummodo videatur esse, quod sanctificant Deum, aut quod suscipitur regnum eius, aut quod faciunt voluntatem eius, sed mediè dixit sanctificetur, adueniat, fiat, vt vtriusq; personæ opus necessarium demonstraret, quia & homo Deum necessarium habet, & Deus hominem ad iustitiam faciendam. Nam sicut homo nõ potest facere bonum, nisi habuerit adiutoriũ Dei, sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra, sine semine, nec semen, sine terra fructificat, sic nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod ita intelligendum est, quia non solùm ideo oramus, panem nostrum da nobis, vt habeamus quod manducemus, sed vt quod manducamus de manu Dei accipiamus. Nam habere ad manducandum, commune est inter iustos, & peccatores, frequenter

Eph. 6. — Ibid. 5. — Psal. 134

quenter autem, & abundantius habēt peccatores, quàm iusti. De manu autē Dei accipere panem, nō est commune, sed tantùm sanctorum. Præparare ergo panem nō vetant hæc verba, tamē cum peccato præparare vetant. Nam qui cum iustitia præparat, illi Deus dat panem, quem māducat: qui autem cū peccato, illi nō dat Deus, sed diabolus. Nam omnia quidem à Deo creantur, sed non omnia à Deo subministrātur. Addit autem quotidianum, vt tantum quis manducet, quātum ratio naturalis exigit, non quantum lasciuia carnis impellit. Si enim tu in vno cōuiuio tantum expendas, quātum in pluribus sufficere poterat, verbi gratia, hominibus cētum moderatè viuentium, aut tibi ipsi centum diebus disciplinatè viuenti, iam nō quotidianum cibum māduceas, sed multorum dierum. Vel hoc dicere vult, vt de nullo simus in hoc mundo soliciti, nisi de solo simplici victu. Sic mādauit orare, Panem nostrum quotidianum, da nobis hodie, non quia illicitum iudicauit, plus habere hominem Christianum, quàm panem quotidianum, sed hoc docere vult, vt si possibile est, neque pane quotidiano plus habeat, quod possibile nō est quantum ad possibilitatem humanam. Item quare nō solùm dixit, panem quotidianum da nobis, sed addidit nostrum panem? Propter duas rationes. Primùm, quoniam omnia, quæ dat nobis Deus, siue orātibus, siue militātibus, non nobis solis dat, sed etiam alijs per nos, vt de eo quod accepimus à Deo, partem impotētibus faciamus. Qui ergo de laboribus suis indigētibus nō præstat, non potest dicere panē meum da mihi, nec enim panem suum tātummodo māducat, sed etiam alienum. Deinde qui de iustitia acquisitum panem manducat, suum panem māducat, qui autem cum peccato, alienum. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cum qua spe orat, qui inimicitiam seruat aduersus alterū, à quo fortsitan læsus est? Sicut enim ipse orans mentitur, dicit enim remitto, & nō remittit, sic à Deo petit indulgentiam, & illi nō indulgetur. Si ergo qui læsus est, sine causa orat Deum, nisi indulserit ei à quo læsus est, quomodo putas orat, qui nō solùm ab altero læsus nō est, sed ipse per iniustitiam alios lædit, & grauat? Sed multi nolētes ven iam dare, peccantibus in se, fugiunt istam orationem orare. Stulti primùm, quoniam, qui nō sic orat, quēmadmodum docuit Christus, nec est Christi discipulus. Secūdò, quia nec pater libēter exaudit orationem, quam filius nō dictauit. Cognoscit enim pater filij sui sensus, & verba nec suscipit, quæ vsurpatio humana excogitauit, sed quæ sapiētia Christi exposuit. Ergo orationem quidem dicere potes, circūuenire autē, & fallere Deum nō potes: nec accipis indulgētiam, nisi prius indulseris ipse. Et ne nos inducas in tētationem: Sed libera nos à malo. Quoniam magna, & magnifica supra mādauit hominibus, vt Deum patrem suum dicant, vt genus suum de cælo cognoscant, vt regnū Dei petāt venire, vt nō sint soliciti vnde pascātur, quæ omnia magnæ spei, & iustitiæ signa sunt: ideo nūc additur humilitatis doctrina, vt dum dicunt: & ne nos inducas in tētationem, cognoscant se esse infirmos, & cōsideratio infirmitatis, causam gloriationis extinguat. Duo ergo petimus, primùm, vt nō inducat nos in tētationem. Secūdò, vt si induxerit, liberet de periculo tētationis. Nam verè si secūdùm veritatem iustitiæ suæ examinaret homines Deus, nullus posset fieri saluus. Ideo autem difficilè tentat, sciens infirmitatem nostram. Aut si tētat, nō tamdiu tētat, quamdiu nos vincamus tētationē, sed quamdiu vincere nos velle ostēdimus, idest nō virtutem nostram tētat, sed voluntatem, Apostolo nos cōfortante, & dicente: Tētatio vos non apprehendat nisi humana. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tētari supra id quod potestis sustinere. Volens enim glorificare hominem, tētat eum, non vt cum magno iudicio glorificet, sed vt ne sine causa glorificet.

1. Cor. 10.

Hom. 9. in variis in Matth.

IDEM dicit: Pater noster qui es in cœlis. Magna dignatio patris, magna dignatio

dignatio creatoris, vt creaturam captiuatam peccatis, faceret liberã, ille qui ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ergo patrem nostrum dicimus Deum. Non quærit iste pater propriè se vni dare, & alijs se negare, sed quomodo dicimus nostrum, sic & uos debemus effici ipsius. Quia ergo pater, & mater carnis huius, creauerunt nos, ille veniens dignatus est regenerare nos. Ergo patrē Deum habemus, ad honestatem patris ambulate, in voluntate eius proficite, vt eius promissionem accipiatis. Indignum est enim, vt si aliquis sit adulter, bilinguis, inordinatus, subdolus, malè agens, tepidus in religione, sine studio viuens, dignus sit dici filius, aut ille audeat dicere, pater. Ergo habete charitatem Dei, vt sit in vobis cor & anima vna, vt dignè dicatis ei, Pater noster. Et videte vbi vocatis patrem, vtique in cælo. Ideo clamamus in conspectu sacrificij, sursum corda. Si consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, vt cum fiducia dicatis: Pater noster qui es in cęlis. Sanctificetur nomen tuum. Quæ est ista sanctificatio Dei, nisi vt sanctis moribus viuentes, in nobis Deus sanctificetur? Nam quicumque corde puro, & pacifico cũ omnibus hominibus viuit, loquitur veritatem in corde suo, & dolosè non agit sub lingua sua, in hoc videntes homines bona opera clarificant patrem, qui in cælis est. Dixit ipse Dominus noster, Sancti estote, quia ego sanctus sum. Quid est sancti estote, nisi præcepta mea implete, voluntatem meam facite, in vijs meis ambulate? Cum ista feceritis, sanctificatur pater vester. Adueniat regnũ tuum: necessaria postulatio quando fragilitatem carnis nostræ regit rector, & creator noster. Aduenit regnum eius, sed in nobis nõ ad iudicium, sed ad redemptionem. Nam quæ cõscientia est, quæ sit præparata ad regnum illud iudicij? Et quare dicebatur, non intres in iudicium cum seruo tuo, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Ergo quomodo intelligimus adueniat regnum tuũ? Adueniat, idest, in me veniat, vt & ego efficiar Rex regens limum carnis meæ, terram meã, quæ fuit maledicta, spinis & tribulis plena. Ideo dictum est, Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Qui iudicat terram carnis suæ, Rex est carnis suæ. Sed non potest homo regere carnē suam, nisi rectus fuerit à rectore suo. Nam quandiu concupiscit spiritus aduersus carnem, caro aduersus spũm, quia hæc duo sibi inuicem aduersantur, vt non ea quæ volumus faciamus, nõ dum venit regnum Dei in nobis. Sed quãdo subdita est caro spiritui, aduenit regnum Dei in nobis. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Quæ est voluntas eius nisi obedientia, charitas, humilitas, mãsuetudo, benignitas, castitas? Hæ virtutes ex voluntate Dei descendũt. Quid est, fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra? In anima mea, & in carne mea, in cœlo mentis meæ fiat voluntas tua, in carne corporis mei impleatur voluntas tua. Est & alius sensus, fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, sicuti Angelis tuis quos fecisti in spiritu, ita dona nobis spiritualiter viuere, quomodo Angeli, qui carnem nõ habent, vt fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Panem nostrum quotidianũ da uobis hodie. Magnus iste panis, qui replet mētem, & non ventrem: Iste panis, & noster est, & Angelorum: iste panis manducatur, sed nõ finitur: iste panis totũ mundum replet, & integer manet. De ipso comedimus, inde viuimus; de ipso pascimur, inde nutrimur; inde peruenimus. Et tamen quotidie illum quærimus, nè deficiat fides nostra, nè vires animæ nostræ in ista arca, & angusta via fatigatæ, non perueniant ad patriã. Ergo Domine pasce nos quotidie pane cęlesti, verbo tuo sancto, quod carnem fieri voluisti, vt habitaret in nobis. Ergo Domine da nobis istum panē quotidianum. Nam primùm mater Ecclesia ex vberibus doctrinæ suæ lacte potat dicens. Lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis, adhuc enim carnales

Ephes. 4. Psal. 2. Galat. 63 Psal. 142. 64 1. Cor. 3.

pales estis. Accipe lac, vt peruenias ad panem. Ergo panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hodie Dei intelligitur, hodie Dei noctem nō habet, hodie Dei lux lucis est, & fons luminis. Ergo Domine illumina corda nostra, vt mereamur quotidianum panem. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quæ sunt debita? Quid debemus Deo, nisi imaginem, & similitudinem nostram seruare illęsam? Quid debemus Deo? honore mutuo præuenire, sunt alia debita quæ debemus Deo. Peccauimus illi grauiter, iniustè egimus, iniquitatem fecimus. Aut quis gloriatur castum se habere cor, aut mundum se esse à peccatis? Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ergo ista sunt debita, quia nō est sine peccato, nec infans vnius diei natus super terram. Nam quomodo potest mūdus esse de immundo conceptus semine? quia in iniquitatibus concepti sumus, & in vtero in delictis alimur. De ipsis debitis clamamus. Dimitte nobis debita nostra, & profitemur professionem periculosam, vt dicamus Deo, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ergo dimittis peccata peccanti in te, discute conscientiam tuam, & si diligendo dimisisti, vera erit cōfessio tua. Nam cōsidera alibi quid dicit: Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam? Si vis ergo vt dimittantur tibi à Deo, quæ commisisti, dimitte peccanti in te, ne si nō dimisseris dicatur tibi: serue nequam omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nōne ergo, & te oportuit misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et eris nō dimittendo seruus inutilis, & particeps pœnæ perpetuæ. Dimittite ergo de cordibus vestris fratribus, vt dimittat vobis pater vester, qui est in cęlis. Et ne patiaris induci nos in tētationem, sed libera nos à malo. Quæ est ista tētatio nisi illa de qua rogat Apostolus, Fidelis Deus, qui nō patietur vos tētari supra id quod potestis, sed faciet tētationem etiam cum exitu, vt possitis sustinere? Tētatio grandis est fratres, impatiētem patientia vincere, non vinci a malo, sed vincere in bono malum, cibare inimicum, necessaria ei subministrare, orare pro illo, magna tentatio est, magna exagitatio est. Et quia viribus proprijs nemo potest ista implere, dicamus adiutori nostro, libera nos à malo.

Prou. 20. *1. Ioan. 1.* *Eccli. 28.* *Matt. 18.* *Mar. 11.* *1. Cor. 10.*

HIERONYMVS inquit: Sanctificetur nomen tuum, nō in se, sed in nobis. Si enim propter peccatores nomē Dei blasphematur in gētibus, è cōtrario propter iustos sanctificatur. Adueniat regnum tuum. Vel generaliter pro totius mundi petit regno, vt diabolus in mundo regnare desistat, vel vt in vnoquoque regnet Deus, & nō regnet peccatum in mortali hominum corpore. Simulq; & hoc attendēdum, quòd grandis audaciæ sit, & puræ conscientiæ, regnum Dei postulare, & iudicium nō timere. Fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Vt quomodo Angeli tibi inculpatè seruiunt in cęlis, ita in terra seruiāt homines. Panem nostrū quotidianum da nobis hodie. Symmachus præcipuum, vel egregium panem trāstulit, licèt in quodam loco peculiarem interpretatus sit. Quādo ergo petimus, vt peculiarem, vel præcipuum nobis Deus tribuat panē, illum petimus, qui dicit: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Alij simpliciter putant (secundùm Apostoli sermonem dicentis: Habentes victum, & quibus tegamur his contenti simus) de præsenti tātùm cibo sanctos curam agere. Vnde, & in posterioribus sit præceptum, nolite cogitare de crastino.

15 Lib. 1. in cap. 6. in Matt. 1.6. *Ioan. 6.* *1. Tim. 6.*

AVGVSTINVS ex doctrina Cypriani explicat verba illa orationis Dominicæ. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, dicens: Hoc orate, vt fiat voluntas Dei sicut in eis, qui iam fideles sunt, & portant imaginem cęlestis hominis, & propterea cęli nomine digni sunt, ita & in eis, qui per infidelitatem nō nisi imaginem terreni hominis portant, & ob hoc terra meritò nuncupantur, vt infidelibus poscamus fidem, quam fideles habent.

16 In epi. 107 ad Vitalē Cartagin. tom. 2.

IDEM dicit: Verba in oratione nobis

17 In epist. 121 ad probā de orando Deum.

bis necessaria sunt quibus commoneamur, & inspiciamus, quid petamus. Cũ ergo dicimus. Sanctificetur nomẽ tuũ, nos ipsos admonemus desiderare, vt nomen eius, quod semper sanctum est, et apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur, quod non Deo, sed hominibus prodest. Et in eo quod dicimus, adueniat regnum tuum, quod seu velimus, seu nolimus vtiq; veniet, desiderium nostrum ad illud regnũ excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cum dicimus, fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra, nobis ab illo precamur ipsam obedientiã, vt sic à nobis fiat volũtas eius, quemadmodum fit in cęlestibus ab Angelis eius. Cum dicimus: Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, per hoc quod dicimus hodie, significatur hoc tempore, vbi vel illam sufficientiam petimus à patre, quæ excellit idest nomine panis totam significantes, vel sacramẽtum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est ad æternam fęlicitatem consequendam. Cum dicimus: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, admonemur, & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cum dicimus ne nos inferas in tẽtationem, nos admonemus hoc petere nè deserti eius adiutorio, alicui tẽtationi, vel consentiamus decepti, vel cędamus afflicti. Cum dicimus, libera nos à malo, admonemur cogitare nõdum nos esse in eo bono vbi nullum patiemur malum. Qui dicit: Clarificare in omnibus gentibus sicut clarificatus es in nobis, quid aliud dicit: quàm sanctificetur nomẽ tuum? Qui dicit: Deus virtutum cõuerte nos, ostende faciem tuã, & salui erimus, quid aliud dicit, quàm veniat regnum tuum. Qui dicit, Gressus meos dirige secundùm verbum tuũ vt nõ dominetur mei omnis iniustitia, quid aliud dicit, quàm fiat volũtas tua sicut in cœlo, & in terra? Qui dicit, Paupertatem, & diuitias ne dederis mihi, quid aliud dicit, quàm panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Qui dicit, Memẽto Domine Dauid, & omnis mãsuetudinis eius, aut Domine si feci istud si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, quid aliud dicit, quàm dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit, Aufer à me cõcupiscentias ventris, & desiderium cõcubitus nè apprehendat me, quid aliud dicit, quàm ne nos inferas in tẽtationem? Qui dicit, Erue me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus in me libera me, quid aliud dicit, quã libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quãtum existimo nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat, & concludat oratio.

18 *Eccli. 36.* *Psal. 79.* *Psal. 118.* *Prou. 30.* *Psal. 131.* *Psal. 7.* *Eccli. 23.* *Psal. 58.*

19 *Lib. 2. de serm. Domini in monte. c. 4.*

IDEM explicans orationem Dominicam sic habet: Cum in omni deprecatione, beneuolentia cõciliãda sit, eius quem deprecamur, deinde dicendum, quid deprecemur, laude illius ad quem oratio dirigitur. Solet beneuolentia cõciliari, & hoc in orationis principio poni solet, in quo Dominus noster nihil aliud nos dicere iussit, nisi, Pater noster, qui es in cælis. Multa dicta sunt in laudem Dei, quæ per omnes sanctas Scripturas variè lateq; diffusa, poterit quisque cõsiderare, cum legit, nusquam tamen inuenitur præceptum populo Israel, vt diceret, Pater noster, aut oraret patrem Deum, sed Dominus eis insinuatus est tãquam seruientibus, idest, secundùm carnem adhuc viuentibus. Hoc autem dico cum mãdata legis acciperent: nam Prophetæ sæpe ostẽdunt eundem Dominum etiam patrem eorundem esse potuisse, si ab eius mãdatis nõ aberrarent, sicut est illud: Filios enutriui, & exaltaui. *Infra*: Cum dicit: Pater noster, quid aliud, quàm charitas excitatur, quid enim charius filijs debet esse quàm pater? Et supplex affectus, cum homines dicũt Deo, Pater noster, & quædã impetrãdi præsumptio, quæ petituri sumus, cum prius, quàm aliquid peteremus, tam magnum donum accepimus, vt sinamur dicere, Pater noster, Deo. Quid enim iam non det filijs petẽtibus, cum hoc ipsum ante dederit, vt filij essent? Postremò quãta cura

animum tangit, vt quidicit, Pater noster, tanto patre non sit indignus. Si enim quisquam plebeius Senatorem ab eo ipso patrem vocare permittatur, sine dubio trepidabit, nec facilè audebit cogitans humilitatem generis sui, & opum indigentiam, & plebeiæ personæ vilitatem. Quantò ergo magis trepidandum est appellare patrem Deum, si tantæ sunt labes, tantæq; sordes in moribus, vt multò iustius eas à sua coniunctione Deus expellat, quàm ille senator cuiusuis mendici egestatem, quandoquidem ille hoc contemnit in mendico, quò & ipse potest, humanarum rerum fragilitate deuenire, Deus autem in sordidos mores nunquam cadit, & gratias misericordiæ ipsius, qui hoc à nobis exigit, & vt pater noster sit, quod nullo sumptu, sed sola bona volnutate comparari potest. Admonentur etiam hic diuites, vel genere nobiles secundùm sæculum, cum Christiani facti fuerint, non superbire aduersus pauperes, & ignobiles: quoniam simul dicũt Deo, Pater noster, qđ non possunt verè, ac piè dicere nisi se fratres esse cognoscant. Vtatur ergo voce noui testamẽti populus nouus ad æternam hæreditatem vocatus, & dicat, Pater noster qui es in cęlis, idest, in sanctis, & iustis. Quia quemadmodum terra vocatus est peccator, cum ei dictum est: terra es, & in terram ibis, sic cęlum iustus è cõtrario dici potest. Iustis enim dicitur: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Qua propter si in templo suo habitat Deus, & sancti templũ eius sunt, rectè dicitur, qui in cœlis es, qui es in sanctis. Et accomodatissimè ista similitudo est, vt spiritaliter tantum interesse videatur inter iustos, & peccatores, quantum corporaliter inter cęlum, & terram. *Infra*: Iam videamus, quæ sint petenda. Sanctificetur nomen tuum. Quod non sic petitur quasi non sit sanctum nomen Dei, sed vt sanctum habeatur ab hominibus, idest, ita illis innotescat Deus, non existimet aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Neque enim quia dictum est, Notus in Iudæa Deus, in Israel magnũ nomen eius: sic intelligẽdum est, quasi alibi minor sit Deus alibi maior, sed ibi magnum est nomen eius, vbi pro suæ maiestatis magnitudine nominatur. Ita ibi dicitur: Sanctum nomen eius, vbi cum veneratione, & offensionis timore nominatur. Adueniat regnum tuum. Sicut ipse Dominus in Euangelio docet, tunc futurum esse iudicij diem, cum Euangelium prædicatum fuerit in omnibus gentibus, quæ res pertinet ad sanctificationem nominis Dei. Non enim, & hic ita dictum est, adueniat regnum tuum, quasi nunc Deus non regnet. Sed fortè quis dicat, aduenire dictum esse in terram, quasi verò non ipse etiam nunc regnet in terra, & semper regnauerit à cõstitutione mundi. Adueniat ergo accipiẽdum est, manifestetur hominibus. Quemadmodum enim etiam præsens lux absens est cæcis, & eis, qui oculos claudunt: ita regnum Dei, quamuis nunquam discedat è terris, tamẽ absens est ignorantibus. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Idest, sicut est in Angelis, qui sunt in cœlis voluntas tua (vt omnino tibi adhæreant, teq; fruantur nullo errore obnubilante sapientiam eorum, nulla miseria impediente beatitudinem eorum) ita fiat in sanctis tuis, qui in terra sunt, & de terra. Ad hæc respicit etiam illa Angelorum prædicatio, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: vt cum præcesserit bona voluntas nostra, quæ vocantem sequitur, perficiatur in nobis voluntas Dei, sicut est in cœlestibus Angelis, vt nulla aduersitas resistat nostræ beatitudini, quod est pax. Item fiat voluntas tua, rectè intelligitur obediatur præceptis tuis, sicut in cœlo, & in terra: Idest, sicut ab Angelis, ita ab hominibus. Qui enim faciunt voluntatem Dei, in ipsis fit voluntas Dei: non quia ipsi faciunt, vt vult Deus, sed quia faciunt, quod ille vult, idest, secundùm voluntatem eius. Est etiam ille intellectus, fiat voluntas

luntas tua: Sicut in cœlo, & in terra; sicut in sanctis, & iustis, ita & in peccatoribus: quod adhuc duobus modis intelligi potest, primus vt oremus, faciant voluntatem tuam sicut iusti: ita etiam, & peccatores, vt ad te conuertantur. Siue ita fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, vt sua cuique tribuatur, quod fiet in extremo iudicio, vt iustis premium, peccatoribus damnatio tribuatur, cum agni ab hædis separabuntur. Ille etiam nō absurdus, sed cōuenientissimus intellectus est, vt cęlum, & terram accipiamus spiritum, & carnem. Et quod dicit Apostolus: mēte seruio legi Dei, carne autem legi peccati, videamus factam voluntatem Dei in mēte, idest in spiritu. Cum autem absorpta fuerit mors in victoriam, & mo tale hoc induerit immortalitatem, quod fiet carnis resurrectione, tūc fiet voluntas Dei sicut in cœlo, & in terra. Idest, vt quemadmodum spiritus non resistit Deo, sequens & faciens volūtatem eius, ita & corpus nō resistat spiritui, vel animæ, quæ nunc corporis infirmitate vexatur, & in carnalem consuetudinem prona est. Quod erit summæ pacis in vita æterna, vt nō solùm velle adiaceat nobis, sed etiam perficere bonum, nunc enim velle adiacet mihi, perficere autem bonum nō inuenio, quia nondum in terra, sicut in cœlo, id est, nondum in carne, sicut in spiritu, facta est voluntas Dei. Orandum ergo est, vt fiat voluntas Dei sicut in cœlo, & in terra, idest, quemadmodum corde delectamur legi secundùm interiorem hominem, ita etiam corporis immutatione facta, huic nostræ delectationi nulla pars nostra, terrenis doloribus seu voluptatibus aduersetur. Nec illud à veritate abhorret, vt accipiamus: fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra, sicut in ipso Domino Iesu Christo, ita & in Ecclesia, tanquam in viro, qui patris voluntatem impleuit, ita & in fœmina, quæ illi desponsata est, cęlum. n. & terra conuenienter intelligitur, quasi vir, & fœmina, quoniam terra cęlo fœcundante fructifera est. Quarta petitio. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Panis quotidianus, aut pro iis omnibus dictus est, quę huius vitæ necessitatem sustentant, de quo cum præcipit, ait: Nolite cogitare de crastino, vt ideo sit additum; Da nobis hodie, aut pro Sacramento corporis Christi, quod quotidie accipimus, aut pro spiritali cibo, de quo scriptum est, operamini non cibum, qui perit. Sed pro cibo orandum nō videtur, cum Dominus dicat: Nolite soliciti esse quid manducetis. Aut potest quisque de ea re, pro qua adipiscenda orat, non esse solicitus? Et illud quod ait: Quærite primum regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Quomodo autem rectè dicatur non quærere aliquis quod, vt accipiat, intentissimè Deum deprecatur? Quotidianum ergo panem accipimus spiritualem, præcepta. s. diuina, quæ quotidie oportet meditari, & operari. Nam de ipsis Dominus dicit: Operamini escam, quę non corrumpitur. Quotidianus autem iste cibus nunc dicitur, quamdiu ista vita temporalis per dies decedentes, succedentesque peragitur. Et re vera quādiu nunc in superiora, nunc in inferiora, id est, nunc in spiritalia, nunc in carnalia animi affectus alternant, tanquam qui aliquando pascitur cibo, aliquando famem patitur, quotidie panis necessarius est, quo reficiatur esuriēs, & relabens erigatur. Sicut itaque corpus nostrum in hac vita ante illam. s. immutationem vitæ futuræ, cibo reficitur, quia sentit dispendium, sic & animus, quoniam temporalibus affectibus, quasi dispendium ab intentione Dei patitur, præceptorum cibo reficiatur. Da nobis hodie, dictum est, quamdiu dicitur hodie, id est, in hac temporali vita. Sic enim cibo spiritali post hanc vitam saturabimur in æternum, vt non tunc dicatur quotidianus panis, quia ibi temporalis volubilitas, quæ diebus dies succedere facit, vnde appelletur quotidie, nulla erit. Si quis autem etiam illa, quæ de victu corporis necessario, vel Sacramento Domini corporis istam sententiam vult accipere, oportet vt coniunctim accipiantur om-

Matt. 6
Ioan. 6.

nia tua, vt scilicet quotidianum panem quotidie petamus, & necessarium corpori, & sacramentum visibile, & inuisibile verbi Dei. Sequitur quinta petitio: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debitum peccatum dicitur, & debitores peccatores. Non hic ergo quisque vrgetur pecuniam dimittere debitoribus, sed quæcumque in eum alius peccauerit, dimittenda sunt, si volumus nobis à patre dimitti, quæ admittimus. Sexta petitio: Et ne nos inducas in tentationem, vel infestas. Nō per se ipsum inducit Deus in tentationem, sed induci patitur eum, quem suo auxilio deseruerit ordine occultissimo, ac meritis, causis etiam sæpe manifestis dignum iudicat ille, quem deserat, & in tentationem induci sinat. Aliud est autem induci in tentationem, & aliud tentari: nam sine tentatione probatus esse nullus potest, siue sibijpsi, sicut scriptum est: Qui non est tentatus qualia scit? siue alij, sicut Apostolus ait: Et tentationem vestram in carne mea non spreuistis. Hinc enim eos firmos cognouit, quia eius tribulationibus quæ Apostolo in carne acciderant, non sunt à charitate deflexi, nam Deo noti sumus; & ante omnes tentationes, qui scit omnia antequam fiant. Quod itaque scriptū est: Tentat vos Dominus, vt sciat, si diligatis eum, sciat dicit, id est, scire vos faciat, sicut diem lætum dicimus, quod lætos faciat, & pigrum frigus, quod pigros faciat. Non ergo hic oratur, vt nō tentemur, sed vt non inferamur in tentationem, tāquam si quisquam cui necesse sit igne examinari, non oret, vt igne non contingatur, sed vt non exuratur. Vasa enim figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Ioseph tentatus est illecebra stupri, sed non est illatus in tentationem. Susanna tentata est, sed non inducta in tentationem. Iob similiter, & alij viri vtriusque testamenti. Inducimur in tentationem, si tales acciderint, quales ferre nō possumus. Vltima petitio est: Sed libera nos à malo. Orandum est enim, vt non solùm non inducamur

Eccl. 34.
Gal. 4.
Deut. 13.
Eccl. 27.

in malum, quo caremus, quod sexto loco petitur, sed ab illo etiam liberemur, quo iam inducti sumus. Quod Domino reuelante, fugiendum esse intellexerimus, cautissima vigilantia fugiamus, & id quod Domino reuelante appetendum esse intellexerimus, flagrantissima charitate faciamus. Ita n. relicto mortalitatis huius onere, & omni hominis parte, opportuno tempore perficietur beatitudo, quæ in hac vita inchoata est, sed perfectè liberari à malo in ea non possumus, sed in futura. Harum septem petitionum consideranda, & commendanda distinctio est. Trium primatum petitionum impetrationes in hac vita exordium capiūt. Nam & sanctificatio nominis Dei, ab ipso humilitatis Domini aduentu agi cœpit, & aduentus regni eius, quo in charitate venturus est, nō iam finito sæculo, sed in fine sæculi manifestabitur, & perfectio voluntatis eius, sicut in cęlo, & in terra, siue iustos, & peccatores cœlum, & terram intelligas, siue spiritum, & carnem, siue Dominum, & Ecclesiā, siue omnia simul, ipsa perfectio est nostræ beatitudinis, & ideo sæculi terminatione complebitur, tamen omnia tria in æternum manebunt, nam & sanctificatio nominis Dei sempiterna erit, & regni eius nō est finis, & perfectæ nostræ beatitudini, ęterna vita promittitur. Permanebunt ergo ista tria consummata, atque cumulata in illa vita, quæ nobis promittitur. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur. Quorum primum est, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. In hoc enim quòd dictus est quotidianus panis, siue spiritalis significetur, siue in sacramento, aut in victu iste visibilis, ad hoc tempus pertinet; nō quia spiritalis cibus nō est sempiternus, sed quia iste qui quotidianus dictus est, siue in strepitu sermonis, siue quibusque temporalibus signis, exhibetur animę; quę omnia vtique non erunt, docibiles Dei, & ipsam ineffabilem lucem veritatis puritate mentis haurientes. Nam fortasse, & propterea panis dictus est,

26

non

non potus, quia panis frangendo, atq; mandendo in alimentum conuertitur, potus verò paratus, ficuti est transit in corpus. Vt isto tempore panis sit veritas cum quotidianus panis dicitur, tūc autem potus cum nullo labore disputandi, ac sermocinandi, quasi frangendi, atque mandendi opus erit, sed solo haustu syncerę, & perspicuę veritatis. Et peccata nūc nobis dimittuntur, & nunc dimittimus: tūc autem nulla erit venia peccatorum, quia peccata, & tentationes, temporalem istam vitam infestant. Et malum à quo liberari optamus, & ipsa liberatio à malo, ad hanc vtique vitam pertinet, vnde & misericordia liberabimur.

27 *Lib. 1. de peccatorū meritis & remissione cōtra Pelagianos. c. 7*

IDEM ait: Dominus orare nos docens, inter cętera monuit, vt dicamus: Dimitte nobis debita nostra, ficut & nos dimittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Manet enim malum in carne nostra, nō natura in qua diuinitus creatus est homo, sed vitio quo voluntate prolapsus est, vbi amissis viribus, non ea, qua vulneratus est voluntatis facilitate, sanatur. De hoc malo dicit Apostolus: Scio quoniam nō habitat in carne mea bonum. Cui malo nos nō obedire pręcipit, cum dicit: Nō ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendū desiderijs eius. Si ergo his desiderijs cōcupiscentiæ carnis consenserimus, ad hæc sananda dicimus: Dimitte nobis debita nostra, adhibētes remedium ex opere misericordiæ, in eo quod addimus: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vt autē non ei cōsentiamus deprecamur adiutorium dicentes, & ne nos inferas in tentationem. Non quòd ipse Deus tali tentatione aliquem tentet, nam Deus intentator malorum est, ipse enim neminem tentat, sed vt si for è tentari cępetimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, vt in eo possimus vincere, nè abstrahamur illecti. Deinde addimus, quod perficietur in fine, cum absorbebitur mortale à vita; sed libera nos à malo. Tunc enim nulla erit talis cōcupiscentia, cum qua certare, & cui nō consentire iubeamur. Sic ergo totum hoc in tribus beneficijs positum, breuiter peti potest. Ignosce nobis ea in quibus sumus abstracti à concupiscentia, adiuua nè abstrahamur à concupiscentia, aufer à nobis concupiscentiam.

Rom. 7.

Rom. 6.

Iac. 1.

28 *Lib. 4. cōtra duas epistol. Pelagianorū ad Bonifacium.*

IDEM inquit; Sanctificetur nomen tuum, Cyprianus sic explicat, nō quòd optem à Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed id petimus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cępimus, perseueremus. Addimus quoque, inquit, & dicimus, fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra, non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult: nam Deo quis obsistit quo minus faciat, quod vult? Sed quia nobis à diabolo obsistitur quo minus per omnia noster animus, atq; actus, Deo obsequatur, oramus, vt fiat in nobis volūtas Dei. Quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius, & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia, & misericordia tutus est. *Infra:* Ex eodem panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Hunc panem, inquit, dari nobis quotidie postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiā quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstentes, & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur.

29 *In Ps. 103 to. 8.*

IDEM explicās verba illa; Benedic anima mea Domino, &c. dicit: Oratio Dominica quotidie nos postulat, vt dicamus: Sanctificetur nomē tuum. Si nos quisquam interroget: Quid est qd petitis, vt sanctificetur nomē Dei, aliquando enim sanctum nō est, vt modò sanctificetur? Quid est ergo, sanctificetur nomē tuum? Quod hic dictum est: Domine Deus meus magnificatus es vehemēter, hoc est, sanctificetur nomē tuum, sanctum sit apud homines nomen tuum. Sanctum est enim semper nomē tuum, sed quibusdam immūdis nōdum est sanctum nomē tuum. Dicit enim Apostolus: Omnia mūda mūdis, immundis autem, & infidelibus, nihil

Tit 1.

est mundum. Si immundis, & infidelibus nihil est mundum; quæro causam? Sed quibusdam immundis, nondum est causa, sed polluta sunt, inquit, eorum & mens, & conscientia. Si nihil est mundum eis, nec Deus: nisi fortè putatis mundum videri Deum illis qui quotidie blasphemant eum. Si mundus est, placeat, si placet, laudetur. Si autem blasphematur, displicet, & si displicet, quomodo potest tibi mundus esse qui displicet? Rogamus ergo, sanctificetur nomen tuum, in illis hominibus, qui per infidelitatem nondum habent nomen Dei sanctum, quibus nondum est ille sanctus, qui per se, & in se, & in sanctis suis sanctus est.

30 *Libro 50. Homiliarũ. Homil. 42. to. 10.* IDEM explicans orationem dominicam in illa verba; Adueniat regnum tuum, ait: Optamus, & venire regnum eius, veniet etsi nolumus. Sed optare, & rogare, vt veniat regnum eius, nihil aliud est, quàm optare, vt dignos nos faciat regno suo, nè fortè, quod absit, veniat, & nõ nobis veniat. *Matth. 25.* Eis tantùm venturum est, quibus dicitur: Venite benedicti patris mei, possidere paratũ vobis regnum ab origine mundi. Illis non veniet, quibus dicitur: Discedite maledicti in ignem æternum. Quid est, vt regnum nobis veniat? vt bonos nos inueniat. *Infra*: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Nominato pane, cętera necessaria intelligũtur. *Gen. 43.* Quando inuitauit Ioseph fratres suos: homines, inquit, illi hodie mecũ manducabũt panem. A solo pane intellecta sunt cętera. Sic quando rogamus panẽ quotidianum, quicquid nobis propter carnem nostram in terris necessarium est, postulamus.

Hom. 182 de tẽp. IDEM in Homilia 182. de tempore exponit rursus orationem Dominicã.

31 *Serm. 6 in feria 4. Cinerum.* BERNARDVS explicans orationem Dominicam, inquit: Fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Hoc precamur, vt voluntas Dei, sicut in cęlestibus facta est creaturis, fiat etiam in terrenis, vt sicut Angelus sic & homo adhęrẽs Deo, vnus cum eo spũs sit. Sanctificetur nomẽ tuum. Nomẽ eius, gloria eius. Et illa quã nõ sancta? Fieri tã dẽ sancta gloria eius, cũ in sanctitate glorificatur à nobis, sicut & voluntatem eius, quæ æterna est, in nobis (vt nostra fiat) fieri postulamus. Hoc ergo primũ fieri petimus, quod maximum est, vt nobis gloriæ illius innotescat, sanctitas illibata. Exinde quod ad nos spectat optamus, & regni potestatẽ propter securitatem, & volũtatis eius in nobis perfectionem propter iucũditatem. Sed quia necdum illa perfectione gaudẽtes, non sine magno labore diuinæ possumus obtemperare voluntati, opus est cibo nè deficiamus; opus est inquam pane quotidiano. Sæpe aũt derelinquentes eam, necessariò pro indulgentia supplicamus dicẽtes: Dimitte nobis debita nostra &c. At nè fortè in eadẽ recidamus, post acceptam veniam peccatorum, orandus à nobis Deus est, nè inducat nos in tentationem, sed magis educat nos, & liberet à malo.

32 *Serm. de obedientia patientia, & sapientia.* IDEM dicit: Velint nolint, nõ modò homines, sed etiam dęmones, & faciũt, & patiuntur, quod prouidẽtia summa disposuit. Et ideo nõ simpliciter petimus, vt fiat voluntas Domini, quam in omnibus, & per omnia fieri certissimè cõstat; voluntati n. eius, quis resistit? Sed vt fiat, sicut in cęlo, & in terra. Quam nimirum adiectionem duabus quoq; præcedentibus petitionibus nihilominus reor aptandam, vt patrem nostrum, qui in cęlis est exoremus, quatenus & nomen eius sanctificetur, & regnum eius adueniat, & voluntas fiat. Hæc omnia, sicut in cęlo, sic & in terra, alioquin vbi non sanctificetur nomen eius? Vbi iam regnum eius non venit, quando in nomine Iesu omne genuflectitur? Scio te quia sis sanctus Dei, dicit ipse malignus. At longè aliter, & dissimili prorsus affectione nomen istud sanctificatur in cœlis, vbi iam inenarrabili iucunditate clamatur. Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Sic & regnat, nõ in terra solùm, verumetiam in gehenna, imperium habens vitæ, & mortis. Sed omnino dissimiliter regnat in his qui inuiti seruiunt, & qui voluntariè famulantur.

Ora-

Orationes iustorum in eorum bonum aliquando non exaudit Dominus, benè tamen peccatorum in eorum malum, & quare orationes omnes non exaudiantur. Cap. IX.

Orationes iustorũ nõ semper exaudiũtur. Li.7. in epist. Pauli ad Roma. to.3. Rom.8. Simile.

ORIGENES explicans verba illa; Nã quid oremus sicut oportet nescimus, ait: quid orare, quid à Deo petere oporteat ignoramus. Interdum enim, quæ contraria saluti sunt cupimus, infirmitate cogente. Sicut enim, quis in ægritudine corporis, non ea quæ sanitati cõducunt, sed ea quæ præsens desiderium suggesserit, poscit à medico, ita & nos in huius sæculi infirmitate lãguentes, interdum à Deo petimus, quod non expedit nobis. Denique ego ipse Paulus, qui hæc loquor ad vos, cum mihi propter sublimitatem reuelationũ nè extolerer, datus fuisset à Domino angelus sathanæ, qui me colaphizaret, ter Dominum rogaui, vt discederet à me, nesciens, quid orarem, & ideo, quia nesciebam secundùm quod oportet orare, me non audiuit Dominus, & dixit mihi: sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Si ergo quid oremus secundùm quod oportet nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Magnũ nescio quid Paulus in gemitibus sensit. Vnde ait: qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia secundùm Deum postulat pro sanctis Spiritus interpellat pro nobis adiuuans infirmitatem nostram, quæ ex infirmitate carnis descendit, ipsa est enim quę concupiscit aduersus spiritum, & dum concupiscentias suas ingerit, puritatem spiritus impedit, & sinceritatem orationis offuscat: sed vbi viderit spiritus Dei laborare spiritum in aduersando carni, & adhærendo sibi, porrigit manum, & adiuuat infirmitatem eius, & velut si

Simile.

magister suscipiens ad rudimenta discipulum, & ignorantem penitus literas, vt eum docere possit, & instruere, necesse habet inclinare se ad discipuli rudimenta, & ipse prius dicere nomen literæ, vt respondendo discipulus discat & fit quodammodo magister incipienti discipulo similis ea loquens, & ea meditans, quę incipiẽs loqui debeat ac meditari: ita Spiritus sanctus vbi oppugnationibus carnis perturbari nostrum spiritum viderit, nesciẽtem quid orare debeat, secundùm quod oportet, ipse velut magister orationẽ præmittit, quam noster spiritus, si tamen discipulus esse sancti Spiritus desiderat, prosequatur. Ipse gemitus offert, quibus noster spiritus discat ingemiscere, vt repropitiet sibi Deum. Si verò spiritus quidem doceat, & noster spiritus, idest, mẽs nostra non sequatur, suo vitio, infructuósa ei fit magistri doctrina. Et istud Paulus in mysterium intra hominem geri sciens dicebat: Nam si linguis loquar, spiritus aũt meus non oret, mens mea sine fructu est. Spiritum suũ dicẽs, gratiam sancti Spiritus, quæ à Deo omnibus datur. Admonendi sunt, qui prosperitatem sibi præsentis vitæ, & sanitatem, vel diuitias, vel honores postulant à Deo, quia quid orent sicut expedit nesciunt. Sæpè enim fit, vt ad damnum animæ vel opprobrium eius sempiternum concedantur præsentia hæc lucra, & dignitas sæcularis. Qui autẽ scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia Deum postulat pro sanctis. Offendit quidẽ Deũ, non tam verba nostra in oratione, quã cor mẽtemq; perpẽdere. Ipse.n.est, qui scrutatur corda, & renes.

1. Cor.14.

IDEM exponẽs illa verba; Vt probetis, quæ sit volũtas Dei bona, & bene placens, & perfecta, dicit: vtique nisi ad omnes renouatus sit sensus, & totus Dei sapientia illuminatus homo, probare non potest, quæ sit voluntas Dei, in multis enim putatur esse voluntas Dei, & non est. In quo is vtique, qui sensum non habet renouatum, errat & fallitur. Est autem reuera non cuiusque sensus, sed valde renouati, & (vt ita dicam) ad Dei iam imaginem reformati, probare in singulis quibusque quæ agimus quę loquimur, quæ cogitamus, si sit voluntas Dei, & nihil omnino, vel dicere, vel agere, vel cogitare, qd volũtati Dei nõ senserit cõuenire

Lib. 9. in ca.12. epi. ad Roma.

aire

nire. Quæ sit, inquit, voluntas Dei bona & beneplacens, & perfecta. Non potest aliud velle Deus, nisi quod bonum est, & vtique quod bonum est, & perfectum hoc Deo placet. Sed etiam si voluntas Dei semper bona sit, sed nō semper eius bona voluntate dispensati meremur, neque beneplacita, & perfecta: Verbi causa, vt vngeretur Saul in regē, fuitquidem voluntas Dei, sed non beneplacita, neque perfecta. Irascēs enim populo, qui refutauerat Deum habere super se regem, regem eis hominē iussit institui, sed & propheta ex persona Dei dicit: Dimisi eos secundū desideria cordis eorum, vt irēt in cupiditatibus suis. Qui ergo renouatus est sensu, probare debet si voluntas Dei hæc bona est, beneplacens, & perfecta, & non talis, quæ magis desiderijs nostris indulgeat, quàm vtilitatibus consulat.

4 *In lib. de regulis fusius disputatis in responsione. 262. to. 2.* BASILIVS interrogat: Cum Dominus spoponderit ac dixerit, omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et item si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quamcūque petierint, fiet illis. Quid est quod rogata quædam, etiam sancti non obtinuerunt? Sicut etiā Apostolus, sic enim est apud ipsum: Pro hoc ter Dominum rogaui, vt discederet à me, qui tamen, quod rogauerat nō impetrauit; similiterque Hieremias Propheta, & Moyses. Adhæc respōdens ait, Cum Dominus noster in oratione sua dixerit: Pater si possibile est transeat à me calix iste, & statim deinceps adiunxerit; veruntamen nō mea volūtas, sed tua fiat? Primùm quidem scire illud conuenit, non esse permissum nobis, vt quæ volumus omnia petamus Quin ne intelligimus quidem quid expediat nobis petere. Quid enim oremus sicut oportet nescimus. Quocirca in adhibendis rogationibus, magna vndiq; circunspectione vti debemus, vt ea fiant ex voluntate Dei. Si autem non audiamur, intelligendum est opus esse, aut perseuerātia, aut contentione maiore, quemadmodū admonemur ex ea parabola Domini per quam docemur semper oportere orare, & non deficere. Et quemadmodum alio in loco dictum est ab ipso eodem Domino cum ait, Propter improbitatē tamen eius surget, & dabit, quot quot habet necessarios. Aut emendatione, & diligentia ex eo quod dictum est à Deo per prophetam ad quosdam his verbis: Cum extēderitis manus vestras ad me, auertam faciem meam à vobis, & cum multiplicaueritis orationes non enim, exaudiam; manus enim vestræ sanguine plenæ sunt, lauamini mundi este & estote. Fit autem interdum, vt rogantis indignitas causa sit quamobrem non impetretur quod rogatum sit, quēadmodum in Dauid, qui cum supplex rogasset à Deo, vt liceret sibi ædificare domum Deo, prohibitus est, & licèt à Dei gratia excelsus non esset, nihilominus tamen id quod petebat, idoneus qui impetraret, iudicatus non est. Nam Hieremiam apparet non auditū fuisse propter malitiam illorum pro quibus orabat. Quin & incidit plerumque, vt omissa occasione idonea, ex negligentia, in qua rogationem fieri oportuisset, animaduertamus postea alieno tempore nos, & in cassum rogare. Deo autem, quod est apud Apostolum, ob hoc ter Dominū rogaui, vt discederet à me, sic re conuenit, earum calamitatum, quæ vel in rebus externis, vel in corpore ipso nobis eueniunt, variam atque multiplicem esse rationem cur ille nobis contingant, idque ad maiorem vtilitatē nostram quàm ea fuisset, si ab his liberi fuissemus. Si quis ergo intelligere potuerit calamitatem suam esse eiusmodi, à quā si liberari velit, precatione opus sit, nimirum is auditur, si eo modo postulet quemadmodum duo illi cæci in Euangelio, & decem leprosi, & alij item complures. Si verò rationē quis non intellexerit, quamobrem in tentationem inciderit (nam est plerumque cum oblatas sibi tentationes patientia peruincere debet) & cum eæ perferendæ toleranter essent vsque in finem, deprecetur, is non auditur. Et causa est, quoniam non accomodat se ad propositum benignitatis Dei.

Matt. 21. *Matt. 18.* *2. Cor. 12.* *Matt. 26.* *Rom. 8.* *Luc. 18.* *Luca 11.* 5 *Isa 1.* *2. Cor. 12.* *Matt. 9.* *Luca 17.*

6 *Hom. 30. in cap. 11. Gen. to. 1.* CHRYSOSTOMVS dicit: An non præstare pōt Deus ea, quibus indigemus,

gemus, priusquā petamus? Verum propter hoc differt, & expectat vt occasionem accipiat, qua iustè nos sua cura dignos faciat. Siue autem consequamur, quod petimus, siue non consequamur, semper perseueremus in oratione. Et non solùm gratias agamus, si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cum Deus aliquid nobis denegat, non minus est, quàm si cōcessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis cōducant, sicut ipse nouit: itaque siue voti compotes, siue impotes simus, gratias agere debemus. Et quid miraris, si nos nescimus, quid nobis profit? Paulus talis & tantus, qui ineffabilia illa consecutus fuit, ignorat, & quæ non expediebant precabatur. Nam quia videbat se tot molestijs cingi, ac circundari crebris tentationibus, orabat, vt ab eis liberaretur, & non semel neque iterum, sed & sæpius. Tertio enim, inquit, Dominum rogaui. Tertiò autem vocauit sæpè, & non vulgariter, videamus quomodo affectus fuerit. Num grauatim tulit? num segnior fuit? Non. Sed quid inquit? Dixit, sufficit tibi gratia mea: virtus enim mea in infirmitate perficitur. Non solùm non liberauit illū præsentibus malis, sed in ipsis perseuerare permisit. Vnde autem manifestum, quod non tulit grauiter? Audi ipsum, qui dicit. Libēter gloriabor in infirmitatibus meis. Non solùm inquit, postea liberari non requiro, sed & magna voluptate gloriabor in illis. Dicebat enim alibi: quid enim precemur, sicut oportet, nescimus. Impossibile enim est cū nos homines simus, id certò scire. Relinquendum ergo hoc est omnium conditori, sumendaq; sunt cum gaudio, & voluptate quæcumq; ipse voluerit. Magis enim scit quid nobis profit, quā ipsi nos. Ipse nouit quomodo salus nostra paranda. Nostrum ergo sit opus, continuis insistere precibus, & nō ægreferre, si differatur quod petimus, sed lōganimes esse. Neq; enim renuens preces nostras differt, sed hac arte sedulos nos efficiēs, ad semetipsum attrahere vult. Nā & pater quamuis benignus, quando à puero rogatus abnuit, quasi

2. Cor. 12.

7

Rom. 8.

Simile.

non volens dare, non vt neget, sed vt ardentius petat, & sibi magis concilietur. Hæc legentes non desperemus, nō deficientes accedamus ad eum, & preces dicamus. Equidem eum crudelem, & inhumanum illum iudicem, qui neq; Deum timebat, neque homines reuerebatur, mulieris sedulitas coegit, & prouocauit vt sibi succurreret, quantò magis, nos si voluerimus illam imitari mulierem, ad opitulandum nobis prouocabimus mansuetum, & misericordem nostrum Dominum compatientē, & ad saluandum nos occurrentem.

Luca 18.

IDAM inquit; Permane in quærendo, atque pulsando, & absque dubio percipies. Ne enim diceres, quid si petiero, neque accepero, tamen parabolica locum ratione conclusit, de communibus certè rebus sententias proferendo, & exemplis hominum ad impetrandi te fiduciā nutriendo, per istaq; monstrando, quia non solū petere oporteat, verùm etiam illa tantummodo, quæ solа sunt poscenda deposcere. Quis enim est, inquit ex nobis pater, quem si filius suus petat panem, nunquid lapidē porriget ei? Itaque etsi non accipis, quia lapidem petis idcirco non accipis. Nam etsi filius sis, non tamen tibi sufficit ad omne quod poposceris impetrādum, sed hoc ipsum est, quod vetaris accipere, qd cū sis filius Dei, ea quæ tibi non expediunt deprecaris. Et tu igitur noli aliquando petere, sed quærere sæcularia, sed spiritalia omnia, & prorsus accipies. Nam & Salomon poposcit ea quæ oportuit poscere, & vide quàm celeriter accepit. Duo igitur adesse oportet oranti, vt scilicet & vehementer petat, & illa proculdubio quæ petenda sunt. Quia & vos, inquit, cum patres sitis, rogati tamē expectatis à filijs, etsi inutile aliquid petierint, dona vestra cohibetis. Si verò illi quod est petendum, & vtile postulatint, annuitis, atque præstatis. Et tu igitur ista considerans, non desistas, donec accipias, quamdiu inueniās, nè recedas, nec omnino abeas, quoadusque clausa referentur. Si enim cum hoc studio mentis accesseris, & dixeris, nisi accepero nō recedam, prorsus

8
Homi. 24. in c. 7. Math. tom. 2.

3. Reg. 8. & 9.

ſus accipies, modò ſi talia poſtulaueris, quę & illum cui petitur dare deceat, & accipere tibi qui precaris expediat. Quid ergo? Et quando ſpiritualia petero, nec tamen ea fuero conſecutus? Nõ ſtudioſè proculdubio poſtulaſti, ant te ipſum feciſti qui acciperes indignum, aut certè petere, celeriter deſtitiſti.

Lib. 2. in Lamenta. Hier. to. 5. HIERONYMVS exponens ver ba illa; Sed & cum clamauero, & rogauero, excluſit orationem meam, inquit, omnipotens Deus quid nobis profuturum eſſe valeat, ſciens, diſſimulat exaudire dolentium vocem, vt augeat vtilitatem, vt purgetur vita per pœnam, & quietis tranquillitas, quia ſic inueniri non valet, alibi quæratur. Sed hanc diſpenſationis gratiam nonnulli etiam fidelium ignorant. Ex quorum etiam perſona ad beatum Iob dicitur: Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet, vociferabor, & non eſt qui iudicet. Non eſt enim qui iudicare dicitur, qñ iudicare diſſimulat, ipſe qui eſt. Sed cũ hęc beatus Iob diceret, & ſancti viri merita, & aduerſarij pœna creſcebat.

Orationes malorum exaudit in eorum malum. Li. 4 in c. 14. Ezec. IDEM exponens illa verba; Homo de domo Iſrael, qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo, & venerit ad prophetam interrogãs eum per me, ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum, vt capiatur domus Iſrael in corde ſuo, quo receſſerunt à me in cũctis idolis ſuis, ait: eſt totius loci, vt latam explanationem breui ſermone comprehendam iſta ſententia; Homo homo, non aliarum gẽtium, quarum error poteſt habere veniam, ſed domus Iſrael, qui cum priſtinis vitijs ad prophetam venerit ſciſcitãdum, ego reſpondebo ei iuxta cor & immunditias ſuas, & iuxta quod vult & credit, ita & audiat. Receſſerunt enim à me, & idola ſunt ſecuti. Non enim merentur audire veritatem, qui frandulenter interrogant, ſed ſuo corde capiendus eſt, ſecundum quod phariſęi interrogantes Dominum audiunt: Quid me tentatis? Et rurſum: nec ego dico vobis in qua virtute hoc faciam. Sicut ergo impijs quærentibus prophetas, reſpondet Dominus in multitudine immunditiarum ſuarum, ſic & in oratione, multa dat talibus in eorum malum.

Epiſt. 121 ad Honoratum de gratia noui teſtamenti. AVGVSTINVS ait; Cum non exaudimur ad temporalia bona retinẽda, vel adipiſcenda, quantopro his deprecamur Deũ, in eo quo nos non exaudit, derelinquit nos, ſed ad potiora quę vult vt intelligamus, & præferamus, & concupiſcamus, non nos relinquit. Vnde dicit Pſalmiſta: Clamaui ad te *Pſa. 21.* per diem, nec exaudies, & nocte, etiam hic ſubauditur, nec exaudies. Sed vide quid adiungit, & non ad inſipientiam mihi. Hoc ergo dicit: non me quidem exaudies clamantem per diem, idest, in rebus proſperis, vt eas non amittam, & nocte, idest, rebus aduerſis, vt proſpera, quæ amiſſa ſunt, redeant. Verũ hoc mihi non ad inſipientiam facies, ſed potius vt ſapiam quid iam per noui teſtamenti gratiam à te expectare, quid deſiderare, quid poſcere debeam? Clamabo quippe ego, vt hic mihi bona temporalia non auferantur. Tu autem in ſancto habitas laus Iſrael. Nolo vt derelinquas concupiſcentiam meam, qua carnalem fælicitatẽ requiro. Verùm hæc in ſordibus vetuſtatis, tu autem quæris munditiam nouitatis, non exaudiẽdo, iſtam cupiditatem relinquis, quia charitatem in qua habites requiris. *Infra*: Non exauditus eſt Chriſtus pro terrena fœlicitate, non ad inſipientiã, ſed vt ſaperemus quid noui gratia teſtamenti deſiderare debeamus.

In Pſ. 52. tom. 8. IDEM exponens verba illa; Deum non inuocauerunt, ait. Conſolatur gementem, & maximè ex commemoratione, nè imitando malos, qui plerumque proſperantur, delectetur fieri malus. Sequatur tibi qđ tibi ꝓmiſſum eſt, ſpes illorum præſens eſt, tua futura eſt, ſed illorum fluxa, tua certa, illorum falſa, tua vera. Illi enim Deum non inuocauerunt. Nonne quotidie tales rogãt Deum? Non rogant Deum. Deus gratis ſe vult coli, gratis ſe vult diligi, hoc eſt, caſtè amari, non propterea ſe amari, quia dat aliquid præter ſe, ſed quia dat ſe. Qui ergo inuocat Deum, vt diues fiat, Deum non inuocat, hoc enim inuocat, quod ad ſe vult venire: quid enim

eſt

est inuocare, nisi vocare in se? In se ergo vocare, hoc dicitur inuocare. Nam cum dicitur, Deus da mihi diuitias, non vis, vt ipse Deus ad te veniat, sed vis, vt diuitiæ veniant ad te. Quod vis vt ad te veniat, hoc inuocas. Si autem Deum inuocares, ipse ad te veniret, ipse esset diuitiæ tuæ. Ergo isti qui propter sæcularia commoda, qui propter vitã præsentem, & terrenam felicitatẽ inuocant Deum, non inuocant Deum.

13 In Psalm. 13.

IDEM explicans verba illa; Deus exaudi orationem meam, auribus percipe verba oris mei, dicit: Ad te perueniat oratio mea, ex desiderio æternorũ tuorum beneficiorum excussa & iaculata, ad aures tuas emitto eam, adiuua eam, vt perueniat, nè deficiat in itinere medio, & quasi collapsa corruat. Sed etsi non eueniunt mihi modò bona quæ postulo, securus sum tamẽ quia postea venient. Nam & in delictis dicitur quidam rogasse Deum, & non est exauditus bono suo. Desideria enim sæcularia incitauerant illum ad orandum, & in tribulationibus temporalibus positus, optauerat, vt transirent tribulationes temporales, & rediret flos fœni, & ait: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me. vox Christi est, sed pro mẽbris suis, verba, inquit, delictorũ meorum. Clamaui ad te per diem, nec exaudies, & nocte, & non ad insipientiã mihi, idest, & nocte clamaui, & non exaudisti, & tamen hoc ipsum quod nõ exaudisti, non ad insipientiam mihi nõ exaudisti, sed magis ad sapientiam non exaudisti, vt intelligerem quid à te petere deberem. Ea enim petebã, quæ malo meo fortassis acciperem. Petis diuitias ò homo, quãti euersi sunt per diuitias suas? Vnde scis vtrũ tibi sint profuturæ diuitiæ? Nonne multi pauperes tutius latebant, diuites facti, mox vt lucere cœperunt, præda fortioribus fuerunt? In his ergo temporalibus fratres admonemus vos, & exhortamur in Dño, vt non petatis aliquid quasi fixũ, sed quod vobis Deus expedire scit. Quid .n. vobis expediat, omnino nõ scitis. Aliqñ quod putatis prodesse, obest, & quod putatis obesse, hoc prodest. Aegri .n. estis, nolite medico dictare, quæ vobis medicamenta velit apponere. Si gentiũ doctor dicit: nã quid oremus, sicut oportet, nescim⁹, quantò magis nos? Qui tamen cũ sibi videretur ipse prudenter orare, vt ab eo auferretur stimulus carnis, angelus sathanæ qui eum colaphizabat, ne in magnitudine reuelationum extolleretur, quid audiuit à Domino? Nunquid factum est, quod volebat? Non. vt fieret quod expediebat. Terrogauit, & audiuit à Domino: Sufficit tibi gratia mea. nam virtus in infirmitate perficitur. Nam medicamentum ego ad vulnus posui, qñ posuerim noui, qñ auferẽ dũ sit noui. Non recedat ægrotus à manib. medici, non det consilium medico.

Psal. 21.

Simile. Rom. 8.

2. Cor. 12.

IDEM exponens illa verba; Voce mea ad Dominũ clamaui, inquit: Multi clamant ad Dominum pro diuitijs acquirendis, damnisq; deuitandis, pro suorum salute, pro stabilitate domus suæ, pro fælicitate temporali, pro dignitate sæculari, pro salute corporis. Pro his, atque huiusmodi rebus multi clamant ad Dominum, vix quispiã propter ipsum Dominum. Facile quippe homini est quodlibet desiderare à Domino, & ipsum Dominum non desiderare, quasi verò suauis esse possit quod dat, quàm ipse qui dat. Quisquis ergo pro alia re qualibet clamat ad Dñm, nondum est transiliens. Hic verò transiliens quid dicit? Voce mea ad Dominum clamaui. Et nè arbitreris vocem ipsius qua clamauit ad Dominum propter aliud emissam, quàm propter ipsum Dominum, ait, & vox mea ad Deum. Emittitur enim vox qua clamemus ad Deũ, & ipsa vox ad aliud est, & non ad Deũ. Ad hoc enim est vox, propter quod editur vox. Iste ergo qui Deũ gratis amabat, qui volũtariè Deo sacrificabat, qui transilierat quicquid infra est, nihilq; aliud supra se viderat, quo effunderet animam suam, nisi ex quo, & per quẽ, & in quo creatus erat ad quem clamauerat voce sua, ad illum esse fecerat ipsam vocem suam. Vox mea, inquit, ad Deum. Et nunquid sine causa? Vide quid sequitur, Et attendit mihi. Verè tunc tibi attendit, quando ipsum quæris, non quando per ipsum alium quæris. Dictum est de quibusdam, cla-

14 In Ps. 76.

ma-

Psal. 17. manerũt, nec erat qui saluos faceret, ad Dominum, nec exaudiuit eos. Quare? Quia vox eorum non ad Deum. Exprimit hoc alio loco scriptura, vbi dicit de talibus, Deum non innocauerunt Quid est Deum non inuocauerunt? Deum in se non inuocauerunt. Ad cor suum Dominum non inuitauerunt, *Psal. 13.* à Domino se habitari noluerunt. In die tribulationis meæ Deũ exquisiui. In die tribulationis, vide quid exquiras. Si carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris. Si febris facit tribulationẽ, sanitatem exquiris. Si fames facit tribulationem, saturitatem exquiris. Si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris. Et quid cuncta commemorem, aut quando cuncta commemorem? Vis esse transiliens? In die tribulationis tuæ Deum exquire, non per Deum aliud, sed ex tribulatione Deũ, vt ad hoc Deus remoueat tribulationem, vt securus inhæreas Deo. In die tribulationis meæ non aliud, sed Deum exquisiui. *In Ps. 85.*

IDEM explicans verba illa; Multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te, ait: Si inuocas Deum tanquam Deũ, securus esto, exaudieris, pertinet ad istũ versũ, & multũ misericors oĩb. inuocantib. te. Noli ergo dicere, illud mihi nõ dedit. Redi ad cor tuũ, & conscientiã tuã libera, interroga, parcere illi noli. Si verè Deum inuocasti, certus esto, quia id fortè quod volebas tẽporaliter ideo non dedit, quia non tibi proderat. Aedificetur in hoc cor vestrum fratres, nè incipiatis tristes facti, velut fraudati desiderijs vestris, ire in indignationem contra Deum, & non expediat aduersus stimulum calcitrare, recurrite ad Scripturas. *Matth. 8.* Exauditur diabolus, & nõ exauditur Apostolus. Petierunt dæmones se ire in porcos, & concessum est eis. *Iob 1.* *2. Cor. 12.* Quomodo exauditus est diabolus? Petijt Iob tentandum, & accepit. Quomodo non est exauditus Apostolus? In magnitudine, inquit, reuelationum, nè extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus sathanæ, qui me colaphizet: ter Dominum rogauit, & dictum est ei: sufficit tibi gratia mea. Exaudiuit eum, quem disponebat damnare, & non exaudiuit eum, quem volebat sanare. *Simile.* Nam æger petit multa à medico, non dat medicus, non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad sanitatem. Ergo medicum tuum pone Deũ, pete ab eo salutem, & salus tua ipse erit. Alia non vult, vt habeas, vt ipse se tibi det. Sed planè cum patientia salutẽ expecta, quibus te medicamentis curet, ille nouit, quibus sectionibus, quibus vstionibus.

15 IDEM exponẽs illa verba; In quacumque die inuocauero te, velociter exaudi me. *In Ps. 138.* Dicit, quare citò? Quia tu dixisti, adhuc te loquente, dicam, ecce adsum. Quare citò, quia iam non peto fœlicitatem terrenam, didici sanctũ desiderium de nouo testamento. *Isa. 58.* Non peto terram, non fæcunditatem carnalem, non salutem temporalem, non inimicorum subiectionem, non diuitias, non honores, nihil horum peto, ideo citò exaudi me, quia docuisti me quid petam. *Infra:* Quid petis, vt citò exaudiaris? Multiplicabis me. Multis modis multiplicatio intelligi potest. Est multiplicatio terrenæ generationis. Multiplicatus est ille auro, ille argento ille pecoribus, ille familia, ille possessionibus, ille his omnibus. Multæ sunt terrenæ multiplicationes. Ait ergo, multiplicabis me, non in his quæ recensuimus, sed in anima mea, non in carne mea, & ĩ aĩa mea, nõ vitia, sed virtutẽ.

17 IDEM explicans verba illa Io. 14. Quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, sic habet. *Tract. 73. in Io. to. 9.* Quid est, quodcumque petieritis, cum videamus plerumque fideles eius petere, & nõ accipere? An fortè propterea quia malè petunt? *Iacob 4.* Nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus dicens: Petitis, & non accipitis, eo quòd malè petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis. Male ergo vsurus eo quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab illo petitur, vnde homo lædatur, exauditus magis metuendum est, nè quod posset non dare propitius, det iratus. An non vidimus Israelitas malo suo impetrasse, quod culpabili concupiscentia petierunt. *Num. 11.* Cupiebant enim carnibus vesci, quibus pluebatur manna

de

de cęlo, fastidiebant quippè quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant, quasi nō melius peterent, non vt cibus qui deerat indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille qui aderat, sanato fastidio sumeretur. Quando enim vos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potius Deum, vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Et quamuis carnes comedere malum non esset, tamē in Istaelitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quod inhiabat concupiscentia. Quomodo ergo intelligendum est, quodcumque petieritis, hoc faciā, si Deus aliqua petentibus fidelibus non facit? Inuenimus enim Apostolum, qui plus omnibus laborauit, ter Dominum rogasse, vt discederet ab eo stimulus, nec tamen quod rogauerat, accepisse. Euigila homo fidelis, & vigilanter audi, quod illic positū est, in nomine meo. Ipsum enim quodcumque, non ait, petieritis vtcunque, sed in nomine meo, in nomine Saluatoris. Ac per hoc quodcunque petimus aduersus vtilitatem salutis, nō petimus in nomine Saluatoris, & tamen ipse Saluator est, non solùm quando facit quod petimus, verum etiam quando non facit, quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo, potius se exhibet Saluatorem. Nouit medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus, & ideo contraria poscentis, non facit voluntatem, vt faciat sanitatem: qua propter quando volumus, vt faciat quodcunque petimus, petamus in nomine Saluatoris.

18 *Trac.102. in Ioan.* IDEM explicans verba illa cap.16. Vsque modò non petistis quicquam in noīe meo petite, & accipietis, vt gaudiū vestrum sit plenum, inquit: hoc quo dicit gaudium plenum, profectò non carnale, sed spirituale gaudium est, & quādo tantum erit, vt aliquid ei iam non sit addendum, proculdubio tunc erit plenum. Quicquid ergo petitur quod pertinet ad hoc gaudium consequendum, hoc est, in nomine Christi petendum, quicquid autem aliud petitur, nihil petitur: non quia omnino nulla res est, sed quia in tantæ rei comparatione quicquid aliud concupiscitur, nihil est, neque enim prorsus nulla res est homo, de quo ait Apostolus: Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit. In comparatione quippe spiritalis hominis, qui scit gratia Dei se esse quod est, quisquis vana præsumit, nihil est. Sic in hoc loco, id petendum est, quod in cuiusque rei comparatione aliquid fit. Vsque modò non petistis quicquam in nomine meo, non petistis quicquam, quia in comparatione rei quam petere debuistis, pro nihilo habendum est, quod petistis. *Gal. 6.*

19 *Tract. 6. in 1. Canonic. Ioan.* IDEM ait; Sancti ad salutem per omnia exaudiuntur, hanc desiderant. Quidam autem exaudiuntur ad voluntatem, & non ad salutem. Paulus exauditus est ad salutem quando postulauit, vt auferretur stimulus carnis ab eo. Diabolus exauditus est ad voluntatem, quando voluit tentare Iob, sed ad damnationem, ideo enim concessus est iste tentandus, vt eo probato, esset ille cruciandus. Dæmones exauditi sunt, vt irent in porcos, vt ostenderet diabolum in eis dominari, qui vitam porcorum gerunt, Paulus non est exauditus. An potius, quod verius est, dicamus, immò Apostolus exauditus est, dæmones non sunt exauditi, illorum voluntas facta est, istius sanitas perfecta est. Secundū hoc intelligere debemus, quia etsi Deus voluntati nostræ non dat, saluti nostræ dat. Quod si hoc petieris, quod tibi obest, & medicus nouit, non te exaudit, quando tu fortè frigidam aquam petis, etsi prodest, statim dat; si non prodest, non dat: ad sanitatem exaudiuit, quia voluntati contradixit. Sit ergo in nobis charitas, fratres, & securi estote, & quando non vobis datur quod petitis, exaudimini, sed non scitis. Multi dati sunt in manus suas malo suo, de quibus dicit Apostolus: Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. Discite rogare Deum, vt medico committatis, quod ipse nouit faciat. Certi estote, quia quod ait Apostolus verum est: Quid enim oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitib. inenarrabilibus, quia ipse interpellat *2. Cor.12.* *Simile.* *Rom.1.* *Rom.8.*

pro

pro sanctis. Tunc charitas orat, contra hanc aures clauderenô nouit Deus, securus esto, charitas roget, & ibi sunt aures Dei, non fit quod vis, sed fit quod tibi expedit: ergo quidquid postulauerimus numquid accipiemus ab eo? iam dixi, si ad salutem intelligas, nulla quæstio est, sed quidquid postulauerimus accipiemus.

20 Lib. 26. c. 15. to. 2.

GREGORIVS exponens verba illa Iob cap. 35. Neque enim frustra audiet Deus, & omnipotens singulorum causas intuebitur ait: Notandum, quod duo sunt dicta, quia & clamantem non frustra audit, & tamen quod patitur respicit, & exaudire voces dissimulat, & quod vnusquisque tolerat non ignorat. Non ergo qui tardius auditur, credat quod à superna cura negligatur. Sæpe enim, quia nostra desideria celeriter non fiunt, exaudiuntur, & quod impleri concitè petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe vox nostra eò perficitur, quò differtur, & cum superficie tenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice eô plentur: sicut & semina messium, gelu pressura solidantur, & quò ad superficiem tardius exeunt, eò ad frugem mul tipliciora consurgunt. Desideria itaq; nostra dilatione extenduntur, vt proficiant, proficiunt vt ad hoc quod percepture sunt conualescant, labor protrahitur pugnæ, vt crescat corona victoriæ Suos ergo Dominus, cum velociter non exaudit, quò repellere creditur trahitur. Internus quippe est medicus, & quò voces ægri audire dissimulat, eò ægritudinis finem procurat. Hinc enim propheta ait: Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi. Ac si diceret. Nequaquam mihi ad insipiētiam proficit, quod die ac nocte clamantem, me continuò non exaudis, quia vnde me in temporali tribulatione quasi deseris, inde ad æternam sapientiam plus erudis. Hinc etiam dicit: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Tribulationē quippe dicturus, opportunitatem præmisit, quia sæpe & tribulatione conterimur, & tamen opportunum nondum est, vt desiderio ereptionis adiuuemur. Dicatur ergo, neque enim frustra audiet Deus, & omnipotens singulorum causas intuebitur. *Infra:* Et tam cum dixeris, non consideras, iudicare coram illo, & expecta eum. Fortasse enim dũ clamor noster quasi negligitur, spes, quæ cordi inerat, infirmatur, & superna adiutoria defutura credimus, quia tardius impetramus. Sed cum ista nos desperationis procella conturbat, concussa mens citius in portum spei se collocat, si causas suas cum Domino subtiliter pensat, si mala quæ bonis eius reddidit apud semetipsum callidè non excusat, si perpēdit quid ab eo iustè meruit, & quid clementer accepit. Hæc in semetipsa cuncta recolligens, dum bona accepta considerat, aduersa quæ tolerat, non accusat, nec desperatione frangitur, quæ tantorum munerum consolatione roboratur, quia spem de futuris recipit, dum transacta beneficia recognoscit.

Simile. Psal. 21. 21 Psal. 9.

22 In 1. librũ Regũ. lib. 4. cap. 2. tom. 2.

IDEM explicans verba illa, quæ Dominus dixit Samueli, vt responderet populo poscenti regem, audi vocem populi, & constitue super eum regem, dicit: ecce, vt palam cernitur, propheta orans non auditur, populus Deū abijciens, regemque petens, auditus est. Quid hoc esse dixerimus, nisi quia miro & tremendo diuinæ incomprehensibilitatis iudicio, sancti viri pro reprobis orantes exaudiri nequeũt, in adimplendis verò suis prauitatibus, audiri ipsi reprobi delinquentes possunt, vt illis libera iniquitas, æternæ vindictæ meritum augeat, & istis ex affectu cōpassionis, merces perpetuæ retributionis accrescat.

23 Serm. 5 in feria iiij. Cinerum. Marc. 11.

BERNARDVS sic habet: Quidquid orantes petitis, credite, quia accipietis, & fiet vobis. Nemo vestrum, fratres, paruipendat orationem suam. Dico enim vobis, quia ipse, ad quem oramus, non paruipendit eam. Vnum è duobus indubitanter sperare possum, quoniam aut dabit quod petimus, aut

quod

quod nobis nouerit esse vtilius. Nos n. quid oremus sicut oportet nescim⁹, sed miseretur ille supplignorantiā nostrām, & orationē benignē suscipiēs, qd nobis aut oīno nō est vtile, aut nō tam citò dari necesse est, minimè tribuit, oratio tñ infructuosa nō erit. Ita sanè si fecerim⁹ quod monemur in psalmo .i. si delectemur in Dño. Ait .n. Dauid: Delectare in Dño, & dabit tibi petitiōes cordis tui. Ad hoc conare, ad hoc tende, vt in reb. terrenis non delecteris, sed in Dño, & dabit tibi petitiones cordis tui. Sed cōsiderat qd petitiones cordis dixerit, quas approbat iudicium rationis. Tanta sup te cura est Deo tuo, vt quoties ignorans quæris quod tibi inutile est, non te audiat sup hoc, sed mutet illud vtiliori dono. Sic & pater carnalis paruulo quærenti panē libenter porrigit, quærenti cultellum, quē non necessarium putat, non consentit, sed magis panem ei, quē dederat frangit, vt nihil ille habeat periculi, nihil laboris. Petitionis cordis, in tribus credo constare. Ab eo petendū, & sperandum nobis est vnde possimus in eius seruitio sustentari. Secundò pro necessitatibus animæ orandum est frequentius, & feruentius pro obtinenda gratia & virtutib. Sic & pro vita æterna tota pietate, & toto orādū est desiderio.

Psal. 36.

Simile.

Orationi sit tēpus signatum, & locus, etiā si omni tempore, & loco oratio sit vtilis. Vbi nocturna orationes commendātur. Cap. X.

BASILIVS ait; Ipsa nox, alias suggerere potest ad orationem occasiones. Etenim si quando in cœlum suspexeris, cum in eximiam syderum pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressius horum visibilium Domino supplica, vniuersorum longe optimo artifici, procide Deo, & cole eum, qui cuncta hæc in sapientia condidit. Vbi omnigenum animantium naturam, in somnū resolutā, ac depressam perspexeris, supplex procidens, adora rursus eum, qui nos nec cogitantes, aut certè inuitos, indulgentia soporis, ac continenti laborū assiduitate relaxat, & alleuat, perq; exiguę quietis refocillationē, vigorē addit corpori, viresq; instaurat. Itaq; nec tu mihi noctē, ceu peculiarem, ac selectam temporis partem, totā addixeris sopori, nec patiarę vitæ totius mediū, nullo tuo vsu tibi pręcipi, dum stupido, & insensibili somno lętescis, quin tu potius ipsam tibi desperrior noctem in somnum, atque orationem, immò somni ipsi, pietatis exercendæ meditationes quædam fiat.

a Homil. 5. qua est de solennitate martyris Iulitta tom. 1. Orationes nocturna cōmendatur.

IDEM ait; Adorandum non tam locus, quàm propositi initium requiritur. Hieremias .n. in luto erat, & Deum attraxit Daniel in leonum lacu, Deum placauit. Tres pueri in camino, Deum promeruerunt. Latro non cruce prohibitus, quin paradisum assecutus fuerit. Iob in stercore, Deum ad misericordiā prouocauit. Igitur vbicunque fueris, ora, vel si ante iudicem, ora. Mare ante aderant, Aegyptij retro insectabantur, Medius Moyses in loci angustia orabat, nihilattamen loquebatur, & ait ei De⁹: Quis clamat, & os tuum tacet? Cor enim clamat: Dominus prope est, non hominem esse putes, continuò adest, vbique adest, & omnia complet.

a Homi. 13. inter varias primi tomi exhortatio ad baptism.

IDEM sic ait; Cum autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit, quia tamen datis quibusdā interuallis ab illa psalmodiæ, genuq; flexionis acri contentione, nonnunquā est inter quiescendum, is est maximè horatum modus tenendus, qui veteribus olim sanctis ad orationē descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebā ad confitendū tibi super iudicia iustitiæ tuæ, quem sanè Paulus quoque, & Silas secuti reperiuntur, cū in carcere positi circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde idem Propheta: Vespere, & mane, & meridie narrabo. Quin & Spiritus sanctus circa horā diei tertiā fuit. Sicut ex Actis accipimus, orātib. tūc Apostolis. Porrò nona dñicæ passionis memoriā refert, illius, q̄ vitæ nr̄ę causa suscepta est. Verùm qm̄ itē hoc est apud eun-

b Ser. de institu. monac. to. 2.

Psal. 118.

Act. 16.

Psal. 54.

Act. 2.

eundem Dauid, septies in die laudem dixi tibi, tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartito diuiden da meridiana oratio est, ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, pro ppetua hæc nobis formu la fit Deum septies per singulas dierum conuersiones laudibus celebrandi.

4 *In lib. regularū fusius disputatarū responsione.* IDEM sic ait; Quia sunt nonnulli, qui orationum prætextu, necessarios in exercendis artificijs labores, fugiūt, illud est intelligendum, omni negocio tempus suum esse. Orationum verò & psalmorum modulationi, nullum esse tempus idoneum, ita videlicet, vt velut in eo ipso dum manibus opus tractamus, & lingua nonnunquam munere hoc fungi possumus, si id minus corde certè in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus Deum collaudemus, atque ita orationi satisfaciamus. Sit autem signatum tempus orationi. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mē tis nostræ motus, cōsecrentur Deo, neque vllius rei curæ anteaditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptum est: memor fui Dei, & delectatus sum *Psal. 76.* Neque corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus quod dictum est: *Psal. 76.* orabo ad te Domine, mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur, fratresque omnes in vnum congregentur, licèt diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati, idq; ea re, vt admoniti doni spiritus, quod circiter istam horā Apostolis datum fuit, vno eodemq; animo, cuncti illum venerentur, ab eoq; petāt, vt ipsi digni sint, qui sanctificationem sufcipiant, illum imitantes qui dixit: *Psal. 50.* cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Porrò sexta hora, sanctorum exemplo necessariam esse orationem iudicauimus, apud quos est vespere & mane & meridie narrabo, & annūciabo, & exau diet vocē meā In qua quidē vt liberemur ab incursu, & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam psalmus recitetur. De nona verò, quod ea nobis ad orationem necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerunt in Actis, in quibus est, quod Petrus, & Ioannes ascenderūt ad horam nonam. *Actu. 3.* Cōpleto verò iam die, ꝓ ijs oīb. quæ in eo data nobis fuerint, fœliciterve nobis euenient, gratiarum actio succedet. Veniā etiā pro peccatis in illa die commissis, precantes. Tum aūt primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies quā sumus capturi, inoffensa, & ab omni perturbatione ac vitio, libera sit. De tēpore aūt dimidię noctis, quod id ad orationē necessarium sit, traditū nobis est à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est. n. *Act. 16.* sic: circiter aūt mediā noctē, Paulus & Silas laudabant Deum. Et in psalmis: *Psal. 118.* Media nocte surgebam ad cōfitendum tibi. Post, anteuertendum diluculū est, & ad orationem surgendum, cauendumq; nè dies in lecto dormientes opprimat, & ille imitandus qui dixit: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vel vt Basilius legit, præuenerunt oculi mei diluculō, vt meditarer eloquia tua.

6 *Homil. 5. inc. 1. 1e r.* CHRYSOSTOMVS dicit; Discamus vt ipsi à precibus auelli nequeamus, sed perpetuò incumbamus illis, tam die quàm noctu, & magis noctu quando nullus interturbat, quando magna cogitationum tranquillitas, quando absunt turbulentiæ, quando nullus est, qui ab accessu prohibet, & abducit, quando coacta mens, omnia diligenter referre potest animarum medico. Cum *Psal. 118.* enim beatus Dauid rex simul ac ꝓpheta tantis implicitus negotijs, purpura & diademate amictus dicat: Media nocte surgebam ad confitēdū tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quid nos dicemus, qui priuatā, & ociosam vitam agimus, neq; eadem quæ ille facimus. Nā cum in die multis circundaretur curis, negotijs, & tumultib. nec tempus inueniebat aptū, suo ad Deū accessui, relaxationis tempus, quod alij somnij tēpus faciunt, in mollibus stratis recumbentes, & hinc & inde se versantes, rex tantis vinctus curis accedendi ad Deū tempus faciebat, seorsim Deo loquens Et sinceræ, intentæq; precationi deditus, perficiebat

quæ-

quæcunq; volebat, & orationibus suis bella instruebat, triūphosq; statuens, victoriā victoriæ copulabat. Igitur & nos hunc imitemur, priuati & idiotæ, regē, ociosam & quietam vitam agentes, eū qui in purpura & diademate monachorum vitam trāscendit. Laborabat in gemitu suo, lauabat per singulas noctes lectum suum. Vidisti regē, qui noctib. atque diebus, lachrymis precibusq; deditus fuit? Specta & doctorem orbis in carcere cōpeditū vnà cū Syla orantē tota nocte, neque dolore, neque vinculis prohiberi, sed eo magis ingentem, feruidumq; amorem declarare erga Dominū. Paulus .n. inquit, & Silas, media nocte orātes laudabant Deū. Dauid in regno, & diademate lachrymis & precibus totā vitam insumebat. Apostolus qui in tertiū cœlum raptus, cui arcana sunt reuelata mysteria, media nocte in vinculis preces & laudes offerebat Domino. Illos imitemur & nos, & precū continuitate vitā nostram muniamus, & nullū nobis vnquā erit obstaculum. Nū loco & tpe nobis opus est? Omnis locus, omne tēpus huic accessui conuenit. Iterū audi magistrum orbis dicentē: In omni loco leuātes puras manus sine ira, & disceptatione, si mētē habueris purgantem se ab illicitis affectionibus, etiā si in foro, etiā si in domo, etiā si in via, etiam si in carcere, etiam si in mari, etiam si in diuersorio, etiam si in officina, & vbi fueris constitutus, poteris inuocato Deo, precū fieri cōpos.

Psal. 6.

Act. 16.

1. Tim. 2.

8 Idem dicit; Si foris Ecclesiā es, dic tu, Miserere mei Domine, non solum labia mouens, sed mente ingemiscens, quia & tacentes audit Deus. Nō quæritur locus, sed deuotio mentis. Hieremias in lacu cœni dimersus erat, fideliter orans Deum promeruit. Daniel in lacum leonum missus, ad se Dei misericordiam inclinauit. Tres pueri in camino ardenti erant, & ideo placue runt. Latro in cruce erat, & exauditus est fideliter postulando Et nihil obfuit crux, sed fidei cōfessio paradisum aperuit. Iob in sterquilinio erat, & per patiētiā suā Deū propitiabatur. Quod si & in balneis es ora, vbicunq; fueris ora. Templū Dei estis, & Spūs sanctus habitat in vobis. Vbiq; Deus præsens est, nō clauditur loco, inuocāti dicit adsum. Nā cū eduxisset Moyses populū de Aegypto, & per desertū ad mare rubrū venisset, Aegyptij post tergū insequebantur populum. Ante mare fremebat fluctus, Moyses in angustijs erat, tacebat quidem, sed mēte grandia cogitabat. In medio tribulationis erat, inde Aegyptij insequentes, hinc mare intumescens. Ad Dnm igitur mente clamabat, vox penitus non audiebatur, & Dn̄s dicit? quid clamas ad me? cū ore quidē non clamaret, sed corde. Et tu igitur q̄n astiteris furenti iudici ac rabido tyranno, ora ad Deū tuum, & orante te, fluctus mitigabuntur. Inuoca Deū; qui prope te est. Nunquid longè est à te, vt vadas ad locū aliquem? Si hominē rogare volueris, interrogas quid facit, & audies, dormit, aut nō vacat, aut certè non dignabitur respondere minister tibi. Ad Deum autem nihil horum opus est, sed vbicūque fueris, aut inuocaueris, audit te.

Homi. 16. ex Varijs in Matth. tom. 2.

Hiere. 38.
Dan. 6.
Dan. 3.
Luca 23.

Exod. 14.

9 Idem dicit; Nō ideo facta est nox, vt per totam dormiamus, & ociosi simus. Testātur hoc opifices, nautæ, & negociatores. Ecclesia Dei medijs surgit noctib. surge tu, & vide astrorū chorea, profundū silētium, magnam quietem, obstupesce Dei tui miram dispensationem. Purior tunc est anima, leuior, subtiliorq; tunc est, sublimia videt, ac expedita est. Tenebræ ipsæ, silentiumque multum, in compunctionem inducere sufficiunt Si autem & cœlū videris qua si innumeris interpunctū occulis, oī voluptate frueris statim, cōcepta opificis sapiētia. Si cōsideraris eos qui interdiu clamāt, ridēt, saltant, lasciuiunt, iniustè agūt, auaritiæ intenti sunt, minātur, innumera inferunt mala, ibi tunc à mortuis nihil distare, cōdemnabis oēm humanā infirmitatē. Somnus accedit, imago est mortis, imago cōsummationis. Si prospexeris in plateam nullā vocem audies, si videris in domū, videbis oēs quasi in sepulchris iacentes. Hæc omnia sufficiūt excitare, & inducere aīam ad cogitandam mundi consumationē. Hic sanè mihi, & ad viros, & ad mulie-

Homi. 26. in Act. Apostolorū. to. 3.

res sermo, est flecte genua, ingemisce, ora Dñm, vt tibi misericors sit, immò inflectitur nocturnis precibus, si quando tu quietis tempus, facias lamentorum tempus. Memor esto regis, qualia verba dicebat: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meum, in lachrymis meis stratum meũ rigabo. Quantumuis delicatus fueris, non es illo delicatior, quantumuis diues, non es ditior Dauide. Et iterũ idem dicit: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Tunc nõ interturbat vana gloria, omnibus scilicet dormientibus, & non videntibus, tunc non ignauia, & oscitantia insidiantur, quandoquidem animam tot ac tanta excitant, & alacrem reddunt. Post tales vigilias, dulces somni, & visiones mirabiles. Sit Ecclesia domus ex viris, mulieribusque constituta Si tibi etiam filij sunt, excita filios, & fiat modis omnibus domus noctu Ecclesia Si autem teneri sunt, & vigiliam ferre nequeunt, vnam aut alteram orationem faciant, & iterum finito quiescere. Tantùm surge, tantùm in consuetudine cõserua te ipsum, nihil hoc prõptuario melius, quod tales suscipit preces. Audi prophetam dicentem: Sic memor fui tui super stratum meum, in diluculis, seu in matutinis meditabar in te. At dicis: laboraui per diem multũ, & non possum. Cauillum est, & excusatio, nam quantumuis laboraueris, non laboraueris tantum quantum faberferrarius, qui graues folles trahit vsq; ad flammam, & fumum toto corpore recipit, attamẽ ille noctu sæpe multum negotij insumit. Scitis etiam mulieres, si quas vos necessitas facit ire in agrum, vel ad vigilias prodi, quomodo per totam noctem inuigilãt. Et tibi igitur officina sit spiritualis, vt animam tuã pares. Accede orationibus animam tuã, non sic ignis sordes purgare solet, vt oratio nocturna sordes peccatorũ nostrorũ. Si nihil aliud erubescamus quod nocturni vigiles, ac custodes, propter hominum leges obambulant in frigore multum clamantes, & in vicis cunctes, sæpe compluuntur, rigentq; pp te, ac salutẽ, pecuniarumq; tuarum custodiam Illi pro tuis pecunijs, tantã habẽt curam, tu nec pro anima tua. Sanè ego non cogo ambulare subdio, sicut illi, neq; clamore disrumpi, sed in ipso prõptuario, cõclauiq; tuo, flecte genua, ora Dñm. Quare ipse Christus pernoctauit in monte? Nonne vt typus nobis fieret? Tunc respirant plantæ, in nocte dico, tunc & animæ maximè, & magis quã illę, rorem suscipiunt. Quæ enim in die sol adussit, eadẽ nox refrigerat. Nocturnæ lachrymæ quouis rore magis cõtra cõcupiscentias, & ardores omnes demittuntur, nec sinunt grauiora pati. Si aũt rore illo non frueris, post diẽ exureris. Verùm refrigeremur, & misericordia Dei fruamur in nocte.

IDEM disputans contra illos, qui audita concione statim domum proficiscebantur, nec orabant in Ecclesia dicentes, orate, vel domi possumus, inquit, etsi domi quoq; datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor fœlici societate exitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras, cum solus Dñm obsecras, atque tuis cum fratribus Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, copula amoris, & charitatis, sacerdotum clamores, præsunt enim ob eam rẽ sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum euehantur. Quod si omnis oratio tantam vim habet, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat, valere consentaneũ est. Plus enim neruorum in ea est, & multo audentia maior, quàm in domestica illa & priuata. Vnde id constet, Paulum audi dicẽtẽ: Qui ex tantis periculis eripuit nos, etiã speramus, ꝙ adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis subuenientibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deũ pro eo Qđ si Petro, oratio Ecclesię ꝓfuit, & colũnã illã, & stabilimen nr̃æ religionis, è carcere liberauit, cur eius vim tu cõtẽnis & no-

Psal. 6. — Psal. 118. — Psal. 62. — Lucæ 6. — Simile. — 11 — Hom. 3. de incomprehensibili Dei natura. to. 5. — 2. Cor. 1. — Act. 12.

& negligis? Deûm quoque dicentem audi quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe qui se excusans apud Ionam dicat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret. Ego non parcam Niniuæ ciuitati meæ magnæ in qua habitant plures quàm centum viginti millia hominum? Non sine re, amplum populi numerum proponit, sed vt intelligas plurimum eam pollere orationem, quæ cum consensu agitatur, & iugi concordia, plurimum hominum. Quod si cum iram terreni imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis, & vxoribus festinatis, cur quotiens ad cœlestem illum Imperatorem placandum ire pergitis, vt totum liberetis orbem peccatis obnoxium, non vniuersi concurritis, & Ecclesiam penetratis, vt Deus vestram reueritus, atque exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Tempore illo non solùm homines clamorem illum horribilē reddūt, sed etiam Angeli Domino genu flectūt, & Archangeli rogant, habent sacram illam oblationem missæ, in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes, monere reges consueuerunt, eoque arboris genere, misericordiam commemorant, & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramis oliuarum, corpus Domini ipsum profeudentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeo dilexisti, vt pro eorum salute mortem subires, pro his supplicamus, pro quibus tuum largitus es sanguinem, pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.

53 Homi 42. ad populũ Antioch.

IDEM intendit demonstrare, quod plurimùm nocturna prosit oratio, sic habet (omissis multis, quæ in alia Homilia iam dixerat) Subrepsit somnus, mortis est imago. Si declinaueris in vicum, nec vnam quidem audies vocem. Si domum respexeris, omnes velut in sepulchro videbis iacentes. Ecclesia fit domus ex viris & mulieribus constituta, non enim quod tu solus sis vir, neque quod hæc sola sit mulier, obstaculum esse putes, ait enim: Vbi sunt duo in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum. Vbi Christus est medius, ibi magna multitudo. Vbi Christus, ibi necessariũ est, & Angelos esse, & alias virtutes. Non igitur estis soli, oĩum habētes Dominum, & rursus audi Dominum dicentem: Melior vnus voluntatem Domini, faciens, quàm decem millia iniquorum. Nihil imbecillius multis peccatoribus, nil vno secundùm Dei legem viuente, fortius.

Marginalia: 53 Iona vlt.; Simile.; Matt. 18.; Eccli. 16.

14 In ho. 79.

IDEM sic ait: Non mihi quispiam dicat, quod nequit homo sęcularis affixus foro, continuè per diem orare, & ad Ecclesiam concurrere, illic ante fores constitutus, & affixus tribunali potest orare. Et hoc multi facere frequenter, & intus clamante magistratu, minante, furente, pro foribus stantes signo muniti, & pauca verba per cogitationem orantes, ingressi mutauerunt eum, atque mitigauerunt, & mitem ex fero reddiderunt, nec à loco, nec à tempore, nec à clamore quidquam ad hanc orationem impediti sunt. Ne nos excusemus dicentes, quod non esset facile quempiam orare sęcularibus negotijs implicitum, prope se domum non inuenientem oratorium. Nam vbicumque sis, potes altare tuum constituere. Nihil enim locus prohibet, nec impedit tempus. Verùm licèt genua non flectas, neque percutias pectus, nec in cœlum manus extendas, si mentem tantùm feruentem exhibeas, orationis perfectionem consumaueris. Licet enim, forum petentem & ambulantem per se prolixas facere orationes. Licet & in officina sedentem & suentem pelles, animam Domino dedicare. Licet & seruo, & adstanti coquo, cum ad Ecclesiam ire non poterit, orationem facere prolixam & solertem. Non enim locum Deus veretur, sed vnum exquirit, feruidam mentem & continentem animam. Nam & Paulus non in oratorio, sed in carcere iacēs supinus, neq; stans erectus, neq; flectēs genua, nō .n. sinebat lignũ, quo vinctis pedib. tenebat, qm̃ cũ studio iacens orauit, carcerē cōcussit, & labefactauit fundamēta, car-

Act. 16.

4. Reg. 20. cerisq; custodem ligauit. Et Ezechias stans haud rectus, neque genua flectēs, sed supinus propter ægritudinem lectu lo recumbans, cum ad parietem se ipsum conuertisset, quoniam Deum feruenter inuocauit, & prolatam reuocauit sententiam, & multam adeptus est beneuolentiam, & ad pristinam rediit valetudinem. Et latro in cruce distentus, paucis verbis, cœleste regnum assecutus est; & Hieremias in cœno & lacu, & in lacu ferisque Daniel, & Ionas in ipso ceti ventre, Deum deprecati, circunstantia quoque, mala dissoluerunt, & gratiā inuenerunt diuinā. *Luca 23.* *Dan. vlt.* *Iona 2.*

15 *Epist. 14. quæ est ad Celātiam de ratione pie viuendi. to. 1.* HIERONYMVS sic habet: Ita habeto sollicitudinem domus, vt aliquam tamen vacationē animæ tribuas. Eligatur tibi opportunus, & aliquantulum à familiæ strepitu remotus locus, in quem tu velut in portum quasi ex multa tempestate curarum te recipias, & excitatos foris cogitationū fluctus, secreti tranquillitate componas. Tantum tibi sit diuinę lectionis studiū, tam crebræ orationum vices, tam firma & pressa de futuris cogitatio, vt omnes reliqui temporis occupationes, facilè hac vacatione compenses.

16 *Epi. 1. quæ est ad Demetriadē virg.* IDEM dicit: Tibi maximè dum in proposito maturescat animus, ab omnibus occupationibus recedendum est, & omne studium, omnisque cura in orationibus cohibenda. *Infra*: Et quāomne vitæ tempus diuino debeas [illegible]ri consecrare, & nullam prorsum [h]oram à spirituali profectu vacuam esse conueniat, cum tibi in lege Domini die ac nocte meditandum sit, debet tamen aliquis esse determinatus, & constitutus horarum numerus, quo plenius Deo vaces, & qui te ad summam animi intentionem velut quadam lege contineat. Optimum est ergo huic operi, matutinum deputari tempus, idest, meliorem diei partem, & vsque ad horā tertiam, animam quotidie in cœlesti agone certantem, hoc velut spiritualis quodam palestræ exerceri gymnasio. His tu per singulos dies horis, in secretiori domus parte ora clauso cubiculo tuo. Adhibe tibi etiam in vrbe solitudinem, & remota paulisper ab hominibus, propius Deo iungere, aspectuiq; tuorum reddita, lectionis fructum & orationis ostende. Nihil enim in hoc secreto magis agere debes, quàm animam diuinis eloquiis pascere, & quantum ei per totam sufficere possit diem, hoc eam veluti cibo pinguiore satiare.

17 *Lib. 1. de Abraham patriar. to. 1.* AMBROSIVS docet, quòd vir & vxor simul ad orationem nocte surgere debent, & coniunctis precibus Deum obsecrare.

18 *Lib. 6. de sacram. c. 3 to. 4.* *1. Tim. 2.* *Matth. 6.* IDEM interrogans vbi orare debeamus, ait, Apostolus docet, viros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Et Dominus dicit in Euangelio: Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. Non tibi videtur esse contrarium, vt dicat Apostolus: In omni loco ora, & Dominus dicat, intra in cubiculum tuum, & ora? Numquid potuit Paulus contra Domini docere præcepta? Quid ergo? Potes vbique orare, & in cubiculo tuo semper orare. Habes vbique cubiculum tuum. Et si inter gentes, inter iudæos positus sis, habes tamen tuum vbique secretum. Cubiculum tuum, mens tua est. In populo licèt positus, tamen in interiore homine arcanum tuum secretumq; conseruas. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum. Benè addit, intra, nè sic ores quomodo iudæus cui dicitur, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Non ergo de labiis tantummodo tua procedat oratio, animo totus intende, intra recessum pectoris tui, totus ingredere.

19 *Serm. 7. in Psal. 118. tom. 2.* *Psal. 6.* IDEM exponens illa verba; Memor fui nocte nominis tui Domine, dicit: hoc nomen innocetur diebus ac noctibus, nullum tempus vacuum sinat sancta deuotio præterire. Si studentes igitur doctrinis sęcularibus, perparum somno indulgent, quantò magis qui Deum cupiunt cognoscere, non debēt somno corporis impediri, nisi quantum naturæ satis est? Dauid per singulas noctes lectum suum lachrymis diluebat, Turgebat enim noctis medio, vt Domino confiteretur. Et nè totam noctem

ftem fopori exiftimes deputandă, tunc magis orandus eft Dominus, tunc præfidia poftulanda, culpa cauenda, quando videtur habere fecretum, tunc maximè quando tenebræ in circuitu meo, & parietes me operiunt, confiderandū, quia Dominus omnia intuetur abfcondita. Ne dixeris, ego circunfufus tenebris, quis me videt? Quia vultus Domini fuper facientes mala. Nefcis, illam caliginem noctis, non opertorium, fed incentiuum effe peccati? Cum fomno & cibo feruent corpora, tunc etiam vigor mentis fopore laxatur, fomno refoluitur, tunc irrepit impuri libido concubitus, tunc perturbatur cor, caftitatis puritas non confideratur. Non erat quando Iudas prodidit, quando Petrus negauit, illo igitur præcipuè tempore, iuftificationes Dei animo retexendæ funt, relegenda mandata hortatoria. Teue illud animo, lauabo per fingulas noctes lectum meum. Nō dormiamus ergo totis noctibus, fed maximam partem earum, lectioni & orationibus deputemus. Audi Ecclefiæ vocem quærentis etiam in nocte Chriftum, in lectulo meo, inquit, in noctibus quæfiui, quem diligit anima mea. Quæfiuit in noctibus, orando, deprecando, etiam lachrymis deplorando. Quæfiuit in noctibus, quia pofuit tenebras latibulum fuum, vt quærere eum follicitius difceremus.

Pfal. 33. *Cant. 3.*

20 *Serm. 8. in Pfal. 118.* IDEM exponens verba illa; Media nocte furgebam ad confitendum tibi, fuper iudicia iuftitiæ tuę, fic habet: Nō fatis eft dies ad deprecandum, furgendum eft & nocte, & media nocte. Ipfe Dominus pernoctauit in oratione, vt te proprio ad deprecandum inuitaret exemplo, & vtiq; peccatis tuis ille indulgentiam poftulabat. Non tibi dicit propheta, vt tantummodo media nocte furgas, fed vt furgas nocte & maximè media nocte. Nocte enim furgendum, ante præmifit dicens Memor fui nocte nominis tui Domine. Addidit media nocte furgebam, docens te furgendum media nocte. Non ociofum eft quod adiunxit, ad confitendum tibi, hoc eft, vt illo maximè tēpore depreceris Deū, & propria defleamus peccata, nec folū de præteritis veniā poftulemus, fed etiā futura declinemus, & præfentia. *Infra*: Non ociofè Dominus Deus nofter cum poffet, quocumque momento primitiua Aegyptiorum extinguere, hoc tamen tempus dolori & luctui peccatoris opportunius iudicauit. Sic enim fcriptum eft, quia media nocte primogeniti Aegyptiorum liberi ab exterminatore fint interempti, ideoque fanctus Moyfes, vt hoc præueniret tempus, & hebræi non occiderentur, agnum ante immolauit, hoc eft vefperi, vt manducantes eum, & pafcha vefperi celebrantes, non occuparentur exterminatoris infidijs. Non potes obliuifci cum lectum afcendes, eius domini cui in occafum precē fuderis diei. Etenim quod vefperi cogitaueris, citò cum euigilaueris recenfebis. Excitabit te ipfe Dominus Iefus, admonebit vt furgas, & eo tempore arma orationis affumas, quo folet incurfare tentator in nocte. Vnde non ociofè Paulus Apoftolus & Silas trufi in carcerem, cum in neruo pedes haberent, media tamē nocte furgebant mentis veftigio, exorabant Dominum, & laudis facrificium deferebant, ideoq; vbi non defuit deuotionis officium, affuit etiam abfolutionis remedium. Subito enim media nocte terremotus factus eft grandis, ita vt mota fint fundamenta carceris, valuę apertę, omnium vincula foluta fint. Surge igitur ad precandum. Surgendum igitur nobis eft. Solet fponfus media nocte venire, caue nè te dormientem inueniat.

Exod. 12. *Act. 16.*

21 *Serm. 22. ad fratres in erem. tom. 10.* AVGVSTINVS dicit: Orate fratres mei in eremo, orate, & nolite deficere. Nam ficut proprium eft canibus latrare, ita proprium eft eremi cultoribus, orare. fratres, clamate in eremo, vlulate in hac vafta folitudine, vociferari non quiefcatis, clamate orando, & nolite deficere. Clamate non folùm voce, fed maximè mente. Ecce enim femper auditis aues in deferto cantantes, & laudantes Deum factorem fuum. Et fi cantare non poteftis, quia fenes multi iam eftis, mente faltem nolite facere.

Nam & tacentes ore, mēte autem orantes exaudiuit Dominus. Ecce Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant. Iob in sterquilinio nudus triumphat, paradisum de cruce latro inuenit, Susanna inter senes defenditur, Stephanus de torrente in cœlum suscipitur, & inter lapidantes, pro Saulo exauditur. Non est igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus vbiq; est, vbique nos exaudire dignatur. Orate igitur semper & in omni loco vt saluemini, oratio sancta, columna sanctarum virtutum, deitatis scala, viduarum maritus angelorum cognata, fundamentum fidei, monachorum corona, coniugatarum leuamen. Beatus qui te amat, beatior qui te frequentat. Beatus qui te astringit, sed beatior, qui in te perseuerat. Beatus qui te cum lachrymis fundit, quoniam holocaustum sanctum Deo & immaculatum offerre nō dubitamus.

Hiere. 20. Dan. 3. & 6. Iob 2. Luc. 23. Act. 7.

22 BERNARDVS exponens verba illa: In lectulo meo per noctem quæsiui quem diligit anima mea, inquit, locum & tempus obseruare oportet eum qui sibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius aptiusq; maximè autem cū profundum, noctiurnus sopor, indicit silentium, tunc planè liberior exit, puriorq; oratio, consurge, in nocte, inquit, in principio vigiliarū tuarum, & effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini Dei tui. Quàm secura ascendit de nocte oratio, solo arbitro Deo sanctoq; angelo, qui illam superno altari suscipit præsentandam. Quàm grata & lucida, verecundo colorata rubore. Quàm serena & placida nullo interturbata clamore, vel strepitu. Quàm denique munda atque syncera, nullo respersa puluere terrenę solicitudinis, nulla aspicientis laude seu adulatione contaminata. Propter hoc ergo sponsa non minus verecundè quàm cautè, & lectuli secretum petebat, & noctis orare, hoc est, verbum quærere volens, vnum est enim. Alioquin non rectè oras, si orando præter verbum aliquid quæras, aut quod propter verbum non quæras, quoniā in ipso sunt omnia. Ibi remedium vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copiæ, ibi denique quicquid accipere, vel habere hominib. expedit, quicquid decet, quicquid oportet. Sine causa ergo aliud à verbo petitur cum ipsum sit omnia.

Serm. 86. in cantic. Thren. 2.

Oratio non dimittatur propter superfluas cogitationes, quas homo patitur, curet tamen multum eas moderari. Cap. XI.

1 PRAETER ea quę de re hac adnotauimus in Gen. to. lib. 3. cap. 27. Chrysostomus sic habet: Magna arma sūt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, modò sobrij, & vndequaque mente nostra collecta, inimicoque nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Scit enim hostis noster quòd per tempus illud possumus, de ijs quæ ad nostram salutem attinent, loqui, & vulnera medico ostendere, & sanitatem cōsequi, ideo maximè obsistit omnia quæ facit, & tractat, vt nos supplantet negligentes'que faciat. Proinde sobrij simus obsecro, & scientes illius insidias, maximè tempore isto operam demus, vt quasi præsentem illum & ante oculos stantem videntes, oblectemur illi, & cogitationem omnem, quæ nos interturbare possit, repellamus, totique nitamur, & loquamur, vt non solùm verba, sed & mens verborum comes, Deum accendant. Nam si lingua quidem proferat verba, mens autem foris sit sua tractans negocia, & imaginans quæ in foro agantur, nulla nobis vtilitas est, forrassis autem & maior condemnatio. Enim verò, si cum hominibus accedimus, tanto studio nostrā coram agimus, vt prope stantes sæpenumero non videamus, sed colligimus mentem, & ad eum solum spectamus, quem accedimus, quantò magis apud Deum idem facere continuò, & iugi-

Homi. 30.

ter precibus insistere congruit? Propter hoc, & Paulus scribens dicebat, orantes in omni tempore, orate & in spiritu, non lingua tantum, & cùm perpetua inquit, vigilantia, sed & in spiritu: spirituales enim, inquir, sint vestræ petitiones, sobria sit ratio, & ijs, quæ dicuntur mens intendat. Toti expergefacti, sobrij, & mente soliciti, nō oscitantes & vt somniculosorum mos est, vos fricantes, & hinc inde mentem vertentes, sed magno timore, & tremore salutem vestram operemini.

2 *In Hom. varijs. t 1. Hom. de sde Anna. 1. Reg. 1.*

IDEM explicans verba illa; Et factum est cum multiplicaret Anna præcationem in conspectu Domini, dicit: Geminam hic virtutem in fœmina cō probauit, in precibus assiduitatem instantiamq;, & animi vigilātiam, illam quidem, cum ait, multiplicauit, hanc cum addit in conspectu Domini. Nam omnes quidem oramus, sed nō omnes in conspectu Domini. Etenim cū corpore in terra prostrato, & ore frustra delirante, mens vbique per domum, ac forum circumuagatur, quo ore talis posset dicere, quòd orauerit in conspectu Domini. Nam in conspectu Domini orat, qui orat, vndequaque colligens suam mentem, nihil habens cum terra commercij, sed ad ipsum Deum totus commigrans, omni cogitatione humana ab animo depulsa. Quemadmodum id temporis hæc fecit mulier; totam enim se se collegerat, ac mētem intenderat, atque ita Deum inuocauit animo dolente. *Infra*: Iussit Dominus discipulis nè more gentiū orarent vten *Matt. 6.* tes multiloquio. Nam si in longum extenderis verba, cum frequenter parum sis attentus, multam audaciam diabolo suppeditasti, vt accedat supplanteтq; ac mentem ab his quæ dicuntur auocet. Quod si frequenter oraueris, tempus omne crebris interuallis dirimens, facilè poteris esse sobrius, ac vigilans, vt præcationem multa cum attentione perficias.

3 *Hom. 51. i Matth. t. 2*

IDEM explicans verba illa Matth. cap. 14. Et dimissa turba ascendit in mōtē solus orare, inquit: Cuius rei gratia in montem ascendit? Certè vt nos erudiat, cum orādum Deo sit, tunc eremo, ac solitudine nobis maximè opus esse. Propterea igitur crebro deserta petit, & solus orans plerumq; pernoctat, vt eius exemplo, iàm à tempore, quàm à loco, tranquilitatem orandi quæramus. Tranquilitatis quippe mater eremus est, quietus portus, omnis turbationis expultrix.

4 *Homil. 5a in Matth.*

IDEM dicit: Tu eo die, quo liberis legitimè operam dedisti, quamuis crimen illud non sit, orare tamen non audes antequam te ipsum mundes, conuiciatus atque contumeliatus manum ad cœlum tollis? dic quæso quomodo non inhorrescis? An non audisti Paulum dicentem, honorabiles esse nuptias, & thorum immaculatum? *Heb. 13.* quod si ab incontaminato surgens lecto, times ad orandum accedere, cum in diaboli lectulo sis, cur horribile Dei nomen audes inuocare? Paulus iussit leuare puras manus sine ira, & disceptatione. *1. Tim. 2.* Bene dispositi atque affecti, ad regem accedamus, & ad genua eius procidamus, nō corporis solùm, verùm etiam multo magis mentis atque animi figura. Veniat nobis in mentem, quem adire constituimus, & pro quibus, & quid facturi adimus, quem Seraphyn aspicere nequeunt, quem terra contremiscit, qui lucem inaccessibilem habitat. Adimus autem, vt nos à gehennæ incendijs liberemus, vt peccatorum indulgentiam impetremus, vt cœlos, & quæ ibi bona sunt consequamur. Concidamus igitur, tam corpore, quàm mente, vt ipse iacentes nos erigat, oremus humiliter, ac mansuetè.

5 *Hom. 16. iter varia in Matth. qua est de mul. Chananæa.*

IDEM ait; Nonnulli introeuntes Ecclesiam, in mille versus extendunt orationem suam, quasi apud Dominū multitudine sermonum opus sit, tanquam ignoranti, quid postules, qui antequam cogites nonit. Nam & illi quidem quid dicunt nesciunt. Labia mouentur solummodo, mens autem sine fructu est, & aures eius surdæ sunt. Tu non audis orationem tuam, & Dominū vis audire precem tuam. Flexi inquis genua. Curuasti quidē genua, sed mens tua foris vagatur, corpus tuum intus,

sed

ſed ſenſus foris, os quidem loquebatur, ſed mens vſuras cogitabat, poſſeſſionum redditus ſupputabat, deſcriptiones domorum videbat, amicorum verba voluebat, negligentias intuebatur famulorum, paraſitorum vrbanitates ridebat, mulierum ſpeciem conſiderabat. Diabolus enim, cum ſit aſturus, ſcit quoniam in tempore orationis grãdia poſtulemus, & ſæpius impetremus, impedire feſtinat improuidas mentes. Nam aliquando cum reſupini iacemus, in lectulo, nihil tale cogitamus, ſed cum venimus ad orationem, cogitationum nos opprimunt nubes, vt nos auocent, & ſine fructu efficiant.

6 Oratione 2. in Pſa. 34 to. 8. AVGVSTINVS explicans verba illa; Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam ait: quando gaudemus in oratione, quando mens noſtra ſerenatur, non proſperitate ſæculi, ſed luce veritatis. Qui ſentit hãc lucem nouit quod dico, & agnoſcit quod dictum eſt. Sicut proximum, ſicut fratrem noſtrum ita complacebã. Sic enim anima placet Deo non longè poſita: in illo, inquit, mouemur, & ſumus, quaſi fratri, quaſi ꝓpinquo, quaſi amico. Si autem non eſt talis vt poſſit ſic gaudere, ſic propinquare, ſic adhærere, & videt longè ſe inde, faciat quod ſequitur, tanquam lugens, & contriſtatus, ſic humiliabar. Vt fratrem noſtrũ ita complacebam, propinquans dixit. Vt lugens, & contriſtatus, ſic humiliabar, remotus & longè poſitus dixit. Quid enim luget, niſi quod deſiderat, & non habet.

9 In Pſ. 85. IDEM explicans verba illa; Quoniam ad te Domine animam meam leuaui, quoniam tu Domine ſuauis ac mitis, ait, Attẽdat homo, & videat, quanta aguntur in corde humano, quemadmodum ipſę plerumque orationes impediantur vanis cogitationibus, ita vt vix ſtet cor ad Deum ſuum, & vult ſe tenere, vt ſtet, & quodammodo fugit à ſe, nec inuenit cancellos, quibus ſe includat, aut obices quoſdam, quibus retineat auolationes ſuas, & vagos quoſdam motus, ſed ſtet iucundari à Deo ſuo. Vix eſt, vt occurrat talis oratio inter multas orationes. Inuenimus Dauid orantem in quodam loco, & dicentem. Quoniam inueni Domine cor meum, vt orarem ad te. Inuenire ſe dixit cor ſuum, quaſi ſoleret ab eo fugere, & ille ſequi quaſi fugitiuum, & non poſſet compręhendere, & clamare ad Dominum. Quoniam cor meum dereliquit me. Itaque fratres attẽdens quod hic ait, ſuauis es tu, & mitis, videor mihi videre, hic quod ait, mitis. Iucunda animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui, quoniam tu Domine ſuauis, ac mitis es, videor mihi videre ad hoc dixiſſe mitem Deũ, quia patitur iſta noſtra, & expectat tamen à nobis orationẽ, vt perficiat nos, & quando illi eam dederimus accipit gratè, & exaudit, nec meminit tantas, quas incõditè fundimus, & accipit vnã quam vix inuenimus. Quis enim eſt fratres mei, homo, cum quo ſi amicus eius cœperit colloqui, & noluerit ille reſpondere collocutioni eius, & viderit eum auerti à ſe, & aliud loqui ad alium, quis hoc ferat? Aut ſi fortè interpellas iudicem, & conſtituas eum loco, vt te audiat, & ſubitò cum ad eum loqueris, dimittas eum, & incipias fabulari cum amico tuo, quando te tolerat? Et tolerat Deus tot corda prætantium, & diuerſas res cogitantium, omitto dicere, & noxias, omitto dicere aliquando peruerſas, & inimicas Deo, ipſa ſuperflua cogitare iniuria, eſt eius, cum quo loqui cœperas Sed quid? Deſperandum eſt de genere humano, & dicendũ iam ad damnationem pertinere omnẽ hominem, cui ſurrepſerit aliqua cogitatio oranti, & interruperit orationem ipſius? Si hoc dixerimus fratres, quæ ſpes remaneat non video. Porrò, quia magna eſt eius miſericordia dicamus ei, Iucunda animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui. Et quomodo eam leuaui? Quomodo potui? Quomodo tu vires dediſti? Quomodo eam fugientem appręhendere valuit, & excidit tibi? Quia quotieſcunq; ante me ſtetiſti, puta Deum dicere, tanta vana, & ſuperflua cogitaſti, & vis mihi fixam, & ſtabilem orationẽ fudiſſe?

2. Reg. 7. — Pſal. 39. — Pſal. 85.

Quia

Quia tu suauis es Domine, ac mitis, mitis es tolerans me. Ex ægritudine, defluo, cura, & stabo, confirma, & firmus ero. Donec autem facias, toleras me, quia tu suauis es, ac mitis.

9 In Ps. 145

IDEM exponens verba illa; Lauda anima mea Dominum, inquit: Quibusdam perturbationibus ex quadā sui parte fluctuabat, ex quadam verò parte inhærens Domino, animaduertit, quasdam suas inferiores partes perturbati, motibus sæcularibus, & cupiditate quadam terrenorum desideriorum ire in exteriora, relinquere interiorem Deum, reuocat se ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad superiora, & dicit: Lauda anima mea Dominū. Itaque ad sanitatem colligit se quandā, & dicit: Lauda anima mea Dominum. Et quid est fratres? Nonne laudamus Dominum? Nōne quotidie Hymnum nos cantamus? Nōne quotidie pro modulo nostro sonat os nostrum, parturit cor nostrum laudes Dei? Magnum est quod laudamus, sed quod laudamus ad huc infirmum est. Ecce homo stat, & cantat Deo aliquantò prolixius, & sæpe labia mouentur ad cantum, cogitatio autem nescio per quæ desideria volat, stabat ergo mens nostra quodammodo ad laudem Dei, & anima nostra per diuersas cupiditates, vel curas negotiorum, hàc atque illàc fluitabat. Quasi desuper attendit ipsa mens ad fluitantē hàc atque illàc, & eius inquietudinem molestiarum, quasi conuersa alloquitur. Lauda anima mea Dominū. Quid est quod de alijs rebus satagis? Quid est quod te occupat cura rerum terrenarum atq; mortalium? Sta mecum, lauda Dominum. Et quasi ipsa anima prægrauata, & non valens ita consistere, vt dignum est, respondet menti: laudabo Dominum in vita mea. Quid est in vita mea? Quia modò in morte mea sum. Ergo prius exhortare te, & dic: Lauda anima mea Dominum. Respondet tibi anima tua, laudo quantum possum, tenuiter, exiliter, infirmiter. Quare? Quia quandiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Quare sic laudas Dominū non perfectè, nō stabiliter? Quia corpus quod corrūpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Tolle mihi corpus, quod aggrauat animam, & laudo Dominum. Tolle mihi terrenam habitationem deprimentem sensum, multa cogitantem, vt à multis in vnū confluam, & laudem Deum. Quandiu autem ita sum, non possum, prægrauor. Quid ergo? Silebis, & non laudabis perfectè Dominum? Laudabo Dominum in vita mea.

10

11 Lib. 16. Moraliū. c. 19 tom. 1.

GREGORIVS explicans verba illa Iob capite 23. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo, sic habet, notandum quod non ait, faciem meam nō tetigit, sed non operuit caligo. Sæpe enim corda iustorum, subortæ cogitationes polluunt, terrenarum rerum delectationibus tangunt, sed dum citius manu sanctæ discretionis abiguntur, festinè agitur nè cordis faciem caligo operiat, quæ hanc ex illicita delectatione tangebat. Nam sæpe in ipso orationis sacrificio importunæ se cogitationes ingerunt, quæ hoc rapere, vel maculare valeant, quod in nobis Deo flentes immolamus. Vnde Abraham cum ad occasum solis sacrificium offerret, infistentes aues pertulit, quas studiosè, nè oblatum sacrificium raperēt, abegit. Sic nos cum in ara cordis holocaustum Deo offerimus, ab immundis hoc volucribus custodiamus, nè maligni spiritus, & peruersæ cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Domino vtiliter sperat.

Gen. 15.

12 Libro 18. Moral. c. 8

IDEM explicans verba illa Iob capit. 38. Cum ponerem nubem vestimentum eius, & caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem, dicit: Nubes hæc non solùm solet infideles extra positos præmere, sed quosdam etiam viuētes carnaliter intra Ecclesiam, tenebrare. Vnde sancti viri, qui etiam alienæ negligentiæ compatiūtur, & se pati æstimant, quod perpeti alios sentiunt, Deo orantes dicūt, opposuisti nubem nè trāseat oratio: ac si apertè dicerent, menti nostræ terrenis voluptatibus assuetæ, curarum suarum phantasmata iusto iudicio

Tren. 3.

iudicio obijcis, quibus eam in ipsa orationis suæ intentione cõfundis, & quã desiderijs infirmis deditam, non ignoras, rectè excæcatam ab intuẽda lucis tuæ perspicuitate reuerberas, vt cum in te intenditur, ipso à te cogitationum suarum nubilo reflectatur, & quæ terrena hæc, assiduè cogitat quia vult; hæc etiã toleret in oratione, cum non vult. Et quia cor moderari, diuinæ virtutis est opus, & cogitationes vanas frœnare, solus ipse valet, subdit: Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat quasi de vulua procedẽs? Circumdedi illud terminis meis, & posui noctẽ, & ostia, & dixi, huc vsque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumẽtes fluctus tuos.

13 In lib. meditationũ. cap. 6.

BERNARDVS sic habet: Cum ad orandum siue psallendum Ecclesiã intraueris, fluctuantium cogitationum tumultus exterius relinque, curamq; exteriorum penitus obliuiscere, vt soli Deo possis vacare. Fieri enim non põt, vt aliquando cum Deo loquatur, qui cũ toto mundo etiam tacens fabulatur. Intende ergo illi, qui intendit tibi, audi illum loquentem tibi, vt ipse exaudiat te loquentem sibi. Ita fiet, si diuinis laudibus soluendis, debita reuerentia, & solicitudine assistas, super singula verba diuinæ scripturæ diligenter intendas. Non quòd ego ista faciam dico, sed qđ facere vellem, & non fecisse pœnitet, & non facere piget. Attende quod sacrificium laudis Deũ honorificat. O quã fœlix esses si spiritualibus oculis semel intueri posses, quomodo præueniunt Principes coniuncti psallẽtibus in medio iuuencularum tympanistriarum? Videres proculdubio, qua cura, quo ve tripudio intersunt cantantibus, assistũt orãtibus, adsunt meditantibus. Vbicunque fueris, intra temetipsum ora. Frequenter orandum, & flexo corpore, mens est erigenda ad Deum. Vaca ergo, & vbicumq; fueris, tuus esto. Quocumque loco consistis, cogitationes tuas iacta in Deum, aliquid salutare in animo tuo versa. Tota ergo facilitate animum colligens, liberè tecum habita, & in latitudine cordis tui deambulans, ibidem cænaculum grande stratum Christo exhibe. Mens namque sapientis, semper est apud Deum: illum semper ante oculos habere debemus, per quem sumus, viuimus, & sapimus.

Psal. 49. Psal. 67.

14 Lib. meditationum. c. 8.

IDEM dicit: Miserere mei Deus, quia ibi plus pecco, vbi peccata mea emendare debeo. In monasterio namque sæpe dum oro, nõ attendo quod dico. Oro quidem ore, sed mente foris vagante orationis fructu priuor. Corpore sum interius, sed corde exterius, & ideo perdo quod dico. Parum enim prodest sola voce cantare sine cordis intentione. Propterea magna peruersitas, immo magna insania est, quando cum Domino maiestatis loqui in oratione præsumimus, & insensati, aurem auertimus, & ad nescio quas ineptias conuertimus cor. Magna quoque insania, & grauiter vindicanda, cum vilissimus puluis, loquentem ad se audire dedignatur Creatorem vniuersitatis. Ineffabilis verò est dignatio diuinæ bonitatis, quæ quotidie conspicit nos infœlices, aures auertentes, obdurantes corda, & nihilominus clamat ad nos, dicens: Redite præuaricatores ad cor, venite, & videte quoniam ego sum Deus. Loquitur mihi Deus in Psalmo, & ego illi, nec tamen cum Psalmum dico, attendo cuius Psalmus sit. Idcirco magnam iniuriam Deo facio cum illum precor, vt meam precem exaudiat, quam ego qui fundo, non audio. Deprecor illum, vt mihi intẽdat, ego verò, nec mihi, nec illi intendo, sed quod deterius est, immunda, & inutilia in corde versando, fœtorem horribilem eius aspectibus ingero.

Isa. 46.

Otium bonum est, & malum, vnde amplectandum est otium bonum, fugiendum autem quod non est tale. Cap. XII.

6 Ociũ malum fugiẽdum est. Hom. 8. in Hexameron. to. 1.

BASILIVS sic habet: Qui in otio degunt, quidnam nõ loquuntur? quid absurdi nõ auscultant? Otium enim, Dei metu si careat, præceptor vitiorum

ijs est, qui tempore sibi indulto, non norunt vti. Vnde quæ vobis modò dicimus ad rectè viuendum conducent, vel saltem delinquere vobis per occupationem hanc haud licebit ita, vt quò vos quispiam plus hoc loco detineat, eò vos plus à committendis abmoueat delictis.

Otium bonū vtilisſ. IDEM exponens verba illa; Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus, inquit: Quatenus ijs rebus vacamus, quæ alienæ sunt à Deo, Dei notitiam recipere nequaquam valemus. Quis enim eorum, quę mundi sunt solicitus, seq; immergens multimodæ distractioni carnis, attendere possit verbis Dei, satisve facere tot, tantarumq; contemplationum exactæ comprehensioni? Nonne vides, quod in spinas delapsum verbum à spinis suffocatur? Spinæ nãque, carnis voluptates & diuitiæ, & curæ sunt huius sæculi. Extra hæc omnia constitutum esse opus sit eum, qui cognitionem Dei desiderat, debetq; ab omnibus perturbationibus, atque affectibus vitiosis vacare, sic demum Dei scientiam apprehendere. Quomodo enim animam tot adeo, quæ ipsam præoccupatint, distractionibus cogitationum oppressam, Dei cognitio, cogitatioq; penetrabit? Nonit hoc, & Pharao, proprium esse hoc liberiore otio fruentium, vt Deum inquirant. Atq; ideo opprobrabat Israeli, dicens: Vacatis, otiosi estis, ac ideo dicitis Dominum Deum nostrum adorabimus. Ipsa igitur vacatio, bona vacanti atque vtilis, quietam ad salutarium doctrinarum generans susceptionem; mala verò vacatio Atheniensium, qui nulli rei vacabant alij, quàm vt noui quidpiam aut dicerent, aut certè audirent. Quod genus otij, vel hodie imitantur quidam, inerti otio vitam elocantes suam. Talis enim vacatio, immundis spiritibus est amica. Ait Christus, cum immundus spiritus exierit ab homine. Deinde dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui, & reuersus inuenit illam vacantem. Absit igitur fratres, vt nos per huiuscemodi vacationem, aditū aduersario præbeamus, sed domui mentis nostræ vacemus, vt in nobis Christum per spiritum mereamur habere inhabitantem. Igitur postquam nobis agitatis ab hostibus pacē dilargitus est, tunc dicit, vacate, à miserè vos distrahentibus inimicis, vt in quiete, & silentio verba veritatis contēplari possitis. Idcirco Dominus aliàs dicit: Qui non renunciat omnibus, quę possidet, non potest meus esse discipulus. Vacemus itaque ab opere nuptiali, vt orationi vacemus. Vacemus item à studio diuitiarum, à cupiditate item inanis gloriolæ, à voluptatum vsu, ab inuidia, & omni demum in proximum nostrum malignitate, vt anima nostra in tranquillo, ac requieto statu consistente, nec vlla vitiosæ affectionis turbela eam agitante, in ea tamquam in speculo irradiato, & affulgentia Dei pura sit, nec vlla obscuretur caligine.

Exo. 5.

Luc. 11.

IDEM sic habet: Cum Dominus Iesus dicat, dignus est, non quilibet, sed operarius mercede sua, cumq; Apostoli præceptum sit, qui fatigari, & laborare nos iubet proprijs manibus quod bonum est, vt sit nobis vnde egentibus tribuamus. Sanè studiosius laborandum esse re ipsa liquet, neque enim causa ad inertiam, aut laboris fugam spectante, vita secundùm pietatem instituta existimari debet, sed materia potius subeundi certaminis, & maioris laboris, & in rebus difficilibus tolerantiæ, vt nobis quoque verè liceat dicere. In labore & ærumna, in vigilijs multis, cum non ad corporis castigationem modo vtilis nobis huiusmodi vitæ ratio sit, sed ad charitatem etiam erga proximum, si infirmis fratribus necessaria, de labore nostro ministremus. Verùm enim quantum ex otio mali sit, quid attinet memorare, cum Apostolus apertè præcipiat, vt qui non laborat, is nec manducet. Sicut igitur vnicuiq; ad vitæ sustentationem, necessarius est cibus quotidianus, item nihilominus vnicuique in opere faciendo necessaria industria est. Neq; enim temerè laudis loco positum fuit illud à Salomone, panem otiosa non comedit. Itemq; ab Apostolo de se ipso dictū est illud:

In lib. regularū fusius disputatarum resp. 37 interrog.
Matt. 10.
Eph. 4.
2. Cor. 11.
Prou. 31.
2. Thes. 3.

illud: Neque gratiæ panem manducauimus ab aliquo, sed in labore, & fatigatione, nocte & die operantes. Quin Dominus etiam ipse pigritiam cum malitia coniunxit, cum dixit: Serue male, & piger. Idem præterea vir sapientiæ gloria excellens, Salomon, non solùm ex ijs, quæ à me memorata sunt modò, virum gnauum laudat, sed ignauum etiam castigat, illa ex tenuissimarum bestiolarum comparatione, cum dicit: Vade ad formicam, ò piger. Proinde metuere debemus, nè aliquando hoc in die iudicij nobis obijciatur, cum qui ad excipiendos labores, idoneas nobis vires suppeditauerit, is parem quoque illis à nobis in laborando industriam reposcet.

Matth. 25

Prou. 6.

5 IDEM ait: Neq; enim in eo consilio Dominus hominē finxit, vt segnis, ac languens desideret, sed contra potius vt esset, qui se in laboribus honestis exerceret, quandoquidem & primò in Paradiso Adæ præcepit, vt laboraret, & Paradisum ipsum custodiret, & tum deinde postquam ex eo ille eiectus exulauit, sententiam tulit, vt in sudore suo vesceretur pane suo. Quæ autem Adæ dicta tunc fuere, nobis etiā conueniunt, cum enim ille audierit, terra es, & in terram ibis, hoc non illi soli, sed etiam nobis dictum est. Quamobrem conuenit vnumquemq; neque naturæ ordinem, neque præscriptos à naturæ opifice limites transilire, potiusque in his continere se, & corpus in actione aliqua occupatum tenere. Vnde Paulus aiebat: Obsecro, vt quieti sitis, & vt vestrum negotium agatis, & laboretis manibus vestris.

In lib. con stitut. monast. ca. 5.

Gen. 3.

1. Thes. 4.

6 CHRYSOSTOMVS explicās verba illa Genes. 2. Posuit Deus hominem in Paradiso vt operaretur, & custodiret illum, dicit: Cum omnibus delicijs potirentur ibi vitam agentes, tam oblectamentis eorum, quæ videbant, quàm lætitia eorum, quibus fruebantur, vt nè immodica prosperitate homo insolesceret, ideo iussus est operari. Omnem enim malitiam docuit otium, & ideo præcepit Deus Adę, vt custodiret Paradisum, aliàs enim, Paradisus illius cura non indigebat. Erat autem operatio, tunc sine labore, sed erat occupatio quædam illi data, quæ neque dolorem, neque molestiam afferret.

Hom. 14. in Gen. c. 2

7 IDEM est hæc sententia: Otiosa iuuentus impudenter educata, omni ferocissima bestia immanior est.

Hom. 38. in Matt. c. 2.

8 IDEM explicans verba illa; Quid hic statis tota die otiosi, sic habet: Otiosus dicitur, qui opus Dei non operatur; qui autem malum fecit, otiosus non est, sed mortuus. Si alienas res tollis, non es otiosus, sed mortuus. Si autem aliena quidem non tollis, tamen nec de tuis rebus impotentibus das, tunc otiosus es. Vis non esse otiosus? nec aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in vinea Domini, & coluisti misericordiæ vitem. Inebriatus in delicijs es, non es otiosus, sed sicut ait Apostolus: Viuēs mortuus es. Si autem mensuratè manducas, & bibis, non quidem peccas, quia non malè manducas, tamen otiosus es, quia nullam ieiunij operaris vitem. Vis ergo non esse otiosus? ieiuna, & quod manducaturus fueras diurno, da impotenti, & coluisti ieiunij vitem. Non solùm non inuideas, sed & congaudeas meliori, & beneuolentiæ vitem colis. Mercenarij sumus conducti, vnde sine opere esse non possumus. Sicut ergo nemo ideo conducit mercenarium, vt hoc solùm faciat quod manducet, sic & nos non ideo vocati sumus à Christo, vt hæc sola operemur, quæ ad nostrum pertinent vsum, sed ad gloriam Dei. Et sicut mercenarius, qui hoc solùm facit quòd manducat, sine causa ambulat in domo, sic & nos si sola hæc facimus, quæ ad nostram pertinent vtilitatem, sine causa viuimus super terram. Et sicut mercenarius totum diem circa Domini opus impendit, vnam autem horam circa suum cibum, sic & nos omne tempus vitæ nostræ debemus impendere circa opus gloriæ Dei, modicam autem partē circa vsus nostros terrenos. Et sicut si mercenarius qua die opus non fecerit, erubescit intrare domum, & petere sibi panem, quo-

Homi. 34. imperfectū in Matth.

1. Tim. 5

Simile.

quomodo tu non confunderis intrare in Ecclesiam, & stare ante conspectum Dei, quando nil boni in conspectu Dei gessisti? Adam positus est in Paradiso, colere & operari eum, sed quia neglexit eum, proiectus est inde. Et nos positi sumus super colendam iustitiam, si neglexerimus, proijciemur de ea, sicut & Iudæi proiecti sunt. Sicut autem mercenarius positus in vinea, si neglexerit eam, non solùm mercedem suam perdet, sed etiam desertæ vineæ exigetur ab eo damnum, sic & nos si neglexerimus iustitiam nobis commissam, non solùm nullam mercedem habebimus, sed etiam dissipatæ iustitiæ dabimus rationem. Si ergo ille, qui propter suam vtilitatem vineam commisit alicui, talem illam quærit recipere, qualem ille commisit; quomodo non à nobis sic immaculata iustitia requirenda est, quomodo eam creauit in nobis, quibus non propter se dedit eam, sed propter nostram salutem? *Infra*: Otiosos reprehendit. Seruus ille, qui accepit à Domino suo vnam mnam, vt quid audiuit serue nequam? vt quid missus est in tenebras? quia perdidit mnam suam? aut quia nihil est lucratus de ea? sine dubio, quia nihil est lucratus. Si ergo ille non est impunis in die iudicij, qui otiosus stetit in foro, & nullam iniustitiam operatus est, quid faciet illi in die iudicij, qui peccauit, & mnam suam perdidit? Quid hic statis tota die otiosi? An nescitis, quia qui non operatur in hoc sæculo, non manducat in alio? Et qui alijs manducantibus, & bibentibus in hoc sæculo operatur, in illo sæculo alijs ieiunantibus ipse non ieiunabit, sed recumbet cum Abraham, & manducabit de prandio vitæ. Qui autem hic alijs operantibus stat otiosus, alijs recumbentibus in illo sæculo, ipse expelletur foras. Dies enim iste, dies operationis est, dies autem ille, qui sequitur, dies est feriarum.

Luca 19.

14

Homi 35. in Act. Apost. to. 3. Homile.

IDEM sic ait: Quis æque vtilis est, is qui in delicijs, vel qui exercetur? Quæ nauis, ea quæ nauigat, vel quæ in littore manet? Quæ aqua, ea ne quæ fluit, an quæ stat? Quod ferrum, an quod mouetur, vel quo nemo vtitur? Nonne illud quidem splendet, ac argento simile est, hoc autem rubigine consumitur, & vbique inutile est? Tale quiddam fit etiam in otiosa anima. Rubigo enim quædam apprehendit illam, & consumit splendorem, ac alia omnia. Agricola arrepto ligone egreditur, singuli opifices, sua instrumenta in manus sumunt, mulier fusum. Otiosi autem, & pingues quasi porci statim à matutinis horis ad pascendum ventrem egrediuntur, tametsi hoc solùm sit brutorum primo mane pasci, quia tantùm ad mactandum vtilia sunt. Hic autem à lecto surgit, sole iam totum implente forum, & omnibus labore satiatis. Surgit autem se se distendens sicut sus ipsa, quæ impinguatur, optima diei parte in tenebris consumpta. Deinde se ipsum ornat, & procedit turpitudinis spectaculum, nihil habens hominis, sed omnia, quæ sunt bestiæ, sed & in locis dicit, facitq́; talia, vt melius esset adhuc illum dormire, quàm vigilem esse. Vultus eius oscitationibus plenus est, omnibus adhæret, qui volunt malè agere. Hæc à nobis non sine causa dicta sunt, nè quis dissolutè, & inutiliter viuat. Otium enim, & voluptas ad operationes inutiles, ad gloriam solùm, & ad delicias respiciunt. Quomodo non omnes talem condemnabunt, & domestici, & amici, & cognati? Quis autem non iustus dicet, onus hic est terræ, frustra aduenit in mundum talis, immo non frustra, sed in malum sui capitis, in damnum proprium, in detrimentum aliorum? Quid igitur videtur dulcius, hoc enim nunc quæritur, otio & feriatione? Et quid fœdius homine, qui nō habet quod operetur, quid laboriosius, quid miserius? nonne hoc plurimis vinculis deterius? toto die in foro, quotidie oscitare, & spectare homines prætereuntes. Animæ enim natura est, vt semper moueatur, & quiescere nequeat. Deus hoc animal condidit operationibus deditum, & ex natura eius est operari, & præter naturam eius

15.

eius esse otiosum, nè ab ægrotantibus causam probemus, sed à re ipsa experimentum capiamus. Nihil vacatione molestius, nihil ocio. Ideo necessitatem operandi indidit nobis Deus. Omnia enim ab ocio damnum accipiunt. Etenim, & oculus, & os, & venter, & vnumquodque membrorum, nisi quod suum est operetur, in extremum incidit morbum. Hoc autem maximè in anima est, nam sicut ocium mala res est, ita & operatio, quæ non congruit. Igitur vtrumq; fugere studeamus, & ocium, & opus ocio deterius. Auaritia, ira, & reliquæ affectiones, ab his vacemus, vt bona æterna consequamur.

12 *Hom. 7. in 2. ep. Pauli ad Cor. to 4.*

IDEM docet, quòd ab ocio & inertia, & ex eo quod nihil habemus, quo occupemur, oritur fornicatio. Quoniam mos est homini aliquid agere, vbi cessarit in bonis occupatus esse, quando non potest anima esse ociosa, cogitur alia quidem gignere, non aliter quàm terra non occupata semente, aut consitione, quamlibet herbam producit, sic & anima quoties non habet, quod agat rerum necessariarum, cum omnino cupiat aliquid agere, prauis actionibus semet tradit. Et quemadmodum oculus, quando non desinit cernere atque ob hoc cernit mala, si quando bona non sint obiecta, sic & cogitatio quoties se abducit à necessarijs, circa inutilia iam versatur. Nam vndequaque perspicuum est, quòd occupatio ac solicitudo, valet primum incursum repellere.

Simile.

Simile.

13 *Li. 5. in c. 16. Ezechielis. t. 4*

HIERONYMVS explicans verba illa; Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & ocium, inquit: In desiderijs est omnis anima ociosi, quia videlicet semper aliquid agendum est, nè ager pectoris nostri cessante manu, malarum cogitationum sentibus occupetur.

14 *Lib. 3. in c. 31. Prouerb. t. 9*

IDEM exponens verba illa; Panem ociosa non comedit, ait: Panem ociosa non comedit mulier fortis iuxta illud Apostoli, qui non operatur non manducet, & ipse de se. Quoniam ad ea quæ mihi opus erant ministrauerunt manus istæ. Vnde meritò luxuriantes viduas arguens adiungit, simul autem, & ociosæ discunt circuire domos, non solùm ociosæ, sed & verbosæ, & curiosæ.

15 *Lib. 3 inc. 6. ep. Pauli ad Galatas. to. 9.*

IDEM exponens verba illa; Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, sic habet: Tempus sementis, tempus est præsens, & vita, quam currimus. Cum ista vita transierit, operandi tempus aufertur. Vnde Dominus ait: Operamini dum dies est, venit nox, quando iam nullus poterit operari. Ortus est sol, congregatæ sunt bestiæ in cubilibus, vt exeat homo ad opus suum, & ad operationē suam vsque ad Vesperam *Infra*: Titus filius Vespasiani, tantæ dicitur fuisse bonitatis, vt cum quadam nocte sero recordaretur in cœna, quod nihil boni die illa fecisset, dixerit amicis. Hodie diem perdidi. Nos putamus non perire nobis horam, diem, momenta, tempus, ætates, cum ociosum verbum loquimur pro, quo reddituri sumus rationem in die iudicij? Ideo ergo dicit Paulus: operemur bonum ad omnes.

Ioan. 9.

Psal. 103.

16 *Lib. 3. officiorũ. c. 1*

AMBROSIVS dicit: Non primus Scipio sciuit solus non esse, cum solus esset, nec minus negociosus, cum ociosus esset. Sciuit ante ipsum Moyses, qui cum taceret clamabat, cum ociosus staret præliabatur, nec solus prę liabatur, sed etiam de hostibus, quos non contigerat, triumphabat, adeo ociosus, vt manus eius alij sustinerent, nec minus, quàm cæteris negotiosus, qui ociosus manibus expugnabat hostem, quem non poterant vincere, qui dimicabant. Ergo Moyses in ocio operabatur. Cuius autem maiora negotia, quàm huius ocia, qui quadraginta diebus positus in monte totam legem complexus est, & in illa solitudine, qui cū Deo loqueretur, non defuit? Vnde & Dauid ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Sedebat Helisæus in vno loco, & rex syrię magnam belli molem inferebat populo pātrum, & omnes eius apparatus Propheta deprehendebat. Conferamus hoc ocium cum aliorum ocio. Alij enim requiescendi

Psal. 48.

4. Reg. 6.

scendi causa animum abducere à negotijs solent, & à conuentu cœtuq; hominum substrahere se se, & aut ruris petere secretum, aut intra vrbem vacare, animo indulgere quieti, & tranquillitati. Quando iustus solus est, qui cum Deo semper est? Quando autem feriatur à negotio, qui nunquam feriatur à merito, quo consummatur negotium?

17 *Epist. 116 quæ est ad Hebrid. t. 2*

AVGVSTINVS dicit: homines priuati, qui negotiosam vitam appetunt, hoc tantum bonum concedi nô arbitror, vt inter strepitus inquietosq; conuentus atque discursus, cum morte familiaritatem, quam quærimus faciant. Deificari enim his in ocio licebat. Aut si hoc falsum est, ego sum omnium nè dicam stultissimus, certè ignauissimus, cui nisi prouentat, quædam secura cessatio, syncerum illud bonum gustare, atque amare non possum. Magna cessione à tumultu rerum labentium, mihi crede, opus est, vt non duritia non audacia fiat in homine nihil timere.

18 *Serm. 17. ad fratres in eremo. to. 10.*

IDEM disputans de vitanda ociositate, sic habet: Quid est ocium nisi viui hominis sepultura, vt dixit gentibus quidam? Per ociositatem fratres rigorem sanctæ solitariæ religionis fastidimus, per hanc eremum sæpe exire tentamur, per hanc accendimur frequenter ad luxuriam, per hanc animamur ad superbiam, per hanc ducimur ad mundi gloriam, per hanc tentamur delicatè pasci, per hanc ad superfluam dormitionem trahimur, per hanc ad verba sęcularia ducimur libenter audire. Hæc est illa ociositas pessima, quæ frequenter sanctorum conuentus destruit, generans omnia, quæ sunt opera carnis, Numquam quis ciuis cœlorum erit, si ociositatem amauerit. Ergo qui in eremo habitas, si vis perfectus esse, fuge ociositatem, quia in seruis Dei nihil peius reperitur. Fuge ocium, & semper aliquid facere memento. Semper occupatos vos esse desidero. Ociositatem fugere cupiens sanctus Monachorum pater Antonius clamauit ad Dominum in eremo, & dixit: O Domine Deus meus suscita in me gratiam, infunde seruo tuo misericordiam, vt in eremo collocatus, in tuo conspectu ociosus non maneam. Antonius audiuit, Antoni quæris Deo placere? ora, & dum orare non poteris, manibus labora, & semper aliquid facito. Ergo & tu frater, fuge ocium, quod mors est, & aperi oculos mentis, & corporis, videbisq; singulas creaturas ad officia singula deputatas. Ecce enim, Sol cursum anni perficit, Luna etiam mensibus, & vicissitudinibus discurrit, & cęteræ stellæ. Omnia enim

19

sibi deputata officia sine quiete exercent. Numquid non etiam animalia bruta ad suæ naturæ industriam, ociũ fugiunt? Numquid etiam semper laborant vt conseruentur in esse? Numquid in suis necessitatibus deficere, & pigrescere ea videmus? Absit. Omnia *Prou. 6.* enim agunt, quæ agere debent. Solum autem miser homo, accidia soporatus, à suo officio frequenter recedit, & Dei imaginem in se deturpans, in accidia perseuerat. Erubesce Christiane, quoniam insipientior iumentis & formicis, hodie factus esse comprobaris. Vade enim ad formicam, & considera semitas eius, & disce ab ea miser, qui capite eleuato perambulas, & super astra cœlorum iam ascendere credis, considera semitas eius, quia cum præceptorem non habeat, tamquam de salute sua solicita, in æstatę grana colligere non desistit, quibus viuere possit in hyeme. Laborare exemplo formicæ debemus, vt fructum bonorum operum acquiramus in æstate præsentis vitæ tam solicitè & sedulè, vt tempore hyemis, & iudicij nô fame pereamus. Omnem ociositatem expellite, semper aliquid boni facite, cogitantes quòd quamdiu Dauid exercitauit se in *1. Reg. 11.* militia, non insultauit sibi luxuria, sed postquam in domo ociosus remansit, laborauit adulterio, & homicidium commisit. Sanson dum cum Philisthæis *Iudic. 16.* pugnauit, non potuit capi ab hostibus, sed postquam dormiuit in sinu fœminæ, & ociosè cum ea remansit, mox capitur, & cæcatur ab hostibus. Salo- *2. Reg. 11.* mon

mon dum occupatus esset in ędificatione templi, non sensit luxuriam, sed mox recedens ab opere, persensit insultum luxuriæ, & adorauit vitulum aureum. Vigilate ergo, quia nec sanctiores Dauid, nec fortiores Sansone, nec sapientiores Salomone vos esse cognosco. O fratres, honesto opere semper occupatos vos esse desidero, & quod perdidistis in sæculo, recuperetis laborando in eremo in futuro.

20 BERNARDVS sic ait: Agricolæ, cum diu desiderata affuerit opportunitas seminandi. Vinitores, cum expectatum tempus putationis aduenerit, inuenisse occupationes, & quasi ir reprehensibiliter sine opere diem transegisse lætantur? Sic instantibus nundinis, institores nectere moras, occasiones quærere solent, nè quem fortè sibi ex eis quæstum prouenire contingat. Sic denique pauperes mendicantes, cum multis clamoribus euocatus tandem affuerit eleemosynarũ distributor, diuerticula captant, & concurrentibus socijs vacuos ambiunt occupare recessus, & fonere latebras in angulis platearum? Vtinam tamen vel solum tempus vitæ amitteretur in verbis, sed multi in his etiam vitam amittere comprobantur.

Serm. de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis. Simile.

IDEM dicit: Numquam ociosus sis quin aut legas, aut aliquid de scripturis sacris mediteris, vel certè rumines psalmos, operãdo nihilominus incessanter quod tibi fuerit iniunctum, vt semper te diabolus inueniat occupatum. Multam enim malitiam docuit ociositas. 21

In lib. cuius titulus est, Formula honesta vitæ.

Finis Libri Decimitertij.

EPITOME SANCTORVM.

PER LOCOS COMMVNES AD CONCIONES CONFICIENDAS.

Liber Decimusquartus.

AVCTORE R. D. IOANNE LOPEZ Episcopo Monopolitano Ord. Prӕd.

Patientiæ, & Mansuetudinis laus, & vtilitas, & quæ ad ipsam habendam mouere nos debent. Cap. 1.

Patiētiæ, & Māsuetudinis laus & vtilitas.

DE re hac multa disseruimus libro 1. cap. 12. lib. 9. capit. 4. 7. & 15. lib. 10. capite 1. Præter quæ Origenes explicās verba illa: Scidit Iob vestimenta sua, ait: Cur conscidit Iob hoc conscidit, vt expeditior, atq; constantior extitisset in prælio, vt illa, quæ retardant deponeret, vt illa quæ impediunt à se proijceret, vt tamquam audacissimus præliator, & tamquam singularis monachus, aduersus inæstimabiles aduersarios singulariter immobilis perstitisset. Ob hoc ergo conscidit vestimenta sua. Nam & verè talis mos est in aliquibus gentibus, vt cum ad durum prælium venerint, tunc nimirum scindentes vestimenta sua, cum furore atque indignatione currunt contra aduersarios intemperanter nudo pectore cum fiducia se offerentes: vt est Syrorum gens. Item verò aliæ barbarę gentes expoliantes se, atq; in ipsis tunicis se præcingentes nudo pectore, atq; scapulati, viriliter eunt in prælium. Sic itaq; admirabilis Iob conscindens vestimenta sua, atq; omnia deponens impedimenta, nudus atq; audax stetit in spirituale prælium. Aut adhuc conscidit vestimenta sua, sine mora semetipsum ad ipsas præparans plagas. Ecce inquiens dorsum nudum, ecce corpus detectum. Vos flagellate, ego autem sufferam, vos verberate, ego autem sustineam, dicens cum Hieremia: Dorsum meum dedi ad flagella. Dicens cū Dauid. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Sed & adhuc cum eodem Dauide: Fui flagellatus tota die. Peculium, ò maligni, consumpsistis, filios perdidistis, nec quicquam aliud, nisi hoc corpus, & hanc vestē mihi reliquistis. Ecce nunc oīa vobis proijcio,

Lib. 1. in Iob. to. 2.

Psal. 128.

Psal. 72.

ecce corpus nudum paratum ad pœnæ supportationem, ad dolorū tolerātiam.

2 Hom. 9. in Psal. 33. to. 1.

BASILIVS explicans illa verba; In Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti, & lætentur, dicit: Quoniam sine bello, ait Dauid, mea salus parta est ex sola oris mutatione, diuino auxilio deceptis inimicis, audiant mansueti, qm̄ possibile, & ijs est, qui sunt quieti, trophæum excitare, & minimè pugnantes, victores declarari. Lætentur itaque, qui meo exemplo ad complexū mansuetudinis sunt confirmati. Maxima omnium virtutum mansuetudo, eoq; in beatitudinum numerū relata est, Beati, inquit mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Illa enim terra cælestis Hierusalem, non est bellatorum spolium, sed longanimiter, & mansuetè omnia tolerantiū sperata hęreditas. Idem.n. valet audiant mansueti, & audiant Christi discipuli; vult forsan Dauid miraculum diuinę istius erga se beneficentiæ in nos more prophetico deriuari. Audiāt qui multis post generationibus futuri sunt Christiani. Hos namq; mansuetos nominauit, quibus Dominus ait: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Qui enim sedatis sunt, & compositis moribus, nempe ab omni affectu vitioso liberi, adeo vt nullum reliquerint in animabus suis perturbationi locum; hi demum mansueti appellantur, eoq; Moyses præter exteros homines mansuetus fuisse probatur scripturæ elogio.

3 Hom. 34. Gen. 10. 1.

CHRYSOSTOMVS inquit; Exemplo Abrahæ, qui vt iurgia tolleret, Loth sibi inferiori cessit, modestia conspicui, cędamus alijs, & inferiores haberi conemur, tam verbis, quàm operibus. Neque. n. vmquam eis, qui nobis iniuriam faciunt, aduersemur. Neque contumelia affecti, feroces simus, etiam si contemptiores, & magis inopes nobis sint, qui nobiscum contēdunt, sed mansuetudine, & lenitate furorem comprimamus. Nihil.n. illa potentius, nihil fortius. Illa animam nostram in perpetua trāquillitate, & quasi in portu constituit, & omnis quietis occasio nobis est. Ea propter, & Christus diuina illa docēs, dicebat: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, inuenietisq; requiem animabus vestris. Modestia omni diademate se possidēti est vtilior. Quid.n. beatius, quàm intestino liberari bello? Nam quamuis plurima pace, & cuia externa fruamur, si intra nos cogitationum nascatur tempestas, tumultus, & sedicio, nihil externa pax nobis proderit: sicut neq; miserabilius est aliquid ciuitate, quæ licèt præsidijs, & muris bene sit munita, intus tñ ciues foueat proditores. Hoc igitur obsecro, vt ante oīa nobis sit curę, quomodo animam à turbulentia vindicemus, & in tranquillum statum inducamus, & ijs qui familiaritatem nobiscum habent, simus blādi. Et vt discas quārum māsuetudinis, & lenitatis sit robur, & quod hæc virtus sufficiat se colērem diligēter ineffabilibus laudibus dignum reddere, audi Moysen hinc potissimūm prædicari, & ex hac ei coronām plecti. Et Moyses, inquit, erat mitissimus omnium hominum super terram. Omni eum humano generi parē pronunciat, immo omni hominum generi præfert. Et iterū de Dauid dicit Scriptura: Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

Matt. 11.

Simile.

Num. 12.

Psal. 131.

4 Hom. 52. in Gen.

IDEM exponens verba illa Genes. cap. 26. Et foderunt pueri Isaac, & inuenerunt puteum aquæ viuētis, & litigauerunt pastores Gerarorum, dicentes suas esse aquas, inquit: Et nihil hic cōtendit iustus, nō obluctatur, sed etiam pastoribus cedit. Hęc.n. verè mansuetudo est, non qn̄ quis offensus mansuetè fert, sed qn̄ quis ab his etiam qui inferiores putantur, offenditur, cędit. Sic rectè cognoscitur mansuetudo eius qui inuaditur. Nā aliàs contradiceret quis, ꝙ mansuetudinem simulasset, quia nō posset, potentiæ offendentis resistere. Et vt discas ꝙ regi cesserit non pp potētiam eius, sed suo more, vide quō idem apud pastores facit, & sicut recessit, dicēte Rege: Ita nūc pastorib. lædere cupiētibus, & puteū sibi vindicātib' recedit.

5 Hom. de ss. de Anna.

IDEM exponens verba illa; Et dixit illi puer Heli, quousq; eris ebria? inquit; Hic potissimū licet hui' mulieris Phi-

Philosophiam perspicere, domi exprobrabat æmula, venit in templum, & sacerdotis puer afficit illam contumelia, & increpat ipse sacerdos. Si sacerdos solus fuisset conuitiatus, non erat perinde miranda tolerantia, propterea quòd dignitatis magnitudo, & magistratus auctoritas, vel inuitam illam compulisset ad modestiam. Nunc verò, nec aduersus sacerdotis puerū indignata est, quò magis etiam sibi conciliauit Deum. Sic enim res habet quoties opprobrijs, milleq; malis affecti conuitiantes, excelso ferimus animo, maiorem nobis à Deo beneuolentiam conciliamus. Quod videre potes in Dauid, qui exulabat aliquando è patria, simul & de libertate, & vita sua periclitãs, & fugiens ab Absalon, errabat in deserto. Nec tamen indignatus est, neque dixit, quid tandem hoc rei est? permisit, vt filius insurgeret aduersus illum, à quo progenitus est, qui etiam si quid haberet, de quo iustè queri posset, non oportuit tamen id facere. Nunc verò nec in paruo, nec in magno læsus à nobis, obambulat cupiens dextram patri no sanguine polluere, & Deus hæc videns patitur. Sed nihil horum dixit. Quin, quod profectò maius est, & mirabilius errantem, & vndique expulsum, Semei quidam vir improbus, ac scelestus insectatus est, homicidio pollutum, & impiū appellans, alijsq; innumeris conuitijs impetens. At ne sic quidem fuit exasperatus. Et vt perspicias eam animi moderationem non esse impotentiæ, sed patiētiæ, cum id princeps exercitus cuperet sibi committi, vt ad conuitiantem transiret, eiusq; caput amputaret, non solùm, non permisit Dauid, verùm indignatus est, dicens: Quid mihi tecum fili Saruiæ, finite illum maledicere, vt videat Dominus humilitatem meam, & reddat mihi bona pro maledictis huius in die hoc.

2.Reg 16.

I D E M sic habet: Iob extra ciuitatem sedet in stercore, expectat suscitantem de terra inopem, de stercore erigẽtem pauperem. Videbat proprium corpus labens, animam verò stabilitam. Videbat corpus vermibus ebulliens, animam verò pietatem parturire, videbat corruptum terreum vas, atque ante Paulum recordatus est verborū Pauli: licèt is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est renouatur de die in diem. Testa quidem saniem ebulliebat, hostis verò patientia frangebatur. Decuit & ipsum dicere habentem testam, habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. *Infra:* Narrans patientiam Hieremiæ, Moysi & aliorum ait: Sancti veteris testamenti, patientes dolebant, Apostoli patientes gloriabantur. Venit Paulus in mediū, patiens quidem, ingemiscens, verberatus, sed non plorãs, tormentis afflictus, sed gaudens dicit: nō solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes, quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit. Et iterum: Verberati ibant Apostoli gaudentes à conspectu Concilij.

6 Homil. 4. de patientia Iob. *2.Cor. 5.* *Hiere. 19.* *Exo. 34.* *Rom. 5.* *Act. 5.*

I D E M dicit: Qui lædit superare læsum videtur, sed perniciosa sibi victoria superat. Læsus autem si magno animo perfert iniuriam, quamquā victus videatur, coronam tamen splendidam adeptus est. Sæpenumero ergo vinci, quàm vincere præstantius est; optimus profectò istæ victoriæ modus est. Nā siue quis rapiat, siue percutiat, siue inuideat, qui suffert, & non aggreditur, ille pulcherrimus victor est. Cur rapinam, & inuidiam dico, cum etiā, qui ad martyrium trahitur cæsus, laceratus, iugulatusq; hoc pacto denique superat? Et quidem in bellis, ostensio prælij est, si miles occiderit. Hæc apud nos clarissima est victoria, nullibi certè malè agẽtes, & vbique mala sufferentes, superamus; illa fulgẽtissima victoria est, qua inferentem pariẽdo superasti; Deus eas tibi vires concessit, vt non consertione manuum, sed patientia vincas. Nō exeas igitur in prælium, & vicisti, non colluctêris, & coronatus es. Sic beatus ille Ioseph, qui magno animo iniurias tulit, vbique vt victor prædicatur. Nā & fratres, & Aegyptiam illam mulierem insidiantes, æquo animo ferendo supe-

7 Homi. 19. in cap. 26. Matth. *Gen. 38.*

superauit. Et si vis verba mulieris audiamus, vt à superato penitus atq; prostrato animo proferri videas. Adduxisti nobis hunc, inquit, puerum Hebræū illudere nobis. Non ille ò misera atq; iniquissima, sed diabolus tibi illusit, quia persuasit posse adamantinum abs te animum infringi. Victoriam igitur, quæ à patientia originem trahit, totis viribus prosequamur.

Gen. 39.

8 Homi. 41. in cap. 6. Ioan. t. 3.

IDEM explicans verba illa; Post hæc abijt Iesus trans Mare Galileæ, sic habet: Nolimus charissimi prauos, & maledicos homines prosequi, & insectari, sed eos, & eorum malitiam toleremus, cum nihil ab his virtus nostra offendatur, nihil detrimenti accipiat, ita enim omnis eorum impetus frangitur. Et quemadmodum sagittæ in durum aliquod signum immissæ, magno impetu huc illucq; dispergantur, mollius verò assecutæ, figuntur, & desinūt: ita maledicos & feros, repugnando magis exasperamus, cedendo mitigamus facilè, & eorum mollimus insaniam. Idcirco Dominus abijt in Galileam, vt furorem Iudæorum extingueret.

Simile.

9 Homi. 60. in Ioan.

IDEM ait: Omnis quidem virtus bona est, maximè autem mansuetudo, & clementia, hæc nos homines indicat, hæc nos Angelis æquiparat. Idcirco Christus frequenter de hac multa verba facit, cum mansuetos nos, & clemētes esse iubet, neque verbis tantùm, sed & re, nunc alapas perferens, nunc maledictis, nunc insidijs petitus tolerat.

10 Homi. 14. in acta Apost.

IDEM sic habet: Discamus proximum malis confringi, & compati, & discemus etiam illorum mala ferre. Contumelia afficere non tam venerabiles facit, atque contumelias ferre. Ille enim est contumeliosus, hic verò Philosophus, & ille quidem homine peior, hic verò Angelis par, illum, vt insanientem, hunc verò, vt prudentem obseruabunt omnes. Si videris vituperari quendam, adiuua. Dic, passionis non viri verba sunt, dic iræ, non amici, insaniæ, non animæ. Ne expectes accendi ignem, sed antea comprime, ne exacerbes bestiam, sed neque exacerbati sinas; non enim poteris illum compescere si flamma accendatur. Iam quispiam tibi maledicit? Dictu, si omnia nosset, non hæc sola dixisset. Qui verberat, si quidem habuerit alterum patientem, magis destruitur, & in ipsum plaga conuertitur. Confusus enim ille abit, & condemnatus. Primum quidem à conscientia. Secundum ab omnibus, qui vident. Et prouerbium quoddam est, qui honorat, seipsum honorat, ita etiam, qui contumelia afficit, seipsum contumelia afficit. Sit mihi vita impura, & omnes contraria dicant de me, quid hoc? licèt dicant, sed non etiam in mente suffragijs cōfirmant. Iterum sit mihi vita munda, & omnes cōtrarium dicant. Et quid inde? Nam in conscientia sua cōdemnant. Non enim persuasi dicunt. Et quid dico hæc? nullus nobis insidiari vnquam poterit, neque accusatione vlla circundare si voluerimus. Videamus autem, & sic trahat quis ad forum, ac calumnietur, si vis etiam vitā efferat. Et quid hoc si paulisper præter dignitatem hæc feras. Igitur hoc quidem istud malum est, quod propter meritum pateris? Sed cur? merito ne oportebat? Dicam quod Philosophus quidam vbi audiuit, quod quidam mortuus est, & quidam discipulorum dixit illi. Væ mihi quia iniustè. Ille conuersus, sed quid, dicebat, iustè ne voluisses? At Ioannes nōne iniustè mortuus est? Quid igitur iniuria affectus est homo, cum ab illa morte non solùm magnum lucrum faciat: sed & nihil læditur: nā si quidem ex immortali fecisset mortalem, fortassis detrimentum esset. Si autem mortalem, & in hac natura paulò post moriturum, accelerat, vt cum gloria mortem amplectatur, quid damni?

11 Homi. 15.

IDEM inquit: Qui irascitur, vel inuidet, is non facit, sed patitur. Vnde & passiones animæ dicuntur, & vulnera, & cicatrices. Cogitate qui irascimini, quod patiendo hoc facitis. Qui cōtumelia afficitur non patitur, sed is, qui contumelia afficit: passiones enim ab ira nascuntur, hebetatio, visus, stupor, & innumera alia mala. Restringe iram, acutus gladius in vagina condatur. Si habuerimus illum nudum, sæpe etiam, vbi nō

est opus, illo vtemur ab ipso tracti.

Rom. 15. Quando ignominia aspergendi erant discipuli, dixit Christus, si me persecuti sunt, & vos persequentur. Igitur ferte fortiter, non enim meliores estis me. Vides quomodo contumelia afficitur Deus, & quàm mansuete respõdet, vbi est, inquit, Abel frater tuus? *Gen. 4.* Et quid il le? Num ego custos sum fratris mei? Quid hoc pertinacius? At Deus iterum mansuetè respondet, vox sanguinis fratris tui, inquit, clamat ad me. Anna cõtumelia affecta ab æmula, & à puello *1. Reg. 1.* Heli patienter tulit? Publicanus etiam *Luc. 18.* à Pharisæo cõtumelia affectus, animo *Luca 7.* philosophico tulit, dicens Deo: Propitius esto mihi peccatori. Mulier peccatrix à Pharisæo lacessita non irata est, sed tacuit, patienter iniuriam ferens.

12 IDEM explicans verba illa; Charitas patiens est, dicit: *Hom 33. in 1. epist. Pauli ad Cor. 10.4.* Vide vnde primum omnium exorditur, & cui in istis laudibus summas trãscribat, quid istud est? patientia omnium bonorum causa, vniuersæ Philosophiæ radix. *Prou. 14.* Vnde non abs re Salomon dixit: Multæ prudentiæ vir tolerans est, inquit, intolerãs validus stultitia, & ciuitati conferens munitæ, hanc illa tutiorem esse dicit. Est enim scutum inexpugnabile, turris firma, mala omnia repellens, & quemadmodum in abyssum maris scintilla *Simile.* delata huic quidem nil obest, ipsa extinguitur, sic in animum tolerantem quidquid incidere maximarum etiam rerum potest, facilè quidem absumitur ipsum, ille conturbabitur prorsus nihil, quando rebus omnibus solidior patiẽtia est, exercit⁹, thesauros, equos, muros, arma, & quodcumque tandem memorare licet, æque firmum patientia nihil adduces. Hic velut in portu sedens, summa semper fruitur tranquillitate. Iniice mulctam nihil hanc petram mouebis, contumelia pete, nõdum turrim concussisti, plagas incute, nihil dum adamantem illum petterrui sti: longanimus enim ideis eo vocatur, quia longum, & ingentem animum habet. Sed hanc talem virtutem charitas nobis parit.

13 IDEM exponens verba illa, quæ de Christo Domino dicit Paulus, qui *Homil 28. in ca. 12. epist. ad Hebr.* proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, ait: Etiam si nullum esset præmium ipsum, exemplum idoneum erat ad persuadendum omnia tolerare. Proinde eum nos aliquid tale passi fuerimus ante Apostolos ipsos Christum cogitemus. Quare? quia tota vita eius eum magna fuit iniuria. Etenim semper audiebat, quod seductor esset, & magus, & insanus, & multa alia; propter quæ Apostolus aiebat: Attendentes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Nunc intendamus in ea, quæ discipuli eius perpessi sunt. Audiamus Paulum dicentem: *2. Cor. 6.* In sustinentia multa, in tribulationibus, in angustijs, in plagis, in carceribus. Et iterum: Vsque in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi su *1. Cor. 4.* mus, & colaphis cædimur. Maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinem⁹: blasphemamur, & obsecramus. Sicut seductores, sicut *2. Cor. 6. & 11.* nihil habentes. Et iterum: Quinquies quadragenas vna minus accepi à Iu *Ibid. 12.* dæis, ter virgis cæsus sum, nocte & die in profundo maris fui, &c. Propterea gloriabor in infirmitatibus meis, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, vt inhabitet in me virtus Christi. Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem, nè fatigemini animis vestris deficientes. Si enim 14 proximorum passiones erigunt nos, quantam alacritatem nobis effecerint Domini passiones? *Infra* dicebat Paulus: *1. Cor. 4.* Tamquam purgamenta huius mũdi facti sumus. Quid est, inquam fame, & fin deterius? quid frigore sæuius? quid fratrum insidijs periculosius? Nonne morbus mundi vocitabatur, atque deceptor? nonne subuersor? nonne verberibus concidebatur? Hæc in mente sumamus fratres, & in memoria teneamus, & numquam dissoluemur: at si iniurias patiamur, at si rapinas, at si decem millia pessima, contingat nos in cœlis probabiles apparere, & hæc omnia portabilia sunt. Vmbræ

sunt ista, & somnium qualiacumque sint ista mala nulla apparebunt, vel ex naturæ consideratione, vel temporis. Quid enim valent esse, cum ad illa sæculissima comparantur? Quid ad ignem inextinguibilem, quid ad vermem, qui non moritur, quid ex huius vitæ rebus æquale possis edicere? Quid stridori dentium vel vinculis, vel exterioribus illis tenebris cōparabis? quid illi iræ? quid tribulationi? quid angustiæ? quod tempus poteris comparare? quid sunt decem millia anni, cum sæcula cogitas infinita? Pro his itaque millies concidi quis non eligat, occidi, comburi, & mille mortibus subijci, & quidquid dici potest sæuissimum tolerare, vel verbo, vel opere? Si enim in ignis combustione esset viuendum, nonne tolerandum erat, vt possimus adipisci illa, quæ nobis repromissa sunt bona?

15 Serm. 2. in c. 11. epist. ad Rom. IDEM ait: Licet nobis filios Dei fieri, si volumus. Si omnibus fuerit homo affectuum passionibus liberatus, si mansuetudinem erga conuitiatores, atque iniuriam facientes ostenderit. Nā & pater tuus talis est erga blasphematores suos. Atque ideo licèt multa sæpenumero dixerit, numquam tamen dixit, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, sed quando dicebat: Orate pro calumniantibus vos, benefacite his, qui vos oderunt, tunc istud etiam præmij subiungebat. Nihil enim adeo vicinū Deo, conformemq́; facit, quemadmodum ista virtus. Propterea, & cum Paulus dicit: Imitatores estote Dei, adhoc dicit, vt huic studeant virtuti.

Matth. 5.

Ephes. 5.

16 Serm. 11 ex 25. varijs. to. 5 IDEM sic habet: Loquens in toto sermone de mansuetudine. In hoc serui Dei, eos qui veritatem ignorant potissimum antecellunt, si in mansuetudine conuersentur. Seruus Christi magis à morum mititate, quàm à nomine, qd ei parentes imposuerunt, vocandus est. Neque Deus homines, ita diligit propter virginitatem, ieiunium, contemptum diuitiarum, vt propter mites, beneq́; compositos mores. Facilè ad misericordiam māsueti trahuntur omnes, neque ferre possunt contemni pauperes, sed aliorum inopiā, suam arbitrantur calamitatem. Neque vnquam grauem inuidiæ morbum in suam animā admittit vir benignus, & mitis, sed si viderit fratres honoratos, congaudet, ac gratulatur, aliorum gloriam suam putans. Alioquin amicorum omnia communia censens, in bonis quidem congaudet, in tristibus verò condolet. Hęc enim mansuetudinis dona sunt, & talis est mitium vita. Mitis orphanorum pater est, viduarum præses, paupertatis procurator, iniuria affectorū adiutor. Mitis reuerendus pater pueris, & obseruandus dominus est seruis. Nihil. n. ita conciliat Domino familiares, vt qd illum vident tranquillum sese offerre, & mansuetudine iucundum. Age pro virili nostro diligenter inquiramus, quęnam ex morum suauitate bona mā suetis proueniant. Gratus, & amabilis est videntibus, gratus item, & his quibus tantùm nomine notus est, neq́; facilè vnum inuenies, qui audiens laudari hominem mansuetum, & illum videre, & exosculari non desideret, & nō habeat in aliquanta lucri parte, eius amicitia posse diu frui. Quod si contingat aliquos propter opes inter se dissidere, mox ad benignum, & mansuetū illū properatur, bona spe quòd eius bonitate quicquid litium, & contentionum est è medio tollatur. Atq; si capitales inter se inimici sint, mansueti viri correptione placantur, & mansuescūt. Qui verò per mansuetos conciliari nequeunt, intractabiles planè sunt, nulloque honore digni. Quemadmodum, & solis iubar, vt primùm apparet, fugat tenebras; ita māsuetus, & benignus sua præsentia res turbulentas componit, quietasq́, ac tranquillas reddit. Est autem, & hoc dignum recenseri, quòd Christus solùm pacificos filios Dei vocat. Et quare suum vocabulum mitibus communicat? Solus ille filium Dei pro viribus imitatur, qui pacis & amicitiæ alijs auctor fit. Quia sicut filius Dei Christus Dñs Angelos, & hoīes, qui inter se dissidebant, concordes esse cit, ita & māsuetus homo, fratres, & cognatos, qui inter se discordes sunt, conciliat. Porrò quod in corporib. nostris acrui

Simile.

Matt. 5.

Simile.

nerui, hoc est, mansuetus homo in domo, in Ecclesia, & in ciuitate. Quia sicut in corporibus nerui, dispersa, & separata coniungunt, & contrahunt, ita & mansueti inimicos conciliantes. Verùm hæc virtus tunc alicui data est, quã primus ipse mansuetè viuere incipit. At qui facilè in iram erumpit ridiculus apparebit, si quando exasperatos alios placare attentat. Iam quid deterius hominibus, qui iræ seruiunt? Quis eos videns non auertit oculos? Vir iracũdus, insuauis quidem est obuijs, insuauis autem vicinis. Communis est hostis, & ciuium, & peregrinorum, clamat, vociferatur, plagas occurrentibus intentat, dicenda, & non dicenda loquitur, aspectu toruo, inflata facie, lingua rabida, manibus ad omnia prorumpẽtibus, & vt apparet, dæmone plenus. Ira voluntarius dæmon, optata insania, mentis est defectio. Qui irascitur, diaboli ludibrium est, dæmonum officina, & nequitiæ illius dignus minister. Dic obsecro, quid potissimùm volunt dæmones, quod faciant homines? Nonne vt exprobrent parentibus? Nonne vt pollutas manus natis inferant? Nõne vt Deum blasphement? Hæc autem omnia, irascentium sunt opera. Atque adeo ita seruis suis, facilè impietatis auctor est. Neque enim sibijpsis imperare valent, & quia furore, & ira vincuntur, similes sunt naui, quæ in media tempestate à gubernatore destituta submergitur, vndequaque in eam procellis ingressis. Ira. n. quasi fulmen, & tempestas quædam in animam irruit, feruentemq; sibi, stupidum reddit, ac amentem. Quid igitur faciendum? Prudentis hominis fuerit priusquam in iram inducatur, vt mentem cõtineat scripturarum admonitionibus. Audiat Paulum dicentem: Omnis amaritudo, & ira, & furor, & clamor auferatur à vobis cum omni malitia. Estote inuicem benigni misericordes, donantes vobismetipsis, si quis aduersus alterum habet querelam, quẽadmodum Deus in Christo donauit vobis. Sitis igitur imitatores Dei. Videtis qualis sit mansuetus? cuius vocetur imitator? non Angelorum, non Archangelorum, sed Domini vniuersorum, tametsi etiam illi mitissimi sint, omnique virtute pleni. Paulus tamen Dei imitatores nos esse vult, quò proposita tanti honoris magnitudine persuadeat audientibus, vt omnes qui contumelia afficiuntur, vel aliud quid graue patiuntur, conuicia, atque alia patienter ferant, imperantesq́ iræ, Deum imitentur. Sicut enim Deus tanta conuicia, & mala fert, sic quisquis assimilari vult Deo, pro virili, mansuetus sit, ac mitis, imitetur illum, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos. Et multæ quidem sunt virtutes, quæ Christianum hominem decent, maximè autem mansuetudo, quæ imitatores Dei nos facit. Quoniam cum tanta passus sit Christus, & blasphemias, & tormenta, & tanta mirãda operatus sit in cruce, mansuetudinem tamen declarauit, quia nullum ex his qui impiè agebant puniuit; & vt intelligerent illi quàm facilè id posset facere, terram cõmouit, solem fecit repentè obscurari. Et quia tam mansuetus fuit ipse, vt non solùm mansuetè tulerit eos qui crucifigebant, & blasphemabant; Sed & patrem obsecrarit, nè cœlestibus aduersus impios telis vteretur. Ideirco cum & tibi graue aliquid & durum fereti subrepunt furor, & ira, recordare mansuetudinis Christi, & statim mansuetus eris; & non solùm tibijpsi benignitate tua plurimùm lucrifacies, sed & inimicis proderis plurimum, erudiẽs illos, vt ipsi benigni fiant. Videntes. n. te extrema sustinere, & iram mansuetè ferre, statim posito furore mansueti, & lenes ipsi fient, mansuetudinisq; tuæ imitatores. At si etiam ipse ab ira vinceris, studens inimicum pari insania vlcisci, nullus vnquam iratum, & pugnantium erit finis, sed in immensum pugnam trahunt, mutuum insidiantur, calumnias struũt, peierare audent, & accusationes meditantur eorum quæ neque viderunt, neque audierunt, & in die quidem sicut canes rabidi quærentes inimicum, nocte autem cogitando insanientes quomodo malum aliquod machinentur, & insidias parent,

18 — *Simile.* — *Simile.* — *Eph. 4.* — 19 — 20

Alij verò ita ebrij, calumniatores mercede conducunt, vt falsa dicant. Nam quod ebrios aiunt ob insatiabilē ebrietatem ardentius sitire, hoc & iracundis vsu euenit, quia in perniciosiorem ruūt insaniam, ob inexplibilem contendendi libidinē. Virtute mansuetudinis Moyses Iudæorum insaniam moderatè ferens, & precibus saluans inimicos, honorem & gloriam cœlestem præ alijs obtinuit, Deiq; amicus vocatus est. Hac quoque virtute & Dauid parcens inimicis & hostibus, Deū beneuolum & amicum effecit. Hæc enim cum omnes homines ornare valeat, in primis tamen eos, qui in potestatib. agunt.

Chrifo.

IDEM sic habet; Nec enim si tuum ex auro foret os compositum, aut ex pretiosis lapidibus ita fulgere deberet, vt virtute mansuetudinis illustratum. Quid ore quod contumeliam proferre nesciat, sed semper benedicere meditetur, desiderabilius? Te mansuetum esse ctum, diabolus ne conita quidem respicere poterit. Regiam enim impressionē agnoscit. Christi nouit arma, quib. fuit superatus. Quæ verò sunt hæc? Benignitas, & mansuetudo. Etenim cum in mōte eum irruentem confregit, atque prostrauit, non innotescēs quod esset Christus, sed in his eum verbis illaqueauit, mansuetudine cœpit, benignitate fugauit. Hoc tu quoque facias, si videris hominem diabolum factum, & ad te venientem, ita & tu vince. Dedit tibi Christus potestatem, vt ipsi similis pro tuis viribus efficiare. Propterea maior est ita loquens, quàm prophetās, illud quidem donum est totum, hic autem & labor tuus, & sudor animam docere, os tibi formare, Christi ori simile. Videatur quomodo formetur os diaboli, nè vnquam illud comparemus. Fingitur per imprecationes, per contumelias, cum enim illius verba quis loquitur, illius linguam sumit. Discamus nos ita loqui, sicut audite rex noster cōsueuit, illam imitari linguam studeamus. Non ita prophetatum os amplectitur Dominus, sicut mitium, & mansuetiorum hominum. Moysi, quia mansuetissimus erat super omnes qui morabantur in terra, loquebatur Deus facie, ad faciē, tanquam amicus ad amicum suum.

28 Hom. 52. ad popul. Antioch.

Matt. 4.

Num. 12. Exod. 33.

HIERONYMVS sic ait; Patiētiam referens Paulę. Si quando procacior fuisset inimicus, & vsque ad verborum iurgia prosiliisset, illud psalterij decantabat: Cum consisteret peccator aduersum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis. Et rursus: Ego aūt quasi surdus non audiebam, quasi mutus nō aperiens os suum. Et factus sum, sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones, seu increpationes. In tentationibus, Deuteronomij verba voluebat. Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat si diligatis eum de toto corde vestro. In tribulationibus, & angustijs Isaiæ verba replicabat: qui ablactati estis à lacte, qui abstracti ab vbere tribulationem super tribulationem expectate, spem super spē, adhuc pusillum propter malitiam labiorum, propter linguam malignam. Et scripturæ testimonium, in consolationē suam edisserebat: Ablactatorum esse, eorum scilicet qui ad virilem ætatem peruenissent, tribulationem super tribulationē sustinere, vt spem super spem mereantur accipere, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autē probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit. Et quòd si is qui foris est noster homo corrumpatur is qui intus est renouetur de die in diem, & quod in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pōdus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim vidētur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna. Nec longum fore tempus, etiam si humanæ patientiæ tardum videatur, quin Dei statim videatur auxilium dicentis: Tēpore opportuno exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Nec dolosa labia, & linguas inimicorum esse metuendas cum Domino adiutore lætemur, & ipsum debeamus audire per prophetam monentem: Nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne timueritis, sicut enim vestimentum, sic

32 Epist. 27. ad Eustoc. epitaphiū matris sua. tom. 1.

33

come-

comedet eos vermis, & ficut lanam, fic deuorabit eos tinea, & per patientiam vestram possidebitis animas vestras, & non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, & alibi: Tribulationē super tribulationem sustinete, vt patienter agamus in omnibus quæ accidunt nobis. Patiens enim vir multum prudēs, qui autem pusillanimis est, vehementer insipiens. In languoribus, & crebra infirmitate dicebat: Quando infirmus sum, tūc fortis sum, & habem' thesaurum istum in vasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatē, & corruptū hoc vestiatur incorruptione, & iterum: Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per ipsum abundat cōsolatio nostra. Ac deinde, sicut estis socij passionum, sic eritis & consolationum. In mærore cantabat: Quare tristis es anima mea, & quare cōturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei & Deus meus.

24 *In li quæstionum Hebraic. i Gene. 10 3.*

IDEM exponens benedictionem Iacob datam filio suo Ioseph, filius acrescens Ioseph, exacerbauerunt eum, & contenderunt, & irascebantur aduersus eum habentes sagittas. Sedit in forti arcus eius, & disrupta sunt vincula manuum eius, dicit: O Ioseph viderūt te fratres tui habentes liuoris sagittas, & zeli iaculis vulnerati, verùm tu arcū tuum, & arma pugnandi posuisti in Deo, qui fortis est propugnator, & vincula tua, quibus te fratres ligauerunt, ab ipso soluta sunt, & disrupta, vt ex tuo semine tribus nasceatur Ephraim fortis, & stabilis, & instar lapidis durioris inuicta.

25 *Li. 2 in c. 4 epist. ad Ephe to 9.*

IDEM explicans verba illa; Obsecro vos, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, suppòrtantes inuicem in charitate, ait: Mansuetudo illa est, quæ nulla passione turbatur, & specialiter ira, & furore non rumpitur. Quam qui habuerit beatitudinē, quæ Domini voce promissa est, consequetur, vt possideat terram, idest, imperet corpori suo, dominetur que subiecto, & hęc sit prima eius hęreditas, in carne non carnaliter viuere.

26 *Lib. de patientia to. 4.*

AVGVSTINVS sic habet; Virtus animi, quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum est, vt etiā ipsius qui nobis eam largitur, qua malos, vt corrigantur expectat, patientia prædicetur, estq; patiens fine vlla passione. Patientia hominis, quæ virtus est ea perhibetur, qua æquo animo mala tolleramus, nec animo iniquo bona desideramus, per quæ ad meliora perueniamus. Quapropter impatientes dū mala pati nolunt, non efficiunt, vt à malis eruantur, sed vt mala grauiora patiantur. Patientes autem qui malunt non committendo ferre, quàm non ferendo committere, & leuiora faciunt, quàm quę per patientiam patiuntur, & peiora euadunt, quibus per impatientiam mergerentur. Bona verò æterna, & magna non perdunt, dum malis temporalibus, breuibusque non cedunt. Quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis, sicut Paulus ait, ad futuram gloriam. Et iterum: Quod tēporale est, & breue tribulationis nostrę supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Rom. 8. *2. Cor. 4.*

Infra: Patientia comes est sapientiæ, non famula concupiscentiæ. Cum ergo videris quempiam patienter aliquid pati, noli continuò laudare patientiam, quam non ostendit, nisi causa patiendi, & qui passione rectè vtuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur, veruntamen cum pro libidinibus, & sceleribus pro ista temporali vita, & salute, multa homines horrenda mirabiliter sufferunt, satis nos admonent quanta etiam sufferenda sunt pro vita bona. Dominus ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Non ait villas vestras, laudes vestras, luxurias vestras, sed animas vestras. Si ergo tanta suffert anima, vt possideat vnde perrat, quanta debet sufferre nè pereat? Cum ergo torqueant alia mala, sed non extorqueant opera mala, non solùm anima per patientiam possidetur, verùm etiam cum per patientiam corpus ipsum ad tempus affligitur

Luca 21.

27

gitur, vel amittitur, in æternam stabilitatem, salutemq; resumitur, & ei per dolorem, & mortem inuiolabilis sanitas, & fœlix immortalitas comparatur. Vnde & Dominus Iesus ad patientiam exhortans martyres, aiebat: Et capillus de capite vestro non peribit. Et quoniã nemo vnquam, sicut Apostolus dicit, carnem suam odio habuit, magis homo fidelis per patientiam, quàm per impatientiam pro statu suæ carnis inuigilet, & futuræ incorruptionis inæstimabili lucro quantalibet eius præsentia damna compenset. Quamuis autem patiẽtia virtus sit animi, partim tamen ea vtitur animus in seipso, partim verò in corpore suo. In se ipso vtitur patientia, quando illæso, & intacto corpore, aliquid, quod non expediat, vel non deceat facere, aut dicere, quibuslibet aduersitatibus, aut fœditatibus rerũ, seu verborum stimulis incitatur, & patienter mala omnia tolerat, nè ipse mali aliquid ore vel opere committat. Per hãc patientiam sustinemus etiam cum corpore sani sumus, quod inter huius sæculi scandala beatitudo nostra differtur. Inde dictum est, Si quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Patientia sanctus Dauid conuiciantis opprobria tolerauit, & cum facilè posset vlcisci, non solùm non fecit, verùm & aliũm pro se dolentem, commotumque, compescuit, & potestatem regiam magis adhibuit prohibendo, quàm exercendo vindictam. Neq; tunc eius corpus aliquo morbo affligebatur, sed humiliatis tempus agnoscebatur, ac ferebatur voluntas Dei, propter quam patientissimo animo, amaritudo contumeliæ bibebatur. Hanc patientiã Dominus docuit quando commotus et zaniorum permixtione, seruis volentibus ea colligere dixit paterfamilias: Sinite crescere vsque ad messem. Oportet enim patienter ferri, quod festinanter non oportet auferri. Huius & ipse patientiæ præbuit, & demonstrauit exẽplum, quòd ante passionem corporis sui, discipulum, priusquam ostenderet traditorem, pertulit furem. Hæc omnia ad eum patientiæ modum pertinẽt quo animus extrinsecus mala patienter sustinet in se ipso, suo prorsus corpore illæso. Alius est autem patientiæ modus, quo idem ipse animus, quæcumq; molesta, & grauia in sui corporis passionibus perferr, non sicut stulti, & scelerati propter adipiscenda vana, vel scelera perpetranda, sed sicut à Domino definitum est, propter iustitiam. Vtroque modo sancti martyres certauerunt. Nam & impiorum opprobrijs saturati sunt, vbi animus corpore intacto quasdam veluti plagas suas integer sustinet, & in corporibus vincti sunt, fame, ac siti affecti sunt, torti sunt. Vtroque hoc modo diabolus sanctum Iob aggressus est, sed in vtroque stabili patientiæ robore, & armis pietatis inuictus. Nã prius illæso corpore, cuncta quæ habebat, amisit, & cum his immobilis permaneret, agressus est inimicus & corpus, ita vt à planta pedis vsque ad verticem nõ esset in eo sanitas: manebat autem in putrido corpore animus integer, horrẽdosque cruciatus carnis contabescentis, incorrupta patientia ferebat *Infra*: Audiat sancti de scripturis sanctis præcepta patientiæ. Deprime cor tuum; & sustine, vt crescat in nouissimis vita tua, omne quod tibi superuenerit, accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, quoniã in igne probatur aurum, & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis. Hoc enim iustum est, vt qui de pristina fælicitate paradisi propter contumacem deliciarum appetentiam dimissi sumus, per humilem molestiarum patientiam recipiamur, fugaces mala faciendo, reduces mala patiendo. *Infra*: Ab illo est patientia iustorum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris. Quam laudans Apostolus dicit, quod omnia suffert. Quantò maior ergo est in sanctis charitas Dei, tãtò magis pro eo quod diligitur suffert, & quantò maior est in peccatoribus cupiditas mundi, tantò magis pro eo quod concupiscitur, omnia tolerãtur. Ac per hoc inde est patientia vera iustorum, vnde est in eis charitas Dei, & inde est patientia falsa iniquorum, vnde est in

Margin: *Luc. 21.* / *Ephe. 5.* / *Rom. 8.* / *2. Reg. 16.* / *Matt. 13.* / *Eccli. 2.* / *Rom. 5.*

1.Ioan.2. eis cupiditas mundi. Concupiscentia, de qua dicit Ioannes, quòd non est ex patre, sed ex mundo, hæc quantò fuerit in homine vehementior, & ardentior, tantò fit quisq; pro eo quod cõcupiscit, omnium molestiarum, dolorumq; patientior, hæc patientia animalis est, & diabolica. charitas autem, qua fit, vt rectè viuentes, omnia fortiter patiantur, ex Deo est. Vnde dicit Paulus: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, deputati sumus sicut oues victimę. Sed in his omnibus superamus per eum, qui dilexit nos, certus sum enim quia neque mors, neque vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; præsentia, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quę est in Christo Iesu. Malorum autem concupiscentia, propter quam in eis est falsa patientia non est ex patre, sicut dicit Apostolus Ioannes, sed ex mundo.

Rom.43.

Psal. 43.

30 In Ps.14. n.8. IDEM exponens verba illa; Considerabam ad dexteram, & videbam, ait: Fremente toto mundo, & minante in persecutionibus, crebrescentibus vndique insultationibus hominum, atque terroribus, ille contemnens præsentia respiciebat in futura, attendebat in dexteram, vbi futurus est, & ideo omnia ferebat. *Infra*: Clamaui ad te Domine, dixi tu es spes mea. Quando tolerabam, quando tribulabar, dixi tu es spes mea, spes mea hic, ideo tolero. Portio autem mea non est hic, sed in terra viuentium. Dat Deus portionem in terra viuentium, sed nõ aliquid à se extra se. Quid dabit amanti se nisi se?

31 Homil. 35 in Euangelia to.3. GREGORIVS explicans locum Lucæ 21. In patiẽtia vestra possidebitis animas vestras, dicit: Idcirco possessio animæ in virtute patiẽtiæ ponitur, quia radix omnium custosq; virtutum, patientia est. Per patientiam verò possidemus animas nostras, quia dum nobis ipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere, quod sumus. Patientia verò est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi. Nam qui sic proximi mala portat, vt tamen tacitus doleat, & tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Scriptum quippe est: Charitas patiens est, benigna est. Patiens nanq; est, vt aliena mala toleret, benigna verò est, vt ipsos etiã, quos portat, amet. Virtus est coram hominibus, aduersarios tolerare, sed virtus coram Deo diligere, quia hoc solùm Deus sacrificium accipit, quod ante eius oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit.

Cor. 13.

Sciendum verò quòd plerumq; ideo patientes esse videmur, quia retribuere mala non possumus, sed qui idcirco malum non retribuit, quia nequaquam valet, proculdubio patiens non est, quia patiẽtia non in ostẽsione inquiritur, sed in corde. Quanto culmine virtus patiẽtia polleat, Salomon indicat dicẽs: Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbiũ. Minor est ergo victoria, vrbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur. Maius aũt est, quod per patientiã vincitur, quia ipse à se animus superatur, & semetipsum sibimet subijcit, qñ eũ patientia in humilitate tolerantiæ sternit.

Prou. 16.

Infra: Ille veraciter patientiam seruat, qui, & ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, & hæc eadẽ retractans, pertulisse se talia exultat, nè bonum patientiæ quietis tpe pereat, quod in perturbationibus custoditur. Sunt.n. nonnulli qui eo tempore, quo aduersa patiuntur, vel contumelias audiunt, nullo dolore pulsentur, & sic patientiam exhibeant, vt custodire etiam cordis innocentiam curent, sed cum post paululum hæc ipsa quæ pertulerint, ad memoriam reuocant, igne vehementissimi doloris instigantur. Argumenta vltionis inquirunt, & mansuetudinem, quam tolerantes habuerunt, postea perdunt. Quibus isti sunt similes, nisi his, qui per fortitudinem in campo victores sunt, sed per neglig ẽtiam postmodum intra vrbis claustra capiuntur? Quibus isti sunt similes, nisi his, quos irruens grauis lãguor

32

Simile.

a vita

à vita non subtrahit, sed leuiter veniēs recidiua febris occidit. *Infra.* Est hæc sententia: & nos sine ferro martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter custodimus. *Infra*: Tribus modis virtus patientiæ exerceri solet. Alia namque sunt, quæ à Deo, alia quæ ab antiquo aduersario, alia quæ à proximo sustinemus. A proximo persecutiones, damna, contumelias, ab antiquo hoste tentamenta, à Deo autem flagella toleramus. Sed in his omnibus tribus modis vigilanti oculo semetipsam debet mens circumspicere, nè contra mala proximi pertrahatur ad retributionē mali, nè contra tentamenta aduersarij seducatur ad delectationem mali, vel consensum delicti, nè contra flagella opificis ad excessum prorumpat murmurationis. Perfectè enim aduersarius vincitur, quando mens nostra, & inter tentamenta ad delectationem, & consensum non trahitur, & inter contumelias proximi, custoditur ab odio, & inter flagella Dei compescitur à murmuratione. Et tunc pro labore patientiæ, bona sperantes sequentis vitæ audiamus, Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finē. Quasi enim perijsse patientia pauperū cernitur, cum nihil pro illa in hac vita humilibus recompensatur. Sed patientia pauperum in finem nō peribit, quia tunc eius gloria percipitur, cum simul omnia laboriosa terminantur.

33 *Ser. 13. in Psal. Qui habitat.*

BERNARDVS explicans verba illa; Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, sic habet: Draco immanis est bestia, flatu igneo quicquid attigerit necat, non modò bestias terræ, sed & volucres cœli. Haud alium ego draconē hunc quàm spiritum iracundiæ reor. Quantos etiam sublimis vt videbatur vitæ, flatu huius draconis miserè satis adustos, turpiter in huius os ingemimus cecidisse? Nimirum affectio naturalis hominum, ira est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miseranda pernicies. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, nè forte ad inutilia, illicitaque prorumpat. Nolite eis irasci, qui transitoria vobis auferunt, qui comitia ingerunt, qui inferunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci. Irascimini ei, quæ sola vobis nocere potest, sola facere vt omnia illa non prosint. Vultis scire quę nam illa sit, iniquitas propria. Huic irascimini, nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris nō mouetur, magis autem amplectitur ea. Ego, inquit, in flagella paratus sum. Sit damnum, sit conuitium, sit læsio corporalis, paratus sum, & nō sum turbatus, quoniā dolor meus in conspectu meo semper. Quid ni exteriora omnia paruipendam in huius æstimatione doloris? Filius, inquit, vteri mei persequitur me, & conuitanti seruulo indignabor? cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum, & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirū non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

Psal. 35. *2. Reg. 16.* *Psal. 37.*

Passiones animæ, cum omnino in hac vita tolli non possint, moderandæ sunt. Cap. II.

HIERONYMVS sic habet: Ridere & ridere sęcularibus derelinque. Marcum Crassum semel in vita scribit risisse Lucilius. Fuerit illa affectata seueritas, & gloriā quærens, autamq; popularem, nos affectus & perturbationes quamdiu in tabernaculo corporis huius habitam*, & fragili carne circundamur, moderari & regere possumus, amputare non possumus, vnde & psalmista dicit: Irascimini, & nolite peccare. Quod Apostolus edisserens, sol, inquit, non occidat super iracundiam vestram, quia & irasci hominis est, & finem iracundiæ imponere, Christiani.

5 *Epi. 8. quæ est ad Demetriadē de seruanda virgin. to. 1.*

Psal. 4. *Eph. 4.*

IDEM

2 *Epist. 9. quæ est ad Saluinam viduã de viduitate seruanda. tom. 1.*

Idem ait: Difficile est, quin potius impossibile, perturbationis initijs carere quempiam, quas Græci ante passiones vocant, eo quòd incentiua vitiorum omnium titillent animos, & quasi in meditullio nostrum iudicium sit, vel abijcere cogitata, vel recipere. Vnde & naturæ Dominus in Euangelio loquebatur: De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Ex quo perspicuum est, procliuius esse cor hominis à pueritia ad malum, & inter opera carnis & spiritus, quæ Apostolus enumerat, mediam animam fluctuare, nunc hæc, nunc illa cupientem. Nam sine vitijs nemo nasci tur, optimus ille est, qui minimis vrgetur. Qui dicere potest: Turbatus sum, & non sum locutus. Et iterum: Irascimini, & nolite peccare. Et illud Architæ Tarentini ad villicum negligentem, iam te verberibus enecassem, nisi iratus essem. Quod de vna perturbatione dictum est, referamus ad cæteras. Sicut irasci, hominis est, & iram non perficere, Christiani; sic omnis caro concupiscit quidem ea quæ carnis sunt, & quibusdam illecebris, ad mortiferas animam voluptates trahit: sed nostrũ est voluptatis ardorẽ maiore Christi amore restinguere, & lasciuiæ iumentum, frænis inediæ subiugare, vt non libidinem, sed cibos quærat ac desideret. Quorum ista? vt hominem esse te noueris, & passionibus humanis, nisi caueris, subiacere. De eodem cuncti facti sumus luto, ijsdem compacti exordijs. In serico, & in panni, eadem libido dominatur. Nec regum purpuras timet, nec mendicantium spernit squalorem. Multoq; melius est stomachum dolere, quàm mentem, imperare corpori, quã seruire, gressu vacillare, quam pudicitia.

3 *Ep. ad Ctesiphõtẽ aduersus Pelagium. to. 2.*

Idem sic habet: Pytagoras & Zenon Stoicorum principes, aiunt animæ perturbationes, tristitiam, & gaudium, spem & metum, quorum duo præsentia, duo futura sunt, extirpari posse de mentibus, & nullam radicem vitiorum in homine omnino residere, meditatione, & assidua exercitatione virtutum. Aduersum quos Peripatetici, qui de Aristotelis fonte descendunt, fortissimè disputant. Hoc est enim hominem ex homine tollere, & in corpore constitutũ, esse sine corpore, dicente Apostolo: Infælix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quis enim potest aut non gestire gaudio, aut mœrore contrahi, aut spe extolli, aut timore terreri? cum dicat Apostolus: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem. Et alibi: Non enim qđ volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio. Si quod non vult operatur, quomodo stare potest hoc quod dicitur, posse hominem sine peccato esse, si velit? Vnde dicit Paulus: Conclusit Deus omnia sub peccato, vt omniũ misereatur. Et Sapiens ait: Non est homo, qui non peccet. Et quis gloriabitur castum se habere cor? & non est mundus à sorde, nec si vnius diei sit vita eius super terram.

4 *Lib. 2. aduersus Pelagia nos. tom. 2.*

Idem ait: Quatuor sunt perturbationes, quibus genus vexatur humanum, duæ bonorum, & duæ malorum, tristitia, gaudium, spes, & metus, excedimusq; mensuram, si gaudeamus super his quæ non debemus, diuitijs, potentia, honoribus, inimicorum infœlicitate, & mortibus, vel è contrario, præsentium malorum dolore cruciamur, aduersis, exilijs, paupertate, languore, & mortibus propinquorum, quod Apostolus fieri prohibet: & rursum si cupiamus ea, quæ arbitramur bona, hæreditates, honores, prosperitates omnium rerum, & corporis sanitatem, & cætera, quorum præsentia gaudio fruimur, & metuamus illa, quæ putamus aduersa, quibus ad perfectũ carere iuxta Stoicos possibile est, iuxta Peripateticos autem difficile, & impossibile est, cui sententiæ omnis Scripturę sanctæ consentit auctoribus. Vnde & Iosephus Machabæorum scriptor historiæ, frangi & regi posse dixit perturbationes animi, non eradicari, & quinque tusculanarum quæstionum Ciceronis libri his disputationibus referti sunt. Pugnat

enim iuxta Apostolum, aduersum nos fragilitas corporis, & spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Manifesta sunt dicẽte eodem, opera carnis, & spiritus, & hæc sibi inuicem aduersantur, vt non quæ volumus illa faciamus. Deus lux appellat, & tenebræ in eo nō sunt vllæ. Quando dicit nullas tenebras in Dei lumine reperiri, ostendit omnia aliorũ lumina, aliqua sorde maculari. Denique & Apostoli appellantur lux mundi. Sed non est scriptum, quòd in Apostolorũ luce nullę sunt tenebræ?

Li. 1. in 1. c. Zacha. propheta. ca. 5. IDEM exponẽs verba illa; Et leuaui oculos meos, & vidi, & ecce quatuor cornua, & dixi ad Angelum, qui loquebatur in me. Quid sunt hæc? Et dixit ad me, hæc sunt cornua, quæ ventilauerunt Iudam, & Israel, & Hierusalem, dicit: Possumus quatuor cornua quæ regnauerunt contra populum Dei, quatuor accipere passiones & perturbationes animæ, de quibus & illustris poeta significat. Hi metuunt, cupiunt, gaudentq; dolentque. His passionibus concutitur mundus.

Lib. 9. de ciui. Dei. cap. 10. 5. AVGVSTINVS sic habet: Duę sunt sententiæ philosophorum, de his animi motibus, quos Cicero perturbationes, quidã affectiones vel affectus, quidam verò passiones vocant. Has passiones quidam philosophi dicunt etiam in sapientem cadere, sed moderatas rationiq; subiectas, vt eis leges quodammodo, quibus ad necessarium redigantur modum, dominatio mentis imponat. Hoc qui sentiunt, Platonici sunt, siue Aristotelici. Alijs autem sicut Stoicis cadere vllas omnino huiuscemodi passiones in sapientem non placet. Istos autem & Peripateticos in re idem sentire existimo, etsi differant in verbis. Vt autem id ostendam, in libris noctiũ Atticarum, referam Gelium, qui narrat se nauigasse aliquando cum quodam philosopho nobili Stoico, is philosophus, cum illud nauigium horribili cœlo & mari, periculosissimè iactaretur vi timoris expalluit. Id animaduersum est ab eis qui aderant, vtrum philosophus animo turbaretur. Deinde tempestate transacta, mox vt securitas præbuit, colloquendi, vel etiam garriendi locũ, Gellius à philosopho discendi animo requisiuit, quænam illa esset ratio pauoris sui. Qui protulit statim de sarcinula sua Stoici epitecti librũ, in quo ea scripta essent quæ congruerent decretis Zenonis, & Chrysippi, quos fuisse Stoicorum principes nouimus. In eo libro se legisse dicit Gellius hos Stoicis placuisse, quòd animi visa, quæ appellant phãtasias, nec in potestate est, vtrum, & quando incidant animo, cum veniant ex terribilibus & formidabilibus reb. necesse est etiam sapientis animum moueant, ita vt paulisper vel pauescat metu, vel tristitia, contrahatur, tamquam his passionibus præuenientibus, mẽtis & rationis officium, nec ideo, tamẽ in mente fieri opinionem mali, nec approbari ista eisque consentiri. Hoc enim esse volunt in potestate, idque interesse cẽsent inter animum sapientis & stulti, quòd stulti animus eisdem passionibus cedit, atque accommodat mentis assensum, sapientis verò quamuis eas necessitate patiatur, retinet tamen de his, quę appetere, vel fugere rationabiliter debet, veram & stabilem inconcussa mente sententiam. Quæ dixit Gellius hæc sunt, in quibus parum aut nihil distat inter Stoicorum aliorumque philosophorum opinionem de passionibus & perturbationibus animorum. Vtrique enim mentem, rationemq; sapientis, ab earum dominatione defendunt. Et ideo fortasse dicunt eas in sapientẽ non cadere; Stoici, quia nequaquam eius sapientiam, qua vtique sapiens est, vllo errore obnubilant, aut labe subuertũt. Accidunt autem animo sapientis, salua serenitate sapientiæ, propter illa, quæ commoda, vel incommoda appellant, quamuis ea dicere nolint bona vel mala. Nam profectò si nihili penderet eas res ille philosophus, quas amissurum se naufragio sentiebat, sicuti est vita ista, salusq; corporis, non ita illud periculum perhorresceret, vel palloris etiam testimonio proderetur. Verumtamen & illam poterat permotionem pati, & fixam tenere mente sententiam, vitam illam, salutemq; corporis quo-

tum amissionem minabatur tempestatis immanitas non esse bona, quæ illos, quibus inessent, facerent bonos, sicut facit iustitia. Quod autem aiunt ea, nec bona appellanda esse, sed commoda, verborum certamini deputandum est. Quid enim interest vtrum aptius bona vocentur an commoda, dum tamen ne his priuetur, non minus Stoicus, quàm Peripateticus pauescat & palleat, ea nō æqualiter æstimando? Amabò sanè si bonorum istorum, seu commodorum periculis ad flagitium vel facinus vrgeantur, vt aliter ea retinere non possint, malle se dicunt hæc amittere, quibus natura corporis salua & incolumis habetur, quàm illa committere, quibus iustitia violatur, ita mens vbi fixa est ista sententia, nullas perturbationes etiam si accidant inferioribus animi partibus, in se contra rationem præualere permittit quinimmo eis ipsa dominatur, eisque non consentiendo, sed potius resistendo regnum virtutis exercet. Talem describit etiā Virgilius Aeneā:

Mens immota manet, lachryma voluuntur inanes.

8 *Cap. 8.* IDEM differens, quod passiones, quæ Christianos animos afficiunt non in vitium trahant, sed virtutē exerceāt, dicit: Christiana eruditio, Deo mentem subijcit regendam, & iuuandam, mentisq; passiones ita moderandas ac frænandas, vt in vsum iustitiæ conuertantur. Denique in disciplina nostra non tā quæritur, vtrum pius animus irascatur, sed quare irascatur; nec vtrum sit tristis, sed vnde sit tristis; nec vtrum timeat, sed quid timeat. Irasci enim peccanti, vt corrigatur, contristari pro afflicto, vt liberetur, timere periclitanti, nè pereat, nescio vtrum quisquam sana consideratione reprehendat. *Infra*: Stoici passiones non putant vitia, quādo sapienti, sic accidunt, vt contra virtutem mentis, rationemq; nihil possint.

9 *Tract. 60. in Ioan. tom. 9.* IDEM explicans verba illa Ioan. cap. 13. Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, ait: Pereant argumenta philosophorum, qui negant in sapientem cadere perturbationes animorum. Turbetur planè animus Christianus non miseria, sed misericordia; timeat, nè pereant homines Christo; contristetur cum perit aliquis Christo, concupiscit acquirere homines Christo, lætetur cum acquirūtur homines Christo, timeat nè sibi pereat & Christo, contristetur peregrinari se à Christo, concupiscat regnare cum Christo, lætetur dum sperat se regnaturum esse cum Christo. Istæ sunt certè quatuor, quas perturbationes vocant, timor, & tristitia, amor, & lætitia, habeant eas iustis de causis animi Christiani, nec philosophorū Stoicorum, vel quorumcumque similiū cōsentiatur errori, qui profectò quemadmodum vanitatem existimant veritatem, sic stuporem deputant sanitatem, ignorantes sic hominis animū, quemadmodum corporis membrum desperatius ægrotare, quando & doloris amiserit sensum. Turbatus est ergo Iesus pro membris suis, nè isti desperent si passionibus instigantibus turbentur.

10 *Serm. 6. ex paruis. Cant. 3.* BERNARDVS explicans verba illa Canticorum 3. Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, sic habet. Solus Christus à matre coronatus est, quia solus cum ordinatis affectionibus tamquam sponsus è thalamo, processit ex vtero matris. Sūt aūt affectiones istæ quatuor notissimæ, amor, & lætitia, timor, & tristitia. Absq; his nō subsistit humana anima, sed quibusdam sunt in coronam, quibusdam in confusionem. Purgatæ enim & ordinatæ, gloriosam in virtutū corona reddunt animam. Inordinatæ, per confusionem deiectam, & ignominiosam. Purgantur autem sic, si amantur quæ amanda sunt, si magis amantur quæ magis amanda sunt, si non amantur quę amāda non sunt, amor purgatus erit. Sic & de cęteris. Considera ergo quomodo istę affectiones ordinatę, virtutes sunt, inordinatæ, perturbationes. Si timorem sequatur tristitia, desperationem generat; si amorem lætitia, dissolutionem. Sequatur ergo timorem lætitia, quia timor futura cauet, lætitia de præsenti gaudet. Comitetur lætitiam tristitia, quia moderatè læta ample-

plectitur, qui tristia reminiscitur. Iungatur amor tristitiæ, quia fortiter sustinet tristia, qui per amorem quæ sunt amanda desiderat. Iungatur amor timori, quia ordinatè amandis inhæret, qui timenda non negligit.

11 Serm 35 ex paruis. IDEM ait: Currus quo homines ducuntur, habet quatuor rotas, quatuor scilicet animi affectiones notissimas, amorem & lætitiam, timorem, & tristitiam. Amant enim reprobi temporalia, & lætantur cum malefecerint, sed hunc amorem, & hanc lætitiam sequitur timor & tristitia sempiterna. Electi verò quibus dicitur, Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium, *Ioan. 16.* ponunt primas rotas timorem & tristitiam, posteriores, amorem & lætitiã. Ipsis etenim commutatur timor, in charitatem, tristitia, in lætitiam sempiternam.

Paupertas Christiana, & quòd qui hanc amplectuntur, honorandi sunt, sicut & illa magni habenda.
Cap. III.

1 Hom. super oratio nem Annæ. n. 1. MVLTA de re hac diximus latissimè li. 1. cap. 17. lib. 2. c. 15. & infra per plura cap. lib. 4. cap. 38. & trib. seq. Quibus addenda sunt, quę sequuntur. In primis Chrysostomus sic habet: Si paupertatem abstuleris, omnem vitæ sustuleris conseruationem, vitamq́; nostram corruperis. Nec nauta, nec gubernator, nec agricola, nec ædificator, neque textor, aut calceamentorum sutor, non faber, nec ærarius, aut coriarius, pistorve, nec alius quis horum erit artificum, qui si non fuerint, omnia vobis transibunt. Nam nunc quidem quasi magistra quædam optima paupertatis necessitas, singulis instans, ad opera vel inuitos compellit. Si verò diuites omnes esse deberẽt, oẽs quoque deberent in ocio viuere, & oĩa perijssent, atq; fuissent corrupta. *Infra*: Age ad ea, quæ nostrã contineant vitam, videamus an in illis plus paupert aimes habeat? Puta diues habet thesaurum, & alia multa huiusmodi, medicata pocula, & cum multa delectatione cõposita, sed aquarum fontes, omnibus propositi communiter sunt & diuitibus, & pauperibus. Vinum non est hominibus necessarium, sed aqua sine qua nec duos dies transigere valemus. In necessarijs itaque vitam nostram continentibus, pauper non superatur, sed si quid admirabile dicere fas est, & diuitem superat. Multos enim diuites cernere possumus corporis valetudine propter delicias orta, vt plurimum ab aquæ potibus abstinere, pauper autem per omnem vitam his fluentis, liberè vescitur, tanquam ad mellis fontes, sic ad aquarum currens riuulos, & inde sinceram & purã hauriens voluptatem. Ignis natura, nonne numerosis vtilior thesauris, & humanis omnibus diuitijs? Et hic quoque thesaurus vtilitatis, diuiti pariter & pauperi propositus est. Quæ verò nascitur ab aere corporibus nostris vtilitas & lux splẽdoris numquid diuitibus magis, pauperibus verò minus, exhibetur, & eam illi quidem quatuor, hi verò duobus tantùm oculis inspiciunt? Nec in his solùm, verùm & in omnib. alijs nobis à natura collatis, multam videbis æqualitatem, immò superabundantiam pauperibus attributam. Nam somnus omnibus suauior delicijs, magisq́; necessarius, & omni vtilior nutrimento, pauperibus est, quàm diuitibus, facilior & sincerior. Nam illis quidẽ multæ deliciæ, citra famem cibus, citra sitim potus, carensq́; dormitatione somnus, in omnibus voluptatem dissoluere consueuerunt. Non n. ita rerum natura, sicut necessitatis vsus, horũ quodq; nobis iucundum constituit. Non ita certè suauis vini meriq; potus, sicut potantis sitis delectare solet. Non ita placentas comedere, sicut cum esurie cibũ sumere. Non ita molli recubare strato, vt dormitantes dormire. Quæ omnia magis apud pauperes sunt, quã apud diuites. Quę verò pertinent ad corporis valetudinem, & omnem aliam bonam habitudinem, non communia diuitibus &

pau-

pauperibus proposita sunt? Nemo dicere potest aut ostendere, quod pauperes tantum ægrotant, diuites autem semper in bona sunt valetudine, contrarium quidem videri potest, pauperes quidem insanabilibus turbis non facile capi, hos autē passim in diuitum corporibus germinare. Pedum certè dolores, incurabilesq; neruorum torturæ, capitis grauedinis, & maligna cuiusque generis, corruptaque rheumata, præsertim illos vexare cōsueuerunt, qui delicijs vacant: in laborantibus, & ærumnas patientibus, & ex quotidiana opera necessarium quærentibus nutrimentum, huiusmodi nihil inuenitur. Pauper si filijs careat, haud multum sentit dolorem, diues autē quanto magis auctam rem videt, tantò magis ex sterilitate cruciatur, propter heredis priuationem nullam sentiet voluptatem. Sed ad mortem spectantia nōne communia? nonne tam in diuitib. quā in pauperibus immaturæ mortes accidunt? Et post mortē verò, nonne tam his, quàm illis omnibus similiter corpus dissoluitur, fauillaque fit, & puluis, & vermes gignit?

3 *Hom. 48. Matth. 10. 3.*

IDEM sic habet: Quemadmodum fons, si aquarum flumina in seipso quasi stagnum quoddam retineat, facile putrescit: eodem certè modo diuites, cum in seipsis opes suas detineant, marcescunt. Idcirco trito prouerbio fertur, multa diuitiarum putredo apud hominem est, nec dicitur magna copia ingēs thesaurus, putredo enim profectò est non possidentium, sed opum ipsarū. Nā reconditæ vestes corrumpuntur, aurū ærugine decoloratur, frumenta marcescunt. Quid plura? cor possidentis hæc atq; conseruantis maioribus in dies curis, quàm ærugine decoloratur, atque tabescit. Nā si aīum auari nudum absq; corpore cogitatione perspexeris, inuenies sicut vestē mille tineis corrosam, sic vtiq; à curis perforatum, à peccatis putrefactū, & habendi sollicitudine tabescentem. Non talis profectò animus inopis est, inopis dico vltro ac sponte sua, sed fulget ille quidē vt aurū, splendet sicut gemma, floret quasi rosa, nulla tinea ibi est, nullus fur, nulla cura sæcularis, sed viuit angelica vita. Vis huius animi pulchritudinem aspicere? vis paupertatis opes quantæ sint discere? Non imperat hæc viris, sed imperat dæmonibus, non assistit regi, sed assistit Deo, nō hominis, sed angelorum commilito est. Non habet duos, tres, vel viginti loculos rerum plenos, sed sic abūdat, vt vniuersum mūdum paruipendat, & thesaurum habet in cœlo. Non indiget mancipijs, sed habet loco seruorū passiones, habet seruos appetitus, qui regibus dominantur, vt nec respicere audeant, regnū porrò atq; aurum, & omnia huius generis hæc, de qua dicimus paupertas quasi pueriles ludos, trochos dico, pilas, aspernatur, atq; contemnit. Quid igitur hoc paupere melius excogitari poterit? Hic in cœlo tamquam in pauimento ambulat. Quod si tale pauimentum domus eius est, cogita per te ipsum qualiter tectum sit. Sed non habet inquies, equos atque vehicula. Certè nec harum rerum opus est ei, qui nubibus vectatur, & cum Iesu conuersatur.

4 *Hom. 25. variarum in Matth.*

IDEM dicit: De dignitatibus non disputo, quæ à Deo ad benefaciendum omnibus conceduntur, sed de illis dico, qui inflati superbia dignitatum, putant se immortales cum ipsa dignitate futuros, & non considerant conditionē suam, quia de terra sunt, & in puluerem redigentur. Attendis pauperem, & despicis, nec cogitas, quoniam homo est sicut & tu. Homo est, chara possessio Dei, homo cuius causa firmatum est cœlum, extensum mare, fundata est terra super aquas, propter quem sol oritur & incūbit, luna crescit & decrescit, astra micantia surgunt, pp quem diuersa animalia quadrupedia, volatilia, & natantia, pp quem terra producit herbam, & dat cibaria in tpe suo omni animæ, pp quem montes, & colles, valles, & campi, pp quem fontes, & flumina, pp quē tempora, & menses, & anni, pp quem Angeli, Archangeli, Principatus, &c. Et quid multa loquar? propter quem vnigenitus filius Dei sanguinem suum fudit, & genus redemit humanū, & vt pauperes nō despicerentur, formā serui suscepit, & quia pauperes, & rusticanos,

Matt. 4. & piscatores elegit Dominus, quos etiã beatos appellat. Nam facilius esse dicit *Ibid. 9.* camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Princeps Apostolorũ super quẽ Christus fundauit Ecclesiam, verè immobilis petra, nonne pauper erat & despectus, & piscator? Sed & Iacobus, & Ioannes similiter pauperes erant, & transiens Saluator vidit eos consuentes retia sua, & non despexit, sed vocauit, & affatus est eos. O eminentia paupertatis. In tantùm pauperes erant, quod retia noua emere non valebant ad capiendum pisces, sed vetera consuebãt. Et petrus pro hamo piscatorio accepit claues regni cœlestis.

5 IDEM dicit: Lazarus pauper quoniam sanctus erat nominatur, iste vero diues & superbus nec nomine quidẽ dignus habitus est. *Homil. 5. Veteriorum in Lucam.* *Infra*: Mortuus pauper portabatur in humeris angelorum, ne saltem ambulans laboraret. Portabatur, post tantos labores, & portabatur ab angelis. Non sufficerat ad portandum pauperi vnus angelus? Sed propterea plures veniunt, vt chorum lætitiæ faciant, & portaretur ab angelis. Gaudent vnusquisq; angelorum, tãtum onus tangere, libenter talibus oneribus prægrauantur, vt adducãt homines ad *Luca 16.* regna cœlorum. *Infra*: Dixit Abrahã diuiti, recepisti bona tua in vita tua. Vide quid dicat bona tua, cæterùm bona non sunt. Quæ putabas bona recepisti, non potes in terra regnasse, & hic regnare. Et Lazarus similiter mala. Si pauperes sumus, si frigore conficimur, si hospitium nõ habemus, gaudeamus, accipiamus mala in vita nostra. *Infra*: Habent ibi Moysem, & Lazarum, Moyses Lazarus fuit, pauper fuit, nudus fuit maiores diuitias æstimãs thesauro Aegyptiorum improperia, & paupertatem Christi.

6 IDEM inquit: Vidistis in vestibulo diuitis Lazarum pauperem? videte eundem iam in sinu Abrahæ. Vidistis *Concione 2. de Lazaro.* eum, cum à canibus circumlingeretur, videte eundem ab Angelis stipatum. Vidistis, eum in paupertate, videte nunc eundem in delicijs. Vidistis illum in fame, videte in multa rerum affluentia. Vidistis illum certantem? videte *Luc. 16.* coronatum. Vidistis labores? videte præmium. Quotquot estis diuites, vel pauperes. Diuites quidem nè putetis diuitias aliquid esse magni, si desit virtus. Pauperes verò nè iudicetis paupertatem vllum esse malum. Pauperes qui indignè molesteq; ferunt egestatẽ, quam impetiabunt veniam, cum hic in fame, penuriaq; solitudine, & aduersa valetudine vitam assiduè trahens in ædibus diuitis, & ab omnibus despectus, ad hæc non habens alium, ad quẽ eadem perpessum respiceret, sic appareat philosophatus? Ab hoc discamus non pro beatis habere diuites, neque pro miseris habere pauperes, immò si verum fateri licet, nec diues ille est, qui multis diuitijs circumuallatus est, sed qui non eget multis, nec is pauper est, qui nihil possidet, sed qui multa concupiscit. Ab hoc discite hanc esse finem paupertatis, & opulentiæ. Si quem videtis multa concupiscentẽ, existimato illum omnium esse pauperrimum, etiam si possideat omnium opes. Rursum si quem videris non multis egentem, illum omnibus opulentiorem esse ducito, etiam si nihil possideat. Nam mentis affectu, non facultatum modo, paupertatem, & opulentiã æstimare consueuimus. Quemadmodum *Simile.* igitur eum, qui perpetuò sitit, non diximus rectè valere, etiam si iuxta fluuios, ac fontes accumbat. Quid enim prodest illa aquarum copia, cum affectio maneat insedabilis? Itidem & in diuitibus faciamus, eos qui perpetuò concupiscunt, sitiuntq; aliena, ne putemus vnquam esse sanos, nec vlla frui rerum copia: eos verò, qui quod habent suum, boni consulunt, quique sua sorte contenti sunt, nec alienas circumspectant facultates, etiam si fuerint omnium egentissimi, omnium opulentissimos ducere oportet.

7 IDEM sic habet: Ex narratione diuitis, & Lazari plurimum fructus *Concione 4. de Lazaro.* nasci video, tum diuitibus, tũ pauperib. tum his qui propter improborum fœlicitatem, tum illis, qui propter iu-

florum inopiam, & afflictionem conturbantur. Neque enim vlla res perinde solet hominum vulgus offendere ac perturbare, vt quòd diuites praué viuentes, multa fruuntur prosperitate: contra iusti, cum virtute vitam agentes, ad extremam redigmtur inopiã. Verùm hæc parabola sufficit ad præstãda remedia, diuites quidem redigẽs ad sobrietatem, pauperes verò in præsentibus malis consolans, & illos quidem admonens nè efferantur tollantq; cristas, quoties peruersè viuentes hic pœnas non dant, cum alibi eos maneat grauior cruciatus, hos verò consolans, nè aliorum fœlicitate perturbentur. Hanc parabolam insertbite diuites pariter ac pauperes: diuites, quidem in parietibus animæ vestræ, magis autem pauperes coram oculis mentis vestræ semper circumferte, & erit vobis documentũ materiaq; totius philosophię. Sic enim nec huius vitæ læta poterunt nos inflare, neque tristia prosternere, sed non aliter quã afficimur picturis in pariete additis, erga hæc vtraque afficiemur. Quẽadmodum enim conspicientes in pariete pictum diuitem ac pauperem, nec illi inuidemus, nec pauperem despicim⁹, eo quòd quæ videmus vmbra rerũ est, non veritas; sic & diuitiarum & paupertatis gloriæ & ignominiæ, aliarumque rerum omnium siue tristium siue lætarum naturam, si pernouerimus liberabimur à turbatione, quæ ex harum vnaquaque in nobis gigni solet. Hæc enim omnia, quauis vmbra fallaciora sunt, nec quicquam habent sublime, nec splendida, glotiosáq; attollere, nec humilia contemptaque contrahere poterunt.

Simile.

I D E M ait: Non minus mendicus silens, solo conspectu, pro templi foribus sedens suadendo potest, quàm qui populum moderamur & prædicamus. Quid enim aliud nos vobis inculcam⁹ quotidie docendo, nisi vt non altum sapias ò homo? Res est subitò inclinans, & omnigenis casibus quàm maximè obnoxia, hominum natura, ad senectã iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit, in contemptum gloria, diuitiæ in pauperiem, honor in despectum abit, præcipiti flumini, nec vnquam cõsistenti, sed ad prona continuo, & per omnia ruenti nostra similia sunt. Hæc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc concinnata, sed re ipsa, & vero vultu assiduè contestatur. Quot igitur eorum putas, qui ad postes nunc templi miseri sedent, floruerunt quondam, & magna gesserunt? Ex abiectis & contemptibilibus hominibus si euaserunt reges sæpe, quid mirum si è magnis clarisque viris, mendici contra facti sint quidam? Non est, cur quis dubitet illorum plerosq; artibus, bello, opibus floruisse quondam, miscreri vices illorũ, & cum dolore etiam, sorti quemquam suæ metuere conuenit potius, nè idem iam olim ipsi quoque periclitemur. Nã & nos homines, fortunæ lubricitati æq; omnes obnoxij sumus. Metuenda res paupertas esse videtur, & ipso etiã nomine horribilis. Equidem hanc, quia metuimus, hoc ipso verè iam pauperes sumus, etiam mille talenta possidentes. Neq; enim qui nihil habet pauper est, sed paupertatem horrens.

Hom. 30. in 1. epist. Pauli ad Cor. to. 4.

Simile.

I D E M explicans verba illa; quæ de manna dixerat Deus, qui multũ habuit, non abundauit, & qui modicũ nõ minorauit, dicit. Videre licet in sęcularibus hoc fieri, non in solo manna. Nã cum omnes vnum vẽtrem impleamus, & vno tempore viuamus, & vnum corpus tegamus, nihil magis habet diues ex abundantia, neque ex paupertate minus pauper? Quid igitur times paupertatem, quid sectaris diuitias? Timeo, inquit, nè cogar transire ad aliorum fores, & mendicare à proximo. Audio autem multos etiam hoc continuò orantes, & dicentes, ne me sinas peruenire, vt hominum auxilio egeam, & valde rideo hoc audiens, puerilis enim timor est. Nam quotidie, & in omnibus, vt ita dicam, aliorum opera opus habemus, atque adeo verba hæc sunt animæ incircunspectæ, & inflatæ, neque rerum naturam manifestè scientis. Non vides

Hom. 17. inc. 8. 2. epist. ad Cor.

quòd omnes mutua opera indigemus? Miles opificis, opifex negotiatoris, negotiator agricolę, seruus liberi, dominus serui, pauper diuitis, diues pauperis, qui nihil operatus eius qui dat eleemosynam, qui expendit, eius qui accepit. Etenim qui accipit eleemosynam, maximè omnium vsui est. Nam si pauperes non fuissent, id quo abundamus, saluti nostræ non cederet, non habentibus nobis quò pecunias conijceremus, atque hic pauper, qui omnium videtur maximè inutilis, idem omnium est vtilis maximè. Si autem turpe est egere alterius opera, reliquum est, vt moriamur, qui enim hoc timere voluerit, viuere non poterit. Licèt diues sis, plurimorum eorumque vilium opera indiges. Sic nam ignoras quid ores, pecunias ideo petens, ne aliquo indigeas, quemadmodū si quis in mare ingressus precetur, vt neq; nautarum, neque nauis, neque suppellectilis variæ vsu, habeat opus. Nam si vis paucissimis rebus opus habere, ora pro paupertate, si rogaueris pro re aliqua, pro solo pane rogabis, vel veste. Si autem vis turbam fugere, licet ad portum paupertatis, qui fluctibus caret, confugere, amputa multam negotiorum turbam, & non putabis hoc esse turpe, quòd egeas alio: ineffabilis enim sapientiæ Dei, hoc opus est. Nam cum mutua opera indigeamus, & necessitas illa non conciliaret amicitias nostras, si omnia sufficerent, nonne essemus indomitæ bestiæ? ita Deus subiecit nos nobis inuicem, ob hanc necessitatem, vt quotidie alter alterū requirat, & si hoc frenum abstulisset, quis facilè proximi amasset amicitiam? Non igitur ingenuitatis est de his confundi, sed mollis ac sordidæ & stultæ animæ. Etenim Deo visum est, vt mutua opera habeamus opus.

Simile.

10 *Homil. 11. in epist. ad Heb.*

IDEM sic habet; Si videris pauperē non pertranseas, sed statim intellige quis fuisti, aut si tu esses in illo, quid nos velles omnes facere? Seruis necessaria das, quia seruiunt tibi benè. Si autem pauperi tribuas aderit, tibi in die iudicij, & eruet te ex igne. Quid tales omnes serui faciunt? Quando Tabita defuncta est, quis eam resuscitauit? Serui circunstantes, an pauperes? Frigus est, & iacet pannis circundatus pauper moriturus, dentes quatiens, & vultu, & habitu deprecans, tu autem calefactus, & ebrius pertransis. Et vtinā vsque ad hoc tantum esses. Sed confestim accusatio aduersus interpellātem. Quid non operatur, iniquis? quid vacans pascitur? dic mihi; tu per operationem habes, quæ habes? Nonne hæreditatem paternam suscipiens? Non e audis Paulum dicentem: Postquam enim dixit, qui non operatur non manducet, vos autem bonum inquit, facientes ne deficiatis? Sed quid dicis? impostor est? quid dicis ò homo, propter vnum panem, & vestimentum, impostorem eum vocas? Sed confestim vendet illud, inquis. Tu autem cuncta tua benè disponis? Quid autem? num omnes ob segnitiem egent? Nemo per naufragium, nemo per iudicia, nemo per furta, nemo per pericula, nemo per ægritudines, nemo per aliam calamitatem? Sed si audierimus aliquem talia deplorantem, maiora clamantem, & nudum cęlos inspicientem, & capillos dimittentem, & pannis circundatum, confestim eum impostorem, fallacem, irrisorem vocamus. Nō erubescis, quem impostorem vocas? Noli dare, & noli accusare hominem. Sed habet, inquis, & fingit. Hoc tua est accusatio non illius, scit enim cum crudelibus se habitare, cum bestijs magis quàm cum hominibus. Et quia nisi miserabile proferat verbū, nullum ad miserandum adducit, & propter hoc compellitur, & habitum miserabiliorem sibi circumponere, vt tuam frangat animam. Si videamus aliquē in habitu liberi interpellantem nos, iste inquis impostor est, & vt putetur ex generosis esse isto modo interpellat, si viderimus in contrario habitu, & illum culpamus. Quid agant de cętero? O crudelitas, & arrogantia? Quare inquis, aliqui membra sua denudant? Propter te, si misericordes essemus, istis eis artibus opus nō esset, si prima interpellatione persuasissent, nō tanta cōmenta exquisissent? Quis est ita miser, vt velit tantum clamare, vt velit ad confusionem venire, vt velit publicè deplorare, cum nuda coniuge, cum filijs puluere conspergi? Hæc qua paupertate non sunt peio-

Act. 9.

2. Thess. 3.

11

res

na? Sed pro his non solùm misericordiã nullam à nobis accipiunt, magis autem à nobis accusantur. O inuerecundia, pauperem inuerecũdũ vocas? Tu rapiens non es inuerecundus, ille autem pro pane depreeãs, inuerecundus iudicatur. In abundantia constitutus iste, inquis, mendicat. Qua causa? dic mihi, quid est confusibilius? Melius quippe est mori quàm mendicare, quamdiu ita supini sumus. Quid ergo? omnes impostores sunt, nullus reuera pauper est? Etiam, inquis, & multi. Quid ergo vel eis non exhibes auxilium? Vt quid existis scrupulosus vitæ eorũ enucleator? Sed hæ occasiones sunt, & excusationes. Omni petenti te da, & volentem à te mutuari, non auerseris. Extende manum tuam non sit contracta. Non enim vitarum constituti sumus discussores, alioqui nullus hoc modo miserebitur. Quare quando Deum rogas dicis, peccatorum meorum ne memineris? Proinde etsi valde sit ille peccator, hoc ipsum, & in ipso considera, & noli reminisci peccatorum eius, tempus est misericordiæ, non scrupulosæ discussionis, misericordiæ, non ratiocinationis. Nutriri vult, si quidem vis tribue, si autem non vis, dimitte sine increpatione, nè alij tuo exemplo attracti nec illis dent. Scitis enim, quoniam quæ mala sunt facile suspicamur, quæ verò optima non itẽ. Efficiamur misericordes non quomodocunque, sed quõ patet noster cœlestis, ipse adulteros, fornicatores, &c. omnes nutrit. Sic efficiamur etiam nos misericordes, si quisquam opus habuerit, & in necessitate fuerit, auxiliemur. Non dicebant prisci, hic impostor est quia si indifferenter oĩbus demus, semper miserebimur, si autem cœperimus scrutari, nunquã misericordiã præstabimus. Si quidem, auri talenta quæreret, & argẽtũ, aut vestes pretiosas, & seruos, meritò quis istum diceret deceptorem, si autem nihil horum, sed nutrimẽtum, & vestimentum, nunquid hæc deceptoris sunt? dic mihi? Quiescamus ab hac absurda curiositate, & diabolica. Si.n. in clero electũ se esse dicat, si sacerdotẽ nominet, scrutare, non .n. sine periculo, in talibus indiscussa cõicatio est. Si pro nutrimẽto postulat, nihil examines. Quõ Abraham hospitalitatem erga omnes transeuntes ostẽdebat? Si scrutator fuisset circa refugientes ad se, nunquam angelos suscepisset hospicio. Forassis enim non putans eos angelos esse, cum reliquis repelleret, sed quoniam omnes suscipiebat, suscipiebar & angelos.

IDEM inquit; Si demonstrauero filium tuum diuitijs vltra omnes eminere, non illũ in paupertate positũ beatum existimabis, quiescesq; tandem te lamentis ac suspirijs, adeomaris consiceere, atque diris gemitibus abstinebis? Nempe absolutum eum curis illis ac malis reliquis, quæ solẽt opes è vestigio subsequi, ne tu quidẽ ipse negabis. Ideirco illud solũ addiscere cupis, quonam modo ille diues sit, ac te ipso, qui tam multa possides, longè opulentior: hoc ego modo te docebo, ostendamque te, si illi compateris, id pati, quod illum pati arbitraris, atque in extrema paupertate degere. Nempe enim in eorum tantùm, quæ possides Dominus es, ille verò, omniũ quæ sunt in toto orbe terrarum. Sin verò tu minus credis, age te ad illum adducamus ac persuadeamus, vt de monte descendens magis autem illic residens, alicui ex his qui & diuites valde & religiosi sunt, mandet, sibi mittat auri pondus quantũ ipse vis, siue quia istud non pateretur, isti vel illi indigenti dare iubeat; videbis diuitẽ illum sibi deuotius, alacrius, prõptius abaudientem, quàm faceret nutu tuo qui vis ex dispensatorib. tuis. Nam hic quidẽ cum aliquid iubetur impendere, mærens, tristis, demissus id facit, cõtra ille, cum non impenderit tunc demum maximè trepidat atque anxius est, nè fortè in aliquo off. nderit. At qui tu, si quidẽ villici tui, sibi credita, malè absumpserint, aliũ nõ habes à quo petas, verùm illorum peruersitate, ex diuite continuò pauper efficeris, at filius tuus nil eiusmodi metuit. Siue.n. ille cui prius imperauerat diuitijs excidat, imperabit alteri, siue is quoq; aliquid tale passus fuerit, ad alterum se cõuertet. Prius denique deficient fontium latices, atq;

 sicca-

Alij verò ita ebrij, calumniatores mercede conducunt, vt falsa dicant. Nam quod ebrios aiunt ob insatiabilẽ ebrietatem ardentius sitire, hoc & iracundis vsu euenit, quia in perniciosiorem ruũt insaniam, ob inexplibilem contendendi libidinẽ. Virtute mansuetudinis Moyses Iudæorum insaniam moderatè ferens, & precibus saluans inimicos, honorem & gloriam cœlestem præ alijs obtinuit, Deiq; amicus vocatus est. Hac quoque virtute & Dauid parcens inimicis & hostibus, Deũ beneuolum & amicum effecit. Hæc enim cum omnes homines ornare valeat, in primis tamen eos, qui in potestatib. agunt.

IDEM sic habet; Nec enim si tuum ex auro foret os compositum, aut ex pretiosis lapidibus ita fulgere deberet, vt virtute mansuetudinis illustratum. Quid ore quod contumeliam proferre nesciat, sed semper benedicere meditetur, desiderabilius? Te mansuetum esse dictum, diabolus ne contra quidem respicere poterit. Regiam enim impressionẽ agnoscit. Christi nouit arma, quib. fuit superatus. Quæ verò sunt hæc? Benignitas, & mansuetudo. Etenim cum in mõte eum irruentem confregit, atque prostrauit, non innotescẽs quod esset Christus, sed in his eum verbis illaqueauit, mansuetudine cœpit, benignitate fugauit. Hoc tu quoque facias, si videris hominem diabolum factum, & ad te venientem, ita & tu vince. Dedit tibi Christus potestatem, vt ipsi similis pro tuis viribus efficiare. Propterea maior est ita loquens, quàm prophetas, illud quidem donum est totum, hic autem & labor tuus, & sudor animam docere, os tibi formare, Christi ori simile. Videatur quomodo formetur os diaboli, ne vnquam illud comparemus. Fingitur per imprecationes, per contumelias, cum enim illius verba quis loquitur, illius linguam sumit. Discamus nos ita loqui, sicut audire rex noster cõsueuit, illam imitari linguam studeamus. Non ita prophetatum os amplectitur Dominus, sicut mitium, & mansuetorum hominum. Moysi, quia mansuetissimus erat super omnes qui morabantur in terra, loquebatur Deus facie, ad faciẽ, tanquam amicus ad amicum suum.

Basil. — *22 Hom. 52. ad populu Antioch.* — *Matt. 4.* — *Num. 12. Exod. 33.*

HIERONYMVS sic ait; Patiẽtiam referens Paulę. Si quando procacior fuisset inimicus, & vsque ad verborum iurgia prosiluisset, illud psalterij decantabat: Cum consisteret peccator aduersum me, obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis. Et rursus: Ego aũt quasi surdus non audiebam, quasi mutus nõ aperiens os suum. Et factus sum, sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones, seu increpationes. In tentationibus, Deuteronomij verba voluebat. Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat si diligatis eum de toto corde vestro. In tribulationibus, & angustijs Isaiæ verba replicabat: qui ablactati estis à lacte, qui abstracti ab vbere tribulationem super tribulationem expectate, spem super spẽ, adhuc pusillum propter malitiam labiorum, propter linguam malignam. Et scripturæ testimonium, in consolationẽ suam edisserebat: Ablactatorum esse, eorum scilicet qui ad virilem ætatem peruenissent, tribulationem super tribulationẽ sustinere, vt spem super spem mereantur accipere, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autẽ probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit. Et quòd si is qui foris est noster homo corrumpatur is qui intus est renouetur de die in diem, & quod in præsenti momẽtaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ põdus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim vidẽtur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna. Nec longum fore tempus, etiam si humanæ patientiæ tardum videatur, quin Dei statim videatur auxilium dicentis: Tẽpore opportuno exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Nec dolosa labia, & linguas inimicorum esse metuendas cum Domino adiutore lætemur, & ipsum debeamus audire per prophetam monentem: Nolite timere opprobria hominum, & blasphemias eorum ne timueritis, sicut enim vestimentum, sic

22 Episto. 27. ad Eustoc. epitaphiũ matris sua. tom. 1. — *23*

come-

comedet eos vermis, & sicut lanam, sic deuorauit eos tinea, & per patientiam vestram possidebitis animas vestras, & non sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, & alibi: Tribulationẽ super tribulationem sustinete, vt patienter agamus in omnibus quæ accidunt nobis. Patiens enim vir multum prudẽs, qui autem pusillanimis est, vehementer insipiens. In languorib.s, & crebra infirmitate dicebat: Quando infirmus sum, tũc fortis sum, & habem⁹ thesaurum istum in vasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatẽ, & corruptũ hoc vestiatur incorruptione, & iterum: Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per ipsum abundat cõsolatio nostra. Ac deinde, sicut estis socij passionum, sic eritis & consolationum. In mærore cantabat: Quare tristis es anima mea, & quare cõturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi salutare vultus mei & Deus meus.

24 *In li quæstionum Hebraic. i Gene. 10 3.*

IDEM exponens benedictionem Iacob datam filio suo Ioseph, filius accrescens Ioseph, exacerbauerunt eum, & contendetunt, & irascebantur aduersus eum habentes sagittas. Sedit in forti arcus eius, & disrupta sunt vincula manuum eius, dicit: O Ioseph videtũt te fratres tui habentes liuoris sagittas, & zeli iaculis vulnerati, verùm tu arcũ tuum, & arma pugnandi posuisti in Deo, qui fortis est propugnator, & vincula tua, quibus te fratres ligauerunt, ab ipso soluta sunt, & disrupta, vt ex tuo semine tribus nascatur Ephraim fortis, & stabilis, & instar lapidis durioris inuicta.

25 *Li. 2 inc. 4 epist. ad Ephe 10 9.*

IDEM explicans verba illa; Obsecro vos, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate, ait: Mansuetudo illa est, quæ nulla passione turbatur, & specialiter ira, & furore non rumpitur. Quam qui habuerit beatitudinẽ, quæ Domini voce promissa est, consequetur, vt possideat terram, idest, imperet corpori suo, dominetur que subiecto, & hæc sit prima eius hæreditas, in carne non carnaliter viuere.

26 *Lib. de patientia 10. 4.*

AVGVSTINVS sic habet; Virtus animi, quæ patientia dicitur, tam magnum Dei donum est, vt etiã ipsius qui nobis eam largitur, qua malos, vt corrigantur expectat, patientia prædicetur, estq; patiens sine vlla passione. Patientia hominis, quæ virtus est ea perhibetur, qua æquo animo mala tolleramus, nec animo iniquo bona desideramus, per quæ ad meliora perueniamus. Qua propter impatientes dũ mala pati nolunt, non efficiunt, vt à malis eruantur, sed vt mala grauiora patiantur. Patientes autem qui malunt non committendo ferre, quàm non ferendo committere, & leuiora faciunt, quàm quę per patientiam patiuntur, & peiora euadunt, quibus per impatientiam mergerentur. Bona verò æterna, & magna non perdunt, dum malis temporalibus, breuibusque non cedunt. Quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis, sicut Paulus ait, ad futuram gloriam. Et iterum: Quod tẽporale est, & breue tribulationis nostrę supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

Rom. 8. 2. Cor. 4.

Infra: Patientia comes est sapientiæ, non famula concupiscentiæ. Cum ergo videris quempiam patienter aliquid pati, noli continuò laudare patientiam, quam non ostendit, nisi causa patiendi, & qui passione rectè vtuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur, veruntamen cum libidinibus, & sceleribus pro ista temporali vita, & salute, multa homines horrenda mirabiliter sufferunt, satis nos admonent quanta etiam sufferenda sunt pro vita bona. Dominus ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Non ait villas vestras, laudes vestras, luxurias vestras, sed animas vestras. Si ergo tanta suffert anima, vt possideat vnde pereat, quanta debet sufferre nè pereat? Cum ergo torquent alia mala, sed non extorquent opera mala, non solùm anima per patientiam possidetur, verùm etiam cum per patientiam corpus ipsum ad tempus affligitur

Luca 21.

27

gitur, vel amittitur, in æternam stabilitatem, salutemq; resumitur, & ei per dolorem, & mortem inuiolabilis sanitas, & fœlix immortalitas compatatur. Vnde & Dominus Iesus ad patientiam exhortans martyres, aiebat: Et capillus de capite vestro non peribit. Et quoniā nemo vnquam, sicut Apostolus dicit, carnem suam odio habuit, magis homo fidelis per patientiam, quàm per impatientiam pro statu suæ carnis inuigilet, & futuræ incorruptionis inæstimabili lucro quantalibet eius præsentia damna compenset. Quamuis autem patiētia virtus sit animi, partim tamen ea vtitur animus in seipso, partim verò in corpore suo. In se ipso vtitur patientia, quando illæso, & intacto corpore, aliquid, quod non expediat, vel non deceat facere, aut dicere, quibuslibet aduersitatibus, aut fœditatibus rerū, seu verborum stimulis incitatur, & patienter mala omnia tolerat, nè ipse mali aliquid ore vel opere committat. Per hāc patientiam sustinemus etiam cum corpore sani sumus, quod inter huius sæculi scandala beatitudo nostra differtur. Inde dictum est, Si quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Patientia sanctus Dauid conuiciantis opprobria tolerauit, & cum facilè posset vlcisci, non solùm non fecit, verùm & aliùm pro se dolentem, commotumque, compescuit, & potestatem regiam magis adhibuit prohibendo, quàm exercendo vindictam. Neq; tunc eius corpus aliquo morbo affligebatur, sed humiliatis tempus agnoscebatur, ac ferebatur voluntas Dei, propter quam patientissimo animo, amaritudo contumeliæ bibebatur. Hanc patientiā Dominus docuit quando commotus zizaniorum permixtione, seruis volentibus ea colligere dixit paterfamilias: Sinite crescere vsque ad messem. Oportet enim patienter ferri, quod festinanter non oportet auferri. Huius & ipse patientiæ præbuit, & demonstrauit exēplum, quòd ante passionem corporis sui, discipulum, priusquam ostenderet traditorem, pertulit furem. Hæc omnia ad eum patientiæ modum pertinēt quo animus extrinsecus mala patienter sustinet in se ipso, suo prorsus corpore illæso. Alius est autem patientiæ modus, quo idem ipse animus, quæcumq; molesta, & grauia in sui corporis passionibus perfert, non sicut stulti, & scelerati propter adipiscenda vana, vel scelera perpetranda, sed sicut à Domino definitum est, propter iustitiam. Vtroque modo sancti martyres certauerunt. Nam & impiorum opprobrijs saturati sunt, vbi animus corpore intacto quasdam veluti plagas suas integer sustinet, & in corporibus vincti sunt, fame, ac siti affecti sunt, torti sunt. Vtroque hoc modo diabolus sanctum Iob aggressus est, sed in vtroque stabili patientiæ robore, & armis pietatis inuictus. Nā prius illæso corpore, cuncta quæ habebat, amisit, & cum his immobilis permaneret, agressus est inimicus & corpus, ita vt à planta pedis vsque ad verticem nō esset in eo sanitas: manebat autem in putrido corpore animus integer, horrēdosque cruciatus carnis contabescentis, incorrupta patientia ferebat *Infra*: Audiāt sancti de scripturis sanctis præcepta patientiæ. Deprime cor tuum; & sustine, vt crescat in nouissimis vita tua, omne quod tibi superuenerit, accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe, quoniā in igne probatur aurum, & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis. Hoc enim iustum est, vt qui de pristina fælicitate paradisi propter contumacem delitiarum appetentiam dimissi sumus, per humilem molestiarum patientiam recipiamur, fugaces mala faciendo, reduces mala patiendo. *Infra*: Ab illo est patientia iustorum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris. Quam laudans Apostolus dicit, quod omnia suffert. Quantò maior ergo est in sanctis charitas Dei, tātò magis pro eo quod diligitur suffert, & quantò maior est in peccatoribus cupiditas mundi, tantò magis pro eo quod concupiscitur, omnia tolerātur. Ac per hoc inde est patientia vera iustorum, vnde est in eis charitas Dei, & inde est patientia falsa iniquorum, vnde est in

Marginalia: *Mat. 21.* — *Ephe. 5.* — *Rom. 8.* — *2. Reg. 16.* — *Matt. 13.* — 98 — *Eccli. 2.* — 29 — *Rom. 5.*

1. Ioan. 2. eis cupiditas mundi. Concupiscentia, de qua dicit Ioannes, quòd non est ex patre, sed ex mundo, hæc quantò fuerit in homine vehementior, & ardentior, tantò fit quisq; pro eo quod cócupiscit, omnium molestiarum, dolorumq; patientior, hæc patientia animalis est, & diabolica, charitas autem, qua fit, vt rectè viuentes, omnia fortiter patiantur, ex Deo est. Vnde dicit Paulus: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an psecutio, an fames, an nuditas, an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, deputati sumus sicut oues victimę. Sed in his omnibus superamus per eum, qui dilexit nos, certus sum enim quia neque mors, neque vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; potestates, neq; præsentia, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quę est in Christo Iesu. Malorum autem concupiscentia, propter quam in eis est falsa patientia non est ex patre, sicut dicit Apostolus Ioannes, sed ex mundo.

Rom. 8. Psal. 43.

30 In Ps. 14. to. 8.

Idem exponens verba illa; Considerabam ad dexteram, & videbam, ait: Frementi toto mundo, & minante in persecutionibus, crebrescentibus vndique insultationibus hominum, atque terroribus, ille contemnens præsentia respiciebat in futura, attendebat in dexteram, vbi futurus est, & ideo omnia ferebat. *Infra*: Clamaui ad te Domine, dixi tu es spes mea. Quando tolerabam, quando tribulabar, dixi tu es spes mea, spes mea hic, ideo tolero. Portio autem mea non est hic, sed in terra viuentium. Dat Deus portionem in terra viuentium, sed nō aliquid à se extra se. Quid dabit amanti se nisi se?

31 Homil. 35 in Euangelia to. 3.

GREGORIVS explicans locum Lucæ 21. In patiétia vestra possidebitis animas vestras, dicit: Idcirco possessio animæ in virtute patiétiæ ponitur, quia radix omnium custosq; virtutum, patientia est. Per patientiam verò possidemus animas nostras, quia dum nobis ipsis dominari discimus, hoc ipsum incipimus possidere, quod sumus. Patientia verò est, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi. Nam qui sic proximi mala portat, vt tamen tacitus doleat, & tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Scriptum quippe est: Charitas patiens est, benigna est. Patiens nāq; est, vt aliena mala toleret, benigna verò est, vt ipsos etiā, quos portat, amet. Virtus est coram hominibus, aduersarios tolerare, sed virtus coram Deo diligere, quia hoc solùm Deus sacrificium accipit, quod ante eius oculos in altari boni operis flamma charitatis incendit. Sciendum verò quòd plerumq; ideo patientes esse videmur, quia retribuere mala non possumus, sed qui idcirco malum non retribuit, quia nequaquam valet, proculdubio patiens non est, quia patiētia non in ostēsione inquiritur, sed in corde. Quanto culmine virtus patiētia polleat, Salomon indicat dicēs: Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo expugnatore vrbiū. Minor est ergo victoria, vrbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur. Maius aūt est, quod per patientiā vincitur, quia ipse à se animus superatur, & semetipsum sibimet subijcit, qñ eū patientia in humilitate tolerantiæ sternit. *Infra*: Ille veraciter patientiam seruat, qui, & ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, & hæc eadē retractans, pertulisse se talia exultat, nè bonum patientiæ quietis ipe pereat, quod in perturbationibus custoditur. Sunt .n. nonnulli qui eo tempore, quo aduersa patiuntur, vel contumelias audiunt, nullo dolore pulsentur, & sic patientiam exhibeant, vt custodire etiam cordis innocentiam curent, sed cum post paululum hæc ipsa quæ pertulerint, ad memoriam reuocant, igne vehementissimi doloris instigantur. Argumenta vltionis inquirunt, & mansuetudinem, quam tolerantes habuerunt, postea perdunt. Quibus isti sunt similes, nisi his, qui per fortitudinem in campo victores sunt, sed per negligētiam postmodum intra vrbis claustra capiuntur? Quibus isti sunt similes, nisi his, quos irruens grauis lāguor a vita

1. Cor. 13. Prou. 16. 32 Simile.

à vita non subtrahit, sed leuiter veniēs recidiua febris occidit. *Infra.* Est hæc sententia:& nos sine ferro martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter custodimus. *Infra*: Tribus modis virtus patientiæ exerceri solet. Alia namque sunt,quæ à Deo, alia quæ ab antiquo aduersario, alia quæ à proximo sustinemus. A proximo persecutiones, damna, contumelias, ab antiquo hoste tentamenta, à Deo autem flagella toleramus. Sed in his omnibus tribus modis vigilanti oculo semetipsam debet mens circumspicere, nè contra mala proximi pertrahatur ad retributionē mali, nè contra tentamenta aduersarij seducatur ad delectationem mali, vel consensum dilecti, nè contra flagella opificis ad excessum proruat murmurationis. Perfectè enim aduersarius vincitur, quando mens nostra, & inter tentamenta ad delectationem, & consensum non trahitur, & inter contumelias proximi, custoditur ab odio, & inter flagella Dei compescitur à murmuratione. Et tunc pro labore patientiæ, bona sperantes sequentis vitæ audiamus, Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finē. Quasi enim perijsse patientia pauperū cernitur, cum nihil pro illa in hac vita humilibus recompensatur. Sed patientia pauperum in finem nō peribit, quia tunc eius gloria percipitur, cum simul omnia laboriosa terminantur.

33 *Ser. 13. in Psal. Qui habitat.*

BERNARDVS explicans verba illa; Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, sic habet: Draco immanis est bestia, flatu igneo quicquid attigerit necat, non modò bestias terræ, sed & volucres cœli. Haud alium ego draconē hunc quàm spiritum iracundiæ reor. Quantos etiam sublimis vt videbatur vitæ, flatu huius draconis miserè satis adustos, turpiter in huius os ingemimus cecidisse? Nimirum affectio naturalis hominum, ira est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miseranda pernicies. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, nè forte ad inutilia, illicitaque prorumpat. Nolite eis irasci, qui transitoria vobis auferunt, qui comitia ingerunt, qui inferunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci. Irascimini ei, quæ sola vobis nocere potest, sola facere vt omnia illa non prosint. Vultis scire quænam illa sit, iniquitas propria. Huic irascimini, nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris nō mouetur, magis autem amplectitur ea Ego, inquit, in flagella paratus sum. Sit damnum, sit conuitium, sit læsio corporalis, paratus sum, & nō sum turbatus, quoniā dolor meus in conspectu meo semper. Quid ni exteriora omnia paruipendam in huius æstimatione doloris? Filius, inquit, vteri mei persequitur me, & conuitanti seruulo indignabor? cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum, & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirū non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

Psal. 37. *2. Reg. 16.* *Psal. 39.*

Passiones animæ, cum omnino in hac vita tolli non possint, moderandæ sunt. Cap. II.

HIERONYMVS sic habet: Ridere & rideri sæcularibus derelinque. Marcum Crassum semel in vita scribit risisse Lucilius. Fuerit illa affectata seueritas, & gloriā quærens, auramq; popularem, nos affectus & perturbationes quamdiu in tabernaculo corporis huius habitamus, & fragili carne circundamur, moderari & regere possumus, amputare non possumus, vnde & psalmista dicit: Irascimini, & nolite peccare. Quod Apostolus edisserens, sol, inquit, non occidat super iracundiam vestram, quia & irasci hominis est, & finem iracundiæ imponere, Christiani.

1 *Epi. 8. quæ est ad Demetriadē de seruanda virgin. to. 1.*

Psal. 4. *Eph. 4.*

IDEM

Epist. 9. quaest. ad Saluinam viduā de Viduitate seruanda. tom. 1.

2 IDEM ait: Difficile est, quin potius impossibile, perturbationis initijs carere quempiam, quas Graeci ante passiones vocant, eo quòd incentiua vitiorum omnium titillent animos, & quasi in meditullio nostrum iudicium sit, vel abijcere cogitata, vel recipere. Vnde & naturae Dominus in Euangelio loquebatur: De corde exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Ex quo perspicuum est, proclinius esse cor hominis à pueritia ad malum, & inter opera carnis & spiritus, quae Apostolus enumerat, mediam animam fluctuare, nunc haec, nunc illa cupientem. Nam sine vitijs nemo nascitur, optimus ille est, qui minimis vrgetur. Qui dicere potest: Turbatus sum, & non sum locutus. Et iterum: Irascimini, & nolite peccare. Et illud Architae Tarentini ad villicum negligentem, iam te verberibus enecassem, nisi iratus essem. Quod de vna perturbatione dictum est, referamus ad caeteras. Sicut irasci, hominis est, & iram non perficere, Christiani; sic omnis caro concupiscit quidem ea quae carnis sunt, & quibusdam illecebris, ad mortiferas animam voluptates trahit: sed nostrū est voluptatis ardorē maiore Christi amore restinguere, & lasciuiae iumentum, fraenis inediae subiugare, vt non libidinem, sed cibos quaerat ac desideret. Quorum ista? vt hominem esse te noueris, & passionibus humanis, nisi caueris, subiacere. De eodem cuncti facti sumus luto, ijsdem compacti exordijs. In serico, & in panni, eadem libido dominatur. Nec regum purpuras timet, nec mendicantium spernit squalorem. Multoq; melius est stomachum dolere, quàm mentem, imperare corpori, quā seruire, gressu vacillare, quàm pudicitia.

Ep. ad Ctesiphōtē aduersus Pelagium. to. 2.

3 IDEM sic habet: Pytagoras & Zenon Stoicorum principes, aiunt animae perturbationes, tristitiam, & gaudium, spem & metum, quorum duo praesentia, duo futura sunt, extirpari posse de mentibus, & nullam radicem vitiorum in homine omnino residere, meditatione, & assidua exercitatione virtutum. Aduersum quos Peripatetici, qui de Aristotelis fonte descendunt, fortissimè disputant. Hoc est enim hominem ex homine tollere, & in corpore constitutū, esse sine corpore, dicente Apostolo: Infaelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quis enim potest aut non gestire gaudio, aut moerore contrahi, aut spe extolli, aut timore terreri? cum dicat Apostolus: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuum me ducentem. Et alibi: Non enim qđ volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio. Si quod non vult operatur, quomodo stare potest hoc quod dicitur, posse hominem sine peccato esse, si velit? Vnde dicit Paulus: Conclusit Deus omnia sub peccato, vt omniū misereatur. Et Sapiens ait: Non est homo, qui non peccet. Et quis gloriabitur castum se habere cor? & non est mundus à sorde, nec si vnius diei sit vita eius super terram.

Lib. 2 aduersus Pelagia nos. tom. 2.

4 IDEM ait: Quatuor sunt perturbationes, quibus genus vexatur humanum, duae bonorum, & duae malorum, tristitia, gaudium, spes, & metus, excedimusq; mensuram, si gaudeamus super his quae non debemus, diuitijs, potentia, honoribus, inimicorum infelicitate, & mortibus, vel è contrario, praesentium malorum dolore cruciamur, aduersis, exilijs, paupertate, languore, & mortibus propinquorum, quod Apostolus fieri prohibet: & rursum si cupiamus ea, quae arbitramur bona, haeredi tates, honores, prosperitates omnium rerum, & corporis sanitatem, & caetera, quorum praesentia gaudio fruimur, & metuamus illa, quae putamus aduersa, quibus ad perfectū carere iuxta Stoicos possibile est, iuxta Peripateticos autem difficile, & impossibile est, cui sententiae omnis Scripturę sanctae consentit auctoribus. Vnde & Iosephus Machabaeorum scriptor historiae, frangi & regi posse dixit perturbationes animi, non eradicari, & quinque tusculanarum quaestionum Ciceronis libri his disputationibus referti sunt. Pugna

cum-

rum amissionem minabatur tempestatis immanitas non esse bona, quæ illos, quibus inessent, facerent bonos, sicut facit iustitia. Quod autem aiunt ea, nec bona appellanda esse, sed commoda, verborum certamini deputandum est. Quid enim interest vtrum aptius bona vocentur an commoda, dum tamen ne his priuetur, non minus Stoicus, quàm Peripateticus pauescat & palleat, ea nõ æqualiter æstimando? Amabò sanè si bonorum istorum, seu commodorum periculis ad flagitium vel facinus vrgeantur, vt aliter ea retinere non possint, malle se dicunt hæc amittere, quibus natura corporis salua & incolumis habetur, quàm illa committere, quibus iustitia violatur. ita mens vbi fixa est ista sententia, nullas perturbationes etiam si accidant inferioribus animi partibus, in se contra rationem præualere permittit quinimmo eis ipsa dominatur, eisque non consentiendo, sed potius resistendo regnum virtutis exercet. Talem describit etiã Virgilius Aeneã:

Mens immota manet, lachrymæ voluuntur inanes.

8 *Cap. 8.* IDEM differens, quod passiones, quæ Christianos animos afficiunt non in vitium trahant, sed virtutẽ exerceãt, dicit: Christiana eruditio, Deo mentem subijcit regendam, & iuuandam, mentisq; passiones ita moderandas ac frænandas, vt in vsum iustitiæ conuertantur. Denique in disciplina nostra non tã quæritur, vtrum pius animus irascatur, sed quare irascatur; nec vtrum sit tristis, sed vnde sit tristis; nec vtrum timeat, sed quid timeat. Irasci enim peccanti, vt corrigatur, contristari pro afflicto, vt liberetur, timere periclitanti, nè pereat, nescio vtrum quisquam sana consideratione reprehendat. *Infra*: Stoici passiones non putant vitia, quãdo sapienti, sic accidunt, vt contra virtutem mentis, rationemq; nihil possint.

9 *Tract. 60. in Ioan. tom. 9.* IDEM explicans verba illa Ioan. cap. 13. Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, ait: Pereant argumenta philosophorum, qui negant in sapientem cadere perturbationes animorum. Turbetur planè animus Christianus non miseria, sed misericordia; timeat, nè pereant homines Christo; contristetur cum perit aliquis Christo, concupiscit acquirere homines Christo, lætetur cum acquirũtur homines Christo, timeat nè sibi pereat & Christo, contristetur peregrinari se à Christo, concupiscat regnare cum Christo, lætetur dum sperat se regnaturum esse cum Christo. Istæ sunt certè quatuor, quas perturbationes vocant, timor, & tristitia, amor, & lætitia, habeant eas iustis de causis animi Christiani, nec philosophorũ Stoicorum, vel quorumcumque similiũ cõsentiatur errori, qui profectò quemadmodum vanitatem existimant veritatem, sic stuporem deputant sanitatem, ignorantes sic hominis animũ, quemadmodum corporis membrum desperatius ægrotare, quando & doloris amiserit sensum. Turbatus est ergo Iesus pro membris suis, nè isti desperent si passionibus instigantibus turbentur.

10 *Serm. 6. et Cant. 3.* BERNARDVS explicans verba illa Canticorum 3. Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, sic habet. Solus Christus à matre coronatus est, quia solus cum ordinatis affectionibus tamquam sponsus è thalamo, processit ex vtero matris. Sũt aũt affectiones istæ quatuor notissimæ, amor, & lætitia, timor, & tristitia. Absq; his nõ subsistit humana anima, sed quibusdam sunt in coronam, quibusdam in confusionem. Purgatæ enim & ordinatæ, gloriosam in virtutũ corona reddunt animam. Inordinatæ, per confusionem deiectam, & ignominiosam. Purgantur autem sic, si amantur quæ amanda sunt, si magis amantur quæ magis amanda sunt, si non amantur quę amãda non sunt, amor purgatus erit. Sic & de cęteris. Considera ergo quomodo istę affectiones ordinatę, virtutes sunt, inordinatæ, perturbationes. Si timorem sequatur tristitia, desperationem generat; si amorem lætitia, dissolutionem. Sequatur ergo timorem lætitia, quia timor futura cauet, lætitia de præsenti gaudet. Comitetur lætitiam tristitia, quia moderatè læta amplo-

plectitur, qui tristia reminiscitur. Iungatur amor tristitiæ, quia fortiter sustinet tristia, qui per amorem quæ sunt amanda desiderat. Iungatur amor timori, quia ordinatè amandis inhæret, qui timenda non negligit.

11 Serm. 35 ex paruis.

IDEM ait: Currus quo homines ducuntur, habet quatuor rotas, quatuor scilicet animi affectiones notissimas, amorem & lætitiam, timorem, & tristitiam. Amant enim reprobi temporalia, & lætantur cum malefecerint, sed hunc amorem, & hanc lætitiam sequitur timor & tristitia sempiterna. Electi verò quibus dicitur, Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium, ponunt primas rotas timorem & tristitiam, posteriores, amorem & lætitiã. Ipsis etenim commutatur timor, in charitatem, tristitia, in lætitiam sempiternam.

Ioan. 16.

Paupertas Christiana, & quòd qui hanc amplectuntur, honorandi sunt, sicut & illa magni habenda.
Cap. III.

1 Hom. super oratio nem Anna. n. 1.

MVLTA de re hac diximus latissimè li. 1. cap. 17. lib. 2. c. 15. & infra per plura cap. lib. 4. cap. 38. & trib. seq. Quibus addenda sunt, quę sequuntur. In primis Chrysostomus sic habet: Si paupertatem abstuleris, omnem vitæ sustuleris conseruationem, vitamq́; nostram corruperis. Nec nauta, nec gubernator, nec agricola, nec ædificator, neque textor, aut calceamentorum sutor, non faber, nec ærarius, aut coriarius, pistorve, nec alius quis horum erit artificum, qui si non fuerint, omnia vobis transibunt. Nam nunc quidem quasi magistra quædam optima paupertatis necessitas, singulis instans, ad opera vel inuitos compellit. Si verò diuites omnes esse deberẽt, oẽs quoque deberent in ocio viuere, & oĩa perijssent, atq; fuissent corrupta. *Infra*: Age ad ea, quæ nostrã contineat vitam, videamus an in illis plus paupere diues habeat? Puta diues habet thesaurum, & alia multa huiusmodi, medicata pocula, & cum multa delectatione cõposita, sed aquarum fontes, omnibus propositi communiter sunt & diuitibus, & pauperibus. Vinum non est hominibus necessarium, sed aqua sine qua nec duos dies transigere valemus. In necessarijs itaque vitam nostram continentibus, pauper non superatur, sed si quid admirabile dicere fas est, & diuitem superat. Multos enim diuites cernere possumus corporis valetudine propter delicias orta, vt plurimum ab aquæ potibus abstinere, pauper autem per omnem vitam his fluentis, liberè vescitur, tanquam ad mellis fontes, sic ad aquarum currens riuulos, & inde sinceram & purã hauriens voluptatem. Ignis natura, nonne numerosis vtilior thesauris, & humanis omnibus diuitijs? Et hic quoque thesaurus vtilitatis, diuiti pariter & pauperi propositus est. Quæ verò nascitur ab aere corporibus nostris vtilitas & lux splẽdoris numquid diuitibus magis, pauperibus verò minus, exhibetur, & eam illi quidem quatuor, hi verò duobus tantùm oculis inspiciunt? Nec in his solùm, verùm & in omnib. alijs nobis à natura collatis, multam videbis æqualitatem, immò superabundantiam pauperibus attributam. Nam somnus omnibus suauior delicijs, magisq́; necessarius, & omni vtilior nutrimento, pauperibus est, quàm diuitibus, facilior & sincerior. Nam illis quidẽ multæ deliciæ, citra famem cibus, citra sitim potus, carensq́; dormitatione somnus, in omnibus voluptatem dissoluere consueuerunt. Non n. ita rerum natura, sicut necessitatis vsus, horũ quodq; nobis iucundum constituit. Non ita certè suauis vini meriq; potus, sicut potantis sitis delectare solet. Non ita placentas comedere, sicut cum esurie cibũ sumere. Non ita molli recubare strato, vt dormitantes dormire. Quæ omnia magis apud pauperes sunt, quã apud diuites. Quę verò pertinent ad corporis valetudinem, & omnem aliam bonam habitudinem, non communia diuitibus &

pau-

pauperibus proposita sunt? Nemo dicere potest aut ostendere, quod pauperes tantum ægrotant, diuites aut semper in bona sunt valetudine, contrarium quidem videri potest, pauperes quidem insanabilibus turbis non facile capi, hos autẽ passim in diuitum corporibus germinare. Pedum certè dolores, incurabilesq́; aeruorum torturæ, capitis grauedinis, & maligna cuiusque generis, corruptaque rheumata, præsertim illos vexare cõsueuerunt, qui delicijs vacant: in laborantibus, & ęrumnas patientibus, & ex quotidiana opera necessarium quærentibus nutrimentum, huiusmodi nihil invenitur. Pauper si filijs careat, haud multum sentit dolorem, diues aũt quantò magis auctam rem videt, tantò magis ex sterilitate cruciatur, propter hereditis priuationem nullam sentiet voluptatem. Sed ad mortem spectantia nõne communia? nonne tam in diuitib. quã in pauperibus immaturæ mortes accidunt? Et post mortẽ verò, nonne tam his, quàm illis omnibus similiter corpus dissoluitur, fauillaque fit, & pulvis, & vermes gignit?

3 Hom. 48. Matth. to. 2.

IDEM sic habet: Quemadmodum fons, si aquarum flumina in seipso quasi stagnum quoddam retineat, facile putrescit: eodem certè modo diuites, cum in seipsis opes suas detineant, marcescunt. Idcirco trito prouerbio fertur, multa diuitiarum putredo apud hominem est, nec dicitur magna copia ingẽs thesaurus, putredo enim profectò est non possidentium, sed opum ipsarũ. Nã reconditæ vestes corrumpuntur, aurũ ærugine decoloratur, frumenta marcescunt. Quid plura? cor possidentis hæc atq; conseruantis maioribus in dies curis, quàm ærugine decoloratur, atque tabescit. Nã si aĩum auari nudum absq; corpore cogitatione perspexetis, inuenies sicut vestẽ mille tineis corrosam, sic vtrìq; à curis perforatum, à peccatis putrefactũ, & habendi sollicitudine tabescentem. Non talis profectò animus inopis est, inopis dico vltro ac sponte sua, sed fulget ille quidẽ vt aurũ, splendet sicut gemma, floret quasi rosa, nulla tinea ibi est, nullus fur, nulla cura sæcularis, sed viuit angelica vita. Vis huius animi pulchritudinem aspicere? vis paupertatis opes quantæ sint discere? Non imperat hæc viris, sed imperat dęmonibus, non assistit regi, sed assistit Deo, nõ hominis, sed angelorum commilito est. Non habet duos, tres, vel viginti loculos rerum plenos, sed sic abũdat, vt vniuersum mũdum paruipendat, & thesaurum habet in cœlo. Non indiget mancipijs, sed habet loco seruorũ passiones, habet seruos appetitus, qui regibus dominantur, vt nec respicere audeant, regnũ porrò atq; aurum, & omnia huius generis hæc, de qua dicimus paupertas quasi pueriles ludos, trochos dico, pilas, aspernatur, atq; contemnit. Quid igitur hoc paupere melius excogitari poterit? Hic in cœlo tamquam in pauimento ambulat. Quod si tale pauimentum domus eius est, cogita per te ipsum qualiter tectum sit. Sed non habet inquies, equos atque vehicula. Certè nec harum rerum opus est ei, qui nubibus vectatur, & cum Iesu conuersatur.

4 Hom. 25. variarum in Matth.

IDEM dicit: De dignitatibus non disputo, quæ à Deo ad benefaciendum omnibus conceduntur, sed de illis dico, qui inflati superbia dignitatum, putant se immortales cum ipsa dignitate futuros, & non considerant conditionẽ suam, quia de terra sunt, & in puluerem redigentur. Attendis pauperem, & despicis, nec cogitas, quoniam homo est sicut & tu. Homo est, chara possessio Dei, homo cuius causa firmatum est cęlum, extensum mare, fundata est terra super aquas, propter quem sol oritur & incũbit, luna crescit & decrescit, astra micantia surgunt, pp quem diuersa animalia quadrupedia, volatilia, & natantia, pp quem terra producit herbam, & dat cibaria in tpe suo omni animæ, pp quem montes, & colles, valles, & campi, pp quem fontes, & flumina, pp quẽ tempora, & menses, & anni, pp quem Angeli, Archangeli, Principatus, &c. Et quid multa loquar? propter quem vnigenitus filius Dei sanguinem suum fudit, & genus redemit humanũ, & vt pauperes nõ despicerentur, formã serui suscepit, & quia pauperes, & rusticanos,

Matt. 4. & piscatores elegit Dominus, quos etiā beatos appellat. Nam facilius esse dicit *Ibid. 9.* camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Princeps Apostolorū super quē Christus fundauit Ecclesiam, verè immobilis petra, nonne pauper erat & despectus, & piscator? Sed & Iacobus, & Ioannes similiter pauperes erant, & transiens Saluator vidit eos consuentes retia sua, & non despexit, sed vocauit, & affatus est eos. O eminentia paupertatis. In tantùm pauperes erant, quod retia noua emere non valebant ad capiendum pisces, sed vetera consuebāt. Et pettus pro hamo piscatorio accepit claues regni cœlestis.

5 IDEM dicit: Lazarus pauper quoniam sanctus erat nominatur, iste vero diues & superbus nec nomine quidē dignus habitus est. *Homil. 5. Vetiorum in Lucam.* *Infra*: Mortuus pauper portabatur in humeris angelorum, ne saltem ambulans laboraret. Portabatur, post tantos labores, & portabatur ab angelis. Non sufficerat ad portandum pauperi vnus angelus? Sed propterea plures veniunt, vt chorum lętitiæ faciant, & portaretur ab angelis. Gaudent vnusquisq; angelorum, tātum onus tangere, libenter talibus oneribus prægrauantur, vt adducāt homines ad *Luca 16.* regna cœlorum. *Infra*: Dixit Abrahā diuiti, recepisti bona tua in vita tua. Vide quid dicat bona tua, cæterùm bona non sunt. Quæ putabas bona recepisti, non potes in terra regnasse, & hic regnare. Et Lazarus similiter mala. Si pauperes sumus, si frigore conficimur, si hospitium nō habemus, gaudeamus, accipiamus mala in vita nostra. *Infra*: Habent ibi Moysem, & Lazarum, Moyses Lazarus fuit, pauper fuit, nudus fuit maiores diuitias æstimās thesauro Aegyptiorum improperia, & paupertatem Christi.

6 IDEM inquit: Vidistis in vestibulo diuitis Lazarum pauperem? videte *Concione 2. de Lazaro.* eundem iam in sinu Abrahæ. Vidistis eum, cum à canibus circumlingeretur, videte eundem ab Angelis stipatum. Vidistis, cum in paupertate, videte nunc eundem in delicijs. Vidistis illum in fame, videte in multa rerum affluentia. Vidistis illum certantem? videte *Luc. 16* coronatum. Vidistis labores? videte præmium. Quotquot estis diuites, vel pauperes. Diuites quidem nè putetis diuitias aliquid esse magni, si desit virtus. Pauperes verò nè iudicetis paupertatem vllum esse malum. Pauperes qui indignè molesteq; ferunt egestatē, quam impetrabunt veniam, cum hic in fame, penuriaq; solitudine, & aduersa valetudine vitam assiduè trahens in ædibus diuitis, & ab omnibus despectus, ad hæc non habens alium, ad quē eadem perpessum respiceret, sic appareat philosophatus? Ab hoc discamus non pro beatis habere diuites, neque pro miseris habere pauperes, immò si verum fateri licet, nec diues ille est, qui multis diuitijs circumuallatus est, sed qui non eget multis, nec is pauper est, qui nihil possidet, sed qui multa concupiscit. Ab hoc discite hanc esse finem paupertatis, & opulentiæ. Si quem videtis multa concupiscentē, existimato illum omnium esse pauperrimum, etiam si possideat omnium opes. Rursum si quem videris non multis egentem, illum omnibus opulentiorem esse ducito; etiam si nihil possideat. Nam mentis affectu, non facultatum modo, paupertatem, & opulentiā æstimare consueuimus. Quemadmodum *Simile.* igitur eum, qui perpetuò sitit, non dixerimus rectè valere, etiam si iuxta fluuios, ac fontes accumbat. Quid enim prodest illa aquarum copia, cum affectio maneat insedabilis? Itidem & in diuitibus faciamus, eos qui perpetuò concupiscunt, sitiuntq; aliena, nc putemus vnquam esse sanos, nec vlla frui rerum copia: eos verò, qui quod habent suum, boni consulunt, quique sua sorte contenti sunt, nec alienas circumspectant facultates, etiam si fuerint omnium egentissimi, omnium opulentissimos ducere oportet.

7 IDEM sic habet: Ex narratione *Cōcione 4. de Lazaro.* diuitis, & Lazari plurimum fructus nasci video, tum diuitibus, tū pauperib. tum his qui propter improborum fœlicitatem, tum illis, qui propter iu-

florum inopiam, & afflictionem conturbantur. Neque enim vlla res perinde solet hominum vulgus offendere ac perturbare, vt quòd diuites prauè viuentes, multa fruuntur prosperitate: contra iusti, cum virtute vitam agentes, ad extremam rediguntur inopiã. Verùm hæc parabola sufficit ad prçstãda remedia, diuites quidem redigẽs ad sobrietatem, pauperes verò in præsentibus malis consolans, & illos quidem admonens nè efferantur tollantq; cristas, quoties perueisè viuentes hic pœnas non dant, cum alibi eos maneat grauior eruciatus, hos verò consolans, nè aliorum fœlicitate perturbentur. Hanc parabolam inscribite diuites pariter ac pauperes: diuites, quidem in parietibus animæ vestræ, magis autem pauperes coram oculis mentis vestræ semper circumferte, & erit vobis documentũ materiaq; totius philosophię. Sic enim nec huius vitæ læta poterunt nos inflare, neque tristia prosternere, sed non aliter quã afficimur picturis in pariete additis, erga hæc vtraque afficiemur. Quẽadmodum enim conspicientes in pariete pictum diuitem ac pauperem, nec illi inuidemus, nec pauperem despiciṁ, eo quòd quæ videmus vmbra rerũ est, non veritas; sic & diuitiarum & paupertatis gloriæ & ignominiæ, aliarumque rerum omnium siue tristium siue lætarum naturam, si pernouerimus liberabimur à turbatione, quæ ex harum vnaquaque in nobis gigni solet. Hæc enim omnia, quauis vmbra fallaciora sunt, nec quicquam habent sublime, nec splendida, gloriosaq; attollere, nec humilia contemptaque contrahere poterunt.

Simile.

IDEM ait: Non minus mendicus silens, solo conspectu, pro templi foribus sedens suadendo potest, quàm qui populum moderamur & prædicamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamᵒ quotidie docendo, nisi vt non alium sapias ò homo? Res est subitò inclinans, & omnigenis casibus quàm maxime obnoxia, hominum natura, ad senectã iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit, in contemptum gloria, diuitiæ in paupertiem, honor in despectum abit, præcipiti flumini, nec vnquam cõsistenti, sed ad prona continuo, & per omnia ruenti nostra similia sunt. Hæc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc concinnata, sed re ipsa, & vero vultu assiduè contestatur. Quot igitur eorum putas, qui ad postes nunc templi miseri sedent, floruerunt quondam, & magna gesserunt? Ex abiectis & contemptibilibus hominibus si euaserunt reges sæpe, quid mirum si è magnis claris que viris, mendici contra facti sunt quidam? Non est, cur quis dubitet illorum plerosq; artibus, bello, opibus floruisse quondam, misereri vices illorũ, & cum dolore etiam, sorti quemquam suæ metuere conuenit potius, nè idem iam olim ipsi quoque periclitemur. Nã & nos homines, fortunæ lubricitati æq; omnes obnoxij sumus. Metuenda res paupertas esse videtur, & ipso etiã nomine horribilis. Equidem hanc, quia meminimus, hoc ipso verè iam pauperes sumus, etiam mille talenta possidentes. Neq; enim qui nihil habet pauper est, sed paupertatem horrens.

Hom. 30. in 1. epist. Pauli ad Cor. 10. 4.

Simile.

IDEM explicans verba illa; quæ de manna dixerat Deus, qui multũ habuit, non abundauit, & qui modicũ nõ minorauit, dicit. Videre licet in sęcularibus hoc fieri, non in solo manna. Nã cum omnes vnum ventrem impleamus, & vno tempore viuamus, & vnum corpus tegamus, nihil magis habet diues ex abundantia, neque ex paupertate minus pauper? Quid igitur times paupertatem, quid sectaris diuitias? Timeo, inquit, nè cogar transire ad aliorum fores, & mendicare à proximo. Audio autem multos etiam hoc continuò orantes, & dicentes, ne me sinas peruenire, vt hominum auxilio egeam, & valde rideo hoc audiens, puerilis enim timor est. Nam quotidie, & in omnibus, vt ita dicam, aliorum opera opus habemus, atque adeo verba hæc sunt animæ incircunspectæ, & inflatæ, neque rerum naturam manifestè scientis. Non vides

Hom. 17. inc. 8. 2. epist. ad Cor.

quòd omnes mutua opera indigemus? Miles opificis, opifex negotiatoris, negotiator agricolę, seruus liberi, dominus serui, pauper diuitis, diues pauperis, qui nihil operatus eius qui dat eleemosynam, qui expendit, eius qui accepit. Etenim qui accipit eleemosynam, maximè omnium vsui est. Nam si pauperes non fuissent, id quo abundamus, saluti nostræ non cederet, non habentibus nobis quò pecunias conijceremus, atque hic pauper, qui omnium videtur maximè inutilis, idem omnium est vtilis maximè. Si autem turpe est egere alterius opera, reliquum est, vt moriamur, qui enim hoc timere voluerit, viuere non poterit. Licèt diues sis, plurimorum eorumque vilium opera indiges. Sic nam ignoras quid ores, pecunias ideo petens, ne aliquo indigeas, quemadmodū si quis in mare ingressus precetur, vt neq; nautarum, neque nauis, neque suppellectilis variæ vsu, habeat opus. Nam si vis paucissimis rebus opus habere, ora pro paupertate, si rogaueris pro re aliqua, pro solo pane rogabis, vel veste. Si autem vis turbam fugere, licet ad portum paupertatis, qui fluctibus caret, confugere, amputa multam negotiorum turbam, & non putabis hoc esse turpe, quòd egeas alio: ineffabilis enim sapientiæ Dei, hoc opus est. Nam cum mutua opera indigeamus, & necessitas illa non conciliaret amicitias nostras, si omnia sufficerent, nonne essemus indomitæ bestiæ? ita Deus subiecit nos nobis inuicem, ob hanc necessitatem, vt quotidie alter alterū requirat, & si hoc frenum abstulisset, quis facilè proximi amasset amicitiam? Non igitur ingenuitatis est de his confundi, sed mollis ac sordidæ & stultæ animæ. Etenim Deo visum est, vt mutua opera habeamus opus.

Simile.

IDEM sic habet; Si videris pauperē non pertranseas, sed statim intellige quis fuisti, aut si tu esses in illo, quid nos velles omnes facere? Seruis necessaria das, quia seruiunt tibi benè. Si autem pauperi tribuas aderit, tibi in die iudicij, & eruet te ex igne. Quid tales omnes serui faciunt? Quando Tabita defuncta est, quis eam resuscitauit? Serui circunstantes, an pauperes? Frigus est, & iacet pannis circundatus pauper moriturus, dentes quatiens, & vultu, & habitu depreceans, tu autem calefactus, & ebrius pertransis. Et vtinā vsque ad hoc tantum esses. Sed confestim accusatio aduersus interpellātem. Quid non operatur, iniquis? quid vacans pascitur? dic mihi; tu per operationem habes, quæ habes? Nonne hæreditatem paternam suscipiens? Non e audis Paulum dicentem: Postquam enim dixit, qui non operatur non manducet, vos autem bonum inquit, facientes ne deficiatis? Sed quid dicis? impostor est? quid dicis ò homo, propter vnum panem, & vestimentum, impostorem eum vocas? Sed confestim vendet illud, inquis. Tu autem cuncta tua benè disponis? Quid autem? num omnes ob segnitiem egent? Nemo per naufragium, nemo per iudicia, nemo per furta, nemo per pericula, nemo per ægritudines, nemo per aliam calamitatem? Sed si audierimus aliquem talia deplorantem, maiora clamantem, & nudum cęlos inspicientem, & capillos dimittentem, & pannis circundatum, confestim eum impostorem, fallacem, irrisorem vocamus. Nō erubescis, quem impostorem vocas? Noli dare, & noli accusare hominem. Sed habet, inquis, & fingit. Hoc tua est accusatio non illius, scit enim cum crudelibus se habitare, cum bestijs magis quàm cum hominibus. Et quia nisi miserabile proferat verbū, nullum ad miserandum adducit, & propter hoc compellitur, & habitum miserabiliorem sibi circumponere, vt tuam frangat animam. Si videamus aliquē in habitu liberi interpellantem nos, iste inquis impostor est, & vt putetur ex generosis esse isto modo interpellat, si viderimus in contrario habitu, & illum culpamus. Quid agant de cętero? O crudelitas, & arrogantia? Quare inquis, aliqui membra sua denudant? Propter te, si misericordes essemus, istis eis artibus opus nō esset, si prima interpellatione persuasissent, nō tanta cōmenta exquisissent? Quis est ita miser, vt velit tantum clamare, vt velit ad confusionem venire, vt velit publicè deplorare, cum nuda coniuge, cum filijs puluere conspergi? Hæc qua paupertate non sunt peio-

10 Homi. 11. in epist. ad Heb.

Act. 9.

2. Thes. 3.

ss

na? Sed pro his non solùm misericordiã nullam à nobis accipiunt, magis autem à nobis accusantur. O inuerecundia, pauperem inuerecũdũ vocas? Tu rapiens non es inuerecundus, ille autem pro pane deprecãs, inuerecundus iudicatur. In abundantia constitutus iste, inquis, mendicat. Qua causa? dic mihi, quid est confusibilius? Melius quippe est mori quàm mendicare, quamdiu ita supini sumus. Quid ergo? omnes impostores sunt, nullus reuera pauper est? Etiam, inquis, & multi. Quid ergo? vel eis non exhibes auxilium? Vt quid existis scrupulosus vitæ eorũ enucleator? Sed hæ occasiones sunt, & excusationes. Omni petenti te da, & volentem à te mutuari, non auerseris. Extende manum tuam non sit contracta. Non enim vitarum constituti sumus discussores, alioqui nullus hoc modo miserebitur. Quare quando Deum rogas dicis, peccatorum meorum ne memineris? Proinde etsi valde sit ille peccator, hoc ipsum, & in ipso considera, & noli reminisci peccatorum eius, tempus est misericordiæ, non scrupulosæ discussionis, misericordiæ, non ratiocinationis. Nutriri vult, si quidem vis tribue, si autem non vis, dimitte sine increpatione, nè alij tuo exemplo attracti nec illis dent. Scitis enim, quoniam quæ mala sunt facile suspicamur, quæ verò optima non itẽ. Efficiamur misericordes non quomodocunque, sed quõ pater noster cœlestis, ipse adulteros, fornicatores, &c. omnes nutrit. Sic efficiamur etiam nos misericordes, si quisquam opus habuerit, & in necessitate fuerit, auxiliemur. Non dicebant prisci, hic impostor est quia si indifferenter oĩbus demus, semper miserebimur, si autem cœperimus scrutari, nunquã misericordiã præstabimus. Si quidem, auri talenta quæreret, & argẽti, aut vestes pretiosas, & seruos, meritò quis istum diceret deceptorem, si autem nihil horum, sed nutrimẽtum, & vestimentum, nunquid hæc deceptoris sunt? dic mihi? Quiescamus ab hac absurda curiositate, & diabolica. Si.n. in clero electũ se esse dicat, si sacerdotẽ nominet, scrutare, non .n. sine periculo, in

Lucæ 6.

12

talibus indiscussa cõicatio est. Si pro nutrimẽto postulat, nihil examines. Quõ Abraham hospitalitatem erga omnes transeuntes ostẽdebat? Si scrutator fuisset circa refugientes ad se, nunquam angelos suscepisset hospicio. Fortassis enim non putans eos angelos esse, cum reliquis repelleret, sed quoniam omnes suscipiebat, suscipiebat & angelos.

Gen. 18.

IDEM inquit; Si demonstrauero filium tuum diuitijs vltra omnes eminere, non illũ in paupertate positũ beatum existimabis, quiescesq; tandem te lamentis ac suspirijs, adeo maris consiccere, atque diris gemitibus abstinebis? Nempe absolutum eum curis illis ac malis reliquis, quæ solẽt opes è vestigio subsequi, ne tu quidẽ ipse negabis. Idcirco illud solũ addiscere cupis, quonam modo ille diues sit, ac te ipso, qui tam multa possides, longè opulentior: hoc ego modo te docebo, ostendamque te, si illi compateris, id pati, quod illum pati arbitraris, atque in extrema paupertate degere. Nempe enim tu eorum tantùm, quæ possides Dominus es, ille verò, omniũ quæ sunt in toto orbe terrarum. Sin verò tu minus credis, age te ad illum adducamus ac persuadeamus, vt de monte descendens magis autem illic residens, alicui ex his qui & diuites valde & religiosi sunt, mandet, sibi mittat auri pondus quantũ ipse vis, siue quia istud non pateretur, isti vel illi indigenti dare iubeat; videbis diuitẽ illum sibi deuotius, alacrius, & promptius abaudientem, quàm faceret nutu tuo qui vis ex dispensatorib. tuis. Nam hic quidẽ cum aliquid iubetur impendere, mærens, tristis, demissus id facit, cõtra ille, cum non impenderit tunc demum maximè trepidat atque anxius est, nè fortè in aliquo offenderit. At qui tu, si quidẽ villici tui, sibi credita, malè absumpserint, aliũ nõ habes à quo petas, verùm illorum peruersitate, ex diuite continuò pauper efficeris, at filius tuus nil eiusmodi metuit. Siue.n. ille cui prius imperauerat diuitijs excidat, imperabit alteri, siue is quoq; aliquid tale passus fuerit, ad alterum se cõuertet. Prius denique deficient fontium latices, atq;

13

Lib. 2. contra vituperatores vitæ monasticæ.

14

siccabuntur, quàm qui nato tuo non obtemperet imperanti. *Infra*: Tantæ sunt virtutis opes, atque copiæ adeoque quã vestræ dulciores atque amæniores, vt qui has habuerint, nũquã eas velle possint cum vniuersa terra cõmutare, ne si illa quidem aurum fiat, cum mari, & fluminibus & montibus atque si fieri id posset, didicissetis profectò ex ipso experimento, quòd non iactantiæ, & leuitatis verba loquimur, sed maiores quoque illi copiosioresque diuitias negligerent, vt eas possent adipisci, nunquam prorsus istis illas commutarent. Et quid ego dico cõmutarent? Nec cũ illis quidẽ has habere vellent. Et certè, si quis vobis vna cũ pecunijs, virtutis cõferat opes, obuijs eas supinisq; manib. suscipietis. Adeo ipsi quoq; eas diuitias, & magnas, & admirabiles esse confitemini. Contra isti, ne cum suis quidem opes vestras habere dignabuntur, adeo rem esse contenptibilem, ac penitus abiectam norunt. Atq; hoc rursum exemplis vestris perspicuum faciam. Quantum enim pecuniarum Alexandrum Diogeni daturum putas, si quidem ille voluisset accipere? Sed noluit. At ille virib. totis cõtendebat cunctaq; moliebatur, vt huius virtutibus propius accederet Vis ne aliunde & tui inopiam, & nati tui copias agnoscere? profiliscere ad illum, eiusque pallium quod solũ hẽt, ab illo aufer. Educ itẽ ex cellula, atq; ipsum eius tugurium destrue, ne sic quidem illum indignantẽ, aut dolore aliquo commotũ, penitus iubebis, verũ aget tibi gratias, idq; tanto magis, quanto illum ad philosophiã amplius impellis. Abs te verò, si quis vel decem drachmas tulerit, ingemiscere, flere lamentarique non desinis. Quis ergo diues existimandus est? quis beatus? is qui vel minimis mordetur, an qui mortalia cuncta simul despicit? Neque id tantùm facias quod dixi, verùm omni quoque illum prouincia deturba; vidébis lętum, atque ridentem, aliò commigrare. Enimuero ille quippe terræ mariq; Dñs ita facile ficq; fine mœrore, & gemitu migrabit ad alia, vt facis tu, cum per agros tuos incedis, & longè facilius. Nam tibi etsi per tua licenter incedas, tamen per aliena queq; necessariò incedendũ est. At verò terram ille oẽm, vt propriam obambulat, eiq; potum vndiq; largissimum suppetunt stagna, fontes, amnes, cibum verò & olera, & virentes herbæ. Nondum enim id dico quòd terram ipse omnem a pernatur habens in cęlo ciuitatem. Sin autem sibi moriẽdum fuerit, lætius feret occubitum, quam vos debitas vestitas, atque ita mori magis optabit peregiè, quàm vos in patria, & in lecto. Neque verò eum nudum poteris ostendere, donec amictus fuerit virtutis indumentis, neq; fame vnquã perimes, quamdiu qui sit verus cibus agnouerit. Itaque ista quoque ratione non peccabit, qui diuites quidem pauperes, & inopes dixerit, illos verò etiam ad omnẽ copiam locupletes. Nam cui cibus, & potus, & domus, & requies vbique suppetit, nec modò in eiusmodi non ingemiscit, aut mœret, vel metiam, quàm vos in vestris, iucundius degit: liquet prorsus eum nobis omnibus diuitibus esse ditiorem, qui ista in domibus vestris tantùm inuenire potestis. Quocirca nec inopiam ille vnquã lugebit, quia nec capi aduersis vllis potest, nec in paupertatem aliqñ decidere, neq; subiectus sit incertis vllis casibus. Atqui in nobis contraria his penitus aspicimus. Non modò enim nos non laudant diuitiarũ gratia, verũ hac maximè ex causa & oderunt, & execrantur, & inuident nobis atq; insidiantur plurimi: hic verò quòd veris diuitijs beatus sit, idcirco summę admirationi omnibus est. *Infra*: Dionysium accepisti Ciciliæ tyrrannum, audisti, & Platonem Aristonis filium? Quis horum igitur insignior fuit, aut clarior? quis ne vbique canitur, ac per cunctorum ora celebratur? Nõne philosophus tyranno amplius? atqui ille insulæ totius potiebatur, atque in delitijs degebat ingentibus copijs, lictorum agminibus stipatus, reliquo quoq; cũ apparatu regio, diutius vixit: hic autem academiæ in hortis morabatur, plãtãs inserens, oleas comedens, atque vilissimam apponens mensam, omniq; splen-

ſplendore regij illius apparatus immunis. Quod cum ſit profectò mirabile, id omnino mirabilius eſt, quòd ſeruus effectus, atque ad tyranni ſententiam venditus, in tantum abfuit, vt illo propterea, aut abiectior appareret, aut vilior, vt ipſi quoque tyranno ex hoc, & famam, & claritudinē tradiderit. Quid verò præceptor eius Socrates? Quantò is Archelao fuit illuſtrior, & glorioſior? at ille plurimis opibus ingentiq; gloria, & ſplendore degebat, hic autem morabatur in Lycio, nihilq; pręter vnū pallium habebat, quo & hyberno, & æſtiuo tempore omnibuſque horis anni vtebatur, nudis ſemper pedibus incedens, ac ſine cibo toto die perſeuerans, panemq; tātummodo in cibum ſumēs, atque is erat ei, & pulmentum, & eſculentum, nec iſtam quidem menſam ex rebus ſuis, & ex ſua domo apponebat, ſed ab alijs accipiebat, ſicq; cum ſumma paupertate vitam degens, adeò rege ipſo fuit illuſtrior, vt cum eum ille frequenter ad ſe inuitaret, noluerit Lycio dimiſſo ad illius opes proficiſci. Ex ea quoque quæ nunc obtinet exiſtimatione, quid potius, quid excellentius ſit apparet. Namq; horum quidem nomina, & celeberrima ſunt, & pluribus nota, illorum verò obſcura, & ferè omnibus ignota. Diogenes verò rurſus hic alius Philoſophus, tantò & his, & eius modi regibus opulentior fuit, ſemicinctijs amictus, vt cum Alexander Philippi filius, exercitum in Perſas duceret, omnibus dimiſſis ad illum pergeret viſendum, rogaretq; comiter per ſe ipſum vlla ne re indigeret, & an aliquid iuberet? Cui ille nihilo ſe egere reſpondit. Sed enim in ipſa quoque reipublicæ adminiſtratione, ſi diligenter inſpicias, non illi eminent, aut excellūt, qui diuitijs, ac delitijs, rerumq; omniū copia ſtipati degunt, verùm qui in paupertate, & vilitate vitam ab omni faſtu alienam ducunt. Namque apud Athenienſes Ariſtides ille, quem etiam mortuum ſepeliuit ciuitas Alcibiade, cum his opibus, delicijs, generis nobilitate, orationis vi, & copia, corporis ſpecie, & robore, cęteriſq; eiuſmodi vinceret,

17

tantò fuit inſignior, quantò vili aliquo puſione, Philoſophus mirabilis. Apud Thebanos verò Epaminondas cum in concionē vocaretur, ac propterea proficiſci non valeret, quòd veſtem lauiſſet, nec aliam haberet, qua operiri poſſet, cunctis qui eò conuenerant ducibus inſignior, ac ſpectatior fuit. Age nunc ex ipſo filio tuo, rem iſtam exeutiamus diligenter. Inuenimus enim illum ſanè, non modò clariorem eſſe nunc, quàm fuiſſet domi, verùm ex illis ipſis rebus eam claritatem aſſecutū, quibus illum tu, & vilem eſſe, & ignobilem exiſtimas. Nam ſi vis, perſuadebimus illi de monte deſcendere, atq; in forum irrumpere. Aſpicies protinus totius ciuitatis in illum ora conuerti, cunctoſq; inuicē ſibi eum demonſtrantes, ſumma admiratione ac ſtupore, & gaudio repletos, velut Angelus aliquis è cœlo deſcenderit, an parum tibi gloriæ videtur aſſecutus? Certè non eis modò, qui in regia verſantur, ſed ipſo quoque cui diadema circumligatum eſt profectò erit illuſtrior, idq; aſſequetur ob indumenta illa viliſſima, atque conſciſſa. Numquam enim ita miraculo, ac ſtupori omnibus fuiſſet, ſi veſtibus operiretur auratis, ſi ipſam geſtaret capiti impoſitam coronam, aureoq; curru mulorum officio inueheretur, vt modò eſt, ſqualore, ac ſordibus obſitus, craſſoq; amictus indumento, ſolus, & nudis pedibus incedēs. Et ſi quis de filio tuo verba faciat, vtiq; irriſerit paternas opes, omnemq; ſęculi gloriā dederit peſſum, omniq; mundana ſpe celſior euaſerit, atque ad ſolitudines cō migrans, tunica vili conſciſſa, ac putri ſe induerit. Laudabunt omnes eius magnitudinem animi, tantam, & tam illuſtrem. Iſte igitur amictus, multò melius ipſum & ſpectatum illuſtremq; facit, quàm faceret regius. Siquidem ex illo nemo regem admiratur, ex hoc ita indutum, omnes, & venerationi, & ſtupori habent.

18

IDEM dicit: Communes nobis pręceptores, & calamitatum conſolationē per terrarum orbem miſit Deus pauperes. Et aliquid pręter voluntatē paſſus?

19 *Ho. 28. ad populum.*

Sed

Sed tale nihil quale ille. Erutus est oculus tibi? Sed illi duo. Longo morbo laborasti? Sed ille incurabili. Amisisti filios? Sed ille, & proprij corporis sanitatem. Magna mulctatus es mulcta? Sed nondum ad hoc es redactus, vt alterius indigeas, Deo gratias age. Illos vides in paupertatis camino, & ab omnibus quidem petentes, à paucis autem accipientes. *Infra*: Propterea & ante Ecclesiam, & martyrum monumenta pro foribus pauperes sedent, vt nos ex huiusmodi spectaculo multum capiamus vtilitatis. Considera namq; quod nobis terrenas ingredientibus regias, nihil huiusmodi cernere licet, sed viri, & honesti, & splendidi, & diuites, passim discurrunt. Ad veras autem regias, Ecclesiam dico, & oratorias ædes, & martyrum templa, dæmonibus pressi, truncati, pauperes, senes, cæci, membra præferentes obtorta, vt tu doceatis ex horum spectaculo, primùm vt si quem fastum extrinsecus trahens ingressus es, in illos respiciens tumore deposito, & contrito corde sic ingrediatis, vt cum senem videris, non in iuuenta altum sapias, & cum hi nunc senes, iam fuerint iuuenes, vt in exercitu, & potentia regia multum glorieris, cogites quod ex his aliqui fuerunt in regalibus aulis splendidi, cum in corporis sanitate confidas, his vacans, sensum tuũ corripias. Nec ob hoc solùm assident, verùm vt & te misericordem faciant, & ad misericordiam flexus, Dei benignitatem admireris. Nam si Deus illos nõ erubescit, sed in vestibus suis constituit, multò magis tu nè terrenis ædibus altum sapias, nec erubescas cum à paupere vocaris. Et si accesserit, & genua teneat, ne repellas, regiam enim custodiunt aulam, eos igitur pasce. Honor enim ad regem transit. Illic omnia fastus, in terrenis dico aulis; hic omnia sunt humilitas, quoniam nihil humanum ex ipsis præsertim vestibulis discis. Quòd diuitijs Deus non delectatur, ex ipsis pro foribus sedẽtibus, doceris. Horum enim sedes, & collectio, tantum non est admonitio ad omnium hominum naturam, vocem emittens præclaram, & dicens, quòd nihil humana sunt, sed fumus, & vmbra. Si bonum essent diuitiæ, ante propria Deus vestibula, pauperes non collocasset, si verò diuites quoque suscipit, ne mireris, non enim propterea suscipit, vt diuites maneant, sed vt à tumore liberentur. Audi quid eis Christus dicat: Non potestis Deo seruire, & mãmonæ, & rursum: Difficilè diues ingreditur in regnum cœlorum, & iterum: Facilius est camelum per foramen acus intrare, quàm diuitem in regnum cœlorum. Propterea diuites admittit, vt hæc audiant verba, vt æternas concupiscant diuitias, vt cœlestibus inhient. Sed quid miraris quod ad sua vestibula pauperes sedere non dedignabitur Deus, ad suam mẽsam vnà cum rege eos vocat. Vnde quos Christus non erubescit, nec nos erubescamus, nè similes simus diuiti epuloni, qui pauperem, & vlceribus plenum, & fame cruciatum, in domum non recipiebat. Erubescimus Christum, ipsius amicos habentes pudori. Dicente ipso: cum facis conuiuium voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & eris beatus, quoniam non habent quid tibi retribuant, retribuetur autem tibi in retributione iustorum.

Matt. 6.
Ibid. 19.
Mar. 10.
Luca 18.

21 IDEM sic habet: Nos, reposita nobis, tangere non audemus, innumeras videntes animas subuerti, dicimus enim: Rodat tinea, & non comedat pauper, absumat vermis, & nudus nõ induatur, omnia tempore consumantur, & Christus non pascatur, licèt esuriat. At inquies, quis hoc dixit? Hoc est autem ideo valde malum, quòd nõ verbis, sed operibus ista dicuntur. Furor est, & manifesta dementia, vestibus quidem arcas parare, ad Dei verò factum imaginem, & similitudinem, nudum, & trementem præ gelu negligere. At inquies simulat tremorem, & infirmitatem. Non times ne fulmen, ab hoc verbo cælitus accensum in te feratur? Disrumpor enim ab indignatione, parcite. Non Christi times tribunal horrendum, & terribile? Nam etsi simulat, ex necessitate simulat, & egestate,

Homi. 37. ad populum.

20

pro-

propter sæuitiam, & inhumanitatem tuam, quæ talibus personis supplicantibus, ad misericordiam non flectitur. Quis enim tam miser & ærumnosus, vt nulla præmente necessitate pro solo pane velit ita deturpari, & plangere, talemq; pœnam sustinere? Igitur illius simulatio, fertur inhumanitatis tuæ prę co. Quoniam enim supplicans, & deprecans, & miserabilia fundens verba, gemens, & lachrymans totum circumiens diem, neque necessarium inuenie bat alimentum, fortè hanc artem cogi tauit, non sibi tantum quantum tibi dedecoris, & accusationis inferentem. Nam ille quidem misericordiam inuenire dignus est, quòd in tantam deuenit necessitatem, nos autem innumeris digni supplicijs, quòd pauperes talia pa ti cogimus. Si namque de facili flecteremur, numquam ille talia subire maluisset. Et quid dico nuditatem, & tremorem? Hoc enim horribilius dicam, quòd & liberos immaturam agentes ætatem, quidam excæcare sunt coacti, vt nostram penetrarent insensatam du ritiem. Postquam enim videntes vndique circumeuntes, nec ab ætate, nec ab ærumna crudeles flectere potuerūt, his tot malis, aliam grauiorem adiicere tragędiam, vt tamen soluerent, leuius esse putantes hoc communi lumine priuari, quàm cum fame cōtinuam habere pugnam, & misertimam mortem sustinere. Quoniam enim paupertatis misereri non didicistis, sed gaudetis calamitatibus, vestram implent im probam libidinem, & sibi, & vobis gehennæ flammam acriorē incendentes.

22 *Homi. 18. in c. 10. ep. ad Hebræos. to. 4.* IDEM ait; Paupertas magnum bonum est. Sed humilem facit, inquis, & infirmum. Hoc quippe nobis opus est, multum namque nobis hoc conducit. Christus dixit: Beati pauperes spiritu, sed sapientia, inquit, pauperis pro nihilo habetur. Et iterum alter quidam dixit: diuitias, & paupertatem ne dederis mihi, & ex camino paupertatis libe ra me. Sed hæc dicebantur in veteri testamento, vbi multa ratio diuitiarum habebatur, vbi paupertatis plurimus erat contemptus, vbi hoc quidem maledictum erat, illud verò benedictio, sed nunc nequaquam est. Sed vis audire paupertatis prædicamenta? Ipsam professus est Christus, & dixit: Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Et iterum dicebat discipulis: Nolite possidere aurum, nec argentum, nec duas tunicas. Et Paulus scribens dicebat: Tanquam nihil habētes, & omnia possidētes. Et Petrus dicebat claudo: Argentum, & aurum non est mihi. Et in ipso veteri testamento, vbi in admiratione habebantur, & erāt quidem mirabiles, nonne Helias præter melotam nihil habebat? nonne Helisæus? nonne Ioānes? Quid Iacob erat pauperius dic mihi? qui dicebat: Si dederit mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum quo induar? *Infra*: Paupertas est manuductrix quędam in via, quæ ducit ad cœlum, vnctio athletica, exercitatio quædā magna, & admirabilis, portus trāquillus.

Mat. 8. & Luc. 9. Matth. 10 1. Cor. 6. Act. 3. Gen. 28.

23 *In reg. monacharum ad Paulā, & Eustochium. c. 3 to. 4.* HIERONYMVS dicit; Nudus Iesus, nudas quærit amicas, & sponsas. Quod si ipsum sequi temporale aliquid appetens, seu desiderans fortè volucris, onerata grauedine, nudum sequi non poteris. Hinc beati pauperes spiritu dicuntur, vt ex hoc fiatu,, quod non sufficit cuncta temporalia in mundo relinquendo ad paupertatem monasterij accedere, si mens misera appetit quę reliquit. Magis enim contemplantur oculi Domini affectum, quam cēsum. Melius est enim in sæculo cum ceteris diuitibus diuitijs insistere, quàm in monasterio pauper ipsas appetere. Propter quod hortor vos charissimæ, vt hæc perpetuò in vestro monasterio obseruatio maneat, quòd nulla omnino tangere, aut aliqualiter retinere audeat per horam cēsum, vel obolum, aut aliquid quantumcunq; minimum, quamquā à matre, aut sorore mittatur.

24 *Concione 5. in Ps. 103 to. 8.* AVGVSTINVS exponens illa verba; Saturabuntur ligna campi, & cedri libani, quas plātauit, sic habet: Peruenit panis, & vinum, & oleum Christi ad Senatores, ad reges, & nobiles. Cedri libani, potentes in sęculo, ipsi saturabūtur. Saciati sunt ligna campi. Prius pau

peres,

peres, & humiles satiati sunt, deinde etiam cedri libani, sed quas plantauit ipse. Cedri religiosi fideles, tales ipse plantauit, nam & impij sunt cedri libani, quia conteret Dominus cedros libani. Sunt modò cedri libani, homines fulgentes in pompis suis. Sunt cedri libani, quas plantauit Dominus, ipsę satiabuntur, nam arbor, quam non plantauit pater meus, eradicabitur. Ibi passeres nidificabunt, in cedris s. libani. Minuta volatilia dici solent passeres Hi dimiserunt oĩa, & secuti sunt Christum Sed quid magnum dimiserunt. Alius se conuertit, dimisit cellam patris sui inopem, vix vnum lectum, & vnã arcam conuertit se, tamen factus est passer, quæsiuit spiritualia. Benè, optimè. Non illi insultemus, non dicamus, nihil dimisisti. Petrus vt sequeretur Dominum cum piscator esset, quid potuit dimittere? Vel fratres eius Andreas. Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi, etiam ipsi piscatores, & tamẽ quid dixerunt: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Non ei dixit Dominus? Oblitus es paupertatem tuam, quid dimisisti, vt totum mundum acciperes? Multum dimisit fratres mei, multum dimisit. Quid? Non solùm dimisit quicquid habebat, sed etiam quicquid habere cupiebat. Quis enim pauper non turgescit in spe sæculi huius? Quis non quotidie cupit augere quod habet? Ista cupiditas præcisa est. Ibat in immensum, accepit modum, & nihil dimissum est. Prorsus totum mũdum dimisit Petrus, & totum mũdum accepit Petrus. Quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Ista faciunt, qui parum habent, & veniunt, & fiunt passeres viles. Minuti videntur, quia non habent altitudinem dignitatis sęcularis, nidificant in cedris libani. Etenim cedri libani, nobiles, & diuites, & excelsi huius sæculi, quoniã cum timore audiunt: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem, attendunt res suas, villas suas, & omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, & præbent illas seruis Dei, dant agros, dant hortos. ædificãt monasteria, colligunt passeres, vt in cedris libani nidificent. Sed tamen fratres mei, ipsi passeres, si spirituales sunt, quamuis nidificent in cedris libani, non pro magno habere debent cedros libani, & putare illos esse superiores, à quibus eorum necessaria complentur. Passeres enim sunt, illi autem cedri libani sunt.

Matt. 15. — Matt. 4. — Mat. 19. — 25 — 1. Cor. 6. — Psal. 40.

26 BERNARDVS explicans verba illa; Beati pauperes spiritu, ait: Verè apertum est os eius, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ recondi ti. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Ecce nona facio omnia, qui per Prophetam ante prædixerat, aperiam os meum, eructabo abscõdita a constitutione mundi. Quid enim tam absconditum: quam paupertatem esse beatam? Sic vos insensati filij Adã, diuitias quæritis, diuitias desideratis vsque adhuc, cum iam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus? Quęrat eas paganus, qui sine Deo viuit Quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte, aut qua mẽte Christianus diuitias quærit, postquã Christus beatos esse pauperes prędicauit? Quousque filij alieni, quousq; vanitatem loquetur os vestrum, vt beatum dicatis populum, cui hæc sunt, hęc visibilia, hæc præsentia, cum filius Dei os suum aperiẽs, locutus sit veritatem; beatos esse pauperes, & væ diuitibus? Sed diligenter attẽde, quòd non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero quidẽ profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suæ miseriam, scio tamen Dominum hoc in loco non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his, qui possunt dicere cum Propheta: Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis, laudem habet apud Deum, nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius, & nolebant censu abũdare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hos discernit, quod dictum est spiritu, id est spũali voluntate. Beati

In serm. 4 oium sanctorum. — Apo. 21. — Psal. 77. — Psal. 53.

verè

verò pauperes spiritu, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, & animarum salutem, quoniam ipsorum est regnum Cœlorum. Et verè fratres, si miserrimus ille è cœlo deiectus est, quoniam affectauit celsitudinem, altitudinem concupiuit, sublimitatem præsumpsit, nonne consequens est beatos esse, qui sponte in paupertatis humilitatem se se deponunt, & iuxta Domini promissionem, ipsorum est regnum cœlorum, quod perdidit iste. Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia contra peccatum primùm, remedium primum apponens. Ac si apertius dicat: vis obtinere cœlum, quod perdidit superbus Angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. *Infra* Explicans illa verba: Beati estis, cum vos oderint homines, &c. Gaudete, & exultate quoniam merces vestra copiosa est in cœlis ait: Quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus, & martyribus, nisi quia verè martyrij genus, voluntaria paupertas est. Beatus vir, ait Propheta, qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quàm inter epulas esurire; inter vestes multas, & pretiosas algere; paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus; quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An non meritò coronabitur, qui sic certauerit, mundum abijciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & quod gloriosius est, de semetipso triumphans, & crucifigens concupiscentiam prurientem? Pauperibus regnum cœlorum promittitur, quia paupertate emitur.

Mattb. 5. *Eccli. 31.*

Pax, & vnitas impiorum, & carnis, & diaboli abominabilis, diuisio autem commendabilis, & necessaria. Cap. IIII.

ORIGENES exponens verba illa; Dispergam eos virum à fratre suo, & patres, & filios pariter, ait Dominus, & non concedam, neque miserebor, vt non dispergam eos, sic habet: Quando ait homo ad proximum suum, venite ædificemus ciuitatem, & turrem, cuius caput pertingat vsque ad cœlum, Deus locutus est dicens. Venite descendamus, & confundamus ibi linguas eorum. Quia in malo concordes erant, confusio linguarum efficiat, vt discordent. Et post pusillù subinfert: Et dispersit eos Deus inde à facie omnis terræ. Populus quoq; Israel antequam peccaret, in Iudæa erat, post in vniuersum orbe dispersus est *Infra*: Mali cum simul fuerint, ea quæ mala sunt cogitant, & in pristina nequitia perseuerantes augent peccata peccatis, quomodo è contrario boni, cum simul fuerint de honestis sermocinantur, & ad bonum conueniunt. Dissoluitur ergo & ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non habuerit allocutionẽ alterius nequioris. Idcirco per dispensationem Dei prouidetur, pessimos à pessimis separari.

Hom 9. in c. 13. Hier. to 1. *Gen. 11.*

IDEM explicans verba illa; Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum, dicit: Pax dicitur vbi nemo dissidet, nemo discordat, vbi nihil hostile nihil barbarum geritur. Nos ergo, qui aliquando fuimus inimici Dei, sequentes hostem, & tyrannum diabolum, nunc si illius arma proiecimus pacem vtique habemus ad Deum. Si quis ergo habet pacem ad Deum, & reconciliatus est per sanguinem Christi, vltra non cogitet ea quæ inimica sunt Deo. Vis autem audire, quæ sunt ista, quæ inimica sunt Deo? Paulus ipse te docet, qui ait: Sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta. Si

Lib. 4. in c. 5. ep ad Romanos. to 3. *Rom. 8.*

Si ergo carnaliter ſapias, vel vitam tuā cupiditatibus carnis exponas, & affluentia delitiarum reſoluas, per ſapientiam carnis inimicus efficeris Deo. Idem Iacobus ait: Qui voluerit amicus eſſe ſæculi huius, inimicus Dei conſtituitur. Igitur in quo hæc ſunt, nō poteſt habere pacem ad Deum, ſed rurſum inimicitias ſuſcitat illas pro quibus ſoluendis Chriſtus aduenit, vt Paulus ait de Chriſto loquens: Ipſe eſt enim pax noſtra, &c. Soluens inimicitias in carne ſua. Quòd ſi Chriſtus aduenit, vt inimicitias ſolueret, pacem faceret, ac diſſidentes nos propter ſepem malitiæ, quam peccando texuimus, reconciliaret Deo, peccati ſæpe reſoluta; qui iterum ad peccata conuertitur, ſine dubio rurſus inimicitias reparat. Habeamus igitur nos pacem, vt vltra nō aduerſetur caro ſpiritui, nec legi Dei obſiſtat à lege membrorum. Nec intra nos metipſos, nec extrinſecus ad inuicem habeatur vlla diſſenſio, & tunc pacem habemus ad Deum per Chriſtum. Illud enim certiſsimè ſciendum eſt, quia omnis in quo eſt malitiæ vitium, numquam poteſt habere pacem. Dum enim ſemper cogitat quomodo lædat proximum ſuum, dum ſemper nocendi artes requirit, nunquam mens eius in pace conſiſtit. Quod ſi requiras à me quomodo iuſtus poteſt habere pacem, qui impugnatur à diabolo, qui tētationum bella ſuſtentat? Ego ipſum magis ſupra omnes cęteros habere dixerim pacem. Vide enim Apoſtolus, quàm obſeruanter ſcribat. Non dixit, iuſtificati, pacem habeamus, & ſiluit; ſed adiungit: pacem habeamus ad Deum, ſciens quia bellum contra diabolum, pacem patrat ad Deum, & tunc magis in pacem Dei veniemus, quādo aduerſum diabolum perſiſtimus contra peccata, & quando aduerſus carnis vitia dimicamus. Denique & Iacobus Apoſtolus ita dicit: Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis, appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Vides & ipſum ita ſenſiſſe, quòd tunc appropiet Deo, quando reſiſtitur diabolo.

Iac. 4.

Ephe. 2.

Iaco 4.

CHRYSOSTOMVS explicās varias Phariſæorum ſententias de Chriſto Domino, in curatione hominis cęci à natiuitate, & quòd ſchiſma erat inter eos alijs dicentibus, quia bonus eſt, alijs non, ſed ſeducit turbas, dicit: Eſt diuiſio bona de qua Chriſtus dixerat, nō veni pacem mittere, ſed gladium. Eſt & mala concordia, & diſcordia bona. Siquidem qui turrim ædificabant concordes erant in malo ſuo, inde, etſi inuiti, ad bonum tamen diſſenſerunt. Et ſocij Core malè conueniebant, ideo bene diuiſi ſunt. Et Iudas cum Iudæis praue conſenſit: eſt ergo bona diſcordia, & concordia mala. Quamobrem ait: Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & ſi pes, abſcinde eum. Quod ſi membrū malè coniunctum abſcindendum eſt, nonne longè magis praui amici? Dico hoc, vt malos fugiamus, bonos ſequamur. Nam ſi membrum inſanabile, metu nè reliqua corrumpat, incidimus non quod illud negligamus, ſed vt ſeruemus cętera; quantò magis in his, qui malè nobis iuncti ſunt, ita faciendum? Quod ſi eos meliores reddere poſſem, & nobis nō officeremus, omnia eſſent facienda, ſin incorrigibiles ſunt, & nos lædunt, abſcindendi ſunt à nobis. Grauis eſt conuerſatio malorum, ſed non tam cito contagium ſequitur, aut detegitur, vt prauorum hominum malitia. Corrumpunt enim bonos mores colloquia mala. Et Propheta: egredimini de medio eorum, & ſegregamini. Nemo malum amicum ſibi conciliet.

Hom. 56. in cap. 9. Ioan. 10. 3.

Matt. 10.

Gen. 11.

Num. 16.

Matth. 5.

1. Cor. 15.

Hier. 51.

HIERONYMVS exponēs verba illa; Aſcendit Dominus ſuper nubem leuē, & ingredietur Aegyptū &c. & concurrere faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios, & pugnauit vir contra fratrem ſuum, & vir contra amicum ſuum, ciuitas aduerſus ciuitatem, & regnum aduerſus regnum, inquit: Si verba hæc ad tempus referamus Saluatoris, illud de Euangelio ſumamus exēplum: Nolite putare, quòd venerim pacem mittere in terram; non veni pacē mittere, ſed gladium. Veni enim diuidere virum aduerſus proximum ſuū, & filiam contra matrem ſuam, & nurum aduerſus ſocrum ſuum, & inimici ho-

Lib. 5. in c. 19. Iſaia 10. 4.

Matt. 10.

hominis domestici eius. Et rursum in alio loco, erunt diuisi duo in tres, & tres in duo, patet contra filium, & mater contra filiam, & nurus contra socrum. Et dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius, non eadem cunctis volentibus, cum alij conuersi fuerint ad Christum, alijs repugnantibus.

6 *Lib. 12. in c. 41. Isaiæ to. 4.* IDEM explicans verba illa; Triturabis montes, & comminues, & colles quasi puluerem pones, vno verbo dicit: Hoc facit Dominus, quando qui malè fuerant congregati, diuiduntur in bonum suum.

7 *In ca. 12. ep. ad Roman. to. 3. Psal. 119.* AMBROSIVS explicans verba illa; Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, ait: Omnibus pacificos vult esse, qui diuinam seruant iustitiam. Viderit si quis hanc pacem spreuerit, vt ta li viro inimicus, cum aut reprehendi fortè ab illo non vult, aut inuidet bonis eius: quod ad illum tamen pertinet, non discordat à benè agentibus. Hic est enim impacificus, qui prætermissa voluntate legis, suum ius sequitur: quamquam dicat Dauid, cum his qui oderunt pacem eram pacificus, sed hoc necessitatis erat propter potētiam personatum, vt vel obsequijs humilitatis vincatur, quem sic extollit superbia, vt mandata legis spernat: potest fieri, vt de timore Dei pacificum se quis præbeat illi, qui odit pacem. Quando enim vicem malis reddere non vult, pacificus est, hoc est, de bono vincere malū, vt vel obsequijs vincatur, quem mandata legis non vincunt. Ergo si fieri potest, inquit, quod ex vobis est, vt benè agentes pacem habere videamini. Iam si non fuerit amator pacis, tu tamen vis esse pacificus, quantum ad te pertinet. Si autem irreuerens, & blasphemus, quis sit, & pacem habere cum illo non possis, non vtique tibi adscribendum erit, quia Ioannes Apostolus, eos qui negant Christum in carne venisse, nec salutare permisit. Nos ergo parati simus, si fieri potest, vt cum omnibus pacem habeamus, alijs verò repugnantibus fiat impossibile, non ex nobis, si de nobis tantum querela non deponatur.

8 *Lib. 19. de ciuit. Dei c. 24. to. 5.* AVGVSTINVS ait; Populus est cætus multitudinis rationalis rerū, quas diligit concordi communione sociatus. Populus autem tantò est melior, quantò in melioribus, tantoque deterior, quantò est in deterioribus concors.

9 *In Psal. 84. tom. 8.* IDEM exponens verba illa; Audiā quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos, qui conuertuntur ad cor, sic habet: Vox Dei pax est: ad pacem vocat. Eia dicit, quicumque non estis in pace, amate pacem. Quid enim vobis melius de me inuenire potestis, quàm pacem? Pax quid est? Vbi nullum bellum est, vbi non est contradictio, vbi nihil resistit, nihil aduersum est. Videte si iam ibi sumus, si non est conflictus cum diabolo, videte, si non omnes sancti, & fideles, cum principe Dæmoniorum luctātur. Luctantur cum concupiscentijs suis, quibus ille suggerit peccata; & non cōsentiendo quod suggerit, etsi non vincunt, tamen pugnant. Nondum est ergo pax, vbi pugna est. Aut date mihi hominem, qui nihil tentationis patitur in carne sua, & possit mihi dicere, quia iam pax est. Nihil quidem tentationis fortè patitur in illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur, vel suggeritur illi quod respuit, vel delectat vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitum, vel cōtra famem & sitim pugnat quotidie. Pugnat ergo quotidie fames & sitis, pugnat contra nos lassitudo carnis, pugnat delectatio soni, pugnat oppressio. Vigilare volumus, dormitamus; ieiunare volumus, esurimus, & sitimus; stare volumus, defatigamur: sedes, lassatis, deambulas, & multum deambulando etiam lassaris. Qualis est ergò ista pax, quam hic habent homines tantis resistentibus molestijs, cupiditatibus, indigentijs, lassitudinibus? Non est ista perfecta pax. Erit autem in superna ciuitate, vnde amicus non exit, quò inimicus non intrat, vbi nullus tentator est, nullus seditiosus. Qui conuertuntur ad cor Dei, hi fruuntur pace,

10

hanc

hæc loquitur Dominus in plebem suã, & super sanctos suos. *Infra*. Iustitia, & pax osculatæ sunt. Fac iustitiam, & habebis pacem, vt osculentur se iustitia, & pax. Si enim non amaueris iustitiã, pacem non habebis. Amant enim se duo ista, iustitia, & pax, & osculãtur se, vt qui fecerit iustitiam, inueniat pacem osculãtem iustitiam. Duæ amicæ sunt, tu fortè vnam vis, & alteram non facis. Nemo est enim, qui non vult pacem, sed non omnes volunt operari iustitiã. Si ergo vis pacem, ama iustitiam, quia duæ amicæ sunt, iustitia, & pax. Si amicam pacis non amaueris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Fur es, adulter, &c. Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica sum iustitiæ, quemcumque inuenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis venire ad pacem? Fac iustitiam, ideo alius Psalmus dicit tibi: Declina à malo, & fac bonum, inquire pacem, & persequere eam. Hoc est, ama iustitiam, & tunc quære pacem. Iam enim nondum illam quæres, quia & ipsa occurret tibi, vt osculetur iustitiam.

Psal. 36.

11 IDEM exponens verba illa; Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, inquit: Graue bellum est, quo caro concupiscit aduersus spiritum, & spũs aduersus carnem. Sicut in domo, maritus, & vxor, si aduersus se dissentiant, molestus, & periculosus labor; si maritus vincatur, & vxor dominetur, pax peruersa: si autem vxor, marito dominanti subijciatur, pax recta. Caro tua, coniux tua, famula tua opus est vt subijciatur, etsi pugnas, vt prosis pugna. Hoc enim expedit, inferius subijci superiori. Agnosce ordinem, quære pacem. Tu Deo, tibi caro. Quid iustius? Quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi; serui tu ei qui fecit te, vt tibi seruiat, quod factum est propter te. Non enim hunc ordinem nouimus, neque hunc ordinem commendamus, tibi caro, & tu Deo, sed tu Deo, & tibi caro. Si autem contemnis tu seruire Deo, numquam efficies, vt tibi caro seruiat, Qui non obtemperas Domino, torqueris à seruo. Primò ergo dicas, me subdo Deo, deinde illo docente te, & adiuuante prœlieris, & dicas: Benedictus qui docet manus meas ad prœlium, &c.

In Ps. 143
Galat. 5.
Simile.

12 IDEM ait; Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, affectione concordes, fideliter sibi vnanimitatis nexibus cohærentes? Sed hæc pax cum bonis, & Dei præcepta seruantibus custodienda est, non cum iniquis, & sceleratis, qui pacem inter se habent in peccatis suis. Pax Christi ad salutem sempiternam proficit, pax quæ in diabolo est, ad perpetuam perditionem venit. Pax cum bonis, & bellum cum vitijs semper habendum est, mala siquidem impiorum hominum odio habenda sunt.

Serm. 166. de tẽpore, qui est sexto post Octauas Paschæ de pace. 10. 10.

13 IDEM loquẽs de pace sic habet; Sed dicet quis seruorum Dei: Ecce diuites video, superbos, elatos, impios, vnum tamen apparet, quia pacem habent ad inuicem. Quid ergo? Nunquid gaudere debeo de eorum nequam concordia, an tristari? O monache scias, quòd sicut multum nocet discordia inter bonos, ita valde dolendum est, dum pax est inter malos. Tunc enim augentur omnia pessima, quæ fieri, vel cogitari possunt inter homines, quando mali pacificè viuunt, quando verò discordant, tunc mundus aliqualiter tranquillatur. Nam sicut concordia malorum, contraria est concordiæ bonorum, ita optandum est, quòd boni pacem habeant, & mali discordes sint. Nam per discordiam, mali aliquando optimi efficiuntur, cognoscentes quid sint, & quid erunt. Nam dum tribulantur, & eorum facies ignominia replentur, aliquando quærunt nomen Domini, quod tamen tempore pacis, nunquam amabile erat in corde eorum.

Serm. 2. ad fratres in eremo.
Psal. 82.

14 GREGORIVS explicans illa verba Iob 41. cap. Corpus illius quasi scuta fusilia compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur, sic habet: Verba hæc de reprobis intelligenda sunt,

Libro 32. Moral. cap. 19. 10. 1.

quia

quia in iniquitatibus suis; dum vicissim superba se defensione protegūt, sanctæ exhortationis spiracula, ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicēs: Vna alteri adhærebit, & tenentes se, nequaquam separabuntur. Qui enim diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia vniti perdurant. Nam sicut esse noxium solet, si vnitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum cōcordat, & tantò magis incorrigibiles, quātò vnanimes facit. De hac vnitate reproborum per sapientiam dicitur, stupa collecta synagoga peccantium. De hac Nahum Propheta ait: Sicut spinæ inuicem se complectuntur, sic cōuiuiū eorum pariter potantium. Conuiuium namq; reproborum est delectatio corporalium voluptatum, in quo nimirū conuiuio pariter potant qui delectationis suæ illecebris se concorditer inebriant. Igitur quia membra istius Leuiathan, idest, iniquos omnes, quos Dei sermo squamarum compactionibus comparat, ad defensionem suā par culpa concordat, bene dicitur, vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Tenentes enim se separari nequeunt, quia eò ad defensionem suam vicissim constricti sunt, quò se sibi per omnia similes esse meminerunt.

Eccli 21. *Nahū 1.*

15 BERNARDVS sic ait; Sciendum quòd alia est vnitas sanctorum, quam ex scripturis iam commendauimus, alia est facinorosorum, quę ex eisdem scripturis improbatur. De hac.n. scriptum est: Astiterunt reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim Pharisæi contra Iesum, vt eum interficerent. Quàm verò pertinax sit ista reproborum vnitas docet ipse Dominus, qui de corpore diaboli ad beatum Iob loquitur dicens: Corpus illius quasi scuta fusilia compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Talis vnitas, immo verò peruersitas solet esse nonnullorum fratrum tepidè, ac remissè conuersantiū, quibus si quid honestatis, aut insigne cuiusquam bonæ conuersationis persuadere velis, promptiores sunt maiori dispēdio, ac difficultate grauiori resistere, quàm facili compendio assequi velle quod rectum esse constiterit. Peruersa, & execranda talis vnitas. Hac ergo à cordibus, & sermonibus nostris exclusa, illam, quæ bona est, & tantùm bonorum est, prosequamur.

Serm. 5. in Assumpt. B. Mariæ. *Iob 41.*

16 IDEM ait; Pax est triformis, ficta, vt in Iudas; inordinata, vt in Adam & Eua; vera, quam Christus reliquit discipulis suis.

In lib. sent.

17 IDEM ait: Videas ambulare seorsum, conuenire sibi, & sedere pariter, morāq; laxare procaces linguas in detestandum susurrium. Vna vni coniungitur, nec spiraculum incedit in eis. Ineunt familiaritatem ad maledicēdum, concordes ad discordiam. Conciliant inter se inimicissimas amicitias, & pari consecutaneæ malignitatis affectu celebratur odiosa collatio. Haud secus egere quondam Herodes, & Pilatus, de quibus narrat Euangelium, quia facti sunt amici in illa die, hoc est, in die Dominicæ passionis. Conuenientibus sic in vnum, non est Dominicam cęnam manducare, sed magis propinare, & bibere calicem dæmoniorum. In concilium eorū nō veniat anima mea, & in cœtu eorum non sit gloria mea. Vide alia supra libro 11. cap. 5.

Serm. 24. in Cātica. de concordia malorum. *1. Cor. 11.*

Pax iustorum, & vnitas multas habet vtilitates, sicut & diuisio multa nocumenta. *Cap. V.*

1 ORIGENES sic habet; Oleum offerri iubetur à populo, & oleum nō qualecumque, sed mundum, & non ex quibuscumq; seminibus (vt fieri in diuersis regionibus mos est) sed de oliuis expressum, in quibus iudiciū pacis ostenditur. Neq;.n. accepta esse possunt Deo opera tua, nisi in pace peragantur,

Hom. 13. inc. 23. Leuit. to. 1.

sicut & Iacobus Apostolus dicit: Fructus autem iustitiæ in pace seminatur. Idcirco credo etiam Dominus discipulis suis tradebat fidele depositum, dicēs: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. De hac ergo oliua, oleum præmamus operum nostrorum, ex quo lucerna Domino possit accēdi, vt non in tenebris ambulemus. Qui diligit fratrem, in charitatis luce perdurat, & cum fiducia potest dicere: ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, & filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

2 *Homi. 26. inc 21. Numerorum.* IDEM dicit; Non est dictum de communi numero bellatorum, quòd nemo ex eis dissensit, sed de ijs dictum est, qui summa bellatorum nominati sunt. In istis enim qui tales sunt, nulla dissensio, nulla discordia. Isti sunt, de quibus dictum est: Erat autem credentium cor vnum, & anima vna. Isti sunt, qui offerunt munera Deo, quæ offerre non possent positi in dissensione. Isti sunt, qui præceptū illud diligenter obseruant: *Matt. 5.* Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, dimitte ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Quo scilicet leuet manus suas ad Deum sine ira, & disceptatione. Isti ergo sunt qui dicunt: collegimus summam virorum bellatorum nostrorum, & non dissensit ex nobis quisquā, *Simile.* & obtulimus munus Domino. Discenda igitur nobis magnopere est consonantia disciplinæ, quia tamquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter aptata sonum suauem modulati carminis reddit. Si verò sit aliqua in fidelibus dissonantia ingratissimus sonus redditur, & carminis dulcedo corrumpitur: ita & hi qui Deo militant, si dissensiones, & discordias inter se habeant, ingrata erunt omnia, & nihil acceptum Deo videbitur, etiam si multa bella conficiunt, etiam si spolia multa deferant, & multa munera offerant Deo. Dicetur enim ad eos: depone munus tuum ad altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, vt possis, & tu inter eos, qui summa sunt virorum bellatorum, numerari, & dicere, quia non dissensit ex nobis quisquam.

3 *In lib. reg. breuium. tom. 2. Mar. 9. Coloss. 4.* BASILIVS interrogatione 266. disputat de intelligentia illius loci, in quo Dñs dixit Apostolis: Habete in vobis sal, & pacifici estote inter vos, & itē illud Apostoli explicans: Sermo vester semper in gratia sale sit cōditus, inquit. Ex cōtextu, & serie vtriusq; capitis sensus perspicuus est. Etenim ex verbis Dñi nihil aliud docemur, quàm vt nullam causam demus mutuæ disiunctionis, mutuive dissidij, sed vt ad vnitatē spūs nos semper cōsernem⁹ in vinculo pacis: in verbo āt Apostoli docemur disponere sermones ad ędificationē fidei.

4 *Hom. 8. in 1. ep. ad Cor. to. 4.* CHRYSOSTOMVS explicās verba illa capitis 2. Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis, dicit. Si ædificatio estis, nō oportet dissipari, siquidem non esset ædificium. Si cultura estis, separari nō opus est, sed vna cōcordia sæpe muniri. Pacem. n. & vnitatem hæc duo nomina significant à Christianis amplectendam. *Infra*: Vt Christo vniamur, multa mouere nos debent, quia ipse est caput, nos corpus. Ipse fundamētum, nos ædificium; ipse vitis, nos palmites; ipse sponsus, nos spōsa; ipse pastor, nos oues; via ille, nos viatores; nos templum; ille inhabitator, ipse primogenitus, nos fratres, ille heres, nos coheredes; ipse vita, nos viuētes; ipse resurrectio, nos qui resurreximus; ipse lux, nos illuminati. Quibus nominibus intelligere nos vult cohęrentiam ad Christum necessariam, vt viuamus.

5 *Serm. 14. in c 4. epi. ad Ephes. Simile.* IDEM explicās verba illa; Loquimini veritatem vnusquisq; cum proximo suo, qm̄ sumus inuicem membra, ait. Vide quomodo ad pacem illos vrgeat per exemplum corporis. Num pedem, inquit, fallit oculus, aut oculus pes? Vtpote sicubi fouea profunda fuerit, quę superne inspersis arundinibus, humoq; tecta solidæ telluris speciē ipsa superficie ingerat oculis, nunquid non vtetur hic pede, & cognoscer quale sit ibi solum, num subsit vacuum, ac resultet, & repercutiat? Nō fallit hic pes, sed verum indicat. Quid verò si serpen

tem

tem viderit oculus, an malam bestiam, nom fallit pedem? An nō mox periculū annunciat? Et pes illud ex oculi iudicio cognoscens, vltra non progreditur. Et denique vnumquodque membrū prouidet bono alterius. Lingua vbi amarū sentit, proijcit, nè stomachum seducat. Ita & nos siquidem sumus membra, nō debemus mentiri inuicē, amoris istud est indicium, contrarium inimicitiæ. *Infra*. Non detis locū diabolo. Oportet omnes pariter esse mutua compactione obturatos, & simul illi resistere. Iubemus itaque, vt solutis inimicitijs, quas quisque erga proximum habet, in vnū inuicem conuertamini. Nam ita non poterit vnquam locū habere diabolus, quemadmodū si inimicitias inter vos alueritis, hinc innumera mala generantur. Et quēadmodum quamdiu lapides bene cōpacti sunt, nihilq; vacuum inter se habent, firmi, & infracti perstant. Si verò vel foramen acus duntaxat quod vtrimque penetret, aut scissura, quæ capilli locū habeat, fieri contigerit, omnia dissoluuntur, ac pereunt, ita & diabolus donec compacti quidem, ac bene compositi fuerimus, nihil suorum omnino poterit inferre Quam primum vero vel modicū nos relaxare, ac diuidere poterit, non aliter quàm quasi quidam torrēs, toto impetu infunditur. Nā vbique illi, solis initijs opus est. Si verò per diuisionem nactus fuerit initiū nocēdi, omnia sibi ipsi subinde suapte ingenio vestigat, & amplificat. Posteaquā verò delationibus apertę sunt aures, fit vt qui mentiantur, fideliores putentur. Habent. n. illi inimicitiam oīa damnantē nō veritatē rectè iudicantem, & discernentem: & quemadmodū existente amicitia, mendacia videntur etiā quæ vera de malis dicuntur, ita regnāte inimicitia, vicissim vera videntur quę falsa sunt. Alius animus, aliud tribunal. Quomodo igitur furorem subigemus? Quomodo flammam hanc extinguemus? Si cogitauerimus nos hoc pacto non de hoste vindictam sumere, sed de nobis ipsis. Si considerauerimus qua lætitia diabolum exhilaremus, hostem illum nostrum, cuius gratia iniuriam membro nostro facimus. Hostis esto, sed diaboli, non membri tui. Propterea Deus ira nos armauit, nō vt aduersum corpora nostra stringamus, & impellamus gladium, sed vt in ipsum diaboli pectus immergamus. Huc intro poteris capulo tenus abdere ferrum. Quin, si voles, & capulum ipsum, ne vnquam inde gladium euellas, sed alium insuper addas. Hoc verò tunc erit, quando nobis ipsis parcentes pacificè inuicem animati fuerimus.

Simile.

IDEM inquit: Sunt quidam instar eorū canum, qui clanculū mordentes, prætereuntem quidem nec allatrant, nec quicquam erga illū rancoris ostendunt, blandientes mansuetudinisq. speciem ostendentes, sicubi nacti fuerint incautos, dentes in clanculū infigunt. Isti peiores suntillis, qui ex aperto inimicitiam in se suscipiunt, & profitētur. Quoniā igitur & homines canes sunt, neque inclamantes quidem, neque irascentes, neque molestiæ quicquam minantes, occultè verò dolos concinnentes, & innumera mala fabricantes, sectisq; se se vlciscentes, & illos notare voluit Apostolus, cum dixit: Omnis amarulentia, & tumor, & ira, & vociferatio, & maledicentia tollatur à vobis cum omni malitia. Nō est quod verbis quidem parcas, factis verò vlciscare. Ego linguam ideo castigaui, vociferationemq. illius amputaui, nè flammam vehementius incendat. Si verò sine vociferatione etiam eadem facis, incendiumque, & carbones internè nutris, quæ vtilitas erit silentij? An ignoras, quòd eiusmodi incendia omnium sint nocentissima, quæ cum intus nutriātur, non quibusuis circumstātibus apparēt? Et vulnera quæ in conspectu exita cutem non exeunt? Et rogi illi, qui interna cōburunt? Ira & peior est reliquis ea ira quę mētē depascitur, Euellamus ergo radicitus amarulentiā, ex animo enim amarulento nihil planè fit boni, nihil sani.

7 Serm. 15. in eandē epist. Simile. Ephe. 4.

HIERONYMVS loquens de malo granato dicit: Huius arboris fructus in scriptura dupliciter accipitur, ut in Ecclesiæ gremio, quæ omnē tur-

8 In epist. ad Fabiolā, in qua 24. man-

sionis peregrinationis Iudaeorum explicatur. *10.3* bâ credentium suo cortice tegit, aut in veritate, & cõsonantia virtutum, iuxta illud quod scriptum est: Multitudinis autem credentium cor erat vnum, & anima vna, sicq; diuisi sunt singuli gradus, vt omnes eadem compage teneantur.

9 *Li. 1. in c. 3. Amos. 10. 5.* IDEM exponens verba illa; Nũquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerit eis, ait: Hoc impletum est, quia fecit Dominus pacem inter homines, & copulauit vinculo charitatis, vt cum fuerint duo simul postulent à patre, & impetrent quicquid rogauerint. Et sicut duæ virgæ Ezechielis copulentur. *Ezec. 7.* Cum autẽ duo redacti fuerint in vnũ, adhærebunt Domino, & fiet vnus spiritus. Isti duo qui sibi consentiunt, & in via Christi pariter ambulabunt, nullius aduersariorum possunt impetum pertimescere. Quòd si discordia separentur, statim eos leo rugiens inuadet, de quo subdit: Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam: & non solum leonis patebũt morsibus, qui sunt diuisi, sed & dabit catulus leonis vocẽ de cubili suo. Tertia pœna est eorum, quos discordia separauit, vt perdant alas, quibus prius sublimiter ferebantur, & de cœlis in terram corruant, & teneantur ab aucupe, ideo dicit, Numquid cadet auis in laqueum terræ, absque aucupe? Quarta pœna est discordantium, vt capiantur laqueo, qui non in cœlo positus est, sed in terra. Quinta pœna eorum, qui reliquere pacem, quæ exuperat omnem sensum, & quã Dominus pergens ad patrem Apostolis dereliquit, dicens: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, vt in ciuitate Domini constituti, tubæ sonitu terreantur. *Ioan. 14.*

10 *In c. 1. Aggaei proph.* IDEM sic habet; In Genesi, cum in primo die dictum sit, & in tertio, & in quarto, & in quinto, & in sexto, post consummationem operum singulorũ: & vidit Deus, quia bonum est, in secundo iuxta Hebraicum, & Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem non habetur. Neque enim poterat secũdus dies, qui numerum facit, qui ab vnione diuidit, quod bonus esset, Dei sententia comprobari. Hæc dicit explicans verba illa, quòd in vna die mensis factum est verbum Domini in manu Aggei, vt ad vnionem sic reuertatur.

11 *Li. 3. in c. 14. Zach.* IDEM exponens verba illa; In die illa apprehendet vir manum proximi sui, & conseretur manus eius super manum proximi siti, sic habet: Nos ista referamus ad Ecclesiæ beatitudinem, quòd cuncti, qui in ea fuerint, admirentur subiectionem hostium, & suam fœlicitatem, & vnusquisque apprehendat manum proximi sui, vt conferant dexteras, & multa fide, & necessitudine copulentur. Et sic erit ruina equi, & muli, & cameli, & asini, & omnium iumentorum, &c.

12 *Li. 1. in c. 1. Prou. 1. 7* IDEM exponens verba illa; Sapientiam, atque disciplinã stulti despiciunt. Audi fili mi disciplinam patris, aduertit quòd sapientem singulari numero, stultos describit plurali, non solũ, quia plures sunt sapientibus stulti, sed quia sapientium cœtus omnis, vniformitatem seruat, mali autem sunt diuisi.

13 *In Ps. 75. Tom. 8.* IDEM explicans illa verba; Factus est in pace locus eius, dicit: Non est vmbraculum Domini, nisi vbi pax est: vbi zelus, atque discordia, ibi non est protector Deus. Locus Dei non est nisi in anima quæ pacem habet. Quæ ergo anima non habet pacem, sciat se non esse locum Dei. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Hæc est Saluatoris hereditas. Ibi in Hierusalẽ, quæ interpretatur pax, confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellũ. *Ioan. 14*

14 *In ca. 11. Marci. 1. 9 Eccli. 4.* IDEM explicans verba illa; Mittit duos ex discipulis suis ad ferẽdum pullum, ait: Bini vocantur, & bini mittuntur discipuli Christi, quoniam charitas non consistit cum vno, vnde dicitur: Væ soli, & reliqua. Duo educunt Hebræos de Aegypto. Duo deportant botrum de terra sancta. Duobus vectibus arca Domini portatur, & inter duos Cherubim Deum cognoscimus.

15 *Li. 1. in c. 2. epist. ad Ephesios.* IDEM exponens illa verba de Christo Domino, ipse est pax nostra, dicit: Quomodo sapientia, sapientes facit, & iustitia iustos, & sanctificatio sanctos, sic & ipsa pax nos facit eẽ pacatos,

vt

Psal. 119. vt dicamus, cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Si autem Christus credentium pax est, quicumq; sibe pace est, consequenter non habet Christũ.

16 *Lib. 2. de ordine. 10. 1.* AVGVSTINVS docens qua ratione omnia appetant vnitatem, ait: Lapis, vt esset lapis omnes eius partes, omnisq; natura in vnum solidata est. Arbor non esset, si vna non esset. Membra cuiuslibet animantis, & viscera, & quicquid est eorum è quibus constat, certè si vnitatis patiantur diuortiũ, non erit animal. Amici quid aliud, quàm esse vnum conantur? Et quantò magis vnum, tantò magis amici sunt. Populus vna ciuitas est, cui est periculosa dissensio. Quid est autem dissentire, nisi vnum non sentire? Ex multis militibus fit vnus exercitus. Nonne quęuis multitudo eò minus vincitur, quò magis in vnum coit? Quid amor omnis? Nonne vnum fieri vult cum eo quod amat? Voluptas ipsa nõ ob aliud delectat vehementius, nisi quòd amantia sese corpora, in vnũ coniunguntur. Dolor vnde perniciosus est? Quia id quod vnum erat, dissidere nititur.

17 *Lib. 12. de ciuit. Dei ca. 22. 10. 5.* IDEM dicit: Hominum genus ex vno est ad commendandam concordiã, propagatum. Neque enim vnquam inter se Leones, aut Dracones qualia homines bella inter se gesserunt. Viues ibidem: facilius bestias eiusdem generis capiat aliquis locus sine dissidio, & pugna, quàm homines. Lupus enim est homini homo, sicut Græco prouerbio dicitur. Plinius libro sexto. Deniq; cętera animantia in suo genere probè degunt. Congregari videmus, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus, nõ petit serpentes: nec maris quidem belluæ, ac pisces, nisi in diuersa genera sęuiunt. Et hercle homini plurima ex homine sunt mala. Est Dicæarchi liber, inquit Cicero de interitu hominum, Peripatetic magni, & copiosi, qui collectis exteris causis eluuionis, pestilẽtię; vastitatis, belluarum etiam repentinæ multitudinis, quarum impetu docet quædam hominum genera esse consumpta. Deinde comparat quantò plures deleti sunt homines, hominum impetu, id est, bestijs seditionibus, quàm omni reliqua calamitate.

18 *Lib. 19. de ciuit. Dei c. 11. Psal. 147.* IDEM inquit. Possumus dicere finem bonorum nostrorum esse pacem, sicut æternam diximus vitam, præsertim quia ipsi ciuitati Dei dr̃: Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuũ Sion, &c. qui posuit fines tuos pacem. *Infra*: Tantum est pacis bonum, vt etiã in rebus terrenis, atque mortalibus, nĩ hil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremò possit melius inueniri. Viues: pax videtur maximum hominibus bonum, bellum maximum malum, inquit Xenophon. Hanc pacẽ dixit Democritus esse summam fœlicitatem, cęteræq; Philosophorum nationes, eam esse vitam beatam consenserunt. *Infra*: Sicut nemo *Cap. 12.* est qui gaudere nolit, ita nemo est, qui pacem habere nolit. Quandoquidem, & ipsi qui bella volunt, nihil aliud, quàm vincere volunt, ad gloriosam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Nam quid est aliud victoria, quã subiectio repugnantium? Quod cum factũ fuerit, pax erit. Pacis igitur intentione, geruntur bella ab his etiam, qui virtutem bellicam student exercere, imperando, atque pugnando. Vnde pacem constat, belli esse optabilem finem. Omnis homo belligerando pacem requirit, nemo autem bellum per pacem. Nam, & illi qui pacem, in qua sunt, perturbare volunt, non pacem oderunt, sed eã pro arbitrio suo cupiunt commutari. Non ergo vt sit pax nolunt, sed vt ea sit quã

19 volunt. *Infra*: Ipsæ sæuissimæ feræ, genus proprium, quadam pace custodiũt. Quæ enim tigris nõ filijs suis mitis immurmurat, & pacata feritate blãditur? Quis miluus quantumlibet solitarius rapinis circumuolet, non coniugium copulat, nidum congerit, oua cõfouet, pullos alit, & quasi cum sua matrefamilias societatem domesticam quanta potest pace conseruat? Quantò magis homo fertur quodammodo naturę suæ legibus ad ineundam societatem, pacẽq; cum hominibus, quantum in ipso est omnibus obtinendam, cum etiam mali

pro

pro pace suorum belligerent, omnesq; si possent facere velint, vt vni cuncti, & cuncta deseruiant, quo pacto nisi vt in eius pacem, vel amando, vel timendo consentiant? *Infra*: Quod terrenum corpus in terram nititur, & vinculo, quo suspensum est, renititur, in suæ pacis ordinem tendit, & locum, quo requiescat, quodammodo ponderis voce poscit, iamq; exanime, ac sine vllo sensu, à pace tamē naturali sui ordinis nō recedit, vel cum tenet eam, vel cum fertur ad eam. *Infra*: Viues in cap. 13. Ostendit Augustinus omnia bona pace constare: quod si ita est, omnia mala in discordia, & dissensione sita erunt. Quo magis demiror esse homines tam peruersæ naturæ, vt dissidia, bellum, pugnas non secus ac vitas, & animas suas diligant, pacis nomen, ceu maximum, & perniciosissimum malum exhorreant, digni profectò, qui intrinsecus, & extrinsecus sentiant, & perpetiantur, quod tantopere expetunt bellum, & vt re optata in sempiternum fruantur, post vitam æternum & ingens manet bellum.

Cap. 13.

20 *Lib. 3. contra Parmenianum. to. 7.*

IDEM dicit: Nihil aliud appetit Satanas venenosissima versutia sua, nisi vt corrumpat, atque disrumpat vinculum pacis, & charitatis, quo conseruato inter Christianos, vires eius omnes inualidæ sunt ad nocendum, & muscipulæ insidiarum comminuuntur, & cōsilia euanescunt.

21 *Enarratione in Psal. 124. to. 8.*

IDEM explicans verba illa; Pax super Israel, ait: Hęreditas nostra pax est. Per hanc vos salutamus, hanc vobis annunciamus, hanc suscipiunt mōtes, & colles iustitiam. Christus est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Quia filij sumus, habebimus hęreditatem, quę pax est. Et videte quia exheredati sunt, qui non amant pacem. Non autem amant pacem, qui diuidunt vnitatem. Qui amant pacem, sunt hęredes, de quibus dī: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Quia Christus filius Dei pax est, ideo venit colligere suos, & secernere ab iniquis, qui oderunt pacem, qui volunt conscindere vnitatem, qui non credunt paci, qui falsam pacem annunciant in populo, & non illam habent. Quibus respōdetur, cum dixerint, pax vobiscum, & cum spiritu tuo. Falsa dicunt, & falsum audiūt. Quibus dicunt, pax vobiscum? Quos separant à pace orbis terrarum. Et quibus dī, & cum spiritu tuo? Qui dissensiones amplectuntur, & oderunt pacem. Si enim in spiritu eorum esset pax, nōne vnitatem diligerent, & relinquerēt dissensionem? Falsum ergo pronunciant, & falsum audiunt. Nos verum pronunciemus, & verum audiamus, simus Israel, & amplectamur pacem.

Ephes. 4.

Matt. 5.

22 *In Psal. 127.*

IDEM explicans verba illa; Filij tui sicut nouellæ oliuarum, inquit: Filij debent esse pacifici, beati pacifici, qa filij Dei vocabuntur. Quia ergo in oliua fructus est pacis, oleum enim pacē significat, quia charitatem significat, sine charitate nulla pax est. Et manifestum est, quod qui diuiserunt pacem, non habent charitatem. Pacificos columba portauit ad arcam, portans oliuam cum fructu, quia non habent sola verba pacem sonantia, sed & fructum charitatis.

Gen. 8.

23 *In Psal. 131.*

IDEM explicans verba illa; Si dedero somnum oculis meis, donec inueniam locum Domino, ait: Primi credētes, qui omnia relinquebant, facti sunt locus Domino. Et vt noueritis, quia vnus locus factus est Domino in omnibus, scriptura dicit. Erat illis anima vna, & cor vnum in Domino. Multi autem nè faciant locum Domino, sua quærunt, sua diligūt potestate, sua gaudent, priuatum suum concupiscunt. Qui autem vult facere locū Domino, non de priuato, sed de communi debet gaudere. Beati qui sic faciunt locum Domino, vt priuato suo non gaudeāt. Talem enim describebat iste qui dicebat: Si introiero in tabernaculum domus meæ. Priuatum hoc erat, sciebat priuato se impedirī nè faceret locum Domino, & ea commemorat, quæ ad seipsum pertinebant. Non introibo in tabernaculum domus meę, donec inueniam. Quid? Cum inueneris locum Domino, intrabis in tabernaculum tuum? An ipsum erit tabernaculum tuum, vbi in-

Act. 4.

inuenctis locũ Domino? Quare? Quia ipse est locus Domini, & eum eis qui fuerint locus Domini, vnum eris.

24 *In Psal. 132.* I D E M exponens verba illa; Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, sic habet. Sonus iste tam dulcis est, quàm dulcis est charitas, quæ facit fratres habitare in vnũ. Iste dulcis sonus, monasteria peperit. Ad hũc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum, sonuit per orbem terrarum, & qui diuisi erant, congregati sunt in vnum. Hanc vocem audierunt qui habebant cor vnum, & animam vnam in Domino. Ex voce huius psalmi appellati sunt, & monachi. Monos enim vnus dicitur. *Infra:* Et non vnus quomodocunque, nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis dici potest monos. Qui ergo sic viuunt in vnum, vt vnum faciant hominem, vt sit illis verè cor vnum, & anima vna, multa corpora, sed non multæ animæ, multa corpora, sed non multa corda, rectè dr monos, id est, vnus solus. Vnde, & ille vnus sanabatur in piscina, vt vnitatem significaret necessariã ad salutem. *Infra:* Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem. Vbi mãdauit? In fratribus qui habitant in vnũ, non corpore solùm, sed corde, ibi benedicunt Dominum, qui habitant concordiier. Nam in discordia non benedicis Dominum, ore benedicis, & corde maledicis.

Act. 4.

Ioan. 5.

25 *In Ps. 148* I D E M explicans illa verba; Qui posuit fines tuos pacem, ait: Quomodo exultatis omnes. Hanc amate fratres. Multum delectamur quando clamat de cordib. vestris pacis dilectio. Quomodo nos delectauit? Nihil dixeram, nihil exposueram, versum pronunciaui, & exclamastis. Quanta pulchritudine intellectus pacis, corda vestra pcussit? Quid iam ergo loquar de laude pacis? Præuenit omnia verba mea vester affectus, non impleбo. Differamus omnes laudes pacis, ad illam patriam pacis. Ibi eam plenius laudabimus, vbi plenius habebimus. Inchoatam à nobis si sic amamus, perfectam quomodo laudabimus? Hierusalem, visio pacis est, & omnes qui habent & amant pacem, benedicuntur in ea, & ipsi intrant, cum clauduntur portæ, & firmantur vectes. Hanc quam nominatam sic amatis, ipsam sectamini, ipsam desiderate, ipsam in domo, ipsam in negotio, ipsam in vxoribus, in filijs, in seruis, in amicis, & inimicis, diligite. Quid agit pax in huius regionis incertis, cũ adhuc nemo videt cor alterius? Quid agit? De incertis non iudicat, incognita non confirmat. Procliuior est ad bene credendum de homine, quàm ad male suspicandum. Non se multum dolet errare, cum bene credit etiam de malo.

26 *Tract. 104 in ca. 17. Io. 1. to. 9.* I D E M explicans verba illa; Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, dicit: Pax finem temporis non habebit, sed omnis piæ nostræ intentionis, actionisq; finis ipsa erit. Propter hanc, sacramentis imbuimur, propter hanc, mirabilibus sermonibus, & operibus Domini erudimur, propter hanc, spiritus eius pignus accepimus. Hac pace in pressuris omnibus cõsolamur, hac à pressuris omnibus liberamur, propter hanc omnem tribulationẽ fortiter sustinemus, vt in hac fœliciter sine vlla tribulatione regnemus.

27 *Serm. 54. de tẽpore in quo sacrificium, quod obtulit Deo Abraham explicatur to. 10. Gen. 15.* I D E M inquit; Dixit Dominus ad Abraham: Sume mihi vaccam triennẽ, & capram, & arietem, turturem quoq;, & columbam. Qui tollens vniuersa hæc, diuisit ea per medium, & vtrasq; partes contra se altrinsecus posuit, aues autem non diuisit. In turture, & columba, spirituales possunt significari, vt in illis tribus animalibus, carnales intelligi. Ergo diligenter attendite, quia illa tria animalia, diuisisse in duas partes dicitur Abraham, & contra se inuicem posuisse. Aues, scriptura inquit, non diuisit. Quare hoc? Quia in Ecclesia Catholica carnales diuiduntur, spiritales omnino non diuiduntur. Quare carnales, & diuisi, & contra se positi sunt? Quia omnes luxuriosi, & amatores mundi, contra se inuicem diuisiones, & scandala habere non desinunt. Isti ergo diuiduntur, quia sibi inuicem ad-

uersantur, aues autem, id est spiritales, nō diuidūtur, quia est illis anima vna, & cor vnum in Deo. Est in illis vnum velle ac nolle. Et quando carnales qui diuiduntur grauibus vitiorum cōpedibus premuntur in mundo spiritales, diuersarum virtutū pennis eleuantur in altum, & duabus pennis dilectionis Dei, & proximi eleuantur in cœlum, non diuisi ab amore Dei, & proximi.

Act. 4.

28 *Serm. 169 de tempore Dñica in Rogationib. de pace.*

IDEM sic ait; Fœlices pacifici, quoniā filij Dei vocabuntur. Meritum Christianæ virtutis vilescit in cunctis, si vnitatē non habet pacis, nec peruenit ad vocabulum filij, nisi per nomen pacifici. Pax est quæ expoliat hominem seruitute, dat nomen ingenuum, mutat cū conditione personā, ex famulo liberum, filiū facit ex seruo, amicum facit, ex Deo, patrem reddit ex Domino. Filius Dei esse incipit, qui pacificus esse cœpit. Non vult filius dici, qui pacificus nō vult inueniri, negat sibi patrem Deum, qui hæres pacis esse nequiuit. Quanta est huius pacis retributio, hæreditatem possidere cum Christo? Pax concordia fratrum, sicut scriptū est, in tribus placuit spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus, concordia fratrum, & amor proximorum, & vir, & mulier bene secum consentiētes. Concordia ergo fratrum, voluntas Dei est, iucunditas Christi, perfectio sanctitatis, morum custodia, atque in rebus omnibus laudabilis disciplina. Pax suffragium precum facilis atq; impetrabilis. Pax dilectionis mater est, concordiæ vinculum, ac puræ mētis indicium manifestum. Pacem meā do vobis, dixit Christus, vnde seruare mandatum, est pacē in ōibus custodire. Nam diuidere vnitatem, non est magistrū sequi, sed eius mandatum calcare. Sequi n. Christum, est habere pacem. Pacem relinquo vobis, in pace vos dimisi, in pace vos inueniam. Proficiscens voluit dare quod desiderabat rediens in omnibus inuenire. Quid ergo facturus est homo cū venerit Deus, & quæsitum nō inuenerit, quod donauit? Qua excusatione vtitur, qui pacem seruare non potuit? Plantate pacem radicitus, Dei est, euellere penitus inimici. Amor fratris ex Deo est, odium ex diabolo constat Custodienda omnibus viribus pax est, quoniā Deus semper in pace est. Procul sint contentiones, procul lites, & odia, & maledicta, nē zizania superseminetur in medio tritici, & securo iā rustico; spe longi laboris elusus, in ipsa messis maturitate subducatur.

Eccl. 25.

29 *Serm. 166 de tēpore.*

IDEM explicans verba illa Lucæ 12. Domine dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatē, dicit: Quis me constituit diuisorem inter vos? Non venit Christus diuidere, sed vnire, vndē dicebat Paulus: Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, nolebat esse diuisor. Vnusquisque vestrum dicit, ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ. Diuisus est Christus? Videte ergo, quàm mali sunt homines, qui volunt esse diuisi, cum Christus noluerit esse diuisor.

1. Cor. 1.

30 *Serm. 2. ad fratres in eremo. qui est de pace.*

IDEM sic habet: O si sciretis quanta sit virtus pacis. Tanta est virtus eius, quod in pacis dignitate Apostolos omnes epistolas suas scribebat, dicens: pax vobis. Hanc salutandi formam nobis primitus donauit Christus dicens: pax vobis. Hanc pro testamento Christus Apostolis dereliquit tanquam summū bonum, sine quo nullus viuere debet. Qui pacem cordis, oris, & operis non habet, Christianus dici non potest. Qui in hac non sperat, in sabulo vitam & pedem ponit, in tempestate nauem collocat, in præcipitio se illaqueat, in arena semen seminat. O pax, Eremitarum mater, Monachorum soror, tu Patriarcharum vinculum, Prophetarum vehiculum, tu Apostolorum refugium, tu Martyrum solatium. O pax, Dei ædificium, te non possunt destruere principum fulmina, insultus dæmonum te in nullo lædere possunt. O pax, sine tē reges non regunt, sine tē regna non valent. Nunquid sine te ieiunia, orationes, eleemosynæ, cæteraq; bona nobis prodesse possunt? O monache habeto pacem in cūctis, nam si fratri irasceris, si proximum odis, tibi contradicis in oratione Dominica, clamat n. monachus:

Lu. 2. 24. Ioan. 14.

chus:

chus? dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, quo iure, qua fronte tibi petis dimitti, qui proximo rancorem non dimittis? Habete pacem cum omnibus, omnium tamen vix a o.l.entes. Habete in corde, in ore, & in opere pacem. Nã si Cai pacem habuisset in corde, nõ irruisset in fratrem suum. Si Absalon pacem habuisset in ore, non impugnasset fratrem suum. Si Iudas habuisset pacẽ in opere, non fugisset ad laqueum. O quàm bonum, ò quàm iucundum, ò quàm diuinum est habitare fratres in vnum, vt vnum sit cor, vna voluntas, vna omnium anima, & vna forma viuendi, nam diabolus intrare non potest domum, vel mentem, in qua pax dominatur. O quàm iucundum est habitare fratres in vnum. Tanta.n.est eminẽtia istius virtutis, quod de ea Propheta prius miraretur, quàm ostenderet quid esset, vel quid vtilitatis haberet. O quã grandem admirationem præposuit, qñ dixit: ecce. O quàm mirabilem vtilitatem prædicauit, qñ subiunxit: Quàm bonum, & quàm iucundum. Sed scire debetis fratres, quod quædam sunt bona, quæ non sunt iucunda, quædam iucunda, quæ non sunt bona: verbi gratia, bona sunt ieiunia, vigiliæ, macerationes, & similia. Hæc.n.bona sunt, sed non iucunda, quia caro in his non iucũdatur, sed læditur. Iucunda quippe sunt comessationes, ebrietates, sed nõ bona. Hæc agentes, lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. O monache vix poteris inuenire in præsenti vnum, quod sit bonum, & iucundum. Cupis tamen illud inuenire? Persequere pacẽ, & amplectere eã, hæc est .n.sola virtus, quæ habet bonum, & iucundum. Hæc est illa bonitas, quæ nos habitare facit vnius moris in domo, vt simul viuere, simulq; mori semper optemus. O pax, tu mentis serenitas, animi trãquilitas, amoris vinculũ, charitatis cõsortiũ. Hæc est illa summa fęlicitas, q̃ bella cõpescit, iras cõprimit, discordias sedat, inimicos cõcordat, cũctis placet, à cũctis optatur, sed à cunctis malis, illa quæ bona est pax fugitur, & oditur, vt mors. Beatus q te habet, maledict⁹ qui te odit, & qui te impedit, & frãgit inter homines, quoniam Antichristus est, & filius perditionis. O pax tale bonum es in rebus creatis tam mirificum, tam gloriosum, quòd nihil dulcius solet audiri, nihil delectabilius concupisci, nihil vtilius possideri. Spiritus enim humanus sicut nunquam viuificabit mẽbra, nisi fuerint vnita, sic Spiritus sanctus, nunquam nos viuificat, nisi pace vniti fuerimus. Omnes homines pacẽ amant, sed ament & iustitiam, iustitia enim & pax ipsæ se osculantur, sed si amicam pacis non amaueris, nunquid ipsa pax te amabit, & tecum habitare volet? Absit. Amate igitur pacem, diligentes iustitiam. Hæc enim pax, hominibus bonæ voluntatis, datur ab Angelis. Nunquid hominibus prauæ voluntatis pacem offerunt Angeli? Absit.

Gen. 4. 2. Reg. 15. Matt. 24. Psal. 132. Similit. Psal. 85.

31

32

IDEM ait; Charitatem non habẽt, qui in vnitate non sunt, sicut dicit Apostolus Iudas: Hi sunt, qui seipsos segregant animales spiritum non habentes. Qui se ipsos segregant, quia coagulum non habent charitatis. Christus dixit: Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Colligere non diuidere. Quia habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, & vnus pastor. Mei ò non audiuit fratrẽ contra fratrem interpellantem, & dicentem: Domine dic fratri meo, vt diuidat mecum hereditatem. Et Dominus. Dic homo: Quare enim vis diuidere, nisi quia homo? Cum enim dicit alius, ego sum Pauli, alius ego verò Apollo, nonne homine estis? Dic homo: Quis constituit me diuisorem hæreditatis inter vos? colligere veni non diuidere. Ideo enim dico vobis, cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere sicut charitas colligere.

Serm. 6. inter varios Augustini. Matt. 23. Ioan. 10. Luc. 12. 1. Cor. 1.

33

BERNARDVS dicit: Vnitas sanctorum alia est quæ iustificat, alia quæ glorificat, vna meritum, & alia præmium. De prima dictum est, quia multitudinis credentium erat cor vnũ, & anima vna. De secunda autem. Qui adhæ-

Inserm. 5 assumptione B. Mariæ. Act. 4. 1. Cor. 6.

adhæret Deo, vnus spiritus est. Vnitas quę in hac vita habetur est decus suaui tatis, de qua scriptum est: ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Cuius vnitatis, cum descripsisset propheta pulchritudinē, non tacuit vtilitatem, quoniā illic, inquiēs, mandauit Dominus benedictionē, & vitam. Hic scilicet benedictionē, & in futuro sæculo vitam æternam. Ipsa est vnitas, quam summa diligentia obseruandam tradidit Apostolos dicens, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnitas ad proximum serua tur per conformitatem. Si ergo Deus noster vnus est dicente Moyse, audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est, sed & ille, cum sit vnus & idem, atque in seipso perfectus, nec vllo indigēs, inest ei tamen benignitas erga nos, & amor ex beneuolentia in nos veniens, debemus, & nos quisque sibi vnus esse per integritatem virtutis, & vnum cum proximis per vinculum dilectionis.

Eph. 4.

Deute. 6.

Infra: Vnitas, quam habet quis ad proximum, duobus modis habetur, dum & nos per dilectionem tendimus in alterum, & alterius quoque vicissim in nobis recipimus affectum. Et hæc etiā duob. modis impeditur, obstinatione, & suspicione. Obstinatio non permittit nos ad alterius cor ingredi, nec suspicio patitur credere nos ab alijs amari. Ita fit, vt dum nec nos alium obstinati diligimus, nec nos ab alijs diligi suspiciosi putamus, vnitas, quæ cum proximis habenda est, impediatur. Verùm huic duplici morbo, duplex charitas medetur, illa scilicet, quæ non sua quęrit, & iterum illa quæ omnia credit. Habeat obstinatus charitatem, nō quærentē quę sua sunt, & alios diligat. Habeat suspiciosus charitatē oīa credentē, & ab alijs se diligi sine dubio credat.

IDEM explicans verba illa; Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea, vno verbo dicit; Vnitatē omnibus commendauit: Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri, perfectionem non habent, sed diuisionē recedētes ab vnitate. Plura vide lib. 1. c. 12. & 13. & libro 3. cap. 2.

Lib. 2. de consideratione ad Eugenium Cant. 6.

Peccata, multa & varia causant nocumenta in anima in qua sunt.

Cap. VI.

CHRYSOSTOMVS explicans verba illa Genesis cap. 3. Comederūt & aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt, quòd nudi essent, ait: Non esus ex eo ligno, oculos eorum aperuit: nam & ante esum videbant. Sed quia gustus ille, inobedientiæ erat argumentum, & pręuaricatio mādati à Deo traditi, ob quam causam postea ablata est gloria, quæ illos circundabat, quia se indignos tali honore fecerant. Propterea scriptura, inquit, comederunt, & aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt, quòd nudi essent. Nudati propter peccatum, supernæ gratiæ amictu, & sensibilis suæ spoliationis sensum acceperūt, vt per erubescentiam, quę inuadebat ipsos, certo scirēt, in quantum periculum se adduxisset mandati Dominici præuaricatio. Qui enim antea fruebantur tanta fiducia, & neque sibi conscij erant se se nudos esse, nec nudi erant, quandoquidem superna ipsos gloria quouis vestimento honestius tegebat, post esum autem, hoc est, post præuaricationem præceptorū, in tantam humilitatem redacti sunt, vt ob intolerabilem erubescentiam, vestē tunc quærerent. Mandati præuaricatio vestem illam nouam, & admirabilem gloriæ, ac supernam beneuolentiā expoliauit. Et consuerunt folia ficus, & fecerunt sibimetipsis succinctoria. Obsecro dilecte cogita quomodo, & à quanto fastigio in profundum præcipitium deiecit illos diaboli consilium. Nam tanta gloria dudum circundati, nunc folia ficus consuunt. Hoc diabolicæ deceptionis lucrum est. Hoc machinabatur illius consultatio, vt nō solùm maiora non conferret, sed & denudaret, & destitutos ab his quæ habebant ostenderet. Tantum malum est peccatum, vt non solùm nos à superna gratia alienos faciat, sed ad multam confusionem, & humilitatem deducit, &

1 Homi 16. in Genesim. 10. 1.

cum

Pec-

cum nos priuat à bonis, quæ iã possidebimus, omnem etiam fiduciam aufert.

2 Homil. 19 in Genesim.

IDEM in exordio dicit: Quemadmodum incurabilia vulnera, neq; austeris medicamentis cedunt, ita & anima semel captiuata, si se peccato cuipiã obnoxiam fecerit, considerare nõ vult, quæ sibi sunt vtilia, etiam si quis innumera inculcet illius auribus, nihil proficiet, sed quasi mortuæ essent aures, nullam ex admonitione suscipit vtilitatem, non quia non potest, sed quia nõ vult. Hoc & in Cain factum est nunc. Oportebat conscium peccati sui, in emẽdando postea occupatum esse. At ille quasi ebrius affectioni, & vulneri priori aliud vlcus coniungens, & medicinã tanta diligentia adhibitam non admittẽs, sed destinatam cœdem in opus perducere festinans, à dolo & malitia exorditur, & fallacibus verbis fratrem decipit. Tam efferus, & pecuinus est homo, qui in peccatum declinauit. Nam sicut magnum, & venerandum est rationale hoc animal, & maximè quando in virtutis viam contendit, ita quando in malum declinat, truculentiatum bestiatum imitatur crudelitatem, & multis nominibus, illarum superat ferociam. Dixit egrediamur in campum. Quę insania? quæ tabies? Esto excæcatus mente, fraternæ affectionis nullã rationem habeas, neque naturam agnoscas, cur aduersus illum ad bellum te instruis, qui nulla te iniuria affecit? Quid iam habes, quod parentib. obijcis, quos tanta mæstitia affligere deliberas? Has illis retributiones reddis suæ educationis? Quę diaboli ats, in hoc te flagitium impulit? An gratia Domini, ad illum ipsum aduersum te extolli fecit? An non quod tibi dixit, quia ad te conuersio illius, & tu ipsius dominaberis de fratris subiectione, qui tibi illum subiecit, accipiendum est? Et cum essent in campo, surrexit Cain contra fratrem suum, & occidit illum. Horrendum facinus, abominabile opus. O audacem mentem, & abominabilẽ, & miserabilem. Quomodo non cogitauit naturam, quomodo non expendit, antequam adoriretur nefas, operis finem? quomodo ferre potuit post facinus, vt videret corpus fratris, spiritũ efflans super terram? quomodo potuit videre corpus mortuum, & à spectaculo non statim perijt? Post, blandè alloquitur illum Deus, vt ipsum ad pœnitẽtiam trahat, non proficit hoc, & ideo cõminatione maxima vtitur; qua etiam abusus est, & in tantum impulit malũ peccatum, quod in fratrem cõmiserat, vt nec blanditijs, nec terroribus, ad sanam redierit mentem, sed in hoc sæculo, & in futuro maledictus, grauitatis peccati, cunctis in exemplum formidabile fuit.

Gene. 3.

3

IDEM explicans; Cain egressus est à facie Dei, inquit: Egressus dr̃ à facie Dei, hoc est nudatus eius præsidio à propter abominabile facinus. Et habitauit in terra Naid è regione Edem, Docet quomodo nõ procul à paradiso versatus sit, vt è regione illius consistens, continuò memor esset, tum eorũ, quæ patri suo ob præuaricationem obtigerunt, tum magnitudinum eorum, quæ ipse perpetrauerat, propter quæ tanta sibi, neque patris correptione emendato, pœna irrogata sit. *Infra*. Loquens de Lamech, qui Cain occidit, & narrans homicidium, vxoribus suis, dixit, q̃m septies vltus est de Cain, de Lamech autem septuagies septies. Comparat peccatum suum, peccato Cain dicens: Qua enim venia fuerit dignus, qui alterius pœna emendatior non fit. Quia virum occidi in vulnus mihi, & adolescentem in cicatricem mihi, duplex narrans homicidium, in quo non tantum nocui, illis quos occidi, quantum me ipsum: vnde dignus fuerim septuagies septies pœnam luere. Nam licèt cædem ille operatus sit, & fratris, attamen nullo vnquam antea conspecto, qui hoc fecerat, neque alio viso, qui pœnam dederat eiusmodi facinoris, & à tanta ira tentato, quæ vtraque, mihi pœnas augent. Quia & ante oculos habens quod ab illo perpetratum, & pœnam videns sic immedicabilem esse, cautior factus non sum. Propterea licèt septuagies septies magis, quàm ille punirer, attamẽ, neque sic dignam luerem pœnã. Quis obsecro

4 Hom. 20. Genesim. Gen. 4.

obsecro talem ad confessionem adegit? nullus alius, quàm conscientia, & incorruptus ille iudex. Nam simul,ac in peccatum declinauerat, & opere perfecerat malum conatum, statim insurrexit conscientia, inclamansq; & ostendens peccatorum magnitudinem, omnibus se ipsam pœnis obnoxiam fecit. Ita n. se habet peccatum, vt priusquam fiat, & ad opus perueniat, obtenebret, & decipiat mentem, postquam autem consummatur, manifeste suam nobis absurditatem proferat, & ostendat. Vnde breuis illa, & absurda voluptas, continuum menti dolorem inserit, conscientiæq; fiduciam aufert, confusione captam perfundens. Misericors.n. Deus, eiusce modi accusatorem nobis assistere voluit, vt nunquam soli relinquamur, sed indesinenter ille congrediens clamet, & pœnam exigat delictorum. Scortator enim, vel adulter etiam si omnium obliuisci queat, nunquam tamen sic in solitudine versatur, quin habens acrem illum accusatorem, suspitiones timeat, vmbras tremiscat, & eos qui cõscij sunt, & qui non sunt, perpetuaq; in animo eius tempestas est, ac reciprocãtes, & contrarij fluctus. Insuper neque somnus ei suauis, sed terrore, & formidine plenus, neque cibus voluptatem præbet, neque amicorum colloquia, tandem refocillare, vel liberare ab vrgente anxietate possunt, sed quasi carnificẽ gestaret se lancinantem, & flagellantẽ cõtinuò, ita post absurdum facinus obambulat, nullo conscio, sustinens intolerabiles pœnas illas, & iudex sui ipsius factus & accusator.

6 IDEM explicans verba illa; Postquam audisset Propheta Dominũ præcipitentem, vt prædicaret Niniuitis, descendit in Ioppem, vt fugeret in Tharsis à facie Domini, inquit: Quo fugis Propheta? Non audisti quod Dauid ait, quò ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? In terram? Sed Domini est terra, & plenitudo eius. Ad inferos? & ibi virtus tua, non deerit. Ad cœlum? Ibi quoque te esse cognosco. Et in mare? & eo tendit dextera tua. Sicut hi, quos nimia ebrietate confusos ad præcipitium casus aliquis attulerit, extra quadam ... ligine deferuntur, nec pedis tẽtatione, suo gressui prospiciunt, potius nimieta te turbati, sic & ij, qui peccatorum mole opprimuntur, improuisa cupiditate, propria præcipitãtur insania. Cum nauem fuisset ingressus, turbãtur maria, fluctus eleuantur, & profundi pelagi arena mõstratur. Et sicut fidele mãcipium, cum seruum fuga lapsum, nonnullis etiam communi Domino pretiosis ablatis, omni animositate contra eius retẽtores insistet, nec ante desinit, nisi cum præsentauerit Domino: sic & mare cõseruum agnitum nõ alieno patrocinio, nullius postulato subsidio, sed propria virtute commotum, vt sibi redderetur exposcit. Nauis Prophetæ corpore grauabatur, nõ corporis magnitudine, sed peccati. Nihil enim graue æque, & onerosum inuenies; quàm peccatum: Et ideo Zacharias plũbo peccatum figurauit, & Dauid naturam sentiens ait: Iniquitates meæ supposuerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me. Peccatũ naufragium præparabat, & Ionas somno premebatur, sed sopor ille, tristitia fuit, non requies.

IDEM ait: In peccatis mi...ram vitam agentes, nihil à mortuis differunt, immo verò maximè differunt, cũ sint illis multò deteriores. Nec enim mihi dices nõ clausisse hunc oculos, nec sepulchro iacere, nec institis ligatum detineri, nec postremò vermibus esse proiectum, cum multò peioribus hic, quã qui obierunt vexetur. Non deuorãt vermes, sed perturbationes animi omni ferocì bestia truculentius exagitãt, atque lacerant. Clausi oculi sunt mortuorum nihil prorsus cernentes, hic verò mille sibi morbos, oculis cernẽdo quotidie cõtrahit. Ille iacet in monumento ad peccandum iam immobilis, hic in sepulchro malo à se ipso inte...suo, ingenti peccatorum mole obruitur. Sed corpus, licet quispiam, huius pingue ac floridum, non tabe corruptum videmus. Magna verò res, si corpore iam pridem integro, anima corrupta atque deperdita est: & ille post mortem malè olet, ille

Marginalia: 5; *In ho. de Iona Propheta.*; *Psal. 138.*; *Psal. 23.*; *Simile.*; *Simile.*; *Zach. 5.*; *Psal. 37.*; 7 *Hom. 28. i Mat. t. to. a*; *Simile.*

hic verò per totam vitam os habens, vel ipsis cloacis, spurcitius intolerabilē spirat fœtorem. Quare tanto discrimine hoc melior est ille, quanto naturali solum corruptioni subiectus, corruptionem, quæ omnibus est debita, patitur, hic verò antequam ad illa perueniat, quæ non effugiet, peccatorum vndiq; fœdissimam sibi putredinem colligit, mille in dies corruptionis vias excogitans. Sed phalerato, inquit, equo fertur magnificè. Ego verò, inquam, meliorē illum esse, qui in vrna quasi in lectulo quiescit, quoq; decentius est, nemo putrescentem cernit, sed tegitur vrna dissolutum corpus, hic autem fœtentem animam, in corpore quasi in sepulchro circumagit. Certè si posses animam hominis peccatis inuolutam, oculis cernere, nō dubitares multò melius esse in sepulchro iacere, quàm delictis irretitum detineri, & lapide potius, quàm graui peccatorum pondere premi: qui quoniam quantis malis vexentur, ignorant, non dubitent tamē propinqui eorum, veluti cum Maria ad Lazarū faceret Iesum adire, tunc etiam si putridum oleat, etiam si quatriduanus sit, non desperes tamen, sed adeas, & lapidem inde remoueas; primò enim, statim vt in sepulchro iacentem, institis ligatum inspicias. Consideremus potentem hominem, & in primis huius caput quasi ebriosi, caput opertorijs pluribus, atq; vinculis alligatū, sic vndique obrutum, vt sensibus extinctis, nihil audiat, nihil uideat, nihil prorsus sentiat. Deinde manus inspicite, uideteq; uētri annexas, sicut mortuorū nō quidē institis, nerū qd turpius est, durissimis auaritiæ vinculis, quæ vinctas non sinit ad liberalitatem porrigi, sed insensibiles ad huiusmodi officia reddit. Vultus, & pedes similiter irretitos videte: videte varijs eos curis alligatos, ac idcirco nō posse Dei Ecclesiam adire. Diabolus tales componit, vt non homines, sed ligna arida esse videantur. Nam vbi non oculi, non manus, non pedes, non alia membra suis officijs funguntur, quomodo hunc hominē putabis, præsertim cum anima etiam eius, peccatorum fe-

Ioan. 11.

ditate obruta, idolum magis, quàm anima esse videatur?

9 IDEM explicans verba illa; 'Et tenebræ eam non comprehenderunt,' dicit: Peccatorum tenebræ, & vorago quædam profunda. Sicut.n. in tenebris nec amicus, nec inimicus agnoscitur, sed omnia penitus ignorātur, itidem, & in peccato vsu venit. Quippe qui lucro inhiat, nullā amici, inimiciuè intelligit differentiam, & latrones similiter in omnes bellum gerunt, & omnino quicumq; se vitiorū sordibus coinquinant nihil ad retū differentias dignoscendas ab ebrijs, insanientibusq; differunt. Et quemadmodum noctu amoto lumine, lignum, plumbum, ferrum, argentum, lapides pretiosos, & alia omnia eodem modo, & videmus, & dijudicamus, ita qui sordidè, & vitiosè vitā viuit, neque modestiæ vim, neque sapientiæ discernit pulchritudinem. In tenebris enim, vt iam dixi, pretiosi etiam lapides nullā speciem, nullum præ se ferunt fulgorē, non sua, sed caligantium oculorū culpa. Neque hoc duntaxat nobis, dum sub impia vitiorum tyrannide viuimus, molestum est, verùm etiam illud quod formidine propterea angimur, & veluti, qui per obscuram noctem iter faciunt, vt nihil metuendum sit, metu tamē cōcutiuntur: sic qui scelus aliquod admittūt, etsi nemo id videat, nemo reprehendat, omnia tamen formidant omnia suspicantur, quippe qui perpetuis conscientiæ stimulis agitantur, omnia formidolosè circumspiciunt. Propulsemus igitur tàm grauem, tàm molestam vitam, cuius angorem mors sequitur perpetua. Adde quod in hac vita nihil ab insanientibus hi differunt, qui terrenas res, & breui duratutas tanquā in somnis suspicantur, videntur diuitijs affluere, cum nullis affluant, in delicijs esse, cum non sint, neque, ante se deceptos intelligunt, quàm ab insania liberentur, quàm somnum discutiant.

Hom. 4. in Ioan. 10 Simile.

10 IDEM inquit: Peccatum grauius est dæmone, nam ille quidem humiles facit. Dæmon non prohibet regnum cælorum assequi, licèt cooperetur, inuitus quidem, peccatum autem eijcit. *Infra*:

Homi. 41. in Act. Apost.

Non

Non in hoc solùm lædimur à peccato, quòd peccamus, sed & aliud grauat, quòd anima recepit habitum, sicut in corpore per exemplū clarius videre licet. Sicut enim qui febre laborat, non in hoc solū læditur quod ægrotat, sed etiam quòd post morbū infirmior fit, licèt à morbo diuturno ad bonā valetudinem redeat. Ita sanè, & de peccato dicendum, licèt sanemur, adhuc tamē egemus magna fortitudine. Nam vnumquodque peccatum vbi patratum fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in anima venenū. Nonne peccantes deterius affecti sumus, quàm dæmonio vexati? sed quòd non spumamus, nec pupillas distorquemus, neque manus, vrinam in corpore, hoc pateremur, & non in anima.

Simile.

11 Ho. 9 in 1. ep. ad Cor. to. 4. Simile.

IDEM ait: Quamuis quispiam locuples sit, & generosus, est tamen inter abiectos abiectissimus, cum à peccato vincitur. Quēadmodum.n. si Rex quispiam barbarorum seruus fiat, omnium est miserrimus, sic q in peccato viuit. Barbarum namq; peccatū est, animam .n. sub tyrannidem redigit Nihil.n. tam præter rationē est, quā peccatum. Nihil tam stultum, nihil tā fatuū, nihil tā vehemens, omnia euertit, omnia confundit, perdit: Innumeris manibus, nostris insidiatur cogitationibus, & inopinantes aggreditur, omnia dilacerat, more canum clanculum mordentium. *Infra*: Peccatum, feras ex hominibus facit, immo dæmones. Quippe qui incredibilis pleni sunt immanitatis, neque in illis, cælestis regni amor est, neque gehennæ metus, nullus hominū pudor, nulla misericordia, nulla humanitas, sed impudentia, temeritas, futurorum omnium contemptus, & quæ de futuro iudicio dicta sunt, fabulas arbitrantur, & minas illas, risus ducunt: Hi peiores feris sunt, eo quòd feræ natura tales sunt, hi aūt naturalem mansuetudinem habentes, præter naturam in immanitatem se vertere conātur. Vnde ait Propheta, Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus Rursum dæmon, cum hominibus, non cum eiusdem generis dæmonibus certat, peccator autem consanguineum, & familiarē pro viribus malo afficere conatur, neque naturæ eum puder.

Simile.

Psal. 48.

IDEM explicans verba illa; Qui & illuminabit abscōdita tenebrarū. Rectè inquit, peccator. Tenebræ circundant me, & parietes: nisi enim in tenebris animus esser, non sanè Dei timore abiecto, tanta duceretur licentia. Nam nisi prius rationalis pars caligaret, non tā licenter peccata in nos impetum facere potuissent. Quamobrē ne dicas, nemo me videt, est namque qui ad animam vsque & spiritū articulos & medullas penetrat. Te autem ipsum non vides, neque potes nebulas expellere, sed tanquam muro vndique circundaris, & sic nequis cælum suspicere. Nam quemadmodū latrones, cum quid pretiosum rapere volūt, extincto lumine, id aggrediūtur, sic in peccatoribus corrupta ratio. Etenim in nobis rationis lumen est semper ardens. Quòd si spiritus iniquitatis vehementiori impetu aggressus extinxerit, quàm primum animā obscurauit, expugnauitq;, & quicquid in ea conditum est compilat. Quippe quæ cum à libidinis cupiditate capta est, sicut nebula, & caligine corporei oculi, sic ab illo mentis prouidentia præoccupata, nihil intueri potest vlterius, nō præcipitium, non gehennam, non formidinem. Et tanquam paries sine ostio oculis obiectus, non finit iustitiæ radiū mentes nostras illustrare. Et quemadmodum cæci licèt in ipso meridie sub dio versentur, nullam tamen lucem accipiunt: itidem, & hi quamuis innumera vndique dogmata, eorum insonent auribus, animo hoc affectu præoccupato, omnibus rationibus obstruunt auditum.

12 Ho. 11. in candē ep. ad Cor. Eccli. 23.

Simile.

Simile.

Simile.

IDEM exponēs verba illa; Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamēti pollutum duxerit, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit, sic habet: Sicut enim ea quæ conculcamus nullius momenti pendimus, sic & qui peccant in Christum, nullius mo-

13 Ho. 20. in ca. 10. ad Heb. Simile.

momenti existimãt, & sic peccant. Factus es corpus Christi, & tradis te ipsum diabolo, vt conculces Christum, Christus voluit solidari apud te, tu autẽ eum conculcas per crapulam, per ebritatem.

14 Serm. 11. in epi. ad Philippẽs.

IDEM ait: Peccata elongãt nos à Deo, voluntate, & animo, non loco. Vehementer Deũ fugimus. Quo fugis miser? Quo fugis vitam, & salutem tuã? Si Deum fugis, ad quem confugies? Si lucem fugis, quò respicies? Si vitam fugis vnde postea viues? Cum peccamus, fugimus à Deo, fugitiui in alienam terram discendimus, quemadmodum ille, qui bonis paternis consumptis, abijt in terram alienam, qui malè consumpta paterna substãtia, in fame viuebat. Largitus est nobis Deus multa bona in baptismo, si ista consumpserimus, fame postea laborabim⁹. Morbus hic grauis, & febris erat vehemens, & decumbebamus non in lecto, sed in ipsa malitia, in prauitate, veluti in stercore proiecti, vlceribus ac fœtore pleni, squalidi, idola magis, quàm homines, princeps mũdi ridens insultabat nos. Cõsumpsimus omnia, & cum inter alienos simus, & siliquas comedamus, non tamen dicimus, reuertamur ad patrem nostrum, & dicamus, peccauimus in cælum, & coram te.

Luca 15.

15 Hom. 3. de incõprehẽsibili Dei natura. 10 5. Eccl. 27. Simile.

IDEM ait: Homines qui Deũ blasphemant, & pro nihilo putant, ipsi lædunt salutem, & perimunt. Verissima namque illius sententia est, qui blasphemis, inquit, hominibus, lapidem, qui sursum iaciũt in excelsum, in ipsorum caput iaciunt, & contrũdunt. Quẽadmodũ enim, qui lapidẽ illò iaculatur corpus cæleste non attingere, nedum lacerare potest, plagam autẽ suo capite excipit, cum lapis eodẽ vnde iaculatus est redeat: ita qui beatã illam blasphemat substantiam, vt nunquam offendere eã potest, cũ longè potior, atque excelsior sit, quàm vt affici aliquo possit detrimento; sic ferrum aduersum animam suam acuit, & parat, cum se ingratum Domino bene merenti exhibet.

16 Eph. 4. ad

HIERONYMVS explicans illa verba; Et non post multos dies collectis omnibus adolescentior filius profectus est in regionem longinquam, inquit: Si Deus cælum tenet palmo, & terram pugillo, & Hieremias dicit: Deus appropinquans, & non Deus de longinquo, per Dauid quoque, quia nullus absque eo locus sit, prædicatur, quomodo filius peregre proficiscitur, & à patre discedit? Recedunt, qui peccantes cum Domino esse non merentur, recedunt autem affectu, non locorum spatijs. Recessit ergo iunior filius. Et Cain egressus à facie Domini, habitauit in terra Naid, quod interpretatur fluctuatio. Quicumque à Deo recedit, statim sæculi fluctib. quatitur, & mouẽtur pedes eius. Nam post quam moti sunt homines ab oriente & à vero lumine recesserunt, tunc aduersus Deũ impietatis suæ ædificauere turrim, volentes superbia, & curiositate in ipsius cæli alta penetrare. Et vocatus est locus iste Babel, idest confusio. Et ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriosè, cumq; consumpsisset omnia, facta est fames valida in regione illa Veritatem in iustitia detinens, & pro Deo idola colẽs, naturæ bona vniuersa consumpsit, & consumptis omnibus cœpit egere virtutibus, derelicto fonte virtutũ. Facta est fames valida in regione illa. Omnis locus quẽ patre incolimus absente, famis, penuriæ, & egestatis est. Adhæsit vni ciuium regionis illius, i. diabolo principi huius mundi, rectori tenebrarum. Et misit illum, vt pasceret porcos immolans ei animam suam. Et cupiebat implere ventrem de siliquis, & nemo illi dabat. Id quod in Ezechiele per increpationem dicitur ad Hierusalem. Et factũ est in te peruersum vltra mulieres, quæ ante fornicationem tuã, & post te sunt fornicatæ in eo quod dedisti mercedes, & mercedes tibi nõ sunt datæ, videmus in filio minore completum. Substãtiam suam in regione principis perdidit, & post perditas facultates missus ad porcos, egestate contabuit. Dæmonum cibus est ebrietas, luxuria, & vniuersa vitia. Hæc blanda sunt, & lasciua, & sensus voluptate demulcent, statimq; vt apparuerint ad vsũ sui prouocant. Quibus ideo luxuriosus adolescens

Damasũ Papam in qua exponit parabolam filij prodigi Luc. 15.

17

ſcens non poterat ſaturari, quia ſemper voluptas famen ſui habet, & tranſacta non ſatiat: & ſatanas, cum aliquem ſua arte deceperit, & proprium impoſuerit iugum, vltra ad abũdantiam vitiorum non procurat, ſciens eſſe iam mortuũ, ſicut multos idololatras videmus panis miſeria, & egeſtate confectos. Hi ſunt in quibus propheticus ſermo complectur. Omnibus meretricibus dantur mercedes, tu autem dediſti mercedem omnibus amatoribus tuis.

18 *In epiſt. 1. quæ eſt ad Detriadẽ virginem. tom. 3.*

IDEM ait; Dominus quandiu recentioris adhuc naturæ vſus viguit, nec humanæ rationi velut quandam caliginem longus vſus peccandi obduxit, ſine lege dimiſſa eſt natura, ad quam Dominus nimijs iam vitijs obrutam, & quadã ignorantiæ rubigine infectam, limam legis admouit, vt huius frequenti admonitione expoliretur, & ad ſuum poſſet redire fulgorem. Neque verò alia nobis cauſa benefaciendi difficultatem facit, quàm longa conſuetudo vitiorum, quæ nos infecit à paruo, paulatimq́; per multos corrupit annos, & ita poſtea obligatos ſibi, & addictos tenet vt vim quodammodo videatur habere naturæ. Omne illud tempus quo ad vitia eruditi ſumus, quo mali etiam eſſe ſtuduimus, cum ad incitamenta nequitiæ innocẽtia pro ſtultitia duceret, nũc nobis reſiſtit contraq́; nos venit, & nouam voluntatem impugnat vſus vetus.

19 *Lib. 2. in ca. 3. Iſai. tom. 4.*

IDEM explicans verba illa; Et dixit Dominus, pro eo quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt externo collo & c. ait: Multi ſecundùm tropologiã, mulieres animas arbitrantur, quæ ſi extento collo ambulauerint, & ſe erexerint in ſuperbiam, omnia perdant ornamenta virtutum, quæ ſub lunulis torquibusq́; & monilibus, atque armillis mitriſq́; & cęteris huiuſmodi deſcribũtur. Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & crinem earum nudabit. Hoc & nobis accidet quorum peccata celantur, cum impletum fuerit illud quod ſcriptum eſt, Nihil occultũ quod non reueletur. Quandiu enim protegimur crine, & veſte ignorantiæ, & homines nos putant ſepulchra dealbata, qui intus ſumus pleni oſſibus mortuorum, videmur aliquid habere mundi iæ, cum autem patuerit, quod occultum eſt, auferetur vniuerſa cæſaries, & fœda caluities omnibus apparebit. In illa die auferet Dñs ornamentum calciamẽtorũ & cęteras varias virtutes. Et mutatoria & pallia, & linteamina. Mutatoria illa ſunt de quibus dicitur, Ibunt de virtute in virtutem, & linteamina, vt loti in Domino delicijs affluamus. Hæc aurẽ omnia perdiderunt filiæ Sion, quia ambulauerunt extento collo. *Infra*: Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus. Fœtere peccata pœnitens loquitur. Putruerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Et pro zona funiculus, quia funibus peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur. Igitur pro bono odore virtutum, filiæ Sion habebunt putredinem peccatorum. Et pro cingulo veritatis de quo Apoſtolus ait: Accincti lumbos mentis veſtræ in veritate, mendacij funiculis ligabuntur. Et pro criſpanti crine caluitium. Pro continuis, & longis, & aſcendentibus orationibus, quæ per crines ſignificantur, habuerunt caluitiũ, mentem vndique obſtruſam, & ad tacendũ ab orationibus firmatã *Infra*: Pulcherrimi quoque viri tui, gladio cadent, & fortes tui in prœlio. Hoc ſi de animæ ſtatu intelligim⁹, quæ poſt virtutes peccauerit, bona accipientes opera, quæ hoſtili gladio conciderũt, & fortes quoſque periſſe in prœlio, quia iuſtitia iuſti non liberabit eum in quacumque die aberrauerit. Et mærebunt, atque lugebunt portę eius, & ipſa vrbs deſolata in terra ſedebit. Quia quicumque locum dederit diabolo, & non omni cuſtodia ſeruauerit cor ſuũ, lugeant portæ eius, & abſente ſponſo ſemper in luctu ſit, ac de excelſis corruens in terræ puluere ſedeat.

20

21 *Lib. 6. in c. 15. Iſaia.*

IDEM explicans illa verba; ad torrentem ſalicum ducent eos, inquit; Peccatores ducuntur ad vallem ſalicum, vt nullus in eis fructus remaneat. Hanc enim ſeminis harum arborum dicunt eſſe naturã, vt qui illud in poculo hauſerit liberis careat. Vnde & ſancti, qui

Nota.

pro-

propter peccata in confusione huius mūdi esse cęperunt, in salycib. Babyloniorū fluminum suspenderunt organa sua.

22 *Li. 7. inc. 18. Isaia.* IDEM exponens verba illa; Et præcidentur ramusculi eius falcibus. Et relinquentur simul auibus montium, & bestijs terræ, & æstate perpetua erūt super eum volucres, & omnes bestiæ terræ super illum hiemabunt, ait: Ramusculi, qui inutiles sunt, falcibus præcidentur, dicente Domino: *Iban. 15.* Omnem palmitem in me non ferentem fructū, tollet eum. Et quæ præcisa fuerint, relinquentur auibus montium, & bestijs terræ. Auibus, quæ iuxta viam seminata populantur, & bestijs, quibus traditur anima non confitens Deum, ita vt qui à Domino præcisus fuerit, & abiectus, tā in æstate, quàm in hieme, hoc est, in prosperis, & in aduersis, volucrum, & bestiarum mansio fit.

23 *Lib. 17. in c. 64. Isaiæ.* IDEM exponens verba illa; Ciuitas sancti tui, facta est deserta, Sion deserta facta est, Hierusalem desolata, domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustionē ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinam, dicit: Possumus hęc referre ad sancti viri animam, quæ rectè appellari potest specula. & visio pacis, quādo Deus habitauerit in ea. Si verò vitio nostro, huiuscemodi Siō à Domino fuerit derelicta, statim patebit incendio ignitarum diaboli sagittarum. Omnes enim adulterantes, quasi clibanus corda eorū. Et expulso pudicitiæ frigore, libidinis in templo Dei flamma grassabitur, vt quicquid in nobis gloriosum prius & inclyrū fuit, corruat, deleatur, & pereat. Et impleatur illud quod in *Psal. 73.* psalmo dicitur: Combusserunt igni sanctuarium tuum, prophanauerunt in terra tabernaculum nominis tui, quod solus potest ille restinguere, de cuius ventre fluunt aquæ viuentis flumina.

24 *Li. 1. in c. 1. Lamēt. Hieremiæ.* IDEM exponens verba illa; Quomodo sedet sola ciuitas, plena populo, facta est quasi vidua domina gentium, princeps prouinciarum, facta est sub tributo, sic habet: Hic plangitur anima fidelis hominis, quæ quondam plena fuit numerositate virtutum, & imperabat diuersis affectibus, dominans concupiscentijs carnis, postea autem à malignis spiritibus flammis libidinis succensa, destituta Angelorum solatio, & carens diuino consortio, tot serui, sceptris dedita, quot vitijs. *Infra.* Migrauit Iudas propter afflictionem, & multitudinem seruitutis. Habitauit inter gentes, nec inuenit requiem. Spiritualis Iuda ideo de terra sua migrauit, quia peccando Dominum irritauit, & iniquitatibus suis eum ad vindictam prouocauit. De quo ipse per Isaiam prophetam locutus est: *Isa. 43.* Seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Vnde inter gentes deputata, & sordibus eorum polluta, libertatem perdidit, & in hostium suorum manus incidit, qui eam per diuersos errores ducentes, nequaquam requiescere, vel paululū respirare concedebant. Viæ Sion lugent, eo quòd non sint qui veniant ad solennitatem. Omnes portæ eius destructæ, &c. Viæ Sion lugent, quando animæ quondam in arce mentis Deum speculantis actiones exteriores, post lapsum peccati, turpes, atque lugubres apparent, eo quod non pristino more affectus eius ad interna gaudia celebranda concurrant. Sed quinque sensibus corporeis, qui portarum nomine hic notantur, desidia destructis, pateat aditus varijs delictis, Ecclesiasticum quoque officium vilescat, & continentiæ virtus mollescat. Vnde Spiritus sancti suauitate priuata, tota in amaritudine vitiorum versatur. Facti sunt hostes eius in capite, inimici illius locupletati sunt. Animæ deceptæ hostes fiunt in capite, quando maligni spiritus eius gaudent dominatione, qui spoliantes eam virtutibus, paruulos cogitatus eius, per varia desideria huc, illucque trahendo, nullam quietem eam in animo habere permittunt. Et egressus est à filia Sion omnis decor eius. Filia Sion reliquit decorem suum, quando per incuriam cogitationum, virtutum perdidit ornamentum. *Infra:* Abstulit omnes ma-

magnificos meos Dominus de medio mei. Ab anima enim diabolica fraude decepta, postquam eam inimicus intus captiuam à statu rectæ fidei, & bonæ conuersationis in confusionem erroris abduxerit, sanctorum prædicatorum doctrinam, & exempla ab aspectu cordis eius per obliuionem aufert, quatenus eam spoliatam virtutibus, facilius in terra aliena possideat, nè per recordationem sani dogmatis, & meliorationem vitæ ad statum pristinum reuertatur. Torcular calcauit Dominus virgini filiæ Iuda, idest animæ virtutibus infecundæ, & bonis operibus vacuæ, nec fidei fructum gignenti, Dominus torcular calcat, quando eam pro sterilitate sua, & ociositate inimica, pœnas condignæ vindictæ luere fecit. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam. Anima hominis credentis, quæ quondam erat speculum Dei, & supplantatrix viciorum, cum pro malis meritis, traditur spiritualibus nequitijs, frustra forinsecus quærit consolatorem, quæ spiritualem interius perdidit consolationem.

26 *In c.2.Lamét.Hier.* IDEM exponens verba illa; Quomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion, proiecit de cœlo in terram inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui, ait: Anima peccatrix, quæ quondam habuit lumen scientiæ, & speculum diuinæ contemplationis, quando pedes Domini, hoc est, vestigia præceptorum eius, in cordis illius secreto consistebant, nunc propter cæcitatem cordis, & nequitiam prauæ actionis, de culmine virtutum in fœditatem terrenorum desideriorum prolapsa, iusto iudicio Dei spreta, atq; derelicta, ab hostibus conculcatur. Et Propheta meritò eius deflet ruinam, quia à summo honore ad maximam deuoluta est miseriam, per quam oĩum iam despectui patet, & irrisioni. Præcipitauit Dominus, nec pepercit omnia speciosa Iacob. Destruit Dominus speciosa Iacob, cum decorem animæ, diabolica arte deceptæ spernit, & polluit honorem regni, & principatum eius, quem habuit in perceptione baptismatis, ita vt iam non mereatur cum cæteris fidelibus ab Apostolo Petro audire: Vos estis genus electum, quando diuersis seruit vitijs, & obtemperat hostis antiqui suasionibus malignis, de quo, & subditur. *1.Pet.2.* Confregit in ira furoris omne cornu Israel. Auertit retrorsum dexteram suã à facie inimici, & succēdit Iacob, quasi ignem flammæ deuorantis in gyro. Nõ solùm vniuersum regnum Iudæorum Dominus destruxit, & terram eorũ in manus hostium ad deuastandum tradidit, sed & Hierusalem mysticam, quando à Domino recesserit, & dijs alienis in diuersis sceleribus seruierit, defensione cęlestis auxilij priuatam, flammę libidinis, & furori hostium ad succendendũ tradidit. Auertit retrorsum dexteram, idest filium suum, per quem & solatium, & defensionem fidelibus suis præstat. Sed quando offenso illo, non meremur ab inimicis liberari, quasi traditi videmur, eum defensorem nullum habemus. Tetendit Dñs arcum suũ quasi inimicus, firmauit dexteram suã quasi hostis, & occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filię Sion. 27 Tetendit arcum iudicij sui contra nos, & dextera potentiæ suæ quicquid ornatus scientiæ, vel virtutum visi sumus habere, totum dissipat, & exercet in nobis vindictam indignationis suæ, eo quòd noluerimus intelligere misericordiam, & beneficentiam immensæ clementiæ suæ. Factus est Dominus velut inimicus, pręcipitauit Israel, pręcipitauit omnia mœnia eius, dissipauit munitiones eius, & repleuit in filia Iuda humiliatum, & humiliatã. Sicut mœnia in vrbibus pro ornamento, munitiones verò in defensionem, ita alia sunt dona, quæ nos muniunt, alia quæ ornant. Prophetiæ quippe doctrina, genera linguarum, curationum virtus, quasi quędam mœnia mentis sunt, quæ etsi quisquã non habeat, stare munitus per fidem & iustitiam põt, quãuis ornatus, virtutũ altitudine minimè videatur: fides verò, spes, & charitas, non nostra mœnia, sed munitiones sunt, quæ si habere negligimus, hostium insidijs

20 fidijs patemus. Rectus verò ordo seruatus est, vt prius mœnia, & post munitiones dissipate dicerentur: quia cum peccatrix anima relinquitur, prius ab ea virtutū dona (quæ ad manifestationē spiritus data fuerunt) & post fidei, spei, atq; charitatis fundamenta destruũtur. Quæ cuncta Dominus à perfidis ablata quando perfidi sunt, dat alijs, atq; ex his quæ ab illis abstulit, mentes iustorum ornauit. Vnde & scriptum est: Speciei domus diuidere spolia. *Infra*. Et dissipauit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum. Videndum nobis est, nè propter iniquitates nostras habitaculum pectoris nostri deserat inhabitor Spiritus sanctus, respuat sacerdotium, & despiciat ordinem regiminis nostri, fiamusq; sicut hortus dissipatus, vbi nullus virtutū gignitur fructus. Metuendū igitur nè tanta suauitate, & iucunditate priuati in amaritudinem, & fœditatē perueniamus sempiternā. Dicit enim Paulus Corinthijs: Nescitis quia templum Dei estis? Siquis autem templū Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum Dei enim sanctum est, quod estis vos. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ, tradidit in manus inimici muros turrium eius. Repulit Dominus altare suum, quando peccatis nostris exigentibus, quasi ingratam despicit aram cordis nostri, & auertit faciē suam à nobis, vnde salui fieri debueramus, sicut scriptum est: Ostende nobis faciē tuā, & salui erimus. Nec preces nostras attendit, neq; oblationes recipit. Maledicit sanctificationi suę, quādo Christianū nomē, in quo gloriabamur, & quod in sacro baptismate suscepimus, pollutum duxerit, quia facinora nostra, & praui actus nostri hoc promeruerunt. Tradidit in manus inimicorū nostrorum omnia arma nostra, & munitiones in quibus confidebamus, quoniam in omni conuersatione nostra ad nihilum redacti sumus, neq; prępositos, neq; defensores iam vtiles habere meremur. *Infra*: Defecerunt præ lachrimis oculi mei, conturbata sunt viscera mea, effusum est in terra iecur meum super contritione filiæ populi mei, cū deficeret paruulus & lactens in plateis oppidi. His verbis deflenda est ruina animarum quondam fidelium, quæ pretioso sanguine Christi redemptæ, & vnda baptismi à sorde peccatorum ablutæ, iterum nunc in cœnum, & sordes vitiorum deuolutæ sunt, ita vt hi, qui innocentiam, & simplicitatem paruulorum videbantur imitari, in plateis mundi, & sæculi desiderijs, ab hostibus spiritualibus enecentur. Cui comparabo te, vel cui assimilabo te, filia Hierusalem? Cui exæquabo te, & consolabor te virgo filia Sion? Animæ Christianæ, cuius à statu rectæ fidei, & celsitudine virtutum immensa ruina fuit, nullius est miseriæ coæquanda, quæ ex consortio diuino, & societate sanctorum Angelorum, in malignorum spirituum decidit dominium, qui eam varijs vitijs, atque sceleribus captiuatam huc, illucque per sæculi vndantes luxus, ac casus vertendo, in foueam perditionis propellunt, in barathrumque gehennæ perpetuò puniendam præcipitare contendunt. *Infra*: Vocasti quasi ad diem solennem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris Domini qui effugeret, & relinqueretur: quos educaui, & nutriui, inimicus meus consumpsit eos. Quasi ad diem solennem hostes vocati sunt, cum maligni spiritus in die iudicij ad puniendos peccatores exultantes conueniunt. Gaudent illi de ruina animarum, quia non ignorant ad suppletionem supernæ ciuitatis, vnde illi corruerant, creatum esse humanum genus, & ob hoc se priuatos æterna fœlicitate conspicientes, homines nè paradisum habeant, toto nisu per inuidiam præcipitare festinant. Hoc tamen non sine grandi dolore sancta Ecclesia sustinet, cum filios suos, quos baptismate genuit, & sacramentis diuinis imbuit, sub inimicorum manu per diuersa scelera quotidie cadere videt.

1. Cor. 3.

Psal. 79.

40

30

IDEM explicans verba illa; Et adduxit me in Hierusalem in visione Dei iuxta ostium interius, quod respi-

Li. 3. in c. 8. Ezech.

ciebat Aquilonem, vbi erat statutum idolum zeli ad prouocandam æmulationem, inquit: Statuam idoli Baal positam in templo narrat historia. Pulchreque appellatur idolum zeli, quia ad æmulationem, & zelum Dominum prouocat, iuxta illud, quod in Deuteronomio dicitur: Ipsi me prouocauerunt ad zelum in eo, quod non erat Deus, & ego prouocabo eos ad zelum in gente, quæ non est. Ibique erat gloria Dei Israel secundùm visionem, quam videram in campo, non quòd delectaretur tali vicinia, sed vt sui præsentia, idolum zeli templumq; deleret. Vnde in Isaia scriptum est, quod lectus angustus nequaquã duos capiat, & pallium breue vtrumque operire non possit, significante scriptura illud Apostoli. Qui consensus Christo, & Belial, templo Dei, & idolo? *Infra*: Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium abominatio, & vniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Possumus in nostri templi parietibus idola monstra re depicta, qñ oĩbus vitijs subiacemus, & pingimus in corde nostro peccatorũ conscientiam, imaginesq; diuersas.

Deut. 32. *Isa. 28.* *2. Cor. 11.*

31 *In c. 1. Ioel proph. 1.)*

IDEM exponens verba illa; Ad te Domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis, sed & bestiæ agri, quasi area sitiens, imbrem suspexerunt ad te, quoniam exiccati sunt fontes aquarum, & ignis deuorauit speciosa deserti, dicit: Verba hæc ad iustum quondam virum referri possunt, qui cum declinauerit, & fecerit malum, nequaquam ei virtutes pristinæ proderunt, sed iudicabit eum Dominus in quibus inuenerit. Flamma, quæ succendit omnia ligna regionis illa credenda est, quæ imitatur ardentibus diaboli sagittis, vt nihil in nobis bonarum frugum remaneat, sed cuncta incendio consummantur. Omnes enim adulterantes, quasi clibanus corda eorum. Et exiccati sunt fontes aquarum, quos ceruus desiderat, & de quibus Dominus loquitur. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Siccatis autem in nobis fontibus aquarum, qui arentia quæque irrigant, atque refrigerant, consequenter quicquid in nobis pulchrum fuit, ignis ardore consumptum est, de quo Dominus dicit in Euangelio: Videbam sathanam, quasi fulgur de cœlo cadentem.

Hier. 2. *Luca 11.*

32 *In cap. 1. Iona.*

IDEM explicans illa verba; Et timuerunt nautæ, & miserunt vasa quæ erant in naui in mare, vt alleuiaretur ab eis, inquit: Arbitrantur nauem solito onere prægrauari, & non intelligunt, totum pondus esse fugitiui Prophetæ. *Infra*: Et Ionas descendit ad interiora nauis, & dormiebat sopore graui. Conscius erat fugæ, & peccati, quo Domini præcepta neglexerat, & tempestatem ignorantibus cæteris contra se sæuire cernebat, ideo descendit ad inferiora nauis, & tristis abscon ditur, nè quasi Dei vindices, fluctus aduersum se videret intumescere. Quod autem dormit non securitatis est, sed mœroris. Præterea somnus Prophetæ, & grauissimus sopor, hominem significat erroris sopore torpentem, cui non suffecerat fugisse à facie Dei, nisi quadam vecordia mens illius obruta, ignoraret iracundiam Dei, & quasi securus dormiret, & profundissimum somnum runcha, nare, sonaret.

33 *In cap. 2. Sophonia.*

IDEM explicans illa verba; Et accubabunt in medio eius greges, omnes bestiæ gentium: & Onocrotalus, & Ericius in liminibus eius morabuntur: vox cantantis in fenestra, Coruus in superliminari, quoniam attenuabo robur eius. Hæc est ciuitas gloriosa, quæ dicebat in corde suo, ego sum, & extra me non est alia amplius. Quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? Omnis qui transit per eam, sibilabit, & mouebit manum suam, sic habet; Hoc, in his qui auditores sunt legis, & non factores intelligi potest, qui frustra speciosos se esse iactent, cum habitent in eis greges, vitiorum scilicet multitudo, & bruta animalia corpori seruientia, & omnes bestiæ terræ, quæ corda eorum

rum comedunt, & camaleontes, qui nō habēt vnum colorem, sed diuersis peccatis, nūc auaritia, nunc luxuria, nunc crudelitate, nūc libidine, nunc tristitia, nūc exultatione per momēta mutātur. Et ericij in præsepibus eorum, animal spinosum & plenum sentibus, & vulne rans quicquid contigerit. Sed & bestiæ cubabunt in foraminibus, idest in cordibus eorum, & corui, immundę aues in portis eorum, vel in aure, vel in ore, quò aut loquantur semper, aut audiāt mala. Omnis qui trāsibit per eam, sibilabit, & mouebit manus suas. Quod si de angelis intellexerimus, ita interpretabimur. Cum transierint per eam ange li, & non transierint in ea, vt prius face re consueuerant, stupebunt, & mirabun tur, & non eam fulcient, & sustentabūt ruentem manu sua, sed leuabūt manus, & pertransient. Vel certè, cum sibilo attollent manus, & quasi plangentes, in morem lugentium concrepabunt. Si aūtem de diabolo intelligamus, dicemus per animā, de qua Christus recesserit, & quæ prius templum Dei fuerat, & esse desinit, transire serpentem, & sibilare in ea, & venena suæ malitiæ euomere.

AVGVSTINVS; Hæc iussisti Domine, & sic est, vt pœna sua sibi omnis inordinatus animus sit.

34 *Li. 1. Confes. ca. 12 tom. 1.* IDEM explicans verba illa; De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Non solùm peccantes, pœna consequetur visibilis, de qua dixi, Domine à paucis diuide eos in vita eorum, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ absconduntur à lumine veritatis tuæ, adimpleta est memoria eorum, vt obliuiscantur Deum. Saturati sunt porcina (vel filijs, vt nostra lectio habet) saturati sunt immunditia conculcantes margaritas sermonum Dei.

35 *In Ps. 16. tom. 8.*

36 *In Ps. 37.* IDEM exponens verba illa; Non est pax ossibus meis à facie peccatorū meorum. Quoniam iniquitates meę supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. In his verbis malum peccati, ait, exprimit, & in sequentibus, dicens: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientię meæ. Habeat aliquis sanum olfatum animæ, sentit quomodo putreant peccata. Cui putori peccatorum, contrarius erat odor ille, de quo dicit Apostolus: Bonus odor Christi sumus Deo in omni loco, his qui salui fiunt. *1. Cor. 2.* Sed nisi ad nos oleant mala nostra, nunquam istis gemitibus confitemur, Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ.

37 *In Ps. 39.* IDEM exponens verba illa; Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, vt viderem, dicit. Est aliquid quod videamus, quid reprimit, vt non videamus? Nonne iniquitas oculū tuū, nè istā lucem videre posses premebat? Fortassis humor irruens premebat, fortasse fumus, puluis, aliquid iniectum, eleuare oculum saucium non poteras ad istam lucem. Quid ergo? Cor sauciū leuabis ad Dominum? Nonne prius sanādum est, vt videas? Grauatur oculus multis peccatis. Quid enim ait? Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, vt viderem. Remoueantur ergo iniquitates, dimittantur peccata, leuetur pondus ab oculo, sanetur quod saucium est, adhibeatur mordax præceptum, quasi collyrium.

38 *In lib. soliloquiorū tom. 9.* IDEM sic habet; Nunc igitur toties nihil factus sum, quoties à te separatus sum, quia bonum quod tu es, oblitus sum, & ideo minus effectus sum. Væ mihi misero, vt quid hoc non cognoscebam, quia te deserens, nihil fiebam? Si ergo nihil fui, cum sine te fui, quasi nihil fui, & quasi idolum quod nihil est, quod quidem aures habet, & nō audit; nares habet, & nō odorat; oculos habet, & non videt; os habet, & non loquitur; manus habet, & non palpat; pedes habet, & non ambulat; & omnia lineamenta habet membrorum, sine sensu eorum. Cum igitur fui sine te, non fui, sed nihil fui, & ideo cæcus eram, surdus, & insensibilis, quia nec bonum discernebam, nec malum fugiebam, nec dolorem vulnerum sentiebam, nec tenebras meas videbam, quia eram sine te vera luce, quæ illuminas omnem hominem venientem in hunc mundū. Væ mihi, vulnerauerunt me, & non

dolui, traxerunt me, & non sensi, quia nihil eram, quia sine vita eram. Ideo Domine lux mea, inimici mei fecerũt quæcumque voluerunt, percusserunt, audauerunt, polluerunt, corruperunt, vulnerauerunt, & occiderunt me. Inimici mei Domine cõsiderauerunt me, & videntes me sine te, despexerunt me. Diuiserunt sibi vestimenta mea virtutũ, quibus ornaueras me, sub pedibus suis conculcauerunt me, fæcibus peccatorum polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt me desolatum, & mærore confectum. Ibam post eos cæcus, & nudus, & illaqueatus, funibus peccatorum trahebant me post se in circuitu de vitiorum vinium, & de luto in lutum, & ibam sine fortitudine ante faciem subsequentis. Seruus eram, seruitutem amabam. Cæcus eram, cæcitatem desiderabam. Vinctus eram, & vincula nõ horrebã. Amarum dulce, & dulce amarum credebam. Miser eram, nec cognoscebam, & hoc quia sine verbo eram, sine quo factum est nihil, per quod omnia conseruantur, sine quo omnia annihilantur. *Infra.* Heu miseria super miseriam, cum misera anima mea à te refugit, cum quo semper abundat, & gaudet, & sequitur mundum, cum quo semper eget, & dolet. Mundus clamat, deficio, tu Domine clamas, reficio, & misera mea praua magis sequitur deficientem, quàm reficientem.

39 *Li. 11. Moral. ca. 15. 10. 2. Tren. 3.* GREGORIVS explicans verba illa Iob 13. cap. Quare lacero carnes meas dentibus meis, dicit Dentes in Sacra scriptura aliquando sancti prædicatores, aliquando verò interni accipi sensus solent, vt Hieremias propheta testatur, dicens: Fregit ad numerum dentes meos. Per dentes etenim cibus frangitur, vt glutiatur. Vnde non immeritò in dẽtibus, internos sensus accipimus, qui singula quæ cogitant quasi manducant, & comminuunt, atque ad vẽtrem memoriæ transmittunt. Quos Propheta ad numerum fractos dicit, quia iuxta mensuram vniuscuiusque peccati, intelligentiæ cæcitas generatur in sensibus, & secundùm quod quisque egit exterius, in eo obstupescit, quod de internis, atq; inuisibilibus intelligere potuit. Vnde etiã rectè scriptum est: Omnis homo quicunque comederit vuam acerbam obstupescent dẽtes eius. *Ezec 18. & Hiere. 31.* Quid namque vua acerba, nisi peccatum est? Vua quippe acerba est, fructus ante tẽpus. Quisquis enim præsentis vitæ delectationib. satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui igitur vuam acerbam comedit, dentes eius obstupescunt, quia qui præsentis mundi delectatione pascitur, interni eius sensus ligantur, vt iam spiritualia mandere, idest, intelligere nequeant: quia vnde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescũt, & dum peccato anima pascitur, panem iustitiæ edere non valet, quoniam ligati dentes ex peccati consuetudine iustũ, quod intus sapit, edere nequaquam possunt.

40 *In serm. ad Rogationẽ de tribus pan.* BERNARDVS sic habet; Ego quidem amicum venientem ad me, nõ alium intelligo, quàm meipsum Ad me ergo de via venit amicus, cum transitoria deserens ad cor redeo, sicut scriptum est: Redite præuaricatores ad cor. Deinde tunc verè sibi quisque amicus est, cum de via redit, quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. *Isa. 46. Psal. 10.* A die itaque conuersionis meæ, de via ad me venit amicus. Venit de regione longinqua, vbi pascere porcos, & ipsorum siliquas insatiabiliter esurire solebat. Venit fame laborans, cõfectus inedia, attenuatus ieiunio. Venit, necesse habẽs inuenire amicum, sed heu me pauperẽ elegit hospitem, & vacuum ingreditur habitaculum. Quid faciam huic amico misero & miserabili? Omnino enim nõ habeo, quod ponam ante illum. Fateor amicus est, sed ego mendicus Quid venisti ad me amice, in necessitate tanta? Non sum medicus, & in domo mea nõ est panis. Sed clama, suscita amicũ tuũ, qui potens est, & diues, vt commodet tibi tres panes, charitatis, veritatis, & fortitudinis. His tribus egere me fateor. Deficit quippe ratio mea præ ignorantia veritatis, languet & voluntas præ inedia affectionis, infirmatur caro præ inopia fortitudinis. Nã & ratio minus intel-

intelligit quæ agenda sunt, & voluntas minus diligit intellecta, & ad hæc etiã corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, vt non quęcumque volumus illa faciamus. Aruit cor meum, etiam & corpus meum, quia oblitus sum comedere panẽ meum. Neque enim pateret hunc defectũ, si iugiter exercitata esset ratio in inquisitione veritatis, voluntas in desiderio charitatis, cato in operatione virtutis. Commoda ergo amice mihi tres panes, vt intelligam, vt diligam, vt faciam voluntatem tuam.

41 *Serm. 15. in Psalm. Qui habitat.* *Psal. 37.*

IDEM ait: Graue onus iniquitas sedens super talentum plumbi. Sub hac gemebat sarcina, qui dicebat: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

42 *In serm. de cantico Ezechiæ regis.*

IDEM exponens verba illa; Domine vim patior, dicit: Domine non sponte, sed inuitus [illegible] hor, & arceor a tui contemplatione. Peccata mea hoc faciunt, nec est culpa naturæ, sed meæ pessimæ consuetudinis. Responde nihilominus pro me, sanguine tuo delens peccata mea. Nam quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerim. Ad quem me videlicet alium vertam, aut quis alius respondebit pro me, cum ipse non alius hanc mihi difficultatem, immo quasi quandam impossibilitatem fecerim, hoc est, quod patior, peccando meruerim. Quamobrem vnum est quod facere possum, recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine aĩæ meæ. Nempe non sum dignus vt valeam te recogitare cum dulcedine, faciam qđ possum, cogitabo meipsum in amaritudine animæ meæ. Recogitabo autem tibi, quia tibi soli peccaui. *Infra*: Neq; mors laudabit te. Hi vtique, qui necdum conuersi sunt, lætãtur potius cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. A mortuo quippe, quasi qui non sit, perit confessio.

Prou. 2. *Eccl. 17.*

43 *Serm 81. in Cantica.* *Sap. 9.*

IDEM inquit: Interueniente peccato patitur homo quandam vim, sed à voluntate non à natura, vt ne sic quidẽ ingenita libertate priuetur. Peccato.n. factum est, vt corpus quod corrumpitur, aggrauet animam, sed amore non mole. Nam quod surgere anima iam per se non potest, quæ per se cadere potuit, voluntas in causa est, quæ corrupti corporis, vitiato ac vitioso amore languescens & iacens, amorem pariter iustitiæ non admittit. Ita nescio quo prauo, & miro modo ipsa sibi volũtas, peccato in deterius mutata, necessitatẽ facit, vt nec necessitas, cum voluntaria sit, excusare valeat voluntatem, nec voluntas, cum sit illecta, excludere necessitatem. Est enim necessitas hæc quodã modo voluntaria. Est vis quædam præmendo blandiens, & blandiendo premens, vnde sese rea voluntas nec excutere iam per se, nec excusare tamen vllatenus de ratione queat. Inde querula illa vox veluti gementis sub onere necessitatis huius. Domine, inquit, vim patior, responde pro me. Sed rursus sciens, quod nõ iustè causaretur aduersus Deum, eum voluntas propria in causa foret, intulit: Quid dicam, aut qđ respondebit mihi, cum ipse fecerim? Premebatur iugo, non alio tamen quã voluntariæ cuiusdam seruitutis, & erat pro seruitute quidem miserabilis, sed pro voluntate inexcusabilis. Voluntas enim est, quæ se cum esset libera, seruam fecit peccati, peccato assentiendo, voluntas nihilominus est, quæ se sub peccato tenet voluntariè seruiendo. Quia qui facit peccatum, seruus est peccati. Anima miro quodam, & malo modo, sub hac voluntaria quadam, ac malè libera necessitate, & ancilla tenetur, & libera, ancilla propter necessitatem, libera propter voluntatem. Miser ego homo, quis me liberabit à calumnia huius pudendæ seruitutis? Miser, sed liber. Liber, quia homo; miser, quia seruus. Liber, quia similis Deo; miser, quia contrarius Deo. O custos hominum, quare me posuisti contrarium tibi? Posuisti, cum non prohibuisti. Alioquin ipse me posui, & factus sum mihimetipsi grauis. Iustissimè quidem, vt hostis tuus, hostis sit & meus, & qui tibi repugnat, repugnet & mihi, ego qui tibi, etiam mihiipsi contrarius sum. Quis me liberabit de manu peccatoris, & de manu contra legem

Isa 38. 44 *Ioan. 8.* *Iob 7.*

legem agentis, & iniqui? De re hac plura dicenda erunt in capitibus sequētibus poussimè cap. 13. & 19.

Peccata condonata iterum patrare, & ipsis assuescere, neq; illa statim detestari, multa habet inconuenientia, quæ sancti explicant in reincidentia, & obduratione. Cap. VII.

1 Hom. 19. in c.9. Iosue. 10.1.

ORIGENES ait: In lege præcipitur, nè liceat Hebræum puerū, si fortè in seruitutem deuenerit, amplius quàm sex annis seruire, septimo vero anno dimitti eum lex liberū iubet. Si Christianus es, & in peccatum decidisti, sufficiat tibi sex annis seruitus, in septimo anno obserua nè seruias, sed festina ad libertatem tuam. Septenarius numerus legem significat mandatorū. Senarius numerus, mundi huius tenet figuram. Donec ergo, quæ huius mundi sunt sapis, necesse est te seruire peccato. Cum verò ad septenarium numerum, idest ad legis scientiam veneris, tunc require libertatem tuam, & redi ad nobilitatem paternam, nè si permanseris in malis tuis, & perseueraueris in peccatis, defixa in aure nota, velut qui commonentis te Dei, & ad libertatem pristinam reuocantis verba nō audias, eris peccati seruus in æternum. Si ergo in hac vita nemo esse vult seruus, sed quantum fieri potest, & liber esse, & diues, & nobilis cupit, in illis æternis rebus ac nullo fine mutādis tolerabimus seruitutem? Emendationi ergo nunc operam demus, vt ex actibus, & conuersatione nostra, ac moribus, nobilitari mereamur, & spiritum accipiamus adoptionis.

2 Hom. 23. in cap. 2. Hier. 2 2. Hier. 2. Simile.

IDEM sic habet, Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith (sine poam, vt legit Origenes) maculata es in conspectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus. Et quomodo sunt quædam vulnera, quæ malagmatibus, & oleo, & alligaturis redduntur pristinæ sanitati, alia verò sunt istiusmodi, de quibus dicatur, non est malagma imponere, nec oleum, nec alligaturas, sed terra vestra deserta, ciuitates vestræ igne exustæ. Sic sunt quædā peccata quæ animam sordidant, & indigent homine, qui habeat poam, nitriū; sermonem, alia verò talia sunt, vt non possint supradicti sermonis virtute curari, neq; enim sordibus comparantur, idcirco sciens differentias peccatorum, per Isaiam Dominus dicit: Laudabit Dñs sordes filiorum, & filiarum Sion in sanguine. Emundabit de medio eorum in spiritu iudicij, & spiritu combustionis, sordes, & sanguinem. Sordes spiritu iudicij, & sanguinem spiritu combustionis. Si peccasti, & peccatorum sorde pollutus es, lauabit Dñs sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinē emūdabit de medio eorum, spiritu combustionis & pœnæ. Forsitan & Iesus baptizat Spiritu sancto, & igne. Non quia eundem in Spiritu sancto, & igne baptizet, sed quò sanctus baptizetur Spiritu sancto, & his qui post fidem & magisterium Dei, rursum ad scelera conuersus est, cruciatu purgetur incendij. Beatus, qui lauacrum accepit Spiritus sancti, & ignis lauacro non indiget. Miserabilis autem, & omni fletu dignus, qui post lauacrū spiritus, baptizandus est igni, vtrūq; siquidē habet baptisma Iesu. Exijt namq; virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Virga peccatoribus, flos iustis. Deus ignis peccatoribus, lumen sanctis. Et beatus qui habet partem in resurrectione prima. Si quis seruauerit lauacrum, in resurrectione prima habebit partem. Si quis verò in secūda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, vt eius peccata ignis consumat.

3 Hom 3. in c.14. Ezech.

IDEM exponens verba illa; Homo de domo Israel, qui posuerit cogitationes suas in corde suo, & pœnam suam ante faciem suam, & venerit ad prophetam, ego Dominus respondebo ei in his quibus detinetur mens eius, dicit: Ego respōdebo ei, in quibus detinetur mens eius, vt ista videlicet curem, in quibus mens eius detinetur, vt nō faciat declinare domum Israel. Et obfirmabo faciem

ciem meam in hoiem illum. Considera quo in principio spoponderit clementer se respōsurum, ac deinde quomodo si rursus veneris, necdū curatus prioribus verbis, obfirmabo dixit faciem meam super hominem illum. Et ponā illum in desertū. Si enim non obedierit sermonibus cōmonitionis, sed in delicto perseuerauerit, ponā eum in desertū & in exterminium, & tollam eum de medio populi mei, vt eradicetur ab eo, & tradatur sathanæ.

4 *Hom. 5. in c. 14. Ezec.* IDEM explicans hęc verba; Hæc dicit Adonai Dominus, si autē quatuor vindictas meas pessimas romphæam, & famē, & bestias pessimas, & mortē, seu pestem, immisero, ait: Quò? non super terram, sed super Hierusalem. Terra enim si puniatur, sufficit ei vna correptio, si autem corripiatur Hierusalem, super quam inuocatum est nomen Dei, quatuor ei cruciatus pariter inferuntur. Multò nobis vtilius fuerat diuino non credidisse sermoni, quàm post credulitatem adhuc rursum ad peccata conuerti, quæ ante commisimus. Considera enim quomodo scriptura super terrā sigillatim supplicia dicat inferri, quando verò ad Hierusalem veniat, si autem & quatuor vindictas meas pessimas romphæam, & famem, & bestias pessimas, & mortem immisero in Hierusalem, nos indicans Hierusalem, qui peccantes quidem nos Hierusalē sumus quæ destruitur, in præceptis verò permanentes, Hierusalem dicimur quæ saluatur. Omnes lamentationes, quas legimus in Hierusalem, omnes querimoniæ, quibus eam plangit Deus, ad nos pertinent, qui gustauimus sermonem Dei, & postea mandatis eius contraria fecimus. In his ergo quatuor supplicijs, eorum peccata replicat, qui post receptam gratiam peccauerunt.

5 *Hom. 44. in cap. 12. Matt. to. 2. Luc. 11.* CHRYSOSTOMVS explicās verba illa; Cum immundus spiritus exierit ab homine, &c. & assumit septem alios spiritus secū nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt nouissima hoīs illius peiora prioribus, inquit: Hęc verba non ad illos solùm, verumetiā ad nosipsos dicta esse credamus. Nam si diuina luce illuminati, & à prima delictorū miseria erepti rursus ad eandem malignitatem reuertimur, grauior punitio nos profectò expectabit. *Ioan. 5.* Ideo Christus quoq; paralyticum admonebat, dicens: Iam sanus factus es, noli amplius peccare, nè deterius tibi aliquid contingat. Vnde ad Hierusalem per Ezechielem Dominus dicit: *Ezec. 16.* Vidi enim te, ait, polluiā sanguine tuo, & ablui, atque vnxi, & factum est tibi nomen in pulchritudine tua, & fornicata es cum finitimis tuis, ideo grauiora nunc illi peccanti minatur. Qua ex re non supplicia tantummodo, verùm etiam infinitam Dei longanimitatem, atq; misericordiā admirari debemus. Quoties enim ad eadem peccata lapsi sumus, & vsq; adhuc in clementia, & misericordia sua perseuerat. Non tamē propter misericordiam suam nobis cōfidendū est, magis q̄ pertimescēdum. Nā etsi Pharao cōfestim prima percussione fuisset admonitus, neq; posteriores plagas habuisset, neq; tandem cum eo tantus exercitus demersus perijsset. *Exo. 7.*

6 *Epist. 6. ad Theod. monac. t. 5. Simile.* IDEM dicit: Fleo, non quòd paternarum rerum solicitudinem geras, sed quòd ex fraterno te deleueris numero, quòd negligendo calcaueris quicquid ante de pectore, Christo spoponderas: ꝓpter ista formido nō immeritò: vt n. non obijcitur desertio militiæ nō militanti, ita is qui semel esse cęperit miles, cū deseruisse deregitur, pœna dignus vltima iudicatur. Non est graue, Theodore charissime, cadere luctantē, sed iacere deiectū: nō est perniciosum in prœlio vulnerari, sed post vulnus acceptū desperatione curādi, medelā vlceri denegare. Nullus se demergit, naue fluctibus semel mersa, ac totum onus perditū desijt nauigare, sed rursus ad maria nudusq; festinat, rursus immersa peruo lat freta, & iterato fęlicius cursu, casus prioris dāna compensat. *Simile.* Sępe etiā athletas videmus post frequentes lapsus, & deiectiones plurimas coronatos, militem quoq; scimus post fugas multas, virum fortem fuisse, & vicisse victores. Magnanim⁹ esto, & vnde extuleras pedem,

Simile. pedem, reuoca. Neque enim reprehenditur miles, cum de prælio reuertitur vulneratus, sed reprehensibile magis, ac semper turpe est arma deponere, & seruitutis iugum subire captiuum.

7 *Li. 1. in ca pit. 1. Isa. 10. 4.* HIERONYMVS explicãs verba illa; Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicij, iustitia requieuit in ea, nũc autem homicidæ, inquit: Verba ista referri possunt ad animam sancti quondam viri, in qua prius Dei iustitia commorata est, si postea peccauerit, & pro hospite Deo, homicidæ dæmones in ea fuerint commorati. Et argentum tuum versum est in scoriam. Quia iusti, & sancti viri, qui prius in vrbe versati sunt, postea in sordes versi sunt peccatorum. Et quia relinquere peccata noluntati: Heu consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.

8 *Lib. 3. in c. 13. Hie.* IDEM exponens verba illa; Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere cum didiceritis malum, sic habet: Verba ista dicũtur aduersus eos, qui nimia consuetudine & amore peccandi, quodammodo peccatum in naturam conuertunt. Sed hoc quod hominibus impossibile est, Deo possibile est, vt nequaquam Aethiops, & pardus suam videatur mutare naturam, sed ille, qui in Aethiope operatur & pardo, dicente *Philip. 4.* Apostolo: Omnia possum in eo, qui me confortat, Christo. Et dissiminabo eos quasi stipulam, quæ vento rapiatur in deserto. Quia nimia consuetudine malorum, non potuerunt mutare naturã, non vitio conditoris, sed studio inolui sceleris, propterea quasi stipulam vento raptatam, dispergam eos in solitudine, iuxta illud, quod alibi scriptum est: *Psal. 1.* Fiant tamquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ.

9 *Li. 1. in c. 3. lamẽ. Hier. Eccle. 7.* IDEM exponens verba illa; Vt conteretur sub pedibus suis omnes vinctos terræ, ait: Non plangit eos, qui peccare cœperant, statimq; desierant. Non est enim iustus super terram qui faciat bonum & aliquando non peccet, sed qui longo funiculo peccata protraxerunt. *Num. 19.* Vnde & in Numeris legimus vacam ruffam, cuius cinis expiatio est populi, non aliter immolari, & offerri ad altare Domini, nisi quæ terrena opera non fecerit, iugumq; non traxerit, nec vinculis iugi Nabuchodonosor fuerit alligata. Et in Isaia propheta: Pro cingulo *Isa. 3.* veritatis, filiæ Sion cingũtur funiculo. *2. Reg. 17.* Achitofel quoque, & Iudas, quorum alter Dauid, alter Dominum prodiderunt, fune longissimo trahẽtes peccata *Matt. 27.* sua, periere suspendio.

10 *Li. 6. in c. 18. Ezec. Exod. 20.* IDEM exponens illa verba; Ego sum Dominus Deus tuus, qui reddo peccata patrũ super filios, sup tertiã & quartam generationem his qui oderũt me, dicit: Sunt qui hanc sententiam ad animam humanam referant, patrem in nobis, leuem punctum sensuum & incentiua vitiorum esse dicentes, filium verò, si cogitatio peccatum conceperit, nepotes, si quod cogitaueris, atque conceperis opere perpetraueris, pronepotem autem, hoc est quartam generationem, si non solùm feceris quod malum est, & scelestum, sed in tuis sceleribus glorieris, secundùm illud, quod scriptũ est: Impius cum in profundum venerit malorum, contemnit. Cham peccauit ir- *Gen. 9.* ridens nuditatem patris, & sententiam filius eius suscepit Chanaan; vt intelligas peccata in ramis, non in radice puniri.

11 *Li. 1. in c. 4. Oseæ. tom. 5.* IDEM explicans verba illa; Verũtamen vnusquisque non iudicet, & non arguatur vir, populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti, & corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum, inquit: In his verbis prouocantur ad iudicium Dei filij Israel, qui habitabant in terra, vt causas Dominicæ indignationis audirẽt, & præterita peccata cognoscerent, propter quæ hostibus traderentur. Nunc quia in sceleribus perseuerant, & impudenti Deum fronte contemnunt, audiunt. Non necesse est, vt veniatis ad iudicium, vt in vestris flagitijs arguamini, quia tantæ estis impudentiæ, vt nec conuicti quidem pudorem habeatis, & verecundiã, sed contradicatis mihi, quasi si discipupulus magistro, sacerdoti plebecula cõtradicat. Et quia tales estis, ideo hodie cor-

corruetis, idest ducemini in captiuitatem, & perdetis regnum Israel. Hodie significat vel præsens tempus, vel quod clara luce ducentur.

12 Lib. 1. in c. 1. Amos

IDEM explicans verba illa; Super tribus sceleribus Damasci, & super qua tuor non cõuertam eum, sic habet: Iuxta tropologiam hoc possumus dicere, primum peccatum est, cogitasse quę mala sunt, secundum, cogitationibus acquieuisse peruersis, tertiũ, quod mente decreueris opere complesse, quartũ, post peccatum non agere pęnitentiam, & in suo sibi complacere delicto.

13 Li. 3. in c. 2. Amos.

IDEM explicans verba illa; Virgo Israel cecidit, non adijciet vt resurgat, dicit: Leuare planctum super Israel iubet Dominus prophetæ, super Israel, qui Dominum mente cernebat, & postea ei seruire desiuit, secundùm illud, quod Ezechieli præcipitur, vt deuoret librum, in quo intus & foris scriptum erat lamentationes, & carmen, & væ. Scriptus est plãctus super eos, qui post peccatum agunt pœnitentiam; carmen super illos, qui nulla peccatorum sorde maculati, cantico & laude sunt digni; væ super eos, qui non agunt pœnitentiam, sed iuxta duritiam cordis sui thesaurizant sibi iram in die iræ. Septuaginta verterunt, Israel cecidit, non adijciet amplius, vt resurgat. Quod sic intelligi debet, quòd postquã domus Israel sua volũtate corruerit, nequaquam pristinam recipiet dignitatem, postquam virgo Israel errauerit in terra sua, vltra inuenire non poterit suscitantem. Et considera verborum proprietates. Qui domus est, & numeratur in turba, cadere dicitur. Qui autem de numero virginum, si errauerit, ob leue quoque peccatum, non poterit suscitari, non quò non suscitetur, sed nequaquam suscitetur virgo Israel, & nequaquam resurgat domus Israel. Non est enim eadem gloria eius, qui semper secutus est Dominum, & eius qui aberrauerit à grege, & postea boni pastoris reportatus est humeris. Hęc dicimus, non quò iuxta Nouatum tollamus spem pœnitentiæ, sed quò timidiores faciamus eos, & idcirco sollicitos, qui aperta ianua pœnitentiæ, dum sperant futura, perdunt præsentia, & qui absque vulnere poterant permanere incauti, vulnus accipiunt, vt postea dolore crucientur. *Infra*: Quærite bonum, & non ma um, vt viuatis, & erit Dominus Deus exercituũ vobiscum. Odite malum, & diligite bonum. Grande peccatum est non solùm facere malũ, sed & diligere. Multi peccant, & expleto voluptatis ardore, mordentur conscientia sua, & pœnitet eos peccati sui. Qui autem non solùm non dolet se fecisse quod malum est, sed in suo scelere gloriatur, iste implet illud quod scriptum est: Peccator cum venerit in profundum impietatis cõtemnit.

Ezech. 2. — Prou. 18.

14 In prologo in Ionam prophetã.

IDEM ait; Quod dixerat Tobias ad filium suum: Tolle filios tuos, & vade in Madian, scio enim quæ locutus est Ionas propheta de Niniue, quoniam subuertetur. Et re vera quantum ad historias tam Hebræas, quàm Græcas pertinet, & maxime Herodotum legimus Niniuem regnãte apud Hebręos, Iosia, & Astyage rege Medorum fuisse subuersam. Ex quo intelligimus primo tempore ad Ionæ prædicationem acta pœnitentia, Niniuitas veniam consecutos, postea verò in pristinis vitijs perseuerantes, Dei in se prouocasse sententiam.

15 Li. 2. in c. 7. Michææ.

IDEM exponens illa verba; Iram Domino portabo, quoniam peccaui ei, donec iustificet causam meam, sic habet: Hæc verba dicta sunt de pœnitentibus. Cęterùm multò melius est non habere vulnera, & medico non egere. Curatio, non beatitudo sanatorum est, sed solatium post dolorem. Igitur qui curatus est, caueat nè iterum peccet, & rursum ei aliquid deterius fiat. Legimus in Leuitico: In vibice & cicatrice combusturæ, lepram solere generari, & mutare colorem pili, & ad priorem deformationem cicatricis, nouellam accedere fœditatem. Hoc propterea, nè quis securus de pęnitentia, eo quod post peccatum possit dicere: iram Dei sustinebo, quoniam peccaui ei, donec iustificet causam meam, peccet, & cauterio indigeat, & sanatus iterum vulneretur.

16 In ca. 10. Iob to. 7.

IDEM explicans verba illa; Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ eius, & cum eo in puluere dormient, inquit: Hoc ait quod à iuuētute sua, ex quo grauiora peccata committere cœperit, in ijsdem peccatis suis vsque in senectam permanserit, pro quibus nūquam voluerit pœnitere. Siue ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ, &c. Si quæ igitur virtutes sunt animi in impio homine naturales, ab adolescentia, eius vitijs inolescunt, & resoluuntur ac defluunt, vt nihil in eis solidum, & forte maneat, & ideo in carnis eius puluere dormiant, quia repugnantibus vitijs atque vincentibus, rigorem bonæ suæ naturæ amittent.

17 In ca. 38. Iob.

IDEM exponens verba illa; De cuius vtero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit? in similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringuntur, dicit: Non probabiliter glaciem egressam de ore Dei intelligere debemus, sed de illo mentis suæ secreto, & inscrutabili iudicio, iustam ac districtam manasse sententiam. Egredi ergo glaciem dixit pro egrediente iudicio, quo secundùm suum meritum, qui dam hominum percutiuntur plaga obdurationis, & corda eorum durissimo atque insolubili quodam gelu, & frigidissimo constringuntur, vt non sentiāt feruentis diuinæ charitatis calorem. De illis etiā, qui nimio obliuionis Dei frigore obriguerunt, & instar lapidum solidi, & nimium duri effecti sunt, sicut Pharao & pharisæi, dicitur. In similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur. In abysso, profundissimam obscuritatem mentis puto intelligendam, vt cōstringatur quodam gelu impietatis, vt saxo similis fiat, ita vt tali mente, nō sit ad Deum vllus aditus respirandi, secūdùm illud, quod Apostolus de Iudæis testimoniū propheticum assumens locutus est, dicens: Dedit illis Deus spiritum cōpunctionis, oculos, vt nō videant, & aures, vt non audiant vsque in hodiernum diem.

Rom. 11.

18 In ca. 14.

IDEM exponēs illa verba; Omnes vos scandalum patiemini, ait: Vno verbo, omnes cadunt, sed non omnes iacēt. Nunquid qui dormit non adijciet vt resurgat? carnale est cadere, sed diabolicū iacere.

Matth. 26.

19 Lib. 2. in c. 4. epi. ad Ephesios.

IDEM explicans verba illa; Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem immunditiæ omnis in auaritia, inquit: Vtinam peccasse sufficeret, & vel sero agerent pœnitudinem, damnarentq; vitia in quibus iugiter inhiarunt, esse remedium, resipiscere post errorem. Nunc verò desperantes, & se in ritum irrationabiliū bestiarum cœno voraginiq; mergētes, tradiderunt impudicitiæ, operātes quicquid corpus voluit, mens desiderauit, libido suggessit. Et cum nihil omnino prætermiserint, quod immundum sit, hoc totum fecere, in auaritia, dum nunquam luxuriando satiantur, nec terminum habet eorum voluptas. Quod autem ait, qui desperantes, lectio Græca habet, indolentes, siue indolorios. Hi sunt, qui postquam peccauerint, non dolent, qui nequaquam sentientes ruinam suam, feruntur in pronum, vt bestiæ. Pone mihi duos in vno vitio deprehensos, alterum, qui intelligat, plangatq; quod fecit, alterum, qui delectetur in scelere, & non solùm non doleat, sed in illo glorietur, & putet se quādam turpitudinem, palmam, & victoriam consecutum, non ne tibi videtur ille dolere, & hic penitus non dolere? *Infra*: Deponite vos secundùm priorem conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur iuxta desideria erroris. Veterem hominem, quem præcipit deponendum, inueteratum à malitia arbitror appellari. Iste enim secundùm priorem conuersationem, & desideria erroris semper errans, & in opere corruptionis belluans, corrumpitur, atque violatur. Et quia in desiderijs indesinenter versatur erroris, & nunquam cessat à vitio, nequaquam corruptus dicitur, sed corrumpi, quod per singulos dies, horas, puncta, atque momenta corrumpitur, & violatur.

20 Ib c. 7 epi. Pauli ad Rom to 8.

AMBROSIVS exponēs illa verba; Nam velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Tam bona

asseris

afferit quæ iubet lex, vt naturaliter sibi placere dicat & velit facere. Perficere autem bonum non inuenio. Et placet ergo quod à lege iubetur, & voluntas est faciendi, sed vt impleatur, potestas, & virtus deest, quia sic pressus est potestate peccati, vt non possit ire quò vult, neque valeat contradicere, quia potestatis eius alter est dominus. Homo enim iam consuetudine peccandi grauatur, & facilius succumbit peccato, quàm legi, quàm scit bona docere, ac si velit bona facere, premit illum consuetudo, adiutore inimico. Nō enim quod volo bonū hoc facio, sed quod odi malum illud ago. Hoc est quod supra dictum est, quia vt captiuus per supradictas causas illud cogitur facere, quod vult peccatum Si autem quod nolo, hoc facio, iā non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Hoc est quod iam supra memorauit, quia pressus, & subiugatus peccato, non suam, sed illius perficit voluntatem. Nunquid quia inuitum hominem dicit peccare, immunis debet videri à crimine, quia hoc agit, quod non vult pressus vi potestatis? Nō vtique: ipsius enim vitio & desidia, hæc cœpta sunt Quia enim mancipauit se per assensum peccato, iure illius dominatur. Primum enim suadet, vt victo iam dominetur.

21 *Lib. meditationum. tom. 9.* AVGVSTINVS dicit: Loquens de recidentia. Vulnera vulneribus infixi, quia scelera sceleribus addere non timui. Recenti cicatrices labe respersi, quia prisca flagitia nouis iniquitatibus reciprocaui, & quæ diuina solidauerat medicina, mea resoluit prurigo phrenetica. Cutis quæ superducta vulneribus, morbum celauerat, sanie erumpente putruit, quia iterata iniquitas concessam misericordiam exinaniuit. Noui quippe scriptum, In quacunque hora iustus peccauerit, omnes iusti tiæ eius obliuiscentur. Si iustitia aboletur iusti ruentis, quantò magis pœnitentia peccatoris in idipsum reuertentis? Quoties vt canis redij ad vomitum, & quasi sus repetij volutabrum? *Eze 3. & 18.* *2. Pet. 2.*

22 *Lib. 26.* GREGORIVS explicans verba illa Iob ca. 36. legitur saluabit te de ore angusto latissimè, sic dicit: Omnis qui vitæ viam deserens, in peccatorum se tenebras deijcit, semetipsum quasi in puteum, vel foueā mergit. Si verò diutina perpetratione, etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, nè ad superiora iam possit exurgere, quasi angusti ore putei coarctatur. Vnde Dauid propheta sub specie peccantium exorat dicens: Non me demergat tēpestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Quem enim mali operis iniquitas à bona stabilitate commouit, quasi tempestas aquæ rapuit, sed si adhuc longa consuetudine non præualuit, non demersit. Iam in puteum cecidit, qui hoc quod diuina lex prohibet, perpetrauit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquam os suum puteus coangustauit Tantò ergo facilius egreditur, quantò minori consuetudine coarctatur. Vnde Hieremias propheta dum Iudæam iniquitatibus longa consuetudine obrutam fuisse cōspiceret, in lamentis suis sub eius specie semetipsum deplorat dicens: Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me. In lacum quippe vita labitur, cum labe iniquitatis inquinatur. Lapis verò superponitur, cum etiam dura consuetudine mens in peccato deuoratur, vt etsi velit exurgere, iam vtcumque non possit quia moles desuper malæ consuetudinis premit. Sed quia diuinæ potentiæ subiacet, & post angustiam prauæ consuetudinis ad bonæ actionis amplitudinem reuocatur, idcirco dicitur: Saluabit te de ore angusto latissimè. Latissimè quippe de ore angusto saluatur, qui & post iniquitatis iugum ad libertatem boni operis pœnitēdo reducitur. *moraliū. c. 24. to. 2.* *Psal. 68.* *Thren. 3.*

25 Quædam namque quasi conclusionis angustia est, ab opprimente mala cōsuetudine exurgere velle, nec posse iā quidem desiderio ad superna tēdere, sed adhuc actu in infimis remanere, prærite corde, nec tū sequi opere, atq; in semetipso cōtradictioē perpeti semetipsum. Cum verò ita tendens aīa, manu gratiæ exaltantis adiuuatur, ab angusto ore ad latitudinem peruenit, quia victis diffi-

culta-

cultatibus, opera bona perficit, quę cõcupiscit. Dauid propheta conclusionem angusti oris conspexerat, cum dicebat: Saluam fecisti de necessitatibus animã meam, nec conclusisti me in manus inimici. Latissimè autem saluatum se nouerat, cum subdidit, dicens: Statuisti in loco spatioso pedes meos. In spatioso quippe loco pedes stabiliti sunt, quãdo & ad congruentia bona tendimus, & nulla difficultate præpedimur, nec difficultatibus angustamur. *Infra*: Et non habente fundamentum super se. Nam sicut qui in puteum mergitur, putei pro fundo retinetur, ita & corruens quasi in quodam fundi loco consisteret anima, si semel lapsa, in aliqua se peccati mensura retineret. Sed cum peccato, in quo labitur non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora deijcitur, quasi in puteo quo cecidit, fundum non inuenit, quo figatur. Esset enim fundus putei, si fuisset mensura peccati, & terminus peccandi, vnde benè aliàs dicitur: Peccator cum venerit in profundũ malorum, contemnit. Redire namque dissimulat, quia misereri sibi posse desperat. Sed cum desperãdo amplius peccat, quasi puteo suo fundum subtrahit, nè vbi retineri possit, inueniat.

Psal. 30. *Prou. 18.*

24 *In Psal. 3. pœnitentialem, to. 2.*

IDEM explicans verba illa; Quoniam iniquitates meę supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me, ait. Cum diabolicis aĩa subesse suasionibus cœperit, quanto se hosti callido crebrius subijcit, tanto eum sibi intolerabiliorem facit, vt ei iam in nullo resistere valeat, cui in vno, sui oblita, assensum præstat. Solerter itaque vigilandum est, vt cum pulsare mentem culpa inchoat, peractam culpam quis finis sequitur, attendat, nè si malæ suasionis blandimenta nõ perspiciat, in nequissimæ tenebras perpetrationis nesciens ruat. Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Super curatũ vulnus, cicatrix obducitur, dum signum præteritæ plagæ in resarcita cura monstratur. Quæ nimirum cicatrix necessariò corrumpitur, si caro sanata iterum vulneratur. Sed quid per vulnus, nisi peccatũ exprimitur? Quid verò per cicatricẽ nisi pœnę actio designat? Qui.n.p pœnæ lamenta peccatũ corripit, quasi cicatricem vulneri superinducit. Quòd si dimissæ nequitiæ, mentem iterum ad delectationem pertrahunt, superinductæ vulneri cicatrices putrescunt. Cicatrices namque putrescere, est sanata iam peccatorum vulnera rursum in tentationem serpere, atque de eorum iteratione delectationem sentire. Cicatrices computrescere est, ex peccatorum suggestionibus post superinductã cutem pœnitentię, dolorem iterum culpæ in occulto cordis per putridas cogitationes perpeti, & tãdem per opus miserũ, quasi effuso fœtore corrumpi. Quare autem hoc sibi contigit, ostendit, cum ait: à facie insipientiæ meæ. Sicut summa prudentia est aliquem post acceptã pœnitentiam solicitæ sibi circumspectionis studio in posterum prospicere, ita miserabilis insipientiæ est, in istius vitæ ambiguo quasi accepta securitate dormire. Per insipientiam ergo vulnus iam sanatum cõputruit, quia dum per studiũ vigilantię, mẽs ingrata sibi in posterũ prouidere noluerit, miserabilius ea, q̃ prius abdicauerat, mala cõmittit.

Simile.

25 *Sermo 2. de Resurrectione Domini.*

BERNARDVS ait; Vę tibi quicumque es canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti. Nõ eos loquor tantùm, qui corpore, sed etiam, eos qui corde redeunt in Aegyptum, sæculi huius oblectamẽta sectantes, qui charitatem non habentes, mortui sunt. Quis.n. magis mortuus eo, qui fouet ignẽ in sinu, peccatũ in cõscientia nec sentit, nec expauescit, nec excutit?

26 *Sermo. 3. in festo Apost. Petri & Pauli.*

IDEM sic habet; Eorum qui peccant antequam Deum nouerint, antequam miserationes eius experti sint, antequam portauerint iugum suaue, & onus leue, priusquam deuotionis gratiã, & cõsolationes acceperint Spiritus sancti, eorum inquam copiosa redemptio est, & tales omnes nos fuimus. At eorũ, qui post conuersionem suam, peccatis & vitijs implicantur, ingrati acceptæ gratiæ, & post missam manum ad aratrum retro respiciunt, tepidi, & carnales facti, aut post agnitam viam veritatis,

tis,retro eunt, eorum vtique perpaucos inuenies,qui post hæc redeant in gradũ pristinum, sed magis in sordibus positi sordescant adhuc. Super quos propheta deplorat: Quomodo obscuratum est aurum,mutatus est color optimus,& qui nutriebantur in croceis,amplexati sunt stercora? Nec tamen si quis huiusmodi est,desperamus de eo, tantum vt resurgere velit cito. Quantò enim diutius permanebit, tantò euadet difficilius. Beatus enim qui tenebit; & allidet paruulos Babylonis ad petram. Etenim si creuerint,vix poterunt superari.Filioli hæc dico, vt non peccetis, sed etsi quis peccauerit aduocatum habemus apud patrem, qui potest quod nos minimè possumus:tantum qui cecidit non adjiciat in malum, vt profundius cadat,sed magis vt resurgat, confidens quod nec ei negabitur venia, si tamen ex corde confiteatur peccata sua.

Thren. 4.

Psal.136.

27 I D E M dicit; Non ante à pedibus Domini surgas, quàm audias: consurge,consurge captiua filia Sion, consurge,excutere de puluere. Si dixerit mihi Iesus, dimittuntur tibi peccata tua, nisi ego peccare desiero,quid ꝓderit? Exui tunicam meam, si reinduero eã quantum profeci? Si rursus pedes meos, quos laueram inquinauero, nunquid aliquid lauisse valebit? Sordens omni genere vitiorum, iacui diu in luto fecis,sed erit sine dubio reincidẽti, quàm iacenti deterius. Denique qui me sanũ fecit,ipsum mihi dixisse recordor:Ecce sanus factus es,vade, iam noli peccare, nè deterius tibi aliquid contingat. Qui autem dedit voluntatem penitẽdi, opus est, vt addat & continendi virtutem,nè iterum pœnitẽda committam, faciamq; nouissima mea peiora prioribus. Væ enim mihi etiam pœnitenti, si statim subtraxerit manum Deus, sine qua nihil possum facere, nec pœnitere, nec continere.Fateor,nõ sum omnino contentus priori gratia,qua iam malorum sum pœnitens, nisi & secundam accepero, vt videlicet dignos faciam pœnitentiæ fructus, & deinceps non reuertar ad vomitum.

Serm 3.in Cantica canticorũ.

Ioan. 5.

28 I D E M dicit; Vulneri vetusto & neglecto callus obducitur,& eò insanabile, quò insensibile fit. Denique dolor continuus, & acerbus, diuturnus esse non patitur.Nam si non aliunde extunditur, necesse est cedat vel sibi Enim ue rò cito aut de remedio consolationem recipiet, aut de assiduitate stuporem. Quid non inuertat consuetudo? Quid non assiduitate duretur? Quid non vsu cædat?Quantis,quod præ amaritudine prius exhorrebat, vsu ipso, male in dulce conuersum est? Audi iustum quid lamentetur super huiuscemodi: Quæ prius nolebat tãgere anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt. Primum tibi importabile videbitur aliquid, processu temporis, si assuescat, iudicabis non adeo graue, paulò post & leue senties, paulò post nec senties,paulò post etiam delectabit. I a paulatim in cordis duritiã itur, & ex illa in auersionem. Hinc tibi timeo semper,nè dilato remedio, dolorem non sustinens, periculo te irreuocabiliter desperatus immergas. Solum est cor durum,quod semetipsum non exhorret,quia nec sentit. Et cor citò aut sanitatem debet habere,aut insensibilitatem,vt in Pharaone vidimus. Nemo autem duri cordis, salutem vnquam adeptus est,nisi quem fortè miserans Deus, abstulit ab eo iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneum.

Lib. 1. de consideratione ad Eugenium Papã tertium.

Simile.

Iob 6.

Simile.

Peccata,quæ varios habẽt gradus,in exordijs expedit euellere paulatim, ne vsu, homini infirmo fint insuperabilia.

Cap. VIII.

DIXIMVS de re hac in cap anteriori, sed quia hæc capita multũ sunt inter se connexa addenda sunt hæc, & in primis.

Homi. 15. in cap. 25. Leuit. 1.

O R I G E N E S ait; Qui domos habent in vicis, quibus non est murus, istas domos, si fortè alicui lapsus acciderit, semper est recuperandi facultas, vt verbi gratia,dicamus: Si nos aliqua culpa

culpa mortalis inuenerit, quæ non est blasphemia fidei, quæ muro Ecclesiastici, & Apostolici dogmatis cincta est, sed vel in sermonibus, vel in morum vitio consistat, hoc est, vẽdidisse domum, quæ in agro est, vel in vico, cui murus non est. Hæc ergo venditio, huiusmodi culpa semper reparari potest, nec aliquando tibi interdicitur de commissis huiusmodi pœnitudinem gerere. In grauioribus rarò pœnitet homo, etiam si semper possit, dum viuit. Quòd si sacerdotalis fuerit ista domus, vel leuitica, vbicunque fuerit, siue in ciuitate, siue in agro semper habet redemptionem. Sacerdos mens Deo cõsecrata dicitur, & Leuita dicitur is, qui indesinẽter adsistit Deo, & voluntati eius ministrat. Perfectio ergo in intellectu, & opere, in fide, & actibus, sacerdos, & Leuita accipiendus est. Huic itaque perfectæ menti, si acciderit aliquando domum, quam habet non manufactam, æternã in cęlis, vendere, & in manus alterius dare, sicut cõtigit aliquando Dauid magno patriarchæ, cum de tecto suo, Vriæ aspexit vxorem, statim eam redimit, statim reparat, statim enim dixit, peccaui. Qui ædificat supra fundamentum fidei, lignum, fœnum, stipulam, vendit domum suam emptori pessimo, diabolo, à quo vnusquisque peccator peccati præmium consequitur, satisfactionem desiderij sui. Hoc si fortè incurrerit aliquis, quod absit, cito reparet, dũ tempus est reparãdi, nè æternæ domus habitatione fraudetur.

2 *Hom. 3. in Psal. 36. tom. 2.* IDEM exponens verba illa; Gladiũ euaginauerunt peccatores, ait. Si mihi, qui fidelis dicor, certamen sit cum aliquo, & ad iracundiam prouocatus, abiecta mansuetudine, proferam verba furiosa, & spiritum mendacijs & tumidis venenatisq; sermonibus retegam, meritò ego tamquam peccator euaginasse gladium dicor. *Simile.* Bonum igitur quidem primum est, ne habere quidem gladiũ peccati, secundum verò est saltem non eum euaginare, sed recondere in vagina. Si enim non proferatur gladius, de vagina, neq; exerceatur, acies eius obtunditur, & erugine consumitur, & si semper cesset ab opere, exterminabitur. Hoc enim Dominus etiam pollicetur, vt exterminet romphæam, id est, peccatum, ita vt vltra non sit peccator. Sed si quidem verbo Dei præuenimus hoc opus, & in hac vita positi, faciamus in nobis interire peccatum, vt nunquã omnino à nobis nec per cogitationem, neque per opus, neque per verbum, peccati gladius proferatur, non indigebimus pœnæ ignis æterni, nec illis supplicijs, quæ peccatoribus imminent, subiacebimus.

3 *Li. 4. in c. 5. epistola ad Roma. tom. 3.* IDEM dicit; Non puto, quod otiosa sit apud Paulum varietas ista verborum, quod aliquando infirmos, aliquando impios, aliquando peccatores nominat, pro quibus Christum mortuum dicit. Per hæc namque nomina, omne peccati colligitur genus. Aut enim ignorans Deum quis, & volẽs seruare mandata, vincitur fragilitate carnis, & illecebris præsentis vitæ decipitur, & infirmus appellatur: aut sciẽs volensq; contemnit mandatum, & odit disciplinam Dei, proijcit sermones eius post se, & peccator nominatur. Quòd si interdum etiam hi qui sub lege sunt, & Deum colere videntur, impij in scripturis diuinis nominantur, idcirco quòd relinquentes Deum patrum suorum, deos gentium colunt.

4 *Lib. 7. contra Celsũ, tom. 4.* IDEM explicans illa verba psalmi 136 Beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petram, dicit. Iusti ex hostibus, & vitijs prodeuntem capturã, hoc est, omnes quos viuos cœperint, deperdent, vt ne infans quidem, id est, recens obortum aliquod malum, reliquũ fiat. Paruuli enim Babylonis, quę confusio interpretatur, nuper enati, & pullulãtes in anima sunt cogitatus quidam confusiores, à vitijs prodeuntes, quos qui ita tenuerit, atque peruicerit, vt diuinæ doctrinæ firmitate, istorum capita conterat, profectò petræ illisurus est Babyloniæ paruulos, vt inde beatior demum euadat.

5 *Hom. 1. in Psalm. 1. tom. 1.* BASILIVS explicans verba illa; Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, inquit.

sequit. Tria nobis digna obseruatione proponit, nè quando abierimus in consilio impiorum, non consistendum in via peccatorum, non sedendum in cathedra pestilentiæ. Rerum naturam secutus, hunc dictis ordinem imposuit. Primùm enim consilium inimus, deinde consilium firmamus; postremò in his quæ consuluimus, permanemus.

Beatus igitur qui nullam in animum induxit de Deo ambiguitatem, nullum incentiuum habuit luxuriæ, qui circa præsentia non est lapsus in pusillanimitatem, videns iustorum pœnas, & malorum prosperitatem. Beatus & ille, qui in via peccatorum non stetit. Hoc non stetit, quid sibi vult? Oriuntur prauæ ex carnis affectibus cogitationes, animis nostris ingenitæ. Re vera namque vbi mandatum venit, hoc est, cognitio bonorum, si prauæ cogitationi non fueris dominatus, sed rationē permiseris ab affectionibus capiuari, reuixit quidem peccatum, at mens morti succumbit, delictis mortificata. Beatus igitur, qui non stetit, hoc est, diu non est immoratus in via peccatorum, sed superiore ratione ad rempublicam, & sodalitatem studiosam se recepit. Duæ namque sunt inter se contrariæ viæ, vna spatiosa & ampla, altera angusta & arcta. Totidem item duces, quorum vterque ad se viatorem arripere conatur: dux vnus diabolus est, & alter angelus. Beatus ergo est, qui videns carnis oblectationem, risus, ebrietatem, voluptatem in peccatorum via, in iustorum autem itinere lachrymarum copiam, ieiunium, luctus, preces, virginitatem, ab eius abstinens illecebris ad exitium minimè finit se reuolui, sed per patientiam, salutis spem retinens in ambarum viarum electione, non eā ingreditur, quæ ad peiora contendit.

Et in cathedra pestilentiæ non sedit. An putare debemus cathedram dici stabilem, ac firmam in iudicio prauo conuersationem? Quæ nobis prorsus vitanda est, quòd diuturna exercitatio peccatorum, præsertim studio si fit, & certa destinatione, animabus solet habitū ingignere vix vnquam desiturum, & ægerrimè mobilem. Animæ enim moribus, vbi vetustuit iam, mali item exercitatio simul atque occaluit diuturnitate, vix vllam admittit medelam, aut certè immedicabilis fit, cum in his, vt in plerisque alijs, consuetudo mutetur, & abeat in naturam. Optandum igitur fuerit, vt ne attingamus quidem malum. Secundus proinde erit nostræ nauigationis cursus, si à prima mox qualicumque experientia mali, quasi à bestia intentante plagam pestilentem, ac virulenta refugerimus, iuxta quod à Salomone de leui, & improba muliere scriptum est: Ne applicet oculum tuum ad eam, sed resilito, nec moreris. Iam enim ipse quosdam noui, qui per ætatis teneræ florem, ad obscœnas carnis affectiones delapsi, per consuetudinem quoque mali, illis immortui sunt peccatis. Quemadmodum enim sues, qui in cœno se obuoluunt, continuo sibi lutum augent, sic hi fœditatem ex voluptate singulis diebus affricant sibi, & aspergunt.

Beatitudinis igitur est, nihil cogitasse, aut proposito destinasse exequi, quod sit malum. Si autem per inimici insidias, impietatis consilia inieris, in peccato noli persistere. Id demum si accidat, caue nè insideas malo. Ne igitur sedeto in cathedra pestilentiæ. Sed quando intellexisti cathedram hic, diuturnam in peccatis significari moram, vide quàm meritò eam dicat pestilentiam. Dicunt rerum huiusmodi periti, pestem ea esse natura, vt si vnius hominis, aut iumēti corpus attingat, ad quosque proximos quasi partito serpit, vt vno contaminato, mox ad aliū vis morbi perueniat. Tales itaque sunt operarij iniquitatis, alius in alium suū transmittit morbum, proinde coægrotant simul, etiam pereunt. Hi demum pestilentiæ vocantur, qui dum propriū morbum in omnes transfundere contendunt, multos gloriantur, ac gestiunt reddere sibi similes, vt per malorum communionem, multorumque societatem, propriam diffugiant infamiam. Nam *Simile.* neque ignis arentem, & suscipiendæ flammæ idoneam nactus materiā, cohiberi

hiberi potest, quò minus vniuersam corripiat, maxime si contigerit vis venti flammam prouehentis, neque possibile peccatum, quod in vno fuerit, ad vicinos omnes non transire, si spiritus ac ventus iniquitatis eum accenderit. Iure tales, animarum pestilentię in terris dicantur, in huius autem cathedræ pestilentia sedere non debemus, nec diu, in malis manseris consilijs.

8 *Hom. 14. quæ est ad adolescentes quò ex gentilium doctrinis proficiāt.*

IDEM inquit: Cum tria sint infirmorum genera, nolite ei similes esse, quod incurabile est, nec in animi morbo, cum ijs vobis conueniat, qui corpore laborant, quorum qui modicè ægrotant ad medicos ipsi accedunt, qui verò grauius, medicos ad se vocāt, at qui incurabili melancholia occupantur, neque ad se venientes medicos admittunt. Quod videre est, nè & vobis vsu veniat, si ab illis, qui iudicio recto valent, abhorrueritis.

9 *In epist. 8. quæ est ad Demetriadem virg. de seruanda virginit. to. 1.*

HIERONYMVS sic dicit: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Vult nos loco mouere hostis, & de gradu decedere, sed solidāda vestigia sunt, quia curatio quiescere facit peccata maxima. Qui versiculus hunc habet sensum. Si in cogitationes tuas coluber ascenderit, omni custodia serua cor tuum, & cum Dauid cane, Ab occultis meis munda me Domine, & ad peccatum maximum, quod opere perpetratur, nequaquam peruenies, sed incentiua vitiorum, statim in mente iugulabis, & paruulos Babylonis allides ad petram, cauteque Domino promittes, Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo. Hoc est, quod alibi sacra Scriptura testatur: Peccata patrum reddam in filios, in tertiam & quartam generationem, vt cogitationes nostras, mentisque decretum, non statim puniat, sed reddat in posteris, idest in malis operibus, & delictorum perseuerantia. Hæc dixi, vt claudas cubiculum pectoris, nè exterminator Aegypti in te locum reperiat, sed primogenita, quæ apud Aegyptios pereunt, in tua mente saluentur.

Ezec. 18.

10 *Lib. 2. aduersus Iouinianū. tom. 2. 1. Ioan. 5.*

IDEM dicit: Audi Apostolum Ioannem dicentem: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabit ei vitam peccanti non ad mortem. Qui verò peccauerit ad mortem, quis orabit pro eo? Cernis, quod si pro peccatis minoribus deprecemur, impetremus veniam, si pro maioribus difficilis impetratio sit, & inter peccata, & peccata, magnam esse distantiam. Vnde & de populo Israel, quia peccauerat peccatum ad mortem, dicitur ad Hieremiam. Noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis deprecationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te.

11 *Li. 2. in c. 4. Isaiæ. tom. 4.*

IDEM explicans verba illa; Cum abluerit Dominus sordes filiarum Siō, & sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicij, & spiritu compunctionis, vno verbo, ait. Nota quòd sordes filiarum Sion lauerit in spiritu iudicij, sanguinem autem Hierusalem spiritu cōbustionis, quod enim leue est, lauatur, quod graue exuritur. De quo iudicij spiritu, & combustionis Ioannes Baptista in Euangelio loquebatur: Ego baptizo vos aqua, qui post me venit, ipse vos baptizabit Spiritu sancto, & igne.

12 *Li. 6. in c. 14. Isaiæ.*

IDEM exponens verba illa Isaiæ cap. 14 De radice colubri egredietur regulus, & semen eius absorbens volucrem, dicit: Abiecto iugo Dei, & contrita Domini disciplina, primùm in cogitationibus nostris semen colubri radicatur: secundò de semine pessimo nascitur regulus, qui rex serpentium est, & afflatu suo, atque conspectu homines occidere dicitur, siue genimina aspidum, de quibus Propheta in psalmo dicit: Venenum aspidum sub labijs eorum: quæ peccata sunt varia, & de cogitationum pessimo thesauro, in mala opera prorumpunt. Cumque regnauerint in hominibus alienis, qui à Deo alieni sunt, statim egrediuntur serpentes pennati, vt non sufficiat eis cogitasse, & fecisse quæ mala sunt, nisi patrocinium quoque malorum operum quæsierint, & diuersas finxerint hæreses. Ego puto serpentes esse pennatos, qui

qui se exaltant, & eleuant contra scientiam Dei, & ponunt in cœlum os suum, vel qui absorbent volucres, hoc est, qui venenato ore, singulos quosque volare cupientes, & ad excelsa cõsurgere, suis faucibus deuorant.

13 Idem exponens verba illa; Onus in Arabia. In saltu ad vesperã dormietis, sic habet: Arabia in lingua nostra vesperam sonat, quæ noctis & tenebrarum principium est, omnisque, qui habet principium peccatorum, versatur in vespera. Qui autem venit ad summum, in media nocte consistit. Vnde & in Aegypto primogenita in media nocte cæduntur. Et Apostolus Petrus antequam gallus cãret, ter Dominum negat, quod media nox intelligitur. Postquam autem nox præcessit, & cœpit dies appropinquare, superatis mediæ noctis tenebris, & gallo lucis nuncio resonante, fleuit amarè, & intellexit peccatum suum.

Li. 8. in c. 21. Isaia. Exo. 12. Matt 26.

14 Idem exponens verba illa; Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, & vnusquisque habebat thuribulum in manu sua, ait: Narrans septuaginta viros de senioribus Israel stare ante picturas, pulchrè dicit vnum nomine Iezoniam stetisse in medio eorum quasi principem sceleris eorum, atque sacrilegij, qui omissa religione Dei, colebãt idola, & in templo non adorabant Deũ cuius erat templum, sed picturas parietum. Diciturq; quòd stabat Iezonias in medio stantium presbyterorum, quia & princeps, & hi quorũ princeps erat, firmo in sceleribus stabant gradu, nec fluctuabant in malo, sed robustissimè persistebant.

3. in c. 8. Ezech.

15 Idem explicans illa verba; Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, inquit: Beatus qui non cogitauit, non fecit, non docuit mala, & in via peccatorum non stetit. Non dixit, & in via peccatorum non ambulauit. Hoc quippe impossibile est, quia nullus absque peccato, nullum sine peccato dicit, sed in via peccatorum non stetit; hoc est, qui non perseuerauit in delicto, sed per pœnitentiam ad meliora conuersus est. Infra: Impius dicitur tamquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ. Puluis licèt de terra sit, tamen desiuit esse terra. Tam infelix erit impius, vt nec terrenus quidem sit. puluis nihil habet solidum, huc, illucque dispergitur, numquam in vno loco est, quocumque ventus traxerit, illuc eius impetus dirigitur, quocunque impium aura diaboli traxerit, illuc errore perducitur. Iter impiorum peribit. Quàm clementer, non impij peribunt, sed impietas.

In Psal 1. com. 8.

16 Idem exponens verba illa; Spiritu ambulate, & desideria carnis nõ perficietis, dicit: Qui spiritu opera carnis mortificauerint, & seminauerint in spiritu, vt de spiritu metant vitam æternam, quotiescumque voluptatem carnis senserint titillare, non perficiunt desiderium eius, quod quidem si expletum fuerit, blãdiri videtur ad tempus, sed spiritu refrænare, & secundùm sententiam historici, animi imperio, corporis seruitio magis viuere. Illi ambulare, & spiritu, & desideria carnis nõ perficere dicuntur, qui spiritualiter egrediuntur Aegyptum.

Li. 3. in c. 5. epistolæ Pauli ad Gal. to. 9.

17 AVGVSTINVS explicans verba illa; Peccauerunt ei, & non filij eius in sordibus, capit 32. quæ Augustinus sic transtulit: Peccauerunt non ei filij vituperabiles, seu commaculati aut vitiosi, & dicit: Quomodo intelligendum est, quod peccauerunt non ei, cum in psalmo dicitur: Tibi soli peccaui Et in Hieremia: Tibi peccauimus patientia Israel Domine. Et iterum in psalmo: Saua animam meam, quia peccaui tibi. Et verum hoc sit peccare Deo, quod peccare in Deum. Vnde ait Heli sacerdos: Si in Deum peccauerit homo, quis orabit pro eo? Peccare in Deum est in his peccare, quæ ad Dei cultum pertinent. sic enim peccabant filij Heli, quibus hoc pater eorum dixit. Sic existimandum peccare etiam in hominibus,

Lib. 5 quæstionũ, quæ est in librũ Deut. to. 4

Psal. 50. Psal. 40. 1 Reg. 2.

 qui

Gen. 20. qui pertinent ad Deum. Nam hoc legitur Deum dixisse ad Abimelech de Sara, propterea peperci tibi nè peccares in me. Peccare autem in Domino, vel potius peccare in Dominum, hi mihi videntur non immeritò dici, qui pœnitentiam peccati sui non agunt, vt glorificetur ignoscens Dominus. Causam quippe reddens Dauid, cur dixerit, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, subiecit dicens: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Et quod dicit Hieremias: Tibi peccauimus patientia Israel Domine, Domino vtique supplicitet dicitur: In pœnitētia cum spe salutis, & veniæ. Et quod dictum est: Sana animam meam, quia peccaui tibi, hoc idem agitur, vt Deus ignoscendo glorificetur, quia magna est misericordia eius super redeuntes ad se. Vnde & ipse Dauid cum eum Deus argueret per prophetam, non sine spe propitiationis Domini respondit: Peccaui Domino. Medico enim vulneratus videtur quodammodo, qui vt sanetur, se subdit manibus medici, vt in eo medicinæ opus impleatur. In hoc autem cantico prævidebat propheta futuros quosdam, qui sic fuerant peccaturi, Deum offendendo magnis iniquitatibus suis, vt nec pœnitentiam agere vellent, & ad Deum redire, vt sanarentur. De quibus etiam alibi dicitur: Quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens. Potest etiam hoc sic intelligi, Peccauerunt non ei, secundùm id, quod non ei nocuerunt peccato suo, sed sibi.

Psal. 50.

2. Reg. 12.

Psal. 77.

38 Lib. 1. de serm. Domini in monte. IDEM exponens verba illa Matthæi, capitulo quinto, Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo, inquit: Considerandum est, quòd non dixit, omnis qui concupierit mulierem, sed qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, id est hoc fine, & animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plenè consentire libidini, ita vt non refrænetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur. Nam tria sunt, quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio siue per memoriam fit, siue per corporis sensus, cum aliquid videmus, aut audimus, aut gustamus. Quòd si frui delectauerit, delectatio illicita refrænanda est. Velut cum ieiunamus, & visis cibis, palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione, sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit, notum autem Deo in corde nostro, etiam si facto non innotescat hominibus. Ita ergo sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, quæ quantò illabitur occultius, vt cogitationem contingat, tantò conuenientius serpenti comparatur: in appetitu autem carnali tamquam in Eua est delectatio: in ratione verò tamquam in viro consensio: quibus peractis tamquam de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ, in mortem homo iustissimè expellitur. Delectatio aute consensionem, vel nulla est, vel tam tenuis, vt propè nulla sit, cui consentire, magnum peccatum est, cum illicita est. Cum autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo, si autem etiam in factum processerit videtur satiari, & extingui cupiditas, sed si postea suggestio repetitur, maior accenditur delectatio, quæ tamen adhuc multò minor est, quàm illa, quæ assiduis factis in consuetudinem vertitur, hanc enim vincere difficillimum est, & tamen etiam ipsam consuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidet illo duce, atque adiutore superabit, ac sic in pristinam pacem reuertitur, vt vir Christo, & mulier viro subijciatur. Sicut ergo tribus gradibus ad peccatum peruenitur, suggestione, delectatione, & consensione, ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tamquam tres mortes. Vna quasi in domo, idest, cum in corde consentitur libidini: altera iam prolata quasi

Gene. 3.

extra portam, cum in factum procedit ascensio: tertia cum vi consuetudinis malæ, tamquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro iam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse legimus. Et fortasse considerat quas differentias habeat & ipsa vox resuscitantis, cum alibi dicit: Puella surge. Et alibi: Adolescens, tibi dico, surge. Alibi infremuit in spiritu, & fleuit, & rursus fremuit, & post deinde voce magna exclamauit: Lazare veni foras. Hæc repetit tract. 49. in Ioannem. to. 9.

Matt. 9. Luc. 7. Ioan. 11.

20 In Ps. 1. tom. 8.

Idem exponens verba illa; Beatus vir, qui non abijt in cõsilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit, inquit: Considerandus est ordo verborum, abijt, stetit, sedit. Abijt enim ille, cum recessit à Deo: stetit, cum delectatus est peccato: sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit, nisi per eum liberatus, qui neque abijt in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiæ sedit.

21 In Ps. 10.

Idem explicans verba illa; Ignis, sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum, dicit: Hæc pœna est eorum, per quos blasphematur nomen Dei, vt primò, cupiditatum suarũ igne vastētur, deinde malorum operum fœtore à cœtu beatorum abijciantur, postremò arrepti, atque submersi, ineffabiles pœnas luant: hæc est enim pars calicis eorum, sicut iustorũ calix tuus inebrians quàm præclarus est.

22 In Ps. 50.

Idem ait: De longe vidit Dauid illam, in qua captus est. Mulier longe, libido prope. Alibi erat quod videret in illo vnde caderet. Attendenda est ergo hæc infirmitas carnis, recordanda sunt verba Apostoli: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, non sit, sed non regnet. Inest peccatum, cum delectaris, regnat si consenseris. Carnalis delectatio, præsertim vsque ad illicita & aliena progrediens, frænanda est, non relaxanda, imperio domanda, non imperio collocanda.

Rom. 6.

23 In Ps. 67.

Idem explicans verba illa; Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris, dicit: Soluit gratia vincula peccatorum, quibus impediebantur ne ambularent in via præceptorum: educit autem eos in fortitudine, quam ante eius gratiam non habebant. Similiter amaricantes (nos legimus eos, qui exasperant) qui habitant in sepulchris, idest, omnino mortuos, occupatos in operibus mortuis, hi enim amaricant resistendo iustitiæ, nam illi compediti forsitan volunt ambulare, nec possunt, Deumque precantur, vt possint, eique dicunt: De necessitatibus meis educ me. A quo exauditi gratias agunt, dicentes: Dirupisti vincula mea. Isti autem amaricantes, qui habitant in sepulchris, in eo genere sunt, quod alio loco Scriptura significat, dicens: A mortuo velut qui non sit, perit confessio. Vnde est illud: Peccator, cum in profundum venerit malorum, contemnit. Aliud est enim desiderare, aliud oppugnare iustitiam, aliud à malo liberari velle, aliud mala sua defendere, potius quàm fateri; ab vtroq; tamen gratia Christi educit in fortitudine. Qua fortitudine, nisi vt aduersus peccatum, vsque ad sanguinem certetur? Ex vtroque enim genere fiunt idonei quibus constituatur locus sanctus eius, illi soluti, illi resuscitati, quia & mulieris, quam alligauerat sathanas per decem & octo annos, iubendo, vincula soluit, & Lazari mortem clamando superauit. Qui fecit hæc in corporibus, facit & in moribus, educens vinctos, & eos, qui habitant in sepulchris.

Psal. 24. Psal. 15. Eccl. 17. Prou. 18. Luca 13. Ioan. 11.

24 In Ps. 68. cõcione 1.

Idem exponens verba illa; Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum, inquit: Magnus est puteus, profunditas iniquitatis humanæ, illuc quisque si ceciderit, in altum cadet, sed tamen ibi positus, si confitetur peccata sua Deo suo, non super eum claudit puteus os suum: vt est in alio quodam psalmo scriptum: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meã.

Psal. 129.

Si autem factum fuerit in illo quod in alia sententia Scriptura dicit: Peccator cum in profundum venerit malorum, contemnet, clausit super eum puteus os suum. Quare clausit os suum? Quia clausit os illius, perdidit enim confessionem, verè mortuus est, impletumque est in eo quod alibi dicitur, A mortuo, velut qui nō sit, perit confessio. Metuenda ista res est vehementer fratres. Si videris hominem fecisse iniquitatem, mersus est in puteum. Quando autem illi dixeris iniquitatem ipsius, & dixerit, verè peccaui, fateor, non super eum clausit puteus os suum. Cum autem videris eum dicere, quid enim mali feci? factus est defensor peccati sui, clausit super eum puteus os suum, quà eruatur, non habet. Tu factus es peccati tui defensor, quomodo erit Deus liberator? vt ergo sit ille liberator, esto tu accusator

Prou. 18. *Eccl. 12.*

25 IDEM explicans illa verba; Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum, dicit: Sunt aliqui mali, sed macre mali, ideo mali, quia macri, idest exiles exiguitate quadam necessitatis affecti, & ipsi mali & damnandi. Ferēda est enim magis omnis necessitas quā perpetranda aliqua iniquitas: tamen aliud est de necessitate peccare, aliud in abundantia. Pauper mendicus furtum facit, ex macie processit iniquitas. Diues abundans rebus tantis, quare diripit alienas? illius iniquitas ex macie, huius ex adipe processit: Ideo macro cum dicis, quare hoc fecisti? humiliter afflictus, & abiectus respondet, necessitas coegit me. Dic diuiti, quare hoc facis, & non times Deū? Si tamen tantus es, vt possis dicere, vide si vel dignatur audire, vide si non etiam in teipso prodiet iniquitas ex adipe eius. Iam enim praeceptoribus, & correptoribus suis inimicitias indicit, totum in contemptu Dei loquitur, quia pinguis est, quia deuotus ad victimam est. Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum, ideo de eis praemiserat, Circumamicti sunt iniquitate, & impietate sua. *Infra*: Et de ijsdem dicitur iniquitatem in excelso locuti sunt. Loquuntur malignitatem homines, sed cum timore. Illi autem in excelso, clarè, audientibus omnibus, ego facio, ego ostendo, senties cum quo habes, viuere te non finam, superbe vel cogitares ea non etiam effunderes, vel intra claustra cogitationis cupiditas mala coerceretur. Non ita facit, sed prodijt quasi ex adipe iniquitas horum, iniquitatem in altum locuti sunt.

In Ps. 72. *Simile.*

26 IDEM exponens verba illa; Et intrauit maledictio sicut oleum in ossibus eius, inquit: Ostendit impium cum delectatione mala facere, & comparare sibi maledictionem. Modò quippe maledicta delectant, sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. Tamquam in ossibus autem oleum est maledictio, cum homines inde fortes se putant, quia licet eis mala tamquam impunè committere. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur. Operitur iniquitate tamquam pallio, qui in conspectu hominum de iniquitate gloriatur. Et sicut zona, qua semper praecingitur. Maximè homines ideò praecinguntur, vt ad operandum sint aptiores, nè vestis finibus praepediantur. Ergo maledictione se praecingit, qui malum non repentinum, sed dispositum aggreditur, & ita discit malum facere, vt semper paratus sit. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum. Non dixit merces eorū, sed opus. Manifestum est enim quod indumento, & opertorio, & aqua, & oleo, & zona, ipsa opera describebat, quibus aeterna maledictio comparatur.

In Ps. 108. *Simile.*

27 IDEM explicans verba illa; De profundis clamaui ad te Domine, ait: Profundum nobis est vita ista mortalis, quisquis se in profundo intellexerit, clamat, suspirat, gemit, & donec de profundo eruatur, & veniat ad eum, qui sedet super Cherubin. Idoneus est homo ad casum, non est idoneus ad resurrectionem suam, semper in profundo est, nisi liberetur, sed cum de profundo clamat, surgit de profundo, & ipse clamor non eum permittit multum in imo esse. Valde enim in profundo sunt, qui nec clamant de profundo, dicente

In Ps. 129.

Scri-

Scriptura: Peccator cum venerit in profundum malorum contemnit. Iam videte fratres, quale profundum sit vbi cõtemnitur Deus. Cum viderit se quis quotidianis peccatis obrutum, aceruis quibusdam, & mollibus quibusdã iniquitatum premi, si dictum illi fuerit, vt Deum roget, irridet Quibus modis. Primò ait: Si Deo displicerent facinora, ego viuerem? si curaret Deus res humanas, ad tanta scelera quæ feci, non solùm non viuerem, sed & bene mihi non esset. Solet enim hoc illis euenire, qui multum in profundo sunt, & prosperantur in iniquitatibus suis, & tantò magis in profundum merguntur, quantò magis videntur esse fęlices, fallax enim fęlicitas, est maior infęlicitas, Deinde & hoc solent homines dicere: Iam quoniam multa feci, & damnatio imminet, hoc perdo, quòd nõ facio quicquid possum. Quomodo solent desperati latrones dicere: Sic me occisurus est iudex pro decem homicidijs, quomodo pro quinque, quomodo pro vno, quare iam non faciam? Quicquid mihi occurrerit facio: hoc est, peccator, cum venerit in profundum malorum contemnit.

28 *Tract. 44. de verbo. Dom. in Io. to. 10.*

IDEM explicans tria genera peccatorum in tribus mortuis, quos Dominus suscitauit, de quibus iam diximus, sed de Lazaro loquens, ait: Consuetudo malorum facit vt homines irascantur cum repræhenduntur, intantum, vt Sodomitæ quondam dicerent viro iusto repręhendenti nequissimam voluntatem, habitare venisti, non leges dare. *Gen. 19.* Tanta ibi nefandæ turpitudinis consuetudo erat, vt iam nequitia esset iustitia, & prohibitor potius reprehenderetur, quam factor Tales consuetudine maligna pressi, tamquàm sepulti sunt, vt de illis dicatur quod de Lazaro dictum est, iam fœtet. Moles illa imposita sepulchro, ipsa est vis dura consuetudinis, qua premitur anima, nec resurgere, nec respirare permittitur. Dictũ est autem, quatriduanus est. Re vera ad istam consuetudinem, de qua loquor, quatro quodam progressu peruenit anima. Prima est .n. quasi titillatio delectationis in corde, secunda consensio, tertia factum, quarta consuetudo. Sunt enim qui res illicitas obuias cogitationibus suis prorsus ita abijciunt, vt nec delectentur. Sunt qui delectantur, & non consentiunt. Nondum perfecta mors est, sed quodammodo inchoata. Delectationi accedit consensio. Iam est illa damnatio. Post consensum in factum proceditur. Factum in consuetudinem vertitur, & fit quædam desperatio, vt dicatur, quatriduanus est, iam fœtet.

29 *Sermo. 76. ad fra. in eremo.*

IDEM dicit: Primum quidem cogitationibus malis repugnandum est, vt cum aliquid carnale, aut sordidum susurrauerit aduersarius, prius quàm sauciet mentem sagitta, deleatur, & excutiatur. *Simile.* Sicut enim vestimentum candidum, si fuerit sanguine aspersum, si mox fuerit lotum, candorem suum recipit, si autem insederit, & incoxerit macula, vix lauatur: sic & humana mens, si surgentem cogitationem mox deleuerit, poterit suum retinere candorem, si autem diutius residere permiserit, vix cum magno labore purgatur. Hæc est autem prima victoria secreti certaminis nostri, quod Dominus expectat, & Angelus, cum cogitationibus malignis, mens humana fideliter occurrit, & bonis operibus malos superat cogitatus, & serpentis caput obseruat homo.

30 *Lib. 4. Moraliũ. c. 25 tom. 1.*

GREGORIVS explicans illa verba Iob cap. 3. Quare non in vulua mortuus sum? Egressus ex vtero non statim perij? cur exceptus genibus? cur lactatus vberibus? dicit: Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consumatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersariũ, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Vnde & illam primi hominis rectitudinem, antiquus hostis ijs quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eua delectata est, Adam consensit, qui etiam requisitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Modò etiam serpens suadet, quia occultus hostis mala cor-

dibus hominum latenter suggerit. Eua delectatur, quia carnalis sensus ad verba serpentis, mox se delectationi substernit. Consensum verò Adam, mulieri præpositus præbuit, quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit, quia videlicet spiritus quo peccando à veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequius obduratur. Eisdem etiam quatnor modis peccatũ consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur, postmodum verò etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur, dehinc & in consuetudinem ducitur, ad extremum verò, vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. Hos itaque peccati modos, qui vel in corde latenter fiunt, vel patenter opere perpetrantur beatus Iob considerat, & humanum genus in quot peccatorum gradibus lapsum sit, deplorat, dicens: Quare non in vulua mortuus sum? Egressus ex vtero non statim perij? Cur exceptus genibus? cur lactatus vberibus? Primò enim, vulua conceptionis, fuit lingua malæ suggestionis, sed peccator in vulua moreretur, si moriturum se homo in ipsa suggestione cognosceret. Qui tamen ex vtero egressus est: quia postquam in peccato eum suggerens lingua concepit, foras mox etiam delectatio rapuit. Post egressionem verò, exceptus est genibus, quia cum ad delectationem carnis prodijt, nimirum culpam per cõsensionem spiritus, subiectis cunctis sensibus, quasi suppositis genibus consummauit. Sed genibus exceptus, etiam vberibus est lactatus. In consensu enim culpæ, multa crassæ fiduciæ argumenta subsecuta sunt, quæ natam in peccato animam virulento lacte nutrierunt, & nè aspera mortis supplicia metueret, hanc blandis excusationib. fouerunt. Vulua peccantis, est hominis culpa latens, quæ occultè peccatorem concipit, & reatum suum adhuc in tenebris abscondit. A vulua de vtero exitur, cũ peccator quæ in occulto commiserit, hæc etiam in aperto committere nõ erubescit. Quasi enim ab occultationis suæ vulua processerant, de quibus propheta dicebat, Et peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Quare exceptus genibus? Quia nimirum peccator, cum iam de iniquitate sua nõ confunditur, in iniquitate eadem, etiã adminiculis pessimæ consuetudinis roboratur. Quasi genib. peccator fouetur, vt erescat, dum culpa consuetudinis firmatur, vt vigeat. Cur lactatus vberibus? Quia dum prodire culpa in vsum cœperit, nimirum se, vel falsa spe diuinæ misericordiæ, vel aperta miseria desperationis pascit, vt eò nequaquam de correptione redeat, quò vel factorem suum pium sibi inordinatè simulat, vel hoc quod fecit, inordinatè formidat. Beatus igitur vir humani generis lapsus aspicit, & quibus præcipitijs mersus sit in foueam iniquitatis, intendit dicens, Quare non in vulua mortuus sum? Idest in ipsa occulta perpetratione peccati, cur à carnis vita mortificare me nolui? Egressus ex vtero non statim perij? Idest postquam ad apertã iniquitatem exij, cur me tum saltem perditum non cognoui? Perijsset quippe in suo iudicio, si se perditum cognouisset. Quare exceptus genibus? idest, cur post apertam culpam etiam me adhuc in illa consuetudo suscepit, vt valentiorem ad nequitias redderet, & prauis me vsibus sustinens foueret? Cur lactatus vberibus? Idest postquam in culpæ consuetudinem veni, cur me ad atrociorem nequitiam, vel falsæ spei fiducia, vel lacte miseræ desperationis enutriui? Cum enim culpa in vsum venerit, & iam animus, etiam si appetat, debilius resistit, quia quot vicibus prauæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur. Sciendum quoq; est, quod tres illi modi peccantium, iuxta descensus sui ordinem facilius corriguntur, quartus verò iste difficilius emendatur. Vnde Dñs puellam in domo, iuuenem extra portam, in sepulchro autem Lazarum suscitauit. Adhuc quippe quasi mortuus iacet in domo, qui latet in peccato. Iã quasi extra

Isa. 3.

extra portam educitur, cuius iniquitas vsque ad inuerecundiam publicæ perpetrationis aperitur. Sepulturæ verò lapide premitur, qui in perpetratione nequitiæ etiam vsu consuetudinis pressus grauatur. Sed hos ad vitam miseratus reuocat. Quartum verò mortuum, redemptor noster nunciante discipulo agnoscit, nec tamen suscitat, quia valde difficile est, vt is, quem post vsum malæ consuetudinis, etiam ad vltimum adulantium linguæ excipiūt, à mentis suæ morte reuocetur. De quo, & bene dicitur, sine mortuos sepelire mortuos. Mortui enim mortuos sepeliunt, cum peccatores, peccatorem fauoribus premunt. Quid est.n. aliud peccare, quàm occumbere, & sepelire, quàm abscondere? Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere, abscondūt. Erat autem, & Lazarus mortuus, sed tamen non à mortuis sepultus.

Mat. 9.

34 *Li. 13. Moralis c. 12*

IDEM exponens verba illa Iob capit. 17. Prædam pollicetur socijs, & oculi filiorum eius deficient, inquit: Possunt per socios fortasse intelligi crudelissimi quique, & omni malitia iā repleti, per filios verò hi qui adhuc deceptorijs promissionibus illusi, augendæ prauitati nutriuntur, vt illos iam velut ex merito malitiæ, diabolus quasi socios habeat, qui iam non habent in perditione quò crescant, istos autem quasi filios, quos promissionibus lactat, vt ad peiora proficiant. Sed oculi filiorum eius deficient; quia prauorum intentiones cadunt, cum omne quod hic appetunt, deserunt, & illic quod do leant sine fine patiuntur.

35 *Li. 14. Moral. cap. 9.*

IDEM exponens illa verba Iob capit. 18. Et calcet super eum quasi rex interitus, dicit. Si interitus nomine non apertè diabolus, sed peccatum debet intelligi, ex quo contingit reprobos ad interitum trahi, talis nimirum interitus quasi rex calcat mentem, cum eam non resistentem possidet. Non enim potest in hac vita homini posito, tentatio deesse peccati, sed aliud est peccato tentanti resistere, aliud dominanti seruire. Iniquus autem quisque, quia resistere peccati suasionibus nescit, subiugati autem eius dominio non pertimescit, rectè de eo dicitur. Calcet super eū quasi rex interitus. Huius quippe interitus regnum à discipulorū cordibus repellebat Apostolus cum dicebat. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non enim ait non sit, sed non regnet, quia non esse non potest, non autem regnare in cordibus bonorum potest. Quia ergo cum qualibet culpa cor iniqui pulsauerit, resistens illud non inuenit, sed suo dominio substernit, dicitur rectè. Euellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum quasi rex interitus. De tabernaculo ergo suo fiducia eius euellitur, quando peruersus quisque, qui multa sibi ad votum in hac vita parauerat, repentina morte dissipatur. Et calcat super eū quasi rex interitus, quia vel hic vitijs premitur, vel mortis suæ tempore, per hoc quod ad supplicia rapitur, potestati dæmonis subiugatur. Quod idcirco in reproborum mentibus agitur, quia & cum occasio perpetrandi peccati deest, desideriorum cogitationes eorum cordibus nullatenus desunt. Et cum semper diabolum sequantur in opere, valde tamen se illi obligāt in cogitatione. Pri⁹ ergo culpa in cogitatione est, postmodum verò in opere. Vnde filiæ Babylon dicitur. Descende sede in puluere virgo filia Babylon, sede in terra. Cū enim semper puluis terra sit, non tamē terra semper est puluis. Quid ergo per puluerem, nisi cogitationes debemus accipere? Quæ dum importunè ac silēter in mente euolant, eius oculos excęcant. Et quid per terram, nisi terrena actio designatur? Et quia reproborum mens prius ad praua cogitanda deijcitur, & postmodum ad facienda, rectè filiæ Babylon, quæ ab internæ rectitudinis iudicio descendit, per feruentem sententiam dr̄, vt prius in puluere, & post in terra sedeat, quia nisi se in cogitatione prosterneret, in malo opere non inhæsisset.

Rom. 6.

Isa. 47.

36 *Cap. 10.*

IDEM exponens illa verba; Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis eius, inquit. Quid

radicum nomine, quæ in occulto fixæ sunt, & germen in aperto ferunt, nisi cogitationes accipimus, quæ dum non videntur in corde, visibilia opera producunt? Vnde & messis nomine eadem aperta operatio figuatur, quæ videlicet ex latenti radice producitur. Et quia omnis iniquus, prius in cogitationibus tentationum arescit, & postea à bonis actibus deficit, rectè per Baldath dicitur. Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis eius. Quia dum prauus quisque, cogitationes suas in infimis rebus ponit, & sempiternæ viriditatis gaudia appetere negligit, quid aliud quàm radices suas deorsum siccare permittit? Cuius sursum messis atteritur, quia omnis eius operatio à superno iudicio quasi nihilum deputatur, etiam si ante humanos oculos bona videatur. In imò itaque radices sunt, & superius messis, quia hic prius bonas cogitationes mittim[us], vt quandoque bonorum operum fructum percipere in æterna retributione mereamur. Sed iniquus quisque cum bonas cogitationes deserit, deorsum siccantur radices eius, sursum verò messis eius atteritur: quia qui hic sterilis persistit, post hanc vitam ad nulla præmia vocatur.

37 *In Psal. 5. pænitētia lem. to. 2.*

IDEM explicans verba illa; Adhæsit os meum carni meæ, ait vno verbo. Adhærent ossa carni, idest ratio subiecta est delectationi: Sicut in Paradiso suggessit serpens, delectata est Eua, consensit Adam, sic quando peccamus, suggerit diabolus, delectatur caro, consentit spiritus.

Peccata venialia acriter quandoque punit Deus, quare licèt perfectè vinci non possint, cauenda tamen sunt. Cap. IX.

1 *Hom. 3. de Dauid, & Saul. t. 1.*

CHRYSOSTOMVS inuehitur acriter cōtra eos, qui adierunt spectacula die hesterna, & dicit. Arbitror multos ex his, qui heri nos deseruerant, & ad iniquitatis spectacula discesserant, hodie præsentes esse. Optarim autem istos qui sunt palam nosse, vt eos à sacris vestibulis arceam, non vt perpetuò foris maneant, sed vt correcti denuo redeant. Sic faciunt parentes quando filios delinquentes vident, à domo & mensa excludunt, vt meliores effecti reuertantur ad paternum contubernium. Idem sanè faciunt, & pastores, dum oues scabiosas à sanis segregant. Has ob res cupiebamus & istos nosse, sed quamuis eos oculis dignoscere non valeamus, Dei Filius eos prorsus agnoscet, correptaq; illorum conscientia, facilè persuadebit, vt sua sponte, volentesque redeant. *Infra*: Quapropter hortor rogoq; vt prius confessione, ac pœnitentia alijsque remedijs omnibus, sese à peccato ex theatricis spectaculis contracto perpurgent, atque ita diuinos audiant sermones. Tanti facit Chrysostomus spectaculis astare, vt omnia peccata, etiam quæ minima videntur, cauenda doceat.

Simile.

2 *Hom. 8. in primā epi. Pauli ad Corin. t. 4.*

IDEM vt doceat quòd minima contemnere non debemus inquit: Qui parum abest cum præcesserit, aberit longius. Etenim si corpus parum ab ense diuidatur, corrumpitur, & ædificium si parum fatiscat dissoluitur, & si vel minimum palmes à radice abscindatur, inutilis redditur. Cum igitur parum peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus vt exiguum despicere. Si quidem id neglectum, quam primū in immensum euadet, sic & vestis quæ scindi cœperit neglecta, tota discinditur, & tectum paucarum tegularum casu contempto, totā domum diruit. Hæc nos reputantes numquam paruum cōtemnamus, nè procidamus in maiora. Sed sine peccato esse non possumus, vnde scriptum est: Quis gloriabitur castum se habere cor, vel quis confidet purum esse à peccatis? Hoc dico non vt pigriores vos faciam, sed vt in desperationem prohibeam incidere.

Simile. *Simile.* *Prou. 20.*

3 *In epist. ad Amicum quē instituit in sciētia diuinæ legis. to. 4.*

HIERONYMVS sic habet. Quis hic præsumptionis spiritus, qui tantam in animo nostro operatur audaciam, vt cum sanctos homines de le-

uibus

nibus etiam culpis videamus esse puni tos, & nos quotidie in maiorib. & pluribus delinquentes, æternos in media damnatione fore credamus? Quamquam leue numquam fit, Deum etiam in exiguo contemnere, qui non tantùm ad qualitatem peccati respicit, sed ad personæ contemptum. Propter quod homini non solùm intendendum est, quale sit quod iubetur, sed quantus sit ille qui iubet. Excluditur hoc loco vulgaris illa sententia qua mihi, suo iudicio religiosi, & qui sapientes sibimet videntur, dicere solent. Sufficit nobis vt non criminalia peccata, & maiora faciamus, facilis est enim omissio minorum delictorum. Hi consuetudinē diuinæ legis ignorant, quæ sæpe peccatum ostendit, quod nobis non videtur esse peccatum. Saul & Iosaphat reges fuerunt populi Israel? & dum misericordiam his, quos Deus oderat, præsti terunt, Dei offensam in opere pietatis incurrunt. Quis in tactu arcæ diuinæ, imitatus Ozam, hoīum sententia damnaretur? Episcopus Ephesiorum, Angelus in Apocalypsi nuncupatur, qui causa nominis Christi, passionum multarum merita intra conscientiam retinebat, quia in ipsis passionibus à primo conuersationis feruore tepuerat cum calorem paululum temperasset, ad pœnitentiam reuocatur, dicente scriptura. Noui opera tua, & patientiam tuam, & quia potes sustinere malos, sed habeo aduersum te pauca, quia charitatem tuam pristinam reliquisti. Memento vnde excideris, & age pœnitentiam. Consideremus quantus casus sit temerè contemnentis, cum tanta ruina esse dicitur in negligentia obsequentis, vel quam damnationem excepturos credimus esse indeuotos, cum tantam reprobationem deuotus exceperit? Tepidum discipulum non amat Christus.

Apoc. 2.

4 AVGVSTINVS vt ostendat, quæ ad humilitatem conseruandā mouere nos debent, docet nullum hominē quandiu viuit immunem esse à peccato, & ait: Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans, cuius est vnius diei vita super terram. Vnde Dominus omnes fideles à spiritualibus vsque ad carnales, ab Apostolis vsque ad vltimos pœnitentes, tamquam à summis cœlorum vsque ad terminos eorū docuit orare: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cum autem hanc orationem omnes baptizati dicunt, præpositi, & plebes, pastores, & greges, satis ostenditur in hac vita, quæ tota tentatio est, neminem se tamquam ab omnibus peccatis immunem debere gloriari. Vnde Ioannes ait: Si dixerimus, quia peccatum non habemus ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Tunc in ore virginum, quæ sequuntur agnum quocumque ierit, non inuenitur mendacium, cum confessæ fuerint peccata sua. Sed nè per occasionem huius sententiæ, quisquam cum mortifera securitate peccaret, tamquam mox delendis facili confessione peccatis, continuò subiecit. Filioli hæc scribo vobis vt non peccetis, sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrē Iesum Christum iustum. Sed quoniam etiam satagentibus vigilantibusque nè peccent, subrepunt quodammodo ex humana fragilitate peccata quāuis parua, non tamen nulla, & eadem ipsa sunt magna & grauia, si eis superbia, incrementum & pondus adiecerit.

Lib. de sancta Virginitate. ca. 6.
Prou. 20.
Iob 15.
Matt. 6.
1. Ioan. 1.
Apoc. 14.
1. Ioan. 2.

5 IDEM dixerat; Per gratiam Dei, & liberum arbitrium esse posse hominē sine peccato, sed disputans an de facto talis sit, docet quod non. Scriptura. n. dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et ideo misericordia Dei opus est, quæ superexaltat iudicio. Et quod Propheta cum diceret. Dixi pronunciabo aduersum me delictum meum Domino, & tu dimisisti impietatem cordis mei, continuò subiunxit: Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno. Nō ergo omnis peccator, sed omnis sanctus, vox enim sanctorum est. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

Lib. 2. de peccatorū meritis & remiss. c. 7.
Psal. 142.
Iaco. 2.
Psal. 31.
1. Ioan. 1.

est. Vnde per hoc quod scriptum est. Qui natus est ex Deo non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet: & si quid est aliud huiusmodi, non contradicitur his quæ diximus: Si dixerimus quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est. Qui hæc coarctant, minus aduertũt scripturas. Non enim ex qua hora quisq; baptizatur, omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum. Et inquantum quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, in tantum renouatur. Cætera verò in spe facta sunt, donec etiam in re fiant vsq; ad ipsius corporis renouationem in meliorem statum immortalitatis, & incorruptionis, quã induemus in resurrectione mortuorum. Nã & ipsam Dominus regenerationem vocat, dicens. In regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus Israel. Si autem in ipso animo, qui est interior homo, perfecta renouatio fieret in baptismo, non diceret Paulus. Licèt is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est renouatur de die in diem. Profectò n. qui de die in diẽ adhuc renouatur, nondum totus est renouatus, & inquantum nondum est renouatus, in tantum in vetustate est, & adhuc filij sunt sæculi. Ex hoc autem quòd in nouitate sunt, hoc est, ex plena, & perfecta remissione peccatorum, & quantumcumque illud est, quod spiritaliter sapiunt, etq; cõgruos mores agunt, filij Dei sunt. Intrinsecus enim exuimus veterem hominem, & induimus nouum, quoniam ibi deponimus mendacium, & loquimur veritatem, induimus nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis. Et quia hoc perfectè nõ fit in baptismo, docet Paulus, cum ait. Sed & nos primitias spiritus habentes, intra nos ipsos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Adoptio ergo plena filiorum, redemptione fiet etiam corporis nostri, Primitias itaque spiritus nunc habemus, vnde iam filij Dei re ipsa facti sumus, in cęteris verò spe, quia nondum plenè innouati, nondum salui, nondum perfectè filij Dei, sed filij sæculi. Proficimus ergo in renouationem, iustamq; vitã, per quod filij Dei sumus, & per hoc peccare non possumus, donec totum in hoc transmutetur, etiam illud per quod adhuc filij sæculi sumus, per hoc enim & peccare adhuc possumus. Ita fit vt & qui natus est ex Deo non peccet. Et si dixerimus qa peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Consumetur ergo quòd filij carnis & sæculi sumus, & perficietur quod filij Dei, & spũs renouati sumus. Vnde Ioannes, Charissimi filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus, scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus. Nunc ergo ei, & similes esse iam cœpimus, primitias habentes spiritus, & adhuc dissimiles sumus p reliquias vetustatis. Proinde in quantum similes, in tantum regenerante spiritu filij Dei, in quantum autem dissimiles, in tantum filij carnis & sæculi. Illinc ergo peccare non possumus, hinc verò si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, donec totum transeat in adoptionem, & non sit peccator, & quæras locum eius, & non inuenias.

1. Ioan. 3. — *Matt. 19.* — *2. Cor. 4.* — *Ephes. 4.* — *Rom. 8.* — *1. Ioan. 3.*

7 IDEM explicans verba illa; Multiplicatæ sunt sup capillos capitis mei, dicit. Quis numerat capillos capitis sui? Multò minus peccata, quæ excedunt numerum capillorum. Minuta videntur, sed multa sunt. Præcauisti magna, iam non facis adulterium, iam nõ facis homicidium, non rapis res alienas, non dicis falsum testimonium, moles istæ sunt peccatorum. Magna præcauisti, de minutis quid agis? An non times minuta? Proiecisti molem, vide nè arena obruaris.

In Ps. 39. tom. 8. — *Nota.* — *Simile.*

8 IDEM inquit: Minuta plura peccata si negligantur, occidunt. Minutæ sunt guttæ, quæ flumina implent, minuta sunt grana arenæ, sed si multa arena imponatur, premit, atq; opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens. Paulatim per sentinam

Tract. 12. inc. 3. Ioannis. 10. 9. — *Simile.*

[in]trat, sed diu intrādo, & nō exhauriendo, mergit nauim. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt non obruant peccata, gemendo, ieiunando, tribuendo, ignoscendo?

Libro 50. homiliarū homil. 16. to. 10.

IDEM de venialiter peccantibus intelligit, si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem, per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat. Et fluuius igneus currebat ante eum, per fluuium igneū & vada feruentibus globis horrenda, transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertransceundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quia sermo diuinus quodam loco, æneæ ollæ animam peccatricem comparat, dicēs; Pone ollam super prunas vacuam, donec concalescat æs eius, & omne stagnum eius defluat. Illic sermones ociosi, & cogitationes malæ, & multitudo læuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabūt, illic stagnum vel plumbum diuersorū subrepentium delictorum, quæ diuinā imaginem obscurauerant consumentur, quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas & lachrymas, cōpendiosa transactione potuissent. Ideo fratres conuertamus nos ad meliora, dum in nostra sunt potestate remedia, hic extinguamus mortem, moriendo peccatis.

1. Cor. 3. *Dan. 7.* *Ezec. 24.*

Peccata præterita recordari debemus, quæ sicut & aliena, quæ videmus, multas vtilitates afferunt nobis.

Cap. X.

Homil. 1. in Ps. 37. to. 2.

ORIGENES inquit. Iste psalmus qui modò lectus est docet, qd' si quando præoccupauerit nos inimicus, & ignitis iaculis suis vulnerauerit animam nostram, conuenit in memoriam reuocare delictum, vt per recordationem culpæ stimulatum cor, & concitatum pro delicto suo, interim refrænet ac reuocet, nè quid tale vltra cōmittat, & propterea puto superscriptum esse ipsum psalmum. Psalmus Dauid in recordationem. Quid sit autem in recordationem, per totum ipsius psalmi corpus ei artat, vbi peccati mala recensentur.

Hom. 3. in Psal. 50. to. 1.

CHRYSOSTOMVS explicās verba illa; Et peccatum meum coram me est semper, dicit. Vidisti regem exomologesim .i. confessionem facientem, & ait: peccatum meum coram me est semper. O ingenuitas animæ, ò mentis integritas. Non est oblitus peccati sui, & iniquitatis, quamuis concessum sibi fuerit, ille tamen in cōscientia sua, tanquam in imagine, adulteriū, & homicidium depictum habebat. Et per singulos dies videbat putredinem, & ideo dicebat: & peccatum meum coram me est semper. Ego illud video, nè id confideres. Ego illud scribo, tu quasi Dominus dele. Vide enim quid sit, si tu memor sis, Deus non erit memor, si tu oblitus fueris, Deus eius memorabitur. Ego sum, inquit Dominus, qui deleo iniquitates tuas. Tu verò memor corū esto. Vt quid ergo vis, vt memor sim? Vt gratior, inqt, sit misericordia mea, vt sentias quid tibi concesserim. Si.n. semper memor fueris cumuli peccatorum tuorum, eris memor, & magnitudinis beneficentiæ Dei. Concessit tibi, sed tu nè obliuiscaris, & non erit memor, sed tu semper recordare. Tales erant sancti, virtutes suas non meminebant, sed peccatorum suorum memoriam reuocabant. Non sic nunc homines, peccata sua obliuiscuntur, sed celare cupiunt. Si quippiam autem boni fecerint, in medium proferunt, & omnibus probare festinant. Fecisti aliquod bonum, cela illud, vt Dominus tuus videat, & ipse laudet. Fecisti malum, memor esto, vt Dominus tuus illud obliuiscatur. Habeto codicem conscientiæ, & scribe quotidiana peccata, & profer ea in medium, & reminiscere peccata tua; & reminiscens ea, effunde lachrymas, & poteris ea delere.

Isa. 43.

Homi. vlt. in 2. epist. ad Cor. 2. 4. *2. Cor. 11.*

IDEM eleganter ostendit quāta cū difficultate, & anxietate, & trepidatione

sancti

sancti redigant in memoriam, & narrent præclara sua gesta, quæ relaturus Paulus, se millies insipientem nominauit, & stultum, & enarratis ipsis dicit: Delirans hæc loquor, factus sum insipiens, vos me coegistis. Ea sanctis con suetudo, quod perperam, & male fecerunt, quotidie ante oculos proprios ponunt, & deplorant: quod autem ingenuum, & eximium, abscondunt, & obliuione transmittunt. Talis est Paulus, peccata sua nemine impellente perpetuò versat, excantatque, siquidem aliquando dicit: Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Item, qui prius blasphemus, & cōtumeliosus, &c. Et rursum: Postremò omnium tanquā abortiuo visus est & mihi, ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniā persecutus sum Ecclesiam Dei. Et rursum: Mihi minimo omnium sanctorū data est gratia hæc. Non Apostolorum tantùm, sed generatim omnium fideliū postremum se asserit. Ideo salutem accepi, vt in me primum ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem, ad exprimendum exemplar ijs, qui credituri essent in se in vitam æternā. Post tantam gratiam, post tam eximia virtutis opera, primum se peccatorem nominat, & hæc de se, nota facit, non solùm eius ætatis hominibus, sed & omnibus posteris. Præconia, vel vrgente necessitate granatur, vel potius refugit, enarrare. Reuelationem autem relaturus dicit: Scio hominem ante annos quatuordecim raptum vsque ad tertium cælū. Vides quod per annos quatuordecim eam tacuit, quàm tanto post tempore, necessitate cogente, reuelauit. At nos cō traria rōne prorsus nitimur. Ne vnius quidem diei, qua peccauimus, tenemus memoriam, immo referentibus, indignamur, grauiterq; succensemus. Cæterùm si quid benefecimus, quantulūcumq; fuerit, latissimè prosequimur, recensentibus illud, habemus gratiam, eos putamus amicos nobis. Sed & Christus diuersum præcepit, benefactorum obliuionem, memoriam peccatorum.

2. Cor. 12. *1. Tim. 1.* *1. Cor. 15.* *Eph. 3.*

Quod nobis clarum fecit in parabola Pharisæi, cui publicanum præposuit. Quemadmodum enim illum, delictorum memoria iustificauit, ita hūc memoria suorum operum destruxit. Quarum rerum Deus Iudęos admonens dicit: Ego sum is, qui extingno iniquitates tuas, & nō meminero, tu verò memineris. Talis erat Apostolis consuetudo, talis Prophetis, atque iustis omnibus. Qua propter Dauid peccati sui perpetuò meminit, virtutis nunquam, nisi compulsus necessitate: sicut fecit quando pugnaturus cum Goliath, præclara gesta sua regi Saul narrauit, quæ si tacuisset, causa publica periclitaretur, cum ei licentiam rex concederet cū illo congrediēdi, nec ad singulare certamen idoneum putasset. Samuel etiam tot annos præfectus populo Iudaico, nihilo tamen vnquam de se eximiū prædicauit, cum tāta essent in ipso laude digna, sed compulsus necessitate, ea propalauit populo, quando regem postulauit. Et vt Paulus ostenderet, quàm esset in se laudādo moderatus, dixit: Vtinam sustineretis modicum quid insipiētiæ meæ. Paululum tolerandam insipientiam dixit, quia breuius peruolitauit, Encomiorum suorum narrationem. His discamus exemplis, virtutum obliuionem, tenacemq; vitiorum memoriam fouere.

Luca 18. *Isa 43.* *1. Reg. 17.* *1. Reg. 12.* *2. Cor. 11.*

IDEM inquit; Decet autem nos purgatos à peccatis, eadem ante oculos habere peccata, quamquam Deus multū de clemētia ignoscat peccatum. Pro tuæ tamen animæ stabilitate, & salute, habe ante oculos peccatum: etenim præcedentium memoria, futurorum continentia fiet. Et qui in prioribus morsus est, in secundis firmiorem ostēdit sententiam. Propterea Dauid: peccatum meum, inquit, coram me est semper, quia ante oculos habens præcedentia, in futura minus deflues.

5 Homil 5. de pænitē. tom. 5. *Psal. 50.*

IDEM dicit; Tribus de rebus permisit Deus sanctum Dauid ruere. Primum, quò instos propria de vita roborarent. Sum religiosus, eremita sum, neq; dicam, multum virtute, officioq; profeci, multis insignitus sum meritis, ieiuno,

6 Hom 6 de pænit.

ieiuno, vigilo, oro, illachrymor, induor cilicio, corpus meum austeritate cōtriui, non iam diaboli impetus formido. Noli errare homo, nè mente in sublime tollaris, haud plura fecisti, quàm Dauid? Audi ipsum dicentem: Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & corona mea infirmata est propter oleum. *Psal. 108.* Et iterum: Ego autem, cum mihi molesti essent, induebar cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam. *Psal. 34.* Audi eum de vigilia dicentem. Media nocte surgebam ad confitendum tibi, *Psal. 118. Ibid.* audi eum de lachrymis dicentem: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meū rigabo. Audi eū de austeritate: *Psal. 101.* Quoniam cinerem tanquā panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Et quid memoror, quæ de propheta sunt? Audi Dei testimonium dicens: Inueni Dauid filium Iesse, virum secundùm cor meū. *Act. 13.* Et post tamen tot gesta, post tot celeberrima officia, tales in errores delatus cō cidit. Neque ergo confidas, sed quotidie roboreris, quotidie Apostoli disciplina id accipiens: Qui se existimat stare, videat nè cadat. *1. Cor. 10.* Secunda causa est, quò peccatores minus suis de rebus desperent: sed si peccauerit quis, quotidie confiteatur peccatum. Nihil enim desperatione deterius, quia qui desperat, se se maius in malum stimulat. Quid maius cæde, & adulterio? Et tamen postquam hæc patrauit Dauid, dicebat: Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. *Psal. 31.* Nè ergo desperet homo, in memoriam reuocet peccata aliena grandia, à quibus Deus homines liberauit, latronem, Paulum, Dauid, &c.

7 Homil. de pœnit. & confess. IDEM ait; Memor esto peccatorū tuorum, vt emendationis capias argumentum. Hæc vt audiuit Paulus, quòd Deus peccatorum non sit memor, dicē te Isaia: *Isa 43.* Ego sum, qui deleo iniquitates tuas, & nunquam memorabor, ipse cō tinuò memor fuit, sic dicens: *1. Cor. 15.* Nō sum dignus, qui vocer Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam. Condonata fuerant peccata à Deo, sed memoria peccatorum condonatorum non euanuit apud Paulum. Et ea quę Dominus deleuit, illa ipse innulgauit. Audiuerat enim Prophetam dicentem: Ego non memorabor, tu autem memor esto. Et quid dico, quod non confundit peccatorum memoria? Non ita claros nos reddit bonorum operum memoria, sicut memoria peccatorum: immo nos bonorum operum memoria, non solū claros, non facit, sed & confusione replet, & condemnabiles efficit. Peccatorum autem memoria, implet nos fiducia, iustitiaq; multa. Quis hoc dicit? Pharisæus, & Publicanus. *Luc. 18.* Nam hic, dictis peccatis, rediit domū iustificatus, ille autem, dictis bonis operibus, descendit publicano inferior. Vides quantum damnum sit meminisse operum, quanta vtilitas non obliuisci peccatorum? Et valde meritò, quia qui bona opera commemorat, arrogans efficitur, hominesq; alios contemnit, id q̄d Pharisæo accidit. Peccatorum autem memoria, mentem humiliat, & humiliter sapere facit, & per humilitatem conciliat ei gratiam Dei. Vis aliunde discere, quod maximum bonum opus sit meminisse peccatorum: Audi beatum Iob. *Iob. 31.* Sicut enim de aliis gloriabatur, ita & de confessione peccatorum, sic dicens: Si autem & peccans sponte declinabam multitudinem populi mei, vt ne annunciarem peccata mea. Quod autem dicit, hunc sensum habet: Numquam me societas conseruorum, ad pudorē duxit. Quæ enim vtilitas ex ignorantia hominum, si iudex sciat omnia? Quod autem damnum, si homines sciant delicta, quando ille absoluere vult à pœna, licet omnes condemnēt, iudex tamen liberum pronunciet? *Infra*: Peccata nostra continuò memoremus. Non enim sufficit dicere, peccator sum, sed operæ pretium est, & speciatim peccatorum reminisci. Sicut ignis, qui in spinas inciderit, facilè ipsas absumit, *Simile.* ita & cogitatio, quæ continua in seipsa omnia versat peccata, quæ à iuuentute fecit vsque ad senectutem, ea exurit.

8 *Homil. 41. ad populũ Antiochenum.*

IDEM sic habet; Pœnitentem, numquam oportet obliuioni, peccatum tradere. Sed Deũ quidem rogare, nè eius meminerit, ipsum verò numquam ipsius obliuisci. Si nos eius non recordamur, Deus ipsius non obliuiscitur, si nos eius meminerimus, Deus obliuiscetur: nos ipsos accusemus, ita placabimus iudicem. Magnum est bonum agnoscere peccata, & eorum semper meminisse. Nil ita corrigit peccatum, sicut perennis memoria, nihil tam segnem facit hominem ad malum. Scio quod resilit conscientia, nec à malorũ memoria vellet flagellari, sed animam comprime, & ei chamum impone. Tamquam in frænis equus indignatur, nec quod peccauerit sibi vult persuadere, hoc autem totum est satanicũ. Coram iudice confitere peccata tua, deprecans, etsi non lingua, saltem memoria, & ita pete tibi misericordiam exhiberi. Si peccata iugiter habeas in memoria, numquam in proximum iræ memoriam seruabis, non dico, si tibi persuaseris te peccatorem esse. Non ita potest hoc animam humiliare, sicut ipsa per se peccata, & per species rumina ta. Non eris mali memor, hæc semper in memoria gerens, non irasceris, non conuiciaberis, non altum sapies, non sursus in eadem cades, eris ad bona fortior. Vides quot ex peccatorum memoria nascantur bona? Scribamus igitur in mentibus nostris. Scio quòd anima tam amaram non æquefert memoriã, sed cogamus eam, & constringamus. Melius est nunc eam, ipsa morderi memoria, quàm per illud tempus supplicio. Si nunc eorum sis memor, & ea cõtinuè Deo proferas, & pro ipsis deprecteris, ea citò delebis: si nunc ex vero fueris oblitus, tunc & inuitus coram omni mundo eorum commonefies, ipsis in medium se ferentibus, & coram omnibus ostentantibus, & amicis, & inimicis, & Angelis. Non enim ad solum Dauid dicebat: Quæ tu fecisti occulto, ego faciam omnibus man festa, verùm & ad omnes nos Redarguam enim te, sub omnium oculis tua ponẽs peccata. Quod enim nisi nunc ea iugi memoria deleuerimus, hoc est verum & illo die nostra cunctorum peccata propalantur.

2. Reg. 12.

9 *In epist. ad Algasiã q. 8. to. 3. Psal. 37.*

HIERONYMVS sic habet. In tricesimo septimo Psalmo cuius titulus est, In commemoratione, vt doceat nos, semper peccatorum nostrorum memores esse debere, & agere pœnitentiam, tale quid legimus, Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

10 *In epist. de laude virginitatis. tom. 4.*

IDEM inquit: Magis parcendum fuerat Adam peccanti, quàm tibi: quia nouellus erat adhuc, & rudis, & nullius ante peccantis, & propter peccatum suum morientis, retrahebatur exemplo: quod in te non contingit, qui alienis peccatis, & pœnis visis non emendaris.

11 *Li. 5 in cap. 16. Ezechiel. to. 5.*

IDEM exponens verba illa; Et suscitabo tibi pactum meum tecum, & scies quia ego Dominus, vt recorderis, & confundaris, & non sit tibi vltra aperire os præ confusione tua, cum placatus fuero tibi in omnibus quæ fecisti, ait: Dominus dicit: Sanctorum est aperire os iuxta Apostolum qui ait. Os meum patet ad vos ò Corinthij. Peccatori autem dicitur, Peccasti? quiesce. Ex quo intelligimus, etiam cum per misericordiam Dei receperimus pristinam gloriam, postquam placatus fuerit nobis Dominus in omnib. quæ fecimus, memoriam præteriti nos habere peccati, & semper os claudere; quia non ex operibus nostris, sed ex Dei gratia saluati sumus.

2. Cor. 6.

12 *In Ps. 76. to. 7. Psalm. 40*

IDEM explicans verba illa; Anticipauerunt vigilias oculi mei, turbatus sum, & non sum locutus, inquit. In hebræo aliter habet: Prohibebam suspectum oculorum meorum, consupebã, & non loquebar. Quod dicit, hoc est, considerans peccata mea, oculos ad cœlum erigere non audebam, peccatori enim dicit Deus. Vt quid tu enarras iustitias meas? Propter hoc stupebam, timebam, loqui non poteram.

13 *Lib. de Cain & Abel c. 10. to. 4.*

AMBROSIVS sic habet. Qui in Cain septies se vindicauit propter fratricidium,

micidiō, in Lamech septuagies septies vindicatur, quia grauior culpa eius est, qui nec post damnationem se correxit alterius. Cain impetu quodam improuido ante peccauerat, Lamech vtique quod in altero reprehensum aduerterat, cauere debuerat.

14 *In Ps. 50. tom. 2.* AVGVSTINVS explicans verba illa; Quoniam iniquitatem meā ego cognosco, & delictum meum corā me est semper, ait. Non posui post dorsum meum quod feci, non intueor alios, oblitus mei, non affecto stipulam eijcere de oculo fratris mei, cum sit trabes in oculo meo. *Matt. 7. 2. Reg. 12.* Peccatum meum ante me est, non post me. Fuit enim post me quū ad me missus est Propheta, & de oue pauperis similitudinem mihi posuit. Tunc peccatum eius nondum erat coram eo, post dorsum erat quod fecerat. Suam iniquitatem nōdum agnoscebat, & ideo alienæ nō ignoscebat, sed diuiti qui tulit ouem pauperis indignabatur. Sed propheta ad hoc missus, abstulit à dorso peccatum, & ante oculos posuit, vt videret illam sententiam tam seuerā in se esse prolatam. Quando mulierem deprehensam in adulterio Iudæi statuerunt ante Iesum, dixit: *Ioan. 8.* Qui sine peccato est vestrum, primùm in illam lapidē mittat, vt videntes peccata sua, adulteram non lapidarent, sed illam solam cum Dño reliquerunt. Qui.n. propria videt peccata, alienis non mouetur. *Infra*: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Bene rogat, ipse enim non auertit faciē à peccatis suis dicens. Quoniam peccatum meum ego cognosco, & peccatum meum coram me est semper. Meritò rogas vt Deus auertat faciem à peccato tuo, si tu inde non auertis faciem: si verò peccatum tuū in dorso ponis, Deus ibi faciem ponit. Tu peccatum tuum ante faciem tuam conuerte, si vis vt inde Deus faciem suam auertat, & sic securus rogas, & exaudit, & faciem auertit à peccatis tuis ille quem rogas nè auertat faciem suam à te.

15 *In Ps. 75.* IDEM exponens illa verba; Quoniam cogitatio hoīs confitebitur, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi, dicit. Prima cogitatio, posteriores reliquiæ cogitationis. Quæ est cogitatio prima? Vnde incipimus, bona illa cogitatio vnde incipies confiteri Iam verò confessio ipsa. i. prima cogitatio facit in nobis reliquias cogitationis, & ipsæ reliquiæ cogitationis, solēnia celebrabunt tibi. Quæ est cogitatio quæ confitebitur? Quæ damnat vitam priorem, cui displicet quod erat, vt sit quod non erat, ipsa est prima cogitatio. Sed quia sic debes recedere à peccatis, prima cogitatione confessus Deo, vt non tibi recedat de memoria quia peccator fuisti, per hoc quòd peccator fuisti solēnia celebras Deo. Adhuc intelligendū est. Prima cogitatio confessionem habet, & recessionem à vetere vita, sed si oblitus fueris à quibus peccatis liberatus sis, non agis gratias liberatori, & non celebras solennia Deo tuo. Ecce prima cogitatio confitens Sauli Apostoli, iam Pauli, qui primo Saulus fuit, qū audiuit vocem de cęlo, cum persequeretur Christum, & fureret in Christianos, & vellet, vt vbicumq; inuētos adduceret necandos, audiuit vocem de cęlo, Saule, Saule, quid me persequeris? Et circumfulsus lumine, facta sibi cæcitate in oculis, vt intus videret, cum sit primam cogitationem obedientiæ cum audiret, ego sum Iesus Nazarenus, quē tu persequeris: Domine, ait, quid me vis facere? *Act. 9. 16* Et hæc cogitatio confitentis iam Deum appellat, quem persequebatur. Quomodo reliquiæ cogitationis solennia celebrabant in Paulo au[illegible] cū ipse Apostolus legeretur. Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & cōtumeliosus. *1. Tim. 1.* Vt non esset blasphemus, fuit prima cogitatio confitens, vt autem cōmemoraret quid illi donatum est, reliquiæ cogitationis erant, per ipsas reliquias cogitationis, solēnia celebrabat, in memoriam reducens peccata præterita iam dimissa. Etenim fratres mei, ecce innouauit nos Christus, donauit omnia peccata, & conuersi sumus. Si obliuiscamur, quid nobis donatum est, obliuiscimur munus Saluatoris, quasi quotidie ergo nos innouet, qui prima gratia sua nos innouauit. Prima cogita-

tuo fuit cōfrētis, recedere à peccato, modò sint reliquiæ cogitationis, si id non recedat à memoria, vulꝰ te habuisse, si oblitus fueris, nō tibi erunt reliquiæ cogitationis. Dauid ex omnium persona dicit, corripente Nathan propheta, Peccaui. Hęc fuit prima cogitatio confitentis. Cogitatio hominis confitebitur tibi. Quæ erant reliquiæ cogitationis? quando ait, & peccatum meum ante me est semper. Prima cogitatio vt recederet à peccato iam trāsijt, sed reliquiæ cogitationis solennia celebrabant, cū ait, peccatum meum coram me est semper. Quisquis ergo liberatus fuit à peccato, meminerit illius, & sint in illo reliquiæ cogitationis.

2. Reg. 12.

Psal. 50.

Peccatis & peccatoribus mundus plenus in malum Reipublicæ, quia non considerant quod peccata secreta, & quæ videntur dulcia, erunt patentia, & amara. Cap. XI.

1 Hom. 7. in cap 6. Iosu. 1.

ORIGENES explicans diuinam vltionē in populum factam propter peccatum illius qui tulerat de anathemate Hiericho pallium, ait: Sed illud nō ociosè transcurrendum est, quòd vno peccante, ita super omnem populū venit. Hoc modo accidit qū Sacerdotes qui populo præsunt, erga delinquentes benigni volunt videri, & verentes peccantium linguas, nè fortè malè de eis loquantur, sacerdotalis seueritatis immemores, nolunt implere quod scriptū est: Peccantem coram omnibus argue, vt & cęteri timorem habeant. Et iterū, auferte malum ex vobis ipsis. Et dum vni parcunt, vniuersæ ecclesiæ moliuntur interitum. Polluitur enim ex vno peccatore populus. Sicut ex vna oue morbida, grex vniuersus inficitur, sic etiam vno vel fornicante, vel aliud qdcunque sceleris committēte, plebs vniuersa polluitur. Et ideo obseruemus nos inuicē, & vniuscuiusq; cōuersatio nota sit maximè sacerdotibus & ministris. Nec putent se rectè dicere, qd hoc ad me spectat, si alius malè agit? Hoc est dicere caput ad pedes, quid ad me pertinet si dolēt? Si malè habent pedes mei, non mea interest, dummodo caput in sanitate perduret. Aut si dicat oculus manui, non indigeo opera tua, quid ad me pertinet, si vulnerata es? Hæc diximus quia videmus in scripturis sanctis referri, quòd propter vnum peccantem, anathema facti sunt filij Israel ita vt vincerentur ab hostibus.

Simile

CHRYSOSTOMVS vt ostendat peccato nullam inesse voluptatem, ait: Tunc felle malitiam amariorē inueniemus, cum virtutis dulcedinē degustauerimus. Si quidem etiam nunc iniucunda & grauis, & molesta malitia est, ꝙ neq; ipsi eius cultores contradicunt. Verùm cum eā abiecerimus, tunc apertius eius aspera præcepta intelligemus. Ad quam si multi concurrunt nihil mirum. Nam & pueri sępe numero minus suauia eligūt, negligunt aūt potiora, & aduersa laborātes valetudine, pro caduca gratia, perpetuam & certiorem lætitiam perdiderunt, hoc amātium infirmitatis, & amentiæ est, non ipsius rerum naturæ. Quid.n. aliud est voluptas, quàm curarum, formidinis, ignominiæ vacatio & omnibus inuictum esse? & quisnam in voluptate est, dic quæso? Num insanus, num furens, & multis agitatus cupiditatibus, & qui communi sensu caret, an qui his oībus fluctibus liber, tanquam in portu philosophia conquiescit? Nonne perspicuū est hunc esse in voluptate, sed hoc virtutis proprium esse apparet. Vitium autem, nomen tantū voluptatis habet, re vera autem oī caret voluptate, & antequam finiatur insania est, nō voluptas, postea verò quàm eam consecutus qs est, quamprimum & ipsa extinguitur. Si igitur neq; in principio, neq; postmodum huiusmodi videre voluptatem licet, vbi apparet, & quomodo? Vt aurē apertius quod dico intelligas, exemplū sermoni nostro adducamus. Amauit quispiam mulierē pulchram, hic quousq; amore suo nō potitur, furentibus & insanientibus similis est. Cum potitus est, cupiditas illa extinguit. Quòd si nec

2 Homi. 22. in primā epist. Pauli ad Cor. tom. 4.

nec in amoris principio lætatur (insania enim id est) neq; in fine (coitu.n.furor ille dissoluitur) vbi iam eam voluptatem inueniemus? in virtutis autem exordio, omni caremus perturbatione, & nullus voluptatis est finis.

3 *Homil. 5. in epist. ad Hebraeos. Ephes. 6. Psal. 37.*

IDEM sic dicit; Quia contra vitia pugnandum est homini Christiano, dixit Paulus: State succincti lumbos vestros, & intulit, in veritate. Quare in veritate? Illusio quippe est, & falsitas, cupiditas, ppterea dixit Propheta: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Non est voluptas, ista res, sed vmbra voluptatis. Succincti, inquit, lumbos vestros in veritate, hoc est, in vera voluptate, in temperantia, in honestate. Vera enim voluptas, nusquam reperitur in peccato, sed imaginaria, & ficta, in virtute autem vera.

4 *Lib. 6. in caput 14. Isai. 10 4.*

HIERONYMVS explicans illa verba; Ab aquilone enim fumus venit, & non est qui effugiat agmen eius. Et quid respondebitur nuncijs gentis, quia Dñs fundauit Sion, sic habet: Fumus iste, ardentibus diaboli iaculis suscitatur. Qui noxius est oculis, & contrarius lumini, & ab aquilone oritur, à quo in Hieremia. Olla succenditur, & à quo exardescunt mala super omnes habitatores terræ: qui non possunt dicere, Aduena ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei, sed in terra habitant. Vnde & in prouerbijs legitur: Aquilo ventus durus. Nomine aūt alio, dexter vocatur, qui cum per se durus sit & sinister, vocatur dexter ab his, qui ponunt dulce amarum, & amarum dulce, qui ponūt tenebras lucem, & lucem tenebras, & nullus est, qui fumi huius agmen effugiat. Nemo enim absq; peccato. Cumq; Philistæa corruerit, & fumus eius vniuersa penetrarit, ita vt eum nullus possit effugere, quid dicetur Angelis, qui singulis præsunt gentibus admirantibus, & scire cupientibus cur sola Siō in specula, & in sublimibus collocata, amaritudinem fumi huius euaserit? Quid igitur dicetur eis? Nempe hoc, quod sequitur, Quod Dominus fundauerit eam, & ipse sit fundamentum eius, quia fundamentum aliud nemo pōt ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus.

Hier. 1. *Prou. 25.* *1. Cor. 3.*

4 *Lib. 3. in capit. 13. Hier.*

IDEM exponens verba illa; Dices ad eos sermonem istum: Hæc dicit Dñs Deus Israel. Oīs laguncula implebitur vino, inquit. Ostendit in his verbis nos vas esse fragile, iuxta Apostolum dicētem: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, nec posse fieri, vt non illud impleatur in nobis, quod scriptum est: Non habitat in carne mea bonum. Hac aūt ebrietate, qua obliuiscimur p̄ceptorum Dei, & vitijs, atq; peccatis, oīs impletur humana conditio, dicente Propheta: Non iustificabitur in cōspectu tuo oīs viuens. Quia quod nobis interdum mundum vr̄, illius oculis sordidum deprehenditur, non solùm vulgus ignobile, vilisq; plebecula: sed reges Ecclesiarum de stirpe fuie filij Dauid, sacerdotes ipsi, & prophetæ, qui videntur habere scientiam scripturarum, & omnes habitatores Hierusalem pro varietate peccatorum complentur. Vnde ait: Ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius, & reges, qui sedent de stirpe Dauid super thronum eius, & sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Hierusalem ebrietate, docēs quòd nullus sit, qui pro qualitate peccati hac ebrietate careat.

2. Cor. 4. Rom. 7. Psal 142.

5 *Lib. 1. in c. 4. Osee. to. 6.*

IDEM exponens verba illa; Non est veritas, non est misericordia, nō est scientia Dei in terra. Maledictū, & mēdacium, & homicidium, & furtum, & adulteriū inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit, inquit. Plena malis est terra, & pro veritate mēdacium, & pro misericordia maledictum, homicidiū, furtum, adulterium. Nō dixit est, sed vt delictorum abundantiā demonstraret, intulit, Inundauerunt, & pro scientia Dei, quæ non est in terra, Sanguis sanguinem tetigit, siue sanguinem sanguini miscuerunt, vt augerent peccata peccatis, & nouis vetera cumularent. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur oīs, qui habitat in ea in bestia agri, & in volucre cęli. Sed & pisces maris congregabuntur. Quia mala inundauerūt, & sanguis sanguinem tetigit, ideo lugebit terra cum habitatoribus suis, vt

etiam iram Domini bruta animalia, & muta elementa sentiant.

IDEM exponens verba illa; Ne intẽderis fallaciæ mulieris. Fauus.n.distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius. Nouissima aũt illius amara quasi absynthium, dicit. Rectè sapiẽtia huius mundi, atque concupiscentia eius, fallax mulier dr̃, quæ per nitorem gloriæ temporalis, & peccati dulcedinem animas reproborum, dum demulcet, à Deo meretricari facit, & de vana spe præsentis sæculi deceptos fallit. Nouissima aũt illius, &c. Potio absynthij intus amarescit in visceribus, gladio foris membra feriuntur. Vt igitur ostendat iniquos in vltima vltione, & interius impleri, & extriusecus pœnis circundari perpetuis, & amaritudine illos absynthij torquendos, & gladio asseuerat esse truncandos.

6 In cap. 5. Prouerb. to. 7.

IDEM exponens verba illa; Cũ dulce fuerit in eius malũ, abscondet illud sub lingua sua, sic habet: Dulcia mala sunt impio, blasphemia, & cętera oris peccata. Abscondet sub lingua sua, dicẽs: Vbi est ei labor, & dolor, & defendet, atq; celabit, vt ait scriptura: Qui cõtegit iniquitatem suam non prosperabitur. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus. Panis. s. tota vita huiusmodi hoĩs, est delectatio peccatorum, dulcedo illecebrarum, & suauitas, quę amara illi, & mortifera postmodum erit. Quod autem dixit in ventre eius, hoc ait, quod etiã in corde suo pro iniquitatibus suis amaros dolores, acerbos, & nimios, consciẽtia torquenre, patiatur. Diuitias, quas deuorauit, euomet, & ventre illius extrahet eas Deus. Quia Deus pęnas illatis criminibus reddet. Non videat riuulos fluminis, torrentes mellis, & butyri. Hoc est, amænitatem, & dulcedinem paradisi, affluentiamq; bonorum.

7 In ca. 20. Iob.

AMBROSIVS in fine dicit; Et nõ n.e dioctis causa, cur sæculum fugere debeamus, vt perueniamus à malis ad bona, ab incertis, ad fidelia, & plena veritatis, a morte ad vitã. Fugiamus malitiã sæculi huius, in quo ipsi dies mali sunt. Quis non fugiat malitiæ locũ, officinam impietatis, quę interire nesciat? Deniq; nõ ociosè signum positũ est supra Cain, nè quis eum occideret, vt significaretur, quod non extinguatur, & auferat à terris malitia. Versatur itaq; in terris malitia, & ideo rogamus voluntatem Dei fieri in terris, sicut fit in cęlis, vt & hic sit innocẽtia. Itaq; malitia qm̃ illic iam locum non habet, hic circuit, hic sæuit, seseq; infundit, non mundano illo mersa diluuio, non Sodomitano exusta incẽdio. Deniq; grauius postea in seminarijs pullulauit, vsq; in ipsum parricidiales, ac sacrilegas injciẽs manus vniuersorum auctorem salutis.

8 Lib. de fuga sæculi. cap. 7. to. 1.

AVGVSTINVS explicans verba illa; Pauli ad Rom. 7 Peccatum fefellit me, occasione accepta per mandatũ, ait: Peccatum non legitimè vtens lege, ex prohitione aucto desiderio dulcius factum est, & ideo fefellit. Fallax enim dulcedo est, quam plures, atque maiores pęnarum amaritudines consequuntur. Quia ergo ab hominibus nondum spiritalem gratiam percipientibus, suauius admittitur, quod vetatur, fallit peccatum falsa dulcedine.

9 Lib. 1. q. ad Simplicia num. 10 4.

IDEM sic habet; Agnoscẽda est paucitas illa, quam Dñs præcipuè commẽdat in ingenti atque innumerabili multitudine toto orbe diffusa, quæ tñ paucitas sanctorum, atq; fideliũ, quod sępe commendandum est, tãquam granorũ in comparatione multitudinis palearũ, paucitas dr̃. Et adhuc in hoc paruo numero fidelium, multi Christiani Catholici vocantur, & sunt adulteri, raptores, auari, ebriosi, & quicquid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.

10 Libro 20. cõtra Faustum Manic. to. 6.

IDEM explicans verba illa; Multiplicati sunt super numerum, inquit. Est numerus, sunt super numerum. Numerus certus est pertinens ad illam cęlestem Hierusalem. Nouit. n. Dñs qui sunt eius, Christianos timentes, Christianos fideles, Christianos præcepta seruantes, Dei vias ambulantes, à peccatis abstinentes, ipsi ad numerum pertinent. Sed numquid soli sunt? Sunt & super numerũ. Nam etsi modò pauci sunt, pauci in comparatione multitudinis malarum frequentiarum.

11 In Ps. 39 tom. 8.

Quan-

Quantis turbis implentur Ecclesiæ, stipantur parietes, pressuris se vrgent, prope se suffocant multitudine. Rursus ab eis ipsis curritur ad amphytheatrum. Isti mali sunt, & isti sunt super numerum. Quanti fideles agglomerantur, quantæ turbæ currunt? Multi verè conuersi, & multi falsò conuersi, & pauciores sunt verè conuersi, plures falsò conuersi, quia multiplicati sunt super numerum.

13 In Ps. 75. IDEM exponens verba illa; Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis, dicit. Dirupisti vincula, remisisti peccata. Sed non vis modo dirumpi vincula tua, quia non sentis, vincula tua etiam delectant te, & voluptati sunt, sentiet in fine, cum dicetur: Ligate illi manus, & pedes, & projicite illum in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium. *Infra*: Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium. Aspis ita aures claudit, vnam terra, alteram cauda. In cauda posteriora vtique intelliguntur. Ergo non in præterita, quo iam tergum oportet ponere, vt in ea, quæ nobis promittuntur, intendamus, ergo nec ex præterita vita nostra, nec ex præsenti, delectari debemus. Hoc enim Apostolus monet, dicens: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis. Reuocat à recordandis cum delectatione præteritis, & cum quadam concupiscentia fruendis, nè redeamus corde in Aegyptum. Quid de præsentibus? Quomodo iubet etiam ipsa contemni? Non respicientibus, inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna. Obliuiscere ergo præterita, quibus malè vixisti, contemne præsentia, quibus temporaliter viuis. Si enim præsens vita te delectat, aurem in terra posuisti, si tuis præteritis etiam retro labentibus delectaris, aurem de cauda obturasti. Debes ergo in luce ambulans, & exultans dicere: Quæ retro sunt obliuiscens, & in ea quæ sunt priora extendens meipsum. Non dixit, quæ retro oblitus, & ex præsentibus delectatus. *Infra*: Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum, sicut viuentes, sic in ira absorbet eos. Augustinus legit: Priusquā producat spinas vestras rhamnus, tamquā bibentes, tamquam in ira combibit eos. Rhamnus spinarum genus est, densissimæ quædam spinæ esse dicuntur. Primò herba est, & cum herba est, mollis & pulchra est, ibi sunt tamē spinæ, postea processuræ. Modò ergo delectant peccata, & quasi non pungunt. Herba est rhamnus, & modò tamē est spina: priusquā producat spinas rhamnus, priusquam miserarum delectationum, & voluptatum manifesta tormenta procedant, interrogent se qui aliquid amant, & ad id peruenire non possunt, videant si non cruciantur desiderio, & cum peruenerint ad id quod illicitè desiderant, attendant, si non cruciantur timore. Videant ergo hic pœnas suas, antequam veniat illa resurrectio, cum in carne resurgentes, non immutabuntur. Omnes enim resurgemus, sed non omnes immutabimur. Habebunt enim corruptionem carnis, in qua doleant, non in qua moriantur. Tunc spinæ illius rhamni, idest, dolores omnes, & compunctiones tormentorum producentur. Quales spinas patientur, illi qui dicturi sunt. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum? Spinæ compunctionis, & pœnitentiæ, sed feræ, & infructuosæ sunt, sicut spinarum sterilitas. Non vis illas pati spinas? Hic compungere spinis pœnitentiæ, vt facias, quod dictū est in psalmo: Conuersus sum in ærumna mea, dum cōfigitur spina. Sed etiam modò priusquā producat spinas rhamnus, superuenit ignis, qui eos non permittit videre solem, qui eos adhuc viuentes in ira Dei combibit, ignis cōcupiscentiarum malarum, bonorū vanorum, & quicquid eos premit, nè cognoscant veritatem. Ergo ille ignis concupiscentiarum malarum, combibit rhamnum, priusquam producat spinas eorum, idest, occultat eorum malā vitam, priusquā pariat eorū vita manifestos in fine cruciatus: sed in ira Dei occultat rhānum,

Marginal notes: Matt. 22. — Simile. — Rom. 6. — 2. Cor. 4. — Phil. 3. — 15 — 1. Cor. 15. — Psal. 31.

num, ignis iste qui supercecidit, nè videant solem. Non. n. parua pœna est, quòd modò non vident solem, nec spinas pœnarum credunt ex hac vita mala sibi postea processuras. Vos enim, inquit, rhamnus estis, quem rhamnum, idest, vosipsos viuentes, idest, adhuc in vita constitutos, priusquam in futuro iudicio spinas pœnarum nostrarū manifestas producat, nunc in ira combibit, idest, quasi absorbendo apparere nō sinit. Quare autem non dixit viuentes, sed tanquam viuentes, nisi quia falsa est hæc vita impiorum? Neque enim viuunt, sed viuere sibi videntur.

14 *Serm.7.de tempore. tom.10.*

IDEM inquit; Videte illud, quod putatur dulce modò satis esse, in breuitate temporum, quam amarum erit in ignem æternum, quàm graui, & perpetua pœna punienda erit breuitas delectationis. Delectatio occidit, & præteriit, vulnerauit, & transiuit, miserum fecit, & abiit, infœlicem reddidit, & reliquit.

15 *Libro 20. Moral. c.2*

GREGORIVS explicans illa verba Iob 30. cap. Et radix iuniperorū erat cibus eorum, sic habet. Illud mali comedunt, vnde in extremo vitæ, supplicorum aspera proferuntur. Qui frugem diuini eloquij non concupiscunt, sed ad rerum temporalium ambitū seruiunt, nequaquam pane tritici, sed radice iuniperi satiantur. Ipsa quippe eos ab imis, atq; infimis oborta occupāt, quæ illos more iuniperi postmodum ex duritia tribulationum, velut ex asperitate foliorum pungant. Contemnētes namque Deum, hic minimè sentiunt, quantum sit malum quod agunt. Adhuc enim iuniperi radicem comedunt, sed huius radicis quàm sint rami asperi non attendunt: quia nimirum praua actio modò quasi ex radice delectat in culpa, sed postmodum quasi ex ramis pungit in pœna. Qui de cōuallibus ista sapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. Mali semper in oblectatione infima, quasi in cōuallibus conuersantur, & dum quodlibet lucrum etiam paruū inueniunt, cū clamore currūt, & pro eo litigant. Qui blandimenta hic transitoriæ consolationis quærunt, herbas comedunt. Et quoniam soli auaritiæ deseruiunt, radice iuniperi replentur. Dicunturq; isti habitare super glaream, idest minutos lapillos torrentium. Glarea namque est vita præsens, quæ indesinenter ad terminum suum, ipso defectu mutabilitatis, quasi impulsu fluminis ducitur. Super glaream itaque habitare, est fluxui vitæ præsentis inhærere, & ibi intentionem ponere, vbi gressum nequeat fixè stando solidare.

Peccata acriter punit Deus etiam in hoc sæculo, illaq; sunt causa malorum temporalium.

Cap. XII.

ORIGENES sic habet: Quòd aquæ fluminū in Aegypto vertātur in sanguinem, satis conuenienter aptatur. Vt is fluuius, cui Hebræorum paruulos, crudeli nece tradiderant, auctoribus sceleris, poculum sanguinis redderet, & cruorem polluti gurgitis, quem parricidali cæde maculauerant, potando sentirent: & hac pœna puniret Deus Aegyptiorum peccata.

1 *Hom.4.in ca.7.& 8. Exo. 10.1.*

IDEM narrat consilium, quod dedit Balaam Propheta regi Balach, vt vincere posset Israel, ipsum inducendo ad peccandum, dicens: Populus hic nō proprijs viribus, sed Deum colendo, vincit, & pudicitiam cōseruando. Si vis eum vincere, primò eorum pudicitiam deijce, & sponte vincentur. Sed aduersum hæc, non virtute militum, sed mulierum decore pugnandum est, nec armatorum vigore, sed mollicie feminarum. Procul hic amoue armatorū manum, & electam congrega speciē puellarum, forma vincit armatos, ferrum pulchritudo captiuat, vincentur specie, qui non vincentur prælio. Captiuātur ergo Israelitæ non ferro, sed luxu, & fornicantur in mulieres Madianitas, & ira Dei insurgit super eos. Nos ergo primo ipsæ historiæ textus ædificet, vt discamus ex hoc, quoniam aduersus nos mi-

2 *Hom.20.in cap. 25. Num.*

militat fornicario, aduersus nos iaculantur tela luxuriæ.

5 *Homil. 25. in cap. 31. Num.* IDEM exponens verba illa; Armate ex vobis viros, & belligerate aduersum Madian, reddere vindictam in Madian à Dño, mille ex tribu, & mille ex tribu, ex omnibus tribubus Israel mittite ad belligerandum, sic habet: Recordare præterita, audi præsentia. Filij Israel dudum sexcenta millia fuerant armatorum, qui processerant aduersum Madian, & hi omnes victi sunt, quia peccatum erat in ipsis. Nunc Madianitæ, qui fuerant victores, qui sexcenta millia fugauerant, vincuntur à decem millibus, vt scias, quia non in multitudine, nec in numero militū vincit Israel, sed iustitia, & pietas est in eis, quæ vincit. Propterea deniq;, & in benedictionibus eorum dicitur. Quia si seruauerint legem Domini, vnus ex ipsis persequatur mille, & duo vertant decem millia. Vides ergo, quia multò plus valet vnus sanctus orando, quàm peccatores innumeri præliando. Oratio sancti, penetrat cœlum, quomodo non & hostem vincat in terris? Et ideo omnimodè studendum est, quærere primò, & custodire iustitiam Dei. Quam si obtinueris, & seruaueris, omnes tibi hostes ipsa subijciet, si fueris indutus loricam iustitiæ, & accinctus veritatem, si galeam salutis acceperis, & gladium spiritus, & ante omnia scutum fidei, in quo possis omnia iacula maligni ignita extinguere. Talibus. n. instructus armis, vniuersa diabolica castra, omnēq; eius fugabis exercitum, & cum fiducia cantabis. Si consistant aduersum me castra, nō timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo. Cōgrediūtur ergo duodecim millia aduersum Madianitas, & interficiūt, inquit, omne masculinum eorum, & reges eorum, & Balaam filium Beor interfecerunt gladio cum reliquis vulneratis eorum.

4 *Homil. 8. to. 1.* BASILIVS hom. in diuites auaros, quam prędicauit, qñ magna existēte siccitate, fames Cęsareæ inualuit, cuius exordium est: Leo rugiet, quis non timebit, Dominus Deus locutus est, & quis non prophetabit? Prooemium faciamus sermonis huius, initium, & vatem, Amos coadiutorē assumamus ad vsum eorū, quę dicenda proposuimus, qui & ipse olim talibus afflictionibus consuluit, quales nos hodie turbant, vt quid vtile nobis sit, consilium ac sententiam nostram exponamus. Nam & ipse Propheta, in superiorum temporum calamitate, maiorum pietatē, populo deserente, ac legem, & mandata negligente, & ad idolorum sese cultum impudētissimè conuertente, factus est pœnitentiæ pręco, ad conuersionem illos adhortatus, & futurorum supplicioru grauitatē minatus. Mihi quoq; vtinā aliquo vsq; zelo veteris historiæ liceat vti, exitum verò, & excessum, qui obceorū peccatum secutus est, videre nequaquā cōtingat. Populus. n. ille sicut equus indomitus adhuc durus, ac frænū mordēs, minimēq; mandatis obtemperans à recta excedens via, ac contra aurigam cō temptis habenis insultans, per abrupta & cōfragosa sese præcipitem dedit. Vide dignam suæ cōtumaciæ pęnā merito luit. Qđ nē nobis eueniat, obsecro. Cęlum nūc fratres dilectissimi videm⁹ solidum, nudum, ac sine nubibus, serenitate sua & puritate nos contristans, quam antea iā desiderauimus, qñ profundis coopertum nubibus, & procellosos nos reddebat, & sole priuabat. Terra verò iam exsiccata ad extremum, aspectu est horrida, & ad agriculturam sterilis & infęcunda, deinde ob siccitatē scissa, hiatus patefecit maximos, vt in imis viscerib⁹, solis excipiat radios. Fontes plurimi, & perennes nos deseruerunt. Fluminum quoq; magnorum cursus defecerunt. Minutissimi paruuli pedes, illos permeant, & mulieres onustæ totos penetrant, & transeunt: nostrorum multos potus quoq; destituit, ac demū in magnam nos Deus viuēdi difficultatem constituit. Israelitæ noui, Moysen quærentes nouū, baculumq; illum prodigiorum productorem desiderant, vt rursus diruptæ petræ vsum sitienti populo præbeāt: nubes quoq; fubiræ, & admirabiles, inauditū mannæ cibū mortalibus irrorēt. Timendū sanè

nobis, nè malorum exẽplum in famis calamitate posteris nostris existamus. Vidi campos steriles, & arētia rura dudum sine fructibus, lachrymansq; mœstas edidi querelas, ꝙ pluuia nobis nulla data est, ex quo nec sata nascuntur, & eodem modo, quo ea aratrum occultauit, permanent. Aut si fortè nata, statim tenera, æstu sunt absumpta. Coloni per campos sedēt, manibus genua cõplexi, qui habitus lugentis est, & aruorum tristi aspectu cõterriti, suos, boumq; labores perditum iri vehementer dolent, ac lachrymātur. Dicatur igitur, & ad nos ab ipso Propheta. Et ego, inquit, trium mensium pluuiam ante vindemiæ tempus a vobis prohibebo, & pluam super ciuitatem vnā, & super ciuitatem vnā non pluam. Et pars vna inundabitur, & pars altera, super quam non pluā, arescet. Conuenient duę, aut tres ciuitates, vt bibant aquam, & non implebuntur, quia non conuersi estis ad me, dicit Dominus. Discamus igitur his verbis, ꝙ ob auersionem nostram, ac negligentiā, has nobis calamitates inflixit De⁹, non extinguere nos quęrens, sed emendare, castigareq; cupiens, more piorū patrum erga desides, & iuniores filios, qui irascuntur quidem, & excitãtur erga adolescentes filios, non mali aliqd eis facturi, sed officiosa castigatione ex ignauis diligentes reddituri, & ad officium deducturi. Aspicite quæso nunc, quemadmodum nostrorum põdus peccatorum, anni, tẽporumq; naturas mutauerit, statutasq; semel rerum formas, in aliena temperamenta, nouasq; mixturas deduxerit. Hiems solitum humorem cum sicco non retinuit, sed in glaciem tota abijt, niuis & imbris penitus expers. Vernum tempus, alteram quidem sui officij partem ostendit, caliditatē dico, humiditatem verò nullam illi coniunxit, æstus verò immensus, & frigora naturæ leges prætereuntia, ac in nos damnumq; nostrum conuersa, mortales ad victum, vitæq; simul trahunt discrimina. Quę igitur fratres charissimi, huius tantæ confusionis cõtrarietatisq; causa? Vnde talis rerum, temporumq; nouatio, vestigemus aliquantulum, mente, rationeq; vtentes diligẽter pẽsitemus. An non est, qui cuncta gubernet? An optimus opifex Deus, dispensationis suæ oblitus est? An virtutē ac potentiam suam amisit? Aut eadem quidē est adhuc potẽtia præditus, in austeritatem verò mutatus, excellentem suam erga nos bonitatem, & prouidentiam in odium humani generis conuertit? Nemo profectò sapiens hoc dicet. Sed illæ potius sunt causæ cur nobis cõsueta gubernatio sublata sit, ꝙ cum ex Deo accipiamus, alijs nõ damus. Hac de causa Deus omnipotens manum nõ aperit, qm̄ fraternitatis charitatem occlusimus. Ob hoc, & campi steriles, qm̄ charitas friguit. Supplicātium vox frustra clamat, & in aera euanescit, ac dissipatur. Nam & nos rogantes, minimè audimur. Sed quæso quales sunt nostrę preces? qualis oratio? viri, præter paucos, mercaturis vacant, vxores ipsorū ministræ, ad officium mammonę sunt. Pauci admodum mecum ad orandum relinquuntur, & hi tædio affecti, oscitantesq; ac continuò huc, illucq; se vertentes, denique obseruantes, qñ is, qui psalmos canit versus expleat, vt tãquā è vinculis, ac aliqua custodia, è templo liberentur. Pueri autem parui, quid ex hac calamitate publica degustant? qui libellos in scholis relinquentes, & nobiscum conclamantes remissionem potius, ac vacationem à discendi labore, nostram communem tristitiam existimant, & cura se aliquantulum assiduitateq; studij leuati, & in libertatem venire, propterea putant. Adultorum verò hominum multitudo, ac vulgus peccatis obnoxium, per vrbem remissi, ac temerè discurrunt, gaudẽtes & hilares, qui horum causam malorum, in proprijs gerunt animabus, calamitatemq; hanc ipsi nobis excitant, & causantur. Infantes postremò insontes, & minimè sentientes, ad confessionem in templo conueniunt, nec causam dant ipsi de rebus tristibus, neque rursus ab ijs nos liberare valent. Tu in medium prodi. Tu inquam peccatis onератus, humi procidens clama, suspira. Mitte infantes, quæ dat ætas, puerilia facere.

Amos 4. 5 6

Quamobrem accusatus ac reus absconderis, & eum, qui culpa vacat, in iudicium pro te statuis? Oportet quidem, & illos adesse, sed tecum omnino, non solos. Nonne vides Niniuitas pœnitẽtes, ac flentes ob ea quæ ipsi admiserunt ad Ionæ ex cœti ventre exeuntis exclamationes, monitionesve, non solùm infantes in medium attulisse, sed ipsos ante omnia in peccatis & delicijs cõstitutos, parentes vitam exuentes pristinam, se ieiunijs, & abstinentia afflictasse? Loco deinde auctarij, & infantes addidisse, ac pati, simulq; flere coegisse, vt luctus omnem ætatem occuparet, & sensu prędi tam, & sensu carentem, hanc coactã, illam voluntariam. Ex quo misericors Deus, ipsos fastum, luxumq; ponentes, & humilia sentientes animaduertẽs, & minas remisit, & pœnas quas daturus erat, auertit, & loco calamitatis, hilaritatem publicè tribuit. O sapientem, & officiosum luctum. Nam neque rõne carentia à tristitia immunia esse permiserunt, sed ipsa bruta ieiunare, ac questus edere coegerunt. Vitulus enim à bucula separatus, dulci caruit vbere. Agnus paruulus, iam sub vlnis maternis non erat. Matres alia, alia fętus stabula, tenebant. Voces inter se miserabiles edebant, vic ssimq; cõclamabant. Nati sitientes, vbera materna desiderabant. Matres verò, naturali quadã pietate misericordiaq; cõmotæ, natos mugitu vocitabant. Infantes vicissim sitientes & esurientes, vehementissimo eiulatu propè rumpebantur. Senex apud illos lamentabatur, & caniciem suam vellicabat, adolescens & iuuenis vehementiùs plorabat, pauper ingemiscebat, diues oblitus deliciarum, afflictionem illam, castigationis loco exercebat. Rex ipse Niniuitarum, splendorem ac gloriam suam, in pedorem mutauit, purpura, coronaque, ac sceptro positis, saccum sumpsit, cinere caput inuoluit, throno relicto, humi consedit, peculiari ac regali relicta lautitia, vnà cum populo lamentabatur, quasi vnus è numero multorum factus, quoniam communem oĩum Dominum iratum conspexit. Hæc erat seruorum sensatorum pietia, talis erat peccatis obnoxiorum pœnitentia. Nos autem peccata velociter quidem, promptoq; animo admittimus, pigrè verò postmodum ac sero pœnitentiã, agimus. Quisnam orans, aut supplex lachrymam ex ore mittit, vt imbrem terris tempestiuum prouocet? Quis scelera relinquens, sanctum Dauid imitatur, qui lachrymis stratum rigauit? Quis hospitum lauit pedes, aut puluerem ex itinere aspersum abstersit, vt in hac siccitatis calamitate, Deũ exorare valeat? Quis orphanum aliquem paruulum aluit, vt nobis Dominus frugem telluris daret? Scinde libellum æris alieni iniustum, vt sit peccatũ soluatur. Dele grauissimorum fęnorum nomina, vt terra solitum tibi fęnus reddar. Per paucos mala, ærumnæq; ad vniuersum populum sępè perueniunt, & vnius ob noxam, tota quandoque gens euertitur. Achan sacrilegium admisit, ac totus est afflictus exercitus. Zambri cum scorto Madianitide concubuit, ac Israel pœnas dedit. Igitur filij charissimi omnes priuatim, ac publicè nostras conscientias examinemus, pręsenti siccitati, veluti pedagogo cuipiã, vnumquemq; nostrum proprij delicti admonenti attendamus. Dicamus & nos sensatè cum beato Iob: Manus Domini est, quæ tetigit me. Potissimè autem hanc calamitatem, proprijs peccatis ascribamus. Cum Deũ res insolitas præter naturam, & anni tempora ostendentem videris, sic tecum loquere, sic existi na. Num deest Domino facultas fructus edendi, ac homines nutriẽdi? Quonam modo? Cum sit Dominus cęli, ac totius dispositionis rerum, & tempora ac anni tempestates dispenset, simulq; omnia gubernet, & quasi chorum quẽdam probè ordinatum anni tẽpestates, ita inter se mutua successione disposuerit, vt varietate sua, varijs nostris, ac differentibus vsibus subsidio sint, & iã pro temporis ratione humectetur tellus, deinde succedat æstus, & postea frigus suã anni portionem obtineat, & postremò effecerit, vt siccitatis vsu nõ careamus. Palã igitur cũ sit, inquis, eum posse reb. adesse, easq; vti vult administrare

Isa. 58.

strare, potentiæ bonitatem esse coniunctam, quis dubitet? Quæ enim necessitas, si bonus non esset, eum ad creandum hominem impulisset? Quis, inquam, tam vehemens impulsor conditorem minimè volētem humum sumere, & ex luto tantam excitare pulchritudinem cogit? Quin si Deo insitam bonitatem rectè consideres, vel hoc tempore (quamquam duro) minimè deficientem videbis. Quis, dic mihi, prohibet hanc, quam admireris siccitatem, nō potiùs esse orbis incendium, ac conflagrationem? Solem insuper à via solitaria errātem, & terrenis propinquantem corporibus omnia cremare? Ignē denique de cœlo descendentem, mortales omnes ob eorum scelera iure punire? Quamobrem te homo, te inquam considera, tuamq; pensita conscientiā. Fames, miserabilis est afflictio. Humanarum calamitatum caput est fames, cum suis mortis genere, duriorem afferens finem. In alijs namq; periculis, vel ensis cuspide citò interibis, vel ignis impetus breuiter vitam extinguit, aut ferarum dentibus membra statim discerpta intereūt, quæ quidem dolorem morienti minimè protrahunt. At famis diuturnius malum, ocyus torquet, lenius tabescit, sensim occidit. Naturalem namq; humorem absumit, calorē refrigerat, innatam, ac vegetam corporis habitudinem deterit, vires paulatim debilitat, ossibus caro velut aranearum tela cohæret. Coloris flos, sanguine deficiente, refugit, & pallor, ac liuor insurgit. Vox tenuis, & imbecillis. Oculi infirmi in suis cauis, non secus thecis reconditi, quàm in putaminibus nuces visuntur. Ossa tātùm pelle operta. Qui his nō prouidet, quomodo inter immanissimas feras non connumerabitur, vt execrandus, ac hominū interfector? Quid fames non cogit? Naturæ leges sæpe peruertere multis suadet, & hominum corporibus, ac propinquorum vesci. Mater quem peperit natum, impulit in ventrem malè recondere. Quam tragædiam, Iudaica commemorat historia à Iosepho graui auctore conscripta, inter Iudaicas calamitates, quæ ob grauia ipsorum scelera eis euenerunt.

CHRYSOSTOMVS sic habet; Mala in quæ inciderunt Iudæi in deserto, propter peccata illis euenerunt, nec potuit Moysis deprecatio, iustam Dei sententiam immutare, quominus totus ille populus, in deserto prosterneretur. Et quid commemoramus hoc toti populo peccanti accidisse, cum & paucorum inobedientium peccata, immò vnius, iustè imperantium gratiam superent? Atque hoc rursus ex eodem populo Israelitico pspicias licebit, qui Moyse rempublicam administrante, cum in terrā alienigenarum irrupissent, pugnāque cum illis commisissent, quomodo quidam illorum insanientes, in eorum mulieres, totius populi cladem, exitiūque inuexerunt. Hoc autem quod dicā in vno accidit Achan, qui cum variam ex anathemate stolam sustulisset, etiam aduersus populum iram Dei succēdit. Itaque cum vniuersus populus seruaret hoc præceptum, vnius præuaricatio, in vniuersam multitudinem concitauit iram Dei. Peccauerunt, inquit, filij Israel peccatum magnum, & suffurati sunt, & sumpserunt ex anathemate, & sumpsit Achan filius Charmi ex anathemate, & indignata est ira Domini filijs Israel. Atqui, vnus erat, qui peccauerat. Vides quomodo vnius peccatum toti populo vindictam accersit? Quomodo Deum aduersum multitudinem hostem reddidit? Fugit enim populus à facie virorum Geth, & occiderunt ex illis viros triginta sex, & expauit cor populi, & factum est velut aqua. Vnus peccauerat, & in vniuersum populum mors, ac trepidatio irruit. *Infra*: Flente Iosue, eò quòd vidisset suorum & necem, & fugam, ait ei Dominus: Peccauit populus tuus, transgressus est pactum meum, nec poterunt stare filij Israel contra faciem hostium suorum, donec sustuleritis anathema ex vobis ipsis. Hæc scientes cogitemus molestias à nostris peccatis inuehi. Nec enim principum modò negligentia, sed multò magis nostra delicta, mala accersierunt.

IDEM explicans verba illa, quæ Christus Dominus dixit paralytico; Ecce

9

10 *Homil. 1. in c.6.Isa. tom. 1.*

3.Esd.10.

Iosue 6.

Iosue 7.

Iosue 8.

11 *Homi. 37. in c.5.Io. to.3.*

Ecce sanus factus es, iam noli peccare, nè deteriùs tibi aliquid contingat, dicit. Res profectò grauis est peccatum, vt nonnunquam vi & exuperantia sua, corpora quoque inficiat. Sed cum, grauiter ægrotante anima, nullo dolore afficiamur, paruo corporis morbo summa diligentia medicinā perquiramus, ideò Deus ob animi peccata, corpus flagellat, vt deterioris partis supplicio, melior ad quærendum remedium conuertatur. Ita Corinthium fornicatorē Paulus corrigit interitu carnis, & sectione corporis, animi morbum coercēs: tamquam optimus medicus, qui cum hydropisim, vel splenem potionibus, & leuioribus medicinis sanare non possit, extrinsecus ferro, & igne vtitur. Hanc artem Christus in paralytico exercuit, quod significans dixit: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, nè deterius tibi aliquid cōtingat. Vbi admonemur, qd ex pctīs morbi generant̄ frequēter.

1. Cor. 5. *Simile.*

HIERONYMVS explicans verba illa; Maledicta terra in operibus tuis, sic inquit. Opera hic non ruris colendi, vt plerique putant, sed peccata significant, vt in Hebræo habetur: & Aquila non discordat, dicens: Maledicta humus propter te. Hoc est, propter peccata tua maledictionem accipit terra, vt tribulos, & spinas producat terra loco fructuum.

12 Lib. quæst. Hebraic. in Gen. to. 3.

IDEM explicans illa verba; Dñm formidabūt aduersarij eius, & super ipsos in cęlis tonabit, ait: Sup aduersarios suos Dominus in cœlis tonabit, sicut est illud in libro Iosue: Cumq; fugerent à facie Israel, & essent in descensu Bethoron, Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo, & mortui sunt multò plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserant filij Israel. *Infra*: Explicat ea verba, quæ dixit Absalon Dauid patri suo: Post quadraginta autem annos dixit Absalon ad regem: Vadam, & reddam vota mea, quæ voui Domino in Hebron. Quadragesimus agebatur annus ex eo tēpore, quo Saul Nobe ciuitatē cum sacerdotibus octoginta quinq; propter Dauid interemit. Et idcirco hic idem quadragesimus annus ponitur, vt monstretur diuinam vltionem suscitari super Dauid, eò quòd Achimelech sacerdotem fefellerit, & propter eum tot sacerdotum cędes facta fuerit.

13 Lib. quæst. Hebraic. lib. Reg. 1. Reg. 2.

IDEM explicans verba illa; Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum, & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & progeniem, dicit Dominus, sic habet. Babylonem fuisse potentissimam, & in campestribus per quadrum sitam, ab angulo vsque ad angulum muri sexdecim millia tenuisse passuum, idest, simul per circuitum quadringēta octoginta stadia, refert Herodotus, & multi alij, qui Grecas historias conscripserunt. Arx autē, idest, capitolium illius vrbis, & turris, quæ ædificata est post diluuium, in altitudine quatuor millia dicitur tenere passuum. Describunt ibi templa marmorea, aureas statuas, plateas lapidibus auroq; fulgentes, & multa alia, quæ penè videantur incredibilia. Hoc totum narrauimus, vt ostenderemus, quod ad iram Dei, omnis potentia pulueris sit, & fauillæ, & cineri comparetur. Si liceret introire barbaras nationes, & videre tantæ vrbis extrema vestigia, videremus possessionem eritij, & verè completum esse, quod nunc Isaię vocibus canitur: Scopabo eam in scopa terens. Exceptis enim muris coctilibus, qui propter bestias concludendas post annos plurimos instaurantur, omne in medio spatium solitudo est: vt videas Deum non solùm in alio sæculo, sed & in hoc punire acriter peccata.

14 Li. 5. in c. 14. Isaiæ. to. 4.

IDEM exponens illa verba; Vsque quo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur, propter malitiam inhabitantium in ea? inquit. Quicquid in mundo, vel bonorum accidit, vel malorum, non absque prouidentia, & fortuito casu accidit, sed iudicio Dei. Terra nunc sterilis est, herba siccatur. Vis nosse rationem? Malitiæ habitatorum eius, hoc faciunt, ita vt animalia super herbam, & volatilia cœli consumātur, quia in vsu hominum hæc creata sunt omnia. Quod autem dicit, vsquequo, illud significat permanere iram Dei,

15 Li. 3. in c. 5. Proue. tom. 5.

quia

quia animus peccantium non flectebatur ad pœnitentiam. Vnde subdit: Consumptum est animal, & volucre, quoniam dixerunt, non videbit nouissima nostra.

16 *Li. nam c. 4. Prou. 10. 8.* IDEM exponens verba illa; Pedes eorum ad malum currunt, inquit. Non solùm currunt ad malum, quod temporaliter operantur, sed etiam ad malum, quod perpetuò passuri sunt impij properant, quoties ad patrandum aliquod scelus festinant. Nam quantum videntes ad facinus implēdum ducuntur, tantum non videntes ad tolerandum pro facinore pœnam propinquant.

17 *In c. 3. Prouerb. 10. 8.* IDEM exponens ea verba; Egestas à Domino in domo impij, inquit. Iuxta exemplum purpurati diuitis, qui & in hac vita spiritualibus egebat bonis, & in futura, ad tantam venit inopiam, vt de digito Lazari quōdam pauperis, vnam aquæ guttam requireret. Habitacula autem iustorum benedicentur. Quia iuxta literam sæpè contingit eos, qui aliena diripiūt, ad vltimum inopia consumi. At illos, qui sua largiuntur, etiam bonis abundare terrenis.

18 *In ca. 38. Iob.* IDEM explicans verba illa; Auferatur ab impijs lex sua, & brachium excelsum confringetur, dicit: Lux impiorum, est huius mundi gloria, & felicitas, quæ mundo prætereunte, transibit, *Prouer. 20.* sicut & Salomon ait: Lumen impiorum extinguetur, & eorum virtus, & potentia, quæ brachij nomine dicta sunt, illico contererentur.

19 *In Ps. 9. to. 8.* IDEM exponens illa verba; In operibus manuum suarum comprehensus est peccator, sic habet. Quia vnusquisq; peccator ipse sibi secum portat, & funes, & vincula, & tormenta, vnde sustineat mala. Nam ab alijs non est necesse præparari, vnde torqueatur, cum ipse sibi præparet quæ ad pœnam pertinent.

20 *Lib. 2. de Genesi ad Literā to. 3.* AVGVSTINVS dicit; Omne quod dicitur malum, aut peccatum est, aut pœna peccati. Pœna peccati est, cū ipsis creaturis non sibi seruiētibus cruciatur anima, cum Deo ipsa non seruit, quæ creatura, illi obtemperabat, cum ipse obtemperabat Deo. Itaque non est ignis malus, sed tamen vritur imbecillitas nostra ex merito peccati. *Inf. n. 51.* *Si nile.* cut in cantando, interpositiones silentiorum certis moderansq; interuallis, quamuis vocum priuationes sunt, benè tamen ordinantur ab his qui cantare sciunt, & suauitati vniuersæ cantilenæ aliquid conferunt. Et vmbræ in picturis, eminentiora quæq; distinguūt, ac non specie, sed ordine placent. Sic vitiorum nostrorum non est auctor Deus, sed tamen ordinat, & ea perpeti cogit, quæ merentur.

21 *Li. 6. quæs. in Iosue. to. 3.* IDEM explicās qua ratione in anathemate Hiericho, vno peccante tam multi puniti sunt, dicit. Non enim aliquod durum quantum attinet ad vniuersi mundi administrationem contingit mortalibus, cum moriuntur, quandoque morituri. & tamen apud eos, qui talia metuunt, disciplina sancitur, vt nō solum quisq; curet in populo seipsum, sed inuicem sibi adhibeāt diligentiam, & tamquam vnius corporis, & vnius hominis alia pro alijs sint membra sollicita, nè temporaliter puniantur. Visibiles igitur afflictiones hominum, siue mortes, quoniam his, quibus ingeruntur, & obesse, & prodesse possunt, nouit Dominus in occulto prouidentiæ suæ, quemadmodum iustè quibusq; dispenset, etiam cum aliorum peccata in alijs videtur vlcisci. Pęnas verò inuisibiles, quæ non nisi nocent, & prodesse non possunt, ira nullus Deo iudice pro alienis peccatis luit, sicut homine iudice luere nullus, nisi pro sua culpa istas visibiles debet.

22 *Lib. 1. contra aduersarium legis & prophetarum. to. 6. Deut. 32.* IDEM dicit; Ingentia supplicia peccatoribus exhibenda, his verbis explicat Deus: Exacuam, vt fulgur gladium meum, inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus manducabit carnes de sanguine vulneratorum. Pęnas etiā impiorum significat per vuam fellis, & botrum amaritudinis, & furorem draconum, atque aspidum. Has pœnas, dicit Deus, collectas esse apud se, & signatas in thesauris suis, reddendas in tempore, cum lapsus fuerit pes eorum. Vbi thesauros vocat occultas dispositiones Dei, qui disponit reddere vnicuique secundum

Rom. 2. cundum opera eius. Vnde Apostolus dicit: Tu autem secundùm duritiam tuã, & impœnitens cor, thesaurizas tibi irã in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundũ opera eius.

23 *Lib. 1. de peccatorũ meritis, et remiss. contra Pelagianos. to. 7.* IDEM inquit; Qui dicunt Adã sic creatum, vt etiam si non peccaret, moreretur, nõ pœnę culpæ, sed necessitate naturæ, profectò illud, quod in lege dictum est: Qua die comederitis, morte moriemini, ad mortem animæ, & non corporis referre conantur. Quid ergo respondebunt, cum legitur hoc Deum primo homini, etiam post peccatum increpando, & damnando dixisse: Terra es, & in terram ibis? *Gen. 2. Gene. 3.* Neque enim secundùm animam, sed quod manifestum est, secundùm corpus terra erat, & morte eiusdem corporis, erat iturus in terram. Quamuis enim secundùm corpus terra esset, & corpus in quo creatus est, animale gestaret, tamen si non peccasset, in corpus fuerat spirituale mutandus, & in illam incorruptionem, quæ sanctis promittitur sine mortis periculo, transiturus. Proinde si non peccasset Adam, non erat expoliandus corpore, sed superuestiendus immortalitate, vt absorberetur mortale à vita, id est, ab animali in spiritale transiret, vt Paulus postulabat. *2. Cor. 5.*

Peccata comparantur in sacris literis variè, vt explicentur damna, quæ inferunt homini. Cap. XIII.

1 *Hom. 15. in Genes. tom. 1.* QVIA de re hac multa diximus in capit. 6. in hoc pauca restant adnotanda. In primis. ORIGENES explicans verba illa Genes. 45. Quia Ioseph filius tuus viuit, inquit. Ego hæc non communiter dicta suscipio. Si enim (verbi causa) ponamus, quia potuisset vinci à libidine, & peccasset cum vxore domini sui, non puto, quòd patri suo diceretur, quia filius tu' Ioseph viuit. Anima enim quę peccat, ipsa moritur. Sed & Susanna eadem docet, cum dicit: Angustiæ mihi sunt vndique, si enim hoc egero, hoc est, si peccauero, mors mihi est. Vides ergo & ipsam mortẽ in peccato posuisse. Sed & ad primum hominem à Deo prolata sententia, eadem continet, cum dicit: Qua die manducaueritis ex eo, morte moriemini. Statim enim, vt præuaricatus est mãdatum, mortua est anima, quæ peccauit. Vnde peccatũ mors est, & morti comparatur.

2 *Hom. 6. in c. 15. Exo.* IDEM exponẽns verba illa; Descenderunt in profundum quasi lapis, dicit. Quare descenderunt in profundũ quasi lapis? Quia non erant tales lapides, de quibus suscitari possent filij Abrahæ, sed tales qui amarent profundum, & liquidum diligerent elementum, id est, qui amaram, & fluxam præsentium rerum caperent voluptatem. Vnde & ipsis dicitur: Demersi sunt quasi plumbũ in aquis validissimis, seu vehementibus. Peccatores graues sunt. Denique & iniquitas super talentum plumbi sedere monstratur, sicut Zacharias propheta dicit: *Zach. 5.* Vidi, inquit, mulierem sedentem super talentum plumbi, & dixi, Quæ est hæc? Et respondit, Iniquitas. Inde est ergo quòd & iniqui demersi sunt in profundum, sicut plumbum in aquam validissimam. Sancti autem nõ demergũtur, sed ambulãt super aquas, quia leues sunt, & peccati pondere non grauantur. Denique Dominus, & Saluator noster superambulauit. Ipse est enim, qui verè peccatum nescit. Ambulauit & discipulus eius Petrus, licèt paulum trepidauerit. Non enim tantus erat, ac talis, qui nihil omnino de specie plumbi in se haberet admixtum. Idcirco Dominus ait ei: Modicæ fidei, quare dubitasti? Idcirco igitur qui saluus fit, per ignem saluus fit. Vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtũ, id ignis decoquat, & resoluat. Quòd si aliquis ad iudicium totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur tamquam plumbum in aqua validissima.

3 *Li. 2. in c. 5. Isa. 10. 4* HIERONYMVS exponens verba illa; Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculũ plaustri peccatũ, sic hẽt. Quòd vincula

dican-

dicatur esse peccata crebrius legimus. E quibus illud est: Funibus peccatorū suorum vnusquisque constringitur. Et Dominus arguens populum delinquētem, qui peccatis peccata sociarat, fecit flagellū de funiculis, ostendens eis quo modo domum Dei fecissent spelūcam latronum. Conuiua quoque cœnæ Dominicæ vestem nō habens nuptialem, vinctis pedibus, ac manibus, eijcitur in tenebras exteriores. Et Dominus venit, vt his qui erant in vinculis, diceret: Exite: ipse enim soluit cōpeditos, quos Hieremias vinctos terræ nūcupat. Nec plangit eos, qui peccare cœperint, statimq; desierint, non enim est iustus super terram, qui non peccet, sed qui longo funiculo peccata protraxerint. Vnde & in Numeris legimus, vaccam rufam, cuius cinis expiatio populi est, nō aliter immolari, & offerri ad altare Domini, nisi quæ terrena opera non fecerit, iugumq; non traxerit, nec vinculis iugi Nabuchodonosor fuerit alligata. Et in hoc eodem propheta, Pro cingulo veritatis filiæ Sion cinguntur funiculo. Achitophel quoq; & Iudas, quorum alter Dauid, alter Dominum prodiderūt, fune longissimo trahentes peccata sua, periere suspendio. Quod autem iuxta Hebraicum, & omnes alios interpretes, appellantur funiculi vanitatis, hoc significat, quòd facientibus, peccatum facilè texitur, & tam inane, & futile est, vt aranearum fila texūtur, sed cum inde voluerimus exire, solidissimis vinculis nectitur. Plaustrum autem plenū, oneratumq; peccatis, faciliùs intelligunt, qui meminerint scriptum in Zacharia: Iniquitatem sedere super talentū plumbi, & Aegyptios, qui graui peccatorum sarcina premebantur, quasi plumbum in mare rubrum essedemersos. Et in alio loco peccator loquitur: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Prou. 5. *Ioan. 2.* *Matt. 22.* *Psal. 145.* *Eccl. 7.* *Num. 19.* *Zach. 5.* *Exo. 15.* *Psal. 37.*

4 IDEM exponens verba illa; Omnis homo, qui comederit vuam acerbā, obstupescent dentes eius, inquit. Obseruandum, quod vitia, atque peccata vua acerba dicuntur, vt comedentium dentes obstupescant, & nō possint eius suauitatem sentire, de quo dicitur: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Tales panem de cœlo comedere non valent, sed obstupescunt dentes eorum, non ciborum asperitate, sed vitio dentium.

Li. 6. in e. 31. Hier. *Psal. 33.*

5 IDEM exponens illa verba; Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur, inquit. Distat inter peccatorem, & impiū, quòd peccator appellatur omnis, qui vel in paruis, vel in magnis sceleribus decidit. Impius autem, qui vel nunquam fidem recepit, vel enormitate scelerum ab ea, quam accepit, anathema factus est: vel Catholici publicis flagitijs inuoluti, qui funibus peccatorum suorum constringuntur, cum incessabili augmento suæ prauitatis intereunt. Qui enim funem facit torquendo semper, & inuoluendo fides fidibus auget. Talis est fortitudo operum malorum, in quibus praua prauis nectentes non aliud, quàm quò se arctius obligant, agunt.

Li. 1. in e. 5. Prouer. 13. 7.

6 GREGORIVS explicās illa verba Iob 24. cap. Ad nimium calorē transeat ab aquis niuium, dicit. Idcircò iniquitas frigori comparatur, quia peccantis mentem torpore constringit. Vnde scriptum est: Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam. Quo contra charitas calor est, quia videlicet mentem accēdit, quam replet. De quo calore scriptum est: Abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Et sunt nonnulli, qui dum in quitatum suarum frigora declinant, ad sanctitatis habitum veniūt. Hi cum adhuc ad iniquitatis opera vacarent, aquę niuium fuerunt, sed cum carnalia facta deserentes, in fide, ad quam perducti sunt, plus appetūt perscrutari, quàm cupiunt, amplius profectò calent, quam calere debuerunt. Benè ergo de hoc peruerso quolibet, prophetantis duntaxat, non optantis sententia dicitur, ad nimium calorem trāseat ab aquis niuium. Dicente Paulo: Non plus sapere quàm oporteat sapere, sed sapere ad sobrietatem. Nè fortasse nimius

Li. 16. Mo ral. ca. 27. 10. 2. *Hiere. 6.* *Mat. 24.* *Rom. 12.*

mius calor interimeret, quos pri⁹ aquæ niuium, idest torpentium actionum frigora morituros tenebant.

7 Li.39 Moral.cap.6. IDEM exponens verba illa Iob cap.40. Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas, sic habet: Aliquãdo Deus rebus insensatis propter infirmitatem nostram alta condescensione se comparat: sicut per prophetam dicit: Amos 2. Isa. 40. Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno. Quia.n. fœnum est vita carnalium, sicut scriptum est, Omnis caro fœnum, in eo qđ Dominus vitam carnalium patitur, more plaustri fœnum se portare testatur. Cui sub fœni onere stridere, est pondera, & iniquitates peccantium cum querela tolerare.

8 In 2.Psal. pœnitĕtialem, to.2. IDEM explicans verba illa; Conuersus sum in ærumna mea dum configitur spina, inquit: Per spinam omne peccatum ideò accipitur, quia dum con fert delectationem, quasi pungendo lacerat mentem.

9 In 2.Psal. pœnitĕtialem. IDEM exponens illa verba; Collocauit me in obscuris sicut mortuos sęculi, ait: Viuebam olim Deo mortuus sæculo, nunc è cõtrario mortuus Deo, mundo viuo. Quid est enim peccatum nisi mors? Hinc etenim scriptum est, Psal.6. Hier.9. Non est in morte, qui memor sit tui. Et iterum: Intrauit mors per fenestras nostras, Mors namq; est, quæ animam à Deo separat, sensuum internorum intercludit officia, lucis adimit claritatẽ.

Ad peccata cauenda, & punienda multa nos debent mouere, maximè autem quòd vnum peccatum sæpe est alterius causa, & pœna.

Cap. XIIII.

1 In lib. Moral. sententiarum. to 2. BASILIVS docet ꝙ sæpenumero propter præcedentem in alicuius animo impietatem, eum Deus loco supplicij ea facere permittit, quæ flagi- Rom. 1. tiosissima sunt. Hoc dicit Paulus narrans philosophorum peccata: Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt. Et alibi: Pro eò quòd charitatem 2.Thes.2 veritatis non receperunt, vt salui fierẽt, ideo mittit illis operationem erroris, vt credant mendacio.

2 In regula 23. proba. IDEM probat vnum peccatum esse causam aliorum peccatorum in anima, sicut regula 11 cap.4. probauerat vnum peccatum esse præcedentis pœnam, & ai: Quòd qui præter animi sui volũtatem trahitur ad peccatum, is intelligere debet se ab alio prius à se commisso peccato constrictum teneri, cui inuitus cum seruiat, ab eo ad ea etiam pertrahitur, ad quæ minime vult. Vnde Rom. 7. inquit Paulus: Scimus quòd lex spiritualis est, ego autem carnalis sum venundatus sub peccato, quod enim operor non intelligo, non enim quod volo hoc ago, sed quod odi illud facio. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Nã velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.

3 In sermo. de institutionib. monachorũ. IDEM sic ait: Homo ad imaginem, & similitudinẽ Dei fuerat factus, imaginis autem dignitatem illam ac decorem, peccatum, animo ad vitiosas cupiditates depresso, deformauit. Atenim Deus, qui hominem creauit, vera vita est. Itaque qui Dei similitudinem amisit, is vitæ etiam amisit commercium. Qui autem à Deo disiunctus est, is sine dubio intra beatæ vitæ limites esse non potest. Agedum igitur ad eam, in qua ab initio eramus, & à qua propter peccatum alienati sumus, redeamus gratiam, nosq; rursum ad diuinæ imaginis speciem conformiter exornemus, abiectisq; prorsus omnibus vitiosis animi affectionibus, sedulò operam demus, vt ort⁹ nostri autori similes efficiamur. Qui enim in seipso, quantum in ipso sit naturæ diuinæ liberrimam affectuum tranquillitatem imitatus fuerit, hic deformatam prius in animo suo Dei imaginem, restituit pristino nitori. Qui verò eo modo quò diximus, Deo se similem effecerit, is prorsus diuinæ etiam vitę similitudinem acquisiuit, perpetuò deinceps in assidua vsque beatitudine

per-

permāsurus. Si igitur vitiorum vacuitas ea est, per quam amissam Dei imaginem recuperamus,& similitudo,quę cum Deo nobis est, vitæ nobis æternitatem largitur, haud dubiè cęteri omnibus cęterarum rerum studijs omissis, in hoc vnum toto pectore debemus incumbere, vt videlicet animus noster nullius vnquam vitij opprimatur tyrannide, illudque diligenter curare, vt neutrobi mēs nostra euariet, neq; propter vllos tentationum impetus, se in terram patiatur prosterni, vt hoc modo in diuinæ beatitudinis societatem venire possimus.

4 *Simile* *In lib. cu-ius titulus est Regula breuiores i responsio-ne 174. in terrogatio nis.*

IDEM dicit: Quemadmodum per morbum in corpore fit appetitus deiectio, & ciborum insuaue fastidium, sic in animo per peccatum, circa expletionem iustificationis diuinæ pigritia, ac lenitudo ingeneratur ad diuina facienda. Vnde peccata hac de causa summoperè cauere debemus.

5 *In hom. de Adam, & Eua, to. 1. Rom. 1. Isa 63. Ibid. 64.*

CHRYSOSTOMVS probat vnum peccatum esse præcedentis pœnam, & dicit: An non est peccatum, & pœna peccati vbi legitur, Dominus enim immisit eis spiritum erroris, vt faciant, quæ non conueniunt, sicut seducitur ebrius? An non est peccatum, & pœna peccati? vbi Deo dicit propheta: Quid errare fecisti nos de via tua, obdurasti corda nostra, vt nō timeremus te? An non est peccatum, & pœna peccati? vbi dicitur Deo. Ecce tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errauimus, & facti sumus sicut immundi omnes? An non est peccatum, & pœna peccati vbi legitur de gentibus quas debellauit Iosue, quia per Dominum factum est confirmari cor eorum, vt obuiam irent ad bellum Israel, vt exterminarentur? An non est peccatum, & pœna peccati, quòd non audiuit Roboam rex plebem bene monentem? quia sicut scriptura loquitur, erat conuersio à Domino, vt statueret verbum suum, quod ei locutus est in manu prophetæ. An non est peccatum, & pœna peccati in quo scriptum est, Amasiam regem Juda noluisse audire regem Israel bene monentem nè procederet ad bellum? Sic enim legitur: Et non audiuit Amasias, quia à Deo erat, vt traderetur in manus eius, quoniam quæsierat Deum Edom. Et multa alia commemorare possumus, in quibus liquidò apparet occulto Dei iudicio fieri, peruersitate cordis, vt nō audiant, quod verùm dicitur, & inde peccetur, & fit ipsum peccatum præcedentis etiam pęna peccati. Nam credere mendacio, & non credere veritati vtique peccatum est. Venit tamen ab ea excitate cordis: quia occulto iudicio Dei (sed tamen iusto) etiam pæna peccati monstratur, quale est illud, quod ad Thessalonicenses scribit Apostolus. Pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, vt salui fierent, & ideo mittit illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Ecce peccati pœna, peccatum est.

Iosu. 10. & Eccl. 49. 3 Reg. 12. & 2. Paral. 10. 2. Par. 25. 2. Thes. 2.

6 *Epi. 1 quæ est ad Demetriadē virginem de custodia virginitatis. to. 1. Phil. 2.*

HIERONYMVS inquit; Non est exhortatio vehementior nè peccemus, quàm qua nos scriptura diuina filios Dei vocat. Quis enim non erubescat, & metuat, tāto patre agere aliquid indignum, vt qui dicitur Dei filius, ipse efficiatur vitij seruus. Vnde Paulus ait: Sicut filij Dei immaculati, vt simus immaculati. Neque enim cōuenit in filijs Dei, quia ipse est fons iustitiæ, peccati maculam reperiri. In medio nationis prauæ atque peruersæ, hoc est dicere, quamuis infinita vos cingat peccantiū multitudo, & innumera sint exempla vitiorum, vos tamen ita cęlestis natiuitatis memores esse debetis, vt inter malos viuentes, omne malum vincatis. Inter quos lucetis, ait, sicut luminaria in mundo. Nec verò vitiorum tāta dulcedo est, vt ea debeamus preferre virtutibus, cum nec in omnibus sit delectationis illecebra, & à plerisq; ea etiā quę videntur dulcissima, respuantur. *Infra*: Multa sunt vitia, quæ cum nihil habeāt iucunditatis, tamen multum amaritudinis habent, cumq; ad vitandum multò sint faciliora, rarò à quibus vitētur, inueniūs. Quid, oro te inuide, delectationis præstat inuidia, quem secretis quibusdam conscientiæ vngulis liuor ipse decepit, & alienam fęlicitatem tormentum eius facit? Quid verò alter ab

odio

odio mercedis accipit, nisi horribiles animæ tenebras, & confusæ mētis horrorem? qui vultu semper animoq; mærente, voto quo alteri vult nocere, se ipsum cruciat? Quid autem iracundo furor suus confert, quem sæuissimis exagitatum stimulis conscientiæ, ita ab omni consilio ac mente deturbat, vt dum irascitur insanire credatur? Similiter curre per singula, inuenies tot animæ tormenta quot vitia, quæ vtique eò faciliùs vinci possunt, quò nulla alliciūt nos voluptate. Sed nos, proh pudor, quadam delectatione peccati, cum in quibusdam ostendimus quandam vim naturæ nostræ, in alijs omnino torpescimus, & qui voluptates corporis, virtutum amore contempsimus, rursum amore vitiorum tormenta suscipimus; atque ita malis nostris cedimus, vt ea nec putemus posse depon . Quænam hæc quæso noua viuendi ratio est? Res difficiles, & laboris plenas securus aggredior, vitia vincens carnis, & voluptates eius, & faciliora non posse fieri credo? Vinco maxima, vincendus à paruis. Excelsa & ardua indefessus exupero, cum venitur ad plana deficio. Libenter fugio, quod delectat, & nolo vitare, quod cruciat. Verùm hæc eorum sunt, qui Dei voluntate contempta. id solùm petunt, quod laudem facilius inuenit, quod citò exit in famam, morum verò bona, quę secretiora sunt, negligunt. Respice obsecro ad ipsam, qua apud Deum illustrata es dignitatem, quæ per baptismum in Dei filio renata es, rursumq; per cōsecrationem virginitatis sponsa Christi esse cœpisti. Ex vtroque, hic tuus honor te ad solitudinem tui propositi admoneat. Pretiosior quæque vestis, timidior custoditur à macula. Multo quęsita auro gēma maiori solicitudine possidetur, & generaliter, grandi cura magna quæq; seruantur. Vnde & tu si te ipsam bene custodire cupis, debes honorē tuum semper, pretiumq; cogitare. Tantò enim se vnusquisque negligentius vtitur, quantò se existimat viliorem. Non ob aliam causam magis nobis in scripturis diuinis tam frequenter filiorum Dei nomē

Simile.

imponitur, vt illud quod dicitur per prophetam: Ego ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus. Et Apostolus, Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. Et beatus Ioannes ait: Charissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus, scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, vt qui habet hanc spem in eo, sanctificet se, sicut ille sanctus est. Vult nobis cælestis doctrinæ dignitatem, qua donati sumus, frequenter ingerere, & honorem nostrum peccandi pudorem facere.

Eph. 5.
1. Ioan. 3.

IDEM exponens verba illa; In tenebrosis collocauit me quasi mortuos sempiternos, circumædificauit aduersum me, vt non egrediar, aggrauauit compedem meum, inquit: In calle meo tenebras posuit. Ea pœna etenim culpę est videre bonum, quod agere debeat, & tamen implere non posse: & rursum ex grauiore pœna culpæ est, quod agere debeat, nec videre. Vnde contra hæc vtraque, psalmistæ voce dicitur, Dominus illuminatio mea &c. contra ignorantiæ enim tenebras, illuminatio, contra infirmitatem verò, salus est Dominus, quando & ostendit, quid debeat ad agendum appeti, & vires præbet, vt quod ostenderat possit impleri.

8 Li. 2. in 3 lamentationum. Hier. 10. 5.
Psal. 26.

AVGVSTINVS sic habet; Homo per peccatum in hæc incidit mala, vel vt non videat, qualis esse debeat, siue videndo, & non valēdo esse qualem debere esse se videt; Pęnam hāc esse peccati quis dubitet? Nec mirādum est, quod vel ignorando non habet liberum arbitrium ad eligendum quid rectè faciat, vel resistente carnali consuetudine, videat quid rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere. Illa est enim peccati pœna iustissima, vt amittat vnusquisque quo benè vti noluit, cum sine vlla posset difficultate, si vellet. Id est aūt, vt qui sciens rectè non facit, amittat scire, quid rectū sit, & qui rectè facere, cum posset, noluit, amittat posse, cum velit. Nā sunt reuera omni peccanti animæ ista duo pęnalia, ignorantia, & difficultas. Sed approbare falsa pro veris, vt erret inuitus, & resistente atque torquente

9 Li. 3. de libe arbitr. to. 1.

te dolore carnalis vinculi, non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

10 IDEM dicit: Cogitandum est, prævaricatorem legis quàm dignè lux deserat veritatis, qua desertus vtique fit cœcus, & plus necesse est offendat, & cadendo vexetur, vexatusq; nō surgat. An nulla pœna est eorum de quibus dicit Apostolus: Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerūt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum? Vtique ista obscuratio, vindicta, & pœna iam fuit, & tamen per hanc pœnam, idest per cordis cæcitatem, quæ fit deserente luce sapientiæ, in plura, & grauia peccata collapsi sunt. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Grauis hæc pœna est, & ex hac pœna vide quò ierunt. Et mutauerunt, inquit, gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Ista fecerunt ex peccati pœna, qua obscuratum est insipiens cor eorum. Et propter hæc tamen, quia licèt pœnalia etiā ipsa peccata sunt, adiungit, & dicit: Propterea tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam. Ecce quemadmodum Deus grauius condemnauit, tradens illos in desideria cordis eorum in immunditiam. Videte etiam ex hac pœna quid faciant, vt contumelijs, inquit, afficiant corpora sua in semetipsis. Et quia pœna est ista iniquitatis, cum sit & iniquitas, euidentius commendat dicens: Qui mutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt & seruierunt creaturæ potius, quàm creatori. Propter hoc, inquit, tradidit illos in passiones ignominiæ. Ecce quoties vindicat Deus, & ex eadem vindicta, plura, & grauiora peccata consurgunt. Nam fœminæ eorum, inquit, mutauerunt naturalem vsum in eum vsum, qui est contra naturam, similiter autem & masculi relicto naturali vsu fœminæ exarserunt in appetitum suum in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes. Atque vt ostenderet sic esse ista peccata, vt etiam pœnæ sint peccatorum, his adiunxit. Et mercedem mutuam, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes, & sicut non probauerunt Deū habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, auaritia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles &c. Et infrà. Deus ad ista non cogat, dignos tamen deserit. Deserti quippe, vt dixi, iure iustitiæ, & per hoc contenebrati, quid pariant aliud quàm hæc omnia, quæ commemoraui, opera tenebrarum, donec dicatur eis, si dicto obaudiant, surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

Lib. de natura, & gratia contra Pelagianos, tom. 7. Rom. 1.

12 GREGORIVS exponens verba illa Iob cap. 6. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, inquit: Sæpè nonnulli contra quędam se vitia vehementer accingunt, sed quædam subigere negligunt, cumq; se contra ista non erigunt, & illa contra se reparant, quæ subegerunt. Alius namque iam carnem à luxuria edomuit, sed tamen adhuc mentem ab auaritia non refrenauit. cumque à terrenis actibus non recedit, erumpente occasionis articulo, etiam in luxuriā labitur, quam iam subegisse videbatur. Peruersis itaque, inuolutę sunt gressuū semitæ, quia etsi deuicta vna nequitia, pedem leuant, regnante tamen altera, hunc in ea etiam, quam deuicerant, implicant. Aliquādo verò inuolutis gressuum semitis, & nulla culpa deuincitur, & alia per aliam perpetratur. Nam sæpe furto, negationis fallacia iungitur, & sæpè culpa fallaciæ, periurij reatu cumulatur. Sed cum culpa culpæ adiungitur, quid aliud, quàm inuolutis semitis, atque innodatis vinculis, prauorum gressus ligantur? Vnde bene contra peruersam mentem sub Iudææ specie per Isaiam dicitur, Erit cubile draconum, & pascua struthionum, & occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum. Quid namq; per dracones, nisi malitia, quid verò

Lib. 7. Moral. ca. 12. tom. 2.

Isaia 34.

verò ſtruthionum nomine, niſi hypocriſis deſignatur? Struthio quippe volandi ſpeciem habet, ſed vſum volandi non habet: quia & hypocriſis cunctis intuentibus, imaginem de ſe ſanctitatis inſinuat, ſed tenere vitam ſanctitatis ignorat. In peruerſa igitur mente draco cubat, & ſtruthio paſcitur, quia & latens malitia callidè tegitur, & intuentium oculis ſimulatio bonitatis anteferrtur. Onocentauri ſunt, qui ſubiecti luxuriæ vitijs, inde ceruicem erigũt, vnde humiliari debuerant. Onocentauris autem dæmonia occurrũt, quia maligni ſpiritus valde eis ad votum deſeruiunt, quos de his gaudere conſpiciũt, quæ flere debuerunt. Vbi aptè ſubiungitur, & piloſus clamabit alter ad alterum. Piloſi nomine, cuiuslibet peccati aſperitas deſignatur. Piloſi apud latinos incubi vocãtur? quorum nimirum forma ab humana effigie incipit, ſed beſtiali extremitate terminatur. Sic ſunt peccata, quæ etſi quando quaſi ab obtentu rationis incipiunt, ſemper tamen ad irrationales motus tendunt, & quaſi homo in beſtiam deſinit, dum culpa per rationis imaginem inchoans, vſque ad irrationalem effectum trahit. Nam ſæpè edendi delectatio ſeruit gulæ, & ſeruire ſe ſimulat indigentiæ naturæ. Piloſus autem alter ad alterum clamat, cum perpetrata nequitia, ad aliam perpetrandam malitiam prouocat, & quaſi quadam cogitationis voce commiſſa iam culpa, culpam adhuc, quæ committatur, inuitat. Piloſus clamat alter ad alterum, quando peruerſam mentem, culpa ſubſequens ex occaſione culpæ præcedentis illaqueat, ſicque fit, vt ſemper ſe greſſuum ſemitæ deterius inuoluant, dum mentem reprobam culpa per culpam ligat, cum peccatum vnum alterius ſit cauſa.

14 *Li. 25. Mo ral. cap. 9.* IDEM exponens illa verba Iob capit. 34. Nouit enim opera eorum, & idcirco inducet noctem, & conterentur, ſic habet: In nocte iniquus conteritur, cum peccatorum præcedentium confuſione damnatus, veritatis lumen non inuenit, & quid deinceps agere debeat, non agnoſcit. Oẽ quippe peccatũ, quod citius pœnitendo non tergitur, aut peccatum eſt, & cauſa peccati, aut peccatũ, & pœna peccati. Peccatum namque, qđ pœnitentia non diluit, ipſo ſuo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit, vt non ſolùm peccatũ ſit, ſed peccatum, & cauſa peccati. Ex illo quippe vitio, culpa ſubſequens oritur, ex quo cæcata mens ducitur, vt peius ex alio ligetur. Sed peccatũ, quod ex peccato oritur, non tã peccatum tantummodo, ſed peccatum eſt, & pœna peccati, quia iuſto iudicio, oĩps Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito, etiam in alijs cadat. Non ergo immeritò pœna peccati dr̃, quod iuſta deſuper irrogata cæcitate, ex præcedentis peccati vltione perpetratur. Quid videlicet agitur, diſpoſitione ſuperius ordinata, ſed inferius iniquitate confuſa, vt & præcedens culpa ſit cã ſubſequẽtis, & rurſum culpa ſubſequens ſit pœna præcedentis. Quod bene in infidelib. & lubricis Paulus quaſi quoddam ſemen erroris aſpexerat, cũ dicebat: Qui cum cognouiſſent Deum *Rom. 1.* non ſicut Deum glorificauerũt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, ſed quod ex huius erroris ſemine pullulauit, illico adiungit dicẽs, Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, in immũditiam, vt contumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis. Quia.n. cognoſcẽtes Deum 15 peccatum ſuperbiæ intelligendo cõmiſerunt, cæcantur ẽt ne intelligant, quod cõmittunt. Et qui intelligentiã ſuam ſequi nolunt in peccato, & cauſa peccati, & ipſum lumen intelligentiæ perdunt in peccato, & pœna peccati. Prioris ergo peccati merito, peccatorũ ſubſequentiũ ſouea tegitur, vt qui malum ſciẽs perpetrat, deinceps iuſtè in alijs ẽt neſciẽs cadat. Hoc quippe agitur, vt culpæ culpis feriantur, quatenus ſupplicia fiant peccantium, ipſa incrementa vitiorum. Nã quia oĩps Deus ad pnĩam tp̃s indulget, quod tñ humana malitia ad vſum ſuæ iniquitatis intorquet, nimirum iuſto Dei iudicio augeri culpa pmittitur, vt ad feriendum altius quandoq; cumuletur. Hinc enim rurſum de quib. Apoſtolus

stolus dicit: Vt impleāt peccata sua semper. Hinc voce angelica Ioāni dicitur. Qui nocet noceat adhuc, & qui in sordibus est sordescat adhuc. Hinc Dauid ait: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, vt non intrent in iustitiam tuam. Hinc rursum de Domino ab eodem psalmista dicitur: Immissiones per angelos malos, viam fecit semitæ iræ suæ. Cor quippe Dñs prioribus meritis aggrauatum, iustè permittit etiam subsequentibus malignorū spirituum persuasionibus falli, quod cum dignè in culpa trahitur, reatus eius in pœna cumulatur. Vnde & iræ suæ Dñs, viā de semita fecisse perhibetur. Latior enim est via quàm semita. Ex semita verò iræ suæ viam facere, est iræ causas districtè iudicando dilatare, vt qui illuminati agere rectè noluerunt, iustè cæcati adhuc faciāt vnde amplius puniri mereantur. Hinc per Moysen dr̄: Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum. Hinc per eundem Moysen Dñs dicit: De vinea Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorrha, eorum vua fellis, & botrus amaritudinis in ipsis. Furor draconum vinum eorum, & furor aspidū insanabilis, in die vltionis reddam eis. Quàm multa eorum mala narrauit, & tamen illico adiūgit, in tempore quo lapsus fuerit pes eorum. Ecce atrocissima illorum facinora describuntur, & tamen ad vltionis diem adhuc subsequens lapsus aspicitur, quo eorum culpæ cumulentur. Habent iam quidē vnde feriri mereantur, sed sustinetur tū adhuc peccatum crescere, vt peccantes possit atrocior pœna cruciare. Iam meretur supplicium peccatum, & cā peccati, sed expectatur adhuc, vt augmentum supplicij subroget peccatum, & pœnā peccati. Plerumque verò vnum atque idem peccatum, & peccatum est, & pœna & causa peccati. Quod melius ostendemus, si res ipsas ad medium deducamus. Effrenata.n. ventris ingluuies, in feruorem luxuriæ plenitudinē carnis instigat. Perpetrata aūt luxuria, sæpè aut periurio, aut homicidio tegitur, nè humanarum legū vltione puniatur. Ponamus ergo ante oculos, q̄ quidā voracitatis sibi frena laxauit, qua voracitate superatus, adulterij facinus admisit, deprehensus aūt in adulterio, latēter virum adulteræ nè ad iudiciū traheretur occidit. Hoc igitur adulteriū inter voracitatem, & homicidiū positum, de illa videlicet nascens, hoc generās, peccatum est, & pœna & causa peccati. Peccatū profectò est per semetipsum, pœna vero peccati est, quia culpam voracitatis iunxit, causa autem peccati est, quia subsequens ē homicidium genuit. Vnū ergo idemq; peccatum est, & pœna præcedentis, & causa culpæ subsequentis. Igitur quia peccatis præcedentibus excæcatur oculus cordis ipsa cæcitas, quę peccantis animum ex anteactæ culpę damnatione confundit, meritò nox vocatur, quia per hāc ab oculis delinquentis lumen veritatis absconditur. Bene itaque dr̄: Nouit.n. opera eorum, & idcirco inducet noctem, & conterentur, quia, vt dixi, præcedentia mala faciūt, vt ad peccandum iterum tenebris subsequentibus inuoluantur. vt eò iam lumen iustitiæ videre non possint, quò illud, & qn̄ poterant videre noluerunt. Inducere autem noctem Dominus dr̄: Non quòd ipse tenebras inferat, sed q̄ obscura corda peccantium, misericorditer non illustret, vt hoc ipsum, in nocte cæcasse, sit à cęcitatis tenebris liberare noluisse.

IDEM exponēs verba illa Ezechielis cap. 3. Sed & si conuersus fuerit iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatē, ponā offendiculum corā eo, dicit: Qui peccatorē diu expectat, vt redeat, non redeunti, atq; contemnenti, ponit adhuc vbi grauius impingat. Peccatum enim quod per pniām citius non deletur, causa est, & pœna peccati. Vnde propheta dicit: Maledictum & mendacium, & homicidium inundauerunt super terram, & sanguis sanguinē tetigit. Sāguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, vt ante Dei oculos adiūctis iniquitatibus anima cruentetur. Ponere autem offendiculum Dominus dicitur: Quia nō vult à peccato liberare, sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Obdurare cor pec-

Marginal notes: 1 Thess. 2. — Apoc. 22. — Psal. 68. — Psal. 77. — Gen. 15. — Deut. 32. — 16 — 17 — Homi. 11. in Ezech 10. 2. — Osea 4. — Exo. 5.

peccantis Dominus dicitur, cum ab obduratione non liberat. Plura dicit de re hac, sed quæ iam adnotauimus in hoc capite.

Peccata excusare non debemus, sed flere, & erubescere, in quibus mali gloriantur, eorum damna contemnentes. Cap. XV.

1 *Ho. vnica in 1. lib. regū. to. 1. Psal. 140*

ORIGENES dicit: Non declinet cor tuū in uerba mala, ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem. Et in Prouerbijs, dicitur: Occasiones accipit piger, & dicit, leo est in via, in plateis autem homicidæ. *Prou. 26.* Inuenimus ergo tales esse peccatores, accusantes omnia magis quàm semetipsos, & occasiones sibimet excusationum fingentes, cum dicunt, Zabulus me supplantauit, mulier me seduxit, ille occasionem mihi præstitit vt peccarem, cum vtique oporteret meminisse præcepti dicentis; *Isa. 43.* Dic tu peccata tua prior, vt iustificeris. Non enim emendant excusationes, neque hic, neque in futuro, si malè fecerimus. *Prou. 18.* Sed & illud in excusu contingere necessarium videtur. Mirum quippè continet sensum, quia scriptum est: Iustipse sui accusator fit in principio sermonis sui, cum tamen iniustus non fit sui accusator, sed aliorum. Sicut & zabulus accusator est quidem, accusator autem non sui, sed aliorum, & fratrum. Interim omnes necesse est accusari, sed si quidem iustus fuero, non expecto vt alius me accuset, sed ipse mei accusator existo. Plenius tamen velim discutere, quomodo potest iustus sui accusator esse. Certū est, quia donec quis peccat, & permanet in delictis, neque iustus est, neque accusator est sui, non enim accusat, quod agit: cum verò pœnituerit à delictis, tunc iustus efficitur, & non alterius, sed sui accusator existit.

2 *Homi. 10.* BASILIVS explicans verba illa; Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones, *in Ps. 37. tom. 1.* inquit; Postquam enim, qui meam quærebant animam, inuenerunt eam, deinde inuentæ illuserunt, malis insuper meis insultabant, suis subsannantes cachinnis. Ad hæc tota die vanitates loquebantur. Insuper cum me desertum ab amicis conspicerem, verecundiæ plenus, non potui quicquam dicere, ideo quasi surdus non audiebam. Sed ille ego, qui quondam vir fueram dicendi peritissimus, & præsenti sapientia sermonis instructissim, factus sum sicut surdus, & sicut mutus non aperiēs os suum. Nullus, inquit, mihi sermo ad excusationem suppetebat, quo respondere possem. Non habebam, quæ inimicis depromerem, semel ab eis victus, sed eram veluti non audiens, nec habēs in ore suo redargutiones. Arguebat ipse, & non redarguebam, nec fiduciam loquendi habebam, verecundia coopertus. Quoniam in te Domine speraui, tu exaudies me Domine Deus meus. Nihil aduersus inimicos dicebā vtique ab eis superatus, non tamen ob hanc calamitatem spem à me abieci. Quin potius meum ipsius collegi denuo animum, cum à peccato perinde ac à morte desilijssem, cōfessionis medicina, meum ipse vlcus curans.

3 *In li. reg. breuiū. in resp. to. 2.* IDEM sic habet; Si inspexerimus in animi affectionem, eius qui peccat, & modum peccati, sine dubio intelligeremus etiam modum obiurgationis. Vt enim idem peccatum esse videatur, & cuiuslibet de vulgo, & religiosi viri, inter eos tamen dissimilitudo est non mediocris. Qui enim religiosus est, is, cum de ineunda gratia Dei solicitus sit, in eaque re elaboret, non de industria, sed casu aliquo, & præter animi sui sententiam labitur, caditque. Qui verò de vulgo est, & in vtramuis partem nihil pensi habet, is, cum nullam neque sui, neque Dei rationem habeat, neque quicquam omnino referre existimet, peccet, ne an rectè agat, grauissimis ac perniciosissimis duobus malis laborat, videlicet, quòd aut Deum contemnit, aut tollit penitus. Si quidem hæc sunt duo, à quib. peccandi ini-

tia animus sumit, sicut testantur diuinæ literæ in quibus scriptum est; Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius, & illud: Dixit incipiens in corde suo non est Deus, corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis. Igitur aut contemptor factus est, atque ea re peccat, aut ipsum Deum esse inficiatur, atque ob eam causam in studijs suis corrumpitur, licèt verbo confiteri videatur. Confitentur, enim se nosse Deum, factis autem negant.

Psal. 35. *Psal. 62.* *Tit. 1.*

4 HIERONYMVS exponens illa verba; Dabis eis scutum cordis laborem tuum, inquit; Scutum cordis contra Dominum habuit primus ille peccator, qui requirenti Domino cur lignum vetitum tetigisset, non ad se culpam reddidit, sed ad mulierē, quā ei dederat; se accepisse respōdit, vt quasi reatum suum obliquè in auctorem suū refideret, qui ei mulierem dederat, quæ talia persuaderet. Hoc scutum etiam requisita mulier tenuit, quando neq; ipsa ad se culpam retulit, sed serpentis illud persuasionibus replicauit, dicens: Serpens decepit me, & comedi; vt ipsa quoque obliquè reatum suum in Creatorem duceret, qui illuc intrare serpentem, persuasurum talia, permisisset. Serpens verò iam non requiritur, quia nec eius pœnitentia quærebatur. Hi autem quorum pœnit. ntia quæsita est, scutum nequissimæ defensionis contra iustissimæ correptionis verba, protulerunt. Vnde nūc vsque, in vsum peccantium trahitur, vt culpa, cum arguitur, defendatur, & vnde finiri reatus debuit inde cumuletur.

Li. 2. in c. 3. lamēta. Hier. 10. 4 *Gen. 3.*

5 IDEM explicans verba illa; Vsque quo pecc. tores Domine, vsque quo peccatores gloriabūtur, dicit: Impatientia humana non vult Dei habere patentiam. Miseri nos, qui volumus nobis Deum esse patientem, & inimicis impatientem. Si quando peccamus, patientem cupimus Deum, si quando aliquis in nos delinquerit, in ipsum non volumus esse patientem Deum. Vsque quo peccatores gloriabuntur? Non eis sufficit peccare, sed etiam in peccatis gloriantur. Prima infęlicitas est peccare, secunda infęlicitas, immò nouissima, non agere pœnitentiām. Isti ergo peccatores, non solùm, non flectunt ceruicem, sed liberè post peccatum suum gloriantur.

In Ps. 93. to. 8.

IDEM exponens verba illa; Non declines cor meum in verba malitię, ad excusandas excusationes in peccatis, ait: O infęlicissimum humanū genus, qui peccata excusamus, dicētes: Victus sum à natura, cum in potestate nostra sit, & peccare, & Domino adiuuante non peccare, semper excusamus nosmetipsos, & dicimus: Ego nolebam peccare, caro me vicit? Illa mulier venit ad me, ipsa misit, ipsa me tetigit, ipsa mihi illud dixit, ipsa me vocauit, & pro quo debuetamus pœnitentiam agere, & dicere, Domine peccaui, excusamus, & iungimus peccata peccatis.

In Ps. 140.

6 AMBROSIVS vt ostēdat, quòd Adam excusationem non habuerit in lapsu suo, inquit: Sanè negare non possumus, quòd errauerit mulier. Quid miraris tamen, si infirmior lapsus est sexus, cum sit lapsus, & fortior? Mulier excusationem habet in peccato, vir nō habet. Illa, vt scriptura asserit, à sapientissimo omnium serpente decepta est, tu à muliere, idest, illam, creatura superior decepit, te inferior. Te enim mulier decepit, illam, malus licèt, tamen Angelus. Si tu inferiori non potuisti resistere, quomodo illa potuit superiori? Adde illud, quod & prior culpam fatetur. Etenim quæ se dicit esse seductam, testatur errorem. Erroris igitur medicina confessio est. Ille mulierem suam accusauit, ista serpentem, hoc est, nec accusata crimen retorsit, sed ipsum accusatorem suum maluit, si posset, absoluere, quàm ligare.

Li. de inst. virginis ad Euseb. ium. c. 4. to 4.

7 IDEM docens; Qualem excusationē corruptæ afferre soleant, ait: Dictura es forsan, non potui sustinere, quia carnem fragilem circumferebam. Respondebit tibi beata Tecla cum suis innumerabilibus socijs. Et nos eadē carne amictæ fuimus, non tamen plenum propositum castitatis nostræ, aut fragilitas carnis potuit mutilare, aut sæuitia tyran-

In lib. ad Virginē lapsam, c. 4.

tyrannorum per varia tormenta potuit deijcere. Re vera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta. Remanebit ergo in crimine anima, quę carnem pręcedit in voluptate. Sed dicis: Nolui hoc malum, sed violentiam passa sum. Respondebit tibi fortissima illa Susanna, cuius tu nomen fallaciter baiulas, ego etenim inter duos presbyteros posita, inter duos vtique iudices populi, inter syluas paradisi sola cōstituta, vinci non potui, quia nec volui. Tu ab vno ineptissimo adolescente, & in media ciuitate, quomodo vim potuisti perferre, nisi quia vltro voluisti violari? Quis denique tuas voces audiuit? Quis obluctationes sensit? *Infra*: Corruptorem obiurgans, dicit: Nec tibi de multitudine peccantium similium blandiaris, & dicas, non solus hoc ego egi, multos hēo socios: sed recogita, quia multitudo sociorum, impunitatem non facit criminum. Nam Sodoma, & Gomorra in totis quinque ciuitatibus innumerabiles vtique habitabāt populi, & omnes pariter qui libidinosè corpora sua tractauerunt, igneis imbribus conflagrati sunt: solus autem Loth de illo ineuitabili incendio euasit, qui ab illa turpitudine se alienum præstiterat.

Cap. 9.

I D E M vbi docet: Quòd nulli, nostram adscribere debeamus culpam, nisi nostræ voluntati, qua vel peccato, vel iustitiæ seruimus, & quòd carnem inin stè, quasi infirmam accusemus, sic habet; Non est, quòd cuiquam nostram adscribamus culpam, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Volūtarium sibi militem legit Christus, voluntarium seruum sibi diabolus auctionatur. Neminem iugo seruitutis astrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem quasi infirmam accusamus? Membra nostra arma sunt iniquitatis, & arma iustitiæ. Affectus igitur, non caro, est auctor culpæ, caro autem voluntatis ministra. Non ergo vendat nos voluntas. Clamat Apostolus, Nescitis quoniam cui exhibuistis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis, siue peccati in mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Ergo si aut peccato seruimus, aut iustitiæ, consideremus in qua parte seruitus tolerabilior, fructus vberior.

8 Li. 1. de Iacob & vita beata ca. 3. to. 4.

Rom. 6.

A V G V S T I N V S dicit: Et dixit Adam, mulier quam dedisti mihi, hæc mihi dedit de ligno vetito: nunquid dixit peccaui? Superbia habet confusionis deformitatem, & non habet confessionis humilitatem. Hæ interrogationes ideo scriptæ sunt, vt aduertamus, quo morbo superbiæ laborent homines hodie, non nisi in creatorem conantes referre, si quid egerint mali, tamen sibi velint tribui, si quid egerint boni. Mulier, inquit, quam dedisti mihi, id est quàm dedisti, vt esset mecum, hæc mihi dedit de ligno, & edi; quasi adhoc data sit, vt non ipsa potius obediret viro, & ambo Deo. Et dixit Dominus Deus mulieri. Quid hoc fecisti? Et dixit mulier. Serpens decepit me, & manducaui. Nec ista confitetur peccatum, sed in alterum refert. Ex his natus est, nec tamen imitatus eos, qui dicit: Ego dixi Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Serpens, inquit, seduxit me, & manducaui, quasi cuiusquam suasio, præcepto Dei deberet anteponi.

9 Lib. 11. de Genesi ad literam to. .

Psal. 40.

I D E M inquit: Sentiat homo culpam, nec velit excusare, nè augeat crimen, vt Adam cui non sufficiebat peccasse, sed ampliauit crimen culpando vxorem, & culpam transferens in auctorem. Istud peccatum multoties incurritur, sed neglectum ignoratur. Nō itaque peccantes dicamus, Non aliud potui, cur me constituisti furem, quia Deus fecit me pauperem, nec mirum, si deditus sum fornicationi, quia talis creatus sum naturæ, & fragilitatis. Fragilitas enim vi cogit, vt voluntas committat criminalia. Errat qui fallitur, natura enim talis est, vt quisque possit resistere malo, cui se subijcit ex arbitrio. Sunt autem, qui defendūt culpam, in Dei prouidentia, reputantes Dei ordinationi, & necessitati, quod relictum est voluntati, & arbitrij libertati.

10 Li. de vera & falsa pa. to. 4

Sciuit enim Deus quid facturus esset, qui peccat, sed nõ ordinauit peccatum, qui nullum relinquit impunitum. Sed dicit qui non sentit culpam suam, Nihil boni possum habere, aut facere nisi inspirante gratia. Si ipse itaque me non conseruat, ego quid ex me mihi possum, quam habeo culpam? Si ego sine eo possem vitare crimen, me sentirem culpabilem. Idcirco culpa nostra est, quia fugimus gratiam, quam possemus habere perpetuam, semper inuita recedit, & nunquam aliquem spontanea deserit. Non tamen ita Deus vult hominem non peccare, vt cum velit bonem statuere, si enim auferret libertatem, humana dignitas non remaneret. Semper Deus quod suum est inspirat, si est qui recipiat.

11 *In Ps. 30. tom. 8.* IDEM explicans verba illa; In te Domine speraui, non confundar in æternum, dicit: Illam cõfusionem perhorresco, quæ est in æternum. Nam est quædam confusio temporalis vtilis, perturbatio animi respicientis peccata sua respectione perhorrescentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde ait Apostolus: Quam gloriam habuistis tunc in illis, in quibus non erubescitis? *Rom. 6.* Ergo erubescere illos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus, immo, si hanc non habuerit, æternam habebit. Quæ est æterna confusio? Quando fiet istud, quod dictum est: *Sap. 5.* Et traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Et fit traducentibus ex aduerso iniquitatibus omnis grex malus, ad sinistram tanquam hædis ab ouibus separatis, & audient, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. *Matt. 25.* Esuriui & non dedistis mihi manducare &c. Cum cœperint illis ista numerari, confundentur, & hæc confusio in æternum erit. Hanc timens iste, qui pauet, vel cuius ad Deum est mentis excessus, hoc rogat. In te Domine speraui, non confundar in æternum, in tua iustitia libera me. Nam si attendas ad iustitiã meam, dãnas me.

12 IDEM exponens illa verba; Non miserearis oĩum, qui operantur iniquitatem, sic ait: *In Ps. 58.* Quis ad suam conscientiã rediens, verba hæc nõ contremiscat, cũ nullus sit absq; iniquitate? Sed hoc duobus modis intelligi potest, siue quia oĩno nulla peccata impunita relinquit Deus, siue quod est quædã iniquitas, quã qui operantur, omnino, eorũ Deus non miseretur. Iniquitas oĩs parua, magna re sit, puniatur necesse est, aut ab ipso hoĩe pœnitente, aut à Deo vindicante. Ergo fratres puniamus nostra peccata, si quærimus misericordiam Dei. Non po est Deus misereri oĩum operãtium iniquitatẽ, quasi blandiẽs peccatis, aut non eradicans peccata, prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam illud fecisti, quod impunitũ esse non possit, sed à te puniatur potius, vt scias, quod in illo psalmo scriptum est: Præueniamus faciẽ eius in cõfessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in confessione? *Psal. 94.* Antequam ipse attendat, vt puniat, tu præueni confitendo, & puni. Non ille inueniat qđ puniat, quia cum tu punis iniquitatẽ, facis æquitatem, & ideo tui miserebitur Deus, quia iam te operantẽ æquitatẽ inuenit Deus. Quid est operantẽ æquitatem? Quia hoc tu te odisti, quod ille odit, vt incipias placere Deo, dũ hoc in te punis, quod displicet Deo. Nã non põt impunitũ relinqui peccatũ, quia verũ est: Non miserearis oĩum, qui operantur iniquitatem. Sed videamus iã alium modum, quo hæc sententia possit intelligi. Est quædam iniquitas, quam qui operatur non põt fieri, vt misereatur ei Deus. Ipsa est defensio peccatorum. Qñ quisq; defendit peccata sua, magnã iniquitatem operatur. Hoc defendit, quod Deus odit. Et videte quàm peruersè, quàm iniquè, si quid boni fecerit, sibi vult imputari, si quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt hoĩes peccata sua ex Dei psona, quod peius est. Nemo est, qui audeat dicere, bonũ est adulteriũ, furtum, fraus, periurium, sed quomodo ea defendũt? Si Deus noluisset, id nõ fecissem. Quid vis faciam fato meo? Ergo ad hoc peccatum tuum defendis, vt Deum accuses. Ideo excusatur reus, vt culpatur iudex.

Prote-

Prorsum talem iniquitatem operantium, non miseretur Deus.

13 In Ps. 138. IDEM explicans illa verba; Quoniam tenebræ non obscurabuntur à te, dicit. Tu noli obscurare tenebras tuas, & Deus illas non obtenebrat, sed magis illuminat, quia illi dictum est in alio psalmo: Tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Qui autem obscurant tenebras suas, quas Deus non obscurat? Homines mali, homines peruersi. Cum peccant vtique tenebræ sunt, dũ non confitentur peccata sua quæ fecerunt, sed insuper defendunt, obtenebrant tenebras suas. Ergo iam, si peccasti in tenebris es, sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando euades à duplicibus tenebris, qui in simplicibus laborabas?

14 Lib. 4. Moralium. c. 19. 10. 2. GREGORIVS explicans illa verba Iob capit. 3. Sit nox illa solitaria, nec laude digna, dicit: Sunt nonnulli, qui non solùm nequaquam deflent, qđ faciunt, sed etiam laudare, & defendere non desinunt. Et nimirũ dum defenditur culpa, geminatur. Contra quod rectè per quendam in Ecclesiastico dr̃: Eccl. 21. Peccasti, non adijcias iterum. Peccatũ quippe peccato adijcit, qui malè gesta etiam defendit, & noctem illam solitariam non relinquit, qui culpæ suæ tenebris, etiam patrocinia defensionis adiungit. Hinc est, quòd primus homo de erroris sui nocte requisitus: eãdem noctem esse solitariam noluit, qa dum requisitione ad pœnitentiam vocaretur, ei adminicula excusationis adiunxit dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam dedit, mihi de ligno, & comedi. s. excessus sui vitium in autorẽ latentet intorquens: ac si diceret. Tu occasionem delinquendi præbuisti, qui mulierem dedisti. Hinc est, quòd huius erroris ramus in humano genere ex illa nunc vsque radice protrahitur, vt quod malè agitur, adhuc etiam defendatur. Dicatur ergo, sit nox illa solitaria, nec laude digna: ac si apertè exoret dicens: Culpa quam fecimus, sola remaneat, nè dum laudatur, & defenditur, in conspectu nos nostri iudicis multiplicius adstringat. Peccare quidem non debuimus, sed vtinam alia non iungentes, vel ea, quæ fecimus, sola deseramus.

15 Li. 12. Moralium. c. 18. IDEM explicans verba illa Iob capit. 15. Quantò magis abominabilis, & vilis homo, qui bibet, quasi aquas iniquitatem, ait: Hoc quod comeditur, cum mora glutitur, quia manditur, vt glutiatur. Quod autem bibitur, tantò ad glutiendum morã non habet, quantò nullam & ad mandendum necessitatem habet. Culpa ergo, quia à stulto homine sine vlla retractatione perpetratur, quasi aqua iniquitas bibitur. Quia enim illicita sine timore facit, quasi potum iniustitiæ sine obstaculo glutit.

16 Expositio in 1. psal. pœn. IDEM explicans verba illa primi psalmi pœnitentialis: Erubescant, & conturbentur vehemẽter omnes inimici mei, conuertantur, & erubescant valde velociter, inquit: Ergo quia propter peccata, quæ perpetrauetam erubui, erubescens vero, vt ea diluerem, in gemitu meo laboraui, exauditus veniam impetraui. Et vtinam meo exemplo erubescat quicumque quod ad imaginem, & similitudinem Dei sit factos intelligit, & qualiter illam peccando fœdauit, agnoscit. Si se circumspiciẽs consideret, & decorem quem perdidit, & obscenitatem, qua se velut quodam teterrimo colore perfudit, de operum suorum qualitate, nisi sit lapis, erubescit. Nobilis anima, si quas aliquando peccati notas admiserit, verecundiam tamen à se funditus non repellit. Nam & illud verum est apertæ desperationis indicium, si verecundia non sequitur peccatum. Vnde sub Iudææ specie, cõtemnenti animæ dr̃: Hiere. 3. Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Qui enim neglecto Dei timore, peccata peccatis accumulat, profectò vt meretrix frontem obdurat. Sed quia minus est de anteacta vita erubescere, nisi quis etiam studeat, ea quæ admisit pœnitendo corrigere, subiungit. Et conturbentur vehementer. Quisquis peccati

sui

sui modum considerans, sibi iratus, cõtra seipsum grauiter, quod egit punien do inuehitur, per compunctionis lachrymas vehemẽter cõturbatur. Quia verò per dolorẽ pęnitẽtię, peruenitur, ad conuersionẽ vitæ protinus additur, Conuertantur. Ille nimirum ad Deum conuertitur, qui tam cogitatus suos, q̃ etiam operationes, ad Deum semper di rigere conatur. Addit secundò, erubescant, idest erubescãt se peccasse, erubescant conuersionem distulisse, & hoc faciant valde velociter, Dies enim Domini sicut fur in nocte veniet.

Peccata Iustorum, Sacerdotum, Prælatorum, & Regum, nimis grauia sunt, quæ multùm flere debent homines.
Cap. XVI.

1 Hom. 12. ex varijs tomi primi, quæ est in c. 1. Prou to. 1. Matt. 13.

BASILIVS exponens verba illa; Et intelligẽs, gubernacula possidebit, inquit: Vis aliam enarrem nauigationem, ad quam gubernationis virtus nobis necessaria fuerit. Regnum cęlorum simile est homini mercatori. Omnes enim angelicam viam ambulantes, mercatores sumus, per opera mandatorum, nobis possessionem cælestium negotiantes. Quamobrem suã quisque, & mercem, & thesaurum susci piens, omni studio securus hanc vitam pertransire conetur. Plures namque ab ipsa iuuentute multa congregantes, instantibus deinde malignorum spirituũ incitamentis, tempestatis onus, arte gubernationis deficiente, ferre non value runt, sed omnium iacturam fecerunt. Ex quo circa fidem alij naufragium fe cerunt: alij autem pudicitiam, quam vsque à pueris thesaurizauere, volupta te deinde pestilenti, velut procella quadam irruente, perdiderunt. O miserabile spectaculum, ò sortem lugẽdam post ieiunia multa, post durum vitæ genus, post longas ad Deum preces, post vberes effusas lachrymas, denique post annorum viginti, seu triginta abstinẽtiam, ob indulgentiam inconsiderantiamq; nudum omnibus, ac tot laborũ mercede priuatum reperiri, & similem omnino fieri mercatori cuidam diuiti, qui de multitudine commeatuum gloriatus, vento secundo nauem impellente, timendas, tuto per mare currẽs, pręterit procellas. Naufragio deinde prope portum superueniente, omnium pos sessione acceruatim, simulq; deest tutus apparet. Itaque mille laboribus, sudoribusq; parta, vno tantum dęmonis im pulsu, facile amittes, peccato velut acerbo quodam turbine depressus. Ex quo fit de virtute omni simul periclitanti, naufragantiq; opportuna vox illa: Veni in profundum maris, tempestas demersit me. Quamobrem vitæ clauum tutò moderare, oculum rege, nè per eum, siue auditum, siue linguam in cõcupiscentiæ fluctus incidas, aut noxiũ aliquid accipias, nè te iræ tempestas, ac furor euertat, nè aliquid eorum quę tacenda sunt loquaris, nè formidinum terrores vrgeant. Fluctus enim sunt, animi perturbationes, quibus si virtute occurres, ac illis te sublimiorem reddes, tutus vitæ gubernator fueris. Si autem per imperitiam, & inconstantiã, quodlibet eorum præterieris, velut nauigium aliquod compagibus dissolutũ ac fructum, vndis omnibus obnoxiũ, iactatus, in peccatorum pelagus facile corrues. Sed hæc gubernationis scientia, quemadmodum tibi adesse poterit, attende. Mos est naucleris in cælum aspicere, interdiu in solem, noctu in arcton, vel aliud semper apparens astrũ, ac per hoc rectam in pelago viam cõmentari. Tu quoq; oculos ad cœlum attollens secundùm eum, qui ait: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis, habitantem in cœlo iustitiæ solem aspice, ac velut astra quædam splendẽtia Dei mandata obseruans, lumina vigilantia retine. Nè dederis somnum oculis tuis, & palpebris tuis dormitationem, vt idoneum itineris cursum ex diuinis præceptis habeas. Lucerna, inquit, pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Nam si numquam

Simile.

2

Simile.

ad claui moderationem cõstitutus, obdormieris, & adiumentum eorum, quę agenda sunt, à spiritu acceperis, auris spūalibus ac pacificis, tuto nauigabis, donec incolumis ad portum euadas illum tranquillum, ac sine fluctibus, diuinam. s. voluntatem.

3 *Incepist ad monac. 4 exciderat. tom. 2. Isa 48.*

IDEM sic habet: Salutis gaudium non dicimus, quoniam in istiusmodi impijs gaudere non licet. Adhuc enim ad luci nequeo, vt credā, & in cor meū a lmittam absurdum illud, & vehemē... audax facinus, quod designasse dicer is, si tamen res habet vt videtur. Admiror enim quomodo tanta interierit sapientia, quomodo tam exacta vitæ prioris disciplina, pessum ierit? Vnde tanta offusa cæcitas, quomodo reiecta omni consideratione, talem ac tantam animarum perditionem induxeris? Si enim hoc verè patrasti, & animam tuā inferni profundo tradidisti, & omnium eorum, qui impiū hoc facinus audient, firmitatem dissoluisti, fidem contempsim abiurasti, boni propositi certamē à scopo auertisti. Quapropter tui gratia doleo. Quis enim sacerdos, cum audierit, non tuo nomine plorabit? Quis ecclesiasticus non lamentabitur? Quis laicus non mœrebit? Quis religiosus nō lugebit? forsan & sol obscurus fuit, cum delinqueres, & caderes, & virtutes cœli in perditione tua commotæ sunt. Et insensati lapides, insaniam tuā defleuerūt. Plorarūt & inimici propter iniquitatis tuæ exuberantiam. O grauem cæcitatem! O immanem credulitatem! Deum non timuisti, homines non es reueritus, nullam amicorum rationem habuisti, sed simul omnia facto naufragio perdidisti, simul omnibus spoliatus es. Quocirca iterum miser tui gratia doleo. Qui omnibus Regni Dei vigorem annunciabas, regno Dei excidisti. Qui doctrinæ timorem omnibus incutiebas, non habuisti timorē Dei ante oculos tuos. Qui viræ sanctimoniam prædicabas, scelestus deprehenderis. Qui paupertatis gratia cohonestabaris, pecuniarum raptor inuentus es. Qui supplicium quantum à Deo immineret peccantibus, per doctrinam ostendebas, supplicium ipse tibi accersiuisti. Quomodo te lugebo? Quomodo cecidit Lucifer, qui mane oriebatur, & super terram contritus est. Ambæ prorsus antes tinnient cuicumq; audituro. Quomodo Nazaræus auro splēdidior, fuligine factus est obscurior? Quomodo filius Sion præclarus, factus est vas inutile? cuius diuinarum scripturarum commentationem omnes commemorabant, illius hodie memoria cum sonitu perijt. Qui multæ erat intelligentiæ, multifariam etiam deliquit. Qui namque per doctrinā tuam adiuti fuerant, è perditione tua damnum acceperunt. Ego lamentans, & tristis incedēs vndique consternatus, ac cinerem tāquam panem manducans, & saccum super plagam meam induens, huiusmodi tibi encomia recenseo, immo magis funeralem sermonem adornans absq; vlla consolatione, aut recreatione persoluo. Aufugit enim ab oculis meis cōsolatio, nec est fomentum quod vulneri adhibeatur, nec oleum, nec ligatura. Est enim plaga mea dolorosa, vnde sanabor? Si qua spes igitur salutis tibi reliqua est, si qua vel modica Dei recordatio, si quod futurorum bonorū desiderium, si quis metus suppliciorum, quæ impœnitentibus reposita sūnt, resipisce velociter. Leua oculos tuos ad cęlum, cessa à malitia tua, excute, qua circumfusus es, ebrietatem, obluctare ei, à quo prostratus es, erigere fortiter ex humo, recordare boni pastoris, ille namque te insequitur, vt velut è lupi faucibus eruat, etiam si duo tantum crura, aut auriculæ portio supersint. Resili ab eo, qui te vulnerauit. Memor esto miserationum Dei, quòd ille vino, & oleo medeatur.

5 *Hom. 26. in Matth. tom. 2. Deut. 12. & 14.*

CHRYSOSTOMVS inquit: Veniat in mentem vobis octo millia Leuitarum Iudæos alere solitos fuisse, & cum his viduas, & parentibus orbos, nunc autem agros, domos, locationes, vehicula, equos, mulos, multaque alia huiusmodi propter vos, & vestrā crudelitatem Ecclesia possidet. Oportebat enim hunc Ecclesiæ thesaurum vos retinere, ac Ecclesiam, non paruos ex

nostra

nostra deuotione cōsequi fructus. Modò autem duo quædam mala committuntur. Nam & vos quasi nihil dare debeatis, nihil confertis, & Dei sacerdotes à sacerdotio aliena pertractant, coegistis eos eorum, qui sæcularia gerunt negotia, curam, & gubernationē imitari, vnde vniuersa commiscentur, atque turbantur. Cum enim & nos eadem solicitudine teneamur, quis propitium faciet Deum? Propterea os aperire non possumus, quia non melius Ecclesia, quàm sæcularia gubernantur. Non audistis, quia nec quidem has pecunias, quæ absque labore fuerunt collectæ, distribuendas putauerunt Apostoli? Modò autem in procuratores, dispensatores, caupones redacti sunt Episcopi: immo verò istos etiam cura, & solicitudine sæcularium rerum superarunt. Cumq; oporteat ipsos animarū habere curam nostrarum, hoc prætermisso, illa solicitè curant, quæ publicanis quæstoribus, atque villicis curāda sunt: de his quotidie cogitant, & peruigilant. Hoc non frustra deploro. Nunc proh dolor vindemiæ, ac messis Dei, sacerdotes & venditioni, ac emptioni fructuum assistunt: & illi quidem, qui figuræ, ac vmbræ cultum habebant, quamuis corporalior eis administratio esset iniuncta, omnium tamen harum rerū erant immunes, nos verò qui ad penetralia cœlorum vocamur, quiq; ad vera sancta sanctorum ingredimur, mercatorum rursus, & cauponum curas suscipimus: vnde & magna scripturarū oritur negligentia, ingens in orando segnities, & cæterorum omnium contemptus.

1. Cor. 16. & Heb. 1.

Homi. 40. ex imperfecto in c. 21. Matthai. Matt. 21.

IDEM sic habet: Verè magna confusio est sacerdotum, & omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideliores eis, ac iustiores. Quomodo autē non sit confusio esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse, confusio est? infra: Parabolam duorum filiorū, quorum alter dixit patri dicēti. Fili vade operari in vineam meam, & dixit: nolo, & iuit; alter vero dixit, eo domine, & nō iuit, applicat & sacerdotibus, & sæcularibus, dicens, quòd ostendit Dominus, per eam, quoniam meliores sunt populares, qui à principio sæcularem, & carnalem profitentur vitam, quàm sacerdotes, qui ab initio profitētur se Deo seruire. Quoniā populares quidem, vel satiati actibus suis malis, aliquando compuncti cōuertuntur ad Deum, & incipiunt operari iustitiam Dei: sacerdotes verò impœnitibiles cōstituti, numquam desinunt peccare in Deum. Duos ergo filios, dicit, laicorū conditionem, & ordinem sacerdotum. Prior filius populus est, prior enim creatus est, deinde sacerdotes, qui regunt populum, qui propter populum creati sunt. Nam & mundū Deus ante creauit, & postea hominem qui regeret mundum: sic homines prius creauit, & postea sacerdotes, qui regerent illos. Prior filius, dicenti patri, vt iret in vineam, respondit, nolo: populares enim per hoc, quòd sæcularem suscipiunt vitam, denegare videntur obediētiam Deo: sacerdotes autem magis videntur obediētiam promittere Deo, præcipuè per hoc ipsum, quòd specialiter in ministerio Dei constituuntur. Nam qui doctor populi constituitur, sine dubio profitetur se talē fore, qualem esse oportet doctorē. Quis è duobus fecit voluntatem patris? At illi responderunt, primus. Et verum est, quia melior est laicus, qui in prima facie carnalem vitam profitetur, re vera autem complectitur spiritualem, quàm sacerdos, qui in prima quidem facie, profitetur vitam spūalem, re vera autē amplectitur vitam carnalem. Laicus.n. in die iudicij stolam sacerdotalem accipiet, & à Deo chrismate vngetur in sacerdotium, sacerdos autem peccator, spoliabitur sacerdotij dignitate, quam habuit. Sæcularis homo post peccatum facile ad pœnitentiam venit, nam occupatus negligentia sæculari, dum scripturis non satis attendit, semper ei, quę in scripturis posita sunt, noua videtur: ideoq; cum audit aliquid de gloria sanctorum, aut de pœna peccatorū, quasi nouum aliquid audiēs expauescit, dūque aut bona concupiscit, aut mala timet, compunctus, ad pœnitentiam cito

ἔto decurrit. Nihil autem impossibilius, quàm illum corrigere, qui omnia scit, & tamen contemnens bonum, diligit malum. Quidquid enim illic terribile est, vsu vilescit. Propterea clericus, qui semper meditatur scripturas, aut oĩno obseruaturus est, & erit perfectus, aut si semel cœperit illas contemnere, nũquam excitatur in illis, vt timeat. Quis aliquando vidit clericum citò pœnitentiam agentem? Sed etsi deprehensus humiliauerit se, non ideo dolet, quia peccauit, sed confunditur, quia perdidit gloriam suam. Putasne Dominus quasi crudelis clericis, pœnitentiam denegauit, dicens in Euangelio: Si sal infatuatum fuerit, in quo condietur? Sed quasi naturalem rem esse considerans, quia non est, qui doceat illum errantẽ, qui errantes alios corrigebat, ideo addidit, & dicit: Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei, idest, non dico populares, qui secundùm rationem verbi, vitã suam dispensant, sed publicani, & meretrices, qui desiderijs mundialibus, & voluptatibus carnalibus se ipsos mancipauerunt, præcedent vos in regnum Dei, quia illi conuersi desiderant esse, quod non erant, vos autem denegatis in opere, quod videmini profiteri in verbo, & estis tanquam arbores folia sine fructu habentes, non pascentes dominum suum, sed deludentes.

Marc. 9. Luca 14.

8 IDEM dicit: Ante prophetarum tẽpora, ostendere volẽs Deus hominum peccata, longe maiori supplicio expianda à sacerdotibus, quàm dum à priuatis fiunt, mandat, vt tantundem pro sacerdotibus, quantum pro vniuerso populo sacrificium offeratur. Quod quidem quid aliud significat, quàm sacerdotis vulnera maiori medicamento, atq; auxilio indigere, atque adeo tanto, quanto coniuncta simul vniuersi populi vulnera, indigent? Porrò maiori nequaquam indigerent, nisi ea grauiora forent. Atqui grauiora certè fiunt, non natura ipsa, sed sacerdotis, qui ea commiserit, conditione, ac dignitate. Cæterùm, quid nos hic de viris verba facimus, qui ministerium pertractantes sacris operarentur? cum & sacerdotum filiæ, quibus nihil ipsis cum sacerdotio commune est, propter dignitatem paternam, eorundem peccatorum pœnã, multò acerbiorem sustineant. Peccatũ quidem par, æqualeq;, tum quod illæ, tum quod priuatorum hominum filiæ commiserint, mœchatio enim vtrumque, at pœna illis irrogata multò seuerior. Cernis quam abunde Deus declarret, longè maius sese supplicium à principe, quàm à subditis exigere? Neque enim, qui in filiam, propter eius patrẽ grauius, quã in alias quasuis, aĩaduertit, à patre certè, qui ipse auctarij, & maioris pœnæ in filiam irrogandæ, auctor sit, parem eandemq; cum multis pœnam exiget, sed multò sane grauiorem. Id quod vel maximè consentaneum est. Non enim damnum inde exoriens, in illum tantum recidit, verùm & infirmorum, & eorum item omniũ, quorum oculi in illum conuersi sunt, animos tentat.

Lib. 6. de sacerdotio tom. 5. Leui. 4. c. 1. Reg. 4.

9 IDEM in exordio epistolæ, sic habet: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Quod in tempore quidem nunc dixerim, longeque tempestiuius, quàm tũc Propheta ille, tametsi multas ciuitates deflere, aut vniuersas gentes, consilium non est. Animam tuam deploro, numerosissimis adeoq; amplissimis populis adæquatam dignitate, immo multis nominibus digniorem. Quandoquidem vnus iste melior est, qui Dei voluntatem amplectitur, quàm sunt decẽ millia transgressorum. Melior nimirum, & tu pridem fuisti infinitis Iudæorum millibus. Qua de causa nemo mihi vitio verterit, si ex propheta luctum acerbiorem assumam, altioremq; dolorem ostendam. Equidem nec ciuitatem aliquã euersam lugeo, nec viros iniustos in ius victoris coactos. Quinimmo sacram animam lugeo destitutam esse, deploratamq;, ac templum demolitũ, atque extructum, cui Christus nuper præfuit, hoc est, ornatum cogitationis istius, quem modò exussit diabolus. Quis honestus, & clarus nõ ingemuit, qui incidit in ploratum prophetæ, qui ani-

In epist. 5. quæ est ad Theodorũ lapsum. Hier 9.

animaduertit barbaram manum, sancta sanctorum prophanasse, & subiectis ignibus perdidisse omnia, Cherubim, arcam, tabulas lapideas, vrnã auream. Atqui damnum istud illo est tantò perniciosius, quò illorum significatio pretiosior, quæ ad tuam ipsius animam pertinet. Tu es illo sanctius templum, quod neque auro, neque argento, sed ex gratia spũs resplenduit, & in vicem Cherubim, atque arcæ, Christũ, & huius patrem, simul atque consolatorem habuit conuersantem intra ipsum. At non amplius habet, vastum nunc est desertum, ac deformis nuditas, à pulchritudine, ac decore pristino, quando diuinum ac incredibile ornamentum detractum est. Desertum plenum periculis, ac sine custode. Ibi nec ianua, nec pressulum, omnia omnibus patent corruptoribus animæ. Si superbia, si scortatio, si habendi libido aditũ captat, nemo prohibebit. Principio quemadmodum cœlum est in accessum omnibus, ita fuit puritas cogitationis tuæ.

10 *Li. 1. in c. 5. Hiere. tom. 4.*

HIERONYMVS explicat de Sacerdotibus, & Prælatis verba hæc; Ego autem dixi forsitan pauperes sunt, & stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis, ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei sui. Et ecce magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula, idcirco percussit eos leo de silua, lupus ad vesperam vastauit eos, pardus vigilans super ciuitates eorum, dicit. Pauperes hic, & optimates, non inopia dicit, & diuitijs, sed populum, principibus comparat. Et est sensus, cernens infidelis populi pertinaciam, & quod indurata facie noluerit recipere disciplinam, hac mecũ ratione tractabam. Forsitan vulgus ignobile, Dei non potest nosse doctrinam, & idcirco excusabile est, quia propter imperitiam, Dei non valet scire mandata. Pergam igitur ad sacerdotes, & ad eos, qui præsunt populo, & loquar eis: ipsi enim voluntatem Domini cognouerunt, & sciũt iudicium Dei sui. Hoc autem dicit sermone dubitantis. Et ecce magis simul confregerunt iugum. Quos magistros putabam, inuenti sunt peiores esse discipulis, & quantò in his maior auctoritas, tantò maior insolentia peccatorum. *Infra*: Qui magni putantur in Ecclesia, quia confringunt iugum, & rumpunt vincula, idcirco traduntur in ignominiam passionum, vt faciant quæ non conueniunt.

11 *Li. 3. in c. 4. Lamẽt. Hieremiæ*

IDEM explicans illa verba; Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus. Dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum, sic habet: Quid auro, quod metallis cæteris præeminet, nisi excellentia sanctitatis, quid colore optimo, nisi cunctis amabilis reuerentia religionis exprimitur? Quid per sanctuarij lapides, nisi sacrorum ordinũ personæ signantur? quid platearum nomine, nisi præsentis vitæ latitudo dicitur? Profectò à latitudine, plateæ sunt vocatæ. Aurum igitur obscuratur, cum terrenis actibus sanctitatis vita polluitur. Color optimus commutatur, cũ quorundam, qui agere religiosè credebantur, existimatio anteacta minuitur. Nã cum quilibet post sanctitatis habitum, terrenis se actibus inserit, quasi colore permutato ante humanos oculos eius reuerentia despecta pallescit. Sanctuarij quoque lapides in plateas dispergun tur, cum causa secularium, foras lata itinera expetunt hi, qui ad ornamenta Ecclesiæ internis mysterijs, quasi in secretis sanctuarij, vacare debuerant. Ad hoc quippe sanctuarij lapides fiebant, vt intra sancta sanctorum in vestimento summi sacerdotis apparerent. Cum verò ministri religionis à subditis honorem Redemptoris sui ex merito vitæ non exigunt, sanctuarij lapides in ornamento Pontificis non sunt. Qui nimirum sanctuarij lapides, dispersi per plateas iacent, cum personæ sacrorum ordinum, voluptatum suarum latitudini debitæ, terrenis negotijs inhærent. Et notandum, quòd non hos dispersos in plateis, sed in capite platearum dicit: quia cum terrena agunt, summi videri appetunt, vt & lata itinera teneant

ex

ex voluptate delectationis, & tamen in plateaerũ sint capite ex honore sanctitatis. Nihil quoque obstat, si sanctuarij lapides eosdem ipsos, quibus constructum sanctuariũ existebat, accipimus, qui dispersi in capite plateatum iacẽt, quando sacrorum ordinum viri, terrenis actibus ex desiderio inseruiunt, ex quorum prius officio, sanctitatis gloria stare videbatur. Sæcularia itaque negotia aliquando ex compassione tolleranda sunt, nunquam verò ex amore requirenda, nè cum mentem diligentium aggrauant, hanc suo vitam pondere ad ima de cælestibus mergant. Filij Sion inclyti, & amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli? Ad eundem sensum hæc sententia pertinet, ad quẽ superior, quòd filij Ecclesiæ, qui inclyti fuerunt Christiana religione, & ornati sapientiæ fulgore, & decore virtutum, nunc emolliti carnalibus desiderijs, & terrenis cupiditatibus tabefacti, vasis testeis comparẽtur, quæ Dominicæ correptionis virga, in futuro examine conterens franget, & ad nihilum rediget, taliter vt non inueniri possit fragmen testæ, quo igniculus ferri possit de incendio. *Infra*: Propter peccata prophetarum eius, & iniquitates sacerdotum eius, qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum. Nũc in Ecclesia propter peccata prophetarum, & iniquitates sacerdotum eius, portarum spiritualis Hierusalẽ patet introitus, quando propter ignauiam prædicatorum, & negligentiam sacerdotum Dei, qui non curant populo annunciare viam Domini, & compescere eum à peccatis, hostis malignus, per sensus exteriores aditum intrandi in animam inuenit, & occasionem habet per diuersas fraudes eam seducendi. Vnde scriptum est: Causa ruinæ populi, sacerdotes mali. Qui meritò dicuntur effundere sanguinem iustorum, quia dum simplicibus, qui fortè per innocẽtiam iusti esse possent, si rectitudinem viarum Domini scirent, subtrahunt verbum solatij, rei dicuntur esse sanguinis effusi, vt Ezechiel latè docet.

Thren. 2.

Ezec. 3.

Idem exponens verba illa; Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, & vnusquisque habebat thuribulũ in manu sua, & vapor nebulæ de thure cõsurgebat, inquit: Quando viderimus plebem pessimam cõgregatam, de qua scriptum est. Odiui ecclesiam malignãtium, & peiores plebe præpositos, nequiorem q; principem, qui præfectus est plebi, atque presbyteris, dicamus Iezoniam stantem ante picturas, & singulos habere thuribula in manibus suis, non Dei maiestatem, sed proprias sententias adorantes, & nequaquam odorem bonæ fragrantiæ ad Deum, sed fœtorem ad idola peruenire. Certè vides fili hoĩs, quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, vnusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim, non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram. Hoc sic intelligi potest, quod nonnulli principes Ecclesiarum faciant in tenebris, quæ dictu quoque turpia sunt.

13 Lib. 3. in c. 8. Ezech. *Psal. 25.*

Idem exponens verba illa; Audite hæc sacerdotes, & attendite domus Israel, & domus regis auribus auscultate, quia vobis iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor, dicit: Speculatores vos posui, & principes in populo, & in excelso dignitatis culmine constitui, vt populum regeretis errantem, vos autem facti estis laqueus, & non tam speculatores, & principes, quàm venatores expellandi. Expanditis enim rete super montem Thabor. Et victimas declinastis in profundum, vt nullus ageret pœnitentiam, nec prorsus eleuaret caput. Prohibuerunt, & reges, & sacerdotes itę populum ad templum Hierusalem, idcirco in profundum victimas declinasse dicuntur.

14 Lib. 1. in c. 5. Osea. tom. 6.

Idem exponens illa verba; Decaluare, & tondere super filios deliciarum tuarum, dilata caluitium tuum, sicut aquila, quoniam captiui ducti sunt ex te, ait: O anima humana? O vrbs quondam sanctorum mater, quæ prius eras in paradiso, & fruebaris delicijs arborum

15 Lib. 1. in ca. 1. Michea.

rum diuersarum, & habebas speciosissimam comam, nunc quia proiecta es de sublimibus, & deducta in Babylonē, & venisti in locum captiuitatis, & perdidisti comam tuam, radere, & assume habitum pœnitentis, & quę prius quasi aquila volabas in excelsis, plāge filios, plange sobolem tuam, quæ ex te deducta est captiua. Et quomodo aquila, quę regina est auium certo tempore amittit plumas, & remanet implumis, sic anima deponit omnem gloriam, qua antea fuerat circumdata, vt plangat filios, hostium potestati subditos, peccatisque obnoxios.

16 *In c. 3 Sophonia.* IDEM exponens illa verba; Principes eius in medio eius, quasi leones rugientes, iudices eius lupi vespere, non relinquebant in mane. Prophetæ eius vesani, viri infideles, sacerdotes eius polluerunt sanctum, iniustè egerunt contra legem, sic habet, quòd de Ecclesia nostra dī: Principes eius in ea sicut leones rugientes; scio offensurum me esse plurimos, quod super episcopis, & presbyteris hæc interpreter, cum & presbyteri mali, qui Susannam violare cupierunt, cæteros presbyteros, quī bene vixerunt, non condemnent, & mali principes, quos describit sermo propheticus, non sint bonis principibus cō tumeliæ. Stulto enim flagellato, insipiens sapientior erit: si autem insipiēs sapientior fit, quantò magis ille, qui sapiens est? Sed iudices eius, ac principes cupientes munera, vendentesq; iustitiam, rectè appellantur lupi vespertini. Quod autem sequitur, Prophetæ eius, viri contemptores, nullum moueat, ꝙ super doctoribus interpretantes, eosdē & prophetas dicamus, & cōtemptores. Sacerdotes eius polluerunt sanctum: nostri sacerdotes non indignentur, nobis hæc exponentibus, sed Dominum deprecentur, & studiosè agant, nè de sacerdotibus, qui violant sancta Domini, esse mereantur. Non enim dignitas, & nomina dignitatum, sed opus dignitatis, & Principes, & Iudices, & Prophetas, & Sacerdotes, saluare cōsueuit. Qui episcopatum, inquit, desiderat, bonum opus desiderat. Videte quid dixerit, bonum opus desiderat, non dignitatē. Si autem despecto opere, solā aspexerint dignitatem, cito corruit turris in Siloe, & excelsa cedri, fulmine feriuntur, & erecta cetrix frangitur, & cycnus extento collo, & in sublime se tendens, inter immundas volucres computatur.

17 *Lib. quæst. veteris, & noui testamēti. to. 4.* AVGVSTINVS dicit; Quare Angelus in via volebat Moysen occidere? Idcirco ergo sic infestum Angelū in se vidit Moyses, & paratum ad vindictam, quia viri sublimis culpa, graue peccatum est. Quantò enim persona eius sublimior est, tantò magis leue delictum eius. Quod ergo à summo viro, vtpotè à ductore populi fit, acerbissimum est peccatum. Et ideo quia per negligentiam circumcisionem filiorum prætermiserat, Angelus in Moysen sæuiebat.

18 *In libro quinquaginta homil. homi. 16. to. 10.* IDEM dicit; Si sacerdotibus grande periculum est aliena peccata non arguere, quāto periculosius erit propria noluisse corrigere, atque ea non solùm non emendasse, verùm etiam defendisse, & defendendo cumulasse.

19 *Serm. de cōuersione ad clericos. c. 29.* BERNARDVS inquit; Dilatata videtur Ecclesia, ipse etiam electi sacratissimus ordo fratrum numerus, super numerum multiplicatus est. Verùm, cum multiplicasti gentem Domini, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quàm numeri accessisse. Curritur passim ad sacros ordines, & reuerenda, ipsis quoque spiritibus angelicis ministeria, homines apprehendunt sine reuerentia, sine consideratione. Neque. n. signum regni occupare cælestis, aut illius timent imperij gestare coronam, in quibus auaritia regat, ambitio imperat, dominatur superbia, sedet iniquitas, luxuria etiam principatur, in quibus & pessima fortè appareat iuxta parietes abominatio; si iuxta Ezechielis Prophetiam parietem fodiamus, vt in domo Dei videamus horrendum. *Ezech. 8.* Siquidem post fornicationes, post adulteria, post incestus, nec ipsę quidem apud aliquos ignominiæ passiones, & turpitudinis opera desunt, vtinam non fierent, quæ vsque adeo non conueniunt,

niunt, vt nec Apostolum hæc scribere, nec nos dicere oporteret, vt nec dicentibus crederetur, quod humanum aliquando occupauerit animum, tam abominanda cupido. Exustæ fuerunt ciuitates olim, & in lacum horribilem, solum omne redactum est. Amputata sunt hydræ capita quinque, sed heu innumera surrexerunt. Quis reædificauit vrbes flagitij, quis turpitudinis mœnia dilatauit? Væ væ, inimicus hominum, sulphurei illius incendij reliquias infœlices, circumquaque dispersit, execrabili illo cinere Ecclesiæ corpus aspersit, & ipsorum quorumdam ministrorum eius nonnullos, sanie fœdissima aspersit.

Gen. 19.

10 Heu genus electum, regale sacerdotiū, gens sancta, populus acquisitionis, quis inter tua illa primordia tam diuina, & spiritualibus affluentem charismatibus, Christianæ religionis ortū credere posset, posse talia in te aliquando reperiri? Ingrediuntur cum hac macula tabernaculum Dei viuentis, inhabitant cum macula templū sanctum Domini polluentes, iudicium multiplex accepturi, quod & tam grauissimas conscientias gerunt, & nihilominus sese ingerunt in sanctuarium Dei. Tales enim non modò non placant Deum, sed magis irritant, dum videntur in cordibus suis dicere: Non requiret. Irritant planè, & infensum reddunt sibi, vereor ne in his, quibus eum repropitiare debuerant. Vtinam magis turrim inchoaturi sedentes computarent, nè fortè sumptus non habeant ad perficiendum. Vtinam qui continere non valent, perfectionem temerariè profiteri, aut cælibatui dare nomina vererentur. Sumptuosa siquidem turris est, & verbum grande, quod non omnes capere possunt. Esset autem sine dubio melius nubere, quam vri, & saluari in humili gradu fidelis populi, quàm in cleri sublimitate, & deterius viuere, & districtius iudicari. Multi enim, non quidē omnes, sed tamen multi, certum est nec latere queunt præ multitudine, nec præ impudentia quærunt, multi vtique libertatem in qua vocati sunt, in occasionem carnis dedisse videntur, abstinentes remedio nuptiali, & in omne flagitium effluentes.

11 IDEM inquit; Quid facis in vrbe, qui claustrum elegeras? Quid tibi cum sæculo, qui sæculum spreueras? Funes ceciderunt tibi in præclaris, & tu opibus inhias terrenis? Si vis habere hęc simul & illa, breuiter tibi respondebitur: Memento, quia recepisti bona in vita tua. Recepisti, inquit, non rapuisti, nè etiam de hoc tibi frustra blandiaris, quod tuis contentus aliena non rapias. Verumtamen quæ sunt illa tua? Beneficia Ecclesiæ? Rectè, quia surgis ad vigilias, vadis ad missas, horis chorum nocturnis, diurnisq; frequentas. Benefacis. Sic Ecclesiæ præbendam gratis non accipis. Dignum est, vt qui altario deseruit, de altario viuat. Conceditur ergo tibi, vt si benè deseruis, de altario viuas, non aūt vt de altario luxurieris, vt de altario superbias, vt inde compares tibi frena aurea, sellas depictas, calcaria deargētata, varia, griseaque pellicea, à collo, & manibus ornatu purpureo diuersificata. Deniq; quicquid præter necessarium victū, ac simplicem vestitum de altario retines, tuū non est, rapina est, sacrilegium est. Habentes victum, & quibus tegamur, his contenti simus. Nota, quibus tegamur, non quibus lasciuiamus, non quibus superbiamus, non quibus muliereulis, vel similari, vel placere studeamus.

Epistola ad Fulconē, qui ab repto religionis proposito, exciderat. Luca 16.

1. Tim. 6.

12 IDEM dicit; Cernitur in nonnullis sacerdotibus vestium cultus plurimus, virtutū aut nullus, aut exiguus. Quibus ego si rememorem illud Apostolicum. Non in veste pretiosa, vereor nè indignentur, dum nimirum indignum ducant in se assumptam sententiā, quā prius in viliorem sexum, & ordinem prolatam fuisse recognouerint. Quasi verò non eodem vtantur medici ferro secandis regibus, quò & popularibus hominibus, aut capiti fiat iniuria, si ipsis forpicibus capilli excrescētes detondeātur, quibus & vnguium fuerint resecata superflua. Attamen si dedignantur parrem cum mulierculis nō quidem à me, sed ab Apostolo feriri sententia, dedignentur, & cum ipsis cadē tonolui

Epist. ad Henricum Senonēsē Archiep. 1. Tim. 2.

uolui culpa. Horreant murium rubricatas pelliculas manibus circundare sacratis, & sacrantibus tremenda mysteria. Non Christi stigmata sunt hæc, muliebria potius noscuntur esse insignia, quæ illæ sumptuosius, & curiosius præparare consueuerunt, cogitantes nimirum, quæ sunt mundi, quomodo placeant viris. Verùm tu sacerdos Dei altissimi, cui ex his placere gestis, mundo, an Deo? Si mundo, cur sacerdos? Si Deo, cur qualis populus, talis & sacerdos? Nam si placere vis mundo, quid tibi prodest sacerdotium? Non enim potes duobus dominis seruire. Qui autē voluerit amicus esse huius sæculi, inimicus Dei constituitur. Et Propheta: Dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Si verò quod addidi, placere intendis, non mundo, sed Deo, cur qualis populus, & sacerdos? Enimuero si sacerdos pastor est, & populus oues, dignum est, vt in nullo appareat pastor ouibus dissimilis. Si instar mei, qui ouis sum, pastor meus & ipse incuruus graditur, vultum gerens deorsum, & terrā semper respiciens, in quo distinguitur? Magna vid. tur præsumptio, si ouis cum sim, in ipsum pastorē meū, lupas sæuissimas, vanitatem, & curiositatem intuens cernēs infremuero, quo ad meum forte balatum cinentis bestijs a quopiam occurratur, & succurratur perituro. Quid faciente de me, qui ouicula sum, quæ & in ipsum pastorē tanta feritate inhiant? Equidem si non vult, vt clamem pro se, numquid non & pro me balare licebit? Sed etsi ego sileo, nè in cœlum ponere videar os meum, sua cuique non loquitur conscientia? Dicite pontifices non quidem in sancto, sed in freno quid facit aurum? Hoc me etiam tacente, etsi non curia regum, tamen penuria pauperū clamat. Clamant nudi, clamant famelici, conqueruntur, & dicunt. Dicite pontifices, in freno quid facit aurum? Nūquid à freno aurum repellit frigus, siue esuriem? Nobis frigore, & fame laborantibus, quid conferunt tot mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in manticis? Nostrum est, quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis. Nostris necessitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus vestris. Duo deniq; mala de vna prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando peritis, & nos spoliando perimitis. Iumenta gradiuntur onusta gemmis, & nostra non curatis crura, nuda caligulis? Annuli, catenulæ, tintinnabula, & clauatæ quædam corrigiæ, multaq; talia tam speciosa coloribus, quàm ponderibus pretiosa, mulorum dependent ceruicibus, fratrum autem lateribus, nec semicinctia miserantes apponitis? Huc accedit, quod hæc omnia nec negotiationis studio, nec proprio manuum exercitio vobis elaborastis, sed nec iure hæreditario possidetis, nisi fortè in corde vestro dixeritis: Hæreditate possideamus sanctuarium Dei. Et hæc pauperes modò quidem coram Deo tantùm, cui corda loquuntur; nec enim apertè audent causari aduersum vos, quibus interim pro sua vita necesse habent potius supplicare. Cæterùm in futuro stabunt in magna constantia aduersus eos, qui se angust auerunt.

Isa. obi 4.

Psal. 52.

23

Psal. 82.

IDEM inquit; Inter sæculares nugæ, nugæ sunt, in ore sacerdotis blasphemiæ. Interdum tamen si incidant ferendæ fortassis, referendæ numquā. Magis intercueniendum cautè, & prudenter nugacitati. Prorumpendum sanè in serium quid, quod non modò vtiliter, sed libenter audiant, & supersedeant ociosis. Consecrasti os tuum Euangelio, talibus iam aperire, illicitum, assue scere sacrilegium est. Labia sacerdotis, ait, custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius, non nugas profectò, vel fabulas. Verbum scurrile, quod faceti, vrbani nomine colorant, non sufficit peregrinari ab ore, procul & ab aure relegandum. Fœdè ad cachinnos moueris, fœdius moues.

Li. 2. de cō sideratiōe ad Eugeniū tertiū.

Malac. 2.

IDEM sic habet, Confusi estis in actibus vestris, quoniam Deus spreuit vos. Fidem habetis, sed ad opera vos inuito, vos maximè, qui estis vicarij. Christi, qui estis pastores animarum, qui

25

Serm. ad pastores in Synodo.

qui alios debetis instruere, nō destruere. Multi sunt Catholici prædicando, qui hæretici sunt operando. Quod hæretici faciebant per praua dogmata, hoc faciunt plures hodie per mala exempla, seducunt scilicet populu, & inducunt in errorē, & tantò grauiores sunt hæreticis, quātò præualent opera verbis. Dicite ergo Archidiaconi, Presbyteri, dicant etiā Pontifices in vestimentis quid facit tantus ornatus? In cibis tam superfluus apparatus? Esca ventri, & venter escis, Deus autē hunc, & has destruet. Quis obsecro laicorum audius quærit temporalia, clericis, & ineptius vitur acquisitis Cum tantum fastum videant laici in supellectili clericorum, nonne per eos potius inuitantur ad mundum diligendum, quam negligendum? Medice cura te ipsum. Si mundum prædicas contemnendū, contemne tu prius, & ad id efficacius alios inuitabis. Da voci tuæ vocem virtutis, consonet vita verbis, & statim erit in ore tuo viuus, & efficax sermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Non sic profectò est, sed sicut populus, sic & sacerdos, sicut & laicus, sic & clericus. Vterque cupit, vterq; diligit mundum, & ea quæ in mundo sunt. Laicus tamen cum labore, sed clerici sine labore volunt possidere totum mundum. Quomodo sæculares non expenderent substantiam suam viuendo luxuriosè etiam in præsentia sacerdotum, quomodo non intenderent vanitatibus, & lenocinijs huius sæculi, quomodo non essent insolentes, & elati, cum tantum fastum, tantum insolentiam videant clericorum? De patrimonio crucis Christi, non facitis codices in Ecclesijs, sed impinguatis canes, adornatis equos. Et verè in capitibus omnium platearum, dispersi sunt lapides sanctuarij. Lapides sanctuarij idest, sacerdotes sunt in capitibus, idest, in introitu latarū viarum: docent enim populos per praua exempla ingredi vias latas, quæ ducūt ad mortem, & mergunt in profundum inferni. Dolor capitis, in membra redundat. Capita populi sunt sacerdotes. Omne caput languidum, & omne cor mœrens. Languent prælati Ecclesiæ in cupiditatibus suis. Quia ergo languor est in capitibus, mœror oboritur in cordibus. Corda sunt Ecclesiæ, viri religiosi, qui honorem suum intelligentes, nō respiciunt in vanitates & insanias falsas, nec comparantur iumentis insipiētibus, nec similes fiunt illis, qui plorantes plorant in nocte huius aduersitatis, vbi apud Prælatos Ecclesiæ inualescit cupiditas, & charitas refrigescit. Et meritò clamat sancta Ecclesia hodie: Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Ecclesiam incipientem persecutus est diabolus per tyrannos, proficientem persecutus est per hæreticos, iam lætam, & florentem persequitur per prauitatem desideriorum. *Infra*: Habent prælati claues Ecclesiæ, vt aperiant, & claudāt. Habent & regalia, quia domini sunt villarum, & oppidorum, sed quod datum est illis in adiutorium, factum est illis in scandalum.

1. Cor. 6. *Heb. 4.* *26* *Thren. 4.* *Isa. 1.* *Isa. 38.*

Peccatoris status miserandus maximè, & flendus, qui varijs comparationibus in Scriptura sacra explicatur. Cap. XVII.

DIXIMVS multa de re hac in capite 6. vltra quæ. ORIGENES exponens verba illa; Et venit Aaron, & omnes presbyteri de Israel manducare panem in cōspectu Dei, ait. Omnia quæ faciunt sancti, in conspectu Dei faciunt. Peccator autem à conspectu Dei fugit. Denique scriptum est: quia Adam postquam peccauit, fugit à conspectu Dei, & interrogatus respondit: Audiui vocem tuam, & abscondi me, quia eram nudus. Sed & Caim postquam pro parricidio condemnatus à Deo est, exijt a facie Dei, qui indignus est conspectu Dei. Sancti autem manducant, & bibunt in conspectu Dei, & omnia quæ agunt, in conspectu Dei, & omnia quæ agunt, in conspectu eius agunt. Ego amplius adhuc locum præsentem discutiens, video, quia plenitorem scientiam Dei ac-

1 Homi 11. inc. 17. & 18. Exod. 20. 1. *Gen. 3.*

cipiunt, & plenius diuinis imbuti sunt disciplinis, isti, etiam si malum faciunt, coram Deo faciūt, & in conspectu eius faciunt, sicut ille, qui dixit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Quid ergo plus habet, qui malum corā Deo facit? Illud profectò quòd continuò pœnitet, & dicit: peccaui. Qui autem discedit à conspectu Dei, nescit conuerti, & peccatum pœnitendo purgare.

3 Hom. 8. in c 13 & 14 Numerorum. Simile.

IDEM dicit; Si vulnus corpori infligatur, aut os confringatur, aut iunctura neruorum resoluatur, sub vnius horæ spatio, huiusmodi vulnera solent corporibus accidere, & plurimis postmodum cruciatibus, ac doloribus exactis, multò vix tempore sanari: quanti enim tumores in loco, quanta tormēta generantur? Iam verò si accidat, vt in eodem vulnere, vel in eadem fractura, iterum & sæpius quis vulneretur, frequentiusque frangatur, quantis hoc pœnis curare, & quātis potest cruciatibus medicari? Quantò autem tempore, si tamen potuerit, ad sanitatem perducitur, & vix aliquando ita curabitur, vt vel debilitatem corporis, vel fœditatē cicatricis effugiat? Transi nunc ab exēplo corporis ad animæ vulnera. Anima quoties peccat, toties vulneratur: & ne dubites, peccatis eam velut telis, & gladijs vulnerari, audi Apostolum monentem, vt sumamus scutum fidei, in quo possimus omnia tela nequissimi ignea extinguere. Vides ergo peccata, maligni esse iacula, quæ in animam diriguntur. Patitur autem & anima non solùm vulnera iaculorum, sed & fracturas pedum, cum laquei parantur pedibus eius, & supplantantur gressus eius. O si possemus per vnumquodque peccatum videre, quomodo homo noster interior assiduè vulneratur? Vulneratur per linguam anima, vulneratur & per cogitationes & concupiscentias malas, frangitur autem & conteritur per opera peccati. Quæ si omnia videre possemus, & vulneratæ animæ sentire cicatrices, certum est, quòd vsque ad mortem resisteremus aduersus peccatum. Sed nunc sicut hi qui vel dæmone repleti, vel mente alienati

Simile.

sunt, non sentiunt si vulnerentur, quia naturalibus sensibus carent, ita & nos vel cupiditatibus sæculi amentes effecti, vel vitijs inebriati, sentire non possumus quanta vulnera, quantas contritiones animæ, peccando conquirimus, & ideo consequentissima ratio est, pœnæ, idest curæ, ac medicationis tempus extendi, & per vnumquodque vulnus, pro qualitate plagæ, medendi quoque spacia propagari.

5 Hom. 1. in lib. Iosue

IDEM sic habet: Ieiunasti aliquanto tempore, tale est, quale si interim ex Ægypto discesseris. Transisti mare rubrum, secutus es Moysen, mandata legis obseruans. Sed iam te à Moyse suscepit Iesus, qui te etiam circumcidat secundo in loco, qui dicitur collis præputiorum. Circumcidendus igitur tibi est non solùm idolorum cultus, quem in initijs abiecisti, sed denuo tibi etiam auaritia circumcidenda est, vt sic circumciso secundo populo, Iesus dicat: Hodie abstuli à vobis opprobrium Aegypti. Donec peccamus, donec regnant in nobis vitia passionum, etiam si relictis simulachris abscessisse videamur ex Aegypto, opprobrium tamē Aegypti ablatum non est à nobis. Si ergo secundam hanc circumcisionem acceperis vitiorum, & absciderıs à te omne vitium, iræ, superbiæ, inuidiæ, cæterorumq; similiū, tunc a te Aegypti abstergentur opprobria, & translatus in terram repromissionis, hæreditatem regni cælestis accipies per verum Iesum.

4 Hom. 2. in Psal. 38. tom. 2.

IDEM exponens verba illa; Propter iniquitatem corripuisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam eius, inquit. Anima quæ peccat crassior efficitur. Talis namque est natura peccati, propter quod scriptum est: Incrassatum est cor populi huius. Sicut autem peccatum incrassescere facit, ita è contrario virtus subtilem reddit animam: & vt extorqueam quodammodo vocabuli nouitatem, omne, quod in ea corporeum est, abstergit, & perimit, & prorsus eam incorpoream reddit.

Quod

Quod autem crassescat, & vt ita dicam, carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo, quod scriptum est: Non permanebit Spûs meus in hominibus istis, quia caro sunt. Carnem sine dubio nominat animas crassiores, & peccatrices. Si ergo incrassescat anima, vt efficiatur caro, quid remedij Deus præparet, docet: Propter iniquitatem corripuisti hominem, & tabescere fecisti, sicut araneam animam eius. Est ergo opus Dei, vt tabescere faciat, & cõsumat omne quicquid est crassioris materiæ, quo circundatur anima, vt extenuet, & elimet prudentiam carnis, & ita demum animam ad subtilem rerum cælestium, & inuisibilium reuocet intellectum.

5 *Homil. 1. in ca. 16. Mat. to. 3.*

IDEM explicans verba illa; Tibi dabo claues, &c. & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, inquit. Vnumquodque peccatum, per quod descenditur ad inferos, porta est inferorum. Et hoc scire debemus, quoniam sicut portæ singulæ ciuitatum, nomina propria habent, sic vnaquæque porta inferorum secundùm speciem vniuscuiusque peccati, proprium nomen habet. Vtputa, vna porta dicitur fornicatio, per quam omnes fornicatores ingrediuntur in tartara. Altera cupiditas pecuniarum. Vnde Propheta gratias agens Deo dicit: Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion. Ex hoc dicemus, quia fortè possibile non est, aliquem omnes laudes Dei annunciare, nisi exaltatus fuerit de portis mortis, & factus fuerit in omnibus portis Sion. Portæ autem Sion, contrariæ intelligendæ sunt portis mortis, vt si quidem porta mortis luxuria, porta autem Sion castitas, porta mortis iniquitas, porta autem Sion iustitia, porta mortis insipientia, porta Sion sapientia. Propter quas omnes dicebat Propheta: Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor Domino. Sicut ex parte bona multæ dicuntur portæ, post multas autem est vna secundùm quod dicitur: Aperite mihi portas iustitiæ, vt ingres-

Psal. 117.

sus in eas, confitear Domino, hæc porta Domini, iusti intrabunt in eam, Dominus ergo est porta singularis. Sic in parte mala, multæ quidem sunt portæ inferorum, & mortis, vnaquæque; videlicet potestas, aduersus quã colluctatio nobis est, super omnes aũt alias, ipse malignus porta est mortis, & inferorũ.

6 *Epist. 46. ad R stic. tom. 1.*

HIERONYMVS sic ait; Cum venerit impius in profundum malorum, contemnit. Quod ostendit Isaias dicens: Vocauit Dominus Sabaoth in die illa ad fletum, & planctum, & decaluationem, & accinctionem cilicorum, ipsi autem fecerunt lætitiam, & exultationem mactantes vitulos, & occidentes oues, vt comederẽt carnes, dicentes, comedamus, & bibamus, cras enim moriemur. De quibus, & Ezechiel loquitur, & tu fili hominis, dic domui Israel. Sic locuti estis, dicentes, errores nostri, & iniquitates nostræ super nos erunt, & in ipsis contabescimus, & quomodo salui esse poterimus? Dic eis, viuo ego dicit Dominus, nolo mortem impij, sed vt conuertatur à via sua. Et iterum, Reuertimini recedentes à via vestra, quare moriemini domus Israel? Nihil tam offendit Deum, quàm desperatione meliorum, hærere prioribus. Licèt ipsa desperatio, incredulitatis indicium sit. Qui enim desperat salutem, non putat futurum iudicium. Quod si metueret, vtique bonis operibus se iudici præpararet. Audiamus per Hieremiam loquentem Deum. Conuerte pedem tuum à via aspera, & guttur tuum à siti. Et iterum, numquid qui cadit non resurget? aut qui auersus est non reuertetur? Et per Isaiam Quando conuersus ingemueris, tunc saluus eris, & scies vbi fueris. Scire non possumus ægrotationis mala, nisi cum sanitas fuerit consecuta. Et quantum boni virtus habeat, vitia demonstrant, clariusque fit lumen, comparatione tenebrarum. Domine in voluntate tua præstitisti decori meo fortitudinem. Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Postquam enim fœditatem delictorum meorum, virtu-

Prou. 18. *Ezec. 33.* *Ezec. 18.* *Hiere. 2.* *Hier. 8.* *Psal. 29.*

rum decore mutaui, infirmitatem meã tua gratia roborasti. Ecce audio pollicentem: Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non reuertar, donec deficiant, vt qui te ante fugiebam, & inimicus eram, tua comprehendar manu. Non cesses à persequendo, donec deficiam à via mea pessima, & reuertar ad virum meum pristinum, qui mihi dabit linteamina mea, & oleum, & similam, & cibabit me pinguissimis cibis. Qui idcirco obsepsit, atque præclusit vias meas pessimas, vt eam inuenirem viam, quę dicit in Euangelio: Ego sum via, veritas, & vita. Audi prophetam loquentem, Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant, & flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portãtes manipulos suos. Et loquere cum eo. Lauabo per singulas noctes lectũ meum, in lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterum: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Et in alio loco, Deus Deus meus ad te de luce vigilo, sitiuit anima mea ad te, quàm multipliciter tibi caro mea. In terra deserta, & inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Quamquam enim sitierit te anima mea, tamen multo te plus carnis meæ labore quæsiui, & tibi in sancto apparere non potui, nisi prius in terra deserta à vitijs, & inuia aduersarijs potestatibus, & absque humore, & rheumate vllius libidinis commorarer. Fleuit & Dominus super ciuitatem Hierusalem, quia non egissent pœnitentiam: & Petrus trinam negationem amaritudine abluit lachrymarum, impleuitque illud propheticum. Exitus aquarum deduxerũt oculi mei. Plangit & Hieremias populum pœnitentiam non agentem, dicens: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo populum istum per diem, & noctem? Cur autem plangat, & defleat, sequenti sermone demonstrat. Nolite flere mortuum, neque plangatis eum. Flete planctu eum, qui egreditur, quia non reuertetur vltra. Nequaquam igitur Gentilis plangendus est, atque Iudæus, qui in Ecclesia non fuerunt, & semel mortui sunt, de quibus Saluator dicit: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos, sed eos plange, qui per scelera, atque peccata egrediuntur de Ecclesia, & nolunt vltra reuerti ad eam, damnatione vitiorum. Vnde & ad viros Ecclesiasticos, qui muri, & turres Ecclesiæ nuncupantur, loquitur sermo propheticus, dicens: Muri Sion proferte lachrymas, implentes illud Apostoli: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus, vt dura corda peccantium, vestris lachrymis prouocetis ad fletum, nè perseuerantes in malitia audiant. Ego plantaui te vineam frugiferam, quomodo versa es in amaritudinem vitis aliena? Et iterum, ligno dixerunt, pater meus es tu; & lapidi, tu genuisti me; & verterunt ad me dorsa, & non facies suas. Et est sensus, noluerunt ad me conuerti, vt agerent pœnitentiam, sed per cordis duritiam, in iniuriam meam sua terga verterũt. Quamobrem, & Dominus loquitur ad Hieremiam, Vidisti quæ fecerunt mihi habitatio Israel? Abierunt super omnem montem excelsum, & subter omne lignum frondosum, & fornicati sunt tibi. Et dixi postquam fornicata est, & fecit hæc omnia. Ad me reuertere, & non est reuersa. O clementia Dei, ò nostra duritia, dum & post tanta scelera nos prouocat ad salutem, & nec sic quidem volumus ad meliora conuerti. Si reliquerit, inquit, vxor virum suum, & alij nupserit, & voluerit postea reuerti ad eum, numquid suscipiet eam, & non detestabitur? Et tu reliquisti me, tamen conuertere, & suscipiam te, dicit Dominus.

Psal. 17. *Luc. 18.* *Hier. 9.*

IDEM dicit: Quis consolabitur te virgo filia Sion, quia magna facta est sicut mare contritio tua? Effunde cor tuum sicut aquam coram facie Domini, extolle ad eum manus tuas pro remedio peccatorum tuorum. Accipe

9 In epi. ad Susannã lapsam. to. 9.

cipe

cipe igitur lamentum, & primo quidem, nullo die quinquagesimus psalmus prætermittatur, qui in negotio tali cantatur, vsque ad versiculum illum: Cor contritum, & humiliatum Deus non spreuit, gemitu lachrymisq; percurre. Insuper hanc lamentationem, non sine compunctione cordis in conspectu Dei iudicis funde. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, vt defleam vulnera animæ meæ? conuersi sunt dies festi mei in luctum, cantica mea in lamentationem. Recessit sonus hymnorum, & lætitia psalmorum, & successit dentium stridor, & fletus oculorum. Obmutui, & humiliata sum, & silui à bonis, & dolor meus per singulos dies renouabitur. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescit ignis. Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ. Abyssus circundabit me, extremò demersit caput meum in scissura inferni. Heu me, quia facta sum sicut Sodoma, & combusta, sicut Gomorra. Quis miserebitur cineri meo? Durius offendi quàm Sodoma, quia legem nesciens illa deliquerat, ego accepta gratia peccaui. Si homo peccet in hominem, erit qui interueniat, ego peccaui in Dominum quem propitiatorem inueniam? concepi dolorem, & peperi iniquitatem. Lacum fodi, & incidi in

10

foueam, quam operata sum. Ideo conuersus est dolor in caput meum, & in vertice meo iniquitas mea descendit. Immunditia mea ante pedes meos, non fui memor nouissimorum, & cecidi miserabiliter, nec est, qui consoletur me. O quàm acerbus fructus luxuriæ, amarior felle, crudelior gladio. Quomodo facta sum in desolationem? subito defeci, perij propter iniquitatem meam, velut somniũ surgentium. Ideo in ciuitate Domini vilificata est imago mea, deletum est de libro nomen meum. Facta sum sicut nycticorax in domicilio, sicut passer vnicus in ædificio, nec qui consoletur me inuenio. Considero à dextris, & video, nec est, qui cognoscat me. Perijt fuga à me, & non est, qui requirat animam meam. Facta sum sicut vas perditum. Audiui vituperationem omnium circumhabitantium. Væ diei illi, in quo me infelicem genuit vterus, & lux ista crudelis accepit. Oportuerat me potius fuisse non natam, quàm sic in gentibus fabula fierem. Propter me confusio, & improperium factum est famulis Domini, & cum digne colentibus. Lugete me montes, & flumina, quia fletus filia ego sum. Lugete me bestiæ syluarum, reptilia terræ, & volucres cœli, & omnes animæ, quæ vita fruimini. Nunc vos beatæ feræ, & volucres, quibus nullus metus de inferis est, neque postmodum redditur æstis rationem. Nobis manet pœna crudelis tartari, quia habentes sensum delinquimus. Ideo non est pax peccatoribus. Meum peccatum, & mea iniquitas, non sunt similia offensis hominum, quia horribilis est hæc impietas, carne polluere virginem, & castitatem professam. Mentita sum in Dominum altissimum, ideo non est mihi fiducia inuocandi eum, quia obstructum est os loquentium iniqua. Nam malum meũ Propheta cecinit, quod qui elongant se à Domino peribunt. Et si adhæsit lin-

11

gua mea faucibus meis, & in puluerẽ mortis deducta sum: veruntamen clamabo ad Dominum. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, nec est sanitas in carne mea. A vultu iræ tuæ non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorũ. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Computruerunt, & deteriorauerunt cicatrices meę à facie insipientiæ meæ. Miserijs afflicta sum, & curuata in finem rugiebam à gemitu cordis mei. Cor cõturbatum est, deseruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum nõ est mecum. Deus repulisti me, & destruxisti me, ostendisti mihi dura, potionasti me vino compunctionis. Expulsa sum ab oculis tuis, iam non adijciam, vt respiciam ad templum sanctum tuum, facta sum inexterminiũ.

Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid mortuis facies mirabilia? Tu ab inferis animas reuocas, & soluis compeditos, tu Deus erigis elisos, mortuos suscitas. Erraui sicut ouis perdita, quære famulam tuā, nè lupus crudelis glutiat me. Propter iniquitatem corripuisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam meam eius. Memento Domine quòd puluis sum. Vide humilitatem meam, & laborem meum, & remitte mihi, vt refrigerer, priusquam abeam, & amplius non ero.

12 *Lib. 7. in ca. 21. Isa. tom. 4.*

IDEM explicans verba illa; Onus deserti maris, sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto venit, de terra hostili, dicit: Septuaginta interpretes sic verterunt. Sicut tempestas de deserto transeat, de deserto veniens, de terra horribili. Turbines, atque tempestates de deserto veniunt, & de terra horribili, vbi non est habitator Deus, & vbi vniuersa terrena sunt. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me, sicut angustia parientis? Idest, lumbi mei agentes pœnitentiam, nequaquam vt prius voluptate, sed dolore sunt pleni, nec vlterius dicam, lumbi mei impleti sunt illusionibus. Angustia enim possedit me & tribulatio, sicut solet tenere parturientem.

Psal. 37.

13 *Li. 1. in c. 2. Lamēt.*

IDEM exponens verba illa; Defecerunt præ lachrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea, effusum est in terram iecur meum, super contritione filiæ populi mei, cum deficeret paruulus, & lactens in plateis oppidi, ait: Videns Propheta nimiam contritionem gentis suæ, templumq; incensum, & ciuitatem deuastatam, nullique sexui, vel ætati hostes in nece parcere, ingenti dolore turbatus, fletu maximo deplorat, ita vt oculi præ lachrymis deficiant, & omnis iucunditas desiderij vertatur in anxietatem cordis. Quid enim magis dolēdum fuit, quàm quòd natio antiqua, & semen Patriarcharum, atque amicorum Dei, diuinis legibus erudita, & Prophetarum oraculis sæpius confortata, in tantam apostasiam venerit, vt Dei sui oblita propter immanitatem scelerum traderetur in manus hostium, Dei nomen blasphemantium? Sed & nunc pari modo deflenda est ruina animarum quondam fidelium, quæ pretioso Christi sanguine redemptæ, & vnda baptismatis à sorde peccatorum ablutæ, mysticaq; vnctione consecratæ, iterum nunc in cœnum, & sordes vitiorū deuolutæ sunt, ita vt hi, qui innocentiam, & simplicitatem paruulorum videbantur imitari, in plateis mundi, & sæculi desiderijs ab hostibus spiritualibus enecētur.

14 *Li. 2. in c. 3. Lamēt.*

IDEM explicans illa verba; Eradicationem, & abiectionē posuisti me in medio populorum, inquit: Eradicationem, & abiectionem à Domino patitur anima peccatrix, in medio populorum constituta, quando à malignis spiritibus ita virtutibus spoliatur, & radice fidei tenuatur, vt iam non honori, sed pateat omnium irrisioni, & ipsi inimici dominentur illius, & deceptæ insultent, quia iuxta merita sua pœnas quas ei Scriptura sacra prædixit, & laqueum perditionis sustinere cogatur. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici nostri. Aperuerūt tunc inimici os suum super peccatores, quando eos diuersis laniatibus, & cruciatibus deuorare festinant debitores. Nec eis in aliquo miserantes parcunt, sed in formidinem pœnarum, & laqueum perditionis præcipitare student. Vnde nunc Propheta interitū populi sui multipliciter plorauit, & nunc Sancta Ecclesia animarū peccantium ruinā incessanter plangit, sicut in sequenti sententia demonstrat, dicens: Diuisiones aquarū deduxit oculus meus in contritione filiæ populi mei. Diuisiones aquarum deducere se ab oculis perhibet Propheta in contritione filiæ populi sui, qui & peruersitatem cordis illius defleuit, & ruinam in peccatis, & cōtritionē in deuastatione. Sic & nunc electorū turba pro anima in peccatis perdita, multiplices gemitus fundit, qui in diuersis facinoribus eam errasse conspicit, etsi quomodo eam à cœpta nequitia reuocare possit, toto nisu, & labore contendit.

IDEM

15 Ezec. 16. Idem explicans illa verba; Et Samaria, dimidium peccatorum tuorum non peccauit, sed vicisti eam sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es, sic habet: Nō simpliciter iustas, Sodomam, & Samariam esse decernit, sed comparatione deteriorum, quomodo & publicanus, de quo supra diximus, non absoluté iustus dicitur, sed cōparatione peioris. Et tamen cum tales sint Sodoma & Samaria, ne dimidium quidem peccauerūt comparatione Hierusalem. Seruus enim, qui scit voluntatem Domini sui, & non facit eam, vapulabit multis. Et potentes potenter tormenta patientur. Porrò quod pro delicijs otium in Hebraico cōtinetur, sciendum ad illum sensum pertinere. In desiderijs est omnis anima ociosi, quòd videlicet semper aliquid sit agendum, nè ager pectoris nostri cessante manu, malarum cogitationum sentibus occupetur.

16 Ezec. 23. Idem exponens verba illa; Nasum tuum, & aures tuas præcident, & quæ remanserint, gladio concidēt, &c. dicit: Quicquid de Hierusalem dicitur, ad animam referri potest, quæ virtutibus, Dei iuncta complexui, postea adulterauit in vitia, & recessit ab eo, & patefactis vniuersis sceleribus eius, denudata est, atque turpata, & ostensa omnibus, vt à scelere suo aliquando desistat, nec glorietur in nominis dignitate, sed pro tali conscientia, & recordatione Aegypti, oculos vltra ad cęlum non audeat tollere. Vnde & nasus ei præcinditur, & aures amputantur, quia odorem bonæ fragrantiæ verterat in fœtorem, & audierat iudicium sanguinis. Surdū quoque Deus, & mutum fecit, nè lingua eorum pertranseat vsque ad terrā, & tactus omnis auferretur in his qui vitam penitus perdiderunt. Et hęc fiet, vt igni cuncta purgentur, & pereat Aegypti fornicatio, nec vltra oculos suos ad mala possit attollere.

17 Idem explicans verba illa; Quomodo bibisti super mōtem sanctū meū, bibent omnes gentes iugiter, & bibent, & absorbebunt, & erunt quasi non sint, inquit: Qui enim perit ei, qui est, & qui dicit, ad Moysen. Qui est misit me ad vos, secundum regulam scripturarum, non esse dicitur, Vnde & in Esther legimus: Ne tradas Domine regnum tuum his qui non sunt. Peccatores ergo dicuntur, non esse.

18 Zach. 7. Idem exponens illa verba; Et noluerunt attendere, & verterunt scapulam &c. Septuaginta interpretes, sic verterunt. Et noluerunt attendere, & dederunt dorsum contemnēs, & aures suas aggrauauerunt, vt non audirent, & cor suum posuerunt inobediens. Dederunt ait, dorsum contemnens, vt ex habitu corporis, videas eos diuina imperia respuentes. Solemus enim quando rugata fronte, & nare contracta, contemnimus admonentes, dorsum vertere, iuxta illud, quod scriptum est: Verterunt ad me dorsa, & non facies suas, & aures, inquit, suas aggrauauerunt, nè audirent, sicut aspidis surdæ, & obturātis aures suas, quæ non audit vocem incantantium. Ingrauauerūt enim aures suas, vt non audirent, & cor suum posuerunt vt non acquiescerent legi Dei. Vnde Isaias ad eos comminans loquitur: Incrassatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt, ne fortè viderent oculis suis, & audirent auribus, & corde intelligerent, & conuerterentur, & ego sanarem eos. Porrò quod dicitur iuxta hebraicum, Et cor suū posuerunt adamantem, duritiam cordis ostendit, & cor lapideum, quod noluerint verba Dei suscipere. *Infra*: Et dispersi eos per omnia regna quæ nesciunt, & terra desolata est ab eis eò quòd non esset transiens, & reuertens, posuerūt terram desiderabilem in desertū. Possumus hæc ad eos referre, qui in Ecclesia delinquētes proiecti sunt de terra confessionis, quia noluerunt audire Dominum, & verterunt ad eum scapulam recedentē, & posuerunt cor, vt adamantem. Et facta est super eos indignatio Domini, & dispersi sunt, per omnia regna vitiorū, & desolata est terra eorum, vel anima, vel corpus, non habens habitatorem. Dominum, nec in se spiritum reuertentem.

Margin notes: Li. 5. in c. 16. Ezec.; Luc. 12.; Li. 7. in c. 23. Ezec.; In c. 1. Abdiæ. 10 5.; Esther 14.; Li. 2. in c. 7. Zach.

tem. Et terra quondam desiderabilis, quæ erat hospitium trinitatis, versa est in desertum, habitationemq; draconũ, & dæmonum.

19 *Lib. 3. in c. 30. Prouer. 30. 7.* IDEM exponens verba illa; Tria sunt difficilia mihi, & quartum quod penitus ignoro: viam aquilæ in cœlo, viam colubri super petram, viam nauis in medio mari, & viam viri in adolescentia, inquit: Sicut viam aquilæ in cœlo cognoscere non possumus, & c. Sic adolescens, qui viam veritatis deserit, difficile est cogitatu, quò se per omnes horas, & in quot cogitamenta vecors, vaga mente declinet. Talis est via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum, dicit: Non sum operata malũ. Adulteræ quoque mens, in similitudinem eorum quæ commemorauit, instabilis semper, & vaga est, quæ vbi admissum turpitudinis suæ celare potuerit, negat se aliquid patrasse facinoris.

20 *In ca. 41. Iob.* IDEM explicans illa verba; Corpus illius, quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabũtur, dicit: Corpus diaboli, omnes consortes eius, quos tanta consensione atque conspiratione, Deus dicit illi adiunctos, vt indissociabili cõnexione sint eidem copulati: quos etiam squamarum nomine appellauit, quæ ita densatæ sint, & strictè sibi inuicem cohærentes, vt nullum illis sit spiraculum respirandi ad Deũ, eò quòd ab illa sui connexione, nequaquam ad suauitatem pœnitentiæ relaxentur.

21 *Epi. 18 li. 5 epi. quæ est ad Horontianũ. to. 5.* AMBROSIVS ait: Destructa est anima per peccatũ, quasi infirmior, & omnis munitio eius facta erat via transeuntium, & incursus passionum, luxuriæ delitijs resoluta, ac contrita erat, ac relegata à facie Domini Turris eius squalida erat, quæ posita est (vt *Isa. 5.* Isaiæ cantico legimus) in medio florentis vineæ. Squalet etenim, quando vitis arescit, & ouis sua errat. Nihil enim squalidius iniquitate, nihil splendidius iustitia. Dicit Michæas. *Cap. 4.* Cur comprehẽderunt te dolores parturientis, vt parturires iniquitates, & pareres iniustitias? Nullus enim maior est dolor, quã is, qui peccati mucrone vulnerat conscientiam: neque vllum grauius est onus, quam peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum. Deprimit animam curuat vsque ad terram, ne se erigere possit. Grauia fili, grauia nimis delictorum pondera. Denique illa in Euangelio *Luc. 13.* mulier, quæ curuata erat, speciem prætendens animæ laborantis, a Christo potuit solo erigi. Huic ergo animæ dicitur: Viriliter age, & appropinqua filia Sion, vt parturias. Dolores enim *Rom. 5.* parturientis, tribulationem operantur, tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem.

22 *Li. 6. epist. epi. 36. ad Sabinum Episcopũ.* IDEM explicans illud Isaiæ cap. 20. Qui nudus, & discalciatus ibat per populos prædicans, & dicit: Sed fortè aliquis dicat. Non igitur erat turpe, vt vir nudus omnino iret per populos, cũ ei & virilis sexus, & muliebris occurreret? Non ipsa species offendebat oculos omnium, & maxime mulierum? Non ne ipsi nos inspicere nudos plerumque reueremur? Acquiesco ego, sed considera, quæ figura sit facti huius, quid væ prætendat species huiusmodi. Eò quòd ita nudi ambulabunt pueri Iudæorum, & virgines in captiuitatem deducti: Sicut puer, inquit, meus Isaias vadit nudus, & excalciatus. Potuit quidem hoc, & sermone exprimere, sed exemplo acerbare maluit, vt species ipsa plus incuteret horroris, & quod in prophetæ corpore auersabantur, in se pertimescerent. In quo igitur horror grauior turpitudinis, in corpore prophetæ, an in perfidorũ peccato, quod in tantam meritis suis ærumnam incidit captiuitatis? Quid si in prophetico corpore nihil opprobrij? Ille enim corporalibus non intendebat, sed spiritualibus. Neque attendit vtrum nudus an vestitus sit Deniquè & Adam ante peccatum nudus erat, sed nudum se nesciebat, quia erat indutus virtutibus. Postquam verò peccatum commisit, nudũ se esse vidit, & texit. Noe nudatus erat, sed non erubescebat, quia erat plenus iucũditatis, & spiritalis lætitiæ. Deniq;

qui

qui eum risit vt nudum, ipse mãsit perpetuæ obnoxius opprobrio turpitudinis. At verò Ioseph, nè turpiter nudaretur, vestem reliquit, & nudus aufugit. Quis igitur turpis, illa, quæ vestem alienam tenuit, an is qui suam exuit?

23 *Lib. de Noe, & arca, ca. 10. tom. 1. Gen. 6.*

IDEM explicans illa verba; Omnia quæ sunt in terra morientur. Disputans quid muta deliquerint animãtia, vt subijcerentur pœnę, & ingruente diluuio morerentur: & ad hæc multa respondens, ait: Altior & profundior interpretatio illud attexit, quòd vbi anima, mole passionum curuatur graui, & quasi diuersarum cupiditatum mergitur æstu, terrenæ omnes cogitationes, & concupiscentiæ in præceps ruunt. Quia peccator vnusquisque, quò grauiora flagitia commiserit, eò fit insolentior. Namque vsu & exercitatione improbitas augetur, & impunitate nutritur audacia. Recedit itaque ab omni respectu honestatis, & in eo terrena omnia moriuntur, læthalis peccati acerbitate, quæ vera, & perpetua morte peccatorem delẽat. Nemo enim grauius moritur, quàm qui peccato viuit. Moriuntur in eo passiones singulæ, moritur visus, qui peccatum annunciat, qui mulieri fallaci ntẽdit, qui capitur alieni vultus decore, quem oculi meretricis ligauerint, quẽ aspectus illaqueauerit fornicatiæ. An non videtur mori, qui sibi libidinis telum impresserit, qui spontaneus in foueam mortis irruerit? Moritur & auditus, cum refert crimina, cũ solicitantis adulteri sermonem annunciat, cum inserit animis verba meretricis, quæ seducit iuuenem multo blandimento sermonis, laqueis autem labiorum suorum illigat eum. Moritur ex silentio, si non confiteatur Deo. Moritur multiloquio, quia scriptum est: Ex multiloquio non effugies peccatum. Moritur per iracundiam, cum prætergreditur mensuram vltionis. Omnis namq; postremò sensus moritur, si minister fit iniquitatis.

24 *In lib. cuius tit. est,*

IDEM exponens verba illa; Et delictum meum contra me est semper, dicit: Insipiens delectatur errorib. suis, & nouis vetera obumbrando, peccatis se existimat adiuuari, ideoq; exultat in crimine. At verò sapiens aduersum se iudicat esse delictum suum, & tanquam hostiles acies, ita lapsus culparum suarum aduersantium, modò sibi arbitratur obsistere. Quidquid personuerit, quidquid increpuerit, culpa ei propria semper occurrit, quidquid fuerit dictũ, aut lectum, in se dictũ putat, quidquid intenderit, se nutu, se oculis signari putat. Si epuletur, si cogitet, si oret, ac deprecetur, ante oculos eius semper est error proprius, & momẽtis omnibus culpa pulsat conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci sinit, velut grauis censor exagitat se terrore perpetuo. Omnia igitur aduersa habet, qui ipse sibi displicet, ipse sui accusator, ipse sui testis est, nec inuenit quò fugiat, q ipse se perurget, & stimulat. Sed hoc bonæ mentis est, vulnus sentire peccati. Nã qui expertes doloris sunt, non sentiunt vulneris acerbitatem, quod est immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore punguntur, sicut doloris sensu nõ carent, ita etiam non carent sanitatis profectu. Vbi enim doloris sensus, ibi etiam sensus est vitæ. Vnde & ille, qui errorem suum non agnoscit, insanit, furit, desipit: qui autem agnoscit, vtique resipiscit, non respuit remedia sanitatis, se ipse restringit, pœnitet eum culpæ, de ipsa semper cogitat, & cogitando se ipse condemnat. Iustus enim in principio sermonis, accusator est sui. Fauere sibi nescit, rigorem iudicij etiam circa se vouit in [illegible] ctere, & recordationem lapsus proprij perhorrescit, & commissum erubescit errorem: omnem eius memoriam pauet, metuit, reformidat, grauem sibi se iudicat. Magna vis obnoxiæ conscientiæ, magna supplicia, timebant Adam & Eua, & cum Domini vocem in paradiso ambulantis audirent, cupiebant se abscondere, quos nemo quærebat. Cain quoque metuebat, nè omnis eum, quicunque inueniret, occideret. Ita in se ipse ferebat sententiam, quòd dignus esset cui nullus ignosceret. Vnde benè ait, Et delictum meũ cõtra me est semper, hoc est, sine interuallo

Apologia sancti Dauid. c. 9. in fi. Psal. 50.

Prouer. 18. 25

Gen. 3.

tuallo aliquo recordatio, & species ipsa mei, me erroris impugnant. Considera quomodo nos confundat, cum aliquid deliquimus, quomodo incurset oculos, quomodo in memoriam semper percutiat. Quem, commisisse pudet, nescit postea tale aliquid committere, vnde similiter erubescat.

26 *In lib. cuius tit. est, Expositio quarundã propositionũ ex epi. Pauli ad Rom. to. 4. Prou. 9.*

AVGVSTINVS explicans verba illa ad Rom. 7. Peccatum, occasione accepta per mãdatum fefellit me, & per illud occidit, ait: Hoc ideo dictum est, quia desiderij prohibiti, fructus dulcior est, quamuis mortifera ista dulcedo sit. Inde est quod apud Salomonem fallacis doctrinæ imagine sedens mulier, & inuitans, vt ad se veniant insipientes, scribitur dicere: Panes occultos libenter edite, & aquam furtiuam dulcẽ bibite. Ista dulcedo est occasio per mandatum inuenta peccati, quæ cum appetitur vtique fallit, & in maiores amaritudines vertit. *Infra*: Venundatus sub peccato dicitur homo, quia vnusquisq; peccando animam suam vendit diabolo, accepto tanquam pretio, dulcedine temporalis voluptatis. Vnde & Dominus redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

27 *Li. contra Adimantum Manichæi discipulum. tom. 6.*

IDEM explicans illa verba Ioan. 8. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere, inquit: Tribus modis in scripturis sanctis, filiorum nomen accipitur. Vno secũdùm naturam, alio secundùm doctrinam, vt filios eius in ea re quisque appelletur, à quo aliquid didicit, sicut filios suos appellat Apostolus, qui ab illo didicerunt Euangelium. Tertiò secundùm imitationem, sicut filios Abrahæ nos vocat Apostolus, qui eius fidẽ imitatur. Duobus ergo modis, peccatores filij diaboli vocantur, vel quòd ab ipso impietatem didicerunt: sicut de ipso diabolo Apostolus dicit: Qui nunc operatur in filios diffidentiæ, vel quòd eum imitantur.

1. Cor. 4. Galat. 4. Ephes. 2.

28 *In Ps. 143 v. 4.*

IDEM explicãs verba illa; Homo vanitati similis factus est, dicit: Homo peccando vanitati similis factus est. Nã quando est primùm conditus, veritati similis factus est; sed quia peccauit, recepit digna, vanitati similis factus est.

29 *Ser. 244 de temp. to. 10.*

IDEM dicit: Cum ad imaginẽ Dei facti sumus, quoties aliquid turpe, aut loquimur, aut facimus, toties Dei imaginem sordidamus. Non hæc de nobis Deus meretur, vt in nobis imago ipsius per malas concupiscentias iniuriã patiatur. *Infra*: Si in tabula aut lignea, aut lapidea faceres imaginem tuam, & aliquis impudens homo vellet illam imaginem aut lapidibus frangere, aut aliquibus sordib. inquinare, velim scire, si contra eum non moueretur animus tuus? Rogo te, si imaginem pictã in tabula mortua, sic zelaueris, putas qualem iniuriam patitur Deus, quando in nobis imago sua per peccatũ sordidatur? Et ideo si nobis non parcimus propter nosmetipsos, parcamus nobis vel propter imaginem Dei, ad quam facti sumus.

Simile.

30 *Serm. 46. in Cãtica.*

BERNARDVS explicans verba illa; Lectulus noster floridus ait: Miror valde impudẽtiam aliquorum, qui inter nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua rebellione contempserint, sua inobedientia coinquinauerint, audent nihilominus ad tam fœdũ cõcupiscentiæ suæ lectulum, totius puritatis Dominum inuitare. At cum extenderitis, ait, manus vestras, auertam oculos meos. Quid enim? Lectulus nõ est floridus? magis autem & putidus est, & tu illuc regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandũ, & irritandum? Centurio vetat illum intrare sub tectum suum propter suã indignitatem, cuius tamen fidem in vniuerso redolet Israele, & tu ad te compellis intrare, tantorum sordens spurcitia vitiorum? Clamat Apostolorum princeps: Exi à me Domine, quia homo peccator sum, & tu dicis intra ad me Domine, quoniam sanctus sum? Emunda conscientiam tuam ab omni inquinamento iræ, & disceptationis, & murmuris, & liuoris, & quidquid omnino aduersari cognoscitur, aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiã circundare tibi flores bonorum quoq; actuum, & laudabilium studiorum, atque

Matt. 8. Luc. 5.

que odoramenta virtutum, ideſt quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ Ad iſtiuſmodi lectum ſecurè vocabis ſponſum, quoniam cum introduxeris eum veraciter poteris dicere & tu, quid lectulus noſter floridus, redolente nimirum conſcientia pietatem, pacem, manſuetudinem, iuſtitiam, obedientiam, hilaritatẽ, humilitatem. Qui his caret peccator, lectulus fœtidus eſt, quem ſponſus abhorret.

Peccatores inter deſperationem, & præſumptionem medium ſtatuant, quod contemnere non debent iuſti. *Cap. XVIII.*

1 *Hom. 2 in pſalm. 38. tom. 1.*

ORIGENES exponens verba illa; Amoue à me plagas tuas, vel flagella tua, ait: Si quãdo vides temetipſum poſt peccatum affligi, & cruciari in corde, & à proprijs cogitationibus accuſari, ſi quando notari te vides à conſcientia tua, & eius verberibus flagellari, ſpẽ tibi emendationis, ac ſalutis præſume. Vicinior namque tibi conuerſionis eſt via, quàm illis, qui nec peccaſſe ſe quidem ſentiunt, nec in delictis ſuis contriſtantur, nec flagella conſcientiæ patiuntur. Tu ergo ſi videris te flagellari, & cruciari in cogitationibus tuis, & ſpem ſalutis de proximo attendens, dicito de his qui peccauerunt quidem ſimiliter, tamen ſimiliter non pœnitent pro delictis, Quia in laboribus hoĩum non ſunt, & cum hominibus non flagellabũtur, propterea tenuit eos ſuperbia. Tu ergo ſi cruciaris, & affligeris in corde tuo, dic ad Dominũ. Multa quidem flagella peccatorũ, ſed ſperantes in Domino, miſericordia circundabit. Oſtendimus igitur dupliciter hominibus flagella præparari, ſiue ſenſibiliter extrinſecus, cum vel languoribus, vel dãnis, vel diuerſis afflictionum generibus flagellamur, ſiue etiam cum ex recordatione delicti perurgentis, conſcientiæ ſtimulis terebramur in corde. Ad vtrunque ergo conuenit dici, Amoue à me plagas tuas. Sed fortaſſe aliquis dicit. Eſto, quia pro his cruciatibus, qui extrinſecus inferuntur, commoda huiuſcemodi videatur oratio, quæ ceſſaſſe ſupplicat cruciatus, nunquid & cordis ſtimulum ac mentis reſpectum videbitur inhibere? Menſura in omnibus quæritur, multò magis in flagellis mẽſura percommoda eſt. Si enim fuerint vltra menſuram, nocebunt tibi etiam ipſa quæ bona ſunt, & quid de flagellis dicam? Mel, inquit Salomon, inueniſti, manduca quantum ſufficit, nè fortè ſatiatus euomas. Quòd ſi in melle menſura vtilis eſt, quantò rectius requiretur, & ſeruabitur in flagellis? Propter quod & Apoſtolus, verens nimia flagella cordis eius qui deliquerat, & nimiũ triſtabatur, dicebat, nè forte abundantiore triſtitia abſorbeatur, qui huiuſmodi eſt. Vndenè deſperatione pereat, ſpe ſubleuari debet.

Pſal. 72.

2 *Lib. 3. in epiſt. Pau. ad Roma. tom 3.*

IDEM in expoſitione capitis tertij, ſic habet: Per omnem penè textum huius epiſtolæ ab Apoſtolo Paulo digeſtus, dum eius ſermo nunc aduerſus gentes dirigitur, nunc pro gẽtibus temperatur, & rurſum aduerſum iudæos, & iterum de iudæis, aut etiam pro iudæis ponitur, nunc laudans, nunc vituperãs, vt nec ex toto confidant, nec etiam deſperent. *Infra*: explicans illa verba Apoſtoli: Quia non eſt iuſtus quiſquam, non eſt intelligens, non eſt requirens Deum, ait: Non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens, quia donec quis viuit in corpore, pronunciari nõ poteſt iuſtus, ſed cum exierit de corpore, & de vitæ huius agone diſceſſerit, ſicut & ſcriptura dicit: Ne beatificaueris hominem ante mortem, quia neſcis quæ erunt eius nouiſſima. Et iterum dicit Eccleſiaſtes: Et laudaui homines defunctos, qui iam mortui ſunt, magis quàm viuos, qui adhuc viuunt. Habet adhuc & aliam ſcripturæ ſententiam, quæ dicit, quia quicumque ille minimus eſt in regno Dei, maior ſit eo, qui in corpore eſt, etiam ſi Ioannes ille ſit,

Eccli. 11.

quo

quo maior inter natos mulierum non fuit.

3 Homi. 29. in Gene. tom. 1.

CHRYSOSTOMVS inquit: Ostendit nobis sacra Scriptura,& iustos sæpe lapsos,& peccatores, magnā agentes pœnitentiam, quò vtrinque sufficiēs nobis esset securitas, & neque qui fietit confidentior sit, videns & iustos cecidisse, neque qui in peccatis est, desperet, videns tot qui resipuerūt, & ad summum virtutis apicem peruenire potuerunt. Itaq; nullus tametsi multorū bonorum operum sibi conscius, præsumptuosus sit, sed anxius, & solicitus,& audiat beatum Paulum admonentem, & dicentem: Qui stare sibi videtur, videat nè cadat. Nullus item, qui in profundū ipsum malitiæ descendit, salutis suæ spem abijciat, sed inestabilem Dei misericordiam cogitans, audiat iterum Deum per Hieremiam prophetam dicentem: Numqui cadit, non resurgit, & qui auersatur, non reuertitur? Et iterum: Nolo mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat. Hæc fectm quisque expandat, suisque congrua vulneribus pharmaca imponat.

1. Cor. 1.

Hier. 86. Ezec. 18.

4 Homi 68 in Matth. tom. 2.

IDEM sic habet, Nemo vestrū desperet, etiam si ad extremum prauitatis sit delapsus, facile quippe est vel ab ipso improbitatis baratro se ipsum recipere. An non audistis quomodo illa meretrix, quæ omnes impudicitia superauit, vniuersos rursus continentia,& virtute reliquit? non dico illam, de qua in Euangelio scribitur, sed hanc, quæ nostra memoria ex Phœnice, omnium ciuitatū iniquissima fuit. Hæc enim pueris nobis apud nos cum erat, & cū prima in theatro esset, nomen eius vbique ferebatur, non tn vrbe nostra solummodo, sed ad Cilicas vsque, & Cappadocas. Hæc multorum patrimonia exhausit, hæc multos parentum orbos tenebat, non eleganti corporis forma solùm, verumetiam cum magicis cantibus, & herbis retia tenderet, hæc reginæ quoque fratrem attraxit, tanta cupidinis tyrannide pollebat, sed subitò nescio quare, immò verò certissimè scio, voluntate namque commutata, & Dei gratia hoc modo impetrata, omnia illa spreuit, & calcauit, ita diabolica officina proiecta, facilè ad cęlum ascendit, & quamuis nihil erat ea petulantius, dum in scena versaretur; postea tamen continentiæ magnitudine multas antecelluit. Cilicium enim induta, per totā reliquam vitam hoc se pacto exercebat. Hæc cum ineffabili sacramento communicasset, & condignè susceptam gratiam vixisset, vniuersis per gratiā maculis detersis, naturæ demum concessit. Mirabilem enim philosophiam post baptismum ostendit, nec vnquam amantibus antea, eamq; sequentibus, ac diligenter quærentibus visa est, sed posteaquam semel seipsam inclusit, multos annos quasi vincta in carceribus peregit, sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Nemo ergo, qui malè vixit, desperet, nemo qui virtutem colit, confidat, ac dormitet, nè meretrix quædam eum anteueniat. Ille autem non desperet, vt dixi, cum ante primos etiam possit volitare. Audias quid Deus ait ad Hierusalem: Dixi postquam fornicata es cum amatoribus multis, ad me conuertere, & non es conuersa. Certè cum iam ad amandum Deum feruenter redierimus, non sicut homines solet irrogare, properate. Præterea nec quando pœnitentiam agimus, quia longo tempore ab eo abfuerimus exprobrat, sed si solùm, vt decet conuertamur, ac ei valde inhęreamus, & carnes nostras timore suo affligamus, confestim nos amplectitur, fouet, & præcipua charitate prosequitur, quatum rerum multa nō solùm in nouo, verumetiā in veteritestamento videre licet exēpla. Quis enim Manasse deterior fuit? sed facile conuersus propitium sibi Deum largis reddidit lachrymis. Quis Salomone fęlicior? sed cum negligentia dormitasset, decidit in profundum. Verùm has ambas in eius patre mutationes possum ostēdere, qui modò diligenti pœnitentia in sublime scandebat, modò negligentia in infima labebatur. Quis Iuda beatior? sed factus est proditor. Quis miserior Paulo? sed vas electionis cō. rutus est. Quis Matthæo peior? sed Apostolus est connumeratus.

5

Mat. 20.

Hier. 3.

4 Reg. 21. & 2. Paral 33.

3. Reg 11. & 2. Esd. 3.

Act 8.

ratus. Quis Simone laudabilior? sed factus est omnium abiectissimus. Quas multas huiusmodi mutationes, & olim, & nuper factas, & nunc quotidie fieri non ignoramus. Quas ob res sæpius mihi illud dicendum esse video, nec illi, qui vixit in scena desperandum esse, nec huic, qui versatur in Ecclesia, omnino confidendum. Ad hunc enim ait: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Ad illum verò, Nunquid qui cadit, non resurget? Iterum: Dirigite dissolutas manus, & genua paralytica. Et rursus ad probos: Vigilate, ait. Ad illos autem: Surge, qui dormis, & suscita te à mortuis. Nam alijs quidem conseruanda sunt, quæ acquisiuerunt, alijs autem necesse est, vt commutati id fiat quod non sunt. Nam, vt alteris conseruare sanitatem opus est, sic alteris ab ægrotatione seipsos liberare. Multi quippe à morbo diligentia conualuerunt, & multi ex sanitate in morbum negligentia inciderunt. Ideò ad illos quidem dicit: Ecce sanus factus es, noli peccare, nè deterius tibi aliquid contingat. Ad hos autem, Vis sanus fieri? tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Etsi triginta & octo annos iacueris, nihil tamē prohibet, si volueris sanus fieri, adest enim nunc etiam Christus clamans, Tolle lectum tuum, modò velis tu surgere, modò non desperes. Non habes hominem, sed habes Deum; non habes, qui te valeat in piscinam immittere, sed habes, eum, qui potest facere nè tibi piscina opus sit. Nullus vetat si volueris in fontem gratiarum descendere. Adeamus igitur alacri animo. Nam & Raab meretrix erat, sed saluata est. Latro truculentissimus fuit homicida, sed paradisi ciuis effectus est. Nec Iudæ profuit, quòd magistrum discipulus sequebatur, sed perijt; latro autē in cruce, probum se discipulum fecit. Hæc considerans non despera, sed misericordia Domini fretus, excita teipsum, viam solummodo facere incipias, & citò peruenies.

1. Cor. 10. Hier. 8. Isa. 35. Mat. 24. Eph. 5. Simile. Ioan. 5. Iaco. 2.

7

IDEM exponens verba illa Matth. cap. 5. Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos, inquit: Cautè posuit dicens super iustos, & iniustos, non super iniustos, & iustos. Quia omnia bona Deus non propter omnes homines dat super terram, sed propter paucos sanctos. Contentus est enim magis, vt peccatores contra meritum suum bonis Domini fruantur, quàm vt iusti contra meritum suum à bonis eius fraudentur. Similiter & quando Dominus à peccatoribus irritatur, castigationem suam nō propter homines bonos mittit, sed propter solos peccatores, tamen æqualiter & iustos tangit, quemadmodum & peccatores. Nam quemadmodum in bonis non separat peccatores à iustis, sic nec in malis separat iustos à peccatoribus. In bonis, peccatores à iustis non separat, nè separati cognoscāt sese abiectos esse, & desperent: in malis iustos à peccatoribus non separat, ne separati cognoscant se electos esse, & glorientur, maximè cum nec malis bona prosint, sed noceant magis; nec bonis, mala noceant, sed prosint magis.

Hom. 13. imperfecti in Matth.

8

IDEM dicit: Nemo malus desperet, nemo bonus nimium sibi fidat, sed hic trepidus, ille alacris esto. Nam nec deiecti animi vir, adhærere diu virtuti potest, nec qui insistere modo studiosè volet, effugere vitia non valet. Vtriusq; rei exemplum fuerit beatus ille Dauid, qui cum paululum remisisset, lapsus est vehementer, compunctus verò ad culmen prioris gratiæ statim resiliuit: vtrumque verò æquè perniciosum est, & remittere animum, & prorsus desperare. Hoc ab ipso cæli fastigio momento subuertit, illud surgere iacentem nō sinit. Hinc Paulus ad illum quidem, Qui stare videtur, videat, inquit, nè cadat: ad hunc verò, Hodie si vocem eius audieritis, inquit, ne obduretis corda vestra. Et rursum: Manus remissas, & genua soluta roborate. Adulterum, cū primùm peccati pœnituisset, recipit statim, nè nimia tristitia consumeretur.

Homi. 38. in 1. epist. Paul. ad Cor. 10. 4. 2. Reg. 24. Sup. 10. Psal. 94. Heb. 12.

9

IDEM sic habet; Si quā squalidam habemus ac sordidam mentem, nō ideo desperemus. Si enim, inquit, fuerint peccata vestra rubicunda velut color phœniceus, velut nix alba erūt, & si fuerint velut

Serm. 18. in epist. ad Roman. Isaia 1.

velut coccinum, quasi lana alba erunt. Innumera tibi sunt perpetrata mala, delictaq́; Quid hoc? Nondum enim ad infernum vsque deuenisti, in quo nemo confitebitur. Nondum solutum est theatrum, sed adhuc intrò in ipsa stas cauea, potesq́; vel in extrema lucta omnes reuocare conflictus. Nondum es eo loci, vbi diues ille est, vt audiendum tibi sit illud: Quoniam magnum chaos inter nos, ac vos est. Nondum aduenit sponsus, vt timendum sit, quis tibi de suo daturus est oleo. Adhuc licet, vt emas, ac recondas. Multi sunt, qui vendant, nudi scilicet, esurientes, ægroti, quiq́; in carceribus sunt. Pasce illos, illos vestibus indue, iacentes visita, quę si feceris, adcurret oleū vberiore copia, quàm soleant aquarum fontes.

Luc. 16.

10 IDEM ait: Grauius iustis vbique videtur Deus, peccatoribus quominus pius atq; ad clementiā velox. Peccantē & cadentem releuat, & inquit ad eum: Nunquid cadens non adijcet, vt resurgat, aut auersus nō reuertetur? Vt quid auersa est, auersione impudica, impudens filia Iudæ? Ad peccatorem, dicit: Nolo mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat. Ad iustum autem dicit: Si fecerit homo omnem iustitiam omnemq́; veritatem, & auersus peccauerit, non recordabor iustitiæ eius, sed in peccato suo morietur. Sic variè fratres, & differenter excogitat Deus, non ipse quidem mutatus, sed vtiliter diuidens bonitatis suæ dispensationem. Cadentem & peccatis obnoxium, si terrueret, spe periclitari eum compelleret, iustum verò, si laudat, suæ vim virtutis debilitat, atque veluti iam beatum de industria, studioq́; pigritare, præparabit. Propterea fratres, peccatoris quidē miseretur, & ei blanditur, iustum verò terret. Terribilis est super omnes, qui in circuitu eius sunt. Et qui nā fuerint hi? Sancti. Deus enim inquit; Dauid glorificatur in consilio sanctorum suorum, magnus, & terribilis est super omnes, qui in circuitu eius sunt. Si cadentem intuetur, clementiæ manum protendit, si stantem, timore iustitiæ iustiq́; iudicij concutit, atque hūc timore quidem confirmat, illum verò per clementiam excitat. Vis & opportunam eius nosse bonitatem, singulasq́; benignam & accommodatam suauitatem? Peccatrix mulier illa omni conuoluta delicto, tot peruersorum operum, & delictorum rea, de pœnitentia salutem sitiens surrepsit Saluatoris conuiuio. Subintroiuit mulier illa peccatrix, Saluatorisq́; pedes tetigit, lachrymis rigauit, & capillis tersit: hanc tot plenam peccatis, eleuat ille pius, ac clemens, dicens: Dimittuntur tibi peccata tua. Et Maria soror Moysi, paruo ex murmure, lepra damnatur. Peccatoribus, dicit: Si fuerint peccata vestra sicut coccinum, velut niuē dealbabo. Et tenebras in lucem trāsfert pœnitentiæ inutatione, totq́; malorum aceruum, bonitatis voce soluit. Ambulanti verò in iustitia, dicit: Quicunque dixerit fratri suo stulte, reus est gehennæ ignis. Vno verbo tantam in posuit mulctam, ac omnibus peccatis obnoxiam, tanta liberalitate donauit. Atque aliud cōsidera frater, quoniam quidem peccata quasi debita describuntur, peccatoribus quidem, & ipsam principalē sortem elargitur Deus, & debita dimittit, à iustis verò etiam vsuras exigit. Et accessit ad eum, qui debebat decem millia talenta, & dixit iudici: Patientiam habe in me, & omniā reddam tibi. Non immoratus ipse clemens, piusq́; Deus, vt redderet, sed in confessione, debiti solutionem fecit, & debitori quidem decē millium talentorum vinculis dimisit, & ipsam etiam priorem sortem, à iustis verò, & vsuras repetere promittit. Quare, inquit, non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens vtique cum vsuris exegissem illam? Hæc dico, non quasi Deo odiosè sese ad iustos habente, Deo enim nihil iustò acceptius. Sed quod paulò ante diximus, solatur peccatorem, quo eleuet, iustum, quo stat, terret. Impij pauperes sunt, iusti autē diuites. Vnde Paulus: Gratias ago Deo, quoniam in omnibus diuites facti estis in ipso, in omni sermone, & in omni doctrina. De impijs verò beatus Hieremias dicit: Fortassis pauperes sunt, quapropter non potuerunt audire verbum

Hom. 5. de pen. to. 5. Hier. 8. Ezec. 18. Psal. 88. 11 Luca 7. Num. 12. Isa. 1. Mat. 5. Mat. 18. Luca 19. 1. Cor. 1.

verbum Domini: Quasi pauperum igitur miseretur Deus peccatorũ, & quasi diuitibus,& iustis expetit, illis quidem ipsa præ inopia donans, his verò accuratius rationem diuitiarum pietatis exigens.

12 *Homi. 10. de pœnit.* IDEM inquit; Intelligendũ est non modò à redeũtibus non auerti Deum, sed hos non minori cum iucunditate, quàm ipsos proficientes recipere, vt sic neque malis obruti spe sternamur, neque bonis abundantes confidamus, sed & proficientes timeamus, nè per confidentiam labamur, & labentes, pœnitentiam non recusemus. Duo enim hæc, stantem confidere, & desperare iacentem, perditio animarum est. Quare stãtes roborans Paulus dicit: Qui se putat stare, videat nè cadat. *1. Cor. 10.* Et iterũ: Timeo, nè alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. *Ibid. 9.* Iacentes erigens,& ad vlterius excitans studium, testificabatur Corinthijs sic scribens: Ne fortè multos deflear, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. *2. Cor. 12* Quare & eosdem exorans Dauid dicit: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione. *Psal. 94.* Quo & hodie dicitur, nè corruamus spe, sed bonas in Domino spes habentes, & pelagus clementiæ suæ cognoscentes, omnem conscientiam excutientes malam, simul cum spe, propositoq; adhærentes virtuti, hic vniuersa deponamus peccata, vt multa cum fiducia tribunali Christi astemus.

13 *Homi. 77. ad populũ Antiochenum.* IDEM volens ostendere, quòd stãtem confidere non oportet, neq; lapsum desperare, dicit: Iudas prius regni filius erat, & cum duodecim audiuit discipulis: Sedebitis super sedes duodecim, sed postea factus est gehẽnæ filius. *Matt. 19.* Ethiops autem cum barbarus esset homo, & eorum, qui veniunt ab Oriente, & Occidente, iunctis cum Abraham, Isaac, & Iacob, coronis potietur. *Act. 8.* Hoc & inter nos agitur quotidie, ait enim: Multi erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. *Mat. 20.* Hoc autem dicebat, vt nec illi torperent, tamqnam redire non possent, nec hi confiderent tãquam stent immoti. Hoc & supernè Ioannes exclamaus,

aiebat: Potest Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. *Matt. 3.* Nè nimis confidamus stantes, multi postquam in ipsum ascenderunt verticem cæli, & omnem exhibuere tolerantiam, & in desertis morati sunt, nec in somnijs quidem viderunt mulierem, quòd paululum torpuerint, supplantati sunt, & ad ipsum malitiæ barathrum deuenerũt, alij rursum illinc ascenderunt in cælum, ex scena q; ad angelicam migrauere conuersationem, & multa fecerunt signa.

14 *Epi. 34 ad Iulianũ, tom. 1.* HIERONYMVS dicit; Vidit Iacob scalam de terra vsque ad cælum, & ascendentes per eam angelos, & descendentes, & desuper innitentem Dominum, vt lassis manum porrigeret, vt ascendentes, suo ad laborem prouocaret aspectu. Vnde & vocatur locus ipse Bethel, idest, domus Dei, in qua quotidie ascenditur, & descenditur. Et sancti enim corruunt, si fuerint negligentes, & peccatores pristinum recipiunt gradum, si sordes fletibus lauerint. Hoc ideo dixi, vt non te terreant descendentes, sed prouocent ascẽdentes. Nunquã exemplum à malis sumitur.

15 *Li. 5. in c. 22. Isaiæ, tom. 4.* IDEM exponens illa verba; Et vocabit Dominus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, & ad caluicium, & ad cingulum sacci. Ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum, comedamus, & bibamus, cras enim moriemur, & reuelata est in auribus meis vox Domini exercituũ. Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini, dicit Dominus Deus, ait. Captiuitate præsente, & obsessa Hierusalem, cum ferrum, fames, finis vrgeret vrbem, Hieremias ad pœnitentiam populum prouocabat, *Hiere 34.* & è contrario reges, ac principes, & vulgus miserabile, desperatione perenntium, se tradebat epulis. Nihil autem sic offendit Deum, quàm post peccata, erecta ceruix, & ex desperatione contemptus. Quod & per Amos loquitur: *Amos 1.* Super tres, & quatuor impietates non auersabor eum, quod & cogitauerit, & fecerit, & non egerit pœnitentiam, insuper & docuerit malum. Vnde & nunc dicitur: Si dimittetur

mittetur iniquitas hæc vobis, donec moriamini.

16 *Li. 1. in c. 3. Ezech.* IDEM explicans verba illa; Et filij dura facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te, sic habet. Magnæq; clementiæ est ad tales Deum mittere, nec desperare eorum, & confidentiæ propheticalis, quod ad tales quoque ire non timeat. Indomabili corde, & dura facie, iuxta illud debemus accipere, *Isa. 47.* quod peccatori dicitur: Neruus ferreus collum tuum, & frons tua ænea.

17 *Li. 13. in c. 43. Ezec. Prou. 24.* IDEM docet, quòd Salomon post tam grandia scelera egerit pœnitētiam scribens prouerbia, in quibus ait: Nouissimè ego egi pœnitentiam, & respexi, vt eligerem disciplinam, vt hæc considerans, peccator non desperent.

18 *Li. 29. Moral. ca. 11. tom. 2.* GREGORIVS explicans illa verba Iob 38. Nūquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis, & in diem pugnę, & belli, sic habet. Quia dixerat, indica mihi, si nosti omnia, in qua via habitet lux, & tenebrarū quis locus sit, vt ducas vnumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius, in quibus verbis id significauerat, quod videmus multos quotidie, qui iustitiæ luce resplendent, & tamen ad finem suum, nequitiæ obscuritate tenebrantur, & multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos, & tamen iuxta vitæ suæ terminum, repente reddi luci iustitiæ liberos, & ideo dixerat, indica mihi, si habes intelligentiam, in qua via habitet lux, & tenebrarum quis locus sit? Ac si diceretur: Sicut, qui de malis conuertantur ad bona, vel qui de bonis ad mala redeant, nescis, ita etiam nec de re, quid tuis meritis exigentibus agatur, intelligis. Quia ergo indicauerat his verbis, vel bonos ad malum, vel malos ad bonum posse conuerti, illico secutus adiunxit: Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis, in diem pugnę, & belli? In niue, vel grandine frigida, vel dura accipimus corda prauorum. Sed quia omnipotēs Deus sanctos suos de talib. eligit, & quàm multos electos adhuc inter prauorum vitam repositos habeat nouit, aptè in niue, vel grādine, thesauros habere se perhibet. Et plerosque in vita frigida diu latenter respicit, quos ad medium, cum iubet, producit, & iustitię nitore candidos per supernam gratiam ostendit. Quos ad diem belli, pugnæque præparatos, diu intra suæ præsentię sinum tegit, sed cū repente eos eduxerit, resistentia aduersariorum pectora, illorum verbis, ac redargutionibus, quasi quibusdam grandinibus percutit. Vnde aliàs scriptum est: Pię fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis: quia prædicatores sancti, vt niuer sa mundi spatia miraculorum claritate percurrunt. Qui etiam grando, & carbones ignis vocati sunt, quia & per correptionem feriunt, & per flammam charitatis accendunt. Ipsa quoque libera sanctorum increpatio, natura grandinis conuenienter exprimitur. Grando enim veniens percutit, liquata rigat. Sancti autem viri, corda audientium, & terrentes feriunt, & blandientes infundunt. Nam quemadmodum feriāt, propheta testatur, dicens: Virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam narrabunt. Et quemadmodum blandientes rigent, secutus adiunxit: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, & iustitia tua exultabunt. In niue ergo, vel grandine habentur thesauri, quia plerique iniquitatis torpore frigidi, à superna gratia assumpti, in sancta Ecclesia, iustitiæ luce fulgescunt, & prauam aduersariorū scientiam, doctrinæ suæ ictibus tūdunt. Nix quippe, vel grando fuerat Saulus per frigidam insensibilitatem, sed nix, & grando contra aduersariorum pectora factus est, vel candore iustitiæ, vel districti eloquij correptione. O ad quāta aduersariorum pectora ferienda, hanc in manu sua grandinem sumpsit, per quam tot sibi resistentia corda prostrauit. Nemo itaque de suis operibus extollatur, nemo desperet eos quos adhuc frigidos videt, quia thesauros Dei in niue de grandine nō videt. Si ergo ad ista dona, vel iudicia occulta recurrimus, nullos

Psal. 17. *Psal. 144.* *Ibidem.*

nullos omnino desperãtes, nec illis nos in corde nostro præferimus, quibus pro tempore prælati sumus, quia etsi iam videmus quantum præcessimus, nescimus quantum cum currere cœperint, præcedamur. Benè ergo ad beatũ Iob dicitur: Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ preparaui in tempus hostis, in diem pugnæ, & belli? Ac si apertè diceretur: Nulli te de operibus tuis præferas, quia de his quos intueris, adhuc per culpam frigidos, quantos operarores iustitiæ, & defensores sectæ fidei sim facturus, ignoras.

19 Li. 33 Moral. c. 10. IDEM exponẽs verba illa Iob 40. cap. quæ dixerat de Leuiathan: Aut Armilla perforabis maxillam eius? dicit. Armilla Dominus maxillam diaboli perforat, quia inestabili misericordiæ suæ potentia, sic malitiæ antiqui hostis obuiat, vt aliquando eos etiam quos iam cepit, amittat, & quasi ab ore illius cadunt, qui post perpetratas culpas, ad innocentiam redeunt. Quis enim ore illius semel raptus, maxillam eius euaderet, si perforata non esset? An non in ore Petrum tenuit, cum negauit? An non in ore Dauid tenuit, cum in tantam se luxuriæ voraginem merst? Sed cum ad vitam vterque per pœnitẽtiam redijt, Leuiathan iste eos aliquo modo, quasi per maxillæ suæ foramina amisit. Vnde Dominus non solùm nos in os Leuiathan ire prohibuit, sed ab ore etiam redire concessit, qui spem peccatoris non abstulit, quia maxillam eius, vt euadẽdi viam tribueret, perforauit, vt saltem post morsum fugiat, qui incautus prius mordeti nequaquam metuebat. Vbique ergo nobis occurrit superna medicina, quia & dedit homini præcepta, nè peccet, & tamen peccanti dedit remedia, nè desperet. Vnde cauendum summoperè est, nè quis delectatione peccati, Leuiathan istius ore rapiatur, & tamen si raptus fuerit, non desperet, quia si peccatum perfectè lugeat, adhuc foramẽ in maxilla eius inuenit, per quod euadat. Iam dentibus teritur, sed adhuc si euadendi via quæritur, in maxilla eius foramen inuenitur. Quisquis ergo nondum captus est, maxillam eius fugiat, quisquis verò iam captus est, in maxilla foramẽ quærat. Ante culpam ergo homo iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat, neque ita iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat, neque ita confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam, sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiã cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius, spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius, pœnitẽtis cor rectio contremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ, habeat etiam morsum timoris, vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ, gratia parcentis inuitat.

20 Hinc enim per quendam sapientem dicitur: Nè dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorum meorum nõ memorabitur. Pietatem namque eius protinus & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim, & ira ab illo. Diuina itaque clementia maxillam Behemoth istius perforans, vbique humano generi, & misericorditer, & potenter occurrit, quia nec libero admonitionem præcauendi tacuit, nec capto, remedium fugiendi subtraxit. De statu suo Dauid cadẽte, nemo superbiat, de lapsu etiam suo Dauid surgente, nemo desperet. De maiorum nos lapsu scriptura terruit, sed de reparatione roborauit, nè desperemus. *Infra*: Vt ea quæ dixit, probet, adducit locum Deuteronomij: Non accipies loco pignoris, superiorem aut inferiorem molam. A debitore pignus accipitur, cum à peccatore, iam peccati confessio tenetur. Superior autem, & inferior mola, est spes, & timor. Spes quippe ad alta subuehit, timor autem cor inferius premit. Sed mola superior, & inferior, ita sibi necessariò iunguntur, vt vna sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore, & incessanter debet spes & formido coniungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat, incassum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia

Eccl. 5. Deut. 24. 21

P 2 con-

confidat. Loco igitur pignoris mola superior aut inferior tolli prohibetur, quia qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationē debet, vt nec derelicta spe timorē subtrahat, nec subtracta spe in solo eum timore derelinquat. Mola enim superior, aut inferior tollitur, si per prædicationis linguam in peccatoris pectore, aut timor a spe, aut spes à timore diuidatur, quod facere Dominus prohibet.

22 *In Psal 4. pen. to. 2.* IDEM exponens verba illa; Ne proijcias me à facie tua, ait: A facie Dei proijcitur, cui spes veniæ post peccatum negatur. Qui enim peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Quis est autem qui peccat in Spiritum sanctum, nisi qui nō credit remissionem peccatorum? Remissio enim peccatorum opus Spiritus sancti est. *Gen. 4.* An non in Spiritum sanctum Cain peccauit, quando dixit, maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear? Et quia de venia desperauit, ideo dixit, Ecce eijcis me à facie tua. Vides quomodo ille, qui in desperationis foueam labitur, à facie Dei proijciatur. Et Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Attende qualiter postulat, nē spem veniæ post peccatum amittat. Vbi Spiritus sancti præsentia est, ibi desperatio esse non potest. *Infra*: Solet quibusdam contingere, vt dum se purgatos per satisfactionem reputant, ab internæ mentis custodia animum resoluant. Qui quidem, ipsa sua elatione depressi, eò deterius corrigunt, quò sibi de indulgentia blandientes, vanæ spei securitatem promittunt. Inde est, quod *Psal. 85.* propheta exorat, dicens: Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum. Non dicit, lætetur, vt securum sit, sed lætetur, vt timeat. Ac si apertè dicat, ita me correctum facito gaudere de venia, vt tamen nunquam desinam esse suspectus de culpa.

23 *Serm 3. in festo Apostlo. Pet. & Pau. 1. Tim. 1.* BERNARDVS dicit: In Paulo dicente: Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quoniam Dominus Iesus venit peccatores saluos facere, quorum primus ego sum, hoc cōsolationis & fiduciæ accipite fratres, vt ad Dominum iam conuersos, non nimis eruciet præteritorum conscientia peccatorum, sed tātum humiliet vos, sicut & ipsum. *1. Cor. 15.* Ego sum, inquit, minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Misericordiam etiam consecutus est Petrus, qui non ignorans, sed apertos habens oculos peccauit. *Infra*: Quid enim? Peccasti in sæculo? Nunquid amplius Paulo? Quod si in ipsa religione, nunquid plus Petro? Attamen illi in toto corde pœnitentiam agentes, non modò salutem, sed & sanctitatem consecuti sunt. Et tu ergo fac similiter, quoniam propter te Scriptura eos *Eccl. 44.* vocat viros misericordiæ, vtique propter multam misericordiam, quam consequi meruerunt.

24 *In ser. de filio prodi go.* IDEM inquit; Venit adolescens in regionem non suam, venalis factus est omnibus, qui prætergrediuntur viam. Vinctusque in desperationis carcere, vbi in circuitu impij ambulant, in mola illa impiæ circuitionis cogitur molere. Non obliuiscitur pater ille potentissimus, atque ditissimus, & dulcissimus. Mandat amicis, solicitat seruos, omnesque suscitat ad requirendum eum. Vnus seruorum timor, ad imperium Domini, filij fugitiui vestigia prosequens, in profundo carceris inuenit filium regis, carnalibus peccatorum sordibus obsitum, vinculis, & catenis malæ consuetudinis ligatum, miserum & amentem, in miserijs securum, & ridentem. Quem verbis, & verberibus vrgens vt exiret & rediret, tanta miseriam confusione deiecit, vt sicut mortui iam victus iaceret, & adhæreret in terra venter eius. Egressus è vestigio alius, cui nomen spes, vidensque filium regis à timore non erutum, sed obrutum, non adiutum, sed deiectum, accessit leniter, & suscitans de terra inopem, & de stercore erigens pauperem, leuansq; caput eius, & coacta in vnum consolationis vestem, oculos eius detergens, & faciem; Heu, inquit, quāti mercenarij in domo patris 25 tui abundant panibus, tu autē hic fame pereis

peris? Surge obsecro, & vade ad patrem tuum, & dic ei: Pater fac m. sicut vnum de mercenarijs tuis. Ego sum spes, tibi à patre tuo transmissa, te adiuuatura, te non desertura donec te introducam in domum patris tui, & in cubiculum genitricis tuæ. Et ò, inquit ille, dulce leuamen laborum, dulcis consolatio miserorum, vides carceris m profundum immane, vides vincula, quæ tamen ad ingressum tuum iam maxima ex parte dirupta sunt, vides co captiuorum meorum immanem multitudinem, fortitudinem, velocitatem, astutiam, & quis tibi locus hic? At spes, ne timeas, inquir, qui nos adiuuat misericors est, qui pro nobis pugnat misericors est, pluresque sunt nobiscum, quàm cum illis. Super hæc omnia adduxi tibi à patre missum equum desiderij, cui cum insederis, me duce ab his omnibus securus proficisceris. Equo desiderij imposuit filium regis, sed frenum defuit, tanta erat festinatio fugiendi. Illico equus currit infrenis, trahit spes ante, timor autem retro verberibus vrget, & minis.

Peccatores propensione grandi se, & iustos in malum præcipitare conatur, de quorum ruina gaudent, virtutem autem si operantur, vel id fa iunt fictè verbis Deo mentientes, vel statim eam relinquunt. Cap. XIX.

Lib. 16. in c. 58. Isa. tom. 4.

HIERONYMVS exponens verba illa; Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volũt quasi gẽs, quæ iustitiam fecerit, & quæ iudicium Dei sui non dereliquerit, dicit: Iudæis hæc verba conueniebant, & illis, qui per singulos dies currebant ad synagogas, & Dei legem meditabãtur, scire cupientes quid Abraham, Isaac, & Iacob, & quid cæteri sanctorũ fecerint, & libros prophetarum, ac Moysi memoriter reuoluentes, decantabant diuina mandata, quibus rectissimè illud aptabitur: Quærent me mali, & non inuenient. Sic enim scriptum est: Omnis qui quæritinuenit, quicumque non inuenier, malè quæsisse conuincitur. Dominus enim inuenitur ab his qui eum quærunt in bonitate, & ostenditur illis, qui non sunt ei increduli. Cum igitur iustitiam, iudiciumque reliquerint Dei, frustra legis iactant scientiam, cum sanctus non in notitia scripturarum, sed in operibus glorietur, dicens: Viam mandatorum tuorum cucurri, quando dilatasti cor meum. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volunt. Est alia temeritas Iudæorum, quasi fiducia bonæ conscientiæ, iudicium postulant iustum, & imitantur sanctorum verba dicentium: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Et iterum: Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos, & cor meum. Et appropinquare Deo desiderant, cum hoc non in loco sit, sed in affectu, nec mentis ociosæ, sed laboriosi operis. Appropinquat enim Dominus appropinquantibus sibi, & his, qui iustè quod iustum est persequuntur, & possunt dicere: Mihi autem adhærere Deo bonũ est. Si enim omnipotens Deus pater est veritatis, atque iustitiæ, quicunque est mendax & iniustus, appropinquare Deo non potest, de quo scriptum est: Non habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Quare ieiunauimus, & non aspexisti &c. In quibus verbis, & in sequentibus docet virtutem non fictè, & exterius tantùm, sed pia mente, rectoq; animo operandam esse, vt Deo placeat. Quando enim sic homo virtutem operatur, audit. Tũc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua cito orietur. His verbis illi arguuntur, qui Deo mentiuntur, & opera virtutum exteriora, interno spiritu vacua Deo offerunt, quæ tamen ipse nec acceptat, nec respicit.

Matt. 7.

Psal. 25.

Psal. 72.

Psal. 5.

IDEM explicans verba illa; Qui sanctificabantur, & mundos se putabãt in hortis, post ianuã intrinsecus, qui comedebãt carnẽ suillã, & abominationẽ, & murem, simul consumentur, dicit

Lib. 18. in c. 66. Isa.

Dominus, ait: Arguit sermo diuinus populos Iudæorum, immo scribas, & pharisæos, quos & Dominus arguebat, dicēs: Vos estis, qui iustificatis vosmetipsos coram hominibus, Deus autem scit corda vestra, quoniam quod in hominibus excelsum est, abominatio est apud Deum. Vnde increpabat eos, atque dicebat: Væ vobis scribæ, & pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod foris est calicis, & paropsidis, & intus pleni estis immunditia. Et iterum: Qui estis sepulchra dealbata, intus autem pleni estis ossibus mortuorum, Qui ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant, qui Domino loquebantur pacifica, & molliebant verba sua super oleum, ipsi autem erant iacula, de quibus rectissimè dicebatur: Populus hic labijs me honorat, cor verò eius longè est à me. Comedunt autem carnem suillam, & abominationem, & murem, qui non sunt sancti corpore, & spiritu.

Luc. 16. *Mat. 23.* *Psal. 61.* *Isa 29.*

Idem explicans illa verba; Dices filijs Ammon, hæc dicit Dñs Deus, pro eo quod dixistis, euge, euge super sanctuariū meum, quia pollutum est, & super terram Israel, quia desolata est, & super domū Iuda, quia ducti sunt in captiuitatem. Idcirco ego tradam te filijs orientalibus in hæreditatem, & collocabunt caulas suas in te & ponent in te tentoria sua, ipsi comedent fruges tuas, & ipsi bibent lac, daboq; ciuitate tuam in pascua camelorum, & filios Ammō in cubile pecorum, & scietis, quia ego Dominus. Pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu super terram Israel, idcirco ego extendam manū meam super te, & tradam te in direptionem gentiū, & interficiā te de populis, & perdam te de terris, & conteram, & scies, quia ego Dominus, sic habet: Hoc super vnūquemque sanctorum intelligi po est, ad quorum ruinam gaudent sæculi homines, si multi ipis perdiderūt pudicitiam, dū mali, consolationem suorum scelerum putant, si plures habeant consortes criminū, atque supplicij, & hoc nemo facit nisi fuerit filius Ammon, hoc est, filius populi, qui declinatione generatus est. Propterea ipse Dominus non per angelos, neque per alia ministeria extendens manum suam ad percutiendum, tradet terram Ammon in direptionem, nequaquam camelis, & ouiū gregibus, sed manifestius gentibus, vt de populorum numero penitus eradicetur, & pereat, & redigatur ad nihilum, & postquam contrita fuerit, tunc intelligat, quod ipse sit Dominus, qui cūcta dijudicet, & in oēs terras habeat potestatem. Quę omnia illis euenient, quia iustorū ruinam cum gaudio susceperunt.

Lib. 8. in 25. Ezec.

Idem exponens verba illa; Facti sunt principes Iuda quasi assumētes terminū, super eos effundam quasi aquā iram meam, dicit: Ductis Ephraim, & Israel in captiuitatem, & redacta terra eorum in solitudinem, principes Iuda, qui flere debuerant, & suum populum cohortari vt recederētab idololatria, nè & ipsi similia sustinerent, cœperūt gaudere atque lætari, quòd pate... sibi terra eorum ad possidēdum latius, & facti sunt, quasi assumentes terminos Israel regnum suum, & possessionem dilatare cupientes. Quamobrem dicit Dominus, & super ipsos principes Iuda venient Babylonij, & ita eos, quasi aquæ impetus, occupabunt, non suis viribus, sed indignatione mea. Dicit quoque & ad principes Ecclesiæ, quod non debeant exultare, & hæreticorum perditionem suam salutem æstimare, sed potius plangere, quod illi perierint. Vnde & Apostolus Paulus docet Ecclesiasticos viros, nè glorientur super fractione Iudaicorum ramorum, sed potius timeant, nè & ipsi frangantur. Et in alio loco: Quis, ait, scandalizatur, & ego non vror? Alioquin super tales principes, qui in alterorum miserijs gloriantur, & idcirco se stare putant, si alij corruāt, effundet Dominus quasi aquā iram suam.

Li. 2. in c. 5. Osea. tom 5. *Rom. 11.* *2. Cor. 11.*

Idem exponens verba illa; Mentietur opus oliuæ, dicit: Hoc ait, quia fructus quos afferre debuerant, in operib. demonstrantur: mentietur aūt opus oliuæ, aliud promittentis, & aliud facientis, dicentes ad Moysen: Omnia quæcūque dixerit nobis Dominus faciemus, & non...

Li. 2. in 3. Habac. *Exo. 24.*

& nolentes in eum credere, qui à Moyse prædicatus est.

7 *In 1. in c. 1. Prouer.* IDEM explicās verba illa; Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis, inquit: Duobus modis lactant peccatores quos decipiūt, quia aut ad faciendum scelera blandimentis alliciūt, aut facta iam, fauoribus, quasi laudabiliter acta sustollunt. In vtroque autem sapientia suos auditores, nè talibus acquiescant, hortatur.

8 *In c. 3. Prouerb.* IDEM exponens illa verba; Noli prohibere bene facere eum qui potest, inquit: Non debes prohibere bona opera, quæ proximus intendit facere, nè audias à Domino cum Pharisæis: Ipsi non introistis, & eos qui introibāt prohibuistis.

9 *Li. 2. in c. 12. Proue. in fine.* IDEM explicans verba illa; Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ, dicit: Promittunt se nonnulli obedire veritati, sed vbi tentatio veniens, siue blandiens impedimentum præstiterit, deserunt quid incœpta, sed tamen conscientia promissi, quasi gladio punguntur.

10 *Li. 2. in c. 3. Prouer.* IDEM exponens illa verba; Vult, & non vult piger, anima autem operantium impinguabitur, inquit. Rectè pigri vocabulo denotatur, qui vult regnare cum Domino, & nō pati proeo. Delectant præmia, cum pollicentur, deterrent certamina, cum iubentur, de quo Iacobus ait: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Et filius Sirach: Væ peccatori terram ingredienti duabus vijs, qui autem iussa operantur Domini, ideo faciunt, quia anima illorum perfecta, supernorum dulcedine reficitur, iuxta eum qui Dominum obsecrat dicens: Sicut adipe pinguedinis repleatur anima mea. Vel certè anima operantium impinguabitur, quia qui pijs pro Domino laboribus insudāt, cælesti, & immarcessibili, post labores, corona donabuntur.

Iacob. 1. *Eccl. 2.* *Psal. 26.*

11 *in ca. 15. Prouerb.* IDEM explicans verba illa; Labia sapientium disseminabunt scientiam, cor stultorum dissimile erit, ait. Potest hoc ita intelligi, quia cor stultorū etiam sibimetipsi dissimile erit, dum mutabilitate diuersarum cogitationum, variam se exhibet, & nunquam idē quod fuerat manet, cui contra de Anna, cum Domino intenta mente supplicaret, dicitur: Vultusq; eius non sunt amplius in diuersa mutati. *Infra*: Iter pigrorum quasi sepes spinarum. Pigros dicit eos, quos piget operari iustitiam, qui cum viam Domini appetunt, eos, velut spinæ obsistentium sepium, sic formidinum suarū oppositæ suspiciones pungunt. Quod quia electos præpedire nō solet, adiunxit: Via iustorum absque offendiculo. Iusti quippe in conuersatione sua, quodlibet eis aduersitatis obuiauerit, non impingunt, quia temporalis aduersitatis obstacula, æternæ spei, & internæ contemplationis saltu transiliunt.

1. Reg. 1.

12 *In cap. 16. Prouerb.* IDEM exponens illa verba; Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eū per viam non bonam, sic habet. Locus hic de omni fauore malorum accipit. Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur.

Psal. 9.

13 *Li. 3. in c. 22 Prouer.* IDEM explicans verba illa, Dicit piger, leo est foris, in medio platearum occidendus sum, inquit. Dicit sæpè in animo suo, qui ad agenda bona opera, piger est, ad confitendam fidem, quam corde tenet, timidus, Non audeo fidem quam noui, foras profiteri, nè me persecutor impius, quia fidelem audit, petimat. Timeo ad exercendas virtutum actiones in publicum progredi, nè fortè me, vel antiqui hostis aduersitas grauior, terret, vel etiam homo quilibet peruersus, cum suorum turba derideat, conuitijs confundat, iniurijs afficiat, aut sicut multos iustorum, qui ab eius vita discordant, tormentis, & morte consumat. Leo, inquit, foris, in medio platearum occidendus sum. Quod est apertè dicere, & verba, & opera virtutum, vbi ostendi foris cœperint, statim persecutio, vel hominum, vel immundorum spirituum comminatur, nec valeo tentationibus resistere, sed in pijs, boni propositi vincor incœptis.

14 *In Psal. 1. tom. 1.* IDEM explicans verba illa; Non sic impij, non sic, sed tanquam paluis, quem proijcit ventus à facie terræ, inquit.

Simile. quit. Qui impius est, puluer comparatur. Puluis licet detractus sit, tamen desinit esse terra. Tam infelix erit impius, vt nec terrenus quidem sit puluis. Videtur quidem habere terræ substātiam, sed habet suam substantiam, nihil habet solidum, sed quod habet, ad pœnam habet. Huc illucq; dispergitur, nunquam in vno loco est, quocunque ventus traxerit, illuc eius impetus dirigitur. Sic & impius, qui semel Deum negauerit, quocumque illum aura diaboli traxerit, illuc errore perducitur.

15 *In Ps. 34.* IDEM explicans illa verba; Non supergaudeant mihi inimici mei: nè quando dicant in cordibus suis: euge euge animæ nostræ, nec dicant, deuorauimus eum, dicit. Non pateflat vltra os eorum ad me deuorandum, nè dicant, deuorauimus eum. Deuorat homo, qđ in os mittit. Sed in hoc dicit deuorare, quia peccatores volūt illos sanctos deuorare, id est, vt vnum corpus efficiantur. Qui & gratulantur malis meis.

16 *In Ps. 77.* IDEM explicans verba illa; Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei, cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius, inquit. Dilexerant eum in ore suo, cum dicerent: Omnia quæcunque præceperit Moyses faciemus. Et lingua sua mentiti sunt ei, dicentes Moysi: Omnia quæcunque dixerit Dominus, faciemus. Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo. Nam & Dominus testimonio vtens Isaiæ prophetæ, dicebat: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. *Exo. 24.* *Isa. 29.*

17 *Lib. de vera & falsa pœnitētia, to. 4.* AVGVSTINVS dicit; Sunt multi, qui vt peccent, non solùm non vincuntur, sed vltro se peccato offerūt, nec expectant tentationem, sed præueniūt voluptatem, & pertractant secū, quàm multiplici actione vitij, delectabiliter peccent.

18 *In Ps 14. to. 8.* IDEM exponens verba illa; Qui loquitur veritatem in corde suo, qui nō egit dolum in lingua sua, sic habet. Requiescet in monte sancto Domini, qui loquitur veritatem in corde suo. Nonnulli enim in labijs habent veritatē, & in corde non habent. Tamquam si aliquis dolosè ostendat viam, sciens ibi esse latrones, & dicat: si hac ieris, à latronibus tutus eris: & contingat, vt verè non ibi latrones inueniantur, verum ille locutus est, sed nō in corde suo, aliud enim putabat, & nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiā in corde ita sit. Qui non egit dolum in lingua sua. Lingua agitur dolus, cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Ista perfectio est, vt nihil in hominem valeat malignus, iustū à virtutis statu deijciens in peccata.

19 *In Ps. 58.* IDEM explicans verba illa; Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua, sic habet. Tota die, id est, toto tempore, sine lassitudine, sine interuallo, sine pausatione. Et quando non facis, cogitas, vt quando aliquid mali abest à manibus, à corde non absit. Aut facis malum, aut dum nō potes facere, dicis malum, aut quando nec hoc potes, vis & cogitas malum. Tota die ergo, id est, sine intermissione.

20 *Serm 202. de tempore, to. 10.* IDEM explicans illa verba Prouerbiorum 13. Pauper non suffert minas, inquit, Pauper, scilicet inanis iustitia, non habens intus spiritus plenitudinem, ornamenta spiritalia, supellectilem spiritualem, totumque illud, quod oculis non videtur, sed mente plus cernitur. Non habens hęc intus, nō suffert minas. Quando ei dictum fuerit ab aliquo potente, dic hoc verbum contra inimicum meum, dic falsum testimonium, vt ego quem volo, opprimam, & domem, fortè tentat Non facio, non mihi adduco peccatum. Tantum negat quousque diues minari incipiat. Sed quia pauper est, non suffert minas. Pauper est, non habet diuitias interiores, vt omnes minas sæculi contemnat.

21 *Li. 7. Mor. to. 2. c. 18.* GREGORIVS explicans illa verba; Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, Iob 6. Inquit. Omne quod inuoluitur, in semetipsum replicatur. Et sunt nonnulli, qui seducentibus vitijs obuiare quasi tota intentione deliberant, sed irruente tentationis articulo, in deliberationis proposito non perdurant,

Alius

Alius namque prauo vsu superbiæ inflatus, cum magna esse præmia humilitatis cõsiderat, aduersum semetipsum se erigit, & quasi tumorem turgidi fastus deponit, exhibere se quibuslibet contumelijs humilem promittit: sed cum repente hunc, vnius iniuria verbi pulsauerit, ad consuetam protinus elationem redit, sicq; ad tumorẽ ducitur, vt nequaquam, quia humilitatis bonũ concupierat, recordetur. Alius auaritia æstuans, augẽdis facultatibus anhelat, is cum præterire omnia velociter conspicit, vagantem per concupiscentias mentem figit, decernit iam nihil appetere, & adepta tantummodo sub magni moraminis freno possidere: sed cum repente fuerint oculis oblata, quæ placeant, in ambitione protinus mens anhelat, & oblita continentia, quam secum pepigerat, cogitationum se stimulis per desideria acquisitionis inquietat. Alius luxuriæ tabe polluitur, & longa iam cõsuetudine captus tenetur, quanta autem castitatis sit mundicia cõspicit, & à carne vinci turpe deprehendit. Restringere ergo voluptatum fluxa deliberat, sed vel obiecta oculis specie, vel ad memoriam reducta, cum subiecta tentatione concutitur, protinus à pristina præparatione dissipatur. Alius verò iracundiæ flammis accenditur, eiusq; stimulis ad inferẽdas proximis contumelias effrenatur, cum vero nulla furoris animam occasio pulsat, quanta sit mansuetudinis virtus, quanta patientiæ altitudo considerat, seque etiam contra contumelias patienter parat, sed cum parua quælibet commonitionis occasio nascitur, repente ad voces, & contumelias medullitus inflammatur. Cumq. furori plenè satisfecerit, quasi post exercitium, in tranquillitatẽ redit, & tunc se ad silentij claustra recolligit, cum linguæ, non patientia, sed procacitatis suæ satisfactio frenum ponit. Vix igitur, vel sero post conuitia illata se cohibet, quia & à cursu sæpe spumantes equos, non præsidentis dextera, sed campi terminus coercet. Bene ergo de reprobis dicitur: Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, quia recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala replicãtur, & quasi extra se tensi, ad semetipsos per circuitum redeunt, qui bona quidem cupiũt, sed à malis nequaquam redeunt. Esse quippe humiles, sed tamen sine despectu, esse contenti proprijs, sed sine necessitate, esse casti, sed sine maceratione carnis, esse patientes, sed sine contumelijs volunt, cumque adipisci virtutes quærunt, sed labores virtutum fugiũt, quid aliud quàm exhibere belli certamina in campo nesciunt, & triumphare in vrbibus de bello concupiscunt.

23 IDEM exponens verba illa Iob capit. 15. Tetendit aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est. Cucurrit aduersus Deũ erecto collo, & pingui ceruice armatus est, dicit: Inter peccatores sunt nõnulli, qui etsi qua aliquando agere cõtra omnipotentis Dei iudicium nituntur, ipsa impossibilitate explendæ suæ voluntatis fracti, ad semetipsos respiciunt, atque ad eum quem contemnere voluerant, conuertuntur, & qui discedere longè poterant, si quod vellent implere valuissent, per hoc aliquando saluantur, quia quod nequiter voluerunt, implere nequiuerunt. Et sunt nonnulli, qui hoc quod peruersè contra Deũ appetunt, iusto Dei iudicio implere nequius permittuntur. Et eum eos malitia accendit, potentia roborat, tanto iã semetipsos in errore cognoscere nequeunt, quantò in rebus affluentibus, extra se semper per potentiam trahuntur. Hi sunt, qui contra Deum manum tendunt, hoc est in operatione praua, despectis Dei iudicijs perseuerant, & contra omnipotentem iniquus iste roboratur, quia prosperari in mala sua actione permittitur, quatenus & peruersa faciat, & tamen fęliciter viuat. De quo adhuc subditur: Cucurrit aduersus Deum erecto collo. Erecto collo contra Deum currere, est ea quæ creator: displiceant, cum audacia perpetrare. Cucurrit, id est, in malo opere obstaculum de aduersitate non habuit. Et pingui ceruice armatus est. Pinguis ceruix est opulenta superbia, affluentibus rebus,

Libro 10. Moralium ca. 15.

22

bus, quasi multis carnibus fulta. Potés igitur iniquus, pingui ceruice contra Deum armatur, quia rebus temporalibus tumens, contra præcepta veritatis, quasi de magnitudine carnis erigitur. Quid enim paupertas, nisi quædā macies, & quid rerum abundantia, nisi pinguedo est vitæ præsentis? Pingui ergo ceruice se contra Deum erigit, qui temporalem abundantiam in superbiam assumit? Operuit faciem eius crassitudo, quia desiderata terrenarum rerum abūdantia, oculos mentis præmit.

24 *Libro 20. Moralium ca. 15.* IDEM explicans illa verba Iob capit. 30. Et mandebant herbas, & arborum cortices, sic habet: Quid per herbas, nisi tenera, ac terræ proxima, bene inchoantium vita? Et quid per arborum cortices, nisi exteriora opera eorum, qui iam sublimia appetunt, designantur? Praui namq; cum recta incipientes aspiciunt, aut ridēdo, aut quasi consulendo contradicunt. Cum verò iam quosdam pensant ad summa proficere, quia eorum profectus funditus dissipare nequeunt, à quibusdam illos suis operibus diuertunt. Herbas itaq; eis & arborum cortices mandere, est, vel studia bene inchoantium, vel operationes quorundam, iam more arborum ad superiora tendentium, pestiferis persuasionibus, quasi quibusdā malitiæ suæ dentibus, dissipare. Herbas mandunt reprobi, cum infirmorum initia, irridendo consumunt. Arborū quoq; cortices mandunt, cum manu peruersi consilij, à vita rectè credentium, tegmen bonorum operum subtrahunt. Hos autem, in quibusdā actibus velut arbores expoliant, illos verò velut herbas, quia despicientes trahūt, quasi quæ calcant, comedunt. Quorundam iam fortitudinem in alta resurgentem, ex parte demoliuntur, quorundam verò teneritudinē adhuc in imis positam, penitus conterunt. Dicatur igitur. Mandebant herbas, & arborum cortices, quia prauis irrisionibus, in nonnullis exteriora opera, in nonnullis autem per spem virentia corda dissipabant.

Peccatores obdurati, insensibiles, & stulti, nec prosperis, nec aduersis corriguntur, quos Deus non punit in ipsorum malum.
Cap. XX.

DE re hac præter ea, quæ adnotauimus lib 4 c 5. latè, & in hoc lib 14. cap. 7.

Homi 15. in Ps. 48. to. 1. BASILIVS exponens verba illa; Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes, simul insipiens, & stultus peribunt, inquit: Sapientes vocat eos de quibus Hieremias ait: Sapientes sunt, *Hiere 4.* vt faciant mala, bene autem facere nescierunt. Vel certè sapientes dicit discipulos principum huius sæculi, qui abolentur, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, quoniam sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. Quamobrem cum stultos reddat hæc *Iaco. 4.* sapientia, ideo astruit perditurum esse sapientiam sapientum, & reprobaturum prudentiam prudentum. Deinde ait: Simul insipiens, & stultus peribūt, & relinquent alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum. Supra vno nomine generali, sapientes appellauit, quos nunc subdiuidens insipientes, & amentes vocat. Sapientes, qui tales sunt secundùm ipsorum opinionem, stultos, & insipientes, dicit: Insipiens, dicitur, is qui priuatus prudentia, minus solers est, aut perspicax ad obeunda communis vitæ istius officia. Itaque eos vocat consuetudo prudentes, siue sapientes, qui incommoda, & noxia ab vtilibus, in rebus humanæ vitæ, discernere nouerint, iuxta id quod est in Euangelio dictum. Quia filij huius sæculi pruden- *Luc. 16.* tiores filijs lucis in generatione sua sunt. Non enim absolutè prudentiores, sed secundùm conuersationem & consuetudinem vitæ huius, qua in carne agitur. Hi namq; dispensatores, aut villici iniquitatis dicuntur, quòd prudēter consulant dispēsandis suæ ipsorum vitæ commodis. Atqui demens, siue stultus dicitur, qui his destituitur, quorum cognitio mentem hominis præcipuè

pue adornat, vt sunt Dei patris notitia, verbi incarnatio, & à Sancto Spiritu illuminatio procedens, quam sane sensa tam mentem habent, qui possunt cum Paulo dicere. Nos mentem seu sensum Christi habemus Sed Sacrae Scripturae inualuit consuetudo, vt promiscuè his vtatur verbis, & insipiens, & stultus ad vnum communem finem, hoc est, perditionem demergunt. Vnde diuiti dictum est in Euangelio: Stulte hac nocte auferent animam tuā à te. Et apud Prophetam, Ephraim dicitur columba insipiens, quae Aegyptum inuocabat, & ad Assyrios ibat. Horum itaque domus nempe insipientis ac stulti, sepulchra sunt in aeternum. Horum corpora sepulchra sunt, in quibus animae peccatis praemortuae, sepultae sunt. Mortuus namque ratione peccati, non in domo, sed in sepulchro ob animam mortuam habitat. *Infra*: Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, similis factus est illis. Nunc quidem, dum perinde ac equus vsque ad insaniam deperit foeminas, vxori a hinniens proximi, nunc rursus quasi lupus rapax ex insidijs, dū appetit aliena, nonnumquam vulpis malitiosae astutiae assimilatur, per dolū aduersus fratrem concinnatum. Fuit reuera exuperans quędam magnitudo amentiae istius, & pecuniae absurditatis à ratione prorsus abhorrentis, quod ne senserit quidem initio suae creationis ad imaginem sui conditoris factum se esse, & neque cogitarit, quot quantaque in sui vnius gratiam dispensata sint mysteria.

Luca 12.

2 *In hac ipsa Homil.*

IDEM exponens verba illa; Haec via illorum scandalum ipsis, sic habet: Qui omnia nostra moderatur, ac dispēsat Deus, nobis per malitiae viam incedentibus occurrit, offendicula obijciēs, quae nos à peccato remorentur, & abarceant, vt à vita pecuina, & rationis experte auocati, postea in ore nostro cōplaceamus, corde credentes ad iustitiā, & ore confitentes ad salutem. Persecutor erat Paulus, depopulabatur, ac vastabat Christi Ecclesiam, prono ad explendam iniquitatem cursu vires exercebat. Postea in ore suo complacuit, dum per synagogas annunciaret, quoniam hic est Christus.

3 *In cap. 3. Malachiae tom. 5.*

HIERONYMVS explicans illa verba; Inualuerunt super me verba vestra, dicit Dominus, & dixistis: Quid locuti sumus contra te, ait. In lectione septuaginta interpretum, sic scriptum est: Ingrauastis super me verba vestra, dicit Dominus: quia quando verba blasphemiae dicuntur contra Dominum, ingrauata dicuntur. Etenim iuxta Zachariam, iniquitas sedet super talentum plumbi, & quod contra Deū dicitur, graui blasphemiarum mole deprimitur. Qui non intelligentes verba grauissima, & blasphemiam suam, interrogant. Quid locuti sumus contra te? Non cognoscentes mala quae contra Deum perpetrant.

4 *Lib. 2. in c. 16. Prou. tom. 8.*

IDEM exponens verba illa; Qui attonitis oculis cogitat praua, mordēs labia sua perficiet malum, sic dicit: Grauius est perficere malum, quàm facere. Non solùm autem ille perficit malum, qui per membra sui corporis, peruersum quid operatur, & noxium, verùm etiam ille qui fixa intentione, malum patrare disponit. Solent enim superbi indignantes, labia mordere, solent attonitos habere oculos, & praesentia nō videre, dum aliquandiu taciti sedula mente pertractant. Vnde datur conijci, quòd attonitis oculis praua cogitare dicat eum, qui sic mala quae facit, inquirit, vt, quae se in futurum retributio malorum operum sequatur, non videat.

5 *Lib. 1. offic. ca. 15. tom. 4.*

AMBROSIVS dicit: Dubitatur, cur peccatores abundent opibus, & diuitijs, epulentur iugiter sine moerore, sine luctu, iusti autem egeant, & affiiciantur, aut coniugum amissione, aut liberorum. Quibus satisfacere debuit illa Euangelij parabola: Quòd diues bysso, & purpura induebatur, & epulas copiosas exhibebat quotidie, pauper autem plenus vlceribus de mensa eius colligebat reliquias. Post obitum verò vtriusq; pauper erat in sinu Abrahae requiem habēs, diues in supplicijs. Nonne euidens est, meritorum, aut praemia

Luca 16.

præmia aut supplicia post mortẽ manere? Et rectè, quia in certamine labor est, post certamen, alijs victoria, alijs ignominia. Nunquid priusquam cursus conficiatur, palma cuiquam datur, aut defertur corona? Meritò Paulus: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. In illa die inquit, non hic reddet. Hic autem in laboribus in periculis in naufragijs, quasi athleta bonus decertabat, quia sciebat, quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Ergo non potest quis præmium accipere, nisi legitimè certauerit. Nec est gloriosa victoria, nisi vbi fuerint laboriosa certamina.

2. Tim. 4.

6 Vbi supra cap. 16.

IDEM ait: Dices, cur impij lætantur? cur luxuriantur? cur etiam ipsi non mecum laborant? Quoniam, qui non subscripserint ad coronam, non tenentur ad laborem certaminis. Qui in stadium non descenderint, non se perfundunt oleo, non oblinunt puluere. Quos manet gloria, expectat iniuria. Vnguentati, spectare solent, non decertare, non Solem, æstus, puluerem, imbresq; perpeti. Dicãt ergo, & ipsis athletæ, venite, nobiscum laborate. Sed respondebũt spectatores, nos hic interim de vobis iudicamus, vos autem sine nobis coronæ (si viceritis) gloriam vendicabitis. Isti igitur, qui in delitijs, qui in luxuria, rapinis, quæstibus, honoribus studia posuerunt sua, spectatores magis, quam præliatores fiunt. Habẽt fructum laboris, fructum virtutis non habent. Fouent ocium, astutia, & improbitate aggerãt diuitiarum aceruos, sed exoluent (seram licèt) nequitiæ suæ pœnam. Horum requies in inferno, tua verò in cœlo. Horum domus in sepulchro, tua in paradiso. Vnde pulchrè vigilare eos in tumulo Iob dixit, quia soporem quietis habere non possunt, quem ille dormiuit, qui resurrexit. Noli igitur, vt paruulus sapere, vt paruulus loqui, vt paruulus cogitare, vt paruulus vendicare ea quæ sunt posterioris ætatis. Perfectorum est corona. *Infra:* Qua causa ille diues fuerit, quæreret improbus, & raptor alieni, qua causa potens alius, qua causa ille abundauerit liberis, ille fultus honoribus, reuelabitur. Fortasse, vt dicatur raptori, diues eras, qua causa aliena rapiebas? Egestas non compulit, egestas nõ coegit. Nonne ideo te diuitem feci, vt excusationem habere non possis? Dicatur etiam potenti, cur non affuisti viduæ, orphanis quoq; iniuriam patiẽtibus? Nunquid tu infirmus eras? Nunquid non poteras subuenire? ideo te feci potentem, vt non inferres violẽtiam, sed repelleres. Nonne tibi scriptũ est: Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate? Dicatur etiã abundanti liberis: Honoribus cumulaui te, salubritatem corporis concessi tibi, cur non secutus es præcepta mea? Nonne ego tibi libros dedi, honores contuli, salutem donaui? Cur me negabas? Cur tenebas dona mea, despiciebas mandata mea? Deniq; de Iuda proditore hæc colligere licet, qui & Apostolus inter duodecim electus est, & loculos pecuniarum, quas pauperibus erogaret, commissos habebat, ne videretur, aut quasi inhonoratus, aut quasi egenus, Dominum prodidisse. Et ideo vt iustificaretur in eo Dominus, hæc ei contulit, vt non quasi iniuria exasperatus, sed quasi præuaricatus gratiam, maiori esset offensæ obnoxius.

Iob 21.

7

Psal. 81.

8 Lib. 2. de Cain, & Abel. c. 10.

IDEM exponens verba illa Genesis 4. Qui occiderit Cain septuplum punietur, sic habet. Qua ratione signum super Cain posuit Dominus, nè occidatur patricida, cum prospectum non fuerit, nè innocens occideretur. Nec tamẽ magna concedit Dominus, sed in eo ipso imprudentiam insipientis vlciscitur. Qui cum esset perpetuis supplicijs obnoxius, non remitti sibi pœnam poposcit, sed vitam corporis huius obseruandam putauit, in qua plus ærumnæ est, quàm voluptatis. Mors enim vna est in secessione animæ, & corporis, & in fine istius vitæ Quę simul vt venit, omnes corporis dolores auferre, non augere consueuit. Metus verò, qui hanc

vitam

vitam viuentibus frequenter ingruũt, mæstitiæ, dolores, gemitus, diuersiq; cruciatus, grauitatum, & ægritudinum vulnera, plurimas etiam mortes generi humano inferunt vt ista mors remedium esse videatur, non pœna. Non.n. peremptoria est, per quam non adimitur vita, sed ad meliora transfertur. Nã si nocentes moriuntur, qui gradum à peccatis reuocare noluerunt, vel inuiti tamen finem non naturæ, sed culpæ adipiscuntur, nè plura delinquant, quibus vita fœnus est delictorum. Si autẽ bonæ spei compotes sunt, migrare magis, quam deficere credendi sunt. Inseritur hoc loco dogma de incorruptione animæ, quod ipsa vera, & beata vita sit, quàm vnusquisque bene conscius viuit multo purius, ac beatius, cum huius carnis anima nostra, deposuerit inuolucrum, & quodam carcere isto fuerit absoluta corporeo, in illum superiorem reuolans locum: vnde nostris infusa visceribus compassione corporis ingemuit, donec commissi gubernaculi munus impleret, vt carnis huius irrationabiles motus, rationabili ductu regeret, & coerceret. Redarguũtur itaque hoc in loco, qui vnicam hanc vitã putant esse, quæ sit in hoc sæculo, omnia plena lapsus, plena mæroris sunt, & redarguuntur simplici serie gestorũ. Ecce enim iustus, innocens, pius, propter gratiã deuotionis, odia fratris incurrens, immaturus adhuc æui sublatus est parricidio, & iniquus, sceleratus, impius, etiam fraterna cæde pollutus, longæuam duxit ætatem, duxit vxorem posteritatem reliquit, vrbes condidit, & hoc meruit diuina permissione. Nonne in his apertè vox Dei clamat: Erratis, qui putatis hic esse omnem viuendi gratiam? Non intelligitis, non aduertitis senectutem hanc miseriarum esse veteranam, processionemq; ætatis, ærumnarum stipendia, circunsonari nos quotidianis naufragijs, tundi fluctibus, in scopulosis habitaculis degere, & in his delectari, sicut illud non iam æternum animal, quàm immortale malum. Ergo & isti Cain longæuitas, indulta vindicta est, eò quòd vixit metu, & prolixũ spatium, multo cucurrit & infructuoso labore, qua pœna nihil grauius, quàm vt quis ipse malorum sibi causa pœnarum sit.

10 AVGVSTINVS sic habet; Commemorãs Paulus Philosophorum peccata, dixit: Dicentes esse sapientes, stulti facti sunt. Superbia autem auertit à sapientia. Auersionem autem, stultitia consequitur. Stultitia quippe cæcitas quædam est, sicut dicit: Et obscuratum est insipiens cor eorum. Vnde autem hæc auersio, nisi dum ille, cui bonum est Deus, sibi ipse vult esse bonum suũ, sicuti sibi est Deus? Itaque ad meipsum, inquit, anima mea conturbata est.

Lib. 3. de libero arbitrio. 10. 1. Rom. 1.

11 IDEM dicit; Cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur. Quoniam nihil est infœlicius fœlicitate peccantiũ, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur. Sed peruersa, & aduersa corda mortalium, fœlices res humanas putant, cum tectorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorũ, cum theatrorum moles extruuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum, cũ gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur, cum ex his quæ diuitibus abundant, luxuriantur histriones, & necessaria vix habẽt pauperes. Hæc si Deus pollere permittat, tunc indignatur grauius. Hæc si impunita dimittat, tunc punit infestius. Cũ verò euertit subsidium vitiorum, & copiosas libidines inopes reddit, misericorditer aduersatur. Misericorditer.n. si fieri posset, etiam bella gererentur à bonis, vt licentiosis cupiditatibus domitis, hæc vitia perderentur, quæ iusto imperio, vel extirpari, vel deprimi debuerunt.

Epist. 5. quæ est ad Marcellinum. 10. 1.

12 IDEM inquit; Quantum diligat Deus sperantes in se, & quid eis in posterum seruet, hinc maximè ostendit cum infidelibus, & desperatis, & peruersis, quibus in mala voluntate vsq; in finem perseuerantibus ignem cum diabolo æternum minitatur, in hoc tamen sæculo bona tanta largitur, qui

Episto. 89. quæ est ad Falcitatẽ et Rusticũ.

facit

facit solem suum oriri super bonos, & malos,& pluit super iustos,& iniustos. Quàm multa enim habeāt impij in hac vita munera, & dona gratuita ab illo, quem cōtemnunt,enumerare quis poterit? Inter quæ illud magnum, quod exemplis interpositarum tribulationū, quas huius sæculi dulcedini tamquam bonus medicus miscet, admonet eos, si attendere velint fugere ab ira ventura, & cum in via sunt, idest, in hac vita,cō cordare cum sermone Dei, quem sibi aduersarium habent malè viuendo. Quid ergo non misericorditer præstatur hominibus à Domino Deo, à quo etiam tribulatio beneficium est? Nam res prospera donum est consolantis, res autem aduersa donum est admonentis Dei.

13 *Epist. 121 ad Probā de orando Deum. Num. 11. 1.Reg.8.*

IDEM inquit; Nonnullis impatientibus Dominus Deus, quod petebant concessit iratus, sicut contra Apostolo negauit propitius. Nam legimus Israelitæ quid & quomodo rogauerint, & acceperint, sed expleta concupiscentia, impatientia est grauiter castigata. Dedit & regem petentibus secundùm cor eorum, sicut scriptum est, non secundùm cor suum.

14 *In Ps. 9. num. 8.*

IDEM exponens verba illa; Conuertantur peccatores in infernum, sic habet. Conuertantur,dentur in manus suas cum eis parcitur, & illaqueentur delectatione mortifera Omnes gentes, quæ obliuiscuntur Deum, quia cū non probauerunt Deum habere in notitia, dedit illos Deus in reprobum sensum. Quia non in finem obliuio erit pauperis,qui videtur nunc in obliuione esse, cum peccatores fęlicitate huius sæculi florere existimantur, & iusti laborare. Sed patientia, inquit, pauperum, non peribit in finem. Quapropter nunc patientia opus est ad perferendos malos, qui iam voluntatibus separati sunt, donec etiam vltimo iudicio separentur. Despicis in opportunitatibus, in tribulationibus, idest,opportunè despicis,& facis tribulationes ad inflammandos animos desiderio aduentus tui. *Infra*: Quoniam exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non quæret. Nemo gratuletur homini, qui prosperatur in via sua, cuius peccatis deest vltor,& adest laudator. Maior hæc ira Domini est. Irritauit Dominū peccator, vt ista patiatur, idest, vt correptionis flagella non patiatur. Irritauit enim Dominum peccator: secundùm multitudinem iræ suæ non exquiret. Multum irascitur Deus, dum non exquirit,dū quasi obliuiscitur, & nō attēdit peccata,& per fraudes,& scelera ad honores,diuitiasq; peruenitur. Nō est Deus in cōspectu eius, inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Quantam pœnam patitur,qui secundis rebus peccatorum suorum eò perducitur, vt non sit Deus in conspectu eius. Et contaminentur viæ eius in omni tempore, idest,cogitationes,& consilia eius immūda sint. Animus enim malè sibi conscius, dum sibi videtur nullam pęnam pati, credit quòd non iudicet Deus, & sic auferuntur iudicia Dei à facie eius, cum hæc ipsa sint magna damnatio.

15 *Expos. 2. In Ps. 26.*

IDEM sic habet; Habemus hic fęlicitates diuersas generis humani, & miser quisque dr̄, quando illi subtrahitur,quod amat. Verè autem fęlix est, non si habet, quod amat,sed si id amat, quod amandum est. Multi enim miseri sunt, magis habendo, quod amant, quàm carendo. Amando enim res noxias miseri, habendo sunt miseriores, & propitius Deus, cū malè amamus, negat quod amamus, iratus autem dat amanti, quod malè amat. Habes euidēter dicentem Apostolum: Tradidit illos Deus in cōcupiscentias cordis eorum, in immunditias, vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis, eoꝙ commutauerunt veritatem Dei in mēdacium,& seruierunt creaturæ potius, quàm creatori. Dedit ergo quod amabant, sed damnando.

Rom. 1.

16 *In Ps. 91.*

IDEM explicans illa verba; Simul insipiens,& stultus peribūt, dicit. Quis est insipiens? Qui non intelligit in quo malo sit. Tu verò intellige in quo malo sis modò, & prospice, vt in bonis sis in posterum. Intelligendo in quo malo sis, nō eris insipiēs, prospiciēdo tibi in futurū, nō eris stultus,& imprudēs.

IDEM

17 *In Ps 92.* IDEM explicans verba illa; Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ, ait. Non moueat iustum, quòd qui faciunt mala, in isto sæculo florent. Nimis profundæ factæ sunt cogitationes Dei. Vbi est cogitatio Dei? Ad præsens habenas laxat, sed postea astringet. Noli gaudere ad piscem, qui in esca sua exultat, nondum traxit hamum piscator, nam iam ille hamum habet in faucibus, & quod tibi videtur lõgum, breue est, omnia cito transeũt. Quid est longa vita hominis ad æternitatem Dei? Vis esse longanimis? Vide æternitatem Dei, nam attendis ad dies tuos paucos, & diebus tuis paucis vis impleri omnia. Quæ omnia? Vt damnentur omnes impij, & coronẽtur omnes pij. Istis diebus tuis vis hæc omnia impleri? Implet ea Deus in tempore suo. Quid enim dictum est de temporalibus? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos agri, fœnum aruit, & flos decidit. Omnia ergo arescunt, & decidunt, verbum autem Domini manet in æternum. Dic ergo illis: Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Si iam Christianus es, & bene eruditus, dicis: Deus iudicio suo reseruet omnia. Boni laborant, quia flagellantur, vt filij, mali exultant, quia damnantur, vt alieni. Duos filios habet homo, alterum castigat, alterum dimittit. Facit vnus malè, & non corripitur à patre, alter mox, vt se mouerit colaphis cæditur, & flagellatur. Vnde ille dimittitur, & ille cæditur, nisi quia huic cæso, hæreditas seruatur, ille autem dimissus exhæredatus est? Videt eũ non habere spem, & dimittit eum, vt faciat, quod vult. Puer autem, qui flagellatur, si cor non habuerit, & stultus fuerit, gratulatur fratri suo, qui non vapulat, & gemit de se, & dicit in corde suo: Tanta mala facit frater meus, quicquid vult facit contra præcepta patris mei, & nemo facit illi durum verbum, ego mox vt me moueo, cædor. Stultus est, attendit quod patitur, & nõ attendit, quod illi seruetur. Ideo cum dixisset, & nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ, subiecit statim: Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Quæ sunt, quæ non cognoscit stultus? Cum exorti fuerint peccatores, sicut fœnum. Quid est sicut fœnum? Virent, cum hiems est, sed æstate arescent. Attendis florem fœni, quid citius transit? Quid lucidius? quid viridius? Non te delectet viriditas ipsius, sed time ariditatem eius. Tu autem altissimus in æternum es Domine. Expectans desuper ex æternitate tua, quando transeat tempus iniquorum, & veniat tempus iustorum. Quoniam ecce inimici tui peribunt. Qui florent modò, postea peribunt.

Simile. (margin)

Isa. 40. (margin)

Simile. 18 (margin)

Simile. (margin)

19 *Serm. 12. de verbis Dñi secundum Mat. tom. 10.* IDEM sic habet; Nihil est, quod sic quisque cogitare debeat, nisi, vt in semetipsum oculos cõuertat, in se discat, se inspiciat, se discutiat, se quærat, & se inueniat, & quod displicet necet, quod placet optet, & plantet. Bona vis habere, & bonus non vis esse. Non vides te erubescere debere de bonis tuis, si domus tua plena est bonis, & te habet malum? Quid est enim, quod velis habere malum, dic mihi? Nihil omnino. Non vxorem, nõ filium, non filiam, nõ seruum, non ancillam, non villam, non tunicam, postremò non caligam, & tamen vis habere malam vitam. Rogo te præpone vitam tuã caligæ tuæ. Omnia quæ circa iacent oculis tuis elegantia, & pulchra, chara tibi sunt, & tibi ipse vilis es, & fœdus. Si tibi possent respõdere bona, quibus est plena domus tua, quæ habere optasti, quæ perdere timuisti, nonne & tibi clamarent, sicut tu nos bona vis habere, sic & nos volumus bonum habere dominum? Tacita voce interpellant contra te Dominum tuum, ecce bona tua tanta dedisti huic, & ipse malus est. Quid ei prodest, quod habet, quando eum, qui omnia dedit, non habet.

20 *Serm. 37. de verbis Dominum Euangel. secundùm Lucam.* IDEM sic habet; Sæculi lætitia, est impunita nequitia. Luxurientur homines, fornicentur, ebriositate ingurgitẽtur, turpitudine fœdentur, nihil mali patiantur, & videte sæculi gaudium. Ista mala, quæ commemoraui, non castiget fames, non aliquis timor, non morbus, non vlla aduersitas, sed sint omnia

in rerum abundantia, in pace carnis, in securitate malæ mentis, ecce vide sæculi gaudium. Magnæ misericordiæ est, nequitiæ impunitatem nō relinquere, & nè cogatur in extremo gehennæ dānare, modò flagello dignatur castigare. Nam vis nosse, nulla pœna, quanta sit pœna, non tamen iusto, sed peccatori, cui est temporalis pœna, nè succedat æterna. Vis ergo nosse, nulla pœna, quanta sit pœna? Psalmum interroga: Irritauit Dominum peccator. Exclamauit vehementer, attendit, considerauit, exclamauit, irritauit Dominū peccator. Quare obsecro? Quid vidisti? Qui autē hoc exclamauit, vidit peccatorem impunè luxuriantem, malè facientem, bonis abundantem, & exclamauit: Irritauit Dominum peccator. Quare hoc dixisti? Quid enim vidisti? Præ magnitudine iræ suæ non requiret. Intelligite fratres misericordiam Dei, quando castigat mundum, non vult damnare mūdum. Præ magnitudine iræ suæ, non exquirit. Ideo non exquirit, quia multum irascitur. Magna est ira eius. Parcendo sæuit, sed iustè sæuit. Si ergo aliquando sæuit parcendo, bonum est nobis, vt subueniat castigando. Est sæueritas, quasi sæua veritas.

Psal. 9.

IDEM inquit; Dicamus impijs: Vbi sunt deliciæ vestræ, propter quas ambulatis per vias prauas? Non dicimus, vbi erūt, cum hæc vita transierit, sed modò vbi sunt? Cum hesternū diem hodiernus abstulerit, & hodiernum crastinus ablaturus sit, quid eorum, quæ diligitis, non transcurrit, & transuolat? Quid nō fugit, pęnè antequam capitur, cum ex ipso hodierno die nulla pos sit, vel hora retineri? Ita enim secunda excluditur à tertia, sicut prima exclusa est à secunda, ipsius horæ vnius, quæ præsens videtur, nihil est præsens, omnes enim partes eius, & omnia momēta fugitiua sunt. Propter quid peccat homo, si non cæcatur? Cum peccat, vel cum peccaret, attendat, poterat videre, quia voluptas transitura sine prudentia desideratur, vel cum trāsierit, cum pœnitētia cogitatur. Nos irridetis, quia speramus æterna, quæ non videmus, cum vos, eis quæ videntur temporalibus subditi, nesciatis qualis vobis dies crastina illucescat. Quàm sæpe bonum sperātes, malum inuenitis, nec si bonus fuerit, eum nè fugiat tenere poteritis. Nos irridetis, quia speramus æterna, quæ cum venerint, non transibūt, quia nec ipsa veniūt, sed semper manēt. Nos autem ad illa veniemus, cum per viā dominicam, ista quæ trāseunt, transierimus. A vobis verò temporalia nec sperari aliquādo desinunt, & tamē crebro sperata vos fallunt: nec cessant vos inflammare vētura, corrumpere venientia, torquere transeuntia. Nonne ipsa sunt, quæ cōcupita inardescunt, adepta vilescunt, amissa vanescūt? Vtimur eis & nos secūdùm peregrinationis nostræ necessitatem, sed non in eis gaudia nostra figimus, nè illis labentibus subruamur. Vtimur enim hoc mundo, tamquam non vtentes, vt veniamus ad eū, qui fecit hunc mundum. Dicunt mali: Comedamus, & bibamus, cras. n. moriemur. Illi se adhuc cras dicunt morituros, veritas autem illos iam, cum ista dicunt, inuenit mortuos. Cauete imitari eos, qui cras sperando, moriuntur, & hodie bibendo, sepeliuntur, sed sicut dicit Apostolus: Nè corrumpant bonos mores vestros, colloquia mala.

21 Serm. 25. de verbis Apostoli Pauli.

22

1. Cor. 7.

1. Cor. 15.

Pœnitentiæ vis, eiusq; effectus, & necessitas multiplex, & ingens, quam differre non debemus.

Cap. XXI.

ORIGENES explicans benedictionem Iacob dictam Iudæ: Iuda te laudabūt fratres tui, manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum, inquit. Iudas confessio interpretatur. Qui ergo peccata sua confessus, pœnitentiam egerit, collaudatur à fratrib⁹ suis. Lætitia enim, & gaudium est Angelis in cęlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Ab ipsis ergo, tamquam à fratribus (vnius etenim patris, filij sunt Angeli, & homines) collaudantur. Ma-

1 Hemi 17. in cap. 49. Gen. to. 1.

Manus eius in ceruicibus inimicorum suorum. Qui enim ante exhibuerat mẽbra sua seruire iniquitati ad iniquitatẽ, nunc ea exhibens seruire iustitię in sanctificationem, iam fugientium se inimicorum suorum, idest, dæmonum terga vexat, & cædit. Sic enim pugnat, non quasi aerem cædens, sed dæmones fugans, quique ob nimios profectus, velut Dei iam in se participium habes, etiam adorari dicitur à filijs patris sui.

2 Hom 9 in c.16.&17. Num. IDEM sic habet; In Sodomis quidem, quando minus decem requirebantur, per quos vix, si fortè reperti essent, saluari possent ij, qui habitabant Pentapolim Sodomorum: nunc autem etiã duo, si tamen inueniantur tales, qualis Moyses fuit, & Aaron sufficere possunt, vt gẽs Israelitarum tota saluetur. Quid ergo dicemus amplius esse in his duobus? Quæ tanta virtus, quod meritum, quo sexcenta millia, & cò amplius liberentur ab interitu vastatoris? Ego arbitror, quòd in Moyse lex significetur, quæ docet homines scientiam, & amorem Dei, in Aaron supplicandi Deo, & obsecrandi eum forma consistat. Si ergo accidat aliquando indignari nobis, & iam vltionis sententia procedat à Deo, redeat autẽ lex Dei in cor nostrum commouens nos, & docens conuerti ad pœnitentiam, satisfacere pro delictis, supplicare pro culpis, cessabit continuò iracundia, indignatio cõquiescet, propitiabitur, quasi Moyse & Aaron intercedentibus pro nobis. Si verò aliquando oriatur indignatio Dei, & veniat pro peccatis nostris sæua correptio, indurentur autem corda nostra, nè conuertamur ad Dominum, nè vehumiliemur in conspectu eius, vt in confessione supplicationũ, motus eius, & iracundiam mitigemus, sed è contrario dicamus: Non est cura Deo de vita mortalium, nec pertinent hæc ad eum, reliquit nos olim, nec ad notitiã eius ista perueniunt. Si talia cogitemus in cordib. nostris, & hæc de ore nostro procedant, certum est non esse in nobis Moysen, & Aaron, legis scilicet scientiã, & fructus pęnitentiæ, p quos interitũ imminẽtis exitij possumus euadere.

3 Homil. 1. In Ps. 38. tom. 1. IDEM explicans illa verba; Propter iniquitatem corripuisti hominem, & tabescere fecisti sicut araneam animam eius, dicit. Talis est natura peccati, vt incrasset animam, sicut scriptum est: Incrassatum est cor populi huius. Sicut autem peccatum incrassescere facit, ita è contrario virtus subtilem animam reddit, omneque, quod in ea corporeum est, abstergit, & perimit, & purius eam incorpoream reddit. Quòd autem crassescat, & vt ita dicam, carnea efficiatur anima peccatoris, indicatur ex eo quod scriptum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt. Carnem sine dubio nominat animas crassiores, & peccatrices. Si ergo incrassescat anima, vt efficiatur caro, quid remedij Deus præparet, docet: In increpationibus, inquit, pro iniquitate erudisti hominem, & tabescere fecisti, sicut araneam animam eius. Est ergo opus Dei, vt tabescere faciat, & consumat omne quicquid est crassioris materiæ, quo circundatur anima, vt extenuet, & elimet prudentiam carnis, & ita demum animam ad subtilem rerum cæ estium, & inuisibilium reuocet intellectum. Talia quædam inuenimus sub sacramento non minimo apud Ezechielem Prophetam designari, cum in lebetem, vel cacabũ carnes immitti d cuntur, & decoqui, & dicitur, quia coctæ sunt, & detabuerũt, vel decoctæ sunt carnes, & excoctum est ius. Scripta sunt hæc ijsdem sermonibus pro eo, quod lebetes, vel cacabi nos suscipient flammis succẽsi, in quos inijciemur nos, qui animas nostras incarnauimus, vel incrassauimus, si non prius, dum in hoc mundo sumus, præuenimus per pęnitentiam, vt tabescant carnes nostræ, & crassitudo animæ nostræ ad subtilitatem deducatur araneæ. Si hinc, adhuc carnes fuerimus ingressi, & mittemur in illos cacabos, qui succenduntur lignis, vel fęno, vel stipula, idest, operibus nostris, quæ superposuerimus fundamento Christi. Tale est illud (vt opinor) quod Hieremias dicit: Vidi, inquit, lebetem, vel cacabum ardẽtẽ, & facies eius à facie Aquilonis. Ezec. 24.

Vel iterum, cum virgam vidit nuceã. Requiramus ergo de ista sententia, qđ propterea simul virgam ostendit, & cacabum igne succẽsum: vt si quidem disciplinam accipias per virgam, & emẽderis pęnitentiam agens, cacabo non indigeas succenso. Si verò permanes indisciplinatus, & virga non emẽdaris pęnitens, & tali virga correptus, qualẽ dicit Paulus: Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? Si ergo tali virga non emendaris, in cacabum mitteris, & cacabus succendetur. Propterea ergo vidit Hieremias simul vtrumque, & virgam, & cacabum succensum, vt metuentes vtrumque, alterum videamus ex altero.

4 *Hom. 1. in c. 6. Isaiæ.*

IDEM exponens illa verba; In anno, quo mortuus est Ozias, vidi Dominum, &c. inquit. Quamdiu Ozias rex vixit, non potuit visionem videre Isaias propheta. Erat enim Ozias peccator, & faciens malum ante conspectum Domini, ingressus est templum, & sancta sanctorum, & ob hoc lepra perfusus in fronte est, ita vt extra ciuitatem vadens inter immundos computaretur. Talem igitur principem animæ oportet mori, vt visionem Dei videre possimus. Neque enim frustra scriptum est: Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum. Vnicuiq; nostrũ viuit Ozias, siue Pharao, & non suspiramus, Ægyptia opera facientes. Si autem moritur, tunc suspiramus, vt in Exodo scriptum est: Si Ozias viuit, non videmus gloriã Dei, si autem moritur, tunc videmus statim vt moritur Ozias, gloriam Dei, hoc fit, vt regnet in nobis sermo eius, qui dixit: Ego autem constitutus sum rex ab eo. Nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore. Miserabilis ille homo, in quo peccatum regnat, qui tali se tradit regi, despiciens regnum Dei, & subijciens se voluptati. Propterea voluptatis amator non est amator Dei. De quibus Paulus dicit: Amantes voluptatem magis quàm Deum, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Quando homo conuertitur ad Deum, & agit pęnitentiam, tunc moritur Ozias, & videtur Deus sedens in solio eleuato, &c.

Psal. 2. Rom. 6.

2. Tim. 3.

6 *Homi. 12. in cap. 17. Hier.*

IDEM explicans verba illa; Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo, in vngue adamantino exaratum super latitudine cordis eorũ, dicit. His verbis explicat Hieremias, quantæ sit difficultatis peccatorũ remissio. Et etiam scriptum stylo ferreo in vngue adamantino dr, vt in die iudicij omnibus sit patens, & ab omnibus legatur, nisi virtute pęnitentiæ deleatur. Si enim attramẽto scriptum esset in anima peccantis, facilè deleri posset Quia autem in vngue adamantino est scriptum, sola pœnitentia, quæ efficacissimum est remedium, potest aboleri.

7 *Homi. 13. inter varias huius tomi. to 1.*

BASILIVS docens baptismum differendum non esse, ac subinde nec pœnitentiam, dicit: Vide nè longiorem tibi vitam pollicendo, spe decidas, nescis quid crastina sit aduectura, nè tibi quæ non tua sunt, in tua potes esse potestate. Ad vitam te homo vocamus, quid vocationem fugis? Ad bonorum participationem inuitatus, quid Dominum tam egregium negligis? Regnum cœlorum præparatur. Ipse, qui vocat minimè fallax, via facilis, non tempore, non sumptu, non negotio tandem opus. Quid moraris? Iugum inquam bonum, ac leue est, minimè obterens colla, non vincit, sed probat cernicem sponte ferentem. Subde cor indomitũ, sis Christi iumentum, nè ab hoc immunis iugo, nè ve inconcessam quærens vitæ libertatem, à feris deprehendaris. Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Mellis namq; suauitas melius ignorantibus nunciari, quàm per degustationem, non poterit, quòd sensus omni sermone sit efficacior. Ad circuncisionem minus Iudæus compellitur, quoniam omnis anima, quæ die octaua non circuncidetur, de populo pelletur. Tu autem circuncisionem nõ manufactam, quæ per pœnitentiam in expoliatione carnis perficitur, differre quæris? Si non fueris per pœnitentiam complantatus similitudini mortis eius, quo resurrectionis socius eris? Nõne vides,

Vides, quòd ligni viam gladius igneus custodit, infidelibus quidem formidandus, credentibus verò propitius, ac amœnè coruscans? Et versatilem illum fecit Dñs, quando fidelem conspexerit, ensis terga ostendit, pœnitentia verò carentibus, os, aciemq; intentat. Helias currus, equosq; igneos minimè expauit, verùm itineris superni desiderio incensus, contra formidolosa est ausus, ac hilaris, gaudensq; flammantes ascendit currus, cum adhuc esset in carne. Tu verò igneos currus minimè visurus, sed lotus lachrymis in cœlum penetrare potens, cunctaris, nec vocationi obtemperare maturas? Si aurum Ecclesia distribueret, nô profectò diceres. Cras mittam, cras dabis, verùm tuā sedulus portionem velociter peteres, differri autem ægre ferres. Quoniam verò non materiæ alicuius fucum, sed animæ purgationem tibi rex munificus pollicetur, moras, excusationesq; nectis, impedimenta, causasq; affers. Debebas ad hoc donum accurrere. O rem admirādam? renouaris, nec conflaris, refingeris, & renouaris, nec contereris, curaris, & tamen hanc gratiam non expendis? Si enim hominum seruus esses, ac libertas omnibus proponeretur, nône ad constitutum diem instructus venires, aduocatos pretio conductos, & iudices solicitares, vt omni conatu libertatem reciperes? Quin alapam quoq; extremam seruorum plagam pro liberatione omnis in futurum infamiæ, ac probri libenter subires. Postquam verò te seruum non hominum, sed peccati, ad libertatem præco vocat, vt te à seruitute soluat, & Angelorum consortē, ciuemq; faciat, præterea Dei filium per gratiam factum, cælestium hæredem bonorum constituat, nondum esse tempus hæc bona excipiendi, causaris? O iniquas excusationes? O infamem, vanamque occupationem? Quousque tandem volup ares, quousque vani affectas? Longo nimis tempore mundo viximus, reliquum vt & nobis ipsis viuamus. Quis fidelior tibi consiliarius, quàm Deus? quis bono vtilior? quis Creatore familiarior? O sermonē nefandum? sanari, curariq; non vacat, ne lucem mihi ostende, ne ad regem, regnumq; me ducas. Enimuero si publicis tributis obnoxius esses, debitorum autē remissio reis circumquaque nunciaretur, deinde quispiam te hoc publico munere priuare conaref, dolceres, clamaresq;, communis gratiæ parte per iniuriam priuari. Postquam verò non solùm præteritorum remissio, sed etiam futurorum dona palam proponuntur, non audis, sed ipse te lædis, quantum nec inimici forte læderent. Consultum ne tibi, ac vtiliter cogitatum existimas, si quis ies immunitatis tuum, ac huiuscemodi remissionem tibi abstulerit, ære quoque alieno te premi patiatur? Maximè cum scias, quod mille talentorum fortè debitor remissionis munus facilè consequeris, nisi tu te tibi ex inhumanitate in proximum tuum gratiam abstuleris. Sciscitare aliquantulum conscientiam, ingredere in promptuarium animę secretius, præteritorum memoriam apud te parumper excita. Si enim plura sunt peccata, multitudine ne terrearis. Vbi delictum abundauit, superabundabit & gratia, si eam receperis. Plus enim debenti plus remittitur, vt vehementius amet. Si autem parua, nec admodum lęthalia fuerint delicta, quid de futuro solicitaris, qui generosè præterita disposuisti, cum adhuc impius esses? Nunc verò tu te considera, in examine, trutinaque tuam esse positam animam, hinc ab Angelis, inde à dæmonibus abstrahi, meditare. Quibus cordis lancem inclinabis? Quid apud te vincet, carnis ne voluptas, an vitæ sanctitas? Præsentium oblectatio, an futurorum desiderium? Iuuenis es? ætatem freno pęnitentiæ retine. Flos abest ætatis? vide nè senectutis viaticum desit, nè aciem & propugnaculum per inconsiderantiam, atque ignauiam amittas, neu de vndecima hora sicut de prima cogita. Quandoquidem, & illi, qui iam primum incipit viuere, mortem ante oculos habere continuò est opus. Si quis medicus commentis, ac machinis quibusdam te iuuenem è sene red-

Simile. Simile. Simile. 10

dere se receperit, ad eam profectò dic omni studio venire curares, in qua ætati floridæ te restituendum videres. At nunc cum anima tua, quam omni scelere contaminatam reddidisti, per pœnitentiam renouari nuncietur, tantum despicis beneficium, nec vltro properas, aut id pollicenti sis obuiam? Num non tanti muneris rem miram videre desideras? Quomodo vetus homo, ac secundùm desideria erroris corruptus, rursus in pubertatem, ætatisq; florem reconcinnetur? Pœnitentia igitur est captiuorū, & æris alieni remissio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus splendens, cœli iter, regni cœlestis reconciliatio, adoptionis gratia. Tantis itaque ac talibus bonis, miser, potiorem ducis voluptatem? Noui.n. tuam cunctationem, atque pigritiam. Ipsa enim facta, etsi taces, contra clamant. Mitte, inquis, supersede, interim carne ætatisque flore abutar, in luto voluptatum, porcorum more volutabor, manus sanguine fœdabo, alienum auferam, dolosè ambulabo, peierabo, mentiar. Tunc denique cum satur ero malis, desistam, ac pœnitebo. Si ergo res honesta est peccatum, hoc vsque ad extremum custodi. Si patranti turpis ac nocens, quid in eo perseueras, quod perniciosum est? Nullus enim bilem euomere quærens, maiorem eam ex mala intemperantiá se dieta reddere cogitabit. Corpus namque malis, grassantibusque purgari humoribus, nè morbus conualescat, est opus. Videtur nauis aliquò vsque imposiitorum onera, & grauitatem ferre, si verò modus excedatur, plus æquo grauata periclitabitur. Vide nè, & tu similia patiatis, maiora continuò admittendo, quam ea, quæ remittenda tibi per pœnitentiam promittebantur, & antequam speratum contingas portum, naufragium facias. Vide nè liberationis spe, malorum tibi aceruum congerens, peccatum quidem cumules, veniam autem non apprehendas. Cunctatio ad pœnitentiam nihil aliud clamare videtur, quàm in me aute regnet peccatum, deinde aliquando regnet etiam Dominus. Adsint mihi membra iniustitiæ, & iniquitatis arma, deinde assumam aliquando etiam arma iustitiæ Deo. Sic & Cain sacrificia offerre solebat, primùm quidem pro voluptate propria, deinde illius præbitori, ac Creatori Deo. Quando facultas ætasque viget, te libidinibus tradis. Quando verò membra languent, tunc Deo potissimùm offerre studes, cum scilicet ob ingruentem, & inualidam senectam his vti non amplius licet, quo maximè tempore pudicitia seu temperantia vocari non potest, sed lasciuiendi potius & luxuriandi adempta facultas. Mortuus enim minimè coronatur: nec iustus aliquis dicitur, cui malefacere non licet. Dum itaque potestas adest, dum corpus valet, dum ratio viget, peccato dominare. Si ætate prohibitus, à peccato desistis, debilitati gratias agendum. Optione, non necessitate bonos laudamus. Quis tibi vitæ terminum fixit? quis senectutis metam terminauit? quis apud te tam fide dignus futurorum sponsor? Non vides pueros sæpenumero ab vbere raptos, non ætati floridos mori vides? Nullum certum terminum habet hæc vita.. Quid expectas beneficio febris pœnitere, quando nec salutaria verba loqui, nec item audire commodè poteris, morbo caput occupante? Non manus in cælum tollere, non in pedes erigi, non genua adorando flectere, non commodè doceri, non securè, ac liberè confiteri, non cum Deo conuenire, non cum aduersario decertare, dubitantibus etiam præsentibus, num gratiam sentias, an sine sensu, quæ aguntur accipias. Chananæam imitare, qui habes animam immundo spiritu occupatam. Magnus.n. dæmon, peccatum. Qui dæmonium patitur, misericordiā inuenit, qui autem peccat odium sibi contrahit. Itaque quamuis extra gratiam sis, clama, dic, miserere mei, non labia mouendo, sed mente vocem emittens. Vbi prompta voluntas, nihil est quod impediat. Qui vocat, benignus; qui ministrat, paratissimus gratia

Marginalia: 11 — Simile. — Simile. — 12

guaria abunde exposita, modò impedimentum cesset. Vnus est prohibens, qui nobis ad salutem obstruit viam. Ille inquam, torporem, ac desperationem nobis inijcit, nos ad opus sanctū exurgamus. Ille vana spe corda nostra deludit. An non hodie peccare, cras verò iustè agere, pietatem differre nos cohortatur? Idcirco Dominus, eius occurrens insidijs. Hodie, inquit, si vocem meam audieritis, nolite obdurare corda vestra. Ille verò ait: Mihi hodie, cras Deo Dominus contra. Hodie vocem meam audite. Nosce obsecro inimici dolos, vt omnino statimq; a Deo auertaris, consulere non audet, nouit enim hoc graueadmodum Christianis. Verùm artibus insidiosis aggreditur. Serpens est, & ad decipiēdum argutus. Intelligit enim quemadmodum nos homines præsens libenter recipimus tempus, omnisq; actio humana in præsens contendit, atque spectat. Quamobrem hodiernum tempus nobis furatur astutè, & spem facit crastini. Postquam crastinum venerit, rursus malus diuisor, sibi hodiernum, crastinum verò Domino dari petit. Sic continuò diem de die trahens, voluptate præsenti, & spe frugis, nostram subducit latenter vitam. Certa pro incertis relinque, spem firmam ne vana commutes. Vide ne te tuorum cōsiliorum pigeat, cum te sera nihilq; tibi profutura pœnitentia cæperit. Disce prudentiam, virginum exemplo. Illæ oleum in vasis non habentes quādo sponso ire obuiam oportuit, tunc necessaria deficere senserūt: ideo fatuas eas Euāgelium vocat, quoniam dum tempus ferendi erat olei, id prodigendo comedendoq; absumentes, extra fores sunt eiectæ, ac à sponsi pulchritudine prohibitæ. Ne igitur, & tu frater annum de anno, mensem de mēse, diem de die trahas, & oleum luminis nutrimentum negligens, in diem, quam nō expectas, quandoq; incidas, ac te benefaciēdi occasio vita deficiēte destituat, & morbo præualente in animi angustia cōstitutus à medicis domesticisq; deseraris. Quando inquam extrema erit anxietas, febrisq; ardore viscera adurentur, dolebis miser, dolebis corde penitiore, nec habebis, qui condoleat, sed tantùm tacito, inexplicatoq; murmure mussitabis, apud te dicens, quàm cōtempta est mea stultitia. Quis stupidum ac læthali somno oppressum admonebit? Propinqui? At hi mœrebūt. Alieni? At hi despicient. Amici? At hi talia memorando, te turbare verebūtur. Scilicet, & medicus decipiet, nec tu vitam omnino desperabis, cum natura maximè omnibus desideretur. Mors te ruet, te rapientes statim aduolabunt. Quis liberabit? Deus tibi despectus. At inquis, me tunc exaudiet: tu verò nūc non ipsum audis. Nè miser decipiaris, nemo te inanibus seducat verbis, aderit tibi repentinum exitium, ac interitus similis procellæ te euertet. Veniet Angelus tristis per vim tuam rapiens tot peccatis irretitam animam, teq; demū magnopere cruciatum, & absque voce quærentem, præcluso lamentis vocis organo, ad nigra tartara deducet. Heu quātum te ipsum affictabis, quantum præteritorum pœnitentia consiliorum suspirabis? Me miserum dices, cur peccatorum grauissimam hanc sarcinam, cum licuerit, actam facilè fuerit, non abieci? Me miserum qui hasce peccatorum sordes non ablui, quot peccatis sum commaculatus? O praua mea consilia? Ob breuem peccati voluptatem in æternum crucior? Ob carnis modicas delicias, æterno tradar igni? O iustum Dei iudicium? vocatus eram, nec audiebam; docebar, nec attendebam. Homo si gehennam metuis, si regnum affectas, ne vocationem sperne, ne vanas innecte causas, ad excusationem nulla idonea causa, nulla ratio. In titulo huius concionis sic habet: interpres. Exhortatio ad baptismum, quæ & ad pœnitentiam quadrare videtur.

Matt. 25.

IDEM sic habet: Nolumus eum qui deliquit, peccato spe pœnitentiæ immorari, sed magis iacentem erigere studebimus. Pœnitentiæ expectatio iacentem surgere, & amplius non delinquere hortatur. *Infra*: Non est subuersa Niniue, quia pœnitentiam egit.

15 *Homi. 29. qua est de pæn.*

Quis magis impius quàm Achab, sed lata sententia saccum induit, maiestatē exuit, & pepercit illi Deus. Manasses qui in templo Dei quadriformia collocauit idola, vt necesse esset cuiuis vndelibet templum ingresso, ante idola procumbere, vbi pœnitentiam egit, à captiuitatē reuocatus est. Cuius gratia gaudent, qui in cęlis sunt? Vnius pecca toris, inquit, pœnitentis gratia Angeli lætantur. Deus illum, cum gaudio cōplectitur. Cępit filius prod gus pęnitere, properauit ad patrem, & dixit. Peccaui in cęlum, & coram te: & statim filium pęnitentem complectitur.

16 Regula 13 Moral. sententiarum. ca. 1. 10. 2. Luca 12.

IDEM dicit: Sint lumbi vestri præ cincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expe ctantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, vt cum venerit, & pulsauerit confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes &c. Et vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. De temporibus aurē, & momentis fratres non indigetis, vt scribamus vobis. Ipsi diligenter scitis, quod dies Domini, sicut fur in nocte, ita venit. Et paulò inferius. Igitur non dormiamus, sicut cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus.

1. Thess. 5.

17 In epist. ad monachum qui exciderat.

IDEM inquit: Si qua spes igitur salutis tibi reliqua est, si qua vel modica Dei recordatio, si quod futurorum bonorum desiderium, si quis metus suppliciorum, quæ in pœnitentibus reposi ta sunt, resipisce velociter. Leua oculos tuos ad cælum. Redi ad mali conscientiam. Cessa à malitia tua. Excute, qua circumfusus es, ebrietatem. Obluctare ei à quo prostratus es. Erigere fortiter ex humo. Recordare boni pastoris, qui te insequitur, vt velutē lupi faucibus eruat. Etiam si duo tantùm crura, aut auriculæ portio superfint, resili ab eo qui te vulnerauit. Memor esto miserationum Dei, quod ille vino & oleo medeatur. Nē desperes salutem. Resume memoriam eorum quæ scripta sunt. Quoniam qui cecidit, inquit, resurget, & qui auersus est, reuertetur, qui percussus est curabitur, qui captus est à be stia, victor euadet. Qui commissum fatetur, non abijcitur. Non vult enim ira Deus mortem peccatoris, quemadmodum, vt conuertatur, & viuat. Nē tamquam in malorum profundū delapsus contempseris. Tempus adhuc est patiē tiæ diuinæ, tempus lenitatis, tempus curationis, tempus correptionis. Lapsus es? Exurge. Peccasti? quiesce. Nē stes in via peccatorum, sed resili. Quā primum enim conuersus ingemueris, seruaberis. Noli rationibus humanis impeditus, reditum ad me detrectare. Nē diffidas. Recogita dies antiquos, est adhuc salus, est correctio. Confide, ne despera. Nondum occlusæ sunt ianuæ: audit sponsus. Nē dominetur peccatū. Ad pugnam redi, nē moram nectas.

18 Homi. 22. in epist. 1. Pauli ad Cor. 10. 4.

CHRYSOSTOMVS docens pęnitentiam non differendam, ait: Erit tempus, quando nihil proficiet nostra correptio. Licèt innumera deliquerimus, possibile tamen est, vt reparemur, quando adhuc hic sumus. Et senex quidem recogitet, quod paruo post tēpore hinc emigraturus sit, quando satis per ætatem suam delicijs vacarit. Recogitet, quod possit in breui hoc tempore, hoc totum abluere. Item adolescens expendat etiam ipse quàm incerta mors, & quòd sæpe adolescentes ante senes mortui sunt. Nam, vt ne mortem nostram difficiliorem faciamus, incerta relicta est, vnde & sapiens quis admonet dicens: Ne moreris cōuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, nescis quid paritura sit superuentura dies, periculum. n. & metus est in differendo, salus verò certa, ac secura, si nul la sit dilatio. Virtutem igitur cole: sic enim licèt iuuenis moriare, securè discesseris. Quod si ad senectutem perueneris, cum multa abundantia salutem habiturus es, duplicemq; festiuitatem, nempe abstinens à vitę malitia, & virtutem colens. Ne dicas, erit aliquando tempus quando conuerti licebit. Verba enim hæc, Deum valde exasperant. Cur nam, cum ipse tibi infinita sæcula promisit, tu in præsenti vita laborare non vis, quæ parua, & momentanea est, sed sic marcidus ac dissolutus

Eccl. 5.

solutus agis, quasi hac breuiorem aliã quandam inquiras? Multi cum iam alijs damnum fraudulenter facerent, subito perierunt, & ad manifestum iudicium abierunt. Sed multis, inquit, dedit Deus priuilegium, vt in vltima senectute confiterentur. Quid igitur? Nunquid & tibi dabit? Fortasse dabit, inquit: Cur dicis fortasse? Contigit aliquoties? Cogita quod de anima deliberas, proinde etiam de contrario cogita, & dic: Quid autem si non det? Quid autem, si det, inquit? Det quidem ipse, veruntamen hoc illo certius, & vtilius. Nam si iam cœperis, totum lucrifeceris, siue priuilegium assequare, siue non assequare. Tu autem in bellum egressus non dicis. Non est opus, vt de rebus meis disponam, fortassis redibo. Neque de nuptijs deliberans dicis. Accipiam vxorem pauperem, multi enim & sic præter spem ditati sunt. Neque domum extruens. Subijciam fundamenta putrida, multæ enim, & consisterunt domus sic ædificatæ. De anima autem agens apprehendis magis putrida dicens: fortassis & sæpius euenit, & contingit aliquando, teq; incertis tradis. Incertum quidem est, inquit, sed fido Dei misericordiæ, misericors enim est Deus. Scio & ego, sed misericors ille Deus & illos de quibus dixi hinc abstulit. Quid autem si etiam multum temporis acceperis, & similiter idem manseris? Qui enim talis, etiam in senectute segnis erit. Nam quæ est illa ratiocinatio, etiam post octoginta annos nonaginta inquirere, & post nonaginta centum, & post centum negligentior eris, sicq; vita omnis frustra consumetur, & eueniet etiam tibi ea quæ de Iudæis dicta sunt. Quòd defecerint in vanitate dies eorum, & vtinam in vanitate solùm, & non in malitia.

19 — *Simile.*

20 *Hom 7. in c 4. ep. ad Hebraeos.*

IDEM exponens verba illa; Accedamus, cum fiducia ad thronũ gratię, vt accipiamus gratiam, & misericordiam in opportuno auxilio, dicit: Sedes gratiæ est in qua Deus nunc sedet, non sedes iudicij: vt inueniamus gratiam in auxilio opportuno, benedixit in opportuno auxilio: si enim nunc, inquit, accedas, accipies, & gratiam, & misericordiam, opportunè quippe accedes. Si autem tunc accesseris, nequaquam, intempestiua quippe erit accessio tunc. Nõ enim erit tunc sedes gratiæ. Vsque tũc sedebit rex gratiam largiens, cum autem venerit finis, tunc surget ad iudicium. Exurge, inquit, Deus, iudica terram. Accedamus cum fiducia, scriptum est enim. Tempore opportuno exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Modò tempus est donorum, nemo de seipso desperet: tunc est desperationis tempus, cum thalamus fuerit clausus, cum intrauerit rex videre discumbentes.

Psal. 73. Isa. 49.

21 *Ho. 5. ad populum Antiochenum. to. 5.*

IDEM inquit: Niniuitarum laudãs pœnitentiam, sententia postquam lata fuit, tunc inualida facta est. Ex cõtrario sæculariter iudicantium. Apud hos enim si causa in medium profertur, rata fit sententia. In Deo autem contrarium, proferri sententiam eam inualidam facit: Nisi enim prolata fuisset, non vtique peccatores audissent, neq; egissent pœnitentiam, sine pœnitentia verò pœnam non repulissent, nec fuissent illa salute potiti. Quomodo enim non mirabile, quòd quando Iudex sententiam tulerit, per pęnitentiam rei sententiam soluerunt? Non enim vrbem fugerunt, sed manentes sententiam repressere, discedens vnusquisq; à via sua mala.

22 *Homi 22. quæ est de pæn.* *Simile.*

IDEM ait; Non sic insanus amator dilectam suam amat, vt Deus pęnitentem animam. Athleta sæpe lapsus, postea victor effectus est. Et miles vulneratus, & curatus, circa finem non vulneratis probatior apparuit. Mercatorũ multi ad inopiam redacti, rursus effecti sunt diuites, & naufragium passi, rursum post naufragium negotiati reuixerunt. Nunquid enim nobis Deus ignem parauit? Non sed diabolo, & Angelis eius. Tantum nè nobis ipsis ignem accendamus. *Infra:* Habes puteum, ex cordis profundo, tristitiam hauri, geminas commoue pupillas, & lachrymarum profunde fluenta, secundùm peccatorum proportionem sit tibi

Matt. 25.

lachryma. Si magnus est lapsus tuus, maior sit lachrymarum tuarum torrēs. Vnde peccatum processit, oriatur fons medicinæ. Vbi peccatum, illic fiat, & so luno. Nè hic sit peccatum, & in cęlo pœnitentia. *Infra*: Si conuersi nō fueritis, Deus gladium suum vibrauit. Interim non cędit, vibrat tantùm, vt splendorem conspicatus, & territus, ad pœnam non peruenias. Non cædit gladius, sed terret, vt ipsius timor ad pęnitentiam te suscitet. Arcum suum tetendit, & parauit illum. Tetendit, non immisit sagittam, vt te forma terreat.

23 *In epi. 6. ad Theodorum mo nac.*

IDEM dicit; Ne quæso, ne vsque adeo in expugnatione mi, ac læsione permaneas. Vt autem satis durum videtur, ac barbarū his qui deuoluti fuerint ad profundum imi gurgitis cœnū, si tamen casus prioris crimina emendent, salutare correctis remedium denegare, ita rursus haud tutum est, hac spe hominem vitia nutrire, vt dicat, datio post ista succurrit, nunc interim vo luptatibus vitæ istius fruar, postea autem per exigui temporis castitatē, mercedes transactorum quoque adipiscar annorum. Memini namque te sæpe dixisse his, qui in studijs tibi sæcularibus posito tam perniciosa suadebant, etiāsi in isto, aiebas, breuis temporis spatio bonum terminum vitæ minimè fuero consecutus, quemadmodum ad illum ipse qui dixit: Nolo differas cōuerti ad Deum, neque diem ex die protrahas, nescis enim quid pariat superuentura dies. Huius animi, huiusq; consilij recipe, ac recordare obsecrationem, & constringe vinculis furem. Hoc enim nomine, excellum de hoc sæculo nostrum Christus appellat, quod ignorantibus veniat, & nescientibus nobis, repentinus assistat.

Eccl. 5. *Matt. 4. Luc. 12. & 1. Thes. 5.*

24 *Ep. 30. quæ est ad Oceanū epitaph. Fabio. to. 1.*

HIERONYMVS sic habet; Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virū iure dimissum per diuortium Ecclesiæ, nec Euangelij vigorem nouerat. Vnde transiuit ad secundas nuptias, & dū multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Post mortem secundi viri in semet reuersa, quo tempore solent viduæ negligentes iugo seruitutis excusso agere se liberius, adire balnea, volitare per plateas, vultus circumferre meretricis, saccum induere, vt errorem publicè fateretur, & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondam Laterani staret in ordine pœnitentium, Episcopo, presbyteris, & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, & squalidas manus, sordida colla submitteret? Quæ peccata fletus iste non purget? Quas inueteratas maculas, hæc lamenta non abluant? Petrus trinam negationem, trina confessione deleuit, Aaron sacrilegium, & conflatum ex auro vituli caput, fraternæ correxere preces. Dauid sancti, & mansuetissimi viri homicidiū pariter, & adulterium, septem dierum emendabat fames. Iacebat in terra, volutabatur in cinere, & oblitus regiæ potestatis, lumen quærebat in tenebris. Illumq; tantum respiciens, quem offenderat, lachrymabili voce dicebat: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Et: Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Quem tam impium legimus inter reges, quàm Achab, de quo Sacra Scriptura dicit: Non fuit alius talis vt Achab, qui venūdatus est, vt faceret malum in conspectu Domini? Hic cum propter sanguinem Naboth correptus fuisset ab Helia, & audisset iram Domini per Prophetam: Occidisti insuper, & possedisti, & ecce ego inducam super te malum, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunabatq; in sacco, & ambulabat demisso capite. Tunc factus est sermo Domini ad Heliā Thesbitem dicens: Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? Quia ergo humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius. O fęlix pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos, quæ furentem sententiam Dei confesso errore mutauit. Hoc idem & Manassem in Paralipomenon, & Niniuem fecisse legimus in Propheta, & Publicanum in Euangelio. E quibus

Psal. 50.

bus primus non solùm indulgentiam, sed & regnum percipere meruit. Alter impendentem Dei fregit iram. Tertius pectus verberans pugnis, oculos non leuabat ad cœlum. Et multò iustificatior recessit publicanus humili confessione vitiorum, quàm pharisæus superba iactatione virtutum. Non est loci huius, vt pœnitentiam prædicem, & quasi contra Montanum, Nouatumque scribens dicam, illam hostiam Domino esse placabilem, & sacrificium Deo spiritum contribulatum. Et malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortẽ. Hoc vnum loquar, quod Fabiola non est confusa Dominum in terris, & ille eam non confundetur in cœlo. Aperuit cunctis vulnus suum, & decolorem in corpore cicatricem flens, Roma conspexit. Dissuta habuit latera, nudũ caput, clausum os (vt quondam leprosi.) Non est ingressa Ecclesiam Domini, sed extra castra cum Maria sorore Moysi separata consedit, vt quam sacerdos eiecerat, ipse reuocaret. Descendit de solio deliciarum suarum, accepit molam, fecit farinam, & discalciatis pedibus transiuit fluenta lachrymarum. Sedit super carbones ignis. Hi ei fuere in adiutorium. Faciem, per quam secundo viro placuerat, verberabat, oderat gemmas, linteamina videre nõ poterat, ornamenta fugiebat. Sic dolebat quasi adulteriũ commisisset, & multis impendijs medicaminum, vnum vulnus sanare cupiebat. Recepta sub oculis omnis Ecclesiæ communione, quid fecit? Scilicet in die bona malorum non oblita est, & post naufragium rursum tentare noluit pericula nauigandi.

26 *Li. 2. Apologia aduersus Ruffinũ, to. 2.* IDEM dicit; Solet Origenes, pœnitudinem interna cordis vrẽtem, ignem vocare. Vnde ad Babylonem scriptum est: Habes carbones ignis, sedebis super eos, hi erunt tibi in adiutorio. Et in psalmo pœnitens audit. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs, vt linguam dolosam sagittæ præceptorum Dei vulnerent, atque confodiant, & peccatorum in ea solitudinem faciant. Illud quoque testimonium, in quo Dominus loquitur: Ignem veni mittere super terram, & quid volo nisi vt accendatur, sic interpretatur Origenes: Omnes cupio agere pœnitentiam, & excoquere Spiritu sancto vitia, atque peccata. Ipse enim sum, de quo scribitur, Deus ignis consumens est.

27 *Lib. 1. aduersus Pelagianos.* IDEM docens, ignorantiam non semper excusare à peccato, cum Iob quotidie pro filijs sacrificium offerret, ne fortè per ignorantiam in cogitatione peccauerint, addit: Qui ligna cædit, si securi ac ferro fugiẽte de ligno homo fuerit occisus, pergere iubetur ad vrbẽ fugitiuorum, & tamdiu ibi esse, quamdiu sacerdos maximus moriatur, idest redimatur sanguine Saluatoris, aut in domo pœnitentiæ, quę imitatur baptismatis gratiam per ineffabilem clementiam Saluatoris, qui non vult perire quemquam, nec delectatur mortibus peccatorum, sed vt conuertantur, & viuant.

28 *Li. 6. in c. 14. Isaiæ, tom. 4.* IDEM exponens verba illa, Sedebo in lateribus Aquilonis, inquit: Iste est Aquilo ventus durissimus, à quo suos Dominus vult liberare captiuos, & reducere in ciuitatem sanctã, dicens: Dicã Aquiloni da, & Austro noli prohibere, adhuc filios meos de terra longinqua. Illud autem quod huic potest esse cõtrarium, mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni, facilè soluitur. *Psal. 47.* Hi enim, qui quondam erant in lateribus Aquilonis durissimi, postea per pœnitentiam, in ciuitate Dei esse cœperunt.

29 *Li. 1. in c. 1. Lam. Hier.* IDEM explicans verba illa; Recordata est Hierusalem afflictionis suæ, & præuaricationis omnium desiderabiliũ suorũ, quæ habuerat à diebus antiquis, cum caderet populus eius in manu hostili, dicit: Non solùm Hierusalem illa terrena, doluit se perdere iucũditatem suam, & delitiarum affluentiam inter hostes constituta, sed etiam hæc mystica, & maximo dolore torquetur, cum in pœnis constituta, iam sero dolet se tunc negligentem fuisse, quãdo per bona opera, & rectam conuersationẽ potuit sibimetipsi subuenire. Non enim

eum sanctis angelis exultat, sed in inferno cũ dæmonibus cruciata, infructuosè præterita peccata deplorat, iuxta illud, quod Scriptura sacra teste, impij in inferno dicturi sunt: Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non est ortum nobis, lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. Transierunt illa omnia tanquam vmbra mortis, in malignitate autem nostra cõsumpti sumus. Tunc & ipse spiritus maligni deridens otium, quod negligentes inutiliter duxerunt per præsentis vitæ spatium.

Cap. 5.

30 *In cap. 2. Lam.* IDEM exponens verba illa; Matribus suis dixerunt, vbi est triticum, & vinum, cum deficerent in plateis ciuitatis vulnerati, cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum, dicit: Frustra tunc auditores negligentes quærũt à doctoribus suis triticum, & vinum verbi gratiæ spiritualis, cum in terrenis negotijs, & voluptatibus sæculi, ad effectũ venerint præsentis vitæ, & sub ipso magistrorum nutrimine, tempus indultum perdiderunt in praua conuersatione. Non enim tunc tempus est remedij, sed vltionis, quando districtus iudex veniet singulorum actus, & vitam discutere per discretionẽ iusti examinis.

31 *Li. 11. in c. 36. Eze.* IDEM explicans verba illa; Et dabo vobis cor nouum, & spiritum nouũ ponam in medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, inquit: Si egerint gentes pœnitentiam, & sanctificatus fuero in medio eorum, ait Dominus, tunc omnis gẽtilium turba cognoscet, quòd eos ego tollam de terris, in quas dispersi erant, & effundam super illos aquas doctrinæ, & sermonis Dei, & mundabo illos ab omnibus inquinamentis suis, & ab vniuersis idolis, quæ in suo corde simulauerant Et dabo eis cor nouũ, quod per peccatum perdiderant, & spiritum rectum innouabo in cordibus eorum. Et auferam cor lapideum, cor videlicet incredulum, & dabo cor carneũ, molle, & tenerum, quod Dei præcepta suscipiat, ita vt ambulent in præceptis meis, & faciant iudicia, quæ prius neglexerant. Et rursus: Sit populus Dei, & Dominus eis versa ui in Deum, quẽ prius offenderant. Tunc saluabuntur ab vniuersis inquinamentis suis, & multiplicabitur eis frumentum, de quo efficitur cęlestis panis, & non patientur vltra famem sermonis Dei, & multiplicabitur in eis lignum sapientiæ, & genimina in eorum pectore complebuntur.

32 *In cap. 9. Dan.* IDEM inquit, exponens illa verba; Ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Hieremiam prophetam, vt compleerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et posui faciem meã ad Dominum Deum rogare, & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere. Prædixerat Hieremias septuaginta annos desolationis templi, post quos rursus veniret populus in Iudæam, & ædificaretur templum & Hierusalem: quæ res Danielem non facit negligentem, sed magis prouocat ad rogandum, vt quod Deus per suam promisit clementiã, per horum impleat preces, nè negligentia, & superbia pariant offensam. Denique in Genesi legimus centum viginti annos pœnitentiæ constitutos ante diluuium, qui quia tanto tempore, hoc est centum annis noluerunt agere pœnitẽtiam, nequaquam expectatur, vt & viginti alij compleantur, sed infert ante, quod postea fuerat comminatus. Vnde & ad Hieremiam dicitur ob duritiam cordis populi Iudæorum: Ne ores pro populo hoc, quia non audiam te. Et ad Samuelem: Vsquequo luges Saul, cum abiecerim eum? In cinere igitur, & sacco postulat impleri, quod promiserat Deus, non quod esset incredulus futurorum, sed nè securitas negligentiam, & negligentia pareret offensam.

Gen. 6.

Hier. 7.

1. Reg. 16.

33 *Li. 3. in c. 12. Osiæ tom. 5.* IDEM exponens illa verba, in quibus loquens de Iacob dicit: In fortitudine sua directus est cum angelo, & inualuit ad angelum, & confortatus est, fleuit, & rogauit eum, in Bethel inuenit eum: Si quis igitur flet, & agit pœnitentiam, & Dominum deprecatur, inueniet eum dolore cordis sui Et cum eum inuocauerit, sibi audiet respondentem.

tem. Cumq; esses victoriam consecutus, fleuisti, & rogasti Angelum Domini, & peccatorum veterum recordatus, inuenisti eum in Bethel, hoc est, in domo Dei, in domo doloris, & lachrymarum, & pœnitentiæ O itaque vir Ecclesiasticæ, qui vocaris Iudas, & confitens, conuertere quotidie per pœnitentiam ad Dominum tuum. Et si fortè peccaueris, imitare prophetam dicentem: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et spera in Deo tuo semper, siue appropinqua Deo tuo iugiter, vt omni tempore in virtute proficiens, appropinques Deo tuo.

Psal. 6.

34 Ex 1. inc. 2. Ioel.

IDEM explicans verba illa; Et reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca, sic habet. Vos, quos iustè post pœnitentiam voco filios Sion, & Ecclesiæ, lætamini, atque gaudete, quia fecit vos nouis virtutum frugibus abundare, & saturari, atque inebriari frumēto, vino, & oleo. Et annos, quos perturbationibus ante regnātibus perdideratis in vobis, quando opera vestra locusta, bruchus, rubigo, erucaq; consumpserant, Deus vobis perire non passus est. Tunc comedetis fructus iustitiæ, & saturabimini, & laudabitis nomen Domini Dei nostri, qui fecit vobiscum mirabilia. Si autem post pœnitentiam, tantam vbertatem Deus rerum omnium pollicetur; quid respondebit Nouatus negans pœnitentiam, & reformari posse peccatores in pristinum statum, si digna fecerint opera pœnitentiæ? In tantum enim Deus recipit pœnitētes, vt vocet eos populum suum, & habitatorum se in eorum medio repromittat. Vnde ab eo loco, quo legimus: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & fletu, & planctu, vsque ad eum locum, vbi ait: Quare dicunt in populis, Vbi est Deus eorum? Cohortatio Domini est, post pœnas, atque supplicia, ad pœnitentiam prouocantis. Rursum ab eo loco, qui sequitur: Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo, & respondens Dominus, dixit, vsque adeū locum, vbi scriptum est: Et non confundetur populus meus in æternum, repromissio futurorum est, quæ bona, postquam egerint pœnitentiam, debeant præstolari.

35 Ex 3. inc. 7. Amos.

IDEM explicans illa verba; Domine Deus propitius esto obsecro, quibus verba hæc addunt Septuaginta. Pœniteat te Domine super hoc, & hoc non erit, dicit Dominus, inquit: Quod nobis ad meliora conuersis, & ipsum pœniteat sentētiæ suæ, vt nec iusto reddat præmia, quæ promisit, si declinauerit ad iniquitatem, nec peccatori pœnas, quas comminatus est, si conuersus fuerit ad salutem. Dicitur ad eū, qui acturus est pœnitentiam: Ne dederis somnum oculis tuis, neque dormitationem palpebris tuis, vt libereris, quasi damula de cassibus, & sicut auis ex laqueis. Qui si Domini primùm mandata contempserit, & postea in angustijs constitutus, euigilare cœperit, suscitat Dominus dormientem sibi, & dicit: Exurge, quare obdormis Domine? E contrario, qui thesaurizat sibi iram in die iræ, Deū iratum sentiet. Quòd si egerit pœnitentiam, ira vertetur in misericordiam, & cum perturbationibus nostris, atque virtutibus, in vtramque partem pœnarum, atque clementiæ Dominus commutabitur.

Prouc. 6.

Psal. 43.

36 Ex 1. inc. 1. Habac.

IDEM explicans verba illa; Leuiores pardis equi eius, & velociores lupis vespertinis, & diffundētur equites eius, equites namque eius de longè venient: volabunt quasi aquila festinans ad comedendum, inquit. Quicunque egerint pœnitentiam, & dereliquerint dæmones, quibus quasi equi prius ad sedendum terga præbebant, & velocitate luporum & pardorum, vespere equites suos abiecerint, & eliserint, & vacuo leuiq; dorso ad eum portandū venerint, qui super pullum asinæ mansuetus, & pauper ascendit; hi quasi de longè properantes, & non contenti cursu, & impetu, assument volatum, & venient quasi aquila, vt sermonis Dei vescantur carnibus, & famem tanti temporis saturent.

37 Inc. 2. Sophonia.

IDEM exponens illa verba; Congregamini gens non amabilis, dicit. Septua-

Septuaginta interpretes sic verterunt, Congregamini,& colligamini gens ineruditа, antequam sitis sicut flos pertransiens diem, antequam veniat ira Domini super vos, antequam super vos irruat dies iræ furoris Domini. Populus ad pœnitentiam prouocatur, & dicitur ei: Agite pœnitentiam, antequam fiat, quod prophetatum est:antequam super vos furor Domini compleatur.Conuenire in Ecclesiam, & sociamini vobis charitate,& pace. O gens inerudita,quę non vis Dei recipere disciplinam, nec habere scientiam mãdatorum eius, sed diuitijs,& corporis sanitate,& pulchritudine huius sæculi,carnis quoque voluptatibus delectaris, quæ transit quasi flos, qui in vna die marescit. Propterea dico vobis: Conuenite, sociamini, nè cum iudicij tempus venerit, & omnis gloria vestra transierit, tunc velitis agere pœnitentiam, quando locus non erit pœnitentiæ,sed pęnarum,& angustiæ.

38 *In c. 1. Aggæi.* IDEM exponens verba illa; Hæc ait Dominus exercituum dicens: Populus iste dicit, Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ, sic ait. Diligenter attende, quod nõ Zorobabel vel Iesus dicant: nondum venit tempus domus Domini ædificandæ, sed populus, qui adhuc sub Dario rege constitutus, necdum iugum seruitutis excusserat, semperq́;, qui captiuitate detinentur,& egressi sunt de Hierusalem, differunt & morantur ædificare templum Dei, & dicunt: nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Et tu quando videris aliquem egressum de Ecclesia, *1. Cor. 5.* qui traditus fuerat sathanæ in interitũ carnis, vt spiritus saluus fieret, cogitare, atque disponere, vt ædificet tẽplum per pudicitiam,quod per libidinem ante destruxerat,& tamen diem de die trahere, dic ad eum: Verè & tu de populo es captiuorum,& tu dicis:Nondum venit tempus domus Domini ædificãdæ. Qui semel decreuit instaurare templum Dei, huic omne tempus aptum est ad ædificandum, nec rex diabolus potest impedire,nec hostes per circuitum, nec pietas simulata parentum, affinium,liberorum:statim,vt conuersus ingemueris nomen Domini, dicet: Ecce adsum. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras. Non sit aliud loquentis tẽpus, & aliud faciendi, præcepta mea statim in opus vertite. De his autem,qui ædificationem hanc differunt,dicit statim: Seminastis multum,& intulistis parũ; comedistis, & non estis satiati; bibistis, & non estis inebriati; operuistis vos,& non estis calefacti; & qui mercedes congregauit, misit eas in sacculum pertusum. Quia inter multa opera peccatorum,aliqua operantur bona.

39 *Li. 1. in c. 6. Prouer. tom. 8.* IDEM exponẽs illa verba; Vsque quo piger dormis, quando consurges à somno tuo? Paululum dormies,paululum dormitabis, paululum cõseres manus,vt dormias. Et veniet tibi quasi viator egestas,& pauperies quasi vir armatus,inquit. Vsquequo,ait,dormis in vitijs, quãdo potes resurgere ad bene operandum, qui noxio torpore depressus semper dicis: paululum adhuc iacebo, & sic postea pœnitendo resurgam. Fit namque, vt te semper differente opus bonum, repente iudex, qui mala facta tua puniat, adsit. Hoc est enim dicere, & veniet quasi viator egestas, & pauperies,quasi vir armatus. Egestas namq; & pauperies, pœna est vltima, in qua damnati nil diuitiarum merentur.Quę quasi viator veniet, quia improuisa, & subitanea: quasi vir armatus, quia deuinci perpetuò non potest. Si verò impiger fueris,veniet vt fons messis tua,& egestas longè fugiet à te. Fructus terreni,quos metimus,non fonti comparantur,sed cisternæ,quia ad tempus pascũt colligentem, & in tempore deficiunt. *Simile.* At qui impiger fuerit pro cælestibus laborare diuitijs, huius messis, vt fons adueniet, quia mercedem laborum indeficientem percipiet. Et egestas longè fugiet,quia satiabor, ait psalmista,dum manifestabitur gloria tua. *Psal. 16.*

40 *Li. 2. in c. 12. Prouer.* IDEM explicans verba illa; Męror viri humiliabit illum,& sermone bono lætificabitur, sic habet. Hoc dicit, quia nimirum necesse est, vt prius peccatorem mœror pęnitentiæ salubriter humiliet,

miliet, & ita postmodum per iudicium sacerdotis, sermo datæ reconciliationis lætificet.

41 *Ei. 3. in c. 27. Prou. 6.*

IDEM exponens illa verba; Ne glorieris in crastinū, ignorans quid superuentura pariat dies, dicit. Hoc ait, ne securus sit aliquando homo de futuro tempore, quia etsi te hodie Domino seruire conspicis, qualis est in futuro possis, & quomodo vitam finire, prorsus præuidere non vales. Beatus enim homo, qui semper est pauidus.

42 *In Ps. 31. tom. 7.*

IDEM exponens illa verba; Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno, inquit. Tempus opportunum ad exorandum pro peccatis, hæc vita est, in qua sancti orant, quia nemo est à peccatis immunis, orantque, vt peccata per pœnitentiam dimittantur. Quod si fecerint, audient: Veruntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Multi fluctus diluuiorū in iudicio impios vallabūt, qui sanctis, & his, qui pœnitentiam, dum viuerent, egerunt, non nocebunt.

43 *Lib. 2. de pœnit c. 7. tom. 4.*

AMBROSIVS exhortatur peccatores ad pœnitentiam, & ait. Fleamus ad tempus, vt exultemus in æternum. Timeamus Dominum, præueniamus eum, confitendo peccata nostra. Corrigamus lapsus nostros, emendemus errorem, nè & de nobis dicatur: Heu me anima mea, quia perijt timor tuus à terra, & qui corrigat in hominibus nō est. *Isa. 43.* Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. *Prou. 13.* Adhuc reo culpæ, iustificationis præmia proponuntur. Ille enim iustificatur, qui proprium crimen sponte agnouerit. Denique iustus in exordio sermonis, accusator est sui. Nouit omnia Dominus, sed expectat vocem tuam, non vt puniat, sed vt cognoscat, non vult, vt insultet tibi diabolus, & celantem peccata tua, arguat. Præueni accusatorem tuum. Si te ipse accusaueris, accusatorem nullum timebis. Si te detuleris ipse, etsi mortuus fueris, reuiuisces. *Infra*: Veni foras, dicit Dominus Lazaro, Exi foras. Delictum proprium prode, vt iustificeris, ore confessio fit ad salutem.

44 *Eadem lib. c. 11 de nō differendo pœnit.*

IDEM dicit; Eos qui pœnitentiam differūt, satis ipse Dominus admonuit, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. *Matt. 3.* Nescimus qua hora fur veniat, nescimus an proxima nocte à nobis reposcatur anima. Adam post culpam statim Deus de paradiso eiecit, non distulit, sed statim separauit à delitijs, vt ageret pœnitentiā, statim rusticam vestiuit pelliceam, non sericeam. Quid enim quod differas? An vt plura peccata committas? An quia Deus bonus est, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius, & patientiæ cōtemnis? Sed bonitas Domini magis ad pœnitentiam te debet adducere. Ideò ad omnes sanctus Dauid dicit: Venite adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus ante Dominum nostrum, qui fecit nos. *Psal. 94.* De peccatore autem sine pœnitētia mortuo, quia nihil aliud superest, nisi grauiter mœrere, nisi flere, habes plorantem ipsum, & dicentem: Filius meus Absalon. *2 Reg. 19.*

45 *Lib cuius titulus est Ad pænitētiam agendā exhortatio.*

IDEM dicit; Si agat homo pœnitentiam ex toto corde, vbi Deus videt, saluabitur, sicut vidit cor Dauid, quando increpatus à propheta grauiter post cōminationes terribiles Dei, exclamauit, dicens: Peccaui, & mox, vt audiuit, abstulit peccatum suum. Quantum valēt tres syllabæ, peccaui. In quibus flāma sacrificij cordis eius ad cælum ascēdit. *2. Reg 12.* Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit à ligamento, quo erat constrictus, & à Christi corpore separatus, & benè post pœnitentiam vixerit, ad Dominum vadit, & à populo diaboli separabitur. Qui autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ acceperit pœnitentiam, & mox reconciliatus fuerit, & vadit, idest, exit de corpore, fateor vobis, nō illi negamus, quod petit, sed non præsumo dicere, quia benè hinc exit. Non præsumo, non polliceor, non dico, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam dum sanus est, & reconciliatus, si postea benè vixerit, securus est. Sed dicis: Quid est si benè vixerit? uel in hoc nos instrue. Illud nescire te dicis, an ille, qui

iusti-

Infirmus, & impotens est peccare, si pęnitentiam accipit, & mox transit, facinora sua relaxãtur in die iudicij Hinc nullam securitatem nobis das. Quid est bene viuere post pęnitẽtiam doce nos? Dico vobis, abstinere vos ab ebriositate, à concupiscentia, à malo eloquio. Non solùm post pęnitentiam ab istis intus homo obseruare se debet, sed & ante pœnitentiam dum sanus est, quia nescit si possit ipsam pęnitentiam accipere, & confiteri Deo, & sacerdoti peccata sua. Ecce quod dixi post pęnitentiam, dico ante pęnitentiam melius. Agens verò pęnitentiam ad vltimum, & reconciliatus si exierit, an securus hinc exeat, ego non sum securus. Pęnitentiam date possum, securitatem date non possum. Quod dico attendite, nè aliquis me male intelligat. Nunquid dico damnabitur? Non dico, sed nec liberabitur dico. Vis te frater à dubio liberari, vis quod incertum est euadere, age pęnitentiam dum sanus es. Si enim agis veram pęnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies, securus es, Ergo curre, vt reconcilieris. Si sic agis, securus es Quare securus? Vis dicam tibi? Quia egisti pęnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc agere vis ipsam pęnitentiam, quando peccare iam non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vnde scis, inquit, si fortè Deus mihi misereatur, & dimittat mihi peccata mea? Benè dicis frater vnde scio, & ideo tibi do pęnitentiam, quia nescio. Nam si scirem nihil tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt, aut ignoscetur tibi, aut nõ tibi ignoscetur. Quid horum futurum tibi sit nescio, sed do consilium, Dimitte incertum, tene certum Et dum viuis, age pęnitentiam veram, vt cum veneris in iudicium Dei, non à Deo confundaris, sed ab eo in regnum inducaris.

47 *In c. 2 epi. 2. Pauli ad Corin. tom. 5.*

IDEM explicans verba illa; Ita vt è contra magis donetis, & cõsolemini, nè quomodo abundantiore tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est, sic habet: Afflicto homini, peccati proprij causa subuenire præcipit, quia pęnitentia, si de vero animo est, hoc est, si correptus statim in animo doleat, protinus habet fructum. Denique in Regum libro habetur, quia Achab, cum argui∫∫et eum propheta, commotus animo statim veniam meruit. Et Dauid in causa Vriæ Aethei correptus, quia cognouit se peccasse, delictum eius deletum est. Itaque & Apostolus illum, qui incestum commiserat, habens vxorem patris sui, obiurgatum & abiectum, dolentem reuocari iubet, i. è diu videns se cõtristatum sperni, desperans de se, daret animum ad mundum fruendum, quasi qui locũ apud Deum iam non haberet, hoc est, maiori tristitia absorberi, desperantem de se conuerti ad dimittenda peccata, quibus grauatus absorbeatur à secunda morte. Hæc enim vera pęnitentia est, iam cessare à peccato. Sic enim probat dolere se sibi, si de cętero desinat. *Infra*: Nè possideamur à Sathana, nec enim ignoramus astutias eius. Hoc dicit, qa consolatio debet subsequi fratrem, delictum flentem, nè diu cõtristatus, & contemptus à charitate Ecclesiæ, incipiat desperare de se, & videns qui semper in insidijs est subtilis diabolus, mẽtem eius vilem effectam, accedat & suggerat ei, vt vel præsentibus fruatur, qui de spe futuri præmij deiectus est, & pereat frater possessus à diabolo, cui ad hoc pęnitentia data erat, vt conuersus reformaret se, sicut dicit in Ezechiele propheta: Nolo mortem morientis, quantum vt reuertatur, & viuat. Et iterum: Conuertantur, inquit, & replantabo eos.

Ezech. 18.

48 *Lib. 9. confes. cap. 1. tom. 1.*

AVGVSTINVS ait: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiã laudis, laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia ossa mea dicãt, Domine quis similis tibi? Quis igitur ego, & qualis ego? Quid non mali ego, an facta mea, & si non facta, dicta mea, aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem Domine bonus, & misericors, & dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, & à fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et hoc erat totũ, nolle quod volebas, & velle quod nolebas. Sed vbi erat tam annoso tempore, &

te,& de quo imo, altoq; secreto euocatum est in momēto liberum arbitrium meum,quo subderem ceruicem leui iugo tuo Christe Iesu adiutor meus, & redemptor meus? Quàm suaue mihi subitò factum est carere suauitatibus nugarum,& quas amittere metus fuerat, iā dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me vera & tu summa suauitas, eijciebas,& intrabas pro eis, omni voluptate dulcior, sed non carni,& sanguini. Iam liber erat animus meus à curis mordacibus ambiend', & acquirendi, & volutandi, & garriebam tibi claritati meæ, & diuitijs meis, & saluti meæ Domino Deo meo. Quoniam Deo conuersus per pænitentiam, vt libro 8 ca.1.dixerat, displicebat ei quidquid agebat in sæculo, & oneri mihi erat valde,non iam inflammantibus cupiditatibus, vt solebant spe honoris & pecuniæ, ad tolerandam illam seruitutem tam grauem. Iam enim me illa nō delectabant præ dulcedine tua, & dulcedine domus tuæ, quam dilexi.

Psal.25.

49 Idem dicit: Pœnitentia vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat,omnia redintegrat,omnia lætificat. Ignotans se, per hanc se recognoscit,quærens se,per hāc se inuenit. Hęc est, quæ homines ad angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Ista ouē perditam monstrauit quærenti, & decimā drachmam obtulit anxianti. Hæc dissipatorem filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus,custodi curandum reseruauit. In hac omne bonū inuenitur, per hanc omne bonum conseruatur,fugat tenebras, inducit lucē, excoquit omnia,ipsa ignis consumens. Super hoc bonum innixus, fortis esse poteris ad omnia bona. *Infra*: Vt ostēderet Dominus pęnitentiam nō sterilem esse,sed dignè fructificare,dixit: Facite fructus dignos pęnitentiæ. Qui enim maluit misericordiam, quàm sacrificium, non expectabat mortem peccatoris,sed vt conuersus viueret. Quis aūt conuerti potest, vt viuat, nisi qui erat in regione longinqua? Scimus,quia deleuit Dominus peccatum Dauid, aut quia dolebat peccasse, aut quia gemebat, & stratum suū lachrymis rigabat, & tamquam panem cinerem manducabat. Conuertimini per pęnitentiam. spe rate de venia, etiam si maxima sit iniquitas, quia vbi abundauit peccatum, superabundauit ibi & gratia. Nullum peccatum poterit remanere ante pęnitentiam. Si sine ea anima saluaretur,nō diceretur, Peccasti, quiesce. Qui ergo nunc quiescit,dolere oportet,quod non prius quieuit. Sicq; saluatur, quia dolet,sicq; liberatur, quia pęnitet. Ex dolore enim dictum est, Peccaui,quid faciam tibi? quasi dicat, adeo doleo peccasse, quod mihi tam graue est, quòd non velim contra me te non vindicare. Quæro enim in me quid supplicij possim excogitare, quod tibi possit sufficere. Nihil mihi graue,si me à peccato potes liberare. Relinquitur ergo pęnitere volentibus, inuenire veniam. *Infra*: Instant perfidi,& dicunt Dominū incitatorem mali, si semper pęnitentibus subueniret, & etiam ei placere peccata, quibus semper præsto est gratia. Errāt autem,immò constat, ei peccata multū displicere, qui semper præsto est ea destruere. Si enim ea amaret,non ita ea semper destrueret,sed conseruaret,atq; vt sua munera foueret. Semper destruit peccata,quæ inuenit, nè soluatur quod creauit, nè corrumpatur quod amauit. Medicum se vocat Dominus, & non sanis sed malè habentibus opportunum. Sed qualis hic medicus,qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est, centies infirmum visitare, centies curare. Qui cęteris minor esset, si alijs possibilia ignoraret. *Infra*: Diabolus, & omnis nequitia, minor est quā Dei misericordia. Ipse enim si posset sperare,& culpam in se sentire,quod non inuenit in se, præsumeret in Dei bonitate. *Infra*: Docens pęnitentiam nō differendam,ait: Nullus expectet quando iam non possit peccare. Arbitrij enim quærat libertatem, vt dolere possit cōmissa,non necessitatem. Qui prius itaque à peccatis relinquitur, quàm ipsa relinquat,ea nō liberè, sed quasi ex necessitate condemnat. Licèt enim latro veniam meruisset in fine de omni suo crimi-

Lib. de vera & falsa pænit. tom. 4. *Luca 15.* *Luc. 10.* *Matt. 3.* *Osea 6.* *Ezec. 18.* *Rom. 5.* 50

crimine, non tamē dedit baptizatis peccandi & perseuerandi auctoritatē. Tūc enim baptizatus est, qui tunc primùm in cruce Christum confessus est. Pęnitētia enim si in extremo vitæ hiatu aduenerit, sanat, & liberat in ablutione baptismi, ita quòd nec purgatorium sentiunt, qui in fine baptizantur. Illi autē, qui cum potuerunt, nunquam conuerti voluerunt, confitentes, cum iam peccare nequeunt, non sic facilè acquirunt, quod volunt. Oportet enim, vt pęnitentia fructificet ad hoc, vt mortuo vitam impetret. Quē ergo sero pœnitet, oportet non solùm timere Deum iudicem, sed & iustum diligere. Non solùm timeatur pro pœna, sed ametur pro gloria. Debet enim dolere de crimine, & de omni eius prædicta varietate. Quod quamuis licèt de eius salute Augustinus potuit dubitare, credo quidem illi, qui dixit: Quacunque hora peccator ingemuerit, & conuersus fuerit, vita viuet. Dixit conuersum, non tantùm versum vita viuere. Versum quidem puto, qui dolet de crimine, conuersum, qui dolet de omni eius, quam exposuimus, varietate. Vertitur à peccato, qui iam vult dimittere peccatum, conuertitur, qui iam totus & omnino vertitur, qui iam non tantùm pœnas non timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Quæ conuersio si contigerit alicui etiā in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de pęnitente sero. Quem enim morbus vrget, pęna terret, ad veram vix veniet satisfactionem, maximè cum filij, quos illicitè dilexerit, sint præsentes, vxor, & mundus ad se vocent. Multos enim solet serotina pęnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam potest in morte iuuare, quib. placet. Cum itaque opus sit non hominis, sed Dei, fructifera pœnitentia, inspirare eam potest quandocūque vult sua misericordia. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosissimum est & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat. Si quis est igitur, qui veram tunc quærat pœnitentiā, expectet Dei clementiam, maiorem sentiens Dei bonitatem sua nequitia. Sed si etiam sic conuersus euadat, vita viuet, & non morietur, nō promittimus, quod euadat omnem pœnam. Nā prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis. Studeat ergo quilibet sic delicta corrigere, vt post mortem nō oporteat talem pęnam tolerare. Pęnitere est pœnam tenere, vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando. Ille pęnam tenet, qui semper punit quod commisisse dolet.

51 — Ezech. 33.

IDEM exponens verba illa; Irascimini, & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini, ait: Irascimini dicit, hoc est, agite pęnitentiam, idest irascimini vobismetipsis de peccatis præteritis, & vlterius peccare desinite. Quę dicitis, in cordibus vestris, subauditur, dicite. In cubilibus vestris compungimini. Corda sunt cubilia de quibus Dominus monet, vt intus oremus clausis ostijs. Compungimini autem, ad pęnitentiæ dolorem refertur, vt seipsam anima puniens compungat, nè in Dei iudicio damnata torqueatur.

52 — In Psal. 4. serm. 8. — Matt. 6.

IDEM explicans verba illa; Confessio, & magnificentia opus eius, inquit. Quid magnificentius, quàm iustificare impium? Sed opus forsitan hominis, præuenit istam magnificentiā Dei, vt cum fuerit peccata confessus, iustificari mereatur. Descendit enim de templo iustificatus, qui ad cęlum oculos leuare non audebat, sed percutiēs pectus suum aiebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc est magnificentia Dñi, iustificatio peccatoris. Hæc est magnificentia Dñi qm cui plurimū dimittitur, plurimum diligit. Hæc magnificentia Domini, quoniam vbi abundauit delictum, abundauit & gratia. Confessio & magnificentia opus eius, quia cuius vult miseretur, & quē vult indurat. Iō subdit: Iustitia eius manet in sæculū sæculi, vt intelligas ꝙ iniquitas apud Deū non est, quando vni patet, & nō alteri.

53 — In Psal. 110. — Luca 18. — Luc. 7. — Rom. 5. — Rom. 9.

IDEM

54 *Tract. 11. in Ioann. tom. 9. Simile.*

IDEM docens peccatorum remissionem differendam non esse, ait: Festinandum est ad onus deponendum. Quia si feriet homo aliquam sarcinam grauem vel lapidis, aut alicuius etiam ligni, si frumentum portaret, si vinum, siue pecuniam, curreret vt deponerent. Nunc homines, quia portant sarcinam peccatorum, pigri sunt currere, currendum est, vt deponatur hæc sarcina, quæ premit, & mergit.

55 *In libro qui dicitur, Speculum peccatoris. Psal. 2.*

IDEM ait: Spiritus sanctus peccatoribus per prophetam præcipit, dicens: Apprehendite disciplinam, nè quando irascatur Dominus. O quàm terribilis est sententia, & nimis metuenda his qui disciplinam non apprehendunt. Ex hac Spiritus sancti sententia patet, quòd peribunt. Hinc est, quod Dominus per Moysen ait: Omnis anima, quæ nō fuerit afflicta die hac, peribit de populo meo. Anima, inquit, quæ non fuerit afflicta, subaudi per disciplinam, per morum correctionem, per pœnitentiæ satisfactionem, per cordis contritionem, per conscientiæ purificationem. Et dicebat, die hac, in præsenti tempore gratiæ, sed die huius vitæ, quoniam, qui non suscipit modò tempus pœnitentiæ, post mortem non inuenit locum indulgentiæ. Peccator ergo modò apprehendat disciplinam: nè pereat, sapiat, & nouissima prouideat.

Leuit. 23.

56 *Lib. de honest. mulierum. Simile.*

IDEM sic habet; Dicunt aliqui: Iuuenis homo sum, faciam quod me delectat modò, & postea pœnitētiam agam. Quomodo si dicat, percutio me crudeli gladio, & postea vadam ad medicum. Heu miser, nescis quòd vnius horæ puncto, vulnus accipitur, sed vix longo tempore ad sanitatem pristinam reuocatur? Qui enim fornicans dicit, pœnitentiam se acturum, quare non timet, nè eum subitanea febricula, vel aliquo casu, subita mors superueniens rapiat, & pereat dilatio, & succedat æterna dānatio?

57 *Serm. 58. de tēp. qui est de pa-ent. to. 10.*

IDEM dicit, Si quis templum Dei in se violando destruxerit, citò de malo iniquitatis suæ consurgat, nè consuetudine peccandi in ipsis se ruinis suis sepeliat. Vt de indulgentia diuina nemo diffidat, Dominus per prophetam consolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Sed ista tam magna misericordia, tunc nobis prodest, si non tardamus conuerti ad Dominum, nec crimina criminibus superaddimus. Nemo nec post centum peccata, nec post mille crimina, de misericordia diuina desperet. Sic tamen non desperet, vt sine vlla mora Deum sibi repropitiari festinet, nè fortè in consuetudinem peccandi fecerit, non possit de diaboli laqueis liberari. Dauid enim, qui rex & propheta diuino munere fieri meruit, homicidium commisit, nec tamen se ad hoc reseruauit, vt in senectute sua ad pœnitentiæ medicamenta confugeret, sed statim cilicio prostratus conspersus cinere, cum ingenti rugitu pœnitentiam agens, impleuit illud quod dixerat: Lauabo per singulas noctes lectū meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterum: Cinerem tanquam panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam. Et quia pœnitentiam agere, mortifera securitate non distulit, cito in se Dei miserationem ita reuocauit, vt non solùm regnum non amitteret, sed etiam sancti Spiritus donum recipere mereretur. Achab rex sacrilegus, post ingentia flagitia, statim vt ab Elia correptus est, statim scissis vestibus cilicio indutus est, & inclinato capite pœnitentiam egit. Considerate fratres, quia & ipse quamlibet sacrilegus non reseruauit, vt post longa tempora pœnitentiam ageret, sed statim sacrificium contriti & humiliati cordis offerre Deo non distulit. Manasses quoque rex tam sacrilegus, & impijssimus fuit, sed tamen in captiuitatem ductus, cum grandi humilitate pœnitentiam agens, ita gratiam Dei obtinuit, vt mereretur inter Dei amicos, postmodum numerati. Meretrix quoque illa, quæ pedes Domini lachrymis lauit, & capillis suis extersit, vbi cœlestē medicū venisse cognouit, vltro se ingessit in domum, vbi

Ezec. 18 & 33.

2. Reg. 11. & 12.

Psal. 6.

Psal. 101.

58

3. Reg. 21.

4 Reg. 21.

Luc. 7.

vbi rogata non fuerat. Nec ipsa se ad hoc reseruauit, vt in fine vitæ suæ pęnitentiam ageret, sed dum adhuc peccare poterat, sic Deo inspirante voluit peccata deserere, vt illã de adulterijs suis, non necessitas subtraheret, sed voluntas.

59 *Lib. 6. in li. 1. Reg. cap. 2. Isa. 28.*

GREGORIVS inquit; De reprobis dicitur, Percusserũt fœdus cum morte, & inferno. Cum morte quidem fœdus percutere, est mala audacter perpetrare, & ea semper agenda promittere. Mala quippe indesinenter faciunt, sed diligendo quod faciunt, quasi à mortis amicitia, se nunquam recedere pollicentur. Hi quippe in mortis fœdere, quãtò insensibiliores fiunt, viscera matris Ecclesiæ tantò acrius miserando quatiuntur.

60 *Serm. 38. ex paruis. Psal. 15.*

BERNARDVS sic exorditur, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Quid dissimulãt homines in vita sua agere pœnitentiã, & extrema de confessione præsumunt? Quomodo sub vnius horæ articulo, reuocari posse æstimant omnia animæ membra, cuius concupiscentiæ, & desideria per totum mundum sparsa sunt, & vbique terrarum velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium saluem aliquos, potens sum enim in momento omnia reuocare, sed non congregabo cõuenticula eorũ de sanguinibus, idest, qui in sanguine perseuerant, donec multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis, antequam deserant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si bene memini, in toto canone scripturarum vnũ latronem inuenies sic saluatum. Noli ergo huic tam periculosæ expectationi credere temetipsum. Et quidẽ spiritus, non modò vbi vult, sed quando vult spirat, nec ei difficile est de subitò dare contritionem cordis perfectam, quam vix multo tempore, alij consequuntur. Sed vnde scis, quòd tunc tibi ita subuenire velit, quem tu interim sic repellis? Benignus quidem est spiritus sapiẽtiæ, sed non liberabit maledictum a labijs suis. Audi quis ille sit, Maledictus qui peccat in spe.

Eccl. 1.

61 *In serm. super illa verba Matth. 19. Ecce nos reliquimus. Simile.*

IDEM ait; Vocat te ad pęnitentiam magni consilij angelus, quid aliena consilia præstolaris? Deduc me Domine, & deducar, fortior esto, & inualesce. Noui ego quænam sint, quæ oportet fieri citò. Ab ore putei gehẽnę eripior, & inducias petam, & retardabor, & cunctabor exire, si fortè interim fiat aliquid? Abscondi ignem in sinu meo, & exusto iam latere, iam nudatis visceribus, iam sanie defluẽte, diu mihi & deliberandum est, an expergiscar, an excutiam, an abijciam illum? Magnum omnino est quod offertur, sed eò vtique libentius & festinantius suscipiendum, & obuijs arripiendum manibus, cum feruore & hilaritate. In Euangelio legimus promittenti cuidam sequi Dominum, sed defunctum prius patrẽ sepelire volenti, responsum ab eo, vt sineret mortuos sepelire mortuos suos. Alteri quoque, tantùm suis qui in domo erant, vale dicere cupienti: Nemo, inquit, mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

Matt. 8. Luc. 9.

Pœnitentia qualis futura vt prosit, Deoq́; sit grata, qua in sanctis olim miranda erat. Cap. XXII.

1 *Hom. 5. in c. 7. Leuit. tom. 1.*

ORIGENES docens quòd in sacrificijs p̃standum erat sacerdoti pectusculum, & brachiũ dextrum, inquit. Si sacerdos per verba, & doctrinam, & multam solicitudinem suam, & laborem vigiliarum, conuertere potuerit peccatorem, & docere eũ, vt meliorem viam sequatur, à malis actibus desinat, & conuertatur ad bonos. Qui talis effectus fuerit, offerat hostiam salutarem, pro eo quod salutem consecutus sit. In qua hostia pars efficitur sacerdotis, pectusculum, & brachiũ dextrum, vt sit indicium quod pectus eius, & cor, quod ante mala cogitabat, sacerdotis labore conuersum recepit cogitationes bonas, & ita mundatũ est, vt etiam Deum possit videre. Similiter

& in

& in brachio, illud indicium est, quòd mala eius opera, & sinistra, quæ sunt vtique praua, conuertit in dextrā, vt essent secundùm Deum: & hoc est dextrū brachium, in quo pars est sacerdotis.

c Homil. 8. in c. 12. & 13. Leuit. vbi totus, & sacrifitia leprosi exponuntur.

IDEM ait: Vestimenta leprosi dissuta sint, & caput eius reuelatum, & os eius adopertum. Per quæ designat, eum qui in anima leprosus est, idest, qui in peccatis confixus est, non oportere assumere sibi tegumēta, & turpitudines operire peccati. Sicut enim is, cuius vestimenta dissuta sunt, nudam atque intectam gerit turpitudinem corporis, ita oportet eum, qui peccatis aliquibus obsæptus est, mala sua & flagitia, nullis verborum assumentis, nullis excusationis velaminibus operire, vti nè fiat sepulchrum dealbatum, quod de foris quidem apparet hominib. speciosum, intus autem plenum est ossibus mortuorum, & omni immunditia. *Infra*: Iubet vt leprosi omnis pilus radatur, idest omne quidquid emortui operis, animæ positæ in peccatis exortum est. Hoc enim nunc pili nomine iubetur abijcere. Peccator enim, omne quod ei siue in consilio natum est, siue in verbo, siue in opere, expedit, si verè purificari vult, vt eradat, & abijciat, nec residere aliquid patiatur. Sanctus seruare debet omnem capillum, & si possibile est, nec ascendere debet ferrum super caput eius, nec abscindere aliquid de cogitationibus suis sapientibus, aut dictis, aut operibus possit. Inde denique est, quod & Samueli ferrum dicitur non ascendisse super caput, sed & omnibus Nazareis qui sunt iusti. Hinc & discipulorum Domini, etiam capilli capitis dicuntur esse numerati, hoc est, omnes actus, omnes sermones, omnes cogitationes eorum seruantur, apud Deum, quia sanctæ sunt. Peccatorum verò omne opus, omnis sermo, omnis cogitatio dēt abscindi, & hoc est, quod dicitur, vt omnis pilus corporis eius radatur, & tunc erit mundus. Purificatus ingredi adhuc non potest domum suam, sed manere extra eam septē diebus, & radat omnem pilum capitis, & barbæ, & superciliorum: quasi non sufficeret quòd prius omnem pilum raserat, nunc additur, vt omnem pilum capitis, & barbæ, & superciliorum radat. Idem namque videtur dictum in eo quod dixerat, omnem pilum radēdum. Sed non mihi videtur inanis esse ista repetitio. Vult enim peccatorem postea quam fuerit mundatus, postquā remissionem per pœnitentiam acceperit peccatorum, de purgatione capitis admonere, & barbæ, & superciliorum: velut si diceret ei: Ecce sanus factus es, vide nè vltra capitis contrahas culpam, aliter de diuinis sentiens dogmatibus, quā Ecclesia docet. In barba verò, vt meminerit semper virilis ætatis deposuisse peccata, & conuersus fiat sicut infans. In superciliis autem arrogantiam deijciat. Iubet etiā vt assumat duos agnos. Primus agnus, qui pro delicto est, mihi videtur virtutis ipsius formam tenere, quam assumpsit is, qui erat in peccatis, per quam potuit a se propellere affectum peccandi, & malorum veterum pœnitudinem gerere. Secundus verò agnus figuram tenere illius iam recuperatæ virtutis, per quam abiectis, & procul fugatis omnibus vitijs, integrum se, & in integro obtulit Deo, & dignus extitit diuinis altaribus. Ouis autem, quæ post agnos assumitur, quantum conijcere in tam difficilibus locis valemus, fœcunditatem puto quòd designet eius qui conuersus est, à peccato, & totum se obtulit Deo, qua post omnia in bonorum operum fœtibus vtetur, & innocentiæ fructibus pollet. Prima ergo hostia est, qua peccata soluuntur: secunda qua anima conuertitur ad Deum: tertia est fœcunditatis, & fructuū, quos in operibus pietatis, is qui dicitur conuersus, ostendit. Postea imponere debet sanguinem, & oleum super auriculam dextram, eius qui purificatur, & super manum dextram, & pedem dextrum. Vides quomodo vltimæ, & summæ purificationis est aurem purificari, vt purus, & mundus seruetur auditus. Et manum dextram, vt munda sint opera nostra, nec aliquid immundum his admisceatur, & sordidum. Sed & pedes purificandi sunt, vt ad opus

bonum tantummodo dirigantur, nec vltra lapsus iuuentutis incurrant. Septies autem respergit sacerdos contra Dominum ex oleo. Post omnia etenim, quæ pro purificato celebrata sunt, postquã conuersus, & reconciliatus est Deo, post immolatas hostias, ordinis erat, vt & virtutem septemplicem sancti Spiritus inuitaret, secundùm eum qui dixerat. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Vel certè quoniam peccatorum corda Dominus in Euangelio testatur à septẽ dæmonibus obsideri, competenter septies ante Dominum sacerdos in purificatione respergit, vt expulsio septem spirituum immundorum, de purificatu corde, septies excusso digitis oleo declaretur, vt non solùm purificationem consequi possit is qui conuertitur à peccato, sed & Spiritu sancto repleri.

5 *Hom. 1. ex po. 1. in Cãtica Cãticorum tom. 2.*

IDEM exponens verba illa; Nigra sum, sed formosa dicit: Intelligamus quomodo nigra sit, & formosa sponsa. Si tu non egeris pœnitentiam, cauenè anima tua nigra dicatur, & turpis, & duplici fœditate turperis, nigra propter peccata præterita, turpis propter hoc, quia in iisdem vitijs perseueras. Si verò pœnitentiam egeris, nigra erit anima tua propter antiqua delicta, propter pœnitentiam verò habebit aliquid, vt ita dicam, æthiopici decoris.

6 *Homil. 4. expo. 2. in Cantica.*

IDEM explicans illa verba; Surge amica mea &c surge propera, in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, dicit: Vocat sponsus sponsam bis, vt veniat, & hortatur vt exeat, non solùm extra domum, sed extra ciuitatem. Idest non solùm extra carnis vitia efficiatur, sed extra omne quicquid corporeum, & visibile continetur in mundo. Euocatur ergo anima extra murum, & vsque ad promurale perducitur, cum abijciens, & relinquens ea quæ videntur, & temporalia sunt, contendit ad ea, quæ non videntur, & æterna sunt. Ostenditurq; ei iter sub velamine petræ agendum, vt tutò inceclat, & ad illud perueniat secretum, vbi reuelata facie gloriã Domini contemplatur. Meritò autem velamen istud petræ tutum creditur, quia & Salomon de ea dicit, in Prouerbijs, quòd vestigia serpentis nõ possint deprehendi super petram. Tria sunt mihi impossibilia &c. viam serpentis in petra. Serpentis, idest, diaboli vestigia in hac petra, quæ est Christus, inueniri non possunt, quia solus est, qui peccatũ non fecit. Huius ergo petræ veto velamine, anima tuæ peruenit ad promuralem locum, idest ad contemplandum incorporalia, & æterna.

7 *Homi. 16. in ps. 114. tom. 1.*

BASILIVS explicans verba illa; Et in diebus meis inuocabo, inquit: Nos cum vel vna orauerimus die, vel hora vna, breuem aliquam super peccatis nostris tristitiam passi, securitatem nobis promittimus, perinde ac quidpiam confecissemus, quod ex æquo responderet diluendæ nostræ omni malitiæ. At hic sanctus, confessionem se omni vitæ suæ tempori commensuratam ostensurum dicit. In omnibus, inquit, diebus meis inuocabo. Deinde nè putes quòd in rebus huius vitę secundis, & ei admodum benè cedentibus, nomẽ Domini tantum inuocet, narrat calamitatum magnitudinem, in quibus constitutus, nominis Dei sit oblitus: Circundederunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me. Dolores propriè de parturientibus dicuntur. Nihil igitur mediocre se passum esse dicit, sed vsque ad ipsos mortis dolores fuisse tentatum, & ad periculum vsque descensus ad inferos fuisse deductum. Sed videte quæso athletæ huius magnanimitatem. Postquam enim circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me, tantùm abfui vt inter hasce tentationes conciderem animo, vt multò pluribus perferendis me voluntarium obtulerim, vt tribulationem & dolorem haud inuitus inueni, ita ab illis non sum inuitus apprehensus: in his quidem quæ retro mihi contigerunt, pericula inferni inuenerunt me. Hic vero, tribulationem, & dolorem ego inueni. Quoniam enim illic impetterritus inuentus sum, & animo infracto aduersus ea quæ tentator inuexit, vt luculentam ac prædiuitem meã erga Dęum charitatem declararẽ

tibus

tribulationi tribulationem, & dolori dolorem adieci. Non quòd ipse confiderem mea me virtute posse tot obluctari, ac resistere doloribus, sed quia nomē Domini inuocaui. Simile est huic illud Apostoli dicentis: In his omnibus superamus, siue superuincimus propter eum qui dilexit nos. Vincit enim is, qui necessitate quapiam illatis non cedit aut frangitur: at superuincit qui vel sua sponte ad se quoque accersit dolores præmolestos & acres, quò suæ edat specimen patientiæ. Qui autem vsque ad mortem in aliquo peccato constitutus fuerit, dicat: circundederunt me dolores mortis. Omnis enim, ait scriptura, qui facit peccatum ex diabolo natus est. Cum enim, ait, essem operarius peccati, iam à morte gestabar in vtero, tunc quoque à periculis inferni sum inuentus. Quomodo ergo me ipsum curaui? Postquam videlicet tribulationem, & dolorem inueni per pœnitentiam. Mihi enim ipsi afflictionem ex pœnitentiæ fonte prodeuntem excogitaui, quæ magnitudini responderet admissi per me peccati, vt maiore cum fiducia nomen Domini inuocarem. Quę autem erant, quæ dixi? O Domine libera animam meam. In hac enim captiuitate detineor. Tu pro me redemptionis præmium tribue, & libera animam meam. Misericors Dominus, & iustus. Vbique scriptura miserationibus Dei iustitiam coniungit, nos planè erudiēs quemadmodum nec misericordia Dei sine iudicio, neque iudicium sine misericordia fit. Sed cum miseretur, etiam cum iudicio miserationes suas ijs, qui digni sunt, admensuret, & cum iudicat, commensuratum quoque nostræ infirmitati iudicium inferat. Et Deus noster miseretur. Miseramur eos, qui ex magnis diuitijs, in extremam inciderunt paupertatem. Item eum qui ex optima corporis habitudine, in vltimā debilitatem deiectus est, & ex grandi pulchritudine in maximam fœditatem deuenit. Quoniam itaque & nos quandoq; in paradisi statione nobilitati eramus, & ob ruinam postea inglorij, & humiles facti sumus, Deus noster miseratur nos, animaduertens quales ex qualibus facti simus. Idcirco & Adam misericordiæ voce reuocabat dicens: Adam vbi es? Non enim qui cuncta nouerat, quærebat edoceri, quin id volebat potius, vt ille secum recogitaret, qualis ex quali esset factus. Vbi es? Quasi dicat, in quam incidisti ex tanta sublimitate ruinam?

Rom. 8.

Gen 3.

IDEM ait: Pœnitentiam agentes, oporteramarè flere, & reliqua quę sunt pœnitentiæ signa edere ex corde. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat, priusquam gallus cantet ter me negabis, & egressus foras fleuit amarè. Et Paulus. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in aduentu Titi, non solùm autem in aduentu eius, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum. Et paulò inferius. Ecce enim hoc ipsum, quod secundùm Deum cōtristati estis, quantam in vobis operatur solicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam? in omnibus vos exhibuistis incontaminatos esse negotio. Et alibi, Multique credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos, multi autem ex eis, qui erant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus. Et statim cap. 4. docet, quòd pœnitentibus illud satis non sit ad salutē, si tantummodo recesserint à peccatis, sed opus esse ipsis, vt fructus pœnitentiæ dignos ferant, & ait: Videns autem Ioannes multos Pharisæorum & Sadducęorum venientes ad baptismum suum, dixit eis. Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.

Lib. Mor. sententiarum regula 1. c. 3.

Matt. 26.

2. Cor. 7.

Act. 19.

Mat. 3.

Ibidem.

Mat. 7.

IDEM quęsierat, Anima quæ in pec-

In lib. cuius titulus est regula breuiores in respon. 10. interrogatio peccatis multis miserè volutata fuerit, quo timore, & quibus lachrymis recedere debet à peccatis,& qua spe, quave affectione accedere ad Deum,& respõdet. Primùm quidem ea, malè actam vitam suam odisse debet, eiusq; memoriã abhorrere,& detestari. Scriptũ est enim: *Psal. 118.* Iniquitatem odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi. Deinde etiam timoris quidem magistram sibi asciscere comminationem æterni iudicij, supplicijq́,, lachrymarum autem locum agnoscere, locum pœnitentiæ opportunum, eo modo quo docuit Dauid in sexto psalmo; firmissimè eredẽs purgationem peccatorum suorum factam per sanguinem Christi in magnitudine misericordiæ,& multitudine miserationum Dei, & vt ille qui dixit. *Isa 1.* Quòd si fuerint peccatã vestra, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur,& si fuerint rubra sicut vermiculus, velut lana alba erunt. Tunc enim nacta facultatẽ ac potestatem placendi Deo, illud dicit; Ad vesperum demorabitur fletus, & ad *Psal. 29.* matutinum lætitia. Et illud. Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, & dirupisti saccum meum, & circundedisti me lætitia, vt cantet tibi gloria mea. *Ibidem.* Atque ita ad Deum accedens canit ac dicit, exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

21 CHRYSOSTOMVS inquit: *Epi 5 quã ad Theodorum lapsum. to. 5* Monachus quidam post multos sudores eremiticæ conuersationis, qui cum socio vixit planè Angelicam vitam, ad senectam vsque perseuerans, is aliquãdo ex versutia diaboli velut oscitans ac remissior factus, accessum dedit maligno ad incitandam concupiscentiam, & lapsus est, eum muliere se cõmiscendo. Qui nunquam vidit mulierem ab eo tempore, quo se ad monasticam vitam contulit, neque alia perpetrauit mala. Moxque animo perculsus, compũctusque super temerè perpetratis, ad montem venit, cum socio, eoque loci constitutus vir ille, se casa quapiam conclusit, & eius domunculæ ianua oblerata, alter ipsi panem & aquã quotidie præbuit, quærentibus autem de se iussit, vt responderet, se somnum capere. Perseuerauitq; ibi per omnem vitam, in ieiunijs, in precationibus, in lachrymis repurgans animam à sorde peccati. Tempore autem non ita multo peracto, magna siccitas vicinam inuasit, omnes incolæ, cum frustra plorarent, quispiam ex eis per somnum mandatum accepit, vt abiret ad virum illum inclusum hortaturus eũ, quò velit orare ac dissoluere siccitatem Deduxit illos socius ad virum illum, & pariete demolito (quia ianuam obstruxerat) intrauerunt omnes, mox aduoluti pedibus, exposito mandato suo rogarunt vt ferret suppetias aduersus ariditatẽ. Ille primum resistere, asserens abesse se à tanta impudentia, nam vt subitò factum est peccatum, ita semper ante oculos conseruauit: tandem commemorantes omnia, quæ sibi contigerãt, persuaserunt, vt oraret. Vt primùm autẽ orauit, mutata est siccitas. *Infra*: Docet pœnitentiam sic agendam, vt ad peccata pristina non redeamus. Corrumpit pœnitentiam, iterum ijsdem malis inistis-se. Vnus ędificans, ait, scriptura, & alter destruens, quid prodest illis, nisi labor? *Eccl. 34.* Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid prodest lauatio eius? Haud secus homo, qui ieiunat de peccatis suis, & pergit, eademq; denuo committit, qui huius prece exaudiet? Et rur *Ibid. 26.* sum, q diuertit, inquit, à iustitia ad peccatum, eum Dominus præparabit in gladium. Et sicut canis reuersus ad vo- *Prou. 26.* mitum, sic imprudens, qui per propriã malitiam ad peccata reflectitur.

13 HIERONYMVS sic habet: *Epist. 27. ad Eustochium epitaphium Paulæ matris suæ, tom. 1.* Mollia, etiã in grauissima febre, lectuli strata non habuit, sed super durissimam humum strans ciliciolis, quiescebat, si tamen illa quies dicenda est, quæ iugibus pęnę orationibus dies noctesq́; iũgebat, illud implens de psalterio. Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. In qua fontes crederes lachrymarum, ita leuia peccata plangebat, vt illã grauissimorum criminum crederes ream. Cumq; à nobis crebrius moneretur, vt parceret oculis, & eos seruaret Euãge-

licæ

Nec lectioni aiebat. Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum, purpurisso, & cerussa, & stibio sępè depinxi. Affligendum corpus, quod multis vacauit delitijs. Longus risus, perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina, & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda. Quæ viro, & sæculo placui, nūc Christo placere desidero. *Infra*: Fateor in hac re pertinacior fuit, vt sibi non parceret, & nulli cederet admonenti. Referam, quod expertus sum. Mense Iulio, feruentissimis æstibus incidit in ardorem febris, & cū medici persuaderent ob refectionem corporis, vino opus esse tenui, & pateo, ne aquā bibens in hydropem verteretur, & ego clā beatum Papam Epiphanium rogarem, vt eam moneret, immò compelleret vinum bibere: illa vt erat prudens, & solertis ingenij, statim sensit insidias, & subridens, meum esse, quod ille diceret intimauit. Quid plura? Cū beatus pontifex post multa hortamenta exisset foras, quærenti mihi quid egisset, respondit. Tantum profeci, vt seni homini pęnæ persuaserit, nè vinum bibam. Hæc refero, non quod inconsideranter, & vltra vires sumpta onera probem, monēte scriptura, sup te onus nè leuaueris, sed quod mentis eius ardorem, & desiderium fidelis animæ ex hac quoque probare velim perseuerantia.

14 *In epi. 58. ī qua narratur vita, & conuersatio miranda Pauli primi eremitæ.*

IDEM referens ingressum Antonij ad visendum Paulum ait: En quem tanto labore quæsisti, putridis senectute mēbris operit inculta canicies? Narra mihi quæso, quomodo se habeat humanum genus? An in antiquis vrbibus noua tecta consurgant, quo mūdus regatur imperio, an supersint aliqui qui dæmonum errore rapiantur? Magno temporis spatio, contextis palmorum folijs tegebatur, Postea autem diebus Paschæ, & Pentecostes, semper Pauli tunica vestitus est Antonius. Et concludit in fine epistolę. Obsecro quicunq; hæc legis, vt Hieronymi peccatoris memineris, cui si Dominus optionem daret, multò magis eligeret tunicam Pauli, cum meritis suis, quàm regum purpuram cum pœnis suis.

15 *Lib. 2. aduersus Iouinia. to. 2. Ezec. 16.*

IDEM dicit: Aliud est pœnitentem esse, & lachrymis veniam deprecari, aliud semper esse cum patre. Vnde & per Ezechielem ad reportatam ouē, & perditum quōdam filium loquitur pastor, & pater. Et suscitabo pactum meum tecum, & scies quia ego Dominus, & recordaberis, & confunderis, vt non sit tibi vltra aperire os pię confusione tua, cum placatus fuero tibi in omnib. quæ fecisti. Vt nihil minus iusto habeant pęnitentes, sufficit eis pro omni pœna sola confusio. Vnde & in alio loco dicitur ad eos. Et recordabimini viarū vestrarum pessimarum, & omnium scelerum quibus polluti eratis, & displicebitis vobis in conspectu vestro, in omnib. malitijs vestris quas fecistis, & scietis quia ego Dominus, cum bene fecero vobis propter nomen meum, & non secūdùm vias vestras malas, neque secundùm scelera vestra pessima.

Ezec. 20.

16 *In epi. ad Susannā. lapſ. to. 9.*

IDEM ait: Secundùm conscientiæ molem, exhibenda est pœnitentiæ magnitudo, pænitentia autem non verbo agenda est, sed facto. Hæc autē sic agitur, si tibi ante oculos proponas de quā ta gloria lapsa fueris, & de quo libro vitæ, nomen tuum deletum sit, & te ipsam positam credas propè ipsas tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & stridor dentium sine fine. Cum hæc certa fide conceperis, nec aliud esse remedium constitutum post baptisma, quàm pęnitentiæ solatium, quantumuis laborem & indecorum subire contende, dummodo ab æternalibus pęnis libereris. Ergo hæc tecum cogitās, & mente contractans, facti tui ipsa iudex esto crudelior. In primis, omnis cura vitæ huius intermittenda est tibi, & quasi mortuā te existima sicut es, quomodo possis reuiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens & membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui occasionem luxuriæ præstiterunt. Defluant oculis lachrymæ, qui masculum non simpliciter aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam errubuit impudicè. Totum denique corpus iniurijs & ieiunijs maceretur: cinere aspersum,

& cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquescens tanquam cera, in ieiunijs inquietans seipsum, & cogitationib. ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis, cum haberet dominationem, malum gessit imperium. Talis actio pœnitentiæ, si fuerit perseuerans, audebit hic sperare, si non gloriam, certè pœnæ euacuationem. Dicit.n.Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, di rumpite corda vestra, & non vestimenta vestra, quia Deus pius & misericors est. Sic conuersus ille magnus Dauid, iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas, incumbentem sibi euasit interitum. Peccator ergo, si sibi non pepercerit, à Deo illi parcetur, & si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, se ipsum ab æterno iudicio liberabit. Grandi plagæ, alta, & prolixa opus est medicina. Grande scelus, grandem habet necessariam satisfactionem. Tu, quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, sperans per ipsam te posse de profundo criminum liberari. Inhære pnīæ vsque ad exitū vitæ tuę, quę Deo peccasti, ab illo solo q̄re remediū.

Ioel 2.

17 IDEM exponens verba illa; Quærite Dominum, dum inueniri potest, inuocate eum, dum propè est. Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, & conuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, inquit: Nō satis est quærere Dominum, & dum pęnitentiæ tempus est inuenire, atque inuocare eum dum propè est, nisi relinquerit impius vias suas pristinas, & cogitationes antiquas, quibus à Domino declinauerat. Tunc enim reuertemur ad Dominum, qui miserebitur nostri, & ad clementissimum patrem, qui multus est in misericordijs, & facilis ad ignoscendum, cum cogitationes & vias pristinas reliquerimus, vt postea mereamur audire. Beati quorū remissę sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata.

Li. 15. in ca. 55 Isa iam 5.

Psal. 31.

18 IDEM explicās illa verba; Deduc quasi torrentem lachrymas per diem, & per noctem non des requiem tibi, neq; taceat pupilla oculi tui, dicit: Omni tempore lachrymas per compunctionem cordis effundere debemus, qui auctorem nr̄m, nostris offensum iniquitatibus non ignoramus. Non dissoluamur pigra inertia, nec per desidiā, & vanam securitatē cesset à lachrymis oculi nostri pupilla, præoccupemus faciem eius, lauemus p singulas noctes lectū nostrum, lachrymis stratum nostrum rigemus, misericordię operibus insistamus, & misericordiā pauperibus largiter tribuamus, & pro peccatis cōmissis, misericordiam Dn̄i deprecemur. Consurge lauda in nocte, in principio vigiliarum, effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini. Cōsurgit in nocte, qui in tribulatione præsentis vitæ, torporem à se excutit negligentiæ. Laudat in principio vigiliarum, qui in omni cōuersatione sua strenuum se adhibet, & cautum. Sed effundit sicut aquā cor suum ante conspectum Dn̄i, qui ex intimo affectu cordis producit lachrymas compunctionis. Sacrificium enim Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit.

Li. 1. in c. 2. Lamēt. Hieron.

Psal. 50.

19 IDEM exponens verba illa; Ponet in puluere os suum, si fortè sit spes, ait: Ille in puluere ponit os suum, qui humiliter sentiens fragilem se cognoscit, & de puluere se factum, iterū in puluerem reuersurum fatetur, cui & spes erit futuræ resurrectionis, qui cum semper pœnitentia castigādo carnem macerat, spiritum remissionis, & futuræ gloriæ per Domini misericordiam habere debebit. Vnde Iob agebat pęnitentiam in fauilla, & cinere. In fauilla enim & cinere pœnitentiam agere est, contempla ta summa essentia, nihil aliud quàm fauillam cineremq; se cognoscere. Vnde & ciuitati reprobę Dominus in Euangelio dicit: Si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pęnitentiā egissent. In cilicio quippe asperitas, & compunctio peccatorum, in cinere autem puluis ostenditur mortuorum.

Lib. 2. in c. 3.

Iob 42.

Matt. 11.

Et

Et ideirco vtrunque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, vt in compunctione cilicij cognoscamus, quid per culpam fecimus, & in fauilla cineris perpendamus, quid per vitium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia, consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens iusta pœna vitiorum. Quia enim post peccatum carnis, contumeliæ surrexerunt, videat homo in asperitate cilicij superbiendo quid fecit, videat in cinere vsque quo peccando peruenit. Potest quoque cilicio, ipsa in reprehensione, atque pœnitentia dolorum compunctio designari. Nam hoc, quod ait beatus Iob: Ipse me reprehendo, quasi quodam cilicio pungitur, dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confricatur. In cinere autem agit pœnitentiā, quia ex primo peccato quid per iustum iudicium factus sit, solerter attendit, dicens, ago pœnitentiam in fauilla, & cinere.

20 *Li. 2. in c. 7. Ezech.* IDEM explicans illa verba; In omni facie confusio, & in vniuersis capitibus caluitium, sic inquit: Rubor vultus, pudoris inditium est, & conscientia peccatorum lucet in facie, spesq; salutis est, quando delictum sequitur verecundia. Vnde ad eam, quæ corde duro in suis peccatis gloriabatur, dictum est. Facies meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Caluitium quoque capitis, luctus est signum, quando perdit decorem cæsaries, & pulchritudinem comarum amittimus. Denique & ad Hierusalem dicitur. Pro ornamento capitis tui habebis caluitium propter opera tua. Et alius Propheta. Omnia, inqt, capita in omni loco attondentur, & omnis barba radetur. Michæas quoq; ad eandem Hierusalem. Decaluare, ait, & tondere super filios deliciarum tuarū, dilata caluicium tuum sicut aquila. Et super mortuis iubetur fieri caluitium. Soli autem sancti, hoc est Nazaræi nō radunt capita sua. Neque enim habēt mortis opera, nec immundi sunt, quia Nazaræi, idest sancti Domini sunt.

Hier. 3. *Esa. 3.* *Hier. 49.* *Mich. 1.*

21 *Li. 5. in c. 16. Ezec.* IDEM exponens verba illa; Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, &c. Ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, ait. Secunda post naufragium tabula est, cum peccaueris erubescere, & non illi subiacere increpationi, quæ contra Hierusalem dicitur, facies meretricis facta est tibi, nescis erubescere, septuaginta verterunt. Et tu sustine tormentum tuum. Portat autem tormentum suum, qui propria torquetur cōscientia, & in isto sæculo sustinet propria voluntate cruciatum, nè æterna tormenta sustineat. Ergo & tu confundere &c. Confusionē sequitur ignominia, ignominiam correptio, correptionem consolatio, consolationem salus, iuxta illud Apostoli. Tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem nō confundit. Haud dubium quin in futurum, quia in præsentiarum, sua per cōfusionem peccata deleuit. Tale quid & illud Euangelij sonat. Est confusio, quę ducit ad mortem, & est confusio, quæ ducit ad vitam. Spiritus quoq; sanctus peccatores hortatur in psalmis. Confundantur & reuereantur omnes inimici mei, conuertantur retrorsum, & confundantur valde velociter. Non igitur mirum, si prouocetur Hierusalem ad confusionem, & ignominiam, quæ in tantum peccauit, vt sorores suas iustificaret, cui deinceps dr̄, & tu, & filiæ tuæ reuertimini in antiquum statum. Grandis profectus, post confusionem & ignominiam, reuertitur ad antiquū statum.

Rom. 5. *Psal. 39.*

22 *Li. 6. in c. 20. Ezec.* IDEM explicans illa verba; Et dicit ad eos, vnusquisq; offensiones oculorum suorum abijciat, & in idolis Ægypti nolite pollui, ait: Præcipit exeuntibus primum de Ægypto, vt obliuiscantur idolorum, quibus multo tempore seruierunt, immo abijciant ea ab oculis suis, vt ne aspectu quidē digna habeant, & quibus multo tempore polluti sunt, vltra non acquiescant. Sed & nobis, quando eximus de Ægypto, iubetur, vt offensiones oculorum nostrorum abijciamus, ne scilicet his delectemur, quibus antea delectabamur in sæculo.

23 *Lib. 1. in c. 2. Osee, tom. 5.* IDEM exponens verba illa; Et erit in die illa, ait Domin⁹, vocabit me vir meus, & non vocabit me vltra Baali, & auferam nomen Baali de ore eius, & nō recordabitur vltra nominis eorum, dicit: Lingua Hebræa, & Syra, vxores viros suos vocant Baalim, idest vir meus. Quod ergo Dominus dicit, vocabis me vir meus, hoc est vocabis me Baali. Dicit autem hic non vocabis me Baali, quasi dicat, tantum odi idolorum nomina, vt etiam, quod bene dici potest propter ambiguitatem, & verbi similitudinem nequaquam velim dici, sed appellari me magis vir meus, quàm Baali, nedum aliud loquitur, alterius recordetur, & virum nominans, idolū cogitet. Et percutiam eis fœdus in die illa. Quando omnia religionis aduersæ vocabula fuerint ablata de populo Dominum cōfitente, & vocauerit me, inquit, vir meus, nequaquam Baali, idest idolum meum, tūc percutiam eis fœdus. Ex his collige, quòd ad agendā pœnitentiam relinquenda sunt ea, quibus antea mundo, & vanitati seruiebat homo, vestium superfluitas, ciborum abundantia, vultus compositio, odorū suauitas &c.

24 *Li. 3 in c. 14. Osea.* IDEM explicans verba illa; Conuertere Israel ad Dñm Deum tuum, quoniam corruisti in iniquitate tua, tollite vobiscum verba, & conuertimini ad Dominum, ait: Pereunte Samaria, & viris eius, & paruulis, & prægnantibus occisis, totus Israel ad pœnitentiam prouocatur, vt qui infirmatus est, siue corruit in iniquitatibus suis, reuertatur ad medicum, & recipiat sanitatē, vel stare incipiat, qui corruerat, doceturq; quomodo debeat agere pœnitentiam. Tollite, inquit, vobiscum verba, idest preces, & delictorum confessionē, & conuertimini ad Dominum tam verbis, quàm operibus, & dicite ei. Omnē aufer iniquitatem, nihil in nobis languoris pristini, & ruinæ derelinquas, nec rursus mali seminis pullulent rediuiua plantaria, & accipe, inquit, bonū, nisi enim tuleris mala nostra, bonum tibi, quod offeramus, habere non possumus. Et reddemus vitulos labiorum nostrorum, quia sacrificium Deo spiritus contribulatus.

25 *In cap. 2. Ioel.* IDEM exponens illa verba; Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, dicit: Conuertimini ad me in toto corde vestro, & animi pœnitentiam ieiunio, & fletu, & planctibus indicate, vt nunc ieiunantes, postea saturemini; nunc flentes, postea rideatis; nunc plangentes postea consolemini. Et quia consuetudinis est, vt in tristibus, atque aduersis scindatis vestes, idcirco ego præcipio vobis, vt nequaquam scindatis vestimenta, sed corda quæ plena sunt peccatis. Cumque hoc feceritis, redite ad Dominum Deum vestrum, quem vobis priora peccata alienum fecerant, nec desperetis veniam, scelerum magnitudine, quia magna peccata, magna delebit misericordia, qui non humanā imitatur impatientiam, sed longo tempore, nostram præstolatur pœnitentiam, & præstabilis siue pœnitens super malitijs, vt si nos egerimus super peccatis pœnitentiam, & ipsum pęniteat comminationis suæ, & mala, quæ comminatus est nobis, non inferat. Malitiam autem in hoc loco, non contrariam virtuti debemus accipere, sed afflictionem, iuxta illud quod alibi scriptum est. Sufficit diei malitia sua. *Matt. 6.* Similiter, quia supra dixerat, benignus & misericors, patiens, & pęnitens super malitijs, ne forsitan magnitudo clementię nos faceret negligentes, ex persona prophetæ iungit, & dicit. Quis scit si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Ego, inqt, hortor, quod meum est, ad pœnitentiā, & Deum ineffabiliter noui esse clemē tem Sed quia profundum diuitiarum, sapientiæ, & scientiæ Dei nosse nō possumus sententiam tempero, & opto potius quàm præsumo, dicens. Quis scit, si conuertatur & ignoscat? Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo, vt in tempore ieiunij, vocationis, & cœtus, sanctificationis Ecclesiæ, & pœnitentiæ non seruiat sponsus & sponsa operi nuptiali, quibus, & lege permissum est, vt ad bella non procedant.

stant. Ergo qui in castigatione victus, & ieiunio dicit se agere pœnitentiam, egrediatur de cubili suo.

26 *In cap. 3. Ionæ.* IDEM explicans verba illa; Et crediderunt viri Niniuitæ in Deũ: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem, sic habet: Primùm credunt viri de Niniue, qui ad ætatem Christi peruenerãt, præ dicantq; ieiunium, & vestiuntur saccis. Dignus, & victus, & habitus pœnitentiæ, vt qui offenderant Deum luxu, & ambitione, eorum dam natione placent, per quæ prius offenderãt. Saccus, & ieiunium arma sunt pœnitẽtiæ, auxilia peccatorum. Ante ieiuniũ, & sic saccus, ante quod occultum est, & postea quod palam. Et si è duobus necessarijs vnum est subtrahendum, magis ieiunium absq; sacco, quàm sac cum eligam absq; ieiunio. Sed & ordo pulcherrimus: Præcipit Deus prophetæ, propheta prædicat ciuitati, prius viri credunt, & illis ieiunium prædicantibus, omnis ætas sacco induitur. Viri non prædicant saccum, sed tantùm ieiunium. At verò hi, quibus pœnitentia præcipitur consequenter ad ieiunium saccum copulant, vt inanis venter, & habitus luctuosus Dominum deprecentur.

27 *Li. 3. in c. 12. Zach.* IDEM explicans verba illa; Et plãget terra: familiæ, & familiæ seorsum: familiæ domus Dauid seorsum, & mulieres eorum seorsum, ait: Hoc significat, quod tempore tribulationis, & luctus, non debeamus seruire coniugijs, & operi nuptiarum. Vnde & in Ioel. captiuitate propinqua dr̃ ad Iudæos.

Gen. 7. Egrediatur sponsus de cubili suo, & spõsa de thalamo suo. Et impendente diluuio imperatur Noe: Ingredere in arcam tu, & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum. Et postea finito diluuio dicit ad eum: Egredere tu, & vxor tua, & filij tui, & vxores eorum: vt qui in arca impendente discrimine fuerant separati, redditi mundo, generationi, & liberis deseruirent. Igitur, & nunc tribus domus Dauid, & tribus domus Nathan, & tribus domus Leui, & tribus domus Semei à suis vxoribus separantur, vt plangant vnigenitum, & primogenitum Dominum Iesum.

Hoc idem aduertit Ambros. libro de Noe & arca. c. 21. 10. 4.

28 *In Ps. 31. tom. 7.* IDEM exponens illa verba; Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina, dicit: Conuersus sum in ærumna mea, hoc est, in assidua tribulatione flagellorum tuorum. Dum configitur mihi spina, stimulus conscientiæ peccatricis, dum pungit me conscientia peccati: Delictum meum cognitum tibi feci. Sed confessus sum, & patefeci omnia. Scio enim te cito remittere delicta, cum tibi fuerint integre reserata, & ideo dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Non enim aduersus Dominum, sed aduersus me hanc pronunciaui, vt iustificaret. In persona illorum dicit Propheta hęc verba, qui conuertuntur, sicut ille filius, qui peregrè profectus est, & dixit. Ibo ad patrem meum. Dixit in corde, vbi Deus videtur.

29 *In Ps. 37.* IDEM explicans verba illa; Non est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorum, inquit: Nullam quietem indulsi, vel ossibus, vel membris meis, donec ea pœnitendo purgarem. Iniquitates meæ sicut onus graue grauatæ sunt super me. Non est enim mihi leue peccatum meum, sed recognosco, quia graue mihi iudicij pondus imposuit, & super verticem capitis mei excreuit. Sicut pondus grande, sic peccata mea super me. Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Porcorum mos est cœno, aut stercoribus pro bonis odoribus vti, nec intelligunt se in his sordidissimè volutari. Nam mihi fœtent, & computrescũt vulnera peccatorum, desideranterq; expeto medicum. Computruerunt autem à facie insipientiæ meæ, idest, quia nolebam agere pœnitentiam insipiens factus. Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem. Vsque dum confitendo purgarer. Quia sine confusione, & mœstitia non dimittuntur peccata. Tota die contristatus ingrediebar. Indignum me esse iudicans, qui vel oculos ad cælum leuare auderem, sed percutiens

Ser. 18. cutiens pectus meum aiebam, Deus propitius esto mihi peccatori. Quoniā lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Illis illusionibus se profitetur esse infirmatum, atque repletum, quibus diabolus humanum genus allicit, vt delinquat. Incurvatus, & humiliatus sum nimis, ad pœnitentiam. Rugiebam à gemitu cordis mei, petens cum luctu remissionem. Gemitus cordis, propter peccata est. Et gemitus meus à te non est abscōditus. Quicquid deliqui, quicquid mali gessi, omnia tibi cum gemitu reseraui, sciens quia tibi non occultantur occulta. Et lumen oculorum, & ipsum non est mecum. Quia postposito veritatis lumine, in tenebras decideram peccatorum.

30 in Ps. 101 IDEM exponens illa verba; A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ, inquit: Discant qui agunt pœnitentiam, quomodo debeant eam agere. Ita enim exicaui memetipsum, vt sine carne essem, & pelles meæ cohærerent ossibus meis. Carnem pro pelle dixit. Et præmiseras. Et ossa mea sicut cremium aruerunt. Ossa dicit ipsam fortitudinem. Si ergo quod est in me forte, hoc aruit, & infirmum factū est, quantò magis quæ per naturam infirma est caro. Quia oblitus sum comedere panem meum: idest, in tantum mihi venit memoria peccatorum meorum, & talem pœnitentiam egi, vt etiam obliuiscerer manducare. Similis factus sum pelicano solitudinis. Pelicani esca, venenata sunt animalia, hoc est serpentes, lacerti, &c. Illi ergo similis factus sum, qui est in solitudine, qui comedit venenata animalia, hoc est esca mea, quasi venenum erat mihi. Quia cinerem tanquam panem manducabam. In cinerem intingebam panem meū, & sic comedebā. Si ergo propheta hoc dicit, nos quid facimus? Et poculum meum cum fletu miscebam. Nihil mihi erat suaue, neque panis, neque poculum. Et hæc omnia faciebam à facie iræ indignationis tuæ, considerans futurum iudicium.

31 Lib. 2. de AMBROSIVS dicit: Qui agit pœnitentiam, non solùm diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, vt non ei imputetur peccatū, sicut Dauid, dicit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Ergo tegamus lapsus nostros, posterioribus factis, mūdemus fletibus, vt audiat nos Dominus ingemiscentes, sicut audiuit lachrymantem Ephraim, quemadmodū scriptum est, dicente Deo, Audiens audiui Ephrem lachrymantem Et ipsa verba Ephrem, lamentus expressit, dicens. Castigasti me, & castigatus sum, sicut vitulus non sum edoctus. Vitulus enim ludit, & præsepe deserit, & ideo Ephraim sicut vitulus non est edoctus, longè positus à præsepi, quia præsepe Domini deseruit, & Hieroboam secutus, vitulos adorauit. Ideoq; agens pœnitentiam, dicit Conuerte me, & conuertar, quia tu Dominus meus, quia in nouissimo captiuitatis meæ pœnitentiam egi, & postquam cognoui, ingemui super dies confusionis, & subiectus sum tibi quia accepi opprobrium, & demonstraui te. *pænitētia. ca. 5. 10. 1. Psal. 5. Hier. 31.*

32 In cap. 8. eiusdem libri. IDEM ait: Aduertimus quomodo agenda sit pœnitentia, quibus sermonibus, quibus fletibus; vt peccati dies confusionis appellet. Et ideo subijciamus nos Deo, vt non subditi simus peccato, & delictorum nostrorum memoriam recensentes, tamquam opprobriū erubescamus, non velut quandam gloriam prædicemus, sicut quidam expugnata pudicitia, oppressa iustitia gloriantur. *Infra:* Audiant qui agunt pœnitentiam, quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concussione, viscerum, qua cordis conuersione. Vide inquit, Domine, quia tribulor, venter meus turbatus est à fletu meo, conuersum est cor meum in me. Cognouisti intentionem animi, fidem mentis agnosce, & habitum corporis. Sederunt, inquit, in terra, tacuerunt seniores filię Sion, & imposuerunt terram super caput suum, præcinxerunt se cilicio, deduxerūt in terram principes. Virgines *Thren. 2.*

Hie-

Hierusalem defecerunt, in lachrymis, oculi mei caligauerunt. Turbatus est venter meus, effusa est in terra gloria mea. Sic fleuit, & Niniue populus, & denunciatum excidium ciuitatis euasit. Tanta est enim pęnitentię medicina, vt mutare videatur suam Deus sententiā. In te est igitur, vt eundas, vult se rogari Dominus. Ipse nos flere vult, vt euadere possimus, sicut habes scriptum in Euangelio: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vos ipsas flete. Fleuit Dauid, & meruit, vt mortem populi percurtis diuina remoueret misericordia, quid erubescis tu peccata tua flere, cum Deus prophetas iusserit flere pro populis? Denique & Ezechiel iussus est flere Hierusalem, & accepit librum in cuius capite scripta erant lamentatio, & melos & væ, duo tristia, & vnum delectabile. Quoniam ille saluus erit in futurum, qui in hoc seculo plus fleuerit. Cor enim sapientium in domo luctus, & cor stultorum in domo epularum.

Gen. 3. *Luc. 23.* *2. Reg. 24.* *Ezec. 2.* *Eccl. 7.*

33 *In cap. 9. eiusdem libri.*

IDEM arguit eos, qui in ornatu pęnitent pretioso, dicens: Videas eos mutata veste incedere, quos lugere & gemere oportebat, quia vestem illam oblationis & gratiæ sordidarunt, fęminas autem margaritis onerare autes, curuare ceruices, quas bene Christo non auro inclinarent, quæ se ipsas flere debebant, quòd margaritam, quæ de cœlo est, perdiderūt. Et in capite 10. Fleat pro te mater Ecclesia, & culpam tuam lachrymis lauet, videat te Christus mærentem, vt dicat, Beati tristes, quia gaudebitis. Amat, vt pro vno multi rogēt. Denique in Euangelio motus viduæ lachrymis, quia plurimi pro ea flebant, filiū eius resuscitauit. Ideo citius exaudiuit Iesus Petrum, vt Dorcas resurgeret, quia pauperes mortē mulieris ingemiscebant. Ideo ipsi Petro statim dimisit, quia amarissimè fleuit. Et ideo, si tu amarissimè fleas, Christus ad te respiciet, culpa discedet. Vsus doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias. Ita dum dolemus admissa, admittenda excludimus, & fit, quædam de condemnatione culpæ disciplina innocentiæ. Nihil ergo te reuocet à pœnitentia, hæc tibi communis, cum sanctis est, vtinamque imitanda talis qualis sanctorum deploratio. Dauid manducabat sicut panem cinerem, & potum suum lachrymis tēperabat. Ideo nunc amplius gaudet, qa amplius fleuit. Per exitus aquarum descenderunt, inquit, oculi mei. Ioannes multum plorauit, & reuelata sibi dicit Christi mysteria. At verò illa mulier, quę cum esset in peccatis, & deberet flere gaudebat, & veste purpurea, atq; coccinea operiebatur, & auro se multo, & pretiosis lapidibus ornabat, æterni fletus luget ærumnam. Meritò reprehenduntur, qui sæpius agendam pęnitentiam putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si verè agerent pœnitentiam, iterandam postea non putarent. Facilius autem inueni, qui innocētiam seruauerint, quàm qui congruè egerint pęnitentiam. An quisquam, illam pęnitentiam putat, vbi acquirendæ ambitio dignitatis, vbi vini est vsus, vbi ipsius copulæ coniugalis vsus? Renunciandum sæculo est, somno ipsi minus indulgendum, quàm natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspirijs, sequestrandus orationibus, viuendum ita, vt vitali huic moriamur vsui, se ipsum sibi homo abneget, & totus mutetur. Sicut quendam adolescentem fabulæ ferunt, post amores meretricios peregrè profectū, & abolito amore, regressum postea, veteri occurrisse dilectæ, quæ vbi nō interpellata, admirata putauerit non recognitam, rursus occurrens dixerit, ego sum, responderit ille. Sed ego, non sum ego. Vnde bene Dominus ait. Qui vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Etenim qui mortui, & sepulti sunt Christo, non debent iterum velut viuentes de hoc mundo decernere.

Cap. 10. *Matt. 16.*

IDEM ait: Quia humilem se præbuit Theodosius vbi peccatū obrepsit, veniam postulauit, conuersa est anima eius in requiem suam. *Infra*: Dilexit virum, qui magis arguentem, quam adulantem probaret. Strauit omne quo regie-

35 *In oratione funebri de obitu Theodosij imperatoris. 10. &c.*

vtebatur insigne regium, defleuit in Ecclesia publicè peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat. Gemitu & lachrymis orauit veniam. Quod priuati erubescunt, non erubuit imperator publicè agere pœnitentiam, neque vllus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. Quid quòd præclarã adeptus victoriam, tamen quia hostes in acie strati sunt, abstinuit à consortio sacramentorum, donec Domini circa se gratia, filiorum exprimeretur aduentu.

36
In apologia sancti Dauid. capit. 8. 10. 4.

IDEM explicans psalmum: Miserere mei Deus, ait: Magnus psalmus, quo docemur, quemadmodum agenda pœnitentia sit. In quatuor versibus prioribus, frequenter repperit peccatum suum, & commemorat. Quis nostrum etiamsi confiteatur delictum suum, nõ perstringendum potius, quàm repetendum putet? quis secũdò repetat, aut tertiò? Vide quot versibus propheta peccatum suum resonet, quàm nullus versus sine confessione delicti sit. Congessit omnia simul, iniquitates suas, & iniustitiam personando, iungẽs delicta peccatis, atque ea sæpe repetendo, meritò magnam misericordiam poscit. Nec solùm magnam misericordiã, sed etiam multitudinem miserationum. Quòd ergo peccatum, talis non diluat deploratio? Ille pro vno peccato, miserationũ multitudinem deprecatur, nos pro pluribus peccatis, vix semel eius misericordiam credimus obsecrandam. In multum laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Non tam sæpius, quàm plenius lauari petit, vt conceptam sordem possit eluere. Grandis enim squalor, & macula, non exiguo, sed multo aufertur lauacro. *Infra*. Quiã iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum cõtra me est semper. Nõ mediocre est, vt agnoscat vnusquisque peccatum suum. Qui enim potest agnoscere, potest declinare, potest quid sequatur eligere. Pleriq; in suis lapsibus gloriantur, & putant ea laudi esse, quæ criminis sunt: Si alienum coninquinauit thorum, & pudicę fœminæ expugnauit affectum, alius necem hominis, latrocinij insidias, rapto viuere, putat esse virtutis. Ex his nullus potest dicere, quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Sed ille qui potest dolere quod fecerit, cõdemnare quod deliquerit, quẽ sua vitia compungunt. Delictum meũ contra me est semper. Insipiens delectatur erroribus suis, & nouis vetera obumbrando, peccatis se existimat adiuuari, ideoq; exultat in crimine. At verò sapiens aduersum se iudicat esse delictum suum, & tanquam hostiles acies, ita lapsus culparum suarum aduersariorum, modò sibi arbitratur obsistere. Quicquid personuerit, quicquid increpuerit, culpa ei propria semper occurrit, quicquid fuerit dictum, aut lectum, in se dictum putat, quicquid intẽderit, se nutu, se oculis signari putat. Si epuletur, si cogitet, si oret, ante oculos eius semper est error proprius, & momentis omnibus pulsat culpa conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci finit, velut grauis censor exagitat se terrore perpetuo. Omnia igitur aduersa habet, qui ipse sibi displicet, ipse sui accusator, ipse sui testis est, nec inuenit quò fugiat, qui ipse se purget, & stimulat. Sed hoc bonæ mentis est, vulnus sentire peccati. Nam qui expertes doloris sunt, non sentiunt vulneris acerbitatem, quod est immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore pungũtur, sicut doloris sensu non carent, ita etiam non carent sanitatis profectu. Vbi enim doloris sensus, ibi etiam sensus est vitæ. Vnde & ille qui errorem suum non agnoscit, insanit, furit, desipit; qui autem agnoscit, vtique resipiscit, non respuit remedia sanitatis, se ipse restringit, pœnitet eum culpæ, de ipsa semper cogitat, & cogitando se ipse condemnat. Iustus enim in primordio sermonis accusator est sui. Iustus fauere sibi nescit, rigorem iudicij etiàm circa se non nouit inflectere, recordationem lapsus proprij, perhorrescit, & commissum erubescit errorem, oẽni eius memoriam pauet, metuit, reformidat, graucm sibi se iudicat, seipsum arbitrum refugit, nec sese sibi audet committere, quòd nullum putat sibi esse grauiorem,

Cap. 9.
Psal. 50.
Prou. 18.

rem. quàm eum quem latere non possit, fallere non queat, fugere, ac vitare non reperiat. Magna vis obnoxiæ conscientiæ, magna supplicia. Timebant Adam, & Eua, & cum Domini vocem in paradiso ambulantis audirent, cupiebant se abscondere, quos nemo quærebat. Cain quoque metuebat, nè omnis eum quicumque inueniret, occideret. Ita in se ipse ferebat sententiam, quòd dignus esset, cui nullus ignosceret. Vnde bene ait: Et delictum meum contra me est semper, hoc est, sine interuallo aliquo, recordatio & species ipsa mei mœrroris, impugnat. Quem commisi pudet, nescit postea aliquid tale committere, vnde similiter erubescat. *Infra*: Tibi soli peccaui. Peccatum suum negare non poterat, sed quasi reus cum amaritudine fatebatur, qui sciret maioribus vinculis se teneri, quia maiora deberet, quoniam plus ab eo exigitur, cui plus commissum est. Tibi soli peccaui, qui me ad virtutis studia prouocasti, qui me erudisti in lege tua. Tibi soli peccaui, quem absconditæ cogitationum non fallunt, vt iustificeris in sermonibus tuis. Sermones Dei pleni veritatis sunt, quibus dicit: Quia non est homo, qui non peccet. Ergo si dixerimus, quia iniquitatem fecimus, iustificamus Deum in sermonibus suis: si autem dixerimus, quia non peccauimus, mendacem facimus Deum. Quantum igitur crimen, vt homo peccatorem se neget? Iustificatur Dominus, dum eius prædicatur iustitia, & ab eo venia postulatur. Simul & ipse iustificat confitentem, & iustificatur in sermonibus suis, sicut dictum est: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris.

Cap. 10.

Esa. 43.

30 Lib. de vera & falsa pœnitē. in fin. to. 4

AVGVSTINVS huius est sententiæ; Nullum peccatum est adeo paruum, quod non crescat neglectum. Non enim considerandum est, quod fecerit, sed quem offenderit, quàm bonus est, quàm benignus, qui illum sua pietate, & dulcedine creauit ex nihilo, qui eum absque merito perduxit ad baptismum, & educauit, & nutriuit vt filiū, ad cuius commodum creauit cęlum, & terram, & omnia quæ in eis sunt, ex nihilo, cui seruiunt omnia tamquā filio, cui misit Angelum in auxilium, propter quem fortem, & calidum debellauit hostem eius antiquum, propter quē tanta passus est, vt eum mereretur habere filium, cum quo dignaretur habere consortium. Talem Patrem offendere, contra eius voluntatem aliquid cōmittere, quàm est crudele? Vnde qui se cognoscunt, sicut semper peccant, ita semper plorant, vt totam vitam suam, quæ est tentatio super terram, plorent tota vita sua. *Infra*: Pęnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se qđ dolet commisisse. Omnis pœnitētia est de malè vsa libertate. Requirit diabolus filios in seruitutem, quorum patris, scilicet Adam, emit libertatē. Sed quoniam pœnitentia non omnis est bona, dicamus aliquid, quæ separant veram à falsa, sterilem à fructuosa. Sunt enim quos peccasse pęnitet propter præsentia supplicia. Displicent enim latroni peccata, quando agitur de pęna. Desit vindicta, reuertitur ad crimina. Hæc pœnitentia sterilis est, quæ non purgat conscientiam, nec lauat crimina. In hac nulla est spes veniæ. Huic concordant, qui cōfitentur inuiti non amore boni, sed vt fugiant damnum sæculi. Vtilis erit pœnitentia, si sit spontanea, Dominum quærens, quem amisisse doleat, ad illum anxians, præter quem non est vita. Totum hominem Dominus sanauit in sabbatho, quia corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione liberauit, indicans, pœnitentem debere simul dolere de omni crimine orto in anima, & in corpore. Rectè pœnitens quicquid sordium post purificationem contraxit, oportet vt abluat saltem lachrymis mentis. Sed satis durus est, cuius mentis dolorem, oculi caruis nequeunt declarare. Sed sciat culpabiliter se durum, qui deflet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati lachrymis non ostēdit. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem. *Infra*: In omnibus dolens, aut sæculum derelinquat,

40

linquat, aut saltem illa quæ sine admix tione mali non sunt administrata. Ponat se omnino in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reseruans sui, vt omnia eo iubente paratus sit facere pro reparanda animæ vita, quæcũque faceret pro vitanda corporis morte, & hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam, vt Deus. Abstineat à multis licitis, qui per libertatem arbitrij commisit illicita. Continuè dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere, vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando. Ille igitur pœnam tenet, qui semper punit, quod commisisse dolet.

41 *In lib. super exordium epi. ad Rom.*

IDEM ait: Hoc iustum est apud Deum, vt ij, quos peccatorum suorum pœnitet, eo tempore, quo nondum pœnarum manifestus terror apparet, misericorditer separentur ab eis, qui defensiones peccatorum suorum pertinaciter exquirentes, nulla pœnitentia corrigi volunt. Ea est humanæ iustitiæ disciplina non in se amare, nisi quod Dei est, & odisse quod proprium est, nec approbare peccata sua, nec in eis aliũ improbare, sed seipsum, nec putare satis sibi esse, vt sua peccata displiceant, nisi etiam vigilãtissima deinceps intentione vitentur, nec in eis vitandis vires suas existimare sufficere, nisi diuinitus adiuuetur.

42 *Ser. 7. de tẽpore, qui est tertius natiuitatis.*

IDEM dicit: Videte qualis debet esse pœnitentia, quia multi assiduè dicunt se esse peccatores, & tamen adhuc illos delectat peccare. Accusatur anima, non sanatur, pronunciatur offensa, non pellitur. Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei. Quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in anima, quod ante dulce fuit in vita, & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mẽte, iam tunc bene ingemiscis ad Deũ, & dicis. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Bene tibi soli peccaui, quia nullus homo sine peccato. Da Domine misericordiam misero, qui tandiu pertpecisti criminoso. Dic illi in fletu cordis, aspice ad infœlicem, pietas immensa, respice crudelem, misericordia publica. Qui tandiu suspendisti gladiũ vltionis, dele numerositatem criminũ, multitudine misericordiarum. Ista est filioli vera pœnitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur; quando sic pœnitet, vt non repetat. Qui pœnitentiam accepistis in Ecclesia, & agitis, persenerate in fletu, & plangite. Non cadunt in terram lachrymæ vestræ, quia verax ille, qui per prophetam dixit: Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo.

Psal. 50.

Psal. 55.

43 *Serm. 41. de sanctis, qui è quartus de animab. purgatorij.*

IDEM ait: Pro capitalibus criminibus addendę sunt lachrymæ, rugitus, & gemitus, continuata longo tempore, ac protracta ieiunia, vltro nos ipsos à communione Ecclesiæ remouentes, in luctu, & in tristitia multo tempore permanentes, & pœnitentiam etiam publicam agentes. Quia iustum est, vt qui cum multorum destructione se perdiderit, cum multorum ædificatione se redimat. Vel sic lugeamus extinctam nostram animam, quomodo alienam carnem mortuam plangimus. Si autẽ vxor, aut filius, aut maritus mortui fuerint, in terram se collidunt homines, capillos trahendo, pectora tundendo, in luctu, & pœnitentia, vel in lachrymis, non paruo tempore perseuerant. Rogamus fratres exhibeamus nos animæ nostræ, quod illi exhibẽt alienæ carni. Carnem quam non possumus suscitare plangimus, & animam nostram mortuam non plangimus, quam possumus per pœnitentiam ad statum pristinum reuocare. Corpus mortuum plangimus, quod amamus, animam verò mortuam, quàm non amamus, non dolemus, non plangimus.

44 *Lib. 4. Moral. ca. 20. tom. 2.*

GREGORIVS explicans illa verba Iob 3. cap. Maledicant ei, qui maledicunt diei, dicit. Maledicant ei, qui maledicunt diei, quia nimirum illi veraciter mala transacta per aïduersionem pœnitentiæ corrigunt, qui iam ad bona fallentia nulla delectatione rapiuntur. Nam quos adhuc noxia alia delectant, falsum est, quod cernitur, quia perpetrata alia deplorant.

45 *Lib. 9. Moral. ca. 31. tom. 2.*

IDEM exponens illa verba Iob 10. cap.

cap. Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris, inquit. Ad horam Dominus peccatori parcit, cum reatum culpæ concessis protinus fletibus diluit. Sed ab iniquitate nostra mundos nos esse non patitur, quia volentes quidem culpam fecimus, sed nonnunquam nolentes eius memoriam cum delectatione toleramus. Sæpe namque hoc quod à conspectu iam iudicis fletu interueniente deletum est, ad animum reddit, & deuicta culpa, ad delectationem rursus inserpere nititur. Quod cautè conspiciebat, qui dicebat: Computruerunt, & deteriorauerunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Quid namque cicatrices, nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas ergo nequitias ad delectationem memoriæ redire conspexerat, qui cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere, est sanata iam peccatorum vulnera, rursus in tentationem serpere, atque ex eorum suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ, fœtorem culpæ iterū doloremq; sentire. Vnde bene per Moysen dr: Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur, priusquā ad vesperum lauetur aqua, & post Solis occasum regreditur in castra. Nocturnum quippe est somnium, tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corporis opere non expletur. Sed somnio nocturno pollutus, egredi extra castra præcipitur, quia videlicet dignum est, vt qui immunda cogitatione polluitur, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpæ suæ meritum ante oculos ponat, & ex bonorum se æstimatione despiciat. Pollutum ergo extra castra exire est, turpi impugnatione laborantem, sese ex continentium comparatione despicere. Qui ad vesperam lauatur aqua, cum defectum suum conspiciens, ad pœnitentiæ lamenta conuertitur, vt fletibus abluat omne quod in animo occulta inquinatio accusat. Sed post occasum Solis ad castra redeat, quia deferuescente tentationis ardore, necesse est, vt iterum fiduciam erga societatem bonorum sumat. Post aquæ quippe lauationem, occumbente sole ad castra reuertitur, qui post lamenta pœnitentiæ, frigescente flāma cogitationis illicitæ, ad fideliū merita præsumenda reparatur, vt ā se à cœteris longè esse non æstimet, qui mundū se per obitū intimi amoris gaudet.

Psal. 37.

Deut. 23. 46

IDEM explicans verba illa; Et lumen illius super terminos terræ, termini terræ sunt fines hominum peccatorum. Et sæpe contingit, vt plerique Deum deserant, & vitæ suæ tempora in desiderijs carnalibus expendant, sed tamen superna gratia respectu, in extremis suis ad Deum redeunt, quæ sint iudicia æterna cognoscunt, cunctaque, quæ se egisse peruersè meminerint, fletibus puniunt, atque hæc verè se insequi rectis operibus ostendunt. Quibus subsequente iustitia profectò totum dimittitur, quod ante deliquerunt. Hinc Anna dixit: Dominus iudicabit fines terræ, quia nimirum anteactam vitam Deus non iudicat, quando posteriora peccatorum, respectu supernæ pietatis illustrat. Hinc Moyses ait: Primogenita asini mutabis oue. Per asinum quippe immunditia, per ouem verò innocentia designatur. Asini ergo primogenita oue mutare, est immundæ vitæ primordia, in innocentiæ simplicitatem conuertere, vt postquam illa peccator egit, quæ vt immunda Dominus respuit, ea iam agenda proferat, quæ Dei sacrificio imponat. Quia ergo post praua opera peccator conuertitur, & ab actionum suarum tenebris iuxta finem aliquando reuocatur, rectè nunc dicitur, & lumen illius super terminos terræ. Sed graui luctu afficit eadē gratia, quæ post facinora mentem replet. Nam malè gesta ad memoriam reducit. Vnde fit, vt peccatum omne quod egisse reminiscitur, quotidianis fletibus insequatur, & quò magis valet iam quod iustum est cernere, eò ardentius appetit, iniustum sese gemitibus

47 Libro 12. Mor. c. 11.

1. Reg. 2.

Exo. 13.

48

tibus punire. Vnde subiungitur capit. 12. Post eum rugiet sonitus. Quem enim Dominus illustrando repleuerit, eius vitam proculdubio in lamentum vertit, & dolet homo quod fuit, quia bonum iam incipit videre, quod non fuit, odit qualem se fuisse meminit, amat qualem se esse debuisse cognoscit, & solam iam pœnitentiæ amaritudinem diligit, quia cautè considerat in quantis voluptatibus sua delectatione peccauit. Bene ergo dicitur. Post eum rugiet sonitus, quia cum mentem Deus ingreditur, constat proculdubio, quod mox pœnitentiæ gemitus sequatur, vt ei iam salubriter flere libeat, quæ prius de iniquitatibus flenda, iucunditate gaudebat. Tonabit voce magnitudinis suæ, capite. 13. Voce enim magnitudinis suæ Deus tonat, cum se nobis bene iam per lamenta præparatis, quàm sit magnus in supernis insinuat. In terra positi sonum de superioribus audimus, quia terrena cogitantes, superni terroris sententiam repente pertimescimus, & mens bene iam de summis solicita trepidat, quæ prius in infimis malè secura torpebat.

49 Libro 3. Dia. c. 16.

IDEM dicit; Nuper in parte Campaniæ, vir valde venerabilis Marcius nomine, in monte Marsico solitariam vitam duxit, multisq; annis in specu angustissimo inclusus fuit, quem multi ex nostris nouerunt, eiusq; actibus præsentes extiterunt. De quo multa ipse à Papa Pelagio prædecessore meo narrante cognoui. Qui mox, vt se in prædicti montis foramine contulit, ex petra eadem, quæ in semetipsa concaua, angustum specum fecerat, aqua stilla prorupit, quæ illi in vsu quotidiano sufficeret, & nec plus adesset, nec necessitati deesset. Diabolus serpentem ingressus, ab eadem habitatione eijcere facto terrore conatus est. Sed vir sanctus omnino imperterritus eius ori manum, vel pedem extendebat, dicens: Si licentiam accepisti vt ferias, ego non prohibeo. Cumq; hoc continuè per triennium gereretur, die quadam antiquus hostis, tanta hac fortitudine victus, infremuit, seq; per montis latus in præcipitium serpens dedit, omniaq; arbusta loci illius, flamma ex se exeunte concremauit. *Infra*: Hic cum primùm se in eundem montem contulit, necdum clauso specu habitans, catena sibi ferrea pedem ligauit, eamque saxo ex parte altera affixit, nè ei vltra liceret progredi, quàm catenæ eiusdem quantitas tendebatur. Quod Sanctus Benedictus audiens, ei per discipulum suum mandauit: Si seruus Dei es, non teneat te catena ferri, sed catena Christi. Ad quam vocem, eandem compedem soluit, sed numquam postmodum solutum tetendit pedem vltra locum, qui hunc tenere ligatum consueuerat, atque in tanto spatio sine catena coercuit, in quanto & antea ligatus mansit.

50 Lib. 3. c. 4. expos. in c. 6. libro 1. Reg.

IDEM explicans verba illa; Facietis similitudines murium, qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israel gloriam, si fortè releuet, &c. Quid aliud in hoc verbo dubitationis accipitur, nisi quia difficilis ostenditur reconciliatio criminosorum? Vnde & per Ionam dicitur: Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus? Quia ergo si fortè releuat manum dicitur, cum moueri ad pœnitentiæ lachrymas cum magna fortitudine debemus, quia etsi ij, qui pœnitentiam austeram faciunt, vix fiduciam salutis inueniunt, negligentes salui fieri quando possunt? Quæ profectò reconciliationis difficultas, si in pœnitentium æstimatione tenetur, apud omnipotentem Deum, nequaquam inuenitur, quia & dum Niniuitæ pro difficili reconciliatione graui pœnitentia se deijciunt, Dei misericordiam facilè meruerunt. Et cum Prophetæ Iochis voce, acri, se Deo populus lamento prostraret, egit profectò, vt qui videbatur ad placandum difficilis, eius iram leuigaret. Nam statim in eo scriptum est: Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Manus itaque releuatur, cum mens in pœnitentia validè compuncta, ad consecutæ misericordiæ donum, diuina aspiratione sustollitur.

Iona 3.

Ioel 2.

BER-

51 *Serm 3. in vigi. Nat. Domini.* BERNARDVS de expositione illorum verborum; Hodie scietis, quia veniet Dominus, ait. Scientia ista in primo gradu operatur pœnitudinem, & dolorem, vt risum in luctum, gaudium in mœrorem conuertat, & incipiant sibi displicere, quæ vehementer ante placuerant, & illa specialiter horreas, quæ specialiter appetebas. Sic enim scriptum est: *Eccl. 1.* Quia qui addit scientiam, addit & dolorem, vt veracis & sanctæ scientiæ, sit dolor subsequens argumentum. In secundo vero gradu, operatur correctionem, vt iam non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato, sed coerceas gulam, iugules luxuriam, superbiam deprimas, & facias seruire corpus sanctitati, quod iniquitati ante seruierat. Pœnitudo enim sine correctione non proderit, sicut sapiens ait: Vnus ædificans, & vnus destruens, quid prodest *Eccl. 34.* eis, nisi labor? Vnus orans, & vnus maledicens, cuius vocem exaudiet Deus? Qui enim baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, nihil proficit lauatio eius, sed iuxta Saluatoris sententiam verendum est, nè ei *Ioan. 5.* aliquid deterius contingat. Sed quia hæc diutius haberi non possunt, nisi circa se multa circumspectione mens indefessa vigilet, & attendat. In tertio gradu operatur solicitudinem, vt iam solicitus incipiat ambulare cum Deo suo, & ex omni parte scrutetur, nè vel leuissima re, tremendæ illius maiestatis offendatur affectus. In pœnitudine accenditur, in correctione ardet, in solicitudine lucet, vt interius, & exterius renouetur. Hinc iam respirare incipit à tribulatione malorũ, & dolore, & timoris magnitudinem spirituali lætitia temperare, nè suorum enormitate scelerum, abundantiori tristitia absorbeatur. Hinc etsi timet à iudice, sperat à Saluatore, cum iam in animo eius timor, & lætitia obequitant, vt obuient sibi.

52 *Serm 2. in ca ieiunij.* IDEM quomodo debeamus conuerti ad Dominum de expositione loci Ioelis 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, dicit. Conuertendum docet hoĩem ad Deum in toto corde suo: corporis namque cõuersio, si sola fuerit, nulla erit. Forma siquidem conuersionis est ista, non veritatis vacua virtute, gerens speciem pietatis, Miser homo, qui totus pergens in ea quæ foris sunt, & ignarus interiorum suorum, putans aliquid se esse, cum nihil sit, ipse se seducit: Sicut aqua effusus sum, ait Psalmista in *Psal. 21.* persona hominis huiuscemodi, & dispersa sunt omnia ossa mea. Et alius propheta: Comederunt alieni robur *Osea 7.* eius, & ignorauit. Exteriorem quippe superficiem intuens, salua sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui interiora corrodit. Manet tonsura, vestis nondum mutata est, ieiuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis, sed cor longe est à me, dicit Dominus. Attende solerter quid diligas, quid metuas, vnde gaudeas, aut contristeris, & sub habitu religionis animum sæcularem, sub pannis cõuersionis, inuenies cor peruersum. Totum enim cor in his quatuor affectionibus est, & de his accipiendum puto, quod dicitur: Vt in toto corde tuo conuertaris ad Dominum. Conuertatur proinde amor tuus, vt nihil omnino diligas, nisi ipsum, aut certè propter ipsum. Conuertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia peruersus est timor, quo metuis aliquid præter eum, aut nõ propter eum. Sic & gaudium tuum, & tristitia æquè conuertatur ad ipsum, sic non, nisi secundùm eum, aut doleas, aut læteris. Quid enim peruersum magis, quàm lætari, cum malefeceris, & in rebus pessimis exultare. Sed & ea quoque, quæ secundùm carnem est tristitia, mortem operatur. Verùm ne ip- 53 sa corporalis quidem est paruipendenda conuersio, quia spiritualis huius adminiculum noscitur esse non paruum. Inde est, quod in loco hoc Dominus cum dixisset, in toto corde, adiunxit protinus, in ieiunio, quod vtique corporis est: vbi docet abstinendum ab omnibus corporis voluptatibus, & à vitijs potius, quàm à cibis. Sed est panis,

à quo vos ieiunare nolo, panem dico lachrymarum. Vnde sequitur, in ieiunio, & fletu, & planctu. Exigit enim planctum à nobis pœnitentia præteritæ cõuersationis, exigit fletum desideriũ beatitudinis. Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Parũ mihi placet huius vitæ nouitas, quæ necdum vetera plangit, necdum plangit admissa peccata, necdum plangit tẽpus amissum. Si non plangis, planè nõ sentis animæ vulnera, conscientiæ læsionem. Addit deinde propheta: Et scindite corda vestra. Quibus verbis arguitur duritia cordis populi Iudæorum. Crebra siquidem apud eos scissio vestium, sed non cordium esse solebat. Scindatur cor, & in multas minutias partiatur. Spiritus Domini multiplex ait sapiens, nec potes sequi multiplicẽ, sine multiplici scissione. Audi hominẽ secundùm cor Dei dicentem: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum. Paratum ad aduersa, paratum ad prospera, paratum ad humilia, paratum ad sublimia, paratum ad vniuersa quæcumque præceperis. Vel scindatur cor prauum ad confessionem. Quidni scindatur vlcus, vt sanies effluat? Vtilis scissio, vt nec clausum lateat peccati virus in corde.

Psal. 41.

Sap. 7.

Psal. 56.

54 *Serm. de cõuersione ad clericos cap. 30.*

IDEM vbi exhortatur ad pœnitentiam, inquit. Parcite obsecro, parcite animabus vestris, parcite sanguini qui pro vobis effusus est. Horrendum cauete periculum, ignem qui paratus est declinate. Quidni periclitetur castitas in delicijs, humilitas in vitijs, pietas in negotijs, veritas in multiloquio, charitas in hoc sæculo nequã? Fugite de medio Babylonis, fugite, & saluate animas vestras. Cõuolate ad vrbes refugij, vbi possitis, & de præteritis agere pœnitentiam, & in præsenti obtinere gratiã, & futuram gloriam fiducialiter præstolari. Non vos retardet conscientia peccatorũ, quia vbi illa superabundauerunt, superabundare gratia consueuit, nõ pœnitentiæ austeritas deterreat. Neque.n. condignæ sunt passiones huius tẽporis ad præteritam culpam, quæ remittitur, non præsentem consolationis gratiam, quæ promittitur nobis. Currũt vndiq; peccatores ad pœnitẽtiam, & natura pariter & consuetudine delicati, exteriorẽ omnino asperitatẽ non reputant, vt exasperatæ conscientiæ leniantur. Nihil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur, quibus & gratia fert auxilium, & obediendi deuotio, lenit imperium.

55 *Serm. 46. in Cãtica.*

IDEM dicit: Vt lectulus tuus lectulus sit floridus sponsi, primũ debes mũdare conscientiam ab oĩ inquinamento iræ, & disceptationis, & murmuris, & liuoris, & quicquid oĩno aduersari cognoscitur, aut paci fratrum, aut obediẽtiæ seniorũ, de cordis habitaculo eliminare festines. Deinde etiã circundare tibi flores bonorũ quorũcumq; actuũ, & laudabilium studiorum, atq; ornamẽta virtutum.i. quæcumq; sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcũq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ. Ad istiusmodi securè vocabis sponsum, qm cum introduxeris eũ, veraciter dicere poteris & tu, quia lectulus noster floridus, redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed iustitiam.

56 *In lib. qui dicitur modus bene viuendi.*

IDEM ad sororẽ sermone 27. de cõfessione peccatorũ, & pœnitentiæ, dicit. Oĩs peccator duobus modis debet flere peccata sua. Vnum, quia per negligentiam bonum non fecit, alterum quòd per audaciam malum commisit. Bonũ quod debuit facere non fecit, & malũ quod non debuit facere fecit. Ille homo dignè agit pœnitentiam, qui præterita mala plangit, & iterum plangendo nõ committit. Nã plangit peccatum, & iterum facit peccatũ, quasi si quis lauet laterem crudũ, qui quantò amplius lauerit, tantò amplius facit lutum. Si qñ homo peccare potest pœnitet, & vitam suã viuens ab omni crimine corrigit, sine dubitatione quando ei mors aduenerit, ad æternã perueniet requiem. Qui autem malè viuit, & in morte, pœnitentiam agit, sicut damnatio illius est incerta, ita & remissio illius est dubia.

Simile.

Igitur

Igitur quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione flere necesse est. Isidorus dicit. Non oportet pœnitentem de peccatis suis habere securitatem. Quia securitas negligentiam parit, negligentia verò sæpe hominem incautum ad priora peccata reducit. *Infra*: Heu me peccatrix, heu me misera in tantis peccatis, in tantis negligentijs cecidi, quid primum plorem, quid primum lugeam? O lachrymæ, vbi vos subtraxistis, vbi estis fontes lachrymarum? Fluite super faciem meam, rigate maxillas meas. Deus meus quid faciam, cum venerit tremendum iudicium tuum?

57

Væ diei illi, in quo peccaui. Flete super me cœlum, & terra, plorate me omnes creaturæ. Orate pro me Dominum viri sancti, si fortè misereatur mei Deus, & iniquitates meas auferat. Deus meus non me obliuiscaris in finem. Peccaui Deus meus, propitius esto mihi peccatori. Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Ecce qui seruierunt Deo non fuerunt stabiles, & in Angelis suis inuenta est iniquitas. Cœli non sunt mundi in conspectu tuo, nemo in conspectu tuo est sanctus, quantò magis ego peccatrix, & putredo, ac vermis filia hominum, quæ bibi iniquitates quasi aquas, & multiplicaui peccata mea. Quæ sedeo in puluere, quæ habito in domo lutea, quæ terrenum habeo fundamentum. Deus meus libera animam meam captiuam ab inferno, non absorbeat me infernus, non vrgeat super me puteus os suum. Parce mihi Domine antequam veniam ad terram tenebrosam, terram miseriæ, & tenebrarum. Post luctum pœnitentiæ, soror dilecta non redeas ad peccatum, non iterum facias quod iterum plangas. Non est pœnitens, sed irrisor, qui adhuc agit, vnde pœniteat. Qui adhuc malè agit, vnde iam pęnitentiam accepit. Vnde Isidorus ait: Inanis est pęnitentia, quā sequens coinquinat culpa. Et iterum: Iteratum vulnus tardius sanatur. Frequenter peccans & lugens, vix meretur veniam. Esto igitur confirmata in pœnitentia, vitam bonam, quam cœpisti tenere, non deseras. Vnde dicitur: Beati, qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

58

Moneo te, vt semper portes verecundiam in vultu de recordatione peccati, porta pudorem in facie de memoria delicti. Propter verecundiam peccati, oculos tuos leuare erubesce, mœsto mœrore incede, cilicium, & cinis inuoluant membra tua, cilicium inuoluat corpus tuum. Terra sit tibi cubile, puluis es, in puluere sede. Esto semper plangens, semper mœrens, semper suspiria cordis emittens, semper sit compunctio in corde tuo. Frequenter lachrymæ fluāt ab oculis tuis, quia nuuquam in hac vita serui Dei debent esse securi, sed peccata sua cum lachrymis ad memoriam reducere. Vnde in laudibus sponsi in Canticis dicitur: Comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus. Quid per comas Christi intelligimus, nisi fideles homines, qui dum Deo adhærentes, quod credunt faciunt, quasi in capite pendentes, illi honorē conferunt. Palma autem valde in altum crescendo proficit, & victoriam sua significatione prætendit. Comæ ergo Christi sicut elatæ palmarum sunt, quia electi quique, dum semper ad alta virtutum se efferunt, per Dei gratiam quandoq; ad victoriam perducuntur. Nigræ autem sunt sicut coruus, quia quāuis virtutibus in cælum se erigant, semper tamen peccatores se esse cognoscunt. Sic & tu quamuis bene & religiosè viuas, numquam tamen deseras lachrymas. Delectet te semper planctus, & luctus, tantò esto prona ad lamenta, quantò fuisti prona ad culpam. Secundùm infirmitatem adhibenda est medicina, grauia peccata, grandia lamenta desiderant.

Ad Pœnitentiam agendam quibus rationibus adducendi sunt homines. Cap. XXIII.

1 *Lib. Moral. sentē. regula 1. ca. 1. & 2. tom. 2.* *Matt. 4.* *Matt. 11.*

BASILIVS sic habet: Exinde cępit Iesus prædicare, & dicere: Pęnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cęlorum. Tunc cępit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ fuerant plurimæ virtutes, quòd non egissent pęnitētiam. Vę tibi Corozaim, vę tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim vtique in sacco, & cinere sedentes pęnitentiam egissent. Verumtamē Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis. Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait: Amen dico vobis, quia quæcumq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cęlo, & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cęlo. Et item: Amen dico vobis, quòd si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacumque petierint, fiet illis à Patre meo. Quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala in resurrectionem iudicij. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quòd benignitas Dei ad pęnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impęnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera sua. Et tempora quidem huius ignorātiæ cū dissimularet Deus, nunc annunciat omnibus hominibus, vt omnes pęnitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem.

Marc. 1. *Matt. 18.* *Ioan. 5.* *Rom. 2.* *Act. 17*

2 *Hom. 17. in Matth. to. 2.* *2. Reg. 12*

CHRYSOSTOMVS ait: Et si minimum quid commiserimus, confestim delapsi in immensam præcipitij voraginem deferimur. Non enim sumus stabiliores nos, quàm Dauid, qui parua negligentia, in profundum peccati detrusus fuit: surrexit tamen velox, suscepitq; seipsum admonitus. Nō ergo delinquētem solùm inspicias, sed etiam multò magis delictorum maculas abluentem. Non enim idcirco hæc tam exquisitè historia scripta est, vt eiectum tu illum videas, sed vt surgētem, recipientemque se admireris, sicprofectò disces, si quando decides, quo pacto tibi surgendum sit. Nam sicut medici grauissimorum morb. rū causas, atque curam diligentius docent, vt in difficilioribus exercitati qui discunt, facilè quid sibi in alijs faciendum sit intelligant: sic diuinæ literæ maxima delicta in medium posuerunt, vt inde minora etiam committentes, facilius rationem curationis inueniant. *Infra*: In nequitiæ profundum delapsus, non decidit animo, non tantis vulneribus à diabolo lethaliter percussus, quasi victus humi se resupinum prostrauit, sed velociter, immo certè continuò maiora quàm accepit intulit vulnera. Ita nō aliter factum est, quàm cum à barbaro quidam in acie fortis vir dimisso telo periculosè percussus, neque id semel, sed iterum atque grauius perpessus, non cesserit, sed vndique sanguine perfusus, magno in hostem impetu ruerit, confestimque trucidauerit: sic etiam Dauid quantò magis saucium dices, tantò maioris illum animi ostendes, qui postquam ita miserè depressus fuit, velociter surgere, ac ante primam aciem stare, percussoremq; ipsum humi sternere potuit, quod, quale, quantumque sit, hi maximè non ignorant, qui in summas peccatorum ærumnas deciderunt. Finge gubernatorem quendam per mille maria incolumem nauigasse, deinde postea quàm magnas tēpestates, & procellas horribiles, & fluctus insanos arte sagaci euaserit, cum in ipso portus ostio mergeretur, vix inde nudum effugisse. Quem animum ad mare, & nauigationes, huiusmodiq; labores iste habebit? Putasne quod vnquam voluerit, nisi animi sit fidi, vel litus ipsum, aut nauem aliquam, aut portum aspicere? Non equidem arbitror, immo seipsum occultans, spe omni

Simile. *Simile.* 9 *Simile.*

si ad nauigandum destitutus, mallet mendicus vitam agere, quàm ad primos labores, periculaq; confugere, & redire. Sed non fuit huic similis ille, verùm magno naufragio post multos labores pęnè submersus non desperauit, sed naui rursus in pelagus deducta, dare vela ventis post naufragium ausus, & clauo rursum vsus, & plures perpessus labores, maiores iterum accumulauit pecunias. Quod si semper stare, ac numquam cęcidisse diuinum est, atque mirabile, quibus est laudibus dignus, qui & se à casu recipit, & multa maiora perficit intrepidus? Et certè non erant pauca, quæ in desperationē detrudere ipsum potuissent. Primùm delictorum inusitata magnitudo, deinde quòd non in ipso aggressu vitæ, atq; iuuenta, quæ spem solent nutrire, sed in senectute iam constitutus labitur.

Simile. Nec enim gubernator, qui nuper mare ingressus naufragium fecit, pariter dolet, atq; ille, qui post multa annorū spatia, domum, immensa, onustaq; gaza naui renauigans, in scopulos deuecta, cuncta momento temporis perdidit. At hoc tertiò, quoniam partas magnis laboribus ingentes virtutum, ac meritorum suorum diuitias, his delictis subuertit. Multa sibi diuitiarum à prima ætate fuerunt congesta, multa quando gigantem horribilem deiecit. Multa cum sæpius Euangelica magnanimitate erga Saul ausus fuerit, nam cum centies pęnè in manus suas incidisset inimicus, ignouit semper, maluitq; patriam ipse, libertatemq; vitā, si esset opus, amittere, quàm persequentem occidere inimicum. Neque his minora, regnum adeptus fecit. Præter hęc autem populi de ipso existimatio, cui se non respondisse videbat, non parum poterat animum eius conturbare. His omnibus ex animo pulsis, adeo post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ita mūdum effecit animum, vt vel mortuus peccantibus succurrerit, dicente Scriptura: Propter Dauid seruum meum protegam ciuitatē hāc. *4. Reg. 20.* Cum igitur his exemplis moniti simus inuigilandum nobis, prouidendumq; est, primùm nè cadamus, deinde si fortè cęciderimus, nè diutius iaceamus. Nō enim vt negligentiores vos faciam, Dauid delicta præ oculis posui, sed vt timore cadendi, maiore vos cura muniā. Quare non quod ceciderit solùm considera, nè forte pigrior inde fias, sed cogita diligenter quid post casum fecerit, quem fletum susceperit, qua pœnitentia die ac nocte cōfectus fuerit, & quo cilicio indutus lectum suum lachrymis rigauerit. Quòd si ille tanta cordis compunctione indiguit, quo nos pacto salutem acquiremus, nullo post peccata dolore compuncti?

5 IDEM dicit: Quemadmodum damnum est medico, si subtrahantur infirmi, sic damnum est Christo, non habere quos saluet. Si enim expectans Samaritanos peccatores, de quibus ipse mādauit quasi de indignis. In ciuitates Samaritanorum nè intraueritis; tamen sic de aduētu eorum gaudebat, vt diceret: Cibum habeo manducare, quem vos nescitis, quantò magis esuriebat innocentium puerorum salutem? Ideo dixit: Nolite prohibere pueros, talium est enim regnum cęlorum. *In homil. 32. ex imperfecto in Matth.* *Ioan. 4.* *Matt. 19.*

6 IDEM ait: Pœnitentia acerba, & horrida est peccatori. Est enim delictorum medicina, iniquitatū consumptio, fiducia ad Deum, aduersus diabolum arma, gladius vim eius præcidens, caput amputans, salutis spes, desperationis occasus. Ipsa cælum aperit. Peccata si habueris, ne desperes. Tametsi quotidie peccas, quotidie pœnitentiam age. Et quod in domibus facimus cum fragiles, & ad casum nutant, fragilia educimus, tignaq; noua submittimus, continuoq; reparationis munus oblitteramus, idipsum, & in nobis faciam. Si hodie à peccato senueris, te ipsum pœnitentiam instaura. In peccatis omnem contriui vitam, atque pœnitentiā si egero, putas saluabor? Valde. Vnde mihi constabit? Domini excellentia, pietateq; non iam tuæ confidens pœnitentiæ. Si sola superfuerit pœnitentia meritò timebis, sed quoniam pęnitētiæ Dei clementia, Deiq; pietas iuncta est, fide. Tua quidem malitia mensuram *Hom. 3. de pœni te 5.* *Simile.*

habet, Dei verò elemētia, & pietas, mēsuram non habet. Tua malitia qualiscumq; fuerit, humana malitia est, Dei clementia est incircunscripta. Ipsa igitur, tuam malitiā superat. Cogita scintillam si in mare cęciderit, num poterit stare, aut apparere? Quantum scintilla ad mare se habet, tantum hominis malitia ad Dei clementiā, immo verò non tantummodo, sed & longè supra. Nam & pelagus, tametsi magnum sit, mensuram non habet. Hæc dico non quò vos desidiosos faciam, sed promptiores reddam.

IDEM inquit: Dicenti Dauid, peccaui, statim Nathan respondit: Dominus transtulit peccatum tuum à te, & antea, non statim post lapsum puniuit eum. Cernis Deum frater tardū ad pęnam, velocem ad veniam, nam vno in temporis momento fuit pęnitentia, & remissio. Cernis, quòd ad salutem velox. Idem & in alijs facit, tardans ad demolitionem, ad reparationem properans. Accedat exemplo, quod in nobis euenit hominibus, quibus multò in tempore ædificia extruuntur, multò in tempore ædificamus domum, & ipsius structurę quidem multum temporis, destructionis verò parum. E conuerso autem fit in Deo, cum struit, velociter struit, eū destruit, tarde destruit. Nam quia Domino hæc sibi conueniunt, illud quidē potentiæ, bonitatis istud, potētiæ excellentia velox, multa de bonitate tardus. Sex in diebus cælum, terrāq; fecit, magnitudines, lateraq; montium, campestria, montes, flumina, paradisum visibilem, omnē cultum, & virtutem, mare hoc magnum, & spatiosum, insulas, maritima loca, omnem hunc visibilem mundum, & qui in eo est ornatum sex in diebus cōsummauit, quæ in eo sunt animalia rationalia, & irrationalia in sex diebus fecit. Hic igitur tam velox in construendo, cum cęperit vnius demoliendæ vrbis consilium, inuētus est bonitate tardus. Vult Hierico demoliri, & dicit ad Israel: Circuite eam septē diebus, & octaua die cadet murus. Mundum vniuersum sex in diebus cōstruis, & vnā vrbē septē in diebus soluis? Quid enim tuæ potentiæ impedimento accedit? Quare non repente destruis? Nūqd de te Propheta nō clamat, dicens: Si aperueris cęlum, tremor mō tes occupabit, liquescent sicut cera à facie ignis? Numquid non opera virtutis tuæ narrans dixit: Non timebimus, dum turbabitur terra, transferentur montes in cor maris? Montes transferre, & in mare potes, atq; vrbem vnam non vis destruere repugnantem, sed dies septem tribuis excidio? Quare? Num potentia imbecillior. Sed elemētia diutius tolerat. Septem huic addo dies, velut triduum Niniue, si fortè pęnitentiæ susciperet prædicationem, & saluaretur.

IDEM sic habet; Niniuitarum vrbs non diffidens saluata est, & illos certè lata iam sententia à spe depulerat. Non enim dixit, si pęnitentiam egerint saluabuntur, sed solùm tres adhuc dies (nostra lectio quadraginta dies habet) & Niniue subuertetur. Sed tamen iubente Deo, & propheta clamante, sententia non moram, non correctionem habente, non ceciderunt à minis, neq; bonas spes perdiderunt. Propterea enim conditionem minus apposuit, neque dixit, pœnitentiam si egerint, saluabuntur. Quomodo & ipsi latam Dei sententiam audientes neq; sic à spe cadamus. Nam vel in eo est maxime videre Dei clementiam, quod sententiæ conditionem minus apponens, tamen pœnitentibus reconciliatur. Ista igitur scientes, spe nunquam cadamus.

IDEM dicit? Quis sceleratior Manasse? & hunc pœnitentia reuocauit. Pœnituit Deum, quòd Saul regem elegerit. Quapropter? nisi quia idem pœnitentiam ignorauit. Quis sapientior Salomone? Sed nesciens pœnitentiam, perdidit gratiam. Et ob hoc dictum est: Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Concipit peccator delicti dolorem, & si non pœnituerit, parit sibi mortem. Paruulus antequam prodeat ex vtero, dolor est matri, postquam verò editus fuerit, venit ei gaudium. Peccatum verò conceptum coluber est, in præcordijs hominum

Hom. 5. de pœnit.

Iosue 6.

Ps. 67. & Mich. 1.

Psal. 45.

Homi. 1 de pœnit.

In serm. de pœnit.

Psal. 7.

Simile.

minum patit mortem, nisi fuerit pęnitudine expiatum. Temerarius & audax festinus cecidit in crimen, declinat autem ab eo prouidus pęnitendo. Nam sicut aqua ignem extinguit ardentem, sic pęnitentia diluit crimina fontibus lachrymarum. In corde pigri, vt cereus ardet peccatum, nam in pectore pœnitentis liquescit vt cera. O pœnitentia, quæ peccatum miserante Deo remittis, & paradisum reseras, quæ contritum sanas hominem, & tristem exhilaras, statum restauras, honorem renouas, fiduciam das, & reformas vires. *Infra*: O pœnitentia misericordiæ mater, & magistra virtutum, Per te nobis Christus regnum cęlorum designat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Per te subitò rapuit latronem Christus ad regnum. Per te Dauid post flagitium, fęlix iterum recepit Spiritum sanctum. Per te Manasses post cruenta facinora, ecce meruit fieri acceptabilis. Per te Petro Apostolo, postquam ter negauit, data est indulgentiæ dextera. Per te filius prodigus regressus ad patrem, non solùm amplexum, osculumque paternum, sed etiam epulum vituli saginati, vestemq; insignem promeruit adipisci Per te mulier fornicaria vberes stillauit lachrymas. Per te Niniue ciuitas magna, populusque integer barbarorũ subitò Deum sapuit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, fructusq; vbertatis tuæ abundanter exhibuit. *Infra*: Magnus profectus est lachrymarum, vt plorando seruus propitietur dominum, filius lachrymis mitiget patrem, & asperam matrem plorans paruulus mulceat. Deus vitam meam annunciaui tibi, posuisti lachrymas meas in conspectu tuo. Tamquam si diceret: Suscipe Domine lachrymas meas, quoniam lachrymæ sunt, quæ radunt rudera, & sanant vulnera, lachrymæ sunt, quæ pœnitentiam armant, & indulgentiam prouocant, crimina delent, & conscientiam degrauant. Sonant in ore pœnitentiæ verba, & monent in pectore pietatis veniam. Et impletur caput aqua, tumescent oculi, rigantur genæ, decurrunt riuuli, & Deus indulgentia mentem exhilarat. Sordentem animæ vestem, lachrymæ lauant, & dant illi remissionis candorem.

Matt. 3. Luc. 23. 2. Reg. 12. 2. Par. 33. Luc. 22. Ibid. 15. Luc. 7. Iona 3. Psal. 55.

11 HIERONYMVS exponẽs verba illa; Mementote istud, & fundamini, & redite præuaricatores ad cor, sic habet: Quia vos ipse genui, ipse portaui, & ab infantia vsque ad senectutem, non vestro merito, sed mea pietate saluamini, deserite idola, quæ fecistis, & ad vnius Dei cultum reuertimini. Septuaginta interpretes verterũt: Mementote horum, & ingemiscite, agite pœnitentiam, qui erratis. Agite pœnitentiam, ingemiscite pro errore, qui vos tenuit, immò fundamini nè rursum subitus idololatriæ vos turbo subuertat, & redite ad cor, idest ad mentem vestram, qui simulachra venerantes, velut furiosi in ligna impingebatis, & lapides.

Lib. 13. in c. 46. Isa. tom. 4.

12 IDEM docet, quòd Salomon peccauit, licèt postea egerit pœnitentiam scribens prouerbia, in quibus ait: Nouissimè ego egi pœnitentiam, & respexi vt eligerem disciplinam. *Infra*: Tu autem fili hominis ostende domui Israel templum, & confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam, & erubescant ex omnibus, quæ fecerunt. Domus ista, quæ Ezechieli, & per Ezechielem domui Israel ostenditur, talis est, vt qui eam mente conspexerit, cesset ab iniquitatibus suis non quibusdam, sed omnibus. Siue, vt in Hebraico continetur, Confundatur, & sustineat tormentum suum pro omnibus, quæ fecerit. Sustinet autem tormentum iniquitatum suarum, qui cessat præterita facere peccata, multumque prodest ei, qui ante peccauit videre domũ Dei, & omnis fabricæ eius nosse rationem, vt & peccare desistat, & habens illius desiderium, dicat ad Dominum: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum

Lib. 13. in c. 43. Eze. Prou. 24. Psal. 25.

locum habitationis gloriæ tuæ. Vniuersa præcepta eius, cunctumq; ordinẽm, & omnes leges eius ostende eis, & scribes in oculis eorum, vt custodiãt omnes distributiones eius, & præcepta illius, & faciant ea. Omnes leges templi ostende eis, qui pœnituerunt tormentum iniquitatum suarũ, & cessauerunt, siue confusi sunt super his, quæ ante gesserant. Idcirco autem ostende eis, vt custodiant omnia, quæ præcepta sunt.

13 *In cap. 2. Ioel. to. 5.* IDEM exponens illa verba; Inter vestibulum, & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eis nationes, inquit: Locus aptus pœnitentiæ, & confessioni, templum est, & altare, docetq; quid dicere debeant sacerdotes, immò quomodo Dominum deprecari: Parce Domine populo tuo, qui quando peccabat vocabatur non populus tuus, nũc postquam recessit à vitijs appellatur populus tu⁹. Et ne des hæreditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eis nationes. Datur in opprobrium hæreditas Domini, quando seruierit hostibus, & dixerint nationes, vbi est Deus eorum, quem sibi defensorem esse iactabant. Possumus nationes interpretari aduersarias potestates, quæ, quamdiu non agimus pœnitentiam, dominantur nostri, & exprobrant, & dicunt, Vbi est Deus eorum. Postquam autem populus sanctificauit ieiunium, prædicauit curationem, congregauit multitudinem, sanctificauit Ecclesiam, elegit senes, paruulos, & sugentes vbera congregaret, & egrederetur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo, & nequaquã carni & voluptati, sed animæ, & fletibus inseruirent. Zelatus est Dominus terrã suam, quam prius quasi alienam contempserat, & in tãtum pepercit pœnitentibus, vt eos dignos sua responsione faceret, diceretq;. Quoniam omnes fruges vestras, locusta, bruchus, rubigoq; vastauit, ideo dabo vobis frumentum, & vltra vos non tradam captiuitati. Zelatur Dominus terram suam, & parcit ei, quam dudum contempserat, suoq; eam dignatur alloquio.

14 *Li. 2. in c. 7 Micheæ* IDEM explicans verba illa; Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine eorum, dicit: Cum pasti fuerint intelligentes peccata pristina, confundentur in vitijs suis, & erubescent, & erunt in confusione, quæ ducit ad vitam, quia est & alia confusio, quæ ducit ad mortẽ, in qua habitauit quondam Og rex Basan. Siquidẽ Basan interpretatur confusio. De qua confusione pessima, & Dominus repromittit liberaturum se populum suũ. Dixit Dominus: Ex Basan conuertam, cõuertam de profundo maris. Confusio populi habebit profectum, cum sua intellexerit mala. Ponent manus suas super os suũ, *Psal 67.* idest mala opera omnem eis loquendi auferent libertatem.

15 *In Psalm. 76. tom. 7.* IDEM exponẽs illa verba; Memor fui Dei, & delectatus sum, ait: Præmiserat, Renuit consolari anima mea, quoniam quantum in peccatis meis est, me spe nulla poteram consolari. Rursum cogitaui de Deo, & in misericordia ipsius delectatus sum. In Hebraico aliter habet, Memor fui Dei, & conturbatus sum. Consideraui mansuetudinem ipsius, consideraui pietatem, consideraui munditiam, & vidẽs meipsum immundum vehementer turbabar.

16 *Li. 1. in c. 9. Matth. to. 9.* IDEM explicans verba illa; Et factum est, discumbente eo in domo Leui, ecce multi publicani, & peccatores venientes discumbebant cum Iesu, ait: Videbant publicanum à peccatis ad meliora conuersum locum inuenisse pęnitentiæ, & ob id etiam ipsi non desperãt salutem, neque verò in pristinis vitijs permanentes veniunt ad Iesum, vt pharisæi, & scribæ murmurant, sed pœnitentiam agentes, vt sequẽs Domini sermo significat dicens: Misericordiã volo, & non sacrificium, &c. Ibat Dominus ad conuiuia peccatorum, vt occasionem haberet docendi, & spirituales inuitatoribus suis præberet cibos. Denique cum frequenter pergere ad conuiuia describatur, nihil refertur aliud, nisi

ibi quid ibi fecerit, quid docuerit, vt & humilitas domini eũdo ad peccatores, & potentia doctrinę eius in conuersione pœnitentium demonstraretur.

17 *In cap. 1. Mar.* IDEM exponens verba illa; Pœnitemini, & credite Euangelio, sic habet; Amaritudinem radicis dulcedo pomi compensat, pericula maris spes lucri delectat, dolorem medicinæ spes salutis mitigat. Qui desiderat nucleũ, frangit nucem. Pœnitentiam agit, qui vult æterno bono adhærere.

18 *Lib. sent. Aug. to 3.* AVGVSTINVS ait: Peccata, siue parua, siue magna impunita esse nõ possunt, quia aut homine pœnitẽte, aut in iudicio Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim De⁹ confitentibus parcere, & eos qui semetipsos iudicant non iudicare.

19 *In Ps. 17. tom. 8.* IDEM exponẽs illa verba; Ascendit fumus in ira eius, dicit: Ascendit lachrymosa deprecatio pęnitentium, cum cognouissent quid minetur Deus impijs. Et ignis à facie eius exardescit. Et flagrantia charitatis post pœnitentiam de notitia eius inardescit, carbones succensi sunt ab eo. Qui iã mortui erãt, desetti ab igne boni desiderij, ac luce iustitiæ, & frigidi, tenebrosiq; remãserãt, rursũ accẽsi, & illuminati reuixerunt.

20 *In Ps. 35.* IDEM explicans verba illa; Quoniam dolosè egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium, dicit. Sunt homines, qui quasi conantur quærere iniquitatem suam, & timent illam inuenire, quia si illam inuenerint, dicitur illis: recedite ab illa. Hæc fecisti antequam scires iniquitatem, fecisti cũ esses in ignorantia: dat Deus veniam. modò cognouisti eam, dimitte illam, vt possit facile ignorantiæ tuæ vẽnia dari, vt libera fronte dicas Deo: Delicta *Psal. 24.* iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. At illã quærit, ac timet, nè inueniat eam, dolosè enim quærit. Non sciebam, quia peccatum est. Quando dicit homo? Cum viderit, quia peccatum est, & steterit facere ipsum peccatum, quod ideo faciebat, quia ignorabat. Verè si voluit nosse iniquitatem, vt inueniret, & odisset. Nunc autem multi dolosè agunt, vt ñ nueniant iniquitatem suam, idest, non ex animo agunt inuenire, & odisse. Sed quia in ipsa inquisitione dolus est, in inuentione defensio iniquitatis erit. Ille qui dolosè agebat, vt inueniret, iam inuenit, & non odit.

21 *In Ps. 44.* IDEM explicans verba illa; Virga directionis virga regni tui, ait. Pctũ pu nitutus est Deus, qa virga directionis est virga regni ipsius. Sed nõ põt, vt nõ puniat peccatũ, si puniẽdũ nõ esset, nec peccatũ esset. Præueni illũ, nõ vis vt ipse puniat, tu puni. Iõ. n. adhuc ipse parcit, differt, tenet manum, arcum intendit, hoc est, minas. Clamaret tantum feriturum se, si vellet ferire? Differt ergo manum à peccatis, tu noli differre. Conuerte te ad punienda peccata tua, quia impunita esse peccata non possunt. Puniendum ergo erit, aut à te, aut ab ipso. Tu agnosce, vt ille ignoscat. Attende *Psal. 26.* exemplum in alio psalmo pœnitentiæ: *Psal. 50.* Auerte faciem tuam à peccatis meis. Nunquid dixit à me? Alio enim loco apertè dicit: Ne auertas faciem tuam à me. Ergo auerte faciem tuam à peccatis meis Nolo videas peccata mea. Quia videre Dei, animaduertere est, & punire. Ideo & iudex, quod punit, animaduertere dicitur, idest, animum illuc vertere, intendere vtiq; ad puniẽdum, quia iudex est. Sic est & iudex Deus: Auerte faciem tuam à peccatis meis. Tu ab ipsis faciem noli auertere, si vis vt Deus ab ipsis auertat faciem suã. Vide quomodo hoc offert Deo in ipso psalmo: Facinus meum ego, inquit, agnosco, & peccatum meum ante me est semper. Hoc non vult esse ante Deũ, quod vult esse ante se. Virga directionis virga regni tui. Interim quamdiu ille differt, tu noli differre, quoniam etsi misericors sit Deus, iustus etiam est, & virga directionis, virga est regni illius.

22 *In Ps. 52.* IDEM explicans verba illa; Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis, inquit. Difficile est, vt incurramus in hominẽ, qui dicat in corde suo, non est Deus, tamen sic pauci sunt, vt inter multos timendo hoc dicere, in corde suo dicant, quia ore dicere

non

non audieur. At verò alio intellectu discusso, inuenitur esse in pluribus, quod in paucis, & raris, & pęnę nullis esse putabamus. Prodeant in medium, qui malè viuunt, inspiciamus flagitiosorũ facta, quorum magna turba est, qui fouent quotidie peccata sua, qui factis in consuetudinem versis, etiam verecundiam perdiderunt. Et isti tales sunt, vt dicant in corde suo, non est Deus. Et vnde istos tales esse conuinco? Facta sua Deo placere arbitrantur, qui autem putat Deo placere facta mala, non eum putat Deum. Si enim Deus est, iustus est, si iustus est, displicet ei iniustitia, & iniquitas. Tu autem cum putas ei placere iniquitatem, negas Deum: cum dicis in corde tuo, fauet iniquitarib. meis Deus, nihil aliud dicis, quàm non est Deus. Sed illi, qui corrupti sunt, & abominabiles facti sunt, quid dixerunt? Non est Deus: & tanquam causa quæreretur, vnde hoc posset dicere imprudens subiecit, corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatib. suis. Audi illos corruptos: Dixerunt enim apud se non recte cogitantes. Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ. Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur, coronemus nos rosis antequam marcescãt, vbique relinquamus signa lætitiæ nostræ, occidamus pauperem iustum, hoc est, dicere, non est Deus.

Sap. 2.

83 In Ps. 74.

IDEM exponens verba illa; Narrabimus mirabilia tua, cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo, ait. Gratias misericordiæ eius. Prius prædicet iusti iam, & sic iudicet iustitias. Nam si ante vellet iudicare, quàm prædicare, quis inueniretur liberandus? Quis absoluendus occurreret? Modò ergo prædicationis tempus est. Narrabo, inquit, omnia mirabilia tua. Audi narrantem, audi prædicantem. Nam si contempseris, cum accepero tempus, inquit, ego iustitias iudicabo. Dono, inquit, nunc peccata confitenti, non parcam postea contemnenti. Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. Modò misericordia, postea iudicium, in qua misericordia peccata donantur, in quo iudicio peccata puniuntur. Vis non timere peccatorum punitorem? Ama donatorem, noli respuere.

84 In Ps. 94.

IDEM exponens illa verba; Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus corã Domino, qui fecit nos, dicit. Iam commemoratis à me laudibus Dei, nolite pigri esse, & longè vita & moribus stare. Venite adoremus, & procidamus ei. Sed fortè de peccatis vestris, quæ vos longè fecerant à Deo, solliciti estis, faciamus sequentia, & ploremus coram Domino, qui fecit nos. Ardes fortè conscientia delicti? lachrymis extingue flammam peccati, plora ante Dominum securus, plora ante Deum, qui te fecit, non enim opus manuum suarum contemnet in te. Ploremus ante Dominum qui nos fecit, lachrymare ante illum, confitere illi, pręueni faciem eius in confessione. Quis enim es tu, qui illi ploras, & illi confiteris, nisi quem fecit? Non paruæ fiduciæ est ad factorem res facta, & non quomodocunque facta, sed ad imaginem, & similitudinem suam. Quoniam ipse est Dominus Deus noster. Vt autem securi ante illum procidamus, & ploremus, quid sumus? Nos populus pascuę eius, & oues manus eius.

85 Li. de contritiõe cordis. ca. 8.

IDEM sic habet; Anima peccatrix, arbor infructuosa es. Talis autem arbor digna est securi, & igne, digna succidi, & incendi. Qui sunt fructus tui? Vtrique spinæ pungentes, & amara peccata, quæ vtinam, sic te pœnitendo pungerent, vt confoderent, si amarescerent, vt euanescerẽt. Respira ergo peccator, respira ne desperes, spera in eo quem times, fuge ad eum, à quo aufugisti, inuoca importunè quem superbè prouocasti. Ecce misericors Deus, coram te exhibeo animam meam virtutum muneribus desolatam, catenis vitiorum ligatam, discissam vulneribus dæmonum, putridam, & fœtidam vlceribus criminum: peruersum, & pessimum est cor meum, ad deploranda propria peccata mea est lapideum, & aridum; ad resistẽdum insultantibus molle, & luteum; ad inutilia autem, & noxia pertractanda, velox, & infatigabile; ad cogitanda salubria, fastidiosum, & immobile. *Infra Psal. 55.*

Abyssus:

Abyssus peccatorū meorum abyssum inuocat tormentorum. Abyssus ergo iudiciorum Dei super me, abyssus inferni subtus me, abyssus peccatorum meorum est intra me. Illam quæ super me est timeo, nè me irruat, & me cū abysso mea in illam, quæ subtus me latet, obruat. Exaudi ergo clamantem de abysso ad te benignissimū, peccata mea non abscondo, sed pando ea coram te, non defendo, sed ostendo, non excuso, sed accuso, ego sum reus, ego ipse accusator meus. Præcipitare ergo miser homo in profundum mœstitiæ, qui sponte præcipitatus es in barathrum horrendæ nequitiæ, obuoluere in tenebris inconsolabilis luctus, qui volens prouolutus es in voragine tam sordidi fluctus. Necessarium est flere peccatorē, vel hic, vel in futuro. Si nō sum dignus oculos ad cęlum leuare orando coram te Domine Deus, certè sum dignus plorando eos cęcare. Respira ô peccator, respira aliqñ, & fuge ad ipsum Deū quē offendisti, fuge inquam ab irato ad placatum. Si iudex es ad iudicādum reum tuū, es & Deus ad defendēdum seruum tuum, es & Creator ad conseruandum opus tuum, es & Deus ad saluandum credentem tuum. Ne ergo memineris Domine iustitiæ tuæ solius aduersus peccatorem tuum, sed memor esto miserationis tuæ aduersus miserum tuū. Scio quidem, & fateor, quòd conscīētia mea meretur damnationem, & pœnitentia mea non sufficit ad satisfactionē, sed Deus meus es, in te pono spem meam, & tibi committo animā meam. Peccare, est Deum inhonorare, quod homo facere non debet, etiam si necesse esset perire quicquid Deus non est. Doce me Domine, vnde debeam sperare, vt possim saluari.

26

27 Serm. 20. de verbis Apostoli Pauli. 10. 60.

IDEM in expositione verborum Ap. 2. Cor. 5. Oēs nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis sui, prout gessit, siue bonum, siue malum, dicit. Mecū patiter panescite, quia non dicit, quòd reddat vnicuique secundùm misericordiā suam, sed secundùm opera sua. Hic n. est misericors, ibi iustus. Nam quod statim in peccatores nō vindicat, patientia est, non negligentia. Non ille potentiam perdidit, sed vos ad pęnitentiā reseruauit. Vnde valde timendum est, nè quātò diutius expectat, vt corrigamur, tantò grauius vindicet, si emendari noluerimus. Et ideo rogo fratres, vt quotidie cogitemus quales erimus in die iudicij, purissimis Angelorum conspectibus offerendi, & æterno iudici rationē de libris conscientiæ reddituri remotis oībus probationibus. Ordinabūtur tūc ante infęlicem animam peccata, vt eā & conuincat probatio, & cōfundat agnitio, secundùm illud, quod scriptum est: Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quicunque se modò, dum licet, emendare neglexerit, ante illum cęlestē populum primùm excepturus erit de confusione supplicium, & anima, quæ modò per pœnitentiā compendiosam, transactas peccatorum suorum putredines curare dissimulat, ante illud tribunal metuendum, sine remedio in perpetuo tartaro manebit. O si iam nunc faciem peccatricis aīæ liceret oculis carnis intueri, & conscientiæ nostrę vultū in oculorum præsentiam permitteremur adducere. Quod si liceret, nec dici potest, quanto studio, quantoq; metu vrgeremur fœdata componere, maculata tergere, vulnerata curare. Ideoque quia non possumus oculis corporis, inspiciamus nos in quantum possumus oculis cordis, & vnusquisque conscientiam suam ante conspectum interioris hoīs constituat. Ipsi nosmetipsos castigemus, ipsi nobiscum rationem de quotidiana conuersatione faciamus, ipsi nos accusemus quotidie iudici nostro, & dū in hac carne sumus, contra ipsam carnem, auxiliante Domino, quotidie dimicemus, vincamus voluptates, & delectationes nostras, vt fulgeamus, sicut sol in regno Patris nostri.

Psal. 49.

28

29 Serm. 38. in Cātic.

BERNARDVS dicit; Forte aliquis reuersus in se, & displicens sibi in oib malis quæ fecit, cogitansq; resipiscere, & redire ab oī via mala, si ignorat, quàm sit bonus Deus, q̄ suauis, & mitis, quàm multus ad ignoscendū, nōne sua carnalis cogitatio arguet eum, & dicet:

dicet: Quid facis? Et vitam istam vis perdere, & futuram? Peccata tua maxima sunt, & nimium multa. Nequaquã pro tot, & tantis, nec si te excories, sufficies satisfacere. Complexio tenera est, vita extitit delicata, consuetudinem difficile vinces. Pro his & similibus desperatus resilit miser, ignorans, quàm facile omnipotens, qui neminem vult perire, cuncta ista dissolueret, sequiturq; impœnitentia, quæ est delictum maximum, & blasphemia irremissibilis. Ipse verò aut conturbatus nimia tristitia absorbetur, & fertur in profundum, mi nime iam vt cõsolationẽ recipiat emersurus, sicut scriptum est, Impius cum in profundum venerit malorum contemnit: aut certè dissimulans, & sibi qualicũque verisimili blandiens ratione reuocat se irreuocabiliter in sæculum ad perfruendum, & deliciandum in omnibus bonis eius quoad licuerit. Cum autem dixerit pax & securitas, tunc repentinus ei superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & nõ effugiet. Quid timetis modicæ fidei, vt peccata nolit remittere? Sed affixit ea cruci cum suis manibus. Quòd teneri, & delicati estis? Sed ipse nouit figmentum nostrũ. Quòd male assueti, & ligati peccandi cõsuetudine? Sed Dominus soluit compeditos. Fortè nè irritatus immanitate, & multitudine criminum cũctetur porrigere manum adiutorij? Sed vbi abundauit delictum, superabundare & gratia consueuit.

Prouе. 18. *1 Thes. 5.* *Psal. 145.* *Rom. 5.*

Perseuerantia necessaria multùm homini, quæ cum donum sit Dei instanter ab ipso est expostulanda. Cap. XXIIII.

De re hac multa diximus in anterioribus lib. 9. c. 22. Et in lib. hoc 14. cap. 16. quibus addẽda sunt, quæ sequuntur, & in primis.

BASILIVS explicans verba illa; Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, sic habet: Considera verborum quæ sit exacta comprehensio, quoniam modo quælibet dictio sententijs scatet, & exuberat. Non dixit, qui non abit, sed qui non abijt in consilio impiorum. Nondum enim ille, qui in vita est, beatus est prædicandus ob exitum incertũ, sed qui vices suæ functionis, & vocationis semel absoluerit, vitãq; fine certo clauserit, hic iam beatus tutò dici poterit. Cur igitur: Beati immaculati, qui ambulant in lege Domini? Non enim ibi dicitur, qui ambulauerunt, sed qui adhuc ambulant, beatos illa scriptura pronunciat, quoniam qui benefaciũt, in ipsa laudantur actione, qui verò peccatum fugerunt, si semel atque iterum à malo fortè declinauerunt, non propterea laudandi sunt, sed qui omnino omni tẽpore vitare prorsus potuerint malitiæ experientiam, quæ omnia in fine tantùm vitæ perficiuntur.

1 Hom. 1. in ps. 1. to. 1. *Psal. 118.*

IDEM explicans illa verba; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in mõte sancto tuo? Qui ingreditur, sine macula, & operatur iustitiam, dicit: Attende exactam dictionis vim. Non dixit, qui ambulauit, sed qui ambulat, neque qui fecit iustitiam, sed qui facit. Nõ enim vnus actus perficit studiosum virtutis operatorẽ, sed per omnem vitam protogari, & extendi conuenit virtutis actiones, vt in bono perseueret homo vsque in finem, & saluus fiat.

2 Hom 3. in psal. 14.

HIERONYMVS exponẽs verba illa; Septem diebus facies hircũ pro peccato quotidie, & vitulum de armento, & arietem de pecoribus immaculatos offerent, ait: Per hæc sacrificia septẽ dierum, ad perfectum expiatur altare. In septem diebus sabbathismus ostenditur, qui iuxta Apostolum populo Dei reseruatur, in quibus verã æternamq; speramus requiem. In hirco autem, & vitulo, & ariete, tria generalia delicta monstrantur, quibus mortalium subiacet genus: Aut enim cogitationibus, aut sermone, aut opere, peccamus. Cogitatio refertur ad arietem, quæ prima est omnium peccatorum, & ex qua alia duo peccata nascuntur. Hædus autem siue hircus ad eloquium, siue sermonẽ, qui semper de excelsioribus disputat.

3 Lib. 13. in c. 43. Ezec. tom. 4. *Heb. 4.*

Opera

Opera verò, propriè vitulo deputatur, quoniam vomeri, & labori, & terrenis operibus mancipatus est. Hæc igitur immaculata per septem dies Deo offerre debemus, & expiare altare per totã vitam, vt oratio nostra munda perueniat ad Deum.

4 *Lib. 14. in c. 46. Eze.*

IDEM explicãs verba illa; Et agnũ anniculum immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino, mane, & mane faciet illud, inquit: Agnum anniculum immaculatum faciet holocaustum, & non certis diebus, sed quotidie, nec qualibet hora, sed mane, mane faciet illum, per singula videlicet mane, quando orto sole, lucis exordium est. De quo mane Dauid loquitur in psalmo. Mane exaudies vocem meam: mane astabo tibi, & videbo. Sacrificiũ nulla intermittitur die, sed iuge, atque perpetuum est. Et omni tempore orto iam sole offertur, vt impleatur, quòd in fine capitis huius ponitur. Faciet agnum in sacrificium, & oleum mane, mane holocaustũ sempiternum. In quibus omnibus perseuerandum in bono docet Dominus.

Psal. 5.

5 *In ca. 11. Eccl. 10. 5.*

IDEM exponens illa verba; Mane semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua, quia nescis, quid magis oriatur, hoc aut illud, & si vtrumque simul, melius erit, dicit: Cum benefeceris nunquam à bono opere desistas. Matutinam iustitiam vesper inueniat, & vesperi misericordiam, Solis ortus accumulet. Incertum est enim, quod opus magis placeat Deo, ex quo tibi fructus iustitiæ præparetur. Aliter, & in adolescentia, & in senecta æquus tibi labor sit. Ne dicas dum potui laboraui, debeo in senectute quiescere. Nescis enim vtrum in iuuentute, an in ætate longæua placeas Deo. Nec prodest adolescentiæ frugalitas, si senecta ducatur in luxu, in quacũque enim die errauerit iustus, veteres eum iustitiæ à morte liberare non poterunt. Quod si iuxta vtramque interpretationem semper benefeceris, & omni ætate æqualem cursum habueris, videbis Deum Patrem dulcissimũ lumen.

6 IDEM explicans verba illa; Vbi est ergo beatitudo vestra? sic habet: Beatus est qui ambulat in virtutum via, sed si ad virtutes vsque peruenerit. Nec prodest à vitijs recessisse nisi optima comprehendas. Quia non tam initia sunt in bonis studijs laudanda, quàm finis. Sicut enim in vinea multi vsque ad prælum vuæ gradus sunt, & primũ necesse est, vt vitis germinet in pampinis, spem promittat in floribus, dehinc, vt florę decusso futuri botri species deformetur, paulatimq; turgescens vuam parturiat; vt pressa torcularibus dulcia musta desudet, ita & in doctrina, singuli beatitudinum sunt profectus. Vt audiat quis verbum Dei, vt concipiat, vt in vtero animæ eius adolescat, & ad partũ vsque perueniat, vt cum pepererit illum, lacte enutriat, & per infantiã pueritiam, adolescentiam, iuuentutem, ad perfectum virum vsque perducat. Cũ ergo singuli, vt diximus, gradus iuxta profectus suos habeant beatitudinem, si finis, & vt ita loquar extrema manus operi defuerit, totus labor irritus fiet, & dicetur, vbi est ergo beatitudo vestra? Quamuis, inquit, vos eo tempore, quo Euangelium susceperatis, beatos dicerem; quòd in initijs feruebatis, tamen nunc quia non video ædificio culmen impositum, cogor dicere, vbi est ergo beatitudo vestra, qua vos beatos arbitrans ante laudabam?

Li. 2. in 4 epi. Pa. li ad Gal tom. 9.

Simile.

7 *Lib. 7. de institutione Virginis ad Eusebium capit. 3. to. 1.*

AMBROSIVS dicit: Cum omnia opera sua laudauerit Deus, cœlum, terram, maria, noctem, diem, laudauerit feras, bestias, vbi ad hominem ventum est, solus nõ videtur esse laudatus, propter quem generata sunt omnia. Quæ igitur causa est, nisi fortè ea, quia alia in specie gratię foris sunt, hominis gratia in occulto? Nihil in bestijs plus reperias, quàm quod videtur, in homine nihil est inferius, quàm quod videtur. Qui cum ex animo constet, & corpore, hoc vtique in eo seruit, quod videtur, illud autem in eo regit hominem, quod non videtur. Meritò ergo alia in exordio laudantur, istius laudatio non promitur, sed reseruatur, quia aliorum gratia foris, huius intus est. Aliorum in natiuitate, huius in corde. Quid enim

tam

tam altum, & tam profundum, quàm mens hominis, quæ quasi inuolucto quodam corporis tegitur, & occultatur, vt eam haud facile quispiam introspicere queat. Ideo ergo homo non ante laudatur, quia non in forensi pelle, sed in interiori homine sicut ante probandus, sic prædicandus est, quem præclarè diffiniuit Apostolus Petrus, dicens: Absconditum esse cordis hominem in incorruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante Deum locuples. Meritò ergo differtur, vt sequatur fœnerata eius laudatio, cuius dilatio non dispendium, sed incrementum est. Homo igitur mihi non tam vultu, quàm affectu admirandus emineat, atque excellat, vt in his laudetur, in quibus etiam Deus prophetico iudicio laudatur, de quo scriptum est. Terribilis in consilijs super filios hominum. Cuius opera corā Deo luceant, qui bona iugibus operib facta contexet. Et ideo laudatio eius nō in exordio, sed in fine est. Nemo enim nisi legitimè certauerit, coronabitur. Ideoq; sapiens tibi dicit; Ante mortem non laudes hominem quemquam. Qua ratione hoc dixerit, superioribus docuit, dicens. Quia in fine hominis nudantur opera eius

1. Pet. 3. *Psal. 65.* *2. Tim. 2.* *Eccl. 11.*

8 IDEM dicit: Etenim si in fidibus aut cantibus, & athletarum contentionibus, crebris licet, & maximis ludicris, tam superiores dies, sine vllo coronæ transfiguntur dispēdio, postremus autem dies habet sortē coronæ, in quo & certandi periculum est, & cedendi opprobrium, & vincendi præmiū, quantò magis in hoc tanto agone virtutis vniuersorum iudicio, cum hodie vobis velut quædam certaminis corona procedat, maior solicitudo angit, nè & supe riorum effundamus laborem dierum, & præsentis subeamus pudorem? Neq; enim eadem faciendi conditio, quæ canendi, atque luctādi, cum in illis ludus offensionis, in isto lapsus sit mortis.

Li. 6. Hexameron. c. 1. to. 4. Simile.

9 AVGVSTINVS explicans verba illa; Cantici Annæ: Dominus iudicabit fines terræ, seu extrema terræ, vt Augustinus legit, inquit: Hoc est, ac si diceretur etiam extrema terræ, nō enim alias terræ partes nō iudicabit, qui omnes homines iudicabit. Sed melius intelliguntur extrema terræ extrema hominis, quoniam non iudicabuntur, quę in melius, vel deterius medio tempore commutantur, sed in quibus extremis inuentus fuerit, qui iudicabitur. Propter quod scriptum est. Qui perseuerauerit vsq; in finem hic saluus erit. Qui ergo perseueranter facit iudicium, & iustitiam in medio terræ, non damnabitur, cum iudicabuntur extrema terrę.

Lib. 17. de ciuit. Dei c. 4. to. 5. 1. Reg. 2. *Matt. 10.*

10 IDEM hanc statuit veritatem, perseuerantiam etiam esse donum Dei, qua v'q; in finem perseueratur in Christo, finē autem dico quo vita ista finitur, in qua tantummodo periculum est nè cadatur. *Infra*: Quòd si hæc perseuerantia, de qua dictum est, qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, donum Dei non esset, quomodo verū est, quod Apostolus ait: Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt credatis in eum, verùm etiam vt patiamini pro eo. Horum quippe vnum pertinet ad initium, alterum ad finem, vtrumque tamen est donum Dei, quia vtrumque dictū est, esse donatum. Vnde Hieremias ait: Timorem meum dabo in cor eorum, vt à me non recedant Quod, quid est aliud, quàm talis ac tantus erit timor meus, quem dabo in cor eorum, vt mihi perseueranter adhæreant? An verò quisquam sanctorum est, qui non sibi poscat à Deo, vt perseueret in eo, cum ipsa oratione, quæ Dominica nuncupatur, quia eandem Dominus docuit, quando oratur à sanctis, nihil pęnè aliud, quàm perseuerantia posci intelligatur? Legite Cypriani martyris librum de expositione orationis huius, in quo ait: Cum dicimus Sanctificetur nomen tuum, id petimus, & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus: hanc cōtinuis orationibus precem facimus: hoc diebus, & noctibus postulamus, vt sanctificatio, & viuificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur, In sanctificatione igitur perseuerantiam, hoc est, vt in sanctificatione perseueremus, nos ab eo petere iste do-

In lib. de bono perse. tractatu in exordio li. tom. 7. *Phil. 1.* *Hier. 32.*

ctos

ctor intelligit, cum sanctificati dicimus: Sanctificetur nomen tuum. Quid est enim aliud petere, quod accepimus, nisi vt id quoque nobis præstet nè habere desinamus? Sicut ergo sanctus, cũ Deum rogat, vt sanctus sit, id vtique rogat, vt sanctu permaneat: ita vtique & castus, cum rogat, vt castus sit, continens, vt continens sit, iustus, vt iustus sit, pius, vt pius sit, hoc sine dubio petunt, vt in eis perseuerent bonis, quæ se accepisse meruerunt. Quod si accipiunt profectò & ipsam perseuerantiam, magnum Dei donum, quo cętera dona eius conseruantur, accipiunt. Quid cum dicimus: Adueniat regnũ tuum? Num aliud poscimus, nisi, vt veniat, & nobis, quod esse venturum nõ dubitamus omnibus sanctis? Ergo & hi, qui iam sancti sunt, quid orant, nisi vt in ea sanctitate, quæ eis data est, perseuerent? Neque enim aliter eis veniet regnum Dei, quod non alijs, nisi eis, qui perseuerant vsque in finem, certum est esse venturum. Tertia petitio est: Fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Cum iam facta sit voluntas Dei, & fiat in sanctis, cur vt fiat adhuc petunt, nisi vt perseuerent in eo, quod esse cœperunt? Petimus etiam, vt in facienda voluntate Dei æquentur Angelis Dei, cum hoc orant sancti perseuerantiã demonstrant orare, quoniam nemo peruenit ad illam summam, quæ in regno est beatitudinem, nisi in ea sanctitate, quam sumpsit in terra, perseuerauerit vsque in finem. Quarta petitio est: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, vbi beatus Cyprianus ostendit quomodo & hic intelligatur perseuerantia postulari. Panem quotidianum, & Eucharistiam postulant sancti, nè à Christi corpore separẽtur, sed in ea sanctitate permaneant, qua nullum, quò inde separari mereantur, crimen admittant. Iam verò cum dicunt sancti: Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo, quid aliud, quàm vt in sanctitate perseuerent, precantur? Nam profectò concesso sibi isto Dei dono, quod esse Dei donum, cum ab illo pòscitur, satis apertèq; monstratur, isto igitur cõcesso sibi dono Dei, nè inferantur in tentationem, nemo sanctorum est, qui non teneat vsque in finem perseuerãtiam sanctitatis. Neque enim quisquam in proposito Christianitatis perseuerare desistit, nisi in tentationem primitus inferatur. Si ergo concedatur ei, quod orat, vt non inferatur in tentationem, in sanctificatione vtique, quam Deo donante percepit, Deo donante persistit.

12 IDEM dicit; Aliud est adiutorium, sine quo aliquid non fit, & aliud est adiutorium, quo aliquid fit. Nam sine alimentis nõ possumus viuere, nec tamen cum affuerint alimenta eis fit, vt viuat, qui mori voluerit. Ergo adiutorium alimentorum est, sine quo non fit, vt viuamus. Primo itaque homini, qui in eo bono, quo factus fuerat rectus, acceperat posse non peccare, posse non mori, posse ipsum bonum non deserere, datum est adiutorium perseuerantiæ, non quo fieret, vt perseuraret, sed sine quo per liberum arbitrium perseuerare non posset. Nunc verò sanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædestinatis, non tantùm tale adiutorium perseuerantiæ datur, sed tale, vt eis perseuerantia ipsa donetur, non solùm, vt sine isto dono perseuerantes esse nõ possint, verùm etiam vt per hoc donum non nisi perseuerantes sint. Non solum enim dixit: Sine me nihil potestis facere, verùm etiam dixit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Quibus verbis eis non solùm iustitiam, verùm etiam in illa perseuerantiam se dedisse monstrauit. Christo enim sic eos ponente, vt eant & fructum afferant, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere: Forsitan non manebit? Sine pœnitentia enim sunt dona Dei, & vocatio, sed vocatio eorum, qui secundùm propositum vocati sunt.

Li. de correptione, & gratia ad Valentinum.

Simile.

Ioan. 15.

13 IDEM explicãs illa verba: Sic psallam nomini tuo Deus in sæculum sæculi, vt reddam vota mea de die in diem, dicit. Si psallis nomini Dei, ne psallas ad tempus. Vis in sæculum sæculi psallere, vis in æternum psallere? Redde ei vota tua de die in diem. Quid est, redde ei

In Ps. 60. tom. 8.

ei vota tua de die in diem? De die isto in diem illum, persevera reddere vota in isto die, donec venias ad illum diem, hoc est, qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

14 *Concione 2. in Ps. 70.* IDEM exponens verba illa; Deus docuisti me à iuuentute mea, & vsque nunc pronunciabo mirabilia tua, & vsque in senectam, & senium Deus ne derelinquas me, ait. Ex quo cōuersus sum ad te, didici merita mea nulla præcessisse, sed gratiam tuam mihi gratis venisse, vt memorarer iustitiæ tuæ solius. Quid dein de post iuuentutem? In ipsa enim prima conuersione tua didicisti, quòd ante cōuersionem iustus non fuisti, sed expulsa iniquitate, successit charitas. Iam fortè, ex quo conuersus es, habebis aliquid tuum, & de viribus tuis præsumere debes, quemadmodum solent homines dicere, iam dimitte, opus erat vt iam ostenderes, sufficit, ambulabo viam. Si sic dicis, dimitteris, & per infirmitatem iterum aberrabis. Bonum erat tibi, vt deduceret te, qui prius in via collocauit te. Cœterùm nisi & ipse ducat, rursus errabis. Dic illi ergo: Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. *Psal. 5.* Venit ad te, qui tibi ostenderet viam, venit ad te ipsa via, & constitutus es in ea sine meritis tuis, quoniam errabas. Quid est ex quo ingressus es? Iam regis te. Iam ille, qui viam docuit te, dimittet te? Non, inquit, docuisti me ex iuuentute mea. Et vsque nunc annunciabo mirabilia tua. Mirabile est enim, quod adhuc facis, vt regas me, qui in via posuisti me, & hæc sunt mirabilia Dei, qui suscitauit te. Deus quando exsuscitat corpus mundo reddit, quando exsuscitat animam, sibi reddit. Si recedat aer mundi istius, moritur corpus, si recedat Deus, moritur anima. Cum ergo animam suscitat Deus, nisi adsit qui suscitauit, suscitata non viuit, sed moritur, si deserat Deus. Quia ergo Deus non recedit ab eis, quos suscitat, nè cum recesserit moriantur, dicimus ei, & vsque nunc pronunciabo mirabilia tua. Ergo dum adest vita mea, hoc est, Deus meus vsque nunc. Quid posteà? Et vsque in senectam, & senium. Docuisti me gratiam tuam à iuuētute mea, & vsq; nūc, post iuuentutem meam annunciabo mirabilia tua, quia mecum es, vt non moriar, quia venisti, vt surgam. Et vsque in senectam, & senium, idest, vsque ad vltimum finem meum, nisi mecum fueris, non erit aliquid meriti mei. Gratia tua semper perseueret mecum vsque in finem.

15 *Sermo. 8. ad fratres in eremo, in quo agit de perseuerātia. Matth. 10. 2. Tim. 2.* IDEM sic exorditur; Fratres mei, sicut ait Apostolus, non potest coronari, nisi qui legitimè certauerit. Nullus enim legitimè certat, nisi qui in campo vsque ad finem certat, & si certat vsque in finem, legitimè certat, & ideo coronatur. Non est igitur magnum bonum inchoare quod bonum est, sed consummare, hoc solum perfectum est. Multi enim magna aggrediuntur, sed deficiunt in via, multi exeunt in desertum, sed pauci perueniunt in terram promissionis. O fratres mei non tædeat incipere magna, nec fastidiat tenere inchoata, scientes quod perseuerantia informat meritum, remunerat currentem, coronat pugnantem, conducit cunctos ad portum. Hæc est tunica talaris Ioseph vsque ad finem contingēs. *Gen. 37.* Hæc est tunica sacerdotalis vsque ad pedes perueniens. Hæc est cauda hostiæ, quam tenemus reddere Deo, & offerre. Hæc est calcaneum bonæ operationis, quod cōtra serpentem debemus obseruare, & contra eius morsum. Hæc est vestis sine ruga, tunica sine macula. O monache, qui benè incepisti, caue, nè cadas, caue nè ad tempus virescas, & in tempore afflictionis marcescas. Caue nè fœno compareris, quod nunc nascitur, & statim marcescit. *16* Attendite fratres, nam diabolus quandoque seruos Dei ad bonum incitat, & conducit, vt de bono, grauius eiiciat malum. Contra hunc diaboli insultum valet sola perseuerantia, vt bono fine, bona concludantur initia. Bonum enim inchoare, & malo fine concludere, quid est aliud, quàm monstruosas res conficere? Illa enim actio quasi chimæra est, quæ initium habet à ratione, & finem à sensualitate. Cū enim sic agitur, humano capiti ceruicē

piētos

plector equinam iungit, & superinducit infructuosas plumas. Caue ne actio tua monstrum maneat. Enormis enim erit fœtus ventris, si capiti non correspondeat finis. O monache quid tibi prodest bonum inchoare, & non finem concludere? O quàm tibi melius fuisset viam veritatis nõ agnoscere, quàm post agnitam retroire per inconstantiam. Igitur si cœpisti ædificare, perfice, si non incœpisti, incipe. Incipite fratres mei, & perseuerate, reducentes vobis ad me. notiã à quanto bono recessit Iudas, & quomodo feruenter benè agere cœpit, quomodo tamen perseuerauerit scitis. Ecce enim Salomon per inconstantiam corruit, sic & Saul, sic & multi alij, quia multorum incipere fuit, sed perseuerantium paucus est numerus. Cauete ergo quomodo cautè ambuletis, & qui se existimat stare, videat nè cadat. Fœlix ergo est, qui benefaciendo perseuerat vsque in finem.

2. Pet. 2. *3. Reg. 11.* *1. Reg. 15.*

17 GREGORIVS exponẽs illa verba Iob capite 1. Sic faciebat Iob cunctis diebus vitæ suę, dicit. Incassum bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur, quia & frustra velociter currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit. Hinc est enim, quod de reprobis dicitur: Væ his, qui perdiderunt sustinentiã. Hinc electis suis veritas dicit: Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Hinc Ioseph, qui inter fratres iustus perseuerasse vsque in finem describitur, solus talarem tunicam habuisse perhibetur. Nam quid est talaris tunica, nisi actio cõsummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos vsq; ad vitæ nos terminum regit. Hinc est, quod per Moysen caudam hostiæ in altari offerre præcipimur, vt videlicet omne bonum, quod incipimus, etiam perseueranti fine compleamus. Benè igitur cœpta, cunctis diebus agenda sunt, vt cum malum pugnando repellitur, ipsa bona victoria, constantiæ manu teneatur.

Eo. 1. Mor. ca. 1. to. 2 *Eccl. 2.* *Luc. 22.* *Gen. 37.* *Exo. 19. & Leuit. 3.*

18 IDEM exponens verba illa Iob 15. capite; Antequam dies eius impleantur peribit, & manus eius arescens, sic habet. Plerumque quosdam cernimus, & peruersè agere, & vsque ad senectutem vltimam peruenire. Quomodo enim dicitur, antequam dies eius impleantur peribit, cum in quibusdam sæpè videamus, quia ętate longa iam membra deficiunt, & tamen prauitatem suam eorum desideria exequi non desistunt? Sunt namque nonnulli, qui post vitam perditam ad semetipsos redeunt, & accusante se conscientia, peruersa itinera relinquunt, commutant opera, antiquæ suæ prauitati contradicunt, terrenas actiones fugiunt, desideria superna sectantur, sed antequam in eisdem sanctis desiderijs solidentur, per torporem mentis ad eaquę dijudicare cœperant, redeunt, atque ad mala, quæ fugere disposuerant recurrunt. Vnde rectè de hoc iniquo dicitur: Antequam dies eius impleantur, peribit. Quia etsi quid boni fortasse cœpit agere, priusquam in eo per longitudinem temporis conualescat, ad exteriora relabitur, & peruersè deserit, quæ rectè inchoasse videbatur. Vnde & aptè subditur: Et manus eius arescent. Quia dum exterioribus actibus intempestiuè inuoluitur, ab omni nimirum bona operatione siccatur.

Lib. 12. Mor. c. 13.

19 IDEM exponens illa verba; Lędetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proijciens florem suum, inquit. Florent vineæ, cum mentes fidelium bona opera proponunt, sed fructus non pariunt, si ab eo, quod proposuerint, aliquibus victi erroribus infirmantur. Vnde benè per Salomonẽ dicitur: Manè surgamus ad vineas, videamus, si floruit vinea, si flores fructus parturiunt. Non ergo intuendum est, si vineæ floreant, sed si flores ad partum fructuum conualescant. Quia mirum non est, si quis bona inchoet, sed valde mirabile est, si intentione recta in bono opere perduret. Vnde fit plerunque, ut si in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipsum hoc opus, quod bonum creditur, amittatur. Nam quosdam sæpè vidimus terrena, quæ possederant, reliquisse, & nil iam transitorium quærere. Cum itaque hoc in

Eod. lib. c. 24. *Simile.* *Cant. 7.*

se fidelis anima ostendit, quasi oliua florem protulit. Sed cum quidam ex talibus, rursus cœperint mundi gloriam quam contempserant, quærere, & terrenis rebus, quas spreuisse videbatur, insatiabiliter inhiare; nimirum proiecit oliua florem, quem proposuit, quia rudimenta boni studij, ad perfecta opera non perduxit.

20 BERNARDVS in sermone de expositione illius loci Sapientiæ 10. Iustum deduxit Dominus p vias rectas, explicans verba illa; Et compleuit labores illius, dicit. Deus dicitur complere labores iustorum, cum in illis perseuerant iusti, vt vsque in finem iustitiam non relinquant.

21 *In Ser 6c. ex paruis.* IDEM ait; Anima iusti dicitur electa, vt Sol, propter donum perseuerantiæ, quod tantùm electorum est.

22 *Epi. 129. ad Ianuen ses.* IDEM dicit; Absque perseuerantia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Soror est patientiæ, constantiæ filia, amica pacis, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. *1 Reg 15.* Saül cum esset paruulus in oculis suis, rex est super Israel constitutus, non perseuerans in humilitate, & regnum amisit, & vitam. Si Salomonis deuotio perseuerantiam retinuisset, nō priuaretur sapientia. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis vnicam fidamque custodiam, custodiri à nobis firmiter hortor, & precor. Hæc est vigor virium, virtutum consummatio, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium.

Petri, & Pauli laudes, huiusq; mirabilis conuersio. Cap. XXV.

De B. Petro §. primus.

1 *Homi. 55 in cap. 16. Mat in fi. tom. 2. Cap. 16.* CHRYSOSTOMVS explicās verba illa; Tu es Christus filius Dei viui, inquit. Nisi propriè sic Petrus intellexisset, & ab ipso Patre Christum natum crederet, non fuisset reuelationis opus illa confessio, nec aliqua beatificatione digna, si vnū ex multis Dei filijs, illum putasset. Etenim iam pridem post tempestatem, qui erant in nauigio, verè filius Dei es tu, dixerunt, & quamuis verè dixerint, beatificati tamē ab eo nō sunt. *Supra 14.* Non enim ita vt Petrus, sed vnum ex multis verè filium æstimabant, præcipuum quidem, magisq; dilectum, nō tamen ex Patris substantia natum. Nathanael quoque dicebat: Rabbi, tu es filius Dei? non tamen beatificatus est, sed reprehensus. *Ioan. 1.* Ea igitur de re Petrus beatificatur, quia Christum Patris propriè Filium confessus est. *Infra*: Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Nam quæ Deus concedere solus potest, peccatorum scilicet remissionem, & vt futura Ecclesia, tot tantisque fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput piscator homo, atque ignobilis terrarum orbe reluctante adamantis naturam firmitate superet, hæc inquam omnia, quæ solius Dei sunt, se pollicetur daturum. Ita & Pater ad Hieremiam dicebat: Sicut columnam ferream, & sicut murum æneum posui te. *Hier. 1.* Sed ipsum quidem genti vni Pater, hunc autem vniuerso terrarum orbi Christus præposuit. Pater quidem, reuelationem ei Filij sui dedit, Filius autem partim vt iam Patris, quàm Filij sui reuelationem vbique terrarum posset seminare, partim vt quamuis homo esset mortalis, cœlesti tamen potestate polleret, & claues haberet regni cœlorum, ita Petrus Ecclesiam per vniuersum orbem amplificatam, cœlo etiam ipso validiorem monstrauit.

2 *Homi. 26. in Act. Apost. to. 3.* IDEM explicās verba illa Act. 12. Cum autem Petrum producturus esset Herodes, nocte illa Petrus erat dormiens inter duos milites vinctus catenis duabus, dicit. Vide Petrum dormientem, & nequaquam in mentis agone constitutū. Illa nocte, qua producturus erat eū, vt occideretur, dormiebat, totam causam proiecerat in Deum, & dormiebat inter duos milites, & catenis duabus

duabus vinctus. Et ita grauiter dormiebat, vt eius latus percuteret Angelus, & diceret, surge velociter.

3 HIERONYMVS in ea est opinione, quam alij non credunt, quòd Petrus, & Paulus eodem die, eodem anno Romæ sint occisi. Nam ait: Paulus quartodecimo Neronis anno die, quo Petrus Romæ, pro Christo capite truncatur anno post passionem Domini trigesimoseptimo.

In catalogo script. Ecclesiast. tom. 9.

4 IDEM Petrum comparans Abrahæ, dicit: Iste est alius Abraham, nescio an maior, certe, quod sentio, non secundus. Illi generatio larga promittitur, huic generatio pascenda committitur. Ab illo iustificanda procedunt, in hoc iustificata fundantur, ita quod ille sperat, hic accipit. Illi dicitur: Faciam te in gentem magnam. Huic dicitur: Faciam te piscatorem hominum. Illi dicitur: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Huic dicitur: Iudicabis duodecim tribus Israel. Illi dicitur: Vt stellæ erit semen tuum. Huic dicitur: Tibi dabo claues regni cœlorum. Ac per hoc ille fœcunditate seminis benedicti impletur. Hic ante semen ipsum, euangelizaturus asciscitur. Abrahæ pro filijs claritas monstratur astrorum, sed Petro traduntur regna cœlorum, vt videlicet in ea fine Petro, nec filij Abrahæ possint intrare. Hic ergo non quòd circumcisus sit, iuxta gentem suam apud Dominum gloriatur, sed dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Quæ sunt ista omnia apud eum, qui præter instrumentum artis piscatoriæ nihil habebat? Omnia, inquit, vtique, quæ ad concupiscentias mundus ingerit.

In epist. de Vera circucisione. tom. 9.

Matt. 19.

5 IDEM inquit; Iesus, qui interpretatur Saluator, Moyse mortuo, & sepulto in terra Moab, hoc est, lege mortua, in Euangelium cupit inducere populum suum. Emittit duos exploratores, vnum in circuncisionem, & vnum in gentibus, Petrum, & Paulum, Hierico quærit eos occidere, illa eos suscepit meretrix, Ecclesia de gentibus congregata.

In Ps. 86. Iosue 19.

AMBROSIVS, vbi explicat Euangelium Matthæi 16. in festo sancti Petri, dicit. Laudatur Petrus, quia Dei filium credidit, quem videbat, quia se ab imperitæ plebis rudibus adhuc opinionibus separabat. Denique, cum interrogasset Dominus, quid homines de filio hominis æstimarent, cum diceretur vulgi sententia, Petrus tacebat. Ideo, inquit, non respondeo, quia non interrogor meam, sed alienam sententiam. Legi enim, vt non loquatur os meum opera hominum. Ego taceo adhuc, quia nondum id quod sentio interrogor, non proferam labijs, quod animus non probauit. Interrogabor & ipse quid sentiam, tunc demum respondebo, quod meum est. Meum est enim fidem loqui, pietatem asserere, gratiam prædicare. Vnde, vbi audiunt, vos autem quem me esse dicitis? Statim dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Hic est Petrus, qui respondit præ cæteris Apostolis, immò pro cæteris, & ideo fundamentum dicitur.

6 Li. de Incarn. dominicæ sacramento. c. 4. to. 3.

Psal. 16.

IDEM dicit; Petrus victo Simone, cum præcepta Dei populo seminaret, doceret castimoniam, excitauit animos gentilium, quibus eum quærentibus, Christianæ animæ deprecatæ sunt, vt paulisper secederet. Et quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est. Rogabatur enim, vt ad instituendum, & confirmandum populum se reseruaret. Quid multa? Nocte muro egredi cœpit, & videns sibi in porta Christum occurrere, vrbemq; ingredi, ait: Domine quo venis? Respondit Christus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem, diuinum pertinere responsum, quod scilicet Christus crucifigendus esset, non in propria persona, sed in seruulo. Itaque sponte remeauit, interrogantibus Christianis, responsum dedit, statimque correptus, per crucem suam honorificauit Dominum Iesum.

7 Lib. 5. epistola, seu oratione de basilicis tradendis. to. 3.

IDEM sic habet; Pro soliditate deuotionis Ecclesiarum, petra dicitur Petrus, sicut ait Dominus: Tu es Petrus, & super hāc petrā ædificabo Ecclesiam meam.

8 Serm. 47. de fide Petri.

Matt. 16.

meam. Petra enim dicitur, eò quòd primus in nationibus, fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile, totius operis Christiani compagē, molemq; cō ineat. Petra pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus: Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra. Petra autem erat Christus. Rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur & operis. In eadem enim domo, Petrus fundamentum posuit, Petrus plantat, Dominus incrementum dat, Dominus irrignum subministrat. Petrus enim tentationibus proficit, fletibus suis gaudet, periculis suis crescit. Sic namque in mari, dū super vndas temerarius viator ingreditur, mutat incessu, sed conualescit affectu; periclitatur corpore, sed deuotione non labitur; mergitur pedibus, sed Christi dextera sustentatur. Sustentat fides, quem vnda mergebat. Et quem fluctuum procella turbabat, Saluatoris dilectio confirmabat. Ambulauit enim in mari Petrus magis dilectione, quàm pedibus. In naui enim positus considerat Dominum, & amore eius ductus descendit in mare, non cogitat labentes aquas, & dum Christum respicit, non respicit elementum, nec turbatur petri semita, quæ ducit ad Christum. Legimus in veteri testamento filios Israel per mare rubrum siccis itineribus ambulasse, & ad securitatem gradientium, nè laberetur vnda in soliditatem quandam etiam fuisse mutatam. Quāto hoc melius, vbi ambulante Petro nec mutatur vnda, nec labitur, nec solidatur aqua, nec refugit. Melius est vbi eadem vnda, quæ fluctuat, & sustētat, vbi idem gurges, qui mergitur, & famulatur. Illic vt portetur p mare populus Israel, meatum suum natura perdidit, hic portatur in aquis Petrus, cursum suū fluenta non perdunt.

1. Cor. 10

Matt. 14.

Exo. 14.

9 IDEM inquit; Cum omnes beati Apostoli, parem gratiam apud Dominum sanctitatis obtineant, nescio quo tamen pacto Petrus, & Paulus videntur præ cæteris peculiari quadam in Saluatorem fidei virtute præcellere. Quod quidem ex ipsius Domini iudicio possumus approbare. Nam Petro sicut bono dispensatori, clauem regni cœlestis dedit. Paulo tanquam idoneo doctori, magisterium ecclesiasticæ institutionis iniunxit, scilicet, vt quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem; & quorum corda Paulus patefecerit doctrina verborum, eorum animabus Petrus aperiar regna cęlorum. Ambo igitur claues à Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentiæ, diuitias immortalitatis ille dispensat; scientiæ thesauros iste largitur. Ergo Petrus, & Paulus eminēt inter vniuersos Apostolos. Verùm inter ipsos quis cui præponatur incertum est, puto enim illos æquales esse meritis, quia æquales sunt passione; & simili eos fidei deuotione vixisse, quos simul videmus ad martyrij gloriam peruenisse. Non enim sine causa factum putamus, quòd vna die, vno in loco, vnius tyranni tolerauere sententiam. Vna die passi, vt ad Christum pariter peruenirent. Vno in loco, nè alteri Roma deesset. Sub vno persecutore, vt æqualis crudelitas virumque constringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. In vrbe Roma martyrium pertulerunt, quæ principatum, & caput obtinet nationum, vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis, & vbi gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum principes morarentur. Cuius autem meriti sint beatissimi Petrus, & Paulus, hinc possumus intelligere, quòd cum Dominus orientis regiones propria illustrauerit passione, occidentis plagam, vice sui, Apostolorum sanguine illuminasse dignatus est. Et licèt illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Occisus est autem Petrus, quia inter cętera mirabilia etiam magnum illum Simonem magum orationibus suis de aeris vacuo pręcipiti ruina prostrauit.

Serm. 66. de natali Apost. Petri, & Pauli.

10

11 IDEM sic habet; Si ergo Petrus petra est, super quam ædificatur Ecclesia, rectè primum signum mirabilium suorum

In ser. 65.

suorum Petrus fecit consolidando plãtas hominis claudi. Vt sicut in Ecclesia, fidei fundamentum continet, ita & in homine, membrorum fundamenta con firmet. Rectè inquam, primùm in Christiano pedes curat, vt iam non intrepidus, nec imbecillis possit super petram Ecclesiæ, sed robustus & fortis incedere. Paulus autem à Domino vas electionis nominatus est. Bonum vas, in quo pretiosa mandatorum Christi præcepta conduntur. Bonum vas, de cuius plenitudine substantia vitæ populis semper erogatur, & plenum est. Optima Apostolorum nomina petra, & vasculum, necessaria domui Salvatoris. Domus enim fortitudinis, petra construitur, vtilitate vasis ornatur. Petra ad firmitatem nè labantur sustentat populos, vas ad custodiam, nè tententur operit Christianos. Deinde ipsa passio, licet diuersa in singulis fuerit, tamen quanta referta est gratiæ sanctitate? Nam Petrus crucis, sicut Saluator, exitum tulit, & à Dominicæ deuotionis similitudine nec morte discretus est, vt quem imitabatur fide, imitaretur & passione. De Pauli verò ceruice, cum eam percussor gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis vnda, quàm sanguinis. Quæ quidem res, in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum si abundat lacte nutritor Ecclesiæ, qui dicit: Lac vobis potum dedi. Hæc est planè repromissionis illa terra, quam patribus nostris Deus promisit dicendo: Dabo vobis terram fluentem lac & mel. Quæ enim Pauli epistola non mele dulcior est, lacte candidior? Quæ epistolę, tanquam vbera Ecclesiarum, populos enutriunt ad salutem.

1. Cor. 3.

11 AVGVSTINVS ait: Hodie duces Christiani nominis fundatores exultantis Ecclesiæ festa concelebrant. Petrus vineam, vbi iam fuerat, reparat. Plantat Paulus vbi non erat. Petrus in Iudæis arborem ab antiqui germinis nobilitate degenerem, in radice sua excolit. Paulus verò in alieno fomite peregrinos ponit gentium ramos. Petrus in Iudęis terram malè fœcundam excolit, Paulus in gentibus nondum cultam fęcundat. A Petro in Iudæa olea reparatur, a Paulo in gentibus oleaster inseritur. Discurrunt itaque per vniuersum mundum duo splendidissimi negotiatores portantes coram gentibus, & regibus, & filijs Israel pretiosa fidei mercimonia. Circumferunt aromata iustitię, thura diuinæ venerationis, incensum compunctionis, balsamum castitatis. Erogant per omnem terram spiritales dispensatores pretia salutis, thesauros sanctitatis. Aequales illos ac similes dixerim. Nam etsi cum Petro Christus vixit in terris, sed Paulum compellare nõ dedignatur è cęlis, adhuc etiam persequentem. Quamobrem etsi in corpore non est locutus cum Christo Paulus, nõ minus est illud, quod locutus est Christus in Paulo, dicente eodem: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Nescio igitur quid ei defuerit sanctitatis, de cuius pectore Dominus quasi de peculiari tẽplo suo salutaria populis reddebat oracula. Petrus ambulare super aquas, debita soli Deo potestate, præsumpsit, sed non minor Paulus, qui, sicut ipse de se dicit, nocte, & die in profundo maris fuit. Non minor inquam Paulus, quem velut noui testamenti Ionam die ac nocte per maris profunda iactatũ ab orbuit fluctus, & reddidit, quasi sacrum depositum violare non audens, quia famulatrix eum vnda custodiens illæsum, populorum prædicationibus reseruabat. De Petro dicitur: Et ponebant infirmos suos, vt vmbra Petri transeuntis obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quãtò magis nũc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam pertrãseuntis, quantò magis gratia nũc permanentis? Meritò per omnes Christi Ecclesias auro pretiosus habetur ferrum illud pęnalium vinculorum.

Serm. 29. de sãctis, tom. 10.

2. Cor. 13. *Matt. 14.* *2. Cor. 11.* *Act. 5.*

12 BERNARDVS inquit: Hi sunt martyrum duces, Apostolorum principes, Petrus, & Paulus. Duo magna luminaria, quos Deus in corpore Ecclesię suæ cõstituit, quasi geminum lumen oculorum. Hi mihi traditi sunt in magistros,

Ser. 1. Apostolorũ Petri, & Pauli.

gistros, & in mediatores, quibus securè me committere possim, quia & notas mihi fecerunt vias vitę, & mediantibus illis ad illum mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suum, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Propterea dedit mihi Deus homines istos, qui & homines essent, & peccatores, & maximi peccatores, qui in seipsis, & de seipsis discerent, quàm latè alijs misereri deberét. Tales decebat humano generi pastores, & doctores constitui, qui & dulces essent, & potentes, & nihilominus sapientes. Dulces, vt me blandè & misericorditer susciperent: potentes, vt fortiter protegerent: sapientes, vt ad viã, & per viam ducerent, quæ ducit ad ciuitatem. Quid Petro dulcius, qui tam dulciter ad se omnes conuocat peccatores, sicut & actus Apostolici, & epistolarum eius series attestatur? Quid illo potentius, cui & terra obediuit, cum mortuos reddidit, & mare sub pedibus eius se calcabile præbuit, qui Simonem magum spiritu oris sui in aere attigit, qui claues regni cœlorum tam singulariter accepit, vt præcedat sententia Petri sententiam cæli? Quid autem illo sapientius, cui non caro & sanguis reuelauit?

De beato Paulo, eiusq; conuersione. §. 2.

14 *Hom. 4. in Exo. to. 2.*

ORIGENES exponés ea verba Genesis 49. in quibus Iacob bene dicens Beniamin filio suo dixit: Beniamin lupus rapax mane comedet prædam, & ad vesperam dabit escam, sic inquit: Beniamin ille nunquã fuit lupus rapax, nunquam in vesperam dedit escam, sed Paulus, qui natus est ex tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, iuxta legẽ pharisæus, circuncisus octauo die Beniamin prædicabatur lupus rapax, ad matutinum comedens, quando iuuenis fuit, & in vesperam dans escam, quando credens spiritalem præbuit cibum Ecclesijs à se institutis.

15 *Hom. 15. in Lucã. tom. 3. 2. Cor. 12.*

IDEM explicans verba illa Apostoli Pauli: Timeo autem nè quis de me cogitet super id, quod videt in me, aut audit ex me, & nè magnitudo reuelatio num extollat me, &c. dicit: Nolebat Paulus omnia de se indicare, quæ norat, nè quis de eo plus arbitraretur esse, quàm cerneret, & mensuram honoris excedés diceret, quod dictum fuerat de Ioanne, quia ipse esset Christus. Vnde in tãtam nonnulli audaciam proruperunt, vt noua quædam & inaudita super Paulo monstra confingerent. Alij dicunt, quòd Paulus sedeat à dextris Saluatoris. Porrò alij legentes: Mittam vobis aduocatum spiritum veritatis, nolunt intelligere tertiam personam mundo promissam, sed Paulum Apostolum. Figmenta sunt hæc hominum, qui plus amantes Paulum, quàm expedit, & virtutem eius mirantes, dilectionis perdidere mensuram.

16 *Hom. 55. in acta Apost. to. 3.*

CHRYSOSTOMVS de laudibus Pauli elegãtius cęteris, & frequẽtius disserit. & in primis vocat eum omnibus cęlis sublimiorem. *Infra*: Cęlũ erat ille, solem habẽs iustitię non talẽ, qualis ille est, atque adeo vir ille cœlo melior est. Parum ne hoc esse putas, quando Apostolum dixeris, statim illũ omnes cogitãt, sicut appellato Baptista, Ioannem? Cui comparauerit quis illius verba? Mari, an oceano? Sed nihil par est, illo sunt verba eius copiosiora, puriora, & profundiora. Et sic non peccarit quis, si cor Pauli mare ac cęlum dixerit, cum ob puritatẽ, tum ob profunditatem. Mare est, nauigantes non à ciuitate in ciuitatem, sed à terra in cęlum vehens. Si quis in hoc mari nauigauerit, secunda aura nauigabit. Non est in hoc mari ventus, sed pro vẽto Spiritus sanctus diuinus, qui in illo nauigantes animas vehit, non est ibi procella, non est scopulus, non est bellua, sed omnia tranquilla sunt. Mare est portu trãquillius, & securius, nihil habens salsum, sed purum, ac dulcem laticem, sole limpidiorem, & magis perspicuũ. Qui vult in hoc pelagus descendere, non opus habet natatione, vel remo, sed magna grã-

Simile.

Iuue-

Inueniet autem in eo omnia bona, quę sunt in Regno cęlorum, & poterit fieri rex, & totum mundum accipere, inq; summo honore esse: qui in hoc mari nauigat, numquam naufragium faciet, sed omnia bene sciet.

17 *In hom. 1. de laudib. Pauli.* IDEM sic exorditur; Nihil prorsus errauerit, qui paratum insigne virtutum, & paradisum spiritalem Pauli animum nuncupauerit, tam mira.u. gratia floruit. Quoniam enim vas electionis effectus est, largissimè in eum Sancti Spiritus munus effusum est. Vnde & mirabiles nobis fluuios genuit, non secundùm paradisi fontes quatuor tātùm, sed multò etiam plures, & quotidie fluentes, nec terram rigantes, sed animas hominum ad producēdum virtutum germina suscitantes. Quis ergo ad explicanda virtutum germina sensus? quis ad explicanda istius merita sermo sufficiet? Quæ autem lingua laudibus eius inuenietur æqualis, cū omnia, quæ sunt in hominibus bona, vna anima Pauli possideat, & ea cuncta plenè, atque cumulatè, quæ non solùm hominum sunt, sed quod amplius est Angelorum. Ostendamus ergo eum, omnium bona possidentem. Siue enim prophetæ potentius aliquid in se ostenderint, magisq; mirabile, siue Patriarchæ, siue Apostoli, siue martyres, hæc omnia simul colligens, Paulus habet cum tanto cumulo, cum quanto nullus eorum bonum, quo excellebat, impleuit. *Gen. 4.* Abel obtulit sacrificium, & inde laudatur, sed si Pauli hostiam adducamus in medium, quàm cęlum à terra superior apparebit. Non enim vna tantùm est Pauli hostia, siquidem semetipsum per dies singulos immolabat, quam tamen hostiam dupliciter immolabat, cū quotidie moriēs, tum corpori suo mortificationem sine intermissione circūferens. Nam & ad pericula iugiter parabatur, & naturam in se mortificando carnis, nihil minus quàm immolatæ hostiæ Deo munus implebat. Vnde dicebat: Ego enim iam immolor, sanguinem vtique suum immolationem vocans. Neque verò his tantùm sacrificijs contentus fuit, sed quia seipsum cō secrauerat Deo, etiam orbem vniuersum studuit offerre, qui terram videlicet, ac mare, Græciam, simulq; Barbariem, omnemq; regionem quasi volitans circuiuit, fugans errores, veritatē reducens, ex hominibus Angelos faciens, quinimmo ipsos homines quasi ex dæmonibus in Angelos prouehens. Vnde aiebat: Sed etsi immolor super sacrificium, & obsequium fidei vestræ, *Philip. 2.* gaudeo, & cōgratulor omnibus vobis, propter quod & vos cōgratulamini mihi. Abel à fratre, vt nihil à se læso, ita nullis affecto beneficijs, interemptus est, Paulus verò ab eis interfectus est, quos innumeris malis cupiebat eripere, & propter quos sustinuit vniuersa, quæ passus est. Sed Noe iustus in generatione sua, atque perfectus, & solus *Gen. 6.* erat talis in cunctis, qui se seruauit cū liberis, hic autem multo sęuiore mūdi inundante diluuio, non arcam coaptando compagibus tabularū, sed epistolas cōponendo; nō duos, aut tres, aut quinque cognatos, sed vniuersum prorsus orbem mergi periclitantem ex medijs fluctibus liberauit. Nec verò hæc erat talis arca, vt vno circunferretur loco, quæ vtique orbis terrarum terminos comprehendit. Nam vsq; nunc omnes in hanc arcam Paulus inducit, quam certè capacem saluandæ multitudinis præparauit, quæ suscipiens irrationalibus pęnè animalibus stultiores, imitatores effecit Angelorum. Et hinc quoque illam vicit arcam, quia illa qui- *Gen. 8.* dem coruum recipiens, coruum etiam emisit, & includens lupum, feritatem eius non potuit mutare: hæc verò accipitres, miluosq; suscipiens, fecit columbas, & excludens omnem irrationalitatem, atque feritatem, mansuetūdinem spiritus introduxit. Manet nunc hæc arca, nec aliquando dissoluitur. Non enim bitumine, aut pice, sed sancto Spiritu eius tabulæ sunt perunctæ. Sed & Abraham mirantur om- *Gen. 12.* nes, qui cum audisset: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & domos reliquit ac patriam, & amicos atque cognatos, quorum omnium iacturam solo diuini præcepti amore pensabat

bat, nam & nos eum propterea miramur. Sed quis Paulo possit æquari, qui nō modò patriam, cognatos, ac domū, sed seipsum quoque, ac mundum reliquit, immo etiam cęlum, & cęlum cęli, nihil eum separans à charitate Christi. Sed Abraham seipsum in periculū tradens hostibus, filium fratris eripuit: at Paulus non fratris filium, neq; tres, aut quinque vrbes, sed orbem vniuersum de diaboli extorsit manu, innumerabilia per dies singulos pericula sustinendo, proprijsq; mortibus maximam securitatem alijs comparando. Caput bonorum, eiusq; culmen Philosophiæ est, quòd filium voluit immolare, hic quoque inueniemus Paulum primatū tenentem, qui non filium, sed semetipsum millies, vt dixi, seipsum immolauit. De longanimitate, ac patientia Iacob admiratur scriptura. Et quænam illa est adamantina prorsus anima, quæ Pauli patientiam possit imitari? Neque enim bis septem annorum, sed totius vitæ seruitium pro spōsa pertulit Christi, non adustus so ùm æstu diei, & noctis gelu, sed tentationes mille perpetiens. Et nunc quidem verberibus, nūc verò lapidibus cæsus, atque collisus, & nunc quidem cum bestijs, modò autem fluctibus pugnans, modò nimiæ, & continuæ reluctans fami, diebus, & noctibus inter certamina vbiq; resiliens, captas oues ex diaboli faucibus extrahebat. Sed & Ioseph, pudicitiæ vir tute decoratus est, at ego vereor nè iam ridiculum sit, hinc Paulum velle laudare, qui semetipsum mundo crucifigens, non solùm humanorum corporū pulchritudines, sed etiam omnia, quæ vidētur rebus clara atque decorata, ita cernebat, quemadmodum nos fauillam ei neremq; despicimus, qui quasi mortuus prorsus ad mortuum immobilis permanebat. Itaq; cum tanta animi cura comprimeret incentiua vitiorum, & naturæ: nihil humanum ab aliquo aliquando perpessus est. Stupent certè Iob omnes homines, & merito. Est enim ille athleta mirabilis, & qui Paulum ipsum velut ex aduerso possit aspicere, ob patientiam, puritatemq; vitæ, ob testimonium Dei propter illam cum diabolo fortissimam pugnam, propter victoriam quæ pugnam secuta est: at Paulus nō mensibus tantùm, sed annis plurimis in agone perdurans iam clarius emicuit, non terræ gleba saniem carnis eradens, sed in ipsius intelligibilis os leonis, frequenter incurrens, & pugnans aduersus tentationes innumeras omni erat lapide tolerantior. Qui non à tribus, aut quatuor amicis, sed à cunctis infidelibus, à falsis etiam fratribus opprobria sustinebat, consputatus ab omnibus, atque maledictus. Sed illius erat magna hospitalitas, & cura pauperum, nec nos quidem istud negamus: sed Pauli eam liberalitate inferiorem docemus, & tantò inferiorem, quantò corpus est anima inferius. Quā enim ille curam impendebat carne debilibus, hanc iste animabus morbidis exibebat. Illius quidem, omni aduenienti aperiebatur domus, huius verò anima, vniuerso patebat orbi, ac fidelium populos benignæ mentis recipiebat hospitio dicens. Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris. Et ille quidem cum oues, & boues haberet innumeras, erat in pauperes liberalis, hic verò nihil amplius corpore suo possidens, in hoc ipso suffic ē ter indigentibus ministrabat. Sed vermes videlicet atq; vulnera, sæuos atq; intolerabiles sancto Iob inferebant dolores, & ego fateor, sed si per tam multos annos Pauli verbera, & cum iugi fame, etiam nuditatem, catenas, carcerē, insidias, periculaq; consideres, quæ à domesticis, ab extraneis, à tyrannis, à toto postremò patiebatur orbe, addas hoc etiam his profectò amariora, idest, pro eis, qui labebantur, dolores, solicitudinem, quam pro Ecclesijs, vstionē, quam pro scandalizatis singulis perferebat; videbis quàm erit omni saxo durior anima ista perpetiens, & ferrum atque adamantem superans. Quę enim Iob corpore, hæc Paulus mente tolerabat, quæ omni verme molestior de singulis quisque labentibus mœstitia consumebat. Vnde & iuges ex eo lachrymarum fontes non diebus solum, sed

&

Rom. 8.
Gen. 14.
20
Gen. 39.
Galat. 6.
21
2. Cor. 6.
Act. 20.

& noctibus effluebant, omniq; muliere parturiente vehementius affligebatur in singulis, propter quod etiam dicebat. Filioli mei quos iterũ parturio. Moysen etiam Paulus satis eminenti virtute transcendit, cuius inter multa præclara illud est fastigium meritorũ, quòd pro Iudæorũ salute deleri elegit ex libro vitæ. Sed Moyses cum cæteris elegit perire, Paulus pro cęteris. Non enim cum pereuntibus perire voluit, sed vt saluarentur alij, ipse de gloriæ æternitate decidere. Et ille quidem Pharaoni, hic autem diabolo quotidie repugnabat. Et ille pro vna gente, iste pro vniuerso orbe certauit, non sudore, sed sanguine vice sudoris vndique profluẽte. Poteram quidem, & Iosue, & Samuelem, & alios prophetas in comparationem vocare, Dauid, Heliam, Ioãnem, quorum vnus prioris, alter secundi est præcursor aduẽtus. Quid igitur in Dauid præcipuum reperitur? Proculdubio hospitalitas, atque erga Deum feruens amor. Et quis amplius, immo quis ita, vt anima Pauli, hæc vtraque complexus? Admirandum autem in Helia ego minimè reor, quia cęlum clausit, quia induxit famem, quia ignem de cęlo sermone compluit, sed quia zelauit pro Deo, erat in hoc mentis affectu, ipso igne vehementior. Sed si Pauli zelum diligenter inspicias, tãtò eum inuenies celsiorem, quantò ille prophetis cęteris eminebat. Quid enim verbis illius reperiatur æquale, qui gloriam Domini zelando dicebat: Quoniam optabã ego anathema esse pro fratribus meis. Propterea è cęlis sibi propositis præmijs, ac coronis tardauit, atq; distulit dicẽs: Permanere autem in carne necessariũ est propter vos. Sed Ioannes in cibum locustas, & mel syluestre sumebat: at Paulus ita in mundi strepitu, quemadmodum ille in eremi quiete versatus est, non quidem pastus locustis, & melle syluestri, sed multo his victu viliore contentus, ac necessario quidem in Iul gens cibo, præ feruore, & studio prædicandi. Verùm illius aduersus Herodẽ apparuit magna constantia: at iste non vnũ, aut duos, aut tres, sed innumeros in simili positos potestate, corripuit, immo longe illo sæuiores tyrannos. Restat, vt Paulum iam Angelis comparemus, relinquentesq; terram ad cęlorũ fastigia transeamus. Sed nullus sermonis nostri accuset audaciam. Si n. Ioannem, & sacerdotes Dei scriptura Angelos nominauit, quid mirum, si præstantiorem omnibus Paulum, illis virtutibus conferamus? Quid ergo in Angelis magnificum prædicamus? profectò quia cum omni cura obediunt Deo. Quod Dauid quoque admirando dicebat: Potentes virtute, facientes verbum illius. Huic enim bono æquale est nihil. Hoc igitur, & in Paulo plenè animaduerti potest cum omni diligentia, & cautione seruatum. Quid verò aliud in Angelo ꝓpheta miratur? Qui facit, inquit, Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Sed hoc etiã in Paulo possumus inuenire, qui velut ignis ac spũs, totum terrarum percurrit orbem, percurrẽdoq; purgauit. Sed necdum cælum iste sortitus est, & hoc omnino mirabile, quia talis in terris versabatur, & mortali adhuc carne circundatus, cum incorporalium potestatem virtute certabat.

Galat. 4. · Exo. 32. · 22 · Rom. 9. · Philip. 1. · Matt. 3. · Marc. 6. 23 · Luc. 7. & Mal. 3. & Isa. 6. · Psal. 103. · Psal. 103.

IDEM dicit. Quid sit & homo, & quãta naturæ nr̃ę nobilitas, quãtæq; capax virtutis in Paulo videmus, qui vita sua docet, quod inter Angelos homines q; non grande sit medium, si tamen nos ipsos diligentius excolamus. Non enim aliam ille est sortitus naturam, nec dissimilem nactus animam, neque alterum habitans mundum, sed in eadem terra, sub eisdẽ etiam legibus nutritus, & moribus, cunctos, qui nunc sunt homines, & fuerunt, altius virtute transcendit. Neque verò hoc solùm in illo mirabile est, quòd præ abundantia deuotionis quodammodo non sensit dolores pro virtute susceptos, sed etiam quòd virtutem ipsam pro mercede pensauit. Vnde in periculis, iniurijs, opprobrijsq; propositis exultat, & Corinthijs scribens, ait: Congaudete & congratulamini mihi, placeo mihi in periculis, & in infirmitatibus meis. Itaque cum inter medias inimicorũ versaretur insidias,

24 In hom. 2. de laudib. Pauli. · Phi. 2. · 2. Cor. 12

ſidias, & vbique cæſus verberibus, affectus iniurijs, & maledictis, quaſi triumphales pompas ageret, crebra tro phea ſtrueret, orabat, gratias referebat Deo dicens. Deo autem gratias, qui ſemper triumphat nos. Itaque ad confuſionem, & iniurias, quas ob prædicandi ſtudium ſuſtinebat, magis quàm ad bonorum oblectaméta properabat, mortem potius, quàm vitam appetens, paupertatem, quàm opulétiam, & multò amplius laborem deſiderans, quàm alij requiem poſt laborem, & mœroré magis eligens, quàm alij voluptatem, ſtudioſius pro inimicis orans, quàm alij aduerſus inimicos. Illa omnia quæ appetebantur à Paulo naturæ congrua, hæc verò quæ ille fugiebat contraria iudicantur. Ergo nec deſiderabile illi aliud erat, niſi placere ſemper Deo. Non dico, quia nihil præſentium deſiderabat, ſed nec ipſorum aliquid futurorum. Non enim mihi dicas vrbes, & gentes, exercitus, prouincias, pecunias, poteſtates, hęc enim ille, quaſi araneam, vilia reputauit, ſed ea ipſa pęnè, quæ promittuntur in cęlis, & tunc eius ardentem in Chriſto amorem videbis. Quod enim erat maius omnibus, Chriſti amore fruebatur, cum hoc beatioré ſe cunctis putabat, ſine hoc autem, neque dominatuum, neq; principatuum ſocius eſſe cupiebat, ſed cum hac dilectione magis eſſe extremus optabat. Hoc enim erat illi maximum, & ſingulare tormentum, ab hac charitate diſcedere, hæc illi erat gehenna, hæc ſola pęna. Sicut enim perfrui charitate Chriſti, hoc illi vita, hoc mundus, hoc Angelus, hoc præſentia, hoc futura, hoc regnum, hoc promiſſio, hoc bona videbantur innumera: præter hæc verò nihil in triſtium parte ponebat. Horum enim, quæ hic habétur, nihil aſperum, nihil etiam ſuaue reputabat. Sic deſpiciebar vniuerſa, quæ cernimus, vt ſolet herba iam putrefacta contemni. Tyrannos verò ipſos, ac populos ſpirantes furorem, velut eſſe quoſdam culices exiſtimabat. Mortem verò, & cruciatus, & mille ſupplicia, quaſi ludum putabat eſſe puerorum, dum modo propter Chriſtum aliquid ſuſtineret. Tunc enim amplectabatur vehementer, & decorabatur vinctus catena, magis, quàm diademate coronatus. Etenim coarctatus carcere, habitabat cęlum, ac libentius verbera excipiebat, & vulnera, quàm alij brauia diripiunt. Et dolorem non minus, quàm præmia diligebat, cum ipſos vtique dolores, loco duceret præmiorum, propterea enim & illos gratiam nominabat. Quem ſenſum diligenter attende. Præmium certè erat diſſolui, & eſſe cũ Chriſto, permanere autem in carne certamen, ſed tamen propter Chriſti deſiderium, præmia differebat cupiditate certaminis, idque magis neceſſarium eſſe ducebat. E regione, anathema à Chriſto fieri optabat. Certamen hoc erat, & dolor, magis autem & ſupra certamen, ſupraque omnem dolorem. At verò eſſe cũ Chriſto erat præmium ſingulare. Paulus tamen propter Chriſtum illud maluit quàm iſtud eligere, & quæ nobis ſunt cauſa triſtitiæ, hæc illi maximam voluptatem pariebant. *Infra*: Confideremus quantis Paulum honoribus etiã ante tempus reſurrectionis extulerit. In paradiſum rapuit, & in cęlum tertiũ ſubleuauit, ineffabilis arcani fecit eſſe participem, taliumq; myſteriorum conſcium, quæ nulli hominum fas fuerit confiteri. Nec immeritò, ſiquidem Paulus in terra gradiens, ſic ſe agebat in cunctis, quaſi Angelorum ſocietate frueretur. Nam paſſibili adhuc colligatus corpori, illorum perfectione gaudebat, tantiſq; fragilitatibus ſubditus, in nullo inferior ſuperioribus virtutibus apparere certabat. Nam quaſi iam cęlum poſſidens cuncta prorſus terrena deſpexit. Et Angelis quidem ſæpe diuerſarum gẽtium cura commiſſa eſt, ſed nullus illorum ita creditum ſibi populum gubernauit, vt Paulus vniuerſum gubernauit orbem. Michaeli gens commiſſa eſt Iudæorum, Paulo verò terræ, ac maria, atque vniuerſi orbis habitatio, ipſumq; deſertũ, & hoc non ad iniuriã, qđ abſit, Angelorũ, ſed oñdimus eſſe poſſibile, illis hoĩem copulari, iuxtaq; illorum merita conſiſtere.

2.Cor.2. 21 21 Philip. 1. 2.Cor. 12.

27 *Hom. 7 de laudibus Pau.* *Simile.*

IDEM sic habet; Quoties hi, qui portant signa regalia, clangente ante se tuba, & acie militum præeunte ingrediuntur vrbes, omnis populus consueuit accurrere ad audiendum buccinæ sonum, vel signum, quod in sublime fertur videndum, ipsius etiam virtutē ferentis. Quoniam igitur & hodie non vrbem, sed orbem Paulus ingreditur, concurramus omnes. Etenim iste non signum terreni alicuius regis, sed in cęlo regnantis Christi crucem portat, & præcedunt non hominum, sed Angelorum cateruæ, non solùm in honorem eius signi, qd fertur, sed in eius à quo fertur auxilium. Si enim propriam vitam regentibus tantummodo, nihilq; pro communi vtilitate facientibus, Angeli ab omnium Domino deputati sunt sicut ait: Vnus ex iustis, Angelus, qui eruit me à iuuentute mea, multò magis his, quibus totius orbis cura commissa est, taliumque donorum onera portantibus, virtutes adsunt supernæ. Et illi quidem, qui in exercitu, hoc honore donati sunt, ornantur veste pretiosa, aureis torquibus colla subnixi, vndique refulgentes: iste verò catena pro torque circūdatus gestat crucem, persecutionem vndique sustinens. Sed hoc est mirabile, quia cum vinculis, verberibus, atque vulneribus, longe splendidior erat diademate, purpuraq; fulgentibus. Sic autem Paulus ferebat hoc signum, non vt solus illud portaret, sed vt omnes quoque tales esse doceret, ac faceret. Propter quod clamat, atque dicit: Idipsum certamen habentes, quale audistis, & vidistis in me. Et vobis donatum est, non solùm, vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. *Infra*: Cum audis, quòd fratrem miserit ad tribunum, volēs de periculis liberari, quodque appellet Cæsarem, & Romam ire festinet, nequaquam putes verbum esse formidinis. Qui enim gemebat in hac se adhuc esse vita, qui cęlum propter Christum despiciebat, & Angelos, quo tandem pacto hæc præsentia diligebat? Cuius igitur rei gratia ista faciebat? Proculdubio, vt diutius prædicationi insisteret, cumq; multis hinc credentibus, atque omnibus coronatus iret ad Christum, iā profectò metuebat, nè pauper hinc, atque inops multorum salutis abscederet. Vnde cum Cæsarem appellasset, & pergeret vinctus cum multis, qui mille facinora commiserant ductus, non erubuit cum illis ligari, quinimmo omnium simul nauigantium curam gerebat. Cumque vinctus per tam vastum pelagus duceretur, ita gaudebat, tanquam in maximum duceretur imperium. Etenim non paruum illi præmium, vrbis Romæ conuersio proponebatur. Verùm nec ibi stare cōtentus, etiam in Hispaniam percurrit. Cum autē sæpius varia pericula sustineret, confidebat magis, atq; fiebat audacior, nec ipse solùm, sed etiam discipuli propter ipsum, qui eius vtique firmabantur exemplo. Si enim dux militiæ fuerit fortis ac robustus, non modò cędēs, atque prosternens, verumetiam vulnere ipse percussus, subditos suos efficit fortiores, magisq; hoc præstat vulneratus ipse, quàm vulnerans. Cum enim hi, qui sub tali pugnant magistro, viderint inflicta vulnera, fluentem sanguinem, & nec sic quidem illum hostibus aliquando cędentem, sed stantem fortiter, hastasq; vibrantem, & crebris, certisq; ictibus in aduersarios proruentē, nec omnino quidquam parcentem dolori, maiore absque dubio tanto duci alacritate subduntur. Hoc itaq; factū est, & in Paulo. Videntes enim illum ligatum catenis, & nihilominus in carcere prædicantem, videntes ipsum verberatum, & tamen verberatos ipsos sermone capientem, maiorem profectò fiduciam colligebant. Vnde dicit: Ita vt plures è fratribus confidentes vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. Non dixit simpliciter cōfidens, sed ita vt abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. Non dixit simpliciter confidens, sed ita vt abundantius anderent sine timore verbum Dei loqui. Magis, inqt, modo, quàm cum essem liber à vinculis fiducialiter prædicabam. Tunc. n. certiorem alacritatem, & ipse capiebat,

Gen. 48. *Phil. 1.* *Act. 25.* 28 *Simile.* 29 *Philip. 1.*

ac vehementius in aduersarios ferebatur, & incrementa persecutionis maioris illi fiebant causa constantiæ. Inclusus est quidem in carcere, tantumque in eo virtutis refulsit, vt etiam fundamenta quærerentur, & ostia panderentur. Custodem quoque tunc ipsum carceris ad fidem transtulit, iudici pęnè persuasit, ita vt ipse diceret: In modico me suades Christianum fieri. Rursum cum lapidaretur, plenam populi ciuitatem fidei luce donauit: & tūc facti sunt Athenienses ex aduersarijs subditi, & ex iudicibus repente discipuli. Sicut.n. ignis in diuersas plerumque materias incidens, augetur magis, & ex subiecta sibi substantia incrementa sortitur, sic etiam lingua Pauli quibuscunque fuisset admota, ad seipsum eos continuò transferebat. Vnde aiebat: Alligatus sum, sed verbum Dei non est alligatū. Fugabant eum frequenter inimici, & quantum quidem ad rem spectat persequebantur, quantum verò ad euentum rei alijs mittebant magistrum, & persecutionibus, insidijsq; pellentes, per cūctas omninò prouincias medicum circunducebant, vt omnes salutaria eius linguæ remedia sentirent.

Act. 16. Ibid. 26. Simile. 2. Tim. 2.

IDEM sic exorditur: Sæpe fulgido cęli globo delectatus oculus, ad spectaculum oppositi è regione luminis sese violenter intendit, & licèt sentiat aciem suam imparem radiorū'n esse certamini, desiderio tamen illius pulcherrimi luminis intuendi libenter inaccessibili radiantis orbis reluctatur corusco. Tale igitur quippiam ego ipse perpetior, qui cūm videam propriæ mentis oculos ex radijs Apostolici splendoris hebetari, cupio tamen Pauli animam miro fulgore virtutum rutilantem velut eminus intueri, & contra importabiles solis micatus, contentiosa subire certamina. Sol enim quidam est hominib. Paulus, qui totum prorsus orbem fulgentibus linguæ suæ radijs illuminauit, quique vniuersas circumeundo gentes cursum omninò solis imitatus est, ac mundi regiones omnes quasi libero à corpore animo peruolauit, & hoc cum & amara vndique vulnera crebrius obuiarent. *Infra*: Considera prius pelagi sæuientis furorem, & tum demum vim gubernatoris intelliges. Sicut enim in quodam freto, ita Paulus medijs in fluctibus æstuabat, ac mille discriminum vrgebatur procellis. Inter ipsa quippe Euangelij principia prædicationis nouitas, vehementes ei tentationū turbines suscitauit. Iudæorum namque tunc populi mouebantur, quos ad hoc Mosayca videbantur præcepta compellere. Pharisæorum quoque latrabant gressus, cum Iudum à se Crucifixi prędicari deitatem dolerent. Indignabatur etiam conspiratio sacerdotum, cum audirent crucem quasi sceptrum quoddā regale celebrari. In huiusmodi bello Iudæi sociabantur, & gentes, quæ aris diuum ac templis assuetę, sibi euelli cultum metuebant. Reges iugiter idipsum bellum gerebant, audita namque cruce cum cti abominabantur exercitus, quam sapientes recipere nesciebāt, quasi signū vtique damnati, sed Paulo hoc mundi bellum, omni erat pace iucundius. Delectabat enim quicumque illum propter Euangelium vulnerabat, non minus plagis suis gaudens, quàm regijs triumphis, haud aliter delectatus naufragijs, quàm cęteri acquisitis solent gaudere thesauris, liuoribus; quos ei verbera sæpius inferebant, quasi quibusdam gloriabatur coronis, tribulationibus vt delicijs vtebatur, squalore carceris, vt paradisi amœnitate gaudebat. Omnium iustorum veteris & noui testamenti virtutem quasi in arca quadam, sed cum multo tumulo condidisti.

30 Hom. 8. de laudibus Pauli. Simile. 31

IDEM docens ardentem charitatem Apostoli Pauli erga proximos, ait: Hac victus aiebat: Multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas, vt non contristemini, vt sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis. Et rursus: Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, his qui sub lege erant, tanquam sub lege essem. Factus sum infirmis infirmus, omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Omnem enim prorsus hominem Deo exhibere cupiebat; & omnes,

32 In commem. S. Pauli. 2. Cor. 2. 1. Cor. 9.

nes quantum ad ipsum spectabat, exhibuit. Quasi enim vniuersum mundū ipse genuisset, sic perturbabatur, sic cu rabat, sic omnes in regnum Dei festina bat inducere, docendo, orando pro ipsis, corruptores animarum fugando, aliquando epistolis, aliquando præsentia, nunc sermone, nunc per discipulos, nūc per semetipsum conabatur erigere labentes, stantes verò firmare, humi iacentes attollere, sanare contritos, torpē tes oleo exhortationis animare, more optimi cuiusdam ducis, & medici, artis suæ instrumenta gestantis. Cum enim celsus in omnium consisteret arce virtutum, omnem tamen flammam præci puo charitatis ardore vincebat. Vt enim missum in ignem ferrum, totum profe ctò ignis efficitur, sic Paulus charitate succensus, totus factus est charitas, qui quasi communis totius mundi esset pa ter, ita amore hominum ipsos eorum imitabatur parentes, immo cunctos pietate & solicitudine superabat.

Simile.

33 IDEM exponens verba illa cap. 10. Arma nostra non sunt carnalia, inquit: Et qualia arma carnalia? Diuitiæ, gloria, potentia, facundia, auctoritas, adulationis, simulationes, & alia id genus. Sed nostra non talia sunt, sed potentia Deo: Considera illius humilitatem. Non enim dixit, non potētes, sed arma nostra potentia Deo, non nos illa talia effecimus, sed Deus ipse. Sicut medicus optimus, & pater communis, & curator, ac tutor, omnia agit, omnia curat, impedimenta remouet, offendentes reprimit, vbique circumcursat. Neq; e.n. sicut is, qui in prælio rem perficit, sed sicut is, qui ad paratam ac promptam venit victoriam, trophęa statuit, suffodiens, destruens, deijciens diaboli munitiones, & ministrorum machinationes, & vniuersum tandem orbem ad Christi exercitum ducit, & neq; parum respirat, ab his ad illos, ab illis ad alios transiliens, quasi militum dux quidam optimus quotidie afferens trophæa. Immo singulis horis sola tunica indutus, irrumpens in aciem, aduersariorumq; ciuitates, & tela, & lanceas, & iacula, & omnia in suum ius cogens.

Hom. 21. in 2. epist. Pauli ad Cor. 10. 4.

Talis erat lingua Pauli. Dæmones abi gebat, homines verò, qui ab illis detinebantur, ad se abducebat. Vnde cum aliquando dæmonem malum expelleret, multæ magorum turbæ conueniētes, libros magicos exurebant, & ad veritatem transibant. Et quemadmodum in bello collapsa turre, vel tyrāno sublato, omnes qui cum illo sunt proiectis armis ad ducem exercitus currunt, sic certè & tunc factum est. Eiecto enim dæmone, obsessi omnes abiectis libris, immo perditis, ad Pauli pedes currebant. Toti autem orbi tanquam aciei se opponens nusquam stabat.

Simile.

34 IDEM explicans verba illa; Per fenestram demissus sum in sporta, inquit. Licèt desideraret ab hac vita emigrare, attamen & hominum desiderabat salutem. Idcirco sæpe etiam talia struebat seruans se ipsum prædicationi. Quasi flamma inextinguibilis, si in mare lapsa multis opprimentibus fluctib. mer gitur, & iterum fulgida ascendit, sic sanè & beatus, Paulus, nunc quidem periclitans, obscurabatur, nunc pericula transiens, clarior redibat patiendo victor. Quò magis satan in Paulum pericula multiplicabat, hoc magis vincebatur. Et quasi miles vnus habens totum orbem militantem contra se, in medijs hostium versetur agminibus, nihilque graue patiatur, ita & Paulus inuictus manebat. Et quasi flamma in calamos, & fœnum incidens, in suam naturam, quę vtuntur, tr nsfert, sic & iste omnes inuadens, omnia ad veritatem transferebat, sicut & torrens, qui omnia corripit, & impedimenta repellit. Et sicut athleta quidam, ipse luctans, currens, & pugilem agens, vel miles muros oppugnans in campo prœlians, & in nauibus belligerans, ita omne genus pugnæ tractabat, vna lingua omnes euer tens. Nō sic multæ turbę, in Hierichūtinorum vrbis lapides irruebant, & destruebant illos, vt illius vox resonans diabolica in humum trahebat subsidia, & aduersarios ad se transferebat, & quando collegit captiuorum multitudinem, ipse illos iterum armauit, & suū exercitum fecit, per quę illos mire vincebat.

Hom. 25. in 2 epist. ad Corint. *Simile.* *Simile.* *Simile.* *Iosue 10.*

1. Reg. 17. cebat Dauid, Goliath vno solo lapide deijciebat, at si Pauli præclara opera scrutatus fueris, pueri fuerit opus illud, & quantum inter militem, ac pastorem distat, tantũ videbis discrimen. Hic enim non lapidem mittens deiecit Goliath, sed solùm loquens, omnem diaboli destruxit flammam: Sicut leo rugiens, & flammam de lingua emittẽs currebat ad hos, veniebat ad illos, & quasi vnam domum, vel nauem vnam, totum orbem gubernans, eos qui mergebantur, sursum trahens, omnia ipse existens, & nauta, & gubernator, & proræ director, & velum, & nauem, & omnia fetens, vt omnium mala soluat. Sustinuit naufragium, vt naufragium totius orbis auferret, noctem, ac diem in profundo fecit, vt à profundo erroris extraheret; in molestijs fuit, vt laborantes refocillaret, verbera sustinuit, vt à diabolo percussos sanaret; in carceribus conuersatus est, vt in carcere & tenebris sedentes in lucem produceret; & in mortibus, sæpe, vt à grauibus mortibus liberaret; virgis cæsus est, vt sub virgam, & baculum Christi mitteret, in solitudine fuit, vt à solitudine liberaret; in itineribus, vt sisteret errantes, & viã in cęlum ferentem aperiret; in ciuitatibus periclitatus est, vt supernam ciuitatem ostenderet; in fame, & siti, vt auferret grauiorem famem; in nuditate, vt turpiter agentes, stola Christi indueret: at sir, vt extingueret ignea tela diaboli. Martyr semel moritur, at beatus ille vno corpore, & vna anima tot pericula sustinuit, quæ poterant etiã adamantinam animam conturbare. Et quæ omnes tot corporibus sancti passi sunt, hæc ille in vno omnia tulit, in orbem quasi in stadium ingressus, & omnibus vestibus exutus adeo fortis stat.

36 Serm. 4. in epist. ad Philip. IDEM sic habet; Quis loquetur potentias tuas Domine, quod Paulum non es passus delitescere, sed orbi vniuerso virum hunc in lucem exhibuisti? Laudarunt te simul omnes Angeli, cũ astra creares, & solem. Verumtamen non ita, quemadmodum cum Paulum nobis toto orbe conspicuum faceres. Propterea cęlo splendidior facta est terra, nam clarior iste solari lumine, illustriorem emisit splendorem. Quantum hic nobis peperit fructum, non spicas pinguefaciens, aut humectans, sed pietatis frugem, & proferens, & ad vigorẽ ducens, languidosq; indesinenter recreans? Sol ille, si quid ex arborum fru-Simile. ctibus emarcidum fuerit, nihil poterit iuuare. Paulus verò etiam eos, qui innumeram ex peccatis marcedinem cõtraxerant, restituit. Sol ille in sublimi vectus, radios demittit, ipse verò Paulus infernè ortus, non solùm terram luce sua adimpleuit, sed simul atque os suum aperuit, Angelos etiam multa voluptate affecit. Nam si super vno peccatore resipiscente gaudium fit in cęlis, ipse verò cum prima mox concione, multos venatus sit, quomodo non gaudio cęlestes potestates repleuisset? Et quid dico? Simpliciter Paulum loqui sufficiebat, ad hoc vt cęli exultarent, & lætarentur. Si enim cum ex Ægypto egressi essent Israelitæ, montes exultabant velut arietes, quando in cęlum ex terra trãsferebantur homines, quantum putas fuisse gaudij? Propterea dicit, manere in carne necessarium magis propter vos. Philip. 1.

37 Epist. 1. ad Paulinũ. to 3. HIERONYMVS vno verbo dicit. Cur vocatur Paulus vas electionis? Nempe, quia legis, & sanctarum scripturarum armarium est.

38 Libro 4 in ca. 11 Isa. to. 4. IDEM exponens illa verba; Habitabit lupus cum agno, sic habet: Lupus Paulus, qui primùm persequebatur & lacerabat Ecclesiam, de quo dictum est: Beniamin lupus rapax, habitauit cum agno, vel Anania, à quo baptizatus est, vel Petro Apostolo, cui dictum est: Pasce agnos meos. Gen. 49.

39 Lib. 2. in c. 5. Amos. IDEM explicans verba illa; Qui vocat aquas maris, & effudit eas super faciem terræ, Dominus nomen eius, inquit. Deus vocat ad se aquam maris, & effundit eam super faciem terrę, de peccatoribus iustos faciens. Paulus Apostolus, quasi turbo violentus, & sęua tempestas, & tumentes maris gurgites, persequebatur, & opprimere nitebatur Ecclesiam Dei. Qui vocatus à De-

Domino effusus est super faciem vniuersæ terræ, vt prędicaret Euangelium de Hierosolymis vsque ad Illyricum, & ædificaret non super alterius fundamentum, ubi iam fuerat prædicatum, sed usque ad Hispanias tenderet, & à mari rubro, immo ab Oceano vsque ad Oceanum curreret, imitans Dominum suum, & solem iustitiæ, de quo legimus: A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius, vt ante eum terra deficeret, quàm studium prædicandi. Subditur in septuaginta interpretum versione: Qui diuidit cōtritionem, & miseriam super munitionem adducit. Iste Deus, & contritionem diuidit super fortitudinem, vt eos qui malè fortes sunt, imbecilles faciat, & imitari possint Apostolum dicentem: Quando infirmor, tunc fortior sum.

Psal. 18.

40 *Li. 3 inc. 1. epist. ad Ephe. to. 6*

IDEM explicans illa verba; In quo & vos audito verbo veritatis Euangelij salutis vestræ, in quo & credentes signati estis Spiritu sancto promissionis, dicit: Videtur iuxta ordinem lectionis non stare sententia, nec ei quod prælatum est (in quo & vos audito verbo veritatis Euangelij salutis vestræ) redditum aliquid, quod sequatur, quia statim secundo ponitur. In quo, quod quia superfluum est, sublatum è medio post textum reddere lectioni. Hoc autem patiebatur Paulus de nimio amore Christi, vt eum semper quem diligebat, etiam superfluè, & extraordinariè nominaret. Quod potest absque nobis in omnibus epistolis eius, lector diligens inuenire. Vnde nunc secundo positum, in quo, ordinem deprehenditur turbasse sententiæ, & anteriorem promissionem reliquisse pendentem.

41 *Lib. de Ioseph patriarcha. cap. 10. 1.*

AMBROSIVS ait; Quando misit Iacob filios suos in Ægyptum ad emenda frumenta, reliquit domi Beniamin, nè infirmaretur in via. Hic typus fuit Pauli, qui erat de ipsius tribu, de cuius infirmitate meritò dubitabat Iacob, quia infirmatus est, vt sanaretur: cæcitatem passus est, sed hæc infirmitas ad salutem, illa enim cæcitas lucem attulit. Sine Beniamin patriarchæ primo perrexerunt, sine Paulo Apostolo. Vterque non primus aduenit, sed accersitus à primis, vberiorē mercem priorum, suo fecit aduentu. *Infra* capite 9. Quando fratres Ioseph soli venerunt, cognouit eos, sed quia sine Beniamin aduenerant, ab his se auertebat, quando autem cum illis ascendit Beniamin, mansuetè loquitur, eosque ad prandium inuitat Iam videntur Hebræi, & videntur à Christo, qui verus Ioseph est, quando cum Pauli veniunt typo, & loquitur illis mitia, atque mansueta, vt pariter cibum sumant. Supra autem, quia sine Beniamin venerunt, auertebat se ab eis, & loquebatur eis dura. Pauli igitur meritò profecerunt, quem Dominus Iesus tanquam iuniorem fratrem ex eadem matre generatum, amplius cæteris fratribus diligebat. *Infra* capite 11. Scyphus argenteus soli sacco Beniamin inseritur. Nesciebat hoc Beniamin. Fallebatur Paulus, sed vocabatur. Mittitur post eum mane. In huius sacco positus est scyphus, vt fratrem quem diligebat, pia fraude reuocaret. In corpore Pauli iam doctrinæ cælestis eloquium refulgebat, cum esset eruditus in lege. Sed quia adhuc iustitiæ Dei subiectus non erat, intra saccum erat scyphus, doctrina intra legem. Missus tamen Ananias, qui benedictionem daret, manum imponeret, saccum solueret, sacco soluto reduxit argentum, & decidentibus squamis, velut quibusdam sacci vinculis statim vidit. Vinculum eius perfidia erat, absolutio eius fides facta est.

42 *Li. de ben. patriarcharum, c. 12.*

IDEM explicans benedictionem Iacob: Beniamin lupus rapax, &c. sic habet. Plurimos lupos habet Diabolus, quos ad Christi oues dirigit, & ideo intelligibilis Ioseph, vt oues seruaret suas, ipsum inimicum venientem ad diripiendas oues rapuit lupum, Paulum faciens, ex persecutore doctorem. De quo dicit Iacob, sicut scriptum est: Beniamin lupus rapax mane edet, adhuc, & ad vesperum diuidet escam principibus. Lupus erat, cū dispergeret, & deuoraret oues Ecclesię.

Sed q lupus venerat, pastor est factus. Lupus erat, cum Saulus erat, qñ intrabat in domos, & viros ac mulieres trahebat in carcerem: lupus erat quando spirans minas ac cędes in discipulos Domini petebat epistolas, vt inuaderet seruos Christi. Quem tanquam lupum nocturnis tenebris oberrantem, offusa Iesus luce excæcauit. Ideo Rachel cum pareret Beniamin, vocauit nomen eius filius doloris mei, futurum prophetans ex ea tribu Paulum, qui affligeret filios Ecclesiæ persecutionis tempore, & gravi matrem dolore vexaret. Sed tñ idem postea principibus escam posteriore divisit tempore, euangelizans gentibus Dei verbum, & plurimos ad fidē prouocans. Pulchrè etiam Moyses cū benediceret tribum Beniamin, dixit: Dilectus à Domino habitabit fidens, & Deus obumbrabit super eum omnibus diebus, & inter humeros requiescet dilectus à Domino. Qui etiam vas electionis est factus. Neq; n. aliter, nisi Domini est miseratione, & amore conuersus. Vnde ipse nihil deferens merito suo, sed totum Christo, ait: Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniā persecutus sum Ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum id quod sum. Habitabit fidēs in domo, quam ante vastabat, habitabit in tabernaculis Christi, qui ante sicut lupus errabat in syluis. Et Deus obumbrauit super eum, quando visus est ei Christus. Qui licèt apertis oculis videret nihil, tamen Christum videbat. Et inter humeros requiescet, hoc est, inter bonos actus, & opera pretiosa.

Deut. 33.

43 *In c. 7. epist. 1. ad Cor. to. 3.*

IDEM exponens verba illa; Dico autem innuptis bonum est illis, si sic permeant, sicut & ego, inquit. Hoc non diceret Paulus, nisi esset integer in corpore. Sic enim à pueritia spiritu seruiuit, vt huius rei studium non haberet. Vnde infra dicit, quòd omnes Apostoli exceptis Ioanne, & Paulo vxores habuerunt.

44 *In c. 2. prima epist. ad Corint.*

IDEM explicans verba illa: Scio hominem in Christo ante annos quattuordecim, &c. raptum huiusmodi vsq; ad tertium cęlum, sic habet. Vltra omnia mundi sidera raptus intelligitur, & ideo magnificum & mirabile est quod narrat. Et scio talem hominem, quia raptus est in paradisum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Bis se raptum dicit, idest hinc vsque ad tertium cęlum, deinde in Paradisum cęlestem, illic vbi & ciuitas dicitur esse Hierusalem mater nostra.

45 *In Ps. 44. to. 8.*

AVGVSTINVS exponens illa verba; Sagittæ tuæ acutæ, dicit: Verba cor transfigentia, amorem excitantia. Vnde dr̄ in Canticis Canticorum: Quia vulnerata charitate ego sum. Dicit. n. vulneratam se esse charitate, æstuare, & suspirare sponso. Vnde accepit sagittam verbi. Populi sub te cadent. Qui percussi sunt, & ceciderunt? Populos videmus subditos Christo, cadentes nō videmus. Exponit vbi cadunt, in corde, ibi se erigebant aduersus Christū, vbi cadunt ante Christum. Blasphemabat Saulus Christum, erectus erat, supplicabat Christo, cęcidit, prostratus est. Occisus est inimicus Christi, vt viuat discipulus Christi. De cęlo emissa est sagitta, corde percussus est Saulus, nondum Paulus, adhuc erectus nondum prostratus, accepit sagittam. Cęcidit in corde, & dixit: Domine quid me vis facere. Modò ibas ad Christianos alligandos, & modò dicis Christo, quid me vis facere? O sagittam acutam potentissimam, qua accepta cęcidit Saulus, vt esset Paulus. Populi sub te cadent in corde inimicorum regis. Inimici erant, acceperunt sagittas tuas, cęciderunt ante te, ex inimicis amici facti sunt, inimici mortui sunt, amici viuunt.

Cant. 2. & 4.

Act. 9.

46 *In Ps. 67.*

IDEM dicit: Præuenerunt Principes coniūcti psallentibus in medio iuuencularū tympanistriarum, ait: Principes sunt Apostoli, ipsi enim præuenerunt, vt populi sequerentur. Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Ibi Paulus nouissimus Apostolorum, qui dicit, nam & ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Beniamin. Sed planè in ecstasi expauescētibus omnibus, tam magnum in eius vocatione miraculum, quando audiens vocem, &

Phil. 3.

ne-

1.Cor. 12. neminem videns, dixit: Domine, quid me vis facere? Potest etiam exstasis illa intelligi de raptu ad tertium cęlum, quando audiuit arcana verba, quæ non liceret loqui.

47 Li. 31. moral. c. 10. n. 2. GREGORIVS exponens verba illa Iob cap. 39. Nunquid volet Rhinoceros seruire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum? Numquid alligabis Rhinocerotem ad arandum loro tuo, aut confringet glebas vallium post te? sic habet: Rhinoceros iste, Paulus est, cuius fortitudinem omnis venator extimuit, quia sæuitiam Sauli vnusquisque prædicator extimuit. Rhinoceros iste 48 9. nare gestabat cornu, quo percuteret, quia minarum, & cædis in Domini discipulos spirans, postquam præsentes interfecerat, absentes quærebat. Vt ergo hunc Rhinocerotem capiat, sinum suum virgo, idest secretum suum ipsa per se inuiolata in carne Dei sapientia expandat, vocans eum de cęlo, & dicēs: Saule, Saule, quid me persequeris. Et tūc fortitudinem suam Rhinoceros perdidit, quia prostratus humi, omne, quod superbum tumebat, amisit. Qui dum sublato oculorum lumine, manu ad Ananiam ducitur, patet iam Rhinoceros iste, quibus Dei loris astringitur, quia vno in tempore cæcitate, prædicatione, & baptismate ligatur. Qui etiam ad Dei præsepe moratus est, quia ruminare uerba Euangelij dedignatus non est. Loris quoq; Dei non tantùm à feritate restringitur, sed, quod magis fit mirabile, ad arandum ligatur, ut non solum homines crudelitatis cornu nō impetat, sed eorum etiam refectioni seruiens, aratrum prædicationis trahat. Qui igitur tormenta prius fidelibus irrogauerat, pro fide postmodum flagella libenter portat. Qui scriptis etiā epistolis, humilis ac despectus prædicat, quod dudum terribilis impugnabat. Profectò bene ligatus sub aratro desudat ad segetem, qui uiuebat in campo male liber à timore. De quo bene adhuc subditur: Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? In Rhinocerotis huius fortitudine, fiduciā Deus habuit, quia quantò illum crudelius sibi dura inferentem pertulit, tantò pro se constantius tolerantem aduersa præsciuit. Cui labores etiam, quos ipse in carne pertulerat, dereliquit; quia conuersum illum usque ad imitationē propriæ passionis traxit. Numquid credes ei, quòd reddat sementem tibi, & aream tuam congreget? Saulus blasphemus, & persecutor Ecclesiæ, repente mutatus in cunctis mundi partibus Redemptoris sui nomen insinuat, supplicia pro ueritate tolerat, pati se quæ irrogauerat exultat, alios blandimentis uocat, alios ad fidem terroribus reuocat. Istis pollicetur regnum cælorum, illis minatur ignes gehennæ. Hos per auctoritatem corrigit, illos ad uitam rectitudinis per humilitatem trahit, atque in omni latere ad manum se sui rectoris inclinat, & tanta arte Dei aream congregat, quanta illam prius elatione uentilabat. Cornu suo Rhinoceros iste non iam homines, sed bestias percutit, quando illa Paulus doctrinæ suæ fortitudine, nequaquam perimēdos humiles impetit, sed superbos uentris cultores occidit.

48 In conuersione S. Pauli. BERNARDVS dicit: Meritò conuersio doctoris gentium, ab vniuersitate gentium festiuis gaudijs celebratur. Multos enim ab hac radice ramos prodijsse videmus. Cōuersus Paulus, conuersionis minister factus est vniuerso mundo. Multos adhuc viuens conuertit, sed nec adhuc cessat ab hominum conuersione, dico autem exemplo, oratione, & doctrina. In memoria huius conuersionis, peccator spem veniæ concipit, & prouocatur ad pœnitentiam, & qui iam pœnitet, perfectæ conuersionis accipit formam.

Magnificè quidem in hac vna conuersione, & misericordiæ magnitudo, & efficacia gratiæ commendatur.
Circumfulsit eū lux de cęlo.
Qui necdum infundi poterat, diuina saltem circūfunditur claritate.

Prædicatores opportunè & importunè prædicent, muneris magnitudinem perpendentes, & fidentes Deo, sed magna cum pruden tia. Cap. XXVI.

Homil. 4. in Leuit. tom. 1.

ORIGENES inquit: Obseruandum quòd alijs indumẽtis sacer dos vtitur, dum est in sacrificiorum mi nisterio, & alijs cum procedit ad populũ. Hoc faciebat & Paulus scientissimus Pontificum, & peritissimus sacerdotũ. Qui cum esset in cœtu perfectorum, tanquam intra sancta sanctorum positus, & stola perfectionis indutus dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam autem, non huius mũdi, neq; principum huius mundi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam, in mysterio absconditam, quàm nemo principum huius sæculi cognouit. Sed post hæc tanquàm ad populũ exiens mutat stolam, & alia induitur longè inferiore, quàm illa. Et quid dicit? Nihil aliud, inquit, iudicaui me scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc Crucifixum. Vides quomodo indutus sit cum est iturus inter perfectos velut in sancta sanctorum? alia vtitur stola doctrinæ. Cùm verò exit ad eos, qui incapaces sunt, mutat stolam verbi, & inferiora docet, & alios lacte potat, vt paruulos: alios oleribus nutrit, vt infirmos: alijs verò fortes præparat cibos: his.s. qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali. Sic sciebat Paulus mutare stolas, & alia vti ad populũ, alia in ministerio sanctorum. Ipse autem pontificum pontifex, & sacerdotũ sacerdos Dominus, qui pontifex futurorum bonorum à Paulo dr̃, audi quomodo primus hoc fecerit, & ita discipulis suis hæc imitanda reliquerit. In parabolis loquebatur ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: seorsum autem soluebat ea discipulis suis. Vides quomodo ipse docuit alijs indumẽtis vti deberet pontificem, cum procedit ad turbas; alijs, cum eruditis & perfectis ministrat in sanctis.

1. Cor. 2.

Homi. 13. in ca. 23. Leuit.

IDEM loquens de panibus propositionis, sic habet: Omnis sermo Dei panis est, sed est differentia in panibus. Est enim aliquis sermo, qui ad communem proferri possit auditum, & docere plebem de operibus misericordiæ, aut totius beneficẽtiæ, & iste est panis, qui cõmunis videbitur. Est verò alius, qui secreta contineat, & de fide Dei, & rerum scientia disserat. Iste panis mundus est, & ex simila confectus: iste in conspectu Domini ponendus est, & super mensam mundam proponendus: iste solis sacerdotibus sequestratus est, & filijs Aaron æterno munere cõdonatus. Verùm ne putes hęc nos ꝓprijs sensibus excogitata narrare, proferam tibi de scripturis quõo apud diuersos viros panis diuersitas pro merito vniuscuiusque seruata est. Refertur in Genesi, qđ Abrahã Angelos suscepit hospitio, similiter aũt & Loth. Sed Abraham, qui meritis pręcellebat, panes ex simila appo suisse describitur, quos occultos ac reconditos nominauit. Loth verò, eo qđ non habuit similã, ex farina panes hospitibus apposuit: non quòd ita pauper esset, & non habuerit similam, qui ditissimus, non inferior in facultatibus patruo scribitur, sed vtriusq; meritorũ differentia per hæc designatur indicia, ꝙ is quidem cui erant à Dño mysteria reuelanda, & ad quem dicebatur, non celabo à puero meo Abraham, quod facturus sum, qui imbuendus erat, & docendus de occultis, & secretis Dei, ille panes ex simila scribitur habuisse. Ille verò, ad quem nihil sacramenti deferebat, sed rõ præsentis salutis & vitæ, panes cões ex sola farina scribit̃ habuisse cõfectos. Et tu ergo si habes scientiã secretorũ, si de fide Dei, de mysterio Chrĩ sti, de Sancti Spũs unitate potes sciẽter cauteq; disserere, panes ex simila offers Dño. Si verò cõibus vteris ad populum monitis, & moralẽ tantummodo locum tractas, qui ad oẽs pertinet, cõmunem te obtulisse noueris panem.

Hom. 17. in ca. 28. Num.

IDEM sic dicit; Cum cõderet Deus mundũ, innumeras creauit ciborum dif-

differentias pro diuersitatibus naturæ animalium. Vnde non solum homo, cum viderit animalium cibum, scit eũ non pro se; sed pro animalibus creatũ, sed & ipsa animalia agnoscũt proprios cibos, & alijs quidem vtitur leo, alijs ceruus, alijs bos, alijs verò aues. Sed & inter homines sunt quædam differẽtiæ in appetendis cibis. Et alius quidẽ, qui bene sanus est, fortem cibum requirit, si quis verò infirmiorem se sentit, & inualidum, delectatur oleribus, & fortem cibum pro sui infirmitate non recipit. Si verò sit aliquis paruulus, etiam si voce indicare non possit, retamen ipsa nullam aliam quàm lactis requirit alimoniam. Cibus verus rationabilis naturæ, sermo Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis, multas paulò ante dedimus differentias, ita natura rationabilis, quæ natura, & verbo Dei pascitur, non omnis vno atque eodem verbo nutritur. Vnde ad similitudinem corporalis exempli est aliquibus etiam in verbo Dei cibus lactis, apertior. s. simpliciorq; doctrina, vt de moralibus esse solet, quæ præberi consueuit ijs qui initia habent in diuinis studijs, & prima eruditionis rationabilis elementa suscipiunt, & abscondita mysteria quasi non suum, refugit cibum, neque cõueniẽtem illi. Sicut si leoni detur intellectus, non continuò culpabit abundantiam herbarum creatarum, quia ipse carnibus crudis vescitur: nec dicet illas superfluò à conditore productas, quia ipse earum cibo non vtitur. Nec iterũ homo, quia pane alijsque aptis sibi vtitur alimonijs, culpare debet, cur fecerit Deus serpentes, quos cibum uideat præbere ceruis. Neque ouis, aut bos culpare debet carnes, cum ipsis ad edendum gramina sola sufficiant. Sic in cibis rationabilibus, & uerbo Dei, diuersa sunt pro qualitate hominum alimenta. Et considerare debet homo, quia sicut serpens, & ouis, & homo, & fœnum Dei creatura sunt omnia, & diuersitas illa ad gloriam spectat creatoris, quòd competentem, & in tempore unicuique eorum, pro quibus creata sunt, uel præbeant, uel capiant cibum: ita & hæc omnia, quæ uerba Dei sunt, & in quibus diuersus pro captu animarum cibus est; unusquisque prout sanum se, & ualidum sentit, assumat.

Simile.

IDEM uno uerbo dicit prædicatoris munus esse, instar Rebeccæ rationabilis uerbi uarios condere cibos, ut benedictiones mereamur consequi à spiritali Patre Iacob.

4 Homil 3. expositionis in Cãt. tom. 2.

IDEM explicans verba illa; Non fœnerauit, neque fœnerauit mihi quisquam; non profui, neque profuit mihi quisquam, in multis exemplaribus legimus. In his uerò, quæ exemplaria ueriora sunt, & cum Hebræis consonant, habetur: non debui, neque debuit mihi quisquam, ait. Prædicauit Hieremias mandata diuina, nemo his quæ prædicabantur attendit. Quamobrem quasi medicus libens, ac promptus, medicamina languentibus tribuit, & illis non secundùm artificium curantis, sed iuxta uoluntatem suam agentibus dicit, Non profui, neque profuit mihi quisquam. Quodammodo enim beneficium consequitur ipse, qui curat, si fructum sui laboris in ægrotante conspiciat, & per lætitiam mentis, etiam ipse consequitur utilitatem, secundùm illud, quod dicitur: Beatus, qui loquitur in aures audientium. Hanc igitur utilitatem, quam consequitur magister ab auditoribus suis, si proficiant audiendo, dum fructus ex salute eorum consequitur, uidens Hierémias se non habere de Iudæis, dicit: Non profui mihi quisquam. Si enim debet auditoribus prodesse quod loquor, auditores uerò, quæ dicuntur abijciunt, & ego dico: Non profui, neque profuit mihi quisquam, quia hanc utilitatem non sum consecutus, quam consequitur is, qui beatus efficitur, dum in aures loquitur audientibus.

5 Hom 11 in c. 15. Hier.

Simile.

BASILIVS ait: Munus prædicatoris est à Deo postulare, ut eos, quos conuerterit, meliores efficiat, sicut faciebat Paulus, cum diceret: Testis est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo in Euãgelio filij eius, quòd sine intermissione

6 In lib. moral senté. c. 4 10. 2. Rom. 1. Philip. 1.

bone memoriā vestri facio semper in in orationibus meis. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abūdet in omni scientia, & in omni sensu, vt probetis potiora, vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ. Et infra cap 19. docet qua constantia prædicator bonum fratrum curare debet. Vnde ter interrogatus Petrus à Domino, si eum diligeret, ter audiuit: Pasce agnos meos. Et in act. Apostolorum dicitur: Vna autem sabbathorum, cum venissemus ad frangendum panem, Paulus disserebat eis profecturus postridie, protraxitq; sermonē vsq; ad mediam noctem. Et paulò post: Quomodo nihil subtraxerim vobis vtilium, quominus annunciarem vobis, & docerem vos publicè, & per domos, testificans Iudæis, atq; gentibus in Deū pœnitentiam. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quod per triennium nocte, ac die non cessaui cū lachrymis monens vnumquemq; vestrum. Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis, nocte & die operantes, nè quem vestrum grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium Dei.

Ioan. 21.
Act. 20.
Ibidem.

CHRYSOSTOMVS dicit: Vtinam oratio nostra, profectus aliqd afferat. Quòd si post nostram etiā admonitionem in ijsdem vitijs perseuerauerint, nec sic quidem nos desistemus apud vos, quod rectum est consulere, quandoquidem & aquarum venæ, etiā si nullus veniat aquatum, manant tamen, & fontes quamuis hauriat nemo, tamen scatebras emittunt, & amnes etiam si nemo bibat, nihilo secius fluūt. Sic oportet & illum, qui concionatur, quamuis nullus auscultet, tamen præstare quidquid in ipso situm est. Siquidem hæc lex nobis, qui sacri sermonis administrationem suscepimus, à Deo præscripta est, nè vnquā quod quidem in nobis fuerit facere defatigemur, nec vllo tempore sileamus, siue sit qui auscultet, siue sit qui prætercurrat negligens quod dr. Nam & Hieremias, cum Iudæis multa minitans, malaq; imminentia prædicens, ab audientibus subsannaretur, totoq; die rideretur, cogitabat ab illa prophetia desistere nimirum humano quodam affectu victus; conuitia illa perpeti non valens, ait: Factus sum ridiculus tota die, dixi, non loquar, neq; nominabo nomen Dñi, & factus est in me velut ignis ardens, atque æstuās in ossibus meis, ac dissoluor, nec possum ferre. Quod autem dicit hūc habet sensum Volebā, inquit, à prædictione desistere, propterea quod non auscultabāt Iudæi, & simul atq; hoc cogitassem, irruit in aīam meā, spūs vis velut ignis, oīaq; intima mea succendit, consumēs insuper, & exedens ossa mea, adeo vt incendium illud ferre non possem. Qđ si propheta qui quotidie ludibrio habebatur, quotidie conuitijs incessebatur, sic discruciatus est, eò quòd statuerat silere, qua tandem nos venia digni censebimur, si qui nondū tale quidquam perpessi sumus, tū ob quorundā negligentiā deijciamus animum, & ab exhibēda illis doctrina cessemus, maximè verò cum tā multi sint, qui se præbent attentos? Non hæc loquor, mei consolādi, deliniendiq; gratia. Nam meo quidem ipsius aīo persuasi, quòad spirauero, & donec Dño visum fuerit nos in præsenti vita versari, hoc implere ministerium, siue quis attendat, siue non attendat, vt faciat ea quæ præcipiūtur. Sunt nonnulli qui dicunt, desine bene consulere, desine monere, nolunt tibi auscultare. Qm̄ ergo sunt quidam ista loquentes, inhumanam hanc sententiā, insidiasque diabolicas eximere volens multorum animis, pluribus hac de re differo. Siquidem & heri noui multos, qui talia verba protulerint, qui cū eos aspicerent aliquos in caupona detriuisse tempus, cum risu, sannisq; dicebant, Scilicet oīno persuasi sunt, nemo prorsus cauponam ingressus est? Omnes sobrij sunt redditi. Quid ais homo? Videlicet istud polliciti sumus, nos vno die, oēs illos rete capturos? Nam si decem modò persuasi fuerint, si quinq; tantū, si vnus, nonne nobis hoc sufficit ad cōsolationem? Immo verò pone neminē nostris dictis fuisse persuasum, quamquam

Conc. 1. de Lazaro. tom. 2. Simile.
Hier. 20.
Ironia.

quam id fieri nũquàm pōt; nimirum vt sermo in tam multis disseminatus vacet oī fructu; verumtamen pone istud esse, ne sic quidem nobis nihil affert lucri sermo noster. Nam etiamsi nõnulli ingressi sunt cauponam, non tñ eum pari, qua solent impudentia, sed ad mensam positis, rediit in memoriam nostra obiurgatio, & erubuerunt tacita cogitatione, nec simili impudentia fecerunt ea quæ solebant. Hoc autem initiũ est salutis, optimæq; mutationis, si quem penitus sui pudeat. Quin ex hoc insuper & aliud nobis l[illegible]um non minus nascitur. Nimiru[illegible], quòd eos, qui sobrietatẽ amplectun[illegible]imus modestiores, magisq; com[illegible]s, dum ex oratione nostra declar[illegible] ꝙ optimis ducantur consilijs, qui non abducũtur exemplo multitudinis. Non erexi quidem ęgrotantes, attamen eos qui valẽt, reddidi firmiores. Super hæc addam, & tertium. Hodie non persuasi, sed cras persuadere potero. Qđ si minus cras, attamen perendie, aut quarto abhinc die fortassis persuasero. Qui hodie qđ audiuit repulit, cras fortassis audiet, & recipiet; tum qui hodierno, crastinoq; die contempsit, fortassis post dies complures præbebit animum ijs quæ dicẽtur. Quandoquidem & illud crebro fit, vt piscator, qui per totum diem vacuũ attraxit rete, sub noctem iam abire parans, capto, qui ipsum per totum fefellerat diem, pisce, discedat. Quòd si ideo victuri sumus in ocio, & ab omnibus actionibus videbitur abstinendum, eò ꝙ semper eueniat, vt alicubi frustremur optatis; vniuersa nobis pierit vita, nec spiritalia modò, verumetiam illa, quæ ad vitæ præsentis vsum pertinẽt, simul interierint omnia. Etenim si agricola protinus ab agricolatione resiliat, quòd semel atq; iterum, aut sæpius acciderit aeris inæqualitas, breui fame periremus oēs. Item si nauclerus ob semel, atq; iterum, aut sæpius obortam tempestatem fugiat mare, futurum est, vt nemo vehatur pelago, atq; hinc rursum peribunt nobis omnia vitæ commoda. Quòd si per singulas artes percurrens, illa, quæ nos facere vis, suadeas, moneasq;, cuncta funditus interibunt, tertaque carebit ædificijs ac domicilijs. Itaq; cum hęc omnia sciant, etiam si semel, atq; iterũ, aut sępius frustrati fuerint optato negotiorum, in quibus versantur, exitu, denuo pari cum alacritate redeunt ad eadem. Nam & ruricola vbi semel atq; iterum, & sæpius votis non respondet prouentus, rursus eandem exercet segetem, neq; rarò fit, vt totius temporis iacturam vno sarciat anno. Sic & negotiator quãquam crebro fecit naufragium, non tamen abstinet à portu, sed eadem aggreditur negotia. Et post hæc, cum illi tantam adhibeant curam, studiumq; circa res ad præsentis vitæ vsum pertinentes, licèt exitus sit incertus, nos si loquentes non auditi fuerimus, illico desinemus? Et quam obtinebimus veniam, & excusationem? Et tamen illis si non successerit, nullus est, qui damnum acceptum leniat. Velut si mare, nauim fluctibus obruerit, nemo medebitur inopiæ naufragij. Si vis imbrium effusa in aruum præfocarit sementem, cogitur agricola vacuis manibus abire domum. Nostra verò cũ loquimur, aut exhortamur, non est eadem conditio. Immo si semen per te iactum, auditor non receperit, nec obedientiæ fructum retulerit, tu ta[illegible] cō[illegible]municati cōsilij mercedem fers à Deo, nec minus accipies præmij nō auditus, quàm accepturus eras, si ille obtemperasset. Quod erat in te præstitisti. Cæterùm ad id, vt persuadeamus auditoribus, non sumus obstricti, sed tantùm vt admoneamus. Nostræ quidem partes sunt admonere, illorum verò obtẽperare. Quòd si non auscultauerint, ad ipsos solos redibit omnis vltio, nobis verò nihil imputabitur, sed copiosa merces redibit à Deo. Nihil aliud iubemur, quàm apud mensarios deponere pecuniam. Ne destiteris donec persuadeas, donec spiritum afflaueris. Terminus monendi sit obedientia & monitionẽ tuam recipientis. Diabolus circumcursat obsistere cupiens nostræ saluti, non solùm nihil lucri inde reportans, verùetiam suo studio grauissima detrimenta sibi concilians. Is tamen vsq; adeo ve-

Simile. Simile. Simile. Simile. Matt. 25.

vesanus est, vt frequenter & illa tētet, quæ nequaquam fieri possunt; nec illos solùm adoriatur, quos omnino cōfidit se supplantaturum, verumetiam eos, quos probabile est, artibus ipsius fore superiores. Nec desistit, laudato Iob à Domino, omnia mouere, moliriq; , vt supplantaret hominem. Et post hæc nō erubescimus, dic mihi, si cum diabolus nūquam desperet nostram perniciem, sed indesinenter eam expectet, nos fratrum salutem desperauerimus? Et tamē illum decebat etiam priusquam expertus esset à lucta abstinere, nam Deus erat qui testimonium ferebat de iusto. Nec tamen abstinuit, sed præ nimio furore quo fertur aduersus nos, etiā post Dei testimonium, sperabat futurum, vt illius ætatis præstantissimo viro, superior euaderet. Cæterùm nihil est tale, quod nos in desperationem adigat, & tamen desistimus. Ac diabolus quidem vetante Deo non discedit à pugna aduersus nos suscepta, tu verò eum Deus mandet, extimuleq; ad subueniendum lapsis, resilis, refugisq;. Quis igitur nobis erit veniæ locus, si cum tanta sit dæmonis in nostrum exitium vigilantia, nos ne tantulum quidem similis diligētiæ adferamus ad salutem fratrum nostrorum, præsertim cum Deum habeamus auxiliatorem? Itaque cum videris fratrem tuum durum, rigidum, minimeq; attentum, dic apud temetipsum. Quid si progressu temporis aliquando valeamus illum flectere? Hoc nimirū & Paulus præcepit. Seruum Domini non oportet litigare, sed placidum esse erga cunctos, erudientem eos qui resistunt veritati, si quando det illis Deus pœnitentiam in agnitionem veritatis. An non vides parentes quomodo filijs suis, licèt frequenter desperatis, assidēt, lachrymantes, exosculātes, omnia quæ possunt admouentes ad supremum vsque halitum? Hoc tu quoque facito pro fratribus. Et tamen illi non possunt lachrymis ac lamentis, neque morbum depellere, neque mortem imminētem abigere. Tu verò frequenter poteris animam deploratam assiduitate instantiaque, per lamenta reuocare ac suscitare. Dedisti consilium, nec persuasisti, illachryma, punge frequenter, ac suspira paululum, vt tua solicitudo incutiat illi verecundiam, & ita se conuertat ad salutem. Et cum homines non teneantur immedicabili morbo, non oportet desistere. Nos futurorum sumus ignari, vnde nec dijudicare possumus de ijs qui audiunt, vtrum obtemperaturi sint dictis nostris, an secus. Christus autem istarum rerum certam habens præsciētiam, non defatigatus est corrigēdis ijs à quibus audiebatur, vsque ad extremum, vt in Iuda clarè videmus. Hoc autem fecit nos instituens, vt etiam, si præsciamus futurum, vt fratres non obtemperent, tamē quicquid in nostrā fuerit facultate præstemus, tanquā parata nobis admonitionis nostræ mercede. *Infra*: Quotidie Deus loquitur nobis per Apostolos, per prophetas, haud tamen desinit, vel appellare, vel docere rebelles parumq; attētos. Quin & Paulus clamat. Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo. Quod si dicendum aliqd nouum, & admirandum, haud tantumdem laudis meretur is, qui præscit futurum, vt is, qui consilium accipit, obtemperet, quantum is qui frequenter loquutus, frequenter adhibita monitione frustratus est, nec sic tamen destitit. Nam priorem illum spes, pollicēs futurum, vt qui audit obtemperet, etiam si segnissimus fuerit excitat ad officium admonendi. Contra hic cum assiduè moneat, nec audiatur, nec eo tamen desistit, fecundissimæ cuiusdam ac verissimæ charitatis argumentum præbet, qui cum nulla simili spe alatur, tamen ob vim amoris erga fratrem, non desinit illius agere curam. Verùm non oportet nos vnquam à cura desistere lapsorum, his rationibus moti, quas recensuimus.

IDEM inquit; Prædicatores frustra currimus? frustra laboramus? Nūquid super petram semen iacimus? Nūquid secus viam, an inter spinas latent semina cadentia? Contendimus enim, & maiorem in modum formidamus ne

agri-

Marginal notes: 12 — 2. Tim. 2. — Simile. — 13 — 2. Cor. 5. — 14 Homil. 12. in Ioannē tom. 3.

agricultura nobis sterilis euadat. Neq; hoc dico, quod verear nè in laboris huius mercede capiam detrimentum. Nō enim eadem conditione, qua agricolæ sunt verbi diuini præceptores. Siquidem agricolæ post annuos sudores, & miseram illam laboriosamq; vitam, si terra aliquando pro operis in se impēsis non respondeat, nemo alius eius dānum instaurare potest, sed pudibundus, tristisque ab area domum ad vxorem, & filios reuertitur, & quem longi laboris mercedem petat, habet neminem. In nobis autem nihil huiusmodi vsu venit, sed licèt culta terra, nullum afferat fructum, & eius, & noster Dominus vana nos spe dimissos non frustratur, sed remunerat. Vnusquisque enim, inquit, propriam mercedem accipiet secundūm proprium laborem, non secundūm rerum euentum. Et tu fili hominis testificare populo huic, si fortè audiant, si fortè intelligant: Et per Ezechielem. Si voluntas prædicar quid fugere, quid eligere oporteat, animam tuam libera, quamuis nemo attendat. Verūm enimuerò licèt firmum hoc solatium, & remunerationis fiduciam habeamus, cum nihil vos bene operando proficere videamus, nihilo melius afficimur, quàm agricolæ illi, qui demisso vultu, & rubore perfusi anguntur, & suam deflent calamitatem. Hoc magistri misericordia est, hoc patris cura.

1. Cor 13. *Ezec 3.*

HIERONYMVS exponens verba illa, Egredimini de Babylone, fugite a Chaldæis, in voce exultationis annunciate, auditum facite hoc, dicit. Qui verius, & rectius hæc referunt ad Saluatoris aduentum, intelligunt hæc verba cohortationem esse eorum, qui Euangelium annunciant Domini Saluatoris, vt egrediamur de Babylone, idest, confusione istius mundi. Et scidit petram, & fluxerunt aquæ. Scinditur autem sermo diuinus, & in multas partes diuiditur, vt quem totum suscipere non possumus, sumamus in partibus.

15 *Lib. 13. in c. 48. Isaia*

IDEM exponens illa verba; Dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam sustentare eū qui lapsus est, verbo: vel in versione septuaginta interpretum: Dominus dat mihi linguam disciplinæ, vt sciam quando oporteat me loqui verbum, ait: Verba hæc de Christo Domino, ac veris prædicatoribus accipienda sunt, qui sciunt quando debeant loqui, & quando reticere. Magnæq; scientiæ est dare in tempore conseruis cibaria, & audientium considerare personas.

16 *Li. 14. in c. 50. Isaia.*

IDEM in expositione illorum verborum, quia factus est mihi sermo Domini in opprobrium, & in derisum tota die, & dixi, non recordabor eius, nec loquar vltra in nomine ipsius, sic habet: Clamante me atque dicente, quod iam Babylonius veniret exercitus, & omnia, hostilis gladius prædaretur, versus est mihi sermo Domini in opprobrium, atque derisum, dum tarditatem prophetiæ putant esse mendacium. Quamobrem in mea mente decreui, vt vltra ad populum Dei verbis non loquerer, nec nomen illius nominarem. Quod cum pudore superatus verecundè quidem, & stultè consituissem, fact⁹ est, inquit, in corde meo, quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, fiue vndiq; dissolutus sum, ita vt ferre non possem. Conceptus enim animo sermo diuinus, nec ore prolatus, ardet in pectore. Vnde & Paulus loquitur. Si euangelizauero, nō est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit. Væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo, si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Sed & plerique doctorum in Ecclesia vsque hodie similia sustinent, audientes vituperationē multorum congregatorum aduersum se in circuitu, atque dicentium: Persequimini, & persequamur eos.

17 *Li 4 in c. 20. Hiere.* *1. Cor. 9.*

IDEM explicans illa verba: Omnis domus Israel attrita fronte est, & duro corde. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, dicit: Ne contristeris, ait, si te audire noluerint. Te non audiunt, quia peruersitatis sunt voluntatis & attritæ frontis. Domus Israel attritæ frontis est, & procacis audaciæ &

18 *Li. 1. in c. 2. Ezech.*

& duro sic corde, vt scorpionibus comparetur. Ideo dedi tibi vultum durissimum, & frontem, quæ nullo pudore superetur. Ex quo discimus interdum, gratiæ esse Dei impudentiæ resistere, & cum res poposcerit, frontem fronte concutere. Hoc autem tribuitur, nè nostra verecundia, & humanus pudor pertimescat insidias æmulorum. *Infra.* Si dicente me ad impium, morte morieris non annunciaueris ei, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Duo sunt impij, siue iniqui: vnus qui nihil audit à speculatore, & in sua impietate morietur, cuius sanguis de speculatoris quæritur manibus. Alter cui speculator annunciat, & ille audite contemnens, suo vitio moritur, ita dumtaxat, vt speculator à culpa alienus sit. Magnum discrimen est, Dei tacere sermones, ob triplicem causam. Vel propter timorē, vel propter pigritiam, vel propter adulationem. Vnde & Isaias. Væ mihi misero quia tacui.

Isa. 6.

19. IDEM exponens verba illa; Qui abscondit frumenta maledicetur in populis, sic habet. Qui sanctæ prædicationis apud se verba retinet, talis maledicitur in populis, quia non solùm culpa silentij, sed pro multorum, quos corrigere potuit, pœna damnatur. Ipse est seruus piger, & malus, qui pro retētione talenti, quod accepit, in exteriores tenebras mittus est. Vendunt autem frumentum, qui verbum vitæ, audiētibus conferunt, à quibus pretium fidei, & confessionis recipiant, dicente Domino: Negotiamini dum venio. Quorum capiti benedictio superuenit, dum singulis de tali negotio redeuntibus, Dominus dicit: Euge serue bone, & fidelis, quia sup pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Propterea hic subdit Salomō: Benedictio autē super caput vēdentium.

In ca. 11. Prou. 10. 7.

Luc. 19.

20. IDEM explicans illa verba; Qui obseruat ventum non seminat, & qui aspicit nubes non metet. Quomodo nō cognoscis tu, quę sit via spiritus, & sicut ossa in vtero prægnātis, sic nescis opera Dei, qui facit omnia, dicit: Qui tantum eo tempore verbum Dei prædicat, quo populus libenter auscultat, & secunda aspirat aura rumoris, is sator negligens & ignauus agricola est. In ipsis enim prosperis, dum nescimus, aduersa consurgunt. Sed opportunè, importunè, suo tenore Dei sermo est prædicandus, nec fidei tempore aduersariarum nubium considerāda tempestas. De qua in prouerbijs dicitur: Sicut pluuia vehemens & inutilis, sic qui derelinquunt sapiētiā & impietatem laudant. Absque consideratione ergo nubium, & timore ventorum, in medijs tēpestatibus seminādum est, nec dicendum, illud tempus commodū, hoc inutile, cū ignoremus, quæ via, & quæ voluntas sit spiritus vniuersa dispensantis. Sicut nescis viā spiritus, & animæ ingredientis in paruulum, & ignotas ossium, & venarum varietatem in ventre prægnantis, quomodo ex vili elemento corpus hominis in diuersas effigies, artusq; varietur, & de eodem semine aliud mollescat in carnibus, aliud durescat in ossibus, aliud in venis palpitet, & aliud ligetur in neruis, ita Dei opera non scire poteris, qui factor est omniū. Ex quo docet contraria non timenda, nec temerè de ventis, & nubibus, quas diximus, iudicandum, cū suo tēpore, & cursu debeat sator pergere, & euentum, Domini sententiæ reseruare. Non enim volentis, neque currentis, sed Dei miserentis est.

In ca. 11. Ecclesiastes.

Rom. 9.

21. IDEM exponens illa verba; Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum, ait: Nubes sanctos doctores, interpretamur Ecclesiæ, qui aquas Euangelij portant populis effundendas, & gubernandas à Spiritu sancto deferunt, vt irrigentur terræ populorū, & de hac cælesti pluuia virtutum fruges spirituali operatione multiplicentur. Quas aquas de superna abundantia defluentes ligat Deus in nubibus suis, vt vnicuiq; secundùm capacitatē cordis sui, tantum doctrinæ tanquam aquam effundat, quantum suscipientis possibilitas patitur, nè simul fortassis effusę obsint cordibus minus valentibus abundantiorem suscipere doctrinam.

In c. 26. Iob.

22 *Lib. 1 de Virginib. ad Marcel. lam sororem suã.* AMBROSIVS ait: Ingenio diffisus, sed diuinę misericordiæ prouocatus exemplis, sermonem meditari audeo. Nam volente Deo etiam asina locuta est. Quod si mihi sub istius sęculi oneribus constituto, assistat Angelus, ego quoque muta diu ora laxabo. Potest enim soluere impedimenta imperitiæ, qui in illa asina soluit naturæ. In arca veteris testamenti, virga floruit sacerdotis: facile Deo est, vt in sancta Ecclesia, de nostris quoque nodis flos germinet. Cur autem desperandũ quòd Dominus loquatur in hominibus, qui est locutus in sentibus, nec rubum est dedignatus? Atque vtinam meas quoque illuminet spinas. Erunt forsitan, qui etiam in nostris sentibus aliquem mireatur incedere fulgor, erunt, quos spina nostra non vrat, erunt quibus de rubo audita vox nostra soluat de pedibus calciamentum, vt impedimentis corporalibus exuatur mentis incessus. Quod si nomẽ Ioannis, reddit patri vocem, ego quoque desperare nõ debeo, quin vocem licet mutus accipiã, si loquar Christum.

23 *Serm. 1. de grano sinapis. to. 5.* IDEM dicit: libenter nos pręedicare, & gratanter opus Dei facere manifestũ est. Sed eũ videmus plures è fratribus pigrius ad Ecclesiam conuenire, & Dominicis præcipuè diebus minimè celebribus interesse mysterijs, prædicamus inuiti. Non quo nos pigeat loqui, sed quia negligentiores, prædicatio nostra grauet potius, non emendet, ideo inuiti loquimur, & tacere nõ possumus. Prædicatio enim nostra in plebe, aut regnum operatur, aut pœnam, regnum studelis, perfidis pœnam.

24 *Serm. 2. in Psal. 118. tom. 5. Tob. 12.* IDEM exponens versum illum; In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi, sic habet. Propterea misterium regis bonum est abscondere. Peccat enim Deo, qui commissa sibi secreta mysteria putauerit indignis esse vulgãda. Periculum itaque non est falsa solũ dicere, sed etiã vera, si quis ea insinuet, quibus non oportet. Quod vitium quadripartitum est, vel adulationis, vel auaritiæ vel iactantiæ, vel loquacitatis incautæ, quia dum adulari vult aliquis ei cui loquitur, effundit mysterium. Nonnulli etiam studio lucri, mercedem proditionis sequũtur, vt tegenda silentio vendant loquendo. Alij, vt plura nosse videantur, & scientiam suam iactitent, aperiunt quod celare, deberent. Pleriqne dũ sine præiudicio loquuntur, verbum emittunt, quod reuocare nõ possunt. Erat homo abscondens sermones suos, vt Apostolus Paulus, qui nouit, quid loquatur singulis, & quando quid loqui debeat. Vnde & Corinthijs dicit: Lac vobis potũ dedi, non escam: nondum enim poteratis. sed nec adhuc quidem potestis, ideo hos in transitu vidit, manet autem apud Ephesios, quod ostium sibi magnum apertum esset, notum facere gentibus mysterium Christi. Ideo & Salamon tempus tacendi, & tempus esse loquẽdi docet. Vnde Christus Dominus simile dicit regnum cælorum thesauro abscõdito in agro. Thesaurus iste, eloquia Domini sunt, eloquia casta, argentum igne examinatum, quibus ipsum regnum acquiritur. Hũc ergo thesaurum sapientiæ, & cognitionis absconditum in agro, in quo plantata sunt verba scripturarũ cælestium, cum inuenerit homo, abscondit illũ in corde suo, nec diuulgat eũ, sciens quia si diuulgauerit Babylonijs thesaurum Dei, magnam offensam eon trahet, vt dicatur ei sermone prophetico. De semine tuo accipient, & facient spadones in domo regis. Per quæ significatur, quia is qui prodiderit diuina mysteria, postcritatẽ animæ suę, seminariumq; meritorum, habere non possit. Caue ergo ne diuinas tuas perfidis prodas, etsi amicitiam simulent, non illis aperias interiora domus tuæ, non referes thesauros regios, quos Babylonij scire non debent, ne veniat, & capiant posteros tuos, & seminarium virtutis abscindant. Hoc est, quod etiã in Euangelio dicit Dominus: Nolite mittere margaritas vestras porcis. Ideo benefacit, qui abscondit eloquia Domini in corde suo. *1. Cor. 3. Matt. 13. Isa. 39. Matt. 7.*

25 *Lib. 4. de doctrina* AVGVSTINVS ait; Debet diuinarũ scripturarum tractator, & doctor, ac debellator erroris, bona docere, & mala

mala dedocere, atq; in hoc opere sermonis conciliare auersos, remissos erigere, nescientibus, quid agatur, quid expectare debeāt, intimare. Vbi autem intentos, beneuolos, dociles, aut inuenerit, aut ipse fecerit, cętera peragenda sunt, sicut causa postulat. Si docendi sunt, qui audiunt, narratione faciendū est, si tamē indigeat, vt res de qua agitur innotescat. Vt autē quæ dubia sunt, certa fiant, documentis adhibitis ratiocinandum est. Si verò qui audiunt, monendi sunt potius quàm docendi, vt in eo quod iam sciunt, agendo non torpeant. Cum alij prædicent obtusè, deformiter, frigidè, alij acutè, ornatè vehementer, illum ad hoc opus, de quo agimus, iam oportet accedere, qui potest disputare, vel dicere sapienter, etiam si non potest eloquenter, vt prosit audientibus, etiam si minus prodesset, quàm si & eloquenter posset dicere. Qui verò affluit insipienti eloquentia, tantò magis cauendus est, quantò magis ab eo in ijs, quæ audire inutile est, delectatur auditor, & eum quoniam disertè dicere audit, etiam verè dicere existimat. Hæc autem sententia nec illos fugit, qui artem rhetoricam docendam putarunt. Fassi sunt enim sapientiam sine eloquentia parum prodesse ciuibus, eloquentiam verò sine sapiētia obesse plerumque, prodesse nunquam. Sapienter autem dicit homo tantò magis, vel minus, quantò in scripturis sanctis magis minusve profecit. Sunt qui eas legunt, vt teneant, negligunt nè intelligant. Quibus longè sine dubio præferendi sunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum, sui cordis oculis vident. Sed vtrisque ille melior, qui & cū volet eas dicit, & sicut oportet intelligit. Huic ergo, qui sapienter debet dicere, etiam quod non potest eloquēter, verba scripturarum tenere maximè necessarium est. Quantò enim se pauperiorem cernit in suis, tantò eum oportet, in istis esse diuitem, vt quod dixerit suis verbis, probet ex illis, & qui proprijs verbis minor erat, magnorū testimonio quodammodo crescat. Probando enim delectat, qui minus potest delectare dicendo. Qui eloquenter dicunt, suauiter, qui sapienter, salubriter audiuntur. Propter quod nō ait scriptura: Multitudo eloquentium, sed multitudo sapientium, sanitas est orbis terrarum. Sicut autem sæpe sumenda sunt, & amara salubria, ita semper vitanda est perniciosa dulcedo. *Infra.* Sunt quædam, quæ sua vi non intelligūtur, aut vix intelliguntur, quantolibet, & quantumlibet, quamuis planissimè dicentis versentur eloquio, quæ in populi audientiam, vel rarò, si aliquid vrget, vel numquam omnino mittenda sunt. *Infra:* Et hæc sententia bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim prodest clauis aurea, si aperire non possumus, quod volumus? Aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus, nisi patere, quod clausum est? Sed qm̄ inter se habēt nonnullam similitudinem vescentes, atque discentes, propter fastidia plurimorum, etiam ipsa, sine quibus viui non potest, alimenta condienda sunt. Dixit ergo quidam eloquens, & verum dixit, ita dicere debere eloquentem, vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, flectere victoriæ.

Sap. 6.

27 IDEM dicit; Nolim te moueri ex eo, quòd sęperibi abiectum sermonē, fastidiosumq; habere visus es. Fieri.n. potest, vt ei, quem instruebas, non ita sit visum, sed quia tu aliquid melius audiri desiderabas, eo tibi quod dicebas, videretur indignum auribus aliorum. Nā & mihi prope semper sermo me' displicet. Melioris.n. auditus sum, quo sępe fruor interius, antequam eū explicare verbis sonantibus cœpero, quòd vbi minus, quàm mihi notus est, eualuero, contristor, linguam meā cordi meo non posse sufficere. Totum.n. quod intelligo, volo, vt qui me audit, intelligat, & sentio me non ita loqui, vt hoc efficiam, maximè quod ille intellectus, quasi rapida coruscatione perfundit animum, illa autem locutio tarda, & longa est, longeq; dissimilis. *Infra:* Nos plerumq; in auditoris vulnatem vehementer

Lib. de catechizandis rudib. ad fratrē Deo gratias. to. 4.

26

menter ardentes, ita loqui volumus, quemadmodum intelligimus, cum per ipsam intentionē loqui nō possumus, & quia non succedit, anginur, & velut frustra opera insumamus, tædio marcescimus, atq; ex ipso tędio languidior fit idē sermo, & hebetior, quàm erat. Vnde perduxit ad te tædium, sed mihi sæpe indicat eorum studium, qui me audire cupiunt, non ita esse frigidum eloquium meum, vt videtur mihi, & eos inde aliquid vtile capere, ex corū delectatione cognosco.

28 *Lib. 32. cōtra Faustum Manichæum. tom. 6.* IDEM sic habet; In mandatis veteris testamenti vxorem fratris ad hoc frater iussus est ducere, vt non sibi, sed illi sobolem suscitaret, eiusq; vocaret nomine. Quod quid aliud in figura pmonstrat, nisi quia vnusquisq; Euangelij prædicator, ita debeat in Ecclesia laborare, vt defuncto fratri, hoc est, Christo suscitet semen, qui pro nobis mortuus est, & quod suscitatum fuerit, eius nomen accipiat. Vnde Paulus commemorans eos, quos per Euangelium generat, succenset eis, & eos increpans corrigit, volentes esse Pauli. Nunquid Paulus, inquit pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Tanquam diceret: Defuncto fratri vos genui, Christiani vocamini, non Pauliani. *Deut. 25. 1. Cor. 4. 1. Cor. 1.*

29 *In Psalm 35. tom. 8.* IDEM explicās verba illa; Veritas tua vsq; ad nubes, inquit Nubes sunt prædicatores verbi Dei. *Simile.* Vsque ad nubes veritas tua venit, ideo nobis per nubes potuit nunciari misericordia Dei, quæ in cęlo est, & non in terra. Et re vera fratres nubes sunt prædicatores. Quādo minatur per prędicatores Deus, tonat per nubes. Quando miracula facit per prædicatores Deus, coruscat per nubes, terret per nubes, & irrigat per pluuiam. Iustitia tua sicut montes Dei. Qui dicti sunt nubes ipsi sunt mōtes magni, videlicet prædicatores. *Simile.* Et quomodo quando oritur sol prius luce montes illustrat, & inde lux ad humillima terrarum descendit, sic Christus Dominus prius radiauit in altitudinē Apostolorum, prius illustrauit mōtes, & sic descendit lux eius ad conuallem terrarum. Leuaui oculos meos in mōtes, vnde veniet auxiliū mihi. *Psal. 120.* Auxilium veniet tibi de montibus, quia scripturę per montes tibi ministratæ sunt, per magnos prædicatores veritatis.

30 *In Ps. 44. Gen. 28.* IDEM dicit; In scala Iacob Angeli ascendebant, & descendebant. Angeli Dei prædicatores sunt veritatis, ascendant, vt erigant magnos, descendant, vt nutriant paruos. Vide ascendentem Paulum: Siue mente excedimus, Deo, Vide descendentē. Siue temperantes sumus, vobis. Vide ascendentem: Sapientiam loquimur inter perfectos. Vide descendentem: Lac vobis potū dedi, non escā. *2. Cor. 5.*

31 *Tract. 57. in Ioann. tom. 91.* IDEM ait; Tutius veritas auditur, quàm prædicatur, quoniā cum auditur humilitas custoditur, cum aūt prædicatur, vir non surrepit, cuius hominum quantulacumq; iactantia, in qua vtiq; inquinentur pedes sponsæ. Ergo sicut Apostolus Iacobus dixit: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendū. *Iacob. 1.* Dicit & alius homo Dei: Auditui meo dabis gaudium, & lętitiā, & exultabūt ossa humiliata: hoc est, qd dixi, cum veritas auditur humilitas custoditur. *Psal. 50.* Dicit & alius: Amicus autem sponsi stat, & audit eū, & gaudio gaudet propter vocem sponsi. *Ioan. 3.* Fruamur auditu, sine strepitu nobis loquente intrinsecus veritate, quamquam etiam cum forinsecus insonat per prædicantem: ipsi qui hæc agūt, inquinare pedes suos timeāt, cum placere hominibus surrepēte amore humanæ laudis affectant.

32 *Serm. 108 de tēpore tom. 10.* IDEM dicit, commemorans ruinā Hierico cōcrepantibus tubis. Ita nunc oportet vt ciuitas mundi, idest, superbia cum suis turribus, auaritia cum omnibus cōcupiscentijs malis corruat, assidua sacerdotum prædicatione. Non ergo oportet, vt sacerdotes in Ecclesia iaceant, sed audiant Dominum dicentem: Quasi tuba exalta vocem tuā, & annuncia populo meo scelera eorum. *Isa. 40.* Clamare ergo iubemur, & vehementer clamare: Ne parcas, inquit, peccatoris iniquitati, nè tacendo pereas, & dum verecundiæ eius consulis, non consulas sanitati, nè vulnera illius, quæ clamando resecare poteras, reticendo

cendo in peius enutrias. Clamare ergo iubemur ei, nè quis se non audisse dicat: vehementer clamare, nè vox lateat sacerdotis. Sicut tuba exalta vocem tuam Scitis quòd tuba non tam oblectationis esse soleat, quàm terroris, non tā delectationē inferre, quàm formidinē. Tuba itaque peccatoribus necessaria est, quę non solū aures eorum penetret, sed & cor concutiat, nec delectet cātu, sed castiget auditu, & strenuos quosq; hortetur in bonis, & remissos terreat pro delectis. Nam sicut in prælio tuba formidolosi militis mentem deijcit, & animum fortis accendit, ita & sacerdotalis tuba mentem peccaroris humiliat, animū viri sancti corroborat, nec parcit voci, vt parcat saluti, & vno codemq; sono isti adhortationem dat, quemadmodū fit fortior ad vincendū, illi terrorem incutit, vt fit tardior ad peccandū. Hæc enim consuetudo tubæ est, vt delinquentium opera dissipet, & sanctorum facta confirmet. Deniq; sacerdotalibus tubis Hierico muri, qui intra se continebant peccatorū populū, corruerunt. Non illos pulsauit aries, nō expugnauit machina, sed quod mirum est, sacerdotalis sonus, aut tubæ terror euertit, & iustis apertuerunt viam, & defensionem perfidis negauerunt. Sacerdotales illius temporis tubæ, prefigurabant sacerdorū nostrorū predicationes, per quas non cessant peccatoribus terribili sono austerum iudiciū nunciare, tristem gehennę interitum prædicare, & quodam comminationis strepitu aures delinquentium verberare. Et sicut tunc turbarū clangor destructis muris ad populi interiora peruenit, ita nunc prædicatio sacerdotum, destructis prauis cogitationibus ad animę nuda pertransit. Et sicut sacræ vocis sonus, contumacem populū destruxit, & captiuauit, ita & nunc sacerdotalis prædicatio, populum peccatorem subiugat. Septem diebus muri Hierico ceciderunt tūc, & modò hoc septenario numero per sacerdotes Dei non tam vna ciuitas destruitur, quàm totius mundi iniquitas dissipatur.

Simile.

Iosue. 6.

34 GREGORIVS exponens illa verba Iob cap. 26. Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non crumpant pariter deorsum, inquit. Nubes vocat hic prædicatores, & aquā scientiā. Curauerūt autem prædicatores sancti Apostoli, rudibus populi, plana, non summa atq; ardua predicare. Nam si scientiam sanctam, vt hauriebant corde, ita ore funderent, immensitate eius auditores suos opprimerent potius quā rigarent. Vnde religata intrinsecus scietia, vt nō pariter deorsum erumperet, auditores suos distillatione verborum nutriens, nubes illa loquebatur dicens: Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escā. Vt verò auditores rudes nō inūd tione scientię, sed moderata predicationis distillatione foueātur, ligat Deus aquas in nubibus, vt non erumpant pariter deorsum, quia doctorum predicationē tēperat, vt auditorū infirmitas doctorū rore nutrita conualescat. Vt prædicaret populis Dominus, ingressus nauim Petri, rogauit à terra reducere pusillū. Quam nec in altum duci, & tamen à terra præcipit remoueri, profectò significans predicatores suos rudibus debere populis, nec alta nimis de cælestibus, nec tamen terrena predicare. Nam plerumq; si auditorum cor verbi immensitate corrumpitur, lingua docentiū indiscretionis pœna mulctatur. Vnde scriptum est: Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritq; bos, vel asinus in eam, dominus cisternę reddet pretiū iumētorum. Quid est aperire cisternam, nisi intellectu valido, scripturę sacrę arcana penetrare? Quid autem per bouē, & asinū, mundū scilicet, & immundū animal, nisi fidelis quisq; & infidelis accipitur? Qui ergo cisternā fodit, cooperiat, nè illuc bos, aut asinus ruat: idest, qui in sacro eloquio iā alta intelligit, sublimes sēsus corā nō capiētibus per silentium tegat, nè per scandalum mentis, aut fidelem paruulum, aut infidelē, qui credere potuisset, interimat. Ex morte.n. iumentorum debet pretiū, quia illud admisisse conuincitur, vnde

Lib. 17. Moral c. 14. & 1.

1. Cor. 3.

Luc. 5.

Exo. 21.

35

ad

ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Operienda est itaque cisterna, quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia, nè vnde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur. Dicatur ergo rectè. Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Pariter namque aquæ erumperent, si coram infirmis auditoribus quanta est scientia, ex ore loquentis emanaret, si simul se omnis plenitudo prædicationis effunderet, & nil sibi cum proficientibus reseruaret. Dignum quippe est, vt qui prædicat, audientis modum consideret, quatenus ipsa prædicatio cum auditoris sui incrementis crescat. Prædicare ergo rudibus non debet quantū cognoscit, quia & ipse de supernis mysterijs cognoscere nō valet quāta sunt. Sequitur prędicator agere debet, sicut cum illo diuinitus agitur, vt nequaquā cuncta, quæ sentit, infirmis insinuet, quia & quousque ipse carne mortalitatis infirmus est, ea quæ superna sunt cuncta non sentit, videns nunc per speculum in ænigmate. *1. Cor. 13.*

36 IDEM explicans verba illa Iob cap. 29. Et super illos stillabat eloquiū meum, dicit. In hac stillatione eloquij, quid aliud quàm mensura prædicationis accipitur? Quia oportet, vt exhortationis gratia singulis iuxta capacitatē ingenij conferatur. Debet.n. subtiliter is qui docet perspicere, nè plus prædicet quàm ab audiente capiatur. Debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descendere, nè dum paruis sublimia, & idcirco non profutura loquitur, se magis curet ostendere, quàm auditoribus prodesse. Iubente autē Domino non solùm phialæ ad mensam tabernaculi, sed etiam cyathi præparantur. Quid enim per phialas, nisi larga prædicatio, quid verò per cyathos nisi minima, & tenuis de Deo locutio designatur? In mēsa igitur Domini, & phialæ præparantur, & cyathi, quia videlicet in doctrina sacri eloquij non solùm exhibenda sunt magna, & arcana, quæ debriant, sed etiā parua, & subtilia, quæ quasi per gustū notitiam præstant. Huius ergo discretissimæ dispensationis suæ, sancta Ecclesia extremis pressa temporibus reminiscatur, & dicat: Super illos stillabat eloquium meum. *Li. 20. moral. c. 2.* *Exo. 37.*

37 IDEM sic habet: Sciendum est prędicatori, vt auditoris sui animum vltra vires non trahat, nè vt ita dicam dū plus quàm valet tenditur, mentis chorda rumpatur. Vnde Dominus dicit. Quis putas est fidelis dispēsator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illi in tempore tritici mensuram? Per mensuram quippe tritici exponitur modus verbi, nè cū angusto cordi incapabile aliquid tribuitur, extra fundatur. Hinc Paulus ait. Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquā paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Hinc Moyses à secreto Dei exiens, coruscantem coram populo faciem velat, quia nimirum turbis, claritatis intimæ arcana non indicat. Hinc per eum diuina voce præcipitur, vt is qui cisternam foderit, si operire neglexerit corruente in ea boue, vel asino prætium reddat. Quia ad alta scientiæ fluenta perueniens, cū hæc apud bruta audientium corda nō tegit, pœna, reus addicitur, si per verba eius in scandalum, siue munda, siue immunda mens capiatur. Hinc ad beatum Iob dicitur. Quis dedit gallo intelligentiā? Prædicator etiam sanctus dum caliginoso hoc clamat in tempore, quasi gallus cantat in nocte, dum dicit Hora est iam nos de somno surgere Gallus autē profundioribus horis noctis altos ædere cantus solet, cum verò matutinum iam tempus in proximo est, minutas ac tenues voces format. Quia nimirū, qui rectè prædicat, obscuris adhuc cordibus aperta clamat, nihil de occultis mysterijs indicat, vt tunc subtiliora quæque de cęlestibus audiant, cum luci veritatis appropinquant. *In tertia parte curæ pastoralis cap. 5.* *Luc. 12.* *1. Cor. 3.* *Exod. 34.* *Iob 38.* *Rom 13. Simile.*

38 BERNARDVS inquit. Necesse habeo vineam circumfodere, quandoquidem posuerunt me custodem, & cultorem in vineis. Heu qui meā non colui, neque custodiui. Necesse habeo *In ser. 2. Petri, & Pauli.*

tamen dum hunc occupo locum, & circumfodere, & apponere stercora. Molestum id quidem, sed dissimulare non audeo, sciens multò amplius securim nocituram quàm sarculum, ignẽ quàm fimum. Itaque & arguere, & increpare necesse est interdum, nec ignoro fimum esse verbum increpatorium, verbum improperij, & quod si non excuset necessitas, ipsum quoque minus deceat proferentem.

39 *Serm. 12. in cãtica. Eccl. 42.* IDEM ait: De Prædicatoribus, & illis, qui in aliorũ salute occupati sunt, scriptum est. Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier. Nã tu quidem in tui custodia vigilans benefacis, sed qui iuuat multos, & melius facit, & virilius. Quod si implere non sufficit absq; aliqua iniquitate, idest, absque aliqua inæqualitate vitæ, & conuersationis suæ, memento quia charitas operit multitudinem peccatorum. *Infra:* Quisquis inebriat verbis, & flagrat beneficijs, sibi dictum putet, quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis.

40 *Serm 42. in cãtica.* IDEM dicit Loquens contra prædicatores, qui aiunt, cum proximus nõ emendatur: quod meum est præstiti, aliter sibi videat. Dicas forsan mihi, quòd bonum meum ad me reuertatur, & quia liberaui animam meam, & mundus sum à sanguine hominis, cui annunciaui, & locutus sum, vt auerteretur à via sua mala, & viueret. Sed etsi innumera talia addas, me tamen minimè ista consolabuntur, mortem filij intuentẽ. Quasi verò meam illa reprehensione liberationem quæsierim, & non magis illius. *Simile.* Quæ enim mater, etiam si omnem, quam potuit curam, & diligentiam ægrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum frustratam se viderit, & omnes labores suos esse inefficaces, illo nihilominus moriente propterea vnquã à fletibus temperauit? Et illa quidem hoc pro morte temporali, quantò magis me pro morte æterna mei filij manet vtiq; ploratus, & vlulatus multos, etiam si nihil mihi conscius sum quominus annunciauerim illi? Vides etiã à quantis è regione malis, & se, & nos liberat, qui correptus mansuetè respondet, verecundè acquiescit, modestè obtemperat, humiliter confitetur.

41 *Serm. 51. in cãtica.* IDEM inquit. Si quando comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non me piguit, fateor, curã prætulisse sermonis proprio ocio, & quieti. Cum.n. post sermonem, iracundus est mutatus in mitem, superbus in humilem, pusillanimus in fortem, in sua quisq; gratia excreuisse, sed & qui fortè tepuerant, & languebant circa spiritale studium, torpentes, & dormientes ad ignitum eloquium Domini referbuisse, & euigilasse videntur, hi inquam cum de rore verbi, & pluuia voluntaria, quam segregauit Deus hæreditati suæ, refloruisse probantur, facti in omnibus deuoti, non est (dico vobis) vnde subeat mẽtem quasi pro intermisso studio iucundæ contemplationis tristitia, cum talibus fueroĩ circundatus floribus & fructibus pietatis. Patienter auellor ab infœcundæ Rachelis amplexibus, vt de Lya mihi exuberent fructus profectuum vestrorum. Minimè prorsus pigebit me intermissæ quietis pro cura sermonis, cum videro in vobis germinare semen meum, atq; ex eo augeri incrementa frugum iustitiæ vestiæ. Charitas enim, quæ non quærit quæ sua sunt, id mihi iam dudum facilè persuasit, nil desiderabiliũ meorum, vestris præferre vtilitatibus. Orare, legere, scribere, meditari, & si qua sunt alia spiritualis studij lucra, hæc arbitratus sum propter vos detrimenta, sentiens in hoc fore & beneplacitum sponsi, & filiarum salutem, & propriã consolationem.

42 *Serm. 57. in cãtica.* IDEM inquit: Hoc vera, & casta cõtẽplatio habet, vt mentem quã diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligãt, vt ocium cõtẽplationis pro studio prædicationis libentissimè intermittat, & rursus potita votis aliquatenus in hac parte, tantò ardentius redeat in idipsum, quãtò se fructuosius intermisisse meminerit, & item sumpto cõtẽplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra, solita

solita alacritate recurrat. Ceterũ inter has vicissitudines, plerumq; mens fluctuat metuẽs, & vehemẽter exestuans, nẽ fortè alteri eorũ, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus iusto inhęreat, & sic in vtrolibet, vel ad modicũ à diuina deuiet volũtate. Et fortasse tale aliquid sanctus Iob patiebatur, cũ diceret: Si dormiero dico, qñ cõsurgã? & rursum expectabo vesperã. Hoc est, & quietus neglecti operis, & occupatus perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virũ sanctum inter fructũ operis, & somnũ contẽplationis grauiter æstuare, & in bonis licet semper versantem, semper tñ quasi de malis pœnitentiam agere, & cum gemitu, momentis singulis Dei inquirere voluntatem? Vnicũ in his remediũ, oratio est, & frequens gemitus ad Deum, vt quid, qñ, & quatenus nos facere velit, assiduè nobis demõstrare dignetur. Habes (vt ego opinor) tria hæc i. prædicationem, orationem, & contẽplationem in trib. cõmendata, & designata vocabulis. Etenim meritò amica dr̃, quæ sponsi lucra studiosè, ac fideliter prædicando, consulendo, ministrando conquirit. Columba quæ nihilominus pro suis delictis in oratione gemens, & supplicans, diuinam sibi non cessat cõciliare misericordiam. Meritò quoq; formosa, quæ cęlesti desiderio fulgẽs, cęlestis cõtẽplationis decorẽ se induit, horis quib. cõmodè & opportunè id põt. Perfectus ille reputabitur, in cuius anima tria hæc opportunè cõcurrerint, vt & gemere pro se, & exultare nouerit in Deo, simul & proximorũ vtilitatib. potẽs sit subuenire, placẽs Deo, cautus sibi, vtilis suis.

Iob 7.

43 Lib 4. de consideratione ad Eugeniũ.

IDEM docẽs munus prædicatoris & prælati esse medicare, nõ curare, inquit: Noli diffidere, curam exigeris, nõ curationẽ. Deniq; audisti, curam illius habe, & nõ cura, vel sana illum. Verùm dixit quidã: Non est in medico, semper releuetur vt ęger. Paulus loquitur. Plus oĩbus laboraui. Non ait, plus oĩbus ꝓfui, aut plus oĩbus fructificaui. Aliàs.n. non erat homo secundũ cor Dei, quem Deus docuerat, quia vnusquisq; scd̃m suum laborẽ accipiet, non secundũ suũ prouentũ. Et ob hoc, in laborib. potius, quàm in profectibus gloriãdum putauit. Ita quæso fac tu quod tuũ est, nam Deus qđ suũ est absq; tua sollicitudine curabit. Planta, riga, fer curam, & tuas expleuisti partes. Sanè incremẽtũ, vbi voluerit, dabit Deus, non tu. Vbi fortè noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura: Reddet Deus mercedem laborũ sanctorũ suorum. Securus labor, quẽ nullus valet euacuare defectus alicui'.

1.Cor.15. 1.Cor.3. Sap. 10.

Prædicatores neglecto proprio periculo corrigant, quibus indignari non debemus: adulatores autem & muti damnantur, & dantur ob peccata plebis. Cap. XXVII.

ORIGENES dicit: Fructus spũs sunt gaudiũ, charitas, pax, patientia, & cętera his similia. Quos fructus si moramur afferre, verẽdũ est nẽ mandetur nubib. astruere à nobis imbres suos, & incipiat vnusquisq; lectorũ facere illud, qđ scriptũ est: Qui ãt intelligit in tpe illo, sedebit, & tacebit, q̃a tẽpus malũ est.

1 Hom. 3. in Psal. 36. tom. 2.

IDEM explicans illa verba; Væ q consuunt puluillos sub oĩ cubito manus, & faciũt ceruicalia sub capite vniuersę ætatis ad capiẽdas aĩas, ait: Hęc sunt, quę prophetãt. bus filiab. populi, reputãtur quasi magna peccata. Quis aũt põt in verbo cõsistens dicere, q̃a si quis ceruicalia cõsuat, & cõsuta sub cubite ponat alterius, delinquat, & adeo corripiatur? Quis põt asserere, quia si quis velamina faciat ad tegẽdũ caput vniuersæ ætatis, impie agat? Per istiusmodi figuram, eos culpat magistros, qui per vaniloquẽtiã, & beatas quasq; repromissiones, multitudinẽ audiẽtiũ libidini, vitijs, voluptatiq; permittunt. Cũ ergo aliquis aptus morib. populi, vt placeat eis, quibus aures pruriunt, loquitur, quę gratãter accipiãt, quæ vicina sunt voluptati, talis magister cõsuit ceruicalia sub omni cubito manus. Item cum aliquis docuerit ea, quæ aurem populi mulceãt, & strepitum potius laudatorum, quã gemitum moueant, si blandus inimi-

2 Hom. 3. in c. 13. Ezec.

eus palpauerit, potius quã secuerit vulnera, talis homo amictus contexit in capite. Quomodo.n. faciet signa & portenta ad decipiendos, (si fieri potest) et electos falsus Christus, & falsus Propheta, similiter & hi, qui ad voluntatẽ meditata deportant, & ista semper inquirunt, quæ delectent potius audientes, quàm conuertant à vitijs, faciunt velamina super capue, vt oẽs decipiãt. Et potuit quidẽ dicere propheta: Super filios populi tui, qui prophetant, sed quasi omnes, qui velamina contexant, & ceruicalia consuant sub omni cubito manus, mulieres sint, & nullus inter eos viri nomine dignus habeatur, ait propheta: In filias populi tui, quæ prophetant de corde suo, & ea faciunt quæ sequuntur. Effeminatæ quippe sunt eorum magistrorum & animæ, & voluntates, qui semper sonantia, semper canora componunt, & (vt quod verum est, dicam) nihil virile, nihil forte, nihil Deo dignũ est in his, qui iuxta gratiam & voluntatem audientium prædicant. Idcirco omnes filias potius quã filios dixit, assuentes ceruicalia. Et faciunt ceruicalia, non in quibus capita reclinẽt, sed in quibus cubitum. i. vt manus eorum non sint in labore, sed in requie, & in ocio, & in his gestis, quæ voluptatibus seruiunt. Propter hoc hæc dicit Dominus: Ecce ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes, & dirumpã eos de brachijs vestris, & dimittam animas, quas vos capitis, aĩas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra. Idest licèt vos subuertatis aĩas per ceruicalia & velamina, ego ista disrumpens, liberabo populum meum. Propterea non videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu vestra, & scietis, quia ego Dominus. Oramus vt & nos liberet Deus de manu talium magistrorum, qui vbicumq; fuerint ad voluptates audientium loquentes, scindunt ac diuidunt Ecclesiã, quia plures sunt magis amatores voluptatis quàm Dei. Et scietis, quia ego Dñs. Si fecero silere mẽdacia prædicatorũ, tunc scietis, quia ego Dominus.

IDEM exponens verba illa; Non audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Christus, ait. Obseruanda hæc sunt Ecclesiarum principib. & rectoribus, vt neq; aliquid loqui videantur eorum, quæ per ipsos non effecerit Christus. Loquitur aũt quis ea, quę per se non effecit Christus, hoc modo. Si loquatur de continentia, & doceat, cum ipse continens non sit, vel si loquatur de sobrietate, & de iustitia, vel de largiendis opibus, & contemnendis facultatibus pro regno Dei, & ipse, qui docet hæc, nihil horum effecerit. Et ideo formam sui, Apostolus ponit, & docet ea se loqui, & ex cæteris prędicare, quę per ipsum Christus prius impleuerit.

Lib. 10. in c. 15. epist. ad Rom. tom. 3.

BASILIVS docens summa cum libertate prædicandam doctrinam Dominicam, & dandum testimonium veritati, etiamsi ad mortem vsq; persequantur, sic habet. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Et: Nolite timere eos qui occidũt corpus, aĩam aũt non possunt occidere. Nuptiæ quidẽ paratæ sunt, sed qui inuitati erãt non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarũ, & quoscunq; inueneritis vocate ad nuptias. Ego palam locutus sum mũdo. Ego semper docui in synagoga, & in tẽplo, quò oẽs Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Et de Apostolis scriptũ est: Et cũ adduxissent illos statuerũt in cõcilio, Et interrogauit eos princeps sacerdotũ, dicens: Nõne pręcipiendo pręcepimus vobis, nè doceretis in noĩe isto? Et ecce replestis Hierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hoĩs istius. Respõdens aũt Petrus, & Apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo, magis quã hominibus. Et Paulus Euangelium prædicãs aiebat: Quia Spũs sanctus per oẽs ciuitates mihi protestatur, dicens, quòd vincula, & tribulationes Hierosolymis me manent. Sed nihil horum vereor, nec facio animam meam pretiosiorem q̃ me, dummodo consummẽ cursum meũ cum gaudio, & ministerium verbi, qđ accepi à Dño Iesu testificari Euangeliũ Dei.

In li. mon. sent. reg. 70. ca. 13. tom. 2.

Matt. 10.

Mat. 22.

Ioan. 18.

Act. 5.

Act. 20.

Dei. Nam & ipsi scitis fratres introitū nostrum ad vos, quod non inanis fuit, sed ante passi, & contumelijs affecti, sicut scitis in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos Euangelium Dei in multa sollicitudine.

1. Thes. 2.

6 In lib. regularum fusius disputatarū in respon. interrog. 52.

IDEM docet quomodo peccata sint corrigēda à Prædicatore, & Prælato, & quo animo accipere irrogatas pœnas debeat, qui peccauit, & inquit: In adhibendis curationibus ijs, qui vitioso animi affectu laborent, consuetudinē imitari medicorū debet, vt videlicet ægris non irascatur, sed contra morbū ipsum pugnet: in eoq; impugnando, duriore victus cōne, si ita res postulat, animi vitia sanet. Quemadmodum aūt diximus vacuum affectibus antistitem ad curationes ægris admouēdas accedere oportere; item quoq; vicissim eorū, qbus medicina fit, partes existimari debent. Antistitis in se animaduersiones non ad odium accipere, neq; dominationem existimare curationē eam, quā misericordia quis adductus, consulēdi causa, animæ ipsorum saluti, ipsis adhibeat. Esset.n. à decoro abhorrens, vt infirmi medicos, etiamsi ipsos secent, esto vrant, esto amarissimis dandis medicamentis medeantur, nihilominus tñ inter benemeritos de se illos numerent. Nos non itidem, quoq; aduersus aīarū nostrarum medicos, qñcumq; duriore imponēda nobis re aliqua, salutem nobis efficiunt, fuerimus animati, cum Apostolus dicat: Et quis est qui me lætificat, nisi qui contristatur ex me? Et item: Ecce.n. hoc ipsum, quod contristati estis, quàm magnam in vobis sollicitudinem operatū est. Proinde rei spectari exitus debet, & is benè de nobis meritus iudicari, q nobis cōtristationē illam afferat, quę est secundùm Deum;

Simile.

2. Cor. 2.

7 Lib. 2. contra Iouin. tom. 2.

HIERONYMVS de falsis prædicatoribus loquens, qui populo placentia annunciant ait. Per Isaiam loquitur Deus: Popule meus, qui vos beatificant, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum cōturbant. Necnon per Hieremiam: Fugite de medio Babylonis, & saluate vnusquisque animā suā, & nolite credere pseudoprophetis, qui dicunt, Pax, pax, & nō est pax, qui semper ingeminant templum Domini, templum Domini, templum Domini est. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & insipientia, nam aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent, qui deuorant plebem Dei, vt cibum panis? Deum non inuocauerunt. Hieremias captiuitatem nuncians, lapidatur à populo. Ananias filius Azur frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper pseudoprophetæ dulcia pollicētur, & ad modicum placent. Amara est veritas, & qui eam prædicant replentur amaritudine. In azymis.n. veritatis, & sinceritatis, pascha Domini celebratur, & cum amaritudinibus comeditur.

Isa. 30.

Hier. 51.

Isa. 3.

8 In ep. Epiphanij ad Ioā Episc. Hierosoly. quam Hieron è Græco in Latinum transtulit.

IDEM dicit: Quando cōplemus orationem secundùm ritum mysteriorum, & pro omnibus, & pro te quoq; dicimus, custodi illum, qui prædicat veritatem Vel certè ita, tu præsta Dñe, & custodi, vt ille verbum prędicet veritatis, sicut occasio sermonis se tulerit.

9 Lib. 2 in c. 5. Hiere. 5. 4.

IDEM exponēs verba illa; Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia, ait: Prophetæ futura prædicunt, mendacia prophetantes, & illis mendacium prophetibus, sacerdotes manibus applausere. Et vt ostendatur nec populus esse sine culpa, qui à talibus abducatur, scriptū est: Et populus meus dilexit talia. Quōdam meus populus, & postquā dilexit, meus esse desijt. Quid ergo facietis in nouissimo? Quid igitur facient cum nouissimum iudicij tempus aduenerit? Vnde stupor, & mirabilia sunt, quòd nec in principibus, nec in populo inuentus sit, qui recta sentiret.

10 In cap. 6. Hieremia

IDEM exponens illa verba; A minore vsq; ad maiorem omnes auaritię student, & à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum, sic habet: A propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum: alij in prophetando mendacium, alij peruersè interpretando legem Dei. Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia dicentes. Pax, pax, & non erat pax, Prospera

quæ,q; meo populo nūciabant, & quasi curasse cupiebant vulnus, & ignominiā filiæ meæ dicentes. Pax, pax, cum pax omnino non esset. Hoc propriè de sacerdotibus, & doctoribus intelligendum est, qui diuitibus, & eis, quos vident in honore maximo constitutos, repromittunt prospera, & clementem prædicant Deum, magis illos supplicio & iracundiæ præparantes.

11 Lib. 1 inc. 3. Ezech. IDEM exponens verba illa; Ingredere, & includere in medio domus tuæ. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum, & linguā tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgās eos, quia domus exasperans est, inquit: Qđ in domo clauditur, quod vinculis alligatur, quod non egreditur ad eos inter quos habitat, sed inter multitudinē captiuorum solitudinem carceris patitur, obsidionis indicium est. Quod aūt lingua prophetæ palato cohæret, & mutus effectus, auctoritatem non habet increpantis, causa perspicua est, quia, inqt, domus exasperans est. Et est sensus, tātæ sunt amaritudines, & tantæ aduersus Deum contentiones, vt obiurgantē non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, vbi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccantes qui à Domino per prædicatores corrigantur. Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos. Hæc dicit Dominus Deus. Qui audit audiat, & qui quiescit quiescat, quia dom' exasperans est. Isaias ad populum non credentem dicebat. Tacui, nunquid semper tacebo, dicit Dominus? Quia igitur ob multitudinem peccatorū diu clausum os tenuit, quia vidit aliquos posse conuerti, de quibus dictum est, qui audit audiat, & qui à malis quiescit quiescat, & desinat, idcirco aperto ore, & non propria voluntate sed Domini iussione loquitur ad populum.

Isa. 65.

12 Li. 4. inc. 13. Ezech. IDEM in fine dixerat: Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium, huius autem plagæ causam assignans, ait. Eo quòd deceperint populum meum dicentes pax, & non est pax. Et ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant luto absque paleis. Dic ad eos, qui liniūt absque temperatura, quòd casurus sit. Ista patientur prophetæ Israel, quia deceperunt populum meum pro rigore pœnitentiæ, & conuersationis iniuria, pacem eis, & prospera nunciantes, secundùm illud, quod alibi dicitur. Pax, pax, vbi est pax? Deus ædificabat eis per legis & prophetarum eloquia cōminationis maceriam, vt hoc quasi muro firmissimo cingerentur, pseudo verò prophetæ non semel, sed frequenter pollicebantur eis pacem, hoc enim repetitus pacis sermo significat. Ipsum autem liniebant falsi prædicatores puro luto, vt nec præbere posset aliquam fortitudinem. Dic, inquit, ad eos, qui illis vana promittunt, quòd cassum pollicentur auxilium, quòd casurus sit iste paries. Et postea dicatur pseudoprophetis. Vbi est litura, quam linistis, & vbi est, quod pollici estis auxilium? Prophetæ Hierusalem falsi, qui prophetant ad Israel, & vident ei visionem pacis, isti sunt causa peccati, & ruinæ, & falsæ securitatis ac stultæ. Non enim erit pax, dicit Dominus, quia Dominus non misit eos, nec eis loquutus est. *Infra*: Væ his, qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas. Voluptatum libidinisq; doctores, dicuntur consuere puluillos, dicentes. Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.

Hier. 14.

13 Li. 1. inc. 4. Osea. 10.6. IDEM explicans illa verba. Secundum multitudinem eorum, sic peccauerunt mihi, gloriam eorum in ignominiam commutabo, peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum subleuabunt animas eorum, & erit sicut populus, sic sacerdos, & visitabo super eum vias eius, & cogitationes illius reddam ei, sic habet. Quod homines habuit Israel, tot aras extruxit dæmonibus, in quotum victimis peccauit mihi. Propterea gloriam eorum, in qua gloriabantur sibi, & Deo idola præferebant, in ignominiam commutabo, vt & sacerdotes

dotes rapiantur, & populi. Si quidem sacerdotes peccata populi mei comedūt, de quibus scriptum est. Qui deuorant plebem meam sicut escam panis. Et idcirco peccata populi mei deuorāt, consentientesq; sceleribus delinquentiū. Quia cum eos peccare prospexerint, non solùm non corrigunt, sed laudant, atque sustollunt, & beatos prædicant. De quibus Isaias, loquitur. Populus meus, qui beatos vos dicunt seducunt vos, & semitas pedum vestrorum supplantant. De his, & per psalmistam clamat. Quoniā laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur. Vnde æqualiter populus & sacerdos, indignantis Dei sententiam sustinebunt, quia non solùm opera eorum visitabit, quæ appellantur viæ, in quibus ingrediuntur, sed & cogitationes quibus, vt talia facerent, tractauerūt.

Isa. 3. *Psal. 9.*

14 IDEM explicans verba illa: Hæc dicit Dominus super Prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem, & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prœliū, propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione, & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies, & confundentur, qui vident visiones, inquit: Legimus fuisse pseudoprophetas in Israel, qui propter dona, pacem, quæ eis data non erat, prædicabant. Et si quis munera non dedisset, quamuis sanctus esset, iram Dei nunciarent illi esse venturā. Vnde nunc dicitur ad eos, quòd loquantur mendacia, & sermo eorum nō Prophetia, sed diuinatio sit falsa, neque habeant lumen, sed tenebras, & errorem. Cumq; in cōtrarium versa fuerint quæ promiserant, tūc operiantur confusione, quia non erat responsum Dei. Veruntamē ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio, & virtute vt annunciem Iacob, scelus suum, & Israel peccatum suum. Idest cum prophetæ falsi mordeant dentibus, & prædicent pacem, ego absque vlla formidine annuncio Iacob scelus suum.

Lib. 1. in ca. 3. Michea.

15 IDEM dicit; Nihil fortius quàm

animas saluare, quæ errorum suorum vitijs poterant interire. Secūdùm quod in psalmo iamdudum propheta denundauit. Dñs dabit verbum euangelizātibus virtutes multas. Versus istius ordo talis est, qui huic operi congruenter inseritur, Dominus dabit virtutes multas euangelizantibus verbum.

In cap 1. Mar. 10. 9. *Psal. 67.*

16 AMBROSIVS ait; Non est imperiale, libertatem dicendi negare, neque sacerdotale, quod sentiat non dicere. Nihil in sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quàm quod sentiat non liberè denunciare. Si quidem scriptum est. Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar. Et alibi. Fili hominis speculatorem te posui domui Israel, in eo, inquit, vt si auertatur iustus á iustitijs suis, & fecerit delictum, quia non distinxisti ei, hoc est non dixisti quid sit cauendum, non retinebitur memoria iustitiæ eius, & sanguinem eius de manu tua exquiram. Si autem dixeris iusto, vt non peccet, & ipse non peccauerit, iustus vita viuet, quia dixisti ei, & tu animam tuam liberabis. Malo igitur imperator, bonorum mihi esse tecum, quàm malorum consortium. Et ideo clementiæ tuæ displicere debet sacerdotis silentium, libertas placere. Nam silentij mei periculo inuolueris, libertatis bono iuuaris. Cum autem silentij mei dissimulationisq; culpa me ingrauet, non te liberat, malo importuniorem me quàm inutiliorem, aut impiorem iudices. Si quidem scriptum est, dicente sancto Apostolo: Insta opportunè, & importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Habemus ergo & nos, cui displicere plus periculi sit, præsertim cum etiam imperatoribus non displiceat, suo quenque fungi munere, & patienter audiatis vnumquemque pro suo suggerentem officio, immo corripiaris, si non vtatur militiæ suæ ordine. Quod ergo in ijs libenter accipiris, qui vobis militāt, cum hoc in sacerdotibus potest molestum videri, cum id loquamur, non quod volumus, sed quod iubemur?

In epist. 29. quæ est ad Theodosium imperatorē in qua ipsum arguit acriter, qu insisit vindicari in episcopum et christianos, qui synagogā incenderunt 10 s. *1. Tim. 4.*

Matt. 10. Scis enim lectum. Cum steteritis ante reges, & præsides, nolite cogitare quid loquamini, non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Et tamen si in causis reipublicæ loquar, quamuis etiam illic iustitia seruanda sit, non tanto astringar metu, si non audiar: in causa verò Dei, quem audies, si sacerdotem non audies? Quis tibi vetitum audebit dicere, si sacerdos non audiat?

17 *Lib 8. Moral. c. 26. tom. 2.* GREGORIVS inquit: Prædicatores hypocritæ, & mali, frequenter sacræ legis eruditione fulciuntur, doctrinæ verba proferunt, omne quod sentiunt testimonijs accingunt, nec tamen per hæc, vitam audientium, sed proprios fauores quærunt, quia nec proferre alia nouerunt, nisi quæ auditorum corda ad rependendas laudes excitent, non autem ad lachrymas accendant. Mens quippe concupiscentijs exterioribus occupata, igne diuini amoris nõ calet, & idcirco ad supernum desideriũ inflammare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido corde proferuntur. Neque enim res quæ in seipsa non ardet, aliud accendit. *1. Cor. 8.* Vnde fit etiam, vt quem charitas ædificando non erigit, scientia inflando peruertat.

18 *Li. 6. Moral. c. 25.* IDEM explicans verba illa Iob capit. 24. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicit: *2 Cor. 4* Dignum est, vt hoc mysticè sentiatur: Nam Paulus, ait: Nõ enim sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei. *Simile.* Adulter quippe in carnali coitu nõ prolem, sed voluptatem quærit. Et peruersus quisque ac vanæ gloriæ feruiens, rectè adulterari verbum Dei dicitur, quia per sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostentare. Quem enim libido gloriæ ad loquendum trahit, voluptati magis quàm generationi operam impendit.

19 *Li. 24. Moral. cap. 9.* IDEM exponens verba illa; Quæ Iob dixerat amicus eius Heliu cap 34. Quis est vir, vt est Iob, qui bibit subsannationem, quasi aquam, qui graditur cum operantibus iniquitatem? ait: Hæc esse propria arrogantium prædicatorum solent, vt etiam afflictos auditores suos, magis districtè corripere appetant, quàm blandè refouere. Plus.n. student, vt mala obiurgãdo increpent, quàm bona laudando confirment Superiores quippe videri desiderant, & magis gaudent cum eorum animum ira eleuat, quàm cum charitas exequat. Semper inuenire optant, quæ increpando rigidè feriant. *Prou. 14.* Vnde scriptum est. In ore stulti virga superbiæ. Quia videlicet percutere rigidè scit, sed compati humiliter nescit. Solent etiam prædicatores iusti, auditores suos obiurgando corripere, solent in eorum vitijs districta increpatione sæuire. *Eccl. 12.* Vnde scriptũ est. Verba sapientium, quasi stimuli, & sicut claui in altum defixi. Rectè autem eorũ verba claui vocata sunt, quia culpas delinquentium nesciunt palpare, sed pungere. *Matt. 3.* An Ioannis verba claui non erant, cum diceba: Progenies viperarum, quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira? *Act. 7.* An verba Stephani claui non erant, cum diceret: Vos semper Spiritui sancto restitistis? *Galat. 3.* An verba Pauli claui non erant, cum diceret. O insensati Galatę, quis vos fascinauit? Sed necesse est, vt cautè videamus, qa prædicatores iusti, in ipsis quos corrigunt, cum ex parte alia fortasse aliquid bonæ operationis inueniunt, ad eadem obiurgationis verba cum quanta dispẽsatione descendunt. Ecce Paulus Corinthijs dixerat. *1. Cor. 3.* Cum sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis? Et etiam: *1. Cor. 1.* Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo. Quæso te Paule, istis fauoribus iam quò tendas insinues. *1. Cor. 1.* Obsecro vos fratres per misericordiam Dñi, vt id ipsum dicatis omnes, & nõ sint in vobis schismata, significatum enim est mihi ab his, qui sunt Chloes, quia contẽtiones in vobis sunt. De quibus contentionibus paulò post subdidit, dicens. Cum enim sit inter vos zelus, & contentio, non ne carnales estis? Ecce quibus laudibus, ad aperta correptionis verba descendit: ecce in corde audientium, quàm blanda fauoris manu, viam districtę increpationis ape-

aperuit. Prius namque superborũ brachia studuit per blandimentorum vincula religare, vt postmodum potuisset vulnus superbiæ, ferro correptionis incidere. Peritus itaq; medicus, prius sana membra, quæ circa vulnus erãt, laudando palpauit, & post modum, putridum sinum vulneris feriendo transfixit. Habet ergo in sanctis prædicatoribus ad vtraq; aptum, doctrinæ regula, pondus suum, vt & recta facientes nutriant, & peruersa animaduertentes abscindant.

21 Li. 30. Moral. c. 18. IDEM inquit: Sæpe doctori verbum pro gratia tribuitur auditoris, & sæpe propter culpã subtrahitur sermo doctori. In his ergo, quæ vberum prædicat doctor, nulla elatione se efferat, nè fortassè non pro sua, sed pro auditoris gratia, eius repleatur lingua. Et in his, quæ doctor steriliter dicit, auditor nõ succenseat, nè fortassis doctoris lingua non pro sua, sed pro auditoris reprobatione torpescat. Pro auditoris namq; gratia, datur bonus etiam malis sermo doctoribus: sicut potuerunt Pharisæi suppetere verba prædicationis: de quibus scriptum est: Omnia quæcumque dixerint vobis seruate, & facite, secundùm autem opera eorum nolite facere. Propter auditorum uerò reprobationem, bonis etiam doctoribus sermo subtrahitur, sicut ad Ezechielem contra Israel dicitur. Linguã tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans, quia domus exasperans est. Aliquando autem sermo prædicationis propter vtrosque datur, aliquando propter vtrosque subtrahitur. Propter vtrosque enim datur, sicut diuina uoce Paulo apud Corinthios, dicitur: Noli timere, sed loquere. Et paulò post. Quia populus multus est mihi in hac ciuitate. Propter vtrosque verò subtrahitur: sicut Heli sacerdos, & prauam filiorum cognouit actionem, & dignam increpationis non exercuit vocem, cum pro fectò futurum esset, vt in mortis supplicio, & istos reatus flagitij, & illum silentij pœna mulctaret.

Matt. 23. Eze. 3. Act. 18. 1. Reg. 3.

22 IDEM explicans verba illa; Portas vultus eius (f Leuiathan) quis aperiet? Iob cap. 41. sic habet: Portæ vultus eius sunt iniqui doctores. Qui idcirco portæ vultus eius vocati sunt, qa per ipsos quisque ingreditur, vt Leuiathan iste, quasi in potestatis suæ principatu videatur. Sicut enim Scriptura sacra, sanctos viros portas Sion vocare consueuit, Sion quippe speculatio interpretatur, & non immeritò prædicatores sanctos portas Sion dicimus, qa per eorum vitam, atq; doctrinam absconditam supernæ contemplationis intramus, ita etiam portis Leuiatham istius, errorum magistri signantur, quorum dum prædicatio peruersa recipitur, miseris auditoribus via perditionis aperitur. Sed portæ istæ ante oculos hominum plerumque ad introducẽdum quidem apertæ sunt, sed tamen ad deprehendendum clausæ, quia recta in specie exhibent, sed opere, praua persuadent. Ad deprehendendum ergo clausæ sunt, quia nè intrinsecus cognosci valeant, exteriori simulatione muniuntur. Electis suis has portas Dominus aperit, quia magistros errorum sub specie sanctitatis absconditos, perspicua cognitione manifestat. Per gyrum dentium eius formido. Mutato namque nomine, hos eius dentes insinuare aliter voluit, quos superius portas vocauit. Peruersi enim prædicatores portæ eius sunt, quia ingressum perditionis aperiunt: dentes eius sunt, quia quos in errore capiunt, à veritatis soliditate confringunt. Sicut enim sanctæ Ecclesiæ dentes, accipimus eos, qui prędicationibus suis peccantium duritiã conterunt. Vnde ei per Salomonem dicitur: Dentes tui sicut greges tonsatũ, quæ ascenderunt de lauacro. Qui non immeritò detonsis ac lotis ouibus comparantur, quia innocuã vitam sumentes in lauacro baptismatis, conuersationis pristinæ vellera vetusta deposuerunt. Ita etiam dentibus Leuiathan istius, errorum magistri figurantur, quia reproborum vitam mordendo dilaniant, & eos à veritatis integritate subductos, in sacrificio falsitatis mactant.

Li. 33. Moral. c. 23. Simile. Cant. 4.

Prædicatores,& Prælati prius sibi prosint, quam alijs, operibus priusquam verbis docentes,& tales in bonum reipublicæ dantur, in malum desunt.

Cap. XXVIII.

Hom. 4 in lib. iudicum. to. 1.

ORIGENES explicans verba illa ca. 3. Et adiecerunt filij Israel facere malignũ in conspectu Domini, & Aioth mortuus est, inquit. Pro peccatis populi moritur bonus populi dux. Cum enim indigni fuerint effecti, & fecerint malum in cõspectu Domini, auferetur ab eis homo Dei. Non semper princeps populi, & Ecclesiæ iudex, per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, & operamur malignum in cõspectu Domini, dantur nobis principes secundùm cor nostrum. Audi quod Dominus dixit. Fecerunt sibi regem, & non per me, & principem, & non per consilium meum. Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem vtiq; ipse Dominus elegerat, & regem fieri iusserat. Sed quoniam non secundùm voluntatem Dei, sed secundùm peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eũ cum sua voluntate, vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in Ecclesijs fieri. Quia pro meritis populi, aut in verbo, & opere potens, à Deo tribuitur rector Ecclesiæ, aut si malignum faciat populus in conspectu Domini, talis Ecclesiæ iudex datur, sub quo famem & sitim populus patiatur, non panis, & aquæ, sed audiendi verbum Domini. Ita ergo nos agamus, & ita oremus, nè vnquam nos diuina indignatio in verbi fame condemnatos sinat, nè vnquam auferatur à nobis, qui nos verbo, & opere instruat, q; in moribus, & honestate, qui patientiæ & mansuetudinis, perfectum de se populis præstet exemplum. Nam si malè egerimus, si voluntatem nostram, & non Dei facimus, moritur & nobis Aioth, & obscuratur laus nostra, & tradimur in manus Iabin regis Chanaam.

Osee 8.

IDEM ait: Scit prædicator probare quod bonũ est, & beneplacitum, & perfectũ, & factus dux Ecclesiæ, & doctor ad illuminandos eos, qui in scientia cęci sunt, & instruendo paruulos in Christo, nè is inquam talis, alios quidé velit docere districtius, & de his quos instruit, summã disciplinam castitatis exigere, ipse verò intemperantiæ vitio, & cupiditatis vrgeatur. Ad huiusmodi hominem Apostolicus sermo dirigitur, dicens ei. Tu qui doces alium, te ipsum non doces. Qui prædicas non furandũ, furaris. Qui dicis non mœchandum, mœcharis. Qui abominaris idola, sacrilegium facis. Si verò etiam aperta incurrat opprobria, & de auaritia eius, & temulentia &c. publicam iam teneat notam, dehonoratur Deus in actibus eius. Et cum doctor Ecclesiæ, talis esse populis innotuerit, nomen Dei blasphematur in gentibus. Certi sunt. n. magistris similes esse discipulos. Vnde verba illa, si tu Iudæus requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora, ironicè legenda sunt.

Li. 2. in c. 2. epi. ad Romanos in fine. t. 2.

IDEM exponens verba illa; Vt sim minister Christi in gentibus, sanctificans Euangelium Dei, sic habet: Sicut pontifices cũ offerebant, necessariò eis erat prouidendũ, nè macula inesset hostiæ, nec vituperationis vitium, vt posset accepta Deo esse & grata, ita & qui Euangeliũ sanctificat, & verbũ Dei annunciat, curare oĩno debet, nè qua in curando macula, & prædicãdo, nè qđ in docendo vitium, nè qua in magisterio culpa nascatur, sed vt ita dixerim, si fieri põt, semetipsum primò immolet, se primũ vitijs iuguler, & sua prius peccato mẽbra mortificet, vt non solũ doctrina, sed & vitę exẽplo, discipulorũ salutẽ, oblationẽ suã acceptã faciat Deo. Nè prędicator audeat loq; aliquid eorũ, quæ per ipsum non effecit Christ⁹.

Li. 10 in c. 14. eiusdẽ epistolæ.

BASILIVS probat q̃ qui docẽdi alios munus susceperit, seipsum exemplar ad res honestas oẽs debet prębere, eaq; ipsum præstare prius, quæ alios doceat. Venite ad me oẽs, qui laboratis, &c.

In li. Moral. sentẽ. tom. 2. Matt. 11.

Ioan. 13. & ego reficiam vos. Tollite iugũ meũ super vos, & discite à me qa mitis sum, & humilis corde. Postquam ergo lauit pedes eorum dixit. Exemplum dedi vobis, vt & vos ita faciatis. Oĩa ostẽdi vobis, ꝙ sic laborantes oportet suscipere infirmos. Imitatores mei estote, sicut & *1. Cor. 11.* ego Christi. Nemo adolescentiã tuã cõ- *1. Tim. 4.* temnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in fide, &c.

5 *In epi. 67. qua est ad Ecclesiam Ancyranam.* IDEM in epistola consolatoria in obitu episcopi ait: Quis sermo excogitari poterit, qui tãtæ calamitati medeatur. Mortuus est vir, qui columna erat, & stabilimentum Ecclesiæ. Haud parũ autẽ periculi est, nè subtracto hoc fundamento, simul cum illo multi decidãt, & quæ in nonnullis sunt putrida ac marcida, manifesta fiant. Clausum est os, quod hactenus, & competenti fiducia, & sermonibus gratiæ ad fraternitatis ædificationem scaturiuit. Ablata sunt consilia mentis, quæ reuera diuinitus agitabantur. O quoties animum meum (accusabo.n.meipsum) nonnihil contra hunc virũ indignationis subijt, quòd totus hoc desiderio tenebatur, vt dissolueretur, & esset cum Christo, nec hoc pluris faciebat, vt diutius propter nos in carne maneret.

6 *Homil. 9. ex imperfecto in Mat to. 2.* CHRYSOSTOMVS exponẽs verba illa; Vidẽs Iesus turbas ascendit in montẽ, ait: Ascẽdit in montẽ, vt ostẽdat nobis qm̃ in altitudine spũaliũ virtutũ consistere debet, qui docet iustitiã Dei. Qui docet, verborum suorũ sit ipse exemplum, vt magis opere doceat, *1. Tim. 4.* quàm sermone. Sicut ait Apostolus ad Timotheum. Exemplum esto omnium fidelium. Qui autem ambulat per conuallia vitæ terrenæ, obscuras semitas calcat, & loquitur altos sermones, non alterum instruit, sed seipsum castigat. Nemo enim potest in valle stare, & de monte loqui, sed aut vbi stas, inde loquere, aut vnde loqueris, ibi sta. Si in terra est animus tuus, vt quid de cœlo loqueris? Si autem in terra tu stas, de terra loquere, si autem de cœlo loqueris, in cœlo consiste, vt dicas cum A- *Philip. 3.* postolo: Nostra conuersatio in cœlis est.

7 *Homi. 14.* IDEM dicit; Quod dixit Apostolis. Vos estis sal terræ, ad hoc respicit, ꝙ doctor omnibus virtutibus debet esse ornatus. Debet esse pauper, vt auaritiã libera voce castiget. Debet esse semper suspirans, & lugens, vel sua, vel aliena peccata, vt confundat eos, qui nec peccare dubitant, nec postquã peccauerint tristantur. Debet esuriens esse, & sitiens iustitiam, vt pigros circa opera bona valeat excitare, magis exẽplo, quàm voce. Debet esse misericors alijs, sibi autem austerus, vt sibi quidem graue pondus iustitiæ ponat, alijs autem leue. Debet esse mundo corde, vt non solùm non se immisceat circa negotia sæcularia, sed nec cogitet de mundo. Sit autem pacificus, vt tota Ecclesia eius quasi vna sit anima. Si ergo omnibus his virtutibus fuerit ornatus, tunc est quasi optimum sal, & totus populus de illo conditur, magis videndo eum, quàm audiendo. Nam prima doctrina est videre bonum, secũda autem audire. Dum consideramus quòd opus est salis, quòd lucis, admonet nos, vt quæramus, ob quam causam Apostoli sali sunt comparati, ob quam autem luci. Salis opus est, rem in eo statu tenere, in quo inuenerit eã, vt in deterius non mutetur, ad melius autem perducere non potest. Tenet carnem nè putrescat, putridam autem non potest tenere incorruptam. Lucis autẽ opus est ipsas soluere tenebras, & ea quæ fuerunt in tenebris, illustrare. Sic doctores, sal quidem sunt populi Christiani iam cognoscentis Deum, seruantes eum in ipsa agnitione Dei, & sanctitate. Lux autem sunt gentium, producentes eas ad scientiæ lumen, vel æternorum, qui fortè in Ecclesia ceciderunt in tenebris peccatorum. Item, bona conuersatio sacerdotis, sine verbo tenet quidem sanctos in sanctitate per suũ exẽplum, adducere aũt ignorãtem ad scientiã veritatis non potest. Itẽ verbum quidẽ, ignorantem adducere ad scientiam veritatis, & sine conuersatione bona potest, tenere autem in sanctitate absque bona conuersatione non potest, magis autem scandalizat.

Ba-

Ergo propter bonam conuersationem suam sacerdotes sunt sal, quoniā bona conuersatio sacerdotum conditura populi est, propter verbum autē doctrinę lux. Prius autem vocauit eos sal, postea autem lucem, quia prius est bene viuere, deinde bene docere. *Infra*, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Idest, sic illuminate, & docete, non vt verba vestra tantummodo audiant homines, sed vt opera vestra bona videāt vt quos illuminaueritis per verbum, quasi lux, condiatis per exempla operum vestrorum, quasi sales. Quoniam qui facit, quod docet, ille verè docet, qui autem non facit, non alium docet, sed seipsum condemnat. Et melius est facere, & non docere, quàm docere, & nō facere. Quoniā qui facit, etsi tacuerit, aliquos corrigit suo exemplo, qui autē docet, & non facit, non solùm neminem corrigit, sed & multos scandalizat. Quis enim non moueatur ad peccandum, cū viderit ipsos doctores pietatis peccantes? Ergo per illos quidem doctores, qui docent, & faciunt, magnificatur Deus, per eos autem, qui docent, & nō faciunt, blasphematur. Vt puta si bene doceant sacerdotes, & melius viuant: videntes gentiles dicunt: Benedictus Deus, qui tales habet seruos: Verè enim eorum Deus verus est Deus. Nā nisi ipse esset iustus, numquam populū suum circa iustitiam sic teneret: nam disciplina Domini ex morib. familiæ demonstratur. Non sicut nostri philosophi, qui magna loquuntur, & nec modica faciunt. Si autem bene doceant, & male conuersentur, videntes dicunt: Qualis est Deus eorū, qui talia agunt? Numquid sustineret eos talia facientes nisi consentiret operibus eorum?

Hom. 30. in act. Apost. to. 3 I D E M dicit Perquam facile est docere verbis, doce me vita tua. Hæc doctrina optima est. Nō enim sic insident animæ verba, ac opera. Quoniam si non habueris opus bonum, non solùm non proderis loquendo, sed etiam plus nocebis, vtiliusq; foret tacere. Quare? Quia opus mihi proponis, ac si impossibile foret. Cogito enim mecum, si tu qui tanta loqueris non facis, multò magis ego venia dign⁹ sum, nihil tale dicens Idcirco inquit propheta in Psalmo: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas? *Psal. 49.* Maius enim hoc damnum, quando bene quis docet verbis, & operibus doctrinam impugnat. Hoc multorum in Ecclesia malorum, causa est. Multi, vt in medium procedunt, multa faciunt, vt prędicent, etsi applaudentem multitudinem habent, quasi regnū adepti sint, gaudent, si autem cum silentio claudatur sermo, tristitia maior illis e silentio, quàm ex gehenna. Hoc subuertit Ecclesias, quòd & vos nō quæritis audire sermonem, qui compūgere possit, sed qui oblectet, & tinnulo strepitu, & verborum compositione, quasi cytharœdos, & cātores audientes, & nos frigidè, & miserè facimus nostras affectiones sequentes, quas eijcere oportebat. Et idem fit, ac si *Simile.* pater videns puerum, quem supra modum tenerè amat, ęgrotum, illi frigida, & quæ eū delectant, porrigat, quæ autē sunt vtilia minimè curet. Deindeq; qn̄ eb iurgatᵉ à medicis ait: Videns flentē puerū, ferre nō possum. Miser, & ærūno, sè ac proditor, neq; .n. talē patrē dixerim. Hoc etiam nobis accidit. Flosculos verborum, & compositionē, & harmoniā curiosius sectamur, vt canamus, non vt prosimus; vt simus in admiratione, non vt doceamus; vt oblectemus, non vt compungamus; vt plausu, & laudibus obtentis abeamus, non vt mores componamus. Credite mihi, quando interdicendum plausum excito, per illud quidem tempus, humanum quiddā mihi accidit, & distrahor, & diffundor: vbi autem domum redeo, & intelligo plaudentes sine fructu abijsse, ploro, & gemo, & lachrimor, & quasi frustra omnia dixerim, sic afficior, mihiq; ipsi dico. Quæ sudorum meorum vtilitas, si auditores è verbis meis nullum fructum accipere volunt.

Ep. 2. ad Fabiolam de veste HIERONYMVS sic habet: Nō accipiunt vestes sacras sacerdotes, nisi lotis prius sordibus, nec ornantur ad sacra, nisi in Christo, noui hoēs renascantur,

sacerdota li, tom. 3. scatut. Vinũ n. nouum in nouis vtribus mittitur. Præceptis Dei lauandi sumus, & cum parati ad indumentum Christi tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste linea, nihil in se mortis habente, sed tota candida, vt cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorũ peccatorum turpitudo celetur. Vnde & Dauid. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Post lineam tunicam induimur hyacinthino vestimento, & incipimus de terrenis ad alta conscendere. Hanc habuerunt omnes illi quibus dicitur: In montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Nec sufficit nobis priorũ ablutio peccatorum doctrina secretior, nisi habuerimus & opera. Vnde iungitur & ephod, idest, superhumerale, quod rationali copulatur, vt non sit laxum, neq; dissolutum, sed hæreant sibi inuicem, & auxilio sint opera, & verba. Ratio enim operibus, & opera ratione indigent, vt quod mente percipimus, opere perpetremus. Rationale hoc, duodecim in se lapides habet, & quatuor ordines, quos quatuor puto esse virtutes cardinales. Cum indutus quis fuerit veste multiplici, consequens est veritatem quam corde retinet, sermone proferre: & ob id in rationali veritas est, idest scientia, vt nouerit, quæ docenda sint, & manifestatio, atque doctrina, vt possit instruere alios, quod mente concepit. Moyses sacerdotes scientiã ornat in vestibus, Paulus Timotheum, & Titum instruit disciplinis. Sed & ipse vestimentorum ordo præcipuus. Non prius rationale, & sic superhumerale, sed ante superhumerale, & post rationale. A mandatis, inquit, tuis intellexi: prius faciamus, & sic doceamus, nè doctrinæ auctoritas cassis operibus destruatur. Hoc est, quod in propheta legimus: Seminate vobis in iustitia, & *Psal. 118.* metite fructum vitæ. Illuminate vobis lumen scientiæ. Primùm seminate in iustitia, & fructum vitæ æternæ metite, postea vobis scientiam vendicate. Nec statim absoluta perfectio est, si quis superhumerale, & rationale habeat, nisi hæc ipsa inter se forti compagine solidentur, & sibi inuicem connexa sint, vt & opera rationi, & ratio operibus hæreat, & his præcedentibus, doctrina sequatur, & veritas. *Infra*: Tanta debet esse scientia, & eruditio pontificis Dei, vt & egressus eius, & motus, & uniuersa, uocalia sint. Veritatem mente cõcipiat, & toto eam habitu resonet, & ornatu, & quidquid agit, quidquid loquitur, sit doctrina populorum. Absque titinnabulis enim, & diuersis coloribus & gemmis, floribusq; uirtutum, nec sancta ingredi potest, nec nomen antistitis possidere.

IDEM explicans verba illa; Occurrentes sitienti, ferte aquã, qui habitatis terram austri, cum panibus occurite fugiẽti, inquit. Vos qui estis in Themam, quod interpretatur auster, atque perfectio, & in eo versamini loco, de quo scriptum: Deus ab austro veniet, & qui consummati estis, atque perfecti, & habetis in vobis lumen scientiæ scripturarum, fugientibus de Arabia, & de saltu, occurrite cum aqua, & panibus, & nolite expectare, donec ad vos veniat, sed imitamini illum euangelicæ parabolæ patrem, qui occurit filio reuertenti. Locus hic propriè, aduersus eos intelligi potest, qui tradentes se ocio, atq; desidiæ, propria salute contenti sunt, nec pœnitentibus, atque conuersis porrigunt manum.

11 Lib. 7. in c. 21. Isa. tom. 5.

Abac. 3.

Luc. 15.

IDEM explicans verba illa; Super montem excelsum ascende, tu qui euangelizas Sion, dicit. Vno verbo, præcipitur Apostolorum choro, ut ad prædicationẽ oĩs carnis, quæ uisura sit salutare Dei, excelsa cõscẽdat, de magnisq; dicturi, in sublimibus commorentur.

12 Lib. 11. ca. 40. Isaia.

IDEM explicans verba illa; Quoniam Domine imminuti sumus plusquam omnes gentes, & sumus humiles in vniuersa terra hodie propter peccata nostra, & non est in tempore hoc princeps, & propheta, & dux, sic habet. His versiculis, quos dixerunt tres pueri in camino ignis inclusi vtendum est siquãdo Ecclesiæ propter peccata populi, sanctorum virorum, & magistrorum, qui in lege Dei doctissimi sunt, sustinent penuriam.

13 In cap. 3 Dan.

IDEM

14 *Li. 1. in c. 3. Michea. ro 6.* IDEM exponens verba illa; Confundentur diuini, & qui vidēt visiones, & operient vultus suos omnes, inquit. Cum prophetæ diuini magis, quàm prophetæ fuerint comprobati, pœnitētiam agent hi qui magistri fuerant, & ego exaudiam eos, & dabo eis virtutē spiritus mei, & implebo eos iudicio meo, & fortitudine, vt qui prius populum blandimentis decipiebant, postea vera annunciando deterreant, & ad rectam reuocent viam, & incipiant mederi vulneribus, quæ intulerant. Animaduerte in præsenti loco, posse aliquē docere post peccatum, si tamē vit a pristina digna pœnitentia deleuerit. Vnde & Dauid post adulterium, & homicidium, loquitur in psalmo: *Psal. 50.* Asperges me hysopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Cumq; Domine feceris: Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Prius conuertitur, & post docet.

15 *Lib. 3. in c. 11. Zach.* IDEM exponens illa verba; Hæc dicit Dominus, pasce pecora occisionis, quæ, qui possederant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea, sic habet. Hæc verba de nostris sacerdotibus, & prælatis intelligi possunt, & quicunque pastores fuerint negligentes, & vnum de minimis scādalizauerint, ipsos esse, qui nutriant pecora occisionis, & non patiantur quidquam super eis, & doleant, nec possint dicere cum Apostolo: *2. Cor. 12.* Quis scandalizatur, & ego non vror? & vendant populos sibi creditos, de quibus scriptum est: *Psal. 52.* Qui deuorant populum meum, sicut cibum panis.

16 *In c. 13. Zacharia.* IDEM explicans verba illa; Et erit: In die illa confundent prophetæ, vnusquisque ex visione sua cum prophetauerit, nec operientur pallio saccino, vt mentiantur, sed dicet, non sum propheta, ait: Qui prophetare tentauerit, & parentum iudicio fuerit condemnatus, & vaticinij illius falsitatem, rerum cōtrarius exitus approbarit, confundetur ex visione sua, nec vitra operietur cilicio, vt mentiatur. Hic enim erat habitus prophetarum, vt quando populum à pœnitentiam prouocabant, inducerentur cilicio. Vnde & Isaiæ præcipitur, *Cap. 20.* vt auferat cilicium de lumbis suis, & nudus incedat. Nequaquam enim tempus esse pœnitentiæ, sed imminentis captiuitatis. Ergo & iste pseudopropheta nequaquam habitum accipiet prophetalem, nē sub alieno vestitu, & operimento, simplices quosque decipiat.

17 *Li. 2. in c. 18. Prouc. ro. 7.* IDEM exponens illa verba; Qui prius respondeat quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum, dicit. Qui prius doctor esse desiderat, quàm discat, stultitiæ noxam non declinat.

18 *In c. 19.* IDEM explicans verba illa; Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam, inquit. Nemo ita piger est, vt ad os manū vel comedendo reducere, laborem putet, sed pigro labor est manum ad os porrigere: quia desidiosus quisque prædicator, nec hæc vult operari, quæ dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci opere concordare.

19 *Li. 4. in c. 23 Matt. ro. 9.* IDEM explicans verba illa; Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proselytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplum quàm vos, inquit. Scribæ, & Pharisæi totum lustrantes orbem, per imaginem sanctitatis, studij habebant, de gentibus facere proselytum, & incircumcisum miscere populo Dei. Sed qui ante dum esset ethnicus, simpliciter errabat, & erat semel filius gehennæ, videns magistrorum vitia, & intelligens destruere eos opere, quod verbis docebant, reuertitur ad vomitum suum, & gentilis factus, quasi præuaricator, pœna maiori dignus erit.

20 *In cap. 1. Marci.* IDEM exponens illa verba; Rectas facite semitas eius, ait. Has semitas incuruauimus declinantes in dexteram, atq; sinistram. Nunc Deus præcipit nobis, vt via regia incedentes proximos nostros, vt nos, & nosipsos, vt proximos diligamus. nam qui diligit iniquitatem, odit animā suam. Qui .n. semetipsum diligit, & non diligit proximū,

ad dexteram declinat. Et qui semetipsum odiens, proximum diligit, ad sinistram diuertit. Nam bene agunt multi, sed non bene corrigunt, sicut Heli. Et multi bene corrigunt, sed non bene agunt, vt fuerũt Scribæ, & Pharisæi, qui sedebant super cathedram Moysi. Vnde & turturis in lege ad ascellas eius retorqueri iubetur, nè separetur os ab opere, & opus nostrum non diuidatur ab ore. Et quando erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lũbos eius, & locustas, & mel siluestre edebat, & sic prædicabat, egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Hierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur ab illo cõfitentes peccata sua. Vestis enim prophetæ, & cibus, & potus, totam austerã vitam prædicantium significant.

1.Reg.2. *Matt.23.* *Leuit.1.*

21 *Inc. 2. epi Pauli ad Titum.*

IDEM explicans verba illa; Tu verò loquere, quæ decent sanam doctrinam, aduertit, aliud esse sanam doctrinam loqui, aliud ea, quæ sanæ conueniunt docere doctrinæ. Quia in altero simplex tantum institutio est, & in altero cum eo, quod docet, vitæ quoq; correctio est. Qui enim soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum, Domino præcipiente discipulis, non solùm in meditatione scripturarum eos laborare debere, vt quæ scripta sunt cõdant in memoriæ thesauro, sed prius faciant, quæ præcepta sunt. Quicumq; verò fecerit, & docuerit, ille vocabitur magnus in regno cælorũ. Nisi enim supergressa fuerit nostra iustitia scribarum iustitiam, & pharisæorum, non possumus ingredi regna cælorum: qui supra Moysi cathedram sedentes, dicunt, & non faciunt, & alligãt onera importabilia, quæ ceruicibus hominum imponunt, & ipsi minimo digito nolunt ea cõtingere. Hoc igitur nũc Apostolus Titum discipulum suum docet, vt ea loquatur, quę sanæ doctrinę conueniant, quia tunc doctrinæ fit sanitas, cum doctoris doctrinæ pariter, & vita consentiant.

Matt.5. *Matt.23.*

22 *Libro 7. Mor.c.16.* *Num.2.*

GREGORIVS exponens verba illa Iob 6. cap. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum è vobis nullus sit, qui possit me arguere, ait. Mundus ipse esse à vitijs debet, qui curat aliena corrigere, vt terrena non cogitet, vt desiderijs infimis non succumbat, quatenus tantò perspicacius alijs fugiẽda videat, quantò hæc ipse per scientiam, & vitã verius declinat, quia nequaquam purè maculam in membro cõsiderat oculus, quem puluis grauat, & superiectas sordes, manus tergere non valet, quæ lutũ tenet. Vnde rectè ad Dauid per significationem diuina vox dixit: Non tu ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum es. Dei autem templum ædificat, qui corrigendis atque instituendis proximorum mentibus, vacat. Quoniam templum Dei sanctum est, quod estis vos. Sed vir sanguinum templum Deo ædificare prohibetur, quia qui adhuc actibus carnalibus incumbit, necesse est, vt instruere spiritaliter mentes proximorum erubescat.

Simile. *1.Reg.7.* *1.Cor.3.*

23 *Li.19. moral.c.14.*

IDEM quærit cur Iob in cap. 29. tam subtiliter suas virtutes enarret, & ait: Sanctorum virorum est, bona quæ fecerint, occultare, nè elati cadant. Hinc est etiam quòd duos cæcos iuxta viam sedentes Dominus illuminãs pręcepit, dicens: Videte nè quis sciat. De quibus illico scriptum est: Abeuntes, diffamauerunt eum per totam terram illam. Sed quærendum nobis est quid sit hoc, quod ipse omnipotens, cui hoc est velle quod posse, & taceri virtutes suas voluit, & tamen ab his qui illuminati sunt, quasi inuitus indicatur, nisi quòd seruis suis se sequentibus exemplum dedit, vt ipsi quidem virtutes suas occultare desiderent, & tamen, vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti, vt bona ad proximos suos exempla transmittant. Occultentur ergo studio, necessitate publicentur, & eorum occultatio sit custodia propria, eorumque publicatio sit vtilitas aliena. Aliquando sancti viri & coram hominibus compelluntur bona facere, aut eadem hominibus sua facta narrare, ad hoc tantùm, vt Deus glorificetur. Dum enim sancta prædicant, ipsa prædicatio eorum fortasse despicitur, quorum vita nescitur.

Matt.9.

Compelluntur vitam suam dicere, vt auditorum suorum valeant vitam mutare. Scriptum quippè est: Cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur pariter & rotæ. Quia videlicet cum auditorum mentes, prædicantium vitam suscipiunt, necessariò vtique etiam vim prædicationis admirantur. Sic nimirũ Paulus discipulis loquens, & honorem fugit, & tamen quãtum esset honorãdus ostendit. Nam cum Thessalonicensibus diceret: Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neq; in occasione auaritiæ, Deus testis est, securus adiunxit: Neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis neque ab alijs. Rursus Corinthijs, honorẽ fugiens, dicit: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum, nos autem seruos vestros per Iesum. Post modum miras concinit sui laudes in vtilitatem proximorum. Sic & Iob modò: quia sancti viri cum coguntur bona narrare quæ faciunt, non elationi seruiunt, sed vtilitati.

Ezech. 1. — 1. Thess. 2. — 2. Cor. 4.

24 IDEM exponens verba illa Iob cap. 31. Seram, & alius comedat, & progenies mea eradicetur, dicit. Serere, est verba vitæ prædicare, comedere autẽ est bonis operib. satiari. Si ergo ea quę protulit facere prætermisit, ait: Seram, & alius comedat. Ac si apertè dicat: Qđ os meum loquitur, non ego sed alter operetur. Prædicator quippe, qui à suis vocibus, moribus discrepat, ieiunus serit quod alius manducet, quia suo semine ipse non nascitur, quando à verbi sui rectitudine, praua actione vacuatur: Et quia plerumque discipuli incassum bona audiunt, cum ex magistri vita operum exemplo destruuntur, rectè subiungitur: Et progienies mea eradicetur. Doctoris enim progienies eradicatur, quando is qui per verbum nascitur, per exemplum necatur. Quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Neque enim torpenti nobis est mente transeundum, quod apud Salomonem mulier, quę vigilans lactare cõsueuerat, dormiens interemit. Quia nimirũ magistri, vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes, auditores suos, quos per vigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt, facere negligunt, per somnum torporis occidunt, & negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur.

Li. 21. Moral. c. 8. — 3. Reg. 3.

25 IDEM explicãs verba illa; Iob 39. cap. Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitũ? inquit. Quid est, quod huic equo Dominus se prius dare fortitudinem, & postmodum collo eius hinnitum circundare asserit? Hinnitu enim vox prædicationis exprimitur. Verius autẽ quisque prædicator, ante fortitudinem, & post hinnitum accipit, quia cũ prius in se vitia extinxerit, tunc pro erudiendis alijs ad vocem prædicationis venit. Huic equo Dominus & fortitudinem, & hinnitum se dare testatur, quia in prædicatores eius, nisi vita, & sermo cõuenerint, nequaquã virtus perfectionis apparebit. Non enim multum prodest, si sublimis vitæ operatione suffultus sit si tamen loquendo nõ valet ad hoc alios excitare, quod sentit. Vel quid prodest bene loquendo alios ascendere, si semet ipsum indicat male viuendo torpuisse? Quia ergo in prædicatore necesse est, vt ad perfectionem vtraque conueniant equo suo dominus, & cum actionis fortitudine, hinnitum vocis, & cũ hinnitu vocis, fortitudinẽ ministrat actionis. Et notandum cur hinnitus, qui interius nimirum per guttur ducitur, equi collo circumdari, idest, quasi per gytũ trahi exterius dicatur: quia videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extra circundat. Nam quo alios ad bene viuendũ suscitat, ad bene agendũ & opera prædicantis ligat, nè extra sermonem actio transeat, nè voci vita cõtradicat. Collo ergo equi, hinnitus circumducitur, quia nè ad peruersa opera prodeat, suis vocibus etiam vita prædicantis obsidetur.

Li. 31. Moral. c. 15.

26 IDEM exponens verba illa; Terrã vngula fodit, ait. Solet in equi vngula, laboris fortitudo cognosci. Quid ergo per vngulã, nisi in prædicatore sancto, virtutum perfectio designatur? Qua videlicet vngula terrã fodit, cum de corde audientium exemplo suorum operum, ter-

In c. 13.

terrenas cogitationes ejicit. Vngula terrã fodit, quia auditorũ corda à sęcularibus curis euacuat cum doctor bonus, contemnere sæclũ, opere ostentat. Videamus Paulum terram cordis audientium, qua ostensæ virtutis vngula fodiat. Ipse namque discipulis dicit: Hæc cogitate, quæ didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum. Et rursum: Imitatores mei estote fratres, sicut & ego Christi. Qui ergo exemplo sui opens, alios corrigit, nimirum vngula terram fodit.

Philip. 3.

27 IDEM explicans illa verba; Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum, & audiui loquentem ad me, & dicentem: Fili hominis mitto ego te ad filios Israel, sic habet. Iacenti prophetæ dicitur, vt surgat, stanti autẽ præcipitur vt ad prædicationem proficisci debeat. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione iacentibus præberi non debet auctoritas prædicationis. Sed cum iam in bono opere surgimus, cum iam recti stare cœpimus, dignum est, vt ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Cadens propheta, iam monitionis verbum suscepit, vt surgeret, surgens autem præceptum audiuit, vt prædicaret. Surgere ad fortiora iubemur, & cum iam in bonorum operum soliditate persistimus, necesse est, vt vnde nosmetipsos correximus, inde iam prædicantes & alios leuemus. Iacenti ergo non pręcipitur, vt ad prędicationẽ pergat, ne infirmus quisque, hoc quod verbo ædificare potest, opere destruat. Vnde recte quoque per psalmistam dicitur: Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis. Statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos, & immisit in os meum canticum nouum, hymnũ Deo nostro. Prius enim de luto prauitatis educitur, vt eius pedes per fidem in petra solidentur. Sed quia rectam fidẽ recta subsequi debet operatio, gressus eius directi sunt, vt post directionem gressuũ, idest, post perfectionem boni operis, in ore acciperet etiam nouum canticum prædicationis. Sic Saulus, dum superbe Damascum pergeret, redemptoris voce prostratus iacuit. Et qui prædicator futurus erat, nõ tamen mox vt prædicaret, quod viderat audiuit, sed ei iacenti dicitur: Egredere in ciuitatẽ, & dicetur tibi, quid te oporteat facere. Surgens hoc didicit, vt quę cognouerat, prædicaret.

Hom. 9. in 1. Ezec. tom. 2.

Philip. 39.

48. p.

28 IDEM explicans verba illa; Comede volumẽ istud, & vadens loquere ad filios Israel, inquit. Scriptura sacra cibus, & potus est. In rebus obscurioribus quæ intelligi nequeunt, nisi exponatur. Scriptura sacra cibus est, quia quidquid exponitur, vt intelligatur, quasi manditur, vt glutiatur. In rebus verò apertioribus potus est: potũ enim non mandendo glutimus. Pro eo autẽ quod multa Ezechiel propheta obscura atque perplexa auditurus erat, nequaquam ei de sacro volumine dicitur: Bibe, sed comede. Ac si apertè diceretur: Pertracta & intellige, idest, prius mande, & tunc degluti. Sed in verbis sacri eloquij iste debet studij nostri ordo seruari, vt hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, cognoscentes mala quæ fecimus, vitemus, nè alia faciamus. Et cum iam ex magno vsu lachrymarũ, de peccatorum remissione cœperit esse fiducia, per verba Dei, quæ intelligimus, ad vitam quoque & alios trahamus. Ad hoc enim intelligenda sunt, vt & nobis prosint, & intentione spiritali alijs conferantur. Vnde benè nunc dicitur: Comede volumen istud, & vade, & loquere filijs Israel. Ac si ei de sacro cibo diceretur: Comede, & pasce, satiare, & eructa, accipe, & sparge, confortare, & labora. *Infra*: Et comedi illud, & factum est in ore meo, sicut mel dulce. De illorum ore prædicatio dulcis est audientibus, quando eorum actio cõtraria suis prędicationibus non est, quia de propria vita sumunt, quod per linguam proximis conferunt. Liber, qui viscera repleuit, dulcis in ore sicut mel factus est quia ipsi de omnipotenti Domino sciũt suauiter loqui, qui hunc didicerint in cordis sui visceribus veraciter amare. In eius quippe ore Scriptura sacra dulcis est, cuius vitæ viscera mandatis

Hom. 10. in tom. 3. Ezech.

29

datis illius replentur, quia ei suauis est ad loquendum, cui interius impressa ad viuendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet. Vnde necesse,est, vt qui verbum Dei loquitur, prius studeat qualiter viuat, vt post ex vita colligat, quæ, & qualiter dicat. Ad prædicandum nãque plus conscientia sancti amoris ædificat, quàm exercitatio sermonis: quia anhaudo cęlestia, intra semetipsum prædicator legit, quomodo persuadeat vt despici debeant terrena. Qui n. vitam suam interius pēsat, & exemplo suo foris admonendo alios ædificat, quasi in corde, linguæ calamum tingit, in eo quod manu verbi proximis exterius scribit. Inde admirabilis prædicator, cum multa discipulis exhortando dixit, quia nullam intra semetipsum de conscientia contrarietatem pertulit, adiunxit; Si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quæ & audistis, & vidistis in me.

Philip. 4.

30 Idem ait; De bene docentibus, & male operantibus dicitur: Filij Effrem intendentes arcum, & mittentes sagittas, conuersi sunt in die belli. Intendunt arcum atque sagittas mittunt, qui Scripturæ sacræ sententias proponunt, & verbis rectis auditorum vitia feriunt. Sed conuertuntur in die belli, quia post semetipsos redeunt in tentatione vitiorum, & pectus opponere non volunt. quia in tentationem certamine non resistunt. Hinc iterum dicitur: Auertisti adiutorium gladij eius, & non ex auxiliatus ei in bello. Gladius quippè doctoris est sermo Dei. Omnipotens itaq; Deus, cum doctorem respicit nolle ope rari quæ dicit, in die belli, adiutorij eius gladium auertit, quia in tentationũ certamine non permittit ei esse in adiutorium, doctrinæ verba, quæ dedit. Habet igitur gladium, sed hunc in bello non adiuuat, quia cum aduersitas tentationis erupetit, verbi obliuiscitur, qđ dicebat. De patientia sermo doctori est, sed cum ipse contumelia lacessitus fuerit, oblitus quod docuit, patientiam non habet, &c.

Hom. 21. in Ezech. Psal. 77. Psal. 88.

31 Idem sic habet; Quomodo nos vitam corrigere valeamus alienã, qui negligimus propriam? Vnde sancta Ecclesia de membris suis infirmantibus dicit: Posuerunt me custodem in vineis vineam meam non custodiui. Vineæ quippe nostræ actiones sunt, quas vsu quotidiani laboris excolimus. Sed custodes in vineis positi, nostram vineam minimè custodimus, quia dum extraneis actionibus implicamur, ministerium actionis nostræ negligimus. Nullum puto fratres ab alijs maius præiudicium, quàm à sacerdotibus tolerat Deus, quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare se exempla prauitatis cernit, quando ipsi peccamus, qui compescere peccata debuimus. Considerate quid de gregibus agatur, quãdo pastores, lupi fiunt. Hi enim custodiam gregis suscipiunt, qui insidiari gregi Dominico non metuunt contra quos, Dei greges custodiri debuerant. Nulla enim animarũ lucra quęrimus, ad nostra quotidie studia vacamus, & terrena concupiscimus. Et quia eò ipso quò ceteris prælati sumus, ad agenda quęlibet maiorem licẽtiam habemus, susceptæ benedictionis ministerium vertimus ad ambitionis argumẽtum. Dei causam relinquimus, ad terrena negotia vacamus.

Hom. 17. in Euangelica. Cant. 1.

32 Idem exponens illa verba; Et sermo Domini erat pretiosus, dicit. Sermo Domini prætiosus erat, hoc est, rarus. Quia dũ rarus esset, qui summa contemplando cerneret, frequens esse non poterat, qui bona loquendo prædicaret. Quod nunc quoque in sancta Ecclesia fieri videmus. quia dum plerique de reuerentia culminis, gloriam affectant honoris, dum sacri ordinis ministeria negligunt, summa, quæ videre nequeunt, subiectis plebibus prædicare non possunt, atque in eorum familia prætiosus sermo esse cognosci ur, quia rarò bonæ prædicationis hortamenta audiunt, quorum prælati ex desiderio non quærunt superna quæ dicant, sed terrena quæ agant. Quos profectò sancta Scriptura notat, cum dicit: Canes muti non valentes lattare. Non dixit, nõ volentes, sed nõ valentes, quia certo

Lib. 1 expositionis in c. 3. primi li. reg. c. 4. Isa. 56.

-uerè dum mūdi gloriam ex toto corde diligunt, vellent populo sublimia dicere, vt etiam de sublimitate verbi possent gloriam habere. Canes ergo muti volentes lattare, non possunt, quia dū prauo corde terrena meditantur, occul ta veritatis, quæ proferant, reuelatione nulla comprehendunt.

33 *Serm. 9. in cantica.* BERNARDVS explicans verba illa; Meliora sunt vbera tua vino, inquit. Quod enim postulas, te quidem delectat, sed vbera, qbu paruulos alis, quos & paris, meliora, hoc est, necessariora sunt vino contemplationis. Aliud siquidem est, quod vinum lætificat cor hominis, & aliud quod ædificat multos. Nam si Rachel formosior, sed Lya fœcundior est. Noli ergo nimis insistere osculis contemplationis, quia meliora sunt vbera prædicationis. Occurrit & alius sensus. Vt quid. n. verba hæc non magis conuenire eis ipsis dicamus, quibus præest in solicitudine, tanquam paruulis mater, aut nutrix? Nec enim æquanimiter ferunt iuuenculæ & teneræ adhuc animæ, illam vacare quieti, cuius plenius eruditi do ctrina, & exemplis informari desiderant. An non deniq; talium in subsequētibus compescitur inquietudo, vbi sub graui contestatione prohibentur su *Cant. 2.* scitare dilectam, donec ipsa velit? Hæ itaq; sentientes, osculis inhiare spōsam secretum quærere sibi, fugitare publicum, declinare turbas, & curæ ipsarum propriam preferre quietem. Noli, inquiunt, noli quia maior in vberibus, q̄ in amplexibus fructus existit. Per ea siquidem nos vēdicas à carnalibus desiderijs quæ militant aduersus animā, eripis mundo, & acquiris Deo. Hoc er go est, quod aiunt: quia meliora sunt vbera tua vino.

34 *Ser. 30. in cantica.* IDEM exponens verba illa; Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui, dicit. Sic eram, vt vineæ meæ custodiam non haberē, sed vitijs deditum, fecerunt custodem, non considerantes quid de mea ego facerem, vel fecissem, nec audientes arguentem magistrum, & dicentem: Si quis domui suæ præesse nescit, quomo do Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Miror audaciam plurimorū, quos videmus de suis vineis nō colligere, nisi spinas, & tribulos, vineis tamen domi nicis etiam se ingerere nō vereri. Qui vineam suam non custodierit eo sensu, quo Saluator loquitur in Euangelio. Qui perdiderit animam suam propter *Matt. 10.* me, inueniet eam, idoneus planè, & dignus, qui ponatur custos in vineis, quē propriæ cura vineæ, à commissarum diligentia, & solicitudine non impedit, aut retardat: dum non quærit, quæ sua sunt, nec quod sibi vtile est, sed quod multis. Propterea sanè Petro cura illa *Luca 22.* credita est in tam multis vineis, quia homo paratus erat, & in carcerem, & in mortem ire: vsque adeo suæ vineæ, idest, suæ animæ nō detinebatur amore, quo minus curæ intenderet creditarum. Paulo multæ vineæ sunt creditæ, quia non solùm alligari, sed & mori in Hierusalem paratus erat.

35 *Serm. 58. in cātica.* IDEM explicans uerba illa: Surge propera amica mea, formosa mea, & veni, ait. Sponsus hoc dicit. Et nonne ipse est, qui paulò ante suscitari dilectam tantopere prohibebat? Quo pacto ergo nunc non solùm, vt surgat, sed vt & acceleret, iubet? Quid sibi vult tam subita hæc mutatio voluntatis, siue con silij? Considerate, quas supra commendaui vicissitudines sanctæ quietis, ac necessariæ actionis, & quia non sit in hac vita copia contemplandi, nec diuturnitas ocij, vbi officij, & operis cogentior vrget, instantiorq; vtilitas. More igitur suo sponsus, vbi dilectam paululū in sinu proprio quieuisse persentit, ad ea denuo quæ vtiliora visa sunt, trahere nō cunctatur. Trahi uūt à sponso, est ab ipso accipere desiderium, quo trahatur, desiderium sanctificandi sponso, quippe cui viuere sponsus est, & mori lucrum. Et est desiderium vehemens, quod eam nō tantùm surgere, sed & surgere festinanter solicitat. Sic quippe habes. Surge, propera, & veni. Nec parum cōfortat, quod audit, veni, & non vade: per hoc se intelligens non tam mitti, quàm duci, & secum pariter sponsum esse venturum.

36 *Epist. 201 ad Balduinum abbatem.*

Idem sic habet docens prælatos debere iungere opera verbis: Memẽto dare voci tuæ vocem virtutis, vt opera tua verbis concinant, immo verba ope ribus, vt cures videlicet prius facere, quàm docere. Pulcherrimus ordo est, & saluberrimus, vt onus quod portandum imponis, tu portes prior, & ex te discas, qualiter oporteat alijs moderari. Alioqnin subsannabit te sapiens, vtpotè pigrum illum, cui labor sit manũ porrigere ad os Arguet te & Apostolus dicens: Tu qui alios doces, te ipsum nõ doces: Sed & notaberis vitio pharisæorum, qui alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt ea in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. Sermo quidem viuus, & efficax exemplum est operis, facile faciẽs suadibile quod dicitur, dum mõstrat fa ctibile quod suadetur. Ergo in his duobus mandatis, verbi.s. atque exempli, summam tui officij ad cõscientiæ securitatem pendere intellige. Tu tamen si sapis, iunges & tertium, studium.s. orationis, ad complementum vtique trinæ illius repetitionis in Euangelio de pascendis ouibus. In hoc noueris illius trinitatis sacramentum in nullo frustratũ à te, si pascas verbo, pascas exemplo, pascas & sanctatum fructu orationũ. Nametsi (vt dictum est) vocis virtus sit opus, & operi, tamen & voci gratiam, efficaciamq; promeretur oratio.

Prou. 26. *Rom. 2.* *Matt. 23.* *Ioan. 21.*

37 *Lib. 1 de consideratione ad Eugeniũ.*

Idem dicit: Monstruosa res gradus summus & animus infimus, sedes prima & vita ima, lingua magniloqua & manus ociosa, sermo multus & fructus nullus, ingens auctoritas & nutans stabilitas. Si cor mouisti, mouenda tibi lingua est, mouenda & manus Si quod viuis & sapis, totum das actioni, consi derationi nihil, laudo te; in hoc nõ laudo: puto quod & nemo, qui à Salomone audierit: Qui minoratur actu, percipiet sapientiam: certè nec ipsi actioni expedit meditatione non præueniri. Si item totus vis esse omniũ, instar illius, qui omnibus omnia factus est, laudo humanitatem, sed si plena sit: quomodo autem plena, te excluso? Et tu homo es: colligat ergo intra sinum suum. Alioquin quid tibi proderit iuxta verbũ Domini, si vniuersos lucreris, te vnum perdens? Quamobrem cum omnes te habeant, esto etiam tu ex habentibus vnus. Vsquequo vadens spiritus, & nõ rediens? Sapientibus, & insipientibus debitor es, & soli negas te tibi? Stultus, & sapiens, seruus & liber, diues & pauper, senex & iuuenis, vir & femina, clericus & laicus, iustus & impius, participant te, omnes de fonte publico bibunt pectore tuo, & tu seorsum sitiẽs stabis? Si maledictus, qui partem suam facit deteriorem, quid ille qui se penitus red dit expertem? Sanè deriuentur aquæ tuæ in plateas: homines, & iumenta, & pecora bibant ex eis, quin & camelis pueri Abrahæ potum tribuas, sed inter cæteros, bibe & tu de fonte putei tui. Alienus, inquit, non bibat ex eo. Numquid tu alienus? Denique qui sibi nequam, cui bonus? Memento proinde, non dico semper, sed vel interdum red dete teipsum tibi.

Eccl. 38. *1. Cor. 9.* *Matt. 16.* *Eccl. 4.*

38 *In tract. bene viuẽdi ad sororẽ. ser. 19.*

Idem dicit; Prælati debent custodire, ac regere gregem Domini cũ magna vigilantia, ac solicitudine. De quibus in canticis legitur: Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi: vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. Verus Salomon Christus esse intelligitur; quia pacem inter Deum, & hominem reformauit. Lectulus verò Salomonis, congregatio est fidelium, in qua Deus habitat; & requiescit. Lectulum verò Salomonis sexaginta fortes ambiunt.s. prælati, qui defendendo, corrigendo, increpando, castigando, admonendo circumeunt, & custodiunt Ecclesiam Dei contra vitia, & contra inimicos. Qui ideo fortes esse dicuntur, qui Prælati sanctæ Ecclesiæ perfecti sunt in obseruatione mãdatorum Dei. Omnes tenentes gladios.i. spirituale verbum, quia prædicando vitia subiectorum debent reprimere. Ad bella sunt doctissimi, quia necesse est, vt ad bella spũalia sint instructi. Vniuscuiusque ensis super femur suum. Prælati sanctæ Ecclesiæ, super femur enses

ſcenent, quia prius in ſe, & tunc in ſibi ſubditos vitia carnis debent reſecare. Et hæc faciunt propter timores noctur nos, id eſt, propter occultas inſidias ma lignorum ſpirituum, qui in nocte hu- jus ſæculi maximè inſidiantur ſanctis Prælatis, vt illis deceptis lectulum Salo monis. i. congregationem ſeruorū Dei fœdare, ac maculare poſſint.

Prædicatores quales futuri ſint, vt pro- ſint, quod ſi tales non fuerint, ni- bilominus audiendi ſunt.
Cap XXIX.

Hom. 2 in c. 6. Geneſ. nu. 1.

DE re hac multa diximus in capite 26 & cap. 28. qui- bus addenda ſunt hæc: in primis.

ORIGENES docens arcam à Noe fabricatam de lignis qua- dratis, ait. Quadratum eſt, quod nulla vacillat ex parte, ſed quocumque ver- teris, fida & ſolida ſtabilitate conſiſtit. Iſta ſunt ligna, quæ omne pondus, vel animalium intrinſecus, vel fluctuum extrinſecus ferunt. Quos ego arbitror doctores eſſe in Eccleſia, & magiſtros, & æmulatores fidei, qui & populos in- trinſecus poſitos, verbo commonitio- nis, & doctrinæ gratia conſolantur, & impugnantibus extrinſecus vel genti- libus, vel hæreticis, & fluctus, ac pro- cellas certaminum, commouentibus, virtute verbi ac ſapientia rationis obſi ſtunt. Sunt etiam hæc ligna defenſio his qui intrinſecus ſunt.

2 Homi 17. in ca. 49. Gen.

IDEM explicans benedictionem Iudæ: Dentes eius lacte candidiores, di- cit. Omnes, qui perfecti ſunt, & qui ſcripturarum cibos, dignis, & compe- tentibus interpretationibus explanan- tes ſubtilem, & minutum intellectum, qui ſpiritalis dicitur, Eccleſiæ corpori ſubminiſtrant, candidi debent eſſe, & puri, atque omni malo liberi, nè for- te dicatur eis. Qui alios doces, teipſum non doces.

3 Hom 9. in ca. 27. & 28. Exod.

IDEM vbi agit de tabernaculo, qd iuſſu Domini fecit Moyſes, inquit. Columnæ tabernaculi ſunt doctores, & miniſtri Eccleſiæ: ſicut Paulus vocat Petrum, & Iacobum, & Ioannem co- lumnas Eccleſiæ. In tabernaculo ergo hoc, columnæ feris interiectis iungun tur, dum in Eccleſia doctores datis ſibi dextris ſociantur. Sed columnæ iſtæ inargentatæ ſunt, quia qui verbū Dei prædicant, accipient per ſpiritum elo- quia Domini, quæ ſunt eloquia caſta, argentum igne probatum. Iſti autem, prædicationis ſuę baſes habent prophe tas. Super fundamentum enim Apoſto- lorum, & prophetarum collo antur, quorum teſtimonijs vtentes fidē Chri- ſti confirmant.

4 Hom 6. in c. 8. Leuit.

IDEM de veſtibus ſacerdotalibus diſſerens, ait. Sed ipſe ordo rerum, quā ſanctus ſit, & quàm mirabilis intuere. Non antea rationale, & poſtea hume- rale, ſed induens Aaron tunica hyacin thina, deſuper humerale impoſuit, qd aſtringens cingulo aptauit rationali, in quo erat doctrina, & veritas. Quia non ante ſapientia, & opera, ſed prius ope- ra haberi debent, & poſtea quærenda ſapientia eſt. Tum deinde, non ante ma nifeſtatio, quàm rationale, quia non ante alios docere, quàm nos inſtructi, & rationabiles eſſe debemus. Denique & propheta hunc eundem ordinem ſer uat, cum dicit: Seminate vobis ad iu- ſtitiam, & metite fructum vitæ: illumi nate vobis lumen ſcientiæ. Vides quo- modo non dicit primò: illuminate vo- bis lumen ſcientiæ, ſed primò ſeminate vobis ad iuſtitiam? Et non ſufficit ſemi nare, ſed metite, inquit, fructum vitæ, vt poſt hæc poſſitis implere, quod ſe- quitur, illuminate vobis lumen ſcien- tię. Sic ergo etiā hic imponitur hume- ralis ornatus, & non ſufficit ſolus or- natus, ſed & zona conſtringitur. Sed ne hoc quidem ſatis eſt: ſecundo adhuc cingitur, vt ita demum rationale poſ- ſit imponi, vt poſt hæc manifeſtatio ſe- quatur, & veritas. Tali ornatu debet ornari, qui ſacerdotium gerit: ſed non- dum finiuit: neceſſe eſt, vt accipiat ad- huc coronam. Propterea accipit pri- mò cidarim, quod eſt, vel operimen- tum quoddam capitis, vel ornamen- tum. Et poſt hæc ſuperponitur ei mi- tra. A fronte pontificis lamina aurea

sanctificata. Sed nos si bene intelligimus, quis sit sacerdotis ornatus, mysteriorum diuinorum profunda rimantes, non scire tantùm hæc, & audire, sed & implere desideremus: quia non auditores legis iustificabuntur apud Deum, sed factores. *Infra*: Propterea ergo si quis vult pontifex non tam vocabulo esse, quàm merito, imitetur Moysem, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de his? Quia non discedunt de tabernaculo Domini. Erat ergo Moyses indesinenter in tabernaculo Domini. Quod autem opus eius erat, vt aut à Deo aliquid disceret, aut ipse populũ doceret. Hæc duo sunt pontificis opera, vt aut à Deo discat legẽdo Scripturas diuinas, & sæpius meditando, aut populum doceat illa quæ à Deo didicerit, non ex proprio corde, vel ex humano sensu. Est & aliud opus, quod facit Moyses, ad bella non vadit, non pugnat contra inimicos, sed orat, & dum ille orat, vincit populus eius. Si relaxauerit, & dimiserit manus, populus eius vincitur, & fugatur. Oret ergo & sacerdos Ecclesię indesinenter, vt vincat populus, qui sub ipso est, hostes inuisibiles Amalechitas, qui sunt dæmones, impugnantes eos qui piè viuere volunt in Christo.

Exo. 17.

6 *Homi. 12. in cap 16. Hiere.*

IDEM exponẽs verba illa; Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus, inquit. Vsque hodie mittit Saluator hominum piscatores, instituens eos, animas liberare de mari, & ex acerbissimis fluctibus ad auram producere liberiorem. Verùm illi pisces, cum sagenis, retibus, atque hamis extracti de aqua fuerint, moriuntur. Apud nos verò, cum aliquis fuerit sermonis rete comprehensus, & eductus de mari sæculi, moritur quidem & ipse, sed peccato, sed mundo, vt viuat Deo. Et tu cum fueris à marinis fluctibus liberatus, noli quærere profunda, sed in montibus sit conuersatio tua, vt iam non habeas opus piscatoribus, qui te rursus de fluctibus extrahant, sed alijs quibusdam, quos Scriptura venatores nuncupat, qui te postea venentur de monte, de colle, de locis altioribus. Ibi sit deambulatio tua, ibi mens, gressus, & statio: obliuiscere maris, vallium, ac profundorum. Vnde subditur: Et post hæc mittam venatores multos, vt capiant eos supra omnem montem, & collem. Si vis & tu ab his venatoribus capi, caue nè verseris in vallibus, nè in alia humili regione consistas. In montibus, & in collibus, & in cauernis petrarum quærunt hi venatores homines.

7 *Lib. Moral. sentẽ. c. 25.*

BASILIVS docet, quod non ex æmulatione, aut inuidia, & contendendi studio, prædicandum sit Euãgelium Dei. Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ, ponam spiritum meum super eum, iudicium gentibus nũciabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius. Quidam quidem propter inuidiã, & contẽtionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prędicant: quidam ex charitate, sciẽtes, quod in defensionem Euangelij positus sum: quidam autem, ex contentione Christum annunciant non syncerè, existimantes prękssuram se suscitare vinculis meis. Et in cap. 36. vno verbo docet, quod aduersus omnes omni vire retinenda est verborum Domini veritas integra, neque omnino quicquam faciẽdum maiore animi, in hãc, quàm in illam partem propensione. Testificor coram Deo, & Domino Iesu Christo, & electis Angelis, vt hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando, hęc habentur in regula 70.

Mat. 12. *Phil. 1.* *1. Tim. 5.*

8 *Hom. 47. in Mat. 13.*

CHRYSOSTOMVS exponens verba illa capite 3. Simile est regnum cœlorum fermento, ait. Si duodecim homines totam pęnè farinam orbis fermentarunt: diligenter animo versa, quæso, quanta sit nostra malignitas, atque ignauia, qui cum innumeri simus, has gentium reliquias, conuertere non possumus, qui vel mille mundis satisfacere deberemus. Sed Apostolos illos fuisse, inquies. Quid ad rem? Nonne terum eiusdem naturæ fuerunt? An-

forsan

Forsan credis illos Angelos natura, aut de cęlo lapsos fuisse? Mundum conuerterunt non propter miracula quæ fecerunt, sed quia in ipsis erat verus gloriæ atq; pecuniæ contemptus, & qm̄ nullam sæcularium bonorum rerum curam habebant. Nam nisi hoc habuissent, si passionibus, veluti nos, seruissent, etiā si innumeros homines suscitassent, nihil vtilitatis fecissent. Viuendi ergo disciplina est, quæ spiritus etiam gratiā attrahit. Quod enim signum Ioannes fecit, qui tot, tantasq; ciuitates erudiuit? Vnde Helias mirabilis factus? Nonne quia regem libere alloquebatur?

Ioan. 10.

9 IDEM dicit; Ex tunc cœpit Iesus prædicare, ex quo tentatus est. Et si enim autem vicit in deserto, auaritiam spreuit in monte, vanam gloriam repercussit super templum: vt nobis ostendat, quia, qui ventri suo contradicere potest, qui sæculi huius bona contemnit, qui vanam gloriam non desiderat, ille debet iustitiam Christi prædicare: qm̄ ex istis tribus caminis, omnis diabolicæ fraudis flamma succenditur.

Homil. 6. imperfecti in Matt.

10 IDEM exponens illa verba; Et mandabo nubibus, nè pluant super eam imbrem, inquit. Nubes vocantur prophetæ, & Apostoli, quia sicut nubes baiulant pluuiam, & effundunt eam super terram, sic & prophetæ, & Apostoli accipiunt verba à Deo, & effundūt super rationabilem terram. Sunt aūt nubes, quæ à Spiritu sancto excitantur, & sunt nubes, quæ à spiritu potestatis aeris, sicut dicit propheta: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Nubes enim, quæ à Spiritu sancto excitantur, candidam baiulant aquam, idest, veram, & sanam doctrinam. Quæ autem à spiritu potestatis aeris, tenebrosam baiulant aquam, idest, falsam, & impiam doctrinā, quæ non illuminat, sed tenebrescere facit mentes eorum, qui suscipiunt eam. Impiorum nubes, & falsa sua doctrina, & promissionibus molliunt homines, & blandimētis, & persuasionibus soluūt. Sanctæ nubes, doctrinam iustitiæ persuadent hominibus: Spiritus autem sanctus, quasi ventus in cordibus, facit homines acquiescere veritati. Sicut n. non est possibile, vt ex sola pluuia fructificet terra, nisi flauerit super eam ventus: sic non est possibile, vt sola doctrina corrigat hominem, nisi cooperatus fuerit Spiritus sanctus in corde ipsius.

Homi. 20. imperfecti Isa. 5.

Psal. 17.

11 IDEM in illa verba; Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi, inquit. Multi sacerdotes, & pauci sacerdotes: multi nomine, pauci opere. Videte quomodo sedeatis super eam, quia cathedra non facit sacerdotē, sed sacerdos cathedram, non locus sanctifi cat hominem, sed homo locum. Qui bene sederit super cathedram, honorē accipiet ab illa, qui malè sederit, iniuriam facit cathedræ. Ideoq; malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim sedens, si quidem benè vixeris, & benè docueris, omnium iudex es: si autem benè docueris, & malè vixeris, tui solius condemnator es. Nam benè viuendo, & benè docendo populum instruis, quomodo debeat viuere: benè autem docendo, & malè viuendo Deum instruis, quō te debeat condemnare. Ad populum autē quid? Omnia, quæcumque dixerint vobis, seruate, & facite, secundùm autem opera eorū nolite facere. Idest, vos, qui sedetis in Ecclesia, quasi iudices sacerdotum, & non auditores aliena discutientes, & propria non considerantes, ex vobis ipsis iudicate, de sacerdotibus. Sicut vos omnes auditis, & non omnes facitis quod auditis, sic & sacerdotes oēs docent, sed non omnes faciunt q̄ docent. Nam in omnibus dignitas quidem diuersa est, oīum autē natura vna est. Homines. n. ab initio creati sunt propter se, postea aūt ordinati sunt propter vos. Propterea ergo natura eorum ipsorum est, ordinatio autem eorum, vestra. Si bene vixerint, eorum est lucrum, si benè docuerint, vestrum. Accipite ergo quod vestrum est, & nolite discutere quod alienum est. Sicut n. sacerdotes, etiam infideles docent propter fideles, melius iudicantes propter bonos etiam malos fouere, quàm propter malos etiam bonos negligere, sic etiam, & vos propter bonos sacerdotes

Homi. 43. imperfecti

dotes etiam malos honorate, nè propter malos, etiam bonos contemnatis: frequenter enim & de homine malo bona doctrina procedit. Ecce enim & vilis terra pretiosum aurum producit: num quid propter terram vilem, pretiosum aurum contemnitur? Non, sed sicut aurum eligitur, & terra relinquitur: sic & vos doctrinam accipite, & mores relinquite. Nam vt apibus herbæ necessariæ non sunt, sed flores herbarum: flores enim illæ colligunt, herbas verò relinquunt: sic & vos flores doctrinæ colligite, & conuersationem relinquite, vt quasi inutilis herba arescat. Fidem prædicant, & infideliter agunt; veritatem laudant, & mendacia diligunt; auaritiam castigant, & auaritiam exercent. Quia ergo scire bonum & malū in natura positum est, facere autem in voluntate, ideo bene dicere omniū est, bene autem facere paucorum.

Simile.

Simile.

13 IDEM exponens verba illa; Nemo adolescentiam tuam contemnat, dicit. Oportet eum qui doctoris officium suscipit ita se gerere, vt despici, contemniq; non possit. Sed fortasse dicturus es: vbi modestia ac mansuetudo sacerdotis elucebat, si semper in honore sit, neq; contemptui pateat? In his quidē, quæ ad se pertinent, si contemnatur sanè, cōstantissimè ferat, ita enim per patientiam, virtus prædicationis ostenditur. Verùm in his, quæ aliorum tangūt salutem, contemptui omnino non pateat. Id quippe non mansuetudinis est, sed stultitiæ. Nam si quidem iniurias in se, si maledicta, si insidias vlcisci velit, rectè omnino culpabitur. Verùm vbi alienæ salutis negotium agitur, imperio vtatur, atq; ex culmine auctoritatis, nè quid noxium immineat gregi, summa cura prouideat: neq; enim hoc in loco mansuetudine, sed auctoritate opus est vt, nè Ecclesiæ vtilitas pereat. Aut fortè hoc significare voluit, dicens: Nemo te adolescentiæ causa contemnat. Si enim ætatis defectum, indolis magnitudine, morumq; maturitate suppleueris, nullus iam te adolescentiæ causa contemnet, verùm admirabitur magis. Sed forma, inquit, esto fidelium, in sermone, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate, in omnibus teipsum præbens bonorum operum formam; hoc est, exemplar vitæ, atq; morum. Ipse esto, tanquam imago proposita, tanquam animata lex, veluti regula, ac norma benè, rectèq; viuendi. Huiusmodi quippe doctorem esse, necesse est. In sermone, inquit, vt facilè instruere per doctrinam possit: in conuersatione, vt Ecclesiæ sit propositus ad imitandum: in cęteris virtutibus, ex quibus norma sumitur bene, beateq; viuēdi. Attende tibiipsi, atque doctrinæ; hoc est, attende tibi, & reliquos doce; hoc enim faciens, & teipsum seruabis, & eos qui te audiunt. Nam qui doctrinæ nutritur ministerio, prior sibi, inde alijs emolumenta conquirit: dum enim alios admonet, seipsum quoq; cōpungit. Vt profectus tuus manifestus sit omnibus, non modò in vitæ rectitudine ac sanctimonia, verùm in sinceritate, atque vbertate doctrinæ.

Homi. 13. in ep. 1 ad Timot. ca. 4.

ca. 4.

15 IDEM docet cōcionum auditores ineptè garrire cōtra prædicatores, qui intertexunt suis concionibus, quæ ab alijs elaborata fuerint, vel si proprijs inuentis assiduè vtantur, nec noua semper prædicēt. Hic ergo generoso opus est animo, eoq; qui longè exiguitatem hanc superet, vt multitudinis voluptatem illam immoderatam, infructuosamq; compescat, possitq; illorum auditionem ad id quod vtilius futurū sit, transferre, hac ratione, vt populum se sequentem, ac sibi obsecundantem habeat, non etiam vt ipse à populi desiderijs agatur. Id quod præstare nemo potest, nisi idem simul popularem auram aspernetur, simul dicēdi vim obtineat. Quorum vtrumque nisi adfuerit, certè alterum alterius auxilio destitutū, nulli vsui esse possit. Nam si is laudum titillationem forti animo cōtemnens, tamen non exhibuerit doctrinam sale ac gratia conditam, fiet, vt à multis despicabilis habeatur, nullo prorsus lucro, commodo ve ab animi magnitudine illa accepto. Rursum si dicendi partem optimè præstare cum possit, à plausu, atq; aura populari vincatur, tum ipsi,

Li. 5. de sacerdotio ca. 5.

16

tum multitudini, quæ audit, damnum, detrimentumq; idem propositum, hoc ipso quòd laudum ille suarum desiderio captus ad auditorum gratiam, magis quàm vtilitatem dicendi vim exercet. Nam qui laudum desiderio trahitur, is cum doctrina, eloquentiaq; sua multitudinem reddere meliorem possit, mauult certè, dum laudes eas, quas à multitudine accepit, compensare cupit, ea in medium afferre, quæ auditores delectare possunt, his ipsis populares plausus captans. *Infra*: Prædicatorem necesse est absurdas deuorare criminationes, neq; prætermodum vereri, ac reformidare, neq; rursus leuiter despicere conuenit, sed te oportet, vt falsæ etiam existant, vt à plebeis ac contemptis hominibus in te contorqueantur, cōtendere eas statim vt extinguas. Nulla enim res alia magis famam auget vel bonam, vel malam, quàm vulgus incompositum, vt quod citra omnem delectum ac iudicium, & audire, & eloqui cum assuefecerit, id oē quidquid occurrerit temere proloquatur, nulla prorsus veritatis ratione habita. Quamobrem te non oportet vulgus ipsum contemnere, quin potius suspiciones prauas statim, atq; exortæ illæ fuerint intercidere, ac nihil prorsus omittere rerum earum, quæ prauam de te opinionem delere possint. Sin verò omnia cum præstiterimus, noluerint qui nos accusant, quiescere, tum demum contemnere eos licebit. Quādoquidem si quis ob dicta populi huiusmodi animo statim deijci cœperit, nè is nihil vnquam, quod generosum, admirandumque sit parere poterit. Oportet igitur Episcopum erga subditos affici, vt si pater erga liberos suos admodū infantes afficeretur. Ac sicut illis nec cadentibus, nec lugentibus admodum laboramus, ac ne cum nobis quidem arriserint, cristas tollimus, sic nos oportet neq; vulgaribus laudibus intumescere, neque probris animum despondere, si quando ea intempestiuè erumpere videas. *Infra*: Qui aliorum edocendorum prouinciam susceperit, nè de aliorum laudibus dependeat: quin orationes hoc consilio meditatus, vt Deo gratæ, atq; acceptæ sint. Laudatur is ab hominibus, laudes ne reijciat. Laudes ab auditoribus illi negantur, illas ne ambiat, neu magis indoleat. Quapropter erudiendus est is primùm in laudum contemptu ac despicientia. Nam si à popularis auræ illecebris vinci se ille patiatur, necessariò fiet, vt multis in rebus delinquat, vt qui cum non possit claros, illustresq; illos dicendo æquare, non recusabit alias illis insidias parare, inuidere, iniustè detrahere, multaque alia id genus præter decorum committere, quinimmo nihil non audebit, vt illorum glotiam ad suæ tenuitatis humilitatem deducat.

Simile.

HIERONYMVS explicans verba illa: Confregit ad numerum dentes meos, inquit: Dentes aliquando prędicatores dicuntur. De sanctis.n prædicatoribus sponsæ dictum est: Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro. Vnde & viri eorum ostensis in figura dentibus dicitur: Macta, & manduca, idest vetustatem earū contere, & in corpus videlicet Ecclesię, & tua membra conuerte.

18 *Li. 1. in c. 3. Lamēt. Hierem. 10. 4. Cant. 4. Act. 10.*

IDEM explicans illa uerba: Numquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, adsumus? dicit. Reuerti fulgura ideo appellātur, quia sancti prædicatores mittuntur à Deo, vt prædicatione Euangelij mundum illuminent, quibus Dominus ait: Vos estis lux mundi. Et iterū: Posui te in lucem gentium, vt sis salus vsq; ad vltimum terræ, & in fine sæculi reuertentes cū fructibus manipulorum suorum venient in exultatione, & dicent. Quinq; talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque lucratus sum.

19 *In ca. 38. Iob. 10. 7. Mat. 5. Matt. 25.*

IDEM exponens illa verba; Eloquia Domini, eloquia casta, dicit: Vtriusque testamenti doctrinam insimul comprehendit. Tunc casta sunt si à bonis prædicatoribus incorruptibiliter prædicentur. Tunc erit istud, si quando prædicant, non parentum prouocati amore, non potentum timore, non propter dona præsentia. nō pro honore vano. Aliter qui fideliter Sacram

20 *In Psal. 11. tom. 8.*

scripturam prædicant argentum igne examinatũ, hoc est, Spiritu sancto probatum Non illi eloquia diuina probãt, sed Spiritus sanctus illos illuminat, sicut in Isaia legimus, quando Angelus accepit calculum ab altari, & tetigit labia eius, dicens: Ecce tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

21 Serm. 1. in Psal. 118. n. 4.

AMBROSIVS explicans verba illa; Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum, sic habet: Quàm pulcher ordo, non prius, qui scrutantur testimonia eius, dixit, potuit enim conuenire secundùm literam, sed prius, Beati immaculati in via. Ante enim vita, q̃ doctrina quærenda est. Vita enim bona, & sine doctrina habet gratiam, doctrina sine vita integritatem nõ habet. In maleuolam enim animam non introibit sapientia Ideoque ait: Quærẽt me mali, & non inuenient, quia improbitate excæcatur mentis oculus, & eá ligante sibi iniquitate, mysteria profunda inuenire non potest. Primùm ergo exercenda est vitæ militia, corrigendi mores, cum hæc instituerimus ad cursum debitum, vt sit offensionis correctio, puritatis gratia; tunc ad studia percipiẽdæ cognitionis veniamus suo ordine, & via. Nec vita sine cognitione, nec cognitio sine vita sit: vtrumque adstipulatur alteri. Ideoque ait Scriptura: Seminate vobis ad iustitiam, vindemiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumen cognitionis. Non prius illuminate, sed seminate, nec solum seminate prius ad iustitiam, sed etiam vindemiate, inquit, ad fructum vitæ; & sic illuminate lumen cognitionis, vt perfectio non solùm consistit, sed etiam receptis fructibus approbetur. In primo quoq; psalmo hunc ordinem tenuit, vt in via ambulandum doceret prius, & tunc in lege meditandum. Qui enim nõ abijt in consilio impiorum, vtique de pietatis via, & iustitiæ semita non recessit, meritoque in via ambulans beatus pronunciatur, & die ac nocte meditationem legis exercens, habet gratiam beatitudinis.

Sap. 1.

Osea 10.

22 In Psal. 48. n. 5.

AVGVSTINVS explicans verba illa; Inclinabo in parabolam aurẽ meã, aperiam in psalterio propositionẽ meã, inquit: Quis est hic, cuius meditatio cordis loquitur intelligentiam, vt non sit in sola superficie labiorũ, sed hominis interiora possideat? Quis est iste, qui audit, & sic loquitur? Multi enim loquuntur, quod non audiunt. Hi sunt, qui non tacent, quæ dicunt: quales dicit Dominus Pharisæos sedere super cathedram Moysi. Voluit tibi loqui in cathedra Moysi per eos, qui ea loquũtur, & non faciunt, & tibi securitatem Dominus voluit dare. Nolite timere, quæ dicunt, inquit, facite, secundùm autem opera eorum nolite facere, dicunt.n.& non faciunt. Non audiunt quod dicũt: qui verò faciunt, & sic dicunt, audiunt quod dicunt: quod & ideo fructuosè dicunt, quia audiunt. Qui ergo dictor, & non auditor est, alteri prodest, & non sibi. Iste ergo, qui & auditor volebat esse dictor, inclinabo, inquit, aurem meam, & tunc aperiam in psalterio propositionem meam. Antequam psalterium sonet, & tibi loquar per corpus (sic enim vtitur anima corpore, quomodo vtitur cytharista psalterio) primò ego inclinabo in parabolam aurem meam, id est audiam quod t bi dicã.

Matt. 23.

23 In Psal. 103. concione 1.

IDEM exponens verba illa; Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem, ait Spiritus hic dicimus spirituales. Bene facit Angelos spirituales, id est nuncios verbi sui. Spiritalis.n. omnia iudicat, & ipse à nemine iudicatur. Vide spiritalem factum Angelum Dei. Non potui, inquit, vob.s loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. De spiritali quadam affectione missus est ad carnales, tanquam Angelus de cęlo ad terrã. Et ministros suos ignem flagrantem, hoc est spiritu feruentes, sic enim feruentem spiritu, ignis ardens est omnis minister Dei. Cum audis, ignis est minister Dei, incensurum illum putas? Incẽdat licèt, sed fœnum tuum, id est carnalia omnia desideria tua; curat minister Dei prædicans verbum Dei. Ardebat minister Dei.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

Dei Paulus, cum diceret: Os nostrum patet ad nos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Ardebat, & flagrabat charitate, & ibat in eos, vt incenderet. Hûc ignem se missurum Dominus in terram dicebat, cum ait: Ignem veni mittere in terram. Quomodo gladium, sic ignem. Gladius diuidit affectum carnalem, ignis absumit. Incipe feruere charitate per verbum quod audis, & vide quid in te fecerit ignis minister Dei.

2. Cor. 6. *Luc. 12.* *Mat. 10.*

24 IDEM in expositione loci Pauli: Omnes sua quærunt, non quæ Iesu Christi: quos alio loco dicit, non ex veritate, sed ex occasione prædicare verbum Dei, sic habet: Ex occasione prædicare, est non castè prædicare. i. non ex animo puro & sinceræ charitatis. Aliud .n. sentiebant, quod in eorum moribus apparebat, & aliud prædicabant, vt sancto nomine placerent hominibus: nam de his iterum dicit. Neque. n. isti Deo seruiunt, sed suo ventri, quos tñ Christum annunciare permittit. Illi non Christum annunciant, qui annunciant falsitatem, quia Christus veritas est. De istis autê dicit, quòd Christum annuncient, sed non castè. i. non animo simplici & puro, ex fide sincera, quæ per charitatem operatur. Terrenis quippe cupiditatibus consulentes, regnum cælorũ annunciabant, habentes in pectore falsitatem, in lingua veritatem. Sciens itaque Apostolus etiam per Iudam euangelizantem, credentes esse liberatos, istos quoq; ita permittit. Siue inquit occasione, siue veritate Christus annuncietur. Veritatem quippe annunciabât, etiamsi non veritate. i. non vero amico. Isti loquuntur quod nõ credunt, & ideo reprobati sunt, quamuis sint vtiles eis, quos instruit Dominus. Sunt aût alij, qui credunt, & non loquũtur quod credunt, vel pigritia, vel timore. Nam & ille seruus, quamuis talentum habuerit, tamen quia erogare noluit, audit à Domino iudice: Serue nequam, &c. Seruus autem fidelis ille est, qui nec antequam credat loquitur, nec cum crediderit tacet: vel sic erogat, vt ipse non habeat, vel quod habeat, non erogando non habeat.

In Ps. 115. *Phil. 1. 2.* *Rom. 16.* *Phi. 1.* *Matt. 25.*

25 IDEM explicãs verba illa: Propter fratres meos, & proximos meos loquebar pacem de te, ait: Ego loquebar pacem de te. Sed quare? Propter fratres meos, & proximos meos, nõ propter honorem meum, nõ propter pecuniam meam, nõ propter vitam meam, sed loquebar pacê de te, ꝓpter fratres meos, & propinquos meos. Propter domum Dñi Dei nostri quæsiui bona tibi. Non propter me quæsiui bona tibi, nam nõ tibi quærerem, sed mihi, ideo nec ego haberem, quia nõ tibi quærerem, sed propter domum Domini mei, propter Ecclesiã, ꝓpter sanctos, propter peregrinos, propter inopes eius, vt ascendant, quia dicimus eis, in domum Domini ibimus, propter ipsam domũ Domini mei, quæsiui bona tibi.

in Ps. 121.

26 GREGORIVS exponês illa verba: Ingredieris in abundantia sepulchrum, dicit. Sepulchrum est côtemplatiua vita, quæ nos quasi ab hoc mũdo mortuos sepelit, dum à terrenis desiderijs susceptos, in intimis abscondit. Actiua quoq; vita sepulchrum est, quæ à prauis nos operibus mortuos tegit. Perfectus ergo prædicator est, qui propter contemplationis studium, operanda nõ negligit, vel propter operationis instantiam, contemplanda non postponit. Hinc est, quod Abraham côiugem mortuam in sepulchro duplici sepelit. Quia nimirum perfectus prædicator, extinctam à præsentis vitæ desiderijs animam suam, sub bonæ operationis tegmine & contemplationis abscondit, vt à carnali concupiscentia sub actiua, contemplatiuaque vita quasi insensibilis lateat, quæ prius mundi desideria sentiens, mortaliter viuebat. Hinc est, quòd Dominus per diem miracula in vrbibus exhibet, & ad studium in nocte pernoctat, vt perfectis prædicatoribus innuat, quatenus nec actiuam vitam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia penitus operationis nimietate contemnant, sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes refundant.

Lib. 6. Moral. ca. 17. tom. 2. *Gen. 23.*

Age-

Speculando quippe in Dei amorem surgitur, sed prædicando ad proximi vtilitatem redditur. Vnde apud Moysen, dum in sacrificio vacca mactatur, offerri cum hyssopo, lignoq; cedrino, bis tinctus coccus præcipitur. Vaccā quippe mactamus, cum carnem à lasciuia suæ voluptatis extinguimus. Quam cum hyssopo, lignoq; cedrino, ac cocco offerimus, quia cum maceratione carnis, sacrificium fidei, spei, & charitatis adolemus. Sed bis tinctus coccus offerri præcipitur: vt videlicet ante interni iudicis oculos, charitas nostra, Dei, & proximi dilectione coloretur: quaten⁹ conuersa mens, nec sic pro amore Dei quietem diligat, vt curam proximi, vtilitatemq; postponat: nec sic pro amore proximi occupationi inseruiat, vt quietem funditus deserens, ignem in se superni amoris extinguat.

Num. 19.

17 IDAM explicans verba illa; Numquid thesauros grandinis aspexisti, quę præparaui in tempus hostis, & in diem pugnæ, & belli, dicit: Thesauros grandinis in diem pugnæ præparatos, vocat prædicatores, qui cum antea frigidi essent, conuersi sunt ad Dominum. Vnde aliàs scriptum est: Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando, & carbones ignis. Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, quia prædicatores sancti, vniuersa mundi spatia miraculorum claritate percurrunt. Qui etiam grando, & carbones ignis vocati sunt, quia & per correptionem feriunt, & per flammam charitatis accendunt. Ipsa quoque libera sanctorum increpatio, natura grandinis conuenienter exprimitur. Grano enim veniens percutit, liquata rigat. Sancti autem viri, corda audientium & terrentes feriunt, & blandientes infundunt. Feriunt quando virtutem terribilium Domini dicunt, & magnitudinē eius narrant. Blandientes rigant, quando memoriam abundantiæ suauitatis Dei eructant.

Li. 30. Moral. ca 11. *Psal. 17.* *Simile.* *Psal. 144*

18 IDAM exponens verba illa de animalibus sanctis: Et scintillæ quasi aspectus æris candentis, dicit. Æris metallum valde sonorum est. Et rectè vocces prædicantium æri comparantur, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Bene autem æs candens dicitur, quia vita prædicantium sonat, & ardet: ardet enim desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens est prædicatio accensa. Sed de candente ære scintillæ prodeunt: quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures audientium procedunt. Rectè ergo prædicatorum verba scintillæ appellatæ sunt, quia eos quos in corde tetigerint, incendunt. Considerandum quoq; est, quòd scintillæ subtiles sunt valde, & tenues, quia cum prædicatores sancti de cęlesti patria loquuntur, non tantùm valent aperire verbo, quantùm possunt ardere desiderio. Et ex eorum lingua quasi quædam ad nos scintillæ veniunt, quia de cęlesti patria in eorum voce vix tenue aliquid cognoscitur, quod tamen ab eis non tenuiter crematur. Cādens ergo ęs scintillas proijcit, quando vix tenuiter prædicator loqui sufficit, hoc, valde ipse fortiter ignescit. Diuina autem pietate agitur, vt ex ipsis scintillis tenuissimis, audientis animus inflammetur: quia sunt quidā, qui dum parua audiunt, maiore desiderio replentur: & inde perfectè in Dei amore ardent, vnde vix tenuissimas verborum scintillas acceperunt. *Infra*: Et manus hominis sub pœnis eorum. Quia sancti prædicatores debent habere virtutem operis sub volatu contemplationis.

Hom. 3 in Ezech. tom. 2. *Psal 18.*

19 IDAM explicans verba illa; Fili hominis speculatorē dedi te domui Israel, ait: Nota quòd eum, quem Dominus ad prædicandum mittit, speculatorem esse denunciat. Cui enim aliena cura committitur, speculator vocatur, vt in mentis altitudine sedeat, atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat. Non est enim speculator, qui in imo est. Et quisquis populi speculator ponitur, in alto debet stare per vitam, vt possit prodesse. Hinc propheta alius, speculatorem admonet, dicens: Super montē excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Vt videlicet

Homi. 11. in Ezech. *Isa. 40.*

scilicet qui prædicationis locũ suscipit, ad altitudinem bonæ ascendat actionis. Ad excelsa transeat, & eorum, qui sibi comissi sunt, opera trãscendat vt subiectorum vitam tantò subtilius videat, quantò & terrenis rebus, quas despicit, animum non supponit. O quàm dura mihi sunt ista, quæ loquor, quia meme ipsum loquendo ferio, cuius neque lingua, vt dignum est, prædicationem tenet, neque inquantum tenere sufficit, vita sequitur linguam Ecce sermo Dei, de speculatoris vita cõpellit vt loquar: tacere non possum, & tamen loquendo me ferire pertimesco. Dicam, dicam, vt verbi Dei gladius etiam per meipsum ad configendum cor proximi transeat. Dicam, dicam, vt eriã contra me sermo Dei sonet per me. Quis ergo, vel qualis speculator sum, qui non in monte operis sto, sed adhuc in valle infirmitatis iaceo? Esse speulatoris vita & alta debet semper, & circumspecta. Nè enim terrenarum rerũ amori succumbat alta sit, nè occulti hostis iaculis feriatur, ex omni parte circumspecta. Neq; enim speculatori sufficit, vt altè viuat, nisi & loquendo assiduè ad alta auditores suos pertrahat, eorumq; mentes ad amorem cælestis patriæ loquendo accendat. Sed tunc hæc rectè agit, cum lingua eius ex vita arserit Nam lucerna, quę in semetipsa non ardet, eã rem, cui supponitur, non accendit: Hinc.n de Ioãne veritas dicit: Erat Ioães lucerna ardẽs, & lucẽs. Ardens videlicet p cęleste desideriũ, lucens per verbũ. Vt ergo seruet veritas pdicãdi, teneatur necesse est altitudo viuendi. Vnde in Canticis dr: Nasus tuus sicut turris libani. Per nasum semp odores, fœtoresq; discernimus: vnde per nasum speculatorũ discretio desigãt Qui nimirum nasus, & sicut turris esse, & libani dicitur, quia præpositorum discretio, & munita semper esse debet ex circumspectione, & in altitudine vitæ consistere, idest, in valle infirmi operis non iacere. Sequitur: Et exaudies ex ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Monetur propheta nè præsumat loqui, quod non audierit, sed prius aurẽ cordis aperiat voci Creatoris, & postmodum os sui corporis aperiat auribus plebis. Vnde propheta alius dicit: Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionẽ meã. *Infra*: Pensare debet doctor, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantũ loquatur.

30 — Ioan. 5. — Cant. 7. — Psal. 47.

IDEM loquens de prædicatoribus, qui in concionibus laudem transitoriã quærunt, adducit locum Hieremiæ: Oliuam uberem, pulchram, fructiferã, speciosam uocauit Dominus nomen tuum. Ad vocem loquelæ grandis, exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta eius. Oliuam uberem, pulchram, fructiferã, & speciosam Dominus uocat, cuius uel efficaciam in operatione, uel sancta studia in uerbis scientiæ approbat Sed ad uocem loquelæ grandis, exarsit ignis in ea: quia cum laudari quis cœperit, erubescit fortè minor uideri, quàm dicitur. Vox enim grandis loquelæ, est fauor adulantis. Ad uocem ergo loquelæ grandis exarsit ignis in ea, quia in magnitudine fauoris flamma in corde accenditur de amore laudis. Sed omnia oliuæ fruteta comburuntur, quia ante Dei oculos, uel quæ bene gesta, uel quę scienter sunt dicta depereunt, cum iam non amore Domini, sed intentione transitoriæ laudis fiunt. *Infra*: Magna consideratione debemus pensare, quod scriptum est: Quia in uasis templi inter coronas, & plectas, boues, & leones, & cherubin exculpta sunt, & subter boues, & leones lora dependentia. Coronæ quippe signum uictorię, plectę autem concordiæ unanimitatem significant. Cherubin uerò plenitudo scientiæ dicuntur. Doctores enim inter coronas, & plectas, idest, inter fortitudinem boni operis, quo ad uictoriã curruũt, & charitatis concordiã, quo à se uicissim non discrepant: per boues, & leones, atque cherubin designari sũt, quia in plenitudine scientię quam habent, necesse est, ut & bonum mansuetudinem teneãt, & feruorem leonum, quatenus in disciplinam quã prædicãt, & ex sancto zelo accensi sint, & ex paterna dulcedine tranquilli. Quibus subter se lora dependant, ut disciplinæ:

31 — Hom. 3. in Ezech. — Hiere. 11. — 3. Reg. 7.

plinæ suæ retinacula, quibus ipsi ligati sunt, etiam subiectis suis sollicitè impendant. Super eos enim lora depēdere, est custodiæ vincula subditis tenere, quæ tunc rectè seruantur, cū nec bonū mansuetudo in zeli feruore amittitur nec leonum terror in mansuetudine declinatur.

32 *Lib. 3. c. 5. expos. c. 7. 1 lib. Reg.* IDEM explicās verba illa: Iudicauit Samuel Israelem omnibus diebus vitæ suæ, inquit. Qui sunt dies vitæ vniuscuiusque doctoris, nisi virtutum spiritalium claritates? Omnibus nāque diebus vitæ suæ, Israelem iudicat, qui lucem iustitiæ, quam loquendo asserit, ad subditorum fidelium exemplū perfectione repræsentat bonę conuersationis. Qui autem virtutum spiritalium lucem non habet, quia ad docendum assumit bona cōuersationis extraneę, diebus profectò iudicat vitæ alienæ. *Hier. 23.* De quibus per prophetam Dominus, dicit. Ecce ego ad prophetas, qui furantur verba mea vnusquisque à proximo suo. Verba quippe furantur, qui bonum quod docendo prædicant, operando nō sequuntur, quia velut clam de alieno tollunt, quod dato proprij laboris pretio, suum nequaquam faciunt. Perfectionis viā prædicator malę insinuat, si lucis iter voce volens pandere, actione tenebrescat. Nam qui cunctos vitæ suæ dies, ad iudicandum Israelem *Rom. 15.* contulerat, dicit: Non audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Deus, in obedientia gentium, verbo, & factis. *Infra*: Erat domus Samuelis in Ramatha, quæ interpretatur visio consummata. In Ramatha Samuel reuertitur, cum mens prædicatoris per amorem cælestium releuatur, nam inter officij sui onera tam immensa corruerat, si ad amorem cælestium, per spei suæ desiderium non rediret. Et ibi Israelem iudicant, quia supernæ patriæ pulchritudini, quam in mente retinent, fideles subditos facere conformes, prædicando student. Doctor in Ramatha altare Domino ædificat, cum subditorum merita in cælo locat, & dum quotidiano eius studio electæ animæ ad cælestia regna conscendunt, velut ad structuram supernī altaris lapides mittuntur. Valde enim otiosum est doctoris studium, si per hoc quod ab illo in terris agitur, cæleste ædificium non augetur.

33 *Lib. 4. in c. 9. 1. lib. Reg. c. 4.* IDEM exponens illa verba; Et comedit Saul, cum Samuel in die illa, & descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est Samuel cum Saul in solario, sic habet. Qui ad celsitudinem curæ pastoralis assumitur, in eadem ordinis sui sublimitate habere debet & vitæ propriæ altitudinem, & alienę infirmitatis compassionē. Ascendat ergo Saul cū Samuele, descendat in oppidum. Sciat rector q agat alta, sciat quę disponat cōia. In excelso est rector, cum sapientiam *1. Cor. 2.* loquitur inter perfectos. Carnalia quando disponit, descendit in oppidum *1. Cor. 7.* dicens: Propter fornicationē vnusquisque vxorem habeat, & vnaquæque virum. In oppidum descendit, quia lo- *1. Cor. 9.* quens ait: Factus sū infirmis infirmus, vt infirmos lucrifac am, omnia omnibus factus sum, vt omnes facerem saluos. Samuel ergo Saul ad excelsum tulit, & in oppidum deposuit, quia summi viri eum sanctæ Ecclesiæ culmen ordināt: illos, quos in eodem culmine ponūt, docent sublimiter viuere, plana prædicare: sibi esse rigidos, sed subditis temperatos: sic attendere propriæ saluti, vt etiam infirmis possint infirmari per affectum mentis, non per languorē internæ ægritudinis. Nam si per mētis languorem doctor iacet, curare ægros, & iacentes erigere non potest.

34 *Serm. 44. in cātica.* BERNARDVS explicās verba illa. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi, dicit: Si quis frater in aliquo delicto præoccupatus fuerit, vir Ecclesiasticus, qui hunc spiritum iam accepit, curabit huiusmodi mox instruere in spiritu lenitatis, considerans seipsum, nē, & ipse tentetur. Quia verò *Luc. 10.* vulnera illius, qui incidit in latrones non in solo oleo, sed in vino sanitatem receperunt, necessarium habet spiritualis medicus etiam vinum feruidi zeli cum oleo mansuetudinis. Cui sane conuenit, non modo cōsolari pusillanimes sed & corripere inquietos. Si enim viderit illum, qui vulneratus est, qui peccauit,

cauit, blandis, aut lenibus hortamẽtis, quæ in eum prærogata sunt, minimè emendatum, magis autem abutentem fortè eius mansuetudine, negligentiorem fieri, frustraio oleo tam suauium monitorum, oportebit sanè mordacioribus uti medicamentis, & vinum cõpũctionis infundere, duris increpationibus agere. In botro cypri vinum intelligitur: nam illa insula ferax est vini optimi.

35 Hom. 61. in cãtica. IDEM exponens illa verba; Vox enim tua dulcis, & facies tua decora, sic inquit. Quantum sponso placeat, cũ puritate mentis, prædicatio veritatis, ostendit, cum dicit: Vox enim tua dulcis. Quia enim nõ placeat vox, si displiceat facies, demonstrat, cum illico subdit, & facies tua decora. Quid internæ decor faciei, nisi puritas? In pluribus hæc absque prędicationis voce compla cuit, illa absque ista in nemine. Impuris non se ostendit veritas, non se credit sapientia. Quid ergo loquuntur, quod non viderunt? Quod scimus, inquit, loquimur, & quod vidimus te stamur. Id ergo tu audes testari quod non vidisti, & loqui quod ignoras? Vanum est vobis ante lucem surgere. Lux est puritas, lux charitas, quæ non quærit, quæ sua sunt. Hæc præcedat, & pes linguæ in incerto nõ ponitur. Nõ est, quod se veritas deneget intuendam puro cordi, ac per hoc nec eloquendam. (Dan. 3.)

Psal. 49. Peccatori autem dicit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Multi pro riate neglecta, ante loqui quàm videre conati sunt, & aui grauiter errauerunt nescientes de quibus loquerentur, aut turpiter viluerunt, dum qui alios docerent, seipsos non docuissent.

Prælati negligentes, superbi, acceptatores personarum, & delitiosi taxantur, quos tamen honorare debent subditi: Cap. XXXI.

30 Hom. 57. in ca. 31. Gen. CHRYSOSTOMVS memorans quæ gesserat Iacob in cura gregis Laban, quo æstu vrgebatur, & gelu, fugiebatq; somnus ab oculis eius, inquit. Vidisti pastoris vigilantiam, vidisti intẽtum studium? Qualem excusationem habebũt, hi quibus rationales greges crediti sunt, & magnam præ se ferunt negligẽtiam, & quotidie, iuxta prophetam, pecudes alias mactãt, alias à bestijs captas cõtemnunt, alias verò ab alijs raptas reducere nõ curant, tametsi minor sit labor, & cura facilis? Quis nũc dicere põt, factus sum die adustus æstu, & gelu nocte, & discedebat somnus ab oculis meis? Quis est qui propter eos, quos pascit, tot ferat labores, & pericula? Paulo soli licet hęc, & his maiora dicere. Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? Quis scãdalizatur, & ego nõ vror? O pastoris dilectionem indulgentissimam? Alienæ ruinæ, meos dolores augent, aliena scãdala, fornacem doloris mei succendunt. Hunc omnes imitẽtur, quibus rationales oues concreditæ sunt, & nẽ deteriores fiant, hoc, qui tantæ in brutis pecudibus custodiẽdis vigilantiæ fuit, idque tot annorum numero. Et illic quidẽ si incuria quædam accidat, nullum damnum, hic autem, si ouis rationalis perierit, vel à bestia fuerit capta, graue damnum, ineffabilis pœna. Nam si Dominus sanguinẽ suum proprium effundere pro illa non declinauit, qua venia dignus fuerit, qui sic honoratam à Domino despicere voluerit, & non omnia quæ potest, in curanda ouicula adimpleuerit? (1. Cor. 11.)

Hom. 73 in ca. 23. Mat. 10. IDEM exponẽs illa verba; Dicũt enim & non faciunt, dicit: Criminandi sunt omnes, qui legem transgrediuntur, sed maximè omnium, qui pastoris funguntur autoritate, cõdemnatur, quia transgreditur. Deinde cum incorrigendis alijs ipse claudicat, propter dignitatem, quam gerit, maiore dignus supplicio est. Tertiò quia cum ceu doctor præsideat, nequitia sua facilè cæteros corrumpit. His autem reprehensionem adiungit: quoniam austeros se nimium gerũt aduersus reos. Ligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. Duplicem hic nequitiam eorum osten-

ostēdit, tum quia, sine venia exquisitissime multitudinem viuere, volunt, tum quia nimiū, sibi ipsis indulgentes magnam assumunt licētiam. Quorum opposita in optimo principe requiruntur vt scilicet aduersus se ipsum nulla vtatur venia, sed seuerum in se iudicem exhibeat, erga subiectos autem mitior, & ad dandam veniam pronior sit, quorum opposita isti faciebant Et vt scelus augeat, nō dixit, nō possunt, sed nolunt, nec portare, aut ferre, sed digito mouere, hoc est, nec prope accedere, nec tangere volunt, sed diligētes atque robusti in prohibitis sunt: Dilatāt philacteria, & magnificant fimbrias Quoniam facile beneficiorum Dei obliuiscebātur, idcirco signa sua Deus in libellis breuissimè conscribi, & manibus eorum appendi iussit. Vnde dictum est: Nec remouebanrur ad oculis tuis Hæc philacteria quasi quædam custodientia vocabant, sicut modò multæ mulieres faciunt, Euangelia ex collo dependentes: & vt aliunde in memoriā reducantur, quod obliuiosi crebro facere solent filo digitum strictius ligantes, id Deus ceu infantulis cito iussit facere. Hyacinthinum enim filum in extremitate vestis, quæ ad talos est, assui præcepit, vt attentiore cura mandatorū recordarētur: hanc fimbriam appellant. In his igitur rebus diligentiores, ligacula, quibus libelli dependebant, latiora, & fimbrias maiores faciebāt, quod ex inani gloria proficisci videbatur.

Deut. 6.

Num 15.

HIERONIMVS explicans verba illa; Vos enim depasti estis vineam meam, & rapina pauperis in domo vestra. Quare attetitis populū meū, & facies pauperū commolimis, dicit. Verba hæc, quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, siue confunditis, manifestè ad principes dicit Iudeorum. Sed & ad nostros principes referri potest, si atterant subiectam sibi plebem, & pauperes delinquentes publicè arguant, atque confundant: diuitibus autē peiora peccantibus, ne mutū qu dem facere audeant. Et rapina pauperum in domibus eorum est, quando repleant thesauros suos, & Ecclesiæ opibus abutuntur in delicias, publicasque stipes, quæ ad sustentationem pauperum datæ sunt, vel sibi reseruant, vel propinquis distribuunt, & alienam inopiam suas suorumque faciunt esse diuitias.

Lib. 2. in cap. 3. Isa. tom 5.

IDEM in expositione illius loci: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nunquid pascunt pastores semetipsos? sic habet. Væ pastoribus Israel, qui. cū gregem Domini pascere debeant, & saluti illius prouidere, pro sua festinant luxuria Vnde magnopere cauendum est, quod dicitur: Noli velle fieri iudex, nisi valeas irrumpere super iniquitate. Et rursum, ducem te constituerunt, ne eleueris, sed esto inter eos, quasi vnus ex illis. Quodq; sequitur: Lac comedebatis, & lanis operiebamini, per metaphoram pastorum ad principes loquitur: de quibus & in alio loco scriptum est. Qui deuorant plebem meam, sicut escam panis. In lacte omnes escas intellige, in lanis multiplicem vestium varietatem. Quod autem dicitur, & quod crassum erat occidebatis, de diuitibus populi loquitur, quos mali principes in Ecclesijs iugulare narrantur, dum eos prædicant, & vitia eorū increpare non audent. De quibus, & propheta dicit: Populus meus, qui beatos vos dicunt seducunt vos, & semitā pedum vestrorum supplantant. De quibus, & Iacobus loquitur quòd cum ingressi fuerint ad eos preciosis circundati vestibus, & annulo aureo, honorantur ab eis: & sanctis pauperibus dicitur, tu autem sede in scabello pedum meorum. Isti, quod infirmum est, non confortant, siue consolidant. Vnde Paulus: Suscipite infirmos, & infirmum in fide assumite. Et quod fractum est, ait, non alligant, nequaquam mortalia in populis considerantes vulnera. Et quod abiectum est, siue quod errare viderint, non reducunt, permittentes eos ab hæreticis decipi. Et quod perierit, non requirunt, non tam perditos saluare cupientes, quàm eos, qui sunt in Ecclesijs, deuorare, sed cum austeritate imperantes eis, & cum potentia: quòd propriè ad supercilium

Lib. 11. in c. 34. Ezec.

Eccles 7.

Ibi. 34.

Psal. 52.

Isa. 3.

Iaco. 2.

episcoporum pertinet: eorũ videlicet, qui operibus dedecorant nominis dignitatem, & pro humilitate assumunt superbiam, vt honorem se putent consecutos, nõ onus. Et dispersę sunt oues meæ, eo quòd non esset pastor, Pastor bonus, qui poneret animam suam pro ouibus suis, sed omnes mercenarij, qui lucra tantùm de gregibus considerant, & cum lupum viderint, fugiunt. Quorum negligentia grex Domini deuoretur à bestijs agri: de quibus scriptũ est: Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ agri, catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi. Et dispergũtur, & errant in cunctis montibus, qui eleuantur contra scientiam Dei, & super omnem faciem terræ dispergũtur, terrena & non cęlestia requirentes. Et non erat, qui requireret, nec qui reduceret: quia delicijs occupati, gregis Dominici damna non curant. Ad hos dicit: Ecce ego ipse ad pastores veniam, & requiram gregem meum de manu eorum. Quibus expedit, vt mola asinaria alligetur ad collum, quàm vt mi nimum scandalizent de populo meo. Et hæc erit eorum pœna, vel maxima, vt vltra non pascant gregem meum, nè sub occasione ouium, seipsos pascant, & opes congregent. Requiram, inquit, de manu, & liberabo de ore, quod auidis faucibus deuoratur. Cum autẽ requisierit oues, visitat eas quasi ęgrotantes, atque macilentas, & pastorum negligentia dissipatas.

6 *Ez. 6. in c. 8. Amos. v. 6.*

IDEM explicãs verba illa; Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenum terræ, dicentes: Quando transibit mensis, & venundabimus merces, & sabbatum, & aperiemus frumentum; vt imminuamus mẽsuram; & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas, vt possideamus in argento egenos, & pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumenti vendamus, ait. Hæc peruersos doctores, & principes, qui absque Dei timore dominantur cleris, de quibus Hieremias loquitur: Cleri eorum non proderunt eis, nonnunquam facere cetnimos: qui putant quæstum esse pietatem, & sedentes in templo nummularij proponunt columbas non in cabeis, sed in cathedris quasi magistri, Spũs sancti dona vendentes, qui faciũt mensuram minorem atque maiorem, vt pauperibus, vel parum, vel nihil: diuitibus autem, & his, de quibus sectantur lucra in modum concionatorum loquantur sermone longissimo, & propter pecuniam conterant capita pauperum, atque conculcent: & non frumentum Domini, quod confirmat cor hominis, sed quisquilias, & vilissimum puluerem auidis faucibus ingerant, etiam hæc, quæ nullius sunt precij, venditantes, cum Dominus Apostolis præceperit: Gratis accepistis, gratis date. *Matt. 10.*

Hier. c. 3.

7 *In c. 3. Nahum. Psal. 131.*

IDEM explicans verba illa: Dormitauerunt pastores tui rex Assur, sepelientur principes tui, dispersus est populus tuus super montes, & non est qui cõgreget, sic habet. Dormitauerũt pastores tui, dederunt enim somnum oculis suis, & palpebris suis dormitationem. Et propterea nõ inuenerunt locum Domino, neque tabernaculum Deo Iacob. Nec audierunt de Ephrata, idest, frugifera Ecclesia, nec inuenerunt eam in condensis syluarum. Non solùm pastores dormitauerunt, sed à rege quoque Assyriorum sunt consopiti. Scit enim rex Assyrius non posse se decipere oues, nisi pastores ante consopierit.

8 *In c. 3. in c. 11. Zach.*

IDEM exponens verba illa; Pastor, & idolum relinquens gregem, gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius, brachium eius ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur, inquit. Tam sceleratus est pastor, vt non idolorum cultor, sed ipse idolum nominetur, dum vult ab omnibus adorari, q dereliquit gregem à bestijs deuorandum, quem Dominus tanto tempore custodierat. Gladius Domini super brachium eius, & super oculum dextrum illius erit, vt robur eius, & omnis iactantia fortitudinis eius, ariditate siccetur, & scientia, quam sibi falso nomine promittebar,

bar,

bat, æternis tenebris obscuretur: hæc de antichristo intelliguntur.

In cap. 1. Malac. IDEM explicans verba illa; Offertis super altare meum panē pollutum, dicit. Corripit sermo diuinus epos, & presbyteros, & diaconos negligentes in eo quod offerant super altare Dei pollutum panem. Pollūūt autem panē idest corpus Christi, quando accedunt ad altare, & sordidi mundum sanguinē bibunt. Possumus & aliter dicere. Doctor Ecclesiæ, qui spiritualem conficit panem, & cum populis diuidit, si vel propter humanam gloriam, vel lucra sæculi, quæ gloriam consequuntur, loquatur in populis, & diuitibus blandiatur, & honoret peccatores, & iuxta *Iacobi 2.* Iacobum suscipiat eos, qui cum anulis aureis ad se veniunt, pauperes sanctos repellat, nomen Dei despicit, & panem polluit doctrinarum.

10 In cap. 2. Malac. IDEM in expositione illius loci: Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis sicut non seruastis vias meas; & accepistis faciem in lege, inquit. Dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, vt vos contemnerent, & pro honore, & gloria, quasi deiectos humilesq; calcarent Sicut non seruastis vias meas, & accepistis faciem in lege. Inter omnia peccata Leui, siue eorum qui ex Leui sunt, sacerdotum Dei illud & vltimum, & maximum ponitur. Quare accipiant faciem in lege, vt non causas, sed personas considerent, iustumq; & pauperem despicientes, iniquos diuites suscipiant, & honorent, ad quos in Psal*Psal. 81.*mo dicitur, Vsque quo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorū sumitis? *Galat. 2. 6.* Et Paulus ad Galatas, Deus personam hominis non accipit. Plenius q; Aposto*Iaco. 2. 6.* lus Iacobus hoc peccatum arguit atque condemnat. Quidquid autem priori populo dicitur, etiam nobis dictū putemus, vt cautiores recedamus à vitijs, & faciem non suscipiamus in lege.

11 Lib 2. ca. 43. expositione in c. 3. 1. lib Regū. tom. 3. GREGORIVS exponens verba illa; Puer Samuel erat minister in conspectu Domini ante faciem Heli, sic dicit: Quidam prælatorum sanctę Ecclesiæ magisterio subditi, rudes obediunt, sed cum paulò altius per conuersationē proficiunt, in eadem obedientiæ humilitate nequaquā persistunt. Quos bene *Gen. 16.* Agar ancilla significat, quæ cum de Abraham viro eius concepisse se vidit, dominam despexit. Agar quippe concipit, quando reproba mens subditi, aut per eruditionem scientiæ se proficere, aut per vitæ conuersationē, credit. Quę profectò prægnans dominam suam despexisse dicitur, quia iam præcedenti sibi præposito sui voluntati per obedientiam subdi dedignatur. Sed quæ dominam despicit, ancilla esse perhibetur: quia superbi subiecti, & infirmi sunt per elationem, & ad filiorum Dei numerum non pertingunt. *Infra.* Ecce .n. Heli aperta Dei sententia de negligentiæ suæ perpetrata culpa reprehenditur: sed puer Samuel coram eo ministrare Domino memoratur, vt profectò apud se colligat qualis sit, qui in leuiori culpa sibi prælatum despicit, si ei se Samuel obediendo subdit, quem omnipotens Deus, sui examinis tanta districtione reprobauit. Rector peccantem subditū, nisi correptum honorare debet: subiectus autem, nec tunc prælatum despicere, cum se iustum, & illum agnouerit peccatorem, quia æternus iudex, subditorum iudicium sanctæ Ecclesiæ rectoribus tribuit, sed eosdem rectores discutiendos suo examine reseruauit.

12 In ep. 236. BERNARDVS scribens Romanæ curię, quando elegerunt abbatem sancti Anastasij in Papam Eugenium, inquit: Postquam oneris magnitudinē, ingensq; periculum enarrauit, damnumq; ab electoribus illi illatum in impositione tanti muneris, nisi dominus supponat manum suā, heu, necesse est obruatur, & opprimatur onere insueto, & nimio, quod & gigantinis (vt aiunt) vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile videatur. Verùm tamen quia sic factum est, & vt multi dicunt, à Domino factum est, vestra interest charissimi vestris feruentibus studijs fidelibusq; obsequijs solicitè cōfoueri, quod vestris manibus constat elaboratum. Si qua ergo consolatio in vobis, si qua virtus charitatis in Domino,

mino, si qua miseratio pietatis, si qua compassionis viscera, assistite. & collaborate ill in opere, ad quod assumptus est per nos à Domino. Quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcũque iusta, quæcumque sancta, quæcũque amabilia, quæcumque bonæ famæ, hæc ei suggerite, hæc suadete.

13 *Epist. 237 quæ est ad Papã Eugenium.* IDEM dicit. Ego etsi iam nomen patris deposui, cum tu de Bernardo factus es Eugenius, sed non deposui timorẽ, & anxietatem, postremò nec affectum, nec viscera patris. Considero gradum, & casum vereor, attendo celsitudinem honoris, & è vicino periculum reformido, pro eo, quod scriptum est: Homo cum in honore esset non intellexit. *Psal. 48.* Quod quidem ad causam magis, quã ad tempus arbitror esse referendum, vt sic intelligatur dictum. Cum in honore esset, non intellexit. Ac si diceretur, honor absorbuit intellectum. Ascendisti in altum, qui elegeras abiectus esse in domo Domini, & recumbere in nouissimo loco, noli altum sapere, sed time, nè fortè contingat sero miserabilem illam vocem emittere: A facie iræ indignationis tuæ eleuans, allisisti me. *Luc. 14.* *Psal. 101.* Altiorem quippe locum sortitus es, sed non tutiorem. Terribilis, prorsus terribilis est locus iste. Locus in quo stas, terra sancta est. Locus illius, quem constituit Dominus super familia suã, & principem omnis possessionis suæ. 14 *Infra*: Quis mihi det antequam moriar videre Ecclesiam Dei, sicut in diebus antiquis, quando Apostoli laxabant retia in capturam, non in capturam argenti, vel auri, sed in capturam animarum? Confortare, & esto robustus, manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum. In omnibus tamen operibus tuis memento te esse hominem, & timor eius qui aufert spiritum principũ, semper sit ante oculos tuos. Ipsi te prædecessores tui, tuæ certissimæ, & citissimæ decessionis admoneant, & modicum tempus dominationis eorum, paucitatem dierum tuorum nunciet tibi.

Prælati quales desiderandi sunt à plebe, & quod quandoq; adolescentes ad hæc munia non sunt inepti.
Cap. XXXI.

1 CHRYSOSTOMVS ait: In hoc debet enim rector, vt credita eroget, accepta dispenset, aperiat obscura, insistat fortiter, perseueret instanter. *Hom 3. ex varijs in Lucã. 10.* Meminerit se speculatorem esse cunctorum, vt ouibus pascuas salubres tribuat, agnis puri fontis vndas exhibeat, exterminet ab ouibus lupos, ab agnis nociuas bestias excludat, vulneratos curet, errãtes reuocet, ignaros instruat, erigat lapsos, generaliter omnes, specialiter singulos doceat, suæ vitæ prouocet vniuersos exemplo: sit eius doctrina duplex, vt verbis facta conueniant, actus doctrinæ respondeant, in nullo sit minor, qui cunctis est potior: sit cum authoritate humilis, cum humilitate sublimis: nec ideo sit melior, quia maior, sed ideo maior, quia melior. Multiplicet populos, & eos docendo meliores faciat quàm accepit. Sic fit, vt dum hominibus feruenter insistit, Dñm sibi constituat debitorem.

2 IDEM differens verba illa Pauli: Mundus sum à sanguine omnium, non enim subterfugi quominus annunciarem omne consilium Dei vobis, non cessaui per tres annos die, ac nocte monere cum lachrymis vnumquemq; vestrum. *Homi. 44. in Acta Apost. 10.3.* Tale est munus prælatorum, de quibus etiam subdit: Attendite vobis, & vniuerso gregi. *Act. 20.* Vides, duo præcepit, se corrigere, & alios? igitur neq; alios corrigere solùm habet quiddã lucri. Timeo, inquit, nè alijs pdicans, ipse reprobus efficiar. *1. Cor. 9.* Qui aũt sui solius curã habet, & quę sua sunt tantũ quærit, similis est ei, qui talentum desodit: non quod preeligenda sit nostra salus gregi, sed quia quando nobis ipsis attendimus, tunc & grex lucrum habet. *Infra*: Mundus ego sum à sanguine omnium, hoc Paulo congruebat dicere, nos autem non audemus hoc dicere, multorum nobis conscij, eò quòd ille semper vigilabat, & attendebat,

& oĩa pro salute discipulorum faciens sustinebat, nos autem hoc Mosi dicemus. Lætus est mihi Dñs propter vos, quia in multa peccata adduxistis etiam nos. Quando.n.mœreremus vidẽtes vos non proficere, nonne quod reliquum est virium nostrarum cõcidit? Credite mihi de salute mea desperaui, & res vestras deploraui, non vacat mea mala deplorare, adeo totus deditus sum vobis, & si sentio vos obtemperantes, prę gaudio non sentio mala mea, & si video minus obtemperantes, præ dolore iterum intermitto mea. Glorior in vestris bonis, etiam si ego plurimis grauer, & lugeo in vestris difficultatibus, etiam si multa bene agam. Quæ.n.spes doctori, grege corrupto? Qualis vita? Qualis expectatio? Cũ qua fiducia stabit ante Deum? *Infra*: Quamuis possem vobis dicere; Quid mihi curæ est, egoquod meum est feci, ego mundus sum à sanguine. sed non sufficit hoc ad cõsolationem: si quidem liceret cor nostrum disrumpere ac ostendere, videretis intus esse in magna latitudine vos omnes, mulieres, pueros, ac viros. Tanta.n.charitatis vis est, vt cęlo latiorem faciat animã. Capaces nostri estote, dicebat Paulus: Neminem læsimus, non angusti estis in nobis. Totam Corinthum habebat ille in corde suo; & dicebat: Dilatamini, & vos non angusti estis, sed ipse non possem dicere ego.

Exo. 32.

2.Cor.7.

3 IDEM explicãs verba illa; Hoc præceptum commendo tibi fili Timothęe, vt milites in eis bonam militiam, habens fidem, & bonam conscientiam, sic habet. Præcipit Deus, vt milites in illis bonam militiam, in his, quibus electus es, milita bonam militiam. Est enim, & militia mala, de qua alio in loco, ait: Sicut.n. exhibuistis membra vestra arma peccato. Illi sub tyranno militant, nos æterno regi militamus. Cur aũt eã rem militiam vocat? Indicat profectò bellũ excitatum esse vehementes, & atrox cum cæteris, tũ maxime ei, qui doctoris fungitur munere. In quo nobis armis opus est validis, sobrietate, s. tẽperantia, precibus, perpetuisq; vigilijs. Vt in eis militares habens fidem, & bonam conscienetiam. Magistrum quippe prius oportet docere seipsum. Quemadmodũ.n dux, nisi antea miles optimus fuerit, ne dux quidem esse aliquando poterit, ita & doctor, Habens bonam conscientiam, vt sic cæteris præesse dignus possit.

Homil. 5. inc. 1 epi. ad Timot. 10.4.

Rom. 6.

Simile.

4 IDEM explicans uerba illa: Si quis episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat: oportet autem episcopum irreprehensibilem esse, inquit. Si quis episcopatum idcirco appetit, non principatus ac dominationis fastu, verũm curæ regiminis, & charitatis affectu, nõ improbo, bonum enim desiderat opus Episcopatus enim ex eo dicitur, quòd omnes inspiciat, cunctaq; speculetur. Cum autem eum dixit irreprehensibilẽ, omne genus virtutis expressit. Itaque qui sibi alicuius culpæ conscius est, malè profectò facit eam rem appetens, qua indignum se per opera fecit: non enim decet huiusmodi regere, sed potius regi: eum quippe, qui regendos alios suscipit, tanta decet gloria virtutis excellere, vt instar solis cęteros veluti stellarum igniculos in suo fulgore obscuret. Debet huiusmodi vitam habere immaculatam, vt omnes in illum, & in eius vitam veluti in exemplar aliquod excellens intueantur. Sobrium, inquit, atque vigilantem, hoc est clarissima mentis acie præditum, innumerosq; habentem omni ex parte oculos, quibus acutissimè cuncta prospiciat. Debet solicitudine, ac industria duces omnes superare, vt die noctuq; exercitum, & castra perlustret, laboret, & sui officij munus diligentissimè impleat, ac omnium curam, & solicitudinem gerat. Oportet episcopum non esse vinolentum. Quid sibi vult, quod de episcopo disserens ipsum dixit futurum non ebrium, cum longè excellentiora pro celsitudine gradus exigere debuisse videatur? Cur.n. non ait, oportet autem episcopum Angelum esse, nullæ humanæ perturbationi, aut vitio subiectum? Cur non itẽ magna illa Christi præcepta ab episcopo requirit, quæ etiam subditis necessariò inesse debent. s. circumferre crucem suam, atque in manibus habere animam semper pro fratribus exponẽdam s.

Hom. 10.

Similes.

5

dam? Cęterùm his omnibus omissis, oportet, ait, non esse vinolentum. Præclara sanè spes, si de huiusmodi episcopum oporteat admoneri. Cur enim nō dixit, oportet autem ipsum iam ex terra migrare, humanisq; rebus euadere celsiorem? Verùm quæ sæcularibus insistit, ea episcopo implenda non iubet. Quid enim illis, ait? Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, & iterum: Qui autem mortuus est, iustificatus est à peccato: ac rursum: Qui autem sunt Christi, carnem suam cruci fixerunt. Et Christus item: Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, nō potest meus esse discipulus. Cur igitur, hæc in episcopo requirenda, non dixit? Quia per paucos huiusmodi inueniri fas erat, episcopis autem plurimis tunc opus fuit, qui per singulas ciuitates magistri constituerentur. Ne igitur Ecclesiæ negotia, fructusq; perirent, idcirco moderatam virtutem proposuit inquirendam, non supremam illam, atque cęlestem.

Coloss. 3. Rom 6. Galat. 5. Luca 14.

6 IDEM exponens illa verba capit. 5. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè, qui laborant in verbo, & doctrina. Dicit. n. scriptura boui trituranti os non infrenabis. Cum audis, non alligabis os boui trituranti, vides quomodo vult laborare doctorem? non sanè est labor alius illi conferendus, Eundemq; vocat mercenarium dignum mercede sua. Itaque si quis delicatus, aut remissus fuerit, dignus profectò non est. Nisi quis fuerit bos triturans, & contra geiu, & spinas iugum sustinēs traxerit, neque ante discesserit, dignus non est. Ergo Ecclesiæ præsules, audenter dixerim, nil præter victum, & vestitum habere oportere, nè ad ista trahantur desiderio. Qui bene præsunt, inquit. Quid est bene præesse? Audi Christum dicentem: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Bene igitur præesse hoc est, nulli parcere illorum regiminis gratia. De his dixerat supra, vaca lectioni, considerationi, hoc. n facies, & teipsum saluū facies, & eos, qui te audiunt. Hos maximè iubet honorari, causamq; addit dicens: Multum, n. laborem sustinent. Est enim prælatus linguis innumeris propositus ad lacerandum, alius culpat, alius laudat, alius detrahit, alius memoriam, alius compositionem in ius trahit, magnaq; illi constantia ad ista tolleranda opus est. Multum etiam ad Ecclesiæ ædificationem confert, si præsules doctrinæ gratia polleant, quę nisi adsit, plurima Ecclesiasticæ disciplinæ peribunt. Neq; verò cum sermonem laudauerim, qui fastu tumidus, externæ peritiæ iactantiam sequitur, sed qui virtutis ac succi habeat plurimum, qui sensibus grauis sit, & sapientia plenus.

Homi. 15. Deut. 25. Simile. Ioan. 10. Supra 4.

7 IDEM docet: Initium sumendum à proximi dilectione, vt pastor id muneris accipiat. Vnde Petro dicebat Christus. Si diligis me, pasce oues meas. Christum enim diligens, & gregem illius vtique diligit. Et Moysen tum primū super populum Iudæorū posuit, quando qua esset in illum beneuolentiā, re ipsa iam declarauerat. Dauid quoq; simili modo regni suscepit gubernationem, postea quàm apparuerat, q̄ amico esset in populum affectu. Ita quippe iuuenis adhuc, populi causa doluit ac zelauit, vt & animam suam exponeret, cū videret barbatum philistęum, quem occidit. Et Samuel quoq; amator populi erat: vnde dicebat. Absit à me hoc peccatum, vt cessem pro vobis orare Dominum. Et Paulus multò plus omnib. ardebat erga subditos. Et Christus optimi pastoris canonem ferens dixit. Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Hoc Dauid fecit, maximè, cū ira Dei terribilis in populum sæuiret. Dicebat enim. Ego qui pastor sum peccaui, & iniquè egi: illi qui grex sunt, quid meruerunt? Propterea, & in optione suppliciorum illorum, non famem elegit, non hostilem persecutionem, sed immissam à Domino mortem, per quā sperabat alios quidem bene fore securos, se verò ante reliquos omnes è medio tollendum. Hoc verò cum non fieret, lamentando dicebat, in me fit manus tua: si verò ad expiandum facinus non sufficio, fit & aduersum domum Patris mei. Ego enim, inquit, qui pastor sum, peccaui, quasi diceret: Etiam

Ser. 29. in ep. Pauli ad Romanos. Ioan. 21. 1. Reg. 17. Ibid. 12. 2. Reg. 24

si illi peccassent, ego tamen, qui illos nō correxi, supplicij reus essem. Quando verò meum sit hoc peccatum, ego vtrique dignus sum qui pœnas suam. Amplificare siquidem crimē suum volens, pastoris posuit nomen. Cessauitque ira Dei, tantum enim valet compassio optimi pastoris, vellicabantur quippe viscera ipsius cadentibus illis, tanquam si genuini necarentur filij.

8 *Lib. 2. de sacerdotio to. 5.* IDEM inquit. Cum de Ecclesiæ præfectura agitur, prodeāt in medium, qui longè omnibus præstant, quique animi virtute tantum reliquos excellunt, quantum corporis magnitudine, Saul Hebræorum gentem vniuersam excelluit; & multò etiam magis, quanta inter (scil. differentia homines rationis vsum habentes, & bruta ratione carentia dissident, tantum sanè discrimen inter eum, qui pascit, & eos, qui pascuntur esse velim, vt ne maius etiā exigā.

9 *Lib. 1. de pœnit. c. 1. to. 1.* AMBROSIVS docet, qua ratione sacerdotes, & illi, quibus aliorū cura est commissa, debent esse mansueti. Etenim, qui studet humanæ infirmitatis emendare vitia, ipsam infirmitatem debet sustinere, & quodammodo pensare humeris non ab jjcere Nam pastor ille Euangelicus, lassam ouem vexisse legitur, non abiecisse. Et Salomon ait; *Eccl. 7.* Noli iustus esse nimium. Debet enim iustitiam temperare moderatio. Na quomodo se tibi curandum præbebit, quem fastidio dedas, qui contēptui se, non cōpassioni medico suo putet futurū? Ideo Dominus Iesus, compassus nobis est, vt ad se vocaret, non deterreret. *Matt. 11.* Mitis clamabat: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Reficit ergo Dñs, non excludit, neq; abijcit: meritoq; tales discipulos elegit, qui Dominicæ voluntatis interpretes plebem Dei colligerent, non repudiarent. Vnde liquet eos inter Christi discipulos non esse habendos, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequendæ opinantur, & cum ipsi quærant Dei misericordiam, alijs eam denegant.

Ivo Epist. 33. IDEM ait: Conuenior ipse à comitibus, & tribunis, vt cuiusdam basilicæ fieret matura traditio imperatori, dicentibus, imperatorem iure suo vti, eò quòd in potestate eius essent omnia. *ad Marcellinā sororem suā. tom. 5.* Respondi, si à me peteret, quod meum esset, idest, fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum, me non refragaturum, quamquam omnia, quæ mea sunt, essent pauperum. Verùm ea, quæ diuina, imperatoriæ potestati non esse subiecta. Si patrimonium petitur, inuadite, si corpus, occurram. Vultis in vincula rapere, vultis in mortem? voluptati est mihi: non ego me vallabo circunfusione populorum, nec altaria tenebo, vitam obsecrans, sed pro altaribus gratius immolabor. Horrebam quippe animo, cum armatos ad basilicam occupandā missos cognoscerem, nè dum basilicam vendicant, aliqua strages fieret, quæ in perniciem totius vergeret ciuitatis. Exigebatur à me, vt compescerem populum. Referebam in meo iure esse, vt non excitarem, in Dei manu, vt mitigaret. *Infra*: Mandatur denique. Trade basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere imperator expedit. Domum priuati, nullo potes iure temerare domum Dei existimas auferendum? Noli te grauare imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere: ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum: vulgo dicitur, quod imperatores sacerdotium magis optauerint, quàm imperium sacerdotes.

11 *Libro 19. Moral. cap. 12. to. 2.* GREGORIVS sic habet: perpēdendū video his qui plebiū gubernationibus præsunt, quod superius dicēs. Videbant me iuuenes, & abscondebantur, nonne astruit, cor viduæ cōsolatus sum. Quanta disciplina regiminis, vt ante eum iuuenes abscondantur, quanta mansuetudo pietatis, vt per eum viduarum corda consolentur. Sunt namque nonnulli ita districti, vt omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant. Et sunt nonnulli ita mansueti, vt perdant districti iura regiminis.

Vnde

Vnde cunctis rectoribus vtraque summopere sunt tenenda, vt nec in disciplinæ rigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum in mansuetudine, districtionem deserant disciplinæ. Regat ergo disciplinæ vigor, mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem, & sic alterum commendetur ex altero.

12 Lib. Moral. 20. c. 8. IDEM exponēs illa verba Iob capit. 29. Cum sederem quasi rex circunstante exercitu, eram tamen mœrentiū consolator, ait: Sciēdum nobis est, quòd valde lectorem ædificare etiam iuxta historiam potest, si perpēdat quo modo bonis rectoribus mixta sit & regendi auctoritas, & benignitas cōsolandi. Cū sederem quasi rex circunstante exercitu: ecce auctoritas regiminis. Eram mœrentium consolator: ecce ministerium pietatis. Circa subditos suos inesse rectoribus debet & iustè consolans misericordia & piè sæuiens disciplina. Hinc est quod semiuiui illius vulneribus, qui à Samaritano in stabulum ductus est, & vinum adhibetur, & oleum, vt per vinum mordeantur vulnera, per oleum foueantur: quatenus vnusquisque, qui sanādis vulneribus præest, in vino morsum districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis, per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foueantur. Miscenda ergo est lenitas cum seueritate, vt nec multa asperitate exulcerentur subditi, neq; nimia benignitate soluantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul ac manna est: quia cum scripturæ sacræ scientia est in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam Dauid ait: Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga n. percutimur, & baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaq; amor, sed non emolliens, sit rigor, sed non exasperans, sit zelus, sed non immoderatè sæuiens, sit pietas, sed non plus quàm expedit parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum seueritate sociatam. Videamus amantem piè, & districtè sæuientem. Cum populus peccaret, dicebat Domino: Dimitte eis hāc noxam, aut dele me de libro vitæ. Pensemus ergo quibus visceribus eundem populum amauit, pro cuius vita de libro vitæ deleri se petijt. Sed tamen iste, qui tanto eius populi amore cōstringitur contra eius culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim vt petitione prima, ne deleretur, culpæ veniam obtinuit, ad eundem populum veniens, ait: Ponat vir gladium super femur suum, ite & redite à porta vsque ad portam per medium castrorū, & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Cecideruntq; in die illo quasi viginti tria millia hominum. Intus arsit ignibus amoris: foris accensus est zelo seueritatis. Sic amauit eos, quibus præfuit, vt pro eis nec sibi parceret, & tamen delinquentes sic persecutus est, quos amauit, vt eos, etiā Domino parcente, prosterneret: intus amans, diuinæ iræ supplicando obstitit, foris sæuiens, culpam feriendo consumpsit. In regimine ergo populi vtrumq; Moyses miscuit, vt nec disciplina deesset misericordiæ, nec misericordia disciplinæ. Idemq; de Iob dicitur, cum sederem quasi rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentiū consolator.

Luca. 10. Psal. 22. 13 Exod. 32

14 In 2 parte cura pastoralis cap 2. Isa. 52. Exod. 28. IDEM docens, Vt rector cogitatione sit mundus, ait, necesse est, vt esse munda studeat manus, quæ diluere alio rum sordes curat. Hinc namque per prophetam dicitur: Mundamini qui fertis vasa Domini. Etenim vasa Domini ferunt, qui proximorum animas ad æterna sacraria perducendas, in suæ cōuersationis fide suscipiunt, Hinc diuina voce præcipitur, vt in Aaron pectore rationale iudicij vittis ligantibus imprimatur: quatenus sacerdotale cor nequaquam cogitationes fluxæ possideant, sed ratio sola constringat, ne indiscretū quid, vel inutile cogitet: Quid est, ad exemplum alijs constitutos, ex grauitate vitæ semper debet ostendere quantam in pectore rationem portet. In quo etiam rationali, duodecim nomina patriarcharum describuntur. Ascriptos enim patres semper in pectore ferre, est antiquorum vitam sine intermissione cogitare.

cogitare. Nam tunc sacerdos irreprehensibiliter graditur, cum exempla patrum præcedentium iudesinenter intuetur. Quod bene etiam rationale iudicij vocatur, quia debet rector semper subtili examine bona mala; discernere, & quæ, vel quibus, quando, vel qualiter congruant studiosè cogitare, nihil quoque proprium quærere. Pones autem in rationali iudicij, doctrinam, & veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando egredietur coram Domino, & gestabit iudicium filiorum Israel in pectore suo in conspectu Domini semper. Hoc est subiectorum causas pro sola interni iudicis intentione discutere vt nihil ei se humanitatis admisceat, in eo quod diuina positus vice dispensat, ne correptionis studia priuatus dolor exasperet. *Infra* ca 3. Supernę quoque vocis imperio, in vtroq; humero sacerdos velamine superhumeralis astringitur, vt contra aduersa ac prospera, virtutum semper ornaméto muniatur, quatenus iuxta vocem Pauli, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris gradiens cum ad sola, quæ anteriora sunt nititur in nullo delectationis infimæ latere flectatur. Non hunc prospera eleuent, nō aduersa perturbent, non blanda vsque ad voluptatem demulceant, non aspera vsque ad desperationem premant, vt dum nullis passionibus intentionem mentis humiliat, quanta in vtroque humero, superhumeralis pulchritud ine tegatur, ostendat. Quod rectè super humerale ex auro, hyacinto, purpura, bis tincto cocco, vt quanta sacerdos clarescere virtutum diuersitate debeat, demonstretur. In sacerdotali quippe habitu ante omnia aurum fulget, vt in eo intellectus sapientiæ principaliter emicet. Cui hyacinthus, qui æreo colore resplendet, adiungitur, vt per omne, q̄ intelligendo penetrat, non ad fauores infimos, sed ad amorem cælestium surgat, nè dum incautus suis laudibus capitur, ipso etiam veritatis intellectu vacuetur. Auro quoque & hyacintho purpura permiscetur, vt scilicet sacerdotale cor, cum summa, quæ prædicat, sperat in semetipso, suggestiones vitiorum reprimat, eisque velut ex regia potestate contradicat. His autem bis tinctus coccus adiungitur, vt ante interni iudicis oculos, omnia virtutum bona ex charitate decorentur, & cuncta quę coram hominibus rutilant, hęc in cospectu occulti arbitri, flamma intimi amoris accendat. Quæ charitas quia Deum simul, & proximum diligit, quasi ex duplici tinctura fulgescit. Habere coccum bis tinctum negligit, qui sic ad auctoris speciem anhelat, vt proximorum curā negligat, vel sic proximorum curam exequitur, vt à diuino amore torpescat. Byssus autem tota pulchritudine superhumeralis innectitur, quia tunc castimonia ad perfectum munditiæ candorem ducitur, cum per abstinentiam caro fatigatur.

IDEM docet: Qua ratione rector discretus debet esse in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacēda proferat, aut proferenda reticescat. Prophetis racentibus Dominus conqueritur, dicens. Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini. Ex aduerso ascendere est pro defensione gregis, voce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prœlio stare, est prauis decertantibus, ex iustitiæ amore resistere. Pastor si pro grege se obijcit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hinc rursum delinquenti populo dicitur. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperuerunt iniquitatem tuam vt te ad pænitētiam prouocarent. Pastores sermo diuinus falsa videre coarguit, quia dum corripere culpas metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blādiuntur, qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt, quia ab increpationis voce conticescunt. Clauis quippe apertionis, sermo correptionis est, quia increpatio culpam detegit, quam sæpe nescit etiam ipse qui perpetrauit. Hinc Paulus ait: Vt potens sit in doctrina sana exhortari, & eos, qui contradicunt, arguere. Hinc per Isaiā Dominus admonet dicens: Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocē tuam. Præconis quippe

Bē-

16 — 2. Cor. 6. — 16 — Cap. 4. — Ezec. 13. — Ibidem. — 1. Tim. 3.

re officium suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit, vt ante aduentum iudicis clamando gradiatur: Hinc est.n. quod super pastores primos, in linguarum specie Spûs sanctus insedit: quia nimirum, quos repleuerit, de se protinus loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur, vt tabernaculum sacerdos ingrediens, tintinnabulis ambiatur, vt videlicet voces prædicationis habeat, nè superni spectatoris iudicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: Audiatur sonitus quando ingreditur, vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. Sacerdos namque ingrediens, vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur, quia iram cõtra se occulti iudicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit. Aptè autem tintinnabula vestimentis illius dicuntur inserta. Vestimenta enim sacerdotis, recta opera debemus accipere, propheta attestante, qui ait: Sacerdotes tui induantur iustitiam. Vestimentis illius tintinnabula inhærent, vt vitæ viam cum linguæ sonitu, ipsa quoque bona opera clament sacerdotis. Sed in sacerdotis veste, iuxta diuinam vocem, tintinnabulis mala punica coniunguntur. Quid enim per mala punica, nisi fidei vnitas designatur? Nam sicut in malo punico, vno exterius cortice, multa interius grana muniuntur, sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos vnitas fidei contegit, quos intus diuersitas meritorum tenet. Nè igitur rector incautus ad loquendum proruat, mala punica tintinnabulis iungat, vt per omne quod dicit vnitatem fidei, cauta obseruatione doceat, & nec recta quidem nimiè & inordinatè proferat. Vnde Paulus, cum discipulum de instantia prædicationis admoneret, ait: Prædica verbum, insta opportunè, & importunè, dicturus importunè præmisit opportunè, quia apud auditoris mentem ipsa sua vtilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit.

Exo. 28.

Psal. 131.

Simile.

2. Tim. 4.

IDEM sic habet: Sciendum quoq; est, quòd aliquando subiectorum vitia prudenter dissimulãda sunt, aliquando leniter arguenda, aliquando autem vehementer increpanda. Qua dissimulatione bene Iudæam Dominus corripit, cum per prophetam dicit: Mentita es, & mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo, quia ego tacens, & quasi non videns. Et dissimulauit ergo culpas, & innotuit, quia & contra peccatum tacuit, & hoc ipsum tamen quia tacuerit, dixit. Nonnulla autem vel apertè cognita, maturè toleranda sunt, cum rerum opportunitas non poscit vt apertè corrigantur. Nam secta immaturè vulnera deterius inferuescunt, & nisi cum tempore medicamenta conueniant, constat proculdubio, quod medendi officium amittant, sed cum tempus subditis ad correptionē quæritur, sub ipso culparum pondere patientia præsulis exercetur. Vnde bene per psalmistam dicitur: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, ac si apertè dicat, quos corrigere nequeo, quasi superimpositum onus porto. *Infra*: Nõnulla autem sunt leniter arguenda, cũ non malitia, sed sola ignorantia, aut infirmitate delinquitur. Ex se enim debet vnusquisq; colligere qualiter alienæ tunc oporteat imbecillitati misereri. Vnde bene Paulus admonens ait: Si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum, nè & tu tenteris: idest, cum displicet ex aliena infirmitate, quod conspicis, pensa quod es, vt increpationis zelo se spiritus temperet, dum sibi quoque, quod increpat, timet. Nonnulla autem sunt vehementer increpanda, vt cum sibi quis malum, quod perpetrauit, leuigat, hoc contra se grauiter ex corripientis asperitate pertimescat. Vnde benè ad Ezechielem dicitur. Sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo ciuitatem Hierusalem: statimque subiungitur: Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro. Eique ad munitionem suam protinus subiunxit. Et tu sumes tibi sartaginem ferream, &

28
o. 10. 2. p.
cura pa-
stor.

Isa. 57.

Simile.

Psal. 128.

Galat. 6.

Ezec. 4.

pones eam murum ferreum inter te, & ciuitatem. Vice prælatorum Ezechieli dr: Sume tibi laterem, & pones eum coram te, & describes in eo ciuitatē Hierusalem. Sic quippe sancti doctores sibi laterem sumunt, quando terrenum auditorum cor, vt doceant, apprehendunt. Quem laterem coram se ponunt, quia tota mentis illum intentione custodiunt. In quo & ciuitatem Hierusalem iubentur describere, quia prædicādo, terrenis cordibus, curant summopere, quæ sit supernæ pacis visio, demonstrare. Obsidionem etiam ordinant circa laterem, in quo ciuitas descripta est, quando terrenæ menti, sed iam supernam patriam requirenti, quanta eam in huius vitæ tempore vitiorum impugnet aduersitas, demōstrant. Nam cum vnumquodq; peccatum quomodo proficientibus insidietur, ostenditur, quasi obsidio circa ciuitatem Hierusalem voce prædicatoris ordinatur. Munitiones sanctus prædicator ædificat, quando, quæ virtutes, quibus resistant vitijs, demonstrat. Aggerem comportat, quando prædicator molem crescentis tentationis enunciat. Castra erigit, quando hostis callidi incircumspectas, & quasi incomprehensibiles insidias prædicit. Atque arietes in gyro ponit, cum tentationum aculeos in hac vita nos vndiq; circundantes, & virtutum murū perforantes innotescit. Sed cuncta hæc licèt subtiliter rector insinuet, nisi cōtra delicta singulorum, æmulationis spiritu ferueat, nullam sibi in perpetuū absolutionem parat. Vnde aptè subditur: Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te, & ciuitatem. Per sartaginem frixura mentis, per ferrum verò increpationis fortitudo signatur. Quid verò acrius doctoris mentem, quàm zelus Dei, frigit, & excruciat. Vnde Paulus huius sartaginis vrebatur frixura, cum diceret: Quis scandalizatur, & ego non vror? Sartago ferrea, murus ferreus inter prophetam, & ciuitatem ponitur, quia cum non fortem zelum rectores habent, eundem zelum postmodum inversa, & auditores suos fortem muni-

2 Cor. 11.

tionem tenent, nè tunc ad vindictā destituti sint, si nunc fuerint in correptione dissoluti. Sed inter hæc sciendū est, quia dum ad increpationem se mens doctoris exasperat, difficilè valde est, vt non aliquando, & ad aliquid, quod dicere non debet, erumpat. Vnde necesse est, vt per lamenta veniam in cōspectu veritatis obtineat, ex eo quod per nimium zelum peccat. Quòd figurate Dominus præcipit per Moysem, dicens: Si quis abierit cum amico suo in siluam ad ligna cædenda, & lignum securis effugerit manu, ferrūq; lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit, hic ad vnam vrbem fugitiuorum fugiat, & viuet, nè fortè, proximus eius, cuius effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur, & apprehendat eum, & percutiat animam eius. Ad siluam cum amico imus, quoties ad intuenda subditorum delicta cōuertimur. Et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Sed securis manum fugit, cum sese increpatio, plusquam necesse est, in asperitatem pertrahit; ferrumq; de manubrio prosilit, cum de correctione sermo durior excedit. Et amicum occidit, quia auditorem suum prolata calumnia, à spiritu dilectionis interficit. Sed is qui incautè ligna percutit, & proximum occidit, ad pœnitentiæ lamenta fugiat, nè proximus occisi Deus iudex, illum castiget, & puniat.

Deut. 19.

IDEM docens, quòd Eleazarus sanctificatur ad custodiēdam arcam Dei, dicit: Bene dicitur, Eleazarum sanctificauerunt, vt custodiret arcam, qui hi, quibus adhuc aliena auxilia necessaria sunt, ad subueniendum alijs promouendi non sunt. *Infra*: Non minor sanctitas idonea est animabus instruendis, quàm offerendis sacris mysterijs. Ergò idcirco Bethsamitę perhibentur percussi, quia plerią; viuunt subditi, qui moriuntur Prælati.

27 *Li. 3. c. 5. expos. in c. 7. primi lib. reg. tom. 1.*

IDEM dicit; Sublimitatem dignitatis suæ, adæquare debet pastor splendore conuersationis, quando cœlesti indutus virtute, caritate, ac doctrina subditos

28 *Li 4. c. 4. expos. in c. 10. primi libri reg.*

ditis lucet, vt videri ab eis possit, discuti, & iudicari nō possit. Talis erat Moyses quando lucidissimo vultu à monte descendit, cuius subditi fulgorem videbant, sed in fulgentem claritatem intendere visum non poterant. Talis erat, qui gloriabatur, dicens: Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, tāquam à Domini Spiritu: *Infra*: Sermonem regni nō indicauit Saul patri suo. Qui magnæ dignitate, magnaq; sanctitate radiat, multa viuendo ostendit, quæ loquendo non dicit. Hoc profectò regni verbum; habere Dominus prædicatorem voluit, quando in veste pontificis tintinnabula poni mādauit. Vestis quippe pontificis est ostensio bonæ conuersationis, quæ quasi tintinnabulis multis inseritur, quando opera bona multiplicat, quæ ad minorum exemplum clamant. Sed indicare rex, regni verbum non audet, quia præceptum est sacerdotibus, vt coram Domino vestis decorem portent; cotàm Domino quidem vestis decorem portat, & qui bona ostendit, & de ostensione bonorum operum, non hominibus per vanitatem foris, sed Deo intus per amorem placere appetit. Tunc certè sacerdos tacet, sed dum incedit, quod portat, clamat, quia electus prædicator se iactando non indicat, sed bene viuendo, loqui nequaquam cessat.

Exo. 34. *2. Cor. 3.* *Exo. 28.*

23 BERNARDVS dicit: Prælati sunt, qui descendunt mare in nauibus faciētes operationem in aquis multis. Ascendunt vsque ad cælos, descendunt vsque ad inferos, nunc quidem spūalia tractantes, atque sublimia, nunc infernalia, & horribilia facta dijudicantes. Sed quæ poterit nauis inueniri, quæ tā immanes sustineat fluctus, & in tanto secura possit esse discrimine? Vtique fortis vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio; quia aquæ multæ nō potuerunt extinguere charitatem. Necessaria est, & omnino necessaria nauis ista prælatis, tribus compacta lateribus, vt sit charitas de corde puro, & conscientia bona; & fide non fictā. Puritatem quidem cordis in eo Prælatus habeat, vt prodesse desideret, non præesse, vt proprium commodum, & honorem sæculi, & aliud quippiam suum in prælatione non quærat, præter solū beneplacitum Dei, & animarum salutem. Sed cum intentione pura, irreprehensibilis quoque necessaria est conuersatio, vt forma factus gregis, incipiat facere, & docere, nè docēs audiat à fratre: medicè cura te ipsum. Talis enim occasio, plurima damnatio prælati, plurima subditorum perditio est. Oportet enim irreprehensibilem esse eum, qui præest, quoniam ea quæ arguit in discipulis, oportet summopere vitare magistrum. Et fide non fictā: quia qualis est in conuersatione, talis sit necesse est etiam in occulta cogitatione, nè videatur foras humilis, & intus sit elatus.

Serm. de tribus ord. Eccles. ad patres in capitulo. *Psal. 106.* *Cant. 8.* *1. Tim. 1.* *1. Tim. 3.*

24 IDEM sic ait: Quantum distarinter pastorem, & gregem, tantum debet distare inter episcopum, & plebem. Stat ille sublimis, & rectus, curuat iste caput solo depressus: ille regit, iste regitur, ille pascit, iste pascitur, vt ex ipsa forma, & habitu vterque discernatur. Habet ille in manu virgam qua feriat, vel potius ducat, & reducat ouē. Quid est autem in manu habere virgam, nisi in opere disciplinam, vt subiectos suos exemplo magis instruat, quàm verbo? Erubescunt enim superbi esse discipuli, si eos in humilitate præcesserint magistri. Habet etiam baculum, quo feriat lupum. Virga ouem, baculo lupū: hoc est, mites, & obedientes debet lenius corripere, duros verò corde, & improbos, acrius arguere.

Lib. sententiarum.

25 IDEM exponens verba illa; Exultabimus & lætabimur in te, memores vberum tuorum super vinum, inquit. Vides quomodò adolescentulæ de matre præsumunt? Minimè ita confiderēt, nisi matrem agnoscerent. Audiant hoc prælati, qui sibi commissis, semper volunt esse formidini, vtilitati raro. Erudimini, qui iudicatis terrā: discite, subditorum matres vos esse debere, non dominos: studete magis amari, quàm metui: & si interdum seueritate opus est, paterna sit, non tyrannica: matres fo-

Serm. 23. in Cātica.

uendo,

tenendo, partes vos corripiendo exhibearis, Suspendite verbera, producite vbera, pectora lacte pinguescant, non typo turgeant. Quid iugum vestrum super eos aggrauatis, quorum potius onera portare debetis? Cur morsus à serpéte paruulus, fugit conscientiam sacerdotis, ad quem eum magis oportuerat tanquam ad sinum recurrere matris? Si spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, cōsiderans vnusquisque seipsum, nè & ipse tentetur. Alioquin ille in peccato suo morietur: Sanguinem autem eius, ait, de manu tua requiram.

Galat. 6. *Ezec. 3.*

26 IDEM sic habet; Multi non tanta fiducia, & alacritate currerent ad honores, si esse sentirent & onera. Grauari profectò metuerent, nè cum tanto labore, & periculo, quarumlibet affectarēt insulas dignitatum. Nunc verò, quia sola attenditur gloria, & non pœna, viles æstimant, & inglorios, qui quocūque eminentiori in loco non fuerint sublimati; & hoc quidem in initio: processu verò temporis docti sunt in breui vendicare altaria, subditorum marsupia vacuare, magistris in hac discipli na vtentes idoneis, ambitione, & auaritia. Scolares, pueri, & impuberes adolescentuli, ob sanguinis dignitatē promouentur ad Ecclesiasticas dignitates, & de ferula transferuntur ad principandum presbyteris, lætiores interim, qđ virgas euaserint, quàm qđ meruerint principatum. Væ terræ, cuius rex est puer, & cuius principes mane comedunt. Nec dicimus quamcunque ætatem Dei gratiæ præmaturam, sicut nec seram: cum multos videamus iuniorū, super senes intelligere, moribus antiquare dies, præuenire tempora meritis, & quod ætati deest, compensate virtutibus. Boni pueri, qui quod ætate videntur esse, student & malitia, sed non sensu: quorum, iuxta admonitionem Apostoli, nemo contemnat adolescentiam. Meliores bonæ indolis adolescentes, inueteratis dierum malorum. Puer centum annorum male dictus est. Et est è regione senectus venerabilis, non diuturna, nec annorum numero computata. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo, promptus aderat auditor, dicens: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Ac si diceret: Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Bonus & Hieremias, qui ante sanctificatus, quā natus: qui cum se excusaret de pueritia nihilominus constitutus est super gentes, & super regna. Bonus quoq; Daniel, cuius spiritum suscitauit Deus, vt conuinceret iniqua iudicia, & sanguinem innoxium liberaret. Deniq; cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Sicubi huiusce modi puer senex promotus inuenitur, opus Dei est. Cęterùm euttritur in clero passim ab omni ætate, & ordine, à doctis pariter & indoctis ad ecclesiasticas curas, tanquam sine curis iam quisque victurus sit, cum ad curas peruenerit.

Epist. 42. ad Henric. Senonens. Archiepis. *Eccl. 10.* *1. Tim. 4.* *Isa. 65.* *Sap. 4.* *1. Reg. 3.* *Hier. 1.* *Dan. 13.*

Infra, agens de humilitate, quam habere debent prælati, ait: Quàm pulchrè locutus est Centurio ille, cuius fidei nulla par inuenta est in Israel. Et ego, inquit, homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites. Non iactabat potestatem, quàm nec solam protulit, nec priorem. Dicturus quippe, habens sub me milites, præmisit, homo sum sub potestate: prius se agnouit hominem, quàm potentem: homo, inquit, sum, & homo sub potestate. Iam quicquid subinferas, suspectam non habemus iactantiam.

Luc. 7.

27 IDEM inquit: Si dignaris, per Euāgelium ego te genui. Ammodo tamen non vocaberis filius, sed vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Nam quemadmodum Abram in Abrahā, sicut Iacob in Israel, Simon in Cepham, Saulus in Paulum, sic filius meus Bernardus, in patrem meum Eugenium, læta prorsus, & vtili, vt speramus, translatione promotus est. Digitus Dei est iste, suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Superest, vt facta hac mutatione tui, ipsa quoq;, quæ tibi commissa est, Domini tui sponsa, mutetur in melius, & iam nequaquam

Epist. 237 ad Eug. tert ium pont. *Psal. 112.*

Sarai,

Sarai, sed Sara de cętero nominetur. Si amicus sponsi es, ne dixeris: dilectam eius principem meam, sed principem, nil tuum in ea vēdicans, nisi quod pro ea, si oportuerit, etiam animā dare debes. Si Christus te misit, æstimabis te non venisse ministrari, sed ministrare: & ministrare non solum substantiam, sed ipsam quoque animam pro ouibus tuis. Verus successor Pauli dicet cum Paulo. Non quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri. Petri heres audiet Petrum dicentem: Neque vt dominantes in clerum, sed forma facti gregis. Sic enim iam non ancilla, sed libera etiam, & formosa speciosissimi sponsi per te in desideratos adsciscetur amplexus. Alioquin per quem alium hæc tā debita libertas sperabitur, si & tu (quod absit) in Christi hæreditate quæras, quæ tua sunt, quæ iam & ante didiceras, non dico tua non retinere, sed nec tuus esse? Exultat merito vbiq;, & gloriatur in Domino omnis Ecclesia sanctorum, & specialiter illa, cuius vterus te portauit, & cuius vbera tu suxisti. Terribilis est loc° iste. Locus in quo stas terra sancta est, locus Petri est, locus principis Apostolorum, vbi steterunt pedes eius: si fortè declinaueris à via Domini, sepultus est in eodem loco, vt fit tibi contra te in testimonium. Vendi a tibi animi constantiam, & vigorem spiritus, partem quam dedit extra fratres tuos tibi omnipotens Pater, quam & tulit de manu Amorræi in gladio, & in arcu suo.

2.Cor.1.

1.Pet.5.

28 Idem hæc habet: Simia in tecto, rex fatuus in solio sedens. Et nunc audi canticum meum, & quidem minus suaue, sed salutare. Mōstruosa res, gradus summus & animus infimus, sedes prima & vita ima, lingua magniloqua & manus otiosa, sermo multus & fructus nullus, vultus grauis & actus leuis. *Infra*: Non eris innocens, si aut punias eum, cui fortè parcēdum esset, aut parcas ei, qui fuerat puniendus. Si te consolantem in tribulationibus tuis inueneris, condolentem in alienis, gaude. Recti cordis hoc. E regione peruersissimi, si cum in proprijs deprehendaris fortasse impatiens, minimè tamen in alienis compatiens senciaris. *Infra*: De auaritia nō est, quòd tuum fatigem intuitum, cum pecuniā tāquam paleam dicaris habere: non sit in te acceptio personarum. Non patul te reum peccati existimes, si facies peccatorum sumis, & non potius causas iudicas meritorum. Est item vitiū, cuius si te immunem sentis, inter omnes, quos noui ex his, qui cathedras ascenderunt, sedebis, me iudice, solitarius, qui veraciter singulariterque leuasti te supra te: facilitas credulitatis hæc est, cuius calidissimæ vulpeculę, magnorum neminem competi satis ca uisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo iræ multæ, inde præiudicia in absentes, inde innocentium frequens addictio.

Ex 2. de cō sideratiōe ad Eugen.

Thren. 3.

29 Idem inquit: Blanda pietate sunt portandi, qui pro sua infirmitate non possunt increpari. Prælati Ecclesiæ portare debent subditos suos, quos corrigunt, & corrigere, quos portant. Hinc Salomon in basis templi Domini imaginem leonis, & bouis, & Cherubim opere sculptorio fecit pingere. Quid aliud designant bases in templo, nisi Prælatos in Ecclesia? Quicumque solicitudinem regiminis suscipiunt, tanquam bases portant onus suppositum. Cherubim plenitudo scientiæ interpretatur: in basibus Cherubim monstratur, quia prælati Ecclesiæ pleni debēt esse cælestis scientiæ. Per leonem terror seueritatis figuratur. Per bouem verò patiētia mansuetudinis ostenditur. Itaq; in basib. neq; leones sine bobus, neq; boues sine leonibus exprimūtur, quia prælati Ecclesiæ aliquando rigidè, aliquando cum dulcedine, aliquādo cum asperitate, aliquādo verbis, aliqn flagellis debēt subditos suos corrigere: quia ille, qui blandis verbis castigatus nō corrigitur, necesse est, vt acrius corrigatur, vel arguatur. Qui secretò admonitus de peccato, corrigi negligit, publicè est arguendus, vt vulnus quod occultè sanare nequiuit, manifestè debeat emēdari. Palam sunt arguēdi, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione

In lib. de pe vinēdis ad sororē. serm. 18.

30

sione sanantur, hi, qui eos imitando deliquerunt, corrigantur, vt dum vnus corripitur, cæteri emendentur. Ideo debemus Prælatos nostros diligere, & verba eorum benignè suscipere, qui per increpationes & castigationes suas auferunt à nobis proprias voluntates, & nostras cupiditates. Vnde in Canticis canticorum de eisdem Prælatis Ecclesia, vel quælibet fidelis anima dicit: Inuenerunt me custodes, qui custodiunt ciuitatem, percusserunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt mihi pallium meum custodes murorum. Per custodes ciuitatis intelligimus Prælatos, qui statum Sanctæ Ecclesiæ custodiunt, qui etiam animam fidelem inueniunt, eamq; suis prædicationibus, & exhortationibus, atque minis percutiunt, & amore charitatis Christi vulnerantur. Nec solùm hoc sufficit eis, sed etiam pallium ei tollunt, idest, omnem terrenam delectationem, & eam nudam cupiditatibus, & peccatis ad regna cęlorum transmittunt. Ideo à Prçlatis nostris in hac vita corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Multò melius est nobis in hac vita à Prçlatis nostris pro negligentijs corrigi, quã in futura vita damnari, flagellis verberari, quàm in inferno damnari. Melius est in hoc mundo de manu Prælati sustinere flagella, quàm pati æternas pœnas in gehenna.

Finis Libri Decimiquarti.

EPITOME SANCTORVM PER LOCOS COMMVNES AD CONCIONES CONFICIENDAS.

Liber Decimusquintus.

AVCTORE R. D. IOANNE LOPEZ Epiſcopo Monopolitano Ord. Pręd.

Regnum Dei, & diaboli, & vtriuſque differentia, finis. Cap. I.

1 Homil. 1. ſuper c. 1. Exod. to. 1.

De re hac multa adnotauimus lib. 3. cap. 17. & libro 4. per multa capita, potiſſimè à ca. 30. vſq; ad 37. vñ pau ca hic addẽda ſunt quæ ſequuntur.

ORIGENES explicans verba illa; Surrexit rex nouus ſuper Ægyptũ, qui ignorabat Ioſeph, ait: Primùm inquirere volo quis ſit rex in Ægypto, qui ignoret Ioſeph, & quis ſit rex, qui ſciat Ioſeph. Dum enim ille regnaret, qui ſciebat Ioſeph, non referuntur afflicti eſſe filij Iſrael, neque in luto, & latere conſumpti, neque maſculi eorũ necati, & fœminæ viuificatæ. Sed cum ſurrexit iſte, qui non nouerat Ioſeph, & cœpit ipſe regnare, tunc hæc omnia geſta referuntur. Quis ergo eſt iſte rex, videamus. Si Dominus regit nos, & ſenſus mẽtis noſtræ illuminatur à Domino, ſi Chriſti ſemper memoriam tenet, faciens illud, quod Paulus ait Timotheo: Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe à mortuis; dum hic viuit in Ægypto, id eſt in carne noſtra ſpiritus noſter, regnum cum iuſtitia tenet, & filios Iſrael, quos ſupra diximus rationabiles ſenſus, vel animæ virtutes, in luto, & latere non conſumit, nec curis eos terrenis & ſolicitudinibus atterit. Si verò perdiderit horum memoriam, ſenſus noſter declinauerit à Deo, neſcierit Chriſtum, tunc ſapientia carnis, quæ inimica eſt Deo, ſuccedit in regnum, & alloquitur ad gẽtem ſuam, corporeas videlicet voluptates, & vitiorum ducibus ad concilium vocatis, init deliberatio aduerſus filios Iſrael, quomodo circumueniantur, quomodo op-

2

opprimantur, vt luto & lateribus affligantur, vt mares exponant, fœminas alant, vt ædificent ciuitates Ægypti, & ciuitates munitas. Hæc ad nostram doctrinam scripta sunt, non vt Ægyptiorum gesta narrentur, vt tu, qui hæc audis si fortè iam baptismi gratiam consecutus es, & adnumeratus es inter filios Israel, ac suscepisti in te Deum regem, & post hæc declinare volueris ad opera sæculi, agere actus terræ, & intea explere ministeria, scias & agnoscas, quia surrexit in te rex alius, qui nescit Ioseph, rex Aegypti. Et ipse te cogit ad opera sua, & ipse te facit laterem sibi operari, & lutum. Ipse est, qui te superpositis magistris, & compulsoribus, ad opera terrena flagris ac verberib. agit, vt ædifices illi ciuitates: ipse est, qui te facit discurrere per sæculum maris, ac terræ: ipse est hic Aegypti rex, qui te sorum pulsare litibus facit, & pro exiguo terræ cespite, propinquos iurgijs fatigare, & vt ita dicam, castitati insidiari, decipere innocentiam, domi fœda, foris crudelia, intra conscientiam flagitiosa committere. Cum ergo tales videris actus tuos, scito te regi Aegyptio militare, quod est immundi spiritus imperio agi. Si verò de hoc aliquid altius sentiendum est, potest videri rex iste, qui nescit Ioseph, diabolus, insipiens ille, qui dixit in corde suo, non est Deus, genti suæ, hoc est, apostaticis Angelis colloqui, & dicere: Ecce gens filiorũ Israel, magna multitudo est: de his. s. qui possunt mente Deum videre, & potentior est nobis: venite itaque opprimamus illos, nè fortè increscant, & cum acciderit nobis bellum, consentiant & hi cum aduersarijs, & expugnãtes nos, exibunt de terra nostra. Sed vnde intelligit diabolus, quia magna gẽs sit Israel, & ipso fortior, nisi quia sæpe congressus est, sæpe habuit luctamen, & sæpe superatus est? Scit enim & ipsum Iacob luctatum esse, & adiutorio Angeli obtinuisse aduersarium, & inualuisse eum Deo. Non dubito quin & aliorum sanctorum senserit luctamẽ, & spiritalia pertulerit sæpe certamina, & inde dicit, quia gens filiorum Israel magna est valde, & valet super nos. Igitur conuocata omni gente sua, circumuenire cœpit in hominibus rationabilem sensum, & ideo præficit eis magistros operum, qui eos cogant discere opera carnis, sicut & in psalmis dicit: Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum. Sed prospicit imminere sibi bellum, & maturum gentis suæ affuturum sentit exitium. Ideo dicit, quia gens Israel valet super nos. Vtinam & de nobis hoc dicat, sentiat nos valere super se. Quomodo sentire hoc poterit? Si cum mihi cogitationes iniecit malas, & concupiscentias pessimas, ego non suscipiam, sed iacula eius ignita, scuto fidei repellam. Si in omnibus quæcumque suggerit mẽti meæ, ego memor Domini mei dicam: Vade retro Sathana, scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Sed & hoc, quod dicit, nè fortè accidat, nobis bellum, ex propheticis vocibus præuidit venturum sibi bellum, & derelinquendum se à filijs Israel. Hoc est enim, quod de eo propheta Hieremias prædixerat: Clamauit perdix, congregauit quæ non peperit, fecit diuitias suas non cum iudicio. In dimidio dierum eius derelinquent eum, & sequentur Dominum, & Creatorem suum, & in nouissimis suis erit stultus. Intelligit ergo perdicem se dictum, quæ non peperit congregasse, & hi, quos non cum iudicio cõgregauit, in dimidio dierum suorum derelinquẽt eum, & sequentur Creatorem suum Christum Iesum, qui eos genuit. Ille autem congregauit quos non genuit: & ideo remanebit stultus in nouissimis suis, cum ad parentem suum vniuersa, quæ nunc pro eius tyrannide congemiscit, creatura confugerit. Et hoc indignatur, & dicit, nè expugnãtes nos, exeant de terra nostra. Nõ vult nos exire de terra sua, sed vult, vt semper portemus imaginem terreni. Si enim ad aduersarium eius cõfugerimus, eum, qui nobis præpa. auit regna cælorum, necesse est, vt relinquamus imaginem terreni, & suscipiamus imaginẽ cælestis. Propterea ergo Pharao statuit magistros

Marginalia: Psal. 13. — 3 — Gen. 32. — Psal. 106. — Matt. 4 — Hiere. 17. — Simile.

ſtros operum, qui nos ſuas artes doceăt, & artifices malitiæ faciăt. Et quia multi ſunt iſti magiſtri, & doctores malitiæ quos præfecit Pharao, ideo venit rex noſter Chriſtus, & fecit alios magiſtros & doctores, qui pugnantes aduerſus illos, & ſubijcientes omnes eorum principatus, & poteſtates, defendat à violentijs eorum, filios Iſrael, & doceant nos opera Iſraelitica, doceant nos mēte Deū videre, & relinquere opera Pharaonis, exire de Ægypto, abijcere Aegyptios, & barbaros mores, deponere totū veterem hominem cum actibus ſuis, & induere nouum, qui ſecundùm Deum creatus eſt, renouari ſemper de die in diem ad imaginem eius qui fecit nos, in gloriam, & laudem ſuam.

5 *Lib. 6. in c. 14. Iſa. tom. 4.* HIERONIMVS explicans verba; In anno, quo mortuus eſt rex Achaz factum eſt onus iſtud (ſiue verbum iſtud) dicit. Mortuo Achaz, quem regem impijſſimum legimus, fit pondus iſtud, ſiue verbum ſuper Phyliſtijm. Viuente enim illo, & regnante in peccatoribus, nec pondus contra alienigenas, nec verbum Domini fieri poterat ad prophetā. Quod & ſupra diximus, quando Ozia mortuo, vidit Iſaias Dominū ſedentem ſuper thronum excelſum. Et *Exod. 2.* in Exodo legimus, quòd poſtquā mortuus eſt rex Aegypti, ingemuerunt filij Iſrael ab operibus ſuis, & exclamauerunt, & exaudiuit Dominus gemitus eorum. Niſi enim eſſet myſticum, quod dicebatur, illo magis regnante clamare debuerant, quando luto, & lateribus deſeruiebant.

6 *Lib. 1. de ſermone Domin. in mōte. to. 4.* AVGVSTINVS ſic habet; Quādo ſancti martyres in Apocalypſi clamabant: Vindica Domine ſanguinem noſtrum, non vindictam contra ipſos homines occiſores poſtulabant, ſed contra regnum peccati, vt euerteretur. Nā ipſa eſt ſincera & plena iuſtitia, & miſericordiæ, vindicta martyrum, vt euertatur regnum peccati, quo regnante, tanta perpeſſi ſunt. Ad cuius euerſionē *Rom. 6.* nititur Apoſtolus ad Romanos dicens: Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore. Deſtruitur autem, & euertitur peccati regnum, partim correctione hominū, vt caro ſpiritui ſubijciatur, partim damnatione perſeuerantium in peccato, vt ita iuſtitia ordinentur, vt iuſtis cum Chriſto regnantibus, moleſti eſſe non poſſint.

7 *Serm. 14. de temp. tom. 10.* IDEM ait: Dum rex ille viueret, qui nouerat Ioſeph, non referuntur afflicti fuiſſe filij Iſrael, nec in luto, & latere fatigati, nec maſculi eorum necati, & feminę reſeruatæ: ſed poſteaquam ſurrexit rex ille qui nō nouerat Ioſeph, omnia illa geſta referuntur. Anima noſtra aut à legitimo rege regitur, aut à tyranno vaſtatur. Si enim Deo adiuuante piè viuimus, ſi de charitate, patientia, cæteriſque virtutibus cogitamus, licèt adhuc in Aegypto, id eſt in carne ſimus, tamen à Chriſto rege gubernamur, & ipſe regit nos in luto & latere, ſed non conſumit, nec nos curis terrenis, & nimijs ſollicitudinibus atterit, & affligit. Si verò anima noſtra cœperit declinare à Deo, & ea quæ ſunt turpia, & inhoneſta ſectari, tunc prudentia carnis, quæ inimica eſt Deo, repudiato rege Chriſto, ſubdet infelicia colla tyranno. Quod cum fuerit factum, alloquitur gentem ſuam, id eſt corporis voluptates, & vitiorum ducibus ad conſiliū conuocatis, initur deliberatio aduerſus filios Iſrael, id eſt, aduerſus cogitationes ſanctas, & acceptabiles Deo, quomodo circumueniantur, quomodo opprimantur. Vult diabolus in nobis viros occidere, & feminas reſeruare, id eſt ſenſum in nobis rationabilem extinguere, & quæ ad concupiſcentiam carnalem pertinent, reſeruare. Cū peccas, rex Aegypti te cogit ad opera ſua. Nos fratres, qui ante aduentum Chriſti, domus diaboli fuimus, & per gratiam Domini de poteſtate eius liberari meruimus, quantum poſſumus ipſo Deo adiuuante laborare debemus, nè à nobis peccādo Chriſtus abſcedat, & diabolus illo recedente ſuccedat. Ne im- *Luca 11.* mundus ſpiritus cum ſeptem alijs ſpiritibus ingrediatur, & fiat nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

Religiones multa, sed spiritus vnus, quarum laudes colligunt sancti eleganter ex multis. Cap. I I.

BASILIVS ait: Sermo hic commonitorius est ad amplectendum vitam monasticam, quam amplecti debemus, dicente Domino: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Verba hæc nos adhortantur, vt deposita superuacuarum diuitiarum sarcina, eaq; in egentes distributa, ipsaq; innumerabili penè, quæ ex studio opes congerendi cumulatim accreuit, peccatorum multitudine per largitionem reiecta, crucem gestaturi ad monachorum vitam accedamus. Quocirca, qui sibi proposuit Christo obedire, & ad vitæ genus rerum omnium possessione nudum, neque vllis distractum sæculi huius curis festinat, verè admirabilis ille est, beatusq; docendus.

1 Ser. de abdicatione sæculi. t. 2 *Matt. 11.*

IDEM inquit: Ego sane postea quã multum tempus vanitati impendissem, & omnem penè iuuentutẽ inani studio auriuissem, quo tenebar, tandem aliquando vbi velut ex graui somno experrgefactus, ad Euangelicæ veritatis admirabile lumen respexi, deplorata plurimum in miserabili mea vita, ductorem mihi dari optabam, qui ad pietatis me dogma ita introduceret. Et cũ primis hoc mihi curæ erat, vt morum correctionem aliquam instituerem, quos per diutinam consuetudinem cũ improbis contractam peruerteram. Lecto itaq; Euangelio, animaduersoq; illic, quod plurimum occasionis, & momenti afferat ad perfectionis studium, si quis bona sua vendat, deq; illis egenis fratribus communicet, & prorsus nulla teneatur vitæ istius cura, neque patiatur mentem suam aliqua rerum præsentium affectione turbari, optabã dari aliquem ex fratribus, cui istud vitæ genus arrideret, quo vnà cũ profundũ vitæ huius pelagus superare liceret: Inueni sanè multos apud Alexandriam, nec paucos apud reliquam Aegyptum deinde & alios in Palæstina, & in Cæle Syria, & Mesopotamia, quorum admiratus sum, cum in seruanda diæta temperantiam, tum in obeundis laboribus tolerantiam, ad quorum obstupui precandi vigorem & constantiam, cum obseruatem, quo pacto nec somno victi, nec aliqua alia naturæ necessitate deflexi, sublimem semper, & inuictum animæ sensum in fame & siti, in frigore ac nuditate seruarent, nec corporis rationem habentes ipsi, nec ab alijs aliquid illi curæ impendi sustinentes, sed quasi in aliena carne degerent, ipso opere ostendentes, quid sit in rebus huius vitæ peregrinum esse, & conuersationem in cælo habere.

2 In ep. 79 ad Eustat. episc. Sebastia.

CHRYSOSTOMVS sic habet; Domus luctus, monasteria sunt, vbi cinis, atque cilicium, vbi solitudo, vbi risus nullus, nullus sæcularium negotiorum strepitus, vbi ieiunia, vbi terrenorum duritia lectulorum, vbi munda sunt omnia, nullus ibi nidoribus locus, absunt procul sanguinis riui, perturbationes, curæ tumultus. Tranquillo in portu nauigant, ac veluti luminaria sunt sublimi de loco nauigantibus, fulgore suo iter aperientes. In littore placido sedent, omnes ad quietem suam inuitantes ac pertrahentes, neque naufragium prti finentes eos, qui se intuentur, non permittunt in tenebris degere eos qui suas aspiciunt sedes. Longe honorabilius est illorum pedes, quam aliorum caput tangere. Sancti sunt pedes etiam si viles sunt. Quasi de terra in cælum, ita ad sancti cuiuslibet viri monasterium de proprijs domibus itur. Non ibi conspicis ea quæ domi, mundus est locus ille, alta ibi quies atque silentium est: meum & tuum inde prorsus eliminatum est. Isti profectò sunt sancti, atque inter homines angeli. Summus namque Dei timor non sinit hos profundo sopore demergi, animũque à suo vigore laxari. Inde vbi surrexerint, diuinis laudibus instant, himnosq; propheticos canunt, magno suauique concentu, & canticis numerosis; ipsa quoque illorum cantica, conuenientissima sunt, & amorẽ Dei, diuinarumque

3 Hom. 14. in 1. epist. Pau. ad Timo. 4.

Psal. 133. Isa. 26. tamque rerum studium spirant. In noctibus, inquit, extollite manus vestras ad Deum. Et rursus: De nocte mane vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua sunt in terra Cantica item Dauidica, fontes mouentia lachrymarum. Nobis oscitantibus, prurientibus, atque stertentibus, siue etiam supinis iacentibus, & fraudes innumeras cogitantibus, quale est illos noctis totius spatium in Dei laude cõsumere? Vbi verò lux dici iam vicina est, pausant illi pusillum, & vbi opera nos aggredimur, illi quietis sibi vendicant tempus. Iam verò vbi illuxit, quisque nostrum alium vocat, sermonemq; de impendijs texit, inde irrumpit in forũ ad negotia, ludos, illi contra matutinis precibus, hymnisq; peractis, ad sanctarum scripturarum studia se conuertũt, cæterisq; prandentibus, ridentibus, ludentibus, ciboq; distentis immodico, hi laudibus vacant. Minima his, instruendæ mensæ cura, & omnium, quæ sensui subiacent: post cœnam rursus diuinis inseruiunt laudibus, sicque sobrij somnum capiunt. At sæculares quidẽ & die dormiunt, hi noctu quoque peruigiles durant, vt verè filij lucis Ad vesperam rursus inclinante die, illi ad lauacra, & requiem properant, hi verò à seipsis laborem spiritualis exercitij laxantes, cibum sumunt, non coquorum arte laboratum, sed alij panem tantùm & sal, alij & oleum sumunt, plerique infirmiores, olera, atque legumina in cibum accipiunt. Inde vbi paululum sederint, tempus omne hymnis concludentes, singuli thoris requiescunt, ad quietem solùm, non ad delicias factis. Nihil ibi carnale est, non latronum illic timetur incursus, neque enim habent quod eis possit auferri, pecunijs carent, corpus tantùm & animam possident. Ea qui tulerint, non modò læserint nihil, verùm & plurimum profuerint: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Absolutis nexibus corporis, vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Mortem illi nec ducunt, nec existimant mortem, cum hymnis prosequuntur abeuntes. Vbi

Phil. 1. Psal. 117.

quisquam nunciatus fuerit mortuus, magna oritur exultatio, ingensq; voluptas omnium. Immo ne mortuũ quidem aliquis appellare audet, sed consummatum. Quòd si quis infirmatus fuerit, non lamenta, non lachrymæ, sed perpetuæ funduntur preces: non ibi medicorum operatur manus, sed fides sæpe sine medicamento sanauit infirmum. Sed etsi contigerit morbus, non ex gulæ prodijt vitio, non ex vinolentia, sed ipsæ quoque morborum occasiones plenæ sunt laudibus, non crimĩnibus vllis obnoxiæ. Aut enim ex vigilijs iugibus, aut ex continuato ieiunio, aut ex aliquibus huiusmod. infirmitas nascitur, quocirca etiam facilè liberantur. Satis enim illis est ad euadenda languoris incommoda, si vel modicè de pristino rigore relaxent.

IDEM inquit: Frequenter optaui, ac deprecatus sum tantùm leges, ac iura optima in ciuitatibus valere, vt nihil iam opus esset monasterijs, neque ad eremum confugere quemquam necessitas instaret. Quoniam verò, quæ supra fuerunt, infra iam facta sunt, ipsæq; ciuitates, in quibus iudicia, & leges erant, omni iniquitate & scelere impleiæ sunt, solitudo verò Philosophiæ fructus vberrimos germinat, pro fectò nõ illi in culpa sunt, qui hac procella, & turbine se eximere, atq; seruare cupientes educũt, eisq; ad quietis & tranquillitatis portum duces fiunt, nõ tamen isti meritò à vobis culpari debent, ve ùm hi, qui ciuitates singulas adeo virtuti inuias, & inaccessas fecerunt, atque ad Philosophiam penitus inutiles, vt qui salui esse cupiunt, non aliter id possint assequi, quàm si solitudines, & deserta persequantur.

Lib. 1. contra vituperatores vitæ monasticæ. ca. 5.

IDEM: Consolatur rationibus naturalibus gentilem patrem ægreferentem monachatum filij, & ait: Fingamus patrem istius modi non modò esse gentilem, sed nobilem quoque, ac vltra omnes homines locupletem, singulari potentia praditum, habeat agros plurimos, ædes permultas, aurique innumera talenta, sit præterea clarissima patria, & regia,

Idẽ lib. 2.

& regia, illustrisſimoq; genere, neque habeat alios filios, neque habiturũ ſperet, ſed huic ſoli innitatur, & ex hoc ſolo pendeat. Qui & ipſe ſit ſummæ ſpei, eoq; ingenio, natura, induſtria, vt ad imperia, & magiſtratus maturè aſcenſurus expectetur, patremq; ipſum ſplẽdore & gloria breui ſuperaturus. Tum verò in medio tantæ ſpei, accedat aliquis ad illum, atque de religione verba faciens, perſuadeat, vt ſpretis illis omnibus, veſtem ſe ruſticam induat, & relicta vrbe ad montem confugiat, ibiq; plantet, inſerat, riget, aquas ferat, cæteraq; monachorum faciat opera, quæ & vilia, & indigna eſſe videantur. Incedat præterea diſcalciatus, & humi iacens quieſcat, efficiaturq; pallidus, gracilis, ac macie confectus, decorus ille adoleſcens, qui tantis antea in delicijs, & honoribus degebat, qui tantæ ſpei ſigna præ ſe ferebat, vilius etiam quã ſerui ſui veſtiatur. Lamentetur & lugeat pater, vt indignationem omnium aduerſus religioſos magis accendat. Dicat, Filium ego genui, & enutriui, ætatemq; omnem in ærumnis contriui. Expectabam hunc ſenectuti meæ, ſolatio, & adiumento fore, proceſſuq; temporis de vxore, ſplendidisſimoq; matrimonio tractabam, de imperio, de magiſtratibus, & inſigni poteſtate cogitare cœperam: eum repente tanquam fulmen, aut procella ingẽs, neſcio qua parte irruens pretioſisſimam nauem, multiſq; oneribus refertam, quæ ſecundis ventis nauigabat, cum iam ad portum propinquaret, parum ante ipſum oſtiũ ſubmerſit: ſic profectò mihi omne contigit. Namq; execrabiles illi, flagitioſi, perditi nebulones (dicatenim hæc, atque huiuſmodi cætera, nihil illi ſuccenſebimus) tantæ ſpei filium, ſenectutis meæ cuſtodem, & nutritorem veluti latrones quidam immaniſſimi mihi repente ſubductum in ſpeluncas ſuas abduxerunt; adeoq; illum ſuis carminib. excantarunt, vt eligat magis aduerſus ferrum, ignẽ, beſtias, aduerſus omnia denique fortiter ac ſummæ conſtantia perſiſtere, quàm ad priorem proſperitatem, prioreſq; copias remeare. Apud me nulla ſententia obtinet, niſi, vt iniecto igne, cuncta ſimul exuram, ædes, agros, armenta boum, greges pecorũ. Quò enim mihi hæc iam vtilia ſunt, cũ ille non adſit, cuius vſibus parata erãt, captiuus.ſ. abductus, atque apud barbaros crudeliſſimos ſeruitutẽ ſeruiens omni morte duriorem? Amictu nigro ſeruos omnes operui, cunctamq; familiam: aſperſi cinere capita mulierum, iuſſique dirius ac amarius plangere, quàm ſi mortuum vidiſſem. Oſtendamus hunc nihil penitus perpeſſum mali, verumetiam contra, maximis potitum bonis, eiſq; tam inſignibus, vt excellentiora non poſſint reperiri. Atqui ab ipſis primùm opibus inchoemus, nam hoc vnum iſte maximè lamentatus eſt. Dic quæſo, vtrum omnes beatum dicimus, & planè felicisſimum, eum ne qui ſiti ſemper æſtuat, quique antequàm priorem calicem ſorbuerit rurſus alio indiget, atq; ſemper in hoc perſeuerat ſtatu, an eum, qui ſuperior hac neceſſitate conſtitutus, ſine ſiti ſemper durat? *Infra*: Quæſo te idcirco lamentaris, & luges filium tuum, quòd hac tanta vſania, tamq; deſperato morbo liber euaſit? Quòd hoc irremediabili, inſanoq; amore pecuniarum caruit? Quòd bello hoc, & pugna manſit immunis? *Infra*: Si filium tuum diuitijs vltra omnes eminere monſtraueros, atque longè eſſe ditiorem, quieſces? ac tandem te lamẽtis, ac ſuſpirijs adeo amaris conficere, tamq; diris gemitibus abſtinebis? Nec modò me cæleſtia bona perſecuturum putes, quæ nobis poſt hanc vitam reddenda ſunt: ex his quę ſunt in manibus te interim docebo. Nempe enim tu eorum tantũ, quæ poſſides, dominus es, ille verò omniũ, quæ ſunt in orbe terrarum. Sin verò tu minus credis age, te ad illum adducamus, ac perſuadeamus, vt de monte deſcendens, magis autem illic reſidens, alicui ex his, qui & diuites valde, & religioſi ſunt, mandet ſibi, mittat auri pondus quantum ipſe vis, ſiue quia iſtud non pateretur, illi vel illi indigenti dare iubeat, videbis illum diuitem alacrius obaudientem, quàm faceret

Simile.

aura tuo dispēsator tuus. *Infra*: Enimuerò ille, terræ, marisque Dominus ita facilè, sicque sine mœrore, & gemitu migrabit ad alia, vt facis tu, cum per agros tuos incedis quin longè etiam facilius. Terram ille omnem vt propriã obambulat, eiq; potum vndique largissimum suppetunt stagna, cibum verò, & olera, & virentes herbæ, multisq; ex locis panes aduecti suppeditant Sin autem sibi moriendum fuerit, lætius, atque iucũdius feret occubitum, quàm vos delicias vestras, atq; ita mori magis optabit peregrè, quàm vos in patria, & lecto. Neque illum vnquam è patria poteris educere, nisi ex terra prius vniuersa propuleris. Immo tunc maximè in patriam reduces, cũ è terra penitus deduxeris. Neque verò nudum eum poteris ostendere, donec amictus fuerit virtutum indumentis, neq; fame vnquam per imes, quandiu qui sit verus cibus agnouerit. Cui ergo cibus, potus, domus, & requies vbiq; suppetit, liquet prorsus eum vobis omnibus diuitibus esse ditiorem, qui ista in ædibus vestris tantùm inuenire potestis. Qui in solitudine est, viget, ac vegeto corpusculo est, quippe qui & purissimo fruitur aere, & saluberrimis vndis, & pratis, & floribus, & odore integerrimo, atque grauissimo, hic verò velut in cœlo iacens, & mollior est, & imbecillior, & morbis omnibus magis obnoxius. *Infra*: Si vlcisci posse inimicos, eadem suprema potentia esse censetur, multò plane erit excellẽtius, eiusmodi vitæ statum reperire, in quo nemo sit, qui & si uelit, nocere possit.

9 *Simile.*

Dic quæso, quidnam esse commodius censes tei, ne bellicæ ita quempiam peritum esse, vt nemo, qui se vulneret inuulneratus effugiat, an eiusmodi esse corpore, quod quantalibet quisque machinetur, vulnerare potius non possit? Illud etiam magnum est, si vulnereris, medicamenta nosse per quæ vulnera medeantur omnia. Filius tuus hoc habet, vt non reperiatur qui ei nocere possit, nec qui velit quidem etiam si posset. Ita duabus ex partibus ille tutus erit. Quid igitur hoc vitæ statu singularius, quid diuinius fingi potest, in quo nemo nocere uelit, nec si velit possit. Cum potissimum nolle nocere non ex impotentia veniat, vt in plerisq; contingit, sed ex eo quòd nocendi nulla causa rationabilis existat. Quisnam eũ lædere, atque iniurijs afficere velit, quã nihil habet commune cũ hominibus, non chirographorum gratia, non prædiorum, non pecuniarum, non negotiorum, non alterius denique rei alicuius. Pro quibus aduersus eum villis cor rixabitur, pro quibus seruis, pro qua gloria? Quidnam metuens, quid inuidens? Aut enim inuidia, aut timore, aut ira commouemur, vt aliquem lædamus. Quis enim illi inuideat, qui cuncta ea irrideat, quæ alij vehementer amant, & plurimi existimant? Quis illi irascatur, à quo nulla fuerit lacessitus iniuria? Quis enim metuat, quem nihil suspectum habet? Constat igitur ex his neminem esse, qui nocere velit, quòd autem non possit, ne si velit quidem & hoc similiter manifestum erit. Nullę enim sunt occasiones, aut causę, quibus eum aliquis impedire possit. Sed vt aquila sublime volans, minutarum auium laqueis non capitur, ita & hic. Vnde enim vel ex qua causa nocere ei possit aliquis? Pecunias ille non habet, ut damnum metuat, patriam non habet, vt exilium sibi aliquis intentet, gloriam non optat, vt dedecus timeat. Vnum reliquum est, mors. f. sed eam, qui sibi intulerit non modò illum lædet, aut mœrore afficiet, verùm summa quoque illi conferet emolumenta. An cupis genus aliud suæ potentiæ ac virtutis addiscere longè isto excellentius? Siue quis enim innumeris iniurijs afficiat, siue verberibus atterat, siue in vincula conijciat, corpus quidem natura infirmum violatur; cæterùm animus, quod Philosophiæ intentus sit, immobilis durat, neque enim iracundia capitur, non odio peruius est, non inimicitias exercet Quæ cum sint mirabilia, id profectò mirabilius est, quòd eos, qui se ita vexant, sic diligit, vt beneficos, & suorum profectuum magistros, bonaque illis cuncta imprecatur.

10

Atqui tu quid ei vnquam tale præstare potuisses, etiam si millies regem ipsum totius orbis constituisses, & decem millibus annis imperium ei prorogasses? Quænam purpuræ vis, quæ claritudo, quæ gloria, sic affecto animo cõparata, non vilescat, atq; euanescat. *Infra*: Aliam viri potentiam intueamur. Adducatur afflictus aliquis, & insigni calamitate mæstus, & ad illum, & ad te, immo & ad regem ipsum, tum videamus vter illum resouere, & recreare magis sua prouidentia possit. Si adducatur quis, qui filiũ amisit vnicum mærens, statim ex aspectu ipso, atq; habitu, itemq; ex ipso habitaculo demissum, ora eriget ac persuadebit facile, nihil æstimare res humanas, eum oratione sua mæroris omnem nebulã fugabit, & exterget. Nam eum viderit filium tuum tantas opes spreuisse, & gloriam, minus dolebit sibi filiũ obijsse. *Infra*: Atqui si in summo fuisset magistratu, incertum est, an ipsum quoque partem contemptui habiturus esset, nunc verò eam elegit vitam, per quam cum rege ipso sit illustrior, & clarior, sed vitæ humilitate tibi subditus est. Et in sæculo quidem pecuniarum cupidus, tuum etiam fortassis optasset occubitum, nunc verò vt quàm longissima tibi vita prorogetur, orat. Et si fuerit sibi moriendum pro tuo capite, non abnuet, quippe, qui non tantùm naturali te lege colit, obseruat, honorat, verùm multò magis, vt Dei iussis obtemperet, per quem cuncta despexit, & reliquit. Quid ergo ingemiscis? An quia quotidie non metuis nè fortè in bello moriatur, quod numquam offensurus est regis animum, quia commilitonũ iniuriæ non patet? Nonne & hæc, & his plura etiam probatis filijs metuunt patres? At habet aliquam voluptatem baltheus, & paludamentum, & præconis vox, & ista tandem quot dierum spatio tenduntur? Num triginta, aut centum? Quid postea? Nonne transierunt illa omnia, vt fumus, vt somnium, vt vmbra, vt fabula? At nunc illi vsque in finem honor iste permanet, immo verò post mortem quoque, immo verò postea multò cumulatior, atque hunc honorem, hoc imperium nemo ab illo vmquam poterit auferre, cum hæc non ab homine, sed à virtute ipsa acceperit. *Infra*: Num ignoras quantum voluptatis, quid iucunditatis ea vita pariat, quæ à strepitu negotiorum remota penitus quietem agit? Fortasse nè vllus id hominum nouit, quippe, qui eam vitam numquam perfectè gustauit. Nonne summum esse detrimentum arbitraris, quando ad extremam prouecti senectutem, vt qui in priori ætate nihil boni, nihil emolumenti fueritis lucrati, molestissimè eã ætatem fertis. Atqui filius tuus numquam prorsus id patietur, sed si ad longissimam quoque senectutem sibi protendantur anni, non illum videbis indignantem, aut iniquo animo ferentem, vt vos facitis, verùm gaudentem, & triomphantem. Tunc enim bona sua vigent amplius, & florent. Vos cum tantam diuitiarum copiam præparatam in senectutem habeatis, plurimaq; vobis, & deliciarum, & gloriæ occasiones suppetant, ægrefertis ætas non sufficiat, vt eis frui valeatis. Idcirco mortem quoque perhorrescitis, vosque tunc potissimum miserabiliores omnibus esse confitemini, cum maximè floretis. Tunc ille è contra insigni requie fruetur cum senuerit, quippe qui ad portum venire properat, habetque eam iuuentutem, quæ viget semper ac viret, nullumque metuit senectutis occasum. Verùm enim tu filium tuum eis hauriendis voluptatibus instare voluisses, quarum illum millies pœnituisset, cum ad senectutem peruenisset.

IDEM sic habet: Cum mundus plenus sit perturbationibus & procellis, nihil horum penitus in monasterijs inuenies, verùm quamquam procella tanta, tantiq; fluctus desæuiant, soli in trãquillo & portu, & securitate summa residentes, veluti ex cœlo ipso cæterorum naufragia prospectant. Namque conuersationem planè cœlestem elegerunt, nihilq; deterius Angelis affecti sunt. Vt enim illis nulla inest inæqualitas,

Lib. 3. contra vituperatores vitæ monasticæ.

Simile.

tus, nec alij succesfibus,secundisq́: rebus elati,gloriantur, alij extremis malis, & incommodis oppresfi gemunt, sed omnes pariter in gaudio, & quiete, summaq; illa, & cęlesti gloria exultãt: ita fieri quoque perspicias in monasterijs, nullus ibi paupertatem exprobat, nullis diuitijs honestior est. Inde id,qđ omnia peruertit, & perturbat, meum, & tuum penitus eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus,indumentum. Et quod sanè mirabilius est vnus etiam,idemq́; animus omnibus est. Omnes eadem sunt nobilitate nobiles, omnes eadem seruitute serui,eadem libertate liberi. Vnę illic omnium diuitiæ,quæ veræ diuitię sunt, vna gloria, quæ verè gloria est. Non.n. in appellationibus, sed in ipsis rebus bona eorum consistunt. Vna ibi volup as, vna iucunditas, vnæ delicię, vnum desiderium, vna spes omnibus inest nulla ibi inæqualitas. Cæterum ordo summus, & ineffabilis concordię seruandæ diligentia, iugisq́; ac perpetua lætitiæ materia. Quo circa omnes, omnia, & patiuntur, & faciunt, vt vnà lætentur,& gaudeant. Illic enim solùm videas id perfectè contingere,non modò quòd præsentia omnia contemnãt, omnemq́; ab se rixæ, & discordiæ, & pugnæ materiam absciderint, clarissimaque cęlestium bonorum spe beati sint, sed quòd ea quoque quæ singulis contingunt, & tristia,& læta, communia esse omnium existiment. Quippe & mæror facilius fugatur, cum pro virili sua omnes singulorum comportẽt onera, lætitiæque occasiones habeant innumeras, non in suis modò lætus,sed in aliorum quoque, & quidem non minus,quàm in suis quique gestientes.

13 *In sermo 1. S. Andrea. Psal. 103.* BERNARDVS sic habet: Pisces mũdos esse legalis sanctio iudicat, qui & pennis leuãtur,& proteguntur squamis, siue illi in mari sint, siue in flumine, siue in stagno. Habet etiam mare hoc magnum & spatiosum pisces mundos, & Dominica dignos mensa. Quia ex his,qui in sæculi latitudine, habitu, atq; versantur, reliquit sibi multa nullta, quos Apostolica sagena trahit, vt cum educta fuerit segregentur à malis. Habet & flumen pisces mundos,q̃cumque inter dispensatores fideles inueniuntur. Fluuius quippe est prædicatorum ordo, non in eodem permanens loco, sed extendens se, & currens vt di uersas irriget terras. Sunt & in stagno mundi pisces, qui in claustro Deo seruiunt in spiritu & virtute. Meritò siquidem stagnis monasteria comparantur, vbi quodammodo incarcerati pisces,euagandi non habeant liberam em, q ò videlicet parati sint semper ad epulas spirituales, dicentes singuli intra se: Quando veniet qui me deferat? Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. *Simile.* Illi mundi sunt pisces, qui squamas, & pennulas habent. Sunt autem squamæ multæ, sed vna ex eis quodammodo lorica contex tur, quia vna est patientiæ virtus. Pennulæ verò ad hilaritatem non incongruè referuntur. Hilaritas quippe leuat, & subleuat, vt saltus quosdam in altum dare videatur quisquis exhilaratur. Sanè, vt duas habeamus pennulas, duplex nobis hilaritas quærenda est. Et fortè propterea docet Apostolus, qui volauit in paradisum, non solùm gloriari in spe,sed etiam in tribulationibus. Prorsus sublime volat quisquis ille est, quem non modò futurorum expectatio bonorũ, sed præsentiũ quoq; malorũ exhibitio ipsa delectat, ita vt in eo ẽr glorietur.

14 *Serm 4.in Psal. Qui habitat.* IDEM ait: Thesaurum rėgni cœlorum, qui inuenit homo abscondit. Propter quod etiã corporaliter in claustris, & in syluis abscondimur. Et si scire vultis quantum in hac absconsione lucramur, credo nullum hic esse qui si quartam partem eorum, quæ facit, in sæculo actitaret, non adoraretur vt sanctus, reputaretur vt Angelus, nunc autem quotidie tanquam negligens arguitur, & increpatur. Parum ne hoc lucrum ducitis, quod non reputamini sancti antequam sit s?

15 *In ser. de obediẽtia, patiẽtia, & sapiẽt.* IDEM ait: Studiosè suscipite datam vobis opportunitatem operandæ salutis. Obsecro per misericordiam pro qua tam miserabiles vos face-

re studuistis, facite ad quod venistis, ad quod ascendistis de fluminibus Babylonis. Super flumina Babylonis, ait propheta, illic sedimus, & fleuimus dũ recordaremur tui Sion. Nulla vobis hic nutriendorum liberorum cura, nulla sollicitudo quomodo placeatis vxoribus, non de nundinis, non de negotijs sæcularibus, non de ipso victu, & vestitu necesse est cogitare. Procul à vobis magna quidem ex parte diei malitia & solicitudo vitæ. Sic abscondit vos Deus in abscondito tabernaculi sui.

Psal. 136.

16 *In ser. de tribus ordinibus ad Pat. in capitulo congregatis.*

IDEM inquit: Hoc mare magnum & spatiosum, in quo vtiq; certum est nihil aliud quàm præsens sæculum amarum, fluctuans designari, tribus hominum generibus suo cuiq; modo peruiũ est, vt transeant libertati. Tres.n. sunt, Noe, Daniel, & Iob, quorum primus naui, secundus ponte, tertius vado trãsijt. Porrò tres homines, tres ordines Ecclesiæ signant. Noe quidem arcam rexit, nè periret diluuio, vbi protinus rectorum Ecclesiæ formam agnosco. Daniel vir desideriorum abstinentiæ, & cõtinentiæ deditus, ipse est soli Deo vacans pœnitentium, & continentium ordo. Iob quoque substantiam huius mundi bene dispensans in coniugio, fidelem designat populum terrena licitè possidentem. Secularium ordo est, qui mare magnum vado pertransit, laboriosum prorsus, & periculosum, etiam & longum habens iter, quippe qui nulla viæ compendia captet. Nam quòd periculosum sit iter in eo patet, quòd tam multos in eo perire dolemus, tam paucos videmus, sicut necesse est, pertransire. Valde enim difficilè est, præsertim diebus istis, quibus malitia nimis inualuit, inter vndas huius mundi, voraginem vitiorum, & peccatorum foueas declinare. At continentium quidem ordo & ponte pertransit, quod iter breuius, & facilius, & securius esse, nemo est, qui nesciat. *Infra.* Tribus lignis pons iste compactus est, vt qui perfectè eis inniti voluerint, non labatur in itinere pes eorum. Hæc autem sunt pœna corporis, paupertas, & obedientia. Nam & per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, & qui volunt diuites fieri in hoc sæculo, incidunt in laqueum, & in tentationem diaboli, & quem à Deo extrahabit inobedientia, sine dubio per obedientiã recto tramite ad eum redit. Hæc sibi inuicem compacta esse necesse est. Nã nec pœna corporis inter diuitias stabilis, nec obedientia sine pœna facilè potest esse discreta, & paupertas in voluptate, & voluntate propria nullius potest esse momenti, & obedientia in diuitijs & voluptate, nec stabilis, nec gloriosa. At verò his tribus cõpositis, vide si non tria maris huius pericula euasisti, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum & superbiam vitæ.

Act. 14.

1. Tim. 6.

19 *Serm. 63. ex paruis.*

IDEM explicat verba illa de religiosis. Canticorum 4. Dentes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis. Dentes isti lacte cãdidiores sponsæ sunt, cuius speciem cõcupiuit altissimus: quæ non habet maculam, neque rugam. Cum enim tota candida sit, candidior probatur in dentibus. Noua tamen & inaudita comparatione in illius laudes perorat, dicens: Dentes tui sicut grex tonsarum. Dentes candidi sunt & fortes, carnem non habent, carent corio, nihil intra se pati possunt, non est dolor, sicut dolor eorum; clausi sunt labijs nè videantur, indecens est cum videntur, nisi ridendo, toti corpori masticant cibum nullũ inde saporem habent, non facilè consumuntur, per ordinem positi sunt, superiores, alij inferiores: & eum inferiores moneantur, superiores nunquam. Huiusmodi dentes ego arbitror homines religiosos, qui viam compendiosiorem, & securiorem vitam eligentes, de toto Ecclesiæ corpore, quod candidũ est, candidiores esse videntur. Quid enim illius candidius, qui totius immunditias spurcitiæ euitantes, cogitationum sicut actionum peccata deplorant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio, contumelia pro gloria, inopia pro abundantia, ducitur? Isti carnem non habent, quia in carne carnem obliti audiunt. Vos autem

Simile.

tem.

tem in carne non estis, sed in spiritu. Corio carent, quia rigorem & distensionem mundanarum sollicitudinum non habentes in pace in idipsum dormiunt, & requiescunt. Nihil morari intra se patiuntur, quia nec modicum quidem offendiculum tolerabile reputant, aut intra se, aut in conscientijs singulorum. Non est dolor sicut dolor eorum, quia nihil tam horrendum, & horribile est, sicut murmur & dissensio in congregatione. Clausi sunt labijs, nè videantur, sic & nos materialibus vallis circumcingimur, nè saecularium oculis, & accessui pateamus. Indecens est si appareant, nisi interdū fortè ad risum, quia nihil turpius, quā monachus per vrbes, & castella discurrens, nisi cum illa cogit, quae operit multitudinem peccatorum. Charitas enim risus est, quia hilaris est, non tamen dissoluta. Toti corpori ma... cibum denres, quia ipsi pro toto Ecclesiae corpore orare sunt constituti. Nullum inde saporem habere debent, nullam sibi gloriam assignare, sed dicere cum propheta: Non nobis Domine, nō nobis, sed nomini tuo da gloriam. Non facilè consumuntur, quia quantò annosiores sunt, tantò feruentiores, & eò rapidius currunt, quò vicinius appropinquant ad palmam. Per ordinem positi sunt, cibus & potus, vigilare & dormire, laborare & quiescere, ambulare & sedere, & caetera omnia in numero, & mensura, & pondere constituuntur. Superiores & inferiores sunt, quia inter nos praelati, & subditi sunt, & sic superiores inferioribus iunguntur, vt inferiores à superioribus non discordent. Cum autem inferiores moueantur, superiores nunquam moueri debent, quia etsi subditi quandoque turbentur, praelatorum est in mente composita perdurare. Sicut grex tonsarum, inquit: Quàm bene monachi tonsis ouibus comparantur, quia reuera tonsi sunt, quibus nec corda, nec corpora, nec aliquid mundanum in proprietate relictum est. Quae ascenderunt de lauacro. Lauacrum, baptismus est, de quo ascendit, qui ad celsitudinem vitae perfectioris intendit. Omnes gemellis foetibus: quia & verbo patiuor, & exemplo. Et sterilis non est in eis: quia nullus est infoecundus.

18 *Psal. 113.* *Simile.*

IDEM exponens illa verba; Lectulus noster floridus, dicit: In Ecclesia lectum, in quo quiescitur, claustra existimo esse, & monasteria, in quibus quietè à curis viuitur saeculi, & sollicitudinibus vitae. Atque is lectus floridus demonstratur, cum exemplis, & institutis patrum tanquam quibusdam bene olentibus respersa floribus, fratrum conuersatio & vita refulget.

19 Serm. 46. in Cātica.

IDEM explicans illa verba; Vineae florentes dederunt odorem suum, ait: Hic odor serpentes fugat. Aiunt florescentibus vineis omne reptile venenatum cedere loco, nec vllatenus nouorum ferre odorem florum. Quod velo attendant nouitij nostri, & fiducialiter agant, cogitantes qualem spiritum acceperunt, cuius primitias, daemones non sustinent. Si sic nouitius feruor, quid erit absoluta perfectio? Perpendatur ex flore fructus, & saporis virtus, ex vi aestimetur odoris.

20 Serm. 60. in Cātica.

IDEM sic habet: Audire & hoc vultis à me, vnde inter caetera poenitentiae instituta monasterijs disciplina meruerit hanc praerogatiuam, vt secundum baptisma nūcupetur. Arbitror ob perfectam mundi renunciationem, ac singularem excellentiam vitae spiritualis, quae praeeminens vitae humanae generibus huiusce modi conuersatio professores & amatores suos Angelis similes, dissimiles hominibus facit, immo diuinam in homine reformans imaginem, configurans nos Christo instar baptismi. Et quasi denique secundò baptizamur, dum per id quod mortificamus membra nostra, quae sunt super terram, rursum Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis eius. Sed & quomodo in baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis aeternae, ita & in sancti huius status secunda quadam regeneratione proposito, de tenebris aeque non vnius originalis, sed multorum actualium de-

In libro de praecepto, & dispensatione.

lictorum, in lumẽ virtutum euadimus reaptantes nobis illud Apostoli: Nox præcessit, dies autem appropinquauit.

22 *In apologia ad Guilielmum abb.* IDEM intendit Bernardus respondere quibusdam, qui ipsum calumniabantur asserentes, quòd apud ipsum Cluniacensiũ ordo non bene audiret, sed q̃d Cisterciensem suũ ordinẽ sic laudaret, vt alijs videretur derogare, & his facere satis cupiens, dicit. Monachi, ac regulares clerici sibi inuicem derogare dicentur, quia proprijs abinuicem obseruantijs separantur. Sed & Noe, & Danielem, & Iob in vno se regno pati non posse suspicatemur, ad quod vtiq; non eos vno tramite iustitiæ cognouimus peruenisse. Mariam denique, & Martham necesse sit, aut vtranque, aut alterã Saluatori displicere, cui nimirũ tam dissimili studio deuotionis, contendunt ambæ placere. Et hac rõne in tota Ecclesia (quæ vtique tã pluribus, tamq; dissimilibus variatur ordinibus, vt pote *Psal. 44.* regina, quę in psalmo legitur: Circumamicta varietatibus) nulla pax, nulla prorsus concordia esse putabitur. Quę etenim secura quies, quis tutus in ea status inuenietur, si vnusquilibet homo vnumquemlibet ordinem eligẽs, alios aliter viuentes, aut ipse aspernetur, aut se ab ipsis sperni suspicetur, præsertim cum tenere vnum hominẽ, impossibile sit omnes ordines, vel vnum ordinem omnes homines? Non sum tam hebes, vt non cognoscam tunicam Ioseph, nõ illius, qui liberauit Aegyptum, sed qui saluauit mundum. Notissima quippe est quia polymita, idest pulcherrima varietate distincta, sed & sanguine apparet intincta, nõ quidem hędi, qui peccatum significat, sed agni, qui designat innocentiam, hoc est, suo ipsius nõ alieno: quam tunicam hoc pretioso sanguine suo tinctam, reliquit Ecclesiæ *Gen. 37.* suę pignus hęreditatis polymitam, inconsutilem, & desuper contextam per totum. Sed polymitam ob multorum ordinum, qui in ea sunt multimodam distinctionem: inconsutilem verò propter indissolubilis charitatis indiuiduã *1. Cor. 12.* vnitatem. Audi quomodo polymitam. Diuisiones gratiarum sũt, ait, idem autẽ spiritus, & diuisiones operationum sũt idem vero Dominus. Deinde diuersis enumeratis charismatibus, tamquam varijs tunicæ coloribus, quibus constet eam esse polymitam, vt ostendat etiam inconsutilem, & desuper contextam per *Rom. 5.* totum, adiungit. Hæc autem omnia operatur vnus, atq; idem spiritus diuidens singulis prout vult. Charitas quippe diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Non ergo diuidatur, sed totam & integram here- *Psal. 44.* ditario iure sortiatur Ecclesia. quia & de illa scriptum est: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circundata varietate. Itaq; diuersi diuersa accipientes dona, alius quidem sic, alius verò sic, siue Cluniacenses, siue Cistercienses, siue Canonici regulares, siue etiam laici fideles, omnis deniq; ordo, omnis lingua, omnis sexus, omnis ætas, omnis conditio, in omni loco, per omne tempus, à primo homine vsque ad nouissimum. Nam & propter hoc talaris dicta est, quod ad finem vsq; pertingat. Omnes ergo concurramus pa- *Cant. 6.* riter in vnam tunicam, & ex omnibus constet vna. Nam etsi ex pluribus & diuersis, vna est tamen columba mea, formosa mea, perfecta mea. Alioquin nec ego solus, nec tu sine me, nec ille sine vtroque, sed simul omnes simus *Ephes. 4.* illa vna, si tamẽ soliciti sumus seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Nõ inquam tantùm ordo noster, aut solus vester ad illam pertinet vnã, sed noster simul & vester, nisi fortè (quod absit) inuicem inuidentes, inuicem prouocã- *1. Cor. 12.* tes, inuicem mordeamus, & ab inuicẽ consumamur, & sic non possit non Apo- *Cant. 2.* stolus vni illi viro, cui despondit, virginem castam exhibere Christo. Verum tamen illa vna dicit, in canticis. Ordinauit in me charitatem, vt etsi vna in charitate, diuisa tamen sit in ordinatione. Quid ergo? Cisterciensis sum, damno igitur Cluniacenses? Absit. Sed diligo, sed prędico, sed magnifico. Cur ergo inquis, ordinem illum non teneas, si sic laudas? Propter hoc, quòd Apostolus, *1. Cor. 7.*

sus, ait: Vnusquisque in ea vocatione in qua vocatus est, permaneat. Quod & si quæras, cur, & à principio non elegerim, si talem sciebam. Respondeo, propter id, quod rursus, ait, Apostolus. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Non quòd ordo sanctus, & iustus non sit, sed quia ego carnalis eram venundatus sub peccato, & talem animæ meæ languorem sentiebam, cui fortior esset potio necessaria. Et diuersis morbis diuersa conueniunt medicamenta, & fortioribus fortiora. Facduos homines febribus anxiati, quartanis vnum, alterum tertianis. Commendet autem, qui quartanis laborat, tertiano aquam, & frigida quæque sumenda, cum tamen ab his ipse abstineat, vinumq; & cetera calida, vtpotè, vt sibi congruentia sumat. Quis rogo hinc eum rectè reprehendat? Si diceret ille, cur tu aquam non bibis, quàm ita laudas? An non rectè responderet, & tibi eam fideliter tribuo, & mihi salubriter subtraho. Denique requiratur etiam à me, cur cum omnes ordines laudē, omnes non teneo. Laudo omnes, & diligo, vbicumq; piè, & iustè viuitur in Ecclesia, vnum opere teneo, ceteros charitate. Faciet autem charitas (fidenter loquor) vt ne illorum quidem fructu frauder, quorum instituta non sequor. Et quid mirum, si in hoc exilio, peregrinante adhuc Ecclesia, quædam huiusmodi fit pluraliter (vt ita dixerim) vnitas, vnaq; pluralitas, cum in illa quoq; patria, quando iam ipsa regnabit, nihilominus fortè talis aliqua dispar quodāmodo æqualitas futura sit? Inde enim scriptum est. In domo Patris mei mãsiones multæ sunt. Sicut itaque illic multæ mansiones in vna domo, ita hic multi ordines sunt in Ecclesia vna, Et quomodo hic diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, ita ibi distinctiones quidem gloriarū, sed vna domus. Vnitas hic consistit in vna charitate; diuersitas autem in ordinū; vel operationum multifaria diuisione. Intelligēs denique Ecclesia hanc suam quodammodo discordem concordiam, concordemq; discordiam. Deduxit me, inquit, super semitas iustitiæ propter nomen suum. Ponens quippe semitas pluraliter, & iustitiæ singulariter, nec diuersitatem prætermisit operationū, nec vnitatem operantium. Præuidens quoque & illam in cœlestibus discretā vnitatem futuram, deuotissimè læta decantat, Plateæ tuæ Hierusalem sternentur auro mundo, & per omnes vicos tuos alleluia cantabitur. Audiens enim plateas, & vicos coronas, & glorias diuersas intellige. In auro, quo vno metallo illa ciuitas ornata describitur, & vno alleluia, quod cantandum perhibetur, dissimilium specierum similem pulchritudinem, & multarum mentium vnam deuotionem attende. Non igitur vna tantùm semita inceditur, quia nec vna est mansio in cœlo, quò tenditur. Viderit autem quisque quacumque incedat, nè pro diuersitate semitarum ab vna iustitia recedat, quoniam ad quamlibet mansionem, sua quisque semita peruenerit, ab vna domo Patris exors non erit.

[Margin: 1. Cor. 10. Rom. 7. Simile. Ioan. 14. Psal. 22. Tob. 13.]

Religiosi quomodo conuersari debent in monasterio, & horum prælati qualiter se debent habere.

Cap. III.

DIXIMVS multa de prælatis in libro anteriori capit 30. & 31. Sed nonnulla sunt, quæ religiosorum prælatos concernunt specialiter, quæ in hoc capite adnotanda sunt, vt & subditorum, & prælatorum conuersatio.em in monasterijs explicemus. In primis.

BASILIVS sic habet: Qui cœlestis viuendi ritus, cupiditate flagras, atque Angelicæ vitæ es studiosus negotiator, quique sanctorum Christi discipulorum commilito cupis numerari, neruos tuos omnes ad rerum aduersarum tolerantiam intendito, & forti animo ad veræ pietatis cultorum te cœtū conferto, ipsoque tuo desertionis mundi initio te virum præbeto, contubernioque omni elaborato, nè cognatorum horum-

[Margin: Ser. 1. qui cœnonitorum est, ad amplectendam vitā monasticā de abdicatione sæculi, &c.]

horum qui sunt secundùm carnem amor ad terram te in altum cupientem extollere, deprimat, sed in eo animum tuum confirmato, vt cum immortalibus, & cælestibus rebus, mortales terrenasq; commutes. Cum verò ab amicis, & ijs quibus cum vixeras familiariter diuellare, caue nè mæror enimto conficiaris, qui Christo tum coniugaris qui propter te cruci ipse suffixus, est, si quidem, in eo iam, quod terrenis rebus nuncium remiseris, honoratum te apud Christum fecisti, summaq; potius vigilantia acerrimaq; circunspectioue operam dato, vt aliquem tibi virum inuenias, quem in omnibus deinceps delectæ tibi vitæ studijs certissimum ducē sequare, eiusmodiq; qui rectum iter ad Deum volentibus pergere sciat commonstrare, qui ornatus virtutibus sit, cuius vniuersæ totius ipsius vitæ actiones testimonio sint, charitatem in eo erga Deum inesse, qui diuinarum literarum scientiam habeat, virum integrum, nec vlli distractioni indulgentē, ab auaritia abhorrentem, minimè libenter gerendis se negotijs admiscentē quietum, amantem Deum, egentium studiosum, minimè iracundum, iniuriarum immemorem, natura propensum ad eos docendos, qui ad ipsum accedunt, quem gloria inanis non inflet, superbia non extollat, adulatio non frāgat, seuerum, atque constantem, cui denique nihil sit præstantius honore Dei. Ac si talem quempiam nactus fueris, tunc voluntatem tuam omnem exuito, ac foras proijcito: atque vbi hoc feceris, dede te illi, vt cincerissimum velutí vas quoddam existas, qui quæ in te infundantur virtutes, ad laudem Dei, omni vitio castas custodias. Hoc est, quod alterum nobis est cum oppugnatore salutis nostræ certamen. Vbi enim videt aduersarius noster, persuadere se nobis non potuisse, vt in mundi confusione perditioneq; maneremus, in eo iam omni conatu contendit, vt nobis persuadeat, nè nos vitæ debemus perfectioni, nè ve ei nos viro committamus, qui nostra omnia peccata nobis ante oculos statuat, corrigatq;, sed vt alicui nos credamus, & gloriæ nimio plus amido, & propria vitia assimulata quadam lenitatis specie erga familiares suos commendante, vt hoc modo innumerabilibus nos denuo prauis animi libidinibus, contra primum animi nostri propositum veluti vinculis irretiat. qd si te viro credideris virtutibus multis instructo; sine dubio, omnium quæ in ipso bona fuerin, heres remanebis. Si verò, quod cum corpore tuo agere mitius volueris, magistrum tibi aliquem quæsieris, tecum se ad vitia tua demittentem, vel, vt verius dicam, tecū vnà in eandem perniciem corruentem, frustra mundanis rebus nuncium remittendi laborem suscepisti, qui vitæ te prauis libidinibus obnoxiæ mancipaueris, & cæcum tibi ducem asciueris, cuius ductum secuto in foueam tibi sit procidendum. Cæcus enim si cæco ducatum præstet, Ambo in foueā cadunt. Sufficit enim discipulo, vt sit sicut magister eius. Athletarum in viuendo tibi est imitanda consuetudo: Aliter n. ad coronam peruenire non poteris. Vt enim est apud Apostolum. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Si igitur talem virum, Dei munere inueneris, magistrum bonorum operum hoc apud te constanter teneto, vt nihil omnino præter illius sententiam facias. Mentem tuam tute diligenter exquire, quòd falsa quadam specie boni trahere te studet inimicus, atque ex eo nimirū, quod cum vtilitate aliquando non prælati præceptis obtemperes, iter tibi ad res pessimas gerendas munit. Caue nè generis nobilitate subnitare, nè ve ob eam causam honores consecteris (qui enim carnalis est, non capit ea quæ sunt spiritus) neque eorum quippiam, quæ vera iam pridem consuetudine inueterauerint, adulterare ac peruertere conatus sis, neq; hoc modo inani animi elatione tua, simul & certaminis socios tuos supplantare, & grandem super te peccatorum molem aggerere, non in stratu molliculo, non in calceamentis, vestimentis ve, non in habitu quouis, non in alijs, quàm quos communis fratrum vsus fert, escis exquirendis, nō in

Matt. 15. *Matt. 10.* *2. Tim. 2.*

& mensa, cum iam nihil tibi amplius cum mūdo esse apertè professus fueris. Etenim nisi celeriter animaduerteris diabolicas esse istas insidias, easq; ex animo penitus extirpaueris tuo, sine dubio cæte à vera, quæ est ex Christo, viuendi disciplina deturbabunt. Verū cum illud in animo tuo fixum stabilieris, omnium te quotquot sunt mortalium esse contemptissimum, peccatisq; onustissimum, peregrinumq; ac vagū, & quem sola misericordia ad monasterium alij admiserunt, studiosè operam dato, vt omnium nouissimus sis, ac seruus omnium. Aures assiduè ad audienda ea quæ imperentur, attentas habeto, itemque manus ad ea, quæ iussa sint, exequenda expromptas. Sit tibi taciturnitas in ore, circumscriptio in corde. Futiles qui habeantur sermones, tu magnopere ne attendito. Sed si quæ ex diuinis literis ad salutem animæ pertinentia memorari audieris, attende. Acerba gustatu tibi ea sunto, quæcunque de mundanis rebus memorentur, contraque fauis mellis assimilia, quæ à pietatis colentibus viris narrentur, enitere. Porrò, vt eos imiteris, qui vt animi sui passiones cōponerent, priores te in eo vitæ genere elaborauerunt. Nullum omnino sit erratum quod par uipendas, esto minutissimum sit. Ab hominibus tibi maiore aliqua propinquitate coniunctis deuia quantum potes, atque in Dei conspectum te, quàm fieri potest, frequentissimè dato. Quantum in te est omnem in publicum proditionem semper deuitato, ac mentis hoc modo distractionem fugito. Egressus es è cella tua? Ibi continentiam reliquisti, in mundum introspexisti: in mulierem aliquam meretricem incidisti, quæ & auribus tuis blando sermone delinitis, & oculorum acie aspectus sui venustate perstricta, exquisitisque obiectis escis, gustatu per dolum circumuento, te, veluti hamo quodam transfixum, haud ita multò post ad se pertrahet, atque ita sensim te de recta viuendi via deductum, blanditijs suis corrumpit ac perdit. Quod si Dei virtute factum sit, vt ex eius retibus elabi potueris, tu quidem ad cellulam tuam te recepisti, at non ille idem qui prius, antequam te inde mouisses, sed segnis quidem, & languens, & ad omne recti um munus, lentus, dissolutusq; quique non nisi magno temporis interual lo ad pristinum te habitum illum, possis referre. Varijs siquidem exortum ti bi vtriusq; vitæ desiderium cogitationibus animum tuum fatigat. Vix & ægre poteris obtinere, vt ex ea fluctuatione ille victor emerger. Quòd si necessitas incidat aliqua, quaobrem extra cellam tibi exeundum sit, cum te prius circum ab omni parte Dei timore veluti firmissima quadā lorica munieris: Christiq; charitate in manum inserta, veluti validissimum scutum apprehenderis, firmiterque stabilieris, omnesq; in te libidinum omnium factos impetus, acerrima continentiæ vi profligaueris, negotio illo, cuius causa exijsti, expedito, domum te quàm primum reuertere, ne diutius extra demoreris, sed innocentem columbam illam imitare, atque ad arcam, vnde fueras emissus, alis vsus velocibus redi, atque vt illa cum oliuæ ramulo in ore reuersa est, ita tu quoque inter redeundum cum ore tuo Christi misericordias decanta, atque hoc modo internis tuis animi cogitatibus persuade, alibi te nusquam cum salute posse consistere. Iuuenis, siue ætate, siue animo fueris; æqualium tuorum consuetudinem defugito, ab illisq; te non secus, atque ab ardentissima flamma procul abducito, quando illorum opera vsus aduersarius, plerosq; olim incendio dedit, & sempiterno igni cremandos addixit. Difficilibus ac morosis senib. aures libenter prębeto, qui Prouerbiorum sententijs, adolescētes ad recta studia cohortantur. *Infra*: Eorum, quos rectè, ac ex virtute videris viuere, æmulator esto, & actionum exempla descripta in animum tuum transferto. Opta, vt sis de numero paucorum. Caue putes eos omnes fieri saluos, qui se intra cellas suas contineant. Neque enim ita res habet, quando sunt quidē multi, qui ad honestæ vitæ genus se cōferunt,

ferunt, rarissimi autem, qui ipsius iugū suscipiant. Violentorum est enim regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Violentiam appellauit assiduam, & acrem corporis in laboribus fatigationem, quam nullius impulsu suapte sponte Christi discipuli faciunt, cum & voluntatem propriam, & corporis laxamentum abnegant omne, & magistri sui præcepta omnia conseruant. Quocirca si tibi in animo est rapere regnū Dei, violentiæ te dato, ceruices tuas Christi iugo submittito, & eius loris collum tuum arctè circumquaque cohibeto, premat illud ceruicem tuam, labore illud virtutis atterito, vigilando, ieiunando, taciturnitatem seruando, psalmos assiduè decantando, orationibusq; & lachrymis operam dando, cuiusque modi difficultates omnes tolerādo, siue illæ à dæmonibus, siue ab hominibus afferantur. Noli in eo properare, vt fratribus præsis, nè alienorum peccatorū onere, ceruices aggraues tuas. Quæ singulis diebus feceris opera, ea vesperi tecum ipse commemora, & cum iis, quæ feceris prius, confeito, studioseq; operam dato, vt melior in dies magis, ac magis existas. Processum in virtutibus facito, vt hoc modo Angelis efficiare propinquior. Intra cellam tuā non non te diebus aliquot, mensibusve, sed annis pluribus contineto, ibiq; continenter noctem diemq; Dominum laudato, & Cherubin imitare.

Matt. 11.

IDEM sic habet: Danda nobis sedulo opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignū faciamus, neve similiter Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananiæ, possessiunculam suam Deo non polliceri ac vouere, sed postquam humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionē Deo cōsecrauit, quo videlicet egregio istius modi facto, hominum de se admirationem excitaret, de pretio autem callidè postea nescio quid interuertit, eiusmodi aduersum se indignationē Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inueneret. Quo circa ante religiolæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibiq; vxorem adiungere; vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire se ipsum debet, veluti eorum aliquid quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudicium incurrat, cum videlicet corpus quod semel Deo consecrauit, ministerio rursus communis vitæ contaminet. Atque hoc dico, non vnum tantummodo vitiosæ affectionis genus spectans, sed vt doceam eum, qui Deo seruare se integrum velit, nulla debere praua affectione mundana inquinari, iuxta omnem vitiosæ affectionis modum. Nam iracundia, inuidia, & præteritarum iniuriarum tenax memoria, intempestiua locutio, & in oratione facienda lenitudo, & rerum, quæ nullæ sunt, cupiditas, in vestitu nimio plus exquisitus ornatus, congressionesq; ac colloquia, nō habita vel decoris, vel necessitatis ratione: hæc omnia adeo diligenter ab eo sunt cauenda, qui Deo se ipsum consecrauit, vt par sibi propemodum esse periculum intelligat, si in aliquo istorum lapsus sit, atque si in vetitum propriè peccatum incurrat. Ad hæc igitur omnia respiciat oportet, qui sæculo nuncium remisit, vt nullo modo, postea quàm iam diuinum veluti vas factus sit, vitioso se vsu pollui patiatur. Eaque is in primis secum in animo versare debet assiduè, cum vltra humanæ naturæ fines processerit, vitæ se cuidā instituto à corpore seiunctæ tradidisse, Angelorum conuersationem dum sibi imitandam proponit. Si quidem proprium hoc est Angelicæ naturæ, liberā esse à vinculis coniugij, neque ad aliā vllam contemplandam pulchritudinē animo distrahi, sed oculos in Dei os assiduè intētos habere. Quamobrem, qui in Angelicæ iam dignitatis ordinem transiuit, si is prauis postea humanis affectionibus contaminet, Pardi similis efficitur pelli, cuius setæ, nec ex toto albæ sunt, nec ex toto nigræ, sed cum sint dissimilium colorum mistione variegatæ, neque in albis numerantur,

Serm. 1. de institutionibus monac.

Act. 5.

Simile.

neque

neque in nigris. Vnus omniũ, qui sunt in monasterio, moderator sit, qui & propter vitę, & morum probitatem, & reliquis in rebus moderationem, ipse cęteris antelatus sit. Quoniam illud è re prorsus est antistitis, vt fratrum conuẽtum in officio, & potestate sua habeat. Necessariò talis aliquis huiuscemodi vitę moderator eligi debet, in cuius vitam quicumque intueantur, omnium virtutum exemplar ante oculos propositum habeant. Ad eum modum huius vitam mihi placet spectari, non vt illud modò inquiratur, vtrum senilem ipsa ætate maturitatem habeat, nec ne (si quidem fieri potest, vt canis aliquis, ac rugis oppletus, iuueniles tamen mores obtineat) sed illud, cum primis spectandum existimo, num illi ipsa vitæ conuersatio moresq; ex moderatione inca nuerint, vt quicquid ab eo dicatur fiat, ve id cunctis fratribus pro lege ac regula sit. Continentiæ in religiosis hic modus optimus, si corpus neque diffluat delicijs, neq; maceratione nimia atteratur, illudq; in vtranq; partem teneatur, vt ne quid nimis, ne videlicet animus, si carnium obesitate grauetur, varijs perturbationibus reddatur obnoxius, neque si item contra planè morbosus fuerit effectus, Dei mandata exequi non possit. Quandoquidem par vtrinq; animo detrimentum solitum est vsu venire, & cum corpus ex bona habitudine luxurians, quodammodo animi imperium detrectat, & ad prauas cupiditates præceps se cum impetu fert in indecoros motus, & cum item languidum ac dissolutum, & doloribus oppressum mouere se loco non potest, dolorisq; sensu impeditus tenetur, sicq; in humum accliuis per corporis afflictionem. Quare cibi usus eiusmodi esse debet, qui ad solam necessitatem referatur, itemq; vinum nec omnino respui debet, si quando valetudinis causa sit assumendum, neque solicitè nimis, si necessitas non sit, exquirendum, ac reliqua omnia similiter eiusmodi sunto, vt necessario ad victum vsui, non autem libidinosis voluptatibus inseruiant eorũ qui se ad religionis exercent cultum. Cum autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit, quia tamen datis quibusdam interuallis ab ipsa psalmodiæ genuq; flexionis acri contentione nonnumquam est interquiescẽdum, is est maximè horarum modus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationẽ descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait. Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Quem sanè Paulus quoque & Silas secuti reperiuntur, cum in carcere positi circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addidit deinde idem propheta. Vespere, & mane, & meridie narrabo. Verùm quoniam item hoc est apud Dauid, Septies in die laudem dixi tibi, perpetua nobis hæc formula seruanda est. Mulieres à monasteriorum ingressu prorsus arceantur. Viri non quiuis temerè admittantur, sed ij tantummodo, quos idoneos, qui ingrediantur, antistes iudicauerit. Plerumq; enim hæc temerè facta, omnibus ingrediendi potestas intempestiuorum quorundam sermonum, ac narrationum minimè conuenientium causa est, ex quibus animus in futiles minimèq; necessarias postea cogitationes delabitur. Porrò in huiusmodi hoc communi contubernio neutiquam patitur charitatis lex aliquas coiri seorsum aut amicitias, aut sodalitates. Siquidem nullo modo fieri potest, quin affectiones istæ quæ in hanc magis, quàm in illam propendent partem, plurimum incommodẽt cõi oĩnm concordiæ. Quamobrem æqualiter se diligere oẽs debent, idemq; aduersum vniuersum fratrum cœtũ charitatis tenendus est modus. Quòd si quis inuentus fuerit, qui maiore quadam animi propensione, monachum, fratrem, vel propinquum, vel alium quemuis quauis de causa videatur diligere, hunc castigare oportebit, vt iniurium publicæ charitatis. Si quidem in eo quod quis aliquem vnum plus diligit, facilè indicat reliquos, se in amore inferiores habere. Ijs autem, qui in culpa aliqua deprehensi fuerint, ad magnitudinem delicti pœna accommodetur, videlicet, vt vel

Psal. 118.
Act. 16.
Psal. 54.

ira

in communi cum cęteris psalmorum decătationi interesse prohibeantur, vel ad orationis communionem neutiquã admittantur, itemq; à cibi communicatione arceantur. Cum autem necessaria aliqua de causa, necesse fuerit in publicum prodire, antistitis arbitrium sit eos ad hoc deligere, quos idoneos, qui prodeant, ipse iudicauerit, itemq; contra præcipere, vt domi remaneant, quorũ similiter ex re hoc esse censuerit. Iracundiæ autem, aut memoriæ iniuriarum, aut inuidiæ aut contentionis nullus prorsus sit, neque gestus, neque motus, non verbũ, non oculorum acris obtutus, non aliud quippiam ex quo eorum, quibuscum viuimus, irritari animus possit. Iusiurandum de fratrum consortio prorsus expellatur. Si quis autem, vel nutu capitis, vel simplici voce assensus fuerit, id pro iureiurando habeatur, tam ei qui dicit, quàm ei qui audit. Si quis verò simplici alicuius affirmationi fidem non habuerit, is indicio est de sua ipsius mente, se videlicet dum loquitur, veritatem non semper seruare. Completo iam die, vnusquisq; antequam cubitum eat, conscientiam suam exquirat, ac si quid quis vel cogitauerit, vel etiam locutus fuerit eorum quæ non decent, vel si inter orandum minus attentus, aut in psalmorum decantatione tædio auxius fuerit, admissum à se delictum in medium audientibus cũctis enunciet, vt per communẽ orationem sanetur morbus illius, qui in eiusmodi malum inciderit.

IDEM sic exorditur. Monachorum vitæ ratio vnum sibi tantummodo propositum habet, animæ salutem, & quicquid prodesse ad eum finem potest id, vt tamquam Dei mandatũ cum timore obseruet. Conuenit ergo, vt sicut qui in balneum ingrediuntur vestimentis se omnibus denudant, ita, & qui colendæ pietatis causa ad solitariam vitam accedunt, omni rerũ vitæ huius materiæ exuti, genus vitæ quod est secundùm philosophiam, ingrediantur. Siquidem rerum temporalium solicitudo procuratioque magnopere mentem, atque animum distrahunt. Sit in monasterio

In Ser. 2. de institutionibus monac.

voluntas vna, & mens vna, & idẽ profus desiderium, vt corpus vnum efficiatur ex dissimilibus inter se membris coagmentatum. Hoc autem aliter nullo modo confici potest legitimè, nisi apud eos illud probè stabilitũ teneatur, vt nihil suum quisquam esse dicat. *Infra*: Perfecta subiectorum obedientia in eo cernitur, si quis ex prælati consilio non à rebus modò flagitiosis abstineat, sed si, ne ea quidem; quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nã abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio, vtiliter hæc quidẽ temperata ad aliquid sunt, at si quis propriæ obsequens voluntati, spretis consilijs antistitis sui, id facere voluerit quicquid ipsi collibitum sit, hic plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & præmium obedientiæ maius debetur, quàm rectè facto cum continentia. *Infra*: Sermo inutilis protinus exterminetur, at si quid ad animarum ædificationem vtile sit, de hoc tantummodo sermo habeatur. Quin & in ijs ipsis quoque, quæ vtilia sunt, ordinis modestiæq; & temporis ad loquendum idonei, habenda ratio est, & quæ dicenda sunt, ea ab ijs, dici debẽt, quibus permissum sit loqui. Quòd si ex inferiorum numero aliquis sit, is tandiu expectet quoad à superiore ad loquendum fuerit inuitatus. Egredi monasterium, præterquam vbi statutis temporibus necessitas postulauerit, nemini licitum sit.

IDEM lib. regul. fusius disput. in fin. in respon. 22. interrog. & infra vsque ad 36. disputat, quo pacto exterior homo in religiosis reformandus sit: & primùm de vestitu differens, ait. In vestitu studendum est nobis, vt omnium infimi simus. Vt enim qui studiosi gloriæ sunt, ex amictu etiã vestimentorũ gloriã sibi soliti sunt aucupari, nempe qui ex illorum magnificentia, splendoreq; spectabiles se & in admiratione esse cupiant, sic qui ob vitæ humilitatẽ in infimum seipsum abiecerit, in his quoque, quod omnium infimum est, consectari debet. Memineris, qđ Ioannis

Matt. 11.

Heb. 11. nis vestimentum ex setis camelorum erat. Quin & veteres sancti illi circuibant in melotis, & pellibus caprinis. *1. Tim. 6.* Atque Paulus indumentum ad solum corporis tegumentum futurum dixerat inquiens. Habentes victum, & quibus tegamur, his contenti simus. Atque etiã perspicuum est quisnam primus integumentorum vsus fuerit, qui à Domino ipso eo indigentibus est datus. Fecit *Gen. 3.* enim illis, inquit, Deus tunicas pelliceas: quandoquidẽ ad ea in corpore contegenda, quæ minus erant honestatis habitura aspectu ipso, satis erat huiusmodi tunicarum vsus: & quod etiam à frigoris inclemẽtia homines tuerentur. *Infra:* In responsione 25. interrogationis docet, quàm terribile antistiti iudicium immineat, si fratres delinquentes non arguat. Antistes sic animo affectus esse debet, quasi qui intelligat reddendam sibi denuo quoq; rationem, corrigendosq; fratres, nè sanguis eorum requiratur de manibus suis, præsertim, *Ezech. 3.* si non ex inscitia aliquid tacens prætererit eorum quæ Deo non placent, sed ex assentatione. De his enim scriptũ *Isa. 1.* est: Qui beatos vos dicunt, ipsi vos decipiunt, & viam pedum vestrorum disturbant. Qui autem turbat vos, portabit iu- *Galat. 5.* dicium suum quicumque est ille. Vnde prælatus exemplum Apostoli imitari *1. Thess. 2.* debet, qui ait: Neque enim aliquando in sermone fuimus adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ (Deus testis est) neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à nobis, neque ab alijs, sed facti sumus indulgẽtes in medio vestri; tamquam si nutrix foueat filios suos, ita desiderantes nos cupidè volebamus vobis tradere non solũ Euangelium Dei, sed etiam animas nostras. Qui verò in subditos non hoc pacto afficitur, is dux cæcus est, & seipsum agit in præceps, & sequentes secũ inducit in multorum malorũ causa.

15 *In reg. breuium interrog. 119.* IDEM inquirens an liceat religioso assignatũ sibi opus recusare, & aliud ab illo diuersum exquirere, inquid. Cũ obedientia vsq; ad mortem seruari debeat, qui quod sibi assignatum est, recusat, & aliud ab eo diuersum exquirit, primùm omnino hic obedientiam violat, & apertè declarat nequaquam seipsum abnegasse, tum etiam aliorum complurium malorum, cum sibi, tum alijs etiam auctor existit. Verùm si causam habere se aliquam putat, quamobrem opus recuset, hanc magistris indicato, eamq; illis disceptandam relinquito.

13 *Lib. const. monastic. c. 23.* IDEM de obedientia monachorum dicit; Multa, quæ adnotauimus lib. 13. cap. 1.

14 *Homil. 17 ex varijs in Matt. tom. 2.* CHRYSOSTOMVS exponens verba illa; Si autem manus tua, aut pes tuus scandalizat te, abscinde, & proijce abs te, dicit. Si te scandalizat oculus, si te scandalizat manus, si te scandalizat pes, si te charorum nomina, pater, mater, frater, filius scandalizant, abscinde à te: melius te est regnare sine matre, quàm perire cum matre. Et hoc propriè loquitur ad monachos, qui Apostolicã vitã desiderant imitari. Vis ô monache esse discipulus meus, fac tu quod fecit Petrus, quod Ioannes, & Iacobus. Habebant oculum scandalizantem, patrẽ, & nauem, & rete, & relictis illis secuti sunt Iesum. Nemo ergo dicat, matrem habeo, habeo patrem, filium, cętera pietatis nomina charorum. Nemo monachorum hæc dicat, respondebo enim tibi, habes Iesum, quid quæris ista, quæ mortua sunt? Qui habet Iesum, habet patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatem. Quid quæris mortuos? Sequere viuũ, dimitte mortuos, vt sepeliant mortuos. Dicit ad Dominum, vnus discipulus: Dimitte me, vt vadam, & sepeliam pa- *Mat. 8. & Luca 15.* trem meum. Non dixit, dimitte me, vt sim cum patre meo, sed dimitte me vnius horæ spatium. Quid ei respondit Dominus? Etiam vnius horæ perire potes. Vide nè dum vis sepelire mortuum, ipse moriaris. Dico tibi monache, quid quæris patrem, aut quid quæris matrem? Aut Christiana est mater, aut nõ, aut sancta est, aut peccatrix, Si sancta est, gaudet, quia seruis Domino: si peccatrix, dimitte illam, mortua est. Interrogo te ô mater Christiana, filius tuus seruit in monasterio Christo, signatus est cautione regis sui, habens cautum ieiunium

ieiunium, habet gladium sermonē Dei, habet loricam vestimentum Iesu. Sic est armatus, paratus ad pugnam, debet in campum exire, & pugnare aduersus hostes. Tu ei dices, dimitte arma, & veni in cubiculum. Propositum est tibi ò monache, sicut & Adam, & dicitur tibi: Ecce vita, ecce mors, elige quod vis. Habes duos patres, spiritalem, & carnalem, vtrumque amare non potes: si spiritalis amatur, carnalis contēnitur. Si vis sequi carnalem patrem, relinque spiritalem. Intantum honora parentes, inquantum non impediant ad seruitutem Domini.

Ibid. 15.

59 Epist. aduersus Vigilantium to. 2.

HIERONYMVS respondens Vigilantio, qui statum monachorum detestabatur, ait. Monachus plangentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pauidus præstoletur aduentum, qui se ens imbecillitatem suam, & vas fragile, quod portat, timet offendere, nè impingat, corruat, atque frangatur Vnde & mulierū, maximeq; adolescentularum vitat aspectum, & intantum castigator sui est, vt etiam quæ tuta sunt, pertimescat.

16 In reg. monacharum c. 35. to. 9.

IDEM sic habet, Quando vos ad refectionem hora debita adunauerit, in cibis vestris, minimè refulgeat coquorum industria. Non ciborum nobilitas appetitum moueat, sed fames. Non apponantur incitatiua libidinum, sed quę possint famem extinguere, aut legumina, aut olera condiantur in oleo. Carnes verò solùm sint ex licentia Abbatissæ indultæ debilibus, & infirmis, alioquin cuius sint saporis ignoret cœnobium. Oua, & lacticinia, post ieiunia, debilitatis sororibus, & præcipuis festiuitatibus permittantur ex gratia. Rarò sciantur, quæ in aquis oriantur, & viuant, nisi parui pisciculi. Gulæ horridum scelus, genitrix luxuriæ, & castitatis carnifex, cū Dei ancillis nullam habeat sortem.

17 Ibi sup. c. 40. de charitate seruanda erga infirmas sorores.

IDEM ait; Erga infirmas sorores summopere seruetur in vobis, vt cum omni solicitudine omnis exhibeatur cura hospitalitatis, & quæ mandauerit medicus sanitati congrua, omni domus necessitate postposita, benignè fiant. Si verò desunt necessaria, vendantur quæ monasterij sunt, nè temporale aliquod misericordiarum impediat opera. Tamen solicitè cauendum est, ne ingluriee gulositatis, sub infirmitatis velamine sua commoda quærat. Deputentur custodes infirmantibus discretæ, & sanctæ sorores, quæ solicitè præcaueant pericula, quæ imminere possunt infirmis, nè quid aliqualiter contingat aduersi. Semper Christum cogitent in infirma sorore latentem, semper se cogitent posse in futurum talibus indigere. Semper lex illa naturæ teneatur sinu mentis, hominem debere alijs id exhibere, quod ab ipsis ipse deposceret. Non infietat quæso hospitalitatis opera murmur, sed quod fieri decet, cum omni mansuetudine fiat, iuxta Apostolum dicentem: Hospitalitatem sectantes sine murmuratione.

18 Ser. 1 Apostol. Petri. & Pauli.

BERNARDVS inquit; Arbitror, quòd tu, qui in congregatione es, bene viuis, si viuis ordinabiliter, & humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter proximo, humiliter Deo. Ordinabiliter, vt in omni conuersatione tua solicitus sis obseruare vias tuas, & in cōspectu Domini, & in conspectu proximi, cauens & tibi à peccato, & illi à scandalo. Sociabiliter, vt studeas amari, & amare, blandum te, & affabilem exhibere, supportare non solùm patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorum tā morum, quàm corporum. Humiliter, vt cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exufflare, qui ex huiusmodi nasci solet.

19 Serm. 8 in ps. Qui habitat.

IDEM inquit; Considerate attētius dilectissimi, & animaduertite in quanam potestate euaseritis Pharaonis intolerabile iugum, vt iam membra vestra non sint arma iniquitatis peccato, nec regnet vltra in mortalibus corporibus vestris. A voluntaribus tuis auertere, à Deo dicata membra, nulla tibi temeritate vsurpes, sciens, quod pietati sanctificata, non absque graui sacrilegio in vsus vanitatis, curiositatis, voluptatis, aut huiusmodi sæcularis operis, assumantur. Nescitis, ait Apostolus, quòd corpora vestra templum sunt Spiritus

1 Cor. 6.

ritus sancti, quem habetis à Deo, & non estis vestri.

10 IDEM explicans uerba illa: Adolescentulæ dilexerunt te nimis, ait. Quid est nimis? Vos, qui nuper venistis ad religionem tangit sermo spiritalis, vestram illam (quam & nos frequenter exprimere conati sumus) minus discere tam vehementiam, immo intemperantiam potius, nimium obstinatam redarguens. Non vultis esse communi contenti vita: non sufficit vobis regulare ieiunium, non solennes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura, quã vobis partimur in vestimentis, & alimentis, priuata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis vos intromittitis? Nam illam, qua toties Deũ conscientijs vestris testibus offendistis, propriam scilicet volũtatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet nõ parcere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio, vel exemplo, non obedire nobis. An ignoratis, quia melior est obedientia, quàm victimę? Non legistis in regula vestra, quòd quidquid sine volontate, vel consensu patris spiritualis fit, vanæ glorię deputabitur, non mercedi? Quousque vos sapientes estis in oculis vestris? Deus se mortalibus credidit, & subdidit, & vos in vijs vestris adhuc ambulatis? Bonum receperatis spiritum, sed non bene vtimini eo. Vereor nè aliun pro isto recipiatis, qui sub specie boni supplantet vos, & qui spiritu cœpistis carne consummamini. An nescitis, quia Angelus Satanæ multoties transfigurat se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari, non solùm dulciter, sed & sapienter. Vnde Apostolus: Rationabile, inquit, obsequium vestrum. Non habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quam si efficere possit, vt in ea incautè, & non cum ratione ambuletur.

Serm. 19. in Cãtica in fine.

Prou. 2.

2. Cor. 11.

Rom. 12.

11 IDEM inquit: Miror quosdam in nostro ordine monasteriorum abbates humilitatis regulam odiosa contentione infringere, & sub humili (quod peius est) habitu & tonsura, tam superbè sapere, vt cum ne vnum quidem verbulũ de suis imperijs subditos prætergredi patiantur, ipsi proprijs obedire contemnant episcopis. Quid est hoc præsumptionis, ô monachi? Neque enim quia Prælati monachi, ideo non monachi? nempe monachum facit professio, prælatum necessitas. Vt autem non præiudicet necessitas professioni, accedat, non succedat prælatio monachatui. Alioquin quomodo illud implebitur: Principem te constituerunt, esto inter illos tanquam vnus ex illis? Quomodo tanquam vnus ex illis, manes inter humiles superbus, inter subditos rebellis, immitis inter mansuetos? Vt te putemus tanquam vnum ex illis, videamus tam exhibere paratum, quàm exigere obedientiam, videamus tam libenter præpositis obtemperare subiectum, quàm imperare subiectis. Quòd si semper vis obedientes habere, & numquam esse tanquam vnum ex illis, dum vnus esse renuis ex obedientibus, à quibus dum te superbiendo segregas, quorum aggregeris consortio patienter aduertimus, & si tu vel impudenter contemnis, vel imprudenter dissimulas, reputari profectò inter illos te noueris, de quibus scriptum est: Alligant onera grauia, & importabilia, & imponunt humeris hominum, digito autem suo nolũt ea mouere. Vides igitur quale est iubere, quod ipse non feceris, aut nolle facere, quod docueris. Meritò nõ cunctatur bestia, quę circuit quærẽs quem deuoret, præsidere superbo, qui se iure regem gloriatur super omnes filios superbiæ. *Infra*: Labor, & latebræ, & voluntaria paupertas, hæc sunt monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam. Vestri autem oculi, omne sublime vident, vestri pedes omne forum circumeũt, vestræ linguæ in omnibus audiuntur consilijs, vestrę manus omne alienum diripiunt matrimonium.

Epist. 42. Nort. Se-

monas. Archiep.

Eccl. 32.

Matt. 23.

12 IDEM docet in statutis, & legibus constituendis in capitulo quid patres re-

Epist. 91. ad abbates Suessione cogreg.

respicere debeant, & ait. Intendite salu ti paruulorum, non murmuri maleuolorum. Non valde illorum vobis curandum est scandalum, qui non sanantur, nisi vos infirmemini. Sed nec vt vestris ipsis omnia omnibus placeant, quæ sta tuistis spectandum. Alioquin aut nullum, aut rarum bonum constituistis. Satius verò ipsorum profectibus, quā voluntatibus prouidetis: fideliusq; inuitos trahitis ad Deum, quàm desiderijs cordis eorum relinquitis.

25 Epist. 102 ad quēdā abbatem.

IDEM docet, qua ratione gerere se debet cum irreligioso monacho, dicēs. Diaboli studium est circuire in domo Dei, & quærere quem deuoret, & tuæ è contra vigilantiæ, inquantum potes, nunquam locum dare diabolo. Quantò igitur ille acrius insistit quomodo à grege infirmam separet ouiculā, quatenus eò licentius rapiat, quò non fuerit qui eripiat, tantò enixius tibi quantum in te est resistendum est, nè de manu tua eam possit eruere, nè quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eam. Itaque aggredere fratrem omni officio charitatis, videlicet beneficijs, salutaribus monitis, secretis increpationibus, publicis exhortationibus, duris etiam, & verborum, & verberum correptionibus, quodq; efficacius esse solet, tuis ad Deum pro eo, fratrumq; pijs orationibus. Quod si iam hæc omnia fecisti, nec profecisti, ad Apostoli cōsilium confugiendum est dicentis: Auferre malum ex vobis. Auferatur ergo malus, nè malos generet. Auferatur autem dico, sed non quomodo ipse vult, vt videlicet tanquam ex tua licentia, cum malè secura conscientia, extra congregationem contra professionem deuians subiectionem, sui iuris esse, sua permutatur viuere lege. Sed abscindatur, vt ouis morbida à grege, vt putridum membrum à corpore, qui iam exinde sceptro certo nouerit à te haberi tanquam ethnicum & publicanum. Et ne timeas esse cōtra charitatē, si vnius eiectione scandalum, multorum recōpensaueris pace, quippe qui sua fortè malitia, fratrum cohabitantium turbare facilè poterat vnanimitatem.

Psal. 1

1. Cor. 5.

Consoletur te illa Salomonis sententia: Quem Deus neglig it, nemo potest corrigere. Et illa Saluatoris: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus, eradicabitur. Et illa beati Ioannis de schismaticis: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Et rursus apud Apostolum: Infidelis si discedit, discedat. Alioquin non est relinquenda virga peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Melius est enim, vt pereat vnus, quàm vnitas.

Eccl. 7. Matt. 15. 1. Ioan. 2. 1. Cor. 7.

24 Lib. cuius titulus est speculū monachorū.

IDEM ait: Est autem Scriptura sacra puteus Iacob, ex quo hauriuntur aquæ, quæ in oratione funduntur. Sacris altaribus, si sacerdos est monach⁹, tanquam vnus summus Angelus in spiritu totus assistat. Si minister, tanquam Angelus Domino ministret. Ad mensam non solùm fauces cibum capiant, sed etiam aures exhauriant verbū Dei. De hoc autem plurimùm gaudeat, si ei viliora quàm alijs apponuntur. Si vocatur ad colloquium secundùm regulam, leniter, & sine risu pauca verba, & rationabilia loquatur, & antequam ea proferat, bis ad limam veniant, quā semel ad linguam. Si cum sæculari loquendum est, tunc maximè adhibeat custodiam ori suo, vt nihil proferat, quod non ædificet audientem. Sic in cunctis se habeat, vt ædificet videntes, & nemo dubitet, cum viderit eum, vel audierit, quin verè sit monach⁹. *Infra*: Salua honestate, fugiat omnes homines in potestate positos; maximè sæculares. Sectetur communia, orationes, labores, lectiones, & cæteras obseruantias, in quibus non sit tanquam virula Ephraim docta diligere triturarn; idest, ad huiusmodi, non consuetudine, sed deuotione trahatur. Sit facies communis cum ceteris, intus verò dissimilis, hoc est, non nimia grauitate contracta, nec nimia locutione dissoluta, sed bona quadam mediocritate regatur, vt de beato Martino legitur. Faciem eius non fulcauit mæror, nec litigauit risus. Erit enim prudentis animæ thesaurum suum solicitè custodientis (more Moysi) cornutam velare faciem

Osea 10.

& quodam risu, qui tamen modestus sit, interioris gloriam hominis, & mentis grauitatem abscondere. Comparanda est hodierna dies diei præteritæ, vt ex eorum collatione suum deprehendere possit monachus, vel profectum, vel defectum. In omni actu, seu cogitatu suo, sibi Deum adesse memoretur, & omne tempus quo de ipso non cogitat, perdidisse se credat. Tædio affectus, cogitet quomodo lauentur mortui, induantur, & consuantur, quomodo deferantur humandi, quomodo deponantur in tumulo, quomodo puluere contegantur, quomodo vorentur à vermibus. Sit monachus quasi Melchisedech, sine patre, sine matre, sine genealogia, nec patrem sibi vocet super terram. Immo sic se existimet, quasi ipse sit solus & Deus.

Religiosi modò degenerāt multum ab antiquis, quorum exempla inspicienda sunt, nè sæcularium vita illorum sit confusio.
Cap. IIII.

CHRYSOSTOMVS dicit; Monachorum, qui eremum habitant, humi dormiunt, vigilant, cilicium milleq; alijs modis seipsos castigant, ieiunium, illorum mensa est. Hi sunt aduenæ, & peregrini, eremi habitatores, immo cœlorum ciues, tantùm dormientes, quantùm necesse ad requiem, ac rursus ex noctibus dies facientes, in actionibus gratiarū, & psalmis viuūt, nec viri solùm, sed mulieres etiam hoc genere philosophandi exercentur, & naturæ infirmitatem, magnitudine animi superant.

Homi. 56. in Matth. Hom. 2.

IDEM inquit: Forum, & vrbes, & tumultus platearum fugiētes, in mōtibus viuere maluerunt monachi, vbi in portu sedentes, nihil sibi cum his sæcularibus rebus commune est, vbi nihil humanarum rerum perturbat, non mœstitia, non dolor, non acerbior cura, non pericula, non liuor, non turpis amor, non aliud huiusmodi, sed quæ sunt futuri regni iam meditantur. Valles, & montes in solitudine, ac tranquillitate habitantes, & cum Deo ipso colloquentes, anima passione, & ægritudine libera, leuis, subtilis, & ipso tenuissimo aere purior, quorum corpus id quod Adam etiam ille ante peccatū exercitus, tum gloriam indutus, & Deum liberè alloquebatur, & paradisi regionem magna beatitudine plenam habitabat. Cur enim isti peius se habeant, quàm ille, quando ante inobedientiam in operando paradiso fuit cōstitutus? Nulla ibi sæcularis erat cura, nulla certè isti etiam vexantur. Integra ille conscientia cum Deo colloquebatur, non aliter isti, immo verò tantò liberius id faciunt, quantò maiore fruūtur gratia dono Spūs elargita. Vellem oculis, domicilium eorum, & disciplinam viuendi, cernere velletis, sed quia negotijs sæcularibus occupati non vultis, saltem particulam à nobis aliquam disciplinæ illorum libenter audiatis. Omnem enim illorum vitam perstringere non valemus. Ita igitur orbis terrarum lumina in exortu Solis, immo verò multi etiam ante diem à lectulo surgentes, integri, sobrij, vigilantes, nā nec rerum cura, nec grauedo capitis, nec aliud huiusmodi eos tanquam Angelos in cœlo versatos perturbat. Illico igitur postquam læti surrexerint, choro constituto, integra conscientia, omnes quasi ab vno cōsonanter ore diligenter hymnis Deum laudāt, gratias pro vniuersis tam proprijs, quàm communibus beneficijs ei agētes. Amictus autem ipsis fortitudini suæ conueniens est, nimirum, etenim alijs caprarum, alijs camelorum pilis vestes confectæ sunt, multis coria solùm, & ea vetustate consumpta satis faciunt. Hymnis iā decātatis, genibus flexis, Deum vnanimes orant, nihil præsentium petunt rerum, quippe quarū nulla omnino sibi cura est, sed vt intrepidi, cū Filius Dei ad iudicandum venerit, ante tribunal illud terribile assistant, vt nullus illā vocem audiat, nescio vos, & laboriosam hanc vitam recta peragant conscientia, vt difficillimum hoc mare, secundo nauigent vento. *Inf. a:* Tu ipse verbum

Homi. 69. in Matth.

ab ore illorum nunquam profertur, nō asperum, sed cęlo vniuerso digna sunt.

Hom. 70. Matt. 22. IDEM inquit: Vis vt tibi ostendam eos, qui condignas vestes nuptijs exče ſtibus amiciuntur. Illorum in mentem tibi veniat sanctorum, qui cilicio induuntur, eremum habitant, conuenientia his nuptijs amicula possident, quæ res inde patet, quia nunquam oblatas purpuras acceptarent, sed quemadmodum rex, si quis pannosa indumēta pauperis ei offerret, abominaretur, atque repelleret, non aliter illi regiam purpuram contemnunt, quod ideo illis euenire solet, quia pulchritudinem cultus sui non ignorant. Vnde fit, vt tanquam aranearum telas vestitum regium despuant. Hæc illis instituta ciliciorum vsu confirmata sunt. Vnde regibus etiā ipsis excellentiores sunt, atque præstantiores. Nam si posses meatus eorum, atque animi ianuas reserare, & nudas cogitationes eorum, & omnem interiorem ornatum conspicere, fulgore perculsus in terram concideres, nec illarū vestium splendorem, nec conscientiæ lucem perferre posses. Nihil in tabernaculis suis tristè inuenietis, sed tanquam in cęlo tuguria fabricati, sic longè à sæculi perturbationibus habitant aduersus diabolum militantes, & cum lætitia eum expugnantes. Idcirco enim in solitudine domicilium constituerūt, ciuitatibus, & celebri habitatione hominum omnino relicta, quoniam qui bellum gerit, non potest domi sedere. Tuguria sibi constituunt, quæ si relinquere oportebit, ita facilè id faciunt, sicut milites castra, vt absque vllo dolore relinquant. Nam si in solitudinem abierimus, & illorum militum tuguria considerabimus, non tentoria, nō mucronem, non indumenta aurea, quibus Imperatori tegmen contexitur, spectabimus. Verùm quemadmodum si quis super terram hac multò leuiorem, tum mensæq; magnitudinis complures cælos extenderet, is nouum, inauditumq; & mirabile spectaculum monstraret, non aliter illic intueri licet. Non enim cœlo, diuerticula eorum minora æstimanda sunt, Angeli enim, immo ipse quoq; Angelorum Dominus ad eos sæpenumero diuertuntur. Nam si Angeli Abraham illum virum mulieri coniunctum, & filios nutrientem liberalitate hominis allecti petierunt, multò magis cum maiorem virtutem inuenerint, & homines carnis contemptores, ac pęnè extra corpus, cum illis morabuntur, & consentaneum eis choream constituent. Mensa enim eorum omnis luxus immunis, suprema Philosophia referta est; non sunt sanguinis riuuli apud eos de arietum occisione, non incisiones carnium, non fumus pinguedinem redolens, sed panis & aqua, altera ex fonte, alter ex iustis laboribus. Qui si liberius epulari voluerint, recentibus herbis mensa repletur, maiorque inde voluptas, quàm è dapibus regum consurgit. Nullus enim hic metus animos quatit, nemo principum interpellat, non irritauit vxor, non tristitiā intulit infans, non nimius risus emolliuit, non multitudo adulatorum inflauit, sed omnium huiusmodi remota turba, Angelorum quasi mensa fruuntur. Ex fœno sibi sedilia subijciunt, sicut Dominus in eremo fecit, cum quinque millia hominum paucis pasceret panibus. Multi autem nec casam quidem vllam habent, sed cęlo protecto vtuntur, & Luna loco lucernæ, nec oleo, nec ministerio indigentes; illis certè solis condignè Luna desuper lucet: hanc mē sam in cœlo Angeli despicientes, lætantur, & gaudent. Nam si cum vnus peccator pœnitentiam agat, lætantur, quid non facient tot iustos videntes imitatione perfici sua? Non est ibi Dominus, & seruus, sed omnes serui, omnes liberi, ac omnes denique Domini sunt: non est enigma, quod dico: alter enim alteri & seruit, & dominatur. Collocutio eorum simili tranquillitate ornatur: non enim quemadmodum nos alium principem esse factum, alium principatum emisisse, mortuum esse alium, & hæreditatem alterius in alterum deuenisse, cæteraq; huiusmodi, quæ nihil ad nos pertinent, colloquuntur, sed de futuris semper philosophantur, & quasi alium

Similit. *Gen. 18.* *Luc. 9.*

quam

quàm nos, orbem habitantes, quasi in cœlum translati, ac ibi viuentes, sic de cœlestibus semper, de coronis sanctorum, de societate Christi disputant: præsentium autem nulla sibi memoria est, sed sicut nos numquam quid formicæ in cauernis suis faciunt dicimus, eodē illi modo, quid nos facimus, nolunt cogitare, sed de summo rege, de bello aduersus diabolum, de fugiendis insidijs eius, de virtutibus, & vita sanctorū diligenter meditantur. Quod igitur inter nos, & formicas interest, hoc idem si collati ad illos fuerimus. Sed monachi Angelis æquales, longè à nobis omnibus absunt, omnibus. n. alio quodammodo, quàm nos vtuntur, omniaq; sibi à nostris aliena sunt, cibus, domus, calcei, locutio. Si quis verò colloquentes illos audiret, cognosceret continuò dignos cęlorum illos, nos verò etiam indignos terrarum ciues esse. Nihil est rex apud eos, sed sicut nos de puerorū ludo ridemus, sic illi superbiæ flatum contemnunt: quod inde patet, quia si tutò eis regnum offeratur, numquam regnare velint, vellent autem nisi hæc regna despicerent, nisi caduca, & inania ducerent. Cur igitur nō quasi trāsfugæ ab hac miseria ad illam sponte beatitudinem conuolabimus? non gradiemur ad illos Angelos, non candidas sumemus vestes, sed mendici remanebimus, nihil à pauperibus, qui in triuijs sunt, differentes?

7 *Hom. 71. in Matt.*

Idem sic habet; Eamus ambo ad prœlia monachorum, & cernemus instructas eorum acies. In prœlio enim quotidie sunt, cum quotidie aduersarios suos insidiantes nobis cupiditates, mirabili victoria fundant, fugent, humique prosternant. Ita illud Apostoli opere demonstrant: Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs. *Galat. 5.* Non est ibi ebrietas, non est ibi superfluitas, quod mensa illa facilè ostendit. Iacet enim ibi aquæ potu perempta temulentia, multiformis hæc, multiceps bestia. Omnia ibi iacent, quæ temulentia gignere solet, verba stolida, mens furiosa, superbiæ flatus cęteraque huiusmodi. Videamus delicias mundi in cibis, &c. Nihil tale est apud Angelos illos, sed huiusmodi etiam voluptates mortuæ ibi, atque sepultæ sunt. Non enim vt repleantur, nec voluptatis, sed viuendi causa sumunt alimenta, non sunt apud eos aucupes, atque piscatores, sed panis, & aqua.

8 *Hom. 58. ad populū Antiochenū de monachorum vita.*

Idem sic habet; Monachi fora fugientes, & ciuitates, & med os tumultus, in montibus vitam elegerunt, cum præsenti commune nihil habentem, nihil sustinentem humanum, non sęcularem tristitiam, non dolorem, non curam tantam, non pericula, non insidias, non inuidiam, non absurdos amores, non aliud quidquam huiusmodi. Et ab omni quidem eis munda tumultu domuncula, omni vitio, ac morbo libera anima subtilis, & leuis est, & aere purior, &c. hæc Homilia etiam habetur in secundo tomo, de qua iam diximus in hoc capite.

9 *Homi. 58. ad populū.*

Idem ait; Ad virtutis ciuitatem eamus, sanctorum tabernacula, dico mōtes, & saltus. Veste, domo, ministerijs, & tanquàm in literis per omnia monachi scribunt humilitatē, & quæ sunt superbiæ fomenta benè vestiri, & splendidè ædificare, & multos habere ministros, hæc illis omnia sublata sunt. Et ignem sibimet accendunt, ipsi ligna comminuunt, ipsi coquunt, venientibus ministrāt ipsi: Nō potest illic quisquam audiri contumeliam inferens, vel patiens, nec imperans, nec cui imperetur, sed omnes ex ministrantium sunt numero, & hospitum quisque pedes abluit, & multa de hoc contentio, & hoc facit, non examinans quis ille sit, liber nessit, an seruus, sed vnicuique ministerium hoc exhibet: nullus ibi magnus, nullus paruus. Quid igitur? Confusio? Absit, sed perfectissimus ordo. Iacet enim quis paruus sit, magnus hīc non respicit, sed & illo se sursum inferiorem existimat esse, & ita maior efficitur magnus illic, vilius opus arripiēs. Non est ibi meum, & tuū, sed hoc verbum eliminatum est, infinitorū causa bellorum. Et quid miraris, ꝙ vna sit om-

omnibus mensa, & vestis, quippe cum omnibus sit vna anima? Qualiter igitur hæc vnquam contra seipsam insurget? Non est ibi paupertas, & diuitiæ, & gloria, & ignobilitas, qualiter igitur ad tum inueniet arrogantia, vel superbia? Nam sunt quidem parui, & magni secundùm virtutis rationem, sed nullus hoc intuetur. Paruus non dolet, quasi contemnatur, nec vllus est, qui contemnat, quòd si quis tamen aspernetur, hoc maxime docetur contemni, respui, & vilipendi. Et quanta penes nos est pugna, primas partes assequendi, tantùm apud illos certamen, nè consequantur, sed repellant. Et multum est studium quis magis præcellat, contemptum patris non honorem admittens. Et sicut hic est difficilè modestè se gerere propter plaudentium multitudinem, & admirantium, illic perquam facilè. Etenim ille tantùm solitudini vacat, & aues videt volantes, & arbores concuti, & flan em zephyrum, & riuos per valles deferri. Igitur vnde talis viuens in solitudiue extollatur?

Epist. 13. qua est ad Paulinū de instit. monachi. to. 1. HIERONYMVS inquit; Habet vnumquodque proposi tum duces suos, & principes. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Scipiones, Philosophi proponant sibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Poetæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menanuum, Terentium. Historici Salustium, Herodotum, Liuium. Oratores Demosthenem, Lysiam, Tullium. Et vt ad nostra veniamus, Episcopi, & Presbyteri habeant in exemplum Apostolos, & Apostolicos viros, quorum honorem possidētes habere nitantur & meritum. Nos autem habeamus propositi nostri Principes Paulos, Antonios, Hilariones, Macarios. Et vt ad scripturarum auctoritatem redeā, noster princeps Elias, noster Eliseus, nostri duces filij prophetarum, qui habitabant in agris, & solitudinibus, & faciebant sibi tabernacula prope fluenta Iordanis. De his sunt, & illi filij Rechab, qui vinum, & siceram non bibebant, qui morabantur in tectorijs, qui Dei per Hieremiam voce laudatur, & promittitur eis, quòd non deficiat de stirpe eorum, vir stans coram Domino. *Infra*: Sit vilis, & vespertinus cibus, olera, & legumina, interdumq; pisciculos, pro summis ducas delicijs. Semper in manu tua sacra sit lectio. Frequēter orandum flexo corpore, mens erigenda ad Dominum. Crebræ vigiliæ, & ventre vacuo sæpius dormiendum. Quid tibi necesse est ea videre, quorum contemptu monachus esse cœpisti?

In reg. monacharum Paulā, & Eustochiū. c. 10. to. 9. IDEM differens de vita mirifica sanctorum patrum, quos in eremo reperit, ait. Referam vobis quædam de aliquibus sanctissimis viris, vt bonorum exempla, & crebra memoria sanctorū gestorum, vitæ religionem instruant, & virtutem. Dum igitur per eremorū antra septem annis sanctos patres degētes, ibidem in terris velut in cęlis Angelos assistentes assiduo labore itineris, arduisq; viuendi incommodis, cęterisq; innumeris calamitatibus peragrādo visitarem, de cuiusq; vita, moribusque mirificis, quæ luculenter ipse perspexi, libellum compegi, qui vobis sit, vt lucerna in candelabro ad meditationem religionis, & vitæ. Nihil ita charum, ita studiosum appetebatur à monachis, quàm quòd in eis, qui iuberet, posset inueniri. Tantam charitatem, tantamq; humilitatem, quam sanctæ illę mentes habebant vidi, vt eremos humanæ naturæ tam detestabiles, & ingratas, in paradisos putarem pęnè conuersas. Mirum auditu, sed fęlix obtentu, sic sanctorum hominum corda charitas trāsformauerat in creaturas Deificas, vt caro pęnè esset nescia carnis. Nam sic simplicia, & humilia corda obedientiæ, & humilitatis innitebantur vestigijs, vt quasi quorumdam philosophorum videretur in eis verificari opinio, qui vnam ponunt in hominibus vniuersis animam solam. Nam Abbates, & Patres nihil omnino velle sciebant, nisi illud, quod subditi, & subditi antea conabantur iussa implere, quā forent emissa, & quibusdam quodammodo

modo indicijs, conabantur prophetare de voluntate mandantis. *Infra.* Plures me reperisse in eremo Patres non ambigo, qui per septennium nullū prorsus verbum homini alteri emiserant, tanta cum diligentia obseruant sancta silentia, scientes, quòd non in commotione Dominus potest haberi.

Cap. 23.

73 *Serm 1. ad fratres in eremo. 2. 3.*

AVGVSTINVS inquit; Dominica die, qui volunt, vinum cum Dei gratia bibant. Quando necesse est, vt aliqui ad sæculum vadant, nemo extra monasterium cum sæcularibus manducare, nisi panem, vel bibere, nisi aquam præsumat, vel aliquid etiam intus manducare extra horam prandij, nisi casus infirmitatis acciderit.

74 *Serm. 39.*

IDEM sic habet: De religione, hæc est vinea illa fertilis, quam plātaui anno ætatis meæ tricesimo tertio, quam cupimus tota mente Deo duce, sanctis exemplis, & sanctorum documentis ornare, & ornatam taliter custodire, vt nemo transeuntium eam possit vindemiare, nec per syluā possit eam exterminare, nec alieni possint diripere labores eius, & fructus. Hæc vinea sæpe charitatis, obedientiæ, paupertatis, & castitatis circumdata est. Hæc est illa religio immaculata, cuius sanctitas per totum orbem terrarū diuulgatur, quorum conuersatio à cunctis mitatur, quorum vita non solùm à Christianis, sed etiam à Iudæis, & Paganis potius angelica, quàm humana reputatur. Hæc est illa amœnissima paradisus, quàm Deus plantauerat à principio, in qua posuit Deus hominem, vt operaretur virtutem. Hæc est illa paradisus, de qua exeunt flumina sapientiæ, & veritatis, continentiæ, & castitatis, in qua Deus delectatur, sicut in omnibus diuitijs. Hæc est religio Apostolica, quæ percutit duces Moab, interficit Sattapas, & tyrannos Hierusalem, & Aegyptiorum hypocritas vulnerauit ad mortem. *Infra:* Religiosi ponte transeunt mundo, coniugati vado. Orandum est omnino fratres, nè de ponte cadamus. Nam si de pōte caderemus, quod Deus auertat, citius moreremur, quia de loco sublimiori caderemus, sed hinc non turbemini fratres dilectissimi, si compello vos vinum bibere, & panem tritici cum betis butyro mixtis simul comedere, nam hodierna die credimus Filium Dei resurrexisse à mortuis, ideo gaudere, epulari oportet, quia frater noster mortuus fuerat, & reuixit. Ad mensam ergo accedentes cum gaudio epulemini, quoniam ego sum Iacob pater vester.

Gen. 2.

75 *Part 3 cura pastor. in admonit 29. 10 4 Isa. 23.*

GREGORIVS sic habet: Admonendi sunt religiosi, vt considerent, qd plerumque actione sæcularium, eorū vita confunditur, cum illi vitia habitum assumant opera, & isti iuxta ordinem proprium non excitant corda. Vnde bene per prophetam dicitur: Erubesce Sidon, ait mare. Quasi enim per vocem maris ad verecundiam Sidon adducitur, quando per comparationem vitæ sæcularium, atque in hoc mundo fluctuantium, eius qui munitus, & quasi stabilis cernitur, vita reprobatur. Sæpè enim nonnulli ad Dominum post peccata carnis redeuntes, tantò ardentius se in bonis operibus exhibent, quantò damnabiliores se de malis vident. Et sæpè quidam in carnis integritate perdurantes, cum minus se respiciunt habere quod defleant, plenè sibi sufficere vitæ suę innocentiam putant, atque ad feruorem spiritus nullis se ardoris stimulis inflammant. Et fit plerumque Deo gratior, amore ardens vita post culpam, quàm securitate torpens innocentia. Admonendi sunt peccata carnis ignorantes, nè superioris ordinis celsitudine se cæteris præferāt, cum ab inferioribus, quanta, se melius agantur, ignorant. In examine namq; recti iudicis mutat merita ordinum, qualitas actionum. Quis enim considerans rebus nesciat, quod in natura gemmarū carbunculus præfertur hyacinto? Sed tamen cærulei coloris hyacinthus, præfertur pallenti carbunculo, quia & illi quod naturæ ordo subtrahit, species decoris adiungit, & hūc, quem naturalis ordo prætulerat, coloris qualitas fœdat. Sic ergo in humano genere, & quidam in meliori ordine deteriores sunt, & quidam in dete-

Simile.

riori meliores, quia & isti sortem extremu habitus bene viuendo transcendunt, & illi superioris loci meritum, moribus non exæquando, diminuunt.

16 *Serm. contra pessimũ vitiũ ingratitudinis.* BERNARDVS sic habet: Abundè inter effusa est super nos fratres misericordia Dei nostri, de filijs iræ, & diffidentiæ, non solùm ad electorum recepit numerum, sed vocauit ad collegium perfectorum. Nam etsi fortè aliquorum negligentia ad perfectionẽ non assurgit, ipsi viderint quid excusationis possint afferre, quoniam Apostolicam omnes nos vitam professi sumus. Apostolicæ professioni nomina dedimus vniuersi. *Infra:* Væ generationi huic miseræ ab imperfectione sua, cui sufficere videtur insufficientia, immo inopia tanta. Non sine causa sanè, cum sint nobis eadem cum patribus, conuersationis initia, dispar valde conuersationis profectus inuenitur, adeò, vt cum eos profecisse de die in diem, & cursum consummasse legamus; apud nos magnus æstimaretur, si quis vel ipsa conuersionis suæ primordia conseruaret, vt non minus humilis, aut timoratus, non minus sollicitus, & circumspectus, non minus feruens spiritu, non minus patiens, ac mansuetus in medio, quàm in initio videretur. Quantos enim videmus quasi oblitos sui, & peccatorum suorum, Dei quoque & beneficiorum eius immemores, sic non redimere, sed amittere tempus, vt de moribus, & affectionibus suis, vix vltima apud ipsos mentio fiat?

17 *Epist. 341.* IDEM scribens monachis Ecclesiæ sancti Bertini, ait. Benefecistis alienando vos magis ac magis, ab actibus sæculi huius, quæ est munda, & immaculata religio. *1. Cor. 15.* Modicum fermẽtum fratres totam massam corrumpit, & muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. *Eccl. 10.* Quid prodest tanti corporalis, & spiritualis laboris, atque exercitij fructum, vilissima aliqua consolatione, immo desolatione minus acceptabilem fieri, aut certè, & periclitari? Quantam internæ consolationis dulcedinem, & gratiam visitationis diuinæ perpedit, huiusmodi nugarum vapor ad modicum parens? Præsertim nos monachi, quorum certè velimus, nolimus, in labore vita est. Planè miserabiliores sumus omnibus hominibus, si pro tam exiguis, tanta patimur detrimenta. Quid enim insipientiæ, immo quid insaniæ est, vt qui maiora reliquimus, minora cum tanto discrimine teneamus? Si mundum contempsimus vniuersum, si renunciauimus affectibus propinquorum, si monasteriorũ carceri mancipauimus nosmetipsos, si denique non venimus facere voluntatem nostram, sed imposuimus homines super capita nostra, quid non oportet fieri, nè fortè contingat hæc omnia nobis in insipientia nostra, & negligentia deperire? Agite ergo dilectissimi, & in his, quæ cœpistis, soliciti estote perseuerare, & abundare magis, vt augeantur in dies incrementa frugum iustitiæ vestræ. Etenim qui parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. *2. Cor. 9.* Et certè modicum seminis incrementum, non modica messis multiplicatio.

18 *In apol. ad Gulielmũ abbat.* IDEM inquit: Miror vnde inter monachos tanta intemperantia in comessationibus, in potationibus, in vestimẽtis, & lectisternijs, & equitaturis, & construendis ædificijs inolescere potuit. Ecce enim, parcitas, putatur auaritia; sobrietas, austeritas creditur; silentium, tristitia reputatur: è contra remissio, discretio dicitur; effusio, liberalitas; loquacitas, affabilitas; cachinnatio, iucunditas; mollities vestimentorum, honestas; lectorum superfluus cultus, munditia. Cumque hæc alterutrum impendimus, charitas appellatur. Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionem confundit. Talis misericordia crudelitate plena est, qua videlicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Quæ enim charitas est, carnem diligere, & spiritum negligere? Quæ vè discretio, totum dare corpori, & animæ nihil? Qualis verò misericordia, ancillam reficere, & dominam interficere? De tali Iob dicit. *Iob 24.*

eit. Non fit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum. Dignæ planè recordationis causa mox subinfert satis idoneam, dicens: Pauit enim sterilem, & viduæ benè non fecit. Non est charitas, sed iniquitas, non discretio, sed confusio, sterilem, quæ non parit, pascere, idest, inutilis carnis concupiscentijs inseruire, & viduæ nil boni facere, animæ videlicet excolendis virtutibus nullam operam dare. Quis in principio cum ordo cœpit monasticus, ad tantam crederet monachos inertiam deuenire? O quantum distamus ab his, qui in diebus Antonij extitere monachi? Siquidem illi cum se inuicem per tempus ex charitate reuiserent, tanta abinuicem auiditate panem animarum percipiebant, vt corporis cibum penitus obliti, diem plerumque totum ieiunis ventribus, sed non mentibus, transigerent. Nobis autem conuenientibus in vnum, iam non est Dominicam cœnam manducare. Nihil de scripturis, nihil de salute agitur animarum, sed nugæ, & risus, & verba proferuntur in ventum. Inter prandendum quantum fauces dapibus, tantùm aures pascuntur rumoribus, quibus totus intentus, modum nescias in edendo. Tantaque arte coquorum, & accuratione cuncta parantur, quatenus quatuor, aut quinque ferculis deuoratis, prima non impediant nouissima. Interim autem fercula ferculis apponuntur, & pro solis carnibus, à quibus abstinetur, grandia piscium corpora duplicantur, oua multis modis versantur, liquantur, durantur, & nunc frixa, nunc assa, nunc farsa, nunc mixtim, nunc sigillatim apponuntur. Vina multa apponuntur, non admixta aqua. In lectis multa voluptas est, &c. Ridendas, non lugendas dixerim huiusmodi ineptias. Sic Macarius vixit? Sic Basilius docuit? Sic Antonius instituit? Sic patres in Aegypto conuersati sunt? Sic denique sancti Odo, Maiolus, Odilo, Hugo, quos se sui vtique ordinis principes, & præceptores habere gloriantur, tenuerunt? Sed hi omnes, si sancti, immo quia sancti fuerunt, dicebant: Habentes victum, & quibus tegamur his contenti sumus. Nobis autem est pro victu satietas, nec vestitum appetimus, sed ornatum. Quæritur ad induendum, non quod vtilius, sed quod subtilius inuenitur, non quod repellat frigus, sed quod superbire compellat, non denique (iuxta regulam) quod vilius comparari potest, sed quod venustius, immo vanius ostẽtari. Heu me miserum, cur adhuc viuo videre ad id deuenisse ordinem nostrum, ordinem scilicet, qui primus fuit in Ecclesia, quo nullus in terra similior angelicis ordinibus, nullus vicinior ei, quæ in cœlis est Hierusalem mater nostra. Vbi nunc illud vnanimitatis exercitium? Fusi sumus exterius, & de regno Dei, quod intra nos est, relictis veris, ac perennibus bonis: foris quærimus vanam consolationem de vanitatibus, & insanijs falsis, ac iã religionis antiquæ non solùm virtutẽ amisimus, sed nec speciem retinemus. Ecce enim ipse habitus noster (quod dolens dico) qui humilitatis esse solebat insigne, à monachis nostri temporis in signum gestatur superbiæ. Vix iam in nostris prouincijs inuenimus, quo vestiri dignemur. Miles, & monachus ex eodem panno partiuntur sibi cucullam, & chlamydem. Quiuis de sæculo quantumlibet honoratus, etiam si rex ille fuerit, non nostra horrebit indumẽta, si suo sibi modo præparata fuerint, & aptata. Vanum cor, vanitatis notam ingerit corpori, & exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta, animi mollitiem indicant. Miror quomodo Abbates nostri patiantur fieri talia, nisi fortè (si audeã dicere) nemo fidenter reprehendit, in quo se esse irreprehensibilem non cõfidit. Siquidem humanitatis est omniũ; in quo sibi quisque indulget, alijs non vehementer irasci. Dicam dicam, præsumptuosus dicar, sed verum dicam. Quomodo lux mundi obtenebrata est, & sal terræ infatuatum? quod enim, vt cætera taceam, specimen humilitatis est, cum tanta pompa, & equitatu

19

2. Cor. 11.

1. Tim. 6.

20

tu incedere, quatenus duobus episcopis vnius abbatis multitudo sufficiat? Mentior, si non vidi abbatē sexaginta equos, & eò amplius in suo ducere comitatu. Dicas, si videas eos transeuntes non patres esse monasteriorum, sed dominos castellorum, non rectores animarum, sed principes prouinciarū, deferentes supellectilia, candelabra aurea, vel argentea, lectos, &c. An non vnus aliquis ministret pedes & iumentum ligare, & ad mensam seruire, & lectulū præparare? Multa alia vsque in finem differit de picturis, & pauimentis deauratis, & lapidibus positis in ecclesijs, & claustris, contra quæ acriter inuehitur, &c.

21 *Tractatu ad sororē, modus bene viuendi nuncupatus sermone 66.*

IDEM inquit; Audi quomodo Hieremias nostras iniquitates plorat, dicens: Quomodo obscuratum est aurū, mutatus est color eius optimus. Dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum. Per aurum intelligimus vitā religiosorum hominum, quæ antea erat per gloriam virtutum clara, nunc verò per turpes operationes est obscura. Color optimus auri, significat habitum sanctitatis, qui per bona opera prius erat pretiosus atque optimus, nunc verò per vitia, & sæcularia opera, est mutatus & vilis, atque despectus effectus est. Verè est mutatus habitus optimus religiosorum, virorū videlicet monachorum, & sanctimonialium feminarum, quando amplius cōponitur, vt placeat in conspectu populi quàm vt placeat in conspectu Dei. Verè est mutatus optimus color auri, quando plus aptatur habitus religiosorum virorum, vt placeat per vanam gloriam in conspectu omnium, quàm vt placeat per humilitatem ante Deum. Certe hodie sunt mutata religiosorum virorum optima vestimenta, quando magis ornantur, vt placeant in conspectu regis, quàm in cōspectu Creatoris. Sequitur: Dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum. Lapides sanctuarij designant religiosos viros, qui numquam debent foris vagari, sed in secreto monasterij ante oculos Dei semper commorari. Sed dispersi sunt hodie lapides sanctuarij in capite omnium platearum, quando tel gnosi viri quærendo vana & sæcularia foris vagātur. In capite omnium platearum lapides sanctuarij sunt dispersi, quando viri religiosi plus desiderant in palatio regis versari, quàm intra claustrum monasterij commorari. Dispersi sunt, quando plus desiderant audire superflua verba diuitum, quàm præcepta scripturarū. In capite platearum dispergentur quādo plus lætantur in conuiuijs, & locutionibus diuitum, quàm in paupertate & abstinentia religiosorum fratrum. Serui Dei plus debent diligere legumina in monasterio, quàm opulenta conuiuia in sæculo: plus debent amare olera inter suos fratres, quàm multitudinē ciborum inter diuites: amplius debent gaudere in mensa pauperum fratrum, quàm in mensa regum: Melius est pro Christo in monasterio paupertatem possidere, quàm in sæculo multas diuitias habere. Necesse est igitur, vt quisq; religiosus, si saluari desiderat, sæculum contemnat, & sese intra monasterij claustra concludat. Debet religiosus vir, conuentus sæcularium hominum fugere, & plus diligere claustra, quàm regis aulam. Melius est tibi in claustro sedere, quam plateas ciuitatis circuire: plus dilige in monasterio consistere, quàm ciuitates videre. Melius est quiescere intra parietes monasterij, quàm apparere in conspectu populi. Si te inclulseris in claustro, amaberis à Christo. Quod bene in Cāticis Sponsus insinuat cum sponsæ dicit: Hortus conclusus, soror mea, hortus cōclusus, fons signatus. Vnaquæque sancta anima, hortus conclusus esse intelligitur, quia dum virtutes nutrit, flores gignit, virtutibus se nutrit, reficit, fructus quos germinat, eosdem custodit. Conclusus hortus, sancta anima esse dicitur, quia dum amore vitæ æternæ à strepitu sæculari se abstrahit, dum visus hominum fugit, dum se propter Deū, ne ab hominibus videatur, includit, dū humanas laudes contemnit, intentione se circumsepit, nè ad interiora rapiēda hostis antiquus irrumpere possit. Fons etiam signatus dicitur,

22

dicitur, quia dū cælestia assiduè cogitat, scientiam scripturarum semper in ventre memoriæ congregat, quasi viuentes aquas sancta mens in se gignere nō cessat, ex quibus scitientes, proximos reficere valeant.

Religiosi extra monasteriū rari, & exemplares, alloquātur'q; & immitentur sanctos, ac senes, religiosæ autem quomodo viuere debent. *Cap. V.*

Sermo 2. de institu. monac. n. 2.

BASILIVS inquit: Quoniam non virorū modo cōuentus sunt, sed etiam virginum, vnum illud scire conuenit longe accuratiorem, maioremq; in fœminarum vita, quàm in virorum, disciplinam requiri, veluti voluntariæ paupertatis virtutem, quietum, atq; silentium, obedientiam, studium in sorores, cautionem in publicum prodeundi, diligentem, quibuscum colloquium sit animaduersionem parem inter ipsas mutuo beneuolentiam, & illud, quod nulla seorsim apud eas conuenticula sint. In his enim omnibus, in virginum vita accurandis, maiore quodam multo opus est studio. Porro cui communis disciplinæ commissa moderatio fuerit, ea non quæ iucunda sororibus fuerint quærat, neque id studeat, vt illarum cupiditatibus gratificetur, sed illud agat semper, vt retenta grauitate, seueritateq; se illæ & metuant simul, & reuereantur. Similiterq; sorores ipsæ totius congregationis neutiquam à sorore sua magistra illa quærāt, quæ suauia, sed quæ vtilia sunt, ac fructuosa; nec de ijs, quæ sibi imperentur, litigiosè cum ea disputent. Sicut enim præceptis Domini reiecta omni disceptatione, auctoritatem summā tribuimus, scientes quod omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, sic sorores quoque iussa antistitis suæ omni cum animi expletione suscipiant, omniaq; quæ, quæ sibi data ab illo consilia fuerint, alacri animo exequantur, non ex tristitia, aut necessitate, vt ipsarum obedientia mercedem promereatur. Neque verò modò in eo consilijs illius obtemperent, cum ea docentur, quæ ad maiorem quandā arctioris disciplinę seueritatē spectant. Verùm in eo etiam ipsi auscultandum est, quando vel à ieiunio cessare, vel idoneum ad reficiendas amissas vires, cibum sumere ipsas iusserit, aut aliud quippiam eorum, quæ ad laborum leuamen pertineat, ita postulante vsu, faciendum adhortetur, cum illud plenissimè sibi habeant persuasum, legem esse quidquid ab illa dicatur. Quoties verò ex necessitate aliqua inciderit, vel de re aliqua earum quæ quotidianus vitæ vsus requirit, facienda verba sint apud virum aliquem, siue apud eum, cuius procuratio illa sit propria, siue apud alium quemuis, cuius ad id, quod quæritur, vtilis esse opera possit. Sanè esse antistes ipsa debet, quæ loquatur adhibitis secum de sororum numero vna, altera ve, quæ & propter spectatā ipsarum superioris vitæ probitatem, & ætatis maturitatem, sine periculo in cōspectum, & colloquium venire alicuius possit. Si verò sit aliqua, cui ipsi seorsum vtile aliquid in mentem venerit quod dicat, hæc de eo cum magistra communicato, atque ita quod dicendū fuerit, per illam dicetur.

In lib. constitut. monast. ca. 7.

IDEM docens, quòd monachus cū sæcularibus consuetudinem habere nō debet, dicit. Iā ne illud quidem decere iudicandum est, temerè seipsum quibusuis credere, denudareq; ne, & aperire arcanum pectoris sui. Siquidem homini in eo, quod ex Deo est, vitæ genere versanti, multi parati esse insidiatores solent, atque ipsi adeo coniunctissimi, quique in eum studiosè quid agat, inquirunt. Quocirca danda omnino nobis opera est, vt non nisi magna adhibita diligentia, circumspectioneq; in congressum cum extraneis hominibus veniamus. Si enim ipse liberator noster, omnibus seipsum non credebat, si ille purus, & labe omni carens, ille iustus, ille, qui quantuscunque erat, nihil nisi virtus erat, hoc faciebat, quid fieri poterit, vt nos, qui peccatores sumus, qui ad lapsum procliues, qui à

Ioan. 14.

recto

recto quod nobis propoſuimus itinere, ob noſtram naturalem imbecillitatẽ erramus, & propter eum, qui bello nos acriter perſequitur, ſed quomodo hoc poterit impetrari, vt curioſis hominibus vitam noſtram inſpiciendã expoſuerimus, non & prauas in nos calumnias conſlemus, & ipſi nobiſmetipſis ſcandala ſtatuamus? Siquidem pleruṁque etiam quæ rectè fiunt, maleuoli ea in crimen vocare non dubitant, neque vel leuiſſimas præterire offenſiunculas ſinunt, quas nõ maledictis inſectentur. Quamobrem in admittendis extraneorum hominum cõgreſſionibus, magna adhiberi à nobis cautio debet. Etenim præterea, quæ diximus, temeritatis vitio, aliud etiam peccatum incurrunt, cũ ſcilicet cogitant eos, qui à communi cũ cæteris viuendi ritu receſſerunt, eò, ꝙ viuendi inſtitutum mutarunt, non conſilium mutaſſe, ſed diuerſam planè ab humana induiſſe naturã: neque de pietatis cultoribus iudicant, tamquam de ijs, qui cum iiſdem affectionibus verſentur, eas tamen animi virtute, & voluptatibus à ſe ſegregandis, rationis imperio ſubijciant, ſed illud exiſtimant naturales ex illorum corporibus omnes funditus affectus eſſe ſublatos. Quò fit, vt ſi vel tranſuerſum vnguem ſpiritalis vir à recto declinauerit, confeſtim vniuerſi, vel ij ipſi, qui vehementiſſimè ipſum antea laudibus efferebant, admirabanturq́; eius accuſatores exiſtant acerbiſſimi, palamq́; ſeipſos reprehendant, vt qui ne priores quidem illi laudes veras tribuerint. Vt enim qui in certamine pugil aliquis concidit, illico in eum aduerſarius inſurgit, ipſumq́; ferit, & humo magis etiã affligit, item hi quoq; ſimul atque aliquem de his qui aſſiduè in virtutis cultura ſunt, paululum aliquid de virtutis curriculo deflexiſſe animaduerterint, exemplo in eũ inuadunt, maledictiſq́; & criminationibus perinde vt iaculis petunt, neque ſecum reputant, ipſi ſexcentis ſe quotidiè vitioſarũ affectionum telis transfigi, eũ pietatis propugnatores quamuis ſimilibus ipſi quoque affectibus ſint circumſeſſi, aut leuiſſimum inde nullum pleruṁq; incommodũ accipiant. Et quod magis eos mouere deberet, qui acriorem quã illi aduerſarium excipiant, quando hi apertiſſimè ei ſe aduerſarios profeſſi ſunt. Et magnum quid adeptum ſe ille arbitratur, ſi de his victoriam reportet contraq; mortiferæ plagæ loco ducit, quandocumque victus diſcedit, nimirũ vt qui perfectè, & cunctis tum virtutis partibus ſit debellatus. Atq; illud etiam præterea animaduerto, quod ijs ſolitũ eſt vſu venire, qui communem ac vulgatem vitam ſequuntur, quandocumq; religioſorum pietatis vitam inquirunt, ſimul ac enim pietatis cultor, cum animo ſuo ſecum ſtatuerit rectum eſſe poſt lõginquam eſuriem, eſca corpus fulcire ſuũ nè ruat, veluti ſi omnino corporis ac materiæ expers eſſet, aut nullũ prorſus, aut quàm minimum cibum aſſumere illum volunt. Et ſi ex huiuſmodi diſciplina quempiã animaduerterint, qui non vſquequaque inclementer corpus tractet, ac vel tantillũ illius neceſſitati ſubueniat, hunc conuitijs, calumnijſq́; proſcindunt, deriuataq́; ab vno in cunctos proteruia, vniuerſos taxant, eoſq́; Epicuros vocant, neque illud reputant quòd illi bis, aut ter in die craſſiſſimis vtuntur cibis, & infinitam carnium molem deuorant, ingentemq́ue ſupra modum vini ingurgitent vim, menſiſq́; ita inhient, vt exemptis è vinculis, poſt diuturnam eſuriem catulis ſimiles videantur. Porrò, qui verè pietatis ſectatores ſunt, ij quam fieri poteſt aridiſſimo vtuntur cibatu, & in quo præter imbecillitatem tenues admodũ ad alendum vires ſint, idq́; in totum diem ſemel, quibus modò perpetuò diſciplinæ ordinem ſeruare in animo eſt, & hunc ipſum, quod modicè, & vt ratio iubet, aſſumũt, iure vbi eius ſumẽdi tempus aduenit, fidenter nulla impediti religione, neceſſarium corpori auxiliũ tribuunt. Quo fit, vt nequaquã conuenire iudicandum ſit, libertatem noſtram ab alia conſcientia iudicari. Si enim nos cum gratia participamus, quid blaſphemamur pro ijs, de quibus gratias agimus? cum exiguam admodũ & viliſſimi pretij ciborum portionem

cum

cum gaudio tanto amplectamur, cum quanto ne ipsi quidem splendidissimos, & instructissimos mensarum apparatus.

I D E M intendit docere, quòd neq; frequenter, neque temerè extra monasterium exire monachus debet. Atq; illud etiam, inquit, tenendum est, vt nequaquam quouis prætextu visendorũ conueniendorumve fratrum crebro è monasterio velimus egredi. Siquidē diabolicum istud quoque commentum est, quando huiusceemodi artificio vti aduersarius solet ad disciplinæ nostræ stabilitatem, ordinemq; religiosæ huius vitæ labefactandum, & peruertendum, atque hoc modo nos voluptatum illecebris illectos, varijs, ijsq; instabilibus cogitationibus facere obnoxios studet. Religiosus enim tacitus secum cogitatione in seipsum defixa perturbatos animi sui appetitus, motusque excutere diligenter debet, ijsq; magna cum animi contentione obluctari. Sedata siquidem animi, & requieta constitutio, virtutis est argumentum certissimum. Ceterùm, qui huc, illucq; continenti peregrinatione discurrit, neque stabilis in vno loco diu consistit, sed crebra ex alijs in alia loca itinatione collectam illam, & constipatam animi in cogitando vim assiduo isto flatu, ac reflatu velut euentilat, atque diffundit, paulatimque corporis voluptates spectare insuescit, is quomodo quæso perspicaciter excutere seipsum poterit? Aut quæ minus honeste se habeant perуidere, & in melius reuocare? Quod cum ita sit, amplectenda nobis maxima ex parte quies est, & in suo cuique assignato sibi ad quiescendum loco fortiter perdurandum. Neque verò tamen propterea perpetuò est tamquam in custodia permanendum, sed quandocumque & res poscit, & conscientia non reprehendit, liberè est fidenterque prodeundum, & de fratribus probatissimi quique, & propter insignem vitæ sanctitatem maxime vtiles inuisendi, & ex fructuoso illorum congressu, virtutum exempla capienda. Ita tamen, vt (sicut diximus) in prodeundo modus teneatur, & praua omnis suspicio euitetur. Siquidem est sæpenumero cum exortum in animo tædium suscepta peregrinatio discutit, & spatio ad colligendas denuo vires sese dato, alaeriorem ad capessenda de integro pietatis certamina facit. Quòd si quis apud seipsum glorietur, quòd pedem e cella omnino non efferat, is intelligere debet, inani se admodum te inflari. Neque enim non prodire ipsum sua sponte laudandum est, aut aliquando prodire, homines solet aut bonos facere, aut malos, sed quod vel ad res honestas firmum, ac stabile animi iudicium est, vel contra leuitas, & inconstantia hominem bonũ reddit, vel malum. Si quis verò propositam sibi semel in animo honestatem firmiter constabiliuerit, & diuturna exercitatione temperandarum animi sui motionum probè iam rationem didicerit, ijsq; edomitis corporis sui libidinibus, & animi ratione alienis motibus refrenatis, quod præterea rationis freno confidat, ob eam causam e monasterio prodire frequentius velit, vt fratres ædificet, qui huiusmodi est, cum ratio ad prodeundum potius impellet, quàm reuocabit, quò eunctis præclaræ doctrinæ suæ largè lumen impartiat, modo verò confidat, in quoscumque inciderit, illis se & doctrina, & exemplo virtutum veluti scholam futurum, & si seipsum diligenter ante munierit, vt, quod est apud Apostolum: Nè fortè cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar.

I D E M vt doceat, quòd sæcularium propinquorum congressiones consectādæ non sunt, neque de rebus illorum sollicitudo vlla capienda, inquit: A propinquis autem, amicis parentibusve, animi affectione nos tam longe oportet esse disiunctos, quàm longe eos, qui iam sint vita defuncti à viuis videmus distare. Qui enim verè se ad ea, quæ ex virtute sunt certamina exuerit, mundoq; ac rebus mundanis omnibus nuncium remiserit, quiq; (vt plus aliquid dicā) mundo seipsum crucifixerit, is mundo, & omnibus, qui in mundo sunt,

Marginalia: Luca. 8. — 7 — 2. Cor. 9. — Vbi supra cap. 20.

sunt, mortuus est, siue illi parentes sint, siue fratres. Si enim in pristina vitæ cõuersatione propinqui nostri permaneant, ij pars mundi sunt, à quo disiuncti nos sumus, neque vlla nobis cum illis necessitudo intercedit, qui externũ hominem deposuerimus, & propinquitatem, quã cum ipsis habebamus, exuerimus: Qui autẽ maiorem in modũ, sæcularium hominum amicitia delectatur, eaq; re assiduè cum illis esse in colloquijs cupit, is ex frequenti cum illis sermone, prauas eorum affectiones in animum facile insinuauerit, & mentem rursum cogitationibus mundanis cõpleta, à præclara illa quam erat aggressus instantia operis desciscet, & à se deinceps proscripta vitæ spiritualis stabilitate, quem ex animo effuderat, vitæ prioris vomitum resorbebit. Quocirca danda nobis opera est, vt propinquis nostris ea optemus, quæ optima sunt, iustitiam dico, ac pietatem ad Deum. Diabolus enim cum omnes nos de rebus vitæ huius curas exuisse animaduerterit, & expeditissimo cursu ad cælũ contendere, in hoc elaborat, vt cum animum nostrum in propinquorum recordationẽ reduxerit, eò sensim adducat, vt rationibus illorum curandis, mentẽ nostrã ad suscipiendas rerũ vitæ huius solicitudines impellat: vt ea, quæ propinquorum sunt, secum verset, de prosperis ipsorum fortunis gaudeat, & de aduersis tristetur, cum eorum inimicis pariter inimicitias gerat, & amicis eorũ faueamus, indigni licèt sint. Fit hinc, vt velut statua sit monachus, quæ solã monachi figuram circumferat, nimirũ quæ nusquam virtutibus sit animata. Intellecto igitur intolerabili detrimento, quod ex animi erga propinquos nostros affectione nobis nascatur, solicitudinem de illorum rebus, vt diabolicũ telum fugiamus. Siquidem Dominus etiam ipse huiusce modi affectionem, & consuetudinem vetuit, qui ex discipulis suis cuidam ne id quidem vnum permiserit, vt res suas cum propinquis suis componeret, alteri vt ne cadauer quidem mortui patris humo superinie- *Luca.* cta contegeret. Et enim, qui res suas cũ propinquis suis cõponere volebat, ait: *Matt. 8.* Nemo mittẽs manũ suam ad aratrũ, & respiciẽs retro, aptus est regno Dei. Eiuero, qui ipsum rogabat, vt sineret se patrẽ sepelire, Sequere me, inquit. Et sine mortuos sepelire mortuos suos. Atqui quæ vterq; rogabat, consentanea maxime rationi videbantur, ac iustissima, sed neutiquam ea Saluator probauit, neq; vel ad punctum quidem temporis, seiungi ab ipso, cælestis regni alumnos pmisit, nè sublimi illa & cælesti animi elatione, humilius aliquid facerent vel cogitarent, mente in rerũ terrenarum, fragiliumq; cogitationem depressa, tam quam qui ad res cælestes animũ adiunxerũt, ijs neutiquam liceat, eorum, quę in terra sunt rationem vllam habere, vt qui iam ex ea animo emigrauerint, & mentis cõtemplatione altiores mundo sint effecti. Quod autem Apostolus ait: *1. Tim. 5.* Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior, de illis intelligit, qui in communi, & vulgari genere vitę versabantur, qui diuites erant, & propinquorum inopię poterant subuenire. Atq; vt dicam breuius, viuis dicta sunt illa, nõ mortuis: nam hi quidẽ ab omni prorsus huiusmodi debito liberi sunt. Tu autem mortuus es, & toti mundo crucifixus, reiectis. n. vitæ huius diuitijs, summam paupertatem complexus es, cum teipsum Deo dedicaueris, in peculiarem Deo thesaurum adscitus es: vt mortuus, liber es, ab omni in ppinquos tributi collatione, vt nudus oĩ rerũ possessione nihil iã habes, qd largiaris. Quin ne in corpore ipso quidẽ tuo, quod alioqui in tuo ære fuerat, postea quam illud Deo semel consecrasti, ius tibi nullum reliquum est, tanquam in re Deo dedicata, & sceleratè facis, si ad hominum vsum illud accommodes, sed cum ijs tantummodo, qui idem tecum vitæ institutum tenent, veluti qui Deo se penitus dediderunt, tibi versandum est: quomodo ergo non peccatum incurres, qui initum cum Deo de colenda pietate fœdus violes?

HIERONYMVS ait: Exeuntì etenim Loth cum filiabus, & vxore *In regu monacho-* do

ad Pamlam, & Eustochium, de clausura domus. c. 27 10.9. de Sodomis mandatur ab Angelis, nè retrospiciant, quæ iam perambulando reliquerant. Cuius vxor more feminarum, quæ semper petunt contraria, obuians mandato, statim est conuersa in statuam salis. Hęc itaq; vos doceat, qua pœna sint puniendę, quæ mundi vanitates affectant in monasterijs. Efficiuntur insensibiles statuæ salis, vt iam nihil de supernæ contemplationis dulcedine sentire valeant, sed manent in amaritudine sęculi, quę sæculo viuunt. Propterea charissimæ monasterium vestrum vobis sepulchrum eligite, vbi mortuę cũ Christo, mundo, & cõcupiscentijs eius, solæ cum Christo ibidẽ maneatis sepultæ, quousque resurgentes, cum eo apparebitis in gloria eius. Custodiatur ergo sepulchrum per Episcopum, per presbyterum, præpositum, qui vicem eius tenet. Muro tũ munitionibus sic vndique circumcingatur locellus, quod vix auibus præbeatur aditus. Sic tendantur muri in altum, quod non solùm non liceat pedibus, sed nec oculis, quæ intus gerũtur agnoscere. Ostia sei entur fortiter clauibus, claues verò disponat Episcopus. Si autem vna vel plures fenestrulę, iuxta dispositionem Episcopi, sic ferreis virgis arctatæ vndiq; vt vix digito pateat additus. Per has horis debitis, aut necessitatis, aut ędificationis, aut recreationis causa sanctis sermonibus cũ sanctis viduis, & alijs mulieribus, quas vestium habitus, & facies tenues & pudicæ reddunt venerabiles, sororibus liceat simul loqui. Prohibitis, & suspectis horis, fenestrulæ clausæ maneant, & claues abbatissa, vel sancta alia soror custodiat, nè coruus egrediatur per fenestram ex arca.

11. Vbi sup. c. 9. disputas de persecu- lo ambitio- que vestiu. IDEM ait: Si vos exteriorum vestium delectaret ambitio, si egressæ de sæculi pompa, de domo diaboli, & de cõgregatione malorum, populi vestri, & domus patris non essetis oblitæ totaliter, extollentes vos, aut de parentum dignitatibus, aut de carnis prosapia, siue de huiusmodi vanitatibus caducissimis, protinus assurgens rex potẽtissimus accinctus super femur suum gladio bis acuto, expellet vos vndiq; vulneratas dextera sua de tabernaculo suo. Tunc acutissimæ eius sagittę perforabunt cor da vestra in amaritudine, quoniam virga directionis virga regni sui. Et postmodum abiectas de domo Domini vestri, omnes deridebunt vos, & dicent de singulis vestrum: Filia Babylonis misera, quæ non posuisti Deum adiutorẽ tibi, sed sperasti in vanitate tua; sed iam super flumina Babylonis, plange, & suspende in salicibus organa, dum recordaris unde expulsa es. Nam quæ solebas cantare canticum laudis & lætitiæ, modò ploras ad terram alienã deducta.

12 Ser. 2 Dominica prima post octa. Epiph. BERNARDVS exponens illa uerba; Quid mihi, & tibi mulier, inquit: Manifestè iam uideo quod non uelut indignans, aut confundere uolens matris teneram uerecũdiam dixeris, quid mihi, & tibi, sed propter nos, ut conuersos ad Dominum, iam nõ solicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediant exercitium spirituale. Quamdiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus: At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum solicitudine liberi sumus. Vnde legimus fratrem quendam in eremo cõuersantem, cum ad eũ carnalis frater auxilij gratia aduenisset, respondisse, ut adiret alterum fratrem eorum, cum ille utiq; iam obijsset. Cumq; admiratus, qui ueniebat responderet, quia ille obijt, eremita se quoque similiter obijsse respondit. Optimè ergo nos docuit Dominus noster, nè soliciti simus super propinquis carnis nostrę, plus quàm religio postulet quãdò ipse Matri, & tali matri respondit: Quid mihi, & tibi est, mulier? Vbi modò sunt, qui tam carnaliter, & inaniter super carnalibus propinquis suis solent esse soliciti, ac si adhuc uiuerent & ipsi cum eis.

13. In tract. de vita sororatr. litania ad fatr. de monte Dei. IDEM sic habet: Res est antiquę religionis, perfectæ fundatæ in Christo, desperatis, antiqua hęreditas Ecclesię Dei monasterium: Est religio tempore prophetarũ prĕmonstrata, in Ioanne Baptista instaurata, & innouata, ab ipso Domino familiarissimè celebrata, ab eius discipulis ipso præsente concupita; cum

nomine-

nomine Apostolorum, in monte transfigurato Domino Petrus dixit: Domine, bonum est nos hic esse. Post passionem verò Domini calēte adhuc in cordibus fidelium effusi eius sanguinis recenti memoria, solitariam hanc vitam eligentibus, deserta repleta sunt. Altissima est professio vestra, par Angelis est, Angelicæ similis puritati. Non enim solùm vouisti omnem sanctitatem, sed omnis sanctitatis perfectionem, & omnis consummationis finem. Non est vestrum circa communia præcepta languere, neq; hoc solùm attendere, quid præcipiat Deus, sed quid velit probantes, quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Aliorum est Deo seruire, vestrum adhærere. *Infra*. Pietatis non solummodo formam, sed & veritatem in omnibus & præ omnibus, habitus vester repromittit, propositum vestrum requirit. Nam sicut Apostolus, dicit. Sunt aliqui, speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Hanc quicumq; vestrum non habet in conscientia, non exhibet in vita, non exercet in cella, non solitarius, sed solus dicendus est. Nec cella ei cella, sed reclusio, & carcer est. Verè enim reclusus est, qui in Deo liber non est, verè solus, cum quo Deus non est. Solitudo enim, & reclusio sunt nomina miseriæ. Cella autem nequaquam debet esse reclusio necessitatis, sed domicilium pacis, ostium clausum, non latebræ, sed secretum. Cum quo enim Deus est, nunquam minus solus est, quàm cum solus est. Tunc enim liberè fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est sibi, ad fruendum Deo in se, & se in Deo. Propter hoc secundùm formam propositi vestri habitantes in cęlis potius, quàm in cellis, excluso à vobis toto sæculo, totos vos inclusistis cum Deo. Cellæ siquidem, & cęli habitatio cognata est, quia sicut cælum, & cella ad inuicem videntur aliquam habere cognationem nominis, sic & pietatis. A celando enim cęlum & cella, nomen habere videntur, & quod celatur in cęlis, hoc & in cellis, quod geritur in cęlis, hoc, & in cellis. Quidnam est hoc? Vacare Deo, frui Deo. Quod cum secundùm ordinē piè, & fideliter celebratur in cellis, audeo dicere sancti Angeli Dei cellas habent pro cælis, & æquè delectātur in cellis, ac in cęlis. Nam cū in cella iugiter cælestia actitantur cælum cellæ, & sacramenti similitudine, & pietatis affectu, & similis operis effectu proximum efficitur, nec iā spiritui oranti, vel etiam à corpore exeūti à cella in cælum longa, vel difficilis via inuenitur. A cella enim in cælum sæpe ascenditur, vix autem vnquam à cella in infernum descenditur, nisi sicut dicit Psalmista, Descendant in infernum viuentes videlicet nè descendant morientes. Hoc enim modo sæpe cellarum incolæ in infernum descendunt. Sicut enim assiduè contemplando, reuisere amant gaudia cęlestia, vt ardentius ea appetant, sic & dolores inferni, vt horreant, & fugiant. Moriens autem vix, aut nunquā aliquis à cella in infernum descendit, quia vix vnquam aliquis, nisi cælo prædestinatus, in ea vsque ad mortem persistit. Filium enim gratiæ, fructum ventris sui, cella fouet, nutrit, amplectitur, & ad plenitudinem perfectionis perducit, & colloquio, Dei dignum efficit, alienum verò, vel suppositum, à se reijcit citius. Vnde ait Dominus ad Moysen, Solue calceamenta pedū tuorum, locus enim in quo stas terra sancta est. Morticinum enim mortuarum affectionum, vel hominū mortuum à corde locus sanctus, vel terra sancta nequaquam diu patitur. Cella terra sancta, & locus sanctus est, in qua Dominus, & seruus eius sæpe colloquuntur, sicut vir ad amicū suum. In qua crebro fidelis anima verbo Dei coniungitur, sponsa sponso sociatur, terrenis diuina, humanis diuina vniuntur. Si quidem sicut templum sanctum, Dei, sic cella est serui Dei. Et in templo enim, & in cella, diuina tractantur, sed crebrius in cella. In templo visibiliter aliquando Christianæ pietatis sacramenta dispensantur, in cellis verò sicut in cælis, ipso ordine, etsi nondum ipsa puritatis maiestate, vel eternitatis securitate, res ipsa omnium sacramentorum fidei no-

stra

Marginalia: Matt. 17. — 2. Tim. 3. — 84 — Psal. 54. — 85 — Exo. 3.

ãrę assiduè celebratur. Ideo sicut dictũ est, alienum, qui non est filius, citius à se proijcit, quasi abortiuum euomit, tamquam inutilem, ac noxium cibum, nec diu talem pati potest in visceribus suis officina pietatis, venitque superbia, & asportat eum manus peccatoris, & mouet eum, & expulsus non potest stare, sed fugit miser, nudus, & tremebundus sicut Cain à facie Domini, expositus vitijs, & dęmonibus, vt qui prior inuenerit eum, morte animę eum afficiat, & occidat. Vel si aliquandiu durauerit in ea, non virtutis constantia, sed pertinaci miseria, sic ei cella est, quasi carcer, aut sicut viuenti sepultura. Sed in iustis, sicut stella distat à stella in claritate, sic cella à cella in conuersatione incipientium, proficientium & perfectorum. *Infra*: Alia cella exterior, alia interior. Exterior est domus in qua habitat anima tua cum corpore tuo. Interior est conscientia tua, quam inhabitare debet omnium interiorum tuorũ interior Deus, cum spiritu tuo. Dilige ergo interiorem cellam tuam, & dilige exteriorem, & vnicuique suum impende cultum. Tegat te exterior non abscondat, non vt pecces occultius, sed vt tutius viuas. Non enim scis ô iudis incola, quid cellæ debeas, si non cogitas quomodo in ea non solummodo à vitijs tuis curaris, sed etiam nõ habes rixari, cum alienis. Nescis enim, quem conscientiæ tuæ debeas honorẽ, quicumq; in ea non experiris gratiã sancti Spiritus, & internæ suauitatis dulcedinem. Da ergò vtriq; cellæ honorem suũ, & tu tibi in ea vendica primatum tuum.

17 *In modo bene viuẽdi ad sororẽ sermone. 57.*

IDEM vbi docet laicas mulieres vitandas, sic habet: Sæculares feminę quę tecum non habent vnam professionem, non accendãt ad tuam societatem, quia quod amant, hoc tibi prædicant. Sæculum diligunt, & de sæcularibus loquuntur. Terrena amant, & ideo terrena tibi annunciant. Sicut enim scriptum est. Vnusquisque hoc laudat, quod diligit. Corrumpunt autem bonos mores, colloquia praua. Quid facit vxor viri, cum sponsa Christi? Femina quæ mundum diligit, cum femina quæ mundum reliquit? Dispar est habitu, dispar affectu, & sicut dispar est vestimento, ita & animo. Sicut syrena per dulces cantus decipit nauigantes, ita sæcularis femina per suos deceptorios sermones, decipit Christi seruos. Et sicut Syrena per suaues cantilenas solet nauigantes mare, à recto itinere deuiare, atque in perditionem perducere, ita sæcularis fœmina per blanda verba, & seductoria solet Deo seruientes à sancto proposito retrahere, & in periculum animarum suarum perducere. Caue soror ne dum delectaris audire delectamenta terrena, à recto itinere auertaris. Quid enim sunt verba sæcularium mulierũ, nisi cantus Syrenarum? Sic declina verba sæcularis mulieris, quasi sibilos serpentis: caue ne sicut serpens decepit mulierem in paradiso, ita te decipiat venenosa lingua malè suadentis mulieris in monasterio, in hoc solùm soror cum muliere sæculari concedo tibi colloquium, vt sanctis admonitionibus suadeas illi relinquere sæculum, despicere terrena, & amare cælestia, exire de sæculo, & seruire Deo in monasterio, vt per allocutionem tuam transitoria despiciat, & æterna concupiscat.

18 *Vbi supra sermone. 61.*

IDEM docet, vt virgo nõ suscipiat dona, vel literas in occulto, & dicit. Sanctimonialis femina, quæ cum Christo desiderat intrare ad nuptias, nõ debet hominib. dare sudariola: quę Christum expectat cum ardente lampade, non debet ab hominibus accipere dona sæcularia. Vnde dicit Hieronymus: Dulces literas, & sudariola, & crebra munuscula, sanctus amor non habet: ac si diceret; si in mente sanctimonialis feminæ sanctus amor esset, & dona vanitatis, & superfluitatis ab hominibus non acciperet. Mens casta, & religiosa, non desiderat à sæcularibus amicis accipere dona, sed à Christo, p cuius amore contẽnit oĩa terrena. Ergo si sanctimoniales feminæ delectabilia dona dãt suis amicis, sicut facere solẽt meretrices, vbi est honestas, vbi religiositas, vbi castitas, vbi puritas, vbi sãctitas? Si sanctimoniales lętãtur in tpalibus donis,

nis sicut lætari solent sæculares, vbi est contemptus sæculi, vbi timor inferni, vbi amor Dei? De talibus propheta ait: *Psal. 25.* Dextera eorum repleta est muneribus: ac si diceret: quamuis opera eorum videantur bona, tamen plus lætantur in muneribus, quàm in bonis operibus. *Cant. 1.* Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis, dicitur animæ sanctæ, quia Christum perfectè diligit, & nihil amori eius præponit. Turtur ex quo coniugē suum perdidit, nunquam alterum amplius quærit, quia adulterinum amorem non recipit. Sic sanctimonialis fœmina quæ Christum perfectè diligit, amplius adulterinum amorem non recipit, ampliùs in malo homines non diligit. Si munera excæcant oculos sapiētum, ēt & oculos Dei, nē Deus videat mentes religiosorum, etiam oculos seruorum Dei, ne Christus videatur, conturbant. Vnde Isidorus, ait: non potest oculus mentis alta vidēre, quem puluis claudit, ac si apertius diceret: Non potest oculus mentis perfectè cælestia cōspicere, quem puluis claudit concupiscentiæ. Audi prophetam dicentem: *Esa. 33.* Qui excutit manus suas ab omni munere, in excelsis habitabit, & regē sanctorū videbūt oculi eius in decore suo. Quasi dicat, qui propter Deum manus suas ab omni munere excutit, in cælo habitabit, & regem sanctorū in gloria sua videbit. Qui causa amoris Dei ab hominibus dona vanitatis, & superfluitatis non recipit, Deum in maiestate sua videbit, & cum illo in perpetuum gaudebit.

20 IDEM ait: Dic cum propheta, introibo in domum tuam, hoc est in monasterium, in holocaustis, hoc est in spiritu compunctionis reddam tibi vota mea, idest, me integram offeram tibi in ara cordis, quam tibi voui. Vnde vt qui religiosus est saluetur, bona quæ Deo promisit, studeat adimplere vnde propheta: Vouete, & reddite Domino Deo vestro: quia vouendo se debitorem facit homo. *Serm. 62. ad sororē. Psal. 49.*

21 IDEM ait: Audi Salomonis verba: Risum reputaui errorē, & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Error dicitur, quādo aliud debet fieri, & aliud fit. Tūc ergo fit error, quando ille qui debet plorare ridet, ideo rursus dicitur error, quādum, quisq; ridet, diē mortis suæ ipse in mente sua non habet, verè frustra decipitur, qui in tēporalibus gaudijs lætatur. Decepti sunt, qui gaudent in prosperitatibus huius sæculi. Stultus in risu exaltat vocē suā, sapiens aūt vix tacitē ridebit. Risum ergo soror, quasi errorem deuita, & temporalem lætitiā in luctū commuta. Risus & ioci inutiles, et scientiam vanam ostendunt sanctimonialis fœminæ. Ex abundantia vanissimi pectoris ridet facies virginis: in mēte fœminæ si vanitas non esset, de vanitate nunquam rideret. Miror quare illa quærit iocos, & risus, quæ ideo venit ad monasteriū, vt pro peccatis suis lachrymas funderet. Audi soror quid sponsus in canticis dicat sponsæ suæ: Oculi tui sicut piscinæ in Hesebō. Quia dum sancta anima de hac peregrinatione plorat, per gratiam Dei à peccatis se lauat. *Serm. 65. Virgo pro ... rideat immoderate.*

Religiosi impij, murmuratores de se confidentes taxantur, & quòd acrius puniendi sunt, quàm sæculares. Cap. VII.

HIERONYMUS in explicans verba illa; Cùm his, qui oderūt pacem erā pacificus, dicit: Monachi dicimur, & licèt non simus, quales esse debemus, tamen dicimur. Hora tertia oramus, hora sexta oramus, nona, media nocte cōsurgimus, deinde gallicinio oramus. Videte quibus horis semper ad obsequiū Dei suscitamur, mane primo. Hoc totū facimus, & nō consideramus, quia si inimicitias habet anima nostra cōtra fratrē, sine causa oramus. In monasterijs solent esse ista vitia: non erubescimus, nō dolemus, dimisimus matres, dimisimus patres, dimisimus fratres, dimisimus sorores, dimisimus vxores, dimisimus filios, dimisimus patrias nostras, dimis- *Psal. 119. to. 9.*

mus domos in quibus nati sumus, & nutriti, venimus in monasterium, & propterea hęc dimisimus omnia, vt propter rē friuolam rixam cum fratribus faciamus in monasterio? Dimisimus possessionem, dimisimus patriā, dimisimus sęculum, & propter calamum rixam faciamus in monasterio? Si verbū amarū audiero, ferre nō possum, ęstuat in corde meo, scribit in medullis meis, diebus decem, aut quindecim non pōt tolli de corde meo, loquor fratri meo, qui mihi iniuriā fecerat, & pacē labijs promitto, & corde venenū teneo. Grande malum est lingua. Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa. Non ab alterius lingua, sed à mea lingua libera. Nihil mihi nocet lingua alterius, mea lingua mihi inimica est. Domine libera animam meā, me libera à lingua mea, lingua mea gladius est, interficiat animam meam.

Epi. 143. ad Demetriadē virg. AVGVSTINVS ait: Conceduntur, quidem nuptis, carniū vsus, & vini, sed horū omnium abstinentia, consilio perfectiore suadetur. Ad virginitatis honorē pertinet licentia nuptiarū, & escarum indulgentia virtutem abstinentiæ clariorem facit. Contempsisti virgo coniugiū licitū tibi priusquam contemneretur. Maioris præmij amore flagrans, vouisti Deo non imperatam, sed laudatā virginitatē, & consilio Apostoli legē tuam fecisti latiorem. Perfectionis igitur serua consilium, beatitudinē specialis aggressa propositi, serua generale mandatū. In causa iustitiæ, omnes vnū debemus. Nec à lege soluitur, qui supra legē facere proponit, quinnimo nullus magis illicita vitare debet, quàm qui respuit quæ licebant. Nec quiquam, ita à se mandata pollicetur implēda, vt illa qui amore perfectionis supra mandata cōscendit, & cū amplius statuit facere, quàm præceptū est, ostendit minus sibi præceptū esse, quàm potuerit. Deinde qui tantæ se obediētiæ profitetur, vt ēt consilium diuinum libēter audiat, quomodo non debet audire pceptū? Illa.n. res perfectionis est, ista necessitatis. De virginitate dicit. Qui pōt capere capiat; de iustitia non dicitur, qui potest faciere faciat, sed omnis arbor, quę non facit fructum bonum, excidetur, & inignem mittetur. Animaduerte, quid debeas, vtrumque iam debes, & virginitatem quam vltro obtulisti Deo, & iustitiam, quam ipse præcepit, integrum vtrumque psolue. Ille seruus Domino placet, qui ita aliquid vltro operis exercet, vt tamen etiam imperata perficiat, qui nō facit aliud pro alio, sed vtrumque, nec mutat, sed addit obsequium. *Matt. 19. Matt. 7.*

In Ps. 99. tom. 8. IDEM inquit: Bona cogitatio humana laudabilis est, cum talibus, qui in religione elegerunt vitam quietam, remoti à strepitu populari, à turbis inquietis, à magnis fluctibus sęculi, tamquam in portu sunt. Iam ergo ibi iubilatio illa, quæ promittitur cum dicitur. Seruite Domino in iucunditate? Nondum, sed adhuc gemimus, adhuc solicitudo tentationum. Habet enim aliunde, & portus aditum. Aliquando autem per eam partem qua patet, ventus irruit, & vbi scopuli non sunt, naues se inuicem collisæ confringunt. Vbi ergo securitas, si nec in portu? Et tñ feliciores in portu, quàm in pelago fatendum est, tamen si naues in portu bene sibi applicentur, non sibi colliduntur. Multi sibi promiserunt, quod impleturi essent illam vitam sanctam in communne habentem omnia, vbi nemo dicit, aliquid suum vbi est cor vnum, & anima vna in Deum, missi sunt in fornacem, & crepuerunt. Vbi ergo securitas? Hic nusquam, in ista vita nusquam, nisi in sola spe promissorum Dei. Modò non securus laudes quamlibet vitam, ante mortem ne laudes hominem quempiam. Hinc autem falluntur homines, vt vel non suscipiāt meliorem vitam, vel temerè aggrediantur, quia & cum laudare volunt, sic laudant, vt non ibi dicant mala, quæ mixta sunt, & qui vituperare volunt, tam inuido animo, & peruerso vituperant, vt claudant oculos aduersus bona, & sola mala, quæ ibi, vel sunt, vel putantur, exaggerent. Inde fit, vt vnaquęque professio malè laudata; idest non cautè laudata, cum inuitauerit homines laude sua, inueniāt illi, qui

illac veniunt, aliquos, quales ibi esse non credebant, & offensi à malis, resiliant à bonis. Audis de religione, sicut lilium in medio spinarū, sic amica mea in medio filiarum. Audit homo, considerat, placet illi liliū, intrat, adhæret lilio, tolerat spinas, merebitur esse in laude, & in oculis sponsi. Tu qui laudas, dic mixtos malos, tu quæ vituperas, vide ibi & bonos. In vita fratrum, quę est in monasterio, magni viri sancti, quotidiani in hymnis, in orationibus, in laudibus Dei, cū lectione illis res est, nemo sibi vsurpat aliquid, quod alter non habeat. Omnes se diligunt, omnes inuicē se sustinent. Laudat, qui nescit, quid interius agatur, qui nescit, quomodo illo vento intrante etiam naues in portu colliduntur. Intrat, quasi securitatem sperans, neminem, quem toleret, habiturus, inuenit ibi fratres malos, & necesse est, vt primò tolerentur, ne fortè non corrigantur, nec excludi facilè possunt, nisi prius fuerint tolerati, & fit ipse intolerandæ patientiæ. Quis me hîc quærebat? Ego putabam, quia charitas esset hic. Et paucorum hominum molestia irritatus, dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi; & reus voti non redditi. Iam verò cum inde exierit, fit & ipse vituperator, & maledicus, & dicit ea sola, quæ quasi se pati non potuisse allegat; & aliquando vera, sed vera mala: malorum toleranda sunt, propter societatem bonorum. Et quod est amplius, ructat indignationes, malorum odorem, vnde absterreat intraturos, quia ipse cum intrasset, perdurare non potuit. Quales illi? Inuidi, litigatores, neminem sustinentes, ille illud ibi fecit, & ille illud ibi fecit. O male, quare taces bonos? Quos tolerare non potuisti iactas, quis eum illi tolerarent, taces. Nemo vos fallat fratres, duo erunt in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur. Istorum omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi omnem hominem esse fictum, sed omnem professionem habere fictas personas.

Idem inquit; In hac fratres mei solitudine constituti, toto affectu orare debemus, & pati. Patienter enim portare debemus omnia, nec dicere, ecce legumina ventosa sunt, caseus stomachū grauat, lac capiti nocet, aquæ potum non sustinet pectus, caules melancholiam nutriunt, choleram porri accendunt, pisces mihi non sapiunt: nolite hæc dicere fratres mei, nolite etiam cogitare; non enim sæculum reliquimus, vt delicatè pasceremur in eremo: & licèt in eremo non semper comedatis lac, butyrum, caules, vel legumina, licèt hæc non sumatis, nisi tantùm diebus solennibus, & illis, quibus visitamini à sancto sene episcopo Valerio, sed cunctis diebus alijs herbas crudas, panem hordeaceum, & aquam sumatis, non tamen sufficit tantùm corpore abstinere, sed etiam mentem illæsam seruare debemus.

Ser. 4. ad fratres in eremo. to. 10.

Ibidem dicit. O monache noli irasci, nam nomen, & habitum sanctę religionis in hac vasta solitudine portamus: non decet seruos Dei turbatione incurrere. Nunquid enim proderunt nobis nostra ieiunia, nostra abstinentia, nostra sacrificia? Ab ira procedit rancor, à rancore odium, quod est ira inueterata in animo, inde nascitur homicidium, & si non opere, saltem voluntate, inde contumelia, inde detractio, inde susurratio, suspicio, & iniuria. O quàm melius esset monacho in sæculo viuere pacificè, quàm in monasterio cunctis bonis ornatus, in ira & furore litigare, & odium in corde tenere.

Sermo. 5.

GREGORIVS sic ait; Nec hoc silentium puto, quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidnam namque monachus Iustus nomine, languore corporis præuentus, ad extremum deductus est. Sed cum iam ad extremum se peruenisse cognouisset, Copioso fratri, qui ei ministrabat, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirum fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagantes eos, inuenerunt absconsos. Quod mox, vt mihi nunciatum est, tantum malum de fratre æquanimiter ferre non valui. Tunc ni-

Lib. 4. dialogorū. ca. 55. to. 4.

nio mœrore percussus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Pretioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accersito dixi; Vide vt nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex alicuius ore percipiat, sed cum in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat, quia propter aureos, quos occultatos habuit à cunctis fratribus abominatus sit, vt saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transuerberet. Cum verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, & in ea corpus eius proijcite, ibiq; super eum tres aureos, quos reliquit, iactate omnes simul clamantes, Pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. Ita factum est. Qui videns se à fratribus abhominatus, de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia à corpore exiuit, qui ita est sepultus, vt dixeram. Sed fratres omnes ex eius sententia conturbati cœperunt singuli extrema quæque, & vilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad medium proferre, vehementerq; formidare, nè quid apud eos esset, vnde reprehendi potuissent.

8 *Ser. 2. in festo Ap. Pe. & Pauli. Heb. 6. Luc. 13.*

BERNARDVS inquit: Terra quæ sæpius superuenientem susceperit imbrem, & non fecerit fructum, terra reproba est, & maledicto proxima. Sic & ea, quæ in Euāgelio sterilis ficulnea legitur, si posteaquam foderit circa eā vineæ cultor, atque miserit stercora, nihilominus sterilis inuenta fuerit, nonne iam securis ad radicem illius arboris est ponenda? Et ego dico vobis fratres, si minus boni in sæcularibus inuenerit, maiorem in eis Dominus habiturus est patientiam, quàm in nobis, quibus cœlestium consolationum pluuiam voluntariam segregauit, quibus non sarculus disciplinæ, non paupertatis, & vilitatis stercora defuerunt. An non stercora sunt abominationes Aegyptiorum, quas immolamus Domino Deo nostro? Stercora plane vilia ad aspectum, sed ad fructū vtilia. Non refugiat hanc fœditatem, qui fœcunditatē desiderat. Si quidem ex deformi stercorū aceruo, qui portatur in agrū, formosus surget aceruus manipulorū, qui reportabitur ex agro. Propterea non vilescat vobis vilitas pretiosa, sed pretiosius cunctis thesauris Aegypti, Christi improperium æstimate.

9 *Ser. 3. in ps. qui habitat.*

IDEM sic habet: Agite gratias, & exultate, & dicite, quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero. Exultate, sed adhuc interim cū tremore. Lætos vos esse volo, sed nondum securos. Quid ergo timendum est? Nè quis aut corde solo, aut etiam corpore ad vomitum reuertatur. Legimus enim de filijs Israel, quia corde redierunt in Ægyptum, nam corpore reuerti clausum post eorum talos rubrū mare prohibebat. Hoc est quod vehementer singulis quibusque timendum est, nè quando fortè cæterus Deum offendant, vt manifestè abijciantur, & euomantur ab eo, aut si pudor neget apostasiam corporis, tepor ipse paulatim ingerat apostasiam mentis, vt videlicet in habitu religionis cor sæculare gerant, & quicquid sæcularis consolationis inuenire potuerint, amplectantur. Sed id tandiu timendum est, donec laqueus contritus sit, donec corpus istud anima deposuerit: Nam & ipsum corpus laqueus est quidam, vnde, & oculus legitur animam deprædari. Minimè ergo decet esse securum hominem, qui secum portat laqueum suum.

Tren. 3.

10 *In ser. de triplici custodia, manus, lingua, & cordis.*

IDEM dicit; Magnum est homini sæculari mundas habere manus, monacho non est magnum, sed planè magnū ei malum esse probatur, ne ipsarum quidem contagia declinare. Iam verò, & in ipsis quoque manibus longè amplior munditia, & iustitia abundantior á nobis exigitur, quā ab illis in nobis, quo nitidiores manus, eò grauius quoq; minor in eis neuus offendit, & sicut prętiosam vestē exigua quæuis macula decolorat turpius. Nobis ad immūditiam, minima quædam inobedientia

sufficit, nec iam neuus est, sed grauis macula, si in actionibus nostris, vel minimorum residet negligentia mandatorum.

11 *In ser. de tribus ordinibus Ecclesi. ad pastores in ca. fallo. 1. Tim. 6.*

IDEM inquit: Qui volunt diuites fieri: non ait, qui sunt, sed qui volunt fieri, incidunt in laqueum diaboli. Sed & illud quid refert, si forte (quod absit) non quidem diuitias, sed ea ipsa, quæ paupertatis sunt toto affectu desideres, aut etiam quàm ardentius diuitias cupiant homines sæculares. Quid distat quæcumque substantia desideretur, dum æqualiter sit corruptus affectus, nisi quod tolerabilius illud videri potest, quæ pluris esse videntur, plurimum desiderare? Porro quisquis vel apertè, vel occultè satagit, vt quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis pater iniungat, ipse se seducit, si fortè sibi quasi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea te ipse prælato, sed magis ei prælatus obedit. Sufficit ad salutem, si nec im patientia, nec simulatione ad id, quod desideras, inuitum vellis prælati animum inclinare, sed cumulus est fugere etiam ea quibus voluntatem propriam senseris delectari, quantum sanè bona cum conscientia potes.

12 *Ser. 30 in cantica. Matt. 16.*

IDEM ait; Hipocrates, & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo, Christus, & eius discipuli perdere. Quem nam vos e duobus sequi magistrum eligitis? At manifestum se facit, qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, & illud pectori, vel stomacho nocet. Epicurus, atque Hipocrates, corporis alter voluptatem, alter bonam valetudinem præfert. Meus magister vtriusque rei contemptum prædicat: quod vera sapientia in voluptates non est: at: audisti profectò à Sapiente, ne inueniri quidem hanc in terra suauiter viuentium. Qui autem inuenit, dicit: Super salutem, & omnem pulchritudinem dilexi sapientiam. Si super salutem, & pulchritudinem, quantò magis super voluptatem, & turpitudinem? Quid verò prodest téperare à voluptatibus, & inuestigandis diuersitatonibus complexionum, ciborumque variantibus exquirendis quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomacum grauat, pisces de stagno, aut de lutosa aqua mec penitus complexioni non congruunt. Puta te quæso monachum esse, non medicum, nec de complexione iudicandum, sed de professione. Frustra quidam sibi blandiuntur de exemplo Pauli hortantis discipulum, non bibere aquã, sed modico vino vti propter stomachũ, & frequentes suas infirmitates. Qui attendere, debent primùm quidem Apostolum sibi ipsi rem istiusmodi persuadere, sed nec discipulum æque expo scere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed episcopo, cuius vita teneræ adhuc, & nascenti Ecclesiæ pernecessaria esset. Timotheus hic erat; da mihi alterum Timotheum, & ego cibo eum, si vis etiam auro, & poto balsamo.

Iob 28. Sap. 7. 1. Tim. 5.

13 *Serm. 55. in cantica. Sopho. 1.*

IDEM ait: Erit in die illa, & ego scrutabor Hierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus eius. Quid tutum in Babylone, si Hierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco prophetam, Hierusalem nomine designasse illos, quos in hoc sæculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Hierusalem conuersatione honesta, & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt vitã in perturbatione vitiorum, scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus, & Hierosolymita) peccata certè occulta sunt nomine, & habitu monachi adumbrata. Et idcirco necesse erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi.

14 *Serm. 65. in cãtica.*

IDEM vocat vulpes monasteriorum, quæ vineas demoliuntur, adulatores, detractores, ac seductores quosdam spiritus, gnatos, & assuetos mala sub specie boni inducere.

15 *In lib. de dispensatione c. 6.*

IDEM dicit. Nihil magis supernis ciuibus spectare libet, nil regi sum mo iucundius exhibetur, quã oratio de uota: Sicut ipse testat: Sacrificiũ laudis hono-

Psal. 49. honorificabit me. O quam fęlix esses, si spiritualibus oculis semel intueri posses, quomodo præueniunt principes cō iuncti psallentibus in medio iuuencula rum tympanistriarum? Psal. 67. Videres procul dubio qua cura, quove tripudio intersunt cantantibus, assistunt orantibus, adsunt meditantibus. Diligunt siquidē suos conciues supernæ potestates, & pro his qui hæreditatem capiunt salutis, solicitē congaudent, cōfortant, prouidentq; omnibus. Exultare eos fecimus, quando conuersi sumus ad pœnitentiam. Festinemus ergo de nobis eorum lætitiam adimplere. Væ tibi quicū que es, qui desideras reuerti ad vomitū, redire ad lutum. Putas ne placatos habebis eos in iudicio, quos tanto, & tam sperato priuare vis gaudio? Exultauerunt, quando venimus ad religionem, tamquam super his, quos ab ipsa inferni porta cernerent reuocari. Quid verò tunc erit, si ab ipsa ianua paradisi vi derint redire, & retrorsum abire eos, qui iam alterū pedem habebāt in cælo?

Religionis status consultò accipiendus est, sed non impediendus in quo perseuerandum est.
Cap. VII.

BASILIVS inquit: Qui sibi proposuit Christo obedire, & ad vitæ genus, rerum omnium possessione nudum, neque vllis distractū sęculi huius curis festinat, verè admirabilis ille est, beatusque dicendus. Verùm enim ego. illi auctor sim, nè id inconsideranter faciat, nè ve vitæ sibi tolerabilitatē quandā animo fingat, & salutem, siue vlla dimicatione polliceatur. Quin is velim potius vt se ante ad incommodorū corporis, tum etiam spiritus perpessionē, commendabili exercitatione diligentissimè paret, ne si se non ante meditatus, in quæ non putarat certaminum discri mina coniecerit, ac deinde vrgentibus constantiæ suæ tentationibus per imbecillitatem obsistere non potuerit, eodem temerè, vnde fuerat digressus, reuertatur, eaque re ludibrio ac ridiculo omnibus fit, & præter id, quòd cum animæ suæ pernicie, ad pristinum se denuo vitæ genus retulerit, multitudini etiam scandalo fit, nempe, qui causa sit, quamobrem plerique institutam secundùm Christum vitam, eiusmodi existiment esse, quæ ferri nullo modo possit. Quæ res, quàm sit periculosa nostis omnes, qui legitis Dominū dicentem: Expedit ei vt suspendatur mola asinaria circa collū eius, & proijciatur in mare, quàm vt scandalizet vnum de pusillis his. Matt. 18. Neque verò ob eam modò causam plectendus erit, quòd ordinem ipse deseruerit, sed quòd exēplo suo etiam causa fuerit, cur plerique exitium incurrerint, licèt suo quodam opinionis errore persuasisse sibi videatur, nihilo secius se, vt in pristino se vitæ genere contineat, benefactis Deum sibi posse propitium facere. Quod nullo modo verum est. Qui enim in eo vitæ genere, quo nullis extrinsecus distrahentibus curis diuexatur, ac propterea peccatis minimè obnoxium est, resistere aduersario non valuit, quomodo credibile est eum in eiusmodi vita, in qua quamplurimi ad noxam aditus pateant, cuiusque libera penes ipsius arbitrium potestas sit, aliquid esse facturum, quod aliquo modo sit cum virtute coniunctum? Verùm vt det aliquis, quod ad ipsum nominatim pertineat, peccatum ipsum nullum admittere, non tam quidem illam idem certè numquam effugerit, quod non à Christo desciuerit, exemplo discipulorum illorum, quos apertè in Euangelio Euangelista notat, cum dicit: Multi autem discipulorum abierunt retro, & iam cum Iesu non ambulabant dicentes. Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Ioan. 6. Infra: Non est igitur, cur tu, quia ad vxorem applicare animum maluisti, perinde quasi ea te tibi mundum amplecti licitum sit, desidiæ te des, quando eo maiore tibi labore contendendum est, attentioreque animi vtendum vigilia, vt salutem inuenias, veluti qui sedem tibi

tibi in medijs laqueis delegeris, vbi peccatorum assidua ante oculos posita irritamenta habeas. Quo circa intelligere debes neutiquam effugere te posse, quin cum diabolo tibi sit deluctandum, ex eoq; nullo modo victoriam re sine multis laboribus pro præceptorum conseruatione susceptis reportaturum. Quomodo enim quæso pugnam cum aduersario poteris subterfugere, qui omnino sis iam cum eo intra caueam pugnæ destinatam inclusus? Quæ sine dubio vniuersa est terra, quam ex historia Iob accepimus assiduè illum obambulatione perlustrare, circumireque quasi rabidum canem, quærentem quem deuoret. Quòd si cum aduersario inire pugnam non vis, ex hoc ipso in alium mundum commigres oportet, in quo ipse non sit. Forti ergo animo ad veræ pietatis cultorum te cætū conferto, ipsoque mundi desertionis initio te virum prebeto, conatuq; omni elaborato, nè cognatorum horum, qui sunt secundùm carnem, amor ad terram te, in altum te enitentem extollere, deprimat, sed in eo animum tuum confirmato, vt cum immortalibus, & cælestibus rebus, mortales terrenasq; commutes.

9

In lib. constitut. monasticar. c. 21.

IDEM docet, quòd religiosus, quis non se debet á spirituali fratrum cœtu abscindere, & ait. Similiter ad viri societatem lege matrimonij procecta, & vnà cum eo copula carnali coniuncta, morte mulctatur, si ei insidias facile deprehensa sit, quantò is magis subiacebit pœnæ grauiori, si se abiunxerit, qui spirituali communione copulatus sit, teste atque sequestri ipso Spiritu sancto? Quemadmodū ergo mēbra corporis, naturæ vinculo coniugata à corpore auelli non possint, aut si auellantur, quæ auulsa sint, ea mortua sint necesse est, item quoq; monachus quotiescūq; reliquorum fratrū corpori coniunctus est, & firmiore, quàm sit vinculum naturæ, compage iunctus teneatur, nēpe ex pacto, quod is cum sancto Spiritu contraxit, nullo modo putandus est ab ijs se posse diuellere quibuscum copulatus sit. Alioqui si hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnà cum ea gratiam Spiritus sancti, vtpote qui initum ipso auctore fœdus violauerit. Si verò aliquis dicat in fratribus esse aliquos vitiosos, eiusmodiq; qui & temerè officia cuncta peruertant, & honestatem negligant, & conuenientem ordini illi imminuant disciplinam, ac propterea huiusce modi hominum societatem relinqui oportere, nequaquam is idoneā recedendi causam commentus est. Siquidem, neque Petrus, neque Andreas, nec Ioannes propter Iudæ improbitatem se à reliquorum Apostolorum choro submouerunt, nec alius de Apostolorum numero quispiam hanc ad recedēdum ansam arripuit, neq; quominus Christo obtemperans esset, vlla in re illius vitijs retardatus est. Ex quo intelligitur, qui aliorum improbitate cogi se dicat, vt à spirituali se segreget societate, eum neutiquam idoneam leuitatis suæ causam inuenisse. Si quidem nihil est facilius, quā seipsum fallere, ꝙ quisque sibi ipsi beneuolus, æquove indulgentior est iudex, & quæ iucunda sunt, ea vtilia iudicat. Quamobrē, qui huiusmodi est, is veritatis ipsius iudicio damnatus habendus est, veluti qui scandalorum vberrimam segetē suggerat multis, peruersoq; exemplo alios assiduè ad similium flagitiorum imitationem instiget. Qui enim semel apostasiæ animus assueuerit, is vitiorum omni genere cumulatur, omniq; morum peruersitate, & postremò extremis malis infixus in profundū nequitię abit præceps. Qui igitur horum, qui itiusmodi sunt, ducem se præbet, animaduertat is, quā multarum animarum exitij reus existat, qui quidem, nec reddendis quidem de anima sua rationibus esse par possit. Cur non is curat, & fulgente rectè factorum ipsius splendore etiam, qui in vitiorum tenebris degunt ad meliorem per eum viam reuocentur. Atque Noe iustus ille cum in illa pessimorum hominum colluuie versaretur, non dixit Deo propterea oportere se exire de mundo, quòd reliqui omnes improbi essent, nec vlla in re prorsus Domino repugnans fuit, sed

gaudeat

patientia, & tolerantia, pietatis nauigiũ in medijs impietatis fluctibus tutatus est. Quid? Nonne Loth cum Sodomis in tanta impietate, tanta legum omniũ ac iuris peruersione versaretur, virtutẽ tamen assiduè ab omni vitio integram conseruauit, neq; vllis omnino passus est prauis insidijs circumuentam captiuamnè teneri. Tu verò cum in animo apostasiam cogites, & Spiritus sancti reiectionem machineris, fratrum aliquantam negligentiam, quæ vel sit, vel abs te confingitur causaris, & improbitati isti tuę, & ad excipiendos pro virtute labores segniciei contegendæ, fratrũ calumniam, quasi velamen oppandis? Neque enim, si fortè contigerit vnum aliquem de ijs, qui in manu sunt digiti læsum ex dolore aliquo laborare, idcirco cõtinuò etiam alius pertinaciter se præcidi iubebit, sed contra dolorem primum amputationis fugiet, dein etiã constantissimè assistet, vt illius quoq; qui in periculo sit, officium corpori possit præstare, ac non naturalibus omnino priuata tamis manus, proprio, ac natiuo suo decore spolietur. Transfer ergo similitudinem ad monachum, & considera quàm magnõ abscissione sua teneris adhuc animis, cum dolorem, tum dedecus etiam afferat, quomodoq; item vitæ se omnis ac spũs expertem reddit. Demonstratum, ex his est, originem istiusmodi consilij nihil aliud esse quàm vitiorum intemperantiam, & laborãdi fugam, & iudicij corruptelam, instabilitatemq;. Hi sunt, qui stultis assimilantur, qui super arenam instabilis consilij sui fundamenta locant spiritalis ædificij, quod breuis maligni torrens, subducto fundamento dissoluit.

Gen. 19.

Simile.

Elegantissimè trib. libris contra vitupe ratores vitæ monastica. to. 5.

CHRYSOSTOMVS docet religionis statum non debere impediri à parentibus, & quę ad illum capessendũ mouere debent homines, de quib. multa diximus in hoc lib. 15. quibus hæc addenda sunt ex lib. 3. vbi inquit: Dicũt parentes, si filius religionem fuerit ingressus, vnde nobis constare poterit, quòd stabit ille, & perseuerabit, neque proposito decidet omnino. Multi enim exciderunt. Et ego tibi respondebo. Vnde verò tibi constat, quòd non perseuerabit? Multi enim sunt, qui perseuerauerunt, & quidem longè plures quàm qui exciderunt. Cur autem in ipsis liberalibus studijs ad quorum culmen prouehere vis filium, hoc ipsum non metuis, vbi maximè timendum est? Nam apud monachos quidem, ex ingenti multitudine vix pauci lapsi sunt, in schola verò liberalium disciplinarum, ex plurimis vix pauci ad summam peritiam prouecti sunt. Sed dato is ad ipsum eruditionis culmen euaserit, aliæ rursus illic insidiæ sunt positæ. Namque & principis ignauia, & inuidia eiusdem arti sociorum & difficultas temporum, & amicorum solitudo, & ipsa sæpe numero rei familiaris inopia, ab ipso fine nonnumquam excluserunt. Atqui in monachorum institutis nihil horum vt deas, illic enim vna tantùm re opus est, nobili. s. atque eximia alacritate animi, hæc si adsit, nihil quominus quisque ad summam virtutem perueniat impedire poterit. Quàm igitur iniquum, simul & indignum est, vbi quidem sunt spei optimę pleraq; iudicia manifesta, & viciniora, ibi desperare, vbi verò spes ipsa, & longinquior est, & tantis impedimentis intercipitur, illic nõ desperare; immo verò rei difficillimæ spes sibi maximas proponere. Quòd sanè faciunt, qui in rebus mundi non ea quæ sæpius contingunt tristia, sed quæ perrarò læta confidant. Cumq; in monachorum vita, & instituto vbi spes optima, & certissima est, ad ea solùm quæ tristiora sunt inclinentur, in alijs rebus mundi, vbi maximę difficultates sunt, meliorum tantùm spem in animo versant. Quamquam illic nonnumquam cum ea simul omnia conueniunt, quæ debent necessariò concurrere, ad ipsum iam finem immatura mors irruens post innumeros labores illos, sudoresque frequentissimos athletam ipsum sine coronis abripuit. Quæ si in medio monastici certaminis contingat, bellator ipse hinc maximè illustris, & coronatus proficiscitur. Dicis ista

isne qui vrbem habitat, qui domum habet, & vxorem, saluari non potest? An verò, si cum vrbe, & vxore, & familia, & domo seruari quis potest, nunc longè id facilius aptius melius poterit, si fuerit is liber? Nam si is, qui vrbem habitat, sic indubiè seruari potest, vt tu modò dicebas, multò sane magis poterit, si se ad solitudines cōtulerit. Quid est ergo, cur ibi salutem desperes, vbi minimè debueras, ibiq; non metuas, vbi maximè pauere debuisti? At, inquies, eius criminis non est cum, qui sæculo addictus sit, peccare, & eū, qui semel se ac penitus Deo deuouerit, religionis proposito excidere. Neque enim ambo ex eadem altitudine decidunt, ita nec eadem quidem vulnera suscipiunt. Falleris quidem in multis, quæ æquè monachis, & sæcularibus sunt præcepta. Sed hoc planè est, quod euertit mū dum vniuersum, quòd summa vitæ beneagendæ diligentia monachis opus esse arbitramur, cæteris negligenter viuere licere. Non ita sanè non ita est, sed eadem ab omnibus philosophiæ ratio requiritur. Videamus autem, & inquiramus (si tamen inquisitione opus est) in re tam manifesta vtrius sit pronior, ac facilior lapsus. Vnde plures longè videas lapsos ex coniugatorum, quàm ex monachorum ordine. Nam & pecuniæ amor, & deliciarum, ac potentiæ, & fœminarum cæterarumq; rerum desiderium, facilius ab his, quàm à sæcularibus vinci subigiq; consueuit. Quippe habendi immodicam cupiditatem, is longè facilius vincet, qui in montiū verticibus cōmoratur, quàm qui medijs in rerum perturbationibus versatur. Et quid me necesse est, prosequi reliqua, quæ monachis quidem facillima ad superandum sunt, sæculi autem homines nullo negotio, ingentiq; facilitate deijciunt? Naufragium, quis timere debet, qui fluctus, & procellas fugit, atq; omni studio ad portum festinat, an is, qui hieme ingenti, & turbine inuolutus iactatur? In vita enim sæculari, & plura sunt, & parariora naufragia, eò quòd & plura sint, quæ perturbent, & qui eam vitam degunt negligentiores, atque ideo inualidiores sunt, quàm vt aduersus ea stare possint. In monachorum autem vita profectò, & fluctus tanti non sunt, sed serenitas summa, & tranquillitas, & studium lōgè excellentius aduersus eam fluctuū rabiem pugnatorum. Quid igitur? Omnesne qui matrimonij vinculis astricti sunt, peribunt? Non equidem id dico, sed maioribus vt seruari possint laboribus eis opus, esse confirmo ob imminentem necessitatem. Nam eo qui ligatus fuerit, is qui solutus est, & facilius longè, & expeditius curret. Num ergo maiore ille idcirco mercede donabitur, illustrioribusque coronis? Minimè verò: sibi enim ille hanc necessitatem consciuit, cum liceret effugere, si vellet.

Simile.

9 AVGVSTINVS ait: Primis tēporibus generis humani, maximè propter Dei populum propagandum, per quem, & prophetaretur, & nasceretur Christus Saluator omnium populorū, matrimonio vti debuerūt sancti, nunc verò laudabilius erit continere. Sed noui quosdam, qui murmurent; quid si, inquiunt, omnes velint ab omni concubitu abstinere, vnde subsistet genus humanum? Vtinam omnes, hoc vellent dum taxat in charitate de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, multò citius Dei ciuitas compleretur, vt acceleratur terminus sæculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolū, vbi ait, cum de virginitate loqueretur. Vellem omnes esse sicut meipsum? Vnde mihi videtur, hoc tempore solos eos, qui se non continent coniugari oportere, secundùm illam eiusdem Apostoli sententiam: Quòd si se non continet, nubat, melius est enim nubere, quàm vri.

Lib. de bono coniug. to. 6.

1. Tim. 1.

1 Cor. 7.

10 IDEM explicans verba illa; Accingere gladio tuo super femur tuum potentissimè, dicit. Gladium tuum, quid nisi verbum tuum? Isto gladio diuisit filium à Patre, & filiam à matre. Legimus hæc in Euangelio: Non veni pacem mittere, sed gladium, & erunt in vna domo quinq; diuisi aduersum se, filius aduersus patrem, & filia aduersus ma-

In Ps. 44. tom. 8.

Matt. 10.

matrem. Diuisio hæc, quo gladio facta est, nisi quem Christus attulit? Et reuera fratres etiam quotidianis exemplis videmus hæc. Placet iuueni alicui Deo seruire, displicet patri, diuisi sunt aduersus se: ille promittit terrenā hæreditatem, ille amat cęlestem. Aliud iste pollicetur, aliud iste eligit. Nō sibi putet pater factam iniuriam, Deus solus illi præfertur, & tamen litigat cum filio volēte seruire Deo. Sed fortior est ille gladius spiritalis separans, quàm copulās natura carnalis. Venit gladius, ille renunciat diabolo; inuenit alium patrem, inuenit aliam matrem.

11 *Ser. 1 ad fratres in eremo. to. 10.* IDEM dicit. Si quis de sæculo ad nostram congregationem venire desiderat, primò præcipio, vt probetur, an voluntas ex Deo sit vtilis, constans, & omni spiritu charitatis plena, atque perfecta. Tunc enim proponatur ei quomodo abneget voluntatem suam.

12 *Li. de præcepto, & dispensatione.* BERNARDVS inquit: Si dicitis legem regulæ subintrasse, vt abundaret delictum, culpa hæc non est datæ legis, aut dantis legem, sed improuidè profitentis, & impiè præuaricantis. Verùm hoc ante prævidisse debueras, quo turris huius Euangelicæ non prius iaceres fundamenta, quàm sedens computares, si haberes sumptus ad perficiēdum. Nunc autem quid restat, nisi aut, vt correctus obedias senioribus, aut confusus audias ab illusoribus. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.

Resurrectio vltima probatur, cuius fides non modicæ causat bona.
Cap. VIII.

1 *Homi. 17. in ca. 24. Num. to. 1.* DE re hac diximus lib. 3. capit. 13. Quibus pauca restant superaddenda, & in primis.

ORIGENES explicans verba illa; Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tētoria tua Israel velut valles nemorosæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, inquit. In his verbis non solius literæ cōtuenda sententia est, nec puto, quòd domicilia eorum collaudet terrena. Quoniam quidem, quæ loquitur Balaam, adsumpta parabola sua loquitur. Si enim consideres diuisiones illas, & ordines populorum, qui in resurrectione habebuntur, in populo veri Israel, quando vnusquisque resurget in suo ordine, si potes intueri tribus illas, & plebes, & cognationes, in quib. non tam carnis, & sanguinis est cognatio, quàm mentis & animi, tunc intelliges, quàm bonæ sunt domus Iacob, & quàm bona tabernacula Israel.

2 *Epi. ad Pāmac. aduersus errores Ioā. Hierosoly. to. 2.* HIERONYMVS dicit: Christus Dominus primogenitus ex mortuis, spem nobis resurrectionis in resurrectione proprij corporis tribuit, vnde & omnes sic speramus resurgere ex mortuis, sicut ille resurrexit: Non in alijs quibusdam peregrinis, & alienis corporibus, sed sicut ipse in illo corpore, quod apud nos in sancto sepulchro positum resurrexit, ita & nos in ipsis corporibus, quibus nunc circūdamur. Quæ enim iuxta Apostolum seminantur in corruptione, surgent in incorruptione, quæ seminantur in ignobilitate surgēt in gloria. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale, de quibus & Saluator docens loquutus est. *1. Cor. 15.* Qui enim digni fuerint sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neq; nubent, neque nubentur, nec enim vltra mori poterunt, sed erunt sicut Angeli Dei cū sint filij resurrectionis. *Matt. 22.* Rursus in alia parte epistolæ ait. Sed nec de secundo glorioso aduentu Domini nostri intermisimus, qui venturus est in gloria sua iudicare viuos, & mortuos. *Matt. 25.* Ipse enim suscitabit omnes mortuos, & ante suū tribunal esse faciet, & vnicuique reddet secūdùm quod egit per corpus, siue bonum, siue malum. s. aut coronandus in corpore, quod castè egit, & iustè, aut condemnandus, quod voluptatibus, iniquitatibusq; seruiuit. *Infra*: Fas non est, vt in alijs corporibus animæ peccauerint, in alijs torqueantur, nec iusti iudicis, alia corpora pro Christo sanguinem fundere, & alia coronari. *Infra*: Omnis caro videbit salutare Dei. *Eze. 37.* Profer Ezechiel, qui ossa iungens ossibus, & educēs ea de sepulchris suis.

fu.s,& fuper pedes ftare faciens, carnibus, neruisq; conftringit, & cute defuper tegit, donec Iob tormentorum victor, & tefta radens putridæ carnis faniem, miferias fuas refurrectionis fpe, & veritate foletur. Quis mihi det, inquit, vt fcribantur fermones mei? Quis mihi det, vt exarentur in libro ftylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte fculpantur in filice? Scio n. quod Redemptor meus viuit, & in nouiffimo die de terra furrecturus fum, & rurfum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem vifurus fum ego ipfe, & oculi mei confpecturi funt, & nõ alius. Repofita eft hæc fpes mea in finu meo. Quid hac prophetia manifeftius? Illud, quod ait: Et rurfum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, puto, quòd nõ loquatur quafi amator carnium, quas putridas, fœtentefq; cernebat, fed ex fiducia refurgendi cõtemnit præfentia folatio futurorum. Et in carne mea videbo Deũ, in ifta carne, quæ me nunc cruciat, quæ nũc præ dolore diftillat. Idcirco Deum in carne cõfpiciã, quæ omnes infirmitates meas fua refurrectione fanauit. Quem vifurus fum ego ipfe, & oculi mei cõfpecturi funt, & non alius. Is fi nõ in fexu fuo refurrecturus eft, fi non eifdem membris, quæ iacuere in ftercore, fi nõ eofdem oculos aperiat ad videndum Deũ, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergo Iob? *Infra:* In refurrectione implebitur, quod Dominus loquitur per prophetam: Populus meus intra in cellaria tua aliquantulũ, donec ira mea tranfeat. Cellaria fepulchra fignificãt, de quibus hoc vtique profertur, quod conditum fuerat. Et exibunt de fepulchris fuis, velut hinnuli de vinculis foluti. Gaudebit cor eorum, & offa eorũ, ficut Sol orientur, veniet omnis caro in confpectu Domini, & mãdabit pifcib⁹ maris, & eructabũt offa, quæ comedentant, & faciet compagem ad compagẽ, & os ad os, & qui in terræ puluere dormierunt, refurgent, alij in vitam æternam, alii in opprobrium ęternũ. Quotquot igitur habemus hanc fpem, ficut exhibuimus membra noftra famulãda immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeamus ea famulantia iuftitiæ in fanctificationem, vt refurgentes ex mortuis in nouitate vitæ ambulemus. Quomodo & vita Domini noftri Iefu manifeftatur in noftro mortali corpore, & qui fufcitauit Iefum Chriftũ à mortuis, viuificabit mortalia corpora, propter inhabitantem fpiritum eius in nobis. Iuftum.n.eft, vt qui femper mortificationem Chrifti in corpore noftro circumtulimus, vita quoq; Iefu manifeftetur in corpore noftro mortali. i. in carne mortali fecũdùm naturã, æterna autem fecundùm gratiam. Manus Moyfi mutata eft in candorem niuis, & deinceps colori priftino reftituta: in vtraq; diuerfitate manus fuit. Figulus ille Hieremiæ, qui vas, quod fecerat, confregit, de eadem maffa, & de eodem luto redintegrauit, quod ęciderat. Sed & ipfum refurrectionis vocabulum fignificat, nõ aliud ruere, aliud fufcitari, fed quod in homine moritur, hoc & viuificatur. Vulneratus ille itineris Hierichotorus refertur ad ftabulum, & delictorum plagæ immortalitate fanantur. Chriftus Dominus dixit: Omne quod dedit mihi pater, nõ perdam ex eo quidquam, fed refufcitabo illud in nouiffimo die. Totum videlicet hominem, quem totum nafcendo fufceperat.

Iob 19.

Ifa. 26.

Rom. 6.

2. Cor. 4.

Hiere. 18.

IDEM explicans locum iftum; Et vocabit Dominus in die illa ad fletum, & ad planctum, & ad caluitium, & ad cingulum facci, & ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus, & bibamus, cras.n. moriemur. Comminatur Dominus, ait, nõ fe dimiffurum effe hãc iniquitatem, donec cum delictis fuis ad inferos pertrahantur. Quod nõ folùm de hæreticis, fed de omni poteft intelligi peccatore, qui negligẽs peccata fua, defperatione fit peior, & voluptatibus irretitus, iungit peccato blafphemiam, vt omnem fenfum viuentium putet morte finiri, dicens illud Epicuri: Poft mortem nihil eft, & mors ipfa nihil eft. Refurrectionifq; incredulitas, tantorum ma-

Lib. 7. in c. 22. Ifa. to. 4.

lorum

lorum est causa, & propter quam Dominus subdit: Et reuelata est in aurib. meis vox Domini exercituum. Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus.

6 IDEM explicans visionem Ezechielis, quam vidit in medio campi, vbi ossa crantaiida, quæ iussu Domini reuixerunt, ait. Multos hunc locum intelligere de generali mortuorum resurrectione; sed sunt alia multò robustiora testimonia in sacris literis, vt est illud Iob: Suscitabis pellem meam, quæ ista sustinet. Et in Daniele: Multi, qui dormiunt in terræ puluere resurgent, isti in vitam æternam, & isti in opprobriũ, & in confusionem æternam. Et in Euangelio: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, timete autem eum magis, qui potest animam, & corpus perdere in gehennam. Et Apostolus: Qui viuificabit mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Et multa alia.

Bi. 11. in c. 37. Ezec.
Iob 19.
Dan. 12.
Matt. 10.
Rom. 8.

7 AMBROSIVS sic habet; Tribus vijs colligitur resurrectionis fides, quibus omnia comprehenduntur: ratione vniuersitatis, exemplo, testimonio rei gestæ, quia plurimi surrexerunt. Ratio euidẽs est, quia cum omnis vitæ nostræ vsus in corporis, animæq; cõsortio sit, resurrectio aũt aut boni actus præmium habeat, aut pœnam improbi necesse sit corpus resurgere, cuius act⁹ expenditur. Quomodo.n. in iudicium vocabitur anima sine corpore, cum de suo & corporis contubernio ratio præstanda sit? Resurrectio omnibus erit, sed ideo difficilè creditur, quia non nostrum meritum, sed Dei munus est. Prima igitur resurrectionis fides vsus est mundi, rerumq; omnium status, generationum series, successionũ vices, ortus, obitusq́, signorum, diei, & noctis occasus, eorumq; quotidie tanquam rediuiua successio. Nam quid de fructibus loquar? Nonne tibi videntur occidere, cum decidunt, resurgere, cũ reuiuiscunt? Quod satum est, resurgit, resurgit, quod mortuum est, & in eadem genera, & in easdem species reformatur. Hos terra primùm reddidit fructus, in his primùm natura nostræ speciem resurrectionis imitata est. Quid dubitas de corpore corpus resurgere? Granum seritur, granum resurgit, pomum decidit, pomum resurgit. Sed flore granum induitur, folliculoq; vestitur. Et mortale hoc oportet induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionem. Flos resurrectionis, immortalitas est. Quid.n. vberius quiete perpetua? Sed miraris quomodo putrefacta solidentur, dispersa coeant, absumpta reparentur, non miraris quomodo semina vapore, & compressu terræ soluta viridescunt? Nam vtiq; ipsa putrefacta soluuntur, & postea quodam calore vitali spiritum quendam herbæ viridantis exhalant. Deinde teneram spicam vaginis quibusdam natura tãquã sedula mater includit, nè pubescentem glacies adurat aspera, atq; á nimio solis defendat ardore. Frugem quoq; ipsam adhuc quasi primis erumpentem cunabulis, mox adultam, nè pluuia decutiat, nè aura dispergat, nè auium minorum morsus interimat, vallo aristarum sepire consueuit. Quid igitur miraris, si homines, quos acceperit terra, restituat, cum seminum corpora, quæ cum vi susceperit, viuificet, erigat, vestiat, muniat, atq; defendat? Desine ergo dubitare, q̃ depositũ generis humani terræ fides reddat, quæ commendata sibi semina vsurario quodam fœnore multiplicata restituat. Quid de arborũ generibus loquar? Putrescere videmus acinum, vitem resurgere, surculus inseritur, arbor renascitur. An de reparandis arboribus diuina est prouidentia, de hominib. nulla cura? Et qui ea, quæ ad vsus hominum dedit, perire non passus est, hominem perire patietur, quem ad imaginem sui faciat? Num in hominibus terra degenerat, quæ omnia regenerare consueuit? Auis in regione Arabiæ, cui nomen phœnix, rediuiuo suæ carnis humore reparabilis, cum mortua fuerit, reuiuiscit, solos non credimus homines resuscitari? Cognouimus relatione crebra, & scripturarum auctoritate, memoratam autem quingentorum

In oratione de fide resurrectio. to. 4.
1. Cor. 15.

torum

torum annorum spatia vitali vsui habere præscripta, eamque, cum sibi finem vitæ adesse præsaga quadā naturæ suæ æstimatione cognouerit, thecam sibi de thure, & myrrha, & cæteris odoribus adornare, completoq; opere pariter ac tempore, intrare illam, atq; emori, ex cuius humore oriri vermē, paulatimq; cum in auis eiusdem figuram congrescere, vsumq; formari, subnixam quoque remigio penarum, renouatæ vitæ officia munere pietatis ordiri Nam thecam illam, vel tumulum corporis, vel incunabulum resurgentis, in qua deficiens occidit, & occidens resurrexit, ex Æthiopia in Licaoniam vehit, atq; ita resurrectione auis huius locorum inco læ completum quinquentorum annorum tempus intelligunt. Ergo isti aui quingentesimus resurrectionis annus, est nobis millesimus, in hoc sæculo, nobis in consummatione mundi. *Infra*: Colligit resurrectionem ex locis Sacræ Scripturæ, Danielis 12. Et in tempore illo saluabitur omnis plebs tua. quæ scripta est in libro, & multi dormientium exurgent, hi in vitam æternam, & hi in opprobrium, & confusionem perpetuā Et intelligentes splendebunt, vt splendor firmamenti, & ex iustis multi sicut stellæ in sæcula. Bene itaq; dormientiū dixit quietem, vt intelligas mortem nō esse perpetuam, quæ somni vice initur ad tempus, & ad tempus excluditur. Melioremq; futuram vitam resurgentium dicit, quàm præsentem, quæ mœrore, ac dolore transigitur: siquidem illa stellis comparatur, hæc ærumnæ addicitur. Et alio loco: Suscitabis me, & confitebor tibi. Et Iob sanctus vitæ istius expertus iniurias, compensationem sibi malorū præsentium de resurrectione promisit, dicēs: Suscitabis corpus meū hoc, quod multa alia passum est. Isaias quoq; resurrectionem populis annuncians, Dominici se nuncium dixit esse responsi. Sic. n. habet: Os Dñi locutum est, & dicent die illa. Quid igitur os Dñi locutum sit, populos esse dicturos, in posterioribus declaratur, vbi scriptum est: Propter timorem tuum in vtero accepimus, & parturiuimus spiritum salutis tuæ, quem effudisti super terram. Cadent, qui inhabitant terram, resurgent, qui in monumētis sunt. Ambula populus meus, & intra in recessus tuos, absconde te aliquantulum, donec transeat ira Dei. Quàm benè recessus esse signauit tumulos mortuorum, quibus paululum abscondimur, vt in iudicium Dei, quod pro nostris sceleribus ius debitæ indignationis assumet, tolerabilius transire possimus. Adducit etiā locum Ezech. 37. vbi ossa arida reuixerunt, vt vltimam resurrectionem probet, sed hoc loco vsus est Hierony. & alij. Virga in serpentē versa, quid aliud indicauit, nisi volente Deo, ex insensibilibus sensibilia posse generari? An verò incredibilius putas, quòd ossa, eum inbētur, accedunt, quàm quòd retrorsum fluenta vertuntur, maria fugiunt? Voce clamauit Dominus: Lazare veni foras. Cur voce clamauit, quasi spiritu non soleat operari, & tacitus impetrare? Sed vt illud ostenderet, quod scriptum est: Quoniam in momento oculi, in nouissima tuba mortui surgent incorrupti. Et clamauit: Lazare veni foras, vocās eum nomine suo, nè fortè alius resuscitatus pro alio videretur. Alios quoque resuscitauit Dominus, adolescētem filium viduæ, & filiam Archisynagogi. In morte Domini multa corpora mortuorum surrexerunt. Si hæc fecit, cum emitteret spiritum, cur incredibilia putamus, cum redire cęperit ad iudicium, præsertim cum hæc resurrectio illius sit exemplum? Et denique Deus ait: Quemadmodum cęlum nouum, & terra noua, quæ ego facio manere coram me, sic stabit nomen vestrum, & semē vestrum, & erit mensis ex mēse, & sabbatum ex sabbato, & veniet omnis caro in conspectu meo, vt adoret in Hierusalem, dixit Dominus Deus, & exibunt, & videbunt membra hominum, qui præuaricati sunt in me: nā vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in aspectum vniuersæ carnis. Si terra renouatur, & cęlum, cur dubitemus hominem posse renouari, propter quem terra facta, vel cœlum est? Si præuaricator seruatur ad pœnam,

Dan. 12.

Iob 19 (")

Isa. 26.

Ezech. 37

Ioan. 11.

1. Cor. 15.

"

Luc. 7.

Matt. 9.

Matt. 27.

Isa. 66.

pœnam, cur iustus non perpetuatur ad gloriam? Si vermis non moritur peccatorum, quomodo interibit caro infirorum? Resurrectio etiam probatur ex æquitate iustitiæ, &c. Hæc est series, & causa iustitię, vt quoniam corporis, animiq; communis est actus, quę animus cogitauit, co. pus efficit, vtrumq; in iudicium veniat, vtrumq; aut pœnæ dedatur, aut gloriæ reseruetur. Nã propemodum absurdum videtur, vt cũ animi legẽ, lex carnis impugnet, & mens plerumque, quod odit, hoc facit, quando inhabitans in homine peccatum carnis operatur, animus subdatur iniuriæ, alienæ reus culpæ, caro quietẽ potiatur auctor ærumnæ, & solus atteratur, qui non solus errauit, aut solus gloriæ militauit?

IDEM explicans verba illa; Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim raptum huiusmodi vsq; ad tertium cœlum. Et scio talem hominẽ, quia raptus est in paradisum, inquit. Bis se raptum dicit, idest, hinc vsque ad tertium cęlum, deinde in paradisum cęlestem, in quo latroni dixit Dominus: Hodie mecum eris in paradiso, in paradiso Patris, vbi ciuitas dicitur esse Hierusalem mater nostra. Quid ergo mirum, si post resurrectionem corpus iam expiatum, atq; tenuatum factum immortale futurum credatur in cœlis, quando non dubitat Apostolus adhuc mortale corpus potuisse leuari ad cœlos, & tolli in paradisum Dei Patris cęlestem?

AVGVSTINVS inquit: In virga Moysi, quæ in terra serpens effecta, mihi significatur mors Christi à serpente veniens, sed quòd apprehensa cauda, rursus virga redditur, significat posterius peractis iam oĩbus in fine actionis, ad id, quod fuerat, resurgendo reuerti, vbi per vitæ reparationem morte consumpta, nihil serpentis apparet. Nos quoq; corpus eius in eadem mortalitate per lubrica temporum voluimur, in fine nouissimo velut cauda seculi per manum, idest, per potestatem iudicij, nè vltra prolabatur, apprehensa reparabimur, & in nouissima inimica morte destructa, resurgentes in dextera Dei, virga regni erimus.

IDEM ait: Germinauit virga Aaron in domo Leui. Hoc est illud vnum sine dubio, quod fuerat repromissum. Sed adduntur alia, & produxit frondes, & protulit flores, & germinauit nuces. Cum ergo de solo germine fuisset repromissum, vide quãta largitur Deus, vt non solùm germen produxerit, sed & frondes, nec solùm frondes, sed & flores, & non solùm flores, sed & fructus. In his primum omnium resurrectionis ex mortuis sacramentum euidenter agnoscimus. Virga enim arida germinat, cum corpus extinctum cœperit reuiuiscere. Quæ sunt autẽ quatuor ista, quæ resurgenti corpori præstabuntur? Vt seminatum in corruptionem, surgat in incorruptione, & seminatum in infirmitatem surgat in virtute, seminatum in ignominiam, surgat in gloria, & seminatum corpus animale, surgat corpus spiritale. Ista sunt quatuor, quæ virga arida corporis nostri in resurrectione germinabit.

Margin notes: 22 In c. 12. secũda epist. ad Cor. om. 3. — 23 Lib. 12. cõtra Faustũ Manichæũ c. 26. Exo. 4. — 24 Serm. 95. de tẽpore. to. 10. Num. 17. — 1. Cor. 15.

Finis Libri Decimiquinti.

EPITOME SANCTORVM PER LOCOS COMMVNES AD CONCIONES CONFICIENDAS.

Liber Decimussextus.

AVCTORE R. D. IOANNE LOPEZ Episcopo Monopolitano Ord. Prȩd.

Sacerdotis dignitas multas postulat virtutes, vnde meticulosè ad eam accedere oportet. Cap. I.

ORIGENES sic habet; Vis scire quid intersit inter sacerdotes Dei, & sacerdotes Pharaonis? Pharao terras concedit sacerdotibus suis, Dominus autem sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed dicit eis: Ego sum pars vestra. Obseruate ergo, qui hęc legitis, omnes Domini sacerdotes, & videte, quæ sit differentia sacerdotum, nè fortè, qui habent partem in terra, & terrenis cultibus, ac studijs vacant, non tam Domini, quàm Pharaonis sacerdotes esse videantur. Ille est enim, qui vult sacerdotes suos habere possessiones terrarum, & exerceri agri, non animi culturam, ruri, & non legi operam dare. Christus autem Dominus sacerdotibus suis præcepit, dicens: Qui non abrenunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Festinemus transire à sacerdotibus Pharaonis, quibus terrena possessio est, ad sacerdotes Domini, quibus in terra pars non est, quibus portio Dominus est. Talis enim erat & ille, qui dicebat: Tamquam egentes, multos autem locupletantes. Vt nihil habentes, & omnia possidentes. Paulus hic est, qui talibus gloriatur. Vis audire etiam Petrum, quid de seipso pronunciet: Argentum, & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi, surge, & ambula. Vides sacerdotum Christi diuitias, vide nihil habentes, quanta & qualia largiuntur? Istas opes largiri non potest terrena possessio.

IDEM exponens illa verba; Sicut pro peccato offertur hostia, ita pro delicto.

Homi. 16. in Gen. in exposit. c. 47. to. 1.

2. Cor 6.

Act. 3.

Ho 5 in c. 7. Leuitici

ro, vtriusq; hostiæ lex vna erit, ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit, ait. Discant sacerdotes Domini, qui ecclesijs præsunt, quia pars eis data est cum his, quorum delicta repropitiaue rint. Quid autem est repropitiare pro delicto? Si assumpseris peccatorem, & monendo, hortando, docendo, instruendo, adduxeris eum ad pœnitentiam, à vitijs emendaueris, & effeceris eum talem, vt ei conuerso propitius fiat Deus, pro delicto repropitiare diceris. Si ergo talis fueris sacerdos, & talis fuerit doctrina tua, & sermo tuus, pars tibi dabitur eorum, quos correxeris, vt illorum meritum tua merces sit, & illorum salus tua gloria. Intelligant igitur sacerdotes Domini, vbi est his data portio, & in hoc vacent, & his operam dent. Non se inanibus, & superfluis actibus implicent, sed sciant se in nullo alio partem habituros apud Deum, nisi in eo, quod offertur pro peccatis, idest, quod à via peccati conuerterint peccatores. *Infra*: Vbi ait Dominus: Pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius, armus quoque dexter de pacificorum hostijs cedent in primitias sacerdotis. Ego puto, quod si quis dicit se esse sacerdotem Dei, nisi habeat pectus ex omnibus membris electum, non est sacerdos, & nisi habeat brachium dextrum, non potest ascendere ad altare Domini, nec sacerdos nominari. Quod ergo est sacerdotis pectus, aut quale? Tale ego esse puto, quod plenum sit sapientia, plenum scientia, plenum omni diuina intelligentia, & quid dico intelligentia, immo quod plenum sit Deo.

3 *Hom 9 in lib. Iosue.*

I D E M explicans verba illa; Et omnis Israel, & presbyteri, & iudices, & scribæ præcedebant hinc, & hinc arcã testamenti Domini, dicit. Arca testamẽti Domini est, in qua tabulæ legis manu Dei scriptæ seruantur. Et circa hanc arcã testamenti, omnis qui verè Israel est, incedit, & non est longe ab ea. Leuitæ verò, & sacerdotes etiam in humeris suis eam portant. Etenim quicumque sacerdotali religione viuunt, non solùm ij, qui sedere videntur in consessu sacerdotali, sed ij magis, qui sacerdotaliter agunt, quorum pars est Dominus, nec vlla eis portio habetur in terris, ipsi sunt veri sacerdotes, & Leuitæ Domini, qui in humeris suis legem Dei portant, agendo videlicet & implendo per opus, ea quæ scripta sunt in lege.

4 *Homil. 3. exposit. 2. in Cant. c. 2.*

I D E M explicans verba illa; Tigna domorum nostrorum cedrina, laquearia cypressina, ait. Cum dicit sponsus, tigna domorum nostratum cedri, intelligere debemus cedros Dei esse eos, qui Ecclesiam conteguot, & esse aliquos horum validiores, qui trabes appellantur. Et puto, quòd conuenienter hi, qui episcopatum benè ministrant in Ecclesia, trabes dici possunt, quibus sustentatur, & regitur omne ædificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus solis. Secũdo autem horum loco tigna presbyteros appellari, & trabes quidem dici cypressos, quibus & fortitudo robustior, & odoris suauitas inest, per quod & in operibus solidum, & in doctrinæ gratia fragrantem, designat Episcopũ. Similiter autem & tigna cedros appellauit, vt per hoc incorruptionis virtutis, & odoris scientię Christi plenos designaret debere esse presbyteros.

5 *Hom. 2. de baptismo. c. 2. to. 1.*

B A S I L I V S docet periculosum esse si quisquam conscientia praua, vel immunditia, aut inquinamento nõ repurgato, sacerdotio fungatur, & ait: Moyses per ea, quæ tunc in lege à Deo data posuit, typum quendam ad nostri adhortationem præfigens scribit. Et dixit Dominus ad Moysen, loquere ad Aaron, dicens: Homo ex stirpe tua in generationibus vestris, habens in seipso maculam non accedet ad offerẽdum dona Deo ipsius. Quoniam omnis homo, in quo macula est, non accedet. Et in sequentibus, quid per maculam intelligat exponit. Nempe quod esse debeat absq; superfluo in corpore mẽbro, nec vllius alicuius membrorum suorum, vel parte tantùm læsus, aut vitiatus, etiam si tantùm non sit vitium, vt ab incessu impediat, dummodo saltem deformitatem inducat, aut corporis integritatem lædat. Dominus verò dicit.

Templo maior est hic. Instruit nos tantò scelestiorem, & impium magis esse eum, qui cum impurus sit, corpus Domini administrare audet, qui seipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem bonæ fragrantię dedit, quantò corpus vnigeniti filij Dei excellentius est arietibus, & tauris, est enim excellentia incomparabilis. At maculam & vitium iam in nouo testamento non referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes Euangelicæ pietatis. Quando videlicet præceptum Dei vel non plenè, vel mutilè, vel non ita fit, vt Deo placere possit. Necessarium itaque semper est, maximè verò tanti ac talis mysterij celebrandi tempore, seruare præceptum Apostoli dicētis: Cum has itaque promissiones habeamus, dilecti, repurgemus nosipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficiētes sanctificationem in timore Dei, nec vllam aliqua in re dantes offensionem, nè vituperetur ministerium, sed in omnibus commendemus nosipsos tanquā Dei ministri. *Infra*: Grauissimū supplicium in lege Deus aduersus eos decreuit, qui cum sint immundi, sancta contingere non verentur Et locutus est Dominus ad Moysen, dicēs: Dic Aaroni, & filijs eius, nè polluant nomen meum sanctum, quicumq; illi mihi sanctificantur: ego Dominus. Dic illis in generationibus ipsorum. Quisquis hominum ab omni vestro semine, ad sancta, quæcumq; filij Israel Domino sanctificantur, in immunditia sua constitutus accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Si tales minæ aduersus eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur, quid dicēdum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quantò enim maius aliquid is est templo, secundùm Domini vocem, tātò grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes, & tauros, dicente Apostolo: Itaque quicumque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Immo vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimēte, cum dicit: Probet autē se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quòd si in immunditia tantùm cōstitutus (immunditiæ verò proprietatem typicè ex lege discimus) tam terribile iudicium habet, quantò magis, qui cum in peccato sit, corpus Domini contingere audet, grauius sibi accersit iudiciū? Mundemus itaque nos ab omni inquinamēto, atque ita ad sancta accedamus, vt iudicium eorum, qui Dominum occiderunt effugiamus, quia qui manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.

6 Cap. 5.

1. Cor. 11.

CHRYSOSTOMVS inquit: Sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum cęlestium classem, ordinemq; referendum est; atque id perquam meritò, quippe non mortalis quispiam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed Deus ipse ordinem huiusmodi disposuit, qui mortalibus hominibus etiam nunc in carne manētibus auctor fuit, vt Angelorum ministeriū animo conciperent. Idcirco necesse est sacerdotem sic esse purum, vt si in ipsis cælis collocatus, inter cęlestes illas virtutes medius staret. Terribilia namque, atque horrifica fuisse ferunt, quæ gratiæ tempus præcesserunt, quod genus fuere tintinnabula, mala punica, lapides pectori sacerdotis, itemq; alij humeris eiusdem superpositi, mirra, vestis ad pedes vsque demissa, lamina aurea, sancta sanctorum, ingens intus quies, atque silentium. At verò si quis ea, quę gratiæ tempus nobis aduexit, examinet terribilia, atque horrifica, quæ dixi iudicabit esse admodum leuia, ac q̄d de lege à Paulo dictum est, hic verum esse comperiet, quandoquidem ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatum est in hac parte propter eminentē gloriam. Nam dum conspicis Dominum immolatum, sacerdotem sacrifi-

7 Lib. 3 de sacerdotio tom 5.

2. Cor. 3.

illo incumbentem, ac preces fundentē, tum verò turbam circunfusam pretioso illo sanguine intingi, ac rubefieri, etiamne te inter mortales versari, atq; in terra consistere censes? An non potius è vestigio in cœlos transferetis? An non carnis cogitationem omnem abijciens, nudo animo, mente pura circumspicis, quæ in cęlo sunt? O miraculum, ô Dei benignitatem, qui cum patre sursum sedit, in illo ipso temporis articulo sacerdotum manibus pertractatur? Fit autem id nullis præstigijs, sed apertis ac circumspicientibus consistentium omnium oculis. Vis ne & sanctimoniæ istius excellētiam alio miraculo perspicere? Pone ob oculos Eliam illum, præterea & infinitam illam turbam circunfusam, & sacrificium lapidibus superpositum, tum verò reliquos omnes admodum quietos, ac taciturnos, solum autem prophetam preces fundentem, secundum id flammam de repente è cœlo delabentem, sacrificiumq; ipsum comburentem. Mira sunt ista profectò ac stupore plena. Ab illis ergo sacris ad nostra sacra te transfer, nec ea mira esse videbis modò, sed etiam omnem stuporem excedentia. Adest enim sacerdos non ignem gestans, sed Spiritum sanctum, is preces diuturnas fundit, non quò flāma cęlitus dilapsa sacra apposita absumat, sed vt gratia in sacrificium influens, per illud ipsum, omnium animos inflammet, & puriores reddat, argento igni excocto, purgatoque. Si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is. s. qui homo ipse sit carne, ac sanguine, etiam nunc constans, ijsq; inuolutus, beatæ atq; immortali naturæ illi fieri propior queat, tum probè intelligit, quanto honore sacerdotes, quanta dignitate Spiritus sancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico initiantur, perficiunturque, tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis, salutisque nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, ijs commissum est, vt ea, quæ in cęlis sunt dispensent, ijs datum est, vt potestatem habeant quam Deus optimus, neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit, neque enim ad illos dictum est: Quæcumque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cęlis, & quæcumque solueritis super terram, erunt soluta & in cęlis. Habent terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cęlos vsque peruadit, vsq; adeo, vt quæcumque inferné sacerdotes confecerint, illa eadem Deus superné rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cęlestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcumque.n. ait peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam obsecro potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit, cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à Filio illis traditam. Nam quasi iam in cœlum translati, ac supra humanam naturam positi, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Quid multa? Rex aliquis, si cui ex subditis suis honorem hunc detulerit, vt potestatem habeat quoscumque velit in carcerem conijciendi, eosdemq; rursus laxandi, beatus ille, & admirandus iudicio omnium fuerit. At verò, qui à Deo tantò maiorem accepit potestatem, quantò cælum terra pretiosius est, quantò etiam animæ corporibus præstant, hic vilem eousque dignitatem accepisse nonnullis videri debet, vt vel in illorum cogitationem descendere queat, reperiri quandoq; posse vnum aliquem ex eorum numero, quibus tanta illa, quæ paulò ante dixi, fuerint à Deo concredita, cui ipsi munus suum sordescat, quique donum sibi à Deo datum despiciat? Procul procul hinc facessat huiusmodi insania. Insania enim manifesta, despicere tantum istum principatum, sine quo neque salutis, neque promissorum bonorum compotes fieri possumus. Nam si in regnum cœlorum

3. Reg. 18. *Matt. 16. & 18.* *Ioan. 20.* *Ioan. 5.*

Ioan. 6. rum intrare non potest, qui non manducat carnem Domini, & eius sanguinem bibit; hæc autem haud aliter quã per Sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus inquam sacerdotum, qui fiet, vt citra illarum opem, aut gehennæ ignem vitare quis possit, aut repositæ in cęlo coronæ præmissa assequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tum cõcreditæ sunt spirituales parturigines, tum etiam baptismatis partus a Deo est commissus. Per hos ipsos Christum induimus, vna cum Dei filio sepelimur, beatæ carnis illius mẽbra efficimur. *Infra:* Equidem ex his, quæ à me dicta sunt, auditorum mentes tanta puto religione occupatas, vt non iam eos, qui fugiunt, sed eos, qui per se accedunt, honoremq; istum vltro sibi ambiunt contumaciæ, temeritatis, atque audaciæ accusent. Nam si vsu venit, vt quibus ciuitatum principatus concreditus est, ij, nisi valde prudentes pariter ac vigilantes fuerint, tũ ciuitates ipsas euertant, tum seipsos perdirum eant; quanta illum virtute nõ sua tantùm vnius, sed & cęlesti præditum esse conuenit, cui sorte contigit, vt Christi sponsam colat, orneteque? Si modò peccandi occasionem vitare is velit. Christum nemo est qui Paulò vehemẽtius dilexerit, nemo qui apud Deum gratiosior, quàm Paulus fuerit, tamen post tot priuilegia à Deo accepia, veretur adhuc ac tremit principat⁹, istius

2.Cor.11. subditorumque suorum gratia. Metuo enim, inquit, ne qua fiat, vt quemadmodum serpens Euam decepit versutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate, quæ erat in vobis erga

1.Cor. 2. Christum. Ac rursum: In timore ac tremore multo vobiscũ versatus sum. Atque id quidem dicit homo is, cui à Deo datum est, vt in tertium vsque cęlum raperetur, ac diuinorum arcanorum particeps fieret, qui idem totidẽ, vt sic dixerim, mortes pertulit, quot ipse dies post fidem Christo datam vixit, qui item idem ne concessa quidem à Deo potestate vtendum sibi vbiq; iudicauit, vt ne quis eorum, qui fidem suam Christo obstrinxissent, offenderetur. Si igitur Paulus Dei mandata sic obseruans, vt maiora etiam, quàm ipsi, à Deo iniuncta fuissent, præstaret, nũquam suo ipsius, sed subditorum tantũ commodo studens, sic vbique formidauit, magistratus sui molem expendens, quid faciemus ipsi, qui multi vbiq; sumus in quærendis quæ nostra sunt, qui Christi mandata Pauli exẽplo non solùm non superamus, sed eã maiori quidem ex parte transgredimur? Quis infirmatur, inquit ille, & ego non infirmor? quis offenditur, & ego non vror? Eiuscemodi sanè conuenit sacerdotem esse: quinimmo non eiuscemodi tãtùm, parua.n. sunt ista, ac certè nulla præ eo, quod alibi ait: Optarim anathema esse à Christo pro fratrib. meis. Quod si quis existit, qui vocem hanc obsecrans enunciare possit, is demum dignus quidem est, qui si oblatum Episcopi munus detrectet, insimuletur: sin à Pauli virtutibus illis, pari nobiscum interuallo distat, is nimirum odium, ac vituperationem meretur, cum munus idem delatum amplectitur, non cũ detrectat. Neque.n. proposita militaris dignitatis electione, si ij, quibus puincia ea demandata foret, fabro aràrio, aut cerdoni, aut cuipiam id genus opificũ in medium tracto honorem huiusmodi ad illum deferrent, laudarent vtiq; miseri ac stolidi illius consilium, qui oblatum munus non statim detrectaret, nihilq; non faceret, vt ne seipse in præsens conijceret periculum. Nam si id vnum satis sit, pastorem simpliciter vocari, & prouincia ista vtcumque defungi, nec vllum prorsus inde periculum exoriri possit, equidem nihil moror quin me, quisquis volet, inanis gloriæ studiosum appellet, sin verò rara prudentia, rara à Deo data gratia, præterea si morum integritate, si vitæ puritate, deniq; si maiori quàm pro humano captu virtute præditum eum esse oportet, quid administrationis istius curam in se suscipit, nè me venia priuatum per te velis, si frustra ac temerè vitæ mihi meæ exitium accersere noluerim. Etenim si nauem quis agens amplissimam, & quę decem milia

2.Cor.11. *Rom. 9.* *Simile.*

pondo

pondo ferat quæque eadem remigibus suis sit instructa, ac sumptuosarũ mercium pondere onerata me illius gubernaculo præfectum iuberet, Ægeum, Tyrrhenumq; mare traijcere, nimirũ fieret, vt ad primam statim auditionem, mandatum id detrectarem, ac me si quis interroget; quid ita? nè nauem submergam, vtiq; responderem. Itane igitur vbi pecuniæ tantùm iactura subest, nec nisi corporis interitus periclitatur, nemo est qui incuset, reprehendatq;, si quis magna cautione, prouidentiaque hic vtatur, vbi autem nauem frangentibus, non in hoc vel illud pelagus, sed in ignis æterni abyssum corruendum est, vbi item eosdem naufragos interitus manet, nõ qui corpus ab anima dirimit, sed qui animam ipsam vnà cum corpore in sempiternũ eijcit supplicium, hinc mihi vos succẽsebitis? Huc mihi odium, inimicitiasque præferetis, si me ipse temerè in tantam non coniecerim perniciem? Noui profectò animi huius vires, quã sint infirmæ, atque exiguæ, noui quanta sit functionis illius moles, noui quã ingens negotij ipsius difficultas. Non tamen ob id sacerdotalem dignitatem, malorum istorum auctorem fecerim. Absit enim tanta à me insania. Neque enim ferrum cædis, neque vinum ebrietatis, neque robur contumeliæ, neque fortitudinem inconsideratæ audaciæ, sed eos potius, qui præterquam deceat donis à Deo datis abutuntur, quisquis sana mente fuerit, auctores esse dicet, punietq; Quandoquidem, & sacerdotium meritò nobiscum expostulare possit, si se non ritè, atque ordine pertractemus, administremusq;. Neq; enim illi accepta ferre debemus mala ea quæ dixi, sed nobis potius, qui illud idem quantum in nobis fuit conspurcauimus, atque coinquinauimus, hominibus quibuslibet illius administrationem in manum tradentes, qui quidem, neque viribus suis ipsorum prius consultis, neque considerata rei magnitudine, obuijs statim vlnis, munus oblatum amplectuntur. Cum autem eò ventum est, vt negotiorum functioni manus admoueant, nimirum inscitiæ caligine occupati, calamitatibus infinitis populos fidei suæ concreditos, replent. Caput valentissimum quidem esse oporter, vt prauas exhalationes ab inferiori reliqui corporis parte sursum ascendentes, dispensare, easdemq; ritè, atque ordinatè componere possit. Cum enim per se caput infirmum est, ac fumorum insultus illos morbificos repellere minimè potens, tum fit, vt ipsum etiã infirmius in dies reddatur, tum autem reliquum corpus secum perdat. Id quod vt ne in præsentia accideret, voluit Deus, vt nos in loco & numero pedestri, quem sors nostra initio tulerat, permaneremus. Multa enim alia sunt Basili, præter ea, quæ iam à nobis dicta sunt, quæ sacerdotẽ præstare oportet, ac quæ certè in nobis non agnoscimus.

13 — Simile.

IDEM docet non satis esse sacerdotium, & officia non ambire, sed quod nec ea admittere debet is, qui huius muneris capax non est, & ait. Ac si placet à regno primùm, cuius quidem studium apud Deum tanti non est, quanti est sacerdotij, verborum meorum fidem tibi faciam. Saul ille, qui patrẽ Cis habuit, non suo ipse studio rex factus est, vt qui cum abijsset asinas peruestigatum, prophetam super ijs rogare cœpit. At ille cum eo de regno collocutus est. Porrò Saul ne auditis quidem prophetæ verbis, ad regni administrationem suscipiendi accurrẽdum sibi putauit, quinimmo tergiuersatus, deprecatusq; est, cum diceret: Quisnam ego sum? quæ patris mei domus? quid tandem? Saul ne posteaquàm non rectè honore sibi à Deo delato vsus est, potuere verba ista eximere ab eius ira, à quo rex creatus ipse fuerat? Atqui licebat illi aduersum Samuelem increpantem, verbis his vti: Num ad regnum ipse administrandum accurri? Num ad huius potestatis regimen prosilij, atque aduolaui? Equidem in animo habui priuatam vitam viuere, tu verò ad hoc me dignitatis, auctoritatisq; pertraxisti. In illa ergo vitæ humilitate, atq; obscuritate versatus, facilè offensiones

14 — Li. 4 de sacerdotio. — 1. Reg. 9.

huiusmodi deuitassem. Nam si ex ignobilium hominum numero vnus fuissem, mihi aduersus Amalechitas bellū Deus non credidisset, quo mihi nō credito, peccatum huiusmodi nunquam perpetrassem. Verùm hæc, quæ dixi, omnia ad defensionem sunt infirma. Sed vt misso regno ad sacerdotium deueniamus, Heli non studiosè, neq; ambitiosè dignitatem eam sibi parauit. Hoc ipsum igitur quid illi post delictū profuit? Moyses vir beatus tantùm abfuit à rapienda Iudæorum præfectura, vt & oblatam recusaret, & Deum etiā, quòd illi id iuberet non auscultaret, cōtra se irritaret. Quod quidem non solùm id temporis fecit, verùm & postea, cum iam præfecturam eam administraret, qua vt liberaretur, lubens è viuis decessisset. Quid igitur posteaquàm ad aquam peccauit, potuere ne assiduæ illæ recusationes illum tutari, ac Deo persuadere, vt veniam ei concederet? Quanam alia quæso de causa, terra illa promissa priuatus est? Certè non alia, quàm ex peccato huiusmodi. propter quod viro illi admirando non licuit rebus ijsdem potiri, quibus subditi eius potiti sunt. Vides, vt iam nulla peccatorum excusatio relicta sit, non solùm ijs, qui rapiunt, sed ne ijs quidem, qui alieno studio huc euehuntur? Iudam Deus elegit, eundemque in sacrosanctum illud coaptauit collegium, dignitate Apostolica vnà cum alijs ornatum. Num posteaquam prærogatiua hac contra quàm debuit, vsus est, impunitate donatus abijt? Certè hoc potissimum nomine, grauius sibi accersiuit supplicium: idq; perquam merito. Maximè autem puniendi illi fuerint, qui post eum honorem studio, atque ambitione adeptum, vel per ignauiam, vel per malitiam, vel per imperitiam, re ipsa non rectè vtuntur. Neque verò ideo paratam veniam esse dixerim, ijs qui nulla sua ambitione dignitatem eam obtinuerint. Decere enim arbitror, vel si te eò sexcenti vocent, atque adeo cogant, non illos spectare, verùm animi tui dotes prius examinare, viresq; tuas omnes exactè perscrutari, atque ita demum cogentibus cedere.

1. Reg. 15. *3. Reg. 2.* *15* *Exod. 4.* *Num. 20.*

Idem dicit. Sacerdotis animum solaribus radijs puriorem esse oporter, vt ne quando Spiritus sanctus desolatum illum relinquat, vt dicere illi liceat: Viuo ego, iam non ego, viuit in me Christus. Nam si qui eremum inhabitant, quique procul sunt ab vrbe, à tumultibus, & à foro; tunc à tumultibus illinc enascentibus securi, liberiq; viuunt, denique qui perpetua portus tranquillitate perfruuntur, tuto vitæ illius præsidio fidere nolunt, quinimmo infinitas quoque alias addunt custodias, vndique seipsos circumspicientes, magna adeo cum diligentia, & dicere, & facere omnia laborantes, vt cum libertate ac puritate quadam sincera, quātum humanus captus ferre potest, ad Dei conspectum accedere possint: quātam putas sacerdotem præstare debere tum vim, tum potentiam, vt animam suam ab omni vindicet fœditate, vt spiritualem pulchritudinem illæsam seruet? Etenim multò maior vitæ integritas huic quàm illis necessaria est. *Infra*: Eum, qui pro ciuitate tota, immo verò pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorque est apud Deū, vt hominum omnium peccatis propitius fiat, qualem quæso esse oportet? Etenim neque Moysi, neque Eliæ fiduciam fore vnquam satis putauerim ad supplicationem huiusmodi peragendam, quandoquidē quasi mundus illi vniuersus concreditus, atque adeo omnium sit pater, sicad Deum ipse accedit deprecans quidquid vbique bellorum est extingui, &c. Porrò ipsum oportet tātò omnibus in rebus ijs præstare, pro quibus intercedit, quantum par est, vt subditos præfectus excellat. Cum autem ille, & Spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiumq; illud reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te quoto illum in ordine collocabimus? Quantam autem ab eo integritatem exigemus? Quantam religionem? Considera enim quales manus illas administrantes esse opor-

16 *Lib. 6 de sacerdotio.* *Gal. 2.*

oporteat, qualem linguam, quæ verba ille effundat, qua denique re non puriorem, sanctioremve esse conuenit animam, quæ tantùm illum tamq; dignum spiritum receperit. Per id tempus, & Angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Ego & commemorantem olim quendam audiui, cum diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationũ mysteria multa diuinitus fuissent detecta, sibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus de repente Angelorum multitudinem conspexisse (quatenus aspectus humanus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum altare ipsum circundantium, denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege aspiciat stantes, id quod facilè mihi ipse persuadeo. Itē & alius quidam mihi narrauit, nō ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audisset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac mũda conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi ab Angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum, hinc rectà in cœlum abducuntur. Tu verò nōdum exhorrescis, talem hanc animam in tam Sacrosanctum introducens mysterium, eumq; qui sordidas vestes induerit, in sacerdotum dignitatem, collegiumq; coaptans, quem tamen à reliquo conuiuatum choro Christus expulit? Luminis instar vniuersorum orbē illustrantis, sacerdotis animum splendescere oportet, noster autem tantùm habet tenebrarum ex praua cōscientia circumfusarum, vt vereatur ac reformidet fixis intentisq; oculis cum fiducia Dominum suum obtueri. Sacerdotes, terræ sunt sales, nostram autem insipientiam quotus quisque est, qui facili, patientique animo ferat extra vos ipsos, qui me nimia quadam amoris abũdantia prosequi cōsueuistis? Nec enim solùm sic, vt dixi, purum, mundumque sacerdotem esse oportet, vt qui tali ministerio dignus habitus sit sed etiã primis prudentem, atque adeo multarum rerum experientia instructum, ornatumque, tantùm, vt sæcularia omnia nihilominus noscat, quam norunt ij, qui in media hominum turba versantur: rursus rerum omnium mundanarum securior viuat, quàm monachi ij, qui montes ipsos habitandos occuparunt. Varium autem eum esse oportet, benignum, austerum; neque enim vnum dumtaxat in modum, subditis omnibus vti debet. Monachorum certamen ingens, ac labor multus est. Verùm si conferre quis volet instituti illius sudores, cum rectè administrato sacerdotio, certè tantùm esse inter illa duo discrimen comperiet, quantum est inter priuatum, & regem. *Infra:* Ante prophetarum tempora ostendere volens Deus hominum peccata longè maiori supplicio expiari, dum à sacerdotibus, quàm dum à priuatis fiunt, mandat, vt tantundem pro sacerdotibus, quãtum pro vniuerso populo sacrificium offeratur. Quod quidem quid aliud significat quàm sacerdotis vulnera maiori medicamento, atque auxilio indigere, atq; a Deo tanto, quanto coniuncta simul vniuersi populi vulnera indigent? Porrò maiori nequaquam indigerent, nisi ea grauiora forent. Grauiora autem fiunt, nō natura ipsa, sed sacerdotis, qui ea committerit conditione ac dignitate. Cæterùm quid hic nos de viris verba facimus, qui ministerium pertractantes sacris operarentur, cum & sacerdotum filiæ, quibus ipsis nihil cum sacerdotio commune est, propter dignitatem paternam, eorundem peccatorum pœnã multò acerbiorem sustineant? Vnde colliges sacerdotis pœnam multò grauiorem, quàm aliorum de plebe. Propterea Deus Israelitas accusans, ob hanc causam acrius ostendit maiori illos pœna dignos, quòd peccauerint post honores ab ipso acceptos, aliquoties in hæc verba eos compellans. Atqui vos cognoui ex omnibus terræ tribubus,

Leu. 4. 6. & 8.

1. Reg 4.

propterea vindicabo in vos impietates vestras.

19 Epist. 2. quæ est ad Nepotianũ de vita cleric. & sacerdotũ. tom. 1.

HIERONYMVS ait: Clericus, qui Christi seruit Ecclesiæ, interpretetur primò vocabulum suum, & nitatur esse quod dicitur Si enim cleros Grecè sors Latinè appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, idest pars clericorum est. Qui autem vel ipse Domini pars est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, vt & ipse possideat Dominum, & possideatur à Domino Qui Dominum possidet, & cum propheta dicit: Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere potest. Quòd si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus. Verbi gratia: Si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem, cum istis partibus, Dominus pars eius fieri non dignabitur. Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hęreditatis eius, nec accipio partem inter cæteras tribus, sed quasi leuita & sacerdos viuo de decimis, & altari seruiens, altaris oblatione sustentor, habens victum, & vestitum his cõtentus ero, & nudam crucem nudus sequar. Ne lucra sæculi in Christi quæras militia, ne plus habeas, quàm quando clericus esse cœpisti. Nonnulli enim sunt ditiores monachi, quàm fuerant sæculares, & clerici, qui possident opes sub Christo paupere, quas sub locuplete, & fallace diabolo non habuerant, vt suspiret eos Ecclesia diuites, quos mundus tenuit ante mendicos.

Psal. 15.

Negociatorem clericum, & ex inope diuitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. *Infra*: Ignominia omnium sacerdotum est, proprijs studere diuitijs. Natus in paupere domo, & tugurio rusticano, qui vix milio, & cibario pane rugientem saturare ventrem poteram, nunc similam, & mella fastidio. Sacerdotis Christi os, mens, manusq; concordent.

20 In ep. Epiphanij episcopi Salamina ad

IDEM hanc scribit epistolam excusans se quod pręsbyterum ordinasset in illius diœcesi ipso inconsulto. Cum enim vidissem, ait, quia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, & sancti pręsbyteri Hieronymus, & Vincentius propter verecundiam, & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, inuenire autem & comprehendere seruum Dei non posses, qui te, eò quòd graue onus sacerdotij nollet suscipere, sæpè fugiebat, sed nec alius quis Episcoporum eum facilè reperiret. Vnde & satis miratus sum quomodo dispensatione Dei ad nos venerit cũ diaconis monasterij, & cęteris fratribus, vt mihi satisfaceret, quia nescio quid aduersus eos habebam tristitiæ. Eum igitur appræhendi iussimus, & primùm diaconum ordinauimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes, vt ministraret: valde quippe obtinebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimonijs scripturarum. Et cum ministraret in sanctis sacrificijs, rursus eum ingenti difficultate ordinauimus in pręsbyterum, & ijsdem verbis impulimus, vt sederet in ordine pręsbyterij. Post hæc scripsimus ad sanctos senes monasterij, & cęteros fratres, & increpauimus eos, quare non scripsissent super eo, cum ante annum multos eorum queri audissem, cur non haberent qui sibi Domini sacramenta conficerent, & illum omnes suo poscerent testimonio, & grandem vtilitatem in commune monasterij testatentur.

Io. Hierosolymita. epist. 10. t.

21 In epist. 2. ad Fabiolam de veste sacerd. 10 ...

IDEM inquit; Pectus & brachium animalium, quæ Dei offeruntur sacerdotibus dantur. In pectore mundas cogitationes, legis notitiam, dogmatum veritatem, in brachio bona opera, & pugnam contra diabolum, & armatam manum, ut quod mente conceperint, exemplo probent. Ex quo intelligimus iuxta illud Malachiæ: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, præcipuam debere esse in sacerdotibus legis, doctrinæq; notitiam, & additamento gratiæ spũalis, talem virum institui, qui possit contradicentibus resistere, & nihil in se sinistri habere operis, qd ducat ad tarrarum.

tarũ, sed dextrũ brachiũ,& separatum, vt opera sacerdotis cõparatione virtutũ eius à cunctis hoĩbus separata sint. Tribuuntur etiam de macello publico ad victum sacerdotum, brachium, maxilla, & venter. De brachio iam diximus. Maxilla eloquentem, eruditumq́; significat, vt quod pectore cõcipimus, ore promamus. Venter receptaculum ciborum, vt discant contemnere, quod in secessum proijci debet. Praecipitur sacerdotibus, nè ministraturi in templo, vinum & siceram bibant, nè ebrietate & crapula, & curis huius vitæ prægrauentur corda eorum, nè patrem habeãt in terra, nisi solùm Deum, vt nulla debilitate segnes sint, nè truncis auribus, læso oculo, simis naribus, claudo pede, cutis colore mutato, quæ omnia referuntur ad animæ vitia. Primitiæ ciborum, & omnium frugum, atque pomorum offeruntur antistiti, vt habens victum, atque vestitum absque vllo impedimento, securus & liber seruiat Domino.

Leuit. 10.

Leuit. 21.

22 IDEM exponens verba illa; Et dixit ad me, hoc est gazophylacium, quod respicit viam meridianam, sacerdotũ, qui excubant in custodijs templi. Porro gazophylacium, quod respicit ad viam aquilonis, sacerdotum erit qui excubant ad ministerium altaris, dicit: Notandum quòd sacerdotes, quibus custodiæ templi delegatæ sunt, habitant in gazohylacio, quod respicit ad viam meridianam, in qua lux plenissima est. Hi autem, qui excubant ad ministerium altaris, in quo offeruntur victimę pro peccato, in gazophilacio sunt, quod respicit viam aquilonis, eos, qui ab aquilone veniunt, & offerunt victimas pro peccatis, suscipere, & saluare cupientes.

Li. 12. inc. 40. Ezec.

23 IDEM explicans illa verba; Cumque ingredientur portas atrij interioris vestibus lineis induentur, nec ascendet super eos quidquam laneum, ait: Vestibus lineis vtuntur Ægyptij sacerdotes, non solùm intrinsecus, sed & extrinsecus. Porrò religio diuina alterum habitũ habet in ministerio, alterum in vsu, vitaq́; communi. Hæc quid iuxta sensum indicent spiritualem, sequentia verba monstrabunt. Esse autem indumẽta sancta, & spiritualia docet Apostolus, dicẽs: induimini Dominum Iesum Christum. Et in alio loco: induite vos viscera misericordiæ, bonitatem, humilitatẽ, & mansuetudinẽ. Et iterum: Expoliantes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouũ, qui secundùm Deũ creatus est. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, siue cidares, puto coronam ostendere gratiarũ, de qua scriptũ est: Coronam gratiarum suscipiet tuus vertex. Deniq; & feminalibus intrinsecus vtimur, nè vlla in conspectu Dei pollutæ conscientiæ, & operis nuptialis appareat turpitudo. Quibus feminalibus accingi vult Saluator Apostolos, dicens: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. *Infra*: Ad mortuum hominem non ingredientur, nè polluantur. Propriè sacerdotalis officij est morticina non tangere, vt qui pro aliorum vitijs deprecatur, ipse ad altare mundus accedat. Non autem erit eis hereditas, ego hereditas eorum. Sacerdos nullam habet hæreditatem, nisi Deum, qui est hæreditas eius, nec accipiet possessionem in Israel, hoc est, inter vulgus ignobile, sed sacerdotalem, vt dicat de eo Dominus: Ego sum hæreditas, & possessio eorum. Quem cum inuenerint loquentur, ac dicent: Tenebo eum, & non dimittam illum, & psallent cum Propheta: Pars mea Dominus. *Infra*: Nec tantùm gaudendum est sacerdoti ad oblationem munerum, quantùm timendum ad honoris condemnationẽ, si eo abutantur indignè. Grandis dignitas sacerdotum, sed grandis ruina eorum, si peccent. Lætemur ad ascensum, sed timeamus ad lapsum. Non est tanti gaudij excelsa tenuisse, quanti mœroris de sublimioribus corruisse. Neq; enim solum pro nostris delictis reddemus rationem, sed pro omnium, quorum abutimur, donis, & nequaquam sumus de eorum salute soliciti.

Lib. 13. in c. 43. Eze.

Rom. 13.

Coloss. 3.

IDEM exponens illa verba; Ad vos ò sacerdotes, qui despicitis nomen meũ, & dixistis, in quo despeximus nomen tuum?

In c. 1 Malach. to. 5.

tuum? Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? In eo quod dicitis, mensa Domini despecta est, dicit. Corripit sermo diuinus presbyteros negligẽtes, qui polluunt corpus Domini, quando indigni accedunt ad altare, & dicunt, Mensa Domini despecta est, non quòd hoc aliquis audeat dicere, & quòd impie cogitat, scelerata voce proferre, sed opera peccatorum despiciunt mensam Dei.

16 *In cap. 2. & Pet. 2.* IDEM exponens verba illa; Lex veritatis fuit in ore eius, &c. inquit. Hoc est, doctrina populorum, quæ in sacerdote, nullo debet mendacio deturpari, sed tota de veritatis fonte procedere. Et iniquitas non est inuenta in labijs eius, vt imitetur Dominum suum, de quo dicitur. Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. In pace, & æquitate ambulauit mecum: vt & ipse in se pacem habeat, & cęteros pacificet, nullusq; personam accipiat in iudicio. Qui sacerdos est, & non corripit delinquentes, sacerdotis officium prætetit. Labia sacerdotis custodient scientiam. Non dixit, proferent, sed custodient, vt loquantur in tempore, dent cibaria conseruis in tempore. Et legem requirent ex ore eius. Quia ad sacerdotes pertinet ad interrogata respondere de lege. Quia Angelus Domini exercituum est. Sacerdos Angelus dicitur, idest nuncius, quia Dei, & hominum sequester est, eiusq; ad populum nunciat voluntatem. Et idcirco in sacerdotis pectore rationale est, & in rationali, doctrina, & veritas ponitur: vt discamus, sacerdotem doctum esse debere, & præconem Dominicæ veritatis.

17 *Lib. 1. offi. 14. 50. to. 4* AMBROSIVS docet gratiam, qua pollere debent ministri altaris; id probans testimonio Leuitici, & ait: Cum diuideretur à Moyse terrena possessio patrum populo, excepit Leuitas Dominus a terrenæ possessionis consortio, quòd ipse illis esset funiculus hereditatis. Denique sic appellatur Leuita, ipse meus, vel ipse pro me. *Psal. 15.* Magnum ergo munus eius, vt de eo Dominus dicat, ipse meus. Vnde postquam multa de Episcopis diceret Paulus Apostolus, addit: Similiter diaconos oportet esse graues, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. *1. Tim. 3.* Et hi autem probentur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Aduertimus quanta in nobis requirantur, vt abstinens sit à vino minister Domini, vt testimonio bono fulciatur, non solùm fidelium, sed etiam ab his, qui foris sunt. Decet enim actuum, operumq; nostrorum testem esse publicam existimationem, & attestationem, nè derogetur muneri, vt qui videt ministrũ altaris congruis ornatum virtutibus, auctorem prædicet & Dominum, qui tales seruulos habeat. *Exo. 19.* Castificabatur olim populus per biduum, aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, & lauabat vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis. Si populus sine ablutione vestimentorum suorum prohibebatur accedere ad hostiam suam, tu illotus mente pariter & corpore, audes pro alijs supplicare, audes pro alijs ministrare?

18 *Lib. 1. epist. 6. ad Irenæum Pythagoricum to. 5.* IDEM epistola sexta ad Irenæum Pythagoricum mandatum commemorans, quo ille discipulos suos communem, atque vsitatam populo viam ingredi prohibuit; & vt idem à sacerdotibus obseruetur multiplici ratione persuadens, ait: Pythagoricum mandatum in aliquorum scriptis prædicari inuenimus, quòd ille discipulis communem ingredi viam prohibuerit. Sed hoc vnde assumpserit, non est incognitum. Nam cum ex populo Iudęorum (vt plerique arbitrantur) genus duxerit, ex eius disciplina deriuauit magisterij præcepta. Legerat itaque in Exodo, Moysi, diuino præceptum esse oraculo: Solue calceamentum pedum tuorum. Id etiam præceptum Iosue, vt detritæ, & popularis viæ deponerent puluerem, qui viam Domini ambulare desiderarent. Dederat præceptum eidem Moysi, vt montem cum fa

cerdotibus ascenderet, populus autem deorsum staret. Separauit igitur sacerdotes à populo, & postea Moysi præcepit, vt nubem intraret. Vides in sacerdotibus nihil plebeium requiri, nihil populare, nihil commune cum studio, atque vsu & moribus multitudinis? Sobriam à turbis grauitatem, feriam vitam, singulare pondus, dignitas sibi vendicat sacerdotalis. Quomodo enim potest obseruari à populo, qui nihil habet separatum à populo, dispar à multitudine? Quid enim in te miretur, si sua in te recognoscat, si nihil in te aspiciat, quod vltra se inueniat, si quæ in se erubescit, in te, quem reuerendum arbitratur, offendat? Supergrediamur igitur plebeias opiniones, & strata quædam gregalis conuersationis, ac vulgaris semitæ solùm declinemus, quam currit ille, cuius vita leuior cursore, de quo dicitur: Transiuit, & non vidit, sed quæramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentiam, in uiam operibus imperitorum, quam nullus maculosus deferat, qui nullam virtutis suauitatem gustauerit: quia de numero Thebanorum, & Sabæorum est de Scientiū, & auertentium se à veritate de quibus dicit Iob: Videte vias Thebanorum, & semitas Sabæorum, quia confusionem incident, qui in ciuitatibus, & diuitijs spem habent. Has igitur deuias semitas declinantium, & illum deficientium puluerem, qui propter suam apparentiam ceciderunt sæpe in deserto, derelinquamus: conuertamur autem, & sequamur sapientiæ viam, quam non calcauerunt filij iustorum glorificantiū se, & iactantium, quam interitus ignorat, mors nescit, quia Deus dilexit eam. Abyssus dixit, non est in me, & mare dixit, non est mecum. Sed si quæris viā sapientiæ, & disciplinæ, colere Deum, atque ei subditum esse sapientia est, abstinere autem à peccatis disciplina est. Quid igitur nobiscum istius sęculi via, dies, & noctes in luctis ponere, & de lucris semper cogitare, atq; vt cicadas aiunt, aura quadam pasci cupiditatum? Hi sunt, vt cicadæ, qui sub arbore feruentium cupiditatum se mulcent, nullum fructum ferentes, nihil habentes gratiæ. Has vias fugiamus, & ingrediamur portas iustitiæ, quas iustus, qui fuerit ingressus, confitebitur Domino.

29 — *Iob 6.* — *Iob 28.*

IDEM comparat sacerdotes apibus & ait. Sicut apes de diuinarum scripturarum flosculis suauia mella conficiūt, & quidquid ad medicinam pertinet animarum, oris sui arte componunt, Rectè comparantur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatem corporis pręferūt, cibum vitæ cælestis exhibent, aculeum legis exercent. Puri enim ad sanctificationem, suaues ad refectionem, seueri sunt ad vltionem. Apibus planè sunt comparandi, qui velut alueario quodam gratiam matris Ecclesiæ continent, in qua diuersorum meritorum cellulas dulcissimis prædicationibus componentes, de vno Saluatoris examine, Christianorum examina multa producunt.

30 *In ser 13.*

IDEM sic habet: Nihil est in hoc sæculo excellentius sacerdotibus, si quod sumus professione, actione potius quàm nomine demonstremus, vt nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, nè sit nomen inane, & crimen immane; nè sit honor sublimis, & vita deformis; nè sit Deifica professio, & illicita actio, nè sit religiosus amictus, & irreligiosus prouectus; nè sit gradus excelsus, & deformis excessus; nè habeatur in Ecclesia cathedra sublimior, & conscientia sacerdotis reperiatur humilior; nè locutionem simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam; nè professionem monstremus ouinam, & ferocitatem habeamus lupinam. Ergo fratres sicut Senatorem chlamys, sicut agricultorem rusticum, sicut barbarum arma, sicut nautam nauigationis peritia, & singulos quosque opifices operis sui qualitas, ipsos demonstrat auctores, sicut Episcopum non aliud nisi episcopalis opera designat, vt ex bono opere magis quā ex professione noscatur, plus meritis esse Episcopus, quàm quod nomine vocitetur. Quia sicut nihil est Episcopo excellentius, sic nihil est miserabilius, si de sancta vita Episcopus periclitetur, si sacer-

31 *Libro de dignitate sacerdotali c. 3. t. 4.* — *32*

si sacerdos in crimine teneatur. Et vt leuius est de plano corruere, sic grauius est, qui de sublimi ceciderit dignitate, quia ruina, quæ de alto est, grauiori casu colliditur. Honor quidem Episcopalis coram hominibus præclarus est, sed si ruinam sustineat, dolor magnus est. Nam quantùm præ ceteris gradus est altior, tantò si per negligentiam delabatur, ruina grauior est. Magna sublimitas, magnam debet habere cautelam. Honor grandis grandiori debet solicitudine circumuallari, cui plus creditur, ab eo plus exigitur, sicut scriptum est: Quia optimis permixta sunt pessima. Et alibi: Potentes potenter tormenta patientur Et scienti legem, & non facienti eam, peccatum est grande. Aliud est, quod ab Episcopo requirit Deus, & aliud quod à presbytero, & aliud quod à diacono, & aliud quod à clerico, & aliud quod à laico, vel à singulis quibusque hominibus. Et licèt omnium hominum opera Deus in suo examinet iudicio, plus tamen ab eo exigitur, cui plus committitur.

Sap. 6.
Luc. 12.

33 IDEM exponens verba illa; Diacones sint vnius vxoris viri, inquit. Veteribus leuitis & sacerdotibus, idcirco concessum est vxores ad vsum habere, quia multum tempus otio vacabant à ministerio, aut sacerdotio. Multitudo enim erat sacerdotum, & magna copia leuitarum, & vnusquisque certo tempore seruiebat diuinis ceremonijs secundum institutum Dauid. Hic enim vigiuti & quatuor classes constituit sacerdotum, vt vicibus deseruirent, tempore autem quo non illos contingebat deseruire altari domorum suarũ agebant curam: at vbi tempus imminebat ministerij, purificati aliquantis diebus, accedebant ad templum offerre Deo. Nunc autem septem diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate Episcopus, ac per hoc omnes à conuentu feminæ abstinere debere, quia necesse est eos quotidie præsto esse in Ecclesia, nec habere dilationem, vt post conuentum legitimè purificentur sicut veteres. Omni enim hebdomada offerendum est, etiamsi non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Sacerdotes etiam die, noctuque pro plebe sibi commissa oportet orare: mundiores ergo debent esse cæteris, quia actores Dei sunt. Si enim plebis hominibus, orationis causa ad tempus abstinere se præcepit, vt vacent orationi, quanto magis leuitis, aut sacerdotibus?

In c. 3 ep. 1. ad Timoth to. 5.

34 AVGVSTINVS exponens illa verba: Et erit Aaron cum cœperit fungi sacerdotio, audietur vox eius intranti in sanctuarium in conspectu Domini, & exeunti, vt non moriatur. Intrantis, & exeuntis vocem de tintinnabulis, dicit, audiri, tantumq; ibi pondus obseruationis posuit, vt diceret, nè moriatur. Testimonia ergo quædam significari voluit in veste sacerdotali, qua vtique significatur Ecclesia, per hæc tintinnabula, vt nota sit conuersatio sacerdotis, sicut Apostolus dicit: Circa omnes teipsum bonorum operum præbens exemplum. Aut illud: Quæ audisti à me per multos testes, hæc eadem commenda fidelibus, & ijs, qui idonei sunt & alios docere.

Lib 2. in Exod. 14.
Tit 2.
2. Tim. 2.

35 IDEM dicit; Si licet, & bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet? Quia debet mundior esse, quàm cæteri, quia sancta sunt, quæ administrat. Nam sicut ad comparationem lucernæ, tenebræ non tantùm obscuræ, sed etiam sordidæ sunt, ad comparationem autem stellarum lucerna caligo est, ad solis vero comparationẽ stellæ nebulosæ sunt, ad Dei autem claritatem sol nox est, ita & quæ ad nos licita & munda sunt, ad Dei autem dignitatem quasi illicita, & immunda sunt: quamquam enim bona sunt, Dei tamen personę non cõpetunt. Nunquid non tunica mediocris hominis, quamuis munda, Imperatori tamen sordida, & illicita est? Similiter & vestis communis Senatori. Ac per hoc antistites Dei puriores esse debent, quàm cæteri, quia & Christi habent personam, & ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enim Imperatori ministrat, nisi vestimentis claris & mundis indutus, Deus autem quia natura

In l. quæst. vtriusq; test. mixtim.
Simile.

natura clarissimus est, ministros eius, natura magis quàm vestibus, mundos esse oportet.

IDEM dicit: Vnde sibi arrogant ligandi, atq; soluendi potestatem, qui in terra præsumunt possidere facultatem? Quomodo non erubescunt dicere: Dominus pars hereditatis meæ? Vbi est illud Apostolicum: Quæ conuentio Christi ad Belial? Qui terrenas possessiones relinquere nolunt, cur peccata populi comedunt? Si decimas cum filijs Leui accipiunt, quomodo inter cæteras tribus partes accipient? Si nominis sui ethymologiam attendunt, cur clerici à sorte dicti sunt, nisi quia Dominus eorum sors, vel hereditas sit. Cur saltem clericatus sui signa, quibus à laicis discernuntur, non perpendunt? Non enim sine causa capita eorum raduntur, & tondentur, sed perspicacissima & euidentissima ratione. Nam his signis secernuntur à laicorum conuersatione. Cerebrum radimus, per hoc signantes malam terrenarum rerum sollicitudinem, nostræ mentis oculos ad Deum contemplandum non impedire. Vnde Apostolus ait: Nemo militans Deo, implicat se negotijs sæcularibus. Hinc Moyses ait. Leuitæ radant pilos carnis suæ. Leuita interpretatur assumptus. Qui namque in officijs diuinis assumptus est, pilos, idest, superfluas cogitationes cordis radere debet. Caput igitur radere significat, cogitationes terrenas & superfluas à mente resecare. Quia sicut pili non sunt pars corporis, sed quædam superfluitas procedens à corporis humore, sic bona temporalia non sunt nobis naturalia, sed aliena, & superflua. Vnde sacerdotes minimam partem capillorum in capite retinent, vt per eorum abrasionem se minimam terrenorum sollicitudinem habere designent. Quapropter, etiam illam minimã particulam capillorum retinẽt, quia dũ in hoc mũdo sunt, à terrenis cogitationib⁹ omnino vacui esse nõ possunt. Quãtoq; sacerdos crines radit, tãto se nõ terrena, sed cælestia diligere cõprobat. Crines radimus, vt inter nos, & Deũ nihil interesse approbemus.

[36 Lib. de contemptu sæculi to. 9 Psal. 15.]

[1. Tim. 2.]

[Num. 8.]

[Simile.]

GREGORIVS explicans verba illa; Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput Saul, dicit: Oleum liquoribus alijs superfertur, oleum ignem fouet, oleum vulnera curare consueuit. Vngatur ergo caput regis, quia spirituali gratia mens est replenda doctoris. Habeat in vnctione sua oleum, habeat misericordiam abundantem, quæ sibi virtutibus alijs præferatur. Habeat oleum, & dum ardorem sancti Spiritus in se nutrit, lucere vehementer alijs per verbum possit. Habeat nihilominus oleum medicinæ, vt sapienter disponat qualiter peccatorum fœtores tergat, & ægras mentes saluti restituat. *Infra*: In veste pontificis tintinnabula poni mandauit Deus. Vestis quippe pontificis est ostensio bonæ conuersationis, quæ quasi tintinnabulis multis inseritur, quando opera bona multiplicat, quæ ad minorum exemplum clamant. Sed indicare rex Saul, regni verbũ nõ audet: quia præceptum est sacerdotibus, vt coram Domino vestis decorem portẽt. Coram Domino quidem vestis decorem portat, & qui bona ostendit, & de ostensione bonorum operum non hominibus per vanitatem foris, sed Deo intus per amorem placare appetit. Tunc certè sacerdos tacet, sed dum incedit, quod portat clamat, quia electus prædicator se iactando non indicat, sed bene viuendo loqui nequaquam cessat. *Infra*. Quæsierunt eum, & non inuenerunt, & consuluerunt pro eo Dominum, respondítque Dominus: Ecce absconditus est domi. Abscondunt se ne inueniantur, quia subire dignitatem refugiunt, cuius oneri se impares arbitrantur. Habet quippe spiritualis prælatio, exteriorem gloriam dignitatis, habet & interioris magnitudinem oneris: nam & rector honoratur à subditis, & portat eos, à quibus honoratur. *Infra*: Quia verò nũc in sancta Ecclesia, qui se subtrahant tantis honoribus, pauci sunt, qui se ingerant multi, notate, qui se ingerunt, debent, quia is, qui à propheta domi absconditus dicitur, non ad spiritualem

[37 Lib. 4 expo in c. 9. 1 lib Reg. 10. L.]

[Exo. 28.]

[38]

Ecclesiæ

Ecclesię dignitatem, sed ad sæcularem regni gloriam quærebatur, quia eum, non sacerdotem, sed regem facere volebant. Videat ergo sacerdos, qua mente fugiendum sit culmen sanctæ Ecclesiæ, si culmen sæculi conscendere tam cautè reges fugere. Debetq; esse altior omni populo ab humeris, & supra, qui requiritur ad culmen Ecclesiasticæ dignitatis Debetq; stare in medio populo, quando ab vniuersis subditis eius fortitudo conspicitur. In medio populi stat, quia eius bona opera, minoribus exemplum præstant.

Sacerdotes multum honorandi sunt, qui si iusti sint, bono communi prosunt, medij inter Deum, & homines, aliàs ruina reipublicæ. Cap. II.

I Hom. 5 in c. 6. Isa. 10. 2. 2. Par. 26.

CHRYSOSTOMVS amplificãs scelus Oziæ, qui sacerdotale munus vsurpare ausus est, inquit: Ozias aduersus ipsum omnium supremum principatum legem transgressus est: si quidem sacerdotium principatus est, ipso etiam regno venerabilius, ac maius. Nec mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas, vmbræ sunt ista omnia, vernisq; flosculis leuiora. Ne mihi inquã narres ista, sed si vis videre quantum absit rex à sacerdote, expende modum potestatis vtrique tradıtæ, videbis sacerdotem multò sublimius rege sedẽtem. Quamquam enim nobis admirandus videatur thronus regis ob gemmas affixas, & aurum, quo obcinctus est, tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est Verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cœlestibus negotijs pronunciandi habet auctoritatem. Vnde Dominus dicit: Quęcumque solueritis super terram, erunt soluta, & in cælis. Quid cum hoc honore conferri potest? A terra iudicandi principalem auctoritatem, sumit cælũ. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum, & quicquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in supernis comprobat. Itaq; medius stat sacerdos inter Deum, & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconciliãs vtrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eoque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est, illo maior. Ingressus est Ozias templum Domini, ingressus est & Azarias sacerdos post eum. Non temerè dicebam, sacerdotem rege maiorem esse. Neque enim, vt regem eiecturus, sed vt profugum, & ingratum famulum expulsurus cùm austeritate, ingressus est, non aliter, quàm generosus canis incurrit ad impuram bestiam, vt illam exterminet à domibus herilibus. Vidisti sacerdotis animum multa fiducia plenũ, excelsiq; spiritus. Non aspiciebat principatus fastũ, non expendebat, quanta res esset animum cupiditate temulentum cohibere Non audiebat illud Salomonis: Minæ regis sicut ira leonis, sed sublatis oculis ad verum regem cælorum, atque illud tribunal, illasq; pœnas considerans, & his cogitationibus se se muniẽs, impetum fecit in tyrannum. Nouerat enim, nouerat, quòd comminatio regis similis est irę leonis, duntaxat ijs, qui terram spectarent: verùm homini, qui cælum haberet præ oculis, quisq; sic induxerat animum, vt vitam citius in ipsis sacrificijs deponeret, quàm sacras leges conspiceret violari, quouis cane vilior erat rex. Nihil enim in eo imbecillius, qui diuinas conculcat leges, vt contra nihil potẽtius eo, qui leges diuinas defendit. Dicit sacerdos: non licet tibi Ozia adolere incensum Domino. Non appellauit eum regem, propterea quòd ipse præueniens se se dignitate deiecerat. Adest etiam cum fiducia sacerdotis & mansuetudo. Non enim fiducia nobis tantùm in reprehendendo opus est, verum multo magis opus est mansuetudine. Non licet tibi adolere incensum Domino, sed solis sacerdotibus filijs Aaron consecratis. Ecce vbi ferrum ad secan-

Matt. 18. Prou. 19.

ſecundum vulnus occultauit, non enim ſimpliciter dixit ſacerdotibus, ſed addidit Aarō. Is primùm fuit pontifex: ſimileque facinus illius temporibus quidā auſi ſunt. Dathan enim, & Chore, & Abiron coniurati aduerſus illum cum alijs aliquot voluerunt ipſi præripere ſacerdotium, ſed alios quidem terra dehiſcens abſorbuit, alios verò cælitus emiſſus ignis exuſſit. Huius ergo hiſtoriæ volens illum commonefacere, mētionem facit Aaron, qui tunc erat iniuria affectus, vt ad calamitatem eorum qui fecerant iniuriam, huius cogitationem transmitteret.

Num. 16.

IDEM exponens verba illa Matthæi 21. Et intrauit Ieſus in templum Dei, dicit: Hoc erat boni medici, vt ingreſſus ad infirmam ciuitatem ſaluandam, primùm ad originem paſſionis intenderet. Nam ſicut de templo omne bonum egreditur, ſic & de templo omne malum procedit. Quemadmodum medicus, quando primò ingreditur ad infirmum, ſtatim de ſtomacho eius interrogat, & eum componere primùm feſtinat, quia ſi ſtomachus ſanus fuerit, totum corpus validum eſt, ſi autem diſſipatus fuerit, totum corpus infirmum eſt; ita ſi ſacerdotium integrum fuerit, tota Eccleſia floret, ſi autem corruptum fuerit, omnium fides marcida eſt. Cor autem, & ſtomachus ſacerdotes intelliguntur, quia in rebus ſpiritualibus per eos totus populus gubernatur. Et ſicut cor, ſapientiæ locus eſt, ita ſacerdotes ſunt receptacula ſapientiæ ſpiritualis, Iſaia dicente de regibus quidem; Omne caput in dolore; de ſacerdotio autem; Omne cor in triſtitia. Sicut enim ſtomachus accipiens cibum coquit eum in ſe ipſo, & per totum corpus diſpergit, ſic & ſacerdotes accipiūt ſcientiam ſermonis per ſcripturas ex Deo, & excoquentes eam in ſe, ideſt tractantes, & meditantes apud ſe vniuerſo populo ſubminiſtrant. Videte ergo ſacerdotes, quomodo vos componatis in verbo, & opere. Quoniam ſicut in corpore, ſi aliquod infirmatum fuerit membrum, non omnino langnet & ſtomachus: ſi autem ſtomachus languerit; omnia membra inueniuntur infirma. Sic ſi aliquis Chriſtianorum peccauerit, non omnino peccant & ſacerdotes, ſi autem & ſacerdotes fuerint in peccatis, totus populus conuertitur ad peccandum. Ideo vnuſquiſque Chriſtianorum pro ſuo peccato reddet rationem, ſacerdotes autem, non ſolùm pro ſuis, ſed & pro omnium peccatis reddituri ſunt rationem. Vidit arborē pallentibus folijs marcidam, & intellexit ſtudioſus agricola, quia læſurā in radicibus haberet. Nam verè quemadmodum, cum videris arborem pallentibus folijs, marcidam intelligis, quia aliquā culpam habet circa radicem, ita cum videris populum indiſciplinatum, & irreligioſum, ſine dubio cognoſce, quia ſacerdotium eius non eſt ſanum.

Ho. 38. im perfect. in Matt. 21.

Simile.

Iſa. 2.

Simile.

IDEM ait, poſtquam ſacerdotum miram dignitatem oſtendit: Sacerdotes meritò nō modò plus vereri debemus, quàm vel principes, vel reges, verùm etiam maiori honore quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim ex ſanguinibus, & voluntate carnis nos genuerunt, illi verò auctores nobis ſunt natiuitatis eius, quam à Deo habemus, beatæ generationis illius, libertatis veræ, atq; adeo adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei ſumus effecti. Corporis lepram purgare, ſeu, vt verius dicam, non purgare, ſed purgatos oſtendere Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat, neque neſcis quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio, ac concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes purgare conceſſum eſt, quare iudicio quidem meo, qui iſtos deſpiciunt contemnuntq; multò ſceleratiores, ac maiori ſupplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cū ſuis omnibus. Illi enim tametſi principatum ad ſe non ſpectantem ſibi vēdicabant, tamen miram quandā de eo principatu opinionem animo conceperant: id quod declarauit ingens rei concupitę ſtudium. Hi autem tunc cum iam ſacerdotalis honos incrementūm, ornatum, præſtantiam magnam accepit, contra

Lib. 3. de ſacerdot. to. 5.

Num. 16.

tra quam illi, sed tamen multo maiora audent. Neque enim perinde est ad despicientiæ rationem subducendam, honorem aliquem indebitum appetere, & tot tantaq; bona fastidire, verùm facinus hoc tantò est illo grauius, quantò, tntet se diffident interuallo fastidium & admiratio. Quis ergo tam infælici genio natus, vt tot tantaque bona fastidiat?

3 Lib. 6. inc. 31. Hie 10. 4.

HIERONYMVS exponens illa verba; Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine (siue filiorum Leui) & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus, sic habet: Perspicuum est, nequaquam id dici de his sacerdotibus, qui sunt filij Leui, sed de his in quorum typum præcessit Melchisedech, quales sunt nouæ legis sacerdotes. Ebrietas autem sacerdotum & in Apostolis comprobatur, quando feruebant fide, & musto pleni dicebantur. Vnde & locus in quo comprehensus Dominus est, vocatur Gethsemani, quod in lingua nostra vallem pinguedinis sonat. Cumq; sacerdotes pingues fuerint doctrina Domini, & inebriati à conuiuio Ioseph dixerint: Calix tuus inebrians quam præclarus est, tunc erit & hoc, quod nunc Dominus pollicetur, & populus meus bonis meis adimplebitur.

Gen. 43. Psal. 22. Ine. 1 Ioel 10. 6.

IDEM explicans verba illa; Accingite vos, & plangite sacerdotes, vlulate ministri altaris, cubare in sacco ministri Dei mei, quoniam interijt de domo Dei vestri sacrificiũ, & libatio, ait: Qui sanctus sacerdos est, & comedit pascha Domini accingatur baltheo castitatis, & audiat cum Apostolis. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Qui autem peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat, vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & cubet, vel dormiat in sacco, vt præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset. Accingantur autem sacerdotes, & plangant, & vlulent, & dormiant in sacco, propheta eos ad pœnitentiam

Luca 12.

cohortante, dicit. Ministri Dei mei, quomodo interijt de domo Dei vestri sacrificium, & libatio.

7 Lib. 2. in ca 10. Pro. 10. 8.

IDEM explicans verba illa; Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his, qui miserunt eum, inquit: Sicut acetum dentibus, & fumus contrarius est oculis, ita sacerdos in Ecclesia prauus, per acredinem peccati, fidelium sensus obtundere facit, atque erroris ignorantia oculos cordis eorum ab intuitu fidei, seu intellectu rectitudinis dum caligant, velut fumus excæcat. Oculi, & dentes, prædicatores sunt sanctæ Ecclesię, qui ei & tecta itinera præuidere, & alimenta spiritualia suggerere solẽt. Porrò acetum, quod à vino degenerat, & fumus, qui ab igne ascendens euanescit, eos, qui ab Ecclesiastica suauitate, & charitate per superbiam, vel socordiam recedentes, hanc etiam verbis impugnant, figuratè denunciant.

8 In c. 2 ep. Pauli ad Titũ. to. 8.

IDEM exponens verba illa; Nemo te contemnat, dicit. Ad Timotheum diceiat Paulus; nemo adolescentiam tuã contemnat, idest, nolo te talem exhibeas, vt possis ab aliquo meritò contemni. Quod autem nunc Tito dicit, hunc sensum habet: nemo illorum, qui in Ecclesijs sunt, te segniter agente, sic viuat, vt se putet esse meliorem. Qualis enim ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse maiorem? Vnde non solùm episcopi, presbyteri, & diaconi debent magnopere prouiderre, vt cunctum populum cui præsidenr, conuersatione, & sermone præcedant, verùm, & inferior gradus, exorcistæ, lectores, ianuarij, & omnes omnino, qui domui Dei seruiunt. Quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores laicos esse, quàm clericos.

Epist. 32. lib. 6. to. 5.

AMBROSIVS epistola, quæ est ad Valentinianum Imperatorem, recusans certare cum Auxentio Arriano in consistorio Imperatore iudicaturo, ex eo, quod in causa fidei, episcopi de laicis in Ecclesia, & non laici de episcopis in consistorio debeant iudicare, dicit: Nemo contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram, quòd Augustæ memo-

memoriæ pater tuus nō solùm sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt, hoc est sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam, si alias quoque argueretur episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudiciū pertinere. Quando audisti clementissime Imperator, in causa fidei laicos de episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est episcopus à laico, quid sequatur, laicus ergo disputet, & episcopus audiat, episcopus discat à laico. At certè, si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat in causa fidei episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non imperatores de episcopis iudicare? Dicebat pater tuus, non est meum iudicare inter episcopos.

10 *Lib. de dignitate sacer. ca. 2. to. 4.*

IDEM dicit: Audire me beatissimi patres, & si dignum dicitis, sanctissimi fratres, audite me stirps Leuitica, germen sacerdotale, propago sanctificata, duces, & rectores gregis Christi, audite me rogantem vos pariter, & timentem, & commodis, & commonitionibus consulentem, & honorem vestrū demonstrare volentem, vt cum honoris vobis prærogatiuam monstremus, merita etiam congrua requiramus. Dignum est enim, vt dignitas sacerdotalis prius à nobis noscatur, & sic deinde seruetur à nobis, vt Psalmographi sententia queat repelli à nobis. Homo cum in honore esset non intellexit, cōparatus est iumentis insipientibus, similis factus est illis. Honor igitur fratres, & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longè erit inferius, quam si plumbi metallum, ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas regum colla & principum, submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dexteris, orationibus eorum credant se communiri: sacerdotes pastores sunt, reliqui de plebe oues, vt inter vtrosq; ex his perspicias differentiam.

Psal. 48.

11 *In cap. 5. Act. 8.*

IDEM differens de sacerdotibus simoniacis, inquit: Qui sancti episcopatus gratiam coemerunt, non timent à Beato Petro Apostolo se cum Simone fuisse damnatos, cum ait, pecunia tua tecū sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possidere. Et lepram cum Giezi a sancto suscepisse se credant Helisæo, qui gradum sacerdotalem æstimant pecunijs comparare, sicut validioribus morbis capite vitiato, reliquum necesse est corpus inundatione superioris morbi letaliter irrigari, ita & hi, qui caput videntur esse Ecclesiæ, morbo pestifero, fraternum vitiant corpus, vt nihil ex totius corporis compage insauciatum possit euadere, quod negligentium sacerdotum vitiositatis mortale infecerit virus, vnde populum videmus nugacem, & indoctum, tales habentem sacerdotes.

4. Reg. 5. Simile.

12 *In conuers. S. Pauli.*

BERNARDVS sic habet: Heu heu Domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi, qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, gerere principatum. Arcem Sion occupauerunt, apprehenderunt munitiones, & vniuersam deinceps liberè, & potestatiuè tradūt incendio ciuitatem. Misera eorum conuersatio, plebis tuę miserabilis subuersio est. Atque vtinam sola hac parte nocerent: esset forte, qui Dominica præmonitus, & præmunitus exhortatione daret operam ipsorum non exempla imitari, sed obseruare præcepta: iuxta illud, quæ dicunt facite, & ad opera eorum nolite respicere. Nunc autem dati sunt sacri gradus in occasionem turpis lucri, & quæstum æstimant pietatem. Copiosissimæ siquidem pietatis inueniuntur in suscipienda, immo accipienda magis animarum cura, sed hęc apud eos cura minor, & de animarum salute nouissima cogitatio est.

Mat. 24.

An verò Saluatori animarum grauior vlla esse poterat persecutio? Iniquè agunt & cęteri cōtra Christum, multiq; sunt nostris temporibus Antichristi. Meritò tamen & crudeliorem eam eēsset persecutionem pro acceptis beneficijs, & grauiorem sentit pro potestate quam proprijs sustinet à ministris, licèt alij quoque multi contra proximorum salutem multipharię, multisque modis, & varijs occasionibus agere videantur. Hæc videt Christus, & silet, hæc Saluator patitur, & dissimulat; propterea dissimulemus nos quoque necesse est, sileamus interim, maximeq; de prælatis nostris magistris Ecclesiarū. Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus vicarijs tuis, qui videntur regere populum tuum; non est iam dicere, vt populus sic sacerdos, quia nec sic populus, vt sacerdos; non ita corruptis moribus viuunt sæculares, vt Ecclesiastici.

Dan 13.

Sacerdotes quales erant olim, & quales modo, & vnde nocumentum hoc oriatur. Cap. III.

DIXIMVS de re hac libro 14. capite 16. Quibus hæc sunt addenda, & in primis.

a Hom. 6. in c. 8. Leuit. 10. 1.

ORIGENES [a] sic habet; Quod autem dicit, & applicuit Moyses filios Aaron, & induit eos tunicas, & præcinxit eos zonis, & imposuit eis cideres sicut præcipit Domin^s^ Moysi, attendendum est, quæ sit differentia minorum sacerdotum ad maiora sacerdotia. Istis neque bina indumēta traduntur, neque humeralis, neque rationalis, nec capitis ornatus, nisi tantùm cidaris, & zonæ, quæ tunicā stringant. Et isti ergo accipiunt sacerdotij gratiam, & isti funguntur officio. Sed non vt ille, qui & humerali, & rationali ornatus est, qui manifestatione, & veritate resplendet, qui aureæ laminæ ornamēto decoratur. Vnde arbitror aliud esse in sacerdotibus officio fungi, aliud instructum esse in omnibus, & ornatū. Multi enim solenni ministerio funguntur ad populum: pauci autem sunt, qui ornati moribus, instructi doctrina, sapientia eruditi, ad manifestandam rerū veritatem peridonei, & qui scientiam fidei non sine ornamento sensuum, & assertionum fulgore depromant, quod aureæ laminæ, capiti impositus designat ornatus. Vnum igitur est sacerdotij nomen, sed non vna, vel pro vitæ merito, vel pro animi virtutibus dignitas. Et ideo in his, quæ lex diuina describit, veluti in speculo inspicere se debet vnusquisque sacerdotum, & gradus meriti sui inde colligere. Si se videat in his omnibus, quæ supra exposuimus, virtutibus positum, velut pontificalib. ornamentis, si conscius sibi sit, quòd vel in scientia, vel in actibus, vel in doctrina tantus ac talis sit, sciat se sacerdotium summum non solùm nomine, sed & meritis obtinere. Alioquin inferiorem sibi gradum positum nouerit, etiāsi primi nomen acceperit.

IDEM [b] exponens illa verba; Non sedi in concilio ludentium, solus sedebam, quoniam comminatione replesti me, dicit. Quando vitam multitudinis imitamur, nec conuersatio nostra à populo melior, nec contēpto iudice Deo, ab hominum malitijs separatur nō possumus dicere, solus sedebam, sedemus quippe cum plurimis. Quando autem vita nostra fuerit istiusmodi, vt nullus nobis sensu, sermone, gestis coæquetur, tunc possumus dicere, solus sedebam. Licèt, hoc Hieremias sacerdos dicat, licet ei, qui non est Presbyter, aut Episcopus, aut Diaconus, aut alia qualibet decoratus Ecclesiæ dignitate, bene viuenti dicere, solus sedebam, quia amaritudine plenus sum. Si arcta, & angusta est via, quæ ducit ad vitam, expedit tibi ab omni dulcedine recedenti, vt amaritudinem in præsenti sæculo complearis. Vnde pascha celebrandum docuit Dominus in azymis cum lactucis agrestibus, in quibus præsentis vitæ amaritudo significatur. Et Paulus festa celebrare iussit in azymis sinceritatis, & veritatis, Habeto sinceritatem, & veritatem, & amaritudines te sequentur, sicut sequebantur Paulum.

b Ho. 11. in c. 15. Hiere. 10. 2.

1. Cor. 5.

lum magnis attritum tribulationibus, quia huiusmodi azyma manducabat.

CHRYSOSTOMVS explicãs illa verba; Tu Domine, qui corda nosti omnium ostende ex his duobus, quẽ elegeris accipere sortem ministerij huius, & Apostolatus, sic habet. Tu Domine, qui nosti corda omnium ostende, tu inquam, & non nos. *Infra*. Si nouisses, quòd episcopus debet omnium onera gestare, quòd alijs irascentibus datur venia, ipsi verò nequaquam, quod alijs peccantibus superest excusatio, ipsi verò minimè, haud quaquam festinasses ad primatum, haud quaquam accurrisses. Hic enim omnium linguis expositus est, omnium iudicijs obiectus, & sapientium, & insipientium, curis perpetuis obrũditur, tum diurnis, tum nocturnis. Multos habet quibus est inuisus, multos habet inuidentes. De his loquor, qui vigilant pro animabus vestris, qui subditorum salutem anteponunt suæ. Dic mihi, si qui decem habet filios subditos, assiduè cũ ipso viuentes, cogitur sine intermissione curam illorum agere, quid non patietur hic, qui tot habet non domesticos, sed obedientiam habentes in sua ipsorum potestate? Rursus nisi semet omnibus præbeat, & his, qui viuunt in ocio, & his, qui in negotio, mille vndique criminationes. Nemo metuit accusare, ac traducere. Nam in principibus vrget metus, in his verò nequaquam, quando Dei timor apud istos valet nihil. Quis eloqui possit difficultatem in electionibus? Fortassis aut ego sum vehemẽter infirmus, & infelix, nihilque, aut sic habet res, nihil à naui quæ fluctibus iactatur differt sacerdotis animus. Vndiq; præmitur, ab amicis, ab inimicis, à suis, & ab alienis. Nonne terrarum orbis imperium tenet Imperator? Hic autem vnius ciuitatis episcopus est. Sed tantùm plus curarum habet hic, quantum interest inter aquam fluminis vento agitatam, & mare intumescens, & insaniens. Si vehementer commoueatur, audit, crudelis, si parum vehementer, audit, frigidus. Sed oportet hæc duo contraria concurrere, sic, vt neque contemnatur, neque odio habeatur. Quàm multos cogitur offendere volens nolens? Quàm multos obiurgare velit nolit? Non temerè dico, sed vt affectus sum, ac sentio. Non arbitror inter sacerdotes multos esse, qui salui fiant, sed multos plures, qui pereant. In causa est, quoniam res, excelsum requirit animum. Multas enim habet causas, quæ depellant eum à suis moribus, & innumeris oculis illi opus vndique. Non vides, quàm multas res oportet adesse episcopo, vt sit appositus ad docendum, vt tolerans malorum, vt tenax sit ac fidelis in doctrina sermonis? Quantæ hoc difficultatis? & quod alij peccant, illi imputatur. Nihil dico præterea, si vel vnus tantùm decedat non initiatus, nonne totam ipsius subuertit salutẽ? Vnius enim animæ perditio tantam habet iacturam, vti nulla ratio possit æstimare. Etenim si vnius animæ salus tanti est, vt ob hanc filius Dei fieret homo, tantaque pateretur, perditio cogitata, quantam conciliabit pœnam? Quòd si quis ob hominem in hac vita perditum, morte dignus est, quanto magis ille? Ne mihi dixeris, igitur peccauit presbyter, aut diaconus. Omnium horum crimina redundant in caput eorum, qui hos elegerunt. Nunc nõ aliter, quàm prophanos magistratus, & hanc affectamus dignitatem, nimirum, vt glorificemur, & honoremur apud homines, perdamur apud Deũ. Quid lucri fert hic honos? Quomodo demonstratum est enim esse nihil? Cum concupisces sacerdotium, ex aduerso pone criminationes, quas illi perpeti necesse est, pone vitam à negotijs liberam, pone supplicij modum. Quoniam si preces priuatim, nihil tale passurus es, si in sacerdotio, peristi. Reputa quã multa sustinuerit, in quàm multis philosophum præstiterit Moyses, quam multa bona præstiterit, sed quoniam peccarat vnum peccatum, acerbè punitus est, idq; meritò quippe cum id aliorum iactura factum sit. Itaque grauiores pœnas dedit, non solùm ob id quòd propalam factum est, sed & quòd esset sacerdotis peccatum.

Hom. 3. in acta Apost. in fine. Act. 1.

Episcopus non potest peccare clamaui. Bene enim cum illo agitur, si non peccas, liber esse possit à criminationibus, tantum abest, vt peccans id possit. Si vel irascitur, si vel rideat, si vel somnum relaxationis concupiuerit, multi sunt qui murmurent, qui criminentur, qui offendantur, multi qui priorum memoriam refricent, & præsentem deijciat, idque faciunt, non vt illos laudent, sed & hunc mordicant. Dulce aiunt bellũ inexpertis. Hoc & nunc conuenit dicere, immo potius hoc dicimus, priusquã veniamus in certamen. Cæterùm posteaquam cò descendimus, sic nos gerimus, vt popularis conditionis hominibus, etiam ignoti simus. Non est nobis bellum aduersus eos, qui potentia opprimũt pauperes, neque sustinemus propugnare gregem, sed ad exemplum pastorum quorum meminit Ezechiel, mactamus, ac deuoramus. Quis nostrum præstat tantam solicitudinẽ pro ouibus Christi, quãtam præstitit Iacob erga greges Labam? Qui nolens, & inuitus compulsus est ad sacerdotium cõscendere, habiturus est aliquam excusationem. Cogita quid acciderit Simoni. Quid enim refert, si non das pecuniam, sed pecuniæ loco adularis, subornas, multaq; machinaris? Pecunia tua sit tecum in perditionem, dictum est illi. Et his dicetur: ambitio tua sit tecum in perditionem, quoniam putasti ambitu humano parari donum Dei.

Ezec. 34. *Gen. 31.* *Act. 8.*

6 HIERONIMVS exponens verba illa; Si abstuleris de medio tui catenam, & desieris digitum extendere, & loqui quod non prodest, ait. Plerique nostrorum, pro digito ordinationẽ clericorum transtulerunt, quæ non solùm ad imprecationem vocis, sed ad impositionem impletur manus, nè. s. clericos ordinet nescientes, sic intelligunt, vt illud impleant testimonium Pauli scribẽtis ad Timotheum. Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Non est enim peccatum leue, mittere margaritas ante porcos, & dare sanctum canibus, & ordinationem clericatus nequaquam sanctis, & in lege Dei doctissimis, sed aliscelis suis tribuere, & vilium officiorum ministris, quodque his dedecorosius est, mulierculalum precibus. In quo consideranda loquentis in se Christi Apostoli sapientia, qui vt ordinationis periculum demonstraret, iunxit tormenta peccantium. Neque communicaueris peccatis alienis. Sicut ergo in ordinatione malorum, particeps est peccatorum, qui tales constituit, sic in ordinatione sanctorum, particeps est eorum iustitiæ, qui bonos elegit.

Li. 16. inc. 58. Isai. 4. *1. Tim. 5.* *Matt. 7.*

7 AMBROSIVS requisitus ab Imperatore, vt basilicas traderet, respondit. Metuistis nè Ecclesiam metu coactus desererem, & dum saluti meæ timeo, vos relinquerem? Sed quid, & ipse mandauerim potuistis aduertere, deserendæ Ecclesiæ mihi voluntatem subesse non posse, quia plus Dominum mundi, quàm sæculi huius Imperatorem timerem. Paratum me esse scitote, vt si ille faceret, quod solet esse regiæ potestatis, ego sub irẽ, quod sacerdotis esse consueuit. Quid ergo turbamini? Volens numquam ius deseram, coactus repugnare non noui. Dolere potero, potero flere, potero gemere, aduersus arma, milites Gotthos quoque, lachrymæ meæ arma sunt: talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere, fugere autem, & relinquere Ecclesiam non soleo, nè quis grauioris pœnæ metu factum interpretetur, scitis & vos ipsi, quòd & Imperatoribus soleam deferre, non credere, supplicijs me libenter offerre, nec metuere, quæ parantur. Ad palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, vt in palatio magis certarem, quam in Ecclesia: sed in consistorio non reus solet Christus esse, sed iudex. Circumfusi milites, armorum crepitus, quibus vallata est Ecclesia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant, nè dum me tenetis, perniciosum aliquid, vestræ oboriatur saluti. Ego iã didici nõ timere, sinite quæso vestrũ sacerdotẽ congredi. Cum esset propositũ, vt Ecclesiæ vasa iam traderemus, hos

In oratione in Auxentiũ de Basilicis tradendis inuectiua to. 4.

Reſponſi reddidi: Me ſi de meis aliquid poſceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris eſſet, libenter offerre, templo Dei nihil poſſe decerpere, nec tradere illud quod cuſtodiendum, non tradendum accepi. Deinde conſulere me etiam Imperatoris ſaluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi ſacerdotis, ſi vult ſibi eſſe conſultum. Hæc plena humilitatis ſunt, & vt arbitror, plena affectus eius, quem Imperatori debet ſacerdos.

IDEM ſic habet: Ecce ad quæ mala voluitur deificus ordo; ecce ad quæ probra ſunt prolapſi ſacerdotes, qui audire meruerunt a iudice mundi: Vos eſtis lux mundi. Ecce quibus vbique vnitur gentes, quibus à Domino dictum eſt: Vos eſtis ſal terræ. Ergo ſi lux eſt Eccleſiæ epiſcopus, a Domino ordinatus, ita vt imperitiæ tenebras prædicationis ſuæ eloquio ſtatim arceat, conſcientiæ tenebras illuminet, cur ipſe palpabilibus tenebris ſit natus obſtrictus? Et non ſolùm quia ipſe, dum malè agit, dignè perit, inſuper & alios ſecum indignè perdit. Si enim meruiſti talis poſſidere ſaporem, vt inſipientium posſis arua condire, cur infatuatus tali vitio, tamquam mundi ſis te porcorum cõculcandum pedibus præbuiſti, ita vt nec alios, nec te ipſum posſis condire? Oculorum ẽt in corpore officium, id eſt, in Eccleſia voluntarius appetiſti, vt reliquum per te corpus ducatum lucis haberet, & nunc quadam lippitudine, & caligine vitiorum obtenebratus, nec teipſum luci idoneum præbes, & alijs adimis lumen. De quibus oculis in Euãgelio dicitur. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totũ corpus tuum lucidum erit. Id eſt, ſi epiſcopus, qui lumen promeruit præeſſe in corpore, ſimplicitate eſt ſancta, & innocentia decoratus, omnis Eccleſia ſplendore luminis irradiatur. Si autem oculus tuus nequam eſt, totum corpus tuũ tenebroſum eſt. Id eſt, ſi epiſcopus, qui videbatur corpori ſubdito lucem præbere, obnubiletur neq; iitiæ cæcitate, quid cætera facient membra, quibus lux adempta eſt oculorum? Id eſt, quid ſæcularis facta eſt multitudo, cum voluptatibus illicitis, & actionibus vetitis, ad ſimilem facinorum voraginẽ, Epiſcopus multitudinem populi prouocauerit, vt nulli iam iamq; illicitum eſſe videatur, quod ab Epiſcopo, quaſi licitum perpetratur: ſed ipſum magis credunt homines eſſe laudabile, quidquid Epiſcopus habuerit delectabile: nec vſquam quod agere pontifex non dubitat, ſe indubitanter agere dicat. Epiſcopus enim à cunctis indubitanter vocatus & præcipuum cum ipſo nomen cenſetur, ſi tamen actio concordet nomini, & nomen ſe ſociet actioni. Nam quid aliud interpretatur Epiſcopus, niſi ſuperinſpector, maximè cum ſolio in Eccleſia editiore reſideat, & ita cunctos reſpiciat, vt & cunctorum oculi, ipſum reſpiciant. Ergo qui ita es, cur te velut terrum ſpeculum vniuerſorum oculis demonſtras, ita vt non posſint obſcuritate tua ſe promptius exornare?

GREGORIVS dicit: Nullum puto fratres chariſſimi ab alijs maius præiudicium, quàm à ſacerdotibus tolerat Deus, quando quos ad aliorum correctionem poſuit, dare ſe exempla prauitatis cernit, quando ipſi peccamus, qui compeſcere peccata debuimus. Plerumque, quod eſt grauius, ſacerdotes, qui propria dare debuerant, etiam aliena diripiunt. Conſiderate ergo quid de gregibus agatur, quando paſtores lupi fiunt. Hi enim cuſtodiam gregis ſuſcipiunt, qui inſidiari gregi Dominico non metuunt, contra quos Dei greges cuſtodiri debuerant. Nulla animarum lucra quærimus, ad noſtra quotidie ſtudia vacamus, terrena concupiſcimus, humanam gloriam intenta mẽte captamus. Et quia eò ipſo, quò cæteris prælati ſumus, ad agenda quælibet, maiorem licentiam habemus, ſuſceptæ benedictionis miniſterium, vertimus ad ambitionis argumentum. Locum ſanctitatis accepimus, & terrenis actibus implicamur. Impletum eſt profectò in nobis, quod ſcriptum eſt: Et erit ſicut populus, ſic ſacerdos. Sacerdos enim nõ diſtat à populo, quando nullo merito vitæ ſuæ, vulgi tranſcendis

8 Lib. de dignitate ſacerdotis to 4.

Matt. 5.

Matt. 6

9

10 Homi 17. in Euang. to 3.

Oſea 4.

Thren. 4. scendit actionem. Imploremus Hieremiæ lachrymas, consideret mortem nostram, & deplorans dicat: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum? Aurum quippe obscuratum est, quia sacerdotum vita quondam per gloriam virtutum clara, nunc per actiones infimas ostenditur reproba. Color optimus est mutatus, qa ille sanctitatis habitus per terrena, & abiecta opera ad ignominiam despectionis venit. Lapides verò sanctuarij intrinsecus habebantur, nec sumebantur in summi sacerdotis corpore, nisi cũ sancta sanctorum ingrediens, in secreto sui conditoris apparebat. Nos ergo fratres nos sumus lapides sanctuarij, qui apparere semper debemus in conspectu Dei, quos nunquã necesse est foris conspici, idest, nunquam in extraneis actionibus videri. Sed dispersi sunt lapides in capite omniũ platearum, quia hi, qui per vitã probam, & orationẽ, intus semper esse debuerant, per vitã foris vacãt. Ecce iã penè nulla est sæculi actio, quã non sacerdotes administrent. Dũ ergo in sancto habitu cõstituti, exteriora sunt, quæ exhibent, quasi sanctuarij lapides foris iacent. Quia.n. Græca voce platea à latitudine vocatur, sanctuarij lapides in plateis sunt, cũ religiosi quiq; lata mũdi itinera sectantur. Nec solùm in plateis, sed & in capite platearum dispersi sunt: quia & per desideriũ huius mũdi opera peragunt, & tamen de religioso habitu culmẽ honoris quęrunt. In capite platearũ dispersi sunt, quia & iacẽt per ministeriũ operis, & honorati volũt de imagine sanctitatis. Quanto aũt mundus gladio feriatur aspicitis, quibus quotidie percussionibus intereat populus videtis. Cuius hoc, nisi nostro, sacerdotum præcipuè peccato agitur? Ecce depopulatæ vrbes, euersa castra, Ecclesiæ, ac monasteria destructa, in solitudinẽ agri redacta sunt. Sed nos pereunti populo, auctores mortis existim⁹, qui esse debuimus duces ad vitam. Ex nostro etenim peccato, populi turba prostrata est, quia nostra faciente negligentia, ad vitam erudita non est. Quid autẽ animas hominũ, nisi cibũ Dñi diximus, quę adhoc sunt conditæ, vt in eius corpore traijciantur. Sed huius cibi condimentũ nos esse debuimus, missis enim prędicatoribus Dñs dicit: Vos estis sal terræ. Si igitur cibus Dei est populus, condimentũ cibi sacerdotes esse debuerunt. Sed quia dũ nos orationis, & eruditionis sanctæ vsu cessamus, sal infatuatum est, condiri nõ valet cibus Dei, atq; idcirco ab auctore non sumitur, quia exigente fatuitate nostra non conditꝰ. In maiestate terribili apparebit Petrus cũ Iudæa conuersa: ibi Paulus conuersum, vt ita dixerim, mundum ducẽs ibi Andreas post se Achayam: ibi Ioannes Asiã: Thomas Indiam in cõspectũ sui iudicis conuersam ducet. Ibi omnes Dñici gregis arietes cũ animarũ lucris apparebunt, qui sanctis suis prędicationibus Deo post se subditũ gregem trahunt. Cum igitur tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sum⁹, qui ad Dñm nostrum post negotiũ vacui redimus, qui pastoris nomen habuimus, & oues, quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, nõ habemus? Hic pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus. Ingrediuntur electi, sacerdotum manibus expiati, cælestem patriam, & sacerdotes ipsi per vitam reprobam ad inferni supplicia festinant. Cui ergo rei similes dixerim sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorũ diluens, illos ad regnum cęleste mittit, & ipsa postea in cloacas descendit? Cum clericum videmus, admonendus est quatenus sic viuat, vt exemplũ vitæ sæcularibus præbeat, nè si quid in illo iustè reprehenditur, ex eius vitio ipsa religionis nostræ ęstimatio grauetur, & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus prætendat.

21 *Exod. 9.* *Simile.*

IDEM exponens illa verba; Factũ est aũt cum senuisset Samuel, inquit. In Samuele nouũ sacerdotium designatur. Senuisse aũr dicitur, quia dũ per decurrentiũ spatia temporũ sancta Ecclesia ducitur, in nonnullis sacerdotibus consenescit-

19 *Inc. 9. lib. 1. Reg. c. 4.*

sectationis pulchritudo veteratur. Qua si iuuenis enim erat Samuel, quando sacerdotũ ordo solis cælestibus desiderijs inhians, dũ nulla terrena quæreret, quò efficaci⁹ superna pdicare poterat, eò ad ea nihilominus verbis, & exẽplis, subditorũ animos accendebat. Valebat. n. robore, & iuuenili pulchritudine radiabat, dũ vim celestis verbi in splendore ostenderet sanctæ conuersationis, quia quidquid validũ loquendo poterat prędicare, nitebatur ẽt sublimiter viuendo ostendere. Velut ergo in iuuentute vigebat Samuel, quando in ordine sacerdotum pariter fulgebat, & mira virtus operis, & tã immensa pulchritudo sanctæ conuersationis. Sed iã diu est, quòd Samuel senuit, multa enim tẽpora elapsa sunt, ex quibus multi eorum amorem sęculi sequuntur, quorũ virtute depelli gaudia mundi ab aliorũ cordibus debuerunt. Quod tamen non idcirco dicimus, vt sancta Ecclesia nullos viros religiosos habeat, sed quod pauci sunt, qui in prædicationis culmine perfectè nouerint mundum contemnere & summis desiderijs inhærere. Sed Samuel, & senex dicitur & prophetare: quia sacerdotes, & senes dicuntur, & prophetare, qui sic per negligentiam resoluuntur, vt benè doceãt, sed malè viuãt. Qui filios suos iudices ponunt, quando illos in sacerdotij dignitate constituunt, qui remissioris vitæ eorũ tempora contemplantur. A senibus aũt iuuenes ordinantur, quia qui promouendi veniunt, fortia promittunt, sacerdotalis quippe vitę fortissimã professionem spondẽt, cuius virtutẽ in futura conuersatione non habent. Iuuenes igitur promouentur, quia qui eos ordinant, priusquam ab eis professionem virtutis accipiant, eos ad tanti ordinis celsitudinẽ non assũmũt. Prius namque eis insinuant, & quàm sublimiter viuant, & quàm subtiliter doceant, quod idcirco debent sublimiter viuere, vt vtiliter valeant prædicare, vt vitæ propositum semper ad superna dirigant, vt temporalia præmia in prædicando non requirant, vt personas in iudicio non accipiant. Has profectò difficultates plerique dum sacros ordines ambiunt, se ambulare profitentur, sed dum ad id, quod ambiunt, perueniunt, sponsionis suæ tenere fortitudinẽ prætermittunt. Vnde & Samuelis filij non ambulasse in vijs eius, sed accepisse munera, & peruertisse indicium aptè relati sunt. Filij in patris sui vijs non ambulant, quando hi, qui ad sacros ordines ambitiosè peruenerunt, ardua religionis itinera à maioribus suis ostensa sibi deserunt, & peruersa intentione in appetitu terrenarum rerũ altius immerguntur. Declinant post auaritiam, quia pro terrenis, quę ardenter ambiũt, incurrere crimen nequaquam pertimescunt. Animam quippe suam æstimant inferiorem omni re, quam possunt concupiscere.

Sacram Scripturam legere optimum est ad virtutem, ad cuius intellectum pulchra sunt Augustini regula. Cap. IIII.

ORIGENES explicans verba illa ad Rom. 11. & Dauid dicit: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, seu captionem, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum, nè videant, dicit: Omnes scripturæ, quæ ante aduentum Domini erant apud Israel (primis enim illis credita sunt eloquia Dei) & omne quod appellatur vetus testamentum, mensa est Israel. In qua mensa si quis volebat edere verbũ Dei, appositis sibi legis & propetarum sermonibus pascebatur: & hanc puto esse mẽsam, de qua dicit Salomon: Si sederis cęnare ad mensam potentis, diligenter intellige, quæ apponuntur tibi, & mitte manũ tuam, sciens, quia talia te parare oportet. Hoc & in prouerbijs Salomon de sapientia protestatur dicens: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas suas, miscuit in cratera vinum suum, & parauit mensam suam. Omnis ergo scriptura, mensa est sapientiæ. Sed videamus quomodo hanc mensam orat Dauid fieri Israelicis incredulis, in conspectu

Lib. 8. in ep. ad Romanos. ca. 3.

Prou. 23.

spectu eorum in laqueum, & in scandalum, & in captionem, & in retributionem. Fiet eis in laqueũ Scriptura diuina, cum legunt ea quæ de Christo prophetata sunt: Hic ædificabit ciuitatem meã, & captiuitatem populi mei conuertet, & dicunt non esse hæc sub Iesu completa. Sed hæc dicunt, quia sedentes ad mensam potentis, non faciunt illud quod admonuit Salomon, quod intelligibiliter intelligant, quæ apposita sunt eis. Intelligibiliter enim, hoc est, spiritualiter facturus est Christus. Nam ædificauit verè ciuitatem Dei, sed ex lapidibus viuis, ex quibus suscitauit filios Abrahæ, ex ipsis ædificauit Ecclesiam Dei, vt conuerteret captiuitatem populi eorum, quos in peccatis captos diabolus detinebat. Illis ergo non ita intelligentibus, mensa hæc Scripturæ diuinæ, facta est in laqueum, & in captionẽ. Fit autem & in retributionem eis hæc mensa secũdùm verbum Domini, quo ait: Putatis, quòd ego accusẽ vos apud Patrem? Est, qui accusat vos, Moyses. Et secundùm illud, quod Apostolus ait: Quicumque per legem peccauerunt, per legem iudicabuntur. Fit autem mensa hæc illis in scandalum, quia ex Scripturis didicerant, quia Christus manet in æternum, Iesum autem videntes mortuum scandalizabantur in eũ, nescientes, quia passus est ex infirmitate carnis, sed viuit ex virtute Dei. Sed & vnicuique nostrum verendum est, nè fortè hæc diuinorum mensa verborum, ad quam videmur consedisse, vt cibũ verbi Dei pro possibilitate sumamus, fiat in laqueum, vel in retributionem, vel in scandalum, si non, vt dignũ est, mundos, ex ea, ac puros, & spiritales cibos sapientiæ capiamus, & illud pariter obseruãtes, nè immũdis, & sordidis vestimẽtis, i. corpore, ac corde polluto, ad mensam sapientiæ consideamus.

Rom. 2.

9 CHRISOSTOMVS sic habet; Omnia in diuinis scripturis scripta, nõ alia de causa memoriæ sunt tradita, quã propter nostram vtilitatem, & humani generis salutem. Hæc secum quisque expendat, suisque congrua vulneribus pharmaca imponat, Propterea enim

Hom. 29. Gen. to. 1.

tot cuiuis sunt proposita, & hinc conueniens suis affectionibus remedium apponere, & sanitatem accipere celerrimam, tantum medicinæ curã ne quis reijciat, sed suam declaret ægritudinem. Nulla enim est in humana natura, vel corporis, vel animæ passio, quæ medicinam hinc accipere nequeat. Quomodo? Dic obsecro. Ingreditur quis huc, tristitia, & negotiorum solicitudine oneratus, & ingressus huc ita mærore obrutus, statim, vt audiuit prophetam dicentem. Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deum, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, & Deus meus; sufficienti consolatione suscepta abit, & omnem illam mentis tristitiam excutit. Alius item extrema premitur inopia, grauatèr fert, & mæret, videns alios affluere, & valde inflari, & magno apparatu, & pompa stipari; audit & hic eundem prophetam dicentem: Iacta in Dominum solicitudinem tuam, & ipse te enutriet. Et iterum: Ne timeas, cum ditatus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria eius, quoniam cum interierit, non sumet omnia. Est & alius quoque, qui insidias, & calumnias instituens dolet, & in suauem putat vitam, nullumquam humanum tutamine valens auxilium, docetur & ab eodem propheta in talibus angustijs non ad humanum præsidium confugiendum. Vnde dicit: Ij [illegible] detrahebant mihi, ego autem orabam. Alij dolos plectebant, ego autem ad inexpugnabilem murum confugio, ac tutam ancoram, ad portum fluctuum expertem, preces inquam, per quas omnia difficilia leuia, & facilia mihi fiunt. Alius ab amicis contemnitur, & hoc est, quod mentem eius maximè conturbat, sed & hic, si huc venerit, audit beatum illum dicentem: Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & steterunt, & vim faciebant, qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi locuti sunt, vanitates & fraudolentias tota die meditabantur. Vidisti struentes insidias vsque ad mortem ipsam, & perpetuum bellum gerentes, quia

Simile

Psal. 41.

Psal. 54.

Psal. 48.

Psal. 108. 4

Psal. 37

quia hoc in licat. Tota die, hoc est, per totam vitam. Quid ergo ille interim egit has passus insidias? Ego autem, inquit, quasi surdus non audiebam, & quasi mutus non aperiens os suum. Et factus sum quasi homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Illi dolos struebant, ipse aures obturabat, nè audiret. Illi omni tempore non cessabant linguam acuere, & vanitates, & fraudulentias meditari, hic autem silentio, illorum insaniam comprimebat. Vidisti quomodo quacumq; calamitate humanam naturam premente, conueniens ex Scripturis antidotum accipere liceat, & omnis vitæ huius repellatur cura, nè ab vllo, quod acciderit, grauemur? Propterea, obsecro, vt huc veniatis, & diuinæ Scripturæ lectionē diligenter auscultetis, non solùm cum huc venias, sed & domi diuina Biblia in manus sumite, & vtilitatem in illis positam, magno studio suscipite. Inde enim multum lucri nascitur, primùm quidē, vt lectione lingua reformetur, deinde anima pennas assumit, & eleuatur, & sole iustitiæ illustratur, perque tempus illud ab immundarum cogitationū illecebris liberatur, multa quiete, ac tranquilitate fruens. Insuper, qd ad augendas vires corporis sensibilis ille cibus facit, id animæ lectio præstat. Spirituale enim alimentum est, & fortem reddit animam, & constantiorem, nō permittens, vt à cogitationibus absurdis capiatur, sed leuem, & alatam faciens, in cœlum ipsum, vt dr̄, transfert. Tantum igitur lucrum oro, nè per negligentiam amittamus, sed etiam domi vacemus diuinarum Scripturarum lectioni, & hic præsentes non in nugis, & inutilibus colloquijs tempus decoquamus: & propter quod conuenimus, attendamus, quæ legantur, vt maiori inde fructu percepto recedamus. Quo pacto non absurdum, eos, qui ad sæculares nundinas veniunt, solicitos esse, vt antequam recedant, omnia, quæ ex nundinis oportet, capiant, licèt pecuniæ impendendæ sint: huc autem in, spirituales has nundinas venientes, non omne studium impendere; vt accepus viribus, & in anima depositis redeant, maximè cum nullo pecuniarum sumptu hic opus sit, sed alacritate sola, & intenta mente? Vt igitur nè deteriores fiamus ijs, qui ad sæculares mercatus vadunt, operam demus, vt per quàm vigilantes simus, nè desint hinc migraturis viatica, immo vt habeamus, quæ non solùm nobis sufficiant, sed & quæ suppeditare possimus & alijs, & vxorē corrigendo, & famulos, & vicinum, & amicum, & etiam inimicum. Tales.n. sunt spirituales doctrinæ, vt cōmunes omnibus proponantur, nullaq; sit in eis diuersitas, nisi quando quis magis intentam affert mentem, & feruentiori desiderio al um transcendit.

5 — Simile. — Simile.

I D E M exponens illa verba; Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui clauditis regnum cęlorum ante homines, ait. Regnum cęlorum dicuntur Scripturæ: quia in illis inclusum est regnum cœlorum. Ianua eorum, intellectus earum. Vel regnum cœlorum est beatitudo cęlestis, ianua autem eius est Scriptura, per quam introitur ad eā. Clauicularij autē sunt sacerdotes, quibus creditum est verbum docendi, & interpretandi Scripturas. Clauis autem est verbum scientiæ Scripturarum, per quam aperitur hominibus ianua veritatis. Adapertio autem est interpretatio vera. *Infra*: Si velles Scripturarū ingredi veritatem, nunc peteres orationibus, nunc quæreres in Scripturis, nunc pulsares bonis operibus, nunc interrogares sacerdotes, nunc istos, nunc illos, qui veri sint clauicularij Scripturarum, qui falsi. Sed ista non fiunt, quia verbum Dei non creditur, quia nec promissio beatitudinis eius desideratur, nec iudicium comminationis timetur.

6 — *Hom. 44. ex imperfecto Chrysostom. in Mat. 10. 2.*

I D E M sic habet: Id semper hortor, & hortari non desinam, vt non hic tantùm attendatis ijs quæ dicuntur, verū etiam cum domi fueritis assiduè diuinarum Scripturarum lectioni vacetis. Nè quis mihi dixerit: ego forensibus causis affixus sum, publica gero negotia, artificium exerceo, vxorem habeo, alo liberos, familiæ curam gero, mundanus

7 — *Hom. 3. in Lucā, quæ est concio de Lazaro.*

danus homo sum, non est meum legere Scripturas, sed eorum, qui mundo dixerunt vale, qui montium vertices occuparunt. Quid ais homo? Non est tui negotij Scripturas euoluere, quoniam, innumeris curis distraheris? Immo tuum magis est, quàm illorum. Neque enim illi perinde scripturarum egent præsidio, atque in medijs negotiorum vndis iactati. Nam monachi quidem à foro, forensibusq; negotijs liberi, quique in deserto fixere tuguriola, neque cum quoquam habent commercium, sed in illa quieta tranquillitate cum omni securitate philosophantur, ac velut in portu sedentes, rebus vehementer tutis fruuntur. Nos contra velut in medio mari fluctuantes, innumerisq; peccatis obstricti, semp opus habemus perpetuò, iugiq; Scripturarum solatio. Illi sedent procul à conflictu, eoque nec accipiunt multa vulnera. Tibi verò quia perpetuò stas in acie, quia frequenter accipis plagas, idcirco tibi magis opus est remedijs, vt quem & vxor prouocat, & filius contristat, atque ad iram commouet, & insidiatur hostis, & inuidet amicus, & vicinus insectatur, paupertas est molesta, & domesticorum amissio, luctum adfert, & prosperitas inflat, & aduersitas contrahit: breuiter varia curarum, varia perturbationis, varia mæroris, varia iactantiæ, varia tumoris, tum occasio, tum necessitas vos vndequaque circumuallat, innumeraque ex omni parte tela volitant. Vnde necesse est, indefinenter à scripturis armaturam sumere. Agnosce igitur quod in medio laqueorum incedis, quodq; in pinnaculis ciuitatis ambulas. Carnis enim concupiscentiæ acrius insurgunt aduersus eos, qui in hominum viuunt frequentia, quos & decora facies capit per oculos, & verbum obscœnum per aures ingressum turbat nobis rationem frequenter. Adeoq; multa sunt, quæ nostram oppugnant animam, eoq; opus habemus diuini remedij, quo simul & iam acceptis vulneribus medeamur, & quæ nondum quidem inflicta sunt, sed post infligerentur, prohibeamus, eminus venien ia diaboli spicula extinguentes, depellentesq; per assiduam Scripturarum lectionem. Neque nunc fieri potest, vt quisquam salutem assequatur, nisi perpetuò versetur in lectione spirituali. Quòd si quotidie vulneremur, medelā verò nullam adipiscamur, quæ fuerit spes salutis? An non vides fabros æratios, aurifices, denique eos, qui quamcunque exercent artem, omnia artis instrumentis habere parata, & integra, quamuis compellat fames, omnia præoptantes sustinere potius quàm vt instrumenta artificij quippiam vendere velint: atque hinc alij: itaque multi frequenter potius habuerunt ad vsuram accipere, quàm vel minimum aliquid ex artis instrumentis oppignorare: idque iure optimo. Norunt enim, quod diuenditis illis, ars vniuersa ipsis sit inutilis, totumq; quæstus fundamētum sublatum, illis autem manentibus fieri potest, vt cōtractum æs alienum, progressu temporis aliquando dissoluant, iugiter vtentes artificio. Quòd si priusquàm dissoluerint æs alienū, alijs ea vendant, iam non est vnde possint solatium aliquod famis, inopiæq; excogitare. Hoc sanè animo nos quoque præditos esse oportet: quemadmodum enim illis artis instrumenta sunt malleus, incus, forceps; sic & nobis artis instrumenta sunt Apostolorum ac Prophetarum libri, omnisq; scriptura diuinitus inspirata. Et quemadmodum illi per illa instrumenta quidquid faciendū susceperint, perficiunt; ita sanè & nos per hos fabricamur animam nostram, deprauatamq; corrigimus, & inueteratam renouamus. Itaque ne negligamus nobis parare libros, nè circa vitalia vulnus accipiamus. Quemadmodū arma regalia reposita, etiamsi nemo fuerit, qui possideat, tamen ijs, qui habitant in ædibus, vbi reposita sunt, multam præbent custodiam, ac tutamen, dum neque latrones, neque parietum perfossores, neque alius quispiam sceleratorum audet eam ingredi domum; sic vbicunque fuerint libri spiritales, illinc omnis expellitur vis diabolica, multaq; inhabitantibus accedit consolatio:

Eccl. 9.

Simile.

Simile.

tatio: fiue enim quippiã aufi fuerimus eorum quæ prohibita funt, reuerfi domum, confpectisque libris, acrius nos condemnat confcientia. Rurfus fiue in fanctimonia perftiterimus, ex libris reddimur tutiores, firmioresq; Nam fimul atque tetigit aliquis Euãgelium, mox compofuit fuam ipfius mentem, & à rebus mundanis abduxit, idque ex ipfo folo afpectu. Quod fi acceflerit diligens lectio, non aliter, quàm in facris aditis rebus diuinis vacans anima fic repurgatur, meliorq; redditur, Deo cum ipfa per illas fcripturas colloquẽte. Etiamfi non intelligas illic recondita, tamen ex ipfa lectione multa nafcitur fanctimonia. Non intelligis, quæ infunt, quomodo poffis aliquando intelligere, quæ leuiter quidem infpicere velis? Sume librum in manus, lege hiftoriam omnem, & quæ nota funt memoria tenens, ea, quæ obfcura funt, parumq; manifefta, frequenter percurre. Quòd fi non poteris affiduitate lectionis inuenire quod dr̃, accede ad fapientiorem, vade ad doctorem, cõmunica cum his ea quę fcripta funt, decla ra vehemens ftudium. Et fi viderit te Deus tantam animi promptitudinem adhibere, non defpiciet tuam vigilantiam, ac folicitudinem. Verùm etiam fi nullus homo te docuerit, quod quæris, ipfe hinc dubio refcribit. Mẽmeto eunuchi reginæ Æthiopum, qui cum effet homo barbarus, immenfis diftentus folicitudinibus, & negotijs, nec intelligeret quæ legebat, legebat tamẽ in curru fedens, quòd fi in via tantã præftitit diligentiam, cogita qualis fuerit domi verfans. Si nihil intelligens legebat, nec deftitit à lectione: multò minus poftquam didicerat. Infcitiam fuã Philippo manifeftauit; & cum nondum haberet, qui viam commonftraret, tamen legebat, eoq; cito confecutus eft doctorem. Nouit propenfum illius animum Deus, mifitque illi doctorem illico. Magna aduerfus peccatum munitio eft, Scripturarum lectio: magnum præcipitium, profundum barathrum, Scripturarum ignoratio: magna falutis perditio, ea res, vitam corruptam inue xit. Nam fieri non poteft, vt quis fine fructu difcedat, qui affidua, attentaque Scripturarum lectione fruatur.

Act. 8.

Idem inquit: Vnum rogare vos velim, nè contemnatis obfecro, vt vna dierum in hebdomada, vel faltem fabbato curæ vobis fit Euangelicas legere lectiones, quas ante has conciones in manibus habere, domi frequenter repetere, earum diligenter fenfum difquirere, quid clarum, quid obfcurum in his fit, adnotare velitis, quid pugnare videatur, cum non pugnet, ita omnibus penitus examinans, his vos concionibus, quàm attentifsimos exhibeatis. Hoc pacto non parum vtrifq; noftrum emolumenti prouenerit: fiquidem nobis in multò opus erit labore, vt euangelium oftendamus, cum domi ipfam nobis fententiam quantùm ad verba iam familiarẽ reddideritis, vos autem & acutiores, & perfpicaciores efficiemini non ad audiendum tantùm, fed etiam ad docendum alios. Nã multi in præfentia hic audiunt, qui fimul omnia euangelij verba, & quæ fuper his à nobis dicuntur memorię mandare conantur, non tamen etiamfi animũ in hoc confumeremus, admodum proficerent. Quamobrem? Quoniam intẽpeftiuè, & in fola tantùm Ecclefia breui tẽpore meis vacant fermonibus. Quòd fi qui funt, qui negotia, occupationesq;, & publicarum, priuatarumq; rerum curas caufantur: primùm in hoc non parum errant, quòd in tot rebus verfantur, & ita femper fæcularibus negotijs affixi funt, vt ne minimum quidem in his, quæ maximè neceffaria funt, ftudium impendant. Præterea rebus vilibus, & abiectis, diligens adhibere ftudium poteftis, diuinis autem fiquando vacandum eft, adeo vobis inutilia, & nullius momenti videntur, vt ne minimam quidem curam in his ponendã ducatis: & quonam pacto, qui ita fentiunt, fpirare, folem ve confpicari digni funt? Eft & alia his ofcitantibus inepta excufatio, librorum videlicet inopia. Et diuinibus quidem ad hoc refpõdere, ridiculum eft. Verùm cum multos pauperes hac frequenter accufatione vti

Ho. 10. in Ioan to. 3.

existimem, ita percunctari placet. Nûquid omnia artis suæ habeant instrumenta, etsi inopia in his comparandis admodum impediantur. Nonne igitur absurdum est, hic non causari paupertatem, sed diligenter attendere, nè quid sibi ad artem suam necessarium deficiat, vbi autem tantam sint consecuturæ vtilitatem, occupationes deflere, & inopiam? Verùm si quis tam pauper esset, vt nullo pacto libros sibi comparare queat, et ex continua, quæ hic habetur lectione, nihil ex diuinarum literarum sententijs ignorare licet, nisi paruam attentionem his adhibeat, sed corpore solo adsit.

Simile.

12 *Epist. 29. ad Theodoram Hispanã, q consolatur de morte Lucinij Baetici mariti sui. to. 1.*

HIERONYMVS inquit: Lucinius omnem substantiam dispersit, & dedit pauperibus, vt iustitia eius maneret in æternum. Nec patriæ suæ largitate contentus, misit Hierosolymarum, & Alexandrinæ Ecclesiæ tantum auri, quanto multorum possit inopiæ subuenire. Quòd cum multi mirentur, & prędicent, ego in illo magis laudabo feruorem, & studium scripturarum, quod ille desiderio opuscula nostra flagitauit, & missis sex notarijs (quia in hac prouincia Latini sermonis, scriptorũq; penuria est) describi sibi fecit, quæcũque ab adolescentia vsque in præsens tempus dictauimus. Sacrarum literarum desiderio misit à remotissimis Hispaniæ partibus vsque ad antrum Bethlehemiticum, vbi Hieronymus habitabat, cum tamen ipse tam difficilem subire prouinciam tentauerit, quã morte præuentus non perfecit, vt Hieronymum inuiseret, & consuleret ea, quæ concernerent intelligentiam sacrarum literarum.

13 *Incipit. 30*

IDEM epistola ad Oceanum in epitaphium Fabiolæ, quem consolatur in eius morte, eius laudes congerit eximias, inter quas vna est. Repente, & contra opinionem omnium, Hierosolymam nauigauit, vbi multorum excepta concursu, nostro parumper vsa est hospitio, cuius recordationis, videor mihi adhuc videre, quam vidi. Iesu bone, quo illa feruore, quo studio intenta erat diuinis voluminibus? Et veluti quandam famem satiare desiderans per prophetas, Euangelia, psalmosque currebat, quæstiones & proponens, & solutas recõdẽs in scriniolo pectoris sui. Nec verò satiabatur audiendi cupidine, sed addens scientiam, addebat & dolorem, & quasi oleum flammæ adieceris, maioris ardoris fomenta capiebat. Reuoluens semel Numerorum librum, peruenit ad eum locum, vbi catalogus ponitur omnium mansionum, per quas de Ægypto egrediens populus peruenit vsque ad fluẽta Iordanis. Cum q; causas quæreret & rationes singularum, in quibusdam hæsitaui, in alijs inoffenso cucurri pede, in plerisq; simpliciter ignorantiam cõfessus sum. Tunc verò magis cępit vrgere, & quasi non mihi liceret nescire, quod nescio, expostulare, ac se indignam tantis mysterijs dicere, librum postulauit, vt de hac re illi ederem. Et post pauca. Laudent cæteri misericordiam eius, humilitatem, fidem, ego hunc ardorem animi plus laudabo. Librum, quo Heliodorum quondam iuuenis ad eremũ cohortatus sum, tenebat memoriter, & Romana cernens mœnia, inclusam se esse plangebat.

14 *Epistol. 1. quæ est ad Paulinũ, quem prouocat ad studium sacrarum literarum. t. 3*

IDEM sic habet: Legimus in veteribus historijs, quosdam lustrasse prouincias, nouos adisse populos, maria transisse, vt eos, quos ex libris nouerant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras Memphiticos vates, sic Plato Ægyptum, & Archytam Tarentinum, eamque oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, laboriosissimè peragrauit: ut qui Athenis magister erat & potens, cuiusq; doctrinam academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus, atque discipulus, malens aliena verecundè discere, quàm sua impudenter ingerere. Denique cum literas quasi toto fugientes orbe persequitur, captus a piratis, atque venundatus etiam tyranno crudelissimo paruit, captiuus, vinctus, & seruus; tamẽ quia philosophus, maior emete se fuit. Ad Titum Liuium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de vltimis Hispanię, Galliarumq; finibus quosdam venisse nobi-

nobiles legimus, & quos ad contemplationẽ sui Roma non traxerat, vnius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditũ omnibus sæculis, celebrandumq; miraculum, vt tantam vrbem ingressi, aliud extra vrbem quærerẽt. Apollonius Philosophus intrauit Persas, pertransiuit Caucasum, Albanos, Scytas, Messagetas, opulentissima Indiæ regna penetrauit, & ad extremum latissimo Physon amne trãsmisso, peruenit ad Brachmanas, vt Hiarcham in throno sedentem inter paucos discipulos de natura, de motibus siderum, ac dierum cursu audiret docentem. Inde per Elamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos reuersus, Alexandriam perrexit. Aethiopiam, vt gymnosophistas (qui sic vocati sunt, quia nudi in siluis agunt) & famosissimam solis mensam videret in sabulo. Inuenit ille vir vbiq;, quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Quid loquor de sæculi hominibus? Cũ Apostolus Paulus vas electionis, & magister Gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Post Damascum, Arabiamq; lustratam, ascenderit Hierosolymam, vt videret Petrum, & mansit apud eum diebus quindecim, a quo futurus gentium prædicator instruendus erat. Habet enim nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de auctoris ore transmissa fortius sonat. Vnde & Aeschines, cum Rhodi exularet, & legeretur illa Demosthenis oratio, quam aduersus eum habuerat, mirantibus cunctis, atq; laudantibus, suspirans, ait: Quid si ipsam audissetis bestiam sua verba resonantem? Hæc non dico, quod sit in me aliquid tale, quod vel possis, vel velis discere, sed quod ardor tuus, ac discendi studium, etiam absque nobis per se probari debet. Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis legem Domini, & prophetas didicisse se gloriatur, vt armatus spiritualibus telis, postea diceret confidẽter: Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potẽtia Deo ad destructionem munitionum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & captiuantẽ omnem intellectum ad obediendum Christo. Ad Timotheum scribit, ab infantia sacris literis eruditum, & hortatur ad studium lectionis, nẽ negligat gratiam, quæ data est ei per impositionem manus presbyteri. Tito quoque præcipit, vt scientiam eligat scripturarum. Obtinentem, inquit, eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Sancta quippe rusticitas solùm sibi prodest, & quantùm ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat. Vnde Dauid virum iustum describens, ait: In lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die, ac nocte. Daniel in fine sacratissimæ visionis, iustos ait fulgere, sicut stellas, & intelligentes, hoc est, doctos, quasi firmamentum. Vides quantùm inter se distent iusta rusticitas, & docta iustitia? Alij Stellis, alij Cœlo comparantur, quamquam iuxta Hebraicam veritatem, vtrumque de eruditis possit intelligi. Cur dicitur Paulus vas electionis? Nempe quia legis, & sanctarum Scripturarum armariũ est. Discamus in terris, quorum nobis sciẽtia perseueret in cœlo.

2. Cor. 10.

17 IDEM habet duas epistolas, primã ad Hedibiam, alteram ad Algasiam: in quibus id solùm animaduertẽdum est, quòd Hedibia de extremis Galliæ finibus in Bethlehemitico rure latitantem Hieronymum consulit, mittens nuncium Apodemium, vt explicet ei duodecim quæstiones sanctarum Scripturarum, cuius fidei ardorem maximè cõmendat. In epistola ad Algasiam dicit: Filius meus Apodemius, longa ad nos veniẽs nauigatione de Oceani littore, atque vltimis Galliarum finibus, Roma prætermissa, quæsiuit Bethlehem, vt inueniret in ea cœlestem panem, detulitq; mihi in parua schedula maximas quæstiones, quas à te datas, mihique tradendas diceret. Ad quarum lectionẽ in-

In eodem to.

tellexi studium reginæ Sabba in te esse completum, quæ de finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis. Non quidem ego Salomon, sed tu regina Saba, &c. In tota epistola respondet vndecim quæstionibus, in quibus varia explicat loca noui testamenti.

18 *Lib. 14 in c. 45 Ezech. 10.5* IDAM explicans verba illa; Et arietem vnum offeretis de grege, de his, quæ nutrit Israel in sacrificium, inquit. Suscipit Christus Dominus arietē, vel animal, quod nutritum est in locis irriguis, sanctarum videlicet Scripturarū, & potest dicere: *Psal. 22.* Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit, super aquā refectionis educauit me. Hæc erant irrigua, immo hi canales, ad quos & Iacob ducebat pecora sua, vt in ipsis biberent, atque conciperent, & iuxta virgarum colorē *Gen. 30.* fœtus ederent Domino.

19 *Epist. 59. Augustinus ad Paulinum 10. 2.* AVGVSTINVS respondens quæstionibus quibusdam sacrarum literarum, quarum intelligentiam ille in anteriori epistola si scitatus fuerat, in vltimis verbis ait. Scripturæ mos est ita loqui de parte tanquàm de toto; sicut Corinthios in primis epistolæ suę partibus ita laudat tanquàm omnes tales sint, cum essent laudabiles quidam eorum, & postea in nonnullis epistolæ ipsius locis ita reprehendit tanquā omnes culpabiles essent, propter quosdā, qui tales erant. Istam diuinarum Scripturarum cōsuetudinem per omne corpus literarū eius creberrimè sparsam, quisquis diligenter aduertit, multa dissoluit, quæ inter se videntur esse cōtraria. Sicut de Iudæis loquens Paulus, vo- *Rom. 11.* cat eos inimicos, & dilectos. Ipsi inimici, qui dilecti: quia in vno populo vtrique fuerant.

20 *Lib. 3. de doctrina Christiana. 10. 3.* IDEM ad intelligendam Scripturā sacram, in qua locus est ambiguus, & incertum quid est, quomodo distinguēdum sit, aut quomodo pronunciandū, consulat regulam fidei, quam de scripturarum planioribus locis, & Ecclesiæ auctoritate percepit. Quod si ambę, vel etiam omnes, si plures fuerint partes ambiguitatis secūdùm fidem sonuerint, textus ipse sermonis à præcedentibus, & subsequentibus partibus, quæ ambiguitatem illam in medio posuerunt, restat consulendus, videamus cui nam sententiæ de pluribus, quæ ostendunt, ferat suffragium, eam q; sibi contexi patiatur. Vbi autem neque præscripto fidei, neque ipsius sermonis textu ambiguitas explicari potest, nihil obest secundùm quamlibet eorum, quæ ostēduntur, sententiam distinguere, veluti est illa ad Corinthios. Has ergo pro- *2. Cor. 7.* missiones habentes charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spūs, perficientes sanctificationem in timore Domini, capite nos, nemini nocuimus. Dubium est quippe vtrum mundemus nos ab omni inquinatione carnis, & spūs, secundū illam sententiam: Vt sit sancta & corpore, & spiritu, an mundemus nos ab omni coinquinatione carnis, vt alius sit sensus. Et spūs perficientes sanctificationem in timore Domini, capite nos. Tales igitur distinctionum ambiguitates in potestate legentis sunt. *Infra:* Est alia regula, quoniam multis modis res similes rebus apparent, non putemus esse præscriptum, vt quod in aliquo loco res aliqua per similitudinem significauerit, hoc eam semper significare credamus. Nam & in vituperatione fermē- 21 *Matt. 6.* tum posuit Dominus, cum diceret: Cauete à fermento Pharisæorum; & in laude, cum diceret: Simile est regnum cę- *Luc. 13.* lorum fermēto, quod accipiens mulier abscondit in farinæ satis tribus. Huius varietatis obseruatio duas habet formas. Sic enim aliud, atque aliud res quæque significant, vt aut contraria, aut diuersa tantummodo significent. Contraria.s. cum aliàs in bono, aliàs in malo, res eadem, à similitudine ponitur: sicut leo significat Christum, cum dicimus: Vicit leo de tribu Iuda: signifi- *Apo. 5.* cat & diabolum, vbi scriptū est: Aduer- *1. Pet. 5.* sarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit. Ita serpens in bono est, *Matt. 10.* Prudentes sicut serpentes: in malo aūt, serpens Euam seduxit astutia sua. Sunt *2. Cor 11.* autem, quæ incertum sit, in quam par- *Psal. 74.* tem accipi debeant, sicut calix in manu Domini vini meri plenus est mixto.

In-

Incertum est enim vtrum ira Dei significet nō vsque in nouissimam pœnam, idest vsque ad fecem, an potius gratiā scripturarum à Iudæis in gentes transeuntem; quia inclinauit ex hoc in hoc, remanentibus apud Iudæos obseruationibus, quas carnaliter sapiunt, quia fex eius non est exinanita. Cum verò res eadem non in contraria, sed tantū in diuersa significatione ponitur, illud est in exemplo, quòd aqua, & populum significat, sicut in Apocalypsi legimus, & Spiritum sanctum; vt est illud: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, & alia multa hoc nomine significātur. Vbi autem apertius ponuntur, ibi discēdum est quomodo in locis intelligātur obscuris. Neque enim melius potest intelligi, quod dictum est Deo: Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi: quàm ex illo loco, vbi legitur: Domine scuto bonæ voluntatis tuę coronasti nos. Nec tamen ita, vt iam vbicumque scutum pro aliquo munimento legimus positum, non accipiamus nisi bonam voluntatem Dei. Dictum est enim & scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Nec rursum ideo debemus in armis huiuscemodi spiritualibus scutū tantummodo fidem tribuere, cum alio loco etiam lorica dicta sit fidei. Induti, inquit, loricā fidei, & charitatis. Quando autem ex eisdem scripturæ verbis, non vnum aliquid, sed duo, vel plura sentiuntur, etiam si lateat quid senserit ille qui scripserit, nihil periculi est, si quodlibet eorum congruere veritati ex alijs locis sacrarum Scripturarum doceri potest, id tamen eo conante, qui diuina scrutatur eloquia, vt ad voluntatē perueniatur auctoris per quem scripturam illā sanctus operatus est Spiritus. Periculosum autem semper erit ex proprio capite sacras interpretari literas.

Apoc. 17. *Ioan. 7.* *Psal. 34.* *Psal. 5.* 22 *Eph. 6.*

Infra: Ticonius quidam, qui contra Donatistas inuectissimè scripsit, cum fuerit Donatista, fecit librum, quem Regularum vocauit, quia in eo septem regulas executus est, quibus quasi clauibus, diuinarum scripturarum aperiantur occulta: quarum primam ponit de Domino, & eius corpore, secundam de Domini corpore bipartito, tertiam de promissis, & lege, quartam de specie & genere, quintam de temporibus, sextam de recapitulatione, septimam de diabolo, & eius corpore. Quæ non parum adiuuant ad penetranda, quę tecta sunt diuinorum eloquiorum, licèt omnia his regulis non valeant intelligi. Vnde iste liber legatur à studiosis, sed cautè non solùm propter quædam in quibus, vt homo errauit, sed maximè propter illa, quæ sicut Donatista loquitur. Prima regula de Domino, & eius corpore est, in qua scientes aliquando capitis, & corporis, idest Christi, & Ecclesiæ vnam personam nobis intimari, non hæsitemus, quando à capite ad corpus, vel à corpore transitur ad caput, & tamen non receditur ab vna, eadēq; persona. Vna enim persona loquitur, dicens: Sicut sponso posuit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento, & tamen quid horum duorū capiti, quid corpori, idest, quid Christo, quid Ecclesiæ conueniat, vtique intelligendum est. Secūda est de Domini corpore bipartito, quod quidem non ita debuit appellari. Non enim reuera Domini corpus est, quod cum illo nō erit in æternum. Sed dicendum fuit de Domini corpore vero, atque permixto, aut vero, atque simulato, quia non solùm in æternum, verumetiam nunc hypocritæ non cum illo esse dicendi sunt, quamuis in eius esse videantur Ecclesia. Vnde dici poterat regula ista de pmixta Ecclesia. Quæ regula lectorem vigilantem requirit; quando scriptura cum ad alios iam loquatur, tanquam ad eos ipsos, ad quos loquebatur, videtur loqui, vel de ipsis: cum de alijs iam loquatur, tanquam vnum sit vtrorumq; corpus propter temporalem commixtionem, & communionem sacramentorum. Ad hoc pertinet in Canticis Canticorum: Nigra sum, sed decora, vt tebernacula Cedar: speciosa sum, vt pelles Salomonis, sed vtrumque se esse dixit propter temporalem vnitatem intra vna retia piscium bonorum, & malorum. Tabernacula enim Cedar ad

Prima regula Ticonij. 28 *Secunda regula.* *Cant. 1.* *Gen. 21. & 25.*

ad Ismaelem pertinent, qui non erit hęres cum filio liberæ. Itaque cum de bona parte Deus dicat: Ducam cæcos in viam, quam non nouerunt, & semitas, quas non nouerunt calcabunt; & faciam illis tenebras in lucem, & praua in directum, hæc verba faciam, & non derelinquam eos. Mox de alia parte, quæ malè permixta est dicit: Ipsi autem conuersi sunt retrorsum; quamuis alij iam significentur his verbis: sed quoniam nunc in vno sunt, tamquam de ipsis loquitur, de quibus loquebatur.

Isa. 42. *24*

Tertia regula. Tertia regula est de promissis, & lege, quæ alio modo dici potest de spiritu & litera, de gratia & mandato. *Quarta regula.* Quarta regula est de specie & genere. Volens intelligi speciem, partem, & genus totum, sicut vnaquæque ciuitas pars est vniuersitatis gentium, hanc ille vocat speciem, genus autem omnes gentes. Fit hoc etiam de hominibus; sicut ea, quæ de Salomone dicuntur, excedunt eius modum, & potius ad Christū, vel Ecclesiam, cuius ille pars est, relata clarescunt. Sed cum à specie transitur ad genus, quasi adhuc de specie loquente Scriptura, ibi vigilare debet lectoris intentio, nè quærat in specie, quod in genere potest melius, & certius inuenire. Facile est quippe illud, quod ait Ezechiel propheta: Domus Israel habitauit in terra, & polluerunt illam in via sua, & in idolis suis, & peccatis suis, secundùm immunditiam menstruaræ facta est via eorum ante faciem meam, & effudi iram meā super eos. & dispersi illos inter nationes, & ventilabo eos in regiones, secundùm vias eorum, & secundùm peccata eorum iudicaui eos. Facile est hoc intelligere de carnali Israel. Alia etiam, quæ sequuntur, eidē intelliguntur populo conuenire. Sed cum cœperit dicere; & sanctificabo nomen meum sanctum, illud magnum, quod pollutū est inter nationes, & sciēt gentes, quia ego sum Dominus, iam intentus debet esse legens, quemadmodū species excedatur, & adiungatur genus. Sequitur enim, & dicit: Et dum sanctificabor in vobis ante oculos eorum, & accipiam vos de gentibus, & congregabo vos ex omnibus terris, & inducam vos in terram vestram, & aspergā vos aqua munda, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vos, & faciam vt in iustitijs meis ambuletis, & habitabitis in terra, quā dedi patribus vestris, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

Ezec. 36. *25*

Hoc de nouo testamento est prophetatum, ad quod pertinet non solùm vna gens illa in reliquijs suis, verumetiam ceteræ gentes, quæ promissæ sunt patribus eorum, qui etiā nostri sunt. Sed altitudo propheticadum de illo, vel ad illum loquitur, latenter transit ad hūc, & cum iam de isto, vel ad istum loquatur, adhuc de illo, vel ad illum loqui videtur. *Quinta regula.* Quintam regulam Ticonius posuit, quam de temporibus appellat, qua regula plerumque inueniri, vel conijci possit latens in scripturis sanctis quantitas temporum. Per tropum enim, aut à parte totum, aut à toto partem facit intelligi: sicut vnus Euangelista post dies octo transfiguratum dicit Dominum, & alius post dies sex. Vtrumque enim verum esse non posset, quod de numero dictum est, nisi ille, qui dixit post dies octo, intelligatur partem nouissimā diei, ex quo id Christus prædixit futurum, & partem primam diei, quo id ostendit impletum, pro totis diebus duobus, atque integris posuisse: is verò, qui dixit, post dies sex, integros omnes, & totos, sed solos medios computasse. Hoc modo locutionis, illa resurrectionis soluitur quæstio, quando Christus dixit se in corde terræ futurū tribus diebus, & tribus noctibus. Aliquando verò huiusmodi numeri pro vniuerso tempore ponūtur, sicut illud: Septies in die laudē dixi tibi; nihil est aliud, quàm semper laus eius in ore meo. *Sexta regula.* Sextam regulam Ticonius recapitulationem vocat, in obscuritate scripturarum satis vigilanter inueniam. Sic enim dicuntur quædam, quasi sequantur in ordine temporis, vel rerum continuatione narrentur, cū ad priora, quæ prætermissa fuerant, latenter narratio reuocetur. Quod nisi ex hac regula intelli-

Luca 9. *Mat. 17.* *Ps. 118.* *Ps. 33.*

telligatur, erratur: sicut in Genesi: Et plantauit, inquit, Dominus paradisum in Eden ad orientem, & posuit ibi hominem, quē formauit, & produxit De⁹ adhuc de terra omne lignū speciosum, & bonum in escam. Ita videtur dictum tamquam factum sit posteaquam factū posuit Deus hominem in paradiso, cū breuiter vtroque commemorato, idest, quòd plantauit Deus paradisum, & posuit ibi hominem, quem formauit, recapitulando redeat, & dicat quod prætermiserat, quomodo scilicet paradisus fuerit plantatus, quia produxit Deus adhuc de terra omne lignū speciosum, & bonum in escam. Denique secutus adiunxit: Et lignum vitæ in medio paradisi, & lignum scientiæ boni, & mali. Deinde flumen, quo paradisus irrigaretur, diuisum in quatuor principia fluuiorum quatuor, explicantur, quod totum pertinet ad institutionem paradisi. Quod vbi terminauit, repetiuit illud, quod iam dixerat, & re vera hoc sequebatur, atque ait: Et sumpsit Dominus Deus hominem, quem fecit, & posuit eum in paradiso, &c. Post ista enim facta, ibi est positus homo, sicut nunc ordo ipse demonstrat: non post hominem ibi positum, facta sunt ista, sicut prius dictum putari potest, nisi recapitulatio illic vigilanter intelligatur, qua reditum est ad ea, quæ fuerant prætermissa. Septima regula Ticonijest de diabolo, & eius corpore. Est enim & ipse caput impiorum, qui sunt eius quodāmodo corpus, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Sicut ergo in prima regula de Domino, & eius corpore vigilandū est, vt intelligatur cum de vna eademque persona Scriptura loquitur, quid conueniat capiti, quid corpori; sic & in ista nouissima aliquando in diabolum dicitur, quòd non in ipso, sed potius in ei⁹ corpore possit agnosci. Quod enim scriptum est apud Isaiam: Quomodo cecidisti de cęlo Lucifer, qui mane oriebaris, & cętera, quę sub figura regis Babylonis ad eandem personā dicta sunt in ipsa contextione sermonis, de diabolo vtique intelliguntur; & tamē quod ibi dictum est; Contritus est in terra, qui mittit ad omnes gentes, non totum ipsi capiti congruit. Nam etsi mittit ad omnes gentes diabolus Angelos suos, tamen in terra, corpus eius, non ipse cōteritur, nisi quia ipse est in corpore suo, quod contritum fit vt puluis, quē proijcit ventus à facie terræ.

Gen. 2. *26* *Septima regula.* *Isa. 14.* *Psal. 1.*

IDEM multa refert ex sacris literis, & traditionibus, & historijs curiosa, & in primis inquit: Hierico fuit prima ex Chananitidis ciuitatibus, quę populo Iudęorum occurrit, cuius solo clamore in gyro sonante, murus eius vsq; ad fundamentum dirutus. Vbi nihil extra naturam esse factum gesta res ostēdit: siquidem & hoc terræmotibus esse factum, frequenter scriptura denūciat. Quomodo & in famoso illo terræmotu, centum Lybiæ vrbes corruerunt, & in terræmotu Dominicæ passionis vndecim in Thracia subuersæ sunt. Posthæc quoque Chananæorum quinque regibus in vnum cōgregatis, vt pugnarēt aduersus Israel, cum ex aduerso miscerentur cohortes, & victoria in Dei populo partem concederet, Iosue princeps populi Israel, soli in medio die pręcepit, vt ne se moueret, & lunæ vbi fuerat staret, donec se Dei populus de inimicis vindicaret. Quod & factum est. Nam sol duos dies in vno conclusit, & luna diei spatio non occurrit. Dum autem vtrumque luminare moram hanc habuit, quasi post consuetum diem in occasus sui limitem perrexit. Non enim quod ad belli illuminationem luna tunc in pręsentia solis proficeret, stare imperatur: sed nè quid incongruè luminarium meatu per vnius quietem, & alterius cursum destrueretur. Luna verò non tantùm in hac statione requieuit, sed & incrementi, vel detrimenti sui interim consuetudinem agere non potuit. *Infra:* Docet quo pacto Pytonissa ad petitionem Saulis regis suscitauerit Samuelem, qui dixit: hac hora cras tu, & filij tui mecum eritis: hunc non esse Prophetam verum. Qui enim in viuentibus Prophetis responsum non inuenit, resuscitatum à morte Prophetam audire non meruit. Vnde Diabolus ille fuit, qui se transfigurat

27 Libr. 2. de mirabilibus Sacræ Scripturæ. *Iosue 10.* *1 Reg 28.* *28*

gurat in Angelum lucis, in phantasia Samuelis. Dicitur autem ille Samuel, quia sæpe in Sacra Scriptura verarum rerum nomina, imaginatis rebus ascribuntur. Sicut magorum virga in colubrum versa à magis Pharaonis serpens dicitur. Et æneus serpens vocatur serpens: & imagines Cherubim obumbrantes propitiatorium Cherubim dicuntur, duodecim boues sub mari æneo, duodecim leones in throno Salomonis. Phantasma igitur Samuelis, velut ipse Samuel ostensum pronunciatur. *Infra:* Oza filius Aminadab sequẽs arcam, cum illam velut sustentans tangeret, subita morte percussus est. In quo temeritas Ozæ damnatur, qui cum nõ esset de genere Aaron sacerdotis, arcã tetigit: & totus populus, quia cautè in diuinis rebus se agere deberet, admonetur. Sed quidam aliquod præcedens peccatum in Oza per hanc culpam punitum esse existimant, quoniam sæpe euenit, vt minores culpæ, præcedenũ peccatorum vindictam incurrant. Sicut cum populus Israel peccasset, commouit Dominus vt Dauid numeraret populum, per quod accidit, vt plebs peccans, per paruam regis culpam, pœnam sustineret præcedentium delictorum. Intelligitur autem Dauid minorem culpam commisisse, quam plebs, qui peccatum suum per solam pœnitentiam deleuit, populi verò delictum in auctoribus suis, mortis seueritatẽ promeruit. Tempore Eliæ, vbi annis tribus, & mensibus sex non pluit super terrã, hæc plaga, vt multi magistri putant, tantùm terram Israel castigauerat; sed moris est scripturarum, vt illã prouinciam, de qua dicũt, omnem terram indifferenter nominent. Tempore autem siccitatis in spelunca torrentis Carith se abscondit Elias, vbi à coruo pascebatur, vt culpam, quam in diluuio coruus commiserat in terra, purgate auis illa videretur, dum vt fidelis minister efficitur Eliæ, qui negligẽs & fallax erat antea Noe. In hoc ministerio illud etiã ostenditur, quòd si homo non peccasset, etiam infructuosorũ animalium nunc ministerijs vteretur. *Infra:* Nè verò quem moueat, quòd hæc eadem plaga sterilitatis, & ariditatis Sidonijs communis fuit cũ populo Israel, quia inde Iezabel persecutrix prophetarum, Sidoniorum regis filia erat. Viduæ Sareptanæ filius, quem postea Elias à mortuis suscitauit, de hoc tradunt Hebræi, quòd ipse Ionas propheta fuerit, qui in Niniue prædicauit. *Infra:* Quando Elisæus, cum Dominus leuare vellet Eliam in curru igneo, postulauit spiritum duplicem, non elationis affectu super magistrum suum id voluit, sed videns peccata populi innumera, à propheta qui relinqueretur, nõ simplici Eliæ spiritu, sed duplici cõpesci posse præuidit. *Infra:* Rabsaces dux, quem Sennacherib rex Assyriorum misit tempore Ezechiæ ad expugnandum Israel, ferunt Hebræi esse Isaiæ prophetæ filium, & profugum Iudæum ad Assyrios commigrasse, qui & dux totius exercitus effectus est. Sennacherib autem sic fugatus, cum paucis ad Niniuẽ vrbem suam fugiens vix euasit, vbi in idolorum phano, ab vno filiorum suorum interfectus est. Ezechias autem nè de tanta victoria esset elatus, & forsitã etiam gratiarum actione exiguus, in grauissimi languoris morbum incidit. Qui conuersus ad parietem amarissimè fleuit, & pro vita longiore deprecatus est. Non quòd de suo, vtpote perfectus, meritò in conspectu cõditoris sui incertus fuit, sed quia in Christi venturi generatione, sui generis prosapiam in throno Dauid lucernam non relinqueret.

1. Reg. 6.
1. Par. 13.
29
3. Reg. 17. & 18.
Ibidem.
4. Reg. 2.
4. Reg. 20

IDEM dicit: Tale est ingenium naturæ nostræ, vt torpescat, si vsus destiterit lectionis: quia sicut ferrum nisi vsum fuerit, eruginem generat, ita & anima nisi frequentius diuinis exerceatur lectionibus, nascentur illi peccata. Inde est, vnde in Psalmo hunc dicit beatum, qui die, nocteque legem Domini meditatur. Denique quamuis nota sint diuina eloquia, tamen cum fuerint sacris voluminibus memorata, sic illa de notum pectus suscipit quasi noua, excitatur enim desiderium animæ erga opera salutaria.

30 Lib quæst. ex vtroq; testamẽto mixtim, to. 4.
Psal. 1.

[31] In Ps. 62. n. 8. IDEM dicit: Psalmus iste dicitur ex persona Christi capitis & membrorum, seu corporis, quod est Ecclesia. Vnde quando audimus vocem Domini, & ex capite debemus audire, & ex corpore; quia quidquid patimur in nobis, & ipse patitur. Quomodo si aliquid patiatur caput, nũquid potest dicere manus, quia non patitur? Aut si aliquid patitur manus, numquid potest caput dicere, quia non patitur? Quando aliquid patitur membrum nostrum omnia membra currunt, vt subueniant membro, quod patitur. Si ergo ille cum passus est, nos in illo passi sumus, & ille iam ascendit in cœlum, quidquid patitur Ecclesia ipsius in tribulationibus huius seculi, quibus illam oportet erudiri, ipse patitur. Quia nos patimur quando ille patitur, dicit Paulus: Quia vetus homo noster simul crucifixus est cum illo, vt euacuetur corpus peccati. Ipse in nobis moritur, & in nobis resurget. Ipse est enim vnitas capitis & corporis, non immeritò vox ipsius etiam nostra est, & vox nostra etiam ipsius est.

Rom. 6.

[32] Ser. 1. super Euang. Matth. de septem panib. c. 15. BERNARDVS sic habet: Euangelium fratres ob hoc scriptum est, vt legatur, nec ob aliud legitur, quàm vt rationabilem consolationem, vel desolationem exinde capiamus. Est enim sæcularibus consolatio vana de terrenarum affluentia rerum, vana nihilominus de penuria earum desolatio. At Euangelium speculum veritatis nemini blãditur, nullum seducit, talem in eo se quisque reperiet qualis fuerit; vt nec ibi timore trepidet, vbi non est timor, nec lætetur cum male fecerit. Sed quid dicit Scriptura? Si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparatur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se, & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit. Nos autem fratres, non sic obsecro, non sic, sed consideremus nosmetipsos in ea, quam audimus, sancti Euangelij lectione, vt proficiamus ex ea, & corrigamus secundùm eam, si qua in nobis deprehendimus corrigenda. Propter hoc propheta ait: Tunc non confundar cũ perspexero in omnibus mandatis tuis.

Iac. 1.

Ps. 118.

[33] In tract. cuius tit. est, Modus bene viuẽdi ad sororem serm. 55 quibetur in e parte. Cant. 5. IDEM explicans verba illa Canticorum cap. 5. Oculi sponsi sicut columbæ super riuulos aquarum, qui lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluenta plenissima, inquit: Oculi sponsi sancti viri sunt, qui sicut columbæ in simplicitate viuunt, & alijs, suis prædicationibus, atque exemplis viam salutis ostendunt. Super riuulos aquarum esse perhibẽtur, quia semper in refectione sanctarum Scripturarum conuersantur. Qui lacte sunt loti, quia per gratiam Dei in baptismo à peccatis suis sũt mũdati. Qui per fluenta plenissima, iuxta quæ ledẽt, intelligimus, nisi sacræ Scripturæ profunda, & arcana dicta, quibus nos reficimus, dum ea legendo, vel audiendo haurimus? Ad hæc iuxta fluẽta columbæ residere solent; vt vmbrã volantium auium in aqua videant, super quam se proijcientes, vngues rapaces effugiant. Sic sancti viri Scriptura sancta fraudes Dæmonum prospiciunt, & ex descriptione, quam vident, quasi ex vmbra inimicum cognoscunt, & eius deceptiones fugiunt. Sic & tu soror in meditationibus sanctarum scripturarum esto assidua, quia in eis poteris cognoscere qualiter hostium insidias valeas declinare. Te consilijs Sacræ Scripturæ ex toto committe, quia ibi inuenies qualiter fraudes Dæmonum fugias. Moneo etiam te, vt metu rapacium auium, idest dæmonum, super fluenta sanctarum scripturarum sedeas, nẽ tu improuisa (quod absit) inimicis tuis præda fias.

Ama scientiam scripturarum, & contemnes vitia carnis.

Saluandi sunt pauci re vera, etiam si aliquando dicuntur multi.

Cap. V.

1 *Homi 21. in lib. Numeris 1.*

ORIGENES explicans illa verba c.26. Numerorum: Numerato populo per familias suas, istis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in possessiones suas. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorẽ. Quidquid fortè contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores. In quo Origenes legit: Ex numero hominum pluribus plura dabuntur in sortem, & exiguis exiguã dabis hæreditatem, vnicuique sicut recensitus est, dabitur hæreditas eius. Sic habet & historia, hoc est quod docet, vt si qua tribus numerosior habetur in populis, maiora terræ spatia sortiatur. Si qua autem minore hominum numero censetur, breuiore possessione contenta sit. Sed quoniam terræ huius diuisionẽ, hæreditatemque terrenam, speciem dicimus tenere futurorum bonorum, ac formam cęlestis illius, quæ à fidelibus, & sanctis speratur, hæreditatis, ostendere requiro in illa hęreditate, quæ sperãda est, qui sint plures, & qui sint pauci, & inuenio ibi beatiores paucos haberi, quàm plures. Nam qui per viam latã, & spatiosam, quæ ducit ad perditionẽ, egerint iter, multi dicuntur: qui verò per arctam, & angustam viam perrexerint, quæ ducit ad vitam, pauci appellãtur. Et iterum in alijs dicitur: Quam pauci sunt, qui saluantur. Et iterum in alijs: Vbi multiplicatur iniquitas, refrigescet charitas multorum, non paucorum. Sed & in arca, quæ à Noe constructa est, vbi mensuræ cœlitus dãtur, in inferioribus, trecẽtorum cubitorum ponitur longitudo, & quinquaginta latitudo. Vbi verò tectus eius ad altiora consurgit in angustum cogitur, & paucorum cubitorum conclusione colligitur, ita vt summitas eius in vnius cubiti spatium consummetur: propterea que in inferioribus quidem, vbi lata, & spatiosa habebat loca, vel bestiæ, vel pecudes erant collocatæ, in superioribus verò, aues, in summis autem, quæ angustiora, & altiora erant, ibi homo rationalis collocatur. Sed vnde quæ sit differentia inter paucos, & multos colligemus indicia? Pone omnem humani generis numerum, ex vniuersis gentibus elige fideles, sine dubio pauciores erũt, quam sint vniuersi. Tunc deinde ex fidelium numero, elige meliores certum est, quòd multò inferior numerus remanebit. Et iterum ex ipsis, quos elegeris, elige rursus perfectiores, pauciores profectò reperies. Hi ergo, qui hoc modò plures sunt, plus terrę, & plus corporeæ hæreditatis accipient, pauci autem exiguum aliquid de terra consequuntur, qui plus in Domino habent, vbi autem nihil omnino terrenæ dignitatis accipiant, si quid digni fuerint, sacerdotes sunt, & ministri Dñi, horum enim ex integro ipse Dominus hęreditas est.

Matt. 7.

Mat. 24.

3 *Homil 40. ad populũ to. 5.*

CHRYSOSTOMVS dicit: Multò sunt plures gehennam ingredientes, sed maius est Dei regnum, licèt habet paucos. Quot esse putatis in ciuitate nostra, qui salui fiant? Infestum quidem est, quod dicturus sum, dicam tamen, non possunt in tot milibus centũ inueniri, qui saluentur, quin & de his dubito. Quanta enim in iuuenibus quæso malitia? Quantus in senibus torpor? Filij curam gerit nemo, nemo zelum habet, vt senẽ respiciens imitetur, exẽplaria deleta sunt, propterea neque iuuenes euadunt laudabiles. Hæc dico, nè quis Ecclesiam propter multitudinẽ admiretur, sed vt ipsam probatam reddere studeamus.

4 *Libr. 9. in c. 28. Isai. to. 4.*

HIERONYMVS exponẽs verba illa; in illa die erit Dñs exercituum corona gloriæ, & sertum exultationis residuo populi sui, ait: Dñs erit corona gloriæ his, qui in Ecclesia commorantur, & ad multitudinem plurimorum errãtium comparati, parui sunt numero, & ideo residuum vocantur populi.

5 *Libr. 1. in c. 1. Prou. to. 8.*

IDEM explicans verba illa; audiẽs sapiens sapientior erit, &c. Sapientiam, atque disciplinam stulti despiciunt, aduertit; quòd sapientem singulari numero, stultos describit plurali, quia & plures sunt sapientibus stulti.

&

& sapientium cœtus omnis, vniformē tenet callem pietatis.

6 AVGVSTINVS ait. In paucis, inquit, frequenter est veritas, errare multorum est. Et nè verbis tuis tantæ illius sterilis fœcunditati contradicere videreris, cui dictum est: Multi filij desertę, magis quàm eius, quę habet virum, adhibuisti ex Euangelio testimonium, quoniam pauci sunt, qui saluantur. Solue ergo quæstionem, quomodo ipse Dominus dicat: Quam arcta, & angusta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam; & idem ipse alibi dicat; Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cū Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorū. Quomodo etiam in Apocalypsi demonstretur eorum multitudo, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gētibus, & tribubus, & populis, & linguis stantes ante thronum, & palmæ in manibus eorum. Quomodo idem sint pauci, qui multi? Neque enim alterum horum est verum, alterum falsum: cum sit vtrumque diuina veritate prolatum, nisi quia idem ipsi boni verique Christiani, qui per se ipsos multi sūnt, in comparatione malorum, falsorumq; que itidē pauci sunt. Sic multa grana, quibus horrea magna complentur, pauca dicimus in comparatione palearum. Multæ sūt stellæ, quas numerare non possumus, quibus tam grande cęlum vndique circumfulget, paucas dicimus, in comparatione arenæ maris. Quando semen Abrahæ dixit Deus futurum sicut stellas cęli, & arenam, quæ est in littore maris, stellæ significauerunt spiritales Christianos, maris autem arena carnales, vtroque tamen genere plenus est mundus. Per totum agrum frumenta, per totum zizania, quia de vtroque dixit, qui falli non potest: Sinite vtraque crescere, vsque ad messem.

Lib. 3 cōt. Cresconiū gramaticum. to. 7
Isa. 54.
Matt. 22.
Matt. 7.
Matt. 8.
Apo. 7.

7 IDEM explicans verba illa; Domine si pauci sunt, qui saluātur, inquit. Ad istam interrogationem non dixit, non pauci, sed multi sunt, qui saluantur, sed de re hac interrogatus, respondens dixit. Contendite intrare per angustam portam, quasi dicat. Per angustam portam pauci intrant. Alio enim loco ipse hoc ait: Arcta & angusta est via, quę ducit ad vitam, & pauci ingrediuntur per eam: Lata autē, & spatiosa est via, quæ ducit ad interitū, & multi sunt, qui ambulant per eā. Quid gaudemus ad multitudines? Aream video, & grana quæro, & vix videntur grana. Pauci ergo, qui saluantur, in comparatione multorum periturorum. Nam ipsi pauci, magnam massam facturi sunt, cum venerit ventilator ferens vētilabrum in manu sua. Estote ergo inter multos multi, sed in comparatione quorundā multorum pauci. Vide de his plura. li. 14. c. 18

Ser. 32 in Luc. 10. 10
Matt. 7.

Sanctorum gesta miranda erant, suntq; inspicienda, vt imitentur, non autem illorum, si qua sunt, negligentia.

Cap. VI.

8 ORIGENES sic habet: Sicut cęli luminaria, ac sidera in firmamento cęli à Deo collocata cunctis indesinēter, quæ sub cęlo sunt, fulgent, atq; omnibus, quæ super terram sunt, per tempora, & tempora, per generationes, & generationes mirabiliter relucent, alia quidem per noctem, vt luna, & stellę, alia nihilominus per diem, vt solis speciosissimi radij, sic & sanctorum virtutis insignia, atque beatissimi eorum agones, omnibus in perpetuum singulariter fulgent, omnibus in æternum bonorum formā tribuunt, omnibus sub sole pietatis exēplum ostendunt. Quòd autē sideribus, atq; luminaribus comparentur omnes sancti, demōstrat Apostolus dicens: Stella differt à stella in claritate; ita & resurrectio mortuorum proculdubio sāctorum. Euidentius autem ostendit hoc Angelus, qui ad Danielē locutus est dicens: Tunc iusti effulgent sicut luminaria cęli, & tāquā sol, & luna, & tanquā stellę in sęcula. Super hęc vniuersa etiā ipse Dominus in Euangelio dicit Tūc iusti fulgebunt in conspectu Patris sui, qui est in cœlis. Sic itaque effulgent, atque

Lib. 1. in c. 1 Iob. in exord. to. 2.
1. Cor. 15.
Dan. 12.
Matt. 13.

atque emicant omnes sancti, non solũ in tempore resurrectionis, sed & nunc in tẽpore huius præsentis sæculi. Alius enim fide fulget, vt Abraham; alius castitate lucet, vt Ioseph: alius mansuetudine, vt Moyses; item verò alius constãtia, atque tolerantia vehementium dolorum, sicut admirabilis Iob, cuius sanctæ virtutis insignia, cuius admirabilẽ constantiam, cuius inenarrabilem tolerantiam, cuius mirabiles dolores, quis edicere, vel admirari queat, quæ scripta sunt Syrorum lingua, siue ab ipso Iob, siue ab amicis eius? Ob hoc enim dicit, ipse beatissimus Iob. Quis mihi tribuat vt scribantur sermones mei, quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo? Interpretata sunt autem à magno viro illo Moyse in Hebraicam linguã, atque filijs Israel tradita. Quod ostendit ipsa scriptura Iob dicens Hic interpretatus est ex Syrorum libro. A quo interpretatus? Manifestum est, quòd a Moyse in Hebræo. Item à septuaginta ex Hebræo in Græcum translatus est. In Aegypto scilicet olim Moyses ex Syro in Hebræum transtulit. Itẽ in Aegypto etiam septuaginta sub Ptolemęo in Græco illum transtulerunt: & deinde per omnes gentes, scriptura beati Iob diuulgata est. Erat nimirum pridem Syriacè ex parte scripta, non ita diligenter sicut postea à Moyse, qui omnia Spiritus sancti reuelatione, & cognouit, & scripsit. Quòd autem Moyses hęc scripserit in Aegypto, etiam iuxta ipsum tẽpus, cum eiusdem sit numeri, maxime comprobatur. Nam sicut quintus erat Iob ab Abraham, ita quinta progenie missus est Moyses educere filios Israel de Aegypto. Super hæc autem omnia inuenimus in antiquorum dictis, quòd cum magnus ille Moyses in Aegypto à Deo fuisset missus, & vehementem afflictionem filiorum Israel videret, & consolari eos ab anxietate lamentabilis eorum afflictionis, qua illos Aegyptij affligebant, minime valeret, vehementes illos, atque terribiles Iob dolores pro consolatione illis enarrauerit, nec non & in scriptura eos ponens, adhuc cum essent recentiores illi populo dederit, vt per cognationes, & tribus suas hæc legentes, & vehementes, atq; terribiles illos beati illius viri dolores audirent, sicque se inuicem consolarentur, & cum patientia, atque gratiarum actionibus, mala quæ eos circumdederant, sufferrent, & vt bonam remunerationem Domini, quam Iob post tolerãtiam largitus est, audientes etiam ipsi, liberationem sperarẽt, & beneficia beatæ mercedis laborum suorum expectarent. Huius namque rei euidens, atque irrefutabile indicium est hoc, quòd et ã adhuc vsque in hodiernum diem beati Iob tolerantia ante eos, qui sunt, in dolore, & luctu, legitur pro consolatione, atque exhortatione dolorum illorum, & pro ablatione angustiæ cordis corũ. *Infra:* Diximus quòd magnꝰ ille Moyses scribens passionem Iob, atque constantiam, pro consolatione dederit filijs Israel, blandè, & benignè loquens ad eos, & dicens. Constantes estote filij Israel, animæquiores estote posteritas Abrahæ, sustinete dolores, sufferte hęc mala, quia & olim erat quidam homo in terra Hus, cui nomen erat Iob, qui cum esset iustus, & verax, & sine querela, ingẽtes sustinuit dolores, amara supportauit tormenta propter nequissimi diaboli inuidiam. Ita & vos modò à Pharaone vexamini, ab Aegyptijs oppressionem patimini, cum omnino non comprobemini peccatores, sed hæc patienter iniustè ne defeceritis, neque succubueritis, sed sufferte constanter, atq; viriliter. Erit namque & vobis liberatio, quemadmodum & illi. Reddetur etiam, & vobis retributio huius tribulationis, sicut & illi reddita est. Si vos, quos honorabiles, atque diuites esse oportebat propter patrum bonitatem, atque diuitias, inhonorabiles, atque egeni effecti estis, nolite expauescere, quia & præfatus hic vir Iob de sede regali, & gloriosa, ad sterquiliniũ deuolutus est cum ignominia, ex immensis diuitiis, atque opulentia, ad miserabilem paupertatem immutatus est. Si Aegyptij, quos amicos esse oportuerat propter gratiam Ioseph, atque sinceritatem Israel, ad inimicorum nequitiam immu-

Margin notes: 2 / Iob 19. / 3 / Iob 1.

tati sunt, nec hoc vobis sit mirum, quia & Iob boni illi sodales, qui ei deuoti, atque integri amici esse debuerant, ad inimicitiam conuersi sunt. Hæc atque his similia Moyses loquẽs ad filios Israel, scripsit dicens. Homo erat in terra Hus nomine Iob.

Inter Hieron. opera, Aug. ait: Liceat dici alter hic Elias, alter Samuel, alter hic Ioannes Baptista. Elias, & Ioannes Eremitæ, magis ciborum, & vestium asperitatibus carnem macerauerunt. Non minoris vitæ Hieronymus idem per quadriennium in eremo ferarum tantùm socius prestitit: quinquaginta annis vinum, & siceram aliqualiter nõ gustauit: ab omni carnium, & etiam piscium esu, ita se abstinuit, quòd vix ea nominare volebat: coctum quid nõ nisi in vltima infirmitate bis comedit: cilicino sacco carnem veluti æthiopis macerans desuper panno vilissimo se tegebat: stratum aliud, nisi terram numquam sciuit: non nisi semel fructibus, aut herbarum folijs, siue radicibus pastus, in die post vesperam se orationib⁹ prebens, deinde vsque secũdam noctis horam quotidie vigilabat: post modum verò somno fessus in terra dormiens, vsque ad mediam noctem quiescebat: qua quidem continuè surgens hora, lectionibus, & scripturis intentus, vsque ad eius horam perdurabat. Ita leuissima flebat peccata, vt quis eum estimasset hominem interemisse. Ter in die continuè carnẽ diris verberibus flagellauit, ita vt ex eius corpore riuuli sanguinis effluerent, quin verbũ ociosum aliquod, vt pestem aliquam fugiebat. Sibi ocium nullum erat, semper aut sacris lectionibus, aut scribendo, aut docendo cunctos, exercitabatur.

4 *In epistol. August. ad Cyrilum Hierosol. epist. de laudib. Hiero. n. 9.*

Apud eundem, Cyrillus ait: Serpens antiquus Diabolus venerandi antistitis Siluani nimiè inuidens sanctitati, in eũ dolis, vt callidior cunctis animantibus, grauiter est commotus. Qui vt virum Dei infamẽ redderet, quatenus qui suæ sanctitatis exemplo releuabantur ad rectæ conuersationis semitas, suo casu deciderent ad peiora, nocte quadam formam sancti viri sumens, cuidam mulieri nobilissimæ iam in stratu quiescẽti apparuit, & se ad illam illicitè accedere fingens, consensum sui corporis inquireba. Ad quod perterrita mulier viri ingnorans speciem, dum se eũ hominẽ solam in thalamo cerneret, nec quid faceret sciret, diras cœpit voces emittere illa, ita vt clamoribus assiduis omnes excitarentur dormientes, & nõ solùm de illa domo, sed etiam conuicini. Qui omnes ad prædictæ mulieris thalamum accurrentes, quid hoc esset interrogauere pauidam mulierem. Interea calidus serpens sub thoro se ponens cœpit latere, qui autem accurrerant, diu perscrutantes, tandem ad locũ peruenĩẽtes, vbi pestifer latebat anguis aliena specie occultatus, hominem inuenerunt Qui eundem candelis accensis intuentes, Siluanum Archiepiscopũ crediderunt. Ad quod omnes, qui aderant stupentes, quid agerent, quid ve dicerent ignorabant, scientes eiusdem sanctitatis nomen. Et quia hoc tam detestabile inopinabileq; cernebant, eum interrogauerunt, cur tantas nequitias perpetrasset? At ille, Quid, inquit, mali feci si me mulier hæc ad huiusmodi negocium inuitauit? Quod mulier audiens, eum fore mendacem lachrymãs respondit. Tunc ille, vt homines illos erga Dei virum ad maius odium incitaret, quatenus illum cit us diffama et tam horrenda cœpit verba fari, quod nullus auribus poterat sustinere Quocirca eum contumelijs exacerbantes, coactè extra domicilium expulerunt. Mane autem facto, quæ gesta fuerant enarrantes, Siluanum archiepiscopum hypocritam, & dignum incendio acclamabant. Qua de re quasi tota est Nazaret commota aduersus archiepiscopũ, ita vt audiendo eius nomen quilibet blasphemaret. Volat ad innoxij antistitis aurem tanti fama discriminis, os amen non mouetur ad iniurias, gratias diuino semper agens nomini. Hoc ad meam detegendam insipientiam dico. pluries me ab eiusdem Siluani ore audisse, nunquam tantum se fœlicem fuisse, quantum cum se ab hominibus despici, & conculcari cernebat. Creuit in tan-

5 *In ep seq. quæ est Cyrilli epist. Hierosol. ad Augu.*

6

ium eius infamia, quòd eius opinio vſque in Alexandriam Cyprum, & per ciuitates affines penè ore omnium eſt delata. Manens in ſupernis Dominus inſpectator omnium, ſuos ſinit labi ſanctos in tribulationum ærumnas, vt tũc fideles patientia eos reddat, ſed eos exigente neceſſitate in preſſuris minimè derelinquit. Reuoluto itaque anno, quo Diaboli aſtutia talia erga Dei hominem perpetrauerat, ciuitatem Nazareth, vt illarum gentium aliq atenus ſcandalum mitigaret, vir Dei occultè deſerens, ad Eccleſiam, in qua diui Hieronymi humatum quieſcit corpus, tanquam ad refugij portum veniens, ſe in ſepulturæ loco poſuit oraturus. Quo per duarum horarum ſpacium, ſic manente, vir quidam nequit æ ſpiritu inflammatus in prædictam Eccleſiam intrans, ſanctumque reperiens ſuper ſepulchrum in oratione poſitum, ad eum velut draco cucurrit, ei improperans, quòd mulierum mentes ad libidinoſas ſuas voluptates continuè incitaret. Cui agnus innocẽs Siluanus ſe deſpici gaudens, vt iſta ſæpe ei diceret, blandis colloquijs inuitabat. Quod peſſimus ille latro audiẽs, gladium trahens dextera. Cui cum hoc verbum, ſuccurre Hieronyme glorioſe, venerandus antiſtes opponeret, in guttur proprium eleuatum gladium immerſit: & ſic (vt decebat) ſe ipſum vir nequiſſimus interemit. Caſualius ſuperueniens vir nequiſſimus, hoc, quod viſione diuina perpetratum fuerat, vt vidit, protinus gladium arripiens, à Dei viro hominem illum exiſtimans interemptum, Siluanum interficere conabatur. Ne nimia verba loquar, id quod primo acciderat huic euenit. Nondum vir iſte ſecundus in terrã ceciderat, duo alij viri Eccleſiam intrauere: qui id videntes, diuini ignari iudicij, hoc tantum fuiſſe peractum ſcelus à Dei homine putauerunt, quorum vnus id præ alio graue ferens, furia veſaniç vndique inflammatus, cœpit clamare, latro vſq; quo tua viget veſania, & malitia? Tu mulieres ad tuas libidinoſas cogis voluptates, & homines interficis in occulto, certa tuæ hodie nequitiæ finis erit. Et ſubitò cucurrit, vt eum exſtingueret vibrato, & deuudato enſe. At vbi Siluanus more ſolito, ſuccurre glorioſe Hieronyme exclamauit vir ille, vt duo primi ſe enſe proprio interfecit. Vir alius hoc intuens ad Eccleſiæ fores cucurrit, exclamareque cępit. Huc omnes accurrite, ecce maleficus Siluanus Archiepiſcopus, non ſolùm mulieres vituperat, ſed ſuis etiam incantationibus necat homines. Fit his auditis nimius mulierum, & virorum concurſus, verberant aera voces, combuſtione dignũ Siluanum Archiepiſcopum nequiſſimum acclamantes. Stabat agnus inter lupos, nihil dicens aliud, niſi hoc, iuſtè patior, quia in Deum meũ peccaui grauiter. Verberatur vir innocens, capitur ab omnibus, vt ad ſupplicia lætior, quãtò pœna grauior, deducatur. Cumq; iã captus Siluanus extra Eccleſiã duceretur, ſubitò glorioſus Hieronymus de loco in quo iacebat ſurgens, tanto circumfuſus lumine, quòd radijs, in eũ intuentium oculi vibrarentur, cunctis apparuit, ſuo deuotiſſimo antiſtiti, auxilia donaturus, qui ſua dextera, Siluani venerandi capiens dexteram, his, qui eundem captum tenebant antiſtitem, voce terribili, vt eundem dimitterent, imperauit. Antequam vox finiretur, omnes velut mortui in terram ceciderunt. Cũque mulier ab immundo ſpiritu agitata ad Eccleſiam duceretur, glorioſus Hieronymus, nefande, inquit, ſpiritus exi ab hac famula Dei, & tuas detege, quas erga Siluanum egiſti fallacias in Siluani forma omnibus . e demonſtrãs. Quod ita fecit, vt ab omnibus Siluanus archiepiſcopus putaretur, & rem quam fecerat, vt infamiem redderet Dei famulum, enarrauit. His dictis diris clamoribus de templo diſparuit. Quod vbi tã mirabile negotium eſt peractum, glorioſus Hieronymus, antiſtitis ſui dexteram nõ relinquens, Quid optas, inquit voce leui. Siluane chariſſime tibi placitum me facturum? At ille Domine, vt me hic amplius non relinquas. Ad quẽ Hieronymus correſpondit. Quod poſtulas, ita fiat. Poſt me velociter ergo veni. Hæc dicens cunctorum viſui ſe negauit.

sit interuallo autem horæ vnius facto, Siluanus archiepiscopus expirauit. Fit cunctis stupor vndiq; virorum, & mulierum confluit multitudo, lamentationes, & suspiria resonant, quilibet se reum eò quòd in Siluanum commisisset, veniam petens clamabat. Mane facto, corpus ad Nazareth Ecclesiam deportatur, tam istius ciuitatis, quàm Bethlehem populi multitudine comitatũ: vbi corpus illud venerãdum humauimus, vt decebat. Postquam multa Hieronymi miracula relata sunt, in fine totius epistolæ dicit. In ipso præsepij Dominici ingressu beatus Hieronymus saxum scalpendo, monumentum sibi fieri iussit. Tanta verò idem, corporis lassitudine fatigatus est, vt etiam in strato suo iacens, funiculo ad trabem suspenso, supinisq; manibus apprehenso erigeretur, vt officium monasterij, pro ut poterat, exhiberet, transeuntesq; in squalore corporis, vocisque tenuitate dies plurimi fluerent.

9 *Lib. 2. in c. 13. Prou. 7.*

IDEM exponens verba illa; Multi cibi in noualibus patrum, & alijs congregantur absq; iudicio, inquit. Multi sunt cibi alimoniæ cælestis in dictis, & exemplis venerabilium patrum. Et absque ratione facit, qui his legendis, meditandis, & exponendis instans, non suæ saluti per hoc, sed aliorum potius seruit, dum ipse ab his quæ legit, actibus reprobis discrepat. Talis namque in noualibus, i. operibus, siue sermonibus patrum optima institutione exculitis, non sibi, sed alijs subsidium acquirit. Iustus comedit, & replet animam suam, venter autem impiorum insaturabilis. Iustus percipit cibos sapientię, qui noualibus patrum, hoc est in operibus, ac verbis præcedentium iustorum probantur exorti: & hos ad profectum animæ suæ bene viuẽdo traijcit. Venter autem impiorum, idest, capacitas sensus insaturabilis: quia sicut Apostolus ait: Semper discentes, numquã ad veritatis scientiã peruenientes.

2. Tim. 3.

10 *Lib. 1. de virgin. ad Marcel. sororẽ suam to. 1.*

AMBROSIVS martyrium sanctæ Agnetis magnificiens ait: Natalis est S Agnetis, mirentur viri, non despe rent paruuli, stupeant nuptæ, imitẽtur innuptæ. Fuit deuotio supra ætatem, virtus supra naturam. Hæc duodecim annorum, martyrium fecisse traditur. Magna vis fidei, quæ etiam ab illa testimonium inuenit ætate. Istius ætatis puellæ, toruos etiam vultus parentum ferre non possunt, & acu districta, solent puncta flere quasi vulnera. Hæc inter cruentas carnificũ impauida manus, hæc stridentium grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, mori adhuc nescia, sed parata, vel si ad aras inuita raperetur, tẽdere Christo inter ignes manus, atque in ipsis sacrilegis focis, trophęum Dñi signare victoris, nunc ferratis colla, manusq; ambas inserere nexibus, nouum martyrij genus, nondũ idonea pœnæ, & iam matura victoriæ, magisteriũ virtutis impleuit, quæ præiudiciũ vehebat ætatis. Nõ sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum, læta successu, gta du festina virgo processit. Flere oẽs, ipsa sine fletu. Mirari pleriq; ꝙ tam facilè vitæ suæ prodiga, quam nondũ hauserat, iam quasi perfuncta donaret. Stupuere vniuersi, quòd iam diuinitatis testis existeret, quæ adhuc arbitra sui per ætatem esse non posset. Quãto terrore egit carnifex, vt timeretur, quantis blãditijs, vt suaderet, quantorum uota, vt sibi ad nuptias prouenirет. At illa, q me sibi prior elegit, accipiet: qd percussor moraris? pereat corpus, quod amari potest oculis, quibus nolo. Stetit, orauit, ceruicem inflexit. Cerneres trepidare carnificem, tremere percussoris dexteram, pallere ora alieno timentis periculo, cum puella non timeret suo.

11 *De exitu, vita, ac virtutibus Theo. Impe. oratio in die obitus sui. Honorio principe filio eius assistẽte. to. 5.*

IDEM sic habet; Agens de Theodosij clementia, si magnum est misericordem, aut fidelem quemcumque hominem inuenire, quantò magis Imperatorem, quem potestas ad vlciscendum impellat, sed reuocet tamen ab vltione miseratio? Quid præstantius fide Imperatoris, quem non extollat potentia, superbia non erigat, sed pietas inclinet? De quo Salomon præclarè ait: Iniqui regis imitatio, similis rugitui leonis; Sicut autem ros in herba, sic hilaritas

Prou. 20.

ritas eius. Quantum igitur est deponere terrorem potentiæ, præferre suauitatem gratiæ? Beneficium se putabat accepisse Augustæ memoriæ Theodosius, cum rogaretur ignoscere: & tunc propior erat veniæ, cum fuisset commotio maior iracundiæ: prærogatiua ignoscendi erat, indignatum fuisse: & optabatur in eo, quod in alijs timebatur, vt irasceretur. Hoc erat remedium reorum, quoniam cum haberet supra omnes potestatem, quasi parens expostulare malebat, quàm quasi iudex punire. *Infra:* Dilexi virum misericordem, humilem imperio, corde puro, & pectore mansueto præditum. Qualem dominus amare consueuit, dicēs. Supra quem requiescam, nisi supra humilem, & mansuetum? Dilexi virum, qui magis arguentem, quàm adulantem probaret: strauit omne, quo vtebatur, insigne regium, defleuit in Ecclesia publicè peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat: gemitu, & lachrymis orauit veniam: quod priuati erubescunt, non erubuit Imperator publicè agere pœnitentiam, neque vllus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. Quid quod præclaram adeptus victoriam? tamen, quia hostes in acie strati sunt, abstinuit à consortio sacramentorum. Dilexi virum, qui cum iam corpore solueretur, magis de statu Ecclesiarum, quàm de suis periculis angebatur. Cōteror corde, quia ereptus est vir, quem vix possumus inuenire. Sed tamen tu solus Domine inuocandus es, tu rogandus, vt eum in filijs repræsentes. Illò conuertatur anima eius vnde descendit; vbi agnoscat mortem hanc non hominis finem esse, sed culpę. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est, vt iā peccato locus esse non possit.

12 *Isa. 66.*

13 *Libr. 2 de Iacob, & vita beata c. 11. to. 1.*

Idem postquam enarrauit fortitudinem ac constantiam sanctæ fœminæ Machabææ in occisione sex priorū filiorum exhortans septimum ad perferenda tormenta ijs verbis, quæ in libro machabeorum referuntur ait: Vos mihi septem dierum lumina dedit Dominus, sextum iam diem clausi, & omniū opera bona valde. Debes mihi fili, vt quæ in illis sex laboraui, in te requiescam septimo, tamquam à sæculi operibus iam feriata. Quàm bonus fidei partus, quàm tutus portus iste pietatis, quàm splendida lucerna Ecclesiæ septeno fulgens lumine, & octauo vtero cūctis luminibus oleū subministrans, in lege nutriti, per gratiam coronati. Recurrūt in memoriam sermones sanctæ fœminæ dicentis ad filios. Ego vos genui, ego vobis succum lactis infudi. Nolite nobilitatem vestram perdere. Sic aliæ matres reuocare à martyrio solent filios, non vocare. At ista maternum in hoc ponebat affectum, si filij vitam magis perpetuam, quàm rem potalem persuaderet. Cadebant filij tormētis exulcerati, mortui super mortuos aduoluebantur, corpora super corpora volutabantur, capita super capita secabantur. Refertius erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, nō lauit vulnera, non oculos cuiusquam pressit, sciens gloriosiores esse, si cruore rati, & concreti pariter puluere, & sanguine viderentur, quales solent de bello redire victores. Non sic luna inter stellas refulget, vt inter filios mater, & cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, refulgebat, & cum amplexa ta victores, in medio filiorum iaceret. O uera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior? O vera valida charitas sicut mors dura? Nulla tantarum diluuia passionum tuam potuerunt charitatē excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatū. Sicut arca in illo mundi diluuio, totius orbis spatijs innocua ferebatur, ita & tu aduersus fluctus tam grauium passionum, pietate immobilis restitisti.

14 *Libr. 6. de baptis. cōtra Donatistas to. 7*

AVGVSTINVS inquit: Vt in palmite fructuoso inuenitur aliquid, quod purgandum sit, vt maiorem fructum ferat, ita & in arundine sterili, atque arida, vel alligata solet vna pendere. Et ideo sicut stultum est fructiferi palmitis purgamenta diligere, commodè autem facit, qui poma suauia vbicumque suspensa non respuit, ita nec ea sectanda sunt, quæ non bona in sancto viro apparent.

Idem

15 *Concio. 1. in Ps. 34. n. 8.* IDEM exponens verba illa; In populo graui laudabo te, sic habet; In Ecclesia, quæ toto orbe terrarum diffusa est, palea est, & frumentum. Palea volat, frumentum manet, ideo in populo graui laudabo te. In graui populo, quē ventus tentationis non aufert, in his Deus laudatur. In palea blasphematur semper. Quando palea nostra attenditur, dicitur. Ecce quomodo viuunt Christiani. Et fit quod scriptum est. *Rom. 2.* Quoniam nomen meum per vos blasphematur in gentibus. Inique inuide aream inspicis, non tibi facilè grana occurrunt, quære & inuenies populū grauem, in quo Dominum laudes, vis inuenire? Esto talis, nam si non fueris talis, difficilè est, vt non omnes tales tibi videantur, qualis est.

16 *In Ps. 47.* IDEM explicans verba illa; Circundate Sion, & cōplectimini eam, inquit: Dicat eis, qui malè viuunt, in quorum medio est populus ille, qui suscepit misericordiam Dei, in medio vestrum est populus benè viuens, circundate Sion. Complectimini eam. Nolite scandalis circundare, sed charitate circundate, vt qui benè viuunt in medio vestrum eos imitemini, & eorum imitatione Christum, cuius membra sunt, in corpore complectimini.

In Ps. 119 IDEM explicans illa verba: Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs, inquit: Parum est verbis agere contra linguam dolosam, & labia iniqua. Exemplis agendum est. *Simile.* Exempla sunt carbones vastatores, quia illis desolatur in homine cogitatio terrena, & abijcitur. Erant in illo multa, quæ malè frondueram, multæ carnales cogitationes, sæculares multi amores. Ipsi vruntur carbonibus vastatorijs, vt fiat purus locus desolatus, in cuius loci puritate faciat Deus ædificium suū, quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Christus. Accedunt carbones desolatorij, & deijciunt quod malè fuerat ædificatum, & desolato loco, accedit instructor fœlicitatis perpetuæ. Videte ergo quare dicti sunt carbones? Quia qui se conuertunt ad Dominum, de mortuis reuiuiscunt. Carbones autem, quando accenduntur, antequam accenderentur extincti erant. Nam extincti carbones mortui dicuntur, ardentes viui appellātur. Exempla ergo multorum iniquorum, qui conuersi sunt ad Dominum, carbones dicti sunt. Audis homines mirari, & dicere. Ego illum noui quàm ebriosus fuit, quā sceleratus, qualis fraudator, modò quomodo Deo seruit, quàm innocens factus est? Noli mirari, carbo est. Viuū gaudes, quem extinctum plangebas. Sed quando laudas viuum, si nosti laudare, adhibe illum mortuo, vt accendatur; Idest, quicunque adhuc piger est sequi Dominum, admoue illi carbonem, qui fuerat extinctus, qui iam ardet: & habeto sagittam verbi Dei, & carbonem vastatorem, vt occurras labijs iniquis, & linguæ dolosæ.

18 *Li. 2. Mor. ca. 1. n. 2.* GREGORIVS dicit: Scriptura sacra, mentis oculis quasi quoddam speculum opponitur: vt interna facies nostra in ipsa videatur. Ibi fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus. Narrat autem gesta sanctorum, & ad imitationem corda prouocat infirmorum. Dūque illorum victricia facta commemorat, contra vitiorum prœlia, debilia nostra confirmat, fitque verbis illius, vt eò mens minus inter certamina trepidet, quò ante se positos tot virorum fortium triumphos videt. Nonnumquam verò non solùm eorum virtutes, sed ēt casus innotescit, vt & in victoria fortium, quid imitando arripere, & rursus videamus in lapsibus, quid debeamus timere. Ecce enim Iob describitur tentatione auctus, sed Dauid tentatione prostratus. Vt & maiorum virtus spem nostram foueat, & maiorum casus, ad cautelam nos humilitatis accingat, quatenus dum illa gaudentes subleuant, illa metuentes premant.

19 *Li. 20. Moral. ca. 5* IDEM explicans verba illa Iob capite 30. mandebant herbas, & arborum cortices, ait: Herbas mandere est leuia quædā ac tenera de antiquis patribus imitari. Arborum verò cortices edere, est eorum opera superficietenus agere, sed intentionem rectam in eisdem operibus non tenere. Sunt enim nonnulli, qui

quidum præſentis mūdi gloriam, eiuſdem mundi actionibus adipiſci nō poſſunt, ſpeciem ſanctitatis appetunt, habitum venerationis ſumunt, imitatores antiquorum patrum videri concupiſcunt, & quædam quidem parua ac leuia peragunt, ſed eorum fortia, & quæ ex ſolius charitatis radice prodeūt, imitari contemnunt. Hi videlicet herbas edunt, quia magna negligunt, & vilib. ſatiantur. Plerumq; tamen etiam quædam quaſi robuſtiora opera exercent, ſed in eis intentionem rectam non tenent. Quibus profectò arborum cortices mandere eſt exteriores electorum actus aſſumere, & intentionem bonam in bonis actibus non habere: quia imitari cor rectè operantium negligunt, ex ſolis arborum corticibus replentur.

20 *Li. 27. Moral. ca. 5. homil.* IDEM exponens illa verba Iob capite 36 Qui effundit imbres ad inſtar gurgitum, qui de nubibus fluunt, inquit; Nubes viri ſancti, & Apoſtoli ſunt Nubes enim deſuper aerem prætexunt, ſi in cœlum oculos attolimus, non cœlum, ſed ipſas intuemur, nec viſus noſter æthereas plagas penetrat, quia ei illas ipſa ſua infirmitas occultat, & cum de cęlo ſol rutilat, prius interfuſo aere paſcitur, vt poſt in cœlo ſolis radios contempletur. Quia ergo carnales homines ſumus, cum ſuperna appetere nitimur, quaſi in cęlum oculos leuamus, & velut in cęlum aciem intendimus, quia preſſi vſu rerum corporalium, docere ſpiritalia conamur Sed quia tranſire intellectus noſter ad diuina non ſinitur, niſi prius per ſanctorū præcedētium exempla formetur, quaſi iam cœlum noſter oculus ſuſpicit, ſed nubes videt, quia comprehendere ea, quæ Dei ſunt appetit, ſed vix mirari ea, quæ hominibus collata ſunt, poteſt. Vnde aliàs dicitur: Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. *Pſal. 75.* Qui enim orientem ſolem contemplari nō valet, irradiatos montes aſpicit, & quia ſol ortus ſit deprehendit Ex æternis ergo montibus nos Deus illuminat, quia per admiratam vitam patrum præcedētium, radio nos ſuæ claritatis illuſtrat. Ecce cū præceptis cęleſtibus ſubdi per obedientiam cupimus, conſideratis antiquorum patrum veſtigijs iuuamur. Admirantes obedientiam Abrahæ, patientiam Iſaac, labores Iacob, caſtitatē Ioſeph, manſuetudinem Moyſi, conſtātiam Ioſue, benignitatem Samuelis, miſericordiam Dauid. Quia ergo in cunctis, quæ ſpiritaliter appetimus, exemplis præcedentibus informamur, bene de his nubibus dicitur, quæ prætexunt cuncta deſuper. More enim nubiū extenſa ſuper nos patrum vita regimur, vt ad fructum fœcundi germinis infundamur. Et quaſi intuētes cœlum, prius nubes aſpicimus, quia ante bonorum facta admirando cernimus, & poſt illa, quæ ſunt cæleſtia experiendo penetramus.

Gen. 18. Gen. 22. Gen. 27. Gen. 39. Exo. 32. Ioſue 10. 1. Reg. 16.

21 *Libro 1. Dial.* IDEM: Fleuerat Gregorius, quòd ad culmen ſummi præſulatus venerat relicta cella, & ait poſtea. Nonnumquam verò ad augmentum mei doloris adiungitur, quòd quorundam vita, qui præſens ſæculum tota mente reliquerunt, mihi ad memoriam reuocatur. Quorum dum culmen aſpicio, quantum ipſe in infimis iaceam agnoſco. De re hac plura diximus libro 5. capitulo vltimo.

Sancti ſunt Deo chari, cuius bonum ſicut & proximi Zelant, & optant, ſuntq; in bono firmi, & ſi in varijs ſint gradibus, nobiſq; vtiles in cælo.

Cap. VII.

1 *Hom. 11. in ca. 20. Leuit. 10.* ORIGENES exponens verba illa; Sancti eſtote ſicut ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter, ait: Inuenimus in ſacris literis non ſolùm homines, ſed & bruta animalia ſancta appellata, inuenimus, & vaſa miniſterij ſancta vocitata, & veſtimenta ſancta dici, & loca quæ in vrbibus poſita ſunt, & ſacerdotibus deputata. Ex mutis quidam animalibus primogenita boum, vel pecorum ſanctificari per legem Do-

mino

mino iubentur, & dr: Ne facias in eis opus vllum, quia Domino sanctificata sunt. Super vasis verò, cum in tabernaculo testimonij vasa ministerij, thuribula, vel phialæ &c. sancta appellantur. Super vestimentis etiam stola Pontificis Aaron, & tunica linea, & cætera huiusmodi sancta dicūtur. Si ergo intueamur, quo sensu hæc omnia sancta vocata sunt, aduertemus quomodo etiam nos dare operam debeamus, vt sancti esse possimus. Natus est mihi primogenitus bos, non mihi licet occupare eū ad opus commune, est enim Domino cōsecratus, & ideo dicitur sanctus. Intelligimus ergo ex hoc muto animali, quomodo lex, quod sanctum vult esse, nulli alij id seruire iubet, nisi Domino soli. Iterum pateræ, vel phialæ, quas dicit sanctas, illæ sunt, quæ numquam iubentur exire de templo, sed esse semper in sanctis, nec vllis penitus humanis vsibus ministrare. Similiter & vestimēta, quæ sancta nominantur, non iubentur intra domum vsui deseruire Pontificis, sed in templo esse, & inde omnino numquam efferri. Sed ad hoc tantū consecrata esse, vt eis, Deo ministrans Pontifex, induatur, & sint semper in templo. Ad cęteros verò vsus communes, vtitur communibus vestimentis. Similiter & pateris, ac phialis his, quę sancta appellantur, ad humanos, & cōmunes vsus vti non licet, sed tantùm ad diuina ministeria. Quod si intellexisti quomodo vel animal, vel vas, vel vestimentum sanctum appellatur, consequenter intellige, quòd his obseruationibus, & legibus etiam homo sanctus appelletur. Si quis enim se ipsum deuouerit Deo, si quis nullis se negotijs sæcularibus implicauerit, vt ei placeat, cui se probauit: si quis separatus est, & segregatus à reliquis hominibus carnaliter viuentibus, & mundanis negotijs obligatis, non quærens ea quæ super terram, sed quæ in cęlis sunt: iste meritò sanctus appellatur. Donec.n. permixtus est turbis, & in multitudine fluctuantium voluatur, nec vacat soli Deo, neque segregatus à vulgo est, nō potest esse sanctus. Cum ergo audis: Sancti estote, sapienter intellige, quæ dicuntur, vt sis beatus cum feceris ea. Hoc est enim, quod dr tibi; Separa te ab omni non solùm homine, sed etiam fratre inquietè ambulante, & non secundùm traditiones Apostolicas Separamini etenim, qui portatis, inquit, vasa Domini, & exite de medio eorum, dicit Dominus. Separa te à terrenis actibus, separa te à concupiscentia mundi, omne enim, quod in mundo est, secundùm Apostolum, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum quæ non est à Deo. Cum ergo separaueris te ab his omnibus, deuoue te Deo tanquam primogenitum vitulum, nō operetur per te peccatum, nec iugum tibi imponat malitia, sed esto semotus, & segregatus vsibus tantùm sacerdotalibus, tanquam primogenitum animal mancipatus. Segrega te tanquam phialæ sanctæ, & sancta thuribula, solius templi vsibus & Dei ministerio vacās. Separa te & semoue ab omni pollutione peccati, & esto segregatus in templū, Dei tanquam sancta indumenta Pontificis In templo namque Dei est segregatus ille, qui in lege Dei meditatur die ac nocte, & qui in mandatis eius cupit nimis. Sancti ergo estote, dicit Dominus; quia & ego sanctus sum. Quid est, quia & ego sanctus sum? Sicut ego, inquit, segregatus sum, & longè separatus ab omnibus quæ adorantur, & coluntur, siue in cęlo, siue in terra; sicut ego excedo omnem creaturam, atque ab vniuersis, quæ à me facta sunt segregor, ita & vos segregati estote ab omnibus, qui non sunt sancti, nec Deo dicati. Segregari autem dicimus, non locis sed actibus, nec regionibus, sed conuersationibus, vt quasi extra terram sitis, & mundum.

CHRYSOSTOMVS dicit: Quid est, quod pro nobis Deus non effecerit, corruptibilem mundum propter nos, vexari propter nos, & affligi prophetas voluit, misit in captiuitatem propter nos, in fornacem incidere propter nos finit, infinitaq; tolerare mala, & prophetas propter nos ipsos fecit, & Apostolos propter nos, vnigenitū propter

3 Hom. 14. in ep Pauli ad Roma. 10.4.

pter nos dedit, diabolum propter nos punit; probris est affectus propter nos. Probra enim, inquit, eorum, qui te probris afficiunt, super me deciderunt. Sed tamen post tot tantaq; nos vel à se deficientes non dimittit, sed & hortatur rursus, & alios componit, vt pro nobis obsecrent, vt nobis gratificetur, quod & in Moyse effectum est. Etenim illi dicit. Dimitte me, delebo eos, vt illum adducat ad suscipiendam pro illis supplicationem. Et Hieremiæ dixit: Ne ores pro populo hoc, nam non exaudiam te; non quòd eum à precibus cessare vellet, salutem enim nostram magnopere desiderat: sed vt illos terreret. Quod quidem propheta cum intelligeret, à precibus non cessauit. Postquam morbo incurabili laborauit populus in eo perseuerans, primùm quidem admonet ibi manere; vt verò non sustinuerunt, sed in Ægyptum transfugerent, hoc quidem concessit, postulat autem ab ipsis, vt ne vnà cum Ægypto & ad impietatem quoque trāseant; quod vbi non sunt persuasi, prophetam vnà cum illis mittit, vt ne omnino de cætero impingant: quando quidem enim illi ita vocantem non sequerentur, ipse illos sequitur corrigens, ac prohibens vlterius in vitium ferri. Quo sanè nomine, non in Ægyptum solùm Hieremiā, sed & Babylonem Ezechiel misit. Hi autem non contradixerunt. Nam posteaquam Dominum suum viderent illos magnopere amare, & ipsi quoque amorem eundem susceperunt, in eoq; perseuerarunt. Haud aliter, quàm si filium familias inutilem, probus seruus misereatur, dum patrem, illius causa se se attristantem, atque affligērem videt. Quid enim est, quod prophetæ ijdem propter illos non tolerauere? Secti, opprobrijs affecti, lapidati sunt, infinita perpessi mala: ac post hæc tamen omnia, ad illos currebant rursus. Nam Samuel non intermisit à lugendo Saule, à quo quamquam tam malè haberetur, vt mala etiam toleraret incuranda, tamen nullius malorum eiusmodi memor fuit. Iudæorum autem populo, & lamentationes scriptas Hieremias composuit. Cui cum magister militiæ Persarum permitteret, omni cum securitate, ac libertate vbi vellet habitare, populi molestiā, tum autem aliena in regione afflictionem, domesticæ mansioni antiquiori, prætulit. Eadem ratione & Moyses regiam, & quam in ea moram facere poterat contemnens, ad illorum calamitates aduolauit. Et Daniel item dies viginti sex, nullo cibo sumpto mansit, grauissimo ieiunio se macerans, vt Deum illis conciliaret. Præterea & pueri tres in fornace, Deo obtulerant, tantoque igni dum essent, supplicationem tamen pro illis offerebant. Nō enim pro se illi dolebant, qui salui essent ipsi, sed quòd tunc maximā in Deum fiduciam habebāt, propterea pro illis supplicabant hac de causa, & dicebant. In anima contrita, & spiritū humilitatis suscipiamur. Propter hoc, & Iosue vestimenta sua scidit. Propter hoc, & Ezechiel lamentabatur quærebatq; trucidatos, intuitus. Et Hieremias dicebat: Sinite me amarè flebo. Et antea, quoniam apertè pro malorū condonatione obsecrare non audebat, terminum quærebat, dicens. Quousq; Domine? Est enim sanctorum genus omne beneuolum, propensoque erga alios affectu. Propterea & Paulus dicebat: Induimini, sicut electi Dei sancti, & dilecti, viscera misericordiæ. Vides exactam verbi vsurpationem, vtque perpetuò à nobis misericordiam postulet. Neque enim simpliciter dixit misereamini, sed induimini, videlicet, vt quemadmodum vestis vna nobiscum semper esse solet, ita sit & misericordia. Neque verò simpliciter misericordiam dixit, sed misericordiæ viscera, nimirum, vt naturalem imitemur pietatem, atque necessitatem.

HIERONYMVS ait: Diuersa sunt dona Christi. Vnde Ioseph in typo eius variam habebat tunicam. Et in Psalmo 44. legimus: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate. Et Petrus Apostolus, sicut cohæredes, ait, multiformis gratiæ Dei, quod significantius græcè dicitur, Variæ. Porrò si Ioseph in typo Domini acci-

Psal. 38. Exo. 32. Hier. 11. Basile. Heb. 11. 1. Reg. 15. Exo. 2. Dan. 10. Dan. 3. Ibidem. Ezec. 16. Hier. 13. Coloss. 3. In epist. ad Pammac. pro lib. suis aduersus Iouin. 1. Pet. 4.

accipitur, tunica eius varia, atque distincta in virginibus, viduis, continentibus, ac maritatis est. Et ipsam reginam, hoc est, Ecclesiam Saluatoris in vestitu deaurato, eadem varietate circundatam diximus. *Infra*: Virginitatem frumentum, nuptias hordeum nuncupamus. Verùm in Euangelio maior turba hordeaceis panibus, minor frumentaceis pascitur. Aurum virginitatem, argentum nuptias diximus. Sed homines, & iumenta saluat Dominus. Centū quadraginta quatuor millia virginum signatorum, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, in his ostendimus omnes, qui virgines non permanserint, ad comparationem purissimæ, & Angelicæ castitatis, & ipsius Domini Iesu, esse pollutos. Vnde à continentiæ persuasione incipiens Apostolus, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cum brauium supernæ vocationis fortibus demonstrasset, deficere tamen in via neminem passus est, ita plaudens prioribus, vt non despiceret sequentes. Immo Ambrosius in libro de viduis ait: Iesus panem hordeaceū, nè in via deficerent, alijs corpus suum, vt ad regnum tenderent, demonstrauit. Coniugium hordeo, virginitatem corpori Christi comparat. Animalia, quæ in arca Noe referuntur ingressa, bina, & bina immunda sunt, munda autem, quæ in numero impari introierunt. In exordio creationis diem secundum commemorans Moyses non dixit, vidit Deus, qd esset bonum, vt virginitatem, & vnitatem præponeret coniugio.

Psal. 33. Apoc. 14.

6 Idem exponēs quintamdecimam mansionem, ait: Et profecti de Hazerot, castrametati sunt in Rithma. Rithma transfertur iuniperus. De quo scriptum est in primo graduum Psalmo: Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Et propheta respondet. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus iuniperorum, pro quo nos legimus desolatorijs. Fertur autem lignum hoc ignem multo tempore conseruare, ita vt si prunæ ex eius cinere fuerint opertæ, vsque ad annum perueniant. Ex quo discimus post sepulchra concupiscentiæ trāsire nos ad lignum, quod multo tempore calorem tenet, vt simus feruentes spiritu.

In ep. Fabi. de quadraginta duab. mansionibus. to. 3. Num. 33. Psal. 119.

7 Idem explicans verba illa; Protegam ciuitatem istam, & saluabo eam propter me, & propter Dauid seruum meum, inquit. Pollicetur Deus Ezechiæ, Assyrium recessurum, nec leuaturum contra Hierusalem clypeum: & liberandam ciuitatem obsidione præsenti. Et ad extremum infert: Propter me, & propter Dauid seruum meum, illud significans, quod non merito suo, sed Dei clementia conseruentur. Immo patris eorum Dauid memoria. In quo admonentur, & suæ negligentię, & illius fidei, atque iustitiæ, quòd in tantū iustitiam diligat Deus, vt etiam posteros sanctorum hominum, non suo merito, sed maiorum virtute tueatur.

Lib. 11. in c. 37 Isa. to. 4.

8 Idem explicans verba illa: Et erat similitudo palmarum hinc, atque inde, dicit: Eleganter in interioribus templi, & in sanctis sanctorum non posuit dexteram, & sinistram, nè quid sinistrum in his, quæ magna sunt, & arcana dicere videretur, sed hinc, atque inde, iuxta illud, quod in Euangelio scriptum est: Qui te percusserit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram. Nunquid dicere non potuit, & sinistram? sed quando percutitur dextera, præbetur & altera dextra: quia in sancto viro vtrumque dextrum, vtrumque perfectum est.

Lib. 12. in c. 41. Eze. to. 4.

9 Idem exponens verba illa; Vir erat in terra Hus, dicit. Iob vir dicitur, sicut Elcana, qui interpretatur possessio Dei, pater sanctissimi Samuel prophetæ vir vnus appellatur, non enim per diuersa mobilis, atq; instabilis ferebatur, sed firmus atque inconcussus persistens, vir vnus erat, & idcirco in monte Ephraim fructifero morabatur, in alta s. contemplatione virtutum, vt à nullis subiacentibus, & circumlatrantibus vitiorum agitationibus, mentis eius sublimitas deijceretur, vel vnitas scinderetur. Proinde vir hic magnus Iob in terra Hus habitasse perhibetur, quæ consiliatrix interpretatur. Non. n. terra carnis eius animum ipsius superabat,

Exp. in c. 1. Iob. to. 8.

rabat, sed imperitant s animi consilio cuncta faciebat. vnde & ipse ait: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem de virgine. Hoc ergo consilium, & pactum quondam inuicem inierunt homo eius interior, & exterior, vt terra, idest, caro eius, obediendo fieret consiliatrix spiritui, nè in ea dominaretur iniquitas.

Iob 31.

10 IDEM explicans verba illa: Quis enarrabit cœlorum rationem? ait. Sancti cœlorum nomine crebro dicuntur. De quibus propheta ait: Cœli enarrât gloriam Dei. Harum igitur donationum, quas habent secundùm Dei gratiam differentes, quis poterit narrare rationem? Præmiserat: Quis posuit in visceribus hominum sapientiam? Dicamus de varietate morum, siue meritorum velut vestium vero Salomoni ministrantium, quod per figuram regina Saba dixit Salomoni, cum admiratione laudans sapientiam eius, & domum, cibos, habitacula, & seruorum ordinationem, vestes, & ministros, & holocausta, quæ offerebant in domo Domini. Hanc officiorum varietatem, contextam esse per diuersas in toto mundo Ecclesias, per quas alibi coniugati, alibi continentes, alibi virgines, hi per eleemosynas, illi per alienationem omniũ facultatum, illi per crucem, & mortificationem terrenarum cupiditatum, illi per scientiam Scripturarum, multiplicibus sancti Spiritus gratijs, velut diuersis coloribus, Christi corpus exornant, sibiq; æternæ gloriæ, & immortalitatis vestimenta conficiunt Huiusmodi vestimenta, istæ spirituales mulieres operantur, idest, sanctæ animæ.

In ca. 38. Iob. *Psal. 18.* *3. Reg. 10.*

11 IDEM exponens illa verba; Bonum autem æmulamini in bono semper, narrat zelum Phinees, Eliæ, Mathathiæ, & Apostoli Iudæ, qui ob insignem zeli in se virtutem etiam zelotis nomen accepit. *Infra*: Zelus Pauli explicatur, cũ ait: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis Quantis difficulta bus, & dolore, fœtus promantur ex vtero, maledictio prima declarat, dicens: In dolore paries filios, Volens igitur Paulus ostendere magistrorum pro discipulis solicitudinem, quos patiantur affectus, nè sectatores sui excidant à salute, ait: Filioli mei, quos iterum parturio. Qui enim in alio loco, quasi pater dixerat: Si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres, iam nõ quasi pater, sed vt mater loquitur in Christo, vt vtriusque anxietatem, & pietatem in se parentis agnoscant. Tale quid & Moyses de populo loquebatur. Numquid ego in vtero accepi omnem populum istum? Quis putas nostrum, ita de discipulorum anxius est salute, vt non paucis horis, aut vt multum biduo, triduove, sed toto vitæ suæ tempore torqueatur, donec Christus formetur in eis? Sed & illud est intuendum, quòd qui per peccatum quodammodo homo esse desierat, per pœnitentiam concipitur à magistro, & rursum in eo Christi formatio repromittitur.

Lib. 2. in c. 4. epist. Pauli ad Galat. 19 *Num. 25.* *3. Reg. 19.* *Gen. 3.* *Galat. 4* *1. Cor. 4* *Num. 11.*

12 AMBROSIVS explicans verba illa: Socrus Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam imperauit febri, & dimisit illam, dicit. Et tu habes proximos, qui Deo pro re supplicent. Habes Apostolos proximos, habes martyres proximos si deuotione eis appropinques. Ama propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Ergo rogauerunt pro vidua Petrus, & Andreas. Vtinam existat aliquis, qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè istę, qui pro socru rogat, Petrus, & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Ægri, nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare nõ possunt. Ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium, obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt, martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrociniũ vendi are. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Non erubescamus eos intercessores nostræ

Lib. de viduis. to 4. *Luca 4.*

in-

infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cum viuerent, cognouerunt.

13 *Bib vnic. de Noe & arca ca. 7. & 1.* Idem comparat Arcam Noe ad arcam testamenti, & ait. In Exodo deauratur foris, & intus arca illa, sicut arca bitumine intus, & foris linita fuit à Noe. Arca testamenti in sanctis est. Sicut n. pretiosius aurum bitumine, ita illa, quæ in sanctis est arca, quam ista præstantior. Deniq; hic simpliciter ligna posuit, ibi autem ligna quidem, sed imputribilia comprehendit, declarans merita sanctorum. Addidit etiam illic supportatoria immobilia esse, quod sanctorum statio stabilis, & firma sit, qa vitæ probabilis tramitem, virtutis ductu secuti sunt, corruptelæ declinantes consortia. Hæc autem arca, vtpotè in diluuio huc, atq; illuc motu impelleba tur incerto, eò quòd peccatorum status mobilis sit, & vitæ eorum quodam redundante in passionum diluuio, corruptioni obnoxiæ, errore inconstanti vagentur.

14 *Serm 7. in Ps. 117. to. 2.* Idem explicans verba illa; Defectio, seu pusillanimitas, vt ipse habet, detinuit me pro peccatorib. derelinquētibus legem tuam, dicit. Non est hoc cōmune cum multis, nā plurimorum est contristari, siquam ab aliquo patiantur iniuriam. At verò qui fortior est, non propriam contumeliam dolet, sed aliena peccata, & in sua iniuria lapsum alterius ingemiscit. Exemplum accipe Apostolicum. Paulus. n. in peccato flebat alieno, sicut ipse ait: Nam ex multa *2. Cor. 2.* tribulatione, & angustia cordis, scripsi vobis per multas lachrymas. Et cum ipse tristaretur, eos ipsos quos arguebat, contristari nolebat. Deniq; addidit: Non vt contristemini, sed vt sciatis, quam charitatem habeo in vob. abundantius. Contristare enim volebat vsq; ad pœnitentiam lapsos, vt eorum mœstitia gaudium fieret arguenti. Vnde ait: Si enim egō contristo vos, quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Ideo talis Paulus, qui bene peritus in lege, aiebat: Pusillanimitas tenuit me à peccatoribus derelinquentib. legē tuam. Dolebat Dauid, non quia contēnebatur, sed quia lex Dei relinquebatur, & eorum qui faciebant, damnū dolebat, quod perirent Deo. Sicut bonus *Simile.* pater in phreuesi constituti filij, cum ab eo maledicatur, verberetur, afficiatur iniurijs, non suam, sed ægroti deflet ærumnam, & contumeliam dolet, non φ sibi sit irrogata, sed quia per furorem quid faciat eger, ignorat: ita vir bonus, cum videt peccatorē non reuereri, non honorare canos senioris, quo præsente faciat aliquid indignum, quasi morituram dolet, quasi desperatum à medicis ingemiscit, & vt bonus medicus, primò monet, deinde, etiam si grauia patiatur, tū tanquam ille ægrum, etsi cædatur, sustinet, etsi maledicatur, non derelinquit, & quidquid potest medicinæ adhibere, non denegat, nec tanquam contumacem deserit, sed tanquam bene de se meritum, omni studio sanare contēdit, exercens non solū artis peritiā, sed ēt mentis benignitatē. Ita iustus, & cū contēnitur à peccatore, nō auertitur, & cum læditur, furoris illud putat esse, nō improbitatis, magisq; vulneri eius medicinam afferre desiderat, & cōpatitur, & dolet, nō propter se, sed propter illū. Hoc ergo dolet Dauid, & ideo dolet, quia cum vnū mēbrum patitur, & cętera membra compatiuntur. Sed dices: quomodo dixit ipse Dauid: Lętabitur iustus, cum viderit vindictam impiorū? *Psal. 57.* Mihi videtur, quia lætetur, quòd ipse euaserit, non quia impij puniantur.

15 *Serm. in Psal. 118.* Idem explicans verba illa: Tabescere me fecit zelus me⁹, qa obliti sunt verba tua inimici mei. Vel exquisiuit me zelus domus tuæ, qm̄ inimici mei obliti sunt verborū tuorum, inquit. Est zelus ad vitā, qualis fuit in Phinees filio Eleazar, filij Aarō sacerdotis: qui sedauit furorem Dn̄i a filijs Israel, in eo quod æmulatus est zelum Dei in populo, & nō cōsummaui filios Israel in zelo meo, sicut dixi, ait Dn̄s: Ecce ego do ei testamētum pacis, & erit illi, & semini eius post eū testamētū sacerdotij ęternū, qa æmulatus est Deū suū. Arripuit ensem Phinees, duos occidit interdicta sibi cōsuetudine copulatos, redemit omnes, indignationem Domini mitigauit.

Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam seruare studet Ecclesiæ castitatem. Et ideo princeps sacerdotum dicit: Zelus domus tuæ deuorauit me. Bonus zelus, & vtilis in sacerdote præcipuè, nè remissus sit. Exquisiuit me zelus domus tuæ. Zelus Dei gratia est, vita est. Zelum habuit Elias, & ideo ad cęlum raptus est: Zelans, inquit, zelaui Dominum. Zelum habuit Mathathias, qui aduersus sacrilegia Antiochi excitauit Dei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos putant, qui sunt hostes Dei, etiamsi patres, fratres, sorores. Omnibus dicit, sicut Dauid: Inimici facti sunt mihi. Durus sicut inferi zelus. Durus zelus, quem uitæ huius nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, vt viuamus Deo. Angeli quoque sine zelo nihil sunt, & substantiæ suæ amittũt prærogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentent. Denique in Apocalypsi Ioannis Dominus ad Angelum Laodiciæ dicit: Consule tibi, vt emas à me aurum igne probatum. Hic est Dei zelus. Et quid miremur, si Angeli eum habent? Ipse Deus Pater ait: Zelans zelabo Hierusalem zelo magno. Quia Deus magnus, ideo & zelus eius magnus est. Zelo vindicatur Hierusalem. Zelo Ecclesia congregatur.

3.Reg.19.

16 AVGVSTINVS explicat locũ Pauli ad Ephes. 4. Nolite cõtristare Spiritum sanctum Dei, hoc est, nolite nos contristare, qui secundùm Spiritum Dei contristamur ex vobis. Charitate quippe contristabantur sancti, quam diffundebat Spiritus sanctus in cordibus eorum, & per hoc eos de malis fratrum tristes ipse faciebat.

Lib. cõtra sermonem Arrianorum. to. 6.

17 IDEM explicans verba illa: Miserere mei Deus, quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus, ait. Quærimus vnde sit ista tribulatio, quoniam liberatus paulò ante gaudere videbatur, facto spatio pedib. suis in latitudine charitatis. Vnde ergo est ista tristitia, nisi fortè ex illo, quod Dominus dicit: Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum? Primò enim commendata paucitate sanctorum, tanquam missis retibus multiplicata est Ecclesia, & capti sunt innumerabiles, de quibus prædictum erat: Annunciaui, & locutus sum, & multiplicati sunt super numerum. Ex his multitudinibus, quomodo non tribuletur iste de hac multitudine, quando videt ipsos implere theatra, qui paulò ante Ecclesias impleuerunt? Ipsos in nequitijs, qui paulò ante in laudibus Dei? Ipsos blasphemare Deum, qui respondebant amen Deo ?Infra: Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus. Dicit Apostolus: Nos viuimus, si vos statis in Domino. Quicumque perfecti sunt ex Euangelio, & gratia Dei, nõ hic viuunt, nisi propter alios. Quia dispensatio eorum alijs necessaria est, fit in eis, quod ait idem Apostolus: Concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo, multò magis optimum, manere autem in carne necessarium propter vos. Quando autem uidet homo ex dispensatione sua, ex laboribus suis, ex prædicatione sua non proficere homines, infirmatur in paupertate vita hominis. Verè mirabilis egestas, & fames, quandoquidem eos, quos Domino lucramur, quodammodo manducet Ecclesia. Hoc agit Ecclesia per sanctos, esurit, quos lucrari vult, & quos lucrata fuerat, aliquo modo manducat. Cuius personam gerebat Petrus quando ei de cœlo submissus est linteus plenus omnibus animalibus, in quibus Gentes figurabantur. Præfigurabat Dominus Ecclesiam, quòd omnes Gentes erat transuoratura, & in corpus suũ conuersura, & ait Petro: Occide, & mãduca. Prius occide, & post manduca. Occide, quod sunt, & fac, quod es. Cum ergo prædicatur Euangelium, & videt, qui prædicat, non proficere homines, quare non clamet, quoniam defecit in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus? Infirmatus est in egestate vigor meus, & ossa mea conturbata sunt. Anni nostri isti, quos hic ducimus, in gemitibus sunt. Vnde? Quia abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorũ. In gemitibus, non in clamoris vocib.

Conc. 2. in Psal. 30. to. 8.

Mat. 24.

Psal. 39.

1. Thes. 3.

Philip. 1.

Act. 10.

Psal. 39.

Matt. 24.

Quan-

Quando videt sanctos multos in perversum ire, gemitus suos deuorat apud se, vt dicat: Gemitus meus à te non est abscoud tus. Etsi absconditus est ab hominibus, sed non à te. Ossa mea conturbata sunt. Ossa fortes intelliguntur Ecclesiæ, qui etsi non conturbantur persecutionibus alienorum, conturbantur tamen iniquitatibus fratrum.

Psal. 37.

18 *In Ps. 44.* *2. Cor. 2.* IDEM explicans illa verba: Myrrha. & gutta, & casia in vestimentis tuis, à domibus eburneis, dicit. Odores boni à vestimentis tuis. Vesti menta eius sunt sancti eius, quos sibi sicut vestes exhibet sine macula, & ruga. Audi Paulum dicentem: Christi bonus odor sumus in omni loco, & in his, qui salui fiunt, & in his, qui pereunt. A domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ regum. Magnas domos, & magna tabernacula Dei, corda intellige sanctorum, ipsosq; reges regentes carnem, subiugantes sibi turbas humanarum affectionū, castigantes corpus, & seruituti subijcientes. accipe, quia inde delectauerunt eum filiæ regum.

18 *In Ps. 46.* *1. Pet. 1.* *Sap. 7.* IDEM exponens illa verba: Deus sedet super sedem sanctam suam, dicit. Para Deo locum in corde tuo: venit, & libenter sedet. Ipse certè est Dei virtus, & Dei sapientia, anima autem iusti sedes est sapientiæ. Si ergo anima tua sit iusta, eris regalis sella sapientiæ. Et reuera, qui benè viuunt, & secundùm charitatem piam conuersantur, nonne Deus in illis sedet, & ipse iubet? Obtēperat anima sedenti in se Deo, & ipsa iubet membris tanquàm famulis suis, sed & ipsa fruitur interius insidenti sibi Domino suo.

20 *In Ps. 67.* IDEM explicans verba illa: Currus Dei decem millibus multiplex millia lætantium: Dominus in eis. In his verbis, inquit, ingentem multitudinē sanctorum significat, qui portando Deum, fiūt quodammodo currus Dei; quos regendo perducit in finem debitum. Suntq; millia lætantium. Spe.n. sunt gaudentes, donec perducantur ad finem, quem nunc exp. ctant per patientiam. Mirificè autem, cum dixisset millia lætantium, continuò subiecit, Dominus in illis: Nè miremur, quòd lætentur, Dominus in illis. Dominus in illis, & ideo etsi per multas tribulationes oporteat eos introire in regnum Dei, ideo etsi sunt quasi tristes, semper tamen gaudentes, sed spe sunt gaudentes, & in tribulatione patientes, quia Dominus in illis est.

21 *In Ps. 88.* IDEM exponens illa verba: Et ædificabo in generationem, & generationem sedem tuam, sic habet. Est duplex generatio. Est nunc generatio carnis, & sanguinis, erit generatio futura in resurrectione mortuorum. Ædificabo in generatione, & generationem sedem tuam. Nunc habet in nobis Christus sedem suam, ædificata est sedes eius in nobis, nisi enim sederet in nobis, non nos regeret, si ab illo autem non regeremur, à nobis ipsis præcipitaremur. Sedet ergo in nobis, regnans in nobis: sedet iam in illa generatione, quæ est ex resurrectione mortuorum. In æternū Christus regnabit in sanctis suis, sicut promisit Deus.

22 *Cōcione 2. eiusdem Psal.* *Matt. 13.* IDEM explicans verba illa; Sedes eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, ait. Sedes eius, quibus dominatur, in quibus sedet, & regnat: sedet eius omnes sancti. Sic erunt, inquit, omnes in conspectu meo sicut sol: quia iusti fulgebunt in regno patris mei, sicut sol. Iste sol in conspectu est non solùm hominum, sed & iumentorum: at sanctus sol, non in conspectu hominum, non in conspectu carnis, & brutorum, sed in conspectu meo. Et sicut luna. Sed quæ luna? Perfecta in æternum. Etenim etsi perficitur luna ista, quam videmus, alio die incipit minui, postquam perfecta fuerit. Sic perficietur sedes eius tanquā luna perfecta in æternum. Similis est caro nostra lunæ, quæ omni tempore patitur augmenta, & decrementa. Sed erit caro nostra in resurrectione perfecta. Itaque si in solo animo perficeremur, tātummodo sol nos compararet. Rursus si in solo corpore perficeremur tantummodo lunæ. Sed quia perficiet nos Deus, & in anima, & in corpore, secundùm animum dictum est, sicut sol

in conspectu meo, quia animum non videt, nisi Deus, & sicut luna iam caro perfectè in æternum in resurrectione mortuorum.

23 *Serm. 3. Assumpt.* BERNARDVS sic habet: Tria sunt in Ecclesia sanctorum genera. Est Maria, quæ piè, & sublimiter sentiat de Deo suo, Martha benignè, & misericorditer de proximo. Lazarus miserè, & humiliter de seipso. Tria hæc distribuit ordinatio charitatis: Marthæ administrationem, Mariæ contemplationem, Lazaro pœnitentiam. Hi sunt, qui in amaritudine animæ suæ recogitat annos suos, tanquam vulnerati dormientes in sepulchris. Gradum suum quisque consideret. *Ezec. 14.* Si inuenti fuerint in ciuitate hac Noe, Daniel, & Iob, ipsi iustitia sua liberabûtur, ait Dominus, sed filium aut filiam non liberabunt. Oportet te frater, ad quem de fabricanda, seu regenda inter vndas diluuij arca nihil spectat, aut virum esse desideriorum, vt Daniel erat, aut cum beato Iob virû dolorum, & scientem infirmitatem. Veni nunc mecum ad nuptiale carmen, & consideremus quemadmodum sponsus sibi sponsam vocat, & nullum omiserit ex his tribus, nec addiderit vltra. *Cant. 2.* Surge, inquit, propera amica mea, formosa mea, columba mea, & veni. An nô amica est, quæ dominicis lucris intenta, fideliter ipsam quoque pro eo ponit animam suam? Quoties enim pro vno ex inimicis suis spirituale studiû interponit, toties pro eo spiritualiter ponit animam suam. An nô formosa, quæ reuelata facie gloriam Domini speculando in eandem imaginem transformatur à charitate in charitatem, tanquam à Domini spiritu? An non columba, quæ plangit, & gemit in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ, tanquam sepulta sub lapide.

24 *Epist. 78 ad Ruggeriû abbatem S Dionysij.* IDEM inquit: Audientes omnes, qui timent Dominum, quanta fecit Dominus animæ tuæ, gaudent, & stupent super tanta, & tâ subita mutatione dexteræ excelsi. Auget verò gaudium, qd salutis consilium castius intrusum tibi, protinus tu s[illegible] [illegible]re, atq; ita implere satagisti, quod legitur: *Apoc. 22.* Qui audit, dicat: Veni. Sic strenuus in bello miles, immo sic pius, ac fortis militum dux, vbi suos fortè conspexerit in fugam versos, iamque hostili passim gladio trucidari, etsi se vel solum videat euadere posse, libet tamen mori magis cû illis, sine quibus viuere pudet. Proinde stat in prœlio, fortiter dimicat, & inter cruentos gladios per medias acies hac, illacque discurrens, voce & ense terret quantum valet aduersarios, animat suos. Vbi acrius insistere hostê, socijsque grauius comperit imminere periculum, ibi adest. Occurrit ferienti, pereunti succurrit, eò quippe mori paratus pro singulis, quò desperatus de vniuersis. At verò dum paulisper retardare nititur insequentes, suos verò, quos valet, erigit corruentes, reuocat fugientes, fit plerumque, vt in manu forti tam gratam, quam inopinatam obtineat salutem suis, hostibus confusionem. Fugant tandem, quos fugiebant, superant quos pęnè sustinebant victores: & qui prius periclitabâtur de uita, postmodum exultant & de victoria. Sed quid nos tam religiosum tam forte factum sæcularibus comparamus, quasi exempla nobis de ipsa desinit religione? An non liquidò certus erat Deo promittente Moyses, si quidê *Exo. 32.* perisset populus, cui præerat, se non solùm pariter periturum non esse, sed insuper & missum iri in gentem magnâ? Et tamen quo affectu, quo studio, quibus pietatis visceribus, irritantibus subuenit, obuiat ira[illegible] [illegible]? Fidelis aduocatus, qui quoniam non quærit, quę sua sunt, facilè obtinet omne qd quęrit. Planè benignus, qui tanquâ caput vnitum membris, genti suæ firma charitate cohærens, aut illam saluabit secum, aut non potest, nisi idem cum illis subire periculum. Hieremias quoq; vin- *Hier. 43.* ctis & ipse inseparabiliter suis, sed affectu compassionis, non contentionis assensu pro communi exilio, & seruitute côtempsit natale solum, ac propriâ voluntatem. Quippe cui cæteris migrantibus liberè manere in patria liberum fuit, sed maluit captiuus abduci cum populo, cui se fore & in ipsa capti-

uitate

Rom. 9. initate noucrat necessarium. Paulus eodē proculdubio spiritu optās etiā anathema esse a Christo pro fratribus, proprio expetitur affectu, quam vera sit illa sententia: Fortis est vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Sed addo & sanctum Dauid, qui cernens, dolensq; populi stragem, Angelo percutienti festinus occurrit, & in se potius, domumq; patris sui diuinam transferri flagitat vltionem. Ego tanta fateor audire de te, etsi desiderabam, non tamen sperabam. *2. Reg. 24.*

Scandalum malum grande, quando vitare illud tenentur homines, pusillis autem scandalizari non debent. Cap. VIII.

1 Homi. 10 in ca. 21 Exodi. to. 1.

ORIGENES explicās ea verba: Quod si litigauerint duo viri, & percusserint mulierem prægnantem, & exierit infans eius nondum formatus, detrimentum patietur, quantum induxerit vir mulieris, & dabit cum honore. Quod si formatus fuerit, dabit animam pro anima, oculum pro oculo, combusturam pro combustura, vulnus pro vulnere, liuorem pro liuore, inquit. Patietur damnum, qui ad subuersionem audientium verbum contendit, pro anima illa, quæ nondum formatum abiecit infantem. Mulier n. prægnans dicitur anima, quæ nuper Dei concepit verbum. Si hæc mulier verbum fidei, quod tenuiter conceperat, abiiciat, & perdat, qui scandalizauit, damnum patietur. Quod etiam pro test de scandalo cathecuminorum nondum formati accipi. Potest enim fieri, vt rursum ipse, qui læsit, instruat, reparet, restituat animæ ea quæ perdidit. Cum mansuetudine corripientes eos, qui resistunt veritati. Quod si formatus iam fuerit infans, dabit animam pro anima. Formatus infans potest videri sermo Dei in corde eius animæ, quæ gratiam est baptismi consecuta est, vel quæ clarius verbum fidei concepit. Hæc si scandalo percussa abiecerit verbum, & inuenta fuerit esse de illis, de quibus dicebat Apostolus Iam.n. quædam conuersæ sunt retro post sathanam, animam pro anima dabit in die iudicij apud eum iudicem, qui potest corpus & aīam perdere in gehennam. Quia & alibi dicit Propheta ad Hierusalē: Dedi commutationem tuam Aegyptum, Aethiopiā, & Sidonem pro te. Vel certè potest illud aptari, vt qui sibi conscius tāti scandali fuerit, ponat animā suam pro anima illius, quam scandalizauerit, & vsque ad mortem det operam quomodo redeat, quomodo reparetur, quomodo restituatur in bono. *Infra*: Sciendum tñ est, quod non est periculosum scandalizari, sed aut mulierum, aut paruulorū. Sicut & Dñs in Euāgelio dicit: Si quis scādalizauerit vnū de pusillis istis minimis. Pusillus ergo est, & minim⁹, q scādalizari pōt. Spiritalis aūt diiudicat oīa, & oīa probat, & quod bonum est, cōtinet, & ab oī se specie mala abstinet.

2 Homi. 20. in ca. 25. Num. Apoc. 2.

IDEM explicat locum Ioan. in Apocal. qui ad Angelum cuiusdam ecclesiæ scribēs, dicit. Habes ibi quosdam, qui tenent doctrinā Balaam, qui docuit Balaā mittere scandalum in conspectu filiorum Israel, vt manducarēt immolata idolis, & fornicarentur. Ergo tēporibus Ioānis Apostoli erāt quidam in ecclesia illa, ad quam scribebat, docentes doctrinā Balaam. Putas ita accipiendū est, quod fuerint in illis dieb⁹, qui dicerēt se docere ea, quæ Balaam docuit, & qui profiterētur se dogmatum, & traditionū illius, esse doctores? An illud potius debemus aduertere, q si quis faciat opus, quod fecit Balaam, is doctrinā Balaam docere uideatur? Si ergo aliquis malis cōsilijs scandalū generet populo Dei, & offensionē diuinam, atq; iracundiam cœlestem prouocet plebi, hic doctrinam Balaam tenere dicendus est.

3 Homi. 25. in ca. 31. Num.

IDEM hic exorditur; In superioribus fornicati sunt filij Israel cum mulieribus Madianitarum, & hoc fuit scandalum filij Israel, in quo ad iracundiam prouocauerunt sanctum Israel. Nunc autem posteaquam pertulit Israel, quæ pertulit Locutus est,

est, inquit, Dominus ad Moysen dicens: Vlciscere vltionem filiorum Israel de Madianitis. Igitur scandala, quæ acciderant Israelitis, quoniam ter giuersatione Madianitarum acciderāt, ipsi enim subornauerūt mulieres, quæ eos deciperent, vt peccarent coram Domino. Illi quidem pro peccato suo pertulerunt vindictam, mediocrius tamē & parcius. Hi verò, qui eis fuerūt causa peccandi, multò vehementiori subiacent vltioni. Vnde edocemur, quia longè sit grauius alijs causam præbere peccati, quàm ipsum vnumquemq; peccare, sicut & Dominus designat, cum dicit: Quia melius fuerat homini illi nō nasci, aut molam asinariam alligari circa collum eius, & præcipitari in profundum maris, quàm vt scandalizet vnum de pusillis istis. Illud autem scādalum dicitur, vbi rectò itinere ambulanti, deceptio aliqua instruitur ad peccandum, & subijcitur causa peccati. Sicut Madianitæ, ambulantibus in lege Domini Israelitis, & custodientibus eastitatem, subornarunt mulieres, quæ eos deciperent ad peccandum. Causam ergo præbere peccati, hoc est scandalizare. Verumtamen datur vindicta, sed multò grauior in eos, qui scandalizauerunt, quàm in eos, qui peccauerunt.

Lib. 9. in ca 14. ad Rom. to 3.

IDEM vt probet hanc veritatem, quam statuerat: hoc iudicate magis, nè ponatis offendiculum fratri, vel scandalum (iudicate, idest statuite) dicit. Si n. propter cibum frater tuus scandalizatur, vel contristatur, non iam secundū charitatem ambulas. Noli cibo tuo illū perdere, pro quo Christus mortuus est. Etsi commune nihil est, & vsus omnium ciborum licenter admittitur, tamen tu si propter cibum, quem rectè putas sumendum, fratrem tuum, qui nondum scientiæ huius capax est, scandalizas, iam non secundùm charitatem ambulas, nec affectum in te fraterni amoris ostendis. Quid enim lædetis, si vt fratrem tuum non scandalizes, ēt à licitis abstineas? Tibi enim abstinere à licitis, crimen nullum est: illi verò, in quibus discernit, & putat non licere, contaminabilis vsus est.

Tract. 1. de baptismo. ca 10. to. 2.

BASILIVS disputat, an scandalum obijcere, perpetuò sit periculosum, & ait: Scandalum, seu offendiculum est, quidquid vel ad defectionem à veritate, quæ secundùm pietatem est, abducit, aut ad errorem solicitat, aut instruit ad impietatem. Itaque si in seipso quidem consideratum bonum fuerit, quod vel dicitur, vel fit, morbus verò vtentis eo opere, aut uerbo, in ipso vsu damnum attulerit, insons erit à iudicio offensi, qui bonum, quod ad fidei ædificationem in seipso confert, vel locutus est, vel fecit, quemadmodum & Domino vsu venit, vbi dixerat: Non quod intrat in os hoc coinquinat hominem, &c. Scandalizatisq; Iudæis dixit: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur. Idem quando Ioan. 6. de Eucharistia locutus fuerat, multi ex discipulis abierūt retro, Petrus autem dixit: Quò ibimus Domine, verba vitæ æternæ habes. Quibus namque, qu fide sani erant, ad fidei ædificationem, & acquisitionem salutis æternæ, illis scientia, & fide infirmi propter suam ipsorum malitiam ad perditionis occasionem vtebantur, iuxta illud, quod scriptum est: Hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel; non ideo quòd is sibi ipsi sit contrarius, sed propter vtentium contrariam animi sententiam. Sicut & Apostolus ait: Alijs quidem odor vitæ in vitam, alijs vero odor mortis in mortem. Si verò secundùm naturā suam malum est, quod vel dicitur, vel fit: iam qui hoc fecit, aut dixit, cum propria p[illegible], tum offendiculi culpā sustinebit, etiam si is, cuius gratia factum est offendiculum, offensus non fuerit. Ita autem peccantes in fratres, & percutientes infirmam ipsorum conscientiam, in Christum peccatis. Itaq; quando quod fit, in seipso consideratū malum est, causa est offendiculi, aut si ex licitis aliquid, & in nostra potestate constitutis, infirmo vel fide, vel scientia offendiculum generauerit, apertum & ineuitabile iudicium habet, horrendum illud, de quo Dominus locutus est. Prodest illi, ut mola asinaria demergatur

Mat. 15.

Ioan. 6.

Luc. 2.

gatur in mare, magis quàm vt vnus ex his paruulis offendatur. Quapropter Apostolus etiam de licitis dicit: Bonū est non edere carnes, neq; bibere vinum, nec aliud quid facere, in quo frater tuus scandalizatur. Et iterum alibi. Quoniā omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione sumitur. Dicit quoque: Non manducabo carnes in æternum, nè fratrem meum scandalizem. Si verò in licitis tale est iudicium, quid dicendum est de vetitis? Propterea in vniuersum nos docet, dicens: Inoffensi estote & Iudæis, & Græcis, & Ecclesiæ Dei, quemadmodum & ego vbique omnibus placeo, non quærens, quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.

Rom. 14. — 1. Tim. 4. — 1. Cor. 8. — 1. Cor. 10.

7 In lib. regularum breuiū in resp. 64 interrog. n. 2.

IDEM inquit: Sanè scādalizat quidem aliquis, quandocumque dictis, factisve legem violat, & exemplo suo alium ad legis violationem inducit, vt serpens Euam, & Eua Adam: vel quandocumque prohibet exequi voluntatē Dei, vt Petrus Dominum, quando dixit: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Cui dictum est: Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum. Vel quando ædificat animum imbecilli, ad aliquid eorum quæ vetita sunt, conuenienter illi quod scriptum est ab Apostolo his verbis: Si quis enim viderit te qui habes scientiam, in idolio recumbentem, nonne conscientia eius cum fuerit infirma ædificabitur ad mā ducandum idolothyta? Quibus illico adiungit: Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, nè fratrem meum scandalizem. Oritur autem scandalum pluribus ex causis. Vel enim ab eo, qui scandalizat, scandalum nascitur, vel ab eo, qui scandalizatur causa proficiscitur, cur scandalizetur: atque in his item non vno, atque eodem modo. Aliquando enim ex malitia, aliquando autem ex inscitia, vel huius, vel illius. Est præterea quando in ijs, quæ rectè vel dicuntur, vel fiunt, eorum qui scandalizantur, malitia magis declaratur.

Matt. 16. — 1. Cor. 8.

8 Aut enim mandatum Dei aliquando faciente, aut his, quæ in libera potestate posita sunt, liberè vtente, scādalizatur, qui scandalizatur. Quotiescumque igitur in ijs, quæ ex mandato, vel fiunt, vel dicuntur, homines offensionem incurrunt, & in his scandalizantur (vt in Euangelio in his, quæ à Domino ex voluntate patris fiebant) tunc ea nobis in memoriam sunt reuocanda, quæ de huiusmodi hominibus idem Dominus respondérit discipulis dicentibus: Magister scis, quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizantur? Sic enim illis respondit: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Cęcus autem si cęco ducatū præstet, ambo in foueam cadunt.

Matt. 15.

Vbi verò in his, quæ posita in potestate nostra sunt, scandalizatur aliquis, enimuero tunc veniendum est in memoriam eorum Domini ad Petrū verborum, quando dixit: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies staterem, illū sumens da eis pro me, & te. Et item eorum, quæ Apostolus Corinth js scribit his verbis: Non manducabo carnes in æternum, nè fratrem meum scandalizem. Et alio in loco: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. 9 Quàm autem metuēdum sit in his quæ videntur posita esse in potestate nostra pati, vt frater scandalizetur, docet præceptum Domini, quo in vniuersum modus omnis interdicitur scandalizandi, quando dicit: Videte nè contemnatis vnum ex his pusillis, dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cęlis est. Quod ipsum testatur etiam Apostolus, cum dicit: Sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. Aliās autem cum grauius ab huiusmodi peccato deterrēs, sic dicit: Si quis enim viderit te, qui habes scientiam, in idolio recumbentem,

Matt. 17. — 1. Cor. 8. — Rom. 14. — Matt. 18. — Rom. 14. — 1. Cor. 8.

nonne conſcientia eius, cum ſit infirmus, ædificabitur ad manducandum idolothyta, & peribit infirmus in tua conſcientia frater, propter quē Chriſtus mortuus eſt? Quibus adiungit: Sic autem peccātes in fratres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Quapropter ſi eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, nè fratrem meum ſcandalizem. Et alio in loco cū dixiſſet: An ego ſolus, & Barnabas nō habemus poteſtatem non operandi? Deinceps illud adiunxit: Sed non vſi ſumus hac poteſtate, ſed omnia ſuſtinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. Cæterùm cum rem adeo formidabilem eſſe demonſtratum ſit in his quæ in poteſtate noſtra ſunt poſita, fratrem ſcandalizare, quid de ijs dicendum erit, qui rebus vetitis faciendis, loquendiſve ſcandalizent, & maximè quando vel ſcientia quadam maiore præditus videatur, qui ſcandalizat, vel in ſacro aliquo gradu cenſeatur, qui cum cæteris tanquam regula, exemplarve eſſe propoſitus debeat, ſi vel minimum quid neglexerit, eorum, quæ ſcripta ſunt, videlicet, vt aut eorum, quæ interdicta ſunt, fecerit, aut eorum, quæ iuſſa, omiſerit, aut denique huiuſmodi aliquid diſſimulanter prætenerit, vel in hoc vno tantum iudicium commeritus eſt illud, quod ſanguis peccantis exquiretur de manibus eius.

1.Cor. 9

Ezec. 3.

10 Hom.7 in Gen. 19.1.

CHRYSOSTOMVS dicit: Heri eos, qui ad equeſtris ludi ſpectaculum abierunt, ſatis perſtrinximus demonſtrata eis iactura quam fecerāt, magnitudine, ſed cogitate quòd non hoc ſolùm graue eſt, quod qui illo confluunt ſibi damnum adſciſcunt, ſed & quòd multis alijs ſcandalo ſunt. Quippe Gentiles, & Iudæi videntes eos, qui quotidie in templo verſantur, & doctrinas audiunt, ſimul ibi comparere, & ſibi commiſceri, quomodo res noſtras pro deceptionibus non habebunt, & non idem in alijs de nobis ſuſpicabuntur? An non audis Paulum admonentem, & conſulentem clara voce: Abſq; offendiculo eſtote? Deinde nè putes de noſtris tantùm admonere, ſubdidit Et Iudæis, & Gentibus. Et tandem adijcit: Et Eccleſiæ Dei. Nihil enim ita offendit, & nocet religioni noſtræ, vt ſcandali anſam præbere infidelibus. Quia quando vident paruum aliquod delictum noſtrorum, ſtatim linguam exacuunt ſimul contra nos omnes, & ex vnius delicto totā Chriſtianorum gentem iudicant. Neque hoc contenti ſunt, ſed ſtatim aduerſus caput ſuum loquentes, ob ſeruorum delicta, etiam communem Dominum audent murmurare, & putant velamēta errorum ſuorum eſſe alienam deſidiam. Quòd autem hoc maximè periculoſum ſit his, qui blaſphemiæ occaſionem præbent, Propheta ex perſona Dei clamat: Væ vobis, quia propter vos nomen meum blaſphematur in gētibus. Terribile hoc verbum eſt, & horrore plenum. Væ enim, hoc eſt, quaſi lamentantis ſupplicium illud non euaſuros. Omnia igitur faciamus dilecti, vt glorificetur Dominus noſter: quod fit cum homines vident opera noſtra bona, & nulli ſimus offendiculi occaſio. Id quod perpetuo nos docet Paulus ſic dicens: Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum. Et iterum in alio loco dicit: Sic autem peccantes in fratres, & percutientes infirmam eorum conſcientiam, in Chriſtum peccatis. Minæ illæ auſteræ ſunt, & magnam ſecū condemnationem afferunt. Dicere n[illegible] vult, ne opineris, quod damnum hoc ad illos qui offenduntur ſolùm pertineat, tranſit etiam ad Chriſtum ipſum, qui propter illum crucifixus eſt. Igitur ſi Dominus tuus propter illum crucifigi non detrectauit, non tu omnia feres, nè quam ſcādali occaſionem [illegible] præbeas? Hoc ubique inuenies [illegible] diſcipulis conſilium dare: hoc enim eſt, quod vitā noſtram [illegible] propterea & alibi ſcribens [illegible]: Ne quæ ſua ſunt ſpectantes [illegible], ſed quæ aliorum. Et iterum alio loco: Omnia mihi licent, ſed non omnia ædificant. Vides Apoſtolicam ſapientiam? Etiamſi liceat, inquit mihi

1.Cor. 10.

Iſa. 52.

18

Matt. 5.

Roma. 14.

1.Cor. 8.

1.Cor. 10.

mihi aliquid facere, nihilque hinc mihi damni accedat, sed quia hoc non facit ad proximi ædificationem, nequaquam hoc fieri sinam. Vides quomodo Paulus omnibus modis ostendit, virtutum longè maximam esse, magnam curam gerere, quomodo proximus ędificetur? Non vt rem paruam contemnamus, frigida hæc verba dicentes. Quid mea refert, si offendatur proximus? Hoccine fuerit animæ piæ, legesq; diuinas scientis?

12 *Homi. 56. in cap. 9. Ioann. 10. 3.*

IDEM docens malorum hominum consuetudinem, amicitiamque fugiendam, ait. Quamuis nullum inde nobis proueniat detrimentum, malas tamen suspiciones vitare non possumus. Alieni enim vitam nostram non perscrutantur, sed à socijs, & consuetudinibus iudicant. Sequimini consilium Pauli dicentis: Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram hominibus. *Rom. 12.* Totis ergo viribus adnitamur, nè per nos scandalizetur proximus. Vita enim etsi rectissima sit, si alijs erit scandalo, totum amittit. Et quomodo potest recta vita scandalizare, cum pessimorum consuetudo, non bonam homini [illegible] opinionem. Cũ enim freti, vel ficti cum malis conuersamur, etsi nos non offendimus, alios tamen scandalizamus. *1. Cor. 10.* Paulus iubet, vt simus sine offensione Iudæis, & Græcis, & Ecclesiæ Dei.

13 *Homi. 20. epi. 1. Pauli ad Cor. vbi explicat: ca. 8. in quo late differit de scandalo. 10. 4.*

IDEM explicans verba illa; Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam in idolorum sacris recumbẽtem, nonne conscientia eius, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est, inquit: Duo sunt, quæ in hoc damno, quod infers proximo, omni te priuant venia, & quòd infirmus est, & quòd frater, immo addatur & tertium, quod omnium maximè horrendum est. Quòd Christus quidem neq; mori propter eum recusauit, tu autem neque ei indulgere pateris. Dominus quidem tuus pro eo mori non recusauit, tu autem adeo nullam eius facis rationem, vt neque scelerata mẽsa propter eum abstineas, sed post tantam salutem, cum perire permittis, & quod grauius est, propter escam. Quare quatuor crimina, & maxima accusantur, quòd frater, quòd infirmus, & cuius tantam Christus rationem habuit, vt pro eo moreretur, & quod post hæc omnia, propter escam pereat. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Animaduerte quàm paulatim in ipsum iniquitatis cacumen peccatum tollit. Neque enim, inquit, scandalizantes, sed percutientes, vt verbi significantia crudelitatem ostenderet. Quid enim homine inhumanius existimari põt, qui ægrotum verberat? Etenim omni plaga grauius scandalizare est, nam sæpenumero & mortem affert. Et quomodo in Christum peccant? Vno quidem modo, quod, quæ seruorum sunt, ipse pro se accipit. Altero autem quod in corpus eius, & membra faciunt, qui percutiũt conscientiam infirmam. Tertiò quòd opus eius, quod propria morte absoluit, ij propria ambitione destruunt.

14

Quapp si esca scandalizat fratrẽ meũ, non manducabo carnes in æternum, nè fratrem meum scandalizem. Non dicit, siue iustè, siue iniustè, sed quomodocumq; scandalizetur. Et non dico, inquit, idolothytum, quod & propter aliam causam prohibetur, sed si quod licet, & permittitur, scandalizat, etiam illis abstinebo. Neque vna, aut altera die, sed toto vitæ tempore, non manducabo carnes in æternum. Et non inquit, nè perdam fratrem, sed simpliciter, vt non scandalizem. Etenim vltimæ amentiæ est, quæ Christo pretiosissima sunt, & talia, vt eorum gratia mortem obire non recusauerit, ita nos despicatissima arbitrari, vt escis propterea non abstineamus. Hæc autem non ad illos tantùm, sed ad nos tempus esset, vt dicerentur, qui proximi salutem despicimus, & illa Satanæ verba proferimus: dicere enim, quid mihi curandum est, si ille scandalizatur, & ille perit, crudelitatis illius, atque inhumanitatis est. Atqui tunc quidem

quidem ex eorum, qui scandalizabantur, infirmitate id cõtingebat: in nobis autem non itidem, talia namque pecca ta committimus, quæ etiam fortes scãdalizant. Nam cum percutimus, cum rapimus, &c. nonne hæc sufficiẽtia sunt ad scandalizandum?

15 Ser. 25 in epi. Pauli ad Rom.

IDEM exponens illa verba Pauli ad Romanos cap. 14. Illud iudicate magis, nè offendiculum ponatis fratri, aut scandalum, ait. Si non saluare fratrem, culpam habet, id quod & Euangelici ta lenti defossor indicat, quid non faciet datum etiam scandalum? Sed inquies. Quid si suo vitio scandalizatur infirmus? Propter hoc ipsum si iustus fueris, patienter illum feres. Nam si fortis esset, tali cura opus non haberet: nũc verò, quia imbecillior est, multa etiam curandi diligentia opus habet. Præstemus itaque eam, vbique illum præferẽtes, neque enim propriorum tantummodo malorum rationẽ dabimus, sed & eorum, quibus alijs scandalum præbemus. Quòd si etiam per seipsas, graues sunt nostrorum delictorum pœnæ, vbi & istæ accedent, quando saluabimur? Non enim putemus nos excusationem habituros, si quando delictorum socios inuenerimus: nam istud, supplicium magis augebit. Quandoquidẽ & serpens magis punitus est, quàm mulier, quemadmodum & mulier plus quàm vir. Et Iezabel maiores pœnas dedit, quàm Achab vineæ raptor. Ipsa quippe vniuersum istud negotium texuerat: regisque lapsus occasionem dederat. Igitur & tu quoque, si reliquis perditionis causa fueris, grauiora paties ris, quàm qui per te subuersi sunt. Neque enim peccare tantum in se perditionis habet, quantum quòd reliqui ad peccandum inducuntur.

Gen. 3.

4. Reg. 9.

16 In ser. contra concubinarios to 5 Rom 14.

IDEM dicit: Sed ait quis Non sumus obnoxij insipientiæ alienæ, neque si quis stultè scandalizetur, dignus ego sum, qui pœnas dem ob illius insipientiam. Sed Paulus non dixit hoc, sed iussit, vt si iniustè scandalizetur aliquis, eius infirmitati consulatur. Tunc enim solùm liberamur à pœna, quæ posita est in eos, qui scandalum dant alijs, si ex scandalo aliud quoddam lucrum nascatur maius damno, quod ex scandalo fit. Adeoque si hoc non fuerit, & hoc solùm obuenerit vt scandalizentur alij, siue ob rationem aliquam, siue ob nullam, siue vt infirmi offendantur; sãguis illorum super caput nostrum, & ex manibus nostris Deus animas tales requiret. Et per hoc nè curam nullam haberemus, vel abijceremus, eorum quibus offendiculo sumus, regulas tales nobis Christus præscripsit. Nam & hoc, & illud fecit: nunc illos cu rans, nunc contemnens. Enimuerò cũ de natura ciborum dissereret, & à Iudaica obseruatione liberaret, Petro dicenti, Quia scandalizati sunt, dixit: Sinite illos, cæci sunt. Vbi autem petebãt à Petro didrachma, rationem habuit scandali, & didrachma soluit. *Infra*: Quantò fortiorem esse dicis, vt cohabites cum fœmina, quamuis te perpetuò defendas, redargueris tamẽ per opera: damnum ex hac cohabitatione accepturus non vulgare. Quando enim te video ita auelli non posse, & despicere millia, quæ offendunt, & non conuerti, te tam multis reprehendentibus, sed & gloriam tuam conculcare, infidelium ora laxare, & omnes mala opinione imbuere, & tanta quidem ex cohabitatione nobis nascuntur mala, nullum autem prouenit bonum, ex separatione verò, horum omnium malorum sublevationem, multorum autem aliorum bonorum possessionem adipisci licet. Cæterùm cum non fers, vt à te trãseat, quomodo persuadere poteris alijs, quòd affectionis sit expers, & à concupiscentia mala purus? *Infra*: Etiamsi grauiter peccet, atque clam hoc faciat, & neminem scandalizet, minorem dabit pœnam, quàm qui leuiter peccauit, idque impudenter, & cum multorum scandalo. Et nè plus iusto dictum putes, ipsam hanc sententiã tibi de cœlo afferamus, nam beatum Moysen Dei amicũ, Prophetarum maximum, cui sicut amico Dominus loquebatur. Hunc talem, qui multas miserias in deserto tulit tot annis, qui in extremis sæpe periculis fuit apud Aegyptios propter Iudæos, & apud

Matt. 15. Matt. 18.

17

Exod. 38.

pud

pud Iudæos pro ipsis ingratis, tamen hunc talem, & tantum, nihil aliud prohibuit post tot ærumnas, & labores, multaque præclarè gesta, promissione potiri, quàm quod scandalizati sunt ij, quicum ipso erãt apud aquam. Et hoc est, quod insinuabat Deus dicẽdo. Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coràm filijs Israel: propter hoc nõ introducetis hos populos in terram, quam promisi eis. Nihil aliud potuit ip sum propositis præmijs priuare, quàm solum illud, quod apud aquam cõtigit, quod natura quidem minus alijs erat, sed quia cum damno aliorum fiebat, multò maius indicatum. Illa enim pri uatim & occultè accidebant; hoc autẽ manifestè, & apud populum omnem committebat. Propterea & reprehendens hoc Deus, aiebat: Quia non sanctificastis me coram filijs Israel. Pecca ti eorum naturam detegens, & vnde factum quod veniam non mereatur declarans. Si autem talem virum hoc fecit impingere, nos vermiculos quomodo non destruet, & perdet? Nihil enim ita exacerbat Deum, vt quando nomẽ eius blasphematur. Vnde Iudæos reprehendens, hoc ait: Propter vos nomen meum blasphematur in gentibus. Tantam autem curam & Deus facit, vt non blasphemetur nomen suum, similiter & sancti: nõ quòd Deus opus habeat, vt à nobis glorificetur, nullius enim indiget, sed ex ea re multùm damni homi nibus. Quando enim apud nos malè audit nomen Dei, & gloria eius, nobis nihil vltra prodest. Omnia igitur faciamus, vt nulla sit occasio scandali, etiãsi iniustè reprehendant.

Num 20.

18

Isa. 52.

19 HIERONYMVS exponens verba illa; Ecce Dominus egredietur de loco suo, vt visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum, & reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet vltra interfectos suos, dicit. Terra in hoc loco significat animam, quæ vi[uit] carnaliter. Et reuelabit sanguinem suũ, si quempiam scandalizauerit, & cum Cain meretur audire: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, quæ aperuit os suum, vt susciperet sanguinẽ fratris tui. Omnes igitur sanguis in die iudicij requiretur; nec abscõdet terra sanguinem suũ, & interfectos quos occidit, vel volens, vel per negligentiã, producet in medium.

Libr 8 in c. 26. Isa. to. 4.

Gen. 4.

20 IDEM exponens verba illa; Ad iracundiam me prouocauit Ephraim in amaritudinibus suis, & sanguis eius super eum veniet, & opprobrium illius restituit ei Dominus suus, dicit: Sãguis eius super eum veniet, idest ipse erit causa mortis suæ, secundùm id, quod Dauid loquitur ad eum, qui Saulis nũciauit interitum, & à se regem Israel cæsum esse memorabat. Sanguis tuus super caput tuum. Non mea sententia, sed Saulis sanguine, tuus sanguis effundetur. Quodq; sequitur: Et opprobriũ eius restituet ei Dominus, illi sensui cõ gruit, quẽ Nathan loquitur ad Dauid: Quia blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, propter hanc rem, hoc est, propter hoc peccatum, quo interfecisti Vriam, ipsa blasphemia, atque opprobriũ, quo per te Dominus blasphematus est, vertetur in caput tuum, vindicans in te scandalum, quo multi corruerunt, & contra Deũ Israel steterunt contumeliosi.

Libr 3. in c. 12. Ose. to. 6.

2. Reg 1.

2. Reg. 12.

21 AVGVSTINVS ait: Neque si quisquam in rectè factis nostris tam malè mouetur, vt fiat etiam animo deteriora, longeque à pietate remotior; propterea rectè facta deserenda sunt, cum id nobis præcipuè tenendum sit, quo vocare, atque inuitare debemus, quos sicut nosmetipsos diligimus. Fortissimoque animo bibenda est Apostolica illa sententia: Alijs quidem sumus odor vitæ in vitã, alijs verò odor mortis in mortem.

Lib de mẽdacio ad Consentiũ to. 4.

2. Cor. 2.

22 IDEM docet à virtute discedendũ non esse, scandalis malorum: Tum verò instruenda, & animanda est infirmitas hominis aduersus tentationes: & scãdala, siue foris, siue in ipsa intus Ecclesia sint, foris aduersus Gentiles, vel Iudæos, vel hæreticos, intus verò aduersus areæ Dominicæ paleas. Cum verò aduersus eos instruitur, quorũ petulãtes turbæ corporaliter implẽt Ecclesias, simul etiam præcepta breuiter & decẽter

Lib de cathechizãdis rudib.

ter commemorantur Christianæ atque honestæ conuersationis, nè ab ebriosis, auaris, fraudatoribus, fornicatoribus, atque huiusmodi cæteris ita facile seducatur, & impunitum sibi fore arbitretur, quia videt multos, qui Christiani appellantur, hæc amare, & agere, & suadere. Quis enim finis præstitutus sit in tali vita perseuerantibus, & quam sint in ipsa Ecclesia tolerandi, edocendum est. Prænunciandum etiam, inuenturum eum in Ecclesia multos Christianos bonos, verissimos ciues cœlestis Hierusalem, quos imitari debet, relicta peruersa vita malorum.

23 *Libr. 2. cōtra lit. Petiliani Donatistæ. to 7. Ioan. 8.*

IDEM sic habet. Diabolus dicitur homicida ab initio. Quærimus autem vnde fuerit diabolus homicida ab initio, & inuenimus quod primum hominem occiderit, non gladium stringendo, aut aliquam vim corporaliter infligendo, sed persuadendo peccatum, & a paradiso eijciendo. Quod tunc paradisus, hoc nunc Ecclesia. Diaboli ergo filij sunt, qui homines ab Ecclesia seducendo interficiunt, qui alios ad peccandum inducunt, qui fratres scandalizant.

24 *In Ps. 49. to. 8.*

IDEM exponens verba illa, Sedēs aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum, dicit: Quis est filius matris? Nonne frater? Frater aduersus fratrem detrahit, verbi gratia, veputa quasi firmus, & alicuius iam momenti doctor & doctus, detrahit fratri suo, forte bene docenti, & bene ambulanti. Est autem alius infirmus, aduersus quem posuit scandalum, huic detrahendo. Etenim cum detrahitur bonis, ab his, qui videntur alicuius momenti esse & docti esse, in scandalum cadunt infirmi, qui [illegible] iudicant. Ideo infirmi [illegible] fratris [illegible] est, non [illegible] paruis, [illegible] & [illegible] [illegible] fratris [illegible] Ta- [illegible] Apostolus [illegible] quasi spiritualibus, [illegible] quasi car-

1. Cor 3. *Ibidem.*

nalibus. Tamquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Neque enim poteratis, sed nec nūc quidem potestis. Mater vobis fui, quomodo dicitur alio loco: Factus sum paruulus in medio vestrum, tamquam si nutrix foueat filios suos. Quando filios matris & paruulos scādalizamus, Deū irritamus. Hæc fecisti, & tacui. Sed veniet Dominus, & non silebit. Modo tacui hæc videns, vindictam suspendi, lenitatem meam distuli, pœnitentiam tuam diu expectaui. Ego autem, cum adhuc expectarem, vt te pœniteret, tu secundum duritiam tuam, & impœnitens cor tuum, thesaurizasti tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, quādo scandalum pusillis fratris, in te vindicabit Deus.

1. Thes. 2. *Rom. 2.*

25 *Concione 31. in Ps. 118. to. 8.*

IDEM exponens verba illa: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum, dicit. Vtrum ipsa lex diligentibus se scandalum non est, an diligentibus eam nullum est vndecumque scandalum? Sed vt umque rectè intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea nō intelligit, honorat, & quod ei sonare videtur absurde, se potius non intelligere, & aliquid magnum latere ibi iudicat. Ideo lex Dei non est illi scandalum. Vt autem nullum scandalū omnino patiatur, non sic homines sanctæ conuersationis professionis attendat, vt fides eius ex eorum moribus pendeat, nè aliquibus cadentibus, quos pro magno habebat, ipse scandalo pereat, sed ipsam Dei legem diligat, & erit ei pax multa, nec habebit scandalum. Securus enim diligit eam, in qua etiam si multi peccant, peccare ipsa nō nouit.

26 *In 3 par. cura past. admonit. 36 to. 4.*

GREGORIVS dicit: Plerumque contingit, vt qui [illegible] opinioni [illegible] fos quidem nulla [illegible] tamen per co[illegible] mul[illegible] H[illegible] est, quod Paulus [illegible] quosdam [illegible] tionis [illegible] hac comparatione [illegible] Videte nè fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infir-

1. Cor. 8.

infirmis. Et rursum: Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes cõscientiam eorum infirmam, in Christũ peccatis. Hinc est, quòd Moyses, cum diceret: Nõ maledices surdo, protinus adiunxit, nec coram cæco pones offendiculum. Surdo quippe maledicere, est absenti & non audienti derogare. Coram cæco verò offendiculum ponere, est discretam quidem rem agere, sed tamen ei qui lumen discretionis non habet, scandali occasionem præbere.

Leuit. 19.

27 *Serm. 3. Aduentus*

BERNARDVS inquit: Nullum consilium melius arbitror, quàm si exẽplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, prouocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo, neq; lingua, sed opere, & veritate. Nullum efficacius auxilium est, quam vt nullum ei offendiculum ponas, sed & solicitus sis quantum præuales, tanquam Angelus pacis de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorum penitus dimouere. Si talem te fratri auxiliarium, & consiliarium exhibes, reddis ei, quod debes, nec habet vnde causetur. Vide plura lib. 12. cap 2.

Sensus externi, qui in peccatoribus regnant, moderandi, & custodiendi sunt in bonum nostrum

Cap IX

1 *Homi. 11. in ca. 10. Iosue. to 1.*

ORIGENES sic habet: Sæpè diximus duplicem esse Christianorum pugnam. Perfectis quidem, & talibus qualis erat Paulus, non erat pugna aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus. Inferioribus verò & nondum perfectis pugna adhuc aduersus carnem & sanguinem geritur. ijs, qui adhuc carnalibus vitijs, & fragilitatibus impugnantur, quod etiam in hoc loco indicari puto. Etenim Gabaonitis indictũ esse à quinque regibus diximus bellum, quorum figuram dixi esse in ijs, qui imperfecti sunt. Isti ergo à quinq; regibus impugnantur. Quinq; autem reges, quinq; sensus corporeos indicant, visum, auditum, gustum, tactum, & odoratum: per aliquem enim horum, vnũquemq; necesse est decidere in peccatũ. Qui quinque sensus, illis quinq; regibus comparantur, qui Gabaonitas, idest, qui carnales homines expugnãt. Quod autem dicuntur in speluncas confugisse, potest hoc fortasse indicari, quia spelunca locus est in profundum terræ defossus. Igitur etiam isti, quos supra diximus, sensus, cũ se terrenis actibus in corpore positi demerserint, & nihil ad opus Dei, sed totum ad ministerium corporis egerint, in speluncas confugisse dicuntur. Sciendum tñ, quòd ista ipsa regna, quorum nũc reges vincuntur ab Iesu, & cõfugiunt ad spelũcas, postmodum in sortem veniunt sanctorum, & pars Domini appellãtur, sicut regnum Hierusalem, vel Lachis, vel Chebron. In quo hoc arbitror indicari, quod etiã isti quinq; sensus in corpore positi, cũ per Iesum fuerint deuicti, ita vt infidelitas, & incredulitas ab eis depellatur, & cum moriuntur peccato, in eo, quod desinunt à ministerio peccati, istis ipsis postmodum ministris vtetur anima ad operandam iustitiam. Et ita fit, vt Hierusalem, in qua prius rex nequam regnabat, post modum in ea regnet Dauid potens manu, vel pacificus Salomon. Assident etenim etiam ijs ipsis, quos diximus, corporalibus sensibus hoĩum, malignæ virtutes, quæ eos ad malas concupiscentias, & fœda ministeria aiæ præbenda solicitent. Quas malignas virtutes, cum fides Christi superauerit, & in ligno Crucis eius, fuerint suspensæ, vt & de ipsis triumphet in ligno Crucis suæ, interẽptis ijs, regnoq; depulsis, tunc efficitur anima in parte Dei, & Hierusalem, regnum Dei efficitur, & templum in ea Domino cõstruetur. Aut non hoc de semetipso sentiebat ille, qui dicebat: Quia eramus aliquando & nos insensati, increduli, errantes, seruientes desiderijs, & voluptatibus varijs? Non enim aliud est hoc,

2

quod

quòd Hierusalem aliquando fuisse sub rege Adonibezec scribitur, vel aliæ ciuitates sub alijs. Sed interim Iesus interficit inimicos, futura sacramenta designans de ijs quæ gerebantur, vt cum interemerimus eos reges, qui regnum peccati tenent in nobis, possimus illud implere, quod dicit Apostolus: Sicut exhibuimus membra nostra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et quod dicitur: Ponite pedes vestros super collum eorum, & interficite eos, non crudelitas, sed humanitas est, per quam solus Christus regnat in te.

Iosue 10.

IDEM exponens illa verba: Vineam meam non custodiui, dicit Quod ait vineam meam non custodiui, instituta illa, ac mores, & propositum, in quo exercebatur secundum veterem hominem viuens, indicare videtur, laudabiliter à se non esse seruata: ex quo autem Angelorum adiutorio dimicauit, & vicit eâ, penitus a se effugauit veterem hominē cum actibus suis, constitutaque est ab eis vinearum custos, & sensuum.

3 Hom. 2. exposit. 2. in Cant. 1. 2. Cant. 1.

IDEM explicans verba illa; En dilectus meus loquitur mihi respiciens per fenestras, inquit. Possumus sensus corporeos fenestras intelligere, per quos aut mors, aut vita intrat ad animam. Sic enim designat Hieremias propheta, cum de peccatoribus loquitur, dicens: Ascendit mors per fenestras vestras. Quomodo ascendit mors per fenestras? Si oculi peccatoris videant mulierem, & mœchentur eā in corde suo, sic mors ingressa est ad animam per fenestras oculorum. Sed & cum recipit quis auditum vanum, tunc per aurium fenestras mors intrat ad animam. Si verò anima intuens ornamentum mūdi, & ex pulchritudine creaturarū Creatorem omnium intelligat Deū, & opera eius miretur, laudetq; operum Creatorem, ad animam hanc, vita ingreditur per fenestras oculorum. Sed & cum auditum inclinat ad verbum Dei, & rationibus sapientię & scientiæ eius delectatur, huic per aurium fenestras, ad animam, sapientiæ lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens verbum Dei, & prospectum suum ad Sponsam animam dirigens, assurgere hortatur eam, & venire ad se: idest corporea & visibilia relinquere, & ad incorporea & inuisibilia, ac spiritalia properare: quoniam quæ videntur tēporalia sunt, quæ autem non videntur æterna. Quod autem per retia fenestrarum prospicere dicitur, illud sine dubio indicat, quod donec in domo huius corporis posita sit anima, nō potest nudam & apertam Dei sapientiam capere, sed per exēpla quædam & indicia atque imagines rerum visibilium, illa, quæ sunt inuisibilia, & incorporea, contemplatur; & hoc est prospicere ad eam sponsum per retia fenestrarum.

4 Homil. 3. expos. 2. in Cant.

Hier. 9.

CHRYSOSTOMVS explicās verba illa Gen. cap 6 Videntes filij Dei filias hominum, quòd essent pulchræ, inquit: Pulchritudo aspectus, intemperantiæ eis occasio fuit, à pulchritudine enim victi sunt, & frenum imponere inordinatæ concupiscentiæ suæ non voluerūt, sed spectādo, capti submersique sunt. Quid igitur? Reprehendet nonaliquis aspectum oculorum? Non. Neque enim oculus ruinæ causa fuit, sed voluntatis negligentia, & irrefrenata concupiscentia. Nam oculus propterea factus est, vt dum videt creaturas Dei, ipsarum Conditor glorificetur. Itaque oculi opus est videre, malè autem videre, à mente est, quæ intrinsecus gubernat. Nam membra nostra vtpote vilia ad facienda bona condita sunt à Domino, & gubernari possunt ab anima. Postquam autem hæc negligens esse & habenas laxare cœperit, quasi auriga nesciens indomitorum equorum ferociam compescere, permissis frenis, & equos currum trahentes, & seipsum in præceps ire facit, sic planè & voluntas nostra, quādoquidem nescit membris, vt oportet vti, indulgens inordinatis concupiscentijs, seipsam submergi facit. Propterea Dominus Iesus sciens fragilem nostram naturam, & voluntatis negligentiam, legem posuit, quæ muniret & prohiberet curiosam considerationem, vt nascens in nobis incendiū,

5 Homil. 22. in Gen. 10. 1.

cum

[illegible] adhuc à longe est, extinguat, & inquit: Qui aspicit mulierem ad concupiscendam eam, iam adulterium commisit in corde suo. Propter hoc, inquit, interdico vobis illicitum visum, vt ab opere illicito vos liberem. Igitur & hi visæ pulchritudinis spectaculo capti sunt.

Mat. 22.

6 IDEM explicans illa verba; Mortificate membra vestra, sic habet: Concupiscunt hæc membra omnia terrena. Si oculus terrenus fuerit, ea quæ in cælis sunt non videt; ita & auditus, & manus, & quodcunque aliud membrum dixeris. Oculus corporea videt, & pulchritudinem, & pecunias, illa verò terrena sunt, illis delectatur, auditus concentu delicato, turpiloquio afficitur: at illa terrena sunt. Postea quam igitur in cælos eos prope thronũ Dei statuit, tunc dicit. Mortificate membra vestra terrena. Non enim licet in cœlis cum his membris stare, sed corruptibile hoc induet incorruptionem. Non autem dixit, mortificate membra vestra, quæ sunt ex terra, sed quæ sunt super terrá. Nam quando auris nihil eorum audit, quæ in hac terra sunt, sed quæ in cœlis dicuntur, quando oculus nihil terrenũ videt, sed quæ supra sunt in cælis, iam non super terram est, quando manus nihil mali operatur, non est ex illis, quæ super terram sunt, sed quæ in cælis.

Hom. 8. in epis. Pauli ad Col. c. 4.

7 IDEM ait: Dedisti mihi oculos vt videam lucem tuam, ego autẽ his malè prospexi, aiebat Dauid, errauí aliquã do malè intuitus malè fenestras aperui, propterea lachrymis ipsas abluo, sic igitur oportet lugere, & oculum malè cõspicatum lauare. Et tu vulnus nosti, animæ tuæ ianuas munire festina, nõ oculum tantùm, verùm & aures, & os. Istę enim sunt fenestræ, per quas, pro sententia, vel bona prodeunt, vel mala. Vide nè mors subeat tibi per fenestras tuas, sed sint tibi semper in oculis, honestatis mandata, in auribus Dei, præceptorum testamenta, in ore laudum cãtica, & antiqui nouique testamenti meditatio. Has fenestras Deo quidem aperire, sed peccato occludere debemus. Dic tu quoque secundùm illam sanctam animam: Dixi, ascendam palmam ad tenẽdum sublimitates eius; rectitudinem amantem, & mundum habentem cor, & ad cælestia bona currentem, nec circa terrena tantùm distractam.

Homi. 22. ad popul. Antic. t. 5. 2. Reg. 11.

Can. 7.

8 HIERONYMVS dicit: Quinque reges, qui in terra promissionis ante regnabant, resistebantque Euangelico exercitui, Iesu pugnante superãtur. Hoc puto intellectu esse perspicuum, quòd antequam Dominus populum suum educeret de Aegypto, & circunciderer eum, visus, odoratus, gustus, auditus, tactusque regnauerint, & his quasi principibus, fuerint vniuersa subiecta. Quos Iesus ad speluncam corporis cõfugientes, & ad tenebrosum locum, id est ipsum ingredientes corpus, interficit, vt per id occiderentur per quod ante regnabant.

Lib. 1 aduersus Iouinia. t. 2.

9 IDEM inquit: Sensus noster illud cogitat quod videt, audit, odoratur, gustat, & ad eius rei trahitur appetitum, cuius capitur voluptate. Vetus sententia est, difficile est immo impossibile, delicijs & voluptatibus affluentes, non ea cogitare, quæ gerimus. Sensus corporum, quasi equi sunt sine ratione currẽtes, anima verò in aurigæ modum retinet frena currentiũ. Et quomodo equi absq; rectore præcipites ruunt, ita corpus sine ratione & imperio animæ, in suum fertur interitum. Alia quoq; comparatio animæ & corporis à Philosophis ponitur, corpus puerum, animam pædagogum esse dicentibus. Vnde & Historicus, animæ imperio, inquit, corporis seruitio magis vtimur, alterum nobis cum dijs, alterum cum belluis cõmune est. Igitur nisi vitia adolescentis & pueri prudentia pędagogi rexerit; omnes conatus eius, & impetus ad lascíuiam properant.

Lib. 2. aduers. Iouin.

10 IDEM sic dicit vno verbo: Dauid quinque lapides de torrente accipiens læuigatos, nihil asperitatis, & sordium inter huius sæculi turbines, in sensibus suis esse monstrabat, & idcirco superbissimum Goliath interfecit.

In epi ad Aug. t. eo.

11 IDEM explicans verba illa; In die illa erunt quinq; ciuitates in terra Aegypti loquentes lingua Chanaan, dicit: Has

Libr 7. in cap. 19. Isa. 10. 4.

Has quinque ciuitates, plerique nostrorum, quinque sensus intelligũt, visum, auditum, odoratum, gustum, & tactũ. Quando videmus mulierem ad concupiscẽdum, visus noster loquitur lingua Aegyptia. Quando audimus iudicium sanguinis, dicente Domino: Non suscipies auditionem vanam, auditus noster loquitur lingua Aegyptia. Quando secundùm Prophetam viuimus in delicijs, & iacemus super lectos eburneos, & primis vngimur vnguẽtis, odoratus noster loquitur lingua Aegyptia. Quãdo venter noster Deus est, gustus noster loquitur lingua Aegyptia. Si non audierimus illud, quod Apostolus loquitur: Bonum est homini mulierem non tangere sed e contrario iungamur meretrici, tactus noster loquitur lingua Aegyptia. Sin autem è contrario eleuauerimus oculos nostros, & viderimus quòd regiones iam albæ sunt ad metẽdum, & nequaquam curui fuerimus in terram, sed iuxta Euangelicam mulierem, quæ decem & octo annis cęlum aspicere nõ poterat, eleuauerimus oculos nostros, & dixerimus: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cęlis Oculus noster & visus, loquitur lingua Chananitide. Si circumciderimus aures nostras, & audierimus Dominum loquẽtem: Qui habet aures audiendi audiat, auditus noster loquitur lingua Chananitide Qui potuerit Sponso dicere. Post te in odorem vnguentorum tuorũ curtimus; & illud Pauli: Christi bonus odor sumus in omni loco, huius odoratus loquitur lingua Chananitide. Gustus quoq; in bonam partem accipitur eius, qui cõmedit panem de cęlo descẽdentem, panem viuum, & non mortuũ. Et audit illud: Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus, statim loqui tur lingua Chananitide. Sed & tactus spiritualis est, de quo Ioannes Apostolus ait: Et manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & qui tãgit Iesum, ita vt de eo Saluator possit dicere: Tetigit me aliquis, ego enim scio virtutem de me exisse. Didicimus quanta bona tribuat, eleuatas manus Domini quæramus quare non lingua Hebræa, sed lingua Chananitide loquantur quinque Aegyptij ciuitates. Ad quod ita respondere conabimur Hebræus transitorem sonat, qui de loco transit ad locum. Ergo & nos licèt sancti, quãdiu in Aegypto sumus, & in istius mũdi versamur tenebris, non possumus loqui lingua Hebræa, sed Chananitide, quæ inter Aegyptiam, & Hebræam media est, & Hebrææ magna ex parte confinis. Quãdo igitur ab Aegyptia recedim⁹, & exire volumus de potestate Pharaonis, ita vt terra nostra, & confessio, formidolosa sit Aegyto, tunc monemur, & quasi respondemus voluntati, & tamen, quia adhuc in pręsenti sæculo sumus, lingua Hebræa nondum loqui possumus. De his quinque ciuitatibus, cum aliarum quatuor tacita sint nomina, vna dicitur Solis ciuitas, quæ mihi videtur referri ad visum Sicut enim, vt videatur ciuitas, sole & luna indiget, ita vt oculi nostri illuminentur, indigemus sole iustitiæ.

1.Cor. 7. *Psal. 122.* *Cant. 1.* *2.Cor. 1.* 12 *Psal. 33.* *Marc. 5*

13 *Libr. 2. in c. 9. Hier.*

IDEM explicans illa verba, Audite mulieres verbum Domini, & docete filias vestras lamentũ, & vnaquæque proximam suam, planctum. Quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis, ait: In condemnationem sacerdotum, atq; doctorum, & virorum omnium, mulieribus loquitur, vt illis cessantibus à doctrina, istæ audiant verbum Dei, & assumant sermones oris eius, doceantque filias suas, & proximas planctum, & causas lachrymarum Quia ascendit, inquit, mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras. Quod & de Babyloniorum impetu intelligi potest, quòd tãta sit fortitudo & velocitas pręliandi, vt non expectent reserare fores, sed per fenestras & tecta conscendant, vt domos vastent Hierusalem. Quod & spiritualiter etiam potest intelligi, eò quòd per omnes sensus ad animæ interitum mors introeat peccatorum.

14 *In Abdiã proph. 1. 3.*

IDEM explicans verba illa; In die cum stares aduersus eos, quando capiebant alieni exercitum eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super

Hie-

Hierusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi vnus ex eis, inquit, literalis sensus est, quòd Edom, Chaldęis, Babylonijsq; vastantibus Hierusalem, & obsidentibus ciuitatem, & ingredientibus portas eius, mittentibusque sortem in diuisione prædarum, tu eorum socius eras, & in hostium numero versabaris. Possumus extraneos ingredientes portas Hierusalem cogitationes pessimas dicere; portasq; Hierusalem, idest animæ quiescentis, & videntis Deum, quinque sensus interpretari, per quos introeant hostes, & spolia diuidant Hierusalem. Si viderimus mulierem ad concupiscendum; mors ingressa est per fenestras nostras. Si susceperimus per aures mendacium & iudicium sanguinis: per aliam portam hostis ingressus est. Odoratus quoque gustus, & tactus, si vel varijs odoribus, vel dulcibus cibis, vel amplexibus delicatis captus fuerit, per alias portas ingressi sunt aduersarij, & spolia diuidũt miseræ Hierusalem.

15 *In cap. 3. Nahum.* IDEM exponēs illa verba; Inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ, deuorabit ignis vectes tuos, sic habet: Hunc locum intelligere poteris assumens de Hieremia testimoniũ, *Hiere 9.* in quo scriptum est: Ascendit mors per fenestras nostras. Quodque per Hieremiam in fenestris, hic in portis asseres demonstrari, & has ipsas ad sensus referes quinque, qui in nobis sunt. Portæ itaque terræ Niniuę, corporales sensus intelligantur, portæ autem Hierusalem cęlestis, omnis sensus diuinus & de supernis veniens. Has portas Niniue, aperit populus eius per visum, & auditum, & omnes reliquos sensus quasi per latam, & spatiosam viam, quæ ducit ad mortem, corporales quærens capere voluptates, quibus claudit homines Dei portas suas, obturantes aures nè audiant iudicium sanguinis, claudentes oculos suos nè videant iniquitatem, obturantes nares nè vnguento prima in effœminationem animæ fugere suspiant, claudentes os gulæ, & ventri abdito, & à tactu molli, retrahentes manus suas nè ad libidinem venter exæstuant, in femineos ardentem animam cogat amplexus. Qui autem homines Dei sunt, aperiunt sensus suos, idest portas cęlestis Hierusalem, vt ad eos ingrediatur sermo Dei. Malarum portarum illud exemplũ est. Qui exaltas me de portis mortis. Bonarum hoc, *Psal. 9.* Vt annunciem omnes laudes tuas in *Nahum 3* portis filiæ Sion. Quando videris amatorem voluptatum, magis quàm amatorem Dei, & luxuriæ deditum, statim de eo dicito: Inimicis suis aperuit portas terræ suæ, non enim amicis animæ suæ, sed inimicis aperiunt portas terræ Niniue. Quòd si & hi, qui principes putantur in populo, eadem fecerint; de his quoque dicere non timebis. Duces populi mei de domo deliciarum suarum eiecti sunt. Quod autem subdit, Comedit vectes tuos, huiuscemodi est. Si quid naturalis boni in anima tua videbatur esse, quod in similitudinem vectium hostes, qui per portas sensuum tuorum conabantur irrumpere, prohibere posset & repellere, hoc Babylonio igne succensum est. Nec non aquam munitionis attrahe tibi, de sermone Dei dicitur, vt circundet sibi quasi murum firmissimum scripturarum doctrinam, nè ad interiora eius possit hostis irrumpere.

16 *Lib. 3 in c. 14 Zach.* IDEM explicans verba illa; Tabescet caro vniuscuiusque stantis super pedes suos, & oculi eius cōtabescent in foraminib. suis, vel defluent de foraminibus eorum, vt septuaginta vertere, & lingua eorum cōtabescet in ore suo; dicit: Qui enim in Domino, & cum Dño steterit, defluent eius carnalia, vt oriantur spũalia, & oculi, qui malè videbãt, cadent de foraminibus suis, vt alij reparentur, qui possint Dominũ aspicere cum propheta dicente: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cęlis. Et lingua *Psal. 122.* blasphemans ideo computrescet, vt alitera lingua nascatur, quæ glorificet Deũ, & possit dicere: Lingua mea meditabitur iustitiā tuam, tota die laudem *Psal. 70.* tuam. Vnde & Simeon suscipiens in vlnis infantem, & futura prænũcians, ait: *Luc. 2.* Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum, vt mala cadāt, &

Ioan. 9. optima suscitentur. Vnde & Dominus in iudicium, inquit, ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, Isa. 61. & videntes cæci fiant. Venit enim Dominus prædicare cæcis visum, vt videant, & illuminentur sapientia, de qua Eccl. 8. scriptum est: Sapientia hominis illuminat faciem eius: Et in Psalmis legimus: Psal. 14. Dominus illuminat cæcos, siue sapientes facit, vt græcis exemplaribus consonat. Videbant Iudæi, & quia lumen recipere noluerunt, æterna cęcitate cooperti sunt. Vide lib. 13. cap. 2.

Sermones audire expedientissimum est, & domi conferre, multis autem de causis hominibus non prosunt.

Cap. X.

1 Hom. 10. in cap. 24 Gen. to. 1. ORIGENES ait: Vereor nè adhuc in tristitia, & gemitu, Ecclesia filios pariat. An nō est ei tristitia, & gemitus, cum vos non conuenitis ad audiendum Dei verbum? Et vix festis diebus ad Ecclesiam proceditis, quid igitur ego faciam, cui dispensatio verbi credita est? Qui licet inutilis seruus sim, accepi tamen à Domino distribuēdam familiæ Dominicæ tritici mensuram. Sed distribuendam, inquit, in tempore tritici mensuram. Quid ergo faciam? Vbi, vel quando vestrum tempus inueniam? Plurimum ex hoc, immò pœnè totum tempus mundanis occupationibus teritis in foro, aliud in negotiatione consumitis, alius agro, alius litibus vacat, & ad audiēdum Dei verbum, nemo aut pauci admodum vacant. Sed quid vos de occupationibus culpo? Quid de absentibus conqueror? Præsentes etiam, & in Ecclesia positi, non estis intenti, sed communes ex vsu fabulas teritis verbo Dei, vel lectionibus diuinis terga conuertitis. Vereor ne & vobis dicatur à Domino: Conuerterunt ad me dorsa, & non facies suas. Quid igitur ego faciam? Possum ne surdis & auersis auribus, ingerere margaritas verbi Dei? *Infra:* Rebecca veniebat cum filiabus ciuitatis haurire aquam de puteo. Rebecca quotidie veniebat ad puteos, quotidie hauriebat aquam. Et quia quotidie vacabat ad puteos, idcirco inueniri potuit à puero Abraham, & in matrimonium sociari Isaac. Animarum est ista eruditio, & spiritalis doctrina, quæ te instituit, & docet quotidie venire ad fontes Scripturarum ad aquas Spiritus sancti, & haurire semper, ac plenum vas domū referre, sicut faciebat & sancta Rebecca. Vult te Christus sibi desponsare, sed non fit hoc, nisi venias ad puteos, & haurias aquas, nè sitim verbi Dei patiaris, sed audias Dominum dicentem: Qui sitit veniat ad me, & bibat. Gen. 24. *Infra:* Necesse est castigare eos, qui Ioan. 7. non exeunt de castris, nec procedunt de domibus luteis, vt colligant sibi manna, qui non veniunt ad petram, vt bibant de spiritali petra. Dicite mihi vos, qui tantummodo festis diebus ad Ecclesiam conuenitis, cęteri dies non sunt festi? Non sunt dies Domini? Iudæorum est, dies festos, & raros obseruare solennes. Et ideo ad eos dicit Dominus: Neomenias vestras, & Isa. 1. sabbata non sustineo. Ieiunium, & ferias, & dies vestros odiuit anima mea. Odit ergo Deus eos, qui vnum diem putant, festum diem esse Domini. Christiani omni die carnes agni comedunt, idest, carnes verbi Dei quotidie sumunt. Et quia lex paschæ talis est, vt in vespera comedatur, propterea in vespera mundi passus est Dominus, vt tu semper māduces de carnibus verbi, quia semper in vespera es vsque quo veniat mane. Obserua quanta geruntur ad aquas, vt & tu inniteris quotidie venire ad aquas verbi Dei, & assistere puteis eius, sicut faciebat Rebecca. Venit ad Isaac Rebecca, & inuenit eum ad puteum iuramenti deambulantem. Nusquā receditur à puteis, nunquā desistitur ab aquis. Rebecca inuenitur ad puteum: rursum ad puteum Rebecca inuenit Isaac. Ibi primos eius contēplatur aspectus, ibi desilit de camelis, ibi à puero demonstratū sibi vidit Isaac. Et

Iacob

Iacob ad puteũ venit, & ibi inuenit Rachel, & ibi innotescit ei pulchra oculis, & decora facie. Sed & Moyses ad puteum inuenit Sephoram filiam Raguel. Putas semper casu contigere, vt Patriarchæ ad puteos veniant, & ad aquas coniugia sortiantur? Sed hęc mysticè intelligenda sunt. Ego puto coniunctionem animæ cum Deo non aliter fieri posse, nisi per instructionem diuinorum librorum, qui figuraliter putei appellantur. Ad quos si quis veniat, & hauriat ex his aquas, idest, meditando in his sensum, intellectũ percipiat altiorem, inuenit nuptias Deo dignas. Desilit etiam de camelis, idest, discedit à vitijs, abijciet irrationabiles sensus, & coniugetur Isaac.

5 Homi. 12. in Exod. ca. 34. IDEM differẽs de vultu Moysi glorificato, & velamine quod ponebat in facie sua, dicit Videamus ergo nè non solùm cum Moyses legitur, sed & cum Paulus legitur, velamen sit positum super cor nostrum: & manifestè, si negligenter audimus, si nihil studij ad eruditionem, & intelligentiam conferimus, non solùm legis, & prophetarum scriptura, sed & Apostolorum & Euangeliorum, grandi nobis velamine tegitur. Ego autem vereor nè per nimiam negligentiam, & stoliditatem cordis, non solùm velata sint nobis diuina volumina, sed & signata, vt si detur in manus hominis nescientis literas liber legendus, dicat, quia nescio literas. Si detur in manus hominis scientis literas, dicat, quia signata est. Vnde ostenditur non solùm studium nobis adhibendum esse ad discendas literas sacras: verùm & supplicandum Domino diebus, ac noctibus, vt veniens Agnus de tribu Iuda, & ipse accipiat librum signatum, dignetur q; aperire.

4 Homi. 13. in ca. 35. Exod. Luc. 19. IDEM ait: Præcepit mihi Dominus meus dicens. Oportebat te dare pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtiq; exegissem illã, ipsum rogabo, vt verbum meum suã pecuniam facere dignetur, vti non meam pecuniam, non meum aurũ nobis, sed ipsius fœnerem. Vos iam videtis suscipientes Dominicam pecuniã quomodo vsuras eius venienti Domino præparetis. Vsuræ autem sunt verbi Dei, habere in vsu vitæ, & actuum, ea quæ præcepit sermo Dei. Si ergo audientes verbum vtimini eo, & agitis secundùm ea quæ auditis, & secundùm hæc viuitis, vsuras Domino præparatis, & potest fieri, vt vnusquisque vestrum de quinq; talentis faciat decem, & audiat à Domino Euge serue bone, & fidelis eris potestatem habens super decem ciuitates. Tantùm istud videte, vt nè quis vestrum acceptam pecuniã, aut in sudario liget, aut defodiat in terram, quia huiusmodi hominis in aduẽtu Domini, quis sit exitus, bene nostis. *Infra*: De constructione tabernaculi monens Dominus, ait: Vnusquisque autẽ nostrum, sicut corde concepit, offerat initia Domino. Videamus quomodo sicut corde conceperit, quis offerat. Quanti modò hic præsentes sumus, & sermo Dei tractatur. Sicut qui concipiunt corde, quæ lecta sunt: sunt qui omnino non concipiunt, quæ dicuntur, sed est mens eorum, & cor aut in negotijs, aut in actibus sæculi, & lucri, & præcipuè mulieres quomodo putas corde concipiunt, quæ tantùm garriunt, tantùm fabulis obstrepunt, vt nõ sinant esse silentium? Iam quid de mente earum, quid de corde discutiam? Si de infantibus suis, aut de lana cogitẽt, aut de necessarijs domus. Vereor magis nè sequantur illas de quibus dicit Apostolus. Quæ discunt circuire domos non solùm verbosæ, sed & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Quomodo ergo istæ tales corde concipiũt? Non concipit corde quis, nisi vacet cor de t nisi sit mente liber, & totus intentus, nisi corde vigilet, non potest corde concipere, & offerre dona Deo. Iustum est enim, vt in tabernaculo Domini inueniatur vnusquisque habere portionem suam. Non enim latet Deũ, vnusquisque quid ei offerat. Quàm gloriosum tibi est, si dicatur in tabernaculo Domini. Aurum istud (verbi causa) quo arca testamenti obtegitur, illius est. Argentum ex quo bases, & columnæ sunt, illius est, æs de quo

annuli, & candelabrum, & nonnullæ columnarum baſes factæ ſunt, illius eſt. Sed & lapides iſti humerales, illius ſunt. Purpura qua ornatur Pontifex, illius eſt, & coccus illius eſt, & cætera quæque per ſingula. Et rurſum, quàm indecorum, & miſerum erit, ſi Dominus veniens requirere ædificium tabernaculi, nihil muneris tui inueniat in eo, nihil à te cognoſcat oblatum. Sic indeuotus, ſic infidelis vixiſti, vt nihil memoriæ tuæ in tabernaculo Dei eſſe geſtioris? Sicut enim princeps mundi huius venit ad vnumquemque noſtrum, & quærit ſi quid de ſuis actibus inueniat in nobis, & ſi quidem inuenerit, ſibi nos vendicat. Ita è contrario, ſi veniens Dominus inueniat aliquid tuum in tabernaculo ſuo, ſuum te dicit. Ego optarem (ſi fieri poſſet) eſſe aliquid meum in illo auro, ex quo propitiatorium fabricatur, vel ex quo arca contegitur, vel ex quo candelabrum fit luminis, & lucernæ. Aut ſi aurum non habeo, & argentum, ſaltem aliquid inueniar offerre, quod proficiat in columnas, vel in baſes earum. Aut certè vel æris aliquid habere merear. Vtinam & mihi eſſet poſſibile, & vnũ eſſe ex principibus, & offerre gemmas ad ornamentum Pontificis humeralis & rationalis. Sed quia hæc ſuper me ſunt, certè vel pilos caprarum habere merear in tabernaculo Dei, tantum nè in omnibus ieiunus, & infæcundus inueniar. Vnuſquiſque ergo ſicut concepit corde. Videte ſi concipitis, videte ſi tenetis, nè fortè effluant, quæ à me dicuntur, & pereant. Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis noſtris, qui diuinis myſterijs intereſſe cõſueuiſtis: quomodo cum ſuſcipitis corpus Domini, cum omni cautela, & veneratione ſeruatis, nè ex eo parum quid decidat, nè conſecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat. Quòd ſi circa corpus eius conſeruandum tãta vtimini cautela, & meritò vtimini, quomodo putatis minoris eſſe piaculi, verbum Dei neglexiſſe, quàm corpus eius? In tabernaculo etiam offerendus eſt coccus bis tinctus, quia in concionibus cum ſcientiæ lumine, igniculus ſeueritatis admiſcendus eſt, color enim iſte, ignis indicat elementum. Ignis autem in futuro ardet, ſed non lucet, hic autem ardet, & lucet. Vnde loquente Domino dixerunt diſcipuli euntes in Emmaus. Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, & aperiret ſcripturas? Vbi duo narrat, & intelligentiam ſcripturarum, & inflammationem cordium.

Luc. 24.

IDEM dicit; Mirum contuere ordinem ſacramentorum. Ingrediens Pontifex in ſancta ſanctorum, ignem ſecum de hoc altari portat, & incenſum de hac æde ſuſcipit. Sed & veſtimenta, quibus indutus eſt, de hoc loco ſumpſit. Putaſne dignabitur Dominus meus verus Pontifex, & à me ſuſcipere partem aliquam incenſi compoſitionis minuti, quod ſecum deferat ad Patrem? Putaſne inueniet in me aliquid igniculi, & holocauſtum meum ardens, vt dignetur ex eo batillum ſuum implere carbonibus, & in ipſis Deo Patri odorem ſuauitatis offerre? Beatus eſt cuius tam viuos, tamque ignitos holocauſti ſui carbones inuenerit, vt eos aptos iudicet, quòd altari ſuperponat incenſi. Beatus in cuius corde inuenerit tam ſubtilem, tam minutum, tamque ſpiritalem ſenſum, & ita diuerſa virtutum ſuauitate diſpoſitum, atque compoſitum; vt replere ex eo dignetur manus ſuas, Deoque Patri ſuauem odorem intelligentiæ eius offerre. At contra infelix animo, cuius fidei ignis extinguitur, & refrigeſcit charitatis calor, ad quam cum venerit cæleſtis Pontifex noſter quærens ab ea ignitos, & ardẽtes carbones, ſuper quos incenſum offerat Patri, inueniet in ea aridos cineres, & frigidas fauillas. Tales ſunt omnes, qui ſubtrahunt ſe, & longè faciunt à verbo Dei, nè audientes ſermones diuinos, accendantur ad fidẽ, incaleſcant ad charitatem, igniantur ad miſericordiam. Vis tibi oſtendam quomodo de verbis Dei ignis exeat, & accendat corda credentium? Audi dicentem

Hom. 9. in c. 16. Leu.

Dauid

Dauid in Psalmis. Eloquium Domini igniuit eum. Tu ergo vnde ardebis? Vnde inuenientur in te carbones ignis, qui nûquam Domini ignitis eloquio? Numquam verbis Spiritus sancti inflammatis? Audi & alibi ipsum Dauid dicentem. Concaluit cor meum intra me; & in meditatione mea exardescit ignis. Vnde tu concalescis? Vnde ignis accenditur, qui numquam in diuinis meditaris eloquijs? Immo quod est infælicius, concalescis in spectaculis circi, in ludis, in equorum contentionibus, atque iste ignis non est de altari Domini, sed is est qui dicitur ignis alienus, & audisti paulò superius, quia qui obtulerunt alienum ignem ante Dominum, extincti sunt? concalescis, & cum te repleuerit iracundia, & cum te inflãmauerit furor, vteris interdum, & amore carnali, quem qui accenderit, Nadab, & Abiu perferet sortem.

Psal. 38.

Leuit. 10.

IDEM explicans ea verba; Mutuabitur peccator, & non soluet, iustus autem miserebitur, & retribuet, inquit. Cum docet Paulus, & assistunt ei auditores, Paulus est, qui pecuniam fœnerat Dominicam, auditores autem sunt, qui ex ore eius pecuniam verbi suscipiunt fœneratam. Et si quidem iustus sit, qui suscipiat ab eo pecuniam, reddet integrum fœnus, & dicit: Quinque mnas mihi dedisti, ecce acquisiui alias quinque. Si verò peccator est, susceptio Dei verbo non operatur ex eo opera mandati, & non reddit vsuras, sed consumit omnia, quæ accepit in fœnus. Ecce & nunc uos omnes, quibus hæc loquor pecuniam accipitis fœneratam, verba mea hæc, pecunia Domini est. Quia eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, vel probatum. Si ergo malè doceo, pecunia mea reproba est, secundùm illos quibus dictum est. Argentum vestrum reprobum. Si autem benè doceo, pecunia, vel argentum non est meum: sed Domini est, & probatum est. Licet ergo mihi fœnerare pecuniam Domini, meam autem propriam non licet. Si videris aliquem non sua propria, sed Dei verba loquentem, qui verè audeat dicere. An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Scito quia iste fœnerat quidem, & non suam, sed Domini pecuniam. Fœnerat, & facit illud, quod scriptum est. Tota die miseretur, & fœnerat, habens auctoritatem fœnerandi à Domino, qui dixit. Negotiamini dum venio. Et ad illum seruum, qui pecuniam multiplicare contempserat, dicit, & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens vtique cum vsuris exegissem illam. Iste est ergo peccator qui mutuatur, & non soluet; iustus autem acceptam pecuniam restituit cum vsuris, hoc est, acceptum Dei verbum cum operibus repræsentat. Audis sermonem de castitate, collaudas doctorem, amplecteris doctrinam, admiraris magisterium, per hanc suscepisti pecuniam castitatis. Et si quidem peccator es, egressus Ecclesiam, inseris te negotijs sæcularibus, excipit te lascuia, subsequitur temulentia, corruptorum hominum malefida colloquia, oblitus continuò omnium quæ à doctore susceperas; quæ laudaueras; quæ admiratus fueras, & ad impudica rursum deuolueris scorta, & effectus peccator, qui mutuatus es verbum castitatis, & non reddis opera castitatis. Similiter etsi audieris verbum iustitiæ in Ecclesia, egressus es foras, occurrit tibi vicinus cuius agrum concupietas, & continuò oblitus eorum quæ dicta sunt, vt cupiditati tuæ satisfacias inuadis quæ aliena sunt, & sic mutuatus de iustitia, pecuniæ non reddis vsuras, operans gesta iniustitiæ. Sic ergo & de singulis quibusque mutuatur peccator, & non soluet, iustus autem miseretur, & commodat.

9 Hom. 3. in Psal. 36. to. 2.

Luca 19.

IDEM explicans verba illa: Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me, quõ sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, dicit: Qui ait Dñe ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me, debet proferre aliquam rationem quare nolit, vel in furore argui, vel in ira corripi. Et quæ sit ista ratio videamus, vt nos si delinquimus, hanc ra-

10 Hom. 1. in Psal. 37.

rationem dicentes, & facientes secundùm hoc quod docemur, non incurramus in vindictam furore arguētis, vel ira corripientis. Quoniam inquit sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam. Sermo Domini, sagittis est similis. Deniq; & Saluator, vt diximus. Posuit me sicut sagittam electā, & in pharetra sua abscondit me. Qui ergo loquitur sermonem Domini, sagittas iaculatur. Et eū loquitur corripiens & castigans, correptionis iaculo cor perforat audientis.

Simile.

Qui ergo, ita suscepit verba Domini, vt ex his quæ audit sermonibus, cor suum configatur, & per stimulum eorum quę dicta sunt ad pœnitentiam suscitetur. certum est, quoniam in illum in vanum non abijt sermonis Dei iaculum, neque transuolauit, sed in ipso, omnes illæ sermonum Dei defixæ sunt sagittæ. Meritò ergo & nunc dicit propheta: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Digna est enim causa, quæ subsequitur, quæ ab eo correptionē furoris Domini debeat temperare, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Verbi gratia: & nunc si ex ista omni multitudine auditorum sint aliqui conscij sibi in aliquo peccato, & hi si his auditis quæ loquimur, rectè, & fideliter audiant, & compungatur cor eorum ex iaculis verborum nostrorum, & transfixi talibus iaculis doleant, & conuersi ad pœnitentiam dicant; Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, Si verò audiens hæc non compūgatur, sed tanquam in corpore iā emortuo, ita in anima eius nulla sagitta, nullum iaculum, sensum doloris inueniat, nec vllam recordationem suorum capiat peccatorum, iste quippe est, vt stimulis furoris Domini corripiatur, atq; iræ eius correptionibus arguatur. Non enim potest dicere Domino; Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi. Atq; vtinam omnes qui nos audiunt compuncti, & stimulati ex his quæ dicuntur, atque ad pœnitentiam conuersi, dicant ad doctorem; Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & dum castigas nos verbo Dei, dum verberas, dum in interioribus nos conscientiæ percutis, Confirmasti super me manum tuam. Confirmat namque manum supra pueros pædagogus, dum verberat, & emēdat; & confirmat manum dum verbera non negligenter aut leuiter infiguntur. Sic cum Deus miserit sagittas verborū suorum, & infigerit eas in auditorum animam, meritò tales Domino dicunt; Quoniam confirmasti super me manum tuam.

11

Psal. 37.

BASILIVS ait: Tu cogita, vbi lectum est, & audisti sermonem, quid me concernit? Quæ de iracundis sunt lecta, agnosce pro ruis, qui iracundus es. Dicito, hic meus est morbus, agnosco infirmitatem meam. Accipe remediū. Si accesseris ad medicum, & videris apud eum varia pharmaca, varijs contenta tabellis, considerabis, quid tuo morbo conueniat. Non enim, qui pede offendit, quærit oculi curationem, sed qui oculum habet affectum, commodam opem quærit oculo. Itaq; quisq; ex scripturis, & concionibus, morbo suo conuenientia sumat. Iracundus es? cohibe iram. Vir iracundus, inquit, turpis est; disce ex hac scriptura, sit vultui tuo speculi vice.

12

Ho. 21. in eme ter 39 varijs. 10. 1.

Simile.

IDEM in prologo ait: Quemadmodum mihi necessitas incūbit, & væ mihi est, si non euangelizauero, itidem & vos quoque in pari mecum estis periculo, si aut in exquirēdo segniores, aut ad ea quę tradita vobis fuerint, conseruanda, & re ipsa conficienda, lento animo fueritis ac dissoluto. Propterea Dominus dicit: Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et item: Seruus qui nescit voluntatem Domini sui, & fecerit digna plagis, vapulabit paucis, qui verò scierit, & non fecerit, vapulabit multis. Oremus ergo communiter fratres, vos quidem, vt hoc delatum mihi loquendi munus careat offensione: ego vicissim, vt doctrina mea vobis accidat fructuosa.

13

Li de reg. fusius disput. to. 2.

1. Cor 9.

Ioan. 12.

Luc. 12.

CHRYSOSTOMVS dicit: Rogamus charitatem vestram, vt doctorum sitis memores, & semper horū me-

14

Ho. 2. in e Gen. to.

memoria vobis insonet; & post sensibilem mensam, cum hinc abieritis, apposite & spiritualem mensam. Et dicat quidem vir aliqua eorum, quæ nunc hic sunt dicta, audiat autem mulier, discant pueri, discant & familiares, fiatq; domus Ecclesia, vt effugetur diabolus inimicus salutis nostræ, requiescat autem ibi Spiritus sancti gratia, & omnis pax, & concordia muniat inhabitantes. Quod si eorum, quæ iam dicta sunt, memores eritis, promptius etiam, quę post hæc seminaturi sumus, suscipietis: & nos quoq; maiori vbertate dicemus, quæ nobis suppeditabit gratia Dei, si germinare viderimus, quæ nunc à nobis dicta sunt. Quando quidem, & agricola videns semina nasci, maiori promptitudine arua considerat, & excolit, paratus & alia seminare. Vita consonet fidei dogmatis, & dogmata prædicent vitam. Nam tametsi sanam teneamus doctrinam, vitam autem negligamus, nihil nobis proderunt doctrinæ. Omnis, qui audit hos sermones, & facit eos, assimilabitur viro prudenti. Vide quo modo non solùm audire nos vult, sed & facere, & operibus monstrare obedientiam. Et hunc prudentem vocauit, qui operibus cõsequentibus sermones conspicuos est: qui verò tantùm ad sermones peruenit, & non ad opera, eum stultum vocauit meritò, quia talis domum suam super arenam ædificauit, propterea neque ventorum vim ferre potuit, sed statim corruit.

Simile

Matt. 7.

15 *Hom. 5 in Genesim.*

IDEM sic incipit concionem. Videns alacrem, & quotidianum vestrum in hoc templo conuentum, magnam percipio voluptatem, misericordemq; Deũ in profectu vestro glorificare non cesso. Nam sicut esurire sanitatis corporalis indicium est, ita & studio magno audire diuina eloquia, bonæ animæ valetudinis certissimum est argumentum. Is enim Domini nostri mos est, vt quoties videt animam aliquam multo desiderio promptitudineq; intenta, spiritualibus inhiantem, liberaliter illam gratia, & opulentis donis suis locupletet. Vnde nobis maior dicendi fiducia accedit, qui videmus non in vanum, nec frustra nos laborare, sed quotidie semẽ spirituale in vobis crescere, & nõ sicut in Euangelio seminanti euenit, ita & nobis vobiscum. Ibi.n. vna tãtùm pars salua fuit, hic in gratia Dei spes est omne semen in terram bonam cadere, & alios facturos fructum centuplum, alios sexagesimum, alios trigesimum, quia sobrijs auribus, & intenta mente dicta nostra accipiuntur. Videbã enim vos heri auidos doctrinæ, ab ore meo pendentes, & omnia facientes, nẽ quid vos dictorũ præteriret, dicta magna cum voluptate suscipientes. Qui autem aliquid voluptate audit; certum, quòd illud bene figit in animo, ibique reponens facit, nẽ eradi queat.

Simile

Luc. 8.

Matt. 13.

18 *Homi. 14. in cap. 2. Gen.*

IDEM inquit: Audiamus, quæ sunt lecta, sed attenta mente, & excussis curis sæcularibus, omniq; ignauia deposita Diuinæ enim leges sunt, & cęlitus allatæ ob salutem nostram. Iam si cum regiæ leguntur literæ, vbique est silentium, abestq; strepitus, & tumultus, omnibus adstantibus, & aures arrigentibus, vt sciant quæ regijs literis manifestentur; multò magis cum magno timore, & tremore adstandum, & altum habendum silentium, & pellendæ cogitationes turbulentæ, vt quæ dicuntur intelligere possitis, quò Rex approbata obedientia vestra, maioribus vos muneribus remunerare dignetur. *Infra* concludens ait: Obsecro, vt omnes, qui hinc egrediuntur, cũ proximis, de nũc dictis inter se mutuum conferant, & ita omnia colligentes, ac recenti memoria tenentes, domum concedite, apud vos ipsos ruminantes diuinas hasce doctrinas, vt huc omni cura vestra cõuersa, menteq; in his occupata, possitis facilè, & turbulentas animi affectiones vincere, & diaboli insidias effugere. Nam cum diabolus videt animã de diuinis rebus solicitam, & perpetuò illas versantem, neque appropriare audet, à spiritus operatione, quasi à succenso igne reiectus. Si vobis curæ fuerint diuina, & ipse quoque Deus pro nobis solicitus erit, vt magna securitate per pelagus huius vitæ nauigemus.

Simile.

17 *In prologo*

IDEM sic habet; Principatus, & Potestates,

testates, Cherubim, ac Seraphim summa cum attentione Ecclesiæ auditores se exhibuctūt, quamobrem & nos multum & his adhibeamus cum æquanimitate silentium. Nam si ea, quæ in regijs fiunt domibus cognoscere exoptamus, vt quid dixerit, quid fecerit consuluerit super subditis suis rex, & sæpè quæ nihil ad nos attinent, quantò magis, quæ à Deo dicuntur flagramus desiderio, tum maximè, cum ea scire nostra plurimùm intersit? Quemadmodū igitur si quempiam è summo cęlo descendentem repēte conspicaremur, qui arcana illa cęlē se dicturum nobis pollicererur, omnes certatim cōcurremus, itidem & nos in præsentia faciamus In omni igitur vita ei æquanimitatem, atque silētium præstemus, nemini segniciei, nemini somno locus sit, sed ad superna, vnanimes mentes nostras erigamus. Inde enim Ioannes hic eos alloquitur, qui illic quamuis terram incolant, viuunt. Euangelium solis dæmonibus terrori est, & dæmonum seruis. Silēdum ergo ore, sed maximè animo. Quænam enim tacentis vtilitas, si eius anima perturbationibus æstuet. Nulla ergo nos pecuniarum capiat cupiditas, non ira, non aliorum turba affectuū. Neque enim fieri potest, vt qui se non omnino his liberat, valeat illorum altitudinem intueri, & vt oportet cognoscere mysteriorum religionē, arcana, reliquas omnes virtutes, quæ his tanquam oraculis delitescunt. Nam si fidibus, & tibijs nemo vmquam rectè scire potest, nisi totum ad id animum intendat, quanam ratione huiusmodi mysteria solo auditu, animo verò alieno, & alijs curis implicito intelliget? Christus Dominus margaritas hęc verba vocauit, quæ his longè pulchriora, præstantioraq; sunt. Verùm cum ea materia non sit nobis alia charior, idcirco horum sermonum voluptatem, melli sæpenumero cōparare consueuit. Non quòd quicquam inter hæc conferendū sit, sed quod apud nos nihil est melle suauius. Quòd & lapidum pretiosorū naturam, & cuiusuis mellis voluptatē plurimùm diuina exuperent, audi prophetam, quibus uerbis earum afferat præstantiam: Desiderabilia, inquit super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & fauum, sed benè valentibus tantùm. Quamobrem subdidit: Etenim seruus tuus custodit ea. Et in alio loco, cum suauia dixisset, addidit, faucibus meis: Quàm suauia, inquit, faucibus meis eloquia tua, & super mel ori meo, cum in bona esset valetudine. Non igitur morbo aliquo affecti, sed animæ prius cura adhibita, hoc pabulum accipiamus. Propterea tot verbis præmissis nondū, rem ipsam aggressus sum, vt quilque omni abiecta ægritudine, tanquàm cęlum petens ira, solicitudine, sęculariq; omni impedimento vacuus, hic liber ingrediatur. Ad lautissimam hanc mensam verbi Dei, sordidis vestibus accedere non debemus.

IDEM ait: Illud uos admonendos, hortandosq; censeo pernecessarium, vt quo nunc estis animo audiendi diuina perseueretis, nec in hoc tantùm consessu, sed domi quoque vir cum vxore, pater cum filio inuicem de his frequenter loquantur, & vltro citroq; suam & ferant & inquirat sententiam, velintq; probatissimam hanc, & pulcherrimam inducere consuetudinē. Nec mihi quispiam dicat, pueros in hoc occupari nō oportere. Non enim tantùm opus est, vt his vacent admonitionibus, verùm etiam solis, imbecillitatis tamen nostrę gratia hoc non dicimus, neque eos à sæcularibus, & terrenis rebus, sicut nec vos à ciuilib negotijs abducimus. Vos ad spectacula filijs adductis, neq; ad doctrinam, neque ad vllam bonam frugem eos vmquam hortamini. Nōne iram Dei in uos meritò prouocatis, cum cæteris rebus, & certo tempore, & diligenti cura adhibita, in diuinarū rerum doctrina pueros exerceri, molestum, intempestiuumq; duceris? Non sic fratres. Hæc profectò ętas his maximè admonitionibus indiget, tenera est, & cito, quæ ei instillantur imbibit, & audita accipit, tanquam sigillo auditus ceræ, hoc est, puerorum animis impressa. Neque enim fieri, vt sic dicam, potest

Marginalia: Aug. Euang. Ioan 10.3. — Simile. — 18 Simile. — Matt. 7. — Psal. 18. — Psal. 118. — 19 Homil. 2. in Ioan.

est, qui sermonibus aures adhibet, hisq; se Apostolicis monitionibus pro-pto animo offeret, quin incredibile quoddam bonum, siue vir, siue mulier, siue iuuenis, huius mensæ particeps cõ sequatur. Nam si belluas, verbis & ratione nonnunquam mansuetudine etu dimus, longè magis spirituali hac do ctrina cum hominibus communicata id efficiemus, cum vtriusq; medicinæ scilicet, & eius, qui curatur, maxima sit differentia. Hanc sibi medicinam expetat, Spiritus sancti leges omni tẽ pore audiat, & repetita domo, quæ audierit, memori tandem menti inscribat. Hoc pacto & spe bona & securitate viuet plurima, ipsaq; experientia planè quantopere proficiat, intelliget. Quippe enim diabolus diuinam legem animæ inscriptam, & cor hominis Dei tabulam factum conspicatur, eo se amplius conferre formidat. Vbi enim literæ regiæ, non aureo titulo, sed dilecti seruuli Iesu, mẽti, animoq; impressæ exuberant Spiritus sancti gratia effulserint, ille nullo pacto perpeti, aut consistere potest, sed longè formidolosus effugit. Nihil enim adeo eius consilia perturbat, quàm qui ad diuinarũ rerum cogitationem animus erigitur, & supernum hunc, atque vberrimum fontem haurire semper desiderat. Huiusmodi enim animus in tantis huius sæculi fluctibus, perturbationibusq; in multa viuit tranquillitate.

Simile.

21 IDEM inquit; Cibus, & balnea, & cenæ, & reliqua sæcularia statutum tẽpus habent, supernæ autem sapientiæ doctrina, nullo tempore circunscribitur, sed omne ei tempus accommodatum est. Vnde propheta: In lege eius meditabitur die, ac nocte. Sæcularia.n. hoc est, balnea, & cenæ, quæ necessaria sunt, & frequenter petimus, corpus imbecillius reddunt, animæ autem doctrina, quantò magis imbuimur, tantò fortior efficitur. Verùm enimuerò in delitamẽtis, & nugis inutiliter vniuersum tempus consumimus, & aurora, crepusculo, meridie, vespere, frustra desidemus, locum ad hæc constituimus: diuinum autem pabulum, si semel, bis ve ad summum, audimus, tamquam fastidimus... Quænam horum causa? Parua animi affectio. Concupiscentiã circa hæc & appetitum dissoluimus. Magnum autem, & hoc præter alia ægritudinis iudicium, quòd neque esurimus, neque sitimus, sed vtrumq; in nobis iniucundum est. Nam si in corporibus, id est grauissimi morbi signũ, longè magis in anima. Quonam igitur pacto oscitantem eam, & dissolutam, quibus operibus, quibus verbis sancire poterimus? Si diuinos sermones, propheticos, Apostolicos, Euangelicos, & alios omnes familiares habuerimus, tunc longè hos meliores gustatu cibos, quàm sæculi immundos cognosce-mus.

Homi. 17. in Ioan.

Psal. 1.

Simile.

22 IDEM dicit: Nonnulli tam miserè affecti sunt, vt diutius audiendo, nè nomina librorum intelligant, nec pudet, nec verentur tam negligenter in Dei concionem ingredi. Quòd si citharœdus, vel saltator, vel mimus aliquis ad scenam aduocaret ciuitatẽ, omnes frequenter concurrerent, & admoniti gratias haberent, in quo spectaculo diei dimidium consumunt, nulli alij negotio vacantes, Deo autem nos per Apostolos, & prophetas alloquẽte, oscitamus, & plurimùm fastidimus, quare in forũ egredimur. In hieme verò cum pluuia, & lutum impediat, domi sedemus, aut in theatris sine tecto, quod à pluuia defendamur. Maxima pars imbre, vento, frigore, luto, viæ longitudine contempta insani perstiterunt, nulla eos causa domi continet, nulla quin ad spectacula frequentes confluant, prohibet, huc sub tectum sine frigoris, & pluuiæ iniuria, ad animæ suæ salutem, nemo ea alacritate concurrit. Sunt ne hæc tolleranda? Ideo in illis apprime edocti, in necessarijs, quàm pueruli imbecilliores sumus. *Infra*: Cur præceptorem frequenter non petijstis, neque doctrinæ vacastis? Quòd autem doctrina sit Dei cultus, audi prophetam, cum inquit: Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos. Et iterum: Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.

Homi. 57. in cap. 9. Ioan.

Psal. 33.

Psal. 93.

IDEM

23 *Homi 32. in Act. Apost.* Idem ait: Heri de ira disseruimus, nihil autem prohibet quin & hodie, proficit enim plurimùm continuatio. Etenim pharmacum, quod vim habet mederi vulnus, nisi continuò impo natur, totum perit. Vtinam perpetuò de ijsdem loquamur, vtinam non sit alia quædam occasio, vel cura, sed vt affectionib. nostris imperemus. Quomodo enim absurdum? Regibus quidem in delicijs viuentibus, ac tanto honore, nullum aliū esse sermonem, vel in mensa, vel in aliquo alio tempore, quàm quomodo hostibus queat præualere, & propter hoc quotidie conuentus facit, & capitaneos, & milites deligit, ac tributa petit. Etiam in ciuilibus causis opinor hasce duas rationes necessarias, vt & hostibus imperent, & suos in pace contineant. Nos autē neque somniamus velle talia dicere. Sed vt seruos quidem emamus, ac agros, & vt facultates ampliemus, quotidie loquendo nulla satietate oneramur. De rebus autem nostris, & verè nostris, neque ipsi loqui volumus, neque alios loquentes sustinemus. De quo igitur dic mihi, loqui vis? De prandio? Sed hæc coquorum sunt verba. De pecunijs? Sed hęc mercatorum sunt. De structuris? Sed hæc architectorum sunt, & ædificantium. De terra? Sed hæc agricolarum. Nostrum autem nullum est opus, quàm vt opes animæ inquiramus. Non igitur super illis nobis sermo perpetuò esset? Quare nullus accusat medicos, semper de re medica disserentes, neque alios opifices de sua arte loquentes. Quòd si sic nostras affectiones moderemur, nè admonitione opus meritò quis nob's objiceret ostentationem, & ambitionem; immo neque sic, nam etiamsi emendatæ essent, etiam sic colloquendum, nè succumbamus, quoniam & medici non ægrotis solùm, sed & sanis loquuntur, & sunt eis libri super ea re, vt & morbos curent, & à morbis præseruent. Et ita licèt sani simus, neque sic desistendum à diuini verbi colloquijs, vt etiam conseruemus sanitatem. Quando autem & ægrotamus, duplex sermonum necessitas, vna quidem, vt liberemur à morbo, alia autem, nè liberati recidamus.

24 *Hom. 43. in Act. Apost.* Idem explicans verba illa; cap. 19. In die autem Sabbatorum congregatis nobis vt frangeremus panem, Paulus disserebat eis, postridie abiturus, protraxitq; sermonem in mediā noctem, sic habet. Vide oro spectaculū, vt erāt coadunati. In fenestra, inquit, sedebat, & intempesta nocte. Tantum erat audiendi desiderium. Confundamur nos, qui neque in die hoc facimus. Sed Paulus, dicis, disserebat tunc. Quid dicis? Etiam nunc Paulus disserit, immo neq; tūc neq; nunc Paulus, sed Christus, & nullus audit, non fenestra nunc, non fames, non somnus interturbat, non angustia loci, non aliquid huiusmodi, & tamen non audimus. Et hoc sanè miraculum, quod etiam ille, qui cecidit, & mortuus creditus est, cum esset adolescens, non erat ignauus, & cum somno grauaretur, non recessit, neque timuit periculū nè delaberetur. Tu autē oro vide promptitudinem, quod etiam in tertio cænaculo erant, nondum enim erat Ecclesia. Cum cecidit adolescens excitauit eum, & vt ascendit, fregit panem, & gustauit, inquit, diu collocutus est vsque ad diluculum, & ita exijt. Vides quomodo pernoctarint, quales mēsæ fuerint? quàm sobriæ, iterum auditores abierint, quàm studiosi ad audiendum fuerint.

25 *Serm. 38. ad populū Antioch. 10. 5. Simile.* Idem inquit; Hoc Ecclesias subuertit, quoniam neque vos sermonem audire quæritis compunctiuum, sed qui delectare sono valeat, & verborū impositione tamquam citharœdos, & citharistas audientes. Et nos segniter, & ærumnosè facientes, vestras sequimur concupiscentias, cum sit opus eas excidere. Et idem fit ac si quis pater, frigido, & plus debito molli filio, licèt ægrotanti placentam offerat, & aquā frigidam, & quæcumque delectare solent, vtilium verò nullam gerat curam, postmodum à medicis incusatus se purget dicens. Quid faciam? Non sustineo flentem puerum cernere. Miser, & infęlix, & proditor, nec enim huiusmodi

patrem

patrem dixerim, & quantò melius est breui contristatum, semper incolumem reddere, quàm momentaneam hanc lætitiam, continuæ mæstitiæ materiam facere? Hæc & nos, patimur verborum fucos conquærentes, & compositiones & elegantè iuncturam, vt delectemus, non prosimus. Cõsideramus quomodo videamur admirabiles, non quomodo mores componamus. *Infra*: Officinam intra pictoriam, & ibi magnum inuenies silentium. Sic igitur & hic, nã & hic regias pingimus imagines, nullam verò priuatã per virtutis colores. Stylus autem nobis est lingua, artifex verò Spiritus sanctus.

26 *Lib. 10. in c. 33 Eze. chi. 10. 4.* HIERONYMVS explicans verba illa: Et tu fili hominis, filij populi tui loquuntur de te iuxta muros, & in hostijs domorum, & dicunt vnus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes: Venite, & audiamus quis sit sermo egrediens à Domino. Et veniũt ad te quasi si ingrediatur populus, & sedẽt corã te populus meus, & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos, quia in canticum oris sui vertunt illos, & auaritiam suam sequitur cor eorum. Et es eis quasi carmen musicum, quod suaui, dulciq; sono canitur, & audient verba tua, & non facient ea, & cum venerit quod prædictum est, tunc scient, quòd propheta sit in medio eorum, sic habet. Iubet Dominus prophetæ, vt dicat populo, qui in Babylone versatur, & habitat cum eo, & arguat eos super insidijs blandientibus, qui prophetæ verba desiderant, non ad animæ salutẽ, sed ad uariam voluptatem. Isti iuxta muros sedebant, & in ostijs domorum, nequaquam in sensum prophetæ intrare cupientes, sed mutuo se hortantur, & dicunt, Venite, & audiamus qui sit sermo egrediens à Domino, & sic veniunt quasi populus, qui ingrediatur Ecclesiam Dei, & sedent coram te populus meus, qui meum esse se dicit, & nolũt facere, quod audierũt. Istiusmodi mihi videntur eorum similes, qui theatralibus ludunt carminibus, & vel tragœdos audiunt vel comœdos, & ibi cũ voluptate palpantur: ita cũ egressi fuerint à te, replicent ea, & decantent, & decantent, & dulci sono se decipiant. Et audient, inquit, verba tua, & faciũt ea. Tales sunt vsque hodie multi in ecclesijs, qui aiunt, Venite, audiamus illum: & illum mira eloquentia, prædicationis suæ verba voluentem, plausuq; cõmouent, & vociferantur, & iactãt manus, & quæ operibus neglexerãt, postquam aduenisse cognouerint, necesse est enim euenire, quod propheta Dei sermõne pronunciat, tunc incipient approbare, & nosse, quòd cuncta, quæ audierant, non fuerint hominis verba, sed Domini, qui per prophetam, & virum ecclesiasticum locutus est.

27 *In Ps. 1. to. 7.* IDEM exponens verba illa: Sed in lege eius meditabitur die ac nocte, ait. Meditatio legis est, non solum in legendis, vel audiendis Scripturis, sed etiam in his quæ scripta sunt, faciendo. Iustus igitur siue manducat, siue bibit, siue dormit, in nomine Domini omnia faciens, meditatur legem eius die ac nocte.

28 *Li. de Cain, & Abel. ca. 4. to. 1. Deut. 4. & 19.* AMBROSIVS inquit: Ciuitates Leuitarum redemptrices significauit Moyses: quia is, qui confugit ad eam animam, in qua habitat Dei verbum, quæ vrbs modò munita, atque vallata sit, perpetuam libertatem acquirit sibi. Sicut enim in ciuitatibus Leuitarum erat pœnarum remissio, vt si quis ad eam confugeret, qui non voluntariam necem hominis admiseiat, nulli eum occidere liceret, intra vrbes dumtaxat positum Leuitarum: ita quem peccati proprij pœnitet, quod aut impudenter, aut inuitus admisit, si Leuitarum adhæreat incolatui, & ab his præceptoribus, qui Dei mandata dispensant, recedendum non putet, lex ipsa ab omni eum commissi flagitij pœna, supplicioq; liberat. Remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Leuites interpres, & quidam executor est. Remittuntur etiã per officium sacerdotis, sacrumque ministerium.

29 *Lib. sent. to. 3.* AVGVSTINVS ait: Doctrina Apostolica tam salubris, atque vitalis est, vt pro capacitate vtentium neminem sui relinquat exortem: quia siue paruuli,

paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes, habent in ea vnde alantur, vnde satientur. Inutiliter autem meditatur legem Dei, qui laborat, vt memoria teneat, quod actione nō implet. *Infra:* Auditor verbi similis esse debet animalibus, quæ ab hoc, quod ruminant, mūda esse dicuntur, & non pigeat cogitare de ijs, quæ in aluo cordis accepit, & cū audit, fit similis edenti, cum verò audita in memoriam reuocat, fit similis ruminanti.

Simile.

30 IDEM inquit: Quid est, quòd Moyses præcepit commendans verba Domini, & ait: Scribetis ea super limina domorum vestrarum & ianuarum vestrarum, cum hoc secundùm proprietatem nemo fecisse Israelitarum commemoretur, vel legatur, quia nec quisquā potest, nisi fortè diuidat ea per multas partes domus suæ? An hyperbolica commendatio est, vt doceat quanta cura & studio verba Dei sint memorāda?

Lib. 5. q. in Deut. to. 4
Deut. 11.

31 IDEM explicans illa verba Prouerb 6. Vade ad formicam, ò piger, & imitare diligentiam eius, quia ab æstatis tempore vsq; ad hiemem colligit sibi alimoniam, dicit. Illud de formica ita positum est, vt sicut illa æstate colligit, vnde in hieme pascatur, ita vnusquisque Christianus in rerum tranquillitate, quam significat æstas, colligat verbum Dei, vt in aduersitate, & tribulationibus, quæ hiemis nomine significantur, habeat vnde spiritaliter viuat. Non enim in solo pane viuit homo, sed in omni verbo Dei.

Lib. cōtra Adimantū Manic. to. 6.
Deut. 8.

32 IDEM explicat verba illa Psal. 118. In quo corrigit adolescentior viā suā? in custodiendo sermones tuos, & ait: Rectè dicitur, in quo corrigit iunior viam suam, propter quod corrigit? Quoniam sequitur, in custodiendo verba tua. Propter hoc enim corrigit viam suam, quia verba Dei sicut cogitanda sunt, cogitat & cogitando custodit, & custodiendo rectè viuit. Ipsa ergo illi causa est, vt viam suam dirigat, quia Dei verba custodit.

Lib. 6 contra Iulianū Pelagianū. t 7

33 IDEM exponens verba illa; Iunior fui, etenim senui & non vidi iustū derelictum, nec semen eius quærens panem, sic habet. Panis est verbū Dei, quod numquam ab ore iusti discedit. De tali enim scriptum est: In lege Domini meditabitur die ac nocte. Panē istum manducas vna hora, & dimittis panem illū verbi die ac nocte. Quādo enim audis, aut quando legis, māducas quando inde cogitas, ruminas, vt sis animal mundum, nō immundū. Quod significat Sapientia per Salomonem, dicens: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, vir autem stultus glutit illum. Quid enim glutit? Vt non in illo appareat, quod vorauit, oblitus est, quod audiuit. Qui autē non est oblitus, cogitat, & cogitando ruminat, & ruminando delectatur. Vnde dicitur: Cogitatio sancta seruabit te. Et ecce si seruat te, in ruminatione panis huius sancta cogitatio, numquam vidisti iustum derelictum, nec semen eius quærens panem.

Concione 2. Psal. 36. to. 8.
Psal. 1.
Leuit. 11.
Prou. 21.

34 IDEM dicit; Filium hominis inter homines viuentē, & mali viderūt, & boni: viderunt Apostoli, qui secuti sunt, viderunt Iudæi, qui crucifixerunt. Sic cum venerit iudicaturus, & boni eū videbunt, & mali: boni, vt percipiant mercedem, quia secuti sunt, mali, percipiant pœnam, quia crucifixerunt. Sed ergo illi damnabuntur, qui crucifixerunt? Audeo dicere soli. Ergo nos, inquiunt peccatores huius temporis, secuti sumus. Si non animam interrogat Deus, secuti estis. Quid est, quod dixi? Intelligat charitas vestra, nè hoc dicant in iudicio Dei, quia non intellexerunt, & Iudæi, quia viderunt Christum, crucifixerunt, tu quia non vides Christū, verbo ipsius resistis. Numquid ergo, qui uerbo resistis carnem non crucifigeres, si videres? Contempsit Iudæus in ligno pendentem, contemnis tu in cælo sedentem, cum ipsum loquentem non audis.

In Ps. 48.

35 IDEM explicans verba illa; Sicut aspidis surdę obturātis aures suas, quæ non exaudiet uocem incantantium, ait. Aspis cum cœperit pati incantatorem suum, qui eam quibusdam carminibus proprijs euocat, audite quid faciat. Vult incantator incantando educere aspidē

In Ps. 57.
Simile.

de tenebrosa cauerna vtique in lucem,
illa autem amando tenebras suas, qui-
bus se inuoluta occultare dicitur, quòd
cum exire noluerit, recusans tamen au
dire illas voces, quibus se cogi sentit,
allidit vnam aurem terræ, & de cau-
da obturat alteram, atque ita voces il-
las quantum potest euitans, non exit
ad incantantem. Huic similes dixit Spi
ritus Dei quosdam non audientes ver-
bum Dei, & non solùm non audientes,
sed omnino, vt non valeant audire, fa-
cientes. Factum est hoc & in primis tē
poribus fidei, Stephanus martyr prædi
cabat veritatem, & tamquam tenebro-
sis mentibus, vt eam in lucem educe-
ret, incantabat. Sed illi clauserunt au-
res suas. Quia enim aures patentes in
corde non habebant, violentia tamen
verbi per aures carnis irruens, etiam ip
sis auribus cordis vim faciebat, clause-
runt & aures corporis, & ierunt ad la-
pides. Ecce aspides surdæ non audie-
runt vocem incantantis. Quia nolebāt
nisi sæuire, nolebant audire: quòd si au
dirent, fortè deseuirent.

36
In Ps. 73.

IDEM explicans verba illa: Dirru-
pisti fontes, & torrentes, ait. Dirrupisti
fontes, & torrentes, vt manarent liquo
rem sapientiæ, vt manarent diuitias fi-
dei, vt irrigarent salsitatem Gentium.

Ioan. 1.

Si autem ad discretionem in alijs fit ver
bum Dei fons aquæ salientis in vitam
æternam, alij autem audientes verbū,
& non sic habentes, vt benè viuant, ta-
men non tacentes lingua torrentes fiūt.
Torrentes enim dicuntur propriè, qui
non sunt perennes fluuij, qui æstate de-
ficiunt, aquis autem hiemalibus inun-
dantur, & currunt. Vides hominem
benè fidelem perseueraturum vsque in
finem, non relicturum Deum in ten-
tatione omni, pro veritate omnes mo-
lestias sustinentem. Hic vnde sic viget,
nisi, quia verbum factum est in eo fons
aquæ salientis in vitam æternam?
Alius autem accipit verbum, non ta-
cet, currit, sed æstas probat fontem,
aut torrentem.

37
In Ps. 77.

IDEM exponens verba illa: Filij
Effrem intendentes, & mittentes arcū,
conuersi sunt in die belli, dicit. Quid est
aliud tendere arcus, & mittere, & con-
uerti in die belli, nisi attendere, & pro-
mittere in die auditionis verbi, & dese-
rere in die tentationis, armis quasi pro-
ludere, & ad horam certaminis nolle
pugnare? Filij Ephrem tendentes ar-
cus, & mittentes sagittas. Quid sit con
uersi sunt in die belli, consequentia do
cent, quibus id apertissimè exposuit.
Non custodierunt, inquit, testamētum
Dei, & in lege eius noluerunt ambula-
re. Ecce quid est conuersi sunt in die
belli, non obseruauerunt testamentum
Dei. Vbi arcus tendentes, & mittentes,
etiam promissionis verba promptissi-
mè protulerunt, dicentes: Quæcumq;
locutus est Dominus Deus noster au-
diemus, & faciemus. Conuersi sunt in
die belli, quia promissionem obedien-
tiæ, non auditio, sed tentatio probat.

Exo. 19.

38
Tract. 42. in Ioan. to. 9.

IDEM explicans verba illa capi-
tis 8. Sermo meus non capit in vobis,
inquit. Si sermo meus caperetur, cape-
ret, si caperemini, intra retia fidei, tan-
quam pisces concluderemini. Quid est
ergo non capit in vobis? Non capit cor
vestrum, quia non recipitur à corde ve
stro. Sic enim est sermo Dei, & sic esse
debet fidelibus, tanquam pisci hamus:
tunc capit quando capitur, nec fit inju-
ria illis, qui capiuntur, ad saluté quip-
pe, non ad perniciem capiuntur. Vnde
Dominus discipulis ait: Venite post
me, faciam vos piscatores hominum.

Simile.

Matt. 4.

39
Libro 5. Homi. 26. to. 10.

IDEM sic exorditur: Ante aliquot
dies propter eos, qui aut pedibus do-
lent, aut aliqua corporis inæqualitate
laborant, paterna pietate solicitus, con
silium dedi, & quodammodo supplica-
ui, vt quando aut passiones prolixæ, aut
certè aliquæ lectiones longiores legun
tur, qui stare non possunt, humiliter,
& cum silentio sedentes, attentis auri-
bus audiant, quæ leguntur. Nunc ve-
rò aliquæ de filiabus nostris putant, q̄d
hoc aut omnes, aut certè plures, quæ
sanæ sunt corpore, frequenter debeāt
facere. Nam vbi verbum Dei cœperit
recitari, quasi in lectulis suis iam iace-
re volunt; atque vtinam vel iacerent
tantummodo, & tacentes verbum Dei
silenti corde susciperent, non etiam se

ita

ita ociosis fabulis occuparent, vt quod prædicatur, nec ipsæ audiant, nec alios audire permittant. Vnde rogo vos, vt quando lectiones leguntur, aut verbũ Dei prædicatur, nulla se in terrã proijciat, nisi fortè quam nimium grauis infirmitas cogit, sic tamen non iaceat, sed magis sedeat, & attentis auribus, quæ prædicantur, auido corde suscipiat. Interrogo vos: Quid vobis plus esse videtur, verbum Dei, an corpus Christi? Si verum vultis respondere, hoc vtique dicere debetis, quòd non sit minus verbum Dei, quàm corpus Christi. Et ideo quanta solicitudine obseruamus, quando vobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat, tanta solicitudine obseruemus, nè verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur de corde nostro pereat. Quia non minus reus erit, qui verbũ Dei negligenter audierit, quàm ille, qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit. Qui verbum Dei libenter audit, in aures animæ de patria paradisi transmissas se suscepisse non dubitet. Quomodo terrenis ornamentis caro luxuriosa paruo tempore ornatur, vt carnalibus oculis placere possit, ad suam, vel alterius ruinam: sic anima sancta diuinis sermonibus tamquam spiritualibus, & æternis bonorum operum margaritis componitur, vt ad illius cælestis sponsi consortium, & nuptiale conuiuium fęliciter ornata perueniat: nè audiat: Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? *Matt. 22.*

40 *Serm. 55. de tẽpore.* IDEM inquit: Si Scripturas diuinas, aut ipsi non legimus, aut legentes alios non libenter audimus, ipsa nobis medicamenta conuertuntur in vulnera, & inde habebimus iudicium, vnde habere potuimus remedium. Nec vobis sufficiat, quòd in Ecclesia diuinas lectiones auditis, sed etiam in domibus vestris, aut ipsi legite, aut alios legentes requirite, & libenter audite. Recondite in conscientię thesauro pro animę salute, quæ auditis.

50 *Serm. 56.* IDEM dicit: Certissimè scitote fratres, quia qualis est caro, quę post multos dies percipit cibum, talis est anima, quæ assiduè non pascitur verbo Dei. Et quomodo caro per famem, & inopiam tenuis, & sicca, velut quoddam simulacrum efficitur, ita anima si verbi Dei cibo non pascitur, arida, & inutilis, & ad nullum opus bonum congrua inuenitur. *Simile.* Considerate fratres, quòd si horrea, & cellaria nostra annis singulis replemus, vnde vno anno cibum habeat caro nostra, putas quantùm debemus recondere, vnde in æternum sustentetur anima nostra? Ociosis fabulis, & mordacibus iocis, & detractionibus venenatis colloquia de Scripturis sancta recedant. Et videte fratres, si iustũ est, vt caro nostra de terra facta, interdum bis in die capiat cibum: & anima, in qua imago Dei est, & vix post plures dies accipiat verbum. Lectiones diuinas & in Ecclesia, sicut consuestis, audite, & in domibus vestris relegite. Si quis ita fuerit occupatus, vt ante refectionem, Scripturæ diuinæ non possit insistere, non cum pigeat in conuiuiolo suo aliquid de diuinis Scripturis relegere, vt quomodo caro pascitur cibo, sic reficiatur anima Dei verbo.

Spes in solo sit Deo, medium statuat inter desperationem, & præsumptionem, quam multa nutriunt, & augent.
Cap. XI.

ORIGENES exponens verba illa: Spera in Domino, & fac bonitatem, sic habet. *Hom. 4. in Psal. 36. to. 2.* Postquam dixit, sicut olera herbarum cito decidere facientes iniquitatem, & prohibuit æmulari inter malignantes, & imitari facientes iniquitatem, tunc dicens, quid facere deberemus, subdit: Spera in Domino, & fac bonitatem. Contemptis. s. illis omnib⁹, quæ superius culpata sunt, honoribus, diuitijs, & omni gloria carnali, atque omnibus sæculi bonis, in Domino, inquit, spera. Sperans autem

in

in Domino non sis ociosus, sed bonitatem faciens, spera in eo, & inhabita terram, hoc est, cor tuum. Hanc qui sperat, in Domino inhabitare iubetur, hoc est, non longius euagari, non vltra citraque discurrere, sed habitare, & consistere intra animæ nostræ terminos, & considerare eam diligentius, atque efficaci eius agricola, & excolere terram, quæ intra nos est, & nostræ animæ innouare noualia, & non seminare super spinas: quod facimus, cum animam nostram purgamus à vitijs, & incultos, atque asperos mores ad mansuetudinem Christi excolimus, atque ita demum ex virtutum diuitijs pascimur. Excole terram tuam, vt cum abũdare cœperis iustitię fructibus, tunc pascaris diuitijs eius. Quid est autem pasci in diuitijs eius? Si habites terram tuam, & ipsam in spiritu, & non in carne seminaueris, pasceris in diuitijs eius sicut oues illæ, quæ in loco viridi pasci dicuntur, de quibus scriptum est: In loco pascuæ ibi me collocauit. Vnde constat, quòd vnusquisque nostrum ipse sibi præparat intra se locum viridem, in quo pascitur à Domino, cum agros animæ suæ excolit. Hæc autem omnia contingunt illi, qui sperat in Domino, & spei coniungit bonitatem.

3 *Homi. 33. in ca. 25. Matt. to. 3*

IDEM exponens verba illa: Accessit autem, & qui duo talenta acceperat, ait: Domine duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum, inquit. Accessit primus, qui quinque talenta acceperat, quasi, qui habuit fiduciam, eò quòd operatus fuerat, & lucratus. Nã fiducia ipsa fecit eum audere, vt ad Dominum primus accederet, & audacter faceret sermonem, dicens: Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque lucratus sum. In modico autem vocatur fidelis, qui tanta lucratus fuerat, quia modica sunt omnia vitæ istius.

9 *Hom. 2. in ca. 1. Gen. to. 1. Deut. 21. Hier. 17.*

IDEM dicit. Considera, nè fortè & illud, quod scriptum est: Maledictus à Deo omnis, qui pendet in ligno, sic debeat intelligi quomodo & illud, quod alibi dictum est: Maledictus homo, qui spem habet in homine. Pendere. n. in solo Deo debemus, & in nullo alio, etiam si de paradiso Dei procedere quis dicatur.

4 *Hom. 5. in Psal. 36. to. 2.*

IDEM explicans verba illa; Eruet eos à peccatoribus, quia sperauerunt in eo, dicit. Causam, qua eripiat Dominus iustos, siue in tempore exitus, siue in tempore iudicij, subiungit, & dicit: quia sperauerunt in eo. Sperantes ergo in se eripiet, & de tribulatione, & necessitate. Sicut nemo potest duobus dominis seruire, ita nemo potest in duobus dominis sperare. Nemo potest in incerto diuitiarum sperare, & in Domino. Nemo potest sperare in principibus, & in Deo. Nemo potest sperare in viribus equi, & in Deo. Nemo potest sperare in sæculo, & in Deo. Nisi enim in solo Deo speraueris, & videat Deus spem tuam ad sæculum æternum esse conuersam, & quia aliam nullam omnino spem geris, nisi in ipso non poteris eripi à peccatoribus.

5 *Hom. 4 in c. 14. Ezech.*

IDEM exponens illa verba: Si fuerint in medio eius Noe, Daniel, & Iob, filios suos non liberabunt, inquit. Nemo nostrum confidat in iusto patre, in sancta matre, in fratribus castis, sed spem habere debet in via recta. Maledictus homo, qui spem habet in homine. Sed & aliud: Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in principibus. Sed omnibus derelictis, speremus in Domino, dicentes: Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum, si exurgãt aduersum me castra, in hoc ego sperabo.

Psal. 26.

6 *Lib. de regulis fusius disputatis in responsi. 42. interroga. to. 2. Hier. 17.*

BASILIVS sic habet: Illi, qui in homine spem ponit, magnopere metuendum est, nè in execrationem illam incidat: Maledictus homo, qui confidit in homine, & fulcit carnem brachij sui, (nostra exemplaria habent, & ponit in carnem brachium suum) & deficit à Domino anima eius. Quæ verba, cum dicunt, qui confidit in homine, illud præcipiunt, nequaquam spem in altero, quàm in Deo poni debere. Cum autem, & fulcit carnem brachij sui, in se, sui habendam fiduciam vetant. Horum autem vtrumque, defectio à Deo nominatur. Similiterq; etiam exitum adiun-

adiungitur vtrinsque. Quia erit tamquam myrica siluestris in deserto, neque videbit quomodo veniet bona. Quibus verbis illud ostenditur, quòd spem suam siue in seipso ponere, siue in alio quouis, nihil est aliud, quàm deficere à Deo.

9 *Homil. 6. in epist. Pauli ad Tit. to. 4. Gen. 40.*

CHRYSOSTOMVS inquit; Ioseph in vincula coniectus, cum carcerem egredi properaret, tunc maximè illic immorari permissus est. Audi namque ipsum dicentem: Et ego furtim sublatus sum de terra Hebræorum, & memento, inquit, mei apud regem. Meritò & ipse hoc passus existimatur, quòdnam dixit, memento mei, vt disceret in hominibus non esse confidendum, sed spem omnem in Deum dirigendam.

8 *Lib. 5. in c. 18. Isa. to 4.*

HIERONYMVS exponens verba illa: Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Aethiopiæ, qui mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas: Ite Angeli veloces ad gentem conuulsam, & dilaceratam, ad populum terribilem, post quem nō est alius, ad gentem expectantem, & conculcatam, dicit. Vbi nos legimus, væ terræ cymbalo, Aquila bis transtulit pro cymbalo vmbram. Ex quo possumus dictum intelligere. Væ terræ, quæ in vmbra alarum suarum pollicetur auxilium. Et cum Scriptura dicat: Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur, pro quo in Hebræo scriptum est: In vmbra omnipotentis commorabitur; ipsa Dei similitudinem habere se iactans, & in periculis constituta, alijs suffragari repromittit. Significat autē siue Noe Aegypti ciuitatem, quæ nunc Alexandria dicitur, siue Aegyptum, in qua semper Hierusalem quasi super quassatam arundinem innixa est, quæ cum fracta sit manum perforat incumbentis. Et est hic ordo pulcherrimus, vt quomodo in priori visione sermo propheticus Damasco minabatur, qd decem tribus in illa habuerint auxiliū, misericordiam Dei non rogantes, sed sperantes in Damasco, sic etiam nunc Aegypto vastitas prædicetur, ob cuius

Psal. 19

auxilium, Dei neglecta sit innocatio; ipsa est enim terra, quæ est trans flumina Aethiopiæ, in cuius fortitudine Israel confidebat. Qui mittit in mari legatos, & in vasis papyri super aquas. Quia legati missi sunt Hierosolymam; & vasis papyri, idest, epistolis, siue nauibus, suum eis auxilium promiserint.

9 *Lib. 3. in ca 4. Lamēt Hier.*

IDEM exponens verba illa: Cum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum aspiceremus attenti ad gentem, quæ saluare nos poterat, inquit. Hoc narrat, quia instantibus eorum malis, non ad Domini misericordiam confugerunt, quatenus eius ope ab hostibus eriperentur, sed forinsecus ab alijs gentibus auxilium quærebant, ab Ægyptijs, ab Assyrijs, qui nullo modo cos liberare poterant. Vnde dicit: Defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum respiceremus attenti ad gentem, quæ saluare nos non poterat. Hinc quoq; factum est, quod reliquiæ Iudæorum, quæ post vastationem vrbis Hierusalem derelictæ sunt à Nabuzardan principe militiæ ad colendam terram, interfecto ab Ismaele Godolia, quem præfecit memoratus Nabuzardan terræ, & ipsis reliquijs, quæ ibi remanserant, metu exterritæ, contra verbum Domini; quod eis per Hieremiam mandauerat, in Ægyptū transierunt, quasi ab Ægyptijs contra Chaldæorum arma possent tueri. Sed vana fuit hæc spes eorum. Quinto siquidem anno captiuitatis Hierosolymorum (vt Iosephus refert) qui est tertius & vicesimus regni Nabuchodonosor, inferiora Syriæ castrametatus est idem Nabuchodonosor, eamq; detinens, expugnauit, & Ammonitas, & Moabitas Cumque subdidisset has gentes, perrexit ad Ægyptum, eamque subuertit, & regē quidem, qui tunc ibi erat, occidit, aliūque in ea constituens, denuo Iudęos captiuos duxit in Babyloniam. Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum. Quisquis deserto vno vero Deo, adiutorium quærit à spirituali Ægypto, hoc est, ab hoc mundo, lubrica sæculi huius pergit vestigia, vana

4. Reg. 25.

Hier. 40.

Ifa.30. Hier.17. vana spe delusus, hostium spiritualiũ fit præda. Vnde scriptum est: Ægyptus vane auxiliabitur. Et iterum: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suũ, & à Domino recedit cor eius, &c. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cęli, super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis. Vbi per rapidum volatum auium, validam, & velocem, significat persecutionem hostium, qui intra patriam constitutos, & deserta patria fugitiuos nimia crudelitate insecuti sunt eos, qui spem constituerunt in hominibus, & non in Deo.

10 *Lib. 1. de doctrina Christiana. to. 4. 1.Tim. 1.* AVGVSTINVS inquit: Cum quisque cognouerit finem præcepti esse charitatem de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, omnem intellectum diuinarum Scripturarum ad ista tria relaturus est. Cum enim diceret charitas, addidit de corde puro, vt nihil aliud, quàm id quod diligendum est, diligatur. Conscientiam verò bonam subiunxit propter spem. Ille enim se ad id, quod credit, & diligit, peruenturum esse desperat, cui malæ conscientiæ scrupulus inest. Tertiò, & fide, inquit, non ficta Si enim fides nostra caruerit mendacio, tunc & nos diligimus, quod est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur.

11 *Lib. de vera & falsa pœnitẽ. to. 4.* IDEM docet, media via incedendum inter præsumptionem, & desperationem, & ait. Ideo Dominus tot saluauit febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos, & aridos, nè desperet de se peccator. Ideo non scribitur aliquis, nisi semel sanatus, vt timeat quisque iungere peccatum peccato. *Infra:* Nullus itaque vnquam tantum peccare posset, quòd pœnitens velit desperare, quid enim aliud est desperare, quàm Deum sibi comparare? Nam qui de Deo non præsumit veniam, nõ animaduertit plus peccato suo, Dei posse clementiam. Si enim sentiret Deũ magis bonum, quàm se malum, quidquid in se iustitiæ non inueniret, à Deo magis bono expectaret, & quidem diffidit, quia summi boni bonitatem, maiorem sua nequitia non sentit. Ille enim solus diffidat, qui tantum peccare potest, quantùm Deus bonus est. Cum sit autem nullus, qui hoc possit, quid timet de se malo, præsumat de meliore. Diabolus enim, & omnis nequitia, minor est, quàm Dei misericordia. Ipse enim, si posset sperare, & culpam in se sentire, quod non inueniet in se, præsumeret in Dei bonitate Adhuc qui diffidit, & suam nequitiam Dei pietati comparat, finem imponit diuinæ virtuti, dans finem infinito, & perfectionem diuinitatis auferens Deo. Timeat homo peccare, sed magis timeat desperare. Sunt alij inimici desperationis, qui à Deo præsumunt, & de Deo confidunt, quòd quandam sibi licentiã acquirunt peccandi: & sine pœnitẽtia expectant veniam, quia credunt, quoniam Christiani sunt, non posse damnari, non verentes multos esse vocatos, sed paucos electos. Desperantes, Dei iudicant misericordiam, hi condẽnant iustitiam, iniustum meum blasphemantes, qui reddere mala malis ignorat, & peccata eorum exaltat. Sed miror cur non credant Apostolo dicenti: Spes non confundit, qui negant pœnam, *Rom. 5.* quam idem criminosis promittit. Si n. vbi minatur verax non est, cur confidunt, quod sperantibus verùm dicat? Sed qui verus est in promittendo, verus est etiam in minando. Sed non est sperare, tandem bonum pro malis expectare. Sed cum peccat, confidat in Domino, quem timeat iustum, & immunditiarum inimicum.

12 *Lib. 11. cõtra Faustũ Manic. to. 6.* IDEM sic explicat verba illa Pauli: Qui in carne sunt, Deo placere nõ possunt. Et nè putaret quisquam eos dictos, qui nondum mortui sunt, statim subiecit: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu: idest, qui in spe carnalium bonorum sunt, Deo placere non possunt: vos autem non estis in spe carnalium, sed in spe spiritualium, idest, regni cœlorum, quamuis adhuc corruptibilem carnem portetis.

13 *In Ps. 9. to. 8.* IDEM explicans verba illa; Et sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, inquit, Cum destiterint sperare in diuitijs,

diuitijs, & in alijs huius sæculi blandimentis. Quærente quippe anima, vbi figat spem, cum ab hoc mundo auellitur, opportunè excipit cognitionem nominis Dei, hoc est, eius, cuius est nomen. Quapropter qui se libenter Deo famulum subdit, cognouit hoc nomen. Et sperent in te, qui cognoscunt nomẽ tuum; ne sperent in his rebus, quæ tẽporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes, nisi erit & fuit. Quoniam, quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum: & quod expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In Dei autem natura non erit aliquid, quasi nondum sit, aut fuit, quasi iam non sit, sed est tantùm id, quod est, & ipsa est æternitas. Desinant igitur sperare, & diligere temporalia, & se ad æternam spem conferant, qui cognoscunt nomen eius, qui dixit: Ego sum, qui sum: Quoniam non dereliquisti quærentes te Domine. Qui eum quærunt, iam transitoria, & moritura non quærunt.

14 *In Ps. 15.* IDEM exponens illa verba; Sanctis, qui in terra sunt eius, mirificauit omnes voluntates meas inter illos, dicit. Sanctis, qui in terra uiuentium spem suam posuerunt, ciuibus Hierusalem cælestis, cuius conuersatio spiritalis per ancoram spei in illa patria figitur, quæ rectè Dei terra nominatur, quamuis adhuc in his terris carne versentur, mirificauit omnes voluntates meas in illis. His sanctis miras feci omnes voluntates meas, in profectu eorum.

15 *In Ps. 30. Concione 1.* IDEM explicans verba illa: Odisti obseruantes vanitates superuacuè, ego autem in Domino speraui, inquit. Qui non obseruo vanitatem, in Domino speraui. Speras in pecunia, obseruas vanitatem: speras in honore, & sublimitate aliqua potestatis humanę, obseruas vanitatem; speras in aliquo amico potente, obseruas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu expiras, & ea hic dimittis, aut cum viuis, omnia pereunt, & in spe tua deficis? Istam vanitatem commemorat *Isa. 40.* Isaias dicens: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, quasi flos fœni. Aruit fœnum, & flos eius decidit, verbum autem Domini manet in æternũ. Ego autem, non quomodo illi, qui sperant in vanitates, & obseruant vanitates, sed in Domino speraui, qui non est vanitas.

16 *In Ps. 31. in præfatione illius.* IDEM sic habet. Anceps animus humanus, & fluctuans inter confessionem infirmitatis, & audaciam pręsumptionis, plerumque hinc, atque inde confunditur, & ita impellitur, vt ei in quamlibet partem cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propriæ omni ex parte donauerit, & in hanc cogitationem se inclinauerit, vt dicat, quia misericordia Dei omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseuerantibus, tantùm credentibus, quia Deus liberat, & ignoscit, ita parata est in finem, vt nemo pereat fidelium iniquorum. Qui ergo dicit neminem perire, talium cogitatione mala inclinatur in *Psal. 100.* impunitatem peccatorum, & Deus ille iustus, cui cantatur misericordia, & iudicium, non sola misericordia, sed & iudicium, inuenit hominem malè de se pręsumentem, & ad interitum suum misericordia Dei abutentem, & necesse est, vt damnetur. Cadit etiam homo, si se iustificauerit, & de iustitia sua pręsumpserit. Præsumptio de iustitia, quasi dextera est, cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Audiamus vocem Dei dicentem nobis: *Prou. 4.* Nè declines in dexteram, aut sinistram. Nè præsumas ad regnũ de iustitia tua, nè præsumas ad peccandum de misericordia Dei, ab vtroque te reuocat præceptum diuinum, & ab altitudine, & ab ista profunditate. Illuc si ascenderis, præcipitaueris, hac si lapsus fueris, demergeris. Ne, inquit, declines in dexteram; aut sinistram. Iterum dico, quod fixo animo teneas, nè præsumas ad regnum de iustitia tua, nè præsumas ad peccandum de misericordia Dei.

17 *In Ps. 46.* IDEM exponens verba illa; Quoniam dij fortes terrę vehementer eleuati sunt inquit. Illi, qui erant dij fortes terræ, præsumentes de terra, de seipsis.

Gen. 3. sis, quia omnis caro terra. Homini enim dictum est: Terra es, & in terram ibis. Debet autem homo de Deo *Simile* præsumere, & inde sperare auxilium, non de se. Non enim terra pluit sibi, aut lucet sibi. Quomodo autem terra de cœlo expectat pluuiam, & lucem sic homo de Deo debet expectare misericordiam, & veritatem. Illi ergo dij fortes terræ valde eleuati sunt: quia non sibi medicum necessarium putauerunt, & ideo in sua ægritudine remanserunt, & ipsa ægritudine ad mortem perducti sunt.

18 *In Ps. 50.* IDEM, vbi explicat psalmum Miserere mei Deus, &c. inquit. Iste psalmus sicut cautos facit eos, qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult, qui ceciderunt. Si aliquis iam lapsus est, verba huius psalmi aduertat: attendat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici maiestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat. Si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum; de malis talibus non ignoscit, cur non addo peccata peccatis? Iam perdita spe reparationis, vel hoc habeam, quòd video, si non possum habere, quòd credo. Quisquis peccasti, & dubitas agere pœnitentiam pro peccato tuo, desperando salutem tuam, *2. Reg. 12.* audi Dauid gementem. Ad te Nathan propheta non est missus, ipse Dauid ad te missus est. Audi eum clamantem, & simul clama; audi gementem, & congemisce: audi flentem, & lachrymas iunge: audi correctum, & condelectare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, spes veniæ non intercludatur, sed clama: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam. Qui magnam misericordiam deprecatur, magnam miseriam confitetur. Quærant paruam misericordiam tuam, qui nesciendo peccauerunt. Sed modò subueni graui vulneri, secundũ magnam medicinam tuam. Graue est, quod habeo, sed ad omnipotentẽ confugio. De meo tam letali vulnere desperarem, nisi tantum medicum reperirẽ.

19 *In Ps. 91.* IDEM ait: Spes nostra incommutabilis sit, & figatur in Deo, & non nutet, & fluctuet, non agitetur, sicut ipse Deus, in quo figitur, non potest agitari.

20 *Cæsione l.* *In Ps. 101* IDEM exponens illa verba: Quoniam cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam, inquit. Pagani aiunt, dando Deus hominibus pœnitentiæ locum, promittendo impunitatem omniũ delictorum, ideo homines mala faciunt, securi, quòd eis, cum conuersi fuerint, omnia dimittentur. Et quid agis miser, si non erit portus impunitatis? Si sola fuit peccandi licentia, & nulla est peccatorum indulgentia, vbi eris? Certè & pro te factum est, vt pauper iste cinerem sicut panem manducaret, potum suum cum fletu misceret. Sed tamẽ, inquis, augẽt homines peccata spe veniæ, immo augerent peccata desperatione veniæ. Non ne & hoc tu tibi diceres, iã peccator sum, iam iniquus, iam damnandus, nulla veniæ spes est: cur iam non faciam quidquid libet, & si non licet? Cur non impleam quantũ possum quæcumq; desidero, si post hæc non restant nisi sola tormenta? Nõne hoc tibi diceres, & desperatione tua peior fieres? Potius ergo te corrigit, qui indulgẽtiam promittit, & dicit. Redite præuaricatores ad cor. Nolo mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat. *Isa. 46.* *Ezec. 18. & 33.* Hoc proculdubio portu proposito, deponis vela iniquitatis, cõuertis proram, velificas ad iustitiam, & speras vitam, non negligis medicinam. Nec in hoc tibi displiceat Deus, tamquam per istam indulgentiæ promissionem securos fecerit peccatores. Etenim nè desperatione homines peius viuerent, promisit indulgentiæ portum: rursus nè de spe veniæ peius viuerent, fecit diem mortis incertum, prouidẽtissimè vtrumq; constituẽs, & reuertentes quò recipiantur, & differentes vnde terreantur. Manduca cinerẽ velut panẽ, & potum tuum cum fletu misce, per hoc conuiuium venies ad mensam Dei. Noli desperare, promissa est indulgẽtia tibi: time si distuleris, quia crastinum diem tibi Deus nõ promisit. Desperat homo,

vt peccet, sperat, vt peccet. Vtrũq; metuendum est, vtrumq; periculosum. Væ à desperatione, væ à peruersa spe. *Psal. 144.*

Vtriq; huic periculo, & malo occurrit misericordia Dei. Spes, & desperatio timenda est in peccatis. Misericors & miserator Dominus, longanimis. Misericors & miserator Dominus in his, quibus veniam dedit, in his, quibus nõ dedit adhuc, longanimis, non damnãs, sed expectans. Non tamen modò sic longanimis in sustinendo, vt numquã iustus in vindicando. Distribuit tempora, vocat te nunc, exhortatur te nũc, expectat donec resipiscas. Quòd si tardas, & secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, tunc reddet tibi secundùm opera tua. *Ibidem.* *Rom. 2.*

21 IDEM explicans verba illa: Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius, dicit. Alia lectio habet: Bene sentiet Dominus in timentibus eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius. Ecce vbi timori coniungit spem. Ecce timuit eum Iudas traditor eius, sed non sperauit in misericordia ipsius. Bene quidem timuisti, dicens. Peccaui tradens sanguinem iustũ, sed si sperares in misericordia eius, quem timuisti. Ille desperando abijt, & laqueo se suspendit. Ergo sic time Dominum, vt speres in misericordia eius. Placabis Deum tibi iratum, si speres in misericordia eius. *In Psal. 146.* *Matt. 27.*

22 IDEM inquit: Cum, sicut dicit scriptura, Dominus esset cum Ioseph, & gratiam ei apud principem carceris dedisset, præuentus tunc est, vt ab homine auxiliũ postularet, dicens magistro pincernarum: Memento mei, cum bene tibi fuerit, & supplica Pharaoni, vt educat me de isto carcere. Et quia nondum scriptum erat: Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in homine, cum in omnibus Dei gratiam meruisset, surreptum est illi, vt ab homine auxilium peteret. Pro qua re additi sunt duo anni, quib. adhuc teneretur in carcere: tanquam diceret ei Deus: Ego tibi ostendo, vt magis à me, quã ab homine debeas auxilium postulare. Sine vlla.n. dubitatione credendũ est, quod pro castigatione sancti Ioseph, non permisit Deus magistrum pincernarum, vt in mente haberet, quod ei sanctus Ioseph, quando de carcere dimissus est, supplicauerat. *Ser. 82. de tēp. to. 10.* *Gen. 39.* *Gen. 40.* *Psal. 117.*

23 BERNARDVS de adultera loquens, quæ audiuit à Dño: Nec ego te condemnabo: vade & amplius noli peccare, ait. Auditam fac mihi Dñe mane misericordiam tuã, quia in te speraui. Sola nimirum spes apud te miserationis obtinet locũ, nec oleum misericordiæ nisi in vase fiduciæ ponis. Sed est infidelis fiducia, solius vtique maledictionis capax, cum videlicet in spe peccamus. Quamquã nec fiducia illa dicẽda sit, sed insensibilitas quædã & dissimulatio perniciosa. Quæ.n. fiducia ei, qui periculũ non attẽdit? Aut quod ibi timoris remediũ, vbi nec timor sentitur, nec materia ipsa timoris? Fiducia solatium est, nec eget ille solatio, qui lætatur cum male fecerit, & in rebus pessimis magis exultat. Scrutemur vias nostras, & studia nostra, periculaq; vniuersa vigili intẽtione pensemus. Dicat quisq; in pauore, vadã ad portas inferi, vt iam nõ nisi in sola Dei misericordia respiremus. Hæc vera hoĩs fiducia à se deficientis, & innitẽtis Dño suo. Hæc vera fiducia, cui misericordia nõ denegatur, propheta attestante: Qm̃ beneplacitum est Dño super timentes eum, & in eis, qui sperãt super misericordia eius. Nec parua itaq; suppetit nobis, in nobis quidẽ timoris, in ipso aũt causa fiduciæ. Suauis & mitis est copiosæ misericordiæ, præstabilis sup malitia, multus ad ignoscẽdum. Credamus sane vel inimicis, q in eo nihil aliud vnde occasionẽ struendæ calũniæ caperẽt, inuenerunt. Ideo accusauerũt adulterã dicẽtes apud se, compatietur peccatrici, nec sibi oblatam vllatenus occidi patietur. *Ser. 3. annũciatio.* *Ioan. 8.* *Psal. 142.* *Isa. 36.*

24 IDEM explicans illa verba: Qui habitant in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur, sic habet: Quis sit diuini inhabitator adiutorij, per non inhabitantes illud, melius potest agnosci. Tria siquidem eorum *In Psalm. Qui habitat. sermone 1.*

reperies genera. Vnum non sperantiũ, aliud desperantium, tertium frustra sperantium. Neque enim inhabitat in adiutorio Dei, qui non posuit Deum adiutorem suum, sed confidit in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum. Surdus namque ad Prophetæ vocẽ dicentis: Quærite Dominum, dum inueniri potest, inuocate eum, dũ prope est, & sola temporalia quærens, æmulatur in malignantibus, pacem peccatorum uidens, & elongatur ab adiutorio Altissimi, quod sibi ad hæc necessarium esse non putat. Et hi sunt, qui non sperant in Domino. Sunt autem & alij, qui & desperant, hi. s. qui considerantes imbecillitatem propriam deficiunt, & obruuntur à pusillanimitate spiritus, habitantes in carne sua, & circa pusillanimitatem propriam semper intenti, vt omnia quę patiuntur cutsim enumerare parati sint. Sunt autem & alij, qui sperant quidem in Domino, sed frustra: qa sic de misericordia eius sibi ipsis blandiuntur, vt à peccatis suis non emendentur. Vana est omnino spes ista, & hæc confundit, eò quòd charitas desit. Contra hos Propheta: Maledictus, inquit, qui peccat in spe. Et alius: Beneplacitum est Domino super timentes eum: & in eis qui sperãt super misericordia eius. Dictus qui sperant, signanter præmisit, super timẽtes eum. Frustra siquidem sperat, qui contemptu suo, gratiam à se repellit, & spem suam prorsus euacuat. Nullus ergo horum trium habitat in adiutorio Altissimi. Primus enim habitat in meritis suis; secundus in pœnis; tertius in vitijs. Immunda habitatio tertij, anxia secundi, stulta & periculosa primi. Quid enim stultius, quàm habitare in domo vix adhuc inchoata? Cõsummasse te putas? At cum consummauerit homo, tunc incipit. Deniq; ruinosa est omnino hæc habitatio, & quæ sustentari magis opus habeat, & fulciri, quàm inhabitari. Nonne vita præsens fragilis est, & incerta? Simile esse necesse est quidquid fundatur in ipsa. Quis enim super fragile fundamentum, stabile credat ædificium? Periculosa habitatio

Isa. 55. *Ps. 146.*

eorum, qui in meritis suis sperant. Periculosa, quia ruinosa. Eorum verò, qui consideratione propriæ infirmitatis, desperatione deijciuntur, habitatio est anxia, & eos in tormentis diximus habitare. Quamdiu enim & pœnas sustinent, in quibus nocte & die conteruntur, & eis quoque, quas nondum sentiunt, amplius cruciantur, vt non sufficiat diei malitia sua, sed opprimuntur his quoque, quæ fortasse nunquam experientur. Quibus tormentis, quis infernus intolerabilior potest excogitari, præsertim, quia & tanto labore premuntur, & cęlestis panis non sustentantur edulio? Hi sunt, qui in adiutorio Altissimi non habitant, quia desperant. Soli in adiutorio Altissimi habitant, qui id solum obtinere desiderant, id solum amittere trepidant, sedula circa illud & solicita cogitatione versantes, quæ est vtique pietas, cultus Dei. Beatus planè, qui sic habitat in adiutorio Altissimi, quia in protectione Dei cęli commorabitur, ut nihil eorum quæ sub cœlo sunt timere possit, quisquis protectionem eius habere meruerit.

IDEM in expositione illius uersiculi: Quoniam tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum, dicit: Quidquid agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum, quidquid optandũ, tu es Domine spes mea. Hæc vna, mihi omnium promissionum causa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prætendat alter meritum, sustinere se iactet pondus diei & æstus, ieiunare bis in sabbato dicat, postremò non esse sicut cæteros hominum glorietur, mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Sperent in alijs alij, forte hic in scientia literarum, ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in alia qualibet vanitate confidat, propter te omnia detrimenta feci, & vt stercora arbitror, quoniam tu es Domine spes mea. Speret qui vult in incerto diuitiarum, ego verò ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero, nimirũ verbo tuo confidens, in quo abieci omnia.

206 *Serm. 9. super eundẽ psalm.*

Psal. 9. Nempe tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo. Si insurgant aduersum me prœlia, si sæuiat mundus, si fremat malignus, si caro aduersus spiritum concupiscat, in te ego sperabo. Qui dicit. Psal. 54. Quoniam tu es Domine spes mea, iactet cogitatum suum in Domino, sciens, quòd enutriendus sit ab eo, sicut scriptum est: 1 Pet. 5. Omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Vt quid enim si hæc sapimus, vt quid cunctamur abijcere omnino spes miseras, vanas, inutiles, seductorias, & huic vni tam solidæ, tam beatæ spei, tota deuotione animi inhærere? Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quære aliud, in quo speres. Sed verbo omnia potest. 27 Quid facilius dictu? An verò de facilitate tam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas. Quando in se speranti desit illa maiestas, quæ tam studiosè monet in se sperari? Planè non derelinquit sperantes in se. Psal. 36. Adiuuabit eos, ait, & eruet eos à peccatoribus, & saluabit eos. Quare? Quibus meritis? Quia sperauerunt in eo. Dulcis causa, attamen efficax, & irrefragabilis. Quis sperauit in eo, & confusus? Sed quod dicit. Tu es Domine spes mea, fortè amplius aliquid sonat, & sublimius, quod videlicet non modò in eo speret, sed eum. Conuenientius siquidem spes nostra dicitur quod speramus, quàm in quo speramus. Sunt autem fortè nonnulli, qui à Domino obtinere temporalia, seu spiritualia quælibet concupiscunt, sed perfecta charitas solùm sitit quod summum est, tota desiderij vehementia clamat: Psal. 72. Quid mihi est in cœlo, & à te, quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Vnde vtrumque Hieremias complexus est, dicens: Thren. 3. Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Vbi sperantes quidem in eo pluraliter dixit, quod hoc videatur commune multorum, quærentem verò eum, singulariter, quòd singularis sit puritatis, singularis gratiæ, singularis perfectionis, non modò nil sperare, nisi ab eo, sed nil quærere nisi eum. Quod si bonus illis, quanto magis isti? Meritò proinde quærenti illum animæ, respondetur, Altissimum posuisti refugium tuum.

28 Ser. 15 in Psal. Qui habitat. IDEM explicans verba illa: Quoniam in me sperauit, liberabo eum, ait. Non dedignatur esse spes miserorum, miserator & misericors Dominus, non seipsum liberatorem simul & protectorem in se sperantibus exhibere recusat. Quoniam in me sperauit, inquit, liberabo eum, protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Psal. 126. Nempe nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam, siue ille homo, siue etiam Angelus esset. Montes in circuitu Hierusalem, sed parum hoc, immo nihil hoc foret, si non etiam Dominus in circuitu esset populi sui. Meritò proinde Sponsa in Cantico describitur, Cant. 3. inuentis licèt vigilibus (immo ab eis magis inuenta, nec enim eos ipsa quærebat) non substitisse, nec contenta fuisse vigilibus, sed percontata breuiter de dilecto, ad ipsum ocyus peruolasse. Erat enim cor eius non in vigilibus, sed in Domino fiduciam habens. Et aliter fortè suadentibus aiebat: Psal 10. In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer. 1. Cor. 1. Minus vigilanter id obseruarant Corinthij, cum inuentis quasi vigilibus secederent apud eos, & minimè pertransirent, dicentes: Ego quidem sum Cephæ, ego autem Apollo, ego verò Pauli. Sed quid fecerunt vigiles, qui æmulabantur Sponsam. Cant. 5. Percusserunt me, & vulnerauerunt me, ait. Vt quid ita? Ni fallor, vrgebant vt pertransirer, tunc inuentura dilectum. Tulerunt pallium, haud dubium quin vt curreret expedita. Quoniam in me sperauit, liberabo eum. Non in vigilibus, non in homine, non in Angelo, sed in me, inquit, sperauit, nihil boni nisi ex me expectans. *Infra*: 29 Cum timore spes habet meritum, cum metu, fructuosè

spe-

sperat. Est autem is ipse timor firmissima quædam & efficax materia spei, si quis prudenter aduertat. Siquidem maximum Dei donum timor iste, & ex perceptione præsentium, firma est expectatio futurorum. Postremò: Beneplacitum est Domino super timentes eum, & vtique vita in voluntate eius, & in beneplacito eius salus æterna. Quoniam in me sperauit, liberabo eum. Dulcissima liberalitas, in se sperantibus non deesse. Hoc enim totum hominis meritum, si totam spem suam ponat in eo, qui totum hominem saluum fecit. In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & liberasti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt, & non sunt confusi. Quis enim sperauit in eo, & confusus est? Sperate in eo omnis congregatio populi. Quemcumque enim locum calcauerit pes vester, vester erit. Pes vester vtique spes vestra est, & quantumcomque illa processerit obtinebit, si tamen in Deum tota figatur, vt firma sit, & non titubet. Quid timeat aspidem, aut basiliscum, quid leonis rugitus, aut draconis sibilos expauescat? Quoniam in me sperauit, liberabo eũ. Potiò liberatum quidem nè iterum egeat liberari, protegam eum, & conseruabo, si tamen cognouerit nomen meum, nè sibi tribuat, quòd liberatus est, sed nomini meo det gloriam. Spes in nomine, res in facie est. Quod enim videt quis, quid sperat? Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates, & insanias falsas.

Psal. 144. *Psal. 21.* *Eccl. 2.* *Deut. 11.* *Psal. 39.*

10 IDEM ait: Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos, perseuerantes in sua vetustate vsque ad mortem, & hoc quia nõ timent Dominum. Verùm qui timore Dei initiatur ad sapientiam, is continuò dimidiat dies suos, exclamans præ timore; Vadam ad portas inferi Cuius vtiq; inferi metu, cum cœperit quiescere à malis, incipit de bonis quærere consolationem, quia necesse est in alterutro consolari. Est autem bona consolatio de spe salutis æternæ, in quam sublatis peccatis, quæ separabant inter ipsum, & Deum, per Dei gratiam reuiuiscit, & hilarescit. Et dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi: ac si diceret: Cum deposita imagine terrestris hominis, imaginem cælestis vellem portare, cœpi à timore, vt præscriptũ est: Concipiens exclamaui, vadam ad portas inferi. Quo tamen timore nequaquam desperans, quæsiui residuum annorum meorum, vt iam mihi viuere inciperem, qui contra me vixeram vsque adhuc. Quæsiui enim ab illo, qui dixit: Sine me nihil potestis facere. Neque enim ad ipsum sine ipso, non dicam reuerti, sed nec conuerti quidem poteram, vtpotè spiritus vadens, & non rediens. Quæsiui ergo residuum annorum meorum. Quo accepto (non enim negat qui incitat ad quærendum) statim tentationibus cœpi vrgeri, & spes recens, quam conceperam salutis, mihi iam iam intercludi videretur, dixi non videbo Dominum Deum in terra viuentium, quod vtique in abundantia præsumpseram. Dixi enim: In abundantia mea non mouebor in æternum, non attendens quod in voluntate tua, non in potestate mea, præstitisti decori meo virtutem. Quamobrem auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, nequaquam iam visurus dominum Deũ, idest Patrem, in terra viuentium, nou aspiciam hominem vlteà, idest Filium, nec habitatorem quietis, idest Spiritum sanctum. Generatio mea ablata est, & conuoluta est à me: hoc est bonorum operum proles, quam ex timore coeperam parturire, vt de anima nostra possit dici: Et quæ multos habebat filios infirmata est. Præcisa est velut à texente vita mea, vt discerem profectus vitæ meæ, non in mea, sed in manu omnipotentis, sicut tela in manu texentis: quandoquidem dum adhuc orditer, hoc est statim in initio, succidit me, quare nus eodem pęnè tempore, & dederit, & tulerit, quod donarat.

In ser. de cant. Ezechia regis. *Psal. 54.* *Esa. 38.* *Ioan. 15.*

Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes copioſiſſime datus diſcipulis, cuius exiſtentia in anima, & dona pariunt vtilitates multas.

Cap. XII.

1 Homil. 1. In Pſ. 38. ſe. 2.

ORIGENES explicans verba illa: Cõcaluit cor meum intra me, inquit: Tũc quos diuinus ignis accenderit, non patientur vltra materialibus, & mundanis ſordibus pollui, nihil in ſe tepidum recipiens, & quod euomi dignum ſit, nec patientur multiplicata in ſe iniquitate, refrigeſcere charitatem, ſed erunt ſemper lampades eorum accenſæ, & lucernæ ardentes, & ipſi parati tanquam ſerui expectantes Dominum ſuum de nuptijs redeuntem. An non iſte erat ignis ille, de quo Saluator noſter dicebat: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt ardeat? Iſte proculdubio ignis eſt, qui frigus peccati fugat, & calorem ſpiritus reuocat. Hoc nimirum eſt etiam, quod in Actibus Apoſtolorum refertur, cum dicit: Quia viſæ ſunt eis diſpertitæ linguæ, tanquam ignis, & conſediſſe ſuper Apoſtolos, pro eo quod ignei vigoris deberent gratia roborari, vt auditorum animæ, flammam per ſermonis traducem ſumerent.

Mat. 24. Luc. 12. Ibidem. Act. 2.

2 Homil. 3. ſuper c. 4. Iſa.

IDEM explicans verba illa: Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum in die illa, dicentes: Panem noſtrum comedemus, veſtimentis noſtris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum ſuper nos, aufer opprobrium noſtrum, dicit. Septem mulieres vna ſunt, Spiritus enim Dei ſunt: & iſta vna ſeptem ſunt, Spiritus enim Dei eſt, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus cõſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus timoris Domini. Iſta ſapientia patitur opprobrium à multis ſapientijs inſurgentibus in ſe. Iſte verus intellectus ſuſtinet opprobrium ab intellectibus falſis. Iſtud magnum conſiliũ approbatur à multis conſilijs non bonis. Iſta fortitudo maledicitur à quadam, quæ cum non ſit fortitudo, repromittit ſe eſſe fortitudinem. Iſta ſcientia patitur opprobrium à quadam falſi nominis ſcientia, nomen ſuum ſurripiente. Iſta pietas exprobatur ab ea, quæ cum ſe dicat eſſe pietatẽ, impietas eſt, & impios inſtruit. Iſte timor patitur opprobriũ ab eo, qui putatur eſſe timor. Multi enim pollicentur diuinum metum, ſed nõ cum ſcientia metuunt. Intellige ita quomodo ſapiẽtia ſæculi huius, & principum ſæculi huius maledicunt ſapientiæ veræ, quæ ab ipſis creditur ſtultitia, & ob hoc quæritur homo, qui cum iſtis ſeptem velut ſpũalibus mulieribus ſit, vt auferat earum opprobrium. Christus Dominus homo iſte eſt, egreſſus de radice Ieſſe, ſuper quẽ requieuit ſpũs ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Harum opprobrium abſtulit Ieſus, quãdo ſeptem dona Spiritus ſancti recepit mundus.

Iſa. 11.

3 Lib. 1. Periarchon, ſeu de principijs. c. 3. to. 4.

IDEM ait: Spiritus Dei, qui ſuper aquas ferebatur, ſicut ſcriptum eſt in principio facturæ mundi, puto quòd non ſit alius quàm Spiritus ſanctus. Dicebat autem & Hebræus magiſter, ꝙ duo illa Seraphin, quæ in Iſaiam ſenis alis deſcribuntur clamantia ad inuicẽ, Sanctus, Sanctus, Sanctus, de vnigenito filio Dei, & de Spiritu ſancto eſſent intelligenda. *Infra:* In Geneſi ſcriptum eſt: Inſufflauit in faciem eius ſpiraculum uitæ, & factus eſt homo in animam viuentẽ. Quod ſi generaliter eſt in oẽs hoĩes, habent participiũ Dei. Si verò de Spũ ſancto dictum intelligẽdum eſt, iam nõ generaliter, ſed ſanctis quibuſq; datum accipi põt. Deniq; etiã diluuij tẽpore, cũ oĩs caro corrupiſſet viã ſuã, iam de illis tãquã de indignis, & peccatorib. ſcriptum eſt dixiſſe Deũ: Nõ permanebit Spũs meus in hominibus iſtis in æternum, quia caro ſunt. In quo manifeſtè oſtẽditur, quod ab indignis quibuſque aufertur Spũs Dei. In Pſalmo quoq; ſcribitur: Auferes ſpũm eorũ, & deficiẽt, & in puluerẽ ſuũ reuertentur. Emittes Spũm tuum & creabũtur, & renouabis faciẽ terræ. Qd & manifeſtè

Gen. 1. Gen. 2. Pſal. 103.

nifestè de Spiritu sancto designatur, qui extinctis, atque ablatis peccatoribus & indignis, ipse sibi nouum populū eriget, & renouet faciem terrę, eum per gratiā Spiritus, deponentes veterem hominē cum actibus suis, in nouitate vitæ cœperit ambulare. Et ideo de eo competenter dicitur, quia non in omnibus, neq; in his, qui ea to fuerint, sed quotum terra renouata fuerit, Spiritus sanctus habitabit. Sed & Saluator noster post resurrectionem eum vetera iam transissent, & facta fuissent omnia noua, Apostolis ait: Accipite Spiritum sanctum. Hoc est nimirum quod & ipse Dominus in Euangelio designabat, cum nouum vinum in vtres nouos mitti posse, & in veteres denegabat, sed videbat vtres fieri nouos, idest homines in nouitate vitæ ambulare, vt vinum nouum, idest Spiritus sancti gratiæ susciperent nouitatem.

4 *Lib. 3. Periarchon.* IDEM vno verbo dicit: Sicut participatione Dei quis in filiū adoptatur, & participatione sapientiæ, in Deo sapiēs efficitur, ita & participatione Spūs sancti, sanctus & spiritualis efficitur.

5 *Homil. 2. in Hexa. tom. 1.* BASILIVS exponens illa verba; Et spiritus Domini ferebatur super aquas, docet, à maioribus probatum esse, quòd spiritus ille, Spiritus Dei sanctus dictus est. Super aquas hic ferebatur. Non meam tibi, sed viri cuiusdam Syri sententiam recensebo (Ephrem intelligit doctissimum virum) Aiebat igitur ille, Syrorum vocem significantiorem, atque euidentiorem esse, & ob affinitatem, quam habebat cum Hebraica lingua, sententias aliquomodo Scripturarum proprius attingere. Dicebat verbum hoc, ferebatur, pro confouebat positum: vitalemq; fœcunditatē aquarum naturæ præbebat, sumunt, atque interpretantur ad similitudinē auiculæ incubantis, vimq; vitalem quandam imprimentis, in ea, quæ ab ipsa fouentur. Talem hunc is prædicabat ea voce sensum signari, super aquas, inquam, Spiritum Dei ferri, idest, ad fœcunditatem vitalem, aquæ naturam ipsum Spiritum sanctum præparasse.

6 IDEM explicans verba illa; Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, dicit. Spiritum oris Dei, Spiritum sanctum vocari. Spiritu itaque sancto firmata est omnis virtus cęlestis, hoc est firmitatem, soliditatem, ac confirmationem in sanctitate, & omni virtute, quæ sacras decent potestates, ex Spiritus sancti auxilio habēt. Nihil enim sanctum est citra Spiritus sancti præsentiam. Spiritus sanctus, & sanctos fecit Angelos, & bonos in gratia confirmauit. *Homil. 8. quæ est supra Psal. 32. to. 1.*

7 *Homi. 12. in Ps. 45.* IDEM exponens illa verba; Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, inquit: Fluminis impetus, sine strepitu ac leniter procedens, & illi, qui digni sunt, aquarum susceptione affluentes, ciuitatem Dei lætificant. Et nunc quoque iustus viuentem bibit aquam, postea verò copiosius bibet, municeps, & ciuis factus ciuitatis Dei, tunc simul inundantem fluuium susceptutus est. Quis porrò fuerit fluuius iste Dei, aliᵒ quàm Spiritus sanctus, qui cordibus se dignis inserit eorum qui in Christum crediderunt? Qui credit, inquit, in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et rursus: Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Hic itaque fluuius, omnem Dei ciuitatem lætificat. Si ciuitas Dei es, sancti Spiritus inundatione læt ficaris.

8 *Hom. 1. de baptismo.* IDEM explicans illa verba; Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est, ait. Quēadmodum, quod secundùm carnem natum est ex aliquo, tale est, quale id, ex quo natum est, ita & nos necessariò ex spiritu natos, spiritum fieri, suscipiēdo Spiritum sanctum, & ipsius dona ad hominum vtilitatem data. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, & quæ sequuntur, cū premi sisset: Qui autem spiritu aguntur, non sunt sub lege. Et alibi: Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Per hæc & similia Dominus ex spiritu natos, spiritum fieri dicit. Spiritus sanctus confirmat interiorem hominē, vt dicere possimus: Nostra conuersatio in cælis est. *Gal. 6.*

9 IDEM explicat loca hæc de Spiritu

Di 5 adu. Eunomiũ. itu sancto: Spiritum rectum innoua in visceribus meis. Et illud: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: Spiritu principali confirma me. Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et eum, dixit: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugam? Et iterum: Væ filij rebelles, fecistis consilium nō per me, & pactiones non per spiritum meum: Spiritus sanctus est, qui sanctos facit, & diuinam ijs vitam præbet, qui Deum ab ipso quærunt: qui sancti fiunt, eum ipse derelinquit, corrumpuntur. Resplendet hominibus, qui digni sunt, sicut solis radij nubē illuminantes, & ipsam splendere facientes, auri formam ipsi facient præbentes, sic & Spiritus sanctus in hominem aducniens, præbet vitam, dat sanctificationem, iacentem suscitauit; id autem motu sempiterno; motum à Spiritu sancto sanctum animal factum est. Homo verò inhabitante Spiritu, prophetæ, Apostoli, Angeli habet dignitatem, cum prius esset terra, & cinis. Virtute eius viuunt vniuersa, & vbique adest, emittenti Deo assimilatus, replēs Paulum euangelizātem Romæ, & Marcum Alexandriæ, & Iacobum in Hierusalem, nullo in eodem tempore prohibente interuallo eandem fieri gratiā. Per hūc etiam quilibet sanctorū Deus est: Deus deorum, idest, sanctorum, locutus est, & videbitur Deus deorum, idest, sanctorum, in Sion. Sed quemadmodum id quidem caliditas ignis innata, id verò participata, quam præbet aquæ; sic & ipse in se ipso vitam habet, & qui eo participant viuunt, vt Deos decet, vitam diuinam ac cœlestem possidentes ab eo participatam. Quia qui adhæret Deo, vnus spiritus est.

Psal. 50. Psal. 142. Psal. 103. Psal. 138. Isa. 30. Simile.

IDEM sic habet: Per Spiritum sanctum datur in paradisum restitutio, in regnum cœlorum reditus, in adoptionem filiorū reuersio, datur fiducia Deū appellandi Patrem suum, consortem fieri gratiæ Christi, filium lucis appellari, æternæ gloriæ participem esse, & vt semel omnia dicam, esse in omni benedictionis plenitudine, tum in præsenti hoc sæculo, tum in futuro nobis repositorum bonorum, quibus interim per fidem fruimur, perinde quasi adsint, gratiam velut in speculo contemplantes. Nam si talis est arrabo, quale est illud, quod perfectum est? Et si tales sunt primitiæ, quæ erit verbi consummatio? Spiritus sanctus est, de quo scriptum est. Dominus dirigat corda, & corpora nostra in charitate Dei, & patiētia Christi. Ipsius enim munus est nos inducere in dilectionem Christi, & in sustinentiam afflictionum, quæ pro Christo tolerātur. Spiritus est, de quo dictum est, quòd gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu. Sicut enim, quæ iuxta floridos colores posita sunt, è splendore promanante colorantur & ipsa, sic qui euidenter intendit oculos in Spiritum, ex illius gloria quodammodo transformatur, vt fiat illustrior, dum veritate à Spiritu promanante, ceu luce, corde illuminatur. Et hoc est transformari à gloria Spiritus ad propriam gloriam, haud parcè, neque tenuiter, sed tantū quantum par est illustrari eum, qui à Spiritu illuminatur.

10 In lib. de Spi. sanct. cap. 15. 1 Thes. 3. 2. Cor. 3. Simile.

CHRYSOSTOMVS ait: Non statim post resurrectionem aduenit Spiritus sanctus, vt expectationis desiderio, maiori gratia eum acciperent. Quo vsq; enim eum ipsis Christus versatus est, non affligebantur, eo abeunte, tamquam deserti, formidantes, maiorem in modum eum accipere desiderabant. *Infra*: Dicit autem de Spiritu sancto Dominus, quòd suggereret Apostolis omnia, ostēdens se eos spiritales effecturum, vt vsu venisse nō ignoramus. Qui enim prius tremebāt, & formidabant, post Spiritus sancti acceptionem, in media pericula prosiliebant, per ferrum, ignem, bestias, pelagus, & ad omnem calamitatem se intrepidi exposuerunt, & illiterati, & idiotæ audenter disputabant, vt auditores in admirationem adducerent, ex luteis fecit eos, & in cęlum erigens, nulli humano affectui subiectos reddidit spiritus. Talis illa gratia, quæ mœrorem soluit, malas cupiditates cōsumit, formidinem pellit.

11 Homi. 74. in Ioann. 10. 3. Ioan. 14.

pellit, nec finit amplius hominem esse eum, quem afflat. Sed tamquam in idipsum cęlum translatus, omnia, quæ illic sunt, contemplatur.

12 *In sermo. de Pentecoste.*

IDEM ait; Hodie nobis terra facta est cælum, non stellis de cœlo in terrã descendentibus, sed Apostolis ad cælos ascendentibus, quia effusa est copiosa gratia Spiritus sancti, & vniuersum orbem operata est cælum, non immutans naturam, sed voluntatem emendans. Inuenit namque publicanum, & Euangelistam effecit: inuenit persecutorem, & Apostolum reddidit: inuenit meretricem, & virginibus coæquauit: fugauit malitiam, & induxit benignitatem: exterminauit seruitutem, & induxit libertatem: ideo cælum factũ est terra. Quid enim tales stellæ sicut Apostoli? Stellæ in cęlo, Apostoli super cælos: stellæ de igne insensibili, Apostoli de igne insensibili, Apostoli de igne intelligibili: stellæ in nocte lucent, in die obscurantur, Apostoli in die, & in nocte suis radijs, hoc est virtutibus effulgent: stellæ in resurrectione cadent sicut folia, Apostoli in resurrectione rapientur obuiã Christo in aera. Spiritus sanctus in igne apparuit propter velocem mentis susceptionem, non autem propter hoc solũ, sed & sicut ignis spinas comburit, sic & spiritus peccata disperdit.

13 *Homil. 1. in acta Apo.* *Simile.*

IDEM dicit. Quemadmodum milites in multitudinem erupturos, nemo patitur exire, priusquã armati fuerint, neque quisquam equos sinit à carcere prosilire, priusquam aurigã nacti sint, ita nec Christus discipulos passus est in acie conspici, priusquam descenderet Spiritus, nè facile caperentur, & abducerentur à multitudine. *Infra*: Spiritus aduenit, dum complerentur dies Pentecostes, vt eos capaces redderet, & idoneos accipiendo spiritui. Etenim si Daniel Angelum visurus semotus est, multò magis hos decebat secedere, tantum Dei donum accepturos. Oportebat illos desiderio promissi teneri, atque ita accipere donum. Ideoq; cum Dominus digressus esset, tunc aduenit Spiritus: qui si venisset eo præsente, non habuisset illos tam ardens expectatio. Oportebat etiam in cœlo comparere naturã nostram, & perfectam recõciliationem fieri, ac tunc venire Spiritum, quo purum, merumq; gaudium fieret. *Infra*: Non expressit Christus diem, in quo Spiritus sanctus Apostolis mittendus esset: idq; iustissima sanè de causa, nimirum, vt vigilãtes sollicitius promissum expectarent: non enim datur Spiritus sanctus nisi vigilanti. Venit autem Spiritus sanctus in igne ferẽs vindictæ seueritatem impijs.

Act. 2. *Cap. 8.*

14 *Hom. 4. in Acta.*

IDEM inquit: Sedit supra singulos eorum Spiritus sanctus, hoc est, mansit apud illos, & in illis requieuit. Nã sedendi verbum, stabilitatem, ac mansionem declarat. Illud autem considera, eũ instant deprecationi, cum charitatẽ inter se habent, tunc aduenit Spiritus sanctus. Porrò ignis arguit gratiæ copiam, ac vehementiam. Nequaquam idem accidit in prophetis, nam capitulum libri datum est Ezechieli, ædebatq; quæ dicturus esset. Eoq; dictum est; Et factũ est in ore eius, velut mel dulce. Rursus manus Domini tetigit linguã alterius prophetæ. Cęterùm hic ipse Spiritus operatur omnia. Moyses per ignem rubi vocatur. Non itidem hic factum est, sed ipse ignis insedit. Et quemadmodũ ab igne, quotquot volet aliquis lucernas accendit, nec ignis imminuitur, ita & in Apostolis tunc temporis accidit. Non enim per ignem tãtum gratiæ largitas demonstrabatur, sed vnusquisque, spiritus fontem accepit, sicut promiserat Dominus, idq; valde congruenter. Neque enim cum Pharaone disceptaturi abierant, sed cum diabolo luctaturi, quodq; mirabilius est, cum mitterentur, nihil excusarunt, neque dixerũt impeditioris linguæ esse, sicut Moyses dixerat, neque pueros se confessi sunt, vt Hieremias. Atqui multa audierant terribilia, multoq; plura, quàm illi, & tamen vetiti sunt contradicere. Ex quo liquet illos lucis Angelos fuisse, & cælestium negotiorum administratores. Vnde Apostoli intrepidi erant in medio hostium. Quemadmodum enim igneus homo, si in medias incidat stupas, nihil læditur, sed magis vim exeret suã. Luctaban-

Ezec. 3. *Hier. 1.* *Exo. 3.* *Ioan. 4.* 15 *Simile.*

ctabantur Apostoli cum impijs, ac si quis ignem gestās, luctetur cum eo qui portat fœnum. Nonne cum innumeras paterentur persecutiones Apostoli, perinde fuerunt affecti, quasi in somnis vidissent hæc mala, aut in pictura? Atque illud interim mirabile, quòd Apostoli nudo corpore consistebant aduersus armatos: imperiti ac simplices contra philosophorum turbam. Hos ita superauit Petrus, quasi cum mutis piscibus, certamen fuisset. Vbi nunc Græciæ fastus, vbi nomen Athenarum, vbi philosophorum deliramēta? Ille Galilæus, ille rusticanus, illos omnes deuicit. Petrus emisit vocem, quæ tanquam lumen in tenebris vehementer refulgens fugauit orbis terrarum caliginem.

16 *Homi. 34. in episto. Pauli ad Heb. ca. 4. Ioan. 14.*

IDEM ait Gratia Spiritus sancti in nobis est, vt permaneat in nobis, vel ēt dissedat, à nobis. Illud enim fit, quando cœlestia meditamur, istud autem quādo ad sæcularia declinamus. Quem mundus, inquit, non potest accipere, quoniā non videt eum, neque cognoscit eum. Contemplaris igitur, quoniam non est sæcularis animæ habere Spiritum sanctum. Multo itaque nobis opus est studio, vt eum apud nos metipsos retinere possimus, & munitos nos reddere atque in pace collocare. *Simile.* Sicut enim nauis, quæ prospero flatu fertur in pelago, non potest impediri, neque demergi, vsque quo prospero vento, ac perseuerante fruitur, sed etiam post nauigationem gloria eis magna contingit, siue nautis, siue remigeris, illis quidem requiem tribuens, quòd labore remigationis non fuerint fatigati, istis autē, quòd eos maris molestia liberauit, & nauigationem illam hilarem fecit; sic etiam anima à diuino adiuta spiritu, omnibus rebus superior existit, & omnibus fluctuationibus vitæ huius eminebit, & viam in cælum ducentem vehementius, quàm illa nauis, incidit, vt potè quæ non vento impellitur, sed ab ipso Paracleto fertur, munda vela possidens, & plena prosperibus flatibus, omnem remissionem, & dissolutionem à sua mente discutiens. *Simile.* Sicut enim in velis laxis ventus incidens, nihil operatur, sic etiam Spiritus sanctus in anima remissa, & segni, non patitur permanere. Si spe futurorum intendamus opera nostra, bene suscipiunt operationem Spiritus sancti. In magno mari, & spacioso nauigamus, multis quidē bestijs pleno, & scopulis. Hoc mare, multas nobis tempestates ingerit. Oportet igitur, si volumus sine molestia, & sine periculo nauigare, vela nostræ nauis erigere, hoc est nostræ voluntatis, sufficit enim hoc nobis Sint nobis munda vela, nō sint veteranosa; omne enim, quod veterascit, & in senium cadit, interitui proximum est. Non sint contrita, & dirupta, vt spirituales flatus non teneant. *Rom. 8.* Animalis enim homo, dixit Apostolus, *1. Cor. 2.* non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. *Simile.* Sicut enim aranearum stamina, flatum venti non suscipiunt, sic neque anima sæcularis, neque homo animalis, gratiā poterit Spiritus sancti suscipere. Nihil enim differunt ab illis staminibus cogitationes nostræ, solo visu habentes consistentiam, totius autem virtutis vacuæ permanent.

17 *Homi. 11. in prim. episto. ad Thess. c. 5. Ephes. 5.*

IDEM exponens verba illa; Spiritum nolite extinguere, inquit. Densa quædam caligo & tenebræ, & nubilum super omnem terram diffusa sunt, vnde dixit Apostolus: Eramus aliquando tenebræ. Quoniam igitur super hanc terram nox est, vt ita dicam, ne lunarē quidem splendorem habens, & in ea nocte nos incidimus, tradidit nobis Deus lāpadem illustrem, incensam, Spiritus sancti gratiam in animabus nostris. Sed hanc lucem hi quidem, qui eam amplexi sunt, splendidiorem fecerunt & claram, vt Paulus, Petrus, vt sancti, quidā verò extinxerunt illam, vt quinque illæ virgines, vt qui circa fidem naufragium fecerunt, vt qui in Corintho fornicatus est, vt Galatæ immutati. Propterea dicit Paulus; Spiritum ne extinguatis, hoc est donum Spiritus. Extinguit autem spiritum, vita impura. *Simile.* Nā quēadmodum, si quis lucis huius lychno, & aquam inspergeret, & puluerem, & si nihil horum inspergeret, sed oleum tantùm eximeret, lucem extingueret, ita habet & donum Spiritus. Siue namque

que res terrenas, & rerum fluxarum curas inspersers, extingues spiritum. Sine etiam, si tu nihil tale feceris, aliun de tamen tentationis vehemens impul sus, instar cuiusdam venti irruerit, & flamma valida non fuerit, aut parum olei habuerit, aut foramen seu ostium non clauseris, omnia peribunt. Foramina in nobis sunt oculi, & aures. Ne sinas istis occurrere validum malitiæ flatum, alioquin lychinum extinguet, sed obtura foramina timore Dei. Ianua os est, claude. Ita scilicet occlude, vt & lucem exhibeat, & externum impulsum repellat. Conuiciatus est quisquam, vituperauit? Tu claude os tuum. Si enim illud aperueris, concitabis magis ventum hunc. Non vides in ædibus quando è regione, & directè duæ ianuæ oppositæ sunt, & flatus vehemens irruerit, si alteram clauseris, & respiratio prohibita fuerit, quomodo nihil valet efficere flatus, sed plurimùm de robore illius præcidatur? Ita & hic, duæ sunt ianuæ, os tuum, & os illius, qui te vituperat: si tuum occluseris, & spirationem non dederis, omnem flatum istum extingues, si verò aperueris, effrenis redderur. Nè extinguamus spiritum. Fit autem sæpenumero, vt etiam nullo externo impulsu incumbente extinguatur fax, quando videlicet oleum deficit: quando misericordiam nō facimus, extinguitur spiritus. Etenim ex misericordia Dei venit ad te spiritus. Postea si viderit fructum hunc misericordiæ non esse apud te, non manet apud animam immisericordem. Extincto autem spiritu, quid reliquum sit nostis, quotquot in tenebricosa nocte ambulatis. Si verò de terra in terram nocte ambulare difficile est, & molestum, quomodo tutum erit eam viam, qua ex terra in cęlum renditur, sine hac luce ambulare. Ignoratis quot dæmones sint in istius intercapedinis spatio? Quot bestiæ? Quot versutiæ spirituales? Si ergo lucem illam spiritus habuerimus, nihil nobis incommodare poterunt, si verò extinxerimus eam, cōfestim nos consumēt, & omnia nostra auferent. Nam & latrones lampadem primùm extinguūt, & tunc demum latrocinantur. Ne extinguamus ergo lucem: Quæuis mala actio lucem istam extinguit, & cōuiciū, & vituperium, & quidquid huiusmodi est. Quemadmodum enim in igne quidquid alienū est ab illo, exitiosum ei est, hoc verò illum incendit, quod cognatum est. Si quid aridum fuerit, si quid calidum, si quid igneæ naturæ, flā mam spiritus incendit. Nihil itaque frigidum, nihil humidum ingeramus, sunt enim ista exitiosa.

18 Simile.

Simile.

IDEM dicit. Christus in cęlos ascendit, & sanctum Spiritum in terram demisit, vnde in cęlos regressus ad Patrē suum clamabat. Surge in occursum meum, & vide. Et tu Domine Deus virtutum, Deus Israel, intende, vt visites omnes gentes. Ego visitaui, inquit, & impleui tuam obedientiam: intende, & tu, vt visites gentes. Igitur non ad vnā tantùm animam hodie dicitur: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, sed omni creaturæ, dicit Deus: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Et erunt mihi in filios, & filias, & matres, & fratres. Quisquis enim facit voluntatem Patris nostri, qui in cœlis est, hic filius, & Christi frater, & mater est. Nouæ hodie orbi terrarum annunciantur leges, nouum testamentum, noua creatura. Emittes enim, inquit, spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ, quæ olim audiuit; Terra es, & in terram ibis. Et vt olim in monte Sinai vetus lex data est, ita & nunc nouum testamentum, de quo propheta, dicit: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & testamentum faciam super domum Iuda. Testamentum nouū, non sicut testamentum, quod statui eū Patribus eorum, quando eduxi eos de terra Ægypti, dans legem in mentem eorum, & in corda eorum inscribam eam. Quo igitur lex vetus data est in monte Synai, post liberationem populi ab Ægypto, propterea etiam nūc nouū testamentum in monte Sion, redemptis de seruitute inimici, datur. Illic cū Moyses in montem ascendisset, lex de-

19 Ser. de Spir. sancto. Io. 5. Psal. 58. Ioel. Matt. 12. Psal. 103. Gen. 3. Hier. 31. Exo. 19.

descendit, hic vbi Christus in cælum ascendit, Spiritus sancti lex nobis aduenit. Illic ignis montem impleuit, ideo & hodie in igneis linguis Spiritus apparuit. Illic linguam, quam non nouit, audiuit populus; & hodie linguam, quã non nouit, locutus est Apostolorũ chorus. Illic cum lex daretur, voces tubæ sonabant; & hodie factus est repente de cœlo sonus, tanquam Spiritus vehementis, & loquebantur varijs linguis. Quàm admirabile erat spectare Galilæum piscatorem, barbarum, illiteratum lingua Græca, Persica, Arabica disserere, & rhetoricari. In specie autem ignearum linguarum Spiritus descendit hodie, vt infantilitatem gentium in theologiam conuerteret. Item in specie ignis, quia Deus noster ignis consumẽs est, eò quòd repurgat materiam peccati, sicut ignis, qui spinas, & tribulos peccatorum repurget, & qui sedentes in tenebris errorum, illustret. Porrò tertia hora ad discipulos venit, tertiam legẽ post naturalem nobis largiens. Olim linguæ multę confusæ sunt propter scelestam impiorum temeritatem: linguis autem hodie admirabilis sapientia conceditur, propter flammam supernè in discipulos venientem. Tunc obtenebrauit impios ædificatio turris scelesta, hic sapientes reddit rara Dei notitia. Illic lapsus condemnauit, hic nunc Spiritus sanctus liberos fecit. Vbi enim Spiritus Domini, illic cognoscitur & libertas. Et quod libertatis, & remissionis peccatorum est suppeditatrix dies Pentecostes. audi Deum in Leuitico ad Moysen, vbi præsentem festiuitatem præfigurauit, & dicit: Et enumerabitis à pascha septẽ hebdomadas, & die sequenti facietis diem Pentecostes. Dies propitiationis est, dies remissionis, & indulgentiæ. Quibus ostendit sanctissimus Spiritus, quòd quando præterierit septima sabbati legalis, & festiuitatis, & cultus, tũc Spiritus sanctus doctis gentibus in Pẽtecoste, propitiationem, & remissionẽ peccatorum nobis tribuit. Vnde & debitorum remissio quinquagesimo tempore. Et idcirco quinquagesimus psalmus in figura huius quinquagesimæ, remissionem peccatorum, & misericordię consecutionem Dauid continet, & variam Spiritus sancti mentionem facit, Spiritum sanctum, & Spiritum exultationis, & Spiritum rectum, & Spiritũ principalem appellans. Audi & aliter Pentecosten hanc tibi figuratam. Ante multa tempora, cum generale diluuiũ totum orbem terrarum propter impietatem compræhenderet, ædificatur diuino imperio arca propriorum virorũ salute. Trecentorum cubitorum erat longitudo eius, in vnum cubitum cogebatur summitas eius, in qua congregabantur ex omnibus quæ sub cælo sunt animalia. Aqua, quæ occidit homines, simulachrorum cultus est. Arca figura est Ecclesiæ Christi. Trecenti cubiti, trinitatis signant sacramentum, qui in vnum cubitũ vnius Deitatis conueniũt. Quinquaginta autem, Pentecostes præfigurabant symbolũ, qua in Sion quasi in arca, pecuniæ, & immundæ congregatæ sunt gentes, Parthi Medi &c. Dimissa est autem in figura Dei à Noe & columba, vt videret, si cessasset diluuiũ quæ cum nondum inuenisset requiem pedibus, post tẽpus iterum dimissa est, & rediit secum ramum oliuæ in ore ferens: & post dies septem dimissa, inuentaq; sibi requie, confidens cessasse diluuium, nidificauit. Columba figura est aduentus sancti Spiritus, quæ ante legem inuisens creaturam, non inuenit quomodo super ea requiesceret, sicut nec Iesus, vbi reclinaret caput suum, ita impietas omnia occupauerat. Dein de post tempus quoddam, iterum colũba dimissa est, rediit ferens ramum oliuæ in ore, fortè signans in lege ac ore prophetarum paruum quẽdam fructũ misericordiæ, Spiritum sanctum ferre. At post septem dies omnis cultus sabbatorum legis, emisit Deus Noe columbam Spiritus Filij sui, & inuẽta requie apud fideles, & in eis habitauit, nidificauit, & mansionem apud nos fecit. Columba enim animal est, quod præ omnibus volatilibus cœli homines amat, & contubernale est, ac mansuetum innocensq; & fœcundum, & domesticũ, quod versatur, quiescit, & habitat in domi-

Act. 2. — 20 — Deut. 4. — Gen. 11. — 2. Cor. 3. — Leuit. 23. — 21 — Gen. 6. — Gen. 8. — Luc. 9. — 22 — Simile.

domibus nostris. Sicut, & Spiritus sanctus dicit de nobis: Quia habitabo, & conuersabor cum eis. Significatq; hoc animal habitationem immaculatam, purissimique Spiritus sancti. Quem ex summo cœlo cum Ecclesia hodie suscepit, facta est & ipsa cœlum, & cælestes homines efficit, qui cęlestem Spiritum intra se ferant, & huius magnalia prædicent. Spiritus sanctus, Spiritus pacis, & fidei, Spiritus gratiæ, & intelligentiæ, Spiritus libertatis, & mansuetudinis, ipse est nostræ imaginis reformatio, mentis perfectio, animæ instauratio. Spiritus sanctus auctor est fidei in Deum, spiritualis mentalium oculorum nostrorum sol, interni nostri hominis lucifer, lucifer in pectoris cęlo. Spiritus sanctus, ipse opulentia filiorum Dei, ipse æternorum bonorũ thesaurus, ipse pignus æterni regni, ipse primitiæ vitæ æternę; ipse corda nostra Christo conglutinat: ipse est cibus diligentium Christum, quo numquam saciantur, ipse potus est animarum filiorum Dei, copula est vnionis nostræ in Christo, animarum exultatio, cordis tripudium, lugentium consolatio, mœstitudinis depositio, mentis requies, sapientiæ communicatio. Hoc prophetę illustrantur hoc idiotæ, sapientia condiuntur. Hic Spiritus vocatur sanctus, Dominus, viuificator, consolator, paracletus, inhortator. Inhortatur enim semper ad bonum corda fidelium, inhortatur animam, vt Deo se vniat, inhortatur mentem, vt à malis desistat. Mira res, inhortatur, & obsecrat Deus mortalem, obsecrat Deus lutum, obsecrat Creator creaturam, obsecrat Dominus seruum, idq; intrinsecus in anima, & alios quidem alloquitur amicè vt filios, alios vt fratres, alios vt amicos cõpellit, instigat, ad se attrahit ineffabili charitate, cor exhilarat, edulcat, calefacit, à terrenis transfert, & ad cęlestia vocat, redire facit animum, & ad Deũ transire, & volare, vrget mentem, diuino accendit desiderio, docens, vt bona, quæ illic sunt, cogitemus, quæ illic sunt imaginemur, quæ illic sunt somniemus, quæ illic sunt inquiramus, vt regionem cogitemus vberrimam, ciuitatem virtutum, patriam absq; turbatione, portum absq; tempestate, ad quem semper Spiritus aduocatus vocat animam ad imaginem suam factam. Si quis verè fidelis inter vos, agnouit omnino, quæ dicta sunt, cõsolationes has, illi soli sciunt, qui eum inhabitatorem habent. Ita sancti Spiritus consolatione accensi simul, & alati, corroboratiq; in populo Christi viri ac mulieres, saucijs diuino amore animabus, mortem contempserunt, naturam carnis vicerunt, tyrannidem voluptatum conculcarunt, flammas concupiscentiarum extinxerunt. Ista Spiritus sancti adhortatione incitati, omnia, quæ super terram sunt, cõtempserunt quasi somnia, pecunias, possessiones, vestes, ædes, patres, matres, filios, cognationes, generis nobilitatem. Persuasit.n.eis Spiritus sancti operatio, eum dicit: Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Hospites, & peregrini sumus nos in hoc sęculo, non habemus hic patrem, sed in cęlo, ideo cupimus dissolui, & esse cum Christo, desiderantes per mortem ad immortalitatẽ transire, illum sitientes, sicut ceruus ad fontes aquarum, illũ desiderantes, qui nos dilexit, qui nobiscum dignatus est mansionem habere, vt filij, & hęredes Dei efficeremur. Misit in corda nostra Spiritum filij sui, in quo clamamus: Abba, Pater, atque adeo iam non sumus serui, sed filij Dei, Deus in hominibus domicilium habuit, & ostendit homines Dei pares, stupendus sermo, at non meus, sed illius, qui dixit: Propter timorem tuum in vtero gessimus, & parturimus, & peperimus spiritũ salutis. Nos qui sumus carnes infirmitatis, peperimus spiritum salutis, quia concepimus hodie ab excelso spiritũ adoptionis filiorum. De hac salutari, incorrũptissima spiritus conceptione, volo tibi spiritualem sermonem instituere, vt manifestius scias, quis prius fueris, quid nunc factus sis, & quid intra teipsum conceperis, & qualem fœtum in anima tua feras, & quomodo omnis Christianæ menti quadret. Benedicta

Heb. 13. Phi. 1. 24 Psal. 41. Galat. 4. Isa. 26.

Chr. 1. ta in mulieribus, vt sponsa Dei, & benedictus fructus ventris tui. Ad imaginem Dei facti eramus, & hæc imago corrupta, & coinquinata est. Vt hanc repararet, misit Deus Spiritum filij sui in corda nostra. Spiritus Deus noster, fidelium spiritibus vnitus est fraterno modo. Hoc donum est, quod nobis solis Deus dedit. Hic est thesaurus noster, quem habemus abscõditum in vasis fictilibus luteis, nostris corporibus. *2. Cor 4.* Hoc est granum sinapis, quod Christus in terra cordis nostri seminauit, & occultauit. *Marc. 4.* Hic sancti Spiritus in nobis thesaurus est, & pretiosissimum margaritum. Hic est ignis sanctissimus, de quo dicit Christus: Ignem veni mittere super terram, & volui videre, si iam accensus sit. *Luca 12. 25* Hic in nobis Spiritus sanctus regnum cœlorum est, de quo dicit Christus: Regnum cœlorum intra vos est. *Ibi 17 7.* Christus intus, Spiritus sanctus intus, Pater intus, quæ oculus non vidit, & quæ aures non audierunt, hæc etiam intus. Vidit Deum olim Abrahã, *Gen. 18.* sed extrinsecus apud quercum Mambræ: vidit & Iob sed extra per turbinẽ *Iob 38.* & nebulas: vidit & Moyses Deum, sed extra per cauernam; & in petra, vidit *Exo. 33.* Isaias, sed extra in throno excelso: *Isa. 6.* vidit Ezechiel, sed extra in animalibus oculatis; *Ezec. 1.* vidit & Daniel, sed in visione noctis; vident Deum, & qui nũc apud nos mundo corde, at non extra, sed intrinsecus, sicut filij, & hęredes Dei. Nondum audierant antiqui: Regnum Dei intra vos est; si quis autem Spiritũ Dei non habet, hic non est eius, sicut dicit Paulus: *Rom. 8.* Quæ lex, quam hodie è cęlo daram discis? Spiritus gratia. Quæ rationabiles tuæ tabulæ, in quibus hęc lex insculpitur? Anima, & corpus. Quę tua spiritualis circuncisio? Omnis malæ concupiscentiæ excisio, & ab ea auersio. Quod tuum altarium? Mens tua spiritalis. Quod spirituale tuum sacrificium? Omnis bona operatio. Quis ignis altaris tui? Compunctionis calor. Quod templum tuum à Deo cõditum? Mundum cor, in quo Deus habitare amat.

26 IDEM inquit: Qui accipit gratiam, vt iudicet, accipit spiritum iudicij, sicut dicit Isaias: *In Ho. de Spũ sctõ.* Et purgabit eos Dominus spiritu iudicij, & spiritu adustionis: *Isa. 4.* punitricem, & purgatricem vim vocat spiritum adustionis. Dauid autẽ petit spiritum rectum, qui dirigat, & in rectam viam ferat. *Ps. 50.* Et iterum petit donum principale, quo dominetur, & sit princeps affectionum, faciatque animam nõ seruire suis actionibus. Quoniam enim Dauid peccauerat, & à continẽtia venerat in nequitiam affectionum, & voluptatis, & quia non iustè iudicarat interficiẽdum virum, & seruus factus fuerat concupiscentiæ, in adulterium prolapsus, petit spiritum rectũ, inquiens: Innoua in visceribus meis, & ne proijcias me, inquit, à facie tua; & redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me, hoc est dono, quo cohibeam voluptates. *Infra:* Impleuit Deus Moysen spiritu, & dicit Moyses: *Ex 18. & Deut. 1.* Non possum solus ferre pondus huius populi. Dicit ei Deus: Elige septuaginta seniores, & accipiam de spiritu, qui est in te, & dabo super eos. Nõ dixit accipiam tuum, sed de spiritu, qui est in te. Moyses figura erat Christi, quia sicut à Moyse septuaginta fuerunt impleti, ita & à Christo, orbis terrarum accepit Spiritum sanctum. Vnde dicit Deus. *Ioel 2.* Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Assumpsit Christus figmentum tuum, dedit tibi Spiritum suum.

27 HIERONYMVS vbi quærit: Qua ratione Christus Dominus post resurrectionem statim insufflauit, & dixit Apostolis: *In epist. ad Hedibiã, in qua resp. duodecim quæstionib. 10. 2.* Accipite Spiritum sanctum; & secundum Lucam post Ascensionem se misurum repromittit, ait. Prima die resurrectionis acceperunt Spũs sancti gratiam, qua peccata dimitterent, & baptizarent, *Ioan. 20.* & spiritum adoptionis credentibus largirẽtur ipso Saluatore dicente: Quorum remiseritis peccata remittuntur eis. *Ibidem.* Die autem Pẽtecostes eis amplius repromissum est, vt baptizarentur Spiritu sancto, & induerentur virtute ex alto, qua Christi Euangelium cunctis gentibus prædicarent, iuxta illud, quod scriptum est: *Psal. 67.*

De-

Psal. 67. Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, vt haberent operationem virtutum, & gratiam sanitatũ, & prædicaturi multis gentibus acciperent genera linguarum: quod completum est, quando repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis. Tunc completum est illud, quod legitur in Ioel: Erit in nouissimis diebus dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, seniores vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbũt. Verbum autem effusionis, significat gratiæ largitatem, & id ipsum sonat, quod Dominus repromisit: Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. In tantum enim Spiritu sancto baptizati sunt, vt repleretur tota domus, vbi erant sedentes, & ignis Spiritus sancti, stationem in eis inueniret optatam, linguasq; diuideret, & secundũ Isaiam, qui immunda labia habere se dixerat, purgaret labia eorum; vt Euangelium Christi purius prædicarent. In principioque Euangelij repletur Spiritu sancto Ecclesia; vt gratia eius atque feruore, omnium credentium peccata purgentur, & igne Spiritus sancti, quẽ Dominus missurum esse se dixerat, prędicatura Christum lingua sanetur. Non ergo Ioannes, Lucasq; discordant, sed quod vnus dixit exhibitum, alter exhibendum; profectus Apostolicus est; vt, qui acceperãt Spiritum sanctum prius, in die Pentecostes flumina de ventre ipsorum fluerent aquæ viuæ.

Act. 2.

Ioel 2.

28

29 In li. quæstionũ Hebra. in Genes. IDEM exponens verba illa; Et Spiritus Domini ferebatur super aquas, inquit: Pro eo quod in nostris codicibus scriptum est, ferebatur, in Hebræo habet, Merachephet, quod nos appellare possumus, incubabat, siue confouebat, in similitudinem volucris, oua calore animantis. Ex quo intelligimus non de spiritu mundi dici, vt nonnulli arbitrantur, sed de Spiritu sancto, qui & ipse viuificator omnium à principio dicitur.

30 Lib. 1. in IDEM exponens verba illa; Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, & nubes magna, & ignis inuoluens, & splendor in circuitu eius; & de medio eius quasi species electri, idest, de medio ignis, sic habet. In interpretatione huius visionis omnes Synagogæ Iudæorum mutæ sunt, vltra hominem esse dicentium de hac aliquid velle conari. Nos autem, quæ à maioribus nostris accepimus, suspicari magis possumus, quàm explanare. At primùm sciendum, spiritum auferentem, siue attollentem, quem nos iuxta Aquilam interpretati sumus, ventum turbinis, & iuxta Symmachum, & Theodotionem, flatum, ac spiritum tempestatis, ab alijs in bonam, ab alijs in contrariam partem accipi. Verbum enim Hebraicum, quod nostra æditio vertit ventus, significat ventum, vel spiritum, vt septuaginta transtulerunt, vel animam. Spiritus, vt ibi; Emitte Spiritum tuũ & creabuntur. Anima; Egredietur spiritus eius, & reuertetur in terrã suam. Vetus; In spiritu violento cõteres naues Tharsis. Qui ventum & flatum tempestatis legunt, hoc sentiunt; iram, & furorem Dei venire ab Aquilone, hoc est Nabuchodonosor, & Hierusalem post sex annos huius visionis esse capiendam. Quodq; nubes magna describitur, intelligimus eam imbres euersionum super Iudæã portare. Et inuolutus ignis monstrat ventura supplicia, & captiuitatis mala. Splendorq; in circuitu eius, significat Dei aperta iudicia. Qui autẽ in contrariam partem sentiunt, hoc est bonam, spiritum auferentem, siue extollentem Spiritum sanctum intelligunt, qui auferat ab hominibus vitia, atque peccata, siue iacentes attollat ad sublimia, faciat recedere ab Aquilone vento frigidissimo, à quo exardescunt mala super omnem terram. Et in Hieremia, olla illa terribilis à facie Aquilonis accenditur. Nubem quoque magnam ad personam Christi referunt, qui venit in Ægyptum huius sæculi super nubẽ leuem. Diciturq; nubes magna ad comparationem minorum Prophetarum videlicet, & Apostolorum, & omnium sanctorum. Ignem quoque micantẽ, & splẽdorem in circuitu eius, iuxta illud accipi;

c. 1. Ezec. tom. 4.

Ps. 104.

Eccl. 43. Hier. 1.

Dan. 4. accipi; Deus noster ignis consumẽs est. Ad quem mittendum super terram Saluator venisse se dicit, & in nobis, omnibusq; credentibus ardere desiderat, qui cum terrorem peccatoribus inferat atque supplicia, tamen splendore rutilet, & lumine, ac fulgore sit plenus. Idcirco nos excoquens, vt puris, atque purgatis tribuat lætiora.

31 IDEM explicans verba illa; Et egredientur habitatores vrbium Israel, & succendent, & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum, & sagittas, baculos manuum, & contos, siue lanceas, & succendent ea igni septem annis, dicit. Pollicetur Dominus ignem missurum in eos, qui in similitudinem insularum, sæculi fluctibus verberantur, & putant se esse debere securos. Ille ignis veniet, de quo Dominus loquitur; Ignẽ veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur, vt sciant omnes & intelligant, quod ego sim Dominus, & nomen sanctum meum notum fiat in medio populi mei. Et egredientur habitatores vrbium Israel, credentium populi, vrbes autem Israel Ecclesias intelligimus. Et succendent, & comburent arma. De quibus, & in alio loco scriptum est; Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni; Clypeos, & hastas, arcum, & sagittas, baculos manus, in quibus peruersum pascha celebrabant; lanceas quibus lata, & insanabilia inferebant vulnera doctrinarum. Quodq; sequitur, & succendent ea igni septem annis, de Exodo, & Leuitico exponendum est, in quibus lege præcipitur, vt septimo anno remissionis, quãdo seruis Hebræis libertas redditur, & debita cuncta soluuntur, & ad Dominos reddit antiqua possessio, & quies terræ tribuitur, & omnes fruges pauperibus condonantur, quo scilicet in septem annis numero sacrato, atque perfecto, hæreticorum armatura dispereat. Tela ergo, quæ hæretici habent varia, igne sancti Spiritus succendenda sunt.

Lib. 11. in c. 39. Eze.

Luc. 12.

Psal. 45.

Exo. 21.

Leuit. 25.

32 IDEM explicans verba illa: Et effundam de spiritu meo super omnem carnem, dicit. Omnis caro, super quam effusurum se de Spiritu suo Dominus pollicetur, illa est, de qua Isaias loquitur. Et videbit omnis caro salutare Dei. Ergo salutare Dei videre non potest, nisi Spiritus sanctus effundatur. Neq; verò omnis, qui acceperit Spiritum sanctũ, statim habebit & gratias Spirituales, sed per effusionem Spiritus sancti diuersas gratias consequetur. Alij prophetiam, vt filij, & filiæ, qui maioris sunt meriti, alij somnia, vt senes iam prouectioris ætatis: alij visiones, vt iuuenes, qui vicerunt malignum: Serui verò, & ancillæ, qui adhuc spiritum timoris habent, & non dilectionis, quia perfecta dilectio foras mittit timorem, non habebunt prophetiam, non somnia, non visiones, sed Spiritus sancti effusione contenti, fidei tantùm & salutis gratiam possidebunt. Effundam spiritũ meum, & dabo prodigia in cœlo, & in terra sanguinem, & ignem. Ignis iste est, qui in actibus Apostolorum descendit super Apostolos, quibus apparuerũt dispertitæ linguę tanquam ignis, seditque supra singulos eorũ, & repleti sunt omnes Spiritu sancto. Ignis, naturę est duplicis, habet lumen credentibus, habet tenebras suppliciaq; incredulis, qui appellatur vapores fumi. Quia in monte Sion, & in Hierusalem erit saluatio, quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.

In cap. 2. Ioel. to. 6.

Isa. 40.

1. Ioan. 4.

Act. 2.

Isa. 2.

33 IDEM exponens illa verba; Effundam super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ, & precum (vel misericordiæ, vt habent Septuaginta interpretes) ait: De hac gratia scribit, & Paulus; Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Et in libro Sapientiæ continetur: Quæ in cælo sunt, quis inuestigabit? Nisi quod tu dedisti sapientiam, & Spiritum sanctum tuum misisti de excelsis, & sic correctę sunt semitæ eorum, qui versantur in terra, & quę tibi placent, eruditi sunt homines. Verbum autem effusionis, sensum largitatis ostendit, sicut manifestũ est in eo quod diximus, charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Et in alio loco ex persona Dei: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Vocat autem

Li. 3. in c. 12. Zach.

Rom. 5.

Sap. 9.

Ioel 2.

autem Spiritum sanctum, spiritum gratiæ, sicut & Paulus ad Hebræos: Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filiū Dei conculcauerit &c. & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Vnde & Spiritus sancti, diuersæ gratiæ esse dicuntur. Et salutario Apostoli: Gratia, inquit, vobis, & pax multiplicetur, vt postquam nobis peccata donauerit, tūc pax p misericordiam consequatur.

Cap. 10.

94 IDEM explicans verba illa; Spiritus eius ornauit cęlos, legimus in Genesi, die quarto stellas positas esse à Deo in cælo. Spiritu etiam sancto, rationabiles cælos ornauit, quos Apostolos, & Apostolicos viros intelligimus, de quibus scriptum est. Operuit cęlos virtus eius. Hi ergo sancti à Spiritu sancto ita distincti sunt gratiarum donis, tāquam sydereis luminaribus.

In ca. 26. Iob to. 7. Abac. 3.

95 IDEM explicans verba illa; Vre renes meos, & cor meum, ait: Vre renes meos, idest, Spiritum sanctum adhibe delectationibus, & cogitationib. meis, qui vtraque exurens, me dignum efficiat. Vre, hoc est igne Spiritus sancti, de quo igne, dicit: Ignem veni mittere in terram: Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, vt ab hoc igne arguar, & non exurar.

In Ps. 25. tom. 8.

96 IDEM explicans illa verba; Vt det vobis secundùm diuitias glorię suę virtute confortari per Spiritum eius in interiori homine, dicit: Deprecor, vt vos Deus roboret, atque confirmet per Spiritum sanctum, quia nulla fortitudo absque Spiritu sancto est, Vt interiorē hominem roboret.

In c. 3. ad Ephe. to. 9.

97 AVGVSTINVS exponens verba illa Genesis: Spiritus Dñi ferebatur super aquas, inquit: In quibus requiescere dicitur Spiritus tuus bonus, hos in se requiescere facit. *Infra:* Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis, & de spiritualibus docentē, & demonstrantem supereminentem viā charitatis, ideoq; ab initio supereminens superferebatur super aquas, cui dicam? Quomodo dicam de pondere cupiditatis in abruptam abyssum, & de subleuatione charitatis per spiritum tuū, qui superferebatur super aquas? Quomodo dicam? Mergimur, & emergimus. Affectus sunt, amores sunt, immunditia spiritus nostri, defluens inferius amore curarum, & sanctitas Spiritus tui attollēs nos superius amore securitatis, vt sursum corda habeamus ad te, vbi Spiritus tuus superfertur super aquas, & veniamus ad supereminentem requiē, cum pertransierit aīa nostra aquas, quæ sunt sine substātia. Spiritus tuus Dñe fertur incommutabiliter super omne mutabile. Alioquin, & ipsum cælum cæli, tenebrosa abyssus esset in se, nunc autē lux est in Dño. Tu illuminas tenebras nostras, & tenebræ nostræ sicut meridies erunt. Omnis mihi copia, q̄ Deus meus non est, egestas est. *Infra:* Nunquid aut Pater, aut Filius non superferebatur super aquas? Cur ergo tantùm de Spiritu sancto dictum est hoc? Quia Spiritus sanctus est donum tuum, & in dono tuo requiescimus, ibi te fruimur requies nostra: amor illuc attollit nos, & Spiritus tuus bonus exaltat humilitatem nostram de portis mortis. Pondus meum, amor meus, eo feror, quocunque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur, inardescimus, & imus. Igne tuo bono inardescimus, & imus; quoniam sursum imus ad pacem Hierusalem.

Li. 13. cōf. ca. 4. 10. 1. Gen. 1. Cap. 7. Rom. 5. Ephes. 3.

98 IDEM dicit Occiditur olim agnus, celebratur pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur lex ad timorē, scripta digito Dei. Occiditur Christus, qui tanquam agnus ad victimam ductus est, celebratur verum pascha, & interpositis quinquaginta diebus datur ad charitatem Spiritus sanctus, qui est digitus Dei. *Infra:* Sicut autem conciliatus, & placatus Spiritus sanctus, requiem præstat mitibus, & humilibus corde, ita contrarius & aduersus, immites, ac superbos inquietudine exagitat. Quam inquietudinem muscæ illæ grauissimæ significauerūt, sub quibus magi Pharaonis defecerunt dicentes, digitus Dei est hic.

Epist. 119 ad Ianua. tom. 2.

IDEM docet: Quod in monte Sinai Spiritus sanctus fuit, qui legem Moysi dedit, quam accepit scriptā digito Dei. Dei autem digitus in sacris literis Spi-

Lib. 2. de Trin to. 2.

ritus sanctus dicitur: Et in aduentu Spiritus sancti in die Pentecostes apparuerunt Apostolis dispertitæ linguæ, tanquam ignis. Quod Exodo cōgruit, vbi scriptum est; Sinai autem fons fumabat totus, propterea quod descendit in eum Deus in igne. Et aliquanto post, Aspectus, inquit, maiestatis Domini, tanquam ignis ardēs super verticem montis coram filijs Israel.

Exo. 19.

39 IDEM inquit: Nos dicimus, humanam voluntatem sic diuinitus adiuuari ad faciendam iustitiam, vt præter quod creatus est homo cum libero arbitrio, & præter doctrinam, qua ei præcipitur, quid agere debeat, accipiat Spiritū sanctum, quo fiat in animo eius delectatio dilectioq; summi illius, atque incommutabilis boni, quod Deus est, etiam nunc cum per fidem ambulatur, nondum per speciem: vt hac sibi velut arra data, gratuiti muneris, inardescat inhærere Creatori, atque inflammetur accedere ad participationem illius veri luminis, vt ex illo ei bene sit, à quo habet vt sit. Et cum id quod agendum, & quod nitendum est cœperit non latere, nisi etiā delectet, & ametur, non agitur, non suscipitur, non bene viuitur. Vt autem diligatur, charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, nō per arbitrium liberum, quod surgit ex nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Doctrina quippe illa, qua mandatum accipimus, continenter recteq; viuendi, litera est occidens, nisi adsit Spiritus viuificans. Quoniam legis literam, quæ docet non esse peccandum, si Spiritus viuificans desit, occidit, sciri enim facit peccatum potius, quàm caueri, & ideo magis augeri, quàm minui. *Infra*: In mirabili congruentia legis datæ in monte Sinai, & Spiritus sancti dati in die Pentecostes, illud certè plurimum distat, quod ibi populus accedere ad locum, vbi lex dabatur, horrendo terrore prohibetur, hic autem in eos superuenit Spiritus sanctus, qui eum expectabant. Ibi in tabulis lapideis digitus Dei operatus est; hic in cordibus humanis. Ibi lex extrinsecus posita est, qua iniusti terrerentur: hic intrinsecus data est, qua iusti ficarentur. Hæc lex nō in tabulis lapideis scripta est, sed diffusa est ī cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Lib. de sp. & littera. tom. 3.

2. Cor. 3.

40 IDEM ait: Nouissimè exponēdum posuis de Spiritu Dei, qui ferebatur super aquas. Sed cur cōmemorata prius quamuis imperfecta creatura, postea commemoratur Spiritus Dei, prius dicente scriptura: Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, ac deinde inferente; Et Spiritus Domini superferebatur super aquas, An quoniam egenus, atque indigenus amor, ita diligit, vt rebus, quas diligit, subijciatur? Propterea cum commemoratur Spiritus Dei, in quo sancta eius beneuolentia, atque dilectio intelligitur, superferri dictus est, nè faciendo opera sua per indigentiæ necessitatē potius, quàm per abundantiam beneficentiæ Deus amare putaretur? Cuius rei memor Apostolus, dicturus de charitate, supereminentem viam demonstraturum se ait: & alio loco, supereminentem scientiæ charitatem Christi, dixit. Cum ergo sic oporteret insinuare Spiritum Dei, vt superferri diceretur, commodius factū est, vt prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur, non enim loco, sed omnia superante, ac præcellente, & perficiente, id quod inane erat, & incompositum.

Li. de octo quæstionibus Dulcitij. to 4.

1. Cor. 12.

Ephe. 3.

41 IDEM explicat verba illa; Et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas, & dicit; intelligendum esse de his; qui conuertuntur ad voluptatem terrenam, qui non possunt sustinere Spiritum sanctum, qui in Euangelio dicitur aqua. *Infra*: Spiritum nolite extinguere, sic accipit Paulus. Quantum in vobis est nolite sic agere, tanquam conemini spiritum sanctum extinguere, aut tāquam spiritum extinctum putetis.

Li. 2. cont. epist. Parmeniani. tom. 7.

Hier. 2.

1. Thes. 5.

42 IDEM exponens illa verba Isaiæ; Qui dat flatum populo, qui est super terram, & Spiritum calcātibus eam, intelligit ea de Spiritu sancto. Quem noīe flatus intelligimus, cum in Actis Apostolorum veniente Spiritu sancto, factus est repente de cęlo sonus, tanquā aduenientis flatus vehementis. Et Chrs Domi-

Li. 1. de anima, & eius origine ad Renatum.

Isa 42.

Act. 2.

Rom. 10. Dominus in resurrectione insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum. Id autem quod propheta dixerat: Qui dat flatum populo, qui est super terrã, tunc euidentissimè factum est, quando repleti sunt omnes Spiritu sancto. Qui & datus est, & datur his qui calcant terram, id est, contemnunt eam. Qui enim accipiunt Spiritum sanctum, amore cœlestium terrena contemnunt.

43 *In Ps. 18. concio. 1. eom. 8.* IDEM explicans verba illa; Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuũ eius annunciat firmamentum, dicit. Euangelistę & Apostoli, in quibus Deus tanquam in cęlis habitat, exponũt gloriam Iesu Christi. Et facta virtutem eius, annunciat firmamentum, fiducia Spiritus sancti cor firmatum, cęlum factum, annunciat quod antea, cum terra esset, timore tacuerat. Dies diei eructat verbum. Spiritus, spiritualibus profert plenitudinem incommutabilis scientiæ Dei. *Infra*: Nec est, qui se abscondat à calore eius. A summo cœlo egressus Christi Domini, & occursus eius vsque ad summum eius. Postquam enim recurrendo remeauit ad cęlum, misit Spiritũ sanctum, & apparuerunt dispertitæ linguæ tãquam ignis. Sicut ignis venit Spiritus sanctus, fœnum carnis consumpturus, aurum cocturus, & purgaturus, sicut ignis venit, & ideo dicitur: Et non est, qui se abscõdat à calore eius. Lex Dñi immaculata conuertens aĩas, hoc est, Spiritus sanctus. Testimonium Domini fidele, sapientiam præstãs paruulis, non superbis, hoc est, Spiritus sanctus. Iustitiæ Dñi rectę, nõ terrẽtes, sed lætificantes corda, hoc est, Spiritus sanctus. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos cordis, hoc est, Spiritus sanctus. Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi, hic est Spiritus sanctus, hunc donat.

44 *In Ps. 45.* IDEM exponens verba illa; Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, inquit. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa Spiritus sancti, de qua *Ioan. 7.* Dominus dicebat: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ergo hæc flumina fluebant de ventre Apostolorum, & fidelium. Hæc flumina est fluant ab vno flumine, multi impetus fluminis, lætificant ciuitatem Dei. Et vt noueritis hoc dictũ de Spiritu sancto, subdidit Euangelista, dicens: Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant, credentes in eum. Quod in die Pentecostes impletum est. Hinc ciuitas Dei lætificatur, dum mare turbaretur sonitu aquarum suarum, dum montes cõturbarentur, quærentes quid agerẽt, quomodo nouam doctrinam pellerẽt, quomodo Christianorum genus de terra eradicarent. Sed ecce a mare conturbentur montes. Deus in medio eius nõ cõmouebitur.

45 *Ibid.* IDEM ait: Quid sibi vult, quod Spiritus sanctus apparuit in linguis ignis, nisi quia nullius linguæ cunctia est, quę non illo igne soluatur.

46 *In Ps. 118. Isa. 61.* IDEM dicit. Aqua vocatur Spiritus sanctus propter ablutionem, vel irrigationem; oleũ propter exultationem, & inflammationem charitatis. Vnde ab Isaia dictum est de Christo Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me, oleo scilicet Spiritus sancti.

47 *In Ps. 125. Eccl. 3.* IDEM explicans verba illa; Cõuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro, dicit. Sicut conuertuntur torrentes in austro, sic conuerte captiuitatem nostram. Quodã loco dixerat Scriptura, cum prǽciperet, & moneret de operib nřis bonis; Sicut glacies in sereno, ita soluentur peccata tua. Ergo peccata ligabant nos. Quomodo? Quo *Simile.* frigus ligat aquam, nè currat, ita & nos alligati frigore peccatorũ, gelauimus. Auster autem, calidus ventus est. Quando flat auster, liquescit glacies, & implẽtur torrentes. Torrentes aũt dicuntur flumina hiemalia, magno.n. impetu, repentinis aquis repleta currunt. Gelaueramus ergo in captiuitate, constringebãt nos peccata nostra, flauit auster Spiritus sanctus, dimissa sunt nobis peccata, soluti sumus à frigore iniquitatis, tanquam glacies in sereno, sic soluũtur peccata nostra. Curramus ad patriam quasi torrentes in austro.

48 *Trac. 7. in* IDEM explicat verba illa Prou. 5. Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & alienus

3. canonicam Ioan. tom. 9. nus non bibat ex eo, de Spiritu sancto. Charitas enim est singularis fons, ad quem non accedunt alieni, hoc est, qui Deum non diligunt.

49 *Sermo. 6. de verbis Apostoli tom. 10.* IDEM dicit Numerantur quinquaginta dies post Pascha, & accipiunt discipuli Spiritum sanctum. Sed in monte Sinai, quando data est lex, populus à longe stabat, timor erat, amor nō erat. *Exo. 20.* Nam vsque adeo timuerunt, vt dicerēt ad Moysen: Loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus, nè fortè moriamur. Descēdit Dominus in Sinai in igne, sed plebem lōgè stantem territās, & digito suo scribens in lapide, non in corde. Hic autem, quando venit Spiritus sanctus, congregati erant fideles in vnum, nec in monte terruit, sed intrauit in domum, sonuit de cælo sonus, sed nullus expauit. Audisti sonum, vide & ignem, quia & in monte vtrumq; erat, & ignis & sonitus. Sed illic etiam fumus, hic & ignis serenus. Hic audi linguam loquentem, & intellige Spiritū, non in lapide, sed in corde scribentem. *Rom. 8.* Lex ergo spiritus vitæ, scripta in corde, liberabit te à lege peccati, & mortis. *Hiere. 31.* Vnde Dominus dixit: Ecce dies veniūt, dicit Dominus, & consummabo super domum Iacob testamentum nouū, non secundum testamētum, quod constitui patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum & eduxi eos de terra Aegypti. Deinde ipsam differentiā euidēter ostendit: Dans, inquit, leges meas in cordibus eorum: in cordibus, inquit, eorum superscribam eas.

50 *Ser. 187. de tēpore.* IDEM ait. In die Pentecostes factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis Spiritus vehementis. Flatus ille à carnali palea corda mundabat. Ignis ille fœnum veteris concupiscentiæ consumebat. Linguæ illæ, quibus loquebantur à Spiritu sancto impleti, per omnium Gentium linguas futuram Ecclesiam designabant. Sicut enim post diluuium impietas superba hominū turrim contra Dominum ædificauit excelsam, quando per linguas diuersas diuidi meruit genus humanum, vt vnaquæque gens lingua propria loqueretur, nè ab alijs intelligeretur; sic humilis fide- *Gen. 11.* lium pietas, earum linguarum diuersitate, Ecclesiæ cōtulit vnitatem, vt quod discordia dissipauerat, colligeret charitas, & humani generis tanquam vnius corporis mēbra dispersa, ad vnū caput Christum compaginata redigeret, & in sācti corporis vnitatē, dilectionis igne conflaret. Ab hoc itaque dono Spiritus sancti, prsus alieni sunt, qui oderūt gratiā, qui societatē non retinent vnitatis.

51 *Li. 5. Mor. c. 19. to. 2.* GREGORIVS exponens verba illa Iob 4. cap. Porrò ad me dictū est verbum absconditum, dicit. Potest per verbum absconditum allocutio intimę aspirationis intelligi, de qua Ioannes dicit: Vnctio eius docet vos de omnibus. *Ioan. 2.* Quæ nimirum aspiratio, humanā mentem tangendo subleuat, & temporales cogitationes deprimens, æternis hanc desiderijs inflammat; vt nihil ei iam nisi quæ superna sunt, libeat, & cūcta quę inferius de humana perstrepunt corruptione, contemnat. Absconditum ergo verbum audire, est locutionem sancti Spiritus corde concipere. Quę profectò sciri non potest, nisi à quo haberi potest. Vnde veritatis voce de hac abscondita locutione dicitur: Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. *Ioan. 14.* Quia sicut Spiritus sanctus inuisibilis est, ita omnem, quem repleuerit ad desideranda inuisibilia, accendit. Et quoniam mundana corda sola visibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda inuisibilia non assurgit. Sæculares enim mentes, quantò se foris per desideria dilatant, tantò ad receptionem illius, sinum mētis angustant. Et quoniam pauci sunt, qui à desideriorū carnalium sorde purgati, ad perceptionem sancti Spūs ipsa hac purgatione dilatantur, verbum hoc absconditum dicitur, quia illud à quibusdam proculdubio in corde percipitur, quod à maxima hoīum parte nescitur. Vel certè ipsa afflatio sancti Spiritus, verbum absconditum est, quia sentiri pōt, sed exprimi per verba non pōt.

52 *Li. 11. Moral. c. 6.* IDEM explicans illa verba Iob 12. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur. Si emiserit eas, subuertent terram, inquit,

inquit. Aquæ nomine, sancti Spiritus gratia designatur, sicut Ioánes ait: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant, credentes in eum. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur, quia si sancti Spiritus gratia ab audientis mente subtrahatur, arescit protinus intellectus, qui iam per spem viridescere in audiente videbatur. Quod autem nõ aquam, sed aquas memorat, pluralitatis appellatione, ad septiformem donorum spiritualium gratiam recurrit, quia quasi tot aquis quisque infunditur, quot donis repletur. De quibus aptè subditur: Si emiserit eas, subuertẽt terram. Quid enim terra nisi peccator accipitur, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis? Manet itaque terra immobilis, cũ præceptis Dominicis peccator obedire contemnit, cum ceruicem superbiæ erigit, atque à veritatis lumine oculos mentis claudit. Sed quia scriptum est: Pedes eius steterunt, & mota est terra, quia cũ veritas in corde figitur, mentis immobilitas agitatur. Si sancti Spiritus gratia superno munere iuxta vocem prædicantis infunditur, statim subuertitur, quia peccatricis mentis duritia, ab immobilitatis suæ obstinatione permutatur, vt tantò se postmodum præceptis diuinis flendo subijciat, quantò superbiẽdo prius contra Dominum ceruicem cordis erigebat. Videas namque, quod terra humani cordis, aqua diuini muneris infusa, post libenter iniurias toleret, quas prius vehementer irrogabat, post etiam sua tribuat, quæ prius & aliena rapiebat, post carnem abstinendo cruciet, quæ prius satietate carnis per mortifera turpitudinum oblectamenta defluebat. Cum igitur mens humana, diuino munere infusa, contra hoc quod consueuerat, agere cœperit, terra subuersa est, quia deorsum missa est, quæ prius eminebat, & sursum leuata est facies, quę prius in profunda premebatur. Cum Paulus Damascum pergeret, sancti Spiritus gratia in itinere infusus, ab illa sua protinus crudelitate mutatus est, & postmodum plagas pro Christo accepit, quas veniebat inferre Christianis, & qui prius carnaliter viuens, in mortem conabatur sanctos tradere, gaudet postmodum pro vita sanctorum, suę carnis sacrificiũ immolare. Emissa ergo aqua, terra subuersa est, quia Pauli mens mox vt sancti Spiritus gratiã accepit, statum suæ crudelitatis, atque immobilitatis mutauit. Quo contra per prophetam Dñs cõtra Ephraim quæritur, dicens: Ephraim factus est subcinnericius panis, qui non reuersatur. Panis namq. subcinnericius super se cinerem portans, partem mundiorem deorsum præmit, partemq; superiorem tantò sordidiorẽ habet, quanto in ea cinerẽ tolerat. Mẽs itaque, quæ terrena cogitat, quid sup se aliud quàm cineris molem portat? Sed si reuersari voluerit, mundam faciem quam deorsum pressetat, superius reducit, cum cinerem quem portabat, excusserit. Si igitur terrenarum cogitationum cinerem à mente excutimus, quasi panem subcinericium reuersamus, vt illa nostra intentio iam postponi debeat, quam prius cogitationis infimæ cinis præmebat, & munda facies ad superiora veniat, vt recta nostra intentio, mole iam terreni desiderij non prematur. Quod nequaquam agere possumus, nisi sancti Spiritus gratia perfundamur, quia omnipotens Deus, si aquas emiserit, subuertent terram.

Ioan. 7. *Gen. 3.* *Osea 7.* 52

IDEM exponens illa verba Iob 22. cap. Abstulisti pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus, ait. In Scriptura sacra, aliquando pignoris appellatione dona Spiritus sancti significantur. Vnde Paulus ait: Qui dedit nobis pignus Spiritus. Ad hoc enim pignus accipimus, vt de promissione, quę nobis fit, certitudinem teneamus. Donum ergo sancti Spiritus pignus dicitur, quia per hoc nostra anima, ad interioris spei certitudinem roboratur.

54 Li. 16. Moral. c. 2. *2. Cor. 5.*

IDEM exponens illa verba Iob ca. 26. Spiritus meus ornauit cęlos, inquit. Quos cęlos, nisi eos, de quibus scriptũ est: Cęli enarrant gloriam Dei? Quos tunc ornauit Spiritus, cum repleuit, quando factus est repente de cælo sonus,

54 Li. 13. Moral. c. 19. *Psal. 18.* *Act. 2.*

nis, tanquam aduenientis Spiritus vehementis, &c. & repleti sunt omnes Spiritu sancto. Ex eo ergo acceperũt ornamenta virtutis, quos immensa ante pos sederat fœditas timoris. Scimus enim timorem Petri, qui ante acceptam huius Spiritus gratiam, dũ mori timuit, vitam negauit. Sed postea repletus Spiritu sancto, contra populi principes, & seniores post multa dixit: Obedire oportet magis Deo, quàm hominibus, Verberibus, & minis prohibetur, nè prædicet Christum, nec tamen compescitur. Sancti enim Spiritus iam virtute solidatus, huius mundi altitudines, libertatis calce deprimebat. Hæc sunt ornamenta cœlorum, hæc sunt dona Spiritus, quæ diuersis manifestari virtutibus solent, quas occultæ dispensationis munere diuisas Paulus enumerat, dicens: Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autẽ sermo scientiæ secundùm eundem Spiritum: alteri fides in eodẽ Spũ: alij gratia sanitatum in vno Spiritu: alij operatio virtutũ, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem oĩa operatur vnus atq; idẽ Spiritus, diuidens singulis prout vult. De his etiam cęlis in psalmo dictũ est: Verbo Domini cęli firmati sunt. De his quoque ornamentis subditur: Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Bene itaque dicitur: Spiritus eius ornauit cęlos, quia prædicatores sancti, nisi promissa Paracleti dona perciperent, nullo fortitudinis decore claruissent.

Act. 4. — *1. Cor. 12.* — *Psal. 32.*

56 IDEM explicans verba illa Iob 26. cap. Et petra mihi fundebat riuos olei, inquit: Potest nomine olei ipsa Spiritus sancti vnctio designari, de qua per prophetam dicitur: Computrescit iugum à facie olei. Iugum quippe à facie olei cõputrescit, quia dum sancti Spiritus gratia vngimur, à captiuitatis nostræ seruitute liberamur. Dumq; maligni Spiritus dominatio superba repellitur, iugũ conteritur, quo libertatis nostræ colla premebantur. Petra ergo fundit riuos olei, quando Spiritus sancti gratia, abũdantiaq; donorum eius, peccata ab anima pelluntur.

Li. 19. Moral. c. 21. — *Isa. 10.*

57 IDEM explicãs verba illa Iob 37. cap. Nonne vestimẽta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro, dicit: Vestimenta Ecclesiæ sunt, qui ei fidei adunatione iunguntur. De quibus eidẽ Ecclesiæ per prophetam Dominus dicit: Viuo ego, quia omnibus his velut ornamento vestieris. Per Austrum verò, qui nimirum calidus ventus est, non immeritò Spiritus sanctus designatur, quo quisq; dum tãgitur, ab iniquitatis suæ torpore liberatur. Vnde bene in Cãticis dicitur: Surge Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, & fluant aromata illius. Aquilo enim iubetur, vt surgat, vt nimirum is qui mortaliũ corda restringit, aduersarius spiritus fugiat. Auster enim venit, & hortum perflat, vt eius aromata diffluant, quia per aduentum sancti Spiritus dum mẽs hominum repletur, ex ea mox opinio virtutum aspergitur, vt iure iam sanctorũ lingua, quasi hortus Austro perflatus dicat: Christi bonus odor sumus Deo. Vestimenta ergo sanctæ Ecclesiæ calida sunt, dũ terra Austro perflatur, quia hi, qui ei per fidẽ inhærent, feruentibus charitatis studijs inardescunt, dum eorum mens, sancti Spiritus afflatu perfunditur.

Li. 27. Moral. c. 28. — *Isa. 49.* — *Cant. 4.* — *2. Cor. 2.*

58 IDEM ait: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Probatio ergo dilectionis, exhibitio est operis. Hinc in epistola sua Ioãnes dicit: Qui dicit, quia diligo Deum, & mandata eius non custodit, mẽdax est. Verè enim diligimus, si per mandata eius, à nostris nos voluptatibus coarctamus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Ad vosmetipsos fratres introrsus redite, si Deũ verè amatis exquirite. Nec tamen sibi aliquis credat, quidquid sibi aĩus sine operis attestatione responderit. De dilectione conditoris, lingua, mens, & vita requiruntur. Nunquam est amor Dei otiosus: operatur etenim magna, si est, si verò operi renuit, amor nõ est. *Infra:* Venit Spiritus sanctus in figura ignis, quia per hunc, peccatorum rubigo consumitur. De hoc igne veritas dicit: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur? Terra enim vocata

Homi. 30. in Euang. in die Pentecostes. tom. 2. — *1. Ioan. 4.* — *Luc. 12.*

vocata sunt corda terrena, quæ dum semper in se infimas cogitationes congerunt, à malignis spiritibus conculcantur. Sed ignem Dominus in terrā mittit, cum afflatu sancti Spirit⁹, corda carnalium incendit. Et terra ardet, cū cor carnale in suis prauis voluptatibus frigidum relinquit concupiscentias præsentis sæculi, & incenditur ad amorem Dei. In igneis autem linguis monstratus est, quia omnes, quos repleuerit, ardentes pariter & loquentes facit. In columba verò Spūs sanctus, & in igne monstratus est, quia omnes, quos repleuerit, simplices & ardentes facit: simplices puritate, ardentes æmulatione. In Redemptore nostro in columba apparuit, quia non ueniebat, vt peccata iam per zelum percuteret, sed adhuc per mansuetudinem toleraret. In igne verò venit hominibus, in columba verò apparuit Domino, quia peccata nostra, quæ Dominus per mansuetudinē tolerat, nos per zelum rectitudinis debemus cautè conspicere, & ardore pœnitentiæ cremare. Videte, sanctus Spiritus qualis sit artifex: Implet citharœdum puerum, & psalmistam facit: Implet pastorem armētarium sycomoros vellicātem, & prophetam facit: Implet abstinentem puerum, & iudicem senū facit. Implet piscatorem, & prædicatorem facit: Implet persecutorem, & doctorem Gentium facit: Implet publicanum, & Euangelistam facit. O qualis est artifex iste Spiritus, nulla ad discendum mora agitur in omne quod voluerit. Mox enim, vt tetigerit, mentem docet, solumq; tetigisse, docuisse est. In incarnatione Deus in se permanens suscepit hominem: in ista verò solennitate homines, venientem desuper susceperunt Deum. In illa Deus factus est homo; in ista homines facti sunt per adoptionem dij. *Infra*: Nec Deus verè sine proximo, nec proximus verè diligitur sine Deo. Hinc legimus, quòd Spūs sanctus bis à Domino est datus, primus à Domino in terra degēte, postmodum à Domino cœlo præsidente. In terra quippe datur, vt diligatur Deus. Sed cur prius in terra, & postmodum è cœlo, nisi quod patenter datur intelligi, quia iuxta Ioannis vocem: Qui fratrē suum, quem videt non diligit, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Amemus ergo eum, qui iuxta nos est, vt peruenire valeamus ad amorem illius, qui super nos est. Meditetur mens in proximo, quod exhibeat Deo, vt perfectè mereamur in Deo gaudere cum proximo.

1 Reg. 16. *Amos 7* *Dan. 13.* *Matt. 4* *Act. 9.* *Luc. 5.* *1 Ioan. 4* *11-12.*

IDEM explicans verba illa; Velociter exaudi me Domine, defecit spūs meus, ait. Postulat, vt velociter exaudiatur. Non enim incongruè à quodam sapiente dictum est: cupiditati, ipsa celeritas tarda est. Addit etiā causam, quare exaudiri debeat, quasi instantem iam spiritum non habeat, qui spem suam omnino in Deo ponit. Dicendo enim, defecit spūs meus, pauperem spiritu se esse testatur, & de ipso non præsumere, sed sacrificium Deo, spiritum contribulatum offerre. Agnoscit hoc etiam se ex gratia Dei habere, quod humiliatus est, confidens se eius auxilio erigendum, cuius gratia se senuit elisum. Hinc nāque propheta Dominum exorans, ait: Auferes spūm eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum, & creabuntur. Non enim receptaculum Spūs Dei quisquam efficitur, nisi spiritu suo primitus euacuetur. Nam nec requiescit Spiritus Dei, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones Dei.

59 *In Ps. 78. poenitent.* *Psal. 104.*

BERNARDVS ait: Spiritus timoris in Christo fuit, quo Patri semper reuerentiam exhiberet, semper gloriam eius quæreret; & spūs pietatis, quo misericorditer cōpateretur hominibus. Vnde & necessarium habuit spiritum quoque scientiæ, per quem timoris pariter, & pietatis distributio fieret inconfusa. Et nota, quod in primo illo parentum nostrorum peccato, in quo tres auctores extiterunt, defuerunt hæc tria dona tribus. Non habuit Eua scientiam, quæ, vt ait Apostolus, seducta in præuaricatione fuit. Verùm serpenti pietas defuit, quia diabolus homicida fuit ab initio. Adam verò pius fortè vir, mulierem non contristando, sed timorem

60 *Serm. 2. Annūciationis, qui est de septiformi Spiritu in Christo.* *1 Tim. 2.*

rem Domini dereliquit, voci illius magis obediens, quàm diuinæ. Vtinã magis timor Domini præualuisset in eo, sicut de Christo legitur: Quia repleuit eum non pietatis spiritus, sed timoris. In omnibus enim & per omnia pietati proximorum timor Domini præferendus est. In his igitur tribus, pietate, timore, scientia, Mediator noster reconciliauit homines Deo. Nam in consilio, & fortitudine de manu aduersarij liberauit. Consilio siquidem, pristino iure priuauit hostem, data potestate, vt manus iniiceret innocenti. Fortitudine præualuit, nè violenter posset retineri Redemptor, dum victor ab inferis redijt. Exinde cibat nos pane vitæ, & intellectus, & potat aqua sapientiæ salutaris. Est enim intellectus rerum spiritualiũ, & inuisibilium verus animæ cibus, & panis confirmans cor hominis, & ad omne opus bonum roborans in omni exercitatione spirituali.

Isa. 11.

61 IDEM inquit: Cum consolationibus carneis funditus renunciaueris, tunc purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel noua creabitur, vt omnia, quæ primò difficilia, immo impossibilia videbantur, cum multa perecurrantur dulcedine, & auiditate. Emitte inquit, spũm tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Sicut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergo spiritu, creatur, & renouatur facies terræ, idest, terrena voluntas fit cœlestis, parata ad nutum citius obedire. De illis, qui consolationes habẽt carneas scriptum est: Non permanebit Spũs meus in hominibus istis, quia caro sunt, idest, carnales, & quidquid in eis spũs fuerat, in carnem euanuit. Oremus, vt veniat Spiritus veritatis, & repleat domum istam, vbi sumus sedentes, quatenus eius vnctio doceat nos de omnibus, sicque & intellectu clarificato, & affectu purificato, veniat ad nos, & apud nos faciat mansionem.

Ser. 3. de Ascẽsione Domini.

Psal. 103.

Gen. 6.

62 IDEM sic habet: Venit Spiritus super discipulos in linguis igneis, vt verba ignea loquerentur, & legem igneã, linguæ igneæ prædicarent. Induti sunt Apostoli virtute ex alto, qui de tanta pusillanimitate spũs, ad tantam deuenere constantiam. Quis dubitet aduenisse Spũm vehementem, qui mentes eorũ inuisibili illustraret potentia? Quia nos à Deo mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus, quod bonum est. Vide quemadmodum Spũs in vtroq; adiuuat infirmitatem nostram. Ad declinandum à malo tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Initium enim reuertendi ad Deum, pœnitentia est, quam sine dubio Spũs operatur Dei. Quis.n. cum ad ignem venerit algens, & fuerit calefactus, dubitabit ab igne ei venisse calorem; quem habere non poterat sine illo? Sic ergo qui prius in iniquitate fuerat frigidus, si postmodum feruore quodam pœnitẽtiæ accendatur, aliũ sibi Spiritum, qui suum arguit, & dijudicat, non dubitet aduenisse. Sed quid prodest pœnitere de culpa, & non supplicare pro venia. Necesse est, vt etiam hoc Spiritus operetur, dulcedine quadam spei replens animam, per quam fiducialiter postulet, nihil hæsitans. Ipse est in quo clamamus: Abba Pater. Ipse, qui postulat pro nobis gemitibus innenarrabilibus. Porrò ad faciendum bonum, quid in nobis Spiritus bonus operatur? Profectò monet, & mouet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, mouet voluntatem. Memoriæ suggerit bona in cogitationibus sanctis, atque ita ignauiam nostram, torporẽque repellit. Propterea quoties huiusmodi suggestionem boni, senseris in corde tuo, da honorem Deo, & age reuerentiam Spiritui sancto, cuius vox sonat in auribus tuis. Ipse namque est qui loquitur iustitiam. Et in Euangelio habes, quia ipse suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis. Et præmisit: Ipse docebit vos omnia. Dixeram.n. quia docet rationem. Multi siquidem mouentur, vt benè faciant, sed minimè sciunt quid agẽdum sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus sancti, & quam inspirat cogitationem, doceat in opus proferre, nè vacua in nobis sit gratia Dei. Sed quid? Scienti bonum, & non facienti pecca-

Ser. 1. in die Pentecostes.

Psal. 36.

Rom. 8.

Simile.

63

Ioan. 14.

peccatum est illi gratia. Propterea non solùm moueri & doceri, verùmetiam moueri & affici necesse est ab eo vtique Spiritu, qui adiuuat infirmitatem nostram, & per quem in cordibus nostris diffunditur charitas. Itaq; cum sic adueniens Spiritus, totam possederit animam, suggerendo, instruendo, afficiendo, loquens semper in cogitationibus nostris, vt audiamus & nos, quid loquatur in nobis Dominus Deus, rationem illuminans: voluntatem inflammans, non tibi vid:tur, quia totam domum impleuerint dispertitę linguæ tāquam ignis? Sint autem dispertitæ linguæ propter multiplices cogitationes, sed eorum mult plicitas, & vno lumine veritatis, & vno charitatis feruore, tanquam ignis.

64 Ser. 2. eiusdem solemnitatis. IDEM inquit: Hodie dilectissimi cęli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel, & pluuia voluntaria segregata est hereditati Christi. Post magnificentiam eius resurgentis, post gloriam ascendentis, post residētis sublimitatem, non restabat nisi ut expectatio iustorum lætitia adueniret, & cœli muneribus, cęlestes homines implerentur. Hęc omnia, & eodem ordine Isaias multò ante prædixerat. Erit, inquit, in die illa germen Domini in magnificētia, & fructus terræ sublimis, & exultatio his qui saluati fuerint de Israel. Germen Domini Iesus Christus solus, qui sine peccato conceptus fuit. Istud ergo germen, quod de virgine pullulauit, in magnificentia fuit, cum surrexisset à mortuis, quia tūc Domine Deus meus magnificatus es vehementer, confessionem & decorem induens, amictus lumine sicut vestimento. Quanta autē ascendentis gloria cum triumphatrice palma, cœlis inuectus, susceptum hominem in ipsa claudis diuinitatis identitate? Quis cogitet, quàm sit fructus terræ sublimius in consessu ad dexterā patris? Veniat ergo exultatio Domine Iesu his qui saluati sunt de Israel, Apostolis tuis, quos elegisti ante mundi cōstitutionem. Veniat Spiritus tuus bonus, qui sordes abluat, & infundat virtutes in spiritu iudicij, & in spiritu ardoris Dei. *Infra*: Misit Christus Spiritum sanctum, qui tibi donet pignus salutis, robur vitæ, scientiæ lumen. Pignus salutis, vt ipse Spiritus reddat testimonium spiritui tuo, quòd Filius Dei sis, qui signa prædestinationis cordi tuo imprimat, & ostendat, qui donet lætitiam in corde tuo, & de rore cęli, si non continuè, tamen sępissimè mētem tuam impinguet. Robur vitæ, vt quod per naturam tibi est impossibile, per gratiam eius non solùm possibile, sed & facilè fiat, ita vt in laboribus, in vigilijs, in fame, & siti, & in omnibus obseruantijs (quæ nisi farinula ista dulcorentur, prorsus mors in olla appareat) delectabiliter incedas, sicut in omnibus diuitijs. Scientiæ lumen, vt cum omnia benefeceris, te seruum inutilem putes, & quidquid boni in te inueneris, illi tribuas, à quo omne bonū est, sine quo nihil omnino potes incipere, ne perficere dicam. Hoc est, quod per Prophetam idem Spūs dicit: Seminate vobis ad iustitiam, vbi pignus salutis ostenditur, metite spem vitæ, vbi vitale robur accipitur, illuminate vobis lumen scientiæ, quod verbis proprijs subinfertur. Vnde Spiritus iste super Apostolos in igne apparuit, ꝓpter lumen pariter & ardorem. Quos .n. repleuerit, & spiritu feruere, & in veritate cognoscere facit, quia sola misericordia est, quæ eos & præuenit, & perducit. Pater, vt seruum redimat, Filio non parcit, Filius seipsum libentissimè tradit, Spiritum sanctum vterque mittit, & ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. O duri, & indurati, & obdurati filij Adā, quos non emollit tanta benignitas, tanta flāma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens, amator, qui pro vilibus farcinulis tam pretiosas merces expendit. Quid à te quærit, qui tanta solicitudine te quæsiuit, nisi te solicitum ambulare cum Deo tuo? Hanc solicitudinē non facit, nisi Spiritus sanctus, qui scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretior cogitationum, & intentionū cordis, qui nec minimam paleam intra cordis, quod possidet, habitaculum pa-

Psal. 67. Isa. 4. 65 Osea 10.

pariter residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit. Spiritus dulcis, & suauis, qui nostram voluntatem flectat, immo erigat & dirigat magis ad suam, vt eam & veraciter intelligere, & feruenter diligere, & efficaciter implere possimus.

46 *Ser. 3. in eadem solenitate.* *Psal. 50.*

IDEM dicit: Fælix, qui in hoc sancti Spiritus thalamo commoratur, vt possit intelligere triplicem illum spiritum, de quo, qui super senes intellexerat, clamabat: Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas me. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Spiritum sanctum ipsum intellige, proprio nomine designatum. Rogat ergo nè proijciatur à facie eius, tanquam aliquid immũdum, quia Spiritus iste odit sordes, nec habitare poterit in corpore subdito peccatis. Cui enim proprium est peccata repellere, ipsi & proprium est peccata odisse, nec in vno domicilio pariter morabuntur tanta munditia, & immunditia tanta. Recepto ergo sancto Spũ per sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum, audet quis ante faciem eius apparere tanquam lotus, & mundus, vt potè qui cõtineat se ab omni malo, & qui actiones, etsi non cogitationes frenauerit. Sed quia peruersæ, & immundæ cogitationes separant à Deo, orandum est, vt cor mundum creetur in nobis, quod vtique fiet si spiritus rectus fuerit in nostris visceribus innouatus. Spũm rectum (quod ait) Filio potest non inconuenienter aptari, qui nos veterem hominem exuens, nouum induit: qui nos renouauit in spiritu mentis nostræ, tanquam in visceribus nostris, vt cogitemus quæ recta sunt, vt ambulemus in nouitate spũs. Formam enim rectitudinis de cælis attulit, reliquit in terris, immiscens sanè & mittens dulcedinem rectitudinis in omnibus operibus suis, sicut de eo idem ipse prædixerat. Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit delinquentibus in via. Castigato ergo corpore per sanctitudinem operum, mundato corde vel potius innouato per rectitudinem cogitationũ, redditur lætitia salutaris, vt iam in lumine vultus Dei ambules, & in nomine eius exultes tota die. Quid igitur restat, nisi vt spiritu principali confirmeris, hoc est charitate? Scias vas tuum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij? Spiritum sanctum accepisti tibi. Vis vt quæcumque tibi vis ab omnibus fieri, tu quoque facias illis, & quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris? Spiritum rectum ad opus proximi suscepisti. Iam si in vtroque bono, & in his, quæ ad vtrumque pertinent firmiter perseueras, principalem spiritum recepisti. Itaq; si desideras, vt in te Deus eligat partem sibi, esto solicitus sicut tibi spiritum sanctũ, sicut proximo spiritum rectum, sic ei quoque tamquam vero principi, & Patri spirituum, spiritum principalem exhibete.

Sap. 1.

47

Psal. 24.

68 *In ser. de septem donis Spũs sancti.* *Psal. 118.* *Prou. 8.* *Eccl. 27.* *Prou. 23.* *Philip. 2.* *Act. 10.* *Luca 2.*

IDEM inquit: Qui donum timoris habet, omnem odit iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et in alio loco: Omnem viam iniquitatis odio habui. Scriptum namque est: Timor Domini odit malum. Sine hac gratia, quę totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare potest. Sicut enim securitas, causa est & mater omniũ delictorum, sic timor Domini, radix est & custos omnium bonorum. Vnde scriptum est: Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua. Omne namque virtutum ædificium corruit, si huius gratiæ amiserit præsidium. Vnde Salomon ait: In timore Domini esto quotidie, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Vnde Apostolus: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Et quid plura? Connexa sunt timor, & religio, nec manere potest alterum absque altero: vnde Cornelius vir religiosus ac timens Deum, & Simeon iustus ac timoratus. Quem habere debemus, sicut ille, qui dicebat: Semper enim, quasi tumentes super me fluctus, timui Deum. Iste diuinus

timor,

Iob 31. timor, qui eum, quem perfectè imbuit, paupertati subijcit, & à malo diuidit, ita est primus in ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beatitudinum. Secundum charisma est spûs pietatis, illi secundæ, quæ in Euangelio ponitur, beatitudini simile, de qua Dominus ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. *69* De talibus Dominus in *Isa. 61.* Isaia ait: Spûs Domini super me, ad *Num. 12.* annunciandum mansuetis misit me. Moyses quoque mitissimus erat super omnes homines, qui morabantur in terra. *Iob 5.* De talibus Iob dicit: Dominus humiles ponit in sublime, & mœrentes erigit sospitate. Tertium donum est Spiritus scientiæ, de quo Salomon ait: *Eccl. 1.* Qui addit scientiam, addit & dolorem. Verè namq; scientia est, scire nos mortales & fragiles, & in hoc exilio, & in hoc ergastulo, & in hac peregrinatione dolendum, & lugendum esse. Vnde dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti: Beati, qui lugent, *Luc. 6.* quoniam ipsi consolabuntur. Item: Vę *Prou. 14.* vobis, qui nūc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salomon ait: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luct⁹ occupat. Quarta gratia est spiritus fortitudinis quartæ beatitudini similis, de qua dicitur: *Mat. 5.* Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Qui enim iustitiā esurit & sitit, contra quęlibet aduersa, fortis insuperabilis, & imperterritus existit. Vnde Salomon *Prou. 28.* ait: Iustus, vt leo confidens, absq; terro*Prou. 12.* re erit. Item non contristabitur iustus quidquid ei acciderit. Hoc spiritu erant præditi omnes, de quibus ait Apostolus: *Heb. 11.* Sancti per fidē vicerunt regna, &c. Ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ. Hoc & ipse Apostolus de se ait: *Rom. 8.* Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, &c. Iste spiritus omnem alienam malitiam sustinet, & aduersus hostiles insidias instruit, & monet. *70* Vnde Sponsus in Sponsæ præconio ait: *Cant. 5.* Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata. Quintum donum est spûs consilij, qui alijs facit compati & misereri, quintæ competens beatitudini: Beati misericordes, *Mat. 5.* quoniam ipsi misericordiā consequentur. Hinc & Salomon ait: Qui pronus *Prou. 22.* est ad misericordiam, benedicetur. Hāc exercemus vel quando sex misericordiæ opera implemus, de quibus Dominus loquitur in Euangelio, vel quādo *Matt. 25.* delinquentes corrigere, & ad bonum reducere studemus, vel quando iniurias nobis illatas facilè indulgemus. Iste secundus clementię modus, siue eō filij spûs, Deū fecit semetipsum exinanire, formam serui accipere, vt sic posset ouem errātem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Sexta gratia est spiritus intelligentiæ, illi sextæ beatitudini congruens: Beati mundo corde, *Matt. 5.* quoniam ipsi Deum videbunt. Nisi.n. mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, diuina liquidè intelligere nequit. Nam scriptum est: Spûs sanctus disci*Sap. 1.* plinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Vnde Salomon: Abominatio Domini, *Prou. 15.* cogitationes malæ. Peruersæ cogitationes separant à Deo. *71* Qui ergo vult sincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantasias, ac nebulas studeat effugare, & omni diligentia & cautela cor seruare. Vn*Prou. 4.* de Salomon: Omni custodia serua cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit. Septimum donum est, spûs sapientiæ, quidam internus sapor, ac suauissimus gustus. Vnde Psalmista: Gustate, & vi*Psal. 33.* dete, quoniam suauis est Dominus. Et iterum: Accedite ad eum, & illuminamini. Hoc diuinæ sapientiæ interno gustu, superna prælibamus, videlicet contemplantes quàm amœnum sit Angelicis cœtibus interesse, vbi nihil poterit quod displiceat esse, nec quod placeat abesse. Ista septima gratia, illi beatitudini congruit: Beati pacifici, quoniā filij Dei vocabuntur. Qui enim mentē pa-

pacificam & serenam habent, de supernis dulcius sapiunt, & subtilius vidét. Nam quisquis patientior, eò probatur esse sapientior. Vnde Salomon: Doctrina viri per patientiam dignoscitur De talibus alibi dicitur: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Hæ septem gratiæ, sunt septem mulieres virum vnum apprehendentes, septem spiritus super florem requiescentes, septem in candelabro lucernæ fulgentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante thronum Dei.

Prou. 19. *Psal. 118.*

Superbia varia causat damna, variosq; habet gradus insidiaturq; viris iustis quamplurimum.
Cap. XIII.

Homil. 5. in ca. 19. Gen. to. 1.

ORIGENES referés historiam Loth, qui cum euasisset Sodomorum incendiū, & egressus de Segor, nec respiciés retro, sicut vxor eius, quæ in statuam salis versa est, cum in montem ascendisset, à duabus filiabus suis, turpiter delusus est ac deiectus, inquit. Obseruare debes, nè fortè etiam cum effugeris flammas sæculi, & incendia carnis euaseris, etiam cum pusillam, & non pusillam ciuitatem Segor, qui est medius quidam & ciuilis profectus, superaueris, & ad scientiæ altitudinem, velut ad quædam cacumina montis ascenderis. Vide nè tibi insidientur duæ filiæ istæ, quę à te non discedunt, sed sequuntur te, etiam cum ascendis in montem, idest vana gloria, & maior soror eius superbia. Vide nè te istæ filiæ sopitum ac dormientem, dum tibi nec sentire, nec intelligere videris, complexibus suis instringant Quæ idcirco filiæ dicuntur, quia in nobis extrinsecus superueniunt, sed de nobis, & de actuum nostrorum velut quadam integritate procedunt. Vigila ergo quantum potes, & obserua, nè de his generes filios, quia qui de his nati fuerint, non introibunt in Ecclesiam Domini.

IDEM exponens verba illa; Ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, dicit. Primùm quidem est, nullū opus facere confusionis, sed omnia talia quę possunt Deum libera fronte respicere. Quia verò sępe peccamus, sciédum secúdam nauem post confusionis opera esse erubescere, & pro sceleribus suis verecundos oculos deijcere, neque sic procaci vultu incedere, quasi nihil omnino peccauerit. Bonum est quippe post confusionis opera confundi, quia sæpe & hoc malitię artifex inoperatur, nè peccator ad pœnitentiam redeat, & sic agat quasi adhuc in iustitia perseueret. Videre possumus & ex quotidiana vita discere, multos hominum post peccata sua non solùm non lugere, quod fecerunt, verumetiam procaci fronte defendere proprias ruinas. Vnusquisque seipsum consideret, quid fecerit cófusione dignum, quid turpe locutus sit, super quo non habeat audaciam quasi dicto bono, quid cogitarit tale, quod rubore dignum videtur ab eo qui cordis & renis occulta considerat: & cum diligenter pręuiderit cogitationes, facta, sermones, tunc audierit prophetam dicentem: Et tu confundere, & accipe ignominiam tuam: & dat Deus ei, qui confusione digna gessit, etiam ignominiam: vt cum te humiliaueris, atque dixeris iustum de te factum esse iudicium, fortè misericordiam consequeris ab eo, qui potest post condemnationem ad pristinum statum te reuocare.

Homil. 10. in ca. 16.

CHRYSOSTOMVS explicans verba illa 2. Paralypom. 26. Elatum est cor Oziæ, ait. Elatio periculosum vulnus, est enim malorum omnium fons. Et vt compendio discas morbi malitiam, illud audi, cætera quidem peccata circa nostram versantur naturam, at superbia virtutem incorpoream è sublimi detraxit, ac deiecit, eò quòd diabolum, cum diabolus non esset, vt hoc esset effecit, nimirum diabolus. Quod testem adducam Isaiā ita de illo loquentem: In cęlum ascendam, & ero similis Altissimo, &c. *Infra*: Peccauit superbè diabolus, & insuper suasit Adam, vt conciperet cogitationem sua conditione maiorem, ubique cum Deo

Homil. 6. tom. 1. *Isa. 14.*

Gen. 3. Deo speraret æqualitatem. Si enim, inquit, hæc res me cœlo expulit, multo magis eadem hunc eijciet è paradiso. Vnde scriptum est: Deus superbis resistit. *Iaco. 4.* Non dixit, Deus superbos dimittit, & in peccatis deserit, suoq; nudat auxilio, sed aduersatur, inquit, nō quod instructa acie aut pugna Deo sit opus aduersus superbum. Quid enim esse possit *Simile.* superbo infirmius? Nam, vt qui orbatus est oculis, omniū oppositus est iniuriæ, ita & superbus, qui non videt Dominum, nam superbia, vt inquit Scriptura, est non nosse Dominum, etiam ab hominibus facile superatur, posteaquam excidit ab illius luce. Quòd si etiam validus ac potēs esset superbus, nihil opus esset Deo exercitu aduersus illum, quandoquidem & voluntas sufficiebat illi ad inuertenda omnia, multò magis sufficeret ad tollendos illos. Cur igitur resistit? Quo vehemens odiū declarat erga superbum. Quòd si vultis, etiam causam ipsam, vnde vulnus hoc accidit, discamus, vt nos tutiores *Simile.* simus, nè in eadem incidamus mala. Sicut enim medici ad ægrotantes ingressi, antequam curēt morbum inquirūt, vestigantq; vnde morbus sit inflictus, vt ab origine coerceant malum, propterea quod, qui manente radice ramos tantùm execat, nihil aliud quàm inanē sumit operam. Vnde de Ozia non modò docuit, quòd fuit elatum cor eius, verum addidit vnde fuit elatum. Cum potens esset, inquit, elatum est cor eius. *Simile.* Non ferebat principatus magnitudinē, sed quemadmodum ex edacitate nascitur ignea inflatio, ex inflatione gignitur febris, deinde ex febri plerumque mors, itidem & hic ex actionum eminentia nata est superbia, nam quod in corporibus est inflatio, hoc in animis est superbia, mox ex superbia nata est appetentia rerum ipsi non congruentium. Hoc nè temerè dixerim, sed nè fęlices ducatis eos qui principatum gerunt, cum sciatis quantum habeat negotij, conditionis dignitas, nec vnquā illos iudicetis miseros, qui in egestate & afflictionibus viuunt, scientes hanc *Psal. 118.* vitam esse multò tutiorem. Vnde Propheta clamat: Bonum mihi Domine quod humiliasti me. Vide igitur quantùm ex eminentia natum sit malum. Elatum est, inquit, cor eius vsq; ad cor- *2. Par. 26.* ruptionem. Quid est vsque ad corruptionem? Vsq; ad prauas cogitationes, quæ prorsus non ascendunt in animū nostrum, si nos ipsos tutamento circūsepiamus; sed eadem si negligenter egerimus, nascuntur in nobis, germinantque: siu occupentur, protinus præfocantur, & obruuntur. Aliæ simul & gignuntur, & adolescunt, atque ad prauas actiones euadunt, omnemque mentis nostræ sanitatem corrumpunt, siquando vehementer cessauerimus. Hoc itaque dicit, Elatum est cor eius, neque se intus continuit concupiscentia, neque extincta est, sed prorupit, & ad opus vsque prauum progressa, totam illius virtutem corrupit. Beatitudo ergo est, cogitationem improbam prorsus non admittere, quod & à Propheta dictum est: Domine non est exaltatum cor *Psal. 130.* meum: non dixit, elatum quidem est, sed illud cohibui, verùm non est omnino elatum, hoc est iugiter seruaui animam meam inaccessam malitiæ, hoc igitur est fęlicitatis. Huic proximum illud est, malas cogitationes iam ingressas celeriter repellere, nec sinere, vt illic diutius immorentur, nè in nobis mala pascua, malamque sibi gignant alimoniam.

I D E M inquit: Ozias rex erat, ac vir iustus, multis florens egregijs factis, verùm postea tandem ad superbiam venit, malorum matrem, ad arrogantiam tumultibus plenam, ad elationem, qua diabolus homines ad exitium trahit: nihil enim arrogantia peius. Vis tibi dicam quantum bonum sit modestia, & quantum malum arrogantia. Peccator iustum superauit, publicanus pharisæum, & verba factis fuere superiora. Quomodo verba? Publicanus dicit: Deus propitius esto mihi peccatori. Pharisæus dicit: Non sum sicut cæteri homines, rapax, auarus; sed quid? Ieiuno bis in sabbato, decimas do de omnibus, quæ possideo. Pharisæus opera iustitiæ præstabat, publicanus

5 Homil. 4. de Verbis Isaiæ c. 6. Vidi Dominū sedentē super solium excelsum.

Luc. 18.

blicanus uerba dicebat modestiæ, & verba plus potuerunt quàm facta, tantusq; thesaurus cum contumelia reijcitur, & tanta inopia in diuitias commutata est. Venerunt duæ naues habentes onus, ambæ portum ingressæ sunt, sed publicanus pulchrè in portum appulit: Pharisæus autem naufragium perpessus est, vt disceres quantum malum sit animi tumor. Iustus es, ne deijcias fratrem. Flores rectè factis, nè probra iacias in proximum, quasq; laudes contrahe. Quantò maior es, tantò magis submitte teipsum. Attende quod dicitur, magis iustus metuere debet arrogantiam, quàm peccator, eò quòd peccator habet cōscientiam velit nolit humilem ac submissam, iustus autem ob benefacta extollitur. Quemadmodum igitur fit in nauigijs, qui vacuam habent nauem, non metuunt piratarum insultum. Non enim veniunt, vt conterant nauem nihil vehentem: cæterùm ij, qui nauem habent onustam, metuunt piratas. Nam pirata illuc properat, vbi aurum, vbi argentum, vbi lapides pretiosi: sic & diabolus nō facilè persequitur peccatorem, sed iustum potius, vbi multæ sunt opes. Quoniam igitur frequenter per arrogantiam insidiatur diabolus, vigilandum est. Quantò maior es, tantò magis submitte teipsum. Cum ascenderis in altum, opus est, vt tibi prospicias, nè cadas. Quamobrem & Dominus dicit: Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, dicite, quia serui inutiles sumus. Quid effereris animo, cum sis homo, cognatus terræ, eiusdem substantiæ cum cinere? Hodie diues, cras pauper, hodie sanus, cras ægrotus, hodie gaudes, cras doles, hodie in gloria, cras in ignominia, hodie iuuenis, cras senex. Numquid in rebus humanis cōsistit aliquid, an non potius omnium præterfluentium cursum imitantur omnia, simul atque apparuerunt, citius nos quàm vmbra relinquunt? Quid igitur cristas erigis homo, fum[us], & vanitas? Homo enim vanitati similis factus est, veluti fumus dies eius. Exaruit gramen, & flos decidit. Hæc dico, non vt substantiam deijciam, sed vt arrogantiam refrenem. Alioqui & magna res est homo, & pretiosa res vir misericors. Verùm hic Ozias, cum esset rex cinctus diademate, quoniam erat iustus, elatus est animo, maiore spiritu concepto, quàm pro dignitate, ingressus est templum.

Simile.

6 *Simile.*

Luc. 17.

Psal. 147.

I D E M explicans illa verba: Qui post me venit, ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti eius soluere, inquit. Soluere calceamenta, vilissimi serui officium est. Quòd si Ioannes indignus, qui corrigiam solueret, Ioannes inquam, quo maior inter natos mulierum non surrexit, quo nos loco ponemus? Si is, qui terrarum orbi æquiparatur, immo qui maior est, nè inter vltimos quidem ministros connumerari se dignum dicit, quid nos innumerorum scelerum pleni dicemus, qui tāto Ioanne sumus inferiores, quanto terra minor est cælo? Hic, neque qui soluat corrigam calceamenti dignum se profitetur, inimici autem veritatis, in tantam prorumpunt insaniam, vt qui Deum cognoscant, digni se arbitrentur. Quid hac amentia scelestius? quid hac superbia insanius? Benè, inquit Sapiens: Initiū superbiæ non cognoscere Dominum. Non esset è cælo eiectus, neque in diabolum versus cæcidisset Angelus, nisi hoc se scelere coinquinasset. Hoc eum præcipitem dedit, hoc in gehennam intrusit, hoc malorum omnium ei causa fuit, hoc tantarum virium est, vt omnem animi virtutē, eleemosynas, orationes, ieiuniū, cætera animi bona corrumpat. Superbia in hominibus, immunda, inquit, est apud Deum. Non ergo fornicatio dumtaxat, neque adulterium hominem polluit, sed & superbia, ac etiam illis longe magis. Quamobrē? Quoniam fornicatio, etsi indigna venia sit, potest tamen quispiam voluptatem in excusationem adducere: superbia aūt ne minimam quidem, propter quam vel vmbram saltem veniæ consequatur, sed nihil aliud est, quā deprauatio animi, & morbus grauissimus, non aliunde, quàm ex insania ortū ducens.

7 *Hom. 15. in cap. 1. Ioan. to. 3.*

Eccl. 10.

Ibidem. 8

dens. Nihil enim superbo homine insanius, quamuis ditissimus sit, quamuis potens, quamuis multa hac exteriori sapientia præditus, quamuis omnia, quæ homini exoptanda videntur, in illum congerantur. Quippe, qui humanis bonis superbit, miser est, & infelix, & illorum omnium mercedem amittit. Qui eorum gratia, quæ nulla ex parte bona sunt, propter vmbram & florem fœni inflatur, nonne omnium maximè ridiculus est? Miser sanè, & infelix, qui cum animam tuã grauissimo morbo consumas, & vltima in miseria verseris, tumescis tamen, quòd auri tibi talenta sint plurima, quòd seruorum multitudo. Idem is facit, quod quiuis pauper, & mendicus, & semper famelicus, qui siquando lætum somnium viderit, de eo lætatur.

Simile.

9 *Homil 2. in ep. Pauli ad Heb. c. 4.*

IDEM inquit. Cognoscentes Deũ hominem factum, ne in superbiam subleuemur. Si enim ipse, cum Deus esset, & Dominus, non respuit formam serui suscipere, multò amplius nos oportet humilia cuncta tolerare. Dic mihi ò homo, ex qua re, vel cur sapis altiora? Num de prosperitate sæculi? Sed hæc antequam pareat, sicut fumus euanescit. Num ex spiritualibus, in sublime sustolleris? Sed etiam hoc vnum est spiritualium rerum, vt altum non sapias. Cur ergo altum sapis? Ante assecutum cunctas uirtutes existimas? Aduerte Christum dicentem: Quia cum feceritis hæc omnia, dicite, quia serui inutiles sumus. An pro diuitijs, in superbiam subleuaris? Nonne vides omnes, qui ante te fuerunt, nudos hinc ac desertos rebus omnibus discessisse? Nonne nudi ingressi sumus in hanc vitam, nudi quoque sumus exituri? Nũquid debet quisque, qui possidet aliena, superbus existere? Altum sapis, ò homo, quia diues es. Cur obsecro, vel pro qua causa? Hoc enim potest etiam lattonibus pronenire, vel furibus, vel homicidis, vel fornicarijs, & pessimis vniuersis. Cur ergo altum sapis? Si, n. ad quod opus est facultatibus tuis vteris, multo minus altum sapere debes. Noli, quod misericordias tuas superbię

Luc. 17.

morbus interimat. Si autem non ad quod opus est vteris, non etiam altum sapere debes: quoniam pecuniarum tuarum seruus effectus es, & sub earũ dominatu detineris. Nam cur altum sapias, dic obsecro? Num quia plurimos habes dominos? Quoniam pluribus solicitudinibus angeris? Quia plurimi homines adulantur? Enimuero seruus illis es, & dura fungeris seruitute. Aliarũ passionum, interdum demonstratur vtilitas. Iracundia plerumque vtilis est, quando quis rationabiliter indignatur. Iterum æmulatio, vel cupiditas, non sunt omnifariam noxiæ, cum procreandorum liberorũ causa hæc assumitur, illa verò cum studio imitandi bona suscipitur, sicut dixit Paulus: Æmulamini charismata meliora. Et sic etiam in cęteris passionibus inuenitur, si per eas considerantis peruigil intrat intentio. Arrogantia verò numquam bona potest existere, sed vbique inutilis & noxia reperitur.

1. Cor. 12.

10 *Serm. 20. in ca. 12. epist. Pau. ad Romanos.*

IDEM exponens verba illa: Ne qs arroganter desentiat, præterquã oportet de se sentire, ait. Ad stultitiam prudentia abuti, plus est, quàm si natura qs hoc pacto seipsum deturparet. Natura siquidem stultum fieri, nihil habet criminis, per prudentiam verò stultum fieri, & venia priuat, & maius adfert supplicium. Tales sunt, qui in sapientia superbiunt, inq; extremam incidunt arrogantiam. Nihil. n. adeo stultum facit, sicut arrogantia. Vnde & Propheta barbarum ita vocabat, dicens: Stultus stulta loquitur. Vt autem, & ab ipsius verbis stultitiam illius discas, audi quid dicat: Supra astra cœli ponam thronum meum, & similis ero Altissimo. Apprehendam manu mea orbem, sicut a nidu lę pullum, & sicut oua relicta tollam illum. His itaq; uerbis, quid nam poterit fieri stultius? Vnicuiq; verò iactantiæ facile incumbit hoc probrum. Et si singula arrogantium uerba in mediũ protulero, cognosci non poterit, verba ne sint arrogantis, an stulti, ita vnum est atque idem in vtroque vitium. Nam & alius item barbarus dicit: Deus ego sum, & non homo. Rursus & alius:

Isa. 32.

Isa. 14.
Isa. 10.

Num potest & Deus eripere de manibus meis? Et Ægyptius ille: Deum, inquit, non noui, & Israelem non dimittam. Et stultus ille apud prophetam tali est, dicēs in corde suo: Non est Deus. Non potest ergo dignosci vtrum hæc verba arrogantium sint, an stultorum. Arrogantia siquidem, quæ extra modestiam decidit, atq; à mente fit, & stultos facit, & superbos. Et si principium sapientiæ est timor Domini, principiū stultitiæ erit non cognoscere Dominū. Extrema igitur stultitia est superbia.

Exo. 5.

Psal. 3.

Simile.

Quemadmodum enim corpus commēsurata complexione amissa, intemperatumq; tactum, quibusuis passionibus est obnoxium, ita & animus posteaquam prudentiam, humilitatemque amiserit, habitum quendam nactus diuersum, infirmus, tumidus, temerarius, ac stultus redditur, seque ipsum deinceps ignorat, quomodo quæ supra se sunt cognosceret? Quemadmodum enim, qui phrenesi laborat, cum se ipsum nō agnoscat, neque, quæ ante pedes sunt, nouit. Et oculus cum ipse cæcus est, omnia reliqua membra in tenebris sunt, ita & cum arrogantia se habet. Vnde & insanis, ijsque, qui natura stulti sunt, miseriores sunt arrogantes: æque siquidem risum mouent, atque æqua cū illis mo estia laborant, sed licèt exorbitent, non aliter quàm illi, eorum tamen nemo miseretur, quemadmodum illorum. Pariter desipiunt cum illis, veniam tamen quemadmodum illi nō merentur; sed solùm exosi sunt. Forsan optares tibi & pennas innasci, nè super terram incederes, forsan & prodigium esse desideras. Iam verò non prodigium ac monstrum ex te ipso fecisti, qui cum homo sis, volare conaris, immo & ab intus volas, & vnd que accensus furis? Quomodo tuam arrogantiam deijciam? Quomodo te vocabo? Si cinerem te dixero, & puluerem, & fumum, & cœnum, vilitatemque dixero, nondum tamen satis exactè similitudinem eam quam volebam, consecutus fuero: nam & morbum ipsum, omnemque simul illorum vanitatem repræsentare volo. Mihi

Simile.

11

Simile.

videtur accensæ stupæ similis esse. Nā & illa post incendium tumidum quid esse, & in nescio quid præcipui immutata videtur, modicum verò passa contactum, totum amisit, omni cinere vilior apparens. Tales sunt & illorū animi: nam & illorum inanem inflationē si facilis quidam cōtactus apprehenderit, humiliare, deijcereq; poterit. Oportet enim omnino vt infirmus sit, qui arrogans est. Altitudo siquidē valida non est, sed quemadmodum aquaticæ ampullæ facile rumpuntur, ita & illi facile pereunt. Videbis arrogantem animū, quouis elanguido timidiorem factum, idque aliquo apprehensum incommodo. Quemadmodum enim & flamma illa, quæ in stupis aridis sursum fertur, simul atq; contacta fuerit in cinerem vertitur: solidiorum verò lignorū, ea natura est, vt neque facilè incendantur, neque cum accensa fuerint, ardentem flammam facilè dimittant: ita & illi quidem animi, qui solidi sunt ac firmi, neque facilè incenduntur, neque facilè extinguuntur; isti verò vtraque illa vnico temporis momento patiūtur. Arrogantia aranearum textura scinditur citius, fumo leuius dissoluitur.

Simile.

12

HIERONYMVS inquit: Quāuis mihi multorum sim conscius peccatorum, & quotidie in oratione flexis genibus loquar: Delicta iuuentis meæ, & ignorantias meas ne memineris, tamē sciens scriptum esse ab Apostolo: Nè inflatus superbia incidam in iudicium diaboli, & in alio loco scriptum est: Deus superbis resistit, humilibus autē dat gratiam, nihil ita à pueritia conatus sum vitare, quàm tumentem animum, & ceruicem erectam, Dei contra se odium prouocantem. Noui enim magistrum, & Dominum meum, & Deum meum in carnis humilitate dixisse: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde; & ante per os Dauid cecinisse? Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius: & in alio loco legimus: Ante gloriam humiliabitur cor viri, & ante ruinam eleuatur.

Epist. 32. ad Abigaenū presbyterum.

Hie. 10, 1. psal. 18.

1 Tim 3.

Iaco 4.

Mat 11.

Ps. 131.

Prou. 16.

13

IDEM exponens verba illa Isaiæ cap. 47. Descende, sede in puluere virgo

Lib 13 in c. 47. Isa. tom. 4.

go filia Babylonis, sede in terra, non est solium filiæ Chaldæorum, qui vltra non vocaberis mollis, & tenera. Tolle molam, & mole farinam, denuda turpitudinem tuam, ait. In hoc loco sub persona captiuæ mulieris, quæ quondam regina fuerit, Babylonis seruitus indicatur; diciturque ei, vt descendat de regni superbia, & in puluere sedeat. Virgo autem appellatur, & filia ob luxuriam, & ornatum vrbis quondam potentissimæ, quæ cum senuisset, & vicina esset occasui, virginem, ac puellam se esse iactabat. Diciturque ei, quod nequaquam vltra vocetur mollis, & tenera, & delicijs affluens, quæ cunctarum gentium manibus portabatur, ita vt terræ plantas vix imprimeret. Præcipiturque ei, vt tollat molam, & molat farinam, quod est duræ captiuitatis & extremæ seruitutis indicium, vt quæ quondam regina fuerat, & in superbiam elata, postea molendæ farinæ operi seruiat. Denuda turpitudinem tuam, &c. Rectè contra Babylonem inuerecundis vtitur nominibus, cui præcipitur, vt nudet pectora, & vadat in captiuitatem, videaturque ignominia eius, & opprobrio pateat sempiterno.

IDEM explicans illa verba: Dic principi Tyri, hæc dicit Dominus, eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi, in corde maris, cum sis homo, & non Deus, & dedisti cor tuũ quasi cor Dei, propterea hæc dicit Dominus, eo quod eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei, ecce ego adducam super te alienos robustissimos gentium, & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & pollnent decorem tuum. Interficient & tradent te, & morieris in interitu occisorum in corde maris, dicit. Ad principem Tyri sermo fit propheticalis, quod erectus sit per superbiam, & abusus opibus, quas habebat, & deinde luctus, & lamentatio: de quantis bonis ad mala quanta peruenerit, scriptum est in Isaia ad regem Babylonis Nabuchodonosor, quod se Dei potentiæ coæquauerit, & in tantam elatus

14 Li. 9. inc. 28. Ezec.

sit arrogantiam, vt auderet dicere: Super sydera cœli ascendam, & ero similis Altissimo. Præcipitatusque de solio meruit audire: Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris. Et de Pharaone in eodem Propheta: Mea sunt flumina, & ego feci ea. Et de principe Tyri, quod elato corde dixerit arroganter: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi, siue in habitaculo Dei habitaui, cum sit homo, & non Deus. Quæ quamquam videantur vires humanæ fragilitatis excedere, & non iam hominum verba esse, quàm insanientium dæmonum, tamen per hyperbolem debemus accipere: quòd intantum intumuerint, & nescierint mensuram suam, vt elati fœlicitate sæculi, & regni potentia, dum præsentia bona putant esse perpetua, homines se esse nescierint, & æternum sibi imperium vindicarint, licèt sub typo principum, & regum, & singularum vrbium, vel prouinciarum potestates aduersariæ demonstrentur. *Infra*: Tu cherub in medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in vijs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, & eieci te de mõte Dei. Si hæc pertulit cherub elatus, quid de nobis existimandum est? Causasque reddit cur eductus sit, siue proiectus de medio lapidum ignitorum. Eleuatum est enim cor tuum in decore tuo, dum tuum putas esse quod Dei est. Vnde & Paulus stimulum carnis, Angelumque Sathanæ accepisse se dicit, qui eum collaphizaret, nè reuelationum magnitudine superbiret, & in iudicium incideret diaboli Et idcirco corrupta est, inquit, doctrina tua cum decore tuo, siue perdidisti sapientiam tuã in decore tuo, vt dum plus vis esse, quàm eras dum es, & magis sapere, q̃ à Deo acceperas, etiam id perderes, quod habebas, vt pro pulchritudine, atq; doctrina, deformitas te & stultitia possideret. Vnde in terrã proiectus es, qui ante habitabas in monte Dei. Quod & Hieremias loquitur ad Hierusalem.

Isa 14. *Isa. 29.* *15.* *1. Cor. 12.* *Thren. 2.*

Quomodo obseruauit Dominus in ira sua filiam Sion, proiecit de cœlo in terram inclitam Israel? Proiectus es autem in conspectu omnium regum, vt tuo terrerentur exemplo.

16 *In cap. 4. Dan.*

IDEM ait: Consilium dedit Daniel Nabuchodonosor, vt eleemosynis peccata sua redimeret. Et subdit; Post duodecim mensium finem in aula Babylonis deambulabat. Responditque rex, & ait: Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cœlo irruit: Tibi Nabuchodonosor rex, regnum tuum transijt à te, & ab hominibus eijcient te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua, fœnum quasi bos comedes, donec scias, quod excelsus dominetur in regno hominum, & cuicumque voluerit det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cœli corpus eius infectum est, donec capilli eius in similitudinem leonum crescerent, & vngues eius, quasi vngues auium. Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos ad cœlum leuaui, & sensus meus redditus est mihi, & Altissimo benedixi: quia habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt, qui gradientes in superbia potest humiliare. Fecit Nabuchodonosor iuxta Danielis consilium misericordias in pauperes, & idcirco vsque ad mensem duodecimum, in eum est dilata sententia: sed quia postea ambulans in aula Babylonis gloriatur in potentia sua, bonum misericordiæ perdidit malo superbiæ. Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cœlo venit, arrogans gloriatio statum ponitur à Deo. Statim enim, vt locutus est, per superbiam perdidit regnum, quod ob eleemosynas fuerat reseruatum. Postea leuauit oculos ad cœlum, si non leuasset, sensum pristinum non recepisset. Intelligitque se ideo humiliatum, quia contra Deum superbijt.

17 *Lib. 6. de musica. to. 1. Eccl. 10.*

AVGVSTINVS inquit. Vanitas opposita veritati à superbia proficiscitur. De quo scriptum est: Initium superbiæ hominis apostatare à Deo, & initium omnis peccati superbia. Non potuit autem melius demonstrari quid sit superbia, quàm isto, quod dictum est: Quid superbit terra & cinis, quoniam in uita sua proiecit intima sua? Cum enim anima per seipsam nihil sit, quidquid autem illi esse est, à Deo sit, in ordine suo manens, ipsius Dei præsentia vegetatur in mente, atque conscientia. Itaque hoc bonum habet intimum. Quando verò superbia intumescit, hoc illi est in extera progredi, & vt ita dicam inanescere, quod est minus, minusq; esse. Progredi autem in extera, quid est aliud, quàm intima projecere, idest longe à se facere Deum, non locorum spatio, sed mētis affectu. Iste autem animæ appetitus, est sub se habere alias animas proximorum. De his appetit operari anima superba, & tantò excellentior videtur hæc actio, quàm illa de corporibus, quantò anima omnis, omni corpore est melior.

18 *Lib. de salutaribus docu. to. 4.*

IDEM dicit: Humilitas, homines, sanctis Angelis similes facit, & superbia dæmones ex Angelis fecit. Ipsa est omnium peccatorum initium, & finis, & causa: quia non solùm peccatū est ipsa superbia, sed etiam nullum peccatum esse potuit sine illa. Siquidem nihil aliud omne peccatum est, nisi Dei contemptus, quo eius præcepta contēnimus, & hoc nulla res alia persuadet homini, nisi superbia. De superbia nāque nascuntur hæreses, schismata, detractiones, inuidiæ, iræ, rixæ, dissensiones, contentiones, ambitiones, verbositas, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cætera huiusmodi. Per superbiam, & cupiditatem diabolus dicit: In cœlō conscendam. Christus cū humilitate dicit: Humiliata est in terra anima mea. Diabolus per superbiam, & cupiditatem dicit: Ero similis Altissimo. Christus per humilitatē, cū esset in forma Dei, semetipsum exinaniuit, formā serui accipiēs. Diabolus per superbiā, & cupiditatem dicit,

Isa. 14. Psal. 43.

Supra astra cœli exaltabo solium meũ. Christus cum humilitate dicit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Diabolus cupidus, & superbus per Pharaonem loquitur, dicens: Nescio Dominum, & Israel non dimittam. Christus cum humilitate dixit: Si dixero, quia non noui eum, ero similis vobis mendax, sed noui eum, & mandata eius seruo. Diabolus cupidus, & superbus dicit: Mea sunt flumina, & ego feci ea. Christus cum humilitate dicit: Non possum à me ipso facere quidquam, sed Pater meus in me manens, ipse facit opera. Diabolus superbus, & cupidus dicit: Sicut colliguntur oua quæ derelicta sunt, sic vniuersam terram ego congregaui: & non fuit, qui moueret pennam, & aperiret os, atque garriret. Christus cum humilitate dixit: Similis factus sum pellicano solitudinis, vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Diabolus per superbiam, & cupiditatem dicit: Exiccaui vestigio pedum meorum omnes riuos aggerum. Christus per humilitatem dicit: Numquid non possum rogare Patrem, & ipse exhibebit mihi plusquàm duodecim legiones Angelorum? Et vt concludã, diabolus cum ruina magna per superbiam ad infernum præcipitatur, Christus cum humilitate ad cœlos sublevatur.

Matt. 11. Exo. 5. Ioan. 7. Ezec. 29. Ioan. 14 Isa. 10. Ps 101. Isa. 37. Matt. 26.

19 IDEM ait: Rex enim & conditor ciuitatis huius, de qua loqui instituimus, in scriptura populi sui sententiã diuinæ legis aperuit, qua dictum est: Deus superbis resistit, humilibus autẽ dat gratiam. Hoc verò, quod Dei est, superbæ quoque animæ spiritus inflatus affectat, amatq; sibi in laudib. dici,

Lib. 1. de ciu. Dei. ca. 1. to. 5. Iac. 4.

Parcere subiectis & debellare superbos.

Aeneid. 6 Virg.

Hoc dicit, vel quia superbia sua illi sibi attribuerent, quod esset Dei, videlicet resistere superbis: vel quod tam inuisa est superbia etiam superbis, vt superbissima Romana gens, gaudeat inter laudes suas illud poni, quod superbos debellet. Superbos fuisse Romanos, & alijs superbis superbiæ eorũ gratia succensuisse, declarant Catonis censorij verba, ex oratione, quam pro Rhodiensibus in Senatu habuit. Rhodiẽses, inquit, superbos esse aiunt, sunt sanè superbi, quid id ad nos attinet? Id ne irascimini, si quis superbior est, quàm nos? Addit his verbis Gellius lib. sexto. Nihil prorsus hac cõpellatione dici potest grauius aduersus homines superbissimos facta, qui superbiã in se se amarent, in alijs reprehenderent.

20 IDEM inquit: Initium malæ voluntatis, & oĩs peccati superbia est. Quid est autem superbia, nisi peruersæ celsitudinis appetitus? Peruersa enim celsitudo est, deserto eo, cui debet animus inhærere principio, sibi quodammodo fieri, atque esse principium. Hoc fit cũ sibi nimis placet. Si verò ita placet, cũ ab illo bono immutabili deficit, quod ei magis placere debuit, quàm ipse sibi. Vnde superbi secundùm Scripturas sanctas alio nomine vocantur, sibi placentes. Bonum est. n. sursum habere cor, non tamen ad se ipsum, quod est superbiæ, sed ad Dominum, quod est obediẽtiæ, quę nisi humilium non potest esse. Est igitur aliquid humilitatis miro modo, quod sursum faciat cor, & est aliquid elationis, quod deorsum faciat cor. Hoc quidem quasi contrarium videtur, ut elatio sit deorsum, & humilitas sursum: sed pia humilitas facit subditum superiori, nihil est autem superius Deo; & ideo exaltat humilitas, quæ facit subditum Deo. Elatio autem, quæ in uitio est, eò ipsò quòd respuit subiectionem, cadit ab illo, quo non est quidquam superius, & ex hoc erit inferius, & fiet quod scriptum est: Deiecisti eos dum extollerentur. Non enim, ait, cum elati fuissent, vt prius extollerentur, & postea deijcerentur, sed cum extollerentur, tunc deiecti sunt: ipsum quippe extolli, iã deijci est. Quapropter quod nunc in ciuitate Dei, & ciuitati Dei in hoc sæculo peregrinanti maximè commendatur, humilitas est, & in eius rege, qui est Christus, maximè prædicatur: contrariumque huic virtuti elationis vitium in eius aduersario, qui est diabolus, maximè domi-

Lib. 14. de ciui. Dei. c. 13. Psal. 72.

nari, sacris literis edocetur. Profectò ista est magna differentia, qua ciuitas vtraque discernitur, vna societas piorum hominum, altera impiorum, singula quæque cum Angelis ad se pertinentibus, in quibus præcessit, hanc amor Dei, hanc amor sui. Dictum est primis parentibus: Eritis sicut dij: qd melius esse possent summo, veroque principio cohærendo per obediẽtiam, non suum sibi existendo principiũ per superbiam Dij enim creati non sua virtute, sed Dei veri participatione sunt dij: plus autem homo appetendo, minus est, qui dum sibi sufficere delegit, ab illo, qui ei verè sufficit, defecit. Diabolus hominem non cæpisset, nisi iam ille sibi ipsi placere cœpisset. Verum est enim quod scriptum est: Ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur. Illa prorsus ruina quæ fit in occulto, præcedit ruinam, quæ fit in manifesto, dum illa, ruina esse non putatur. Quis enim exaltationem ruinam putat, cum iam sit tibi defectus, quo est relictus excelsus? Et ideo audeo dicere, superbis esse vtile, cadere in aliquod apertum peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi displicuit, quando fleuit, quàm sibi placuit, quando præsumpsit. Hoc dicit Psalmus: Imple facies eorum ignominia, & quærẽt nomen tuum Domine, idest, vt tu eis placeas quærentibus nomen tuum, qui sibi placuerant quærendo suum. *Infra*: Sed est peior damnabiliórq; superbia, qua etiam in peccatis manifestis suffugium excusationis inquiritur. Sicut illi primi homines, quorum & illa dixit: Serpens decepit me, & iste dixit: Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Nusquam hic sonat petitio veniæ. Nã licèt isti, non sicut Cain, quod commiserunt, negent, adhuc tamen superbia quærit in alium referre, quod perperã fecit, superbia mulieris in serpentem, superbia viri in mulierem.

21 *Gen. 3.* *Prou. 16.* *Matt. 26.* *Psal. 82.* *Gen. 3.* *Gen. 4.* *22.*

IDEM vbi explicat canticum Annæ 1. Regum 2. & dicit: Confirmatum est cor meum in Domino, & exaltatũ est cornu meum in Deo meo. Verè confirmatum est cor, & cornu verè exaltatum, quia non in se, sed in Domino Deo suo. Nolite multiplicare loq sublimia gloriantes. Nolite loqui excelsa, neque exeat magniloquium de ore vestro: quoniam Deus scientiarum Dominus est: quoniam, qui putat se aliquid esse cum nihil sit, seipsum seducit. Hæc dicũtur aduersarijs ciuitatis Dei ad Babyloniam pertinentibus, de sua virtute præsumentibus, in se non in Domino gloriantibus, ex quibus sunt etiam carnales Israelitæ terrenæ Hierusalem, qui, vt dicit Apostolus, ignorantes Dei iustitiam, idest, quam dat hominibus Deus, qui solus est iustus, & iustificans, & suam volentes constituere, idest, velut à se sibi paratam, non ab illo impertitam, iustitiæ Dei nõ sunt subiecti. Et ipsi præparantur cogitationes, vel præparant adinuentiones suas. Quas adinuẽtiones putamus, nisi vt superbi cadant, & humiles surgant? Has adinuentiones exequitur dicens. Arcus fortium infirmatus est, & infirmi accincti sunt robore, sed virtute. Infirmatus est arcus, idest, intentio eorum, qui tam potentes sibi videntur, vt sine Dei dono, atque adiutorio, humana sufficientia, diuina possint implere mandata, & præcinguntur virtute, quorum interna vox est: Miserere mei Domine, qm̃ infirmus sum.

Lib. 17. de ciuit. Dei. cap. 4. *Rom. 10.* *Psal. 6.*

IDEM dicit: Iam sciens homo gratia Dei se esse, quod est, non incidat in allũ superbiæ laqueum, vt de ipsa Dei gratia se extollendo, spernat cæteros Quo vitio Pharisæus, & de bonis, quæ habebat, Deo gratias agebat, & tamen se super publicanum peccata confitentẽ extollebat. Quid igitur faciat virgo, quid cogitet, nè se extollat super eos vel eas qui hoc tam magno dono carent? Neq; n. simulare debet humilitatẽ, sed exhibere, nam simulatio humilitatis, maior superbia est. Idcirco scriptura volens ostendere humilitatem veracẽ esse debere, ait: Quanto maior es humilia te in omnibus: moxq; subdidit: & coram Deo inuenies gratiam, vtique vbi se fallaciter humiliare non potest. Non se:

23 *Lib. de S. Virg. cp. 6.* *Luc. 18.* *Eccl. 3.*

præ-

præponat virgo viduæ, aut nuptæ. Occulta sunt, dona Dei. Vt enim cæterataceam vnde scit virgo, quamuis so licita, quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino, nè fortè propter aliquā sibi incognitam mentis infirmitatem nuptæ sit postponenda.

1. Cor. 7.

24 IDEM ait: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, sola autem superbia etiam in rectè factis cauenda est. Vnde admonentur illi, nè dona Dei, suæ potestati tribuendo, seseque extollendo grauius pereant, quàm si nil operarentur boni. Et quidem superbia enim magnum sit ipsa peccatum, ita sine alijs per seipsa est, vt etiam plerumque, vt dixi, non in peccatis, sed in ipsis rectè factis pede celeriore superueniat. Vbi lętatus homo fuerit in aliquo bono opere, se etiam superasse superbiam, ex ipsa lætitia caput erigit, & dicit: Ecce ego viuo, & superbit de superbia victa. Vnde Dominus, ait: Apprehendite disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cum exarserit in breui ira eius super vos. Non ait, nè quando irascatur Dominus, & non vobis ostendat viam iustam, aut non vos introducat in viam iustam: sed iam illic ambulantes, sic terrere potuit, vt diceret, nè pereatis de via iusta Vnde, nisi quia superbia in ipsa via iusta cauenda est, nè homo dum, quod Dei est, deputat suū, amittat, quod Dei est, & redeat ad suum?

Li. de nat. & gratia contra Pelagianos. ca. 7.

Psal. 2.

25 IDEM explicans verba illa; Non sic impij, non sic: sed tamquam puluis, quem proijcit ventus à facie terræ, dicit. Terra hic accipienda est ipsa stabilitas in Deo. Secundùm hanc dicitur: Sustine Dominum, & exaltabit te, vt hæreditate capias terram. Et illud: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. A cuius terræ facie proijcit ventus impium, idest, superbia, quia inflat. Quam cauens sanctus Dauid aiebat: Non veniat mihi pes superbiæ Ab hac terra proiecit superbia eum, qui dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem, & ero similis altissimo. Ab huius terræ facie proiecit etiam eum, qui gustauit de ligno vetito, vt esset sicut Deus. Ideo non resurgunt impij in iudicio, quia tamquam puluis proijciuntur à facie terræ. Et bene hoc eis dixit auferri, quod superbi ambiunt. i. vt iudicent.

In Ps. 1. ro. 8.

Psal. 36

Ps. 35.
Isa. 14.
Gen. 3.

26 IDEM explicans verba illa: Et emū dabor à delicto maximo, ait. Delictum maximum arbitror esse superbiam. Quæritis quàm magnum sit hoc delictum? quod deiecit Angelum, & ex Angelo fecit diabolum, eique in æternum interclusit regnum cœlorum. Magnum hoc delictum est, & causa omnium delictorum, & caput, quia initiū omnis peccati superbia. Et nè quasi leue aliquid contemnas: Initium, inquit, superbiæ hominis apostatare à Deo: ab hoc vitio, quia inde cætera vitia nata sunt, facta est apostasia à Deo. Ita inquit, emundabor à delicto maximo, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Et per hoc erunt, vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Nam si ab hoc magno delicto non mundabor, in conspectu hominum placebunt eloquia mea, non in conspectu tuo. Superba anima in conspectu hominum vult placere, humilis anima in occulto, vbi Deus videt vult placere. Gloria nostra hæc est, testimonium cōscientiæ nostræ. Dominus adiutor meus & redemptor meus: adiutor in bonis, redemptor à malis.

In Ps. 18.

Eccl. 10.

Iaco. 4.

2. Cor. 1.

27 IDEM exponēs illa verba: Non veniat mihi pes superbiæ, ait. Certè iam dixit: Filij hominum in tegmine, seu vmbraculo alarum tuarum sperabunt, & inebriabunt ab vbertate domus tuæ. Cum cęperit quisq; isto fonte vberius irrigari, caueat nè superbiat. Non. n. inerat Adæ primo homini, sed venit illi pes superbiæ, & mouit illum manus peccatoris. i. manus dæmonis superba. Quando ille, qui eum seduxit, dixit: Ponam sedem meam ad aquilonem, sic illi persuasit. Gustate & eritis sicut Dij. Superbia ergo lapsi sumus, vt ad istam mortalitatem perueniremus. Et quia nos superbia vulnerauerat, humilitas sanos fecit: venit humilis Deus, vt à tanto superbiæ vulnere curaret hominem. Et manus peccatoris non mo-

In Ps. 35.

Isa. 14.

ueat me. Si enim venerit pes superbię, moueat manus peccatoris. Quæ est manus peccatoris? Male suadentis operatio. Si factus es superbus, cito te corrumpit, qui male suadet. Satage humilis fieri in Deo, & non valde cures quid tibi dicatur. Hinc est, quod alibi dicitur: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Quid est, ab occultis meis? Non veniat mihi pes superbiæ. Quid est, & ab alienis parce seruo tuo? Neque manus peccatorum moueat me. Serua quod intus est, & non timebis foris. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, vt ad illud profundum peruenirent, vbi peccator, qui contemnit, excidit. Ceciderunt? Vbi primò ceciderunt? In pede superbiæ. Audite pedem superbiæ. Qui cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, venit illis pes superbiæ: vnde venerũt in profundum. Tradidit illos Deus in concupiscentias cordis eorum, facere, quæ non conueniant. Radicem peccati, & caput timuit, qui dixit, non veniat mihi pes superbiæ. Pedem illum dixit, quia superbiendo Deum deseruit, & discessit. Non veniat mihi pes superbiæ: & manus peccatoris non moueat me. Idest, opera peccatoris non moueant me, vt imitari illos velim. Quare autem contra superbiam hoc dicit. Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem? Quia, qui iniqui sunt, in superbia ceciderunt, Ideo cum cautam faceret Dominus Ecclesiam, ait. Illa obseruabit caput tuũ, & tu calcaneum eius. Serpens obseruat calcaneum, quando veniat tibi pes superbiæ: quando labaris, vt deijciat. Tu autem caput eius obserua Initium omnis peccati superbia. Ibi ceciderunt, qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare. Primò ille in veritate non stetit, deinde per eum illi qui de paradiso sunt expulsi.

Rom. 1.

Gen. 3.

28
In Ps. 37.

IDEM explicans verba illa; Miser factus sum, & curuatus vsque in finẽ, dicit. Vnde curuatus est? Quia elatus erat. Si fueris humilis, erigeris, si fueris elatus, curuaueris: non enim deerit Deo pondus, vnde te curuet. Illud erit põdus, fascis peccatorum tuorum, hoc replicabitur in caput tuum, & curuaueris. Quid est autem curuari? Non se posse erigere. Talem inuenit Dominus mulierem per decem & octo annos curuatam, non se poterat erigere.

Luca 13.

IDEM explicans verba illa: Nonne Deo subiecta erit anima mea? ait. Audierat, qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Et trepidus nè transiliendo superbiret, nec elatus ex his quæ infra essent, sed humilis ex eo quod supra esset, tamquam minantibus ei ruinam inuidis, qui eum transiluisse doluerant, respondit. Nonne Deo subijcietur anima mea? Quid est, quod mihi ueluti transilienti, quæritis laqueos? Nunquid ita memini supra, quod sum, vt oblitus sim sub quo sum? Nonne Deo subiecta erit anima mea? Quantumcunque accedam, quantumcunque ascendam, quantumcumque transiliam, sub Deo ero, non contra Deum. Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non mouebor amplius. Scio sub cuius alarum tegmine sperem, non mouebor amplius. Agitis quidem vos, vt mouear, sed non veniat mihi pes superbiæ. Ex hoc enim fit, quod & in ipso Psalmo sequitur: Nec manus peccatorum dimoueat me: cui consonat, non mouebor amplius. Ad illud enim, quod ibi dictum est, nec manus peccatoris dimoueat me, respondet hic, non mouebor amplius. Ad illud autem, quod ibi dictum est. Nam veniat mihi pes superbiæ, respondet hic, nõne Deo subiecta erit anima mea?

39
In Ps. 61.
Mat. 23.

Psal. 35.

IDEM explicans illa verba: Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis, inquit. Deus conquassabit capita nimis se extollentium, & superbientium in delictis suis in quibus saltem humiles esse deberent dicentes: Deus propitius esto mihi peccatori. Sed conquassabit capita eorum, quia qui se exaltat humiliabitur. Duobus modis conquassantur capita

30
In Ps. 67.

Luc. 18.

capita

capita inimicorum, cum à superbia deijciuntur, siue humilitate correcti, siue in ima tartari absorpti.

31 IDEM ait, Quidam de turba cum vellet sequi Dominum, vidit illum Dominus superbum, non quærere viam humilitatis, sed typhum potētiæ, & ait: Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos, filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinet. Vulpes dolus est; volucres cæli superbia est. Sicut enim volucres alta petunt, sic superbi; & vt vulpes cauernas dolosas, ita omnes insidiatores. Quid ergo respondit Dominus? Potest in te habitare superbia, & dolus, Christus non habet, vbi in te habitet, vbi reclinet caput suum, quia reclinatio capitis, humilitas Christi est, nisi reclinaret caput, non iustificaretis. Vnde discipulis duobus postulantibus sedes in regno Dei dictum est: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Quid cogitatis altitudinem regni, & non imitamini humilitatem meam?

In Coc. 2. Psal. 90. Mat. 8. Mat. 20.

32 IDEM explicans verba illa; Dominus iustus concidet ceruices peccatorum, inquit. Non dixit Dominus iustus cōcidet manus peccatorum, aut pedes, sed quia peccatores superbos volebat intelligi: superbi autem omnes ceruicati sunt, qui non solùm faciunt mala, sed nec agnoscere volunt, & quando corriguntur excusant mala, & erigunt ceruicē suam, & currunt aduersus Deū erecto collo in crassa ceruice. Quia sic te erigis, & non elidis oculos ad terrā, & tundis pectus, sed iactas te de meritis tuis. Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. Fœnum tectorum herba est, quæ nascitur in tectis, in alto videtur, & radicem nō habet. Quanto melius, humilius nasceretur, & lætius viresceret, modò nascitur altius ad celeriorem aridìtatem, nōdum euulsum est, & aruit. Nondum finiti sunt in iudicio Dei, & iam non habent succum viriditatis. Aruerunt, sed nondum auulsi sunt, euellentur, & in ignem proijcietur sicut & zizania, quia non implebit manum suam, qui metet, quia non colligitur ad horreum fœnum tectorum.

In Ps 128. Iob 15. Luc. 18.

33 IDEM comparat superbos montibus, & humiles vallibus. Quia valles sunt humiles, quia quod infuderis capiunt, non dimittunt. Si venerit aqua super altitudinem, decurrit, & defluit, sic & sunt homines superbi. Christus Dominus reliquit nonaginta nouem oues in montibus. Quia qui superbiebant, & alta sapiebant relicti sunt in montibus, relicti sunt in tumore terreno.

Serm. 9. de Ver. Apost. Pauli. 10. Mat. 18.

34 GREGORIVS sic habet. Babylonia, idest, confusa multitudo peccantium, dicit. Sedeo regina, & vidua non sum. Quisquis ergo introrsus intumescit, in altum se apud semetipsum ponit: sed eò se grauius in infimis deprimit, quò de se infima veraciter sentire contemnit. Sunt verò nonnulli, qui nihil quidem virtutis student agere, sed tamen cum alios peccare conspiciunt, iustos se in eorum comparatione suspicantur. Neque enim corda omnium, vna, vel similis culpa transfigit. Hunc namque superbia illaqueat, illum ira supplantat, hunc auaritia cruciat, illum verò luxuria inflammat. Et plerumque contingit, vt is, quē superbia deprimit, alium respiciat qualiter ira succendat, & quia se non citius ira instigat, meliorem se iracūdo iam reputat, atque apud semetipsum quasi de iustitia extollitur, quia pensare virium negligit, quo grauius tenetur. Dumq; in alio pensat malum, quod ipse non habet, in se negligit considerare, quod habet, & eò durius contra aliena superbit, quò sua negligentius non considerat. Iustus autem exemplo Iob in sterquilinio sedet, quia qui verè se humiliat, continuæ considerationis oculo, quibus circumseptus sit delictorum sordibus, proficiens pēsat.

Li. 3. Mor. c. 18. to 2. Isa 47.

35 IDEM exponens illa verba; Deuoret pulchritudinem cutis eius, & consumat brachia illius primogenita mors, dicit. Pulchritudo cutis est gloria temporalis, quæ dum foris concupiscitur, quasi species in cute retinetur. Brachiorum verò nomine non incongruè opera designantur. Quid autem mors, nisi peccatum est, quod animam occidit? Si autem peccatum mors, non incongruè

Li. 14. Moral cap. 8. Iob 18.

primo-

Eccl. 10. primogenita mors superbia valet intelligi, quia scriptum est: Initium omnis peccati superbia. Pulchritudinem igitur cutis eius, & brachia illius primogenita mors deuorat, quia iniqui gloriam, vel operationem superbia supplantat. Sæpè enim quosdam diuites videmus, qui opes, & gloriam habere sine culpa potuissent, si hæc habere cum humilitate voluissent. Sed extolluntur rebus, inflantur honoribus, dedignantur cęteros, omnemque vitæ suæ fiduciam in ipsa abundantia rerum ponunt.

36 Li. 22. Moral. ca. 10. IDEM explicans verba illa Iob capit. 31. Et celaui in sinu meo iniquitatē meam, ait. Sciendum est, quod plerunq; homines, & culpas confitentur, & humiles non sunt. Nam multos nouimus, qui arguente nullo peccatores se esse confitentur, cum verò de culpa sua fuerint fortasse correpti, defensionis patrocinium quærunt, nè peccatores esse videantur. Qui si tunc, cum id sponte dicunt, peccatores se esse veraci humilitate cognoscerent, cum arguuntur ab alijs, esse se, quod confessi fuerant, non negarēt. Nam quia scriptum est; Iustus Prou. 18. in principio accusator est sui, non magis peccator, sed iustus videri appetit, cum peccatorem se quisque nullo arguente confitetur; sed confessionem veritatis probat, cum alter malum, quod fecimus, increpat. Quòd si superbè defendimus, liquet quia peccatores nos ex nobis fictè dicebamus. Superbiæ quippe vitiū est, quod de se fateri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab alijs dedignetur.

37 Li. 23. Moral. c. 4. IDEM exponens verba illa Iob capit. 32. quæ Eliu dixit: Sed vt video spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam, sic habet. Hæc rectè diceret, si eandem intelligentiam sibi præ cœteris non arrogaret. Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur; cum bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant, aut certè cum iactant se habere, quod nō habent, aut despectis cęteris singulariter videri appetunt habere, quod habent. A semetipso enim bonum se habere iactabat, cui per Apostolum dicitur: Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Rursus, nè dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet, dicens: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Rursum nonnulli iactant se habere, quod non habent. Sicut diuina voce per prophetiā de Moab dicitur. Superbiam eius, & arrogātiam eius ego noui; & quod non sit iuxta eū virtus eius. Et sicut Angelo Ecclesiæ Laodiciæ dicitur scribe: Quia dicis: qd̄ diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Rursus nonnulli despectis cęteris videri appetunt singulariter bonum habere, quod habent. Vnde & Pharisæus idcirco de templo absque iustificatione descendit, quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuens, orantí publicano se prætulit. Sancti quoque Apostoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes cum elati dicerent: Domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: nè de hac miraculorum singularitate gauderent, dixit eis Dominus: Videbam sathanam sicut fulgur è cęlo cadentem. Ipse quippe singulariter elatus dixerat: Super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, similis ero altissimo. Et mirè Dominus, vt in discipulorum cordibus elationem premeret, mox iudicium ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit, vt in auctore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac arrogantiæ quarta specie, crebro humanus animus labitur, vt id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ vicinius appropinquat; quia qui bonum se habere singulariter gaudet, videri sublimior cęteris quęrit, illum imitatur, qui despecto bono

Marginalia (right column): 1. Cor. 4. — Ephe. 2. — Hier. 48. — Apo. 3. — 38 — Luc. 10. — Isa. 14.

ro societatis Angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquũ desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singulariter erumpere. Eliu ergo quamuis dari à Domino sapientiã confitetur, in hac tamen elationis specie labitur, vt sapientiorem se cęteris gaudeat, & quasi de singulari bono se se inaniter extollat. Respondebo & ego, ait, partem meam, & ostendam scientiã meam. Hanc enim partem suam omnis arrogans æstimat, si scientiam nõ tam habeat, quàm ostendat: quia nimirum omnes elati, scientiam habere non appetunt, sed ostendere. Arrogantes enim cum scientiam accipiunt, nihil se accepisse æstimant, si hanc eos occultam habere contingat. Vnde & fatuæ virgines in vasis suis oleum non sumpsisse referuntur, quia arrogantes omnes cum se ab aliquibus fortasse vitijs continent, bonum gloriæ intra conscientias habere non possunt. Quo contra bene per Moysen dicitur: Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. Quasi enim vas sine operculo, vel ligatura polluitur, quia per studium ostentationis patens, nullo velamine taciturnitatis operitur.

Matt. 25.

Num. 19.

39 Li. 33. Moral. c. 11.

IDEM ait: Nonnulli per accepta dona virtutum, per impensam gratiam bonorum operum, in superbiæ vitium cadunt, sed tamen quod ceciderint, non cognoscunt. Proinde contra eos hostis antiquus, quia iã interius dominatur, etiam exterius sæuire permittitur, vt qui in cogitatione elati sunt, per carnis luxuriam prosternantur. Scimus autẽ, quia aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quàm cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare, sed cum minus turpis superbia creditur, minus vitatur. Luxuriam verò eò magis erubescunt homines, quò simul omnes turpem nouerunt. Pia ergo Domini dispensatione laxatus nonnunquam Behemot iste, de culpa ad culpã trahit, & vnde vicisse cernitur, inde superatur. Ecce qui de virtute se extollit, per vitium ad humilitatem redit. Qui verò acceptis virtutibus extollitur, nõ gladio, sed (vt ita dixerim) medicamento vulneratur. Quid est enim virtus, nisi medicamentum? Et quid est vitium, nisi vulnus? Quia ergo nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulnere medicamentum, vt qui virtute percutimur, vitio curemur, vt qui humilitatem currentes fugimus, ei saltem cadentes hæreamus.

40 Li. 34. Moral. c. 18.

IDEM exponens verba illa Iob capit. 41. Ipse est rex sup vniuersos filios superbiæ; sic habet. Vt Leuiathan iste in cunctis, quæ superius dicta sunt, caderet, sola se superbia percutit. Neq; enim per tot illos vitiorum ramos aresceret, nisi per hanc prius in radice putruisset. Scriptum est namque, quia initium omnis peccati superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc, se sequentem hominem strauit. Sed idcirco hanc Dominus fini suæ locutionis inseruit, vt cum post mala omnia Leuiathan istius superbiam diceret, quid esset malis omnibus deterius indicaret. Quamuis etiam per hoc, quod in immo ponitur, vitiorum radix esse monstretur. Sicut enim inferius radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecus expanduntur, ita se superbia intrinsecus celat, sed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Hæc est, quæ Leuiathan istius sensum feruescere sicut ollam facit. Intus prius ebullit in elatione, quod foris postmodum spumat in opere. Alia vitia eas solummodo virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur, vt videlicet ira, patiẽtiam; gula, abstinentiam, libido, continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam vnius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus, corpus omne corrumpit, vt quidquid illa inuadente agitur, etiam si esse virtus ostenditur, non per hoc Deo, sed soli vanæ gloriæ seruiatur. Quasi enim tyrannus quidam obsessam ciuitatem intercipit, cum mentem superbia irrumpit, & quò ditiorem quemque cœperit, eò in Domino durior exurgit, quia quò amplius res virtutis sine humilitate agitur, eò latius ista dominatur. Nonnunquam

Eccl. 10.

verò

verò ad tantam elationem mens ducitur, vt in eo quod timet, etiam per ostentationem locutionis effrenetur: sed tantò facilius ruina sequitur, quantò apud se quisque impudentius exaltatur. Hinc enim scriptum est: Ante ruinam exaltatur cor. Hinc per Danielem dicitur: In aula Babylonis deambulabat rex, respondítq; & ait; Nonne hæc est Babylô magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, in gloria decoris mei? Sed hunc tumorem, quam concita vindictæ ira represserit, illico adiunxit, dicens. Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cælo ruit. Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum transiet à te, & ab hominibus te ejicient, & cum bestijs, ferisq; erit habitatio tua, fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te. Ecce quia tumor mentis, vsque ad aperta verba se protulit, patientia iudicis prorinus vsque ad sententiā erupit, tantoq; hunc districtius perculit, quantò eius se superbia immoderatius erexit: & quia numerando bona dixit, in quibus sibi placuit, enumerata mala in quibus feriretur, audiuit. Sciendum verò, quod elatio, alios ex rebus sæcularibus, alios ex spiritualibus possidet. Alter namque intumescit auro, alter eloquio, alter infimis, terrenisq; rebus, alter summis cælestibusq; virtutibus, vna tamen eademq; res ante oculos Dei agitur, quamuis in humana corda veniens, in eorum obtutibus diuerso amictu palliĕtur. Nam cum is, qui de terrena prius gloria superbierat, postmodū de sanctitate extollitur, nequaquā côr eius elatio deseruit, sed ad eum consueta veniens, vt cognosci nequeat, vestem mutauit. *Infra*: Sæpe subditi rectoris sui dictis proterué obuiant, & eandem vocis superbiam, libertatem vocant. Sic quippe elatio se quasi pro libertatis rectitudine objicit, sicut sæpè se & timor pro humilitate supponit. Nam sicut plerique reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate; ita nonnulli loquuntur per impatiētiam elationis, & tamen loqui se credunt per libertatē rectitudinis. Soli ruinæ crescit, quod ædificant, qui ante molem fabricæ, humilitatis fundamenta non procurant. Igitur, quia humanos animos aliter tentati ex rebus carnalibus, atque aliter ex rebus spiritualibus diximus, audiāt illi: Omnis caro fænum, & gloria eius, sicut flos fœni. Audiant isti, quod quibusdam post miracula dicitur: Nescio vos vnde sitis, discedite à me omnes operarij iniquitatis. Audiant illi: Diuitiȩ si affluant, nolite cor apponere. Audiāt isti: quia fatuæ virgines, quæ cum vacuis vasculis veniunt, ab internis nuptijs excluduntur. Rursus, quia aliter tentari prælati solent, aliter subditi. Audiant illi, quod per quendam sapiētem dicitur: Ducem te constituerunt? Noli extolli, sed esto in illis quasi vnus ex eis. Audiant isti: Obedite præpositis vestris, & subiacere eis, ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Audiant illi, cum de accepta potestate gloriantur, quod ardenti diuiti voce Abrahæ dicitur: Memento fili, quia recepisti bona in vita tua. Audiant isti, cum contra rectores suos in querela prosiliunt, hoc quod murmuranti populo Moysi, & Aaron vocibus respondetur: Nec côtra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Nos enim quid sumus? Audiant simul omnes: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Audiant simul omnes: Immundus est apud Deum, omnis qui exaltat cor suum. Audiant omnes: Quid superbis terra, & cinis? Contra huius languoris pestem audiamus Dominum dicentem: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Ad hoc nāque Dei Filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc visibilis, immo & despectus apparuit, passionumq; tormenta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quāta ergo humilitatis virtus est, propter quam veraciter edocendam, is, qui sine æstimatione magnus est, vsque ad passionem factus est paruus? Quia enim originem perditioni nostræ superbia præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inuenta est humilitas Dei. Hostis noster magnus inter omnia

Marginalia: Prou. 16. — Dan. 4 — 41 — 42 — Isa. 40. — Luc. 13. — Psal. 61. — Matt. 25. — Eccl. 32. — Heb. 13. — Luc. 16. — Exo. 16. — Iaco. 4. — Eccl. 10. — Mat. 11.

nia conditus, videri super omnia voluit elatus: Redemptor autem noster magnus manens super omnia, fieri inter omnia dignatus est paruus. Mortis auctor ait: In cælum conscendam. Iste autem per prophetam ait: Repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquauit. Ille dicit: Supra astra cæli exaltabo solium meum. Iste humano generi à paradisi sedibus expulso dicit: Ecce venio cito, & habitabo in medio tui. Ille dicit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Iste dicit: Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Ille dicit: Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero Altissimo. Iste cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Ille nihil aliud mentes sibi subditas docet, quam celsitudinis culmen appetere, societatem omnium hominum alta elatione transire, ac sese & contra potentiam Conditoris erigere: sicut de eisdem per psalmistam dicitur: Transierunt in affectum cordis, cogitauerunt, & locuti sunt nequitias, iniquitatem in excelso locuti sunt. Iste ad sputa, & ad mortem veniens, membra sua admonet, dicens: Si quis mihi ministrat, me sequatur. Quia ergo Redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan iste rex dicitur superborum, apertè cognoscimus, quod euidentissimum reproborum signum, superbia est, at contra humilitas, electorum. Cum ergo quam quisque habeat cognoscitur, sub quo rege militet, inuenitur. Vnusquisque enim quasi quendam titulum portat operis, quo facilè ostendat, sub cuius seruiat potestate rectoris.

Isa. 14. *Psal. 87.* *Isa. 14.* *Zach. 2.* *Isa. 14.* *Psal. 21.* *Isa. 14.* *Phil. 2.* *Psal. 72.* *Ioan. 12.*

44 BERNARDVS sic habet. Scimus, quia fontium natura est riuos sectari conuallium, montium ardua declinare, sicut scriptum est: Qui emittis fontes in conuallibus, inter medium montium pertransibunt aquæ. Hoc est, quod admonere sæpè vos studeo, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Fons enim ad altiora nõ ascendit quàm sit locus eius, vnde procedit. Sed videri potest, secundùm hanc regulam non impediri à superbia vias gratiæ, præsertim, quòd ille primus superbus, qui secundùm Scripturam rex est super vniuersos filios superbiæ, dixisse non legitur, altior ero, sed similis ero Altissimo. Attamen non mentitur Apostolus: quoniam ille extollitur supra omne quod creditur, aut quod colitur Deus. Horret humanus auditus verbũ, sed vtinam horreat similiter animus cogitatum malignum pariter & affectũ. Dico enim vobis, quod non ille tantũ, sed & omnis superbus extollitur supra Deum. Vult enim Deus fieri voluntatẽ suam, & superbus vult fieri suam. Iam videtur æqualitas: sed attende malè cõgruam proportionem. Deus in his tantùm, quæ ratio approbat, vult suam fieri voluntatem; superbus verò & cum ratione, & contra rationem. Vides, quoniam altitudo est, & non illuc prouenniunt fluenta gratiæ. Para proinde riuulos, aggeres terrenæ & elatæ cogitationis disperge, cõformare filio hominis, non primo homini, quia fons gratiæ in cor hominis carnalis, & terreni non ascendit.

Serm. 4. in vig. natalis Domini. *Psal. 103.* *Simile.* *Iac. 4.* *Iob 41.* *2. Thess. 2.*

45 IDEM ait, exponens illa verba; Inuenieris infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Quid est, quod sola ab Angelo commẽdari videtur humilitas? Quod hæc quasi propria virtus, diuinæ exhibenda sit maiestati. Humilitas Deo nos conciliat, Deo facit esse subiectos, Deo placet in nobis, sicut ait virgo beata: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Itaque, qui fornicatur, peccat in corpus suum, qui iniuriosus est, in proximũ, qui extollitur, & inflatur, in Deum. Fornicator seipsum dehonestat, iniuriosus molestat proximũ, elatus, quod in se est, Deũ inhonorat. Gloriam meam, Dominus ait; alteri non dabo. Et superbus ego, inquit, mihi eã, licèt non dederis, vsurpabo. Nec enim placet ei angelica distributio, dans gloriam Deo, pacem hominibus. Non ergo colit Deum, sed aduersus eum extollitur impius, qui Deo non est subiectus.

Ser. 4. in natali Domini. *Luc. 2.* *Luc. 1.* *Isa. 42.*

46 IDEM inquit; Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabi-

Ser. 2. in c. ieiunij.

Mat. 18. trabitis in regnum cęlorum. Ad paruulum conuerti necesse est, vt discamus ab eo: quia mitis est, & humilis corde: ad hoc siquidem paruulus datus est nobis. Quid tu inflaris, ô ho mo? Quid extolleris sine causa? Quid alta sapis, & oculi tui omne sublime vident, quod tibi non cedet in bonum? Sublimis quidem Dominus, sed non ita proponitur tibi. Eleuata est magnificentia illius, & non poteris ad eam accedere. Accedet, inquit, homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Excelsus siquidē Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Humiliare, & apprehendisti. Si fortè sublimitatis esset via proposita, & illic ter quo ostenderetur salutare Dei, quanta facerent homines, vt exaltarētur? Quam crudeliter inuicem sternerent, & inuicem conculcarent, quàm impudenter reperent, manibusq; & pedibus conarentur in altum, vt imponerent sese homines super capita aliena? Et certè, qui contendit supergredi proximos, multas inueniet difficultates, multos habebit æmulos, multos patietur contradictores, ascendentes equidē ex aduerso. Nihil verò facilius est volenti, quàm humiliare seipsum. *Psal. 62.*

47 *Sermone de Dauid, & Golia.* Idem dicit. Golias, qui populo Dei iam tēp. omissionis terram ingressō, iamq; multis ex hostibus triumphāti solus exprobrare præsumit, elatus, & inflatus spiritu carnis suæ, credo non incongruè in superbo homine superbię vitium designari. Ipsum namque est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat, & insurgit specialiter aduersus eos, qui cętera iam videntur vicisse peccata. Hinc est, quod prouocat ad singulare certamen, tanquam cęteris iam subiectis. Nam Philistæi illo in tempore timebant omnino aduersus Israel inire conflictum, nisi quòd de Golia enormis magnitudinis viro, tota eorum fiducia pēdebat. Vnde enim eiusmodi animam superbia tentet, quam tibi subiugauit inuidia, seu tepiditas ea, quæ solet Dei vomitū prouocare, aut pigritia, quæ facit, vt boum stercoribus lapidetur? Vnde inquam ei superbia, vnde excellentia oculorum, cui adeo cętera vitia dominantur, vt dijudicare se ab vniuersis tanquam ma le sibi conscius arbitretur? Quis deniq; nisi manu fortis, qui cętera iam sibi po tenti virtute vitia subiugauit, aduersus nequissimum superbiæ vitium dimica turus accedat? Procedat, inquit, Dauid, manu fortis, quoniam non est vincere tantum hostem, nisi in manu forti.

48 *Serm. 3 ex paruis.* Idem inquit. Sicut oculi sathanæ omne sublime vident, ita oculi Domini omnem humilem intuentur. Vnde ait in Cantico canticorum: Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intueamur te. Quater dicit, reuertere; propter quadruplicem superbiam, per quam auersa à Domino videbatur. Est enim superbia cordis, superbia oris, superbia operis, superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est: contra quam sapiēs orat, dicens: Extollentiam oculorū meorum ne dederis mihi. Et alibi: Væ, qui sapientes estis in oculis vestris. Superbia oris, quæ & iactantia dicitur, est q̄n homo nō solùm magna de se sentit, sed etiam loquitur. Vnde psalmista: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, linguam magniloquam. Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, vt magnus appareat, agit. De qua idem psalmista ait: Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam. Superbia habitus est, quando homo, vt gloriosus videatur, pretiosis se ornat vestibus. Vnde Dominus: Qui mollibus vestiūtur, in domibus regum sunt, vbi superbia abundat. *Cant. 6. Eccl. 23. Isa. 5. Psal. 11. Psal. 100. Mat. 11.*

49 *Sermo de donis Spiritus sancti.* Idem sic habet. De humilibus Iob ait, quod Dominus ponit humiles in sublimi. Vnde illud de Domino dicitur: Humiles spiritu saluabit. E contra de superbis dicitur: Dominus superbis resistit. Ante ruinam exaltatur cor. Superbia de supernis ad ima pręcipitat, humilitas de imis ad superna eleuat. Angelus enim in cælo superbiens, ad tartara corruit, homo in terra se humilians, ad cęlos ascendit. Tanto verò quisque debet esse humilior, quanto sublimior. Vnde scriptum est: Quāto maior es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gra- *Iob 5. Psal 33. Prou. 16. Eccl. 3.*

Mat. 20. gratiam. Hinc ipse Christus Dominus ad discipulos ait: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Sine humilitate, reliquæ virtutes nequeũt prodesse. Vnde etiam beatus Gregorius ait: Qui virtutes sine humilitate cōgregat, est quasi, qui in ventum puluerem portat. Sicut enim puluis venti validi flatu dispergitur, sic omne bonum sine humilitate, inanis gloriæ vento rapitur. Multo melius etiam est peccatorem esse humilem, quàm iustum arrogātem. Quod à Domino euidenter ostenditur, vbi publicanus & pharisæus in exemplũ adducuntur: sicut quidam sapiens ait: Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis factis superba gloriatio.

50 *Tractatu de gradib. humilitatis.* IDEM sic inquit. Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agnitione sibi ipsi vilescit. Nihil aliud est superbia, quàm amor propriæ excellentiæ. Vnde & nos possumus dicere per contrarium, humilitatem, propriæ excellentiæ esse contemptum. *Infra:* Narrat duodecim gradus superbiæ, primus est curiositas. Audi curiose, Salomonem in *Prou. 4.* Prouerbijs suis sic dicentem: Omni custodia serua cor tuum, vt omnes videlicet sensus tui vigilent ad id vnde vita procedit, custodiendum. Vt quid à te curiose recedis, vt alios inspicias? Vt quid audes oculos leuare in cœlum, qui peccasti in cælum? Terram intuere, vt cognoscas teipsum. Ipsa te repræsentabit, quia terra es, & in terram ibis. Curiositas Dinę illam perdidit. Curiositas Euã & nos, in ingenita mala demersit. Sed & tu signaculum similitudinis in delicijs paradisi Dei positus es. Quid amplius quærere debes? Sta in te, nē cadas à te, si ambulas in magnis & mirabilibus super te. Iam te perspicio, nescio quæ supra te curiosius alia rimantem, *Isa. 14.* vt in Isaia scriptum est: Ponam sedem meam ad Aquilonem. Cęteris astantibus cælicolis, dum tu solus sedere affectas, ciuibus scandalum, iniuriam faceре regi intentas. Millia millium ministrant, & astant; solus ille sedet, qui sedet super Cherubim, vnde tu hoc curiose volens, quod illius est, in tartarum demergeris O lucifer, qui mane oriebaris, immo non tam lucifer, sed noctifer, aut etiam mortifer, rectus cursus tuus erat ab oriente ad meridiem, & tu præpostero ordine tendis ad Aquilonē. *51* Quantò magis ad alta festinas, tantò celerius ad occasum declinas. Secundus gradus; monachus, qui sui negligens, alios curiosè circumspicit, dum quosdā inspicit superiores, quosdam despicit inferiores, & in alijs quidē videt, quod inuidet, in alijs, quod irridet, fit, vt pro mobilitate oculorũ leuigatus animus, nulla vtique sui cura aggrauatus, modò per superbiam ad alta se erigat, modò per inuidiam ad ima demergat. In altero nequam, in altero vanus, in vtroque superbus existit, quia & quod supe rari se dolet, & superare se gaudet, amor propriæ excellentiæ facit. Iste gradus leuitas dicitur. Tertius; proprium est superborum, læta semper appetere, & tristia deuitare, iuxta illud Ecclesiastes: *Eccl. 7.* Cor stultorum, vbi lætitia. Vnde superbus, in quo ipse videtur præcellere, curiosius notat, in quo alter præcellit, semper dissimulat, vt dum deuitat, quod tristе putatur, lætitia continuetur. Quartus gradus, esurit, & sitit auditores, quibus suas iactitet vanitates, quibus omne quod sentit, effundat, quibus, qualis, & quantus sit, innotescat. Inuēta autem occasione loquendi, si de literis sermo exoritur, vetera proferuntur & noua, volant sententiæ, verba resonant ampullosa. Ipse quærit, ipse soluit, & verba collocutoris imperfecta præscindit. Nō curat te docere, vel a te doceri ipse quod nescit, sed vt scire sciatur, qđ scit. Quòd si de religione laudat ieiunia, commendat vigilias, orationes exaltat, de patiētia, de humilitate, de singulis virtutib. plenissimè, sed vanissimè disputat, vt tu, si audieris, dicas, quòd ex abundan- *Luc. 6.* tia cordis os loquitur, & quia bonus ho- *Mat. 12.* mo, de bono thesauro cordis sui profert bona. Quintus gradus, singularitas est. Turpe est ei, qui se supra cęteros iactat, si nō plus cęteris aliquid agat, per quod vltra cęteros appareat, Nec tamen melior esse studet, sed videri: non melius viuere, sed videre viuere gestit, quatenus

aus dicere possit, vt in Euangelio legitur: Non sum sicut cęteri hominũ. Plus sibi blanditur de vno ieiunio, quod cęteris prandentibus facit, quàm si cum cęteris septem dies ieiunauerit. Commodior sibi videtur vna oratiuncula peculiaris, quàm tota psalmodia vnius noctis. Ad omnia denique sua strenuus, ad communia piger. Sextus gradus, arrogantia, vt intimo cordis affectu omnibus se credat sanctiorem. Et quidquid de se laudatum agnouerit, non ignorantiæ, aut beneuolẽtiæ laudatoris, sed suis meritis arroganter ascribit. Septimus gradus, præsumptio. Qui enim alios se præcellere putat, quomodo non plus de se, quàm de alijs præsumat? Primus in conuentibus residet, in cõsilijs, primus respondet, non vocatus accedit. Quidquid ipse non fecerit, aut ordinauerit, nec rectè factum, nec ordinatum existimat. Cum ei culpa imputatur, non confitetur, quia non eam agnoscit. Sed si cũ argutus fuerit, declinauerit cor in verba malitiæ, in octauum gradum, qui dicitur defensio peccatorum, noueris corruisse. Multis modis fiunt excusationes in peccatis. Aut enim dicit, qui se excusat, non feci, aut feci quidem, sed benefeci, aut si malè, non multum malè, aut si multum malè, non mala intentione. Nonus gradus est simulata confessio; est quippe qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. Vultus demittitur, prosternitur corp⁹, aliquas sibi lachrymulas extorquẽt, si possunt, verba gemitibus interrumpunt. Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, nè vilescat. Decimus gradus rebellio: ille, qui frontosus, & impudens factus est. Sciendum autem est, quod omnes gradus, quos in duodecim partitus sum, in tres colligi possunt, vt in sex superioribus contemptus fratrum, in quatuor sequentibus contemptus magistri, & in duobus, qui restant, cõsummetur contemptus Dei. Post decimum itaque gradum, sequitur libertas peccandi. Impius siquidem cũ venerit in profundum malorum, contemnit. Duodecimus gradus, est consuetudo peccandi, ita, vt suæ rationis, diuiniq; timoris oblitus, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Vnde hoc gradu Dei metus amittitur, contemptus incutritur.

Luc. 18. Eccl. 19. Prou. 18. Psal. 13.

Finis Libri Decimisexti.

EPI-

EPITOME SANCTORVM PER LOCOS COMMVNES AD CONCIONES CONFICIENDAS.

Liber Decimusseptimus.

AVCTORE R. D. IOANNE LOPEZ, Episcopo Monopolitano, Ord. Præd.

Tempus perdere, & emere, qui dicantur, quo bene vti grandes habet vtilitates. Cap. I.

1 *Homil. 1. in li. 1. Iudic. to. 1. Ephes. 5.*

ORIGENES explicans locum Pauli; Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, inquit. Dies malos habemus, quando carnalia pro spiritalibus quærimus, terrena pro cœlestibus, pro æternis caduca, præsentia pro futuris. Si quando ergo huiusmodi desideria videris exoriri, scito te in diebus malis, & pessimis positum. Et ideo insiste orationibus, vt libereris à die illo, & sicut dicit Apostolus, eripiaris de præsenti sæculo nequam, & redimas tempus.

2 *In lib Mora. senten. in regu. 1. a. 5. to 2.*

BASILIVS ostendit, quòd confestim, vbi de hac vita migrauerimus, omnis nobis benefaciendi facultas præcisa est, quodque hoc ipsum, quod hic viuimus temporis, nobis pro bonitate sua Deus ad ea facienda præfiniuerit, per quæ eius gratiam ineamus. Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso, & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Sed fatuæ nõ sumpserunt oleum secum, &c. Dum autem irent emere, venit sponsus, & quæ paratæ erant, intrauerũt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua, &c. Domine domine aperi nobis. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos. Item contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt. Cum autem intrauerit paterfamilias, & clauserit ostium, & incipietis foras stare, & pulsare ostium dicentes: Domine domine aperi nobis, & respondens, dicet vobis: Nescio vos, vnde sitis. Ecce nunc tempus acceptabile,

Mat 25. Luc. 13. 2. Cor. 6.

bile, ecce nunc dies salutis, nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibentes nos, sicut Dei ministros. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. *Galat. 6.*

3 CHRYSOSTOMVS inquit. Nidus est præsens vita chatissimi, ex festucis & luto coagmentatus: licèt mihi magnas ædes ostendas, siue regias ipsas auro multo fulgentes, nihil ab hirundinum nido differre censebo. Hieme siquidè instante, omnia corruent sponte. Hiemem verò diem illum voco, non omnibus hiemem, quoniam Deus noctem simul & diem vocat. Illud quidem quantum ad peccatores, hoc autem quantum ad iustos. Itidem & ego hiemem nunc eum voco, si non in æstate bene alamur, vt volare possimus instante hieme. Nō nos matres suscipiēt, sed esurie sinent perire, vel nido ruente perdi. Tanquam enim nidum, quinimmo & facilius quàm nidum, omnia Deus tunc destruet, delens, & transmutans omnia. Volatu verò carentes, & ipsi non valentes occurrere in aera, sed ita vulgariter nutriti, nè leues habeant pennas, statim peteunt: nos verò non motimur, sed continuè puniemur. Frequenter hæc dicimus, sed quibusdam non persuademus, vt dum tempus habent, bonum operentur. Nec mirum; nam Sedechias à Hieremia redarguebatur, & non confundebatur. Propterea prophetæ dicebant: Væ, qui dicitis, appropinquet in celeritate, vt videamus, quæ faciat Deus, & veniat voluntas sancti Israel, vt cognoscamus. Nec hoc admiremur, neque enim qui arcam fabrefieri videbant, crediderunt, sed tunc credidere demum, cum fidei lucrum erat nullum. Neque Sodomorum habitatores expectauerunt, verùm & ipsi crediderunt, cum ipsis nihil profuit. *Homi. 50. ad populū Antioche. tom. 5. Simile.*

4 HIERONYMVS exponēs verba illa; Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas, inquit. Fac quodcunque nunc potes, & labora, quia cum ad infernum descenderis, locus non erit pœnitentiæ. Huic quid simile à Saluatore præcipitur: Operamini, dum dies est: venit nox, quando nemo potest operari. *Inc. 9 Ecclesiastes. tom. 5. Ioan. 9.*

5 IDEM exponens verba illa; Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, air. Tempus sementis, tempus est præsens, & vita, quam currimus. In hac licet nobis, quod volumus seminare: cum ista vita transierit, operandi tempus aufertur, vnde & Saluator dicit: Operamini, dum dies est, veniet nox, quando iam nullus poterit operari. Ortus est nobis Dei sermo, sol verus, & congregatæ sunt bestiæ recedentes in cubilia sua, procedamus vt homines ad opus nostrum, & vsque ad vesperam laboremus. Breue est vitæ istius curriculum. Hoc ipsum, quod loquor, quod dicto, quod scribo, quod emendo, quod relego, de tempore meo mihi aut crescit, aut deperit. Titus filius Vespasiani, qui in vltionem Dominici sanguinis, subuersis Hierosolymis, victor Romam ingressus est, tantæ dicitur fuisse bonitatis, vt cum quadam nocte sero recordaretur in cena, quod nihil boni die illa fecisset, dixerit amicis. Hodie diem perdidi. Nos putamus nō perire nobis horam, diem, momenta, tempus, ætates, cum otiosum verbum loquimur, pro quo red dituri sumus rationem in die iudicij. Quod si hoc ille sine lege, sine Euangelio, sine Saluatoris, & Apostolorum doctrina naturaliter & dixit, & fecit: quid nos oportet facere, in quorum cōdemnationem habet & Iuno Vniuiras, & Vesta virgines, & alia idola, continentes. *Li. 3. in c. 6 epistr. Pauli ad Gal. to. 8. Ioan. 9. Psal. 103. Mat. 12.*

6 IDEM explicās illa verba; Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt, inquit. Qui sapiens est, & idcirco cautè ambulat, redimit tempus. Tempus autem redimit, quia dies mali sunt. Quando in bono opere tempus consummimus, emimus illud, & proprium facimus, quod malitia hominum venditum fuerat. Nemo autem de diuitijs, & solicitudinibus, quas Euangelium *Li. 3. in c. 5 epistr. Pauli ad Ephes.*

gelium spinas nuncupat, cogitans, potest sibi tempus redimere. Redimentes autem tempus, quod in diebus malis est, quodammodo immutamus illud, & dies malos in bonos vertimus, & facimus illos non præsentis sæculi, sed futuri. Potest & aliter locus iste edisseri. O vos Ephesij, quibus de somno sæculi istius exurgentibus, Sol iustitiæ ortus est Christus, cautè ambulate, & prudenter, & abiecta insipientia, tenete sapientiam, per quam possitis non cum varietate temporum commutari, sed diuersitatem temporum, vobis vnum tempus efficere. Non in morem stulti, instantibus persecutionibus, vt luna mutemini, sed quod semel cœpistis, firma mente teneatis, & quod nũc estis, omni tempore seruate. Ioseph, quia in carcere, & in imperio, seruus, & liber, vnus semper fuit, tempus sibi redemit, & malos dies vertit in bonos

7 *Lib. 17 de ciuit. Dei, c. 4. to. 5.* AVGVSTINVS exponens illa verba Hieremiæ 9. Non glorietur prudens in prudentia sua, & non glorietur potens in potentia sua, & nõ glorietur diues in diuitijs suis; sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire, & nosse me, & facere iudicium, & iustitiam in medio terræ, ait. Facere iudicium, & iustitiam ex Deo est. Sed quid est in medio terræ? Neque enim non debent facere iudicium, & iustitiam, qui habitant in extremis terræ, quis hoc dixerit? Cur ergo additum est in medio terræ? Quod si non adderetur, & tantummodo diceret facere iudicium, & iustitiam, magis hoc præceptum ad vtrosque homines pertineret, & mediterraneos, & maritimos. Sed nè quisquam putaret post finem vitæ, quæ in hoc agitur corpore, superesse tempus, iudicium iustitiamq; faciendi, quam, cum esset in carne, non fecit, & sic diuinum euadi posse iudicium; in medio terræ mihi videtur dictum, cum quisque viuit in corpore. In hac quippe vita, suam terram quisque circumfert, quam moriente homine recipit terra communis, resurgenti vtique reddituга. Proinde in medio terræ, idest, cum anima nostra isto terreno clauditur corpore, faciendum est iudicium, & iustitia, quod nobis prosit in posterũ, quando recipiet vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Corpus quippe ibi dixit Apostolus per tempus quo vixit in corpore. *2 Cor. 5.* Isto modo congruenter intelligi potest, quod in psalmo legitur: Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ, vt Dominus accipiatur Iesus, qui est ante sæcula, operatus est salutem nostram in medio terræ, hoc est, cum terreno habitaret in corpore. *Psal. 73.*

8 *Lib. 5. in c. 13. 1. li. Rg. cap. 3. tom. 2.* GREGORIVS explicans verba illa; Filius vnius anni erat Saul, cum regnare cœpisset: duobus autem annis regnauit super Israel, dicit. De rege, qui prius bonus, postea malus fuit, dicitur: quia vnius anni fuit, cum cœpit regnare, & duobus annis regnauit. Licèt enim multis annis regnauerit, illis solis regnare dicitur, in quibus innocens, & humilis fuisse perhibetur. Nam postea superbus, & inobediens audiuit: Quia proiecisti sermonem Domini, proiecit te Dominus, nè sis rex. Siquidem à regno proiectum cognouit, & tamen proiectum, regnare non timuit. Quanta postea fortiter egit? Sed ecce omnia illa tempora, ad regnũ ei deputata non sunt. Illo ergo solùm tempore nos vixisse gaudeamus, quo innocenter, & humiliter viximus. Nam illa tempora, quæ in sæculi vanitate, & fluxa carnis vita consumpsimus, quasi perdita, minimè memorantur.

9 *Li. qui dicitur formula honestæ vitæ.* BERNARDVS inquit. Cogita de tempore, quod perdis, quòd illi qui in inferno sunt, darent totum mũdum, si haberent, pro eo. omni die cum vadis iacere, examina diligenter quid cogitasti, & quid dixisti in die, & quomodo vtile tempus & spatium quod datum est ad acquirendum vitam æternam, dispensasti. Et si bene transiuisti, lauda Deum, si male, vel negligenter, luge, & sequenti die non differas confiteri.

Testimonia patienter ferenda, sicut & tentationes, ipsis tamen nos ingerere non debemus.

Cap. II.

1 Hom. 9 in c. 16. Numer. tom. 1. Simile.

ORIGENES inquit. Quis sciret bonã esse lucem, nisi noctis tenebras sentiremus? Quis dulcedinem nosceret mellis, nisi gustũ amaritudinis accepisset? ipsum denique diabolum, & obluctantes aduersum nos contrarias potestates si auferas, virtutes animi sine obluctante non poterunt enitescere. Sic & fidelium gloria non poterit resplendere, nisi eam infidelium reprobatio, & pęna commendet.

2 Homi. 27. in ca. 33. Num.

Heb. 12.

IDEM mansiones populi peregrinantis in deserto narrans, dicit, quòd transierunt per medium maris rubri, & applicuerunt ad amaritudines. Audiens amaritudines, non pauescas, neque terreatis. Omnis enim disciplina in præsenti, ait Paulus, non videtur esse gaudij, sed mœroris, postea verò fructum pacatissimum exercitatis per eã reddet iustitiæ. Non est possibile peruenire ad terram promissionis, nisi per amaritudines transeamus. Sicut enim medici amaritudines quasdam medicamentis inserunt, salutis prospectu, & sanitatis languentium, ita & salutis prospectu medicus animarum nostrarum, amaritudines nos vitæ huius noluit pati in diuersis tentationibus, sciens quia finis huius amaritudinis, animæ nostræ dulcedinem adquirat. Profecti sunt de amaritudine, & venerũt in Helim, vbi sunt duodecim fontes, & septuaginta duæ palmæ. Vides post amaritudines, post asperitates tentationum, quàm te amœna suscipiunt loca? Non venisses ad palmas, nisi tentationum amaritudines pertulisses. Nec venisses ad dulcedinem fontium, nisi prius, quę tristia fuerant, & aspera, superasses. Non quòd iam finis itineris sit in ijs, & perfectio cunctorum, sed dispensator animarum Deus, in ipso itinere interserit laboribus etiam quædam refrigeria, quibus refota anima, & reparata, promptior redeat ad reliquos labores. *Infra:* Venit populus in Lebna, quod interpretatur dealbatio. In quo illam intellige dealbationem, de qua dicit propheta Dauid: Lauabis me, & super niuem dealbabor. Et iterum Isaias: Si fuerint peccata vestra, sicut coccinum, vt niuem dealbabo. Post hæc, mansio fit in Ressa, quod apud nos dici potest, laudabilis tentatio. Quid est hoc, quòd quamuis grandes habeat anima profectus, tamen tentationes ab ea non auferuntur? Vnde apparet, quia velut custodia quædam, & munimen, ei tentationes adhibentur. Sicut enim caro, si sale non aspergatur, quamuis sit magna, & præcipua, corrumpitur; ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur, ac relaxatur. Vnde constat propter hoc dictum esse: quòd omne sacrificium sale salietur. Inde denique est, quod Paulus Apostolus dicebat: Nè magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus sathanæ, qui me colaphizet, &c. Nam virtus in infirmitate perficitur. *Infra:* Post venitur in Galgat, quod interpretatur tentamentum, siue constipatio. Fortitudo quædam (vt video) & munimen est animæ tentamentum. Ita enim virtutibus admiscetur, vt videatur absque ijs virtus nec decora esse, nec plena: & ideo proficientibus ad virtutem, & variæ & frequentes mansiones in tentationibus fiunt. Quas cum transieris, applicabis in Tabatha. Tabatha interpretatur bona. Ad bona ergo non nisi post tentamenta venitur. Post hæc applicatur ad Pharancades, quod est fructificatio sancta. Vides inde quò venitur, quia tentationum successus, fructificatio sancta subsequitur. Iterum venitur Sin. Iterum tentatio est Sin. Diximus enim quia nec aliter expedit iter istud incedere. Sicut verbi gratia, si quis aurifex vas necessarium facere volens, frequenter illud igni admoueat, frequenter malleis subdat, vt & purgatius fiat, & ad illam speciem,

Psal. 50. *Isa. 1.* *Simile* *Leuit. 2.* *2. Cor. 12.*

quam

quam prospicit artifex, atque ad illam pulchritudinem deducatur.

4 *Homil. 6. inter Gratias huius tomi to.1.* BASILIVS sic habet; Duplex est tentationum genus. Nam vel corda hominum tanquam aurum in fornace, per patientiam afflictis rebus, aduersisque probantur, quæ ipsorum coarguant ac declarent probitatem: aut certè ipsa vitæ prosperitas, sæpenumero multis, tentationis, & experimenti loco est. Aeque enim dubium videtur, in rerum difficultate minimè deijci, & infractum seruare animum, ac in fœlicitate non extolli ad irrogandam contumeliam. Et quidem prioris exemplum magnus Iob, inuictus athleta præ se tulit, qui omnem diaboli violentiam veluti torrentis impetum inconcusso corde, firmoque proposito cum excepisset, tantò maior tentationibus apparuit, quantò duriora illi, vixq; eluctabilia ab hoste visa sunt obiecta illi certamina. Earum verò tẽtationum exempla, quæ ex lætiore rerum successu contingunt, cum alia multa sunt, tum etiã *Luc. 12.* diuitis illius, qui opes quidem ingentes habuit, in ijsq; maximè spem collocauerat, qui abundantia diuitiarum tentatus, damnatus est.

5 *Homil. 9. imperfecti in Matth. tom. 2.* CHRYSOSTOMVS explicans verba illa; Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint, dicit. Multi quidem homines propter causam Dei fiunt nobis inimici, sed non apertè nos persequuntur, forsitan quia nec possunt, tamen circumeuntes omnia, blasphemant nos, & dicunt de nobis, quæ sunt probrosa. Sed sicut verum est, quoniam, qui calicem aquæ nobis porrexerit, merces eius non perit; sic qui vel vnus leuissimi verbi nobis iniuriam fecerit, anima nostra vacua non erit á mercede. Vt ergo blasphematus sit beatus, duo hæc conuenire debent: vt mendaciter blasphemetur, & propter Deum, ita vt testimonium mendax contra te proferatur. Quia si quod dictum est de te malum, verum est, non es beatus, quia verum dictum est de te, & illa blasphemia pertinet tibi, non ad mercedem iustitiæ, sed ad vindictam peccati. Gaudete, & exultate. Quare? Quia merces vestra multa est in cælo. Ponderate confusionem terrenam cum gloria cœlesti, & videte, si non multò lenius est, quod patimini super terram, quàm quod expectatis in cœlo. Sed fortè dicis: quis potest blasphematus mendaciter, non dicam gaudere, sed nec magnanimiter ferre? Qui enim concupiscit, quæ in cælo sunt, opprobria non timet in terris, nec cogitat quid loquantur homines propter ipsum, sed quid iudicet Deus de ipso. Qui enim lætatur de laude hominum, & quantum lætatur, tantum contristatur; ille de vituperatione hominum contristatur, & tantum contristatur, quantum lætatur. Qui autem de laude hominum nõ extollitur, nec de vituperatione humiliatur. Vnusquisque vbi gloriam quærit, illic timet confusionem. Qui gloriam quærit in terris, confusionem timet in terris: qui autem tantummodo quærit gloriam apud Deum, ille non timet confusionem, nisi tantummodo Dei. Si miles periculum belli sustinet, dum sperat victoriæ prædam, quanto vos opprobria mundi non debetis timere, qui regni cœlestis præmium expectatis?

6 *Homil. 9. in 2. epistolam Pauli ad Timo. tom. 4.* IDEM dicit. Forti, ac robusto animo opus est, & nihil graue nobis, durumque videbitur: sicut è contra, si ille infirmus sit, nihil erit, quod non grauissimum videatur. Ex nostro itaque proposito, & voluntate, & tolerabilia, & intolerabilia videntur. Hanc itaque muniamus, & cuncta feremus constanter, ac fortiter. Nam & arbor, cum in altum radices miserit, nè vehemens quidem illa procella agitare poterit, si verò superficietenus, neque ad profunda descenderit: paruus licèt venti flatus irruat, eam à radicibus euellet: & in nobis, si affixerimus diuino timore carnes nostras, nihil mouere nos poterit, si autem verbo tantùm, diuinæ religionis sacramenta percepimus, exigua impulsio, totum perimit, ac perdit.

7 *Episto. 3.* IDEM sic habet. Quid est, quod mæres, & luges? An quod periculosa tem-

Ciriaco e-pisc. exuli Ioánes e-xul. to. 5. tempestas, & luctuosum naufragium Ecclesiam inuaserunt? Hoc & ego scio, nec est, qui contradicat: nè mœsto, & pusillo animo sis. Etenim ego cum à ciuitate fugarer, dicebam intra meipsum, si quidē vult regina me exulem, agar in exilium: *Psal. 23.* Domini est terra, & plenitudo eius. Et si vult secare, secet: idem passus est & Isaias, subscribat illi: si vult in pelagus me mittere, *Iona 1.* Ionæ recordabor: *Dan 3 & 14.* si vult in caminum inijcere, idem passi sunt tres illi pueri: si me feris vult obijcere, obijciat, Danielis in lacum leonum obiecti recordabor: *Act. 7.* si me lapidare vult, lapidet me, Stephanum habeo primum martyrem socium: Si & caput tollere vult, tollat, *Matt. 14.* habeo socium Ioannem Baptistam: *Iob 1.* si & substantiam auferre, auferat, nudus exiui de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. *Act. 10.* Me admonet Apostolus, hominis personam Deus non accipit. Et si adhuc hominibus placerem, *Gal. 1.* Christi seruus non essem. Multa quidem aduersum me confixeruut testimonia, quòd ad communionem non ieiunos recepe rim. Et si quidem hoc feci, expungatur nomē meum de numero Episcoporum, & non scribatur in libro Orthodoxæ fidei. Quoniam ecce si tale quid admisi, abijciat me etiam Christus de regno suo. Dicunt, quòd cum muliere dormiuerim, exuite me, & inuenietis membrorum meorum mortificationem. Sed hæc omnia per inuidiam excogitarunt. Iam multum contristaris frater Cyriace, qnod illi nos in exilium abegerunt, ipsi autem in concione fidenter ambulant, & loquuntur, multitudineque satellitum stipantur. Verùm hoc loco mente versa diuitem, & Lazarum. Vter illorum hoc sæculo afflictus? Vter fructum accepit? Quid nocuit illi inopia? Nonne quasi athleta & victor, in sinus Abrahæ abductus? Quid profuit huic opulentia, & quod in purpura, & bysso vitam egit? Vbi satellites? Vbi equi aureis frenis? Vbi parasiti, & regia mensa? *Luca 16.* Nonne, vt latro vinctus in sepulchrum abductus est, nudam animam exportans, & clamans voce magna: Pater Abraham mitte Lazarum, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Est & hæc dispensatio Domini, vt quando impios punit, & iustos remunerat, mutuum se videant, & agnoscant. Etenim nunc martyres, suos quique tyrannos agnoscent, & tyranni, suos quos afflixerunt, martyres. Sapientis sunt verba hæc, qui dicit: Tunc stabunt iusti in magna constantia, *Sap. 5.* aduersus eos, qui se angustiauerūt. Ita & Deus Adamum punire volens, fecit eum è regione paradisi terram operari, vt locum illum desiderabilem quotidie videns, maiorem in anima dolorem haberet. Videbimus ahbi eos, qui in exilium nos miserunt, sicut Lazarus diuitem, & martyres tyrannos. Ne igitur animo conficiaris, sed esto memor prophetæ Isaiæ dicentis: *Isa. 51.* Subsannationem hominum ne timueritis, & ab improbitate eorum ne vincamini. Nam sicut laua à tinea deuorabuntur, & sicut vestes aetetascent. Cogita autem & Dominum quomodo *Matt. 2.* statim à cunabulis persecutionem tulerit, & in terram barbaram fuerit missus. Qui terram continet, factus est nobis figura, nè deficeremus in tentationibus. Recordare passionum Saluatoris, & iniuriarum, quas tulit pro nobis. Alij eum Samaritanum vocabant, alij dæmoniacum, & voracem, & pseudo prophetam, dicebant enim: Ecce *Matt 11.* homo vorax, & potator vini, & in principe dæmoniorum dæmonia eijcit. Quid quod in faciem eius conspuerūt, *Mat. 11.* flagellauerunt, occiderunt? Cogita etiā Apostolos, quòd vbique persecutionem ferebant, & occultabantur in ciuitatibus, non valentes in aperto ambulare, & quomodo Petrus apud Simonem coriatium, *Act. 9. & 16.* & Paulus apud mulierem purpurariam latuerint; sed post hæc facta sunt omnia prospera, & ita nunc Igitur ne sis tristi animo. In Cilicia me exulem regina manere iussit. Porrò in itinere multa aduersa mihi acciderunt, quæ non curauimus. Vbi autem in Cappadociæ prouinciam venimus, multi sanctorum patrum chori, nobis occurrerunt, in primis examina monachorum & virginum, iuges la-

chryma-

lachrymarum fontes effundentium, eò quòd in exilium nos proficisci videbãt, dicebantq; tolerabilius fuisse, si sol radios suos retraxisset obscuratus, quàm quòd os Ioannis tacuisset. Turbauerũt, & afflixerunt me haec non parum, eò quod omnes propter me flentes videbam, alia enim omnia non admodum curabam.

9 *Epist. 4. ad Episcopos, & presb. ob pietatẽ in carcere inclusos.*

IDEM dicit: Beati vos ob carcerẽ, ob catenas, ob iniecta vincula: beati, inquam, & ter beati, immò saepius. Totum orbem vobis conciliastis: etiam longè absentes, amicos vobis fecistis. Nihil quod alijs videtur graue, vos deterruit, non tribunal, non carnifex, nõ tormentorum coacernationes, non minae, quae innumeras mortes nunciabãt, non iudex, qui ignem ab ore flabat, nõ aduersarij, qui frendebant dentibus, & innumeris alijs insultandi modis gestiebant, non tantae calumniae, non impudentissimae accusationes; sed haec omnia vobis vberem potius ac sufficientem consolationis materiam praestitere. Inscripta sunt nomina vestra in libro vitae, cum sanctis martyribus connumerati estis. Epistola prima Chrysostomi ad Innocentium primum, in qua conqueritur, quod sine culpa ob testimonia falsa in exilium sit missus, à quo postulat, vt his malis prouideat. Et in epistola secunda, cum iam tertium annum ageret in exilio, scribit, gratias agens, quòd maxima cura libertatem ipsius curauerit, à qua supplicat, vt non cesset.

10 *Epi. 49 ad Innocen- tiũ de muliere septies ictam. n. 1.*

HIERONYMVS miraculum refert, quòd maritus quidam vxorem innoxiam detulerat adulterij, quae conijcitur in carcerem, admouentur tormenta. Mulier constanter negauit. Damnata ducitur ad supplicium, & haec saepius icta vixit: demum admoto iugulo mucrone, visa est mori. Sublatum cadauer reuixit, & ait. Infelicissimus iuuenis, qui vnà cum foemina accusabatur, volens compendio mortis, longos cruciatus vitare, dum in suum mentitur sanguinem, accusauit alienum, solusque omnium miser, meritò iussus est percuti. At verò mulier sexu fortior suo, suspexit ad coelum, & volutis per ora lachrymis, Tu, inquit, testis es Domine Iesu, cui occultum nihil est, non ideo me negare velle, nè peream, sed ideo mentiri nolle, nè peccem. At tu miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes? Equidem & ipsa cupio mori, cupio inuisum hoc corpus exuere, sed non quasi adultera, micantem intrepida excipio mucronẽ, innocentiam tamen mecum feram. Non moritur quisquis victurus occiditur. Vna interim, cum vteretur ad stipitem ligatis crinibus, vox est, caede, vre, lacera, non feci. Si dictis tollitur fides, veniet dies, quae hoc crimen diligenter discutiat: habeo iudicem meum. Iam lassus tortor suspirabat, ingemit, nec erat nouo vulneri locus. Pari prolata in vtrumque sententia, damnatos carnifex trahit, totus ad spectaculum populus effunditur, vt prorsus quasi migrare ciuitas putaretur. Et quidem miserrimi iuuenis ad primum statim ictum amputatur gladio caput, truncumque in suo sanguine volutatur cadauer. Postquam verò ad foeminam ventum est, & flexis in terram poplitibus, super trementem ceruicem micãs eleuatus est gladius, & exertam carnifex dexteram totis viribus concitauit: ad primum corporis tactum stetit mucro letalis, & leuiter perstringens cutẽ, rasurae modicae sanguinem aspersit: imbecilem manum percussor expauit, in secundos impetus torquet. Languidus rursus in foeminam mucro delabitur, & quasi ferrum eam timeret attingere, circa ceruicem torpet innoxiam. Iam tertius ictus iam frustratus est. Nouus ensis, nouus percussor apponitur. Stat victima, Christo fauente munita. Quae prius fuerat quarto percussa, nec laesa, ideo post paulum visa est mori. Clerici, quibus id officij erat, cruentum linteo cadauer obuoluunt, & fossam humum lapidibus construentes, ex more tumulum parant. Subitò foeminae palpitat pectus, & oculis quaerentibus lumen, corpus animatur ad vitam. Iam spirat, iam videt, iam in illam potest vocem erumpere, Dominus auxiliator

meus, non timebo quid faciat mihi homo: & sic libertate donata est.

12 IDEM explicans verba illa Canticorum. Surge, propera amica mea, iam enim hiems transijt, pluuia abijt sibi, inquit. Quando anima in cogitatione tranquillitatem sentit, quando supra petram fundata est, & fides eius alta radice fixa est, vniuersi tentationum fluctus sibi pertranseunt: & ei non pertranseūt, qui tentatur, quia tentationum merita semper ei manent.

Epi. 2. ad Damasū Papā. t. 2. Cant. 2.

13 IDEM explicans verba illa; Væ, qui potum dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians, inquit. Torrens Cotath, de quo bibit Elias, & torrens alius, de quo Dominus bibit in via, hoc significant, quod quicunque in Aegypto fuerit, & in via huius sæculi, quāuis Moyses, & Aaron, quamuis Hieremias sit, & Elias, tamen necesse est eum de tentationibus Aegypti, & solitudinis bibere. Vnde & Dominus, qui ob hoc carnem assumpserat, vt biberet de torrente, considerans maiestatem suam, dixit: Pater si possibile est, transeat à me calix iste. Rursum videns se esse in Aegypto, & aquas non posse mundari, nisi ipse potasset, ait. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis.

In c. 2. Abacuc. lib. 1. to. 6. 3 Reg. 17. Ps. 109. Matt. 27.

14 IDEM explicans illa verba; Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te, inquit. Post tentationis probationem, proximior factus diuinę cognitioni, dicit se iam Deum videre, quem ante, dum examinaretur, audisse dicit Vbi post tentationem illam, per centum quadraginta annos vitæ suæ benedicente Domino, cumulatas in duplum diuitias possideret, filiorum vero eius duplicatum numerum non legimus. Vnde arbitror, quod cum ea, quę omnino perierant, illa ei in duplum sue rint restituta, etiam filij eius viginti pro decem redditi sint Hi enim ipsi decem primi, quos ruina domus habentis oppresserat, apud Deum non putantur extincti. Propter ædificationem itaque fidei nostræ, tantos ei filios à Deo redditos, quantos amiserat, sentiendum est, vt omni bonorum suorum substantia in duplum sibi à Domino reddita, etiam filios in duplum habere se crederet, qui vtpote fidelissimus Dei seruus, minimè dubitare deberet eos, quos ad Deum præmiserat, non perisse.

In ca. 42. Iob to. 7.

15 IDEM explicans illa verba; Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, dicit. Vocatur Deus adiutor in opportunitatibus, quando opportunū est, vt ait Apostolus: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiā prouentum, vt possitis sustinere; nè cum peccatoribus in supplicio damneris æterno.

In Ps. 9. tom. 8. 1. Cor. 10.

16 IDEM exponit verba illa; Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas, & inquit. Tu dominaris huius sæculi potestatibus, mitigans tentationes, quas commouēt seruis tuis.

In Ps. 88.

17 AVGVSTINVS explicans illa verba; Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis, dicit. Sunt quædam refugia, vbi non est virtus, quo quisque cum fugerit, magis infirmatur, quàm confirmetur. Non est refugium nostrū tale, sed refugium nostrum virtus est, cum illuc cōfugerimus, securi erimus. Adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis Multæ sunt tribulationes, & in omni tribulatione ad Deū confugiendum est, siue sit tribulatio in re familiari, siue in salute, siue in filijs: omnino aliud refugium non debēt esse homini Christiano, quàm Saluator ei⁹, quàm Deus ei⁹, quo cum confugerit, fortis fit. *Infra*: Quando sine alicuius admonitione ipse homo considerat peccatum suum, & rogat Deum, dicit tribulationem & dolorem inueni. Alia est ergo tribulatio, quam tu inuenis; alia, quæ te inuenit. In vtraque tamen siue quæ te inuenit, siue quam tu inuenis, vt vtramque depellat, ille rogādus est, qui est adiutor in tribulationibus. Nam & ille, cum inuenit hoc, dicit: Et nomen Domini inuocaui. Et hi in tribulationibus, à quibus se inuentos esse dixerunt, hoc dixerunt. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Et

In Ps. 45. tom. 8.

ideò non timebimus dum turbabitur terra, quia Deus facit vt fit in mari tranquillitas magna, & transferentur montes in cor maris.

18 *In Psal. 90.* IDEM explicans verba illa: Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & glorificabis me, ait. Ad hoc permisi diem tribulationis tibi fieri, quia fortè si non tribulareris, non inuocares me. Cum tribularis autem inuocas me, cùm inuocas me, eximam te, cum eximam te, glorificabis me, vt iam non discedas à me. Obtorpuerat quidem, & friguerat à feruore orationis, & dixit: Tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui. *Psal. 114.* Inuenit tribulationem tamquam aliquid vtile, putruerat tabe peccatorum suorum, iam sine sensu remanserat, inuenit tribulationem tamquam vstionem, & sectionem. Inueni, inquit, tribulationem, & dolorem, & nomen Domini inuocaui. Et quædam fratres sunt tribulationes omnibus notæ. Alius damno affectus plangit, alius orbitate percussus luget, alius patria exulatus mæret, intolerabilem peregrinationem deputans, alteri vinea grandinata est. Planguntur hæc omnes & dolent, & tribulationes sunt istę, & in his inuocant Dominum, & rectè faciunt. Inuocent Deum, potês est vel docere tolerâdum, vel sanare toleratũ. *1. Cor. 10.* Nouit ille non sinere tentari nos supra quàm possumus ferre. Istæ tribulationes inueniunt nos, sicut in alio psalmo scriptum est: Adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. *Psal. 45.* Est quædam, quam nos debemus inuenire. Quæ est ista? Ea ipsa in hoc mundo fęlicitas, affluentia rerum temporaliũ, non quidem ipsa tribulatio est, solatia sunt nostræ tribulationis. Cuius tribulationis? Nostræ peregrinationis. Hoc enim ipsum, quod cum Deo nondum sumus, hoc ipsum quo inter tentationes, molestiasq; versamur, quod sine timore esse non possumus, tribulatio est, non enim est illa securitas, quæ nobis promissa est. Hanc tribulationẽ peregrinationis suæ, qui non inuenerit, ad patriam redire non cogitat.

19 IDEM exponens illa verba: Tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui, inquit Latebat me tribulatio, & dolor vtilis: tribulatio, de qua dat auxilium, cui dictum est: Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis. *In Psal. 114.* *Psal. 59.* Tribulationem & dolorem inueni. Non hoc eis dicitur, vt quærant miseriam, quam non tenent: sed vt inueniãt eam, quam nescientes habent. Misericors Dominus, & iustus, & Deus noster miseretur. Primùm misericors, quia inclinauit aurem suam mihi: iustus autem, quia flagellat: & iterũ miseretur, quia recipit. Flagellat autem omnem filiũ, quem recipit. Nec tam mihi amarum debet esse quod flagellat, quàm dulce quod recipit.

20 *In Psal. 144.* IDEM sic habet. Si numquam tentaris, numquam probaris. Nonne melius est tentari, & probari, quàm non tentatum reprobari? Nè accidat aliquid quod ferre non possitis, ipse facit.

21 *Ser. 3. de verbis Apostoli Paulo. 10.* IDEM inquit. Apostolo Paulo nõ deerat tentatio, qui dicebat: Nè magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Nè extollar, inquit, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus sathanæ. O venenũ, quod non curatur nisi veneno. Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus sathanæ, qui me colaphizet. Caput cædebatur, nè caput extolleretur. O antidotum quasi quod de serpente conficitur, & propterea theriacum nuncupatur. Quod ait Apostolus, propter hoc ter Dominum rogaui, vt auferret eum à me, vbi est, adhuc te loquente dicam, ecce adsum? *Psal. 6.* Nonne cum ter Dominũ rogauit, & ipse dicebat: Sed tu Domine vsquequo? Sed numquid quia differebat, inde non aderat, & falsum erat: Adhuc te loquente dicam, ecce adsum? Quid enim? medicus, quando dat quod desideras, adest, quando secat, non adest? *Isa. 58.* *Simile.* Nonne sub medici ferramento clamas, vt parcat? Et quia magis adest, magis secat.

22 *Li. 11. moral ca. 25. n. 4.* GREGORIVS explicãs illa verba Iob capite 14. Quasi putredo consumendus

fumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur à tinea, dicit. Quia im munda tentatio non aliunde, sed ab ipso homine nascitur, more tineæ carnē tentatio, quasi vestem, de qua exijt, cōsumit. In semetipso quippe habet homo vnde tentetur: quasi ergo tinea vestem consumit, quæ ex ueste eadem processit. Sciendum quoque quòd tinea sine sonitu perforat vestimentum, & plerumq; cogitatio ita transfigit mentē, vt mens ipsa non sentiat, nisi postquam fuerit eius aculeo transfixa. Benè ergo dicitur, quòd homo tamquam vestimē tum à tinea consumitur, quia nonnumquam tentationum nostrarum vulnera non agnoscimus, nisi postquam ab eis confossi in mente fuerimus.

23 Libro 12. Mor. c. 13. IDEM exponēs verba illa Iob capite 14. Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur: & homines ergo similiter perdes, inquit. Quid est hoc, quod cadenti monti & saxo translato, quod excauato lapidi, & per alluuionem terræ consumptæ, perditio humana comparatur, nisi hoc quod patenter datur intelligi, quia duo sunt genera tentationum? Vnum, quod in mente etiam iusti hominis per repentinum effectum agitur, quatenus sic subito tentetur, vt hunc inopinato prouentu concutiat, & prosternat, casumque suum, nonnisi postquam cęciderit videat. Aliud verò, quod paulatim venit in mentem, & resistentem animum lenibus suggestionibus inficit, & omnes in eo vires iustitię non nimietate sua, sed assiduitate consumit. Quia ergo alia est tentatio, quæ iustos plerumque subita inuisione prosternit, dicatur: Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo, idest mēs sancta, cuius locus iustitia fuerat, impulsu subito transfertur ad culpam. Rursus, quia alia est tētatio, quæ se cordi hominis leniter infunditur, omnēq; duritiam fortitudinis consumit, dicatur: Lapides excauant aquæ, quia videlicet duritiam mentis absorbent assidua & mollia blandimenta libidinis, & lentum, atque subtile vitium, corrumpit durum, & forte propositum mētis. Bene ergo dr, & homines ergo similiter perdes: idest, quia cum tentationem iusto iudicio eius menti, quæ stare in alto cernitur, repentinè dominari permittis, cadere ac defluere montes facis, & cum voluntas ad vitium commutatur, quasi ad locum alium transfertur saxum. Cum verò tentationem lentam, atque subtilem, sed tamen assiduam, eorum qui fortes esse creduntur, præualere mentibus finis, quasi lapides excauant aquæ, & alluuione paulatim terra consumitur, quia nimirum suggestione leni, subiecta mentis duritia mollitur. Videamus Dauid ille quantū mons altus fuerit, qui tanta Dei mysteria prophetico spiritu valuit contemplari. Sed aspiciamus quàm subito casu defluxit, qui dum in solario deambulans, alienam coniugem concupiuit, & abstulit, eiusque virum cum damno sui exercitus interemit, repentino casu mons excidit, cum mens illa mysterijs cęlestibus assueta, inopinata tentatione deuicta est. Saxum itaque de loco translatum est, cum Prophetæ animus à tanta virtute exclusus, ad cogitandas turpitudines venit. Videamus etiam qualiter lapides excauent aquæ, & alluione paulatim terra consumitur. Salomō quippe immoderato vsu, atque assiduitate mulierum, ad hoc perductus est, vt templum idolis fabricaret, & qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiæ substratus, idolis construere templa non timuit. Sicque factum est, vt ab assidua carnis petulantia, vsque ad mentis perfidiam perueniret. Consideret ergo beatus Iob vtrasque tentationes, vel subitam, & immensam, vel lentam, atque longiorem. Consideret casus hominum, & ex his quæ exterius accidunt, rapiat interius contemplationē, dicēs: Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ: & homines ergo similiter perdes.

1. Reg. 11.

3. Reg. 11.

24

25 Libro 23. Mor. c. 18. IDEM explicans illa verba Iob capite 33. Tabescet caro illius, & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur, ait. Nemo quippe vires suas in pace cognoscit. Si

enim

enim bella desunt, virtutum experimẽta non prodeũt. Improuidus miles est, qui fortem se in pace gloriatur. Cum ergo flagellis premẽtibus omnis exterior voluptas atteritur, interne fortitudinis ossa nudantur. Quid autem hoc loco carnis nomine, nisi ipsa delectatio carnalis accipitur? Quid per ossa, nisi virtutes animæ designantur? Tabescit ergo caro, & ossa nudantur, quia dum flagellis arguentibus carnalis delectatio extenuatur, ea, quæ dudum quasi sub carne latuerant, virtutum fortia, patesiunt. Nemo quippe quantum profecerit, nisi inter aduersa cognoscit. Vnde aliàs scriptum est: In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte declarauit: quia videlicet vnusquisque superni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit, sed quantũ perceperit in aduersitate perturbationis ostẽdit. Tabescat ergo caro, vt nudentur ossa. Flagellis enim Domini, pinguedo carnalis delectationis atteritur: sed virtutum nostrarum ossa patefiunt. Decus nostrum exterius, ipsa huius mundi aduersitate fœdatur; sed quid intrinsecus in nobis latebat, ostenditur. Cæsis namque Apostolis denunciatum est, nè loquerentur vltra in nomine Iesu, suisque aduersarijs cum fiducia responderunt: Obedire oportet magis Deo, quã hominibus. Ecce inter aduersa validius fidei robur emicuit: ecce concisa est integritas carnium, sed patefacta sunt ossa virtutum. Hinc scriptum est de eis, Quoniam Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Tentati sunt quippe aduersitate plagarum, sed digni inuenti sunt nudatione ossium. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos. Sed quia non solùm detegitur robur fortitudinis, sed etiam cognoscitur infirmitas humanitatis, tentatus ostendit quantum de Deo profecerit, & quantum de semetipso infirmus sit: ideo subditur: Appropinquabit corruptioni aĩa eius, & vita illius mortiferis. Quia per tentationem compellitur qualis sit ex propria infirmitate cognoscere. Corruptioni appropinquat, quia ex suis se virib[us] perditioni proximum non ignorat, vt hoc, quod à perditione lõge est, non sibi, sed Domino tribuat. Appropinquat verò mortiferis, quia ex infirmitate carnis, proximum se peccatis mortem ferentibus respicit, à quibus diuino munere tantò magis longè fit, quantò se eis proximum ex suis meritis deprehendit.

Psal. 41. *26* *Act. 5.* *Sap. 3.* *Cap. 33.*

I D E M expplicans verba illa Iob cap. 35. Propter multitudinem calumniarum clamabunt, & eiulabũt propter vim brachij tyrannorum, dicit. Quisquis malè viuere suo nos exẽplo compellit, adhuc in nobis voce calumniatoris vtitur. Quisquis verò peccatũ suadens, etiam terrere nos appetit, iam contra nos brachio tyrannidis sæuit. Aliud enim est vitia suadere viuendo, aliud iubere terrendo. Dum ergo exempla malæ actionis aspicimus, quasi adhuc strepitum calumniatoris audimus. Dum verò vi peccare cogimur, iam tyrannum in corde sustinemus. Sed robustorum mentes in Deo immobiliter fixæ, tantò ista despiciunt, quantò cernunt, quòd contra præcepta conditoris excrescunt. Æternitatis quippe prẽmia præstolantes, vires ex aduersitatibus sumunt, quia crescente pugna, gloriosiorem sibi non ambigunt manere victoriam. Sic itaq; electorum desideria dũ præmuntur, aduersitate proficiũt: sicut ignis flatu prẽmitur, vt crescat, & vnde quasi extingui cernitur, inde roboratur. In eo namque ostendimus, quanta ad Dominum cupiditate flagramus, si non solùm ad eum per tranquilla & mollia, sed etiam per aspera, & dura trãsimus. Hinc namque Propheta in Psalmis dicit: Qui perfecit pedes meos tãquam ceruorum. Ceruus enim, cum montium iuga conscendit, quæque aspicit aspera, quæque se obijciunt sentibus illigata, dato saltu transgreditur, & absque vllo cursus sui obstaculo in superioribus eleuatur. Ita etiam electorum mentes, quæque sibi in hoc mundo obsistere, atque obuiare conspiciunt, contemplationis saltu transcendunt, & more ceruorum, despectis terrenorum sentibus, in superna

27 Libro 26. Mor. c. 19. *Psal. 17. Simile*

Ibidem. na se euehunt. Hinc tutsum dicit: Et in Deo meo transgrediar murum. Murus quippe est omne quod itineri nostro obijcitur, nè ad eum, qui diligitur, transeatur. Sed murum transgredimur, cum præ amore supernæ patriæ quæque in hoc mundo fuerint obiecta calcamus. Hinc per eundem Prophetam dicit Dominus certanti animæ: Exandiui te in abscondito tempestatis, probaui te ad aquas contradictionis. *Psal. 80.* Absconditum quippe tempestatis est, cum in corde contrito cogitationum, tentantium fluctus intumescunt. In abscondito ergo tempestatis auditur, quia clamor deprecantis est hæc ipsa tribulationis fluctuatio. Quia verò omnino non desunt, qui bona quærentibus, suadere peruersa moliantur, aquæ contradictionis sunt populi resistentes. Et quia tunc probatur desiderium, cum aliqua ei aduersitate resistitur, rectè dicitur: Probaui te ad aquas contradictionis.

19

Li. 34 moral. cap. 6. IDEM exponens verba illa Iob capite 41. vbi de Leuiathan ait: Et stringetur quasi malleatoris incus, sic habet. Diabolus malleatoris incus vocatur, quia non solùm æterni supplicij continua percussione tunditur, sed & modò quoque percutitur, dum iusti quique illo in insidijs vigilante, sed doloribus tabescente, saluantur. In incude autem alia vasa formantur, ipsa verò tot percussionibus in vas aliud non transfertur. *Simile.* Rectè ergo diabolus incudi comparatus est, quia nos illo persequente componimur, ipse autem & semper percutitur, & in vas vtile numquam mutatur. Æternæ illum percussioni relinquimus, & nos superni artificis manu, in eius tentatione percussi, per illum quasi vascula formata transimus. In ipso.n.tundimur, sed vt ad vsum domus supernę veniamus.

Vide lib. 11. ca. 15.

Timor bonus, qui semper est in iustis, & vias habet vtilitates, non autem timor malorum, seruilis autem donum Dei est.
Cap. III.

BASILIVS exponens verba illa: Timeat Dominū omnis terra, ab eo autem commoueātur omnes inhabitantes orbem, inquit. *Homil. A que est super ps. 32.* Iam quando timor Domini initium est sapientiæ, qui terrena sapiunt, per timorem erudiantur. Timor enim quasi quidam introductorius necessariò ad pietatem cōdiscendam assumitur. Charitas à vero timore instituctiuo exercitatos suscipiens, perficere solet. Terrę igitur vniuersæ, timorem præcipit hic sermo: sic intelligo illud, commoueantur ab eo, vt videlicet, nec oculus, nec manus præter Dei voluntatem moueatur. Sed nè cor quidem ea quæ Deo displicent, excogitet: nec ab vlla prorsus alia causa moueatur, neque ipsos quiduis aliud moueat, nisi Dei timor.

IDEM explicans illa verba; Timete Dominum omnes sancti eius, quoniam non est inopia timentibus eum, ait. *Hom. 55. in Ps. 33.* Nisi timor instituendæ vitæ nostræ rudimenta iaciat, impossibile fuerit castitatem, sanctimoniamq́; legitimè seruari. Confige, inquit, timore tuo carnes meas. *Ps. 118.* Nam quemadmodum, qui corporis membra habent clauis transfixa, ad actionem quamlibet immobilia ea retinent, sic ij, quorum animam occupauit Dei timor, omnem prorsus importunam peccati, & obstreperam occasionem vitant. *Simile.* Timenti itaque non est inopia, hoc est nulla ad complectendam virtutem desit facultas, cum per timorem ab indecora omni, & absurda actione reuocatur, & impeditur. Sed perfectus est, nullo bonorum quod humanæ conueniat naturæ, destitutus. Vt enim perfectus corpore nō est, qui vna quauis parte spoliatur, eorum, quæ necessaria sunt, sed est imperfectus secundùm

dum eam quæ deficit, partem: itidem, & qui contemptim, & supinè efficitur circa vnum aliquod mandatorum, per id quod deest ei, censetur imperfectus. Contra, qui hunc in se recepit perfectum timorem, nihilque non veretur, tuendæ pietatis gratia in nullum prolabetur peccatum per hoc quod nihil contemptim transilit. Nullius rei hic inopiam expetietur, quòd ad omnia obeūda ei timor abundè præsto est.

3 *Homi. 53. in Ioann. to. 3.* *Simile* *Psal. 118.*

CHRYSOSTOMVS ait: Quēadmodum quercus altius dimissis radicibus, nullius venti viribus sternitur, ita animam diuino confixam timore, nullus tentationum ventus euellet. Idcirco inquit Propheta: Confige timore tuo carnes meas. Ita & tu configere quasi clauo quodam, & adhæreas, vt difficulter mouearis: qui autem sine timore est, facile labitur.

4 *Serm. 8. in ep. Paul ad Philip pen to. 4.* *1. Cor. 9.*

IDEM exponens verba illa cap. 2. Cum timore, & tremore vestram salutē operamini, inquit. Talem timorem habebat Paulus, cum dicebat: Metuo, nè quo pacto cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Si enim temporalia sine timore comparari nequeunt, quantò minus spiritualia? Si verò vbi nihil insidiatur diabolus, sed sola socordia interturbat, tātò nobis timore opus est, vt solùm naturalem desidiam vincamus, vbi tantum bellum est, tanta impedimenta, quomodo fieri poterit, vt vnquam sine timore saluemur? Quomodo verò comparabitur iste timor. Si cogitauerimus Deum vbique præsentem esse, omnia audire, omnia videre, & quæ dicuntur, & quæ cogitantur, iudex enim est consiliorum, & cogitationum cordis. Dic mihi, si tibi semper, proximè principem standum esset, non cum timore adstares? Quādo irasceris, quando rides &c. semper cogita, præsentem esse Deum, & id non facies: si cogitationem istam semper habueris, semper in timore eris, ac tremore, tāquam si prope regem adstes. Artifex etiam si peritus sit, cum timore tamen stat, metuens, nè ab ædificio decidat. Et tu multa bona patrasti, in sublime ascēdisti, cautè teipsum continebis, & cum

Simile.

timore stabis, oculumque vigilantem habebis, nè inde decidas. Sunt. n. multæ nequitiæ spirituales, quæ te deijecere conantur. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Et quomodo exultatio est cum tremore? Est igitur ea sola vera exultatio. Quādo enim boni quicquā fecerimus, & tale, quod deceat eos, qui cum tremore quid faciunt, tunc solùm lætabimur.

Psal. 2.

5 *Homi. 15. ad popul. Antio. t. 5*

IDEM sic habet. Instantis calamitatis timor pro omni admonitione, & consilio cunctorum, animas moderari sufficit. Quis tam insensatus, vt ciuitate, sic fluctuante, & naufragio tali imminente non sobrius sit, & vigilet, & hac anxietate diligentius quàm omni consilio, & admonitione corrigatur? Non enim tantum efficere poterit sermo, quantum timor operatur. Quot namque sermones impendimus, torpidorum multos admonentes, vt theatra dimitterent, nec quicquam valuimus efficere? Sed ecce nunc tacentibus nobis, circus inaccessibilis factus est, & nunc omnes ad Ecclesiam cōfugerunt, & nostrum laudant Deum. Vides quantùm ex timore, lucri factum est? Nisi bonum esset timor filijs, patres pædagogos non præponerent, non legislatores, ciuitatibus vllos magistratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ namq; timor, regni nobis affert coronam. Vbi timor est, liuor non est. Vbi timor est, pecuniarum amor non vexat. Vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas impro ba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, nō alius quis talia mala patrantium apparere propius audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberaliū nulla perturbationum facile nobis subrepit, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec hoc solùm est, quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multò maius. Non enim improbas tantùm nostras expellit passiones, cæterùm & omnem cum multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor est ibi & eleemosynæ studium,

Simile.

dium,& orationis,& lachrymæ feruentes, & continuæ, & gemitus multâ habentes compunctionem. Nihil.n. tantum peccata quidem consumit, virtutem verò crescere facit, & germinare, quantùm continui timoris natura. Propterea, qui non viuit in timore, rectè illum agere, non est facile, sicut vicissim cum timore viuentem, est difficile peccare. Vnde igitur diabolus ciuitatem nostram euertere sperauit, inde restituit ipsam, & correxit. Diabolus nēpe quibusdam impijs hominibus inspirauit, vt regis statuas contumelijs afficerent, quo & ipsum orbis solum destrueretur. Deus autem hoc ipso facto, ad maiorem nostram correctionem vsus est, expectatæ comminationis timore, omnem extrudens torporem. Ciuitas enim quotidie nobis expurgatur, biuia, & plateę meretricijs absolutæ sunt cantibus, & quocunque respexerit aliquis, supplicationes, & benedictiones, & lachrymæ pro risu soluto, & verba philosophiam habentia pro uerbis turpibus. Et Ecclesia facta nobis est ciuitas tota, officinis clausis, & omnibus in his vniuersalibus supplicationibus diē totum agentibus. *Infra:* Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones, & longos de pęna æterna loquens. Timor nil aliud est, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis. Etenim multa nobis munitione opus est, quia multæ sunt v[illegible]; insidiæ, Salomone dicēte: Agnosce, quod in medio laqueorum transis, & super propugnacula vrbium ambulas: Si enim vnus tantùm, & duo laquei forent, facilius esset custodia. Nunc aūt ipsorum multitudinem ostendere volens, ait Salomon, Agnosce, qđ in medio laqueorum pertransis. Non dixit iuxta laqueos pertransis, sed in medio laqueorum. Et in domo laquei, & in concionibus laquei &c. Vndique igitur res cum diligētia perscrutemur. Et vxor sæpè non aduertentibus, laqueus est facta, sæpè filij, sæpè amici, vicini sæpius. Vnde donec laqueus cōtritus fit, timendum est semper.

Eccl. 1.

6 HIERONYMVS inquit. Profecti de Maceloth castrametati sunt in Thaath, quod interpretatur pauor. Venisti ad Ecclesiam, ascendisti ad montē pulcherrimum, vides ibi multos virtutis tuæ socios, noli altum sapere, sed time. Qui stare videtur, videat nè cadat. Timor virtutum custos est, securitas ad lapsum facilis. Vnde & in quodā Psalmo, postquam propheta dixerat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit, iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Et est sensus. Dum tormenta formido, seruaui gratiam quam acceperam.

7 IDEM explicans verba illa: Timor Domini principium sciētiæ, dicit. Duo sunt timores Domini: prior seruilis, qui principium sapientiæ vocatur: secūdus amicalis, qui perfectiorem sapientiam comitatur. Timor seruilis principium sapientiæ est: quia quisquis post errorem delictorum sapere incipit, primo timore diuino corripitur, nè ad tormenta ducatur. Sed hunc timorē, perfecta dilectio foras mittit. Succedit autē timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi: quem nō excludit, sed auget charitas. Ipse est, quo timet filius bonus, nè vel in modico oculos amantissimi patris offendat. Nam inchoatiuo timore, seruilis adhuc animus metuit, nè ab irato Domino subigatur. Vterque autem timor in futura vita cessabit. Charitas verò nunquam excidet, sed in plenitudine sapientiæ perpetua manebit.

Lib. 1. in c. 1. Prou. 10.8.
1. Ioan. 4.
Psal. 18.

8 IDEM exponens illa verba: Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dijudicat, dicit. Res formidabilis, res terroris plena: si Deos dijudicat, de peccatore quid facit?

In Ps. 81.

9 AMBROSIVS inquit. Christus Dominus quamuis dicat septnaginta duobus discipulis, quos elegerat secunda classe, qui ab illo postea recesserunt: Nomina vestra scripta sunt in cęlo. Sed hoc propter iustitiam, quia hoc est iustum, vt vnicuique pro merito respondeatur. Qui enim boni erant electi sunt ad ministerium, & erant nomina illorū

In c. 9. epi. Paul. ad Romanos. 10. 3. Luc. 10.

scripta in cęlo propter iustitiam, secundùm præscientiã verò in numero erant malorum. Vnde & Moysi dicit: Si quis peccauerit ante me, delebo eum de libro meo vitæ, vt secundùm iustitiam iudicis, tunc videatur deleri, cum peccat, iuxta præscientiam verò nunquã in libro vitæ fuisse. Denique quos scit in bono mansuros, frequẽter ante sunt mali, & quos malos scit permansuros, aliquoties pri' sunt boni. Iudas, & Saul ante fuerunt boni dicente Scriptura de Saul. Erat vir bonus, & non erat illo melior in filijs Israel. Et de Scarioth dicit Petrus: Qui sortitus est sortem ministerij huius in signis, & prodigijs faciendis. Quomodo ministerium talem re sortiretur, nisi esset bonus? In sorte enim Dei iudicium fuit, dignum illum fuisse tempore illo, quo electus est, sicut illi septuaginta duo, quos supra memoraui.

Exo. 32. *1. Reg. 9.* *Act. 1.*

10 AVGVSTINVS inquit. In illa vita beata, quæ sempiterna promittitur, timor plane separandus est. Timor namque ille, de quo dicit Apostolus Ioannes: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorẽ, quia timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate: non est eius generis timor, cuius ille, quo timebat Apostolus Paulus, nè Corinthij serpentina seducerentur astutia. Hunc enim timorem habet charitas, immo non habet, nisi charitas. Sed illius est generis timor, qui nõ est in charitate, de quo & ipse Apostolus Paulus ait: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Timor verò ille castus permanens in sęculum sæculi, si erit & in futuro sæculo, nam quo alio modo potest intelligi, permanere in sæculum sæculi? non est timor exterrens à malo, quod accidere potest, sed tenẽs in bono, quod amitti non potest. Vbi enim boni adepti amor immutabilis est, profectò, si dici potest, mali cauendi timor securus est. Timoris quippe casti nomine ea volũtas significata est, qua nos necesse erit nolle peccare, & non solicitudine infirmitatis, nè fortè peccemus, sed tranquillitate charitatis cauere peccatum. Aut si nullius omnino generis timor esse poterit in illa certissima securitate perpetuorum, fęliciumq; gaudiorum, dictum est: Timor Domini castus permanet in sæculum sæculi, quemadmodum dictum est: Patientia pauperum non peribit in æternum. Neque enim æterna erit ipsa patientia, quæ necessaria non est, nisi vbi toleranda sunt mala, sed æternum erit, quod per patientiam possidebitur. Ita fortasse timor castus in sæculum sæculi dictus est permanere, quia id permanebit, quo timor ipse perducit.

Lib. 14. de ciu. Dei c. 21. to. 5. *1. Ioan. 4.* *2. Cor. 11* *Rom. 8* *Psal. 18.* *Psal. 9.*

11 IDEM explicans lamentationem Cain, qua dixit: Ecce eijcis me à facie tua, quicũq; inuenerit me occidet me, ait. Verè inde gemit, & tremit, nè remanente etiam terreno perdito, ista visibili morte occidatur. Abscondi autem, & eijci à facie Dei, idest, iratum habere Deum, graue non putat.

Libro 12. ct. Faust manichæ. to. 6. *Gen. 4.*

12 IDEM ait. Paulus dicit: Cum timore, & tremore vestram salutem operamini. Deus enim est, qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate sua. Quare ergo cum timore, & tremore, & non potius cum securitate, si Deus operatur, nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, cito potest subrepere animo humano, vt quod bene operatur, suum tantummodo existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? Ideo qui in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit paulum faciem suam, vt qui hoc dixerat fieret conturbatus, quoniam ipse est ille timor sanandus doloribus.

Li. de nat. & gratia contra Pelag. to. 7. *Phili. 2.* *Psal. 29.*

13 IDEM explicans verba illa: Timor Domini sanctus (vel castus) permanet in sæculum sæculi, inquit. Timor Domini non seruilis, sed castus, gratis amans, non puniri timens ab eo quem diligit: iste est timor castus, non quem consummata charitas foras mittit, sed permanens in sæculum sæculi. Hunc donat, hunc inserit Spiritus sanctus.

In Ps. 18. to. 8. *1. Iaco. 4.* *1. Iaco. 4.*

14 IDEM exponens illa verba: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quẽ timebo: Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo, dicit. Protegitur imperatos

Enarrat. 2. in Ps. 26

ratur scutatis, & non timet, protegitur à mortalibus mortalis, & securus est, protegitur mortalis ab immortali, & timebit, & trepidabit? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Castra munita sunt, sed quid munitius Deo? Si exurgat in me bellum, quid mihi faciet bellum? Potest mihi auferre spem meam? Potest mihi auferre, quod dat omnipotens? Sicut non vincitur, qui dat, sic non aufertur, quod dat. Ergo nec ipsa, quæ temporaliter accipimus, auferre nobis quisquam potest fratres mei, nisi solus ille qui dedit Spiritualia, quæ donat, non auferet, nisi tu dimiseris, carnalia verò & temporalia ipse aufert, quia & quisquis alius aufert, ipso donante potestatem, aufert.

Iob. Nouimus hoc, in libro Iob, quia nec diabolus, cuius magna videtur potestas, aliquid potest, nisi permissus. Ergo quia nobis nemo potest auferre, qd dat Deus, non timeamus, nisi Deum. Quidquid aliud fremuerit, quidquid aliud superbierit aduersum nos, non timeat cor nostrum. Qui vnam petijt à Domino, & hanc requirit, non timet alium, nisi Deum.

15 *In Ps. 35.* IDEM explicans verba illa: Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso, non est timor Dei ante oculos eius, ait Proposuit delinquere homo, sed nunqd qui proponit delinquere, publicè hoc dicit, & non in semetipso? Quare in semetipso? Quia homo illum non videt. Quid ergo quia homo non videt, in ipso corde, vt sibi dicit, vt delinquat, ibi Deus non videt? Videt ibi Deus. Sed quid sequitur, non est timor Dei ante oculos eius. Ante oculos timor hominum est, non enim audet publicè profiteri iniquitatem, nè vel reprehendatur, vel damnetur ab hominibus. Discedit autem à conspectu hominum. Quo? Ad semetipsum ducit se intro, & nemo illum videt, vbi meditatur dolos, & insidias, & nemo illum videt. Posset & nec ibi apud se meditari, si cogitaret, quia Deus illum videt: sed quia non est timor Dei ante oculos eius, cum discesserit à conspectu hominum ad cor suũ, ibi quem timeat? Nunquid non ibi præsens est Deus? Sed non est timor Dei ante oculos eius. Ideo dolosè egit in conspectu eius. In cuius conspectu? Cuius timor non est ante oculos eius, qui dolosè egit.

16 *In Ps. 52.* IDEM exponens verba illa; Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor, inquit. Nunquid enim timor est, si quis perdat diuitias? Non est ibi timor, & ibi timetur. Si quis autem perdat sapientiam, ibi verè timor est, & ibi non timetur. Nè aurum perdas, perdidisti fidem, grauiori damno percuteris, & tu de lucro lætatus es, ibi timuisti timore, vbi non erat timor. Martyres omnia libenter amittebant, nè fidẽ perderent, ibi timebant, vbi timendum est. Illi verò, qui Christo dixerunt, nõ est Deus, ibi timuerunt, vbi non est timor: dixerunt enim: Si dimiserimus eum, venient Romani, & tollent gentem nostram, & regnum. O stultitia, dicens in corde suo, non est Deus, timuisti perdere terram, & perdidisti cœlum.

17 *In Ps. 59.* IDEM explicans verba illa: Commouisti terram, & conturbasti eam, sana cõtritiones eius, quia commota est, ait. Quomodo conturbata est terra? Conscientia peccatorum. Quo imus? Quo fugimus, quando ille gladius vibratus est? Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Cõ *Matt. 3.* mouisti terram, & conturbasti eam, sana cõtritiones eius quoniam mota est: non digna est sanari, si mota non est. Sed loqueris, prædicas, minaris de Deo venturum iudicium non taces, præceptum Dei mones, ab his rebus non cessis, & qui audit, si non timet, si nõ mouetur, non est dignus sanari. Audit alius, mouetur, stimulatur, pectus tundit, lachrymas fundit, sana contritiones eius, quoniam mota est.

18 *In Ps. 63.* IDEM exponens illa verba: Conturbati sunt omnes, qui videbant eos, & timuit omnis homo, dicit. Qui non timuerunt, nec homines fuerunt. Timuit omnis homo, idest, omnis viẽs ratione, ad intelligenda omnia, quæ facta erant in morte, & resurrectione Christi, & in Aduentu Spiritus sancti, quam

de

do audierunt Apostolos prædicantes. Vnde illi, qui non timuerunt, pecora potius nominādi sunt, bestiæ potius immanes, & truces. Leo rapiens, & rugiens, ille adhuc populus. At verò omnis homo timuit, idest, qui credere voluerunt, qui iudicium venturum contremuerūt. Et timuit omnis homo. Et annunciauerunt opera Dei. Ille, qui dicebat: A timore inimici erue aīam meā, timuit omnis homo. A timore inimici eruebatur, sed timori Dei subdebatur. Nō timeas eos, qui occidunt corpus, & non habēt amplius, quid faciant: sed eum, qui potest corpus, & animā perdere in gehennam. Prædicauerunt Dominum. Nam primò Petrus timuit, & ad vocem ancillæ lapsus est, timuit inimicum, quia nōdum erat anima eius eruta ab inimico: resurrexit Dominus, firmauit columnam, iam Petrus prædicat sine timore, & cum timore: sine timore eorum qui corpus occidunt: cum timore eius qui animam & corpus potest occidere in gehennam ignis. Timuit omnis homo, & annunciauerunt opera Dei, dicentes Pharisæis præcipientibus, vt tacerent: Obedire oportet magis Deo, quàm hominibus: illi sciebant, quæ iuberet Deus, & contempserunt minantes sacerdotes. Quia ergo timuit omnis homo, non terruit homo: & annunciauerunt opera Dei. Si times homo, non terrear homo: cum⁀n. timere debet homo, à quo factus est homo. Quod supra homines est time, & homines te non terrebunt: mortē sempiternam time, & præsentem non curabis: voluptatem illam incorruptam, & quietem sine labe concupisce, & promittentem dona ista temporalia, & totum mundum, deridebis. Ama ergo, & time: ama, quod promittit Deus, time, quod minatur Deus, nec corrumperis ex eo, quod promittit, nec terreberis ex eo, quod minatur homo.

Mat. 10.

19 *In Ps. 79.*

I D E M inquit. Vt facias bene, amas Deum, & times Deum: vt autem facias malè, amans mundum, & times mundum. Hæc duo cōuertentur ad bonum. Amabas terram, ama vitam æternam, timebas mortem, time gehennā. Quid quid tibi iniquo promiserit mundus, nunquid potest dare, quantum dabit iusto Deus? Quidquid tibi iusto minatus fuerit mundus, nunquid potest facere, quod facit iniquo Deus? Si iustè vixeris, regnum cælorum dabit tibi Deus, si malè, gehennam. Bene quidem tu nihil aliud vis, quàm vt bene tibi sit, nam in eo quod amas, vis, vt bene tibi sit: & in eo, quod times, non vis, vt male tibi sit. Sed non in ea regione quæris, in qua quærendum est. Succensa igni, & effossa. Quid fecerat amor malus? Tāquam ignis succenderat. Quid fecerat timor malus? Tanquam effoderat. Amor quippe inflammat, timor humiliat. Ideo peccata, mali amoris igne succensa sunt, peccata mali timoris effossa sunt. Humilia: & bonus timor, accendit, & bonus amor. Sed aliter, atque aliter. Nam & colonus intercedēs pro arbore, quæ fructus non dabat, nè subuerteretur, ait: Circumfodiam, & adhibebo cophinum stercoris. Fossa significat piam humilitatem timentis, & stercoris cophinus, sordes vtiles pœnitentis. De igne autem boni amoris Dominus dicit: Ignem veni mittere in terram. Ac per hoc sicut omnia iusta opera bono timore, & bono amore fiunt, sic malo timore omnia peccata cōmittuntur.

Luc. 13.

20 *In Ps. 85.*

I D E M exponens illa verba: Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum, dicit. Ergo timor in iucunditate est. Et quomodo iucunditas, si timor? Nonne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iucunditas sine timore: modò iucunditas cum timore. Nondum est in plena iucunditas, nec perfecta securitas, si nulla iucunditas, deficimus, si plena securitas, male exultamus. Ergo & iucunditatem aspergat, & timorē incutiat: vt de dulcedine iucūditatis perducat nos ad sedem securitatis. Dando timorem, nō nos faciat male exultare, & recedere de via: ideo sicut dicit Psalmus: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: sic & Apostolus Paulus dicit: Cum timore, & tremore vestram salutem operamini. Quia abundant tribulationes, & tentationes,

Psal. 2.

Phil. 2.

& dissensiones, & schismata, & cætera mala, sine quibus non potest esse hoc sæculum, donec trāseat iniquitas, exultatio non nos faciat securos, sed ita iucundetur cor nostrum, vt timeat nomen Domini. Securitatem non expectetis in peregrinatione: quando hic illam voluerimus, viscum erit corporis, non securitas hominis.

21 *in Psal. 103* IDEM explicans verba illa: Qui respicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant, ait. O terra, exultabas de bonitate tua, tibi tribuebas vires opulentiæ tuæ; ecce respicit Dominus, & facit te tremere: melior est tremor humilitatis, quàm confidentia superbiæ. Videte quomodo aspiciat Deus terram, & faciat eam tremere. Ad terram quasi præuidentem sibi, & exultantem loquitur Apostolus: *Phil. 2.* Cum timore, & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Cum timore, & tremore, Deus enim est, qui operatur in vobis. Quare cum timore, & tremore? Deus enim est, inquit, qui operatur in nobis. Ideo ergo cum tremore, quia Deus operatur, quia ipse dedit, non ex te est, id quod habes. Cum timore, & tremore operaberis, nam si non timueris eum, auferet quod dedit. Cum tremore ergo operare, dicēte Do- *Psal. 2.* mino: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: si cum tremore exultandum est, Deus aspicit. Et terremotus aspiciēte Deo, tremant cor- *Isa. 66.* da nostra, nam tūc ibi requiescet Deus. Audi eum alio loco: Super quem requiescet spiritus meus? super humilē, & quietum, & trementem verba mea.

22 *Coc. 12. in Psal. 118.* IDEM exponens verba illa: Statue seruo tuo eloquium tuū in timore tuo, inquit. Statuit Deus eloquium suum, dans vt faciat homo, quod loquitur, in timore suo, eis, quibus dat spiritus timoris sui. Timoris autem, non illius, *Rom. 8.* de quo dicit Apostolus: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Hunc enim consummata charitas foras mittit timorem: sed illius timoris, quem dicit Propheta: & repleuit eum spiritus timoris Domini. Ti- *Isa. 11.* moris vtique casti, permanentis in sæculum sæculi, timoris, quo timetur offendi, quia amatur. Aliter quippe timet adultera virum suum, aliter casta: Adultera, nè veniat, casta, nè deserat.

23 *In Psal. 127* IDEM exponens illa verba: Beati omnes, qui timent Dominum, ait: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Nō de omni timore dicit, quod mittitur fo- *1. Ioan. 4.* ras à charitate, habes enim Psalmum dicentem: Timor Domini castus permanet in sæculum sæculi. Alius ergo timor permanet, alius excluditur. Timor, qui excluditur iste est. Aliqui propterea tantùm timent, nè aliquid mali in terra patiantur, nè illis ægritudo accedat, nè damnum, nè orbitas, nè alicuius omissio chari, nè exilium, nè damnatio, nè carcer, nè aliqua tribulatio; propterea timent, & tremunt. Adhuc timor iste non est castus. Adhuc audi. Alius non in hac terra pati timet, sed gehennam timet. Vnde terruit Dominus, audistis in Euangelio: Vbi *Marc. 9.* vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura sunt impijs, timent, & continent se à peccato. Timent quidem, sed nō amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat, amari, & dulcescit Deus, & iam incipit homo iustè viuere, propterea, non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Exclusus est ergo timor à charitate, sed successit timor castus. Iste est timor, de quo debemus intelligere: Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. Vt intelligas, quid sit timor iste castus, pone aliquam fœminam castam, timentem virum, aliam pone adulteram, & ipsa timet virum. Casta timet, nè discedat vir, adultera, nè veniat. Quid si ambo absentes sunt? Illa nè veniat, illa, nè tardet. Absens est quodammodo, cui desponsati sumus, absens est, qui arram dedit Spiritum sanctum, absens est, qui nos redemit sanguine suo, sponsus est ille, quo nihil est pulchrius: pulcher est ille, & absens est. Interroget se sponsa, si casta est,

est. Videat vnusquisque qualem timorem habeat: an eum quem excludit charitas, an castum permanentem in sæculum sæculi. Absens est sponsus noster, interroga conscientiam tuam: Vis vt veniat, an adhuc vis, vt tardet? Quam multi, si dicatur illis: Ecce iam Christus, eras dies iudicij, non dicunt: Vtinam veniat. Qui enim dicunt, multum amant: & si dicatur illis, Tardabit, timent nè tardet, quia timor castus est. Quomodo autem nunc timetur, nè tardet, sic cum venerit, timebitur nè discedat? Erit autem castus iste timor, quia tranquillus, & securus. Castus ergo timor hoc habet, quia venit de amore. Ille autem timor nondum castus, præsentiam Domini, & pœnas timet: timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet, perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet nè mittatur in gehennam. Bonus est iste timor, vtilis est, non tamen permanebit in sæculum sæculi, nondum est iste castus. In quo est castus? Si Deus veniens voce propria loqueretur, & diceret homini: Peccare vis? pecca, fac quidquid te delectat, quidquid amaueris in terra, tuum fiat, cui fueris iratus, intereat, quem cædere volueris, cædatur, quem damnare, damnetur: nemo tibi resistat, nemo tibi dicat, quid facis? nemo, noli facere, quod velis, nemo quare fecisti? abundent tibi ista terrena omnia, quæ concupisti, & viue in illis non vsque ad tempus, sed semper, faciē tantum meam nunquam videbis. Fratres mei vnde ingemuistis, nisi quia iā natus est timor castus permanens, in sæculum sæculi? Quare percussum est cor vestrum, si diceret Deus, faciem meam nunquam videbis? Ecce omni ista terrena fęlicitate, omnibus rebus abundabis, circunfluent te bona temporalia, nōn illa amittis, non illa deseris, quid vis amplius? Fleret quidem, gemeret timor castus, & diceret: immo tollantur omnia, & faciem tuam videam. Timor castus exclamaret de Psalmo, & diceret: Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Timor castus exclamaret: Vnam petij à Domino, hanc requirām, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. *Psal. 79.*

IDEM explicans verba illa: In hoc perfecta est dilectio in nobis, vt fiduciam habeamus in die iudicij, ait. Quid est habere fiduciam in die iudicij? Non timere, nè veniat dies iudicij. Cœpit aliquis credere diem iudicij, si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, non habeat fiduciam in die iudicij, nōdum est in illo perfecta charitas. Numquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Initium timorem dico, quia initium sapientiæ timor Domini: Cœpit timere diem iudicij, timendo corrigit se, vigilat aduersus hostes suos, idest, peccata sua, incipit reuiuiscere interius, & mortificare membra quæ sunt super terrā. Cum mortificantur membra terrena, incipiunt membra cælestia, quæ sunt omnia opera bona. Surgentibus illis, incipit desiderare, quod timebat: timebat enim, nè veniret Christus, & inueniret impium, quem damnaret, desiderat, vt veniat, quia inuenturus est piū, quem coronet. *Infra*: Timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non in inchoata, sed in perfecta, quæ foras mittit timorem. Ergo incipiat timor, & locum præparet charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantū enim illa crescit, ille decrescit, & quantū illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor, minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est, qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quādo aliquid suitur: seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum. Sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitatem. Perfecta charitas foras mittit timorem, quia timor tormentū habet. Stimulat timor, sed noli timere, intrat charitas quæ sanat, quod vulnerat timor. Timor Dei sic vulnerat mentem, quomodo medici ferramentum, putredinē tollit, & quasi vi-

Tract. 9. in 1. canonicā Ioā. to 9. Cap 4.

Eccl. 1.

videtur vulnus augere. Ecce putredo quando erat in corpore, minus erat vulnus, sed periculosum. Accedit ferramentum medici, minus dolebat illud vuln⁹, quàm dolet modò, cum secatur, plus dolet cum curatur, quàm si non curaretur, sed ideo plus dolet accedente medicina, vt numquam dolet succedente salute. Occupet ergo cor tuum timor, & inducta charitate succedat cicatrix ferramenti medici: nā qui sine timore est, non poterit iustificari Opus est ergo, vt intret timor primò, per quem veniat charitas: timor medicamentum, charitas sanitas. Timor tormentum habet, quō sectio medici tormētum habet. Timor inferni, est timor de quo diximus, quod introducit charitatem: sed sic venit, vt exeat. Sic.n. adhuc propter pœnā times Deum, nondum amas, quem sic times: non bona desideras, sed mala caues. Sed ex eo, quia mala caues, corrigis te, & incipis bona desiderare. Cum bona cœperis desiderare, erit in te timor castus, nè amittas ipsa bona, & nè Deus recedat à te. Timor ille, quo times nè in ignem mittaris cum diabolo, nondum est castus: non.n. venit ex amore Dei, sed ex timore pœnæ Cum autē times Deum, nè deserat te, præsentem amplecteris eum, ipso frui desideras, ipse est timor castus. Pone duas mulieres maritatas, quarū vna vult facere adulterium, delectatur nequitia, sed timore, nè damnetur à marito timet maritum, sed quia adhuc amat nequitiam, ideo timet maritum: huic non grata, sed onerosa est mariti præsentia. Tales sunt, qui timent, nè veniat dies iudicij. Fac alteram amare virū, debere illi castos amplexus, quæ timet, nè maritus discedat. Pone hoc in animo Christianorum & inuenisti timorem, quem foras mittit charitas, & alium timorem castum permanentem in sæculum sæculi. O anima, sic times Deū, nè damnet te Deus, quomodo mulier, quę diligit nequitiā, timet, nè damnetur à viro, quomodo displicet tibi illa mulier, displice, & in tibi. Castam vxorem vis, vt te diligat, non ut te timeat. Exhibe te talem Deo, qualis vis amare vxorem.

GREGORIVS explicans verba illa: Sagittæ Dñi in me sunt, & terrores Domini militant contra me, dicit. Sagittarum indignatio, iusti spiritū ebibit, quia supernę sententiæ electos, quos in peccatis inueniunt, dum vulnerant, immutant, vt duritiam suam transfixa mens deserat, atq; ex salutifero vulnere, sanguis confessionis currat. Pensant namque vnde, vel quo lapsi sunt, pensant à quanta beatitudine, ad quę corruptionis suæ tormenta ceciderunt, & nō solùm gemunt in his quæ sustinent, sed insuper metuunt hoc, quod districtus iudex delinquentibus de gehennæ ignibus minatur Vnde rectè, ait: Et terrores Domini militant contra me. Iustorum mens non solùm perpendit, quod tolerat, sed etiam pauet, quod restat. Videt qualia in hac vita patitur, metuit, nè post hanc, grauiora patiatur. Luget, quia in huius cęcitatis exilio à paradisi gaudijs cæcidit, timet, nè cum exilium relinquitur, mors æterna subsequatur. Iam ergo sententiam tolerat in pœna, sed minas adhuc venturi iudicis formidat ex culpa. Hinc Psalmista ait: In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me. Interni quippe iudicis postquam iræ pertranseunt, etiam terrores conturbant: quia iam aliud de damnatione patimur, & adhuc aliud de ęterna vltione formidamus. Dicat iustus, percussus quidē de præsentibus doleo, sed hoc in dolore fit grauius, qa in pęna posit⁹, adhuc supplicia ęterna pertimesco.

27 Li. 7. c. 5. in. 1. Iob 6.

Psal. 137.

IDEM exponens verba illa Iob cap. 29. Si qñ ridebam ad eos, non credebant, ait: Electi quiq; quandiu in hac vita sunt, securitatis sibi confidentiā nō promittunt. Horis.n. omnibus contra tentamenta suspecti, occult. hostis insidias metuunt, qui etiam tentatione cessante, vel sola grauiter suspicione turbantur. Nam sæpè multis graue periculum, incauta securitas fuit, vt callidi hostis insidias non tentati, sed iam prostrati cognoscerent. Vnde Abacuc Propheta ait: Super custodiam meā stabo. Hinc rursum scriptū est: Statue tibi specculam, pone amaritudines, qui euangelizas Sion. Hinc per Salomonem dr:

28 Libro 20. Mor. ca. 5.

Abac. 2. Hier. 31.

Prou. 28. Beatus vir, qui semper est pauidus: qui autem mentis est duræ, corruet in malum. Hinc iterum dicit: Vniuscuiusq; ensis super femur suum, propter timores nocturnos. Nocturni quippe timores sunt insidiæ tentationis occultæ. Ensis autem super femur, est custodia vigilans, carnis illecebras premens. Ne ergo nocturnus timor, idest, occulta, & repentina tentatio subrepat, semper necesse est, vt femur nostrum, superpositus custodiæ ensis præmat. Sancti etenim viri sic de spe certi sunt, vt tamen semper sint de tentatione suspecti, quippe quibus dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, vt & de spe exultatio, & de suspicione nascatur tremor. Quorum voce iterum Psalmista ait: Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum. Qua in re notandum, quòd non ait, lætetur, vt securum sit, sed lætetur, vt timeat. Meminerunt, quod tentatio est vita hominis super terram. Meminerunt, quia corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. Meminerunt, & metuunt, & certitudinem sibi in se promittere non præsumunt, sed positi inter gaudium spei, & tentationis metum, confidunt, & timent, confortantur, & titubant, certificantur, & suspecti sunt. Bene ergo per vocem electi membri, sub figura nostri capitis dicitur: Si quando ridebam ad eos, non credebant mihi, quia Redemptori nostro, quasi arridenti nô credimus, dû multis iam eius donis testantibus, & gratiam fauoris eius accipimus, & tamen adhuc sub eius iudicio de nostra infirmitate titubamus. Paulus vas electionis vocatur, & illi arridetur iam per supernam gratiam, & ipse adhuc quasi non credit, per suspicionis metum: iam paradisi uerba audierat, & nihilominus aiebat: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, nè fortè cum alij prædicauerim ipse reprobus efficiar. Ecce arridenti sibi diuinæ gratiæ iam credit per spem, & necdum tamen credit per securitatem.

Cant. 3. *Psal. 2.* *Ps. 85.* *Act. 9.* *2. Cor. 9.*

I D E M exponens illa verba: Cumque sederem quasi rex circunstantem exercitu, eram tamen mœrentium cô-solator, dicit: Ecclesia fidelibus suis de pietate, & iustitia Redemptoris in prædicatione spem miscet & metum, quatenus, nec incautè de misericordia confidant, nec desperatè iustitiam timeant. Nam verbis sui capitis, formidâtes refouet, dicens: Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. Atq; iterum præsumentes terret, dicens. Videbam sathanã sicut fulgur de cælo cadentem. Metuentes refouet, dicens: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Præsumentes deterret, dicês: Cum venerit Filius hominis, putas, inueniet fidem in terra? Metuentes refouet, cum latroni dicit: Hodie meeum eris in paradiso. Sed terret præsumentes, dum Iudas ex Apostolatus gloria in tartarum labitur. De quo dr: Duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est. Formidantem refouet, cum dicit: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cû amatoribus multis, tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Sed præsumentem deterret, cum dicit. Quid clamas super contritione tua? Insanabilis plaga tua. Formidantem refouet, dicens: Ergo saltê ammodo voca me, Pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Sed præsumentem deterreret, dicês: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea. Formidantem refouet, cum ait: Reuertere auersatrix Israel, & non auertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum. Sed præsumentem deterret, eum prophetam suum ab intercessione prohibet, dicens: Non assumas pro eis laudem, & orationem, quia non exaudiã clamorem eorum in tempore afflictionis: quia si steterint coram me Moyses, & Samuel, non est anima mea ad populum istum.

Cap 29. *Iob 29.* *Luc. 12.* *Luc. 10.* *Mat. 24.* *Luc. 23.* *Ioan 6.* *Hier. 3.* *Hier. 30.* *Hier. 3.* *Ezech. 16* *Hier. 3.* *Hier. 7.*

I D E M explicans verba illa Iob capite 34. Conteret ergo multos, & innumerabiles: & stare faciet alios pro eis, ait. Hac sententia, & spes nutritur humilium, & elatio premitur superborum, dum & illi bona possunt amittere, de

Libro 25. Mora. c. 8.

de quibus superbiunt, & isti ea percipere, quæ quia non habebant, contemnuntur. Formidemus igitur in his quæ accipimus, nec eos, qui illa necdum assecuti sunt, despiciamus. Quid enim sumus hodie, nouimus, quid autem post paululũ possimus esse, nescimus. Timendum itaque est, nè etiam nobis cadentibus surgat, qui à nobis stantibus irridetur, quamuis stare jam non nouit, qui non stantem nouit irridere. Hunc autem supernorum iudiciorum metum, Paulus discipulorum cordibus incutiens, ait: Qui se existimat stare, videat, nè cadat.

1.Cor.10.

31 BERNARDVS explicans illa verba; Ecce iste venit, saliens in montibus, transiliens colles, inquit. Hic attendamus, quò cauti simus, sponsi salutiferis saltibus præparare nos: nè veluti à montibus Gelboe fortè transeat, & à nobis, si indignos nos sua visitatione conspexerit. Ad hoc salit, vt transiliat, qui non vult ad omnes pertingere. Certè audio, omnes mõtes in circuitu eius visitet Dominus, à Gelboe autem transeat. Heu omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem nõ appropinquat. Nam alium quidem intueor singularis abstinentiæ, alium verò patientiæ admirabilis, alium autem summæ humilitatis, & mansuetudinis, alium multæ misericordiæ, illũ in contemplatione frequenter excedere, hunc pulsare, & penetrare cœlos orationũ instantia, aliosq; in alijs præeminere virtutibus: hos omnes conspicio tamquam spirituales reuera montes, qui à Domino visitantur, & sponsum in se salientem frequenter recipiunt. Ego autem, qui horum in me inuenio nihil, quid me aliud putem, quàm vnum de montibus Gelboe, quẽ præterit in ira, & in indignatione sua, ille cæterorum omniũ benignissimus visitator? Filioli hæc cogitatio tollit extollentiam oculorum, conciliat gratiam, sponsi saltibus præparat. In veritate didici, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. Beatus homo, qui semper est pauidus. Time ergo cum arriserit gratia, time cum abierit, time cũ denuo reuertetur, & hoc est semper pauidum esse. Succedant vicissim sibi in animo isti tres timores, secundùm quod gratia, vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum placata redire sentiatur. Cum adest, time, nè non dignè opereris ex ea. Nam hoc monet Apostolus, cum ait: Videte, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. Sic ergo timendum manente gratia: quid si recesserit? Multo magis tunc timendũ, quia vbi deficit gratia, deficis & tu. Time, quia reliquit te Deus, sine quo nihil potes facere. Iam si gratia repropitiata redierit, multò amplius tunc timendum, nè forte contingat recidiuũ pati iuxta illud: Iam sanus factus es, noli peccare, nè deterius tibi aliquid cõtingat. Proinde, quia recidere deterius est, quàm cadere, inualescente periculo, inualescat & metus. Beatus es, si cor tuum triplici isto timore repleueris, vt timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longè plus pro recuperata. Quia timor Domini fons vitę, à qua superbia, & omnia vitia excludũtur, quando timor plenus fuerit.

Ser.54. in Cantica. *Prou. 28.* *2.Cor.6.* *Ioan. 5.*

Tribulationibus plena est vita, in quibus ad Deum confugiendum est, quæ autem videntur prospera, reuera sunt aduersa.
Cap. IIII.

ORIGENES explicat Abrahæ præclarum opus in immolatione Isaac filij sui, dicens. Accenderat animum ipsius non solùm, vt filium diligeret posteritatis gratia, sed & promissionum spe. Sed hunc in quo ei positæ sunt promissiones magnæ istæ & mirabiles, hunc inquam filium, holocaustum Domino iubetur offerre in vno ex montibus. Quid tu ad hæc ô Abraham? Quæ, & quales cogitationes mouentur in corde tuo? Prolata est vox

1 Homil. 8. in ca. 22. Gen. n. 1.

vox à Deo, quæ discutiat, & probet fidem tuam. Quid ad hæc dicis? Putas ne reuoluis in corde tuo, quia si in Isaac data est mihi repromissio, hunc autem offero holocaustum, superest, vt non speretur illa promissio? Verùm ego, quia minimus sum, tanti Patriarchæ cogitationes non valeo perscrutari, nec scire possum, vox Dei, quæ ad tentandum eum processerat, quas ei cogitationes mouerit, quid animi attulerit, cum iuberetur vnicum iugulare. Sed nunc tentabat Deus Abraham, & dicit ad eum: Accipe filium tuum charissimum, quem diligis. Non enim suffecerat dixisse filium, sed additur, & charissimum: esto & hoc, quòd adhuc addidit, quem diligis? Sed vide tentationis, & tribulationis pondus. Charis & dulcibus appellationibus iterum, ac sæpè repetitis, paterni suscitantur affectus, vt amoris euigilante memoria, ad immolandum filium paterna dextera retardaretur, & aduersus fidem animi, tota carnis militia repugnaret, additur tẽtationis tempore: accipe filium tuum, quem diligis Isaac. Esto Domine, quia commemoras de filio patri, addis, & charissimum, quem præcipis iugulari: sufficiat hoc, ad supplicium patris: addis rursum, & quem diligis. Sint & in hoc parente triplicata supplicia: quid opus est adhuc, vt cõmemores, & Isaac? Numquid nesciebat Abraham, quia filius suus ille charissimus, ille, quem diligebat, Isaac vocaretur? Sed cur, hoc additur in tempore? Vt recordaretur Abraham, quia dixeras ad eum, quod in Isaac vocabitur tibi semen, & quod in Isaac erũt tibi repromissiones. Quid post hæc? Vade, inquit, in terram excelsam in vnum montium, quem monstrauero tibi, & ibi eum offeres in holocaustum. Intuemini per singula quomodo fiunt tentationum augmenta. Vade in terram excelsam. Nunquid nõ poterat duci prius Abraham cum puero ad illam terram excelsam, & imponi prius in montem, quemcumque delegerat Dominus, & ibi ad eum dici, vt offerret filium, sed prius ei dicitur, quia offerre debebat filium suum, & tunc iubetur ire in terram excelsam, & ascendere in montem? Quò hoc spectat? Vt dum ambulat, dum iter agit, per totam viam cogitationibus discerpatur, vt hinc perurgente præcepto, hinc verò vnici affectu obluctante, crucietur. Propterea ergo etiam via iniungitur, etiam montis ascensio, vt in his omnibus spatium certaminis accipiat affectus, & fides, amor Dei, & amor carnis, præsentium gratia, & exspectatio futurorum. Surrexit Abraham mane, & strauit asinam suam, & concidit ligna ad holocaustum, & accepit filium suum Isaac, & duos pueros, & peruenit ad locum, quem dixerat ei Deus, die tertia. Strauit asinam suam, ligna præparauit, assumpsit filium. Non deliberat, non detractat, non communicat cum vllo homine consilium, sed statim occupat iter, & peruenit ad locum, quem dixerat ei Deus, die tertia. Sic in proximo non erat mons aliquis, cum totum ageretur in montibus? sed per triduum iter protenditur, & per totum triduum recursantibus curis, paterna viscera cruciantur, vt hoc spatio tam prolixo, intueretur filium pater, cibum cum eo sumeret, tot noctibus penderet in amplexibus patris, cubitaret in gremio. Vide in quantum tẽtatio cumulatur. Post hæc dixit Isaac ad Abraham patrem suum: Pater. Et hæc, pro tempore à filio prolata, tentationis est vox. Quomodo enim putas, immolandus filius per hanc vocem viscera paterna concussit?

IDEM exponens illa verba: Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes, quia tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio verò spem, dicit. Quoniam in superioribus multa nobis per Dominum Iesum præstita esse per docuit, vt cum dicit iustificatos nos esse ex fide per Dominum Iesum, & per ipsum accessum habere in gratiam istã, per ipsum etiam gloriari in spe gloriæ Dei, ad hæc omnia, quæ dicta sunt, referri puto, non solùm autem hæc quæ supra dixi, sed & hoc, quod gloriamur in tribulationibus nostris. Cæteris

Lib. 4. in cap. 5. ep. Pauli ad Rom. to. 3

enim in tribulatione tristantibus, nos gratiæ ipsius virtute roborati, in tribulationibus gloriamur. Didicimus namque nouam ex eruditione ipsius disciplinam, vt per tribulationes, bonum patientiæ capiamus. Habentes verò patientiæ bonum, probabiles iudicemur, & per patientiam multarum tribulationum probati, spem futuræ à Deo remunerationis habeamus. *Infra*: Tribulatio propriè sanctorum est, impiorum autem tribulatio, flagella appellantur. Denique in Psalmo sic dicitur: Multæ tribulationes iustorum. De ista autem, ait: Multa flagella peccatorum. Et fortassis propterea tribulatio, & angustia ad sanctos pertinent, quia ipsi sunt, qui arctam viam, & angustam incedunt, & propterea tribulati dicuntur. Tribulationes ergo iustorum, non solùm eas debemus accipere, quæ extrinsecus veniunt ex istis rebus quas indifferentes vocamus, quę ex se, nec bonæ sunt, nec malæ, idest, vel damnis, vel languoribus, vel ex quolibet corporis circuitu, sed & in eo quod etiam in requie positi, semetipsos affligunt, & atterunt, resistendo voluntatibus suis, refrenando libidinem, coercendo licentiam, & omnia, quæ ad bonum continentiæ pertinent, prolligando, secundùm hunc ipsum, qui dicit: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et hoc modo, iustorum tribulatio non potest indifferens dici, sed apertè bona, per quam bona virtutis implentur. Iniusti verò etiam si tribulentur, quod magis à scriptura flagella diximus appellari, quoniam nihil in his ipsis flagellis, & correptionibus secundùm virtutem animi gerunt, nihil ad patientiam ducunt, nec probationem per patientiam sperant, idcirco in illis non tribulatio, quæ ad hæc bona peruenit, sed flagella, vt Scriptura voluit, nominanda sunt; etiam si abusiuè aliquando, & super iustos dici tribulationis nomen inuenias. Vt autem scias, quia iustorum tribulatio non angustat animi virtutem, sed potius dilatat, audi & ipsum Paulum Corinthijs scribentem: In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur, deijcimur, sed non perimus. Vides quoniã se tribulationem pati, non in vno, sed in omnibus dicit, hoc est, & in his, quę forinsecus accidunt, & ab alijs inferuntur; & in his, quæ ipse intra semetipsum pro corporis continentia, & optimarum institutionum laboribus perfert. Et propterea dicit: quia in his omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur. Neque enim angustiari potest, qui virtutibus dilatatur. Et vt adhuc quod dicimus, hoc modo clarius fiat, ipse Paulus scribit in consequentibus: Scio humiliari, scio & abundare, & in omnibus, & ad omnia imbutus sum, & saturari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Igitur si verum illud, quod superius dixit, in omnibus tribulationem patimur, certum est hoc ab eo indicari, quia & cum penuriam patitur, tribulatur, & cum abundat, nihilominus tribulatur. Tribulatus autem in penuria, quia deest: in abundantia verò, quia semetipsum refrenat, nè per abundantiam resoluatur, vel nè minus competenter ea quæ videntur abundare, dispenset: sic & cum esurit, & cum saturatur, & cum persecutiones patitur, & cum in requie degit. Atque hoc modo, qui in his omnibus tribulatur, rectè in tribulationibus gloriatur.

HIERONYMVS sic habet. Si Deus pacem, tranquillitatem, quietem, prosperitatem, & alia iucunditatum genera, seruis, & cultoribus suis tam in præsenti, quàm in futuro promitteret, esset nobis non immeritò dolendum, si qua in præsenti vita contraria pateremur, eò quòd præter inspectatum dolorem, cuius eò semper acerbior vis est, quò magis repentinus acciderit, futura quoque promissio esset ambigua, præsentis spei sollicitatione frustrata. At verò, cum è contrario sollicitudines, bella, tempestates, inquietudines, miserias, odia, ac alia quæcumque incommodorum, atque ærumnarum genera esse credantur, in præsenti nos passuros esse

Psal. 33.

2. Cor. 9.

2. Cor. 4.

Phil. 4.

Epist. ad Virg. quãdã in exilium missam. to. 2.

esse prædixerit, contra prædictæ commutationis tædium, vnde promissa non erit quis prosperitate securus. Si verò commonitus fueris, in ipsa commonitione habebis solatium. Et quamuis ex prædicto malo aduersæ valetudinis quispiam acerbissimè perturbetur, perturbationem tamen non absque consolatione suscipiet, qui in ea promissæ sanitatis signa esse cognoscit. Pari ratione nos quoque iucundos esse, ac lætos, dum spei nostræ signa conspicimus, comprobationem eius sumimus, cum per mala præsentia, futura bona indubitatæ fidei manibus iam tenemus. Siquidem salus nostra in tempore tribulationis. Vnde ait Dominus: Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In hoc autem mundo pressuram habebitis. Quid hoc est, quod dicit, vt in me pacem habeatis, in hoc autem mundo pressuram habebitis? Nisi, vt tanta in nobis sit eius credulitas pollicitationis, vt cum mundi mala patimur, futuræ spei fiducia in summa pace nos esse credamus: tantiq; sit in nobis spes futurorum, vt omnino non sentiamus nos sustinere illa, quæ patimur. Sed ea potius arbitremur iam obtinere, quæ credimus: & præsentes angustias non sentiamus, dum in futuram spem, tota animi intentione protendimur. Ac si bellator aliquis dolorem vulneris, aut contemnat, aut nesciat, dum omnibus viuacitatis sensibus solam videtur cogitare victoriam; ita certa spes rem vincit instantem, vt illud quodammodo esse incipiat, quod futurum est, & desinat esse, quod præsens est. Vnde dicit: Mulier, cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius, cum autem pepetit puerum, iam nõ meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundo. Et vos nunc quidem tristitiam habebitis, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Aptissimum namque ad comparationem tribulationum præsentium, & futurorum gaudiorum, prægnantis mulieris induxit exemplum: quæ quãuis causam partus non absque ingenti sciat dolore transire, quia auiditate nimia liberos cupit, doloris tormentum spernit, dum, quod satis diligit, concepi sse, & apte gaudet ex prole, quam contristetur ex partu, nec recusat fœcunditatis exordia, quamuis certa sit ea non absque magnis angoribus euentura. Sed & in omnibus penè rebus humanis difficile potest esse lætitia, nisi tristitia ante præcesserit, & amaritudo præcumis doloris, commẽdat amplius gaudia secutura. Sic quidem pretiosior sanitas est, quæ post languoris recuperatur incommodum, & à qualibet parte, ex maiori sæpè laboris necessitate, ad ampliorem solet fœlicitatẽ venire. Sic, qui literæ scientiam desiderat habere, si discendi non susceperit tædia, peritiæ gaudia adipisci non poterit. Agricola quoque de vbertate frugum lætari non poterit, nisi prius terram multo labore confecerit, & tantò magis prosperitatis spem congerit, quantò se ampliùs desudasse cognouerit, & de labore impenso sperat vbertatis augmentum. Arbores namque ipsæ tanto numerosiore grauantur fructu, quanto acerbioris frigoris violentia reprimuntur, cum precoces flores opportuna castigatio refrænando ad periculum festinare non patitur, vtile impedimentum pruinæ, & qđ reprimit, non obsocat, sed includit. At verò si paulò clementior vis extiterit imbrium, quantò luxuriant prius indisciplinata festinatione, tantò post fructibus decrescunt, cum futuræ vires importuno tempore consumuntur. Semina quoque ipsa terræ iacta, quantò glaciali frigore arcentur, tardius surgunt in frugem, vtili radice proficiunt, ac tantò postmodum amplioribus fructibus prægrauata curuantur. Nauigantibus quoque ipsis, longæ serenitatis spem pollicetur nimis valida, & diuturna tẽpestas. Sic & omnium ferè creaturarũ spei, difficile exultatio aliqua, nisi mœrore præeunte succedit. Quæ cum ita sint, æquanimiter ferre conuenit, etiam si nos tribulationum, ac dolorum asperioris hiemis procella concusserit, tantò ampliorem æstatis fructum delaturi, quantò præsenti frigore vitam habere contigerit acriorem. Nec vlla nos insurgentis pelagi debet terrere tempestas,

Ioan. 16. 6

Ioan. 16.

Simile.

Simile.

Simile.

stas, cum ventura nostra sit etiã fiuienda tranquillitas. Vnde congestio laboris vitanda non est, quæ est augmentatio commodorum. Sic namque negotiatorum auiditas, amplioris quæstus causa, nec maria pertimescit, nec terrena, quæ interdum etiam causæ solent esse damnorum, & propter maioris lucri spem, nauigationis, & peregrinationis incommoda libenter assumit, quia quamuis magnus, facilè contemnitur labor, vbi non tam laboris quantitas, quàm eius vtilitas cogitatur. Et si id fieri propter temporalia, & incerta lucra conspicimus, quid nobis propter æterna, & sine vlla ambiguitate ventura sit agendum, cogitemus. Sed ego te cur ad tribulationis patientiam humanis, aut præsentis vitæ prouocare conor exemplis, cum nullum penè sciamus fuisse sanctorum, qui procellosum huius temporis agonem absque tribulationis tēpestate transierit, & tantorum odia, insectationemq; pertulerit, quantos vitæ suæ dissimilitudine castigarit? Castigare enim alium videtur, qui ab eius conuersatione dissentit. Nonne sanctus Abel, qui in hoc mundo primus innocentiam conseruasse reperitur, cum illibata Deo obtulisset munera, mox vsque ad mortis illationem humanum, vel quod sceleratius est, fraternum statum inuenitur odium, inuidiamq; sensisse. O Cain miserande, quid agis? Quid tibi solitarius commeruit frater? Quam vim intulit, quam fecit iniuriam? Sed quæ maior iniusto iniuria esse potest, quàm vita iustitiæ? Conditionem iustitiæ hoc facto pandimus, quæ statim cū odio sui cœpit, quę ne tūc quidem absque multa persecutione esse potuit, cū vnum tantum haberet inimicum. Et si tam grande odium ab vno hoste perpessa est, vt vsque ad vitæ interemptionem veniret non homo quicunque, sed frater, quid ex ea tunc sustinere posse credendum est eum, qui hostes tot extraneos habet, qui dicunt, Venite, circumueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius operibus nostris? Sanctus quoque Abraham, quæ vel quanta perpessus est, dum patriam, & propinquos deserit, dum vxoris sterilitatem dolet, dum propter escæ inopiam, modò in Aegypto, modò in Geraris peregrinationis sentit iniurias, dum mori propter vxoris pulchritudinem timet, dum se circumcidit, dum filiū cum matre eijcit, dum in Isaac dilecto tentatur, dum religiosus parricida esse præcipitur? Ipse verò Isaac, quibus tribulationum generibus quatitur, dum escæ inopiam patitur, dum peregrinationis experitur labores, dum propter vxoris speciem nimiam ipse metuit, dum regis æmulationem patitur? Sanctus quoque Iacob quàm multa patitur. Primùm, cum fratris sui Esau propter collatam sibi benedictionem, dum eius odium, & indignationem declinans ad Laban solus pergit, cum post viginti annorū mercenariam seruitutem, occulta magis fuga, quàm libera proficiscendi expeditione discedit, cum Laban persecutionem timet, cū fratris sui occursum, cum dilectissimæ vxoris Rachel funus deflet, cum dilectissimum Ioseph acerbo funere consumptum à bestijs dolet. Sanctissimus etiam Ioseph tētationum generibus conflictatur, cui ac si tribulationum semina species videntur fuisse iustitiæ. Nam quoties aliquid sanctè, vel piè gessit, toties intolerabilium tentationum discrimina subire compulsus est, iustitiæ consentiens, & spe confortante perdurans.

10 IDEM exponens illa verba; In die tribulationis meæ Deum exquisiui, inquit. Ipsum est, quod & in alio psalmo dicit: Ad Dominum, cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. In die tribulationis meæ Deum exquisiui. Difficilē rem dicit. Nos quando tribulamur, in terrā deijcimur, nihil aliud nisi de tribulatione cogitamus: iste verò in tribulatione commouetur, vt Deum deprecetur. Ac si apertè dicat: Filium perdidi, incensa est domus mea, ad mendicitatem veni, non quæro illud, quod perdidi, sed Dominum quæro. Si enim istum inuenero, in isto inuenio omnia.

In Ps. 76. tom. 7.
Psal. 119.

11 AVGVSTINVS explicans verba illa; Similiter & spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Quid enim oremus,

Lib. cuius titulus est

expositio quarundã propositionũ ex epi. Pauli ad Rom. 10.4. mus, ficut oportet, ne fcimus, dicit: Nos quid oremus, ficut oportet, nefcimus: duas ob res & illud, quod futurum fperamus, & quò tendimus, nondum appa ret, & in hac ipfa vita multa poffunt no bis profpera videri, quæ aduerfa funt, & aduerfa, quæ profpera. Nam & tribulatio, quando accidit feruo Dei ad probationem, vel emendationem, videtur nonnunquam minus intelligentibus inutilis: fed fi referatur ad illud, quod dictum eft: Da nobis auxilium de tribulatione, & vana falus hominis, intelligitur, quia plerunque de tribulatione nos adiuuat Deus, & fruftra falus optatur, quæ aliquando aduerfa eft, cum delectatione, & amore huius vitæ implicat animam. Inde eft illud: Tribulationem, & dolorem inueni. Cum enim dicit, inueni, fignificat vtilem. nō enim rectè gratulamur nos inueniffe, nifi qđ quærebamus. Ergo quid oremus, ficut oportet, nefcimus. Deus enim nouit, & quid nobis in hac vita expediat, & quid poft hanc vitam daturus fit.

Psal. 59. *Psal. 114.*

12 *Li. 1. de ci uit. Dei. c. 8 to. 5.* IDEM fic habet. Patientia Dei ad pœnitentiam inuitat malos, ficut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. Itemq; mifericordia Dei, fouendo amplectitur bonos, ficut feueritas Dei, puniendo corripit malos. Placuit quippe diuinæ prouidentiæ, præparare in pofterum bona iuftis, quibus non fruentur iniufti, & mala impijs, quibus non excruciabuntur iufti. Ifta verò temporalia bona, & mala vtrifque voluit effe communia, vt nec bona cupidius appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur, nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerunque afficiuntur. Intereft autem plurimum, qualis fit vfus, vel earum rerum, quæ profperæ, vel earum, quæ dicuntur aduerfæ. Nā his bonis temporalibus, nec bonus extollitur, nec malis frangitur: malus autem ideo huiufcemodi infœlicitate punitur, quia fœlicitate corrumpitur. Oftendit tamen Deus fæpe etiam in his diftribuendis operationem fuam. Nam fi nunc omne peccatum manifeftata plecteretur pœna, nihil vltimo iudicio referuari putaretur. Rurfus fi nullum peccatum nunc puniret apertè diuinitas, nulla effe prouidentia diuina crederetur. Similiter in rebus fecundis, fi non eas Deus quibufdam petentibus euidentiffima largitate concederet, non ad eum ifta pertinere diceremus. Itemque fi omnibus eas petentibus daret, non nifi propter talia præmia feruiendum illi effe arbitraremur. Hæc cum ita fint, quicunque boni, malique pariter afflicti funt, non ideo ipfi diftincti non funt, quia diftinctum non eft, quod vtrique perpeffi funt. Nam ficut fub vno igne, aurum rutilat, palea fumat, & fub eadem tribula, ftipulæ comminuuntur, frumenta purgantur, nec ideo cũ oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur, ita vna eademq; vis irruens, bonos probat, purificat, eliquat, malos damnat, vaftat, exterminat. Vnde in eadem afflictione, mali Deum deteftantur, boni autem precantur, & laudant. Nam pari modo exagitatum, & putorem fuum exhalat cœnum, & fuauiter fragrat vnguentum.

13

14 *In Psal 4. ser. 8.* IDEM exponens illa verba; Cum inuocarem, exaudiuit me Deus iuftitiæ meæ: in tribulatione dilatafti mihi, ait. Cum inuocarem, exaudiuit me Deus, à quo eft iuftitia mea. In tribulatione dilatafti mihi, ab anguftijs triftitiæ, in latitudinem gaudiorum me duxifti. Tribulatio enim, & anguftia in omnem animam hominis operãtis malum. Qui autem dicit; Gaudemus in tribulationibus, fcientes quoniam tribulatio patientiam operatur, vfque ad illud, vbi ait: Quoniã charitas Dei diffufa eft in cordibus noftris per Spiritũ fanctum, qui datus eft nobis, non habet cordis anguftias, quamuis extrinfecus à perfequentibus ingerantur.

Rom. 2. *Rom. 5.*

15 *In Ps. 34. concio. 2.* IDEM explicans illa verba; Ego autem, cum mihi molefti effent, induebā me cilicio, inquit. Admonemur his verbis in omni tribulatione noftra, nō cogitare quemadmodum refpondeamus inimicis noftris, fed quemadmodum orando Deũ, propicíemus, & maximè, nè tentatione vincamur: deinde vt etiam illi, qui nos perfequuntur ad fani-

sanitatem iustitiæ conuertantur. Nullū maius, nullum melius negotium est in tribulatione, quàm recedere ab eo strepitu, qui foris est, & ire in interiora mētis: ibi Deum inuocare, vbi nemo videt gementem, & subuenientem: illius cubiculi aduersus omnem extrinsecus illatam molestiam ostium claudere, humiliare seipsum in confessione peccati, magnificare, & laudare Deum, & corripientem, & consulentem.

Matt. 6.

IDEM exponens verba illa; In die mandauit Dominus misericordiā suā, & nocte declarauit (nostra lectio habet, & nocte canticum eius) dicit. Nulli vacat audire in tribulatione. Attendite, cum vobis bene est, & audite. Discite, cum tranquilli estis, sapientiæ disciplinam, & verbum Dei vt cibum colligite. Quando enim quisque in tribulatione est, prodesse illi debet, quod securus audiuit. Etenim in rebus prosperis mādat tibi Deus misericordiam suam, si ei fideliter seruieris, quia liberat te de tribulatione. Sed non tibi declarat ipsam misericordiam, quā tibi per diem mandauit, nisi per noctem. Cum venerit ipsa tribulatio, tunc adiutorio te non deserit, ostendet tibi verum fuisse, quod tibi per diem mandauit. Etenim scriptū est: Speciosa misericordia Domini, in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in tempore siccitatis. In die mandauit Dominus misericordiam, & nocte declarauit. Non tibi ostendit, quia subuenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio, vnde eruetis ab illo, qui tibi per diē promisit. Ideo admonemur imitari formicam. Sicut enim prosperitas sæculi significatur die, aduersitas sæculi significatur nocte, ita alio modo prosperitas sæculi significatur æstate, aduersitas sæculi significatur hieme. Et quid facit formica? Per æstatem colligit, quod ei per hiemem prosit. Ergo cum est æstas, cum bene est vobis, cum tranquilli estis, audite verbum Domini. Vnde enim fieri potest, vt in hac tempestate huius sæculi, sine tribulatione totū hoc mare transeatis? Cui hoc contigit? Et certè si contigit alicui, plus metuenda est ipsa tranquillitas.

In Ps. 41.

Eccl. 35.

Prou. 6. & 30.

IDEM explicans illa verba; Ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum, dicit. Vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tētatione, quia profectus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quisque innotescit, nisi tentatus, nec potest cōronari, nisi vicerit, nec potest vincere, nisi certauerit, nec potest certare, nisi inimicum, & tentationes habuerit. Angitur ergo iste à finibus terræ clamans, sed tamen non relinquitur. Quoniam & nos ipsos, quod est corpus suum voluit præfigurare, & in illo corpore suo in quo mortuus est, & resurrexit. Ergo nos trāsfigurauit in se, qn̄ voluit tentari à sathana. In Christo tu tētabaris, quia Christus de te sibi habebat carnē, de se tibi salutē, de te sibi mortē, de se tibi vitā, de te sibi contumelias, de se tibi honores. Ergo de te sibi tentationem, de se tibi victoriam. Si in illo nos tentati sumus, in illo diabolum superamus. Agnosce te in illo tētatum, & te in illo agnosce vincentem. Iste in tentationibus clamat à finibus terræ, sed non vincitur, quia subdit: In petra exaltasti me, quæ est Christus. Propterea petra illa, in qua ædificati sumus, prior percussa est ventis, flumine, pluuia, quando Christus à diabolo tentabatur. Ecce in qua firmitate te voluit stabilire. Deduxisti me, quia factus es spes mea. Habemus duas vitas, sed vnam in qua sumus, alteram, quam speramus. In qua sumus, nota nobis est, quam speramus, ignota nobis est. Tolera in qua es, & habebis, quam nondū habes. Christus laboribus suis, tentationibus suis, passionibus, morte sua declarauit vitam, in qua es, resurrectione sua demōstrauit tibi vitam, in qua eris. Ideo ergo factus est spes nostra in tribulationibus, in tentationibus. Videte Apostolum dicentem: Non solùm autē, sed & gloriamur, inquit, in tribulationibus, scientes, quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem; spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Inter hæc omnia cum angitur cor meum, clamabo à finibus

In Ps. 60.

Rom. 5.

bibus terræ. Sed non me deserit ipse, qui me exaltauit super petram, vt deducat me vsque ad se. Ipse etiam turris factus est à facie inimici. Ne feriaris à diabolo, fuge ad turrim; si enim ibi fugero non solùm vitabo tela inimici, sed etiam in illum, quæ voluero, securus ipse iaculabor. Ante te est turris, recordare Christum, & intra in turrim. Quicquid pateris, cogita, quia prior passus est Christus, & cogita, quo fine passus est, vt moreretur, & resurgeret. Talem & tu finem spera; qualis in illo præcessit, & intrasti in turrim, non consenties inimico.

[18] [In Ps. 83.] IDEM dicit. Quia titulum imposuit Dauid pro torcularibus, & nihil postea in omni versu psalmi dixit de his torcularibus notissimis oculis nostris, non dubitatur alia esse torcularia, quæ nos intelligere voluit Spiritus Dei. Propterea, quid agatur in his visibilibus torcularibus, recordemur, & hoc videamus quemadmodum spiritaliter agatur in Ecclesia. [Simile] Vua certè pendet in vitibus, & oliua in arboribus, pro his enim fructibus solent torcularia præparari. Et quamdiu pendent in fructetis suis, tanquam libero aere perfruuntur, & nec oliua oleum est, nec vua vinum ante pressuram. Sic sunt & homines, quos prædestinauit Deus conformes fieri imaginis filij sui, qui præcipuè in passione magnus botrus expressus est. Huiusmodi ergo homines, antequam accedant ad seruitutem Dei, fruuntur in hoc sæculo tanquam deliciosa libertate, velut vuæ, aut oliuæ pendentes. Sed quoniam dictum est: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. [Eccl. 2.] Accedēs quisque ad seruitutem Dei, ad torcularia venisse cognoscat, contribulabitur, conteretur, comprimetur, non vt in hoc sæculo pereat, sed vt in apothecas Dei defluat. [19] Exuitur carnalium desideriorum integumentis, quasi vinaceis. [Ephe. 4.] Vnde Paulus ait: Exuite vos veterem hominem cum actibus suis, & induite nouum. Hoc totum non fit, nisi de pressura; propterea torcularia nominantur. In pressuris constituti ad hoc conterimur, vt amorem nostrū, quo ferebamur in ista mundana, sæcularia, fluxa, peritura exuentes, passi in eis in hac vita tormenta, & tribulationes pressurarum, & abundantiam tentationum, incipiamus quærere illam quietem, quæ non est de hac vita, & fit Dominus refugium pauperi: & in hac pressura defluunt vinum, defluunt oleum, quæ sunt bona desideria. Si felicitatē tibi iste mundus arrideat, in pressura te computa, vt dicas: Tribulationem, & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui. [Psal. 114.] Tribulationem inueni, quæ latet. Qui intelligunt in qualibet circumfluentia copiarum, & voluptatum, quamuis ad nutum cuncta deseruiant, nihil aduersum terreat, tamen in malo se esse, quamdiu peregrinantur à Domino, acutissimo oculo tribulationem, & dolorem inueniunt, & nomen Domini inuocauerunt. In his tribulationibus, & pressuris clamemus: Quam amabilia tabernacula tua Domine virtutum. Erat in tabernaculis quibusdā, idest, in torcularibus, sed desiderabat alia tabernacula, vbi nulla pressura est. In his illuc suspirabat, ab his in illa per desiderium quodammodo defluebat.

[20] [In Ps. 106] IDEM exponens verba illa; Confiteantur Domino misericordię eius, & mirabilia eius filijs hominum, &c. Isti versus quantum animaduertere potui, quater repetiti sunt, in quo numero significat nobis quatuor quasdam tentationes, ex quibus nos liberat ille, cui confitentur suæ miserationes. Facit eum hominem primò nihil quærētem, secundùm vitam veterem seductoria securitate viuentem, nihil putantem aliud esse post hanc vitam, quandoque finiendam, negligentem, quendam & socordem, obrutum cor habentem illecebris mundi, & mortiferis delectationibus consopitum, vt excitetur iste ad quærēdam gratiā Dei, vt fiat sollicitus, & tanquā de somno euigilet, nonne manus Dei excitat eum? Sed tamen à quo sit excitatus, ignorat. Incipit autem esse jam Dei, & eius suauitatem gustare, cū cognouerit veritatis fidē. Sed aliquā cognoscat, dolet, & delet errorem suū.

Inue-

Inuenit enim se in errore, vult cognoscere veritatem, pulsat vbi potest, terat, quod potest, vagatur qua potest, famẽ etiam patitur ipsius veritatis. Prima ergo tentatio est erroris, & famis. Vbi in hac tentatione fatigatus exclamauerit ad Deum, perducitur ad viam fidei, vnde incipiat pergere ad ciuitatem quietis. Cum ergo ibi fuerit iam sciẽs, quod obseruari debeat, nonnunquam multũ sibi tribuendo, & quasi de suis viribus præsumendo; incipit confligere velle bella cõtra vitia, & propter superbiam superari. Inuenit ergo se ligatum difficultatibus cupiditatum, & non posse viam propter compedes ambulare. Inclusum se sentit difficultate vitiorum, & tanquam muro impossibilitatis erecto, portisq; clausis, qua euadat, vt recte viuat, non inuenit; conatur, & non potest, ligatũ se sentit, exclamat ad Dominum. Secunda ergo tentatio est difficultatis in bene operando, sicut illa prima erroris, & famis. Exclamat in hac ad Dominum, liberat Dominus de necessitatibus, rumpit vincula difficultatis, incipit ei iam facile esse, quod difficile fuerat abstinere à malis. Potuit hoc Dominus sine difficultate præstare. Sed si hoc sine difficultate haberemus, & largitorem huius boni nõ agnosceremus, & non confiterentur Domino miserationes eius. Post has duas tentationes, tertia tentatio excipit hominem: ei loquor, qui iam transijt has duas, qui vicit illas difficultates, & probabiliter iã conuersatur inter homines, sine vlla querela malorum morũ, excipitur tertia tentatione tędij cuiusdam in moram huius vitæ, ita vt aliquando eum nec legere, nec orare delectet. Tertia tentatio priori contraria: prius enim periclitabatur fame, postea fastidio: iam non te illicit adulterium, nec tamen delectat Dei verbum. Nõ est ista leuis tentatio: agnosce te in illa, & exclama ad Dominum, vt de necessitatibus tuis etiam hic liberet te, & de hac tentatione liberatus cum fueris, confiteantur illi miserationes eius. Liberatus autem ab errore, liberatus à difficultate bene operandi, liberatus à tædio, fastidioq; verbi Dei, fortassis dignus eris, cui populus committatur, constitueris in gubernaculis nauis recturus Ecclesiam; ibi quarta tentatio. Quanto plus honoramur, tãto plus periclitamur. Post has quatuor tentationes, quatuor exclamationes, quatuor liberationes, Ecclesiæ fit commendatio. Primam tentationem explicat, cum dicit; Errauerunt in solitudine, in siccitate, viam ciuitatis habitationis non inuenerunt. Errorem miserabilem audiuimus, quid de inopia? Esurientes, & sitientes erant, anima eorum in ipsis defecit. Et ideo post hunc errorem, & famem, & sitim, clamauerunt ad Dominum cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos, & deduxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitationis. Quomodo subuenerit fame, & siti, dicit; Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filijs hominum. Quia satiauit animam inanem, animam esurientem satiauit bonis. Viue ergo bene, iam in via positus es, iam audisti quid agere debeas, quid sperare. Quid aliud excipit, quoniam conaris, & superaris. Sedentes in tenebris, & vmbra mortis, vinctos in mendicitate, & ferro. Vnde hoc, nisi quia tibi tribuebas, quia gratiam Dei non agnoscebas? Nam vide quid adiungat, quoniam inamaricauerunt, seu exacerbauerũt eloquium Domini. Per superbiam, iustitiam Domini nescientes, & suam volentes constituere. Et humiliatum est in laboribus cor eorum, infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret. Vnde clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de necessitatibus eorum saluos fecit eos. Liberati sunt de secunda tentatione. Restat tædij atque fastidij. Et eduxit eos de tenebris, & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit. Confiteãtur Domino miserationes eius. Quare? quas difficultates vicit? quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorũ, propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Quia sibi tribuebant, nõ Deo. Sed quod aliud genus restat? Omnem escã abominata est anima eorum. Iam fastidium patiuntur, fastidio languent, fastidio

dio periclitantur. Et ne eos putares de satietate securos, & non magis videres de fastidio morituros, ait. Et appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Quarta tentatio est, in qua omnes periclitantur. Omnes enim in naui sumus: alij operantur, alij portantur, simul tamen omnes, & in tempestate periclitantur, & in portu saluantur. Vnde sequitur: Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis, idest, in populis multis. Ascendunt vsque ad cælos, & descendunt vsque ad abyssos, & exaltati sunt fluctus eius; foris pugnæ, intus timores. Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius. Et quid restat, nisi quod sequitur? Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos. Et imperauit procellę, & stetit in auram. Confiteantur Domino misericordiæ eius. Ille ametur, in omni nostra liberatione, qui est inuocatus in omni nostra tribulatione.

23 *In Ps. 118 serm 31.* IDEM exponens illa verba Prou. cap. 24. Septies in die cadet iustus, & resurget, inquit. Septies cadit, & resurgit, idest, non perit iustus modis omnibus humiliatus; sed non prævaricans, alioquin non erit iustus. Nam pro omni genere tribulationis, qua in conspectu hominum deijcitur, positum est, septies cadit: & pro eo, quod ex ipsis omnibus tribulationibus proficit, positum est, resurget. Satis illustrat in eo libro consequens sententia præcedentem. Ibi enim sequitur. Impij autem infirmabuntur in malis: hoc est itaque iusto septies cadere, & resurgere, in omnibus ma[l]is n[on] infirmari. Meritò igitur septies in die laudauit Ecclesia Deum, super iudicia iustitiæ ipsius, quia cum tempus esset, vt inciperet iudicium à domo Dei, in omnibus tribulationibus suis non infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. De re hac multa diximus libro 5. capite 9. lib. 6. cap. 9. 10. & 11 lib. 10. cap. 1. & 2. libro 14. capite 1. *1. Pet. 4.*

Trinitatis sanctissimum mysterium figuris, & comparationibus explicant sancti, quod rudi plebi cautè proponendum est.

Cap. V.

ORIGENES exponit verba illa; Funiculus triplex difficile rumpitur, de fide Trinitatis, ex qua dependet, & per quam sustinetur omnis Ecclesia. 1 *Homil. 9. in Exod. tom. 1. Eccl 4.*

IDEM inquit. Saluator noster Dei verbum, splendor gloriæ dicitur. Splendor enim non semel nascitur, & deinceps definit nasci; sed quotiescunque ortum fuerit lumen, ex quo splendor paritur, toties oritur & splendor. Splêdor gratiæ Saluator noster sapientia est, & splendor lucis æternæ. Sic igitur Saluator semper nascitur: & idcirco dicit: Ante omnes colles generat me, non vt quidam malè legunt, genuit. Si semper ex Patre nascitur Deus, etiam tu in similitudine eius, iam adoptionis habens spiritum, generaris à Domino per singulos intellectus, per singula opera, & efficeris filius Dei in Christo. 2 *Homil 9. in c. 6. Isa. tom. 2. Simile.*

CHRYSOSTOMVS intêdit ex sacris literis mysterium Trinitatis probare, ad quod primus locus est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. In quibus verbis loquitur Pater ad coopificem Filium, & ad Spiritum sanctum. Et vt veritas hæc tibi persuadeatur, audi Psaltem dicentem: Verbo Domini cæli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Dicit ergo De[us] Pater Deo Filio, & Deo Spiritu sancto, faciamus hominem ad imaginem nostram: & non dixit meã, & vestram, neque meam, & tuam. Significans autem Scriptura, esse vnam imaginem sanctæ Trinitatis, dicit: Et fecit Deus hominem, secundũm imaginem Dei fecit illum. Iterum & alio loco dicit Scriptura: Venite & descendamus, & confundamus eorum linguas. Dicendo, venite, pares honore exhortãdo vocat. Neque enim si Angelis imperasset, dicere debuit, venite, sed imperando, 3 *Ser de Trinita. to. 5. Gen. 1. Psal 42. Gen. 11.*

rando, ite. Quia autem dixit, venite, vnius est vox ad duos honore æquales. Audi quoque & beatum Iob, qui manifestè declarat inseparabilem Trinitatem; dicit enim: Viuit Dominus, qui sic me iudicauit, & omnipotens, qui amaram fecit animam meam, & spiritus diuinus, qui tenetur in naribus meis. Dicendo Dominum, & omnipotentem, & spiritum Dei, consubstantialem prædicat. Disce & hymnum Seraphin clamantium tertio, Sanctus, Sanctus, Sanctus: non enim dicunt semel Sanctus, neque bis Sanctus, neque quater dicũt sancti, vt nè multis nominibus multos deos nobis inducerent, sed vnum solum. Ter autem dicendo, Sanctus, Sanctus, Sanctus, manifestat vnam & æqualem gloriam Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Paulus autem dicit: Vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos ex illo, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum, & vnus Spiritus sanctus.

Iob 27. *Isa. 6.* *Eph. 4.*

IDEM inquit. Contendere scire, quid substantiæ Deus sit, postremæ esse insaniæ iudico Sapientiam Dei Prophetæ perfectè percipere non valent, quantum ij insaniunt, qui substãtiam ipsam suis obijcere rationibus posse arbitrantur? De ea, quid Dauid propheta præclarus dicat, audiamus: Mirabilis facta est scientia tua ex me. Vel potius altius repetamus: Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificatus es. Quid, cum terribiliter dicat, significat? Miramur cum timore magnifica ædificia colum natum, maris vastitatem, immensosq; gurgites, sed non sine metu, cum eius aspicimus altitudinem. Sic & Propheta, cum vastum id, immensumq; diuinæ sapientiæ mare aspiciat, vertigine quasi tentatus stupescit, ac summo cum timore demirans, recedit, atque exclamat: Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificatus es, mirabilia opera tua. Ac rursus: Mirabilis facta est scientia tua ex me, Corroborata est, & nõ potero ad eam. Vide modestiam famuli, nota animi gratitudinem. Gratias, inquit, propterea tibi ago, quod talem Dominum habeo incomprehensibilem. Non de substantia agit hoc loco, illam enim vtpote inter omnes cõstantem, esse incompræhensibilem omittit. Sed cum Deum esse vbiq; cogitaret, hæc retulit, explicauitq; ne id quidem se intelligere, quomodo fieri possit, vt Deus vbiq; adsit. Si ascendero in cælum, inquit, tu illic es, si descẽdero ad infernum, ades. Vides Prophetam id intelligere non valere. Quomodo igitur fieri potest, vt nõ ad postremũ insaniæ sint profecti, qui tantum ab illius gratia absunt, quãtum quid ipsa Dei substãtia sit, curiosè quærunt, & perscrutantur? Atqui hic est ille Propheta, qui dicit: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, veruntamen qui occulta & incerta diuinæ sapientiæ percepit, de hac eadem sapientia refert; Immensa est, incompræhensibilis est. Quippe qui, Magnus Dominus, dicat, & magna virtus eius, & scientiæ eius non est numerus, id est nulla est compræhensio. Vnde Isaias cum hæc omnia de Deo contemplaretur, dixit: Generationem eius quis enarrabit? Nõ quis enarrat, sed quis enarrabit, vt omnem posteri temporis rationem secluderet. Paulus etiam pacẽ Dei dicit exuperare omnẽ sensum, iudicia vocat inscrutabilia, viæ sunt in inuestigabiles, inenarrabile, quod præparauit diligentibus se, magnitudo finem non habet, scientia caret numero, omnia eius incõpræhensibilia sunt, & cum ipse solus sit incomprehensibilis, quis ad tantam insaniam possit accedere? Ex parte cognoscimus, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Deum igitur ipsum ex parte cognoscit; non tamen ita ex parte, vt partem substãtiæ nouerit, & partem ignoret, cum Deus natura simplicissima sit: sed quod Deum sapientem esse certo scit, quãtum sapientia valeat, nescit. Magnum esse minimè ignorat, sed quemadmodum, & quę sit eius magnitudo intelligere nõ valet. Vbiq; Deum adesse exploratum habet, sed quemadmodum nescit. An prouideat, cõtineat, regat, gubernet summa cum diligentia omnia, nõ dubitat, sed modum quo hęc agat, ignorat. Hac de causa ex parte cognoscimus. Sed iam si placet dimissis Prophe-

Homil. 1. de incomprahensibili Dei natura. *Psal. 138.* *Ibidem.* *Psal. 50.* *Psal. 146.* *Isa. 53.* *1. Cor. 2.* *2. Cor. 9.* *1. Cor. 13.*

Prophetis, & Paulo, cœlum petamus, & an illa regione superiori aliqui sint, qui Dei substantiam norunt, quæramus. Audiamus Angelos ipsos, non quod de diuina substantia illi disputent inter se se, sed quod glorificant, adorãt, & modulos triumphales assiduè referunt summo cum timore. Alij gloriam in excelsis Deo modulantur, alij hoc est Seraphin, Sanctus, Sanctus, Sanctus, concinunt, & suos auertunt oculos, cũ nec condescensum, & nihil, & indulgẽtiam Dei valeant tolerare. Angeli glorificant, honorant, colunt, adorant, homines petulanter scrutantur, temerè, plus quàm capere possunt: illi oculos tegunt, & venerãtur, hi contendunt im pudenter, aspicere ineffabilem gloriã.

Luc. 2.
Isa. 6.

6 IDEM dicit. Vides cęlum hoc, quã pulchrum, quàm amplum, quàm magnificum sit, quemadmodum vario stellarum ordine exornetur, & splendeat, quantùm edurare potuerit temporis. Iam enim quinque millia annorum atque etiam plus seruatur, & constat, nec tamen longo temporis spatio effectum est, & quam principio sortitum est pulchritudinem, eandem integerrimã seruat, nulla ex parte factum deterius tanto spatio temporis. Attamen hoc pulcherrimum, splendidissimis stellis elegantissimè ornatum, eduran'q; tandiu, Deus, quasi quis per ludum tugurium faceret, ita summa cum facilitate creauit. Quam rem Isaias propheta pulcherrimè exprimit, cum dicit: Qui instituit cœlum sicut cameram, & extendit sicut tabernaculum super terram. Quid de ipsa terra? Qui cõtinet gyrum terræ, qui fecit terram quasi nihil, tam ingens corpus, tam opus arduum. Animaduerte quot montium moles, quot mortalium gentes, quot arborum, quot quadrupedum, reptilium denique animantium genera suo dorso sustinet tellus. Sed hanc talem, tantamq; Deus facile adeo condidit, vt Propheta, quòd nè exemplum quidem tantæ facilitatis haberet, perinde ac nihil factum tradiderit. Cum enim non satis rerum conditarum magnitudo, & ornamenta, potentiam, facultatemq; sui Cõditoris exprimerent, sed longe ab omni illius vi & excellentia iacerent inferius, modũ Prophetæ excogitarunt alium, quo possent plus aliquid nobis explicare de diuina potentia, quo magnitudinem non solùm creaturarum, sed etiam modum creationis referrent, vt vtraq; ex parte, videlicet tum terũ magnitudine conditarum, tũ facilitate condendi, possemus dignius quid pro virili nostra de Deo omnipotenti intelligere. Non solùm autem facilitas hæc in terra patet, sed etiã in ipsa hominum natura. Quippe cum auctor dicat, Qui continet gyrum terræ, & habitãtes in ea, quasi locustas, aut quasi stilla situlæ omnes gentes in conspectu eius. Repete omnes gentes, complectere animo Syros, Cappadoces, Bithynios, Mysos, Phrygios, Lycios, Assyrios, Arabes, Indos, Ægyptios, Æthiopes, Hispanos, Gallos, Germanos, Pannonios, Medos, Persas, Parthos, Armenos, Thraces, Macedonas, Græcos omnes: adde, Daciam, Dalmatiam, Italiam, &c. cæterasq; innumerabiles gentes, quarum nec nomina quidem nouimus, hęc omnia mortalium genera, instar guttę labentis de situla coram Deo versari autumat. Accipe accuratius, dic quæso quota eius guttæ particula sis, qui Deum, cui vniuersæ gentes pro stilla situlæ habentur, scrutaris atq; examinas? Sed cur de cęlo, terra, mari, & natura hominum loquar? cęlum superet ipsum nostra oratio, & vlterius pergat ad Angelos. Verùm millia Angelorum sunt innumerabilia, mille millia Archãgelorum, adde sedes, dominationes, potestates, principatus, cœtus incorporeos virtutum innumeros, denique genera cęlestia innumerabilia, quę oĩa Deus creauit tanta cum facilitate, quantã nemo valeat verbis exprimere: satis. n. illi ad omnia fuerat voluisse. Itaq; vt vobis voluntas nihil laboris affert, nihil negotij, sic illi creare tot, tantasq; virtutes facile fuit. Quod Propheta expressit, cũ diceret: Oĩa, quæcumq; voluit Dñs, fecit in cęlo, & in terra. Infra cęli, quod quotidie cernis, naturam scire nequis, & inuisibilis Dei substantiam scire indubiè profiteris?

Hom. 2. de incompre- hens. Dei nat.
Isa. 40.
Ibidem.
7
Isa. 40.
Psal 113.

8 *Homil. 5. de incomprehensibili Dei natura.* IDEM explicat locum Pauli, qui de Deo dicit, quod est Rex regū, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. Attendas velim diligentiæ Pauli; non enim dicit, qui lux inaccessibilis est, sed qui lucem inaccessibilem habitat: scilicet, vt intelligas, quàm ipse habitans Deus, inaccessibilis sit, quando domicilium quod inhabitat inaccessibile est. *1.Tim.6.* Nec dicit lucem incomprehensibilem habitat, sed inaccessibilem, quod longè plus quàm incomprehensibile est. Quod enim inquisitum, inuestigatumque comprehendi non potest, id esse incomprehensibile dicimus: quod autem nè inuestigandi quidem vllo pacto operam patitur, & ad quod nemo proprius accedere potest, id inaccessibile est. Nec dixit Paulus quod habitat lucem inaccessibilem hominibus, sed non Angelis, sed absolutè quod lucem habitat cunctis creaturis inaccessibilem. Vnde Isaias ait: Vidi Dominum sedentem in solio excelso, & eleuato, & Seraphin stabat iuxta illum: sex alæ vni, & sex alæ alteri; duabus velabant facies suas, & duabus velabāt pedes suos. *Isa.6.* Dic quæso quamobrē alas proponunt, & suas operiūt facies? Quid aliud dixeris causæ, quàm splendorem procursantem è solio illo, & fulgur prosiliens ferre nequire? Seraphin stabant iuxta illum; quod loci non significat propinquitatem. Sed cum Spiritus sanctus vellet ostendere, illas essentias quamquam diuinæ substantiæ propiores, non tamen propterea posse prospicere, idcirco dixit: Seraphin stabant iuxta eum, vt ex ipsa loci propinquitate, propius quàm nos illas esse ostenderet. Deum namque incomprehensibilem esse, non pari modo nos atque Angeli nouimus. Quemadmodum lucem radiorum solis, non tam cæcus, quàm qui videt esse inaccessibilem nouit, sic naturam Dei inaccessibilem, nō eodem nos nouimus modo, quo illæ supernæ virtutes, & incorporeæ. Quantum enim inter hominem cęcum, & videntem discriminis est, tantum illæ à nobis differunt. Sed cur de beata illa substantia loquor, quando nè Angeli quidem substantiam homo videre valeat? Quod vt ita esse intelligatis, hominem vobis in medium adducam, Dei immortalis familiarem, cum sapientia & religione, cum iustitia, cęterisq; virtutum officijs, sanctum Danielem, vt cum eum ostendam expauescētem, deficientem, languentem, destitutum, omnino propter præsentiam Angeli, nemo causa peccatorum, malæq; cōscientiæ hoc accidisse existimet, sed expressa animi illius, virtutisq; amplissima confidentia, naturæ humanæ fragilitas planè deprehendatur, & pateat. *Dan. 8.* Hic igitur Daniel trium hebdomadarum diebus panem desiderabilem non comedit, & vinum non introiuit in os eius, nec vnguēto vsus est. *Dan. 10.* Tunc visionem meruit illam, cum iam aptior animus eius esset ad recipiendam eiusmodi faciem, leuior scilicet ieiunij beneficio factus, & spiritalior. Quid igitur inquit? Leuaui oculos meos, & vidi, & ecce vir lineis vestitus, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quasi chrysolitus, & facies eius quasi species fulguris, & oculi eius quasi lampas ardens, & brachia eius, & crura quasi species æris candentis, & vox sermonum eius, vt vox multitudinis. *Ibidem.* Vidi autē ego solus hanc visionem, porro viri, qui erāt mecum non viderunt, sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt, ego solus relictus vidi, & non remāsit in me fortitudo, sed species mea immutata est in me, & emarcuit, nec habui in me quidquam virium. Fuit ille adolescens corpore pulchro, forma per quā venusta. Quem florem, quam elegantiam oris cum summus præsentiæ Angeli pauor absumpsisset, palloremq; induxisset, & vultus tristitiam, adeo, vt perinde quasi animam expirare videretur, hac de causa dixit; Species mea immutata est, & emarcuit. Loquitur ei Angelus, & consolatur, & audiens verba Angeli, rursum frangitur, & exanimatus labitur in terram. Laborabat Propheta, & occumbebat, animus enim metu vehementi perculsus, cōspectusq; impatiēs Angeli, minimè lucem illam ferre idoneus.

neus.

neus, admodum conturbatos cadebat. Audiant qui principem Angelorũ perpensant, atque examinant. Daniel, quẽ venerati Leonum oculi sunt beluarum ferocissimarũ: Daniel, qui plus quàm natura pateretur humana efficere potuit, præsentiam Angeli sui cõserui ferre nequiuit, sed defectissimus viribus atque exanimatus iacuit. Qui tam longè ab illius iustissimi hominis virtute absunt, & iacent, & sordent, ipsam substantiam Dei se sediligentissimè nosse profitentur, quæ millia Angelorũ creauit, quorum vnum Daniel videre non potuit. Cum autem Seraphin alis productis se operiunt, nulla prorsus alia ratio est quam lux, quàm inaccessibilẽ Deum habitare præclarè Paulus retulit. Ezechiel etiam, cui verbum Domini factum est iuxta fluuium Chobar, vidit speciem electri, &c. Post hoc, cum vellet exprimere, nec à Propheta, nec à virtutibus illis meram ipsam substantiam recipi, illud addidit; Hæc visio similitudinis gloriæ Domini.

Dan. 6.

Ezec. 2.

10 HIERONYMVS in epistola 1. ad Damasum Papam, in qua exponit cap. 6. Isaiæ, ait. Isaias postulat ad eloquendum hoc mysterium carbonẽ: postulat vt omni peccatorum sorde detersa, primùm possit Dei sacramenta conspicere, dehinc enarrare, quæ viderit Seraphin duabus alis velabant faciem, & duabus velabant pedes, & duabus volabant. Velabant faciem non suam, sed Dei. Quis enim eius potest scire principium, qui antequam istum conderet mundum, & Angelos, iam in sua erat æternitate? Et duabus velabant pedes, nõ suos, sed Dei. Extrema quippe eius scire quis potest? Priora annunciate mihi, & nouissima, quæ futura sunt, & dicam, quia dij estis, ait Isaias, significãs neminẽ posse, quid ante mundum fuerit, & quid post mundum futurum sit, enarrare. Et duabus volabant. Media tantùm cognoscimus, quæ ex Scripturarum nobis lectione panduntur, quando mundus plasmatus sit, qñ lex data, qñ diluuium. Et clamabant alter ad alterũ, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. In ambobus testamentis, quæ significant illa duo Seraphin, Trinitas prædicatur.

In epi. 1. ad Dam. Papã. to 3

11 AMBROSIVS inquit. Secunda Trinitatis persona Verbum dicitur, Filius dicitur, Dei virtus dicitur, & Dei sapientia. Verbum, quia immaculatus, Virtus, quia perfectus, Filius, quia genitus ex Patre, Sapientia, quia vnum cum Patre. Est plenitudo diuinitatis in Patre, est plenitudo diuinitatis in Filio, sed vna diuinitas, vbi nec substantiæ, nec voluntatis vlla est differentia. *Infra*: Credere mihi iussum est, non discutere permissum est. Credidit Abraham Deo. Filius consempiternus est Patri. Noli credere, quod fuerit vel momẽtum aliquod, quo fuerit sine sapientia Deus, aut sine splendore lux. Abraham tres vidit, & vnum adorauit. Nam etsi tribus parabat obsequiũ, vnius tamen expectabat imperium. Legimus primogenitum Filium, legimus vnigenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipsum; vnigenitum, quia nemo post ipsum. *Infra*: Si Isaias miserum se dicit, qui vidit Dominum Sabaoth, quid ego de me dicam, qui cum immunda labia habeam, cogor de Dei generatione tractare?

Lib. 1. de fide ad Gratianũ Augustũ. c. 2. 10. 4.

Gen 18.

12 IDEM dicit. De bono gignitur bonitas, de sapiente sapientia, de forti virtus, de vero veritas, de viuente vita. *Infra*: Seraphin dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Quid sibi vult sub vno nomine sanctitatis, trina repetitio? Si trina repetitio, cur vna laudatio? Si vna laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur, nisi quia Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sanctitate vnum sunt? Et vt ostenderet Trinitatis vnam esse Deitatem, cum tertio dixisset, Sanctus, Sanctus, Sanctus, addidit singulariter, Dominus Deus Sabaoth. Sãctus igitur Pater, Sanctus Filius, Sanctus Spiritus sanctus. Adoratur Trinitas, & laudatur.

In prologo 2. libri.

13 IDEM dicit: Et spiritus Domini ferebatur super aquas. In quibus verbis, spiritum cum sanctorum & fideliũ sentẽtia pro Spiritu sancto accipimus: vt in constitutione mundi operatio Trinitatis eluceat. Præmisso enim, quia in prin-

Lib 1. Hexam. c 8. tom. 1.

principio fecit Deus cęlum,& terram, idest in Christo fecit Deus, vel Filius Dei Deus fecit, vel per Filium Deus fecit,quia omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso factum est nihil,supererat plenitudo operationis in Spiritu, sicut scriptum est: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.Hic dicimus, quia Deus dixit, & Deus fecit, Spiritus quoque Dei superferebatur super aquas.Denique Syrus, qui vicinus Hebræo est,& sermone consonat, in plerisque sic habet: Et Spiritus Dei fouebat aquas,idest, viuificabat, vt in nouas cogeret creaturas, & fotu suo animaret ad vitam. Nam etiam Spiritum sanctum legimus Creatorem,dicente Iob: Et Spiritus diuinus, qui fecit me.

Ioan. 1. Psal. 38.

14 *Lib. de dignita. animæ. ca. 2.* IDEM docet, qua ratione imago Trinitatis & vnitatis diuinarum personarum sit in homine, vnde hominis nobilitas pensanda est. Primo, quòd sicuti Deus vnus semper vbique totus est,omnia viuificans,mouens,& gubernans, in quo viuimus, mouemur, & sumus, sic anima in suo corpore vbiq; tota viget, viuificans illud, mouens,& gubernans: & hæc est imago vnitatis omnipotentis Dei, quam anima habet in se. Quæ quoque quandam sanctæ Trinitatis habet imaginem. Primò in eo,quia sicut Deus est, viuit,& sapit,ita anima secundùm suum modum est, & viuit, & sapit. Est quoque & alia trinitas in ea, qua ad imaginem sui Conditoris perfectæ quidem & summæ Trinitatis,quæ est ex Patre,& Filio, & Spiritu sancto,condita est. Et licèt vnius illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet,idest intellectum,voluntatem,& memoriam.Nam sicut ex Patre generatur Filius,& ex Patre, Filioq; procedit Spiritus sanctus,ita ex intellectu generatur voluntas,&ex his item ambobus procedit memoria. Nec enim anima perfecta esse potest sine his tribus, nec horum trium vnũ aliquod quantum ad suam pertinet beatitudinem sine alijs duobus integrum cõstat. Et sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est, non tamen tres dij, sed vnus Deus tres habẽs personas, ita & anima intellectus,anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ in vno corpore, sed vna anima tres habens dignitates,atque in his tribus eius imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo. Ex quibus quasi excellentioribus animæ dignitatib. iubemur diligere conditorem, cum dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, idest ex toto intellectu,& tota voluntate,& ex tota memoria: vt inquãtum intelligitur diligatur, & quantum diligitur semper in memoria habeatur. Nec solus sufficit de eo intellectus, nisi fiat in amore eius voluntas,immo nec hæc duo sufficiũt,nisi memoria addatur,qua semper in mente intelligentis & diligentis maneat Deus, vt sicut non potest esse momentum,quo homo non fruatur Dei bonitate,& misericordia, ita nullum debeat esse momentum, quo præsentem eum non habeat memoria. Et ideo optimè videtur mihi dictum,interiorem hominem imaginem esse Dei.

Act. 17.

Mat. 22.

15 *Lib. 1. de interpellatione. c. 9.* IDEM dicit. Profunda est altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, & inscrutabilia iudicia eius,& inuestigabiles viæ eius. Non calcauerunt eas, ait Iob; filij glorificantium,nec trãsijt per eas leo. Quis enim potuit vias eius comprehendere,quæ abditę occulta penetrant? Vnde, inquit,inuenta est sapientia, aut quis locus disciplinæ? Nescit mortalis homo viam eius,nec inuenta est in hominibus. Abyssus dicit, non est in me, & mare loquitur,non est mecum. Non tibi licet scire, ò homo, alta sapientiæ, ideo tibi scriptum est: Noli altum sapere,sed time. Quid curiosè quæris inuestigare,quod tibi non expedit scire, nec cognoscere datur? Paulus audiuit aliqua secreta sapientiæ, quæ prohibitus est alijs intimare, & ideo raptus est in paradisum, raptus vsque ad tertium cęlum, vt audiret ea, quæ in terris audire non poterat. Si quæ audiuit homo, non licuit ei loqui, quemadmodum quod non audiuit,inquirit? Imperatoris huius in terris non licet tibi scire consilia,

Iob 28.

Rom. 11.

2. Cor. 12.

stia, & vis scire diuina? Non licet tibi curiosius inuestigare, quæ in terra geruntur, & curiosius requiris, quid supra cælum agatur? Nescit homo viam sapientiæ, nec in hominibus perfecta inuenta est. Non in Moyse, non in Aaron, non in Iosue, non in Dauid, qui ait: Incerta, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi, quid ipse dixit in posterioribus? Vt iumentum factus sum apud te. Supra te est scire, ò homo, altitudinem sapientiæ, satis est tibi, vt credas. Si enim non credideritis, inquit, nec intelligetis. Abyssum scire non potes, abyssum non potes compræhendere, quomodo altitudinem sapientiæ compræhendes? Abyssus dixit, non est in me, & tu potes dicere, quia in te est sapientia? Et tu ergo, in hoc sæculi istius positus freto, noli perfectam illam Dei sapientiam in hoc mundo quærere, quia mundus eam non cognouit. sed si vis eam inuenire, calca fluctus huius mundi, sicut calcauit Petrus, & ambula super aquas huius sæculi, & porriget tibi dexteram sapientia. Nemo potuit noscere sapientiam, quia nemo nouit Filium, nisi Pater, & nemo nouit Patrem, nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare, sicut reuelauit illi, qui dixit: In principio erat verbum. O homo, quid vis profunda scire sapientiæ, quæ supra te sunt? Timere Deum sapientia est, abstinere à malo disciplina est.

16 *Psal. 50.* *Psal. 72.*

17 AVGVSTINVS dicit vno verbo loquens de Trinitate, quod nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur.

Lib. 1. de Trinitat. tom. 3.

18 IDEM inquit. Si in illis vocibus, quæ fiebant in Exodo, & illis omnibus corporalibus demonstrationibus Dominus Iesus ostendebatur, aliàs Spiritus sanctus, non ex hoc sequitur, vt Deus Pater nunquam tali aliqua specie patribus visus sit. Multa enim talia visa facta sunt illis temporibus, nõ euidenter nominato, & designato in eis vel Patre, vel Filio, vel Spiritu sancto, sed tamen per quasdam valde probabiles significationes nonnullis iudicijs existentibus, vt nimis temerarium sit dicere, Deum Patrem nunquam patrib. aut Prophetis per aliquas visibiles formas apparuisse. Danieli apparuit antiquus dierum; Pater dans regnum, & Filius accipiens apparuerunt in specie corporali. *Infra*: Visus est Dominus Abrahæ, non vnus, aut duo, sed tres apparuerũt viri; quorum nullus excelsius alijs emicuisse dictus est, nullus honoratius effulsisse, nullus imperiosius egisse.

Libro 2. *Dan. 7.* *Gen. 18.*

IDEM dicit. Omnis res, quæcunque cognoscimus, congenerat in nobis notitiam sui: ab vtroque enim notitia paritur, à cognoscente, & cognito. Itaque mens, cum seipsam cognoscit, sola parens est notitiæ suæ, & cognitum enim, & cognitor ipsa est. Quod ergo cognoscit se parem sibi notitiam sui gignit, quia non minus se nouit quam est, nec alterius essentiæ est notitia eius qua seipsam nouit. Quid ergo de amore dicendum est, cur non etiam, cum se amat, ipsum quoque amorem sui genuisse videatur? Erat enim amabilis sibi, & antequam se amaret. Cur itaque amando se non genuisse dicatur amorem suum, sicut cognoscendo se genuit notitiam suam? Est ergo quædam imago Trinitatis ipsa mens, & notitia eius, quod est proles eius ac de seipsa verbum eius, & amor tertius, & hæc tria vnum, atque vna substãtia. Nec minor proles, dum tantã se nouit mens, quanta est, nec minor amor, dum tantum se diligit, quantum nouit, & quanta est. In libro etiam vndecimo dicit esse in sensibus vestigium Trinitatis, licèt non sit imago: quia quãdo videmus, verbi gratia, ibi sunt tria, res, quam videmus, & ipsa visio, & animi intentio, qua detinetur visu, in re visa.

19 IDEM dicit. Si mysteriũ Trinitatis quærimus, Deus quærentibus adiuuabit, vt spero, nè sit infructuosus labor noster, & intelligamus quẽadmodum scriptum sit in Psalmo: Lætetur cor quęrẽtium Dominum, quęrite Dominum, & confirmamini, quærite faciem eius semper. Et Isaias ait: Quęrite Dominum, & mox vt inueneritis, inuocate eum, & cũ appropinquauerit vobis,

Lib. 15. *Psal. 104.* *Isa. 55.*

derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas. Si ergo quæsitus inueniri potest, cur dictũ est, Quærite faciem eius semper? An & inuentus fortè quærendus est? Sic enim sunt incompræhensibilia requirenda, nè se existimet nihil inuenisse, qui quàm sit incompræhensibile, quod quærebat, potuit inuenire. Cur ergo sic quærit, si incompræhensibile compræhendit esse, quod quærit, nisi quia cessandum non est quamdiu in ipsa compræhensibiliũ rerum inquisitione proficitur, & melior, meliorq; fit quærens tam magnũ bonum, quod & inueniendum quæritur, & quærendum inuenitur? Nam & quæritur, vt inueniatur dulcius, & inuenitur, vt quæratur auidius. Secũdùm hoc accipi potest, quod dictum est, in Ecclesiastico dicēte Sapientiam: Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibũt me, adhuc sitient. Manducant enim & bibunt, quia inueniunt, & quia adhuc esuriunt & sitiunt, adhuc quærũt. Deus respexit super filios hominum, vt videat, si est intelligens, aut requirens Deum. Ad hoc ergo debet homo esse intelligens, vt requirat Deum. *Infra*: In difficultate & angustia cognoscendę Trinitatis libet exclamare ad Deum: Mirifica est sciētia tua ex me, inualuit, & non potero ad illam. Ex me quippe intelligo quàm sit mirabilis, & incompræhensibilis scientia tua, qua me fecisti, quando nec meipsum compræhendere valeo, quem fecisti, & tamen in meditatione mea exardescet ignis, vt quæram faciem tuã semper. Inter hæc, quæ multa iam dixi, nihil illius summę Trinitatis ineffabilitate dignum me dixisse audeo profiteri, sed confiteri potius mirificatam scientiam eius ex me inualuisse, nec posse me ad illam. Coram te est firmitas, & infirmitas mea, illam serua, istam sana. Coram te est scientia & ignorãtia mea. Vbi mihi aperuisti, suscipe intrantem, vbi clausisti, aperi pulsanti: meminerim te, intelligã te, diligam te. Sapiens quidam, cum de te loqueretur, ait: Multa, inquit, dicimus, & nõ peruenimus, & consummatio sermonũ vniuersa est ipse. Domine

Eccl. 24.

21

Psal. 13.

Psal. 138.

Ps. 38.

Eccl. 43.

Deus vnus, Deus Trinitas, quæcunque dixi in his libris de tuo, agnoscant & tui, si qua de meo, & tu ignosce, & tui.

22 *Li. de spir. & anima.*

Idem sic habet. Trinitatem Deus Pater nobis manifestauit, cum propter nimiam charitatem suam, qua nos dilexit, misit Filium suum in similitudinē carnis peccati, vt nos saluaret: misit etiam Spiritum sanctum, quo nos adoptaret in filios. Filium dedit in pretium redemptionis, Spiritum sanctum in priuilegium amoris, se denique seruat hæreditatem adoptatis. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, nomina sunt pietatis, nomina dulcedinis, nomina suauitatis & amoris. Quid enim dulcius Patre, & tanto Patre, tam dulcissimo, atque misericordiosissimo? Quid suauius Iesu Christo? Saluator noster totus est vnctus, totus est pius, totus est dulcis, atque suauis. Quid amabilius, & quid suauius, & quid sanctius Spiritu sancto?

23 *Li. de Trinit. & Vnitate. to. 4. Simile.*

Idem dicit. Quemadmodum ignis, & splendor, qui igne gignitur, & circumquaque diffunditur, simul esse incipiunt, nec genitus à gignente præceditur, & sicut ignis gignēs, & splēdor genitus coæui sunt, ita Deus Pater gignens, & Deus Filius genitus, coæterni sunt.

24 *Lib. 3. de symbo. ad Cathecu. tom. 9. Simile.*

Idem ait. Pater non est Filius, sed Pater est Filij, Spiritus sanctus non est Pater, nec Filius, sed Spiritus est Patris, & Filij, tres personæ, sed vnus Deus, quod ostendimus hac similitudine. In igne tria quædam conspicimus, lumen, ignis splendorem, & calorem, & cũ sint tria, vnum lumen & vnus ignis est, simul exurgunt, simulq; consistunt, nec ignis præcedit splendorem, nec splēdor calorem, & hæc non confusè vnũ sunt, nec disiunctè tria, sed cum vnum sint, tria sunt, simul operantur, & cum inseparabiliter operantur, aliud igni tribuitur, aliud splēdori, aliud calori. nã cum ad ignem refers combustionem, ibi operantur, & splendor, & calor, & cum ad splendorem refers illuminationem, simul operatur ignis, & calor, cum verò ad calorem refers calefactionē simul operatur ignis, & calor, & splendor.

Ita

Ita cum dicitur, quod Deus fecerit mũdum, intelligitur Pater cum Filio, & cũ Spiritu Sancto. & cum remissio peccatorum tribuitur Spiritui sancto, intelligimus totam Trinitatem etiam hoc donum inseparabiliter operari. Ideo in igne apparere Deus voluit, nam & sancto Moysi in rubo in flamma apparuit, & filijs Israel ducatum in columna ignis præbuit, & super discipulos congregatos donum Spiritus sancti in linguis igneis effudit. Habet enim hoc elementum magnum sacramentum ad ea, quæ diximus.

Exo. 3. Exo. 13. Act. 2.

25 Serm. 15. ad frat. in eremo. 10.

IDEM sic habet Scriptum est, quia non debemus loqui sublimia gloriantes. Quæ sunt ista sublimia, de quibus non licet multum loqui, nisi de Dei omnipotentia, de vnigeniti eius coæternitate, de sancti Spiritus magnificentia? Veniat igitur contra volentes scire vltra id, quàm necesse est, Salomon, & repræhendendo atque docendo dicat: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scruteris. Et Paulus: Non plus sapere, quàm oportet sapere. Philosophus Aristodemus annis multis insudauit naturam apis inuestigare, nec finaliter potuit. Quomodo ergo nos Trinitatem capere valeamus? Cur miramur ô fratres, qui lutei sumus, si nescire possumus naturam Dei? Nunquid Angeli in cælo ipsam inuestigare valent? Certum est, quod in die iudicij non damnabuntur Christiani, quòd naturam Dei scire non potuerunt, sed quia Deo obedire neglexerunt. Sufficiat nobis scire de mysterio Trinitatis tantum, quantum Dominus discipulis suis exposuit, quando dixit: Baptizate gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sãcti. Tres aperte pronunciat personas, sed vnitatem ostendit, dicens, in nomine, & non in nominibus. Santa Trinitas vnus Deus est, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia sunt. Et nè tres Deos putaremus esse, ait Apostolus: Ipsi gloria, non ipsis. Ipsi quidem gloria semper sit, qui ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cũ enim singulariter dicit imaginẽ, ostendit vnam esse naturam eius, ad cuius similitudinem homo fieret. Cum verò pluraliter dixit nostram, demonstrat Deum non vnam esse personam, ad eius imaginem homo fiebat. Si.n. essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti vna esset persona, non dixisset nostram, sed meam, nec faciamus, sed faciam. Si verò in illis tribus personis, tres essent essentiæ, nõ dixisset nostram, sed nostras. Et ideo cum dicit, ad imaginem nostrã, indicat Trinitatem vnitatis, ad cuius imaginem factus est homo noster interior, qui similitudinem sanctæ Trinitatis retinet. Sicut enim Pater Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus, non tres Deos credimus, sed vnum Deum tres personas habentem, ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non sũ tres animæ in vno corpore sunt, sed vna anima, quæ licèt vnius sit substantiæ, & naturæ, tres tamen habet dignitates, intellectum, voluntatẽ, & memoriam. Et sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre Filioq; procedit Spiritus sanctus, ita per intellectum generatur voluntas, & ex his duobus procedit memoria. Sine his tribus anima perfecta esse nõ potest, nec horum triũ vnum sine alijs duobus aliquid integrum consistit. Diximus de re hac lib. sexto, cap. 4.

1. Reg. 3. Eccl. 3. Rom. 2. Mat. 28. Rom. 11. Gen. 1. 26

Tristitia, quæ est in iustis, gratanter suscipienda est, peccatorum autem nociua, & à corde pellenda.

Cap. VI.

CHRYSOSTOMVS exponens verba illa; Et si contristaui vos, non me pœnitet, nam contristati estis secundùm Deum Nam qui secundùm Deũ est dolor, is pnĩam in salutem stabilẽ operatur, inqnit. In his verbis ostẽdit Paulus, quod non semper tristitia grauis res sit, sed quãdo secundùm mundũ est. Quid autem est secundùm mundum? Quãdo contristaris propter diuitias, propter gloriam, propter mortuum, omnia hæc secundùm mũdum, ideo & mortẽ facit.

7 Hom. 15. in 2. epist. Pauli ad Cor. to. 4.

Nam qui propter gloriam cõtriſtatur, inuidet, & ſæpè perire cogitur, qualis erat triſtitia Cain, & Eſau. Hanc triſtitiam vocat ſecundùm mundum, quę triſtibus pernicioſa eſt. Etenim triſtitia illa ſolū ad peccata vtilis eſt, quod hinc manifeſtatur. Qui pro amiſſis diuitijs contriſtatur, damnum nō ſoluit; qui pro mortuo contriſtatur, iacentem non excitat; qui propter morbum cōtriſtatur, non ſolùm non curatur, ſed etiam auget morbum; qui verò in peccatis contriſtatur, hic ſolùm vtilitatis aliquid amplius à triſtitia accipit, abſumit enim & euaneſcere facit peccata. Nam quoniam ad hoc remedium confectum eſt, hoc loco ſolùm valet, & vtilitatem declarat, in alijs autem & nocet. Atque ipſe Cain, dicet aliquis, propterea quod Deo non placeret, contriſtabatur; quod verum non eſt, ſed triſtabatur, quia fratrem videbat clarum, cuius munera Deo probabantur. Alioquin ſi propter Deum doluiſſet, quia eius dona Deo non erant accepta, imitari debebat fratrem, & illi congratulari, ſed declarat ſe dolendo, ſecundùm mundum contriſtari. Verùm non ſic Dauid, neque Petrus, neque aliquis iuſtorum, ideo vel pro ſuorum, vel pro aliorum peccatis dolere voluerunt. Quamuis quid triſtitia moleſtius? Sed quando ſecundùm Deum fit, mundi gaudio melior eſt. Illud enim in nihilum deſinit, hęc autem pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Etenim quod admirabile in iſta, hoc eſt, quod nullum pęnitet ſic doluiſſe, id quod mūdanæ triſtitiæ proprium eſt. Quid morte filij, maiorem dolorem infert? Attamen parentes ſe ipſos præ dolore plangentes in impetu luctus, quamuis nullam ferãt inde vtilitatem, ij tamen poſt tempus pœnitentiam agunt, quòd immodicè doluerunt, cum nihil vtilitatis inde conſecuti ſint, immo & ſe magis afflixerint. Sed non talis eſt triſtitia ſecundùm Deum, ſed habet gemina commoda, & quod quis ſe non incuſat ob dolorem, & quod triſtitia in ſaluẽ deſinit. Ambobus illis com modis iſta priuata eſt. Etenim ſuo damno dolent, & poſtquam multum doluerint, ſeipſos acuſant, maximum ſignum hoc eſſe oſtendentes, quod dolor ſibi no cuerit. Porrò triſtitia ſecūdùm Deum, diuerſo modo ſe habet; ideo & dicebat Paulus, quod pœnitentiam in ſalutem ſtabilē operatur. Nullus enim ſeipſum incuſat, ſi de peccato contriſtetur, & lugeat. Id quod & Paulus dicens, nō opus habebat aliunde exempla afferre, neq; adducere in medium eos, qui in antiquis hiſtorijs triſtes fuerunt, ſed ipſos Corinthios producit, & ab illorum factis, ſuum argumentum confirmat. Ecce enim, inquit, hoc ipſum, quod ſecundùm Deum contriſtati fuiſtis, quãtam in vobis operatum eſt ſolicitudinem, quaſi diceret: Triſtitia non ſolùm non fecit, vt incuſaretis vos ipſos, quaſi temerè hoc, & fruſtra feciſſetis, ſed & magis ſolicitos reddit.

IDEM inquit. Chriſtus dicebat ſuis: In mundo preſſuram habebitis, ſed cōfidite. Et iterum: Plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem conſtriſtabimini: ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Non poteſt citra triſtitiam præſens vita tranſmitti: ſed nos mæreamus, non huiuſmodi rebus, de quibus reges, ſed ex quibus magnum habemus emolumentum. Nã quæ ſecundùm Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Ex his oportet triſtari, his dolere, his morderi. Ita Paulus pro peccantibus triſtabatur, ita lugebat, ait enim: Ex multa tribulatione, & cōpreſſione cordis, ſcripſi vobis per multas lachrymas. Quoniam enim de proprijs non habebat quid lugeret, hoc pro alienis agebat, quin & illa ſecundùm luctus rationem propria putabat. Alij ſcandalizabantur, & ipſe vrebatur, alij infirmabantur, infirmabatur & ipſe. Bona eſt talis triſtitia, omni mundana melior lætitia, ita lugentem omnibus hominibus præpono; immò verò & ipſe Dñs ita lugentes beatos vocat miſericordes. Triſtitia hæc ex aīa religioſa fit & pia, ex charitate, quam ipſe Chriſtus quærebat, ex fraterna, paternaq; pietate. Huiuſmodi lachrymæ, multa ſunt plenæ lætitia, huiuſmodi luctus lætitiæ

5 Homi. 66. ad popul. Antio. ho. tom. 5. Ioan. 16.

2. Cor. 7.

2. Cor. 2.

tristitiæ materia, licèt nihil deploratis pro fimus, nobis saltim ipsis proderimus, Qui namq; sic de alienis dolet, multò magis ex proprijs hoc patietur. In alienis ita deflens, non sine lachrymis sua pertransibit errata, quinimmo nec faci lè peccabit. Id autem grauissimum est, quod ita super peccantibus lugere visi, neq; de proprijs vllam exhibemus pœnitentiam, sed sine dolore cadimus, omnium maiorem gerimus curam, & oĩa plus quàm propria recogitamus peccata, propterea gaudio lætamur inutili, quod est mundi, quod statim extinguitur, & infinitos parit mærores. Tristemur tristitia gaudij genitrice, non autē lætitia, tristitiæ parente, gaudeamus: lachrymas fundamus, multam seminantes voluptatem, neq; risu rideamus, dētium nobis stridorem pariente: affligamur tribulatione, ex qua remissio nascitur: neq; delicias quæramus, ex quibus multa tribulatio patitur, & angustia: in terra paulisper laboremus, vt in cęlo lętemur: incorruptibili vita nos ipsos affligamus, vt in immortali requiem assequamur: nè in hoc breui ef fundamur momento, nè in infinitum angamur: sustine tribulationem, & dolorem, & tristitiam, spe futurorum te pascens. Tu neq; Paulo melior es, neq; Petro: si uis eadē cum illis assequi, qd contrariam ambulas viam? Ad supernā ciuitatem nō perducit remissionis via, sed tribulationis. Illa lata, hæc angusta, hanc perambulemus, vt vitam assequamur æternā: vbi namq; tribulatio, ibi & consolatio. Cum itaq; & Paulus in carcerem cæcidit, tunc illa fecit mirabilia: cum naufragatus est, & in barbarā eiectus regionem, tunc maximè glorificatus est: cum vinctus forum intrauit, tunc vicit & iudicem. Si non propter Deum tristeris, & tribuleris, tribulari omnino necessariū est ex alia materia sine lucro. Nam & inuidus, & pecuniarum amator, & meretrices deperiēs, & gloriæ cupidus, & aliorum quisq; malas exercentium actiones, multas sustinet tristitias, & tribulationes, & lugentibus nihilominus tribulatur. Si verò neq; lachrymas fundit, neq; luget, propter inuerecūdiam, & insensibilitatem id facit. Itaq; si ipsius animam discutias innumeris fluctibus plenam videbis. Cum igitur & illam, & hanc degentes vitam, tribulari necesse sit, cur hāc non eligimus, quæ cum tribulatione nobis infinitas coronas accumulat? Nam & omnes sanctos Deus ita per tribulationem & angustiam agebat, simul & illis vtilitatem afferens, & reliquos insensatos cautos faciens, nè maiorem meritis de ipsis sentētiam habeant. Sic.n.& idololatria principium cœpit, cum hoĩes nimiæ supra meritum haberērur admirationi. In tertium decimum Deum es se putauit Alexandrum, Romanorum Sen tus: h:c.n. hanc habebat potestatē deos creandi, & decernendi. Cum igitur ei omnia Christi opera renunciata fuis sent, misit Gētis princeps interrogatū, an Senatui videretur & ipse deus decer nendus. Illi verò non annuerunt, indignantes & ægreferentes, quod ante decretum & sententiam suam, effulgens Crucifixi virtus omnem terrarum orbem in sui traxisset admirationem, & venerationem. Hoc autem & ipsis nolē tibus dispensatum est, nè mortali decreto Christi prædicaretur diuinitas, nec vnus de multis esse putaretur, qui ab eis fuerant instituti. Macedonem inter duos retulerunt Romani, quia multa magnaq; viuens gessit, nam & ciuitates subegit, & multa bella profligauit, & erexit trophæa: & quid hoc? Non.n.hęc diuinæ sunt argumēta naturæ: sed quæ Christus fecit, magna sunt hæc, & inenarrabilia, soliq; Deo possibilia. Et quæ sunt hæc? Quæ totus terrarum orbis per opera clamat. Et id quidem est admirabile, quod post crucē hæc Chrs operatus est per vndecim mendicos, & piscatores. Nam quod viuens bella qdem expediat, & victorias, cum sit rex, & exercitus habeat, & pecuniarum copiam, nihil est mirandum, inopinatum nihil, & nouum: quod verò post sepulturam tanta facta sint vbiq; terrarum, & maris, hoc diuinam, & ineffabilem prædicat virtutem. Et Alexander quidē post mortem suam dissipatum imperiū suum, & penitus exterminatum nō reparauit,

Act. 16. & 20 & seq.

parauit, nō aliud gessit, neq; magnum, neq; paruum: quomodo namq; facturus erat mortuus? Christus autem tunc omnem terrarum orbem ad se traxit adorandum, cū mortuus fuisset. Et quid de Christo loquor? Cum & discipulos, postquam obierunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos, nam & eorū loca, & sepulchra, simul & tēpora perenni memoria celebrari curarit? Tu verò mihi sepulchrū ostendas Alexandri, & profer diem, quo vitam finiuit, sed nihil horū insigne, sed omnia destructa sunt, & exterminata: Christi verò seruorum, & sepulchra clara sunt, regiam assecuta ciuitatem, & dies notissimi mundo, festam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij nesciunt, horum autem sciunt & Barbari. Et seruorum crucifixi sepulchra regijs aulis sunt clariora, nō edificiorum pulchritudine, sed conuenientium studio. Nam & ipse, qui purpurā indutus est, accedit illa complexurus sepulchra, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deū intercedant, & scenarum fabrum, & piscatorem etiā mortuos, vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Constantinum magnum, ipsius filius, honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternū corpus collocaret. Et quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges, & illi quidem vt Dñi loca tenent interiora, hi verò tanquā inquilini, & vicini aulæ ianuam sibi gratum habuere deputari, & infidelibus ex his ostēdentes, quod in resurrectione maior erit piscatoribus dignitas: si hic.n. ita in sepulchris, multò magis & & in resurrectione ordo commutatus est. In sepulchris regum magna solitudo, hic autē magnus concursus. Et hic quidem regnans alicui subiecto præcipit, vt hūc quidem soluat, illum verò liget, sanctorum autem ossa nō hanc habent miserabilem, & abiectam potestatem, sed illa multò maiorem. Dæmones.n. sistunt, & torquent, & vinctos ab illis soluunt sæuissimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerendum, cum videatur nemo, nemo dæmonis instet lateribus, voces sentiuntur, & lacerationes, flagella, tormentaq;, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferente? Et cinis, & ossa, & fauilla inuisibiles illas potestates dilaniant, cuius spectaculi gratia multi reges plerūque peregrinati sunt. Futuri namq; iudicij vestigia, & signa, sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellātur, corriguntur homines, & liberantur.

AVGVSTINVS exponens verba illa: Tota die contristatus ingrediebar, ait. Tota die, sine intermissione, tota vita. Sed ex quo cognouit Ex quo sabbatū recordari cœpit. Quādiu enim recordatur, quod nondum habet, non vis, vt contristatus incedat? Tota die eō tristatus ambulabam, quoniam anima mea impleta est illusionibus, caro sanitatem non habet, quid remanet, vnde sit lætitia? Nonne oportet, vt contristetur? Tristitia nobis sit donec anima nostra exuatur illusionibus, & corpus nostrum induatur sanitate. *Infra*: Rugiebā à gemitu cordis mei. Homines, si quando audiunt gemitum hominis, plerumq; gemitum carnis audiunt, gementem à gemitu cordis non audiunt. Abstulit nescio quis res huius, rugiebat, sed nō à gemitu cordis, alius, quia abstulit filiū, alius, quia vxorem, alius, quia grandinata est vinea, quia cuppa acuit, quia diripuit iumentum ipsius nescio quis, alius, quia damnum aliqđ passus est, alius, quia timet hominem inimicum: omnes isti à gemitu carnis rugiunt. At verò seruus Dei, quia ex recordatione sabbati rugit, vbi est regnum Dei, quod caro, & sanguis non possidebunt, rugiebam, inquit, à gemitu cordis mei.

8 *In Ps. 37. to. 8.*

IDEM sic habet. Fratres sic se habet miseria nostræ conditionis, & Dei miseratio, vt tempus mæstitiæ, tempus lætitiæ præcedat. i. vt prius sit tempus mæstitiæ, posterius tempus lætitiæ. Tēpus mæstitiæ peccata nostra repererunt nobis, tempus verò lætitiæ, non venit de meritis nostris, sed de gratia Saluatoris. Tristitia sic est, quomodo stercus. Stercus non loco suo positum, immunditia

9 *Serm. 1 5 de tēpore. to. 10.*

Simile.

7

stitia est, stercus suo loco positum fertilem facit agrum. Videte stercoris locum ab agricola prouisum. Ait Apostolus: Et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Et alio loco: Tristitia secundùm Deum, inquit, pœnitentiā in salutem stabilem operatur. Qui secūdùm Deum tristis est, in pœnitentiā tristis est de peccatis suis. Tristitia de iniquitate propriam iustitiam parturit.

1. Cor. 2.

2. Cor. 7.

Prius tibi displiceat, quod es, vt possis esse, quod non es. Nunquid fratres in massa tritici purgata, inuenies stercus? Tamen ad illum nitorem, ad illam pulchritudinē per stercus peruenitur. Vnde meritò Dominus dicit in Euangelio de quadam arbore infructuosa: Iam ecce triennium est, quòd venio ad eam, & fructum in ea non inuenio, præcidā illam, nè mihi agrum impediat. Intercedit colonus, iam securi imminēre infructuosis radicibus, & pęnè feriente, dicit: Domine dimitte illam, & hoc anno circumfodio ei, & adhibeo cophinū stercoris: si fecerit fructū, bene, sin minus, succides eam. Arbor ista genus est humanum, adhibeatur cophinus stercoris, si fortè det fructum. Ergo fratres, stercoris loc° opportunius dat fructū, importunius autem locum facit immūdum. Nescio quis tristis est, inuenio nescio quem tristem, stercus video, & locum quæro: dic amice, vnde tristis es? Perdidi, inquit, pecuniam. Locus immūdus, fructus nullus, audiat Apostolum: Tristitia mundi mortem operatur. Nō solùm fructus nullus, sed etiam magna pernicies. Sic & de cęteris rebus ad gaudia sęcularia pertinentibus, quas res lōgum esset enumerare. Video alium tristantem, gementem, flentem, multū stercoris video, & ibi locum quæro. Ergo viderem tristem, flentem inueni, & orātem: orās nescio quid mihi bonæ significationis ingessit. Sed adhuc locū quęro. Quid. n. si iste orans gemens mortē orat inimicis suis? Etiam sic iā plorat, iā rogat, locus immundus, fructus nullus. Inspexi alium rursus gementē, flentem, orantem, stercus agnosco, locum quæro. Intendo autem orationi eius, & audio dicentem: Ego dixi Domine, miserere mei, sana animā meam, quia peccaui tibi. Gemit peccatum, agnosco agrum, expecto fructum, Deo gratias. Bono loco est stercus, non ibi vacat, fructum parturit. Hoc est verè tempus fructuosæ mœstitiæ, vt conditionem mortalitatis nostræ, abundantiam tentationum, surreptiones peccatorum, aduersitates cupiditatum, rixas concupiscentiarum contra bonas cogitationes semper tumultuantium doleamus, hinc tristes simus. Hoc tēpus miseriæ nostræ, gemitus nostri, quadraginta dies illi significāt ante pascha. Lætitia verò, quæ posterior erit, quietis, fęlicitatis, vitæ æternæ, his diebus quinquaginta post pascha significatur. Vnum tempus, in quo sumus, alterum, in quo nos futuros esse speramus. Domini passio, tempus nostrum significat, in quo nos sumus, & flemus. Flagella uincula cōtumelię, sputa, spinea corona, opprobria, postremò ipsa crux, quid aliud significant, nisi tempus, quod agimus, tempus mœroris? Ideo fœdum tempus, sed fœditas ista stercoris sit in agro, non in domo. Mæror sit de peccatis, non de cupiditatibus.

Luc. 13.

10

2. Cor. 7.

Psal. 40.

GREGORIVS explicans verba illa Iob cap. 1. Vir erat in terra Hus nomine Iob, inquit. Si Iob dolens, & Hus consiliator dr, non immeritò per vtraque nomina electus quisque figuratur, quia nimirum consiliatorem animum inhabitat, qui dolens de præsentibus ad ęterna festinat. Nam sunt nonnulli, qui vitam suam negligunt, & dum transitoria appetunt, dum æterna, vel nō intelligunt, vel intellecta contemnunt, nec dolorem sentiunt, nec habere consilium sciunt. Cumq; superna, quæ amiserunt non considerant, esse se (heu miseri) in bonis fęlices putant. At contra electorū mentes, dum transitoria cuncta nulla esse conspiciunt, ærumnam exilij, quā tolerant, deplorant, & ad sublimem patriam incessantibus se amoris stimulis excitant. Cum ergo dolens videt, quàm sit æternum, quod perdidit, inuenit salubre consilium, tēporale hoc despicere, quod percurrit, & quò magis crescit cōsilij scientia, vt peritura deserat, eò augetur

11

Libro 1. Mor. c. 11. to. 2.

tur dolor, quod necdũ ad mensurã pertingat. Vnde bene per Salomonem dr. Qui addit scientiam, addit, & dolorem. Qui.n.scitiam summa, quæ adhuc non habet, magis de infimis, in quibus detinetur, dolet. Rectè ergo in terra Hus habitare Iob dr: quia in scientiæ consilio electi vniuscuiusq; dolens animus detinetur. Iob ergo in terra Hus habitat, dum mens electi, quò magis per consilium viuere nititur, eò angusti itineris dolore fatigatur.

Ecch. 1.

12 IDEM explicans verba illa; Mærens incedebam, fine furore consurgẽs in turba clamaui, dicit. Sanctus vir, qui paulò superius dixit, Eleuasti me, inferius adiungit, Mærens incedebam. Miro.n.ordine vno eodemq; tempore cõuenire in actibus bonorum solet, & foris honor culminis, & int' afflictæ mæror humilitatis. Vnde sanctus quoque vir eleuatus rebus, & honoribus, mærens incedebat, quia eisi hunc prælatũ hominibus gloria potestatis ostẽderat, interius tamen mærore suo secretum sacrificium Domino contriti cordis offerebat: Sacrificiũ quippe Deo est spũs contribulatus. Quis terrena sapiens, tẽporalia amplectens, beatum Iob inter tot prospera lætum non crederet, cũ ei suppeteret salus corporis, vita filiorũ, incolumitas familiæ, integritas, gregũ? Sed quia in his oĩbus non gaudebat, ipse sibi testis est, qui ait: Mœrens incedebam. Sancto.n. viro adhuc in hac peregrinatione posito, omne, qd sine visione Dei abundat, inopia est: quia cũ sibi omnia electi adesse vident, gemunt, quia omnium auctorem nõ vident. Sed hæc, quæ iuxta historiam de vno diximus, necesse est, vt de diuersis electis Ecclesiæ sentiamus. Ipsa qppe in electis suis etiã per prospera incedit mærens: quia nil sibi verè prosperũ deputat, quousq; bonũ, quod singulariter quærit, apprehendat. Fideles quippe illius, temporali quidem pace perfruuntur, sed perpetuè suspirant, honorantur, & afflicti sunt, quia plerunque ibi videntur in culmine, vbi ciues non sunt.

Libro 20. Mor. c. 28. Iob 30.

Psal. 50.

13 IDEM exponens verba illa Iob capite 33. Et erudiens eos instruit disciplina, sic habet. Hoc dicit, quia considerãdi menti, & se se per pœnitentiam lacerãti, quasi quædam plagæ percussionis, sunt lamenta compunctionis. Vnde etiã Salomon rectè vim percussionis vtriusq; coniungens, ait: Liuor vulneris abstergit mala, & plagæ in secretioribus ventris. Per liuorem quippe vulneris, disciplinã insinuat corporeæ percussionis. Plagę verò in secretioribus vẽtris, sunt interna mentis vulnera, quæ per compunctionem fiunt. Sicut.n. venter cibis repletus extenditur, ita mens prauis cogitationibus dilatata subleuatur. Abstergunt igitur mala, & liuor vulneris, & plagæ in secretioribus ventris, quia & disciplina exterior culpas diluit, & extensam mentem compunctio pœnitentiæ vkione transfigit. Sed hoc inter se vtraq; hæc differunt, quia plagæ percussionum dolent, lamenta compunctionũ sapiunt. Ille affligentes cruciant, ista reficiunt, dum affligunt. Per illas in afflictione mæror est, per hæc in mærore lętitia. Quia tamen ipsa compunctio mẽtem lacerat, eandem compunctionẽ nõ incongruè disciplinam vocat. Quatuor quippe sunt qualitates quibus iusti viri anima in compunctione vehemẽter afficitur. Cum aut malorum suorum reminiscitur, considerans vbi fuit, aut iudiciorum Dei sententiam metuens, & secum quęrens, cogitat, vbi erit, aut cũ malæ vitæ præsentis solerter attendẽs, mærens considerat vbi est, aut cũ bona supernæ patriæ contẽplatur, quæ quia necdum adipiscitur, lugens cõspicit, vbi non est. Malorum suorũ Paulus meminerat, & ex eis se in quibus fuerat affligebat, cum diceret: Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Rursum diuinum iudiciũ subtiliter pensans, in futuro male esse metuebat, dicens: Castigo corpus meũ, & in seruitutẽ redigo, nè fortè alijs prædicãs, ipse reprobus efficiar. Rursus mala præsentis vitæ pensabat, cũ diceret: Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Et video aliam legẽ in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis.

Libro 23. Mor. c. 13.

Prou. 20.

1. Cor. 15.

14

1. Cor. 9.

2 Cor 5.

Rom. 7.

Infelix ergo homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et rursus bona æternæ patriæ considerabat, dicens: Videmus nunc per speculũ in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Atque iterum: Scimus quoniã,si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactã, sed æternam in cęlis. Mala vitæ præsentis considerans Iob,ait: Tentatio est vita humana super terrã. Vnde Dauid quoq; ait. Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Et quanquam in imagine Dei ambulet homo, vane conturbatur. Qui rursus æternam patriam contemplatus,& hęc mala pensans, in quibus erat, & illa bona considerans in quibus adhuc non erat,ait: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Et ego dixi in pauore meo, proiectus sum à vultu oculorum tuorum. Subleuatus in extasi (quod nostri interpretes non propriè pauorẽ vocauerũt) à vultu oculorum Dei vidit se esse proiectum. Post interni quippe luminis visionẽ, quæ in anima radio claritatis emicuit, ad semetipsum redijt, & cognitione percepta, vel quibus ille bonis deesset; vel quibus malis hic adesset,inuenit. Neq;.n.quis præsentis vitæ mala,sicut sunt, conspicere præualet, si bona æternæ patriæ per contẽplationis gustum contingere necdum valet. Vnde& à vultu oculorum Dei proiectum se esse cognouit. Subleuatus quippe vidit, quod se hic videre nõ posse ad re relapsus ingemuit. Perfectam .s.animam ista compunctio afficere familiarius solet. Vnde aliquãdo ad quandam inusitatam dulcedinem interni saporis admittitur, ac raptim aliquomodo ardenti spiritu afflata renouatur,tanto; magis inhiat,quantò magis, quod amet degustat. Atque hoc intra se appetit, quod sibi dulce sapere intrinsecus sentit, quia videlicet eius amore dulcedinis, sibi coram se viluit,& postquam hanc vtcumque percipere potuit, quid sine illa dudum fuisset,inuenit. Cui inhærere conatur, sed ab eius fortitudine sua adhuc infirmitate repellitur,& quia eius mũditiæ contemperari non valet, flere dulce habet, sibiq; ad se cadenti, infirmitatis suæ lachrymas sternere. Quia ergo, sic affecta anima,contra semetipsam graue certamen tolerat: & quia omnis hæc de nobis controuersia, eum nos afficit, affligit, quamuis delectatione permixta, non modicum dolorem parit. Eliu postquam dixit,Deũ nobis per somniũ loqui, & locutione eius nostras aures aperire, nõn immeritò eandem apertionem aurium disciplinã vocat,quia eò magis nos afficiendo cõterit; quò magis ad nos per occultam eius inspirationis gratiam internæ intelligentiæ sonus erumpit. Neq;.n.fleret quisque extrinsecus,quod est,si non intrinsecus potuisset sentire,quod nondum est. Flemus,cum nos metipsos inspicimus, conditione quidem integros, sed culpa vitiatos. Proinde compuncti appetimus vitiare,quod fecimus, vt ad id,quod facti fuimus,reformemur. Vnde subdit; vt auertat hominem ab his, quæ fecit,hoc est à peccatis. Vide lib.7. cap.4. & lib.10.cap 2.

1.Cor.13. | Psal.13. | Psal.119. | Psal.30. | 85

Finis Libri Decimiseptimi.

EPI-

EPITOME SANCTORVM PER LOCOS COMMVNES AD CONCIONES CONFICIENDAS.

Liber Decimusoctauus.

AVCTORE R. D. IOANNE LOPEZ, Episcopo Monopolitano, Ord. Pręd.

Vanagloria periculosum, & frequens malum est, & quomodo vincendum. Cap. I.

1 In lib. cōst. monast. c. 11. 10. 2.

QVoniam vanæ gloriæ filia hypocrisis est, & de hypocrisi maloque eius diximus lib. 8. cap. vlt. (finis. n. inanis glorię est manifestatio propriæ excellentiæ, si autem homo ad id tendat per falsa, hypocrisis est in doctrina D. Tho. 2. 2. q. 132. art. 5.) ea propter illa consulenda sunt.

BASILIVS imēdit docere, quod ad recta studia consectāda neutiquam impellere nos inanis gloria debet, & ait. Fugienda cum primis inanis gloria est, quæ non ante labores, à laborum nos susceptione deterret (si quidem leuius hoc esset malum) sed ijs iam transactis, mercedis præmijs exuit, spoliatve. Illa expugnatu difficilis, & calida salutis nostrę insidiatrix, illa vel in ipsius cœli conuexis insidiatū aduersum nos collocatrix, virtutes ramis in cœlum vsque licet expansis, ac porrectis adornatas profligare, ac deturbare pertinacissimè contendit. Simul ac enim illa pietatis mercatorem cuiusq; modi virtutum mercibus onerariam mentis nauem subsarcinasse, & complesse animaduertit, procella sua ocyus excitata, in eo omni conatu operam dat, vt illā euertat, atque aquis pessundet. Illius enim, qui ad regnum supernum nauigationis suæ cursum instituerat, mente illa ad res humiles gloriasque hominum contemplandas detorta, vniuersas repentino spiritu ex animo diuitias exufflat, & subrutis virtutum fundamentis, proceritate sua ad cęlum vsq; pertingentes labores deturbat, & terræ allidit: cum nos, vt eorum ab hominibus præmia expectemus impellat, quos æquum

Simile.

quàm erat, cum oculos in solum Deū haberemus intentos, illiq; vni rectè facta nostra reseruaremus, meritam ab eo solùm mercedem referre. Nos verò, cum ad amplectendas virtutes, hominum iudicio impulsi potius accedamus quàm Dei, inanemq; ab illis gloriæ mercedem flagitemus, iure optimo diuinorum præmiorum frustrationem incurrimus, quippe qui non propter Deum labores adeamus, sed hominibus operarios nos metipsos locemus. A quibus cum mercedis loco, mercedis iacturam auferamus, quid est, quod nobis à Deo reddi amplius poscamus, propter quem animum, vt operis aliquid faceremus, nostrum nunquam induximus? Vnde de huiusmodi hominibus Dominus in Euangelio dicit: Amen dico vobis receperunt mercedem suam. Age igitur, quando hæc ita sunt, fugiamus inanem gloriam, dulcem spiritualium operum expoliatricem, incūdum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorū nostrorum deprædatricem, eandemq; mellis illitu fraudis suæ veneni coloratricem, & mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem, quod opinor ea de causa facit, vt vino se illi auidius ingurgitent, nec vllà illius explean tur satietate. Dulce quid imperitis humana gloria est. Quin & qui ab hac capti ui tenentur, ij facile ab ea impelluntur, vt à recto rerum iudicio aberrent. Qui enim hanc concupiscit, is spreto domesticorum consilio, id vnum tantummodo perfectum, & magnifaciendum iudicabit, quod apud imperitam, & promiscuam multitudinem, in admiratione esse animaduerterit. Quo fit, vt si nequissimi etiam, ac omnis prorsus indicij expertes sint, qui, quæ mala sunt, admirentur, necessariò tamen ea omnia, quæ à studiorum suorum iudicibus pbata esse crediderit, facturus sit, qui laudari se cupit. Ex quo intelligi facile potest, inanem gloriam, non ad euertendas modò honestas actiones valere, sed ad improbas etiam iter munire. Quo circa danda opera est, nè quoquam omnino à recta ratione, Deoque

Matt. 6.

rectæ rationis auctore, oculos dimoueamus, sed iter illud, quod à Deo nobis monstretur, teneamus. Atqui in huiusmodi cursu, siue is ab aliquibus laudetur, siue contra vituperetur, coniectis in cælestem laudatorem oculis, neque illorum laudes magnopere curemus, sed tantùm de recto in rebus bonis iudicio illorum gratulemur, neque istorum vituperatione ab eo vllo modo dimoueamur, potiusq; eorum vicem, tanquam recto iudicio carentiū, atque in grauissimis tenebris versantium doleamus.

3 CHRYSOSTOMVS explicās illa verba 2. Paralip. 29. Et fecit Ozias, quod rectum est in cōspectu Domini, sic habet. Hoc testimonio magnam illius virtutem declarauit. Non enim solùm fecit, quod rectum erat, verùm etiam fecit in conspectu Domini. Non apud homines ostentans, quemadmodum apud Iudæos faciebant illi, qui ante eleemosynam tuba canebant, & in ieiunijs facies suas obscurabant, qui orabant in compitis: quibus rebus quid potest esse miserius, vbi post toleratos labores, omni præmio frustrabantur? Quid facis homo? Alij redditurus es rationem factorum tuorum, & alium testem ci as eorum quæ facis? Alium habes iudicem, & alium adhibes spectatorem? Non vides aurigas, qui prætercurrentes totam illam stadij parte, qua vniuersa ciuitas è sublimi spectat sedēs in equestri certamine, ibi contendunt concertatorum currus subuertere, vbi Cæsarem viderint sedentem, & vnum oculum digniorem, cui fidant, ducunt, quàm tot hominum vultus? At tum, cum videas ipsum Angelorum regem tuo cursui agonotham, hoc est, certaminis iudicem, & præmiatorem præsidere, eo prætermisso, ad conseruorum fugis oculos? Atque ideo sanè post innumerabiles luctas, incoronatus recedis, post sudores plurimos absque brabijs venis ad Agonothetam. At non talis erat Ozias, sed in conspectu Domini faciebat, quod rectum erat.

Homil. 3. inc. 6. Isa. 10. 1.

Matt. 6.

Simile.

4 IDEM dicit. Quid infelicius credatur esse, quàm cū in portu sedens, naufragium

Homi. 15. in cap 5. Matth.

Simile fragium pateris etiam? Hęc autem faciunt hi, qui ob inanem gloriam bona operantur. Nè igitur istud eueniat, cũ boni quippiam feceris, noli à me gratiam flagitare, vt Deum certè habeas *Simile.* debitorem. Accipit enim ille fœnus, à quibus non putatur accipere. Habes igitur locupletissimum debitorem, cur illum relinquens, me exigis hominem pauperem prorsus ac tenuem? Nũquid enim indignatur hic debitor, cum fœnus exigitur? Num aut verax in soluendo non est, aut soluere sponte dissimulat? Non cernis eius, nullo explicabiles sermone, thesauros? Non liberalitatem illam inenarrabilem donatoris? Ipsum igitur tene, ipsumq; exige, hac enim exactione iactatur. Nam si ab alio exigi viderit, quæ ipse debet, suam reputabit iniuriam: nec tibi vltra iam reddet, quinimmo te sibi vltionis faciet debitorem. Vnde me indicas, inquis, ingratum? Cuius verò mihi es idoneus conscius paupertatis? Quia si me prætermisso, ad aliũ importunus accedis, alterum fœneratus es, & alterius exactor efficeris. Nam etsi homo accepit, quod in eleemosyna dedisti; Deus tamen, vt tribueres, imperauit. Se igitur principalem debitorem tuum vult esse, præbẽs tibi occasiones innumeras exigendi. Noli igitur tantas relinquendo diuitias, tantamq; facultatem, & copiã largiendi, à me vt accipias, postulare, qui nihil omnino possideo. Cuius enim rei gratia mihi te ostendis, cum misericordiam pauperibus impendis? Num ego tibi, vt tribueres, imperaui? Numquid à me, vt retribuerem, audisti, vt à me consequenter mercedem videaris *Prou. 19.* exigere? Ipse dixit: Qui miseretur pauperi, fœneratur Deo. Deo igitur fœneratus es, ipsum reposce, sed non tibi in præsenti cuncta restituet: verùm hoc quoque tuo commodo facit. Est quippe talis hic debitor non qui (vt alij) festinet ipsum tantummodo fœnus exsoluere, sed agit omnia, & vt vsura curratur, & creditum ipsum maneat in toto. Propterea hic quidem reddit ex parte, maximum autem tibi in futuro thesaurum reseruat.

IDEM inquit. Grauis, atque multiceps certè hæc passio est, alij enim *Homi 72. in ca. 23. Matt.* principatu, alij diuitijs, alij robore corporis gloriantur, & progrediẽtes quasi ordine quodam, ad eleemosynam, ieiunium, orationes, doctrinamq; veniunt, ita multa sunt huius belluæ capita. Verùm non est mirabile, inani gloria propter alias res commoueri, ieiunio autem, atque oratione iactare, mirabile simul & lachrymis dignum est. Sed nè solùm criminemur, modum etiam quemdam exponamus, quo tam trucu lentam possimus effugere bestiam. Quos igitur primò aggrediamur? Eos ne qui diuitijs, an eos, qui vestibus gloriantur? Eos, qui principatu, an eos, qui doctrina, aut arte quadam, aut robore corporis, aut forma, aut ornatu iactant? Eos ne, qui atrocitate, an eos, qui humanitate, & eleemosyna tumescunt? Multos enim hæc passio viuos possidet, vt vltra vitam nostram progreditur. Mortuus enim est ille, ac ille, inquit, & vt mirabilis quidem fuisse videatur, talia, & talia testamento iussit fieri. Hac ratione ille est inops, ait, ille autem diues. Nam quod acerbum est, à contrarijs etiam hæc fera constat. Primò igitur inuadamus illos, qui eleemosyna gloriantur. Mihi certè ita videtur. Doleo enim, cum inanem considero gloriam rei, quam vehementer quasi pestem insidere, & quasi nutricem regiæ puellæ insidiantem, alit enim eam, sed ad impudicitiam, & infamiam. Nã patrem contemnere iubet, & vt sceleſtis, ac perditis iuuenibus placeat, impudico expolit ornatu, non qualem pater desiderat. Age igitur, aduersus hos ensem stringamus. Fiat ergo à quodã eleemosyna cumulatè ad ostentationẽ. Sic igitur à thalamo paterno primùm eam educit, cumque pater iubeat, nè sinistræ quidem eam apparere, ipsa seruis, notis, atque ignotis, & quibuscumque obuijs ostentat. Vides à qua lena hoc scortum ad amores turpes hominum impellitur, & quemadmodum ipsi iubeant, ita ornetur? Vis videre quomodo non meretrix simpliciter, sed furiosa meretrix huiusmodi aĩa efficitur?

Quasi

[T]ali mente prædita sit, discere studeas. Quid enim furiosius est, quàm omisso cœlo, post seruos fugitiuos, & perditos homines per vicos, & angiportus currere, ad inquirendos inimicos, atque amplectendos? Nemo quippe maiore odio multitudini est, quam qui falsam gloriam ab ea quouis modo aucupatur. Mille namque criminationes in huiusmodi hominem confingunt, nec aliter fit, quàm si quis puellam regiam à solio regali depulsam, adulteris viris tradat. Isti ergo quantò magis eos amplecteris, tantò à te magis auertuntur. Deus autem si ab eo gloriam quæras, amplectitur te, atque laudat. & magna retribuere paratus est. Ad hæc, si detrimentum huius iactantiæ melius perdiscere velis, si quando ad ostentationem te & laudem dederis, considera, quomodo mœror confestim surrepat, & continuus permaneat, præceptumque Christi clamantis in mentem veniat, omnem te mercedem perdidisse. Nam si beneficij commemoratio, quasi exprobratio est, quid dicemus eum facere, qui beneficia libenter multis ostentat? Quomodo igitur hoc venenum effugiemus? Certè si diligenter considerabimus, à quibus quærimus gloriam. Dic enim quæso, quemnam eleemosynæ opificem esse putas? Eum videlicet, qui rem ipsam adinuenit, qui optimè omnium id facere nouit, & sine termino factitat. Age igitur, responde: si luctas exercitatorias disceres, ad quosnam spectares, aut quibus te in palestra ostenderes? Olerane, ac pisces vendentibus, an huius luctationis principi, atque magistro? Et certè illi quidem multi sunt, hic vero vnicus. Nonne igitur, si hic te admiratur, illis deridentibus, tu quoque vnà cum magistro, illos irridebis? Quid, si eloquentiæ artibus præstare velles, nonne si à præcipuis oratoribus laudareris, multitudinis verba contemneres? Quomodo igitur turpe non est, in cæteris quidem artificijs, ac certaminibus, ad magistrum te duntaxat recipere, hac verò in re contrarium penitus facere, præsertim cum æquale detrimentum non sit? Nam si ad voluntatem multorum, non ad iudicium magistri lucteris, in ea re solummodo damnum est, sin verò ostentatione iactas, vitam æternam perdidisti. Si ergo misericorditer dando, similis Deo factus es, diligenter stude in contemnenda etiam ostentatione, similis ei efficiaris, qui morbos hominum curans, præcipiebat, nè alicui dicerent. Sed misericors, ac liberalis vocari ab hominibus desideras; quamobrem? Nonne nullum est huius rei lucrum, damnum autem inæstimabile? Ipsi enim, quos ad testimonium tuæ liberalitatis citas, latrones abs te constituuntur, qui te regno cœlorum spoliant: immo verò non ab ipsis hoc patimur, sed à nobis. O nouæ calamitatis genus. O furiosam hanc turbationem, quæ tinea corrodere non potest, nec fur violare, ea inanis gloria omnino dispergit. Hæc est tinea cœlestis thesauri, hic est fur, qui æterna regna furatur, qui immarcescibiles à nobis diuitias aufert, qui tanquam contagiosus morbus omnia corrumpit. Ita, quoniam prospexit diabolus tam latronibus, & vermibus, quàm alijs machinis inexpugnabile illud esse præsidiũ, per inanem gloriã illud expugnat. Sed gloriæ, inquies, cupidus sum. Nonne satis habes à conscientia eius, cui beneficium collatum est, & ab ipso Deo laudari? Sed apud reliquos homines etiam te ostentare cupis. Caue nè contrarium eueniat, quàm desideras. Tu quidẽ maxime cupis, vt de te admirans, ille misericors, ille humanus, ille benignus, dicat. ipse autem, ille inanis gloriæ cupidus, prædicabit, ille, qui omni quouis modo placere hominibus studet, & cæteraq; his deteriora. Sin verò tu celabis, tunc exclamabit, O misericordẽ illum, atque humanum? Non enim grande aliquid, atq; præcipuum occultari diutius Deus patitur, sed si tu celabis, ille manifestabit, & ita maiora lucraberis. Quare ad acquirendã gloriam, contraria est omnino ostentatio. Nã ad quod festinanter pergimus, ad illud impedimento solet maximè esse.

Simile.

9 Hom. 13. imperfecti in Mat. 6.

Idem exponens illa verba: Non habebitis mercedem apud Patrem vestrum, dicit. Quid enim à Deo accipies, qui Deo nihil dedisti? Nam quod propter Deum fit, Deo datur, & ab eo recipitur, quod autem propter homines fit, in ventos effunditur, & à nullo speratur. Quid est enim aliud hominum laus, quam ventorum transeuntium sonus? Cessauerũt homines loqui, & perdidit fructum suum, quia propter homines fecit, vt ab eis laudaretur. Quæ est autem sapientia res dare, & verba vacua comparare, aut certè mercedem Dei contemnere in perpetuum manentem in cęlis, & fugitiuos hominum sermones eligere? Melius est enim non facere, quàm propter homines facere. Qui enim non facit, etsi in cęlo nõ inuenit, vel super terram nihil perdit, qui autem propter homines facit, & in terra perdit, & in cœlo non inuenit. Vel illum aspice, à quo laudem expectas. Ideo te laudat, quia propter Deum te facere putat: si autem intelligeret, quia propter eum facis, vituperaret potius. Quid ergo illi placere festinas, qui si te aliquando intellexerit, detidebit? Sic est homo, qui propter homines facit bonum, sicut mercenatius malus, qui intra tempus locationis suæ comedit omnes mercedes suas, cum autem tempore cõpleto recesserit, nudus egreditur.

10 Mat. 6.

Sic ergo vacuus vadit ad Deum, qui mercedem omnium bonorum suorum accipere desiderauit in sæculo. Tu ergo cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt. Verè hypocrita, qui propter homines facit: aliud n. habet in corde, aliud monstrat in opere. In facie quidem propter necessitatem hominum facit, & videtur misericors, in corde autem propter vanam gloriam, & est vanæ gloriæ mercator. Tuba enim est omnis actus, vel sermo, per quem operis iactantia demonstratur. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quod facit dextera tua. Dextera manus est voluntas animæ, semper ad bonum contendens, sinistra autem voluntas carnis, semper Deo contraria. Nesciat ergo carnis voluntas, quod facit voluntas animæ. Quando ergo voluntas est nobis faciendi eleemosynas propter Deũ, voluntas est animæ, & dextra manus nostra. Si subeuntem nobis voluntatẽ vanam, vt ab hominibus videamur, idest, voluntatem carnis, & manum sinistram repressérimus, nescit sinistra voluntas, quid facit dextra. Si autem subeunti huius mundi voluntati vanæ consenserimus, coniungimus sinistrã voluntatem dextræ, & notum facimus sinistræ, quod dextera operabatur. Et Pater tuus, qui videt in abscondito, ted det tibi in manifesto. Si tu te ipsum ostẽdas, pauci sunt, qui te laudent, idest, qui non intelligant, quod tu latere potueris, qui autem intellexerit, vituperat magis, non laudat. Si autem te Deus ostendat, nemo vituperat, nisi fortè malus, cui displicet bonus. Impossibile est enim, vt bonum opus hominis in abscondito dimittat Deus, sed in hoc sæculo manifestat eum, & in illo glorificatur, quia gloria Dei est. Sicut malum opus hominis ad gloriam diaboli est, in eo enim malitiæ eius virtus ostẽditur, sic & opus bonum gloria Dei est, in eo enim gloria eius ostenditur. Sicut ergo diabolus, qui suggerit malum fieri, ipse manifestat malum, vtputa ipse suggerit adulterium facere, & ipse manifestat adulterium, ipse suggerit homicidium, & ipse publicat homicidium. Sic Deus, qui dat bonum fieri, ipse publicat omne bonum in manifesto, idest, in sæculo illo futuro, quia hic merces iustitiæ manifesta non potest esse, nisi fortè sic in hoc mundo reddit in manifesto, faciens eum omnibus manifestum, & glorificans eum, vt omnes cognoscentes eum Dei hominem esse, venerentur eum.

11 Mat. 6.

Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, &c. Qui amant orare in angulis platearum. Nõ dixit, in plateis, sed in angulis platearum: vt nè si in plateis orauerint, quasi simulatores religionis vituperarentur, sed in angulis, vt videãtur abscõsè orare. Astuta vanitas, sciunt enim quia hoc ipsum absconsè orate laudabilius est, ideo fingunt se abscondere, vt dupliciter

liter laudentur. Primùm, quia orant, secundò, quia absconsè orant, & amplius se manifestant per hoc ipsum, quod se abscondunt. Dic hypocrita, vt quid vis, vt videaris orans? Nonne, quia laudabilis res est orare? Vt quid ergo non vis esse laudabilis, qui vis, vt lauderis? O insania vanitatis, esse nolunt, quod desiderant apparere? Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Vnusquisq; vbi seminat, ibi metet, & quod seminat, hoc & metet. Propter homines orant, non propter Deum, sic & ab hominibus, non à Deo laudantur. Speciem vacuam religionis vēdunt, & verbum vacuū laudis emunt, mendaciter orāt, cum non orent, & mendaciter laudantur, cum non sint laudabiles. Sicut oratio eorum Deum non delectat, sic nec laus hominum eos adornat. Quod.n. in verbo positum est, tandiu est, quamdiu dicitur verbum, cum autem finitum fuerit verbum, finitur & bonum quod positum erat in verbo.

11 *Hom. 2. in Ioan. to. 3.* *Ioan. 12.* IDEM explicans verba illa; Ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur, vt de synagoga non eijcerentur, potius enim hominum, quàm Dei gloriā optarunt, ait. Nullo pacto fieri potest, vt is, qui tanto studio sæculari gloriæ seruiat, diuinam vnquam assequatur. Idcirco his verbis reprehenduntur.

Ioan. 5. Quomodo potestis vos credere, qui gloriam inuicem accipitis, & gloriam, quę à solo Deo est, non quæritis? Intolerabilis quædam ebrietas est inanis gloria, ideoq;, quem suæ subiecit ditioni, is ægrè in sanitatem restituitur. Et quā pestifera rabie infecit animam, à cœlo abscindens, terræ affligit, neque eam amplius sinit, vt ad veram lucem dirigere possit intuitum, sed in huius sæculi sordibus semper eius persuasione deuoluitur, & dominos nobis tam potentes imponit, vt etiam sine iussu aliquo nos exuperent, nobisq; perpetuò dominentur. Qui enim hoc morbo afficitur, nullo præceptore omnia sua sponte operatur, quæ dominis suis placere, quibusque plurimum eos lætari arbitratur. Etenim pulchra veste eorum causa induitur, faciemq; ornat, nō sibi, sed alijs: caterua sequentium stipatur, quo omnes ipsum admirentur, quidquid denique facit, aliorum tantùm gratia facit. Num quicquam posset esse molestius? Vt alijs admirationi sit, pręceps frequēter agitur. Vis eius intelligere tyrannidem? Satis tibi ex Christi verbis cōstabit: audi & quæ sequūtur. Nam si quēpiam negotiatorem, qui pretiosissimas sibi merces magno auri pondere comparauerit, rogaueris, quanam gratia tantum auri profundat, quidve tantos sibi sumptus velit, nullam aliam ab eo rationem accipies, quàm vt populo placeat. Quòd si deinde, quid populus sit, percontaberis, quiddam, inquit, tumultus, perturbationisq; plenum, è stultitia maiori ex parte constans, atq; compositum temerè, per maris fluctus varia, & pugnante sententia sæpenumero iactatum. Qui igitur sub eiusmodi dominij seruitio prēmitur, nonne omniū sanè est miserrimus? Alij animæ affectus, etsi magno sint homini nocumento, aliquam saltem afferunt voluptatē, quamuis breui duraturam. Nam qui pecuniarum, aut mulierum flagrant desiderio, easq; sectantur, nonnullam tandem voluptatem, cum damno, licèt breuissimam capiunt. Quos verò hic morbus irretiuerit, hi semper omni priuati voluptate, vitam viuunt quàm miserrimam. Neque enim, quod tantopere exquirūt, multitudinis gloriam assequuntur, sed cum ea frui videantur, ea tamen omnino carent, cum id nulli prorsus gloriæ sit adnumerandū: ideoque non gloria, sed inanis gloriæ opus appellatur. Inanem gloriam hāc maiores nostri omnes meritò dixerūt. Inanis namque est, nihil in se habens, neque clarum, neque gloriosum, tamquam personę, quæ pulchræ quidem visu, & decoræ, intus inanes reperiuntur: quare cum aspectu ipso elegantiores appareant, neminem tamen vmquam ad se amandum allexerunt. Ita nihil etiā miserius, quæ multitudine cōparatur, gloria, difficilem nobis, & violentum affectum significat, aspectu namq; solo pulchra, atque elegans videtur, intrinse-

trinsecus autem non inanis modò, verum etiam ignominiosa, crudelitatis, & violentiæ plena. Vnde igitur tam temerarius, tã insanus absque vlla voluptate affectus? Non aliunde sanè, quã à vili, & abiecto animo. Neque enim fieri potest, vt qui gloriæ dulcedine capitur, magnum aliquid egregium sapiat, sed ignominia illico ipsum notari necesse est, & animi abiecti, infamis, atque exigui existimari. Qui enim nihil propter virtutem, sed vt hominibus, & rudibus, & indoctis placeat, operatur, quive in omni re fallacem hominum, atque erroris plenam exquirat sententiam, quam is gloriã meretur? Animaduerte, si quis eum percontaretur, quid tu multitudinem esse arbitraris? Proculdubio & desidem, & nullæ bonæ rei deditam respondet. Quid autem? An ex illius numero fieri optares, si quis eundem iterum interrogaret, non vtiq; mihi assensurũ persuadeo. Nonne igitur maximè ridiculũ est, eorum gloriam aucupari, quorum ne similis quidem esse velis? Si autem dixeris multos etiam constantes viros hac esse sententia, idcirco longè magis contemnendos dicimus. Nam si sponte sua contemptibiles sunt, cum multi fuerint, maiorẽ in modum digni sunt qui contemnantur. Singulorum enim amẽtia simul collecta, multitudine ipsa fit auctior. Agite, quid hanc popularem gloriam, tantopere desideratis? Nolite, inquam fratres obsecro; gloriæ namq; cupiditas, omnia commiscuit, auaritiã, inuidiam, calumniam, insidias peperit, & qui nulla affecti sunt iniuria, in illos, qui de ipsis nihil meriti sunt male, & armat, & efferat. Hæc amicitiæ, & consuetudinis obliuiscitur. Nihil se pudet, sed omni abiecta virtute, omnibus bellum indicit, semper inconstans, semper inuisa. Et sanè ira, & violentus, & intolerabilis morbus est, nõ tamen semper nocumento esse solet, sed duntaxat cum irritatur: inanis autem gloria omni tempore pestifera est. Numquam cessat, numquam remittitur, nisi ratione, & cohibeatur, & sedetur, semper præsto est, non solũ in peccandi se hortatricem exhibens, verum etiam si quid rectè faciamus, id è manibus summa vi eripere contendit, vt nihil rectè à nobis inchoari, perficiq; permittat. Quod si auaritiam Paulus idolorum seruitutem appellat, eius matrem, radicem, fontem, hoc est, inanem gloriam, quo nomine merebitur appellari? Nullum quidem, si rectè eius malitiam cõtemplabimur, dignum inueniemus. Abstineamus ergo fratres, & pretiosum hoc exuamus vestimentum, quo abiecto, fiamus aliquando liberi, veram induti libertatẽ, & veræ nobilitatis, quæ à Deo nobis elargita est, cognitionem non negligamus, sed sæcularem gloriam, qua nihil risu dignius, nihil turpius, nihil ignominiosius: si quidem huius gloriæ cupiditas, ignominia est. Est autem vera gloria, eam vt nullius momenti contemnere, & ad diuinam voluntatem oĩa, & verba, & opera nostra dirigere. Ab eo enim mercedem accipere poterimus, si eo solo erimus spectatore contenti. Nõne hoc ridiculum, atq; absurdum, cũ quidquid seruus operatur, ad gratiã, & amorem sui Dñi conciliandum, facit, eoq; vidente, & probante seruitium suum, contentus fit, neque aliorum laudibus moueatur, nos cum tantum, tamque summum Dominum habeamus, alios, qui nos, & opera nostra videant, & probent, disquirere, maximè cum nihil vel nobis vtilitatis afferre, sed tantum inspicere possint, quæ facimus? Accedit ad hoc, quod omnis noster labor inanis fit, & irritus.

Ephes. 5.

Idem sic habet. Non minus peccat gloriæ seruus, quàm fornicator, immo longè plura, & grauiora committit. Gloriæ cupiditas in Gentilibus, malorum omnium causa fuit. Hinc & Iudæi in perfidia manserunt, quos arguens Christus, inquit: Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis? Fugiamus igitur inanem gloriam, quæ cæteris est affectibus violentior, hinc auaritia, hinc bella, hinc odia. Quam si absconderimus, reliqua malitiæ mẽbra interibunt, & nihil prohibuerit, quin terrã, vt cœlũ incolamus. Vana gloria

16 Homi. 37. in Ioan.

Ioan. 5.

multis nos laboribus subijcit, quorum omnem fructum penitus aufert.

17 *Homi. 38. in Ioan.* Idem inquit, quòd omnium malorum causa est gloriæ insania. Iudæos in contentionē traxit hæc, temerario ausu excitauit, vt ad Iesum venientes, dicerent: Quare discipuli tui non ieiunant? *Mat. 9. & Mar. 2.* Fugiamus hunc affectum, vtgehennam, hic namque maximè eius ignem accendit, hic diaboli vndique ditionem propagat, hic ætatem, & dignitatem omnē sæuissimo premit imperio, hic Ecclesias huc illuc distrahit, hic ciuilia opera corrumpit, domos, ciuitates, populos, gentes euertit, & si in desertum venerit, multam & illic vim ostendit. Nam qui sępenumero pecunias, & mundi illecebras, & valentioris corporis voluptates valere iubēt, & vincunt, hi nonnunquam inani gloria capti, omnia perdiderunt. Qui multum laborauit propter hunc affectum, non laborantis, sed grauiter peccantis præmium accipiet. Pharisæus quàm publicanus propter inanem gloriā minus meruit. Quomodo vincere hanc poterimus? Si gloriam gloriæ comparabimus. Quemadmodum enim terrenas diuitias contemnimus, cum alias speramus diuitias, ita & huius vitæ gloriam, cum longè maiorem, & veram gloriam coniectabimur, cōtemnemus. Hæc namque inanis, & stulta est, & nomine tantùm, non re, gloria, illa verò cęlestis vera, quæ non homines, sed Angelos, & Archangelos, & Angelorum Dominum, immo & cum his etiā homines laudatores habet. Si illud spectaculum contemplaueris, si illas coronas noueris, si ad illum plausum te transtuleris, nunquam aduersum te terrena poterunt præualere, neq; hæc magnifacies, si habebis, sin minus non quæres. *Simile.* Etenim in huius sæculi regijs nemo satellitum ijs omissis, quibus coronato regi, & in solio sedenti placeat, graculorum voces, muscarum, & culicum obuolantiū stridorem prosequitur, neq; enim ijs vlla ex parte ponores hoīum laudes inueniuntur. Humana igitur intellecta miseria, oīa in tutissimos recōdamus thesauros, & manentē, & incorruptibilē gloriā inquiramus.

18 *Hom. 38. in Act. Apost.* Idem ait. Vana gloria subuertit, ac perdit omnia, contra domum, cōtra mutuam salutem stare facit. Ita cæcitate percutit, vt etiam ductores quærāt. Vtinam hoc facerent, vtinam ductores quærerent, sed hoc iam non ferunt, sibi ipsis autem totum permittunt, nullum finit videre, sicut caligo imponit, & nebula, non permittens translucere. Qualem ab affectione habebimus defensionem, propter timorem Domini, affectioni non imperantes? Valde intēperantes, ac amari existentes, propter pecuniarum parsimoniam refrenarūt voluptatem: alij contra, propter voluptatem contempserunt pecunias. Iterū, qui vanæ gloriæ dediti sunt, vtrisq; imperant, opes insumentes largiter, & sobrij sine causa. Alij iterum, vanæ gloriæ cupidi cum sint, despexerūt passionem, multa fęda sustinentes, & propter amores, & propter pecunias. Alij iterū, vt iræ suæ satisfaciant, voluerunt innumeris damnis exponi, neq; illis vllius horum curæ fuit, vt solùm voluntatem suam perficiant, & id, quod potest affectio, non pōt apud nos Dei timor? Et quid dico passio, id quod pudor hominum valet, non potest Dei timor? Multa etiā facimus, & peccamus, homines timentes, Deum autem non timemus? Dic mihi, quare non potes gloriam vincere, cum alij eius generis animam fortiti, & eandem vitam viuentes, possint? Cogita Deum, cogita supernam gloriā, & statim ab hac resilies. Omnino si gloriam quæris, veram gloriam quære, & concupisce. Si omnino gloriam amas, magis ama eā, quę à Deo est. Vt libereris ab illa, cogita, quòd plurimos sumptus sine vtilitate facis, cogita mortuos qui hanc gloriam adepti erant, vt nusquam illa stabilis sit, sed perijt, ac dissipata est. Cogita esse solum nomē absq; re. Quid frigidius iusto, si rem talem faciens, concupiscit à multis gloriam? Hoc enim facit, quod & pictor optimus existens, & regiam imaginem pingens, si imperitorum laudes expectet.

19 *Homil. 5. in 2. epist. Pauli ad Cor. to. 4.* Idem inquit. Hęc summa virtus est, cūa Deo accepta referre, nihil nostrum

strum ducere, nihil ad humanam gloriam facere, sed ad Dei placita, quia is est qui rationem exacturus est. Nunc verò ordo inuersus est, cũ, qui pro tribunali sedet, & causas excutit, non admodũ metuimus, eos verò, qui nobiscum sunt, simulq; iudicantur, timemus. Vnde igitur hic morbus, vnde in nostras animas inuasit? Ex eo, quod non assiduè versamus animo, quę illic sunt sed rebus præsentibus affixi sumus. Hinc venit, quod in prauas actiones facilè prolabimur, & si quid boni facimus, ad ostentationem facimus. Itaq; ne respicias ad conseruos: nam etiam si laudet homo, nulla hinc vtilitas, si Deus non approbet: rursum quamuis damnet homo, nullum detrimentum, si non condemnet Deus. Negligamus igitur laudem ab hominibus venientem. Quousque viles, & humilium rerum admiratores, quousq; Deo nos ad cœlum erigente, ipsi studemus humi repere? Considerato, quod & Abraham, *Gen. 22.* cum hostiam adferret, ac gladium teneret manibus, non vxorẽ, non seruũ, non alium quemquam passus est adesse, itaque nec tu sinas seruilium, illiberaliumq; affectuum quicquam adesse tibi, sed solus ascende in montem, quo ascendit ille, quo fas non est quempiã alium ascendere. Quod si quæ talium cogitationum conentur tecum ascendere, imperato illis cum auctoritate, ac dicito: Sedete hic, ego verò & puer, adorato Domino, reuertemur: & asina, & pueris deorsum relictis, aut si quid aliud brutum est ac mentis indignum: si quid est rationale, assumito, atque ascendito, quemadmodum ille assumpsit Isaac, aramq; quemadmodum & ille ædifica, tamquam nihil habens humanum, sed velut à natura factus alienus.

10 Hom. 25. in 2 epist. ad Cor. IDEM exponens illa verba capitis 11. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego. Quoniam multi gloriantur secundùm carnem, & ego gloriabor, sic habet. Insipientiam esse dicit audere de seipso magna loqui, etiã vbi necessitas postulat, multum nos, vt hoc fugiamus, erudiens. Nam si postquam omnia fecerimus, debemus nos pro inutilibus habere. *Luc. 17.* Vbi autem nulla causa impulerit, qua venia dignus erit, qui seipsum extollit, & gloriatur? Propter hoc & Pharisęo acciderunt ea, quæ euenerunt, nempe, quod in portu naufragium fecit, eò quòd impegit in hunc scopulum. Et idcirco Paulus magna in necessitate recusabat, & subinde inculcabat memorijs insipientiam esse sic agere.

11 Hom 29. in candẽ epist. IDEM exponens illa verba: Gaudemus, quod infirmi fuerimus in hac parte, ait. Quid est, infirmi sumus? Qñ existimamur infirmi, non quòd simus infirmi, hoc animæ fuerit vanæ glorię expertis. Tunc certè virtus maximè à corporis liberat vinculis, & à terra in cœlum sublimem esse facit, si pura sit, & vana gloria, quemadmodum hæc admissa, in plurima inducit peccata. Fieri enim non potest, vt qui non est purus à vanagloria, sublimis, magnus, & strenuus fiat, sed necesse est, vt humi repat: & magis corrumpit sibi seruientem tam polluta domina, quouis barbaro crudelior. Quid enim illa ferocius fuerit, quàm si ei maximè seruitur, tũc enim maximè ferocit, quamuis hoc neque bestiæ efferæ solent, quæ multò ministerio mansuescunt: contra vanæ gloriæ cupiditas, quando contemnitur, mansuescit: quando autem colitur, efferatur, & se armat contra se colentem. Hanc cum colerẽt Iudæi, graui supplicio affecti sunt, hanc cum despicerent discipuli, coronati sunt. Et quid dico supplicia, & coronas? Nam si illam respuere, maximè facit apparere claros, & videbis etiam hic eos qui illam colunt, damnum, eos verò, qui contemnunt, vtilitatem accipere. Nam discipuli illam contempsere, clariores sole fulserunt, immortalem adepti memoriã, etiam post mortem. Iudæi verò, qui ab illa victi, sine ciuitate, sine domo, sine honore, exules & instabiles facti sunt, vilesq;, ac contemptissimi. Et tu quoq; si vis gloria fulgere, gloriam contemne, sin gloriam sectabere, gloria excides. Si autem placet, hunc sermonem & *12* in sæcularibus rebus approbabimus.

Quot

Quos enim maximè vituperamus? Nõne eos, qui illius cupidi sunt? Igitur ea isti maximè destituuntur, qui plurimos habent vituperatores, & ab omnibus contemnuntur. Quos autem admiramur, dic oro? Nonne eos, qui illam maximè contẽnunt? Igitur hi sunt, qui glorificantur. Quemadmodum enim diues est, non qui multis, sed qui nullo eget, ita gloriosus est, non qui gloriæ amans est, sed illius contemptor. Vmbra enim gloriæ est ista gloria Nullus enim panem videns pictum, & iam si multum à fame vexetur, picturam attinget: igitur neque tu vmbras. Vmbra enim gloriæ hæc est, non gloria: quæ & oritur à pusillanimitate, & mente pueruli. Desinamus igitur esse puezuli, & simus viri, & vbique veritatẽ, non vmbras sectemur, & in diuitijs, & in voluptatibus, & in delitijs, & in gloria, & in potentia, & cessabit morbus hic, multaq; al a, vmbram enim sequi, insanientis est. Dic obsecro, si quis ventum sectaretur, vel cohibere attẽtaret, nonne diceremus illum insanire? Quid autem est tenere vmbram neglecta veritate? Si quis mulierem suam odio habeat, vmbram autẽ eius amplectatur, vel filium auersetur, & vmbram iterũ illius diligat, quæreres ne aliud insaniæ certius indicium? Tales quinam sunt? Et hi, qui ad præsentia stupent. Etenim omnia vmbra, etiã si gloriam dicas, etiam si potentiam, etiam si bonam existimationem Ea propter & propheta dicebat: In imagine pertransit homo, verumtamen frustra conturbatur. Et alibi: Fumum, & florem graminis vocat res humanas.

Simile.

Simile.

Ps. 38.
Psal. 102.

[23] *Epist. 64. ad Aurelium Episc.*

AVGVSTINVS ait. Qui laudatur, minus sibi assumere debet, quã offertur: sed tamen ab eis, qui se honorant, nec totum, nec nihil accipiendo, & id quod accipitur laudis, aut honoris, non propter se, qui totus coram Deo esse debet, & humana contemnere, sed propter illos accipiatur, quibus consulere non potest, si nimia deiectione vilescat. Ad hoc enim pertinet, quod dictum est: Nemo adolescentiam tuam contemnat, cum hoc ille dixerit, qui alio loco ait: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem Magnum est, de honoribus, & laudibus hominum non lætari, sed omnem pompã inanem præcidere, & si quid inde necessarium retinetur, id totum ad vtilitatem honorantium, salutemq; conferre. Non enim frustra dictum est: Deus cõfringet ossa eorum, qui hominibus placere volunt. Quid enim languidius, quid tam sine stabilitate, & fortitudine, quod ossa significant, quàm homo, quem malè loquentium lingua debilitat, cum sciat falsa esse, quæ dicuntur? Cuius rei dolor, nullo modo animæ viscera dilaniaret, si non amor laudis ossa eius confringeret. Mecum considera, quàm sint grauia, quàm difficilia, quę dico. Non enim huius hostis vires sentit, nisi, qui ei bellum indixerit, quia etsi cuiquam facilè est laude carere, dũ denegatur, difficilè est ea nõ delectari, cum offertur, & tamen tanta mentis in Deum debet esse suspensio, vt si non meritò laudemur, corrigam' eos, quos possumus, nè arbitrentur, aut in nobis esse, quod non est, aut nostrum esse, quod Dei est, aut ea laudent, quæ quãuis sint in nobis, nequaquam tamen sunt laudabilia, velut sunt bona omnia, quæ vel cum pecoribus habemus communia, vel cum impijs hominibus. Si autem meritò laudamur, propter Deũ gratulemur eis, quibus placet verum bonum, non tamen pro his, quia placemus hominibus, sed si coram Deo tales sumus, quales nos esse credunt, & non tribuitur nobis, sed Deo, cuius dona sunt omnia, quæ verè, meritoq; laudantur. Hæc mihi ipse canto quotidie, & tamen vehementer cum aduersario dimicans, sæpè ab eo vulnera capio, cum delectationem oblatæ laudis mihi auferre non possum.

1. Tim. 6.

Gal. 1.

Psal. 52.

IDEM de resecando amore laudis humanæ, quon à iustorum gloria omnis in Deo fit, sic habet. Huic cupiditati melius resistitur, quàm cęditur Tanto enim quisque est Deo similior, quantò ab hac immunditia mundior. Quæ in hac vita etsi non fundi tus eradicatur ex corde, quia etiam benè proficiẽtes, animo,

[24] *Lib. 5. de Ciui. Dei. capit. 14. to 5.*

animo, tentare non cessat, saltem cupiditas gloriæ, superetur dilectione iustitiæ; vt si alicubi iacent, quæ apud quosque improbantur, si bona, si recta sunt, etiam amor humanæ laudis erubescat, & cedat amori veritatis. Tam enim est hoc vitium inimicum piæ fidei, si maior in corde sit cupiditas gloriæ, quàm Dei timor, vel amor, vt Dominus diceret: Quomodo potestis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam, quæ à solo Deo est, non quærentes? Item de quibusdam, qui in eum crediderant, & verebantur palam confiteri, ait Euangelista: Dilexerunt gloriam hominum magis quàm Dei. Vnde respiciendum est ad Dominum dicentem: Videte, nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est. Sed rursus, nè hoc peruersè intelligentes hominibus placere metuerent, minusq; prodessent latendo, quod boni sunt, demonstrans, quo fine innotescere deberent, Luceant, inquit opera vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificēt Patrem vestrum, qui in cœlis est. Sed Sceuolæ, & Curtij, & Decij, qui erant in ciuitate terrena, & regnum non in cœlo, sed in terra erat, quid aliud amarent, quàm gloriam, qua volebant etiam post mortē tanquam viuere in ore laudantium?

Ioan. 5.
Ioan. 12.
Mat. 6.

25 IDEM docet tam turpiter seruire virtutes humanæ gloriæ, quàm corporis voluptati, & ait. Solent philosophi, qui finem boni humani in ipsa virtute constituunt, ad ingerendum pudorem quibusdā philosophis, qui virtutes quidem probant, sed eas voluptatis corporalis fine metiuntur, & illam propter seipsam putant appetendam, istas propter ipsam, tabulam quandam verbis pingere, vbi voluptas in sella regali, quasi delicata quædam regina cōsidat, eiq; virtutes, famulæ subijciantur, obseruantes eius nutum, vt faciant, quod illa imperauerit. Quæ prudentiæ iubeat, vt vigilanter inquirat, quomodo voluptas regnet, & salua sit. Iustitiæ iubeat, vt præstet beneficia, quæ potest, ad comparandas amicitias corporalibus commodis necessarias; nulli faciat iniuriam, nè offensis legibus, voluptas viuere secura non possit. Fortitudini iubeat, vt si dolor corpori acciderit, qui non compellat in mortem, teneat dominam suam, idest voluptatem, fortiter in animi cogitatione, vt per pristinarum delitiarum suarum recordationem, mitiget præsentis doloris aculeos. Temperantiæ iubeat, vt tantum capiat alimentorum, & si qua delectant, nè per immoderationem noxiū aliquid, valetudinem turbet, & voluptas, quam etiam in corporis sanitate Epicurei maximam ponunt, grauiter offendatur. Ita virtutes cum tota suæ gloriæ dignitate, quamquam imperiosæ cuidam, & inhonestæ mulierculæ, seruiēt voluptati. Nihil hac pictura dicunt esse ignominiosius, & deformius, & quod minus bonorum ferre possit aspectus; & verum dicunt. Sed non existimo satis debiti decoris esse picturam, si etiam talis fingatur, vbi virtutes, humanæ gloriæ seruiant. Licèt enim ista gloria delicata mulier non sit, inflata tamen est, & multum inanitatis habet. Vnde non ei dignè seruit soliditas quędam, firmitasque virtutum, vt nihil prouideat prudentia, nihil distribuat iustitia, nihil toleret fortitudo, nihil temperantia moderetur, nisi vnde placeatur hominibus, & ventosæ gloriæ seruiatur. Nec illi se ab ista defenderint fœditate, qui cum aliena spernant iudicia, velut gloriæ contemptores, sibi sapientes videntur, & sibi placent: nam eorum virtus, si tamen vlla est, alio modo quodam, humanæ subditur laudi. neque enim ipse, qui sibi placet, homo nō est. Qui autem vera pietate in Deū, quem diligit, credidit, & sperat, plus intendit in ea, in quibus sibi displicet, quàm in ea, si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi, quàm veritati placent. Neque id tribuit, vnde iam potest placere, nisi eius misericordiæ, cui metuit displicere. In capite anteriori dixerat: Qui gloriam concupiscit, aut vera via nititur, aut certè dolis, atque fallacijs contēdit, volens bonus videri, quod non est. Et

Luca. 20.

26

Ideo virtutes habenti, magna virtus est contemnere gloriam, qui contemptus eius in conspectu Dei est, iudicio autem non aperitur humano. Quidquid enim fecerit ad oculos hominum, quo gloriæ contemptor appareat, ad maiorem laudem, hoc est, ad maiorem gloriam facere, si credatur, non est vnde se suspicantium sensibus aliter esse, quàm suspicantur, ostendat. Sed qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiã suspicantium temeritatem, quorum tamen, si verè bonus est, non contemnit salutem. In laudatoribus autem suis quamuis paruipendat, quod eum laudant, non tamen paruipēdit, quod eum amant, nec eos vult fallere laudantes, nè decipiat diligentes. Ideoque instat ardenter, vt potius ille laudetur, à quo habet homo, quidquid in eo iure laudatur.

27 *Lib. 21. de Ciui. Dei. cap. 16 in exposi. Ludouici Viues.*

IDEM inquit. Plato, cum amicos nobiles inuitasset, triclinium q; iussisset ornati, non omnino sordide irrupit Diogenes Cynicus, & spurcis suis, cœnosisq; pedibus cœpit lectulos conculcare, ingressus cum conuiuis Plato, Quid agis, inquit, Diogenes? Calco, inquit ille, Platonis fastū. Calcas, respondit Plato, sed alio fastu maiore, videlicet arrogantia, & iactantia. Diogenes idem multa horrenda faciebat, vt omnium oculos ad se suspiciendum, mirandumq; conuerteret. Ideirco cum in media hieme in rigidissima lauaret aqua, frequensq; populus id spectans, misertus hortaretur, vt sibi parceret, Plato exclamauit: si vultis eius misereri, discedite. Quippe illud Diogenes nō virtutis causa, sed circumfusæ multitudinis agebat.

28 *In Ps. 7. tom. 8.*

IDEM explicans verba illa; Et gloriam meam in puluerem deducat, ait. Hic est ille puluis, quem proijcit ventus à facie terræ, superborum scilicet vana, & inepta iactantia, & inflata, & non solida, tanquam vento elatus pulueris globus. Rectè itaque hic posuit gloriam, quam non vult, in puluerem deduci, vult enim eam solidam habere in cōscientia coram Deo, vbi nulla iactantia est: Qui gloriatur, inquit, in Domino glorietur. Ista soliditas in puluerem deducitur, si per superbiā quisque contemnens secreta conscientiæ, vbi solus Deus hominem probat, velit apud infantes gloriari. Hinc est, quod alibi dicit Deus: Conteret ossa eorum, qui hominibus placent. Qui autem bene didicit, vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloriæ, vel solum, vel maxime cauendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc vltimum vincit. Initium autem omnis peccati superbia; & initium superbiæ hominis apostatare à Deo.

Psal. 52.

Eccl. 10.

29 *Lib. soliloquiorum. tom. 9.*

IDEM dicit. Aperuisti mihi oculos lux, & excitasti, & illuminasti me, & vidi quoniam tentatio est hominis vita super terram, & quòd gloriari non valeat ante te omnis caro; quia si quid boni est, parui, vel magni, donum tuū est, & nostrum non nisi malum est. Vnde gloriabitur omnis caro? Nunquid de malo? Hęc non est gloria, sed miseria. Sed nunquid gloriabitur de bono, nunquid de alieno? Tuum Domine est bonum, tua gloria. Qui enim de bono tuo gloriam sibi quærit, & non tibi quærit, hic fur est, & latro, & similis est diabolo, qui voluit furari gloriam tuam. Qui enim laudari vult de tuo bono, & non quærit in illo gloriam tuam, sed suam hic licet propter tuum donum laudetur ab hominibus, à te tamen vituperatur, quia de tuo dono non tuam, sed suā gloriam quæsiuit. Qui autem ab hominibus laudatur vituperante te, non defendetur ab hominibus, iudicante te, nec liberabitur, condemnante te. At tu Domine formator meus ex vtero matris meæ, nō me sinas cadere in illā exprobrationem, vt exprobretur mihi furari voluisse gloriam tuam. Tibi enim sit gloria, cuius est omne bonū, nobis aūt confusio faciei, & miseria, quorum est omne malū, nisi tu volueris misereri.

30 *Li. 19. Moral. ca. 13. tom. 2.*

GREGORIVS explicans verba illa Iob 29. capitis. Iustitia indut^o sum, & vestiui me sicut vestimento, & diademate iudicio meo, dicit. Magnopere oportet & bona semper agere, & ab ipsis nos bonis operibus caute in cogitatione

gitatione custodire, i e si mentem eleuant, bona non sint; quæ non auctori militant, sed elationi. Eleazar namque in prælio, elephantem feriens strauit, sed sub ipso, quem extinxit, occubuit. Quos ergo iste significat, quem sua victoria oppressit, nisi eos, qui vitia superant, sed sub ipsis, quæ subijciūt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste, quem prosternit, moritur, qui de culpa, quam superat, eleuatur. Pensandum ergo magnopere est, quia bona prodesse nequeunt, si mala, quæ subrepunt, non caueantur. Perit omne quod agitur, si non sollicitè in humilitate custoditur. Vnde bene quoque de ipso primo parente dicitur: Posuit eum Dominus in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum. Operatur quippe, qui agit bonum, quod præcipitur, sed quod operatus fuerit, non custodit, cui hoc subrepit, quod prohibetur. Beatus igitur Iob, quia ex omni parte bono se opere rexerat, dicat: Iustitia indutus sum, & vestiui me sicut vestimēto.

1. Mac. 6. *Gen. 2.*

31 IDEM exponēs illa verba Iob 31. Si vidi Solem, cum fulgeret, & Lunam incedentem clarè, inquit. Sunt nonnulli, quos operatio propria non extollit, sed cum laudari ab hominibus pro hac bona operatione cœperint, ipsis hominum fauoribus deuicti, quasi magnos se quosdam in sua cogitatione conspiciunt, atque à cordis custodia dissoluuntur. Hi profectò, etsi fulgentem solem videre noluerunt, quia opus bonum etiam cum alijs exemplorum lucem tribueret, ad præsumptionis gratiam non attendunt, lunam tamen incedentem clarè aspiciunt, quia inter huius vitæ tenebras, dum in opinionis suæ claritate animum defigunt, humilitatis gratiā quasi ex nocturno lumine amittunt, & intuentes lunam, se non vident, quia semetipsos nescire incipiunt, dum mentis oculos in transitorium fauorem figunt. Sic autem profectus est hominū, sicut incrementa esse conspicimus arbustorum. Vis quippe futuræ arboris prius in semine est, postmodum in ortu, atque ad extremum producitur in ramis. Sic virtus seminatur in intelligentia, oritur in operatione, atque ad vltimum conualescit vsque ad profectus magnitudinem. Sed cum quemlibet sua intelligentia extollit, arbor, quę oriri poterat, in semine putrescit. Cum verò post operationem bonam, elationis peste corrumpitur, quasi iam orta siccatur. Cum autem neque intelligentia, neque operatio corrumpit, sed excrescente magnitudine, dum fauor laudantium sequitur, atque à statu suo bene operantis animum auertit, linguarum ventos arbor pertulit, & omne, quod in ea robustum creuerat, tempestas famæ radicitus euulsit. Quò enim altius arbor ad superiora surrexit, eò ventorum vim vehementius sentit, quia quò plus quisq; in bonis operibus attollitur, eò ampliori ab ore laudantiū flatu fatigatur. Vnde si arbor valenti robore iam ad alta se subleuat, valde formidandum est, nè hanc admotæ laudis ventus grauior radicitus euellat. Sed inter hæc sciendum est, quia, nè immoderatis laudibus erigamur, plerumque miro rectoris nostri moderamine etiā detractionibus lacerari permittimur, vt cum nos vox laudantis eleuat, lingua detrahētis humiliet, quia & arbor sæpè, quæ vnius venti impulsu ita impellitur, vt penè iam erui posse videatur, alterius è diuerso veniētis flatu erigitur, & quæ hac ex parte inflexionem pertulit, ab alia ad statum redit. Vnde & illa arbor altè radicata, quasi inter aduersantes ventos fixa steterat, quæ dicebat: Per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam. Et lætatum est in abscōdito cor meum. Qua attestatione quid nobis innuitur, nisi quod nobis magno metu, & circūspectione opus est, nè mens nostra vnquā de suis laudib⁹ vel tacita lætetur? Quāuis nonnunquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudeant, sed cum per hanc ad meliora proficere audientes pensant, non iam de opinione sua, sed de proximorum gaudent vtilitate, quia aliud est fauores quærere, & aliud de profectibus exultare. Cum humanę linguæ attestatione laudamur, occulta pulsatione requirimur, quid de nobis ipsis

Libro 22. Mor. ca. 5. *2. Cor. 6.* 32

ipsis sentiamus, vt in hoc humiles permaneamus. Superba etenim mens, cũ cum de se falsa bona dicuntur, exultat, quia non apud Deum qualiter viuat, sed apud homines qualiter innotescat, excogitat. Iudicium enim de se omnipotentis Dei despiciens, & solummodo hominum quærens, inter auditas laudes extollitur, & quæ hoc solùm quæsierat, quasi de brauio operis lætatur. At contra, si cor veraciter humile est, bona, quæ de se audit, aut minimè recognoscit, & quia falsa dicuntur, metuit, aut certè si adesse ea sibi veraciter sciat, eò ipso formidat, nè ab æterna retributione Dei, sint perdita, quò hęc cõsiderat hominibus diuulgata, pauetq; ne vehementer, nè spes futuri muneris, in mercedem permutetur transitorij fauoris. Qua ex re agitur, vt electorum animus magno laudum suarum igne cruciętur. Cauta enim consideratione trepidat, nè aut de his, in quibus laudatur, & non sunt, maius Dei iudicium inueniat, aut de his, in quibus laudatur, & sunt, competens præmium perdat. Vnde benè per Salomonem dicitur: Sicut probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum, ita probatur homo ore laudantis. Argẽtum quippe, vel aurum, si reprobum est, igne cõsumitur, si probum verò, igne declaratur. Sic nimirum est & sensus operantis; nã qualis est in eo, quod laudatur, ostenditur. Si enim se audit suis laudibus extollit, quid iste aliud quàm aurum, vel argentum reprobum fuit, quem videlicet fornax linguæ consumpsit? Si autem fauores suos audiens, ad superni iudicij considerationem redit, ac nè de his apud occultum arbitrum grauetur, metuit, quasi ex purgat onis igne, ad magnitudinem claritatis excrescit, & vnde incendium trepidationis sustinet, inde clarius fulget. Beatus igitur Iob, qui a nequaquam de operatione se prætulit, fidenter dicit: Si vidi solem cum fulgeret. Quia verò hunc a iud c j interioris intuitu fama laudabilis non diuertit, adiungit, Et lunam incedentem claré. Quia autem opinionis suæ gratia antimũ deuinci nec tacita cogitatione permisit, protinus subdidit; Et si lætatum est in abscõdito cor meum. Et quia plerunque inconsiderata mens, dum transitorio fauori non renititur, ad hoc vsque pertrahitur, vt laudet ipsa quod fecit, dicitur: Et osculatus sum manum meam ore meo. Manum osculatur ore suo, qui laudat quod facit, & testimonio propriæ locutionis, sibi virtutem tribuit operis. Qua in re quis despicitur, nisi is, qui ipsa operandi munera largitur? Vnde Paulus ait: Quid habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Vnde sancti adorauerunt viuentem in sæcula sæculorum, mittẽtes coronas suas ante thronum Domini. Coronas namque suas ante thronum Domini mittere, est certaminum suorum victorias non sibi tribuere, sed auctori, vt ad illũ referant gloriam laudis, à quo se sciunt vires accepisse certaminis. Iob ergo manum suam ore suo osculatum se negat, ac si patenter dicat: Ego opera mea tanquam mea non profero; quia auctoris sui gratiã negare conuincitur, quisquis sibi tribuit quod operatur: quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Liquet enim, quia illum negat, cuius despecta gratia, sibi vires boni operis arrogat.

33 — *Prou. 27.* — *Simile.* — *1. Cor. 4.* — *Apo. 4.*

IDEM concludens expositionem Moralem in librum Iob, ait. Ad me intrinsecus rediẽs postpositis verborum folijs, postpositis sententiarum ramis, dum ipsam subtiliter radicem meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summopere placere voluisse cognosco, sed eidem intentioni, qua Deo placere studeo, furtim se nescio quomodo, intentio humanæ laudis interserit. Qd, cum iam postmodũ, tardeq; discerno, inuenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. Sic enim sæpè intẽtionem nostram, dum ante Dei oculos rectè incipitur, occultè sibi subiuncta, & eam velut in itinere compræhendens, intentio humanæ laudis assequitur, sicut pro necessitate quidem cibus sumitur, sed in ipso esu dum furtim gula subrepit, edendi delectatio permiscetur. Factum est igitur, quod rectum quidem inten-

34 — *Li. 35 Moral. ca. 16.*

intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minus recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur. Igitur quæso, vt quisquis hæc legerit apud districtum iudicem solatium mihi suæ orationis impendat, & qui per me verba accipit, pro me lachrymas reddat.

[35 Homi. 32. in Euan tom. 3.]

IDEM dicit. Ipsis virtutibus quædam vitia iuxta sunt. E vicino namque abstinentiam carnis, nonnunquam vana gloria obsidet, quia dum tenuitas in corpore, dum pallor in vultu respicitur, virtus patefacta laudatur: & tantò se celerius foras fundit, quantum ad humanos oculos per ostensum pallorem exit. Et plerunque fit, vt hoc, quod causa Dei agi creditur, pro solis humanis fauoribus agatur. Quod bene Simõ ille significat, qui inuentus in itinere, crucem Dominicam in angaria portat. [Mat. 27.] Aliena quippe onera in angaria portantur, quando per vanitatis studium aliquid geritur. Qui ergo per Simonẽ designantur, nisi abstinẽtes, & arrogantes? Qui per abstinentiam quidem carnem afficiunt, sed fructum abstinentiæ interius non requirunt. Crucem ergo Domini in angaria Simon portat, quia cum ad opus bonum ex bona voluntate nõ ducitur, rem iusti sine fructu peccator operatur. Vnde idem Simon crucem portat, sed non moritur, quia abstinentes, & arrogantes per abstinentiam quidem corpus afficiunt, sed per desiderium vanæ gloriæ mundo viuunt.

[36 Di. 5. in c. 14. lib primi Regu. c. 8.]

IDEM exponens illa verba; Ionathas extendit summitatem virgæ, quã habebat in manu, & intinxit in fauo mellis, & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius, sic habet. Quid est virgam extendere, & manum ad os cum melle reuocare, nisi tam de prædicationis verbo, quàm de studio boni operis, vani fauoris gustum recipere? Sed quia more electorũ peccat, non virga, sed extremitate virgæ mel leuare dicitur. Virgam quippe, & manum melle plenam ad os conuertunt, qui iuxta veritatis vocem, omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. Dum enim suis laudibus saturantur, mel non ad tenuem gustum habent in summitate virgæ, sed vel in tota virga, vel in manu ad plenam refectionem. Tales vtique erant, quibus Dominus in Euangelio dicebat: Quomodo potestis credere, gloriam ab inuicem accipientes? Quid ergo est hęc virgæ extremitas, nisi quia plerunque & Dominum glorificare in suo opere quidam volunt, & apparere ipsi laudabiles non refugiunt? Quid verò est, quod ex gustu mellis illuminati sunt oculi Ionathæ, nisi quia, qui vani fauoris auram recipiunt, ex eodem ad agenda fortia roborantur? Aperti oculi dicuntur, quia reparato vigore corporis, ad videndos, & extinguendos hostes reparati sunt. Quod nimirum elatis omnino conuenit, qui ex eo maiora, & fortia agunt, quo laudabilia opera sua efferri conspiciunt. Iussu laudari vehementer refugiunt, sed quia non possunt omnino effugere nè laudentur, conantur esse, quod audiunt. *Infra*; Et versus populus ad prædam, rulit oues, & boues, & vitulos, & mactauere in terra, comeditq; populus cum sanguine. In terra oues, & boues, & vitulos mactare, est de virtutum conscientia, ima & carnali lætitia exultare. Vnde & per Oseam prophetam de arrogantibus dicitur: Victimas demergebant in profundum. [Osea 5.] In profundum quippe victimas mergunt, qui cœlestes virtutum hostias nõ in cœlum per gratiarum actionẽ subleuant, sed ad terram per appetitum vanæ laudis inclinant. Vnde subditur: Comeditq; populus cum sanguine. Mentis cibus, interna eius lætitia est. Quid est ergo comedere cum sanguine, nisi ab interno appetitu, mentis intentionẽ vani fauoris nequaquam remouere? Velut enim sanguis abijcitur, cũ mens à gaudio boni operis, intentionem remouet vanitatis. Cum sanguine ergo comedere, est gaudium boni operis sumere permixtum vanitatis intentione.

[37]

[38 Serm. 13. in Cant.]

BERNARDVS ait. Mirabilem te apparere, & contemptibilem reputare, hoc ego ipsis virtutibus mirabilius iudico. Fidelis reuera famulus es, si de

multa

multa gloria Domini tui, etsi nō exeun te ex te, tamen transeūte per te, nil tuis manibus adhærere contingat. Tūc iuxta Prophetam proijcis auaritiam ex calumnia, & excutis manus tuas ab omni munere. Tunc iuxta mandatum Domini lux tua lucet coram hominibus, ad glorificandum, non te, sed Patrem, qui in cœlis est. Sed & imitator Pauli, fideliumq; prædicatorum non prædicantium semetipsos, æquè nec tu, quæ tua sunt quæris, sed quæ Iesu Christi. Quamobrem audies & tu: Euge serue fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cōstituam. Ioseph, cum domum & omnia bona Aegyptij domini sui sibi credita sciret, dominum non ignorauit excepiam, & ob hoc non acquieuit contingere. Non est, inquit, ex omnibus bonis domini mei, quod non in mea potestate sit, vel non tradiderit mihi præter te, quæ vxor eius es. Mulierem, nouerat gloriam esse viri, & iniquum sibi iudicauit vice contraria in gloriam facere eum, qui se fecerat gloriosum. Quid ergo? Homo zelat gloriā suam, & Deum audet velle fraudare de sua quasi non zelantem? Sed audi quid dicat: Gloriam meam, inquit, alteri nō dabo. Quid ergo dabis nobis Domine? Pacem, inquit, do vobis, pacem relinquo vobis. Sufficit mihi, gratanter suscipio, quod relinquis, & relinquo qđ retines, me mea interesse non dubito. Abiuro gloriā prorsus, nè fortè si vsurpauero non concessum, perdam meritò & oblatum. Cautus sum, nec ingratus fore beneficio datæ pacis, nec sacrilegus inuasor gloriæ tuæ. Tibi Domine, tibi gloria tua maneat illibata, mecum bene agitur si pacem habuero. Golia prostrato, lætatus est populus pace recepta, sed Dauid singulariter extitit gloriosus. Iosue, Iephte, Samson, Gedeon, Iudith, gloriosè in dieb. suis triūpharunt de hostibus, sed pace eum gaudio fruentib. cęteris, nemo eis cōicauit in gloria. Iudas Machabæus multis & ipse inclitus victorijs, cum frequenter exultanti populo pacē fortiter pugnando tribuisset, nunquid gloriam qnādoque est partitus alicui? Deniq; & facta est, inquit, lætitia magna, non gloria in populo. Quid minus ab his oībus Conditor omnium fecit, quominus & ipse debeat gloriari singulariter? Solus eum eā ereauit, solus de hoste triumphauit solus captiuos liberauit, & socium habebit in gloria? Quid ergo mihi eū victoria, si nec in prælio fui? Impudentissime mihi arrogo, vel gloriam absque victoria, vel victoriam sine pugna; Sed suscipite montes pacem populo, pacem suscipite nobis, non gloriam, ipsi soli eā seruantes, qui solus & pugnauit, & vicit. Ita quæso, ita sit gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. At verò non bonæ, sed planè iniquæ volūtatis est, qui nequaquā pace contentus, superbo oculo, & insatiabili corde inquietus anhelat & ad gloriam Dei, nec pacem proinde retinens, nec gloriam apprehendens. Quis credat parieti, si se dicat parturire radium, quem suscipit per fenestrā? Aut si glorietur nubes, quod imbres genuerint, quis non irrideat? Si qua sanè in sanctis digna laude vel admiratione intueor, clara luce veritatis discutiens, profectò reperio laudabilem, siue mirabilem alium apparere, atque aliū esse, & laudo Deum in sanctis eius: Deus enim in sanctis manens, ipse facit opera, solus mirabilis, qui facit mirabilia solus. Nec ius calami laudabilis est pictura, siue scriptura, nec gloria linguæ, aut labiorum sermo bonus. Tempus est, vt Propheta loquatur. Nūquid gloriabitur, inquit, securis contra eū, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eū, à quo trahitur? Quomodo si eleuetur virga cōtra eleuantē se, & exaltetur baculus, qui vtique lignum est, sic contra Dñm omnis qui gloriatur, si non in Domino glorietur. Si gloriandum est, Paulus me docuit vnde, & in quo. Gloria, inquit, nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Securus glorior, si teste conscientia de gloria Conditoris nihil mihi vsurpo. Securus plane, quia non contra Dominum, sed in Domino. Hæc gloriatio nobis suadetur, cum dicitur. Gloriam ab inuicem quæritis, & gloriam, quæ à solo Deo est, nō vultis?

Isa. 33. Matt. 5. Phil. 2. & 4. Matt. 25. Gen 39. 1. Cor. 7. Isa. 48. 39 1. Mach. 4. Psal. 71. Luc. 2. Simile. 40 Isa 40. 2. Cor. 1. Ioan 5.

Reuera gloriari in solo Deo, non nisi à solo Deo est. Eant ergo vani filij hominum, mendaces, filij hominum eant, & decipiant ipsi de vanitate in idipsum. Nam sapiens gloriator probabit opus suum, atque ad lumen veritatis diligenter examinabit, & sic habebit in semetipso gloriam, & non in ore alterius. Stultus sum, si e stellæ labiorum tuorũ gloriam meam credidero, & cœpero mendicare eam abs te, cum habere voluero. Retineo gloriam meam penes me, & ei repono seruandam, qui potẽs est depositum meum seruare in illum diem, cautus in custodiendo, fidelis in restituendo. Secura tunc erit vnicuiq; laus à Deo, his duntaxat, qui humanas laudes contempserint. Nam gloria in confusione eorum, qui terrena sapiũt, dicente etiam Dauid: Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Fratres, si hæc scitis, nemo vestrum velit laudari in vita ista; quia quidquid hic fauoris captas, quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim vnde gloria, putida puluis? De vitæ sanctitate? Sed spiritus est, qui sanctificat, non tuus, sed Dei. An blanditur popularis fauor, quòd verbum bonum, & bene fortè deprompseris? sed Christus donauit os & sapiẽtiam: nam lingua tua, quid nisi calamus scribæ? Et hoc ipsum mutuo accepisti. Talentũ creditum est repetendum cum vsura. Si inuentus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies. Immolemus ergo Deo hostiam laudis, & reddamus vota nostra de die in diem. Oleum effusum nomen tuum. Non recordamini, in sponsæ vberibus extremam commendatam esse suaueolentiam vnguentorum? Quid ergo cõsequentius, quàm vt eandem fragrantiam sponsa nè sibi arrogare putetur, de sponsi beneficio recognoscat? Quod vbera, inquit, mea sic redolent, & sic placent, nec studijs, nec meritis ascribo meis, sed tuæ, ô sponse, tribuo largitati, de oleo vtique effuso nomine tuo. Nunc hoc solum admonitos vos esse sufficiat, si vtique sponsa de omni virtute sua, vel gratia minimè audet sibi quidpiam arrogare, quanto minus adolescentulæ fortè, quæ nos sumus? Dicamus igitur & nos, sponsæ vestigia insectantes: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Dicamus non verbo, & lingua tantùm, sed opere & veritate, nè fortè (quod nimis vereor) dicatur & de nobis; Quoniam dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei: Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento eius. Dicamus clamantes, plus medullis cordis, quàm labijs oris: Saluos fac nos Domine, & congrega nos de nationibus, vt confiteamur nomini sancto tuo, non nostro, & gloriemur in laude, non nostra, sed tua.

Psal. 61. *2. Tim. 1.* *Psal. 52.* *Psal. 113.* *Psal. 77.*

Verbum Dei variè comparatur, vt ipsius effectus explicentur, & virtus, quæ multiplex est.
Cap. II.

ORIGENES inquit, Manna verbum Dei est. Tu ergo, si vis mã ducare manna, id est, si vis suscipere verbum Dei, scito illud minutum esse, & valde subtile, sicut semen coriandri. Habet enim aliquid in se oleris, quo nutrire, & recreare possit infirmos; quia qui infirmus est, ait Paulus, olera manducet; habet aliquid rigoris, & ideo vt pruina est. Candoris autem & dulcedinis habet plurimum. Quid enim candidius, quid dulcius, quidve suauius eloquijs Domini, quæ sunt super mel & fauũ? Sed in die sexto duplum colligere iubet Dominus, quantum sufficiat etiam sabbato. Sextus dies, est hæc in qua nunc sumus, vita. Hac enim die tantum reponere, & recondere debemus, quantum sufficiat & in futuro die. Sed dicit aliquis; si manna est verbum Dei, quomodo vermes facit? Nec aliunde fiunt vermes in nobis, nisi ex verbo Dei. Sic enim dicit ipse: Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent. Post susceptum ergo verbum Dei

1 Homil. 7. in Exod. tom. 1.

Dei si quis peccet, efficitur ei ipsum verbum vermis, qui eius semper conscientiā fodiat, & arcana pectoris eius rodat. *Infra*: Vespere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus. In hoc tempore, quo adhuc in principijs sumus, quæ principia, ipsum mane significat, quod est initium diei, carnes verbi Dei comedere non possumus, idest, perfectæ & consummatæ doctrinæ nōdum capaces existimus. Sed post longa exercitia, post profectum plurimum, cum iam proximi sumus ad vesperam, & ad ipsum finem perfectionis vrgemur, tunc solidioris cibi, & perfecti verbi capaces fieri possumus. Nunc ergo festinemus cæleste manna suscipere. Istud enim māna, prout vult quisque, talem saporem reddit in ore eius. Tu si verbum Dei, quod in Ecclesia prædicatur, tota fide, tota deuotione suscipias, fiet tibi ipsum verbū, quodcunque desideras. Verbi gratia, si tribularis, consolatur te, dicens: Cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Si lætaris pro spe futura, cumulat tibi gaudia, dicens: Lætamini in Domino, & exultate iusti. Si iracundus es, mitigat te, dicens: Desine ab ira, & derelinque furorem. Si in doloribus, sanat te, dicens: Dominus sanat omnes languores tuos. Si paupertate consumeris, consolatur te, dicens: Dominus suscitat de terra inopem, & de stercore erigit pauperem. Sic ergo manna verbi Dei, reddit in ore tuo saporem quemcunq; volueris. Hoc tamen si quis infideliter suscipiat, & non comedat, sed abscondat, vermes ex eo ebulliunt. Sicut enim de Christo Domino, qui vermis dicitur, scriptum est, quod factus est in ruinam, & resurrectionem multorum, ita & ipse est, qui nunc in manna fidelibus quidem dulcedo mellis, infidelibus autem vermis efficitur. Ipse est enim sermo Dei, qui iniquorum mentes arguit, & corruptionum spiculis, peccatorū conscientias terebrat. Ipse est, qui & ignis efficitur in cordibus illorum, quibus adaperit Scripturas, qui dicunt: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret Scripturas. Et alijs ipse ignis est, qui conflagrat spinas de terra mala, idest, qui malignas cogitationes in corde consumit, & ideo peccatoribus quidem nec vermis arguēs iniquè moritur, neque ignis exurens aliquando restringuitur. Iustis autem & fidelibus permanet dulcis & suauis.

Ibid. 16. · *Psal. 112.* · *Luc. 2.* · *Luc. 24.* · *Deut. 4.*

IDEM vbi loquitur de cultris lapideis, quibus Iosue secundò circumcidit filios Israel, dicit. Verbum Dei, quod loquimur ad vos, gladius est, quod circumcidit omnem immunditiam, resecat omnem impuritatem, abscindit vitia de auditoribus, & sic si vos hoc verbo circumcidamini, audietis, quia abstulit opprobrium Ægypti à vobis hodie. Quid enim nobis prodest exisse de Ægypto, & nobiscum opprobria Ægypti circumferre? Quid prodest ambulare per eremum, hoc est, quid nos iuuat in baptismo renunciasse sæculo, & motū nostrorum pristinas sordes, ac vitiorū carnalium immūditias retinere? Oportet ergo post digressionem rubri maris, idest post gratiam baptismi, auferri à nobis etiam carnalia veteris consuetudinis vitia per verbum Dei, vt ita Ægyptiacis carere possimus opprobrijs. Ponunturq; illæ macheræ petrinæ, & cultri lapidei, quibus secundò circuncisi sumus à Iesu, in eo loco, quem petit, & accipit. In loco, quem possidet in anima iusti, in ipso recondit & macheras. Hæc ergo virtus verbi diuini reconditur in eo loco, cui datur sermo scientię, & sermo sapientiæ, vt opportuno tempore anima illa, quæ per donum spiritus repleta est verbo sapientiæ, & scientiæ, proferat istas machæras in Ecclesia, & circuncidat secundò eos qui indigent circuncisione secunda. Dicitur autem cultrus lapideus, & non è ferro, artificis opere fabricatus, quia sermo hic non ab hominibus virtutem habet, sed ex illa petra descendit, quæ de monte sine manibus abscissa est, & orbem terræ compleuit, ac dona spiritualia credentibus tribuit.

3. Hom. 26. in ca. 12. Iosue.

IDEM explicans mortem Sisaræ, quæ facta est à Iahel, quę dedit ei lactis potum, dicit. Verbum Dei, quod incipientibus datur, lac dicitur. Sed iste cibus

4. Hom 5. in c. 4. Iudic.

bus ijs quidem, qui ad bonũ proficiendi, propositum gerunt, vitam tribuit & salutem; ijs verò, quibus contraria placent, quibus luxuria, auaritia, & omnis impietas cordi est, huiusmodi doctrina necem & interitum præstat. Sic ergo fit, vt ex ijs, atque ijsdem cibis, quibus aluntur boni, suffocentur mali, & in quo pijs vita est, ibi fit impijs mors.

Simile. Denique vt exemplo res, quã dicimus, planior fiat, vinum sanos, & commodè degẽtes iuuat, & cor hominis lætificat, febricitãtibus verò, si sumpserint, perniciem continuò & interitum parit. Ita fit, vt eadem res eodem modo sumpta, vni quidem vitam, alij autem conferat mortem. Sic intelligendum est & Sisaram istum animalem hominem, & vitiorum principem, per doctrinam Ecclesiæ, quam non ex fide susceperit, extinctum. Sed & vnaquæque anima satis agat, lacte isto Euangelico, atque Apostolico sopire in semetipso, & extingue re Sisaram. Si enim per hæc edoctus quis, mortificauerit membra sua quæ sunt super terram, auaritiam, fornicationem, &c. Sisaram in semetipso videbitur peremisse, vt hæc non solùm in persona Ecclesiæ consummari, verumetiam vnusquisque in sua anima ostendat impleri.

5 *Hom. 1 in ps 37 to. 2* IDEM sic exorditur. Creator humanorum corporum Deus sciebat, quod talis esset fragilitas humani corporis, quæ languores diuersos posset recipere, & vulneribus, alijsq; debilitatibus esset obnoxia, & ideo venturis passionibus prouidens, etiam medicamenta procreauit ex terra, & medicinæ tradidit disciplinam, vt si accideret ægritudo corpori, non deesset medela. Animã cum Creator omnium condidisset, sciebat quòd futura esset vitiorum capax, & ob hoc subdita, atque obonerata peccatis.

Simile. Et ideo sicut corpori medicamenta præparauit ex herbis, arte, disciplinaq; compositis: ita etiam animæ medicamenta præparauit in his sermonibus, quos per diuinas Scripturas seminauit, atque dispersit, vt hi, qui aliqua ægritudine fuerint oppressi, statim vt vim morbi senserint, atq; alicuius vulneris stimulum, doloremq; perspexerint, requirant aptam, & conuenientem sibi rationabilem disciplinam, quæ eis ex verbis Dei possit mederi. Medici autem sunt omnes, quibus curandorum vulnerum disciplina cõmissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarum, quia nõ vult Deus mortem peccatorum.

6 *Hom. 1 in c. 1. Hier.* IDEM exponens illa verba; Ecce dedi te hodie super gentes, & regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & ædifices, & plantes, inquit. Quicunque à Deo accepit verba, sumens gratiam cælestis eloquij, idcirco eam accipit, vt regna, gentesq; eradicet, atque subuertat. Sed cum nominentur gentes, & regna, omnis, qui diuina verba suscipit, nolo eum corporaliter intelligere gentes, & regna, sed considerans animas hominum regnatas à peccato, dicente Apostolo: Non regnet peccatum in vestro *Rom. 6.* mortali corpore, gentes, & regna intelligat varia delicta, quæ humanas animas posséderunt: & hæc erũt, quę euelluntur à sermonibus Dei, qui dati sunt siue Hieremiæ, siue cęteris sanctis.

7 *Homi. 15. in c. 2. Hierem.* IDEM explicans illa verba; Etiam si laueris te nitro, & multiplicaueris herbam poam, vel borith, vt nostra lectio habet, maculata es in iniquitate tua, inquit. Verbum Dei herba poa est, datum ad sordes animæ abluendas. Sed quomodo sunt quædam vulnera, quæ *Simile.* malagmatibus, & oleo, & alligaturis redduntur pristinæ sanitati, alia sunt istiusmodi, de quibus dicatur: Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturas, sed terra uestra deserta, ciuitates uestræ igne succensæ sunt, sic sunt quædam peccata, quæ animam sordidant, & indigent homine, qui habeat poam, nitriq; sermonem; alia uerò talia sunt, vt non possint supradicti sermonis uirtute curari.

8 *Homil. 5. in psa. 28. tom. 1.* BASILIVS exponens illa verba; Et reuelabit condensa, dicit. Primũ uox Domini omnibus absoluit numeris ceruos: deinde reuelat cõdensa, hoc est, locos siluosos, & agrestia, ac infrugifera lignorum materia cõspissatos, ad quos plerumque uenenata animantia confu

gere

gere solent. Quoniam igitur perfectus iam est ceruus per eam perfectionem, quæ est à Domino, instus, qui illi assimilatur, reuelat condensa, vt nudi, & omnium oculis expositi prodantur, qui vitam nostram suis lædebant corruptelis. Et quoniam omne lignum non faciens fructum bonum inciditur à securi, & in ignem mittitur, necesse est, vt inhorrescentes, & condensæ siluæ, animæ videlicet siluescentes, in quib. quasi feræ quædam affectiones multiuariæ latebant peccatorum, à verbo Dei, quod omni gladio ancipiti cæsim penetrat acutius, purgentur. Quoniam autem plures homines curis humanis aggrauati, veluti quandam terram spinis opertam, suas gerunt animas oneratas, vnde nec sinunt eas enutriri ad proferendam diuini verbi frugem, reuelat Dominus condensa, hoc est curarum existentium in vita deformitatem, & fœditatem, & incommodum aperit, vt loco, qui de bonis ac malis est, veluti silnosis arboribus elucato & aperto, non habeant homines, quo de agendis iudicia per inscitiam peruertant. Multi namque, bona, vbi laboriosa vident, mala existimant; mala è diuerso ob insitam voluptatem, vt bona persequuntur. Malorum ergo condensa, nè decipiantur, qui aliquem in eis fructum inuenire se putãt, reuelat, ac manifestat Dei vox, & diuinum verbum.

IDEM exponens verba illa; Sagittæ tuæ acutæ potentissimę, populi sub te cadent in corda inimicorum regis, inquit. Sagittæ potentes acutæ, sunt sermones solerter & ingeniosè excogitati, audientium corda pertingentes, animasque probe infixatas ferientes, atque sauciantes. Verba namque sapientium stimuli sunt boum. Ex quo Psalmista cupiens quandoque à dolosis hominibus suæ ætatis & generationis liberari, contra dolosam linguam, sagittas potentis acutas in remedium exquirit. Quærit item carbones sibi adesse desolatorios: vt quorum corda ob duritiē callosam spirituales sagittæ non contingant, his paratum sit supplicium, quod carbones desolatorios appellauit. quicunque.n. se priuarunt Dei præsentia, his carbonum desolatoriorum apparatus necessarius est. Nunc igitur sagittæ tuæ. His sagittis, quæ fidem amplexæ sunt, animæ sauciantur, & quæ summa in Deū exarserunt charitate, simulq; cū sponsa illa dicunt; Vulnerata charitate ego sum. inexplicabilis profectò, & ineffabilis verbi pulchritudo, & sapientiæ species, & forma Dei in ipsius imagine. Beati, qui contemplatione inardescunt veræ illius pulchritudinis, hi. n. domesticorum obliuiscuntur, & amicorum, imo familiæ quamlibet opulentæ. Intelligere item possis sagittas acutas, eos qui ad spargendum per vniuersum orbem semen Euāgelij missi sunt. Hi, quòd se exacuissent, fulgebant operibus iustitiæ, & subtiliter in eorum irrepebant animas, quos erudiebant ad fidē. Hę igitur sagittæ in primis quaq; versum emissæ, populos se, vt Christi iugo substernerent, pręparabant. Et verba hæc ad præcedentia sic coniunguntur: intēde prospere, procede, & regna, & deducet te mirabiliter dextera tua, & populi sub te cadent, propterea quod sagittæ tuæ acutæ sunt in corde inimicorum regis. Nullus Deo aduersarius, aut contumax, aut superbus sub Deo cadit, vel ei se subigit, nisi illi, qui fidei obedientiam susceperunt. Sagittæ namque in corda cadentes quandoque inimicorum regis, trahunt eos ad veritatis desiderium, & ad ipsum Dominum, vt inimici Dei existentes, eidem per doctrinam concilientur.

Homi. 11. in Ps. 44.

IDEM dicit. Quemadmodum statua obtritam iam, & obrusa, amissa illustri regis figura, denuo à sapiente artifice reparatur, vt pristino splendori restituatur: ad istum modum & nos propter præcepti diuini transgressionem deprauati, vt scriptum est: Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, ad pristinam imaginis Dei gloriam reuocamur, ad quam facti eramus. Quo verò hoc factum sit, Paulus Apostolus docuit, dicens: Gratias Deo, quod cū fueritis serui peccati, obedistis ex corde formæ illi, in quam traditi

10 In ho. 2. de baptis.

Psal. 48.

Rom. 6.

traditi estis, doctrinæ. Vt quemadmodum cera sculpturæ typo mandata, figuram eam, quæ sculpturæ inest, diligenter exprimit, ita & nos typo Euangelicæ doctrinæ nos ipsos tradentes, secundum internum hominem figuremus.

11 *Homil in Ps 93. to. 1.* CHRYSOSTOMVS verbũ Dei vocat puteos fossos à Patriarchis, vt adaquent multitudinem gregũ. Fodiunt legem doctores de sarculo linguæ, purgant terrenas cogitationes, veniunt ad spirituales, & perueniunt ad illam altitudinem sapientiæ, & scientiæ Dei, quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, & profluit eis aqua de altitudine fontis salientis in vitam æternam. *2. Cor. 6.* Cum ergo ad puteum venit Iacob, siue Moyses, vel cæteri, qui ad puteos agnouerunt futura coniugia, quid intelliguntur, nisi in altitudine legis, Ecclesiam agnoscere. Inde adaquantur oues, idest, de verbo spirituali. *Gen. 30.* Nam ipse Iacob, dum adhuc pastor esset soceri, & auunculi sui, videbat fructum, & fœcunditatem ouiũ non ad se transire, fecit pactum cum socero, vt si quid nasceretur varium in agnis pertineret ad Iacob. Fecit populeas virgas decorticari, vt albæ essent, & virides. Posuit has virgas vario colore decoratas, vt quoties biberent greges tempore conceptus, cõciperet ibi varios fœtus, & huius sacramenti res erat. Virgæ intelliguntur verba, & præcepta legis, dicente Deo: Reges eos in virga ferrea. *Psal. 2.* Et alio loco: Virgam virtutis suæ emittet Dominus ex Sion. *Psal. 109.* Et ipse Moyses virgam ferebat, quam ante Pharaonem proijciebat. Intelligitur in virga vigor legis. Qui audit nunc verbũ Dei, quod est illi virga, ponitur supra aquã, idest, in fontem baptismi, & ibi bibentes oues baptizatæ, in aqua concipiunt varietatem vitæ suæ, alij continentiam coniugalem, alij virginitatem, alij religionem profitentes.

12 *Hom 25. in Matth. tom. 2.* IDEM exponens illa verba cap. 7. Omnis, qui audit verba mea, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, ait. Vt ostendat quanta sint etiam in præsenti vita bñficia virtutis, primũ beneficiũ narrat, tutum viuere, atque munitum, nulliq; aduersantium rerum in prædã patere, quinimmo cunctis quæ obsistunt, superiorem omnino consistere. Hoc est enim omnino mirabile, quia cum nulla serenitas sit, immo cum sit valida tempestas & crebra tẽtationum, ipse ne tantulum quidem poterit eom moueri. Descendit, inquit, pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & impulerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enim erat supra petrã. Hic autem, & pluuiam, & flumina, & ventos, afflictiones, & ingruentia hominibus pericula nuncupauit, calumnias videlicet, insidias, fluctus, interitus, aliorum impugnationes, desertiones suorum, cæteraq; omnia vitæ præsentis incommoda. Sed nulli, inquit, horum talis aĩa succumbit: causa verò istius firmitatis est, supra petrã esse fundatam. Petram aũt, doctrinę suæ monimentũ vocauit.

13 *Hom. 20. in perfecti in Matth.* IDEM ait. Pluuia est doctrina, quia sicut pluuia irrigat terram, vt proferat fructum, sic doctrina hominẽ irrigat, vt iustitiam operetur. Sicut Dominus per Isaiam de tollenda à Iudæis doctrina, Et mandabo, inquit, nubibus nè pluant super eam pluuiã. *Isa. 5. Simile.* Nubes enim dicuntur prophetæ, & Apostoli, quia sicut nubes baiulant pluuiam, & effundunt eam super terram, sic & prophetę, & Apostoli accipiunt verba à Deo, & effundunt super rationabilem terram. Sunt autem nubes, quæ à Spiritu sancto excitantur, & sunt nubes, quæ à spiritu potestatis aeris, sicut dicit propheta: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. *Psal. 17.* Nubes enim, quæ à Spiritu sancto excitantur, candidam baiulãt aquam, idest veram, & sanctam doctrinam: quæ autem à spiritu potestatis aeris, tenebrosam baiulãt aquam, idest, falsam, & impiam doctrinam, quę nõ illuminat, sed tenebrescere facit montes, qui suscipiũt illam. Sanctę nubes, doctrinam iustitię persuadẽt hominibus, & rationabiliter placãt; Spiritus autem sanctus, vel Angeli, quasi prosperi venti prosperantes in cordibus, faciunt homines acquiescere veritati. Sicut enim non est possibile, vt ex sola pluuia fructificet terra, nisi flauerit super eam ventus, sic non

est

est possibile, vt sola doctrina corrigat hominem, nisi cooperatus fuerit Spiritus sanctus in corde ipsius.

14 *Id ho. 26.* IDEM de verbo Dei intelligit locũ Pauli ad Hebræos 4. Viuus est sermo Dei, & efficax, & acumen habens super omnem gladium acutissimũ, penetrans vsque ad interiora animæ & spiritus, compagum quoque & medullarũ, scrutans corda, & cogitationes. Iste est ergo gladius bis acutus, ex vna quidem parte bonos ab errore præcidens, ex altera autem parte malos ab excusatione, vt nec bonos ignorãtia perdat, nec malos excuset: vt & boni cognita veritate, cũ secuti fuerint veritatem, cum iudicio & iustitia saluentur, & mali, cum veritate cognita secesserint à veritate, cum iudicio, & iustitia puniantur.

15 *Homi 13. in Ioann. tom 3.* IDEM dicit. Sermo, sceleribus obnoxios corripit: qui autem omni liberi sunt crimine, eos etiam longius abducit. Medicina igitur, ais, communis est, & remedia omnibus proponit, cura nõ communis est, sed ad vtentium voluntatem. *Simile.* Qui vult medicina vti, curatur, qui eam vulneri adhiberi negligit, magis læditur, & torquetur vehementius. Nolimus ergo ægre medicinam ferre, sed læto animo accipiamus. Licèt non paruum dolorem, nostræ afferant admonitiones, suauissimus tamẽ fructus sequitur.

16 *Homi. 29. Simile.* IDEM inquit A Scripturis spiritualia arma accipimus: verùm si ea nos induere, & discipulos armare ignorabimus, ipsa quidem proprias habent vires, accipientibus autem nihil afferunt vtilitatis. Esto thorax, & galea firmissima, & clypeus, & hasta, inde quis thoracem pedibus, galeam pro capite oculis capiet, clypeo, non pectus, sed pedes protegat, nunquid huic homini hæc arma quid conferent, & non potius lædent? Planè hoc constat, non tamen armorũ culpa, sed ijs vti rectè nescientis. Ita & in Scripturis vsu venit, si earum ordinem confundemus, ipsæ quidem vim suã retinent, nobis aũt nihil conferunt. *Rom 15.* Paulus docet: Quæcunque scripta sunt, ad nostrã doctrinã scripta sunt, vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus. Et licèt me frustra loqui non ignorem, non tamen cessabo, ita enim apud Deũ excusabor, quamuis nemo me audiat.

17 *Hom. 10 in epist. Pauli ad Heb. ca. 6. tom. 4.* IDEM explicans verba illa; Terra sæpe venientem super se bibens imbrẽ, & germinans herbam opportunam, illis a quibus colitur, accipit benedictionem à Deo: proferens autem spinas, & tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius consummatio in cõbustionem, sic habet. Imbrem doctrinã Scripturæ dicit. *Isa. 5.* Mandabo enim inquit, nubibus, nè pluant super eam imbrem, de vinea dictum est. quod alibi famem panis, & sitim aquæ vocat. *Amos 8.* Et iterum; Flumen Dei repletum est aquis, *Ps. 64.* terra bibens veniẽtem super se imbrem, declarat, quia susceperunt, & combiberunt verbum, & sæpius hanc rem perceperunt, & nec sic vtiles facti sunt. Si enim non excoleretis, inquit, si nõ potaretis imbribus, non esset tantum malum. Si .n. non venissem, & locutus eis nõ fuissem, peccatum non haberent. *Ioan. 15.* Si verò sæpius bibisti, & excepisti, qua ratione pro fructibus alia protulisti? Expectaui enim, inquit, vt faceret vuas, & fecit spinas. *Isaie 5.* Semper bibimus, semper audimus, sed confestim humorem amittimus sole exorto, propter hoc, spinas proferimus peccatorũ: sic enim ait Dominus: Quia cura huius sæculi, & deceptio diuitiarum suffocant verbum, & infructuosum efficitur. Herbam opportunam vocat virtutem; nihil enim sic opportunum sicut vita optima. Proferens aũt spinas, reproba est, & maledicto proxima. O quantam hẽt consolationẽ hic sermo. Maledictioni, inquit, proxima, non maledicta. Qui aũt necdum in maledictionem incidit, sed proximus est, & longe fieri poterit. Cuius consummatio in combustionem. Si vsque ad finem permaneat, inquit.

18 *Epi. ad Damasũ Papam, tom. 3.* HIERONYMVS ait, explicans verba illa; Et missum est ad me vnum de Seraphin, & in manu sua hẽbat carbonem, quem forcipe sumpserat de altari, & tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigi labia tua, & abstulit iniquitates tuas, & peccata tua purgauit. *Isa. 6.* Nos Euan-

gelicum testamentum missum asserimus ad prophetam, quod habens in se ignitum sermonem Dei, tactis labijs, quidquid fuerat ignorantiæ, hoc siquidem nos labia interpretamur immunda, purgationis suæ expulit veritate. Hanc forcipem Iacob in scala conspicit, hic est gladius bis acutus. Forcipe carbo comprehensus mittitur ad prophetã, quem in Psalmo scimus ꝑphetæ esse concessum. cum enim Dñm rogat dicens: Dñe libera animã meã à labijs iniquis, & à lingua dolosa, dictũ est. Sagittæ potentis acutæ cum carbonib. desolatorijs. Verè quippe desolatori⁹ carbo, qui linguam puram facit à peccato, sermo diuinus est, de quo & in Isaia dicitur: Habes carbones ignis, sedebis super eos, hi erunt tibi in adiutorium.

Psal. 119.

19 IDEM ait. Vbi nostra æditio habet de Seraphin, quod in manu habebat carbonem, Aquila Theodotion, & Symmachus calculum interpretati sunt, quem sũpserat de altari, & detulit ad os Isaiæ. Ille ignis mittitur, quem Hieremias ferre non poterat, qui cum animæ nostræ arcana penetrarit, ita nos dissoluit, ita à veteri homine in nouũ excoquit, vt in illam vocem possimus erumpere; Viuo autem iam non ego, sed viuit in me Christus. Quia in Hebræo pro carbone legitur calculus, mihi videtur sermo diuinus, calculi appellatione signari. Sicut enim calculus genus est lapidis durissimi, & rotundi, & omni puritate leuissimi, ita sermo Dei, qui neque hæreticorum, neque omnium aduersariorum potest contradictionibus cedere, calculus dicitur; De hoc calculo Sephora filium circũcidit, & Iesus populum purgat à vitijs: & in Apocalypsi Dominus pollicetur vincentibus, vt accipiant calculum, & scribatur super eũ nomen nouum. Siue igitur calculum, siue carbunculum, lapidem accipimus, in calculo diuini sermonis veritas & rigor, in carbunculo lucens doctrina, & manifesta monstratur. Eloquia enĩ Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, Et alibi: Mandatum Domini lucidum illuminans oculos. Quod aũt ait, in manu habebat carbonem, manũ intelligamus operationem, vt non solum in lingua sit verbum Dei.

Epi. 2. ad eundem. *Isa. 6.* *Apo. 2.* *Psal. 97.* *Psal. 18.*

20 IDEM explicãs illa verba; Pro eo, quod abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romeliæ, ꝑpter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes, & multas, Regẽ Assyriorum, & omnem gloriam eius, dicit Omnis hæreticus, qui iunxerit auxilio suo sapientiam sęcularem, & Hierusalem, idest, Ecclesiam voluerit oppugnare, derelinquẽs aquas Siloe fontis, qui salit in vitam æternam, tradetur Assyriorum principi, cuius traditus potestati, in profundum veniet peccatorum. Legimus in Euangelio, quod cæcum à natiuitate, cuius oculos luto ex saliua sua facto Dominus linierat, misserit ad aquas Siloe, quibus cum cæcus lauisset lutum, cæcitate detersa, clarum oculorum lumen accepit: quod indicat, non aliter cæcitatem Iudęorum, & omnis increduli posse sanari, nisi doctrina aquarum Christi, quæ absque strepitu, & clamore verborum leniter fluit, tenebræ prius fugentur erroris.

Li. 3. in c. 8 Isa. 10 & *Ioan. 9.*

21 IDEM explicans verba illa; Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam, sic hẽt. Aliquãdo per arcum sacra Scriptura designatur. Ipsa quippe arcus Ecclesiæ, ipsa arcus Dñi, de quo ad corda hominum, sicut ferientes sagittæ, sic terrentes sententiæ veniunt. Vnde rectè per Psalmistam dr: Arcum suum tetendit, & parauit illũ, & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Arcum namq; suum Dñs tetendit, quia cunctis peccatoribus per Scripturam sacram minas exhibuit. In quo arcu scilicet vasa mortis præparat, quia secũdùm eloquij sententias, eos, qui nunc corrigi neglĩgũt, reprobos damnat. In quo etiã sagittas suas ardẽtibus effecit, quia ad eos, quos per terrorem corrigit, accensas verborum sententias emittit.

Lib. 3. in c. 3. lam. Hie. *Psal. 7.*

22 IDEM exponens verba illa; Et conuerti me ad portam domus, & ecce quæ egrediebantur subter limen domus ad orientem, ait. Perspicuum est sacras esse aquas, & Saluatoris no-

Lib. 14. in c. 47. Eze.

stri

stri significare doctrinam, iuxta illud, quod scriptum est: De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et alibi: Repleta est terra scientia Domini, sicut aqua multa operiens mare. De his aquis & Zacharias propheta vaticinatus est, dicens: In die illo egredietur aqua viuens de Hierusalem, & medium eius in mare primum, medium autem illius in mare nouissimum. De his aquis & ad Samaritanam Dominus loquebatur, dicens: Si scires quis est, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitã petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Et in templo clamabat: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Istæ sũt aquæ, de quibus propheta loquebatur in Psalmo: Super aquas refectionis educauit me. Et alibi: Eleuauerunt flumina Domine: eleuauerunt flumina vocẽ suam, à vocibus aquarum multarum. Mirabiles elationes maris. Istæ sunt aquæ Siloe, quæ vadunt cum silentio, de quibus loquitur Isaias: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris. Et idẽ Isaias de Domino Saluatore, Iste, ait, habitabit in excelsa spelunca petræ fortissimæ. Panis ei dabitur, & aqua illius fidelis. Erupit enim in deserto aqua, & vallis in terra sitienti. Et rursum: Qui sititis, ite ad aquam. Et per Hieremiam loquitur Deus: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valẽt aquas. Sed sicut legimus in bonam partem aquas, quæ egrediuntur de limine templi, & referuntur ad doctrinam Ecclesiæ, sic sunt aquæ amaræ, & aquæ pessimæ, ad quas Hieremias propheta nos prohibet accedere, dicens: Quid tibi vis in via Aegypti, vt bibas aquam turbidam, & cænosam? De quibus itaque super hæreticis loquitur Deus: Ecce ego cibabo eos angustijs, & dabo eis potum aquam fellis, in quo regnat draco Aegyptius, qui dicit: Mea sunt flumina, & ego feci illa. De qua Dauid aiebat: Nisi quia Dñs erat in nobis, &c. Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitam aqua absorbuisset nos. Illa est aqua, de qua dicit Oseas: Cõtempsit me Galaad ciuitas, quæ operatur vanitates, conturbans aquam, & fortitudo eius viri piratæ. Iste aquæ sunt, quæ lectorem suũ, non tam ædificant, quàm perdunt. Aquæ autem, quæ egrediuntur de templo Domini, & pergunt ad orientẽ, & descendunt in latus templi dextrum ad altaris meridiem, illæ sunt, vbi sponsus conuiuas suos pascit, & accubat. *Infra*: Cumq; me conuertissem, ecce in ripa fluminis, ligna multa nimis ex vtraque parte. Et ait ad me; Aquæ istæ, quæ egrediũtur ad tumulos sabuli (ait næ) orientis, quæ descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, & exibunt, & sanabuntur aquæ. De verbo Domini hæc intellige, de quo dixerat Isaias: Apparebit in Sion fluuius decurrens, gloriosus in terra sitienti. Super hunc fluuium erant arbores plurimę ex vtraq; parte ripę, vt inter duo testamenta clausus curreret fluuius. Ligna autẽ multa, vel arbores plurimas, & multas nimis, illas arbitror, quas in paradiso Scriptura commemorat pomis varijs abundare. Quæ aquæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, & intrabunt mare, & sanabuntur aquæ. Quia si verba Dei egrediantur de limine templi Domini, & Apostolicam teneant disciplinam, tumulos sabuli steriles prius, & infertiles, faciũt esse frugiferos, & omnia plana, atque deserta ita irrigantur, vt exprimant in se Hierichontini fluuij sacramentum, quem Eliseus Euangelico, & Apostolico curauit sale, in tantum, vt vbi priu sterilitas fuerat, & mors, ibi vbertas esset, & vita. Nec solùm deserta sanarunt, sed intrat mare orientale, mare videlicet mortuum, in quo nihil poterat esse vitale, & mare amarissimum. Mirumq; in modum aquis Euangelicis aquæ sanantur mortuæ; quæ mortuæ dicuntur, eò quòd nihil in se vitale habent, nec ibi viuere præ amaritudine pisces possunt. Sed postquam fuerint in Ecclesia piscatores, de quib. Dñs dixit: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum, tunc plurimæ species, immo genera piscium erũt in mari quondã mortuo, vbi nullus poterat reperiri piscis, ita vt præ multitudine, retia rumperentur, extraxit n. Petrus cen-

Marginalia: Isa.2. Ibid.11. Zach.14. Ioan.4. Ioan.7. Psal.22. Psal.92. Isa.8. Ibid.12. Isa.33. Isa.43. Isa.55. Hier.2. Ibidem. Hier.9. Hier.29. Psal.123. Osea 6. — 14. Isa.41. 4 Reg.2. Mat.4. Ioan.21.

centum quinquaginta tres pisces. Aiūt autem, qui de animantium scripsere natura, & proprietate, de quibus Oppianus Cilix est poeta doctissimus, centū quinquaginta tria esse genera pisciū, quæ omnia capta sunt ab Apostolis, & nihil remansit incaptum, dum & nobiles, & ignobiles, & diuites, & pauperes, & omne genus hominum de mare huius sæculi extrahitur ad salutē. Quod autem sequitur; In littoribus eius, & in palustribus, siue in his, quæ extra littora egrediuntur, quæ non sanabuntur, istud latenter ostendit, quod qui in Noe arca non fuerit, pereat regnante diluuio, & quos iste fluuius sacræ doctrinæ non attigerit; non suscipiant sanitatem, sed in salinas dabūtur, vt in perpetuum frugibus careant, & virore. Quod & vrbs post ruinam sale conspersa demonstrat. Super fluuiū orietur in ripis eius, ex vtraque parte omne lignum pomiferum; non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius: per singulos menses afferet primitiua. Quia aquæ eius de sanctuario egredientur, & erit fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam. hæc omnia eueniēt, quia aquę de sanctuario egredientur. Illud quoq; quod dicitur, & erunt fructus eius in cibum, & folium eius ad medicinam, diuinorum librorum sacramenta demonstrat, quorum alterum pertinet ad literam, alterum ad spiritum, vt verba simplicia intelligamus in folijs, in fructib. verò sensum latentem. Sicut enim sciētia Scripturarum ducit ad regna cęlorum, & præbet nobis panem, qui de cęlo descendit, sic folia eius doctrinā moralem continent, & tribuūt sanitatem, vt peccantium curent vulnera

26 *Li. 3. in c. 13. Osea. 10. f.*

IDEM exponens verba illa; Adducet vrentem ventum Dominus de deserto ascendentē, & siccabit venas eius, & desolabit fontem eius, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis, dicit. Sermo Ecclesiasticus, & Dei verbum, vrens intelligendus est ventus, qui omnium hæreticorum dogmata arefaciat, & perducat ad nihilum, & diripiat eos, atque dispergat, qui hæreticorum doctrinæ in morte fuerant congregati.

27 *Lib. 2. in c. 3. Abac.*

IDEM explicans verba illa; Suscitans suscitabis arcum tuum: iuramenta tribubus, quæ locutus es, Semper fluuios scindes terræ, inquit. Septuaginta, sic verterunt; Intendens, extendes arcū tuū super sceptra, dicit Dominus, Diaplasma. Fluuijs scindetur terra. Intendens Dominus arcum, siue sagittas verbi sui, sceptra, idest, regna, aduersum quæ Hieremias missus est, eradicauit, destruxit, & perdidit, fecitq; vt peccatum nō regnaret in nostro mortali corpore. Sceptra autem, idest, regna diaboli, quæ ostendit & Domino, intellige diuersa peccata, auaritiam, luxuriam, detractionem, furta, periuria, aduersum quæ sermo Dei sedēs in equis, & in curribus suis, intendit fulgoris sui contorta spicula, & interim non emittit, vt qui ad extentum arcū territus fuerit, emissionem non sentiat sagittarum: & hoc facit semper. quod Aquila interpretatus est pro diaplasmate. Semper enim sedet in sanctis suis, semper armatus est: & acutas sagittas in linguis eorum præparās, equitat, & huc illucq; discurrit in orbis salutem. Fluuijs scindetur terra. Legimus in volumine Olympiadum Græciæ, vbi exponitur, quid in singulis annis noui acciderit in mūdo, quod inter cætera, terrę motu eruperint flumina, quæ ante non fuerant, & rursum alia absorpta sunt, & disparuerint, quod scilicet omnes terrarum venæ, quasi in humano corpore sanguinem, ita in se habeant latētes aquas, quæ terræ concussione rumpantur, & maneant flumina. Hoc si intelligamus, videamus animam humanā habere fluuios, & aquas, & per socordiam nostram eos esse absconditos, & non fluere, cum aūt ad prædicationem sermonis Dei concussa fuerint, & de priori statu mota, tunc erumpere, quod latebat, & in refectionem potantium fluere. Hoc ipsum reor & illud significare in Genesi, quod fodiuntur putei à seruis Isaac, quos ab Abraham factos, Philistijm, terra obruerant. Vide Petrum, & Paulum, & de puteis Christi, fluuijsq; non ambigea. Cerne oēs Apostolos, & non iam qua-

Hier. 18.

Gen. 26.

maior flumina, sed duodecim fluuios intelliges exire de paradiso Scripturarũ. Isti fluuij subitò proruperunt: quando posuit Dominus desertum in paludes aquarum, & terram sine aqua in fontes aquarum, & habitare fecit ibi esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis Tunc posuit flumina in desertũ, & exitus aquarum in sitim. Tunc enim terra Israel, de qua fluuij ante manabant, & irrigabant vniuersum Iudææ populum, aruit, & fontes illius obturati sunt: vniuersus autem orbis, qui erat desertus, & sterilis, & aquas prædicationis Dominicæ non habebat, versus est in paludes aquarum, & quot doctores emisit, tot habuit & fontes. Nec sufficit eis, fontibus videlicet, atq; fluminibus irrigare orbis populos, sed in vnaquaq; prouincia, eos qui esuriebãt, & patiebantur famem sermonis Dei, in vnum populum cõgregantes, extruxerunt Ecclesiam, quæ dicitur ciuitas ad inhabitandum, & quam lætificat impetus fluminis. *Infra*: In luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ. Vel vt septuaginta habent; in luce iacula tua ibunt, in splendore coruscationis armorum tuorum. Iacula Dei, i. sagittæ euntes atque pergentes, non ad hoc mittuntur, vt interimãt, sed vt illuminent. Ad harum sagittarũ, iaculorumq; distinctionem, Christus electum iaculum dicitur, per Isaiam voci ferans: Posui me sicut sagittam electã, in pharetra sua abscondit me. Hæc sagitta, plures habebit sagittas, quas mittat in vniuersum orbem. Vnde & sponsa, electo iaculo vulnerata, dicit: Vulnerata charitate ego sum, iuxta quod & nos possumus dicere, vulneratus castitate ego, vulneratus sapientia ego. Hæ igitur sagittæ, quę mittuntur in lucem, pergunt etiam in splendore coruscationis armorum eius, i. Dei. Quicunque enim armatus fuerit, vt stet contra insidias diaboli, & accinctus armatura Apostoli, venient ad illum iacula lucis Si quis autem peccator est, & ingemiscit, qd habitet in tabernaculis cedar, Mit ũtur ei sagittæ potentis acutæ cũ carbonib. desolatorijs, vt primũ, compungatur sermonib. Dei, & dicat: Versatus sũ in miseria, cum configitur mihi spina; & postquã compunctus fuerit, tunc ei desolatorius per Seraphin, idest, ardentem sermonẽ Dei, carbo mittatur: qui non solùm labia, quæ Isaias tantum habebat immunda, sed omnes partes mẽbrorum eius excoquit, & ad solitudinẽ peccatorum reducat.

Isa. 49.

Eph. 6.

Psal. 119.

Psal. 31.

Isa. 6.

IDEM exponẽs illa verba; Aufer rubiginem de argẽto, & egredietur vas purissimum, dicit. Aufer literæ superficiem de sacro eloquio, & inuenies sensum purissimum sub vilitate literę reconditum, & sub carnalium figuris cęremoniarum, spũalia latuisse mysteria. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbũ in tpe suo. Sacra eloquia rectissimè lectis videlicet comparantur argenteis: lectis videlicet, quia requiem præstant animabus audientium; argenteis aũt, quia splendida fulgent virtutibus patrum. Vnde scriptũ est: Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum Quorum ornatui lectorum, mala superaddit aurea, quisquis eadem diuina eloquia & spiritualibus plena sensibus, & mysterijs, exponẽdo demonstrat. Qui nimirũ sensus aptè mala vocantur, quia de arbore vitæ, i. Dei sapientia sunt orti. Aptè aurea mala, quia notitiam amoremq; perpetuæ claritatis mentibus infundunt. Mala ergo aurea in lectis argẽteis, qui loquitur verbum in tempore suo; quia qui verbum Dei opportunè nouit iuxta audientiũ capacitatem prædicare, modò exempla ac dicta patrum, per quorum custodiã ad requiem perueniatur æternam, iuxta literam replicat; modò suauiores in his sensuum spiritualium fructus, quibus pia audientium desideria pascat, remoto literæ velamine pandit. Inauris aurea, & margaritum fulgidum, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Rectè humilis auditor inauri comparatur aureæ; quia dum libenter increpanti, ac docenti aurem accomodat, iam se se ad recipiendum claritatem sapiẽtiæ cęlestis præparat, iam supernæ lucis visioni appropiat. Rectè magister eruditus, margaritæ fulgenti assimilatur, qa dum

29 Lib. 3. in e. 25 Prouer. tom. 7.

Simile.

Psal. 11.

dum emendationem motū, dum supernorum scientiā desiderantibus, ac pie quærentibus animis ostendit, quasi aureo ornatui maiorē insuper, gratioreḿq; fulgorem gemmæ ardentis annectit.

30 *Li. 3. inc. 30. Prouer.* IDEM exponens verba illa; Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se, ait. Omnis sermo diuinæ auctoritatis, corda electorū & igne charitatis accendit, & scientia veritatis illustrat, & vitiorum sordes, si quas in eis inuenerit consumit, & ab hostium insidijs spectantes in se, cunctisq; defendit aduersis.

31 *In ca. 38. Iob.* IDEM explicans verba illa; Quis dedit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui, vt plueret super terram absque homine, in deserto, vbi nullus mortalium commoratur, vt impleret inuiam, & desolatam, & produceret herbas virentes, dicit. Hic vehementissimus imber, Saluatoris est Euāgelium, qui emisit eloquium suum terræ, vt velociter curreret sermo eius. hic inquam imber in montibus Hierusalem, de immo terræ in sublime surrexit; Quoniam de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Et eleuatus à sanctis Apostolis nubibus, veluti aqua effluens copiosè currit, aura sibi flante Spiritus sancti in varijs signis, atque virtutibus. Viam sibi fidei fecit in nationibus, terrore nominis Dei, atque miraculorum tonitruo præcedente. Qđ autem in laudem imbris Euangelici dicitur, quod plueret super terram inhabitabilem, quæ hominē non haberet, non erit mirabile, si vt sonat tantum intelligatur. Sed in deserto, ideſt, nationibus, doctrinā Dominicæ prædicationis copiosè effudit. In deserto, vbi nullus fuerat commoratus hominum, quoniam nullus prophetarum ad Gentes à Deo erat missus, vt impleret inuia, & desolata, & produceret herbas virentes. Euangelij imber terræ Ecclesiæ, quæ fuerat desolata a Deo, & pluuia, charitatis Dei, adipe repleuit eam, atq; in pingue dinē, vt ex vbertate bonorum cælestiū produceret, ac proferret herbas virētes vt homo ferret fructum tricesimū, sexagesimum, centesimum. Quis est pluuiæ

Isa 2.

pater, vel quis genuit stillas roris? Quis est huius pluuiæ, & huius imbris Dominici auctor, & conditor, nisi Deus? Quam pluuiam voluntariam segregauit Deus hæreditati suæ, dās Filio gentes in hæreditatē suam. Proinde in fluuio, affluentissimā largitatē diuinæ gratiæ demonstrauit. In rore autem, eandē gratiam sensim insinescentem visceribus, & medullas animæ penetrantem. *Psal. 2.*

32 *In Ps. 22. tom 8.* IDEM exponens illa verba; Parasti in conspectu meo mēsam, aduersus eos, qui tribulant me, ait. Vt non iam lacte quasi paruulus alar, sed solido cibo, ideſt, vt spirituali dente ruminans Scripturas sanctas, possim pueris resistere. Parasti in conspectu meo mensam: mensam vocat Scripturam diuinam. Sicut post laborem in mensa inuenitur consolatio, & refectio, sic & sancti per mensam, ideſt, per Scripturam diuinam habent consolationem, & refectionem. Aduersus eos, qui tribulant me. Persecutores Ecclesiæ, qui sunt dæmones, Iudæi, & hæretici. Contra istos omnes in Scripturis sacris inuenimus consolationem. Impinguasti in oleo caput meum. Per oleum intelligitur consolatio, quia sicut per oleum cōsolatur corpus, ita & per sacras Scripturas mēs Ecclesiæ. Et calix tuus inebrians, quàm præclarus est. Calix intelligitur verbū Dei. Inebrians, quia per prædicationem compungitur homo in mente, quando separat patrem à filio, & filium à patre suo, matrem à filia, & filiam à matre. Vel mystico me calice inebriasti, vt obliuioni traderem delectationes prioris vitæ.

33 *In Ps. 77.* IDEM exponēs illa verba; Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cęli aperuit, sic habet. Mādauit nubibus, hoc est, prophetis, & Apostolis præcipitur, vt nobis verbū prædicationis, quo anima spiritualiter pascatur, annuncient: cibaria misit eis in abundantia, vt iam non literæ hordeo, sed spiritualis tritici dogmate saginentur.

34 *Li 5. Hex. ca 7 10. 4. Psal 23.* AMBROSIVS inquit. Euangelium est mare, in quo Hebræus euasit, Ægyptius interēptus est. Euangeliū est mare, in quo est spōsa Christi Ecclesia, & di-

& diuinæ gratiæ plenitudo, quæ super maria fundata est, sicut dixit propheta: Ipse super maria fundauit eam. Euangelium est mare, in quo piscantur Apostoli.

35 *Lib.9.conf. c.10.to 1.* AVGVSTINVS ostendit vim diuini verbi, quãdo ipse, & mater eius soli starent incumbentes ad quandam fenestram, vnde ortus intra domum, quæ illos habebat, prospectabatur, & ait. Illic apud ostia Tyberina, vbi remoti à turbis colloquebamur soli valde dulciter, & præterita obliuiscentes, *Phil. 3.* in ea quæ ante sunt, extenti, quærebamus apud nos qualis futura esset æterna vita sanctorũ. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluenta fontis vitæ. Cumq; ad eum finem sermo perduceretur, vt carnalium sensuum delectatio quantalibet in quantalibet luce corporea præ illius vitæ iucunditate non comparatione, sed nè commemoratione quidem digna videretur: erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, &c. Et dum loquimur, & inhiamus illi, attigimus eam modicè toto ictu cordis, & suspirauimus, & reliquimus ibi relegatas primitias spiritus. Tu scis Domine, quòd illo die, cũ talia loqueremur, & mundus iste inter verba nobis vilescebat cum delectationibus suis. Tunc ait illa, Fili quantum ad me attinet, nulla iam re delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, iã consumpta spe huius sæculi.

36 *Epi. 119. ad Ianuarium de ritibus Ecclesiæ.t.2.* IDEM ait. Muri ciuitatis Hiericho, quæ Luna interpretatur, septimo circuitu arcæ testamenti corruerunt. Quid enim nunc aliud agit prædicatio regni cœlorum, quam circuitio arcæ significauit, nisi vt omnia munimenta mortalis vitæ, idest, omnis spes huius sæculi, quæ resistit spei futuri sæculi, in dono septenario Spiritus sancti per liberum arbitrium destruatur? Ob hoc enim circumeunte arca, non impulsu violento illi muri ceciderunt, sed sponte.

37 *Lib.18. de ciui. Dei. c.32.to 7. Abac 3.* IDEM exponit verba illa: Deus ab austro veniet, & Sanctus de monte Phatan, seu vmbroso, & ait. Montem vmbrosum, atq; condensum libentius acceperim Scripturarum altitudinem diuinarum. Multa quippe ibi vmbrosa, atque condensa sunt, quæ mentem quærentis exerceant. Qui ascendes super equos tuos, & equitatio tua salus: hoc est Euangelistæ tui portabunt te, quia reguntur à te, & Euangelium tuũ salus est eis, qui credunt in te. Fluminibus scindetur terra, hoc est, influentibus sermonibus prædicantium te, aperientur ad confitendum hominum corda, quibus dictum est: Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Gurges aquarum transijt, vel disperges aquas incessu. Quid est disperges aquas incessu, nisi ambulando in eis, qui te vsque quaq; prædicant, hac atque illac disperges fluenta doctrinæ?

38 *Capit 42. eiusdem libri.* IDEM docet, qua dispensatione prouidentiæ Dei, Scripturæ sacræ veteris testamenti ex Hebræo in Græcum eloquium translatæ sint, vt vniuersis gentibus innotescerent, & dicit. Has sacras literas etiam vnus Ptolemæorum Regum Ægypti nosse studuit, & habere. Primus Rex ex Ptolemæis Lagi filius, multos ex Iudæa captiuos in Ægyptũ transtulit. Huic autem succedens alius Ptolemæus, qui est appellatus Philadelphus, omnes, quos ille adduxerat subiugatos, liberos redire permisit, insuper, & dona regia in templum Dei misit, petiuitq; ab Eleazaro tunc Põtifice, dari sibi Scripturas, quas profectò audierat fama prædicante diuinas, & ideo concupiuerat habere in bibliotheca, quam nobilissimam fecerat. His ei cũ idem Pontifex misisset Hebræas, post etiam ille interpretes postulauit, & dati sunt ei septuaginta duo de singulis duodecim tribubus seni homines, linguæ vtriusque doctissimi, Hebrææ scilicet, atque Græcæ. Traditur sanè tam mirabilem, ac stupendum planeq; diuinum in eorum verbis fuisse cõsensum, vt cum ad hoc opus separatim singuli sederint, ita enim eorum fidem Ptolemæo Regi placuit explorare, in nullo verbo, quod idem significaret, & tantundem valeret, vel in verborum ordine alter ab altero discreparet, sed tamquam, si vnus esset interpres, ita quod om-

omnes interpretati sunt, vnum erat, quoniam reuera spiritus erat vnus in omnibus, vt isto etiam modo illarum Scripturarum, quæ diuinæ erant, commendaretur auctoritas, crediturris quandoque gentibus profutura, quod iam videmus effectum.

39 *In Ps. 7.* IDEM exponens verba illa: Arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis, inquit. Arcum istũ Scripturas sanctas libenter acceperim. Hinc tanquam sagittę emittuntur Apostoli, vel diuina præconia iaculantur. Quas sagittas ardentibus operatus est, idest, qui percussi diuino amore flagrent. *Cant. 2.* Quæ enim alia sagitta percussa est, quæ dicit: Inducite me in domum vini, constituite me inter vnguenta, cõstipate me inter mala, quia vulnerata charitate ego sum? *Psal. 119.* Quibus alijs sagittis accenditur, qui redire ad Deum cupiens, & ab ista peregrinatione remeare, aduersus dolosas linguas petit auxilium, & ei dicitur. Quid detur tibi, aut quid adijciatur tibi aduersus linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoribus: idest, quibus percussus, atq; inflammatus tanto amore ardeas regni cœlorum, vt omnium resistẽtium, & à proposito reuocare volentium linguas contemnas, & persecutiones eorum derideas, dicẽs: *Rom. 8.* Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an periculum, an gladius? Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angelus, neque potestates, neque pręsentia, neque futura, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei. Sic ardẽtibus sagittas suas operatus est. Nam in Gręcis exemplaribus ita inuenitur, sagittas suas ardẽtibus operatus est. Latina autem ardentes pleraq; habent: sed siue ipsæ sagittæ ardeant, siue ardere faciant, quod vtiq; non possunt, nisi & ipsæ ardeant, integer sensus est. Sed quia non sagittas tantùm, sed & vasa mortis, dixit in arcu Dominum parasse, quæri potest, quæ sint vasa mortis, an fortè hæretici? Nam & ipsi ex eodem arcu, idest, ex ijsdem Scripturis in animas non charitate inflãmandas, sed venenis perimendas insiliunt: quod non contingit, nisi pro meritis. Propterea diuinæ prouidentiæ etiam ista distributio tribuenda est. Malo enim voto per peccatum legentes, malè coguntur intelligere, vt ipsa sit pœna peccati: quorum tamen morte filij catholicę Ecclesiæ tanquam quibusdam spinis à somno excitantur, vt ad intelligentiam diuinarum proficiant Scripturarum. An fortè easdem sagittas, & vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, & ardentibus operatus est, ad exercitationem fidelium? Nõ enim falsum est, *2. Cor. 2.* quod Apostolus dicit: Alijs sumus odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Apostoli enim igneæ sagittæ fuerunt ad inflammandum per verbum Dei corda credentium.

40 *In Ps. 10.* IDEM explicans verba illa; Pluet super peccatores laqueos, dicit. Si nubes non nisi boni, & veri prophetæ intelliguntur, & de his manifestum est super peccatores laqueos pluere Deum, quamuis de his etiam pios ad fructificandum irriget. Quibusdam, inquit, *2. Cor. 2.* Apostolus sumus odor vitæ in vitam, quibusdam odor mortis in mortem, nõ enim prophetæ tantùm, sed omnes verbo Dei animas irrigantes, nubes dici possunt. Qui cum male intelliguntur, pluit Deus super peccatores laqueos. Cum autem bene intelliguntur, fœcundat pectora piorum, atque fidelium. Dominus dicit: Non quod intrat in os coinquinat hominem. Audit hoc peccator, & gulam parat voracitati: audit hoc iustus, & à ciborum discernendorum superstitione munitur. Et hinc igitur eadẽ Scripturarum nube, pro suo cuiusque merito, & peccatori pluuia laqueorum, & iusto pluuia vbertatis infusa est.

41 *In Ps. 35.* IDEM inquit. Sermo Dei aduersarius tuus est, si tu amicus sis iniquitatis tuæ. Si autem tu aduersarius sis iniquitatis tuæ, sermo Dei amicus est, & aduersarius iniquitatis tuæ. Si ergo odisti iniquitatem tuam, iungis te sermoni Dei, & eritis duo aduersus illam perimendam, tu, & sermo Dei. Tu enim per te ex viribus tuis nihil potes, adiuuat

tat te ille, qui tibi sermonem misit, & vincitur iniquitas: si tu illam odisti, & Deus dimisit, & eris liber: si autem ipsam diligas, contrarium est tibi intelligere, quidquid contra illam dicitur.

42 *In Ps. 37. Can. 2.* IDEM exponens illa verba: Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, ait. Solem & verba Dei sagittas accipere. Sed numquid ab his posset iste sic dolere se percuti? Verba Dei tanquam sagittæ excitant amorem nondum excitatum, non dolorem. An quia & ipse amor non potest esse sine dolore? Quidquid enim amamus, & non habemus, necesse est, vt doleamus. Nam ille amat, & non dolet, qui habet, quod amat. Qui autem amat, & nondum habet, gemit. Inde illud in persona Ecclesiæ in *Cant. 2. & 5.* Cantico Canticorum sponsa dicit: Quoniam vulnerata charitate ego sum. Vulneratam se dixit charitate, amabat.n. quidem, & nondum tenebat, dolebat, quia nondum habebat: ergo si dolebat, vulnerata erat, sed hoc vulnus ad verã salutem rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad veram sanitatem non potest peruenire. Possumus itaq; etiã sic infixas sagittas accipere, idest, verba tua infixa cordi meo, & ex ipsis verbis tuis factũ est, vt recordarer sabbatum, & ipsa recordatio sabbati, & nondum retentio, facit me nõdum gaudere, & agnoscere, nec sanitatem esse in ipsa carne, neque dici debere, quoniam comparo istam sanitatem illi sanitati, quam habebo in requie sempiterna, vbi corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem, & video, quia in illius sanitatis comparatione, ista sanitas morbus est.

43 *In Ps. 76.* IDEM explicans illa verba: Vocem dederunt nubes, ait. Inde sonitus aquarum in laudibus Dei, in confessionibus peccatorum, in orationibus, inde abyssorum perturbatio, quia vocem *Isaia 5.* dederunt nubes. Quæ nubes? Prædicatores verbi veritatis, de quibus minatur cuidam vineæ Deus, quæ pro vua fecit spinas, & dicit: Mandabo nubibus meis, nè pluant super eam imbrem. Etenim sagittæ tuæ transeunt. Easdem voces nubium, rursus sagittas dixit. Verba enim Euangelistarum sagittæ fuerunt, quia propter similitudinem, verbum Dei & sagitta est, quia percutit, & pluuia, quia rigat. Nemo ergo, iam miretur abyssorum conturbationem, quoniam sagittæ tuæ pertransierunt. Quid est pertransierunt? Non in auribus remanserunt, sed corda transfixerunt. Apparuerunt fulgura tua orbi terræ. Vox tonitrui tui in rota, vnde vid t. & commota est terra, cum Dei verba in ore Apostolorum, vt fulgura percuterent, & occiderent, & velut tonitrua exterrefacerent.

44 *Conc. 1. in Psal. 88.* IDEM exponens illa verba: Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine: etenim veritatem tuam in Ecclesia Sanctorum, dicit. De cœlis nulla est dubitatio, quòd intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et vbi confitebuntur cœli mirabilia tua, & veritatem tuam? In Ecclesia Sanctorum. Excipiat Ecclesia rorem cœlorum, sitienti terræ pluãt cœli, & germinet excipiens pluuiam germina bona, opera bona, nè pro bona pluuia det spinas, & pro horreo expectet ignem, confitebuntur cœli mirabilia tua Domine, & veritatem tuam in Ecclesia Sanctorum. Prædicatores cœli sunt, & nubes. Cœli, propter fulgorem veritatis, nubes, propter occulta carnis, propter mortalitatem, & sunt prædicatores veritatis propter imbrem nubium.

45 *In Ps. 118 Matt. 5.* IDEM explicans verba illa: Esto consentiens aduersario tuo, dum es in via, nè forte tradat te iudici, & iudex tradat te tortori &c. ait. Concordandũ est enim aduersario, dum es cum eo in via. Est enim sermo Dei aduersarius tuus, quandiu cum illo non concordes: concordas autem, cum cœperit te delectare facere quod dicit sermo Dei. Iam qui erat aduersarius, fit amicus: Sic finita via, non erit qui tradat te iudici. Ergo propter legem tuam sustinui te Domine.

46 *In Ps. 149* IDEM in expositione illius loci: Gladij ancipites in manibus eorũ, ait. Frameæ bis acutæ, & spatæ. Magnum mysterium habet hoc genus ferramenti

ti, quod ex vtraque parte acutum est. Frameas bis acutas intelligimus sermonem Domini, & vna framea est, sed ideo multæ dicuntur, quia multa sunt ora, & linguæ Sanctorum. Sermo Dei gladius bis acutus. Dicit de tempo ralibus, dicit de æternis, in vtroque probat, quod dicit, & eum, quem ferit, separat à mundo. Ipse est gladius, de quo Dominus dicit: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Filius vult seruire Deo, pater non vult: venit gladius, venit sermo Dei, & separat filium à patre: veniat gladius bis acutus, affectat promissionem vitæ præsentis & futuræ, consolationem temporalium, æternorum fruitionem. Quidquid temporaliter nobis promissum est, ad vnā partem gladij pertinet, quidquid in sempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Pater, mater, soror, vxor sit, amicus sit, non te retrahant, & vtilis tibi erit gladius bis acutus, vt illum te ille separat, male te tu conglutinas. Sed gladij in manibus, & non in linguis? In manibus, dixit in potestate. Acceperunt enim sermonem Dei potestate, vt vbi vellent dicerent, cui vellent, dicerent, non timerent potestatem, non cōtemnerent paupertatem. In manibus enim habebant gladium, qua volebant vibrabant, versabant, percutiebant, & hoc totum erat in potestate prædicantium. Nam si non est in manibus sermo, inde forte aliquis dicat, quomodo sermo est gladius bis acutus, & quomodo in manibus? Si ergo sermo non est in manibus, quare scriptum est: Factus est sermo Domini in manu Aggæi prophetæ? Nunquid fratres sermonem suum Deus in digitis ipsius fecit? Quid est in manu ipsius factus est? In potestate illi datum est, prædicare sermonē Domini. Postremò possumus etiā has manus aliter intelligere, nam qui locuti sunt, in lingua habuerunt sermonem Dei, qui scripserunt, in manibus, & frameæ bis acutæ in manibus eorum. Iam fratres videtis sanctos armatos: attendite strages, attendite gloriosa prælia. Quid fecerunt isti habentes gladios in manibus? Vindictam in nationibus, increpationes in populis, alligauerunt reges in compedibus, & nobiles in manicis ferreis. Per verbum Dei prædicatores sancti hæc operati sunt in gētibus, &c.

Heb. 4. *Matt. 10.* *Aggæi 1.*

47 IDEM exponens verba illa, quibus dictum est Ioanni: Accipe librum, & comede illum, & faciet amaricare ventrem tuum, sed in ore tuo erit tanquam mel dulce, inquit. Cum perceperis verbum Dei, delectaberis eloquij diuini dulcedine, sed amaritudinem sentiес, cum prædicare, & operari cœperis, quod intellexeris sicut scriptum est: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras, & aliter. Erit, inquit, in ore tuo dulce, vt mel, & in ventre amaritudo. In ore intelliguntur boni, & spirituales Christiani, in ventre carnales, & luxuriosi. Inde est, quod cum verbum Dei prædicatur, tunc spiritualibus dulce est, carnalibus verò, quorum Deus venter est, amarum videtur, & asperum.

Hom. 8. in Apoc. 10. *Psal. 16.* *Phil. 3.*

48 IDEM in explicationem illorum verborum Matthæi 5. Esto consentiēs aduersario tuo, cito, cum es cum illo in via. Nè fortè aduersarius tradat te iudici, iudex ministro, minister in carcerem, dicit. Quæramus istum aduersarium, & consentiam illi. Si peccas, aduersarius tuus sermo Dei est: Verbi causa, delectat te inebriari, dicit tibi, noli: delectat te nugari, adulterari, dicit tibi, noli: in quibuscumque peccatis volueris facere voluntatem tuam, dicit tibi, noli: aduersarius est voluntatis tuæ, ò quam bonus, & quàm vtilis aduersarius: non quærit nostram voluntatem, sed vtilitatem. Aduersarius est nobis, quamdiu sumus & ipsi nobis. Quamdiu tu tibi inimicus es, inimicum habes sermonem Dei: esto tibi amicus, & concordas cum illo. Non homicidiū feceris, audi, & concordasti. Non furtum feceris, audi, & concordasti &c. In his omnibus cum tuo aduersario concordasti, dic mihi, quid perdidisti? Non solùm nihil perdidisti, sed & te ipsum, qui perieras, inuenisti. Via, vita ista est. Si concordauerimus cum illo, si consenserimus illi, finita est via, nōn time-

Ser. 1. in Verbis Domini in Matt. 10.

habebimus iudicem, ministrum, carcerem. Quia nescimus quando via finienda est, semper cum aduersario nostro debemus concordare. Si concordaueris in via, seruans aduersario bonam voluntatem, pro iudice inuenies patrem, pro ministro sæuo, Angelum ducentem in sinum Abrahæ, pro carcere paradisum, quàm cito in via cuncta mutasti, quia tuo aduersario consensisti.

49 Ser. 91. de tempore.

IDEM ait. Sẽper nobis Deus pluit manna de cęlo: cęlestia namque sunt eloquia ista. Si vis suscipere verbum Dei, & manducare manna, scito illud minutum esse, & valde subtile, sicut semen coriandri. Habet aliquid oleris, quo nutriri, & recreari possit infirmus. Habet aliquid rigoris, & ideo vt pruina est. Candoris autem, & dulcedinis habet plurimum, quia eloquia Domini dulciora sunt super mel & fauum. Multa alia de re hac habes, quæ adnotauimus iam in Homilia Origenis in Exodum.

50 Li. 20 Moral. ca. 2. tom. 2.

GREGORIVS explicans illa verba Iob 29. cap. Super illos stillabat eloquium meum, sic habet. In hac stillatione eloquij, quid aliud, quam mensura prædicationis accipitur? Quia oportet, vt exhortationis gratia singulis iuxta capacitatẽ ingenij, conferatur. Debet enim subtiliter is qui docet perspicere, nè plus studeat, quàm ab audiẽte capiatur, prædicare. Debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descẽdere, nè dum paruis sublimia, & idcirco non profutura, loquitur, se magis curet ostendere, quàm auditoribus prodesse. Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinũ. Verba quippe sanctæ prædicationis, sicut pluuiam sustinemus, cum vera humilitate, ariditatẽ nostri cordis agnoscimus, vt potu sanctæ prædicationis irrigemur. Vnde rectè per psalmistam dicitur: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. His doctrinæ fluentis infundi, propheta nos admonet, dicens: Omnes sitientes venite ad aquas. Qui dum extrema parte iam sæculi, verba sanctæ prędicationis accipimus, quasi ad imbrem serotinũ, os cordis aperimus. De hoc imbre serotino alias scriptum est: Dabo vobis pluuiam temporaneam, & serotinam. Temporaneam quippe pluuiam dedit, quia electis suis priori tempore legis intellectum contulit. Serotinam quoq; pluuiam tribuit, quia prædicari diebus vltimis incarnationis suæ mysterium fecit. Quod quia sancta Ecclesia quotidie annunciare non desinit, ora cordis audientium velut ex imbre serotino infundit.

Psal. 142. Isa. 55. Hier. 5.

IDEM explicans verba illa Iob 33. cap. Abominabilis ei fit in vita sua panis, inquit. Per panem, diuinæ doctrinæ eruditio designatur, sicut per prophetam dicitur: Qui habitatis in terra austri, cum panibus occurrite fugienti. In terra quippe austri habitant, qui in sancta Ecclesia positi, superni Spiritus charitate perflantur. Fugit autem, qui huius mundi mala euadere concupiscit. Qui ergo in terra australi habitat, fugienti cum panibus occurrat: idest, is, qui iam Spiritu sancto intra Ecclesiam plenus est, eum, qui mala sua euadere nititur, eruditionis alloquio cõsoletur. Fugienti. s. cum panibus occurrere, est metuenti æterna supplicia, doctrinæ sacræ escas offerre, & modò tumorem terrore comprimere, modò pauorem exhortatione refouere. Quia panis refectio, Scripturæ sacræ non inconueniẽter accipitur, per eundem prophetam Iudæis solam literam seruantibus dicitur: Quare appenditis argentum, & non in panibus. Ac si diceret pensatis sacra eloquia, sed non in refectione, quia dum solam literæ speciem custoditis, de spiritali intelligentia pinguedinem internæ refectionis amittitis.

Libro 23. Mor. c. 17. Isa. 21. Isa. 55.

52 Ser. 5 in duplici vtilitate verbi Dei. Luc. 11.

BERNARDVS ait: Beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Vultis nosse quam beati? Primũ quidem sonans in auribus animæ vox diuina conturbat, terret, dijudicat, sed continuò, si bene aduerteris, viuificat, liquefacit, calefacit, illuminat, mandat. Denique & cibus noster est, & gladius, & medicina, & confirmatio, & requies, resurrectio quoq; & consummatio nostra.

ctra. Verbum Dei omnia cordis secreta rimatur, atq; dijudicat, sermo viuus, & efficax, cordium, atq; cogitationum perscrutator. Vnde, & licèt mortuus in peccato, si audieris vocem Dei, viues. Sermo enim, quem loquitur, Spiritus, & vita est. Si cor tuum induratum est, memento Scripturæ dicentis: Emittet verbum suum, & liquefaciet ea. Et itē: Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est. Si tepidus es, & euomi iā formidas, non discedas ab eloquio Domini, & inflammabit te, quia eloquiū eius ignitum valde. Quòd si tenebras ignorantiæ plangis, diligenter audi, qd loquatur in te Dominus Deus, & erit lucerna pedibus tuis verbum Domini, & lumen semitis tuis? At fortassis tantò amplius doles, quantò clarius pecca ta etiam minima illuminatus agnoscis, sed sanctificabit te Pater in veritate, quæ est vtiq; sermo eius, vt inter Apostolos audire mereatis: Iam vos mundi estis propter sermonem meum. Iam verò cum laueris manus tuas, Ecce pa rauit in conspectu tuo mensam, vt non de solo pane viuas, sed ex omni verbo, quod procedit de ore Dei, & in fortitudine cibi illius curras viam mandatorum Dei. Vbi si consistunt aduersum te castra, & prœlium tentationis insur git, arripe gladium spiritus, quod est verbum Dei. & in eo facile triumphabis. Quòd si fortè (vt est certaminis cō suetudo) contigerit aliquando vulnerari, mittet verbum suum, & sanabit te, & eripiet de intentionibus tuis, vt in te quoq; impleatur, quod ait Centurio: Domine, dic tantùm verbo, & sanabitur puer meus. Sed si titubas adhuc, clama ad Dominum, & in verbis suis cō firmabit te, vt experimēto discas, quoniam verbo Domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorū. Si trepidas nesciens vtrum amore, vel odio dignus sis, tunc maximè memor esto verbi tui seruo tuo Domine, in quo mihi spem dedisti, vt ab auditione mala non timeam.

Psal. 147. *Cant. 5.* *Psal. 118.* *Ioan. 13.* *Psal. 22.* *Matt. 4.* *Matt. 8.* *Eccl. 9.* *Psal. 118.*

55 IDEM explicans verba illa: Dilectus meus mihi, & ego illi, dicit Super Cantica. Sermones Dei, quàm suaues ad gratiam, tam fęcundi ad sensus, tam etiam profundi ad mysteria. Similatur illi cibo, qui triplici quadam emineat gratia, deliciosa ad saporem, solida ad nutrimentum, efficax ad medicinam. Sic, inquam, sic singulis quisque, sponsę ser. mo, & ex eo, quod suauiter sonat, affectum mulcet, & de sensuum vbertate mentem impinguat, & nutrit, & de altitudine mysteriorum, dum intellectū, quo plus exercet, plus terret, miro modo tumorem sanat inflantis scientiæ. Vide lib. 16 cap. 13.

Ser. 67 in Cantica.

Verbum Dei prædicatur populo ex Dei misericordia, est autem ira grandis, vel quòd non proponatur, vel eius virtus eneruetur.

Cap. III.

ORIGENES sic ait: Scriptum est de manna, quia secundùm tempus illud, si quis id ita sumpsisset, vt præceperat Deus, nutriretur ex eo. Si quis verò contra præceptum Dei, & contra statutum diuinitus modum voluisset assumere, non frueretur eo, vt vitali cibo, sed vermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, vt vna atque eadem species manna, alijs quidem vermes, & putredines generaret, alijs salubrem cibum conferret, & vitæ necessarium. Igitur & nostrum manna uerbum Dei est, & apud nos ergo sermo Dei, alijs efficitur ad salutem, alijs cędit ad pœnam. Et propter hoc arbitror, qđ ipse Dominus, & Saluator, qui est viuum Dei verbum, dicebat: In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & videntes, cæci fiant. Quanto melius esset nonnullis omnino nec audire verbum Dei, quàm audire cum malitia, vel audire cum hypocrisi? Melius autem dicimus, ad comparationem malorum. Verè autem melius, & verè rectius, ac perfectius est, vt qui audit verbū Dei, audiat corde recto, & simplici, audiat corde recto, & parato, vt quasi in terra bona fructificet, & crescat.

Hom. 3. in c. 3. Num. tom. 1. *Ioan. 9.*

CHRY-

2 Hemil. 8. ex imperf. in Matth. 10. 2. Simile.

CHRYSOSTOMVS inquit. Sicut infirmus, qui ipse venit ad medicum, ex parte iam sanus est, sic & ipse peccator, qui venit ad sacerdotem, vt doctrinæ medicinam quærat, ex parte iam iustus est. Illum autem grauis tenet infirmitas, quem sacerdos sequitur verbis, & ille spiritualium verborum medicamentum non sentit, nec melioratur, sed quasi qui stomachũ patitur, quidquid manducauerit, & biberit, iterum vomit. Sic & illa anima patiens, quidquid audierit, statim de sensibus suis proijcit foras, sicilli infideles Iudæi, de quibus dictum est: Omnem escam abominata est anima eorum, id est, omnem escam doctrinæ animam nutrientem. Circuibat Iesus totam Galilæam, docens, & prædicans Euangelium regni. Aliud est docere, aliud Euãgelium prædicare. Docebat enim eos dicens iustitias naturales, quas etsi ille non diceret, ipsa ratio naturalis eos doceret, vtputa castitatem, & cætera huiusmodi, quæ etsi homines non audiũt, tamen à semetipsis bona esse intelligũt, sicut ait Paulus Apostolus Romanis: Cum enim Gentes, quę legem Dei non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, &c. Sed fortè dicis, si ea eos docebat, quæ omnes intelligunt, quid opus habebat eos docere? Audi, doctrina non tantùm propter manifestationem rerum obscurarum inuenta est, quantum propter excitationem cordis, & spiritus. Talis est enim humana natura, vtpote præualentibus delectationibus carnalibus in homine, sciẽtia, quæ est in eo iustitiæ naturalis, excluditur, & quasi in obliuionem deducta, de memoria foras expellitur, & obdormit. Cum ergo cœperit doctor in illis reprehendere, & repercutere mala carnalia, quasi præcissis delectationibus carnalibus, iterum scientiam in memoriam eorum reducit, & in sensibus reparat. Vnde & gladius dicitur sermo diuinus, quia sicut gladius carnes præcidit, sic & sermo diuinus concupiscentias carnales.

Psal. 106. Mat. 4. Rom. 2. Eph. 6. & Heb. 4.

3 Hom. 1 imperfecti in c. 21. Mat.

IDEM sic habet. Sicut stomachus accipiens cibum coquit eum in seipso, & per totum corpus dispergit, sic & sacerdotes accipiunt scientiam sermonis per Scripturas ex Deo, & excoquentes eas in se, idest, tractantes, & meditantes apud se, vniuerso populo subministrant. Et sicut stomacho ministrante, vnumquodque membrum suscipit nutrimentum, & conuertit ipsum in se, secundùm suam naturam, vtputa, quod suscipit iecur, totum fit sanguis, quod autem suscipit fel, bilis efficitur totum, quod verò ascẽdit in pulmonem phlegmata fiunt, quod autem in mammillas totum efficitur lac: sic sacerdotibus in Ecclesia loquentibus, verbum omnes suscipiunt, vnusquisq; autem cõuertit illud secundùm proprium cor, ita vt vnum idipsum verbum, in cordibus quidem rectis procedat ad vitam, in cordibus autem peruersis, suscitet iracundiam, quasi bilis, in alijs autem operatur dilectionem dulcissimã, quasi lac, in alijs autem odia, quasi phlegma nociuum, & expuendum.

4 Hom. 41. imperfecti in ca. 22. Matt.

IDEM explicans verba illa: Misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, ait. Prandium est doctrina iustitiæ, & verba cęlestium mysteriorum. Quæ omnia mandens homo, idest, audiens, acquirit sibi vitam æternam. Multas enim proprietates habet sermo ad escam. Sicut enim, qui mittit in os suum fragmentum panis, aut qualemcunq; cibum, primum molit eum dentibus, & ita dimittit in stomachum, sic & cum audimus omne verbum, necesse est ipsum meditari in ore sensus, & quasi quibusdam dentibus, idest, tractatibus molere, & videre quid est, quod dicit, aut propter quam rem dicit. Nam quemadmodum qualemcunq; cibum nisi masticauerimus dentibus, non sentimus saporem eius, ita & verbum, qđ audimus, nisi masticauerimus, ipsum tractantes in nobis, non possumus intelligere virtutem verbi illius. Nam & manna, quod edebatur in eremo, figuram habebat verbi, ideo dicebatur manna, quod interpretatur Hebraicè, quid est hoc? vt quotiescunq; audimus verbum, admoneat nos ipsum nomen requirere, quid est hoc, quod audimus?

Deut. 18. Exo. 16.

Et

Et sicut cibum postquam masticauerimus, dimittimus in stomachum, ita & verbum, postquã bene tractauerimus, commendamus ipsum memoriæ quasi stomacho. Nam quemadmodum non prodest cibus, nisi cum fuerit masticatus, & in stomachum descenderit, sic non proficit ad salutem verbum, nisi cũ fuerit intellectum, & memoriæ traditũ. Nam sicut cibus nihil prodest, si manducauerimus, & iterum euomimus cũ de stomacho, sic nihil nobis prodest verbũ quod audimus, & illico obliuiscimur. Cibus, qui in stomacho stat, ille confortat, & sermo, qui in memoria manet, ille saluat. Vnde & apud Iudæos illa animalia sunt munda, quæ reuocant cibum, & ruminant. Ergo animal illud est mundum, quod masticat, & tradit vtero, & iterum de vtero reuocat, & ruminat. Et homo ille spiritualis est, & sanctus, qui audiens verbum tractat, & cum intellexerit, memoriæ quasi vtero tradit, & iterum de memoria reuocat, & considerat. Ille autem homo immundus est ante Deum, qui non recordatur aliquando, nec retractat, quod audit. Qui autem manducat de spirituali conuiuio, repletur spiritu, dilatatur sensibus, nutritur in veritate, pinguescit in fide, & sic ingreditur ad interiora voluntatis Dei, & manens in eis, acquirit sibi vitam æternam. Qui autem ab hoc conuiuio verbi, longe fuerit factus, euacuatur spiritu, angustatur sensibus, deficit à veritate, distillat à fide, & sic egrediens ab omnibus voluntatibus Dei ad inferiora, nouissimè cadit in mortem. De incarnatione Christi, & cęlesti illa terra, mel & lac fluxerunt. Lac enim opus est miraculorum, quoniam & sine labore dentium, & cum suauitate comeditur, per quod rudes in fide, quasi pueri sustentantur. Mel autem eloquia, & doctrinæ dicuntur, sicut ait propheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, sicut mel ori meo. Ergo terram fluentem lac & mel quam Abrahæ promisit, Christi incarnatio fuit, qui lacte miraculorum, & melle doctrinæ nutriturus fuerat gentes rudes in fide. Conuiuium autẽ hoc

Leuit. 11. Deu. 14. Psal. 118. Gen. 12.

cœpit præparari, quando lex Domini data est irreprehensibilis, conuertens animas, quando testimonium Domini fidele datum est sapientiam præstans paruulis, quando iustitiæ Domini rectę lætificantes corda, quando præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Sicut enim regale prandium multis ciborum speciebus ornatur, ita & hoc conuiuium Scripturarum, diuersis iustitiarum speciebus est decoratum. Ecce prandium meum paraui: idest, ex omni lege, & ex omnibus prophetis, Scripturarum mensas ornaui.

Psal. 18.

HIERONYMVS exponens verba illa: Ecce dominator Dominus exercituum auferet ab Hierusalem, & Iuda validum, & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ, dicit. Nihil apud Iudæos post passionem Domini forte, nihil validum est, sed omnia infirma, & languida. Fortitudo igitur panis aufertur ab eis, & fortitudo aquæ, de qua idem Dominus loquebatur: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, nõ sitiet in æternum, sed aqua, quam ego do ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. De huiuscemodi panibus, & in Prouerbijs legitur: Aperi oculos tuos, & replere panibus. Habent Iudæi panem, sed absque fortitudine, habent aquas, sed absque robore. Legunt enim Scripturas, sed non intelligunt, tenent membranas, & Christum, qui in membranis scriptus est, perdiderũt. Et quia fortitudinem perdiderunt, & infirmi sunt, propterea olera comedũt. Athletarum autem solidus cibus est, qui & vitam sustentat humanam, & viribus præbet fortitudinem. De istiusmodi pane, & aqua, quod auferantur à Iudæis, etiam alius propheta testatur, dicens: Ecce dies venient, dicit Dominus, & emittam famem super terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi sermones Domini.

Lib. 2. in ca. 3. Isa. 10. 4. Ioan. 4. Proue. 20. Amos 8.

IDEM exponens verba illa: Vinea facta est dilecto meo: & sepsit eam, & lapides elegit ex illa, sic habet. Vineæ nomine describit populum Iudæorum, quem sepsit Angelorum auxilio. Et lapides elegit ex ea,

In cap. 5. Isa.

vel

vel idola, vel omnia, quæ ad Dei cultum poterant impedire. Et plantauit in eam vineam Soreth. Aiũt enim Hebræi, Soreth genus esse vitis optimæ, quod vberes fructus faciat, neque perpetuos. Ædificauit quoque turrim in medio eius, templum videlicet in media ciuitate, & torcular extruxit in ea, hoc est, altare. Cuncta, quæ dicuntur de vinea, possũt & ad animæ humanæ referri statum, quæ à Deo plantata in bonum, non vuas attulerit, sed labruscas, & postea sit tradita bestijs conculcanda, nec diuinum imbrem susceperit doctrinarum, quia præterita dona contempserit. Et expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruscas. Aquila interpretatus est fructus pessimos, Symmachus imperfectos, & Theodosius spinas. Domino enim expectante, vt vindemiæ tempore deferrent vuas ad torcularia, isti se curis, & vitijs sæculi demergentes, blasphemiarum stimulos obtulerunt. Nunc ergo habitatores Hierusalem, & viri Iuda iudicate inter me, & vineam meam, &c. Feci, inquit, vniuersa, quæ debui, plantaui vineam in loco vberrimo; circumdedi maceriam, elegi lapides. Vitis quoque ipsa non fuit vna de pluribus, sed electa. Iudicate ergo inter me, & vineam meam. Et illis tacentibus subdit: An quod expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruscas? Nisi fortè, inquit, in hoc errani, quod pro labore meo expectaui, vt faceret vuas non labruscas, quas incuria, ac deserta vinea afferre consueuit. Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, & ponam eam desertam, non putabitur, & non fodietur, & ascẽdent super eam vepres, & spinæ. Et nubibus mandabo, nè pluant super eam imbrem. Quoniam feci vineæ meæ cuncta quæ debui, & pro vuis attulit labruscas, auferam vniuersa, quæ dederam. Tollam Angelorum auxilia, destruam muros, & inimicis gentibus subiacebit, eritq; deserta, & non putabitur in æternum, vt redigatur in vepres. Et nubibus mandabo, nè pluãt super eam. Istę sunt nubes, quas eduxit Dominus ab extremo terræ, de quibus & in psalmo legimus: Veritas tua vsq; ad nubes. Hæ nubes, quia sub Elia propheta omnes idololatræ erant, tribus annis & sex mẽsibus super terrã Israel non pluerunt. Quod quidem non solũ de Prophetis, sed de Apostolis possum intelligere, quòd post passionem Domini nec Apostolos, nec Prophetas habuerunt Iudæi, nè pro vuis afferrent spinas, sed pro ariditate, & sterilitate sua præcarentur eũ, qui potest imbres mittere. Vnde & in Leuitico loquitur ad eos: Ponam cęlum ferreum vobis, & terram æneam. Et in Deuteronomio: Erit cęlum super caput tuum æneum, & terra subter te ferrea. Et rursus: Dabit Dominus pluuiam terræ tuæ, & cinis de cęlo descendet super te, donec eradicet te, & deleat, quia terra, quæ frequenter super se venientem suscipit pluuiam, & non facit segetem, reproba est, & maledicto proxima.

Leuit. 26.
Deut. 28.

IDEM exponens illa verba: Luxit Iudæa, & portæ eius corruerunt, & obscuratæ sunt super terram, & clamor Hierusalẽ ascendit. Maiores eius miserunt minores suos ad aquam, & non inuenerunt, reportauerunt vasa sua vacua. Confusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua, propter terræ vastitatem, quoniam defecerunt, quia non venit pluuia super terram. Confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua, inquit. Tempore siccitatis, quando famem patitur multitudo audiendi, & discendi sermonem Dei, luget Iudæa, cultum Dei prius habere se iactans, & confessionem veræ fidei. Tũc obscurantur omnia, & inuoluuntur tenebris, & nequaquam in Hierusalem ratio regnat, & sermo doctrinæ, sed clamor, atque confusio. Maiores quoque, qui deberent ipsi pergere ad hauriendas aquas, mittunt iuniores, in quibus cani non sunt sapientiæ, & idcirco veniunt ad puteos, & non inueniunt aquas, quas patriarchas inuenisse narrat historia. Reportant vasa

9
Li. 3. in c. 14. Hier.

sa sua vacua, juniores videlicet, non quòd aquæ non fuerint, sed quòd illi inuenire non potuerint. Confusi sunt, & afflicti, sicut erubuerunt, & operuerunt capita sua, quia non potuerunt dicere cum Apostolo: Nos autem reuelata facie gloriam Domini contemplamur. Causaque præcipua, quia non venit, inquit, pluuia super terram. Mandatum est quippe ne pluerent super eam. Agricolæ quoq; quorum vnus loquitur; Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis, & in alio loco: Dei cooperatores sumus, operiunt caput suum, & confunduntur, intelligentes sine Dei gratia, & adiutorio, frustra se tendere. Nam & cerua in agro peperit, & reliquit, quia non erat herba. Et onagri steterunt in rupibus, & traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. Grandis siccitas, quando & ceruæ in agro pariunt, & relinquunt fœtus suos, quia non fit herba, vel fœnum, vt quæ odore narium serpentes extrahunt de cauernis, & venenata interficiunt animantia, eibo gratiæ non vtantur. Onagri quoque, plana & campestria relinquentes, illi de quibus scriptum est: Quis dimisit in solitudine onagrum liberum, stent in rupibus, & currere nequeant, & attrahant ventum in similitudinem draconum, deficiantque oculi eorum, & claram lucem cernere nequeant, rationalibus subtractis cibis. Siccitas hæc sæpè accidit in Ecclesijs, quando cerui, & onagri inueniuntur in populis, & magistrorum penuria contabescunt. Sunt, qui possunt discere, & non sunt qui possunt docere. Si dubitamus, quare non descendunt pluuiæ super terram, quare cuncta ariditate marcescunt, audiamus: Iniquitates nostræ restiterunt nobis, propterea Domine, non secundùm opera nostra, sed secundùm sanctum nomen tuum, vince multas auersiones nostras. Hæc nos dicamus in tempore siccitatis, aquarũq; penuria. *Infra*: Ah ah ah, Domine Deus meus, prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis. Prophetæ falsa prædicabant, dicentes: Saturabimini sermonibus Dei. Deducant oculi mei lachrymam per diem, & noctem, & non taceant. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio, & si introiero in ciuitatem, ecce attenuati fame. Audiat hoc nostri prophetæ, & sacerdotes, quòd nec intus, nec foris propter negligentiam eorum sit vlla securitas, quòd & eos scandalizent, qui foris sunt, & eos, qui intus, fame interire patiantur. Concludit: Nunquid sunt in sculptilibus Gẽtium, qui pluant, aut cœli possunt dare imbres? Nonne tu es Domine Deus, quẽ expectauimus? Tu enim fecisti omnia hæc. Dicamus hoc & contra hæreticos, qui pluuiam doctrinarum tribuere nõ possunt. Et cum se cælos esse promittant, & de se scriptum glorientur: Cæli enarrant gloriam Dei, tamen imbres non possunt dare doctrinæ. Solus est enim Deus, qui suum instruat populum, & diuersitates gratiæ tribuat expectantibus se. Pluuia enim verbi Dei ab ipso est, quam propter peccata negat, & hanc ab ipso postulandam docet propheta, si tamen peccata relinquamus, quæ huius mali sunt causa & origo.

GREGORIVS explicans verba illa Iob 12 cap. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur. Si emiserit eas, subuertent terram, inquit. Si aqua, scientia prædicationis accipitur; sicut scriptum est: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ, cum aqua cõtinetur, cuncta siccantur: quia si scientia prædicatorum subtrahitur, eorum, qui viridescere in spe æterna poterant, corda, protinus arescunt, vt in desperata siccitate remaneant, dũ fugitiua diligentes, nesciunt sperare mansura. Si emiserit eas subuertent terram. Quid enim terra, nisi peccator accipitur, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis. Manet itaq; terra immobilis cum præceptis Dominicis peccator obedire contemnit, cum à veritatis lumine oculos mentis claudit. Sed quia scriptum est. Pedes eius steterunt, & mota est terra, quia cum veritas in cor defigitur, mentis immobilitas agita-

Marginalia: 2.Cor. 3. — Isa. 5. — 1.Cor. 3. — Iob 39. — Psal. 18. — Libro 11. Mor. ca. 6. 10. 2. — Prov. 18. — Gen. 3.

tur: si sancti Spiritus gratia superno munere iuxta vocem prędicantis infunditur, statim terra subuertitur, quia peccatricis mentis duritia, ab immobilitatis suæ obstinatione permutatur, vt tantum se postmodum præceptis Dominicis flendo subijciat, quantum superbiendo prius contra Dominum ceruicem cordis erigebat. Cũ igitur mens humana diuino munere infusa, contra hoc, quod consueuerat, agere cœperit, terra subuersa est, quia deorsum missa est, quæ prius eminebat. Sicut in Paulo vides, cum audiret: Saule, Saule, quid me persequeris? emissa enim aqua, terra subuersa est.

12 *In ser. de verbis Abacuc proph. super custodiam meam stabo, &c.*

BERNARDVS docens, quòd aliter reprobis, aliter electis verbum Dei sapit, sic exorditur. Legimus in Euangelio, quod prædicante Dño, dixerint, durus est hic sermo, & ex hoc iam non fuerint cum eo. Interrogati verò discipuli, an & ipsi vellent abire, Dño inquiunt, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes. Ita dico vobis, vsque hodie quibusdam manifestum est, quoniam verba, quæ loquitur Iesus, spiritus, & vita sunt, & propterea sequũtur illum: alijs dura videntur, & miseram alibi quærunt consolationem. Sapientia siquidem in plateis clamitat, in lata videlicet & spatiosa via quæ ducit ad mortem, vt reuocet ambulantes per eam. Semel locutus est Deus. Semel vtique, quia semper, vna enim & non interpolata sed continua, & perpetua locutio est. Reuocat autem peccatores ad cor, de cordis errore redarguit, pro eo quod ibi habitet ipse, ibiq; loquatur faciens nimirum quod docuit per Prophetam dicentem: Loquimini ad cor Hierusalem. Nam Babylon, quoniam terra est, nec potest sustinere vniuersos sermones eius, elongatur à corde, & in carne magis ambulat, tanquam mortua à corde, immo tanquam columba seducta, non habens cor. Vult enim lętari, cum male fecerit, & exultare in rebus pessimis, audiẽsq; vocem Domini, huiusmodi gaudia nullatenus approbantem, sed detestantem, sed arguentẽ, sed condemnantem, fugit & abscondit se sicut Adam, nè Dominum audiat. Audies vocem iudicij, quæ vocem consilij contempsisti. Salubriter modò admonet nos Propheta, dicens: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Vtilius namq; & multò salubrius est, hodie audire eum consulentem, consolantem, admonentem, docentem, & vt multum arguentem, quã in die illa tam amara, tam lugubri, audire illum iudicantem, indignantem, vlciscentem, sæuientem, condemnantem. Bonum mihi propter verba labiorum eius cum propheta custodire vias duras, quàm pariter cum impio interfici spiritu labiorum eius. Nunc aũt, si quid amaritudinis sentio in voce eius, non sine dulcedine est, quoniam cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur: immo verò & ipsa indignatio non aliunde quàm de misericordia est. Sic Deus vinum reprehensionis infundit, vt non desit oleum consolationis. Vnde Abacuc propheta Dominicam non dissimulat increpationem, sed sedula, ac solicita circa eam cogitatione versatur. Ait enim: Super custodiam meam stabo, & figam gradum in munitionẽ; vt videam quid dicat mihi, & respondeam ad arguentem me. Primus gradus est, vt videamus, quid velit Dominus, quid placeat ei, quid loquatur.

Psal. 61. — *Isa. 40.* — *Psal. 94.* — *Psal. 16.* — *Abac. 2.*

Via cæli lata dicitur, & angusta, & quò hæc perambulanda sit, non illa, sicut neque via hominis, quæ pessima sunt.

Cap. IIII.

13 *Homi. 42. in cap. 7. Matt. 10. 2.*

CHRYSOSTOMVS explicans verba illa: Intrate per angustã portam, quoniam lata & spatiosa via est, quæ ducit ad mortẽ, & multi sunt, qui intrant per eã, q̃ arcta & angusta est via, quæ ducit ad vitã, & pauci sunt, qui inueniunt eam, dicit. Certè post hęc Dñs inferius clamat: Iugum meũ suaue est, & onus meum leue. Qũo igitur hic arctam illam angustamque prę unt at

Mat. 11.

Quomodo enim, quæ arcta & angusta est, facilis iudicatur? Quia & via est videlicet & porta, fient etiam illa ipsa lata, & spatiosa via, in vtroque tamen nihil est omnino constans: nam cuncta prætereunt, & aspera huius vitæ, & prospera. Haud verò hoc solùm est facile etiam virtuti, quàm certè etiam facilem ipse præstat finis viæ. Non enim transire solùm labores, atque sudores, sed ad bonum quoque properare finem (ad facilem vitam quippe contendit) potest consolationem afferre certantibus, ita & temporale sudorum & perpetuū coronarum. Et quia prius sunt laboriosa, quæ transeunt, postea gloriosa quæ permanent, maximum potest laborum esse solatium. Propter quod & Paulus tribulationem leuem vocauit, non vtique ad qualitatem tribulationum, sed spem respiciens futurorum. Quod.n. in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis, nō contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quod si nautis minaces illi pelagi fluctus, si tempestates, atq; hiemes agricolis, si vulnera, cædesq; militibus leues videntur atque tolerabiles, propter spem temporalium, ac pereuntium cōmodorum, multò magis cum cœlum proponatur in præmio, nihil ex præsentibus his aduersitatibus sentietur. Si verò aliqui etiam sic viam istam esse laboriosam putant, de sola eorum profectò desidia oritur ista suspicio. Sed hoc quoque ipsum quòd illam arctam vocauit, maximè ad faciendam illam facilem profuit, per hoc siquidem, vt semper vigilarent, admonuit. Sed sicut Paulus, cum ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, nō idcirco dixit, vt deijceret animos militum, sed vt potius erigeret, ita hic Dominus velut à somno suscitans viatores, viam eorum asperam nuncupauit. Nec hoc tantùm illos modò ad vigorē mentis hortatus est, sed illud etiam commonendo, quia multos habeat via ipsa ad supplantandum paratos, quiq;, quod si periculosius, non apertè se proferant, sed calidissimè tegant. Sed tu nequaquam, inquit, istud aspicias, quia hæc arcta vel aspera est, nec quia lata, & spatiosa est illa contraria, sed quonam, hæc vtraque perducat. Non igitur angamur, cum nobis multa in hoc itinere mæsta contigerint. Arcta est enim via, & porta prorsus angusta, sed non talis etiam illa est, ad quam tendimus, ciuitas. Dicendo verò, pauci sunt, qui inueniunt eam, segnitiem plurimorum vehementer expressit, ac docuit auditores, vt non ad multorum prospera hæc ac læta respicerent, sed potius ad laboriosa paucorum.

2. Cor. 4.

Simile.

Ephes. 6.

Idem in expositione eorumdem verborum: Intrate per angustam portam, &c. ait. Quoniam omnis quidem iustitiæ introitus ad vitam æternam angustus est homini viuēti in carne, propter aduersitatem naturæ carnalis: nullis autem sic est angustus & laboriosus, quomodo ieiunantibus. Propter omnes quidem iustitias, præcipuè autem propter laboriosissimum ieiunium, dicit. Intrate per angustam portam, &c. Porta perditionis est diabolus, per quam introitur in gehennam, porta autem vitæ est Christus, per quam introitur in cœlum, de qua dictum est: Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam. Lata autem porta dicitur esse diabolus, non magnitudine potestatis extentus, sed effrenatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autem angusta dicitur Christus, non paruitate potestatis exiguus, sed humilitatis ratione collectus. Et aliàs intelligitur diabolus porta lata, & Christus angusta, quoniam diabolus omnibus peccatis inuolutos, & vniuersam mundi sarcinam baiulantes recipit, & ducit in mortem: Christus autem non recipit in se, nisi qui se omnibus peccatis exuerint, & deposuerint omnem sarcinam mundi, & facti fuerint subtiles, & spirituales, vt quales intrant in mūdum, tales exeant de mundo. Via autem perditionis est omnis iniquitas. Dicitur autem spatiosa, quia non est intra regulam veritatis & disciplinæ inclusa, sed per diuersa carnalium

3. Homi. 18. ex imperfecto in Matt.

Psal. 117.

vastam voluptatum diffusa. Ambulantes in ea, non quod debeut agere, hoc agunt, sed quidquid eos delectauerit, hoc sequuntur. Voluntas eorum lex est ipsorum, & non ipsi sub lege sunt, sed lex est sub illis. Via vitæ est omnis iustitia. Dicitur autem esse arcta, quia intra regulam veritatis & disciplinę est inclusa, & ambulantes in ea, non quod delectat eos, hoc faciunt, sed quod debent, quia lex non est eorum voluntas, sed ipsi sunt sub lege. Per viam venitur ad portam. Si viam ambules iustitiæ, ad Christum, qui via vitæ est, peruenies, si viam iniquitatis, ad diabolũ. Vis non incurrere ad diabolum? declina à via, quæ ducit ad illum, & nullam habet in te diabolus potestatem: si autem ambulaueris in via, quæ ducit ad illum, iam non diabolo imputes perditionem tuam, quasi ille te traxerit ad se, sed tibi, qui tu iuisti ad illum. Nunquid porta ducit ad viam? sed via ducit ad portam, sic non prius diabolus homines ducit ad peccata, sed peccata ad diabolum ducunt. Vides ergo, hæc via perditionis quàm nociua est, quàm spatiosa est? Et ideo non solùm volentes, sed & quodammodo nolentes incurrũt in eam, & difficile est, vt natus in hoc mundo aliquantulum non incidat in eam. Quam lata de longe videtur, & ideo etiam infantes antequam viam vitæ videant, vel intelligant, istam vidẽt, & cum intrauerit quis in eam, prout vult se agit, nec coangustatur in aliqua parte, ita vt delectet eum ambulare per eam. Ambulant enim in ea gaudentes, ridentes, manducantes, bibentes, deuorantes, & inebriantes: ambulant in ea diuites, mentientes, periurantes, cum vxoribus, cũ meretricibus: quid sit tribulatio, nesciunt. Hæc autem iustitiæ via angusta, primùm nec facile videtur, & ideo, qui vult intrare in eam, necesse est, vt aliquantulum euagetur in via illa spatiosa, donec ante considerans aliquando inueniat istam. Et cum intrauerit in eam, non prout vult, agit: ex omni parte coangustatur, ita vt aliquando pęniteat eum intrasse in eam. Ambulant n. tristes, lugentes, ieiunantes, etsi manducantes, & bibentes, tamen non sine lege timoris mãducantes, & bibentes: ambulant pauperes, etsi diuites non sibi, sed alijs, aliena non tangentes, sua dispergentes. Et quẽ non pœniteat, quantum ad carnem, intrasse in eam? Et ne mireris, quia dixi pœniteat, cum Propheta dicit: Mei autem pęnè moti sunt pedes, pęnè effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorũ videns. Ideo videntes homines hanc tribulatam, & angustam viam, multi recedunt ab ea, & quidam ab initio nec accedunt ad eam, nec volunt eam videre. Quidam verò accedunt ad eam, sed dum cõsiderant angustias & labores eius, recedũt ab ea. Adhuc autem spatiosa dicitur illa via etiam hac de causa, quia omnia, quæ sunt, vxores, filij, parentes, amici, aurum, argentum, vestimenta, domus, possessiones, omnes species bonorum ciborum, & potuum, omnia artificia, omnes negotiationes, militię, honores, & quidquid in hoc sæculo est, quod aut visum delectat, aut gustum, aut odoratum, viæ perditionis sunt. Non quia omnes, qui ambulant in illis rebus, peccant, sed quia omnes istæ res ad peccatum impellunt. Via autem vitæ angusta est, quia vna est species, idest abstinentia omnium rerum.

Psal. 72.

IDEM inquit. Ne insaniamur ad externa illa bona, & in sobrietate in finem vsque perseuerabimus, componamus nos ipsos vndique: & quemadmodum super funem extensum ambulantibus non licet, vel parum negligentes esse, nã parũ illud, magnũ illis malũ generat: mox. n. subuersi deciderent, ac perirent, ita neq; nobis pigrescere licet. Viam. n. incedimus angustam, & vtrinque præcipitijs obnoxiam, pedemque simul duorum non capacem: vides qua nobis opus sit diligentia? Non vides eos, qui tam periculosa illa itinera conficiunt, quomodo non solùm pedes, sed & oculos communiunt? Quando enim putauerunt vtrinq; attendendum, & si pes firmus steterit, oculi autem ex subiecta profunditate vertiginem passi fuerint, toti dilabuntur, sed opor-

5 Homil. 9. in 1. epi. Pauli ad Thessal. Simile.

dum emendationem morũ, dum supernorum scientiã desiderantibus, ac pie quærentibus animis ostendit, quasi aureo ornatui maiorẽ insuper, grauiorẽq; fulgorem gemmæ ardentis annectit.

30 *Li. 3. in c. 30. Prouer.* IDEM exponens verba illa; Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se, ait. Omnis sermo diuinæ auctoritatis, corda electorũ & igne charitatis accendit, & scientia veritatis illustrat, & vitiorum sordes, si quas in eis inuenerit consumit, & ab hostium insidijs sperantes in se, cunctisq; defendit aduersis.

31 *In ca. 38. Iob.* IDEM explicans verba illa; Quis dedit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui, vt plueret super terram absque homine, in deserto, vbi nullus mortalium commoratur, vt impleret inuiam, & desolatam, & produceret herbas virentes, dicit. Hic vehementissimus imber, Saluatoris est Euãgelium, qui emisit eloquium suum terræ, vt velociter curreret sermo eius. hic inquam imber in montibus Hierusalem, de immo terræ in sublime surrexit; Quoniam de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. *Isa 2.* Et eleuatus à sanctis Apostolis nubibus, velut aqua effluens copiosè currit, aura sibi flante Spiritus sancti in varijs signis, atque virtutibus. Viam sibi fidei fecit in nationibus, terrore nominis Dei, atque miraculorum tonitruo præcedente. Qd autem in laudem imbris Euangelici dicitur, quod plueret super terram inhabitabilem, quæ hominẽ non haberet, non erit mirabile, si vt sonat tantum intelligatur. Sed in deserto, idest, nationibus, doctrinã Dominicæ prædicationis copiosè effudit. In deserto, vbi nullus fuerat commoratus hominum, quoniam nullus prophetarum ad Gentes à Deo erat missus, vt impleret inuia, & desolata, & produceret herbas virentes. Euangelij imber terræ Ecclesiæ, quæ fuerat desolata a Deo, & pluuia, charitatis Dei, adipe repleuit eam, atq; in pingue dine, vt ex vbertate bonorum cœlestiũ produceret, ac proferret herbas virẽtes vt homo ferret fructum tricesimũ, sexagesimum, centesimum. Quis est pluuiæ pater, vel quis genuit stillas roris? Quis est huius pluuiæ, & huius imbris Dominici auctor, & conditor, nisi Deus? Quam pluuiam voluntariam segregauit Deus hæreditati suæ, dãs Filio gẽtes in hæreditatẽ suam. *Psal. 2.* Proinde in fluuio, affluentissimã largitatẽ diuinæ gratiæ demonstrauit. In rore autem, eandẽ gratiam sensim insinscentem visceribus, & medullas animæ penetrantem.

32 *In Ps. 22. tom 8.* IDEM exponens illa verba; Parasti in conspectu meo mẽsam, aduersus eos, qui tribulant me, ait. Vt non iam lacte quasi paruulus alar, sed solido cibo, idest, vt spirituali dente ruminans Scripturas sanctas, possim pueris resistere. Parasti in conspectu meo mensam: mensam vocat Scripturam diuinam. Sicut post laborem in mensa inuenitur consolatio, & refectio, sic & sancti per mensam, idest, per Scripturam diuinam habent consolationem, & refectionem. Aduersus eos, qui tribulant me. Persecutores Ecclesiæ, qui sunt dæmones, Iudæi, & hæretici. Contra istos omnes in Scripturis sacris inuenimus consolationem. Impinguasti in oleo caput meum. Per oleum intelligitur consolatio, quia sicut per oleum cõsolatur corpus, ita & per sacras Scripturas mẽs Ecclesiæ. Et calix tuus inebrians, quàm præclarus est. Calix intelligitur verbũ Dei. Inebrians, quia per prædicationem compungitur homo in mente, quando separat patrem à filio, & filium à patre suo, matrem à filia, & filiam à matre. Vel mystico me calice inebriasti, vt obliuioni traderem delectationes prioris vitæ.

33 *In Ps. 77.* IDEM exponẽs illa verba; Et mandauit nubibus desuper, & ianuas cęli aperuit, sic habet. Mãdauit nubibus, hoc est, prophetis, & Apostolis præcipitur, vt nobis verbũ prædicationis, quo anima spiritualiter pascatur, annuncient: cibaria misit eis in abundantia, vt iam non literæ hordeo, sed spiritualis tritici dogmate satientur.

34 *Li. 5. Hex. ca. 7. to. 4. Psal. 23.* AMBROSIVS inquit. Euangelium est mare, in quo Hebræus euasit, Ægyptius interẽptus est. Euangeliũ est mare, in quo est Sponsa Christi Ecclesia, & di-

& diuinæ gratiæ plenitudo, quæ super maria fundata est, sicut dixit propheta: Ipse super maria fundauit eam. Euangelium est mare, in quo piscantur Apostoli.

35 *Lib.9.cōf. c.10.to 1.* AVGVSTINVS ostendit vim diuini verbi, quādo ipse, & mater eius soli starent incumbentes ad quandam fenestram, vnde ortus intra domum, quæ illos habebat, prospectabatur, & ait. Illic apud ostia Tyberina, vbi remoti à turbis colloquebamur soli valde dulciter, & præterita obliuiscentes, *Phil. 3.* in ea quæ ante sunt, extenti, quærebamus apud nos qualis futura esset æterna vita sanctorū. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluenta fontis vitæ. Cumq; ad eum finem sermo produceretur, vt carnalium sensuum delectatio quantalibet in quantalibet luce corporea præ illius vitæ iucunditate non comparatione, sed nè commemoratione quidem digna videretur: erigentes nos ardentiore affectu in idipsum, &c. Et dum loquimur, & inhiamus illi, attigimus eam modicè toto ictu cordis, & suspirauimus, & reliquimus ibi religatas primitias spiritus. Tu scis Domine, quòd illo die, cū talia loqueremur, & mundus iste inter verba nobis vilescebat cum delectationibus suis. Tunc ait illa, Fili quantum ad me attinet, nulla iam re delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, iā consumpta spe huius sęculi.

36 *Epi. 119. ad Ianuariū. de ritibus Ecclesiæ.t 2.* IDEM ait. Muri ciuitatis Hiericho, quæ Luna interpretatur, septimo circuitu arcæ testamenti corruerunt. Quid enim nunc aliud agit prædicatio regni cœlorum, quam circuitio arcæ significauit, nisi vt omnia munimenta mortalis vitæ, idest, omnis spes huius sæculi, quæ resistit spei futuri sæculi, in dono septenario Spiritus sancti per liberum arbitrium destruatur? Ob hoc enim circumeunte arca, non impulsu violento illi muri ceciderunt, sed sponte.

37 *Lib. 18. de ciui. Dei. c.32.to 5. Abac 3.* IDEM exponit verba illa: Deus ab austro veniet, & Sanctus de monte Pharan, seu vmbroso, & ait. Montem vmbrosum, atq; condensum libentius acceperim Scripturarum altitudinem diuinarum. Multa quippe ibi vmbrosa, atque condensa sunt, quæ mentem quærentis exerceant. Qui ascendes super equos tuos, & equitatio tua salus: hoc est Euangelistæ tui portabunt te, quia reguntur à te, & Euangelium tuū salus est eis, qui credunt in te. Fluminibus scindetur terra, hoc est, influentibus sermonibus prædicantium te, aperientur ad confitendum hominum corda, quibus dictum est: Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Gurges aquarum transijt, vel disperges aquas incessu. Quid est disperges aquas incessu, nisi ambulando in eis, qui te vsque quaq; prædicant, hac atque illac disperges fluenta doctrinæ?

38 *Capit 42. eiusdem libri.* IDEM docet, qua dispensatione prouidentiæ Dei, Scripturæ sacræ veteris testamenti ex Hebræo in Gręcum eloquium translatæ sint, vt vniuersis gentibus innotescerent, & dicit. Has sacras literas etiam vnus Ptolemæorum Regum Ægypti nosse studuit, & habere. Primus Rex ex Ptolemæis Lagi filius, multos ex Iudæa captiuos in Ægyptū transtulit. Huic autem succedens alius Ptolemæus, qui est appellatus Philadelphus, omnes, quos ille adduxerat subiugatos, liberos redire permisit, insuper, & dona regia in templum Dei misit, petiuitq; ab Eleazaro tunc Pōtifice, dari sibi Scripturas, quas profectò audierat fama prædicante diuinas, & ideo concupiuerat habere in bibliotheca, quam nobilissimam fecerat. Has ei cū idem Pontifex misisset Hebræas, post etiam ille interpretes postulauit, & dati sunt ei septuaginta duo de singulis duodecim tribubus seni homines, linguæ vtriusque doctissimi, Hebrææ scilicet, atque Græcæ. Traditur sanè tam mirabilem, ac stupendum planeq; diuinum in eorum verbis fuisse cōsensum, vt cum ad hoc opus separatim singuli sederint, ita enim eorum fidem Ptolemæo Regi placuit explorare, in nullo verbo, quod idem significaret, & tantundem valeret, vel in verborum ordine alter ab altero discreparet, sed tamquam, si vnus esset interpres, ita quod om-

omnes interpretati sunt, vnum erat, quoniam reuera spiritus erat vnus in omnibus, vt isto etiam modo illarum scripturarum, quæ diuinæ erant, commédaretur auctoritas, crediturus quandoque gentibus profutura, quod iam videmus effectum.

39 *In Ps. 7.* IDEM exponens verba illa: Arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis, inquit. Arcum istũ Scripturas sanctas libenter acceperim. Hinc tanquam sagittę emittuntur Apostoli, vel diuina præconia iaculantur. Quas sagittas ardentibus operatus est, idest, qui percussi diuino amore flagrent. Qua enim alia sagitta percussa est, quæ dicit: Inducite me in domum vini, constituite me inter vnguenta, cōstipate me inter mala, quia vulnerata charitate ego sum? *Cant. 2.* Quibus alijs sagittis accenditur, qui redire ad Deum cupiens, & ab ista peregrinatione remeare, aduersus dolosas linguas petit auxilium, & ei dicitur. *Psal. 119.* Quid detur tibi, aut quid adijciatur tibi aduersus linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoribus: idest, quibus percussus, atq; inflammatus tanto amore ardeas regni cœlorum, vt omnium resistētium, & à proposito reuocare volentium linguas contemnas, & persecutiones eorum derideas, dicēs: *Rom. 8.* Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an periculum, an gladius? Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angelus, neque potestates, neque pręsentia, neque futura, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei. Sic ardētibus sagittas suas operatus est. Nam in Gręcis exemplaribus ita inuenitur, sagittas suas ardētibus operatus est. Latina autem ardentes pleraq; habent: sed siue ipsæ sagittæ ardeant, siue ardere faciant, quod vtiq; non possunt, nisi & ipsæ ardeant, integer sensus est. Sed quia non sagittas tantùm, sed & vasa mortis, dixit in arcu Dominum parasse, quæri potest, quæ sint vasa mortis, an fortè hæretici? Nam & ipsi ex eodem arcu, idest, ex ijsdem Scripturis in animas non charitate inflāmandas, sed venenis perimendas insiliunt: quod non contingit, nisi pro meritis. Propterea diuinæ prouidentiæ etiam ista distributio tribuenda est. Malo enim voto per peccatum legentes, malè coguntur intelligere, vt ipsa sit pœna peccati: quorum tamen morte filij catholicę Ecclesiæ tanquam quibusdam spinis à somno excitantur, vt ad intelligentiam diuinarum proficiant Scripturarum. An fortè easdem sagittas, & vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, & ardentibus operatus est, ad exercitationem fidelium? Nō enim falsum est, *1. Cor. 2.* quod Apostolus dicit: Alijs sumus odor vitæ in vitam, alijs odor mortis in mortem. Apostoli enim igneæ sagittæ fuerunt ad inflammandum per verbum Dei corda credentium.

40 *In Ps. 10.* IDEM explicans verba illa; Pluet super peccatores laqueos, dicit. Si nubes non nisi boni, & veri prophetæ intelliguntur, & de his manifestum est super peccatores laqueos pluere Deum, quamuis de his etiam pios ad fructificandum irriget. Quibusdam, inquit, *2. Cor. 2.* Apostolus sumus odor vitæ in vitam, quibusdam odor mortis in mortem, nō enim prophetæ tantùm, sed omnes verbo Dei animas irrigantes, nubes dici possunt. Qui cum male intelliguntur, pluit Deus super peccatores laqueos. Cum autem bene intelliguntur, fœcundat pectora piorum, atque fidelium. Dominus dicit: Non quod intrat in os coinquinat hominem. Audit hoc peccator, & gulam parat voracitati: audit hoc iustus, & à ciborum discernendorum superstitione munitur. Et hinc igitur eadē Scripturarum nube, pro suo cuiusque merito, & peccatori pluuia laqueorum, & iusto pluuia vbertatis infusa est.

41 *In Ps. 35.* IDEM inquit. Sermo Dei aduersarius tuus est, si tu amicus sis iniquitatis tuæ. Si autem tu aduersarius sis iniquitatis tuæ, sermo Dei amicus est, & aduersarius iniquitatis tuæ. Si ergo odisti iniquitatem tuam, iungis te sermoni Dei, & eritis duo aduersus illam perimendam, tu, & sermo Dei. Tu enim per te ex viribus tuis nihil potes, adiu-

uat te ille, qui tibi sermonem misit, & vincitur iniquitas: si tu illam odisti, & Deus dimisit, & eris liber: si autem ipsam diligas, contrarium est tibi intelligere, quidquid contra illam dicitur.

42 *In Ps. 37. Can. 2.* IDEM exponens illa verba: Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, ait. Solem & verba Dei sagittas accipere. Sed numquid ab his posset iste sic dolere se percuti? Verba Dei tanquam sagittæ excitant amorem nondum excitatum, non dolorem. An quia & ipse amor non potest esse sine dolore? Quidquid enim amamus, & non habemus, necesse est, vt doleamus. Nam ille amat, & non dolet, qui habet, quod amat. Qui autem amat, & nondum habet, gemit. Inde illud in persona Ecclesiæ in *Cant. 2. & 5.* Cantico Canticorum sponsa dicit: Quoniam vulnerata charitate ego sum. Vulneratam se dixit charitate, amabat.n. quidem, & nondum tenebat, dolebat, quia nondum habebat: ergo si dolebat, vulnerata erat, sed hoc vulnus ad verã salutem rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad veram sanitatem non potest peruenire. Possumus itaq; etiã sic infixas sagittas accipere, idest, verba tua infixa cordi meo, & ex ipsis verbis tuis factũ est, vt recordarer sabbatum, & ipsa recordatio sabbati, & nondum retentio, facit me nõdum gaudere, & agnoscere, nec sanitatem esse in ipsa carne, neque dici debere, quoniam comparo istam sanitatem illi sanitati, quam habebo in requie sempiterna, vbi corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem, & video, quia in illius sanitatis comparatione, ista sanitas morbus est.

43 *In Ps. 76.* IDEM explicans illa verba: Vocem dederunt nubes, ait. Inde sonitus aquarum in laudibus Dei, in confessionibus peccatorum, in orationibus, inde abyssorum perturbatio, quia vocem *Isaia 5.* dederunt nubes. Quæ nubes? Prædicatores verbi veritatis, de quibus minatur cuidam vineæ Deus, quæ pro vua fecit spinas, & dicit: Mandabo nubibus meis, nè pluant super eam imbrem. Etenim sagittæ tuæ transeunt. Easdem voces nubium, rursus sagittas dixit. Verba enim Euangelistarum sagittæ fuerunt, quia propter similitudinem verbum Dei & sagitta est, quia percutit, & pluuia, quia rigat. Nemo ergo, iam miretur abyssorum conturbationem, quoniam sagittæ tuæ pertransierunt. Quid est pertransierunt? Non in auribus remanserunt, sed corda transfixerunt. Apparuerunt fulgura tua orbi terræ. Vox tonitrui tui in rota, vnde vidit, & commota est terra, cum Dei verba in ore Apostolorum, vt fulgura percuterent, & occiderent, & velut tonitrua exterrefacerent.

44 *Conc. 1. in Psal. 88.* IDEM exponens illa verba: Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine: etenim veritatem tuam in Ecclesia Sanctorum, dicit. De cœlis nulla est dubitatio, quòd intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et vbi confitebuntur cœli mirabilia tua, & veritatem tuam? In Ecclesia Sanctorum. Excipiat Ecclesia rorem cœlorum, sitienti terræ pluãt cœli, & germinet excipiens pluuiam germina bona, opera bona, nè pro bona pluuia det spinas, & pro horreo expectet ignem, confitebuntur cęli mirabilia tua Domine, & veritatem tuam in Ecclesia Sanctorum. Prædicatores cœli sunt, & nubes. Cœli, propter fulgorem veritatis, nubes, propter occulta carnis, propter mortalitatem, & sunt prædicatores veritatis propter imbrem nubium.

45 *In Ps. 119. Matt. 5.* IDEM explicans verba illa: Esto consentiens aduersario tuo, dum es in via, nè forte tradat te iudici, & iudex tradat te tortori &c. ait. Concordandũ est cum aduersario, dum es cum eo in via. Est enim sermo Dei aduersarius tuus, quandiu cum illo non concordes: concordas autem, cum cæperit te delectare facere quod dicit sermo Dei. Iam qui erat aduersarius, fit amicus. Sic finita via, non erit qui tradat te iudici. Ergo propter legem tuam sustinui te Domine.

46 *In Ps. 149.* IDEM in expositione illius loci: Gladij ancipites in manibus eorũ, ait. Frameæ bis acutæ, & spatæ. Magnum mysterium habet hoc genus ferramenti.

ti, quod ex vtraque parte acutum est. Frameas bis acutas intelligimus sermonem Domini, & vna framea est, sed ideo multæ dicuntur, quia multa sunt ora,& linguæ Sanctorum. Sermo Dei gladius bis acutus. Dicit de temporalibus, dicit de æternis, in vtroque probat, quod dicit,& eum, quem ferit, separat à mundo. Ipse est gladius, de quo Dominus dicit: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Filius vult seruire Deo, pater non vult: venit gladius, venit sermo Dei, & separat filium à patre: veniat gladius bis acutus, afferat promissionem vitæ præsentis & futuræ, cõsolationem temporalium, æternorum fruitionem. Quidquid temporaliter nobis promissum est, ad vnã partem gladij pertinet, quidquid in sempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Pater, mater, soror, vxor sit, amicus sit, non te retrahant, & vtilis tibi erit gladius bis acutus, vtiliter te ille separat, male te tu conglutinas. Sed gladij in manibus, & non in linguis? In manibus, dixit in potestate. Acceperunt enim sermonem Dei potestate, vt vbi vellent dicerent, cui vellent, dicerent, non timerent potestatem, non cõtemnerent paupertatem. In manibus enim habebant gladium, qua volebant vibrabant, versabant, percutiebant, & hoc totum erat in potestate prædicantium. Nam si non est in manibus sermo, ne forte aliquis dicat, quomodo sermo est gladius bis acutus, & quomodo in manibus? Si ergo sermo non est in manibus, quare scriptum est: Factus est sermo Domini in manu Aggæi prophetæ? Nunquid fratres sermonem suum Deus in digitis ipsius fecit? Quid est in manu ipsius factus est? In potestate illi datum est, prædicare sermonẽ Domini. Postremò possumus etiã has manus aliter intelligere, nam qui locuti sunt, in lingua habuerunt sermonem Dei, qui scripserunt, in manibus, & frameæ bis acutæ in manibus eorum. Iam fratres videtis sanctos armatos: attendite strages, attendite gloriosa prælia. Quid fecerunt isti habentes gladios in manibus? Vindictam in nationibus, increpationes in populis, alligauerunt reges in compedibus, & nobiles in manicis ferreis. Per verbum Dei prædicatores sancti hæc operati sunt in gẽtibus, &c.

Heb. 4.

Matt. 10.

Aggæi 1.

47 IDEM exponens verba illa, quibus dictum est Ioanni: Accipe librum, & comede illum, & faciet amaricare ventrem tuum, sed in ore tuo erit tanquam mel dulce, inquit. Cum perceperis verbum Dei, delectaberis eloquij diuini dulcedine, sed amaritudinem senties, cum prædicare, & operari cœperis, quod intellexeris sicut scriptum est: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras, & aliter. Erit, inquit, in ore tuo dulce, vt mel, & in ventre amaritudo. In ore intelliguntur boni, & spiritnales Christiani, in ventre carnales, & luxuriosi. Inde est, quod cum verbum Dei prædicatur, tunc spiritualibus dulce est, carnalibus verò, quorum Deus venter est, amarum videtur, & asperum.

Hom. 8. in Apoc. 10.

Psal. 16.

Phil. 3.

48 IDEM in explicationem illorum verborum Matthæi 5: Esto consentiẽs aduersario tuo, cito, cum es cum illo in via. Ne fortè aduersarius tradat te iudici, iudex ministro, minister in carcerem, dicit. Quæramus istum aduersarium, & conteramus illi. Si peccas, aduersarius tuus sermo Dei est: Verbi causa, delectat te inebriari, dicit tibi, noli: delectat te nugari, adulterari, dicit tibi, noli: in quibuscumque peccatis volueris facere voluntatem tuam, dicit tibi, noli: aduersarius est voluntatis tuæ, ò quam bonus, & quàm vtilis aduersarius: non quærit nostram voluntatem, sed vtilitatem. Aduersarius est nobis, quamdiu sumus & ipsi nobis. Quandiu tu tibi inimicus es, inimicum habes sermonem Dei: esto tibi amicus, & concordas cum illo. Non homicidiũ feceris, audi, & concordasti. Non furtum feceris, audi, & concordasti &c. In his omnibus cùm tuo aduersario concordasti, dic mihi, quid perdidisti? Non solùm nihil perdidisti, sed & te ipsum, qui perieras, inuenisti. Via, vita ista est. Si concordauerimus cum illo, si consenserimus illi, finita est via, nõ timeSer. 1. in verbis Domini in Matt. 10.

Ser. 1. in verbis Domini in Matt. 10.

habebimus iudicem, ministrum, carcerem. Quia nescimus quando via finienda est, semper cum aduersario nostro debemus concordare. Si concordaueris in via, seruans aduersario bonam voluntatem, pro iudice inuenies patrem, pro ministro sæuo, Angelum ducentem in sinum Abrahæ, pro carcere paradisum, quàm cito in via cuncta mutasti, quia tuo aduersario consensisti.

49 *Ser. 91. de tempore.* IDEM ait. Sẽper nobis Deus pluit manna de cęlo: cęlestia namque sunt eloquia ista. Si vis suscipere verbum Dei, & manducare manna, scito illud minutum esse, & valde subtile, sicut semen coriandri. Habet aliquid oleris, quo nutriri, & recreari possit infirmus. Habet aliquid rigoris, & ideo vt pruina est. Candoris autem, & dulcedinis habet plurimum, quia eloquia Domini dulciora sunt super mel & fauum. Multa alia de re hac habes, quæ adnotauimus iam in Homilia Origenis in Exodum.

50 *Li. 10 Moral. ca. 2. tom. 1.* GREGORIVS explicans illa verba Iob 29. cap. Super illos stillabat eloquium meum, sic habet. In hac stillatione eloquij, quid aliud, quam mensura prædicationis accipitur? Quia oportet, vt exhortationis gratia singulis iuxta capacitatẽ ingenij, conferatur. Debet enim subtiliter is qui docet perspicere, nè plus studeat, quàm ab audiẽte capiatur, prædicare. Debet enim ad infirmitatem audientium semetipsum contrahendo descẽdere, nè dum paruis sublimia, & idcirco non profutura, loquitur, se magis curet ostendere, quàm auditoribus prodesse. Expectabant me sicut pluuiam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinũ. Verba quippe sanctæ prædicationis, sicut pluuiam sustinemus, cum vera humilitate, ariditatẽ nostri cordis agnoscimus, vt post sanctæ prædicationis irrigemur. Vnde rectè per psalmistam dicitur: Anima *Psal. 142.* mea sicut terra sine aqua tibi. His doctrinæ fluentis infundi, propheta nos *Isa. 55.* admonet, dicens: Omnes sitientes venite ad aquas. Qui dum extrema parte iam sæculi, verba sanctæ prędicationis accipimus, quasi ad imbrem serotinũ, os cordis aperimus. De hoc imbre se- *Hier. 5.* rotino aliàs scriptum est: Dabo vobis pluuiam temporaneam, & serotinam. Temporaneam quippe pluuiam dedit, quia electis suis priori tempore legis intellectum contulit. Serotinam quoq; pluuiam tribuit, quia prædicari diebus vltimis incarnationis suæ mysterium fecit. Quod quia sancta Ecclesia quotidie annunciare non desinit, ora cordis audientium velut ex imbre serotino infundit.

IDEM explicans verba illa Iob 33. *Libro 23. Mor. c. 17.* cap. Abominabilis ei fit in vita sua panis, inquit. Per panem, diuinæ doctri- *Isa. 21.* næ eruditio designatur, sicut per prophetam dicitur: Qui habitatis in terra austri, cum panibus occurrite fugienti. In terra quippe austri habitant, qui in sancta Ecclesia positi, superni Spiritus charitate perflantur. Fugit autem, qui huius mundi mala euadere concupiscit. Qui ergo in terra australi habitat, fugienti cum panibus occurrat: id est, is, qui iam Spiritu sancto intra Ecclesiam plenus est, eum, qui mala sua euadere nititur, eruditionis alloquio cõsoletur. Fugienti s. cum panibus occurrere, est metuenti æterna supplicia, doctrinæ sacræ escas offerre, & modò tumorem terrore comprimere, modò pauorem exhortatione refouere. Quia panis refectio, Scripturæ sacræ non inconueniẽter accipitur, per eundem prophetam Iudæis solam literam seruantibus dicitur: Quare appenditis argentum, & *Isa. 55.* non in panibus. Ac si diceret pensatis sacra eloquia, sed non in refectione, quia dum solam literæ speciem custoditis, de spiritali intelligentia pinguedinem internæ refectionis amittitis.

52 *Ser. 3. de multiplici vtilitate verbi Dei. Luc. 11.* BERNARDVS ait. Beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Vultis nosse quam beati? Primũ quidem sonans in auribus animæ vox diuina conturbat, terret, dijudicat, sed continuò, si bene aduerteris, viuificat, liquefacit, calefacit, illuminat, mandat. Denique & cibus noster est, & gladius, & medicina, & confirmatio, & requies, resurrectio quoq; & consummatio nostra.

3 CHRYSOSTOMVS inquit. Sicut infirmus, qui ipse venit ad medicum, ex parte iam sanus est, sic & ipse peccator, qui venit ad sacerdotem, vt doctrinæ medicinam quærat, ex parte iam iustus est. Illum autem grauis tenet infirmitas, quem sacerdos sequitur verbis, & ille spiritualium verborum medicamentum non sentit, nec melioratur, sed quasi qui stomachũ patitur, quidquid manducauerit, & biberit, iterum vomit. Sic & illa anima patiens, quidquid audierit, statim de sensibus suis proijcit foras, sic illi infideles Iudæi, de quibus dictum est: Omnem escam abominata est anima eorum, id est, omnem escam doctrinæ animam nutrientem. Circuibat Iesus totam Galilæam, docens, & prædicans Euangelium regni. Aliud est docere, aliud Euãgelium prædicare. Docebat enim eos dicens iustitias naturales, quas etsi ille non diceret, ipsa ratio naturalis eos doceret, vt puta castitatem, & cætera huiusmodi, quæ etsi homines non audiũt, tamen à semetipsis bona esse intelligũt, sicut ait Paulus Apostolus Romanis: Cum enim Gentes, quę legem Dei non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, &c. Sed fortè dicis, si ea eos docebat, quæ omnes intelligunt, quid opus habebat eos docere? Audi, doctrina non tantùm propter manifestationem rerum obscurarum inuenta est, quantum propter excitationem cordis, & spiritus. Talis est enim humana natura, vtpote præualentibus delectationibus carnalibus in homine, sciẽtia, quæ est in eo iustitiæ naturalis, excluditur, & quasi in obliuionem deducta, de memoria foras expellitur, & obdormit. Cum ergo cœperit doctor in illis reprehendere, & repercutere mala carnalia, quasi præcissis delectationibus carnalibus, iterum scientiam in memoriam eorum reducit, & in sensibus reparat. Vnde & gladius dicitur sermo diuinus, quia sicut gladius carnes præcidit, sic & sermo diuinus concupiscentias carnales.

Homil. 8. ex imperf. in Matth. to. 2. Simile. Psal. 106. Mat. 4. Rom. 2. Eph. 6. & Heb. 4.

3 IDEM sic habet. Sicut stomachus accipiens cibum coquit eum in seipso, & per totum corpus dispergit, sic & sacerdotes accipiunt scientiam sermonis per Scripturas ex Deo, & excoquentes eas in se, idest, tractantes, & meditantes apud se, vniuerso populo subministrant. Et sicut stomacho ministrante, vnumquodque membrum suscipit nutrimentum, & conuertit ipsum in se, secundùm suam naturam, vtputa, quod suscipit iecur, totum fit sanguis, quod autem suscipit fel, bilis efficitur totum, quod verò ascẽdit in pulmonem phlegmata fiunt, quod autem in mammillas totum efficitur lac: sic sacerdotibus in Ecclesia loquentibus, verbum omnes suscipiunt, vnusquisq; autem cõuertit illud secundùm proprium cor, ita vt vnum idipsum verbum, in cordibus quidem rectis procedat ad vitam, in cordibus autem peruersis, suscitet iracundiam, quasi bilis, in alijs autem operatur dilectionem dulcissimã, quasi lac, in alijs autem odia, quasi phlegma nociuum, & expuendum.

Hom 1 imperfecti in c. 21. Mat.

4 IDEM explanans verba illa: Misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias, ait. Prandium est doctrina iustitiæ, & verba cœlestium mysteriorum. Quæ omnia mandens homo, idest, audiens, acquirit sibi vitam æternam. Multas enim proprietates habet sermo ad escam. Sicut enim, qui mittit in os suum fragmentum panis, aut qualemcunq; cibum, primum molit eum dentibus, & ita dimittit in stomachum, sic & cum audimus omne verbum, necesse est ipsum meditari in ore sensus, & quasi quibusdam dentibus, idest, tractatibus molere, & videre quid est, quod dicit, aut propter quam rem dicit. Nam quemadmodum qualemcunq; cibum nisi masticauerimus dentibus, non sentimus saporem eius, ita & verbum, q̃d audimus, nisi masticauerimus, ipsum tractantes in nobis, non possumus intelligere virtutem verbi illius. Nam & manna, quod edebatur in eremo, figuram habebat verbi, ideo dicebatur manna, quod interpretatur Hebraicè, quid est hoc? vt quotiescunq; audimus verbum, admoneat nos ipsum nomen requirere, quid est hoc, quod audimus?

Homi 41. imperfecti in ca. 22. Matth. Deut 18. Exo. 16.

Et

Et sicut cibum postquam masticauerimus, dimittimus in stomachum, ita & verbum, postquā bene tractauerimus, commendamus ipsum memoriæ quasi stomacho. Nam quemadmodum non prodest cibus, nisi cum fuerit masticatus, & in stomachum descenderit, sic non proficit ad salutem verbum, nisi cū fuerit intellectui, & memoriæ traditū. Nam sicut cibus nihil prodest, si manducauerimus, & iterum euomimus cū de stomacho, sic nihil nobis prodest verbū quod audimus, & illico obliuiscimur. Cibus, qui in stomacho stat, ille confortat, & sermo, qui in memoria manet, ille saluat. Vnde & apud Iudęos illa animalia sunt munda, quæ reuocant cibum, & ruminant. Ergo animal illud est mundum, quod masticat, & tradit vtero, & iterum de vtero reuocat, & ruminat. Et homo ille spiritualis est, & sanctus, qui audiens verbum tractat, & cum intellexerit, memoriæ quasi vtero tradit, & iterum de memoria reuocat, & considerat. Ille autem homo immundus est ante Deum, qui non recordatur aliquando, nec retractat, quod audit. Qui autem manducat de spirituali conuiuio, repletur spiritu, dilatatur sensibus, nutritur in veritate, pinguescit in fide, & sic ingreditur ad interiora voluntatis Dei, & manens in eis, acquirit sibi vitam æternam. Qui autem ab hoc conuiuio verbi, longe fuerit factus, euacuatur spiritu, angustatur sensibus, deficit à veritate, distillat à fide, & sic egrediens ab omnibus voluntatibus Dei ad inferiora, nouissimè cadit in mortem. De incarnatione Christi, & cęlesti illa terra, mel & lac fluxerunt. Lac enim opus est miraculorum, quoniam & sine labore dentium, & cum suauitate comeditur, per quod rudes in fide, quasi pueri sustentantur. Mel autem eloquia, & doctrinæ dicuntur, sicut ait propheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, sicut mel ori meo. Ergo terram fluentem lac & mel quam Abrahæ promisit, Christi incarnatio fuit, qui lacte miraculorum, & melle doctrinæ nutritutus fuerat gentes rudes in fide. Conuiuium autē hoc

Leuit. 11. & Deu. 14.

Psal. 118.

Gen. 12.

cœpit præparari, quando lex Domini data est irreprehensibilis, conuertens animas, quando testimonium Domini fidele datum est sapientiam præstans paruulis, quando iustitiæ Domini rectę lætificantes corda, quando præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Sicut enim regale prandium multis ciborum speciebus ornatur, ita & hoc conuiuium Scripturarum, diuersis iustitiarum speciebus est decoratum. Ecce prandium meum paraui: idest, ex omni lege, & ex omnibus prophetis, Scripturarum mensas ornaui.

Psal. 18.

HIERONYMVS exponens verba illa: Ecce dominator Dominus exercituum auferet ab Hierusalem, & Iuda validum, & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ, dicit. Nihil apud Iudæos post passionem Domini forte, nihil validum est, sed omnia infirma, & languida. Fortitudo igitur panis aufertur ab eis, & fortitudo aquæ; de qua idem Dominus loquebatur: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, nō sitiet in æternum, sed aqua, quam ego do ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. De huiuscemodi panibus, & in Prouerbijs legitur: Aperi oculos tuos, & replere panibus. Habent Iudæi panem, sed absque fortitudine, habent aquas, sed absque robore. Legunt enim Scripturas, sed non intelligunt, tenent membranas, & Christum, qui in membranis scriptus est, perdiderūt. Et quia fortitudinem perdiderunt, & infirmi sunt, propterea olera comedūt. Athletarum autem solidus cibus est, qui & vitam sustentat humanam, & viuentibus præbet fortitudinem. De istiusmodi pane, & aqua, quod auferantur à Iudæis, etiam alius propheta testatur, dicens: Ecce dies venient, dicit Dominus, & emittam famem super terram: non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi sermones Domini.

Lib. 2. in ca. 3. Isa.

Ioan. 4.

Proue. 20

Amos 8.

IDEM exponens verba illa: Vinea facta est dilecto meo: & sepsit eam, & lapides elegit ex illa, sic habet. Vineæ nomine describit populum Iudæorum, quem sepsit Angelorum auxilio. Et lapides elegit ex ea,

In cap. 5. Isa.

vel

vel idola, vel omnia, quæ ad Dei cultum poterant impedire. Et plantauit in eam vineam Soreth. Aiũt enim Hebræi, Soreth genus esse vitis optimæ, quod vberes fructus faciat, neque perpetuos. Ædificauit quoque turrim in medio eius, templum videlicet in media ciuitate, & torcular extruxit in ea, hoc est, altare. Cuncta, quæ dicuntur de vinea, possunt & ad animæ humanæ referri statum, quæ à Deo plantata in bonum, non vuas attulerit, sed labruscas, & postea fit tradita bestijs conculcanda, nec diuinum imbrem susceperit doctrinarum, quia præterita dona contempserit. Et expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruscas. Aquila interpretatus est fructus pessimos, Symmachus imperfectos, & Theodosius spinas. Domino enim expectante, vt vindemiæ tempore deferrent vuas ad torcularia, isti se curis, & vitijs sæculi demergentes, blasphemiarum stimulos obtulerunt. Nunc ergo habitatores Hierusalem, & viri Iuda iudicate inter me, & vineam meam, &c. Feci, inquit, vniuersa, quæ debui, plantaui vineam in loco vberrimo, circumdedi maceriam, elegi lapides. Vitis quoque ipsa non fuit vna de pluribus, sed electa. Iudicate ergo inter me, & vineam meam. Et illis tacentibus subdit: An quod expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruscas? Nisi fortè, inquit, in hoc errarui, quod pro labore meo expectaui, vt faceret vuas non labruscas, quas incuria, ac deserta vinea afferre consueuit. Et nunc ostendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, & ponam eam desertam, non putabitur, & non fodietur, & ascendent super eam vepres, & spinæ. Et nubibus mandabo, nè pluant super eam imbrem. Quoniam feci vineæ meæ cuncta quæ debui, & pro vuis attulit labruscas, auferam vniuersa, quæ dederam. Tollam Angelorum auxilia, destruam muros, & inimicis gentibus subiacebit, eritq; deserta, & non putabitur in æternum, vt redigatur in vepres. Et nubibus mandabo, nè pluãt super eam. Istę sunt nubes, quas eduxit Dominus ab extremo terræ, de quibus & in psalmo legimus: Veritas tua vsq; ad nubes. Hæ nubes, quã sub Elia propheta omnes idololatræ erant, tribus annis & sex mẽsibus super terrã Israel non pluerunt. Quod quidem non solũ de Prophetis, sed de Apostolis possum intelligere, quòd post passionem Domini nec Apostolos, nec Prophetas habuerunt Iudæi, nè pro vuis afferrent spinas, sed pro ariditate, & sterilitate sua præcarentur eũ, qui potest imbres mittere. Vnde & in Leuitico loquitur ad eos: Ponam cęlum ferreum vobis, & terram æneam. Et in Deuteronomio: Erit cęlum super caput tuum æneum, & terra subter te ferrea. Et rursus: Dabit Dominus pluuiam terræ tuæ, & cinis de cęlo descendet super te, donec eradicet te, & deleat, quia terra, quæ frequenter super se venientem suscipit pluuiam, & non facit segetem, reproba est, & maledicto proxima.

Leuit. 26.
Deut. 28.

IDEM exponens illa verba: Luxit Iudæa, & portæ eius corruerunt, & obscuratæ sunt super terram, & clamor Hierusalẽ ascendit. Maiores eius miserunt minores suos ad aquam, & non inuenerunt, reportauerunt vasa sua vacua. Confusi sunt, & afflicti, & operuerunt capita sua, propter terræ vastitatem, quoniam defecerunt, quia non venit pluuia super terram. Confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua, inquit. Tempore siccitatis, quando famem patitur multitudo audiendi, & discendi sermonem Dei, luget Iudæa, cultum Dei prius habere se iactans, & confessionem veræ fidei. Tũc obscurantur omnia, & inuoluuntur tenebris, & nequaquam in Hierusalem ratio regnat, & sermo doctrinæ, sed clamor, atque confusio. Maiores quoque, qui deberent ipsi pergere ad hauriendas aquas, mittunt iuniores, in quibus cani non sunt sapientiæ, & idcirco veniunt ad puteos, & non inueniunt aquas, quas patriarchas inuenisse narrat historia. Reportant va-

9 Li. 3. inc. 14. Hier.

sa sua vacua, iuniores videlicet, non quòd aquæ non fuerint, sed quòd illi inuenire non potuerint. Confusi sunt, & afflicti, suberubuerunt, & operuerunt capita sua, quia non potuerunt dicere cum Apostolo: Nos autem reuelata facie gloriam Domini contemplamur. Causaque præcipua, quia non venit, inquit, pluuia super terram. Mandatum est quippe ne pluerent super eam. Agricolæ quoque, quorum vnus loquitur; Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis, & in alio loco: Dei cooperatores sumus, operiunt caput suum, & confunduntur, intelligentes sine Dei gratia, & adiutorio, frustra se tendere. Nam & ceruia in agro peperit, & reliquit, quia non erat herba. Et onagri steterunt in rupibus, & traxerunt ventum quasi dracones, defecerant oculi eorum, quia non erat herba. Grandis sterilitas, quando & ceruæ in agro pariunt, & relinquunt fœtus suos, quia non sit herba, vel fœnum, vt quæ odore narium serpentes extrahunt de cauernis, & venenata interficiunt animantia, cibo gratiæ non vtantur. Onagri quoque, plana & campestria relinquentes, illi de quibus scriptum est: Quis dimisit in solitudine onagrum liberum, stent in rupibus, & cernere nequeant, & attrahant ventum in similitudinem draconum, deficiantque oculi eorum, & claram lucem cernere nequeant, rationalibus subtractis cibis. Siccitas hæc sæpè accidit in Ecclesijs, quando cerui, & onagri inueniuntur in populis, & magistrorum penuria contabescunt. Sunt, qui possunt discere, & non sunt qui possunt docere. Si dubitamus, quare non descendunt pluuiæ super terram, quare cuncta aridirate marcescunt, audiamus: Iniquitates nostræ restiterunt nobis, propterea Domine, non secundùm opera nostra, sed secundùm sanctum nomen tuum, vince multas auersiones nostras. Hæc nos dicamus in tempore siccitatis, aquarúmque penuria. *Infra* 2. Ah ah ah, Domine Deus meus, prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis. Prophetæ falsa prædicabant, dicentes: Saturabimini sermonibus Dei. Deducant oculi mei lachrymam per diem, & noctem, & non taceant. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio, & si introiero in ciuitatem, ecce attenuati fame. Audiat hoc nostri prophetæ, & sacerdotes, quòd nec intus, nec foris propter negligentiam eorum sit vlla securitas, quòd & eos scandalizent, qui foris sunt, & eos, qui intus, fame interire patiantur. Concludit: Nunquid sunt in sculptilibus Gëtium, qui pluant, aut cœli possunt dare imbres? Nonne tu es Domine Deus, quē expectauimus? Tu enim fecisti omnia hæc. Dicamus hoc & contra hæreticos, qui pluuiam doctrinarum tribuere nō possunt. Et cum se cælos esse promittant, & de se scriptum glorientur: Cęli enarrant gloriam Dei, tamen imbres non possunt dare doctrinæ. Solus est enim Deus, qui suum instruat populum, & diuersitates gratiæ tribuat expectantibus se. Pluuia enim verbi Dei ab ipso est, quam propter peccata negat, & hanc ab ipso postulandam docet propheta, si tamen peccata relinquamus, quæ huius mali sunt causa & origo.

GREGORIVS explicans verba illa Iob 12. cap. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur. Si emiserit eas, subuertent terram, inquit. Si aqua, scientia prædicationis accipitur; sicut scriptum est: Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ, cum aqua cōtinetur, cuncta siccantur: quia si scientia prædicatorum subtrahitur, eorum, qui viridescere in spe æterna poterant, corda, protinus arescunt, vt in desperata siccitate remaneant, dū fugitiua diligentes, nesciunt sperare mansura. Si emiserit eas subuertent terram. Quid enim terra, nisi peccator accipitur, cui dictum est: Terra es, & in terram ibis. Manet itaque terra immobilis eum præceptis Domini eis peccator obedire contemnit, cum à veritatis lumine oculos mentis claudit. Sed quia scriptum est. Pedes eius steterunt, & mota est terra, quia cum veritas in cor desigitur, mentis immobilitas agitatur,

2.Cor. 3.

Isa. 5.

1.Cor. 3.

Iob 39.

Psal. 18.

Libro 11. Mor. ca. 6. to. 2.

Prou. 18.

Gen. 3.

tur: si sancti Spiritus gratia superno munere iuxta vocem prædicantis infunditur, statim terra subuertitur, quia peccatricis mentis duritia, ab immobilitatis suæ obstinatione permutatur, vt tantum se postmodum præceptis Dominicis flendo subijciat, quantum superbiendo prius contra Dominum ceruicem cordis erigebat. Cũ igitur mens humana diuino munere infusa, contra hoc, quod consueuerat, agere cœperit, terra subuersa est, quia deorsum missa est, quæ prius eminebat. Sicut in Paulo vides, cum audiret: Saule, Saule, quid me persequeris? emissa enim aqua, terra subuersa est.

12 *In ser. de verbis Abacuc pro ph. super custodiam meam stabo, &c.*

BERNARDVS docens, quòd aliter reprobis, aliter electis verbum Dei sapit, sic exorditur. Legimus in Euangelio, quod prædicante Dño, dixerint, durus est hic sermo, & ex hoc iam non fuerint cum eo. Interrogati verò discipuli, an & ipsi vellent abire, Dño inquiunt, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes. Ita dico vobis, vsque hodie quibusdam manifestum est, quoniam verba, quæ loquitur Iesus, spiritus, & vita sunt, & propterea sequũtur illum: alijs dura videntur, & miseram alibi quærunt consolationem. Sapientia siquidem in plateis clamitat, in lata videlicet & spatiosa via quæ ducit ad mortem, vt reuocet ambulantes per eam. Semel locutus est Deus. *Psal. 61.* Semel vtique, quia semper, vna enim & non interpolata sed continua, & perpetua locutio est. Reuocat autem peccatores ad cor, de cordis errore redarguit, pro eo quod ibi habitet ipse, ibiq; loquatur faciens nimirum quod docuit per Prophetam dicentem: *Isa. 40.* Loquimini ad cor Hierusalem. Nam Babylon, quoniam terra est, nec potest sustinere vniuersos sermones eius, elongatur à corde, & in carne magis ambulat, tanquam mortua à corde, immo tanquam columba seducta, non habens cor. Vult enim lętari, cum male fecerit, & exultare in rebus pessimis, audiésq; vocem Domini, huiusmodi gaudia nullatenus approbantem, sed detestantem, sed arguentẽ, sed condemnantem, fugit & abscondit se sicut Adam, nè Dominum audiat. 13 Audies vocem iudicij, quæ vocem consilij contempsisti. Salubriter modò admonet nos Propheta, dicens: Hodie si *Psal. 94.* vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Vtilius namq; & multò salubrius est, hodie audire eum consulentem, consolantem, admonentem, docentem, & vt multum arguentem, quã in die illa tam amara, tam lugubri, audire illum iudicantem, indignantem, vlciscentem, sæuientem, condemnantem. Bonum mihi propter verba labiorum eius cum propheta custodire vias duras, quàm pariter cum impio interfici spiritu labiorum eius. Nunc aũt, si *Psal. 16.* quid amaritudinis sentio in voce eius, non sine dulcedine est, quoniam cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur: immo verò & ipsa indignatio non aliunde quàm de misericordia est. Sic Deus vinum reprehensionis infundit, vt non desit oleum consolationis. Vnde Abacuc propheta Dominicam non *Abac. 2.* dissimulat increpationem, sed sedula, ac solicita circa eam cogitatione versatur. Ait enim: Super custodiam meam stabo, & figam gradum in munitionẽ, vt videam quid dicat mihi, & respondeam ad arguentem me. Primus gradus est, vt videamus, quid velit Dominus, quid placeat ei, quid loquatur.

Via cæli lata dicitur, & angusta, & quò l hac perambulanda sit, non illa, sicut neque via hominis, qua pessima sunt.
Cap. IIII.

1 CHRYSOSTOMVS explicans verba illa: *Homi. 42. in cap. 7. Matt. to. 2.* Intrate per angustã portam, quoniam lata & spatiosa via est, quæ ducit ad mortẽ, & multi sunt, qui intrant per eã, q̃ arcta & angusta est via, quæ ducit ad vitã, & pauci sunt, qui inueniunt eam, dicit. Certè post hęc Dñs inferius clamat: Iugum meũ suaue est, *Mat. 11.* & onus meum leue. Qũo igitur hic arctam illam angustamque prætunc at

Quomodo enim, quæ arcta & angusta est, facilis iudicatur? Quia & via est videlicet & porta, sicut etiam illa ipsa lata, & spatiosa via, in vtroque tamen nihil est omnino constans: nam cuncta prætereunt, & aspera huius vitæ, & prospera. Haud verò hoc solùm est facile etiam virtuti, quàm certè etiam facilem ipse præstat finis vitæ. Non enim transire solùm labores, atque sudores, sed ad bonum quoque properare finem (ad facilem vitam quippe contendit) potest consolationem afferre certantibus, ita & temporale sudorum & perpetuũ coronarum. Et quia prius sunt laboriosa, quæ transeunt, postea gloriosa quæ permanent, maximum potest laborum esse solatium. Propter quod & Paulus tribulationem leuem vocauit, non vtique ad qualitatem tribulationum, sed spem respiciens futurorum. Quod.n. in præsenti momentaneum est, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternũ gloriæ pondus operatur in nobis, nõ contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quod si nautis minaces illi pelagi fluctus, si tempestates, atq; hiemes agricolis, si vulnera, cædesq; militibus leues videntur atque tolerabiles, propter spem temporalium, ac pereuntium cõmodorum, multò magis cum cœlum proponatur in præmio, nihil ex præsentibus his aduersitatibus sentietur. Si verò aliqui etiam sic viam istam esse laboriosam putant, de sola eorum profectò desidia oritur ista suspicio. Sed hoc quoque ipsum quòd illam arctam vocauit, maximè ad faciendam illam facilem profuit, per hoc siquidem, vt semper vigilarent, admonuit. Sed sicut Paulus, cum ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, nõ idcirco dixit, vt deijceret animos militum, sed vt potius erigeret, ita hic Dominus velut à somno suscitans viatores, viam eorum asperam nuncupauit. Nec hoc tantùm illos modò ad vigorẽ mentis hortatus est, sed illud etiam commonendo, quia multos habeat via ipsa ad supplantandum paratos, quiq; quod si periculosius, non apertè se proferant, sed calidissimè tegant. Sed tu nequaquam, inquit, istud aspicias, quia hæc arcta vel aspera est, nec quia lata, & spatiosa est illa contraria, sed quonam, hæc vtraque perducat. Non igitur angamur, cum nobis multa in hoc itinere mœsta contigerint. Arcta est enim via, & porta prorsus angusta, sed non talis etiam illa est, ad quam tendimus, ciuitas. Dicendo verò, pauci sunt, qui inueniunt eam, segnitiem plurimorum vehementer expressit, ac docuit auditores, vt non ad multorum prospera hæc ac lęta respicerent, sed potius ad laboriosa paucorum.

2. Cor. 4.

Simile.

Ephes. 6.

IDEM in expositione eorumdem verborum: Intrate per angustam portam, &c. ait. Quoniam omnis quidem iustitiæ introitus ad vitam æternam angustus est homini vincti in carne, propter aduersitatem naturæ carnalis: nullis autem sic est angustus & laboriosus, quomodo ieiunantibus. Propter omnes quidem iustitias, præcipuè autem propter laboriosissimum ieiunium, dicit. Intrate per angustam portam, &c. Porta perditionis est diabolus, per quam introitur in gehennam, porta autem vitæ est Christus, per quam introitur in cœlum, de qua dictum est: Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam. Lata autem porta dicitur esse diabolus, non magnitudine potestatis extensus, sed effrenatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autem angusta dicitur Christus, non paruitate potestatis exiguus, sed humilitatis ratione collectus. Et aliàs intelligitur diabolus porta lata, & Christus angusta, quoniam diabolus omnibus peccatis inuolutos, & vniuersam mundi sarcinam baiulantes recipit, & ducit in mortem: Christus autem non recipit in se, nisi qui se omnibus peccatis exuerint, & deposuerint omnem sarcinam mundi, & facti fuerint subtiles, & spirituales, vt quales intrant in mũdum, tales exeant de mundo. Via autem perditionis est omnis iniquitas. Dicitur autem spatiosa, quia non est intra regulam veritatis & disciplinæ inclusa, sed per diuersa cat-

3. Homi. 18. ex imperfecto in Matt.

Psal. 117.

aaliuax

nullam voluptatum diffusa. Ambulantes in ea, non quod debent agere, hoc agunt, sed quidquid eos delectauerit, hoc sequuntur. Voluntas eorum lex est ipsorum, & non ipsi sub lege sunt, sed lex est sub illis. Via vitæ est omnis iustitia. Dicitur autem esse arcta, quia intra regulam veritatis & disciplinę est inclusa, & ambulantes in ea, non quod delectat eos, hoc faciunt, sed quod debent, quia lex non est eorum voluntas, sed ipsi sunt sub lege. Per viam venitur ad portam. Si viam ambules iustitiæ, ad Christum, qui via vitæ est, peruenies, si viam iniquitatis, ad diabolū. Vis non incurrere ad diabolum? declina à via, quæ ducit ad illum, & nullam habet in te diabolus potestatem: si autem ambulaueris in via, quæ ducit ad illum, iam non diabolo imputes perditionem tuam, quasi ille te traxerit ad se, sed tibi, qui tu iuisti ad illum. Nunquid porta ducit ad viam? sed via ducit ad portam, sic non prius diabolus homines ducit ad peccata, sed peccata ad diabolum ducunt. Vides ergo, hæc via perditionis quàm nociua est, quàm spatiosa est? Et ideo non solùm volentes, sed & quodammodo nolentes incurrūt in eam, & difficile est, vt natus in hoc mundo aliquantulum non incidat in eam. Quam lata de longe videtur, & ideo etiam infantes antequam viam vitæ videant, vel intelligant, istam vidēt, & cum intrauerit quis in eam, prout vult se agit, nec coangustatur in aliqua parte, ita vt delectet eum ambulare per eam. Ambulant enim in ea gaudentes, ridentes, manducantes, bibentes, deuorantes, & inebriantes: ambulant in ea diuites, mentientes, periurantes, cum vxoribus, cū meretricibus: quid sit tribulatio, nesciunt. Hæc autem iustitiæ via angusta, primùm nec facile videtur, & ideo, qui vult intrare in eam, necesse est, vt aliquantulum euagetur in via illa spatiosa, donec ante considerans aliquando inueniat istam. Et cum intrauerit in eam, non prout vult, agit: ex omni parte coangustatur, ita vt aliquando pęniteat eum intrasse in eam. Ambulant.n. tristes, lugentes, ieiunantes, etsi manducantes, & bibentes, tamen non sine lege timoris mādu cantes, & bibentes: ambulant pauperes, etsi diuites non sibi, sed alijs, aliena non tangentes, sua dispergentes. Et quē non pœniteat, quantum ad carnem, intrasse in eam? Et ne mireris, quia dixi pœniteat, cum Propheta dicit: Mei autem pęnè moti sunt pedes, pęnè effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorū videns. Ideo videntes homines hanc tribulatam, & angustam viam, multi recedunt ab ea, & quidam ab initio nec accedunt ad eam, nec volunt eam videre. Quidam verò accedunt ad eam, sed dum conside rant angustias & labores eius, recedūt ab ea. Adhuc autem spatiosa dicitur illa via etiam hac de causa, quia omnia, quæ sunt, vxores, filij, parentes, amici, aurum, argentum, vestimenta, domus, possessiones, omnes species bonorum ciborum, & potuum, omnia artificia, omnes negotiationes, militię, honores, & quidquid in hoc sæculo est, quod aut visum delectat, aut gustum, aut odoratum, viæ perditionis sunt. Non quia omnes, qui ambulant in illis rebus, peccant, sed quia omnes istæ res ad peccatum impellunt. Via autem vitæ angusta est, quia vna est species, idest abstinentia omnium rerum.

Psal. 72.

IDEM inquit. Ne insaniamur ad externa illa bona, & in sobrietate in finem vsque perseuerabimus, compo namus nos ipsos vndique: & quemadmodum super funem extensum ambulantibus non licet, vel parum negligentes esse, nā parū illud, magnū illis malū generat: mox.n. subuersi deciderent, ac perirent, ita neq; nobis pigrescere licet. Viam.n. incedimus angustam, & vtrinque præcipitijs obnoxiam, pedemque simul duorum non capacem: vidēs qua nobis opus sit diligentia? Non vides eos, qui tam periculosa illa itinera conficiunt, quomodo non solùm pedes, sed & oculos communiunt? Quando enim pmiauerunt vtrinq; attendendum, & si pes firmus steterit, oculi autem ex subiecta profunditate vertiginem passi fuerint, toti dilabuntur, sed opor-

9 Homil. 9. in 1. epi. Pauli ad Thessal. Simile.

oportet, vt & sibijpsis, & incessui simul attendant. Multa est malitiæ profunditas, magna sunt præcipitia, densæ subiectæ tenebræ, angustiã obseruemus, cum timore & tremore ambulemus.

Nemo talem viam ingrediens, risu dif funditur, aut ebrietate grauatur, sed so brius & ieiunus huiusmodi viam ambulat. Nemo talem viam ingrediens, superfluum quidquid, secum defert, mauult enim expeditus esse, quò commode illam percurrere queat. Nemo pedes suos ligat, sed liberos esse sinit. Nos verò innumeris curis nos ipsos, quasi quibusdam vinculis constringentes, & mille temporalium rerum onera deferentes, more stultorum hiantes ac dissoluti, quomodo angustam hanc viã ambulaturos nos speramus? Non simpliciter angustam illam esse dixit, sed cũ admiratione, quàm angusta est via, inquit: hoc est vehementer angusta est. Quàm arcta est via, dixit, quæ ducit ad vitam. Et bene dixit: quoniam enim & verborum, & cogitationum, & actionum, omniumque aliorum rationem reddere oportet, verè angusta est. Angustiorem verò nos eam facimus extendentes, ac dilatantes nos ipsos, pedesq; effundentes. Angusta quippe via, cuius quidem difficilis est, maximè verò impingenti. Quantum quisque seipsum extenuauerit, & macerauerit, ita & angustiam non sentiet, quantumcumque quisque in angustam se cogere curauerit. Nemo speret se viã angustam cum delicijs ambulaturum. Nemo latam viam ingressus, vitam speret. Si quando igitur balnea videtis, & mensam sumptuosam, aut satellitum comitatu insolescentem aliquem, nè miserum te putes, quod nihil cum illis participas, sed magis ingemisce, quod perditionis hic viam ambulat. Quæ enim viæ istius vtilitas est, cum in tribulationem & angustiam desinat? Et rursus quid damni est ab illa angustia, quando ad requiem tendat? Dic mihi, si quis in regias vocatus, & per angiportus arctiores, & præcipitia ingrederetur, alius verò quisquam ad mortem abducendus per medium forum traheretur, vtrum fęlicem putaremus, virum deploraremus? An non eum, qui per spatiosam viam incęderet? ita & nunc non putemus fęlices eos, qui in delicijs agunt, sed eos, qui non deliciantur.

Mat. 7.

Simile.

7 HIERONYMVS exponens illa verba: Et conuersum est retrorsum iudicium, & iustitia longe stetit, quia corruit in platea veritas, & æquitas nõ potuit ingredi, dicit: Conuersum est retrorsum iudicium, & iustitia longe stetit. Quæ enim pars iustitiæ cum iniquitate, aut quis consensus Christo ad Belial? Quia corruit in platea veritas. Lata enim & spatiosa via, quæ ducit ad mortem, quia angustam viam, in qua veritas commoratur, intrare nolebãt. Et propterea facta est veritas in obliuionem, hoc est Filius Dei.

Libro 16. in ca. 59. Isa. 10.4.

2. Cor. 6.

Mat. 7.

8 AVGVSTINVS explicans verba illa: Deduxit me in semitas iustitiæ propter nomen suum, ait. Deduxit me in angustis itineribus, qua pauci ambulant, iustitiæ suæ, non propter meritum meum, sed propter nomen suum.

In Ps. 22. to. 8.

9 IDEM exponens illa verba: Statuisti in loco spatioso pedes meos, inquit. Certè angusta via est, laboranti angusta est, amanti lata est: eadem, quæ angusta est, lata fit. In spatioso, dicit, posuisti pedes meos, nè angustiati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deijcerent me. Ergo quod ait, posuisti in loco spatioso pedes meos, hoc est, plane fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis, hoc est, posuisti in loco spatioso pedes meos.

In cõcione 1. Psal. 30.

10 BERNARDVS explicans illa verba: Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiãt te in omnibus vijs tuis, sic habet. In quibus omnib. vijs? Qui bus declinas à malo, quibus fugis à ventura ira? Multæ sunt viæ, & genera multarum viarum, magnum profectò periculũ viatori. Quàm facile in multarum occursu, errabit in via sua, qui viarum discretione caruerit. Nam neque Angelis mandatum, vt in omnibus vijs custodiant nos, sed in omnibus vijs nostris. Sunt autem à quibus, & in quibus oporteat custodiri. Scrutemur

Serm. 11. in Psalm. Qui habitat.

proinde

proinde vias nostras fratres, etiã vias dæmonum, vias quoque beatorum spirituum, & vias Domini investigemus. Viæ igitur filiorum Adam in necessitate, & cupiditate versantur. Ab vtraque siquidem ducimur, & ab vtraque trahimur, nisi quod videmur magis vrgeri necessitate, trahi cupiditate. Et necessitas quidem corpori specialiter tribuẽda videtur. Nec simplex illa est, sed anfractus habens plurimos, plurimaque dispendia, nam compendia pauca admodum, si qua tamen. Quis hominum nesciat, quod necessitas hominũ reuera quàm multiplex sit? ipsa nos docet experientia, quàm necessarium sit clamare ad Dominum, non de necessitate, sed de necessitatibus meis erue me. Nec modò ab hac via necessitatis, sed ab ea quoque, quæ cupiditatis est, optabit educi, quisquis non surda aure monita sapientis exceperit. Quid enim ille ait? A voluntatibus tuis auertere. Et item: Post concupiscentias tuas non eas. Siquidem à duobus malis longè melius est, in necessitate gradiri, quàm in cupiditate. Multiplex illa, sed ista amplius per omnem modum, immo vltra omnem modum multiplicior inuenitur. Res cordis est ista cupiditas, propterea tantò maior, quantò anima plus est, quàm corpus. Deniq; hæ sunt viæ, quæ videntur hominibus bonæ, sed finem non habent, nisi cum demergunt in profundum inferni. Si inuenisti vias hominum, illud quoque considera, nè fortè de his scriptum sit: Contritio, & infœlicitas in vijs eorum, vt sit contritio in necessitate, infœlicitas in cupiditate. Quomodo in cupiditate infœlicitas? idest non fœlicitas, vt putatur. Quid enim, si cui forte videtur in terrenarum affluentia rerum fœlicitas arridere cupita? Eò ipso infœlicior est, quò vehementius ipsam pro fœlicitate amplectitur infœlicitatem, aut magis immergitur ei, & absorbetur ab ea. Væ filijs hominum, ab hac fœlicitate falsa, atque fallaci. Væ, qui dicit, quia diues sum, & nullius egeo, cum sit pauper, & nudus, & miser, & miserabilis. Et necessitas quidẽ ex infirmitate carnis, cupiditas ex cordis inedia, & obliuione procedit. Viæ dæmonum sunt præsumptio, & obstinatio, vt in primi Angeli lapsu visum est. Quia conuerti noluerunt à via præsumptionis, inciderũt in viam obstinationis. Quàm peruerso & euerso sunt corde, qui ingrediuntur dæmonum vias. Hæc enim tota aduersum nos spiritualium colluctatio nequitiarum est, vt nos seducant, & nos inducant in vias suas, vt deducant in eis, & perducant ad destinatum finem, qui paratus est eis. Fuge homo præsumptionem, nè gaudeat de te inimicus. Nempe in his maximè vitijs gaudet, in seipso expertus, quàm difficilè possis ab hac tanta voragine respirare. Nolo autem ignorare vos fratres, quonam modo descendatur, immo cadatur in illas. Primus enim gradus descensionis huius, dissimulatio est propriæ infirmitatis, iniquitatis, inutilitatis, dum sibi parcens, sibi blandiẽs, sibi persuadens homo se aliquid esse, cum nihil sit, iam ipse se seducit. Secundus gradus, ignorantia sui. Vbi enim in primo gradu inutilia sibi consuerit perizomata foliorum, quid superest, nisi vt vulnera tecta non videat, præsertim cum ad hoc solùm texerit, nè videret? Ex hoc tandem fit, vt etiam alio reuelante, vulnera non esse contendat, conuersus in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis: is tertius gradus est. Cæterùm difficilè hic hærebit, præsertim, cum non desit Angelus Domini malus persequens, & impellens. Itaque quartus gradus, vel quartũ potius præcipitium, contemptus est: Impius enim, cum in profundum venerit malorum, contemnit. Ex hoc & deinceps magis ac magis vrget super eos puteus os suum, quia contemptus tradit huiusmodi animam impœnitentię, & impœnitentia obstinatione firmatur. Qui sic in omnibus vijs suis adhæret diabolo, manifestè factus est vnus spiritus cum eo. Viæ autem Angelorum ascensio sunt, & descẽsio. Ascensio propter se, descensio, vel potius condescensio propter nos. Ascendunt per contemplationem Dei, descendunt per compassionem

Eccl. 18. Psal. 13. Prou. 18.

sionem tui, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Viç autem Domini misericordia sunt, & veritas: in misericordia, & veritate ad nos venit.

12 In ser. de expositione illius loci Sap. 10. Iustum deduxit, &c.

IDEM inquit. Iustum deduxit Dominus, & non alius, quia ipsius est de via iniquitatis ad viam veritatis reducere, & deducere per eam. Per vias, inquit, rectas. Viæ Domini, viæ rectę, viæ pulchræ, viæ plenæ, viæ planæ. Rectę sine errore, quia ducunt ad vitam. Pulchræ sine sorde, quia docent munditiam. Plenæ multitudine, quia totus iam mundus est intra Christi sagenam. Planæ sine difficultate, quia donāt suauitatem. Iugū enim eius suaue est, & onus eius leue.

13 In lib. Sententiar.

IDEM dicit. Viæ, quæ ducunt ad mortem, ratione trifaria diuiduntur. Alia ærumnosa, alia laboriosa, alia deliciosa. Ærumnosa est in pauperibus: laboriosa est in auaris, & cupidis, qui dum diuitiarum anxietate curarū miserabiliter distenduntur, obliuiscuntur ea quæ Dei sunt quærere, & auaritiæ æstibus anhelantes vsque ad vitæ terminum, ab inquietudine temporali ad ęterni laboris angustias transferuntur. Deliciosa in diuitibus delicatis, qui in delicijs & voluptatibus enutrientes corpora, post dulcedines momentaneas, & horarias suauitates, ad sempiternas amaritudines deferuntur.

Vigilare multis de causis debent homines, maximè autem quia vita præsens, & status futurus incerta sunt. Cap. V.

1 Ho. 51. in c. 24. Mat. tom. 2. hom. 12.

CHRYSOSTOMVS explicans verba illa: Vigilate ergo, quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit, inquit. Qua enim ratione homini absconditus est dies mortis suæ? Videlicet, vt semper benefaciat semper mortem suam sperans. Eadem ratione & ab omnibus hominibus absconditus est dies aduentus Christi, vt non vna tantū generatio saluetur sciēs aduentum ipsius, sed omnes, dum in singulis quibusq; generationibus, Christi aduentus speratur. Vnde interrogantib. se discipulis suis: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel. Respondit: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. *Act. 1.* Illud autem scitote, quia si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtiq;, & non sineret perfodi domum suam. Paterfamilias est vnusquisque secūdum animam in domo patris sui, fur autem diabolus est, domus autem nostra corpora, ianuæ sunt sensus. Sicut ergo per ianuas citò ingreditur latro, & spoliat patremfamilias; sic per sensus facilè inuenit diabolus occasionem ad animam, & facit eam captiuam. Si ergo vis esse securus, vigila, pone seram ianuæ tuæ i. legem diuini timoris ori tuo, vt dicas cum Propheta: Dixi, custodiam vias meas, vt nō delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam. *Psal. 38.* Itē Sapientia docet: Obstrue aures tuas spinis, nē audias verba maligna. *Eccl. 28.* Sed qm̄ fragiles sunt nostræ seræ, nisi Deus illas seruauerit, quia nisi Dñs custodierit ciuitatē, frustra vigilat qui custodit eam, *Psal. 126.* rogemus Dñm: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis. *Psal. 140.* Item, quia fragiles sunt seræ fenestrarum nostrarū, Dominum inuocemus cum Propheta dicentes: Inclina cor meum in testimonia tua, & nō in auaritiam. *Psal. 118.* Auerte oculos meos nē videant vanitatem. Quid ergo? nescit anima, qn̄ per istos introitus fur ingreditur super eam? verè nescit. Et quidem quando ducitur ad peccatum scit, quando autem ingreditur, nescit. Ideo vigilare debet, & claudere omnes istos introitus: os quidem narrationibus sanctis, aures auditionibus pijs, oculos consideratione mirandorū operum Dei, mentem cogitationibus occupare cęlestibus. Si ergo te negligē te domum corporis hoc modo seruare, ingressus fuerit fur diabolus, & furatus fuerit vestimenta iustitiarum, quibus te renatum in baptismo induit Deus, si furatus fuerit aurum intellectus tui, si diuinorum eloquiorum argentum,

gnatum, si quæ dedit tibi Deus, cum te adoptaret in filium, cęterasq; diuitias spirituales tollens de dormiente, fecerit; te mendicum, & nudum sicut serpens Adam, quid facies? Quomodo nudus ante conspectum Domini tui accedes? Et ille quidem nudatus abscondit se inter ligna paradisi, tu autē sub qua scissura petratum te abscondes à facie Domini, cum venerit confringere terram? Et Adam quidem à Deo quæsitus est, & inuentus; tu autem abijcieris, & peribis.

3 *Homi.52. in ca. 25. Mat.* IDEM exponēs illa verba; Morā autem faciente sponso, dormitauerunt omnes, & dormierunt, ait. Hoc significat sermo, quia tardante consummatione, non solum peccatores, sed etiam iusti, & spirituales ad negligentiam sunt reuoluendi, & relicta via virtutis ad carnalia delectamēta sunt aliquatenus transituri, vt illud impleatur qd Christus dicebat: Putas, cum venerit filius hominis, inueniet fidem in terra? *Luc.18.* Nam vigilare est iustitiam facere, dormire autem negligere est eam, sicut dicit: Vigilate ergo, quia nescitis qua hora veniet Dominus. *Matt.24.* Et verè non tardat, sed quantum ad incōstantiam nostram tardare videtur.

4 *In homil. de natiui. Dom. Cant 5. Psal.120.* IDEM exponens illa verba; Et pastores erant in regione eadem vigilantes, dicit. Non inueniunt Christum nisi vigilantes. Vnde dicit Sponsa: Ego dormio, & cor meum vigilat. Et: Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. Pharisæis & pontificibus dormientibus, Christus inuenitur à vigilantibus.

5 *Homil. 1 in Acti. Apost.* IDEM exponens illa verba; Baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies, sic habet. Nec expressit quando, quò semper vigilarent, tātum dixit breui futurum nè deijceretur animus, quando verò id esset futurū nondum addidit, vt semper essent vigilantes. Quid igitur miratis, si non exprimit diem, quo hæc erunt perficienda, quandoquidem hunc instantem ac vicinum noluit esse manifestum; idque iustissima sanè de causa, nimirum vt vigilantes solicitius promissum expectarent: non enim datur gratia, nisi vigilanti. An non vides quid dicat Elias discipulo? *4.Reg 2.* Si videris quando tollar a te, erit quod petisti Sic & Paulo non statim data est gratia, sed triduū intercessit, quo fuit cæcus, atque ita metu præparatur. *Act. 9.* Etenim quemadmodum, qui purpurā tingunt, prius alijs quibusdam coloribus præparant id, quod tincturam accipiet, nè flos dilutus, & euanidus fiat: itidem & hic prius animi solicitudinem Deus pręparat, ac deinde infundit gratiam.

6 *Hom.1. in 2. ep. Pauli ad Corinth.* IDEM dicit Peccatum maximè circumuallat vndique vrgens, & obsidēs, & à fronte, & à tergo, atque ita nos perstrenens Aduersarium habemus diabolum, quod & Deum incusat apud homines, & nos apud Deū, & rursus nos inuicem inter nos. Olim quidem Iob incusauit apud Deum, cum diceret: Nū gratis Iob colit Deum? *Iob 1. ibid.* Et cōtra, Deum apud Iob: Ignis descendit è cęlis. Quasi mala inflicta illi essent à Deo, vt aduersus Deum, ipsum commoueret, cū tamen permissu Dei, diabolus hæc damna illi intulerit. Similiter Deū insimulauit apud Adam, cum diceret futurum cum aperirentur illorum oculi, sicut & apud Iudæos Christum insimulabat deceptorem, ac impostorem illum appellans.

7 *In cap. 1. epist. 1. ad Thess.* IDEM ait. Dies Domini, vt aduentus furis est, dormientibus nobis inopinè imminens. Quòd si non opprimemur inerti somno, iam nō vt fur instat nobis, nec imparatos perrrahet ad suū illud horrendum, ac cunctis formidabile tribunal. Etenim si emigilauerimus, non item tanquam fur ex insidijs prosiliens nos adorietur, quin potius ceu nuncius quidam regius benignissimè nos inuitans ad præparata bona tranquillissimæ illius fœlicitatis. Quòd si inerti somno vitam tranmittemus, iam dixi, velut fur imparatos oppressurus. Nemo igitur nostrum obdormescat, nemo sit ad excolendam virtu em segnis. Hoc plane est, quod sacræ literæ vocāt somnum. Nunquid nō scitis, quod quę possidemus, in tuto esse non possunt nobis graui sopore depressis, vt quæ pere-

uia sint & exposita insidiatibus? Quòd si solerter vigilemus, iam non tanta cu stodum obseruatione opus sit. Cum vero dormierimus, multa licet circumspe ctione vigilum muniti, plerunque tamen periclitamur, etiam si ianuæ, si repagula, si excubitores ab ingressu arceant insidiantem, alicunde tamen sæpenumero fur irrupit ex insidijs. Sed quo demum hæc dixerim? Quia si in vigilijs ipsi perseueremus, iam non admodum fuerit alieno opus auxilio, contra si dormiamus, nihil nos magnopere iuuerit aliorum vigilantia.

8 *Hom. 9. in c. 5. epist. ad Thess.*

IDEM explicans verba illa; Vos autem fratres non estis in tenebris, vt dies iste tanquam fur vos comprehendat, dicit. Hoc loco non de incertitudine vltimæ diei loquitur, sed de calamitate, quam afferet. Quasi dicat, non vestro malo veniet. incertus quidem veniet & ipsis, verumtamen nulla calamitate eos contristabit, vt dies ista furis instar, inquit, vos occupet. Nam etiam si latro ad vigilantes, & in luce constitutos subingrediatur, nihil tamen eos lædere poterit: ita etiam eos qui rectè viuunt, sed quotquot dormientes, ac de præsentibus præsumentes repererit, hos omnibus spoliatos abducet. Et non sumus noctis, neque tenebrarum, nè dormiamus itaque sicut & cęteri, sed vigilemus, ac sobrij simus Qui namq; dormiunt, nocte dormiunt, & qui inebriantur, noctu inebriantur: nos autem, qui diei sumus, sobrij simus. Quod ad spiritalem noctem, & somnum attinet, in nostra est potestate nō esse in nocte, nec dormire, sed possumus semper vigilare, semper in die agere. Animæ siquidē oculos claudere, & malitiæ somnum inducere, non est naturæ, sed voluntatis. Sed vigilemus, inquit, & sobrij simus. Potest enim & qui vigilat dormire, dum nihil boni operatur. Quapropter subiunxit, & sobrij simus Nam & in die si quis vigilauerit quidē, sobrius verò non fuerit, in mille incidet mala. Quamobrem autem, malitiam somnū vocauit? Eò quòd ad virtutem ignauus ac deses est, qui malus est, deinde omnia imaginatur, nihil veri videt, sed plenus est somnijs, & de absurdis plerumque rebus. Si verò etiam iucūdum quid viderit, nihil tamen firmum, nihil habet solidum. Talis enim est præsens vita, somnijs & imaginationibus vanis abundat. Somnium sunt diuitiæ, gloria, qęcunq; talia. Qui dormit, ea quidem quæ sunt, & verè subsistunt, non videt, quę verò non sunt, pro existentibus imaginatur. Talis est vita, quæ in malitia est, spiritualia quæ sunt non videt, sed quæ auolant, & celeriter à nobis transiliunt.

Simile.

9 *Serm. 21. contra desperatio. nem. to 5. 1. Thes. 4.*

IDEM inquit. Est futurum omne incertum, diesq; Domini non secus ac fur quispiam dormitantibus nobis, inopinato incumbit, vigilantibus verò nihil obsistit, neque abducet imparatos: quòd si fuerimus fortè sopore capti, quamprimum inuadet. Nemo itaq obdormiscat, nemo vel hebetior fiat, vel tardior ad virtutem, id enim dici somnolentia potest.

10 *Hom. 22. ad popu. Antioch.*

IDEM dicit. Sobrij estote, & vigilate. Nemo dormiens coronabitur, neque recumbens, & stertens brauiū capit. Vnde, postquam experientia didicimus quàm sit graue & difficile diaboli ministerium, (fugit enim vigilantem, & dormientem spoliat) ne des somniū oculis tuis, nec palpebris tuis dormitationē, vt salueris velut auis ex laqueis. Vos similes estote hominibus expectātibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, qualem iam Dominus beatum censet, dicens: Beatus seruus, quem, cum venerit Dominus inuenerit vigilantem. Sicut autem vigilantem beatificat, ita miserum vocat negligentem, sic inquiens: Si verò cœperit dicere malus ille seruus, moratur dominus meus venire, & incęperit verberare cō seruos suos, comedereq;, & bibere cum ebrijs, veniet dominus eius in die, qua non expectet, & in hora, quam nesciat, & per medium diuidet eum, & partem ipsius ponet cum hypocritis. Paratos igitur nos esse, & expeditos ad hinc nauigandum, & dicere oportet: Paratum cor meum Deus, in bello enim sumus in mundo, in circuitu impij ambulant, peccatores intendunt arcum. Recordemur

Psal. 131.

Luc. 12.

Psal. 56.

Rom. 13. mur fratres, quòd tempus breue est, & iudicium præ foribus est. Nox præcessit, expergiscamur iam à somnijs, etenim iucunda præsentia, sed somnijs nihilominus fallacia, nemo debet dormire solem cernens. *Infra*: Opus est vigilantia dilecti Nā & miles dormit, non in lecto, sed humi: piscator nō dormiēs piscatur, sed stans aliquādo peragit noctem: agricola vigilat, nè domiat vinea lædatur: & pastor sub diuo stans noctē consummat, gregem custodiens, sicut Gen. 31. Iacob dicebat: Æstu vrgebar & gelu, & somn⁹ fugiebat ab oculis meis. Et quæ ipsius vigiliæ ratio? Ne vlla ouis à fera voraretur. Si verò tanta de irrationali Gen. 28. pecude cura, quales esse decet de rationali anima solicitudinem gerētes. Propter hanc Iacob operarius, lapidem ad caput sibi posuit dormiens, vt facilius euigilaret, vnde scalam vidit ad cœlos vsque pertingentem. Nos esse vult Dominus paratos, proptereaq; posuit incertum exitum nostrum, vt continuè vigilemus, & pugnemus.

11 AVGVSTINVS ait Iustis aiebat Paulus: Vos fratres non estis in tenebris, vt vos dies ille tāquam fur comprehendat. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei, non sumus noctis, neque tenebrarum. Ille autem, qui sic dicit: Moram facit dominus meus venire, vt percutiat cōseruos suos, epuletur eum ebriosis, non est lucis, sed tenebrarum, & ideo tanquam fur dies ille comprehendet: quod vnusquisque debet de die huius vitæ suæ formidare, quoniā qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet, quod in Euangelio secūdùm Marcum ita scriptum est: Vigilate ergo, quia nescitis quando dominus veniat, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, nè cum venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate Quæ verba, non solùm discipulis, sed & nobis omnibus dicta sunt. Nunquid autem omnes nos inuenturus est dies ille in hac vita, aut defunctis dicit vigilate? Vigilate ergo docet, nè cum ab hac vita migrauerimus, imparati recedamus, cogitare debemus, quàm olim dictum sit, fratres nouissima hora est. Et Paulus: De temporibus autem vel momentis nō necesse habemus scribere vobis, vos enim ipsi diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Et cum dixerint, Pax, & securitas, tunc subitaneus illis apparebit interit⁹, quomodo dolores parturientis, & non effugient. Et hic non dixit post quantū tem poris hoc futurum sit, sed quomodo futurum sit: idest non quantum erit ætatis breuitas, vel prolixitas, sed quantūlibet interuallum sit, spatiumq; temporis: non tamen eis hoc veniet malū nouissimum, nisi cum dixerint, pax & securitas. Hoc ergo scire opus est, vt curent filij lucis esse, & parato corde vigilare, qui nolunt ab illa hora sicut à nocturno fure comprehendi. Nam si ad cauendum hoc malū, idest, nè hora Domini tāquam fur inueniat imparatum, opus esset nosse temporum spatia, non diceret Apostolus, non opus esse, vt hoc scriberet, sed hoc potius eis esse scribendum iudicaret. Nūc autem nec illis hoc opus esse mōstrauit, quibus sufficiebat, vt scirent imparatis, atque dormientibus horā Domini sicut furem esse venturam, atque hoc sciendo essent ipsi vigilanter parati. Vigilemus, & oremus, quia breuis, & incerta est ista vita, & nescimus tempus, quando venturus est Dominus.

Epist. 80. ad Hesychium, to. 2.
1. Thess. 5.
Luc. 12.
Mar. 13.
1. Thess. 5

12 IDEM explicans verba illa; Deus Deus meus, ad te de luce vigilo, inquit. Quid est vigilare? vtique non dormire. Quid est dormire? Est somnus animæ, est somnus corporis. Somnum corporis omnes debemus habere, aliàs deficit homo. Non potest corpus nostrum fragile diu sustinere animam vigilantem, & intentam in actionibus: ideo Deus donauit somnum corpori, quo reparātur membra corporis, vt possint vigilantem animam sustinere. Illud autem cauere debemus, nè ipsa anima nostra dormiat: malus enim est somnus animæ. Somnus animæ est obliuisci Deum suum. Quæcunque anima oblita fuerit Deum suum, dormiuit. Ideo dicit Paulus quibusdam oblitis Deum suum,

In Ps. 62. tom. 8.
Ephe. 5.

suum & tanquam in somno agentibus deliramenta culturæ idolorum. Sic sunt enim, qui colunt idola, quomodo, qui vident in somnis vana. Si autem euigilet anima ipsorum, intelligit à quo facta est, & non colit quod ipsa fecit. Dicit ergo quibusdam Apostolus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Nunquid corpore dormientem, excitabat Apostolus? Sed excitabat animã dormientẽ, quando ad hoc eam excitabat, vt illuminaretur à Christo. Ergo secundùm istas vigilias dicitur: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo. Non enim vigilares in te propheta sancte, nisi oriretur lux tua, quę à somno excitaret. Illuminat enim animas Christus, & facit eas vigilare: si autem lumen suum detrahat, obdormiũt. Ideo enim illi dicitur in alio psalmo: Illumina oculos meos, nè vnquam obdormiã in morte. Aut si ab illo auersi obdorminut, præsens est illis lumen, & non possunt videre quia dormiunt. Quomodo & corpore qui dormit inter diem, iam ortus est sol, iam dies calet, & ille tanquam in nocte est, quia non vigilat, vt videat iam ortum diem. Sic quibusdam iam præsente Christo, iam prædicata veritate, inest adhuc somnus animæ illius. Ergo vos, si vigiletis, dici te quotidie: Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Vita enim vestra, & mores vestri vigilare debent in Christo, vt sentiant alij pagani dormientes, & ad somnum vigiliarum vestrarum excitẽtur & ipsi, excutiant somnum, & incipiant in Christo vobiscum dicere; Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.

Psal. 12. *Eph. 5.*

13 IDEM dicit. Videtis certè, quia hora Domini sicut fur in nocte ita veniet. Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret, & non sineret perfodi domum suam. Nescis qua hora veniat, semper vigila, vt quoad nescis quando veniat, paratum te inueniat, quando venerit: & ad hoc fortè nescis quando venturus est, vt semper paratus sis, illum enim paterfamilias subitò occupabit il la hora qui paterfamilias superbus significatus est, qui præsumens de cupiditatibus suis, & in delitijs huius sæculi diffluens. Talibus veniet illa hora subitò, quia tales erant & in diebus Noe, quorum dierum commemorationem audistis factam in Euangelio. Sic erit aduentus Filij hominis, inquit, sicut in diebus Noe, manducabant, bibebant, nubebant, vxores ducebant, plantabãt, ædificabant, donec introiuit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes, qui in rebus temporalibus confidebant. Qui autem his vtuntur, vt donis Dei, à donatore non recedentes, qui his vtuntur tanquam nõ vtantur, non hos inueniet imparatos dies illa sicut fur. Talibus dixit Apostolus: Vos autẽ non estis in tenebris, vt dies ille vos tanquã fur compræhendat, omnes enim vos filij lucis, & filij diei. Ideo Dominus cũ diceret, timendam esse horam sicut furem, noctem posuit, & Apostolus itã ait: Quia hora Domini sicut fur in nocte ita veniet. Non vis vt te inueniat? noli esse in nocte. Quid est noli esse in nocte? Filij lucis estis, & filij diei, non sumus noctis, neque tenebrarum, vt sunt impij, iniqui, & infideles. Sed & ipsi audiant antequam veniat hora, & dicat illis Apostolus: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.

In Ps. 120 *Matt. 24.* *1. Thes. 5.* *Matt. 24.* *Eph. 5.*

14 IDEM exponẽs verba illa; Si ascendero in lectũ strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, sic habet. Multi, cum dormiunt, non faciunt locum Domino. Tales excitat Apostolus: Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Et alio loco: Nos autem, qui diei sumus, vigilemus, & sobrij simus. Nam qui dormiunt, nocte dormiũt, & qui inebriantur, nocte inebriãtur. Noctem dicẽs iniquitatem, in qua illi obdormiunt cupiendo ista terrena. Et omnes istæ fœlicitates, quæ videntur, sæculi, somnia sunt dormientium. Et quomodo, qui videt thesauros in somnis, dormiens diues est, sed euigilabit, & pauper erit; sic omnia ista vana huius sæculi, de quibus homines gaudent, in somno gaudent: euigilabunt, quando nolent, si non modò euigilant, quando

In Ps. 131 *Eph. 5.* *1. Thes. 5.* *Simile.*

quando vtile est, & inuenient somnia illa fuisse,& transisse,sicut dicit Scriptura,velut somnium surgentis.Et alio loco:Dormierunt somnum suum,finitus est somnus , & nihil inuenerunt in manibus suis,quia in somnis videbant diuitias trāsituras. Iste ergo, qui vult inuenire locum Domino, dixit etiam ; Si dedero somnum oculis meis . Sunt autem quidam, qui nō dormiunt,sed dormitant: aliquantū retrahunt se ab amore temporalium,& rursus reuoluuntur in eum, quasi dormitantes , caput crebro inclināt. Euigila,excute somnum, dormitando casurus es, non vult psalmus oculis suis dare somnum,nec palpebris dormitationem eū qui vult inuenire locum Domino.Et requiem,inquit,temporibus meis.A requie temporum, somnus venit ad oculos. Tempora circa oculos sūt:veluti futurus somnus,grauedo temporum est . Nam omnibus dormituris grauari tempora incipiunt, & cum senserint sibi grauari tēpora,iam imminet somnus. Qui si dandus est oculis,dat requiem temporibus suis,& venit somnus:si non dederit requiem temporibus suis,non venit somnus. Cum ergo cœperit te aliquid temporale delectare ad peccatum, iam grauantur tibi tempora : Vis euigilare , & non dormire,neque dormitare?Noli te credere tali delectationi, maiores dolores habebis,quàm suauitates. Ista cogitatione quasi confricans frontem, excutis somnum , & paras locum Domino, tabernaculum Deo Iacob.

Psal. 72. *Psal. 75.*

15 IDEM inquit. Dum tardat spōsus, dormitauerunt omnes virgines, & dormierunt. Putamus bonus est somnus iste? Quid est somnus iste? nè fortè tardante sponso, quoniam abundat iniquitas, refrigescat charitas multorū? Siccine intellecturi sumus istum somnū? Non mihi placet, quia sunt ibi prudentes virgines. Vnde, de somno mortis verba hæc accipienda sunt: Ecce media nocte clamor factus est . Quid est media nocte? Quando non speratur,quando omnino non creditur . Noctem posuit pro ignoratione , nè aliquis quasi computet sibi , & dicat; Ecce ab Adam complētur sex millia annorum , & adhuc remoratur sponsi aduentus, & dormiunt virgines , quæ obuiam ierant . Ecce, dum non speratur , dum dicitur, sex millia annorum expectabantur, & ecce transierunt, vnde scimus iā quando veniet? Media nocte veniet:dum nescis veniet: Quia non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate . Dies Domini, ait Apostolus,tanquam fur in nocte ita veniet. Ecce,vigila nocte,nè furem patiatis:nam somnus mortis, velis nolis, veniet:sed cum factus fuerit clamor media nocte, quando in ictu oculi, in nouissima tuba surgent mortui. Canet enim tuba,& mortui resurgent incorrupti,& nos immutabimur .

Serm. 23. de verb. Domini in c.25 Matt. to. 10 *Matt. 24.* *Act. 1.* *1. Thes. 5.* *1. Cor. 15.*

16 GREGORIVS exponens illa verba; Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes, ait. Vigilat, qui ad aspectum veri luminis, mentis oculos apertos tenet. Vigilat, qui seruat operando , quod credit. Vigilat, qui à se torporis & negligentiæ tenebras repellit . Hinc etenim Paulus dicit: Euigilate iusti, & nolite peccare. Hinc rursus ait : Hora est iam nos de somno surgere. Sed veniens Dominus, quid seruis vigilantibus exhibeat , audiamus : Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet discumbere, & transiens ministrabit illis . Præcinget se,idest,ad retributionem præparabit. Et faciet illos discumbere ,idest æterna quiete refoueri . *Infra* : Vt probet vigilandum,inquit : Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suā . Et vos estote parati , quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. Nesciente enim patrefamilias, fur domū perfodit, quia dum à sui custodia spiritus dormit, improuisa mors veniens carnis nostræ, habitaculum irrumpit, & eum , quem dominum domus inuenerit dormientem, necat , quia cum ventura damna spiritus minimè præuidit , hunc mors ad supplicium nescientem trahit . Furi autem resisteret, si vigilaret, quia , aduentum iudicis, qui occultè animam rapit,

Homi 13. in c.12 Luc. to. 3. *2. Cor. 15.* *Rom. 13.* *Luc. 12.* *Ibidem.*

tapit, præcauens, ei pœnitendo occurreret ne impœnitens periret. Horam verò vltimam Dominus noster idcirco voluit nobis esse incognitā, vt semper possit esse suspecta, vt dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. Audite qd Salomon dicat: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare, quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Quia ergo & venturæ mortis tempus ignoramus, & post mortem operari non possumus, superest, vt ante mortem tempora indulta rapiamus.

Eccl. 9.

17 BERNARDVS sic ait. Dies noster, & vita nostra tanquam custodia in nocte pro sua breuitate dicitur, qui tanquam nihilum, & inane ab illo familiari Spiritus sancti organo nominatur, cum dicit: Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & dies mei sicut vmbra declinauerunt. Illuminemus nobis lumē scientiæ, priusquam de mundi huius tenebris exeamus, nè de tenebris transeamus ad tenebras, & tenebras sempiternas. Quæ est autem ista scientia? Profectò scire, quia veniet Dominus, etsi qñ veniet, scire non possumus. Sed hæc scientia, quæ omnium fidelium videtur, non omniū est, sed nec multorum paucorum est, quia reuera pauci sunt, qui saluātur. Putasne, quia illi, qui cum malefecerint, lætantur, & exultant in rebus pessimis, vel sciāt, vel recogitēt, quia veniet Dominus? Non enim se ita omni impuritate pollueren, si Dominum venturum scirēt, vel formidarēt, sed vigilarent vtique, & non finerent tam grauiter perfodi conscientias suas. Scientia autem ista facit, vt mens multa circunspectione indefessa vigilet, & attendat, vt solicitus homo incipiat ambulare cum Deo suo, & ex omni parte scrutetur, nè vel in leuissima re, tremendæ illius maiestatis offendatur aspectus. Sed sic ardens & lucens lucerna animę nondum in domo se esse con fidat, vbi sine vllo timore ventorum, accensum lumen soleat deportari, sed meminerit se esse sub dio, & vtraque manu studeat operire, quod portat, nec credat aeri, etiam si videat esse trāquillum. Repente enim & hora, qua non putauerit, mutabitur, etsi vel modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Nunc tribus malignissimis, & validissimis ventis sumus expositi, carni, diabolo, & mundo, qui conscientiam illuminatam molliuntur extinguere. Ideo vtrisque manibus, & cordis, & corporis, anima est tegenda, nè fortè, quæ iā illuminata fuerat, extinguatur. Clamemus: Anima mea in manib. meis semper, & eligamus potius ardere quā cedere. Et sicut, quod in manibus nostris tenemus, non facilè obliuiscimur, sic nunquam obliuiscamur negotium animarum nostrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris. Cum ergo sic lumbi nostri accincti fuerint, & lucernæ ardent, custodiendæ sunt vigiliæ noctis supra gregem cogitationum, & actionum nostrarum, vt si in prima, vel secunda, vel tertia vigilia Dominus venerit, paratos nos inueniat. Prima vigilia est rectitudo opis vt ad hanc, quam iurasti, regulam omnē vitam exæquare coneris, in omnibus viæ, & vitæ huius exercitijs, non declinans ad dexteram, neq; ad sinistram. Secunda, puritas intētionis, vt simplex oculus totum corpus lucidum faciat, vt quidquid feceris, propter Deum facias, & ad locum, vnde exeunt, gratiæ, reuertantur, vt iterū fluant. Tertia est custodia vnitatis, vt in congregatione positus, voluntates aliorum, tuis voluntatibus anteponas.

Ser. 3. in vig. Nat. Dom. *Ps. 39.* *Psal. 101.* *Prou 2.* *Psal. 118.* *Luc. 12.* *Luca 11.* *Eccl. 1.*

18 IDEM ait. Studeamus similes fieri hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs. Illi sunt similes expectantibus, qui nō surda aure audierunt, Vacate, & videte qm̄ ego sum Deus. Veniet Dominus expectantibus eum in veritate: veniet tanquam reuertens à nuptijs inebriatus vino charitatis, & immemor iniquitatum nostrarum. Veniet non expectantibus tanquam reuertens à nuptijs, tanquam potens crapulatus à vino: verè ebrius & immemor miserationum suarum: tunc enim quantum ad illos obli-

Ser. 1. Dominica 1. post. oct. *Psal. 45.*

obliuiscetur misereri Deus.

20 *Serm. 17. in Cant.* IDEM sic habet. Petijt quondam aliquid Elisæus à magistro suo, cum discessum eius imminere præsensit, nec *4. Reg. 2.* obtinuit, sicut scitis, nisi ea quidem conditione, si videret quando tolleretur à se. In figura contigit hoc illis, scriptum est autem propter nos. Vigiles esse, & soliciti circa opus nostræ salutis, prophetico docemur & monemur exemplo. Nunquam sane sine nostra cõscientia magistra, vnctio, quæ docet de omnibus, tollatur à nobis, si duplicatur volumus munere non fraudari. Nunquam cum venerit, inueniat imparatos, sed semper vultus suspensos, expansosque habentes simus ad largam Domini be*Luc. 12.*nedictionem. Tales denique quærit, similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptijs. Vigilandum proinde, & vigilandum omni hora, quia nescimus qua hora spiritus venturus sit, seu iterum abiturus.

21 *Serm. 48. in Cant.* IDEM. exponit verba illa; Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias: dicit. Donec in carne est anima, inter spinas profectò versatur, & necesse est, vt patiatur inquietudines tentationum, tribulationum aculeos. Quòd si lilium est ipsa iuxta sponsi verbum, videat, quàm vigilem soliciitamq; esse oporteat super custodia sui, septa vndique spinis, hinc inde aculeos intendentibus. Nec enim vel leuissimam spinæ sustinet vllatenus punctionem, floris teneritudo, sed mox, vt modicè premitur perforatur. Sentis quàm merito, necessarioq; hortetur nos propheta, seruire Domino in timore, & item Apostolus: Cum timore, & tremore vestrã ipsorum salutem operamini. Tenebant nimirum proprio experimento huius sententiæ veritatem, vtpotè amici sponsi, qui minimè prorsus ambigerent, & ad suas animas pertinere, quod dicitur; Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

Virginum, & viduarum status laudatur, virginitas autem quantò tutanda sit, in qua gloriari non expedit. Cap VI.

1 *Lib. de Genere virg. ad Letoium Megratum episc.* BASILIVS inquit. Probet intuitũ suũ Domini sponsa, & siquidem sponso suo gratum esse agnoue rit, tunc iam illum plena fiducia moneat. Sin autem illi minus placere persenserit, non se fallat, nec quia nullos hominum videt, illum etiam latere se *Psal. 44.* putet. De illa dicendũ est: Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate, vt quæ nunc pannosa seruiliq; habitu, vilis habita est, in cœlestibus regnis Regina, & nobilis, & honesta, ornatu vario tegi adsistere inueniatur. Per quam uerò iniquum & indignum est, cum sponsus nimia vi amoris impulsus, nobilitatem, & diuinas spreuerit, ignominiaq; calcata, extremam quoq; sit passus inopiam, vt nos illius paupertate ditaremur, sponsam immortalitatis consequendæ causa, nolle pro se mortuo paria reddere, sed affluere delitijs, & in lasciuiam solui, & sæculo configurari malle, ac renuere cum illo pauper effici, & humiliari, qui propter se factus est pauper, vt ad proprias diuitias diuinitatis remeanti illi, qui pauperi pro se effecto, paupertatis accesserit consors, diuitiarum quoque & regni in cælis socia inueniatur. Caueat virgo, nè aut aspectum, aut motũ, aut sermonem suum affectu minus pudico in quempiam ferat, motusq; omnes & animi & corporis, in sponsi sui seruitium redigat, vbiq; enim ille eius intuetur cor, & motus omnes diligenter explorat. Nulla igitur ex parte mœchari conuenit virginem, non lingua, non aure, non oculo, non tactu, non vllo denique sensu, multoq; minus animo, sed corpus quidem veluti delubrũ quoddam, aut sponsi thalamum aptissimè instruere, atq; seruare, animam verò in hoc ipso, vt sponsam nitidam ac purissimam, sponsi amplexibus iunge-

re.

re. Si sollicitè cogitat quomodo placeat Domino, nihil eorum præsumere debet, quæ illi non placent. Quòd si quia nullus hominum videt, fuerit, vel verbo, vel nutu fortassè procacior, apertè deprehenditur ad sponsi sui exequutire dignitatem, cum intentionum cordis testis intimus sit, atque arbiter, qui maximè auersatur eiusmodi fallacem simulatamq; voluntatem. Et idcirco in primis fucatam virginitatis speciem, & habitum odit, quòd quę eiusmodi est, quę oculos hominum fallat, sponsamque se illi iugiter exhibere putetur, cum neq; sponsa ipsius, neque hominis apertè sit vxor, sed hæc profectò, dum opinionē virginitatis per exteriorem habitū ab hominibus captat, in oculis sponsi adultera est. Impieq; in eum contumeliosa est, quando ante hominum oculos, nè existimationem suam fœdet, indecens aliquid agere nō audet, sub eius autem obtutibus, qui semper præsto est, sine vllo pudore gerit omnia. Quasi igitur præsente sponso, & inspectante omnia, & audiente, virgo se habebit in omnibus: Etsi enim adsit nemo, ipsa tamen sibi virgo adest, debetq; præ omnibus se ipsam revereri, etiam si sola sit, deinde Angelum custodem adstantem sibi: præcunctis autem ipsum sponsum suū reuerebitur, sibi vbique assistētem, Angelorumq; infinitam multitudinem: nullum enim ex his est, qui non singula vbique consideret. Ex hac ergo ratione, si latere uirgo plures quærit, longè hos magis, qui tāti ac tales sunt, quàm homines reuereri meritò debebit, & quæ pauescit multitudinis obtutus, hos autem vitare impossibile est, qui sunt infinita multitudo, nihil vnquam indecens facit, aut à proposito suo alienum. *Infra*: Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Domini cōtingere audeat: nullus adeo insanus, ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ, temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegij impendere considerans, non uasa inanimata ex auri, argentiq; materia elaborata, sed animata ipsa & uiua donaria, latronis more profanis manibus temerare, atque incestare præsumat. Immo verò nullus adeo impius, atrox, impurusq; sit, ut non inanimata templi uasa, sed ipsum Domini templum, uirgineum scilicet corpus, ipsamq; omnium animam pretiosissimam in templo Dei sacratissimi donarij uice locatam, libidinis facibus, barbarica immanitate succendat. Verùm & si sponte sua se uirgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaq; simul, & templa, & donaria, & charitatem sponsi perniciosæ uoluptatis gratia confundere, atque calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus uti, neque te peccati communione commacules: nam & eximius ille Ioseph, dominæ suæ amoris magnitudine ebrię, ac pęnè furiosę seipsum ad impudicitiam minimè permisit. Si autem, q dimissam à mortali uiro ducit, adulter, atque impius est, qui immortalis uiri sponsam nunquam dimissam, uiolare præsumit, multo profectò funestior adulter, atque impius erit. Itaque & si illa pessima se mutatione deijciat, ad carnis uitia ultro deuoluta, tu tamen eam noli tangere, uiuit enim eius uir, neque illam dimittere vult. Quæ se à Christo, qui lux est, & resurrectio, & incorruptio, & uita, dimouit, quid aliud, quàm de luce ad tenebras, à uita ad mortem, ab incorruptione ad corruptionem, à resurrectione ad inferni ac mortis maximum ac periculosissimum casum se detorsit infęlix? Ante omnia oportet uirginem cogitationes suas puras, inuiolatasq; seruare: anima quippe perdurante incorrupta, corpus quoque impollutum seruatur. Porrò si pessimis cogitationibus contaminetur anima, quamlibet corpus permanere incorruptum uideatur, non tamen munda eius censetur integritas, cum sordibus cogitationum inquinata uitietur. Quòd si pro sponsa sua, seipsum tradidit Dominus, ut eam sanctificaret, mundās aquę lauacro, exhiberet eam sibi gloriosam, non habentem maculam, aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed esset sancta corpore, & spiritu, debet omnes occasiones quæ ipsam maculare possint, longe cohibere.

hibere, serenum oportet esse virginis animum, ac diuinis cogitationibus velut ex quodam purissimo fonte stagnantem, tranquillum, pacificumq; durare, vt neq; inuectis extrinsecus per aures verbis agitentur, neque irruentib. per oculos formis à statu illo suæ quietis fluctuãs deuiet, ita velut in lucidissimo speculo, & suam speciem, & sponsi pulchritudinem intuens, illius amore charius ac germanius exardescat. Quocirca necesse est, virginẽ in hoc aquæ speculo, nullam aliam intendere faciẽ, i. è illam, quæ prius inerat, ipsa continuo subrepẽs deleat, nulliusq; in se nisi spõsi solius præferat speciem, vt solus ille in ea propriam cernat imaginem, solãque anima ipsius formam in speculo suo habeat lucentem, eiusq; pulchritudine ornari iugiter appetat. Idcirco p̃muniens ipsius aĩam Deus, sacro illam eloquio instruit, dicens: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locũ tuum ne dimiseris, se scilicet ascendens potestatiua cogitatione imago illa veluti nacta locum in speculo, obsistente nẽpe, peccati ei insinuet speciẽ, impleatur Christi facie tota anima virginis, nullusq; omnino in ea locus vacet, quo ascendens otiosa cogitatio inueniat, vbi sua, & se ipsam speculetur. Nullius igitur (vt breuiter dixerim) absentis, nullius præsentis hoĩs, speculum sit virginis anima, nisi sancti spõsi sui: nulla prorsus in eo alia quàm spõsi inspiciatur forma. Nullam aliam ob rem speculũ animæ studiosè ipsa detergat, nisi vt ille huic suæ pulchritudinis irradians speciem, illam beatissimã faciat. Sicut autem, qui adhæret meretrici, vnum corpus est: ita & qui adhæret Domino, vnus Spiritus est. Sicut. n. spõsus eius, thronos, & dominationes deletẽs, illi ratione mortalitatis adhæsit, vt vnũ cum illa misericorditer factus, sua illam gloria & immortalitate donaret, ita & ipsa ei, qui sua gratia exuit principatus, & potestates, & se ipsum à forma Dei ad serui formam per nimiam amoris vim exinaniuit, immortalitatis ratione inhærere debet, vt in cælestem quoque thalamum ad Patrem ascẽdenti coascendat: neque enim ideo descendit Christus, vt inhærendo sponsæ remaneret in terris, sed vt assũmens eã, atque in meliora commutans, ad cœlos reueheret. Non enim in morem carnalis spõsi, qui integram virginem carnali cõiugio violat, & mulierem facit, animarum quoque nr̃arum spõsus incorruptam aĩam sua communione cõmaculat, sed inquinatam potius à diabolo p voluptates corporis, nactus eã, ex muliere polluta, immaculatam virginem efficit, & oĩ dux, & auctor virginitatis sponsæ. Magnum autem quid & splendidissimum virginitas est. Si. n. in resurrectione neque nubent, neq; nubentur, sed sunt sicut Angeli, efficiũtur filij Dei, & hi profectò, qui virginitatẽ seruant, Angeli sunt, qui viuẽtes in carne corruptibili, mortalium vitam illustrando tuentur: Angeliq; sunt nobilissimi: illi. n. carneis nexibus liberi, Integritatem suam in cælis seruant, & loco, & natura inuiolabiles, & apud summũ Regem oĩum Deũ constituti. At verò isti ĩ terra carnis illecebras, & voluptatibus diu reluctantes, ac diaboli tentamẽta, perpetua exercitatione vincẽtes, incorruptionem Angelicæ puritati parem virtute p̃cipua añ Creatoris oculos custodierunt. Quæ igitur in hoc sæculo pares maribus aĩo sunt, & si per amictum fœminei corporis ad eã æquali tatem non aspirant, eas in futuro sæculo per oĩa æquales Angelis virtutis meritò inueniri certũ est. Mortificatis quippe corporibus, edomitaq; voluptate, q per naturam inest vtriq. sexui ad se mutuo concupiscẽdum, sola iam aĩa in eis viuere per incorruptionis meritum cernitur. Porrò quòd incorruptibilis vitæ semẽ è terris ad cælũ transferendũ, singulari gloria virginitatem Dñs nr̃ esse voluerit, & incorruptionis honestati p integerrimam castitatẽ corpora nr̃a cõsuescere, ex eo in primis constat, q̃ cũ legi in oĩbus obtemperauit, solum coniugiũ renuit. A corruptis per iugalem copulam naturali integritati nostræ incrementa suppeditãs, quemadmodum Adã præs[...]nis vitæ semen per coniugij voluptatem suerat, ita & ipse semen futuri

Eccl. 10. *Matt. 22.*

turi sęculi per virginitatis fieret integritatem, vt sicut illum per matrimonium multiplicantem humanū genus hoīem in terrena vita secuti sumus, ita & Dominum per virginalem puritatem, futurum sæculum multiplicantē prudenter sequeremur. Quòd si non otiosè paradisum, primiq; Adam in eo cōspicias vitam, inuenies profectò illum adhuc in paradiso constitutum, opus non habuisse cognoscere vxorem suam. Post præuaricationē verò, mortisq; sniam, post paradisi amissionem, tunc iā vxorem cognouit suam, vt vitæ postea mortalitatem prolis successione solaretur.

Neque verò nos idcirco ista dicimus, vt quasi virginitatem nos humano generi præcipiamus, sed his, quæ pretiosissimam illius margaritam emere instituunt, eius ex omni parte mūditiam insinuamus. De virginitate seruanda, Deus legem non tulit, sed voluit, vt sicut ab incorruptione ad corruptionem præter naturam immoderata potestate vtens, homo defluxerat, ita rursus à corruptione ad incorruptionem naturam suam præstantiori voluntate vim sibi inferendo proueheret. Non inquam iubet hanc rem: excellens quiddam, & supra naturam, supraq; legem, ac virtutis studio deditæ aīæ propriā esse nō ignorans. Cum .n. audisset dicentem sibi: Nō expedit nubere, volens illius excellentiam pandere, Non oēs, inquit, capiunt verbum istud, sed quib. datum est. Muniantur ergo vndiq; virgines, ac se obseruent summa diligentia, nè sicut à terra, & hoībus in cælestem Angelicamq; dignitatem ascenderunt, ita è contra ab Angelis, & cęlis in terram pessima ruina delabantur. Neque vltra lignum aridum, pro infœcunditate carnis existimandi sunt, sed vt virentia arbusta plurimis iustitiæ fructibus omni ex parte redimiti. Plantati enim, inquit, in domo Dñi, in atrijs domus Dei nostri florebunt. In lege præcipit Deus adipem & ipsos renes ignibus tradi. Nempe .n. sine renibus, i. sine coniugio in terris viui potest, virginitatisq; vita, nullo inferior Angelis, ad perpetuā gloriam hinc iam exerceri. Verùm summa tolerātia laboris, atque continentia pręcipua fortiter illa incendamus, corporaq; nostrā hostiam sanctam, placentem Deo, tanquam vitulum pro sacerdotio studiosè offeramus, & modò quidem prauā concupiscētiam, veluti fibram iecoris, modo superfluitatem cibi quasi adipē, quo venter operitur, modò totam simul concupiscentiam coitus, veluti renes vnà cum adipe, diuino cōtinentiæ igne consummamus, vt iuxta propositam virginitatis destinationē omni praua ac turpi concupiscentia, omniq; voluptate superiores euadentes, per continentiæ sacra certamina, proposito certantibus præmio digni inueniamur.

Matt. 19. *Psal. 91* *Leuit 3.* *Rom. 12.*

CHRYSOSTOMVS docens non cohabitandum cum virgine, ait. Esto qđ sis ēt cohabitādo purus, quamuis nè Iob quidē ille beatus ausus fuit tantam virtutem, & sapientiam sibi adscribere, & de se ista testari. Sed qui omnem transcenderet virtutem, ex omnibus diaboli retibus extractus, & primus, & solus tantam fortitudinem demonstrauit, & omne ferrū, & adamantem, sua continētia prætergressus, subneruauit diaboli potestatem, sic veritus erat talem pugnam, & putauit impossibile esse cohabitare virgini sine damno, & purum adeo, vt non solùm à cohabitatione tali procul & lōge seipsum sed & ab aspectu prorsus, & occursu subduxerit, legemq; posuit oculis suis omnino in virginem ne respicere quidem: sciebat enim manifestè, quòd non solùm cohabitantem, sed & videntem curiosè in faciem virginis difficile, fortè autem & impossibile sit, effugere dānum, quòd inde oritur. Propterquod & dicebat: Ne cogitem quidem de virgine. At si paruus vobis videtur ad certamen Iob, quamuis reuera, neq; stercore illius simus digni, cogita prædicatorem veritatis, qui totum orbem circuit, & dicere potuit verba illa multa sapientia referta: Quod iam non ipse sit viuens, sed Christus in ipso, & quòd crucifixus sit mundo, & mundus ipsi, & quod quotidie moriantur, post tantā spiritus gratiam, post tam innumera pericula, declarat nobis, & demonstrat, quod

Ser. cont. concubinarios, to. 5. *Iob 31.* *Gal. 2.* *Ibid. 6.* *1. Cor. 15.*

quoddonec spirauerimus, & hac carne fuerimus circundati, certaminibus nobis opus est, & laboribus, neque vnquã otio temperantia paratur, sed multis sudoribus, & laboribus opus est. Ad hoc enim trophæum parãdum, sic dicebat: Castigo corpus meum, & in seruitutẽ redigo, nè dum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Hæc aũt dicebat, declarans seditionem carnis, & concupiscentiæ rabiem, præliumq; cõtinuum, ac vitam semper in agone cõstitutam. Et idcirco etiam Christus aiduitatẽ rei declarans, neq; vel licitè aspicere permittit mulierum facies, quoniam, & adulterorum pœna punitẽdos sic spectantes interminatus est. Et eum dixisset Petrus, non expedit vxorem ducere, non statuit legem, nè ducantur vxores, sed naturam rei declarans dicebat: Qui pot capere capiat. Audimus autem & hoc nr̃o sæculo, quòd nonnulli ferro totum corpus obligantes, & sacco vestientes, & ad vertices montium currentes, ac continuis vigilijs, ac inedia summa viuentes, & omnem disciplinæ seueritatẽ ostendentes, ab oĩbus mulieribus segregati, ascendere in domunculam, & tugurium, vt hac rõne seipsos castigãtes, concupiscentiæ furorem comprimant. At tu dicis, ꝙ licèt videas cohabitãtem virgini, & alligatum, & deliciantem, & aĩam potius amittentem, quam cohabitatricem, paratumq; oĩa, & facere, & pati potius q̃ separari à dilecta, ne suspiceris aliquid mali, ne putes concupiscentiæ negotium, sed pietatis potius. Admirandè vir, is affectus est his qui lapidibus cohabitant, non hoĩbus: & tu quidẽ fortè non credis ob magnam tuam continentiam. Ego aũt audiui multos dicentes, quod ẽt multi apud lapides & statuas aliquid passi sunt. Quod si tantũ valuit dura effigies, quantam operabitur insaniam in effigie pulchra tenerũ corpus? Quòd si quid difficultatis hẽt diuelli consuetudine longa, illud nobis persuadeamus, vel si principium solũ imponamus operi, non vltra visuros nos difficultatem, sic aduersus consuetudinem præualebis. Nam si decẽ dies te abstraxeris, facile feres viginti, & iterum bis tantos, deindeque via progrediens, neque senties difficultatem, quã habuisti initio, videbisq; facillimum factu, quod tot agones prius exposcebat, & in aliam te mutabis consuetudinem, viuesq; liberè, & iucundè. Quid enim fuerit suauius, q̃ perpetuum concupiscentiæ bellum dirimere, & multa facilitate bonam continentiæ coronam plectere, & liberis oculis in cælum respicere? Nullus cathenis, pondere, & alijs carcerum incommodis exemptus, immo nullus, qui cæcus erat, apertis oculis, & visa hac dulci luce, sic exultat, vt cum ab hac seruitute liberari contigit. Longè enim dulcior hac luce est libertatio ab hac tyrannide, & omni caligine grauior seruitutis huius miseriæ.

Ibid. 9. *Mat. 5.* *Ibid. 19.*

AMBROSIVS ait Quæ nõ nubent, neque nubentur, erunt sicut Angeli Dei in cęlo. Nemo ergo miretur, si Angelis comparẽtur, quæ Angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cęlo, quam non facile inuenimus in terris? Nisi postquã Deus in hæc terreni corporis mẽbra descendit, tunc in vtero virgo concepit. Dicet aliquis: sed ẽt Elias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatib. inuenitur, ideo ergo curru raptus ad cęlũ, ideo cum Dño apparet in gloria, ideo Dñici venturus est præcursor aduentus. Et Maria sumẽs tympanũ, pudore virgineo choros duxit. Sed considerate cuius illa speciem tunc gerebat Nonne Ecclesiæ, q̃ religiosos populi cętus, qui carmina diuina concinerent, immaculato virgo spiritu copulauit? Nam ẽt templo Hierosolymis fuisse legimus virgines deputatas. Sed qd Apostolus dicit? Hæc aũt in figura contingebant illis, vt essent indicia futurorum. Figura.n. in paucis est, vita in pluribus. At verò posteaquam Dñs in corpus hoc veniens, diuinitatem, & humanitatem in vnũ sociauit, tunc toto orbe diffusus, corporibus humanis, vitæ cęlestis vsus inoleuit. Hoc illud est, quod ministrantes in terris Angeli decantarunt, futurum genus, quod ministeriũ Dño immaculati corporis obsequ:js exhiberet. Hæc est cęlestis illa militia, quam

10 Lib. 1. de Virgin. ad Marcell. sor. suam. tom. 4. *1. Cor. 10.* *Ibidem.*

quam laudantium exercitus Angelorũ promittebat in terris. Habemus ergo auctoritatẽ vetustatis à sæculo, plenitudinẽ professionis à Chro. Certè non est hoc mihi cõe cum gentibus, non populare cum barbaris, non cum ceteris animantibus vsitatum, cum quib. etsi vnũ, eundemq; vitalẽ aeris huius carpimus spiritũ, vulgarem terreni corporis participamus statum, generandi quoq; nõ discrepamus vsu, hoc solo iñ naturæ parilis conuitia declinamus, quòd virginitas affectatur à gentibus, sed cõsecrata violatur, incursatur à barbaris, nescitur à reliquis. Quis mihi prætendit Vestæ virgines, & Palladis sacerdotes? Qualis ista est non morum pudicitia, sed annorum, quæ nõ perpetuitate, sed ætate præscribitur? Petulantior est talis integritas, cuius corruptela seniori seruatur ætati. Ipsi docent virgines suas non debere perseuerare, nec posse, qui virginitati finem dederunt. Qualis aũt est illa religio, vbi pudicæ adolescentes iubentur esse, impudicæ anus? Sed nec illa pudica est, quæ lege tenetur; ò mysteria, ò mores, vbi necessitas imponitur castitati, auctoritas libidini datur. Itaque nec casta est, quæ metu cogitur, nec honesta, quæ mercede conducitur, nec pudor ille, qui intemperãtium oculorum quotidiano expositus conuitio, flagitiosis aspectibus verberatur. Quid de sacris Phrygijs loquar, in quib. impudicitia disciplina est, atque vtinam sexus fragilioris? Qualis igitur potest ibi vita esse sacerdotum, vbi colitur stuprum deorum? Non habent igitur sacram virginem. Pythagoræa quædam vna ex virginibus celebratur fabulis, cum à tyranno cogeretur secretũ prodere, nè quid in se ad extorquendam confessionem vel tormẽtis liceret, morsu linguam abscidisse fertur, atque in tyranni faciem despuisse, vt qui interrogandi finem non faciebat, non haberet, quam interrogaret. Eadem tamen forti animo, sed tumenti vtero, exemplum taciturnitatis, & proluuium castitatis, victa est cupiditatibus, quæ tormentis vinci nequiuit. Igitur, q̃ mentis potuit tegere secretũ, corporis nõ texit opprobriũ. Quàm vellet in voce munimentũ sui pudoris existere, eò fortasse erudierat illam pnĩa, vt culpã negaret. Nõ igitur inuicta vndiq;, quãto nr̃æ virgines fortiores, q̃ vincunt ẽt, quas non vidẽt, ptãtes, quibus non tm̃ de carne, & sanguine, sed ẽt de ipso mundi principe, sæculiq; rectore victoria est. Ego licèt laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tñ pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis auctor appareat. Si ibi est patria, vbi genitale domicilium, in cælo profectò est patria castitatis. Itaque hic aduena, ibi incola est. Atq; eius auctorem, quẽ possumus existimare, nisi immaculatum Dei Filiũ, cuius caro non vidit corruptionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint, vbi Chr̃s de virgine nasci voluit in sæculo, qui à Patre natus est ante sæcula. Spectate aliud virginitatis meritum. Chr̃s virginis spõsus, & si dici põt, Christus virgineæ castitatis. Virginitas.n. Christi, non virginitatis est Christus. De virginibus præceptum Domini non habuit Apostolus, sed exemplum. Non.n imperari potest virginitas, sed optari: nã quæ supra nos sunt, in voto magis, quàm in magisterio sunt. *Infra*: Primum, quod nuptiæ præ cæteris concupiscunt, vt sponsi decore se iactẽt, eò necesse est impares se fateantur sacris esse virginibus, quibus solis cõtingit dicere: Speciosus forma præ filijs hoĩum, diffusa est gratia in labijs tuis. Quis est iste spõsus? Non vilibus addictus oĩ sequijs, nõ caducis superbus diuitijs, sed cuius sedes in sæculum sæculi, filiæ regum in honore eius. Astitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta virtutũ. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurẽ tuã, & obliuiscere populũ tuũ, & domũ patris tui, q̃m concupiuit rex speciẽ tuam, quia ipse est Deus tuus. Et aduerte quantum tibi Spũs sanctus Scripturæ diuinæ testificatione detulerit; regnũ, aurũ, pulchritudinẽ. Regnũ, vel qa spõsa es Regis æterni, vel quia inuictum aĩum gerẽs, ab illecebtis voluptatũ nõ captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurum, quia sicut il-

la

1. Cor. 7.

Psal. 44.

ta materies examinata igne, pretiosior est, ita corporis species virginalis spiritu consecrata diuino, formæ suæ acquirit augmentum. Pulchritudinem verò quis potest maiorem existimare decore eius, quę amatur à rege, probatur à iudice, dicatur Domino, consecratur Deo, semper sponsa, semper innupta, vt nec amor finem habeat, nec damnum pudor. Hæc profectò uera pulchritudo est, cui nihil deest, quæ sola meretur audire à Domino: Tota pulchra es amica mea, & reprehensio non est in te. Veni de libano à capite Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, & à montibus pardorum. Quibus indicijs ostenditur perfecta, & irrepræhensibilis uirginalis animæ pulchritudo, altaribus consecrata diuinis, inter occursus, & latibula spiritualium bestiarum non inflexa mortalibus, sed intenta mysterijs Dei, meruisse dilectũ, cuius ubera plena lætitiæ. Et odor, inquit, uestimentorum tuorum super omnia aromata. Digna uirginitas, quæ apibus comparetur, sic laboriosa, sic pudica, sic continens. Rore pascitur apes, nescit concubitus, mella componit. Ros quoque uirginis est sermo diuinus, quia sicut ros, Dei uerba descendunt. Pudor uirginis est intemerata natura. Sume alas uirgo, sed spiritus, ut superuoles uitia, si contingere cupis Christum. In altis habitat, & humilia respicit. Amat generari fons iste in hortis, in quib. eũ Susanna, dum deambularet, inuenit, mori prius quàm uiolari parata. Qui sint aũt horti, ipse demonstrat, dicens: Hortus cõclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus: eò quòd in hortis huiusmodi impressam signaculis imaginem Dei synceri fontis unda resplendeat, nè uolutabris spiritualium bestiarum sparsu cœno fluenta turbẽtur. Hinc ille murali septus spiritu pudor clauditur, nè pateat ad rapinam. Itaque sicut hortus furibus inaccessus, uitem redolet, fragrat oleam, rosam renidet, ut in uite religio, in olea pax, in rosa pudor sacratæ uirginitatis inolescat. Hic est odor, quem Iacob patriarcha fragrauit, quando meruit audire: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni. Accingere itaq; uirgo, & si uis huiuscemodi tibi ut hortus aspiret, propheticis cũ claude præceptis. Pone custodiam ori tuo, & ostium circunstantiæ labijs tuis, ut dicere possis: Veniat dilectus meus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorũ. Veni fraterne mi, exeamus in agrum, pone me, ut signaculũ super cor tuum, ut signaculũ super brachium tuũ. Custodit Dñs uirgines grandi cura. Dixerat Salomon: Lectulũ Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios. Post ait: Mille Salomoni & ducenti, qui seruant fructum eius. Ante sexaginta, modo mille ducenti. Creuit numerus, ubi creuit & fructus, quia quò sanctior quisque, eò mitior. Sic Elisęus propheta, exercitus Angelorum præsidio sibi adesse monstrauit. Possunt igitur in nobis fructum custodire, qui possunt ẽt militare pro nobis. Vobis autẽ uirgines sanctæ speciale præsidiũ est, quæ intemerato pudore sanctum Dñi seruatis cubile. Neq; mirum, si pro uobis Angeli militant, quę Angelorũ moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas uirginalis, quorum uitã meretur. Castitas Angelos fecit: qui cã seruauit Angelus est, qui perdidit, diabolus. Hinc religio ẽt nomen accepit. Virgo est, q̃ Deo nubit, meretrix, quæ deos fecit. Quàm præclarum aũt angelo pp intemperantiã suam in sæculũ cecidisse de cęlo, uirgines pp castimoniã in cęlum transisse de sæculo. Dicet aliquis: Tu nobis quotidie uirginum canis laudes, quid faciam, qui eadẽ quotidie cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ uirgines ueniunt: de Bononiensi ueniũt: de Mauritania ueniũt, ut hic uelẽtur. Magnã rẽ uideris, hic tracto, & alibi persuadeo. Plerasq; uirgines cognoui uelle, & prohiberi ẽt prodire à matrib. Nem. pè si hoĩem amarẽt filiæ uſq; per legem possent eligere, quẽ uellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deu non licet? Ex ultimis infra ultraq; Mauritaniæ partib. deductæ uirgines, hic sacrari gestiũt. & cum sint oẽs fa-

Cant. 4. Cant. 2. Simile. Cant. 4. Gen. 27. Psal. 140. Cant. 5. Cant. 8.

militæ in vinculis, pudicitia tamen nescit esse captiua. Nam quid de Bononiensibus virginibus loquar, fœcundo pudoris agmine, quæ mundanis se delitijs abdicantes, sacrarium virginitatis incolunt sine contubernali sexu, con tubernali pudore prouectæ ad vicenarium numerum, & centenarium, relictoq; parentum hospitio, tendunt in tabernacula Christi, indefessæ milites castitatis? Nunc canticis spiritualibus personant, nunc victum operibus exercent. Bonum itaque, si virgini studia parentum quasi flabra pudoris aspirẽt. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis sponte se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesauro, patriæ successionis emolumenta non quæras. Sed esto maneant vos damna patrimonij: nonne caducarum, & fragilium dispendium facultatum futura cœli regna compensant? Memoriæ nostræ puella, dudum nobilis in sæculo, nunc nobilior Deo, cum vrgeretur ad nuptias à parẽtibus, & propinquis, ad sacrosanctum Altare confugit. Quo enim melius virgo recurreret, quam vbi sacrarium virginitatis offertur? Nè is quidem finis audaciæ: stabat ad aram Dei, pudoris hostia, victima castitatis, nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens, nunc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiecta verticẽ. Num melius, inquit, quàm altare velabit, quod sanctificat ipsa velamina, frontem? Quid agitis vos propinqui? Quid exquirendis adhuc nuptijs solicitatis animum? Iamdudum prouisas habeo. sponsum offertis? meliorem repeti. Qualislibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potẽtiam prædicate: habeo eum, cui nemo se compararet, diuitem mundo, potentẽ imperio, nobilem cœlo: si talem habetis, non refuto optionem; si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Silentibus cæteris, vnus Abruptius. Quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate. Et ideo, ait, fortasse defecit, nè quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ita cæteri eadem quisque metuentes, fauere cœperunt, qui impedire quærebant. Habetis puellæ, deuotionis præmium, parentes caueie offensionis exemplum.

IDEM incipit exemplis erudire virgines. Vbi postquam multa de Deipara Virgine dixerat, quæ vnicum est virginum exemplum, subdit. Thecla copulam fugiens nuptialem, & sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarũ, virginitatis veneratione mutauit. Namque parata ad feras, cum aspectus quosq; declinaret virorum, ac vitalia ipsa sæuo offerret leoni, fecit, vt qui impudicos detulerant oculos, pudicos referrent. Cernere erat lingentem pedes bestiam, cubitare humi, muto testificãtem sono, quòd sacrum corpus virginis violare non posset. Ergo adorabat prædam suam bestia, & propriæ oblita, naturam induerat, quam homines amiserant. Videres quadam naturæ transfusione, homines feritatem indutos, sæuitiam imperare bestiæ, bestiam exosculantem pedes virginis, docere quid homines facere deberent. Tantũ habet virginitas admirationis, vt eam etiam leones mirentur. Non impastos cibus flexit, non concitatos impetus rapuit, non stimulatos ira exasperauit, nõ vsus decepit assuetos, non feros natura possedit. Docuerunt religionem, dum adorant martyrem, docuerunt etiam castitatem, dum virgini nihil aliud, nisi plantas exosculantur, demersis in terram oculis, tamquam verecundantibus, nè mares aliqui, vel bestia virginem nudam videret. Antiochiæ nuper virgo quædam fuit fugitans publici visus, sed quò magis virorum vitabat aspectum, eò amplius incendebat. Pulchritudo enim audita, nec visa, plus desideratur, duobus stimulis cupiditatum amoris, & cognitionis, dum & nihil occurrit, quod minus placeat, & plus putatur esse, quod placeat: quod non iudex oculus explorat, sed animus amator exoptat. Itaque sancta virgo, nè diutius

Lib. 2. de Virginib.

ſtatius alerentur ſpe potiendæ cupiditatis, integritatem pudoris profeſſa, ſic reſtrinxit improborum faces, vt non iam amaretur, ſed produceretur. Ecce perſecutio: puella fugere neſcia, certè pauida, nè incideret in perſecutores pudoris, animum ad virtutem parauit, tam religioſa, vt mortem non timeret, tam pudica, vt expectaret. Venit coronæ dies, maxima omnium expectatio, producitur puella duplex profeſſa certamen, & caſtitatis, & religionis. Vt ergo ſpecie caſtitatis religionem tolleret, aut ſacrificare virginem, aut lupanari proſtitui iubent. Puella, non quòd de religione ambigeret, ſed de pudore trepidaret, aiebat ſecum. Quid agimus hodie? Aut martyr, aut virgo, altera nobis inuidetur corona. Sed nec virginis nomē agnoſcitur, vbi virginitatis auctor negatur. Tolerabilius eſt mentem virginem, quàm carnem habere: vtrumq; bonum, ſi liceat, ſi non liceat, ſaltem nō homini caſtæ, ſed Deo ſimus. Iudith ſe, vt adultero placeret, ornauit, quia tamen hoc non amore, ſed religione faciebat, nemo eam adulteram iudicabat. bene ſucceſſit exemplum. Nam ſi illa, quæ ſe commiſit religioni, & pudorem ſeruauit, & patriam, fortaſſis & nos ſeruando religionem, ſeruabimus etiam caſtitatem. Ducitur ad lupanar, ſed vbique Dei virgo eſt, Dei templum eſt, nec lupanaria infamant caſtitatem, ſed caſtitas etiam loci abolet infamiā. Clauditur intus columba, ſtrepunt accipitres foris, certant ſinguli, qui prædā primus inuadat. At illa manibus ad cœlum leuatis, quaſi ad domum veniſſet orationis, non ad diuerſorium libidinis, Chriſte, inquit, qui domuiſti Danieli virgini feros leones, potes etiam domare hominum feras mentes. Suſanna ad ſupplicium genu fixit, & de adulteris triumphauit. Aruit dextra, quæ templi tui dona violabat, nunc templum ipſum attrectatur tuum, non patiatis inceſtum ſacrilegij, qui non paſſus es furtum. Benedicatur & nunc nomen tuū, vt quæ ad adulterium veni, virgo diſcedam. Vix compleuerat precem, & ecce vir, militis ſpecie terribilis irrupit, cum quo mutauit habitū ſacra virgo, & egreſſa eſt, nè caſtitas violaretur, ſed poſtea ambo de martyrio mirabiliter concertarunt, quod vterque mirum in modum optabat, & tandem vterque martyr effectus eſt.

17

Idem ait. A virginibus conuiuiorum deuitandæ celebritates ſunt, fugiē dæ ſalutationes, ipſas viſitationes, in iunioribus eſſe pauciores volo. Teritur officijs pudor, audacia emicat, riſus ſubrepit, modeſtia ſoluitur, dum affectatur vrbanitas. Deeſſe igitur ſermonem virgini, quàm ſupereſſe malo. Nam ſi mulieres etiam de rebus diuinis in Eccleſia iubentur tacere, domi viros ſuos interrogare, de virginibus quid cautum putamus, in quibus pudor ornat ætatem, taciturnitas commēdat pudorem? An verò mediocre pudoris exemplum eſt, quod Rebecca, cū veniret ad nuptias, & ſponſum vidiſſet, velamen accepit, nè prius videretur, quàm iungeretur? Et vtique pulchra virgo non decori timuit, ſed pudori. Quid Rachel? Quemadmodum extorto oſculo fleuit, & gemuit? Virginem mihi prius grauitas ſua nunciet, pudore obuio, gradu ſobrio, vultu modeſtō, & præuncia integritatis anteeant ſigna virtutis.

18 *Lib. 3. de Virginib.*

1. Cor. 14.

Gen. 24.

Idem inquit. Quodammodo magiſterium virginitatis, viduarum valeſcit exemplis. Quæ cum viro caſtum cubile cuſtodiunt, documento virginibus ſunt, integritatem Deo eſſe ſeruandam. Et propemodum non interioris virtutis eſt, eo abſtinere cōiugio, quod aliquando delectauerit, quàm coniugij oblectata neſcire. In vtroque fortes, vt eas & coniugij non pœniteat, cui fidem ferunt, & coniugalia oblectamē ta non allegent, nè videantur infirmæ, quæ ſibi adeſſe non poſſunt. In hac ipſa tamen virtute, præmia ſunt repoſita libertatis. Mulier enim uincta eſt, quāto tempore uir eius uiuit, quod ſi dormierit uir eius, libera eſt, cui uult nubat tantùm in Domino. Beatior tamen erit, ſi ſic permanſerit, ſecundùm conſilium meum. Puto enim, quòd & ego ſpiritum Dei habeam. Euidenter igitur

19 *Lib. de Viduis.*

1. Cor 7.

expressit Apostolus, quid intersit, cum aliam vinctam esse dixerit, aliam beatiorem esse memorauerit. Quid verò illud, quod temporibus ijs, quibus fames omne genus vigebat humanum, Elias ad viduam destinatus est? Et vide quemadmodum propria singulis gratia reseruetur. Angelus ad virginem, propheta ad viduam. Adde, quod Gabriel ille, hic Elias, vt ex Angelorum, & prophetarum numero, præstantissimi principes videantur electi. Sed non simplex viduitatis laus est, nisi virtus etiã viduitatis accedat. In nullo grauius Iudæi Dominum læsisse produntur, quàm quod viduæ gratiam, minorumque iura violarent. Hæc propheticis causa vocibus conclamatur, quę meritum Iudæis refectionis inuexerit. Hæc sola causa delicti, inuidiam mitigatura memoratur, si honoretur vidua in honoribus, æqui iustitia iudicij deferatur. Sic enim habes, iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite, arguite me, dicit Dominus. Et alibi: Pupillum, & viduam suscipiet. Et alibi: Viduam eius benedicens benedicam. Videtis igitur sanctæ viduæ nequaquam ludibrio munus studio deferendum, quod diuinæ benedictionis subsidijs honoratur. In viduarum commendationem adducit Iudith, & Deboram, quæ vidua cum esset, multa millia virorum, & in pace rexit, & ab hoste defendit, cuius iudicio, populus tantus regebatur. Et in pace quidem nulla querimonia, nullus error muliebris inuenitur, quæ Chananæam gentem ferocem debellauit. Et sicut virgines consilium acceperunt à Paulo de virginitate seruanda, ita & viduæ.

Isa. 1. *Psal. 1.* *Psal. 145.* *Psal. 131.* *Iudith 8.* *Iudic. 4.*

10 AVGVSTINVS ait. Bonum Susannæ in castitate coniugali laudamus, sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ Virginis anteponimus.

Lib. de bono coniugali, to. 6.

11 IDEM dicit. Maria non diceret Angelo: Quomodo fiet istud, si virginitatem non antea vouisset; virginitatem illa Deo dicauit. Non est ergo cur Dei virgines contristentur, quòd etiam ipsæ virginitate seruata, matres carnis esse non possunt, ille enim vnius sanctæ virginis partus, omnium sanctarũ virginum est decus. *Infra*: Illa virgo, cõiugatæ meritò præponitur, quæ nec multitudini se amãdam proponit, cum amorem vnius ex multitudine inquirit, nec se vni iam componit inuento, cogitans, quæ sunt mundi, quomodo placeat viro, sed speciosum forma præ filijs hominum sic amauit, vt quę cum sicut Maria carne concipere non posset, et corde conceptu, etiam carnem integram custodiret. Non parit virgines sacras, nisi virgo sacra, quæ desponsata est vni viro Christo. Ex illa non tota corpore, sed tota virgine spiritu, nascũtur sacræ virgines, & corpore, & spiritu. Quæ habent nuptæ in procreatione filiorum, humani officij sunt munera, virginalis autem integritas, & per piã continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili, incorruptionis perpetuæ meditatio. Vnde Paulus virginitatem commendans, ait: De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Existimo hoc bonum esse propter instantem necessitatem. Qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo. Qui cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Dicens autem nuptias licere, addidit: Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco: hoc modo exhortans ad virginitatem, continentiamq; perpetuam, vt aliquantulum à nuptijs etiam deterreret, modestè sanè, non tanquam ab onerosa, ac molesta. Quod autem se dicit eis parcere, quos ait tribulationem carnis habituros, nihil mihi interim sanius occurrit, quàm eum noluisse aperire, & explicare verbis eandem ipsam carnis tribulationem, quam prænunciauit eis, qui eligunt nuptias, in suspicionibus zeli coniugalis, in procreandis filijs, atque nutriendis, in timoribus, & mœroribus orbitatis. Quotus enim quisque, cum se connubij vinculis alligauerit, non istis trahatur, atque agitetur affectibus? In hoc virgo maioris gloriæ

Li. de sancta virginitate. *Dan. 13.* *Luc. 2.* *Luc. 1.* *1. Cor. 7.*

palmam præparatam esse cõfidat, quæ non damnari, si nuberet, timuit, sed honoratius coronari, quia non nubere concupiuit. Qui ergo sine coniugio manere voluerint, non tanquam foueam peccati nuptias fugiant, sed tanquam collem minoris boni transcẽdant, vt in maiori continentiæ monte requiescant. *Infra*: Pergite itaque sancti Dei, pueri, ac puellæ, mares, ac fœminæ cælibes, & innuptæ, pergite perseuerantes in finem: laudate Dominum dulcius, quem cogitatis vberius, sperate fœlicius, quem seruitis instantius, amate ardentius, cui placetis attentius. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis in citharis vestris (hoc est, in cordibus dicatis laudibus). Non vtique tale, quale cantat vniuersa terra, cui dicitur: Cantate Domino canticum nouum, cantate vniuersa terra, sed tale quale nemo poterat dicere, nisi vos. Sic enim vos vidit in Apocalypsi quidam præ cæteris dilectus agno, qui bibebat, & eructabat mirabilia Dei. Ipse vos vidit duodecies duodena millia sanctorum citharedorum illibatæ virginitatis in corpore, inuiolatæ veritatis in corde, & quia sequimini agnum quocumque ierit, scripsit ille de vobis. Quo ire putamus hunc agnum? Quo nemo eum sequi vel valeat, vel audeat, nisi vos. Quo putamus eum ire? Vadit vbi non sunt gaudia sæculi vana, nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta, gaudium virginum Christi de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, gaudia propria virginum Christi. Ite in hæc, sequimini agnum, quia & agni caro vtique virgo. Hoc enim in seruit corporibus, & cordibus vestris, quòd matri non abstulit conceptus, & natus. Meritò eum sequimini virginitate cordis, & carnis, quocumque ierit. Quid est enim sequi, nisi imitari? Sequantur agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt, non quocumque ille ierit, sed quousque ip-

Apoc. 14.

Psal. 95.

Apo. 14.

si potuerint. Possunt autem vbique, præter cum in decore virginitatis incedit. Vos ergo ite post eum virgines eius, tenendo perseueranter quod vouistis, nè virginitatis bonum à vobis pereat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, & licèt illud canticum noui proprium vestrum dicere non poterit, & delectari vestro tam excellenti bono. Cum ergo perpetuæ continentiæ professores se coniugatis comparãtes, viderint eos infra esse, & opere, & mercede, & voto, & præmio, statim veniat in mentem, quod scriptum est: Quantò magnus es, tantò humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Metuo tibi vehementer, nè cum te agnum quocumque ierit secuturam esse glorieris, cum præ tumore superbiæ, sequi per angusta non possis. Custos virginitatis charitas, locus autem huius custodis humilitas. *Infra*: Non solùm abstinere debet virgo à peccatis grauibus, verum etiam illa, quæ leuiora vel sunt, vel putantur, non inueniantur in vobis: non improbus vultus, non vagi oculi, non infrenis lingua, non petulans risus, non scurrilis iocus, non indecens habitus, non tumidus, aut fluxus incessus. Hæc addita virginitati, angelicam vitam hominibus, & cæli mores exhibent terris. Si nuptias contempsistis filiorum hominum, ex quibus gigneretis filios hominum, toto corde amate speciosum forma præ filijs hominum, vacat vobis, liberum est cor à coniugalibus vinculis, inspicite pulchritudinẽ amatoris vestri, & quidquid amoris, nuptijs vestris impendendum habebatis, illi rependite. Non quærit sponsus à vobis tãtùm pulchram carnem, sed pulchros mores, quibus frenetis & carnẽ.

Eccl. 3.

Totum teneat sponsus in animo vestro, quidquid noluistis occupari connubio. Parum vobis amare non licet, propter quem non amastis, & quod liceret.

Fin-

Virtutem in hac vita, ac felicitatem collocauit Deus in octo beatitudinibus Euangelicis.

Cap. VII.

Ho. 38. in c. 19. Luca. Vidēs Iesus ciuitatem fleuit 10. 3. Mat. 5. & 11. Ephe. 2

ORIGENES dicit. Omnes beatitudines, quas locutus est in Euangelio Iesus, suo firmauit exemplo, & quod docuit, pro testimonio probat. Beati, inquit, mites. Huic simile est de semetipso: Discite à me, quia mitis sum: Beati pacifici. Et quis alius ita pacificus, ut Dominus meus Iesus, qui est pax nostra, qui soluit inimicitias in carne sua: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiā. Nemo sic persecutionem passus est propter iustitiā, ut Dominus Iesus, qui pro peccatis nostris crucifixus est. Ad quam similitudinem etiam illud, quod dixerat: Beati, qui lugent, & ipse fleuit, ut huius quoq; beatitudinis iaceret fundamēta.

Hom. 15 in cap. 5. Mat. 10. 2.

CHRYSOSTOMVS ait. Vt doceret octo beatitudines, aperuit Dominus os suum, ut proculdubio disceres, quia non cum loqueretur modò, uerùm etiam taceret, docebat. Nunc quidem os aperiens, nunc uerò ipsis operibus uocem emittens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui sunt pauperes spiritu? Humiles. s. mente, atque contriti spiritu. Spiritū enim hic posuit pro anima, & uoluntate. Quia enim sunt humiles plurimi, non sua sponte ducti, sed necessitate rerum coacti, relinquēs huiusmodi, neque enim hoc inter laudanda numerandum est, eos, qui se humiliant, & comprimunt uoluntate, primos beatos appellat. Et quam ob causam non humiles uoluit appellare, sed pauperes? Quia hoc loco utique præstantius est, siquidem illos hic humiles memorat, qui Dei præcepta metuunt, atque etiam contremiscunt. Quod per Isaiam prophetam Deus amanter excipiens dicebat: Super quem requiescā, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? Multi quippe sunt humilitatis modi, & hic quidem est humilis mediocriter, alter uerò cumulatè. Hanc igitur humilitatem etiā propheta collaudat, non utcumq; compressam designando mentem, sed omnino contritam: Sacrificium, inquit, Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet. Sed etiam tres pueri pro magno sacrificio hanc offerunt Deo, dicentes: Sed in anima contrita, & spiritu humiliato suscipiamur. Hanc ergo nunc etiā Christus beatam vocauit. Quia enim in primo Angelo, & in primo parente uidemus superbiam; omnium malorū radicem: qui in superbiam elati, in iudicium inciderunt, & in laqueum diaboli, quia inquam constat superbiam malorum esse fontem (vt Paulus Apostolus ait) contrarium ægritudini remedium docendo conficiens, quasi fundamentum quoddam forte, atque munitum, hanc primùm sententiam collocauit. Si quidem vnusquisque humilitate supposita, tutissimè cuncta alia superponit ædificans, hac verò subducta, etiam si ad ipsum vsq; cœlum conuersationis sublimitate peruenias, simul omnia subtrahuntur, atque in finem pessimum relabuntur. Quod pharisæo legimus accidisse, qui cum ad ipsum virtutis cacumen ascenderet, amittens simul vniuersa descendit, quia. s. nō habuit matrem bonorum. Quia igitur discipuli indigebant maxima cautione, post signa, post honorem ab vniuerso sibi penè orbe delatum; (non enim diuitiæ, non potentia, non ipsum omnino regnum ita quemquam poterant efferre, vt ea, quæ beatis Apostolis suppetebant. Quinimmo etiam antequam potestatem acciperent signa faciendi, abū de extolli quibant, cum viderent magistrum theatro illo vndique admirante circundari, per quod certè pati poterant aliquid humanum). ideirco in primis mentes eorum humiliat, & comprimit: & vt sermonem suum faciat gratiorem, doctrinam suam non sub specie mandatorum, sed beatitudinis posuit. Beati, qui lugent, quoniam ipsi cōsolabuntur. Et certè isti infelices ab homi-

Isa. 66.

Psal. 50.

Dan. 3.

1. Tim. 6.

Luc. 18.

hominibus iudicantur. Sed idcirco ante doctrinam signa præmisit, vt facillimè crederent talia sentienti. Verùm hic quoque non simpliciter lugêtes posuit, sed propter peccata lugentes. Quippe cum illud aliud etiam vehementer vetetur de sæcularium.s.rerum dispêdijs, quod significabat & beatus Paulus Apostolus, dicendo: Quoniam sæculi quidem tristitia mortem operatur, quæ autem secundùm Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Istos hic igitur beatos, atque fœlices vocat, qui vtilem voluerunt habere tristitiam. Et non simpliciter posuit tristes, sed omnino cum cumulo, non mærentes, sed lugentes. Siquidem præceptum istud totius Philosophiæ magisterium est. Si enim illi, qui vel filios lugent, vel coniuges, vel alium quempiam suorum proximorùm, toto illo doloris sui tempore, non pecuniarum, atque diuitiarum tenentur amore, non corporum: non gloriam concupiscunt, nô consummuntur inuidia, non iniurijs permouentur: non alijs vitijs obsidentur, vtpotè solis luctibus mancipati: multò magis, qui propria peccata lugent, ac detestantur, sicut ea lugere dignum est, celsiorem philosophiam mentis ostendunt. Deinde præmium illis lætissimum ponens: Quoniam ipsi, inquit, consolabuntur. Vbi verò, dic mihi, consolabuntur? Et hic profectò, & quod est amplius in futuro. Quia enim præceptum ipsum valde videbatur onerosum, atque vehementer molestum, hoc se promisit daturum, quod illud quàm maximè leue possit efficere: itaque si velis consolari, luge. Lugere autem iubet non tantùm propria peccata, sed etiam aliena. Quales etiam sanctorum orationes fuerunt, vt Moysi, vt Samuelis prophetæ, vt Pauli Apostoli, isti quippe omnes aliena peccata lugebant. Beati, inquit, mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Dic, quæso quâ terram? Terram quidam intelligibilê dicunt. Sed hoc omnino falsum est, sed sensibile hic præmium pollicetur, sicut & prius: Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Neque enim de futuris solummodo, verùm etiam de præsentibus cohortatur, propter tardiores, s. auditores, & antequam futura veniant, præsentia requirentes. Sic Christus spiritualibus, sensibilia miscebat. Quia ergo mitis quisque, propria putatur amittere, côtrarium pollicetur dicens, quod ipse sit, qui tutissimè cuncta possideat, non audax. s. & proteruus. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Considera quanta idipsum exaggeratione cumulauerit. Nô enim dixit: beati, qui iustitiam seruant, sed beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, vt non vtique mediocriter, sed cum omni illam cupiditate teneamus. Iustitiam vocat hic virtutem illam, quæ ex aduerso auaritiæ collocatur. Quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc esse contrariû, magisq; id præstare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens, formidare paupertem, neque famem timere, cum certè illi magis omnibus bonis excidât, qui aliena diripiunt, vt ex aduerso ille qui iustitiam diligit, tutissimè omnia bona possidet. Si enim qui aliena non inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur, quantò magis, qui propria fideliter largiuntur? Beati misericordes. Hic non pecuniarum solûmodo erogatores designare mihi misericordes videtur, sed idipsum cum aliorum quoque mandatorum obseruatione facientes. Quoniâ ipsi misericordiam consequentur: huius virtutis præmium est. Et videtur quidem æqualis esse retributio, sed est tamen longe ipsa virtute præstantior. Illi enim quâ homines profectò miserentur, cum ab omnium Deo misericordiam consequantur. Par autem non est humana miseratio, atque diuina, sed quantùm beneuolentiæ, malitiæq; discrimen est, tantùm ab illa ista discernitur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Mundos hic appellat, aut vniuersalem virtutem tenentes, & nullius sibi mali conscios, aut continêtia conspicuos. Nihil enim nobis ita opus est ad videndum Deum, vt istius puritate virtutis. Propter quod Paulus Apo-

Margin notes: 2. Cor. 7. — Exo. 17. & 32. — 1. Reg. 15. — Rom. 9. — Deut. 5. — Heb. 12.

Apostolus ait: Pacem sectamini, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Beati pacifici. Hic non modò dissentire illos prohibet, atque aduersum se mutuo dimicare, sed aliud quiddam maius inquirere. s. vt etiam alios diffidentes in sacram studeant reuocare concordiam. Dicitur autem de his, quoniam filij Dei vocabuntur: siquidē vnigeniti hoc præcipuum opus fuit, distantia copulare, conciliare pugnantia. Deinde nè opineris bonam esse vbique pacem, subiungit: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, id est, pro virtute, atque pietate, pro defensione cæterorum. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint, &c. Quidnam possit his præceptis insitatius inueniri, per quæ illa nobis desideranda dicit, quæ alij putāt esse fugienda? Agere dico, atque lugere, persecutionem pati, audire maledicta, idque facilè persuasit vniuerso iam penè mundo, cumque dicerentur illa, quæ videntur onerosa, & grauia, contraque multorum consuetudinem venientia, nihilominus admirabatur venerans omnia illa audientium multitudo, tanta quippe erat virtus docentis. In cunctis autem his omnibus octo, quæ hic intulerat, beatitudinem posuit, vt nè quid sensibile sperādum putares, neque enim esset beatum talibus coronari, quæ in præsenti vita continuò soluuntur, ac defluunt, & fugacius, quā vmbra prætervolant. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint, Nescio quomodo omnibus penè rebus amarius solent mordere maledicta. In periculis quippe multa sunt, quæ laborem ipsum faciunt leuiorem, vt multorum exhortatione succendi, vt habere plurimos applaudentes, dignisque, passionem ipsam præconijs coronantes. In maledictionibus verò, etiam consolatio ipsa subducitur. Iob omni lapide, atque adamante tolerantior, cum quidem patrimonium amitteret, malaq; innumera sustineret, eumque subitò numerosa sobole esset orbatus, cum quasi fontem quendam vermium toto videret corpore bullientem, per facile cuncta superauit; vbi verò exprobrare sibi amicos vidit, & malignam illam de se existimationem fouere, & dicere, quod talia propter peccata pateretur, ac malitiæ suæ solueret vltionem, tunc demū vtique turbatus est ille vir maximus, ille fortissimus. Dauid quoque omnittēs cuncta, quæ pertulit pro maledicto patienter audito, vicem à Domino reposcebat: Dimitte, inquit, vt maledicat, quoniam Dominus mandauit ei, vt videat afflictionem meam, & reddat mihi pro maledictione hac in die illa. Cōsidera verò post quot mandata idipsum locarit. Non enim hoc absque certa ratione fecit, sed quia voluit ostendere, quòd nisi quis allis, quas superius posuit, armatus fuerit, ornatusq; virtutibus, ad hæc nequaquam possit prodire certamina. Propterea de priore semper etiam mādato, sequentis viam struens, auream quandam nobis catenam texuit. Cum enim quis humilis fuerit, erit consequenter & mitis: qui autem mitis, etiam peccata lugebit: qui verò ob peccata luget, esurit, sititque iustitiam: qui iustus est, iste etiam misericors: qui & misericors fuerit, & iustus, idem etiam compunctus, & mundo corde: qui verò talis est, erit etiam pacificus; porro qui ista perfecerit, absque dubio ad pericula præparatus, nec ad maledicta prorsus vlla terrebitur.

Iob 11. & 19. & 22. & fere per totum.

2. Reg. 16.

IDEM sic habet. Beati pauperes spiritu. Pauper spiritu est humilis corde, idest, pauperem spiritum habens, qui non magna sapit de se. Sicut ex diuerso diues spiritu intelligitur magna de se sapiens, & superbus, qui non implet præceptum Christi dicentis: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Qui enim iam cōuersus factus est sicut puer, ille est & pauper spiritu: ille conuersus factus est sicut puer. Et quia perditionis initium à superbia cepit per diabolum, initiumq; salutis ab humilitate per Christum, propterea cō ueniēnter & omnium beatitudinum humilitatem fecit initium. Et quare ita

Homil. 9. ex imperfecto in Matth.

Matt. 18.

ma-

manifeste dixit, humiles spiritu? Vt non solùm humiles ostendat, sed etiam indigentes humiles, qui sic sunt humiles, vt semper adiutorium Dei sint mēdicantes. Vnde in Græco non dicit: Beati pauperes, sed beati egeni, vel beati mendici. Nam pauper est, qui angustiam habet, non tantam, vt mendicare cogatur. Ergo ideo dicit: Beati mendici spiritu, vt in vltima necessitate humiles ostēdat, qui adiutorium Dei pulsare non cessant, & mendicare, dum nimis timent de se. Subdit: Quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quid enim? aliorum aliàs studentium, non est regnum cœlorum? Etiam. Nam sicut extera vitia deponunt ad inferos, maximè tamen superbia, sic & omnes virtutes inducunt in regnum cœlorū, maximè tamen humilitas, quæ omniū bonorum radix est, sicut superbia omnium malorum: & quia proprium est, vt qui se exaltat, humilietur, sic & qui se humiliat exaltetur. Beati, qui lugēt. Et qui sua quidem peccata lugent, beati sunt, sed mediocres beati, beatiores autem sunt, qui aliena lugent peccata, quoniam qui aliena lugent peccata, nō habent sua, quæ lugeant, nisi leuia. Tales conuenit esse doctores omnes, & qui sunt super montem. Nam cum sint omnes doctores populi Christiani patres, quomodo possunt esse sine luctu, cum videant quotidie Christianorum animas vsque ad infernum cadentes? Nam de Angelis, qui exituri sunt in fine sæculi, vt signent seruos Dei, qui lugent de alienis peccatis, sic scriptū est: Ite per Hierusalem, & signate omnes qui lugent super iniquitates, quæ sunt in medio Hierusalem. Quoniam ipsi cōsolabuntur. Si consolatio lugentium est cessatio luctus pœnæ, quoniam qui sua lugent peccata, consecuti indulgentiam consolabuntur in sæculo illo, qui aliena lugent peccata, quomodo in sæculo illo consolabuntur? Numquid desinēt de peccatoribus lugere? Etiam. Quoniam quamdiu sunt in mundo, omnes peccantes lugent, sed in cœlo deposito luctu consolabuntur in sua beatitudine lætantes. Beati mites, vel mansueti. Mansuetus enim neque irritat malum, neque irritatur à malo, neque aduersus eum præualet causa peccati, neque aduersus alterum aliquando ex illo nascitur causa peccandi, sed magis contentus est iniuriam pati, quàm facere. Ille est ergo verè mansuetus, qui cum nocitus fuerit, nec cogitat facere malum, nec facit. Quoniam ipsi hæreditabunt terram. Sine dubio terram viuorum, de qua scriptum est: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Terra autem hæc, quamdiu est in hoc statu, terra est mortuorum, quia vanitati subiecta est, cum autem liberata fuerit de corruptionis seruitute in libertatem gloriæ filiorum Dei, terra fit viuorum, vt immortales hæreditent immortalitatem. Alij dicunt, quia corpus nostrum terra est, & quamdiu quidem subiaceat morti, terra est mortuorum, cum autem fuerit transformatum, & conforme factum corpori gloriæ Christi, erit terra viuorum, & hæreditabunt eam æternam æterni, & spiritualem & sanctam spirituales & sancti. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Esurire, & sitire iustitiam, est desiderare iustitiam Dei: & siue faciāt homines iustitiam Dei, siue audiant, non quasi inuiti audiant, vel faciant iustitiam Dei, sed ex desiderio cordis, ex amore boni, bonum operantes. Vnde Dominus per Ioannem, non omnes simpliciter vocabat ad potum, sed tantummodo sitientes, dicens: Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Æstimo, quod nō sine ratione esurire dixit iustitiam, & sitire: nunc ergo esurit iustitiam, qui secundùm iustitiam Dei desiderat conuersari. Quoniam ipsi saturabuntur: videlicet largitate remunerationis Dei: quoniam maiora erunt præmia Dei, quam desideria sanctorum. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Non tantùm ille misericors est, qui miseretur pauperis, aut pupilli, aut viduæ, hæc enim misericordia & apud illos inuenitur frequenter, qui non agnoscunt Deum: ille autem misericors est, qui & inim-

Ezec. 9.

Psal. 26.

Io. [illegible] 7.

eo proprio miseretur, & benefacit ei, secundùm, quod scriptum est: Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui vos oderunt. Vnde & ita dicit: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Mundo corde sunt, qui non solùm nō faciunt malum, nec cogitant, sed adhuc etiam, qui omne bonum, & faciunt semper, & cogitant. Qui autem omnem iustitiam facit, & cogitat mente sua, Deum videt, quoniam iustitia imago est Dei: qui iustitiam facit, Deum videt, licèt imperfectè, & secundùm possibilitatem humanam. Hoc ipso modo, & qui male agit, & cogitat, diabolum videt, quia omne malum diaboli est figura, in sæculo autem futuro mundi corde Deum videbunt facie ad faciem. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Pax est vnigenitus Dei, de quo dicit Paulus Apostolus: Ipse est pax nostra. Qui ergo pacem diligunt, filij sunt Pacis. Pacifici autem non solùm dicuntur, qui inimicos in pace reconciliant, sed etiam illi, qui immemores sunt malorum, ipsi diligunt pacem. Multi enim sunt, qui aliorum quidem inimicos libenter in pace reconciliant, & ipsi inimicis suis numquam ex corde reconciliantur: isti tales illusores sunt pacis, non amatores: pax enim bona est, quæ in corde posita est, non in verbis. Vis cognoscere, qui est verè pacificus? Audi prophetam dicentem: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua, nè loquantur dolum, idest, lingua tua malum sermonē non dicat. Illius labia dolum loquuntur, qui pacem portat in labijs, & malitiam seruat in corde. Inquire pacem, & sequere eam. Non dixit: si te pax sequatur, suscipe eam, sed etsi te fugerit, sequere eam. Viputa (si quod humanū est) cum aliquo feceris litem, si quidem ille te prius inuitat ad pacem, pax te sequitur, cum gaudio suscipe eam: & si ille quasi malus permanet in malo, pax absconditur ab oculis tuis, tu quasi filius pacis pulsa ianuam pacis, & hoc est inquirere pacem. Ne dicas, ille mihi prior iniuriam fecit, & prius me debet rogare. Quære pacem, vt inueniat præmium pacis, & filius Dei voceris. Beati, qui persecutionē patiuntur propter iustitiam. Non posuit Dominus personas persequentiū, sed solam causam persecutionis, vt tu non aspicias quis te persequitur, sed vt quid te persequatur. Beati eritis, cum vos oderint homines, & exprobrauerint. Postquā locutus est de persecutionibus sustinendis, tanquam si respondeat quis ad eū: Domine quid si persecutionem passi fuerimus propter te, vel propter iustitiam tuam, in opprobrium autem venerimus, & in blasphemiam hominum iniquorum? Beati, inquit, eritis, cum vos exprobrauerint homines. Ecce multi homines propter causam quidē Dei fiunt nobis inimici, sed non apertè persequūtur nos, forsitan quia nec possunt tamen circumeuntes omnia, blasphemant nos, & dicunt de nobis, quæ sunt probrosa. Beati eritis, cum vos exprobrauerint homines. Vt ergo blasphematus sit beatus, duo hæc conuenire debent, vt mendaciter blasphemetur, & propter Deum blasphemetur. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cęlo. Quis potest blasphematus mendaciter, non dicam gaudere, sed magnanimiter ferre? Qui concupiscit, quæ in cęlo sunt, opprobria non timet in terra, nec cogitat quid loquantur homines propter ipsum, sed quid iudicet Deus de ipso. Qui gloriā quærit in terris, confusionem timet in terris, qui gloriam quærit in cęlis, cōfusionem tantùm timet Dei.

AVGVSTINVS inquit. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Legimus scriptum de appetitione rerum temporalium: Omnia vanitas, & præsumptio spirit[us]. Præsumptio autem spiritus, audaciam, & superbiam significat. Vulgo etiam magnos spūs, superbi habere dicuntur: & rectè, quandoquidem spiritus etiam ventus vocatur. Quis verò nesciat superbos inflatos dici, tanquam vento distentos? Quapropter rectè hic intelliguntur pauperes spiritu, humiles, & timentes Deum, idest, non habentes in-

flan-

Luc. 6. *Ibidem.* *Luc. 6.* 11 *Ephe. 2.* *Psal. 33.* 12 13 *Lib. 1. de serm. Domini in monte. to. 4.*

ſtantem ſpiritum. Nec aliunde omnino incipere oportuit beatitudo, ſiquidem peruentura eſt ad ſummam ſapientiã: Initium autem ſapientiæ, timor Domini. Quoniam & è contrario, initium omnis peccati ſuperbia ſcribitur. Superbi autem appetunt, & diligunt regna terrarum. Beati autẽ pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum. Beati mites, quoniam ipſi hæreditabũt terram. Illam credo terram, de qua in pſalmo dicitur: Spes mea tu, portio mea in terra viuentium. Significat enim quandam ſoliditatem, & ſtabilitatem hæreditatis perpetuæ, vbi anima per bonum affectum tanquam loco ſuo requieſcit, ſicut corpus in terra, & inde cibo ſuo alitur, ſicut corpus ex terra, ipſa eſt requies, & vita ſanctorũ: Mites autem ſunt, qui cędunt improbitatibus, & non reſiſtunt malo, ſed vincunt in bono malum. Rixentur ergo immites, & dimicent pro terrenis, & tẽporalibus rebus. Beati autem mites, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram, de qua pelli non poſſunt. Beati lugentes, quoniam ipſi conſolabuntur. Luctus eſt triſtitia de amiſſione charorum; conuerſi autem ad Deum, ea, quæ in hoc mundo chara amplectebantur, amittunt. Non enim gaudent his rebus, quibus ante gaudebant, & donec fiat in illis amor æternorũ, nonnulla mæſtitia ſauciantur. Conſolabũtur ergo Spiritu ſancto, qui maximè propterea Paracletus nominatur, idest, conſolator, vt temporalia amittentes; æterna lætitia perfruantur. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Iam iſtos amatores dicit veri, & inconcuſſi boni. Illo ergo cibo ſaturabuntur, de quo ipſe Dominus dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, quod eſt iuſtitia, & illa aqua de qua quiſquis biberit, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Beati miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur Deus. Beatos eſſe dicit, qui ſubueniunt miſeris, quod eis ita rependitur, vt de miſeria liberentur. Beati mundo corde, quoniã ipſi Deum videbunt. Hoc eſt mundum cor, quod eſt ſimplex cor, & quemadmodum lumen hoc videri non poteſt, niſi oculis mundis, ita nec Deus videtur, niſi mundum ſit illud, quo videri poteſt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. In pace perfectio eſt, vbi nihil repugnat, & ideo filij Dei pacifici, quoniam nihil in his reſiſtit Deo, & vtique filij, ſimilitudinem patris habere debent. Pacifici autem in ſemetipſis ſunt, qui omnes animi ſui motus componentes, & ſubiacentes rationi, & ſpiritui, carnaleſq; concupiſcentias habentes edomitas, ſũt regnum Dei. In quo ita ſunt ordinata omnia, vt id, quod eſt in homine præcipuum & excellẽs, hoc imperet, cæteris nõ reluctantibus, quæ ſunt nobis beſtijſq; communia. Atque idipſum, quod excellit in homine, idest, mens, & ratio, ſubijciatur potiori, Deo .ſ. neque enim imperare inferioribus poteſt, niſi ſuperiori ſe ſubijciat. Et hęc eſt pax, quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis, hæc vita, conſummati, perfectiq; ſapientis. De huiuſmodi regno pacatiſſimo & ordinatiſſimo miſſus eſt foras princeps huius ſæculi, qui peruerſis, inordinatiſq; dominatur.

Pſal. 141. — *Rom. 12.* — *Id.* — *Ioan. 4.* — *Luc. 2.*

15

IDEM ſic habet. Beati pauperes ſpiritu, imitamini eum, qui propter vos pauper factus eſt, cum diues eſſet. Beati mites, imitamini eum, qui dixit: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Beati lugentes, imitamini eum, qui fleuit ſuper Hieruſalem. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, imitamini eum, qui dixit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me. Beati miſericordes, imitamini eũ, qui vulnerato à latronibus, & in via iacenti ſemiuiuo, deſperatoq; ſubuenit. Beati mundo corde, imitamini eũ, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Beati pacifici, imitamini eum, qui pro ſuis perſecutoribus dixit: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, imitamini eum, qui pro vobis paſſus eſt, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Hæc qui imitantur, in his agnum ſequuntur.

Li. de ſãcta Virginitate. tom 6. — *2. Cor. 8.* — *Matt. 11.* — *Luca 19.* — *Ioan. 4.* — *Luc. 10.* — *1. Pet. 2.* — *Luc. 23.*

IDEM

16 *In Ps. 71. hom. 6.* IDEM explicans illa verba; Deus iudicium tuum regi da, iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio, dicit. Quod ait prius populum tuum, hoc ait posterius pauperes tuos. Vbi sanè demonstrat populum Dei pauperem esse debere, idest non superbum, sed humilem: Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cęlorum. *Matt. 5.* Qua paupertate beatus Iob etiam pauper fuit antequā magnas illas, terrenasque diuitias amisisset. Quod ideo commemorandum putaui, quoniam sunt quidam, qui facilius omnia sua pauperibus distribuūt, quàm ipsi pauperes Dei fiant: inflati sunt enim iactantia, quia putant sibi esse tribuendum quod non gratiæ Dei, diuites sui sunt, non pauperes Dei, abundantes sibi, non egentes Deo. Sed ait Paulus: *1. Cor. 13.* Si distribuero omnia mea pauperibus, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Tamquam si diceret Si distribuero omnia mea pauperibus, & pauper Dei non fuero, nihil mihi prodest. Et ideo tales non pertinent ad populum Dei, quia non sunt pauperes Dei. Pauperes quidem Dei dicunt: *1. Cor. 2.* Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.

17 *In serm. 1. omnium Sanctorum. Ps. 77. Apo. 21.* BERNARDVS ait. Beati pauperes spiritu. Eructat Dominus abscōdita à constitutione mundi: quid enim tam absconditum, quàm paupertatem esse beatam? Verè eius est hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Ecce noua facio omnia. Sed nō simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam, hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: scio tamen Dominum hoc in loco non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum Propheta: *Psal. 53.* Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis, locum habet apud Deum, nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius, & nolebant sensu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hoc discernit quod dictum est, spiritu, idest spirituali voluntate. Beati vero pauperes spiritu, spirituali.s. intentione, desiderio spirituali, propter solū beneplacitum Dei: horum est regnum cęlorum. Et verè fratres, si miserrimus ille è cœlo deiectus est, quoniam affectauit celsitudinem, altitudinem concupiuit, sublimitatem præsumpsit, nonne consequens est beatos esse, qui sponte in paupertatis humilitatem se deponunt? Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac si apertius dicat, vis obtinere cęlum quod perdidit superbiens Angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitate amplectere, & tuum erit. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Bene optimè, sic enim oportebat commēdata paupertate, etiam mansuetudinem prædicari, quoniam relinquentibus omnia, prima solet esse tentatio de molestijs corporis, & afflictio ratio de ne carnis insolita. Quid verò paupertas proderit, si (quod absit) pauper in murmurationem deueniat, factus exasperans, & impatiens disciplinæ? *18* Optimè quoque post regni promissionem, minus aliud regnum velut in arram datur, vt secundùm Scripturarum promissionem, habeamus vitæ eius quæ nunc est pariter & futuræ, & de exhibitione præsentium, firma sit expectatio futurorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Hanc ergo terrā, corpus nostrum intelligo. Quod si possidere vult anima, si regnare desiderat super membra sua, necesse est vt sit ipsa mitis, & superiori suo subiecta, quoniam tale inueniet inferius suum, qualem se exhibuerit superiori. *1. Tim. 4.* Atmajur enim creatura ad vlciscendam sui iniuriam creatoris. Et ideo nouerit anima, quæ rebellem sibi inuenit carnem suā, se quoque minus, quam oportet superioribus potestatibus esse subiectam. Mansuescat ipsa, & humilietur sub potenti

beati manu Altissimi, subiecta sit Deo, & prælatis, & continuò corpus suū inueniet obediens & subiectū. Veritas.n. est, quæ loquitur: Beati mites, qm̄ ipsi possidebunt terram. Sed iam fortassis ad hanc Dn̄i vocem desiderio mansuetudinis æstuas, & conquæreris super asperitate cordis tui, & beluinis quibusdam motibus, atq; indomita feritate. Attēde quod sequitur: Beati, qui lugēt, qm̄ ipsi consolabuntur. Equum indomitum, flagella domant, animam immitē, contritio spūs, & assiduitas lachrymarum. Ergo in omnibus operibus tuis, memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij horrendum discrimen, gehennæ metum, cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ, vitæ humanę pericula, fragilitatem propriam, & si in huiusmodi cogitatione perseueraueris, parum senties quidquid foris vr̄ esse molestum, dum toto corde circa inferiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dn̄s sine consolatione te esse, qui: Pater est totius consolationis, & complebitur omnino quod Veritas pollicetur: Beati qui lugent, qm̄ ipsi cōsolabuntur. Verùm quid aliud est hæc consolatio, q̄ procedens de spe veniæ gratia deuotionis, & suauissima delectatio boni, & gustus sapientiæ, licèt exiguus, quibus interim benignus Dn̄s afflictam refrigerat animam? Sed gustus ille nihil aliud est, quàm irritamentum desiderij, & incentiuum amoris, sicut scriptum est. Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient. Propterea illico subinfertur: Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, qm̄ ipsi saturabūtur. Qui esurit, esuriat amplius, & qui desiderat, abūdantius adhuc desideret, qm̄ quantumcunq; desiderare potuerit, tm̄ est accepturus. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sic oportet fieri fratres, vt nunquam propter alium homo peccet, quod est iustitiæ, & libenter aliena peccata portet, quod est misericordiæ. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deū videbunt. Beati planè, & omnino beati, qui videbunt, in quem desiderāt Angeli prospicere. Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Quid enim est in cęlo, & à te quid volui super terram? Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Væ mihi ab immunditia cordis mei, qua impediente necdum mereor ad beatam illam visionem admitti. Quanta solicitudine danda est opera, vt mundari possit oculus, quo videndus est Deus? Et ego triplici sorde inquinari me sentio, concupiscentia carnis, & concupiscentia gloriæ temporalis, & præteritorum conscientia delictorum His liberari debet homo, vt mundus Deum videat. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Meritò filij nomine vocabuntur, qui Filij opus impleuerint: Ipse enim est, per quem reconciliati pacem habemus ad Deum. Ipse, qui pacificauit per sanguinem suum, quæ in cælis sunt, & quæ per terram, mediator Dei, & hominis, Dominus Christus Iesus. Et attende quemadmodum in tribus quidem prioribus, sibiipsi reconciliatur anima, in duobus quæ sequuntur proximo, in sexto Deo. In septimo etiam alios reconciliat, tanquam receptus in gratiam Domini, & fęlici familiaritate donatus. Nam paupertate, mansuetudine, & fletu renouatur in anima similitudo quædam, & imago æternitatis omnia tempora complectentis, dum paupertate, futura meretur, mansuetudine, sibi præsentia vendicat, luctu pœnitentiæ, præterita quoque recuperat. Porrò iustitia, & misericordia, perfectè proximo cohęremus, dū quidquid nolumus nobis fieri, alijs non faciamus per iustitiam, & quæcumq; volumus vt faciant nobis homines, & nos faciamus illis per misericordiam: iam reconciliati nobis, reconciliati etiā proximo, fiducialiter per munditiam cordis, recōciliamur Deo. Beati verò, qui de sua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus suis piè soliciti, eos quoque quantum præualent, & sibi, & Deo reconciliare laborant. Octaua beatitudo, martyrum est prærogatiua: Beati, qui

Psal. 26.
Psal. 72.
19
20
Eccl. 24.

qui persecutionem patiũtur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Verumtamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus, & martyribus, nisi quia verè martyrij genus, voluntaria paupertas est? Beatus vir, ait Propheta, qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quàm inter epulas esurire, inter vestes multas & pretiosas, algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? Deniq; propterea pauperibus pariter & martyribus, regnum cœlorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo, absque omni dilatione percipitur.

Eccl. 31.

IDEM sic habet. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Est.n. homo pacatus, qui bona pro bonis reddens, quantum in se est nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddens mala pro malis, etiam potens est sustinere nocentem. Est & pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet & prodesse nocenti. Primus quidem paruulus est, & facilè scandalizatur. Secundus in patientia sua possidet animam suam. Nam tertius quidem non modò suam possidet, sed & multorum animas lucrifacit. Primus quantum in ipso est, pacem habet. Secundus pacem tenet. Tertius pacem facit. Meritò proinde beatificatur nomine filij, quod opus filij impleuerit, vt post suam non ingratus reconciliationem, etiam alios reconciliet Patri suo. *Infra*: Ordinem ipsum Dominici sermonis attende. Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbũt. Ac deinde, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Mundos corde vtique vocat Pater cęlestis, qui non quærunt quę sua sunt, sed quę Iesu Christi, nec quod sibi vtile est, sed quod multis. Hi audiunt: Petre amas me? Pasce oues meas. Hi pacificatores esse debent animarum. *Infra*: Impudenter pacifici gradum, & filij Dei vices occupat homo, qui nec primam quidem adhuc vocem Domini ad cor reuocatus audiuit, aut si quando forsitan cœperit audire, resiliens fugit ad folia, vt abscondere tur in eis. Necdum factus est vir videns paupertatem suam, sed dicit. Quia diues sum, & nullius egeo, cum sit pauper, & nudus, & miser, & miserabilis. Nihil illi de spiritu mansuetudinis, quo præoccupatos in delicto possit instruere, considerans seipsum, nè & ipse tentetur, compunctionis lachrymas nesciens, lætatur magis, cum malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Pecuniam, non iustitiam concupiscunt oculi eius, & omne sublime videt, miserabiliter esurit dignitates, gloriam sitit humanam, procul ab eo misericordiæ viscera, quæstum æstimat pietatem. Quid de munditia cordis loquar? Vtinam non illud obliuioni dedisset tanquam mortuus à corde, vt nam non esset columba seducta non habens cor, vtinam esset vel quod deforis est mundum, nec ea, quæ corporalis est maculata tunica inueniretur, vt obediret, vel in hac parte dicenti: Mundamini, qui fertis vasa Domini.

In ser. de cõuers. ad cler. c. 26. *Capit. 27.* *Ioan. 20.* *Cap. 21.* *Tren. 3.* *Apo. 3.* *Gal. 6.* *Prou. 2.* *Osea 7.* *Isa. 52.*

Virtus in hac vita nusquam est perfecta, vnde semper in ea proficere expedit, etsi laboriosum id sit.
Cap. VIII.

ORIGENES inquit. Vt vinceretur Amalech, manus cõtinuò leuatas habebat Moyses, hoc est opera. Qm.n. innouari semp iubetur is, qui secũdùm Euangelium viuit, & cantare Domino iubemur cãticum nouum, & interior homo noster non dixit Paulus quia renouatur, & stetit, sed renouatur de die in diem. Cum ergo Moyse eleuãte manus, vincebat Israel, demittẽte verò, & deijciente deorsum, vincebat Amalech. Hæc scripta sunt propter nos, quare intelligere debemus, quia donec famulus Dei eleuãt actus suos ad Deũ, &

Hom. 7 in 1. li. Reg. to. 1. *Exo. 17.* *2. Cor. 4.*

& proficit in bono, vincit gens Dei, cũ autem deieeerit, & demiserit manus, ideſt actus ſuos, vincit Amalech inimicus Dei.

2 Lib. 3. in c. 3. ep. ad Roman. to 3. Simile.

IDEM explicans verba illa, quæ ex pſalmo adducit Paulus: Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſq; ad vnum, dicit. Hoc modo intelligendum puto, q̃d neget quenquam feciſſe bonitatẽ. V. g. ſi quis fundamenta iaciat domus, & vnũ aut duos parietes extruat, aliquid etiam materiæ conuehat, nunquid dicetur feciſſe domum, quamuis operatus videatur in domo? Sed ille dicitur domum feciſſe, qui totius ædificij ad perfectum ſingula quæq; membra produxerit. Ita arbitror & hic Apoſtolum dicere, neminem feciſſe bonitatem, hoc eſt, à nullo eam ad perfectum, & ad integrum conſummatam eſſe. Si autẽ requiramus, qui ſit verè bonus, & qui perfectam fecerit bonitatem, illum inueniemus ſolùm, qui dicit: Ego ſum paſtor bonus. Ioan. 10.

3 Libro 6. in c. 6. ep. ad Rom.

IDEM expõnẽs verba illa; Gratia Deo, quia fuiſtis ſerui peccati, obediſtis autem ex corde in eam formam doctrinę, in qua traditi eſtis, ait. Serui omnes fuimus peccati, ſed vbi tradita eſt nobis forma doctrinæ, & huic non vtcumq; neq; ſolis verbis, ſed ex corde, & animo, ex tota deuotione elegimus obedire, liberamur à ſeruitute peccati, & efficimur ſerui iuſtitiæ. Quam autẽ dixit formam doctrinæ, in qua traditi eſtis, requirendum puto, quomodo vnuſquiſque tradatur. Inuenimus nãque quia eos qui non probant habere Deum in notitia, tradat Deus ſecundũ deſideria cordis eorum in immunditiã, vt contumelijs afficiant corpora ſua in ſemetipſis, & alios, qui commutauerũt gloriam incorruptibilis Dei, tradat in paſſiones ignominiæ. Et hic ergo, qui ſemetipſos exhibent ſeruos per obediẽtiam iuſtitiæ, Deus tradit, vt inſtruantur, & imbuantur ſecundùm formã iuſtitiæ doctrinæ. Mouet me etiam hoc, quod non dixit, obediſtis ex corde doctrinæ, in qua traditi eſtis, ſed formam doctrinæ poſuit. Nec puto quòd vnum eſſe ſenſerit Apoſtolus doctrinam, & formam doctrinæ, ſed mihi videtur, quod formã doctrinæ minus eſſe ſcierit, quàm ipſam doctrinam. Et nunc quidem in præſenti vita, dum in hoc corpore ſumus, & aggrauat terrenum hoc habitaculum ſenſum multa cogitãtem, formam doctrinæ habemus, non ipſam doctrinã, ſicut idem Apoſtolus in alijs dicit: Nunc autem videmus per ſpeculum in ænigmate. Ipſa autem doctrina ſit, de qua dicit: Tunc autem videbimus facie ad faciem. Vnde & in præſenti vita puto quòd formam, atq; vmbram virtutum tenere poſſimus, ipſas verò virtutes, tunc cum venerint illa quæ perfecta ſunt. Et ideo iuſtus magis, vt mihi videtur, in vmbra virtutũ, quã in ipſis virtutibus vixit: & ob hoc fortaſſis Hieremias in lamentationibus dicit: Spiritus vultus noſtri Chriſtus Dominus, in vmbra eius viuemus in gentibus. Quòd ſi Chriſtus eſt iuſtitia, & ſapientia, & veritas, & dicimus in vmbra eius viuemus in Gentibus, ergo in vmbra iuſtitiæ, & in vmbra ſapientiæ, & in vmbra veritatis viuimus, etiamſi iuſti, & ſapientes, & veritatis amatores eſſe videamur. Propterea ergo dicitur: Si quis ſe putat cognouiſſe, nõdum cognouit quemadmodum oporteat ſcire. Hæc ſic intelligenda ſunt, nõ quòd in iuſtis viris, veræ virtutes non ſint, ſed quòd virtutes in præſenti ſæculo, relatæ ad eas quæ in futuro erunt, imperfectæ ſint multum, & tanquam depictæ.

Rom. 1. Sap. 9. 1. Cor. 13. Tren. 4.

5 Lib 12. in c. 41 Eze. tom. 4.

HIERONYMVS explicans verba illa: Et ingreſſus intrinſecus, mẽſus eſt in fronte portæ, duos cubitos, ait. Prius introductus eſt propheta in templum, & poſt ingreſſus eſt intrinſecus, quia quãtũuis proficiamus, ſemper nobis maior profectus aperitur. Vnde poſt introitum templi, ruſum ingredimur intrinſecus. Et dixit ad me, hoc eſt ſanctum ſanctorũ. Hoc notãdum, quòd in deſcriptione tabernaculi dicuntur Sancta ſanctorum plurali numero, hic autem, Sanctum ſanctorum numero ſingulari, vt poſt ſancta veniamus ad ſanctũ, quomodo poſt multa cantica peruenimus ad Cãticum Canticorũ, quod

animæ inferunt, inutilia sunt omnia, etsi non desit effectus, iustus. Et vt præceptum legis exemplo astruamur, cum deprimerent Ægyptij Iudæorum populum in operibus varijs, & luto ac latere, ingemuerunt filij Israel, & Domini prouocauerunt in se misericordiam. Et dixit ad Moysen: Ego exaudiui gemitum filiorum Israel, quomodo Ægyptij in seruitutem deprimunt eos. Vade, & dic filijs Israel, ego Dominus, & educam vos de potentia Ægyptiorũ, & de seruitute eorum, & liberabo vos in brachio excelso, & sumam vos mihi in plebem, & ero vester Deus, & inducam vos in terram, in quam extendi manum meam. Ecce quomodo populus Hebræorum, fructu mutauit laborem, vt qui luto operabatur, spe regni operaretur æterni. Et ideo Dominus in Euangelio inanem gentilium miseratus laborem, qui lateres construerent, lutulẽtæ superstitioni, & voluptati corporis dedit, soli, dum fidei murum ædificare non possent, velut ad quosdã asinæ fœtus locutus ait: Venite ad me omnes, qui laboratis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Quia vocatione plenius mihi videor verba legis, & mysteria recognoscere, quia asinam aut commutandam oue docuit, aut redimendam pecunia, vt non solùm asinæ partum oue, hoc est mundis immunda mutemus, sed etiam redimamus.

Exo. 3.

Matt. 11.

10 *In cap. 6. epi. Pau. ad Roma. to. 5.*

IDEM exponens verba illa; Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem, dicit. Dum infirmitatem carnis memorat, minus se significat exigere ab homine, quàm dignum est circa Dei culturam. Et vt occasionem nobis auferret timoris accedendi ad fidem, quæ quasi importabilis nobis, & aspera videretur, ea mẽsura nos Deo seruire præcepit, qua prius famulabamur diabolo, cum vtique propensius deberemus seruire Deo, quàm diabolo: quippe cum hic salus, illic damnatio operetur: medicus tamen spiritualis, non plus à nobis exigit, nè, dum præcepta quasi grauia fugeremus, perpendentes infirmitatem nostram, maneremus in morte.

11 *Libro 4. de Genesi ad literã. to. 3.*

AVGVSTINVS inquit. Neque enim similitudo pia est, si velimus ita similes esse Deo, vt & nos ab operibus nostris requiescamus in nobis, sicut ipse requieuit in se ab operibus suis. In quodam quippe incommutabili bono requiescere debemus, quod ille nobis est, qui nos fecit. Hæc igitur erit summa & pia requies nostra, vt sicut ipse requieuit ab omnibus operibus suis, quia non ei opera sua, sed ipse sibi bonum est, quo beatus est, ita nos ab omnibus operibus non tantùm nostris, verumetiam ipsius, nõnisi in illo requieturos nos esse speremus, idque desideremus post bona opera nostra, quæ in nobis agnoscimus, illius potius esse, quàm nostra, vt etiam sic post bona opera sua ipse requiescat in nobis, cum post bona opera, quæ ab illo iustificati, fecerimus, in se nobis requiem præstat. Magnum est nobis ab illo extitisse, sed maius erit in illo requieuisse. Sicut ipse non ideo beatus est, quia hæc fecit, sed quia etiam factis non egens, in se potius, quàm in ipsis requieuit: vnde non operis, sed quietis diem sanctificauit: quia non hæc faciẽdo, sed eis quę fecit non egendo, se beatum intimauit. Et quod apud illum quidem quieti eius nec mane, nec vespera est, quia nec aperitur initio, nec clauditur fine, perfectis autem operibus eius mane habet, & vesperam non habet, perfecta quippe creatura habet quoddã initium suæ conuersionis ad quietem Creatoris sui, sed illa non habet finem quasi terminũ perfectionis suæ, sicut ea quæ facta sunt. Quies ergo Dei, nec initium habet, nec terminum, creaturæ autem, habet initium, sed non habet terminũ: & ideo septimus dies eidem creaturæ cœpit à mane, sed nullo vespere terminatur, si enim sic intelligere non deberemus, septima dies sicut mane, ita & vesperam habere deberet.

expressit Apostolus, quid intersit, cum aliam vinctam esse dixerit, aliam beatiorem esse memorauerit. Quid verò illud, quod temporibus ijs, quibus fames omne genus vigebat humanum, Elias ad viduam destinatus est? Et vide quemadmodum propria singulis gratia reseruetur. Angelus ad virginem, propheta ad viduam. Adde, quod Gabriel ille, hic Elias, vt ex Angelorum, & prophetarum numero, præstantissimi principes videantur electi. Sed non simplex viduitatis laus est, nisi virtus etiā viduitatis accedat. In nullo grauius Iudæi Dominum læsisse produntur, quàm quod viduæ gratiam, minorumque iura violarent. Hæc propheticis causa vocibus conclamatur, quę meritum Iudæis refectionis inuexerit. Hæc sola causa delicti, inuidiam mitigatura memoratur, si honoretur vidua in honoribus, æqui iustitia iudicij deferatur. Sic enim habes, iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite, arguite me, dicit Dominus. Et alibi: Pupillum, & viduam suscipiet. Et alibi: Viduam eius benedicens benedicam. Videtis igitur sanctæ viduæ, nequaquam lubrico munus studio defendendum, quod diuinæ benedictionis subsidijs honoratur. In viduarum commendationem adducit Iudith, & Deboram, quæ vidua cum esset, multa millia virorum, & in pace rexit, & ab hoste defendit, cuius iudicio, populus tantus regebatur. Et in pace quidem nulla querimonia, nullus error muliebris inuenitur, quæ Chananæam gentem ferocem debellauit. Et sicut virgines consilium acceperunt à Paulo de virginitate seruanda, ita & viduæ.

Isa. 1.
Psal. 1.
Psal. 145.
Psal. 131.
Iudith 8.
Iudic. 4.

AVGVSTINVS ait. Bonum Susannæ in castitate coniugali laudamus, sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ Virginis anteponimus.

Lib. de bono coniugali, to. 6.

IDEM dicit. Maria non diceret Angelo: Quomodo fiet istud, si virginitatem non antea vouisset; virginitatem illa Deo dicauit. Non est ergo cur Dei virgines contristentur, quòd etiam ipsæ virginitate seruata, matres carnis esse non possunt, ille enim vnius sanctæ virginis partus, omnium sanctarū virginum est decus. *Infra*: Illa virgo, coniugatæ meritò præponitur, quæ nec multitudini se amādam proponit, cum amorem vnius ex multitudine inquirit, nec se vni iam componit inuento, cogitans, quæ sunt mundi, quomodo placeat viro, sed speciosum forma præ filijs hominum sic amauit, vt quę cum sicut Maria carne concipere non posset, et corde concepto, etiam carnem integram custodiret. Non parit virgines sacras, nisi virgo sacra, quæ desponsata est vni viro Christo. Ex illa non tota corpore, sed tota virgine spiritu, nascūtur sacræ virgines, & corpore, & spiritu. Quæ habent nuptæ in procreatione filiorum, humani officij sunt munera, virginalis autem integritas, & per piā continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili, incorruptionis perpetuæ meditatio. Vnde Paulus virginitatem consulens, ait: De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Existimo hoc bonum esse propter instantem necessitatem. Qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo. Qui cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Dicens autem nuptias licere, addidit: Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco: hoc modo exhortans ad virginitatem, continentiamq; perpetuam, vt aliquantulum à nuptijs etiam deterreret, modestè sanè, non tanquam ab onerosa, ac molesta. Quod autem se dicit eis parcere, quos ait tribulationem carnis habituros, nihil mihi interim sanius occurrit, quàm cum noluisse aperire, & explicare verbis eandem ipsam carnis tribulationem, quam prænunciauit eis, qui eligunt nuptias, in suspicionibus zeli coniugalis, in procreandis filijs, atque nutriendis, in timoribus, & mœroribus orbitatis. Quotus enim quisque, cum se connubij vinculis alligauerit, non istis trahatur, atque agitetur affectibus? In hoc virgo maioris glorię

Li. de sancta virginitate.
Dan. 13.
Apoc. 2.
Luc. 1.
1. Cor. 7.

gab-

palmam præparatam esse cōfidat, quæ non damnari, si nuberet, timuit, sed honoratius coronari, quia non nubere concupiuit. Qui ergo sine coniugio manere voluerint, non tanquam foueam peccati nuptias fugiant, sed tanquam collem minoris boni transcēdant, vt in maiori continentiæ monte requiescant. *Infra*: Pergite itaque sancti Dei, pueri, ac puellæ, mares, ac fœminæ cælibes, & innuptæ, pergite perseueranter in finem: laudate Dominum dulcius, quem cogitatis vberius, sperate fœlicius, quem seruitis instantius, amate ardentius, cui placetis attentius. Vos offeretis ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis in citharis vestris (hoc est, in cordibus dicatis laudibus). Non vtique tale, quale cantat vniuersa terra, cui dicitur: Cantate Domino canticum nouum, cantate vniuersa terra, sed tale quale nemo poterat dicere, nisi vos. Sic enim vos vidit in Apocalypsi quidam præ cæteris dilectus agno, qui bibebat, & eructabat mirabilia Dei. Ipse vos vidit duodecies duodena millia sanctorum citharœdorum illibatæ virginitatis in corpore, inuiolatæ veritatis in corde, & quia sequimini agnum quocumque ierit, scripsit ille de vobis. Quo ire putamus hunc agnum? Quo nemo eum sequi vel valeat, vel audeat, nisi vos. Quo putamus eum ire? Vadit, vbi non sunt gaudia sæculi vana, nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta, gaudium virginum Christi de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, gaudia propria virginum Christi. Ite in hæc, sequimini agnum, quia & agni caro vtique virgo. Hoc enim in se tenuit corporibus, & cordibus nostris, quòd matri non abstulit conceptus, & natus. Meritò eum sequimini virginitate cordis, & carnis, quocumque ierit. Quid est enim sequi, nisi imitari? Sequantur agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt, non quocumque ille ierit, sed quousque ip

Apoc. 14.

Psal. 95.

Apo. 14.

si potuerint. Possunt autem vbique, præter cum in decore virginitatis incedit. Vos ergo ite post eum virgines eius, tenendo perseueranter quod vouistis, nè virginitatis bonum à vobis pereat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, & licèt illud canticum nouū proprium vestrum dicere non poterit, & delectari vestro tam excellenti bono. Cum ergo perpetuæ continentiæ professores se coniugatis comparātes, videbunt eos infra esse, & opere, & mercede, & voto, & præmio, statim veniat in mentem, quod scriptum est: Quantò magnus es, tantò humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Metuo tibi vehementer, nè cum te agnum quocumque ierit secuturam esse gloriatis, eum præ tumore superbiæ, sequi per angusta non possis. Custos virginitatis charitas, locus autem huius custodis humilitas. *Infra*: Non solùm abstinere debet virgo à peccatis grauibus, verum etiam illa, quæ leuiera vel sunt, vel putantur, non inueniantur in vobis: non improbus vultus, non vagi oculi, non infrenis lingua, non petulans risus, non scurrilis iocus, non indecens habitus, non tumidus, aut fluxus incessus. Hæc addita virginitati, angelicam vitam hominibus, & cæli mores exhibent terris. Si nuptias contempsistis filiorum hominum, ex quibus gigneretis filios hominum, toto corde amate speciosum forma præ filijs hominum, vacat vobis, liberum est cor à coniugalibus vinculis, inspicite pulchritudinē amatoris vestri, & quidquid amoris, nuptijs vestris impendendum habebatis, illi rependite. Non quærit sponsus à vobis tātùm pulchram carnem, sed pulchros mores, quibus frenetis & carnē. Totum teneat sponsus in animo vestro, quidquid noluistis occupari connubio. Parum vobis amare non licet, propter quem non amastis, & quod liceret.

Eccl. 3.

Vir-

Virtutem in hac vita, ac felicitatem collocauit Deus in octo beatitudinibus Euangelicis.

Cap. VII.

ORIGENES dicit. Omnes beatitudines, quas locutus est in Euangelio Iesus, suo firmauit exemplo, & quod docuit, pro testimonio probat. Beati, inquit, mites. Huic simile est de semetipso: Discite à me, quia mitis sum: Beati pacifici. Et quis alius ita pacificus, ut Dominus meus Iesus, qui est pax nostra, qui soluit inimicitias in carne sua: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiā. Nemo sic persecutionem passus est propter iustitiā, ut Dominus Iesus, qui pro peccatis nostris crucifixus est. Ad quam similitudinem etiam illud, quod dixerat: Beati, qui lugent, & ipse fleuit, ut huius quoq; beatitudinis iaceret fundamēta.

Ho 38. in c. 19. Luca. Vidēs Iesus ciuitatem fleuit. 10. 3. Mat. 5. & 11. Ephe. 2

CHRYSOSTOMVS ait. Vt doceret octo beatitudines, aperuit Dominus os suum, ut proculdubio disceres, quia non cum loqueretur modò, uerùm etiam taceret, docebat. Nunc quidem os aperiens, nunc uerò ipsis operibus uocem emittens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui sunt pauperes spiritu? Humiles. s. mente, atque contriti spiritu. Spiritū enim hic posuit pro anima, & uoluntate. Quia enim sunt humiles plurimi, non sua sponte ducti, sed necessitate rerum coacti, relinquēs huiusmodi, neque enim hos inter laudanda numerandum est, eos, qui se humiliant, & comprimunt uoluntate, primos beatos appellat. Et quam ob causam non humiles uoluit appellare, sed pauperes? Quia hoc loco utique præstantius est, siquidem illos hic humiles memorat, qui Dei præcepta metuunt, atque etiam contremiscunt. Quod per Isaiam prophetam Deus amanter excipiens dicebat: Super quem requiescā, nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones meos? Multi quippe sunt humilitatis modi, & hic quidem est humilis medioeriter, alter uerò cumulatè: Hanc igitur humilitatem etiā propheta collaudat, non utcumq; compressam designando mentem, sed omnino contritam: Sacrificium, inquit, Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet. Sed etiam tres pueri pro magno sacrificio hanc offerunt Deo, dicentes: Sed in anima contrita, & spiritu humiliato suscipiamur. Hanc ergo nunc etiā Christus beatam vocauit. Quia enim in primo Angelo, & in primo parente videmus superbiam, omnium malorū radicem: qui in superbiam elati, in iudicium inciderunt, & in laqueum diaboli, quia inquam constat superbiam malorum esse fontem (vt Paulus Apostolus ait) contrarium ægritudini remedium docendo conficiens, quasi fundamentum quoddam forte, atque munitum, hanc primùm sententiam collocauit. Si quidem vnusquisque humilitate supposita, tutissimè cuncta alia superponit ædificans, hac verò subducta, etiam si ad ipsum vsq; cœlum conuersationis sublimitate perueniat, simul omnia subtrahuntur, atque in finem pessimum relabuntur. Quod pharisæo legimus accidisse, qui cum ad ipsum virtutis cacumen ascenderet, amittens simul vniuersa descendit, quia. s. nō habuit matrem bonorum. Quia igitur discipuli indigebant maxima cautione, post signa, post honorem ab vniuerso sibi pęnè orbe delatum; (non enim diuitiæ, non potentia, non ipsum omnino regnum ita quemquam poterant efferre, vt ea, quæ beatis Apostolis suppetebant. Quinimmo etiam antequam potestatem acciperent signa faciendi, abū de extolli quibant, cum viderent magistrum theatro illo vndique admirante circundati, per quod certè pati poterant aliquid humanum). idcirco in primis mentes eorum humiliat, & comprimit: & vt sermonem suum faciat gratiorem, doctrinam suam non sub specie mandatorum, sed beatitudinis posuit. Beati, qui lugent, quoniam ipsi cō solabuntur. Et certè isti infelices ab homi-

Hom. 15 in cap. 5. Mat. 10. 2.

Isa. 66.

Psal. 50.

Dan. 3.

1. Tim. 6.

Luc. 18.

hominibus iudicantur. Sed idcirco ante doctrinam signa præmisit, vt facillimè crederent talia sentienti. Verùm hic quoque non simpliciter lugẽtes posuit, sed propter peccata lugentes. Quippe cum illud aliud etiam vehementer vetetur de sæcularium.s. rerum dispẽdijs, quod significabat & beatus Paulus Apostolus, dicendo: Quoniam sæculi quidem tristitia mortem operatur, quæ autem secundùm Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Istos hic igitur beatos, atque fœlices vocat, qui vtilem voluerunt habere tristitiam. Et non simpliciter posuit tristes, sed omnino cum cumulo, non mærentes, sed lugentes. Siquidem præceptum istud totius Philosophiæ magisterium est. Si enim illi, qui vel filios lugent, vel coniuges, vel alium quempiam suorum prox imorum, toto illo doloris sui tempore, non pecuniarum, atque diuitiarum tenentur amore, non corporum: non gloriam concupiscunt, nõ consummuntur inuidia, non iniurijs permouentur: non alijs vitijs obsidentur, vtpotè solis luctibus mancipati: multò magis, qui propria peccata lugent, ac detestantur, sicut ea lugere dignum est, celsiorem philosophiam mentis ostendunt. Deinde præmium illis letissimum ponens: Quoniam ipsi, inquit, consolabuntur. Vbi verò, dic mihi, consolabuntur? Et hic profectò, & quod est amplius in futuro Quia enim præceptum ipsum valde videbatur onerosum, atque vehementer molestum, hoc se promisit daturum, quod illud quàm maximè leue possit efficere: itaque si velis consolari, luge. Lugere autem iubet non tantùm propria peccata, sed etiam aliena. Quales etiam sanctorum orationes fuerunt, vt Moysi, vt Samuelis prophetæ, vt Pauli Apostoli, isti quippe omnes aliena peccata lugebant. Beati, inquit, mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Dic, quæso, quã terram? Terram quidam intelligibilẽ dicunt. Sed hoc omnino falsum est, sed sensibile hic præmium pollicetur, sicut & prius: Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Neque enim de futuris solummodo, verùm etiam de præsentibus cohortatur, propter tardiores, s. auditores, & antequam futura veniant, præsentia requirentes. Sic Christus spiritualibus, sensibilia miscebat. Quia ergo mitis quisque, propria putatur amittere, cõtrarium pollicetur dicens, quod ipse sit, qui tutissimè cuncta possideat, non audax. s. & proteruus. Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Considera quanta idipsum exaggeratione cumulauerit. Nõ enim dixit: beati, qui iustitiam seruant, sed beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, vt non vtique mediocriter, sed cum omni illam cupiditate teneamus. Iustitiam vocat hic virtutem illam, quæ ex aduerso auaritiæ collocatur. Quoniam ipsi saturabuntur Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc esse contrariũ, magisq; id præstare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens, formidare paupertem, neque famem timere, eum certè illi magis omnibus bonis excidãt, qui aliena diripiunt, vt ex aduerso ille qui iustitiam diligit, tutissimè omnia bona possidet. Si enim qui aliena non inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur, quantò magis, qui propria fideliter largiuntur? Beati misericordes. Hic non pecuniarum solũmodo erogatores designate mihi misericordes videtur, sed idipsum eum aliorum quoque mandatorum obseruatione facientes. Quoniã ipsi misericordiam consequentur: huius virtutis præmium est. Et videtur quidem æqualis esse retributio, sed est tamen longe ipsa virtute præstantior. Isti enim quasi homines profectò misereantur, eum ab omnium Deo misericordiam consequanrut Par autem non est humana miseratio, atque diuina, sed quantùm beneuolentiæ, malitiæq; discrimen est, tantũm ab illa ista discernitur. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Mundos hic appellat, aut vniuersalem virtutem tenentes, & nullius sibi mali conscios, aut continẽtia conspicuos. Nihil enim nobis ita opus est ad videndum Deum, vt istius puritate virtutis. Propter quod Paulus Apo-

2. Cor. 7. *Exo. 17. & 32.* *4. Reg. 15.* *Rom. 9.* *Deut. 5.* *Heb. 12.*

Apostolus ait: Pacem sectamini, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Beati pacifici. Hic non modò dissentire illos prohibet, atque aduersum se mutuo dimicare, sed aliud quiddam maius inquirere. s. vt etiam alios dissidentes in sacram studeant reuocare concordiam. Dicitur autem de his, quoniam filij Dei vocabuntur: siquidē vnigeniti hoc præcipuum opus fuit, distantia copulare, conciliare pugnantia. Deinde nè opineris bonam esse vbique pacem, subiungit: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, id-est, pro virtute, atque pietate, pro defensione cæterorum. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint, &c. Quidnam possit his præceptis inusitatius inueniri, per quæ illa nobis desideranda dicit, quæ alij putāt esse fugienda? Agere dico, atque lugere, persecutionem pati, audire maledicta, idque facilè persuasit vniuerso iam pęnè mundo, cumque dicerentur illa, quæ videntur onerosa, & grauia, contraque multorum consuetudinem venientia, nihilominus admirabatur venerans omnia illa audientium multitudo, tanta quippe erat virtus docentis.

In cunctis autem his omnibus octo, quæ hic insterat, beatitudinem posuit, vt nè quid sensibile spectādum putares. neque enim esset beatum talibus coronari, quæ in præsenti vita continuò soluuntur, ac defluunt, & fugacius, quā vmbra prætereuolant. Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & exprobrauerint. Nescio quomodo omnibus pęnè rebus amarius solent mordere maledicta. In periculis quippe multa sunt, quæ laborem ipsum faciunt leuiorem, vt multorum exhortatione succendi, vt habere plurimos applaudentes, dignisque, passionem ipsam præconijs coronantes. In maledictionibus verò, etiam consolatio ipsa subducitur. Iob omni lapide, atque adamante tolerantior, cum quidem patrimonium amitteret, malaq; innumera sustineret, cumque subito numerosa sobole esset orbatus, cum quasi fontem quendam vermium toto videret corpore bullientem, per facilè cuncta superauit; vbi verò exprobrare sibi amicos vidit, & malignam illam de se existimationem souere, & dicere, quod talia propter peccata pateretur, ac malitiæ suæ solueret vltionem, tunc demū vtique turbatus est ille vir maximus, ille fortissimus. Dauid quoque omittēs cuncta, quæ pertulit pro maledicto patienter audito, vicem à Domino reposcebat: Dimitte, inquit, vt maledicat, quoniam Dominus mandauit ei, vt videat afflictionem meam, & reddat mihi pro maledictione hac in die illa. Cōsidera verò post quot mandata idipsum locarit. Non enim hoc absque certa ratione fecit, sed quia voluit ostendere, quòd nisi quis illis, quas superius posuit, armatus fuerit, ornatusq; virtutibus, ad hæc nequaquam possit prodire certamina. Propterea de priore semper etiam mādato, sequentis viam struens, auream quandam nobis catenam texuit. Cum enim quis humilis fuerit, erit consequenter & mitis: qui autem mitis, etiam peccata lugebit: qui verò ob peccata luget, esurit, sititque iustitiam: qui iustus est, iste etiam misericors: qui & misericors fuerit, & iustus, idem etiam compunctus, & mundo corde: qui verò talis est, erit etiam pacificus: porro qui ista perfecerit, absque dubio ad pericula præparatus, nec ad maledicta prorsus vlla terrebitur.

IDEM sic habet. Beati pauperes spiritu. Pauper spiritu est humilis corde, idest, pauperem spiritum habens, qui non magna sapit de se. Sicut ex diuerso diues spiritu intelligitur magna de se sapiens, & superbus, qui non implet præceptum Christi dicentis: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Qui enim iam cōuersus factus est sicut puer, ille est & pauper spiritu: ille conuersus factus est sicut puer. Et quia perditionis initium a superbia cepit per diabolum, initiumq; salutis ab humilitate per Christum, propterea cō uenienter & omnium beatitudinum humilitatem fecit initium. Et quare C[illegible]

ma-

Iob 11. & 19. & 22. & fere per totum.

2. Reg 16

Homil. ex imperfecto in Matth.

Matt. 18

manifeste dixit, humiles spiritu? Vt non solùm humiles ostendat, sed etiam indigentes humiles, qui sic sunt humiles, vt semper adiutorium Dei sint mẽdicantes. Vnde in Græco non dicit: Beati pauperes, sed beati egeni, vel beati mendici. Nam pauper est, qui angustiam habet, non tantam, vt mendicare cogatur. Ergo ideo dicit: Beati mendici spiritu, vt in vltima necessitate humiles ostẽdat, qui adiutorium Dei pulsare non cessant, & mendicare, dum nimis timent de se. Subdit: Quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quid enim? aliorum aliàs studentium, non est regnum cœlorum? Etiam. Nam sicut cætera vitia deponunt ad inferos, maximè tamen superbia, sic & omnes virtutes inducunt in regnum cœlorũ, maximè tamen humilitas, quæ omniũ bonorum radix est, sicut superbia omnium malorum: & quia proprium est, vt qui se exaltat, humilietur, sic & qui se humiliat exaltetur. Beati, qui lugẽt. Et qui sua quidem peccata lugent, beati sunt, sed in doctores beati, beatiores autem sunt, qui aliena lugent peccata, quoniam qui aliena lugent peccata, nõ habent sua, quæ lugeant, nisi levia. Tales conuenit esse doctores omnes, & qui sunt super montem. Nam cum sint omnes doctores populi Christiani patres, quomodo possunt esse sine luctu, cum videant quotidie Christianorum animas vsque ad infernum cadentes? Nam de Angelis, qui exituri sunt in fine sæculi, vt signent seruos Dei, qui lugent de alienis peccatis, sic scriptũ est: Ite per Hierusalem, & signate omnes qui lugent super iniquitates, quæ sunt in medio Hierusalem. Quoniam ipsi cõsolabuntur. Si consolatio lugentium est cessatio luctus pęnæ, quoniam qui sua lugent peccata, consecuti indulgentiam consolabuntur in sæculo illo, qui aliena lugent peccata, quomodo in sæculo illo consolabuntur? Numquid desinẽt de peccatoribus lugere? Etiam. Quoniam quamdiu sunt in mundo, omnes peccantes lugent, sed in cœlo deposito luctu consolabuntur in sua beatitudine lætantes. Beati mites, vel mansueti. Mansuetus enim neque irritat malum, neque irritatur à malo, neque aduersus eum præualet causa peccati, neque aduersus alterum aliquando ex illo nascitur causa peccandi, sed magis contentus est iniuriam pati, quàm facere. Ille est ergo verè mansuetus, qui cum nocitus fuerit, nec cogitat facere malum, nec facit. Quoniam ipsi hæreditabunt terram. Sine dubio terram viuorum, de qua scriptum est: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Terra autem hæc, quamdiu est in hoc statu, terra est mortuorum, quia vanitati subiecta est, cum autem liberata fuerit de corruptionis seruitute in libertatem gloriæ filiorum Dei, terra fit viuorum, vt immortales hæreditent immortalitatem. Alij dicunt, quia corpus nostrum terra est, & quamdiu quidem subiaceat morti, terra est mortuorum, cum autem fuerit transformatum, & conforme factum corpori gloriæ Christi, erit terra viuorum, & hæreditabunt eam æternam æterni, & spiritualem & sanctam spirituales & sancti. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam. Esurire, & sitire iustitiam, est desiderare iustitiam Dei: & siue faciãt homines iustitiam Dei, siue audiant, non quasi inuiti audiant, vel faciant iustitiam Dei, sed ex desiderio cordis, ex amore boni, bonum operantes. Vnde Dominus per Ioannem, non omnes simpliciter vocabat ad potum, sed tantummodo sitientes, dicens: Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Æstimo, quod nõ sine ratione esurire dixit iustitiam, & sitire: nunc ergo esurit iustitiam, qui secundùm iustitiam Dei desiderat conuersari. Quoniam ipsi saturabuntur: videlicet largitate remunerationis Dei: quoniam maiora erunt præmia Dei, quàm desideria sanctorum. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Non tantùm ille misericors est, qui miseretur pauperis, aut pupilli, aut viduæ, hæc enim misericordia & apud illos inuenitur frequenter, qui non agnoscunt Deum: ille autem misericors est, qui & inimi-

Ezec 9.

Psal. 26.

Io. 7.

eo proprio miseretur, & benefacit ei, secundùm, quod scriptum est: Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui vos oderunt. Vnde & ita dicit: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Mundo corde sunt, qui non solùm nō faciunt malum, nec cogitant, sed adhuc etiam, qui omne bonum, & faciunt semper, & cogitant. Qui autem omnem iustitiam facit, & cogitat mente sua, Deum videt, quoniam iustitia imago est Dei: qui iustitiam facit, Deum videt, licèt imperfectè, & secundùm possibilitatem humanam. Hoc ipso modo, & qui male agit, & cogitat, diabolum videt, quia omne malum diaboli est figura, in sæculo autem futuro mundi corde Deum videbunt facie ad faciem. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Pax est vnigenitus Dei, de quo dicit Paulus Apostolus: Ipse est pax nostra. Qui ergo pacem diligunt, filij sunt Pacis. Pacifici autem non solùm dicuntur, qui inimicos in pace reconciliant, sed etiam illi, qui immemores sunt malorum, ipsi diligunt pacem. Multi enim sunt, qui aliorum quidem inimicos libenter in pace reconciliant, & ipsi inimicis suis numquam ex corde reconciliantur: isti tales illusores sunt pacis, non amatores: pax enim bona est, quæ in corde posita est, non in verbis. Vis cognoscere, qui est verè pacificus? Audi prophetam dicentem: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua, nè loquantur dolum, idest, lingua tua malum sermonē non dicat. Illius labia dolum loquuntur, qui pacem portat in labijs, & malitiam seruat in corde. Inquire pacem, & sequere eam. Non dixit: si te pax sequatur, suscipe eam, sed etsi te fugerit, sequere eam. Vtputa (si quod humanū est) cum aliquo feceris litem, si quidem ille te prius inuitat ad pacem, pax te sequitur, cum gaudio suscipe eam: quod si ille quasi malus permanet in malo, pax absconditur ab oculis tuis, tu quasi filius pacis pulsa ianuam pacis, & hoc est inquirere pacem. Ne dicas, ille mihi prior iniuriam fecit, & prius me debet rogare. Quære pacem, vt inuenias præmium pacis, & filius Dei voceris. Beati, qui persecutionē patiuntur propter iustitiam. Non posuit Dominus personas persequentiū, sed solam caussam persecutionis, vt tu non aspicias quis te persequitur, sed vt quid te persequatur. Beati eritis, cum vos oderint homines, & exprobrauerint. Postquā locutus est de persecutionibus sustinendis, tanquam si respondeat quis ad eū: Domine quid si persecutionem passi fuerimus propter te, vel propter iustitiam tuam, in opprobrium autem venerimus, & in blasphemiam hominum iniquorum? Beati, inquit, eritis, cum vos exprobrauerint homines. Ecce multi homines propter caussam quidē Dei fiunt nobis inimici, sed non apertè persequûtur nos, forsitan quia nec possunt tamen circumeuntes omnia, blasphemant nos, & dicunt de nobis, quæ sunt probrosa. Beati eritis, cum vos exprobrauerint homines. Vt ergo blasphematus sit beatus, duo hæc conuenire debent, vt mendaciter blasphemetur, & propter Deum blasphemetur. Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cęlo. Quis potest blasphematus mendaciter, non dicam gaudere, sed magnanimiter ferre? Qui concupiscit, quæ in cęlo sunt, opprobria non timet in terra, nec cogitat quid loquantur homines propter ipsum, sed quid indicet Deus de ipso. Qui gloriā quærit in terris, confusionem timet in terris, qui gloriam quærit in cęlis, cōfusionem tantùm timet Dei.

AVGVSTINVS inquit. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Legimus scriptum de appetitione rerum temporalium: Omnia vanitas, & præsumptio spirit⁹. Præsumptio autem spiritus, audaciam, & superbiam significat. Vulgo etiam magnos spūs, superbi habere dicuntur: & rectè, quandoquidem spiritus etiam ventus vocatur. Quis verò nesciat superbos inflatos dici, tanquam vento distentos? Quapropter rectè hic intelliguntur pauperes spiritu, humiles, & timentes Deum, idest, non habentes inflan-

Marginalia: Luc. 6. | Ibidem. | Luc. 6. | 11 | Eph. 2. | Psal. 33. | 12 | 13 | Lib. 1. de serm. Domini in monte. to. 4.

ſanctem ſpiritum. Nec aliunde omnino incipere oportuit beatitudo, ſiquidem peruentura eſt ad ſummam ſapientiã: Initium autem ſapientiæ, timor Domini. Quoniam & è contrario, initium omnis peccati ſuperbia ſcribitur. Superbi autem appetunt, & diligunt regna terrarum. Beati autẽ pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mites, quoniam ipſi hæreditabũt terram. Illam credo terram, de qua in pſalmo dicitur: Spes mea tu, portio mea in terra viuentium. Significat enim quandam ſoliditatem, & ſtabilitatem hæreditatis perpetuæ, vbi anima per bonum affectum tanquam loco ſuo requieſcit, ſicut corpus in terra, & inde cibo ſuo alitur, ſicut corpus ex terra, ipſa eſt requies, & vita ſanctorũ: Mites autem ſunt, qui cędunt improbitatibus, & non reſiſtunt malo, ſed vincunt in bono malum. Rixentur ergo immites, & dimicent pro terrenis, & tẽporalibus rebus. Beati autem mites, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram, de qua pelli non poſſunt. Beati lugentes, quoniam ipſi conſolabuntur. Luctus eſt triſtitia de amiſſione charorum; conuerſi autem ad Deum, ea, quæ in hoc mundo chara amplectebantur, amittunt. Non enim gaudent his rebus, quibus ante gaudebant, & donec fiat in illis amor æternorũ, nonnulla mæſtitia fauciantur. Conſolabũtur ergo Spiritu ſancto, qui maximè propterea Paracletus nominatur, ideſt, conſolator, vt temporalia amittentes, æterna lætitia perfruantur. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Iam iſtos amatores dicit veri, & inconcuſſi boni. Illo ergo cibo ſaturabuntur, de quo ipſe Dominus dicit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me, quod eſt iuſtitia, & illa aqua de qua quiſquis biberit, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Beati miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur D.us. Beatos eſſe dicit, qui ſubueniunt miſeris, quod eis ita rependitur, vt de miſeria liberentur. Beati mundo corde, quoniã ipſi Deum videbunt. Hoc eſt mundum cor, quod eſt ſimplex cor, & quemadmodum lumen hoc videri non poteſt, niſi oculis mundis, ita nec Deus videtur, niſi mundum ſit illud, quo videri poteſt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. In pace perfectio eſt, vbi nihil repugnat, & ideo filij Dei pacifici, quoniam nihil in his reſiſtit Deo, & vtique filij, ſimilitudinem patris habere debent. Pacifici autem in ſemetipſis ſunt, qui omnes animi ſui motus componentes, & ſubiacentes rationi, & ſpiritui, carnaleſq; concupiſcentias habentes edomitas, ſũt regnum Dei. In quo ita ſunt ordinata omnia, vt id, quod eſt in homine præcipuum & excellẽs, hoc imperet, cæteris nõ reluctantibus, quæ ſunt nobis beſtijſq; communia. Atque idipſum, quod excellit in homine, ideſt, mens, & ratio, ſubijciatur potiori, Deo .ſ. neque enim imperare inferioribus poteſt, niſi ſuperiori ſe ſubijciat. Et hęc eſt pax, quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis, hæc vita, conſummati, perfectiq; ſapientis. De huiuſmodi regno pacatiſſimo & ordinatiſſimo miſſus eſt foras princeps huius ſæculi, qui peruerſis, inordinatiſq; dominatur.

15 IDEM ſic habet. Beati pauperes ſpiritu, imitamini eum, qui propter vos pauper factus eſt, cum diues eſſet. Beati mites, imitamini eum, qui dixit: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Beati lugentes, imitamini eum, qui fleuit ſuper Hieruſalem. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, imitamini eum, qui dixit: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me. Beati miſericordes, imitamini eũ, qui vulnerato à latronibus, & in via iacenti ſemiuiuo, deſperatoq; ſubuenit. Beati mundo corde, imitamini eũ, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Beati pacifici, imitamini eum, qui pro ſuis perſecutoribus dixit: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, imitamini eum, qui pro vobis paſſus eſt, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Hæc qui imitantur, in his agnum ſequuntur.

Pſal. 141. Rom. 12. 16 Ioan. 4. Luc. 2. Li. de ſan. Virginitate. tom. 6. 2. Cor. 8. Matt. 11. Luca 19. Ioan. 4. Luc. 10. 1. Pet. 2. Luc. 23.

16 *In Ps. 71. tom. 8.* IDEM explicans illa verba; Deus iudicium tuum regi da, iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio, dicit. Quod ait prius populum tuum, hoc ait posterius pauperes tuos. Vbi sanè demonstrat populum Dei pauperem esse debere, idest non superbum, sed humilem: Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. *Matt. 5.* Qua paupertate beatus Iob etiam pauper fuit antequam magnas illas, terrenasque diuitias amisisset. Quod ideo commemorandum putaui, quoniam sunt quidam, qui facilius omnia sua pauperibus distribuũt, quàm ipsi pauperes Dei fiant: inflati sunt enim iactantia, qua putant sibi esse tribuendum non gratiæ Dei, diuites sui sunt, non pauperes Dei, abundantes sibi, non egentes Deo. Sed ait Paulus: *1. Cor. 13.* Si distribuero omnia mea pauperibus, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Tamquam si diceret Si distribuero omnia mea pauperibus, & pauper Dei non fuero, nihil mihi prodest. Et ideo tales non pertinent ad populum Dei, quia non sunt pauperes Dei. Pauperes quidem Dei dicunt: *1. Cor. 2.* Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.

17 *In serm. 1. omnium sanctorum.* BERNARDVS ait. Beati pauperes spiritu Eructat Dominus abscõdita à constitutione mundi: *Ps. 77.* quid enim tam absconditum, quàm paupertatem esse beatam? Verè eius est hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Ecce nova facio omnia. *Apo. 21.* Sed nõ simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam, hanc ipsam afflictionis suæ miseriam: sciotamen Dominum hoc in loco non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum Propheta: *Psal. 53.* Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis, laudem habet apud Deum, nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio uanitatis possent vacare liberius, & nolebant sensu abundare terreno, vt abundarent magis in sensu suo. Hoc discernit quod dictum est, spiritu, idest spirituali voluntate. Beati vero pauperes spiritu, spirituali. s. intentione, desiderio spirituali, propter solũ beneplacitum Dei: horum est regnum cęlorum. Et verè fratres, si miserrimus ille è cœlo deiectus est, quoniam affectauit celsitudinem, altitudinem concupiuit, sublimitatem præsumpsit, nonne consequens est beatos esse, qui sponte in paupertatis humilitatem se deponunt? Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac si apertius dicat, vis obtinere cęlum quod perdidit superbiens Angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Bene optimè, sic enim oportebat commẽdata paupertate, etiam mansuetudinem prædicari, quoniam relinquentibus omnia, prima solet esse tentatio de molestijs corporis, & afflictione carnis insolita. Quid verò paupertas proderit, si (quod absit) pauper in murmurationem deueniat, factus exasperans, & impatiens disciplinæ? Optimè quoque post regni promissionem, minus aliud regnum velut in arram datur, vt secundùm Scripturarum promissionem, habeamus vitæ eius quæ nunc est pariter & futuræ, & de exhibitione præsentium, firma sit expectatio futurorum. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Hanc ergo terrã, corpus nostrum intelligo Quod si possidere vult anima, si regnare desiderat super membra sua, necesse est vt sit ipsa mitis, & superiori suo subiecta, quoniam tale inueniet inferius suum, qualem se exhibuerit superiori. *1. Tim. 4.* Armatur enim creatura ad vlciscendam sui iniuriam creatoris. Et ideo nouerit anima, quæ rebellem sibi inuenit carnem suã, se quoque minus, quam oporteat supe rioribus potestatibus esse subiectam. Mansuescat ipsa, & humilietur sub potenti

Beati manu Altissimi, subiecta sit Deo, & prælatis, & continuò corpus suũ inueniet obediens & subiectũ. Veritas.n. est, quæ loquitur: Beati mites, qm̃ ipsi possidebunt terram. Sed iam fortassis ad hanc Dñi vocem desiderio mansuetudinis æstuas, & conquæreris super asperitate cordis tui, & beluinis quibusdam motibus, atq; indomita feritate. Attẽde quod sequitur: Beati, qui lugẽt, qm̃ ipsi consolabuntur. Equum indomitum, flagella domant, animam immitẽ, contritio spũs, & assiduitas lachrymarum. Ergo in omnibus operibus tuis, memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij horrendum discrimen, gehennæ metum, cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ, vitæ humanę pericula, fragilitatem propriam, & si in huiusmodi cogitatione perseuaueris, parum senties quidquid foris vr̃ esse molestum, dum toto corde circa inferiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dñs sine consolatione te esse, qui Pater est totius consolationis, & complebitur omnino quod Veritas pollicetur: Beati qui lugent, qm̃ ipsi cõsolabuntur. Verùm quid aliud est hæc consolatio, q̃ procedens de spe veniæ gratia deuotionis, & suauissima delectatio boni, & gustus sapientiæ, licẽt exiguus, quibus interim benignus Dñs afflictam refrigerat animam? Sed gustus ille nihil aliud est, quàm irritamentum desiderij, & incentiuum amoris, sicut scriptum est. Qui edunt me adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient. Propterea illico subinfertur: Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, qm̃ ipsi saturabũtur. Qui esurit, esuriat amplius, & qui desiderat, abũdantius adhuc desideret, qm̃ quantumcunq; desiderare potuerit, tm̃ est acceptutus. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Sic oportet fieri fratres, vt nunquam propter alium homo peccet, quod est iustitiæ, & libenter aliena peccata portet, quod est misericordiæ. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt. Beati planè, & omnino beati, qui videbunt, in quem desiderãt Angeli prospicere. Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Quid enim est in cęlo, & à te quid volui super terram? Defecit caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Væ mihi ab immunditia cordis mei, qua impediente needum mereor ad beatam illam visionem admitti. Quanta solicitudine danda est opera, vt mundari possit oculus, quo videndus est Deus? Et ego triplici sorde inquinari me sentio, concupiscentia carnis, & concupiscentia gloriæ temporalis, & præteritorum conscientia delictorum. His liberari debet homo, vt mundus Deum videat. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Meritò filij nomine vocabuntur, qui Filij opus impleuerint: Ipse enim est, per quem reconciliati pacem habemus ad Deum. Ipse, qui pacificauit per sanguinem suum, quæ in cælis sunt, & quæ per terram, mediator Dei, & hominis, Dominus Christus Iesus. Et attende quemadmodum in tribus quidem prioribus, sibiipsi reconciliatur anima, in duobus quæ sequuntur proximo, in sexto Deo. In septimo etiam alios reconciliat, tanquam receptus in gratiam Domini, & fęlici familiaritate donatus. Nam paupertate, mansuetudine, & fletu renouatur in anima similitudo quædam, & imago æternitatis omnia tempora complectentis, dum paupertate, futura meretur, mansuetudine, sibi præsentia vendicat, luctu pœnitentiæ, præterita quoque recuperat. Porrò iustitia, & misericordia, perfectè proximo cohęremus, dũ quidquid nolumus nobis fieri, alijs non faciamus per iustitiam, & quæcumq; volumus vt faciant nobis homines, & nos faciamus illis per misericordiam: iam reconciliati nobis, reconciliati etiã proximo, fiducialiter per munditiam cordis, recõciliamur Deo. Beati verò, qui de sua reconciliatione non ingrati, & pro fratribus suis piè soliciti, eos quoque quantum præualent, & sibi, & Deo reconciliare laborant. Octaua beatitudo, martyrum est prærogatiua: Beati, qui

Marginalia: Psal. 26. — Psal. 72. — 20 — 13 — Eccl. 24.

qui persecutionem patiūtur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Verumtamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus, & martyribus, nisi quia verè martyrij genus, voluntaria paupertas est? Beatus vir, ait Propheta, qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quàm inter epulas esurire, inter vestes multas & pretiosas, algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? Deniq; propterea pauperibus pariter & martyribus, regnum cœlorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, sed in passione prò Christo, absque omni dilatione percipitur.

Eccl. 31.

IDEM sic habet. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Est.n. homo pacatus, qui bona pro bonis reddens, quantum in se est nemini vult nocere. Est alius patiens, qui non reddens mala pro malis, etiam potens est sustinere nocentem. Est & pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu habet & prodesse nocenti. Primus quidem paruulus est, & facilè scandalizatur. Secundus in patientia sua possidet animam suam. Nam tertius quidem non modò suam possidet, sed & multorum animas lucrifacit. Primus quantum in ipso est, pacem habet. Secundus pacem tenet. Tertius pacem facit. Meritò proinde beatificatur nomine filij, quod opus filij impleuerit, vt post suam non ingratus reconciliationem, etiam alios reconciliet Patri suo. *Infra*: Ordinem ipsum Dominici sermonis attende. Beati, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbūt. Ac deinde, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Mundos corde vtique vocat Pater cęlestis, qui non quærunt quę sua sunt, sed quę Iesu Christi, nec quod sibi vtile est, sed quod multis. Hi audiunt: Petre amas me? Pasce oues meas. Hi pacificatores esse debent animarum. *Infra*: Impudenter pacifici gradum, & filij Dei vices occupat homo, qui nec primam quidem adhuc vocem Domini ad cor reuocātis audiuit, aut si quando forsitan cœperit audire, resiliens fugit ad folia, vt abscondere tur in eis. Necdum factus est vir videns paupertatem suam, sed dicit. Quia diues sum, & nullius egeo, cum sit pauper, & nudus, & miser, & miserabilis. Nihil illi de spiritu mansuetudinis, quo præoccupatos in delicto possit instruere, considerans seipsum, nè & ipse tentetur, compunctionis lachrymas nesciens, lætatur magis, cum malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Pecuniam, non iustitiam concupiscūnt oculi eius, & omne sublime videt, miserabiliter esurit dignitates, gloriam sitit humanam, procul ab eo misericordiæ viscera, quæstum æstimat pietatem. Quid de munditia cordis loquar? Vtinam non illud obliuioni dedisset tanquam mortuus à corde, vt nam non esset columba seducta non habens cor, vtinam esset vel quod deforis est mundum, nec ea, quæ corporalis est maculata tunica inueniretur, vt obediret, vel in hac parte dicenti: Mundamini, qui fertis vasa Domini.

28 In ser. de cōuers. ad cler. c. 26.

Capit. 27.

Ioan. 20. Cap. 21.

Tren. 3. Apo. 3.

Gal. 6.

Prou. 2.

Osea 7.

Isa. 52.

Virtus in hac vita nusquam est perfecta, vnde semper in ea proficere expedit, etsi laboriosum id sit.
Cap. VIII.

ORIGENES inquit. Vt vinceretur Amalech, manus cōtinuò leuatas habebat Moyses, hoc est opera. Qm.n. innouari sem p iubetur is, qui secū dùm Euangelium viuit, & cantare Domino iubetur cāticum nouum, & interior homo noster non dixit Paulus quia renouatur, & stetit, sed renouatur de die in diem. Cum ergo Moyse eleuā te manus, vincebat Israel, demittēte verò, & deijciente deorsum, vincebat Amalech. Hæc scripta sunt propter nos, quare intelligere debemus, quia donec famulus Dei eleuat actus suos ad Deū, &

Hom. 5. vel ca in 1. li. Reg. to. 1. Exo. 17.

2. Cor. 4.

& proficit in bono, vincit gens Dei, cũ autem deiecerit, & demiserit manus, idest actus suos, vincit Amalech inimicus Dei.

2 Lib. 3. in c. 3. ep. ad Roman. 10 3. Simile.

IDEM explicans verba illa, quæ ex psalmo adducit Paulus: Non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum, dicit. Hoc modo intelligendum puto, qđ neget quenquam fecisse bonitatẽ. V. g. si quis fundamenta iaciat domus, & vnũ aut duos parietes extruat, aliquid etiam materiæ conuehat, nunquid dicetur fecisse domum, quamuis operatus videatur in domo? Sed ille dicitur domum fecisse, qui totius ædificij ad perfectum singula quæq; membra produxerit. Ita arbitror & sic Apostolum dicere, neminem fecisse bonitatem, hoc est, à nullo eam ad perfectum, & ad integrum consummatam esse. Si autẽ requiramus, qui sit verè bonus, & qui perfectam fecerit bonitatem, illum inueniemus solùm, qui dicit: Ego sum pastor bonus.

Ioan. 10.

3 Libro 6. in c. 6 ep. ad Rom.

IDEM exponẽs verba illa; Gratia Deo, quia fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinę, in qua traditi estis, ait. Serui omnes fuimus peccati, sed vbi tradita est nobis forma doctrinæ, & huic non vtcumq; neq; solis verbis, sed ex corde, & animo, ex tota deuotione elegimus obedire, liberamur à seruitute peccati, & efficimur serui iustitiæ. Quam autẽ dixit formam doctrinæ, in qua traditi estis, requirendum puto, quomodo vnusquisque tradatur. Inuenimus nãque quia eos qui non probant habere Deum in notitia, tradat Deus secundũ desideria cordis eorum in immunditiã, vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis, & alios, qui commutauerũt gloriam incorruptibilis Dei, tradat in passiones ignominiæ. Et hic ergo, qui semetipsos exhibent seruos per obediẽtiam iustitiæ, Deus tradit, vt instituantur, & imbuantur secundùm formã iustitiæ doctrinæ. Mouet me etiam hoc, quod non dixit, obedistis ex corde doctrinæ, in qua traditi estis, sed formam doctrinæ posuit. Nec puto quòd vnum esse senserit Apostolus doctrinam, & formam doctrinæ, sed mihi videtur, quod formã doctrinæ minus esse senserit, quàm ipsam doctrinam. Et nunc quidem in præsenti vita, dum in hoc corpore sumus, & aggrauat terrenum hoc habitaculum sensum multa cogitãtem, formam doctrinæ habemus, non ipsam doctrinã, sicut idem Apostolus in alijs dicit: Nunc autem videmus per speculum in ænigmate. Ipsa autem doctrina sit, de qua dicit: Tunc autem videbimus facie ad faciem. Vnde & in præsenti vita puto quòd formam, atq; vmbram virtutum tenere possimus, ipsas verò virtutes, tunc cum venerint illa quæ perfecta sunt. Et ideo iustus magis, vt mihi videtur, in vmbra virtutũ, quã in ipsis virtutibus vixit: & ob hoc fortassis Hieremias in lamentationibus dicit: Spiritus vultus nostri Christus Dominus, in vmbra eius viuemus in gentibus. Quòd si Christus est iustitia, & sapientia, & veritas, & dicimus in vmbra eius viuemus in Gentibus, ergo in vmbra iustitiæ, & in vmbra sapientiæ, & in vmbra veritatis viuimus, etiamsi iusti, & sapientes, & veritatis amatores esse videamur. Propterea ergo dicitur: Si quis se putat cognouisse, nõdum cognouit quemadmodum oporteat scire. Hæc sic intelligenda sunt, nõ quòd in iustis viris, veræ virtutes non sint, sed quòd virtutes in præsenti sæculo, relatæ ad eas quæ in futuro erunt, imperfectæ sint multum, & tanquam depictæ.

Rom. 1.

Sap. 9. 1. Cor. 13. Tren. 4.

5 Lib. 12. in c. 41 Eze. tom. 4.

HIERONYMVS explicans verba illa: Et ingressus intrinsecus mẽsus est in fronte portæ, duos cubitos, ait. Prius introductus est propheta in templum, & post ingressus est intrinsecus, quia quãuis proficiamus, semper nobis maior profectus aperitur. Vnde post introitum templi, rursum ingredimur intrinsecus. Et dixit ad me, hoc est sanctum sanctorũ. Hoc notãdum, quòd in descriptione tabernaculi dicuntur Sancta sanctorum plurali numero, hic autem, Sanctum sanctorum numero singulari, vt post sancta veniamus ad sanctũ, quomodo post multa cantica peruenimus ad Canticum Canticorũ, quod

animæ inferunt, inutilia sunt omnia, etsi non desit effectus. *Infra.* Et vt præceptum legis exemplo astruamur, cum deprimerent Ægyptij Iudæorum populum in operibus varijs, & luto ac latere, ingemuerunt filij Israel, & Domini prouocauerunt in se misericordiam. Et dixit ad Moysen: Ego exaudiui gemitum filiorum Israel, quomodo Ægyptij in seruitutem depriment eos. Vade, & dic filijs Israel, ego Dominus, & educam vos de potentia Ægyptiorũ, & de seruitute eorum, & liberabo vos in brachio excelso, & sumam vos mihi in plebem, & ero vester Deus, & inducam vos in terram, in quam extendi manum meam. Ecce quomodo populus Hebræorum, fructu mutauit laborem, vt qui luto operabatur, spe regni operaretur æterni. Et ideo Dominus in Euangelio inanem gentilium miseratus laborem, qui lateres construerent, lutulētæ superstitioni, & voluptati cor potis dedit, soli, dum fidei murum ædificare non possent, velut ad quoſdā asinæ fœtus locutus ait: Venite ad me omnes, qui laboratis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris. Quia vocatione plenius mihi videor verba legis, & mysteria recognoscere, quia asinam aut commutandam oue docuit, aut redimendam pecunia, vt non solùm asinæ partum oue, hoc est mundis immunda mutemus, sed etiam redimamus.

Exo. 3.

Matt. 11.

10 IDEM exponens verba illa; Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem, dicit. Dum infirmitatem carnis memorat, minus se significat exigere ab homine, quàm debitum est circa Dei culturam. Et vt occasionem nobis auferret timoris accedendi ad fidem, quæ quasi importabilis nobis, & aspera videretur, ea mēsura nos Deo seruire præcepit, qua prius famulabamur diabolo, cum vtique propensius deberemus seruire Deo, quàm diabolo: quippe cum hic salus, illic damnatio operetur: medicus tamen spiritualis, non plus à nobis exigit, nè, dum præcepta quasi grauia fugeremus, perpendentes infirmitatem nostram, maneremus in morte.

In cap. 6. epi. Pau. ad Roma. to. 5.

11 AVGVSTINVS inquit. Neque enim similitudo pia est, si velimus ita similes esse Deo, vt & nos ab operibus nostris requiescamus in nobis, sicut ipse requieuit in se ab operibus suis. In quodam quippe incommutabili bono requiescere debemus, quod ille nobis est, qui nos fecit. Hæc igitur erit summa & pia requies nostra, vt sicut ipse requieuit ab omnibus operibus suis, quia non ei opera sua, sed ipse sibi bonum est, quo beatus est, ita nos ab omnibus operibus non tantùm nostris, verumetiam ipsius, nõnisi in illo requieturos nos esse speremus, idque desideremus post bona opera nostra, quæ in nobis agnoscimus, illius potius esse, quàm nostra, vt etiam sic post bona opera sua ipse requiescat in nobis, cum post bona opera, quæ ab illo iustificati, fecerimus, in se nobis requiem præstat. Magnum est nobis ab illo extitisse, sed maius erit in illo requieuisse. Sicut ipse non ideo beatus est, quia hæc fecit, sed quia etiam factis non egens, in se potius, quàm in ipsis requieuit: vnde non operis, sed quietis diem sanctificauit: quia non hæc faciēdo, sed eis quę fecit non egendo, se beatum intimauit. Et quod apud illum quidem quieti eius nec mane, nec vespera est, quia nec aperitur initio, nec clauditur fine, perfectis autem operibus eius mane habet, & vesperam non habet, perfecta quippe creatura habet quoddā initium suæ conuersionis ad quietem Creatoris sui, sed illa non habet finem quasi terminũ perfectionis suæ, sicut ea quæ facta sunt. Quies ergo Dei, nec initium habet, nec terminum, creaturæ autem, habet initium, sed non habet terminũ: & ideo septimus dies eidem creaturæ cœpit à mane, sed nullo vespere terminatur, si enim sic intelligere non deberemus, septima dies sicut mane, ita & vesperam habere deberet.

Libro 4. de Genesi ad literã. to. 3.

12 Lib. 2. cõt. Pelag. to. 7. Luc. 18.

IDEM dicit. Pharisæus in hoc errabat, quod sibi addendum ad iustitiam nihil putabat, seq; arbitrabatur eius plenitudine saturatum: nihil sibi addi ad virtutem iam petebat. Improbatus est, licèt Deo de acceptis bonis gratias ageret, quia veluti saturatus nihil iam de alimentis iustitiæ rogabat accipere, & quòd eam Publicano esurienti, & sitienti se velut insultans præferre gestiebat, cum tamen beati sunt, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, non qui iam saturati videntur, quasi nihil eis desit vt perfecti sint.

13 In Ps. 6. to 8.

IDEM exponens illa verba: Deduc me Domine in iustitia tua, propter inimicos meos, ait Satis hic declarauit in profectione se esse, idest, in profectu ad perfectionem, nondum in ipsa perfectione, quando vt deducatur exoptat. In tua iustitia autẽ, non in ea quæ videtur hominibus. Dirige in conspectu tuo iter meum. Hoc est enim iter, quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus. In conspectu, inquit, tuo dirige iter meum.

14 In Ps. 26.

IDEM explicans illa verba: Dirige me in semitam rectam, propter inimicos meos, inquit. Dirige me, non enim inchoare sufficit, cum inimici donec perueniatur, nõ quiescant. Legem pone mihi Domine in via tua. Ad regitur tendenti, & ad tãtam professionem peruenienti, ad sapientiam à timore inchoanti, legem mihi constitue in via tua, nè aberrantem disciplina tua deserat.

15 Serm 26. in Cãtica

BERNARDVS exponens illa verba: Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar, dicit. Vides ne vnde Ecclesiæ nigredo, vnde pulcherrimis quoque animabus, nonnulla rubigo inhæserit? De tabernaculo profectò Cedar, de exercitio laboriosæ militiæ, de diuturnitate miseri incolatus, de angustijs ærumnosi exilij, de corpore deniq; fragili & graui, quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Vnde & gemens vna de miseris aiebat: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Scit nimirum, qui huiusmodi est, quod non possit in tabernaculo Cedar carere ad purũ macula, aut ruga, non quantulacumq; nigredine, & cupit exire, vt se possit exuere. Et hæc ratio, cur sponsa, nigram se dixerit, sicut tabernacula Cedar.

Sap. 9. Rom. 7.

16 Serm. 47. in cap. 2. Canticor.

IDEM explicans verba illa; Ego flos campi, sic habet. Aduerte nunc mihi trifarium quendam floris statum: in campo, in horto, in thalamo. Et in campo quidem, & in horto oritur flos, in thalamo autem minimè: redolet, & lucet in eo, nõ tamen erectus, & stans, vt in horto, vel campo, sed plane iacẽs, tanquam qui allatus sit, non innatus. Propterea, & necesse est sanè reparare frequenter, & semper recentiores apponere flores, quòd diu odorem suum minimè retineant, nec decorem. Quòd si lectulus respersus floribus (vt in alio sermone diximus) conscientia est bonis operibus referta, vides certè, vt similitudo seruetur, nequaquam sufficere semel vel secundò operari, quod bonum est, nisi incessanter addas noua prioribus, quatenus seminans in benedictionibus, de benedictionibus & metas. Alioquin iacet, & marcet flos boni operis, atque in breui omnis ex eo & nitor exterminatur, & vigor, si non alijs, atque alijs superiectis pietatis actibus, continuè reparetur: hoc in thalamo.

2. Cor 9.

17 Serm. 72. in Cãtica.

IDEM explicans verba illa: Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ, sic habet. Si dies resurrectionis est, cum aspirauerit dies, quidni multò magis pasci ibi inter lilia iuuet, vbi horum maior admodum copia erit? Sed aduerte, toto licèt lilijs fulgentibus regno, sponsoq; medio existente, & deliciante, non tamen esse, quod dicatur, & pasci, iuxta id quidem quod ante consueuerat, dicemus ne aut non fore, aut sponso minimè sapere tũc virtutes? Et quidem sentire alterutrum, demẽtiæ est. Sed vide nè fortè alias illis delectetur, nã constat delectari, sed forsitam potu magis quàm pastu. Sanè in tempore, & corpore isto, nulla nostra

virtus

virtus ità suauis, & mera, vt sponso habilis sit ad potandum. Sed qui vult omnes hoïes saluos fieri, dissimulat multa, & quos non potest potandi interim facilitate glutire, curat ex ea vel quippiam elicere sapidum; quasi arte quadam & quodam labore mãdendi. Erit, cum erit virtus colabilis, nec premetur dente, nec fatigabitur à mandente, vel potius non fatigabit mandentem, quæ bibentem absque opera delectabit, tanquam vtique potus, non esca. Denique habes spondentem in Euangelio: Quia non bibam de hoc genimine vitis, inquit, donec bibam illud nouum vobiscum in regno patris mei. Et de cibo nullum mentio est. Sed apud prophetam quoque legitur: Tanquam potens crapulatus vino. De cibo autem nihil ibi penitus inuenitur. Sponsa ergo conscia mysterij huius, cum dilectum pasci inter lilia comperisset, ac perhibuisset, cõstituit terminum, quoad id dignaretur, immo constitutum agnouit, & perhibuit dicens: Donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ. Sciebat enim virtutibus cum postea potandum potius quàm pascendum. Aspiranteq; tunc die, inclinabuntur vmbræ, quia occupante omnia luminis plenitudine; nulla pars superesse poterit tenebrarum. Denique adueniente, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est.

Mat 26.

Psal. 77.

ID EM exponens verba illa; Consummatus in breui, expleuit tempora multa, ait. Indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionẽ, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectũ est, profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergo sunt, qui dicere solent, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quã patres nostri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergo deficere? Nequaquam. Quid ergo? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere, quò perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest: quid enim stat in hoc sæculo? Et certè de homine specialiter scriptum est: Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Exultauit Dñs noster vt gigas ad currẽdam viam. Porrò currẽtem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Vnde Paulus aiebat: Sic currite, vt cõprehendatis. Quòd si Domino currẽte, tu gradum sistis, nõ Christo appropias, sed te magis elongas, timendumq; tibi est, quod ait Dauid: Ecce, qui elongant se Domine à te peribunt. Itaq; si proficere, currere est, vbi proficere, ibi & currere definis: vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. hinc planè colligitur, quia nolle proficere, nõ nisi deficere est. Vidit scalam Iacob, & in scala Angelos, vbi nullus residẽs, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi, quatenus palàm daretur intelligi, inter profectum & defectũ in hoc statu mortalis vitæ, nihil medium inueniri, sed quomodo ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut descrescere, sic necesse sit spiritum, aut proficere semper, aut deficere. Plura de re hac diximus lib 9. cap. 22.

18 In epist. 254. quæ est ad abbat. Garinum.

Sap. 4.

Iob 14.

Psal. 18.

1. Cor 9.

Psal. 72.

Gen. 28.

In virtute varij sunt gradus, neque in omnibus hominibus virtutes omnes æquales esse valent.

Cap. IX.

ORIGENES exponens illa verba: Sed & proselytus, & indigena simul, & erunt dimidij iuxta montẽ Garizin, & dimidij iuxtà mõtem Gebal, inquit. Mons Garizin benedictiones habet, mons autem Gebal maledictiones, quæ peccatoribus imminent. Statuerunt etenim (sicut scriptum est in Deuteronomio) sex tribus ad benedicẽdum in monte Garizin, & ipsas tribus, quæ nobiliores sunt, & eximiæ. i. Symeon, Leui, Iuda, Isachar, Ioseph, & Beniamin. Alias verò sex ignobiliores ad maledicendũ in monte Gebal. In quib. & Ruben, qui ascendit cubile patris, & thorum maculauit paternum, & Zabulõ, qui est vltimus filius. In his, qui incedunt iuxtam mõtem Garizin, & qui incedunt iuxta montẽ Gebal, duas ego

1 Homil. 9 in c. 8 & 9. lib. Iosue. to. 1.

video esse species eorum, qui per fidem festinant, & properant ad salutem. Vnã eorum, qui promissionum cęlestium cupiditate succensi, summo studio diligentiaq; nituntur, nè vna saltem minima eos beatitudo prætereat, habentes desiderium nõ solùm benedictionis capiendæ, & effici in parte sortis sanctorum, sed etiam adsistere in conspectu Dei, & semper esse cum Domino. Alij verò sunt, qui & ipsi tendunt ad salutẽ, sed non tam amore benedictionum, & promissionũ ipsorũ, quàm hoc magis habentes in prospectu, & dicentes, Sufficit mihi non ire in gehennam, sufficit non expelli in tenebras exteriores. Cum ergo in singulis quibusque fidelium talis sit propositi varietas, hoc mihi designati videtur in hoc loco, quod dimidij illi, qui iuxta montem Garizin incedunt, illum, qui ad benedictiones electus est, istos singulariter indicent, qui non metu pœnæ sed benedictionũ, & repromissionum desiderio veniunt ad salutem. Illi verò dimidij, qui iuxta montem Gebal incedunt, in quo maledictiones prolatæ sunt, istos alios indicent, qui malorum metu, & suppliciorum timore complentes, quæ in lege scripta sunt, perueniũt ad salutem. Certum est autem nobiliores esse illos, qui boni ipsius desiderio, & benedictionũ amore, quod bonum est agunt, quàm illos, qui pro malimetu, bonum sectantur. Solus ergo Iesus est, qui potest ex omni populo eiuscemodi mentes, animosq; discernere, & alios quidem statuere in montẽ Garizin ad benedictiones, alios verò in montẽ Gebal ad maledictiones, non vt maledictiones accipiant, sed vt intuentes præscriptas maledictiones, & pęnas peccatoribus constitutas, incurrere caueant. Legit Iesus omnia verba legis, benedictiones, & maledictiones, secundũ oĩa quæ scripta sunt in libro legis, nec fuit vllum verbum ex oĩbus quæ mandauit Moyses, quod non legerit Iosue coram omni Ecclesia filiorum Israel, mulieribus ac paruulis, & aduenis, q inter eos morabantur. Hoc dicit, qm vt ait Paulus, In domo magna, non solũ sunt vasa aurea, & argẽtea, sed & lignea, & fictilia: dicimus viris quidem fortibus fortem traditum cibũ ex quibus ipse sibi pręparat Ecclesiam non habentem maculã, aut rugam. Eos verò, quos in mulierũ, vel infantium, vel proselytorum appellatione secernimus, intelligimus illos esse, qui adhuc lacte indigent. Viri intelliguntur illi, qui in oĩbus perfecti stare norunt armati aduersus astutias diaboli, mulieres verò, qui nondum ex semetipsis, quæ virilia sunt gerũt, sed imitando meliores, & eorum exempla sectando. Infantes verò erũt, qui fide nuper suscepta lacte Euangelico nutriuntur. Proselyti verò ij, qui iam sociari fidelibus student. Verumtamen nobis Iesu recitãte legem vos infantes, vt in Ecclesia filiorum Israel annumeremini, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote: sensibus autem perfecti estote, sicut & Apostolus ad Hebræos dicit: Relinquentes principiorum Christi sermonem, ad perfectionẽ feramur. Sed & vos, qui sub mulierum appellatione infirmi, & remissi, & languidi estis, cõmonemini, vt remissas manus, & dissoluta genua erigatis, & negligentes & desides animos suscitetis, & virilem constantiam in explendis præceptis legis, & Euangelij assumatis, atq; ad virorum fortium perfectionem celeriter properetis. Non. n. nouit Scriptura diuina secundũ sexum, separationem virorum, ac mulierum facere, sed pro animi diuersitate, vel vir, vel mulier designatur. Quantæ ex mulierũ sexu apud Deũ in viris fortibus numerantur, & quanti ex viris inter remissas & lãguidas mulieres reputantur? An nõ tibi vr inter mulieres existimãdus ille vir, qui dicit, non possum obseruare quæ scripta sunt, vẽdere quæ habeo, & dare pauperibus, non possum percutienti maxillam præbere alteram, nõ possum maledicẽtẽ benedicere, non possum blasphematus deprecari, nõ possum persecutionẽ pati, & sustinere, non possum cætera similia, quæ mandantur? Qui dicit implere non possum, quid tibi vr aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus?

B A-

4 *In lib con stit. monastic. ca. 5. tom. 2.*

BASILIVS sic habet. Ventris moderatio, animi perturbationum cōpressio est, perturbationum autē compressio, animi pax est atque tranquillitas: animi verò tranquillitas nihil aliud, quàm virtutum fœcundissimus fons. Porrò continens. Ventris moderatio, ea præstantissima iudicanda est, quam vires corporis cuiusq; definiūt. Si quidem inuenti nonnulli sunt, qui in rebus grauissimi laboris perferendis nihil omnino graue pertulisse sibi visi sunt, eaq; laxamenti loco potiusquam laboris habuere, idq; propter vegetam ac prædurum, quæ illorum in corporibus inesset, harmonicam temperaturā ac robur eximium. Quamobrē ita amplectenda à nobis continentia est, vt eā cum viribus corporis commetiamur. Quæ enim solo animo cernuntur virtutes, eæ omnes omnibus promiscue æqualiter seruandæ proponentur, veluti mansuetudo, morum facilitas, humilitas, bonitas, amor in fratres, innocentia, studium veritatis, misericordia, humanitas; has enim peculiares animi esse virtutes dicimus, quando ad eas parandas, colendas ve animo corpus nihil plus affert, quàm quod ipsi quædam (vt ita dicam) veluti curia est, in qua huiusce modi res deliberantur. Porrò modū vires corporis finient, si neque videlicet leniores qs labores suscipiet, quàm quaoqus ferendis esse par possit, neque si ea item persequi voluerit, quæ sustinere se non posse intelligat.

5 *In epist. 417. ad Eudox.*

IDEM dicit. Vetus erat Atheniensium consuetudo, atque ea meo iudicio pulcherrima, posteaquam ad pubertatis annos venerant adolescentes, ducebantur ad artificia. Ducebantur autem ad hunc modum. Proponebantur publice cuiusuis artificij instrumenta, atque ad illa ducebantur adolescentes: quocunque tunc quisque delectabatur, & ad quod accurrebat, illius edocebatur artificium; propterea quod quæ ad naturæ ductum fiunt, plerunque bene succedunt, quæ verò præter naturam præsumantur, frustra tentantur. Sic in sciētijs illas addiscere debemus ad quas naturaliter sumus propensiores, cursus enim fluuij detorquendus non est. Eadem etiam ratione docemur virtutes eas sectari, quæ conformiores sunt naturæ nostræ, alij enim in exercitijs vitæ actiuæ gaudent, alij delectantur secreta contemplatione &c.

6 *In epi ad Princ. Virginē. to. 3.*

HIERONYMVS exponens illa verba; Psalm. 44. Adducentur regi virgines post eam, proximæ eius afferentur tibi. Afferētur in lætitia, & exultatione, adducentur in templum regis, inquit. Iuxta Hebraicum, totū ad sponsam dicitur, vsque ad eum locum, vbi scriptum est: Constitues eos principes super omnem terram. Et legitur: In scutulatis ducentur ad regem, virgines loquentur eam, amicæ eius ducentur illuc, ducentur in lætitia, & exultatione, ingredientur thalamum regis. Multam esse distantiam animarum in Christo credentium, demonstrat Canticum Cāticorum, in quo scriptum est; Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinę, & adolescentularū non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea, proxima mea, de qua dicitur; Viderunt eam filiæ, & beatificant eam reginæ, & concubinæ, & laudant eam. Quæ ergo perfecta est & sancta corpore & spiritu, & columba, & proxima meretur vocari. Hæc est filia, de qua supra dictum est: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circūdata varietate. Quę autem supergressæ sunt dies mundi, & futura regna suspirant, reginæ appellantur. Si qua verò circūcisionem quidem habet octauæ diei, sed adhuc non peruenit ad nuptias, hæc concubina vocitatur. Diuersa autem multitudo credentium, quæ necdum potest sponsi copulari amplexibus, nec de eo liberos parere, adolescentula dicitur. Ego puto de istis virginibus, quæ sequuntur Ecclesiam, & in primo ponuntur gradu, & te esse, & omnes, qui in virginitate corporis & animæ perseuerant. Proximas autem, & amicas, viduas, & in matrimonio continentes, quæ oēs cum lętitia, & exultatione ducuntur ad templum, & in thalamum regis, quasi sponsæ regis, & sponsi. Scutulata autem quib. sponso suo regina cōponitur, ipsa sunt, quę in septua-

Can. 6.

tis.

septuaginta legimus circumamicta varietate.

7 Lib. 12. in c. 40. Eze. tom. 4.

IDEM exponēs illa verba; Portam quoque, quæ respiciebat viam aquilonis, atrij exterioris mensus est tam in longitudine, quàm in latitudine, inquit. Considerandum est, quod primùm introducitur propheta per portam aquilonis, secundò per portam austri, tertiò per portam orientalem. Ab aquilone enim exardescunt mala super habitatores terræ. Pulchreq; qui habitator terræ est, & non aduena, atq; peregrinus, patet iaculis eius, qui venit ab aquilone, cuius ignita sunt iacula. Primus ad virtutem ingressus est, aquilonem calcare pedibus; deinde introduci ad australem plagam, & aquilonis frigus expellere; & tūc ad perfectam venire virtutem, idest, ad portam orientalem, in qua oritur sol iustitiæ, & per quam solus ingreditur Pontifex.

Hier. 1.

8 In cap. 2. Micheæ. tom. 6.

IDEM exponens illa verba; Diuident, & transibunt portam, & egredientur per eam, & transibit rex eorum coram eis, dicit. Ipse Dominus aperuit eis iter, vt absque vlla difficultate gradererentur. Ipse enim Dominus, & rex, & pastor, & via est, & porta, dicitq;. Ego sum ianua, per me qui fuerit ingressus saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. De qua porta, & alibi propheta ait: Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam. Quicunque autem ingressus fuerit, non debet in eo statu, in quo intrauerat, permanere, sed egrediatur ad pascua, vt in intrando exordium sit, in exeundo, & in pascua reperiendo, virtutum perfectio. Qui ingreditur, adhuc in sæculo est, & ex creaturis intelligit Creatorem. Qui autem egreditur, transcendit vniuersam creaturam, & omnib. quæ videri possunt pro nihilo computatis, inueniet pascua super cœlos, & sermone Dei vescetur, & dicet, Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Hoc est ergo, & ingredietur, & egrediet, & pascua inueniet, quod nunc dicitur, & transierunt portam, & egressi sunt per eam, qui tamen transitus, & egressio absque Chrō rege nō tribui nō pōt, qui Rex, & Dñs est.

Ioan. 10.

Psal. 117.

Psal. 22.

9 In c. 1. Ecclesi. to. 7.

IDEM sic habet. Tribus nominib. vocatum fuisse Salomonem Scripturæ manifestissimè docēt, pacificum, idest, Salomonem, & Ididum, hoc est dilectū Domini, quod nūc dicitur Ecclesiastes, quem nos nūcupare possumus concionatorem, eo quod loquatur ad populū, & sermo eius non specialiter ad vnum, sed ad vniuersos generaliter dirigatur. Porro pacificus, & dilectus Domini ab eo quod in regno eius pax fuerit, & eū Dominus dilexerit, appellatus est. Nā & Psalmi, quadragesimus quartus, & septuagesimus primus, dilecti & pacifici titulo prænotantur, qui super Salomone conscripti sunt, licēt prophetiam Christi, & Ecclesiæ contineant. Is itaq; iuxta numerum vocabulorum, tria volumina edidit, Prouerbia, Ecclesiastem, & Cantica Canticorum. In Prouerbijs paruulum docens, & quasi de officijs per sententias erudiens: vnde & ad filium eius sermo crebro repetitur. In Ecclesiaste verò maturæ virum ætatis instituens, nè quicquam in mundi rebus putet esse perpetuum, sed caduca & breuia vniuersa quæ cernimus. Ad extremum, iam consummatum virum, & calcato sæculo præparatum, in Cantico Canticorum, sponsi iungit amplexibus. Nisi enim prius reliquerimus vitia, & pompis sæculi renunciantes, expeditos nos ad aduentum Christi parauerimus, non possumus dicere: Osculetur me osculo oris sui. Nec non & hoc diligentius attendendum, quòd per hos tres libros auctoris diuersus est titulus. In Prouerbijs enim notatur, Prouerbia Salomonis filij Dauid regis Israel, in Ecclesiaste verò, verba Ecclesiastæ filij Dauid regis Hierusalem; in Cantico autem Canticorum, nec filius Dauid, nec Rex Israel, sine Hierusalem præscribitur, sed tātum Canticum Canticorū Salomonis. Sicut enim Prouerbia, quasi rudis institutio, ad duodecim tribus, & ad totum pertinēt Israel, & quomodo contemptus mundi non nisi metropolitis conuenit, hoc est habitatoribus Hierusalem, ita Canticum Canticorum, ad eos propriè facit mentionem, qui tātùm superna desiderant.

Cant. 1.

Ad

Ad incipientes, & proficientes, & paterna dignitas, & regni proprij meritò iudicatur auctoritas. Ad perfectos verò, vbi nô timore eruditus discipulus, sed amore filius, proprium nomen sufficit, & æqualis magister est, & nescit esse se regem.

10 *In li. sen*

BERNARDVS ait. Nô omnes vniformiter gradiûtur ad Deum. Quidam passu, sicut illi, qui terrenorum curis impliciti, vix aliquando respirant, vt Domini recordentur. Quidam modesto incessu, sicut hi, qui Domini seruitio mâcipati, & Deo quidê seruiunt, & tamen erga seipsos indulgentiores existût. Alij veloci, idest, rapido cursu, sicut hi, qui super carne sua se intuêtes, & se, & transitoria contemnentes, celeriter proficiscuntur ad Deum, hoc solummodo cupientes, in pace quiescere in idipsum. Vituli, quos Domino immolare debemus, tres sunt Nouæ conuersionis effectus, quasi vitulus nouellus cornua producens, & vngulas: sacræ religionis profectus, qui est vitulus tenerrimus de armento: consummatæ virtutis affectus, qui est vitulus saginatus.

In virtute quis ordo seruandus sit, quæ Deo probata esse non potest nisi peccata desint, & virtutes connexa sint.

Cap. X.

1 *Homil. 9. in c. 8. & 9. Iosue. tom 1.*

ORIGENES ait. Postquam subuertit Iosue Hay, idest, chaos, & omnes habitatores eius exemit, oportebat eum dignum aliquid tali, tantaq; victoria excelso omnium munus offerre: vnde ædificauit (inquit) altare Domino in monte Gebal, & fecit illud sicut præcepit Moyses filijs Israel. Scriptum est autem in lege Moysi, altare fieri ex lapidibus, in quibus non est iniectum ferrum. Et postquam fecit altare Iosue imposuit ibi holocausta Domino, & immolauit sacrificium, & post sacrificium scripsit in lapidib. Iesus Deuteronomium legis, & scripsit eam coram filijs Israel. Omnes, qui in Iesum credimus lapides viui esse dicimur, secundû quod Scriptura pronunciat, dicens: Vos autem estis lapides viui. Sicut autem in istis terrenis lapidibus obseruari nouimus, vt hi quidem lapides, qui validiores sunt, & potentiores, primi in fundamenta iaciantur, vt ipsi credi, & superponi possit totius ædificij pondus: alij verò, qui sequentes sunt proximi illis, qui in fundamento sunt, ordinentur paulò illis inferiores: qui verò plus inferiores sunt, paulò superius à fundamentis. Ita nunc etiam intellige de lapidibus viuis esse aliquos in fundamentis huius spiritualis ædificij, quales fuisse Apostolos, & prophetas Paulus commemorat. Sed in hoc ædificio Ecclesiæ oportet esse & altare.

2

Vnde ego arbitror, quòd quicunque ex vobis lapidibus viuis apti sunt in hoc, & prompti, vt orationibus vacent, & vt diê noctuq. obsecrationes offerât Deo, ipsi sunt, ex quibus Iesus ædificat altare; sed lapides sunt integri, quibus ferrum non est iniectum. Nouit vniuscuiusque côscientia quis sit integer, quis sit incorruptus, impollutus, immaculatus in carne, & in spiritu, quis sit ille, cui ferrum iniectum non est, idest, qui iacula maligni ignita concupiscentiæ non recepit, sed scuto ea fidei extinxit, & repulit; vel ille, qui ferrum pugnæ, & litium, nunquam recepit, sed semper pacificus fuit, semper quietus, & mitis, & Christi humilitati conformatus: super hos offert Iesus sacrificia, & holocausta salutis: scripsit Iesus super hos lapides Deuteronomium, quod quasi secunda legis latio dicitur. Si ergo vis videre, quomodo prima lege infirmata, secundam legem legem scribat Iesus, audi eum in Euangelio dicentem: Dictum est antiquis non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo sine causa homicida est &c.

3 *Hom. 25. in ca. 23. Mat. 10. 3.*

IDEM explicans verba illa; Væ nobis scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & relinquitis, quæ grauiora sunt

ſunt legis, iudicium, & miſericordiam, & fidem. Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci liquãtes culicem, camelum autem glutientes, inquit. Hic ſermo oportuno tempore eſt dicendus eis, qui circa res quidem minimas, religionẽ oſtendunt ad Deũ, circa res autem magnas, & neceſſarias, contemnunt mandatum, & Deum ipſum qui ea mandauit. Talia & apud Iudæos fiebant, qui arbitrabantur ſe legẽ Moyſi ſeruare, qui præcepit ex omnib. fructibus decimas dare Leuitis, & ſacerdotibus; ita, quoniam facile erat implere legem in minimis, mẽtham quidem, & anethum, & cyminum decimabant, & omnia minima, & quæ leuia erant legis, grauia autem eius non obſeruabant, id eſt, iudicium, & miſericordiam, & fidem. Iudicium, quidem, vt vnuſquiſque iuſto iudicio de omnibus iudicaret, & acquieſceret ei qui dixit: Miſericordiam volo, & non ſacrificiũ, vt ſacrificia miſericordiarum Deo offerret, vt diſcutiens ea quæ fidei ſunt, eſſet fidelis. Hæc oportuit facere, hoc eſt, iudicium, & miſericordiam, & fidem. Et illa non omittere, id eſt, decimationem menthæ, & anethi & cymini. Et ſapienter dicit Phariſæos liquare, id eſt, expellere à ſe minima delicta, quæ culices nominauit; glutire autem, id eſt, committere maxima delicta, quæ nominauit camelos, animalia videlicet tortuoſa, & grandia. Secundùm hos itaque ſermones omnis homo, qui omittit grauiora legis, maximè autem iudicium, miſericordiam, & fidem, camelum glutit. Æſtimo autem omnes moraliter ſcribas dici, & Phariſæos, qui in rebus minimis religioſitatem ſuam oſtendunt, relinquentes grauia. Si autem oportet in eiuſmodi Euangelij verbis etiam moralem aſſumere intellectum, ſciendum eſt, quoniam ſicut mentha, & anethum, & cyminum, ciborum ſunt conditura non ipſi principales cibi, ſic in conuerſationibus noſtris quædam quidem ſunt principalia, & neceſſaria ad iuſtificationem animarum noſtrarum, qualia ſunt hæc grauia legis, iudicium, & miſericordia, & fides: alia autem quaſi condientia actus noſtros, & commendantia eos, & ſuauiores eos facientia; vt puta abſtinentia riſus, flexio genuum, permanſio in collectis, & alia his ſimilia, quæ conditurę iuſtitiarum ſunt. Res autem ſpirituales quæ à ſemetipſis iuſtitiæ ſunt, dicuntur iudicium, & miſericordia, & fides. Non eſt vtile in ijs minimis obſeruare, quod eſt decimare, rerum autem neceſſariarum obſeruationes non offerre Deo, id eſt, non decimare. Iſti autẽ cæci ſunt, quos latet & magnitudo, & tortuoſitas camelorum, id eſt, actuum peruerſorũ. Nec vident quoniam nihil prodeſt liquare, & cautum eſſe diſcuſſorem in rebus minimis, cum principalia, & verè ad gloriam Dei pertinentia negligantur. Quoniam ergo multi ſunt & in nobis, qui circa res leues cautè viuere æſtimantur, circa res autem neceſſarias contemnunt ſeipſos, huiuſmodi homines ſermo præſens confundit, non quidem leuia illa prohibens obſeruare, ſed principalia, & magis ſalutaria præcipiens cautius cuſtodire. Omnia ergo liquat, qui in omnibus quæcunque agit, vel loquitur, vel cogitat, ſegregat, quod eſt ſordidum, & terrenum, & non diuinis rationibus adornatum, ab his quæ natura lucida ſunt, & ſyncera, & iuſta, ſecundùm eum, qui docet, vt epulemur non in fermento nequitiæ, & malitiæ, ſed in azymis ſynceritatis, & veritatis. Væ vobis ſcribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui emundatis, quod foris eſt calicis, & paropſidis, intus autẽ pleni eſtis rapina, & dolo. Phariſæe emũda prius, quod intus eſt calicis, & paropſidis, vt fiat id quod foris eſt mundum. Hic ſermo nos inſtruit, vt feſtinemus eſſe iuſti, non apparere. Qui enim ſtudet, vt appareat iuſtus, quæ à foris ſunt mundat, & quæ videntur curat, cor autem ſuum & conſcientiam negligit, nõ conſiderans, quoniam qui ſtudet ea quę intus ſunt, & cogitationes ſuas ſtudet mundare, conſequens eſt, vt etiam ea quæ ſunt à foris, ſtudeat facere munda. Si quis autem ea quæ videntur ſtudet, negligit autem interiora animæ ſuæ, neceſſe eſt, vt huiuſmodi homo implea-

1. Cor. 5

ſuæ

tur ab intus auaritia, lasciuia, malignitate, cęterisq; plurimis malis. Quoniā omnis, qui de salute sua solicitus est, quod est ab intus, & de opinione solicitus est, quod est à foris: non autem omnis qui de opinione solicitus est à foris, etiam de salute solicitus est ab intus. Bonū est ergo ab intus cautè mundare calicem, & paropsidē, quia ei, qui mundauerit primùm, quod ab intus est calicis, fiunt etiam ea, quæ foris sunt, verè mundata.

6 *Lib. 2 in c. 2. epi. ad Rom.* IDEM ait Iob homo dicitur verax, in fine querela, iustus Dei cultor, abstinēs se ab omni re mala. Quòd si quis nobis obijciat, cur præcedēte boni operis laude, in vltimo mali continentia numeretur? Illud arbitror indicari, quod sæpe fieri solet, quia plurimi hominum, agunt quidem quæ bona sunt, misceatur tamen & aliquid operis mali. Pauci verò sicut Iob, qui ita veraces, & irreprehensibiles, ita iusti sint & cultores Dei, vt hæc omnia agentes, abstineant se ab omni re mala. Si ergo, inquit Paulus, præuaricator sis legis, non agendo, quæ bona sunt, circuncisio tua præputium facta est, dum & hoc tibi, quod abstinere à malo visus es, opera fidei, & iustitiæ non agenti, ad infidelitatem reputatur: quia mali villici pars cum infidelibus ponitur. *Infra:* Si castitas ab interiore homine sumat exordium, peruenit vsque ad exteriorem: neq; .n. fieri potest, vt si ante quis non mœchetur in corde, mœchari possit in corpore. Sed non continuò, si quis ab exterioris hominis incipiat castitate, peruenit etiam ad interiorem continentiam. Vode circuncisus in carne dicitur ille, de quo ait Apostolus, quòd iam non est in carne, sed in spiritu, & qui actus carnis per spiritum mortificat. Circuncisio autem interioris hominis dicitur, cum iam neque interior ille concupiscit in corde.

7 *Lib. 4. in c. 4. epist. Pauli ad Romanos.* IDEM adducēs locum Psalmi 31. Beati quorū remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum, dicit. Primò dixit Dauid; Beati quorum remissæ sunt iniquitates, secundò, quorum tecta sunt peccata; tertio, cui non imputabit Dominus peccatum. Et vide si fortè potest iste ordo in anima vna, eademq; intelligi, vt quia initium est conuersionis animæ, mala derelinquere, per hoc iniquitatum remissionem mereatur accipere. Cum autem cœperit bona facere, velut singula quæq;, quæ præcesserant mala, bonis recedentibus obtegens, & abundantiorem numerum bonorum introducens, quàm prius fuerat malorū, tegere peccata dicatur. Vbi verò iam ad perfectū venerit, ita vt omnis de ea malitiæ radix penitus amputetur eousque, vt nullum in ea vestigium possit inueniri nequitiæ, vbi iam summa perfectæ beatitudinis promittatur, tunc nullum possit Dominus imputare peccatum.

8 *Lib. 5. in c. 6. epi. ad Rom.* IDEM exponēs illa verba; Si mortui sumus cum Christo, credimus, quia etiam simul viuemus cum eo, scientes, quia Christus resurgens ex mortuis iā non moritur, sic ait. Ostendenda est in nobis mors Christi. primò mortificatione membrorum, quæ sunt super terrā, cum semper mortificationem Christi in nostro nunc corpore circunferimus. Et hoc est, quod Paulus dicit: Quoniā mors in nobis operatur. Secundò cum iam resurgimus à mortuis, & in nouitate vitæ ambulamus. Prima dies mortis Christi est renunciasse sæculo: secunda renunciasse etiam vitijs carnis: plenitudo verò perfectionis in lumine sapientiæ, tertia resurrectionis est dies. Vnde dixit Apostolus: Quia si commorimur, & conuiuemus. Quia; commorientibus Christo quasi consequens & necessarium sit, coniunxit, quod conuiuant ei. *2 Tim. 2.*

9 *Ser. 2. de baptismo c. 7. to. 1.* BASILIVS ait, disputans an gratum, aut acceptum Deo sit eū, qui peccato seruit, iustitiam facere secundùm pietatis sanctorum canonem. In veteri testamento dicit Deus: Peccator, qui vitulum mihi immolat perinde est, atque qui canem mactat, & qui similam offert, quasi qui offert sanguinem suillum. Tātum scilicet de ijs, quæ ad sacrificandū offerūtur, cautionis, ac diligentiæ legislator exposcit, & tā horrēdum *Isa. 66.*

aduersum delinquentes iudicium statuit. In nouo verò Dominus dicit: Nemo potest duobus Dominis seruire Et non potestis Deo seruire, & mammonæ. Et apertissimè decernēs, ita inquit: Quisquis ex vobis non renunciauerit omnibus quę possidet, non potest meus esse discipulus. Iam si de rebus medijs talis lata est sententia, quid dicendum est de vetitis? Per Apostolum verò sic dicit: Quæ participatio est iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ communicatio lucis cum tenebris? Quis consensus Christo cum Belial? Aut quid conuenit templo Dei cum idolis? His scilicet declaratum est, quàm hoc, quod quæritur, sit impossibile, Deoq; non gratum. Quapropter ea adhortor, vt faciamus arborem bonam, & fructum eius bonum, & repurgemus primum, quod intra poculum est, & catinum, & tunc ēt, quod extra est, mundum erit totum. Et per Apostolum instructi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, ac spiritus, atque ita perficiamus sanctificationem in dilectione Christi, vt Deo grati, & accepti Domino reddamur.

Matt. 6. *Luc. 14* *2. Cor. 6.* *Matt. 23.*

10 IDEM inquirit, an acceptum sit Deo opus præcepti, non competenter iuxta rationem præcepti factum. & ait. Aduersus quamcunque talem causam à veteri testamento docemur tanquam ex persona Dei dicēte; Si rectè quidem obtuleris, rectè autem non diuiseris, peccasti, quiesce, ad te est auersio ipsius, quod non solùm acceptum Deo nō sit, quod non est oblatum legitimè, sed & in peccatum reputetur ad eum modum offerenti. Et Paulus ait: Et si certè quis non coronatur, nisi legitimè certauerit, vt omnia in nobis honestè, & iuxta ordinem fiant, vt virtutem debitus adhibitus circunstantijs operetur.

In cap. 8. eiusdem conc. *2. Tim. 2.*

11 CHRYSOSTOMVS sic inquit. Os consecrare debet homo narrationibus sanctis, aures auditionib pijs, oculos considerationi mirandorum operum Dei, mentem cogitationibus occupare cœlestibus. Non enim sufficit, vt non loquatur, vel audiat, vel videat, aut cogitet mala. Qui enim hæc agit, clausit introitus suos, & impleuit, & opilauit malis aduersus bona, vt nè locum habeat introeundi bonus spiritus, qui autem mala quidem deponit ab eis, bona autem non suscipit, ille dicitur apertos habere introitus. propterea vacantes eos inueniens inimicus, intrat ad animam. Propterea quod opus est, vt iusti introitus non solùm vacent à malis, sed etiam, vt sint clausi, & pleni, & opilati bonis aduersus mala, vt malus non inueniat locum introeundi. Vnde & sapienter Petrus dicit apud Clementem, quomodo debet quis incessanter, quæ Dei sunt, cogitare, & loqui, quoniam si mens fuerit in his occupata, malus non inuenit locum ad mentem. Consequenter propheta non dixit tantùm: Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorū, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ nō sedit, sed addidit, Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et Paulus cum diceret: Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinē. Non dixit tantùm, deponite mala, sed suscipite omnem armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, idest, omnia opera bona facite. Sicut enim vas quandiu plenum est de aliquo, non recipit supermissum, si autem vacuum fuerit, recipit omne quod mittitur, sic homo quandiu occupatus est malis, nō recipit bonum, & si occupatus fuerit bonis, repellit malum. Si ergo te negligente domum corporis hoc modo seruare, ingressus fuerit fur diabolus, & furatus fuerit vestimenta iustitiarum, aurum intellectus tui, si diuinorum eloquiorum argentum, cęterasq; diuitias spirituales tollens te dormiente, fecerisq; te mendicum, & nudum, quomodo nudus ante cōspectum Domini Dei tui accedes?

Homi. 51. imperfecti in Matth. tom. 2. *Psal. 1.* *Eph. 6.*

12 HIERONYMVS dicit. Hæc tibi in Christiano agone subeundo prima cura sit, aduersum diaboli castra in omnia præcepta Dei iurare, nec tantūmodo declinare vetita, sed iussa complere: neque enim tibi sufficit à malis otiosam esse, si otiosa fueris à bonis, cū lex Dei duplici mandatorum genere distincta sit, & mala prohibens, bona imperet,

Epi. 1. quæ est ad Demetria. tom. 1.

peret, atque ab vtraque parte contemptum sui vetet. Non enim solùm ille seruus contempsit dominum, qui prohibita fecerit, sed & qui iussa non fecerit. Dicta à Domino sententia est: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et blandimur nobis, si malis fructibus non grauemur, qui damnandi sumus, si à nobis steriles manserimus. Iuxta hanc intelligentiam abscindet Pater omnem palmitem non ferentem fructum. Et qui acceptum talentum in sudario abscondit, quasi inutilis seruus & nequam damnatur à Domino: nec minuisse solùm, sed & non auxisse, culpabile est. Contemptus cuiuscunque præcepti, præcipientis iniuria est. Omnia facite, ait Paulus, sine murmuratione, & hæsitatione, vt sitis irrepræhensibiles &c.

Matt. 7. *Ioan. 15.* *Luca 19.*

13 IDEM dicit. Nihil virginitas sola proficiet, quæ cœlestis regni gloriam sperat, nisi & aliud habuerit, cui promittatur perpetua vita. Ante ergo omnia pudicitiam, integritatemq; seruantibus, & eius remunerationem sperantibus mandatorū sunt custodienda præcepta, nè gloriosæ castitatis, & continentiæ labor in irritum deducatur. Supra mādatum enim esse virginitatem Apostolus ait, inquiens; De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Tunc autem proderit magis fecisse quàm iussum est, si quod iussum est feceris. Cupiens diuinum implere consilium, ante omnia serua mandatū. Tres sunt species, per quas regni cœlestis possessio acquiritur. Prima est pudicitia, secunda mundi contemptus, tertia verò iustitia, quæ, vt connexæ plurimū se possidentibus præstant, ita non possunt diuisæ prodesse. In primis igitur quæritur pudicitia, vt facilius subsequatur mundi cōtemptus, qui ab illis mundus contemni leuius potest, qui matrimonij nexibus non tenentur. Mundi verò contemptus exposcitur, vt iustitia cōseruetur, quam difficile implere possunt, qui sæcularium bonorum cupiditatibus, & mundanarum voluptatum negotijs implicantur. Quisquis ergo possidet primam speciem pudicitiæ, & secundam, quæ est mundi contemptus non obtinet, pœnè sine causa possidet primam, quando secundam nō habet, propter quam quæsita est prima. Si primam & secundam habet, cui tertia, quę est iustitia, desit, frustra laborat, quoniā superiores duæ propter tertiam præcipuè requiruntur. Quid enim propter mundi cōtemptum prodest pudicitiam habere, & propter quod cā habeas non habere? vel cur res mundi contemnas, si iustitiam, propter quam pudicitiam, & mundi contemptum habere te conuenit, non custodias? Iustitiam autem voco non peccare, & legis præcepta seruare. Præceptorum verò obseruatio, duplici genere custoditur, vt nihil corū quæ prohibentur, facias, & cuncta, quę iubentur, implere contendas. Hoc est quod dicit, Recede à malo & fac bonū. Si à malo recesseris, & non feceris bonum, transgressor es legis, quæ nō tantum in malorum actuum abominatione, sed in bonorum operum profectione completur. Neque enim hoc solùm tibi præcipitur, vt vestitum non spolies suis indumētis, sed vt spoliatos operias tuis vestimentis: neque vt habenti panem, non auferas suum, sed vt non habenti tuum libenter impertias: vt scias, quòd non sufficit Christiano à malis se abstinere, nisi etiam bonorum operum officia perfecerit. Dominus æterno igni reos fore dixit eos, qui quamuis nihil mali gesserint, nō fecerint omne quod bonum est, dicens: Tunc dicet Rex his qui ad sinistram sunt; Ite maledicti in ignem æternum, &c. Non dicit discedite à me maledicti, quia homicidium fecistis, adulterium, aut furtum, nō enim quia malum fecerunt, sed quia bona non fecerunt, condemnantur. Nec quia quæ prohibita erant admiserunt, sed quia quæ præcepta erant noluerunt implere.

In epist. de laude virg. *1. Cor. 7.* *14* *Matt. 25.*

15 IDEM explicans verba illa; Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum coctilateris, inquit. Viscera & interiora prophetæ illa sunt, de quibus Dauid dicebat: Benedic anima mea Domino, &

Li. 6. in c. 16. Isa. to. 4. *Psal. 102.*

& omnia interiora mea nomini sancto eius. Quomodo enim cithara non emittit compositum sonum, si saltem vna chorda rupta fuerit, sic spiritualis venter prophetæ, si vna in eo vitiorum chorda defuerit, non poterit melos dulces resonare, nec ad latericium murum cũctis clamare visceribus. Philosophorum quoque sententia est, hærere sibi virtutes: & Iacobi Apostoli, vt cui vna defuerit, huic omnes deesse virtutes.

Iacob. 2.

16 IDEM explicans ea verba; Aperite portas, & ingredietur gens iusta, custodiens veritatem, dicit. Quæ sunt portæ, quæ aperiuntur ab Angelis, vt ingrediatur, non populus Iudæorum, qui abiectus est, sed gens ista, quæ ex fide, fidelium nomen accepit? Vtique illæ, de quibus Dauid loquitur: Aperite mihi portas iustitiæ; ingressus in eas confitebor Domino. Has autem portas nullus poterit ingredi, nisi qui de portis mortis fuerit liberatus, & cũ Psalmista dixerit: Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Cum enim de portis mortis fuerimus erepti, tunc in portis filiæ Sion omnes laudationes Domini cantare poterimus. Et quomodo portas mortis reor esse peccata, de quibus ad Petrum dicitur: Portæ inferi non prævalebunt aduersum te, sic portas iustitiæ, omnia opera virtutum, quas qui fuerit ingressus, vnam inueniet portã, de qua dicitur: Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam. Iuxta septuaginta, ille ingreditur portas Domini, qui custodit iustitiam in bonis operibus, & seruat seu amplectitur veritatem in fidei veritate, vt per bona opera & fidem, perueniat ad pacem, quæ omnem sensum exuperat. Vnde & in alio loco scribitur: Desiderasti sapientiam, serua mandata, & Dominus tribuet tibi eam.

Lib. 8. in c. 26. Isa. *Psal. 117.* *Psal. 9.* *Mat. 16.*

17 IDEM explicans verba illa; Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, & vestimentum conflatilis auri tui, & disperges ea sicut immũditiam menstruatæ, egredere dices ei. Et dabitur pluuia semini tuo, vbicunque seminaueris in terra, & panis frugum terræ erit vberrimus, & pinguis, ait. Postquã idola destruxeris, dabitur pluuia tibi. Scriptum est in regũ volumine, quòd postquam interfecti sunt ab Elia pseudo prophetæ, data sit pluuia terræ Israel. Ita & in præsenti loco, non prius dabitur pluuia semini spirituali, & panis terræ vberrimus, atque pinguissimus, nisi idola deargentata & deaurata, fuerint comminuta, & reputata in sterquilinium. Nisi enim vitia recesserint, virtutes non subeunt.

Lib. 9. in c. 30. Isa. *3. Reg. 18.*

18 IDEM edisserens locum illum: Ecce constitui te super gentes, & regna, vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes, sic habet. Considerandum, quod quatuor tristib. duo læta succedant. Neque enim ædificari poterãt bona, nisi destructa essent mala, nec plantari optima, nisi eradicarentur pessima: Omnis enim plãtatio, quam non plantauit cœlestis Pater, eradicabitur, & bona illi succedet.

Lib. 1. in c. 1. Hier.

19 IDEM ait. Cõparat propheta Hierusalem vineæ electæ, quam plantauit Dominus. Hæc vinea quandiu affert fructus, in omnibus lignis nihil ea pretiosius est: sin autem vuas habere desierit, in nullo vtilis erit, nisi vt cum radice, & propaginibus suis tradatur incendio. Cætera ligna siluarum, vt de pomiferis taceam, succisa plurimam præbẽt vtilitatem, dum in vsum armorũ proficiunt, omnemq; domus tribuunt supellectilem: vitis autem si semel vuas afferre cessauerit, intantum inutilis est, vt nè paxillus ex ea possit fieri, de quo aliquid pendeat. Sensus ergo est, sicut vitis infructuosa incendio traditur, sic & habitatores Hierusalem tradentur ardoribus. Possumus vineam & Hierusalẽ, iuxta intelligentiam spiritualem, intelligere credentium multitudinem: quæ si negligens fuerit, & culturam pristinæ religionis amiserit, nec attulerit fruges virtutum, nec vinum fecerit, qđ lætificat cor hominibus, æternis tradetur ardoribus, & in nihilum reputabitur. Vnde Dominus in Euangelio dicit: Omnem palmitem in me non ferentẽ fructum tollet eum, & omnẽ, qui fert fructum purgabit eum, vt fructũ plus affe-

Li. 4. in c. 15. Ezec. *Isa. 5.* *Psal. 79.* *Ioan. 15.*

afferat. Si autem Saluator vitis est, & nos palmites, & Deus pater agricola, quandiu Dei præcepta seruamus, semper excolimur, & cultura nostra purgatio est.

10 *Ezech.14.in e.45.Eze.* IDEM interpretans locum illum: In primo mense vna mensis sumes vitulum de armēto immaculatum, & expiabis sanctuarium, dicit. Assumitur vitulus de armento liber, & nullo pressus iugo, hoc est, onere peccatorum, & immaculatus, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, vt in ipso mundetur, & expietur sanctuarium. Et tollet, inquit, sacerdos de sanguine eius, quod erit pro peccato omnium: sanguis eius, qui tollit peccata mundi, sanguis eius, cuius carnibus alimur, & cruore potamur, quo tanguntur quatuor anguli crepidinis altaris, vt sanctificetur domus, & altare, vt eum quis expiatus fuerit, & mundatus, ingrediatur portam atrij interioris, & possit Domini arcana cognoscere, & consequenter venire ad septimam diem mēsis primi, & consequi requiem, & Domino offerre sacrificium.

11 *Eze ca 46.* IDEM explicans verba illa; Et cum intrabit populus terræ in cōspectu Domini in solennitatibus, qui ingreditur per portam Aquilonis, vt adoret, egrediatur per viam portæ meridianæ, & qui ingreditur per viam portæ meridianæ, egrediatur per viam portæ Aquilonis, inquit. Præcipitur populo terræ, vt qui derelinquens portam Aquilonis, à quo exardescunt mala super vniuersam terram, ingressus fuerit templum, non egrediatur nisi per viam portæ meridianæ, ad portam luminis, ad portam caloris, ad portam in qua sponsus cubat in meridie, vt dicatur; Surge Aquilo, & veni Auster. Per portam Aquilonis ingreditur, qui peccata dimittit, & egreditur per portam meridianā, qui virtutes sequitur. Et è contrario, si iustus lapsus fuerit in peccatis, ingreditur quidem per portam meridianā, sed egreditur per viam portæ Aquilonis. Princeps autem, inquit, in medio eorum erit, ingredientium scilicet & egredientium, vtrorumq; virtutis, atq; peccati testis. Hoc.n.est ingredi cum ingredientibus, & cum egrediētibus egredi.

Cant. 4.

12 *In c.1.Sophonia.10.6.* IDEM enarrans verba illa; Et erit fortitudo eorum in direptionem, & domus eorum in desertum. Et ædificabūt domos, & non inhabitabunt, & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum, ait. Cum venerit tempus mortis, tunc omnis fortitudo eorū in direptionem erit, vt quod malè valebat, & erigebatur aduersus Dominum, infirmū, fractumq; vertatur ad melius. Et dom⁹ eorum in desertum. Multi sunt in Ecclesia ædificantes Sion in sanguine, & Hierusalem in iniquitate, quibus prodest tales domos destrui. Legamus Leuiticum, vbi leprosa domus destrui iubetur. Et quia lepra permanens est, & diffunditur, lapides eius, & ligna, & omnis puluis extra ciuitatem in locū immundum proijci iubetur. Sed & in Hieremiæ principio, tale quid scribitur: Ecce cōstitui te super gentes, & regna, eradicare, & suffodere, & disperdere, & ędificare, & plantare. Destruitur ædificatio pessima, vt postea ædificatio bona construatur, eradicatur iniqua plantatio, vt plantatio iusta ponatur. Quasi bonus ergo Deus, domus eorū, qui erant defixi in fęcibus suis, destruit, nec eos in leprosis, & immundis domibus habitare permittit, nec facit vt bibant vinū de vineis, quas plantauerant. Si enim plantassent vineam Soreth, & vineam electam, totam veram, bibissent vinū suum, & inebriati essent cum Patriarcha Noe, & Ioseph in meridie; sed quia de vinea Sodomorum erat vinea eorū, & propago eorū de Gomorra, vua eorum vua fellis, & botrus amarissimus, propterea plantauerunt vineas, & non biberunt vinum earum. Et mysticè dicitur de Sodoma, & Gomorra, qd omnis plantatio eorum perierit. Si enim permansissent in eo quod cœperant, vt essent quasi paradisus Dei, & non fuissent in malo, plantatio eorum vtique pmansisset. Tale quid & illud super Ægyptijs sonat in psalmis: Occidit in grādine vineas eorum, & moros eorū in pruina. Quasi clementissimus quippe Deus oēm Ægyptiam p̄lātationem, & arbu-

Leuit 14. *Hier. 1.* *Psal.77.*

arbusculas, quæ in Aegypto radicatæ, sanguineos habent fructus, interficit, & subuertit, nè bibant, qui malè plantauerunt, & comedant ex eis fructum.

23 *Li. 2. in c. 18. Proue. tom 8.* IDEM edisserens illa verba; Donũ hominis, dilatat viam eius, ait. Donum charitatis, siue alia tura virtutum, quas à Domino fideles accipiunt, dilatat viã actionis eorum, quia, quò magis gratia Spiritus intus replentur, eò latius foris, bonorum operum gressus multiplicant.

24 *Li. 3. in c. 31. Proue.* IDEM in expositione illius loci; Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum, dicit. Accinxit Ecclesia lumbos suos fortitudine, cum supernorum desiderijs intenta, carnalibus illecebris succumbere despexerit. Roborauit brachium suum, cum se ad agenda virtutum opera roborauit, & præparauit. Et bene primò lumbos fortitudine accingere, ac postmodum roborare brachium dicitur, quia nimirum actio boni operis acceptabilis esse Domino minimè valet, si non fluxa luxuriæ quis prius à carne simul & mente restringat. Vnde propheta: Quiescite, inquit, agere peruersè, discite benefacere. *Isa. 1.* Et Dominus ipse: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes. *Luc. 12.* Lũbi videlicet præcincti prius, nè luxuriæ subdamini. Lucernæ verò ardentes, vt bonis fulgeatis operibus. Et tũc implebitur; Omnes domestici eius vestiti sũt duplicibus, quia promissionem habent vitæ quæ nunc est, & futuræ: nunc in peregrinatione temporali, diuino auxilio nè deficiant adiuti, tunc in patriæ habitatione, vt fęlices semper viuant. Item domestici eius induti veste sunt duplici: vna operis, altera mentis, fidei habentes, factorumq; velamina.

25 *In Ps. 97. tom. 7.* IDEM exponẽs verba illa; Psallite Domino in cithara, in cithara, & voce psalmi, sic habet. Non potest esse cithara, si vna chorda defuerit. Quid tibi prodest, si sis castus, si largus in eleemosyna, & inuidiosus sis? Quid tibi prodest, si sex chordas integras habueris, & vnam ruptam? Si vna chorda defuerit, perfectus citharæ sonus esse non poterit.

26 *In cap. 1. Mar. to. 6.* IDEM in expositione illorum verborum; Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius, ait. Necesse est prius delere vitia per pœnitentiam. Semitæ autem post viam sequuntur, quia mandata moralia post pœnitentiam secundùm Marcum explanantur. Paratur via per fidẽ, & baptismum, & pœnitentiam: rectæ semitæ fiunt, per austera indicia vestis cilicinæ, & zonæ pelliceæ, & cibi locustini, & potus mellis siluestris. *Infra*: Vocatur quatuor piscatores, Simon, & Andreas, Iacobus, & Ioannes. Hac quadriga vehimur ad æthera, vt Elias, his quatuor angulis construitur prima Ecclesia, his quatuor literis Hebraicis, idest, tetragrammaton, nomen Domini agnoscitur è nobis. Quibus simili exẽplo præcipitur, vt audiamus vocem Domini vocantis, & obliuiscamur populũ vitiorum, & domum paternæ traditionis, quæ est stultitia coram Deo, & rete aranearum, in quo nos velut culices pęnè lapsos tenebat aer inanis, nauem pristinæ conuersationis abominantes. Simon obediens, Andreas virilis, Iacobus supplantans, Ioannes gratia in Latino sonat. Quibus quatuor nominib. in agmen Domini coniungimur: obedientia, vt audiamus: virilitate, vt pugnemus: supplantatione, vt perseueremus: gratia, vt conseruemur. Quæ quatuor virtutes, cardinales dicuntur, quia per prudentiam obedimus, per iustitiã viriliter agimus, per temperantiam serpentem calcamus, per fortitudinẽ gratiam Dei meremur.

27 *Lib. de paradiso c. 4 tom. 1.* AMBROSIVS inquit. Posuit Dominus Adam in paradiso operari, & custodire illum. Non est idem operari, & custodire. In opere enim quidam virtutis processus est, in custodia quædam consummatio operis depræhenditur, eo qđ quasi consummata custodiat. Hæc duo ab hoĩe requirũtur, vt & operibus noua quærat, & parta custodiat.

28 *Serm. 99. de tempore to. 10. Num. 17.* AVGVSTINVS de virga loquens Aaron, quæ germinauit, produxit frondes, & protulit flores, & germinauit nuces, dicit. Est primum germen, prima hominis in Christo confessio. Secun-

Secundò fi ődefcit, vbi renatus donum gratiæ Dei, fanctificationemq; fufcepe rit. Inde affert flores, vbi proficere cœperit, & morum fuauitate decorari, ac fragrantiam mifericordiæ, & benignitatis effundere. Ad vltimum quoque af fert etiam fructus iuftitiæ, quibus non folùm ipfe viuat, fed & alijs vitam præbeat. Quando enim per doctrinā fuam alios lucrifecerit, hoc eft, attulifle fructus, quibus alij nutriantur. Iftas quatuor differentias, velut quatuor ætates Ioannes in epiftola fua compræhendit: ait enim: Scripfi vobis pueri, fcripfi vobis adolefcentes, fcripfi vobis iuuenes, fcripfi vobis patres. In quibus vtique non corporales ætates, fed fpiritualium profectuum differentias ponit. Habentur omnia hæc non tam in virga Aaron, quàm in ea, quæ exijt de radice Iefle, & flos de radice eius afcendit, fupra quem requiefcit Spiritus Dei. In quo nec hoc ipfum videtur otiofum, quod exire dicitur virga, & flos afcendere. Quamuis enim vfus fit Chriftus, fingulis tamen diuerfus efficitur. Qui ergo fegnior eft, & negligentior pro difciplina, Chriftus ei efficitur virga, & in virga non afcendere dicitur, fed exire. Exeundum enim eft ei, qui inutilis, & ignauus eft, de eo ftatu in quo non rectè cōfiftit, transfeundum ad alium ftatum tanquam virgæ compulfione, ideft, feueritate doctrinæ rigidioris admonitu. Qui verò iuftus eft, quia iuftus ficut palma floret, in hoc afcendere dicitur Chriftus. Sic ergo, qui verberibus indiget, exit ad eum virga: qui autem proficit ad iuftitiam, afcendit ei in florem: afcendit autem quoufque afferat fructus fpiritus, qui funt charitas, pax, patientia, & reliquæ virtutes.

Ioan. 2.

Ifa. 11.

29 BERNARDVS dicit. Inuenerunt paftores Mariam, & Iofeph, & infantem pofitū in præfepio. Sicut enim Saluatoris infantia manifeftam præiendit humilitatem, fic per virginem continētia, iuftitia per Iofeph virū iuftum non incongruè defignatur. Sanè continētiam deberi carni quis nefciat? Iuftitia verò virtus eft, quod fuum eft cuique tribuens, & hæc erga proximos eft neceflaria. Porrò humilitas Deo nos reconciliat, Deo facit effe fubiectos. Vt ergo inueniatur in nobis femper, Maria, & Iofeph, & infans pofitus in præfepio, fobriè, & iuftè, & piè viuamus in hoc fæculo. Propter hoc etiam apparuit gratia Dei erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & fæcularia defideria, fobriè, & iuftè, & piè viuamus in hoc fæculo.

Serm. 4. in die natalis Dom.

Tit. 2.

30 IDEM ait. Tres montes Chriftus afcendit. Primum illum, in quo Dominus transfiguratus eft. Afcendentes igitur in hunc montem, & reuelata facie gloriam Domini fpeculantes, haud dubium quin clamare habeatis & vos: Trahe nos poft te. Quid enim prodeft fcire, quò fit eundum, fi quidem quà debeas ire, nō noueris? Alterum proinde montem afcendas neceffe eft, in quo prædicantem audias Dominum, & fcalam erigentem, octo diftinctam fcalaribus, cuius fummitas cælos tāgit. Iam fi primum afcenderis montem iugi meditatione fupernæ gloriæ, iftum nihilominus montem afcendere nō graueris, vt in lege eius mediteris die ac nocte. Sic enim audies & tu, & quò eas iam fcitis, propter primam afcēfionem, & viā fcitis, propter fecundam. Propterea in corde tuo pone viam veritatis inquirere, nè forte fis de eorum numero, qui viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt. Magis autem follicitus efto afcendere, nō modò cogitatione cœleftis gloriæ, fed & conuerfatione, quę cęleftem gloriam mereatur. Tertium nihilominus montem lego, in quem afcendit folus orare. Vides ergo quàm bene fponfa dicit in Canticis: Ecce ifte venit faliens in montibus. In primo transfiguratus eft, vt fcires quò tēderes. In fecundo verba vitæ locutus eft, vt fcires quà peruenires. Orauit in tertio, vt eundi, & perueniēdi bonam obtinere ftudeas voluntatem, vt conualefcas ad agenda, quæ videris.

Sermo 4. Afcenfionis.

Mat. 17.

Matt. 5.

Matt. 14.

31 IDEM inquit. Fratres, Saluatorē in deferto fecuti, extitis ad eum extra caftra: fed vereor, nè quis fortè in triduana expectatione pufillanimis inueniatur,

Ser. 1. de feptem panibus.

tur, & in Ægyptum sæculi huius nequam, vel corde, vel etiam corpore reuertatur. Meritò proinde dicit Scriptura: Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. Viam trium dierũ eas necesse est in deserto, si gratum Deo tuo offerre volueris sacrificiũ, & triduo sustineas Saluatorem, si miraculo panum desideras satiari. Prima est dies timoris, dies inquam declarans, & illuminans tenebras tuas, interiores scilicet, & horrendum gehennæ suppliciũ demonstrãs. Huiusmodi siquidem cogitatio, sicut ipsi nostis, nostræ solet exercere primordia conuersionis. Secunda est pietatis dies, qua in luce miserationum Dei respiramus. Tertia dies est rationis, in qua veritas innotescit, vt tanquam ex debito quodam naturæ sine aliqua contradictione Creatori subiecta sit creatura, seruus seruiat Redemptori. Miseri ipsi, qui non exiere cum exeuntibus, sed planè miserabiliores omnibus hominibus, qui profecti quidem cũ alijs, sed non cum alijs sunt refecti.

Psal. 26.

32 Ser. de verbis Abac. 2. c.

IDEM exponens verba illa; Super custodiam meam stabo, ait. Primus considerationis gradus iste est, vt incessanter cõsideremus, quid velit Dominus, quid placeat ei. Et quoniam in multis offendimus omnes, humiliemur sub potenti manu Altissimi, & omnino solliciti simus miserabiles nos exhibere in oculis misericordiæ eius. Postquam enim in huiusmodi cogitationib. mundatus est oculus cordis, iam non est in spiritu nostro cum amaritudine, sed in diuino magis spiritu cum multa delectatione versamur. Deinde cum iam in spirituali exercitio aliquatenus profecerimus, ducem sequẽtes spiritum, qui scrutatur etiam alta Dei, cogitemus, q̃ suauis sit Dominus, quàm bonus in seipso, orantes cum propheta, vt videamus voluntatem Domini, & visitemus iam cor nostrum, sed & templum eius, & cum eodem propheta nihilominus dicentes: Ad me ipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui. In his enim duobus tota spiritualis conuersationis summa versatur, vt in nostra consideratione turbemur, & contristemur ad salutẽ, in diuina respiremus, vt de gaudio Spiritus sancti habeamus consolationem, & hinc timorem, & humilitatem, inde verò spem cõcipiamus & charitatem.

Psal. 26. Psal. 41.

33 Serm. 85. in Cant.

IDEM sic habet. Beata mens, quam sibi totam vendicauit sapor boni, & odium mali. Iam si in voluntatis mutatione reddita innotuit animæ vita, in eruditione sanitas, in virtute stabilitas, superest, vt decorem illi inueniamus, sine quo specioso forma præ filijs hominum placere nõ potest. Denique audit: Quia concupiscit rex decorem tuũ. Quanta enumerauimus animæ bona, dona verbi, voluntatem bonam, virtutem, sapientiam, & nihil horum, Verbũ rex concupiscere legitur, sed tantũ concupiscet, inquit, rex decorem tuum. Ait propheta: Dominus regnauit, decorem induit. Quidni imagini suæ pariter & sponsæ similem cupiat indumentũ? Tanto profectò sibi charior illa, quantò similior sibi. In quo ergo animæ decor? An fortè in eo, quod honestum dicitur? ita. De honesto autem exterior inter cogetur conuersatio, non quòd ex ea honestum prodeat, sed per eam. Nam in conscientia, & habitatio eius, & origo. Nihil hac luce clarius, nihil hoc gloriosius testimonio, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate se videt. Sed qualem? Pudicam, verecundam, pauidam, circunspectam, nihil penitus admittentem, quod euacuet gloriam conscientiæ attestantis in nullo consciam sibi, quod erubescat præsentiam veritatis, quo cogatur auertere faciem quasi confusã, & repercussam à lumine Dei. hoc planè hoc illud decorum est, quod sup omnia bona aĩæ, diuinos oblectat aspectus. Cum autem decoris huius claritas abundantius intima cordis repleuerit, prodeat foras necesse est tãquam lucerna latens sub modio, immo lux in tenebris lucens, latere nescia. Porrò effulgentem, & velut quibusdam suis radijs erumpẽtem, mentis simulachrum corpus excipit, & diffundit per membra, & sensus, quatenus omnis inde reluceat actio, sermo, aspectus, incessus

Psal. 44. Psal. 92.

34

risus

risus plenus grauitate. Horum & aliorum profectò actuum, sensuumq; motus, cum apparuerint puri, & modesti, pulchritudo animæ palam erit, si tamen non sit in spiritu eius dolus. potest enim fieri, vt simulentur omnia hęc, & non ex abundantia cordis taliter moueantur. Et vt magis eluceat is animæ decor, ipsum honestum definiatur mentis ingenuitas solicita seruare cum conscientia bona, famæ integritatem; vel iuxta Apostolum, prouidere bona non tantùm coram Deo, sed etiam corā hominibus. Beata mens, quæ hoc induit castimoniæ decus, & quendam velut cœlestis innocentiæ candidatum, per quem sibi vendicet gloriosam conformitatem, non mundi, sed verbi, de quo legitur, quod sit candor vitæ æternæ, splendor, & figura substantiæ Dei. Ex quo iam gradu audet, quæ huiusmodi est, cogitare de nuptijs. Quidni audeat eò se nubilem, quo similem cernens? Non terret celsitudo, quam sociat similitudo, amor conciliat, professio maritat. Professionis forma hæc est: Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Vnde apud prophetam gloriatio maritatæ hæc est: Mihi autē adhærere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem meam.

2.Cor.8.

Sap. 7.

Psal.118.

Psal.72.

Ad virtutem multa nos debent mouere, & vt ea summa cura statim in iuuentute inchoetur, à qua recedendum non est.

Cap. XI.

1 Hom 5. in Exo. 10.1

ORIGENES inqt. Iubetur Moyses virga percutere mare, vt ingredienti populo Dei dehiscat, & cedat, ac voluntati diuinæ elementorum famulentur obsequia, & aquæ, quæ timebantur, dextra leuaq;, famulis Dei murus effectæ, non solùm perniciem nesciant, sed & munimen exhibeant. Cogitur ergo fluctus in cumulum, & vnda in semetipsam repressa curuatur: solidi tatem recipit liquor, & solū maris arescit in puluerem, vt sicca planta, populus Dei transiret. Bonitatem Dei Creatoris intellige, si voluntati eius obtemperes; si virtutem facias, si legem eius sequaris, ipse tibi clementa etiam contra sui naturā seruire compellit. Vtque simul transirent, & facilius liberarētur audiui à maioribus traditum, quòd in ista digressione maris singulis quibusq; tribus, singulæ aquarum diuisiones factę sint, & propria vnicuique tribui in mari aperta sit via: idq; ostendi ex eo, quod in psalmis scriptum est: Qui diuisit mare rubrū in diuisiones. Per quod multæ diuisiones docentur factæ non vna. Sed & hoc, quod dicitur ibi: Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Iuda, duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalim, nihilominus vnicuique tribui proprius enumerari videtur ingressus.

Psal.135.

IDEM vbi disserit de virga Aaron, quæ floruit, & nuces attulit, dicit. Fructus hic primo quidē indumento amarus est, sequenti muniutur, & tegitur, tertio sumentem pascit, & nutrit. Talis est ī adiutorio Christi doctrina legis & prophetę vbi virtutē operari iubemur. Prima literæ facies satis amara est. Sed amarum nucis corticem proijce. Secundo in loco ad munimenta testæ peruenies, in quo vel mortalis doctrina, vel ratio continentiæ designatur. Quæ necessaria quidem sunt ad custodiam eorum, quæ seruantur intrinsecus, frangenda quandoque tamen & sine dubio dissoluenda sunt. Vt si verbi gratia dicamus: abstinentia ciborum, & castigatio corporis, donec sumus in corpore isto passibili, sine dubio necessaria est. Cum autem confractum fuerit, ac resolutum, & incorruptibile ex corruptibili redditum in resurrectione, non iam labore afflictionis, nec abstinentiæ castigatione, sed qualitate sui nulla iam corpori corruptela dominabitur. Tertio autem loco reconditum in his inuenies, quo nutriantur, & pascantur animæ sanctorū, non solùm in præsenti vita, sed etiam in futura. Iste est pontificalis fructus, de quo promittitur ijs qui esuriunt, & sitiunt

2 Homil. 9. in ca. 17. Num.

ficiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sic tres puteos fodit Isaac Patriarcha, quorum solus tertius ab illo latitudo, vel amplitudo nominatus est. Virga hæc nucea est, de qua prophetauit Hieremias, quòd viderit virgam vigilantem, & ollam succensam: quasi si ostenderet per hæc, in virga nucea esse vitam, & in lebete succenso esse mortē: ita enim & mors ponitur ante faciem nostram. Et est vita quidem Christus in sacramento nucis, mors autem diabolus in figura lebetis succēsi. Si ergo pręcaueris, portionem tuam pones cum lebete succenso; si autem iustè egeris, efficietur portio tua in virga nucea cum magno Pontifice Christo.

Hier. 1.

3 BASILIVS ad adolescentes, quomodo ex Gentiliū doctrinis proficiant, ait. Moyses, cuius est in sapientia nomen apud omnes homines maximum, Aegyptiorum disciplinis mentem exercitatus, ita ad Dei contemplationem peruenit. Similiter & in sequentibus temporibus Danielem in Babylonia, Chaldæorum sapientiam didicisse, & tunc demum diuinas attigisse doctrinas. Sed disciplinis his siue poëtarum, siue phylosophorum sic vtendum est, vt nō omnibus, quæ dicunt, mentem adhibeamus, sed eis tantùm, quæ bonorum hominum facta, dictave nobis enarrarunt, illaq; imitari, & omnibus modis similes eis esse conari censeo. Quando verò ad infames, & nefarios homines veniant, hæc omnino vitare, his aures obstruere non minus, quàm Vlyssem ad cantus Syrenarum fecisse dicunt, oportebit: nam prauis assuescere sermonibus, via quædam est ad rem ipsam: ea horum recipiamus, in quibus virtutem laudauerunt, vel vitium vituperauerunt. Sicut apes mel ex floribus colligunt, sic & qui diligētes in legendo existunt, non solùm, quod dulce, iucundūque fuerit, in eorum libris persequuntur, sed quandam ex eis vtilitatem animo referre contendunt. Velutiē apes non omnibus floribus similiter insidēt, neque ex eis, ad quos accedunt, omnia auferre conantur, sed quantum ipsis ad opus necessarium fuerit comprehendentes, reliquum dimittunt. Nos etiam sobrij, sapientesq; quantum congruum nobis ex ipsis fuerit, persequamur, reliquum prætereamus. Et sicut in colligēdis rosis spinas vitamus, sic in talibus sermonibus quidquid est vtile carpentes, noxium vitemus. Et quādo per virtutem ad vitam bonam ascenditur, virtus autem ipsa plurimum à poetis, historiographis multò magis, & philosophis commendatur, talibus eorum sermonibus maximè vacandum. Nam prima quidem vtilitas est, in animis iuuenum virtutis esse commercium, ac consuetudinem, quorum semel acceptę doctrinæ ob animorum teneritudinem perpetuò remanent intimè illis infixæ. Nec aliam ob causam Hesyodum putamus hos scripsisse versus ab omnibus decantatos, nisi vt iuuētutem in primis ad virtutem adhortaretur.

Hom. 24. ex Varijs, tom. 1.

Simil.

Ad vitiū facilis, vicinaq; semita cūctis
Pandi tur, at virtutis iter posuere remotum.
Calcola, durūq; prius, sed vertice sūmo
Dum fuerit, palam se offert quærentibus illud.

Mihi autem his carminibus videtur nihil aliud auctor voluisse, quàm ad amplectēdam virtutem iuuenes excitare, vt nec initio voluptati confiderent, nec rerum tædio, ac labore ante cōsecutum terminum deficerent. Ego etiam ex viro graui, qui maximè poetarum sensus tenebat accepi, Omnis Homeri poesis virtutis est laus, & eius omnia ad hunc finem referuntur. Maximè autem vbi ducem Cephalensium nudum è naufragio seruatum scripsit. Primùm quidem reginam apparentem solùm verītum esse, tanti modestiam, ac nuditatis verecūdiam extimasse, vnde loco vestis virtutis ornatum sumpsit, ac Phæacibus omnibus tanti postea fuit, vt relictis illis delicijs, quibus magnopere dediti fuerant, eius imitarentur exemplum, & se nihil potius optarent, quàm esse Vlyssem, quanquam nudum, & è naufragio seruatum. Quo sanè exemplo enarrator mentis poeæ nihil aliud Homerum intendere, & tantùm clamare voluisse affirmat. O viri curanda ante omnia nobis

nobis virtus est, quæ naufraganti præsto adest, & connatat, & in terra nudum existentem, honoratiorem Phæacibus delicatis ac fœlicibus reddit. Virtus enim sola possessio immortalis, viuenti, ac morienti permanebit. *Infra*: Corpori illud solùm indulgendum (aiebat Plato) quanto ei opus est, vt philosophiæ ministerium, atque auxilium suppeditet? Quod sanè dictum cum Pauli conuenit sententia, qui monet nullam corporis habendam diligētiam, tat onemve ad concupiscēntiæ materiam. Est itaque totum corpus castigandum magis, ac feræ cuiusdam instar cohibendum, & ab ipso educi sus animam tumultus orientes tat unc veluti flagello compescendi, nè frenum voluptati omnino laxando, mens veluti ab equis contumacibus, & minimè obtemperantibus miserè feratur, ac rapiatur. Ac inter cætera Pythagoræ meminisse dicti oportet, qui videns quendam exercitationibus, ac cibis, lautè, appositeq; sese curantem, ac saginantem, Heus, (inquit) miser, non desinis continuò duriorem tibi carcerem præparare? ideo & Platonem dicunt, cognito, quod ex corpore est, nocumento, Academiam Athenis in loco pestilenti elegisse, vt nimiā corporis prosperitatem veluti vitē palmite luxuriantem amputaret.

In li. Mor. sent. reg. 19. cap. 1. tom. 2.

IDEM docet, quòd nullo modo impediri debet, qui Dei voluntatem facere velit; sed in suscepta deliberatione permanere, & dicit. Venit Iesus ad Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo Ioannes autem prohibebat eum, dicens? Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem Iesus ait: Sine modò; sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Et alibi: Cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quod oporteret eum ire Hierosolymam, & multa pati à senioribus, & scribis, & occidi: & Petrus cœpit increpare eum, dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc. Qui conuersus dixit Petro: Vade post me Sathana, scandalū tu es mihi, qui non sapis ea quæ Dei sunt, sed quę hominum. Superuenit quidam vir à Iudæa, nomine Agabus: is, cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli, & alligans sibi manus, & pedes, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus, virū, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem, & tradent in manus gentium. Quod cum audissemus, rogabamus nos & qui loci illius erant, nè ascenderet Hierosolymam. Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego autem non solùm alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu. Et cum ei persuadere non possemus, quieuimus dicentes: Domini voluntas fiat.

Mat. 3. *Matt. 16.* *Act. 21.*

In ep. 118 ad Eudox.

IDEM ait. Absurdum est, si extra pericula philosophātes, in aduersis, vbi opus est, deprehendamur nihil minus quàm philosophi Aristoteles, cum fœlicitatem nobis definiret, rectè progressus est, definiens illam esse animæ circa virtutem energiam, adijciens autem in ætate perfecta, quodq; & ipsum valde clarè expressit propter concisam nostram, mutabilemq; naturam. Illud verò nō præclarè, sed admodum abiectè, quòd & mundanarum rerum, quæ extra hominem sunt, facultatem & abundantiam adiecit, quasi si pauper quisquam fortè sit, vel morbidus, aut ignobilis, vel exul, ob id fœlicitatis particeps esse nequeat. Laudo verò animi dexteritatem, & præstātiam in Stoicis, qui nihil eorum, quæ extra hominem sunt, à fœlicitate impedire dicunt, sed fœlicem esse eum, qui virtutis studio incumbit, etiam si in Phalaridis tauro concremetur.

Hom. 48. in Matth. tom. 2.

CHRYSOSTOMVS inquit. Habet virtus caput, & membra omni muliere formosa multo venustiora, ac pulchriora. Quod igitur caput virtutis est? Humilitas certè: quapropter ab ipsa incœpit Christus, dicens: Beati pauperes spiritu. Hoc caput etsi nec cęsariem nec crines habeat, sic tamen pulchrum est, vt Deum ad seipsum attrahat. Ad quem enim inspiciam, ait, nisi ad mitem, & quietum, & humilem? Et oculi mei super mites terræ: & prope est Dominus tribulatis corde. Perspexisti caput, quod nunquam vidisti, vide nunc etiam faciem, ac primùm attende quæ

Mat. 5. *Isa. 66.* *Psal. 33.*

lis color eius sit, quàm rubicundus, quàm floridus, quàm gratiosus, quæ cōstarab erubescentia & pudore. Quòd si oculos quoque velis aspicere, considera modestiam, quanto decore, quanta diligentia depingantur, vnde non solùm speciosissimi, verumetiam tā acri acumine pollent, vt vel Dominum ipsum aspiciant Beati enim, inquit, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbūt. Huic capiti os est sapientia, & intellectus, & spiritualium cātuum perpetua vox. Cur autem, magna Scripturarum peritia, veri dogmatis conseruatio, misericordia, & benignitas. Pedes ac manus habet, quibus recta opera ostēdat. Animata est pietatis, & rectæ fidei anima. Pectus aureum ac adamante robustius ipsi est fortitudo, per quam efficitur, vt nunquàm pectus hoc queat infringi. Spiritus autem, qui animalium corda, & cerebrū continet, charitas est. Vis re ipsa tibi hanc imaginem ostendamus? Hunc ipsum Euangelistam cōsidera, cuius possumus ex paucis coruscantem effigiem eius videre. Quanta enim humilitate, & contritione rutilaret, inde cognosces, quia vel posteaquā præest Euāgelio, Publicanum seipsum nominat. Misericordiam verò eius inde percipies, quia cūctis exutus, Iesum sequebatur. Sinceriā fidem de dogmatibus percipies. Prudentiam, & charitatē ab Euangelij compositione facile intelliges. Vide quantam peritiam, quantāque vniuersi orbis curam gerebat. Fortitudinem eius cognoscimus, quia cum gaudio cœtui conuersabatur: bonorum autem operum ostentationem, quia in sublimi sede omnino sessurus est.

Matt. 5.

Matt. 9.

9 IDEM ait. Si virtuti nos tradamus, nihil poterit nobis dolorē inferre. Hæc enim spem bonā suggerit, semper hęc, & Deo nos reconciliat, & hominibus gratos facit, hæc denique, ingenti animum replet voluptate. Nam etsi laboriosa virtutis operario esse videtur, facilè tamen efficit, vt cum nullis stimulis conscientiæ animus pungatur, magno semper fruatur gaudio, adeo vt ne mo id oratione possit exponere. Quid enim tibi videtur in præsenti vita iucundum, atque suaue? Mensa ne deliciosa, bona valetudo corporis, ingens gloria, diuitiarum copia? Sed hæc illi voluptati, quæ virtutem consequitur, collata, amara, & mestitiæ plena videbūtur. Nihil enim aliud iucundum est, quàm conscientia proba, & spes futurorum certior. Quòd si vultis firmiter credere iam moriturum hominem, vt à senio confectum, cum ei in memoriam primùm reduxerimus magnificæ mensæ, insignis gloriæ, præcipuæ laudis, & gestarum rerum, quas ex officio virtutis operatus est, tunc demum interrogemus, quibus maximè gaudet, & videbimus non mediocri pudore ipsum propter illa cōmoueri, propter hæc autem, quæ rectè fecit, tanta lætitia gestientem, vt salire, & volare videatur. Sic & Ezechias, cum ęgrotaret, nō mensæ deliciarum plenæ recordabatur, nō eximiæ gloriæ, non regnorum, & imperij, sed iustitiæ, ac rectæ conscientię. Memento enim, inquit, quomodo ambulauerim in conspectu tuo in via recta. Paulum quoque vide propter hæc exultantem, ac dicentem. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Sed quid aliud, inquies, Paulus poterat dicere? Honores certè, gloriam, cęteraque huiusmodi, nec parua, nec pauca. An non audis ipsum dicentem; Sicut Angelum Domini suscepistis me, sicut Iesum Christum, & si possibile fuisset, oculos vestros effodientes, dedissetis mihi? Nihil autem horum omnium, sed labores, sed pericula, & repositas pro his sibi coronas in medium attulit An ignoratis quemadmodum in die nouissimo acerba recordatio est delictorum, quomodo funditus cor euertit, quomodo summis doloribus cruciat? Tunc igitur, tunc iucunda bene actæ vitæ memoria quasi tranquillitas post tempestatem veniens, conturbatam facile animum consolatur.

Homi 14.

4 Reg. 20

2. Tim. 4.

Gal. 4.

10 IDEM ait. Antiquorum infrigidatio erat, cognoscere mundi spatia esse longinqua: & quamuis ante finē mundi in manu Dei essent istri, tamē quodammodo negligentes eos faciebat cu-

Homi. 14. ex imperf. in Matt.

ea iustitiam, & refrigescere faciebat animos eorum expectatio sæculi longioris: ideo ergo quamuis non per omne sæculum vixerint, tamen totius sæculi grauamina, & impedimenta pertulisse videntur. Item tunc mundus in iuuentute cõstitutus, omnibus bonis prosperabatur, & fęlix erat; nunc autem mundus senescens, omnibus aduersitatibus premitur, & ideo concupiscibilis non est. Qui ergo tunc fuerunt homines, cum maiori difficultate & labore iustitiam seruauerunt, quia ipsa fœlicitas mundialium rerum satis impedimentum est animæ ad iustitiam faciendam. Nunc autem facilius homines iustitiam facere possunt, quia ipsa aduersitas, & angustia mundialium rerum adiuuat animam ad iustitiam faciendã. Sicut facilius est homini pauperi, & in angustia constituto disciplinam tenere, diuiti autem, & abundanti difficile, sic illis inter gaudia mũdi difficile fuit tenere iustitiam, nobis autem inter tribulationes mundi facile. Multùm ergo tunc bonus erat, & fortis in fide, qui poterat euadere vanitatem, nunc autem multùm iniustus non deserens. Primi ergo, qui ad vineam venerunt, aiebant, Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portanimus pondus diei, & æstus? Ergo pondus, quod dicit, opus iustitiæ significat, quia graue est homini carnali amare iustitiam. Æstum autem dicit concupiscentias sæculi, quas tunc patiebantur, mundi iuuentute florente.

Matt. 20.

11 *Ho. 40. in Ioan. to 3.* IDEM dicit. Nihil iam stultos homines facit, sicut malitia, nihil sapientiores reddit, quàm virtus; etenim gratos, benignos, mites, humanos, mansuetos, lenes efficit. Quid ita affectis prudentius? Fons, mater, radix sapientiæ virtus: non secus ac malitia omnis ex stultitia oritur: siquidẽ superbus & iracundus, quoniam sapientia carent, his affectibus absumuntur. Ideo ait Propheta: Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis à facie insipientiæ meæ, vt omne peccatum è stultitia ortũ habere demõstret. Nam qui virtuti studet, qui Deum timet, is sapientissimus est. Initium sapientiæ timor Domini.

Psal. 37. *Eccl. 1.*

12 *Homil. 6. in Actu. Apost.* IDEM dicit. Sancti virtutem operabantur propter ipsam, non regni, aut gehennæ intuitu. Quãtis igitur lachrymis digni, qui, cum tanta polliceatur Deus, vt virtuti studeamus, nec sic audimus eum. Nunc perinde fit ac si rex quidem hæredes suos, & cohæredes filios volẽs facere, post innumera etiam alia beneficia contemnatur. Princeps autem latronum, qui innumeris malis & nos, & parentes nostros affecit, & impleuit, & confundens nostram, cùm gloriam, tum salutem, vnico duntaxat obolo monstrato adoratur à nobis. Regnum promittit Deus, & contemnitur, gehennam apparat diabolus, & honoratur: hic diabolus est, ille verò Deus. Sed videamus præceptorum discrimẽ. Si enim nihil horum esset, & hic nõ esset diabolus, ille verò non esset Deus, & hic non gehennam, nec ille regnum exhiberet, nonne ipsa mandatorum natura sufficeret ad hoc persuadendum? Quid igitur vterque imperat? Hic, ea quæ confundunt, ille, ea quæ gloriosos reddunt: hic, ea quæ innumeris inuoluunt calamitatibus, ac turpitudinibus, ille, ea quæ multum refrigerij concedunt: ille dicit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris: hic inquit, ferox esto, & immansuetus, & iracũdus, & bestia magis, quàm homo. Nonne suauior mansuetudo, quàm ira, & temeritas? Nam mansuetus quidem sibipsi dulcis, & alijs est vtilis: iracundus verò & sibi insuauis, & alijs damnosus. Quemadmodum enim dies candidus ac lucidus, & hiems plena conturbatio, ne inter se multum distant, ita etiã iracundi, ac mansueti animæ.

Matt. 11.

13 *Hom. 30. in ca. 12. epi. Pau. ad Hebr. tom 4.* IDEM exponens locum illũ; Omnis disciplina in præsenti videtur non esse gaudij, sed mæroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ, dicit. Qui amara bibunt antidota, patienter ferunt quidem primum molestiã, & tunc sensum percipiunt sospitatis. Talẽ quiddã est etiam virtus, tale quoque malitia.

In

In ista primùm est voluptas, & sequitur ægritudo, in illa verò primùm est mæstitia, & tunc iucũditas procreatur. Sed nihil simile est, cum primùm aliquis contristatur, & postea gaudio perfruitur, & cum primò gaudetur, postea in mærores incidere. Et quomodo hoc? Hic enim timor futuræ tristitiæ domat præsens gaudium, illic autem, spes futuræ iucunditatis, detrahit præsenti tristitiæ. Ex hoc contingit, vt illic numquam prorsus gaudeatur, hic autem numquam tristitia dominetur. Et non in hoc tantùm differentia constat, sed quia neque temporis in vtrisque declaratur æqualitas, quia malitiæ gaudium tẽporale est, in spiritualibus verò, gaudium est, & iucunditas sempiterna. Item dixit Paulus: Omnis disciplina in præsenti videtur non esse gaudij, sed mæroris. Bene dixit, videtur, quia nõ est, inquit, res tristitiæ disciplina, sed videtur esse. Qualis namque mæror est, qui existat occasio gaudiorum? sicut nec voluptas est, quæ sit causa tristitiæ. Postea verò, inquit, fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ, non fructum, sed fructuum abundantiam numerosam.

14 *Homi. 71. ad pop. Antioc.*

IDEM inquit. Nihil virtuti par. Hæc enim & in futuro sæculo à gehenna nos eripit, & regni largitur nobis possessionem, & in præsenti vita nos omnibus superiores constituit, qui temerè & incassum nobis insidiari conãtur, nec hominibus tantùm, verùm & ipsis dæmonibus fortiores efficit. Quid igitur huic sit æquale, cum non tantũ hominibus insidias parantibus, verùm & dæmonibus superiores reddat ipsam sectantes? Virtus autem est, omnia humana despicere, & per omnes horas futura cogitare, nulli inhiare præsentium, sed scire, quòd omnia humana vmbra sunt, & somnium, & si quid his vilius. Virtus quasi mortuum ad huius vitæ res efficit, & ad nocentia quidem animæ saluti tanquam mortuum operatione carere, ad spiritualia verò sola viuere, & operari. Sicut Paulus dicebat: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus.

Gal. 2.

15 *In apologia aduers. Ruffinum, to. 2.*

HIERONYMVS ait. Pythagorica & illa præcepta sunt: Amicorum omnia sunt communia: & amicum se ipsum esse alterum: duorumq́; temporum maximè habẽdam curam, mane, & vesperi, id est eorum, quæ acturi sumus, & eorum quæ gesserimus. Post Deum veritatem colendam, quæ sola homines Deo proximos faciat. Illaq́; ænigmata Aristotelis ad virtutem sunt accommodata: Cor non comedendum, id est mærorem de animo proijciendũ. Per viam publicam nè ambules, id est nè multorum sequaris errores. Hirundinem in domum non recipiendam, id est garrulos, & verbosos homines sub eodem tecto non habendos.

16 *In ep. 8. quæ est ad virg. Demetriad. to. 3.*

IDEM dicit. Consuetudo est, quæ aut vitia, aut virtutes alit, quæque in his plurimum valet, cum quibus ab ineunte ætate simul creuerit. Optimi sunt ad institutionem morum primi quique anni: habent enim in se lentum quiddã & molle, quod facile formari queat, atque ad arbitrium violentis trahi, & in cunctis ferè rebus citius assuescatur omne quod tenerum est. Nouellas adhuc & vix firmæ radicis arbusculas, dum ad omnem ductum sequaces sunt, in quamlibet partem flecti facilè est, quæ natura plerumque curuatæ, cito ad arbitrium colentis corriguntur. Tenera adhuc & primæ ætatis animalia, sine labore domari solent, quantoque citius à vagandi libertate dissueta sunt, tanto facilius vel colla iugo, vel frenis ora insuescunt. Ipsa quoque literarum studia teneris melius inseruntur ingenijs, idque penitus inhærere sensibus solet, quod primitus sederit in mente. Hoc idem plurimùm etiam in bene viuendi ratione valet, dum adhuc mobilis est ætas, & animus duci facilis: exercenda boni consuetudo, & iugi meditatione confirmanda est: occupãdum est optimis rebus ingenium, & sanctæ cõuersationis vsus altius inferendus est. Tunc verò ad perfectionis fastigium animus ascendit, & longæ consuetudinis beneficio vtitur ad bene viuendi facultatem, & virtutes suas ipse etiam miratus secum, quodammodo in se

Simile.

pu-

putabit natum, quod didicit.

17 *Lib. 1. in c.6. Prou. num. 8.* IDEM in enarratione illius loci: Vade ad formicam, ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ, cum non habeat ducem, neque præceptorem, parat æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat, inquit. Si tantillum animal principe carens, & rationis expers, natura duce sibi prôuidet in posterum, multò magis tu ad imaginem Dei conditus, ad videndam eius gloriam vocatus, doctorum magisterio adiutus, ipsum Conditorem habens ducem, debes in præsenti bonorũ operum fructus congregare, quibus in æternum viuas in futuro. Hæc enim vita in eo messi comparatur, & æstati, quod nunc inter ardores tentationum tempus est colligendi futurorum merita præmiorum. Ardies iudicij similatur hiemis rigoribus: quia tunc nimirum nulla relinquitur facultas pro vita laborandi, sed tantùm cogitur quisq; de horreo priscæ actionis proferre qđ recondidit. Formica erit strenuus quisque, & prouidus operarius, qui in præsenti vita velut in æstate, fructus iustitiæ quos in æternum recipiat, sibi recõdit. Sapientia ergo bene operandi, discenda est à formica.

18 *Lib. 2. in c.13. Prouer.* IDEM edisserens verba illa: Qui negligit damnum propter amicum, iustus est, dicit. Si hoc de generali pecuniæ largitione, & puro homine amico rectè dicitur, quanto magis iustitiæ corona dignus est, qui propter eum, qui dixit: Dico vobis amicis meis, nè terreamini ab his, qui occidunt corpus, vel vendens, quæ possidet, pauperibus tribuit, vel rapinam bonorum suorum cum gaudio suscipit, vel certè ipsam in passione carnem mortificandam, siue occidendam tradit.

Luca 12.

19 *Prou. 22.* IDEM exponens illa verba: Prouerbium est: Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea, inquit. Constat plerosq; in senectute Domino donãte mutari à vitijs, quæ adolescentes habuerant, & è contra nonnullos illo se deserente deserere circa senium uirtutes, quibus ab adolescentia videbantur illustrati. Sed quia multò sæpius quisque mores, quibus ab adolescentia imbutus est, in reliquum uitæ tempus exequi consueuit, prouerbium esse dicit, quia quod adolescens quisque cœperit, in senecta nõ mutauerit: non tamen ipsum semper ita venire confirmat. Idcirco autẽ huiusmodi prouerbium ponit, vt auditores suos à prima ætate virtutibus studere persuadeat, nè fortè in senectute non possint deserere studia, quibus in tenera ætate mancipati despexerant. Nam & quo semel est imbuta, recens seruabit odorem, testa diu. Et Græca narrat historia, Alexandrum potentissimum regem, orbisq; domitorem, & in moribus, & in incessu Leonidis pædagogi sui non potuisse carere vitijs, quibus paruulus adhuc fuerat infect⁹.

20 *In c.12. Ecclesiastes.* IDEM enarrans locum illum: Antequam rumpatur funiculus argenti, & recurrat vita aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super lacum, & reuertatur puluis in terram suam sicut erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vniuersa vanitas, ait. Præmiserat in exordio huius capitis. Memento Creatoris tui in die iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis tuæ, antequam veniat dies malitiæ, & antequam tenebrescat Sol, & Luna, tunc cœptam sententiam simili fine concludit dicens: Antequam rumpatur funiculus argenti. Funiculus autem argenti candidam hanc vitam, & spiramen, quod nobis de cœlo tribuitur significat. Rursus quoque vitæ aureæ anima est, quæ illuc recurrit, vnde descenderat. Porrò contritio hydriæ super fontem, & confractio rotæ super lacum, per metaphoram, mortis ænigma sunt. Quomodo enim hydria, quæ conteritur, cessat haurire, & rota, per quam de laqueo & puteis leuantur aquæ, confracta fuerit, aquæ vsus intercipitur, ita & cum funiculus argẽti fuerit interruptus, & animæ riuus recurrit ad fontem, interibit homo. Cũ ergo interire debeat homo, pulchrè post descriptionem interitus humani, exordium libri sui repetens, ait: Vanitas va-

vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas. Cum enim cunctus mortaliũ labor, de quo in toto volumine disputatum est, huc perueniat, vt reuertatur puluis in terram suam, & anima illuc redeat, vnde sumpta est, magnæ vanitatis est in hoc sæculo laborare, & nihil profuturũ conquirere.

21 *Lib. 1. de Cain, & Abel c.6. to. 1. Eccl. 1.* AMBROSIVS sic habet. Qui diligit argentum, non satiabitur argento, nec est finis acquisitionis eorum Si quæris thesauros, accipe inuisibiles, & occultos, quos in cœli altissimis, non quos in terrarum venis requiras. Esto pauper spiritu, & eris diues, quia non in abundantia diuitiarum vita est hominis, sed in virtute ac fide. Istæ te diuitiæ verum diuitem faciunt, si sis in Deũ diues Iacob non mundi huius copias, sed virtutum disciplinas sibi suppetere gaudebat. Qui studiosè virtutem fuerit persecutus, primatus benedictionis accipiet, sicut patriarcha Iacob, qui continentia, & fide humanarum supplantauit vestigia passionum: Iste ait, Misericordiam mei habuit Deus, & sunt mihi omnia. Hanc itaque misericordiam nos fide, studio, operibusq; mereamur. Quibus disciplinis inuenit Israel gratiam Dei, & per ipsam omnia. *Gen 25.* Virtutes nobis substituamus hæredes, quas sanctus Abraham in Isaac filio suo substituit sibi, omnem operum suorum deputans hæreditatem sapienti, & iusto viro, nec vllum ius hæreditatium ancillis, vel ancillarum filijs derelinquens, sed tantummodo donationis munera. Perfectæ enim virtutes totum accipiũt gloriæ patrimonium. Hæc cum audit mens, auertit se à voluptate, virtutisq; se adiungit, veri decoris admirans gratiam.

28 *In cap. 8. Gen. 22.* IDEM vbi docet, quòd munera Cain Deo non fuerunt accepta, quia post dies obtulit ex fructibus terræ munus Domino, ait. Prima voti gratia est celeritas solutionis. Abraham filium suum in holocaustum iussus offerre, non post dies, vt Cain obtulit, sed exurgens nocte strauit asinam suam, & adhibuit secum duos pueros, & Isaac filiũ stum, & concidens ligna ad holocaustum, surgens abijt, & venit ad locum, quem dixerat ei Deus die tertia. Primò aduerte immolantis studium matutũ, atque festinum, vt mora expectationis non esset, nisi donec audiretur oraculũ. Alibi etiam, cũ visus esset Deus Abrahæ ad illicem Mambre, respiciens Abraham vidit tres viros: & videns occurrit obuiam illis ad ostium tabernaculi sui, & adorauit super terram, & dixit: Domine si inueni gratiam ante te. *Gen. 18.* Cognosce celerius studia deuotionis: Cucurrit, inquit, & accepit vitulum vnum, tenerum, & bonum, & dedit puero, & festinauit facere eum: vbiq; impigra deuotio, & ideo fuit Deo eius munus acceptum. Habes alibi, vt solis ortum oratione præuenias. Occurre, inquit, ad solis ortum. Habes in *Luc. 19.* Euangelio dicentem Iesum: Zachæe festinans descende, & ille festinans descendit, & accepit eum gaudẽs. Et ideo probauit Dominus eius affectum, & eum celeri remuneratione donauit, dicens: Quia hodie salus domui huic facta est. Festinauit enim & Dominus ad beneficium, & ideo non expectauit vt promitteret, & impleret omnia, sed ante fecit postea declarauit. Dixit enim, facta est salus: quod vtrique præuenienti fecuit, non promittenti. Ideo patres nostri festinãtes manducabant pascha, succincti lumbos, & pedes suos calceamentorum exuentes vincula, & tanquã onus corporeum deponentes, vt essent parati ad transitum. Pascha enim Domini transitus est à passionibus ad exercitia virtutis. Cito ergo virtutem quære anima, vt cito etiam audias sicut audiuit & Iacob: Quid est hoc, quod tam cito inuenisti fili mi? Et ille respondit: Voluntas Dei fuit, vt cito inuenirem. At verò Pharao, qui opinionibus vanis & inanibus studium impendebat suũ, ranis repleta Ægypto, sonum inanem *Exo. 8.* rerum, & strepitum varium reddentibus, dicenti Moysi: Constitue mihi qñ pro te orem, & pro populo tuo, vt exterminet Dominus ranas, cum debuerit in tanta positus necessitate rogare, vt iam oraret nec differret, respondit: Crastina die, ociosus, & negligens moræ,

pæ-

pœnam Ægypti soluturus excidio.

IDEM explicans illa verba: In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos, ait. Optimè dixerat Dominus: Bonum est viro, cum portauerit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius, & tacebit, & leuabit se supra se. Non solùm tollere iugum verbi, sed in iuuentute debemus tollere. Præueniamus ergo iuuētutis annos correctione congrua, vt magis dicamus singuli, Deus, qui pascit me à iuuentute mea, quam recordationem habentes lapsuum, defleamus, dicentes: Delicta iuuētutis meæ, & ignorantiæ meæ nè memineris. Bonum est homini, cum tulerit iugum in adolescentia. Ei autem, qui post decursæ iuuentutis annos iugum tulerit, non est statim perfectum bonum. Stimulant. n. enim peccata sua. exagitat conscientiam, consuetudo peccandi, & vsus erroris instabilem facit: luctandum est diu huiusmodi vitio, vt abolere faciat inueterata, atq; diuturna: huic in periculo res est, illi in bono. Denique sedebit ille singulariter, quasi is, qui facilè non inueniat æqualē, singularibus donatus præmijs, & sedebit quietus, & feriatus ab omni interpellatione mundanæ solicitudinis, & voluptatis, & diuinis vacabit oraculis, quæ solent singulariter sedentibus reuelari. Sedebit solus, nō solùm secretus à turbis, verumetiam segregatus à meritis plurimorum. Denique reuelationes. illi diuinæ gratiæ refulgebant, cuius muneris fructum pro mercede adipiscebatur, quia à iuuētute sua iugum verbi suscipiendum putauit, nec itahenda longo diutius fune peccata. Potest adolescentior iste, qui se erit bonum, tollendo in iuuentute iugū verbi nondum perfectus, qui adhuc iunior segregans se à colloquijs equaliū, quæ plerumq; corrumpunt bonos mores, & contagia volens fugere peccantium, ita intelligi singulariter sedere, & silere, nè rudis ætatis facilitate labatur, sed intendere seniorum præceptis, laudandus eò, quia prius vult loquenda cognoscere, quàm proferre quæ sentiat, antequam loqui discat, timens nè multiloquio peccatum contrahat. Vnde puto & Pythagoram illum Philosophum imitatorem iuuenis huius prophetiei instituisse sectam, vt discipuli sui quinquennio non loquentes, tamē silentio loqui discerent: eum præsertim & Dauid superioris ætatis quam Pythagoram fuisse nō dubium sit, qui ait: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam. Et quia fortè aliquando aliquid locutus esset incautius, ideo postea à Deo poni ori suo custodiam postulauit. Isaias etiam cum audisset, Clama, non prius clamauit, quàm audiret quid clamare deberet. Respondit enim: Quid clamabo? & dictum est ei: Omnis caro fœnum. Vterque igitur iuuenis prædicandus, ille tamen serius, hic cautus, ille seipso contentus, & numquam sibi solus, iste pulchram ætati lubricæ disciplinam asciscens silentij, nec adhuc sibi abundans, sed alijs se timēs credere, quærens tamen à iuuentute cōgregare, quę in senectute, & sibi, & proximis suis prosint. Nè dicatur ei: Quę in iuuentute non collegisti, quomodo inuenies in senectute? Ergo is, si in consilio seniorum sederit, manum adhibebit tori suo, vt audiens sententias colligit, quas sibi ad maturiorem seruet ætatem. Quemadmodum Ioannes, cum caput suum supra pectus Iesu Domini reclinaret, hauriebat profunda secreta sapientiæ. En tibi iuuenem, qui viam suā in iuuentute correxit. Piscator erat cum fratre suo, viam sæculi cœperat currere, sed auditis Christi imperijs, deseruit viam mundi, secutus est Christum. Probauit, quia in eo corrigit iunior viam suam, si Christi verba custodiat, dicens ad eum: Diligamus vbera tua super vinum. Bibens hoc vinum, aperuit oculos suos, & vidit viam rectam, reliquit vias tortuosas, dicens: Recti diligunt te, vel equitas dilexit te, hoc est, non flexuosa itinera te sequuntur, sed solus ad te potest iustitiæ trames peruenire. Hic iuuenis, qui potest corrigere viam suam, iunior est ætate, non moribus: & habet in primo flore iuuētutis suæ senilem intellectū, de quo ait

Margin notes: Serm. 2. in Psal. 118. — Tren. 3. — Psal. 24. — Psal. 38. — Isa. 40. — Eccl. 25. — Cant. 1.

Canities autē est intellectus hominibus, quibus maturitas consilij, grauitasq; suppetit. Vnde & Hieremiæ dicitur: Noli dicere, quia puer sum. Et vtique erat ætate iuuenis, sed prohibet eū iuuenem se dicere, qui esset maturioris prudentiæ. Daniel, cum puer esset, accepit spiritum, quo dignus senectutis primatu haberetur, vt redargueret senes, ipse non senior longæuitate, sed gratia. Erat etiam in illo ætas senectutis, vita immaculata. *Hier. 1.*

85 *In eadem concione.* IDEM exponens verba illa: In toto corde meo exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis, arguit eos, qui virtutem negligenter operantur, dicens. Salomon, qui ex toto corde quærebat Deum sapientiā postulans, & quia non opes sibi regias, sed diuinæ muneris gratiæ deposcit, accipere meruit sapientiæ disciplinam, repletus est, vt cognosceret mandata omnia. Qui autem non habet, vt in corde suo exquirat Deum, & facit quidem opus Dei, sed negligenter facit, maledicto subiectus est, sicut legimus, quia maledictus omnis, qui opus Dei facit negligenter. Meritò ergo repellitur, quia maledicto dignus est, quia polluit magis, & impedit op², quod negligenter putauerit exequendum. Incuriosus ac remissus aliquis, cum talis sit, repellitur, quia nō in toto corde exquirit Deum. Quid sit autem repelli consideremus. Lectum est enim: Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum nō meministi amplius, & quidē ipsi de manu tua repulsi sunt. Aduertamus igitur quos vulneratos, & proiectos in monumentis repellit, quorum non meminerit amplius. Isti sunt, qui à mandatis Dei repelluntur: & quia à mandatis Dei repelluntur, repelluntur vtique de manu Dei. Meritò Angelo Laodiceiæ dr̄. Hæc dicit testis fidelis & verus: Scio opera tua, quia neq; frigidus es, neq; calidus, sed quia tepidus es, incipiā te euomere ex ore meo. Apertè negligentiam, grauiori damnat iudicio, quàm imprudentiam. Frigidus est enim, qui fidem nescit, calidus est, qui Spūs sancti feruore succensus est. Qui.n. calorem fidei non habet, tolerabilius illi fuerat fidem non accepisse, quàm neglexisse. Est. n. tepidus peior frigido: vt Iudæus, qui sibi videtur fidem habere, quam non habet. Quantò tolerabiliorem causam gentilis habet, qui potest dicere: Non cognoui legem, non audiui prophetas, ideo non credidi, quàm ille, qui legit omnia, & non credidit. *3. Reg. 3.* *Hiere. 48.* *Psal. 87.* *Apo. 3.*

86 *Lib. 4. contra Iulia. Pelagian. to 7.* AVGVSTINVS sic habet. Exhortans Paulus homines ad virtutem, exemplum posuit de vitiosa hominum affectione. Nam qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, vt corruptibilem coronam accipiat: quemadmodum alio in loco Scriptura, cum ad amorem sapientiæ hominis hortaretur, quærendam dixit esse sicut pecuniam. Hoc dixit, quia notum est amatores pecuniæ quantis patienter laboribus, doloribusque subdantur, à quantis se contineant voluptatibus, siue cupiditate augendi pecuniam, siue timore minuendi, quanta lucrum sagacitate senectentur, & prudenter damna deuitent: rectè admoniti sumus sic amare sapientiam, & virtutem, vt eam nobis thesaurizare auidissimè cupiamus, atque vt nobis magis, magisque acquiratur, nec aliqua ex parte minuatur, & perferamus molestias, & libidines refrenemus, & prospiciamus in posterum, & innocentiam, beneficentiamque seruemus. *1. Cor 9.* *Prou. 2.* *Simile.*

87 *Concione 5. In Ps 118 to. 8.* IDEM vbi illa enarrat verba: In quo corrigit adolescentior viam suā? in custodiendo sermones tuos, sic ait. Interrogat se, & respondet sibi: in quo corrigit iunior viam suam? Respondet: In custodiendo verba tua. Quid? Desperandus est senior? aut in alio corrigit etiam senior viam suā, quàm in custodiendo verba Dei? An fortè admonitio est, qua ætate potissimum fieri debeat, secundùm illud: Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam. Est & alius intellectus, vt ille hic agnoscatur filius Euangelicus iunior, qui profectus à patre in regionem longinquam, effudit substantiam suam viuens cum meretricibus prodigè, & *Eccl. 6.* *Luc. 15.*

postea quam porcos pauit, egestate pref sus reuersus est ad semetipsum, & dixit: Surgam, & ibo ad patrem meum. In quo enim correxit viam suam, nisi in custodiendo verba Dei, quæ tanquam panem paternum esuriens concupiuit? Neque enim corrigit viam suam frater eius senior, qui dixit. Ecce tot annis seruio tibi. Iunior ergo ille correxit viam suam, quam se ita deprauasse confessus est, vt diceret: Iam non sum dignus vocari filius tuus.

18 *In tract. de pass. Dom. qui habetur inter incerta opera ipsius. c. 9.*

BERNARDVS inquit. Sunt nonnulli, qui bona quidem opera faciunt, vel coactione, vel necessitate, vel consuetudine, sed ad hæc agenda nulla alacritate mouentur. Vitium hoc accediæ est, quo religiosi homines maximè affliguntur, quod, quendam torporem incutit animo, vt ipsis omnia exercitia spiritualia quasi insipida videantur, & in graue tædium conuertantur. De quo ait Psalmista: Dormitauit anima mea præ tædio. Et alibi. Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Tantùm quippe aliquando affligitur hoc vitio anima bonorum, vt omnem escam, idest omne spirituale exercitium abominetur, vt nec orare, nec legere, nec meditari, nec aliud opus bonum libeat exercere. Contra hoc vitium operatur, qui viam mandatorum Dei currit, cum cor hominis dilatatur; idest spirituali iucunditate aperitur. Dicitur enim, naturaliter timore & tristitia cor claudi, securitate verò & lætitia aperiri.

Psal. 118. Psal. 106.

Virtutis perfectio, in quo consistit, quæ etsi à paucis quæratur, tamen paulatim saltim acquirenda est.

Cap. XII.

1 *Homil. 2. in Genes. n. 1.*

ORIGENES ait. In arca Noe ligna extrinsecus, & intrinsecus bitumine liniuntur. Vult. n. te architectus Ecclesiæ Christus non esse talem, quales sunt illi, qui de foris quidem apparent hominibus iusti, deintus autem sunt sepulchra mortuorum, sed vult te, & corpore sanctum esse exterius, & corde intrinsecus purum: cautum vndique & castitatis, atque innocentiæ virtute munitum: hoc est intus, & foris bitumine esse linitum. *Infra*: De animalibus verò, ac bestijs, & pecoribus, quæ erant in arca, quæ nobis alia figura seruanda est, nisi quam Isaias ostendit, cum dicit: In regno Christi lupum cum agno, pardum cum hœdo, leonem & bouem simul ire ad pascua, eorumq; fœtus simul paleis vesci? Vel etiam illa figura, quam Petrus iam nunc in Ecclesia haberi docet, cum refert visionē vidisse, in qua omnia quadrupedia, & bestiæ terræ, ac volatilia cæli intra vnū fidei linteum continebantur, quatuor Euāgeliorum initijs alligatum? Si quis crescentibus malis, & inundantibus vitijs conuertere se potest à rebus pereuntibus, & caducis, & audire verbū Dei, ac præcepta cęlestia, hic intra cor suū arcam salutis ædificat. Longitudinem in ea, & altitudinem, & latitudinem in ea, fidem, spem, charitatemq; collocat. Fide Trinitatis ad longitudinem vitæ, immortalitatemq; descendit. Latitudine charitatis, indulgentiæ, & benignitatis fundat affectum. Altitudine spei, ad cęlestia erigit & excelsa, super terrā enim ambulans, in cęlis habet, conuersationem. Summam verò actuum suorum refert ad vnū. Scit enim, quia omnes quidem currunt, sed vnus accipit palmam f. qui cogitationum varietate, & instabilitate mentis non fuerit multiplex, quia in cubito consummandam arcam in summo pręceperat Dominus Noe. Deintus sanè, & deforis bituminabis eam, corde fidem gerens, ore cōfessionem proferens: intus scientiam, foris operam habens: intus corde mundus, foris castus corpore incedens. In ista arca diuersæ sunt cellæ diuersarum virtutum, & profectuum.

Cap. 11. Act. 10.

2 *Hom. 5. in c. 12. 13. et 14. Exodi.*

IDEM exponens Iudæorum peregrinationem per mansiones varias, & eas applicans moribus, ait. Prima profectio eorum fuit de Ægypto ex Ramesse,

messe, & inde profecti venerunt in Soccoth, & de Soccoth profecti venerunt in Othon ad Epauleum iuxta mare. Tum deinde quòd ibi nubes eos præcesserit, & secuta sit petra, de qua biberunt aquam, transierunt etiam per mare rubrum, & venerunt in desertum Syna. Multaq; quæ in itinere isto Iudæis contigerunt, in figura contigisse exponit Paulus Corinthijs, idemq; in reliquis, de quibus ipse non loquitur, intelligendum est. Leuantes ergo filij Israel de Ramesse venerunt in Soccoth, & profecti de Soccoth venerunt in Othon. Si quis est, qui cupit obscuros huius mundi actus, & errorum tenebras derelinquere, primo omnium ex Ramesse ei proficiscendum est. Ramesse verò interpretatur commotio tineæ. Si ergo vis venire in Soccoth, vt Dominus tibi dux sit, & in columna nubis te præcedat, & sequatur te petra, qui tibi escam, & potum spiritualem præbeat, proficiscere, & exi ex Ramesse, nè thesaurizes tibi vbi tinea exterminat, & vbi fures effodiunt, & furantur. Hoc est, qd apertè & Dominus in Euangelijs dicit: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. Hoc est ergo proficisci de Ramesse, & sequi Christum. Venerunt autem in Soccoth. Soccoth in tabernacula intelligi apud Hebræos tradunt interpretes nominum. Cum ergo derelinquens Ægyptum discusseris à te tineas totius corruptelæ, & vitiorum incitamenta reieceris, habitabis in tabernaculis. Habitatio autem tabernaculorum, expeditum, & absque vllis impedimentis indicat esse eum, qui festinat ad Deum. Sed nec in hoc quidem standum est, vrgenda est profectio, mouenda sunt castra etiam de Soccoth, & festinandum est, vt veniamus in Othon, quod interpretatur signa eis. Et meritò: hic enim audiens dici, quia Deus antecedebat eos in columna nubis per diem, & per noctem in columna ignis, ostendens tibi Deus mysterium resurrectionis, & tunc incipiet te deducere Deus, & ipse tibi viam salutis ostendere De Othon conuersi, iter fecerunt inter Epauleum, & inter Magdalum, quæ est contra Beelsephon. Epauleum ascensio tortuosa interpretatur, Magdalum turris, Beelsephon ascensio speculæ, vel habēs speculam. Tu fortasse credebas, quia iter quod Deus ostendit planum erat, & molle, & nihil protsus haberet difficultatis, aut laboris: ascensio est, & descensio tortuosa Non enim procliue iter est, quò tenditur ad virtutes, sed ascenditur, & angustè, ac difficulter ascenditur, quia arcta & angusta est via, quæ ducit ad vitam. Vide quantum consonat Euangelium cum lege. In lege ostenditur virtutis via ascensio tortuosa: in Euangelio dr̄ arcta via, quæ ducit ad vitam. Est ergo iter quod incedunt, ascensio tortuosa, & ascensio speculæ, vel habens speculam. Ascensio ad actus pertinet, specula ad fidem. Ostenditergo, quia & in actibus, & in fide multa est difficultas, & multus labor. Sed est in hoc itinere turris, de qua Dominus in Euangelio dicit: Quod volens ædificare turrim, prius cōputat sumptus, si habet vnde perficiat. Ista est ergo turris, sedes ardua, & excelsa virtutum. Post hæc venis ad mare, non enim iter vitæ sine tentationum fluctibus agitur, sicut & Apostolus dicit: Omnes, qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Quia, vt Iob pronunciat, tentatio est vita hominis super terram. Hoc est ergo venisse ad mare. Sed si Moysen, idest legem Dei sequēs agas hoc iter, Ægyptius te quidem persequitur. Vt autē videas quanta diuinitus tibi parantur auxilia, si ab Ægyptijs recedas, quantis adiutoribus vteris: Leuauit, inquit, Angelus Domini, qui antecedebat castra Israel, & abijt post illos. Eleuauit & columna nubis à facie eorum, & stetit post eos, & intrauit inter castra Ægyptiorum, & Israelitarum. Hæc columna nubis populo quidem Dei efficitur murus, Ægyptijs verò obscuritatem imponit, & tenebras. Tantis ergo protectus auxilijs, non te Ægyptiorum equitatus, & quadrigarum formido perterreat. Sed ne dicas sicut quidam illorum, tanquam

Luc. 14.

Exo. 14.

Ephe. 6.

Hom. 5. inter 16. varia. n. 5.

Gal. 5.

quam non essent sepulchra in Ægypto, ita eduxisti nos vt in deserto hoc moriamur. Melius fuerat nobis seruire Ægyptijs, quàm mori in deserto hoc. Falsum hoc est, tentationis, & fragilitatis hæc verba sunt. Longe.n. melius est in eremo mori, quā seruire Ægyptijs. Qui.n. in eremo moritur, hoc ipso qđ separatus est ab Ægyptijs, & recessit à rectoribus tenebrarum, & de potestate Sathanæ, habuit aliquem profectū, etiam si ad integrum peruenire non potuit. Melius.n. perfectam vitam quærenti est in itinere mori, quàm ne proficisci quidem ad perfectionem quærendā. Vnde & eorum falsa est opinio, qui dum nimis arduū iter virtutis exponunt, dumq; multas eius difficultates, multaq; pericula, & lapsus enumerant, nè ineundum quidem id, aut incipiendum iudicant. Sed multò melius est me in hoc itinere vel mori, si ita necesse est, quàm inter Ægyptios permanentem necari, & salsis atque amarissimis fluctibus obrui. In fluctibus extincti sunt Ægyptij. Extinguit Ægyptium, qui nō agit opera tenebrarum. Extinguit Ægyptium, qui non carnaliter, sed spiritualiter viuit. Extinguit Ægyptium, qui cogitationes sordidas, & impuras, vel depellit ex corde, vel omnino non recipit, sicut & Apostolus dicit: Sumētes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Hoc modo possumus nos etiam hodie Ægyptios videre mortuos: possumus etiam ipsum Pharaonem videre demergi, si tanta fide & virtute viuamus, vt Deus conterat Sathanam sub pedibus nostris velociter.

Ephe. 6

CHRYSOSTOMVS inquit. Omnes homines, qui se student humo tollere, & inserere cœlestibus, quique naturam mortalitatis euincere Angelicæ conuersationis æmulatione nituntur: remoueant se quantum possunt spiritu virtutis à corpore, & penitus absistant à carnali concupiscentia. Morientes quidem super terram huic vitæ secūdum imitationem passionis Christi. Qui.n. Christi sunt, inquit Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum passionibus, & concupiscentijs. His ergo talibus olera pro carnibus aqua pro vino, & cibus modicus pro dapibus opimis est. Propter quod & vigiliæ gratiores, quàm somnus, & noctes pro diebus aguntur, & crebriora apud Deum per orationes colloquia. Et verè sicut Apostolus dixit: In carne ambulantes, non secundū carnem militant. Qui aūt ad plenam huius exercitij perfectionē, sicut in verticem montis ascendere nō valent, saltem in secūdò virtutis gradu consistere studeant, vt immoderatā carnalium concupiscentiarum abundantiam circumcidant, vt arctæ ad Dñm vocationis nō penitus alieni sint, & de his, quæ circa hunc mundum sunt, occupationibus non oīno teneantur. Ergo imitetur Loth, qui de terra Sodomę, & Gomorrhæ, cum igneis imbribus ardere cœpissent, manibus Angelorum eductus exiuit. Et cū iuberetur in mōtem confugere, & illic ab incendio vrbium damnatarum tutus manere, pigebat vt senex nè deficeret in fuga, in mōtis ascensu, & ignibus deprehenderetur. Metuebat autem & Angelos, nè cō tradicens præcepto Dei, quod per ipsos acceperat, perimeretur ab ipsis, quia in montem confugere colluctabatur. Vnū ergo minimum de Sodomiticis vrbibus oppidum ad salutis refugium donari sibi poposcit à Domino. Et qui altiora petere vitauit, minima autem pro multis poscere elegit, dat ei primū quidem in ciuitate modica de magnis illis, & optimis, & deliciosis vrbibus liberatis salutem, in magnis periclitans, in exiguo obtinet: propter quod & ipsa ciuitas, quæ prius Balath vocabatur, Segor appellata est, idest saluatrix, ex hoc autem munere Dei, quo paruæ ciuitatis habitaculum meruerat à Domino, assumens audaciam ascendit in montem. Tales quidem, & nos efficiamur, vt primùm effugiamus copiosas, & circumfluentes huius mundi delicias, quæ similes sunt Sodomitarum corruptis ex vbertate moribus terrarum, de quibus dicit Deus: Quia in saturitate panum luxuriabant. Coarctemus autem

Homil. 6. inter 16. varias. n. 5. — *Gal. 5.* — *2. Cor. 10.* — *Gen 19.* — *Gen 14.* — *Ezec. 16.*

multa immodica, vt non incendamur ex multis epulis, & comessationibus, sicut incensæ sunt Sodoma, & Gomorrha, & confines earum. Post verò, moderata virtus nostra fragilitate, nutrietur anima procedente in melius refrenandi corporis consuetudinem. Ascendamus ad perfectam abstinentiam castitatis, sicut in ipsum montem salutis, & verticem virtutis confugientes à seculi huius incendijs. Declaret fidē tuā quotidiana actio tua, confirmet tuam ad Christum charitatem euidens à carnalibus concupiscentijs discessio tua, nè quis te contra disciplinam, & decus nominis Christiani in deuijs ambulantem videns, dicat: Iste est ille, qui cęlestis vitæ sectator, qui electus à mundo, qui iam cęlestibus Angelis comparabatur, qui se in aduentum cęlestis regis præparabat. In hæc ergo post laudem opprobria deuenire pręcauens, ita age, vt glorificetur per te magis quàm blasphemetur Christus.

7 *Homil. 3. ad popul. Antioch.*

IDEM dicit. Tria vobis mandata commendare volo, vt hæc mihi in ieiunio præstetis, vt nemini detrahatis, inimicum habeatis neminem, & omnem ex ore malam iuramentorum cōsuetudinem expellatis: oportebat quidē omnem vobis mandare virtutem, sed hūc esse correctionis optimum modum puto, per partes legem capientes implere, & tunc ad alias ire. Sicut. n. agro proposito agricola paulatim fodiens, sic ad finem venit, sic & nos legem hanc nobis ponamus, vt per quadragesimam præsentem, hæc tria mandata diligēter exerceamus, proculdubio cū bonæ consuetudinis custodiam prudenter exhibuerimus, cum maiori facilitate, & ad reliquas veniemus, & ad ipsum disciplinæ verticem peruenientes, tum pręsentem vitam bonam cum spe transigemus, tum & in futura cum multa Christo fiducia assistemus.

8 *Homi. 73. ad popul. Antioch.*

IDEM ait. Dic quæso, si tuum videas filium quotidie scholam peierem, & tempore progresso nihil amplius inde lucrantem, numquid patienter feres? Nonne & flagella puero infliges. Nos à diuina sumus gratia constituti, quasi spirituales filios vos ad hāc scholam vocantes, salutarem vobis doctrinam apponimus. Itaq; si nobis omne studium, & sedulitatem exhibentibus, & quotidie vos ad virtutis ducentibus semitam, vos in ijsdem permanetis, quanta vobis erit damnatio, cogitate. Hæc nunc dico, vt excitem, & persuadeam, nè inutiliter & incassum sanctæ dies Quadragesimæ transcurratis. Et quid dico sanctæ dies Quadragesimæ, cum ne vnum quidem diem toto vitæ nostræ tempore nos transigere liceat, si fieri potest, quo non aliquid spūalis lucri nobis reponamus, vel per orationē, vel per confessionem, vel per beneficētiam, vel per aliam spiritualem quampiam actionem? Nam si Paulus talis ac tantus clamabat, dicens: Per singules dies morior propter gloriam vestram. Itaq; si ille tantis prædiius meritis, & tanquam Angelus in terra comparens, per singulos dies aliquid lucrari studebat, & spirituale sibi comparare mercimonium, nec vnquam desistere, quā nos habuerimus excusationem, qui nō tantùm omnibus priuari sumus meritis, verùm & tot subiacemus delictis, quorum vel vnum, cum nobis adsit, potest nos ad ipsum perditionis barathrū deducere, & nullum habemus studiū, vt hæc saltem corrigamus? Hæc dico, vt audientium quisq; congruum sibi sumēs remedium, ex his, quæ à nobis dicuntur, studeat ocyus, & à vexātibus vitijs liberatus ad sanitatem reuerti, & ad virtutis operationē semetipsum reddere industrium.

1. Cor. 15.

9 *In epi. ad Hedibiā. 10. 3. Luc. 10. Matt. 19. & 22.*

HIERONYMVS inquit. Interrogas quomodo perfectus esse quis possit? Hoc idem in Euangelio legis doctor interrogat: Magister quid faciens vitam æternam possidebo? Cui respondit Dominus, vt mandata seruaret, & illo dicēte hæc omnia feci, Dominus intulit, vnum tibi deest. Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Si vis ergo esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dñm Saluatorē, & imitari Petrum dicentem: Ecce nos relā quimus oīa, & secuti sumus te, vade, & vende

vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem. Nō dixit, da fratribus, da propinquis, sed da pauperibus, immo da Christo, qui in pauperibus pascitur. Fac tibi amicos de māmona iniquitatis. Pulchrè māmonam iniquitatis dixit: omnes enim diuitiæ de iniquitate descēdūt, & nisi alter perdiderit, alter non potest inuenire. Vnde & illa vulgata sententia mihi videtur esse verissima: Diues, aut iniquus, aut iniqui hæres. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis, fac quod fecerunt Apostoli: vende oīa quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorē, nudam, solamq; crucē nuda sequaris, & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis, dimitte omnia quæcumq; habes, da filijs, da ꝓpinquis. Qui habet duas tunicas det alteram non habenti. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpinæ niues, quæ non duabus, & tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quidquid ergo corpori nostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, hoc vna appellanda est tunica, & quidquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc viuus diei victus appellatur.

10 *In quaest. 12 eiusdē ep.* Idem enarrat locum Pauli in epistola prima ad Thessalonicenses; Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in aduentu Dñi nostri Iesu Christi seruetur, sic inquiens. Supra dixerat: Spūm nolite extinguere. In quo n. feruor spiritus multiplicata iniquitate, & charitatis frigore non torpescit, in hoc spūs nequaquā extinguitur. Deus igitur pacis sanctificet vos per omnia. Qui sanctificatur, & in omnibus perfectus est, in hoc spiritus, & anima, & corpus in diem Domini conseruatur. Corpus integrū est, si singulorum membrorum vtatur officijs, verbi gratia, si operetur manus, pes ambulet, oculus videat, audiat auris, & omnia membra secūdùm virtutē producant actus suos. Integrum etiam corpus est, tenens caput, ex quo omne corpus connexum, atq; cōpactum accepit augmentum in ædificationem corporis Christi. Iuxta hunc modum & aīæ integritas conseruanda est, quæ dicere potest. Benedic anima mea Dominū, qui sanat oēs infirmitates tuas, & de qua scriptum est: Misit verbum suum, & sanauit eos. Spiritus quoque in nobis integer conseruatur, quando non erramus in spūalibus, sed viuimus in spiritu, acquiescimus spiritui, & opera carnis mortificamus spiritu, afferimusq; omnes fructus eius, charitatem, gaudium, pacem &c. Nos ergo in præsenti loco spiritum, qui cum anima & corpore integer conseruatur, non substantia Spiritus sancti, quæ non potest interire, sed gratias eius, donationesq; accipimus, quæ nostra vel virtute, vel vitio, & accenduntur, & extinguuntur in nobis.

11 *Ep. ad amicū, quē instituit i scientia diuina legis to. 9.* Idem inquit. Quia tibi per nouam gratiam omnis lachrymarū causa detersa est, quæ de peccatis consurgebat, age, caue, curre, festina. Age vt spūaliter proficias: caue, nè quod accepisti bonum, incautus, & negligens custos amittas: curre, vt non negligas: festina, vt celerius comprehendas.

12 *Lib. 2. in c. 6. Mich. to. 6.* Idem vbi illa enarrat verba: Indicabo tibi ô homo quid sit bonū, & quid Dominus quærat à te: vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cū Deo tuo, dicit. Quia ignoras quomodo pro peccatis tuis Deum possis placare, ego respondebo tibi quid Deus quærat, qui poscit accipere, quod danti prosit, vt faciamus iudicium, idest, vt nihil absq; ratione, & consilio faciamus, vt ante mens iudicet, quid factura sit, & postea opere compleat: vt misericordiā diligamus, & non quasi compulsi, aut ex necessitate misericordes simus, quoniam hilarē datorem diligit Deus. Nec dicamus, vade hodie, & cras reuertere, & dabo tibi. *2. Cor. 9.* Præcipitur etiam, vt parati simus ambulare cū Domino Deo nostro, nulla hora dormire, nullo tempore securi esse debemus: sed semper expectare patrem familias venientem, & diem formidare iudicij, & in nocte huius sæculi dicere: Ego dormio, & cor meum vigilat. *Prou. 3.* *Cant. 5.* Quinta ædituo habet, agere solicitè,

1. Ioan. 1. & hanc habere curam, vt ambules cũ Deo tuo. Qui enim dicit, in Christo se credere, sic debet ambulare, quemadmodum, & ille ambulauit.

13 In cap. 3. Nah. IDEM edisserens locum illum: Ecce populus tuus mulieres in medio tui, ait. Quis non dicat speciosam Niniuen, animam natura pulchram, luxuria & voluptatibus huius sæculi delinitã, in muliebres delicias peruenisse, & virilitate perdita elanguisse in fęminam? Si.n. iusti anima in perfectum virũ veniens, & conditionis suæ seruans rigorem, adhærensq; Deo, vnus cum eo efficitur spũs: cur non è contrario anima, quæ amat mundum, vnum cũ mundo fiat, & in mollitiẽ redacta fęmineã, virilem perdiderit rigorem? Ego puto ob hãc causam in Exodo pręcipere Pharaonem, *Exo. 1.* vt omne masculinũ, quod natum est Hebræis mittatur in fluuiũ, & omne fęmineum viuificetur. Neq;.n. poterat Rex Ægyptius, qui dicit alibi: *Ezech. 29* Mea sunt flumina, & ego feci illa, quicquam aliud, nisi hoc iubere, vt quodcũque est Hebræorum, & eorum qui per sęculũ istud trãseunt, forte & virile mittatur in aquas, & per fluenta earum deferatur in mare. Et è contrario quidquid fęmineũ, & molle formosum videretur in sęculo, hoc viuificetur, adolescat, & generet. Simulq; considera, qđ Ægyptius imperator vtros Hebræorũ non possit occidere, nec eos, qui iam egressi sunt de infantia, sed quorũ ætas adhuc tenera est, & molle corpus, & profectus incipiens: scit, non posse nutriri fęminas, nisi interfecti fuerint masculi. Vult itaq; in Hebræis quidquid forte est, & virile, hoc gurgite sui fluminis suffocare, vt quæ fęminea sunt, liberius sola succrescant.

14 Lib. 3. in c. 12. Zachar. IDEM explicans verba illa: In die illa ponam duces Iuda, sicut caminum ignis in lignis, & sicut faciem ignis in fœno, & deuorabunt ad dexteram, & ad sinistrã omnes populos in circuitu, sic habet. Deuorabuntur illi ad dexteram, & sinistram, qui in medio itinere incedere noluerunt. Vnde Dei populus pollicetur: Nec ad dexterã, nec ad sinistrã declinabimus, via regia gradiemur, Via dextra parcitas est, sinistra luxuries, media rectaq; frugalitas. Omnes igitur, qui sunt in via dextra, quibus dicitur: Nè sis iustus nimis, & in sinistra, qui audiunt: Viæ quæ ad sinistram sunt, peruersæ sunt, deuorans flamma consumit.

15 Lib. 1. in c. 1. Prouerb. 8. IDEM in expositione illorum verborum: Parabolæ Salomonis. Ad sciendam sapientiam, & disciplinam: ad intelligenda verba prudentiæ: & suscipiẽdam eruditionem doctrinæ, iustitiam, & iudicium, & æquitatem, sic ait. Sapiẽtiam, & disciplinam scire est, quomodo rectè credere, qualiter secundum id viuere oporteat. Quod autem subdit, ad intelligenda verba prudentiæ &c. monet eos, quos imbuit, vt non solũm sapientiam, quam semel ipsi perceperint, amplecti, & disciplinæ virtutum, quam cognouerint, sciant inseruire, sed etiam verba prudentium, quibus ad perfectiora proficiant, solerter intelligere curent. Iustitiam, & iudicium, & æquitatem. In iustitia actio recta, in iudicio discretio boni & mali, in æquitate verò rectitudo mentis intelligitur. Iustitia est in his quæ secundũm regulam veritatis benè operamur: Iudicium in illis, quæ recta discretione cum proximis agimus. Æquitas in eo, cum syncera intentione Deo soli in his quæ rectè gerimus, vel iudicamus placere contendimus.

16 In Ps. 23. IDEM exponens illa verba; Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? inquit. Quis, pro raritate ponitur: vel mons hic pro alta iustitia, vt illud: *Luc. 18.* Vade, vende omnia, quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis. Aut quis stabit super altissimam iustitiam eius, ac si dicat. Quis perseuerabit? Quia multi ascendunt, & non perseuerant. Innocens manibus, & mundo corde. Purus in co opere, quia per manus opera intelliguntur: & mundo corde, idest, mundis sermonibus: vel mundo corde, sanctus in cogitatione.

17 Epist. 52. ad Maced. AVGVSTINVS ait. In hac vita virtus nõ est, nisi diligere, quod diligendum est: id eligere, prudentia est, nullis inde

inde auerti molestijs, fortitudo est, nullis illecebris, temperantia est, nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus, qđ præcipuè diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est cui si diligendo aliquid, vel præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus. Tātò enim nobis melius est, quantò magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando: quem tantò habemus præsentiorem, quantò eundē amorem quo in eū tendimus, poterimus habere puriorē. Mores nostri nō ex eo qđ quisq; nouit, sed ex eo quod quisq; diligit diiudicari solēt. Nec faciūt bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores.

18 *In ep. 63. ad Caelestin. de tripli ci rerū ordine.*

Idem inquit. Triplex est ordo rerum: Deus, anima, & corpus: medium, quod est anima, viuit inclinatione ad infimum miserè, conuersione ad summum, beatè viuit. Qui Christo credit, non diligit infimum inordinatè, si credat amando etiam, non superbit in medio, atq; ita summo inhærere fit idoneus, & hoc est totum, quod agere iubemur.

19 *Lib. 15. de ciuit. Dei c. 22. to. 5. Cant. 2.*

Idem sic habet. Mihi videtur, qđ diffinitio breuis & vera virtutis, ordo est amoris, ꝓpter quod in Cantico Canticorum canit sponsa Christi: Ordinate in me charitatem. Huius igitur charitatis, hoc est, dilectionis, & amoris ordine perturbato, Deum, filij Dei neglexerunt, & filias hominum dilexerunt. Ordo amoris est, vt ametur, quod opus est, quantum & sicut opus est.

20 *In Ps. 23. tom. 8.*

Idem in illa verba: Quis ascēdet in montem Dñi, aut quis stabit in loco sancto eius &c. ait. Quis ascendet in montem Dñi, quis ascendet in altissimam iustitiam Domini? Aut quis stabit in loco sancto eius? Aut quis permanebit in eo, quo ascendit, super maria fundato, & super flumina præparato loco? Innocens manibus, & mūdo corde. Innocens in operibus, & mundus in cogitationibus. Qui non accepit in vano animam suam. Qui non in rebus non permanentibus deputauit aīam suam, sed eam immortalem sentiens, æternitatem stabilem, atq; incommutabilem desiderauit. Et non iurauit in dolo proximo suo. Et ideo sine dolo, sicut simplicia, & non fallentia sunt æterna, ita se præbuit proximo suo.

21 *Cōc. 17. in Psal. 118.*

Idem enarrans illa verba: Bonitatē fecisti cū seruo tuo Domine, legit, suauitatem fecisti cum seruo tuo Dñe. Suauitatem vocat, quæ in bonis spūalibus deputatur. Propter hoc. n. eā & nostri bonitatem appellare maluerunt. Nihil ergo hic aliud dr̄, suauitatem fecisti cum seruo tuo Dñe, nisi fecisti, vt me delectaret & bonum. Qñ. n. delectat bonum, magnum Dei donum est. Qñ autem bonum opus, quod lex imperat, fit timore pœnæ, non amore iustitiæ, seruiliter fit, non liberaliter. Perfecta autem charitas foras mittit hunc timorē. Suauitatem itaq; fecisti cum seruo tuo Domine, faciendo filiū, qui seruus fuit. Suauitatem, & eruditionem, & scientiam doce me, quoniam mandatis tuis credidi. Augeri sibi ista poscit, & perfici, nam vtiq; quia iam dixerat, suauitatem fecisti cum seruo tuo Dñe, quod dicit, suauitatem doce me, hoc poscit, vt gratia Dei magis, magisq; abundet, vel innotescat dulcedine bonitatis. Habebant. n. fidem, qui dixerunt: Domine adauge nobis fidem. *Luc. 17.* Et quamdiu viuitur in hoc mundo, perficiētium est hæc oratio. Addit autem disciplinam, quia cum quo facit Deus suauitatem, idest, cui propitius inspirat boni delectationem, atque vt appertinè id explicem, cui donatur à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profectò instanter orare debet, quò tantùm sibi augeatur hoc donum, vt non solum pro illo contemnat delectationes cæteras, sed etiam pro illo quaslibet perferat passiones: ita suauitati salubriter additur disciplina, tantamq; postulat suauitatem, vt disciplinam, & flagella etiam grandia possit patientissimè sustinere. Tertia ponitur scientia: quoniam si magnitudine sua, præcedit scientia magnitudinem charitatis, non ędificat, sed inflat. Cum ergo tanta fuerit charitas in bonitate suaui, vt tribulationibus nō possit extingui, quas adhibet disciplina, tunc vtilis erit scientia, qua in-

noteſcat etiam ſibi homo, quid ipſe meruerit, & quæ à Deo donata ſunt ei, per quæ poſſe ſe ſciat, quæ ſe poſſe neſciebat, & per ſe ipſum omnino non poterat. Sed quid ait, ſuauitatem, & diſciplinam doce me, cum ſuauitas non doceatur, ſed detur? ſuauitas enim diſci nō poteſt, niſi delectet. Item diſciplina, quę ſignificat emendatoriam tribulationem, accipiendo diſcitur, non audiēdo, vel legendo. Docet autem Deus ſuauitatem inſpirando dilectionem, docet diſciplinam temperando tribulationem, docet ſcientiam inſinuando cognitionem Do ce ergo me ſuauitatem inſpirando charitatem, doce me diſciplinam donando patientiam, doce me ſcientiam illuminando intelligentiam.

22 *Ser. 90. de ſēp. to. 10.* IDEM vbi exponit locum Exod. 5. In quo præcepit Dominus Moyſi, vt viam trium dierum pergeret in deſertū, & cum oī populo ſacrificaret Dño, dicit. Viam trium dierum poſſumus intelligere, bene cogitare, bene loqui, bene operari Et reuera qui hoc agit, & tota animi virtute cuſtodit, non in nocte, ſed in die ambulat, nec filius tenebrarū, ſed filius lucis efficitur, vt impleatur in illo, quod dixit Apoſtolus: *Eph. 5.* Fuiſtis aliquando tenebrę, nunc autem lux in Domino, vt filij lucis ambulate. Qñ fuimus tenebrę fratres? vtiq; quando uias noctis ambulauimus, id eſt, quando malum cogitauimus, malum diximus, malum etiam operati ſumus. His tribus vijs in infernum properamus, alijs verò tribus itur in cœlum.

23 *In lib. ſen* BERNARDVS inquit. Adam in paradiſo poſitus primò perdidit circūſpectionem Dei, qua ante ruinam exaltatur cor. Secundò perdidit iuſtitiam, qñ vxoris voci pluſquam diuinæ obediuit, iuſtitia.n. eſt virtus, quæ ſuū vnicuiq; reddit. Tertiò amiſit iudiciū, cū poſt peccatum correptus, in fœminā culpam retorſit. Eiſdem ego virtutum gradibus redeundu n eſt homini in exilio poſito, quibus primus expelli meruit de paradiſo. Primùm itaq; faciendum eſt iudicium, deinde exercenda iuſtitia, tandē circunſpectio adhibenda. Et iudicium quidē nobis, vt nos ipſos iudicemus, & accuſemus, iuſtitiam proximo, circumſpectionem debemus Deo. Hāc redeundi viam oſtendit nobis Micheas propheta dicens: *Michea 6.* Indicabo tibi ò homo, quid ſit bonum, & quid Deus requirat à te: vtiq; facere iudiciū, & diligere miſericordiam, & ambulare ſolicitè cum Deo tuo. Hanc ſalutis viā teſtatur Paulus Chriſtum docuiſſe, dicēs. *Tit. 2.* Apparuit gratia Saluatoris noſtri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegātes impietatem, & ſæcularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo. Sobriè.ſ. quantum ad nos, iuſtè ad proximum, piè ad Deum. Hic etiam ordo vitæ, & inſtitutio vitæ deſcribitur in Eccleſiaſtico, cum dr̄: *Eccl. 14.* Beatus vir, qui in ſapientia morabitur, & in iuſtitia meditabitur, & in ſenſu cogitabit circunſpectionem Dei. Moratur ſiquidem in ſapientia, & ſapiens eſt, qui ſemetipſum hic dijudicat, vt æternum Dei iudiciū euadat. *1. Cor. 11.* Sapiens eſt non ſecundū ſapientiam huius ſæculi, ſed ſecundū illā, quę trahitur de occultis, per quam vtique *Iob 28.* miro Dei opere agitur, vt electi quique tunſionibus, & preſſuris hic attriti, in ędificio veri Salomonis ſine ſonitu mallei poſtmodum collocentur. 24 Quatuor gradibus deſtinguitur oīum electorū profectus. Primò.n. fit quiſq; amicus ſuæ animæ: in quo profectu vitat oīa quæ animam poſſunt offendere, & diligit ea, quæ eam poſſunt mulcere: horret infernum, cęlū concupiſcit, diligit proximum ſicut ſeipſum. Accepto aūt hoc dono, non debet eo ſolo contentus eſſe, ſed ad maiora proueh: viuit iam per ſpiritum. Sed ſi per ſpūm viuimus (ait Apoſtolus) ſpiritu & ambulemus. *Gal. 5.* Et Pſalmiſta dicit: *Pſal. 83.* Benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion. Secundò fit homo amicus iuſtitiæ, & eſt ſecundus profectus noſtri. Quam ſi perfectè dilexerit, debet pro ea ferre patienter omnem pœnam, & quamcunqs illatam cōtumeliam. Duo quippe pręſtabit ei iuſtitia, vnum, vt faciat, quod debet, alterū, vt patiatur, quod debet.ſ. vt ſi bonum non fecerit quod debuit, malum, quod meruit, patiatur. Tertius gradus

gradus, profectus eſt, vt ſit amicus ſapientiæ, quę materno affectu loquitur ſibi, cum dicit: Fili præbe mihi cor tuū.

Prou. 23. Cum ergo adhunc gradum peruenerit, nihil ei reſtat, niſi vt ad quartum aſcendat, vbi dr̄ eſſe ſapiens. Hoc autem fit, quando iam operatur, non vt ipſe Deo placeat, quod vtiq; tertio gradu iam fecerat, ſed quia placet ei Deus, vel quia placet Deo, quod operatur. Quiſquis talis eſt, poteſt cum tota fiducia, ac ſecuritate conſcientię illud ſapientis Canticum dicere: In omnibus requiem quęſiui, &c. *Eccl. 24.* Hic n. requieſcit in omnibus, cum per oīa ei placet Deus, qui nō Dei voluntatem ad ſuam curuare, ſed ſuam didicit ad Dei voluntatem erigere. Morabitur in hæreditate Domini, ſicut ei Domini voce promittitur, cum dicitur: *Gen. 28.* Terram in qua dormis tibi dabo, hoc eſt quietem iſtam, ad quam perueniſti labore tuo, & munere meo, ſtabilem tibi faciam atque perpetuam.

25 Serm. 46. in Cātica Can. 1. IDEM enarrans locum illum: Ligna domorum noſtrorū cędrina, dicit. Domum Dei ſpūalem ſe ipſum quiſq; agnoſcat, qui rn̄ iam non in carne ambulet, ſed in ſpū. Curate ergo fratres ſpirituali huic ædificio (quod eſtis vos) nè fortè cum in ſuperiora proficere cæperit, vacillet, & corruat, ſi lignis fortibus non fuerit ſubnixum, & colligatū. Curate inquam illi tigna dare imputribilia, & immobilia, timorem videlicet Dñi, illum caſtum, qui permanet in ſæculum ſęculi, patientiam, de qua ſcriptum eſt: Quia patientia pauperū non peribit in finem, lōganimitatem quoq; quæ ſub quouis ſtructuræ pondere inflexibilis. Magis autem ſuper omnia charitatem, quæ nūquam excidit, quia fortis eſt vt mors dilectio.

26 Serm. 10. in Pſalm. qui hab. IDEM ait. Germana fidei ſpeique cognatio eſt, vt quod illa futurum credit, hæc ſibi incipiat ſperare futurum. Non credita nemo ſperare poteſt, non pluſquam ſupra inane pingere poſſit. Dicit ergo fides, Parata ſunt magna, & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus ſuis. Dicit ſpes, Mihi ſeruantur. Nam tertia quidem charitas, Curro, ait, ad illa.

Virtus varijs mutationibus eſt ſubiecta, quæ cum in exordijs imperfecta ſit, multa eget cura, vt conſeruetur. Cap. XIII.

1 Li. 6. in 6. ep. ad Roman. 10 3. ORIGENES ediſſerens locum illū: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis cōcupiſcentijs eius, neq; exhibeatis mēbra veſtra arma iniquitatis peccato, ſed arma iuſtitiæ Deo, inquit. Requiro, cur addiderit, in corpore veſtro mortali, cum vtiq; ſuffeciſſet dicere, non regnet peccatum in veſtro corpore, cur igitur additur mortale, quaſi dubitaret aliquis corpus eſſe mortale? Sed nō ſine cauſa hoc addidit. Admonuit. n. per hoc, quòd poſſit in corpore non regnare peccatū, ſecundùm quod alibi ipſe dixerat: Corpus quidem mortuum propter peccatum, ſpiritus verò viuit propter iuſtitiam. Si ergo ſciamus, quia corpus noſtrum mortificari poteſt, & mortuū eſſe peccato, poteſt fieri, vt non regnet in eo peccatum: ſecundùm hoc namq; qđ mortuus eſt, iuſtificatus dr̄ à peccato. Neque enim mortuus concupiſcit, aut iraſcitur, aut furit, aut diripit aliena, ſi ergo ab his omnibus concupiſcentijs corpus reprimamus, mortuum peccato dr̄ corpus, & ita Apoſtolus hic dicit, in corpore veſtro mortuo, vel mortali. Neq; exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed arma iuſtitiæ Deo. *1. Cor. 2.* Cū pios nos ipſos exhibuerimus Deo, & adhæſerimus ei, ita membra noſtra efficimus arma iuſtitiæ Deo. Sicut .n. manus ſanctæ dicuntur, quæ operibus ſanctis miniſtrauerint, vt Apoſtolus dicit: Leuātes puras manus ſine ira & diſceptatione, *Iſaia 1.* & rurſus manus dicūtur plenæ ſanguine quæ ad effundendum miniſtrauerint, ita & hic mēbra, quæ peccato deſeruiunt, & iniquitati, arma iniquitatis appellātur. Et rurſum ſi peccati concupiſcentiam mortificemus in corpore noſtro mortali, & in opere iuſtitiæ laboremus, atque omnibus membris noſtris, iuſtitię miniſtremus,

mus, efficimur tanquam ex mortuis viuentes, peccato.s.mortui,& iustitiæ viuentes,& consequenter etiam membra nostra sunt arma iustitiæ Deo.

2 *Homi.41. in Matt. to. 2.*

CHRYSOSTOMVS vno verbo innuit, quòd quemadmodum arbor dum florida est, modico vento, aut gelu, fructum ibi latentem amittit. Sic virtus dum in flore est,& imperfecta, modico vanæ gloriæ flatu ruit: vnde grandis adhibenda est cura, vt conseruetur, quandiu in illo statu.

3 *In ep. ad Fabi. de 42 mansionib. Israelit. in deserto, in mansion. 16. to.3.*

HIERONYMVS ait. Et profecti de Remon phares, castrametati sunt in Lebna. Remon phares malum puni cum interpretatur, vel malum granatum. Cuius arboris fructus, aut Ecclesiam significat, quæ omnium turbam credentium suo cortice tegit: aut veritatem,& consonantiam virtutum. De veritate ergo,& consonantia virtutum venitur in Lebna, quæ lateres significat. Legimus Ægyptios lateres in Exodo, quos populus faciens ingemuit. Legimus in Malachia lateres, pro quibus Idumæa destructis, politos lapides reponere nititur. Et laterem in Ezechiel, in quo obsessę Hierusalem pictura describitur. Ex quibus discimus, in itinere istius vitæ,& de alio in aliud transitu, nunc nos crescere, nunc decrescere, & post ordinem Ecclesiasticum, & virtutum vnionem, sæpè ad laterum opera transmigrare. Et profecti de Lebna, castrametati sunt in Ressa, quæ decima octaua mansio in frenos vertitur. Sic post profectū, rursus ad luti opera descendimus, infrenandi sumus,& cursus vagi, atque præcipites Scripturarum retinaculis dirigendi. Sicut dicit Psalmista: In freno, & chamo, maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

4 *Li.1. in c 1. Prouer. tom. 7.*

IDEM enarrans locum illum: Vt detur paruulis astutia, adolescenti sciētia, & intellectus, inquit. Paruuli dicuntur, sensu simplices: adolescentes verò, in fide,& opere proficiētes. Paruulos dicit eos, qui nuper sapientiæ aurē accommodare cœperāt: adolescens qui aliquantum iam in eius auditione profecit. Et ideo fortasse paruulos plurali numero, adolescentem appellat singulari, quia doctrina sapientiæ, quos diuersis animi motibus, diuersis viuendi moribus deditos suscepit, in vnam virtutis perfectionem erudiendo prouehit: de quibus iure dicatur: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Vt detur, inquit, paruulis astutia, subtilitas cautelæ. Hæc etenim rudibus, & incipientibus est necessaria, per quam cauere versutiam possint, nè falsorum fraudibus argumētorum abducantur à simplicitate veræ sapiētiæ, quæ ducit ad vitam.

5 *Lib. de bono mortis. c. 9. to. 2.*

AMBROSIVS dicit. Dauid aiebat. Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Et in quo benefecerit, audi: quia liberauit, inquit, pedes meos a lapsu. Vides gratulari eum mortis huius remedio, quia finis factus est erroris, quia culpa, non natura defecit. Denique quasi exutus, & liber dicit: Placebo Domino in regione viuorum: illa est enim viuorum regio. Denique illam animarum requiem dicit, terram esse dicit viuentium, quo peccata non penetrant, vbi virtutum viuit gloria. Ista autem regio plena est mortuorum, quia plena delictorum: meritoq; dictum est: Sine mortuos sepelire mortuos suos, *Matt 8.* Sed & alibi, ait: Anima eius in bonis demorabitur,& semen eius hęreditabit terram. *Psal.24.* Quod potest de eo accipi, qui sit in corpore, vt & ipse, si timeat Deū, in bonis habitet, & in cęlestibus sit, & possideat corpus suū, & dominetur ei, quasi in seruitutem redacto, & possideat hæreditatem gloriæ. Vnde & nos, si volumus post mortem corporis huius, in bonis esse, caueamus nè adglutinetur anima nostra huic corpori, nè commisceatur, nè inhæreat, nè trahatur à corpore, & tanquam ebria perturbationibus eius vacillet, & fluctuet, nec se ei credat, atque eius delectationibus, vt committat se eius sensibus. Illud egregium, quod ait Scriptura: Ante mortem non laudaueris quempiam. *Eccl. 11.* Vnusquisque quandiu viuit, obnoxius est lapsui, nec senectus immunis à crimine. Ideo le-

gis, quia Abraham mortuus est in senectute bona, eò quòd in bonitate propositi sui permansit. Mors igitur, vitæ est testimonium. Nam si laudari ante gubernator non potest, quàm in portum nauē deduxerit, quomodo laudabis hominem priusquam in statione mortis successerit? Et ipse sui est gubernator, & ipse vitæ huius iactatur profundo. Quandiu in salo est, tandiu inter naufragia. Dux ipse, nisi confecto prælio, non sumit lauream, nec miles arma deponit, nec stipendij mercedem adipiscitur, nisi hoste superato. Mors igitur stipendiorum plenitudo, summa mercedis, gratia missionis est. Quantum autem morti dedit Iob, qui dixit: Benedictio morituri in me veniat. Benedictio cuiusque morituri tantum virtutis habet, vt eam sibi sanctus propheta optauerit. Laudet & te vnusquisque moriturus, vnusquisque depositus æuo, vnusquisque morti proximus, quando iam finis est periculi, & mutationum, quibus virtus, dum viuimus, subiecta est.

Iob 29.

IDEM ait. Multis modis, & innumerabilibus differentijs, gratiæ opera, & dona variantur, inq; ipsis singulis generibus munerū dissimiles sunt gradus. Sicut enim in germinibus herbarum, atque lignorum, quæ terra producit, non vna species, nec vnum in omnibus genus est, sed singula quæque in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorē non statim vt æduntur, accipiunt, sed certis, & ordinatis prouehūtur augmentis, donec ad perfectā sui habitus quantitatem, per succedentia sibi incrementa perueniant; ita & semina charismatum, plantæq; virtutum non in omni agro cordis humani, totum hoc pariter, quod sunt futura, nascuntur, nec facilè reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidē frequenter potens, & misericors Deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus non expectata profectuum mora, statim ingentia bona dātur. Iacob nullo merito suffragāte, dilectus, priusquam nascatur, eligitur. Hieremiæ dicitur. Priusquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te. Ioannes intra matris viscera Spiritu sancto repletus exultat; prius sensit ini... gratiæ, quàm naturæ. Sed cum alia similium exempla, non desint, multò tamē crebrior, multoq; numerosior pars illa hominū est, cui particulariter, quidquid superna largitas donat, accrescit, vt conferendorum munerum causæ de his quæ sunt collata, patiantur. Quidā accepta fide, ita in ea sunt imperfecti, vt clament, sicut qui dicebat: Credo Domine, adiuua incredulitatem meā. Sed & hoc nec illi abesse penitus à suis animis sentiebant, qui dixerunt: Domine adauge nobis fidem. Plurimi, cum & fide, & intellectu videantur ornati, laborant tamen indulgentia charitatis, & his, quæ fide, & intellectu vident, nequeunt inhærere, quoniam perseuerari in eo non potest, quod non toto corde diligitur? Donum quoque ipsius charitatis non semper eiusmodi est, vt quidquid ad plenitudinem ipsius pertinet, simul à percipiente sumatur. Et sæpè dilectio Dei ex mundi dilectione marcescit, nisi ad eum feruorem Spiritu sancto inflammante profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo possit tempore languere. Cum itaque in hoc inenarrabili dono Dei, omnium summa donorum, & quędam sit cunctarum vita virtutum: hęc stabiles, & perseuerantes, & insuperabiles facit, quos flumine suæ voluptatis impleuerit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, & adhuc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labiis de vitæ fonte gustauerunt, inebriari tamen aureo Babylonis calice delectantur, suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntur, & si in hac desidia perseuerant, ipsi se his quæ accepunt, spoliant: facile enim quælibet bona sine charitate possunt perire, quæ non possunt sine charitate prodesse.

Lib. 1. de vocatione gentium. tom. 2.

Hier. 1.

Luc. 1.

Mar. 9.

Luc. 17.

BERNARDVS enarrans verba illa; Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo, ait. Misera planè ciuitas, in qua regnat Herodes, quoniam

Ser. 3. Epiphania. Mat. 2.

niam Herodianæ sine dubio particeps erit malitiæ. Confido ego in Domino, quoniam inter nos minimè regnabit, etiam si adesse cõtingat, quod & ipsum Deus auertat. Nã Herodiana malitia, & Babylonica crudelitas est, nascẽtem velle extinguere religionem, & allidere paruulos Israelis. Si quid enim ad salutem pertinens, si quid religionis oritur, quicunque resistit, quicunque repugnat, planè cum Aegyptijs paruulos Israelitici germinis necare conatur, immo cum Herode nascentem persequitur Saluatorem.

9 *Serm. 21. in Cant.* IDEM explicans verba illa; Trahe me post te, inquit Familiarius à filio postulat trahi tanquã à sponso proprio, quem pater misit obuium ei ducem, ac præceptorem, qui sibi præiret in via morum, & præpararet iter virtutum, & erudiret eam sicut semetipsum, & viam prudentiæ doceret, & traderet ei legem vitæ, & disciplinæ, & sic meritò ipse cõcupisceret decorem eius. Trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus. Propterea opus habeo trahi, quoniam refriguit paulisper in nobis ignis amoris tui, nec valemus à facie frigoris huius currere modò, sicut heri & nudius tertius. Curremus autem postea, cum reddideris lætitiam salutaris tui, cum sol iustitiæ iterũ incaluerit, & pertransierit tentationis nubes, quæ hunc operire ad horam cernitur, atque ad lenem flatum auræ, blandioris solito, cœperint vnguenta liquescere, & aromata fluere, & dare odorẽ suum, tunc in odore illo curremus. Spirantibus, inquam, vnguẽtis, curremus, quoniam abscedet torpor, qui nunc est, & reuertetur deuotio, & iam non erit opus, vt trahamur metu, & quippe odore excitati, vt spontè curramus. Nunc verò interim trahe me post te. Vides ne illum, qui in spiritu ambulat, nequaquam permanere in vno statu, nec eadem semper facilitate ꝓficere, & quod non sit in homine via eius. Sed quemadmodum ei spiritus moderator prout vult dispensat, nunc segnius, nunc alacrius, quæ retro sunt obliuisci, & ad interiora se se extendere? Puto si attenditis, quod vestra vobis experiẽtia intus respondet, quod ego foris loquor. Ergo cum te torpore, acedia, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere, aut desistere à studio spirituali, sed iuuãtis require manum, trahi te obsecrans sponsæ exemplo, donec denuo suscitãte gratia, factus promptior, alacriorq́; curras, & dicas: Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. *Psal. 118.* Sic autem quandiu adest gratia, delectare in ea, vt non te existimes donũ Dei iure hæreditario possidere, ita videlicet securus de eo, quasi nunquam perdere possis, nè fortè eũ subitò retraxerit manum, & subtraxerit donum, tu animo concidas, & tristior quàm oportet fias. Denique, ne dixeris, in abũdantia tua, non mouebor in æternum, nè etiam illud quod sequitur cum gemitu dicere cogaris: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum cõturbatus. *Psal. 29.* Curabis potius (si sapis) pro consilio sapientis, in die malorum non immemor esse bonorũ, atque in die bonorum non immemor esse malorum. *Eccl. 11.* Ergo in die virtutis tuę, noli esse securus, sed clama ad Deum cum propheta, & dic: Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me. *Psal. 70.* Porrò in tempore tentationis consolare, & dic cum sponsa, Trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus. Sic te nõ deseret spes in tempore malo, nec in bono prouidentia deerit, eris q́; inter aduersa & prospera mutabilium temporum, tenens quandã æternitatis imaginem, benedicens Dominum in omni tempore, proindeq́; vendicans tibi etiã in huius nutabundi sæculi dubijs euentibus, certisq́: defectibus, perẽnis quodammodo immutabilitatis statum, dũ te cœperis renouare, & reformare in insigne illud antiquum similitudinis æterni Dei, apud quem non est trãsmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Quippe sicut ipse est, & tu eris in hoc mundo, nec in aduersis nimis timidus, nec in prosperis dissolutus. Sponsæ curremus æmulari constantiam, quę sicut bene instructa in omnibus, & erudita corde in sapientia, scit abundare, scit & penuriam pati. Cũ se rogat trahi, osten-

10

dis

dit quid desit sibi virtutis. Rursum cum se nihilominus de spe rediturae gratiae consolatur, etsi deficere, non tamen diffidere se probat.

11 *Tracta. de passio. Domini c. 21 qui habetur inter opera incerta Bernardi.* IDEM sic habet. Sathanas, cum principio bonae cogitationis nō potest resistere, ponit insidias in via, quibus intentionem boni propositi possit euertere. De his insidijs conqueritur psalmus: In via hac, qua ambulabā, abscon derunt superbi laqueum mihi. O quan ti istis laqueis capti, & decepti sunt, qui bona quidem bene initiantes, tandem *Psal. 141.* exterioribus cogitationibus accedentibus, propositi sui rectitudinem deserue runt, omnino peruersi, & per bona ope ra sua, vel diuitias, vel honores, vel voluptates terrenas semel adepti, primae intentionis sunt obliti. Et aliud, quàm Deū quaerentes, similes illis facti sunt, qui mutauerunt gloriam incorruptibi- *Rom. 1.* lis Dei in similitudinem volucrum, bestiarum, & serpētum. In similitudinem volucrum mutant gloriam Dei, qui bo na opera sua, quae prius ad gloriā Dei facere intenderunt, intentionis rectitudine commutata, pro vana mundi gloria facere laborant. Per volucres enim, leues, & instabiles, & alta petentes, ac vana figurantur. Gloriam Dei mutant in similitudinem bestiarum, qui bona opera, per quae prius gloriā Dei intenderunt, pro carnis implenda voluptate faciunt. Per bestias enim, quae tantùm quae carnis sunt, sequuntur, voluptas designatur. Gloriam verò Dei in simili tudinem serpentum commutār, qui bona opera, quae pro coelestibus tantùm diuitijs, & pro gloria Dei adipiscenda fieri deberent, propterea operantur, vt ex ijs terrenas diuitias consequantur. Per serpentes enim, qui terram comedunt, designantur auari, qui tantùm Incra terrena sequuntur, & animae suae ventrem cupiunt implere. Haec sunt scandala, quae in via rectae intentionis gradientibus, abscondit diabolus, vt bonum propositum à sua rectitudine distorqueat. Plura de re hac diximus in anterioribus lib. 9. cap. 24. & libro 17. cap. 2.

Virtus, quae facilis est, & conformis humana natura, consolationibus abundans, vnde tantas patitur difficultates, quibus peccatum, quod cōtra naturam est, caret. Cap. XIIII.

1 ORIGENES inqt. Dominus noster Iesus Christus est, qui *Hom 6. in c. 5. Iosue. tom. 1.* à nobis pollutionē abstulit carnis, & abscidit, & à corde, atque ab anima nostra peccatorum inquinamenta purgauit. Haec est circuncisio, quam figurauit illa, quę facta est à Iosue: Circuncisi autem filij Israel, inquit, requieuerunt in eodem loco sedētes in castris vsq; dum sanarentur: & tunc dixit Dominus ad Iosue: Hodie abstuli opprobriū Aegypti à vobis. Non enim sufficit nobis circuncidi, sed & post circuncisionem sanari, idest, vsquequo etiam cicatricem ipsam circuncisionis vulnus obducat. Quando ergo cicatrix in vulnere nostrae circuncisionis obducitur? Ego ita arbitror, quod circuncidi per Iesum, hoc est, vitijs carere, malas consuetudines, & pessima instituta deponere, foedos, & inconditos mores, & quidquid ab honestatis, & pietatis regula abhorret, abscindere. Sed hoc cum in initijs facimus, ipsa nouitatis quodammodo difficultate constringimur, & quasi cū labore quodam, & dolore animi, veteris consuetudinis culpas, nouella institutione mutamus. Et ideo est, vt dixi, quaedam in initijs, vt vix aegrè amputare possimus prima, & secunda suspicere. Hoc ergo mihi videtur tempus esse, quo velut in dolore circuncisionis nostrae dicimur residere, vsquequo obducta cicatrice sanemur. Obducimur autem cicatrice, cum iam noua instituta absque difficultate complemus, & in vsum nobis vertitur, quod prius quasi insolitum difficile videbatur: & tunc verè iam sanari dicimur, cum vitijs carētes, virtutes nouo vsu vertimus in naturam. Et ita demum meritò ad nos dicitur sermo diuinus: Hodierna die abstuli opprobrium Aegypti à vobis. Quia postea-

posteaquam ablatum est opprobrium Aegypti, tunc dicitur: Et fecerunt filij Israel pascha quartadecima die mensis primi. Vides quia nemo immundus facit pascha, nemo incircuncisus, sed quicunque mundus fuerit.

2 *Lib. 6. in ca. 7 epist. Pauli ad Romanos.* IDEM edisserens verba illa; Non quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio. Scio, quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Condelector legi Dei secundùm interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mẽtis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum, inquit. Quando Apostolus dicit, Non quod volo bonum ago, sed quod odi, illud facio, ostendit, quia licèt carnalis sit, & sub peccato venundatus, qui hæc loquitur, tamen etiam resistere aliquantulum vitijs conetur, sed vincatur à vitijs, & opprimatur in vitijs, vt sæpè accidit. Verbi gratia, cum proponit quis patienter ferre instigantem se, & ad vltimum vincitur iracundia, & patitur hæc quodammodo inuitus, irascitur ergo etiam, cum nolit irasci: idẽ & in alijs vitijs contingit. Vincitur ergo in his singulis, qui nondum spiritualis est, quia voluntas nõdum ita fortis, & robusta est, vt definiat apud se etiam vsque ad mortem pro virtute certandum. Nec talis est, qui dicat, est est, non non, & ideo non potest operari, quæ vult, sed quæ non vult. Veruntamen nõ vsquequaque hic cuius persona propo nitur, alienus est à bonis, sed proposito quidem & voluntate, cœpit bona requi rere, nondum tamẽ potest bona rebus, & operib. obtinere. Est enim talis quædam infirmitas in his qui initia cõuersionis accipiunt, vt cum velint quidem statim facere omne quod bonum est, non statim voluntatem sequatur effectus. Discernit, verbi gratia, apud semetipsum, vt non irascatur, & hoc voluntate definit. Sed quoniam lõgo vsu, & consuetudine diutina vitium in eo iracundiæ dominatum est, obsistit etiã voluntati, ac proposito, & in solita sibi rursus itinera vis furoris erumpit. Similiter agit, & libidinis vitium: pari quoque consuetudinis morbo & mendacium surripit, formidò deterret, & in his singulis, iste qui iam initia conuersionis cœperat, competenter dicit, quia velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Non enim, quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malũ, illud facio. Iudicium de bono habet voluntas, consuetudo autem carnalium vitiorũ (quæ lex carnalis, vel lex membrorum appellata est) obsistit. Quod si victus consuetudine vitiorum, vsque peccandi, non iam ego, hoc est, interior homo, quod bonum volo, hoc facio: sed quod habitat in me peccatum: peccãdi namque consuetudinem, peccatum nominauit. Condelector legi Dei, secundùm interiorem hominem. Per quod ostẽdit, quia interior homo, hoc est, voluntas, & propositum, quo initium accepit conuerti ad Dominum, legi Dei cõsentit, & delectatur in ea. Sed nõ statim, vt voluntatem quis habuerit conuerti ad bona, etiam vsus boni operis subsecutus est. Cita enim res est voluntas, & sine impedimento conuertitur: opus verò tardum est, quia vsum, & artem, & laborem requirit operandi. Qđ vt euidentius fiat, vtamur similitudine exempli. Vult quis sapiens fieri, nec tamen statim vt voluit sapiens effectus est; sed voluntas quidem præcessit, nec sine voluntate aliquis sapiens fieri potest: sed tamen cum voluntas fuerit, adhibẽdus est labor, studium, solicitudo, vigiliæ, doctrina, institutio, & vix aliquando vsu longo, & meditatione continua, sapiens efficitur. Sic & de singulis quibusq; virtutibus loquendum est: in quibus omnib. dici conuenit, quia condelector legi Dei, hoc est, virtutibus, secundùm interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Quod supra dixerat, velle bonum adiacet mihi, hic voluntatem boni, legem mentis nominauit.

nauit. Quæ lex mentis conuenit cum lege Dei, & consentit ei. Sed rursum motus corporis, desideria carnis, legem membrorum dicit, quæ captiuam ducit animam, & peccati legibus subdit. Qui talis est, clamat, Infælix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vbi corpus mortis appellat, in quo habitat peccatum, quod mortis causa est. Exclamet ergo, qui non inuenit perficere bonum, quia nondum in eo vsus exercitiumq; inoleuerat virtutum. Omnia ergo verba hæc non ex persona Pauli accipiẽda sunt, sed illius, quem initia conuersionis accepisse describit Apostolus, in eo, quod voluntas adiacet boni, sed nondum in effectum venit boni.

4 *Lib. de regulis fusius disputatis in responsione 75. interrogationis, 10. 2.*

BASILIVS disserens, an omnis peccati causa rectè in Sathanam possit conferri, sic habet. Vtitur Sathanas adiutricibus secum naturalibus motionibus, sicut in Domino facere tentauit, quando esurientem illum animaduertens, dixit: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. In Iuda etiã, quem auaritiæ morbo esse obnoxium intellexerat, huius ipsius cupiditatis opera vsus, auarum hominem ad scelestissimæ proditionis lapsum triginta argenteis extimulauit. Quod autem etiam mala ex nobis nascantur, manifestè ostendit: De corde enim, inquit, exeunt cogitationes malæ, &c. Hoc autem vsu venit ijs, qui ex incuria, naturalia rerum bonarum semina inculta dereliquerunt, conueniẽter dicto illi Prouerbiorum: Tanquam seges, vir stultus, & velut vinea, vir indigens prudentia. Si dimiseris eam, squallebit, & herbis luxuriabit tota, & fiet derelicta. Porrò, quæ ex huiusmodi incuria in squalorem abijt, & derelicta est anima, consequens est necessariò, vt spinas, ac tribulos progeneret, & ei illud eueniat quod dictum est: Expectaui, vt faceret vuas, fecit autem spinas. De qua quidem anima illud prædictum est: Et plantaui vineam Soreth, quod electam significat. Confimile huic, ex persona Dei dicitur apud Hieremiam: Plantaui te vineam frugiferam totam veram, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ?

Matt. 4.

Matt. 15.

Isa. 5.

Hier. 2.

5 *Homi 39. in Matth. tom 2.*

CHRYSOSTOMVS enarrãs locum illum 11 cap. Iugum meum suaue est, & onus meum leue, inquit. Si iugum, aut onus audiendo formidas nimium, atque perhorrescis, non naturæ rerum huiusmodi timorem, sed ignauiæ totum attribuas. Nam si accinctus, & præparatus eris, & nulla desidia effeminatus, cuncta tibi facilia, leuissimaque videbuntur. Quapropter Christus, vt vigilandum esset, certiores nos redderet, nõ siluit onera, nec suauia tacuit, sed vtrunque complexus, & iugum dixit, & suaue appellauit, onus apposuit, & leue adiecit, nè aut tãquam laboriosa nimium fugeres, aut tanquam nimium facilia contemptu prosequereris. Quod si vehementer ardua, difficilisq; tibi virtus videtur, veniat tibi in mentem quãtò difficilior vitiositas est, cum Christus Dominus eos, qui in peccatis sunt, & laborantes, & oneratos vocauerit: qd psalmista significauit apertius, & naturam ipsius peccati descripsit, dicens: Et sicut onus graue grauatæ sunt super me. Zacharias quoque similiter plumbi talẽtum esse ait. Quod si aliqui in peccatis lætantur, mentis ipsorum, ac ægroti animi, non iucunditatis rerum hoc signum est. Illi autem, qui virtuti student, non minus paupertate, quàm regis diademate gloriantur, maxillam vertere multò facilius vapulanti, quàm repercutere. Si attenditis, hinc enim bella, & dissidia originẽ trahũt, inde bellorum omnium, atque inimicitiarum causæ soluuntur. Et altero quidem modo, maiorem flammam suscitasti, altero autem, vtriusque incendium extinxisti.

Psal. 37. *Zach. 5.*

6 *Homi 17. in ca. 17. Mat. Isa. 58.*

IDEM edisserens verba illa Isaiæ 58. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, & omne onus disrumpe, ait. Vide quanta sapientia vtitur Propheta, abstulit difficiliora, & à facilibus saluari iubet: vt ostendat virtutis facilitatem, & grauissimum vitiositatis onus, nudisque nominibus id comprobans; vincula, & fasciculos vitium, virtutem verò

horum

horum omnium dissolutionem appellat.

7 Homil. 12. in ep. Pauli ad Ro. tom. 4.

IDEM docens veritatẽ huius sententię. Vitium magno dolore, virtutem autem magna voluptate constare, dicit. Quid enim quæso magis triste, quid minus lætũ esse queat, vitæ male actæ conscientia? Quid rursus minus mæstum, magis suaue spe bona? Certè nihil sic premere consueuit, vt mala expectatio. Rursus nihil sic illos sustentare, erigere, ac veluti volatiles reddere, vt conscientia bona. Nam qui carcere clausi tenentur, sententiam contra se expectantes, ij, vt delicijs infinitis, ac voluptatibus interim perfruantur, maiori tamẽ cum animi mæstitia victitãt, quàm inopes ij, qui per vrbium angiportus cum mendicent, nullius tamen sceleris sibi conscij sunt: supplicij enim expectatio, illos non sinit præsentium voluptatum sensum capere. Opponito paruæ voluptati peccantis, magnos terrorum fluctus animam torquẽtes, tum autem breui continentiæ labori, vitæ perpetuò duraturæ tranquillitatem, & intelliges hanc illa esse longè suauiorẽ. In virtute, quæ antecedunt, laboriosa quidem sunt, quæ insequuntur, suauia; vt hac demum ratione ille labor leuetur, & leniatur. In vitiositate autem secus, post voluptatem, dolores atque supplicia, ita vt hinc prorsus, si qua inest voluptas, pereat. Nam quemadmodum fit, vt qui lauream expectat, is labores eos in quib. versatur, minimè sentiat; sic qui voluptate perfecta, supplicia sibi parata intelligit, fieri non potest, vt iusta lætitia perfruatur, timore omnia conturbante.

8 Epist. 1. quæ est ad Demetriadem Virg. tom. 4.

HIERONYMVS sic ait, docẽs naturæ propensionem ad virtutẽ opetandam, vitiaq; fugienda. Quid est obsecro illud, quod ad omne peccatũ, aut erubescimus, aut timemus, & culpam facti, nunc rubore vultus, nunc pallore monstramus, ac trepidante animo, etiã in minimis delictis testem effugimus, conscientia remordemur, è diuerso autem in omni bono, læti, constantes, intrepidi sumus, idq; si occultum est, palam etiam fieri cupimus, & volumus, nisi quod testimonio sibi est ipsa natura, quę hoc ipso declarat bonum suum, quo et malum displicet, & dum in bono tantum opere confidit, quid solùm eam deceat, ostẽdit? Hinc est illud, quod frequenter et carnifice occulto, in auctorem sceleris, conscientiæ tormenta deseuiunt, & latentem reum, secreta mentis pœna persequitur. Nec vllus post culpam impunitati locus est, cum sit reatus ipse supplicium. Hinc est, quod è contrario innocens etiam inter ipsa tormenta fruitur conscientię securitate, & cum de pœna metuat, de innocentia gloriatur. Est enim, inquam, in animis nostris naturalis quędam (vt ita dixerim) sanctitas, quæ velut in arce animi prę sidẽs, exercet boni, maliq; iudicium: & vt honestis, rectisque actibus fauet, ita sinistra opera condemnat, atque ad conscientiæ testimonium diuersas partes domestica quadam lege dijudicat. Nec vllo prorsus ingenio aut fucato aliquo argumẽtorum colore decipit, ipsis nos cogitationibus fidelissimis & integerrimis sanè testibus, aut arguit, aut defendit. Huius legis, scribens ad Romanos, meminit Paulus, quam omnibus hominibus insitam, velut in quibusdam tabulis cordis scriptam esse testatur. Cũ enim, inquit: Gentes, quæ legem nõ habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciũt; huiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimoniũ reddente eis conscientia eorum, & inter se inuicem accusantium cogitationum, aut etiam defendentium. Hac lege vsi sunt omnes, quos inter Adam atque Moysen sanctè vixisse, ac placuisse Deo, Scriptura commemorat. Nec illud est paruum argumentum ad comprobandum naturæ bonum, quòd illi primi homines per tot annorum spatia absque vlla admonitione legis fuerunt, non vtique quòd Deo aliquando creaturæ suæ cura non fuerit, sed quia se talem sciebat hominum fecisse naturam, vt eis pro lege ad exercendam iustitiam sufficeret. Denique quandiu recentioris adhuc naturæ vsus viguit, humanæ rationi velut quandam caligi-

stem, longus vsus peccandi obduxit. Sine lege dimissa est natura, ad quã Dominus nimijs iam vitijs obrutam, & quadam ignorantiæ rubigine infectã, limam legis admouit, vt huius frequenti admonitione expoliretur, vt ad suũ posset redire fulgorem. Neque verò alia nobis causa difficultatem benefaciendi facit, quàm longa consuetudo vitiorum, quæ nos infecit à paruo, paulatimq́; per multos corrupit annos; & ita postea obligatos sibi & addictos tenet, vt vim quodammodo videatur habere naturæ. Omne illud tempus, quo ad vitia eruditi sumus, nunc nobis resistit, contraq́; nos venit, & nouam volũtatem impugnat, vsus vetus, & miramur cur nobis per ocium atque desidias, nescientibus etiam quasi ab alio sanctitas conferatur, qui nullam consuetudinem boni facimus, cum malum tantùm didicerimus?

9 *Lib. 1. in c. 2. Mich. tom. 5.* IDEM interpretans locum illum, qui tantùm habetur in septuaginta interpretum æditione: Fug stis nemine persequente, dicit. Hoc ait Dominus ad illos, ad quos præmiserat in eadem lectione; Propter immunditiam consum pti estis corruptione: qui voluptati corporis, & libidini seruientes, voluptatũ amatores magis quàm Dei. Ad hos dicitur, quòd conscientia peccatorum, et absque supplicijs resistere hostibus, & dimicare non audeant. Vnde & formidolosi in sanctorum prælio, ne terreant mentes fratrum suorum, eijciuntur à castris, & ex acie repelluntur: & in maledictis Leuitici ad huiuscemodi homines sermo dirigitur: Persequetur vos folij vox volantis, fugietis nemine persequente. *Deut. 20.* *Leuit. 26.*

10 *In c. 1 Sophonia.* IDEM edisserens verba illa; Et erit, in die hostiæ Domini visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes, qui induti sunt veste peregrina, sic habet. In cõsummatione mundi, visitabit Dominus super principes, super pastores, & super filios regis, qui se iactant Christianos, & quòd regis Christi sint filij gloriãtur, & super omnes, qui induti sunt vestibus alienis. Vestis filiorum regis, & principũ indumentum Christus est, quod accepimus in baptismo, iuxta illud; Induite vos Dominum Iesum. Et induite vos viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, mansuetudinem. in quibus præcipitur, vt induamur nouo homine cœlesti iuxta Creatorem nostrum, & proijciamus indumentum veteris hominis cum operibus eius. Cum ergo debeamus talibus indui vestimẽtis, pro misericordia induimur crudelitate, pro patientia impatiẽtia, & pro Christo Antichristo. Illi induti sunt veste peregrina, qui pro Dei cultu, venerati sũt idola, qui recesserunt à protectione & indumento Dei, & suo errore cooperti sunt. vbi peccata vocat peregrinam hominis vestem, virtutes autem naturalẽ & propriam vestem naturæ nostræ cõformem. *Gal. 3.* *Coloss 3.* *Eph 4.*

11 *In cap. 4. Prouerb. tom. 8.* IDEM explicans locum illum: Ducam te per semitas equitatis, quas cum ingressus fueris, nõ arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum, inquit Semitæ, id est, actiones æquitatis, dum inchoantur, arctæ videntur & angustæ; dum verò profectũ capiunt, iam ex consuetudine spaciosæ videntur & latę, psalmista tentante, qui cum incipiẽs Domino dixisset; Propter verba labiorum tuorum cucurri, dum dilatares cor meum. Etsi ergo semitæ æquitatis, cum ingredi cœperis, arctæ tibi videntur, tamen eas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus mentis tuæ, sed iuxta quod Dominus ait, iugũ suaue & onus leue reperies; electorum enim pedes diriguntur in viam pacis. Et currens non habebis offendiculum: quia quò alacrius ad implẽda Dei mandata cucurreris, eò minus aduersa, quę te impediant, timebis. Nam quicunque in praua actione desudant, offendiculũ in medio cursu reperiunt: comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt. actione scelerum iniqui, quasi epulis delectantur appositis.

12 *Lib. 6. confessionũ c. 6. to. 1.* AVGVSTINVS inquit Inhiabam honoribus, lucro, coniugio, & tu irridebas Patiebar in eis cupiditatibus, amarissimas difficultates, te propitio tantò magis, quãtò minus sinebas mihi

hi dulcescere, quod non eras tu. Quàm misera erat anima mea, & sensum vulneris tu pungebas, vt relictis omnibus cōuerteretur ad te, & sanaretur. Quàm ergo miser eram, & quomodo egisti, vt sentirem miseriam meam die illo, quo cum pararem recitare imperatori laudes, quibus plura mentiri, easq; curas anhelaret cor meum, & cogitationum tabificarū febribus æstuaret. Transiens per quendam vicum Mediolanensem, animaduerti pauperem mendicum iocantem, atque lætantem, ingemui, & locutus sum cum amicis, qui mecū erāt, multos dolores insaniarum nostratū, quia omnibus talibus conatib. nostris, quibus tunc laborabam, sub stimulis cupiditatum, trahens infelicitatis meæ sarcinam, nihil vellemus aliud, nisi ad securam lætitiam peruenire, quo nos mendicus ille iam præcessisset, nunquā fortasse illuc vēturos. Quod enim iam ille pauculis, & emendicatis nummulis adeptus erat, ad hoc ego tam ærumnosis anfractibus, & circuitibus ambiebam, ad lætitiam scilicet temporalis felicitatis. Non enim verum gaudiū habebat, sed & ego illis ambitionib. multo falsius quærebam. Gaudebat fortè mendicus ebrietate sua, & ille ipsa nocte digesturus erat ebrietatem suā, ego autem cum mea dormieram, & surrexeram, & dormiturus, & surrecturus eram, vide quot diebus? In fine libri versa, & reuersa in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia, & tu solus requies. Tu constituis nos in via tua, & liberas à miserabilibus erroribus, & consolaris, & dicis, Currite, ego feram, & ego perducam.

13 *Li.7.c.16.* IDEM dicit. Sensi & expertus sum non esse mirum, quod palato non sano pœna est panis, qui sano est suauis; & oculis ægris odiosa lux, quæ puris amabilis est. Et iustitia tua displicet iniquis. Insistebam frui Deo meo, rapiebar ad te decore tuo, moxq; diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in ista tempore talia cum gemitu, & pondus hoc consuetudo carnalis. Sed mecum erat memoria tui, sed corpus, quod corrumpitur, aggrauabat animam, & deprimebat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Tum verò inuisibilia tua per ea quæ facta sunt, intellecta conspexi, sed aciem figere nō valui, & repercussa infirmitate, redditus solitis, non mecum ferebam nisi amantem memoriam, & quasi olfacta desiderantem, quæ comedere nondum possem. *Infra:* Ego cum deliberaueram, vt iam seruirem Domino, sicut diu disposueram, ego eram, qui volebam, ego qui nolebam, ego ego eram: nec plenè volebā, nec plenè nolebam: ideo mecum contendebam, & dissipabar à me ipso: & ipsa dissipatio, me inuito quidem fiebat, nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ. Et ideo non iā ego operabar illa, sed quod habitabat in me peccatum, quia eram filius Adā. *Rom. 7.* Nam si tot sunt contrariæ naturæ, quot voluntates sibi resistunt, non iam duæ, sed plures erunt, sic ægrotabam, & excruciabar accusans memetipsum solito acerbius, ac voluens, & versans me in vinculo meo, donec abrumperetur totum, quo iam exiguo tenebar, sed tenebar tamen, sed timebam, nè exiguū, quod me tenebat, reualesceret iterum, & me robustius alligaret. Dicebam enī apud me intus, ecce modò fiat, modò fiat. Et cum verbo iam ibam in placitū, iam pœnè faciebam, & non faciebam, nec relabebar tamen in pristina, sed de proximo stabam, & respirabam, hæsitabam mori morti, & vitæ viuere, plusq; in me valebat deterius inolitū, quàm melius insolitum. Punctumque ipsum temporis, quo aliud futurus erā, quantò propius admouebatur, tantò amplius rem incutiebat horrorem. Retinebant me nugæ nugarum, & vanitates vanitatum antiquæ amicæ meæ, & succutiebant vestem meam carneam, & murmurabant: Dimittis ne nos? Et à momento isto non erimus tecum vltro in æternum, & à momento isto non licebit tibi hoc, aut illud vltra in æternum? Et quæ suggerebant in eo, quod dixi, hoc, aut illud, Deus meus auertat ab anima serui tui misericordia tua Quas sordes suggerebant, quæ dedecora? Retardabant me cunctantē abripere, atq;

14

excu-

excutere ab eis, & transilire, quo vocabat, cum diceret mihi consuetudo violenta; Putas nè sine istis poteris? Ista cōtrouersia in corde meo, non nisi de me ipso aduersus me ipsum.

15 In Ps. 5. Rom. 8. Psal. 6. IDEM enarrans verba illa; Secūdùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerūt te Domine (vbi ipse legit, quoniam inamaricauerunt te Domine) ait. Ego sum, inquit Dominus, panis viuus, qui de cœlo descendi. Et operamini escam, quæ non corrumpitur. Et gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus. Peccatoribus autem, panis veritatis amarus est. Ipsi ergo amaricauerūt Deum, qui peccando in eam ægritudinem deuenerunt, vt cibū veritatis, quo sanæ animæ gaudent, tanquam felleū sustinere non possint. Et lætentur omnes qui sperant in te, in æternum exultabunt, & habitabis in eis. Lætentur in te, vtique illi, quibus gustantibus suauis est Dominus.

16 In Ps. 6. IDEM in expositione illorum verborum: Quoniam nō est in morte, qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectū meum, ait. Hoc in loco mortem vocat peccatum, quod contempta diuina lege committitur: in qua morte, hoc est esse immemorem Dei, legem eius & præcepta eius contemnere, vt infernum dixerit cæcitatem animi, quæ peccantem, idest, morientem excipit, & inuoluit. Ab ista morte, & ab isto inferno tutam se præberi anima deprecabatur, dū molitur conuersionem ad Deum, & sentit difficultates. Propter hoc cōtexit dicēs: Lauabo p singulas noctes lectū meū. Lectus est hoc loco appellatus, vbi requiescit animus æger, & infirm⁹, idest, in voluptate corporis, & omni delectatione sæculari. Quam delectationem lachrymis lauat, qui se ab illa conatur extrahere. Videt enim iam se damnare carnales concupiscentias, & tamen delectatione tenetur infirmitatis. & in ea libenter iacet, vnde resurgere, nisi sana tus aīus non potest. Quod aūt ait, per singulas noctes, fortasse accipi voluit, quòd ille qui spiritu prōptus sentit aliquam lucem veritatis, & tamen in delectatione huius sæculi per carnis infirmitatem aliquando requiescit, tāquam dies, & noctes alterno affectu cogitur pati. Vt cum dicit: Mente seruio legi Dei, tanquam diem sentiat, rursus cum dicit; Carne autem legi peccati, incline tur in noctem, donec omnis nox transeat, & veniat vnus dies, de quo dicitur: Mane astabo tibi, & videbo. Tunc enim astabi: nunc autem iacet, quando in lecto est. Rom. 7.

17 Concio. 5. in Ps. 30. IDEM exponēs illa verba; Quàm magna (vel multa, vt Augustinus legit) multitudo dulcedinis tuę Domine, quā abscondisti timentibus te, sic habet. Hic homo impius si dicat: vbi est ista multitudo dulcedinis? Respondebo, quomodo tibi ostendam multitudinem dulcedinis, qui palatum de febre iniquitatis perdidisti: Mel si non nosses quàm bene saperet, non clamares, nisi gustasses, palatum cordis non habes ad hæc bona gustanda, quid tibi faciam? Quomodo ostendam? Non est cui dicam: Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus. Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Quid est abscondisti illis? Seruasti illis, vt soli ad illam perueniant: Quia initium sapientiæ timor Domini. Perfecisti autem dulcedinem tuam his qui sperant in te. Psal. 33.

18 Concio. 8. In Ps. 118 Sap. 6. IDEM enarrans illa verba; Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tēpore, dicit. Ista concupiscentia est, de qua scriptū est: Concupiscentia sapientię deducit ad regnū. Huius anima concupiuit desiderare iustificationes Dei. Credo nondum eas desiderabat, quando concupiuit desiderare. Iustificationes autem, facta sunt iusta, opera iustitiæ. Quàm longe ab his est, qui eas desiderare concupiscit; & quàm longius, qui nec hoc adhuc concupiscit. Quis est iste mirabilis atque inexplicabilis languor? Ægrotus, qui fastidio laborat, & vult euadere hoc malum, concupiscit vtique desiderare cibum, dum concupiscit non habere

bere fastidium, sed hoc fastidium morbus est corporis; concupiscentia verò, qua concupiscit desiderare cibum, hoc est, carere fastidio, in animo est, non in corpore. Et ideo non est mirum, si appetit animus, vt appetat corpus, quando appetit animus, nec appetit corpus. Cum autem vtrunque animi est, in vno eodemque animo habeo concupiscentiam desiderij huius, & desideriũ ipsum non habeo? Ita. Sæpè enim quid agẽdum sit, videmus, nec agimus, quia non delectat vt agamus, & concupiscimus, vt delectet. Præuolat intellectus, & tardè sequitur, & aliquando non sequitur humanus, atque infirmus affectus. Ideo ergo desiderare concupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Concupiuit anima mea desiderare, dixerat, & non concupiscit, iam enim peruenerat ad id quod ante concupiuerat, iamque desiderabat eas, quarum se desiderium iam aliquando concupisse commemorat. Nam paulò post dicit: Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Sed quibus quasi gradibus ad eas perueniatur, ostendit. Prius enim, vt videatur, quàm sint vtiles, & honestæ, deinde vt earum desiderium concupiscatur, postremo, vt proficiente lumine, atque sanitate, delectat earum & operatio, quarum sola ratio delectabat.

39 *Con ione 22.* IDEM explicans verba illa; A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi, ait. Tu interior in intimis meis, tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo, tanquam digito tuo, vt eam non tanquam seruus sine amore metuerem, sed casto amore, vt filius diligerem. Et ideo sequitur: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Hæc est illa suauitas, quam Deus dat, vt terra nostra det fructum suum, vt bonum delectatione faciamus. Propterea omnem viã iniquitatis odio habui. Necesse est enim, vt oderit omnem iniquitatem amor iustitiæ.

40 BERNARDVS exponens verba illa; Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, dicit. Hoc igitur oramus, vt sicut Angelus sic & homo adhærẽs Deo, vnus cum eo spiritus fit. Sed heu me quot obstacula separant, quot prohibẽt impedimenta? Obijcit se se malitia mediam, obijcit infirmitas, obijcit concupiscentia, & ignorantia nostra. Inest enim nobis quasi à natura, magis autem ab exterminio naturæ, affectio quædam pessima, & libido nocendi, vt inextinguibilis inueniatur in miseris animabus nostris malitiæ delectatio. Quid verò longius à volũtate diuina? Hinc omnis radix amaritudinis germinat, hinc inuidiæ, hinc detractiones, hinc dissensiones pullulant. At hæc quidem germina virulenta præcidi semper necesse est falsæ iustitiæ, qua videlicet extorquemus à nobis, nè quid faciamus, q̃d nolumus nobis fieri, sed quæ volumus, vt faciãt nobis homines, hæc eadem & nos eis faciamus. Eradicari autem, aut extirpari à cordibus omnino nõ poterit malitia, donec in hoc mũdo sumus, qui totus positus est in maligno. Conteritur quidẽ serpentis caput, sed experiri est frequenter calcaneo insidiantem. Secundo loco, ipsa quoq; corruptibilis huius infirmitate corporis præpedimur, nè voluntas nostra diuinæ cohæreat. Nobis quidem, quod molestum sentimus, non potest non displicere, & frequenter in his voluntas nostra à diuina dissidet voluntate, cui nè penitus aduersetur, fortitudo est nobis necessaria. Nec sola impedit corporis afflictio, impedit & concupiscentia, quæ multiplicibus, & inexplebilibus distrahimur desiderijs. Quando autem poterit anfractuosa, & angulis plena voluntas ei vniri, quæ rectissima est, & omnimodis indistorta? Heu mihi Domine Deus, quia vndique mihi bella, vndique tela volant, vndique pericula, vndique impedimenta. Quocunq; me vertam, nulla vsquam securitas est, & quæ mulcent, & quæ molestant timeo, & esuries, & refectio, & somnus, & vigiliæ, & labor, & requies, militant contra me. Diuitias, & paupertatem, nè dederis mihi, orat Sapiens, nimirum, quia

Ser. 6. de oratio. dominica.

Prou. 30.

vtro-

vtrobique laqueus, vtrobique periculum. Quòd si reprimit temperantia cócupiscentiam, erit quidem vnio iam nonnulla, sed perfecta non erit. Hinc Paulus Apostolus ait: Ego quidem méte seruio legi Dei, carne autem legi peccati, quæ est in membris meis. Ex parte ergo cohæret, & ex parte dissidet, donec veniat, quod perfectum est. Quarta est ignorantia, quam & ipsum pluri mum nobis obesse non ignoratis. Propterea inquirenda sunt nobis cum omni desiderio incrementa prudentiæ, vt magis ac magis notam faciat nobis Deus voluntatem suã, vt sciamus quid acceptum sit ei omni tempore.

Rom. 6.

21 Ser. 2. annunciationis Dominica.

I D E M ait. De Christo Domino scriptum est, quia requieuit super eum Spiritus Domini, in quo nihil in eo cótradictionis fuisse declarat. In nobis aũt, quia nõ omnino superior est Spiritus, non requiescit, carne nimirum aduersus spiritum, & spiritu aduersus carnẽ concupiscente.

22 Epist. 72 ad Ramaldum abbatem.

I D E M inquit. Libet admirari, quàm leue sit onus virtutis. Num verè leue est, quod portantem non grauat, sed leuat? Quid eo leuius onere, quod non solùm nõ onerat, sed & portat omne, cui portandum imponitur? Hoc onus, ipsa quibus se præbuit, sustentandum, senis Simeonis brachia sustentabar. Hoc etiam Paulum Apostolum in gratis licèt, & corruptibili corpore positum, rapiebat vsque ad tertium cælum. Sicut pennæ auium, corpulentiorẽ reddunt substantiam, & agiliorem: vnde grossescit materia, inde sarcina leuigatur. Hoc planè in pennis, Christi oneris exprimit similitudinem, quod & ipsæ ferunt, à quibus feruntur. Quid & de quadriga dicam? Hæc nimirum admota iumento sarcina, quæ ab ipso moueri non poterat, auget quidem, sed portabiliorem facit: onus oneri additur, & minus onerat. Sic virtutis operatio auget perfectionem, & difficultatem minuit. Graues manus Moysi, leuigatæ sunt per gratiam.

23 Tract. de vita solitaria ad fratres de monte Dei. Rom. 7.

I D E M explicat locum Pauli; Velle adiacet mihi, perficere autem bonũ non inuenio, & ait, Hoc est, ac si dicat, semper quidem velle adest, sed aliquando iacet, hoc est, inefficax est, quia perficere opus bonum quæro, sed non inuenio.

Vitam, & statum bonorum, sicut & malorum, varijs similitudinibus explicant sacra litera, illa autem imitari debet homo.

Cap. XV.

a Homil. 1. in Leuit. tom. 4.

ORIGENES enarrans verba illa; Decoriãtes holocaustũ, diuident illum membratim, & imponent filij Aaron sacerdotis, diuisa membra, & caput, & adipes, & ligna, quæ sunt super altare. Intestanea verò, & pedes lauabunt aqua, & imponet sacerdos omnia super altare: ostia est, & sacrificium, odor suauitatis Domino, inquit. Ego puto, quòd ille sacerdos detrahit corium vituli oblati in holocaustum, quo membra eius conteguntur, qui de verbo Dei detrahit velamen literæ, & interna eius, quæ sunt spiritalis intelligentiæ, membra denudat, & hæc membra verbi non in humili aliquo loco ponit, sed in alto, & sancto, idest, super altare collocat, cum non indignis hominibus, ac humilem vitam, & terrenam ducentibus pandit diuina mysteria, sed illis, qui altare Dei sunt, in quibus semper ardet diuinus ignis, & semper consumitur caro. Super hos tales membratim diuisus est vitulus, cũ alia incipientibus, alia his, qui iam in fide proficiunt, alia his, qui iam perfecti sunt in charitate aptantur.

b

a Hom 4 in c 6. Leuit.

I D E M edisserens locum illum: Anima, quæ mentietur proximo suo super deposito, quod commodatum est ei, restituet ipsum caput, & quintas insuper augebit, quia die conuictus fuerit, ait. Videamus, quod est depositum, quod nunc fidelium quisque suscepit. Ego puto, quòd & ipsam animam nostram & corpus, depositum accepimus à Deo. Et vis videre maius aliud depositum, quod accepisti à Deo? Ipsi ani-

mæ tuæ Deus imaginem, & similitudinem suam commendauit. Istud ergo depositum, tam integrè tibi restituendum est, quàm à te constat esse susceptum. Si enim sis misericors, sicut Pater tuus cœlestis misericors est, imago Dei in te est, & integrum depositum seruas. Si perfectus es, sicut Pater tuus in cęlis perfectus est, imaginis Dei in te depositum manet. Similiter si pius, si iustus, si sanctus, si mundus corde, & omnia, quæ in Deo præsto sunt per naturam, si tibi per imitationem subsistant, depositum apudte diuinæ imaginis saluum manet. Si verò è contrario agas, & pro misericorde crudelis, pro pio impius, pro benigno violentus, pro quieto turbulentus, pro liberali raptor existas, abiecta imagine Dei, diaboli in te imaginem suscepisti, & bonum depositum tibi diuinitus commendatum abnegasti. Hoc electo discipulo Timotheo Apostolus commendabat, dicens. O Timothæe, depositum custodi bonū. Ego etiam illud addo, quod & Christū Dominum depositū suscepimus, & sanctum Spiritum depositum habemus: videndum est ergo, nè hoc sancto deposito, non sanctè vtamur: & cū nos in consensum suum peccata solicitant, intremus nos suscepisse depositum, qd vtiq; si habeamus in nobis, peccato consentire non possumus. Sed & ipse sensus rationabilis, qui in me est, commendatus mihi est, vt eo vtar ad intelligentiā diuinorum. Ingeniū, memoria, iudiciū, ratio, & omnes, qui intra me sunt motus, commendati mihi videntur à Deo, vt eis vtar in his, quæ præcepit lex diuina. Si verò ad malas artes pipicax vertamus ingeniū, & rebus Dei abutamur in his quæ non vult Deus, hoc est, abnurare depositum, & beneficia vertere in perfidiā. Post hæc de rapina dicitur: Sūt autem raptores boni, & mali. Boni quidē de quib. dicit Saluator: Quia regnū cœlorum rapiunt. Mali raptores sunt, de quibus dicit propheta: Et rapina pauperum in domibus vestris est. Si homo nondū purgatus à vitijs, nondum segregatus à profanis, & sordibus actibus, velit se cœtui sanctorum, & perfectorum latenter ingerere, & sermonem, quo perfecta tractantur, audire, huiusmodi secretorum, & perfectorum scientiam, non bene rapit. Meminisse enim oportet præcepti Saluatoris, quo dicit; Quia nemo mittit vinum nouum in vtres veteres, alioquin & vtres rumpentur, & vinum peribit: ostendens, quòd animæ nondum renouatæ, sed in vetustate malitiæ perduranti, non oporteat nouorum mysteriorum, quæ per Christum mundus agnouit, secreta committi.

1. Tim 6.

Idem exponēs verba illa; Et exurget ex Iacob, & perdet liberatum de ciuitate, dicit. Ciuitas hæc mundus est, & quem liberat Christus de hoc mundo, perdit eum. Dicit enim, quia, qui perdiderit animam suam propter me, saluam faciet eam. Saluari ergo perditione perdit Iesus eum, quem de huius mundi ciuitate liberauerit. Et nos itaque si ad salutem venire volumus, & de hoc mundo liberari, perdere debemus animas nostras perditione vtili & necessaria. Perdit enim animam secundùm Christum, qui desideria eius refrenat, qui cupiditates eius resecat, qui luxuriam eius, resolutionemq; castigat, & in nullo facit voluntatem suā, sed Dei: & per hæc perire dicitur anima. Perijt namque vita eius prior, & incipit nouam vitam, quæ in Christo est, ducere.

Homi. 18. in ca. 24. Num.

Idem enarrat historiam quinque filiarum Salphaat Israelitæ, qui mortuus est in deserto nulla virili sobole derelicta, & ait. Istæ filiæ interpellant Moysen, & sortem paternæ hæreditatis exposcunt, dicentes, Nè deleatur nomē patris earū de medio plebis suæ, quia nō est ei vir filius natus: cōsuluit Moyses Dominum, & iussit vt daret eis possessionem in medio fratrum patris sui, & daret sortem patris ipsarum ipsis, & filijs Israel loqueris, dicens: Homo, si mortuus fuerit, & filius non fuerit ei, dabitis hæreditatem eius filiæ eius. Requiramus, quæ sint istæ filiæ quinque, quarū etiam si pater mortuus fuerit, ipsæ tamen hęreditatē ex verbo

Ho. 22. in c. 27. Num.

Dei

Dei capiant. Superius, virtutes animi, & sensus mentis filios dici docuimus: consequens sine dubio, & conueniens videtur, etiam filias opera, quæ corporis ministerio explentur, accipere, ideo & quinque dicuntur, quinque enim sunt sensus, quibus omne opus expletur in corpore. Istæ ergo quinque filiæ, idest operum perfectio, etiam si patre orbentur & remaneant orphanæ, non tamen eijciuntur ab hæreditate, nec excluduntur à regno, sed in medio plebis Dei portionem hæreditatis accipiunt. Pater operum, intellectus est: sæpè ergo accidit, & non pauci inter fratres nostros sunt, in quibus intellectus altior, & profundior nullus, sed est in eis sensus emortuus. Iste ergo etiam si ad intelligentiam spiritalem nihil sapit, tamen si genuerit filias, idest opera ministerij, opera obsequij, & mandatorum Dei, hæreditatem terræ cum plebe Domini consequitur in plebeio ordine. Iste Saphat generat opera, & actus, quæ sunt simplicioris vitæ ministeria, & ideo ostendit, in ijs clementia Dei, quòd innocentiores quique, etiamsi sensu deficiant, habeant tamen opera bona, non excludantur ab hæreditate sanctorum. *Infra*: De Iosue temporibus dicitur, quia quieuit terra à bellis: quod de Iesu nostro dicitur, non de illo Naue. Atque vtinam mea terra cesset à bellis, & cessare posset. Si ego Iesu principi meo fideliter militarem; si enim pareano Domino meo, nunquam caro mea consurget aduersus spiritum meum, nec impugnabitur terra mea ab aduersarijs gentibus, diuersis, scilicet concupiscentijs stimulata. Oremus ergo vt Iesus regnet super nos, & cesset terra nostra à bellis, cesset ab impugnationibus carnalium desideriorum, & cum ista cessauerint, tunc vnusquisque requiescet sub viti sua, & sub ficu sua, & sub oliua sua, sub velamento enim Patris, & Filij, & Spiritus sancti requiescet anima, quæ pacem in se recuperauerit carnis ac spiritus.

IDEM inquit. In superioribus dictum est, quia filij Israel dederunt sortem Iosue in monte Ephraim, & quia accepta sorte ædificauit ibi ciuitatem, & inhabitauerit in ea. Nunc autem hæc repetens addit quòd ibi posuit cultros lapideos, quibus circuncidit filios Israel in eremo. Dominus Iesus petit à nobis locum, quem ædificet, & in quo habitet: & debemus tales effici, tam mundi corde, tam simplices mente, tam sancti corpore, & spiritu, vt & in anima nostra locum dignetur accipere, & ædificare illam, & inhabitare in ea. Habitat autem in monte Ephraim, hoc est, in monte fructifero. Illi sunt montes fructiferi, in quibus sunt fructus spiritus, gaudium, pax, & patientia, charitas, &c. Isti sunt montes fructiferi, qui fructum Christi afferunt, & mente, ac spe semper excelsi sunt. Ibi etiam reconduntur gladij lapidei, verbum scilicet Dei, quo circuncidítur omnis malitia, & impuritas auditorum.

IDEM enarrans illa verba; Fac bonitatem, & inhabita terram, & pasceris in diuitijs eius, sic habet. Noli esse sicut fœnum arescens, noli fieri sicut olera herbarum, quæ citò deficiunt: sed spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram. Terrā vocat cor nostrum, quam iubemur inhabitare, & non longius euagari, non vltra, citraq; discurrere, sed consistere intra animæ nostræ terminos, & considerare diligentius, atque effici eius agricola, sicut fuit Noe, & plantare in ea vineam, & excolere terram, quę intra nos est, nostrę animę innouare noualia, & non seminare super spinas, videlicet, cum animam nostram purgamus à vitijs, & incultos, atque asperos mores ad mansuetudinē Christi imitationis excolimus, & ita demum ex virtutum diuitijs pascimur. Inhabita terram, hoc est, animæ tuæ semper assiste, ibi semper permane, & excole terram tuam, vt cum abundare cœperis iustitiæ fructibus, tunc pascaris in diuitijs eius. Pasci in diuitijs eius, hoc est, quia quodcunque seminauerit homo, hoc & metet. Et qui seminat in carne, de carne metet corruptionem, &

Hom. 16. in ca. 22. Iosue.

Homil. 12 in Ps. 36. to. 2.

& qui seminat in spiritu de spiritu metet vitam æternam. Si autem habites in terra tua, & ipsam non in carne, sed in spiritu seminaueris, pasceris in diuitijs eius, sicut oues illæ, quæ in loco viridi pasci dicuntur. Vnde constat, quòd vnusquisque nostrum ipse sibi præparat intra se locum viridem, in quo pascitur à Domino, cū agros animæ suæ excolit. Vnde subdit: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Hoc, quod in Latino dicitur, Delectare in Domino, in Græco, Deliciare in Domino, legitur. Prius pascitur anima, & postmodum deliciatur. Si quis audiat ea sola verba, quæ ipsum incitēt ad timorem Dei, iste cibum tantummodo capit ex huiusmodi verbo. Quando autem non ad hoc solùm, quod ei ad vitam sufficit, cibo vtitur mandatorum, sed in omni agnitione scientiæ delectatur; Deliciare ergo in Domino. Dominus veritas est, & sapientia est, & iustitia est, & sanctificatio est. Si ergo abundaueris in diuitijs veritatis, si abundaueris in intellectu sapientiæ, si copiosus fueris in actibus iustitiæ, tunc plenè, & integrè deliciaris in Domino. Quod cum expleueris, dabit tibi Dominus petitiones cordis tui, hoc est, aptas delicijs suprad ctis.

9 *Hom 4. in c. 17. Hie. Marc. 8. Luc. 9. Matt. 11.* Idem enarrans locum illum, Et ego non sum turbatus te pastorem sequens, loco cuius vertit ille, Ego autem non laboraui subsequens post te, dicit. Iesus tibi loquitur, Tolle crucē tuam, & veni, sequere me. Et qui non reliquerit patrem, & matrem, & secutus fuerit me, non potest meus esse discipulus. Si igitur talis fueris, vt semper Christum sequaris, quantò plus secutus fueris, tantò minus laborabis. Si enim laborātes venerimus ad Iesum, & eum fuerimus secuti, qui ait: Venite ad me omnes, qui laboratis, & ego reficiam vos; tunc dicere poterimus, ego autem non laboraui subsequens post te.

10 *Hom. 6 in c. 11. Hie.* Idem explicans verba illa; Et dixit Dominus ad me, inuenta est colligatio in viris Iuda, & in habitātibus Hierusalem, inquit Si peccauerimus nos, qui propter Christum Christiani vocamur, & inuētι fuerimus in numero peccatorum; & de nobis dicetur, Inuēta est colligatio in viris Iuda, & in habitantibus Hierusalem cum in Ecclesia Dei tales sint, in quibus reperiatur laqueus iniquitatis, & vincula peccati. Conuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum nos lege mu priores Duplices habemus patres Siquidem antequam crederemus, diabolus pater noster fuit, vt Dominus dicit in Euangelio: Vos ex patre Zabulo nati estis: cum autem crederidimus facti sumus fi j Dei. Si ergo post hæc peccauerimus, cōuertimur ad iniquitates patrum priorum. Si duos non haberemus patres, Dauid non diceret: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populū tuum, & domum patris tui. Quasi pater quippe cœpit, Audi filia, & statim, obliuiscere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prio[ris] [illegible] sus fueris ad peccata conuersus, incidisti in id, quod nun dicitur peccatum, conuersi sunt ad in quita [illegible] suorum priorum. [illegible] semper peccans, [illegible] atur a diabolo: rursumq; [illegible] catus, qui semper ex Deo na[scitur] [illegible] cam iustum ex Deo natum, [illegible] singula virtutis opera, semper [illegible] nascitur ex Deo, Saluator no[ster] [illegible] à Deo Patre [illegible] Ante omnes colles generat me, non (vt qu dam [illegible]) Si semper ex patre na[scitur] Do[minus] [illegible], etiam tu in similitudinem eius, tam adoptionis spiritum habens, semper generaris a Deo per singula opera, & efficeris filius Dei. *Psal. 44.*

11 *Hom 2 in c. 16. Mat. tom. 3.* Idem in expositione Euangelij de communi vnius martyris: Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & c att. Nemo potest ire post Christum, nisi denegauerit se. Denegat autem seipsum, qui priorem vitam suam malam, bona conuersione relinquit: vt puta aliquando luxuriosus, denegat se luxuriosum, conuersus ad castitatem: & qui erat iniustus denegat se iniustū, cum cœperit seruare iustitiam; sic & in omni malitia est dicendum, qui se ab

ea

A conuerterit, secundùm quod præcepit Iesus, denegat quod fuerat. Sic & è contra, qui nō denegat seipsum, se quidem confitetur, denegat autem Christum, à quo & ipse denegabitur Adhuc autem in eo quod dicit, abneget semetipsum, videtur mihi vtile esse exemplum Pauli denegantis seipsum, & dicentis: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Quod enim dicit, Viuo iam non ego, vox est denegantis seipsum, & quasi qui deposuit suam vitam. Suscepit autem Christum in se, vt ipse viuat in eo quasi iustitia, quasi sapientia, quasi redemptio, quasi virtus Dei, in eo operans omnia hæc Tollit crucem, qui dicit, Christo, Cōfixus sum cruci. Qui enim voluerit animā suam saluam facere, perdet illam. Qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet illam. Dupliciter possumus intelligere hoc verbum. Primū hoc modo: si quis amator vitæ præsentis, & putans hanc vitam præsentem esse optimam, parcit animæ suæ, timens mori, & putans animam suam per hanc mortem perire, iste volens hoc modo saluare animam suam, perdet illam, alienā faciens eam à vita æterna. Si quis autē contemnens vitam præsentem propter Christi verbum, & confidens de vita æterna, vsque ad mortem pro veritate certauerit, perdet quidem animā suam quantum ad vitam præsentem, tradens eam pro pietate in mortem, quæ abusiuè dicitur mors, iste, quoniam propter Christum perdidit animam suam, magis eam faciet saluam in vita æterna. Alio modo sic intelligimus textum. Si quis intelligit, quæ est vera salus, & acquirere vult eam salutem animæ suæ, iste abrenuncians hanc vitam, & denegans seipsum, & tollens crucem suam, & sequens Christum, perdit quantum ad voluptates carnales animam suam propter Christum. Et perdens animam suam hoc modo, saluat eam per opera pietatis. Sic ergo abnegare, & tollere crucem, non solùm est mori pro Christo, sed carnalem conuersationem reijcere, sine dubio, & perdere animam non solùm mori est, sed etiam deponere voluptates carnales. Volentes ergo saluare animam nostram, perdamus eam huic mundo, quasi crucifixi cum Christo, & habentes gloriationem in cruce Christi, per quem nobis crucifixus est mundus, & nos mundo, vt consequamur salutem animarum nostrarum in cōuersatione vitæ melioris. Qui denegat se, & tollit crucem suam, ipse est, qui perdit animam suam propter Christum. Et perdens, melius eam saluat, & qui perdit aīam suam quantum ad voluptates carnis, ipse est, qui denegat se, & tollēs crucem suam sequitur Christum. Cui aūt non crucifigitur mundus, ipse facit animæ suæ detrimentum. Ideo duobus nobis propositis, vt si voluerimus mundū lucrari, perdamus animas nostras, aut si animas nostras voluerimus lucrari, perdamus hunc mundum, magis est eligendum, vt mundum perdamus, & lucremur animas nostras, ex eo qđ propter Christum perdimus eas.

IDEM enarrans parabolam vineę, quam plantauit paterfamilias, inquit. In Isaia ipsam vineam accusat plantator, dicens: Expectaui, vt faceret vuas, fecit autem spinas, in Euangelio autem manifestè non vinea accusatur, quasi, quæ non dederit fructus in tēpore suo, sed coloni, qui non reddiderunt fructū temporibus suis. Iterum in Isaia ipsi vineæ minatur: Auferam sepem eius, & erit in conculcationem, &c. Sed & nubibus promittit se mandaturum, nè super vineam pluant illā, quæ domus Israel est, qui nullum fructum fecerunt. In Euangelio autem vineam non inuenimus aliquid patientem: coloni autem omnem suscipiunt iram, vineæ autem promissionem facit, quod eā dabit alijs colonis. Intellige mihi in vnaquaq; aīa quasi vineam, verbum Dei plantatum. Sicut ergo in vineis est aliqđ tps quādo principium fructus demonstrant, & aliud quando florent, quæ sunt demōstrata, & aliud quando acerbescūt fructus, & aliud quando variant, & aliud quando vindemiandi est tps fructus perfectos, & paratos ad præbendum vinum. In omnibus itaque primum vitæ tēpus est infantia, & est tunc vinea ... den,

19 Homi. 19. in ca. 21. Matt.

dens, nisi tantùm habens in se vitalem virtutem. Cum autem cœperit posse lo qui, tempus est generationis. Postea autem perducitur vsq; ad perfectum virtus, producés diuersos, atque perfectos charitatis, & gaudij, & pacis, cęterarúque virtutum fructus.

14 *Hom. 8. in c. 1. Luc.* IDEM exponens illa verba; Magnificat anima mea Dominum, dicit. Si Dominus nec augmentum, nec decrementum recipere potest, quomodo Maria clamat: Magnificat anima mea Dominum? Si considerem Dominum Saluatorem imaginé esse inuisibilis Dei, & videam animam meam factam ad imaginé Conditoris, tunc videbo, quoniam in exemplum eorum, qui solent imagines pingere, vnusquisque nostrû ad imaginem Christi formás animam suam, aut maiorem ei, aut minorem ponit imaginem, vel sordidam, vel clará, atque lucétem ad effigié imaginis principalis. Quando igitur grandem fecero imaginem imaginis, idest animam meam, & magnificauero eam opere, cogitatione, sermone, tunc imago Dei grandis efficitur, & ipse Dominus, cuius imago est in nostra anima magnificatur. Et quomodo crescit Dominus in nostra imagine, sic si peccatores fuerimus, minuitur, atque decrescit.

15 *Hom. 5 in Hexam. Isa. 5.* BASILIVS sic habet. Non cessat vbique Deus vitibus nostras animas comparare. Vinea namque facta est dilecto, inquit, in loco pingui, & sępem circumposuit. Animas humanas vineá dicit, circundedit septo tum ea securitate tutelave, quæ ex præceptis resultat, tum ipsa custodia Angelorum. Immittet enim se, aut medium constituet Angelos Domini in circuitu metuentium eum. Deinde quasi valla, siue perticas nobis defixit, positis in Ecclesia primùm Apostolis, secundò prophetis, tertiò doctoribus. Exemplis præterea veterum hominum, beatorumq; sensus nostros in sublime erexit, neque permisit in humum nos esse deiectos, ac dignos esse qui conculcemur. Vult etiam nos quasi clauiculis, aut alijs arboribus, amplexibus charitatis proximis innixi, ac adhærere, & in ipsis cuiam conquiescere, vt iugi affectu sursum versus feramur, & quasi arbustiuæ vites nos ipsos adęquemus sublimium fastigijs arborum. Quin & à nobis ea poscit, vt dum defodimur, sustineamus. Sanè anima tantisper defoditur, dum se tenacibus exuit mundi curis, quæ cordib. nostris grauissimo sunt oneri. Itaque, qui carnalé hunc deposuit amorem, qui pecuniarú à se excussit auiditaté, qui sup[er]bijs ... quendæ mundialis gloriolæ aff. ctat omnem despuédam prorsus duxit, & asper nabilem, is sanè inani onere terrenæ istius prudétiæ abiecto, veluti defossus respirauit. Opus proinde sit, vt nè vané hanc nostram sinamus sarmétis noxijs siluescere, & luxuriari, idest nè qu d in obeundis vitæ huius nostrę munijs per ostétationem designemus, nec laudem venemur humanam, magis verò adnitamur fructuosi vt simus.

16 *Hom. 17. in Psal. 115.* IDEM edisserens verba illa; Calicem salutaris accipiam, inquit. Vbi ad memoriam reuocauit innumera erga se Dei dona, horum contemplatione anxius, ait: Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi? Non vtique victimas, non incensum holocaustorum. Quid igitur? Vitam omnem meam, eoq; dicit: Calicem salutaris accipiam, appellatione calicis tolerantiá subindicans, sudoremque certaminum in gratiam tuendæ pietatis, simulq; conatum ingentem, quo ad mortem vsq; aduersus peccatum resistimus. Ob id dicat; Calicem salutaris accipiam, hoc est, sitienter & cupidè contendo ad perfectionem per martyrium, animæ nimirum, corporisq; requiem ducens, nec item dolores, quæ pro pietate decertaturus, tolerabat supplicia. Ait itaque, meipsum Domino offeram in oblationem, cum cętera omnia existimem munifici adeo benefactoris dignitate longè esse inferiora.

17 *In lib. de regulis fusius disp. in prolog.* IDEM dicit. Quomodo vitá cum Iob portio ego collocari, qui ne leuissimum quidem incommodum vnquam cum gratulatione susceperim? Quomodo cum Dauid, qui lenitatem aduersus hostem non adhibuerim? quin cum Daniele, qui non per continentem ab-

stinens

...lacentiam, & precationem sedulâ Deû exquisiuerim? quin denique cum sanctis singulis viris, qui illorum vestigia secutus non sim? Quis quæso ludorum Gymnicorum arbiter, adeo nullo est iudicio, qui paribus censeat oportere coronis dignari, & qui ex certamine victores euaserint, & qui nullum in certaminibus laborē suscipere voluerint? Quis exercitus ductor vnquam in æquam prædæ partem cum victoribus eos vocauit, qui nec piam in prælio cōparuerint? Qui solem suum oriri facit, is excelsitate etiam mulctat: qui imbrem dat, etiam ignem pluit. Quoniam igitur neque salui esse possunt, qui opera, quæ fieri Deus iusserit, non fecerint, neque periculo vacat, si quis eorum aliquid præterierit, quæ imperata sint. Siquidem graue est hoc arrogantiæ genus, velle nos legislatori, iudices assidere, & delatis ab eo legibus, pro arbitrio nostro alias asciscere, & approbare, alias repudiare.

4. Reg. 1.

18 CHRYSOSTOMVS in illa verba; Vos estis sal terræ, ait. In hoc ostendit non ad vnam, aut alteram ciuitatem Apostolos mittere, sed ad totum mūdum varijs criminibus oppressum. In his verbis, terribiles ac seueros ponit magistros. Hoc est enim omnino mirabile, quia non adulantes, neq; palpantes, sed è diuerso salis instar viētes, ferè omnibus se tam desiderabiles reddiderunt. Vos estis lux mundi. Prius autem sal posuit, deinde lumen, vt discas quantum sit verborum vrentium beneficium, quantumq; commodum honestæ, rectæq; doctrinæ. Hæc siquidem stringit animos, facitq; anteos ius ad lumen virtutis aspicere, ad quam velut apprehensa manu pertrahit audientes. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio. Rursus eos per ista ad bene viuendi diligentiam cohortatur, ostendens, vt studeant esse solliciti, quasi ante omnium oculos constituti, & in medio orbis terrarum certantes theatro.

Hom. 15. in cap. 5. Mat. 13. 2.

19 IDEM explicans verba illa; Lucerna corporis tui est oculus tuus, ait. Sicut enim postquam corporalium oculorum lumen extinctum est, omnia iā membra in miseria versantur, ac tenebris, ita etiam mente cæcata, innumeris prorsus malis, hominum vita cumulatur. Sicut ergo in corpore hoc maximè prouidemus, vt oculos habeamus incolumes, sic etiam in anima, intellectus conseruemus salutem. Si verò cæcamus istum, quo alijs quoq; debemus lumē inferre, vnde iam ipsi poterimus aspicere? Sicut enim, qui caput ipsum fontis obstruxit, totum simul exiccauit & fluuium, sic etiam, qui oculum mentis tenebris obduxit, omnes quoque vitæ istius actus vna confusione cęcauit. Propter quod ait: Si lumen, quod in te est, tenebræ sint, ipsæ tenebræ quantæ erunt? Quando enim lucerna extinguitur, quādo gubernator mergitur, quando dux ipse capitur, quæ tandem obedientibus superest spes salutis? Dedit nobis intellectum Deus, vt ignorantiam fugemus è mentibus, vt rectum teneamus, iustumq; iudicium, & contra diuersarum impugnationū varios incursus, hoc quasi quodam scuto vsi ac lumine, maneamus innocui, atque muniti. Nos verò tantum hoc Dei donum temerè prodimus propter superflua ac vana prorsus. Quid enim prodest auratis armis milites refulgere, cum ducitur rex ipse captiuus? Quod lucrum est ornatæ depictæq; nauis, cum ipsius mergitur gubernator? Quænam illa est bene cōpositi corporis pulchritudo, cum faciés oculos amisit? Quemadmodū igitur si medicum, cuius sanitas ad aliorum ægritudines depellēdas necessaria est, ipsum in ægritudinē mittas, & in deaurato cubiculo, lectuloq; argenteo iacere præcipias, nihil proficiet omnino languentibus, ita etiam si mentis principale corrumpens, quo scilicet ingruentibus potes vitijs repugnare, thesauro feceris assidere, non modo nihil profeceris, sed totam omnino animum læseris. Si enim oculis effossis, nulla ferè iucundi ate mulcemur pp miseriā, quam de istorū priuatione sentimus, multò id magis in submersione mentis, & cæcitate patimur,

in cap. 6. Mat. Simile.

Simile.

20

Vt enim in tenebris ambulantes, nihil manifestè, vereque cõspiciunt: si enim funem viderint, serpentem putant, si inter montes, ac prærupta deuenerint, præmoriuntur pauore: sic etiam isti nulla prorsus metuenda cernentes, sola suspicione terrentur: nam pauperem contremiscunt, immo quantulumcunque dispendium.

21 *Homi. 56. in ca. 16. Matt.*

IDEM enarrans illa verba: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me, dicit. Tria continet sermo hic, abnegationem sui ipsius, & vt crucem accipias, & sequaris Christum. Si intelligas quid sit alium abnegare, tunc intelliges quid sit abnegare seipsum. Qui alium iam abnegauit, si cædi eum virgis videat, si arceri vinculis, quidquid aliud mali pati eum conspexerit, non occurrit, non auxiliatur, non flectitur, nec prorsus vllo modo mouetur, ceu ille, qui penitus ab illo alienatus est. Sic igitur nullo nos pacto corpori nostro parcere vult, vt neque si cæditur, neque si pellitur, nec si quid aliud huiusmodi patitur, ei parcamus. Quid dixi, non parcamus, cum id profectò sit verè parcere? Nam etiam tunc parres maximè filijs parcunt, cum magistris tradentes maximè rogant, nè parcant. Sic igitur Christus non dixit, nõ parcas, sed significatius, denegate ipsum, pericula subi, certaminibus te offer, & quasi alius hæc patiatur, sic afficiare. Non dixit neget, sed abneget, vt hac adiunctiuncula plurimũ addat, cum abnegare multò plus quàm negare sit. Tollat crucem suam addit, vt abnegãdos nos esse, vsq; ad mortem, & mortem turpissimam, quam designans non dixit, abneget semetipsum vsque ad mortem, sed tollat crucem suam, non semel, nec bis, sed continuè per totam vitam hanc tecum mortem circumferas. Quare si mortem obire oporteat, & eam turpissimam, & æstimatione hominum pessimam, ferenda sunt omnia æquo immo læ:oani mo. Et sequatur me. Nam quomodo posset quis sic talia pati, vt Christum non sequeretur, si nihil videlicet propter ipsum pateretur? Quippe latrones, & alij, multa plerũque talia patiuntur & Sequi ergo Christũ, est propter ipsum omnia sustinere, & alias virtutes non negligere. Multi diabolum sequentes, multa patiuntur, & vitam propter ipsum perdunt, qui & in hac, & in futura vita sibi ob[...]unt: nos vtraque vita potiamur, faciamus obsecro.

22 *Homi. 80. in ca. 25. Matth.*

IDEM in expositione illius loci: Et segregabit oues ab hædis, dicit. Nunc non segregari, sed mixti sunt vniuersi, tunc verò ita distincti, vt pateant vniuersis. Hac etiam appellatione mores vtriusque partis aperiuntur, cum alij hædi, alij oues nuncupentur, vt aliorũ sterilitas, quia nihil ab hædis producitur, aliorum fertilitas ostendatur. Vberes enim, & multi ab ouibus fructus proficiscuntur, alij lactis copia, alij elegantia lanæ, alij fœtu, quibus omnino hædi carent. Vnde ouibus dixit: Venite benedicti Patris mei, percipite paratum vobis regnũ à constitutione mũdi. Quibus bonis hoc nomen conpensari potest, vt benedictus sis, & a patre ipso benedictus? Nec dicit, accipite, sed hæreditate quasi propria, quasi vestra, quasi paterna, quæ vobis à principio debebantur. Hæc autem retribuuntur, non solùm, quia in carcere existẽtibus succurrerunt, sed quia visitauerunt: nõ quia ægrotantibus medicauerunt, sed quia venerunt ad illum: nec quia sumptuosam mensam esurientibus erogauerunt, sed illorum inopiam leuauerũt adhibitis necessa[...]js. In [...] autem nõ dicit: Ite maledicti patris mei, sed maledicti, non enim ipse, sed opera eis propria maledixerunt. In ignem æternum, non vobis, sed diabolo, & Angelis eius paratum.

23 *Homi. 15. ex imperfect. in Matth.*

IDEM in illa verba: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum, ait. Qui collocat thesauros in terra, non habet, quid speret in cœlo. Vt quid enim aspiciat in cœlum, vbi nihil re[...]tum habet? Propterea, siue lætatur, in carnalibus, & terrenis læt[...] siue c[...]tatur de carnalibus & terrenis tristatur. Qui autem diuitias suas r[...]it in cœlo, nõ habet spem in terra: vt quid enim delectetur in terra, qui nihil habet in terra?

Ideo

Ideo siue lætatur, in spiritualibus lætatur, siue tristatur, de spiritualibus tristatur. Ergo peccatorum, & lætitia mala, & tristitia peior, quia aut de lucro terreno lætantur, aut de damno tristantur. Iustorum autem, & lætitia bona, & tristitia melior: quoniam, aut de iustitia lætantur, aut de peccato tristantur. Si enim aliqua causa mortis aduenerit, si quidem spes illius in terra sit, tristatur, quasi de domo sua ad peregre vadens, non dicam ad tormenta: si autem spes eius in cęlo sit, gaudet, quasi de peregre ad domum propriam reuersurus. Qui thesaurizat in terris, dupliciter facit peccatum. Primò quia male congregat: secundò, quia cor habens in terra, numquam quæ Dei sunt, recordatur, sed semper, quæ terræ. Et qui thesaurizat in cęlo, dupliciter iustitiam facit. Primò, quia bene fœnerat: secundò, quia spem habens in Deo, semper quæ Dei sunt cogitat, non quæ terræ. Et sicut qui [illegible] in terra, [illegible] concupiscentia terrena, facit eum magis sollicitum esse, non [illegible] nè minuat in se, sed vt magis eum augeat: sic & qui thesaurizat in cœlo, ipsa concupiscentia spiritualis, facit eum sollicitum, non solùm, vt non perdat, quod habet, sed adhuc, vt augeat super id, quod habet. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Illius oculus lucidus est, qui [illegible] ad Deũ: illius mens spiritualis, & munda est, nec terrenis concupiscentijs ornata, sicut scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Sicut n. qui ægros oculos habet, si ponas eum in aliquo obscuro, tenebrosoque loco, melius videt: si autem ponas eum in sole, nihil videt, quia oculus eius non suffert solis candorem. Sic homo mundialis, qui oculum, idest, mentem terrenis desiderijs sordidam habet, & turbulentam, si ponas eum in rebus mundialibus sapit, & astutus est, si autem trahas eum ad res spirituales, tenebrescit, ac nihil sapit, quia mens illius desiderijs corrupta terrenis, iustitiæ bonum non sentit, quia nec delectatur in eo, præoccupatum enim habet cor circa delectationem terrenam. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Quæ sunt in nobis tenebræ? Sensus carnales, maleuoli, & iniqui, qui semper desiderant, quæ sunt tenebrarum, & non lucis. Qui ergo oculum habet mundum, idest mentem spiritualem, cęlestia semper aspicientem, corpus suum seruat lucidum, idest, sine peccato. Qui autem oculum, idest, mẽtem habet, aut malignitate aliqua tenebrosam, aut diuitiarum concupiscentia turbulentam, tenebrosum possidet corpus, & in peccatis. Si autem lumen, quod in te est, tenebræ sint, ipsę tenebrę quãtæ erunt. Caro tenebrosa dr̃, quia regulariter habet peccandi propositum: lumen autem est in corde. Si ergo ipsa anima diuina cum sit, & data ad illuminandam carnem, fiat quasi carnalis, & terrenis concupiscentijs contenebrescat, & terrena semper aspiciens, illius talis hominis caro iam vide quomodo inuoluta sit tenebris peccatorum. Si.n. in viro iusto, contradicente sibi rationali anima, semper caro surripit animæ, & quod suum est agit, quantis putas in homine malo iniquitatib. se inuoluet, a.o. quando anima, quæ contradicere illi debuerat, consentit ei, cõsilia concupiscens?

24

Sap. 5.

IDEM enarrans verba illa: Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt, ait: Ideo numerat Deus aliquos, nè aliquid perdat ex ipsis, sicut dicit ꝓpheta: Mihi autẽ nimis honorati sunt amici tui Deus: Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur. Non minuuntur, qui numerati sunt, sed etiã multiplicatur. Vis scire dignitatem numeratorum, considera ouẽ illam, quomodo pastor non requieuit per desertum discurrere, donec inueniret illam, & ad pristinum numerum reduceret. Nullã ex omnibus se habere putabat, si de numero suo vna periret. Qui autem perituri sunt non numerantur. Peccatores autem, vt quid numerẽtur, qui esse non æstimantur? Illud enim numerat Deus, quod vult possidere, quod autem non vult habere, vt quid numerat? Ergo passeres sunt meliores, quàm peccatores?

19 Homi. 25. in ca. 10. Matth.

Infra 28

natores? Non, sed similes. Sicut enim Deus non dixit, quia non cadunt, sed sine voluntate Dei nō cadunt, quæ vult vt ad vsum humanum occidantur. Sic voluntas Dei est, vt homo, qui sine lege Dei vixit, sine lege & pereat, & qui Deum non aspexit, non aspiciat illum Deus. Quanta autem sit dignitas numeratorum, etiam in libro Numerū ostēditur, quoniā electi numerantur a Moyse, præcipiente Deo Non numerātur inter eos fęminæ: fęmina autem intelligitur corruptio corporalis. Omnis autem vir mollis animo, remissus in fide, & correptus in actibus, femina est animo, & ideo non numeratur inter laudatos. Illic seruilis conditio excludebatur, hic autem seruilis conuersatio expellitur apud Deum. Item neque Ægyptus mundialis. Qui ergo diligit mundum, in sæcularibus negotijs gaudet. Ille non numeratur, quia anima Ægyptius est: Ægyptius autem si cęlestia amauerit, Hebræus est. Item nec puer nominatur, ille, qui puer est sensibus, malitia autem perfectus est: qui autem malitia puer est, sensibus perfectus est. Vestri autem & capilli capitis numerati sunt omnes. Spiritualiter autem capilli sunt subtiles animæ, quæ de spiritu Christi quasi de capite ipsorum prodeunt. Voluptas autem præcindit eos de capite.

Nu. 1. & 3. & 26.

26 Ho. 52 in c. 25. Mat. in qua exponit Euang. decem Virg.

Idem ait. Decem virgines omnes homines sunt. Omne genus peccatorū in quinq; diuiditur, & omne genus iustorum similiter in quinque. Christiani omnes fatuæ virgines sunt, aut sapientes. Fatuæ virgines sunt, quæ fidem Christi habent, opera autem iustitiæ non habent. Ait autem; Tunc simile erit regnum cœlorū decem virginibus. Quia modò non apparet, quæ prudentes sint, & quæ fatuæ, sed tunc multæ quę videbantur prudentes apparebunt fatuæ, & è contra. Et venerunt obuiam sponso, & sponsæ. Bene ait, venerunt quando ex illa die, qua homo credit Christo, quasi de se ipso egressus, & de mundo, ire videtur obuiam Christo, qui a quotidie Christi expectat aduētū, & quasi in via stat. Propterea, & Iudæi exituri de Ægypto expediti, & præcincti visi sunt agnum manducare, & ad exeundum parati, ostendentes nobis, quomodo quicunque nostri agni Eucharistiam manducant, ita debent semper esse expediti, quasi quotidie exituri de mundo. Infra: Amen dico vobis nescio vos. Signa spiritus mei in vobis non video. Imaginem meam non cognosco in vobis. Imago autem mea est fugere malum, & facere bonum, vos autem è contra fugistis bonum, & operati estis malum. Non potestis meorum militum præmia accipere, qui tyranni vexilla portatis. Non possum meos dicere, in quibus meum nihil cognosco.

Exo. 12.

27 Hom. 54. Simile.

Idem enarrans locum illum: Et congregabuntur ante eum omnes gentes, ait: Sicut in nocte, rerum facies non apparet, sed gemma quasi lapis videtur, & lapis quasi gemma existimantur: sic ante aduentum Christi humanorum cordium differentia non apparebat, sed & mali quasi boni sustentabantur, & boni quasi mali contemnebantur. Tunc segregabuntur ab inuicem &c. Sicut in tempore hiemis inter virides, & aridas arbores discretio non est, cum autem venerit tempus illud beatum vernale, discernuntur. Ita tunc vnusquisque secundùm quidem fidem suam, & secundùm opera sua manifestabitur, impijs quidem nulla proferētibus folia, nullum ostendent bus fructum, sancti autem, & folijs vestientur vitæ æternæ, & fruct bus ornabuntur gloriæ. Oues sunt homines iusti propter mansuetudinem, quia ipsi neminē lædunt, propter patiētiam, quia cum ab al js læsi fuerint, sustinent. Et sicut ouis ad mortem ducitur, & non clamat, sic & sancti maledicuntur, & non remaledicunt, percutiuntur, & non repercutiunt, bona eorum diripiunt, & illi non contradicunt, dolorem sentiunt, & clamorem non emittunt. Hædos autem homines peccatores dicit, quia in capris naturaliter hæc sunt vitia, libido præ cæteris animalibus, superbia, rixa. Semper enim se percutientes inceedunt. Item inuidi sibi alterutro inuidēt,

Simile.

Simile.

sicut

stat significat Salomon de inuidis dicens: Sicut capra, sic aspicit ruinam proximi sui. Item capræ multum trahuntur concupiscentia gulæ. Propter gulam namque suam per saxa, & præcipitia ambulant, & super præcipitia se suspendunt. Item clamoribus super omnia garrulæ. In omnibus his vitijs peccatores abûdant, & ideo hædis sunt assimilati. Meritò iustos ad dexteram collocat, quia non cognouerunt sinistram: meritò impios ad sinistrã, quia numquam cognoscere voluerunt dexteram. Vias enim, quæ à dextris sunt, nouit Dominus, peruersę autem sunt, quæ à sinistris sunt.

Eccl. 11. *Prou. 4.*

28 *Homi 23 Variarum in Matth.* IDEM quærens, cur Dominus ficulneam maledixerit non habentẽ fructum, cum tempus non esset ficorum, dicit. Hoc factum est, vt edoceat quâta pœna homo dignus sit, qui modò cum tempus sit bene operandi, fructus nõ ferat. Quod Christus Dominus esurit in homine, illud est, vt faciat voluntatem Patris sui, qui in cęlis est. Infructuosas arbores Dominus in vinea sua permanere non patitur, sicut ipse in Euangelio suo testatur: Ecce triennium est, ex quo venio, & fructum in arbore ista non inuenio. Succide illam, vt quid.n. terram occupat? Non te patiar, sine fiu ctu consistere, qui infructuosas arbores iussi amputare. Esto itaque homo arbusculæ tuæ valde diligens cultor, vt in ea, arida quæcumq; sunt, abscindantur, quæ infructuosa sunt, amputentur, quæ fructuosa sunt, excolantur.

Luc. 13.

29 *Eph 4 ad Rusticum monachũ. c. 1.* HIERONYMVS sic dicẽs inquit. Perspicuum est, si negotiatores sęculi tanta sustinent, vt ad incertas, peritura(q;) diuitias perueniant, & seruent cum animæ discrimine, quæ multis periculis quæsierunt; quid Christi negotiatori faciendum est, qui venditis omnibus quærit preciosissimam margaritam, qui totis substantiæ suæ opibus emit agrum, in quo reperiat thesaurũ, quem nec fur effodere, nec latro possit auferre.

30 *Ep. de cele bratione pascha. to. 4.* IDEM sic habet. Philosophi ex ipsis cornibus Lunæ, quæ à Sole auersa sunt, siue crescentis, siue decrescentis, cõiecerunt eam, vel à Sole illustrari, & quantò magis ab eo recederet, tãtò magis ab ea parte, quæ terris apparet, radios eius excipere, quantò autem ad eũ magis post dimidium mensem ex alio semicirculo propinquaret, tantò magis à superiori parte illustrata, ab ea parte, quam terris auerteret non posse excipere radios, & propterea videri decrescere, vel si haberet suum lumen, illud haberet ex vna parte in hemisphærio, quam partem eum recedens à sole paulatim terris ostenderet, quasi augmẽta monstraret, dum nõ addatur, quod deerat, sed perdatur, quod inerat, ac rursum paulatim abscondere, quod patebat, & ideo videri decrescere. Sed qdlibet horum duorum fit, illud certè manifestum est, & cuiuis aduertenti facilè cognitu, quod Luna, nõ augeatur ad oculos nostros, nisi à Sole recedendo, neque minuatur, nisi ad Solem ex parte alia appropinquando. Attende, nunc quod in Prouerbijs legimus: Sapiens permanet sicut Sol: nam stultus, vt Luna mutatur. Et quis est sapiens qui permanet, nisi sol ille iustitiæ, de quo dicitur: Ortus est mihi sol iustitiæ, & quem sibi non fuisse ortum in die nouissima plangentes impij, dicturi sunt: Iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Quis ergo est ille stultus, qui tanquam luna mutatur, nisi Adam, in quo omnes peccauerũt? Anima quippe humana recedens à sole iustitiæ, ab illa, s. interna contemplatione incõmutabilis veritatis, omnes vires suas in terrena conuertit, & eò magis magisq; obscuratur in interioribus, ac superioribus suis: sed cum redire cœperit ad illam incommutabilem sapiẽtiam, quãtò magis ei ppinquat affectu pietatis, tantò magis exterior homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diẽ. Omnisq; illa lux ingenij, quæ ad inferiora vergebat, ad superiora conuertitur, & à terrenis quodammodo aufertur, vt magis, magisq; huic sæculo moriatur, & vita eius abscondatur cum Christo in Deo. Mutatur ergo in deteriùs ad exteriora progrediens, & in vita sua proijciens intima sua; & hoc ter-

Sap. 5. *Eccl. 27.* 31

ræ, id est, eis, qui terrena sapiunt melius videtur, cum laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur. Mutatur autem in melius, cum intentionem suam, & gloriā à terrenis, quæ in hoc sæculo apparēt, paulatim auertit, & ad superiora, interiora conuertit: & hoc terræ, id est, eis, qui terrena sapiunt, deterius. Vnde impij infructuosam agentes pœnitentiā, etiam hoc sunt inter multa dicturi: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij, nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam.

Psal. 9.

32 IDEM enarrans verba illa: Dies Domini super omnē turrim excelsam, & super omnem murum munitum, inquit. Turris, vel ob munitionem vrbis ædificatur, vel ob speculam, vt longè veniens cernatur hostis. Vnusquisq; ergo nostrum debet ædificare turrim prius sumptibus supputatis, nè iuxta Euangelicam parabolam, cum explere opus nequiuerit, rideatur: sin autem erecta in superbiam, firma non habuerit fundamenta, cadet super eum, à quo ædificata est, sicut illa in Siloe quæ decem & octo homines interfecit. In consequentibus quoq; lecturi sumus, quòd Deus in vinea sua ædificauerit turrim, & fecerit torcular, & maceriam circundederit. Sed hæc omnia destructa sunt, atq; vastata, quia vano superbiæ supercilio intumuerint. Muri quoq; extruūtur excelsi, nè cito ciuitas destruatur, nè hostibus pateat, quia circundantur Ecclesiæ à sapientissimis viris, & omni ratione firmantur, nè quod dogma peruersum præualeat veritati. De istiusmodi muris Deus loquitur ad Hierusalē: Ecce super manus tuas depinxi muros tuos, & in conspectu meo sunt semper. Sin autem hi qui prius impugnauerāt Ecclesiam, cognita veritate transierint ad fidem, & pugnauerint pro ea quam ante impugnauerunt, tunc illud implebitur: Cito ædificaberis ab his, à quibus destructa eras.

Lib. 1. in c. 2. Isaia. to. 5.

Luc. 14.

Isa. 5.

33 IDEM explicans verba illa: Et qñ nata es non es sale salita, inquit. Tenera infantium corpora, dum adhuc vteri calorem tenent, & primò vagitu, laboriosæ vitæ testantur exordia, solent ab obstetricibus sale contingi, vt scciora sint, & restringantur. Porrò Hierusalem, quæ de malis parētibus nata est, nihil saporis, nihil diligentiæ conseeuta est. Qui autem renascuntur in Christo, dicitur ad eos: Vos estis sal terræ. Et præcipitur eis ab Apostolo: Sermo vester semper in gratia sale sit cōditus. Vnde & vulgo sapientes salsi, & stulti vocātur insulsi. Et in Leuitico lege sancitur: Omne sacrificium vestrum sale salietur. Non cessabit sal testamenti Domini de sacrificijs vestris, in cunctis muneribus vestris sal offeretis. Qui hoc sale conditus fuerit, & omnem putorem, humoremq; noxium huius admixtione siccauerit, vltra non dicet: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ. Nec inuoluta pannis, vt sale siccetur corpus, panni adhibentur, nè sal defluat.

Lib. 4. in cap. 16. Ezech.

Matt. 5.

Coloss. 4.

Leuit. 2.

Psal. 37.

34 IDEM in enarratione illius loci: Quærite Dominum māsueti terræ, qui iudicium eius estis operati, ait. Septuaginta interpretum lectio, & nostra vulgata tam varia est in hac re, vt septuaginta legentes. Quærite Dominum omnes humiles terræ, iudicium operamini, in malam partem hūc locum interpretentur, in quo humilis terræ appellatur, qui peccatis humiliatus est, nec potest dicere cum Christo: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Et in alio loco sermo ad sanctum dirigitur: Quantò maior fueris, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Qui autem peccatis humiliatus est, & aggrauatus est conscientia delictorum, ac loquitur: Sicut onus graue grauatæ sunt super me, iste debet audire: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: hæc iuxta septuaginta interpretes. Cęterū iuxta Hebraicum alius sensus est, dicitur enim ad sanctos: O vos, qui mea præcepta custodistis, qui in terra positi, & scientes quia omnis, qui se humiliat, exaltabitur, imitati estis mansuetudinem meam, & iudicium estis operati, quęrite Dominum in mansuetudine vestra,

In cap. 2. Sophon. to. 5.

Matt. 11.

Eccl. 3.

Psal. 37.

stra, quærite iustum, quærite mansuetum, vt quidquid in vestra mansuetudine minus est, ab eo qui fons est mãsuetudinis, impleatur. Si quo modo abscondamini in die furoris Domini: hoc est, si fortè possitis ex eo quod quęsistis Dominum, & iustitiam estis operati, iram Dei vitare venientis. Si autem de his dubitat, qui eius iudicia fecerint, dicẽs. Si quo modo abscondamini in die furoris Domini, quid fiet de peccatoribus?

99 *Lib. 2. in c. 17. Prou. v. 8.* IDEM exponens illa verba: Gemma gratissima expectatio præstolantis, quocumque se verterit, prudenter intelligit, dicit. Qui præmia futura fideliter expectat, quasi gemmæ splendidissimæ possessione lætatur. Nam & in Euangelio negotiator sapiens, pro acquisitione preciosæ margaritæ, idest, desiderio cęlesti, omnia quæ habuit, vendidit: talisque exactor, siue aduersa, seu prospera contigerint, à sua in tentatione non flectitur, prudenter intelligens, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

38 *Lib. quæst. in Matth. 10. 4.* AVGVSTINVS edisserens locũ illum: Estote prudentes, sicut serpẽtes, & simplices, sicut columbæ, dicit. Serpens totum corpus objicit persequenti, vt tueatur caput. Vel qd per angustias se coarctans, veteri tunica exutus innouetur. Quod impletur, quando pro Christo se omni periculo exponunt. *Matt. 7.* Imitantur etiam serpentem, quibus dictum est: Intrate per angustam portam cum vetere homine exuuntur. Nam si cauendum malum, ita moneret, vt violenter resistendum esset malis, non supra dixisset: Mitto vos, sicut oues in medio luporum. Simplices autem sicut columbas esse voluit ad nulli nocendũ. *Mat. 10.* Nam hoc genus auis, nullum omnino animalium necat, non solùm grandiũ, contra quæ vires non habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeres aluntur. Discunt ergo ex similitudine columbarum, nisi prorsus nocere ad societatem suam pertinenti participationis rationis. *Mat. 13.* *Infra* de zizania non eradicanda mãdans Dominus, ait: Nè fortè eradicantes zizania, eradicetis simul & triticum. Verùm intuendum, quia etiam boni, cum adhuc infirmi sunt, opus habent in quibusdã malorũ permixtione, siue vt per eos exerceantur, siue vt eorum comparatione magna illis exhortatio fiat, vt nitantur ad melius, quibus sublatis, altitudo charitatis quasi euulsa marcescat, quod est eradicari. Nam sic ait Apostolus: Vt in charitate radicati, & fundati, possitis cõpręhendere. *Ephes. 3.* An fortè ideo simul eradicatur triticum, cum auferuntur zizania, quia multi primùm zizania sunt, & post triticum futuri sunt. Qui nisi patienter cum mali sint tolerentur, ad laudabilem mutationem non peruenient. Itaque si euulsi fuerint, simul eradicabitur & triticum, quod futuri essent, si eis parceretur. *Infra:* Pretiosam margaritam vocat, vel dilectionem proximi, vel Christum Dominum. *Mat. 13.* Pretium autem eius nos ipsi sumus, qui ad eam possidendam non sumus liberi, nisi omnibus pro nostra liberatione contẽptis, quæ temporaliter possidentur: venditis enim rebus nostris, nullum earũ maius accipimus prætium, quàm nos ipsos, quia talibus implicati, nostri non eramus, vt rursus nos ipsos pro illa margarita demus, non quia tanti valeamus, sed quia plus dare non possumus.

39 *In lib. 83. quæstion. Mat. 25.* IDEM enarrans Euangelium decem virginum, ait. Decem numerus virginum, quarum quinque admittuntur, quinque excluduntur, bonorum, & malorum discretionẽ significat. Quapropter si virginitatis nomen honorabile est, cur receptis exclusisq; commune est? Deinde, quid sibi vult numerus in vtraq; parte quinarius? Quid significat oleum, & quod sapientes petentibus non communicant, cum misericordes esse oporteat ad præstandum ex eo, quod habent, dicente Domino: Omni poscenti te tribue? *Luc. 6.* Quid est aũt, quod possit dando non sufficere vtrisque? Videntur itaque mihi quinque virgines significare quinquepartitam continentiam à carnis illecebris. Continendus est enim animi appetitus à voluptate oculorum, à voluptate aurium, olfaciẽdi, gustandi, tangendi. Sed quia ista cõtinent.a

tinentia partim coram Deo fit, vt illi placeatur in interiori gaudio conscientiæ, partim coram hominibus tantùm, vt gloria humana capiatur, quinq; dicuntur sapientes, & quinq; stultæ, vtraque tamen virgines, quia vtraque continentia est. Lampades autem sunt opera, quæ secundùm istam continentiam fiunt. Omnes verò acceperunt lampades, & venerunt obuiam sponso. Intelligendum est ergo Christi nomine censeri, de quibus agitur: non enim possunt, qui Christiani non sunt, sponso Christo venire obuiam. Sed quinq; fatuę acceptis lampadibus suis non sumpserunt oleum secum. Multi.n. quamuis de Christi bonitate plurimùm sperent, gaudium tamen non habent, dũ continenter non viuunt, nisi in laudibus hominum. Non ergo habent oleũ secum, nam ipsam lætitiam, oleo significati arbitror. Propterea vnxit te De⁹, inquit, oleo exultationis. Qui autem non propterea gaudet, quia Deo intrinsecus placet, non habet oleum secum. Prudentes verò acceperunt oleum secũ in vasis suis cum lampadibus, idest, lætitiam bonorum operum in corde, atq; conscientia posuerunt. Sicut Apostolus monet: Probet se homo, & sic laudem habebit in semetipso, & non in altero. Tardante verò sponso, dormitauerunt omnes, quia ex vtroque genere continentium hominum, siue eorum, qui coram Deo exultant, siue eorum, qui in laudibus hominum acquiescũt, moriũtur hoc interuallo temporis, donec in aduentu Domini fiat resurrectio mortuorum. Media autem nocte, idest, nullo sciente, aut sperante (quippe cum ipse Dominus dicat: De die autem illa, & hora, nemo scit. Et Apostolus: Dies Domini tanquam fur in nocte veniet. Ex quo significatur eum pęnitus latere, cũ venerit:) clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. In ictu oculi, & in nouissima tuba omnes resurgemus. Ergo surrexerũt omnes virgines illæ, & aptauerũt lampades suas, idest, rationes reddendas operum suorum. Oportet enim nos manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Dixerunt stultæ sapientibus: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur. Quorum enim facta, aliena laude fulciuntur, eadem subtracta, deficiunt. Itaque hominum, qui corda non vidẽt, testimonium volunt habere apud Deũ, qui cordis inspector est. Responderunt prudentes: Nè forte nõ sufficiat nobis, & vobis. Vnusquisq; enim pro se rationẽ reddet, nec alieno testimonio quisquam adiuuatur apud Deum, cui secreta cordis apparent, & vix sibi quisque sufficit, vt ei testimoniũ perhibeat conscientia sua. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? Inde est, quod Apostolus ait: Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neq; meipsum iudico. Quapropter, cum de seipso quisque, aut non omnino, aut vix posset veram ferre sententiam, quomodo potest de alio iudicare, cum nemo sciat quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ite potius ad vendentes, & emitte vobis. Non consilium dedisse putandæ sunt, sed etiamen earum ex obliquo cõmemorasse. Vendunt enim oleum adulatores, qui siue falsa, siue ignorata laudando, animas in errorem mittunt, & eis vana gaudia tanquam fatuis conciliando, nõ intelligunt illis dictum esse: Qui vos fęlices dicũt, in errorem vos mittunt. Melius est autem obiurgari à iusto, quàm à peccatore laudari. Corripiet, vel emendabit me iustus in misericordia, & increpabit me, oleum autẽ peccatoris non impinguet caput meũ. Ite ad vendentes, & emite vobis, idest, videamus nunc quid uos adiuuant, qui vobis laudes vendere consueuerunt, & vos in errorem inducere, vt non corã Deo, sed ab hominibus gloriam quæratis. Euntibus illis emere, venit sponsus: idest, inclinantibus se illis, in ea, quæ foris sunt, & solitis gaudere quærentibus, quia gaudia interna non nouerant, venit ille, qui iudicat. Et quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, idest, quibus bonum coram Deo testimonium conscientia perhibebat, intra-

Margin: Psal. 44. — 38 — Gal. 6. — Matt. 24. — 1. Thess. 5. — 1. Cor. 15. — 2. Cor. 5. — Prou. 20. — 1. Cor. 4. — 1. Cor. 2. — 39 — Isa. 3. — Psal. 140.

Intrauerunt ad nuptias, idest, vbi munda anima puro, & perfecto, sempiternoq; Dei verbo fœcundatâ copulatur. Et clausa est ianua, idest, receptis illis, qui sunt in angelicam vitam immutandi, (quia omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur) clausus est aditus ad regnum cœlorum. Non enim post iudicium, patet precum, aut meritorum locus. Venerunt virgines fatuæ, sed non dictum est, quod emerunt oleum, & ideo intelligendæ sunt, nullo iam remanente de alienis laudibus gaudio, in angustijs & magnis afflictionibus implorare Deum. Quod verò sponso dixit obuiam venire virgines, sic intelligendum puto, vt ex ipsis virginibus constet ea quæ dicitur sponsa. Nunc enim desponsata est Ecclesia, & virgo est ad nuptias deducenda, idest, cum se contineat à corruptione sæculari. Illo autem tempore nubet, cum vniuersa mortalitate in ea pereunte, immortali coniunctione fruetur. Despondaui enim vos vni viro, inquit, virginem castam exhibere Christo.

1. Cor. 15. — 2. Cor. 11.

40 IDEM explicans Ioannem esse lucernam, ait. Omnes homines lucernæ sunt, quia & accendi possunt, & extingui. Et lucernæ quidem, cum sapiunt, lucent, & spiritu feruent, nam si ardebant, & extinctæ sunt, etiam putent. Permanserunt enim serui Dei lucernæ bonæ, ex oleo misericordiæ illius, non ex viribus suis. Plus omnibus laboraui, ait quædam lucerna, non ego, sed gratia Dei mecum, nè viribus suis ardere videretur. Lucernæ Apostoli & gratias agunt, quia & accensæ lumine veritatis sunt, & feruent spiritu charitatis, & suppetit illis oleum gratiæ Dei.

Tract. 23. in Ioann. tom 9. — 1. Cor. 15.

41 IDEM edisserens locum illum Ioannis 12. Qui amat animã suam, perdet illam, dicit. Huic sententiæ quasi contrarium videtur esse, quod ait Apostolus: Nemo vnquam carnem suam odio habuit. Si ergo nemo est, qui carnem suam oderit, quantò magis nemo est, qui oderit animam suam, cum anima superior sit, caro autem inferior, & subiecta? Quomodo ergo intelligendũ est: Qui amat animam suam, perdet eã? Quia timeo perdere, ideo non amo. Dicit & alibi Dominus: Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimẽtum patiatur? Ecce quia sic est amanda anima, vt lucro totius mundi præferatur, & tamen obseruet, qui animam amat, quia si amat, perdet illam. Non vis perdere eam, noli illam amare: sed si non vis eam perdere, non potes eã non amare. Sunt ergo, qui peruersè animam suam amant, & hoc vult Dei sermo corrigere, non vt oderint animam suam, sed vt rectè diligant: malè enim diligẽdo perdunt eam: si oderis illam, rectè conseruas illam. Est ergo quidam peruersus amor eius, & quoddam rectum odium eius. Sed amor peruersus ab odio, odiũ rectum ab amore est. Quis est peruersus animæ amor, quando diligis animam tuam in iniquitatibus, audi, quia ab odio venit amor iste peruersus: Qui aũt diligit iniquitatem, odit animã suã. Odium aũt rectum, vide, quia ab amore venit: ibi Dominus secutus ait: Qui autem odit aĩam suam in hoc sæculo, in vitam æternã custodit eam. Vtiq; quod vis inuenire in vitam æternam, multũ amas. Quod amas ad tempus, quid proderit? aut subduceris illi, aut subducitur tibi: cum fueris tu subtractus, perit ipse amor, cum fuerit illud subtractũ, perit quod amasti. Vnde hoc amandum non est, sed illud, quod potest nobiscum esse in æternum. Sed si vis animam tuam in æternum habere saluam, oderis eã ad tempus. Amor aĩæ est tantam diligentiam adhibere, vt vita præsens conseruetur. Si curris pro hac vita centũ millia, quot millia debes currere pro vita æterna? Si festinas lucrari dies paucos, & ipsos incertos, hodie enim homo à morte liberat, nescis si moriatur cras, tñ sic curritur propter lucrum paucorum dierum, quia & vsq; in senectam pauci dies sunt, quõ currendum est pro vita æterna? Discamus ergo amare animas nostras: amor noxius recedat, vt amor vtilis succedat. Pleni sunt homines amore malo, fundãt illum, & intra-

Libro 50. Homil. 37 n. 10. — Eph. 5. — Mat. 16. — Psal. 10. — Ioan. 12. 42

intrabit, & capiet amor bonus.

43 *Ser. 1. Dominica 1. post octa. Epiphan. Luc. 12. Psal. 39.*

BERNARDVS inquit. In lectione Euangelica audiuimus, quia Dominus venit ad nuptias. Faciamus ergo quod alibi monet, vt similes simus hominibus expectantibus Dominū suū, qñ reuertatur à nuptijs. Veniet Dominus expectantibus eū in veritate, qualis erat, qui dicebat: Expectans expectaui Dñm. Veniet tanquam reuertens à nuptijs, inebriatus vino charitatis, & immemor iniquitatum nostrarum. Veniet non expectantibus tanquam reuertens à nuptijs, tanquam potens crapulatus à vino, verè ebrius, & immemor miserationum suarum: tunc.n. quantū ad illos, obliuiscetur misereri Deus. Sicut mercenarijs, & quotidianus cibus datur in opere, & merces seruatur in fine, sic Dominus vitam æternam in fine reddet, & interim centuplum repromittit, & exhibet.

44 *Sermones. Psal. 18.*

IDEM ait. Omnes nos ad spirituales nuptias vocati sumus, in quibus vique sponsus est Dñs, de quo dr. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Sponsa verò nos ipsi sumus, si non nobis videtur incredibile, & omnes simul vna sponsa, & animæ singulorum quasi singulæ spōsæ. Sponsa hęc multò inferior genere, multò inferior specie, & dignitate. Attamen propter æthiopissam istam Filius Dei de lōginquo venit, vt sibi desponsaret illā. Moyses quidem æthiopissam duxit vxorē, sed non potuit eius mutare colorē. Christus verò, quam adamauit ignobilem adhuc & fędā, gloriosam sibi exhibuit Ecclesiam, non habentem maculā aut rugam. Vnde tibi, ò humana anima, vnde tibi hoc? vnde tam inæstimabilis gloria, vt eius sponsa mereatis esse, in quē desiderant Angeli prospicere? Vnde tibi hoc, vt ipse sit sponsus tuus, cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur, ad cuius nutum vniuersa mutantur? Quid retribues Dño pro omnibus, quæ retribuit tibi, vt sis socia mēsæ, socia regni, & socia thalami, vt introducat te rex in cubiculum suum? vide quibus brachijs vicariæ charitatis redamandus, & amplectendus sit, qui tanti te ęstimauit, immo qui tanti te fecit. Desere carnales affectus, sæculares mores dedisce, consuetudines noxias obliuiscere. Quid.n. putas? nonne stat Angelus Domini, qui secet te medium, si fortè (quod auertat ipse) alterum admiseris amatorem? Iā .n. desponsata es illi, iam nuptiarū prandium celebratur, nam cęna quidem in cœlo paratur. Sed ibi vinum non deficiet: Inebriabimur.n ibi ab vbertate domus Dei, & torrente voluptatis eius potabimur. Paratum est profectò illis nuptijs flumen vini, vini, inquam, quod lętificat cor: siquidem fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Nunc autem, quoniam grandis nobis restat via, prādium quidem accipimus hic, etsi nō in tanta copia, quòd plenitudo & satietas, cęnæ reseruetur æternæ. Hic nonnunquam vinum deficit, gratia scilicet deuotionis, & feruor charitatis.

Psal. 35. Psal. 45.

45 *Serm. 58. in Cātica.*

IDEM inquit. Admonendus est vnusquisq; de vinea sua, quis.n. omnia à se superflua resecauit, vt nil se habere putet putatione dignum? Credite mihi, & putata repullulant, & effugata redeunt, & reaccenduntur extincta, & sopita denuo excitantur. Parum est ergò semel putasse, sępe putādum est, immo si fieri possit semper, quia semper quod putari oporteat, inuenis: velis nolis intra fines tuos habitat Iesubæus, subiugari potest, sed non exterminari. Tēpus putationis aduenit, vitiosa.s. atque superflua, & omne quod fructum salutis impedire potest. Tolle superflua, & salubria surgunt, vtilitati accedit quidquid cupiditati demis. Non potest virtus cum vitijs pariter crescere, putetur cupiditas, vt virtus roboretur.

46 *Serm. 59.*

IDEM enarrans locum illum: Vox turturis audita est in terra nostra, ait. Si multi gementes, quid sibi vult vnius expressio? Vox turturis, inquit, quare non turturum? Turturis, quia ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus: pro sanctis ipse inducitur gemens, quia gementes facit, vnde vnius per omnium labia vox sonat. Quidni illius, qui ipsam in ore singulorum pro quorumq; necessitatibus format? Turtur, compare vno contenta

est,

est, quo amisso alterum iam non admittit. Pudet ad negotium honestatis rationem non posse in homine, quod natura posuit in volucre. Videas turturem tempore suæ viduitatis, vbiq; singularem, vbiq; gementem audias, nec vmquam in viridi ramo residentē prospicies, vt tu ab eo discas voluptatum virentia, velut virulentia vitare. Adde quod in ingis montium, & in summitatibus arborum, frequentior illi conuersatio est, vt quod vel maximè propositum pudicitiæ decet, doceat nos terrena despicere, & amare cælestia. Nunc vox turturis, & castitatis sonat: olim illa: Crescite, & multiplicamini, & replete terram.

Gen. 1.

47 *Serm. 63.*

IDEM in illa verba: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, nam vinea nostra floruit: Sic habet. Viro sapienti sua vita vinea est, sua mens, sua conscientia. Nil quippe incultum, desertumq; in se sapiens derelinquet, stultus non ita, cuncta apud eū neglecta inuenies, cuncta inculta, & iacentia. Non est vinea stulto. Quomodo vinea vbi nil plantatum, nil elaboratū vspiam paret? Tota spinis siluescit, & tribulis, stulti vita, & vinea est? & si fuit iam nō est, redacta in solitudinem. Vbi vitis virtutis? Vbi bottus boni operis? Vinum lætitiæ spiritualis? Per agrum hominis pigri transiui, ait, & per vineā viri stulti, & ecce totum repleuerant vrticæ, & repleuerūt superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Audis sapientem irridentem stultum, quod bona naturæ, & dona gratiæ, quæ per lauacrum regenerationis acceperat, tanquam illam, quam plantauit Deus, & non homo, primam suā vineam, in non uineam negligendo redegit. Denique non potest vinea esse, ubi uita non est. Arbor arida, & in sterilitatem uersa, nonne mortua indicatur? Et sarmenta mortua sunt. Et occidit, inquit, in grandine uineas eorum, monstrans uita priuatas, quæ sterilitate damnatæ sunt. Soli itaque conuenit sapienti habere uel potius esse uineam, qui uitam habet: Bona uinea iustus, cui uirtus uitis, cui actio palmes, cui uinum testimonium cōscientiæ. Vides apud sapiētem uacare nihil. Sermo cogitatio, conuersatio, & si quid aliud est ex eo, quidni totum, Dei agricultura, Dei ædificatio est, & uinea Domini Sabaoth? Quid denique illi de se petire possit, quando, & folium eius non defluet? Sapiens erit solicitus seruare uineam suam non minus, quàm excolere, nec sinet eam uorari à uulpibus. Pessima uulpes occultus detractor, sed non minus nequam, adulator blandus. Fructus uineæ profectus nostri sunt.

Prou. 24.

Psal. 77.

48 *Tractatu de pas. Domini, qui habetur inter opera incerta Bernardi cap. 27.* *Prou. 10.* *Iaco. 1.*

IDEM dicit. Manifestum est, quòd in multiloquio nō deerit peccatum, sed paulatim ab ociosis uerbis ad detractiones uenitur, donec tandem ad apertas contumelias prorumpatur. Arguit antem loquacitatem Iacobus, ita dicens, si quis putat se religiosum esse non refrenans linguam suam, sed seducens cor suū, huius uana est religio. Nemo igitur de religionis habitu blandiatur, qui adhuc linguam suam non didicit religare. Religa linguam tuam, si uis esse religiosus, quia sine linguæ religatione religio uana est. Vnde patris sanctissimi, religionum institutores, & eorum sequaces, sapientissimè, sicut à spiritu sapientiæ docti fuerāt, districtè instituerunt obseruationem silentij, non ignorantes, quia sicut vrbs patens & absq; murorum ambitu, ita uir, qui nō potest in loquendo cohibere spiritum suum, sicut Psalmus ait. Vir linguosus non dirigetur in terra. Sciunt etiam homines spirituales, qui hoc experti sunt, quantum anferat deuotionis, quantum afferat dissolutionis intrinsecus, frequēs linguæ resolutio. Nam sicut fornax, cuius os semper apertum est, non potest in se retinere feruorem, sic nec cor, deuotionis in se poterit gratiā conseruare, cuius os non fuerit ianua silentij reclusum. De fratre quodam, qui discere uolebat, & linguam corrigere legitur, q per trienniū lapidem portabat in ore. De alio uerò, quòd triginta annos non fuerat locutus quicquam.

Prou. 25. *Psal. 139.* *Simile.*

49 *In tract. qui est me*

IDEM enarrans uerba illa: Qui uult uenire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur

dus bene tur me, seipsum abnegare est volupta- *Vincêdi ad* tibus proprijs renũciare. Vt qui super- *seruêt.c.7.* bus erat, fit humilis, & iracundus, fit mansuetus, & qui luxuriosus, fit castus, & qui auarus erat fit largus.

Vita huius, & hominis miseria, multa sunt, quas Deus in nostrum ordinat bonum. Cap. XVI.

1 *Homi 11 in Hexa. m. 2.* BASILIVS sic habet. Salomon sanè, quàm sapiens, non eruditus in persuasibilibus humanæ sapientiç verbis, qui è solida ac veraci Spiritus sancti doctrina, suam illam hausit sapientiam, in ijs, quæ recens lecta nobis sunt, magnifico planè hominẽ exornans elogio, hæc de promebat. Magna res est homo, & res pretiosa vir misericors. Ego è contra omnia admetiens meæ huius exiguitati, cum ea quæ in animo mecum ipse versabam, tumque doctrice scriptura de homine edidiceram. Equidem reputabam ipse, quinã posset dici homo res eximia adeo ac pcellens, animal deciduum, & morti destinatum, quod innumeris obnoxium, & expositũ affectionibus, ab ipsa mox effusione, vteri materni, ad extremç senectæ lineam agmen secum trahẽs inexplicabilium malorum veluti sentinã quandam exhaurit, de quo dictum est: *Psal. 143.* Dñe quid est homo: quia innotuisti ei? Et ecce quem regius psaltes pro aspernabili ducit, huic Prouerbiorum liber elogium defert eximiæ cuiusdam ac singularis prærogatiuæ. Verùm oppositionem hãc diluit historia Geneseos de homine lecta. Audiebamus. n. nunc, quia Deus accepto de terra puluere finxerit hominem. Ex hoc planè colligimus, quia homo, & nihil est, & idem quiddam est eximium. Si ad illius naturam tantùm spectes, nihili hominem dixeris: at ne vllius esse momenti, si ad id honoris, quo illum dignata est, & insigniuit Dei benignitas mẽtem conuerteris, vtiq; magnum quid deprehẽdes *Gen. 2.* esse hoĩem. *Infra:* Ecce dedi vobis lignum, quod vobis erit in cibum, nõ dixit, dedi vobis pisces in cibum, pecora, reptilia, quadrupedia. Primaria illa legislatio, esum indulsit fructuũ. Hõ autẽ simul, vt præstitutum sibi traducẽdæ vitæ prætergressus est canonem, cumq; mox à diluuio prçnosset Dñs hoĩes nequaquã sibi ab inconcessis tẽperaturos, indulsit quouis vesci. Oĩa hæc, ait, quasi olera virẽtia comedite. Viris. n. paradisi delicijs simulatq; excidimus, has plane fucatas, & quç nihil habeãt synceræ voluptatis ipsi nobis excogitauimus.

2 *Homil. in Psal. 33.* IDEM in enarratione illorum verborum: Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos, dicit. Si quis vult vitam, non cõem hanc, quã viuunt & bruta, sed quæ prorsus vera est vita, nec vlla interciditur morte. Nunc. n. ait *Coloss. 3.* Apostolus, mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Igitur vera vita Christus est, & nostra in ipso cõuersatio vera est vita. Similiter autem & dies quidam sunt boni, quos ppheta in hac proponit pollicitatione; Sæculi huius dies mali sunt, qm̃ mundus iste totus in maligno positus est. Propterea dicit Apostolus: Redimentes *Eph. 5.* tempus, qm̃ dies mali sunt. Iacob item, *Gen. 47.* dies, inquit, annorum meorum pauci admodum, & mali sunt. Igitur nunc quidẽ in uita non sumus, sed in morte. Idcirco optabat Paulus dicẽs. Quis me *Rom. 7.* liberabit de corpore mortis huius? Nõ itaque cum bonos audieris dies, hanc vitam putes propheram polliceri. Prçterit figura huius mundi.

4 *Homil. in Gord martyrem nõ litem casariẽsem.* IDEM de Gordio ait. In martyrio mira dixit, in quibus alacritatẽ animi sui explicuit, & dixit: Velociter ex hac vita, quæ potius est interitus longus discenda, breui quidem labore ad veram vitam commigremus. Quicunq; u. nati sunt, aut senio tabescunt, aut ægritudine corporis resoluuntur, aut violẽto, improuisoq; casu aliquo concidunt. Quãquam etiãsi sempiterna esset terrena ista, nihilominus sic quoq; pro cçlestibus cõmutanda esset. Verùm qm̃ hçc fluxa, fragiliaque sunt, & illorum comparatione magnopere indigna, quis furor in his inuigilare, & illorum studio

studio spem illam beatam credentibus repositam negligere?

4 *In lob 23. cuius titulus est, non esse adhaerendum rebus temp. Simile.* IDEM ait, introducens Iob consolantem vxorem suam in calamitatibus, quas patiebantur, & dicentem: Nullius hominis vita prorsus beata est. Semper prosperè agere, solius est Dei. Bibisti liquidum vitæ laticem, & turbidum iam toleranter bibe. Nè fluuiorum quidem tibi omnino puri videntur. Est autem, vt scis, vita nostra fluuius quidam continuè, & irremissis ac indefinentibus fluctibus plenus: quorum alio præter lapso, iam alius adhuc in cursu præsens est, & hoc quidem è fonte suo iam promanante, ille adhuc promanaturus, & hoc pacto ad commune mortis mare properamus omnes.

5 *In apologia aduersus Ruffin to. 2.* HIERONYMVS inquit. Vinctum in Domino vocat se Paulus, quia in pluribus locis lectum est: Vinculum animæ, corpus hoc dici, quo quasi clausa teneatur in carcere: propterea dicimus Paulum corporis nexibus coerceri. Vnde, vinctam dici animam corpore, donec ad Christum redeat, & in resurrectione mortale corpus induat immortalitatem, non absurdæ intelligentiæ est. Vnde & Apostolus: Miser ego homo; inquit, quis me liberabit de corpore mortis huius? corpus mortis appellans, quod vitijs, & morbis, & perturbationibus, ac morti *Rom. 7.* subiaceat, donec fragile prius lutum excoquatur feruore Spiritus sancti in testam solidissimam, in resurrectione demutans gloriam non naturam. De Crasso refert Lucilius, quod semel tantùm in vita sua riserit.

6 *In ep. Eusebij de morte Hiero. to. 4.* IDEM in epistola Eusebij narrantis miranda, quæ in morte sua ipse dixit, ait. Verè hic viuens mortuus sum, & ecce iam viuificor. Vita mundi, non vita, sed mors, vita fallax, vita onusta tristitijs, imbecillis, & vmbratica, vita mendax: nunc flores, & statim arescis, vita fragilis, vita momentanea, & caduca, quæ quantò magis crescis, tantò magis decrescis: cum plus procedis, plus ad mortem propinquas. O vita plena laqueis, quot in mundo homines illaqueas, quot per te iam sustinent tormenta infernalia? Quàm beatus, qui tuas agnoscit fallacias, quàm beatior, qui de tuis non curat vanis blanditijs, quàm beatissimus, qui te bene priuatus est. Melior est negotiatio mortis argento, & auro, primi & purissimi eius fructus. Nam certè mors, quæ vitam veram largiris, quæ fugas febres, & vulnera, fames extinguis, & sitim.

7 *Lib. 11. in ca. 40. Isaia.* IDEM edisserens locum illum: Vox dicentis, clama. Et dixi: quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, cecidit flos, quia spiritus Dei flauit in eo, verè fœnum est populus, ait. Reuera si quis fragilitatem carnis aspiciat, & quòd per horarum momenta crescimus, atque decrescimus, nec in eodem manemus statu, ipsum quoque quod loquimur, dictamus, & scribimus de vitæ nostræ parte, præteruolat. Non dubitabit carnem fœnum dicere, & gloriam eius quasi florem fœni, siue prata camporum, qui dudum infans, subitò puer, qui puer, repente iuuenis, & vsque ad senectutem per spatia mutatur incerta, & ante se senem intelligit, quàm iuuenem non esse miretur. Pulchra mulier, quæ post se adolescentulorum trahebat greges, arata fronte contrahitur, & quæ prius amori, postea fastidio est. Quod & egregius apud Græcos scribit orator, Speciem corporis, aut tempore deficere, aut languore consumi. Exiccata est igitur caro, & cecidit pulchritudo, quia spiritus furoris Dei, atque sententiæ, flabit in ea: eius, qui portat imaginem terreni, & seruit vitijs, atq; luxuriæ, fœnumq; est, & flos præteriēs. Qui aūt habet, atq; custodit imaginem cęlestis, illa caro est, quæ cernit salutare Dei, quæ quotidie renouatur in agnitionem secūdū imaginem Creatoris, & incorruptibile, atq; immortale corpus accipiens, mutat gloriam, quia verbum Domini, & hi, qui verbo sociati sunt permanent in æternum.

8 *Lib. 3. in c. 12. Hier.* IDEM edisserens locum illū: Quare via impiorum prosperatur, bene est om-

omnibus, qui præuaricantur, & iniquè agunt? Plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt, & faciunt fructum, prope es tu ori eorum, & longe à renibus eorum. Congrega eos, quasi gregem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis, dicit. Contra omnes iniqua agentes, hæc disputatio est, & 72. Psalmi breuiter sententia comprehenditur, in qua propheta ait: Quàm bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde. Mei autem pęnè moti sunt pedes, quia zelaui in peccatoribus, pacē peccatorum videns. Nullum est scandalum, inquit, quod impij pro tempore floreant. Licet enim proficiant, filios generent, & faciant fructum, & prope sis ori eorum, & longè à consciētia eorum, tamen non parua est consolatio, quod quasi pecora saginantur ad victimam.

Psal. 72.

9 IDEM, vt mundi huius vanitatem, & inconstantiam ostenderet Salomon, latissimè ostendit se traditum omni voluptati, ita vt quidquid desiderarent oculi eius, nō negauerit eis, quin omni voluptate frueretur, post quę omnia ait: Et odiui vitam, quia malum super me opus, quod factum est sub sole, quia omnia vanitas, & pastio venti. Si mundus in maligno positus est, in tabernaculo isto Apostolus ingemiscit, dicens: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Rectè odio habet omne quod sub sole factum est, quia nunc quasi in ergastulo, & carcere sumus, & valle lachrymarum, in sudore vultus nostri comedentes panem.

In cap. 2. Ecclesiastes. 10. 5.

Rom. 7.

10 IDEM explicans verba illa: Omnia tempus habent, & suis spatijs transeunt vniuersa sub cęlo. Tempus nascendi, & tempus moriendi, &c. inquit. Incertum, & fluctuantem statum conditionis humanæ in superioribus docuit. Nunc vult ostendere omnia sibi in mundo esse contraria, & nihil stare perpetuum eorum quæ sub cœlo sunt. Quæ abundantia est facienti, in quibus ipse laborat? Vidi occupationem, quam dedit Deus filijs hominum, vt occupentur in ea. Locum hunc ab Hebræo, qui me in Scripturis erudiuit, ita expositum audiui. Cum omnia suo labantur tempore, & sit tempus destruendi, & ædificandi, flendi, atque ridendi, tacendi, atque loquendi, &c. quid frustra conamur, & tendimus, & breuis vitæ labores putamus esse perpetuos? Nec contenti sumus secundùm Euangelium malitia diei, nihilque in crastinum cogitemus. Quid enim possumus habere in hoc sæculo amplius laborando, in quo id tantùm à Deo hominibus datum est, vt alius alia sectando haberet, in quibus eruditi, & exercere se posset?

In cap. 3.

Matt. 6.

11 IDEM enarrans verba illa: Et laudaui magis mortuos, quàm viuentes, & fęliciorem vtroque iudicaui, qui necdum natus est, nec vidit mala, quæ sub cœlo fiunt, sic habet. Ad comparationem miseriarum, quæ in hoc sæculo mortales premunt, fęliciores indicaui mortuos, quàm viuentes. Secundùm illud Iob de mortuis disputans: Ibi quieuerunt fessi robore cum his, qui vincti fuerunt, iam securi non audientes vocem exactoris. Porrò, qui necdum natus est, in eo fęlicior est, quod necdum mala mundi expertus est. Sic Ioannes, quo maior non fuit in natis mulierum, minor est eo, qui minimus est in regno cœlorum, & corporis onere liberatus, nescit cum Apostolo dicere: Infęlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?

In cap. 4.

Mat. 11.

12 IDEM exponens locum: Eramus natura filij iræ, dicit. Vocamur omnes filij iræ, vel propter corpus humilitatis, corpusque mortis, & quod ab adolescentia mens hominum apposita sit ad malitiam. Vnde Salomon ait. Non est iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Vel quod ex eo tempore, quo possumus habere notitiam Dei, & ad paupertatem venimus, omnes peccamus. Filij iræ dicuntur, quia ita operatur in eis. Vel filij iræ, hoc est diaboli.

Lib. 1. in ca. 2 epist. ad Ephes. 10 8.

Eccl. 7.

13 AMBROSIVS ait. Pereat dies in qua natus sum, aiebat Iob. Quid enim

Lib. de bono mortis c. 2. to. 4.

Iob 3.

enim est, quod hæc vita delectat, plena ærumnarum, & solicitudinum, in qua innumeræ calumniæ, & multæ molestiæ, & multæ lachrymæ eorum, qui affligantur molestijs, & non est, inquit, qui eos consoletur? Et ideo laudat Ecclesiastes defunctos magis, quàm viuentes: Et optimus, inquit, supra hos duos, qui nondum natus est, qui non vidit hoc malum. Et alibi idem Ecclesiastes: Meliorem longæuo viro asseruit, quem ab orto eiecit mater sua, quia non vidit hæc mala, quæ fiunt in hoc mundo, nec in has venit tenebras, nec in vanitate ambulauit sæculi. Quid enim boni est homini in hac vita, qui in vmbra viuit, nec expleri potest cupiditatibus suis. Et si repleatur diuitijs, fructum quietis amittit, quia cogitur custodire, quod misera auiditate quæsierit, vt miserius eas possideat, cui prodesse non poterunt. Quid enim miserius, quàm vt custodia torqueat, quarum abundantia nihil prosit? Itaq; si plena oner vita, vtique finis eius, alleuamentum est. Vnde Symeon ita se dimitti postulabat à Domino, quasi à vinculis quibusdam ad libertatem festinaret. Sunt enim velut vincula quędam corporis huius, & quod est grauius vincula tentationum, quæ nos alligant, & ad iniuriam captiuitatis astringunt quadam lege peccati. Quid igitur tantopere vitam istam desideramus, in qua quantò diutius quis fuerit, tantò maiore oneratur sarcina peccatorum? Vnde Iacob dixit: Dies annorum vitæ meæ, quos habeo, centum triginta minimi, & mali, non quia dies mali, sed quia nobis accessu dierum, malitiæ incrementa cumulantur. Vnde Paulus aiebat: Mori lucrum. Lucrum est euasisse incrementa peccati, lucrum fugisse deteriora, & ad meliora transisse.

Eccl 4.

Gen. 47.

14 *Ber 22. in Psal. 118. to 4.*

IDEM enarrans locum illum: Viuet anima mea, & laudabit te, dicit. Futuræ vitæ non præsentis sibi remunerationem blanditur. Hæc enim vita quomodo dici potest, de qua scriptum est: Et in puluerem mortis deduxisti me? Quàm multi viuentes in inferno sunt. Ipse Paulus cupiebat de corpore mortis huius liberari. Dissolui enim cupio, & cum Christo esse, multò enim melius: permanere autem in carne magis necessarium, quàm voluntarium. Quomodo ergo viuit anima operta mortis inuolucro? Aut quæ est vita, quæ in vmbra est? In regione vmbræ mortis sumus, abscondita est vita nostra, non libera: erit enim libera in regione viuorum. Ibi ergo viuit anima nostra, vbi nihil mortale, nihil infirmum amicta sit, nihil debitum pœnę. Ibi laudabit Dominum, vbi deposito infirmitatis corpore, conformis esse cœperit gloriæ corporis Christi. In vmbra sumus hic politi, in vmbra viuimus, perfectè in vmbra laudare non possumus. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

Phil 1.

Psal. 136.

15 *Lib 13 de Ciui Dei. cap. 10. to. 5.*

AVGVSTINVS, vbi inquirit an vita mortalium mors potius, quàm vita dicenda sit, ait. Ex quo quisque in isto corpore morituro esse cœpetit, numquam in eo non agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius, si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Quidquid temporis viuitur, de spatio viuendi demitur, & quotidie fit minus, minusque quod restat, vt omnino nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem. In quo nemo, vel paululum stare, nè aliquando tardius ire permittitur, sed omnes vrgentur pari motu, nec diuerso impelluntur accessu. Neque enim, cui vita breuior fuit, celerius diem duxit, quàm ille, cui longior: sed cum æqualiter æqualia momenta raperentur ambobus, alter abijt propius, alter remotius, quo non impari velocitate ambo currebant. Aliud est autem amplius viæ peregisse, aliud tardius ambulasse: qui ergo longius viuit, plus itineris conficit, non lentius pergit. Vnde, ex quo homo cœpit esse in hoc corpore, in morte est. Quid enim aliud diebus, horis, momentisque singulis agitur, donec ea consummata mors, quæ agebatur, impleatur, & incipiat iam tempus post mortem, quod cum

vita detraheretur, erat in morte. Nunquam igitur in vita homo est, ex quo est in corpore isto, moriente potius, quàm viuente, si & in vita, & in morte simul non potest esse. An potius & in vita, & in morte simul est, in vita scilicet, in qua viuit, donec tota detrahatur, in morte autem, quia iam moritur, cui vita detrahitur? Non enim frustra, cum vita fuerit corpori tota detracta, post mortem iam dicitur, nisi quia mors erat, cum detraheretur, vnde viuens est homo in morte. Nunc in vita non solùm mors est, verum etiam tam molesta est, vt nec vlla explicari locutione possit. Vnde Solon aiebat, neminem in vita posse dici beatum, quia ante mortem nemo laudandus est.

16 *Lib. 19 de Ciui c. 20.* IDEM inquit. Cum summum bonum ciuitatis Dei sit æterna pax, atque perfecta, non per quam mortales transeant, nascendo, atque moriendo, sed in qua immortales maneant, nihil aduersi omnino patiendo, quis est, qui in comparatione illius vitæ, istam quę hic agitur, quantislibet animi & corporis externarumque rerum bonis plena sit, non miserrimam iudicet? Res ista sine spe illa, beatitudo falsa, & magna miseria est.

17 *Lib. 21 c. 14 in quo disputat de pœnis temporalibus huius vitæ.* IDEM dicit. Rarissimi sunt, qui nonnullas in hac vita, sed tantùm postea pœnas luunt. Fuisse tamē aliquos, qui vsque ad decrepitam senectutem, nè leuissimam quidem febriculam senserint, quietamque duxerint, ipsi nouimus, & audiuimus, quamquam vita ipsa mortalium tota pœna sit, quia tota tentatio est, sicut scriptum est: *Iob 7.* Numquid non tentatio est vita humana super terram? Homo non à risu, sed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressus sit nesciens, prophetat quodammodo. Solum quando natus est ferunt risisse Zoroasten, nec ei boni aliqu d monstruosus risus ille portendit. Nam magicarum artiū fuisse perhibetur inuentor, quæ nec ad prę sentis vitæ vanam fęlicitatem contra suos inimicos prodesse potuerunt. A Nino quippe rege Assyriorum, cum ipse esset Bactrianorum rex bello superatus est. Prorsus, quod scriptum est: Graue iugum super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. *Eccl. 40.*

18 *In Ps. 22 tc. 8.* IDEM enarrans illa verba: Nam etsi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es, dicit. In medio huius vitæ, quæ vmbra est mortis.

19 *in Ps. 30.* IDEM exponens locum illum: Odisti obseruantes vanitates superuacuè, ego autem in Domino speraui, dicit. Ego qui non obseruo vanitatem, in Domino speraui. Speras in pecunia, obseruas vanitatem, speras in honore, & sublimitate aliqua potestatis humanæ, obseruas vanitatem, speras in aliquo amico potente, obseruas vanitatem, Hanc vanitatem commemorat Isaias, dicens: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, tanquā flos fœni. Aruit fœnum, & flos eius decidit. *Isa. 40.* Quia respexisti humilitatē meam, saluasti de necessitatibus animam meam. Quæ sunt necessitates, vnde saluam volumus fieri animam nostram? Quis has enumeret? Quis dignè exaggeret? Quis congruè vitandas, fugiendasque commendet? Primò, in genere humano dura necessitas, nescire cor alterius, male sentire plerumque de amico fideli, bene sentire plerumque de amico infideli. O dura necessitas, nec tunc vides quale erit cras. Dura necessitas nolle quod potest eui ari. Quæ sunt etiam necessitates vincendarum vetustissimarum cupiditatum, & annosarum malarum consuetudinum? Vincere consuetudinem, dura pugna, nosti.

20 *Cōcione 2 in Ps. 33.* IDEM edisserens illū versum: Quis est homo, qui vult vitam, diligit dies videre bonos, inquit. Nonne omnis in vobis respondet, ego? An quisquam est in vobis, qui non diligit vitam, & non diligat dies videre bonos? Nonne quotidie hoc murmuratis, & hoc dicitis, quamdiu ista patimur, quotidie peiora, & peiora? Apud parentes nostros fuerunt dies lætiores, & meliores.

si interrogares ipsos parentes tuos, similiter tibi de diebus suis murmurarent: Fuerunt beati patres nostri, miseri sumus nos, malos dies habemus. Qui quærit dies videre bonos, nõ hic illos quærat: bonã rem quærit, sed non in regione eius eam quærit, non hic habitant dies boni. Sed habuerunt illos patres nostri. Fallimini: omnes hic laborauerunt: semper dies mali in sæculo; sed semper dies boni in Deo Fames validissima fuit temporibus Eliæ. Habuit dies bonos Abraham, sed in corde. Habuit dies malos, quando à fame mutauit regionem. Paulus habuit dies bonos, qui dixit, in fame, & siti, in frigore, & nuditate? Ipse Dominus non habuit dies bonos in hoc sæculo, contumelias, iniurias, tanta mala patiebatur.

4 Reg 6.

IDEM edisserens illa verba; Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea, ait. In alia vita, cum resurrexerit caro, satiabitur, modò ex corruptione fragilitatis, si non manducamus, deficimus, & esurimus: si non bibamus, deficimus, & sitimus: si diu vigilemus, deficimus, & dormimus: si diu dormiamus, deficimus, & ideo vigilamus: si diu manducemus, & bibamus, quamuis propter refectionem manducemus, & bibamus, ipsa diuturna refectio, defectio est: si diu stemus, fatigamur, ideo sedemus: & si diu sedeamus, & ibi fatigamur, & ideo surgimus. Deinde videte, quia nullus est carnis nostræ status; quoniam infantia auolat in pueritiam, iterum & ipsa migrat in adolescentiam, hæc in iuuentutem, in senectutem, & senex moritur. Non stat ergo ætas nostra, vbiq. fatigatio est, vbique lassitudo, vbique corruptio. In istis omnibus multiplicibus defectionib. nostris sitimus illam incorruptionem, & sic caro nostra multipliciter sitit Deo. In ista idumæa, in isto deserto, quàm multipliciter laborat, tam multipliciter sitit, quàm multipliciter fatigatur, tam multipliciter sitit illam infatigabilem incorruptionem. In terra deserta, sine via, & sine aqua, talis enim est mundus iste.

21 In Ps. 62.

IDEM explicans verba illa; De torrente in via bibit, ait. Torrens profluxio mortalitatis humanæ est. Sicut enim torrens, pluuialibus aquis colligitur, redundat, perstrepit, currit, & currendo decurrit, idest, cursum finit, sic est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines viuunt, moriuntur, & alijs morientibus, alij nascuntur, rursusq. illis nascentibus, alij moriuntur, succedunt, decedunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? Quid hic non decurrit? Quid non quasi de pluuia collectũ, it in abyssum? Quomodo enim fluuius repente collectus de pluuia, de guttis imbrium, it in mare, nec apparet. Sic hoc genus humanum de occultis colligitur, & in mortem profluit De hoc torrente bibit Christus, quia natus, & mortuus est. Et propterea exaltauit caput, quia humiliatus est.

22 In Ps. 109.

IDEM edisserens locum illũ; Verba mea qui audit, & credit ei, qui me misit, habet vitam æternam, vt in iudiciũ non veniat, sed transeat à morte in vitam, inquit. Vbi, & quando transimus de morte ad vitam, vt non in iudicium veniamus? In hac vita transimus à morte ad vitam; in hac vita, quæ nondũ est vita, hinc transimus à morte ad vitam. Quis est ille transitus? Qui audit verba mea, & facit, transit In hac vita, quę nõ est vita, transitur à morte ad vitam. Si enim vita esset ista, non diceret Dominus cuidam: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata Non enim ait illi: Si vis venire ad vitam æternam, sed tantùm dixit vitam. Hæc nec vita nominanda est, quia non est vera vita: vera enim vita, æterna vita est Audi Apostolum dicentem ad Timothæum. Præcipe diuitibus huius sæculi non sublimè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum, benefaciant, diuites sint in operibus bonis. Ad quid hoc? Vt appræhendant veram vitam. Profectò ista in qua erãt, falsa vita est, nam vt quid velis appræhendere verã, si iam tenes veram? Si autem appræhendenda est vera, migrandum est à falsa.

23 Tract. 22. in Ioann. tom. 9.

IDEM

24 Idem enarrās verba illa Deut. 23. *Lib. cuius titulus est speculum peccatoris.* Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Tria docet hic Dominus, vt scias, & intelligas, & prouideas. Vult, vt scias vitam præsentem fugitiuam, periculosam, breuem, miserijs tabescentem, vniuersæ vanitati subiectam, peccatorum sordibus pollutā, cupiditate corruptam, in breui perituram, vt quantò infelicior mundus iste esse conspicitur, tantò fœlicius pro amore cœlestis patriæ contemnatur. Vult itaque Deus, vt fragilem tuam conditionem intelligas, quia nudus egressus es ex vtero matris tuæ, & nudus reuerteris illuc, quia terra es, & in terram ibis: in huius vitæ miseriam intrasti lugēs, dies tuos in dolore & ærumna pertransisti, cum luctu, & labore hinc exiturus es. Intelligas ergo quantum sit exitus, & ingressus tuus flebilis, progressus tuus debilis, & egressus horribilis.

25 Idem edisserens verba illa; Redimentes tempus, quoniā dies mali sunt, ait. *Serm. 16. de Verbis Apostoli Pauli to. 10. Eph. 5.* Dies malos, duæ res faciunt, miseria hominum, & malitia hominum. Miseria communis est omnibus. Vnde interrogemus pueros, qui nascūtur, quare à ploratu incipiunt. Nascitur, & statim plorat, & post nescio quot dies ridet. Quando plorabat nascens, propheta suę calamitatis erat, lachrymę enim testes sunt miseriæ. Nondum loquitur, & iam prophetat in laborem se venturum: vel in timore & si bene vixerit, & iustus fuerit, certè in medijs positus tentationibus semper timebit, cum inter malos sit, horum vita, iustorum persecutio est. *2. Pet. 2.* Sicut Loth in Sodomis persecutionem patiebatur, malos videndo.

26 Idem sic exorditur. *Serm. 49. ad fratres in eremo.* O vita, quæ tantos decipis, de proprijs tantos seduxisti, tantos excæcasti; quę dum surgis, nihil es, dum videris, vmbra es, dum exaltas, fumus es: dulcis es stultis, amara sapientibus: qui te amat, non te cognoscit, qui te contemnunt, ipsi te intelligunt: væ, qui tibi credunt, beati qui te contemnunt. Vera non es vita, quam te ostendis, alijs ostendis te longā, vt perdas in finem, vt faciant, quod volunt: alijs breuem, vt dum pœnitere volunt, non permittas. Sic est vita nostra quasi homo in domo aliena nesciens qua hora, vel die Dominus domus dicat: Vade foras, quia nō est tua domus, in qua es. O sæculum vanum, quid nobis tanta promittis, dum decipis? Qui tibi voluerit amicus esse, inimicus Dei constituitur. O vita atrocissima, quam humores tumidant, dolores æstuant, aeres morbidant, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci soluunt, tristitiæ consumunt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitiæ superbiunt, paupertas eijcit, iuuentus extollit, senectus incuruat, frangit infirmitas, mœror consumit, & super his omnibus mors atrocissima succumbit vi furibunda. In æterna autem vita, vita est sine morte, iuuentus sine senectute, lux sine tenebris, gaudium sine tristitia, nobilitas, & voluntas sine iniuria, regnum sine commutatione.

27 GREGORIVS enarrans illa verba Iob cap. 14. *Li. 11. Moral. ca. 26. tom. 2.* Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs, inquit. Mulier in sacra Scriptura aliquando pro infirmitate ponitur, sicut per quendam sapientem dicitur: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier. *Eccl. 42.* Vir enim, fortis quilibet & discretus vocatur, mulier verò mens infirma, & indiscreta. Et sæpè cōtingit, vt etiam discretus quisque subitò labatur in culpam, atque indiscretus alius, & infirmus bonam exhibeat operationem. Sed is, qui indiscretus, atque infirmus est, nonnunquam de eo, quod bene egerit, amplius eleuatur, atq; grauius in culpam cadit: discretus verò, ex eo quod male se egisse intelligit, ad districtionis regulam arctius se reducit, & inde altius ad iustitiam proficit, vnde ad tempus à iustitia cecidisse videbatur. Qua in re rectè dr: Melior est iniquitas viri, quàm bene faciens mulier; quia nonnunquam culpa fortium, occasio virtutis fit, & virtus infirmorum, occasio peccati. Hoc igitur loco mulieris nomine quid nisi infirmitas designatur, cum dicitur: Homo natus de muliere? Ac si apertius dicatur, quid in se habebit fortitudinis, qui natus

tus

mus est ex infirmitate? Breui viuēs tempore, repletur multis miserijs. Pœna hominis breuiter dicta est, quia & angustatur ad vitam, & dilatatur ad miseriā. Omne, quod hic agitur, si bene consideretur, pœna, & miseria est, vt contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur: & multa cautela custoditur salus corporis, quòd etiā custodita amittitur, amissa cum graui labore reparatur, & tamē reparata in dubio semper est; quid hoc aliud, quàm mortalis vitæ miseria est? Quid amissa cælesti patria repulsus homo delectatur exilio, grauatur cutis, & tamen cogitare dissimulat, quàm graue sit, quod priuatus est interno lumine, & tamen in hac vita diu vult perpeti cęcitatem suam, quid hoc aliud, quàm de pœna nostra nata miseria est? Sed quia quamuis hic diu stare desideret, ipse tamen cursu mortalis vitæ egredi cogitur. Ideo ait: Qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Quasi flos egreditur, quia nitet in carne; sed conteritur, quia redigitur in putredinem. Tendamus oculos cordis in hanc latitudinem mundi præsentis, & ecce quot hominibus, quasi tot floribus plenus est. Vita itaque in carne, flos in fœno est. Vnde psalmista ait: Homo, sicut fœnum dies eius, & sicut flos agri ita florebit. *Psal. 102.* Homo etenim more floris, procedit ex occulto, & subitò apparet in publico, qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Quasi flos apparuimus, qui non eramus, quasi flos arescimus, qui temporaliter apparebamus. Et quia per momenta, homo quotidie compellitur ad mortem, dicitur fugere velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanere. Fixum statum hic habere non possumus, vbi transituri venimus, atque hoc ipsum nostrum viuere, quotidie à vita transire est.

29 *Serm. feria 4. hebdomada penosa.* BERNARDVS dicit. Graue iugum super filios Adam, idq; à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. In sordib. generamur, in tenebris confouemur, in doloribus parturimur. Ante exitum miseras oneramus matres, in exitu more vipereo lacęramus, mirum, quòd non ipsi pariter laceramur. Primam vocem plorationis edimus, meritò quidem vtpotè vallem plorationis ingressi, vt nobis illud Iob ex omni parte possit aptari: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Quàm verum verbum hoc sit, nō nos verba docuere, sed verbera. Homo, inquit, natus de muliere, *Iob 14.* nihil abiectius. Et nè fortè ex ipsa sibi voluptate corporeum sensuū, quā de sensibilibus hauriat, blandiatur, in ipso statim introitu, de exitu quoq; terribiliter admonetur, cum dicitur: breui viuēs tempore. An nè spatiolum illud, quod inter ingressum, & egressum relinquitur, sibi liberum putet, repletur, ait, multis miserijs. Multis, & multiplicibus, inquam, miserijs corporis, miserijs cordis, miserijs cum dormit, miserijs dum vigilat, miserijs quaquā versum se vertat.

30 *Serm. 17. in Psal. Qui habitat.* IDEM dicit. Hæc vita, qua viuimus, magis mors est, nec simpliciter vita, sed vita mortalis. Moritur homo dicimus, quando morti certissimę appropinquat. Quid verò agimus, ex quo primum incipimus viuere, nisi morti appropinquare, & incipere mori? Sed & dies qualescūque vitæ huius, pauci, & mali sunt, sicut sanctus Patriarcha testatur. *Gen. 47.* Ibi verè viuitur, vbi viuida vita est, & vitalis: ibi dies boni vbi interminabilis longitudo dierum.

Vita hæc breuis est & incerta, & hoc diuina misericordia, & quomodo sequenti comparetur. *Cap. XVII.*

1 *Hom. 1 in Psal. 38. tom. 2.* ORIGENES enarrans verba illa; Ecce mensurabiles posuisti dies meos, legit, Ecce veteres posuisti dies meos, & ait. In Græco legitur, palescas, quod significat mensuram quatuor digitorum. Volens ergo docere

nos.

nos, qui in hac vita breues & perpaucos ducimus dies, dixit: Notum fac mihi Domine finem meum, vt sciā quid desit mihi. Ex quo intelligitur quia posset & alius dicere, Quia dies meos posuisti vnum digitum, velut consequens de temporis breuitate, & alios duos digitos, vel tres. Vbi prophetæ vita metita est, & numerata. Vnde addit in sequētibus: Substantia mea tāquam nihilum ante te. Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. Omnia enim, quę in hac vita sunt apud homines, vana sunt, quorum vita vana est. contemnamus vanam istam vitam, & festinemus ad sanctam vitam, & beatam, ac verā, & in illam animo ac mente tendamus omni vanitate discussa.

1 *Homil. de Adam, & de domitiis Achab, & paenitētia. tom. 1. Iob 9.* CHRYSOSTOMVS sic exorditur. Quoties mecum tēporis cursum, vitæque huius quotidianum defluxum recogito, vitæ Iob tragædia mentem meam subit, quam ipse de semetipso in suis calamitatib. declamabat: Vita mea, inquit, leuior cursore. Nam cursor interdum diuertit, sed cursus vitæ, cursor est non requiescens. Quis non misereatur eorum, qui per huius vitæ spatium de angustia vitæ, & quòd quasi in morte sint, disputant, & non cogitant, quod in vsuram vitam acceperint, vt forte præsentis temporis, futuras diuitias lucrifaciant, & breui hoc tempore vitæ, æternam acquirant.

2 *Homil. 1. imperfec. tom. 2.* IDEM edisserens locum illū, Isaac genuit Iacob, ait. Iacob, & Esau geniti sunt in figura duorum sæculorū. Esau à capite vsque ad pedes totus pilosus, sæculum primum hoc significat, quod ab initio vsque ad finem totum quasi asperrimis pilis iniquitatum repletum est. Iacob autem totus speciosus, & nitidus, futurum sæculum significat, quod totum pietatis decore fulgebit, & non inuenietur in illo aliqua asperitas, aut nigredo peccati. Et quemadmodū Esau persequebatur Iacob, sic filij sæculi huius persequuntur filios sæculi illius, & sicut ipse ita & filij eius non resistendo, *Gen. 27.* sed fugiendo, superārt malos. Nā quemadmodum tunc mater adiuuit Iacob, dicens: Fili audi me, & fuge in Mesopotamiam, donec quiescat ira fratris tui: sic & Ecclesia filios suos quotidie docet, cum persecutionem patiuntur, dicens: Si vos persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in alteram, & date locum iræ. *Matt. 10.*

4 *Hom. 7 in cap. 4.* IDEM edisserens verba illa; Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum, inquit. Faciam vos doctores, vt cum rete verbi Dei compræhendans homines de mundo hoc falso, & fluctuabundo, & tempestuoso, & instabili, & perfido, & semper periculoso, & nemini vnquam tuto, vbi homines nō ambulant, sed feruntur quasi nolentes à fluctibus passionum. Violentia enim diaboli concupiscentias multas inoperans, eis mentitur se facturum eorum voluntatem, quia cum delectatione rapit in mala opera, vbi homines alterutrum se comedāt, sicut pisces fortiores, semper deuorātes infirmiores, nè trāslati viuant in terra fructifera, in terra dulci, & semper tranquilla.

5 *Hom. 27. in Io. to 3.* IDEM sic habet; Duas nobis Deus vitas constituit, pręsentem, & futuram. Præsentem in certamen posuit, futurā in certaminis præmium.

6 *Hom. 38.* IDEM dicit. Dederat nobis à principio Deus liberam omni cura & laboribus vitam, eo turpiter munere abusi sumus, & inertiæ dediti paradisum amisimus: idcirco laboriosam nobis vitam instituit, quasi se humano generi excusans diceret: Dedi vobis à principio delicias, facti estis indulgētia deteriores, ideo eas vobis laboribus commutaui. Vita igitur laboriosa instituta est, quoniam quies & otium, vitam, & mores corrumpere consueuit; natura enim humana desidiam non patitur, sed ab ea facillimè ad malitiam declinat. In alia vita dicitur sanctis, vt requiescantā laboribus suis, In quibus verbis non desidiam, sed quietem significat illorum. *Apo. 14.* Malitiam, nunc voluptas breuis, dolor perpetuus sequitur: contra, virtutem, labor breuis, gaudium sempiternum. Voluptas vitiorum si sola esset sine laboribus, quid ea vilius? qd abiectius? quæ simul & venit, & auolat, languescit, fugitq; antequam compræhendatur.

tur, & siue corporum dixeris voluptatem, siue deliciarum, siue pecuniarum, nè per diem quidem firma perstat, sed statim vt venerit, fugit.

7 Hom. 55. in Ioan. IDEM enarrans verba illa cap. 8. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est, dicit. Si Christus lucem & diem hanc vitam appellauit, quomodo Paulus eam noctem vocat, dicens: Nox praecessit, dies autem appropinquauit. Noctem praesentem vitam appellat, quoniam in tenebris versamur, vel propter eius, ad diem illam comparationem. Christus autem noctem, futurum tempus appellat, quoniam peccatores nihil operari poterũt. Nox à Paulo hæc vita vocatur, quia in tenebris sunt, qui in peccatis, & incredulitate degunt.

8 Hom. 57. IDEM ait. Breue nobis tempus in præsenti vita præstatur, quo nisi necessarijs vtamur, quid ad aliam vitam migrantes faciemus? Tempus dedit nobis Deus, vt pietatem, vt rectè viuendi arte erudiremini: cur ineassum, & inutiliter hoc tempus consumitis? Et qua gratia nobis breue tempus præscripsit Deus? ò stultitiam? ò insipientiam? Pro quo maximæ gratiæ habendæ sunt, quòd labores nobis & sudores minuit, quòd requiem nobis, & æternitatem largitur, id & reprehendis & molesto fers animo.

9 Hom. 10. in cap. 5. ep. 2 Pau. ad Corin. tom. 4. IDEM exponens illa verba; Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus domũ non manufactam, sed æternam in cœlis, sic habet. Terrenam domũ hoc corpus appellat. Vide ipsis nominibus, quantum futura præsentibus antecellant. Vt enim dixit terrenum, opposuit cœleste, & vt dixit domicilium taberna culi, ostenditq; fragile illud, & temporarium, opposuit æternum.

10 In epi. 6 ad Theodorum mo nac. to. 5. Simile. IDEM dicit. Non est profectò theatralibus scenis præsens vita dissimilis. Nam, vt illic ille Imperatoris, hic iudicis, alter & militis implet officium, vbi autem consecuta nox fuerit, nec Imperator agnoscitur Imperator, nec iudex qui fuerit iudex videtur, nec miles postea, qui prius miles. Ita vnusquisq; nostrum in illius sæculi die, non personis, sed rebus, atque actibus competentem accipiet dignitatem. Hæc ergo gloria iudicãda est, quæ sic ab homine defluit, vt cadere diuinus sermo florem dixit à fœno. Sed diuitiarum pompa laudanda est, quam qui possident miserabiles iudicantur? Væ enim, inquit diuitibus. Et alibi: Væ his, qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarũ suarum gloriantur. In hoc sæculo aut quæritur vita, aut amittitur. Huius enim vitæ diuitiæ, & illicitæ voluptates, somno similes, vmbrisq; transcurrunt, in quib antequam peccato terminus detur, delectatio cupiditatis extinguitur, quod hic oblectare creditur, temporale est, quidquid autem illic erueiat, æternum est. Quid in hoc mundo stabile, quid perenne est? Audi cuiusdam uenerabilis viri vocem: Tempus, inquit, vitæ meæ leuius cursoribus fuit. Vt enim illi priusquam bene stent, exiliunt, ita & hæc euolat antequam ueniat. (Iob 13. Luc. 6. Psal. 48. Iob 9.)

11 Epist. 21. quæ est ad Paulam. tom. 1. HIERONYMUS dicit. Humanæ vitæ breuitas, damnatio delictorũ est. Et in ipso sæpè lucis exordio, mors secuta nascentem, labentia quotidie in vitium sæcula profitetur. Nam cũ primùm homo peccauit, æternitas mortalitate mutata est in nongentos, & eo amplius annos. Exinde paulatim recrudescente peccato, in breue tempus hominum uita contracta est. Hoc quoque spatium, sceleribus nostris semper con tra diuina pugnantibus pœnè perdidimus.

12 In epi. ad Cyprianũ de exposi. ps. 89. to. 3. IDEM in illa uerba; Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. Varias interpretationes habet loc' iste. Quoniam transiuimus citò, & auolauimus. Hunc locum ita Symmachus transtulit, succidimur enim repente, & auolamus. Quinta editio hoc modo, quoniam transiuimus celeriter, & dissoluimur. Et est sensus. Post septuaginta annos, aut ut multum octoginta, in quibus uita transigitur, uento similes auolamus. Et cum pertransierit omne quod uiuimus, subita morte dissoluimur. Vnde uerbum Hebraicum, gaa

chiz

ohiz, quod septuaginta, Theodotio, & sexta editio transtulerunt mansuetudinem, Aquila Symmachus, & quinta editio festinationem, & repente, celeriterque transtulerunt. Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia, Aquila, Symmachus, & quinta æditio sic verterunt, Dies nostros sic ostende, vt veniamus corde sapienti. Est autem sensus, Numerum annorum dierumq; nostrorum, quibus in hoc sęculo nos viuere decreuisti, ostende nobis, vt præparemus nos aduentui tuo, & contempto errore mortalium, ad te pergere festinemus, cupiamusq; præsentiam tuam, ad quam festiuemus, cupiamusq; præsentiam tuam, ad quam festinemus corde sapienti. Nihil enim ita decipit humanū genus, quàm quod dum ignorat spatia vitæ suæ, lōgiorem sibi sæculi huius possessionem repromittunt. Vnde & illud dictum est egregiè nullum tam senem esse, & sic decrepitæ ætatis, vt non se adhuc vno plus anno viuere suspicetur. Ad hūc sensum pertinet illud, quod scriptum est: Memento mortis tuæ, & nō peccabis. Qui enim se recordatur quotidie esse moriturum, contemnit præsentia, & ad futura festinat. Huc est, quod Dauid in alio precatur loco, dicens: Ne auferas me in dimidio dierum meorum priusquā abeam, & non subsistam Quod sic exponitur. Ne eo tempore facias me mori, quando adhuc putabam me victurum, vt possim peccata corrigere pœnitentia.

AMBROSIVS ait. De immaturitate mortis non est ratio conquerēdi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas, obnoxū sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem. Essent.n. quodammodo secundùm aliquem modum immortalis diei homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino non posset. Sed nunquam corruptio ita incorruptionis est particeps vt non semper obnoxiū sit defectioni, quod debetur occasui. Vitæ huius principium, mortis exordium est, nec prius incipit augeri ętas nostra quam minui. Cui si quid adijcitur spatij temporalis, nō ad hoc accedit vt maneat, sed in hoc transit vt pereat. Quod ergo ab initij sui die mortale est, qualibet occidat die non contra legem mortalitatis occumbit, nec vnquam ei vicinius est posse viuere quā posse deficere. Et siue morbis, siue debilitatibus, siue vulneribus, non solùm anni, aut menses, vel dies ætatis humanæ, sed & omnes horæ, omniaq; momenta subiecta sunt. Manet enim graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium.

15 *Lib. 1. de vocatione gentium. c.8.to.4.*

IDEM inquit. Clamat Isaias: Omnis caro fœnum, viret enim & gloria hominis in carne quasi fœnum, & quæ putatur esse sublimis, exigua quasi herba est, præmatura vt flos, caduca vt fœnum, germinat visæ viriditatem in specie, non in fructus soliditatem hilarioris vitæ quasi flos prætendens inennditatem breuiori spatio occasura, sicut herba fœni, quod prius quàm euellatur arescit. Quæ enim firmitudo in carne, quæ salubritas potest esse diuturna? Hodie videas adolescentem validum, pubescentis ætatis, virtute florentem, grata specie, suaui colore, crastina die tibi facie & ore mutatus occurrit, & qui pridie tibi lautissimus decor æ formæ visus est gratia, alio die miserandus apparet, ægritudinis alicuius infirmitate resolutus. Plerosque aut labor frangit, aut inopia macerat, aut vina corrumpunt, aut senectus debilitat, aut luxuria decolorat. Nōne verum est, quia aruit fœnum, & flos eius decidit? qui dudum vbertate affluens diuitiarum, liberalitatis fama per ora volitans singulorū, clarus honoribus, præeminens potestatibus, solio sublimis, beatus populis æstimatus, dum præconum clamore deducitur, subita rerum conuersione in eum carcere rapitur, quo alios ipse detruserat. Huiusmodi igitur est gloria hominis sicut flos fœni.

14 *Lib. 3. Hexameron. c.7.to.1.*

IDEM vbi commemorat breuem vitam Abel, longæuamq; Caio, ait. Redarguuntur hoc in loco, qui vnicam hanc vitam putant esse, quæ fit in hoc sæculo, omnia plena lapsus, plena mæroris

15 *Lib. 1. de Cain, & Abel. c.1.*

roris sunt, & redarguuntur simplici serie gestorum. Ecce enim instus, innocēs, pius, propter gratiam deuotionis, odia fratris incurrens, & immaturus adhuc æui sublatus est fratricidio, & iniquus, & sceleratus, impius, etiam fraterna cæde pollutus longæuam duxit ætatem, duxit vxorem, posteritatem reliquit, vrbes cōdidit, & factum est permissione diuina. Nonne in his apertè vox Dei clamat; Erratis, qui putatis hic esse omnem viuendi gratiam? Non intelligitis, non aduertitis senectutem hanc miseriarum esse veteranam, processionemque ætatis ærumnarum stipendia, & scylleo quodam vsu circunsonati nos quotidianis naufragijs, tun di fluctibus, in scopulosis habitaculis degere, & in his delectari. Ergo & isti Cain longæuitas indulta, vindicta est, eo quod vixit metu, & prolixum spatium multo cucurrit, & infructuoso labore; qua pœna nihil grauius, quàm vt quis ipse sibi maiorum causa pœnarum sit.

16 *In Ps. 30. tom. 8.* AVGVSTINVS edisserens locum illum; Inclina ad me aurem tuā; accelera vt eruas me, dicit. Inclinat aurem suam ad nos Deus, misericordiam deponendo super nos. Accelera vt eximas me. Ad hoc positum est, accelera, vt hoc totum quod nobis videtur, quādiu voluitur sæculum, intelligas punctum esse. Non est diu, quod habet extremum. Ab Adam vsque in hodiernū diem peractum est, & multò vtiq; plus peractum est, quàm restat peragēdum. Si adhuc viueret Adam, & hodie moreretur, quid ei prodesset tandiu esse, tandiu vixisse? Celeritas hæc ideo est, quia transuolant tempora; & quod tibi tardum est, in oculis Dei breue est. Iam istam celeritatem, iste intellexerat in exstasi dicens: Accelera vt eruas me.

17 *In Ps. 34.* IDEM ait. Tota ista vita, & omnia quibus vteris in ea, sic tibi debent esse tanquam stabulum viatori, non tanquam domus habitatori. Memento peregisse te aliquid, restare aliquid, diuertisse te ad refectionem, non ad defectionem.

18 *In Ps. 89.* IDEM enarrans illum locum; Ne auertas hominem in humilitatem, & dixisti, Conuertimini filij hominum, quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt, dicit. Ne auertas hominem in humilitatem, idest, ne à tuis æternis, atque sublimibus homo auersus, temporalia concupiscat, sapiatque terrena. Ideo debemus ad refugium tuum ab his labentibus conuerti, quia quantumlibet huic vitæ longum tempus optetur, mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesternus est, qui præterijt, non saltē tanquam dies crastinus, qui venturus est, ita omnia, quæ temporis fine clauduntur pro transactis habenda sunt. Vnde & ea sibi Pauli postposuit intentio, quę retro sunt obliuiscentis, vbi temporalia cuncta oportet intelligi, & in ea, quę ante sunt extensi, quæ appetitio est æternorum. *Phil. 3.* Nè putarent autem aliqui mille annos sic computari apud Deum pro vna die, quasi tam longos dies Deus habeat, cum ad hoc contemnendam temporis lōgitudinem dictum sit, ideo addidit, & sicut vigilia (seu custodia) in nocte, cum vigiliæ spatium non habeat amplius, quam tres horas. Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt. Manè sicut herba transeat, mane floreat, & transeat, vespere decidat, induret, & arescat. Pro nihilo habentur, quæ antequam veniant adhuc non sunt, cum venerint iam non erunt, non enim vt adsint veniunt, sed vt non sint. Mane sicut herba transeat, vespere, idest postea decidat vtique in mortem, durescat in cadauera, arescat in puluere, omnis enim caro fœnum. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Vbi ostenditur pœnalis esse ista mortalitas. Defecisse dies dicit, siue quòd in eis deficiunt homines amādo quæ transeunt, siue quòd ad paucitatem redacti sunt. Anni nostri sicut aranea meditabuntur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius eorum labor, & dolor. Hæc quidem uerba uidentur exprimere breuitatem, miseriamque uitæ huius, quia lōgæui appellan-

pellantur hoc tempore, qui septuaginta annos vixerunt, vsque ad octoginta autem videntur aliquas vires habere; his verò amplius si vixerint, multiplicatis laboribus, & doloribus viuũt. Sed melius est in his numeris, spirituale aliquid perscrutari. Neque enim super filios Adã maior ira est Dei, quia multò breuius viuunt, quàm vixerunt antiqui, cum & vitæ ipsorum irrisa sit longitudo, vbi mille anni comparati sunt diei hesterno, atque prætetito, & horis tribus; & vtique tunc multum viuebãt quando iram Dei prouocauerunt vsq; ad d luuium, quo perierent.

19 *In Ps. 110* IDEM ait. Sicut dies isti prætetiti Quadragesimæ, quibus ante resurrectionem Dominici corporis vitæ huius significatur mæror, solenniter grata hilaritate succedunt, sic dies ille, qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ huius ærumnis, atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continentiam, vt etiam cum labore, & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, à sæcularibus delectationibus temperemus. Et significat quadragenario numero, quo & Moyses, & Elias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Laborantibus in hac vita fidelibus, merces in futura illis persoluit paterfamilias. *Matt. 20.*

20 *Li. 7 Mor. c. 14 to. 2.* GREGORIVS enarrans verba illa Iob cap. 6 Considerate semitas Theman, itinera Saba, & expectate paulisper, ait. Theman auster rete interpretatur. Quid hic per austrum, qui afflata temporibus membra dissoluit, nisi fluxa viuendi remissio, quid per rete, nisi actionis obligatio demonstratur? Qui enim dissoluta mente, ea quæ terrena sunt, appetũt, nec gressu libero ad Deũ pergunt, ipsi se suis inordinatis conatibus ligant; cumq; se fluxis conuersationis suæ actibus implicant, quasi remansuros in retis vinculis pedes ponũt. Ait ergo Considerate semitas Theman, itinera Saba; ac si apertè diceret: damna alieni temporis attendite, & tunc spem de æternis firmius sumite. Benè autem dicitur. Expectate paulisper. Sæpè enim dũ præsentis vitæ breuitas, quasi diu perseueratura diligitur, ab æterna spe animus frangitur, & delectatus præsentibus, desperationis suæ caligine reuerberatur: cumque longum putat, quod in viuendi sibi spatium restat, repente vitam deserit, æterna mala inuenit, quæ vitare iam nequeat. Hinc per Sapientem dicitur: Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Sustinentiam videlicet perdunt, qui dum diu se immorari visibilibus æstimant, spem inuisibilium derelinquunt: cumque mens in præsentibus figitur, vita terminatur, & repente ad supplicia impios visa perueniunt, quæ decepti suis præsumptionibus, aut nunquam se contingere, aut tardè crediderunt. Hinc Veritas dicit: Vigilate, quia nescitis diem, neque horam. Hinc rursum scriptum est: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Quia enim ad rapiendam animam, propinquans minimè conspicitur, furi in nocte comparatur. Tantò igitur deberquasi semper veniens metui, quantò à nobis non valent ventura præsciri. Vnde & sancti viri, quia breuitatẽ vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes viuunt, & tantò se solidius mansuris præparant, quantò & nulla esse transitória semper ex fine pensant. Hinc quippe Psalmista veloci cursu fugere vitam peccatoris aspiciens, ait; Pusillum adhuc & non erit peccator. Hinc iterum dicit: Homo, sicut fœnum dies eius. Hinc Isaias ait: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos agri. Hinc mentes præsumentium Iacobus corripit, dicẽs: Quæ est vita nostra? Vapor est ad modicum parens. Rectè ergo dicitur, expectate paulisper, quia & immensum est, quod sine termino sequitur, & parũ est quidquid finitur. *Eccl. 2. 21. Mat 25. 1. Thes 5. Psal. 36. Psal. 102. Isa. 40. Iac 4*

21 *Ho. 32. in Euangel. tom. 3.* IDEM dicit. Auaritia bene compescitur, si ipse status ambientis solicitè consideratur. Nam cur instet ad colligendum, quando stare non potest ipse qui colligit? cursum ergo suum quisque consideret, & agnoscet sibi posse suffi-

sufficere parua quæ habet. Sed fortasse metuit, nè in huius vitæ itinere sumptus desit. Longa nostra desideria, increpat vita breuis: incassum multa portantur, cum iuxtà est quò pergitur.

23 Serm. 5 in Vig. Nat. Dom.

BERNARDVS exponens verba illa; Sanctificamini hodie, & estote parati, die enim crastina videbitis maiestatem Dei in vobis, dicit. Sanctificari hodie iubet, nam crastina, nec in sanctificatione erit, nec in præparatione, sed in visione vtique maiestatis. Crastina, inquit, die videbitis maiestatē Dei in vobis. Hoc est, quod ait patriarcha Iacob: Cras mihi respondebit iustitia mea. Hodie enim iustitia colitur, cras respondebit, hodie exercetur, cras fructificabit. Alioquin, quod non seminauerit homo, nec metet. Nec enim tunc videbit maiestatem, qui contempserit interim sanctitatem, nec orietur ei sol gloriæ, cui sol iustitiæ ortus nō fuerit, nec illucescet ei dies crastina, cui non luxerit hodierna. Nimirum idem ipse, qui hodie factus est nobis à Deo Patre iustitia, apparebit cras vita nostra, vt & nos cum eo appareamus in gloria. Nimirum quos hodie Dominus iustificauerit, cras magnificabit, & cōsummationi sanctitatis, succedet visio maiestatis. Ab hoc sancto hodie sanctificemur, vt maiestatē eius, vbi dies illa aspirauerit, videamus. Hēt quidē hodie fructum suum in sanctificatione, crastina die finem habiturus vitā æternā.

Gen. 30.

24 Serm. 17 in Ps. Qui habitat

IDEM enarrans verba illa; Longitudine dierum replebo eum, inquit. Sæpius vos admoneo fratres, quod iuxta Pauli sententiam, Promissionem hēat pietas, vitæ eius quæ nunc est, & futuræ. Vnde & idem ait: Habetis quidem nunc fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Ipsa est, quæ nunc promittitur, longitudo dierum: quid enim tam longum, quàm quod æternum est? Bonus finis vita æterna, bonus finis, qui finem nō hēt. Dexteræ Dei est ista promissio; Delectationes in dextera hac vsque in finem: quia operi manuum tuarum porriges dexteram. Manifestè Sapiens dixit: In sinistra illius diuitiæ, & gloria in dextera eius longiturnitas vitæ. Vita, qua nunc viuimus, magis est mors, quàm vita. Gratias ei, qui tam nō modò fortiter, sed & suauiter disponit vniuersa. Eorum nempe paucitas dierum finietur breui, quorum sufficit cuique malitia sua. Vbi autem dierum bonitas, æternitas quoque non deerit. Longitudine dierum replebo eum.

1 Tim. 4. Rom. 6. Iob 14. Prou. 3.

25 Serm. 33. in Cant.

IDEM vbi exponit locum illum; Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie, sic habet. Quantumlibet innalescat, & incalescat sol iustitiæ, & dilatet radios suos super omne huius mortalitatis nostræ curriculum (erit enim nobiscum vsque ad consummationem sæculi) non tamen ad meridianum perueniet lumen, nec in illa sui plenitudine videbitur modò, in qua videndus est postea. O verè meridies, plenitudo feruoris & lucis, solis statio, vmbrarum exterminatio? O perenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies? O lumen meridianum? O æstiua venustas? O autumnalis vbertas? O quies, & feriatio hiemalis, tunc enim hiems abijt, & recessit. Hunc locum, inquit, tantæ claritatis, & pacis, & plenitudinis, indica mihi, vt dicam cū Iacob: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Nam & hic pascis, sed non in saturitate. nec cubare licet, sed stare, & vigilare oportet, propter timores nocturnos. Heu nec clara lux, nec plena refectio, nec mansio tuta, & ideo indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Beatum me dicis, cum esurio, & sitio iustitiam. Quid hoc ad illorum fœlicitatem, qui repleti sunt in bonis domus tuæ, qui epulantur, & exultant in cōspectu Dei, & delectantur in lætitia? Oīa mihi hic cedunt citra perfectū, plura præter votum, & tutū nihil. Quando adimplebis me lætitia cum vultu tuo? Vultū tuum Domine requiram. Vultus tuus meridies est; indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie. Scio satis, vbi pascas nō cubās, indica mihi vbi pascas, & cubes, & vbi pascas, non alijs temporibus, sed in

Mat. 5.

in meridie. Nam in tempore quidem mortalitatis meæ, & peregrinationis meæ consueui sanè sub tua custodia pasci, & pascere in sacris literis, & de gestis sanctorum, propter dolos inuisibilium potestatum, quæ sedēt in insidijs, parantes sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. Propter hos, inquam maxime videtur mihi illa meridies optanda etiam nobis, vt clara luce depræhendamus astutias diaboli, atque angelum Sathanæ illum qui se transfigurat in Angelum lucis, ab Angelo nostro facillimè discernamus. Non enim aliter nos custodire sufficimus ab incursu, & dæmonio meridiano, nisi in lumine æquè meridiano. Meridianum autem angelum voco, qui sub specie lucis, & boni, immò meridianæ lucis, homines tentat. Iosue non prius amicum Angelum suscipit, quàm esse amicum nouerit, ideo sciscitatur, suus nè sit, an aduersariorum, tāquam qui expertus sit dæmonij meridiani versutias.

Iosue 5.

Vita contemplatiua, quantum in se est, actiua præponderat, vtramque tamen coniungere debet homo iustus. Cap. XVIII.

Lib. 2 in ca. 3. Lamen. Hie. tom. 4.

HIERONYMVS enarrās verba illa; Sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se super se, ait. Militum Christi perfectio est exutam mentem habere cunctis terrenis negotijs, & tumultu sæculi, iuxta illud Apostoli: Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus: eāq; quantū humana imbecillitas finit, festinat vnire cum Christo. Quam quidem speciem conuersationis, boni eremitæ, & monachi, qui voto monasticæ disciplinæ obligati sunt, imitari contendunt, sed rara est, & paucissimis, dono Dei, hæc perfectio concessa. Is enim verè perfectus est, qui & in eremo squalorem solitudinis, & in cœnobio infirmitates fratrum æquali magnanimitate sustentat. Et ideo in vtraque professione per omnia consummationem inuenire difficile est, quia nec Anachorita cōtemptum, ac priuationem materialium rerum, nec cœnobita Theoricam ad integrum potest assequi puritatem. Sed quantum superexcellat tranquillitas serenæ vitæ, turbulentiam sæcularis conuersationis, nouit, qui hac expertus est, & Dominicū iudicium cernit, quem in Euangelio Dominus inter duas mulieres fecit, ad Martham dicens: Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima: porrò vnum est necessarium, Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Et Dauid solùm hoc necessarium homini esse definiens, Deo iugiter adhærere desiderat dicens: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Et alibi: Vnam petij à Domino, &c. Vna ergo & sola est Theorica, idest contemplatio Dei, cui meritò omnia iustificationum merita, vniuersa virtutum studia postponuntur. Actiuà enim vita cum corpore deficit, contemplatiua autem vita hic incipitur, vt in cælesti patria perficiatur, quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum, quem amat viderit, in amore eius amplius ignescit.

2.Tim.2.

Luc 10.

Psal.72.

Psal.26.

IDEM in enarratione illorum verborum: Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis, inquit. Sicut totus labentis sæculi cursus, perenni diei ac noctis alternatione variatur, & dies quidem ad operandum, nox ad quiescendum naturaliter condita est: sic totum præsentis Ecclesiæ tempus, gemino quodā quietis, & operis statu discernitur. Quasi n. nocte quiescit, cum aliqui fidelium, eius intermissa ad tempus solicitudine externa, sibimet vacare, seq; ipsos spiritualiter incipiūt curare, vel lectionibus sacris, vel orationibus, ac lachrymis sese, vel alijs huiusmodi studijs secretius exercendo. Surgit autem de nocte, cum in ijsdem suis fidelibus,

Lib. 3. in c.31. Prouer.10.

ad agendam etiam proximorum curā se solicitè accinxit. Quod fraternæ administrationis opus, duobus modis exercere consueuit, quia & eos qui foris errabant, ad fidei gratiam conuocat: & illos, qui fidei sacramentis iam sunt imbuti, vt bonis operibus amplius insistant, excitare non desinit: vnde bene dicitur: Deditq; prędam domesticis suis, & cibaria ancillis suis. Dat namq; prædam domesticis suis, cum eos, quos ab antiquo hoste docēdo eripere potuit, societati illorum, qui in fide præcessere, conciliat. Dat & ancillis cibaria, cum humiles quosq; & debito timore sua iussa seruantes, nè pro labore lassescant, supernæ mercedis cōmemoratione reficit. De nocte surrexit, cum ad operandum se post quietem præparauit: & ideo aptè dicitur, quòd lucerna sanctæ Ecclesiæ non extinguatur in nocte, quia & cum à negotio quiescit actionis, vacat liberius luci supernæ contemplationis; cumque à publicis cessat operibus, curat se ardentius, vel auditui sanctæ lectionis, vel laudibus mancipare diuinis, iuxta exemplum mulieris industriæ, quæ non solùm interdiu necessarijs solet instare laboribus, sed & nocte sæpius accenso lumine, parilem rei familiaris agere curam.

3 AMBROSIVS in enarratione illius loci: Maria optimam partem elegit, quæ nō auferetur ab ea, dicit. Agat te sicut Mariam desiderium sapientiæ: hoc enim maius, hoc perfectius opus: nec ministerij cura à cognitione verbi cœlestis auertat: nec arguas eos, & otiosos iudices, quos videas studere sapientiæ: hanc enim sibi cohabitantem Salomon ille pacificus asciuit. Nec Martha tamen in bono ministerio repræhēditur, sed Maria quòd meliorem sibi partem elegerit, antefertur; Iesus enim multis abundat, & multa largitur. Denique Apostoli optimum non putauerunt relinquere Dei verbum, & ministrare mēsis, sed vtrumque munus sapientiæ est. Nam & Stephanus plenus sapientia, minister electus est. Vnum enim corpus Ecclesiæ, etsi diuersa membra, alterum altero eget, nam etsi alia principalia, tamen alia necessaria. Sapientia in capite, actus in manibus. Ideo sapientis oculi in capite eius, quia ille verè sapit, cuius animus in Christo est, & cuius interior oculus erigitur ad superna.

Lib. 7. in c. 10. Luc. tom. 5. — *Act. 6.* — *1. Cor. 12.* — *Eccl. 8.*

4 AVGVSTINVS docens, quòd Deus sanctificauit diem septimum, eū videlicet, in quo requieuit, non eos, in quibus condidit mundum, ait. Deus, nec cum creauit, defessus est, nec cum cessauit, refectus est, sed nos voluit per Scripturam suam ad quietis exhortari desiderium, intimando nobis eum diem se sanctificasse, in quo quieuit ab omnibus operibus suis. Nam nusquam omnium sex dierum, quibus creata sunt omnia, legitur aliquid sanctificasse, sed diem istum, in quo requieuit ab omnibus operibus quæ fecit, sanctificauit, tanquam & apud ipsum, qui nihil in opere suo laborat, plus quies, quàm operatio valeat. Hoc quidem in hominibus Euangelium nobis intimat, præferens Mariam sedentem ad pedes Domini, Marthæ, quæ satagebat circa frequens ministerium.

Lib. 4. de Genesi ad lit. 10. 3. — *Luc. 10.*

5 IDEM in expositione tituli huius psalmi, qui est, In finem, Psalmus ipsi Dauid, ecstasis, dicit. Ecstasis verbum Græcum est, Latinè excessum significans. In excessu verò mentis duo intelliguntur, aut pauor, aut intentio ad superna, ita vt quodammodo de memoria labantur inferiora. In hac ecstasi fuerunt omnes sancti, quibus arcana Dei mundum istum excedentia reuelata sunt. De hoc mentis excessu, idest ecstasi Paulus, cum loqueretur seipsum insinuans, ait. Siue enim mente excessimus Deo, siue temperantes sumus vobis, charitas enim Christi compellit nos: hoc est, si ea tantùm agere vellemus, & ea tantùm contemplari, quæ mentis excessu intuemur, vobiscum non essemus, sed essemus in supernis tanquam contemptis vobis. Et quando nos ad illa superiora, & inte-

Concio 1. in Ps. 30. tom. 8. — *2. Cor. 5.*

riora infirmo passu sequeremini, nisi sursum compellēte nos charitate Christi, qui semetipsum exinaniuit, & consideremus nos esse seruos, & non ingrati ei, à quo accepimus altiora, propter eos, qui infirmi sunt, non contemnamus inferiora, & temperemus nos eis, qui non possunt videre sublimia. Tantus fuit excessus Pauli, quando raptus est ad tertium cœlum, & audiuit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui, vt diceret; Siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Et cum talia contemplaretur, ad bonum proximorum se accommodās, totius erat in illorum bonum.

6 In Ps. 62.

IDEM enarrans verba illa; Sic memor fui tui super stratum meū, &c. vbi legit, Si memoratus sum tui super stratum meum, in diluculis meditabar in te, quia factus es adiutor meus, ait. Stratum suum quietem suam dixit. Quando aliquis quietus est, memor sit Dei, quādo aliquis quietus est, non per quietem dissoluatur, & obliuiscatur Deum. Si memor est Dei, quando quietus est, in actionib. suis in Deum meditatur. Diluculo enim dixit actiones, quia omnis homo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit? Si memor fui tui in stratu meo, & in diluculis meditabor in te. Si autem non fui memor in stratu meo contemplationi vacans, nec in diluculo meditabor in te. Qui quādo otiosus est, non cogitat Deum, in actionibus suis cogitare Deum potest? Qui autem memor eius est, quando quietus est, in ipso meditatur cum agit, nè in actionibus suis deficiat.

7 In Ps. 119 Gen. 28.

IDEM explicans visionem scalæ Iacob, in qua Angeli ascendebant, & descendebant, dicit. Multi sancti ascendunt ad Deum per contemplationem, & descendunt ad nos bonum nobis procurantes. In quadam altitudine cordis habitabat Paulus, cum diceret: Siue enim mente excessimus Deo. Iam quòd mēte excesserat, Deo excesserat. Excedens enim mente omnem humanam fragilitatem, omnem sæculi temporalitatem, omnia quæcunque nascendo, & occidendo euanescunt transeuntia, hic habitabat corde in quadam ineffabili contemplatione quantum poterat. Etsi semper manere vellet in eo quod videbat, & loqui non poterat, te non lenaret, vbi & tu posses videre. Quid autem fecit? Descendit. Ideo enim ait: Siue temperantes sumus vobis, id est, sic loquimur, vt capere possitis. In illis scalis ascendentes sunt, & descendentes. Ascendentes sunt, qui proficiunt ad intellectum spiritualium: descēdentes, qui quamuis, quantum homines possunt, fruantur intelligentia spiritualium, tamen descendunt ad paruulos, vt talia eis dicant, qualia possunt capere.

2 Cor 5.

8 Li 6. Mor. c. 17. to. 2.

GREGORIVS enarrans locū illum Iob cap. 5. Ingredieris in abundantia sepulchrum, ait. Sepulchri nomine contemplatiua vita significatur, quæ nos quasi ab hoc mundo mortuos sepelit, dum à terrenis desiderijs susceptos in intimis abscondit. Ab exteriori quippe vita mortui, etiam sepulti per cōtemplationem fuerant, quib. Paulus dicebat: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Actiua quoque vita sepulchrum est, quia à prauis nos operibus mortuos tegit; sed contemplatiua perfectiùs sepelit, quia à cunctis mundi actionibus funditus diuidit. Hinc est, quòd Abraham mortuam coniugem in sepulchro duplici sepeliuit, quia homo extinctam à præsentis vitæ desiderijs animam suā, sub bonæ operationis tegmine, & contemplationis abscondit, vt à carnali concupiscētia sub actiua cōtemplatiuaq; vita, quasi insensibilis lateat, quæ prius mundi desideria sentiens, mortaliter viuebat. Hinc est, quòd humani generis Redemptor per diem miracula in vrbibus exhibet, & ad orationis studium in monte pernoctat. Vt perfectis prædicatoribus innuat, quatenus nec actiuam vitam amore speculationis funditus deserant, nec cōtemplationis gaudia penitus operationis nimietate contēnant, sed quieti contēplantes sorbeāt, quod occupati erga proximos loquentes

Coloss. 3.

Gen. 23.

quentes refundant: speculando quippe in Dei amorem surgitur, sed prædicando, ad proximi vtilitatem reditur. Sed inter hæc magnopere sciendum est, quia valde inter se diuersæ sunt complexiones animorum. Nonnulli namque hominum ita otiosæ mentis sunt, vt si eos labor occupationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succumbant; & nonnulli ita inquieti sunt, vt si vacationem laboris habuerint, grauius laborent, quia tantò deteriores cordis tumultus tolerant, quantò eis licentius ad cogitationes vacat. Vnde necesse est, vt nec quieta mens ad exercitationem se immoderati operis dilatet, nec inquieta ad studium contemplationis angustet. Sæpè enim, qui contemplari Deum quieti poterant, occupationibus pressi ceciderunt; & sæpè, qui occupati bene humanis vsibus viuerent, gladio suæ quietis extincti sunt. Hinc Dominus in Euangelio Matthæi dicit: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Bonum est tibi vnum oculum habentem in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Duæ vitæ actiua, & contemplatiua, cum conseruantur in mente, quasi duo oculi habentur in facie. Dexter namque oculus vita contemplatiua est, sinister actiua. Sed sunt nonnulli, qui discretè intueri summa, & spiritualia nequaquam possunt, & tamen alta contemplationis assumunt, & ideo perfidiæ errore delabuntur. Hos contemplatiua vita, vltra vires assumpta, cadere facit, quos in statu suæ rectitudinis humiliter poterat sola actiua custodire. His dicitur: Bonum est tibi eum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. ac si apertè diceret: Cum ad contemplatiuam vitam idonea discretione non sufficis, solam securius actiuā tene: eumque in hoc, quod pro magno eligis, deficis, eo contentus esto, quod pro minimo attendis. Rursus nisi quibusdam mentibus contemplatiua vita potius

Matt. 18.

quàm actiua congrueret, nequaquam per Psalmistam Dominus diceret: Vacate, & videte, quoniā ego sum Deus. Vir perfectus in abundātia sepulchrū ingreditur, quia prius actiuæ vitæ opera cōgregat, & postmodum carnis sensum per contemplationem mortuum huic mūdo, funditus occultat. Is, quem legio dæmonum Domino iubente dereliquit, ad Saluatoris sui pedes residet, verba doctrinæ percipit, & de regione sua simul discedere cum salutis auctore concupiscit, cui Dominus dicit: Reuertere primum in domū tuam, & narra quāta tibi fecerit Deus. Cum enim quamlibet parum de diuina cognitione percipimus, redire ad humana iam nolumus, & proximorum necessitatibus onerari recusamus, quietem contemplationis quærimus, nihilq; aliud, nisi hoc, quod sine labore reficit animum, amamus. Sed sanatos nos veritas ad domum mittit, narrare, quæ nobiscum acta sunt, præcipit, vt videlicet mens prius desudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem.

Psal. 45.

Luc. 8.

IDEM addit Hinc est, quòd Iacob pro Rachel seruiuit, & Liam accepit, eiq; dicitur: Non est consuetudinis in terra nostra, vt minores ante tradamus ad nuptias, quàm maiores. Rachel visus, Lia autem laboriosa dicitur. Et quid per Rachelem, nisi contemplatiua, quid per Liam, nisi actiua significatur? Vnde & Rachel pulchra, sed sterilis, Lia autem lippa est, sed fœcūda, quia nimirum mens cū contemplando otia appetit, plus videt, sed minus Deo filios generat, cum verò ad laborē prędicationis se dirigit, minus videt, sed amplius parit. Post Liæ ergo amplexus, ad Rachelem Iacob peruenit, quia perfectus quisq; ante actiuæ vitæ ad fœcunditatem iungitur, & post contēplatiuę ad requiem copulatur. Quia.n. contemplatiua vita minor quidē tempore, sed meritò maior est quàm actiua, duæ mulieres in Euangelio significant, quatū Maria otium contēplationis amans, optimam partem elegit: sed

11

In ca. 18. eiusdem libri.

Gen. 29.

Luc. 10.

Marthæ cura, in qua actiua vita significatur, non reprehenditur: Mariæ verò etiam laudatur, quia magna sunt actiuæ vitæ merita, sed contemplatiuæ potiora. Vnde nec auferri vnquam Mariæ pars dicitur, quia actiuæ vitæ opera, cum corpore transeunt, contemplatiuæ autem gaudia, melius ex fine conualescunt. Quod bene, ac breuiter Ezechiel propheta exprimit, cum volantia animalia contemplatus, ait: Et similitudo manus hominis subtus pennas eorum erat. Quid enim per pennas animalium, nisi contemplationes possumus accipere sanctorum, quibus ad summa transuolant, & terrena deserentes sese in cœlestibus librant? Quid per manus, nisi operationes accipimus? Quia cum in proximi amore se dilatant, bona, quæ praeualent, etiam corporaliter administrant. Sed manus eorum sub pennis sunt, quia actionis suæ opera, virtute contemplationis vincunt.

Ezech. 1.

12 Libro 30. Moral. c. 2.

IDEM enarrans locum illum Iob capit. 38. Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, adsumus? inquit. Fulgura ex nubib. exeūt, cum mira opera ex sanctis prædicatoribus ostenduntur: qui idcirco nubes vocari solent, quia & coruscant miraculis, & verbis pluunt. Et quia humana corda postquam per prædicationem mota non fuerint, istis miraculorum fulgoribus conturbantur, propheta attestante didicimus. Vnde scriptum est: In lumine iacula tua ibunt, in splendore fulgoris armorum tuorum. Iacula Dei in lumine ire, est verba eius, aperta veritate resonare. Sed quia sæpè homines verba vitæ etiam intellectu despiciunt, adiunguntur etiam miracula: vnde illic subdit, In splendore fulgoris armorum tuorum. Fulgor quippe armorum, est claritas miraculorum: arma cum iaculis, sunt miracula cū prædicationibus. Dicitur ergo ad Iob: Nūquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi, adsumus? Vadunt fulgura, cum prædicatores miraculis coruscant, & auditorum corda transfigunt. Reuertentia verò dicunt, adsumus, cum non sibi, sed Dei viribus tribuunt quidquid se fortiter egisse cognoscūt. Aliter fulgura sancti viri mittuntur, & eunt, cum à secreto contemplationis in publicum operationis exeunt. Mittuntur, & vadunt, cum de abscondito speculationis intimæ, in actiuæ vitæ latitudinem diffundantur. Sed reuertentes dicunt Deo, adsumus, quia post opera exteriora, quæ peragunt, semper ad sinum contemplationis recurrunt, vt illic ardoris sui flammam reficiant, & quasi ex tactu supernæ claritatis ignescant. Citius enim inter ipsa licèt bona exteriora opera frigescerent, nisi intentione solicita ad contemplationis ignem incessanter redirent. Vnde bene per Salomonem dicitur: Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Ipsi quippe illic flumina, qui hic fulgura sunt vocati. Quia enim corda audientium rigant dicuntur flumina, quia verò accendūt, fulgura vocantur. Ad locum ergo, de quo exeunt flumina, reuertuntur, quia sancti viri, etsi à conspectu Creatoris sui, cuius claritatem mente conspicere conantur, foras propter nos ad actiuæ vitæ ministerium veniunt, incessanter tamen ad sanctum contemplationis studium recurrunt: etsi in prædicatione sua exterius nostris auribus per corporalia verba se fundant, mente tamen tacita, ad considerandum semper ipsum fontem luminis reuertuntur, de quibus & benedicitur, vt iterum fluant. Nisi enim ad contemplandum Deum solicita semper mente recurrerent, nimirum interna cæcitas etiam exteriora prædicationis eorum verba siccaret, sed dum videre Deum indesinenter sitiunt, quasi decursura foras flumina, intus semper oriuntur, quatenus illic amando sumant, vnde ad nos prædicando defluāt. Dicatur ergo rectè, Nūquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicēt tibi, adsumus: subaudis, vt ego, qui prædicatores meos cū volucro post contēplationis gratiā ad actiuę vitę ministerium cōpono, quos tamen

15 Eccl. 1.

semper

semper à bonis exterioribus ad internum culmen prædicationis reuoco, vt modò iussi, ad exercenda opera exeat, modò reuocati ad speculationis studiū apud me familiarius viuant. Reuertentes itaque dicunt, adsumus, quia quamuis per exteriora acta harum contemplationi deesse videantur, per ardorē tū desiderij, quem in mēte sua cōtinuè accēdunt, obsequētes Deo suā præsentiā ostendunt. Adsumus nāq; dicere, est se p̄sentes amando monstrare.

14 Hom. 3 in 1. Ezec. lib. 2.

IDEM exponens illa verba; Manus hominis sub pēnis eorum, inquit: Quid per manus nisi actiua vita, & quid per pennas, nisi contemplatiua vita signatur? Manus ergo hominis sub pennis eorum est, idest virtus operis sub volatu contemplationis. Si per actiuam vitam, boni aliquid agimus, ad cęleste tamen desiderium per contēplatiuā volamus. Vnde & apud Moysen actiua seruitus, contemplatiua autem libertas vocatur. Vnde ad Moysen dicitur: Si emeris seruum Hebręum, sex annis seruiet tibi. in septimo egredietur liber gratis. Cum quali veste intrauit, cum tali exeat. Si habens vxorē, & vxor egrediatur simul. Quod si dixerit seruus: Diligo dominum meum, & vxorem, ac liberos, non egrediar liber: offeret eum Dominus dijs, & applicabitur ad ostium, & postes, perforabitq; aurem eius subula, & erit ei seruus in sæculum. Seruus Hebræus emitur (Hebræus .n. transiens interpretatur) quando vnusquisque, qui iam ab hoc sæculo mente trāsit, seruitio omnipotentis Domini subditur. Ille enim verè Deo seruire appetit, qui ab hoc sæculo mente transire didicerit. Seruus verò Hebræus emptus, sex annis seruire præcipitur, ita vt in septimo liber exeat gratis. Quid enim per senarium numerum, nisi actiuæ vitæ perfectio designatur? Quid per septenarium, nisi contemplatiua exprimitur? Sex ergo annis seruit, & septimo egreditur liber, quia per actiuam vitam, quā perfectè exhibuerit, ad contemplatiuę vitæ libertatem transit. Si habens vxorem emptus est, & vxor egrediatur simul. Cum eo enim ad libertatem vxor egreditur, quando is qui ad contemplationem peruenit, etiam foris actionem boni operis, qua prodesse possit alijs, non relinquit. Vxorem quoque amans ac liberos egredi recusat, quando actiuam vitam, eiusque fructus diligens, transire ad contemplatiuam non vult: quia bona se opera habere in ministerij sui seruitute considerans, ad libertatis quietem recusat secedere. In sæculo seruus est, qui per actiuam vitam seruire hominibus disposuit, vt post præsens sæculum ad libertatem ueram ualeat peruenire. Erit seruus in sæculo, vt esse post sæculum liber possit. De qua per Paulum dicitur: Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

Exo. 21

Rom. 8.

15 Homil. 5. in cap. 18. Ezech.

IDEM enarrans verba illa: Et animalia ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris corruscantis, sic habet. Cum superius dictum sit, non reuertebantur, cum ambularent, qua ratione nunc dicitur, Animalia ibant, & reuertebantur? valde enim hæc sibi videntur contraria. Sed qualiter intelligendum sit, citius, agnoscimus, si duas uitas, actiuam, & contemplatiuam solicitè discernamus. In una enim fixi permanere possumus: in altera autem intenta mente manere nullo modo ualemus. Cum enim torporem nostrum relinquimus, nosque ipsos ad bonæ operationis studium excitamus; quò alibi nisi ad actiuā imus, à qua reuerti post nos nullo modo debemus, quia qui post illam ad torporem negligentiæ, ad prauitatis nequitias, quas reliquerat, reddit, esse sine dubio cęleste animal nescit. Cum verò ab actiua vita, ad contemplatiuam surgimus, quia diu mens stare in contemplatione non ualet, necesse est, ut ad actiuam redeat, seque ipsum continuè in usu bonæ operationis exerceat, vt cum mens surgere ad contemplanda cælestia non ualet, quæ que potest bona agere, non recuset. Sicque

fit, vt ipsis suis bonis actibus, ad superiora rursus in contemplationem surgat, & amoris pastum, de pabulo contemplatæ veritatis accipiat. In qua quia diu se tenere ipsa corruptionis infirmitas non potest, ad bona rursus opera rediens, suauitatis Dei memoria pascitur, & foris pijs actibus, intus verò sanctis desiderijs nutritur. Hinc etenim de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus dicitur: Memoriam suauitatis tuæ eructabunt. Ostensa ergo animalia, vadunt, & non reuertuntur, atque vadunt, & redeũt, quia sancti viri ab actiua vita, quam apprehenderunt, ad iniquitates non corruunt, & à contemplatiua, quam tenere iugiter non possunt, in actiuam relabuntur.

Psal. 144.

16 IDEM enarrans locum illum; Affligebat Annam æmula sua, & vehementer angebat, in tantum, vt exprobraret ei, quod conclusisset Dominus vuluã eius, inquit. Velut in pace vtrãque vxorem possidet, qui nec tempora operis contemplationi deputat, nec contemplationis otia, per intentionem operis inquietat. Ab æmula autem Anna affligitur, cum immoderata intentio boni operis, turbat quietem internæ visionis. Affligitur, cum ei illa præponitur, quæ esse ignobilior comprobatur; & vehementer angitur, quia electæ mentis contemplatio angustatur, dum is, qui in contemplatione sublimium esse desiderat, sese in actiuæ vitæ operibus immoderatius dilatat. Mentis quippe visio stringitur, cum impedita occupationibus operum, in illa internæ lucis immensitate nequaquam dilatatur. Et quia hanc vehementer angere dicitur, notandum est, quia etiam boni operis immoderata sollicitudo, contemplationi non parum nocet. Phennena quippe Annam vehementer angit, quia mens, dum actiuæ vitæ immoderatè impenditur, valde difficile est, vt cum ad disponenda terrena se occupat, in visione cœlestium propter surgat. Cui etiam velut sterili Phenena exprobrat, quia dum ex actiua vita, bonorum operum fructus citò proferimus, ad internæ contemplationis gaudia facile pertingere non valemus. Sterilis ista cernitur, dũ rudes de eius fœcunditate desperamus. Dona ergo pro fœcunditate Phennenam diligimus, Anna affligitur, angitur, & sterilitatis opprobrio notatur, quia dum bonarum actionum sollicitudinem nõ ea qua debemus, discretione restringimus, puritatem contemplationis tantò nobis difficiliorem reddimus, quantò nobiliorem vitam excellẽti studio nequaquam retinemus. Porrò Anna flebat, & non capiebat cibũ. In fletu quippe, ardens desiderium diuinæ contemplationis ostenditur. cibum autem fastidiebat, sicut qui dicebat: Renuit consolari anima mea, quia cibum solatij capere de oblectamento rerum conditarum dedignatur. Sed quia epulas deliciarum suarum in Deo inuenit, ait: Memor fui Dei, & delectatus sum.

Lib. 1 in c. 1. lib. 1. Reg. c. 1.

Psal. 76.

Psal. 42.

17 BERNARDVS enarrans verba illa; Sicut pullus hirundinis, sic clamabo, meditabor vt columba, dicit. Sicut pullus hirundinis hac illacque discurrens, Marthæ me officijs mancipabo, hilarem datorem me exhibens omni necessitatem patienti; & meditabor, vt columba, gemendo vtique, quod obstat, dum quod restat, intueor. Hoc autem faciam mane, & vespere. Quod significare Iob puto, vbi ait: Si dormiero dico quando cõsurgam? Et rursum expectabo vesperam. Quiescens quippe in vespera contemplationis, mane desiderabat, quò surgeret ad actionẽ, rursumque negotijs fatigatus, expectabat vesperam, libenter repetens otia contemplationis. Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso per contemplationem, idest, subtiles facti pro assiduitate suspiciendi in excelso, videlicet sublimia, atque excelsa contemplandi, siue intelligatur attenuati, idest, reuerberati, & à suo quodammodo acumine imminuti, iuxta illud: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus.

Sermo. de cãtico Ezec. regis.

Iob 7.

IDEM

b Serm. 41. in Cātic.

IDEM edisserés locum illum: Murenulas aureas faciemus tibi uermiculatas argento, dicit. Vide quomodo sponsa aliud cupit, & aliud accipit: & nitenti ad contemplationis quietem, labor prædicationis imponitur, & sitienti sponsi præsentiam, filiorum sponsi pariendorum, alendorumque solicitudo iniungitur. Neque nunc tantùm accidit illi hoc, sed & alia vice cum sponsa amplexus & osculatus suspiraret, responsum est ei: Quia meliora sunt vbera tua vino: vt ex hoc se intelligeret matrem, atque ad dandum lac paruulis, nutriendumque filios reuocari. Res ita quondam in sancto Iacob præfigurabatur, cum frustratus optatis, diuq; expectatis Rachelis amplexibus, pro sterili & decora, fœcundam & lippam inuitus atque ignarus accepit. Ita ergo nunc sponsa scire cupiens, & inquirens, vbi meridianis horis dilectus pascat & cubet, murenulas pro eo reportat aureas vermiculatas argento: idest, sapientiam cum eloquentia, haud dubium, quin ad prædicationis opus. Docemur ex hoc sane, intermittenda plerumque dulcia oscula, propter lactentia vbera, nec quemquam sibi, sed omnes illi, qui mortuus est pro omnibus, esse viuendum. Væ eis, de quibus dici potest: Dedi eis aurum meum, & argentum meum, ipsi autem de argento, & auro meo operati sunt Baal, non bene vtentes donis Dei ad lucrum animarum.

Gen. 21.

Voluntas propria abijcienda est, vtpote quæ multorum malorum fons est, diuinæq; accommodanda.

Cap. XIX.

a Lib. de trinitate, & vnitate Dei. to 4. Ioan. 6.

AVGVSTINVS dicit. Iudicium Christi iustũ est, quia non quærit voluntatem suam, sed voluntatem eius qui misit illum. Hoc dicens, ad illum hominem Adam voluit referre intentionem nostram, qui uoluntatem suam quærendo, non eius à quo factus est, non habuit iustum iudicium de seipso: sed iustum iudicium habitum est de ipso, quando expulsus est de paradiso, & cõdemnatus, & subditus miserijs multis. Ipse quippe homo perficiẽs voluntatem suam, non Dei, moriturum se esse nõ credidit, sed hoc iudicium eius non iustum fuit.

a Enarratione 2. i Ps. 31. to. 8.

IDEM edisserens illa verba: Gloriamini omnes recti corde, ait. Duæ uoluntates sunt, Dei, & tua: sed uoluntas tua corrigatur ad uoluntatem Dei, non uoluntas Dei detorqueatur ad tuam. Praua est enim tua, regula est illa. Stet regula, & quod prauum est, ad regulam corrigatur. Ostendens Christus Dominus uoluntatem humanam, clamat: Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Sed uide rectum cor: Verumtamen non quod ego uolo, sed quod tu uis Pater. Si in te surripit humanæ cuiusdam uoluntatis fragilitas, cito dirigatur in Deum, ut sis in eis, quibus dicitur: Gloriamini omnes recti corde, idest, qui uoluntatem uestram curuam, & distortam rectitudini diuinæ uoluntatis accommodatis.

b in Ps. 32.

IDEM in enarratione loci illius: Rectos decet collaudatio, inquit. Recti sunt, qui dirigunt cor secundùm uoluntatem Dei, & si eos conturbat humana fragilitas, diuina consolatur æquitas. Quamuis autem corde mortali priuatum aliquid uelint, quod suæ interim causæ, uel negotio, uel præsenti necessitati conueniat: ubi intellexerint, & cognouerint aliud Deum uelle, præponunt uoluntatem melioris, uoluntati suæ, & uolũtatem omnipotentis, uolũtati infirmi, & uoluntatem Dei, uoluntati hoĩs. Quantum n. Deus distat ab homine, tantùm uoluntas Dei à uoluntate hominis. Conceditur humanæ fragilitati, conceditur humanæ infirmitati aliquid proprium uelle, sed subiuga te, corrigens uoluntatem tuam, diuinæque subijciens. Si hoc feceris, eris rectus, & te

decet

decet laudatio: si autem curuus fueris, laudas Deum, quando tibi bene est, & blasphemas, quando tibi male est. Rectus est, cui nihil displicet ex his quæ fecerit Deus, propriam voluntatem respuit, & in omnibus diuinam sequitur.

Ps. 48. IDEM sic exorditur. Omnia diuina eloquia salubria sunt bene intelligentibus, periculosa autem his qui ea volunt ad sui cordis peruersitatem detorquere, potius quàm suum cor per eorū rectitudinem corrigere. Hoc est enim in hominibus, magna & vsitata peruersitas, quia cum debeant viuere ipsi secundùm voluntatem Dei volunt viuere secundùm voluntatem suam: & cum ipsi nolunt corrigi, illum volunt deprauari, rectum non arbitrantes, quod ille vult, sed quod ipsi volunt.

Serm. 1 in conuersione S. Pauli. Act. 9. Psal. 56. Psal. 118. BERNARDVS enarrans verba illa: Domine, quid me vis facere? ait. Hæc fratres perfectæ conuersionis est forma. Paratum, inquit, cor meum Deus, paratum cor meum. Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Domine quid me vis facere? O breue verbum, sed plenum, sed viuum, sed efficax, sed dignum omni acceptione. Quàm pauci inueniuntur, qui suam ita abiecerint voluntatem, vt ne ipsum quidem cor proprium habeant, vt non quid ipsi, sed quid Dominus velit omni hora requirant, dicentes sine intermissione: Domine quid me vis facere? Et illud Samuelis: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. 1. Reg. 3. Heu plures habemus Euangelici illius cæci, quàm noui Apostoli imitatores. Mat. 10. Quid vis, ait Dominus ad cæcum illum, vt faciam tibi? Verè cæcus ille, qui non considerauit, non expauit, non exclamauit: Absit hoc Domine, tu magis dic, quid me facere velis? Sic enim decet, sic omnino dignum est, non meam à te, sed à me tuam quæri, & fieri voluntatem. Discernunt, & dijudicant eligentes, in quibus obediant imperanti, immo in quibus præceptorem suum, ipsorum obedire necesse sit voluntati. Quos imitari non debemus, sed Apostolum, qui primam perfectæ conuersionis formam nos docens, ait: Domine, quid me uis facere?

Ser. 3. resurrect. IDEM inquit. Duplex est lepra, propria voluntas, & proprium consilium. Lepra vtique nimis pessima, eoque perniciosior, quò magis interior, voluntatem dico propriam, quę non est communis cum Deo, & hominibus, sed nostra tantùm, quando quod uolumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo, & prodesse fratribus, sed satisfacere proprijs motibus animorum. Huic contraria est recta fronte charitas, quæ Deus est. Hæc enim aduersus Deum inimicitias exercens est, & guerram crudelissimam. Quid enim odit, aut punit Deus, præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deseuiet, nisi in propriam voluntatem? Porrò voluntas propria quo furore Dominum maiestatis impugnet, audiant, & timeant serui propriæ voluntatis. Primò namque seipsam subtrahit, & subducit eius dominatui, cui tanquam auctori seruire debuerat, dum efficitur sua. Sed numquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quod in se est, omnia quoque quæ Dei sunt, tollit & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nemini, qui sit in propria voluntate, posset vniuersus mundus sufficere. Sed vtinam vel rebus istis esset contenta, nō in ipsum (horribile dictu) desæuiret auctorem. Nunc autem & ipsum, quantum in ipsa est, perimit propria voluntas Deum. Omnino enim vellet Deum peccata sua, aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, quæ quantum in ipsa est, vult eum, aut impotentem esse, aut iniustum, aut

aut insipientem. Crudelis plane, & omnino execranda malitia, quæ Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Hæc est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & leæna sæuissima. Hæc est immundissima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum, qui non venit facere voluntatem suam. Vnde in passione. Non mea, inquit, sed voluntas tua fiat.

Luc. 22.

7 IDEM sic habet. Voluntas nostra diuinæ voluntati subiecta esse debet, sicut ait Propheta: Nonne Deo subiecta erit anima mea? Scio quidem creaturam omnem, velit nolit, subiectam esse Creatori. Sed à creatura rationali voluntaria subiectio quæritur, vt voluntariè sacrificet Domino, & confiteatur nomini sancto eius, non quia terribile, non quia omnipotens, sed quia sanctum est & bonum. At verò subiectionem istam triplicem esse necesse est, vt quod certum est Deum velle, id nos velimus omnino; & quod certum est eum nolle, similiter exsecremur & nos: quod autem incertum est, vtrum velit, aut nolit, neque velimus ex toto, neque penitus non velimus. In hoc medio totum periculum est religiosorum, dum infæliciter blandimur nobis, & palpantes seducimus nosmetipsos. Huic accedit, vt dissimulemus diuinam quærere voluntatem, dum & nostram facere, & aliquam de ignorantia habere volumus excusationem. Quis enim est ille tam infelix monachus, qui id nolle audeat, quod certum est Deum velle, aut quod certum est eum nolle, id velle præsumat. Sed in medio periculum est his qui iam egressi de sæculo, in loco conuersionis habitant, tanquam in paradiso voluptatis. Vbi certa est Dei voluntas, omnino nostra sequatur, hæc approbemus indubitanter, & appetamus, quæ placere Deo scimus indubitanter. Sed ea omnibus modis odisse debemus, de quibus certum est, quod oderit ea Deus, velut peccata sunt manifesta. In incertis parati simus voluntatem eius sequi in quamcumque partem eam cognouerimus inclinari. Pax multa diligentibus legem tuam Domine, & non est illis scandalum. Vnde enim scandala sunt, vnde turbatio, nisi quia propriam sequimur voluntatem, & temerè quod volumus in corde nostro definientes, si quomodo id prohiberi contingat, aut impediri? At qui voluntatem suam suspensam habuerit, quando mandatum certum non habet, vt prælatum interrogans, Domini sciat voluntatem, non turbabitur quidquid ei præcipiatur: Quoniam pax multa diligentibus legem tuam Domine, & non est illis scandalum. Non hoc de concupiscentijs desideriorum, non de affectionibus dico: hoc enim impossibile est, dum adhuc anima in hoc corpore mortis detinetur. Quid enim aliud, quàm vita æterna, tota affectione, diuinam in omnibus sequi voluntatem? Sed consensum nostrum necesse est diuinæ subijcere voluntati. Domine, ait Propheta, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die. Alius enim ambulat in lumine vultus sui, solicitus facere suam voluntatem, & beneplacitum cordis sui considerans. Alius ambulat in lumine vultus humani, in eo semper intentus, quid hominibus placeat quid mundus iudicet, de quo dicit Propheta loquitur: Diem hominis non desideraui, Domine tu scis. Contritio, & infælicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt, non est timor Dei ante oculos eorum. Nam qui timorem Dei semper habet præ oculis, viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitæ eius pacificæ. Venite ad me, inquit, omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quos vestræ, seu alienæ voluntatis dura præmit seruitus, & inuenietis requiem animabus vestris. Quanto enim benignior est, & dul-

Ser. cuius titulus est Quomodo volũtas nostra diuinæ volũtati tripliciter subijci debeat.

Psal. 61.

Psal. 118.

Psal. 88.

Hier. 17.

Psal. 13.

Prou. 3.

Matt. 11.

dulcior diuina elementia, qnolibet homine, tanto ſuauius eſle manifeſtum eſt iugum eius cæteris omnibus. Propterea homines ſibi ipſis, aut alijs hominibus placere ſtudentes confuſi ſunt: ſed qui in lumine vultus tui ambulant Domine, id ſolùm cogitantes, quomodo tuam faciant voluntatem, & toto corde contendentes placere tibi, nunc quidem in nomine tuo exultabunt, & non erit illis ſcandalum. Demum in iuſtitia tua exultabunt, quando exuentes infirmitates ſuas, & intrantes potentias Domini, memorabuntur iuſtitiæ tuæ ſolius, vt eam tūc teneant ſine labore, quam modò ſequi laborant.

9 *Ser. de Verbis Domini.* *Sap. 10.*

IDEM exponens locum illum: Iuſtum deduxit Dominus per vias rectas, &c. Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, hoc eſt, propriæ voluntatis, quæ quaſi radix eſt, duæ ſunt filiæ, vanitas, & voluptas, clamantes, affer, affer. Hæ numquam ſatiantur, numquam dicunt, ſufficit, ſi quis has planè in ſe continuerit, non immerito ſibi illam vocem poterit coaptare: Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem aſſumpſit me.

10 *Tract. de diligendo Deo.* *Rom 7.*

IDEM ſic habet. Suam ſibi quique faciunt legem, quando communi, & æternæ legi, propriam præferunt voluntatem, peruersè ſuum volentes imitari Creatorem, vt ſicut ipſe ſibi lex, ſuique iuris eſt, ita is quoque ſeipſum regeret, & legem ſibi, ſuam faceret voluntatem, graue vtique, & importabile iugum ſuper omnes filios Adam. Heu inclinans, & incuruans ceruices noſtras, adeo, vt vita noſtra inferno appropinquarit. Infęlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quo vtique premor, & pęnè opprimor, ita vt niſi, quia Dominus adiuuit me, paulominus habitaſſet in inferno anima mea. Sub hoc genere grauatus gemebat, qui dicebat: Quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi grauis: oſtendit, quod ipſe ſibi eſſet, nec alius hoc ſibi, niſi ipſe feciſſet. Quod autem loquens Deo præmiſit. Poſuiſti me contrarium tibi, Dei ſe tamen non effugiſſe legem indicauit. Hoc quippe ad æternam, iuſtamque Dei legem pertinuit, vt qui à Deo noluit ſuauiter regi, pœnaliter à ſeipſo regeretur, quique ſponte iugum ſuaue, & onus leue charitatis abiecit, propriæ voluntatis onus importabile ſuſtineret inuitus. Miro itaque, & iuſto modo, æterna lex fugitiuum ſuum & poſuit ſibi contrarium, & retinuit ſubiectum, dum videlicet nec iuſtitiæ pro meritis legem euaſit, nec tamen eum Deo in ſua luce, in ſua requie, in ſua gloria remanſit, ſubiectus poteſtati, & ſubmotus fęlicitati. Domine Deus meus, cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? Vt abiecta graui ſarcina propriæ voluntatis, ſub leui onere charitatis reſpirem: nec iam ſeruili timore coercear, nec mercenaria cupiditate illiciar, ſed agar ſpiritu tuo, ſpiritu libertatis, quo aguntur filij tui, qui teſtimonium reddat ſpiritui meo, quod & ego ſim vnus ex filijs, dum eadem mihi lex fuerit, quæ & tibi, & ſicut tu es, ita & ipſe ſim in hoc mundo.

Pſal. 17. *Iob 7.* *Iob 7.*

11 *Tractat. de gradibus humilitatis.*

IDEM edilſerens locum Pauli ad Hebr. 5. vbi de Christo Domino loquens, dicit: Didicit ex his, quæ paſſus eſt obedientiam, inquit. Hoc, quod dictum eſt, didicit, non ad ipſum caput refertur in ſui perſona, ſed ad eius corpus, quod eſt Eccleſia. Vt ſit ſenſus, obedientiam didicit in ſuo corpore, ex his, quæ paſſus eſt in capite. Nam illa mors, illa crux, opprobria, ſputa, flagella, quæ omnia caput noſtrum Chriſtus pertranſijt, quid aliud corpori eius, ideſt, nobis, quàm præclara obedientiæ documenta fuerint? Chriſtus enim paſſus eſt pro nobis, ait Petrus, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius, ideſt, imitemini eius obedientiam. Ex his ergo, quæ paſſus eſt, didicimus, quanta nos, qui puri homines ſumus, oporteat pro obedientia

1 Pet. 2.

per-

pcipcti, pro qua is qui & Deus erat, non dubitauerit mori, non faciens voluntatem suam sed Patris, sic & nos voluntatem Dei facere in omnibus debemus.

12 *Lib. sententiarum.*

IDEM sic ait. Quatuor sunt genera voluntatis humanæ. Sicca in reprobis, & terrenis, quorum corda nullo rore gratiæ perfunduntur. Recta in inchoantibus, qui vitæ pristinæ tortitudinem relinquentes, ad boni operis rectitudinem mutatione voluntatis assurgunt. Deuota in proficientibus, qui vsu orationis assiduæ, in amorem bene agendi cælitus eriguntur. Beata in consummatis, qui pænè nihil aliud, quàm Deum cogitantes, in ipso, totius desiderij sui finem reponunt.

13 *Serm. 70. in Cant.*

IDEM sic habet. Grande malum propria voluntas, qua fit, vt bona tua tibi bona non sint. Qui eiusmodi sunt, non habitant inter lilia, vbi Dominus pascitur: quia nihil omnino, quod propria inquinatum sit voluntate, gustabit is, qui pascitur inter lilia. Sapientia est vbique attingens propter mundiciam suam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Ita ergo inter lilia pasci amat sponsus, idest, apud munda, & nitida corda, quæ faciunt voluntatem Dei.

14 *Tractatu de gratia, & libero arbit.*

IDEM inquit. Creati quodammodo nostri, in liberam voluntatem, quasi dij efficimur per bonam voluntatem. Porrò bonam facit, qui liberam fecit, & ad hoc bonam, vt simus initium aliquod creaturæ eius, quoniam expedit profectò nobis, magis omnino non fuisse, quàm nostros permanere. Nam qui voluerunt sui esse vtique sicut dij, scientes bonum & malum, facti sunt non tantùm iam sui, sed & diaboli. Itaque libera voluntas nos facit nostros, mala diaboli, bona Dei. Dum ergo per malam voluntatem sumus diaboli, quodammodo interim non sumus Dei, sicut cum per bonam uoluntatem efficimur Dei, desinimus iam esse diaboli. Sanè diabolo nos nostra mancipat voluntas, non ipsius potestas. Nostra autem voluntas bona à Deo creata, perfecta non erit, quousque suo Creatori perfectè subiecta sit. Velle adiacet mihi, perficere non inuenio, ait Paulus. Sciebat profectò, velle quidem sibi inesse ex libero arbitrio, sed vt ipsum velle perfectum haberet, gratiam se habere necessariam. Si enim velle malum, defectus quidam est voluntatis, vtique bonum velle, profectus eiusdem erit, sufficere verò ad omne, quod volumus bonum, ipsius perfectio. Vt ergo velle nostrum, quod ex libero arbitrio habemus, perfectum habeamus, duplici gratiæ munere indigemus, & vero, videlicet sapere, quod est voluntatis ad bonum conuersio, & pleno etiam posse, quod est eiusdem in bonum confirmatio. Porrò perfecta conuersio est ad bonum, vt nil libeat, nisi quod liceat. Est autem ordinata voluntas, conuersio illius ad Deum, & ex tota se, voluntaria, deuotaque subiectio. Vide de re hac plura libro 13. cap. 8. in quo oratio Dominica explicatur in enarratione illorum verborum, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.

Rom. 7.

Finis Tomi Tertij.